श्रीपद्ममहापुराणम्

THE PADMAMAHĀPURĀṆAM

उत्तर खण्ड क्रिया खण्ड

खेमराज श्री कृष्णदासेन सम्पादितस्य मुम्बई श्री वेंकटेश्वरस्टीम मुद्रणालयेन प्रकाशितस्य पुनर्मुद्रणम्

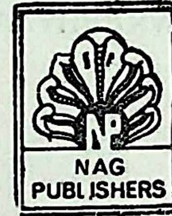
श्रीपद्ममहापुराणम्

THE PADMAMAHĀPURĀṆAM

तृतीय भाग : [उत्तर :: क्रिया]

देहलीस्थेन प्रो० डा० चारुदेवशास्त्रिणा प्रणीतया भूमिकया सनाथितम्

नागशरणसिंहसम्पादितश्लोकानुक्रमण्या च संहितम्

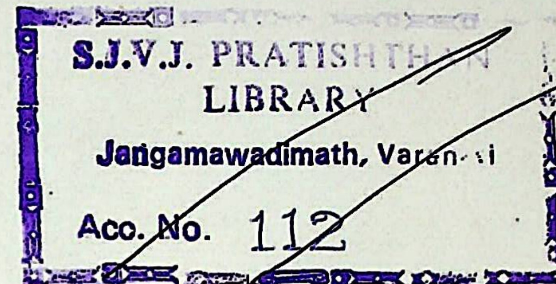

N A G P U B L I S H E R S

11-A/U.A. (POST OFFICE BUILDING) JAWAHARNAGAR, DELHI-7.

This publication has been brought out with the financial assistance from the Government of India, Ministry of Education & Culture.

1. 11A/U.A. (Post Office Bldg.) JAWAHARNAGAR, DELHI-7
2. 8A/U.A. 3, JAWAHARNAGAR, DELHI-110007
3. JALALPURMAFI (Chunar, Mirzapur), U.P.

With Introduction, Text and Textual Corrections

1984

PRICE : Rs. 215.00 (Set of four Vols.)

(PRINTED IN INDIA)

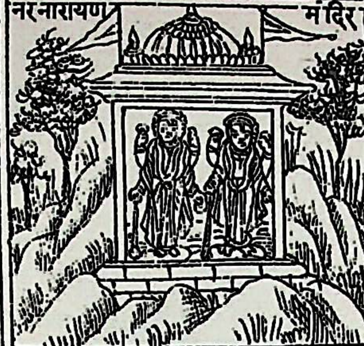
Published by Nag Sharan Singh for Nag Publishers, Jawahar Nagar, Delhi-7
Text printed at Gian Offset Printers, 308/2, Shahzada Bagh, Dayabasti Delhi-35 and
Introduction and Index at Amar Printing Press, 8/25, Vijay Nagar, Delhi - 9

॥ अथ श्रीपाद्मे महापुराणेषष्ठमुत्तरखण्डं प्रारभ्यते ॥

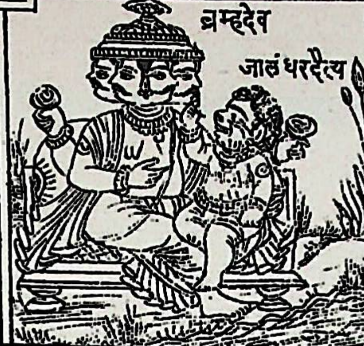
उत्तर खंडाचीं चित्रें

सूत
शौनक
नारद
शंकर
मत्स्य
वराह
राम
वामन

नरनारायण
मंदिर

ब्रम्हदेव
जालंधरदैत्य

जालंधर
देव

श्रीकृष्ण
सत्यभामा

इंद्रप्रस्थ
यमुना नदी

पार्वती
शिव

॥ ॐश्रीविष्णवेनमः ॥ ॐ श्रीवेदव्यासायननः ॥ ॐ नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम् ॥ देवींसरस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत्॥ १॥अज्ञानतिमिरांधस्य ज्ञानांजनशलाकया ॥ चक्षुरुन्मीलितंयेनतस्मैश्रीगुरवेनमः॥२॥ ॥ऋषयऊचुः॥ ॥ श्रुतंपातालखंडंचत्वयाख्यातंविदांवर ॥ नानाख्यानसमायुक्तंपरमानंददायकम्॥३॥अधुनाश्रोतुमिच्छामोभगवद्भक्तिवर्द्धनम् ॥ पाद्मेयच्छेषमस्तीहतद्ब्रूहिकृपयागुरो ॥ ४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ शृणुध्वंमुनयःसर्वेयदुक्तंशंकरेणहि ॥ पृच्छतेनारदायैवविज्ञानंपापनाशनम् ॥ ५ ॥ एकदानारदोलोकान्पर्यटन्भगवत्प्रियः ॥ गतोद्रिंमंदरंशंभुंप्रष्टुंकिंचिन्मनोगतम् ॥ ६ ॥ तत्रासीनमुमानाथंप्रणिपत्यशिवाज्ञया ॥ उपविष्टःसमादिष्टआसनेभिमुखोविभोः ॥७॥ पप्रच्छइदमेवेशंयन्मांपृच्छथसत्तमाः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ भगवन्देवदेवेशपार्वतीशजगद्गुरो ॥८॥ भगवत्तत्वविज्ञानंयेनस्यात्तन्ममादिश ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिपुराणंवेदसंमितम्॥ ९ ॥ यच्छ्रुत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ प्रथमोत्तरकीर्तिः[1]स्यात्पर्वताख्यानमेवच ॥१०॥ जालंधरंतथाख्यानंश्रीशैलाख्यंततःपरम्॥हरिद्वारस्यव्याख्यानंविष्णुपादोद्भवांतथा ॥ ११ ॥ प्रयागतीर्थंतेवक्ष्येदशाश्वमेधिकंचतत् ॥ तुलसीमहिमाचैवशंखचक्रगदादिकम् ॥ १२ ॥ द्वारकायास्तथाख्यानंमहोत्सवविधिस्ततः ॥ तडाकजंतथापुण्यंवापीकूपप्रपादिकम् ॥ १३ ॥ गाणपत्यंततोवक्ष्येवैष्णवागममेवच ॥ जीर्णोद्धारस्यमाहात्म्यंमंदाकिनीसमागमम्॥१४॥ साभ्रमत्यास्तुमाहात्म्यंमाहात्म्यंतीरजंतथा॥स्त्रीशूद्राणांतथाधर्मंतथात्याज्यैश्चधारणम् ॥१५॥उमामहेशसंवादेप्रोक्तंनामसहस्रकम्॥कैलासात्तत्समानीतंनारदेनाग्रजन्मना ॥१६॥ लोकानांब्राह्मणानांचक्षत्रियाणांविशेषतः ॥ स्त्रीशूद्राणांविशेषेणपठितव्यंसमाहितैः ॥१७॥ इदंपवित्रंपरमंपुण्यमायुष्यवर्धनम् ॥ पठितव्यंविशेषेणविष्णोःसायुज्यमाप्नुयात् ॥ १८ ॥ विष्णोर्नामसहस्रंतत्पावनंभुविविश्रुतम् ॥ चतुर्विंशतिमूर्तीनांस्थानकानीहसंवदेत् ॥ १९ ॥ तेषांचमातापितरावंतरंचब्रवीम्यहम् ॥ गोत्रंवेदांश्चतेषांवैकर्माणीहतथैवच ॥ २० ॥ स्त्रियस्तेषांप्रवक्ष्यामियथाविज्ञानदर्शनात् ॥ चतुर्विंशत्येकादशीनांद्वादशीनांप्रभावताम् ॥ २१ ॥ गोदावर्याश्चमाहात्म्यंशंखचक्रादिधारणम् ॥ ब्राह्मणानांविशेषेणधारणंविधिपूर्वकम् ॥ २२ ॥ यमुनायाश्चमाहात्म्यंगंडिकायास्तथामुने[2] ॥ वेत्रवत्यास्तुमाहात्म्यंवच्म्यहंतेनसंशयः ॥ २३ ॥ गिह्छितीर्थोद्भवंपुण्यंशिलाक्षेत्रंमहच्चयत् ॥ तत्सर्वंसंप्रवक्ष्यामिखंडेउत्तरसंज्ञके ॥ ॥ २४ ॥ अर्बुदेश्वरमाहात्म्यंतत्रतीर्थादिकंचयत् ॥ सरस्वत्याश्चमाहात्म्यंसिद्धक्षेत्रादिकंचयत् ॥ २५ ॥ पद्मनाभसमुत्पत्तितुलस्याश्चैवधारणम् ॥ गोपीचंदनमाहात्म्यंपट्टपूजांतथैवच ॥ २६ ॥ निरंजनस्यमाहात्म्यंतथाविज्ञानदर्शनम् ॥ तत्रदीपप्रदानंचधूपदानंविशेषतः ॥ २७ ॥ कार्तिकस्याथमाहा

१ प्रथमं नरकीर्तिः–इ० पा० । २ गंडिकायाश्च माहात्म्यं–इ० पा० ।

त्म्यंमाहात्म्यंमाघजंतथा ॥ सर्वेषांचव्रतानांचमाहात्म्यंविधिपूर्वकम् ॥ २८ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिजगन्नाथाख्यमुत्तमम् ॥ यंदृष्ट्वामुच्यतेलोकोब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ २९ ॥ यत्रासिद्धंतथाभुक्तंपारलौकिकदायकम् ॥ ब्राह्मणायत्रभुंजंतिवेदशास्त्रविशारदाः ॥ ३० ॥ अन्येषांचैवलोकानांकाकथाचैवसुव्रत ॥ पंचविंशत्यत्रनागानर्तक्योविविधास्तथा ॥ ३१ ॥ ब्रह्महत्याबालहत्यागवांहत्यातथैवच ॥ ताःसर्वाविलयंयांतिजगन्नाथस्यदर्शनात् ॥ ३२ ॥ जगन्नाथेत्युच्चरन्नंतुमहापापैःप्रमुच्यते ॥ विष्णोःपूजनकंपुष्पैस्तन्माहात्म्यमपिब्रुवे ॥ ३३ ॥ पर्वतानांवर्णनंचदेशानांवर्णनंतथा ॥ गोपूजनादिमहात्म्यंसिद्धानांचैवपूजनम् ॥ ३४ ॥ सिक्थेदत्तेतुयत्पुण्यंतत्सर्वंप्रवदाम्यहम् ॥ कदलीगर्भदानंचवृक्षदानंततःपरम् ॥ ३५ ॥ अश्वदानंहस्तिदानंजपमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ मंत्रदीक्षागमंचैवगुरोर्लक्षणमेवच ॥ ३६ ॥ शिष्यस्यलक्षणंप्रोक्तंयथापौराणिकाविदुः ॥ चरणोदकमाहात्म्यंपितृश्राद्धादिकंचयत् ॥ ३७ ॥ पितृक्षयाहदानंचनीलोत्सर्गविधिस्ततः ॥ ग्रहणंचंद्रसूर्यस्यतत्रदानंचयद्भवेत् ॥ ३८ ॥ शालग्रामस्यदानस्यमाहात्म्यंमाल्यगंधयोः ॥ दशम्यैकादशीविधंद्वादशीहरिवासरम् ॥ ३९ ॥ तेषांचैवतुमाहात्म्यंरुद्रनामादिकंचयत् ॥ मथुरायाश्चमाहात्म्यंकुरुक्षेत्रादिकंतथा ॥ ४० ॥ सेतुबंधस्यचाख्यानंश्रीरामेश्वरजंतथा ॥ त्र्यंबकस्यचमाहात्म्यंपंचवट्याश्चयत्फलम् ॥ ४१ ॥ दंडकारण्यमाहात्म्यंशृणुवाडवसत्तम ॥ दंडकारण्यमाहात्म्यंनृसिंहोत्पत्तिकारणम् ॥ ४२ ॥ गीतायाश्चैवमाहात्म्यंतथाभागवतस्यच ॥ कालिंद्याश्चैवमाहात्म्यमिन्द्रप्रस्थस्यवर्णनम् ॥ ४३ ॥ रुक्मांगदचरित्रंतुमहिमावैष्णवस्यच ॥ वैष्णवेह्येकभुक्तेतुशृणुवाडवसत्तम ॥ ४४ ॥ ससागरांचपृथिवींदत्वाचैवतुयत्फलम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिभुक्तेह्येकेतुवैष्णवे ॥ ४५ ॥ सात्विकाःसत्त्वसंपन्नाराजसाःकामुकाःस्मृताः ॥ तामसाअधमाःप्रोक्तावैष्णवानांतुलक्षणम् ॥ ४६ ॥ ब्राह्मणावैष्णवायेतुवेदधर्मपरायणाः ॥ तेषांमाहात्म्यंवक्ष्यामियथोक्तंचैवनारद ॥४७॥ विष्णुर्निंदारतायेवैद्रव्यलोभेनसत्तम ॥ तेषांपापंतुवक्ष्यामिसांप्रतंऋषिसत्तम ॥ ४८ ॥ ज्वालामुख्यास्तथाख्यानंहिमशैलेक्षणंतथा ॥ ब्रह्मोत्पतिस्तुवैयत्रतंप्रदेशंवदाम्यहम् ॥ ४९ ॥ कायस्थानांसमुत्पत्तिर्गयाव्याख्यानमेवच ॥ गदाधरस्वरूपंचफल्गुवर्णनमेवच ॥ ५० ॥ एतेषांचैवमाहात्म्यंपाद्मेदृष्टंतथाश्रुतम् ॥ महाबोधस्वरूपंचसकल्केयंशएवच ॥ ५१ ॥ रामगयायामाहात्म्यंतथाप्रेतशिलाभवम् ॥ ब्रह्मणश्चतथाख्यानंशिलाख्यानंवदाम्यहम् ॥५२॥ ब्रह्मयोनेस्तथाख्यानमक्षयाख्यवटस्यच ॥ श्राद्धेतत्रमहत्पुण्यंयत्तत्सर्वंवदाम्यहम् ॥५३॥ महेश्वरकृतांभक्तिंविष्णुनाचमहात्मना ॥ अद्यापिकाश्यांजपतिमहारुद्रोह्यनामयम् ॥ ५४ ॥ माहात्म्यंचततोवक्ष्येसागरस्याहिनारद ॥ तिलतर्प

१ जगन्नाथेचरन्नंतु–इ० पा० । २ शालग्रामस्य माहात्म्यं माहात्म्यं माल्यगंधयोः–इ० पा० ।

णजंपुण्यंयवजंपुण्यमेवच ॥ ५५ ॥ तुलसीदलसंयुक्तंतर्पणंदेवजंतथा ॥ तन्माहात्म्यंप्रवक्ष्यामियथोक्तंब्रह्मणामम ॥ ५६ ॥ शंखनादस्यमाहात्म्यंपुण्यं चासंख्यसंज्ञकम् ॥ ५७ ॥ रवेर्वारस्यमाहात्म्यंयोगस्यविष्णुसंज्ञिनः ॥ वैधृतस्यचमाहात्म्यंव्यतीपातस्यवैतथा ॥ ५८ ॥ एतत्सर्वंप्रवक्ष्यामि यथोक्तंचैवनारद ॥ अन्नदानं वस्त्रदानंभूमिदानंतथैवच ॥ ५९ ॥ शय्यादानंचगोदानंतथावृषभमेवच ॥ जन्माष्टम्याश्चमाहात्म्यंमत्स्यमाहात्म्यमेवच ॥ ६० ॥ कूर्ममाहात्म्यंतत्प्रोक्तंवाराहस्यतथैवच ॥ माहात्म्यंचगवादीनांदानानांप्रवदाम्यहम् ॥ ६१ ॥ प्रह्लादप्रमुखभक्तायेयेकेचिद्भुविविश्रुताः ॥ तन्माहात्म्यंततोवक्ष्येशृणुदेवर्षिसत्तम ॥ ६२ ॥ जागरेमहिमाचैवदीपदानेकृतेचयत् ॥ प्रहरेषुपृथक्पूजाफलंदेवर्षिसत्तम ॥ ६३ ॥ परशुरामस्य चाख्यानंरेणुकायावधस्तथा ॥ ब्राह्मणानांभूमिदानंरामेणैवचयत्कृतम् ॥ ६४ ॥ रामस्याश्रमजंपुण्यंवदाम्यहमशेषतः ॥ नर्मदायास्तथाख्यानंपुण्य पूजनयोस्तथा ॥ ६५ ॥ दानंवेदपुराणानामाश्रमाणांनिरूपणम् ॥ हिरण्यदानपुण्यंचब्रह्मांडदानमेवच ॥ ६६ ॥ पद्मपुराणदानंचखंडानांव्यक्तय स्तथा ॥ प्रथमंसृष्टिखंडंचद्वितीयंभूमिखंडकम् ॥ ६७ ॥ स्वर्गखंडंतृतीयंचचतुर्थंपातालसंज्ञकम् ॥ उत्तरंपंचमंप्रोक्तंखंडान्यनुक्रमेणवै ॥ ६८ ॥ एतत्प द्मपुराणंतुव्यासेनतुमहात्मना ॥ कृतंलोकहितार्थायब्राह्मणश्रेयसेतथा॥६९॥ शूद्राणांपुण्यजननंतीव्रदारिद्र्यनाशनम् ॥ मोक्षदंसुखदंचाशुकल्याणप्रदम व्ययम्॥ श्रुत्वादानंतथाकुर्याद्विधिनातत्रनारद ॥७०॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेमहेशनारदसंवादेबीजसमुच्चयो नामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ महेश उवाच ॥ एकलक्षंपंचविंशत्सहस्राःपर्वतास्तथा ॥ तेषांमध्येमहत्पुण्यंबद्रिकाश्रममुत्तमम् ॥ १ ॥ नरनारायणोदेवो यत्रतिष्ठतिनारद ॥ तस्यस्वरूपंतेजश्चवक्ष्यामीहचसांप्रतम् ॥२॥ हिमपर्वतशृंगेचकृष्णाकारतयाद्विज ॥ द्वौपुरुषौतत्रवर्तेतेनरनारायणावुभौ ॥३॥ श्वेत एकस्तुपुरुषःकृष्णोह्येकतमःपुनः॥ तेनमार्गेणयेयांतिहिमाचलकृतोद्यमाः ॥ ४ ॥ पिंगलश्वेतवर्णश्चजटाधारीमहाप्रभुः ॥ कृष्णोनारायणोह्येषजगदादिर्म हाप्रभुः ॥ ५ ॥ चतुर्बाहुर्महान्श्रीमान्व्यक्तोव्यक्तःसनातनः ॥ उत्तरायणेमहापूजाजायतेतत्रसुव्रत ॥ ६ ॥ षण्मासादिकपर्यंतंपूजानैवचजायते ॥ हिम व्याप्तंतदाजातंयावद्वैदक्षिणंभवेत् ॥ ७ ॥ अतएतादृशोदेवोनभूतोनभविष्यति ॥ तत्रदेवावसंतीहऋषीणांचाश्रमास्तथा ॥८॥ अग्निहोत्राणिवेदाश्चध्वनिः प्रश्रूयतेसदा ॥ तस्यवैदर्शनंकार्यंकोटिहत्याविनाशनम् ॥ ९ ॥ अलकनंदायत्रगंगातत्रस्नानंसमाचरेत् ॥ कृत्वास्नानंतुवैतत्रमहापापात्प्रमुच्यते ॥१०॥ यत्रविश्वेश्वरोदेवस्तिष्ठत्येवनसंशयः ॥ एकस्मिन्नवसरेब्रह्मन्सुतपस्तप्तवानहम् ॥ ११ ॥ तदानारायणोदेवोभक्तानांहिकृपाकरः ॥ अव्ययःपुरुषःसा

१ पितृतर्पणमक्षयम्–इ० पा० ।

क्षादीश्वरोगरुडध्वजः ॥ सुप्रसन्नोब्रवीन्मांवैवरंवरयसुव्रत ॥ १२ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ॥ यद्यदीप्ससिदेवत्वंतंतंकामंददाम्यहम् ॥ त्वंकैला सविभुःसाक्षाद्रुद्रोवैविश्वपालकः ॥ १३ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ अलंगृह्णामिभोदेवसुप्रसन्नोजनार्दन ॥ द्वौवरौममदीयेतांयदिदातुंत्वमिच्छसि ॥ १४ ॥ तवभक्तिःसदैवास्तुभक्तराजोभवाम्यहम् ॥ सर्वेलोकाञ्च्रुवंत्वेवमयंभक्तःसदैवहि ॥ १५ ॥ तवप्रसादादेवेशमुक्तिदाताभवाम्यहम् ॥ येलोकामांभजि ष्यंतितेषांदातानसंशयः ॥ १६ ॥ विष्णुभक्तइतिख्यातोलोकेचैवभवाम्यहम् ॥ यस्याहंवरदातातुतस्यमुक्तिर्भवेत्प्रभो ॥ १७ ॥ जटिलोभस्मलि प्तांगोह्यहंवैतवसंनिधौ ॥ तवचरणप्रसादेनलोकेख्यातोभवाम्यहम् ॥ १८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांनारदोमापतिसंवा देबदरीनारायणमाहात्म्येरुद्रप्रसादोनामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एकदानारदोद्रष्टुंपांडवान्दुःखकर्शितान् ॥ ययौकाम्य वनंविप्रःसत्कृतस्तैर्यथाविधि ॥ १ ॥ अथनत्वामुनिश्रेष्ठंयुधिष्ठिरउवाचह ॥ भगवन्कर्मणाकेनदुःखाब्धौपतितावयम् ॥ २ ॥ तमुवाचऋषिर्दुःखंत्य जत्वंपांडुनंदन ॥ सुखदुःखसमाहारेसंसारेकःसुखीनरः ॥ ३ ॥ ईश्वरोपिहिनस्थायीपीड्यतेदेहसंचयैः ॥ नदुःखरहितःकश्चिद्देहीदुःखसहोयतः ॥ ४ ॥ शरीरंसवितुर्यस्माद्राहुस्तद्ग्रसतेबली ॥ राहोरपिशिरश्छिन्नंशौरिणामृतभोजने ॥ ५ ॥ सोपिशार्ङ्गधरोदेवःक्षिप्तःसागरगह्वरे ॥ जालंधरेणवीरेणनिहतःसो पिशंभुना ॥ ६ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कोसौजालंधरोवीरःकस्यपुत्रःकुतोबली ॥ कथंजालंधरंसंख्येहतवान्वृषभध्वजः ॥ ७ ॥ एतत्सर्वसमाचक्ष्व विस्तरेणतपोधन ॥ राज्ञासएवमुक्तस्तुकथयामासनारदः ॥ ८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शृणुभूपकथांदिव्यामशेषाघौघनाशिनीम् ॥ ईशानसिंधुसून्वो श्चसंग्रामंपरमाद्भुतम् ॥ ९ ॥ एकदागिरिशंस्तोतुंप्रययौपाकशासनः ॥ अप्सरोगणसंकीर्णोदेवैर्बहुभिरावृतः ॥ १० ॥ गंधर्वैरावृतोदेवस्तंत्रीशिक्षासुकोविदैः ॥ रंभातिलोत्तमारामाकर्पूराकदलीतथा ॥ ११ ॥ मदनाभारतीकामासर्वाभरणभूषिताः ॥ नर्तक्यश्चतथाचान्याःसमाजग्मुःसुरांतिकम् ॥ १२ ॥ गंधर्वयक्षसिद्धा स्तुनारदस्तुंबुरुस्तथा ॥ किन्नरामुहुराजग्मुस्तथाकिंनरयोषितः ॥ १३ ॥ वायुश्ववरुणश्चैवकुबेरोधनदस्तथा ॥ यमश्चाग्निर्निर्ऋतिश्चयेचान्येदेवतागणाः ॥ १४ ॥ विमानसंस्थोमघवाविमानस्थाःसुरांगनाः ॥ स्ववाहनगतादेवाःकैलासंप्रययुर्जवात् ॥ १५ ॥ ददृशुस्तेततोदेवाःकैलासंपर्वतोत्तमम् ॥ महीधराणांसर्वेषांपृ थिव्याइवमंडनम् ॥ १६ ॥ सर्वतःसुखदंशुद्धंसिद्धिराशिमिवास्थितम् ॥ यत्रवृक्षाःकल्पवृक्षाःपाषाणाश्चिंतितप्रदाः ॥ १७ ॥ पुन्नागैर्नागचंपैश्चतिलकैर्देवदारुभिः ॥ अशोकैःपाटलैश्चूतैर्मंदारैःशोभितोगिरिः ॥ १८ ॥ पर्यंतकवनामोदवाहकायत्रवायवः ॥ पंगुत्वंबहुचारेणयांतितेमलयानिलाः ॥ १९ ॥ वाप्यःस्फटिकसो पानाह्यगाधविमलोदकाः ॥ वैडूर्यनालसंसक्तसौवर्णनिभपंकजाः ॥ २० ॥ कुमुदानांद्युतिर्यत्रराजतेसर्वतोदिशम् ॥ कह्लारैःशोभितावाप्यःपिनद्धाःपद्म

रागवत् ॥ २१ ॥ हरिन्मणिनिबद्धाश्चगोमेदैःसर्वतोवृताः ॥ पद्मरागशिलाबद्धानानाधातुविचित्रिताः ॥ २२ ॥ ददृशुःसुंदरतरंनाकाधिकविनिर्मितम् ॥
कैलासंपर्वतश्रेष्ठंदृष्ट्वातेविस्मयंगताः ॥ २३ ॥ विमानादवतीर्णाश्चमघवादेवताश्चताः ॥ द्वारपालमथागम्यनंदिनंवाक्यमब्रुवन् ॥ २४ ॥ भोभोगणवरश्रेष्ठ
शृणुमेवाक्यमुत्तमम् ॥ समाज्ञापयशीघ्रंत्वंनृत्यार्थमिहमागतम् ॥ २५ ॥ ईश्वरंप्रतिदेवेशंसर्वदेवैःसमावृतम्॥इंद्रस्यवचनंश्रुत्वागिरिशंनंदिरब्रवीत्॥२६॥
प्रभोयमागतःसर्वैर्देवराजःपुरंदरः ॥ नृत्यार्थमथतंप्राहानयशीघ्रंशचीपतिम् ॥ २७ ॥ प्रवेशयामासतदानंदीतैःसहवासवम् ॥ सदृष्ट्वागिरिशंदेवंतुष्टाववृषभ
ध्वजम् ॥ २८ ॥ रंभाद्यास्तास्तदासर्वानर्त्तक्योहरसन्निधौ ॥ मृदंगवीणावादित्रैःमुदानाट्यंप्रचक्रिरे ॥ २९ ॥ कांस्यवाद्यान्प्रगृह्यान्यावंशतालान्सकाह
लान् ॥ चक्रुस्तानृत्यसंरंभंस्वयंदेवःपुरंदरः ॥ ३० ॥ अतीवनर्तनंचक्रेसुंदरंदेवदुर्लभम् ॥ ईश्वरस्तोषमापन्नोवासवंवाक्यमब्रवीत् ॥ ३१ ॥ प्रसन्नोहंसुरश्रे
ष्ठजातस्तेव्रियतांवरः ॥ इत्युक्तवतिदेवेशेस्वबाहुबलगर्वितः ॥३२॥ प्रत्युवाचहरंवाक्यंसंग्रामःसवृतोमया ॥ यत्रत्वत्सदृशोयोद्धातद्युद्धंदेहिमेप्रभो॥३३॥
इत्युक्त्वानिर्गतोजिष्णुर्लब्ध्वाशंभोर्वरंप्रभोः॥तस्मिन्गतेतदाशक्रेगिरिशोवाक्यमब्रवीत् ॥ ३४ ॥ गणामेश्रूयतांवाक्यंदेवराजोतिगर्वितः॥ इत्युक्त्वाक्रोध
संयुक्तोबभूवचततोहरः ॥ ३५ ॥ आविरासीत्ततःक्रोधोमूर्त्तिमान्पुरतःस्थितः ॥ घनान्धकारसदृशोमृडंक्रोधस्ततोब्रवीत् ॥ ३६ ॥ देहिमेत्वंहिसन्देशं
किंकरोमितवप्रभो ॥ उमापतिस्तदोवाचगच्छत्वंवासवंजय ॥ ३७ ॥ स्वर्गसिंधुंसमासाद्यसागरस्यचवीर्यवान् ॥ इत्युक्तोंतर्दधेक्रोधोगणास्तेविस्मयंय
युः ॥ ३८ ॥ ईशानकल्पेजातेतुकामेनार्णवसंगमे ॥ नाकसिंधुस्तदामत्तास्वयौवनभरोष्मणा ॥ ३९ ॥ तांदृष्ट्वासिंधुराजश्चजलकल्लोलवानभूत् ॥ तदाबभू
वराजेंद्रगंगासागरसंगमः ॥ ४० ॥ महानदीतदाप्राप्यरेमेचात्मबलेनच ॥ अत्रांतरेसमुद्रस्यबभूवसुभटस्ततः ॥ ४१ ॥ सूनुस्तस्यांमहानद्यांसमुद्राद्भव
द्बली ॥ महार्णवतनूजेनजातमात्रेणपार्थिव ॥ ४२ ॥ रुदतोत्कंपितापृथ्वीत्रिलोकीनादिताभवत् ॥ समाधिबद्धमुद्रांचसंतत्याजचतुर्मुखः ॥ ४३ ॥
अत्रांतरेपरित्रस्तांतांसंवीक्ष्यजगत्रयीम् ॥ धातासुरेंद्रवाक्येनप्रजगाममहार्णवम् ॥४४॥ आश्चर्यमितिसंचिंत्यहंसारूढोजवाद्ययौ ॥ ब्रह्माणमागतंवीक्ष्यसप
र्यांविदधेर्णवः॥तमुवाचततोब्रह्माकिंगर्जसिवृथांबुधे ॥ ४५ ॥ ॥ समुद्रउवाच ॥ ॥ नाहंगर्जामिदेवेशमत्सुतोबलवान्प्रभो॥शिशोर्वैकुरुरक्षांचदुर्लभंतवद
र्शनम् ॥ ४६ ॥ संदृश्यतांचतनयोभार्यांप्राहातिशोभनाम् ॥ ययौसाभर्तुरादेशात्सपुत्राब्रह्मणोंतिके ॥ ४७ ॥ उत्संगदेशेचतुराननस्यविधायपुत्रंचरणौन
नाम ॥ तदासमुद्रात्मजमद्भुतंतंदृष्ट्वाविधातुःकिलविस्मयोभूत्॥४८॥गृहीतकूर्चस्यशिशोःकरंचयदाविरिंचिर्नशशाकमोचितुम्॥तदासमुद्रःप्रहसन्प्रयातः
कूर्चंप्रगृह्यार्भकरांविमोचयन्॥४९॥तादृशंतस्यबालस्यदृष्ट्वाविक्रममात्मभूः॥ प्रीत्याजालंधरेत्याहनाम्नाजालंधरोभवत्॥५०॥वरंददावथोतस्यप्रणयेनप्रजा

पतिः॥अयंजालंधरोदेवैरजेयश्चभविष्यति ॥५१॥ पातालसहितंनाकंमत्प्रसादेनभोक्ष्यति॥इत्युक्त्वांतर्दधेब्रह्माहंसमारुह्यसत्वरः॥५२॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांयुधिष्ठिरनारदसंवादेउत्तरखंडेजालंधरोत्पत्तिब्रह्मागमोनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ क्रमेणवर्द्धमानोसौबाल्यभावेसबालकः ॥ निपत्यमारुतोत्संगेसागरंप्रतिधावति ॥ १ ॥ आनीयचक्रेसचपंजरस्थान्क्रीडापरःकेसरिणांकिशोरान् ॥ सिंहादिनेभादिनियुद्धमेवंयुधोपयोगीवतदीयवीर्यम् ॥ २ ॥ तस्मादाकाशमुत्पत्यखेचरान्पातयेद्भुवि ॥ गर्जितैर्भीषयामासस्वर्गेहिसहसागरम् ॥ ३ ॥ समुद्रांतर्गतंसर्वंसत्वजातंतुपार्थिव ॥ ग्रस्तंसिंधुसुतेनेतितद्भयाच्छन्नतांगतम् ॥ ४ ॥ दृष्ट्वानिःसत्वकंतोयंतद्भयाद्वडवानलः ॥ निजदेशंपरित्यज्यप्रविवेशहिमालयम् ॥ ५ ॥ सबालत्वंपरित्यज्यक्रमेणार्णवनंदनः ॥ ततोनवंवयःप्राप्यविक्रमेणाक्रमद्दिवम् ॥ ६ ॥ एकदापितरंप्राहसमुद्रंसिंधुनंदनः ॥ मन्निवासोचितंस्थानंदेहितातातिविस्तृतम् ॥ ७ ॥ संबुद्ध्यवचनंसूनोःसजगादमहार्णवः ॥ पुत्रदास्याम्यहंराज्यंतववाभुविदुर्ल्लभम् ॥ ८ ॥ अनंतरंदैत्यगुरुःसमुद्रंभार्गवोगतः ॥ तमागतंविलोक्याब्धिर्विधिनासमपूजयत् ॥ ९ ॥ अथनदीपतिदत्तेप्राप्तसौंदर्यनिर्यन्मणिमहासिसतस्मिन्नासनेसन्निविष्टः ॥ रुचिररुचिसुमेरोःसुंदरेशृंगभागेकमलजइवकांतिंकिंचिदुच्चैर्जहार ॥ १० ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाव्याजहारार्णवःकविम् ॥ दिष्ट्यातवात्रागमनंवदकिंकरवाण्यहम् ॥ ११ ॥ तदादैत्यकुलाचार्यःप्राहतंसागरंकविः ॥ किंतेनजातुजातेनमातुर्यौवनहारिणा ॥ १२ ॥ प्ररोहातिनयःस्वस्यवंशस्याग्रेध्वजोयथा ॥ तवात्मजोविक्रमेणत्रैलोक्यंभोक्ष्यतिध्रुवम् ॥ १३ ॥ जंबूद्वीपेमहापीठंयोगिनीगणसेवितम् ॥ आप्लावितंत्वयेदानींमुंचजालंधरालयम् ॥ १४ ॥ तत्रराज्यंप्रयच्छास्मैतनयायमहार्णव ॥ अजयश्चाप्यवध्यश्चतत्रस्थोयंभविष्यति ॥ १५ ॥ एवमुक्तोर्णवःप्रीत्याभार्गवेणाथलीलया ॥ अपासर्पत्सुतप्रीत्यैजलेस्थलमदर्शयत् ॥ १६ ॥ शतयोजनविस्तीर्णमायतंचशतत्रयम् ॥ देशंजालंधरंपुण्यंतस्यनाम्नैवविश्रुतम् ॥ १७ ॥ दैत्यवर्यंसमाहूयमयंप्रोवाचसागरः ॥ पुरंजालंधरेपीठेकुरुजालंधरायवै ॥ १८ ॥ अंभोधिनैवमुक्तस्तुचक्रेरत्नमयंपुरम् ॥ प्राकारगोपुरद्वारंसोपानगृहभूमिकम् ॥ १९ ॥ यत्रेंद्रनीलसंबद्धप्रासादतलसंस्थिताः ॥ मेनिरेजलदोद्योगंतांडवस्थाःशिखंडिनः ॥ २० ॥ यत्रप्रवालमाणिक्यभवनोत्थामरीचयः ॥ सेव्यंतेशकुनैश्चूतरुचिरांकुरशंकया ॥ २१ ॥ यत्रकांचनहर्म्येषुत्विषोवह्निषुकातराः ॥ विलोक्यप्रपलायंतेदावशंकाःशिखंडिनः ॥ २२ ॥ यत्रस्फटिकशालोत्थप्रभासंमिश्रितादिशः ॥ विभांतिमंदरोद्भ्रांताःसफेनार्णवसंनिभाः ॥ २३ ॥ यत्रमोहंस्वहर्म्येषुविभातालोकसंस्थिताः ॥ चक्रिरेललनाःपूर्णसांध्यचं

१ मातुरुत्संगे इ० पा० अन्यत्रपुस्तकेदृश्यते । २ मत्प्रसादाद्भविष्यति । इ० पा० ।

द्रोपमाननाः ॥ २४ ॥ यत्रेन्द्रनीपकादंवपवनोद्यानमोदिताः ॥ चित्तंविशंत्योनारीणांचक्रिरेमोहनज्वरम् ॥ २५ ॥ यत्रलेख्यगतंनृणांविलोक्यसुरतंजनः ॥ संयातिद्विगुणंनूनंनिजकांतारतोद्यमः ॥ २६ ॥ यत्रवातायनोद्भूतधूपधूमस्यलेखयः ॥ नभोबभूवतद्गंगाकालिंदीसंगमोपमम् ॥ २७ ॥ यत्रानेकगृहोद्भूतप्रभयासकलंनभः ॥ विभातींद्रायुधाकीर्णंशरन्मेघइवोन्नतः ॥ २८ ॥ यत्रानिशंभ्रमभ्रांताःसूर्यवाहाःप्रपीडिताः ॥ विश्रामंयांतिमध्याह्ने प्रासादशिरसिस्थिताः ॥ २९ ॥ यत्रकुत्रचहर्म्येषुविभ्रत्योमालतीस्रजः ॥ रात्रौसंभूतनक्षत्राइवरेजुर्वरांगनाः ॥ ३० ॥ यत्रहाटकहिंदोलशृंखलाघर्षणोद्भवः ॥ चकारसुंदरींशब्दःस्फुटमेरुभुवोभुवम् ॥ ३१ ॥ साकंसरिद्भिःपुत्रस्योशनसासहसागरः ॥ तत्राभिषेकमकरोद्वाद्यैर्निजगर्जितैः ॥ ३२ ॥ याःस्कंदस्यजगादतारकजयेदेवःस्वयंभूःस्वयंस्वःसाम्राज्यमहोत्सवेपिचशचीकांतस्यवाचस्पतिः ॥ ताभिश्चित्रविरिंचिवक्त्रसरसीहंसीभिराशास्महेवाणीभिर्वसुधाविवाहसमयेमंत्रोत्सवैर्मंगलम् ॥ ३३ ॥ महापद्मसहस्रंतुसैन्यमात्मोदरोद्भवम् ॥ जालंधरायपुत्रायददौभीममहोदधिः ॥ ३४ ॥ जालंधरायशुक्रोपिप्रीत्याविद्यांनिजांददौ ॥ मृतसंजीवनींनाम्नामायांरुद्रविमोहिनीम् ॥ ३५ ॥ शस्त्रास्त्रविद्याअन्याश्चविधिनाअब्धिसूनवे ॥ यदन्यत्सकलंतस्मैव्याख्यातंकविनातदा ॥ ३६ ॥ ततोजालंधरंपुत्रमभिषिच्यार्णवोययौ ॥ स्वस्थानंदिव्यदेहेननदीभिःपरिवारितः ॥ ३७ ॥ दृष्ट्वाजालंधरोदिव्यपुरंगोपुरमंडितम्॥ व्यचरत्सहशुक्रेणद्विजसंघैःसुपूजितः ॥ ३८ ॥ एतस्मिन्नंतरेदैत्याःपातालस्थामहाबलाः ॥ प्राप्ताजालंधरंसर्वेकालनेमिपुरोगमाः ॥ ३९ ॥ ततोमहाबलावीरावलंक्षीरोदसंनिभम् ॥ तस्यशुंभासुरंदैत्यंसेनापतिमकल्पयन् ॥ ४० ॥ बलंस्ववशगंकृत्वाकृत्वाभुविस्थिरंजलम् ॥ जालंधरस्तदाराज्यंपितृदत्तंचकारसः ॥ ४१ ॥ अत्रांतरेप्सराःकाचित्स्वर्णेत्यासीत्पुरादिवि ॥ तस्याःक्रौंचप्रसादेनवृंदानामसुताभवत् ॥ ४२ ॥ धात्राविभवसंयुक्तंसौंदर्यंयत्कृतंपृथक् ॥ तत्तदेकगतंद्रष्टुंवृंदागात्रंविनिर्मितम् ॥ ४३ ॥ तांवृंदामतिचार्वंगींप्रमदांजनमोहिनीम् ॥ स्वर्णाजालंधरस्यार्थेददौशुक्राययाचते ॥ ४४ ॥ ॥ शुक्रउवाच ॥ ॥ कंदर्पस्यजगन्नेत्रशस्त्रेणाश्चर्यकारिणा ॥ रूपेणानेनरंभोरुदीर्घायुःसुखिनीभव ॥ ४५ ॥ निर्मायस्वयमेवविस्मितमनाःसौंदर्यसारेणयंस्वव्यापारपरिश्रमस्यकलशंवेधाःसमारोपयत् ॥ कंदर्पपुरुषांस्त्रियोविदधतेयस्मिन्नदृष्टेसतिद्रष्टव्यावधिरूपमाप्नुहिपतिंतंदीर्घनेत्रंभटम् ॥ ४६ ॥ उपयेमेविवाहेनगांधर्वेणार्णवात्मजः ॥ वृंदांतौदंपतीजातौजनानंदकरौनृप ॥ ४७ ॥ चंचलत्वंपरित्यक्तंतयाजालंधरोपिहि ॥ वृत्तेनवृद्धकार्येणचकर्मेनपरस्त्रियम् ॥ ४८ ॥ कदाचित्ससभासीनोदृष्ट्वाराहुंशिरोहृतम् ॥ कस्मात्कायार्द्धशेषोयंइतिपप्रच्छभार्गवम् ॥ ४९ ॥ सतस्यकथयामासपूर्ववृत्तां

तमादितः ॥ यथानिर्मथितोदेवैःक्षीरोदोमृतकारणात् ॥ ५० ॥ तच्छ्रुत्वाविस्मितोवाक्यंप्राहजालंधरोसुरः ॥ प्रसादसुमुखोराहुंकामरूपोभवाधुना ॥ ५१ ॥इतिशुक्रस्यमंत्रेणसिंधुसूनुःप्रतापवान् ॥ पितृव्यंसंस्मरन्वीरविग्रहंत्वकरोत्सुरैः ॥ ५२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेनारदयुधिष्ठिरसंवादेजालंधरोपाख्यानेवृंदाविवाहोजालंधराभिषेकोनामचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कः पितृव्यःसिंधुसूनोःकिंवृत्तंतस्यविग्रहे ॥ युयुधेसकथंदैत्यस्तन्मेकथयनारद ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शृणुत्वंनृपशार्दूलपितृव्यःक्षीरसागरः ॥ जालंधरस्यतंदेवैःप्रमथ्यधनमाहृतम् ॥ २ ॥ श्रीचंद्रामृतनागाश्वपूर्वंतस्यसुरासुरैः ॥ तच्छ्रुत्वाविग्रहंचक्रेदेवैर्जालंधरोसुरः ॥ ३ ॥ कदाचित्प्रेषयामासदूतंदुर्वारणंबली ॥ शिक्षयित्वातुवक्तव्यंदेवेंद्रभवनंप्रति ॥ ४ ॥ अथस्यंदनमारुह्यययौदुर्वारणोदिवि ॥ प्रवेष्टुकामोभवनंद्वास्थैर्द्वारिनिवारितः ॥ ५ ॥ ॥ दूतउवाच ॥ ॥ जालंधरस्यदूतोहंआगतःशक्रसंनिधौ ॥ गत्वातत्रभवंतोमांविज्ञापयितुमर्हथ ॥ ६ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वातदैवतुशचीपतिम् ॥ गत्वाचप्रणिपत्याहदूतोदेवागतोभुवः ॥ ७ ॥ दौवारिकोमहेंद्रेणप्रत्युक्तोदूतमानय ॥ हस्तेगृहीत्वातंदूतंवासवांतिकमानयत् ॥ ८ ॥ दुर्वारणोदेवसभांप्रविष्टःप्रव्यलोकयत् ॥ हरिंदेवैस्तुयस्त्रिंशत्कोटिभिःपरिवेष्टितम् ॥ ९ ॥ स्वर्णसिंहासनंदिव्यंचामरानिलसेवितम् ॥ शचीप्रेमरसोत्फुल्लनयनाब्जसहस्रकम् ॥ १० ॥ दुर्वारणोथदेवेशंविलोक्यगुरुणासह ॥ प्रणनामात्मगर्वेणप्रहसन्नयनश्रियम् ॥११॥ निर्दिष्टमासनंभेजेदूतोजालंधरस्यसः ॥ कस्यत्वंकेनकार्येणप्राप्तःप्राहेतितंहरिः ॥ १२ ॥ दूतोजालंधरस्याहंसजगादपुरंदरम् ॥ सराजासर्वलोकानांतस्याज्ञांशृणुमन्मुखात् ॥ १३ ॥ पितृव्योमदुग्धाब्धिस्त्वयाकस्माद्विलोडितः ॥ मंदराद्रिविधानेनहृतंकोशंमहाधनम् ॥ १४ ॥ श्रीचंद्रामृतनागाश्वंतन्मणिविद्रुमादिकम् ॥ देहिसर्वंतथास्वर्गंशीघ्रंत्यजपुरंदर ॥ १५ ॥ सत्वंमद्वचनाच्चूर्णंकुरुसर्वंयथोचितम् ॥ तंक्षमापयभूपालंयदिजीवितुमिच्छसि ॥ १६ ॥ अथप्रहस्यमघवाप्राहदुर्वारणंप्रति ॥ शृणुदूतसमासेनसिंधोर्मथनकारणम् ॥ १७ ॥ पुराहिमवतःसूनुर्मैनाकोनाममेरिपुः ॥ सकुक्षौविधृतस्तेनसागरेणजडेनच ॥ १८ ॥ दग्धंचराचरंयेनवह्निनाहयरूपिणा ॥ सचापिविधृतस्तेनसागरेणदुरात्मना ॥ १९ ॥ धर्मद्विषांदानवानामसौवैआश्रयःप्रभुः ॥ नित्यंदधिघृतंक्षीरंदानवेभ्यःप्रयच्छति ॥ २० ॥ अतएवायमस्माभिःदुर्वारणविलोडितः ॥ दंडितश्चगतश्रीकोदेवैरथपुरातनैः ॥ २१ ॥ शृणुदूतसबंधेनममविप्रेणशोषितः ॥ कुंभोद्भवेन किंचैपदुःसंगेनैवबाध्यते ॥ २२ ॥ सोपियुद्धार्थमस्माभिःसर्वसैन्येनसंवृतः ॥ आगमिष्यतिवैनाशंगमिष्यतितदैवहि ॥ २३ ॥ इतीरयित्वाविररामवृ

त्रहासरित्पतेरात्मजदूतमुच्चकैः ॥ शशंसचागत्यसमुद्रसूनोर्देवेश्वरेणोक्तमशेषमादितः ॥२४॥ ॥ नारदउवाच ॥ महेंद्रवचनंश्रुत्वानिजदूतमुखेनच ॥ समुद्रसूनुःसंक्रुद्धःसर्वसैन्यंसमाह्वयत्॥२५॥ रसातलस्थितादैत्याःयेचभूतलवासिनः ॥ आययुःसबलास्तत्रजालंधरमथाज्ञया॥२६॥प्रयाणप्रक्रमेसिंधुसूनोःसैन्यस्यगर्जितैः ॥ स्फुटंतिनभसोराजन्पातालमखिलादिशः ॥२७॥ हयनागोष्ट्रवदनाविडालमुखभीषणाः॥व्याघ्रसिंहाखुवदनाविद्युत्सदृशलोचनाः ॥२८॥ सर्पकेशामहादेहाःकेचित्खड्गतनूरुहाः ॥ अन्येचपरिधावंतिगर्जंतिजलदस्वनैः॥२९॥रथगजहयपत्तिसंकुलंसमरविनोदकदंबभासुरम् ॥अब्जशतसहस्रकोटिनायकंबलमखिलंचतदारराजराजन् ॥ ३० ॥ शतयोजनविस्तीर्णविमानंहसकोटिभिः ॥ युक्तंभूतिसहस्रौघंसर्ववस्तुप्रपूरितम् ॥ ३१ ॥ तद्विमानंसमारुह्यसद्योजालंधरोययौ ॥ मध्याह्नेमंदरंप्राप्तःप्रथमेह्निबलैःसह ॥ ३२ ॥ खंडितंशिबिकावाहैर्दलितंभूरिकुंजरैः ॥ द्वितीयेदिवसेमेरुंसंप्राप्तोबलसंयुतः ॥ ३३ ॥ इलावृत्तेतुशिखरेतस्थौतत्कटकंमहत् ॥ अथदैत्याधिपैर्भग्नंखांडवंनंदनंवनम् ॥ ३४ ॥ शिखराणिविशीर्णानिमेरोर्दानवपुंगवैः ॥ संतानकेषुवृक्षेषुबद्धाहिंदोलमंचकान् ॥ ३५ ॥ सिद्धांगनाभिःसहितारेमिरेदैत्यपुंगवाः ॥ कुचकुंकुमतांबूलचंदनागरुभूषणैः ॥ ३६ ॥ केशपाशच्युतैःपुष्पैर्मेरोःसंपूरितानदी ॥ सुमेरोःपूर्वदिग्भागोगजैस्तस्यविघट्टितः ॥ ३७ ॥ दक्षिणंचरथैश्चेरुरुत्तरंपश्चिमंभटैः ॥ अथप्रस्थापयामासदैत्याञ्जालंधरोऽसुरः ॥ ॥ ३८॥ महेंद्रशिखरंचान्येययुर्दुंदुभिनिःस्वनैः ॥ राजराजपुरींभंक्त्वायमस्यवरुणस्यच॥३९॥अन्येषांलोकपालानामाययुस्तेऽमरावतीम् ॥ अथोत्पाताभवन्नाकेदिव्यभौमांतरिक्षगाः ॥ ४० ॥ रजःपपातबहुलंतमस्तोमोविजृंभते ॥ तदापपातकुलिशंकरादिंद्रस्यनिष्प्रभम् ॥ ४१ ॥ दृष्ट्वानिमित्तानिभयावहानिनाकेमहेंद्रोगुरुमित्युवाच ॥ किंकुर्महेकंशरणंचयामस्तंपश्ययुद्धंसमुपस्थितंच ॥ ४२ ॥ ततोवाचस्पतिर्वाक्यमुवाचत्रिदशाधिपम् ॥ चरणौपाहिशरणंविष्णोर्वैकुंठवासिनः ॥ ४३ ॥ इत्युक्तोगुरुणादेवैःसाकंवैकुंठमंदिरम् ॥ जगामाखंडलःशीघ्रंशरणंकैटभद्विषः ॥ ४४ ॥ शशंसवासुदेवायविजयोद्वारपालकः ॥ जालंधरभयत्रस्ताःसर्वेदेवाःसमागताः ॥ ४५ ॥ ॥ श्रीरुवाच ॥ ॥ नवध्योसौममभ्रातादेवार्थेयुध्यतात्वया ॥ शापितोदेवमत्प्रीत्यावधार्होनभविष्यति ॥ ४६ ॥ इतिश्रीवचनंश्रुत्वाविष्णुस्त्रैलोक्यपालकः ॥ अथारुरोहगरुडंपक्षक्षेपावृतांबरम् ॥ ४७ ॥ वैकुंठभवनात्तूर्णंनिर्गतस्त्रिदशान्हरिः ॥ जालंधरभयत्रस्तान्गतकांतीनथैक्षत ॥ ४८ ॥ ददृशुस्तेसुराःसर्वेहरिंसांद्रघनोपमम् ॥ शार्ङ्गशंखगदापद्मविभूषितचतुर्भुजम् ॥ ४९ ॥ स्तोत्रंपठित्वापुरतःप्राहेंद्रःसरितांपतेः ॥ जालंधरेणात्मजेनभग्नंदेवत्रिविष्टपम् ॥ ५० ॥ तदिंद्रवचनंश्रुत्वाऽभयंदत्वादिवौकसाम् ॥ विजेतुमसुरंदेवैः

१ अत्राध्यायसमाप्तिर्बहुषु पुस्तकेषु ।

सहरेजेसुरांतकृत् ॥ ५१ ॥ अथानीतंमातलिनारथमारुह्यवासवः ॥ वासुदेवस्यपुरतःप्रययौविधृताशनिः ॥ ५२ ॥ वामतस्त्रिदशाःसर्वेसव्यतश्चस मायया ॥ स्वाहाप्रियोदक्षिणतःसचमेषंसमास्थितः ॥ ५३ ॥ आरुह्यैरावतंनागंजयंतःशक्रनंदनः ॥ उच्चैःश्रवसमिंद्रश्चउभौभगवतःपुरः ॥ ५४ ॥ धातार्यमाचमित्रश्चवरुणोंशोभगस्तथा ॥ इंद्रोविवस्वान्पूषाचपर्जन्योदशमःस्मृतः ॥ ५५ ॥ ततस्त्वष्टाततोविष्णूरेजेधन्योजघन्यजः ॥ इत्येते द्वादशादित्याइंद्रस्यपुरतःस्थिताः ॥ ५६ ॥ वीरभद्रश्चशंभुश्चगिरिशश्चमहायशाः ॥ अजैकपादहिर्बुध्न्यःपिनाकीचापराजितः ॥ ५७ ॥ भुवनाधी श्वरश्चैवकपालीचविशांपते ॥ स्थाणुर्भगश्चभगवान्रुद्राएकादशस्मृताः ॥ ५८ ॥ श्वसनःस्पर्शनोवायुरनिलोमारुतस्तथा ॥ प्राणापानौसजी वौचमरुतोष्टौतदग्रतः ॥ ५९ ॥ विवस्वानपितन्मध्येययौद्वादशमूर्तिभिः ॥ धनदःशिबिकारूढःकिंनरेशोययौतदा ॥ ६० ॥ रुद्राश्चवृषभारूढामारुतोमृ गवाहनः ॥ ययुःसैन्यस्यपुरतःत्रिशूलपरिघायुधाः ॥ ६१ ॥ गंधर्वाश्चारणायक्षाःपिशाचोरगगुह्यकाः ॥ सर्वसैन्यस्यपुरतःसर्वशस्त्रभृतोययुः ॥ ६२ ॥ पूर्वापरौतोयराशीसमाक्रांतौचसैनिकैः ॥ तस्मिन्ससारभूमिराड्वराहवपुषाहरिः ॥ ६३ ॥ स्वर्गादागत्यवेगेनदैत्यसैन्यजिघांसया ॥ सुमेरोरुत्तरोभागः सुरसैन्येनसंवृतः ॥ ६४ ॥ सेनाभारोद्धुतकरस्तस्थौजालंधरस्यच ॥ आश्रित्यदक्षिणंभागंतूर्णंकनकशृंगतः ॥ ६५ ॥ अहोरात्रेणविहितावर्षेतस्मि न्निलावृते ॥ मेरुमंदरयोर्मध्येयुद्धभूमिःप्रतिष्ठिता ॥ ६६ ॥ तत्रात्मजयदांभूमिंकविप्रोक्तांमुदायुताः ॥ जग्मुस्तेदानवास्तूर्णंगुरुप्रोक्तांययुःसुराः ॥६७॥ रथप्रवीरैःपरितश्चसंप्लुवैर्गजैर्घनाकारमदप्रवाहिभिः ॥ अश्वैरनंतैर्गरुडाग्रगामिभिःपदातिभिःसारणभूर्भृतावभौ ॥ ६८ ॥ ततोवादित्रनिर्घोषःसेनयोरुभ योरभूत् ॥ कोलाहलश्चवीराणामन्योन्यमभिगर्जताम् ॥ ६९ ॥ अथदानवदेवानांसंग्रामोभूद्भयावहः ॥ सर्वसैन्यस्यसंमर्दोयथात्रिभुवनक्षयः ॥ ७० ॥ भयक्रांतामहाश्रांताश्रुतिर्विलपतीमुहुः ॥ स्वरथाकाररहितंशरैःसंपूरितंतदा ॥ ७१ ॥ रोमांचितावभौद्यौश्चरजोवस्त्रंविधुन्वती ॥ रौद्रैर्विहंगमारावैस्त्रा सादाक्रंदतीवहि ॥ ७२ ॥ देवेंद्रेणतदाज्ञप्तामेघाःसंवर्तकादयः ॥ गजानुच्चैःसमारुह्यतेसुरान्युयुधुर्मृधे ॥ ७३ ॥ देवानामश्वारोहाश्चजातागंधर्वकिन्न राः ॥ रथिनःसाध्यसिद्धाश्चगजिनोयक्षचारणाः ॥ ७४ ॥ पदातिनःकिंपुरुषाःपन्नगाःपवनाशनाः ॥ रोगाणामधिपोराजन्यक्ष्माचयमनायकः ॥ ७५ ॥ तत्रदानवरोगाणांसंग्रामोभूत्सुदारुणः ॥ पतितालुलुठुर्भूमौदैत्याःशूलज्वरामयैः ॥ ७६ ॥ दानवैर्निहतारोगाःपेतुःसमरमूर्द्धनि ॥ पलायांचक्रिरेकेचि त्व्याधयोभूधरान्प्रति ॥ ७७ ॥ औषध्यस्तत्रसहजावैशल्यकरणीमुखाः ॥ ताभिर्विशल्याःसैन्येषुयुयुधुर्यमकिंकराः ॥ ७८ ॥ दानवैर्निहताः सर्वेशरमुद्गरपट्टिशैः ॥ पदातयःपत्तिगणैःखड्गैस्तीक्ष्णैःपरश्वधैः ॥ ७९ ॥ कोटिशोजघ्नुरन्योन्यंरुधिरारुणविग्रहाः ॥ अश्वचाराहयैस्तूर्णैश्चिक्षिपुर्गगने

तदा ॥ ८० ॥संश्लिष्यजघ्नुरन्योन्यंरुधिरारुणविग्रहाः ॥ समूहोरथिनांभीमोरथौघैश्छाद्यमेदिनीम् ॥ ८१ ॥ विव्यधुर्निशितैर्बाणैर्धनुर्मुक्तैर्महारथा
न् ॥ मदक्षीणकपोलांगाःकरैर्बद्धाकरान्दृढम् ॥ ८२ ॥ गजान्प्रतिगजाःक्रुद्धाःपातयंतिमहीतले ॥ कोपिदैत्योरथंदोर्भ्यामुत्क्षिप्योत्थायखंययौ ॥ ८३ ॥
अश्वचारान्हयान्नागान्पातयामासभूतले ॥ स्कंधेगृहीत्वातरसाययौजालंधरंप्रति॥८४॥ कक्षयोर्वैगजौगृह्यतृतीयंजठरोपरि॥चतुर्थमस्तकेगृह्यरणेधावतिक
श्चन॥८५॥ उत्पाट्यकोशतःखड्गंविधूयविमलांबरम्॥ययौसहस्रशोदेवान्पातयित्वारणेसुरः॥८६॥काचित्पीनस्तनीतन्वीखेचरीरतिलंपटा ॥ आगत्यगग
नात्तूर्णंनिन्येदैत्यंरणांगणात् ॥८७॥ चुचुंबसातद्वदनंतीक्ष्णनाराचकीलितम्॥देवसैन्यंततोबद्धाकालनेमिर्ननर्त्तह ॥ ८८ ॥ ततोजनार्दनःक्रुद्धोनिर्ययौका
लनेमिनम् ॥ यमोदुर्वारणंवीरंस्वर्भानुश्चंद्रभास्करौ ॥८९॥ केतुंवैश्वानरोदेवोययौशुक्रंबृहस्पतिः ॥ आश्विनौसंयतौतत्रदैत्यमंगारपर्णकम्॥९०॥संह्रादंश
क्रपुत्रश्चनिह्रादंधनदोययौ ॥ निशुंभश्चावृतोरुद्रैःशुंभोवसुभिराहवे ॥ ९१ ॥ मेघाकारंस्थितंजंभंविश्वेदेवाःसमाययौ ॥ वायवोवज्ररोमाणमथमृत्युर्मयंय
यौ ॥९२॥नमुचिंवासवोव्यग्रंशक्तिहस्तोभ्यधावत ॥ अन्यैरपिसुरैर्दैत्याःस्वस्ववीर्यसमैर्वृताः ॥ ९३ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामु
त्तरखंडेयुधिष्ठिरनारदसंवादेदेवदानवयुद्धंनामपंचमोध्यायः॥५॥ ॥७॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंद्वंद्वेषुयुद्धेषुसंप्रवृत्तेष्वनेकशः॥जघानाथहरिःक्रुद्धोगदयाका
लनेमिनम् ॥ १ ॥ विहायमूर्च्छांसंचित्यविष्णुंबाणैर्जघानसः ॥ ततःक्रुद्धेनहरिणासक्षितौपातितोव्यसुः ॥ २ ॥ राजन्जघानसंचित्यराहुंखड्गेनचंद्रमाः ॥
राहुस्तुतंपरित्यज्यतदासूर्यमधावत ॥३॥ सहस्रांशुंरणेजित्वाराहुश्चंद्रमधावत ॥ जघानतंचखड्गेनसमरेरजनीपतिः ॥ ४ ॥ सैंहिकेयांगकाठिन्यात्खड्गंचूर्ण
मभूत्तदा ॥ जघानमुष्टिनागाढंकंठिनेनविधुंतुदः ॥ ५ ॥ चंद्रमुत्थाप्यतंकंठेधृत्वावेगान्महामृधे ॥ गिलित्वाराहुणाचंद्रोप्युद्गीर्णश्चततःपुनः ॥ ६ ॥ मृगं
स्वचिह्नमुरसिनिधायविससर्जह ॥ सउच्चैःश्रवसंगृह्यहयरत्नंविधुंतुदः ॥ ७ ॥ जालंधरांतिकंनीत्वाभक्त्यातस्मैन्यवेदयत् ॥ दुर्वारणोरणेक्रुद्धस्तंयमंगदया
हनत् ॥ ८ ॥ निशितैर्मार्गणैर्भिन्नःशक्रपुत्रेणचाहवे ॥ धृत्वाजयंतंसंह्रादःपरिघाघातमूर्च्छितम् ॥ ९ ॥ ऐरावतंसमारुह्यययौजालंधरंप्रति ॥ हतवांश्चैव
गदयानिह्रादंधनदोरणे ॥ १० ॥ रुद्रास्त्रिशूलनिर्घातैर्निशुंभंजघ्नुरोजसा ॥ निशुंभोबाणजालैश्चपीडयामासतानाति ॥ ११ ॥ शुंभासुरोदेवगणान्पूरयामा
समार्गणैः ॥ मृत्युंमायामयमयोबद्धापाशैर्निनायतम् ॥ १२ ॥ ददौजालंधरायासौपौलोम्नेसोपिसिंधवे ॥ अब्धिनाचमुखेक्षिप्तोलोकोजीवतुनिर्भयः॥१३॥
बद्धाचनमुचिंपाशैर्वासवोपिरसातलम् ॥ निन्येविश्वस्यहंतारंअथजालंधरोययौ ॥ १४ ॥ अथेंद्रबलयोर्युद्धमभूद्राजन्सुदारुणम् ॥ बलांगरोचिषोभांतिदि

१ पर्वकम् इ० । पूर्णकम्-इ० । पूर्वकम् इ० च पाठान्तरम् । २ जृंभमितिपाठान्तरम् । ३ चंद्रंमूर्छापरिक्लिष्टमित्यपिपाठोऽन्यत्र ।

शोदशरवेरिव ॥ १४ ॥ सर्वाण्यस्त्राणिशक्रस्यशीर्णान्यंगेबलस्यच ॥ बलीयसाबलेनेंद्रोमुद्गरेणहतोहृदि ॥ १५ ॥ ननादेंद्रस्ततोभीमंतच्छ्रुत्वासबलोह सत् ॥ हसतस्तस्यनिश्चेरुर्मुखतोमौक्तिकानिच ॥ १६ ॥ तस्यांगस्याभिलाषेणनयुद्धमकरोत्तदा ॥ तुष्टाववासवोत्यर्थंतंबलंबलसागरम् ॥ १७ ॥ वरंवृ णुसुरश्रेष्ठेत्युक्तःप्राहबलंप्रति ॥ यदितुष्टोसिदैत्येशस्त्वंवपुर्दातुमर्हसि ॥ १८ ॥ तदिंद्रवचनंश्रुत्वाभित्त्वाशस्त्रैर्गृहाणमाम् ॥ इत्युवाचबलंसोपिकिमदेयं महात्मनाम् ॥ १९ ॥ (गौरिवश्रोत्रहीनस्यलोलाक्षीवविचक्षुषः ॥ परेषुपुष्पमालेवश्रीःकदर्यस्यनिष्फला ॥१॥ महात्मानोनगृह्णंतिहिंसमानान्रिपूनपि ॥ सपत्नीःप्रापयंत्यब्धिंसिंधवोनगनिम्नगाः ॥ २ ॥ सुजनोनयातिविकृतिंपरहितनिरतोविनाशकालेपि ॥ छिन्नोपिचंदनतरुःसुरभयतिमुखंकुठारस्य ॥ ३ ॥ देवंपरंविनश्यातितनुरापिनश्रीर्निवेदितासत्सु॥अवशिष्यतेहिमांशोःसैवकलाशिरसियाशंभोः॥ ४ ॥ तेसाधवोभुवनमंडलमौलिभूतायेसाधुतामनुपकारिषु दर्शयंति॥आत्मप्रयोजनवशात्कृतछिन्नदेहाःपूर्वोपकारिषुखलोपिहितानुरक्तः॥५॥) तथेत्युक्त्वासहस्राक्षोमुद्गरेणाहनद्बलम् ॥नबिभेदतदादेहःशक्रश्चिंताम वापह ॥ २० ॥ सस्मारितोमातलिनावज्रेणांगंजघानतत् ॥ तेनवज्रप्रहारेणबलांगंतद्वयशीर्यत ॥२१॥ बलांगस्यैकभागस्तुपपातकनकाचले ॥तुहिनाद्रौ द्वितीयस्तुतृतीयोगोनगेपतत् ॥२२॥ चतुर्थोदेवनद्यांचपंचमोमंदरेतथा ॥ वज्राकरेपपातांशःषष्ठश्चविजयांगजः ॥२३॥ तस्यजातिविशुद्धस्यपरिशुद्धेनं कर्मणा॥कायस्यावयवाःसर्वेरत्नबीजत्वमागताः ॥२४॥ वज्रादस्थिकणाःकीर्णाःषट्कोणामणयोभवन्॥अक्षिभ्यामिन्द्रनीलावैमाणिक्यंश्रुतिसंभवम्॥२५॥ क्षतजात्पद्मरागाःस्युःमेदसोमरकतास्तथा ॥ प्रवालानिचजिह्वातोदंतामुक्तास्तथाभवन् ॥२६॥ मज्जोद्भवंमरकतंगारुत्मतमभून्नसा ॥ कांस्यंपुरीषंरजतंवीर्यं ताम्रंचमूत्रजम् ॥२७॥अंगस्योद्वर्तनाज्जातंपित्तलंब्रह्मवीतिकाः ॥ नादाद्वैदूर्यमुत्पन्नंरत्नंचारुतरंतथा॥२८॥नखेभ्यःकनकोत्पत्तीरुधिराच्चरसोद्भवः ॥मेदसः स्फटिकंजातंप्रवालंमांससंभवम् ॥२९॥ बलदेहोद्भवान्यासन्रत्नानिपृथिवीतले ॥ पुण्योपचयसंपत्त्याभोक्ष्यंतेविमलैर्जनैः॥३०॥ अत्रांतरेहतंश्रुत्वाबलंमघ वतामृधे ॥ प्रभावतीनामराज्ञीययौतच्चरणांतिकम् ॥ ३१ ॥ विललापपतिंदृष्ट्वाविकीर्णावयवंरणे ॥ प्रभावत्यश्रुपूर्णाक्षीमुक्तकेशीघनस्तनी ॥ ३२ ॥ हाना थबलविक्रांतकांतदेहजगत्प्रिय ॥ मांत्वंविहायकिंचात्रकैवल्यंगतवानसि ॥ ३३ ॥ जराकुष्ठादिभिर्व्याप्तंवुद्धादेहंत्यजंतिन ॥ देहिनोन्येपरंकांतंत्वयादेहोवृ थोज्झितः ॥ ३४ ॥ तवदेहेनदिव्येनहारकंभूष्यतेप्रिय ॥ रणोत्सुकेनभवतायावेणीग्रथितामम ॥ ३५ ॥ तामुद्रथयवैधव्यदुःखार्त्तायाःस्वयंप्रिय ॥ एवंवि लपतींवीक्ष्यबलराज्ञींसमुद्रजः ॥ दुःखितःशुक्रमित्याहबलंजीवयभार्गव ॥ ३६ ॥ ॥ शुक्रउवाच ॥ ॥ इच्छयामरणंप्राप्तंतंकथंजीवयाम्यहम् ॥ तथा

१ इमे श्लोका ( ) एतच्चिह्नान्तर्गता बहुषु पुस्तकेषु न दृश्यन्ते ।

पिमंत्रसामर्थ्याद्वाचमुच्चारयिष्यति ॥ ३७॥ ॥जालंधरउवाच ॥ ॥ बलस्यरूपवचनंश्रोतुमिच्छामिभार्गव ॥ जालंधरेणैवमुक्तःक्षणंध्यानपरोभवत्॥३८॥ अथोदतिष्ठद्वदनात्स्वनःश्रोत्रमनोरमः ॥ प्रभावतींप्रतिव्यक्तंवाद्यभांडादिवोत्थितः ॥ ३९ ॥ प्रभावतिस्वदेहंत्वंममांगेषुलयंनय ॥ इतितस्यवचः श्रुत्वानदीजाताप्रभावती ॥४०॥ बलाङ्गेष्वेवलीनासासुमेरोःपूर्ववाहिनी ॥ यस्यास्तोयेनसंजातारत्नानांकांतिरुत्तमा ॥४१॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेजालंधरोपाख्यानेबलदैत्यस्वर्गारोहणंनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततोजालंधरःक्रुद्धःप्राहतंदैत्यसूदनम् ॥ कपटेनबलंहत्वाक्वयास्यसिबलाधम ॥ १ ॥ इत्युक्त्वातंशतमखंसिंधुसूनुःप्रतापवान् ॥ ससूताश्वध्वजरथंछादयामासमार्गणैः ॥ २ ॥ पपातमूर्च्छितःशक्रोरथोपरिशरैःक्षतः ॥ दृष्ट्वातंपतितंशक्रंजगर्जार्णवनंदनः ॥ ३ ॥ मूर्च्छांत्यक्त्वामुमोचेंद्रोवज्रंजालंधरंप्रति ॥ तदाद्रिदलनंहस्ते गृहीत्वासिंधुसंभवः ॥ ४ ॥ वज्रंकक्षापुटेधृत्वारथादुत्तीर्यसत्वरम् ॥ अभ्यधावतदैत्येंद्रोदेवेंद्रंधर्तुमाहवे ॥ ५ ॥ ततोदुद्रावमघवारथंत्यक्त्वाहरिंस्मरन् ॥ रथमिंद्रस्यमदवानारुह्यार्णवनंदनः ॥ ६ ॥ यंतारंमातलिंकृत्वाययौप्राप्तमनोरथः ॥ रथमिंद्रस्यतरसायत्रयत्रययौबले ॥ ७॥ जालंधरोमहाबाहुःस्वयंचांबुधरोयथा ॥ ततःसकोपात्पुरुषोत्तमःस्वयंखड्गंसमुद्यम्यचनंदकंरणे ॥ ८ ॥ संप्रेरयित्वागरुडंमनोजवंजघानकोपेनचदैत्यवाहिनीम् ॥ रथान्हयान्कुंजरपत्तिसंघान्सपातयामासबलात्सहस्रशः ॥ ९ ॥ जनार्दनःकश्यपसूनुसंवृतश्चकारसंख्येचरितंभयावहम् ॥ केशास्थिमज्जारुधिरौघवाहिनींपिशाचवेतालविहंगसेविताम् ॥ १० ॥ करोरुजंघायुधशस्त्रपूरितांसुदुस्तरांव्याघ्रगजेंद्रसेविताम् ॥ रक्तांत्रहारांगदभूषितांतांविघूर्णनेत्रोत्सवकांतिवासमम् ॥ ११ ॥ विष्णुनानिहितंसैन्यंदृष्ट्वादानवपुंगवाः ॥ जालंधराज्ञयासर्वेरुरुधुःपरितोहरिम् ॥ १२ ॥ दैत्यास्तेतत्रबाणौघान्वर्षमाणायथांबुदाः ॥ यथाद्विरेफाःकमलंपर्वतंजलदाइव ॥ १३ ॥ चूतंयथापक्षिगणागगनंधूपसंचयः ॥ नदृश्योभूत्तदाविष्णुर्नताक्ष्योंरणसंकटे ॥ १४ ॥ सर्वेतेरथमारूढासर्वशस्त्रैर्महासुराः ॥ वैकुंठाधिपतिंजघ्नुर्गर्जतोभीमनिस्वनैः॥ १५॥ तान्सर्वान्भीमरूपेणदैत्यारिःकुपितस्तदा ॥ रणेनिपातयामासवायुःपर्णचयंयथा ॥ १६ ॥ शैलरोमाततोविष्णुंदैत्यःकोपादधावत ॥ हरेरपिशरास्तस्यशरीरेशीर्णतांगताः ॥ १७ ॥ शैलरोमाचदैत्यारिंशरीरंचाहनच्छरैः ॥ हरिःखड्गंविनिर्धूयशिरस्तस्यजहारह ॥ १८ ॥ छिन्नेशिरसिदैत्यस्यकबंधोविक्रमन्रणे ॥ शैलरोमाभुजाभ्यांचताक्ष्र्यंजग्राहपक्षयोः ॥ १९ ॥ शिरश्चोत्पत्यतरसाविलग्नंस्कंधयोर्दृढम् ॥ ततस्तत्रास्ययुद्धेनहृषीकेशोपिविस्मितः ॥ २० ॥ शिरःसंलग्नमालोक्यगरुडोन्यपतद्भुवि ॥ पुनश्चोत्पत्यवेगेनशिरःस्था

१ विकासवदनः पिशुनः प्रफुल्लनयनो यदा भवति ॥ मन्ये तदास्यजातं सदासि क्रमतः फलं तूर्णम् इ० । तृतीयश्लोकाग्रे दृश्यते

नंसमाश्रयत् ॥ २१ ॥ शैलरोमाततोविष्णुंजहारगरुडाद्बली ॥ हरिर्जंघेतलेनाशुगतायुश्चापतद्भुवि ॥ २२ ॥ ततोजालंधरःसूतंखड्गरोमाणमब्रवीत् ॥ संप्रेषयरथंतत्रयत्रदेवोजनार्दनः ॥ २३ ॥ जालंधरस्यवचनात्खड्गरोमानयद्रथम् ॥ दृष्ट्वातंपुरतोविष्णुमुवाचार्णवनंदनः ॥ २४ ॥ निःशंकंजहिमांविष्णो नाहंत्वाहन्मिमाधव ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ २५ ॥ नारायणःप्राणहरैःशरैरेनमपूरयत् ॥ विष्णुनाचविभिन्नांगोर्णवसूनुःप्रतापवा न् ॥ २६ ॥ हरिंसंपूरयामासमार्गणौर्वैर्निरंतरम् ॥ अस्यबाणशतैर्भिन्नोगरुडोमूर्च्छितोपतत् ॥२७॥ गरुडंपतितंदृष्ट्वासिंधुसूनोःशरैर्भुवि ॥ रथंसंस्मारया मासवैकुंठस्थंजनार्दनः ॥ २८ ॥ सरथस्तस्यसंप्राप्तःसूतहीनोहयैर्वृतः ॥ अश्वैर्युतंरथंदृष्ट्वाविस्मितोभगवान्रणे ॥ २९ ॥ संबोधयित्वागरुडंसारथ्येसम योजयत् ॥ सधृत्वामुकुटंमूर्ध्निकौस्तुभंहृदयेमणिम् ॥ ३० ॥ पुरुषार्थान्हयान्कृत्वाययौजालंधरंहरिः ॥ मेदिनींरथचक्रेणदारयंश्चसुरैःसह ॥ ३१ ॥ जघानतरसाबाणैर्दानवानांचवाहिनीम् ॥ देवराजेनसंदिष्टोवीतिहोत्रोरणांगणे ॥ ३२ ॥ ददाहदानवानीकंसमीरणसमन्वितम् ॥ तदाहतंभगवतादैत्यसैन्यं सुरैःसह ॥ ३३ ॥ जालंधरःस्वल्पशेषंदध्यौदृष्ट्वाबलंस्वकम् ॥ अथाहभार्गवंराजामत्सैन्यंनिहतंसुरैः ॥ ३४ ॥ त्वयितिष्ठतिमंत्रज्ञेविख्यातोविद्ययाभवा न् ॥ किंतयाविद्ययाब्रह्मन्क्षत्रेणाथबलेनच ॥ ३५ ॥ यानरक्षतिरोगार्तान्यद्बलंशरणागतान् ॥ जालंधरवचःश्रुत्वाभार्गवस्तमभाषत ॥ ३६ ॥ पश्यरा जन्ममबलंब्रह्मस्यरणांगणे ॥ इत्युक्त्वावारिणास्पृष्ट्वाहुंकारेणप्रबोधिताः ॥ ३७ ॥ उत्थापितास्तेकविनाशरौघैःप्राणहारकैः ॥ देवाहतारणेपेतुःसमंता त्सिंधुसूनुना ॥ ३८ ॥ बाणैर्जर्जरदेहास्तेधृतप्राणानराधिप ॥ नमृतास्त्वमरत्वाच्चबाणैर्भिन्नाश्चसत्तम ॥ ३९ ॥ ततोनारायणोदेवोबृहस्पतिमभाषत ॥ विश्वलंदेवगुरोयोनजीवयसेसुरान् ॥ ४० ॥ धिषणस्तुजगन्नाथमुवाचत्वरितंतदा ॥ ओषधीभिरहंस्वामिन्जीवयिष्यामिनिर्जरान् ॥ ४१ ॥ इत्यु क्त्वाधिषणःसोथिययौक्षीरार्णवस्थितम् ॥ द्रोणमद्रिंतदागत्वासुखंगृह्यौषधीःस्वयम् ॥४२॥ गुरुस्तासांचयोगेनजीवयामासनिर्जरान् ॥ उत्थितास्तेततोदे वाजघ्नुर्दानववाहिनीम् ॥४३॥ देवान्समुत्थितान्दृष्ट्वाबभाषेसिंधुजःकविम् ॥ विनात्वद्विद्ययाकाव्यकथमेतेसमुत्थिताः ॥४४॥ इतिदैत्योक्तमाकर्ण्यशुक्रः प्राहार्णवात्मजम् ॥ क्षीरसागरमध्यस्थोद्रोणोनाममहागिरिः ॥ ४५ ॥ औषध्यस्तत्रतिष्ठंतिजीवयंतिचयामृतान् ॥ तत्रगत्वासुराचार्योगृहीत्वौषधिसंच यम् ॥ ४६ ॥ रणेविनिहतान्देवानुत्थापयतिमंत्रतः ॥ भार्गवोक्तमथाकर्ण्यसैन्यभारंमहाबलः ॥ ४७ ॥ शुंभेनिक्षिप्यतरसाययौजालंधरोर्णवम् ॥ अथप्रविष्टःक्षीराब्धौवेश्मदिव्यंमहाप्रभम् ॥ ४८ ॥ प्रविश्यतत्रक्षीराब्धेःक्रीडास्थानंददर्शसः ॥ नोष्णोनशीतलोवायुर्नतमोयत्रदृश्यते ॥ ४९ ॥ यत्रगायंतिनृत्यंतिक्रीडंतिचवरस्त्रियः ॥ सुपीनस्तनभाराढ्याःकृशोदर्यःसुदंतिकाः ॥ ५० ॥ नेत्रविभ्रमविक्षेपैर्नितंबपरिवर्त्तनैः ॥ अंगैःसंमोहनैरम्यै

बाहुवल्लीविचालनैः ॥ ५१ ॥ पादविन्यासरणितैर्मधुरैर्वचनस्तवैः ॥ सौगंध्यसौख्यदैर्वासैर्नेत्रभ्रमरहुंकृतैः ॥ ५२ ॥ चामरांदोललीलाभिःस्र
ग्भिःस्मितविलोकितैः ॥ सेवांचकुर्विलासिन्यस्तत्रगत्वोदधेःसुतः ॥ ५३ ॥ क्रीडंतंतत्रदुग्धाब्धिसंवीक्ष्यसमरोत्सुकः ॥ अथाहप्रणिपत्यासौक्षीरा
ब्धितातहंसिमाम् ॥ द्रोणाचलौषधीर्व्याजादंबुभिःप्लावयस्वतः ॥ ५४ ॥ ॥ क्षीरसागरउवाच ॥ ॥ तंप्राप्तंशरणंपुत्रप्लावयाम्यूर्मिभिःकथम् ॥ मुनीं
द्रास्तंनशंसंतियस्त्यजेच्छरणागतम् ॥ ५५ ॥ पितृव्यवचनंश्रुत्वासक्रोधात्संततंगिरिम् ॥ तलप्रहरणेनैवताडयामासदैत्यराट् ॥ ५६ ॥ ततो
द्रोणगिरीराजन्भीतोजालंधराद्भृशम् ॥ अथाजगाममरूपेणप्राहजालंधरंप्रति ॥ ५७ ॥ तवाहमभवंदासोरक्षमांशरणागतम् ॥ रसातलंमहाबाहोयास्या
मितवशासनात् ॥ ५८ ॥ यावत्त्वंकुरुषेराज्यंतावत्स्थास्याम्यहंप्रभो ॥ ओषधीनांविरावेणसिद्धानांरोदनेनच ॥ ५९ ॥ रसातलंजगामाद्रिःसिंधुसूनोः
प्रपश्यतः ॥ ततोजालंधरोवीरआजगाममहारणम् ॥ ६० ॥ पूर्वकल्पितमारुह्यरथस्थंकेशवंययौ ॥ रथस्थंमाधवंदृष्ट्वाजहासोच्चैर्नदीसुतः ॥ ६१ ॥
तावत्त्वंतिष्ठशक्रटेयावद्धन्यामरीनहम् ॥ एवमुक्त्वाजघानाशुशरैस्तांदेववाहिनीम् ॥ ६२ ॥ बाणैर्विदारितादेवास्त्राहीत्यूचुर्बृहस्पतिम् ॥ ततो
बृहपतिःशीघ्रमगमत्क्षीरसागरम् ॥ ६३ ॥ अदृष्ट्वातंततोद्रोणमभूच्चिन्तापरोनृप ॥ अथागत्यरणंतूर्णममरान्प्राहगीष्पतिः ॥६४॥ पलायध्वंसुराःसर्वेद्रोणा
द्रिःक्षयमागतः ॥ एवमुक्तवतस्तस्यगुरोश्चिच्छेदसिंधुजः ॥ ६५ ॥ यज्ञोपवीतंकेशांश्चबाणैस्तीक्ष्णैर्हसन्सुरान् ॥ ततोदुद्राववेगेनगुरुःप्राणभया
र्दितः ॥ ६६ ॥ देवाःसर्वेरणंहित्वापलायांचक्रिरेनृप ॥ एवंविद्राव्यदेवान्वैजनार्दनमधावत ॥ ६७ ॥ हृषीकेशोपिदैत्येशमन्वधावद्रणोत्सुकः ॥ ततो
युद्धमभूद्धोरंविष्णोर्जालंधरस्यच ॥ ६८ ॥ दुर्द्धर्षणोबाणजालैःप्लावयामासकेशवम् ॥ तान्बाणान्खंडशःकृत्वापूरयित्वाशरैर्महान् ॥ ६९ ॥ वासुदे
वोसुरंबाणैर्जालंधरमपीडयत् ॥ जालंधरोरथंत्यक्त्वाशरपीडितविग्रहः ॥ ७० ॥ विष्णुंविजेतुंदुद्रावसंयतिस्थमथद्रुतम् ॥ तमायांतंरणेदृष्ट्वाहरिर्विव्या
धसायकैः ॥ ७१ ॥ बाणानंगेसहद्विष्णोःप्राप्तोसौरथसंनिधौ ॥ हस्तेनैकेनगरुडंद्वितीयेनरथंहरेः ॥ ७२ ॥ भ्रामयित्वांबरेशश्वत्श्वेतद्वीपेन्यपातयत् ॥
जालंधरकराक्षिप्तोगरुडोपिपपातह ॥ ७३ ॥ क्रौंचद्वीपेसतत्रैवविश्राममकरोच्चिरम् ॥ अच्युतःप्रच्युतस्तस्माद्भ्रमतोरथमंडलात् ॥ ७४ ॥
रणमागत्यदैत्येशंतिष्ठतिष्ठेत्यभाषत ॥ दृष्ट्वातमागतंभूयःकेशवंसमरप्रियः ॥ ७५ ॥ पूरयन्मार्गणैर्भूमिंजगर्जार्णवनंदनः ॥ ७६ ॥ विव्याधदैत्यं
हरिराशुशक्त्याहृदिस्फुरंत्यासततःपपात ॥ सूतोनयत्तंसमरान्निवासंतंप्राहरेकेनकृतोस्म्यलज्जः ॥ ७७ ॥ दैत्यारिजालंधरयोर्महत्तदाबभूवयुद्धं

१ झांकृतैः । इ० पा० ।

धरणीतलस्थयोः ॥ प्रेम्णाश्रियस्तंनजघानदानवंस्वयंहरिस्तस्यशरैःपपात ॥ ७८ ॥ ततोनिरीक्ष्यगोविंदंपतितंधरणीतले ॥ प्रगृह्यार्णवजोदैत्यआरुरोहनिजंरथम् ॥ ततस्तमिंदिराप्राप्तारुदंतीविष्णुवल्लभा ॥ ७९ ॥ संस्थिताकमलातत्रपतिंकमललोचनम् ॥ पतितंतुपतिंवीक्ष्यलक्ष्मीःप्राहार्णवात्मजम् ॥ ८० ॥ शृणुष्ववचनंभ्रातर्जितोविष्णुर्धृतस्त्वया ॥ भगिन्यानचवैधव्यंदातुंयुक्तंमहाबल ॥ ८१ ॥ श्रुत्वातुवचनंतस्यामुमोचजगतःपतिम् ॥ जालंधरोमहाबाहुःस्वस्नेभक्त्याननामच ॥ ८२ ॥ ववंदेचरणौविष्णोःस्वसुःस्नेहात्तदांजसा ॥ विष्णुर्जालंधरंप्राहतुष्टोस्मितवकर्मणा ॥ वरंवरयदैत्येशकिंप्रयच्छामितेवरम् ॥ ८३ ॥ ॥ जालंधरउवाच ॥ ॥ यदित्वंममतुष्टोसिशौर्येणानेनकेशव ॥ स्थानव्यंमत्पितुःस्थानेत्वयाकमलयासह ॥ ८४ ॥ तथेत्युक्त्वाचसंस्मृत्यगरुडंधरणीधरः ॥ आरुह्यचजगन्नाथःक्षीराब्धिंप्रिययासह ॥ ८५ ॥ तदाप्रभृतिकृष्णस्यवासःश्वशुरमंदिरे ॥ अब्धौवसतिदेवेशोलक्ष्म्याःप्रियचिकीर्षया ॥ ८६ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा०युधिष्ठिरनारदसंवादेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ छ ॥

॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ देवान्विद्राव्यसमरेविष्णुंस्थाप्यात्ममंदिरे ॥ जालंधरेणाब्धिजेनयत्कृतंब्रूहिनारद ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शुंभादीनांतुवीराणांदत्त्वादानंप्रसादजम् ॥ जालंधरोजगामाथस्वर्गंप्राप्यावलोकयत् ॥ २ ॥ हिरण्यवर्षेणजनान्भूषयंतंदिनेदिने ॥ फलंतितरवोजस्रंवाजिमेधक्रतोःफलम् ॥ ३ ॥ गजवस्त्रसुवर्णानिधेनुकन्यातिलानिच ॥ पुष्पकर्पूरतांबूलकस्तूरीकुंकुमानिच ॥ ४ ॥ येयच्छंतिमहात्मानस्तेपश्यंत्यमरावतीम् ॥ वर्षासुगृहदानेनाशिशिरेग्निप्रदानतः ॥ ५ ॥ वादित्राणिचसर्वाणिवादयंतिशिवालये ॥ प्रपांकुर्वंतियेचैत्रेदध्योदनसमन्विताम् ॥ ६ ॥ यत्रहिंदोलपर्यंकंस्वयमांदोलयंतिच ॥ सारिकाशुकहंसाश्वभ्रमद्भ्रमरकोकिलाः ॥ ७ ॥ कुर्वंतोदूतकार्याणियच्छंतेप्रियसंगमम् ॥ रंभायत्रपुरेराममेनकाचतिलोत्तमा ॥ ८ ॥ सुषमासुंदरीयत्रघृताचीपुंजिकस्थली ॥ सुकेशीसुमुखीरामामंजुघोषाचमालिनी ॥ ९ ॥ मृगोद्भवाचसुखदाधनदंष्ट्रातिलप्रभा ॥ वाजिमेधफलग्राहाराजसूयफलंतियाः ॥ १० ॥ कोटिशोयत्रनिःष्पापाःक्रीडंत्यप्सरसोनृप ॥ एवंभूरिसुखेस्वर्गेस्थापयामासर्सिधुजः ॥ ११ ॥ शुंभंप्राणसमंदैत्यंनिशुंभंयुवराजके ॥ स्वयंजालंधरेपीठेस्वर्गादागत्यसिंधुराट् ॥ वर्षार्बुदद्वयंराज्यंचकारात्मबलेनच ॥ १२ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ युयुधेसुरसंग्रामेससुरैरपराजितः ॥ १३ ॥ ततःकिमकरोद्राजासिंधुसूनुःप्रतापवान् ॥ तन्ममाचक्ष्वदेवर्षेश्रोतुकामस्यविस्तरात् ॥ १४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्यथातथ्यंकृतसागरसूनुना ॥ सदेवान्समरेजित्वाराज्यंचक्रेह्यकंटकम् ॥ १५ ॥ गंधर्वाश्चित्रसेनाद्याःसेवंतेचासुरेश्वरम् ॥ यज्ञभागां

१ भूषयंति–इ० पा० ।

श्रयोभुंक्तेसर्वेषामसुरेश्वरः ॥ १६ ॥ क्षीरसागरतोदेवैर्हृतंरत्नादिकंचयत् ॥ तत्सर्वंचतथान्यच्चनिर्जित्यहृतवान्बली ॥ १७ ॥ समुद्रतनये राज्यंभुवोराजन्प्रशासति ॥ नकश्चिन्म्रियतेमर्त्योनरकंकोपिनव्रजेत् ॥ १८ ॥ नकलिःप्रणयादन्योनभोगादपरःक्षयः ॥ नवंध्यादुर्भगानारीनालं कारैर्विवर्जिता ॥ १९ ॥ कुरूपादुर्गतादुष्टाऽयशस्यानचदृश्यते ॥ नतत्रविधवानारीनकश्चिन्निर्द्धनोजनः ॥ २० ॥ दातारःसंतिसर्वत्रनप्रति ग्राहिणःक्कचित् ॥ पुण्याजनाः[१]प्रयच्छंतिद्विजेभ्योह्यात्मनोधनम् ॥ २१ ॥ रूपयौवनशालिन्यःसीमंतिन्योगृहेगृहे ॥ गोक्षीरंदधिसर्पिश्चयत्रनिर्जरसो जनाः ॥ २२ ॥ मंगलंतत्रसर्वेषांनक्कचिद्द्वैधबंधनम्[२] ॥ शरेणनचहिंसास्तिनकश्चित्केनबाध्यते ॥ २३ ॥ ऋणंनदृश्यतेराजन्धनिनःसंतिसर्वतः ॥ संतुष्टाः सर्वसस्याढ्याःप्रजाःसर्वत्रपार्थिव ॥ २४ ॥ केलीक्षुदंडप्रभवश्चदुग्धरसोतिसुस्वादुतरोगृहेनृणाम् ॥ शुश्रावनारीनरयोर्हितंवचोनचापहर्ताध्वनिगच्छतां सदा ॥ २५ ॥ पतंत्यखंडानभसोयतस्ततोधाराश्चकर्मारविमिश्रसर्पिषः ॥ संमिश्रिताःशर्करयापरिश्रुताःसमुद्रसूनोःस्मरणान्मुखेनृणाम् ॥ २६ ॥

॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेउत्तरखंडेपंचपंचाश०युधिष्ठिरनारदजालंधरसौराज्यवर्णनंनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ इंद्रादिभिस्त दादेवैःकिंकृतंद्विजसत्तम ॥ जालंधरेणविजितैःस्वर्गराज्येहृतेसति ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथत्यक्त्वादिवंदेवाःप्रापुस्तेदुर्दशांचिरम् ॥ नपीयूषं नैवयज्ञाःययुःस्थानंस्वयंभुवः ॥ २ ॥ दहृशुर्ब्राह्मभुवनेब्रह्माणंपरमेष्ठिनम् ॥ प्राणायामेनयुंजानंमनःस्वंपरमात्मनि ॥ ३ ॥ तेतुष्टुवुःसुराःसर्वेवाग्भिस्त थ्याभिराहताः ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्किंकरोमीतिचाब्रवीत् ॥ ४ ॥ ततोनिवेदयांचक्रुःब्रह्मणेविबुधाःपुनः ॥ जालंधरस्यसकलंतथानिजपराभवम् ॥ ५ ॥ क्षणंध्यात्वाययौब्रह्माकैलासंत्रिदशैःसह ॥ तस्यशैलस्यपार्श्वेतेवैचित्र्येणसमाकुलाः ॥ स्थिताःसंतुष्टुवुर्देवाब्रह्मशक्रपुरोगमाः ॥ ६ ॥ नमोभवायशर्वायनी लग्रीवायतेनमः ॥ नमःस्थूलायसूक्ष्मायबहुरूपायतेनमः ॥ ७ ॥ इतिसर्वमुखोभूत्वावाणीमाकर्ण्यशंकरः ॥ प्रोवाचनंदिनंदेवानानयस्वेतिसत्व रम् ॥ ८ ॥ श्रुत्वाशंभोर्वचोदेवाआहूतानंदिनाद्रुतम् ॥ प्रविश्यांतःपुरेदेवाददृशुर्विस्मितेक्षणाः ॥ ९ ॥ तत्रासनेसमासीनंशंकरंलोकशंकरम् ॥ गणैःकोटिसहस्रैस्तुसेवितंभक्तिशालिभिः ॥ १० ॥ नग्नैर्विरूपैःकुटिलैर्जटिलैर्धूलिधूसरैः ॥ प्रणिपत्याग्रतःप्राहसहदेवैःपितामहः ॥ ११ ॥ सुखरो गोयथास्यासीच्छक्रःसोयंवृथागतः ॥ कृपांकुरुमहादेवशरणागतवत्सल ॥ १२ ॥ ततउच्चैर्विभोर्हास्यंश्रुत्वाब्रह्मापिनाकिनः ॥ उवाचदेवदेवेशंपश्या वस्थांदिवौकसाम् ॥ १३ ॥ ततःसर्वेश्वरोज्ञात्वाब्रह्मणोमनसेप्सितम् ॥ शक्रस्यमानभंगंचदेवार्थेपरमेश्वरः ॥ १४ ॥ प्रेम्णाभवान्याविज्ञप्तोनृपप्रा

१ पुण्यजनाः इ० पा० । २ द्वाद बंधकम् इ०पा० ।

हवचोहरः ॥ विष्णुनानहतोयोरिःसकथंहन्यतेमया ॥ १५ ॥ पूर्वसृष्टान्यायुधानिवज्रादीनिपितामह ॥ तैःशस्त्रैर्नैववध्योसौबलीजालंधरोसुरः ॥ १६ ॥ हेतिभिःपूर्वसंसृष्टैःसमयापिनहन्यते।।देवाःकुर्वंतुशस्त्रंहिममप्राणसहंदृढम् ॥ १७ ॥ शंभोरित्युत्तरंश्रुत्वाब्रह्मोवाचाथशंकरम् ॥ स्वयंकुरुमहाशस्त्रंत्वंवेत्थ स्वात्मनोवलम् ॥ १८ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाप्रत्युवाचमहेश्वरः ॥ ब्रह्मन्विमुंचतेजस्त्वंक्रोधयुक्तंसुरैःसह ॥ १९ ॥ ततस्तेजोमुमो चाथब्रह्माब्रह्मास्त्रसूचकः ॥ रुद्रस्त्रिनेत्रजंतेजस्ततोनिर्मुक्तवान्स्वयम् ॥ २० ॥ देवाश्चमुमुचुःसर्वेसक्रोधंतेजसांचयम् ॥ अत्रांतरेस्मृतःप्राप्तो हरेणमधुसूदनः ॥ २१ ॥ किंकरोमीतितेनोक्तःशिवःप्राहजनार्दनम् ॥ विष्णोजालंधरःकस्मान्नहतःसंगरेत्वया ॥ २२ ॥ कथंसुरान्परित्यज्यक्षी राब्धिशयितुंगतः ॥ २३ ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥ यदितंहन्मिदेवेशश्रीःकथंममवल्लभा ॥ तस्मात्त्वंपार्वतीकांतजहिजालंधरंरणे ॥ २४ ॥ तेजस्त्वंक्रोधजंमुंचेत्युक्तःशर्वेणकेशवः ॥ मुमोचवैष्णवंतेजःतत्सर्वंसमवर्द्धत ॥ तेजःप्रवृद्धंतदृष्ट्वाव्यापकंप्राहकेशवम् ॥ २५ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ एतेनतेजसाशीघ्रंममास्त्रंकर्तुमर्हथ ॥ विश्वकर्मादयस्तच्चश्रुत्वाशंकरभाषितम् ॥ २६ ॥ निरीक्ष्यचतदान्योन्यंकिंकुर्मइतिशंकिताः ॥ दृष्ट्वातू ष्णींस्थितांस्तांश्चज्ञात्वातन्मनसिस्थितम् ॥ २७ ॥ तदाहभगवान्ब्रह्माअनालोक्यंहिदैवतैः ॥ सोढुंनशक्तास्तेतेजोधर्तुंकेनचशक्यते ॥ २८ ॥ ततःप्रहस्यभगवानुत्पत्योपरितेजसः ॥ वामांघ्रिपार्ष्णिनाशंभुर्नर्नर्तभ्रमरीचयम् ॥ २९ ॥ ततोदेवामहेंद्राद्यास्तेजसोपरिशंकरम् ॥ नृत्यमानंतदा दृष्ट्वामुदावाद्यान्यवादयन् ॥ २३० ॥ तदाप्रभृतिनृत्येषुभ्राम्यतेभ्रमरीचयम् ॥ अथचक्रंसमुत्पन्नंशंभोर्नर्तनमर्दनात् ॥ ३१ ॥ आरलक्षत्रयोपेतंअस्थिको टिसमाकुलम् ॥ शर्वांघ्रिकषणात्तस्यतेजसोनिसृताःकणाः ॥ ३२ ॥ विश्वकर्माचतेनास्त्रंविमानानिचनिर्ममे ॥ ततस्तेनिर्जराभीत्यादृष्ट्वाचक्रंसुद र्शनम् ॥ ३३ ॥ त्राहित्राहीतिदेवेशंप्रत्यूचुस्तेसुरान्नृप ॥ पृथ्वीकाठिन्यमादायलोहानामपितेजसाम् ॥ ३४ ॥ यद्विश्वकर्मणाकोशंकृतंभस्मीकृतंच तत् ॥ सृष्टेनतेनचक्रेणदग्धःकालोपतत्क्षितौ ॥ ३५ ॥ ततस्तद्ब्रह्मणोहस्तेददौचक्रंसधूर्जटिः ॥ चक्रार्चिर्भिर्विचयैःकूर्चंदृष्ट्वादग्धमुमापतिः ॥ ३६ ॥ हसि त्वाब्रह्मणोहस्ताद्गृहीत्वासत्वरंशिवः ॥ दधौकक्षापुटेचक्रंनिधानंनिर्धनोयथा ॥ ३७ ॥ ततोनदृश्यतेचक्रंशिवकक्षापुटेस्थितम् ॥ महामूर्खस्य यद्दत्तंदानंतस्यफलंयथा ॥ ३८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेउत्तरखंडेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायांयुधिष्ठिरनारदसंवादेजालंधरोपाख्यानेसर्वदेवतेजोमय चक्रोत्पत्तिर्नामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अत्रोत्तरेमयागत्वाकथितंसिंधुसूनवे ॥ त्वांहंतुंसर्ववीरेशप्रतिज्ञाशंभुनाकृता ॥

१ तैर्वज्रं। इ० पा०। २ चक्रार्चिर्भिर्विधैः कूर्चं दग्धं दृष्ट्वांबिकापतिः ॥ इ० पा०। ३ अत्रोत्तरम् इ० पा०।

श्रुत्वेत्थंमद्वचोराजंस्ततःप्रपच्छसोसुरः ॥ १ ॥ ॥ जालंधरउवाच ॥ ॥ किमस्तिशूलिनोगेहेरत्नजातंमहामुने ॥ तन्ममाचक्ष्वसकलंनास्तियुद्धंनिरामिषम् ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ भूतिर्गात्रेवृषोजीर्णःफणिनोंगेगलेविषम् ॥ भिक्षापात्रंकरेपुत्रौगजाननषडाननौ ॥ ३ ॥ इत्यादिविभवस्तस्ययदन्यत्तन्निबोधमे ॥ तनयागिरिराजस्यविशालाक्षुन्नतस्तनी ॥ ४ ॥ दग्धस्मरोपिभगवान्यस्यारूपेणमोहितः ॥ महेशोयद्विनोदायकुरुतेनित्यकौतुकम् ॥ ५ ॥ नृत्यन्गायंश्चताञ्छम्भुःस्वयंभवतिहासकः ॥ सापार्वतीतिविख्याताप्तौंदर्यावधिदैवतम् ॥ ६ ॥ वृंदावरांगनाराजन्निमाश्चाप्सरसःशुभाः ॥ नचाप्नुवंतिपार्वत्याःषोडशीमपितांकलाम् ॥ ७ ॥ इत्युक्त्वाहंमहीपालजालंधरममर्षणम् ॥ पश्यतांसर्वदैत्यानामंतर्धानंगतःक्षणात् ॥ ८ ॥ अथसप्रेषयद्दूतांसिंधुजःसिंहिकासुतम् ॥ क्षणेनासाद्यकैलासंदेवावासमपश्यत ॥ ९ ॥ अत्रांतरेहरिर्भीममापृच्छ्यतुतदाहरम् ॥ जगामालक्षितस्तूर्णंक्षीराब्धिंभेदशंकया ॥ १० ॥ ददर्शराहुर्भवनंशंकरस्यातिदीप्तिमत् ॥ आत्मानमात्मनावीक्ष्यकिमित्याहसुविस्मितः ॥ ११ ॥ प्रवेष्टुकामोबलिभिर्द्वारिद्वास्थैर्निरोधितः ॥ यत्नवान्सनिषिद्धोपितदातेप्रोद्यतायुधाः ॥ १२ ॥ तान्निवार्यगणान्नंदीव्याजहारविधुंतुदम् ॥ कस्त्वंकस्मादिहायातःकिंकार्यंतववर्बर ॥ ब्रूहिकार्यंगणायावत्त्वांनहन्युर्भयावहाः ॥ १३ ॥ ॥ राहुरुवाच ॥ ॥ दूतोजालंधरस्याहंत्वंमांशर्वांतिकेनय ॥ नवाच्यमंतरेद्वास्थमहाराजप्रयोजनम् ॥ १४ ॥ नंदीदूतोक्तमाकर्ण्यनीललोहितमाययौ ॥ दंडवत्प्रणिपत्याग्रेस्थित्वाशंकरमब्रवीत् ॥ १५ ॥ सैंहिकेयोमहाराजद्वारेतिष्ठतिकार्यतः ॥ सप्रयात्वथवायातुभवानाज्ञप्तुमर्हति ॥ १६ ॥ नंदिनोक्तमथाकर्ण्यत्वरन्निवमहेश्वरः ॥ सुतामंतःपुराद्देवींप्रस्थाप्यचसखीवृताम् ॥ १७ ॥ पश्चाद्वास्थंजगादाथनंदिन्दूतंप्रवेशय ॥ ततोहस्तेप्रगृह्यामुंदूतंनंदीमहाबलः ॥ १८ ॥ आनयामासदेवानांमध्येशंभुमदर्शयत् ॥ तंददर्शतदाराहुर्जटिलंनीलमात्मनि ॥ १९ ॥ पंचवक्त्रंदशभुजंनागयज्ञोपवीतिनम् ॥ देवीविरहितंमूर्ध्निचंद्रलेखाविभूषितम् ॥ २० ॥ उच्छ्वासोच्छ्वासनिर्मुंचत्पृदाकुगणसेवितम् ॥ सर्वदेवगणोपेतंसेवितंगणकोटिभिः ॥ २१ ॥ प्रातंज्ञात्वाततोदूतंशंभुरालोक्यचाग्रतः ॥ प्राहब्रूहितदाराहुर्वक्तुंसमुपचक्रमे ॥ २२ ॥ ॥ राहुरुवाच ॥ ॥ देवजालंधरेणाहंप्रेषितस्तवसन्निधौ ॥ तस्याशिववचःश्रुत्वामन्मुखेनद्रुतंकुरु ॥ २३ ॥ गिरिशत्वंतपोनिष्ठोनिर्गुणोधर्मवर्जितः ॥ तवनास्तिपितामातावसुगोत्रादिवर्जितः ॥ २४ ॥ जालंधरोमहाबाहुर्भुंक्तेसौभुवनत्रयम् ॥ तस्यैववश्यस्त्वमपिततश्चोक्तंसमाचर ॥ २५ ॥ पुराणपुरुषःकामीवृषारूढःकथंभवान् ॥ एवंवदतिसंप्राप्तौसुतौस्कंदविनायकौ ॥ २६ ॥ तस्मिन्कालेदेवदेवोयतवागंगमर्दनम् ॥ चकारचकरैर्व्यस्तैर्वासुकिर्भूतलेपतत् ॥ २७ ॥ हेरंबवाहनस्याखोःपुच्छंग्रस्तमथाहिना ॥ स्वपत्रंग्रस्तमालोक्यमुंचमुंचेत्युवाचह ॥ २८ ॥ अत्रांतरेस्कंदवाहंक्षुब्धंवीक्ष्यमहास्वरम् ॥ तद्भयाद्वासुकिर्ग्रस्त

माखुपुच्छमथोद्गिरत् ॥ २९ ॥ अथारुह्यहरस्यांगंगलमावेष्ट्यचसंस्थितः ॥ तस्यनिश्वासपवनैरथजातोहुताशनः ॥ ३० ॥ तस्योष्मणाचंद्रलेखाजटाजूटा
टवीस्थिता॥ सार्द्रतांतुतदासायात्प्लावितंतद्वपुर्यथा ॥ ३१ ॥ तस्याह्यमृतधाराभिर्ब्रह्ममस्तकमालिका॥ हरमौलिकपालानामभूत्संजीवितातदा ॥३२॥
पपाठपूर्वमभ्यस्तंसर्वयोगश्रुतिक्रमम् ॥ श्रुत्वापरस्पराधीतांविवदंतिशिरांस्यथ ॥ ३३ ॥ अहमादिरहंपूर्वमहमेवपरात्परः ॥ अहंस्रष्टाअहंपातेत्युत्सुका
निपरस्परम् ॥ ३४ ॥ शोचंत्येतानिनोदत्तंनोभुक्तंनहुतंमया ॥ लोभग्रस्तेनमनसानोवित्तंब्रह्मणेर्पितम् ॥ ३५ ॥ अथेश्वरजटाजूटादाविरासीद्गणोमहान् ॥
त्र्याननस्त्रिचरणस्त्रिपुच्छःसप्तहस्तवान् ॥ ३६ ॥ सचकीर्तिमुखोनामपिंगलोजटिलोमहान् ॥ तंदृष्ट्वासाकपालालीभयात्तस्थौमृतेवसा ॥ ३७ ॥
पुरतःप्राहसगणस्ततःकीर्तिमुखःप्रभुम् ॥ प्रणिपत्यशिवंदेवमत्यर्थंक्षुधितःप्रभो ॥ ३८ ॥ तदोक्तःशंकरेणाहोभक्षयत्वंरणेहतान् ॥ क्षणंविचा
र्यसगणःक्वाप्यदृष्ट्वारणंतदा ॥ ३९ ॥ ब्रह्माणंभक्षितुंप्राप्तःशंकरेणनिवारितः ॥ ततःकीर्तिमुखेनाथस्वांगंसर्वंचभक्षितम् ॥ ४० ॥ बुभुक्षितेन
चात्यंतंनिषिद्धेनचसर्वतः ॥ तत्साहसंतदादृष्ट्वाभक्तिंकीर्त्तिमुखस्यच ॥ ४१ ॥ तमुवाचेश्वरःप्रीतःप्रासादेतिष्ठमेसदा ॥ त्वच्चित्तरहि
तोयश्चभविष्यतिममालये॥४२॥सपतिष्यतिशीघ्रंहीत्युक्तःसोंतर्हितोभवत् ॥शंभोर्मूर्ध्नितदादेवाववृषुःपुष्पवृष्टिभिः ॥४३॥ एवमत्यद्भुतंदृष्ट्वासभायांतुत्रि
शूलिनः ॥ स्वर्भानुरपिदेवेशंपुनःप्रोवाचविस्मितः ॥ ४४ ॥ स्पृशंतित्वांकथंभावाःस्वाधीनंयोगिनंबलात् ॥ इंद्रियैःपूज्यसेत्वंहिप्राप्योयंविषयैःकथम् ॥
॥ ४५ ॥ ब्रह्मादिलोकपालानांपूजांगृह्णासिसर्वतः ॥ नत्वंपश्यसिकंदेवंत्वंपूजयसिकंचन ॥ ४६ ॥ ईश्वरोसिकथंलोकेभिक्षाभोजीप्रतिष्ठितः ॥ संगोपय
सियोगीन्द्रगौरींरम्यांप्रयच्छमे ॥४७॥ स्कंदलंबोदराभ्यांत्वंपुत्राभ्यांसहितोधुना ॥ भिक्षापात्रंगृहीत्वातुभ्रमनित्यंगृहेगृहे ॥४८॥ एवंबहुविधंतत्रराहुराहे
श्वरंप्रति ॥ भगवानपितच्छ्रुत्वानोत्तरंकिंचिदब्रवीत् ॥४९॥ अथेशंमौनिनंत्यक्त्वाराहुर्नंदिनमब्रवीत् ॥ त्वमंत्रीह्यसिसेनानीर्विकटाननविंबधृक् ॥ ५० ॥
एवमाचरितभ्रष्टंत्वंशिक्षयितुमर्हसि ॥ नोचेद्दोषेणेंद्रइवपतिष्यतिरणेहतः ॥५१ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यनंदीविज्ञाप्यचेश्वरम् ॥ भ्रूसंज्ञयैवसतदामतमाज्ञाय
शूलिनः॥५२॥संपूज्यप्रेषयामासराहुंनंदीगणाग्रणीः ॥ अथजालंधरंगत्वाकथयामासविस्तरात् ॥ स्वर्भानुस्तस्यवृत्तांतंगौरीरूपंमनोहरम्॥५३॥ ॥इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखण्डेनार०जालं०कैलासाद्राहुप्रत्यागमनंनामदशमोऽध्यायः ॥१०॥ छ॥ नारदउवाच ॥ ॥अथजा
लंधरोदूतवचःश्रुत्वाप्रतापवान् ॥ सर्वसैन्यंसमाहूयप्रयाणमकरोत्तदा ॥ ततस्ततःसमेतानांसैन्यानांश्रूयतेध्वनिः ॥ १ ॥ सप्तीन्मन्दरकंदरेषुशायि
तानुत्थापयन्किन्नरान् मेरोर्मंदरकंदरेप्रतिरवानुत्थापयन्वारणान् ॥ सिंहानांचततीर्व्यथंमुंचतपुरःपंथानमेवंविधस्त्रैलोक्यंबधिरीचकारमहतःसैन्यस्यको

लाहलः ॥ २ ॥ ततोदुंदुभिनादोभूत्पीठेजालंधरेनृप ॥ तन्निनादेनशूराणांप्रियेणमहतातदा ॥ ३ ॥ कंपंतिगिरयस्तुंगाःप्रासादाविचलंतिच ॥ सप्तसा गरगर्भेभ्योनिःसृतादैत्यदानवाः ॥ ४ ॥ सन्नद्धाश्चातिगर्जंतिनानावाहनसंयुताः ॥ हेषायर्यैमहानादावाजिनांबाह्यतःपुरः ॥ ५ ॥ रथांगेनाथसंहृष्टाधरासं चलतेथवा ॥ चालितैर्गजयूथैश्चपृथ्वीरुद्धासकानना ॥ ६ ॥ जालंधरेरितैर्भीमैरयुतैःस्यंदनस्थितैः ॥ अश्वार्बुदसहस्रेद्वेअर्बुदंदंतिनामपि ॥ ७ ॥ रराज सैन्यलक्षैकंरथिनांसपताकिनाम् ॥ परार्द्धनवतिःकोटचःदृश्यंतेमुख्यनायकाः ॥ निर्जगाममहासैन्यंछत्रैःसंछाद्यभास्करम् ॥ ८ ॥ आसीत्पिंजरपां डुपंकजवनंश्वेतातपत्रैःक्वचित् मायूरातपवारणैःक्वचिदभूदुन्नीलनीलोत्पलम् ॥ उन्मेषंक्वचिदूर्ध्वधूलिपटलैर्यस्यप्रयाणेभवत् सद्वीचिक्वचिदंबरंसरइवोत्स र्पत्पताकापटैः ॥ ९ ॥ गजवाजीमयीभूमिर्ध्वजच्छत्रमयंनभः ॥ दिक्चक्रंचामरमयंदैत्यसैन्येप्रसर्पति ॥ १० ॥ ततोजालंधरोदैत्यःप्रयाणायसमुत्सु कः ॥ स्कंधेचारोपयन्शक्तिंनानारत्नविभूषिताम् ॥ ११ ॥ आजगाममहाविष्णुंप्रष्टुंसागरवासिनम् ॥ अभिवाद्यजगादाथहरिंजालंधरस्त्विदम् ॥ १२ ॥ भो गार्थेकिंप्रयच्छामितुभ्यंभावुककथ्यताम् ॥ श्रुत्वानारायणोवाक्यमब्धिजस्यमुदान्वितः ॥ १३ ॥ उवाचकिंकरोमीतिप्रियंसिंधुसुतेप्सितम् ॥ इत्युक्तःसप्रहृष्टो थहरिंप्रोवाचसत्वरः ॥ १४ ॥ यामियोद्धुंरणेद्गंत्वंसुखीतिष्ठेहसागरे ॥ लक्ष्म्यादत्ताक्षतस्तत्रकेशवेनाथपूजितः ॥ १५ ॥ सनिर्गत्यहरेःस्थानात्समुद्रंप्रष्टुमागतः ॥ सो र्णवंप्रणिपत्याहतातयास्यामिदूरतः ॥ १६ ॥ नीलकंठंरणेजेतुमनुज्ञांदातुमर्हसि ॥ पुत्रस्यवचनंश्रुत्वायियासोःशंकरंप्रति ॥ १७ ॥ सिंधुराजेनसोप्युक्तः पुत्रतंतापसंत्यज ॥ भुंक्ष्वराज्यंमयादत्तंतापसंत्यजदूरतः ॥ १८ ॥ अत्यद्भुतःप्रतापस्तेत्वत्तुल्योनास्तिभूमिपः ॥ स्वर्गादाधिक्यतांनीतंत्वयावत्सधरा तलम् ॥ १९ ॥ तवराज्येवसुमर्तीवैकुंठइवराजते ॥ योदेवोदुर्जयोदैत्यैरानीतःसहसाश्रिया ॥ २० ॥ ममांतिकंवत्सवसशंकरंभिक्षुकंत्यज ॥ एवमुक्तो ह्यर्णवेनगिरिजांप्रतिरागवान् ॥ २१ ॥ पितृवाक्यमविज्ञायअगत्यस्वभटान्स्वकान् ॥ सज्जीभूतंतुयुद्धायवृंदाजालंधरंजगौ ॥ २२ ॥ ॥ वृंदोवाच ॥ नाथयुद्धंनकर्तव्यंराजेंद्रकुत्सयोगिना ॥ मनोनिवर्त्यतांपश्यप्रवृत्तंपार्वतींप्रति ॥ २३ ॥ गौरींत्वंवांछसिकस्मात्पार्वतीकिंममाधिका ॥ तपस्विनीनि रालंबासंसक्तास्थाणवेसदा ॥ २४ ॥ सुतानुरागिणीवंध्याततःकृत्रिमपुत्रिका ॥ वृथास्तुतानारदेनतांत्यजस्वभजस्वमाम् ॥ २५ ॥ इतिवृंदावचःश्रुत्वा प्रत्युवाचार्णवात्मजः ॥ अदृष्ट्वापार्वतीरूपंमच्चेतोननिवर्तते ॥ २६ ॥ वृंदेत्वयाजनपदोराजधानीप्रपाल्यताम् ॥ स्मर्तव्योहंसदाचंडियदिमांहंतिशंक रः ॥ २७ ॥ इतिभर्तृवचःश्रुत्वावृंदाहाससमन्विता ॥ जगामशिबिकारूढापीठंजालंधरंतदा ॥ २८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथप्रतस्थेकैलासंसिंधुसूनु र्महाबलः ॥ महापद्मसहस्राणांषष्ट्यासैन्येनसंवृतः ॥ २९ ॥ अत्रांतरेपरित्यज्यकैलासंशंकरोगतः ॥ गणपुत्रप्रियायुक्तःकैलासंमानसोत्तरम् ॥ ३० ॥ जा

लंधरस्ततःप्रातःकैलासंप्रथमेहनि ॥ सेनाःसंस्थाप्यकैलासआलोकनकुतूहली ॥ ३१ ॥ दिव्यकेसरमंदाररजःपुंजपरिश्रिताः ॥ शीतांबुशीकरासारैःप्र
भुम्रावांतिवायवः ॥ ३२ ॥ यत्रसिद्धांगनापीनस्तनोत्तुंगतरंगिणः ॥ मंदारमकरंदाढ्याःसुंदरावांतिवायवः ॥ ३३ ॥ यत्राशोकरुचिस्निग्धपादन्यासंचयो
षिताम् ॥ विलोक्यदानवेंद्रोभून्मनोरथसमाकुलः ॥३४ ॥ प्राप्नुवंतिसुराःप्रीतिंस्वबिंबालोकहर्षिताः ॥ यत्रकिन्नरकांतानांसुरतव्यंजितप्रभाः॥ ३५ ॥ वि
भांतिसर्वतस्तत्रमंदाराःशीर्णपल्लवाः[1] ॥ यत्रशंभुगणाक्रांतानानावेलाकुलद्रुमाः ॥ ३६ ॥ भांतिमन्मथभूपालयशसासुधृताइव ॥ यत्रचंदनकस्तूरीगंधो
न्मत्तालिसंचयाः ॥ विभांतिदग्धकंदर्पनिर्वाणांगारसन्निभाः ॥३७॥ यत्रांगनानांसकलंविलोक्यसौरभ्यमत्युत्तमकांतिमित्रम् ॥ मन्येपरिष्वक्तमनोविनोदा
कस्तूरिकागाहलिकालिभानम् ॥३८॥ क्वचित्प्रवरगैरिकासमसमुल्लसत्पंकजंलवंगदलसन्निभासनचलच्चकोरंक्वचित्॥क्वचिद्गिरिसरित्तटीतरणिवत्स्फुरत्कुं
डलंचलन्निचुलमंजरीविनयनभ्रभृंगंक्वचित् ॥ ३९ ॥ क्वचिद्दलितकोकिलाकुलितनूत्नचूतांकुरंकुरंगकुलसेवितंप्रबलशालिमूलंक्वचित् ॥ क्वचित्प्रवरसुंदरैः
सुरवधूपदैःपावनंवनंनयतिविक्रियामिहमनोमुनीनामपि ॥ ४० ॥ एवंगुणसमायुक्तंविलोक्यहरमंदिरम् ॥ विचित्रंचापिकैलासंसर्वरत्नसमाश्रयम् ॥ ४१ ॥
अत्यंतविस्मितोदैत्यःप्रोवाचभृगुनंदनम् ॥ कस्मात्तंतापसंतातप्रवदंतिभवादृशाः ॥ ४२ ॥ तादृशीयस्यसाभार्यागृहमीदृङ्मनोहरम् ॥ तत्राहृष्टावदच्छं
भुंहरःक्वुत्रगतःक्वे ॥ ४३ ॥ कथंममभयश्चेतिपृष्टःप्रोवाचभार्गवः ॥ देवशंभुर्महाशैलमगम्यंमानसोत्तरम् ॥ ४४ ॥ ययौतत्रमहादेवोगंतुंचान्यैर्नशक्यते ॥
इतिकाव्यवचःश्रुत्वाप्राहदैत्योमहाबलः ॥ ४५ ॥ ॥ जालंधरउवाच ॥ ॥ अहंयास्यामिदेवेशंत्वंपुरागच्छभार्गव ॥ इत्युक्त्वाप्रययौतत्रयत्रास्ते
शंकरःस्वयम् ॥ ४६ ॥ अपश्यत्तंगिरिवरंसिंधुजोमानसोत्तरम् ॥ तस्यषष्टिसहस्राणियोजनानांसमुच्छ्रयः ॥ ४७ ॥ सशैलोमानसोराजन्दैत्यसैन्यैः
समावृतः ॥ बहवोदैत्यराजानःशैलमारुरुहुर्द्रुतम् ॥ ४८ ॥ छत्रांधकारंपर्यासीत्वाद्यनादेनवेपथुः ॥ सैन्यकोलाहलस्तेषांपूरयामासरोदसी ॥ ४९ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथैवमागतंदृष्ट्वादैत्यसैन्यंमहत्तदा ॥ अत्युच्चेसगिरेःशृंगेस्थाप्यगौरींसखीवृताम् ॥ ५० ॥ भगवांश्चगणैःसर्वैःसन्नद्धैर्युद्धदुर्मदैः ॥
त्रिशन्महाब्जसाहस्रैःप्रमथानांवृतःशिवः ॥ ५१ ॥ उवाचनंदिनंशंभुर्गणानामधिपंत्वया ॥ प्रहर्तव्योमहादैत्योवीरोजालंधरोरणे ॥ ५२ ॥ महाकालादि
भिःशूरैर्याहित्वंपरिवारितः ॥ तावदाजौत्वयातस्माद्योद्धव्यमतिपौरुषात् ॥ ५३ ॥ यावद्युद्धेनारिजयोममवीरभविष्यति ॥ इतिशंभोर्वचःश्रुत्वा
सचसारथिमब्रवीत् ॥ ५४ ॥ काकतुंडरथंमेद्यसमानयमहामते ॥ नंदिनोवचनंश्रुत्वासोपिस्यंदनमाहरत् ॥ ५५ ॥ द्वात्रिंशदश्वसंयुक्तंचक्रषोडशसंयु

[1] मंदाराशोकपल्लवाः । इ० पा० ।

तम् ॥ षष्टिध्वजसमोपेतंद्वात्रिंशद्योजनायुतम् ॥ ५६ ॥ सर्वशस्त्रैश्वसंपूर्णंप्रातसांग्रामिकंरथम् ॥ नंदिनश्चक्ररक्षार्थंपुत्रौस्कंदविनायकौ ॥ ५७ ॥ समादिष्टौशंकरेणसन्नद्धौतौस्ववाहनौ ॥ गणैःपरिवृतोनंदीवाग्भिःसंपूज्यचेश्वरम् ॥ ५८ ॥ नंदीरथंसमारुह्यनिर्ययौदानवान्प्रति ॥ विराजतेतस्यमूर्ध्निछत्रंद्वादशयोजनम् ॥ ५९ ॥ यावत्सनिर्ययौनंदीतावत्तेदानवाःपुरः ॥ शैलोपरिसमारूढादानवाघोरदर्शनाः ॥ ६० ॥ गणानामायुधैस्तीक्ष्णैःनिहताःपतिताभुवि ॥ हन्यमानागणैर्दैत्यास्तत्यजुर्दूरतोगिरिम् ॥ ६१ ॥ ततोधूमसमंतस्मादवरुह्यशिलोच्चयात् ॥ जघ्नुर्दैत्यान्शितैःशस्त्रैर्गणाराजन्महाबलान् ॥ ६२ ॥ अमरैराचितंदृष्ट्वारुरुधुर्दैत्यसैनिकाः ॥ ततःसमभवद्युद्धंगणानांदानवैःसह ॥ ६३ ॥ शरवर्षमथात्युग्रंदानवानांदिवौकसाम् ॥ ततःसमस्तान्मातंगाञ्जघ्नुःशिखिमुखारणे ॥ ६४ ॥ रथान्हयान्पदातींश्चकाकतुंडामहाबलाः ॥ हतानांदैत्यसंघानांसंगरेभृशमायिनाम् ॥ ६५ ॥ शिरोभिर्गगनंव्याप्तंप्रहसद्भिर्भयावहैः ॥ मुक्तकेशारुणमुखैर्भीमदंष्ट्राविलोचनैः ॥ ६६ ॥ सिंहैःकबंधजंघोरुकटिपृष्ठनिकृंतनैः ॥ चितासर्वत्रवसुधाकबंधैरुधिरारुणैः ॥ ६७ ॥ ततोविरावःसुमहान्बभूवदैत्येश्वराणांध्वजिनीषुधावताम् ॥ शंभोर्गणैःपातितसैनिकानांयथार्णवानांनदतांयुगक्षये ॥ ६८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेनारदयुधिष्ठिरसंवादेजालंधरोपाख्यानेदैत्यसैन्यपराजयोनामएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ छ ॥

॥ नारदउवाच ॥ ॥ दैत्यसैन्यंहतंदृष्ट्वागणैर्नंदिपुरोगमैः ॥ क्रुद्धाःशुंभादयोदैत्याःसमाजग्मुर्गणान्प्रति ॥ १ ॥ ततःशुंभोमहादैत्योनंदिनंप्रत्ययुध्यत ॥ महाकालंनिशुंभोथकालोलोकेश्वरंरणे ॥ २ ॥ पुष्पदंतंशैलरोमामाल्यवंतंमहाबलः ॥ कोलाहलोरणेराजन्प्राप्तोमायाबलेनच ॥ ३ ॥ चंडंभयानकोनामराहुःस्कंदमधाधवत ॥ कूष्मांडंसर्परोमाचघर्घरोमदनंतथा ॥ ४ ॥ शुंभंकेतुमुखोहंतुंययौजंभोविनायकम् ॥ हासंपातालकेतुश्चभृंगीशंरोमकंटकः ॥ ५ ॥ युयुधुःकोटिशोरुद्रगणादैत्याःपरस्परम् ॥ पश्यतोरुभयोस्तत्रस्वामिनोरितितेयुधि ॥ ६ ॥ दृढप्रहारिणोजघ्नुर्गणादैत्याःशरैरथ ॥ नदींमुमोचतान्बाणान्महासारोयथानगे ॥ ७ ॥ ततःसंपूरयामाससमुखंशुंभस्यपत्रिभिः ॥ यथापर्णचयैर्वातोमंदरस्येवकंदरम् ॥ ८ ॥ शुंभोथकार्मुकंत्यक्त्वारथात्तंप्रत्यधावत ॥ उत्पाट्यचगिरिंतेनजघानहृदिनंदिनः ॥ ९ ॥ नंदिनोहृदयंभित्त्वाचूर्णयित्वारथंरणे ॥ पपातभूमौसगिरिर्वज्रंप्राप्यगिरिर्यथा ॥ १० ॥ मूर्च्छांप्राप्यक्षणात्संज्ञांवेगवान्सपलायितः ॥ महाकालोनिशुंभेनमुद्गरेणहतोहृदि ॥ ११ ॥ आगत्यदैत्यंगदयाजघानमुकुटोपरि ॥ तत्प्रहारमचिंत्याथनिशुंभोपिमहाबलः ॥ १२ ॥ तंगृहीत्वाचरणयोर्महाकालंमहाबलः ॥ भ्रामयित्वाकरतलाच्चिक्षेपचननादच ॥ १३ ॥ सतद्भ्रमानिलंपीत्वाननादरुधिरारुणः ॥

१ रथारूढान् । इ० पा० ।

पुष्पदंतःशैलरोम्णाचाहतोमुष्टिनामुखे ॥ १४ ॥ गदयाशैलरोमाणंहत्वाभूमौन्यपातयत् ॥ तंदृष्ट्वापतितंभूमौगिरिकेतुर्महाबलः ॥ १५ ॥ पुष्पदंतंमहाभीमंमुद्गरेणव्यपोथयत् ॥ पुष्पदंतोथखड्गेनगिरिकेतोःशिरोच्छिनत् ॥ १६ ॥ गृहीत्वाचर्मखड्गंचगिरिकेतोरधावत ॥ शिरस्तंप्राहकिंयासिमांत्यक्त्वासमरार्थिनम् ॥ १७ ॥ शिरोहीनेचकायेस्मिन्किंतुधावन्नलज्जसे ॥ इत्युक्तेशिरसातेनकबंधेनतुपादयोः ॥ १८ ॥ विधृतःपुष्पदंतश्चकुक्षौतीक्ष्णासिनाच्छित ॥ निश्चक्रामासुरःकुक्षेःशतशीर्षोमहाबलः ॥ १९ ॥ द्विशताक्षिसमायुक्तःशतद्वयभुजाकुलः ॥ भ्रमत्तस्यशिरोराजन्कबंधोपांतमागमत् ॥ २० ॥ तच्छिरःप्राप्तमालोक्यपुष्पदंतोसिनाच्छिनत् ॥ ततोभूकंपनोनामज्वरोदैत्योभयावहः ॥ २१ ॥ पुष्पदंतस्तदातत्रद्वाभ्यांराजन्विमर्दितः ॥ ज्वरेणतेनचक्लिष्टोदुःसहेनातिवेगिना ॥ २२ ॥ त्यक्त्वाशिवगणःसंख्यंकंपमानोगिरिंययौ ॥ कोलाहलोमहाधन्वीमाल्यवंतंशरैस्त्रिभिः ॥ २३ ॥ विव्याधस्कंधयोर्भालेमाल्यवांश्चततोसुरम् ॥ बाणाहतोमाल्यवताशस्त्रैर्नानाविधैःशितैः ॥ २४ ॥ कोलाहलःप्रहृतवान्दर्शयन्नात्मलाघवम् ॥ सोपिहेतिव्यथांत्यक्त्वामाल्यवांश्चगणाग्रणीः ॥ २५ ॥ गिरिंगृहीत्वातेनाजौकोलाहलमथाहनत् ॥ निश्चक्रामज्वरस्तस्माज्ज्वलनोनामभीषणः ॥ २६ ॥ त्रिशीर्षोनवहस्तश्चनवपादोतिपिंगलः ॥ सज्वरोमोहयामासमाल्यवंतंस्वतेजसा ॥ २७ ॥ माल्यवान्समरंत्यक्त्वापराक्रांतोगिरिंययौ ॥ चंडिर्भयानकेनाजौपाशेनहृदयेहतः ॥ २८ ॥ हयोविनिर्गतस्तस्मात्क्षिप्तःसोपिचसागरे ॥ कार्त्तिकेयोरणेराहुंशितैर्बाणैःसमाहनत् ॥ २९ ॥ आच्छाद्यशरजालैश्चशीघ्रंशक्तिंमुमोचह ॥ आपतंतींमहाशक्तिंज्वलंतीमिवतेजसा ॥ ३० ॥ दृष्ट्वाराहुःखमुत्पत्यकराभ्यांजगृहेद्रुतम् ॥ सतांशक्तिंगृहीत्वातुविनद्योच्चैःपुनःपुनः ॥ ३१ ॥ स्वर्भानुःशिरसोनोपितस्यशक्त्याजघानतम् ॥ वक्षस्यभिहतेशक्त्यातद्देहान्निर्गतासरित् ॥ ३२ ॥ तयासंप्लावितःपुत्रोमहादेवस्यसंयुगे ॥ कथंचित्सानदीरुद्धासमंपूरोगिरिंययौ ॥ ३३ ॥ श्रुत्वार्णवजोज्वरतःकटककदंबस्यकर्कशंविरुतम् ॥ सुस्वरवचनविदग्धंतमपिचकोकिलापतिंनसस्मार ॥ ३४ ॥ शरैःकिरंतंदहनमसिनाबर्बरोवधीत् ॥ कूष्मांडोनिहतोमूर्ध्निसर्परोम्णाथमुष्टिना ॥ ३५ ॥ पातालकेतुनाहासोमुद्गरेणसमाहतः ॥ तस्यदेहाद्विनिष्क्रम्यहस्तीमुद्गरमाभुनक् ॥ ३६ ॥ शुंडायांमुष्टिघातेनहतःपातालकेतुना ॥ आयुधैर्जर्जरंचक्रेभृंगीशंरोमकंटकः ॥ ३७ ॥ भृंगीशोपिरणाद्भीतस्त्वरन्नेवगिरिंययौ ॥ सहसाधूम्रवर्णश्चशुभ्रःकेतुमुखेपतत् ॥ ३८ ॥ गणंगिलितवान्दैत्योमहाकायोमहाननः ॥ हाहाकारोमहानासीद्गिलितेकेतुनारणे ॥ ३९ ॥ जृंभस्यनिशितैर्बाणैश्छिन्नांगोथविनायकः ॥ शुंडादंडंपरशुनातस्यचिच्छेददंतिनः ॥ ४० ॥ जृंभासुरोजघानाथशक्त्यालंबोदरोदरम् ॥ मूषकोपिशरैर्भिन्नःप्रविवेशगुहामुखम् ॥ ४१ ॥ विनायकःप्रहारार्त्तोविललापाकुलोरणे ॥ हामातस्तातहाभ्रात

हांमूषकममाप्रिय ॥ ४२ ॥ गणेशक्रंदितंश्रुत्वाभगवत्यातयातदा ॥ समेत्यकूटादन्यस्मात्पार्वत्योक्तःशिवस्तदा ॥ ४३ ॥ हेरंबोवध्यतेदैत्यैःस्कंदोपि
विनिपातितः ॥ शिवकिंक्रीडसेशैलेरक्षपुत्रौगणानपि ॥ ४४ ॥ सदाशूलादिशस्त्राणांधृतानामद्यवैक्षणः ॥ अथगौर्यावचःश्रुत्वावीरभद्रंशिवोब्रवीत् ॥ ४५ ॥
वृषःसज्जीयतांशीघ्रमित्युक्तेसतदाकरोत् ॥ बबंधमुकटंतस्यशृंगयोर्भास्करप्रभम् ॥ ४६ ॥ कंठेघंटाशतंबद्धाकर्णयोर्दर्पणौधृतौ ॥ स्कंधेचकिंकिणीजालं
चरणेनूपुरंमहत् ॥ ४७ ॥ पुच्छेचामरसाहस्रंतस्यपाशाष्टकंमुखे ॥ कल्याणीचतदादेवीशर्वपार्श्वेव्यवस्थिता ॥ ४८ ॥ पाशाष्टकेनसंयुक्तातत्रखड्गध
रांबिका ॥ न्यस्तानिसर्वशस्त्राणिसवृषःसज्जितोबभौ ॥ ४९ ॥ पार्वत्याभूषितःसोथनिजयाघंटमालया ॥ कृतंचतिलकंदेव्याप्रोक्तःसत्कृतिपूर्वकम् ॥५०॥
हरस्त्वयानमोक्तव्योवृषेन्द्ररणसंकटे ॥ आगंतव्यमरीन्जित्वाशंभुनासहसंगरे ॥ ५१ ॥ इतिश्रुत्वावचोदेव्याहरोवृषमथारुहत् ॥ धृत्वायुधसहस्रंतुनि
जालंकारभूपितः ॥ रणंगच्छामितांप्राहपार्वतींप्रतिसादरम् ॥ ५२ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ त्वंतिष्ठसिस्वरूपाणिएकाकिन्यपिसस्पृहा ॥ भामिनीदु
रभिप्रायादानवाहिसमागताः ॥ ५३ ॥ तस्मात्त्वयात्मनैवात्मारक्षणीयोवरानने ॥ इत्युक्त्वावृषभारूढोययौरुद्रोरणांगणम् ॥ ५४ ॥ त्रिंशन्महाब्ज
साहस्रैःप्रमथानांवृतःशिवः ॥ वीरभद्रोरथेनाशुसिंहयुक्तेनसत्वरः ॥ ५५ ॥ वामपार्श्वेमहेशस्यशूरोरक्षतिपार्थिव ॥ मणिभद्रोश्वयुक्तेनरथेनपरवी
रहा ॥ ५६ ॥ दक्षिणंधूर्जटेःपार्श्वंसंरक्षतिधनुर्द्धरः ॥ तुंगादुत्तीर्यशैलेंद्राद्रणंप्राप्तोगणैःसह ॥ ५७ ॥ दृष्ट्वाजगर्जुस्तेदैत्यामहेशानंवृषस्थितम् ॥ ततोम
हान्निनादोभूद्दैत्यप्रमथसेनयोः ॥ ५८ ॥ तयोरभून्मिथोराजन्संप्रमर्दोथदारुणः ॥ ततोनंदीमहाकालःकालस्कंदौमहाबलः ॥ ५९ ॥ माल्यवान्पुष्पदंतश्च
वृषलीस्वर्णदंतिकः ॥ चंडीशोमदनश्चंडःकूष्मांडोगुप्तलोमकः ॥ ६० ॥ येयेपूर्वरणेभग्नाःप्राप्तास्तेरणसंकटम् ॥ शिवस्यपुरतोदैत्यायुयुधुस्तेमहाबलाः ॥
॥ ६१ ॥ गणदानवयोधानांसंग्रामोभूद्भयावहः ॥ ततोगणानांविद्राव्यसैन्यंतेचमहाबलाः ॥ ६२ ॥ रणेसंवेष्टयामासुःशरौघैःसर्वतःशिवम् ॥ शूलैःकुंतैर्गदाभि
श्चमुद्गरैःपरिघैरपि॥६३॥इंद्रियाणियथात्मानंविषयैःपंचपंचभिः॥जघानाथरणेदैत्याञ्छंभुर्बाणैःसुदारुणैः॥यथाशुमाघःपापानिहंतिस्नानेनतत्क्षणात्॥६४॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचात्सहस्रसंहितायामुत्तर० ना० युधि० जालंधरोपाख्यानेश्रीमहादेवरणसमागमनंनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ छ ॥
॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततोजालंधरःश्रुत्वादैत्यकोलाहलंरणे ॥ आजगामरथारूढोयत्रदेवःसदाशिवः ॥ १ ॥ सारथिंखड्गरोमाणंकोपात्सत्वरम
ब्रवीत् ॥ संप्रेपयरथंशीघ्रंसहस्रहययोजितम् ॥ २ ॥ हन्मितंतापसंशौर्याज्जटाभस्मास्थिभूषितम् ॥ वृषारूढस्यकाशक्तिःपंगोर्युद्धेमयासह ॥ ३ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाखड्गरोमाणमाभाष्यचतथोद्धतः ॥ गृहीत्वाकार्मुकंघोरंरथेनाधावतद्द्रुतम् ॥ ४ ॥ तंरुरोधतदायांतंवीरभद्रःशितैःशरैः ॥

निरुच्छ्वासीकृतेनापिसकायेनशरैर्वृतः ॥ ५ ॥ देवैर्यद्यपितुल्योभूद्भूतेशस्यपरिग्रहः ॥ तथापिकिंकपालानितुलांयांतिकलानिधेः ॥ ६ ॥ विव्याधमणिभद्रोपिशरैःसागरनंदनम् ॥ पाशेनमणिभद्रंतुहत्वोवाचेश्वरंवचः ॥ ७ ॥ एहियोद्धुंमहादेवशस्त्राभ्यासोस्तितेयदि ॥ त्वंमांप्रहरनत्वाहमादौहन्मिजटाधरम् ॥ ८ ॥ इतिब्रुवंतंतंगर्वाद्वीरभद्रोथसायकैः ॥ पूरयामाससंक्रुद्धोयथापद्मंरविःकरैः ॥ ९ ॥ मणिभद्रोथगदयासैन्यंतस्यसमाहनत् ॥ रथोपरिरथंवीरतुरगंतुरगोपरि ॥ १० ॥ गजोपरिगजंहत्वापातयामासभूतले ॥ रक्तपंकारुणाभूमिःसंजातादुर्गमाक्षणात् ॥ ११ ॥ शैलाश्चगणमुख्याश्चदानवाश्चसुराहवे ॥ पतंतिदानवाःशूरागतप्राणामहीतले ॥ १२ ॥ रुंडदोर्दंडमुंडैश्चकरिपृष्ठकरोरुभिः ॥ पतंतिदानवाःशूराःपूरितावसुधानृप ॥ १३ ॥ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंविधंरणेदृष्ट्वाहरमत्यंतदुर्जयम् ॥ भुवनेचतथान्यानिदृष्ट्वावाँछलक्षणानिसः ॥ १४ ॥ तेजोन्यदेवनक्षत्रशशांकसकलादिषु ॥ उद्घाटितजगत्कोशमन्यदेवरवेर्महः ॥ १५ ॥ भग्नःपुनर्श्चिंतितवांस्ततोजालंधरोनृप ॥ नदृष्टासामयागौरीयांमामाहातिनारदः ॥ १६ ॥ सांप्रतंशाश्वतेस्थानेकथंद्रक्ष्याम्युमांस्थिताम् ॥ तांहिद्रष्टुंव्रजाम्यादौपश्चाद्योत्स्यामिशंभुना ॥ १७ ॥ चिंतयित्वेतिमनसादैत्यंप्राहार्णवात्मजः ॥ शुंभंचंडजयेवीरममतुल्यपराक्रम ॥ १८ ॥ धृत्वामत्सदृशंरूपंसंग्रामंकर्तुमर्हसि ॥ तवयुद्धस्यभारोयंशिविरस्यबलस्यच ॥ १९ ॥ अहंयास्यामितांद्रष्टुंगौरींमच्चित्तहारिणीम् ॥ इत्युक्त्वाथददौतस्मैस्वांगादुत्तार्यमंडनम् ॥ २० ॥ वर्मशस्त्रादिकंदत्वारथंसारथिसंयुतम् ॥ दुर्वारणेनसहितःसैन्यंमुक्त्वोदधेःसुतः ॥ २१ ॥ अलक्षितस्ततोगत्वागुहांगुप्तांतुपार्थिव ॥ मानसोत्तरशैलस्यहररूपंदधारसः ॥ २२ ॥ धृत्वादुर्वारणोरूपंनंदिनःसदृशंतथा ॥ अथारुरुहतुःशैलंछद्मशंकरनंदिनौ ॥ २३ ॥ यत्रास्तिशिखरेगौरीसखिभिःसहितानृप ॥ तमायांतंशरैर्भिन्नंस्कंधमालम्ब्यनंदिनः ॥ २४ ॥ रक्ताक्तमंबरंदृष्ट्वाभवानीविस्मिताभवत् ॥ सख्यस्तस्याजयाद्यास्ताःजग्मुस्तंसंभ्रमान्विताः ॥ २५ ॥ शंकरस्यांतिकंगत्वापप्रच्छुस्तंसुदुखिताः ॥ किंजातंतवदेवेशकेनत्वंसंगरेजितः ॥ २६ ॥ सशल्यस्त्वंकथंनाथसंसारीवप्ररोदिषि ॥ इत्युक्तःप्रददौताभ्योभूषणानिपृथक्पृथक् ॥ २७ ॥ उत्तार्यशनकैरंगात्वासुकिप्रभृतीनिच ॥ गणेशस्कंदशिरसीच्छिन्नेकुक्षौविलोक्यच ॥ २८ ॥ हास्कंदहागणेशेतिहारुद्रेत्यंबिकारुदत् ॥ तस्याःसख्यस्ततःसर्वारुरुदुःशोककर्शिताः ॥ २९ ॥ अत्राब्रवीज्जयानंदीत्वमेनंपरिपालय ॥ मणिभद्रोवीरभद्रःपुष्पदंतश्चवीर्यवान् ॥ ३० ॥ दंभनोधूमतिमिरःकूष्मांडाद्यारणेहताः ॥ चंडीभृंगीकिरीटिश्चमहाकालश्चशृंखली ॥ ३१ ॥ चंडीशोगुप्तनेत्रश्चकालाद्याश्चहतारणे ॥ विनायकस्यस्कंदस्यशिरसीभ्रमतामया ॥ ३२ ॥ दृष्टेमहारणेदेविइत्युक्त्वाथपुरोक्षिपत् ॥ तच्छ्रुत्वानंदिनोवाक्यंशिरसीगृह्यपुत्रयोः ॥ ३३ ॥ पार्वतीविललापोच्चैःपुत्रपुत्रेतिजल्पती ॥

तारकारेकथंयुद्धेहतस्त्वंसिंधुसूनुना ॥३४॥त्वंहित्रिवासरादेवैःसेनापत्येभिषेचितः॥तदात्वयाकथंवीरतारकाख्योनिपातितः ॥३५॥ नीलकंठेनकिंत्यक्तो यतस्त्वंपतितोभुवि ॥ स्नुषामुखंनदृष्टंचमयापुत्रावभाग्यया ॥ ३६ ॥ नभोगावत्सतेभुक्तासंसारस्यापियेभवन् ॥ तातहेरंबविघ्नेशलंबोदरगजानन॥३७॥रणांगणेकेनपुत्रासिद्धैःपूज्योनिपातितः ॥ वाहनोसौकुतोवत्समूषकःकेनहिंसितः॥३८॥एवंविलपतीगौरीशिवंप्राहसुदुःखितम् ॥ साक्षाद्रुद्रोसिदेवेशहरस्त्वंमाभयंकुरु ॥ ३९ ॥ वृषभःक्वगतोदेवहतोजालंधरेणवै ॥ शरजर्जरदेहस्यकिंकरोमिप्रियंतव ॥ ४० ॥ ततःश्रुत्वावचोदेव्यानिश्वस्योवाचशंकरः ॥ दीर्घविनिहतौपुत्रौवृथाशोचासिकिंप्रिये ॥ ४१ ॥ अधुनातेंगसंगेनदेविमांत्रातुमर्हसि ॥ शंकरस्यवचःश्रुत्वाऽसमयोचितमातुरम् ॥ प्रत्युवाचांबिकादेवंवभाषेनोचितंवचः ॥ ४२ ॥ महाविषादेपतितेभयेचकृतेसमाधौवमनेमहाज्वरे ॥ श्राद्धेप्रयाणेगुरुवृद्धसन्निधौरतिंबुधाःशंकरवर्जयंति ॥ ४३ ॥ कथंमांदुःखदुःखार्तांपुत्रशोकेनपीडिताम्॥ म्लानांबाष्पपरिम्लानांसंप्रार्थयसिचातुराम् ॥४४॥ भवान्याइतिवाक्यानिश्रुत्वामायामहेश्वरः ॥ उवाचस्वार्थमुद्दिश्यगौर्यारूपेणमोहितः ॥४५॥पुरुषस्यार्तियुक्तस्यनयच्छंतिरतिंस्त्रियः॥तथैवरौरवेघोरेपतिष्यंतिनसंशयः॥४६॥गणशून्यःपुत्रशून्योधीशून्योहंवराननेः ॥ सांप्रतंगृह्यशून्योहंसर्वशून्योस्मिभामिनि ॥ ४७ ॥ सुजीवितंविहीनोहंत्वांप्रष्टुमिहचागतः ॥ [1]स्वंगृहंतुप्रविश्याशुत्यजामिप्रकृतिंस्वकाम् ॥ ४८ ॥ उत्तिष्ठनंदिन्संयावस्तीर्थेभवपुरःसरः ॥ त्वंयाहिस्वेच्छयाकांतेप्रकृतिंस्वांपरित्यज ॥ ४९ ॥ इतिमायामहेशस्यवचःश्रुत्वांबिकाततः ॥ दीर्घंदध्योमहाश्वासंशोकेनचजडीकृता ॥ ५० ॥ तस्यैवंपरमेक्षोभेकिंचिन्नोवाचसाक्षणम् ॥ ययासंमोहितंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ सैवसंमोहितातेननजानेदुःखमात्मनः ॥ ५१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा०उत्त०युधि०नार०जालंध०मायामहेशागमनंनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ छ ॥

॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ इतिमायामहेशेनमोहितागिरिजायदा ॥ अतःकिंसमभूद्ब्रह्मन्तन्ममाख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ क्षीराब्धौतुशयानस्यचुक्षोभहृदयंहरेः ॥ अकस्मादेवराजेंद्रनयनेश्रुपरिप्लुते ॥ २ ॥ दृष्ट्वातन्महदुत्पातलक्षणंभगवांस्ततः ॥ उत्थायशेषपर्यंकान्मांचवायुंविलोक्यच ॥ ३ ॥ किंकार्यमितिगोविंदस्तन्नागारिमथास्मरत् ॥ सचाग्रेस्मृतिमात्रेणतस्थौबद्धांजलिःप्रभोः ॥ ४ ॥ विनतानंदनंदृष्ट्वापुरतःप्राहकेशवः ॥ सुपर्णतत्रगच्छत्वंयत्रयुद्धंप्रवर्तते ॥ ५ ॥ हतोजालंधरोवीरोहरोवातेनमोहितः ॥ दृष्ट्वातंशीघ्रमागत्यकथयस्वममाखिलम् ॥ ६ ॥ जालंधरेशयोर्युद्धंद्रष्टुंशक्तस्त्वमेवहि ॥ कोन्योमहाहवेतस्मिन्नज्ञात्वायातिशरीरवान् ॥ ७ ॥ कदाचिद्दुर्गमंतत्रयुद्धंशस्त्रास्त्रवृष्टिभिः ॥ अथत्वंबाणसं

१ स्वांगृहां । इ० पा० ।

चारंगत्वापिहितविग्रहः ॥ ८ ॥ संदृष्ट्वापार्वतीवृत्तिंशीघ्रमायातुमर्हसि ॥ दैत्यमायानिरासार्थंविचिंत्यभगवांस्त्वरन् ॥ ९ ॥ गुटिकांसर्वसिद्धांचगरुडाय ददौहरिः ॥ अनयानश्रमोवीरतथेत्युक्त्वामुखेक्षिपत् ॥ १० ॥ एवंसंप्रेरितःपत्रीहरिंकृत्वाप्रदक्षिणम् ॥ निश्चक्रामखमाविश्यजगामाद्भुतवेगवान् ॥ ११ ॥ तत्रगत्वारणंघोरंदैत्यसंघैःसदुःसहम् ॥ दृष्टवानखिलेनासौनकिंचिज्ज्ञातवान्किल ॥ १२ ॥ तस्मादुत्पत्यवेगेनगतोसौमानसोत्तरम् ॥ शैलंतुंगतरंदुर्गमगम्यंमरुतामपि ॥ १३ ॥ विलोकयन्नदद्दशेगौरीस्थानंपतंगराट् ॥ तत्रागत्यभुजंगारिर्ध्वनिंसंश्रुतवान्किल ॥ १४ ॥ गत्वासमीपेदद्दशेमायापशुपतिंततः ॥ गरुडोगुटिकांक्षिप्यमुखेनश्रममापसः ॥ १५ ॥ ज्ञात्वाबुद्ध्याथदैत्योयमितिनायंवृषध्वजः ॥ हाकष्टमितिचोक्त्वाचरुदन्नागत्यचार्णवम् ॥ १६ ॥ कथयामासवृत्तांतंपुरतःकैटभद्विषः ॥ देवजालंधरेणायंहरोदेवोविडंबितः ॥ १७ ॥ उमाप्रतारितातेनपापेनछन्नरूपिणा ॥ सुरस्त्वंयादिगोविंदसमरंप्रतियाह्यतः ॥ १८ ॥ मायायुद्धंतुदेवेशकुरुजालंधरंप्रति ॥ तस्यराज्ञीमयादृष्टापीठेजालंधरेशुभे ॥ १९ ॥ प्रासादभूम्यांक्रीडंतीवाद्यगीतादिवर्त्तनैः ॥ सासुंदरतराग्गौर्यारंभोर्वश्योःशतादपि ॥ २० ॥ नेदानींमानुषेलोकेनपातालेषुतत्समा ॥ भार्यातेनसमावेश्यानारीणांकाकथाहरे ॥ २१ ॥ यस्तांस्पृशतिदेहेनसकृतार्थःपुमान्भवेत् ॥ तवश्यालकपत्नीचहरत्वंतांरमप्रियाम् ॥ शंकरस्योपकारंचकुरुचैवात्मनःसुखम् ॥ २२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वाताक्ष्यस्यवचनंतंनिर्भर्त्स्यरमाप्रियः ॥ सम्यग्व्यवस्यचोपायंविससर्जद्रुतंद्विजम् ॥ २३ ॥ श्रियंप्रतार्य्यसंछाद्यमंचकेपीतवाससा ॥ निर्गतोन्येनरूपेणयोगमायाबलेनच ॥ २४ ॥ वृंदारिकानुरागेणमोहितोमधुसूदनः ॥ दृष्ट्वाहरिंतुगच्छंतंप्रतिछन्नंयुधिष्ठिर ॥ २५ ॥ शेषोप्यन्यतमेनासौरूपेणागत्यकेशवम् ॥ जगादभक्त्यात्वंतिष्ठममानुज्ञातुमर्हसि ॥२६॥ किंकरोमिक्वगच्छामिब्रूहिकार्यंजनार्दन ॥ सदातवमुखंदृष्ट्वाभोक्ष्यामीतिभवेत्सुखम् ॥ २७ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ जालंधरस्त्रियंरम्यांहरिष्येहरकारणात् ॥ पार्वत्याश्चोपकारायसंछाद्यस्वात्मनस्तनुम् ॥ २८ ॥ एहियामोवयंबंधोकांतारंदुरतिक्रमम् ॥ वृंदाकर्षणसिद्ध्यर्थमित्युक्तातौवनंगतौ ॥२९॥ ततोविष्णुश्चशेषश्चजटावल्कलधारिणौ ॥ आश्रमंचक्रतुःपुण्यंसर्वकामफलप्रदम् ॥३०॥ तयोःशिष्याःप्रशिष्याश्चबभूवुःकामरूपिणः ॥ सिंहव्याघ्रवराहाश्चऋक्षवानरमर्कटाः ॥ ३१ ॥ अथतस्मिन्वनेवृंदांमंत्रेणाकर्षयद्धरिः ॥ तस्याहृदयसंतापंचकारमधुसूदनः ॥ ३२ ॥ एतस्मिन्नंतरेराज्ञीतापमुग्रमुपागता ॥ चामरांश्चालयामासदिव्यस्त्रीकरचालितान् ॥ ३३ ॥ प्रियस्यागमनंतन्वीचिंतयंतीमुहुर्मुहुः ॥ चंदनागुरुलिप्तांगीमूर्च्छायातिहिसत्वरम् ॥ ३४ ॥ तुर्ययामेविभावर्याश्चतुर्दश्यांनृपांगना ॥ स्वप्नंददर्शभयदंवैधव्यभयसूचकम् ॥ ३५ ॥ जालंधरशिरःशुष्कंमर्दितंपांडुभस्मना ॥ गृध्रेणकृष्टनयनंछिन्नकर्णाग्रनासिकम् ॥ ३६ ॥ मुक्तकेशीकरालास्याकृष्णवर्णारुणांबरा ॥

चखादकालीरक्तास्याहस्तेविधृतखर्परा ॥ ३७ ॥ ईदृशंददृशेस्वप्नंतथात्मानंविडंबितम् ॥ दैत्यक्षयगुणोपेतंसाददर्शनृपांगना ॥ ३८ ॥ ततःप्रबुद्धाऽसुरराजपत्नीगीतेनवाद्येनचमागधानाम् ॥ गेयप्रबंधैःस्तवनैर्वचोभिर्वंशस्तवैःकिंपुरुषप्रपाठितैः ॥ ३९ ॥ ततस्तान्सकलान्श्रांतान्धनं दत्वाप्रसादजम् ॥ निवार्यविप्रानाहूयस्वप्नंहर्षंन्यवेदयत् ॥ तंस्वप्नंब्राह्मणाःश्रुत्वातामूचुःशास्त्रपारगाः ॥ ४० ॥ ॥ द्विजाऊचुः ॥ ॥ देविदुःस्वप्नमत्युग्रमचिं त्यंभयदायकम् ॥ देहिदानंद्विजातिभ्योह्यचिंत्यभयनाशकम् ॥ ४१ ॥ धेनूर्वासांसिरत्नानिगजांश्चाभरणानिच ॥ ब्राह्मणाःपरिसंतुष्टाःसिषिचुस्तांनृप स्त्रियम् ॥ ४२ ॥ अभिषिक्तापिसावृंदाज्वरेणपरितप्यते ॥ विसृज्यविप्रप्रवरान्प्रासादमगमत्तदा ॥ ४३ ॥ तत्रस्थितापिस्वपुरंददृशेदीप्तमंगला ॥ ततः स्वकर्मणाराजन्नाकृष्टाहरिणातुसा ॥ ४४ ॥ नशशाकगृहेस्थातुंततोराज्ञीवनंययौ ॥ रथमश्वतरीयुक्तंस्मरदूतीसखीवहम् ॥ ४५ ॥ समारुह्यक्षणात्त न्वीप्राप्तासौभाग्यकाननम् ॥ नानावृक्षसमायुक्तंनानापक्षिगणान्वितम् ॥ ४६ ॥ पुष्पप्रस्रवणोपेतंस्वर्गनारीविभूषितम् ॥ मंदानिलप्रवेशोस्तियत्रनान्य स्यकस्यचित् ॥ ४७ ॥ वनंवृंदारिकादृष्ट्वासस्मारपतिमात्मनः ॥ कथंजालंधरंवीरंद्रक्ष्यामिप्रातमग्रतः ॥ ४८ ॥ सातत्रनसुखंलेभेविवेशान्यतमंवनम् ॥ सखीरथसमायुक्ताविष्णुमायाविमोहिता ॥४९॥ ततोविलोकयामासविपिनंतरुसंकुलम् ॥ उरुपाषाणसंरुद्धंकुरंगाक्षीभयावहम् ॥ ५० ॥ सिंहव्याघ्रभया कीर्णंशृगालव्यालसेवितम् ॥ द्रुमैःस्पृशच्छिखाकाशैर्गुहासुध्वांतपूरितम् ॥ ५१ ॥ वनंविलोक्यसाभीमंचकिताचपलेक्षणा ॥ स्मरदूतींसखीं[illegible]जगाद रथवाहिनीम् ॥ रथंप्रेषयमेशीघ्रंस्मरदूतिगृहंप्रति ॥ ५२ ॥ ॥ स्मरदूतिरुवाच ॥ ॥ नाहंजानामिदिग्भागंनयामिक्वरथंसखि ॥ श्रांताअश्व्यःप्र[illegible]तेमा र्गेश्चात्रनविद्यते ॥ ५३ ॥ प्रेरितोदैवकेनापिस्यंदनोयातुयत्रच ॥ अत्रकोपिचमांसादोभक्षयिष्यतिनान्यथा ॥ ५४ ॥ इत्युक्तासाद्रुततरारथंशीघ्रमवा हयत् ॥ सरथोवेगतःप्राप्तोयत्रसिद्धामुदान्विताः ॥ ५५ ॥ तत्रसिद्धाश्चदृश्यंतेकाननंचभयावहम् ॥ नयत्रप्रचलोवायुर्नशब्दःपक्षिणामपि ॥ ५६ ॥ नच तेजःप्रकाशोस्तिनजलंप्रदिशोदिशः ॥ तत्रप्राप्तरथस्यापिलक्षणेभूद्विपर्ययः ॥ ५७ ॥ अश्वतर्योनहेषंतेनचशब्दश्चनेमिजः ॥ नचलंतिपताकास्ताघं टिकानक्वणंतिच ॥ ५८ ॥ नस्वनंतिमहाघंटाध्वजस्तंभेनिवेशिताः ॥ विलोक्यैवंविधंप्राहतत्रवृंदासखींप्रति ॥ ५९ ॥ स्मरदूतिक्वयास्या मोव्याघ्रसिंहभयंवनम् ॥ नगृहेनसुखंराज्येममजातंवनेसखि ॥ ६० ॥ ॥ स्मरदूतिरुवाच ॥ ॥ शृणुष्वदेविपश्यत्वंपुरःशैलोतिदारुणः ॥ दृष्ट्वाग्रतोनगच्छंतितुरंग्योभयविह्वलाः ॥ ६१ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वासंत्रस्तासानृपांगना ॥ दृष्ट्वाहारंस्वकंठस्थंस्यंदनाच्छीघ्रमुत्थिता ॥ ६२ ॥

१ मंगना । इ० पा० ।

एतस्मिन्नंतरेप्राप्तोराक्षसोभीषणाकृतिः ॥ त्रिपादःपंचहस्तश्चसप्तनेत्रोतिदारुणः ॥ ६३ ॥ पिंगलोव्याघ्रकर्णश्चसिंहस्कंधस्तथाननः ॥ विहंगेशसमाः केशालंबंतेरुधिरारुणाः ॥ ६४ ॥ तंदृष्ट्वापद्मकोशांगीसहसासभयाभवत् ॥ नेत्रेकराभ्यामाच्छाद्यचकंपेकदलीवसा ॥ ६५ ॥ प्रतिहारीप्रतोदंतुत्यक्त्वाराज्ञीमभाषत ॥ भीतांमांत्राहिदेवित्वमयंधावतिभक्षितुम् ॥ ६६ ॥ एतस्मिन्नंतरेप्राप्तोराक्षसोरथसंनिधौ ॥ रथमुत्क्षिप्यहस्तेनभ्रामयंश्चाश्विनीयुतम् ॥ ६७ ॥ साराज्ञीपतिताभूमौमृगीव्याघ्रभयादिव ॥ स्मरदूतीतरोर्मूलेछिन्नाशोकलतायथा ॥ ६८ ॥ ततस्ताश्चाश्विनीःसर्वाः भक्षयामासराक्षसः ॥ तेनराज्ञीधृताहस्तेसिंहेनैणवधूरिव ॥ ६९ ॥ तामुवाचततोरक्षःप्राणैस्तेकारणंयदि ॥ तवभर्ताहतःसंख्येहरेणेतिश्रुतंमया ॥ ७० ॥ मामासाद्याद्यभर्तारंचिरंजीवाकुतोभया ॥ पिबाथवारुणींस्वाद्वींमहामांससमन्विताम् ॥ शृण्वंतीतिवचोराज्ञीगतसत्वाइवाभवत् ॥ ७१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेजालंधरोपाख्यानेश्रीमन्माधवमायाकथनंनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ नारायणस्तदादेवोजटावल्कलधार्यथ ॥ द्वितीयोनुचरस्तस्यह्याययौफलहस्तवान् ॥ १ ॥ तौदृष्ट्वास्मरदूतीसाविललापमृगेक्षणा ॥ तच्छ्रुत्वावचनंतस्याःप्रोचतुस्तांचतावुभौ ॥ २ ॥ भयंमागच्छकल्याणित्वामावांत्रातुमागतौ ॥ वनेघोरेप्रविष्टासिकथंदुष्टनिषेविते ॥ ३ ॥ एवमाश्वास्यतांतन्वींराक्षसंप्राहमाधवः ॥ मुंचेमामधमाचारमृद्वंगींचारुहासिनीम् ॥ ४ ॥ रेरेमूर्खदुराचारकिंकर्तुंत्वंव्यवस्थितः ॥ सर्वस्वंलोकनेत्राणामाहारंकर्तुमुद्यतः ॥ ५ ॥ भवपुण्यप्रभावेयंहंस्येतांमंडनंभुवः ॥ अद्यलोकंनिरालोकंकंदर्पदर्पवर्जितम् ॥ ६ ॥ करिष्यस्यधुनात्वंचहत्वावृंदारिकांवने ॥ तस्मादिमांविमुंचाशुसुखप्रासाददेवताम् ॥ ७ ॥ इतिश्रुत्वाहरेर्वाक्यंराक्षसःकुपितोब्रवीत् ॥ समर्थस्त्वंयदितदामोचयाद्यैवमत्करात् ॥ ८ ॥ इत्युक्तमात्रेवचनेमाधवेनक्रुधेक्षितः ॥ पपातभस्मसाद्भूतस्त्यक्त्वावृंदांसुदूरतः ॥ ९ ॥ अथोवाचप्रमुग्धासामाययाजगदीशितुः ॥ कस्त्वंकारुण्यजलधिर्येनाहमिहरक्षिता ॥ १० ॥ शारीरंमानसंदुःखंसंतापंतपसांनिधे ॥ त्वयामधुरयावाचाहृतंराक्षसनाशनात् ॥ ११ ॥ तवाश्रमेतपःसौम्यकरिष्यामितपोधन ॥ १२ ॥ ॥ तापस उवाच ॥ भरद्वाजात्मजश्चाहंदेवशर्मेतिविश्रुतः ॥ विहायभोगानखिलान्वनंघोरमुपागतः ॥ १३ ॥ अनेनबटुनासार्धंममशिष्येणकामगाः ॥ बहुशःसंतिचान्येपिमच्छिष्याःकामरूपिणः ॥ १४ ॥ त्वंचेन्ममाश्रमेस्थित्वाचिकीर्षसितपःशुभे ॥ एहिराज्यपरंयामोवनंदूरस्थितंयतः ॥ १५ ॥ इत्युक्त्वाराजपत्नींतांययौप्राचींदिशंहरिः ॥ वनंप्रेतपिशाचाढ्यंमंदगत्यानराधिप ॥ १६ ॥ वृंदारिकाश्रुपूर्णाक्षीतस्यपृष्ठानुगाययौ ॥ स्मरदूतीचतत्पृष्ठेमांप्रतीक्षेतिवादिनी ॥ १७ ॥ अत्रांतरेदुराचारःकोपिपापाकृतिर्वने ॥ जालंप्रसारयामासतद्यदाजीवपूरितम् ॥ १८ ॥ ततःसंकोचयामासतज्जालं

पापनायकः ॥ जालस्थांस्तुतदाजीवानुपाहृत्यमुमोचह ॥ १९ ॥ सचव्याधःस्त्रियौदृष्ट्वास्मरदूतीजगादताम् ॥ देविमामत्तुमायातिकरेगृ
ह्यातुमांसखी ॥ २० ॥ वृंदातयोक्तंश्रुत्वैनंविकृतास्यंव्यलोकयत् ॥ वीक्ष्यतंभयवातेननिर्धूतासिंधुजप्रिया ॥ २१ ॥ दुद्रावविकलंशुभ्रंस्म
रदूत्यासमंवने ॥ विद्रवंतीसमंसख्यातापसाश्रममागता ॥ २२ ॥ सातापसवनेतस्मिन्ददर्शात्यंतमद्भुतम् ॥ पक्षिणःकांचनीयांगान्नाना
शब्दसमाकुलान् ॥ २३ ॥ सापश्यद्धेमपद्माढ्यांवापींतुस्वर्णभूमिकाम् ॥ क्षीरंवहंतिसरितःस्रवंतिमधुभूरुहः ॥ २४ ॥ शर्कराराशयस्तत्रमो
दकानांचसंचयाः ॥ भक्ष्याणिस्वादुसर्वाणिवहून्याभरणानिच ॥ २५ ॥ बहुशस्त्राणिदिव्यानिनभसःसंपतंतिच ॥ क्रीडंतिहरयस्तृप्ताउत्प
तंतिपतंतिच ॥ २६ ॥ मठेतिसुंदरंवृंदातंददर्शतपस्विनम् ॥ व्याघ्रचर्मासनगतंभासयंतंजगत्रयम् ॥ २७ ॥ तमुवाचविभोपाहिपा
हिपापर्द्धिकादथ ॥ तपसाकिंचधर्मेणमौनेनचजपेनच ॥ २८ ॥ भीतत्राणात्परंनान्यत्पुण्यमस्तितपोधन ॥ एवमुक्तवतीभीतासालसांगी
तपस्विनम् ॥ २९ ॥ तावत्प्राप्तःसदुष्टात्मासर्वजीवप्रबंधकः ॥ वृंदादेवीभयत्रस्ताहरिकंठेसमाश्लिपत् ॥ ३० ॥ सुखस्पर्शभुजाभ्यांसाशोकवल्लीवलिं
गिता ॥ तवालिंगनभावेनपुनरेवभविष्यति ॥ ३१ ॥ शिरःसर्वांगसंपन्नंत्वद्भर्तुरधिकंगुणैः ॥ अथत्वंप्रमदेगच्छपत्यर्थेचित्रशालिकाम् ॥ ३२ ॥ साचि
त्रशालामित्युक्ताविवेशमुनिनातदा ॥ दिव्यपर्यंकमारूढागृह्यकांतस्यतच्छिरः ॥ ३३ ॥ चकाराधरपानंसामीलिताक्ष्यतिलोलुपा ॥ यावत्तावदभूद्रा
जन्रूपंजालंधराकृति ॥ ३४ ॥ तत्कांतसदृशाकारस्तद्वक्षस्तद्वदुन्नतिः ॥ तद्वाक्यस्तन्मनोभावस्तदासीज्जगदीश्वरः ॥ ३५ ॥ अथसंपूर्णकायंतंप्रि
यंवीक्ष्यजगादसा ॥ तवकुर्वेप्रियंस्वामिन्ब्रूहित्वंस्वरणंचमे ॥ ३६ ॥ वृंदावचनमाकर्ण्यप्राहमायासमुद्रजः ॥ शृणुदेवियथायुद्धंवृत्तंशंभोर्मयासह॥ ३७ ॥
प्रियेरुद्रेणरौद्रेणछिन्नंचक्रेणमेशिरः ॥ तावत्वत्सिद्धियोगाच्चत्वद्व्रतेनममात्मना ॥ ३८ ॥ छिन्नंतदत्रचानीतंजीवितंतेंगसंगतः ॥ प्रियेत्वंमद्वियोगेनवा
लेजातासिदुःखिता ॥ ३९ ॥ क्षंतव्यंविप्रियंमह्यंयत्त्वांत्यक्त्वारणंगतः ॥ इत्यादिवचनैस्तेनवृंदासंस्मारितातदा ॥ ४० ॥ तांबूलैश्चविनोदैश्चवस्त्रालंक
रणैःशुभैः ॥ अथवृंदारिकादेवीसर्वभोगसमन्विता ॥ ४१ ॥ प्रियंगाढंसमालिंग्यचुचुंबरतिलोलुपा ॥ मोक्षादप्यधिकंसौख्यंवृंदामोहनसंभवम् ॥ ४२ ॥
मेनेनारायणोदेवोलक्ष्मीप्रेमरसाधिकम् ॥ वृंदावियोगजंदुःखंविनोदयतिमाधवे ॥ ४३ ॥ तत्क्रीडाचारुविलसद्वापिकाराजहंसके ॥ तद्रूपभावात्कृ
ष्णोसौपद्मायांविगतस्पृहः ॥ ४४ ॥ अभूद्वृंदावनेतस्मिंस्तुलसीरूपधारिणी ॥ वृंदांगस्वेदतोभूम्यांप्रादुर्भूतातिपावनी ॥ ४५ ॥ वृंदांगसंगजंचेदम
नुभूयसुखंहरिः ॥ दिनानिकतिचिन्मेनेशिवकार्यजगत्पतिः ॥ ४६ ॥ एकदासुरतस्यांतेसास्वकंठेतपस्विनम् ॥ वृंदाददर्शसंलग्नंद्विभुजंपुरुषोत्त

मम् ॥ ४७ ॥ तंदृष्ट्वाप्राहसाकंठाद्विमुच्यभुजबंधनम् ॥ कथंतापसरूपेणत्वंमांमोहितुमागतः ॥ ४८ ॥ निशम्यवचनंतस्याःसांत्वयन्प्राहतांहरिः ॥ शृणुवृंदारिकेत्वंमांविद्धिलक्ष्मीमनोहरम् ॥ ४९ ॥ तवभर्ताहरंजेतुंगौरीमानयितुंगतः ॥ अहंशिवःशिवश्चाहंपृथक्केनव्यवस्थितौ ॥ ५० ॥ जालंधरोहतः संख्येभजमामधुनानघे ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिविष्णोर्वचःश्रुत्वाविपण्णवदनाभवत् ॥ ततोवृंदारिकाराजन्कुपिताप्रत्युवाचह ॥ ५१ ॥ रणेबद्धोसियेनत्वंजीवन्मुक्तःपितुर्गिरा ॥ विविधैःसत्कृतोरत्नैर्युक्तस्यहृतावधूः ॥ ५२ ॥ पतिर्धर्मस्ययोनित्यंपरदाररतःकथम् ॥ ईश्वरोपिकृतंभुंक्ते कर्मेत्याहुर्मनीषिणः ॥ ५३ ॥ अहंमोहंयथानीतात्वयामायातपस्विना ॥ तथातववधूंमायातपस्वीकोपिनेष्यति ॥ ५४ ॥ इतिशप्तस्तथाविष्णुर्जगामादृश्यतांक्षणात् ॥ साचित्रशालापर्यंकःसचतेथप्लवंगमाः ॥ ५५ ॥ नष्टंसर्वंहरौयातेवनंशून्यंविलोक्यसा ॥ वृंदाप्राहसखींप्राप्यजिह्मंतद्विष्णुनाकृतम् ॥ ५६ ॥ त्यक्तपुरंगतंराज्यंकांतःसंदेहतांगतः ॥ अहंवनेविदित्वैतत्क्कयामिविधिनिर्मिता ॥ ५७ ॥ मनोरथानांविषयमभून्मेप्रियदर्शनम् ॥ प्राहनिःश्वस्यचैवोष्णंराज्ञीवृंदातिदुःखिता ॥ ५८ ॥ ममप्राप्तंहिमरणंत्वयाहिस्मरदूतिके ॥ इत्युक्तासातयाप्राहममत्वंप्राणरूपिणी ॥ ५९ ॥ तस्यास्तथोक्तमाकर्ण्यइतिकर्तव्यतांततः ॥ वनेनिश्चित्यसावृंदागत्वातत्रमहत्सरः ॥ ६० ॥ विहायदुःखमकरोद्गात्रक्षालनमंबुना ॥ तीरेपद्मासनंबद्ध्वाकृत्वानिर्विषयंमनः ॥ ६१ ॥ शोषयामासदेहंस्वंविष्णुसंगेनदूषितम् ॥ तपश्चचारसात्युग्रंनिराहारासखीसमम् ॥ ६२ ॥ गंधर्वलोकतोवृंदामथागत्याप्सरोगणः ॥ प्राहयाहीतिकल्याणिस्वर्गमात्यजविग्रहम् ॥ ६३ ॥ गांधर्वंशस्त्रमेतत्त्रिभुवनविजयंश्रीपतिस्तोषमग्र्यंनीतोयेनेहवृंदेत्यजसिकथमिदंतद्वपुःप्राप्तकामम् ॥ कांतंतेविद्धिशूलिप्रवरशरहतंपुण्यलाभस्यभूपास्वर्गस्यत्वंभवाग्र्यद्रुतममरवनंचंडिभद्रेभजत्वम् ॥ ६४ ॥ श्रुत्वाशास्त्रंवधूनांजलधिजदयितावाक्यमाहप्रहस्यस्वर्गादाहृत्यमुक्तात्रिदशपतिवधूश्चातिवीरेणपत्या ॥ आदौपात्रंसुखानामहममरजिताप्रेयसातद्वियुक्तानिर्दुष्टातद्यतिष्येप्रियममृतगतंप्राप्नुयांयेनचैव ॥६५॥ इत्युक्त्वाससखीवृंदाविससर्जाप्सरोगणान् ॥ तत्प्रीतिपाशबद्धास्तानित्यमायांतियांतिच ॥६६॥ योगाभ्यासेनवृंदाथदग्ध्वाज्ञानाग्निनागुणान् ॥ विषयेभ्यःसमाहृत्यमनःप्रापततःपरम् ॥ ६७ ॥ दृष्ट्वावृंदारिकांतत्रमहांतश्चाप्सरोगणाः ॥ तुष्टुवुर्नभसस्तुष्टाववृषुःपुष्पवृष्टिभिः ॥ ६८ ॥ शुष्ककाष्ठचयंकृत्वातत्रवृंदाकलेवरम् ॥ निधायाग्निंचप्रज्वाल्यस्मरदूतीविवेशतम् ॥६९॥ दग्धंवृंदांगरजसांबिंबंतद्गोलकात्मकम् ॥ कृत्वातद्भस्मनःशेषंमंदाकिन्यांविचिक्षिपुः ॥ ७० ॥ यत्रवृंदापरित्यज्यदेहंब्रह्मपथंगता ॥ आसीद्वृंदावनंतत्रगोवर्द्धनसमीपतः ॥ ७१ ॥ देव्योथस्वर्गमेत्यत्रिदशपतिवधूसत्त्वसंपत्तिमा

द्दुर्देवीभ्यस्तन्निशम्यप्रमुदितमनसोनिर्जराद्याश्चसर्वे ॥ शत्रोर्दैत्यस्यहित्वाप्रबलतरभयंभीमभेयोनिजघ्नुःश्रुत्वातत्रासनस्थःपरिजननिवहोवापशोभांशुभस्य॥७२॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेउत्तरखंडेपंचपंचा०जालंधरोपा० वृंदायाब्रह्मपदप्राप्तिर्नामपंचदशोऽध्यायः॥१५॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ कथंजालंधरोगौरींहररूपधरोमुने॥दृष्ट्वाचकारकिंतत्रतन्मेकथयविस्तरात् ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ यदामायाशिवस्तत्रप्रार्थयद्गिरिजांप्रति॥ततःसाचुक्षुभेराजन्किंचिन्नोवाचतंप्रति ॥ २ ॥ अनातुरस्यदेवस्यप्राप्तस्यतपसामया ॥ नयुक्तमितिनिश्चित्यपार्वतीनाहतंनृप॥ ३ ॥ सानतत्रप्रतीकारंदृष्ट्वातस्यचपश्यतः ॥ निर्गताततउत्थायददर्शाकाशवाहिनीम् ॥ ४ ॥ गंगांवासोचितांमत्वाभवानीतपसेययौ ॥ पुरापितपसालब्धोमयेशःसांप्रतंतथा ॥ ५ ॥ इत्यत्रजग्मितयतीसखीभिःसहिताततः ॥ पुरःक्षीरनिभांराजन्पार्वतीगगनात्परम् ॥ ६ ॥ मंदाकिनींददर्शाथपतंतींमानसोत्तरे ॥ हारमालामिवायांतींविविक्तांगगनस्रजः ॥ ७ ॥ मंदाकिन्याःपयःपूरोह्याकृष्टःस्वर्गतोयथा ॥ श्रुतीनांपूरधारेवब्रह्मणोवदनच्युता ॥ ८ ॥ दृष्ट्वामुमोदतांगंगांस्नात्वाचालिसमन्विता ॥ संपूज्यस्वततुंपश्चान्निविष्टास्वर्णदीतटे ॥ ९ ॥ परस्परमथालोक्यगौरीप्राहसखींजयाम् ॥ त्वंगच्छमद्वपुःकृत्वातत्समीपंसखीत्वरा ॥ १० ॥ जानीहितत्त्वंकिंशंभुर्यदिवान्योभविष्यति ॥ यद्यसौत्वांसमालिंग्यकुरुतेचुंबनादिकम् ॥११॥ तदामायांसमास्थायजानीह्यसुरमागतम् ॥ यदिचेत्त्वांप्रतिब्रूयान्मान्निमितंशुभाशुभम् ॥ १२ ॥ असंशयंपिनाकीस्यादत्रागत्यब्रवीहिमाम् ॥ इत्यादिष्टाजयादेव्यागतागंगाधरांतिकम् ॥ १३ ॥ तामायांतींसदृष्ट्वाचभृशंमन्मथपीडितः ॥ चकारालिंगनंतस्यागौरीरूपेणभावयन् ॥ १४ ॥ ततोजालंधरःसद्योवीर्यंस्वंप्रमुमोचह ॥ अल्पेंद्रियश्वसंजातोवेगतःकुरुनंदन ॥ १५ ॥ तयासप्रोदितोदैत्यनत्वंरुद्रोभविष्यसि ॥ अल्पवीर्योधमाचारोनाहंगौरीहितत्सखी ॥१६॥ इत्युक्त्वानिजमास्थायरूपंसाप्राहतंपुनः ॥ अनेनवतपापेनहतस्त्वंहिपिनाकिना ॥ १७ ॥ इतिज्ञात्वाचसाप्राप्तातत्रगत्वाब्रवीदुमाम् ॥ देविजालंधरोह्येषनशंभुस्तववल्लभः ॥ १८ ॥ ततोभयार्ताहरवल्लभाभूद्दुतंविवेशाथसरोजमध्ये ॥ सख्योभ्रमर्यःकमलेषुजाताभयेनजालंधरजेनराजन् ॥ १९ ॥ अत्रांतरेवनगतामदृष्ट्वातांनृपांगनाम् ॥ भीतास्तुरक्षकास्तस्याःसत्वरंरणमाययुः ॥ २० ॥ ततःशुंभेनतेपृष्टास्तंनत्वोचुःससाध्वसाः ॥ आत्मनःपरिहारार्थंविष्णुमित्यसुरेश्वरम् ॥ २१ ॥ श्रुत्वावृंदांहृतांत्रस्तोरुद्रात्त्यक्त्वाथसंगरम् ॥ शुंभेनप्रेषितौचंडमुंडौजालंधरंप्रति ॥ २२ ॥ मानसोत्तरमागत्यदानवौवेगवत्तरौ ॥ हररूपधरंदैत्यंऊचतुर्विटपान्तरे ॥२३॥ किंतयानृपशार्दूलविदेशगतयाश्रिया ॥ अरयोयांनपश्यंतिबंधुभिर्यानभुज्यते॥२४॥ जितःशुंभोहतंसैन्यंदेवरुद्रेणतेरणे ॥ एह्येहिकुरुसंग्रामंनत्वंप्राप्नोषिपार्वतीम् ॥ २५ ॥ पंचाननस्यमहिषींकथंप्राप्नोतिजंबुकः ॥ अंधकारःकथंराजन्प्राप्नोतिसवितुःप्रभाम् ॥ २६ ॥ तवजालंधरात्पीठाद्धृता

राज्ञीमुरारिणा ॥ इतिसंश्रूयतेवार्तातस्मात्त्वंकुरुसंगरम् ॥ २७ ॥ रणेशर्वंविजित्याशुभवसर्वेश्वरेश्वरः ॥ अथवाशिवनाराचैःखंडितोयासितत्पदम् ॥ २८ ॥ इतिजालंधरःश्रुत्वाभाषितंचंडमुंडयोः ॥ निःससारगिरेस्तस्मात्सक्रोधंरक्तलोचनः ॥ २९ ॥ चंडमुंडौसमाश्वास्यत्यक्त्वारूपंहरस्य च ॥ गच्छञ्जालंधरोमार्गेदुर्वारणमुवाचह ॥ ३० ॥ पश्यदुर्वारणेदानींतत्रयद्विष्णुनाकृतम् ॥ मायामाश्रित्यसाराज्ञीवृंदानीतात्मनःपदम् ॥ ३१ ॥ गृहेस्थितस्यजामातुर्विश्वसेन्नैवबुद्धिमान् ॥ नूनंतस्मैप्रदत्वाचकन्यकांविसृजेद्बुधः ॥ ३२ ॥ जामातरंगृहेनैवस्थापयेत्सर्वथानरः ॥ धनदारादिकं सर्वंसगृह्णातिशनैःशनैः ॥ ३३ ॥ ॥ दुर्वारणउवाच ॥ ॥ राजन्यत्क्रियतेकर्मतत्तथैवतुभुज्यते ॥ त्वंहर्तुमागतोगौरींहरिणातेहृतावधूः ॥ तस्यस्पष्टं वचःश्रुत्वाक्षणंमौनीव्यचिंतयत् ॥ ३४ ॥ ॥ जालंधरउवाच ॥ ॥ किंप्रयामिहरंजेतुमथवाहरिमुल्बणम् ॥ कार्यद्वयेसमुत्पन्नेयत्परंतत्प्रकथ्यताम् ॥ ३५ ॥ ॥ दुर्वारणउवाच ॥ ॥ यदियासिहरिंजेतुंहरःपृष्ठेहनिष्यति ॥ हनिष्यंतिरणेशूरायातुंरुद्रोनदास्यति ॥ ३६ ॥ तस्मात्पशुपतिंजित्वाकृत्वा त्वंवश्यमात्मनः ॥ पश्चात्प्रयाहिगोविंदंयदिजानासितत्पदम् ॥ ३७ ॥ अधुनासत्वरंवीरयाहिदैत्यान्महावलान् ॥ रणंकुरुमहाघोरंयथास्वर्गंसुपच्यते ॥ ३८ ॥ देशकालोचितंश्रुत्वादुर्वारणवचस्तदा ॥ ययौजालंधरोयोद्धुंसहरुद्रेणयोगिना ॥ ३९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेउत्तरखंडेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायांजालंधरोपाख्यानेजालंधरस्यमायारूपपरित्यागोनामषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथजालंधरोपश्यत्कबंधचयभीषणम् ॥ रणंरुधिरमांसौघमज्जामेदोस्थिदुर्गमम् ॥ १ ॥ तत्रजालंधरोदैत्यःप्रियाहरणदुखितः ॥ रणेविलोकयामासवृषस्थंपार्वतीपतिम् ॥ २ ॥ घोराहिभोगेनविभूषितांगंजटाकलापेशशिभूषणांकितम् ॥ नेत्राग्निकीलोपरिशोभितांगंविनारणंसंप्रददर्शसिंधुजः ॥ ३ ॥ शीघ्रंस्वरथमारुह्यसमुद्रतनयस्तदा ॥ संरुष्टःप्राह तंशुंभंतापसोनहतस्त्वया ॥ ४ ॥ प्राहजालंधरंशुंभस्तपस्तेनमहत्कृतम् ॥ हंतुंनशक्यतेस्माभिर्हरःसंग्रामदुर्जयः ॥ ५ ॥ इतिशुंभोक्तमाकर्ण्यसिंधुजःक्रोधमूर्च्छितः ॥ हरंपद्मसहस्रेणदैत्यसैन्येनसंवृतम् ॥ ६ ॥ गृहीत्वाकालकेदारंधनुर्जालंधरोययौ ॥ वाणांस्तीक्ष्णानतिस्थूलान्लोहस्तंभान्तथावहून् ॥ ७ ॥ मुमोचयुधिदुर्धर्षोवर्षन्मेघइवागमे ॥ आयांतंरुरुधुःसिंधुसूनुंशंभुगणायुधि ॥ ८ ॥ ततोरुद्रेणरौद्रैश्चशरौघैस्ताडितोरुषा ॥ रुद्रबाणैस्तदातस्यकवचंभुविपातितम् ॥ ९ ॥ विवर्मापिबभौसोथमेघमुक्तोयथाचलः ॥ पुनर्जालंधरस्यांगंशंभुनाकीलितंशरैः ॥ १० ॥ रुधिरंबहुसुस्रावजालंधरशरीरतः ॥ तेनाशुरुधिरौघेणप्लावितासकलामही ॥ ११ ॥ ततोदेवाभयंजग्मुर्दानवाश्चचकंपिरे ॥ त्यक्त्वातेप्रमथावीरारणभूमिंप्रदुद्रुवुः ॥ १२ ॥ नद्याइवपरामूर्त्तिःप्रस्र

१ यथाशुरुच्यते बुध इ० पा० ।

तासर्वंतोपिच ॥ अथाहार्णवजोरुद्रंधनुर्धरवरोह्यसि ॥ १३ ॥ इदानींतत्करिष्यामियेनगच्छासिसंक्षयम् ॥ इत्युक्त्वाकालकेदारंसशरंप्रतिगृह्यतत् ॥ १४॥ शीघ्रंसंपूरयामासशरैर्नानाविधैःशिवम् ॥ शिवःसहस्रकोटीभिःपूरितांगोरणेबभौ ॥१५॥ विहंगमैर्यथाकाशंवृक्षैरिवमहागिरिः ॥ दैत्यमुक्तैस्तुस्तैर्बाणैर्दृष्ट्वा व्याप्तंमहेश्वरम् ॥ १६ ॥ वीरभद्रस्तथाकोपाज्जालंधरमधावत ॥ अपीडयदमेयात्मासमुद्रतनयंबली ॥ १७ ॥ जालंधरोथसंक्रुद्धोविध्यन्बाणैःसहस्रशः ॥ धनुःशरान्रथंछत्रंसारथिंतिलशःशरैः ॥ १८ ॥ चकारवीरभद्रस्यसिंधुसूनुःप्रतापवान् ॥ वीरभद्रोथविरथोहतवान्गदयाब्धिजम् ॥ १९ ॥ तथैवगदया सोपितंहत्वापातयद्भुवि ॥ गदाप्रहारपतितमालोक्यातिविमूर्च्छितम् ॥ २० ॥ मणिभद्रोथसमरेजालंधरमधावत ॥ अतिक्रुद्धंतमायांतंदृष्ट्वादैत्योमहारणे ॥ २१ ॥ शरैर्व्यस्तोपकरणंसचकारनदीसुतः ॥ अथमूर्च्छांपरित्यज्यउत्तस्थौसिंहवन्नदन् ॥ २२ ॥ वीरभद्रस्ततःकोपान्मणिभद्रःप्रतापवान् ॥ जघ्नतुःपर्वताभ्यांतौव्योमस्थंताटिनीसुतम् ॥ २३ ॥ तदंगेपतितौदृष्ट्वापर्वतौविनिनद्यच ॥ जघानमुष्टिपातेनवीरभद्रोनदीसुतम् ॥२४॥ मणिभद्रश्चरणयोर्धृत्वासागरनंदनम् ॥ स्यंदनाद्भ्रामयामासतदद्भुतमिवाभवत् ॥ २५ ॥ मणिभद्रगृहीतोपिदैत्यराट्समहाबलः ॥ हत्वाचरणघातेनमणिभद्रमपातयत् ॥ २६ ॥ जालंधरोमहाबाहुर्वीरभद्रंचमुष्टिना ॥ अथागतःपरिवृतोगणैर्नंदिकेश्वरः ॥ २७ ॥ शुंभस्तमागतंदृष्ट्वारुरोधसहसैनिकैः ॥ द्वंद्वयुद्धैस्तथा जग्मुर्गणादैत्यैःपरस्परम् ॥ २८ ॥ शुंभःशिलादजंराहुर्महाकालंरणेययौ ॥ कोलाहलंनिशुंभोथकेतुःकालमधावत ॥ २९ ॥ शैलोदरोगुहंजंभोमाल्यवंतंमहाबलः ॥ महापार्श्वोथयौचंडंचंडीशोरोमकंटकम् ॥ ३० ॥ विकटास्योथवैभृंगिमुरुनेत्रोविनायकम् ॥ एवंदैत्येश्वरैःसार्द्धंगणानामधिपाययुः ॥३१ ॥ अथशुंभायुधैर्बाणैःप्रहतश्चशिलादजः ॥ चूर्णीचकाराद्रिशृंगैःकपितुंडोमहत्तरैः ॥ ३२ ॥ शुंभस्तेनार्दितःशक्त्याशिलादंचजघानतम् ॥ महाकालोजघानाथतंराहुंरणमूर्द्धनि ॥ ३३ ॥ शक्त्याथतस्यहतवान्स्यंदनंसमहाद्रिणा ॥ कोलाहलोहतःशक्त्यानिशुंभेनप्रतापवान् ॥ ३४ ॥ शक्तिंगृहीत्वा ह्यहनद्रथंसारथिनासह ॥ विरथेनाथदैत्येनभृशंक्रुद्धेनसंयुगे ॥ ३५ ॥ कोलाहलोसुरेंद्रेणसहस्रफणिनाहतः ॥ तंहत्वाचातिवेगेनरथंचान्यमुपागतः ॥३६॥ फणिचक्रहतःसंख्येक्षणान्मूर्च्छांविहायच ॥ स्वरथात्शीघ्रमुत्तीर्यगृहीत्वाखड्गचर्मणी ॥ ३७ ॥ सर्वंचक्रेनिशुंभस्यसरथाद्यसिनापृथक् ॥ पुनःस्वरथमारुह्यदैत्यंबाणैरताडयत् ॥ ३८ ॥ निशुंभोप्यतिरोषाच्चतत्पराक्रमविस्मितः ॥ शक्त्यामहाबलस्तस्यरथंसाश्वंन्यषूदयत् ॥ ३९ ॥ कोलाहलोरणे धावन्निशुंभंविरथोबली ॥ गतःससरथंचक्रेविरथंभुजबंधनात् ॥ ४० ॥ केतुपुच्छंगृहीत्वाचभ्रामयामासचांबरे ॥ कालश्चिक्षेपसोप्यद्रिंसचिच्छेदागिरिंजवात् ॥ ४१ ॥ तंनगंचूर्णितंदृष्ट्वाताडयामासमुष्टिना ॥ कालश्चूर्णितसर्वांगःकेतुनाप्राद्रवद्भयात् ॥ ४२ ॥ शैलोदरस्तथास्कंदंजघानगदयोरसि ॥

षडाननोपितंशक्त्याहत्वाभूमावपातयत् ॥ ४३ ॥ शक्तिप्रहारेणमृतंदानवंवंक्ष्यिषण्मुखः ॥ जगर्जतत्रवैचित्र्यंयथाक्रौंचेविदारिते ॥ ४४ ॥ माल्य
वानथबाणौघैर्जंभमभ्यर्दयद्रणे ॥ जंभोपिसायकैस्तीक्ष्णैर्भित्त्वातंमूर्च्छितंजहौ ॥ ४५ ॥ महापार्श्वोरथंधृत्वाबाणौघैर्वाजिवर्जितम् ॥ लीलयैवचखेनीत्वा
व्यश्वंचंडमपातयत् ॥ ४६ ॥ व्यश्वंरथंविलोक्याथतत्तश्चंडोग्रहीद्गजम् ॥ आपतंतंमहापार्श्वंचंडस्तंगदयाहनत् ॥ ४७ ॥ अचिंत्यैवगदापातंसोसुरो
भृशदारुणः ॥ प्रहत्यमुष्टिनाचंडंपातयामासभूतले ॥ ४८ ॥ चंडीशशस्त्राभिहतोरोमकंठोमहासुरः ॥ चंडीशंपादयोर्धृत्वारथमूर्ध्निन्यपातयत् ॥ ४९ ॥
पपातसहसाभूमौययौतंभीषणेक्षणः ॥ उरुनेत्रेणसमरेहतोलंबोदरःशरैः ॥ ५० ॥ दंतेनोरसितंहत्वापातयामासभूतले ॥ ऊरुनेत्रःक्षणाच्छांतिमागत्या
शुरथंक्षणात् ॥ ५१ ॥ जघानमुद्गरेणासौमूर्ध्निसिंदूरमंडिते ॥ गणेश्वरःपट्टिशेनजघानोरसिदानवम् ॥ ५२ ॥ तन्मुखादथनिष्क्रांतोनवशीर्षोसुरो
महान् ॥ अष्टादशभुजोराजन्सोप्यधावतशांकरिम् ॥ ५३ ॥ नवशीर्षोरुनेत्राभ्यांरणेरुद्धोविनायकः ॥ जर्जरीकृतदेहोपिजग्राहपरशुंरु
षा ॥ ५४ ॥ तेनचिच्छेदशस्त्राणितयोराजौगणेश्वरः ॥ रुद्धंगणेश्वरंदृष्ट्वाताभ्यांसंख्येथषण्मुखः ॥ ५५ ॥ शीघ्रमागत्यसेनानीर्जघाननवशीर्षं
कम् ॥ नवशीर्षंरणेहत्वाउरुनेत्रमधावत ॥ ५६ ॥ स्कंदःस्वशक्तिघातेनपातयामासतंनृप ॥ पश्यञ्जालंधरःस्कंदंययौसैन्येनसंवृतः ॥ ५७ ॥ पुत्र
प्रीत्यासुरान्हंतुंसगणःशंकरोपिच ॥० ततोघोरतरंयुद्धमभूदद्भुतसैन्ययोः ॥ ५८ ॥ हरसिंधुजयोर्युद्धेगतप्राणेवरोदसी ॥ अथजालंधरःक्रुद्धोवा
णंसंधायदारुणम् ॥ ५९ ॥ सहस्रशतसंख्याकैःपत्रैःसर्वत्रभूषितम् ॥ दैत्येंद्रस्तेनबाणेनललाटेताडयच्छिवम् ॥ ६० ॥ ममज्जापुंखमर्यादंललाटेशं
करस्यच ॥ भालेशशांकवच्छंभोःसरराजमहाप्रभः ॥ ६१ ॥ यथादित्योहिघर्मांतेसंध्याकालेंबुदागमे ॥ अथरुद्रोमहाबाणंजग्राहज्वलनोपमम् ॥ ६२ ॥
यस्यवेगेतुपवनःफलेयस्याग्निभास्करौ ॥ कालोग्रंथिषुसर्वेषुशरेदेवीधरास्थिता ॥ ६३ ॥ हरस्तेनशरेणाशुविव्याधहृदिसिंधुजम् ॥ तेनबाणप्रहारेणरु
धिरौघपरिप्लुतः ॥ ६४ ॥ पपातशरभिन्नांगोवज्राहतइवाचलः ॥ तदादैत्याःसमाक्रंदन्जगर्जुःप्रमथास्तथा ॥ ६५ ॥ सिंधुजंमूर्छितंदृष्ट्वारुरुधुर्दानवाः
शिवम् ॥ रक्षार्थमुद्यताःकेचित्केचित्तंपरितःस्थिताः ॥ ६६ ॥ यावज्जालंधरोमूर्छांप्राप्तोवारिधिनंदनः ॥ तावद्रुद्रेणनाराचैर्हताजालंधरीचमूः ॥ ६७ ॥
चिराज्जालंधरस्त्यक्त्वामूर्छांसैन्यंहतंनृप ॥ दृष्ट्वाभयान्वितःसेनांविकीर्णांचतथारणे ॥ ६८ ॥ ततःकाव्यंससस्मारमनसापरमंगुरुम् ॥ स्मृतस्तेनत्वर
न्प्राप्तःकविर्जालंधरंप्रति ॥ ६९ ॥ स्वस्तिकृत्वाजगादाथभार्गवःसिंधुनंदनम् ॥ किंकरोमिमहाराजतवकार्यंमहाबल ॥ ७० ॥ ॥ नारदउवाच ॥
इतिकाव्यवचःश्रुत्वाभार्गवंबहुमानयन् ॥ नत्वागुरुमुवाचाथराजाजालंधरस्तथा ॥ ७१ ॥ ॥ राजोवाच ॥ जीवयैतान्मृताञ्छक्रदैत्यान्सर्वान्समं

ततः ॥ इत्युक्तःसिंधुजेनाजौसैन्यंतत्रव्यलोकयत् ॥ ७२ ॥ पंचविंशत्सहस्राणियोजनानांप्रमाणतः ॥ दैत्यांगरथसंकीर्णमुपर्युपरिपार्थिव ॥ ७३ ॥ उच्छ्रयेपंचनवतियोजनानांमहींचिताम् ॥ योधवाहनदेहाद्यैरिवपूर्णांधरांततः ॥ ७४ ॥ मंत्रोदकेनचाभ्युक्ष्यदैत्यानुत्थापयत्कविः ॥ यावद्रुद्रोजटाजूटंबबंधभुजगैर्दृढम् ॥ ७५ ॥ तावत्काव्येनतत्सैन्यंमंत्रेणोत्थापितंनृप ॥ व्याघ्रान्यथाकेसरिणोगजेंद्राःशूकरान्यथा ॥ ७६ ॥ आगतान्दानवान्दृष्ट्वाचिंतयामासशंकरः ॥ किमेतदिहसंजातंमृतान्सृजतिकुत्रचित् ॥ ७७ ॥ ददर्शचिंतयन्काव्यइतितस्मिन्रणेभवः ॥ जीवयंतंरणेदैत्यान्धावंतंवेगवत्तरम् ॥ ७८ ॥ ततःक्रुद्धोमहादेवःशुक्रंहंतुंमनोदधे ॥ त्रिशूलिनमनुज्ञायरहश्चोवाचतंकविः ॥ ७९ ॥ ब्राह्मणोहंकथंहंसिसर्वविद्याविशारदम् ॥ ब्रह्महत्यामयिहतेतवरुद्रभविष्यति ॥ ८० ॥ इतिश्रुत्वाकवेर्वाक्यंशूलंतत्याजशंकरः ॥ स्मृत्वातत्पूर्ववृत्तांतंयच्छिन्नंब्रह्मणःशिरः ॥ ८१ ॥ ब्राह्मणोनहिहंतव्योहरन्प्राणानपिप्रियान् ॥ अयंतुजीवयन्दैत्यान्निग्राह्यःसर्वथामया ॥ ८२ ॥ तस्मादेनंक्षिपाम्याशुस्त्रीयोनौदैत्यजीवनम् ॥ एवमुक्तवतःशंभोस्तृतीयनयनाद्द्रुतम् ॥ ८३ ॥ कृत्याविवासाचात्युग्रामुक्तकेशीमहोदरा ॥ स्थूललंबस्तनीयोनीदंष्ट्रालोचनभीषणा ॥ ८४ ॥ आज्ञापयेतिसतयाप्रोक्तस्तामब्रवीच्छिवः ॥ कृत्येत्वंदानवाचार्यंस्वयोनौक्षिपदुर्मतिम् ॥ ८५ ॥ यावज्जालंधरंहन्मितावदेनंभगेवह ॥ हतेजालंधरेदैत्येपश्चान्निस्तीर्यमोचय ॥ ८६ ॥ हरेणोक्तेतिसाकृत्याभार्गवंसमधावत ॥ पपातभूमौतांदृष्ट्वाकविर्दैत्याःप्रदुद्रुवुः ॥ ८७ ॥ केशेष्वाकृष्यधुन्वानानग्नमालिंग्यभार्गवम् ॥ योनौदधारसाकृत्याहसंतीजयनंदन ॥ ८८ ॥ भगेक्षितंगुरुंदृष्ट्वायावज्जालंधरोसुरः ॥ संदधेमार्गणांस्तावत्साकृत्यादृश्यतांगता ॥ ८९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा०युधिष्ठिरनारदसं०जालंधरोपाख्यानेशुक्रयोनिप्रवेशोनामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ अथजालंधरःप्राहरक्षात्मानमितःशिवम् ॥ शिवाद्यत्वांक्षिपाम्याशुयत्रास्तेमधुसूदनः ॥ १ ॥ पश्चाद्ब्रह्माणमाकृष्यपातयिष्यामिसागरे ॥ धृतेषुयुष्मासुयदातदासर्वेश्वरोह्यहम् ॥ २ ॥ इत्युक्त्वासैन्यसंभारंन्यस्यशुंभासुरादिषु ॥ भटैर्गुप्तंनिशुंभाद्यैश्चतुरंगमनंतकम् ॥ ३ ॥ शुंभोनिशुंभःफेंकारोफेरुंडोधूम्रलोचनः ॥ केतुर्बिडालजंघश्चराहुर्दुर्वारणोयमः ॥ ४ ॥ कालासुरोथलवणोभूमिरेतोंधकासुरः ॥ रक्तवीर्यादयश्चंडीचामुंडीदैत्यपुंगवाः ॥ ५ ॥ सर्वानेवोद्यतान्दृष्ट्वासंख्येदानवपुंगवान् ॥ रुरुधुःसमरेराजन्वीरभद्रादयोगणाः ॥ ६ ॥ ततोयुद्धमभूद्धोरंतुमुलंलोमहर्षणम् ॥ पतंतिप्रथमायत्रदैत्याश्चापिक्षतातुराः ॥ ७ ॥ अथशुंभादिभिर्दैत्यैःसर्वशस्त्रैर्महामृधे ॥ हताःपेतुर्गणाश्चान्येपलायांचक्रिरेनृप ॥ ८ ॥ गणान्विजित्यसमरेरुरुधुर्दानवाःशिवम् ॥ वर्षंतःशरधाराभिर्घनामेरुगिरिंयथा ॥ ९ ॥ ततःपिनाकमाकृष्यवृषभोप

१ भेरुंड इ० पा० ।

रिभैरवः ॥ जघानबाणनिवहैर्दानवान्समरांगणे ॥ तीक्ष्णाग्रैस्तुक्षुरप्रौघैर्दानवानहनद्बली ॥ १० ॥ केचिन्नंदिप्रहारेणपेतुःसंग्राममूर्धनि ॥ बाणैश्चजर्जरान्कृत्वाशुंभादीन्वृषभध्वजः ॥ ११ ॥ शेषंसैन्यंजघानाशुशस्त्रास्त्रैःसमरांगणे ॥ गजैर्नरैर्हयैर्व्याप्तंपतितैःसमरांगणम् ॥ १२ ॥ बभूववज्रनिर्भिन्नैःपर्वतैरिवभूतलम् ॥ अथमायामयींगौरींविदधेसिंधुनंदनः ॥ १३ ॥ सौंदर्यगुणसंपन्नांसर्वालंकारभूषिताम् ॥ जयांमायामयींकृत्वासमुवाचाब्धिनंदनः ॥१४॥ गच्छत्वंपुरतोरुद्रंविमोहयरणेद्रुतम् ॥ इत्युक्त्वादैत्यपतिनाथयौमायामयीजया ॥ १५ ॥ रणेगत्वाशिवस्याग्रेमुक्तकेशीरुरोदह ॥ पृष्टाहरेणसाप्राहमानसोत्तरपर्वतात् ॥ १६ ॥ हृतातवप्रियादेवपार्वतीसिंधुसूनुना ॥ श्रुत्वेतिवचनंतस्यास्तामुवाचवृषध्वजः ॥ १७ ॥ जयेत्वमेहिवृषभंत्वांहरिष्यंतिदानवाः ॥ ततोवृषभमारुह्यजयाचालिंग्यशंकरम् ॥ १८ ॥ प्राहप्रयामिपार्वत्यानजीवामिविनाहर ॥ चंद्रंशंभुजटाविष्टंगृहीत्वावृषभाद्द्रुतम् ॥ १९ ॥ अवारोहतसामायामायाध्वक्तोरणंययौ ॥ ततोगौरींहृतांश्रुत्वाचिंतयामासशंकरः ॥ २० ॥ दैत्यमायापरिष्वक्तोनात्मानंबुबुधेनृप ॥ एतस्मिन्नंतरेप्राप्तःसैन्येनमहतावृतः ॥ २१ ॥ मायामृडानींस्वरथेनिधायार्णवजःशिवम् ॥ जालंधरजयेतद्वदासीद्वादित्रनिस्वनः ॥ २२ ॥ चचालवसुधायेनप्रतिनेदुर्महीधराः ॥ हरस्यदर्शयामासपार्वतींसिंधुनंदनः ॥ २३ ॥ रुद्रोप्यरिरथस्थांतांददर्शनिजवल्लभाम् ॥ वियोगविधुरांदीनांतन्वीमातुरलोचनाम् ॥ २४ ॥ हानाथप्रियरुद्रेतिप्रजल्पंतींपुनःपुनः ॥ प्रौढवैरिरथेदृष्ट्वापाखंडिस्थांयथाश्रुतिम् ॥ २५ ॥ गौरींदध्यौतथास्थाणुःकथंप्राप्याप्रियामया ॥ विललापततःशंभुर्दैत्यमायाविमोहितः ॥ २६ ॥ मोहोमेदानवैःकांतेहृतासित्वंकथंप्रिये ॥ शोकमोहप्लुतंदृष्ट्वाशंकरंसागरात्मजः ॥ २७ ॥ जगादप्रहसन्वाक्यंकश्चित्कारुण्यवान्यथा ॥ सर्वप्रमाणशून्योसिस्मरशृंगारवर्जितः ॥ २८ ॥ ईश्वरोपिवराकस्त्वंसंजातोविक्रयाविना ॥ मारोदीर्हिविरूपाक्षददामितववल्लभाम् ॥ २९ ॥ रक्षितोसिमयारुद्रगृहीत्वापार्वतींरणात् ॥ इत्युक्त्वागिरिशंतूर्णमुत्तार्यस्वरथादुमाम् ॥ ३० ॥ सैन्यंसंप्रेषयामासशंकराभिमुखंकिल ॥ हरोपिवृषभेणाशुतत्सैन्यंसमधावत ॥ ३१ ॥ गृहीतुंपार्वतींपाहित्राहित्राहीतिजल्पतीम् ॥ यावद्धावतितांगौरींकरेणवृषभध्वजः ॥ ३२ ॥ तावच्छुंभासुरःशीघ्रंगृहीत्वाचांबरेस्थितः ॥ शूलंमुमोचबलवान्हंतुंशुंभासुरंहरः ॥ ३३ ॥ शुंभेनसापरित्यक्ताशूलोपरिपपातह ॥ रुदंतीचारुसर्वांगीत्यक्ताशूलेनसंयुता ॥ ३४ ॥ पतिताशंकरस्याग्रेतथेत्युक्त्वाममारच ॥ मायागौरींमृतांदृष्ट्वाशोकमोहपरिप्लुतः ॥ ३५ ॥ हाप्रियेतिरुदन्रुद्रःपपातभुविमूर्च्छितः ॥ क्षणंसंज्ञामवाप्याथरणभूमावुमापतिः ॥ शशापशुंभप्रमुखान्गौरीयुष्मान्हनिष्यति ॥ ३६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथशुंभादयोदैत्यारणेदेव्यानिपातिताः ॥ महेश्वरस्यशापेनगतेमन्वंतरेनृप ॥ ३७ ॥ शपित्वातान्रुरोदाथजलपन्निर्गत्य

शंकरः ॥ क्वगतासिप्रियेत्यक्त्वादुःखितंमांरणांगणे ॥३८॥ रतिंत्यक्त्वावियोगार्तःश्रीकंठोहंत्वयाकृतः ॥ वासुदेवोपिमांत्यक्तंनजानातित्वयाप्रिये॥३९॥ यज्ञेदक्षस्याग्निकुंडेशिरोदेविहुतंत्वया ॥ भूयोहिभवतीलब्धाकथंत्यजसिमांपुनः ॥ ४० ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठचार्वंगिगिरिजेमांप्रबोधय ॥ अत्रांतरेशिवंज्ञात्वादै त्यमायाविमोहितम् ॥ ४१ ॥ देवतागणमध्यस्थोह्यंतरिक्षादुपागमत् ॥ विलपंतमुवाचेदमदृश्यःकमलासनः ॥ ४२ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ त्वंशोक मोहपितृमातृविवर्जितोसिदुःखंसुखंसुतकलत्ररिपुर्नचास्ति ॥ जातोसिनैवजनकेनजनिष्यमाणस्त्वंमन्यसेऋषिगणैश्चकुतोविमोहः ॥ ४३ ॥ एको सिनाथबहुधाकृतविग्रहोसिसूर्योयथाजलधिवीचिषुदृश्यमानः ॥ ध्यानेनयांतियमिनस्तवपादमूलंरूपंपरंदुरवबोधमवाच्यमेव ॥ ४४ ॥ नैषाप्रियात वसमानतयाविपन्नाजालंधरेणरचितांजहिदेवमायाम् ॥ सापार्वतीकमलकोशगताहिशंभोयुद्धस्ववैरिनिवहंजहिपाहिचास्मान् ॥ ४५ ॥ श्रुत्वेतिब्रह्मणोवा क्यमवबुद्धोमहेश्वरः ॥ ज्ञात्वातांदानवींमायांमुमोचमहतींशिलाम् ॥ ४६ ॥ तयाजघानसमरेदैत्यकोटिशतत्रयम् ॥ ततोवृषभमारुह्यक्रोधेनमहतानृ प ॥ ४७ ॥ धनुःपिनाकंधुद्धायधूर्जटिर्जगृहेशरान् ॥ अथमायापरित्यक्तंशर्वमालोक्यसिंधुजः ॥ ४८ ॥ सुरेशमोहनंमायाजालमत्यद्भुतंनृप ॥ अन्यदाविश्वकाराशुभृशंमायामहाबलम् ॥ ४९ ॥ जालंधरःकोटिभुजोबभूववृक्षास्त्रशस्त्रैर्युयुधेवृषांकम् ॥ अथांतरालेपृथिवींचकारसमुद्रसूनु र्गिरिधातुमंडिताम् ॥ ५० ॥ देवतायतनैरम्यैर्नानापुष्पसमाकुलैः ॥ मंडितांनृपभूमिंचचकारोदधिनंदनः ॥ नृत्यंतियत्राप्सरसोमेनकाद्या मनोहरा ॥ ५१ ॥ विस्मृत्यशंभुस्तदपास्यकार्मुकंसद्यःप्रतस्थेवृषभोपरिस्थितः ॥ वादित्रगीतैर्भुविमोहितोभृशंदैत्येंद्रमायामयतांडवेनसः ॥ ॥ ५२ ॥ विमोहितंवीक्ष्यवृषस्थितंहरंनित्यंसमुद्रःसहतांडवेन ॥ गीतेनवाद्येनचनृत्यलीलयाननादरूपीतरसाविमोहितुम् ॥ ५३ ॥ जंतून्क्षि प्त्वोदधौतांश्चसहस्रंसततोत्सवः ॥ क्वचतादेवताःसर्वाःक्वनंदिप्रमुखागणाः ॥ ५४ ॥ अपित्वंमाननीयोसिमोहितोदैत्यमायया ॥ किमद्यशंभो भगवन्नुपेक्ष्यतेउदीर्यचक्रंजठरस्थितंच ॥ ५५ ॥ वधायचास्यैवकृतंमहेशजालंधरंसंहरतेनचाजौ ॥ इतिकृष्णस्यवचनात्तत्स्मृत्वात्मानमी श्वरम् ॥ ५६ ॥ आरुह्यवृषभंशीघ्रमाजगाममहारणम् ॥ तमागतंशिवंदृष्ट्वासर्वसैन्यसमावृतः ॥ ५७ ॥ रुरोधसमरेराजन्क्रुद्धोजालंधरोसुरः ॥ हरस्यकुपितस्यासीत्सृष्टिसंहारकारकम् ॥ ५८ ॥ रूपंतृतीयनेत्राग्नौदानवाःशलभायथा ॥ रूपंदृष्ट्वाभगवतोरौद्रज्वालामयंनृप ॥ ५९ ॥ शुंभादयस्तदादैत्याराहुप्रभृतयश्चये ॥ रुद्रंनिरीक्ष्यसंत्रस्ताःपातालंविविशुर्भयात् ॥ ६० ॥ सेनाभटानन्नेकांश्चहतान्दृष्ट्वामहामृधे ॥ शुंभादी

१ संधायेतिपाठान्तरं कु० । २ जहाससततोत्सवः इत्यपि पाठः ।

न्हतशेषांस्तान्दृष्ट्वात्मानंपलायितान् ॥ ६१ ॥ तदाजालंधरःसंख्येएकोगिरिरिवस्थितः ॥ परमार्थंरुद्ररूपंदृष्टःसाक्षाद्विलोकयन् ॥ ६२ ॥
ततोजालंधरःप्राहमहादेवंप्रहस्यच ॥ रूपंसंहरयेनत्वंदहसेसचराचरम् ॥ ६३ ॥ शस्त्रेणकुरुसंग्रामंत्यक्त्वायोगबलंनिजम् ॥ इतिजालंधरवचःश्रुत्वोवा
चततःशिवः ॥ ६४ ॥ वरंवरयदैत्येशप्रीतोस्मितवकर्मणा ॥ ईदृक्षमपिमद्रूपंदृष्ट्वायन्निर्भयोधुना ॥ ६५ ॥ अपिब्रह्मांडमखिलंमद्रूपस्यास्यदानव ॥
तेजसोवीक्षणेनालंतत्रत्वमसिनिर्भयः ॥ ६६ ॥ नारदउवाच ॥ इतिशंभोःप्रसादंचमत्वासंसारनिस्पृहः ॥ जालंधरोहराद्वव्रेमुक्तिंसायुज्यतांपराम् ॥ ६७ ॥
श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ दिव्यंदेहमिदंदैत्यभोगसिद्धियुतंतव ॥ वृंदामनोहरंरम्यमिहस्थंकालमश्नुते ॥ ६८ ॥ मुहूर्तंपरमात्मानंतमेकाकिनमव्ययम् ॥ अबुद्धा
त्यजसेमूर्खकथंत्वंमुक्तिमिच्छसि ॥ ६९ ॥ वृंदातवप्रियाराज्ञीहृतासायोगमायया ॥ ब्रह्मस्वरूपंविज्ञायप्राप्तातत्परमंपदम् ॥ ७० ॥ इदानींदुर्लभासाचत
त्पदंचैवदुर्लभम् ॥ स्वर्गापवर्गयोर्मध्येसंसारेवरमाप्नुहि ॥ ७१ ॥ ॥ जालंधरउवाच ॥ ॥ देवमुक्तिपदंलभ्यंकृतकृत्येनकेनचित् ॥ इदानींकृतकृत्योस्मिय
त्वांपश्येत्वयाहतः ॥ ७२ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ मत्स्थानंपरमंक्षेत्रंयदित्वंगंतुमुत्सुकः ॥ तर्हिमांकोपयस्वाशुदैत्यंहत्वाद्दृढैःशरैः ॥ ७३ ॥ ततोहंत्वांह
निष्यामिमत्स्थानंयास्यसेनघ ॥ महेश्वरवचःश्रुत्वाप्राहजालंधरःशिवम् ॥ ७४ ॥ त्वयिसर्वजगत्पूज्येपूर्वंनप्रहराम्यहम् ॥ ७५ ॥ नारदउवाच ॥ एव
मुक्तोजघानाशुसिंधुजंविशिखैःशिवः ॥ तेशराःसिंधुपुत्रस्यदेहलग्नाविभांतिच ॥ ७६ ॥ यथालोहगिरिप्रांतेवेणवोवह्निदीपिताः ॥ जालंधरोहरस्यांगंपूरयामास
मार्गणैः ॥ ७७ ॥ तैःशरैःशुशुभेरुद्रोयथाखंखेचराकुलम् ॥ जालंधरेशयोर्युद्धंतथाद्वंद्वमभून्नृप ॥ ७८ ॥ हरादन्योनहंतास्तितनसोढान्योर्णवात्मजात् ॥
गिरिकोटिसहस्रैस्तुतदापृथ्वीपुटोद्धृतैः ॥ ७९ ॥ पूरयामाससमरेसिंधुजःपार्वतीपतिम् ॥ ततःशूलेननिहतोरुद्रेणोरसिदानवः ॥ ८० ॥ निःससारमु
खात्तस्यज्वरोजंभोभयंकरः ॥ सचवीरज्वरोनामसिंहवक्त्रोनराकृतिः ॥ ८१ ॥ दैत्यदेहाद्विनिष्क्रांतंदृष्ट्वासिंहमुखंज्वरम् ॥ हुंकारमकरोद्घोरंशरभस्तत्रनि
र्ययौ ॥ ८२ ॥ शिवस्यनिःसृतेनासौशरभेणनिपातितः ॥ अजेयंशंकरंदृष्ट्वावृषभेंद्रेणसंयुतम् ॥ ८३ ॥ आययौवृषभाभ्याशेतरसासागरात्मजः ॥ वृषंपुच्छेगृही
त्वाचभ्रामयामासचांबरे ॥ ८४ ॥ जालंधरोमहाबाहुश्चिक्षेपहिमवद्गिरौ ॥ ततस्त्रिशूलमत्युग्रंमुमोचगिरिजापतिः ॥ ८५ ॥ तद्धस्तेनगृहीत्वाचदैत्येशःशिवसन्नि
धौ ॥ रथारूढोधनुर्गृह्यकालकेदारमब्धिजः ॥ ८६ ॥ पूरयामासविशिखैःशिवमुर्वीतलेस्थितम् ॥ उग्रःशस्त्राञ्छरान्छित्वाबाणैरथमचूर्णयत् ॥ ८७ ॥
दशयोजनविस्तीर्णंसारथ्यश्वसमन्वितम् ॥ जालंधरोपिविरथोअभ्यधावन्मृधेशिवम् ॥ ८८ ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरमद्भुतंलोमहर्षणम् ॥ तद्दृष्ट्वाऽकांड
कल्पांतशंकयातत्रसुःसुराः ॥ ८९ ॥ सर्वास्त्रैस्तावदन्योन्यंजघ्नतुर्भीमविक्रमौ ॥ पद्भिःपृथ्वींचालयंतौकंपयंतौनभःस्वनैः ॥ ९० ॥ अथोत्कटबलंदृष्ट्वादानवेंद्र

स्यशंकरः ॥ शस्त्रजालंजहाराशुयोगमायाबलेनसः ॥ ९१ ॥ ततःकोटिभुजोदैत्योदंष्ट्राभीषणलोचनः ॥ शस्त्रहीनोपितरसाधावमानोहरंययौ ॥ ९२ ॥
विशालकरबंधेनबबंधसमरेशिवम् ॥ ततस्तस्यकृपाणेनचिच्छेदकरकाननम् ॥ ९३ ॥ सिंधुजेनभुजाक्रांतोरुद्रोभून्नीललोहितः ॥ लीलयायोधयामास
णेसौसिंधुनंदनः ॥ ९४ ॥ छिन्नहस्तोपियुयुधेस्वर्भानुःशिरसायथा ॥ नियुद्धेननदीसूनुस्तोषयामासशंकरम् ॥ ९५ ॥ परितुष्टोब्रवीच्छंभुर्वरंवरयदुर्ल
भम् ॥ जालंधरेणसोप्युक्तस्त्वंमेदेह्यात्मनःपदम् ॥ ९६ ॥ ममदोःशस्त्रहीनस्यनावज्ञांकर्तुमर्हसि ॥ शीघ्रंप्रयच्छमेसिद्धिंनोचेत्त्वांसंहराम्यहम् ॥ ९७ ॥
इत्युक्त्वासभुजोभूत्वाजघ्नेतंमुष्टिनोरसि ॥ ततःसुदर्शनंचक्रंपुरायान्निर्मितंस्वयम् ॥ ९८ ॥ मुखादुद्गीर्यतद्धस्तेगृहीत्वातोलयद्रुषा ॥ सूर्यकोटिसहस्राभंग्र
संतंसचराचरम् ॥ ९९ ॥ तेनचक्रेणचिच्छेदशिरोजालंधरस्यच ॥ ततस्तच्छीर्षमुत्प्लुत्यगगनेशतयोजनम् ॥ १०० ॥ दंष्ट्राशतकरालास्यंस्वर्भूमिन
यनंचयत् ॥ व्याघ्रगत्याततोयातंसदनंब्रह्मणोनृप ॥ १०१ ॥ भूयःस्वर्गेततोदृष्ट्वामृडःशीर्षमधावत ॥ स्रवत्तद्रुधिरंभूरिप्रकुर्वद्भैरवस्वनम् ॥१०२॥ ततोदि
शःप्रणष्टास्तागगनंविलयंगतम् ॥ नतेजसांप्रकाशोस्तिचचालवसुधाभयात् ॥ १०३ ॥ आपतंतंजघानाशुरुद्रश्चक्रेणतच्छिरः ॥ द्विधाभूत्वाथराजेंद्रपपा
तहिमवद्गिरौ ॥ १०४ ॥ ततोजालंधरस्याशुशिरसःशकलेकिल ॥ विशतःसर्वभूतानांपश्यतांस्मवृषाकपौ ॥ १०५ ॥ तस्यकंठात्समुद्भूतादैत्याःशत
सहस्रशः ॥ तेहतास्तेनचक्रेणकपर्दिकरशालिना ॥ १०६ ॥ जालंधरकबंधंतन्ननर्तरुधिरारुणम् ॥ पुनःपुनःसमुद्भूतास्तस्यकंठात्तुदानवाः ॥ १०७ ॥
पुनःपुनर्बलवताछिन्नाश्चक्रेणशंभुना ॥ मेदसासिंधुपुत्रस्यपूरितासकलामही ॥ १०८ ॥ मेदिनीमेदसैवैषाख्यातिंप्राप्तातुपार्थिव ॥ यत्रदैत्यवरस्या
स्यशोणितंशैलतांगतम् ॥ १०९ ॥ कैलासस्योत्तरेभागेतत्राभूच्छोणितंपुरम् ॥ अथमांसचयान्दृष्ट्वासर्वतोव्याप्यतिष्ठतः ॥ ११० ॥ तदासस्मारदेवेश
श्चतुःषष्टिगणंरणे ॥ विज्ञानस्मरणाद्देव्यःसंप्राप्ताःशंकरांतिकम् ॥ १११ ॥ कृतांजलिपुटाःप्रोचुःशिवकिंकरवामहे ॥ ११२ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥
यएतेदैत्यमांसस्यराशयोगिरिसन्निभाः ॥ भक्षयध्वंयुताःशीघ्रंदत्तानुज्ञामयातुवः ॥११३॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैवकौमारीवैष्णवीतथा ॥ वाराहीचैवमाहेंद्रीसर्वाः
स्वगणशोभिताः॥११४॥एवंशंकरनिर्दिष्टादेव्यस्तामांससंचयान् ॥ क्रूरेणचक्षुषालोक्यनिन्युश्चादर्शनंक्षणात् ॥११५॥ अथजालंधरवपुःक्षीणंक्रांतंतुशक्ति
भिः॥ताभिर्ग्रस्तेशरीरेतुतस्यदेहाद्विनिःसृता॥११६॥प्रभासाशंकरंप्राप्ताजगामादर्शनंक्षणात्॥तत्तेजःसूर्यसंकाशंलयंप्राप्तंमहेश्वरे॥११७॥एवंसविलयंप्राप्तः
त्रिदिशारिस्त्रिलोचनात्॥वृणुध्वंचवरंसर्वाःप्रीतःप्राहमहेश्वरः॥११८॥तदाताःसर्वयोगिन्यःपप्रच्छुर्जगदीश्वरम्॥मर्त्यलोकेषुयेलोकाभोगमोक्षवरेप्सवः ११९

१ ईशान० इति, ज्ञानसं० । इ० च पा० ।

पूजयिष्यंतितेनित्यंस्वगृहेयोगिनीगणम् ॥ तत्तेषांवांछितंसर्वंसिध्यतांत्वत्प्रसादतः ॥ १२० ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ यःकश्चित्पूजयेन्नित्यंभक्तिभावसमन्वितः ॥ युष्मद्गणंचतस्याहंवरदोस्मिधरातले ॥ १२१ ॥ मद्भक्तःकेशवस्यापिद्वेष्टियोयोगिनीगणम् ॥ भैरवोहंतदातस्यहरिष्येसुकृतंकृतम् ॥ १२२ ॥ इतिदत्तवराहृष्टायोगिन्योविभुनामृधे ॥ अत्रांतरेभवानींतांसस्मारवृषभंहरः ॥ १२३ ॥ स्मृतमात्रापार्वतीसावृषभश्चागमत्क्षणात् ॥ सखीगणसमायुक्तासंप्राप्ताहरवल्लभा ॥ १२४ ॥ संत्यक्त्वाभ्रामरींमूर्तिंहरस्यार्द्धंसमारुहत् ॥ गिरिजासहितोराजन्महेशोमुमुदेततः ॥ १२५ ॥ योगिनींप्रत्युवाचेदंपिबध्वंरुधिरंनृप ॥ जालंधरकबंधस्थंताःश्रुत्वाजहृषुर्भृशम् ॥ १२६ ॥ मांसमेदोह्यसृक्पीत्वायोगिन्योननृतुर्मुदा ॥ ततोहरःप्रसन्नोभूत्तासांक्रीडनवीक्षणात् ॥ १२७ ॥ स्वयंचभैरवंरूपंकृत्वातन्मध्यगःपपौ ॥ तीक्ष्णदंष्ट्रामहाकायास्तदासन्योगिनीगणाः ॥ १२८ ॥ ग्रसंतोह्यपिमांसानिकालेचापिपिबंत्यसृक् ॥ तेनजालंधरोदैत्योनोत्तिष्ठतिरणेहतः ॥ १२९ ॥ ततस्तत्रसमाजग्मुर्ब्रह्माद्यादेवतागणाः ॥ ऋषयोमरुतोदेवास्तुवंतिस्ममहेश्वरम् ॥ १३० ॥ दिशःप्रसेदुःसुरभिर्ववौमरुद्दिवःप्रपेतुर्भुविपुष्पवृष्टयः ॥ कृताभिषेकस्यचतस्यनिःस्वनान्संनादितादुंदुभयोपिचक्रिरे ॥ १३१ ॥ उपरिपरिमलांधैःसुस्वरंसंपतद्भिर्मधुकरनिकुरंबैरुह्यमाणाभरेण ॥ अविरलमधुधारासारसंसिक्तभूमिःसदसिसुरविमुक्ताप्रापतत्पुष्पवृष्टिः ॥ १३२ ॥ हतेतदासिंधुसुतेहरेणनाराचघातैस्त्रिजगत्तदाबभौ ॥ प्रसूनवृष्टिर्ननृतुस्तदांगनाजगुश्चयक्षाःसुरकिन्नराद्याः ॥ १३३ ॥ शंभुर्वैरिजयोत्थितेनयशसास्फारांगकीर्तिर्गिरिंस्वंभेजेसुरसिद्धचारणगणैःसंस्तूयमानःसदा ॥ गौरीचापिजगामचाशुगिरितःश्वेतं सखीसंवृतासंचक्रुस्त्वभिसेवनंसुमनसांवर्षेणदेवांगना ॥ १३४ ॥ देवोसौकरुणामयःसुरगणान्स्वेस्वेपदेस्थापयन्प्रादादन्यदपिस्वकंवसुततोज्ञात्वापतिःशंकरः ॥ किंवक्तव्यमतःपरंयदिभवेदीशानुकंपापराकोयंवात्रिदिवोधरातलमिदंस्यादात्मसात्सर्वतः ॥ १३५ ॥ देवाःस्वराज्यमासाद्ययथापूर्वंचकाशिरे ॥ बुभुजुर्यज्ञभागांस्तेलोकपालत्वमाश्रिताः ॥ १३६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ इतिजालंधरस्योक्तंयथावदनुपूर्वशः ॥ चरितंलोकवीरस्यराजन्नत्यद्भुतंतव ॥ १३७ ॥ विष्णुस्त्यजतिनाद्यापिक्षीराब्धिंयद्वशोनृप ॥ सर्वोपिभुंक्तेस्वंकर्मकर्मतद्विद्धिचसंशयम् ॥ १३८ ॥ तुभ्यंदुःखनिरासायप्रोक्तमाख्यानमुत्तमम् ॥ यावद्देहोस्तिकर्माणिसुखदुःखानिकर्मतः ॥ १३९ ॥ देहीभुंक्तेवशोराजन्त्राणंनज्ञानतःपरम् ॥ कृष्णादीनांदेहबंधेसुखदुःखादिवर्तते ॥ १४० ॥ तत्रेतरेषांकिंवाच्यंयेवैराग्यपराङ्मुखाः ॥ ज्ञात्वेदृशींकर्मगतिंसर्वेभ्योबलवत्तमाम् ॥ १४१ ॥ धीरोभवप्रतीक्षस्वशुभकर्मागमंपुनः ॥ शत्रून्जित्वातुसमयेस्वंराज्यंपुनराप्स्यसि ॥ १४२ ॥ इतिहास

१ मध्यगोयथौ इ० पाठान्तम् ।

मिमंश्रुत्वानदुःखैपरिभूयते ॥ धर्मार्थकाममोक्षाश्चयथावच्चात्रकीर्त्तिताः॥१४३॥ स्वर्ग्यंपापहरंपुण्यंशोकमोहविनाशनम् ॥ ब्राह्मणोज्ञानमाप्नोतिराज्यंप्राप्नोतिक्षत्रियः ॥१४४॥ वैश्यश्चबह्वींसंपत्तिंश्रुत्वाशूद्रःसुखंलभेत् ॥ योराजाभ्रष्टराज्योपिरतःसन्नेवसत्पथि ॥१४५॥ सराज्यंपुनराप्नोतिश्रवणान्नित्यमस्यतु ॥ आकर्ण्यैतत्सतांराजन्श्राव्यमन्यन्नरोचते ॥ १४६ ॥ कलंचकोकिलालापंरूक्षंध्वांक्षरुतंयथा ॥ आख्यानमेतदनघंश्रुत्वासज्जनहृत्प्रियः ॥ १४७ ॥ हिरण्यतिलवस्त्राद्यैर्धेनुभूमिप्रदानतः ॥ संतोषयेद्वाचकंतुतस्मिंस्तुष्टेफलंलभेत् ॥ १४८ ॥ देवताश्चप्रसीदेयुरर्चितेवाचकेगुरौ ॥ अन्नदानानिदद्याच्चब्राह्मणेभ्यःप्रपूजयेत् ॥ १४९ ॥ जायतेविजयीनित्यंपुत्रपौत्रसमृद्धिमान् ॥ जायतेविष्णुलोकेयःशृणोत्याख्यानमुत्तमम् ॥ १५० ॥ इतिव्याजेनभोभूपतुलस्युत्पत्तिकारणम् ॥ येशृण्वंतिनरश्रेष्ठानतेषांपातकंक्वचित् ॥ १५१ ॥ तुलसीमाहात्म्यमिदंपवित्रंपापनाशनम् ॥ श्रुत्वातुलभतेमोक्षमुक्त्वाचैवनसंशयः ॥ १५२ ॥ स्वगृहेरोपिताचैवतुलसीपापनाशिनी ॥ दर्शनाद्ब्रह्महत्यापिनश्यतेनात्रसंशयः ॥ १५३ ॥ कार्तिकेचैवमाघेतुतुलस्यापूजयेद्धरिम् ॥ वैशाखेतुविशेषेणपूजनंचहरेःस्मृतम् ॥ १५४॥ एकेनैवप्रदक्षिणेनसकलंपापंगतंवैसदायेशूद्राभुविसंतिदाननिरताःकालेनशुद्धिंगताः॥ तेपिस्युःसुरपूजनार्हतनवःपापाच्चदूरंगताःयेवैविष्णुजनाश्चदुर्लभतराह्यस्मिन्कलौसांप्रतम् ॥१५५॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्तरखंडेजालंधरोपाख्यानेश्रीजालंधरवधमहोत्सवोनामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ श्रीशैलःपर्वतोरम्यःकुत्रतिष्ठतिनारद ॥ किंतत्रवर्त्ततेतीर्थंकस्यदेवस्यपूजनम् ॥ कस्यांदिशिसमाख्यातोलोकेषुचवदाधुना ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिश्रीशैलंपर्वतोत्तमम् ॥ यंश्रुत्वामुच्यतेलोकोबालहत्यादिपातकात् ॥ २ ॥ तत्पर्वतवनंरम्यंमुनिभिश्चोपसेवितम् ॥ नानाद्रुमलताकीर्णंनानापुष्पोपशोभितम् ॥ ३ ॥ हंसकोकिलनादैश्चमयूरध्वानिनादितम् ॥ श्रीवृक्षैश्चकपित्थैश्चशिरीषैराजवृक्षकैः ॥ ४ ॥ पारिजातकपुष्पैश्चकदंबोदुंबरैस्तथा ॥ नानापुष्पैःसुगंधाढ्यैर्वासितंतद्वनंगिरौ ॥ ५ ॥ सर्वाभिर्ऋषिपत्नीभिःसशिष्याभिःसुसेवितम् ॥ केचिदभ्यासयुक्ताश्चकेचिद्व्याख्यानतत्पराः ॥ ६ ॥ केचिदूर्ध्वभुजास्तत्रअंगुष्ठाग्रैःस्थिताःपरे ॥ शिवध्यानरताःकेचित्केचिद्विष्णुपरायणाः ॥ ७ ॥ निराहाराश्चकेप्यत्रकेचित्पर्णाशनेरताः ॥ कंदमूलफलाहाराःकेचिन्मौनव्रताःस्थिताः॥८॥एकपादाःस्थिताःकेचित्केचित्पद्मासनेस्थिताः ॥ केचिच्चैवनिराहारास्तपस्तेपुःसुदुष्करम् ॥९॥ आश्रमाणिचपुण्यानिनद्यश्चविविधाःशुभाः ॥ देवखातान्यनेकानितडागानिबहूनिच ॥ १० ॥ पर्वतोयंमहाराजदृश्यतेकिलसर्वतः ॥ मल्लिकार्जुनकोराजन्यत्रतिष्ठतिनित्यशः ॥ ११ ॥ तत्रैवशिखरंरम्यंपर्वतोपरिसेवितम् ॥ शृंगदर्शनमात्रेणमुक्तिरेवनसंशयः॥ १२ ॥ दक्षिणांदिशमाश्रित्यवर्त्ततेपर्वतोत्तमः ॥ अत्रगंगामहद्रम्यापातालेतिसमाश्रिता ॥ १३ ॥

तत्रचस्नानमात्रेणमहापापैःप्रमुच्यते ॥ श्रीशैलशिखरंदृष्ट्वावाराणस्यांमृतोध्रुवम् ॥ १४ ॥ केदारेह्युदकंपीत्वापुनर्जन्मनविद्यते ॥ तापसानांमहत्स्थानंयोगिनांच तथैवच ॥ १५ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनदर्शनंतस्यकारयेत् ॥ अयंविज्ञानदेवोसौमहापातकनाशनः ॥ १६ ॥ सिद्धपुरंचनगरंरम्यंस्वर्गसुखावहम् ॥ नित्यमप्स रसोयत्रगायंतिचरमंतिच ॥ १७ ॥ अतःपर्वतराजोयंदर्शनेसौख्यकारकः ॥ तस्यतैर्दर्शनंकार्यंमुक्तिमिच्छंतियेनराः ॥ १८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपं चा० उत्तरखंडेश्रीशैलोपाख्यानेएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ हरिद्वारंमहापुण्यंशृणुदेवर्षिसत्तम ॥ यत्रगंगावहत्येवतत्रोक्तंतीर्थ मुत्तमम् ॥ १ ॥ यत्रदेवावसंतीहऋषयोमनवस्तथा ॥ यत्रदेवःस्वयंसाक्षात्केशवोनित्यमाश्रितः ॥ २ ॥ पुरापूर्वंतुभोवत्सतीर्थजातंमहत्तदा ॥ यस्यद र्शनमात्रेणदूरतोयातिपातकम् ॥ ३ ॥ यत्रगंगामहारम्याजातापुण्यविशेषतः ॥ विष्णुपादोदकीजातातच्चरणस्पर्शनात्ततः ॥ ४ ॥ भगीरथेनभोविद्वन्ना नीतातत्रमार्गतः ॥ उद्धारःपूर्वजानांतुकृतस्तेनमहात्मना ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कोयंदेवसमाख्यातोभगीरथमहातपाः ॥ येनतीर्थंसमानी तंलोकानांहितकारणात् ॥ ६ ॥ गंगातीर्थंमहत्पुण्यंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ लोकाःसर्वेवदंत्येवमेतत्तीर्थोत्तमोत्तमम् ॥ ७ ॥ गंगागंगेतियोब्रूयाद्योजनानां शतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ८ ॥ कथंतेनसमानीताकिंकार्यंवदसुव्रत ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ येनगंगायथानीतागंगा द्वारेतिशोभने ॥ ९ ॥ तत्सर्वंसंप्रवक्ष्यामिक्रमानुक्रमयोगतः ॥ पूर्वमासीद्धरिश्चंद्रस्त्रैलोक्येसत्यपालकः ॥ १० ॥ रोहितस्तस्यपुत्रोभूदेकोविष्णुपराय णः ॥ तस्यापिचवृकःपुत्रोधर्मिष्ठःसत्पथिस्थितः ॥ ११ ॥ तस्यपुत्रःसुबाहुश्चजातोस्मिन्वैकुलेतदा ॥ तस्यपुत्रोगरोनामनात्यंतंधार्मिकोभवत् ॥ १२ ॥ कदाचित्कालयोगेनदुःखीजातोत्रकारणात् ॥ राजातुतत्रदेशेनतर्जितोधर्मकारणात् ॥ १३ ॥ स्वकुटुंबंगृहीत्वातुगतोसौभार्गवाश्रमे ॥ रक्षितोभार्गवे णाथकृपयातत्रवैतदा ॥ १४ ॥ तत्रपुत्रोह्यभूत्तस्यसगरोनामवैद्विज ॥ ववृधेचाश्रमेपुण्येभार्गवेणाभिरक्षितः ॥ १५ ॥ उपवीतादिकंसर्वंक्षत्रियस्यतदाकृतम् ॥ शस्त्राणांचतथाभ्यासोवेदानांतुतथैवच ॥ १६ ॥ आग्नेयास्त्रंततोलब्ध्वाभार्गवात्सगरोनृपः ॥ जघानपृथिवींगत्वातालजंघान्सहैहयान् ॥ १७ ॥ सशकान् पारदांश्चैवजघानसमहातपाः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ माहात्म्यंसगरस्याथवदशंकरविस्तरात् ॥ १८ ॥ सूर्यवंशीमहाराजोविख्यातःसमहाबली ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ गरस्यव्यसनेतातहृतंराज्यमभूत्किल ॥ १९ ॥ हैहयैस्तालजंघाद्यैःशकैःसार्द्धंचनारद ॥ यवनाःपारदाश्चैवकांबोजाःपह्लवास्तथा ॥ २० ॥ एतेपंचगणाब्रह्मन्हैहयार्थेपराक्रमान् ॥ हृतराज्यस्ततोराजासगरोथवनंययौ ॥ २१ ॥ पत्न्याचानुगतोदुःखीसवैप्राणानवासृजत् ॥ तस्यपत्नीतुकल्याणी

१ यांत्यथापदः इ० पा० ।

सगर्भाचव्रतान्विता ॥ २२ ॥ सपत्न्याभार्गवस्तस्यवृतःपूर्वंसुतेप्सया ॥ सातुभर्तृचितांकृत्वावनेतंप्ररुरोदह ॥ २३ ॥ और्वस्तांवारयित्वाचगरपत्नीं तुनारद ॥ न्यवेदयतततपुत्रंधर्मिष्ठंसात्विकंप्रियम् ॥ २४ ॥ निवेदितेततोबालेमरणात्सान्यवर्त्तत ॥ ततोमासद्वयेजातेववर्द्धौर्वस्यचाश्रमे ॥ २५ ॥ जातकर्मादियोगश्चऔर्वेणचतथाकृतः ॥ उपवीतादिकंसर्वंजातंतत्रमहामुनेः ॥ २६ ॥ तत्रवेदादिकंसर्वंपठितंचौर्वयोगतः ॥ अध्याप्यवेदशास्त्रा णिततोस्त्रंप्रत्यपादयत् ॥ २७ ॥ आग्नेयंतंमहाभागअमरैरपिदुःसहम् ॥ सतेनास्त्रबलेनाजौबलेनचसमन्वितः ॥ २८ ॥ हैहयान्वै जघानाशुसंक्रुद्धःस्वबलेनच ॥ आजहारचलोकेषुसचकीर्तिमवापसः ॥ २९ ॥ ततःशकाःसयवनाःकांबोजाःपह्लवास्तथा ॥ हन्यमानास्तदातेतुवसिष्ठंश रणंययुः ॥ ३० ॥ वसिष्ठोपिचतान्कृत्वासमयेनमहाद्युतिः ॥ सगरंवारयामासतेषांदत्त्वाऽभयंनृपः ॥ ३१ ॥ सगरःस्वांप्रतिज्ञांतुगुरोर्वाक्यंनिशम्यच॥ धर्मंजघानतांश्चैषांविकृतत्वंचकारह ॥ ३२ ॥ अर्द्धंशकानांशिरसोमुंडंकृत्वाविसर्जयत् ॥ यवनानांशिरःसर्वंकांबोजानांतथैवच ॥ ३३ ॥ पारदामुंडकेशा श्चपह्लवाःश्मश्रुरक्षकाः ॥ एवंविजित्यसर्वान्वैकृतवान्धर्मसंग्रहम् ॥ ३४ ॥ सर्वंधर्मजयीराजाविजित्येमांवसुंधराम् ॥ आशुसंस्कारयामासवाजिमेधायपा र्थिवः ॥ ३५ ॥ तस्यचारयतःसोश्वःसमुद्रेपूर्वदक्षिणे ॥ वेलासमीपेपहृतोभूमिंचैवप्रवेशितः ॥ ३६ ॥ सतंदेशंतदापुत्रैःखानयामाससर्वतः ॥ ना श्वंप्रापुस्तदातेवैखन्यमानेमहार्णवे ॥ ३७ ॥ तत्रैकमादिपुरुषंददृशुस्तेत्वरान्विताः ॥ तमादिपुरुषंदेवंकपिलंजगतांप्रभुम् ॥ ३८ ॥ तस्यचक्षुःसमुत्प न्नवह्निनाप्रतिबुध्यतः॥दग्धाःषष्टिसहस्राणिचत्वारस्तेवशेषिताः ॥३९॥ हर्षकेतुःसुकेतुश्चतथाधर्मरथोपरः ॥ शूरःपंचजनश्चैवतस्यवंशकराद्विज ॥४०॥ प्रादाच्चतस्मैभगवान्हरिःपंचवरान्स्वयम् ॥ वंशंमोक्षंसुकीर्तिंश्चसमुद्रंतनयंविभुः ॥ ४१ ॥ सागरत्वंचलेभेथकर्मणातेनतस्यवै ॥ तमाश्वमेधिकंसोश्वंसमु द्रादुपलब्धवान् ॥ आजहाराश्वमेधानांशतंसचमहायशाः ॥ ४२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ नारदउ वाच ॥ ॥ सगरस्यात्मजावीराःकथंजातामहाबलाः ॥ विक्रांताःषष्टिसाहस्राविज्ञानेश्वरतद्वद ॥ १ ॥ श्रीपार्वतीपतिरुवाच ॥ द्वेपत्न्यौसगरस्या स्तांतपसादग्धकिल्बिषे ॥ और्वस्ताभ्यांवरंप्रादात्तोषितोमुनिसत्तमः॥२॥ षष्टिंपुत्रसहस्राणिएकावव्रेतरस्विनाम्॥एकावंशधरंत्वेकंयथेष्टंवरशालिनी ॥३॥ तत्रैकासुषुवेतुंब्यांपुत्रान्शूरान्बहूनथ ॥ तेतुसर्वेपिधात्रीभिर्वर्द्धितास्तुयथाक्रमम् ॥४॥ घृतपूर्णेषुकुंभेषुकुमाराःप्रीतिवर्द्धनाः ॥कपिलानांतुदुग्धानांतेषां तत्रमहात्मनाम् ॥ ५ ॥ तेनैवदुग्धयोगेनववृधुस्तेमहात्मनः ॥ एकःपंचजनोनामपुत्रोराजाबभूवह ॥ ६ ॥ ततःपंचजनस्यासीदंशुमान्नामवीर्यवान् ॥ दिलीपस्तनयस्तस्यपुत्रोयस्यभगीरथः ॥ ७ ॥ यस्तुगंगांसरिच्छ्रेष्ठामानयामाससुव्रतः ॥ समुद्रमानयित्वैनांदुहितृत्वमकल्पयत् ॥ ८ ॥ ना

रदउवाच ॥ कथंगंगासमानीतार्कितपस्तेनवैकृतम् ॥ तत्सर्वंमेसमाचक्ष्वसुव्रतोसिदयानिधे ॥ ९ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ पूर्वजानांहितार्थायगतोसौहेमकेगिरौ ॥ तत्रगत्वातपस्तप्तंवर्षाणामयुतंतदा ॥ १० ॥ आदिदेवःप्रसन्नोभूद्योसौदेवोनिरंजनः ॥ तेनदत्ताइयंगंगाआकाशात्समुपस्थिता ॥ ११ ॥ तत्रविश्वेश्वरोदेवोयत्रतिष्ठतिनित्यशः ॥ गंगांदृष्ट्वाऽऽगतांतेनगृहीताजाह्नवीतदा ॥ १२ ॥ जटाजूटेचसंधार्यवर्षाणामयुतंस्थितम् ॥ नमिःसृतातदागंगाईशस्यैवप्रभावतः ॥ १३ ॥ विचारितंतदातेनकगतामममातृका ॥ सध्यानेनविचार्यैवंगृहीताचेश्वरेणतु ॥ १४ ॥ ततःकैलासमगमत्सतुभगीरथोनृपः ॥ तत्रगत्वासुनिश्रेष्ठह्यकरोदुल्वणंतपः ॥ १५ ॥ आराधितस्तदातेनदत्तवानहमापगाम् ॥ एकंकेशंपरित्यज्यदत्तात्रिपथगातदा ॥ १६ ॥ सगृहीत्वागतोगंगांपातालेयत्रपूर्वजाः ॥ अलकनंदातदानामगंगायाःप्रथमंस्मृतम् ॥ १७ ॥ हरिद्वारेयदायाताविष्णुपादोदकीतदा ॥ तदेवतीर्थप्रवरंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ १८ ॥ तत्तीर्थेचनरःस्नात्वाहरिंदृष्ट्वाविशेषतः ॥ प्रदक्षिणंयेकुर्वंतिनचैतेदुःखभागिनः ॥ १९ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानांराशयःसंत्यनेकशः ॥ विलयंयांतितेसर्वेहरेर्दर्शनतःसदा ॥ २० ॥ एकदाकेशवस्थानेहरिद्वारेह्यहंगतः ॥ तस्मात्तीर्थप्रभावाच्चजातोहंविष्णुरूपवान् ॥ २१ ॥ येगच्छंतिनरश्रेष्ठास्तेवैयांतिह्यनामयम् ॥ चतुर्भुजास्तुतेलोकाःनरानार्यश्चसर्वशः ॥ २२ ॥ वैकुंठंयांतितेसर्वेहरेर्दर्शनमात्रतः ॥ ममाप्यधिकतीर्थंतुहरिद्वारंसुशोभनम् ॥ २३ ॥ तीर्थानांप्रवरंतीर्थंचतुर्वर्गप्रदायकम् ॥ कलौधर्मकरंपुंसांमोक्षदंचार्थदंतथा ॥ २४ ॥ यत्रगंगामहारम्यानित्यंवहतिनिर्मला ॥ एतत्कथानकंपुण्यंहरिद्वाराख्यमुत्तमम् ॥ २५ ॥ उक्तंचशृण्वतांपुंसांफलंभवतिशाश्वतम् ॥ अश्वमेधेकृतेयागेगोसहस्रेतथैवच ॥ २६ ॥ तत्पुण्यंलभतेविद्वान्हरेर्दर्शनमात्रतः ॥ गोहंताब्रह्महाचैवयेचान्येपितृघातकाः ॥ २७ ॥ एवंविधानिपापानिबहून्यपिचवैद्विज ॥ विलयंयांतिसर्वाणिहरेर्दर्शनमात्रतः ॥ २८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाश०उ०उमापतिनारदसंवादेहरिद्वारमाहात्म्येगंगोत्पत्तिपूर्वकंहरिद्वारमाहात्म्यंनामएकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ गांगंवक्ष्यामिमाहात्म्यंयथोक्तंमुनिसत्तम ॥ यस्यश्रवणमात्रेणअघंनश्यतितत्क्षणात् ॥ १ ॥ गंगागंगेतियोब्रूयाद्योजनानांशतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ २ ॥ चरणाब्जसमुद्भूतागंगानामेतिविश्रुता ॥ पापानांस्थूलराशीनांनाशिनीचेतिनारद ॥ ३ ॥ नर्मदासरयूश्चैवतथावेत्रवतीनदी ॥ तापीपयोष्णीचंद्राचविपाशाकर्मनाशिनीम् ॥ ४ ॥ पुष्यापूर्णातथादीपाविदीपासूर्यतेजसा ॥ सहस्रवृषदानात्तुयत्फलंलभतेध्रुवम् ॥ ५ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिगंगादर्शनतःक्षणात् ॥ इयंगंगामहापुण्याब्रह्मघ्नानांविशेषतः ॥ ६ ॥ तेषांनिरययुक्तानांगंगापापप्रहारिणी ॥ चंद्रसूर्योपरागेचयत्फलंविद्यतेनघ ॥ ७ ॥ तत्फलंसमवाप्नोति

गंगादर्शनमात्रतः ॥ यथासूर्योदयेताततमोगच्छतिदूरतः ॥ ८ ॥ तथागंगाप्रभावेनविलयंयातिपातकम् ॥ मान्येयंसर्वदालोकेपवित्रापापनाशिनी ॥ ९ ॥ कल्याणरूपासततंविष्णुनानिर्मितापुरा ॥ दिव्यरूपातुजननीदीनानांपावनीस्मृता ॥ १० ॥ देवानांचयथाविष्णुस्तथागंगोत्तमानदी ॥ येकुर्वंतिनराः स्नानंमाघमासेनिरंतरम् ॥ ११ ॥ नतेषांविद्यतेदुःखंकल्पानांचशतत्रयम् ॥ यत्रगंगाचयमुनायत्रचैवसरस्वती ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचमुक्तिभागीन संशयः ॥ १२ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ त्वद्वार्तांप्रियतोब्रवीमियदहंसास्तुस्तुतिस्तेप्रभोयद्भुंजेतवतन्निवेदनमथोयद्यामिसाप्रेष्यता ॥ यच्छांतःस्वपिमित्वदंघ्रियुगलेदंडप्रणामोस्तुनःस्वामिन्यच्चकरोमितेनसभवान्विश्वेश्वरःप्रीयताम् ॥ १३ ॥ दृष्टेनवंदितेनापिस्पृष्टेनचधृतेनके ॥ नरायेनविमुच्यंतेतदेतद्यामुनंजलम् ॥ १४ ॥ तावद्भ्रमंतिभुवनेमनुजाभवोत्थदारिद्र्यरोगमरणव्यसनाभिभूताः ॥ यावज्जलंतवमहानदिनीलनीलंपश्यंतिनोदधतिमूर्धसुसूर्यपुत्रि ॥ १५ ॥ यत्संस्मृतिःसपदिकृंततिदुष्कृतौघंपापावलींजयतियोजनलक्षतोपि ॥ यन्नामनामजगदुच्चरितंपुनातिदिष्ट्याहिसापथिदृशोभवितात्वगंगा ॥ १६ ॥ आलोकोत्कंठितेनप्रमुदितमनसावर्त्मयस्याःप्रयातंसद्यास्मिन्कृत्यमेतामथप्रथमकृतीजेह्निवान्स्वर्गसिंधुम् ॥ स्नानंसंध्यानिवापःसुरयजनमपिश्राद्धविप्राशनाद्यंसर्वंसंपूर्णमेतत्भवतिभगवतःप्रीतिदंनातिचित्रम् ॥ १७ ॥ देवीभूतपरंब्रह्मपरमानंददायिनी ॥ अर्घंगृहाणमेगंगेपापंहरनमोस्तुते ॥ १८ ॥ साक्षाद्धर्मद्रवौघंमुररिपुचरणांभोजपीयूषसारंदुःखस्याब्धेस्तरित्रंसुरमनुजनुतंस्वर्गसोपानमार्गम् ॥ सर्वांहोहारिवारिप्रवरगुणगणंभासियासंवहंतीतस्यैभागीरथिश्रीमतिमुदितमनादेविकुर्वेनमस्ते ॥ १९ ॥ स्वःसिंधोदुरिताब्धिमग्नजनतासंतारणिप्रोच्छलत्कल्लोलामलकांतिनाशिततमस्तोमेजगत्पावनि ॥ गंगेदेविपुनीहिदुष्कृतभयक्रांतंकृपाभाजनंमातर्मांशरणागतंशरणदेरक्षाथभोभीषितम् ॥ २० ॥ हंहोमानसकंपसेकिमुसखेत्रस्तोभयान्नारकात्किंतेभीतिरितिश्रुतिर्दुरितकृत्संजायतेनारकी ॥ माभैषीःशृणुमेगतिंयदिमयापापाचलस्पर्द्धिनीप्राप्तातेनिरयंकथःकिमपरंकिंमेनधर्मैधनम् ॥ २१ ॥ सर्वेशादिप्रशंसामुदमनुभवनंमज्जनंयत्रचोक्तंस्वर्नार्योवीक्ष्यदृष्टाविबुधसुरपतिःप्राप्तिसंभावनेन ॥ नीरेश्रीजह्नुकन्येयमनियमरताःस्नांतियेतावकीनेदेवत्वंतेलभंतेस्फुटमशुभकृतोप्यत्रवेदाःप्रमाणम् ॥ २२ ॥ बुद्धेसद्बुद्धिरेवंभवतुतवसखेमानसस्वस्तितेस्तुआस्तांपादौपदस्थौसततमिहयुवांसाधुदृष्टीचदृष्टी ॥ वाणिप्राणप्रियेयेधिप्रकटगुणवपुःप्राप्नुहिप्राणिपुष्टिंयस्मात्सर्वैर्भवद्भिःसुखमतुलमहंप्राप्नुवंतीर्थपुण्यम् ॥ २३ ॥ श्रीजाह्नवीरविसुतापरमेष्ठिपुत्रीसिंधुत्रयाभरणतीर्थवरप्रयाग ॥ सर्वेशमामनुगृहाणनयस्वचोर्ध्वमंतस्तमोदशविधंदलयस्वधाम्ना ॥ २४ ॥ वागीशविष्ण्वी

१ मातेयम् इ०पा० । २ यातवान ।

शपुरंदराद्याःपापप्रणाशायविदांविदोपि ॥ भजंतियत्तीरमनीलनीलंसतीर्थराजोजयतिप्रयागः ॥ २५ ॥ कलिंदजासंगमवाप्ययत्रप्रत्यग्गतास्वर्गधुनी धुनोति॥अध्यात्मतापत्रितयंजनस्यसतीर्थराजोंजयतिप्रयागः ॥ २६ ॥ श्यामोवटःश्यामगुणोवृणोतिस्वच्छाययाश्यामलयाजनानाम् ॥ श्यामश्रमंकृंतति यत्रदृष्टःसतीर्थराजोजयतिप्रयागः ॥ २७ ॥ ब्रह्मादयोप्यात्मकृर्तिविहायभजंतिपुण्यात्मकभागधेयम् ॥ यत्रोज्झितादंडधरःस्वदंडंसतीर्थराजोजयतिप्रयागः ॥ २८ ॥ यत्सेवयादेवनृदेवतादिदेवर्षयःप्रत्यहममानंति ॥ स्वर्गंचसर्वोत्तमभूमिराज्यंसतीर्थराजोजयतिप्रयागः ॥ २९ ॥ एनांसिहंतीतिप्रसिद्धवार्तानामप्रतापेनदृशोभवंति ॥ यस्यत्रिलोकींप्रततापगोभिःसतीर्थराजोजयतिप्रयागः ॥ ३० ॥ धत्तेभितश्चामरचारुकांतिसितासितेयत्रसरिद्वरेण्ये ॥ आद्योवटश्छत्रमिवातिभातिसतीर्थराजोजयतिप्रयागः ॥ ३१ ॥ ब्राह्मीनपुत्रीत्रिपथास्त्रिवेणीसमागमेसाक्षतयागमात्रात् ॥ यत्राप्लुतान्ब्रह्मपदंनयंतिसतीर्थराजोजयतिप्रयागः ॥ ३२ ॥ केषांचिज्जन्मकोटिर्व्रजतिसुवचसांयामियामीतियस्मिन्केषांचित्प्रेप्सतांयंनियतमतियते द्वर्षवृंदंवरिष्ठम् ॥ यत्प्राप्तंभाग्यलक्ष्यैर्भवतिभवतिनोवासवाचामवाच्यो दिष्ट्यावेणीविशिष्टोभवतिदृगतिथिःकंप्रयागप्रयागः ॥ ३३ ॥ लोकानामक्षमाणांमखकृतिषुकलौस्वर्गकामैर्जयस्तुत्यादिस्तोत्रैर्वचोभिःकथममरपदप्राप्तिचिंतातुराणाम् ॥ अग्निष्टोमाश्वमेधप्रमुखमखफलंसम्यगालोच्यसांगं ब्रह्माद्यैस्तीर्थराजोभिमतदउपदिष्टोयमेवप्रयागः ॥ ३४ ॥ मयाप्रमादातुरतादिदोषतःसंध्याविधिर्नौसमुपासितोभूत् ॥ चेदत्रसंध्यांचरतेप्रसादतःसंध्यास्तुपूर्णाखिलजन्मनोपिमे ॥ ३५ ॥ अन्यत्रापिप्रगर्जन्महिमनितपसिप्रेमभिर्विप्रकृष्टैर्ध्यातःसंकीर्तितोयोभिमतपदविधातानिशंनिर्व्यपेक्षम् ॥ श्रीमत्पांशुंत्रिवेणीपरिवृढमतुलंतीर्थराजंप्रयागंगोलंकारप्रकाशंस्वयममरवरंचेतनंतंनमामि[1] ॥ ३६ ॥ अस्माभिःसुतपोन्वतप्तकिमहोऐज्यंतकिंवाध्वराःपात्रेदानमदायिकिंबहुविधंकिंवासुराश्चार्चिताः ॥ किंसत्तीर्थमसेविकिंद्विजकुलंपूजादिभिःसत्कृतंयेनप्रापिसदाशिवस्यशिवदासाराजधानीस्वयम् ॥ ३७ ॥ भाग्यैर्मेधिगताह्यनेकजनुषांसर्वाघविध्वंसिनीसर्वाश्चर्यमयीमयाशिवपुरीसंसारसिंधोस्तरी ॥ लब्धंसज्जनुषःफलंकुलमलंचक्रेपवित्रीकृतःस्वात्माचाप्यखिलंकृतंकिमपरंसर्वोपरिष्टात्स्थितम् ॥ ३८ ॥ जीवन्नरःपश्यतिभद्रलक्षमेवंवदंतीतिमृषानयस्मात् ॥ तस्मान्मयावैवपुषेदृशेनप्राप्तापिकाशीक्षणभंगुरेण ॥ ३९ ॥ काश्यांविधातुममरैरपिदिव्यभूमौसत्तीर्थलिंगगणनार्चनतानशक्या ॥ यानीहगुप्तविवृतानिपुरातनानिसिद्धानियोजितकरःप्रणमामितेभ्यः ॥ ४० ॥ किंभीत्यादुरितव्रजात्किमुमुदापुण्यैरगण्यैःकृतैःकिंविद्याभ्यसनान्मदेनजडतादोषाद्विषादेनाकिम् ॥ किंगर्वेणधनोदयादधनतातापेन

१ चेतनांतर्नमामि इति पाठान्तरम् ।

किंभोजनाःस्नात्वाश्रीमणिकर्णिकापयसिचेद्विश्वेश्वरोदृश्यते ॥ ४१ ॥ अल्पस्फीतिनिरामयापितनुताप्रव्यक्तशक्त्यात्मताप्रोत्साहाढ्यबलेनकेवलमनोरागद्रितींयेनयत् ॥ अप्राप्यापिमनोरथैरविषयास्वप्नप्रवृत्तेरपिप्राप्तासापिगदाधरस्यनगरीसद्योपवर्गप्रदा ॥ ४२ ॥ मन्येनात्मकृतिर्नपूर्वपुरुषप्राप्तेर्बलंचात्रयन्नापीदंस्वजनप्रमाणमचलंकिंस्वापतापादिकम् ॥ यादुष्प्रापगयाप्रयागयमुनाकाशीसुपर्वागमात्प्राप्तिस्तत्रमहाफलोविजयतेश्रीशारदानुग्रहः ॥ ४३ ॥ यःश्राद्धसमयेदूरात्स्मृतोपिपितृमुक्तिदः ॥ तंगयायांस्थितंसाक्षान्नमामिश्रीगदाधरम् ॥ ४४ ॥ पंथानंसमतीत्यदुस्तरमिमंदूरादवीयस्तरंक्षुद्रव्याघ्रतरक्षुकंटकफणिप्रत्यर्थिभिःसंकुलम् ॥ आगत्यप्रथमव्ययंकृपणवाग्याचेज्जनःकर्परीश्रीमद्वारिगदाधरप्रतिदिनंत्वांद्रष्टुमुत्कंठते ॥ ४५ ॥ सर्वात्मन्निजदर्शनेनचगयाश्राद्धेनवैदेवताःप्रीणन्विश्वमनीहवत्कथमिहौदासीन्यमालंबसे ॥ किंतेसर्वदनिर्दयंत्वमधुनाकिंवाप्रभुत्वंकलेःकिंवासत्वनिरीक्षणंनृषुचिरंकिंवास्यसेवारुचिः ॥ ४६ ॥ गदाधरमयाश्राद्धंसंचीर्णंत्वत्प्रसादतः ॥ अनुजानीहिमांदेवगमनायगृहंप्रति ॥ ४७ ॥ चतुर्णांदेवतानांचस्तोत्रंस्वर्गार्थदायकम् ॥ श्राद्धकालेपठेन्नित्यंस्नानकालेतुयःपठेत् ॥ ४८ ॥ सर्वतीर्थसमंस्नानंश्रवणात्पठनाज्जपात् ॥ प्रयागस्यचगंगायायमुनायाःस्तुतेर्द्विज ॥ श्रवणेनविनश्यंतिदोषाश्चैवतुकर्मजाः ॥ ४९ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० उमापतिनारदसंवादेगंगाप्रयागयमुनास्तुतिर्नामद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिमाहात्म्यंतुलसीभवम् ॥ यच्छ्रुत्वामुच्यतेपापाद्जन्ममरणांतिकात् ॥ १ ॥ पत्रंपुष्पंफलंमूलंशाखात्वक्स्कंधसंज्ञितम् ॥ तुलसीसंभवंसर्वंपावनंमृत्तिकादिकम् ॥ २ ॥ शरीरंदह्यतेयेषांतुलसीकाष्ठवह्निना ॥ दत्वाचतुलसीकाष्ठंसर्वांगेषुमृतस्यवै ॥ ३ ॥ पश्चाद्यःकुरुतेदाहंसोपिपापात्प्रमुच्यते ॥ मरणेयस्यसंप्राप्तंकीर्तनंस्मरणंहरेः ॥ ४ ॥ तुलसीदारुणादाहोनतस्यपुनरावृतिः ॥ यद्येकंतुलसीकाष्ठंमध्येकाष्ठशतस्यहि ॥ ५ ॥ दाहकालेभवेन्मुक्तिःकोटिपापायुतस्यच ॥ गंगांभसाभिषेकेणयांतिपुण्यानिपुण्यताम् ॥ ६ ॥ तुलसीकाष्ठमिश्राणियांतिदारूणिपुण्यताम् ॥ तुलसीकाष्ठसंमिश्रायावत्प्रज्वलतेचिता ॥ ७ ॥ दह्यंतितस्यपापानिकल्पकोटिकृतानिवै ॥ दह्यमानंनरंदृष्ट्वातुलसीकाष्ठवह्निना ॥ ८ ॥ नयंतितंविष्णुदूतानचवैयमकिंकराः ॥ जन्मकोटिसहस्रैस्तुमुक्तोयातिजनार्दनम् ॥ ९ ॥ दह्यंतेयेनरालोकेतुलसीकाष्ठवह्निना ॥ तान्विमानस्थितान्देवाःक्षिपंतिकुसुमांजलिम् ॥ १० ॥ नृत्यंत्यप्सरसःसर्वागीतंगायंतिगा

१ काष्ठदग्धस्य । इ० पा० ।

यकाः ॥ जायंतेवीक्ष्यतंविष्णुःसंतुष्टःशंभुनासह ॥ ११ ॥ गृहीत्वातंकरेशौरिर्गृहंनीत्वास्यचांगतः ॥ मार्जयेत्सर्वपापानिपश्यतांत्रिदिवौकसाम् ॥ १२ ॥ महोत्सवंकारयित्वाजयशब्दपुरःसरम् ॥ ज्वलतेयत्रचाज्येनतुलसीकाष्ठपावकः ॥ १३ ॥ अग्न्यगारेश्मशानेवादह्यतेपातकंनृणाम् ॥ होमंकुर्वंति येविप्रास्तुलसीकाष्ठवह्निना ॥ सिक्तेसिक्तेतिलेवापिअग्निहोमफलंलभेत् ॥ १४ ॥ योददातिहरेर्धूपंतुलसीकाष्ठसंभवम् ॥ शतक्रतुसमंपुण्यंलभतेगोश तंफलम् ॥ १५ ॥ नैवेद्यंपच्यतेयस्तुतुलसीकाष्ठवह्निना ॥ मेरुतुल्यंभवेद्दत्तंतदन्नंकेशवस्यहि ॥ १६ ॥ तुलसीपावकेनाथयोदीपंकुरुतेहरेः ॥ दीपल क्षसहस्राणांपुण्यंसलभतेफलम् ॥ १७ ॥ नतेनसदृशोलोकेवैष्णवोभुविदृश्यते ॥ यःप्रयच्छतिकृष्णस्यतुलसीकाष्ठचंदनम् ॥ १८ ॥ सजायतेकृपा पात्रंविष्णोर्वाडवसत्तम ॥ १९ ॥ तुलसीदारुजातेनचंदनेनकलौहरिम् ॥ विलिप्यभक्तितोनित्यंरमतेहरिसन्निधौ ॥ २० ॥ तुलसीपंकलिप्तांगःकुरुते विष्णुपूजनम् ॥ पूजाशतदिनैकाह्नालभ्यतेगोशतंफलम् ॥ २१ ॥ विलेपार्थंतुकृष्णस्यतुलसीकाष्ठचंदनम् ॥ मंदिरेतिष्ठतेयावत्तावत्पुण्यफलं शृणु ॥ २२ ॥ तिलप्रस्थाष्टकंदत्वायत्पुण्यंप्राप्नुयान्नरः ॥ तत्फलंजायतेपुंसांप्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ २३ ॥ योददातिपितॄणांतुपिंडेतुलसिसंभवम् ॥ दलंसंजायतेतृप्तिःपत्रेपत्रेशताब्दिका ॥ २४ ॥ तुलसीमूलमृत्स्नैवस्नानंकुर्याद्विशेषतः ॥ तेनतीर्थेकृतंस्नानंयावच्चांगेचमृत्तिका ॥ २५ ॥ तदीययातु मंजर्यापूजनंचकरोतियः ॥ नानापुष्पैःकृतापूजायावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ २६ ॥ यस्मिन्गृहेवातिष्ठेततुलसीवृक्षवाटिका ॥ दर्शनात्स्पर्शनाच्चैवब्रह्महत्यादि पातकम् ॥ तत्सर्वंविलयंयातिदर्शनेनैवनारद ॥ २७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अथान्यत्तेप्रवक्ष्यामिशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥ नकस्यापिचकथितंशृणु देवर्षिसत्तम ॥ २८ ॥ यत्रयत्रगृहेग्रामेवनेवातुलसीभवेत् ॥ तत्रतत्रजगत्स्वामीप्रीतात्माचवसेद्धरिः ॥ २९ ॥ गृहेतस्मिन्नदारिद्र्यंनायोगोवंधुसंभवः ॥ नदुःखंनभयंरो गस्तुलसीयत्रतिष्ठति ॥ ३० ॥ सर्वत्रतुलसीपुण्यापुण्यक्षेत्रेविशेषतः ॥ संनिधौतस्यदेवस्यरोपणात्पृथिवीतले ॥ ३१ ॥ तेषांविष्णुपदंनित्यंतुल स्यारोपणेकृते ॥ उत्पातान्दारुणान्रोगान्दुर्निमित्तान्यनेकशः ॥ तुलस्याभ्यर्चितेभक्त्याहंतशांतिकरोहरिः ॥ ३२ ॥ तुलसीगंधमाघ्रायत्रगच्छति मारुतः ॥ दिशोदशचताःपूताभूतग्रामश्चतुर्विधः ॥ ३३ ॥ यस्मिन्गृहेमुनिश्रेष्ठतुलसीमूलमृत्तिका ॥ सर्वदातत्रतिष्ठंतिदेवताश्चशिवोहरिः ॥ ३४ ॥ तुलसीवनजाछायायत्रयत्रभवेद्द्विज ॥ तर्पणंकुरुतेतत्रपितॄणांदत्तमक्षयम् ॥ ३५ ॥ तस्यमूलेस्थितोब्रह्मामध्येदेवोजनार्दनः ॥ मंजर्यांवसतेरुद्रःतुलसी तेनपावनी ॥ ३६ ॥ विनायस्तुलसींकुर्यात्संध्याकालेतुमार्जनम् ॥ तत्सर्वंराक्षसहृतंनरकंचप्रयच्छति ॥ ३७ ॥ तुलसीपत्रगलितंतोयंयःशिरसावहेत् ॥ गंगाफलमवाप्नोतिशतधेनुफलंलभेत् ॥ ३८ ॥ शिवालयेविशेषेणरोपयेत्तुलसींयदि ॥ बीजसंख्यावसेत्स्वर्गेप्रत्येकंयुगसंख्यया ॥ ३९ ॥ उमयातुपुरा

देविशंकरार्थेहिमालये ॥ रोपिताःशतवृक्षास्तुतुलस्याःप्रणतोस्म्यहम् ॥ ४० ॥ पर्वण्यवसरेयस्तुश्रावणेचाथरोपयेत् ॥ संक्रांतिदिवसेचैवतुलसीचा तिपुण्यदा ॥ ४१ ॥ तुलसींपूजयेन्नित्यंदरिद्रईश्वरोभवेत् ॥ सर्वसिद्धिकरामूर्तिःकृष्णःकीर्तिंददातिच ॥ ४२ ॥ शालग्रामशिलायत्रतत्रसंनिहितो हरिः ॥ तत्रस्नानंचदानंचवाराणस्यांःशताधिकम् ॥ ४३ ॥ कुरुक्षेत्रंप्रयागंचनैमिषारण्यमेवच ॥ तस्यकोटिगुणंपुण्यंशालग्रामशिलार्चनात् ॥ ४४ ॥ शालग्राममयीमुद्रासंस्थितायत्रहिकचित् ॥ वाराणस्यांचयत्पुण्यंसर्वंतत्रैवतद्भवेत् ॥ ४५ ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंयत्किंचित्कुरुतेनरः ॥ तत्सर्वंनाश येदाशुशालग्रामशिलार्चनात् ॥ ४६ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा०उत्तर०उमापतिनारदसंवादेतुलसीशालग्राममाहात्म्यंनामत्रयोविंशो ध्यायः ॥२३॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ प्रयागतीर्थमाहात्म्यंप्रवक्ष्यामियथाश्रुतम् ॥ महादानपराःपुण्यकर्माणोयत्रसंतिहि ॥१॥ यत्रगंगाचयमुनायत्रचै वसरस्वती ॥ तदेवतीर्थप्रवरंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ २ ॥ ईदृशंत्रिषुलोकेषुभूतंनचभविष्यति ॥ ग्रहाणांचयथासूर्योनक्षत्राणांयथाशशी ॥ ३ ॥ ती र्थानामुत्तमंतीर्थंप्रयागाख्यमनुत्तमम् ॥ प्रातःकालेतुभोविद्वन्प्रयागेस्नानमाचरेत् ॥ ४ ॥ महापापाद्विनिर्मुक्तःसयातिपरमंपदम् ॥ देयंकिंचिद्यथाश क्तिदारिद्र्याभावमिच्छता ॥५ ॥ योनरस्तत्रगत्वावैप्रयागेस्नानमाचरेत् ॥ धनिकोदीर्घजीवीचजायतेनात्रसंशयः ॥ ६ ॥ यत्रवटस्याक्षयस्यदर्शनंकु रुतेनरः ॥ तेनदर्शनमात्रेणब्रह्महत्याविनश्यति ॥ ७ ॥ सचाक्षयवटःख्यातःकल्पांतेपिचदृश्यते ॥ शेतेविष्णुर्यस्यपत्रेअतोयमव्ययःस्मृतः ॥ ८ ॥ तत्रपूजांप्रकुर्वंतिमानवाविष्णुवल्लभाः ॥ सूत्रेणाच्छादितंकृत्वापूजांचैवतुकारयेत् ॥ ९ ॥ माधवाख्यस्तत्रदेवःसुखंतिष्ठतिनित्यशः ॥ तस्यवैद र्शनंकार्यंमहापापैःप्रमुच्यते ॥ १० ॥ यत्रदेवाश्चऋषयोमनुष्याश्चापिसर्वशः ॥ स्वस्वस्थानंसमाश्रित्यतत्रतिष्ठंतिनित्यशः ॥ ११ ॥ गो घ्नोवापिचचांडालोदुष्टोवादुष्टचेतनः ॥ बालघातीतथाऽविद्वान्म्रियतेतत्रवैतदा ॥ १२ ॥ सर्वेचतुर्भुजोभूत्वावैकुंठेवसतेचिरम् ॥ प्रयागेतु नरोयस्तुमाघस्नानंकरोतिच ॥ १३ ॥ नतस्यफलसंख्यास्तिशृणुदेवर्षिसत्तम ॥ आपोनाराइतिप्रोक्तासर्वलोकेषुशुश्रुम ॥ १४ ॥ तेनना रायणःप्रोक्तःस्नातानांभुक्तिमुक्तिदः ॥ ग्रहाणांचयथासूर्योनक्षत्राणांयथाशशी ॥ १५ ॥ मासानांहितथामाघःश्रेष्ठःसर्वेषुकर्मसु ॥ मक रस्थेरवौमाघेप्रातःकालेतथामले ॥ १६ ॥ गोःपदेपिजलेस्नानंस्वर्गदंपापिनामपि ॥ योगोयंदुर्लभोविद्वन्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ १७ ॥ अस्मिन्योगेतमाप न्नःस्नायादपिदिनत्रयम् ॥ पंचवासप्तवाप्यत्रस्नानंकुर्वन्प्रयागजम् ॥ १८ ॥ चंद्रवद्वर्द्धतेसोपिकुलेवाडवसत्तम ॥ चराचराश्चयेजीवास्तथैवमनुजादयः ॥१९॥

१ प्रीणितो इ० पा० । २ अयमध्यायश्चतुर्विंशतितमोऽग्रेतनस्त्रयोविंशोभविष्यच्चेत्प्रयागतुलसीमायात्म्यानुपूर्वीसम्यग्भविष्यत् ।

प्रयागंतीर्थमाश्रित्यवैकुंठंयांतितेचिरात् ॥ येवसिष्ठादयस्तत्रऋषयःसनकादयः ॥ २० ॥ तेपिप्रयागजंतीर्थंसेवंतेचपुनपुनः ॥ यत्रविष्णुश्चरुद्रश्चयत्रेंद्रश्च तथापुनः ॥ २१ ॥ तेपिसर्वेवसंतीहप्रयागेतीर्थसत्तमे ॥ दानंतत्रप्रशंसंतिनियमांश्चतथैवच ॥ २२ ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचपुनर्जन्मनविद्यते ॥ २३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्तर० उमापतिनारदसंवादेप्रयागमाहात्म्येचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥छ॥ ॥नारदउवाच ॥ ॥ एवंतुलस्यामाहात्म्यंत्वत्प्रसादाच्छ्रुतंमया ॥ सांप्रतंतुसमाचक्ष्वत्रिरात्रंतुलसीव्रतम् ॥ १ ॥ ॥सदाशिवउवाच ॥ ॥ शृणुविप्रमहाबुद्धेव्रतमेतत्पुरातनम् ॥ यच्छ्रुत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ २ ॥ पुरारैभ्यंतरेकल्पेराजाह्यासीत्प्रजापतिः ॥ तस्यभार्याचविख्याताचंद्ररूपामहासती ॥ ३ ॥ सावैव्रतमिदंचक्रेसर्वकामफलप्रदम् ॥ त्रिरात्रंतुव्रतंतस्याधर्मकामार्थमोक्षदम् ॥ ४ ॥ सफलंजीवितंतेषांयैःश्रुतंतुलसीव्रतम् ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेतुनवम्यांचैवनारद ॥ ५ ॥ नियमस्थोव्रतीतिष्ठेद्भूमिशायीजितेंद्रियः ॥ व्रतंत्रिरात्रमुद्दिश्यशुचिःसंयतमानसः ॥ ६ ॥ स्वपेन्नियमपूर्वंतुतुलसीवनसंनिधौ ॥ ततोमध्याह्नसमयेनद्यादौविमलेजले ॥ ७ ॥ स्नानंकृत्वापितॄन्देवांस्तर्पयेद्विधिपूर्वकम् ॥ सुवर्णंकारयेद्देवंलक्ष्म्यासहजनार्दनम् ॥८॥ वित्तशाठ्यंनकर्तव्यमात्मनःश्रेयमिच्छता ॥ वस्त्रयुग्मंततःकार्यंपीतेशुक्लेपिवाससी ॥ नवग्रहाणामारंभंशांतिकंविधिपूर्वकम् ॥ ९ ॥ श्रपयित्वाचरुंतत्रवैष्णवंहोममाचरेत् ॥ द्वादश्यांदेवदेवेशंपूजयित्वाप्रयत्नतः ॥ १० ॥ अव्रणंशुद्धकलशंस्थापयेद्विधिपूर्वकम् ॥ पंचरत्नसमोपेतंपल्लवैश्चौषधीयुतम् ॥ ११ ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रेलक्ष्म्यासहजनार्दनम् ॥ स्थापयेत्तुलसीमूलेमंत्रैर्वेदपुराणकैः ॥ १२ ॥ पयसाकेवलेनैवसिंचयेत्तुलसीवनम् ॥ पंचामृतेनसंस्नाप्यदेवदेवंजगद्गुरुम् ॥ १३ ॥ योनंतरूपोखिलविश्वरूपोगर्भोदकेलोकविधिर्विभर्त्ति ॥ प्रसीदतामेषसदेवदेवोयोमाययाविश्वकृदेषदेवी ॥ १४ ॥ प्रार्थनामंत्रः ॥ आगच्छाच्युतदेवेशतेजोराशेजगत्पते ॥ सदैवतिमिरध्वंसीपाहिमांभवसागरात् ॥ १५ ॥ आवाहनमंत्रः ॥ पंचामृतेनसुस्नानंतथागंधोदकेनच ॥ गंगादीनांचतोयेनस्नातोनंतःप्रसीदतु ॥ १६ ॥ स्नानमंत्रः ॥ श्रीखंडागुरुकर्पूरंकुंकुमादिविलेपनम् ॥ भक्त्यादत्तंमयादेवलक्ष्म्यासहगृहाणवै ॥ १७ ॥ विलेपनमंत्रः ॥ नारायणनमस्तेस्तुनरकार्णवतारण ॥ त्रैलोक्याधिपतेतुभ्यंददामिवसनेशुभे ॥ १८ ॥ वस्त्रमंत्रः ॥ दामोदरनमस्तेस्तुत्राहिमांभवसागरात् ॥ ब्रह्मसूत्रंमयादत्तंगृहाणपुरुषोत्तम ॥ १९ ॥ उपवीतमंत्रः ॥ पुष्पाणिचसुगंधीनिमालत्यादीनिवैप्रभो ॥ मयादत्तानिदेवेशप्रीतितःप्रतिगृह्यताम् ॥२०॥ पुष्पमंत्रः ॥ नैवेद्यंगृह्यतांनाथभक्ष्यभोज्यैःसमन्वितम् ॥ सर्वैरसैःसुसंपन्नंगृहाणपरमेश्वर ॥ २१ ॥ नैवेद्यमंत्रः ॥ पूगानिनागपत्राणिकर्पूरसहितानिच ॥ मयादत्तानिदेवेशतांबूलंप्रतिगृह्यताम् ॥२२॥ तांबूलमंत्रः ॥

१ रथंतरे इ० पा० ।

धूपंदत्वागुरुंभक्त्यागुग्गुलंघृतमिश्रितम् ॥ एवंपूजाप्रकर्तव्याघृतेनदीपमाचरेत् ॥ २३ ॥ विविधंमुनिशार्दूलदीपंकृत्वासमाहितः ॥ लक्ष्मीनारायणस्याग्रेतुलसीवनसन्निधौ ॥ २४ ॥ अर्घंतत्रप्रदातव्यंदेवदेवायचक्रिणे ॥ नवम्यांनालिकेरेणपुत्रार्थमर्घमुत्तमम् ॥ २५ ॥ दशम्यांबीजपूरंतु धर्मकामार्थसिद्धये ॥ एकादश्यांदाडिमेनदारिद्र्यंनाशयेत्सदा ॥ २६ ॥ सप्तधान्येनसंयुक्तंवंशपात्रेणनारद ॥ फलसप्तकसंयुक्तंपत्रंपूगसमन्वितम् ॥ २७ ॥ वस्त्रेणाच्छादितंकृत्वादेवस्याग्रेनिवेदयेत् ॥ मंत्रेणानेनविप्रेंद्रशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥ २८ ॥ तुलसीसहितोदेवसदाशंखेनसंयुतम् ॥ गृहाणार्घंमयादत्तंदेवदेव नमोस्तुते ॥ २९ ॥ अर्घमंत्रः ॥ एवंसंपूज्यदेवेशंलक्ष्म्यासहजनार्दनम् ॥ प्रार्थयेद्देवदेवेशंव्रतसंपूर्तिसिद्धये ॥ ३० ॥ उपोषितोहंदेवेशकामक्रोधविवर्जितः ॥ व्रतेनानेनदेवेशत्वमेवशरणंमम ॥ ३१ ॥ गृहीतेस्मिन्व्रतेदेवयदपूर्णंकृतंमया ॥ सर्वंतदस्तुसंपूर्णंत्वत्प्रसादाज्जनार्दन ॥ ३२ ॥ नमःकमलपत्राक्षनमस्तेजलशायिने ॥ इदंव्रतंमयाचीर्णंप्रसादात्तवकेशव ॥ ३३ ॥ अज्ञानतिमिरध्वंसिन्व्रतेनानेनकेशव ॥ प्रसादसुमुखोभूत्वाज्ञानदृष्टिप्रदोभव ॥ ३४ ॥ ततोजागरणंरात्रौगीतपुस्तकवाचनम् ॥ नादनृत्यकलाभिज्ञैःपुण्याख्यानैःसुशोभनैः ॥ ३५ ॥ विभातायांतुशर्वर्यामुदितेविमलेरवौ ॥ निमंत्र्य ब्राह्मणान्भक्त्याश्राद्धंकुर्याच्चवैष्णवम् ॥ ३६ ॥ भोजयित्वायथाकामंपायसेनघृतेनच ॥ तांबूलपुष्पगंधादिदक्षिणाभिःसमन्वितम् ॥ ३७ ॥ उपवीतानिवासांसिदत्वामालांचचंदनम् ॥ दांपत्यत्रितयंभोज्यंवस्त्रभूषणकुंकुमैः ॥ ३८ ॥ वंशपात्राणिशक्त्याचविरूढैःपरिपूरयेत् ॥ नालिकेरैश्चपक्वान्नैर्वस्त्रैश्चविविधैःफलैः ॥ ३९ ॥ सपत्नीकंगुरुंतत्रवस्त्राणिपरिधापयेत् ॥ विभूषणानिदिव्यानिगंधमाल्यैःप्रपूजयेत् ॥ ४० ॥ सर्वोपस्करसंयुक्तांगांदद्याच्चपयस्विनीम् ॥ सदक्षिणां सवस्त्रांचतन्मेनिगदतःशृणु ॥ ४१ ॥ सर्वतीर्थेषुयत्पुण्यंस्नातानांजायतेनृणाम् ॥ तत्फलंसलभेत्सर्वंदेवदेवप्रसादतः ॥ ४२ ॥ भुक्त्वाचविपुलान्भोगान्सर्वकामान्मनोरमान्[1] ॥ वैष्णवंपदमाप्नोतिअंतेविष्णोःप्रसादतः ॥ ४३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंच० उत्त० उमापतिनारदसंवादेतुलसीत्रिरात्रव्रतवर्णनंनामपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ गुणाधिकेभ्योविप्रेभ्योदातुकामोपिमानवः ॥ कानिकानिचलोकेस्मिन्दद्यात्सर्वंतथा वद ॥ १ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ लोकेतत्वंहिसंज्ञायशृणुदेवर्षिसत्तम ॥ अन्नमेवंप्रशंसंतिसर्वमन्नेप्रतिष्ठितम् ॥ २ ॥ तस्मादन्नंविशेषेणदातुमिच्छंति मानवाः ॥ अन्नेनसदृशंदानंनभूतंनभविष्यति ॥ ३ ॥ अन्नेनधार्यतेविश्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ अन्नमूर्जस्करंलोकेप्राणाह्यन्नेप्रतिष्ठिताः ॥ ४ ॥ दातव्यंभक्ष्यमेवान्नंब्राह्मणायमहात्मने ॥ कुटुंबंपीडयित्वापिआत्मनोभूतिमिच्छता ॥ ५ ॥ नारदासौविदांश्रेष्ठोयोदद्यादन्नमर्थिने ॥ ब्राह्मणाया

[1] मनोरथान् ।

तेरूपायपारलौकिकमात्मनः ॥ ६ ॥ आत्मीयभूतिमन्विच्छेत्कालेद्विजमुपस्थितम् ॥ श्रांतमध्वनिवर्त्तंतंगृहस्थंगृहमागतम् ॥ ७ ॥ अन्नदःप्राप्नुतेविद्वान्सुशीलोवीतमत्सरः ॥ क्रोधमुत्पतितंहित्वादिविचेहचयत्सुखम् ॥ ८ ॥ नाभिनिंदेच्चअतिथिंनद्रुह्याचकथंचन ॥ अन्नंविदेर्पयेदन्नंतच्चदानंविशिष्यते ॥ ९ ॥ श्रांतायादृष्टपूर्वायअन्नमध्वनिवर्तिने ॥ योदद्याच्चपरिक्लिष्टंसर्वधर्ममवाप्नुयात् ॥ १० ॥ पितृदेवांस्तथविप्रानतिथींश्चमहामुने ॥ योनरः प्रीणयेतान्नैस्तस्यपुण्यमनंतकम् ॥ ११ ॥ कृत्वापिसुमहत्पापंयोदद्यादन्नमर्थिने ॥ ब्राह्मणायविशेषेणसतुपापैःप्रमुच्यते ॥ १२ ॥ ब्राह्मणेष्वक्षयंदानमन्नंशूद्रेमहत्फलम् ॥ अन्नदानंचशूद्रेचब्राह्मणेचावशिष्यते ॥ १३ ॥ नपृच्छेद्गोत्रचरणंनचस्वाध्यायमेवच ॥ भिक्षुकोब्राह्मणोह्यत्रदद्यादन्नंप्रयातिच ॥ १४ ॥ अन्नदस्यशुभावृक्षाःसर्वकामफलान्विताः ॥ संभवंतीहलोकेचहर्षयुक्तास्त्रिविष्टपे ॥ १५ ॥ अन्नदानेनयेलोकास्तान्शृणुष्वमहामुने ॥ विमानानिप्रकाशंतेदिवितेषांमहात्मनाम् ॥ १६ ॥ नानासंस्थानरूपाणिनानाकामान्वितानिच ॥ सर्वकामफलाश्चापिवृक्षाभुवनसंस्थिताः॥१७॥ हेमवाप्यःशुभाःसर्वादीर्घिकाश्चैवसर्वशः ॥ घोषवंतिचयानानिमुक्तान्यथसहस्रशः ॥ १८ ॥ भक्ष्यभोज्यमयाःशैलावासांस्याभरणानिच ॥ क्षीरंस्रवंत्यःसरितस्तथैवाज्यस्यपर्वताः ॥ १९ ॥ प्रासादाःशुभ्रवर्णाभाःशय्याश्चकनकोज्वलाः ॥ तदन्नंदातुमिच्छंतितस्मादन्नप्रदोभवेत् ॥ २० ॥ एतेलोकाःपुण्यकृतामन्नदानंमहत्फलम् ॥ तस्मादन्नंविशेषेणदातव्यंमानवैर्भुवि ॥ २१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० उमापतिनारदसंवादेअन्नदानप्रशंसानामषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ पानीयदानंपरमंदानानामुत्तमंसदा ॥ तस्माद्वापीश्चकूपांश्चतडागानिचकारयेत्॥१॥ अर्द्धंपापंसंहरंतिपुरुषस्यविकर्मणः ॥ कूपाःप्रवृत्तपानीयाःसुप्रवृत्तस्यनित्यशः ॥ २ ॥ सचतारयतेवंशंयस्यखातजलाशये ॥ गावःपिबंतिविप्राश्चसाधवश्चनराःसदा ॥ ३ ॥ निदाघकालेपानीयंयस्यतिष्ठतिनारद ॥ दुर्गंविषमकृच्छ्रेचनकदाचिदवाप्यते ॥ ४ ॥ तडागानांचवक्ष्यामिकृतानांयेगुणाःस्मृताः ॥ त्रिषुलोकेषुसर्वत्रपूजितोयस्तडागवान् ॥ ५ ॥ अथवामित्रसदनंमित्रमैत्रीविवर्द्धनम् ॥ कीर्तिसंजननंश्रेष्ठंतडागानांनिवेशनम् ॥ ६ ॥ धर्म्यस्यार्थस्यकामस्यफलमाहुर्मनीषिणः ॥ तडागंसुकृतंदेशेक्षेत्रमध्येमहाश्रयम् ॥ ७ ॥ चतुर्विधानांभूतानांतडागस्योपलक्षयेत् ॥ तडागानिचसर्वाणिदिशंतिश्रेयमुत्तमम् ॥ ८ ॥ देवामनुष्यागंधर्वाःपितरोनागराक्षसाः ॥ स्थावराणिचभूतानिसंश्रयंतिजलाशयम् ॥ ९ ॥ वर्षासुतौतडागेतुसलिलंयत्रतिष्ठति ॥ अग्निहोत्रफलंतस्यजायतेनात्रसंशयः ॥ १० ॥ हेमंतेशिशिरेचैवसलिलंयस्यतिष्ठति ॥ गोसहस्रफलंतस्यलभतेनात्रसंशयः ॥ ११ ॥ वसंतेपितथाग्रीष्मेसलिलंतिष्ठतेयदि ॥ अतिरात्राश्वमेधाभ्यांफलमाहुर्मनीषिणः ॥ १२ ॥ अथैतेषांतुवृक्षाणांरोपणेचगुणाञ्छृणु ॥ अती

तानागतौचोभौपितृवंशौमहाऋषे ॥ १३ ॥ तारयेद्वृक्षरोपीचतस्माद्वृक्षांस्तुरोपयेत् ॥ पुत्रपौत्राभवंत्येतेपादपानात्रसंशयः ॥ १४ ॥ परलोकंगतःसोपिलोकानाप्नोतिचाक्षयान् ॥ पुष्पैःसुरगणान्सर्वान्पत्रैश्चापितथापितॄन् ॥ १५ ॥ छायायाचातिथीन्सर्वान्पूजयंतिमहीरुहाः ॥ किन्नरोरगरक्षांसिदेवगंधर्वमानवाः ॥ १६ ॥ तथाऋषिगणाश्चैवसंश्रयंतिमहीरुहान् ॥ पुष्पिताःफलवंतश्चतर्पयंतीहमानवान् ॥ १७ ॥ इहलोकेपरे चैवपुत्रास्तेधर्मतःस्मृताः ॥ तडागवृक्षरोपाश्चइष्टयज्ञाश्रयेद्द्विजाः ॥ १८ ॥ एतेस्वर्गान्नहीयंतेयेचान्येसत्यवादिनः ॥ सत्यमेवपरंब्रह्मसत्यमेवप रंतपः ॥ १९ ॥ सत्यमेवपरोयज्ञःसत्यमेवपरंश्रुतम् ॥ सत्यंदेवेषुजागर्तिसत्यंचपरमंपदम् ॥ २० ॥ तपोयज्ञाश्चपुण्यंचतथादेवर्षिपूजनम् ॥ आद्योविधिश्चविद्याचसर्वंसत्येप्रतिष्ठितम् ॥ २१ ॥ सत्यंयज्ञस्तथादानंमंत्रादेवीसरस्वती ॥ व्रतचर्यातथासत्यमोङ्कारःसत्यमेवच ॥ २२ ॥ सत्येन वायुरभ्येतिसत्येनतपतेरविः ॥ सत्येनचाग्निर्दहतिस्वर्गःसत्येनतिष्ठति ॥ २३ ॥ पूजनंसर्वदेवानांसर्वतीर्थावगाहनम् ॥ सत्यंचवदतेलोकेसर्वमाप्नोत्य संशयः ॥ २४ ॥ अश्वमेधसहस्रंचसत्यंचतुलयाधृतम् ॥ सर्वेषांसर्वयज्ञानांसत्यमेवविशिष्यते ॥ २५ ॥ सत्येनदेवाःप्रीयंतेपितरोऋषयस्तथा ॥ स त्यमाहुःपरंधर्मंसत्यमाहुःपरंपदम् ॥ २६ ॥ सत्यमाहुःपरंब्रह्मतस्मात्सत्यंवदामिते ॥ मुनयःसत्यनिरताःतपस्तप्त्वासुदुष्करम् ॥ २७ ॥ सत्यध र्मरताःसिद्धास्ततःस्वर्गमितोगताः ॥ अप्सरोगणसंघुष्टैर्विमानैःपरितोवृताः ॥ २८ ॥ वक्तव्यंचसदासत्यंनसत्याद्विद्यतेपरम् ॥ अगाधेविपुलेसिद्धेसत्ती र्थेचशुचौह्रदे ॥ २९ ॥ स्नातव्यंमनसांयुक्तैःस्नानंतत्परमंस्मृतम् ॥ आत्मार्थेवापरार्थेवापुत्रार्थेवापिमानवाः ॥ अनृतंयेनभाषंतेतेनराःस्वर्गगामि नः ॥ ३० ॥ वेदायज्ञास्तथामंत्राःसंतिविप्रेषुनित्यशः ॥ नभांत्युज्झितसत्येषुतस्मात्सत्यंसमाचरेत् ॥ ३१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तपसांमेफलंब्रू हिपुनरेवविशेषतः ॥ सर्वेषांचैववर्णानांब्राह्मणानांतपोबलम् ॥ ३२ ॥ प्रवक्ष्यामितपोध्यानंसर्वकामार्थसाधकम् ॥ सुदुश्चरंद्विजातीनांतन्मेनिगदतः शृणु ॥ ३३ ॥ तपोहिपरमंप्रोक्तंतपसाविंदतेफलम् ॥ तपोरतोहियोनित्यंमोदतेसहदैवतैः ॥ ३४ ॥ तपसाप्राप्यतेस्वर्गस्तपसाप्राप्यतेयशः ॥ तप सामोक्षमाप्नोतितपसाविंदतेमहत् ॥ ३५ ॥ ज्ञानविज्ञानसंपत्तिःसौभाग्यंरूपमेवच ॥ तपसालभतेसर्वंमनसायद्यदिच्छति ॥ ३६ ॥ नातप्ततपसोयां तिब्रह्मलोकंकदाचन ॥ यत्कार्यंकिंचिदास्थायपुरुषस्तप्यतेतपः ॥ ३७ ॥ तत्सर्वंसमवाप्नोतिपरत्रेहचमानवः ॥ सुरापःपरदारीचब्रह्महागुरुत ल्पगः ॥ तपसातरतेसर्वंसर्वतश्चविमुच्यते ॥ ३८ ॥ अपिसर्वेश्वरःस्थाणुर्विष्णुश्चैवसनातनः ॥ ब्रह्माहुताशनःशक्रोयेचान्येतपसान्विताः ॥ ३९ ॥

षडशीतिसहस्राणिमुनीनामूर्द्ध्वरेतसाम् ॥ तपसादिविमोदंतेसमेतादैवतैःसह ॥ ४० ॥ तपसाप्राप्यतेराज्यंशक्रःसर्वैपुरासुराः ॥ तपसापालयन्सर्वा नहन्यहनिर्वृत्तिदाः ॥ ४१ ॥ सूर्याचंद्रमसौदेवौसर्वलोकहितेरतौ ॥ तपसैवप्रकाशंतेनक्षत्राणिग्रहास्तथा ॥ ४२ ॥ सर्वंचतपसाभ्येतिसर्वंचसुखमश्नुते ॥ तपस्तपतियोरण्येवनमूलफलाशनः ॥ ४३ ॥ योधीतेश्रुतिमेवादौसमंस्यात्तपसामुने ॥ श्रुतेरध्यापनात्पुण्यंयदाप्नोतिद्विजोत्तमः ॥ ४४ ॥ तदध्यायस्य जप्याच्चद्विगुणंफलमश्नुते ॥ जगद्यथानिरालोकंजायतेशशिभास्करौ॥४५॥विनातथापुराणंहिध्येयमस्मान्महामुने ॥ तप्यमानस्तपोज्ञानंयोधारयतिशा स्त्रतः ॥४६॥ संबोधयतिलोकंचतस्मात्पूज्यतमोगुरुः॥ सर्वेषांचैवपात्राणांश्रेष्ठंपात्रंपुराणवित् ॥४७॥ पतनात्त्रायत्तेयस्मातस्मात्पात्रमुदाहृतम् ॥ धनंधा न्यंहिरण्यंवावासांसिविविधानिच ॥४८॥ येयच्छंतिसुपात्रायतेयांतिचपरांगतिम् ॥ गाश्चैवमहिषीर्वापिगजानश्वांश्वशोभनान् ॥ ४९ ॥ यःप्रयच्छतिमुख्या यतत्पुण्यस्यफलंशृणु ॥ अक्षयंसर्वलोकानांसोश्वमेधफलंलभेत् ॥ ५० ॥ महींददातियस्तस्मैकृष्टांफलवतींशुभाम् ॥ सतारयतिवैवंशान्दशपूर्वा न्दशापरान् ॥ ५१ ॥ विमानेनचदिव्येनविष्णुलोकंसगच्छाति ॥ नयज्ञैस्तुष्टिमायांतिदेवाःप्रोक्षणकैरपि ॥ ५२ ॥ बलिभिःपुष्पपूजाभिर्यथापुस्तकवा चनैः ॥ विष्णोरायतनेयस्तुकारयेद्धर्मपुस्तकम् ॥ ५३ ॥ देव्याःशंभोर्गणेशस्यअर्कस्यचतथापुनः ॥ राजसूयाश्वमेधाभ्यांफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ५४ ॥ इतिहासपुराणाभ्यांपुण्यंपुस्तकवाचनम् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिसूर्यलोकंभिनत्तिसः ॥ ५५ ॥ सूर्यलोकंचभित्त्वासौब्रह्मलोकंसगच्छाति ॥ स्थित्वाकल्प शतान्यत्रराजाभवतिभूतले ॥५६॥ अश्वमेधसहस्रस्ययत्फलंसमुदाहृतम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिदेवाग्रेयोजयंपठेत् ॥ ५७ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकार्यंपुस्त कवाचनम् ॥ इतिहासपुराणाभ्यांविष्णोरायतनेशुभम् ॥ नान्यत्प्रीतिकरंविष्णोस्तथान्येषांदिवौकसाम् ॥ ५८ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० उमापतिनारदसंवादेवृक्षप्रपासरोवरतपोध्ययनधर्मव्याख्यानमाहात्म्यंनामसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अत्राप्युदाहरं तीममितिहासंपुरातनम् ॥ पुराणंपरमंपुण्यंसर्वपापहरंशुभम् ॥१॥ कुमारेणचलोकानांनमस्कृत्यपितामहम्॥प्रोक्तंचेदंममाख्यानंदेवर्षेब्रह्मसूनुना ॥ २ ॥ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ ॥ गतोहंधर्मराजानंद्रष्टुंसंपूजितोमुदा ॥ श्रुतिभिःपरयाभक्त्यातेनोक्तोस्मिसुखासने ॥ ३ ॥ मयातत्रोपविष्टेनदृष्टंकिंचिन्महाद्भु तम् ॥ कांचनेनविमानेनवैडूर्यकृतवेदिना ॥ ४ ॥ मणिमुक्तविचित्रेणकिंकिणीजालशोभिना ॥ आगतंपुरुषंतत्रआसनाद्देवसत्तम ॥ ५ ॥ ससंभ्रमंसमुत्था यदृष्ट्वाधर्मःस्वयंविभुः ॥ गृहीत्वादक्षिणेपाणौपूजितोर्घेणवैततः ॥६॥ शिरस्याघ्रायदेवेशःपुरःस्थाप्यततःपरम् ॥ पूजयित्वातुतंधर्मइदंवाक्यमुवाचह॥७॥

१ सर्वेश्वरः पुरा–इ० पा० । २ वृतिदः–इ० पा० ।

सुस्वागतंधर्मदर्शिन्प्रीतोस्मिदर्शनात्तव ॥ समीपेममातिष्ठस्वांकिंचिज्ज्ञानंवदस्वमे ॥ ८ ॥ पुनर्यास्यसितत्स्थानंयत्रब्रह्माव्यवस्थितः ॥ इत्युक्तेचततश्चा न्योविमानवरमास्थितः ॥ ९ ॥ आगतःपुरुषोदेवोयत्रतिष्ठतिधर्मराट् ॥ सपूजितोविमानस्थःप्रश्रयावनतेनच ॥ १० ॥ सामपूर्वंतथोक्त्वातुयथापूर्वंनरः स्वयम् ॥ किमनेनकृतंकर्मयस्यतुष्टोभवान्भृशम् ॥ ११ ॥ अत्रमेकौतुकंजातंकृताहिस्वयमेवतु ॥ यदस्यभवतापूजासविस्मयमनंतरम् ॥ १२ ॥ तथै वास्यकृतापूजाद्वितीयस्यनरस्यतु ॥ मेनेहंशुभकर्माणौविमानंवरसत्तमौ ॥१३॥ यस्त्वमाभ्यांस्वयंपूजांकुरुषेधर्मकारणात् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैस्तुपूज्यसे त्वंसदानिशम् ॥१४॥ यस्येदृक्परमंपुण्यंकिमेतौकर्मचक्रतुः ॥ कथ्यतांममसर्वज्ञफलंदिव्यमवापतुः ॥ १५ ॥ तच्छ्रुत्वासतुमांप्राहशृणुकर्मानयोःकृतम् ॥ यत्कृत्वार्हमिहायातौतच्छृणुष्वमहामते ॥ १६ ॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥ वैदिशंनामनगरंपृथिव्यामस्तिविश्रुतम् ॥ तत्राभूत्पृथिवीपालोधरापालइतिश्रु तः ॥१७॥ कस्मिन्कालेपुरादेवीशशापस्वगणंक्रुधा ॥ मद्दतेनपरानारीभर्त्तुर्यन्मेनिवेशिता ॥ १८ ॥ तस्माद्द्वादशवर्षाणिजंबुकस्त्वंभविष्यसि ॥ इत्युक्तः सचबभ्रामजंबुकोमेदिनीतलम् ॥१९॥ वेतसीवेत्रवत्योस्तुसंगमेलोकविश्रुते ॥ शापांतोभवितापुत्रइत्युक्तंगिरिकन्यया ॥२०॥ तत्रचानशनंकृत्वाक्षेत्रेप्राणां स्ततोत्यजत् ॥ दिव्यरूपवपुर्भूत्वाजगामविष्णुसन्निधौ ॥२१॥ तत्राश्चर्यमहद्दृष्ट्वाधरापालोमहीपतिः ॥ विष्णोरायतनंकृत्वाक्षेत्रेप्राणांस्ततोऽत्यजत् ॥२२॥ दिव्यरूपवपुर्भूत्वास्थापयामासतंप्रभुम् ॥ तस्मिन्पुरेनरान्सर्वान्सन्नियोज्यास्यवीक्षणे ॥२३॥ शुभमायतनंविष्णोस्तस्मिन्ग्रामेसदाजनैः ॥ पूर्णंतुब्रा ह्मणादीनांपूजयित्वाकदंबकम् ॥ २४ ॥ इतिहासपुराणज्ञंवाचकंतुविशेषतः ॥ पूजयित्वाद्विजश्रेष्ठंविद्याश्रेष्ठंमहामतिः ॥ २५ ॥ पुस्तकंचापिसंपूज्य गंधपुष्पादिभिःक्रमात् ॥ ततस्तमाहराजासौवाचकंविनयान्वितः ॥ २६ ॥ एतदायतनंविष्णोःकारितंचतवाग्रतः ॥ चातुर्वर्ण्यमिदंचापिश्रोतुकामंकदं बकम् ॥ २७ ॥ तिष्ठतीहद्विजश्रेष्ठकुरुपुस्तकवाचनम् ॥ यावत्संवत्सरंविप्रगृह्यवृत्तिंत्वनुत्तमाम् ॥ २८ ॥ स्वर्णनिष्कशतंचात्रततोदास्येतथापरम् ॥ पूर्णेवर्षेद्विजश्रेष्ठश्रेयोर्थंमहमात्मनः ॥ २९ ॥ एवंप्रवर्तितंतत्रपुण्यंपुस्तकवाचनम् ॥ वर्षसंगतमात्रेतुतथाचमुनिसत्तम ॥ ३० ॥ अथायुषःक्षयाच्चायंकाल धर्ममुपेयिवान् ॥ मयाचास्यविमानंहिविष्णुनाप्रेरितंदिवः ॥ ३१ ॥ इत्येषाकर्मणांव्युष्टिःपुण्यमाख्यानसंज्ञकम् ॥ श्रुतंपाद्मंमहत्पुण्यंपवित्रंपापनाशन म् ॥ ३२ ॥ गंधपुष्पोपहारैस्तुनतुष्टिर्जायतेतथा ॥ देवानामिहसर्वेषांपुराणश्रवणाद्यथा ॥ ३३ ॥ स्वर्णरत्नादिवस्तूनांवस्त्राणांचापिकृत्स्नशः॥ ग्रामाणां नगराणांचदानात्तुष्टिर्भवेन्नहि ॥ ३४ ॥ यथास्याद्धर्मश्रवणात्प्रीतिःसर्वदिवौकसाम् ॥ इतिहासपुराणानांश्रवणेमुनिसत्तम ॥३५॥ तथास्यान्मेमहाप्रीतिः साध्येसर्वार्थकामिके ॥ कन्यादानेमहाप्रीतिर्ममस्यान्मुनिसत्तम ॥ ३६ ॥ नतथारोचतेसाचयथापुस्तकवाचनात् ॥ अथकिंबहुनोक्तेननान्यत्प्रीतिकरं

मम ॥ ३७ ॥ पुण्याख्यानमृतेविप्रगुह्यमेतत्प्रकीर्तितम् ॥ यश्चायमपरोविप्रइहायातोनरोत्तमः ॥ ३८ ॥ संगत्यानुगतश्चायंधर्मश्रवणमुत्तमम् ॥ श्रुत्वा
भक्तिरभूदस्यश्रद्धयापरमात्मनः ॥ ३९ ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंतस्यवाचकस्यमहात्मनः ॥ एषविप्रोमुनिश्रेष्ठददौस्वर्णस्यमाषकम् ॥ ४० ॥ नान्यद्दानंकदा
चक्रेलोभाविष्टेनचेतसा ॥ पात्रदानात्फलप्राप्तिस्त्वस्यजातानसंशयः ॥ ४१ ॥ इत्येतत्कथितंकर्मआभ्यांचैवमहामुने ॥ ४२ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥
एतत्पुण्यस्यमाहात्म्यंयेशृण्वंतिमनीषिणः ॥ नतेषांदुर्गतिःकश्चिज्जन्मजन्मनिजायते ॥ ४३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० उमापतिनारद
संवादेशास्त्रव्याख्यामहिमानामाष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अथान्यत्संप्रवक्ष्यामिशृणुदेवर्षिसत्तम ॥ गोपीचंदनमाहा
त्म्यंयथादृष्टंश्रुतंमया ॥ १ ॥ ब्राह्मणोवाथवैश्योवाशूद्रोवाप्यथवाद्विजः ॥ गोपीचंदनलिप्तांगोमुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ २ ॥ तिलकंकुरुतेयस्तुगोपीचंदनसं
भवम् ॥ मद्यपानादिदोषैस्तुमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ३ ॥ गोपीचंदनलिप्तांगोवैष्णवोविष्णुतत्परः ॥ सर्वदोषैःप्रमुच्येतयथागंगांभसापुनः ॥ ४ ॥ ब्रह्महा
मद्यपानीचस्वर्णस्तेयीतथैवच ॥ गुरुतल्पगमोवाथशूद्रोवाप्यथवैद्विजः ॥ ५ ॥ ससद्योमुच्यतेपापादाजन्मशतकारणात् ॥ द्वादशतिलकंप्रोक्तंसर्वेषां
वैविशेषतः ॥ ६ ॥ वैष्णवानांब्राह्मणानांकर्तव्यंभूतिमिच्छताम् ॥ दंडाकारंललाटेस्यात्पद्माकारंतुवक्षसि ॥ ७ ॥ वेणुपत्रनिभंबाहुमूलेन्यद्दीपकाकृति ॥
उच्चैश्चक्राणिचत्वारिबाहुमूलेतुदक्षिणे ॥ ८ ॥ नाममुद्राद्वयंनीचैःशंखमेकंतयोरपि ॥ मध्येततःपार्श्वयोस्तुद्वेद्वेपद्मेचधारयेत् ॥ ९ ॥ वामेपिचतुरः
शंखान्नाममुद्रेचपूर्ववत् ॥ चक्रमेकंगदेद्वेद्वेतयोरितिविभेदतः ॥ १० ॥ ललाटेचगदामेकांनाममुद्रांतथाहृदि ॥ त्रीणित्रीणिविचित्राणिमध्ये
शखावुभावुभौ ॥ ११ ॥ हृदिपार्श्वेस्तनादूर्ध्वंगदापद्मानिबाहुवत् ॥ त्रीणिचत्वारिचक्राणिकर्णमूलेद्वयोरधः ॥ १२ ॥ एकमेकंतदन्येषुतिलकेषुचधार
येत् ॥ संप्रदायजमुद्रांतुधार्याशिष्टानुसारतः ॥ १३ ॥ यथारुच्यथवाधार्यानतत्रनियमोयतः ॥ आचांडालाद्विशुद्ध्यंतितिलकस्यैवधारणात् ॥ १४ ॥
चांडालादधिकंमन्येवैष्णवानांहिनिंदकम् ॥ सचविष्णुसमोज्ञेयोनात्रकार्याविचारणा ॥ १५ ॥ वैष्णवोब्राह्मणोयस्तुविष्णुध्यानेषुतत्परः ॥ नांतरस्त
स्यवैज्ञेयःसवैविष्णुर्भवेदिह ॥ १६ ॥ शंखचक्रधरोविप्रोवेदाध्ययनतत्परः ॥ सवैनारायणइतिवेदेचैवतुपठ्यते ॥ १७ ॥ तप्तचक्रधरोविप्रःपंक्तिपावन
पावनः ॥ तस्यभक्तियुतोब्रह्मन्महापापैःप्रमुच्यते ॥१८॥ तुलसीपत्रमालांवातुलसीकाष्ठसंभवाम् ॥ धृत्वावैब्राह्मणोभूयान्मुक्तिभागीनसंशयः ॥ १९ ॥
विष्णुरूपोयतोविप्रोवैष्णवःसइहस्मृतः ॥ पंचत्वेयस्यातिलकंगोपीचंदनसंभवम् ॥ २० ॥ विमानंससमारुह्ययातिविष्णोःपरंपदम् ॥ कलौनारदवक्ष्या
मितिलकंगोपिचंदनम्॥२१॥येकुर्वंतिनरश्रेष्ठानतेषांदुर्गतिःक्वचित्॥ शंखंचैवतथाचक्रंदक्षिणेचापिसव्यके ॥२२॥हस्तेधृत्वाविशेषेणमहापापैःप्रमुच्यते ॥

मद्यपानरतायेचयेचस्त्रीबालघातकाः ॥२३॥ अगम्यागमकार्येवैहृश्यंतेभुविवाडव ॥ भक्तानांदर्शनादेवमुक्तिस्तेषांनसंशयः ॥२४॥ संसारेतुच्छसारेस्मि न्कुतोवैवैष्णवाजनाः ॥ अहंहिवैष्णवोजातोविष्णोर्भक्तिप्रसादतः॥२५॥ काश्यांनिवसतांह्यत्ररामरामेतिसंजपन् ॥ तेनपुण्यादियोगेनशिवोवैनात्रसंशयः ॥ ॥ २६ ॥ ॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाश० उत्त० उमापतिनारदसंवादेगोपीचंदनमाहात्म्यंनामैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ छ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ब्रह्मन्संवत्सराख्यस्यदीपस्यविधिमुत्तमम् ॥ सर्वव्रतप्रधानस्यमाहात्म्यंप्रवदस्वमे ॥१॥ येनव्रतानिसर्वाणिकृतान्येवनसंशयः ॥ सर्वकामसमृद्धिश्चसर्व पापक्षयोभवेत् ॥२॥ महादेवउवाच ॥ वदामितवदेवर्षेरहस्यंपापनाशनम् ॥ यच्छ्रुत्वाब्रह्महागोघ्नोमित्रघ्नोगुरुतल्पगः॥३॥ विश्वासघातीक्रूरात्मामुक्तिमा प्नोतिशाश्वतीम् ॥ शतंकुलानामुद्धृत्यविष्णोर्लोकंसगच्छति ॥४॥ तदहंकथयिष्यामिदीपव्रतमनुत्तमम् ॥ संवत्सरप्रमाणस्यविधिंमाहात्म्यमेवच ॥ ५ ॥ हेमंतेप्रथमेमासिप्राप्यह्येकादशींशुभाम् ॥ ब्राह्मेमुहूर्त्तेचोत्थायकामक्रोधविवर्जितः ॥ ६ ॥ नदीसंगमतीर्थेषुतडागेषुसरित्सुच ॥ स्नानंसमाचरेत्तत्रगृहेवानि यतात्मवान् ॥ ७ ॥ स्नातोहंसर्वतीर्थेषुतत्स्नानंदेहिमेसदा ॥ ८ ॥ स्नानमंत्रः ॥ देवान्पितॄंश्चसंतर्प्यकृतजप्योजितेंद्रियः ॥ ततःसंपूजयेद्देवंलक्ष्मीनारा यणंप्रभुम् ॥ पंचामृतेनसंस्नाप्यततोगंधोदकेनच ॥ ९ ॥ स्नातोसिलक्ष्म्यासहितोदेवदेवजगत्पते ॥ मांसमुद्धरदेवेशघोरात्संसारबंधनात् ॥ १० ॥ ततः संपूजयेद्देवंलक्ष्म्यासहजनार्दनम् ॥ मंत्रैस्तुवैदिकैर्भक्त्यातथापौराणिकैरपि॥११॥अतोदेवेतिगंधादिपौरुषेणापिवापुनः ॥ नमोमत्स्यायदेवायकूर्मदेवायवै नमः॥१२॥नमोवाराहदेवायनरसिंहायवैनमः॥नमोस्तुबुद्धदेवायकल्किनेचनमोनमः॥१३॥नमोस्तुरामदेवायविष्णुदेवायतेनमः॥नमःसर्वात्मनेतुभ्यंशिर इत्यभिपूजयेत् ॥ केशवादीनिनामानितैर्वासंपूजयेद्धरिम् ॥१४॥ वनस्पतिरसोदिव्यःसुरभिर्गंधवाञ्छुचिः ॥ धूपोयंदेवदेवेशनमस्तेप्रतिगृह्यताम् ॥१५॥ धूपमंत्रः ॥ दीपस्तमोनाशयतिदीपःकांतिंप्रयच्छति ॥ तस्माद्दीपप्रदानेनप्रीयतांमेजनार्दनः ॥ १६ ॥ दीपमंत्रः॥ नैवेद्यमिदमन्नाद्यंदेवदेवजगत्पते ॥ लक्ष्म्यासहगृहाणत्वंपरक्षामृतमुत्तमम् ॥ १७ ॥ नैवेद्यमंत्रः ॥ अर्घ्यंदद्यात्ततोभक्त्याएवंध्यात्वाजनार्दनम् ॥ फलेनचैवहस्तेनशंखेनादायचो दकम् ॥ १८ ॥ जन्मांतरसहस्रेणयन्मयापातकंकृतम् ॥ तत्सर्वंनाशमायातुप्रसादात्तवकेशव ॥ १९ ॥ इतिअर्घमंत्रः ॥ ततःकुंभंनवंशुभ्रंघृतपूर्णंसमा नयेत् ॥ लक्ष्मीनारायणस्याग्रेतैलपूर्णमथापिवा. ॥ २० ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंताम्रंमृन्मयमेवच ॥ नवतंतुसमांवर्तिंतस्मिन्पात्रेतुनिर्वपेत् ॥ २१ ॥ ततःप्रबोधयेद्दीपंस्थाप्यकुंभंसुनिश्चलम् ॥ पुष्पगंधादिभिःपूज्यततःसंकल्पयेच्छुचिः ॥ २२ ॥ मंत्रेणानेनदेवर्षेअसमीरेषुधामसु ॥ कामोभूतस्यभ व्यस्यसम्राडेकोविराजते ॥ २३ ॥ दीपःसंवत्सरंयावत्मयायंपरिकल्पितः ॥ अग्निहोत्रमविच्छिन्नंप्रीयतांममकेशव ॥ २४ ॥ ततोजितेंद्रियोभूत्वाश्रु

तिज्ञानपरायणः ॥ नालपेत्पतितान्पापांस्तथापाखंडिनोनरान् ॥ २५ ॥ रात्रौजागरणंगीतंनृत्यवाद्यादिकैस्तथा ॥ पुण्यपाठैश्वविविधैर्धर्माख्यानै रुपोषणैः ॥ २६ ॥ ततःप्रभातसमयेकृतपूर्वाह्णिकक्रियः ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यायथाशक्त्याप्रपूजयेत् ॥ २७ ॥ स्वयंचपारणंकृत्वाप्रणिपत्य विसर्जयेत् ॥ एवंसंवत्सरंयावत्अहोरात्रंदृढव्रतः ॥ २८ ॥ दीपंपलसुवर्णेनतदर्द्धार्द्धेनवापुनः ॥ वर्तिस्तुराजतीप्रोक्ताद्विपलाद्धार्द्धिकापि वा ॥ २९ ॥ घृतपूर्णंतथाकुंभंताम्रपात्रसमन्वितम् ॥ लक्ष्मीनारायणोदेवोयथाशक्त्याहिरण्मयः ॥ ३० ॥ कार्योभक्तिमतापुंसामुक्तिद्वार मभीप्सता ॥ ततोनिमंत्रयेद्विद्वान्ब्राह्मणान्साधुसत्तमान् ॥ ३१ ॥ द्वादशोत्तमपक्षेतुविप्रान्षण्मध्यमेतथा ॥ अन्यथाकारयेत्रीन्वाएकंकर्म करंद्विजम् ॥ ३२ ॥ सपत्नीकंद्विजंशांतंक्रियावंतंविशेषतः ॥ इतिहासपुराणज्ञंधर्मज्ञंमृदुमेवच ॥ ३३ ॥ पितृभक्तंगुरुपरंदेवब्राह्मणपूजकम् ॥ पादा र्घदानविधिनावस्त्रालंकारभूषणैः ॥ ३४ ॥ संपूज्यपत्न्यासहितमेकंभक्त्याचपूर्ववत् ॥ लक्ष्मीनारायणंदेवंदीपवर्तियुतंतथा ॥ ३५ ॥ ताम्रपात्रोपरिस्था प्यघृतकुंभेनसंयुतम् ॥ ब्राह्मणायततोदद्याद्ध्यात्वानारायणंपरम् ॥ मंत्रेणानेनदेवर्षेतमहंकथयामिते ॥ ३६ ॥ अविद्यातमसाव्याप्तेसंसारेपापनाशनः ॥ ज्ञानप्रदोमोक्षदश्वतस्माद्दत्तोमयानघ ॥ ३७ ॥ इतिदीपमंत्रः ॥ दक्षिणांचयथाशक्त्यादत्त्वाविप्रायभक्तितः ॥ भोजयेद्ब्राह्मणान्पश्चाद्घृतपायसमो दकैः ॥ ३८ ॥ वस्त्रैराच्छादयेत्पश्चात्सपत्नीकंतथाद्विजम् ॥ शय्यांसोपस्करांदद्याद्धेनुंचैवसवत्सकाम् ॥ ३९ ॥ तेभ्यस्तुदक्षिणांदद्याद्यथावित्तानुसा रतः ॥ सुहृत्स्वजनबंधूंश्चभोजयेत्पूजयेत्तथा ॥ ४० ॥ एवंमहोत्सवंकुर्याद्दीपव्रतसमापने ॥ ततोविसर्जयेत्पश्चात्प्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ ४१ ॥ एवंकृते तुयत्पुण्यंतथासांक्रांतिकैश्चयत् ॥ संवत्सराख्यदीपस्यतत्फलंप्राप्यतेनरैः ॥ ४२ ॥ मासव्रतैश्चयत्पुण्यंतत्पुण्यंप्राप्यतेनरैः ॥ संवत्सरस्यदीपस्यव्र तेनचरितेनच ॥ ४३ ॥ दानव्रतैर्यथासंख्यैर्यश्चयोगव्रतैस्तथा ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिदीपेसांवत्सरेकृते ॥ ४४ ॥ गोभूहिरण्यदानानिगृहादीनां विशेषतः ॥ यत्फलंलभतेविद्वान्तत्फलंदीपदोभवेत् ॥ ४५ ॥ दीपदःकांतिमाप्नोतिदीपदोधनमक्षयम् ॥ दीपदोज्ञानमाप्नोतिदीपदःपरमंसुख म् ॥ ४६ ॥ दीपदानाच्चसौभाग्यंविद्यामत्यंतनिर्मलाम् ॥ आरोग्यंपरमामृद्धिंलभतेनात्रसंशयः ॥ ४७ ॥ दीपदःसुभगांभार्यांसर्वलक्षणसंयुता म् ॥ पुत्रान्पौत्रान्प्रपौत्रांश्वसंततिंचाक्षयांलभेत् ॥ ४८ ॥ ब्राह्मणःपरमंज्ञानंक्षत्रियोराज्यमुत्तमम् ॥ वैश्योधनपशून्सर्वाञ्छूद्रःसुखमवाप्नुया त् ॥ ४९ ॥ कुमारीचापिभर्तारंसर्वलक्षणसंयुतम् ॥ प्राप्नोतिपरमायुश्चपुत्रान्पौत्रांश्चपुष्कलान् ॥ ५० ॥ वैधव्यंनैवयुवतीकदाचिदपिपश्य ति ॥ नवियोगमवाप्नोतिदीपदानप्रभावतः ॥ ५१ ॥ नाधयोव्याधयश्चैवजायंतेदीपदानतः ॥ भयात्प्रमुच्यतेभीतोबद्धोमुच्येतबंधनात् ॥ ५२ ॥

ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्दीपव्रतपरायणः ॥ मुच्यतेनात्रसंदेहोब्रह्मणोवचनंयथा ॥ ५४ ॥ चांद्रायणानिकृच्छ्राणिचरितानिनसंशयः ॥ येनसांवत्सरोदीपोबो
धितःशाश्वतोहरेः ॥५५॥ तेधन्यास्तेमहात्मानस्तैःप्राप्तंजन्मनःफलम् ॥ यैःसंपूज्यहरिंभक्त्यादीपःसांवत्सरःकृतः ॥ ५६ ॥ येपिसंवर्त्तयंतीहदीपवर्तिंवि
लोकनाः ॥ तेयांतिपरमंस्थानंयत्सुरैरपिदुर्लभम् ॥ ५७ ॥ येन्तैलंचवर्तिंचयथाशक्त्याप्रदीपके ॥ प्रक्षेपयंतिसततंतेयांतिपरमांगतिम् ॥ ५८ ॥
गच्छंतंदीपकंशांतिंनशक्नोतिप्रबोधितुम् ॥ कथयत्यन्यलोकानांतेपितत्फलभागिनः ॥ ५९ ॥ स्तोकंस्तोकंचभिक्षित्वातैलंदीपार्थमेवच ॥ करोतिदीप
कंविष्णोःपुण्यंतेनापिलभ्यते ॥ ६० ॥ दीपंप्रज्वाल्यमानंतुयःपश्यत्यधमोनरः ॥ कृतांजलिपुटोविष्णोर्विष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ ६१ ॥ दीपप्र
ज्वालनेबुद्धियोदद्यात्कुरुतेस्वयम् ॥ सर्वपापनिर्मुक्तोविष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ ६२ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ यस्यश्रवणमात्रेणमुच्यते
सर्वकिल्बिषैः ॥ ६३ ॥ सरस्वत्यास्तटेरम्येसिद्धाश्रमइतिश्रुतः ॥ तत्रोवासद्विजःपूर्वंकपिलोनामवेदवित् ॥ ६४ ॥ व्रतोपवासनिरतोदरिद्रःश्रोत्रियस्त
था ॥ भिक्षावृत्त्याचकुरुतेकुटुंबपरिपालनम् ॥६५॥ व्रतोपवासनियमैर्विष्णुमाराधयत्यसौ ॥ विष्णुंसंपूज्यविधिवद्दीपंबोधयतेसदा ॥ ६६ ॥ समादायचत
त्तैलंस्वगृहेपूज्यकेशवम् ॥ दीपंभक्त्याचपरयाबोधयेद्धरितुष्टये ॥६७॥ एवंप्रवर्त्तमानस्यकपिलस्यमहात्मनः ॥ मार्जारस्तीक्ष्णदंष्ट्रस्तुमूषकान्भक्षयेत्सदा
॥६८॥ तत्रागच्छतिभक्ष्यार्थंमूषकानामहर्निशम् ॥ कृत्वाध्यानंसभक्ष्यार्थंनित्यंनारायणाग्रतः ॥६९॥ भक्षिताबहवस्तेनमूषकाद्विजवेश्मनि ॥ येयेतैलार्थ
मायांतिवर्त्यपाहरणायच॥७०॥तांस्तांस्तुभक्षयत्येवमूषकान्ध्यानतत्परः ॥ एवंप्रवर्तमानस्यकदाचित्कालपर्ययात् ॥७१॥ एकादश्यांसकपिलोब्राह्मणः
स्वगृहेशुचिः ॥ सोपवासःसपत्नीकःपूजयामासचाच्युतम् ॥ ७२ ॥ ततोजागरणंचक्रेस्तुतिनृत्यपरायणः ॥ अर्द्धरात्रेतुसंप्राप्तेनिद्रयामोहितोद्वि
जः ॥ ७३ ॥ मार्जारश्चागतस्तत्रतीक्ष्णदंष्ट्रोलघुक्रमः ॥ भक्षयामासनैवेद्यंगृहकोणेस्थितःसदा ॥ ७४ ॥ अद्राक्षीन्मूषिकांक्षुद्रांतैलपानार्थ
मागताम् ॥ मंदतेजसिदीपेतुवर्त्यपाहरणोचिताम् ॥७५॥ समुत्पत्यपदाक्रम्यतदासाबिलमाविशत् ॥ तस्याःपादेनवैवर्त्यादीपःसंबोधितोभृशम्॥७६॥
तैलपात्रंचनमितंसुप्रकाशोभवत्तदा ॥ ब्राह्मणोपिजजागारत्यक्त्वानिद्रांविमोहिनीम् ॥७७॥ मार्जारोपिचतांरात्रिमजाग्रच्चाखुभक्षकः ॥ ततःप्रभातेविमले
कृत्वानित्यक्रियांद्विजः ॥ ७८ ॥ ततश्चपारणंचक्रेविप्रोबंधुजनैःसह ॥ एवंप्रवर्त्तमानस्यकपिलस्यमहात्मनः ॥ ७९ ॥ बभूवुःपुत्रपौत्राश्चधनधान्यमनु
त्तमम् ॥ आरोग्यंपरमामृद्धिमवापमहतींश्रियम् ॥ ८० ॥ दीपव्रतप्रभावेनकपिलोमोक्षमागतः ॥ संभेद्यमंडलंपुण्यंसवितुःशशिनस्तथा ॥ ८१ ॥ दीपज्यो
तिःस्वरूपेणपरमात्मनियुक्तवान् ॥ मूषिकापिचकालेनममारबिलमध्यतः ॥ ८२ ॥ विमानवरमासाद्यविष्णुलोकंजगामसा ॥ मार्जारोपिचकालांतेमृतः

स्वर्गंजगामसः ॥ ८२ ॥ विमानवरमारुह्यदेवगंधर्वसेवितम् ॥ अप्सरोभिःपरिवृतोविद्याधरगणैर्युतः ॥ ८३ ॥ स्तूयमानोमहातेजाजयशब्दादिमंगलैः ॥ स्तूयमानःसर्वैनागैर्विष्णुलोकंजगामसः ॥ ८४ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ भुक्त्वाचविपुलान्भोगान्ततोराजाभवद्भुवि ॥८५॥ सुधर्मोनामधर्मात्मादेवब्राह्मणपूजकः ॥ रूपवान्सुभगश्चैवमहाबलपराक्रमः ॥ ८६ ॥ तस्यप्रियतमाभार्यासर्वलक्षणसंयुता ॥ भर्तृभक्तातथाशीलानाम्नासारूपसुंदरी ॥ ८७ ॥ सर्वासांचैवनारीणांमध्येसासुभगाभवत् ॥ पुत्राश्चबहवोजातास्तथादुहितरोघनाः ॥ ८८ ॥ एवंविहरतोस्तद्दंपत्योःप्रीतिपूर्वकम् ॥ आगतःकार्तिकोमासोहरिनेत्रावबोधकृत् ॥ ८९ ॥ तस्मिन्दीपाःप्रबोध्यंतेनारायणपरायणैः ॥ कृच्छ्रचांद्रायणादीनिव्रतानिनियमास्तथा ॥ ९० ॥ क्रियंतेविष्णुभक्तैश्चसंसारभयभीरुभिः ॥ अथप्रबोधिनींप्राप्यराजाराज्ञीमथाब्रवीत् ॥ ९१ ॥ भद्रेप्रबोधिनीपुण्याविष्णोर्नाभिसरोरुहे ॥ करिष्याम्यद्यपूजांचसोपवासोजितेंद्रियः ॥ ९२ ॥ स्नात्वाचपुष्करेतीर्थेपुंडरीकाक्षमच्युतम् ॥ पूजयिष्यामिदेवेशंलक्ष्म्यासहजनार्दनम् ॥ ९३ ॥ इतिसावांछितंश्रुत्वाभर्तुःप्रियहितेरता ॥ उवाचवचनंगुह्यंभर्त्तारंचारुहासिनी ॥ ९४ ॥ ॥ रूपसुंदर्युवाच ॥ ॥ ममापिहृदयेकामःसमुत्पन्नोनराधिप ॥ रूपसौंदर्यवांछाचहृदयेममवर्त्तते ॥ ९५ ॥ पुष्करंप्रथमंतीर्थंगंतुमिच्छेत्वयासह ॥ ततोराजातयासार्द्धमागतःपुष्करंतदा ॥ ९६ ॥ हस्त्यश्वरथवृंदैश्चसमागत्यपुरोहितैः ॥ ततःस्नात्वातथाध्यायन्तर्पयन्पितृदेवताः ॥ ९७ ॥ पूजयामासदेवेशंपुंडरीकाक्षमच्युतम् ॥ दीपमालाकुलेतत्रसर्वतःसुमनोहरे ॥ ९८ ॥ ददर्शलिखितंतत्रमार्जारंदेवतालये ॥ तंदृष्ट्वाप्राक्तनंकर्मजन्मस्मृत्वानृपस्तदा ॥ ९९ ॥ मुखपंकजमालोक्यप्रियायाःप्रजहासच ॥ ॥ रूपसुंदर्युवाच ॥ ममसन्मुखमालोक्यभर्तःकिंस्मितकारणम् ॥१००॥ कथयामासहृष्टात्माप्राक्तनंकर्मणःफलम् ॥ राजोवाच ॥ अहमासंपुरादेविमार्जारोब्राह्मणालये॥१०१॥ भक्षितामूषकास्तत्रमयाशतसहस्रशः ॥ततोनारायणस्याग्रेदीपःसंरक्षितोयतः ॥१०२॥ व्याजेनापिमयादेविप्राप्तंतत्कर्मणःफलम् ॥ विष्णुलोकमनुप्राप्यराज्यंप्राप्तंमयाधुना ॥ १०३ ॥ ॥ रूपसुंदर्युवाच ॥ ॥ ममापिस्मरणंजातंप्राक्तनस्यचजन्मनः ॥ मूषिकाचाहमप्यासंक्षुद्राब्राह्मणवेश्मनि ॥ १०४ ॥ कार्तिकेचप्रबोधिन्यांमंदीभूतेचदीपके ॥ वर्त्यग्राहरणार्थायनिर्गताहंतदाबिलात् ॥ १०५ ॥ दृष्ट्वानारायणंदेवंपूजितंकुसुमैस्तथा ॥ निद्राभिभूतांविप्रंचवार्त्तिःकृष्टामयातदा॥१०६॥उत्थितस्त्वंयदातत्र मांगृहीतुंकृतक्षणः॥दृष्ट्वात्वांचप्रणष्टाहंप्रविष्टाबिलमध्यतः॥१०७॥विशंत्याममपादेनदीपवर्त्तिर्विजृंभिता ॥ तैलपात्रंचनमितंतेनाहंसुखभागिनी॥१०८॥तन्मयाराजराजेंद्रदीपंचैवप्रकाशितम्॥इदानींचमयाप्राप्तंरूपलावण्यमुत्तमम् ॥ १०९ ॥ त्वंचभर्त्तातथाराज्यंपुत्राश्चैवंविधंसुखम् ॥ दीपप्रबोधनाज्जातंज्ञानमत्यर्थंतदुर्लभम् ॥ ११० ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनदीपव्रतमनुत्तमम् ॥ आवांहिपरयाभक्त्याकुर्वश्चैवविशेषतः ॥१११॥ त

देतत्कर्मणःप्राप्तंफलंराज्यादिसंपदः ॥ पूर्वजन्मस्मृतंचापिसर्वपापक्षयस्तथा ॥११०॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनविधिमंत्रादिपूर्वकम् ॥ दीपव्रतंकृतंपुंभिःपुण्यंचं
द्रार्कतारकम् ॥१११॥ इतिश्रुत्वावचोराजाचक्रेदीपव्रतंतदा ॥ प्रिययासहदेवर्षेसम्यक्श्रद्धासमन्वितः ॥ ११२॥ तस्मिंस्तुपुष्करेतीर्थेकृत्वादीपव्रतंतु
तौ ॥ अवापतुःपरांमुक्तिंदेवदानवदुर्लभाम् ॥११३॥ एतद्दीपस्यमाहात्म्यंयेशृण्वंतिनराभुवि ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताःप्रयांतिहरिमंदिरम् ॥११४॥ येचकु
र्वंतिपुरुषाःस्त्रियोवाभक्तितत्पराः ॥ तेसर्वेपापनिर्मुक्तायांतिब्रह्मसनातनम् ॥११५॥ दीपव्रतमिदंविद्वन्कथितंतेविमुक्तिदम् ॥ सर्वसौख्यप्रदंधन्यंमहाव्रत
मिदंतव ॥११६॥ नेत्ररोगाविनश्यंतियथापापप्रभावजाः ॥ आधयोव्याधयःसर्वेनश्यंतेहिकृतेक्षणात् ॥ ११७ ॥ नदारिद्र्यंनशोकंचनमोहोनचविभ्रमः ॥
गृहेलक्ष्मीःसमायातिजन्मजन्मनिवाडव ॥ ११८ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० उमापतिनारदसंवादेदीपव्रतमाहात्म्यंनामत्रिंशो
ध्यायः ॥ ३० ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ देवदेवजगन्नाथभक्तानामभयप्रद ॥ व्रतंब्रूहिमहादेवकृपांकृत्वाममोपरि ॥ १ ॥ ॥ श्रीमहादेवउ
वाच ॥ सार्वभौमःपुराह्यासीद्धरिश्चंद्रोमहीपतिः ॥ तस्यतुष्टोददद्ब्रह्मापुरींकामदुघांशुभाम् ॥ २ ॥ सर्वरत्नमयींदिव्यांबालार्कसदृशप्रभाम् ॥ तत्रस्थितो
महीपालोसप्तद्वीपांवसुंधराम् ॥ ३ ॥ पालयामासधर्मेणपितापुत्रमिवौरसम् ॥ प्रभूतधनधान्यस्तुपुत्रदौहित्रवान्नृपः ॥ ४ ॥ सपालयन्शुभंराज्यंपरंविस्म
यमागतः ॥ नतादृशमभूत्पूर्वंराज्यंकस्यहिकर्हिचित् ॥५॥ नचेदृशंनरैरन्यैर्विमानमधिरोहितम् ॥ कस्येदृक्कर्मणोव्युष्टिर्येनाहंसुरराडिव ॥ ६ ॥ इतिचिं
तापरोभूत्वाविमानवरमास्थितः ॥ ददर्शपार्थिववरोमेरुंशिखरिणांवरम् ॥ ७ ॥ तत्रास्तेचमहात्मासौद्वितीयइवभास्करः ॥ आसीनंपर्वतवरेशैलपट्टेहिर
ण्मये ॥ ८ ॥ सनत्कुमारंब्रह्मर्षिंज्ञानयोगपरायणम् ॥ दृष्ट्वाह्यवातरद्राजाप्रष्टुकामोथविस्मयम् ॥ ९ ॥ ववंदेचरणौहृष्टस्तेनापिसचनंदितः ॥ सुखोपविष्ट
स्तुनृपःपप्रच्छमुनिपुंगवम् ॥१०॥ भगवन्दुर्लभालोकेसंपच्चेयंयथामम ॥ कर्मणाकेनलभ्येतकश्चाहंपूर्वजन्मनि ॥११॥ तत्त्वंकथयमेसर्वमनुग्राह्योस्मिते
यदि ॥ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिपूर्ववृत्तस्यकारणम् ॥१२॥ येनकृत्वाविशेषेणतवचानुग्रहोभवत् ॥ त्वमासीःपूर्वजनुषिसुवै
श्यःसत्यवाक्शुचिः ॥१३॥ स्वंकर्मतेपरित्यक्तंततस्त्यक्तस्तुबांधवैः॥सत्वंवृत्तिपरिक्षीणोभार्ययानुगतस्तथा ॥१४॥ निर्गतःस्वजनांस्त्यक्त्वापरप्रेषणलि
प्सया ॥ नचप्रेषणदोह्यासीत्कालेदुर्भिक्षपीडितः ॥ १५ ॥ ततःकदाचिद्गहनेसरश्चोत्फुल्लपंकजम् ॥ दृष्ट्वातत्रकृतोभावोगृह्णीवःपंकजानिवै ॥ १६ ॥ ए
तावदुक्त्वापुष्पाणितान्यादायपदेपदे ॥ आस्थितौनगरींपुण्यांनाम्नावाराणसींशुभाम् ॥ १७ ॥ ततोविक्रयतःकश्चिन्नैवगृह्णातिपंकजम् ॥
तन्मठान्निर्गतःकश्चित्तत्रैवप्रांगणेस्थितः ॥ १८ ॥ तत्रस्थानेप्रविशताश्रुतोवादित्रनिस्वनः ॥ कस्मिंश्चश्रूयतेह्येषवादित्रस्यचनिस्वनः ॥ १९ ॥

इति पृष्टेतदातूर्यैतेनोक्तेप्रस्थितोंतरम् ॥ काशिराजस्तुविख्यातइंद्रद्युम्नस्तुपार्थिवः ॥ २० ॥ तस्यास्तिदुहिताख्यातानाम्नाचंद्रावतीसती ॥ उपोषिता महाभागाजयंतीमिष्टमंशुभाम् ॥ २१ ॥ तत्रागतोसौवैश्यस्तुयत्रातिष्ठतिसाशुभा ॥ संतुष्टचित्तःसतदाहर्षस्तत्रागतोमहान् ॥२२॥ तत्रस्थानेत्वयाहृष्टो देववैतानिकोविधिः ॥ आदित्यसहितोयत्रपूज्यतेभगवान्हरिः ॥ २३ ॥तद्भक्त्याचत्वयापत्न्यासहपुष्पार्चनंकृतम् ॥ शेषैस्तुप्रकरस्तत्रकृतःपुष्पम यस्तथा ॥ २४ ॥ तंदृष्ट्वाविस्मितासाहकेनेहाभ्यर्चनंकृतम् ॥ ज्ञात्वातत्कर्मतत्सर्वंकृतंसंरक्षणंतथा ॥ २५ ॥ ततस्तुष्टातुसातुभ्यंददौवित्तंबहुस्व यम् ॥ त्वयावित्तंनोगृहीतंभोजनायानुमंत्रितः ॥२६ ॥ नगृहीतंभोजनंचनचवित्तंत्वयातदा ॥ आदित्योविष्णुसंयुक्तःपूजितोसौयथाविधि ॥ २७ ॥ ततःप्रभातसमयेरक्षमाणस्तयासदा ॥ विश्रंभयित्वातान्सर्वान्निर्गतोसियथेच्छया ॥ २८ ॥ तदेतदन्यजनुषिसुकृतंचार्जितंत्वया ॥ पंचत्वंचत्वया प्राप्तंस्वीयकर्मानुयोगतः ॥२९॥ तेनपुण्येनमहताविमानमागमत्तदा ॥ तत्फलंभुज्यतेभूपपूर्वजन्मकृतंचयत् ॥ ॥ ३० ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ ॥ केनैवच विधानेनकस्मिन्मासेचसातिथिः ॥ कर्त्तव्यातन्ममाचक्ष्वअनुग्राह्योस्मितेयदि ॥ ३१ ॥ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ ॥ शृणुष्वावहितोराजन्कथ्यमा नंमयातव ॥ श्रावणस्यतुमासस्यकृष्णाष्टम्यांनराधिप ॥ ३२ ॥ रोहिणीयदिलभ्येतजयंतीनामसातिथिः ॥ भूयोभूयोमहाराजभवेज्जन्मनिकार णम् ॥ ३३ ॥ विधानमस्यावक्ष्यामियथोक्तंब्रह्मणामम ॥ यत्कृत्वामुक्तपापस्तुविष्णुलोकंप्रगच्छति ॥ ३४ ॥ उपोषितस्ततःकृत्वास्नानंकृष्णतिलैः सह ॥ स्थापयेदव्रणंकुभंपंचरत्नसमन्वितम् ॥ ३५ ॥ वज्रमौक्तिकवैडूर्यपुष्परागेंद्रनीलकम् ॥ पंचरत्नंप्रशस्तंतुइतिकात्यायनोब्रवीत् ॥ ३६ ॥ तस्यो परिन्यसेत्पात्रंसौवर्णलक्षणान्वितम् ॥ सौवर्णांविन्यसेत्तत्रयशोदांनंदगेहिनीम् ॥ ३७ ॥ ददमानांतुपुत्रस्यस्तनंवैविस्मिताननाम् ॥ पिबमानंस्तनंमातु रपरंपाणिनास्पृशत् ॥ ३८ ॥ आलोक्यमातरंप्रेम्णासुखयंतंमुहुर्मुहुः ॥ सौवर्णंकारयेद्देवंयावच्छक्तिश्चविद्यते ॥ ३९ ॥ द्विनिष्कमात्रंकर्तव्यंयदिश क्तिश्चविद्यते ॥ त्रिलोहेनैवकर्तव्यंसौवर्णेनाथवापुनः ॥ ४० ॥ तद्वच्चरोहिणींकुर्यात्सौवर्णींराजतःशशी ॥ अंगुष्ठमात्रस्तुशशीरोहिणीचतुरंगुला ॥ ४१ ॥ कर्णयोःकुंडलेदद्यात्कंठाभरणकंगले ॥ एवंकृत्वातुगोविंदंमात्रासार्द्धंजगत्पतिम् ॥ ४२ ॥ क्षीरादिस्नपनंकृत्वाचंदनेनानुलेपयेत् ॥ श्वेतवस्त्रयुगच्छ न्नंपुष्पमालोपशोभितम् ॥ ४३ ॥ नैवेद्यैर्विविधैर्भक्ष्यैःफलैर्नानाविधैरपि ॥ दीपंचकारयेत्तत्रपुष्पमंडपशोभितम् ॥ ४४ ॥ गीतंनृत्यंचवाद्यंचकारयेद्भ क्तिमान्बुधैः ॥ एवंकृत्वाविधानंतुयथाविभवसारतः ॥ गुरुंसंपूजयेत्पश्चात्पूजांतत्रसमापयेत् ॥ ४५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे०उत्त०उमापति नारदसंवादेजन्माष्टमीव्रतंनामएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ दृष्ट्वाशतक्रतुंसिद्धंसमाप्तवरदक्षिणम् ॥ मघवाजातसं

कल्पःपर्यपृच्छद्बृहस्पतिम् ॥ १ ॥ भगवन्केनदानेनसर्वतःसुखमेधते ॥ यदक्षयंमहार्थंचतन्मेब्रूहिमहातपः ॥ २ ॥ एवमिंद्रेणचोक्तोसौदेवदेवःपुरोहितः॥ प्रहस्यतंमहाप्राज्ञोबृहस्पतिरुवाचह ॥ ३ ॥ हिरण्यदानंगोदानंभूमिदानंचवासव ॥ एतत्प्रयच्छमानस्तुसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ४ ॥ सुवर्णंरजतंवस्त्रं मणिरत्नंचवासव ॥ सर्वमेवभवेद्दत्तंवसुधांयःप्रयच्छति ॥ ५ ॥ फालकृष्टांमहींदत्वासबीजांसस्यमालिनीम् ॥ यावत्सूर्यकृतालोकस्तावत्स्वर्गेमहीयते ॥ ॥ ६ ॥ यत्किंचित्कुरुतेपापंपुरुषोवृत्तिकर्षितः ॥ अपिगोचर्ममात्रेणभूमिदानेनशुध्यति ॥७॥ दशहस्तेनदंडोत्रत्रिंशद्दंडानिवर्तनम् ॥ दशतान्येवगोचर्म्म ब्रह्मगोचर्मलक्षणम् ॥ ८ ॥ सवृषंगोसहस्रंतुयत्रातिष्ठत्ययंत्रितम् ॥ बालवत्सप्रसूतानांतद्गोचर्मइतिस्मृतम् ॥ ९ ॥ विप्रायदद्याच्चगुणान्वितायतपोयुतायप्र जितेंद्रियाय ॥ यावन्महीतिष्ठतिसागरांतातावत्फलंतस्यभवेदनंतम् ॥ १० ॥ ॥ यथाप्सुपतितः शक्रतैलबिंदुःप्रसर्पति ॥ एवंभूमिकृतंदानंसस्येसस्ये प्रसर्पति ॥ ११ ॥ यथाबीजानिरोहंतिप्रकीर्णानिमहीतले ॥ एवंकामान्प्ररोहंतिभूमिदानसमन्विताः ॥ १२ ॥ अन्नदाःसुखिनोनित्यंवस्त्रदोरूपवान्भवेत् ॥ सनरःसर्वदोभूयोयोददातिवसुंधराम् ॥ १३ ॥ यथागौर्भरतेवत्संक्षीरमुत्सृज्यक्षीरिणी ॥ एवंदत्तासहस्राक्षभूमिर्भरतिभूमिदम् ॥ १४ ॥ शंखोभद्रास नंछत्रंवराश्ववरवारणाः ॥ भूमिदानस्यपुण्यस्यफलंस्वर्गःपुरंदर ॥ १५ ॥ आदित्योवरुणोवह्निर्ब्रह्मासोमोहुताशनः ॥ शूलपाणिश्चभगवानभिनं दंतिभूमिदम् ॥ १६ ॥ आस्फोटयंतिपितरोवर्णयंतिपितामहाः ॥ भूमिदाताकुलेजातःसनस्त्राताभविष्यति ॥ १७ ॥ त्रीण्याहुरतिदानानिगावःपृथ्वी सरस्वती ॥ नरकादुद्धरंत्येतेजपवापनदोहनात् ॥ १८ ॥ दुर्गतिंतारयंत्येतेविद्वद्भिर्विप्रधारणैः ॥ प्रावृतावस्त्रदायांतिनग्नायांतित्ववस्त्रदाः ॥ १९ ॥ तृप्तायांत्यन्नदातारःक्षुधितायांत्यनन्नदाः ॥ कांक्षंतिपितरःसर्वेनरकाद्भयभीरवः ॥ २० ॥ गयांयास्यतियःपुत्रःसनस्त्राताभविष्यति ॥ एष्टव्याबहवः पुत्रायद्येकोपिगयांव्रजेत् ॥ २१ ॥ यजेतवाश्वमेधेननीलंवावृषमुत्सृजेत् ॥ लोहितोयस्तुवर्णेनपुच्छेग्रेयस्तुपांडुरः ॥ २२ ॥ श्वेतःखुरविषाणाभ्यां सनीलोवृषउच्यते ॥ नीलःपांडुरलांगूलस्तोयमुद्धरतेतुयः ॥२३॥ षष्टिंवर्षसहस्राणिपितरस्तेनतर्पिताः ॥ यच्चशृंगगतंपंकंकुलंतिष्ठतिचोद्धृतम् ॥ २४ ॥ पितरस्तस्यचाश्नंतिसोमलोकंमहाद्युतिम् ॥ आसीद्राज्ञोदिलीपस्यनृगस्यनहुषस्यच ॥ २५ ॥ अन्येषांतुनरेंद्राणांपुनरन्योनगच्छति ॥ बहुभिर्व सुधादत्ताराजभिःसगरादिभिः ॥ २६ ॥ यस्ययस्ययदाभूमिस्तस्यतस्यतदाफलम् ॥ ब्रह्मघ्नोवाथस्त्रीहंताबालघ्नःपतितोथवा ॥ २७ ॥ गवांशतसह स्राणिहंतातत्तस्यदुःष्कृतम् ॥ स्वदत्तांपरदत्तांवायोहरेत्तुवसुंधराम् ॥ २८ ॥ सचविष्ठाकृमिर्भूत्वापितृभिःसहपच्यते ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिस्वर्गेतिष्ठतिभू

१ सदस्पतिं–इ० पा० । २ मुखेपुच्छेचपांडुरः–इ० पा० ।

मिदः ॥ २९ ॥ प्रहर्ताचानुमंताचतावद्वैनरकंव्रजेत् ॥ भूमिदाद्भूमिहर्तुश्चनापरःपुण्यपापवान् ॥ ३० ॥ उर्द्ध्वाधस्तौचतिष्ठेतेयावदाभूतसंप्लवम् ॥ ३१ ॥ अग्नेरपत्यंप्रथमंसुवर्णंभूर्वैष्णवीसूर्यसुतास्तुगावः ॥ तेषामनंतंफलमश्नुवीतयःकांचनंगांचमहींचदद्यात् ॥ ३२ ॥ भूमिंयःप्रतिगृह्णातियश्चभूमिंप्रयच्छति ॥ उभौतौपुण्यकर्माणौनियतौस्वर्गगामिनौ ॥ ३३ ॥ अन्यायेनहृताभूमिर्यैर्नरैरपहारिता ॥ हरंतोहारयंतश्चहन्युस्तेसप्तमंकुलम् ॥ ३४ ॥ हरेद्धारयतेयस्तुमंदबुद्धिस्तमोवृतः ॥ सबद्धोवारुणैःपाशैस्तिर्यग्योयोनिषुजायते ॥ ३५ ॥ अश्रुभिःपतितैस्तेषांदानानामवकीर्त्तनम् ॥ ब्राह्मणस्यहृतेक्षेत्रेहतंत्रिपुरुषंकुलम् ॥ ३६ ॥ वापीकूपसहस्रेणअश्वमेधशतेनच ॥ गवांकोटिप्रदानेनभूमिहर्तानशुद्ध्यति ॥ ३७ ॥ कृतंदत्तंतपोधर्तिर्यत्किचिद्धर्मसंस्थितम् ॥ अर्द्धांगुलस्यसीमायाहरणेनप्रणश्यति ॥ ३८ ॥ गोतीर्थंग्रामरथ्यांचश्मशानंग्राममेवच ॥ संपीड्यनरकंयातियावदाभूतसंप्लवम् ॥ ३९ ॥ पंचकन्यानृतेहंतिदशहंतिगवानृते ॥ शतमश्वानृतेहंतिसहस्रंपुरुषानृते ॥ ४० ॥ हंतिजातानजातांश्चहिरण्यार्थेनृतंवदन्॥सर्वंभूम्यनृतेहंतिमास्मभूम्यनृतंवद॥४१॥ ब्रह्मस्वेनोरतिंकुर्यात्प्राणैःकंठगतैरपि ॥ अग्निदग्धाःप्ररोहंतिब्रह्मदग्धोनरोहति ॥४२॥ अग्निदग्धाःप्ररोहंतिसूर्यदग्धास्तथैवच ॥ राजदंडहताश्चैवब्रह्मशापहताहताः ॥४३॥ ब्रह्मस्वेनचपुष्टानिअंगानिचमुहुर्मुहुः ॥ कार्यकालेविशीर्यंतेसिकताभित्तियथा ॥ ४४ ॥ ब्रह्मस्वहरणंकुर्वन्नरोयातीहरौरवम् ॥ नविषंविषमित्याहुर्ब्रह्मस्वंविषमुच्यते ॥४५॥ विषमेकाकिनंहंतिब्रह्मस्वंपुत्रपौत्रिकम् ॥ लोहचूर्णंचाश्मचूर्णंविषंसंजरयेन्नरः ॥ ४६ ॥ ब्रह्मस्वंत्रिषुलोकेषुकःपुमान्जरयिष्यति ॥ ब्रह्मस्वेनतुयत्सौख्यंदेवस्वेनतुयारतिः ॥ ४७ ॥ तद्धनंकुलनाशायभवत्यात्मविनाशनम् ॥ ब्रह्मस्वंब्रह्महत्याचदरिद्रस्यतुयद्धनम् ॥ ४८ ॥ गुरुमित्रहिरण्यंचस्वर्गस्थमपिपीडयेत् ॥ श्रोत्रियायकुलीनायदरिद्रायचवासव ॥ ४९ ॥ संतुष्टायविनीतायसर्वस्वसहितायच ॥ वेदाभ्यासतपोज्ञानेंद्रियसंयमशालिने ॥ ५० ॥ ईदृशायसुरश्रेष्ठयद्दत्तंहितदक्षयम् ॥ आमपात्रेयथान्यस्तंक्षीरंदधिघृतंमधु ॥ ५१ ॥ भिनत्तिपात्रंदौर्बल्यान्नचपात्रंविनश्यति ॥ एवंगांचहिरण्यंचवस्त्रमन्नंमहींतिलान् ॥५२॥ अविद्वान्प्रतिगृह्णातिभस्मीभवतिकाष्ठवत् ॥ यस्तडागंनवंकुर्यात्पुराणंवापिखानयेत् ॥ ५३ ॥ सर्वंकुलंसमुद्धृत्यस्वर्गलोकेमहीयते ॥ वापीकूपतडागानिउद्यानप्रभवानिच ॥ ५४ ॥ पुनर्नीतानिसंस्कारंददतेमौक्तिकंफलम् ॥ निदाघकालेपानीयंयस्यतिष्ठतिवासव ॥५५॥ सदुर्गंविषमंकृच्छ्रंनकदाचिदवाप्नुयात् ॥ एकाहंतुस्थितंतोयंपृथिव्यांदेवसत्तम ॥ ५६ ॥ कुलानितारयेत्तस्यसप्तसप्तपरानपि ॥ दीपालोकप्रदानेनवपुष्मान्सभवेन्नरः ॥ ५७ ॥दक्षिणायाःप्रदानेनस्मृतिंमेधांचविंदति॥ कृत्वापिपातकंकर्मयोदद्यादनुसंधिने ॥ ५८ ॥ ब्राह्मणायविशेषेणनसपापैर्हिलिप्यते ॥ भूमेर्गावस्तथादासःप्रसह्यप्रहृतायदा ॥५९॥ ननिवेदयतेयस्तुत

१ इदमर्धं पंचनददेशीयपुस्तके ।

माहुर्ब्रह्मघातकम् ॥ उपस्थितेविवाहेचयज्ञेदानेचवासव॥६०॥मोहाच्चरतिविघ्नंयःसमृतोजायतेकृमिः ॥ धनंफलतिदानेनजीवितंजीवरक्षणात्॥६१॥रूपमैश्वर्यमारोग्यमहिंसाफलमश्नुते ॥ फलमूलाशनात्पूजांस्वर्गःसत्येनलभ्यते ॥ ६२ ॥ प्रायोपवेशनाद्राज्यंसर्वत्रसुखमश्नुते ॥ सुखाढ्यःशक्रदीक्षायांसुगामीच तृणाशनः ॥६३॥ रूपीत्रिषवणस्नायीवायुंपीत्वाक्रतुंलभेत् ॥ नित्यस्नायीभवेद्दक्षःसंध्यावेदजपान्वितः॥६४॥अहिंस्रोयातिवैराज्यंनाकपृष्ठमनाशकम् ॥ अग्निप्रवेशीनियतंब्रह्मलोकेमहीयते॥६५॥रसानांप्रतिसंहारेपशून्पुत्रांश्चविंदति ॥ नाकेचिरंसवसातिउपवासीचयोभवेत्॥६६॥सततंभूमिशायीयःसलभेदीप्सितांगतिम्॥वीरासनंवीरशय्यंवीरस्थानमुपासतः॥६७॥अक्षयास्तस्यलोकाःस्युःसर्वकामगमास्तथा॥उपवासंचदीक्षांचअभिषेकंचवासव॥६८॥कृत्वाद्वादशवर्षाणिवीरस्थानाद्विशिष्यते॥पावनंचरतेधर्मस्वर्गलोकेमहीयते॥६९॥बृहस्पतिमतंपुण्यंयेपठंतिद्विजोत्तमाः॥तेषांचत्वारिवर्द्धंतेआयुर्विद्यायशोबलम् ७० नारदउवाच॥इतींद्रायबृहस्पतिप्रणीतंधर्मशास्त्रकम्॥मह्यंभक्तायसंप्रोक्तंमहेशेनाखिलंनृप ॥७१॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० उमापतिनारदसंवादेधर्मकथनेद्वात्रिंशोऽध्यायः॥३२॥ नारदउवाच ॥ शनिपीडाकथंयातितन्मेवदसुरोत्तम॥त्वन्मुखाच्छ्रूयतेयद्वैतेनजंतुःप्रमुच्यते ॥१॥महादेवउवाच ॥ देवर्षेशृणुवृत्तांतंतेनमुच्येतबंधनात् ॥ ग्रहाणांग्रहराजोयंसौरिःसर्वमहेश्वरः ॥ २ ॥ अयंतुदेवोविख्यातःकालरूपीमहाग्रहः ॥ जटिलोवज्ररोमाचदानवानांभयंकरः ॥ ३ ॥ तस्याख्यानंचलोकेस्मिन्प्रथितंनास्तिवैप्रभो ॥ मयागुप्तंविशेषेणनोक्तंहिकस्यचित्कदा ॥ ४ ॥ रघुवंशेतिविख्यातोराजादशरथःपुरा ॥ चक्रवर्तीमहावीरःसप्तद्वीपाधिपोभवत् ॥ ५ ॥ कृत्तिकांतेशनिंज्ञात्वादैवज्ञैर्ज्ञापितोहिसः ॥ रोहिणींभेदयित्वाचशनिर्यास्यतिसांप्रतम् ॥ ६ ॥ शाकटंभेदमत्युग्रंसुरासुरभयंकरम् ॥ द्वादशाब्दंतुदुर्भिक्षंभविष्यतिसुदारुणम् ॥ ७ ॥ एतच्छ्रुत्वाततोवाक्यंमंत्रिभिःसहपार्थिवः ॥ मंत्रयामासकिमिदंभयंकरमुपस्थितम् ॥ ८ ॥ आकुलंचजगद्दृष्ट्वापौरजानपदादिकम् ॥ ब्रुवंतिसर्वतोलोकाःक्षयएषसमागतः ॥९॥ देशाःसनगराग्रामाभयभीताःसमंततः ॥ पप्रच्छप्रयतोराजावसिष्ठप्रमुखान्द्विजान् ॥ १० ॥ संविधानंकिमत्रास्तिब्रूतमांहिद्विजोत्तमाः ॥ ११ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ प्राजापत्यमृक्षमिदंतस्मिन्भिन्नेकुतःप्रजाः ॥ अयंयोगेह्यसाध्यस्तुब्रह्मशक्रादिभिस्तथा ॥ १२ ॥ इतिसंचिंत्यमनसासाहसंपरमंमहत् ॥ समादायधनुर्दिव्यंदिव्यायुधसमन्वितम् ॥ १३ ॥ रथमारुह्यवेगेनगतोनक्षत्रमंडलम् ॥ सपादंयोजनंलक्षंसूर्यस्योपरिसंस्थितम् ॥ १४ ॥ रोहिणीपृष्ठमास्थायराजादशरथःपुरा ॥ रथेतुकांचनेदिव्येमणिरत्नविभूषिते ॥ १५ ॥ हंसवर्णहयैर्युक्तेमहाकेतुसमुच्छ्रये ॥ दीप्यमानोमहारत्नैःकिरीटमुकुटोज्ज्वलः ॥ १६ ॥ बभ्राजसतदाकाशेद्वितीयइवभास्करः ॥ आकर्णपूर्णचापेतुसंहारास्त्रंन्ययोजयत् ॥ १७ ॥ संहारास्त्रंशनिर्दृष्ट्वासुरासुरभयंकरम् ॥ हसित्वातद्भयात्सौरिरिदंवचनमब्रवीत् ॥ १८ ॥

॥ शनिरुवाच ॥ ॥ पौरुषंतवराजेंद्रपरंरिपुभयंकरम् ॥ देवासुरमनुष्याश्चसिद्धविद्याधरोरगाः ॥ १९ ॥ मयाविलोकिताराजन्भस्मसाच्चभवंतिते ॥ तुष्टोहंतवराजेंद्रतपसापौरुषेणच ॥ वरंब्रूहिप्रदास्यामिमनसायत्किमिच्छसि ॥ २० ॥ ॥ दशरथउवाच ॥ ॥ रोहिणींभेदयित्वातुनगंतव्यंकदाचन ॥ सरितःसागरायावत्यावच्चंद्रार्कमेदिनी ॥ २१ ॥ याचितंतुमयासौरेनान्यमिच्छामितेवरम् ॥ एवमस्तुशनिःप्राहवरंदत्त्वातुशाश्वतम् ॥ २२ ॥ पुनरेवाब्रवीत्तुष्टोवरंवरयसुव्रत ॥ प्रार्थयामासहृष्टात्मावरमन्यंशनेस्तदा॥२३॥नभेत्तव्यंहिशकटंत्वयाभास्करनंदन ॥ द्वादशाब्दंतुदुर्भिक्षंनकर्तव्यंकदाचन ॥२४॥ ॥ शनिरुवाच ॥ ॥ द्वादशाब्दंतुदुर्भिक्षंनकदाचिद्भविष्यति ॥ कीर्तिरेषात्वदीयाचत्रैलोक्येविचरिष्यति ॥ २५ ॥ वरद्वयंतुसंप्राप्यहृष्टरोमाचपार्थिवः ॥ रथोपरिधनुर्मुक्त्वाभूत्वाचैवकृताञ्जलिः ॥ २६ ॥ ध्यात्वासरस्वतींदेवींगणनाथंविनायकम् ॥ राजादशरथःस्तोत्रंसौरेरिदमथाब्रवीत् ॥ २७ ॥ ॥ दशरथउवाच ॥ ॥ नमःकृष्णायनीलायशितिकंठनिभायच ॥ नमःकालाग्निरूपायकृतांतायचवैनमः ॥ २८ ॥ नमोनिर्मांसदेहायदीर्घश्मश्रुजटायच ॥ नमोविशालनेत्रायशुष्कोदरभयाकृते ॥ २९ ॥ नमःपुष्कलगात्रायस्थूलरोम्णेथवैनमः ॥ नमोदीर्घायशुष्कायकालदंष्ट्रनमोस्तुते ॥ ३० ॥ नमस्तेकोटराक्षायदुर्निरीक्ष्यायवैनमः ॥ नमोघोरायरौद्रायभीषणायकपालिने[1] ॥ ३१ ॥ नमस्तेसर्वभक्षायवलीमुखनमोस्तुते ॥ सूर्यपुत्रनमस्तेस्तुभास्करेभयदायच ॥ ३२ ॥ अधोदृष्टेनमस्तेस्तुसंवर्तकनमोस्तुते ॥ नमोमंदगतेतुभ्यंनिस्त्रिंशायनमोस्तुते ॥३३॥ तपसादग्धदेहायनित्यंयोगरतायच ॥ नमोनित्यंक्षुधार्तायअतृप्तायचवैनमः ॥ ३४ ॥ ज्ञानचक्षुर्नमस्तेस्तुकश्यपात्मजसूनवे ॥ तुष्टोददासिवैराज्यंरुष्टोहरसितत्क्षणात् ॥ ३५ ॥ देवासुरमनुष्याश्चसिद्धविद्याधरोरगाः॥ त्वयाविलोकिताःसर्वेनाशंयांतिसमूलतः ॥ ३६ ॥ प्रसादंकुरुमेदेववराहोंहमुपागतः ॥ एवंस्तुतस्तदासौरिर्ग्रहराजोमहाबलः ॥ ३७ ॥ अब्रवीच्चपुनर्वाक्यंहृष्टरोमातुभास्करिः ॥ तुष्टोहंतवराजेंद्रस्तवेनानेनसुव्रत ॥ वरंब्रूहिप्रदास्यामिस्वेच्छयारघुनंदन ॥ ३८ ॥ ॥ दशरथउवाच ॥ अद्यप्रभृतितेसौरेपीडाकार्यानकस्यचित् ॥ देवासुरमनुष्याणांपशुपक्षिसरीसृपाम् ॥ ३९ ॥ ॥ शनिरुवाच ॥ ॥ गृह्णंतीतिग्रहाःसर्वेग्रहाःपीडाकराःस्मृताः ॥ अदेयंयाचितंराजन्किंचिद्युक्तंवदाम्यहम् ॥ ४० ॥ त्वयाप्रोक्तमिदंस्तोत्रंयःपठिष्यतिमानवः ॥ एककालंद्विकालंवापीडामुक्तोभवेत्क्षणात् ॥ ४१ ॥ देवासुरमनुष्याणांसिद्धविद्याधरक्षसाम् ॥ मृत्युंमृत्युगतोदद्यांजन्मन्यंतेचतुर्थके ॥ ४२ ॥ यःपुनःश्रद्धयायुक्तःशुचिर्भूत्वासमाहितः ॥ शमीपत्रैःसमभ्यर्च्यप्रतिमांलोहजांमम[2] ॥ ४३ ॥ माषौदनतिलैर्मिश्रंदद्याल्लोहंचदक्षिणाम् ॥ कृष्णांगांवृषभंवापियोवैदद्याद्द्विजातये ॥ ४४ ॥ मद्दिनेतुविशेषेणस्तोत्रेणाने

१ कपालिने—इ० पा० । २ शुभाम्—इ० पा० ।

नपूजयेत् ॥ पूजयित्वाजपेत्स्तोत्रंभूत्वाचैवकृतांजलिः ॥ ४५ ॥ तस्यपीडानचैवाहंकरिष्यामिकदाचन ॥ गोचरेजन्मलग्नेवादशास्वंतर्दशासुच ॥ ४६ ॥ रक्षामिसततंतस्यपीडांचापिग्रहस्यच ॥ अनेनैवविधानेनपीडामुक्तंजगद्भवेत् ॥ ४७ ॥ एवंयुक्त्यामयादत्तोवरस्तेरघुनंदन ॥ वरत्रयंतुसंप्राप्यराजा दशरथस्तदा ॥ ४८ ॥ मेनेकृतार्थमात्मानंनमस्कृत्यशनैश्वरम् ॥ शनिनाचाभ्यनुज्ञातोरथमारुह्यवेगवान् ॥ ४९ ॥ स्वस्थानंगतवान्राजाप्रातःश्रेयो भवत्तदा ॥ यइदंप्रातरुत्थायशनिवारेस्तवंपठेत् ॥५०॥ पठ्यमानमिदंस्तोत्रंश्रद्धयायःशृणोतिच ॥ नरःसमुच्यतेपापात्स्वर्गलोकेमहीयते ॥ ५१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्त० उमापतिनारदसंवाददशरथकृतशनिस्तोत्रंनामत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ त्रिस्पृशाख्यंव्रतंब्रूहिसर्वेश्वरविशेषतः ॥ यच्छ्रुत्वामुच्यतेलोकःकर्मबंधनतःक्षणात् ॥ १ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ सर्वपापौघशमनंमहादुःखविना शनम् ॥ शृणुकृष्णावतारंत्वंत्रिस्पृशाख्यंमहाव्रतम् ॥ २ ॥ कामदंसस्पृहाणांतुनिस्पृहाणांतुमोक्षदम् ॥ त्रिस्पृशाख्यंव्रतंविप्रशृणुष्वगदतोमम ॥ ३ ॥ प्रत्यक्षमर्चितस्तेनकलिकालेचकेशवः ॥ त्रिस्पृशाकीर्तनंनित्यंयःकरोतिमहामुने ॥ ४ ॥ नपुरश्चरणेचीर्णेसर्वपापक्षयोभवेत् ॥ त्रिस्पृशा नाममात्रेणक्षीयतेनात्रसंशयः ॥ ५ ॥ नागमैर्नपुराणाद्यैर्नमखैस्तीर्थकोटिभिः ॥ बहुभिर्व्रतसंघैश्चपूजितैस्त्रिदशैरपि ॥ ६ ॥ मोक्षोभवतिविप्रेन्द्र त्रिस्पृशानकृतायदि ॥ मोक्षार्थंदेवदेवेनदृष्टावैवैष्णवीतिथिः ॥ ७ ॥ द्विजानांदुर्विदंसांख्यंकलिकालेविशेषतः ॥ अनिग्रहश्चेंद्रियाणांस्थि रत्वंमनसोनहि ॥ ८ ॥ विषयैर्विप्रयुक्तानांध्यानधारणवर्जिनाम् ॥ कामभोगप्रसक्तानांत्रिस्पृशामोक्षदायिनी ॥ ९ ॥ मह्यंचैवपुराप्रोक्ताचतुर्व क्त्रस्यसागरे ॥ क्षीरोदेप्रगतानांतुमत्स्यरूपेणचक्रिणा ॥ १० ॥ त्रिस्पृशांयेकरिष्यंतिविषयैरपिसंयुताः ॥ तेषामपिमयादत्तोमोक्षःसांख्यविव र्जिनाम् ॥ ११ ॥ कामभोगप्रसक्तानांत्रिस्पृशामोक्षदायिनी ॥ बहुभिर्मुनिसंघैश्चकृतेयंचमहामुने ॥ १२ ॥ कार्त्तिकेशुक्लपक्षेतुत्रिस्पृशाजायते यदि ॥ सोमेनसोमजेनापिपापकोटिविनाशिनी ॥ १३ ॥ यस्याउपोषणकृतोहत्यायुक्तमहेशितुः ॥ हस्ताद्ब्रह्मकपालंतुतत्क्षणात्पतितंभुवि ॥ १४ ॥ कलिकल्मषकोट्यौघैर्मुक्तादेवीत्रिमार्गगा ॥ उपदेशान्माधवस्यत्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ १५ ॥ हत्याष्टौबाहुवीर्यस्यपूर्वंजातामहामुने ॥ गताभृगूपदेशेन त्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ १६ ॥ शतायुधेनविप्रेंद्रनिहतोब्राह्मणोवने ॥ ब्रह्महत्याविनिर्मुक्तःत्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ १७ ॥ जीवोपदेशाच्छक्रस्यहत्या नमुचिसंभवा ॥ विनष्टामुनिमुख्येन्द्रत्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ १८ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानित्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ विलयंयांतिविप्रेंद्रपापेष्वन्येषुकाक था ॥ १९ ॥ नप्रयागेनकाश्यांतुगोमत्यांकृष्णसंनिधौ ॥ मोक्षोभवतिविप्रेंद्रत्रिस्पृशायदिनोकृता ॥ २० ॥ मरणाच्चप्रयागेतुगोमत्यांकृष्णसन्निधौ ॥

स्नानमात्रेणगोमत्यांमुक्तिर्भवातिशाश्वती ॥ २१ ॥ गृहेपिजायतेमुक्तिस्त्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ विषयेवर्त्तमानस्यकामभोगान्वितस्यच ॥ २२ ॥ निवृत्त विषयस्यापिमुक्तिःसांख्येनदुर्लभा ॥ तस्मात्कुरुष्वविप्रेंद्रत्रिस्पृशांमोक्षदायिनीम् ॥ २३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कीदृशंततसुरश्रेष्ठत्रिस्पृशा ख्यंमहाव्रतम् ॥ मुक्तिदंयद्द्विजातीनांत्वयाप्रोक्तंममाधुना ॥ २४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ जाह्नव्यैसापुराविप्रत्रिस्पृशामाधवेनतु ॥ प्राचीसरस्वती तीरेकथितात्वनुकंपया ॥ २५ ॥ ॥ जाह्नव्युवाच ॥ ॥ कलिकल्मषकोटचौघैर्ब्रह्महत्यादिकैर्युताः ॥ कलिकालेहृषीकेशस्नानंकुर्वंतिमज्जले ॥ २६ ॥ तेषांपापशतैर्दोषैर्देहोमेकलुषीकृतः ॥ कथंयास्यतिमेदेवपातकंगरुडध्वज ॥ २७ ॥ ॥ प्राचीमाधवउवाच ॥ ॥ कथयामिनसंदेहोमापुत्रिरोदनंकुरु ॥ श्यामोवटस्तुमेस्थानंप्राचीदेवीममाग्रतः ॥ २८ ॥ वहतेब्रह्मतनयादृष्ट्वाग्रेचसुरेश्वरीम् ॥ स्नानंकुरुष्वनित्यंत्वंत्वत्रपूताभविष्यसि ॥२९ ॥ यत्रब्रह्मसुताप्रा चीतत्राहंनात्रसंशयः ॥ तीर्थकोटिशतैर्युक्तःसुरैःसहवसाम्यहम् ॥ ३० ॥ पवित्रंमत्प्रियंस्थानंहत्याकोटिविनाशनम् ॥ संतुष्टेनमयादत्तंयस्मात्प्राणाधिका सिमे ॥ ३१ ॥ तीर्थकोटिसहस्राणिनित्यंतिष्ठंतिजाह्नवि ॥ प्राचीसरस्वतीतोयेसर्वेदेवममाज्ञया ॥ ३२ ॥ ब्रह्मवधात्सुरापानात्गोवधाद्वृषलीवधात् ॥ ब्र ह्मस्वहरणादेवमातापित्रोस्त्वपूजनात् ॥ ३३ ॥ चक्रियानाद्गुरुद्रोहादभक्ष्यस्यचभक्षणात् ॥ सर्वपापस्यकरणात्प्राचीब्रह्मसुतासुते ॥ ३४ ॥ व्यपो हयतिपापानिसकृत्स्नानेनमेग्रतः ॥ कुरुस्नानंसरिच्छ्रेष्ठेविपापात्वंभविष्यसि ॥ ३५ ॥ ॥ जाह्नव्युवाच ॥ ॥ नाहंशक्नोमिदेवेशआगंतुंनित्यमेवहि ॥ कथंनश्यंतिपापानिकथयस्वेहमाधव ॥ ३६ ॥ ॥ प्राचीमाधवउवाच ॥ ॥ नशक्नोषियदागंतुंनित्यमेवहिजाह्नवि ॥ तदान्यत्संप्रवक्ष्यामियस्मान्मत्पा दसंभवा ॥ ३७ ॥ सरस्वत्यधिकायाचतीर्थकोटिशताधिका ॥ मखकोटचधिकावापिव्रतदानाधिकाचया ॥ ३८ ॥ जपहोमाधिकायाचचतुर्वर्गफलप्रदा ॥ सांख्ययोगाधिकायाचत्रिस्पृशाक्रियतांशुभा ॥ ३९ ॥ यस्मिन्मासेसमायातिसिताचयदिवासिता ॥ कर्तव्यासासरिच्छ्रेष्ठेकृतेपापात्प्रमुच्यते ॥ ४० ॥ ॥ जाह्नव्युवाच ॥ ॥ कीदृशीत्रिस्पृशादेवममाख्याहिसुमाधव ॥ ईदृशोमहिमायस्यास्त्वयाप्रोक्तोममाधुना ॥ ४१ ॥ दशम्येकादशीभद्रादिनैकस्मिन्यदाभवे त् ॥ त्रिस्पृशासाभवेद्देववान्यथावदमेप्रभो ॥ ४२ ॥ ॥ कृष्णउवाच ॥ ॥ आसुरीत्रिस्पृशादेवीयात्वयापरिकीर्तिता ॥ वर्जनीयाप्रयत्नेनवृत्तिहीनोयथाप तिः ॥ ४३ ॥ असुराणांतुसाप्रोक्ताआयुर्बलविनाशिनी ॥ वर्जनीयाप्रयत्नेनयथानारीरजस्वला ॥ ४४ ॥ स्वजातिंचपरित्यज्ययागताधमजातिषु ॥ सैवत्या ज्यंविशेषेणदशमीयुक्तंहिमदिनम् ॥ ४५ ॥ यथारजस्वलासंगाद्दूष्यंतेज्ञानवर्जिताः ॥ तथैवदशमीयुक्तंमदिनंदूषितंनृणाम् ॥ ४६ ॥ हत्यायुतशतंहंतित्रिस्पृ

पा० १ श्रीस्थानंनाममत्स्थानं । २ नवेद्मि । ३ यथानारीरजस्वला ।

शासमुपोषिता ॥ एकादशीद्वादशीचरात्रिशेषेत्रयोदशी ॥४७॥ त्रिस्पृशासातुविज्ञेयादशमीसहितानहि ॥ कृत्वापराधंमुच्येतप्रायश्चित्तेकृतेनरः ॥ ४८॥ दशमीवेधजंदोषंनक्षमामिसुरापगे ॥ भुक्तंहालाहलंतेनविषस्यभक्षणंकृतम् ॥ ४९ ॥ दशमीमिश्रितंयेनकृतमेकादशीव्रतम् ॥ इतिमत्वानकर्त्तव्यंम द्विनंदशमीयुतम् ॥ ५० ॥ जन्मकोटिकृतंपुण्यंसंतानंयातिसंक्षयम् ॥ पातयेत्स्वकुलंस्वर्गान्नयतेरौरवादिकम् ॥ ५१ ॥ स्वदेहंशोधयित्वातुकर्त्तव्यो ममवासरः ॥ वृद्धौत्याज्याविनावेधाच्छ्रवणादिषुसंयुता ॥ ५२ ॥ जन्मपुण्यंक्षयंयातिएकादश्युपवासिनाम् ॥ संवृद्धौतुविशेषेणसंदेहेसमुपस्थिते ॥५३॥ ममाज्ञयाचकर्त्तव्याद्वादशीवल्लभामम ॥ ५४ ॥ ॥ जाह्नव्युवाच ॥ ॥ करिष्येहंजगन्नाथत्रिस्पृशांवचनात्तव ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताभविष्यामित वाज्ञया ॥ ५५ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ स्वस्थानंगच्छभद्रंतेनभीःकार्याकदाचन ॥ तवदेविसरिच्छ्रेष्ठेनपापंसंक्रमिष्याति ॥ ५६ ॥ स्नात्वासरस्व तीतोयेयेर्चयित्वाचमाधवम् ॥ प्रणमंतिजगन्नाथंतेयांतिपरमांगतिम् ॥५७॥ जाह्नव्युवाच ॥ विधानंब्रूहिमेब्रह्मन्सर्वस्वेनकरोम्यहम् ॥ प्रसादयामिदेवेशंदा मोदरमनामयम् ॥ ५८ ॥ ॥ प्राचीमाधवउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामित्रिस्पृशायाविधानकम् ॥ यंश्रुत्वापिसरिच्छ्रेष्ठेमुच्यतेपातकैर्नरः ॥५९॥ पलेन चपलार्धेनतदर्द्धेनापिवापगे ॥ प्रतिमाममसौवर्णाकार्याविभवसारतः ॥ ६० ॥ पात्रंताम्रमयंकार्यंतिलैस्तुपरिपूरितम् ॥ सजलंतुघटंशुभ्रंपंचरत्नसमन्वित म् ॥ ६१ ॥ वेष्टितंपुष्पमालाभिःकर्पूरागुरुवासितम् ॥ न्यसेदामोदरंपश्चात्स्नापयित्वाविलिप्यच ॥ ६२ ॥ परिधानंततःकार्यंवस्त्रयुग्मेनचान्वितम् ॥ मंत्रैस्तुपूजनंकार्यंपुराणैःसमुदीरितैः ॥ पुष्पैःकालोद्भवैःशुभ्रैस्तुलसीपत्रैश्चकोमलैः ॥ ६३ ॥ छत्रंतुविष्णवेदद्यात्पादुकाभ्यांसुसंयुतम् ॥ निवेद्यानिम नोज्ञानिफलानिसुबहून्यपि ॥ ६४ ॥ उपवीतंतुदातव्यंसोत्तरीयंनवंदृढम् ॥ वैणवंदापयेद्दंडंसुरूपंसोन्नतंदृढम् ॥ ६५ ॥ दामोदरायवैपादौजानुनीमा धवायच ॥ गुह्यंकामप्रदायेतिकटिंवामनमूर्तये ॥ ६६ ॥ पद्मनाभायनाभिंतुजठरंविश्वयोनये ॥ हृदयंज्ञानगम्यायकंठंवैकुंठगामिने ॥ ६७ ॥ सहस्रबा हवेबाहूचक्षुषीयोगरूपिणे ॥ संपूज्यविधिवद्भक्त्यादद्यादर्घंविधानतः ॥ ६८ ॥ शुभ्रेणनालिकेरेणशंखोपरिस्थितेनहि ॥ सूत्रैरावेष्टितेनैवहस्तयोरुभयो रपि ॥ ६९ ॥ स्मृतौहरसिपापानियदिनित्यंजनार्दन ॥ दुःस्वप्नंदुर्निमित्तानिमनसादुर्विचिन्तिता ॥ ७० ॥ नारकंतुभयंदेवभयदुर्गतिसंभवम् ॥ यन्मम स्यान्महादेवऐहिकंपारलौकिकम् ॥ ७१ ॥ तेनदेवेशमांरक्षग्रहाणार्घंनमोस्तुते ॥ कृपादृष्टिःसदैवास्तुदामोदरममोपरि ॥ ७२ ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यंकुर्यान्नी राजनंततः ॥ शीर्षोपरिसरिच्छ्रेष्ठेभ्रामयेद्वारिजंहरेः ॥ ७३ ॥ कृत्वाविधानमेतद्धिपूजयेत्स्वगुरुंततः ॥ दद्यात्सुवर्णवस्त्राणिसोष्णीषंचैवकंचुकम् ॥ ७४ ॥ उपानहोपिछत्रंचमुद्रिकांचकमंडलुम् ॥ भोजनंचैवतांबूलंसप्तधान्यंचदक्षिणाम् ॥ ७५ ॥ गुरुंसंपूज्यदेवेशंकुर्याज्जागरणंहरेः ॥ गीतनृत्यसमायुक्तं

तथाशास्त्रसमन्वितम् ॥७६॥ निशांतेचैवदेवायदत्वाचार्घंविधानतः ॥ स्नानादिकांक्रियांकृत्वाभुंजीयाद्बाडवैःसह ॥ ७७ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ द्विजैत त्रिस्पृशाख्यानमद्भुतंरोमहर्षणम् ॥ श्रुत्वातुलभतेपुण्यंगंगास्नानसमुद्भवम् ॥ ७८ ॥ अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिच ॥ तत्फलंसमवाप्नोति त्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ ७९ ॥ पितृपक्षोमातृपक्षस्तथाचैवात्मपक्षकः ॥ तैःसर्वैःसहसंमुक्तोविष्णुलोकेमहीयते ॥ ८० ॥ तीर्थकोटिषुयत्पुण्यं क्षेत्रकोटिषुयत्फलम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतित्रिस्पृशासमुपोषणात् ॥ ८१ ॥ ब्राह्मणायेपिकुर्वंतिक्षत्रियाःकृष्णमानसाः ॥ वैश्यावाशूद्रजन्मानोये तथाचान्यजातयः ॥ ८२ ॥ तेसर्वेमुक्तिमायांतिभुवंत्यक्त्वाद्विजोत्तम ॥ मंत्राणांमंत्रराजोथयथास्याद्द्वादशाक्षरः ॥ ८३ ॥ व्रतानांचयथाचैषायेनवै त्रिस्पृशाकृता ॥ ब्रह्मणाचकृतापूर्वंपश्चाद्ब्रह्मर्षिभिःकृता ॥ ८४ ॥ अन्येषांकाकथावत्सत्रिस्पृशामुक्तिदायिनी ॥ अनेनविधिनाब्रह्मंस्त्रिस्पृशासंभवं व्रतम् ॥ ८५ ॥ यःकरोतिनरोभक्त्याशृणुवक्ष्यामितत्फलम् ॥ गंगावगाहनेब्रह्मन्वाराणस्यांतुयत्फलम् ॥ ८६ ॥ मन्वंतरसहस्रैस्तुत्रिस्पृशाकारकोहि तत् ॥ प्राचीनयमुनास्नानैर्वर्षैर्यत्कोटिभिःफलम् ॥ ८७ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतित्रिस्पृशाव्रतकृन्नरः ॥ तत्फलंतुकुरुक्षेत्रेसूर्यग्रहणकोटिभिः ॥ ८८ ॥ हेमभारशतैर्दानैस्त्रिस्पृशाकरणेनतत् ॥ पापकोटिसहस्राणिहत्याकोटिशतानिच ॥ ८९ ॥ एकेनैवोपवासेनक्रियतेभस्मसादद्भुतम् ॥ त्रिस्पृशायाव्रतं यत्तुअगतीनांगतिप्रदम् ॥ ९० ॥ गतिमिच्छंतिविप्रर्षेमहत्पापशतानिच ॥ स्वयंकृष्णेनकथितंपाराशर्यस्यचाग्रतः ॥ ९१ ॥ प्रकाशयतियश्चेदंलिखित्वा वैष्णवंद्विजे ॥ पापोयैर्ग्रथितस्यापितस्यमुक्तिर्भविष्यति ॥ ९२ ॥ पुण्यैरवाप्यतेविद्वन्मन्वंतरशतैरपि ॥ त्रिस्पृशादुर्लभालोकेप्राप्यतेनैवमानवैः॥९३॥ कलौयेत्रिस्पृशांलब्ध्वानकुर्वंतिनराधमाः॥ तेषांजन्मफलंचैवजीवितंविफलंभवेत् ॥ ९४ ॥ प्रेतत्वंतैःसमुत्तीर्णंविनाश्राद्धैर्विनासुतैः ॥ कृतायैस्त्रिस्पृशा विद्वन्सकृत्प्राप्यकलौयुगे ॥ ९५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा० उत्तर० उमापतिनारदसंवादेत्रिस्पृशाख्यानंनामचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ छ ॥

॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अतस्त्वांसंप्रवक्ष्यामिउन्मीलनीमनुत्तमाम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणजन्मसंसारबंधनात् ॥ १ ॥ पापात्मामुच्यतेपापैःस्वर्गलो केमहीयते ॥ देवताःपितरश्चैवतस्यागतिमवाप्नुयुः ॥ २ ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांसर्वकामानवाप्नुयात् ॥ तस्याव्रतान्नसंदेहःस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ३ ॥ स्वस्थानंतत्रवैप्राप्तःशिवलोकेमहीयते ॥ अतस्त्वंकुरुषेराजन्वैष्णवानांतुपूजनम् ॥ ४ ॥ वैष्णवानांतुयेराजन्सेवांकुर्वंतिनित्यशः ॥ तेषांदंडंचकु रुषेनोवातेषांनराधिपः ॥ ५ ॥ भोजनानंतरंतेषांभोजनंकुरुतेनृप ॥ तैरेवपूजितोविष्णुर्यैर्भक्त्यातुप्रपूजितः ॥ ६ ॥ शालग्रामशिलाभूतांदत्त्वामूर्द्ध

१ नाकार्थिभिः । चनरदैवतैः इ० पा० ।

निप्रत्यहम् ॥ त्वंधारयसिभूपालकंठेनित्यंसुभक्तितः ॥ ७ ॥ धूपशेषंतुवैविष्णोर्भक्त्याभजसिभूपते ॥ आरार्तिकंसदाकृत्वाभक्तानांवेदयेर्नृप ॥ ८ ॥ शंखोदकंहरेर्मूर्ध्निभ्रामयित्वातुभक्तितः ॥ नित्यंविभर्षिशिरसिशेषंयच्छसिवैष्णवान् ॥ ९ ॥ नैवेद्यंप्रत्यहंकृत्वासर्वोपस्करसंयुतम् ॥ विष्वक्सेनायद त्वावैस्वयंभुनक्षिवाडव ॥ १० ॥ विष्णोर्निवेदितंचान्नंवैष्णवैःसहभुज्यते ॥ नित्यंनामसहस्रेणभक्त्यास्तौषिजनार्दनम् ॥ ११ ॥ दीपार्वेदानंवैविष्णोः कुरुषेगीतनर्तनम् ॥ श्यामांकुरैःपूजयसेपूज्यंतेनृपसत्तम ॥ १२ ॥ श्यामांकुरैःसदावत्सपूजनंचातिदुर्लभम् ॥ पृथ्वीदानसमंपुण्यंदूर्वयापूजनेकृते ॥१३॥ अतोवैनास्तिलोकेस्मिन्दूर्वायाःसदृशंभुवि ॥ तयावैपूजनंकार्यंविष्णुसायुज्यमिच्छता ॥ १४ ॥ अतस्त्वंकुरुषेनित्यंपूजनंदूर्वयासह ॥ यवाक्षतैर्विशे षेणपूजनंकुरुषेनवा ॥ १५ ॥ पक्षेपक्षेनृपश्रेष्ठविधिवद्द्वादशीव्रतम् ॥ यत्कृतंतुमहाराजमहापापप्रणाशनम् ॥ १६ ॥ मोक्षदंसुखदंचैवतथायुष्यप्रदंसदा ॥ एतद्विष्णुव्रतंप्रोक्तंवैष्णवानांतुमोक्षदम् ॥ १७ ॥ गृहस्थानांतुसुखदंयतीनांमुक्तिदायकम् ॥ सर्वरोगादिशमनंपवित्रंकायशोधनम् ॥ १८ ॥ व्रतमेतच्च कुरुषेनोवाचैवनराधिप ॥ दशमीवेधरहितंकुरुषेजागरान्वितम् ॥ १९ ॥ तुलसीपत्रनिकरैर्नित्यंपूजयसेहरिम् ॥ गोपीचंदनजंपत्रंभालेवानृपसत्तम ॥२०॥ धारितंसर्वलोकानांपवित्रीकरणंनृप ॥ अतस्त्वंचधारयसेगोपीचंदनसंभवम् ॥ २१ ॥ ब्रह्महाहेमहारीचमद्यपानीतथैवच ॥ अगम्यगोमहापापीतथाह्यनृत भाषितः ॥ २२ ॥ तेसर्वेमुक्तिमायांतितिलकधारणाद्धताः ॥ विभर्षिकंठेनित्यंत्वंधात्रीफलसमुद्भवाम् ॥ २३ ॥ मालांमुख्यायुतसमांतुलसीपत्रसंभ वाम् ॥ शालग्रामशिलायुक्तांद्वारकायांसमुद्भवाम् ॥ २४ ॥ नित्यंपूजयसेभूपभुक्तिमुक्तिफलप्रदाम् ॥ पद्मसंज्ञंपुराणंवैपठसेपुरतोहरेः ॥ २५ ॥ चरितं दैत्यराज्यस्यप्रह्लादस्यचभूपतेः ॥ वासरंवासुदेवस्यसवेधंकुर्वतोनरान् ॥ २६ ॥ निवारयसिभूपालशास्त्रंदृष्ट्वाप्रयत्नतः ॥ सवेधंवासरंविष्णो र्यस्मिन्राष्ट्रेप्रवर्तते ॥ २७ ॥ लिप्यतेतेनपापेनराजाभवतिनारकी ॥ वेधंचतुर्विधंत्यक्त्वासमुपोष्यहरेर्दिनम् ॥ कुलकोटिंसमुद्धृत्यविष्णुलोकेमही यते ॥ २८ ॥ ॥ गौतमउवाच ॥ ॥ शृणुभूपालवक्ष्यामिवैष्णवाख्यंमहाव्रतम् ॥ यंश्रुत्वापापिनःसर्वेमुक्तिमायांतितत्क्षणात् ॥ २९ ॥ द्वादशीसंभवंपुण्यं मयाख्यातंनकस्यचित् ॥ ३० ॥ वैष्णवोसिमहाराजभक्तोभागवतेनृणाम् ॥ वैष्णवंतुमहागुह्यंतद्व्रतंत्वंनिशामय ॥ ३१ ॥ उन्मीलनीनामपुराभक्त्यामेमा धवेनतु ॥ कथितासुप्रसन्नेनतांतेभूपवदाम्यहम् ॥ ३२ ॥ एकादशीअहोरात्रंप्रभातेघटिकाभवेत् ॥ उन्मीलनीतुसाज्ञेयाविशेषेणहरिप्रिया ॥ ३३ ॥ त्रैलोक्येयानितीर्थानिपुण्यान्यायतनानिच ॥ कोटयंशेनैवतुल्यानिमखावेदास्तपांसिच ॥ ३४ ॥ उन्मीलनीसमंकिंचित्नभूतंनभविष्यति ॥ प्रयागोन कुरुक्षेत्रंनकाशीनचपुष्करः ॥ ३५ ॥ शैलोहिमाचलोनैवनमेरुर्गंधमादनः ॥ शैलोननीलनिषधोनविंध्योनैवनैमिषम् ॥ ३६ ॥ गोदावरीनकावेरीचंद्रभागा

नवेदिका ॥ नतापीनपयोष्णीचनक्षिप्रानैवचंदना ॥ ३७ ॥ चर्मण्वतीचसरयूश्चंद्रभागानगंडिका ॥ गोमतीचविपाशाचशोणाख्यश्चमहानदः ॥ ३८ ॥
किमत्रबहुनोक्तेनभूयोभूयोनराधिप ॥ उन्मीलनीसमंकिंचिन्नदेवःकेशवात्परः ॥ ३९ ॥ उन्मीलनीमनुप्राप्ययैःकृतंकेशवार्चनम् ॥ पापचक्रसमूहस्यरा
शयःपतिताःक्षणात् ॥ ४० ॥ यस्मिन्मासेमहीपालतिथिरुन्मीलनीभवेत् ॥ तन्मासनाम्नागोविंदःपूजनीयःप्रयत्नतः ॥ ४१ ॥ जातरूपमयःकार्यमासना
म्नातुमाधवः ॥ स्वशक्त्याविश्वरूपस्तुश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ ४२ ॥ पवित्रोदकसंयुक्तंपंचरत्नसमन्वितम् ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्युक्तंकुंभंस्रग्दामभूषित
म् ॥ ४३ ॥ पात्रंचसोदकंकार्यंगोधूमैश्चापिपूरितम् ॥ नानारत्नैश्चसंयुक्तंनानागंधैःप्रपूजितम् ॥ ४४ ॥ मल्लिकामोदसंयुक्तंजातीपुष्पैःप्रपूजितम् ॥ श्वेता
ख्यैस्तंदुलैश्चैवपूरणीयःप्रयत्नतः ॥ ४५ ॥ प्रदद्याद्वस्त्रयुग्मंतुउपवीतंतुसोत्तरम् ॥ उपानहौतुराजर्षेआतपत्रंशिरोपरि ॥ ४६ ॥ भोजनंजलपात्रंचसप्तधान्यं
तिलैःसह ॥ रूप्यंचैवतुकार्पासंपायसंमुद्रिकाहरेः ॥४७॥ धेनुर्वात्रतुदातव्यावत्सालंकारसंयुता ॥ सुवर्णशृंगीरौप्यखुरीताम्रपृष्ठीतथैवच ॥४८॥ कांस्यदो
हींरत्नपुच्छींदद्याद्वैगुरवेतदा ॥ शय्यांसोपस्करांदद्यात्साधवेभक्तिपूर्वकम् ॥ ४९ ॥ धूपंदीपंतुनैवेद्यंफलपत्रंनिवेदयेत् ॥ पूजनीयोमहाभक्तैर्मंत्रैरेभिस्तुकेश
वः ॥ ५० ॥ तुलसीपत्रसंयुक्तैःपुष्पैःकालोद्भवैस्तथा ॥ मासनाम्नैवचरणौजानुनीविष्णुरूपिणे ॥ ५१ ॥ गुह्येतुगुह्यपतयेकटेवैपीतवाससे ॥ ब्रह्ममूर्तिभृते
नाभावुदरेविश्वयोनये ॥ ५२ ॥ हृदयेज्ञानगम्यायकंठेवैकुंठमूर्तये ॥ ऊर्द्ध्वगायललाटेतुबाहौदक्षांतकारिणे ॥५३॥ उत्तमांगेसुरेशायसर्वांगेसर्वमूर्तये ॥ स्व
नाम्नाचायुधादीनिपूजनीयानिभक्तितः ॥ ५४ ॥ अर्घदानंप्रकर्तव्यंनालिकेरादिभिःसमम् ॥ शंखोपरिजलेकृत्वागंधपुष्पाक्षतान्वितम् ॥ ५५ ॥ सूत्रेणावे
ष्टितंकृत्वादद्यादर्घंविधानतः ॥ देवदेवमहादेवश्रीकेशवजनार्दन ॥ ५६ ॥ सुब्रह्मण्यनमस्तेस्तुपुण्यराशिविवर्धन ॥ शोकमोहमहापापान्मामुद्धरभवार्णवा
त् ॥५७॥ सुकृतंनकृतंकिंचिज्जन्मकोटिशतैरपि ॥ तथापिमांमहास्वामिन्मामुद्धरभवार्णवात् ॥५८॥ व्रतेनानेनदेवेशयेचान्येममपूर्वजाः ॥ वियोनिंचग
ताश्चान्येपापमृत्युवशंगताः॥५९॥येभविष्यंतियेतीताःप्रेतलोकान्समुद्धर ॥ श्रांतोस्म्यहमधीनस्यभक्तिरव्यभिचारिणी ॥६०॥ दत्तमर्घंमयातुभ्यंभक्त्या
गृहाणगदाधर ॥ दत्वार्घंधूपदीपाद्यैर्नैवेद्यैर्विष्णुसंभवैः॥६१॥स्तोत्रैर्नीराजनैर्गीतैर्भृत्यैःसंतोषयेद्धरिम् ॥ वस्त्रैर्दानैश्चगोदानैर्भोजनैस्तोषयेद्गुरुम् ॥६२॥तथात
थाविधातव्यंगुरुर्वैप्रीतिमाप्नुयात् ॥ लोकानांतारणार्थायधात्रासृष्टोगुरुर्यतः ॥ ६३ ॥ अतोवैगुरुपूजाचकर्त्तव्यावैप्रयत्नतः ॥ अहितंयोनाशयतिस्वहितं
दर्शयेत्सदा ॥६४॥ सगुरुःसचविज्ञेयःसर्वधर्मार्थकोविदः ॥ अकुर्वन्वित्तशाठ्यंतुगुरवेतंनिवेदयेत् ॥ ६५ ॥ गुरोर्निवेदितेभूपपरिपूर्णंभवेद्व्रतम् ॥ कृत्वादि
वातनंकर्मभोजनंब्राह्मणैःसह ॥ ६६ ॥ कर्त्तव्यंनृपशार्दूलदिनंनेयंकथानकैः ॥ अनेनविधिनायस्तुकुर्यादुन्मीलनीव्रतम् ॥६७॥ कल्पकोटिसहस्राणिवसतेवि

ष्णुसन्निधौ ॥ ५८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेउन्मीलनीव्रतंनामपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ कीदृशीस्यान्महादेवपक्षवर्द्धनिसंज्ञका ॥ ययावैकृतयाजंतुर्महापापात्प्रमुच्यते ॥ १ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ अमावायदिवापूर्णासंपूर्णाजायतेतदा ॥ भूत्वावैनाडिकाषष्ठिर्जायतेप्रतिपदिने ॥ अश्वमेधायुतैस्तुल्यासाभवेत्पक्षवर्द्धिनी ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पूजाविधितुपृच्छामिसांप्रतंदेवसत्तम ॥ यत्कृतेतुमहादेवमहाफलमवाप्नुयात् ॥ ३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ पूजाविधिंप्रवक्ष्यामिसांप्रतंद्विजनंदन ॥ पूजितेचार्चितेविष्णौफलंप्राप्नोत्यसंशयः ॥ ४ ॥ येनपूजाविधानेनतुष्टिंप्राप्नोतिमाधवः ॥ अव्रणंजलपूर्णंचकुंभंचंदनचर्चितम् ॥५॥ पंचरत्नसमायुक्तंपुष्पमालाभिर्वेष्टितम् ॥ स्थाप्यंताम्रमयंपात्रंसगोधूमंघटोपरि ॥ ६ ॥ सौवर्णंकारयेद्देवंमाससंज्ञाभिनामकम् ॥ पंचामृतेनविधिनास्नपनंसुमनोरमम् ॥ ७ ॥ कारयेद्देवदेवेशंजगन्नाथंजगत्पतिम् ॥ विलेपनंतुकर्त्तव्यंकुंकुमागरुचंदनैः ॥ ८ ॥ वस्त्रयुग्मंचदातव्यंछत्रोपानहसंयुतम् ॥ पूजयेद्देवताधीशंकुंभपात्रोपरिस्थितम् ॥ ९ ॥ पद्मनाभायवैपादौजानुनीविश्वमूर्त्तये ॥ ऊरूवैज्ञानगम्यायकटीज्ञानप्रदायच ॥ १० ॥ उदरंविश्वनाथायहृदयंश्रीधरायच ॥ कंठंकौस्तुभकंठायबाहूक्षत्रांतकारिणे ॥ ११ ॥ ललाटंव्योममूर्धेतुशिरोवैसर्वरूपिणे ॥ स्वनाम्नाचैवकमलांसर्वांगींदिव्यरूपिणीम् ॥ १२ ॥ एवंविधिवत्संपूज्यततोर्घंदापयेत्सुधीः ॥ नालिकेरेणशुभ्रेणदेवदेवस्यचाक्रिणः ॥ १३ ॥ अनेनैवार्घदानेनसंपूर्णंजायतेव्रतम् ॥ संसारार्णवमग्नंमांसमुद्धरजगत्पते ॥ १४ ॥ त्वमीशःसर्वलोकानांत्वंसाक्षाच्चजगत्पतिः ॥ गृहाणार्घमयादत्तंपद्मनाभनमोस्तुते ॥ १५ ॥ नैवेद्यानिसुहृद्यानिषड्रसानिविशेषतः ॥ देयानितुविशेषेणकेशवायसुभक्तितः ॥ १६ ॥ नागपत्रंसकर्पूरंदद्याद्देवस्यभक्तितः ॥ घृतेनदीपकंकुर्यात्तिलतैलेनवापुनः ॥ १७ ॥ कृत्वासम्यग्विधानेनगुरोःपूजांप्रकारयेत् ॥ वस्त्राणिचैवचोष्णीषंकंचुकंचप्रदापयेत् ॥ १८ ॥ दक्षिणांचयथाशक्त्यागुरुवेसंप्रदापयेत् ॥ भोजनंचैवतांबूलंदत्त्वाचार्घंप्रदापयेत् ॥ १९ ॥ स्ववित्तस्यानुमानेनयथाशक्त्यातुनिर्द्धनैः ॥ कार्यासम्यक्प्रयत्नेनद्वादशीपक्षवर्द्धिनी ॥ २० ॥ ततोजागरणंकुर्याद्गीतनृत्यसमन्वितम् ॥ पुराणपाठसहितंहास्याह्लादसमन्वितम् ॥ २१ ॥ स्तुवंतिचप्रशंसंतिजागरंचक्रपाणिनः ॥ नित्योत्सवोभवेत्तेषांगृहेवैदशजन्मसु॥ २२ ॥ अतोधन्यतमाचेयंकर्त्तव्यापक्षवर्द्धनी ॥ कृत्वातुसकलंपुण्यंफलंप्राप्नोत्यसंशयम् ॥ २३ ॥ पक्षवर्द्धनीमाहात्म्यंयेशृण्वंतिमनीषिणः ॥ तैःकृतंसत्कृतंसर्वंयावदाभूतसंप्लवम् ॥ २४ ॥ पंचाग्निसाधनेपुण्यंयच्चस्यात्तीर्थसाधने ॥ तत्पुण्यंसमवाप्नोतिविष्णोर्जागरकारणात् ॥ २५ ॥ पक्षवर्द्धनिकापुण्यापवित्रापापनाशिनी ॥ उपवासकृताविप्रहत्याकोटिविनाशिनी ॥ २६ ॥ वसिष्ठेनकृतापूर्वंभारद्वाजेनवैमुने ॥ ध्रुवेणचांबरीषेणकृतेयंविष्णुवल्लभा ॥ २७ ॥

इयंकाशीसमापुण्याइयंवैद्वारकासमा ॥ उपोषिताचभक्तेनवांछितंचददात्यसौ ॥ २८ ॥ इयंधन्याधन्यतमाहत्यायुतविनाशिनी ॥ कर्त्तव्यातुविशेषेणवैष्णवैर्ज्ञानतत्परैः ॥ २९ ॥ अहोसर्वेश्वरोदेवःसंसेव्योव्रततत्परैः ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेनकर्तव्यंव्रतमुत्तमम् ॥ ३० ॥ यथाचवर्द्धतेचंद्रःसितेपक्षेविशेषतः ॥ तथावैवर्द्धतेभक्तकारणात्पक्षवर्द्धिनी ॥ ३१ ॥ सूर्योदयेयथाध्वांतंनश्यतेतत्क्षणादपि ॥ तथाघंनाशमाप्नोतिकरणात्पक्षवर्द्धिनी ॥ ३२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेपक्षवर्द्धनीएकादशीमाहात्म्यंनामषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ छ ॥

॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिमाहात्म्यंजागरस्यच ॥ यच्छ्रुत्वामुक्तिमाप्नोतिमहापापीनसंशयः ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ अहोविश्वेश्वरोविष्णुःपवित्रीकरणःसदा ॥ तस्योपवासमाहात्म्यंश्रुतंहित्वन्मुखाच्छिव ॥ २ ॥ तथापिश्रोतुमिच्छामिमाहात्म्यंजागरस्यतु ॥ कीदृक्जागरमाहात्म्यंरात्रौभक्तिस्तुकीदृशी ॥ ३ ॥ प्रहरेषुचयापूजावदविश्वेश्वरप्रभो ॥ त्वंलोकेषुसदापूज्यस्त्वंहिदेवोजनार्दनः ॥ त्वंहिविश्वेश्वरोदेवोयतोभक्तिर्जनार्दने ॥ ४ ॥ सर्वेषांचैवभक्तानांत्वंचश्रेष्ठउमापतिः ॥ लोकेस्मिन्सर्वदाभक्त्यातवाख्यावर्त्ततेसदा ॥ ५ ॥ अतोयेनप्रकारेणलोकानांमुक्तिरेवच ॥ विश्वेश्वरवदत्वंतुमाहात्म्यंजागरस्यतु ॥ ६ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ एकादश्यांजनोविष्णुंरात्रौसंपूज्यभक्तितः ॥ कुर्याज्जागरणंविष्णोःपुरतोवैष्णवैःसह ॥७॥ गीतंवाद्यंतथानृत्यंपुराणपठनंतथा ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यंपुष्पंगंधानुलेपनम् ॥८॥ फलमर्घंतथाश्रद्धादानमिंद्रियसंयमम् ॥ सत्यान्वितंचविप्रेंद्रवचोयुक्तंक्रियान्वितम् ॥ ९ ॥ विनिद्रंचमुदायुक्तोयःकरोतिनरःसदा ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोजायतेविष्णुवल्लभः ॥ १० ॥ रात्रौजागरणेप्राप्तेनिद्रांकुर्वंतिवैष्णवाः ॥ हारितंचोपवासंतैर्व्रतंवैविष्णुसंज्ञकम् ॥ ११ ॥ येकुर्वंतिनराःप्राज्ञजागरेविष्णुसंज्ञके ॥ जागरंकृष्णभावेननस्वपंतिकदाचन ॥१२॥ कृष्णस्यनाममनसावदंतिचपुनःपुनः ॥ तेतुधन्यतमाज्ञेयाअस्यांरात्रौविशेषतः ॥ १३ ॥ क्षणेक्षणेतुगोदानंघट्यांचैवचतुर्गुणम् ॥ प्रहरेकोटिगुणितंचतुर्यामेष्वसंख्यकम् ॥१४॥ जागरेनिमिषार्द्धेतुकेशवाग्रेविशेषतः ॥ तत्फलंकोटिगुणितंतस्यसंख्यानविद्यते ॥१५॥ नर्त्तनंकुरुतेयस्तुकेशवाग्रेनरोत्तमः ॥ नफलंहीयतेतस्यआजन्ममरणांतिकम् ॥ १६ ॥ साश्चर्यंचैवसोत्साहंपापालापादिवर्जितम् ॥ प्रदक्षिणसमायुक्तंनमस्कारपुरःसरम् ॥ १७ ॥ नीराजनसमायुक्तमनिर्विण्णेनचेतसा ॥ यामेयामेमहाभागकुर्यादारार्तिकंहरेः ॥ १८ ॥ षड्भिश्चगुणसंयुक्तमेकादश्यांचजागरम् ॥ यःकरोतिनरोभक्त्यानपुनर्जायतेभुवि ॥ १९ ॥ यएवंकुरुतेभक्त्यावित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ जागरंवासरेविष्णोर्लीयतेपरमात्मनि ॥ २० ॥ धनवान्वित्तशाठ्येनयःकरोतिप्रजागरम् ॥ तेनात्माहारितोनूनंकितवेनदुरात्मना ॥ २१ ॥ विष्णुजागरणेप्राप्तेउपहासंकरोतियः ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविष्ठायांजायतेकृमिः ॥ २२ ॥ वेदविद्ब्राह्मणोय

स्तुनर्त्तनेनविशेषतः॥ उपहासपरःप्राप्तःसवैचांडालउच्यते॥२३॥निमिषंनिमिषार्द्धवायःकरोतिप्रजागरम्॥धर्मार्थकाममोक्षाणांप्राप्नोतिपदमव्ययम्॥२४॥
वेदशास्त्ररतोनित्यंनित्यंवैयज्ञयाजकः॥ रात्रौजागरणेप्राप्तेनिंदांकुर्वन्व्रजत्यधः॥ २५॥ ममपूजांप्रकुर्वाणोविष्णुर्निंदासुतत्परः॥ एकविंशत्कुलेनैवनरकं
प्रतिपद्यते॥ २६॥ (विष्णुःशिवःशिवोविष्णुरेकमूर्तिर्द्विधास्थिताः॥) तस्मात्सर्वप्रकारेणनैवनिंदांप्रकारयेत्॥दष्टाःकलिभुजंगेनस्वपंतिमधुहाहनि॥२७॥
कुर्वंतिजागरंनैवमाययातेचमोहिताः॥ प्राप्ताएकादशीयेषांकलौजागरणंविना॥२८॥तेविनष्टानसंदेहोयस्माज्जीवितमध्रुवम्॥ उद्धृतंनेत्रयुग्मंतुदत्त्वावैवैष्णवं
पदम्॥ २९॥ कृतंयेनैवपश्यंतिपापिनोहरिजागरम्॥ अभावेवाचकस्याथगीतंनृत्यंतुकारयेत्॥ ३०॥ वाचकेसतिदेवर्षेपुराणंप्रथमंपठेत्॥ अश्वमेध
सहस्रस्यवाजपेयायुतस्यच॥ ३१॥ पुण्यंकोटिगुणंवत्सविष्णोर्जागरणेकृते॥ पितृपक्षेमातृपक्षेभार्यापक्षेतुवाडव॥ ३२॥ कुलानुद्धरतेचैतान्कृत्वाजा
गरणंहरेः॥ उपोषणदिनेविद्धेजागरंपूजनंहरेः॥ ३३॥ वृथादानादिकंसर्वंकृतघ्नेषुकृतंयथा॥ उपोषणदिनेविद्धेप्रारब्धेजागरेस्थितिम्॥ ३४॥ विहाय
स्थानंतद्विष्णुःशापंदत्वाप्रगच्छति॥ अविद्धेवासरेविष्णोर्येकुर्वंतिप्रजागरम्॥ ३५॥ तेषांमध्येतुतुष्टःसन्नृत्यंतुकरुतेहरिः॥ यावद्दिनानिकुरुतेजागरंकेश
वाग्रतः॥ ३६॥ युगानितानितावंतिविष्णुलोकेमहीयते॥ यावद्दिनानिवसतेविनाजागरणंहरेः॥ ३७॥ तावद्वर्षसहस्राणिरौरवान्ननिवर्तते॥ एकदश्यां
शयानस्तुविनाजागरणंहरेः॥ ३८॥ मूकवत्तिष्ठतेयोवैगानंपाठंनवाचरेत्॥ सप्तजन्मानिमूकत्वंजायतेऽजागरेहरेः॥ ३९॥ योननृत्यतिमूढात्मापुरतो
जागरेहरेः॥ पंगुत्वंतस्यजानीयात्सप्तजन्मानिवाडव॥ ४०॥ यःपुनःकुरुतेगीतंनृत्यंजागरणंहरेः॥ ब्राह्मंपदंमदीयंचसत्यंवैतस्यवैष्णवम्॥ ४१॥ यःप्र
बोधयतेलोकान्विष्णोर्जागरणेरतः॥ वसेच्चिरंतुवैकुंठेपितृभिःसहवैष्णवः॥ ४२॥ मतिंप्रयच्छतेयस्तुहरेर्जागरणंप्रति॥ षष्टिवर्षसहस्राणिश्वेतद्वीपेवसे
न्नरः॥ ४३॥ यत्किंचित्क्रियतेपापंकोटिजन्मनिमानवैः॥ श्रीकृष्णजागरेसर्वंरात्रौनश्यतिवाडव॥ ४४॥ शालग्रामशिलाग्रेयेकुर्वंतिप्रति
जागरम्॥ यामेयामेफलंप्रोक्तंकोटद्यैदवसमुद्भवम्॥ ४५॥ संप्राप्तेवासरेविष्णोर्येनकुर्वंतिजागरम्॥ वृथास्यात्तत्कृतंतेषांवैष्णवानांचनिंदया॥ ४६॥
कामार्थौसंपदःपुत्राःकीर्तिर्लोकाश्चशाश्वताः॥ यज्ञायुतैर्नलभ्यंतेद्वादशीजागरंविना॥ ४७॥ मतिर्नजायतेयस्यद्वादश्यांजागरंप्रति॥ नहितस्याधिका
रोस्तिपूजनेकेशवस्यहि॥ ४८॥ यावत्पदानिचलतिकेशवायतनंप्रति॥ अश्वमेधसमानिस्युःजागरार्थंप्रगच्छतः॥ ४९॥ पादयोःपतितंयावद्ध
रण्यांपांशुगच्छताम्॥ तावद्वर्षसहस्राणिजागरोवसतेदिवि॥ ५०॥ तस्माद्गृहात्प्रगंतव्यंजागरेकेशवालये॥ कलौमलविनाशायद्वादशीद्वादशी
षुच॥ ५१॥ परापवादसंयुक्तंमनःप्रासादवर्जितम्॥ शास्त्रहीनमगांधर्वंतथादीपविवर्जितम्॥ ५२॥ शक्त्योपचाररहितमुदासीनंसनिंदनम्॥ कलि

युक्तंविशेषेणजागरंनवधामतम् ॥ ५३ ॥ सशास्त्रंजागरंयच्चनृत्यगांधर्वसंयुतम् ॥ सवाद्यंतालसंयुक्तंसदीपंमधुभिर्युतम् ॥ ५४ ॥ उच्चारैस्तुसमायुक्तंय थोक्तैर्भक्तिभावितैः ॥ प्रसन्नंतुष्टिजननंसंमूढलोकरंजनम् ॥ ५५ ॥ गुणैर्द्वादशभिर्युक्तंजागरंमाधवप्रियम् ॥ कर्त्तव्यंतत्प्रयत्नेनपक्षयोःशुक्लकृष्णयोः॥५६॥ किंव्रतैर्बहुभिश्चीर्णैस्तीर्थवासेनतस्यकिम् ॥ द्वादशीवासरेप्राप्तेनकुर्याज्जागरंहरेः ॥ ५७ ॥ प्रवासेनत्यजेद्यस्तुपथिस्विन्नोपिवाडव ॥ जागरंवासुदेवस्य द्वादश्यांतुसमेप्रियः ॥ ५८ ॥ मद्भक्तोनहरेःकुर्याज्जागरंपापमोहितः ॥ व्यर्थंमत्पूजनंतस्यमत्पूज्यंयोनपूजयेत् ॥ ५९ ॥ नशैवोनचसौरोसौनशाक्तोगण सेवकः ॥ योभुंक्तेवासरेविष्णोर्ज्ञेयःपश्वधिकोहिसः ॥६०॥ विप्रियंचकृतंतेनदुष्टेनैवचपापिना ॥ मद्भक्तिबलमाश्रित्ययोभुंक्तेवैहरेर्दिने ॥६१॥ सबाह्याभ्यं तरंदेहंवेष्टितंपापकोटिभिः ॥ मुच्यंतेवासरेविष्णोर्येकुर्वंतिप्रजागरम् ॥६२॥ कूर्परंयमदूतानांदत्तंतेनयमस्यच ॥ कृत्वाजागरणंविष्णोरविद्धंद्वादशीव्रतम् ॥ ६३ ॥ स्वर्गापेक्षामुनिश्रेष्ठमुक्तातेनैवसंशयः ॥ वांछितंनारकंसौख्यंविद्धंकृत्वाहरेर्दिनम् ॥ ६४ ॥ निहताःपितरस्तेनदेवानांविवधःकृतः ॥ दत्तंराज्यं तुदैत्यानांकृत्वाविद्धंहरेर्दिनम् ॥ ६५ ॥ योनृत्यतिप्रहृष्टात्माकृत्वावैकरताडनम् ॥ गीतंकुर्वन्मुखेनापिदर्शयन्कौतुकान्बहून् ॥ ६६ ॥ पुरतोवासुदेव स्यरात्रौजागरणेस्थितः ॥ पठन्कृष्णचरित्राणिरंजयन्वैष्णवान्गणान् ॥ ६७ ॥ मुखेनकुरुतेवाद्यंसंप्रहृष्टतनूरुहः ॥ दर्शयन्विविधान्भृत्यान्स्वेच्छालापा न्प्रकारयन् ॥६८॥ भावैरेतैर्नरोयस्तुकुरुतेजागरेहरेः ॥ निमिषेनिमिषेपुण्यंतीर्थकोटिफलंस्मृतम्॥६९॥अनुद्विग्नमनायस्तुधूपनीराजनंहरेः॥ कुरुतेजागरे रात्रौसप्तद्वीपाधिपोभवेत् ॥ ७० ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच ॥ कृष्णाहजागरात्तानिविलयंयांतिखंडशः ॥ ७१ ॥ एकतःक्रतवःसर्वेसमा प्तवरदक्षिणाः ॥ एकतोदेवदेवस्यजागरःकृष्णवल्लभः ॥ ७२ ॥ तत्रकाशीपुष्करंचप्रयागंनैमिषंगया ॥ शालग्राममहाक्षेत्रमर्बुदारण्यमेवच ॥ ७३ ॥ पौ ष्करंमथुरातत्रसर्वतीर्थानिचैवहि ॥ यज्ञावेदाश्चचत्वारोव्रजंतिहरिजागरम् ॥ ७४ ॥ गंगासरस्वतीतापीयमुनाचशतद्रुका ॥ चंद्रभागावितस्ताचनद्यःसर्वा स्तुतत्रवै ॥ ७४ ॥ सरांसिचह्रदाःसर्वेसमुद्राःसर्वएवहि ॥ एकादश्यांद्विजश्रेष्ठगच्छंतिकृष्णजागरम् ॥ ७६ ॥ स्पृहणीयाहिदेवानांयेनराःकृष्णजागरे ॥ नृ त्यंतिगीतंकुर्वंतिवीणावाद्यप्रहर्षिताः ॥ ७७ ॥ एवंजागरणंकृत्वासंपूज्यचमहाहरिम् ॥ द्वादश्यांपारणंकृत्वास्वशक्त्याथवैष्णवैःसह ॥ ७८ ॥ ॥ महा देवउवाच ॥ ॥ शृणुब्रह्मन्प्रवक्ष्यामिद्वादशीमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ द्वादशीतुसदाज्ञेयापुत्रदामोक्षदायिनी ॥ ७९ ॥ प्रातःस्नात्वाहरिंपूज्यउपवासंसमर्प येत् ॥ अज्ञानतिमिरांधस्यव्रतेनानेनकेशव ॥ ८० ॥ प्रसीदसुमुखोभूत्वाज्ञानदृष्टिप्रदोभव ॥ पारणंचततःकुर्याद्यथासंभवमग्रतः ॥ ८१ ॥ अतऊ र्ध्वंयथेष्टंतुकारयेच्चयथाविधि ॥ यदातुद्वादशीस्वल्पापारणेनभवेद्द्विज ॥ ८२ ॥ तदारात्रौतुकर्त्तव्यंपारणंमुक्तिमिच्छता ॥ तदानरात्रिदोषःस्यान्नि

षिद्धंनभवेत्क्वचित् ॥ ८३ ॥ यदुक्तंनिशिनस्नायान्महानिशिनभोजयेत् ॥ तत्पूर्वपरयामाभ्यांदिनवत्कर्मकारयेत् ॥ ८४ ॥ यदाभवतिस्वल्पातुद्वादशीपारणेदिने ॥ उषःकालेद्वयंकुर्यात्प्रातर्मध्याह्निकंतथा ॥ ८५ ॥ द्वादशीसाधितायेननरेणभुविसर्वदा ॥ तस्यपुण्यमहंवक्तुंनसमर्थोविशेषतः ॥ ८६ ॥ साधयित्वाखिलान्कामान्प्राप्नुयुश्चमहाजनाः ॥ अंबरीषादयःसर्वेयेभक्ताभुविविश्रुताः ॥ ८७ ॥ द्वादशींसाधयित्वातुतेगताविष्णुसद्मनि ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यंयदुक्तंतुमयातव ॥ ८८ ॥ नास्तिविष्णुसमोदेवोनातिथिर्द्वादशीसमा ॥ अत्रदत्तंचभुक्तंचतथापूजादिकंचयत् ॥ ८९ ॥ तत्सर्वंपूर्णतांयातिपूजितेमाधवेसति॥किंपुनर्बहुनोक्तेनभक्तानांवल्लभोहरिः ॥ ९० ॥ प्रददात्यखिलान्कामान्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ द्वादश्यांचैवयद्दत्तंतत्सर्वंसफलंभवेत् ॥ ९१ ॥ कुरुक्षेत्रेषुयद्दत्तंनिष्फलंनैवजायते ॥ तद्वच्चद्वादशीदत्तंभवेद्देवर्षिसत्तम ॥ ९२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेद्वादशीएकादशीजागरणमहिमानामासप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥३७॥ छ॥ ॥महादेवउवाच ॥ ॥ एकस्मिन्समयेपुत्रगतोहंविष्णुसन्निधौ ॥ तत्रपृष्टंमयापूर्वंमाहात्म्यंद्वादशीभवम् ॥ यंश्रुत्वामुनयःसर्वेभुक्त्वाभोगान्दिवंययुः ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कीदृशीस्यान्महादेवमहाद्वादशिकापरा ॥ तस्याव्रतेफलंकीदृग्वदसर्वेश्वरप्रभो ॥ २ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ इयमेकादशीब्रह्मन्महापुण्यफलप्रदा ॥ ऋक्षयोगैश्चसंयुक्ताकर्त्तव्यामुनिसत्तमैः ॥ ३ ॥ जयाचविजयाचैवजयंतीपापनाशिनी ॥ सर्वपापहराश्चैताःकर्त्तव्याःफलकांक्षिभिः ॥ ४ ॥ एकादश्यांयदाऋक्षंशुक्लपक्षेपुनर्वसुः ॥ नाम्नासाचजयाख्यातातिथीनामुत्तमातिथिः ॥ ५ ॥ तामुपोष्यनरःपापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ यदाचशुक्लद्वादश्यांनक्षत्रंश्रवणंभवेत् ॥ ६ ॥ विजयासासमाख्यातातिथीनामुत्तमातिथिः ॥ सहस्रगुणितंदानंयस्यांवैविप्रभोजनम् ॥ ७ ॥ होमस्तथोपवासश्चसहस्राधिफलप्रदः ॥ यदाचशुक्लद्वादश्यांप्राजापत्यंहिजायते ॥ ८ ॥ जयंतीनामसाप्रोक्तासर्वपापहरातिथिः ॥ सप्तजन्मकृतंपापंस्वल्पंवायदिवाबहु ॥ ९ ॥ प्रक्षालयतिगोविंदस्तस्यामभ्यर्चितोध्रुवम् ॥ यदावैशुक्लद्वादश्यांपुष्यं[१]भवतिकर्हिचित् ॥ १० ॥ तदातुसामहापुण्याभवितापापनाशिनी ॥ योददातितिलप्रस्थंनित्यंसंवत्सरंप्रति॥ ११ ॥ उपवासंचयस्तस्यांकरोत्येतत्समंस्मृतम् ॥ तस्यांजगत्पतिर्दे स्तुष्टःसर्वेश्वरोहरिः ॥ १२ ॥ प्रत्यक्षतांप्रयात्येवतत्रानंतफलंस्मृतम् ॥ सगरेणककुत्स्थेननहुषेणचसाधितः ॥ १३ ॥ तस्यामाराधितःकृष्णोदत्तवानखिलंभुवि ॥ वाचिकान्मानसाद्वापिकायजाच्चविशेषतः ॥ १४ ॥ सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ तामेकांसमुपोष्याथपुण्यनक्षत्रसंयुताम् ॥ १५ ॥ एकादशीसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ स्नानंदानंजपोहोमःस्वाध्या

१ पुष्य-इ० पा०।

योदेवतार्चनम् ॥ १६ ॥ यतस्यांक्रियतेकिंचित्तदक्षयफलंस्मृतम् ॥ तस्मादेषाप्रकर्तव्यायत्नेनफलकांक्षिभिः ॥ १७ ॥ पंचमेनाश्वमेधेनयदिस्नातोयुधिष्ठिरः ॥ पर्यपृच्छतधर्मात्माकृष्णंयदुकुलोद्वहम् ॥ १८ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ उपवासस्यनक्तस्यत्वेकभुक्तस्यमेप्रभो ॥ किंपुण्यंकिंफलंतस्यब्रूहिसर्वजनार्दन ॥ १९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ हेमंतेचैवसंप्राप्तेमासेमार्गेचशोभने ॥ कृष्णपक्षेचयापार्थद्वादशीतामुपोषयेत् ॥ दशम्यांचैकभक्तश्चशुद्धचित्तोदृढव्रतः ॥ २० ॥ नक्तंचैवतथाज्ञात्वादशम्यांनियतःसदा ॥ दिवसस्याष्टमेभागेमंदीभूतेदिवाकरे ॥ २१ ॥ नक्तंचतद्विजानीयान्ननक्तंनिशिभोजनम् ॥ नक्षत्रदर्शनान्नक्तंगृहस्थस्यविधीयते ॥ २२ ॥ यतेर्दिनाष्टमेभागेरात्रौतस्यनिषेधनम् ॥ ततःप्रभातसमयेकृत्वाचनियमंव्रती ॥ २३ ॥ मध्याह्नेचतथापार्थस्नानंशुचिःसमाचरेत् ॥ अधमंकूपकेस्नानंवाप्यांस्नानंचमध्यमम् ॥ २४ ॥ तडागेचोत्तमंस्नानंनद्यांस्नानंततःपरम् ॥ पीड्यंतेजंतवोयत्रजलमध्येव्यवस्थिते ॥ २५ ॥ तत्रस्नानेकृतेपार्थपापंपुण्यंसमंभवेत् ॥ गृहेचैवोत्तमंस्नानंजलंचैवविशोधयेत् ॥ २६ ॥ तस्मात्तुपांडवश्रेष्ठगृहेस्नानंसमाचरेत् ॥ अश्वक्रांतेरथक्रांतेविष्णुक्रांतेवसुंधरे ॥ २७ ॥ मृत्तिकेहरमेपापंयन्मयापूर्वसंचितम् ॥ क्रोधलोभौपरित्यज्यचैकचित्तोदृढव्रतः ॥ २८ ॥ नालपेतांत्यजंचैवतथापाखंडिनोनरान् ॥ मिथ्यावादरतांश्चैवतथाब्राह्मणनिंदकान् ॥ २९ ॥ अन्यांश्चैवदुराचारानगम्यागमनेरतान् ॥ परद्रव्यापहारांश्चपरदाराभिगामिनः ॥ ३० ॥ केशवंपूजयित्वातुनैवेद्यंतत्रकारयेत् ॥ दीपंदद्याद्गृहेतत्रभक्तियुक्तेनचेतसा ॥ ३१ ॥ तद्दिनेवर्जयेत्पार्थनिद्रांचैवतुमैथुनम् ॥ धर्मशास्त्रविनोदेनदिनंसर्वंनिवारयेत् ॥ ३२ ॥ रात्रौजागरणंकृत्वाभक्तियुक्तोनृपोत्तम ॥ विप्रेभ्योदक्षिणांदद्यात्प्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ ३३ ॥ यथाकृष्णातथाशुक्लाविधिनैवंप्रकारयेत् ॥ एकादशींद्विजःपार्थविभेदंनैवकारयेत् ॥ ३४ ॥ एवंहिकुरुतेयस्तुशृणुतस्याहियत्फलम् ॥ शंखोद्धारेनरःस्नात्वादृष्ट्वादेवंगदाधरम् ॥ ३५ ॥ एकादश्युपवासस्यकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ संक्रांतिषुचतुर्लक्षंयोददातिनृपोत्तम ॥ ३६ ॥ एकादश्युपवासस्यकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ प्रभासक्षेत्रेयत्पुण्यंग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ॥ ३७ ॥ तत्फलंजायतेनूनमेकादश्युपवासिनः ॥ केदारेचोदकंपीत्वापुनर्जन्मनविद्यते ॥ ३८ ॥ तथाचैकादशीपार्थगर्भवासक्षयंकरी ॥ अश्वमेधस्ययज्ञस्यपृथिव्यांयत्फलंलभेत् ॥ ३९ ॥ तस्माच्छतगुणंपुण्यमेकादश्युपवासिनः ॥ तपस्विनोगृहेयस्यभुंजतेचद्विजोत्तमाः ॥ ४० ॥ तत्फलंजायतेनूनमेकादश्युपवासिनः ॥ गोसहस्रेणयत्पुण्यंदत्वावेदांतपारगे ॥ ४१ ॥ तस्माच्छतगुणंपुण्यमेकादश्युपवासिनः ॥ येषांदेहेत्रयोदेवाब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ ४२ ॥ वसंतितेषांतेतुल्याएकादश्युपवासिनः ॥ तेनराःपुण्यकर्माणोयेभक्ताहरिपूजकाः ॥ ४३ ॥ एकादशीव्रतस्यापिपुण्यसंख्यानविद्यते ॥ एतत्पुण्यंभवेत्तस्ययत्सुरैरपिदुर्लभम् ॥ ४४ ॥

एतस्मादर्द्धंपुण्यंतुप्राप्यतेनक्तभोजनात् ॥ नक्तस्यार्द्धंभवेत्पुण्यमेकभक्तेनदेहिनाम् ॥ ४५ ॥ तावद्गर्जंतितीर्थानिदानानिनियमानिच ॥ यावन्नो पोषयेज्जंतुर्वासरंविष्णुवल्लभम् ॥४६॥ तस्मात्त्वंपांडवश्रेष्ठव्रतमेतत्समाचर॥ पुण्यसंख्यांनजानामियत्त्वंपृच्छसिपांडव॥४७॥एतद्धिकथितंपार्थयद्व्रोप्यंव्रत मुत्तमम् ॥ एकादशीसमंनास्तिकृत्वायज्ञसहस्रकम् ॥ ४८ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ उत्पन्नासाकथंदेवपुण्याचैकादशीतिथिः ॥ कथंपवित्राविश्वेस्मिन्कथंवैदेवताप्रिया ॥ ४९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ पुराकृतयुगेपार्थमुरनामेतिदानवः ॥ अत्यद्भुतोमहारौद्रःसर्वदेवभयंकरः ॥५० ॥ इंद्रोपिनिर्जितस्तेनसर्वेदेवास्तथानृप ॥ महासुरेणतेनैवमृत्युनाचदुरात्मना ॥ ५१ ॥ स्वर्गान्निराकृतास्तेनविचरंतिमहीतले ॥ सशंकाभयभीताश्चसर्वे गत्वामहेश्वरम् ॥ ५२ ॥ इंद्रेणकथितंसर्वमीश्वरस्यापिचाग्रतः ॥ स्वर्गलोकपरिभ्रष्टाविचरंतिमहीतले ॥ ५३ ॥ मर्त्येषुसंस्थितादेवानशोभंतेमहेश्वर ॥ उपायंब्रूहिमेदेवह्यमरायांतिकांगतिम् ॥ ५४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ देवराजसुरश्रेष्ठयत्रास्तेगरुडध्वजः ॥ शरण्यश्चजगन्नाथःपरित्रातापरायणः ॥ ॥ ५५ ॥ तत्रगच्छसुरश्रेष्ठसवोरक्षांविधास्यति ॥ ईश्वरस्यवचःश्रुत्वादेवराजोमहामतिः ॥ ५६ ॥ त्रिदशैःसहितोयत्रगतस्तत्रयुधिष्ठिर ॥ जलमध्येप्रसुप्तंतंदृष्ट्वादेवंगदाधरम् ॥५७॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाइंद्रःस्तोत्रमुदीरयत् ॥५८॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ ॐनमोदेवदेवेशदेवदानववंदित ॥ दैत्यारेपुंडरीकाक्ष त्राहिनोमधुसूदन ॥ ५९ ॥ सुराःसर्वेसमायाताभयभीताश्चदानवात् ॥ शरणंत्वांजगन्नाथत्राहिमांभक्तवत्सल ॥ ६० ॥ त्राहिनोदेवदेवेशत्राहित्राहिजनार्दन ॥ त्राहिवैपुंडरीकाक्षदानवानांविनाशक ॥ ६१ ॥ त्वत्समीपंगताःसर्वेत्वमेवशरणंप्रभो ॥ शरणागतानांदेवानांसहायंकुरुवैप्रभो ॥ ६२ ॥ त्वंपतिस्त्वंमतिर्देवत्वंकर्तात्वंचकारणम् ॥ त्वंमातासर्वलोकानांत्वमेवजगतःपिता ॥ ६३ ॥ भगवन्देवदेवेशशरणागतवत्सल ॥ शरणंतवचायाताभयभीताश्चदेवताः ॥ ६४ ॥ देवतानिर्जिताःसर्वाःस्वर्गभ्रष्टाःकृताःप्रभो ॥ अत्युग्रेणहिदैत्येनमुरनाम्नामहौजसा ॥ ॥ इंद्रस्यवचनंश्रुत्वाविष्णुर्वचनमब्रवीत् ॥ ६५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ कीदृशोदानवःशक्रकिंरूपंकीदृशंबलम् ॥ क्वस्थानंतस्यदुष्टस्यकिंवीर्यंकःपराक्रमः ॥ किंवरंतस्यदुष्टस्यममाख्याहिमहामते ॥ ६६ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ पूर्वंबभूवदेवेशब्रह्मवंशसमुद्भवः ॥ तालजंघस्तुनाम्नाचअत्युग्रोपिमहासुरः ॥ ६७ ॥ तस्यपुत्रोहिविख्यातोमुरनामेतिदानवः ॥ अत्युत्कटोमहावीर्योदेवतानांभयंकरः ॥ ६८ ॥ पुरीचंद्रावतीनाम्नातत्रस्थानेवसत्यसौ ॥ निर्जितादेवताःसर्वाःस्वर्गात्तेन विवासिताः ॥ ६९ ॥ इंद्रोन्योरोपितस्तेनवातश्चैवहुताशनः ॥ चंद्रसूर्यौकृतौचान्यौवायुर्वरुणएवच ॥ ७० ॥ सर्वमात्मकृतंतेनसत्यंसत्यंजनार्दन ॥ देवलोकःकृतस्तेनसर्वस्थानविवर्जितः ॥ ७१ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वाकोपमानोजनार्दनः ॥ हनिष्येदानवंदुष्टंदेवतानांभयंकरम् ॥ ७२ ॥ त्रिदशैःसहि

तोदेवोगतश्चंद्रावतींपुरीम् ॥ दृष्टोदेवैस्तुदैत्येंद्रोगर्जमानःपुनःपुनः ॥ ७३ ॥ तेनसर्वेजितादेवागताश्चैवदिशोदश ॥ हरिंनिरीक्ष्यप्रोवाचतिष्ठतिष्ठेतिदानवः ॥ ७४ ॥ भगवानब्रवीत्तंचक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ रेदानवदुराचारममबाहूंनिरीक्षय ॥ ७५ ॥ ततस्ते सम्मुखाःसर्वेविष्णुनादुष्टदानवाः ॥ हताबाणैःपुनर्दिव्यैर्जाताश्चभयविह्वलाः ॥ ७६ ॥ चक्रंमुक्तंचकृष्णेनदैत्यसैन्येषुपांडव ॥ तेनच्छिन्नास्तु शतशोबहवोनिधनंगताः ॥ ७७ ॥ एकोपिदानवस्तत्रयुध्यमानोमुहुर्मुहुः ॥ नष्टाःसर्वेसुरास्तेननिर्जितोमधुसूदनः ॥ ७८ ॥ निर्जितंतेनदैत्येनबाहुयुद्धमजायत ॥ बाहुयुद्धंकृतंतेनदिव्यंवर्षसहस्रकम् ॥ ७९ ॥ विष्णुश्चितांप्रपन्नश्चनष्टाःसर्वाश्चदेवताः ॥ विष्णुश्चनिर्जितस्तेनगतोबदरिकाश्रमम् ॥ ८० ॥ गुहासिंहावतीनामतत्रसुप्तोजनार्दनः ॥ योजनद्वादशवतीएकद्वाराचपांडव ॥ ८१ ॥ तस्यांविष्टःप्रसुप्तश्चदानवोहंतुमुद्यतः ॥ महायुद्धेनतेनैवश्रांतोसौयोगमायया ॥ ८२ ॥ दानवःपृष्ठतोलग्नोप्रविष्ठःसतदागुहाम् ॥ प्रसुप्तंतत्रमांदृष्ट्वादानवोहर्षमागतः ॥ ८३ ॥ इत्थंमां निर्जितंमत्वाप्रविष्टंशंकयाहरिम् ॥ निःसंदेहंहनिष्यामिदानवानांभयंकरम् ॥ ८४ ॥ निर्गताकन्यकातत्रविष्णुदेहाद्युधिष्ठिर ॥ रूपवतीसुसौभाग्यादिव्यप्रहरणायुधा ॥ ८५ ॥ तस्यतेजोंशसंभूतामहाबलपराक्रमा ॥ दृष्टासादानवेंद्रेणमुरनाम्नाधनंजय ॥ ८६ ॥ युद्धंसमाहितंतेनस्त्रियाचैवप्रयाचितम् ॥ कन्यकायुध्यतेतत्रसर्वयुद्धविशारदा ॥ ८७ ॥ हुंकारैर्भस्मसाज्जातोमुरनामामहासुरः ॥ निहतेदानवेतस्मिंस्तत्रदेवस्त्वबुध्यत ॥ ८८ ॥ पतितं दानवंदृष्ट्वाततोविस्मयमागतः ॥ केनायंचहतोरौद्रोह्यत्युग्रोममशात्रवः ॥ ८९ ॥ अत्युग्रंचकृतंकर्मममकारुण्यतःकृतम् ॥ ॥ कन्योवाच ॥ ॥ तेनदेवाश्चगंधर्वासयक्षोरगराक्षसाः ॥ ९० ॥ इंद्राद्याःसकलाजित्वास्वर्गाच्चैवनिराकृताः ॥ हरिःसुप्तोमयादृष्टोमुरःपृष्ठेसमागतः ॥ ९१ ॥ संहरिष्यतित्रैलोक्यं सुप्तेचैवजनार्दने ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाविष्णुर्वचनमब्रवीत् ॥ ९२ ॥ अहंचनिर्जितोयेनकथंसोपित्वयाजितः ॥ ॥ एकादश्युवाच ॥ ॥ त्वत्प्रसादाच्चभोस्वामिन्महादैत्योमयाहतः ॥ ९३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ आनंदंत्रिषुलोकेषुमुनयोदेवतागताः ॥ ब्रूहित्वंचमयाभद्रेयत्तेमनसिरोचते ॥ ददामिचनसंदेहोयत्सुरैरपिदुर्लभम् ॥ ९४ ॥ ॥ एकादश्युवाच ॥ ॥ यदितुष्टोसिमेदेवसत्यमुक्तंजनार्दन ॥ वरमेकंतुवांछामिहृदयेचजगत्पते ॥ ९५ ॥ प्रार्थयामिचदेवेशईप्सितंचमयाप्रभो ॥ यदिसत्यंजगन्नाथतिस्रोवाचोददासिमे ॥ ९६ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सत्यंसत्यंमयाप्रोक्तंअवश्यंतवसुव्रते ॥ तिस्रोवाचोमयादत्तानचावाक्यंभवेदिह ॥ ९७ ॥ ॥ एकादश्युवाच ॥ ॥ त्रिभुवनेषुचदेवेशचतुर्युगेषुसांप्रतम् ॥ त्रिषुलोकेषुसर्वव्रताहंशंकुरुमेप्रभो ॥ ९८ ॥ सर्वतीर्थप्रधानंहिसर्वविघ्नविनाशिनी ॥ सर्वसिद्धिकरींदेवीत्वत्प्रसादाद्भवाम्यहम् ॥ ९९ ॥ मामुपोष्यंतियेभक्त्यातवभक्त्या

जनार्दन ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तेषांयादितुष्टोसिमेप्रभो ॥१००॥ उपवासंचनक्तंचएकभक्तंकरोतिच ॥ तस्यवित्तंचधर्मंचमोक्षंवैदेहिमाधव ॥१०१॥ विष्णुरुवाच ॥
यत्त्वंवदसिकल्याणितत्सर्वंचभविष्यति ॥ सर्वान्मनोरथान्भद्रेदास्यसित्वंचनान्यथा॥१०२॥ ममभक्ताश्चयेलोकेयेचभक्तास्तुकार्त्तिके॥चतुर्युगेषुविख्याता
स्त्रिषुलोकेषुवैप्रभो ॥ १०३ ॥ त्वांचशक्तिमहंमन्येएकादशीव्रतस्थिताः ॥ ममपूजांकरिष्यंतिमोक्षगास्तेनसंशयः ॥१०४॥ तृतीयाचाष्टमीचैवनवमीचचतु
र्दशी ॥ एकादशीविशेषेणतिथिरेषाहरिप्रिया ॥ सर्वतीर्थाधिकंपुण्यंसत्यंसत्यंनसंशयः ॥ १०५ ॥ इदंदत्त्वावरंतस्यैतिस्त्रोवाचोनसंशयः ॥ हृष्टापुष्टा
चसंजाताएकादशीमहाव्रता ॥ १०६ ॥ शत्रुंहंसिपरांतस्यददासिपरमांगतिम् ॥ त्वंहंसिसर्वविघ्नानिसर्वसिद्धिवरप्रदा ॥१०७॥ उभयोःपक्षयोःपार्थतुल्या
एकादशीशुभा ॥ नशुक्लानैवकृष्णाचविभेदंनैवकारयेत् ॥ १०८ ॥ विभेदोनैवकर्त्तव्यःसमस्तव्रतकारिभिः ॥ दिवावायदिवारात्रौशृणोतिभक्तितत्प
रः ॥ १०९ ॥ तिथिरेकाभवेत्सर्वापक्षयोरुभयोरपि ॥ उदयैकादशीस्वल्पाह्यंतेचैवत्रयोदशी ॥११०॥ मध्येतुद्वादशीपूर्णात्रिस्पृशासाहरिप्रिया ॥एकामु
पोषयेत्तांवैसहस्रैकादशीफलम् ॥१११॥ सहस्रगुणितंह्येवंद्वादश्यांपारणेकृते ॥ अष्टम्येकादशीषष्ठीतृतीयाचचतुर्दशी ॥११२॥ पूर्वविद्धानकर्तव्यापरवि
द्धामुपोषयेत् ॥ एकादशीह्यहोरात्रंप्रभातेघटिकाभवेत् ॥ ११३ ॥ सातिथिःपरिहर्तव्याउपोष्याद्वादशीयुता ॥ एवंविधामयाप्रोक्तापक्षयोरुभयोर
पि ॥०११४ ॥ एकादश्यांप्रकुर्वीतह्युपवासंनसंशयः ॥ तेयांतिवैष्णवंस्थानंयत्रास्तेगरुडध्वजः ॥ ११५ ॥ धन्यास्तेमानवालोकेविष्णुभक्तिपराय
णाः ॥ एकादश्याश्चमाहात्म्यंसर्वकालेषुयःपठेत् ॥ ११६ ॥ गोसहस्रफलंसोपिपुण्यंप्राप्नोतिमानवः ॥ दिवावायदिवारात्रौयेवैशृण्वंतिभक्तितः ॥११७॥
ब्रह्महत्यादिपापेभ्योमुच्यंतेनात्रसंशयः ॥ विष्णुधर्मसमंनास्तिगीतार्थंचनृपोत्तम ॥ एकादशीसमंनास्तिव्रतंपापप्रणाशनम् ॥ ११८ ॥ ॥ इति श्री
पाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेएकादश्युत्पत्तिमुरवधोनामाष्टत्रिंशोध्यायः ॥ ३८ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥
वंदेविष्णुंविभुंसाक्षाल्लोकत्रयसुखावहम् ॥ विश्वेशंविश्वकर्तारंपुराणंपुरुषोत्तमम् ॥ १ ॥ पृच्छामिदेवदेवेशसंशयोस्तिमहान्मम ॥ लोकानांचहितार्थायपा
पानांक्षयहेतवे ॥ २ ॥ मार्गशीर्षेसितेपक्षेभवेदेकादशीतुया ॥ किंनामकोविधिस्तस्याःकोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ एतदाचक्ष्वमेस्वामिन्विस्तरेणयथातथ
म् ॥ ३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वयाराजन्साधुतेविमलंयशः ॥ कथयिष्यामिराजेंद्रहरिवासरमुत्तमम् ॥ ४ ॥ उत्पन्नाचासितेपक्षेद्वा
दशीममवल्लभा ॥ मार्गशीर्षोत्पत्तिरितिममदेहसमुद्भवा ॥ ५ ॥ सुरासुरवधार्थायह्युत्पन्नाभरतर्षभ ॥ कथिताचमयासावैतवाग्रेराजसत्तम ॥ ६ ॥
पूर्वांचैकादशीराजंस्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ मार्गशीर्षेसितेपक्षेउत्पत्तिरितिनामतः ॥ ७ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिमार्गशीर्षेसितातुया ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणवाज

पेयफलंलभेत् ॥ ८ ॥ मोक्षानामेतिसाप्रोक्तासर्वपापहरापरा ॥ देवंदामोदरंराजन्पूजयेच्चप्रयत्नतः ॥ ९ ॥ तुलस्यामंजरीभिश्चधूपैर्दीपैःप्रयत्नतः ॥ पूर्वेण विधिनाचैवदशम्येकादशीतथा ॥ १० ॥ मोक्षाचैकादशीनाम्नामहापातकनाशिनी ॥ रात्रौजागरणंकार्यंनृत्यगीतस्तवैर्मम ॥ ११ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिदिव्यांपौराणिकींकथाम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणसर्वपापक्षयोभवेत् ॥ १२ ॥ अधोयोनिगताश्चैवपितरोयस्यपापतः ॥ अस्याश्चपुण्यदानेनमोक्षंयांतिनसंशयः ॥ १३ ॥ चंपकेनगरेरम्येवैष्णवैश्चविभूषिते ॥ वैखानसोनामनृपःपुत्रवत्पालयेत्प्रजाः ॥ १४ ॥ वसंतिबहवोविप्रावेदवेदांगपारगाः ॥ ऋद्धिमत्यःप्रजास्तस्यराज्ञोवैखानसस्यहि ॥ १५ ॥ एवंराज्यंप्रकुर्वाणोरात्रौस्वप्नस्यमध्यतः ॥ स्वकीयपितरोदृष्ट्वाअधोयोनिगतानृप ॥ १६ ॥ एवंदृष्ट्वाचतान्सर्वान्विस्मयाविष्टमानसः ॥ कथयामासवृत्तांतंस्वप्नजातंद्विजान्प्रति ॥ १७ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ मयास्वपितरोदृष्टानरकोपगताद्विजाः ॥ तारयेतितनूजत्वमस्मान्निरयसागरात् ॥ १८ ॥ एवंब्रुवाणास्तेनूनंरोदमानामुहुर्मुहुः ॥ मयादृष्टाद्विजश्रेष्ठाएतस्माच्चनमेसुखम् ॥ १९ ॥ एतद्राज्यंममहत्सुखदायिनविद्यते ॥ अश्वागजास्तथासर्वेरोचंतेमेनभोद्विजाः ॥ २० ॥ नदारानसुतामह्यंरोचंतेद्विजसत्तमाः ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिहृदयंमेवरुध्यते ॥ २१ ॥ तद्व्रतंतंतपोयोगंयेनैवममपूर्वजाः ॥ मोक्षंप्रयांतिसद्योवैकथ्यतांचद्विजोत्तमाः ॥ २२ ॥ पुत्रेतुजीवितप्रायेबलीयसिमहात्मनि ॥ पितास्तिनरकेघोरेतस्यपुत्रस्यकिंफलम् ॥ २३ ॥ ब्राह्मणाऊचुः ॥ ॥ पर्वतस्यमुनेराजन्निकटेचाश्रमोमहान् ॥ गम्यतांराजशार्दूलभूतंभव्यंविजानतः ॥ २४ ॥ तेषांश्रुत्वाततोवाक्यंराजावैखानसोमहान् ॥ जगामचाशुतत्रैवचाश्रमंपर्वतस्यच ॥ २५ ॥ ब्राह्मणैर्वेष्टितोराजाराजभिश्चसमन्वितः ॥ आश्रमंविपुलंतस्यसंप्राप्तोराजसत्तमः ॥ २६ ॥ तत्रर्ग्वेदयजुर्वेदसामाध्ययनकोविदैः ॥ वेष्टितंमुनिभिश्चैवद्वितीयंब्रह्मणोयथा ॥ २७ ॥ दृष्ट्वातंमुनिशार्दूलंराजावैखानसस्तथा ॥ दंडवत्प्रणतिंकृत्वापस्पर्शचरणौमुनेः ॥ २८ ॥ पप्रच्छकुशलंतस्यसप्तस्वंगेष्वसौमुनिः ॥ राज्येनिष्कंटकत्वंचराज्ञःसौख्यसमन्वितम् ॥ २९ ॥ राजोवाच ॥ तवप्रसादाद्भोस्वामिन्कुशलंमेङ्गसप्तसु ॥ भक्त्यायेविष्णुविप्रेषुकथंतेषांचविघ्नता ॥ ३० ॥ मयास्वपितरोदृष्टाःस्वप्नेचनरकेस्थिताः ॥ कस्यपुण्यस्यसामर्थ्यान्मोक्षंयांतिद्विजोत्तम ॥ ३१ ॥ अयंमेसंशयःस्वामिन्प्रष्टुंतंत्वामुपागतः ॥ उपायःकश्चिदेवात्रकर्तव्योमुनिसत्तम ॥ ३२ ॥ एतद्वाक्यंततःश्रुत्वापर्वतोमुनिसत्तमः ॥ ध्यानास्तिमितनेत्रोभूत्तपस्वीब्रह्मसंनिभः ॥ ३३ ॥ मुहूर्तमेकंध्यानस्थोभूपतिंप्रत्युवाचह ॥ ज्ञातंहितवराजेंद्रपितॄणांपूर्वचेष्टितम् ॥ ३४ ॥ पूर्वजन्मनितातस्तेक्षत्रियोराज्यगर्वितः ॥ सपत्न्याऋतुकालेतुराजधर्मप्रवर्तितः ॥ ३५ ॥ गतो

पा० १ प्रजाभिः ।

ग्रामेतुतांत्यक्त्वाकार्यार्थीनिजयोषितम् ॥ तवपित्रातुतस्याश्चनदत्तमृतुदानकम् ॥ ३६ ॥ तेनपापप्रभावेननरकेपितृभिःसह ॥ पतितोराजशार्दूलतव तातःसुदारुणे ॥ ३७ ॥ ततःपुनरुवाचेदंराजावैखानसोमुनिम् ॥ केनव्रतप्रभावेनमोक्षस्तेषांभवेन्मुने ॥ ३८ ॥ मुनिरुवाच ॥ मार्गशीर्षेसितेपक्षे मोक्षानामेतिनामतः ॥ सर्वैश्चेतद्व्रतंकार्यंपित्रेपुण्यंप्रदीयताम् ॥ ३९ ॥ तेनपुण्यप्रभावेनमोक्षस्तेषांभविष्यति ॥ सत्यमेतन्महाभागब्रह्मणोवचनंय था ॥ ४० ॥ मुनेर्वाक्यंततःश्रुत्वास्वगृहंपुनरागतः ॥ मार्गशीर्षस्तथामासःप्राप्तःकष्टेनतेनवै ॥ ४१ ॥ मुनेर्वाक्येनतत्कृत्वाव्रतंवैखानसोनृपः ॥ अददत्पुण्यमखिलैःसार्द्धंपित्रेसभूमिपः ॥ ४२ ॥ दत्तेपुण्यक्षणेनैवपुष्पवृष्टिरभूद्दिवि ॥ वैखानसस्यतातोवैपितृभिर्मोक्षमाविशत् ॥ ४३ ॥ राजानंचांतरिक्षेसागिरंपुण्यामुवाचह ॥ स्वस्तिस्वस्तीतितेपुत्रप्रोच्यचैवंदिवंगतः ॥ ४४ ॥ एवंयःकुरुतेराजन्मोक्षामेकादशींशुभाम् ॥ तस्य पापानिनश्यंतिमृतोमोक्षमवाप्नुयात् ॥ ४५ ॥ नातःपरतराकाचिन्मोक्षदैकादशीभवेत् ॥ पुण्यसंख्यांनजानामिराजन्मेप्रियकृद्व्रतम् ॥ ४६ ॥ चिंतामणिसमाह्येषानृणांमोक्षप्रदायिनी ॥ पठनाच्छ्रवणादस्यावाजपेयफलंलभेत् ॥ ४७ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायां उत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेमार्गशीर्षशुक्लमोक्षदाएकादशीनामैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ पौषस्यकृष्ण पक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ किंनामकोविधिस्तस्याएतद्विस्तरतोवद ॥ एतदाख्याहिभोस्वामिन्कोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयिष्या मिराजेंद्रभवतःस्नेहबंधनात् ॥ तुष्टिर्मेनतथाराजन्यज्ञैर्बहुलदक्षिणैः ॥ २ ॥ यथामेतुष्टिरायातिह्येकादशीव्रतेनवै ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकर्त्तव्योहरिवा सरः ॥ ३ ॥ सत्यमेतन्नवैमिथ्याधर्मिष्ठानांविशारद ॥ पौषस्यकृष्णपक्षेयासफलानामनामतः ॥ ४ ॥ तस्यांनारायणंदेवंपूजयेच्चयथाविधि ॥ पूर्वेणैव विधानेनेनकर्त्तव्यैकादशीशुभा ॥ ५ ॥ नागानांचयथाशेषोपक्षिणांपन्नगाशनः ॥ देवानांचयथाविष्णुर्द्विपदानांयथाद्विजः ॥ ६ ॥ व्रतानांचयथाराज न्श्रेष्ठाचैकादशीतिथिः ॥ तेजनाश्चैवभोराजन्पूज्यावैसर्वदामम ॥ ७ ॥ हरिवासरसंलीनाःकुर्वंत्येकादशीव्रतम् ॥ इहैवधनसंयुक्तामृतामोक्षंलभं तिते ॥ ८ ॥ सफलायांफलैराजन्पूजयेन्नामतोहरिम् ॥ नारिकेलफलैश्चैवक्रमुकैर्बीजपूरकैः ॥ ९ ॥ जंबीरैर्दाडिमैश्चैवतथाधात्रीफलैःशुभैः ॥ लवंगै र्बदरीभिश्चतथाम्रैश्चविशेषतः ॥ १० ॥ पूजयेद्देवदेवेशंधूपदीपैस्तथैवच ॥ सफलायांविशेषेणदीपदानंतुकारयेत् ॥ ११ ॥ रात्रौजागरणंचैवकर्त्त व्यंसहवैष्णवैः ॥ यावन्निमेषोनेत्रस्यतावज्जागर्तियोनिशि ॥ १२ ॥ एकाग्रमनसोराजंतस्यपुण्यंशृणुष्वहि ॥ तत्समोनास्तियज्ञोवैतीर्थंवातत्समं

१ भरतश्रेष्ठ-इ० पा० ।

नहि ॥ १३ ॥ सर्वव्रतानिराजेंद्रकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ एवंवर्षसहस्राणितपसानैवयत्फलम् ॥ १४ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतियःकरोतिहिजागरम् ॥ श्रूयतांराजशार्दूलसफलायाःकथाशुभा ॥ १५ ॥ चंपावतीतिविख्यातापुरीमाहिष्मतस्यच ॥ बभूवुस्तस्यराजर्षेःपुत्राःपंचकुमारकाः ॥ १६ ॥ तेषांमध्येतुज्येष्ठोवैमहापापरतःसदा ॥ परदाराभिचारीचवेश्यासक्तश्चमद्यपः ॥ १७ ॥ पितुर्द्रव्यंतुतेनैवगमितंपापकर्मणा ॥ असद्वृत्तिरतोनित्यंभूसुराणांतुनिंदकः ॥ १८ ॥ वैष्णवानांचदेवानांनित्यंनिंदांकरोतिसः ॥ ईदृशंतुततोदृष्ट्वापुत्रंमाहिष्मतोनृपः ॥ १९ ॥ नाम्नातुलुंपकइतिराजपुत्रेषुचापठत् ॥ राज्यान्निष्कासितस्तेनपित्राचैवतुबंधुभिः ॥ २० ॥ सचैवंपरिवारैस्तुत्यक्तश्चपरिपंथिवत् ॥ लुंपकोपितथात्यक्तश्चिंतयामासवैतदा ॥ २१ ॥ त्यक्तोहंबांधवैःपित्राराज्यान्निष्कासितःकिल ॥ इतिसंचिंत्यमानोसौमतिंपापेतदाकरोत् ॥ २२ ॥ मयागंतव्यमेवास्तुदारुणेगहनेवने ॥ तस्माच्चैवपुरंसर्वंलुंपयिष्यामिवैपितुः ॥ २३ ॥ इत्येवंसमतिंकृत्वालुंपकोदैवयोगतः ॥ निर्जगामपुरात्तस्माद्गतोसौगहनेवने ॥ २४ ॥ जीवघातरतोनित्यंस्तेयद्यूतकलानिधिः ॥ सर्वंचनगरंतेनमुषितंपापकर्मणा ॥ २५ ॥ स्तेयाभिगामीनगरेगृहीतःसनिशाचरैः ॥ उवाचतान्सुतोहंवैराज्ञोमाहिष्मतस्यच ॥ २६ ॥ सतैर्मुक्तःपापकर्माचागतोविपिनंपुनः ॥ आमिषाभिरतोनित्यंतरोर्वैफलभक्षणे ॥ २७ ॥ आश्रमस्तस्यदुष्टस्यवासुदेवस्यसंनिधौ ॥ अश्वत्थोवर्त्ततेतत्रजीर्णश्चबहुवार्षिकः ॥ २८ ॥ देवत्वंतस्यवृक्षस्यविपिनेवर्ततेमहत् ॥ तत्रैवनिवसंश्चैवलुंपकःपापबुद्धिमान् ॥ २९ ॥ गतेबहुतिथेकालेकस्यचित्पुण्यसंचयात् ॥ पौषस्यकृष्णपक्षेतुदशम्यांदिवसेतथा ॥ ३० ॥ फलानिभुक्त्वावृक्षाणांरात्रौशीतेनपीडितः ॥ लुंपकोनामपापिष्ठोवस्त्रहीनोगतेक्षणः ॥ ३१ ॥ पीड्यमानोतिशीतेनहरिवृक्षसमीपतः ॥ ननिद्रानसुखंतस्यगतप्राणइवाभवत् ॥ ३२ ॥ आच्छाद्यदशनैरास्यमेवंनीतानिशाखिला ॥ भानूदयेपिपापिष्ठोनलेभेचेतनांतदा ॥ ३३ ॥ लुंपकोगतसंज्ञस्तुसफलायादिनेतथा ॥ रवौमध्यंगतेचैवसंज्ञांलेभेसलुंपकः ॥ ३४ ॥ इतस्ततोविलोक्याथव्यथितश्चतदासनात् ॥ स्खलत्पद्भ्यांप्रचलितःखंजन्निवमुहुर्मुहुः ॥ ३५ ॥ वनमध्येगतस्तत्रक्षुत्क्षामःपीडितोभवत् ॥ नशक्तिर्जीवघातेतुलुंपकस्यदुरात्मनः ॥ ३६ ॥ फलानिचतदाराजन्नाजहारसलुंपकः ॥ यावत्समागतस्तत्रतावदस्तंगतोरविः ॥ ३७ ॥ किंभविष्यतितातेतिसविलापंचकारह ॥ फलानितत्रभूरीणिवृक्षमूलेन्यवेशयत् ॥ ३८ ॥ इत्युवाचफलैरेभिःश्रीपतिस्तुष्यतांहरिः ॥ इत्युक्त्वालुंपकश्चैवनिद्रांलेभेनवैनिशि ॥ ३९ ॥ रात्रौजागरणंमेनेविष्णुस्तस्यदुरात्मनः ॥ फलैस्तुपूजनंमेनेसफलायास्तथानघ ॥ ४० ॥ अकस्माद्व्रतमेवैतत्कृतवान्वैसलुंपकः ॥ तेनपुण्यप्रभावेनप्राप्तंराज्यमकंटकम् ॥ ४१ ॥ सूर्यस्योदयनंयावत्तावद्विष्णुर्जगामह ॥ दिवितत्कालमुत्पन्नावागुवाचाशरीरिणी॥४२॥

राज्यंप्राप्स्यसिपुत्रत्वंसफलायाःप्रसादतः ॥ तथेत्युक्तेतुवचसिदिव्यरूपधरोभवत् ॥ ४३ ॥ मतिरासीत्ततस्तस्यपरमावैष्णवीनृप ॥ दिव्याभरणशोभा
ढ्योलेभेराज्यमकंटकम् ॥ ४४ ॥ कृतंराज्यंतुतेनैवंवर्षाणिदशपंचच ॥ मनोज्ञास्तस्यपुत्रास्तुदाराःकृष्णप्रसादतः ॥ ४५ ॥ आशुराज्यंपरित्यज्यपु
त्रेचैवसमर्प्यच ॥ गतःकृष्णस्यसांनिध्यंयत्रगत्वानशोचति ॥ ४६ ॥ एवंयःकुरुतेराजन्सफलाव्रतमुत्तमम् ॥ इहलोकेसुखंप्राप्यमृतोमोक्षमवाप्नुया
त् ॥ ४७ ॥ धन्यास्तेमानवालोकेसफलायांचयेरताः ॥ तेषांचसफलंजन्मनात्रकार्याविचारणा ॥ ४८ ॥ पठनाच्छ्रवणाच्चैवकरणाच्चविशांपते ॥ राज
सूयस्ययज्ञस्यफलमाप्नोतिमानवः ॥ ४९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेपौषकृष्णासफलै
कादशीनामचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथितावैत्वयाकृष्णसफलैकादशीशुभा ॥ कथयस्वप्रसादेनशुक्लपक्षस्यया
भवेत् ॥ १ ॥ किन्नामकोविधिस्तस्याःकोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ कस्मैतुष्टोहृषीकेशस्त्वमेवपुरुषोत्तमः ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्प्र
वक्ष्यामिशुक्लापौषस्ययाभवेत् ॥ कथयामिमहाराजलोकानांहितकाम्यया ॥ ३ ॥ पूर्वेणविधिनाराजन्कर्त्तव्यैषाप्रयत्नतः॥ पुत्रदानामनाम्नासासर्वपापहरा
परा ॥ ४ ॥ नारायणोधिदेवोस्याःकामदःसिद्धिदायकः ॥ नातःपरतराकाचित्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ ५ ॥ विद्यावंतंयशस्वंतंकरोतिचनरंहरिः ॥ शृणुरा
जन्प्रवक्ष्यामिकथांपापहरांपराम् ॥ ६ ॥ भद्रावत्यांपुराह्यासीत्पुर्यांराजासुकेतुमान् ॥ तस्यराज्ञस्तथाराज्ञीचंपकानामवर्त्तते ॥ ७ ॥ पुत्रहीनेनराज्ञा
चकालोनीतोमनोरथैः ॥ नैवात्मजंनृपोलेभेवंशकर्त्तारमेवच ॥ ८ ॥ तेनैवराज्ञाधर्मेणचिंतितंबहुकालतः ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिसुतप्राप्तिःकथंभ
वेत् ॥ ९ ॥ नराष्ट्रेनपुरेसौख्यंलेभेराजासुकेतुमान् ॥ साध्व्यस्वकांतयासार्द्धंप्रत्यहंदुःखितोभवत् ॥ १० ॥ तावुभौदंपतीनित्यंचिंताशोकप
रायणौ ॥ पितरोस्यजलंदत्तंकवोष्णमुपभुंजते ॥ ११ ॥ राज्ञःपश्चान्नपश्यामोयोस्मान्संतर्पयिष्यति ॥ इत्येवंसंस्मरंतोस्यदुःखिताःपितरो
भवन् ॥ १२ ॥ नबांधवानमित्राणिनामात्याःसुहृदस्तथा ॥ रोचयंत्यस्यभूपस्यनगजाश्वाःपदातयः ॥ १३ ॥ नैराश्यंभूपतेस्तस्यनित्यं
मनसिवर्त्तते ॥ नरस्यपुत्रहीनस्यनास्तिवैजन्मनःफलम् ॥ १४ ॥ अपुत्रस्यगृहंशून्यंहृदयंदुःखितंसदा ॥ पितृदेवमनुष्याणांनानृणत्वंसुतंवि
ना ॥ १५ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसुतमुत्पादयेन्नरः ॥ इहलोकेयशस्तेषांपरलोकेशुभागतिः ॥ १६ ॥ येषांतुपुण्यकर्तृणांपुत्रजन्मगृहेभवेत् ॥ आयुरा
रोग्यसंपत्तिस्तेषांगेहेप्रवर्तते ॥ १७ ॥ पुत्रजन्मगृहेयेषांलोकानांपुण्यकारिणाम् ॥ पुण्यंविनानचप्राप्तिर्विष्णुभक्तिंविनानृप ॥ १८ ॥ पुत्राश्चसंप
दोवापिनिश्चयादितिमेमतिः ॥ एवंविचिंत्यमानोसौनशर्मलभतेनृपः ॥ १९ ॥ प्रत्यूषेचिंतयद्राजानिशीथेचिंतयत्ततः ॥ स्वयमात्मविनाशंचचिंत

यामासकेतुमान् ॥ २० ॥ आत्मघातेदुर्गतिंचचिंतयित्वातदानृपः ॥ दृष्ट्वात्मदेहंपतितमपुत्रत्वंतथैवच ॥ २१ ॥ पुनर्विचार्यात्मबुद्ध्याआत्मनोहित कारणम् ॥ अश्वारूढस्ततोराजाजगामगहनंवनम् ॥ २२ ॥ पुरोहितादयःसर्वेनजानंतिगतंनृपम् ॥ गंभीरेविपिनेराजामृगपक्षिनिषेविते ॥ २३ ॥ वि चचारतदाराजावनवृक्षान्विलोकयन् ॥ वटानश्वत्थविल्वांश्चखर्जूरान्पनसांस्तथा ॥ २४ ॥ बकुलान्सप्तपर्णांश्चतिंदुकांस्तिलकानपि ॥ शालांस्ता लांस्तमालांश्चददर्शसरलान्नृपः ॥ २५ ॥ इंगुदीककुभांश्चैवश्लेष्मातकनगांस्तथा ॥ शल्लकान्करमर्दांश्चपाटलान्बदरानपि ॥ २६ ॥ अशोकांश्चप लाशांश्चशृगालाञ्शशकानपि ॥ वनमार्जारमहिषान्शल्लकांश्चमरानपि ॥ २७ ॥ ददर्शभुजगान्राजावल्मीकाद्र्द्धनिःसृतान् ॥ तथावनगजान्मत्ता न्कलभैःसहसंगतान् ॥ २८ ॥ यूथपांश्चचतुर्दंतान्करिणीयूथमध्यगान् ॥ तान्दृष्ट्वाचिंतयामासआत्मनःस्वगजान्नृपः ॥ २९ ॥ तेषांसविचरन्मध्येरा जाशोभामवापह ॥ महदाश्चर्यसंयुक्तंदृष्ट्वेविपिनंनृपः ॥ ३० ॥ मार्गेशिवारुतान्शृण्वन्नुलूकविरुतंतथा ॥ तांस्तान्नृक्षमृगान्पश्यन्बभ्रामवनम ध्यतः ॥ ३१ ॥ एवंददर्शगहनंनृपोमध्यगतेरवौ ॥ क्षुत्तृड्भ्यांपीडितोराजाइतश्चेतश्चधावति ॥ ३२ ॥ नृपतिश्चिंतयामाससंशुष्कगलकंधरः ॥ मयातु किंकृतंकर्मप्राप्तंदुःखंयदीदृशम् ॥ ३३ ॥ मयावैतोषितादेवायज्ञैःपूजाभिरेवच ॥ तथैवब्राह्मणादानैस्तोषितामिष्टभोजनैः ॥ ३४ ॥ प्रजाश्चैवसदाकालं पुत्रवत्पालिताभृशम् ॥ कस्माद्दुःखंमयाप्राप्तमीदृशंदारुणंमहत् ॥ ३५ ॥ इतिचिंतापरोराजाजगामैवाग्रतोवनम् ॥ सुकृतस्यप्रभावेनसरोदृष्टमनु त्तमम् ॥ ३६ ॥ मीनसंस्पर्शमानंचपद्मैश्चपरशोभितम् ॥ कारंडैश्चक्रवाकैश्चराजहंसैश्चशोभितम् ॥ ३७ ॥ मकरैर्बहुभिर्मत्स्यैरन्यैर्जलचरैर्युतम् ॥ समीपेसरसस्तस्यमुनीनामाश्रमान्बहून् ॥ ३८ ॥ ददर्शराजालक्ष्मीवान्शकुनैःशुभशंसिभिः ॥ दक्षिणंप्रास्फुरन्नेत्रमथसव्येतरःकरः ॥ ३९ ॥ प्रास्फु रन्नृपतेस्तस्यकथयञ्शोभनंफलम् ॥ तस्यतीरेमुनीन्दृष्ट्वाकुर्वाणान्नैगमंजपम् ॥ ४० ॥ हर्षेणमहताविष्टोबभूवनृपनंदनः ॥ अवतीर्यहयात्तस्मान्मुनी नामग्रतःस्थितः ॥ ४१ ॥ पृथक्पृथग्ववंदेसौमुनींस्तान्शंसितव्रतान् ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वादंडवच्चपुनःपुनः ॥ ४२ ॥ प्रत्यूचुस्तेपिमुनयःप्रसन्ना नृपतेवयम् ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ केभवंतोत्रकथ्यंतांकाचाख्याभवताम्पि ॥ किमर्थंसंगतायूयंसत्यंवदतमेग्रतः ॥ ४३ ॥ ॥ मुनयऊचुः ॥ ॥ विश्वेदेवावयंराजन्स्नानार्थमिहचागताः ॥ माघोनिकटमायातएतस्मात्पंचमेहनि ॥ ४४ ॥ अद्यचैकादशीराजन्पुत्रदानामनामतः ॥ पुत्रंददात्यसौविष्णुःपुत्रदाकारिणांनृणाम् ॥ ४५ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ एषवैसंशयोमह्यंपुत्रस्योत्पादनेमहान् ॥ यदितुष्टाभवंतोवैपुत्रं

पा० १ नाना ।

मेदीयतांतदा ॥ ४६ ॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ अद्यैवादिवसेराजन्पुत्रदानामवर्तते ॥ एकादशीतिविख्यातंक्रियतांव्रतमुत्तमम् ॥ ४७ ॥ अभिषेकात्ततो स्माकंकेशवस्यप्रसादतः ॥ अवश्यंतवराजेंद्रपुत्रप्राप्तिर्भविष्यति ॥ ४८ ॥ इत्येवंवचनात्तेषांकृतंराज्ञाव्रतोत्तमम् ॥ मुनीनामुपदेशेनपुत्रदायाविधा नतः ॥ ४९ ॥ द्वादश्यांपारणंकृत्वामुनीन्नत्वापुनःपुनः ॥ आजगामगृहंराजाराज्ञीगर्भमथादधौ ॥ ५० ॥ पुत्रोजातःसूतिकालेतेजस्वीपुण्यकर्मणा ॥ पितरंतोषयामासप्रजापालोबभूवसः ॥ ५१ ॥ तस्माद्राजन्प्रकर्त्तव्यंपुत्रदाव्रतमुत्तमम् ॥ लोकानांतुहितार्थायतवाग्रेकथितंमया ॥ ५२ ॥ एकचित्तास्तुयेम र्त्याःकुर्वंतिपुत्रदाव्रतम् ॥ पुत्रान्प्राप्येहलोकेतुमृतास्तेस्वर्गगामिनः ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्नग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ ५३ ॥ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणे पंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेपौषशुक्लपुत्रदैकादशीनामएकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ साधुकृष्णजगन्नाथआदिदेवजगत्पते ॥ कथयस्वप्रसादेनकृपांकुरुममोपरि ॥ १ ॥ माघस्यकृष्णपक्षेतुकावाचैकादशीभवेत् ॥ किंनामकोविधिस्तस्याएत द्विस्तरतोवद ॥ २ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ शृणुत्वंनृपशार्दूलकृष्णमाघस्ययाभवेत् ॥ षट्तिलानामविख्यातासर्वपापप्रणाशिनी ॥ १ ॥ षट्ति लायाःशृणुष्वत्वंकथांपापहरांशुभाम् ॥ यांपुलस्त्योमुनिश्रेष्ठोदाल्भ्यंप्रतिचोक्तवान् ॥ २ ॥ ॥ दाल्भ्यउवाच ॥ ॥ मर्त्यलोकमनुप्राप्ताःपापंकुर्वंति जंतवः ॥ ब्रह्महत्यादिपापैश्चयुक्तायेविविधादिभिः ॥ ३ ॥ परद्रव्यापहाराश्चपरव्यसनमोहिताः ॥ कथंनयांतिनरकंब्रह्मंस्तद्ब्रूहितत्त्वतः ॥ ४ ॥ अनाया सेनभगवन्दानेनाल्पेनकेनचित् ॥ पापंप्रशमनंयातिएतन्मेवक्तुमर्हसि ॥ ५ ॥ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ ॥ साधुसाधुमहाभागगुह्यमेतत्सुदुर्लभम् ॥ यन्नकस्यचिदाख्यातंविष्णुब्रह्मेंद्रदैवतैः ॥ ६ ॥ तदहंकथयिष्यामित्वयापृष्टोद्विजोत्तम ॥ माघमासेतुसंप्राप्तेशुचिस्नातोजितेंद्रियः ॥ ७ ॥ कामक्रोधाभि मानेर्ष्यालोभपैशुन्यवर्जितः ॥ देवदेवंचसंस्मृत्यपादौप्रक्षाल्यवारिभिः ॥ ८ ॥ भूमावपतितंगृह्यगोमयंतत्रमानवः ॥ तिलान्प्रक्षिप्यकार्पासंपिंडिकाश्चैवका रयेत् ॥ ९ ॥ अष्टोत्तरशतंचैवंनात्रकार्याविचारणा ॥ ततोमाघेचसंप्राप्तेह्याषाढर्क्षंभवेद्यदि ॥ १० ॥ मूलंवाकृष्णपक्षस्यैकादशीनियमांस्ततः ॥ गृह्णीया त्पुण्यकालेचविधानंतत्रमेशृणु ॥ ११ ॥ देवदेवंसमभ्यर्च्यसुस्नातःप्रयतःशुचिः ॥ कृष्णनामानिसंकीर्त्यपुनःप्रस्खलितादिषु ॥ १२ ॥ रात्रौजागरणंकु र्यादादौहोमंचकारयेत् ॥ अर्चयेद्देवदेवेशंद्वितीयेह्निपुनर्हरिम् ॥ १३ ॥ चंदनागुरुकर्पूरैर्नैवेद्यंकृसरंतथा ॥ संस्मृत्यनाम्नाचततःकृष्णाख्येनपुनःपुनः ॥ ॥ १४ ॥ कूष्मांडैर्नारिकेरैश्चह्यथवाबीजपूरकैः ॥ सर्वाभावेपिविप्रेंद्रशस्तपूगफलैर्वृतम् ॥ अर्घंदद्याद्विधानेनपूजयित्वाजनार्दनम् ॥ १५ ॥ कृष्णकृष्णकृ

पा० १ ह्यन्यैश्च विविधैर्युताः । २ क्रोधअहंकारः । ३ होमे । ४ आदौचैव । ५ फलदम् । ६ एकादश्यामुपोषितः ।

पालुस्त्वमगतीनांगतिर्भव ॥ संसारार्णवमग्नानांप्रसीदपुरुषोत्तम ॥ १६ ॥ नमस्तेपुंडरीकाक्षनमस्तेविश्वभावन ॥ सुब्रह्मण्यनमस्तेस्तुमहापुरुषपूर्वज ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंलक्ष्म्यासहजगत्पते ॥ १७ ॥ इत्यर्घमंत्रः ॥ ततस्तुपूजयेद्विप्रमुदकुंभंप्रदापयेत् ॥ छत्रोपानहवस्त्रैश्चकृष्णोमेप्रीयतामिति ॥ १८ ॥ कृष्णाधेनुःप्रदातव्यायथाशक्तिद्विजोत्तमे ॥ तिलपात्रंद्विजश्रेष्ठदद्यात्पात्रविचक्षणः ॥ १९ ॥ स्नानेप्राशनकेशस्तास्तथाकृष्णतिलामुने ॥ तान्प्रदद्यात्प्रयत्नेनयथाशक्तिद्विजोत्तमे ॥ तिलप्ररोहजाःक्षत्रेयावत्संख्यास्तिलाद्विज ॥ २० ॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ तिलस्नायीतिलोद्वर्तीतिलहोमीतिलोदकी ॥ २१ ॥ तिलदाताचभोक्ताचषट्तिलाःपापनाशनाः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कृष्णकृष्णमहाबाहो नमस्तेविश्वभावन ॥ २२ ॥ षट्तिलैकादशीभूतंकीदृशंफलमस्तिवै ॥ सोपाख्यानंममब्रूहियदितुष्टोसियादव ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्यथावृत्तंदृष्टंतत्कथयामिते ॥ मर्त्यलोकेपुराह्यासीद्ब्राह्मण्येकाचनारद॥व्रतचर्यारतानित्यंदेवपूजारतासदा ॥२३॥ मासोपवासनिरताममभक्ताचसर्वदा ॥ कृष्णोपवाससंयुक्तामम पूजापरायणा ॥ २४ ॥ शरीरंक्लेशितंचैवउपवासैर्द्विजोत्तम ॥ देवानांब्राह्मणानांचकुमारीणांचभक्तितः ॥ २५ ॥ गृहादिकंप्रयच्छंतीसर्वकालंमहासती ॥ अतिकृच्छ्ररतासातुसर्वकालंतुवैद्विज ॥ २६ ॥ नदत्ताभिक्षुकेभिक्षाब्राह्मणानचतर्पिताः ॥ २७ ॥ ततःकालेनमहतामयावैचिंतितंद्विज ॥ शुद्धमस्याःशरीरंहिव्रतैःकृच्छ्रैर्नसंशयः ॥ २८ ॥ अर्चितोवैष्णवोलोकःकायक्लेशेनवैतया ॥ नदत्तमन्नदानंहियेनतृप्तिःपराभवेत् ॥ २९ ॥ एवंज्ञात्वाअहंब्रह्मन्मर्त्यलोकमुपागतः ॥ कापालंरूपमास्थायभिक्षापात्रेचयाचिता ॥ ३० ॥ कस्मात्त्वमागतोब्रह्मन्कथयासिवदमेग्रतः ॥ पुनरेवमयाप्रोक्तंदेहिभिक्षांचसुंदरि ॥ ३१ ॥ तयाकोपेनमहतामृत्पिंडस्ताम्रभाजने ॥ क्षिप्तोयावदहंब्रह्मन्पुनःस्वर्गंगतोद्विज ॥ ३२ ॥ ततःकालेनमहतातापसीसुमहाव्रता ॥ सदेहास्वर्गमायाताव्रतचर्याप्रभावतः ॥ ३३ ॥ मृत्पिंडिकाप्रदानेनगृहंप्राप्तंमनोरमम् ॥ संजातंचैवविप्रर्षेधान्यराशिविवर्जितम् ॥ ३४ ॥ गृहंयावन्निरीक्षेतनकिंचित्तत्रपश्यति ॥ तावद्गृहाद्विनिष्क्रांताममांतिचागताद्विज ॥ ३५ ॥ क्रोधेनमहताविष्टमिदंवचनमब्रवीत् ॥ मयाव्रतैश्चकृच्छ्रैश्चउपवासैरनेकशः ॥ ३६ ॥ पूजयाराधितोदेवःसर्वलोकस्यपालकः ॥ नतत्रदृश्यतेकिंचिद्गृहेमम जनार्दन ॥ ३७ ॥ ततश्चोक्तंमयातस्यैगृहंगच्छमहाव्रते ॥ आगमिष्यंतिसुतरांकौतूहलसमन्विताः ॥३८॥ देवपत्न्योहिद्रष्टुंत्वांविस्मयाभिसमन्विताः ॥ द्वारंनोद्घाटयविनाषट्तिलपुण्यवाचनात् ॥ ३९ ॥ एवमुक्तामयासातुगतावैमानुषीतदा ॥ अत्रांतरेसमायातादेवपत्न्यश्चवाडव ॥ ४० ॥ ताभिश्चकथितं

पाठांतराणि । १ दालभ्यउवाच । २ वाडव । ३ पुलस्त्यउवाच । ४ गृहाणिप्रयच्छंती ।

तत्रत्वांद्रष्टुंहिसमागताः ॥ द्वारमुद्धाटयस्वाद्यत्वांप्रपश्यामशोभने ॥ ४१ ॥ ॥ मानुष्युवाच ॥ ॥ यदिमद्दर्शनेकार्यंसत्यंवाच्यंविशेषतः ॥ षट्ति लायाव्रतंपुण्यंद्वारोद्धाटनकारणात् ॥ ४२ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ एकापिनावदत्तत्रषट्तिलैकादशीव्रतम् ॥ अन्ययाकथितंतत्रद्रष्टव्यामानु षीमया ॥ ४३ ॥ ततोद्वारंसमुद्धाटयदृष्टाताभिश्चमानुषी ॥ नदेवीनचगंधर्वीनासुरीनचपन्नगी ॥ ४४ ॥ दृष्टापूर्वंतथानारीयादृशीयंद्विजर्षभ ॥ देवी नामुपदेशेनषट्तिलायाव्रतंकृतम् ॥ ४५ ॥ मानुष्यासत्यव्रतयाभुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ रूपकांतिसमायुक्ताक्षणेनसमवापसा ॥ ४६ ॥ धनंधान्यंचवस्त्रा दिसुवर्णंरौप्यमेवच ॥ भवनंसर्वसंपन्नंषट्तिलायाःप्रभावतः ॥४७॥ रूपकांतिसमायुक्ताक्षणेनसमद्यपत ॥ ४८ ॥ अतितृष्णानकर्तव्यावित्तशाठ्यंविवर्जे येत् ॥ आत्मवित्तानुसारेणतिलान्वस्त्राणिदापयेत् ॥ ४९ ॥ लभतेचैवमारोग्यंनरोजन्मनिजन्मनि ॥ नदारिद्र्यंनकष्टत्वंनचदौर्भाग्यमेवच ॥ ५० ॥ संभवेद्वैद्विजश्रेष्ठषट्तिलासमुपोषणात् ॥ अनेनविधिनाभूपतिलदातानसंशयः ॥ ५१ ॥ मुच्यतेपातकैःसर्वैरनायासेनमानवः ॥ दानंचविधिवत्पात्रेसर्व पातकनाशनम् ॥ नानर्थःकश्चिन्नायासःशरीरेनृपसत्तम ॥ ५२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवा देमाघकृष्णाषट्तिलैकादशीनामद्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ साधुकृष्णत्वयाप्रोक्तमादिदेवोभवान्प्रभो ॥ स्वेद जाअंडजाश्चैवउद्भिज्जाश्चजरायुजाः ॥ १ ॥ तेषांकर्ताविकर्तात्वंपालकःक्षयकारकः ॥ माघस्यकृष्णपक्षेतुषट्तिलाकथितात्वया ॥ २ ॥ शुक्लेचकाभवेद्देव कथयस्वप्रसादतः ॥ किंनामकोविधिस्तस्याःकोदेवस्तत्रपूज्यते ॥ ३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयिष्यामिराजेंद्रशुक्लेमाघस्ययाभवेत् ॥ जयानामेतिवि ख्यातासर्वपापहरापरा ॥ ४ ॥ पवित्रापापहंत्रीचकामदामोक्षदानृणाम् ॥ ब्रह्महत्यापहंत्रीचपिशाचत्वविनाशिनी ॥ ५ ॥ नैवतस्याव्रतेचीर्णेप्रेतत्वंजायते नृणाम् ॥ नातःपरतराकाचित्पापघ्नीमोक्षदायिनी ॥ ६ ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्तव्यासाप्रयत्नतः ॥ श्रूयतांराजशार्दूलकथापौराणिकीशुभा ॥ ७ ॥ पंकजेचपुराणेस्यामहिमाकथितोमया ॥ एकदानाकलोकेवैइंद्रोराज्यंचकारह ॥ ८ ॥ देवास्तत्रसुखेनैवानिवसंतिमनोरमे ॥ पीयूषपाननिरताःअप्सरो गणसेविताः ॥ ९ ॥ नंदनंतुवनंतत्रपारिजातोपसेवितम् ॥ रमयंतिरमंतेत्रअप्सरोभिर्दिवौकसः ॥ १० ॥ एकदारममाणोसौदेवेंद्रःस्वेच्छयानृप ॥ नर्तया मासवैहर्षात्पंचाशत्कोटिनायकः ॥ ११ ॥ गंधर्वास्तत्रगायंतिगंधर्वःपुष्पदंतकः ॥ चित्रसेनस्तुतत्रैवचित्रसेनसुतातथा ॥ १२ ॥ मालिनीतिचनाम्ना तुचित्रसेनस्ययोषिता ॥ मालिन्यास्तुसमुत्पन्नापुष्पदंतीचनामतः ॥ १३ ॥ पुष्पदंतस्यपुत्रोसौमाल्यवान्नामनामतः ॥ पुष्पदंत्याश्चरूपेणमाल्यवान तिमोहितः ॥ १४ ॥ तयाह्येवंकटाक्षैश्चमाल्यवांश्चवशीकृतः ॥ लावण्यंरूपसंपन्नंतस्याःरूपंनिशामय ॥ १५ ॥ बाहूतस्याश्चकामेनकंठपाशीकृताविव ॥

कर्णायतेतुनयनेरक्तांतेघूर्णितेतथा ॥ १६ ॥ कर्णौतुशोभनौतस्याःकुण्डलाभ्यांनृपोत्तम ॥ कंबुग्रीवायुतासैवदिव्याभरणभूषिता ॥ १७ ॥ पीनोन्नतौकुचौ
तस्यास्तौहेमकलशाविव ॥ मध्यंक्षामंचचार्वंग्यामुष्टिग्राह्यमनुत्तमम् ॥ १८ ॥ नितंबौविस्तृतौचास्याविस्तीर्णाजघनस्थली ॥ चरणौशोभमानौचरक्तो
त्पलसमद्युती ॥१९॥ ईदृश्यापुष्पवत्यासमाल्यवानतिमोहितः ॥ शक्रस्यपरितोषायनृत्यार्थंतौसमागतौ ॥२०॥ गायमानौतुतौतत्रअप्सरोगणसेवितौ ॥
मदनाभिपरीतांगौपुष्पदंतीचमाल्यवान् ॥ २१ ॥ परस्परानुरागेणव्यामोहवशमागतौ ॥ नशुद्धगानंगायेतांचित्तभ्रमसमन्वितौ ॥ २२ ॥ बद्धदृष्टीतथान्यो
न्यंकामबाणवशंगतौ ॥ ज्ञात्वालेखर्षभस्तत्रसंगतंमानसंतयोः ॥ २३ ॥ तालक्रियामानलोपात्तथागीतविसर्जनात् ॥ चिंतयित्वातुमघवाह्यवमानंतथात्म
नः ॥ २४ ॥ कुपितश्चतयोरर्थेशापंदास्यन्निदंजगौ ॥ धिग्धिग्वांपतितौमूढावाज्ञाभंगकृतौमम ॥ २५ ॥ युवांपिशाचौभवतांदंपतीभावधारिणौ ॥ मर्त्यलो
कमनुप्राप्तौभुंजानौकर्मणःफलम् ॥ २६ ॥ एवंमघवताशप्तावुभौदुःखितमानसौ ॥ हिमवंतंगिरिंप्राप्ताविंद्रशापाद्विमोहितौ ॥ २७ ॥ उभौपिशाचतांप्राप्तौ
दारुणंदुःखमेवच ॥ संतप्तमानसौतत्रहिमकृच्छ्रगतावुभौ ॥२८॥ गंधर्वत्वमप्सरस्त्वंनजानीतोविमोहितौ ॥ पीड्यमानौनिदाघेनदेहपातकजेनच ॥ २९ ॥
ननिद्रायांसुखंशांतिंलभेतेकर्मपीडितौ ॥ परस्परंवादमानौचेरतुर्गिरिगह्वरे ॥ ३० ॥ पीड्यमानौतुशीतेनतुषारप्रभवेनतौ ॥ दंतघर्षंप्रकुर्वाणौरोमां
चितवपुर्द्धरौ ॥ ३१ ॥ ऊचेपिशाचःसतदातांपत्नींस्वांपिशाचिकाम् ॥ किमनल्पकृतंपापंदारुणंरोमहर्षणम् ॥ ३२॥ येनप्राप्तंपिशाचत्वंस्वेनदुष्कृतकर्म
णा ॥ नरकंदारुणंमत्वापिशाचत्वंचदुःखदम् ॥ ३३ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपातकंनसमाचरेत् ॥ इतिचिंतापरौतत्रतावास्तांदुःखकर्षितौ ॥ ३४ ॥
दैवयोगात्तयोःप्राप्तामाघस्यैकादशीतिथिः ॥ जयानामेतिविख्याताततिथीनामुत्तमातिथिः ॥ ३५ ॥ तस्मिन्दिनेतुसंप्राप्तेतावाहारविवर्जितौ ॥ आसातेत
त्रनृपतेजलपानविवर्जितौ ॥ ३६ ॥ नकृतोजीवघातश्चनपत्रफलभक्षणम् ॥ अश्वत्थस्यसमीपेतौसर्वदादुःखसंयुतौ ॥ ३७ ॥ रविरस्तंगतोराजंस्तथैवास्थि
तयोस्तयोः ॥ प्राप्ताचैवनिशाघोरादारुणाप्राणहारिणी ॥३८॥ वेपमानौततस्तौतुततःसुषुपतुःक्षितौ ॥ परस्परेणसंलग्नौगात्रयोर्भुजयोरपि ॥ ३९ ॥ ननि
द्रानरतंतत्रनतौसौख्यमविंदताम् ॥ एवंतौराजशार्दूलशापेनेंद्रस्यपीडितौ ॥४०॥ इत्थंतयोर्दुःखितयोर्निर्जगामनिशीथिनी ॥ मार्तंडउदयंप्राप्तोद्वादशी
दिवसागमे ॥ ४१ ॥ मयातुराजशार्दूलतयोर्मुक्तिर्धृताहृदि ॥ जयायाःसुव्रतंचीर्णंरात्रौजागरणंकृतम् ॥ ४२ ॥ तस्माद्व्रतप्रभावाच्चयथाजातंतथाशृणु ॥
द्वादशीदिवसेप्राप्तेतथाचीर्णेजयाव्रते ॥४३॥ विष्णोःप्रभावान्नृपतेपिशाचत्वंतयोर्गतम् ॥ पुष्पदंतीमाल्यवतौपूर्वरूपौबभूवतुः ॥ ४४ ॥ पुरातनस्नेहयुतौपूर्वा
लंकारधारिणौ ॥ विमानमधिरूढौतौगतानौकेमनोरमे ॥ ४५ ॥ देवेंद्रस्याग्रतोगत्वाप्रणामंचक्रतुर्मुदा ॥ तथाविधौतुतौदृष्ट्वामघवाविस्मितोऽब्रवीत् ॥ ४६ ॥

इंद्रउवाच ॥ ॥ वदतंकेनपुण्येनपिशाचत्वंहिवांगतौ ॥ ममशापंचसंप्राप्तौकेनदेवेनमोचितौ॥४७॥ ॥ माल्यवानुवाच ॥ ॥ वासुदेवप्रसादेनजयायास्तुव्रतेनच ॥ पिशाचत्वंगतंस्वामिंस्तवभक्तिप्रभावतः ॥ ४८ ॥ इतिश्रुत्वातुमघवाप्रत्युवाचपुनस्तथा ॥ पवित्रौपावनौजातौवंदनीयौममापिच ॥ ४९ ॥ हरिवासरकर्तारौविष्णुभक्तिपरायणौ ॥ हरिवासरसँल्लीनायेचकृष्णपरायणाः ॥ ५० ॥ अस्माकमपिमर्त्यास्तेपूज्याश्चैवनसंशयः ॥ विहरस्वयथासौख्यंपुष्पदंत्यासुरालये ॥५१॥ ॥ कृष्णउवाच ॥ ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्त्तव्योहरिवासरः ॥ जयातुराजशार्दूलब्रह्महत्यापहारिणी ॥५२॥ सर्वदानानितेनैवसर्वयज्ञाअशेषतः ॥ दत्तानिकारिताश्चैवजयायास्तुव्रतंकृतम् ॥ ५३ ॥ कल्पकोटिंभवेत्तावद्वैकुंठेमोदतेध्रुवम् ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्नग्निष्टोमफलंलभेत् ॥ ५४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारसंवादेमाघशुक्लजयैकादशीमाहात्म्यंनामत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ कथयस्वप्रसादेनवासुदेवममाग्रतः ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ नारदःपरिपप्रच्छब्रह्माणंकमलासनम् ॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेविजयानामनामतः ॥ तस्याःपुण्यंद्विजश्रेष्ठकथयस्वप्रसादतः ॥ २ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिकथांपापहराम्पराम् ॥ यन्नकस्यचिदाख्यातंमयैतद्विजयाव्रतम् ॥ ३ ॥ पुरातनंव्रतंह्येतत्पवित्रंपापनाशनम् ॥ जयंददातिविजयानृपाणांवैनसंशयः ॥ ४ ॥ पुरारामोवनंयातोवर्षाण्येवचतुर्दश ॥ न्यवसत्पंचवट्यांतुसहसीतःसलक्षणः ॥ ५ ॥ तत्रैववसतस्तस्यरामस्यविजयात्मनः ॥ रावणेनहृतालौल्याद्भार्यासीतायशस्विनी ॥ ६ ॥ तेनदुःखेनरामोपिमोहमभ्यागतस्तदा ॥ भ्रमन्जटायुषमथोददर्शविगतायुषम् ॥ ७ ॥ कबंधोनिहतःपश्चाद्भ्रमतारण्यमध्यतः ॥ सुग्रीवेणसमंतस्यसखित्वंसमपद्यत ॥ ८ ॥ वानराणामनीकानिरामार्थंसंगतानिच ॥ ततोहनुमताहृष्टालंकोद्यानेतुजानकी ॥ ९ ॥ रामसंज्ञापनंतस्यैदत्तंकर्ममहत्कृतम् ॥ पुनःसमेत्यरामेणसर्वंतत्रनिवेदितम् ॥ १० ॥ अथश्रुत्वारामचंद्रोवाक्यंचैवहनूमतः ॥ सुग्रीवानुमतेनैवप्रस्थानंसमरोचयत् ॥ ११ ॥ सौमित्रेकेनपुण्येनतीर्यतेवरुणालयः ॥ अगाधोनितरामेषयादोभिश्चसमाकुलः ॥ उपायंनैवपश्यामियेनासौसुतरोभवेत् ॥ १२ ॥ ॥ लक्ष्मणउवाच ॥ ॥ आदिदेवस्त्वमेवासिपुराणपुरुषोत्तमः ॥ बकदाल्भ्योमुनिश्चात्रवर्ततेद्वीपमध्यतः ॥ १३ ॥ अस्मात्स्थानाद्योजनार्द्धेमाश्रमस्तस्यराघव ॥ अन्येचब्राह्मणास्तत्रबहवोरघुनंदन ॥ १४ ॥ तंपृच्छगत्वाराजेंद्रपुराणमृषिपुंगवम् ॥ इतिवाक्यंततःश्रुत्वालक्ष्मणस्यातिशोभनम् ॥ १५ ॥ जगामराघवोद्रष्टुंबकदाल्भ्यंमहामुनिम् ॥ प्रणनाममुनिंमूर्ध्नारामोविष्णुमिवामरः ॥ १६ ॥ ज्ञात्वामुनिस्ततोरामंपुराणंपुरुषोत्तमम् ॥ केनापिकारणेनैवप्रविष्टोमानुषींतनुम् ॥ १७ ॥ उवाचसऋषिस्तुष्टःकुतोरामतवागमः ॥ १८ ॥ ॥ रामउ

वाच ॥ ॥ त्वत्प्रसादादहंविप्रतीरंनदनदीपतेः ॥ आगतोस्मिससैन्योत्रलंकांजेतुंसराक्षसाम् ॥ १९ ॥ भवतश्चानुकूलत्वात्तीर्येतेब्धिर्यथामया ॥ तमुपायंवदमुनेप्रसादंकुरुसांप्रतम् ॥ २० ॥ एतस्मात्कारणादेवद्रष्टुंत्वाहमिहागतः ॥ रामस्यवचनंश्रुत्वावकदाल्भ्योमहामुनिः ॥ २१ ॥ उवाचसुप्रसन्नात्मारामंराजीवलोचनम् ॥ कर्तव्यमद्यतेरामव्रतानांव्रतमुत्तमम् ॥ २२ ॥ कृतेनयेनसहसाविजयस्तेभविष्यति ॥ लंकांजित्वाराक्षसांश्चस्वेच्छांकीर्तिमवाप्स्यसि ॥ २३ ॥ एकाग्रमानसोभूत्वाव्रतमेतत्समाचर ॥ फाल्गुनस्यासितेपक्षेविजयैकादशीभवेत् ॥ २४ ॥ तस्याव्रतेनहेरामविजयस्तेभविष्यति ॥ निःसंशयंसमुद्रंत्वंतरिष्यसिसवानरः ॥ २५ ॥ विधिस्तुश्रूयतांराजन्व्रतस्यास्यफलप्रदः ॥ दशम्यांदिवसेप्राप्तेकुंभमेकंतुकारयेत् ॥ २६ ॥ हैमंवाराजतंवापिताम्रंवाप्यथमृन्मयम् ॥ स्थापयेच्छोभितंचैवजलपूर्णंसपल्लवम् ॥२७॥ सप्तधान्यान्यधस्तस्ययवानुपरिविन्यसेत् ॥ तस्योपरिन्यसेद्देवंहैमंनारायणंप्रभुम् ॥ २८ ॥ एकादशीदिनेप्राप्तेप्रातःस्नानंसमाचरेत् ॥ निश्चलंस्थापयेत्कुंभंकंठमाल्यानुलेपनैः ॥ २९ ॥ पूगीफलैर्नालिकेरैःपूजयेच्चविशेषतः ॥ गंधैर्धूपैश्चदीपैश्चनैवेद्यैर्विविधैरपि ॥ ३० ॥ कुंभाग्रेतद्दिनंरामनीयतेसत्कथादिभिः ॥ रात्रौजागरणंचैवतस्याग्रेकारयेद्बुधः ॥ ३१ ॥ प्रकाशयेद्घृतदीपमखंडव्रतहेतवे ॥ द्वादशीदिवसेप्राप्तेमार्तंडस्योदयेसति ॥ ३२ ॥ नीत्वाकुंभंजलोद्देशेनद्याःप्रस्रवणेतथा ॥ तडागेस्थापयित्वातंपूजयित्वायथाविधि ॥ ३३ ॥ दद्यात्सदेवंतंकुंभंब्राह्मणेवेदपारगे ॥ कुंभेनसहराजेंद्रमहादानानिदापयेत् ॥ ३४ ॥ अनेनविधिनारामयूथपैःसहसंगतः ॥ कुरुव्रतंप्रयत्नेनविजयस्तेभविष्यति ॥ ३५ ॥ इतिश्रुत्वाततोरामोयथोक्तमकरोत्तदा ॥ कृतेव्रतेसविजयीबभूवरघुनंदनः ॥ ३६ ॥ प्राप्तासीताजितालंकापौलस्त्योनिहतोरणे ॥ अनेनविधिनापुत्रयेकुर्वंतिनराव्रतम् ॥ ३७ ॥ इहलोकेजयप्राप्तिःपरलोकस्तथाक्षयः ॥ एतस्मात्कारणात्पुत्रकर्तव्यंविजयाव्रतम् ॥ ३८ ॥ विजयायाश्चमाहात्म्यंसर्वकिल्बिषनाशनम् ॥ पठनाच्छ्रवणाच्चैववाजपेयफलंलभेत् ॥ ३९ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेफाल्गुनकृष्णाविजयामाहात्म्यंनामचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ माहात्म्यंविजयायाश्चश्रुतंकृष्णमहत्फलम् ॥ फाल्गुनस्यार्जुनेपक्षेयन्नाम्नीतांवदाधुना ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ धर्मपुत्रमहाभागशृणुवक्ष्यामितेधुना ॥ योक्तापृष्टेनमांधात्रावसिष्ठेनमहात्मना ॥ २ ॥ फाल्गुनस्यविशेषेणविशेषःकथितोनृप ॥ आमलकीव्रतंपुण्यंविष्णुलोकफलप्रदम् ॥ ३ ॥ आमलक्यास्तलेगत्वाजागरंतत्रकारयेत् ॥ कृत्वाजागरणंरात्रौगोसहस्रफलंलभेत् ॥ ४ ॥ ॥ मांधातोवाच ॥ ॥ आमलकीकदाह्येषाउत्पन्नाद्विज

पा० १ दीर्घा । २ त्स्थंडिले कुंभं । ३ अस्मिन्नध्याये 'आमलकी' इत्यत्र 'आमर्दकी' इति कु० पुस्तके । अर्थस्त्वेक एव ।

सत्तम ॥ एतत्सर्वममाचक्ष्वपरंकौतूहलंहिमे ॥ ५ ॥ कस्मादियंपवित्राचकस्मात्पापप्रणाशिनी ॥ कस्माज्जागरणंकृत्वागोसहस्रफलंलभेत् ॥६॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ कथयामिमहाभागयथेयमभवत्क्षितौ ॥ आमलकीमहावृक्षःसर्वपापप्रणाशनः ॥ ७ ॥ एकार्णवेपुराजातेनष्टेस्थावरजंगमे ॥ नष्टेदेवासुरगणेप्रणष्टोरगराक्षसे ॥ ८ ॥ तत्रदेवादिदेवेशःपरमात्मासनातनः ॥ जगामब्रह्मपरममात्मनःपदमव्ययम् ॥ ९ ॥ ततोऽस्यजाग्रतोब्रह्ममुखाच्छशिसमप्रभः ॥ ष्ठीवनाद्बिंदुरुत्पन्नःसभूमौनिपपातह ॥ १० ॥ तस्माद्बिंदोःसमुत्पन्नःस्वयंधात्रीनगोमहान् ॥ शाखाप्रशाखाबहुलःफलभारेणनामितः॥११॥ सर्वेषांचैववृक्षाणामादिरोहःप्रकीर्तितः ॥ ब्रह्मणाथततःपश्चात्संसृष्टाश्चइमाःप्रजाः ॥ १२ ॥ देवदानवगंधर्वयक्षराक्षसपन्नगान् ॥ असृजद्भगवान्देवोमहर्षींश्वतथामलान् ॥ १३ ॥ आजग्मुस्तत्रदेवास्तेयत्रधात्रीहरिप्रिया ॥ तांदृष्ट्वातेमहाभागपरंविस्मयमागताः ॥ १४ ॥ नजानीमइमंवृक्षंचिंतयंतोभिसंस्थिताः ॥ एवंचिंतयतांतेषांवागुवाचाशरीरिणी ॥ १५ ॥ आमलकीनगोह्येषप्रवरोवैष्णवोमतः॥ अस्यसंस्मरणादेवलभेद्गोदानजंफलम् ॥ १६ ॥ स्पर्शनाद्विगुणंपुण्यंत्रिगुणंधारणात्तथा ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनसेव्याआमलकीसदा ॥ १७ ॥ सर्वपापहराप्रोक्तावैष्णवीपापनाशिनी ॥ तस्यामूलेस्थितोविष्णुस्तदूर्ध्वेचपितामहः ॥ १८ ॥ स्कंधेचभगवान्रुद्रःसंस्थितःपरमेश्वरः ॥ शाखासुमुनयःसर्वेप्रशाखासुचदेवताः ॥ १९ ॥ पर्णेषुचासतेदेवाःपुष्पेषुमरुतस्तथा ॥ प्रजानांपतयःसर्वेफलेष्वेवव्यवस्थिताः ॥ २० ॥ सर्वदेवमयीह्येषाधात्रीचकथितामया ॥ तस्मात्पूज्यतमाह्येषाविष्णुभक्तिपरायणैः ॥२१॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ कोभवान्नहिजानीमःकस्मात्कारणतांगतः ॥ देवोवायदिवाचान्यःकथयस्वयथातथम् ॥२२॥ ॥ वागुवाच ॥ ॥ यःकर्तासर्वभूतानांभुवनानांचसर्वशः॥विस्मितान्विदुषःप्रेक्ष्यसोहंविष्णुःसनातनः॥२३॥ तच्छ्रुत्वादेवदेवस्यभाषितंब्रह्मणःसुताः॥अनादिनिधनंदेवंस्तोतुंतंप्रचक्रमुः ॥२४॥ नमोभूतात्मभूतायआत्मनेपरमात्मने ॥ अच्युतायनमोनित्यमनंतायनमोनमः ॥२५॥ दामोदरायकवयेयज्ञेशायनमोनमः ॥ एवंस्तुतस्तुऋषिभिस्तुतोषभगवान्हरिः॥२६॥प्रत्युवाचमहर्षींस्तानभीष्टंकिंददामिवः॥ऋषयऊचुः॥यदितुष्टोसिभगवन्नस्माकंहितकाम्यया ॥२७॥ व्रतंकिंचित्समाख्याहिस्वर्गमोक्षफलप्रदम् ॥ धनधान्यप्रदंपुण्यमात्मनस्तुष्टिकारकम्॥२८॥अल्पायासंबहुफलंव्रतानामुत्तमंव्रतम्॥ कृतेनयेनदेवेशविष्णुलोकेमहीयते ॥२९॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ फाल्गुनेशुक्लपक्षेतुपुष्येणद्वादशीयदि ॥ भवेत्साचमहापुण्यामहापातकनाशिनी ॥ ३० ॥ विशेषस्तत्रकर्तव्यःशृणुध्वंद्विजसत्तमाः ॥ आमलकींचसंप्राप्यजागरंतत्रकारयेत् ॥ ३१ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोगोसहस्रफलंलभेत् ॥ एतद्वःकथितंविप्राव्रतानांव्रतमुत्तमम् ॥ अर्चयित्वाच्युतंत

पा० १ भक्षणात्–इ० ।

स्यांविष्णुलोकान्नमुच्यते ॥३२॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ व्रतस्यास्यविधिंब्रूहिपरिपूर्णंकथंभवेत् ॥ केमंत्राःकेनमस्काराःदेवताकाप्रकीर्तिता ॥३३॥ कथं
दानंकथंस्नानंकश्चपूजाविधिःस्मृतः ॥ अर्घार्चनस्यमंत्रंतुकथयस्वयथातथम् ॥ ३४॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ श्रूयतांयोविधिःसम्यग्व्रतस्यास्यद्विजर्ष
भाः ॥ एकादश्यांनिराहारःस्थित्वाचैवपरेहनि ॥ ३५ ॥ भोक्ष्येहंपुंडरीकाक्षशरणंमेभवाच्युत ॥ इतिकृत्वातुनियमंदंतधावनपूर्वकम् ॥ ३६ ॥
नालपेत्पतितांश्चौरांस्तथापाषंडिनोनरान् ॥ दुर्वृत्तान्भिन्नमर्यादान्गुरुदारप्रधर्षकान् ॥ ३७ ॥ अपराह्णेततःस्नानंविधिनाकारयेद्बुधः ॥ नद्यांतडागे
कूपेवागृहेवानियतात्मवान् ॥ ३८ ॥ मृत्तिकालंभनंपूर्वंततःस्नानंचकारयेत् ॥ अश्वक्रांतेरथक्रांतेविष्णुक्रांतेवसुंधरे ॥ ३९ ॥ मृत्तिकेहरमेपापंयन्म
यादुष्कृतंकृतम् ॥ ४० ॥ ॥ इतिमृत्तिकामंत्रः ॥ ॥ त्वमंबुसर्वभूतानांजीवनंतनुरक्षकम् ॥ स्वेदजोद्भिज्जजातीनांरसानांपतयेनमः ॥ ४१ ॥ स्ना
तोहंसर्वतीर्थेषुह्रदप्रस्रवणेषुच ॥ नदीषुदेवखातेषुइदंस्नानंतुमेभवेत् ॥ ४२ ॥ ॥ इतिस्नानमंत्रः ॥ ॥ जामदग्न्यंमुनिंचैवकारयित्वाहिरण्मयम् ॥ माष
कस्यसुवर्णस्यतदर्द्धार्द्धेनवापुनः॥४३॥गृहमागत्यपूजायाःपूजाहोमंतुकारयेत् ॥ ततश्चामलकींगच्छेत्सर्वोपस्करसंयुतः॥४४॥आमलकींततोगत्वापरिशो
ध्यसमंततः ॥ स्थापयेत्सततंकुंभमव्रणंमंत्रपूर्वकम् ॥ ४५ ॥ पंचरत्नसमोपेतंदिव्यगंधाधिवासितम् ॥ छत्रोपानद्युगोपेतंसितचंदनचर्चितम् ॥४६॥ स्रग्दा
मलंबितग्रीवंसर्वधूपविधूपितम् ॥ दीपमालाकुलंकुर्यात्सर्वतःसुमनोहरम् ॥४७॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंदिव्यलाजैःप्रपूरितम् ॥ पात्रोपरिन्यसेद्देवंजामदग्न्यं
महाप्रभम् ॥४८॥ विशोकायनमःपादौजानुनीविश्वरूपिणे ॥ उग्रायचततोप्यूरूकटीदामोदरायच ॥४९॥ उदरंपद्मनाभायउरःश्रीवत्सधारिणे ॥ चक्रिणे
वामबाहुंचदक्षिणंगदिनेनमः ॥५०॥ वैकुंठायनमःकंठमास्यंयज्ञमुखायवै ॥ नासांविशोकनिधयेवासुदेवायचाक्षिणी ॥ ५१ ॥ ललाटंवामनायेतिरामायेति
भ्रुवौनमः ॥ सर्वात्मनेतुतच्छीर्षंनमइत्यभिपूजयेत् ॥ ५२ ॥ इतिपूजामंत्रः ॥ ततोदेवाधिदेवायअर्घंचैवप्रदापयेत् ॥ फलेनचैवशुभ्रेणभक्तियुक्तेनचे
तसा ॥५३॥ ततोजागरणंकुर्याद्भक्तियुक्तेनचेतसा ॥ नृत्यैर्गीतैश्चवादित्रैर्द्धर्माख्यानैःस्तवैरपि ॥५४॥ वैष्णवैश्चतथाख्यानैःक्षपयेत्सर्वशर्वरीम् ॥ प्रदक्षिणां
ततःकुर्याद्धात्र्यावैविष्णुनामभिः ॥ ५५ ॥ अष्टाधिकंशतंचैवअष्टाविंशतिरेववा ॥ ततःप्रभातेसमयेकृत्वानीराजनंहरेः ॥५६॥ ब्राह्मणंपूजयित्वातुसर्वंतस्मै
निवेदयेत् ॥ जामदग्न्यघटेतत्रवस्त्रयुग्ममुपानहौ ॥ ५७ ॥ जामदग्न्यस्वरूपेणप्रीयतांममकेशवः ॥ ततश्चामलकींस्पृष्ट्वाकृत्वाचैवप्रदक्षिणाम् ॥ ५८ ॥
स्नानंकृत्वाविधानेनब्राह्मणान्भोजयेत्ततः ॥ ततश्चस्वयमश्नीयात्कुटुंबेनसमावृतः ॥ ५९ ॥ एवंकृतेनयत्पुण्यंतत्सर्वंकथयामिते ॥ सर्वतीर्थेषुयत्पुण्यं

पा० १ जन्मकोट्यांसमार्जितम् ।

सर्वदानेषुयत्फलम् ॥ ६० ॥ सर्वयज्ञाधिकंचैवलभतेनात्रसंशयः ॥ एतद्वःसर्वमाख्यातंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ ६१ ॥ एतावदुक्त्वादेवेशस्तत्रैवांतरधीयत ॥ तेचापिऋषयःसर्वेचक्रुःसर्वमशेषतः ॥ ६२ ॥ तथात्वमपिराजेन्द्रकर्तुमर्हसिसत्तम ॥ व्रतमेतद्दुराधर्षंसर्वपापप्रमोचनम् ॥ ६३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेफाल्गुनशुक्लामलक्येकादशीनामपंचचत्वारिंशोऽध्यायः॥४५॥छ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ फाल्गुनस्यसितेपक्षेश्रुताचामलकीतथा ॥ चैत्रस्यकृष्णपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुराजेंद्रवक्ष्यामिआख्यानंपापनाशनम् ॥ यल्लोमशोब्रवीत्पृष्टोमांधात्राचक्रवर्तिना ॥ २ ॥ ॥ मांधातोवाच ॥ ॥ भगवन्श्रोतुमिच्छामिलोकानांहितकाम्यया ॥ चैत्रस्यप्रथमेपक्षेकानामैकादशीभवेत् ॥ कोविधिःकिंफलंतस्याःकथयस्वप्रसादतः ॥३॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ चैत्रमास्यसितेपक्षेनाम्नावैपापमोचनी ॥ एकादशीसमाख्यातापिशाचत्वविनाशिनी ॥ ४ ॥ शृणुतस्याःप्रवक्ष्यामिकामदांसिद्धिदांनृप ॥ कथांविचित्रांशुभदांपापघ्नींधर्मदायिनीम् ॥ ५ ॥ पुराचैत्ररथोद्देशेअप्सरोगणसेविते ॥ वसंतसमयेप्राप्तेषट्पदाकुलितेवने ॥६॥ गंधर्वकन्यावादित्रैरमंतिसहकिंनरैः ॥ पाकशासनमुख्याश्चक्रीडंतेत्रिदिवौकसः ॥७॥ नापरंसुखदंकिंचिद्विनाचैत्ररथाद्वनम् ॥ तस्मिन्वनेतुमुनयस्तपंतिबहुलंतपः ॥ ८ ॥ मेधाविनामानमृषिंतत्रस्थंब्रह्मचारिणम् ॥ अप्सरास्तंमुनिवरंमोहनायोपचक्रमे ॥ ९ ॥ मंजुघोषेतिविख्याताभावंतस्यवितन्वती ॥ क्रोशमात्रेस्थितातस्यभयादाश्रमसन्निधौ ॥ १० ॥ गायंतीमधुरंसाधुपीडयंतीविपंचिकाम् ॥ गायंतींतामथालोक्यपुष्पचंदनसेविताम् ॥ ११ ॥ कामोपिविजयाकांक्षीशिवभक्तान्मुनीश्वरान् ॥ तस्याःशरीरेसंवासमकरोन्मनसःसुतः ॥ १२ ॥ कृत्वाभ्रुवौधनुष्कोटिंगुणंकृत्वाकटाक्षकम् ॥ मार्गणौनयनेकृत्वापक्ष्मयुक्तेयथाक्रमम् ॥ १३ ॥ कुचौकृत्वापटकुटींविजयायोपचक्रमे ॥ मंजुघोषाभवत्तस्यकामस्यैववरूथिनी ॥ १४ ॥ मेधाविनंमुनिंदृष्ट्वासापिकामेनपीडिता ॥ यौवनोद्भिन्नदेहोसौमेधाव्यपिविराजते ॥ १५ ॥ सितोपवीतसहितोदृष्टःस्मरइवापरः ॥ मेधावीवसतेचासौच्यवनस्याश्रमेशुभे ॥ १६ ॥ मंजुघोषास्थितंतत्रदृष्ट्वासामुनिपुंगवम् ॥ मदनस्यवशंप्राप्तामंदंमंदमगायत ॥ १७ ॥ रणद्वलयसंयुक्तांशिंजन्नूपुरमेखलाम् ॥ गायंतींतांतथाभूतांविलोक्यमुनिपुंगवः ॥ १८ ॥ मदनेनससैन्येननीतोमोहवशंबलात् ॥ मंजुघोषासमागम्यमुनिंदृष्ट्वातथाविधम् ॥१९॥ हावभावकटाक्षैस्तंमोहयामासचांगना ॥ अधःसंस्थाप्यवीणांसासस्वजेतंमुनीश्वरम् ॥ २० ॥ वैलितेवलतावृक्षंवातवेगेनकंपितम्॥सोपिरेमेतयासार्द्धंमेधावीमुनिपुंगवः॥२१॥तस्मिन्नेववर्ततोदृष्ट्वातस्यास्तंदेहमुत्तमम्॥शिवतत्त्वंगतंतस्यकामतत्त्ववशंगतः॥२२॥ ननिशांन

पा०— १ पुष्पैराकुलिते । २ संसर्गे शिववैरमनुस्मरन् । ३ वल्लीवाकुलिता । ४ वनोद्देशेदृष्ट्वातद्देहमुत्तमम् ।

दिनंसोपिरमन्जानातिकामुकः ॥ बहुवर्षगतःकालोमुनेराचारलोपतः ॥ २३ ॥ मंजुघोषादेवलोकगमनायोपचक्रमे ॥ गच्छंतीतंप्रत्युवाचरमंतंमुनिसत्तमम् ॥ आदेशोदीयतांब्रह्मन्स्वदेशगमनायमे ॥ २४ ॥ ॥ मेधाव्युवाच ॥ ॥ अद्यैवत्वंसमायाताप्रदोषादौवरानने ॥ यावत्प्रभातसंध्यास्यात्तावत्तिष्ठममांतिके ॥ इतिश्रुत्वामुनेर्वाक्यंभयभीतावभूवसा ॥ २५ ॥ पुनर्वैरमयामासतमृषिंनृपसत्तम ॥ मुनेःशापभयाद्भीताबहुलान्परिवत्सरान् ॥ २६ ॥ वर्षाणांपंचपंचाशन्नवमासादिनत्रयम् ॥ सारेमेमुनिनातस्यनिशार्द्धमिवचाभवत् ॥ २७ ॥ सातंपुनरुवाचाथतस्मिन्कालेगतेमुनिम् ॥ आदेशोदीयतांब्रह्मन्गंतव्यंस्वगृहेमया ॥ २८ ॥ ॥ मेधाव्युवाच ॥ ॥ प्रभातमधुनाचास्तेश्रूयतांवचनंमम ॥ संध्यायावच्चकुर्वेहंतावत्त्वंवैस्थिराभव ॥ २९ ॥ इतिवाक्यंमुनेःश्रुत्वाजातानंदसमाकुला ॥ स्मितंकृत्वातुसाकिंचित्प्रत्युवाचशुचिस्मिता ॥ ३० ॥ ॥ अप्सराउवाच ॥ ॥ कियत्प्रमाणाविप्रेंद्रतवसंध्यागतानघ ॥ मयिप्रसादंकृत्वातुगतकालोविचार्यताम् ॥ ३१ ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वाविस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ गतकालस्यविप्रेंद्रःप्रमाणमकरोत्तदा ॥ ३२ ॥ समाश्चसप्तपंचाशद्गतास्तस्यतयासह ॥ चुक्रोधसततस्तस्यैज्वालामालीवभूवह ॥ ३३ ॥ नेत्राभ्यांविस्फुलिंगान्समुंचमानोतिकोपनः ॥ कालरूपांतुतांदृष्ट्वातपसःक्षयकारिणीम् ॥ ३४ ॥ दुःखार्जितंक्षयंनीतंतपोदृष्ट्वातयासह ॥ सकंपोष्ठोमुनिस्तत्रप्रत्युवाचाकुलेंद्रियः ॥३५॥ तांशशापाथमेधावीत्वंपिशाचीभवेतिच ॥ धिक्त्वांपापेदुराचारेकुलटेपातकप्रिये ॥ ३६ ॥ तस्यशापेनसादग्धाविनयावनतास्थिता ॥ उवाचवचनंसुभ्रूःप्रसादंवांछतीमुनिम् ॥ प्रसादंकुरुविप्रेंद्रशापस्यानुग्रहंकुरु ॥ ३७ ॥ सतांसंगोहिभवतिवचोभिःसप्तभिःपदैः ॥ त्वयासहममब्रह्मन्नीतावैबहुवत्सराः ॥ एतस्मात्कारणात्स्वामिन्प्रसादंकुरुसुव्रत ॥ ३८ ॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ शृणुमेवचनंभद्रेशापानुग्रहकारकम् ॥ किंकरोमित्वयापापेक्षयंनीतंमहत्तपः ॥ ३९ ॥ चैत्रस्यकृष्णपक्षेतुभवेदेकादशीशुभा ॥ पापमोचनिकानामसर्वपापक्षयंकरी ॥ ४० ॥ तस्याव्रतेकृतेशुभ्रेपिशाचत्वंप्रयास्यति ॥ इत्युक्त्वासोपिमेधावीजगामापितुराश्रमम् ॥ ४१ ॥ तमागतंसमालोक्यच्यवनःप्रत्युवाचतम् ॥ किमेतद्विहितंपुत्रत्वयापुण्यंक्षयंकृतम् ॥ ४२ ॥ ॥ मेधाव्युवाच ॥ ॥ पातकंवैकृतंतातरमिताचाप्सरामया ॥ प्रायश्चित्तंब्रूहितातयेनपापक्षयोभवेत् ॥ ४३ ॥ ॥ च्यवनउवाच ॥ ॥ चैत्रस्यचासितेपक्षेनाम्नावैपापमोचनी ॥ अस्याव्रतेकृतेपुत्रपापराशिःक्षयंव्रजेत् ॥ ४४ ॥ इतिश्रुत्वापितुर्वाक्यंकृतंतेनव्रतोत्तमम् ॥ गतंपापंक्षयंतस्यतपोयुक्तोबभूवसः ॥ ४५ ॥ साप्येवंमंजुघोषाचकृत्वैतद्व्रतमुत्तमम् ॥ पिशाचत्वाद्विनिर्मुक्तापापमोचनिकाव्रतात् ॥ दिव्यरूपधरासावैगतानाकेवराप्सराः ॥ ४६ ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ पापमोचनिकांराजन्येकुर्वंतिनरोत्तमाः ॥ तेषांपापंचयत्किंचित्तत्सर्वंचक्षयंव्रजेत् ॥ ४७॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ ब्रह्महाहेमहारीचसुरापोगुरुतल्पगः॥४८॥

व्रतस्यचास्यकरणात्पापमुक्ताभवंतिते ॥ बहुपुण्यप्रदंह्येतत्करणाद्व्रतमुत्तमम् ॥ ४९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेचैत्रकृष्णैकादशीपापमोचनीनामषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ वासुदेवनमस्तुभ्यंकथयस्वममाग्रतः ॥ चैत्रस्यशुक्लपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥ ॥श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुष्वैकमनाराजन्कथांपुण्यांपुरातनीम् ॥ वसिष्ठोयामकथयत्प्राग्दिलीपायपृच्छते ॥ २ ॥ ॥ दिलीपउवाच ॥ ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिकथयस्वप्रसादतः ॥ चैत्रमासिसितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ ॥ ३ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वयाराजन्कथयामितवाग्रतः ॥ चैत्रस्यशुक्लपक्षेतुकामदानामनामतः ॥ ४ ॥ एकादशीपुण्यतमापापेंधनदवानलः ॥ शृणुराजन्कथामेतांपापघ्नींपुण्यदायिनीम् ॥ ५ ॥ पुरानागपुरेरम्येहेमरत्नविभूषिते ॥ पुंडरीकमुखानागानिवसंतिमहोत्कटाः ॥ ६ ॥ तस्मिन्पुरेपुंडरीकोराजाराज्यंचकारसः ॥ गंधर्वैःकिन्नरैश्चैवअप्सरोभिश्चसेव्यते ॥ ७ ॥ वराप्सरास्तुललितागंधर्वोललितस्तथा ॥ उभौरागेणसंरक्तौदंपतीकामपीडितौ ॥ ८ ॥ रेमातेस्वगृहेरम्येधनधान्ययुतेतदा ॥ ललितायाश्चहृदयेपतिर्वसतिसर्वदा ॥ ९ ॥ हृदयेतस्यललितानित्यंवसतिभामिनी ॥ एकदापुंडरीकोथक्रीडतेसदसिस्थितः ॥ १० ॥ गीतंगानंप्रकुरुतेललितोदयितांविना ॥ पदबंधस्खलज्जिह्वोबभूवललितांस्मरन् ॥ ११ ॥ मनोभावंविदित्वास्यकर्कटोनागसत्तमः ॥ पदबंधच्युतिंतस्यपुंडरीकेन्यवेदयत् ॥ १२ ॥ श्रुत्वाकर्कोटकवचःपुंडरीकोभुजंगराट् ॥ क्रोधसंरक्तनयनोबभूवातिभयंकरः ॥ १३ ॥ शशापललितंतत्रगायंतंमदनातुरम् ॥ राक्षसोभवदुर्बुद्धेक्रव्यादःपुरुषादकः ॥ १४ ॥ यतःपत्नीवशोपितोगायमानोममाग्रतः ॥ वचनात्तस्यराजेंद्ररक्षोरूपोबभूवसः ॥ १५ ॥ रौद्राननोविरूपाक्षोदृष्टमात्रोभयंकरः ॥ बाहूयोजनविस्तीर्णौमुखंकंदरसन्निभम् ॥ १६ ॥ चंद्रसूर्यनिभेनेत्रेग्रीवापर्वतसंनिभा ॥ नासारंध्रेतुविवरेअधरौयोजनायतौ ॥ १७ ॥ शरीरंतस्यराजेंद्रउत्थितंयोजनाष्टकम् ॥ ईदृशोराक्षसोभूत्वाभुंजानःकर्मणःफलम् ॥ १८ ॥ ललितातुतथालोक्यस्वपतिंविकृताकृतिम् ॥ चिंतयामासमनसादुःखेनमहतार्दिता ॥ १९ ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिपतिःशापेनपीडितः ॥ इतिसंस्मृत्यसंस्मृत्यमनसाशर्मनालभत् ॥ २० ॥ चचारपतिनासार्द्धंललितागहनेवने ॥ बभ्रामविपिनेदुर्गेकामरूपीसराक्षसः ॥ २१ ॥ निर्घृणः पापनिरतोविरूपःपुरुषादकः ॥ नसुखंलभतेरात्रौनदिवापापपीडितः ॥ २२ ॥ ललितादुःखितातीवपतिंदृष्ट्वातथाविधम् ॥ बभ्रामतेनसार्द्धंसारुदतीगहनेवने ॥ २३ ॥ दृष्ट्वाश्रमपदंरम्यंमुनिंसंशांतविग्रहम् ॥ शीघ्रंजगामललितानमस्कृत्याग्रतःस्थिता ॥ २४ ॥ तांदृष्ट्वासमुनिःप्राहदुः

पा० १ जातो ।

खितांहिदयापरः ॥ कात्वंकस्मादिहायातासत्यंवदममाग्रतः ॥२५॥ ॥ ललितोवाच ॥ ॥ वीरधन्वेतिगंधर्वःसुतातस्यमहात्मनः ॥ ललितांनाममां विद्धिपत्यर्थमिहचागताम् ॥ २६ ॥ भर्तामेपापदोषेणराक्षसोभून्महामुने ॥ रौद्ररूपोदुराचारस्तंदृष्ट्वानास्तिमेसुखम् ॥ २७ ॥ सांप्रतंशाधिमांब्रह्मन्यत्कृत्यंतद्वदप्रभो ॥ येनपुण्येनविप्रेंद्रराक्षसत्वाद्विमुच्यते ॥ २८ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ चैत्रमासस्यरंभोरुशुक्लपक्षोस्तिसांप्रतम् ॥ कामदैकादशीनाम पापघ्नीललितेपरा ॥ २९ ॥ कुरुष्वतद्व्रतंभद्रेविधिपूर्वंमयोदितम् ॥ अस्यव्रतस्ययत्पुण्यंतत्स्वभर्त्रेप्रदीयताम् ॥ ३० ॥ दत्तेपुण्येक्षणात्तस्यशापदोषःप्रयास्यति ॥ इतिश्रुत्वामुनेर्वाक्यंललिताहर्षिताभवत् ॥ ३१ ॥ उपोष्यैकादशींराजन्द्वादशीदिवसेतथा ॥ विप्रस्यैवसमीपेतद्वासुदेवस्यचाग्रतः ॥ ३२ ॥ वाक्यमुवाचललितास्वपत्युस्तारणायवै ॥ मयातुतद्व्रतंचीर्णंकामदायाउपोषणम् ॥ ३३ ॥ तस्यपुण्यप्रभावेनगच्छत्वस्यपिशाचता ॥ ललितावचनादेववर्तमानोपितत्क्षणे ॥ ३४ ॥ गतपापःसललितोदिव्यदेहोबभूवह ॥ राक्षसत्वंगतंतस्यप्राप्तागंधर्वतापुनः ॥ ३५ ॥ हेमरत्नसमाकीर्णोरेमेललितयासह ॥ विमानवरमारूढौपूर्वंरूपाधिकौचतौ ॥ ३६ ॥ दंपतीअत्यशोभेतांकामदायाःप्रभावतः ॥ इतिज्ञात्वानृपश्रेष्ठकर्तव्यैषाप्रयत्नतः ॥ ३७ ॥ लोकानांतुहितार्थायतवाग्रेकथितामया ॥ ब्रह्महत्यादिपापघ्नीपिशाचत्वविनाशनी ॥ ३८ ॥ नातःपरतराकाचित्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्वाजपेयफलंलभेत् ॥ ३९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेचैत्रशुक्लाकामदानामसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥छ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ वैशाखस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ महिमानंकथयमेवासुदेवनमोस्तुते ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ सौभाग्यदायिनीराजन्निहलोकेपरत्रच ॥ वैशाखकृष्णपक्षेतुनाम्नाचैववरूथिनी ॥ २ ॥ वरूथिन्याव्रतेनैवसौख्यंभवतिसर्वदा ॥ पापहानिश्चभवतिसौभाग्यप्राप्तिरेवच ॥ ३ ॥ दुर्भगायाकरोत्येनांसास्त्रीसौभाग्यमाप्नुयात् ॥ लोकानांचैवसर्वेषांभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ ४ ॥ सर्वपापहरानृणांगर्भवासनिकृंतनी ॥ वरूथिन्याव्रतेनैवमांधातास्वर्गतिंगतः ॥ ५ ॥ धुंधुमारादयश्चान्येराजानोबहवस्तथा ॥ ब्रह्मकपालनिर्मुक्तोबभूवभगवान्भवः ॥ ६ ॥ दशवर्षसहस्राणितपस्तप्यातियोनरः ॥ कुरुक्षेत्रेरविग्रहेस्वर्णभारंददातियः ॥ तत्तुल्यंफलमाप्नोतिवरूथिन्याव्रतंचरन् ॥ ७ ॥ श्रद्धावान्यस्तुकुरुतेवरूथिन्याव्रतंनरः ॥ वांछितंलभतेसोपिइहलोकेपरत्रच ॥ ८ ॥ पवित्रापावनीह्येषामहापातकनाशिनी ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदाचैवकर्तॄणांनृपसत्तम ॥ ९ ॥ अश्वदानान्नृपश्रेष्ठगजदानंविशिष्यते ॥ गजदानाद्भूमिदानंतिलदानंततोधिकम् ॥ १० ॥ तस्माच्चस्वर्णदानंवैअन्नदानंततोधिकम् ॥ अन्नदानात्परंदानं

१ सर्वपापहरापरा—इ० पा० ।

नभूतंनभविष्यति ॥ ११ ॥ पितृदेवमनुष्याणांतृप्तिरन्नेनजायते ॥ तत्समंकविभिःप्रोक्तंकन्यादानंनृपोत्तम ॥ १२ ॥ धेनुदानंचतत्तुल्यमित्याहभगवा न्स्वयम् ॥ प्रोक्तेभ्यःसर्वदानेभ्योविद्यादानंविशिष्यते ॥१३॥ तत्फलंसमवाप्नोतिनरःकृत्वावरूथिनीम् ॥ कन्यावित्तेनजीवंतियेनराःपापमोहिताः॥१४॥ पुण्यक्षयंतेगच्छंतिनिरयंयातनामयम् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेननग्राह्यंकन्यकाधनम् ॥ १५ ॥ यश्चगृह्णातिलोभेनकन्यांक्रीत्वाचतद्धनम् ॥ सोन्यजन्मनि राजेंद्रओतुर्भवतिनिश्चितम् ॥ १६ ॥ कन्यांपुण्येनयोदद्याद्यथाशक्तिस्वलंकृताम् ॥ तत्पुण्यसंख्यांनृपतेचित्रगुप्तोनशक्नुयात् ॥ १७॥ तत्तुल्यंफलमाप्नो तिनरःकृत्वावरूथिनीम् ॥ कांस्यंमांसंमसूरांश्चचणकान्कोद्रवांस्तथा ॥ १८ ॥ शाकंमधुपरान्नंचपुनर्भोजनमैथुने ॥ वैष्णवोव्रतकर्ताचदशम्यांदशवर्जये त् ॥ १९ ॥ द्यूतंक्रीडांचनिद्रांचतांबूलंदंतधावनम् ॥ परापवादंपैशुन्यंस्तेयंहिंसांतथारतिम् ॥ २० ॥ क्रोधंचैवानृतंवाक्यमेकादश्यांविवर्जयेत् ॥ कां स्यंमांसंसुरांक्षौद्रंतैलंपतितभाषणम् ॥ २१ ॥ व्यायामंचप्रवासंचपुनर्भोजनमैथुनम् ॥ वृषपृष्ठंमसूरान्नंद्वादश्यांपरिवर्जयेत् ॥ २२ ॥ अनेनविधिनाराजन् विहितायैर्वरूथिनी ॥ सर्वपापक्षयंकृत्वादद्यात्प्रांतेऽक्षयांगतिम् ॥ रात्रौजागरणंकृत्वापूजितोमधुसूदनः ॥ २३ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तास्तेयांतिपरमांगति म् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकर्तव्यापापभीरुभिः ॥ २४ ॥ क्षपारितनयाद्भीतोनरःकुर्याद्वरूथिनीम् ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ सर्वपापवि निर्मुक्तोविष्णुलोकेमहीयते ॥ २५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुमापतिनारदसंवादेवैशाखकृष्णवरूथिनीएकादशी नामअष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥छ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ वैशाखशुक्लपक्षेतुकिन्नामैकादशीभवेत् ॥ किंफलंकोविधिस्तत्रकथयस्वज नार्दन ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ इदमेवपुरापृष्टंरामचंद्रेणधीमता ॥ वसिष्ठंप्रतिराजेंद्रयत्त्वंमामनुपृच्छसि ॥ २ ॥ ॥रामउवाच ॥ ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ सर्वपापक्षयकरंसर्वदुःखनिकृंतनम् ॥ ३ ॥ मयादुःखानिभुक्तानिसीताविरहजानितु ॥ ततो हंभयभीतोस्मिपृच्छामित्वांमहामुने ॥ ४ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वयारामतवैषानैष्ठिकीमतिः ॥ त्वन्नामग्रहणेनैवपूतोभवतिमान वः ॥ ५ ॥ तथापिकथयिष्यामिलोकानांहितकाम्यया ॥ पवित्रंपावनानांचव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ ६ ॥ वैशाखस्यासितेपक्षेरामचैकादशीभवेत् ॥ मोहिनीनाम साप्रोक्तासर्वपापहरापरा ॥ ७ ॥ मोहजालात्प्रमुच्यंतेपातकानांसमूहतः ॥ अस्याव्रतप्रभावेनसत्यंसत्यंवदाम्यहम् ॥ ८ ॥ अतःकारणतोरामकर्तव्यैषाभ वादृशैः ॥ पातकानांक्षयकरीमहादुःखविनाशिनी ॥ ९ ॥ शृणुष्वैकमनारामकथांपापहरांपराम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणमहापापंप्रणश्यति ॥ १० ॥ सर

पा० १ वित्तेन । २ क्षौरं तैलंपरान्नंच–इ० । षाष्टषष्टिमसूरान्नं–इ० च । ३ पुण्यप्रदांशुभाम् ।

स्वत्यास्तटेरम्येपुरीभद्रावतीशुभा ॥ द्युतिमान्नामनृपतिस्तत्रराज्यंकरोतिवै ॥ ११ ॥ चंद्रवंशोद्भवोनामधृतिमान्सत्यसंगरः ॥ तत्रवैश्योनिवसतिधनधान्यसमृद्धिमान् ॥ १२ ॥ धनपालइतिख्यातःपुण्यकर्मप्रवर्त्तकः ॥ प्रपाकूपमठारामतडागगृहकारकः ॥ १३ ॥ विष्णुभक्तिरतःशांतस्तस्यासन्पंचपुत्रकाः ॥ सुमनाद्युतिमांश्चैवमेधावीसुकृतस्तथा ॥ १४ ॥ पंचमोधृष्टबुद्धिश्चमहापापरतःसदा ॥ परस्त्रीसंगनिरतोविटगोष्ठीविशारदः ॥ १५ ॥ द्यूतादिव्यसनासक्तःपरस्त्रीरतिलालसः ॥ नचदेवार्चनेबुद्धिर्नपितॄन्नाद्विजान्प्रति ॥ १६ ॥ अन्यायवर्तीदुष्टात्मापितुर्द्रव्यक्षयंकरः ॥ अभक्ष्यभक्षकःपापीसुरापानेरतःसदा ॥ १७ ॥ वेश्याकंठेक्षिप्तबाहुर्भ्रमन्दुष्टश्चतुष्पथे ॥ पित्रानिष्कासितोगेहात्परित्यक्तश्चबांधवैः ॥ १८ ॥ स्वदेहभूषणान्येवक्षयंनीतानितेनवै ॥ गणिकाभिःपरित्यक्तोनिंदितश्चधनक्षयात् ॥ १९ ॥ ततश्चिंतापरोजातोवस्त्रहीनःक्षुधार्दितः ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिकेनोपायेनजीव्यते ॥ २० ॥ तस्करत्वंसमारब्धंतत्रैवनगरेपितुः ॥ गृहीतोराजपुरुषैर्मुक्तश्चपितृगौरवात् ॥ २१ ॥ पुनर्बद्धःपुनस्त्यक्तःपुनर्बद्धःससंभ्रमैः ॥ धृष्टबुद्धिर्दुराचारोनिबध्यनिगडैर्दृढैः ॥ २२ ॥ कशाघातैस्ताडितश्चपीडितश्चपुनःपुनः ॥ नस्थातव्यंहिमंदात्मंस्त्वयामद्देशगोचरे ॥ २३ ॥ एवमुक्त्वाततोराज्ञामोचितोदृढबंधनात् ॥ निर्जगामभयात्तस्यगतोसौगहनंवनम् ॥ २४ ॥ क्षुत्तृषापीडितश्चायमितश्चेतश्चधावति ॥ सिंहवन्निजघानासौमृगशूकरचित्रलान् ॥ २५ ॥ आमिषाहारनिरतोवनेतिष्ठतिसर्वदा ॥ करेशरासनंकृत्वानिषंगंपृष्ठसंगतम् ॥ २६ ॥ अरण्यचारिणोहंतिपक्षिणश्चपदाचरन् ॥ चकोरांश्चमयूरांश्चकंकतित्तिरमूषिकान् ॥ २७ ॥ एतानन्यान्हिनस्त्यंधोधृष्टबुद्धिस्तुनिर्घृणः ॥ पूर्वजन्मकृतैःपापैर्निमग्नःपापकर्दमे ॥ २८ ॥ दुःखशोकसमाविष्टःपीड्यमानोदिवानिशम् ॥ कौंडिन्यस्याश्रमपदंप्राप्तःपुण्यागमात्क्वचित् ॥ २९ ॥ माधवेमासिजाह्नव्याःकृतस्नानंतपोधनम् ॥ आससादधृष्टबुद्धिःशोकभारेणपीडितः ॥ ३० ॥ तद्वस्त्रबिंदुस्पर्शेनगतपापोहताशुभः ॥ कौंडिन्यस्याग्रतःस्थित्वाप्रत्युवाचकृतांजलिः ॥ ३१ ॥ धृष्टबुद्धिरुवाच ॥ ॥ भोभोब्रह्मन्द्विजश्रेष्ठदयांकृत्वाममोपरि ॥ येनपुण्यप्रभावेनमुक्तिर्भवतितद्वद ॥ ३२ ॥ कौंडिन्यउवाच ॥ ॥ शृणुष्वैकमनाभूत्वायेनपापक्षयस्तव ॥ वैशाखस्यसितेपक्षेमोहिनीनामविश्रुता ॥ ३३ ॥ एकादशीव्रतंतस्याःकुरुमद्वाक्यनोदितः ॥ मेरुतुल्यानिपापानिक्षयंगच्छंतिदेहिनाम् ॥ ३४ ॥ बहुजन्मार्जितान्येषामोहिनीसमुपोषिता ॥ इतिवाक्यंमुनेःश्रुत्वाधृष्टबुद्धिःप्रसन्नधीः ॥ ३५ ॥ व्रतंचकारविधिवत्कौंडिन्यस्योपदेशतः ॥ कृतेव्रतेनृपश्रेष्ठगतपापोबभूवसः ॥ ३६ ॥ दिव्यदेहस्ततोभूत्वागरुडोपरिसंस्थितः ॥ जगामवैष्णवंलोकंसर्वोपद्रववर्जितम् ॥ ३७ ॥ इतीदृशंरामचंद्रउत्तमं

पा०ठा–१ नदेवांश्चातिथीन्वृद्धान्पितॄंश्चार्चेद्द्विजानपि । २ ततः । ३ सर्वे भटैः । ४ चतुष्पदान् । ५ चिंतयन्सोप्यहर्निशम् । ६ नयति ।

मोहिनीव्रतम् ॥ नातःपरतरंकिंचित्रैलोक्येसचराचरे ॥ ३८ ॥ यज्ञादितीर्थदानानिकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गोसहस्रफलंल भेत् ॥ ३९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेवैशाखशुक्लेमोहिन्येकादशीनामएकोनपंचाश त्तमोऽध्यायः ॥४९॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ ज्येष्ठस्यकृष्णपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ श्रोतुमिच्छामिमाहात्म्यंतद्वदस्वजनार्दन ॥ १ ॥ ॥ श्री कृष्णउवाच ॥ साधुपृष्टंत्वयाराजन्लोकानांहितकाम्यया ॥ बहुपुण्यप्रदाह्येषामहापातकनाशिनी ॥ २ ॥ अपरानामराजेंद्रअपरापुत्रदायिनी ॥ लोके प्रसिद्धितांयातिअपरांयस्तुसेवते ॥ ३ ॥ ब्रह्महत्याभिभूतोपिगोत्रहाभ्रूणहातथा ॥ परापवादवादीचपरस्त्रीरसिकोपिच ॥ ४ ॥ अपरासेवनाद्राजन् विपाप्माभवतिध्रुवम् ॥ कूटसाक्ष्यंकूटमानंतुलाकूटंकरोतियः ॥५॥ कूटवेदंपठेद्यस्तुकूटशास्त्रंतथैवच ॥ ज्योतिषीगणकःकूटःकूटायुर्वैदिकोभिषक् ॥ ६ ॥ कूटसाक्ष्यसमायुक्तोविज्ञेयानरकौकसः ॥ अपरासेवनाद्राजन्पापैर्मुक्ताभवंतिते ॥ ७ ॥ क्षत्रियःक्षात्रधर्मंयस्त्यक्त्वायुद्धात्पलायते ॥ सयातिनरकंघोरं स्वीयधर्मबहिष्कृतः ॥ ८ ॥ अपरासेवनात्सोपिपापंत्यक्त्वादिवंव्रजेत् ॥ विद्यावान्यःस्वयंशिष्योगुरुनिंदांकरोतिच ॥ ९ ॥ समहापातकैर्युक्तोनिरयं यातिदारुणम् ॥ अपरासेवनात्सोपिसद्गतिंप्राप्नुयान्नरः ॥ १० ॥ महिमानमपरायाःशृणुराजन्वदाम्यहम् ॥ मकरस्थेरवौमाघेप्रयागेयत्फलंनृ णाम् ॥ ११ ॥ काश्यांयत्प्राप्यतेपुण्यमुपरागेनिमज्जनात् ॥ गयायांपिंडदानेनपितृणांतृप्तिदोयथा ॥ १२ ॥ सिंहस्थितेदेवगुरौगौतम्यांस्नातकोनरः ॥ कन्यागतेगुरौराजन्कृष्णवेणीनिमज्जनात् ॥ १३ ॥ यत्फलंसमवाप्नोतिकुंभकेदारदर्शनात् ॥ बदर्याश्रमयात्रायांतत्तीर्थसेवनादपि ॥ १४ ॥ यत्फ लंसमवाप्नोतिकुरुक्षेत्रेरविग्रहे ॥ गजाश्वहेमदानेनयज्ञंकृत्वासदक्षिणम् ॥ १५ ॥ तादृशंफलमाप्नोतिअपराव्रतसेवनात् ॥ अर्धप्रसूतांगांदत्वासुवर्णंवसुधां तथा ॥ १६ ॥ नरोयत्फलमाप्नोतिअपरायाव्रतेनतत् ॥ पापद्रुमकुठारीयंपापेंधनदवानलः ॥ १७ ॥ पापांधकारतरणिःपापसारंगकेसरी ॥ बुद्बु दाइवतोयेषुपुत्तिकाइवजंतुषु ॥ १८ ॥ जायंतेमरणायैवएकादश्याव्रतंविना ॥ अपरांसमुपोष्यैवपूजयित्वात्रिविक्रमम् ॥ १९ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोकेमहीयते ॥ लोकानांचहितार्थायतवाग्रेकथितंमया ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ २० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा शत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेज्येष्ठकृष्णापरैकादशीनामपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ अपरायाश्च माहात्म्यंश्रुतंसर्वंजनार्दन ॥ ज्येष्ठस्यशुक्लपक्षेतुस्याद्यातांवदमानद ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ एनांवक्ष्यतिधर्मात्माव्यासःसत्यव

पा० १ अपारफलदायिनी ।

तीसुतः ॥ सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञांवेदवेदांगपारगः ॥ २ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ श्रुतामेमानवाधर्मावासिष्ठाश्चश्रुतामया ॥ द्वैपायनयथावत्त्वंवे
षणवान्वक्तुमर्हसि ॥ ३ ॥ ॥ श्रीवेदव्यासउवाच ॥ ॥ श्रुतास्तुमानवाधर्मावैदिकाश्चश्रुतास्त्वया ॥ कलौयुगेनशक्यंतेतेवैकर्तुंनराधिप ॥ ४ ॥
सुखोपायमल्पधनमल्पक्लेशंमहाफलम् ॥ पुराणानांचसर्वेषांसारभूतंमहामते ॥ ५ ॥ एकादश्यांनभुंजीतपक्षयोरुभयोरपि ॥ द्वादश्यांतुशु
चिर्भूत्वापुष्पैःसंपूज्यकेशवम् ॥ ६ ॥ अन्नंभुंजीतसत्कृत्यपश्चाद्विप्रपुरःसरम् ॥ सूतकेपिनभोक्तव्यंनाशौचेचजनाधिप ॥ ७ ॥ यावज्जीवंव्रतमिदंकर्त्त
व्यंपुरुषर्षभ ॥ स्वर्गतिंप्राप्तुमिच्छद्भिरत्रनैवास्तिसंशयः ॥ ८ ॥ आपपापादुराचाराःपापिष्ठाधर्मवर्जिताः ॥ एकादश्यांनभुंजानानतेयांतियमांतिकम् ॥ ९ ॥
इतितद्वचनंश्रुत्वाकंपितोश्वत्थपत्रवत् ॥ भीमसेनोमहाबाहुर्नत्वोवाचगुरुंप्रति ॥ १० ॥ ॥ भीमसेनउवाच ॥ ॥ पितामहमहाबुद्धेशृणुमेपरमंवचः ॥
युधिष्ठिरश्चकुंतीचतथाद्रुपदनंदिनी ॥ ११ ॥ अर्जुनोनकुलश्चैवसहदेवस्तथैवच ॥ एकादश्यांनभुंजंतिकदाचिदपिसुव्रताः ॥ १२ ॥ तेमांब्रुवंतिवैनित्यं
माभुंक्ष्वत्वंवृकोदर ॥ अहंतानब्रुवंतातबुभुक्षादुःसहामम ॥ १३ ॥ दानंदास्यामिविधिवत्पूजयिष्यामिकेशवम् ॥ भीमसेनवचःश्रुत्वाव्यासोवचनमब्रवी
त् ॥ १४ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ यदिस्वर्गमभीष्टंतेनरकंदुष्टमेवच ॥ एकादश्यांनभोक्तव्यंपक्षयोरुभयोरपि ॥ १५ ॥ ॥ भीमसेनउवाच ॥ ॥
पितामहमहाबुद्धेकथयामितवाग्रतः ॥ एकभक्तेनशक्नोमिउपवासेकुतःप्रभो ॥ १६ ॥ वृकोपिनामयोवह्निःससदाजठरेमम ॥ अतिवेलंयदाश्नामितदासमु
पशाम्यति ॥ १७ ॥ नैकंशक्नोम्यहंकर्तुमुपवासंमहामुने ॥ येनैवप्राप्यतेस्वर्गस्तत्कर्त्तास्मियथातथम् ॥ तदेकंवदनिश्चित्ययेनश्रेयोहमाप्नुयाम् ॥ १८ ॥
॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ वृषस्थेमिथुनस्थेवायदाचैकादशीभवेत् ॥ ज्येष्ठमासेप्रयत्नेनसोपोष्योदकवर्जिता ॥ १९ ॥ गंडूषाचमनंवारिवर्जयित्वोदकं
बुधः ॥ उपभुंजीतनैवेहव्रतभंगोन्यथाभवेत् ॥ २० ॥ उदयादुदयंयावद्वर्जयित्वोदकंनरः ॥ श्रूयतांसमवाप्नोतिद्वादशद्वादशीफलम् ॥ २१ ॥ ततःप्रभाते
विमलेद्वादश्यांस्नानमाचरेत् ॥ जलंसुवर्णंदत्त्वाचद्विजातिभ्योयथाविधि ॥ २२ ॥ भुंजीतकृतकृत्यस्तुब्राह्मणैःसहितोवशी ॥ एवंकृतेचयत्पुण्यंभीमसे
नशृणुष्वतत् ॥ २३ ॥ संवत्सरेतुयाश्चैवएकादश्योभवंतिहि ॥ तासांफलमवाप्नोतिह्यत्रमेनास्तिसंशयः ॥ २४ ॥ इतिमांकेशवःप्राहशंखचक्रगदाधरः ॥
सर्वान्परित्यज्यपुमान्मामेकंशरणंव्रजेत् ॥ २५ ॥ एकादश्यांनिराहारस्ततःपापात्प्रमुच्यते ॥ द्रव्यशुद्धिःकलौनास्तिसंस्कारःस्मार्त्तएवच ॥ २६ ॥
वैदिकस्तुकुतश्चापिप्राप्तेदुष्टेकलौयुगे ॥ किंनुतेबहुनोक्तेनवायुपुत्रपुनःपुनः ॥ २७ ॥ एकादश्यांनभुंजीतपक्षयोरुभयोरपि ॥ एकादश्यांसितेपक्षेज्येष्ठे
मास्युदकंविना ॥ २८ ॥ पुण्यंफलमवाप्नोतितच्छृणुष्ववृकोदर ॥ संवत्सरेतुयाप्रोक्ताःशुक्लाःकृष्णावृकोदर ॥ २९ ॥ उपोषिताहिसर्वाःस्युरेकादश्यो

नसंशयः ॥ धनधान्यप्रदापुण्यापुत्रारोग्यशुभप्रदा ॥ ३० ॥ उपोषितानरव्याघ्रइतिसत्यंब्रवीमिते ॥ यमदूतामहाकायाःकरालाःकृष्णरूपिणः ॥ ३१ ॥ दंडपाशधरारौद्रानोपसर्पंतितंनरम् ॥ पीतांबरधरासौम्याश्चक्रहस्तामनोजवाः ॥ ३२ ॥ अंतकालेनयंत्यतेवैष्णवान्वैष्णवींपुरीम् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनउपोष्योदकवर्जिता ॥ ३३ ॥ जलधेनुंतदादत्त्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ततस्त्वमस्यांकौंतेयस्सोपवासोर्चनंहरेः ॥ ३४ ॥ कुरुसर्वप्रयत्नेनसर्वपापप्रशांतये ॥ स्वप्नेनमेपराधोस्तिदंतरागतयापिवा ॥ ३५ ॥ भोक्ष्येपरेह्निदेवेशह्यशनंवासराद्धरेः ॥ इत्युच्चार्यततोमंत्रउपवासपरोभवेत् ॥ ३६ ॥ सर्वपापविनाशायश्रद्धादमसमन्वितः ॥ मेरुमंदरमात्रापंस्त्रियापुंसाचयत्कृतम् ॥ ३७ ॥ सर्वंतद्भस्मतांयातिएकादश्याःप्रभावतः ॥ नशक्नुवंतियेदातुंजलधेनुंनराधिप ॥ ३८ ॥ सकांचनःप्रदातव्योघटकोवस्त्रसंयुतः ॥ तोयस्यनियमंयोस्यांकुरुतेवैसपुण्यभाक् ॥ ३९ ॥ फलंकोटिसुवर्णस्ययामेयामेश्रुतंफलम् ॥ स्नानंदानंजपंहोमंयदस्यांकुरुतेनरः ॥ ४० ॥ तत्सर्वंचाक्षयंप्राप्तमेतत्कृष्णप्रभाषितम् ॥ किंवापरेणधर्मेणनिर्जलैकादशींविना ॥ ४१ ॥ उपोष्यसम्यक्विधिवद्वैष्णवंपदमाप्नुयात् ॥ सुवर्णमन्नंवासोवायदस्यांसंप्रदीयते ॥ ४२ ॥ तदस्यकुरुशार्दूलसर्वंचाप्यक्षयंभवेत् ॥ एकादश्यांदिनेयोन्नंभुंक्तेपापंभुनक्तिसः ॥ ४३ ॥ इहलोकेसचांडालोमृतःप्राप्नोतिदुर्गतिम् ॥ येचदास्यंतिदानानिद्वादश्यांसमुपोषिताः ॥ ४४ ॥ ज्येष्ठमासेसितेपक्षेप्राप्स्यंतिपरमंपदम् ॥ ब्रह्महामद्यपःस्तेनोगुरुद्वेषीसदानृती ॥ ४५ ॥ मुच्यंतेपातकैःसर्वैर्निर्जलायैरुपोषिता ॥ विशेषंशृणुकौंतेयानिर्जलैकादशीदिने ॥ ४६ ॥ यत्कर्त्तव्यंनरैःस्त्रीभिर्दानंश्रद्धासमन्वितैः ॥ जलशायीचसंपूज्योदेयाधेनुस्तथाम्मयी ॥ ४७ ॥ प्रत्यक्षावानृपश्रेष्ठघृतधेनुरथापिवा ॥ दक्षिणाभिःसुपुष्टाभिर्मिष्टान्नैश्चपृथग्विधैः ॥ ४८ ॥ तोषणीयाःप्रयत्नेनद्विजाधर्मभृतांवर ॥ तुष्टाभवंतिवैविप्रास्तैस्तुष्टैर्मोक्षदोहरिः ॥४९॥ आत्मद्रोहःकृतस्तैर्हियैरेषानह्युपोषिता॥ पापात्मानोदुराचारामुष्टास्तेनात्रसंशयः ॥ ५० ॥ कुलानांशतमागामिअतीतानांतथाशतम् ॥ आत्मनासहतैर्नीतंवासुदेवस्यमंदिरम् ॥ ५१ ॥ शांतैर्दांतैर्दानपरैरर्चयद्भिस्तथाहरिम् ॥ कुर्वद्भिर्जागरंरात्रौयैरेषासमुपोषिता ॥ ५२ ॥ अन्नंवस्त्रंतथागावोजलंशय्यासनंशुभम् ॥ कमंडलुंतथाछत्रंदातव्यंनिर्जलादिने ॥ ५३ ॥ उपानहौयोददातिपात्रभूतेद्विजोत्तमे ॥ ससौवर्णेनयानेनस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ५४ ॥ यश्चेमांशृणुयाद्भक्त्यायश्चापिपरिकीर्तयेत् ॥ उभौतौस्वर्गमाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा ॥ ५५ ॥ यत्फलंसंनिहित्यायांराहुग्रस्तेदिवाकरे ॥ कृत्वाश्राद्धंलभेन्मर्त्यस्तदस्याःश्रवणादपि ॥ ५६ ॥ नियमंचप्रकर्त्तव्यंदंतधावनपूर्वकम्॥एकादश्यांनिराहारोवर्जयिष्यामिवैजलम्॥५७॥केशवप्रीणनार्थायअन्यदाचमनादृते॥द्वादश्यांदेवदेवेशःपूजनीयस्त्रिविक्रमः ॥५८॥

१ सन्निहत्यायांकुरुक्षेत्रे ।

गंधैर्धूपैस्तथापुष्पैर्वासोभिःप्रियदर्शनैः ॥ पूजयित्वाविधानेनमंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ ५९ ॥ देवदेवहृषीकेशसंसारार्णवतारक ॥ उदकुंभप्रदानेननयमांपर
मांगातेम् ॥६०॥ ज्येष्ठमासितुवैभीमयाशुक्लैकादशीशुभा ॥ निर्जलासमुपोष्यात्रजलकुंभान्सशर्करान् ॥ ६१ ॥ प्रदायविप्रमुख्येभ्योमोदतेविष्णुसान्निधौ ॥
ततःकुंभाःप्रदातव्याब्राह्मणानांचभक्तितः॥६२॥भोजयित्वाततोविप्रान्स्वयंभुंजीततत्परः ॥एवंयःकुरुतेपूर्णांद्वादशींपापनाशिनीम् ॥६३॥ सर्वपापविनिर्मु
क्तोपदंगच्छत्यनामयम् ॥ ततःप्रभृतिभीमेनकृताह्येकादशीशुभा ॥ पांडवद्वादशीनाम्नालोकेख्याताबभूवह ॥६४॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेज्येष्ठशुक्लानिर्जलैकादशीनामैकपंचाशत्तमोऽध्यायः॥५१॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥आषाढकृष्णपक्षे
तुकिंकादशीभवेत्॥कथयस्वप्रसादेनवासुदेवममाग्रतः॥१॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ व्रतानामुत्तमंराजन्कथयामितवाग्रतः॥सर्वपापक्षयकरंसर्वमुक्तिप्रदा
यकम् ॥ २ ॥ आषाढस्यासितेपक्षेयोगिनीनामनामतः ॥ एकादशीनृपश्रेष्ठमहापातकनाशिनी ॥ ३ ॥ संसारार्णवमग्नानांपोतभूतासनातनी ॥ जग
त्रयेसारभूतायोगिनीव्रतकारिणाम् ॥ ४ ॥ कथयामितवाग्रेहंकथांपौराणिकींशुभाम् ॥ अलकायांराजराजःशिवभक्तिपरायणः ॥ ५ ॥ तस्यासीत्पुष्प
बटुकोहेममालीतिनामतः ॥ तस्यपत्नीसुरूपाचविशालाक्षीतिनामतः ॥ ६ ॥ सतस्यांचासक्तमनाकामपाशवशंगतः ॥ मानसात्पुष्पनिचयमानीय
स्वगृहेस्थितः ॥ ७ ॥ पत्नीप्रेमरसासक्तोनकुबेरालयंगतः ॥ कुबेरोदेवसदनेकरोतिशिवपूजनम् ॥ ८ ॥ मध्याह्नसमयेराजन्पुष्पागमसमीक्षकः ॥
हेममालीस्वभवनेरमतेकांतयासह ॥ ९ ॥ यक्षराट्प्रत्युवाचाथकालातिक्रमकोपितः ॥ कस्मान्नायातिभोयक्षाहेममालीदुरात्मवान् ॥ निश्चयःक्रिय
तामस्यइत्युवाचपुनःपुनः ॥ १० ॥ ॥ यक्षाऊचुः ॥ ॥ वनिताकामुकोगेहेरमतेस्वेच्छयानृप ॥ तेषांवाक्यंसमाकर्ण्यकुबेरःकोपपूरितः ॥ ११ ॥
आह्वयामासतंतूर्णंबटुकंहेममालिनम् ॥ ज्ञात्वाकालात्ययंसोपिभयव्याकुललोचनः ॥ १२ ॥ अस्नातएवआगत्यकुबेरस्याग्रतःस्थितः ॥ तंदृष्ट्वाधन
दःक्रुद्धःक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ १३ ॥ प्रत्युवाचरुषाविष्टःकोपप्रस्फुरिताधरः ॥ ॥ धनदउवाच ॥ ॥ आःपापदुष्टदुर्वृत्तकृतवान्देवहेलनम् ॥ १४ ॥
अष्टादशकुष्ठवृतोवियुक्तःकांतयातया ॥ अस्मात्स्थानादपध्वस्तोगच्छस्वप्रमथाधम ॥ १५ ॥ इत्युक्तेवचनेतस्यतस्मात्स्थानात्पपातसः ॥ महादुःखा
भिभूतश्चकुष्ठैःपीडितविग्रहः ॥ १६ ॥ नसुखंदिवसेतस्यननिद्रांलभतेनिशि ॥ छायायांपीडिततनुर्निदाघेत्यंतपीडितः ॥ १७ ॥ शिवपूजाप्रभावेनस्मृ
तिस्तस्यनलुप्यते ॥ पातकेनाभिभूतोपिपूर्वकर्मस्मरत्यसौ ॥ १८ ॥ भ्रममाणस्ततोगच्छन्हिमाद्रिंपर्वतोत्तमम् ॥ तत्रापश्यन्मुनिवरंमार्कंडेयंतपो

निधिम् ॥ १९ ॥ यस्यायुर्विद्यतेराजन्ब्रह्मणोवयसासमम् ॥ ववंदेचरणौतस्यदूरतःपापकर्मकृत् ॥ २० ॥ मार्कंडेयोमुनिवरोदृष्ट्वातंकंपितंतथा ॥ परोपकरणार्थायसमाहूयेदमब्रवीत् ॥ २१ ॥ कस्मात्कुष्ठाभिभूतस्त्वंकुतोनिंद्यतरोह्यसि ॥ इत्युक्तःसप्रत्युवाचमार्कंडेयंमहामुनिम् ॥ २२ ॥ ॥ हेममाल्युवाच ॥ ॥ राजराजस्यानुचरोहेममालीतिनामतः ॥ मानसात्पद्मनिचयमानीयप्रत्यहंमुने ॥ २३ ॥ शिवपूजनवेलायांकुबेरायसमर्पये ॥ एकस्मिन्दिवसेचैवकालश्चाविदितोमया ॥ २४ ॥ पत्नीसौख्यप्रसक्तेनशोकव्याकुलचेतसा ॥ ततःक्रुद्धेनशप्तोस्मिराजराजेनवैमुने ॥ २५ ॥ कुष्ठाभिभूतःसंजातोवियुक्तःकांतयातथा ॥ अधुनातवसान्निध्यंप्राप्तोस्मिशुभकर्मणा ॥ २६ ॥ सतांस्वभावतश्चित्तंपरोपकरणेक्षमम् ॥ इतिज्ञात्वामुनिश्रेष्ठमांप्रशाधिकृतागसम् ॥ २७ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ त्वयासत्यमिहप्रोक्तंनासत्यंभाषितंयतः ॥ अतोव्रतोपदेशंतेकथयामिशुभप्रदम् ॥ २८ ॥ आषाढेकृष्णपक्षेतुयोगिनीव्रतमाचर ॥ अस्यव्रतस्यपुण्येनकुष्ठंयास्यतिवैध्रुवम् ॥ २९ ॥ इतिवाक्यमृषेःश्रुत्वादंडवत्पतितोभुवि ॥ उत्थापितःसमुनिनाबभूवातीवहर्षितः ॥ ३० ॥ मार्कंडेयोपदेशेनव्रतंतेनकृतंयथा ॥ अष्टादशेवकुष्ठानिर्गतानितस्यसर्वशः ॥ ३१ ॥ मुनेर्वाचाततःसम्यग्व्रतेचीर्णेभवत्सुखी ॥ ईदृग्विधंनृपश्रेष्ठकथितंयोगिनीव्रतम् ॥ ३२ ॥ अष्टाशीतिसहस्राणिद्विजान्भोजयतेतुयः ॥ तत्समंफलमाप्नोतियोगिनीव्रतकृन्नरः ॥ ३३ ॥ महापापप्रशमनंमहापुण्यफलप्रदम् ॥ पठनात्छ्रवणान्मर्त्यःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ३४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेआषाढकृष्णयोगिन्येकादशीमाहात्म्यंनामद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ आषाढस्यसितेपक्षेकाचएकादशीभवेत् ॥ किंनामकोविधिस्तस्याएतद्विस्तरतोवद ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयामिमहापुण्यांस्वर्गमोक्षप्रदायिनीम् ॥ शयनींनामनामेतिसर्वपापहरांपराम् ॥ २ ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणवाजपेयफलंलभेत् ॥ सत्यंसत्यंमयाप्रोक्तंनातःपरतरंनृणाम् ॥ ३ ॥ पापिनांपापनाशायसृष्टाधात्रामहोत्तमा ॥ अतःपरानराजेंद्रवर्त्ततेमोक्षदायिनी ॥ ४ ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्श्रूयतांगतिरुत्तमा ॥ भवेन्नराणांश्रोतृणांकथायाःश्रवणादपि ॥ ५ ॥ तेसदावैष्णवाराजन्ममभक्तिपरायणाः ॥ आषाढेवामनश्चैवपूज्यतेपरमेश्वरः ॥ ६ ॥ वामनःपूजितोयेनकमलैःकमलेक्षणः ॥ आषाढस्यसितेपक्षेकामिकायादिनेतथा ॥ ७ ॥ तेनार्चितंजगत्सर्वंत्रयोदेवाःसनातनाः ॥ कृताचैकादशीयेनहरिवासरमुत्तमम् ॥ ८ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ संशयोस्तिमहान्मेत्रश्रूयतांपुरुषोत्तम ॥ कथंसुप्तोसिदेवेशकथंचबलिमाश्रितः ॥ ९ ॥ कथंचभूमौसंवेशःकिंकुर्वंतिजनाःपरे ॥ एतद्वदमहाप्राज्ञसंशयोस्तिमहान्मम ॥ १० ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ श्रूयतांराजशार्दूलकथांपापहरां

पराम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणसर्वपापक्षयोभवेत् ॥ ११ ॥ बलिनामापूर्वमासीद्दैत्यस्त्रेतायुगेनृप ॥ पूजयंश्चैवमांनित्यंमद्भक्तोमत्परायणः ॥ १२ ॥ यज्ञैस्तु विविधैर्दैत्योयजतेमांसनातनम् ॥ भक्त्याचपरयाराजन्यज्ञकृद्भक्तस्तथा ॥ १३ ॥ परंविचार्यबहुधामघोनाचैवसूक्तिभिः ॥ गुरुणादैवतैःसार्द्धंबहुधापूजितोप्यहम् ॥१४॥ ततोवामनरूपेणअवतारेचपंचमे ॥ अत्युग्ररूपेणतदासर्वब्रह्मांडरूपिणा ॥१५॥ वाक्छलेनाजितादैत्याःसत्यमाश्रित्यसंस्थितः ॥ शुक्रस्तंवारयामासयन्नारायणइत्ययम् ॥१६॥ याचितावसुधाराजन्सार्द्धंत्रयपदीमया ॥ संकल्पोदकमात्रेतुकरेतेनैवचार्पिते ॥ १७ ॥ रूपमीदृग्विधंराजंस्तदा शृणुमयाकृतम् ॥ भूर्लोकेचरणौन्यस्यभुवर्लोकेतुजानुनी ॥१८॥ स्वर्लोकेचकटिंन्यस्यमहर्लोकेतथोदरम् ॥ जनलोकेचहृदयंतपोलोकेतुकंठकम् ॥१९॥ सत्यलोकेमुखंस्थाप्यमस्तकंचतदूर्द्ध्वकम् ॥ चंद्रसूर्यग्रहाश्चैवनक्षत्राणितथैवच ॥२०॥ देवाःसेंद्राश्चनागाश्चयक्षगंधर्वकिन्नराः ॥ स्तुवंतोवेदसंभूतैःसूक्तैश्च विविधैस्तथा ॥२१॥ करेगृहीत्वाचबलिंत्रिपदैःपूरितामही ॥ अर्द्धंचतस्यपृष्ठेचपदंन्यस्तंमयातदा ॥२२॥ गतोरसातलंराजन्दानवोममपूजकः ॥ क्षिप्तोधोदानवश्चैवाकिंमकुर्वंततःपरम् ॥२३॥ विनयेनानतोसौवैसुप्रसन्नोजनार्दनः ॥ आषाढशुक्लपक्षेतुकामिकाहरिवासरः ॥२४॥ तस्यामेकाचमूर्तिर्मेबलिमाश्रित्य तिष्ठति ॥ द्वितीयाशेषपृष्ठेवैक्षीरसागरमध्यतः ॥ २५ ॥ स्वपित्येवमहाराजयावदागामिकार्तिकी ॥ तावद्भवेत्सुधर्मात्मासर्वधर्मोत्तमोत्तमः ॥ २६ ॥ व्रतंचकुरुतेमर्त्यःसयातिपरमांगतिम् ॥ एतस्मात्कारणाद्राजन्कर्त्तव्याचप्रयत्नतः ॥ २७ ॥ नातःपरतराकाचित्पवित्रापापनाशिनी ॥ यस्यांस्वपितिदेवेशःशंखचक्रगदाधरः ॥ २८ ॥ तस्यांचपूजयेद्देवंशंखचक्रगदाधरम् ॥ रात्रौजागरणंकृत्वाभक्त्याचैवविशेषतः ॥ २९ ॥ नास्याःपुण्यस्यसंख्यानंकर्तुंशक्तश्चतुर्मुखः ॥ एवंयःकुरुतेराजन्नेकादश्याव्रतोत्तमम् ॥ ३० ॥ सर्वपापहरंचैवभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ सचलोकेममसदाश्वपचोपिप्रियंकरः ॥ ३१ ॥ दीपदानेनपालाशपत्रेभुक्त्याव्रतेनच ॥ चातुर्मास्यंनयंतीहतेनराममवल्लभाः ॥ ३२ ॥ चातुर्मास्येहरौसुप्तेभूमिशायी भवेन्नरः ॥ श्रावणेवर्जयेच्छाकंदधिभाद्रपदेतथा ॥ ३३ ॥ दुग्धमाश्वयुजित्याज्यंकार्तिकेद्विदलंत्यजेत् ॥ अथवाब्रह्मचर्यस्थःसयातिपरमांगतिम् ॥ ३४ ॥ एकादश्याव्रतेनैवपुमान्पापैर्विमुच्यते ॥ कर्तव्यासर्वदाराजन्विस्मर्तव्यानकर्हिचित् ॥ ३५ ॥ शयनीबोधिनीमध्येयाकृष्णैकादशी भवेत् ॥ सैवोपोष्यागृहस्थस्यनान्याकृष्णाकदाचन ॥ ३६ ॥ शृणुयाच्चैवयोराजन्कथांपापहरांपराम् ॥ अश्वमेधस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ३७ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेदेवशयन्येकादशीनामत्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ श्रावणस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ तन्नःकथयगोविंदवासुदेवनमोस्तुते ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्ण

उवाच ॥ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिआख्यानंपापनाशनम् ॥ यत्प्रोक्तंब्रह्मणापूर्वंपृच्छतेनारदायवै ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ भगवन्श्रोतुमिच्छामित्वत्तोहंकमलासन ॥ श्रावणस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ ३ ॥ कोदेवःकोविधिस्तस्याःकिंपुण्यंकथयप्रभो ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाब्रह्मावचनमब्रवीत् ॥ ४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुनारदतेवच्मिलोकानांहितकाम्यया ॥ श्रावणैकादशीकृष्णाकामिकानामनामतः ॥ ५ ॥ अस्याःश्रवणमात्रेणवाजपेयफलंलभेत् ॥ अस्यांयजतिदेवेशंशंखचक्रगदाधरम् ॥ ६ ॥ श्रीधराख्यंहरिंविष्णुंमाधवंमधुसूदनम् ॥ पूजयेद्ध्यायतेयोवैतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ ७ ॥ नगंगायांनकाश्यांचनैमिषेनचपुष्करे ॥ तत्फलंसमवाप्नोतियत्फलंकृष्णपूजनात् ॥ ८ ॥ गोदावर्यांगुरौसिंहेव्यतीपातेचदंडके ॥ यत्फलंसमवाप्नोतितत्फलंकृष्णपूजनात् ॥ ९ ॥ ससागरवनोपेतांयोददातिवसुंधराम् ॥ कामिकाव्रतकारीचह्युभौसमफलौस्मृतौ ॥ १० ॥ प्रसूयमानांयोधेनुंदद्यात्सोपस्करांनरः ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिकामिकाव्रतकारकः ॥ ११ ॥ श्रावणेश्रीधरंदेवंपूजयेद्योनरोत्तमः ॥ तेनैवपूजितादेवागंधर्वोरगपन्नगाः ॥ १२ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकामिकादिवसेहरिः ॥ पूजनीयोयथाशक्तिमानुषैःपापभीरुभिः ॥ १३ ॥ येसंसारार्णवेमग्नाःपापपंकसमाकुले ॥ तेषामुद्धरणार्थायकामिकाव्रतमुत्तमम् ॥ १४ ॥ नातःपरतराकाचित्पवित्रापापहारिणी ॥ एवंनारदजानीहिस्वयमाहपरोहरिः ॥ १५ ॥ अध्यात्मविद्यानिरतैर्यत्फलंप्राप्यतेनरैः ॥ ततोवहुतरंविद्धिकामिकाव्रतसेविनाम् ॥ १६ ॥ रात्रौजागरणंकृत्वाकामिकाव्रतकृन्नरः ॥ नपश्यतियमंरौद्रंनैवगच्छतिदुर्गतिम् ॥ १७ ॥ नपश्यतिकुयोनिंचकामिकाव्रतसेवनात् ॥ कामिकायाव्रतेचीर्णेकैवल्यंयोगिनोगताः ॥ १८ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकर्तव्यानियतात्मभिः ॥ तुलसीप्रभवैःपत्रैःयोनरःपूजयेद्धरिम् ॥ १९ ॥ नलिप्यतेसपापेनपद्मपत्रमिवांभसा ॥ सुवर्णभारमेकंतुरजतंचचतुर्गुणम् ॥ २० ॥ तत्फलंसमवाप्नोतितुलसीदलपूजनात् ॥ रत्नमौक्तिकवैडूर्यप्रवालादिभिरर्चितः ॥ २१ ॥ नतुष्यतितथाविष्णुस्तुलसीदलतोयथा ॥ तुलसीमंजरीभिश्चपूजितोयेनकेशवः ॥ आजन्मपातकंतस्यनिश्चयंयातिसंक्षयम् ॥ २२ ॥ यादृष्टानिखिलाघसंघशमनीस्पृष्टावपुःपावनीरोगाणामभिवंदितानिरासिनीसिक्तांतकत्रासिनी ॥ प्रत्यासत्तिविधायिनीभगवतःकृष्णस्यसंरोपितान्यस्तातच्चरणेविमुक्तिफलदातस्यैतुलस्यैनमः ॥ २३ ॥ दीपंददातियोमर्त्योदिवारात्रंहरेर्दिने ॥ तस्यपुण्यस्यसंख्यातुंचित्रगुप्तोनवेत्त्यलम् ॥ २४ ॥ कृष्णाग्रेदीपकोयस्यज्वलत्येकादशीदिने ॥ पितरस्तस्यतृप्यंतिअमृतेनदिविस्थिताः ॥ २५ ॥ घृतेनदीपंप्रज्वाल्यतिलतैलेनवापुनः ॥ प्रयातिसूर्यलोकंचदीपकोटिशतार्चितः ॥ २६ ॥ अयंतवाग्रेकथितःकामिकामहिमामया ॥ अतोनरैःप्रकर्त्तव्यासर्वपातकहारिणी ॥ २७ ॥ ब्रह्महत्यापहरणीभ्रूणहत्याविनाशिनी ॥

वैष्णवस्थानदात्रीचमहापुण्यफलप्रदा ॥ २८ ॥ श्रुत्वामाहात्म्यमेतस्यानरःश्रद्धासमन्वितः ॥ विष्णुलोकमवाप्नोतिसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ २९ ॥ इतिं श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपचाशत्साहरूयांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रावणकृष्णैकादशीनामचतुष्पंचाशदत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ श्रावणस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ कथयस्वप्रसादेनममाग्रेमधुसूदन ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुष्वावहितोराजन्कथांपापहरांपराम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणवाजपेयफलंभवेत् ॥ २ ॥ द्वापरस्ययुगस्यादौपुरामाहिष्मतीपुरे ॥ राजामहीजिदाख्यातोराज्यंपालयतिस्वकम् ॥ ३ ॥ पुत्रहीनस्यतस्यैवनतद्राज्यंसुखप्रदम् ॥ अपुत्रस्यसुखंनास्तिइहलोकेपरत्रच ॥ ४ ॥ चिंतयास्यसुतस्यैवंकालोवहुतरोगतः ॥ नप्राप्तश्चसुतोराज्ञासर्वसौख्यप्रदोनृणाम् ॥ ५ ॥ दृष्ट्वात्मानंप्रवयसंराजाचिंतापरोभवत् ॥ तदोगतःप्रजामध्येइदंवचनमब्रवीत् ॥ ६ ॥ इहजन्मनिभोलोकानमयापातकंकृतम् ॥ अन्यायोपार्जितंवित्तंक्षिप्तंकोशेमयानहि ॥ ७ ॥ ब्रह्मस्वंदेवद्रविणंनगृहीतंमयाक्वचित् ॥ न्यासापहारोनकृतःपरस्यबहुपापदः ॥ पुत्रवत्पालितोलोकोधर्मेणविजितामही ॥ ८ ॥ दुष्टेषुपातितोदंडोवंधुपुत्रोपमेष्वपि ॥ शिष्टास्तुपूजितानित्यंनद्वेष्याश्चमयाजनाः ॥ ९ ॥ इत्येवंब्रुवतोमार्गंधर्मयुक्तंद्विजोत्तमाः ॥ कस्मान्ममगृहेपुत्रोनजातस्तद्विमृश्यताम् ॥ १० ॥ इतिवाक्यंद्विजाःश्रुत्वासप्रजाःसपुरोहिताः ॥ मंत्रयित्वानृपहितंजग्मुस्तेगहनंवनम् ॥ ११ ॥ इतस्ततश्चपश्यंतआश्रमानृषिसेवितान् ॥ नृपतेर्हितमिच्छंतोददृशुर्मुनिसत्तमम् ॥ १२ ॥ तप्यमानंतपोघोरंनिरालंबंनिरामयम् ॥ निराहारंजितात्मानंजितक्रोधंसनातनम् ॥ १३ ॥ लोमशंधर्मतत्वज्ञंसर्वशास्त्रविशारदम् ॥ दीर्घायुषंमहात्मानंसकेशंब्रह्मसंमितम् ॥ १४ ॥ कल्पेकल्पेगतेतस्यएकंलोमविशीर्यते ॥ अतोलोमशनामायंत्रिकालज्ञोमहामुनिः ॥ १५ ॥ तंदृष्ट्वाहर्षिताःसर्वेआजग्मुस्तस्यसन्निधिम् ॥ यथान्याय्यंयथार्हंतेनमश्चक्रुर्यथोदितम् ॥ १६ ॥ विनयावनताःसर्वेऊचुस्तेचपरस्परम् ॥ अस्मद्भाग्यवशादेवप्राप्तोयंमुनिसत्तमः ॥ तांस्तथासप्रजावीक्ष्यउवाचऋषिसत्तमः ॥ १७ ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ किमर्थमिहसंप्राप्ताःकथयध्वंसकारणम् ॥ दर्शनाद्धृष्टमनसःस्तुवंतश्चैवमांकिमु ॥ १८ ॥ असंशयंकरिष्यामिभवतांयद्धितंभवेत् ॥ परोपकृतयेजन्ममादृशानांनसंशयः ॥ १९ ॥ ॥ जनाऊचुः ॥ ॥ श्रूयतामभिधास्यामोवयंस्वागमकारणम् ॥ संशयच्छेदनार्थायतवसान्निध्यमागताः ॥ २० ॥ पद्मयोनेःपरतरस्त्वत्तःश्रेष्ठोनविद्यते ॥ अतःकार्यवशात्प्राप्ताःसमीपंभवतोवयम् ॥ २१ ॥ महीजिन्नामराजासौपुत्रहीनोस्तिसांप्रतम् ॥ वयंतस्यप्रजाब्रह्मन्पुत्रवत्तेनपालिताः ॥ २२ ॥ तंपुत्ररहितंदृष्ट्वातस्यदुःखेनदुःखिताः ॥ तपःकर्तुमिहायातामतिंकृत्वातुनै

१ सदोगतः—इति पाठान्तरम् । २ तांस्तथाप्रणतान्दृष्ट्वा—इतिवा पाठः ।

ष्ठिकीम् ॥ २३ ॥ तस्यभाग्येनदृष्टोसिह्यस्माभिस्त्वंद्विजोत्तम ॥ महतांदर्शनेनैवकार्यसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ २४ ॥ उपदेशंवदमुनेराज्ञःपुत्रोयथाभवेत् ॥
इतितेषांवचःश्रुत्वामुहूर्त्तंध्यानमास्थितः ॥ प्रत्युवाचमुनिर्ज्ञात्वातस्यजन्मपुरातनम् ॥ २५ ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ पुराजन्मनिवैश्योयंधनहीनो
नृशंसकृत् ॥ वाणिज्यकर्मनिरतोग्रामाद्ग्रामांतरंभ्रमन् ॥ २६ ॥ ज्येष्ठेमासिसितेपक्षेदशर्मीदिवसेतथा ॥ मध्यगेद्युमणौप्राप्तेग्रामसीम्निजलाशयम् ॥२७॥
कूपिकांसजलांदृष्ट्वाजलपानेमनोदधे ॥ सद्यस्ततःसवत्साचधेनुस्तत्रसमागता ॥ २८ ॥ तृष्णातुरानिदाघार्तातस्यामंबुपपौतुसा ॥ पिबंतींवारयित्वाता
मसौतोयंपपौस्वयम् ॥२९॥ कर्मणातेनपापेनपुत्रहीनोनृपोभवत् ॥ कस्यापिजन्मनःपुण्यात्प्राप्तंराज्यमकंटकम् ॥ ३० ॥ ॥ लोकाऊचुः ॥ पुण्या
त्पापंक्षयंयातिपुराणेश्रूयतेमुने ॥ पुण्योपदेशंकथययेनपापक्षयोभवेत् ॥ यथाभवत्प्रसादेनपुत्रोभवतिभूपतेः ॥ ३१ ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥
श्रावणेशुक्लपक्षेतुपुत्रदानाम विश्रुता ॥ एकादशीवांछितदाकुरुध्वंतद्व्रतंजनाः ॥ ३२ ॥ इतिश्रुत्वानमस्कृत्यमुनिमेत्यपुरंव्रतम् ॥ यथाविधियथान्यायं
कृतंतैर्जागरान्वितम् ॥ ३३ ॥ तस्यपुण्यंसुविमलंदत्तंनृपतयेजनैः ॥ दत्तेपुण्येथसाराज्ञीगर्भमाधत्तशोभनम् ॥ ३४ ॥ प्राप्तेप्रसवकालेसासुषुवेपुत्रमूर्जि
तम् ॥ श्रावणस्यसितेपक्षेकर्कटस्थेदिवाकरे ॥ ३५ ॥ द्वादश्यांवासुदेवायपवित्रारोपणंस्मृतम् ॥ हेमरौप्यताम्रक्षौमैःसूत्रैःकौशेयपद्मजैः ॥ ३६ ॥ कुशैः
काशैश्चकार्पासैर्ब्राह्मण्याकर्तितैःशुभैः ॥ स्नात्वात्रिगुणितंसूत्रंत्रिगुणीकृत्यशोधयेत् ॥ ३७ ॥ गोदोहांतरितेकालेपूर्वेद्युरधिवासनम् ॥ ब्राह्मणेभ्योनमस्कृ
त्यगुरुपादौप्रणम्यच ॥ ३८ ॥ गीतमंगलनिर्घोषैःकुर्याज्जागरणंततः ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याभिन्नाःशूद्रास्तथैवच ॥३९ ॥ स्वधर्मावस्थिताःसर्वे भक्त्या
कुर्युःपवित्रकम् ॥ ततःपवित्रंगुरवेदद्याद्वैविधिपूर्वकम् ॥४०॥ ब्राह्मणान्वैष्णवांश्चैवगंधपुष्पादिनार्चयेत् ॥ अतोदेवेतिमंत्रेणद्विजोविष्णौनिवेदयेत्॥४१॥
शूद्रस्तुमूलमंत्रेणयथाविष्णौतथाशिवे ॥ वर्षेवर्षेप्रकर्त्तव्यंपवित्रारोपणंनरैः ॥ ४२ ॥ भुक्तिमुक्तिंचइच्छद्भिःसंसारेशोकसागरे ॥ नकरोतिविधानेनपवित्रा
रोपणंतुयः॥४३॥ तस्यसांवत्सरीपूजानिष्फलावैष्णवस्यतु ॥ श्रुत्वामाहात्म्यमेतस्यानरःपापात्प्रमुच्यते ॥इहपुत्रसुखंप्राप्यपरत्रस्वर्गतिंभवेत्॥४४॥इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेश्रावणशुक्लापवित्रारोपणीपुत्रदैकादशीनामपंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५५॥
॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ भाद्रस्यकृष्णपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंकथयस्वजनार्दन ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥
शृणुष्वैकमनाराजन्कथयिष्यामिविस्तरात् ॥ अजेतिनामतःप्रोक्तासर्वपापप्रणाशिनी ॥ २ ॥ पूजयित्वाहृषीकेशंव्रतमस्यांकरोतियः ॥

१ गतः–इ० पा० । २ तृषाकुलः–इ० पा० । ३ रम्यं जलाशयम्–इ० पा० । ४ पुत्रोस्यभविता तथा–इ० पा० । ५ भक्त्या–इ० पा० ।

पापानितस्यनश्यंतिव्रतस्यश्रवणादपि ॥ ३ ॥ नातःपरतराराजन्लोकद्वयहितायवै ॥ सत्यमुक्तंमयाह्येतन्नासत्यंममभाषितम् ॥ ४ ॥ हरिश्चन्द्रइतिख्यातोबभूवनृपतिःपुरा ॥ चक्रवर्तीसत्यसंधःसमस्तायाभुवःपतिः ॥ ५ ॥ कस्यापिकर्मणःप्राप्तोराज्यभ्रष्टोबभूवसः ॥ विक्रीतौवनितापुत्रौसचकारात्मविक्रयम् ॥ ६ ॥ पुल्कसस्यचदासत्वंगतोराजासपुण्यकृत् ॥ सत्यमालंब्यराजेंद्रमृतचैलापहारकः ॥ ७ ॥ सोभवन्नृपतिश्रेष्ठोनसत्याच्चलितस्तथा ॥ एवंचतस्यनृपतेर्बहवोवत्सरागताः ॥ ८ ॥ ततश्चिंतापरोराजासबभूवातिदुःखितः ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिनिष्कृतिर्मेकथंभवेत् ॥ ९ ॥ इतिचिंतयतस्तस्यमग्नस्यवृजिनार्णवे ॥ आजगाममुनिःकश्चिज्ज्ञात्वाराजानमातुरम् ॥ १० ॥ परोपकारणार्थायनिर्मिताब्रह्मणाद्विजाः ॥ सतंदृष्ट्वाद्विजवरंननामनृपसत्तमः ॥ ११ ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वागौतमस्याग्रतःस्थितः ॥ कथयामासवृत्तांतमात्मनोदुःखसंयुतम् ॥ १२ ॥ श्रुत्वानृपतिवाक्यानिगौतमोविस्मयान्वितः ॥ उपदेशंनृपतयेव्रतस्यास्यददौमुनिः ॥ १३ ॥ मासिभाद्रपदेराजन्कृष्णपक्षेतिशोभना ॥ एकादशीसमायाताअजानामेतिपुण्यदा ॥ १४ ॥ अस्याःकुरुव्रतंराजन्पापस्यांतोभविष्यति ॥ तवभाग्यवशादेषासप्तमेह्निसमागता ॥ १५ ॥ उपवासपरोभूत्वारात्रौजागरणंकुरु ॥ एवमस्याव्रतेचीर्णेतवपापक्षयोध्रुवम् ॥ १६ ॥ तवपुण्यप्रभावेणचागतोहंनृपोत्तम ॥ इत्येवंकथयित्वाचमुनिरंतरधीयत ॥ १७ ॥ मुनिवाक्यंनृपःश्रुत्वाचकारव्रतमुत्तमम् ॥ कृतेतस्मिन्व्रतेराज्ञःपापस्यांतोभवत्क्षणात् ॥ १८ ॥ श्रूयतांराजशार्दूलप्रभावोस्यव्रतस्यच ॥ यद्दुःखंबहुभिर्वर्षैर्भोक्तव्यंततक्षयोभवेत् ॥ १९ ॥ निस्तीर्णदुःखोराजासीद्व्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ पत्न्यासहसमायोगंपुत्रजीवनमापसः ॥ २० ॥ दिविदुंदुभयोनेदुःपुष्पवर्षमभूद्दिवः ॥ एकादश्याःप्रभावेनप्राप्यराज्यमकंटकम् ॥ २१ ॥ स्वर्गलेभेहरिश्चंद्रःसपुरःसपरिच्छदः ॥ ईदृग्विधंव्रतंराजन्येकुर्वंतिचमानवाः ॥ २२ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तास्त्रिदिवंयांतितेनृप ॥ पठनाच्छ्रवणाद्वापिअश्वमेधफलंलभेत् ॥ २३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेभाद्रपदकृष्णाजैकादशीनामषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५६ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ नभस्यस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ कोदेवःकोविधिस्तस्यएतदाख्याहिकेशव ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ कथयामिमहीपालकथामाश्चर्यकारिणीम् ॥ कथयामासयांब्रह्मानारदायमहात्मने ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कथयस्वप्रसादेनचतुर्मुखनमोस्तुते ॥ नभस्यशुक्लपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंविष्णोराराधनायवै ॥ ३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ वैष्णवोसिमुनिश्रेष्ठसाधुपृष्टंकिलत्वया ॥ नातःपरतरालोकेपवित्राहरिवासरात् ॥ ४ ॥ पद्मानामेतिविख्यातानभस्यैकादशीसिता ॥ हृषीकेशःपूज्यतेस्यांकर्त्तव्यंव्रतमुत्तमम् ॥ ५ ॥ कथयामितवाग्रेहंकथांपौराणिकींशुभाम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणमहापापंप्रणश्य

ति ॥६॥ मांधातानामराजर्षिर्विवस्वद्वंशसंभवः॥ बभूवचक्रवर्तीससत्यसंधःप्रतापवान् ॥ ७ ॥ धर्मतःपालयामासप्रजाःपुत्रानिवौरसान्॥ नतस्यराज्येदुर्भि क्षंनाधयोव्याधयस्तथा ॥ ८ ॥ निरातंकाःप्रजास्तस्यधनधान्यसमेधिताः ॥ न्यायेनोपार्जितंवित्तंतस्यकोशेमहीपतेः ॥ ९ ॥ स्वस्वधर्मेप्रवर्त्ततेसर्वेवर्णा श्रमास्तथा ॥ कामधेनुसमाभूमिस्तस्यराज्येमहीपतेः ॥ १० ॥ तस्यैवंकुर्वतोराज्यंबहुवर्षगणागताः ॥ अथैकस्मिंश्चसंप्राप्तेविपाकःकर्मणःखलु ॥ ११ ॥ वर्षत्रयंतद्विषयेनववर्षबलाहकः ॥ तेनभग्नाःप्रजास्तस्यबभूवुःक्षुधयार्दिताः ॥ १२ ॥ स्वाहास्वधावषट्कारवेदाध्ययनवर्जिताः ॥ बभूवविषयस्तस्या भाग्येनदैवपीडितः ॥ अथप्रजाःसमागम्यराजानमिदमब्रुवन् ॥ १३ ॥ ॥ प्रजाऊचुः॥ ॥ श्रोतव्यंनृपशार्दूलप्रजानांवचनंत्वया ॥ आपोनारा इतिप्रोक्ताःपुराणेषुमनीषिभिः ॥ १४ ॥ अयनंभगवतस्तस्मान्नारायणइतिस्मृतः॥ पर्जन्यरूपोभगवान्विष्णुःसर्वगतःस्थितः ॥ १५ ॥ सएवंकु रुतेवृष्टिंवृष्टेरन्नंततःप्रजाः ॥ तदभावेनृपश्रेष्ठक्षयंगच्छंतिवैप्रजाः ॥ तथाकुरुनृपश्रेष्ठयोगःक्षेमोयथाभवेत् ॥ १६ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ सत्यमुक्तं भवद्भिश्चनमिथ्याभिहितंक्वचित् ॥ अन्नंब्रह्मयतःप्रोक्तमन्नेसर्वंप्रतिष्ठितम् ॥ १७ ॥ अन्नाद्भवंतिभूतानिजगदन्नेनवर्तते ॥ इत्येवंश्रूयतेलोकेपुराणेबहुवि स्तरे ॥ १८ ॥ नृपाणामपचारेणप्रजानांपीडनंभवेत् ॥ नाहंपश्याम्यात्मकृतमेवंबुद्ध्याविचारयन् ॥ १९ ॥ तथापिप्रयतिष्यामिप्रजानांहितका म्यथा ॥ इतिकृत्वामतिंराजापरिमेयपरिच्छदः॥ २० ॥ नमस्कृत्यविधातारंजगामगहनंवनम् ॥ चचारमुनिमुख्यांश्चआश्रमान्तापसैःश्रितान् ॥ २१ ॥ ददर्शाथब्रह्मसुतमृषिमांगिरसंनृपः ॥ तेजसाद्योतितदिशंद्वितीयमिवपद्मजम् ॥ २२ ॥ तंदृष्ट्वाहर्षितोराजाअवतीर्यस्ववाहनात् ॥ नमश्चक्रेस्यचर णौकृतांजलिपुटोवशी ॥ २३ ॥ मुनिस्तमभिनंद्याथस्वस्तिवाचनपूर्वकम् ॥ पप्रच्छकुशलंराज्येसप्तस्वंगेषुभूपतेः ॥ २४ ॥ निवेदयित्वाकुशलंपप्र च्छानामयंनृपः॥ दत्तासनोगृहीतार्घ्यउपविष्टोस्यसंनिधौ ॥ २५ ॥ प्रत्युवाचमुनिराजापृष्टोह्यागमकारणम् ॥ २६ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ भगव न्धर्मविधिनाममपालयतोमहीम् ॥ अनावृष्टिश्चसंवृत्तानाहंवेद्म्यत्रकारणम् ॥ २७ ॥ संशयच्छेदनायात्रआगतोहंतवांतिके ॥ योगक्षेमविधानेनप्रजा नांकुरुनिर्वृतिम् ॥ २८ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ एतत्कृतयुगंराजन्युगानामुत्तमंमतम् ॥ अत्रब्रह्मपरालोकाधर्मश्चात्रचतुष्पदः ॥ २९ ॥ अस्मिन् युगेतपोयुक्ताब्राह्मणानेतराजनाः ॥ विषयेतवराजेंद्रवृषलोयंतपस्यति ॥ ३० ॥ एतस्मात्कारणाच्चैवनवर्षतिबलाहकः ॥ कुरुतस्यवधेयत्नंयेनदो षःप्रशाम्यति ॥ ३१ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ नाहमेनंवधिष्यामितपस्यंतमनागसम् ॥ धर्मोपदेशंकथयउपसर्गविनाशनम् ॥ ३२ ॥ ॥ ऋषिरु वाच ॥ ॥ यद्येवंतर्हिनृपतेकुरुष्वैकादशीव्रतम् ॥ नभस्यस्यसितेपक्षेपद्मानामेतिविश्रुता ॥ ३३ ॥ तस्याव्रतप्रभावेनसुवृष्टिर्भविताध्रुवम् ॥ सर्वसिद्धि

प्रदाह्येषासर्वोपद्रवनाशिनी ॥ ३४ ॥ अस्याव्रतंकुरुनृपसप्रजःसपरिच्छदः ॥ इतिवाक्यमृषेःश्रुत्वाराजास्वगृहमागतः ॥ ३५ ॥ भाद्रमासेसितेपक्षे पद्मावृतमथाकरोत् ॥ प्रजाभिःसहसर्वाभिश्चातुर्वर्ण्यसमन्वितः ॥ ३६ ॥ एवंव्रतेकृतेराजन्प्रववर्षबलाहकः ॥ जलेनप्लाविताभूमिरभवत्सस्यशालि नी ॥ ३७ ॥ ऋषीश्वरप्रभावेनलोकाःसौख्यंप्रपेदिरे ॥ एतस्मात्कारणादेवंकर्त्तव्यंव्रतमुत्तमम् ॥ ३८ ॥ दध्योदनयुतंतस्यांजलपूर्णघटंद्विजे ॥ वस्त्र संवेष्टितंदत्त्वाछत्रोपानहमेवच ॥ ३९ ॥ नमोनमस्तेगोविंदबुधश्रवणसंज्ञक ॥ अघौघसंक्षयंकृत्वासर्वसौख्यप्रदोभव ॥ ४० ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदश्चै वलोकानांसुखदायकः ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ४१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनार दसंवादेभाद्रपदशुक्लापद्मैकादशीनामसप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः॥५७॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथयस्वप्रसादेनममाग्रेमधुसूदन ॥ इषस्यकृष्ण पक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ आश्विनेकृष्णपक्षेतुइंदिरानामनामतः ॥ तस्याव्रतप्रभावेनमहापापंप्रणश्यति ॥ २ ॥ अधोयोनिगतानांचपितॄणांगतिदायिनी ॥ शृणुष्वावहितोराजन्कथांपापहरांपराम् ॥ ३ ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणवाजपेयफलंलभेत् ॥ पुराकृतयुगेरांज न्बभूवनृपनंदनः ॥ ४ ॥ इंद्रसेनइतिख्यातः[2]पुरामाहिष्मतीपतिः ॥ स[3]राजापालयामासधर्मेणयशसान्वितः ॥ ५ ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तोधनधान्यसमन्वि तः ॥ माहिष्मत्यधिपोराजाविष्णुभक्तिपरायणः ॥ ६ ॥ जपन्गोविंदनामानिमुक्तिदानिनराधिपः ॥ कालंनयतिविधिवदध्यात्मध्यानचिंतकः ॥ ७ ॥ एकस्मिन्दिवसेराज्ञिसुखासीनेसदोगते ॥ अवतीर्यागमत्तत्रह्यंबरान्नारदोमुनिः ॥ ८ ॥ तमागतमभिप्रेक्ष्यप्रत्युत्थायकृतांजलिः ॥ पूजयित्वाथविधिनाचा सनेसंन्यवेशयत् ॥ ९ ॥ सु[4]खोपविष्टंसमुनिंप्रत्युवाचनृपोत्तमः ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ त्वत्प्रसादान्मुनिश्रेष्ठसर्वंचकुशलंमम ॥ १० ॥ अद्यक्रतु क्रियाःसर्वाःसफलास्तवदर्शनात् ॥ प्रसादंकुरुदेवर्षेब्रूह्यागमनकारणम् ॥ ११ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रूयतांनृपशार्दूलमद्वचोविस्मयप्रदम् ॥ ब्रह्मलोकादहंप्राप्तोयमलोकंनृपोत्तम ॥ १२ ॥ शमनेनार्चितोभक्त्याउपविष्टोवरासने ॥ ध[5]र्मशीलःसत्यवांस्तुभास्करिंसमुपासते ॥ १३ ॥ बहुपुण्यप्र[6]क र्त्ताचव्रतवैकल्यदोषतः ॥ सभायांश्राद्धदेवस्यमयादृष्टःपितातव ॥ १४ ॥ कथितस्तेनसंदेशस्तंनिबोधजनेश्वर ॥ इंद्रसेनइतिख्यातोराजामाहिष्मती पतिः ॥ १५ ॥ तस्याग्रेकथयब्रह्मन्स्थितंमांयमसंनिधौ ॥ केनापिचांतरायेणपूर्वजन्मोद्भवेनच ॥ १६ ॥ स्वर्गंप्रेषयमांपुत्रइंदिरापुण्यदानतः ॥ इत्यु

---

१ राजा–इ– पा० । २ पुरींमाहिष्मतींप्रति–इ० पा० । ३ स्वराज्यं–इ० पा० । ४ सुखोपविष्टः समुनिः प्रत्युवाच नृपोत्तमम् ॥ कुशलं तव राजेंद्र सप्तस्वंगेषुवर्तते ॥ धर्मे मतिर्वर्तते ते विष्णुभक्तिरतिस्तथा ॥ इतिवाक्यंतुदेवर्षेः श्रुत्वाराजा तमब्रवीत्–इ० पा० । ५ धर्मशीलाःसत्यवंतो–इ० पा० । ६ प्रकर्तारो–इ० पा० ।

कोहंसमायातःसमीपंतवपार्थिव ॥ १७ ॥ पितुःस्वर्गकृतेराजन्निंदिराव्रतमाचर ॥ तेनव्रतप्रभावेनस्वर्गंयास्यतितेपिता ॥ १८ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ कथयस्वप्रसादेनभगवन्निंदिराव्रतम् ॥ विधिनाकेनकर्त्तव्यंकस्मिन्पक्षेतिथौतथा ॥ १९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शृणुराजेंद्रतेवच्मिव्रतस्यास्यविधिं शुभम् ॥ आश्विनस्यासितेपक्षेदशमीदिवसेशुभे ॥ २० ॥ प्रातःस्नानंप्रकुर्वीतश्रद्धायुक्तेनचेतसा ॥ ततोमध्याह्नसमयेस्नानंकृत्वासमाहितः ॥ २१ ॥ पितॄणांप्रीतयेश्राद्धंकुर्याच्छ्रद्धासमन्वितः ॥ एकभक्तंततःकृत्वारात्रौभूमौशयीतच ॥ प्रभातेविमलेजातेप्राप्तेचैकादशीदिने ॥ २२ ॥ मुखप्रक्षालनंकुर्याद्दंतधावनवर्जितम् ॥ उपवासस्यनियमंगृह्णीयाद्भक्तिभावतः ॥ २३ ॥ अद्यस्थित्वानिराहारःसर्वभोगविवर्जितः ॥ श्वोभोक्ष्येपुंडरीकाक्षशरणंमेभवाच्युत ॥ २४ ॥ इत्येवंनियमंकृत्वामध्याह्नसमयेतथा ॥ शालग्रामशिलाग्रेतुस्नानंकुर्याद्यथाविधि ॥ २५ ॥ पूजयित्वाहृषीकेशंधूपगंधादिभिस्तथा ॥ रात्रौजागरणंकुर्यात्केशवस्यसमीपतः ॥ २६ ॥ ततःप्रभातसमयेप्राप्तेवैद्वादशीदिने ॥ अर्चयित्वाहरिंभक्त्याश्राद्धंकुर्याद्यथाविधि ॥ २७ ॥ पितॄणांप्रीतयेश्राद्धंकुर्याच्छ्रद्धासमन्वितः ॥ गोधूमचूर्णैर्यच्छ्राद्धंकृतंमेध्यकृतंभवेत् ॥ २८ ॥ यवैर्व्रीहितिलैर्माषैर्गोधूमैश्चणकैस्तथा ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्राजन्दक्षिणाभिःप्रपूजितान् ॥ २९ ॥ बंधुदौहित्रपुत्राद्यैःस्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ अनेनविधिनाराजन्कुरुव्रतमतंद्रितः ॥ ३० ॥ विष्णुलोकंप्रयास्यंतिपितरस्तवभूपते ॥ इत्युक्त्वानृपतिंराजन्मुनिरंतरधीयत ॥ ३१ ॥ यथोक्तविधिनाराजाचकारव्रतमुत्तमम् ॥ अंतःपुरेणसहितःपुत्रभृत्यसमन्वितः ॥ ३२ ॥ कृतेव्रतेतुकौंतेयपुष्पवृष्टिरभूद्दिवः ॥ तत्पितागरुडारूढोजगाममहरिमंदिरम् ॥ ३३ ॥ इंद्रसेनोपिराजर्षिःकृत्वाराज्यमकंटकम् ॥ राज्येनिवेश्यतनयंजगामत्रिदिवंस्वयम् ॥ ३४ ॥ इंदिराव्रतमाहात्म्यंतवाग्रेकथितमया ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ३५ ॥ भुक्त्वेहानिखिलान्भोगान्विष्णुलोकेवसेच्चिरम् ॥३६॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेआश्विनकृष्णेंदिरैकादशीनामाष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथयस्वप्रसादेनममाग्रेमधुसूदन ॥ इषस्यशुक्लपक्षेतुकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुराजेंद्रवक्ष्यामिमाहात्म्यंपापनाशनम् ॥ शुक्लपक्षेचाश्विनस्यभवेदेकादशीतुया ॥ २ ॥ पापांकुशेतिविख्यातासर्वपापहरापरा ॥ पद्मनाभाभिधानंमांपूजयेत्तत्रमानवः ॥ ३ ॥ सर्वाभीष्टफलप्राप्तौस्वर्गमोक्षप्रदंनृणाम् ॥ तपस्तप्त्वापुनस्तीव्रंचिरंसुनियतेन्द्रियः ॥ ४ ॥ यत्फलंसमवाप्नोतितन्नत्वागरुडध्वजम् ॥ कृत्वापिबहुशःपापंनरोमोहसमन्वितः ॥ ५ ॥ नयातिनरकंनत्वासर्वपापहरंहरिम् ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिपुण्यान्या

१ बहिर्जले–इ० पा० । २ पूर्वकम्–इ० पा० । ३ पापांकुशतिव्रतराजकथादौ ।

यतनानिच ॥ ६ ॥ तानिसर्वाण्यवाप्नोतिविष्णोर्नामानुकीर्त्तनात् ॥ देवंशार्ङ्गधरंविष्णुंयेप्रपन्नाजनार्दनम् ॥ ७ ॥ नतेषांयमलोकस्ययातनाजायतेक्व चित् ॥ उपोष्यैकादशीमेकांप्रसंगेनापिमानवः ॥ नयातियातनांयामींपापंकृत्वापिदारुणम् ॥ ८ ॥ वैष्णवःपुरुषोभूत्वाशिवनिंदांकरोतियः ॥ नविं देद्वैष्णवंलोकंसयातिनरकंध्रुवम्॥९॥शैवःपाशुपतोभूत्वाविष्णुनिंदांकरोतिचेत् ॥ रौरवेपच्यतेघोरेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥१०॥ नेदृशंपावनंकिंचित्त्रिषुलोके षुविद्यते ॥ यादृशंपद्मनाभस्यव्रतंपातकनाशनम् ॥ ११ ॥ तावत्पापानिदेहेस्मिन्तिष्ठंतिमनुजाधिपम् ॥ यावन्नोपवसेज्जंतुःपद्मनाभदिनंशुभम् ॥ १२ ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ एकादश्युपवासस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ १३ ॥ एकादशीसमंकिंचिद्व्रतंलोकेनविद्यते ॥ व्याजेनापिकृतायै श्चनतेयांतिहिभास्करिम् ॥ १४ ॥ स्वर्गमोक्षप्रदाह्येषाशरीरारोग्यदायिनी ॥ कलत्रसुतदाह्येषाधनमित्रप्रदायिनी ॥ १५ ॥ नगंगानगयाराजन्नच काशीचपुष्करम् ॥ नचापिकौरवंक्षेत्रंपुण्यंभूपहरेर्दिनात् ॥ १६ ॥ रात्रौजागरणंकृत्वासमुपोष्यहरेर्दिनम् ॥ अनायासेनभूपालप्राप्यतेवैष्णवंपद म् ॥ १७ ॥ दशैवमातृकेपक्षेराजेंद्रदशपैतृके ॥ प्रियायादशपक्षेतुपुरुषानुद्धरेन्नरः ॥ १८ ॥ चतुर्भुजादिव्यरूपानागारिकृतकेतनाः ॥ स्रग्विणःपी तवस्त्राश्चप्रयांतिहरिमंदिरम् ॥ १९ ॥ बालत्वेयौवनत्वेचवृद्धत्वेचनृपोत्तम ॥ उपोष्यैकादशींनूनंनैवप्राप्नोतिदुर्गतिम् ॥ २० ॥ पापां कुशामुपोष्यैवआश्विनस्यसितेनरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोहरिलोकंसगच्छति ॥ २१ ॥ दत्त्वाहेमतिलान्भूमिंगामन्नमुदकंतथा ॥ उपानच्छत्रवस्त्रादी न्नपश्यतियमंनरः ॥ २२ ॥ यस्यपुण्यविहीनानिदिनान्यायांतियांतिच ॥ सलोहकारभस्त्रेवश्वसन्नपिनजीवति ॥ २३ ॥ अवंध्यंदिवसंकुर्याद्दरिद्रो पिनृपोत्तम ॥ सदाचरन्यथाशक्तिस्नानदानादिकाःक्रियाः ॥ २४ ॥ होमस्नानजपध्यानसत्रादिपुण्यकर्मणाम् ॥ कर्त्तारोनैवपश्यंतिघोरांतांयमया तनाम् ॥ २५ ॥ दीर्घायुषोधनाढ्याश्चकुलीनारोगवर्जिताः ॥ दृश्यंतेमानवालोकेपुण्यकर्त्तारईदृशाः ॥ २६ ॥ किमत्रबहुनोक्तेनयांत्यधर्मे णदुर्गतिम् ॥ आरोहंतिदिवंधर्मैर्नात्रकार्याविचारणा ॥ २७ ॥ इतितेकथितंराजन्यत्पृष्टोहंत्वयानघ ॥ पापांकुशायामाहात्म्यंकिमन्यच्छ्रोतुमि च्छसि ॥ २८॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेआश्विनशुक्लपापांकुशैकादशीमाहात्म्यंनामै कोनषष्टितमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथयस्वप्रसादेनमयिस्नेहाज्जनार्दन ॥ कार्त्तिकस्यासितेपक्षेकिंनामैकादशीभवेत् ॥ १ ॥ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ श्रूयतांराजशार्दूलकथयामितवाग्रतः ॥ कार्त्तिकेकृष्णपक्षेतुरमानामसुशोभना ॥ २ ॥ एकादशीसमाख्यातामहापापह रापरा ॥ अस्याःप्रसंगतोराजन्माहात्म्यंप्रवदामिते ॥ ३ ॥ मुचुकुंदइतिख्यातोबभूवनृपतिःपुरा ॥ देवेंद्रेणसमंतस्यमित्रत्वमभवन्नृप ॥ ४ ॥ यमेनवरुणे

नैवकुबेरेणापिसर्वथा ॥ विभीषणेनयस्यैवसखित्वमभवन्नृप ॥ ५ ॥ विष्णुभक्तःसत्यसंधोबभूवनृपतिःपरः॥ तस्यैवंशासतोराजन्राज्यंनिहतकंटकम्॥६॥ बभूवदुहितागेहेचंद्रभागासरिद्वरा ॥ शोभनायचसादत्ताचंद्रसेनसुतायवै ॥ ७ ॥ सकदाचित्समायातःश्वशुरस्यगृहेनृप ॥ एकादशीव्रतदिनंसमायातंसुपुण्यदम् ॥ ८ ॥ समागतेव्रतदिनेचंद्रभागात्वचिंतयत् ॥ किंभविष्यतिदेवेशममभर्त्तातिदुर्बलः ॥ ९ ॥ क्षुधांनक्षमतेसोढुंपिताचैवोग्रशासनः ॥ पटहस्ताड्यतेयस्यसंप्राप्तेदशमीदिने ॥ १० ॥ नभोक्तव्यंनभोक्तव्यंनभोक्तव्यंहरेर्दिने ॥ श्रुत्वापटहनिर्घोषंशोभनस्त्वब्रवीत्प्रियाम् ॥ ११ ॥ किंकर्त्तव्यंमयाकांतेदेहिशिक्षांवरानने ॥ ॥ चंद्रभागोवाच ॥ ॥ मत्पितुर्वेश्मनिप्रभोभोक्तव्यंनाद्यकेनचित् ॥ १२ ॥ गजैरश्वैश्चकलभैरन्यैःपशुभिरेवच ॥ तृणमन्नंतथावारिनभोक्तव्यंहरेर्दिने ॥ १३ ॥ मानवैश्चकुतःकांतभुज्यतेहरिवासरे ॥ यदित्वंभोक्ष्यसेकांततततोगेहात्प्रयास्यसि ॥ १४ ॥ एवंविचार्यमनसासुदृढंमानसंकुरु ॥ ॥ शोभनउवाच ॥ ॥ सत्यमेतत्प्रियेवाक्यंकरिष्येहमुपोषणम् ॥ १५ ॥ दैवेनविहितंयद्धितत्तथैवभविष्यति ॥ इतिदृढांमतिंकृत्वाचकारनियमंव्रते ॥ १६ ॥ क्षुधयापीडिततनुःसबभूवातिदुःखितः ॥ इतिचिंतयतस्तस्यआदित्योस्तमगाद्गिरिम् ॥ १७ ॥ वैष्णवानांनराणांसानिशाहर्षविवर्द्धनी ॥ हरिपूजारतानांचजागरासक्तचेतसाम् ॥ १८ ॥ बभूवनृपशार्दूलशोभनस्यातिदुःखदा ॥ रवेरुदयवेलायांशोभनःपंचतांगतः ॥ १९ ॥ दाहयामासराजातंराजयोग्यैश्चदारुभिः ॥ चंद्रभागानात्मदेहंददाहपतिनासह ॥ २० ॥ कृत्वौर्द्ध्वदैहिकंतस्यतस्थौजनकवेश्मनि ॥ शोभनश्चनृपश्रेष्ठरमाव्रतप्रभावतः ॥ २१ ॥ प्राप्तोदेवपुरंरम्यंमंदराचलसानुनि ॥ अनुत्तममनाधृष्यमसंख्येयगुणान्वितम् ॥ २२ ॥ हेमस्तंभमयैःसौधैरत्नवैडूर्यमंडितैः ॥ स्फाटिकैर्विविधाकारैर्विचित्रैरुपशोभितैः ॥ २३ ॥ सिंहासनसमारूढःसुश्वेतच्छत्रचामरः ॥ किरीटकुंडलयुतोहारकेयूरभूषितः ॥ स्तूयमानश्चगंधर्वैरप्सरोगणसेवितः ॥ २४ ॥ शोभनःशोभतेयत्रराजराजोपरोयथा ॥ सोमशर्मेतिविख्यातोमुचुकुंदपुरेभवत् ॥ २५ ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेनभ्रमन्विप्रोददर्शतम् ॥ नृपजामातरंज्ञात्वातत्समीपंजगामसः ॥ २६ ॥ शोभनोपितदाज्ञात्वासोमशर्माणमागतम् ॥ आसनादुत्थितःशीघ्रंनमश्चक्रेद्विजोत्तमम् ॥ २७ ॥ चकारकुशलप्रश्नंश्वशुरस्यनृपस्यच ॥ कांतायाश्चंद्रभागायास्तथैवनगरस्यच ॥ २८ ॥ ॥ सोमशर्मोवाच ॥ ॥ कुशलंवर्त्ततेराजन्श्वशुरस्यगृहेतव ॥ चंद्रभागाकुशलिनीसर्वतःकुशलंपुरे ॥ २९ ॥ स्ववृत्तंकथ्यतांराजन्नाश्चर्यंविद्यतेद्भुतम् ॥ पुरंविचित्रंरुचिरंनदृष्टंकेनचित्कचित् ॥ ३० ॥ एतदाचक्ष्वनृपतेकुतःप्राप्तमिदंत्वया ॥ ॥ शोभनउवाच ॥ ॥ कार्तिकस्यासितेपक्षेयानामैकादशीरमा ॥ ३१ ॥ तामुपोष्यमयाप्राप्तंद्विजें

१ ब्रह्मपायंसुशोभने ॥ कृतेनयेनमे सम्यग्जीवितं न विनश्यति—इ० पा० । २ गेहात्प्रयास्यताम्— इ० पा० । ३ दुःसहा—इ० पा० । ४ वसन्—ई० पा० ।

द्रपुरमध्रुवम् ॥ ध्रुवंभवतियेनैवतत्कुरुष्वद्विजोत्तमः ॥ ३२ ॥ द्विजउवाच ॥ कथमध्रुवमेतद्धिकथंहिभवतिध्रुवम् ॥ तत्त्वंकथयराजेंद्रतत्करिष्यामिनान्यथा ॥३३॥ शोभनउवाच ॥ मयैतद्विहितंविप्रश्रद्धाहीनंव्रतोत्तमम् ॥ तेनाहमध्रुवंमन्येध्रुवंभवतितच्छृणु ॥३४॥ मुचुकुंदस्यदुहिताचंद्रभागासुशोभना ॥ तस्यैकथयवृत्तांतंध्रुवमेतद्भविष्यति ॥ ३५ ॥ ॥ कृष्णउवाच ॥ ॥ सश्रुत्वावचनंतस्यमुचुकुंदपुरंगतः ॥ उवाचसर्ववृत्तांत्तंचंद्रभागाग्रतोद्विजः ॥ ३६ ॥ सोमशर्मोवाच ॥ प्रत्यक्षंदयितःकांतस्तवदृष्टोमयाशुभे ॥ इंद्रतुल्यमनाधृष्यंदृष्टंतस्यपुरंमया ॥ अध्रुवंतेनतत्प्रोक्तंध्रुवंभवतितत्कुरु ॥ ३७ ॥ चंद्रभागोवाच ॥ तत्रमांनयविप्रर्षेपतिदर्शनलालसाम् ॥ आत्मनोव्रतपुण्येनकरिष्यामिपुरंध्रुवम् ॥ ३८ ॥ आवयोर्द्विजसंयोगोयथाभवतितत्कुरु ॥ प्राप्यतेहि महत्पुण्यंकृत्वायोगंवियुक्तयोः ॥ ३९ ॥ इतिश्रुत्वासहतयासोमशर्माजगामह ॥ आश्रमंवामदेवस्यमंदराचलसंनिधौ ॥ ४० ॥ वामदेवोशृणोत्सर्वं वृत्तांतंकथितंतयोः ॥ अभ्यषिञ्चच्चन्द्रभागांवेदमंत्रैरथोज्ज्वलाम् ॥ ४१ ॥ ऋषिमंत्रप्रभावेनविष्णुवासरसेवनात् ॥ दिव्यदेहाबभूवासौदिव्यांगतिमवापह ॥ ४२ ॥ पत्युःसमीपमगमत्प्रहर्षोत्फुल्ललोचना ॥ जहर्षशोभनोतीवदृष्ट्वाकांतांसमागताम् ॥ ४३ ॥ समाहूयस्वकेवामेपार्श्वेतांसंन्यवेशयत् ॥ अथोवाचप्रियंहर्षाचंद्रभागाप्रियंवचः ॥ ४४ ॥ शृणुकांतहितंवाक्यंयत्पुण्यंविद्यतेमयि ॥ अष्टवर्षाधिकाजातायदाहंपितृवेश्मनि ॥ ४५ ॥ ततःप्रभृति यच्चीर्णंमयाचैकादशीव्रतम् ॥ यथोक्तविधिसंयुक्तंश्रद्धायुक्तेनचेतसा ॥ तेनपुण्यप्रभावेनभविष्यतिपुरंध्रुवम् ॥ ४६ ॥ सर्वकामसमृद्धंचयावदाभूतसंप्लवम् ॥ एवंसानृपशार्दूलरमतेपतिनासह ॥ ४७ ॥ दिव्यभोगादिव्यरूपादिव्याभरणभूषिता ॥ शोभनोपितयासार्द्धंरमतेदिव्यविग्रहः ॥ ४८ ॥ रमाव्रतप्रभावेनमंदराचलसानुनि ॥ चिंतामणिसमाह्येषाकामधेनुसमाथवा ॥ ४९ ॥ रमाभिधानानृपतेतवाग्रेकथितामया ॥ तस्यामाहात्म्यमनघश्रुतंसर्वंत्वयानृप ॥ ५० ॥ मयातवाग्रेकथितंमाहात्म्यंपापनाशनम् ॥ एकादशीव्रतानांचपक्षयोरुभयोरपि ॥ ५१ ॥ यथाकृष्णातथाशुक्लाविभेदंनैवकारयेत् ॥ सेवितैकादशीनृणांभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ ५२ ॥ धेनुःश्वेतायथाकृष्णाउभयोःसदृशंपयः ॥ तथैवतुल्यफलदंस्मृतमेकादशीद्वयम् ॥ ५३ ॥ एकादशीव्रतानांयोमाहात्म्यंशृणुतेनरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकेमहीयते ॥ ५४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेकार्तिककृष्णारमैकादशीनामषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ ७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ श्रुतंरमायामाहात्म्यंत्वत्तःकृष्णयथातथम् ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेयातांमेकथयमानद ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिशुक्लेचोर्जेदलेतुया ॥ सायथानारदेप्रोक्ताब्रह्मणालोककारिणा ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ प्रबोधिन्याश्चमाहात्म्यंवदविस्तरतो

मम ॥ यस्यांजागर्तिगोविंदोधर्मकर्मप्रवर्त्तकः ॥ ३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ प्रबोधिन्याश्चमाहात्म्यंपापघ्नंपुण्यवर्द्धनम् ॥ मुक्तिप्रदंसुबुद्धीनांशृणुष्वमुनिसत्तम ॥ ४ ॥ तावद्गर्जंतितीर्थानिआसमुद्रसरांसिच ॥ यावत्प्रबोधिनीविष्णोस्तिथिर्नायातिकार्तिके ॥ ५ ॥ तावद्गर्जंतिविप्रेंद्रगंगाभागीरथीक्षितौ ॥ यावन्नायातिपापघ्नीकार्तिकेहरिबोधिनी ॥ ६ ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ एकेनैवोपवासेनप्रबोधिन्यालभेन्नरः ॥ ७ ॥ यद्दुर्लभंयदप्राप्यंत्रैलोक्यस्यनगोचरम् ॥ तदप्यप्रार्थितंपुत्रददातिहरिबोधिनी ॥ ८ ॥ ऐश्वर्यंसंपदंप्रज्ञांराज्यंचसुखसंपदः ॥ ददात्युपोषिताभक्त्याजनेभ्योहरिबोधिनी ॥ ९ ॥ मेरुमंदरमात्राणिपापान्युक्तानियानिच ॥ एकेनैवोपवासेनदहतेपापनाशिनी ॥ १० ॥ पूर्वजन्मसहस्रेषुयत्पापंसमुपार्जितम् ॥ निशिजागरणंचास्यादहतेतूलराशिवत् ॥ ११ ॥ उपवासंप्रबोधिन्यांयःकरोतिस्वभावतः ॥ विधिवन्मुनिशार्दूलयथोक्तंलभतेफलम् ॥१२॥ यथोक्तंकुरुतेयस्तुविधिवत्सुकृतंनरः॥ स्वल्पंमुनिवरश्रेष्ठमेरुतुल्यंभवेत्फलम् ॥ १३ ॥ विधिहीनंतुयःकुर्यात्सुकृतंमेरुमात्रकम् ॥ अणुमात्रंतदाप्नोतिफलंधर्मस्यनारद ॥ १४ ॥ येध्यायंतिमनोवृत्यायेकरिष्यंतिबोधिनीम् ॥ वसंतिपितरोहृष्टाविष्णुलोकेचतस्यवै ॥ १५ ॥ विमुक्तानारकैर्दुःखैर्यांतिविष्णोःपरंपदम् ॥ कृत्वातुपातकंघोरंब्रह्महत्यादिकंनरः ॥ १६ ॥ कृत्वातुजागरंविष्णोर्द्धौतपापोभवेन्नरः ॥ दुष्प्राप्यंयत्फलंविप्रअश्वमेधादिकैर्मखैः ॥ १७ ॥ प्राप्यतेतत्सुखेनैवप्रबोधिन्यास्तुजागरे ॥ आप्लुत्यसर्वतीर्थेषुप्रदत्त्वाकांचनंमहीम् ॥१८॥ तत्फलंसमवाप्नोतियत्कृत्वाजागरंहरेः ॥ जातःसएवसुकृतीकुलंतेनैवपावितम् ॥ १९ ॥ कार्तिकेमुनिशार्दूलकृतायेनप्रबोधिनी ॥ यथाध्रुवंनृणांमृत्युर्धनंगात्रंतथाध्रुवम् ॥ २० ॥ इतिज्ञात्वामुनिश्रेष्ठकर्तव्यंवैष्णवंदिनम् ॥ यानिकानिचतीर्थानित्रैलोक्येसंभवंतिच ॥ २१ ॥ तानितस्यगृहेसम्यग्यःकरोतिप्रबोधिनीम् ॥ किंतस्यबहुभिःपुण्यैःकृतायेनप्रबोधिनी ॥ २२ ॥ पुत्रपौत्रप्रदाह्येषाकार्तिकेहरिबोधिनी ॥ सज्ञानीचसयोगीचसतपस्वीजितेंद्रियः ॥ २३ ॥ भोगोमोक्षश्चतस्यास्तिउपास्तेहरिबोधिनीम् ॥ विष्णोःप्रियतराह्येषाधर्मसारसहायिनी ॥ २४ ॥ यःकरोतिनरोभक्त्यामुक्तिभाक्सभवेन्नरः ॥ प्रबोधिनीमुपोषित्वागर्भेनविशतेनरः ॥ २५ ॥ सर्वधर्मान्परित्यज्यतस्मात्कुर्वीतनारद ॥ कर्मणामनसावाचापापंयत्समुपार्जितम् ॥२६॥ तत्क्षालयतिगोविंदःप्रबोधिन्यांतुजागरे ॥ स्नानंदानंजपःपूजांसमुद्दिश्यजनार्दनम् ॥ २७ ॥ नरोयत्कुरुतेवत्सप्रबोधिन्यांतदक्षयम् ॥ येर्चयंतिनरास्तस्यांभक्त्यादेवंचमाधवम् ॥ २८ ॥ समुपोष्यप्रमुच्यंतेपापैस्तैःशतजन्मजैः ॥ महाव्रतमिदंपुत्रमहापापौघनाशनम् ॥ २९ ॥ प्रबोधवासरंविष्णोर्विधिवत्समुपोषयेत् ॥ व्रतेनानेनदेवेशंपरितोष्यजनार्दनम् ॥ ३० ॥ विराजयन्दिशःसर्वाःप्रयातिहरिमंदिरम् ॥ कर्तव्यैषाप्रयत्नेननरैःकांतिधनार्थिभिः ॥३१॥ बाल्येयत्संचितंपापंयौवनेवार्द्धकेतथा ॥ शतजन्मकृतंपापंस्वल्पंवायदिवाबहु ॥ ३२ ॥ तत्क्षालयतिगोविंदश्चास्यामभ्यर्चितो

नृणाम् ॥ धनधान्यवहापुण्यासर्वपापहरापरा ॥ ३३ ॥ तामुपोष्यहरेर्भक्त्यादुर्लभंनभवेत्क्वचित् ॥ चंद्रसूर्योपरागेचयत्फलंपरिकीर्तितम् ॥ ३४ ॥
तत्सहस्रगुणंप्रोक्तंप्रबोधिन्यांप्रजागरे ॥ स्नानंदानंजपोहोमःस्वाध्यायोभ्यर्चनंहरेः ॥ ३५ ॥ तत्सर्वंकोटिगुणितंप्रबोधिन्यांकृतंतुयत् ॥ जन्मप्रभृतिय
त्पुण्यंनरेणोपार्जितंभवेत् ॥ ३६ ॥ वृथाभवतितत्सर्वमकृत्वाकार्तिकेव्रतम् ॥ अकृत्वानियमंविष्णोःकार्तिकंयःक्षिपेन्नरः ॥ ३७ ॥ नजन्मार्जितपु
ण्यस्यफलंप्राप्नोतिनारद ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनदेवदेवंजनार्दनम् ॥ ३८ ॥ उपसेवेतविप्रेंद्रसर्वकामफलप्रदम् ॥ परान्नंवर्जयेद्यस्तुकार्तिकेविष्णुत
त्परः ॥ ३९ ॥ परान्नवर्जनाद्वत्सचांद्रायणफलंलभेत् ॥ नित्यंशास्त्रविनोदेनकार्तिकंयःक्षिपेन्नरः ॥ ४० ॥ सदहेत्सर्वपापानियज्ञायुतफलंलभेत् ॥
नतथातुष्यतेयज्ञैर्नदानैर्वाजपादिभिः ॥ ४१ ॥ यथाशास्त्रकथालापैःकार्तिकेमधुसूदनः ॥ येकुर्वंतिकथांविष्णोर्येशृण्वंतिशुभान्विताः ॥ ४२ ॥ श्लोका
र्द्धंश्लोकपादंवाकार्तिकेगोशतंफलम् ॥ सर्वधर्मान्परित्यज्यकार्तिकेकेशवाग्रतः ॥ ४३ ॥ शास्त्रावधारणंकार्यंश्रोतव्यंचमहामुने ॥ श्रेयसालोभवुद्ध्याच
यःकरोतिहरेःकथाम् ॥ ४४ ॥ कार्तिकेमुनिशार्दूलकुलानांतारयेच्छतम् ॥ नियमेननरोयस्तुशृणुतेवैष्णवींकथाम् ॥ ४५ ॥ कार्तिकेतुविशेषेणगोस
हस्रफलंलभेत् ॥ प्रबोधवासरेविष्णोःशृणुतेयोहरेःकथाम् ॥ ४६ ॥ सप्तद्वीपवतीदानेतत्फलंलभतेमुने ॥ श्रुत्वाविष्णुकथांदिव्यांयेर्चयंतिकथावि
दम् ॥ ४७ ॥ स्वशक्त्यामुनिशार्दूलतेषांलोकोक्षयःस्मृतः ॥ गीतशास्त्रविनोदेनकार्तिकंयोनयेन्नरः ॥ ४८ ॥ नतस्यपुनरावृत्तिर्मयादृष्टाकलिप्रिय ॥
गीतंनृत्यंचवाद्यंचभव्यांविष्णुकथांमुने ॥ ४९ ॥ यःकरोतिसपुण्यात्मात्रैलोक्योपरिसंस्थितः ॥ वहुपुष्पैर्वहुफलैःकर्पूरागुरुकुंकुमैः ॥ ५० ॥ हरेःपूजावि
धातव्याकार्तिकेबोधवासरे ॥ यस्मात्पुण्यमसंख्यातंप्राप्यतेमुनिसत्तम ॥ ५१ ॥ फलैर्नानाविधैर्द्रव्यैःप्रबोधिन्यांतुजागरे ॥ शंखेतोयंसमादायअर्घोदेयो
जनार्दने ॥ ५२ ॥ यत्फलंसर्वतीर्थेषुसर्वदानेषुयत्फलम् ॥ तत्फलंकोटिगुणितंदत्त्वार्घंबोधवासरे ॥ ५३ ॥ गुरुपूजाततःकार्याभोजनाच्छादनादिभिः ॥
दक्षिणाभिश्चदेवर्षेतुष्ट्यर्थंचक्रपाणिनः ॥ ५४ ॥ भागवतंशृणुतेयस्तुपुराणंचपठेन्नरः ॥ प्रत्यक्षरंभवेत्तस्यकपिलादानजंफलम् ॥ ५५ ॥ कार्त्तिकेमुनिशा
र्दूलस्वशक्त्यावैष्णवंव्रतम् ॥ यःकरोतियथोक्तंतुमुक्तिस्तस्यसुनिश्चला ॥ ५६ ॥ केतक्याएकपत्रेणपूजितोगरुडध्वजः ॥ समाःसहस्रंसुप्रीतोभवतिमधु
सूदनः ॥ ५७ ॥ अगस्तिकुसुमैर्देवंपूजयेद्योजनार्दनम् ॥ दर्शनात्तस्यदेवर्षेनरकाग्निःप्रणश्यति ॥ ५८ ॥ मुनिपुष्पार्चितोविष्णुःकार्तिकेपुरुषोत्तमः ॥
ददात्यभिमतान्कामान्शशिसूर्यग्रहेयथा॥ ५९ ॥विहायसर्वपुष्पाणिमुनिपुष्पेणकेशवम् ॥ कार्तिकेयोर्चयेद्भक्त्यावाजिमेधफलंलभेत्॥ ६० ॥तुलसीदला
निपुष्पाणियेयच्छंतिजनार्दने ॥ कार्तिकेसकलंवत्सपापंजन्मायुतंदहेत् ॥ ६१ ॥ दृष्टास्पृष्टाथवाध्यातकीर्तितानामतस्तुता ॥ रोपितासिंचितानित्यंपू

जितातुलसीशुभा ॥६२॥ नवधातुलसीभक्तिंयेकुर्वंतिदिनेदिने ॥ युगकोटिसहस्राणितन्वंतिसुकृतंमुने ॥६३॥ यावच्छाखाप्रशाखाभिर्बीजपुष्पदलैर्मुने॥ रोपितातुलसीपुंभिर्वर्द्धंतेवसुधातले ॥ ६४ ॥ तेषांवंशेतुयेजातायेभविष्यंतियेगताः ॥ आकल्पवर्षसाहस्रंतेषांवासोहरेर्गृहे ॥ ६५ ॥ यत्फलंसर्वपुष्पेषु सर्वपत्रेषुनारद ॥ तुलसीदलेनचैकेनकार्तिकेप्राप्यतेतुतत् ॥ ६६ ॥ संप्राप्तंकार्त्तिकंदृष्ट्वानियमेनजनार्दनः ॥ पूजनीयोमहाविष्णुःकोमलैस्तुलसीदलैः ॥ ६७ ॥ इष्ट्वाक्रतुशतैर्देवान्दत्त्वादानान्यनेकशः ॥ तुलसीदलैस्तुतत्पुण्यंकार्तिकेकेशवार्चने ॥ ६८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यां संहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेकार्त्तिकेशुक्लैकादशीमाहात्म्यंनामैकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ सर्वपापहरंविष्णोःफलदंव्रतिनांचयत् ॥ १ ॥ पुरुषोत्तममासस्यकथांब्रूहिजनार्दन ॥ कोविधिःकिंफलंतस्यकोदेवस्तत्र पूज्यते ॥ २ ॥ अधिमासेचसंप्राप्तेव्रतंब्रूहिजनार्दन ॥ कस्यदानस्यकिंपुण्यंकिंकर्त्तव्यंनृभिःप्रभो ॥ ३ ॥ कथंस्नानंचकिंजाप्यंकथंपूजाविधिःस्मृतः ॥ किंभोज्यमुत्तमंचान्नंमासेस्मिन्पुरुषोत्तमे ॥ ४ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ कथयिष्यामिराजेंद्रभवतःस्नेहकारणात् ॥ पुरुषोत्तममासस्यमाहात्म्यंपापनाशनम् ॥ ५ ॥ अधिमासेतुसंप्राप्तेभवेदेकादशीतुया ॥ कमलानामसानाम्नातिथीनामुत्तमातिथिः ॥ ६ ॥ तस्याव्रतप्रभावेनकमलाभिमुखीभवेत् ॥ ब्राह्मेमुहूर्त्तेचोत्थायसंस्मृत्यपुरुषोत्तमम् ॥ ७ ॥ स्नात्वाचैवविधानेननियमंकारयेद्व्रती ॥ गृहेत्वेकगुणंजाप्यंनद्यांतुद्विगुणंस्मृतम् ॥ ८ ॥ गवांगोष्ठेसहस्रोर्ध्वमग्न्यागारेशतान्वितम् ॥ शिवक्षेत्रेषुतीर्थेषुदेवतानांचसन्निधौ ॥ ९ ॥ लक्षंतुलस्याःसांनिध्येह्यनंतंविष्णुसन्निधौ ॥ अवंत्यामभवत्कश्चिच्छिवशर्माद्विजोत्तमः ॥१०॥ तस्यात्मजास्तुपंचासन्कनिष्ठोदोषवानभूत् ॥ तदापित्रापरित्यक्तस्त्यक्तःस्वजनबांधवैः ॥ ११ ॥ कुकर्मणःप्रभावेनगतोदूरतरंवनम् ॥ एकदादैवयोगेनतीर्थराजंसमागतः ॥ १२ ॥ क्षुत्क्षामोदीनवदनस्त्रिवेण्यांस्नानमाचरत् ॥ मुनीनामाश्रमांस्तत्रविचिन्वन्क्षुधयार्दितः ॥ १३ ॥ हरिमित्रमुनेस्तत्रददर्शाश्रममुत्तमम् ॥ पुरुषोत्तममासेवैजनानांचसमागमे ॥ १४ ॥ तत्राश्रमेकथयतांकथांकल्मषनाशिनीम् ॥ ब्राह्मणानांमुखात्तेन श्रद्धयाकमलाश्रुता॥१५॥एकादशीपुण्यतमाभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ जयशर्माविधानेनश्रुत्वेमांकमलातिथिम् ॥१६॥ एकादशीपुण्यतमाभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ व्रतंकृतंचतैःसार्द्धंस्थित्वाशून्यालयेतदा ॥ १७ ॥ निशीथेसमनुप्राप्तेलक्ष्मीस्तत्रसमागता ॥ वरंददामिभोविप्रकमलायाःप्रभावतः ॥ १८ ॥ ॥ ॥ जयशर्मोवाच ॥ ॥ कात्वंकस्यासिरंभोरुप्रसन्नाचकथंमम ॥ इंद्राणीसुरनाथस्यभवानीशंकरस्यवा ॥१९॥ गंधर्वीकिन्नरीवाथवधूर्वाचंद्रसूर्ययोः ॥

१ गृहीत्वेकगुणं जप्यमिति पाठांतरम् । २ गवां कोटिसहस्रोर्ध्वमिति पाठोन्यत्रदृश्यते ।

त्वत्सदृक्षानदृष्टाचनश्रुताचशुभानने॥२०॥ ॥लक्ष्मीरुवाच॥ ॥प्रसन्नासांप्रतंजातावैकुंठादहमागता॥प्रेरितादेवदेवेनकमलायाःप्रभावतः॥२१॥पुरुषोत्तममासस्ययापक्षेप्रथमेभवेत्॥तस्याव्रतंत्वयाचीर्णंप्रयागेमुनिसंनिधौ ॥२२॥ व्रतस्यास्यप्रभावेनवशगाहंनसंशयः ॥ तववंशेभविष्यंतिमानवाद्विजसत्तम॥२३॥मत्प्रसादादवाप्स्यंतिसत्यंतेव्याहृतंमया॥ ॥ब्राह्मणउवाच॥ ॥ प्रसन्नायदिमेपद्मेव्रतंविस्तरतोवद॥२४॥यत्कथासुप्रवर्ततेसाधवोयेजनाद्विजाः॥ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ श्रोतॄणांपरमंश्राव्यंपवित्राणामनुत्तमम् ॥२५॥ दुःस्वप्ननाशनंपुण्यंश्रोतव्यंयत्नतस्ततः ॥ उत्तमःश्रद्धयायुक्तःश्लोकंश्लोकार्द्धमेववा॥२६॥ पठित्वामुच्यतेसद्योमहापातककोटिभिः॥मासानांपरमोमासःपक्षिणांगरुडोयथा ॥२७॥ नदीनांचयथागंगातिथीनांद्वादशीतिथिः॥अद्यापिनिर्जराःसर्वेभारतेजन्मलिप्सवः ॥ २८ ॥ तमर्चयंतिविविधानारायणमनामयम् ॥ येयजंतिसदाभक्त्यादेवंनारायणंप्रभुम् ॥ २९ ॥ तानर्चयंतिसततंब्रह्माद्यादेवतागणाः ॥ येपिनामपरायेचहरिकीर्त्तनतत्पराः ॥ ३० ॥ हरिपूजापरायेचतेकृतार्थाःकलौयुगे: ॥ शुक्लेवायदिवाकृष्णेभवेदेकादशीद्वयम् ॥ ३१ ॥ गृहस्थानांभवेत्पूर्वायतीनामुत्तरास्मृता ॥ एकादशीद्वादशीचरात्रिशेषेत्रयोदशी ॥ तत्रक्रतुशतंपुण्यंत्रयोदश्यांतुपारणे ॥ ३२ ॥ एकादश्यांनिराहारःस्थित्वाहमपरेहनि ॥ भोक्ष्यामिपुंडरीकाक्षशरणंमेभवाच्युत ॥ ३३ ॥ अमुंमंत्रंसमुच्चार्यदेवदेवस्यचक्रिणः ॥ भक्तिभावेनतुष्टात्माउपवासंसमाचरेत् ॥ ३४ ॥ कुर्याद्देवस्यपुरतोजागरंनियतोव्रती ॥ गीतैर्वाद्यैश्चनृत्यैश्चपुराणपठनादिभिः ॥ ३५ ॥ ततःप्रातःसमुत्थायद्वादशीदिवसेव्रती ॥ स्नात्वाविष्णुंसमभ्यर्च्यविधिवत्प्रयतेंद्रियः ॥ ३६ ॥ पंचामृतेनसंस्नाप्यएकादश्यांजनार्दनः ॥ द्वादश्यांचपयःस्नानाद्धरेःसारूप्यमश्नुते ॥ ३७ ॥ अज्ञानतिमिरांधस्यव्रतेनानेनकेशव ॥ प्रसीदसन्मुखोभूत्वाज्ञानदृष्टिप्रदोभव ॥ ३८ ॥ एवंविज्ञाप्यदेवेशंदेवदेवंगदाधरम् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यातेभ्योदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ ३९ ॥ ततःस्वबंधुभिःसार्द्धंनारायणपरायणः ॥ कृत्वापंचमहायज्ञान्स्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ ४० ॥ एवंयःप्रयतःकुर्यात्पुण्यमेकादशीव्रतम् ॥ सयातिविष्णुभवनंपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ ४१ ॥ इत्युक्त्वाकमलातस्मैवरंदत्त्वातिरोदधे ॥ सोपिविप्रोधनीभूत्वापितुर्गेहंसमागतः ॥ ४२ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ एवंयःकुरुतेराजन्कमलाव्रतमुत्तमम् ॥ शृणुयाद्वासरेविष्णोःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ४३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेपुरुषोत्तममासस्यकृष्णाकमलानामैकादशीनामद्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥

१ पुराङ्गने इति पाठान्तरमन्यत्र पुस्तकयोः । २ कमलायाः तन्नाम्न्या एकादश्याः । ३ मत्प्रभावादवास्यन्ति इति पाठोन्यत्र दृश्यते । ४ इदमर्धं बहुषु पुस्तकेषु न दृश्यते । ५ सायुज्यमश्नुते अयमपि पाठःप्राचुर्येण दृश्यते । ६ प्रसादसम्मुखो भूत्वा इत्यपिपाठान्तरम् ।

श्रुतानिबहुधर्माणिव्रतानिचजगत्प्रभो ॥ एकादशीसमंकिंचिच्छ्रुतंनैवजनार्दन ॥ १ ॥ पुनस्त्वेकादशींब्रूहिपापघ्नींपुण्यदायिनीम् ॥ यांकृत्वामनुजोलोकेप्राप्नुयात्परमंपदम् ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शुक्लेवायदिवाकृष्णेयदाचैकादशीभवेत् ॥ नत्याज्याजगतीपालमोक्षसौख्यविवर्द्धनी ॥ ३ ॥ एकादशीकलौराजन्भवबंधविमोचनी ॥ कामदासर्वकामानांपापानांपापहाभुवि ॥ ४ ॥ रविवारेथमांगल्येसंक्रमेवानृपोत्तम ॥ एकादशीसदोपोष्यापुत्रपौत्रविवर्द्धनी ॥ ५ ॥ एकादशीव्रतंक्वापिनत्याज्यंविष्णुवल्लभैः ॥ आयुःकीर्तिप्रदंनित्यंसंतानारोग्यवित्तदम् ॥ ६ ॥ मोक्षदंरूपदंराज्यंनित्यमेकादशीव्रतम् ॥ येकुर्वंतिमहीपालश्रद्धयापरयायुताः ॥ ७ ॥ यथोक्तविधिनालोकेतेनराविष्णुरूपिणः ॥ जीवन्मुक्तास्तुभूपालदृश्यंतेनात्रसंशयः ॥ ८ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ जीवन्मुक्ताःकथंकृष्णविष्णुरूपाःकथंपुनः॥पापरूपाश्चदृश्यंतेपरंकौतूहलंहिमे ॥९॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ येचराजन्कलौभक्त्यानिर्जलंव्रतमुत्तमम् ॥ एकादश्याःप्रकुर्वंतिविधिदृष्टेनकर्मणा ॥१०॥ नकथंविष्णुरूपास्तेजीवन्मुक्ताःकथंनहि ॥ सर्वपापहरंपुण्यंव्रतमेकादशीसमम्॥११॥ नकिंचिद्विद्यतेराजन्सर्वकामप्रदंनृणाम् ॥ एकाशनंदशम्यांचनंदायांनिर्जलंव्रतम् ॥ १२ ॥ पारणंचैवभद्रायांकृत्वाविष्णुसमानराः ॥ श्रद्धावान्यस्तुकुरुतेकामदायाव्रतंशुभम् ॥ १३ ॥ वांछितंलभतेसोपिइहलोकेपरत्रच ॥ पवित्रापावनीह्येषामहापातकनाशिनी ॥ १४ ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदाचैवकर्तृणांनृपसत्तम ॥ कामदायांविधानेनपूजयेत्पुरुषोत्तमम् ॥ १५ ॥ पुष्पधूपादिभिश्चैवनैवेद्यैर्विविधैस्तथा ॥ कांस्यमांसमसूरांश्चचणकान्कोद्रवांस्तथा ॥ १६ ॥ शाकंमधुपरान्नंचपुनर्भोजनमैथुनम् ॥ वैष्णवोव्रतकर्त्ताचदशम्यांदशवर्जयेत् ॥ १७ ॥ द्यूतंक्रीडांतथानिद्रांतांबूलंदंतधावनम् ॥ परापवादंपैशून्यंस्तेयंहिंसांतथारतिम् ॥ १८ ॥ क्रोधंचवितथंवाक्यमेकादश्यांविवर्जयेत् ॥ कांस्यंमांसंमसूरांश्चतैलंवितथभाषणम् ॥ १९ ॥ व्यायामंचप्रवासंचपुनर्भोजनमैथुनम् ॥ वृषपृष्ठंपरान्नंचशाकंचद्वादशीदिने ॥ २० ॥ अनेनविधिनाराजन्विहितायैश्चकामदा ॥ रात्रौजागरणंकृत्वापूजितःपुरुषोत्तमः ॥ २१ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तास्तेयांतिपरमांगतिम् ॥ पठनाच्छ्रवणाद्राजन्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ २२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तर०उमाप०ना०संवादेपुरुषोत्तममासस्यशुक्लाकामदानामैकादशीनामत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ चातुर्मास्यांतुनियमायेकेचिद्भुविविश्रुताः ॥ तानहंश्रोतुमिच्छामिकथयस्वमहेश्वर ॥१॥ चातुर्मास्येहरौसुप्तेकर्त्तव्यंकिंजनार्दने ॥ षड्रसानांपरित्यागेनखकेशविधारणे॥अन्यैश्चनियमैःस्वामिन्यत्फलंतद्ब्रवीहिमे॥२॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एतच्छ्रुत्वात्वसौदेवःप्रहस्योत्फुल्ललोचनः ॥ प्रोवाचतंद्विजवरंनारदंतप

१ सत्यामारोग्यवित्तदमिति पाठः प्राचुर्यमप्यशुद्धंज्ञेयम् ।

सान्निधिम् ॥ ३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शृणुत्वमिहदेवर्षेकथयामिसविस्तरम् ॥ आषाढस्यासितेपक्षेएकादश्यामुपोषितः ॥ ४ ॥ चातुर्मास्यव्रतानीहगृह्णीयाद्भक्तिपूर्वकम् ॥ भूमिशय्यासमारूढोयोगनिद्रांगतेहरौ ॥ ५ ॥ नयेतचतुरोमासान्यावद्भवतिकार्तिकी ॥ प्रतिष्ठानप्रवर्त्ततेतथायज्ञादिकाः क्रियाः ॥६॥ विवाहव्रतसंबंधअन्यन्माङ्गल्यकर्मच ॥ भूपयानंतथायात्राअन्याश्चविविधाःक्रियाः ॥७॥ प्रसुप्तेचजगन्नाथेअच्युतेगरुडध्वजे ॥ व्रतांक्रियांचरेद्यस्तुतस्यव्रतफलंशृणु॥८॥अश्वमेधसहस्रैस्तुयत्फलंप्राप्नुयान्नरः ॥ चातुर्मास्यव्रतैश्चीर्णैस्तत्फलंसमवाप्नुयात्॥९॥मिथुनस्थेसहस्रांशौस्वापयेन्मधुसूदनम्॥ तुलाराशौगतेसूर्येपुनरुत्थापयेद्धरिम् ॥१०॥ अधिमासेतुपतितेतदाचैषविधिक्रमः ॥ स्थापयेत्प्रतिमांविष्णोःशंखचक्रगदाधरीम् ॥११॥ पीतांबरधरांसौम्यांपर्यंकेस्थापयेत्शुचौ ॥ श्वेतवस्त्रसमाच्छन्नेसोपधानेतुनारद ॥ १२ ॥ इतिहासपुराणज्ञोविष्णुभक्तोथवापुनः ॥ स्नापयित्वादधिक्षीरमधुलाजघृतस्तथा ॥ १३ ॥ समालभ्यशुभैर्गंधैर्धूपैःपुष्पैर्मनोरमैः ॥ पूजितांकुसुमैःशुभ्रैर्मंत्रेणानेनवाडव ॥१४॥ सुप्तेत्वयिजगन्नाथेजगत्सुप्तंभवेदिदम् ॥ विबुद्धेत्वयिबुध्येतजगत्सर्वंचराचरम् ॥ १५ ॥ एवंतांप्रतिमांविष्णोःस्थापयित्वातुनारद ॥ तस्यैवाग्रेस्वयंवाचागृह्णीयान्नियमंततः ॥ १६ ॥ स्त्रीवानरोवातद्भक्तोधर्माधर्मविभागतः ॥ चतुरोवार्षिकान्मासान्देवस्योत्थापनावधि ॥ १७ ॥ गृह्णीयान्नियमानेतान्दंतधावनपूर्वकम् ॥ उपवासंततःकृत्वाप्रभातेविमलेसति ॥ १८ ॥ नित्यंकर्मचरित्वातुविष्णोरग्रेजितात्मवान् ॥ तेषांफलानिवक्ष्यामितत्कर्तॄणांपृथक्पृथक् ॥ १९ ॥ मधुरत्वंलभेद्विद्वान्पुरुषोगुडवर्जनात् ॥ तथैवसंततिंदीर्घांतैलस्यवर्जनाद्यतः ॥ २० ॥ घृतस्यवर्जनाद्विप्रसुंदरांगःप्रजायते ॥ कटुतैलपरित्यागीशत्रुनाशमवाप्नुयात् ॥ २१ ॥ सुगंधतैलत्यागेनसौभाग्यमतुलंलभेत् ॥ पुष्पभोगपरित्यागीस्वर्गेविद्याधरोभवेत् ॥ २२ ॥ योगाभ्यासीनरोयस्तुसब्रह्मपदमाप्नुयात् ॥ कट्वम्लमधुरक्षारतीक्ष्णकाषायषड्रसान् ॥ २३ ॥ वर्जयेद्यस्तुवैरूप्यंदौर्गंध्यंनाप्नुयान्नरः ॥ तांबूलवर्जनाद्भोगीरक्तकंठस्तुजायते ॥ २४ ॥ घृतत्यागाच्चलावण्यंसदास्निग्धतनुर्भवेत् ॥ फलत्यागाच्चविप्रेंद्रबहुपुत्रश्चजायते ॥ २५ ॥ पलाशपत्राशनकृद्रूपवान्भोगवान्भवेत् ॥ दीप्तिमान्दीप्तिकरणःसाक्षाद्द्रव्यपतिर्भवेत् ॥ २६ ॥ दधिदुग्धपरित्यागीगोलोकंलभतेनरः ॥ मौनव्रतीभवेद्यस्तुतस्याज्ञाऽस्खलिताभवेत् ॥ २७ ॥ इंद्रासनमवाप्नोतिस्थालीपाकस्यवर्जनात् ॥ एवमादिपरित्यागाद्धर्मस्थोधर्मनंदनः ॥२८॥ नमोनारायणायेतिजप्त्वाशतगुणंफलम् ॥ एकएवसवैस्वर्गेविद्याधरपतिर्भवेत् ॥ २९ ॥ पुष्करस्नानमात्रेणगंगायाःस्नानजंफलम् ॥३०॥ भूमौभुंक्तेसदायस्तुसपृथिव्यधिपोभवेत् ॥ विष्णोश्चैवगृहेकुर्यादुपलेपनमार्जनम् ॥ ३१ ॥ कल्पस्थायीभवेद्विद्वन्वैकुंठेनात्रसंशयः ॥ प्रद

१ स्त्री वा नरो वा मद्भक्तो धर्माधर्म विभागतः इतिपाठोन्यत्र ।

क्षिणंचयःकुर्याच्छतमष्टोत्तरंनरः ॥३२॥ हंसयुक्तविमानेनदिव्येनसहगच्छति ॥ गीतवाद्यकरोविष्णोर्गंधर्वैलोकमाप्नुयात् ॥३३॥ पंचगव्याशनोविद्वन्चांद्रायणफलंलभेत् ॥ नित्यंशास्त्रविनोदेनलोकान्यस्तुप्रबोधयेत् ॥ ३४ ॥ सव्यासरूपीविष्णवग्रेततोविष्णुपदंलभेत् ॥ तुलसीदलपूजांतुकृत्वाविष्णुपुरंव्रजेत् ॥ ३५ ॥ कृत्वाप्रोक्षणकंदिव्यंस्थानमप्सरसांलभेत् ॥ शीतांबुनागृहेस्नानात्निर्मलंदेहमाप्नुयात् ॥ ३६ ॥ उष्णोदकंपरित्यज्यस्नानंवैपौष्करंलभेत् ॥ पत्रेषुयोनरोभुंक्तेकुरुक्षेत्रफलंलभेत् ॥३७॥ भुंक्तेशिलायांयोनित्यंतस्यपुण्यंप्रयागजम् ॥ धर्मोदयजलत्यागीनरोगैःपरिभूयते ॥३८॥ ताम्रपात्रेषुभुंजानोनैमिषंफलमाप्नुयात्॥ कांस्यपात्रंपरित्यज्यशेषपात्रमुपाचरेत्॥३९॥अलाभेसर्वपात्राणांमृन्मयंपात्रमुत्तमम् ॥स्वगृहीतैःकृतैर्वापिपात्रैःपालाशसंभवैः॥४०॥ यस्तुसंवत्सरंपूर्णअग्निहोत्रमुपासते ॥ पात्रैर्वाभोजनंविद्वान्सेवतेतत्समंस्मृतम् ॥४१॥ चांद्रायणसमंप्रोक्तंब्रह्मपात्रेषुभोजने ॥ एकैकंभोजनंविद्वन्ब्रह्मपत्रेषुभुंजतः ॥ ४२ ॥ त्रिरात्रेणसमंप्रोक्तंमहापातकनाशनम् ॥ एकादश्युपवासेनयत्पुण्यंपरिकीर्तितम् ॥ ४३ ॥ सर्वदानफलंचैवसर्वतीर्थफलंलभेत् ॥ नचापिनरकंपश्येत्पद्मपत्रेषुभोजनात् ॥ ४४ ॥ ब्राह्मणोयातिवैकुंठेऽन्योजनःस्वर्गमाप्नुयात् ॥ एषब्रह्ममहावृक्षःपापहासर्वकामदः ॥ ४५ ॥ मध्यमंवर्जितंपत्रंशूद्रजातेर्नृपोत्तम ॥ भुंजन्नरकमाप्नोतियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ४६ ॥ वर्जयेन्मध्यमंपत्रंशेषपत्रेषुभोजनम् ॥ मध्यपत्रेचयःशूद्रोभोजनंकुरुतेद्विज ॥ ४७ ॥ कपिलांब्राह्मणेदत्त्वाशुद्धिर्भवतिनान्यथा ॥ कपिलांदोहयेद्यस्तुशूद्रोभुंक्तेनिजेगृहे ॥ ४८ ॥ दशवर्षसहस्राणिविष्ठायांजायतेकृमिः ॥ कृमियोनिविनिर्मुक्तःपशुयोनिमवाप्नुयात् ॥ ४९ ॥ कपिलंयोह्यनड्वाहंशूद्रोभूत्वात्रवाहयेत् ॥ यावंतितस्यरोमाणितावद्वर्षाणिनारद ॥ ५० ॥ कुंभीपाकेषुपच्येतसनरोनात्रसंशयः ॥ अजाचैवगृहेतस्यशूद्रस्यचविशेषतः ॥ ५१ ॥ तस्यावैदुग्धपानेनशूद्रोयातीहरौरवम् ॥ ब्राह्मणैःसहव्यापारोयस्यशूद्रस्यदृश्यते ॥ ५२ ॥ सविप्रोवेदबाह्यःस्याच्छूद्रःकौलिकउच्यते ॥ व्यापारेप्रेरितोविप्रःशूद्राज्ञांचकरोतियः ॥ ५३ ॥ यावत्पदानिचलतेतावद्भवतिनारकी ॥ उदकार्थंतुयोविप्रःशूद्रेणप्रेषितोगृहे ॥५४॥ तदुदकंमद्यतुल्यंपीत्वावैनरकंव्रजेत् ॥ शूद्रेणसर्वदानित्यंदानंदेयंद्विजन्मने ॥ ५५ ॥ तेषांचैवतुवैभक्तिःकर्त्तव्याचविशेषतः ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वापरलोकंचगच्छति ॥ ५६ पांचभौतिकमेतद्धिअनर्थकमुदाहृतम् ॥ अतोदेयंहिगुरवेयतोनंतफलंलभेत् ॥ ५७ ॥ अस्मिन्कलियुगेघोरेपापाचारेदुरात्मनः ॥ निंदांकुर्वंतिविप्रेंद्रजनानांपुण्यकर्मणाम् ॥ ५८ ॥ निंदयालभतेदुःखंयावदाभूतसंप्लु

१ धर्मोद्भयजलत्यागात् । दिनत्रयजलत्यागात् । दमोदयजलत्यागात् इत्यादिपाठाः बहुषुपुस्तकेषु । तत्रदिनत्रयेत्यादि सम्यग्भाति । दिनत्रयं दशम्येकादशीद्वादशीच । २ भोजनात्स्वर्गमाप्नुयात् इति पाठोन्यत्र स न सम्यग्भाति ।

वम् ॥ नानाधर्माःप्रवर्त्तंतेकलौचैवमहामते ॥ ५९ ॥ धर्मोयंदुर्ल्लभोलोकेधर्मकामार्थमोक्षदः ॥ भूमिशायीभवेद्यस्तुनरःकोपिमहीतले ॥ ६० ॥ दशवर्षस
हस्राणिनरोगैःपरिपीड्यते ॥ बहुपुत्रोधनैर्युक्तोह्यकुष्ठीजायतेनरः ॥ ६१ ॥ नक्तभोजीनरोयस्तुतीर्थयात्राफलंलभेत् ॥ अयाचितेनचाप्नोतिवापीकूपक्रिया
फलम् ॥ ६२ ॥ वर्जयेद्यस्तुवैद्रोहंप्राणहिंसापराङ्मुखः ॥ अहिंसापरमोधर्मइतिवेदेषुगीयते ॥ ६३ ॥ दानंदयादमइतिसर्वत्रहिश्रुतंमया ॥ तस्मात्स
र्वप्रयत्नेनकार्यंवैमहतामपि ॥ ६४ ॥ गुरवेयेप्रयच्छंतिशरीरंपुत्रपौत्रकम् ॥ तत्रदानप्रभावेनविष्णोर्वल्लभतामियात् ॥ ६५ ॥ शूद्रेणदीक्षितोयस्तुशू
द्रःशूद्रेणदीक्षितः ॥ उभौतौपापिनौप्रोक्तौयावदाभूतसंप्लवम् ॥ ६६ ॥ हिंसामतिंयदादत्तेशूद्रोवैपापसत्तमः ॥ एकविंशतिकुलंतेननरकंप्रतिपात्य
ते ॥ ६७ ॥ कलौपाखंडिनःशूद्राहृश्यंतेबहवोभुवि ॥ तेषांसंभाषणादेवनरकोभवतिद्विज ॥ ६८ ॥ ब्रह्मज्ञानरतायेचगायत्रीजापिनोद्विज ॥ तेषांदर्शन
मात्रेणब्रह्महत्यादिनेदिने ॥ ६९ ॥ शंखचक्रधराविप्राविष्णुधर्मेषुसंमताः ॥ वेदधर्मरतानित्यंपंक्तिपावनपावनाः ॥ ७० ॥ चातुर्मास्यमिदंकर्मकर्त्तव्यं
तैःसदानरैः ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेनभूयोभूयश्चवाडव ॥ ७१ ॥ तेधन्याःपृथिवीमध्येनरायेवैष्णवाभुवि ॥ तेषांकुलंधन्यतमंजातिर्धन्यतमास्मृता ॥ ७२ ॥
मधुभक्षयतेयस्तुसुप्तेदेवेजनार्दने ॥ महत्पापंभवेत्तस्यवर्जनेयच्छृणुष्वतत् ॥ ७३ ॥ सर्वयज्ञैश्चविविधैर्यत्फलंतदवाप्नुयात् ॥ दाडिमंमातुलिंगंचनालिकेरंच
वर्जयेत् ॥ ७४ ॥ देवोवैमानिकोभूत्वाह्यंतेविष्णुपदंव्रजेत् ॥ वित्तवान्सुभगश्चैवकुलेश्रीमतिजायते ॥ ७५ ॥ यःक्षिपेदेकभक्तेननरोमासचतुष्टयम् ॥ यावं
तिचमुहूर्तानिउदितोदितभास्करे ॥ ७६ ॥ तावद्वर्षसहस्राणिविष्णुलोकेमहीयते ॥ व्रीहींश्चयवगोधूमान्वर्जयेद्यस्तुमानवः ॥ ७७ ॥ अश्वमेधादिकेक्रतेविधिव
द्वैसदक्षिणे ॥ यत्फलंमुनिभिःप्रोक्तंतत्फलंलभतेनरः ॥ ७८ ॥ धनधान्यसमायुक्तोबहुपुत्रश्चजायते ॥ तुलसीतिलदर्भैश्चयेकुर्वंतिचतर्पणम् ॥ ७९ ॥ तत्फलं
कोटिगुणितंचातुर्मास्येविशेषतः ॥ यदासुप्तेहृषीकेशेकुर्याच्चैतत्रयान्वितम् ॥ ८० ॥ तेपियुगसहस्राणिमोदंतेविष्णुसंनिधौ ॥ पदंवापदमर्द्धंवाऋचां
चार्द्धऋचांतथा ॥ ८१ ॥ विष्णवग्रेयेप्रगायंतिमुक्तास्तेवैनसंशयः ॥ मैथुनंवर्जयेद्यस्तुसुप्तेदेवेजनार्दने ॥ ८२ ॥ एकमन्वंतरंसोपिविष्णुलोकेमहीयते ॥
दधिदुग्धंतथातक्रंगुडंशाकंतथैवच ॥ ८३ ॥ वर्जनादेवभोविप्रमुक्तिभागीनसंशयः ॥ स्नानमामलकेनैवयेकुर्वंतिचमानवाः ॥ ८४ ॥ दिनेदिनेमहत्पुण्यं
प्राप्नुवंतिचतेमुने ॥ धात्रीफलंपापहरंप्रवदंतिमनीषिणः ॥ ८५ ॥ त्रैलोक्यतारणार्थायनिर्मिताब्राह्मणापुरा ॥ संध्यामौनंचरेद्यस्तुभुंक्तेमासचतुष्ट
यम् ॥ ८६ ॥ मन्वंतराणिचत्वारिवैकुंठेमोदतेपुनः ॥ स्वयंपाकीनरोयस्तुभुंक्तेमासचतुष्टयम् ॥ ८७ ॥ दशवर्षसहस्राणिइंद्रलोकेमहीयते ॥ चतुरोवा

१ वापीकूपक्रमेफलम् इत्यप्यन्यत्रपाठः ।

र्षिकान्मासान्मौनंचैवसमाचरेत् ॥ ८८ ॥ सचविष्णुपुरंगच्छेद्ब्राह्मंचतदनंतरम् ॥ मौनभोजीनरोयस्तुकदाचिन्नावसीदति ॥ ८९ ॥ मौनेनभुंजमानास्तु राक्षसास्त्रिदिवंगताः ॥ कृमिकीटसमायुक्तंपक्वान्नमशुचीभवेत् ॥ ९० ॥ गवांमांससमंज्ञेयमन्नंचापिद्विजोत्तम ॥ तदन्नमशुचिज्ञेयंग्रसतेमानुषोय दि ॥ ९१ ॥ एतद्वैभोजनंप्रोक्तंराक्षसानांप्रियंसदा ॥ तोषितोहिपुराब्रह्मातेनदत्तंमहात्मना ॥ ९२ ॥ मौनेनभोजयित्वातुस्वर्गंप्राप्तानसंशयः ॥ संज ल्पन्भुंजतेयस्तुतेनान्नमशुचीभवेत् ॥ ९३ ॥ पापंसकेवलंभुंक्तेतस्मान्मौनंसमाचरेत् ॥ उपवाससमंभोज्यंज्ञेयंमौनेननारद ॥ ९४ ॥ पंचप्राणा हुतीर्यस्तुमौनभोजीनरोत्तमः ॥ पंचवैपातकान्यस्यनश्यंतिनात्रसंशयः ॥ ९५ ॥ नकुर्यात्संधितंवस्त्रंपितृकर्मणिवाडव ॥ अशुच्यंगेस्थितंचैव वस्त्रंतदशुचीभवेत् ॥ ९६ ॥ कटिपृष्ठस्थितेवस्त्रेपुरीषंकुरुतेतुयः ॥ मूत्रंवामैथुनंवापितद्वस्त्रंपरिवर्जयेत् ॥ ९७ ॥ पितृकर्मविशेषेणवर्जनीयंचवाडव ॥ सर्वदाचमुनेप्राज्ञैर्देवार्चाचक्रपाणिनः ॥ ९८ ॥ कर्त्तव्याचविशेषेणशुचिभिर्विजितेंद्रियैः ॥ संप्रसुप्तेहृषीकेशेतृणशाककुसुंभिकाः ॥ ९९ ॥ संधितानि चवस्त्राणिवर्जितानिप्रयत्नतः ॥ चातुर्मास्येहरौसुप्तेयस्तुएतानिवर्जयेत् ॥ १०० ॥ नरकंनतुसंगच्छेत्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ मद्यंमांसंनभक्षेतशाशर्कंसौ करंतथा ॥ १०१ ॥ चातुर्मास्येविशेषेणसुप्तेदेवेजनार्दने ॥ सोपिदेवत्वमाप्नोतिअहिंसानिरतोनरः ॥ १०२ ॥ मिथ्याक्रोधंतथारौक्ष्यंतथापर्वसुमैथुनम् ॥ वर्जितंयेनविप्रेंद्रसोश्वमेधफलंलभेत् ॥ १०३ ॥ ब्रह्मचर्येप्रजावृद्धिरायुर्वृद्धिस्तथैवच ॥ पुष्पंपत्रंफलंशय्याअभ्यंगंचविलेपनम् ॥ १०४ ॥ वृथादुग्धानि मांसंचमद्यंचपरिवर्जयेत् ॥ चातुर्मास्येहरौसुप्तेनियतंयद्विवर्जितम् ॥ १०५ ॥ प्रथमंतत्तुदातव्यंब्राह्मणायनसंशयः ॥ तद्धनंचाक्षयंविद्धन्प्रदत्तंयद्विजात ये॥१०६॥कोटिकोटिगुणंविप्रलभतेनात्रसंशयः॥येनकेनापिविप्रेंद्रनियमेनार्चितोहरिः॥१०७॥ददातिविष्णुभवनंनात्रकार्याविचारणा॥चातुर्मास्येहरौसुप्ते नियमंयोनकारयेत्॥१०८॥सोपिनरकमाप्नोतितस्यजन्मवृथागतम्॥यत्पुमान्कारयेन्नित्यंद्विजोक्तंविधिमुत्तमम् ॥१०९॥ तथोक्तान्नियमांश्चैवसयातिपरमं पदम्॥त्रिवर्गरहितंदानंदत्तंभवतिनिष्फलम् ॥ ११० ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनदेवदेवंजनार्दनम् ॥ तोषयेन्नियमैर्दानैर्यथाशक्त्यानरोत्तमः ॥१११॥ अकृतस्ना नदानंचब्राह्मणानांचपूजनम् ॥ वृथागतंतुतत्सर्वंयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ११२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कीदृशंब्रह्मचर्यंचवदविश्वेश्वरप्रभो ॥ येनचीर्णेन गोविंदःपरितुष्टोभवेन्नृणाम् ॥ ११३ ॥ महादेवउवाच ॥ स्वदारनिरतश्चैवब्रह्मचारीस्मृतोबुधैः ॥ चांडालादधिकोविद्धन्यःस्वभार्यांपरित्यजेत् ॥ ११४ ॥ ऋतावभिगमंकृत्वाब्रह्मचर्यंविधीयते ॥ परित्यजतियोभार्यांभक्तांदोषविवर्जिताम् ॥ ११५ ॥ पापकर्मानरोलोकेभ्रूणहत्यामवाप्नुयात् ॥ अश्वमेधसहस्राणि

१ तदन्नमशुचिश्चैव इति सर्वत्र पाठो दृश्यते अत्रलिंगव्यत्ययं विदांकुर्वंतु विद्वांसः ।

वाजपेयशतानिच ॥ ११६ ॥ एकादश्युपवासस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ स्नानंदानंजपोहोमःस्वाध्यायंदेवतार्चनम् ॥ ११७ ॥ चातुर्मास्यकृतंय च्चसर्वंहिचाक्षयंभवेत् ॥ एककालंद्विकालंवापुराणंशृणुतेतुयः ॥ ११८ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकंसगच्छति ॥ हरौसुप्तेविशेषेणहरेर्नामपठन्जप न् ॥ ११९ ॥ तत्फलंकोटिगुणितंलभतेद्विजसत्तम ॥ वैष्णवोब्राह्मणोयस्तुपूजनंयःकरोतिहि ॥ १२० ॥ सएवसर्वधर्मात्मापूज्यएवनसंशयः ॥ चा तुर्मास्यमिदंपुण्यंपवित्रंपापनाशनम् ॥ श्रुत्वातुलभतेपुण्यंगंगास्नानफलंलभेत् ॥ १२१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुमाप तिनारदसंवादेउत्तरखंडेचातुर्मास्यमहिमानामचतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥६४॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ चातुर्मास्यव्रतानांचप्रब्रूह्युद्यापनंविभो ॥ उद्या पनेकृतेसर्वंसंपूर्णंभवतिध्रुवम् ॥ १ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ व्रतंकृत्वामहाभागयदिनोद्यापनंचरेत् ॥ यस्तुकर्त्ताकर्मणांसनसम्यक्फलभाक्भवेत् ॥ २ ॥ व्रतवैकल्यमासाद्यकुष्ठीचांधःप्रजायते ॥ एतस्मात्कारणाच्चैवकुर्यादुद्यापनंद्विज ॥ ३ ॥ गृहीत्वानियमानेतान्पालयित्वायथाविधि ॥ सुप्तोत्थितेजग न्नाथेगत्वाब्राह्मणसंनिधौ ॥ ४ ॥ क्षमापयेद्देवदेवंयथाविधिचविस्तरात् ॥ तैलत्यागेघृतंदद्याद्घृतत्यागेपयःस्मृतम् ॥ ५ ॥ मौनेपिंडास्तिलादेयाःसहिर ण्याद्विजातये ॥ भोजनेभोजनंदद्यात्दध्योदनसमन्वितम् ॥ ६ ॥ अन्नंदद्याद्विशेषेणहिरण्येनसमन्वितम् ॥ अन्नदानान्मुनिश्रेष्ठविष्णुलोकेमहीयते ॥ ७ ॥ पालाशपात्रेयोभुंक्तेनरोमासचतुष्टयम् ॥ भाजनंघृतपूर्णंतुदद्यादुद्यापनेद्विज ॥ ८ ॥ षड्रसंभोजनंदद्याद्ब्राह्मणेनक्तभोजने ॥ अयाचितेह्यनड्वाहंसहिर ण्यंप्रदापयेत् ॥ ९ ॥ मांसंत्यजन्मुनिश्रेष्ठगांचदद्यात्सवत्सकाम् ॥ धात्रीस्नानेनरोदद्यात्स्वर्णंमाषिकमेवच ॥ १० ॥ फलानांनियमेचैवफलानिचप्रदा पयेत् ॥ धान्यानांनियमेधान्यमथवाशालयःस्मृताः ॥ ११ ॥ तद्वद्भूशयनेशय्यांसतूलांगेंदुकान्विताम् ॥ ब्रह्मचर्यंकृतंयेनचातुर्मास्येद्विजोत्त म ॥ १२ ॥ दंपत्योर्भोजनंदेयमुभयोर्भक्तिपूर्वकम् ॥ सभोगंदक्षिणोपेतंसशाकंलवणंतथा ॥ १३ ॥ नित्यस्नानेनरोदद्यान्निस्नेहेसर्पिःसक्तवः ॥ नखकेशव्रतेचैवप्रादेशंपरिकल्पयेत् ॥ १४ ॥ उपानहौप्रदातव्यौउपानहविवर्जनात् ॥ आमिषस्यपरित्यागात्सवत्साकपिलास्मृता ॥ १५ ॥ नित्यंदीपप्रदोयस्तुसौवर्णंदीपमावहेत् ॥ तंदीपंघृतसंयुक्तंदद्याच्चैवद्विजन्मने ॥ १६ ॥ विष्णुभक्तायविप्रायपरिपूर्णव्रतेप्सया ॥ शाकस्यनियमे शाकंमाषेसौवर्णमाषकम् ॥ १७ ॥ मैथुनानांतुनियमेरौप्यंदद्याद्विजातये ॥ नागवल्ल्यास्तुनियमेकर्पूरंसहरिण्यकम् ॥ १८ ॥ कालेकाले द्विजश्रेष्ठयत्कृतंनियमेनतु ॥ तत्तद्देयंविशेषेणपरलोकगतीप्सया ॥ १९ ॥ आदौस्नानादिकंकृत्वाविष्णोरग्रेप्रकाशयेत् ॥ अनादिनिधनोदेवःशं

१ भोजनं घृतपूर्णं च इति प्रायो दाक्षिणात्यपुस्तकेषु । २ मांसं त्यजन्नित्यप्यन्यस्मिन्पुस्तके । ३ आदेशंपरिकल्पयेत् । प्रदेशं परिकल्पयेत् इ०पा० । ४ प्रकारयेत् इति पाठो दृश्यतेन्यत्र ।

खचक्रगदाधरः ॥ तस्याग्रेकेनकुर्वीतियतोविष्णुस्तुपापहा ॥ २० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेचातुर्मास्योद्यापनंनामपंचषष्टितमोऽध्यायः ॥६५॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ यमस्याराधनंब्रूहिमाह्वितार्थंसुरोत्तम ॥ कथंनगम्यतेदेवनरेणनरकांतरे ॥१॥ श्रूयतेयमलोकेतुसदावैतरणीनदी ॥ अनाधृष्यात्वपाराचदुस्तरावहुशोणिता ॥ २ ॥ दुस्तरासर्वभूतानांसाकथंसुतराभवेत् ॥ भयमेतन्महादेवयमलोकंप्रतिप्रभो ॥ ३ ॥ तस्यनिर्मोचनार्थायब्रूहिकृत्यमशेषतः ॥ भगवन्देवदेवेशकृपांकृत्वाममोपरि ॥ ४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ द्वारवत्यांपुराविप्रस्नातोहंलवणांभसि ॥ ददृशेमुनिमायांतंमुद्गलंनामवाडव ॥ ५ ॥ ज्वलंतमिवचादित्यंतपसाद्योतितांगकम् ॥ मांप्रणम्यमुनिःप्राहमुद्गलोविस्मयान्वितः ॥ ६ ॥ ॥ मुद्गलउवाच ॥ ॥ अकस्मान्मूर्च्छितोदेवपतितोस्मिधरातले ॥ प्रज्वलंतिममांगानिगृहीतोयमकिंकरैः ॥ ७ ॥ बलादाकृष्यमाणोहंपुरुषोंगुष्ठमात्रकः ॥ बद्धोयमभटैर्गाढंनीतोस्मिशमनांतिकम् ॥ ८ ॥ क्षणात्सभायांपश्यामियमंपिंगललोचनम् ॥ कृष्णमुखंमहारौद्रंमृत्युव्याधिशतान्वितम् ॥ ९ ॥ वातपित्तश्लेष्मदोषैर्मूर्तिमद्भिस्तुसेवितम् ॥ कायशोषज्वरातंकस्फोटिकालूतकादिभिः ॥ १० ॥ ज्वालांगमर्दशीर्षार्तिभगंदरबलक्षयैः ॥ कंठमालाक्षिरोगैश्चमूत्रकृच्छ्रज्वरव्रणैः ॥ ११ ॥ विमूर्च्छिकागलग्राहहृद्रोगैर्भूततस्करैः ॥ इत्थंवहुविधैरौद्रैर्नानारूपैर्भयंकरैः ॥ १२ ॥ कपालशिरोहस्तैश्चसंग्रामेनरकेतथा ॥ राक्षसैर्दानवैर्घोरैरुपविष्टैःपुरःस्थितैः ॥ १३ ॥ धर्माधिकारिभिश्चात्रचित्रगुप्तादिलेखकैः ॥ व्याघ्रसिंहवराहैश्चशिखासर्पैःसुदुर्द्धरैः ॥ १४ ॥ वृश्चिकैर्दष्ट्रिभिर्भूतैःकीटकैर्मत्कुणादिभिः ॥ वृकचित्रादिशुनकैःकंकैर्गृध्रैश्चजंबुकैः ॥ १५ ॥ तस्करैर्भूतदारिद्रैर्मारिभिर्डाकिनीग्रहैः ॥ मुक्तकेशैःश्वासकासैर्भ्रुकुटीकुटिलाननैः ॥१६॥ बृहत्प्रतापैर्नोभीतैःशासकैःपापकर्मणाम् ॥ यमःसभायांशुशुभेसेव्यमानःपरिग्रहैः ॥१७॥ भीमाटविकजीवैश्चयथाव्यालांजनोगिरिः ॥ ततोविश्वेश्वरःप्राहसमयःकिंकरान्प्रति ॥१८॥ नामभ्रांतैर्भवद्भिश्चसमानीतःकथंमुनिः ॥ भीमकस्यात्मजोग्रामेकौंडिन्येमुद्गलाभिधः ॥१९॥ क्षीणायुःक्षत्रियःसोस्तिआनेयोमुच्यतामसौ ॥ श्रुत्वैतत्तेगतास्तस्मादायाताःपुनरेवते ॥ २० ॥ धर्मराजंपुनःप्राहुःसर्वेतेयमकिंकराः ॥ तत्रास्माभिर्गतैर्देहीक्षीणायुर्नोपलक्षितः ॥ भानुसूनोनजानीमःकथंचिद्भ्रांतचेतसाः ॥ २१ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ किंकारणमदृश्यास्तेप्रायेणभवतांनराः ॥ सुकृताद्द्वादशीयैस्तुख्यातावैतरणीनदी ॥२२॥ उज्जयिन्यांप्रयागेवायमुनायांचयेमृताः ॥ तिलहस्तिहिरण्यादिदत्तंयैस्तुगवाह्निकम् ॥२३॥ ॥ दूताऊचुः ॥ ॥ तद्व्रतंकीदृशंब्रह्मन्ब्रूहिसर्वमशेषतः ॥ किंतत्रदेवकर्त्तव्यंपुरुषैस्तवतोषदम् ॥ २४ ॥ येनकृतानरश्रेष्ठद्वादशीकृष्णपक्षजा ॥ उपवासे

---

१ भयमेतन्महद्देव इति पाठोन्यत्र । २ किंकराणामदृश्यास्ते इतिपाठोन्येषु पुस्तकेषु ।

चतेनैवकथंपापात्प्रमुच्यते ॥ २५ ॥ तद्व्रतंकेनविधिनाकर्त्तव्यंचयथावद ॥ सुप्रसन्नेनवक्तव्यंदयांकृत्वादयानिधे ॥ २६ ॥ ॥ श्रीमुद्गलउवाच ॥ ॥ दूतानांवचनंश्रुत्वाउवाचमधुरंतदा ॥ सर्ववदामिभोदूतायथादृष्टंयथाश्रुतम् ॥२७॥ यमउवाच ॥ मार्गशीर्षादिमासेतुयाइमाःकृष्णपक्षजाः॥ तासुपूर्वासुविधिवद्व्रतावैतरणीव्रतम् ॥२८॥ प्रतिमासंचकर्त्तव्यंयावद्वर्षंभवेद्ध्रुवम् ॥ यांतुकृत्वातुभोदूतामुच्यतेनात्रसंशयः ॥२९॥ उपवासस्यनियमःकर्त्तव्योविष्णुतुष्टिदः॥ अद्यमेदेवदेवेशउपवासोभविष्यति ॥३०॥ द्वादश्यांपूज्यगोविंदंभक्तिभावसमन्वितम् ॥ सर्वेंद्रियस्यवैकल्याद्भोजनंयच्चमैथुनम् ॥३१॥ तत्सर्वंक्षमेदेवकृपांकृत्वाममोपरि ॥ एवंवैनियमंकृत्वामध्याह्नेतीर्थमाव्रजेत् ॥ ३२ ॥ मृद्गोमयतिलान्नीत्वागंतव्यंविधिपूर्वकम् ॥ स्नानंतत्रप्रकर्तव्यंव्रतसंपूर्णहेतवे ॥ ३३ ॥ अश्वक्रांतेतिमंत्रेणस्नानंकुर्याद्विशेषतः ॥ अश्वक्रांतेरथक्रांतेविष्णुक्रांतेवसुंधरे ॥ ३४ ॥ मृत्तिकेहरमेपापंयन्मयापूर्वसंचितम् ॥ तयाहतेनपापेनसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ३५ ॥ काश्यांचैवतुसंभूतास्तिलावैविष्णुरूपिणः ॥ तिलस्नानेनगोविंदःसर्वपापंव्यपोहति ॥३६॥ विष्णुदेहोद्भवादेविमहापापापहारिणी ॥ सर्वपापंहरत्वंवैसर्वेषांहिनमोस्तुते ॥ ३७ ॥ तुलसीपत्रकंधृत्वानामोच्चारणपूर्वकम् ॥ स्नानंसुकृतिभिःप्रोक्तंकर्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥३८॥ एवंस्नात्वासमुत्तीर्यपरिधायसुवाससी ॥ तर्पयित्वापितॄन्देवांस्ततोविष्णोस्तुपूजनम् ॥ ३९ ॥ संस्थाप्यचाव्रणंकुंभंपंचपल्लवसंयुतम् ॥ पंचरत्नसमोपेतंदिव्यस्रग्गंधवासितम् ॥ ४० ॥ जलपूर्णंसद्रव्यंचताम्रपात्रसमन्वितम् ॥ तत्रस्थंश्रीधरंदेवंदेवदेवंतपोनिधिम् ॥ ४१ ॥ पूर्णेनविधिनाराजन्कुर्यात्पूजांगरीयसीम् ॥ मृद्गोमयादिरचितंमंडलंकारयेच्छुभम् ॥ ४२ ॥ तंडुलैःशुक्लधौतैश्च[1]अश्मपिष्टैश्चकारयेत् ॥ धर्मराजःप्रकर्त्तव्योहस्ताद्यवयवान्वितः ॥ ४३ ॥ नदींवैतरणींताम्रांस्थापयित्वातदग्रतः ॥ पूजयेच्चपृथक्सम्यक्समावाहनपूर्वकम् ॥ ४४ ॥ आवाहयामिदेवेशंयमंवैविश्वरूपिणम् ॥ इहाभ्येहिमहाभागसान्निध्यंकुरुकेशव ॥ ४५ ॥ इदंपाद्यंश्रियःकांतसोपविष्टंहरेप्रभो ॥ विश्वोद्यानरतोनित्यंकृपांकुरुममोपरि ॥ ४६ ॥ भूतिदायनमःपादावशोकायचजानुनी ॥ ऊरूनमःशिवायेतिविश्वमूर्तेनमःकटिम् ॥ ४७ ॥ कंदर्पायनमोमेढ्रमादित्यायफलंतथा ॥ दामोदरायजठरंवासुदेवायवैस्तनौ ॥ ४८ ॥ श्रीधरायमुखंकेशान्केशवायेतिवैनमः ॥ पृष्ठंशार्ङ्गधरायेतिचरणौवरदायच ॥ ४९ ॥ स्वनाम्नाशंखचक्रासिगदापरशुपाणये ॥ सर्वात्मनेनमस्तुभ्यंशिरइत्यभिधीयते ॥ ५० ॥ मत्स्यंकूर्मंचवाराहंनारसिंहंचवामनम् ॥ रामंरामंचकृष्णंचबुधंकल्किनमोस्तुते ॥ ५१ ॥ सर्वपापौघनाशार्थंपूजयामिनमोनमः ॥ एभिश्चसर्वशोमंत्रैर्विष्णुंध्यात्वाप्रपूजयेत् ॥ ५२ ॥ धर्मराजनमस्तेस्तुधर्मराजनमोस्तुते ॥ दक्षिणाशापतेतुभ्यंनमोमहिषवाहन ॥ ५३ ॥ चित्रगुप्त

१ इत्यमे द्विरं च वैकल्यादित्यपन्यच पाठः । २ अम्बुपिष्टैश्च कारयेत् इति पाठोऽपि प्रायः ।

नमस्तुभ्यंविचित्रायनमोनमः ॥ नरकार्तिप्रशांत्यर्थंकामान्यच्छममेप्सितान् ॥ ५४ ॥ यमायधर्मराजायमृत्यवेचांतकायच ॥ वैवस्वतायकालायसर्वभूतक्षयायच ॥ ५५ ॥ वृकोदरायचित्रायचित्रगुप्तायवैनमः ॥ नीलायचैवदध्नायनित्यंकुर्यान्नमोनमः ॥ ५६ ॥ एवंद्वादशभिःपूज्योनामभिर्धर्मराट्प्रभुः ॥ वैतरणीसुदुःपारेपापघ्निसर्वकामदे ॥ ५७ ॥ इहाभ्र्येहिमहाभागेगृहाणार्घंमयाकृतम् ॥ यमद्वारपथेघोरेख्यातावैतरणीनदी ॥ ५८ ॥ तस्यामुद्धरणार्थायजन्ममृत्युजरातिगा ॥ यादुस्तरादुष्कृतिभिःसर्वप्राणिभयापहा ॥ ५९ ॥ यस्यांभयात्प्रमज्जंतिप्राणिनोयातनापराः ॥ ततुंकामस्तुतांघोरांजयादेविनमोनमः ॥ ६० ॥ तस्यांदेवाधितिष्ठंतियासावैतरणीनदी ॥ साचापिपूजिताभक्त्याप्रीत्यर्थंकेशवस्यच ॥ ६१ ॥ यस्यास्तटेप्रविशंतिऋषयःपितरस्तथा ॥ साचापिसिंधुरूपेणपूजितापापहारिका ॥ ६२ ॥ तरीतुंतांप्रदास्यामिसर्वपापविमुक्तये ॥ पुण्यार्थंसंप्रवक्ष्यामितुभ्यंवैतरणीनदीम् ॥ ६३ मयासिपूजिताभक्त्याप्रीत्यर्थंकेशवस्यच ॥ कृष्णकृष्णजगन्नाथसंसारादुद्धरस्वमाम् ॥ ६४ ॥ नामग्रहणमात्रेणसर्वपापंहरस्वमे ॥ यज्ञोपवीतंपरमंकारितंनवतंतुभिः ॥ ६५ ॥ प्रतिगृह्णीष्वदेवेशप्रीतोयच्छममेप्सितम् ॥ इदंतवचतांबूलंयथाशक्त्यासुशोभनम् ॥ ६६ ॥ प्रतिगृह्णीष्वदेवेशमामुद्धरभवार्णवात् ॥ पंचवर्तीप्रदीपोयंदेवेशारार्तिकंतव ॥ ६७ ॥ मोहांधकारद्युमणेभक्तियुक्तोभवार्तिहृत् ॥ परमान्नंसुपक्वान्नंसमस्तरससंयुतम् ॥६८ ॥ निवेदितंमयाभक्त्याभगवन्प्रतिगृह्यताम् ॥ द्वादशाक्षरमंत्रेणयथासंख्यजपेनच ॥६९॥ प्रीयतांमेश्रियःकांतःप्रीतोयच्छतुवांछितम्॥ पंचगावःसमुत्पन्नामथ्यमानेमहोदधौ ॥ ७० ॥ तासांमध्येतुयानंदातस्यैधेन्वैनमोनमः ॥ गांसंपूज्यविधानेनअर्घ्यंदद्यात्समाहितः ॥ ७१ ॥ सर्वकामदुघेदेविसर्वातकनिवारिणी ॥ आरोग्यंसंततिंदीर्घांदेहिनंदिनिमेसदा ॥ ७२ ॥ पूजिताचवसिष्ठेनविश्वामित्रेणधीमता ॥ कपिलेहरमेपापंयन्मयापूर्वसंचितम् ॥ ७३ ॥ गावोममाग्रतःसंतुगावोमेसंतुपृष्ठतः ॥ नाकेमामुपतिष्ठंतुहेमशृंगीपयोमुचः ॥ ७४ ॥ सुरभ्यःसौरभेयाश्चसरितःसागरायथा ॥ सर्वदेवमयेदेविसुभद्रेभक्तवत्सले ॥ ७५ ॥ एवंसंपूज्यविधिवद्दद्याद्गोषुगवाह्निकम् ॥ सौरभेयःसर्वहिताःपवित्राःपापनाशनाः ॥ ७६ ॥ प्रतिगृह्णंतुमेग्रासंगावस्त्रैलोक्यमातरः ॥ गंगदायैनमोभूत्यैसर्वपापप्रहाणये ॥ ७७ ॥ अनेनैवतुमंत्रेणगदांवैधारयेद्बुधः ॥ पंनमःपद्मनाभायपद्मंवैधारयेत्सुधीः ॥ ७८ ॥ चंचक्ररूपिणेविष्णोधारणंचक्रजंस्मृतम् ॥ शंशंखरूपिणेतुभ्यंनमोस्तुसुखकारिणे ॥ ७९ ॥ मंत्रेणानेनवैदूताधारणंशंखजंस्मृतम् ॥ चतुर्णामायुधानांतुधारणंमुनिभिःस्मृतम् ॥ ८० ॥ अग्निहोत्रंयथानित्यंवेदस्याध्ययनंतथा ॥ ब्राह्मणस्यतथैवेदंतप्तमुद्रादिधारणम् ॥ ८१ ॥ चंदनेनसुगंधेनगोपिका

१ स्वयमिति पाठोन्यत्र ।

चंदनेनतु ॥ धारणंचविशेषेणब्राह्मणैर्वेदपारगैः ॥ ८२ ॥ चांडालोपिभवेच्छुद्धोधारणान्नसंशयः ॥ ऊर्ध्वपुंड्रमृजुंसौम्यंसचिह्नंधारयेद्यदि ॥ ८३ ॥ स चांडालोपिशुद्धात्मापूज्यएवसदाद्विजैः ॥ चांडालानांगृहेदूतास्तुलसीयत्रदृश्यते ॥ ८४ ॥ तत्रत्यातुलसीग्राह्याभक्तिभावेनचेतसा ॥ ८५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेउत्तरखंडेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुमापतिनारदसंवादेयमाराधनंनामषट्षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ महे श्वरउवाच ॥ ॥ इतिश्रुतंधर्ममुखान्मुद्गलोद्विजसत्तमः ॥ कथयित्वाममाग्रेवैगतोयाहृच्छिकोमुने ॥ १ ॥ गोपिकाचंदनंयत्रातिष्ठतेवैद्विजोत्तम ॥ तद्गृहंतीर्थरूपंचविष्णुनाभाषितंकिल ॥ २ ॥ शोकमोहौनतत्रास्तांनभवत्यशुभंक्वचित् ॥ गोपिकाचंदनंयस्यतिष्ठतिद्विजसद्मनि ॥ ३ ॥ सुखिनःपूर्वजास्तेषांसंततिर्वर्द्धतेसदा ॥ गोपिकाचंदनंयस्यवर्त्ततेहर्निशंगृहे ॥ ४ ॥ गोपीपुष्करजामृत्स्नापवित्राकायशोधिनी ॥ उद्वर्त्तनाद्विन श्यंतिव्याधयोह्याधयश्चये ॥ ५ ॥ अतोदेहेधृतंपुंभिर्मुक्तिदंसर्वकामिकम् ॥ तावद्गर्जंतितीर्थानितावत्क्षेत्राणिसर्वदा ॥ ६ ॥ गोपिकाचंदनंयावन्नदृष्टं नश्रुतंद्विज ॥ इदंध्येयमिदंपूज्यंमलदोषविनाशनम् ॥ ७ ॥ यस्यसंस्पर्शनादेवपूतोभवतिमानवः ॥ अंतकालेतुमर्त्यानांमुक्तिदंपावनंपरम् ॥ ८ ॥ किंवदामिद्विजश्रेष्ठमुक्तिदंगोपिचंदनम् ॥ विष्णोस्तुतुलसीकाष्ठंतथावैमूलमृत्तिका ॥ ९ ॥ गोपिकाचंदनंचैवतथावैहरिचंदनम् ॥ चत्वारिह्येतानिसं मील्यअंगमुद्वर्तयेत्सुधीः ॥ १० ॥ तेनतीर्थकृतंसर्वंजंबूद्वीपेषुसर्वदा ॥ तिलकंकुरुतेयस्तुगोपिकाचंदनद्रवैः ॥ ११ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोयातिविष्णोः परंपदम् ॥ पितुःश्राद्धादिकंतेनगयांगत्वातुवैकृतम् ॥ १२ ॥ येनवापुरुषेणापिविधृतंगोपिचंदनम् ॥ मद्यपोब्रह्महाचैवगोघ्नोवाबालहातथा ॥ मुच्य तेतत्क्षणादेवगोपीचंदनधारणात् ॥ १३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुमापतिनारदसंवादेगोपीचंदनमाहात्म्येसप्तषष्टितमो ऽध्यायः ॥ ६७ ॥छ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिवैष्णवानांचलक्षणम् ॥ १ ॥ यच्छ्रुत्वामुच्यतेलोकोब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ तेषांवैल क्षणंयादृक्स्वरूपंयादृशंभवेत् ॥२॥ तादृशंमुनिशार्दूलशृणुत्वंवच्मिसांप्रतम् ॥ विष्णोरयंयतोह्यासीत्तस्माद्वैष्णवउच्यते ॥३॥ सर्वेषांचैववर्णानांवैष्णवः श्रेष्ठउच्यते ॥ येषांपुण्यतमाहारस्तेषांवंशेतुवैष्णवः ॥ ४ ॥ क्षमादयातपःसत्यंयेषांवैतिष्ठतिद्विज ॥ तेषांदर्शनमात्रेणपापंनश्यतितूलवत् ॥ ५ ॥ हिंसाधर्माद्विनिर्मुक्तायस्यविष्णौस्थितामतिः ॥ शंखचक्रगदापद्मंनित्यंवैधारयेत्तुयः ॥ ६ ॥ तुलसीकाष्ठजांमालांकंठेवैधारयेद्यतः ॥ तिलकानिद्वाद शधानित्यंवैधारयेद्बुधः ॥ ७ ॥ धर्माधर्मंतुजानातियःसवैष्णवउच्यते ॥ वेदशास्त्ररतोनित्यंनित्यंवैयज्ञयाजकः ॥ ८ ॥ उत्सवांश्चचतुर्विंशत्कुर्वंतिच

१ अत्राध्यायसमाप्तिर्न केषुचित् पुस्तकेषु ॥

पुनःपुनः ॥ तेषांकुलंधन्यतमंतेषांवैयशउच्यते ॥ ९ ॥ तेवैलोकेधन्यतमाजाताभागवतानराः ॥ एकएवकुलेयस्यजातोभागवतोनरः ॥ १० ॥ तत्कुलंतारितंतेनभूयोभूयश्चवाडव ॥ अंडजाउद्भिजाश्चैवयेजरायुजयोनयः ॥ ११ ॥ तेतुसर्वेपिविज्ञेयाःशंखचक्रगदाधराः ॥ येषांदर्शनमात्रेणब्रह्महा शुद्ध्यतेसदा ॥ १२ ॥ किंतुवक्ष्यामिदेवर्षेतेभ्योधन्यतमाभुवि ॥ वैष्णवायेतुदृश्यंतेभुवनेस्मिन्महामुने ॥ १३ ॥ तेवैविष्णुसमाश्चैवज्ञातव्यास्तत्वकोविदैः ॥ कलौधन्यतमालोकेश्रुतामेनात्रसंशयः ॥ १४ ॥ विष्णोःपूजाकृतातेनसर्वेषांपूजनंकृतम् ॥ महादानंकृतंतेनपूजितायेनवैष्णवाः ॥ १५ ॥ फलं पत्रंतथाशाकमन्नंवावस्त्रमेवच ॥ वैष्णवेभ्यःप्रयच्छंतितेधन्याभुविसर्वदा ॥१६॥ अर्चितोवैष्णवोयैस्तुसर्वेषांचैवपूजनम् ॥ कृतंयैरर्चितोविष्णुस्तेवैधन्यतमामताः ॥१७॥ तेषांदर्शनमात्रेणशुद्ध्यतेपातकान्नरः ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेनभूयोभूयश्चवाडव॥१८॥ अतोवैदर्शनंतेषांस्पर्शनेसुखदायकम्॥ यथाविष्णुस्तथा चायंनांतरंवर्ततेक्वचित्॥१९॥इतिज्ञात्वातुभोवत्ससर्वदापूजयेद्बुधः॥ एकएवतुयैर्विप्रोवैष्णवोभुविभोज्यते ॥ सहस्रंभोजितंतेनद्विजानांनात्रसंशयः॥२०॥ ॥ इति श्रीपाद्ममहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेवैष्णवमाहात्म्यंनामअष्टषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ उपवासासमर्थानांसदैवामरसत्तम ॥ एकायाद्वादशीपुण्यातांवदस्वममानघ ॥ १ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लेद्वादशी श्रवणान्विता ॥ सावैसर्वप्रदापुण्याह्युपवासेमहाफला ॥ २ ॥ संगमेसरितःस्नात्वाद्वादशींतामुपोषितः ॥ अयत्नात्समवाप्नोतिद्वादशद्वादशीफलम् ॥ ३ ॥ बुधश्रवणसंयुक्तायाचवैद्वादशीभवेत् ॥ अतीवमहतीतस्यांकृतंसर्वमथाक्षयम् ॥ ४ ॥ द्वादशीश्रवणोपेतायदाभवतिनारद ॥ संगमेसरितांस्नात्वालभेद्गोदानजंफलम् ॥ ५ ॥ जलपूर्णंतदाकुंभंस्थापयित्वाविचक्षणः ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंस्थापयित्वाजनार्दनम् ॥ ६ ॥ ततस्तस्याग्रतोदेयंनैवेद्यंघृतपाचितम् ॥ सोदकांश्चनवान्कुंभान्दद्याच्छक्त्याविचक्षणः ॥ ७ ॥ एवंसंपूज्यगोविंदंजागरंतत्रकारयेत् ॥ प्रभातेविमलेस्नात्वासंपूज्यगरुडध्वजम् ॥ ८ ॥ पुष्पधूपादिनैवेद्यैःफलैर्वस्त्रैःसुशोभनैः ॥ पुष्पांजलिंततोदद्यान्मंत्रमेनमुदीरयेत् ॥ ९ ॥ नमोनमस्तेगोविंदबुधश्रवणसंयुत ॥ अघौघसंक्षयंकृत्वासर्वसौख्यप्रदोभव ॥ १० ॥ अन्नंतुब्राह्मणेपूतंवेदवेदांगपारगे ॥ पुराणज्ञेविशेषेणविधिवत्संप्रदापयेत् ॥ ११ ॥ अनेनविधिनाचैवनद्यास्तीरेनरोत्तमः ॥ सर्वं निर्वर्त्तयेत्सम्यगेकचित्तरतोपिसन् ॥ १२ ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ महत्यरण्येयद्वृत्तंभूमिदेवशृणुष्वतत् ॥१३॥ यंश्रुत्वामानवोलोकेमहादुःखात्प्रमुच्यते ॥ देशोदासरकोनामतस्यभागेचपश्चिमे ॥ १४ ॥ तत्रविद्धन्मरुर्देशःसर्वसत्वभयंकरः ॥ सुतप्तसिकताभूमिर्यत्रदुष्टामहोरगाः॥१५॥

१ दास्यर्को न.म इतिवापाठः ।

अल्पच्छायाद्रुमाकीर्णामृतप्राणिसमाकुला ॥ शमीखदिरपालाशकरीरैःपीलुभिःसह ॥ १६ ॥ तत्रभीमाद्रुमगणाःकंटकैरचिताद्दढैः ॥ जग्धप्राणजनाकीर्णायत्रभूर्द्दश्यतेकाचित् ॥ १७ ॥ तथापिजीवाजीवंतिसर्वेकर्मनिबंधनात् ॥ नोदकंनोदकाधाराविद्वंस्तत्रबलाहकाः ॥ १८ ॥ पक्षांतरगतैःकैश्चिच्छिशुभिस्तृषितैःसमम् ॥ उत्क्रांतजीविनोविप्रद्दश्यंतेनुखगोत्तमाः ॥ १९ ॥ तस्मिंस्तथाविधेदेशेकश्चिद्दैववशाद्वणिक् ॥ निजसार्थपरिभ्रष्टःप्रविष्टोमरुजांगले ॥ २० ॥ बभ्रामोद्भ्रांतहृदयःक्षुत्तृड्भ्यांश्रमपीडितः ॥ क्वग्रामःक्वजलंक्वाहंयास्यामिनबुबोधह ॥२१॥ अथप्रेतान्ददर्शासौक्षुत्तृषाव्याकुलेंद्रियान् ॥ उत्कटान्खलिनोभीमान्निर्मांसान्रौद्रदर्शनान् ॥ २२ ॥ प्रेतस्कंधसमारूढमेकंविकृतदर्शनम् ॥ ददर्शबहुभिःप्रेतैःसमंतात्परिवारितम् ॥२३॥ अगच्छमानमत्युग्रंप्रेतशब्दपुरःसरम् ॥ प्रेतोपिदृष्ट्वातांघोरामटवीमागतंनरम् ॥ २४ ॥ प्रेतस्कंधान्महींगत्वातस्यांतिकमुपागमत् ॥ प्रणिपत्यवणिक्श्रेष्ठमिदंवचनमब्रवीत् ॥ २५ ॥ अस्मिन्घोरतरेदेशेप्रवेशोभवतःकथम् ॥ तमुवाचवणिक्धीमान्सार्थभ्रष्टस्यमेवने ॥ २६ ॥ प्रवेशोदैवयोगेनपूर्वकर्मकृतेनच ॥ तृषामेबाधतेत्यर्थंक्षुधाचैवभृशंतथा ॥ २७ ॥ प्राणांतिकमनुप्राप्तंवचनंभ्रमतीवमे ॥ अत्रोपायंनपश्यामिजीवेयंयेनकेनचित् ॥ २८ ॥ इत्येवमुक्तेप्रेतस्तंवणिजंवाक्यमब्रवीत् ॥ फुल्लांशमींसमाश्रित्यप्रतीक्षत्वंमुहूर्तकम् ॥ २९ ॥ कृतातिथ्योमयापश्चाद्गमिष्यसियथासुखम् ॥ एवमुक्तस्तथाचक्रेसवणिक्तृष्णयार्दितः ॥ ३० ॥ मध्याह्नसमयेप्राप्तेप्रेतस्तंदेशमागतः ॥ फुल्लांसवृक्षांशीतोदांवारिधानींमनोरमाम् ॥३१॥ दध्योदनसमायुक्तांवर्द्धमानेनसंयुताम् ॥ अवतीर्यततःस्वन्नंप्रादादतिथयेतदा ॥ ३२ ॥ सतत्राशनमात्रेणपरंतृप्तित्वमागतः ॥ वितृष्णोविज्वरश्चैवक्षणेनसमपद्यत ॥३३॥ ततश्चप्रेताःसंप्राप्ताःसोस्माद्वागंक्रमाद्ददौ ॥ दध्योदनात्सपानीयात्प्रेतास्तृप्तिंपरांगताः ॥३४॥ अतिथिंतर्पयित्वातुप्रेतलोकंचसर्वतः ॥ ततःस्वयंसबुभुजेभुक्तशेषंयथासुखम् ॥३५॥ तस्यभुक्तवतःस्वन्नंपानीयंचक्षयंययौ ॥ प्रेताधिपंततस्तंवैवणिग्वचनमब्रवीत् ॥ ३६ ॥ आश्चर्यमेतत्परमंवनेस्मिन्प्रतिभातिमे ॥ अन्नंपानंचपरमंसंप्राप्तंचकुतस्तव ॥ ३७ ॥ स्वल्पेनैवतथान्नेनत्वमेतांस्तुबहूनपि ॥ अतर्पयःकथंत्वेतेनिर्मांसाभिन्नकुक्षयः ॥३८॥ कथमस्यांसुघोरायामटव्यांचकृतालयाः ॥ तदेतत्संशयंछिंधिपरंकौतूहलंमम ॥ ३९ ॥ एवमुक्तःसवणिजाप्रेतोवचनमब्रवीत् ॥ वाणिज्यसक्तस्यपुराजन्मातीतेममानघ ॥ ४० ॥ सकलेनगरेनास्तिममान्योहिदुरात्मकः ॥ धनलोभान्नकस्यापिदत्ताभिक्षामयातदा ॥ ४१ ॥ सखाचैवततश्चासीद्ब्राह्मणोगुणवान्मम ॥ श्रावणद्वादशीयोगेमासिभाद्रपदेततः ॥ ४२ ॥ सकदाचिन्मयासार्द्धंतापींनामनदींययौ ॥ तस्याश्चसंगमःपुण्योयत्रासीच्चंद्रभागया ॥ ४३ ॥ चंद्रभागाचंद्रसुतातापीचैवार्क

१ वारिधारां इ० पा० । २ अवतार्य ।

नंदिनी ॥ तयोःशीतोष्णसलिलेप्रविवेशसहद्विजः ॥ ४४ ॥ श्रवणद्वादशीयोगेनराश्वसमुपोषिताः ॥ चंद्रभागासुतोयेनवारिधानींददुर्द्विजे ॥ ४५ ॥ दध्योदनयुतांसार्द्धंसंपूर्णैर्वर्द्धमानकैः ॥ छत्रोपानद्युगंवस्त्रंप्रतिमांचतथाहरेः ॥ ४६ ॥ प्रददौविप्रमुख्येभ्योहरस्याग्रेमहामते ॥ वित्तसंरक्षणार्थायतस्यास्तीरेव्रतेमया ॥ ४७ ॥ सोपवासेनदत्तैकावारिधानीमनोरमा ॥ तत्कृत्वाहंगृहंप्राप्तःततःकालेनकेनचित् ॥ ४८ ॥ पंचत्त्वमहमासाद्यनास्तिकत्वात्प्रेततांगतः ॥ अस्यामटव्यांघोरायांयथाह्यहिकुलंतथा ॥ ४९ ॥ श्रवणद्वादशीयोगेवारिधान्यर्पितामया ॥ सेयंमध्याह्नसमयेलभ्यतेचदिनेदिने ॥ ५० ॥ ब्रह्मस्वरूपिणःसर्वेपापाःप्रेतत्वमागताः ॥ परदारगताःकेचित्स्वामिद्रोहरताश्चये ॥ ५१ ॥ भूतप्रेतजरूपेणतेजाताह्यत्रमानवाः ॥ देशेमरुस्थलेत्वस्मिन्ममैतेमित्रतांगताः ॥ ५२ ॥ अक्षयोभगवान्विष्णुःपरमात्मासनातनः ॥ दीयतेयत्समुद्दिश्यह्यक्षयंतत्प्रकीर्तनम् ॥ ५३ ॥ अक्षयेनापिचान्नेनतृप्ताएतेपुनःपुनः ॥ प्रेतत्वभावंदौर्बल्यंनविमुंचंतिकर्हिचित् ॥ ५४ ॥ पूजयित्वाहमन्नैस्त्वामतिथिंसमुपस्थितम् ॥ प्रेतभावाद्विनिर्मुक्तोयास्यामिपरमांगतिम् ॥ ५५ ॥ मयाविहीनाःकिंत्वेतेवनेस्मिन्भृशदारुणे ॥ पीडामनुभविष्यंतिदारुणांकर्मयोनिजाम् ॥ ५६ ॥ एतेषांतुमहाभागममानुग्रहकाम्यया ॥ प्रत्येकंनामगोत्राणिगृह्णीष्वलिखितानिच ॥ ५७ ॥ अस्तिकक्षागताचैवतवसंपुटिकाशुभा ॥ हिमवंतमथासाद्यतत्रत्वंलप्स्यसेनिधिम् ॥५८॥ गयाशीर्षेततोगत्वाश्राद्धंकुरुमहामते ॥ इत्याज्ञाप्यसवैप्रेतोवणिजंचयथासुखम् ॥ ५९ ॥ विसर्जयामासतदासवैप्रायात्समुत्सुकः ॥ समासाद्यगृहंतत्रपश्चात्प्रायाद्धिमालयम् ॥ ६० ॥ ततोहर्षंनिधिंतत्रगृहीत्वाससमागतः ॥ षष्ठांशंप्रतिगृह्याथगयाशीर्षंततोभ्यगात् ॥ ६१ ॥ तत्रगत्वागयायांसश्राद्धंकृत्वामहामतिः ॥ प्रेतानांतुयथोद्दिष्टंश्राद्धंसम्यग्विधानतः ॥ ६२ ॥ प्रत्येकंनामगोत्राणिगृहीत्वापिंडमुत्सृजत् ॥ यस्ययस्यभवेच्छ्राद्धंसकरोतिदिनेवणिक् ॥ ६३ ॥ ससतस्यतदास्वप्नेदर्शयत्यात्मनस्तनुम् ॥ ब्रवीतिचमहाभागप्रसादाद्भवतोनघ ॥ ६४ ॥ प्रेतभावंमयात्यक्तंप्राप्तोस्मिपरमांगतिम् ॥ एवंकृत्वाविधानेनगयाशीर्षेमहामनाः ॥ ६५ ॥ पश्चाज्जगामस्वगृहंविष्णुंध्यायन्पुनःपुनः ॥ मासिभाद्रपदेप्राप्तेशुक्लपक्षेतथासुधीः ॥६६॥ श्रवणद्वादशीयोगेसंगमेसरितांपुनः ॥ जगामसमहाबुद्धिःसर्वोपस्करसंयुतः ॥ ६७ ॥ संगमेसरितांस्नात्वाद्वादशींतामुपोषितः ॥ तत्रस्नात्वापिदत्त्वातुपूजयित्वाजनार्दनम् ॥ ६८ ॥ अनंतरंब्राह्मणस्यह्युपहारांस्तदाददौ ॥ शास्त्रोक्तेनापिविधिनाह्येकचित्तरतोपिसः ॥ ६९ ॥ निवर्त्तयामासतदावणिजोबुद्धिमान्सवै ॥ वर्षेवर्षेतुसंप्राप्तेमासिभाद्रपदेतथा ॥७०॥ श्रवणद्वादशीयोगेसंगमेसरितांपुनः ॥एवंवैकृतवान्सर्वंविष्णुमुद्दिश्यसत्वरम्॥७१॥कालेनचातिमहतापंचत्वंसमुपागतः ॥ अवापपरमंस्थानंदुर्लभंसर्वमानवैः ॥ ७२ ॥ क्रीडतेद्यापिवैकुंठेविष्णुदूतैःससेवितः ॥ एवंकुरुत्वंभोब्रह्मन्श्रवणद्वादशी

व्रतम् ॥ ७३ ॥ सर्वसौभाग्यदंचैवइहलोकेपरत्रच ॥ सुबुद्धिजननंचैवसर्वपापहरंपरम् ॥ ७४ ॥ श्रवणद्वादशीयोगेयःकुर्याद्व्रतमीदृशम् ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेनविष्णुलोकंचगच्छति ॥ ७५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्ममहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेश्रवणद्वादशीव्रतनामैकोनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ छ ॥ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ देवदेवजगन्नाथभुक्तिमुक्तिप्रदायक ॥ कथयस्वसुरश्रेष्ठयेनदुःखंनपश्यति ॥ १ ॥ ॥ महेशउवाच ॥ ॥ शृणुवाडववक्ष्यामित्रिरात्रंसरितःशुभम् ॥ येनचीर्णेननरकोमानवानांनजायते ॥ २ ॥ आयुरारोग्यमतुलंसौभाग्यंसुखसंपदम् ॥ संतानंचाक्षयंप्राप्यस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ३ ॥ आषाढमासिसंप्राप्तेनदीपूरेणसंयुता ॥ सततंतोयसंस्थानेपुराणेसाचविश्रुता ॥ ४ ॥ वर्षतौघनसंपूर्णे कर्तव्यासाव्रतेनवा ॥ तोयोघैःपरिपूर्णासासकलैःस्यान्नदीयदा ॥ ५ ॥ व्रतंत्रिरात्रमुद्दिश्यतदाकार्यंप्रयत्नतः ॥ कृतंप्रतिपदाछंदःदर्शनंतुदिनत्रयम् ॥६॥ यथाप्राप्तंनदीपूरंस्त्रीभिस्तीरजलस्यतु ॥ अथवातज्जलंकुंभेकृष्णेकृत्वागृहंनयेत् ॥७॥ प्रातःस्नायीतथानद्यांगत्वाअभ्यर्चयेत्सुधीः ॥ त्रिरात्रस्योपवासस्ययथाशक्तोभवेद्द्विज ॥ ८ ॥ अशक्तश्चैकभक्तेनकुर्याच्चैवाप्युपोषणम् ॥ दीपंदद्यादविछिन्नंप्रातःसायंचपूजनम् ॥ ९ ॥ महानदींसमुच्चार्यनाम्नाचवरुणंतथा ॥ जलमूलेतुसंस्थाप्यकेशवंजलशायिनम् ॥ १० ॥ नमोदेव्यैचगंगेतिगौतमीतिनदीतिच ॥ सिंधोचैवचकावेरिसरस्वतिनमोस्तुते ॥ ११ ॥ तापीपयोष्णीपूर्णेतिमहेंद्रसुखदेतिच ॥ काश्यपीगंडकीचैवसिंधुनद्यैनमोनमः ॥ १२ ॥ वरुणायनमस्तेस्तुजलवासहरिप्रिय ॥ यादोनाथरसेशानकल्याणंदेहिमेसदा ॥ १३ ॥ गृहाणार्घमयादत्तंदेहिमेवांछितंफलम् ॥ कूष्मांडैर्नालिकेरैश्चफलैःकालोद्भवैःशुभैः ॥ १४ ॥ नैवेद्यंघृतपक्वंतुसरितःसंप्रकल्पयेत् ॥ नमस्तेकेशवानंतजलशायिन्नमोस्तुते ॥ १५ ॥ परिपालयमामीशगोविंदवरदोभव ॥ एवंपूजाप्रकर्तव्यायथाकालंक्रमेणतु ॥ १६ ॥ प्रार्थनाचोपचारैस्तुत्रिरात्रनियमःशुचिः ॥ पारणेनतुसंपूज्यजलपात्रंसमाचरेत् ॥ १७ ॥ फलपुष्पैस्तथाविद्वन्स्त्रीभिर्बालैर्नरैरपि ॥ गीतवादित्रसहितैर्नदीकुंभपरिप्लुतैः ॥ १८ ॥ जलेजलेसमास्थाप्यफलपुष्पैःप्रपूजयेत् ॥ धान्यैर्नानाविधैश्चैवजलप्रक्षेपणैरपि ॥ १९ ॥ हास्यैर्गीतैश्चनृत्यैश्चगृहमागत्ययत्नतः ॥ सप्तधान्यैःपूरितानिवंशपात्राणिपूजयेत् ॥ २० ॥ सप्तवापंचवात्रीणियथाशक्त्याप्रपूरयेत् ॥ त्रिरात्रंचनदीतोयंनापिबेद्धितमुत्सृसन् ॥ २१ ॥ पारणेतुहविष्यान्नंहृतंवाह्यन्यथाभवेत् ॥ कृतेस्नानार्चनेचैवनोपयोज्यंनदीजलम् ॥ २२ ॥ शुच्यन्नानिचभोज्यानिदापथ्यत्रितयंतथा ॥ सप्तैववंशपात्राणिसप्तवैमणिकास्तथा ॥ २३ ॥ हविष्यान्नंचभुंजीतकदम्लमधुवर्जितम् ॥ माषान्नंचशिलापिष्टंयत्नेनपरिवर्जयेत् ॥ २४ ॥ एवंवर्षत्रयं

पा० १ प्रतिपदा–इ० वा। २ पूतं इति पाठः। ३ स्तीरे इत्यन्यत्र। ४ स्नानं मित्यप्यत्र। ५ कृत्वा इतिपाठान्तरम्।

कुर्याद्व्रतमेतद्द्विजोत्तम ॥ वर्षत्रयेसमाप्यैवंतस्योद्यापनमाचरेत् ॥ २५ ॥ कृष्णांगांकृष्णवस्त्रांचतिलान्दद्याच्चनारद ॥ दंपतीपरिदाप्यैवंसुवर्णंचापिशक्तितः ॥ २६ ॥ हैमंचवरुणंकुर्यान्नदीरूपेणनारद ॥ मंडलंवारुणंचैवसर्वतोभद्रमेवच ॥ २७ ॥ कुंभंतत्रप्रतिष्ठाप्यसोपहारंप्रतिष्ठितम् ॥ संपूज्यविधिवद्भक्त्याततोविप्रायदापयेत् ॥ २८ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्यायथावित्तानुसारतः ॥ गुरवेर्चितशीलायसर्वशास्त्ररतायच ॥ २९ ॥ एवंकृतेतदाविद्वन्परिपूर्णव्रतंभवेत् ॥ सौभाग्यसुखसंपत्तिःसंततिश्चाक्षयाभवेत् ॥ ३० ॥ नदुर्गतिमवाप्नोतिचिरंस्वर्गेमहीयते ॥ देवपत्नीभिराचीर्णमृषिपत्नीभिरेवच ॥ ३१ ॥ नागसिद्धांगनाभिश्चव्रतमेतत्पुराकृतम् ॥ नदीत्रिरात्रमतुलंकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ सौभाग्यंसंततिंचैवनिश्चयंप्राप्नुतेसदा ॥ ३२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेनदीत्रिरात्रव्रतंनामसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७० ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ सूतजीवचिरंसाधोत्वयातिकरुणात्मना ॥ संवादोह्यद्भुतःप्रोक्तोयश्चासीन्नारदेशयोः ॥ १ ॥ भगवन्नाममहिमानारदेनमहात्मना ॥ कीदृक्श्रुतःसमाख्याहिश्रद्धयाशृण्वतांगुरो ॥ २ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ शृणुध्वंमुनयःसर्वेपुरावृत्तंवदाम्यहम् ॥ यस्मिञ्छ्रुतेद्विजश्रेष्ठाःकृष्णेभक्तिर्विवर्द्धते ॥ ३ ॥ एकदानारदोद्रष्टुंपितरंसुसमाहितः ॥ जगाममेरुशिखरंसिद्धचारणसेवितम् ॥ ४ ॥ तत्रदेवंसमासीनंब्रह्माणंजगतांपतिम् ॥ नमस्कृत्याब्रवीद्विप्रानारदोमुनिसत्तमः ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नाम्नोस्ययावतीशक्तिर्वदविश्वेश्वरप्रभो ॥ कीदृक्तुनाममहिमाअव्ययस्यमहात्मनः ॥ ६ ॥ योयंविश्वेश्वरःसाक्षादयंनारायणोहरिः ॥ परमात्माहृषीकेशःसर्वजीवेषुसंगतः ॥ ७ ॥ मायाविमोहिताःसर्वेभगवंतमधोक्षजम् ॥ नैवजानंत्यसारेस्मिन्नरामूढाःकलौयुगे ॥ ८ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अस्मिन्कलौविशेषेणनामोच्चारणपूर्वकम् ॥ भक्तिःकार्यायथावत्सतथात्वंश्रोतुमर्हसि ॥ ९ ॥ दृष्टंपरेषांपापानामनुक्तानांविशोधनम् ॥ विष्णोर्जिष्णोःप्रयत्नेनस्मरणंपापनाशनम् ॥ १० ॥ मिथ्याज्ञात्वाततःसर्वंहरेर्नामपठन्जपन् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोयातिविष्णोःपरंपदम् ॥ ११ ॥ येवदंतिनरानित्यंहरिरित्यक्षरद्वयम् ॥ तस्योच्चारणमात्रेणविमुक्तास्तेनसंशयः ॥ १२ ॥ प्रायश्चित्तानिसर्वाणिकृष्णानुस्मरणंपरम् ॥ प्रातर्निशितथासायंमध्याह्नादिषुसंस्मरन् ॥ १३ ॥ नारायणमवाप्नोतिसद्यःपापक्षयंनरः ॥ विष्णुसंस्मरणादेवसमस्तक्लेशसंक्षये ॥ १४ ॥ मुक्तिंप्रयातिस्वर्गाप्तिस्तस्यविष्णोस्तुकीर्त्तनात् ॥ वासुदेवेमनोयस्यजपहोमार्चनादिषु ॥ १५ ॥ तदक्षयंविजानीयाद्यावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ क्वनाकपृष्ठगमनंपुनरावृत्तिलक्षणम् ॥ १६ ॥ क्वजपोवासुदेवस्यमुक्तिबीजमनुत्तमम् ॥ तन्मुखंपरमंतीर्थंयत्रावर्त्तैवितन्वती ॥ १ ॥ नमोनारायणायेतिभातिप्राचीसरस्वती ॥ तस्मादहर्निशं

१. भोजयेद्भक्त्या इति पाठान्तरम् ।

विष्णुस्मरणात्पुरुषोत्तमः ॥ १८ ॥ नयातिनरकंपुत्रसंक्षीणकलिकल्मषः ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यंभाषितंममसुव्रत ॥ १९ ॥ नामोच्चारणमात्रेणमहापापात्प्रमुच्यते ॥ रामरामेतिरामेतिरामेतिचपुनर्जपन् ॥ २० ॥ सचांडालोपिपूतात्माजायतेनात्रसंशयः ॥ कुरुक्षेत्रंतथाकाशीगयावैद्वारिकातथा ॥ २१ ॥ सर्वंतीर्थकृतंतेननामोच्चारणमात्रतः ॥ कृष्णकृष्णेतिकृष्णेतिइतिवायोजपन्पठन् ॥ २२ ॥ इहलोकंपरित्यज्यमोदतेविष्णुसंनिधौ ॥ नृसिंहेतिमुदाविप्रसततंप्रजपन्पठन् ॥ २३ ॥ महापापात्प्रमुच्येतकलौभागवतोनरः ॥ ध्यायन्कृतेयजन्यज्ञैस्त्रेतायांद्वापरेर्चयन् ॥ २४ ॥ यदाप्नोतितदाप्नोतिकलौसंकीर्त्यकेशवम् ॥ एतज्ज्ञात्वानिमग्नाश्चजगदात्मनिकेशवे ॥ २५ ॥ सर्वपापपरिक्षीणायांतिविष्णोःपरंपदम् ॥ मत्स्यःकूर्मोवराहश्चनृसिंहोवामनस्तथा ॥ २६ ॥ रामोरामश्चकृष्णश्चबुद्धःकल्कीततःस्मृतः ॥ एतेदशावताराश्चपृथिव्यांपरिकीर्तिताः ॥ २७ ॥ एतेषांनाममात्रेणब्रह्महाशुध्यतेसदा ॥ प्रातःपठन्जपन्ध्यायन्विष्णोर्नामयथातथा ॥ २८ ॥ मुच्यतेनात्रसंदेहःसवैनारायणोभवेत् ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ श्रुत्वावैनारदोह्येतद्विस्मयंपरमंगतः ॥ २९ ॥ उवाचपितरंतत्रकिमुक्तंदेवसत्तम ॥ देवाःसहस्रशःसंतिरुद्राःसंतिसहस्रशः ॥ ३० ॥ पितरःसंतिशतशःयक्षाश्चकिन्नरास्तथा ॥ भूताःप्रेताःपिशाचाश्चयेकेचिद्देवयोनयः ॥ ३१ ॥ तेषांनाम्नांचमाहात्म्यंश्रुतंदृष्टंतथानच ॥ श्रीविष्णोर्नाममाहात्म्यंयादृशंचश्रुतंमया ॥ ॥ ३२ ॥ यस्यवैनाममात्रेणमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ किंवैतीर्थकृतंदेवपृथिव्यामटनेकृते ॥ ३३ ॥ यस्यवैनाममहिमाश्रुत्वामोक्षमवाप्नुयात् ॥ तन्मुखंतुमहत्तीर्थंतन्मुखंक्षेत्रमेवच ॥ ३४ ॥ यन्मुखेरामरामेतितन्मुखंसर्वकामिकम् ॥ कानिवैतस्यनामानिकीर्तिवीर्याणिसुव्रत ॥ ३५ ॥ तत्सर्वंचविशेषेणममब्रूहिपितामह ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ व्यापकोयंसदाविष्णुःपरमात्मासनातनः ॥ ३६ ॥ अनादिनिधनःश्रीमान्भूतात्माभूतभावनः ॥ यस्मादहंहिसंजातोसोयंविष्णुःसदावतु ॥ ३७ ॥ सोयंकालस्यकालोवैसोयंममतुपूर्वजः ॥ अक्षयःपुंडरीकाक्षोमतिमानव्ययःपुमान् ॥ ३८ ॥ शेषशायीसदाविष्णुःसहस्रशीर्षामहत्प्रभुः ॥ सर्वभूतमयःसाक्षाद्विश्वरूपोजनार्दनः ॥ ३९ ॥ कैटभारिरयंविष्णुर्धातादेवोजगत्पतिः ॥ तस्याहंनामगोत्रंचनवेद्मिपुरुषर्षभ ॥ ४० ॥ वेदवाद्यप्यहंतातनाहंज्ञाताकदाचन ॥ अतस्त्वंगच्छदेवर्षेयत्रास्तिकिलविश्वराट् ॥ ४१ ॥ सचतत्त्वंमुनिश्रेष्ठसर्वंतेकथयिष्यति ॥ सएवपुरुषःश्रीमान्कैलासाधिपतिःसदा ॥ ४२ ॥ सर्वेषांविष्णुभक्तानामयंश्रेष्ठःपरात्परः ॥ पंचवक्त्रोह्युमाकांतःसर्वदुःखनिबर्हणः ॥ ४३ ॥ विश्वेश्वरोविश्वनाथःसर्वदाभक्तवत्सलः ॥ तत्रगच्छसुरश्रेष्ठतत्सर्वंकथयिष्यति ॥ ४४ ॥ पितुर्वचनमाकर्ण्यतत्रगंतुंप्रचक्रमे ॥ विज्ञातुंनाममाहात्म्यंकैलासभवनं

१ सर्वतीर्थाःकृतास्तेन इति पाठोपिसल्लिंगव्यत्ययेन । २ कीर्तनीयानि सुव्रत इत्यपि कतिषुचित्पुस्तकेषु । ३ विश्वरूपी जनार्दनइत्यपि पाठः ।

प्रति ॥ ४५ ॥ यत्रविश्वेश्वरोदेवोनित्यंतिष्ठतिभूतिदः ॥ ददर्शनारदस्तत्रदेवंतंसुरपूजितम् ॥ ४६ ॥ कैलासशिखरासीनंदेवदेवंजगद्गुरुम् ॥ पंचवक्त्रंदशभुजंत्रिनेत्रंशूलपाणिनम् ॥ ४७ ॥ कपालिनंसखट्वांगंतीक्ष्णशूलासिधारिणम् ॥ पिनाकधारिणंभीमंवरदंवृषवाहनम् ॥ ४८ ॥ भस्मांगंव्यालशोभाढ्यंशशांककृतशेखरम् ॥ नीलजीमूतसंकाशंसूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ ४९ ॥ क्रीडंतंतत्रदेवेशंसाष्टांगंदंडवत्पुनः ॥ तंदृष्ट्वातुमहादेवोविस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ ५० ॥ वैष्णवानांपरःश्रेष्ठःप्राहवाडवसत्तमम् ॥ कस्मादिहसमायातोवददेवर्षिसत्तम ॥ ५१ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एकस्मिन्नेवकालेतुगतोहंब्रह्मणोंतिकम् ॥ श्रुतंतत्रमयादेवविष्णोर्माहात्म्यमुत्तमम् ॥५२॥ब्रह्मणाकथितंतत्रममाग्रेदेवसत्तम ॥ नाम्नोस्ययावतीशक्तिःसाश्रुताब्रह्मणोमुखात् ॥ ५३ ॥ तत्रपृष्टंमयापूर्वंविष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ तदाहंब्रह्मणाचोक्तंनाहंजानामिनारद ॥ ५४ ॥ जानात्ययंमहारुद्रस्तत्सर्वंकथयिष्यति ॥ महाश्चर्यंतुसंप्राप्यह्यागतस्तवसन्निधौ ॥ ५५ ॥ अस्मिन्कलियुगेघोरेऽल्पायुषश्चैवमानवाः ॥ विधर्मेषुरतानित्यंनामनिष्ठानवैपुनः ॥ ५६ ॥ पाखंडिनस्तथाविप्राधर्मेषुविरताःसदा ॥ संध्याहीनाव्रतभ्रष्टादुष्टामलिनरूपिणः ॥ ५७ ॥ यथाविप्रास्तथाक्षत्रावैश्याश्चैवपुनःपुनः ॥ एवंशूद्रास्तथान्येचनवैभागवतानराः ॥५८॥ शूद्राद्द्विजातिवाह्याश्चकलौविश्वेश्वरप्रभो ॥ धर्माधर्मौनजानंतिहितंवाऽहितमेववा ॥५९॥ एवंज्ञात्वाह्यहंस्वामिन्नागतःसंनिधौतव ॥ पुनश्चनाममाहात्म्यंश्रुतंवैब्रह्मणोमुखात् ॥ ६० ॥ त्वंदेवःसर्वदेवानांत्वंनाथोममसर्वदा ॥ त्रिपुरारिश्चविश्वात्माधातात्वंचपुनःपुनः ॥ ६१ ॥ कथयस्वप्रसादेनविष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ सौभाग्यजननंपुंसांपरंभक्तिकरंसदा ॥ ६२ ॥ ब्राह्मणानांब्रह्मदंचक्षत्रियाणांजयप्रदम् ॥ वैश्यानांधनदंनित्यंशूद्राणांसुखदायकम् ॥ ६३ ॥ तदहंश्रोतुमिच्छामित्वत्सकाशान्महेश्वर ॥ त्वंसमर्थोसिभक्तानांसर्वदाकेशवंप्रति॥६४॥ कथयस्वप्रसादेनयदिगोप्यंनसुव्रत ॥ इदंपवित्रंपरमंसर्वतीर्थमयंसदा॥६५॥अतोवैश्रोतुमिच्छामिवदविश्वेश्वरप्रभो ॥ श्रुत्वानारदवाक्यानिविस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ ६६ ॥ रोमांचितस्ततोजातोविष्णोर्नामानिसंस्मरन् ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ एतद्गोप्यंपरंब्रह्मन्विष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ ६७ ॥ एतच्छुत्वानरोवत्सनलभेद्दुर्गतिंक्वचित् ॥ कदाचिच्चगतेकालेपार्वतीमामुवाचह ॥ ६८ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ कैलासाधिपतेमह्यंकथयस्वयथातथम् ॥ त्वंकिंजपसिदेवेशपरैश्वर्यसमाहितः ॥ ६९ ॥ सदात्वंभस्मलिप्तांगःकृत्तिवासाःसदाकथम् ॥ जटाधरःकथंजातोवदविश्वेश्वरप्रभो ॥ ७० ॥ त्वंदेवःसर्वदेवानांत्वंगुरुःसर्वकर्मणाम् ॥ त्वंपतिर्ममविश्वेशविश्वनाथजगत्प्रभो ॥ ७१ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इतिपृष्टंममत्रह्मन्पार्वत्याचपुनःपु

१ श्रुतं तत्र मयाविष्णोर्माहात्म्यं पापनाशनम् । इत्यपि पाठान्तरम् ।

नः ॥ तदासर्वंमयाख्यातंतस्याश्चाग्रेविशेषतः ॥ ७२ ॥ शृणुनारदवक्ष्यामियदुक्तंपार्वतींप्रति ॥ येनप्रसन्नोभगवान्मुक्तिदातानसंशयः ॥ ७३ ॥ ममायंतुपितासाक्षाद्बन्धुश्चैवतुसर्वदा ॥ तस्याहंसर्वदाभक्तोह्ययंममपतिःसदा ॥ ७४ ॥ तदहंसंप्रवक्ष्यामिशृणुष्वगदतोमम ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वानारदायकथयामासवैद्विजाः ॥ ७५ ॥ उमायैयत्पुराप्रोक्तंविष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ महेशाच्चैवतत्प्राप्तंकैलासेनारदेनवै ॥७६॥ कदाचिद्दैवयोगेनकैलासात्ससमागतः ॥ नैमिषारण्यसंज्ञंतुतीर्थंवैपरमाद्भुतम् ॥७७॥ तत्रस्थाऋषयःसर्वेदृष्ट्वातंऋषिसत्तमम् ॥ पूजांचक्रुर्विशेषेणनारदायमहात्मने ॥७८॥ आगतंनारदंज्ञात्वाविस्मयोत्फुल्ललोचनाः ॥ पुष्पवृष्टिंप्रचक्रुस्तेवैष्णवाद्विजसत्तमाः ॥७९॥ पाद्यमर्घ्यंततःकृत्वाकृत्वाचारार्तिकंततः ॥ निवेद्यफलमूलानिदंडवत्पातिताभुवि ॥८०॥ ऊचुश्चकृतकृत्याःस्मदेशेह्यस्मिन्महामुने ॥ भवतोदर्शनंजातंपवित्रंपापनाशनम् ॥८१॥ त्वत्प्रसादाच्चदेवेशपुराणानिश्रुतानिच ॥ ब्रह्मन्केनप्रकारेणसर्वपापक्षयोभवेत् ॥८२॥ विनादानेनतपसाविनातीर्थंतपोमखैः ॥ विनादानैर्विनाध्यानैर्विनाचेंद्रियनिग्रहैः ॥ विनाशास्त्रसमूहैश्चकथंमुक्तिरवाप्यते ॥ ८३ ॥ नारद उवाच ॥ कैलासशिखरासीनंदेवदेवंजगद्गुरुम् ॥ प्रणिपत्यमहादेवंपर्यपृच्छदुमाप्रियम् ॥८४॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ भगवंस्त्वंपरोदेवःसर्वज्ञःसर्वपूजितः ॥ सत्वमभ्यर्च्यतेदेवैरिंद्रसूर्यादिकैरपि ॥ ८५ ॥ लभंतेभिमतांसिद्धिंसर्वेभ्यर्च्यवरप्रदम् ॥ त्वंजन्ममृत्युरहितःस्वयंभूःसर्वशक्तिमान् ॥ ८६ ॥ सदाध्यायसिकिंस्वामिन्दिग्वासामदनांतकः ॥ तपश्चरसिकस्मात्त्वंजटिलोभस्मधूसरः ॥ ८७ ॥ किंवाजपसिदेवेशपरंकौतूहलंहिमे ॥ अनुग्राह्यायदातेस्मितत्त्वंकथयसुव्रतम् ॥ ८८ ॥ ॥ महादेव उवाच ॥ ॥ नेदंकस्यापिकथितंगोपनीयमिदंमम ॥ किंतुवक्ष्यामितेभद्रेत्वंभक्तासिप्रियासिमे ॥ ८९ ॥ पुरासत्ययुगेदेविविशुद्धमतयोखिलाः ॥ यजंतिविष्णुमेवैकंज्ञात्वासर्वेश्वरेश्वरम् ॥ ९० ॥ प्रयांतिपरमामृद्धिमैहिकामुष्मिकींप्रिये ॥ यांनप्राप्ताःसुराःसर्वेऋषयःक्लेशसंयुताः ॥ ९१ ॥ तेतांगतिंप्रपद्यंतेयेनामकृतनिश्चयाः ॥ मन्मुखादपिसंश्रुत्यदेवाविष्णुबहिर्मुखाः ॥९२॥ वेदैःपुराणैःसिद्धांतैर्भिन्नैर्विभ्रांतचेतसः ॥ निश्चयंनाधिगच्छंतिकिंतत्वंकिंपरंपदम् ॥ ९३ ॥ तुलापुरुषदानाद्यैरश्वमेधादिभिर्मखैः ॥ वाराणसीप्रयागादितीर्थस्नानादिभिःप्रिये ॥ ९४ ॥ गयाश्राद्धादिभिःपित्र्यैर्वेदपाठादिभिर्जपैः ॥ तपोभिरुग्रैर्नियमैर्यमैर्भूतदयादिभिः ॥ ९५ ॥ गुरुशुश्रूषणैःसत्यैर्धर्मैर्वर्णाश्रमान्वितैः ॥ ज्ञानध्यानादिभिःसम्यक्चरितैर्जन्मकोटिभिः ॥ ९६ ॥ नयांतितत्परंश्रेयोविष्णुंसर्वेश्वरेश्वरम् ॥ सर्वभावैःसमाश्रित्यपुराणपुरुषोत्तमम् ॥ ९७ ॥ अनन्यगतयोमर्त्याभोगिनोपिपरंतपे ॥ ज्ञानवैराग्यरहिताब्रह्मचर्यादिवर्जिताः ॥ ९८ ॥ सर्वधर्मोज्झिताविष्णोर्नाममात्रै

१ देशे ह्यस्मिन्महामुने-इ० पा० । २ सुप्रियासिमे इ० पा० ।

कज्जल्पिनः ॥ सुखेनयांगतिंयांतिनतांसर्वेपिधार्मिकाः ॥ ९९ ॥ स्मर्तव्यःसततंविष्णुर्विस्मर्तव्योनजातुचित् ॥ सर्वेविधिनिषेधाःस्युरेतस्यैव विधिंकराः ॥ १०० ॥ किंतुब्रह्मादयोदेवाऋषयश्चनिरंहसः ॥ निर्भयंविष्णुनाम्नैवयथेष्टंपदमागताः ॥ १०१ ॥ अलब्ध्वाचात्मनःपूजांसम्यगारा धितोहरिः ॥ मयास्मादपिचश्रेष्ठंवांच्छताहंकृतात्मना॥१०२॥ततःसाक्षाज्जगन्नाथप्रसन्नोभक्तवत्सलः ॥ अंशांशेनात्मनैवैतान्पूजयामासकेशवः॥१०३॥ देवान्पितॄनद्विजान्हव्यकव्याद्यैःकरुणामयः ॥ ततःप्रभृतिपूज्यंतेत्रैलोक्येसचराचरे ॥ १०४ ॥ ब्रह्मादयःसुराःसर्वेप्रसादाच्छार्ङ्गधन्वनः ॥ मांचो वाचयथामत्तःपूज्यःश्रेष्ठोभविष्यसि ॥ १०५ ॥ त्वामाराध्यतथाशंभोग्रहीष्यामिवरंसदा ॥ द्वापरादौयुगेभूत्वाकलयामानुषादिषु ॥ १०६ ॥ स्वागमैः कल्पितैस्त्वंचजनान्मद्विमुखान्कुरु ॥ मांचगोपययेनस्यात्सृष्टिरेषोत्तरोत्तरा ॥ १०७ ॥ एषमोहंसृजाम्याशुयोजनान्मोहयिष्यति ॥ त्वंचरुद्रम हाबाहोमोहशास्त्राणिकारय ॥ १०८ ॥ अतथ्यानिवितथ्यानिदर्शयस्वमहाभुज ॥ प्रकाशंकुरुचात्मानमप्रकाशंचमांकुरु ॥ १०९ ॥ ततस्तं प्रणिपत्याहमवोचंपरमेश्वरम् ॥ ब्रह्महत्यासहस्रस्यपापंशाम्येत्कथंचन ॥ ११० ॥ नपुनस्त्वदविज्ञानंकल्पकोटिशतैरपि ॥ तस्मान्मयाकृतास्प र्द्धापवित्रःस्यांकथंहरे ॥ १११ ॥ तन्मेकथयगोविंदप्रायश्चित्तंयदिच्छसि ॥ ततःप्रसन्नोभगवानवोचत्तत्त्वमात्मनः ॥ ११२ ॥ येनाहमधिकस्तस्माद भवंनगनंदिनि ॥ तमेवतपसानित्यंभजामिस्तौमिचिंतये ॥ ११३ ॥ परमोविष्णुरेवैकस्तज्ज्ञानंमुक्तिसाधनम् ॥ शास्त्राणांनिर्णयस्त्वेषस्तदन्यन्मोहना यच ॥ ११४॥ ज्ञानंविनाचयामुक्तिःसाम्यंचममविष्णुना॥ तीर्थादिमात्रतोज्ञानंममाधिक्यंचविष्णुतः ॥११५॥ अभेदश्चास्मदादीनांमुक्तानांहरिणातथा॥ इत्यादिसर्वमोहायकथ्यतेसतिनान्यथा ॥ तेनाद्वितीयमहिमोजगत्पूज्योस्मिपार्वति ॥ ११६ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ तन्मेकथयदेवेशय थाहमपिशंकर ॥ सर्वेश्वरीनिरुपमातवस्यांसदृशीप्रभो ॥११७॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ साधुसाधुत्वयापृष्टंविष्णोर्भगवतःप्रिये ॥ नाम्नांसहस्रंवक्ष्यामि मुख्यंत्रैलोक्यमुक्तिदम् ॥११८॥ अस्यश्रीविष्णोर्नामसहस्रस्तोत्रस्यश्रीमहादेवऋषिरनुष्टुप्छंदः ॥ ह्रींबीजंश्रींशक्तिःक्लींकीलकंचतुर्वर्गधर्मकामार्थमोक्षार्थे जपेविनियोगः ॥ ॐवासुदेवायविद्महेमहाहंसायधीमहि॥तन्नोविष्णुःप्रचोदयात् ॥ अंगन्यासकरन्यासौविधिपूर्वंयदापठेत् ॥ तत्फलंकोटिगुणितंभवत्येवन संशयः ॥ ११९ ॥ श्रीवासुदेवःपरंब्रह्मइतिहृदये ॥ मूलप्रकृतिरितिशिरः ॥ महावराहइतिशिखा ॥ सूर्यवंशध्वजइतिकवचम् ॥ ब्रह्मादिकाम्यललितज गदाश्चर्यशैशवइतिनेत्रम् ॥ यथार्थखंडिताशेषइत्यस्त्रम् ॥ नमोनारायणायेतिन्यासंसर्वत्रकारयेत् ॥ ओंनमोनारायणायपुरुषायमहात्मने ॥ विशुद्धसत्त्व

१ सुविष्णोर्भगवत्प्रिये ।

धिष्ण्यायमहाहंसायधीमहि ॥ ॐह्रांह्रींहूंह्रैंह्रौंह्रः ॥ क्लींकृष्णायविष्णवेह्रींरामायधीमहितन्नोदेवःप्रचोदयात् ॥ क्ष्रौंनृसिंहायविद्महेश्रींश्रीकंठायधीमहितन्नोविष्णुःप्रचोदयात् ॥ ओंवासुदेवायविद्महेदेवकीसुतायधीमहितन्नःकृष्णःप्रचोदयात् ॥ ॐह्रांह्रींहूंह्रैंह्रौंह्रः ॥ क्लींकृष्णायगोविंदायगोपीजनवल्लभाय स्वाहा ॥ इतिमंत्रम् समुच्चार्यजपेद्वाविष्णुमव्ययम् ॥ श्रीनिवासंजगन्नाथंतस्यस्तोत्रंपठेत्सुधीः ॥ १२० ॥ ॐवासुदेवःपरंब्रह्मपरमात्मापरात्परः ॥ परंधामपरंज्योतिःपरंतत्त्वंपरंपदम् ॥ १२१ ॥ परःशिवःपरोध्येयःपरंज्ञानंपरागतिः ॥ परमार्थःपरंश्रेयःपरानंदःपरोदयः ॥ १२२ ॥ परोव्यक्तात्परंव्योमपरमर्द्धिःपरेश्वरः[1] ॥ निरामयोनिर्विकारोनिर्विकल्पोनिराश्रयः ॥ १२३ ॥ निरंजनोनिरातंकोनिर्लेपोनिरवग्रहः ॥ निर्गुणोनिष्कलोऽनंतोऽभयोऽचिंत्योऽबलोचितः ॥ १२४ ॥ अतीन्द्रियोमितोपारोऽनीशोऽनीहोऽव्ययोऽक्षयः ॥ सर्वज्ञःसर्वगःसर्वःसर्वदःसर्वभावनः ॥१२५ ॥ सर्वशास्तासर्वसाक्षीपूज्यःसर्वस्य सर्वदृक् ॥ सर्वशक्तिःसर्वसारःसर्वात्मासर्वतोमुखः ॥ १२६ ॥ सर्वावासःसर्वरूपःसर्वादिःसर्वदुःखहा ॥ सर्वार्थःसर्वतोभद्रःसर्वकारणकारणम् ॥ १२७ ॥ सर्वातिशायितःसर्वाध्यक्षःसर्वसुरेश्वरः ॥ षड्विंशकोमहाविष्णुर्महागुह्योमहाविभुः ॥ १२८ ॥ नित्योदितोनित्ययुक्तोनित्यानंदःसनातनः ॥ मायापतिर्योगपतिःकैवल्यपतिरात्मभूः ॥ १२९ ॥ जन्ममृत्युजरातीतःकालातीतोभवातिगः ॥ पूर्णःसत्यःशुद्धबुद्धस्वरूपोनित्यचिन्मयः ॥ १३० ॥ योगप्रियोयोगगम्योभवबंधैकमोचकः ॥ पुराणपुरुषःप्रत्यक्चैतन्यः[2]पुरुषोत्तमः ॥ १३१ ॥ वेदांतवेद्योदुर्ज्ञेयस्तापत्रयविवर्जितः ॥ ब्रह्मविद्याश्रयोनाद्यःस्वप्रकाशःस्वयंप्रभुः ॥ १३२ ॥ सर्वोपेयउदासीनःप्रणवःसर्वतःसमः ॥ सर्वानवद्योदुष्प्राप्यस्तुरीयस्तमसःपरः ॥ १३३ ॥ कूटस्थःसर्वसंश्लिष्टोवाङ्मनोगोचरातिगः ॥ संकर्षणःसर्वहरःकालःसर्वभयंकरः ॥ १३४ ॥ अनुल्लंघ्यश्चित्रगतिर्महारुद्रोदुरासदः ॥ मूलप्रकृतिरानंदःप्रद्युम्नोविश्वमोहनः ॥ १३५ ॥ महामायोविश्वबीजंपरशक्तिःसुखैकभूः ॥ सर्वकाम्योनंतलीलःसर्वभूतवशंकरः ॥ १३६ ॥ अनिरुद्धःसर्वजीवोहृषीकेशोमनःपतिः[3] ॥ निरुपाधिप्रियोहंसोक्षरःसर्वनियोजकः ॥ १३७ ॥ ब्रह्मप्राणेश्वरःसर्वभूतभृद्देहनायकः ॥ क्षेत्रज्ञःप्रकृतिःस्वामीपुरुषोविश्वसूत्रधृक् ॥ ॥ १३८ ॥ अंतर्यामीत्रिधामांतःसाक्षीत्रिगुणईश्वरः ॥ योगिगम्यःपद्मनाभःशेषशायीश्रियःपतिः ॥ १३९ ॥ श्रीसदोपास्यपादाब्जोनित्यश्रीःश्रीनिकेतनः ॥ नित्यंवक्षःस्थलस्थश्रीःश्रीनिधिःश्रीधरोहरिः ॥ १४० ॥ वश्यश्रीर्निश्चलःश्रीदोविष्णुःक्षीराब्धिमंदिरः ॥ कौस्तुभोद्भासितोरस्कोमाधवोजगदार्तिहा ॥ ॥ १४१ ॥ श्रीवत्सवक्षानिःसीमकल्याणगुणभाजनः ॥ पीतांबरोजगन्नाथोजगत्त्राताजगत्पिता ॥१४२॥ जगद्बंधुर्जगत्स्रष्टाजगद्धाताजगन्निधिः ॥ जगदेक

१ सर्वेश्वरेश्वरः इतिपाठः । २ चैतन्यमित्यपिपाठः । ३ स्मृतः पतिरितिपाठोन्यत्र ।

स्फुरद्वीर्योनहंवादीजगन्मयः ॥ १४३ ॥ सर्वाश्चर्यमयःसर्वसिद्धार्थःसर्वरंजितः ॥ सर्वामोघोद्यमोब्रह्मरुद्राद्युत्कृष्टचेतनाः ॥ १४४ ॥ शंभोःपितामहो
ब्रह्मपिताशक्राद्यधीश्वरः ॥ सर्वदेवप्रियःसर्वदेवमूर्तिरनुत्तमः ॥ १४५ ॥ सर्वदेवैकशरणंसर्वदेवैकदेवतम् ॥ यज्ञभुग्यज्ञफलदोयज्ञेशोयज्ञभावनः ॥
॥ १४६ ॥ यज्ञत्रातायज्ञपुमान्वनमालीद्विजप्रियः ॥ द्विजैकमानदोविप्रकुलदेवोसुरांतकः ॥ १४७ ॥ सर्वदुष्टांतकृत्सर्वसज्जनानन्यपालकः ॥ सप्तलो
कैकजठरःसप्तलोकैकमंडनः ॥ १४८ ॥ सृष्टिस्थित्यंतकृच्चक्रीशार्ङ्गधन्वागदाधरः ॥ शंखभृन्नंदकीपद्मपाणिर्गरुडवाहनः ॥ १४९ ॥ अनिर्देश्यवपुःसर्व
पूज्यस्त्रैलोक्यपावनः ॥ अनंतकीर्तिर्निःसीमपौरुषःसर्वमंगलः ॥ १५० ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशोयमकोटिदुरासदः ॥ मयकोटिजगत्स्रष्टावायुकोटिमहाब
लः ॥१५१॥ कोटींदुजगदानंदीशंभुकोटिमहेश्वरः ॥ कंदर्पकोटिलावण्योदुर्गकोटचरिमर्दनः ॥१५२॥ समुद्रकोटिगंभीरस्तीर्थकोटिसमाह्वयः ॥ कुबेरको
टिलक्ष्मीवाञ्छक्रकोटिविलासवान् ॥ १५३ ॥ हिमवत्कोटिनिष्कंपःकोटिब्रह्मांडविग्रहः ॥ कोटचश्वमेधपापघ्नोयज्ञकोटिसमार्चनः ॥ १५४ ॥
सुधाकोटिस्वास्थ्यहेतुःकामधुक्कोटिकामदः ॥ ब्रह्मविद्याकोटिरूपःशिपिविष्टःशुचिश्रवाः ॥ १५५ ॥ विश्वंभरस्तीर्थपादःपुण्यश्रवणकीर्तनः ॥
आदिदेवोजगज्जैत्रोमुकुंदःकालनेमिहा ॥ १५६ ॥ वैकुंठोनंतमाहात्म्योमहायोगेश्वरोत्सवः ॥ नित्यतृप्तोलसद्भावोनिःशंकोनरकांतकः ॥ १५७ ॥
दीनानाथैकशरणंविश्वैकव्यसनापहः ॥ जगत्कृपाक्षमोनित्यंकृपालुःसज्जनाश्रयः ॥ १५८ ॥ योगेश्वरःसदोदीर्णोवृद्धिक्षयविवर्जितः ॥
अधोक्षजोविश्वरेताःप्रजापतिशताधिपः ॥ १५९ ॥ शक्रब्रह्मार्चितपदःशंभुब्रह्मोर्ध्वधामगः ॥ सूर्यसोमेक्षणोविश्वभोक्तासर्वस्यपारगः ॥ १६० ॥
जगत्सेतुर्धर्मसेतुधरोविश्वधुरंधरः ॥ निर्ममोखिललोकेशोनिःसंगोद्भुतभोगवान् ॥ १६१ ॥ वश्यमायोवश्यविश्वोविष्वक्सेनःसुरोत्तमः ॥ सर्वश्रेयः
पतिर्दिव्यानर्घ्यभूषणभूषितः ॥ १६२ ॥ सर्वलक्षणलक्षण्यःसर्वदैत्येंद्रदर्पहा ॥ समस्तदेवसर्वस्वंसर्व देवतनायकः ॥ १६३ ॥ समस्तदेवकवचंसर्व
देवशिरोमणिः ॥ समस्तदेवतादुर्गःप्रपन्नाशनिपंजरः ॥ १६४ ॥ समस्तभयहन्नामाभगवान्विष्टरश्रवाः ॥ विभुःसर्वहितोदर्कोहतारिःस्वर्गतिप्र
दः ॥ १६५ ॥ सर्वदैवतजीवेशोब्राह्मणादिनियोजकः ॥ ब्रह्मशंभुःपरार्धायुर्ब्रह्मज्येष्ठःशिशुःस्वराट् ॥ १६६ ॥ विराड्भक्तपराधीनःस्तुत्यःस्तो
त्रार्थसाधकः ॥ परार्थकर्ताकृत्यज्ञःस्वार्थकृत्यसदोज्झितः ॥ १६७ ॥ सदानंदःसदाभद्रःसदाशांतःसदाशिवः ॥ सदाप्रियःसदातुष्टःसदापुष्टःस
दार्चितः ॥१६८॥ सदापूतोपावनाग्र्योवेदगुह्योवृषाकपिः ॥ सहस्रनामात्रियुगश्चतुर्मूर्तिश्चतुर्भुजः ॥ १६९ ॥ भूतभव्यभवन्नाथोमहापुरुषपूर्वजः ॥ नारा

१ शंकरो इति पाठ एकपुस्तके ।

यणोमुंजकेशःसर्वयोगविनिःसृतः ॥ १७० ॥ वेदसारोयज्ञसारःसामसारस्तपोनिधिः ॥ साध्यःश्रेष्ठःपुराणर्षिःनिष्ठाशांतिःपरायणः ॥ १७१ ॥ शिवत्रिशूलविध्वंसीश्रीकंठैकवरप्रदः ॥ नरःकृष्णोहरिर्धर्मनंदनोधर्मजीवनः ॥ १७२ ॥ आदिकर्त्तासर्वसत्यःसर्वस्त्रीरत्नदर्पहा ॥ त्रिकालजितकंदर्प्प उर्वशीसृङ्मुनीश्वरः ॥ १७३ ॥ आद्यःकविर्हयग्रीवःसर्ववागीश्वरेश्वरः ॥ सर्वदेवमयोब्रह्मागुरुर्वागीश्वरीपतिः ॥ १७४ ॥ अनंतविद्याप्रभवोमूलाविद्याविनाशकः ॥ सर्वज्ञदोजगज्जाड्यनाशकोमधुसूदनः ॥ १७५ ॥ अनेकमंत्रकोटीशःशब्दब्रह्मैकपारगः ॥ आदिविद्वान्वेदकर्त्तावेदात्माश्रुतिसागरः ॥ १७६ ॥ ब्रह्मार्थवेदहरणःसर्वविज्ञानजन्मभूः ॥ विद्याराजोज्ञानमूर्त्तिर्ज्ञानसिंधुरखंडधीः ॥ १७७ ॥ मत्स्यदेवोमहाशृंगोजगद्बीजवहित्रदृक् ॥ लीलाव्याप्ताखिलांभोधिश्चतुर्वेदप्रवर्त्तकः ॥ १७८ ॥ आदिकूर्मोखिलाधारस्तृणीकृतजगद्भरः ॥ अमरीकृतदेवौघःपीयूषोत्पत्तिकारणम् ॥ १७९ ॥ आत्माधारोधराधारोऽयज्ञांगोधरणीधरः ॥ हिरण्याक्षहरःपृथ्वीपतिःश्राद्धादिकल्पकः ॥ १८० ॥ समस्तपितृभीतिघ्नःसमस्तपितृजीवनम् ॥ हव्यकव्यैकभुक् हव्यकव्यैकफलदायकः ॥१८१॥ रोमांतर्लीनजलधिःक्षोभिताशेषसागरः॥महावराहोयज्ञघ्नध्वंसकोयज्ञिकाश्रयः॥१८२॥श्रीनृसिंहोदिव्यसिंहःसर्वानिष्टार्थदुःखहा ॥एकवीरोऽद्भुतबलोयंत्रमंत्रैकभंजनः ॥ १८३ ॥ ब्रह्मादिदुःसहज्योतिर्युगांताग्न्यतिभीषणः ॥ कोटिवज्राधिकनखोजगद्दुष्प्रेक्ष्यमूर्तिधृक् ॥ १८४ ॥ मातृचक्रप्रमथनोमहामातृगणेश्वरः ॥ अचिंत्यामोघवीर्याढ्यःसमस्तासुरघस्मरः ॥ १८५ ॥ हिरण्यकशिपुच्छेदीकालःसंकर्षणीपतिः ॥ कृतांतवाहनासह्यःसमस्तभयनाशनः ॥८६॥ सर्वविघ्नांतकःसर्वसिद्धिदःसर्वपूरकः ॥ समस्तपातकध्वंसीसिद्धमंत्राधिकाह्वयः॥१८७॥भैरवेशोहरार्तिघ्नःकालकोटिदुरासदः॥ दैत्यगर्भश्राविनामास्फुटद्ब्रह्मांडगर्जितः ॥१८८॥ स्मृतमात्राखिलत्राताऽद्भुतरूपोमहाहरिः ॥ ब्रह्मचर्यशिरःपिंडीदिक्पालोर्द्धांगभूषणः ॥ १८९ ॥ द्वादशार्कशिरोदामारुद्रशीर्षैकनूपुरः ॥ योगिनीग्रस्तगिरजात्राताभैरवतर्जकः ॥ १९० ॥ वीरचक्रेश्वरोऽत्युग्रोऽपमारिःकालशंबरः ॥ क्रोधेश्वरोरुद्रचंडीपरिवारादिदुष्टभुक् ॥१९१॥ सर्वाक्षोभ्योमृत्युमृत्युःकालमृत्युनिवर्त्तकः ॥ असाध्यसर्वरोगघ्नःसर्वदुर्ग्रहसौम्यकृत् ॥ १९२ ॥ गणेशकोटिदर्पघ्नोदुःसहाशेषगोत्रहा ॥ देवदानवदुर्दर्शोजगद्भयदभीषणः ॥ १९३ ॥ समस्तदुर्गतित्राताजगद्भक्षकभक्षकः ॥ उग्रशांबरमार्जारःकालमूषकभक्षकः ॥ अनंतायुधदोर्दंडीनृसिंहोवीरभद्रजित्॥१९४॥योगिनीचक्रगुह्येशःशक्रारिपशुमांसभुक्॥रुद्रोनारायणोमेषरूपशंकरवाहनः ॥१९५॥ मेषरूपशिवत्राताटुष्टशक्तिसहस्रभुक् ॥ तुलसीवल्लभोवीरोवामाचारोखिलेष्टदः ॥ १९६ ॥ महाशिवःशिवारूढोभैरवैककपालधृक्॥किंल्हीचक्रेश्वरःशक्रदिव्यमोहनरूपदः ॥१९७॥ गौरीसौभाग्यदोमायानिधीर्मायाभयापहः ॥ ब्रह्मतेजोमयोब्रह्मश्रीमयश्चत्रयीमयः॥१९८॥सुब्रह्मण्योबलिध्वंसीवामनोदितिदुःखहा ॥उपेंद्रोनृपतिर्विष्णुःकश्यपान्वयमंड

१ किंल्ही चक्रेश्वरः किंल्ही चक्रेश्वर इति पाठौ अन्यत्र पुस्तकेषु ।

नः ॥ १९९ ॥ बलिस्वराज्यदः सर्वदेवविप्रान्नदोऽच्युतः ॥ उरुक्रमस्तीर्थपादस्त्रिपदस्थस्त्रिविक्रमः ॥ २०० ॥ व्योमपादःस्वपादांभःपवित्रित जगत्रयः ॥ ब्रह्मेशाद्यभिवंद्यांघ्रिर्द्रुतधर्मांघ्रिधावनः ॥२०१॥ अचिंत्याद्भुतविस्तारोविश्ववृक्षोमहाबलः ॥ राहुमूर्धापरांगच्छिद्भृगुपत्नीशिरोहरः॥२०२॥ पापत्रस्तःसदापुण्योदैत्याशानित्यखंडनः ॥ पूरिताखिलदेवाशोविश्वार्थैकावतारकृत् ॥ २०३ ॥ स्वमायानित्यगुप्तात्माभक्तचिन्तामणिःसदा ॥ वरदः कार्त्तवीर्यादिराजराज्यप्रदोनघः ॥ २०४ ॥ विश्वश्लाघ्यामिताचारोदत्तात्रेयोमुनीश्वरः ॥ पराशक्तिसदाश्लिष्टोयोगानंदःसदोन्मदः ॥ २०५ ॥ समस्तेंद्रा रितेजोहृत्परमामृतपद्मपः ॥ अनुसूयागर्भरत्नंभोगमोक्षसुखप्रदः ॥ २०६ ॥ जमदग्निकुलादित्योरेणुकाद्भुतशक्तिकृत् ॥ मातृहत्यादिनिर्लेपःस्कंद जिद्विप्रराज्यदः ॥ २०७ ॥ सर्वक्षत्रांतकृद्वीरदर्पहाकार्त्तवीर्यजित् ॥ सप्तद्वीपावतीदाताशिवार्चकयशप्रदः ॥ २०८ ॥ भीमःपरशुरामश्चशिवाचार्यैक विश्वभुक् ॥ शिवाखिलज्ञानकोशोभीष्माचार्योग्निदैवतः ॥ २०९ ॥ द्रोणाचार्यगुरुर्विश्वजैत्रधन्वाकृतांतजित् ॥ अद्वितीयतपोमूर्त्तिर्ब्रह्मचर्यैकदक्षि णः ॥ २१० ॥ मनुःश्रेष्ठःसतांसेतुर्महीयान्वृषभोविराट् ॥ आदिराजःक्षितिपितासर्वरत्नैकदोहकृत् ॥ २११ ॥ पृथुर्जन्माद्येकदक्षोगीःश्रीःकीर्तिःस्वयं वृतः ॥ जगद्वृत्तिप्रदश्चक्रवर्त्तिश्रेष्ठोद्वयास्त्रधृक् ॥ २१२ ॥ सनकादिमुनिप्राप्यभगवद्भक्तिवर्द्धनः ॥ वर्णाश्रमादिधर्माणांकर्त्तावक्ताप्रवर्त्तकः ॥ २१३ ॥ सूर्यवंशध्वजोरामोराघवःसद्गुणार्णवः ॥ काकुत्स्थोवीरराड्राजाराजधर्मधुरंधरः ॥ २१४ ॥ नित्यस्वस्थाश्रयःसर्वभद्रग्राहीशुभैकदृक् ॥ नररत्नं रत्नगर्भोधर्माध्यक्षोमहानिधिः ॥ सर्वश्रेष्ठाश्रयःसर्वशास्त्रार्थग्रामवीर्यवान् ॥ २१५ ॥ जगद्वशोदाशरथिःसर्वरत्नाश्रयोनृपः ॥ समस्तधर्मसूःसर्व धर्मद्रष्टाऽखिलाघहा ॥ २१६ ॥ अतींद्रोज्ञानविज्ञानपारदश्चक्षमांबुधिः ॥ सर्वप्रकृष्टशिष्टेष्टोहर्षशोकाद्यनाकुलः ॥ पित्राज्ञात्यक्तसाम्राज्यःसपत्नो दयनिर्भयः ॥ २१७ ॥ गुहदेशार्पितैश्वर्यःशिवस्पर्द्धाजटाधरः ॥ चित्रकूटाप्तरत्नाद्रिर्जगदीशोवनेचरः ॥ २१८ ॥ यथेष्टामोघसर्वास्त्रोदेवेंद्रत नयाक्षिहा ॥ ब्रह्मेंद्रदिनतैषीकोमारीचघ्नोविराधहा ॥ २१९ ॥ ब्रह्मशापहताशेषदंडकारण्यपावनः ॥ चतुर्दशसहस्त्रोग्ररक्षोघ्नैकशरैकधृक् ॥ २२० ॥ खरारिस्त्रिशिरोहंतादूषणघ्नोजनार्दनः ॥ जटायुषोग्निगतिदोऽगस्त्यसर्वस्वमंत्रराट् ॥ २२१ ॥ लीलाधनुःकोट्यपास्तदुंदुभ्यस्थिमहाचयः ॥ सप्तता लव्यधाकृष्टध्वस्तपातालदानवः ॥ २२२ ॥ सुग्रीवराज्यदोहीनमनसैवाऽभयप्रदः ॥ हनुमद्रुद्रमुख्येशसमस्तकपिदेहभृत् ॥ २२३ ॥ सनागदै त्यबाणैकव्याकुलीकृतसागरः ॥ सम्लेच्छकोटिबाणैकशुष्कनिर्दग्धसागरः ॥ २२४ ॥ समुद्राद्भुतपूर्वैकबंधसेतुर्यशोनिधिः ॥ असाध्यसाधकोलं

१ वीरराडार्यपजा—इति पाठोन्यत्र । २ खिलार्तिहा—इ० पा० । ३ पारद्रष्टा—इति पाठोन्येषुपुस्तकेषु ।

कासमूलोत्कर्षदक्षिणः ॥ २२५ ॥ वरदृप्तजगच्छल्यपौलस्त्यकुलकृंतनः ॥ रावणिघ्नःप्रहस्तच्छित्कुंभकर्णभिदुग्रहा ॥ २२६ ॥ रावणैकशिरश्छेत्तानिःशंकेंद्रैकराज्यदः ॥ स्वर्गास्वर्गत्वविच्छेदीदेवेंद्रानिंद्रताहरः ॥ २२७ ॥ रक्षोदेवत्वहृद्धर्माधर्मत्वघ्नःपुरुष्टुतः ॥ नतिमात्रदशास्यारिर्दत्तराज्यविभीषणः ॥ २२८ ॥ सुधावृष्टिमृताशेषस्वसैन्योज्जीवनैककृत् ॥ देवब्राह्मणनामैकधातासर्वामरार्चितः ॥ २२९ ॥ ब्रह्मसूर्येंद्ररुद्रादिवृंदार्पितसतीप्रियः ॥ अयोध्याखिलराजन्यःसर्वभूतमनोहरः ॥ २३० ॥ स्वामितुल्यकृपादंडोहीनोत्कृष्टैकसत्प्रियः ॥ स्वपक्षादिन्यायदर्शीहीनार्थाधिकसाधकः ॥ २३१ ॥ व्याधव्याजानुचितकृत्तारकोखिलतुल्यकृत् ॥ पार्वत्याधिक्यमुक्तात्माप्रियात्यक्तःस्मरारिजित् ॥ २३२ ॥ साक्षात्कुशलवच्छद्मेंद्रादितातोऽपराजितः ॥ कोशलेंद्रोवीरबाहुःसत्यार्थत्यक्तसोदरः ॥२३३॥ शरसंधाननिर्धूतधरणीमंडलोदयः ॥ ब्रह्मादिकाम्यसांनिध्यसनाथीकृतदैवतः ॥२३४॥ ब्रह्मलोकाप्तचांडालाद्यशेषप्राणिसार्थकः ॥ स्वनीतगर्दभाश्वादिश्चिरायोध्यावनैककृत् ॥२३५॥ रामद्वितीयःसौमित्रिर्लक्ष्मणःप्रहतेंद्रजित् ॥ विष्णुभक्ताप्तरामांघ्रिपादुकाराज्यनिर्वृतः ॥ २३६ ॥ भरतोऽसह्यगंधर्वकोटिघ्नोलवणांतकः ॥ शत्रुघ्नोवैद्यराजायुर्वेदगर्भौषधीपतिः ॥ २३७ ॥ नित्यामृतकरोधन्वंतरिर्यज्ञोजगद्धरः ॥ सूर्यारिघ्नःसुराजीवोदक्षिणेशोद्विजाप्रियः ॥ २३८ ॥ छिन्नमूर्धायदेशार्कःशेषांगस्थापितामरः ॥ विश्वार्थाशेषकृद्राह्वशिरच्छेदाक्षताकृतिः ॥ २३९ ॥ वाजपेयादिनामाग्निर्वेदधर्मपरायणः ॥ श्वेतद्वीपपतिःसांख्यप्रणेतासर्वसिद्धिराट् ॥ २४० ॥ विश्वप्रकाशितज्ञानयोगमोहतमिस्रहा ॥ देवहूत्यात्मजःसिद्धःकपिलःकर्दमात्मजः ॥ २४१ ॥ योगस्वामीध्यानभंगसगरात्मजभस्मकृत् ॥ धर्मोवृषेन्द्रःसुरभीपतिःशुद्धात्मभावितः ॥ २४२ ॥ शंभुस्त्रिपुरदाहैकस्थैर्यविश्वरथोद्वहः ॥ भक्तशंभुजितोदैत्यामृतवापीसमस्तपः ॥ २४३ ॥ महाप्रलयविश्वैकद्वितीयाखिलनागराट् ॥ शेषदेवःसहस्राक्षःसहस्रास्यशिरोभुजः ॥ २४४ ॥ फणामणिकणाकारयोजिताब्ध्यंबुदक्षितिः ॥ कालाग्निरुद्रजनकोमुशलास्त्रोहलायुधः ॥ २४५ ॥ नीलांबरोवारुणीशोमनोवाक्कायदोषहा ॥ असंतोषोद्दृष्टिमात्रपातितैकदशाननः ॥ २४६ ॥ बलिसंयमनोघोरोरौहिणेयःप्रलंबहा ॥ मुष्टिकघ्नोद्विविदहाकालिंदीकर्षणोबलः ॥ २४७ ॥ रेवतीरमणःपूर्वभक्तिखेदाच्युताग्रजः ॥ देवकीवसुदेवाह्वकश्यपादितिनंदनः ॥ २४८ ॥ वार्ष्णेयःसात्वतांश्रेष्ठःशौरिर्यदुकुलोद्वहः ॥ नराकृतिःपरंब्रह्मसव्यसाचीवरप्रदः ॥ २४९ ॥ ब्रह्मादिकाम्यलालित्यजगदाश्चर्यशैशवः ॥ पूतनाघ्नःशकटभिद्यमलार्जुनभंजनः ॥ २५० ॥ वातासुरारिःकेशिघ्नोधेनुकारिर्गवीश्वरः ॥ दामोदरोगोपदेवोयशोदानंददायकः ॥ २५१ ॥ कालीयमर्दनःसर्वगोपगोपीजनप्रियः ॥ लीलागोवर्द्धनधरोगो

१ वध इति पाठः । २ पार्वत्यधिक इतिवा पाठः । ३ छांदुद इति पाठान्तरम् ।

विंदोगोकुलोत्सवः ॥ २५२ ॥ अरिष्टमथनःकामोन्मत्तगोपीविमुक्तिदः ॥ सद्यःकुवलयापीडघातीचाणूरमर्दनः ॥ २५३ ॥ कंसारिरुग्रसेनादिराज्यव्यापा
रितापरः ॥ सुधर्मांकितभूर्लोकोजरासंधबलांतकः ॥ २५४ ॥ त्यक्तभग्नजरासंधोभीमसेनयशःप्रदः ॥ सांदीपनमृतापत्यदाताकालांतकादिजित् ॥२५५॥
समस्तनारकित्रातासर्वभूपतिकोटिजित् ॥ रुक्मिणीरमणोरुक्मिशासनोनरकांतकः॥ २५६ ॥ समस्तसुंदरीकांतोमुरारिर्गरुडध्वजः ॥ एकाकीजितरुद्रा
र्कमरुदाद्यखिलेश्वरः ॥ २५७ ॥ देवेंद्रदर्पहाकल्पद्रुमालंकृतभूतलः ॥ बाणबाहुसहच्छिन्नंनंद्यादिगणकोटिजित् ॥ २५८ ॥ लीलाजितमहादेवोमहादेवै
कपूजितः ॥ इंद्रार्थार्जुननिर्भंगजयदःपांडवैकधृक् ॥२५९॥ काशिराजशिरश्छेत्तारुद्रशक्त्यैकमर्दनः ॥ विश्वेश्वरप्रसादाढ्यःकाशीराजसुतार्दनः ॥ २६० ॥
शंभुप्रतिज्ञाविध्वंसीकाशीनिर्दग्धनायकः ॥ काशीशगणकोटिघ्नोलोकशिक्षाद्विजार्चकः ॥२६१॥ युवतीव्रतयोवश्यःपुराशिववरप्रदः ॥ शंकरैकप्रतिष्ठाधृ
क्स्वांशशंकरपूजकः ॥ २६२ ॥ शिवकन्याव्रतपतिःकृष्णरूपशिवारिहा ॥ महालक्ष्मीवपुर्गौरीत्रातावैदलवृत्रहा ॥ २६३ ॥ स्वधाममुचुकुंदैकनिष्का
लयवनेष्टकृत् ॥ यमुनापतिरानीतपरिलीनद्विजात्मजः ॥ २६४ ॥ श्रीदामरंकभक्तार्थभूम्यानीतेंद्रवैभवः ॥दुर्वृत्तशिशुपालैकमुक्तिदोद्धारकेश्वरः॥२६५॥
आचांडालादिकप्राप्यद्वारकानिधिकोटिकृत् ॥ अक्रूरोद्धवमुख्यैकभक्तस्वच्छंदमुक्तिदः ॥ २६६ ॥ सबालस्त्रीजलक्रीडामृतवापीकृतार्णवः ॥ ब्र
ह्मास्त्रदग्धगर्भस्थपरीक्षिज्जीवनैककृत् ॥ २६७ ॥ परिलीनद्विजसुतानेताऽर्जुनमदापहः ॥ गूढमुद्राकृतिग्रस्तभीष्माद्यखिलकौरवः ॥ २६८ ॥ यथार्थ
खंडिताशेषदिव्यास्त्रपार्थमोहहृत् ॥ गर्भशापछलध्वस्तयादवोर्वीभयापहः ॥ २६९ ॥ जराव्याधारिगतिदःस्मृतिमात्राखिलेष्टदः ॥ कामदेवोरतिपति
र्मन्मथःशंबरांतकः ॥ २७० ॥ अनंगोजितगौरीशोरतिकांतःसदेप्सितः ॥ पुष्पेषुर्विश्वविजयिस्मरःकामेश्वरीप्रियः ॥ २७१ ॥ उषापतिर्विश्वकेतु
र्विश्वहृत्तोधिपूरुषः ॥ चतुरात्माचतुर्व्यूहश्चतुर्युगविधायकः ॥ २७२ ॥ चतुर्वेदैकविश्वात्मासर्वोत्कृष्टांशकोटिशः ॥ आश्रमात्मापुराणर्षिर्व्यासःशाखा
सहस्रकृत् ॥ २७३ ॥ महाभारतनिर्माताकवींद्रोबादरायणः ॥ कृष्णद्वैपायनःसर्वपुरुषार्थैकबोधकः ॥ २७४ ॥ वेदांतकर्ताब्रह्मैकव्यंजकःपुरुवंशकृत् ॥
बुद्धोध्यानजिताशेषदेवदेवोजगत्प्रियः ॥ २७५ ॥ निरायुधोजगज्जैत्रःश्रीधरोदुष्टमोहनः ॥ दैत्यवेदबहिःकर्त्तावेदार्थश्रुतिगोपकः ॥ २७६ ॥ शौद्धोदनिर्दृ
ष्टदिष्टःसुखदःसदसस्पतिः ॥ यथायोग्याखिलकृपःसर्वशून्योखिलेष्टदः ॥ २७७ ॥ चतुष्कोटिपृथक्तत्त्वंप्रज्ञापारमितेश्वरः ॥ पाखंडवेदमार्गेशः पाखं
डश्रुतिगोपकः ॥ २७८ ॥ कल्कीविष्णुयशःपुत्रःकलिकालविलोपकः ॥ समस्तम्लेच्छदुष्टघ्नःसर्वशिष्टद्विजातिकृत् ॥ २७९ ॥ सत्यप्रवर्त्तकोदेवद्विज

१ ऽमरः । १ हृष्टदिष्टइति पुस्तकत्रये ।

दीर्घक्षुधापहः ॥ अश्ववारादिरेवंतः पृथ्वीदुर्गतिनाशनः ॥ २८० ॥ सद्यःक्ष्माऽनंतलक्ष्मकिन्नष्टःनिःशेषधर्मवित् ॥ अनंतस्वर्णयोगैकहेमपूर्णाखिलाद्द्विजः ॥ २८१ ॥ असाध्यैकजगच्छास्ताविश्वव्योजयध्वजः ॥ आत्मतत्वाधिपःकर्तृश्रेष्ठोविधिरुमापतिः ॥ २८२ ॥ भर्तृश्रेष्ठःप्रजेशाग्र्योमरीचिर्जनकाग्रणीः ॥ कश्यपोदेवराजेंद्रःप्रह्लादोदैत्यराट्शशी ॥ २८३ ॥ नक्षत्रेशोरविस्तेजःश्रेष्ठःशुक्रःकवीश्वरः ॥ महर्षिराड्भृगुर्विष्णुरादित्येशोबलिःस्वराट् ॥ २८४ ॥ वायुर्वह्निःशुचिःश्रेष्ठःशंकरोरुद्रराड्गुरुः ॥ विद्वत्तमश्चित्ररथोगंधर्वाग्र्योक्षरोत्तमः ॥ २८५ ॥ वर्णादिरग्र्यस्त्रीगौरीशक्त्याग्र्याशीश्च नारदः ॥ देवर्षिराट्पांडवाग्र्योऽर्जुनोवादःप्रवादराट् ॥ २८६ ॥ पवनःपवनेशानोवरुणोयादसांपतिः ॥ गंगातीर्थोत्तमोद्यूतंछलकाग्र्यंवरौषधम् ॥ २८७ ॥ अन्नंसुदर्शनोस्त्राग्र्यंवज्रंप्रहरणोत्तमम् ॥ उच्चैःश्रवावाजिराजऐरावतइभेश्वरः ॥ २८८ ॥ अरुंधत्येकपत्नीशोह्यश्वत्थोऽशेषवृक्षराट् ॥ अध्यात्मविद्याविद्याग्र्यःप्रणवच्छंदसांवरः ॥ २८९ ॥ मेरुर्गिरिपतिर्मार्गोमासाग्र्यःकालसत्तमः ॥ दिनाद्यात्मापूर्वसिद्धः कपिलःसामवेदराट् ॥ २९० ॥ तार्क्ष्यःखगेंद्रऋत्वग्र्योवसंतःकल्पपादपः ॥ दातृश्रेष्ठःकामधेनुरार्तिघ्नाग्र्यःसुहृत्तमः ॥ २९१ ॥ चिंतामणिर्गुरुश्रेष्ठोमाताहिततमःपिता ॥ सिंहोमृगेंद्रोनागेंद्रोवासुकिर्नृवरोनृप ॥ २९२ ॥ वर्णेशोब्राह्मणश्चेतःकरुणाग्र्यंनमोनमः ॥ इत्येतद्वासुदेवस्यविष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ २९३ ॥ सर्वापराधशमनंपरंभक्तिविवर्द्धनम् ॥ अक्षयंब्रह्मलोकादिसर्वस्वर्गैकसाधनम् ॥ २९४ ॥ विष्णुलोकैकसोपानंसर्वदुःखविनाशनम् ॥ समस्तसुखदंसद्यःपरंनिर्वाणदायकम् ॥ २९५ ॥ कामक्रोधादिनिःशेषमनोमलविशोधनम् ॥ शांतिदंपावनंनृणांमहापातकिनामपि ॥ २९६ ॥ सर्वेषांप्राणिनामाशुसर्वाभीष्टफलप्रदम् ॥ समस्तविघ्नशमनंसर्वारिष्टविनाशनम् ॥ २९७ ॥ घोरदुःखप्रशमनंतीव्रदारिद्र्यनाशनम् ॥ ऋणत्रयापहंगुह्यंधनधान्ययशस्करम् ॥ २९८ ॥ सर्वैश्वर्यप्रदंसर्वसिद्धिदंसर्वधर्मदम् ॥ तीर्थयज्ञतपोदानव्रतकोटिफलप्रदम् ॥ २९९ ॥ जगज्जाड्यप्रशमनंसर्वविद्याप्रवर्त्तकम् ॥ राज्यदंभ्रष्टराज्यानांरोगिणांसर्वरोगहृत् ॥ ३०० ॥ वंध्यानांसुतदंचायुःक्षीणानांजीवितप्रदम् ॥ भूतग्रहविषध्वंसिग्रहपीडाविनाशनम् ॥ ३०१ ॥ मांगल्यंपुण्यमायुष्यंश्रवणात्पठनाज्जपात् ॥ सकृदस्याखिलावेदाःसांगामंत्राश्चकोटिशः ॥ ३०२ ॥ पुराणशास्त्रस्मृतयःश्रुतास्युःपठितास्तथा ॥ जप्त्वाचैकाक्षरंश्लोकंपादंवापठतिप्रिये ॥ ३०३ ॥ नित्यंसिध्यातिसर्वेष्टमचिंशक्तिमुताखिलम् ॥ नानेनसदृशंसद्यःप्रत्ययंसर्वकर्मसु ॥ ३०४ ॥ इदंभद्रेत्वयागोप्यंपाठचंस्वार्थैकसिद्धये ॥ नावैष्णवायदातव्यंविकल्पोपहतात्मने ॥ ३०५ ॥ भक्तिश्रद्धाविहीनायविष्णुसामा

१ कारणाग्र्यं । करणाग्र्य इतिच ।

न्यदर्शिने ॥ देयंपुत्रायशिष्यायसुहृदेहितकाम्यया ॥ ३०६ ॥ मत्प्रसादादृतेनेदंग्रहीष्यंत्यल्पमेधसः ॥ कलौसद्यःफलंकल्पग्रामंनेष्यतिनारदः ॥ ॥ ३०७ ॥ लोकानांभाग्यहीनानांयेनदुःखंविनश्यति ॥ द्विजेषुवैष्णवेष्वेतदार्यावर्तेभविष्यति ॥ ३०८ ॥ नास्तिविष्णोःपरंधामनास्तिविष्णोःपरंतपः ॥ नास्तिविष्णोःपरोधर्मोनास्तिमंत्रोह्यवैष्णवः ॥ ३०९ ॥ नास्तिविष्णोःपरंसत्यंनास्तिविष्णोःपरोमखः ॥ नास्तिविष्णोःपरंध्यानंनास्तिविष्णोःपराग तिः॥३१०॥ किंतस्यबहुभिर्मंत्रैःशास्त्रैर्वाबहुविस्तरैः ॥ वाजपेयसहस्रैर्वाभक्तिर्यस्यजनार्दने ॥३११॥ सर्वतीर्थमयोविष्णुःसर्वशास्त्रमयःप्रभुः॥ सर्वक्रतुमयो विष्णुःसत्यंसत्यंवदाम्यहम् ॥ आब्रह्मसारसर्वस्वंसर्वमेतन्मयोदितम् ॥३१२॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ धन्यास्म्यनुगृहीतास्मिकृतार्थास्मिजगत्पते ॥ यन्मये दंश्रुतंस्तोत्रंत्वद्रहस्यंसुदुर्लभम् ॥३१३॥ अहोबतमहत्कष्टंसमस्तदुःखहेहरौ ॥ विद्यमानेपिदेवेशेमूढाःक्लिश्यंतिसंसृतौ॥३१४॥ यमुद्दिश्यसदानाथंमहेशो पिदिगंबरः ॥ जटिलोभस्मलिप्तांगोतपस्वीवीक्ष्यतेजनैः ॥३१५॥ ततोधिकोस्तिदेवःकोलक्ष्मीकांतान्मधुद्विषः ॥ यत्तत्त्वंचिंत्यतेनित्यंत्वयायोगेश्वरेणहि॥ ॥३१६॥ततःपरंकिमधिकंपदंश्रीपुरुषोत्तमात् ॥ तमविज्ञायकंमूढाःयजंतेज्ञानमानिनः ॥ ३१७ ॥ सुषितास्मित्वयानाथचिरंयदयमीश्वरः ॥ प्रकाशितो नमेयस्मात्त्वदाद्यादिव्यशक्तयः ॥३१८॥ अहोसर्वेश्वरोविष्णुःसर्वदेवोत्तमोत्तमः ॥ भवदादिगुरुर्मूढैःसामान्यइववीक्ष्यते ॥ ३१९ ॥ महीयसांहिमाहात्म्यं भजमानान्भजंतिते ॥ द्विषतोपिवृथापापानुपेक्ष्यंतेक्षमान्विताः ॥ ३२० ॥ मयापिबाल्येस्वपितुःप्रजादृष्टाबुभुक्षिताः ॥ दुःखादशक्त्यापोष्टुंश्रियमाराध्य वैभृताः ॥ ३२१ ॥ तयासंनिहिताभ्यश्चप्रजाभ्योभवदादयः ॥ विलसंतिसशक्राद्याःससुहृन्मित्रबांधवाः ॥ ३२२ ॥ तयाविनाकदेवत्वंकैश्वर्यंकपरिग्र हः॥ सर्वेभवंतिजीवंतोयातनास्वेवसंस्थिताः॥३२३॥ तामृतेनैवधर्मोर्थःकामोमोक्षोपिदूरतः॥क्षुधितानांदुर्गतानांकुतोयोगसमाधयः॥३२४॥ सचसंसारसा रैकःसर्वलोकैकनायकः ॥ वशगाकमलायस्यत्यक्त्वातामपिशंकरः ॥ ३२५ ॥ अनौद्धत्येनशौचेनरूपेणार्जवसंपदा ॥ सर्वातिशयवीर्येणसंपूर्णस्यमहा त्मनः ॥ ३२६ ॥ कस्तेनतुल्यतामेतिदेवदेवेनविष्णुना ॥ यस्यांशांशावतारेणविनासर्वंविलीयते ॥ ३२७॥ जगदेतत्तथाप्याहुर्दोषायैतद्विमोहिताः ॥ नास्यजन्मनवामृत्युर्नाप्राप्यंस्वार्थमेवच ॥ ३२८ ॥ कामाद्यासक्तचित्तत्वात्किंतुसर्वेश्वरप्रभो ॥ त्वन्मयत्वात्प्रमादाद्वाशक्नोमिपठितुंनचेत् ॥ ॥ ३२९ ॥ विष्णोःसहस्रनामैतत्प्रत्यहंवृषभध्वज ॥ नाम्नैकेनतुयेनस्यात्तत्फलंब्रूहिमेप्रभो ॥ ३३० ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ रामरामेतिरामे तिरमेरामेमनोरमे ॥ सहस्रनामतत्तुल्यंरामनामवरानने ॥ ३३१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिना

१ परोजप इतिन्यःपाठः ।

रदसंवादेविष्णोर्नामसहस्रंसंपूर्णनामैकसप्ततितमोऽध्यायः ॥७१॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ ब्राह्मणावाक्षत्रियावावैश्यावागिरिकन्यके ॥ शूद्रावीथविशेषेणपठंत्यनुदिनंयदि ॥ १ ॥ धनधान्यसमायुक्तायांतिविष्णोःपरंपदम् ॥ श्लोकंवाश्लोकमर्द्धंवापादंपादार्द्धमेववा ॥ २ ॥ पठनान्मोक्षमाप्नोतियावदाभूतसंप्लवम् ॥ विन्यासेनयुतंदेविविष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ ३ ॥ येपठंतिनरश्रेष्ठास्तेयांतिपदमव्ययम् ॥ एककालंद्विकालंवात्रिकालंवाथयःपठेत् ॥ ४ ॥ धनायुर्वर्धतेतस्ययावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ पुत्रान्पौत्रांस्तथालक्ष्मीसंपदंविपुलांलभेत् ॥ ५ ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेनभूयोभूयोवरानने ॥ विष्णोर्नामसहस्रंतुपरंनिर्वाणदायकम् ॥ ६ ॥ पूजनंप्रथमंतस्यकृतंयेननरेणतु ॥ संपूर्णपूजितेविष्णौतस्यपूजाचवार्षिकी ॥ ७ ॥ व्यग्रत्वंचनकर्त्तव्यंपठनेतुविशेषतः ॥ यदिचेत्क्रियतेपाठेह्यायुर्वित्तंचनश्यति ॥ ८ ॥ यावंतिभुवितीर्थानिजंबूद्वीपेषुसर्वदा ॥ तानितीर्थानितत्रैवविष्णोर्नामसहस्रकम् ॥ ॥ ९ ॥ तत्रैवगंगायमुनाचवेणीगोदावरीतत्रसरस्वतीच ॥ सर्वाणितीर्थानिवसंतितत्रयत्रास्थितंनामसहस्रकंतत् ॥ १० ॥ इदंपवित्रंपरमंभक्तानांवल्लभंसदा ॥ ध्येयंहिदासभावेनभक्तिभावेनचेतसा ॥ ११ ॥ परंसहस्रनामाख्यंयेपठंतिमनीषणः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तास्तेयांतिहरिसंनिधौ ॥ १२ ॥ अरुणोदयकालेतुयेपठंतिजपंतिच ॥ आयुर्बलंचतेषांश्रीर्वर्द्धतेचदिनेदिने ॥ १३ ॥ रात्रौजागरणेप्राप्तेकलौभागवतोनरः ॥ पठनान्मुक्तिमाप्नोतियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १४ ॥ एकैकेनतुनाम्नावैहरौतुलसिकारणात् ॥ पूजासाचैवविज्ञेयाकोटियज्ञफलाधिका ॥ १५ ॥ मार्गेचगच्छमानास्तुयेपठंतिद्विजातयः ॥ नदोपामार्गजास्तेषांभवंतिकिलपार्वति ॥ १६ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिमाहात्म्यंकेशवस्यतु ॥ येशृण्वंतिनरश्रेष्ठास्तेपुण्याःपुण्यरूपिणः ॥ १७ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे पंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेसहस्रनाममहिमानामद्विसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ॐरामरक्षास्तोत्रस्यश्रीमहर्षिर्विश्वामित्रऋषिः ॥ श्रीरामोदेवता ॥ अनुष्टुप्छंदः ॥ विष्णुप्रीत्यर्थेजपेविनियोगः ॥ १ ॥ अतसीपुष्पसंकाशंपीतवाससमच्युतम् ॥ ध्यात्वावैपुंडरीकाक्षंश्रीरामंविष्णुमव्ययम् ॥ २ ॥ पातुवोहृदयंरामःश्रीकंठःकंठमेवच ॥ नाभिंपातुमखत्राताकटिंमेविश्वरक्षकः ॥ ३ ॥ करौपातुदाशरथिःपादौमेविश्वरूपधृक् ॥ चक्षुषीपातुवैदेवसीतापतिरनुत्तमः ॥ ४ ॥ शिखांमेपातुविश्वात्माकर्णौमेपातुकामदः ॥ पार्श्वयोस्तुसुरत्राताकालकोटिदुरासदः ॥ ५ ॥ अनंतःसर्वदापातुशरीरंविश्वनायकः ॥ जिह्वांमेपातुपापघ्नोलोकशिक्षाप्रवर्त्तकः ॥ ६ ॥ राघवःपातुमेदंतान्केशान्रक्षतुकेशवः ॥ सक्थिनीपातुमेदत्तविजयोनामविश्वसृक् ॥ ७ ॥ एतांरामवलोपेतांरक्षांयोवैपुमान्पठेत् ॥ सचिरायुःसुखीविद्वान्लभतेदिव्यसंपदम् ॥ ८ ॥ रक्षांकरोतिभूतेभ्यःसदारक्षातुवैष्णवी ॥ रामेतिरामभद्रेतिरामचंद्रेतियःस्मरेत् ॥ ९ ॥ विमुक्तःसनरःपापान्मुक्तिंप्राप्नोतिशाश्वतीम् ॥ वसिष्ठेनइदं

प्रोक्तंगुरवेविष्णुरूपिणे ॥ १० ॥ ततोमेब्रह्मणःप्राप्तंमयोक्तंनारदंप्रति ॥ नारदेनतुभूर्लोकेप्रापितंसुजनेष्विह ॥११॥ सुद्धवावाथगृहेवापिमार्गेगच्छंतएववा ॥
येपठंतिनरश्रेष्ठास्तेनराःपुण्यभागिनः॥१२॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेरामरक्षास्तोत्रंनामत्रिस
प्ततितमोऽध्यायः ॥७३॥ ७३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिधर्ममाहात्म्यमुत्तमम्॥यच्छ्रुत्वानपुनर्जन्मजायतेभुविकर्हिचित् ॥ १ ॥ धर्मा
दर्थंचकामंचमोक्षंचैतत्त्रयंलभेत् ॥ तस्माद्धर्मसमीहिताविद्वान्यःसबुधःस्मृतः ॥ २ ॥ तपसाचैवदानेनव्रतेननियमेनच ॥ तपसाप्राप्यतेस्वर्गःसात्विकेन
तथैवच ॥ ३ ॥ इहायातोलभेद्राज्यंक्रोधलोभविवर्जितः ॥ जन्मांतरेणमुक्तिःस्यात्पदंविंदतिवैष्णवम् ॥ ४ ॥ तपसाराजसेनेहराजसश्चैवजायते ॥ तत्त्वा
तामसभावेनक्रूरकर्माहिनिष्ठुरः ॥ ५ ॥ तपस्तद्रक्षसांचोक्तंभुक्तिदंतामसात्मनाम् ॥ यत्तत्तंसात्विकंचैवतत्तपोभवतिध्रुवम् ॥ ६ ॥ रजस्तमोभ्यांनियतं
तपस्यतांवनेसतांवायुभुजांमुनिर्जने ॥ तपस्विनांचैवधनादिवांच्छतांवनेपिदोषाःप्रभवंतिरागिणाम् ॥ ७ ॥ गृहेपिपंचेंद्रियनिग्रहस्तपस्त्वकुत्सितेकर्मणि
यःप्रवर्त्तते ॥ निवृत्तरागस्यतपोवनंगृहंगृहाश्रमोतोगदितःस्वधर्मः ॥ ८ ॥ सुदुस्तरःसत्वजितेंद्रियाणांसंहन्यतेश्रेष्ठतमःशुभाश्रमः ॥ गृहस्तुधर्मःप्रव
रोमनीषिणांब्रह्मादिभिश्चाभिहितोनगात्मजे ॥ ९ ॥ तस्मात्तपस्वीविपिनेक्षुधार्तोगृहंसमायातिसदान्नदातुः ॥ भक्त्यासचान्नंप्रददातितस्मैतपोविभागंभज
तेहितस्य ॥ १० ॥ गृहाश्रमंज्येष्ठमिहाश्रमाणांसम्यक्रूचयःपालयतेमनुष्यः ॥ इहैवभुंजन्समनुष्यभोगान्स्वर्गंप्रयातीतिनसंशयोत्र ॥ गृहंसदापालयतां
नराणांपापंसमायातिकथंहिदेवि ॥ ११ ॥ गृहाश्रमःपुण्यतमःसर्वदातीर्थवद्गृहम् ॥ अस्मिन्गृहाश्रमेपुण्येदानंदेयंविशेषतः ॥ १२ ॥ देवानांपूजनंयत्रअ
तिथीनांचभोजनम् ॥ पथिकानांचशरणंअतोधन्यतमोमतः ॥ १३ ॥ तद्गृहंतुसमाश्रित्ययेचैयंतिद्विजान्नराः ॥ आयुर्लक्ष्मीस्तथापुत्रानहीयंतेकदाच
न ॥ १४ ॥ शृणुसुंदरिवक्ष्यामिमहापापविशोधनम् ॥ सर्वसंपत्करंदानंइहामुत्रफलप्रदम् ॥ १५ ॥ शुभेकालेसमायातेसमभ्यर्च्यस्वदैवतम् ॥
नित्यंनैमित्तिकंकृत्वादद्याद्दानंस्वशक्तितः ॥ १६ ॥ गृहीत्वापरद्रव्यंचद्विजदेवेभ्यएवहि ॥ दद्यात्सानरयंदृष्ट्वाप्रश्चाद्यतिपरांगतिम् ॥ १७ ॥
शतानीकोयथादानात्सपुत्रश्चैवतारितः ॥ दत्त्वान्येचद्विजेभ्यश्चसगंताधर्मतोदिवम् ॥ १८ ॥ धर्मस्थानेषुयैर्दत्तंतेषांधर्ममुदाहृतम् ॥ शृणुदे
विप्रवक्ष्यामिवित्तदानंसमासतः ॥ १९ ॥ देहशुद्धिकरंदानंनभूतंनभविष्यति ॥ पापहीनोयेनपुमान्जायतेनात्रसंशयः ॥२०॥ भोगान्भुक्त्वाततश्चायंया
तिविष्णुंसनातनम् ॥ पुरावैब्रह्मणाप्रोक्तंभार्गवायमहात्मने ॥ २१ ॥ पापयुक्तायरामायतुलावृषभमेवच ॥ पापकर्मरतश्चैववधबंधक्रियोनृपः ॥ २२ ॥

१ पर्णाशिना मितिपाठः ।

अभक्षभक्षणरताभ्रूणहागुरुतल्पगः ॥ एतेप्यनृतवादांचप्रसूयंतेवियोनिषु ॥ २३ ॥ अयाज्ययाजनंकृत्वायाचयित्वातुर्निंदितान् ॥ सदाकोपसमायुक्ताः साधूनांपीडनेरताः ॥ २४ ॥ विश्वासोपहताश्चैषामसुभिर्धर्मनिंदकाः ॥ पापैरेभिःसमायुक्ताज्ञात्वात्मानंगतायुषम् ॥ २५ ॥ इतिज्ञात्वातुतैर्दैविदानंदेयं विशेषतः ॥ बहवोधर्मकर्त्तारोवैष्णवाभुविविश्रुताः ॥ २६ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेदानधर्मोनामचतुःसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ गंडिकायास्तुमाहात्म्यंवक्ष्येदेविविधानतः ॥ यथागंगातथासाचकथितानगनंदिनि ॥ १ ॥ शालग्रामशिलायत्रजायतेबहुधातथा ॥ माहात्म्यंचैवतस्याश्चकथितंमुनिसत्तमैः ॥ २ ॥ अंडजाउद्भिजायत्रस्वेदजाश्चजरायुजाः ॥ यस्यादर्शनमात्रेणपुण्यरूपास्तुपार्वति ॥ ३ ॥ उत्तरसातुसंभूतागंडिकातुमहानदी[1] ॥ संस्मृतासंस्मृतानूनंपापंहंत्यगनंदिनि ॥ ४ ॥ यत्रनारायणोदेवोनित्यंतिष्ठतिभूतिदः ॥ शंखचक्रधरास्तस्यसमीपेनिवसंतिये ॥ ५ ॥ तेमृत्युंसमनुप्राप्यदिव्यरूपाश्चतुर्भुजाः ॥ ऋषयस्तत्रतिष्ठंतिदेवाश्चैवंविशेषतः ॥ ६ ॥ रुद्रानागास्तथायक्षानात्रकार्याविचारणा ॥ तस्याःसमीपेह्येकोयंस्थलोवैविष्णुरूपधृक्[2] ॥७॥ स्थलेस्मिन्वार्ततेमूर्तिर्बहुरूपातिमुक्तिदा[3] ॥ चतुर्विंशतिभूतानांजातयःसंतितत्रवै ॥८॥ एकावैमत्स्यरूपाचकृष्णरूपातिमुक्तिदा ॥ अन्याचयाबुधैःप्रोक्तास्थलेवैविष्णुसंज्ञके ॥९॥ कल्किनाम्नीतथापुण्याकपिलायामयोदिता ॥ अन्यास्तुविविधाकाराद्दृश्यंतेबहुधाअपि ॥ १० ॥ तिष्ठंतिमूर्त्तयःसर्वानानारूपाह्यनेकशः ॥ सागंगामहतीपुण्याधर्मकामार्थमुक्तिदा ॥ ११ ॥ यस्यांभूमौहृषीकेशोनियमेनसमन्वितः ॥ वर्त्ततेह्यापितत्रैवमयासहनसंशयः ॥ १२ ॥ भ्रूणहत्याबालहत्यागोहत्याचविशेषतः ॥ यस्याःस्पर्शनमात्रेणमुच्यतेसर्वकिल्बिषात् ॥१३॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राश्चैवान्यजातयः ॥ सर्वेतेवैविमुच्यंतेदर्शनाद्गंडिकांबुनः[4] ॥१४॥ इयंवेणीसमापुण्यापापिनांतुविशेषतः ॥ मुच्यतेब्रह्महायत्रइतरेषांतुकाकथा ॥ १५ ॥ सर्वदासर्वकालेतुअहंगच्छामिपार्वति ॥ तीर्थानांतीर्थराजोयंब्रह्मणाभाषितःकिल ॥ १६ ॥ तत्रस्नानंचदानंचमुनिभिःपरिकल्पितम् ॥ आषाढेपुण्यकालेतुतत्रगच्छामिसुंदरि ॥ १७ ॥ मासैकविधिनाचैवस्नानंतत्रकरोम्यहम् ॥ तारकंतत्रविशदंजपामितुनिरंतरम् ॥ १८ ॥ अतोहंवैष्णवोजातोविष्णुक्षेत्रेयतोगतः ॥ विष्णुनानिर्मितंपूर्वक्षेत्रंतत्तुमहत्तरम् ॥ १९ ॥ वैष्णवानांचगतिदंपावनंपरमंस्मृतम् ॥ भवेस्मिन्मानुषेजन्मदुर्लभंदेविसर्वदा ॥ २० ॥ दुर्लभंगण्डिकातीर्थंविष्णुक्षेत्रंतुदुर्लभम् ॥ अतोह्याषाढमासेतुगंतव्यंद्विजसत्तमैः ॥ २१ ॥ तत्रगत्वाविशेषेणशंखचक्रादिधारणम् ॥ कर्त्तव्यंतुद्विजश्रेष्ठैःपवित्रंपरमंस्मृतम् ॥ २२ ॥ शंखतीर्थंतुवामेवैदाक्षिणेचक्रचि

१ उत्तरे सातु संभूता गिलकातु महानदी ॥ इतिपाठान्तरम् । २ तस्याः समीपेस्यैकोयामित्यन्यत्र । ३ सुखप्रदा इतिपा० । ४ दर्शनाद्गिलिकांबुनः इत्यपिपाठः । अनेनगिलिकेतिगण्डक्या अपरंनाम ज्ञायते ।

न्हितम् ॥ द्विजानांमुक्तिदंप्रोक्तंधारितव्यंप्रयत्नतः ॥ २३ ॥ ब्राह्मणैश्चविशेषेणशंखचक्रादिधारणं ॥ धृतेसतिमहादेविवैष्णवास्तेहिमानवाः ॥ २४ ॥
नगण्डिकासमंतीर्थंनव्रतंद्वादशीसमम् ॥ नदेवःकेशवादन्योभूयोभूयोवरानने ॥२५॥ गंडिकायास्तुमाहात्म्यंयेशृण्वंतिनरोत्तमाः ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वा
विष्णुलोकेहियांतिते ॥ २६ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेगंडिकातीर्थमाहात्म्यंनामपंच
सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७५ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शृणुसुंदरिवक्ष्यामिस्तोत्रंचाभ्युदयंततः ॥ यच्छ्रुत्वामुच्यतेपापीब्रह्महानात्रसंशयः ॥ १ ॥
धातावैनारदंप्राहतदहंतुब्रवीमिते ॥ तमुवाचततोदेवःस्वयंभूरमितद्युतिः ॥ २ ॥ प्रगृह्यरुचिरंबाहुंस्मारयेच्चौर्ध्वदेहिकम् ॥ भगवान्नारायणःश्रीमान्
देवश्चक्रायुधोहरिः ॥ ३ ॥ शार्ङ्गधारीहृषीकेशःपुराणपुरुषोत्तमः ॥ अजितःखड्गभृज्जिष्णुःकृष्णश्चैवसनातनः ॥ ४ ॥ एकशृंगोवराहस्त्वंभू
तभव्यभवात्मकः ॥ अक्षरंब्रह्मसत्यंतुआदौचांतेचराघवः ॥ ५ ॥ लोकानांतुपरोधर्मोविष्वक्सेनश्चतुर्भुजः ॥ सेनानीरक्षणस्त्वंचवैकुंठस्त्वंजगत्प्रभुः ॥
॥ ६ ॥ प्रभवश्चाव्ययस्त्वंचउपेंद्रोमधुसूदनः ॥ पृश्निगर्भोधृतार्चिस्त्वंपद्मनाभोरणांतकृत् ॥ ७ ॥ शरण्यंशरणंचत्वामाहुःसेन्द्रामहर्षयः ॥ ऋक्साम
श्रेष्ठोवेदात्माशतजिह्वोमहर्षयः ॥ ८ ॥ त्वंयज्ञस्त्वंवषट्कारस्त्वमोंकारःपरंतपः ॥ शतधन्वावसुःपूर्वंवसूनांत्वंप्रजापतिः ॥ ९ ॥ त्रयाणामपिलो
कानांआदिकर्तास्वयंप्रभुः ॥ रुद्राणामष्टमोरुद्रःसाध्यानामपिपंचमः ॥ १० ॥ आश्विनौचापिकर्णौतेसूर्यचंद्रौचचक्षुषी ॥ अंतेचादौचमध्येचदृश्य
सेत्वंपरंतपः ॥ ११ ॥ प्रभवोनिधनंचास्यनविदुःकोभवानिति ॥ दृश्यसेसर्वलोकेषुगोषुचब्राह्मणेषुच ॥ १२ ॥ दिक्षुसर्वासुगगनेपर्वतेषुगुहासु
च ॥ सहस्रनयनःश्रीमाञ्छतशीर्षःसहस्रपात् ॥ १३ ॥ त्वंधारयसिभूतानिवसुधांचसपर्वताम् ॥ अंतःपृथिव्यांसलिलेसर्वसत्वमहोरगः[1] ॥ १४ ॥
त्रींल्लोकान्धारयन्नास्तेदेवगंधर्वदानवान् ॥ अहंतेहृदयंरामजिह्वादेवीसरस्वती ॥ १५ ॥ देवारोमाणिगात्रेषुनिर्मितास्तेस्वमायया ॥ निमिषस्तेस्मृ
ताराात्रिरुन्मेषोदिवसस्तथा ॥ १६ ॥ संस्कारस्ते[2]भवेद्देहोनतदस्तिविनात्वया ॥ जगत्सर्वंशरीरंतत्स्थैर्यंचवसुधातलम् ॥ १७ ॥ अग्निःकोपः
प्रसादस्तेशेषःश्रीमांश्चलक्ष्मणः ॥ त्वयालोकास्त्रयःक्रांताःपुराणैर्विक्रमैस्त्रिभिः ॥ १८ ॥ त्वयेंद्रश्चकृतोराजाबलिर्बद्धोमहासुरः ॥ लोकान्संहृ
त्यकालस्त्वंनिवेश्यात्मनिकेवलम् ॥ १९ ॥ करोष्येकार्णवंघोरंदृश्यादृश्येचनान्यथा ॥ त्वयासिंहवपुःकृत्वापरमंदिव्यमुत्तमम् ॥ २० ॥ भयदःस
र्वभूतानांहिरण्यकशिपुर्हतः ॥ त्वमश्ववदनोभूत्वापातालतलमाश्रितः ॥ २१ ॥ संहृतंपरमंहव्यंरहस्यंवैपुनःपुनः ॥ यत्परंश्रूयतेज्योतिर्यत्परंश्रू

१ सेवसेत्वं महोरगः इ० पा० । २ संस्कारास्ते इत्यपि पाठांतरम् ।

यतेपरः ॥ २२ ॥ यत्परंपरतश्चैवपरमात्मेतिकथ्यते ॥ परोमंत्रःपरंतेजस्त्वमेवहिनिगद्यसे ॥ २३ ॥ हव्यंकव्यंपवित्रंचप्राप्तिःस्वर्गापवर्गयोः ॥ स्थित्युत्पत्तिविनाशांस्तेत्वामाहुःप्रकृतेःपरम् ॥ २४ ॥ यज्ञश्चयजमानश्चहोताचाध्वर्युरेवच ॥ भोक्तायज्ञफलानांचत्वंवैवेदैश्चगीयसे ॥ २५ ॥ सीतालक्ष्मीर्भवान्विष्णुर्देवःकृष्णःप्रजापतिः ॥ वधार्थंरावणस्यत्वंप्रविष्टोमानुषींतनुम् ॥ २६ ॥ तदिदंचत्वयाकार्यंकृतंधर्मभृतांवर ॥ निहतोरावणोरामप्रहृष्टादेवताःकृताः ॥ २७ ॥ अमोघंदेववीर्यंतेनतेमोघःपराक्रमः ॥ अमोघदर्शनंरामनचमोघस्तवस्तवः ॥ २८ ॥ अमोघास्तेभविष्यंतिभक्तिमंतोनराभुवि ॥ येचत्वांदेवसंभक्ताःपुराणंपुरुषोत्तमम् ॥ २९ ॥ इममार्षस्तवंपुण्यमितिहासंपुरातनम् ॥ येनराःकीर्तयिष्यंतिनास्तितेषांपराभवः ॥ ३० ॥ कथमिहहिपराभवंव्रजेयुःपुरुषवराःपुरुषोत्तमेहिभक्ताः ॥ नहिजगतिचतुर्भुजप्रियाणांत्रिदशइहास्तिवरप्रदोविशिष्टः ॥ ३१ ॥ स्तोत्राणांप्रवरंस्तोत्रंराघवस्यमहात्मनः ॥ त्रिकालेयःपठेन्नित्यंमहापातकवानपि ॥ ३२ ॥ संध्याकालेद्विजश्रेष्ठैःश्राद्धकालेविशेषतः ॥ पठनीयंप्रयत्नेनभक्तिभावेनचेतसा ॥ ३३ ॥ इदंगोप्यंहिपरमंनाख्येयंकर्हिचित्क्वचित् ॥ पठनान्मुक्तिमाप्नोतिसात्त्वतःसभवेद्ध्रुवम् ॥ ३४ ॥ प्रथमंपिंडपूजांतिब्राह्मणैर्द्विजसत्तमैः ॥ पठितव्यमिदंस्तोत्रंश्राद्धमक्षयमाप्नुयात् ॥ ३५ ॥ इदंपवित्रंपरमंजनानांमुक्तिदायकम् ॥ लिखित्वावैगृहेयस्तुधारयेत्सुसमाधिना ॥ ३६ ॥ आयुःश्रीश्चबलंतस्य[1]वृद्धिंयातिदिनेदिने ॥ लिखित्वाब्राह्मणेदद्याद्धीमान्योवैकदाचन ॥ ३७ ॥ विमुक्ताःपूर्वजास्तस्ययांतिविष्णोःपरंपदम् ॥ चतुर्णांचैववेदानांपाठेचैवतुयत्फलम् ॥ ३८ ॥ [2]समंवाप्नोतिजापेननरःस्तोत्रंपठन्जपन् ॥ धृत्वावैशंखचक्रादिब्राह्मणैर्वेदतत्परैः ॥ ३९ ॥ श्राद्धकालेमहादेविअक्षयंतद्भवेद्ध्रुवम् ॥ कंठेपद्माक्षमालांचशंखचक्रादिधारणम् ॥४०॥ ततःश्राद्धंप्रकुर्वीतइदंस्तोत्रंपठन्जपन् ॥ विधिनाभक्तिभावेनपूर्णंभवतिनान्यथा ॥ ४१ ॥ अतोभक्तिमतापुंसापठनीयंप्रयत्नतः ॥ पठनात्सर्वमाप्नोतिसनरःसुखमेधते ॥ ४२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेआभ्युदयिकमूर्ध्वदैहिकस्तोत्रंनामषट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥७६॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ पप्रच्छाहंजगन्नाथंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ पुत्रपौत्रविवृद्ध्यर्थंसुखसौभाग्यदायकम् ॥ १ ॥ तवाग्रेसंप्रवक्ष्यामिशृणुसुंदरिसांप्रतम् ॥ इदंकथानकंदिव्यमृषीणांव्रतमुत्तमम् ॥ २ ॥ रजस्वलातुयानारीसहसापापरूपिणी ॥ कृतेनचव्रतेनैवमहापापैःप्रमुच्यते ॥ [3]पितॄणामक्षयंदेयंधर्मकामार्थसाधनम् ॥ ३ ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥ पूर्वमासीन्महाबाहुर्ब्राह्मणोवेदपारगः ॥ सदाध्ययनशीलस्तुदेवशर्माइतिद्विजः ॥ ४ ॥ अग्निहोत्रक्रियायुक्तःषट्कर्मनिरतःसदा ॥ सर्ववर्णेषुसंपूज्यःसपु

१ वर्धयेतदिनेदिने–इ पा० । २ तत्फलंसमवाप्नोति पठतस्तोत्रं पठन्जपन्–इ० पा० । ३ पितृणामक्षयं देवि–इ० पा० ।

त्रपशुबांधवः ॥ ५ ॥ तस्यब्राह्मणमुख्यस्यभग्नाचगृहवाहिनी ॥ प्राप्तेभाद्रपदेमासेशुक्लपक्षेतुपंचमी ॥ ६ ॥ पितुःक्षयाहंकुरुतेयंतात्माचजितेंद्रियः ॥ रात्रौनिमंत्रयेद्विप्रान्सुखसौभाग्यदायकान् ॥ ७ ॥ प्रभातेविमलेप्राप्तेभांडान्यन्यानिकारयेत् ॥ पाकंसर्वेषुपात्रेषुसकारयतिजाययां ॥ ८ ॥ अष्टादश रसोपेतंपितृणांप्रीतिदायकम् ॥ आकारणंततोदत्त्वाविप्राणांचपृथक्पृथक् ॥ ९ ॥ सर्वेविप्रास्तुसंप्राप्तामध्याह्नेवेदपाठकाः ॥ अर्घपाद्यादिविधिवत्कृत वान्द्विजसत्तमः ॥ १० ॥ रजसादूषितःश्राद्धेप्रक्षाल्यविधिवत्तदा ॥ गृहमध्येगताःसर्वेआसनेतेनिरूपिताः ॥ ११ ॥ प्रदत्तंभोजनंतेनमिष्टान्नेनविशे षतः ॥ विधिनाचकृतंश्राद्धंपिंडदानप्रपूर्वकम् ॥ १२ ॥ तांबूलंदक्षिणांचैववस्त्राणिविविधानिच ॥ सर्वंददौद्विजेभ्योवैपितृध्यानपरायणः ॥ १३ ॥ विप्रावि सर्जिताःसर्वेआशीर्वादपरायणाः ॥ गोत्रिणांबांधवानांचअन्येषांचबुभुक्षताम् ॥ १४ ॥ दत्तमन्नंतदातेनभोजनेविधिपूर्वकम् ॥ निशायांतुकुटीद्वारेउपविष्टो यदातदा ॥१५॥ ब्राह्मण्यावारिसंगृह्यपादप्रक्षालनंकृतम् ॥तदाशुनीबलीवर्दौपरस्परमभाषताम्॥१६॥ शृणुकांतवचोमह्यंयादृक्कृतवतीवधूः॥तादृशंसंप्रव क्ष्यामिनान्यथाप्रब्रवीम्यहम् ॥१७॥ कदाचिद्दैवयोगेनगताहंपुत्रसद्मनि ॥ तत्रस्थितंपयःपातुंवध्वादृष्टंनतत्पुनः॥१८॥ पीतंपयस्तुसर्पेणतद्दृष्टंतुमयापुनः॥ पश्चात्पीतंमयासम्यक्दृष्टंवध्वातदापुनः ॥ १९ ॥ तेनसंपर्कदोषेणकटिर्भग्नाचमेसदा ॥ तेनदुःखेनभोस्वामिन्जाताहंदुःखभागिनी ॥ भग्नाकटिश्चसं जाताह्याहारोनैवरोचते ॥२०॥ ॥ बलीवर्दउवाच ॥ ॥ शृणुत्वंशुनिवक्ष्यामिममदुःखस्यकारणम् ॥ अस्मिन्वैदिवसेप्राप्तेब्राह्मणानांतुभोजनम् ॥२१॥ कारितंममपुत्रेणममर्चितातुनोकृता ॥ नोदकंनतृणंचैवनदत्तंकेनचित्क्वचित् ॥ २२ ॥ अनाहारोह्यहंपापीबद्धोस्मिन्पापभावितः ॥ पूर्वपापविशेषेणजातंशु निनसंशयः ॥ २३ ॥ तद्वाक्यंतुतदादेविश्रुतंपुत्रेणधीमता ॥ ममायंतुपितासाक्षाज्जातोममगृहेपशुः ॥२४॥ इयंतुजननीसाक्षान्ममचैवनसंशयः ॥ दैवयो गाच्छुनीजाताकिंकरोमिसुनिश्चयम् ॥२५॥ एवंविचार्यासौविप्रोनैवनिद्रामवापसः ॥ रात्रौचिंतापरोभूत्वास्मरन्विश्वेश्वरंपरम् ॥२६॥ नानाधर्मपरोहंच ममैवंचकथंशुभम् ॥ विचारयित्वाचततोरात्रौसुप्तस्तदापुनः ॥ २७ ॥ प्रभातेविमलेप्राप्तेऋषीणांपुरतोगतः ॥ तेषांमध्येवसिष्ठेनतस्यसुस्वागतंकृ तम् ॥ २८ ॥ ब्रूहित्वंब्राह्मणश्रेष्ठतवागमनकारणम् ॥ इतिपृष्टस्तदाविप्रःप्रणाममकरोत्तदा ॥२९॥ अद्यमेसफलंजन्मअद्यमेसफलाक्रिया ॥ अद्यमेपितर स्तृप्तादुर्लभात्तवदर्शनात् ॥ ३० ॥ यथोक्तंचकृतंश्राद्धंद्विजाश्चैवसुभोजिताः ॥ कुटुंबिनांतुसर्वेषांभोजनंकारितंतथा ॥ ३१ ॥ भोजनानंतरंप्राप्ताशुनी तत्रउवाचह ॥ अस्माकंतुगृहेह्येकोबलीवर्दस्तुवर्त्तते ॥ ३२ ॥ तंपतिंप्रतिवाक्यंयद्द्विजमत्तःशृणुष्वतत् ॥ गृहेस्थितंदुग्धभांडमहिनादूषितंमया ॥३३॥

१ तपसातु जितेंद्रियः इ० पा० ।

दृष्ट्वंमेमहतींचिंतातदाजातानसंशयः ॥ अनेनपयसाचैवपक्वमन्नंयदाभवेत् ॥ ३४ ॥ तदात्रसर्वेविप्राश्चम्रियंतेभोजनात्ततः ॥ एवंविचार्यतत्स्वामिन्दुग्धं पीतंतदामया ॥ ३५ ॥ तदादृष्ट्वंतुवध्वावैतयामेताडनंकृतम् ॥ चरामितेनसंभग्नाकिंकरोमिसुदुःखिता ॥ ३६ ॥ तस्यादुःखंतुसंस्मृत्यवृषःप्राहशुनीं प्रति ॥ शृणुशुनिप्रवक्ष्यामिममदुःखस्यकारणम् ॥ ३७ ॥ अस्याहंतुपितासाक्षात्पूर्वजन्मानिवैशुनि ॥ अद्यवैभोजिताविप्रादत्तमन्नंतुभूरिशः ॥ ३८ ॥ नतृणंनोदकंचैवममाग्रेसंनिवेदितम् ॥ तेनदुःखेनमेदुःखंजातंबहुतरंतदा ॥ ३९ ॥ एतत्कथानकंश्रुत्वारात्रौनिद्रामवापन[1] ॥ ममचिंतातुतत्रैवजातावै ऋषिसत्तम ॥ ४० ॥ वेदाध्ययनशीलोहंकुशलोवेदकर्मणि ॥ अनयोश्चमहद्दुःखंकिंकरोमीतिचिंतयन् ॥ आगतस्त्वत्समीपेतुममकष्टंनिवारय ॥ ४१ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ उग्रजन्मन्शृणुष्वत्वंपूर्वजन्मानियत्कृतम् ॥ अयंवैतुद्विजश्रेष्ठोकुंडिनेनगरेशुभे ॥ ४२ ॥ मासेभाद्रपदेचैवपंचमीयासमागता ॥ तद्व्रतंतेननाज्ञातंपितुःश्राद्धादिकारणात् ॥ ४३ ॥ स्त्रीधर्मेणतुसंप्राप्ताक्षयाहेतुतदानघ ॥ तयाचैवकृतंसर्वंब्राह्मणानांचभोजनम् ॥ ४४ ॥ नज्ञातंचकृतंतेनपापिष्ठेनदुरात्मना ॥ प्रथमेहनिचांडालीद्वितीयेब्रह्मघातिनी ॥ ४५ ॥ तृतीयेरजकीप्रोक्ताचतुर्थेहानिशुध्यति ॥ तेनपापेनसाजाताशुनीस्वगृहचारिणी ॥ बलीवर्दस्त्वयंजातःकर्मणानेनसुव्रत ॥ ४६ ॥ ॥ उग्रजन्मोवाच ॥ ॥ व्रतंदानंतथायज्ञंतीर्थंवाममसुव्रत ॥ ब्रूहियेनविशेषेणमुक्तिःपित्रोर्भवेन्मम ॥ ४७ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ मासेभाद्रपदेशुक्लेजायतेऋषिपंचमी ॥ रजसाविकृतंपापंनश्यतेकरणाद्यतः ॥ ४८ ॥ पुत्रपौत्रप्रदात्रीचपितॄणांमुक्तिदायिनी ॥ नद्यांकूपेतडागेवाब्राह्मणस्यगृहेतथा ॥ ४९ ॥ गोमयंमंडलंकुर्यात्कुंभंतत्रैवविन्यसेत् ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रमृषिधान्येनपूरितम् ॥ ५० ॥ यज्ञोपवीतसूत्रंचसहिरण्यंफलंतथा ॥ स्थाप्याश्चऋषयःसप्तसुखसौभाग्यदायकाः ॥ ५१ ॥ आवाहयित्वातेसर्वेपूजनीयाव्रतस्थितैः ॥ नैवेद्यमृषिधान्यंचऋषिधान्यंतुभोजनम् ॥ ५२ ॥ एकभक्तेनकर्तव्यमृषीणामर्चनंतदा ॥ पूजयेत्परयाभक्त्यामंत्रेणविधिपूर्वकम् ॥ ५३ ॥ निर्वापंसघृतंदेयंदक्षिणासंयुतंतदा ॥ देयंविप्रायविधिवदृषीणांप्रीयतांप्रति ॥ ५४ ॥ कथांश्रुत्वाविधानेनकृत्वाचैवप्रदक्षिणाम् ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यमर्घ्यंदद्यात्पृथक्पृथक् ॥ ५५ ॥ ऋषयःसंतुमेनित्यंव्रतसंपूर्णकारिणः ॥ पूजांगृह्णंतुमद्दत्तांऋषिभ्योस्तुनमोनमः ॥ ५६ ॥ पुलस्त्यःपुलहश्चैवक्रतुःप्राचेतसस्तथा ॥ वसिष्ठमरिचात्रेयाअर्घंगृह्णंतुवोनमः ॥ ५७ ॥ एवंपूजाप्रकर्त्तव्याधूपैर्दीपैर्मनोरमैः ॥ पितॄणांजायतेमुक्तिःकृतस्यास्यप्रभावतः ॥ ५८ ॥ पूर्वकर्मविपाकेनरजसादोषभावतः ॥ कृतंह्येवंतुभोवत्समुक्तिस्तस्यनसंशयः ॥ ५९ ॥ तद्व्रतंचकृतंतेनमुक्त्यर्थंपितृहेतवे ॥ तेगतामुक्तिमार्गेणआशीर्वादपरायणाः ॥ ६० ॥ ऋषिपंचमीव्रतंपुण्यं

१ शृणुभद्रे प्रवक्ष्यामि–इ० पा० । १ निद्रागता पुनः–इ० पा० ।

विप्रायपरिकीर्तितम् ॥ येकुर्वंतिनरश्रेष्ठास्तेज्ञेयाःपुण्यभागिनः॥६१॥येकुर्वंतिनरश्रेष्ठाऋषिव्रतमनुत्तमम् ॥ भुक्त्वात्रभोगान्विपुलान्यांतिविष्णोःपदंतु ते ॥६२॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेऋषिपंचमीव्रतंनामसप्तसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७७ ॥ छ ॥

॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिअपामार्जनमुत्तमम् ॥ पुलस्त्येनयथोक्तंतुदाल्भ्यायमहात्मने ॥ १ ॥ सर्वेषांरोगदोषाणांनाशनं मंगलप्रदम् ॥ तत्तेहंतुप्रवक्ष्यामिशृणुत्वंनगनंदिनि ॥ २ ॥ ॥ श्रीदाल्भ्यउवाच ॥ ॥ भगवन्प्राणिनःसर्वेविषरोगाद्युपद्रवैः ॥ कुष्ठग्रहाभिभूताश्च सर्वकालेह्युपद्रुताः ॥ ३ ॥ आंभिचारिककृत्याद्यावहुरोगाश्चदारुणाः॥नभवंतिमुनिश्रेष्ठतन्मेत्वंवक्तुमर्हसि ॥ ४ ॥ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ ॥ व्रतोप वासनियमैर्विष्णुर्वैतोषितस्तुयैः ॥ तेनरानैवरोगार्त्ताजायंतेमुनिसत्तम ॥ ५ ॥ यैर्नकृतंव्रतंपुण्यंनदानंनतपस्तदा ॥ नतीर्थेदेवपूजाचनान्नंदत्तंतुभूरि शः ॥ ६ ॥ तेवैलोकास्तदाज्ञेयारोगदोषैःप्रपीडिताः ॥ आरोग्यंपरमामृद्धिंमनसायद्यदिच्छति ॥ ७ ॥ तत्तदाप्नोत्यसंदिग्धंविष्णोःसेवीविशेषतः ॥ ना धिंप्राप्नोतिनव्याधिंनविषग्रहबंधनम् ॥ ८ ॥ कृत्यास्पर्शभयंनापितोषितेमधुसूदने ॥ समस्तदोषनाशश्चसर्वदाचशुभाग्रहाः ॥ ९ ॥ देवानामप्यधृ ष्योसौतोषितेचजनार्दने ॥ यःसर्वेषुचभूतेषुयथात्मनितथापरे ॥ १० ॥ उपवासादिनातेनतोषितोमधुसूदनः ॥ तोषितेतत्रजायंतेनराःपूर्णमनो रथाः ॥११॥ अरोगाःसुखिनोभोगभोक्तारोमुनिसत्तम ॥ तेषांचशत्रवोनैवनचरोगाभिचारिकम् ॥१२॥ ग्रहरोगादिकंचैवपापकार्यंनजायते ॥ अव्याहता निकृष्णस्यचक्रादीन्यायुधानिवै ॥ रक्षंतिसकलापद्भ्योयेनविष्णुरुपासितः ॥ १३ ॥ ॥ श्रीदाल्भ्यउवाच ॥ ॥ अनाराधितगोविंदायेनरादुःखभागि नः ॥ तेषांदुःखाभिभूतानांयत्कर्त्तव्यंदयालुभिः ॥ १४ ॥ पश्यद्भिःसर्वभूतस्थंवासुदेवंसनातनम् ॥ समदृष्टिभिरप्यत्रतन्मेब्रूहिविशेषतः ॥ १५ ॥ ॥ ॥ श्रीपुलस्त्यउवाच ॥ ॥ तद्वक्ष्यामिमुनिश्रेष्ठसमाहितमनाःशृणु ॥ रोगदोषाशुभहरंविज्वरादिविनाशनम् ॥ १६ ॥ शिखायांश्रीधरं न्यस्यशिखाधःश्रीकरंतथा ॥ हृषीकेशंतुकेशेषुमूर्ध्निनारायणंपरम् ॥ १७ ॥ ऊर्ध्वश्रोत्रेन्यसेद्विष्णुंललाटेजलशायिनम् ॥ विष्णुंवैभ्रूयुगेन्यस्यभ्रूमध्ये हरिमेवच ॥ १८ ॥ नरसिंहंनासिकाग्रेकर्णयोरर्णवेशयम् ॥ चक्षुषोःपुंडरीकाक्षंतदधोभूधरंन्यसेत् ॥ १९ ॥ कपोलयोःकल्किनाथंवामनंकर्णमूलयोः ॥ शंखिनंशंखयोर्न्यस्यगोविंदंवदनेतथा ॥ २० ॥ मुकुंदंदंतपंक्तौतुजिह्वायांवाक्पतिंतथा ॥ रामंहनौतुविन्यस्यकंठेवैकुंठमेवच ॥ २१ ॥ बलघ्नं बाहुमूलाधश्चांसयोःकंसघातिनम् ॥ अजंभुजद्वयेन्यस्यशार्ङ्गपाणिंकरद्वये ॥ २२ ॥ संकर्षणंकरांगुष्ठेगोपमंगुलिपंक्तिषु ॥ वक्षस्यधोक्षजंन्यस्यश्रीवत्सं

१ अभिचारककन्याभिः इ० पां० । २ विद्विडापद्विनाशनम्–इ० पा० ।

तस्यमध्यतः ॥ २३ ॥ स्तनयोस्त्वनिरुद्धंचदामोदरमथोदरे ॥ पद्मनाभंतथानाभौनाभ्यधश्चापिकेशवम् ॥ २४ ॥ मेढ्रेधराधरंदेवंगुदेचैवगदाग्रजम् ॥ पीतांबरधरंकट्यामूरुयुग्मेमधोर्द्विषम् ॥ २५ ॥ मुरद्विषंपिंडकयोर्जानुयुग्मेजनार्दनम् ॥ फणीशंगुल्फयोर्न्यस्यक्रमयोश्चत्रिविक्रमम् ॥ २६ ॥ पादांगुष्ठेश्रीपतिंचपादाधोधरणीधरम् ॥ रोमकूपेषुसर्वेषुविष्वक्सेनंन्यसेद्बुधः ॥ २७ ॥ मत्स्यंमांसेतुविन्यस्यकूर्मंमेदसिविन्यसेत् ॥ वाराहंतुवसामध्येसर्वास्थिषुतथाच्युतम् ॥ २८ ॥ द्विजप्रियंतुमज्जायांशुक्रेश्वेतपतिंतथा ॥ सर्वांगेयज्ञपुरुषंपरमात्मानमात्मनि ॥ २९ ॥ एवंन्यासविधिंकृत्वासाक्षान्नारायणोभवेत् ॥ यावन्नव्याहरेत्किंचित्तावद्विष्णुमयःस्थितः ॥३०॥ गृहीत्वातुसमूलाग्रान्कुशान्शुद्धान्समाहितः ॥ मार्जयेत्सर्वगात्राणिकुशाग्रैरिहशांतिकृत् ॥ ३१ ॥ विष्णुभक्तोविशेषेणरोगग्रहविषार्दिते ॥ विषार्त्तानांरोगिणांचकुर्याच्छांतिमिमांशुभाम् ॥ ३२ ॥ जायतेतेनभोविप्रसर्वरोगप्रणाशनम् ॥ ॐनमःश्रीपरमार्थायपुरुषायमहात्मने ॥ ३३ ॥ अरूपबहुरूपायव्यापिनेपरमात्मने ॥ वाराहंनारसिंहंचवामनंचसुखप्रदम् ॥ ३४ ॥ ध्यात्वाकृत्वानमोविष्णोर्नामान्यंगेषुविन्यसेत् ॥ निष्कल्मषायशुद्धायव्याधिपापहरायवै ॥ ३५ ॥ गोविंदपद्मनाभायवासुदेवायभूभृते ॥ नमस्कृत्वाप्रवक्ष्यामियत्तत्सिध्यतुमेवचः ॥ ३६ ॥ त्रिविक्रमायरामायवैकुंठायनरायच ॥ श्रीवाराहनृसिंहायवामनायमहात्मने ॥ ३७ ॥ हयग्रीवायशुभ्रायहृषीकेशहराशुभम् ॥ परोपतापम[1]हितंप्रयुक्तंचाभिचारिकम् ॥ ३८ ॥ गरस्पर्शमहारोगप्रयोगंजरयाजर ॥ नमोस्तुवासुदेवायनमःकृष्णायखड्गिने ॥ ३९ ॥ नमःपुष्करनेत्रायकेशवायादिचक्रिणे ॥ नमःकिंजल्कवर्णाभ्यपीतनिर्मलवाससे ॥४०॥ महादेववपुष्कंध[2]धृतचक्रायचक्रिणे ॥ दंष्ट्रोद्धृतक्षितितलत्रिमूर्तिपतयेनमः ॥४१॥ महायज्ञवराहायश्री[3]वल्लभनमोस्तुते ॥ तप्तहाटककेशांतज्वलत्पावकलोचनः ॥४२॥ वज्राधिकनखस्पर्शदिव्यसिंहनमोस्तुते ॥ कश्यपायातिह्रस्वायऋग्यजुःसामलक्षण ॥ ४३ ॥ तुभ्यंवामनरूपायक्रमतेगांनमोनमः ॥ वाराहाशेषदुःखानिसर्वपापफलानिच ॥ ४४ ॥ मर्दमर्दमहादंष्ट्रमर्दमर्दचतत्फलम् ॥ नृसिंह[4]कुलिशस्पर्शदंतप्रांतनखोज्ज्वल ॥ ४५ ॥ भंजभंजनिनादेनदुःखान्यस्यार्त्तिनाशन ॥ ऋग्यजुःसामभिर्वाग्भिःकामरूपधरादिधृक् ॥ ४६ ॥ प्रशमंसर्वदुःखानिनयत्वस्यजनार्दनः ॥ एकाहिकंद्व्याहिकंचतथात्रिदिवसज्वरम् ॥ ४७ ॥ चातुर्थिकंतथात्युग्रंतथावैसततज्वरम् ॥ दोषोत्थंसन्निपातोत्थंतथैवागंतुकज्वरम् ॥ ४८ ॥ शमंनयतुगोविंदोभित्वाछित्वास्यवेदनाम् ॥ नेत्रदुःखंशिरोदुःखंदुःखंतूदरसंभवम् ॥ ४९ ॥ अनुच्छ्वासंमहाश्वासंपरितापंसवेपथुम् ॥ गुदघ्राणांघ्रिरोगांश्चकुष्ठरोगंतथाक्षयम् ॥ ५० ॥ कामलादींस्तथारोगान्प्रमेहादींश्चदारुणान् ॥ येवातप्रभवारोगालूता

१ पा० महितं प्रयुक्तं । २ घृष्ट धृष्ट इ० पा० । ३ विष्णवे इ० पा० । ४ करालास्येति पा० ।

विस्फोटकादयः ॥ ५१ ॥ तेसर्वेविलयंयांतुवासुदेवापमार्जिताः ॥ विलयंयांतितेसर्वेविष्णोरुच्चारणेनवा ॥ ५२ ॥ क्षयंगच्छंतुचाशेषास्तेचक्राभिह
ताहरेः ॥ अच्युतानंतगोविंदनामोच्चारणभेषजात् ॥ ५३ ॥नश्यंतिसकलारोगाःसत्यंसत्यंवदाम्यहम् ॥ स्थावरंजंगमंयच्चकृत्रिमंचापियद्विषम् ॥ ५४ ॥
दंतोद्भवंनखोद्भूतमाकाशप्रभवंचयत् ॥ भूतादिप्रभवंयच्चविषमत्यंतदुःसहम् ॥ ५५ ॥ शमंनयतुतत्सर्वंकीर्तितोस्यजनार्दनः ॥ ग्रहान्प्रेतग्रहांश्चै
वतथान्याञ्छाकिनीग्रहान् ॥ ५६ ॥ मुखमंडलिकान्क्रूरान्रेवतींवृद्धिरेवतीम् ॥ वृद्धिकाख्यान्ग्रहांश्चोग्रांस्तथामातृग्रहानपि ॥ ५७ ॥ बाल
स्यविष्णोश्चरितंहंतुबालग्रहानपि ॥ वृद्धानांयेग्रहाःकेचिद्बालानांचापियेग्रहाः ॥ ५८ ॥ नृसिंहदर्शनादेवनश्यंतेतत्क्षणादपि ॥ दंष्ट्राकरालवदनोनृसिं
होदैत्यभीषणः ॥ ५९॥ तंदृष्ट्वातेग्रहाःसर्वेदूरंयांतिविशेषतः ॥ श्रीनृसिंहमहासिंहज्वालामालोज्ज्वलानन ॥ ६० ॥ ग्रहानशेषान्सर्वेशनुदस्वास्यविलोच
न ॥ येरोगायेमहोत्पातायेद्विषोयेमहाग्रहाः ॥ ६१ ॥ यानिचक्रूरभूतानिग्रहपीडाश्चदारुणाः ॥ शस्त्रक्षतेषुयेरोगाज्वालगर्दभिकादयः ॥ ६२ ॥ वि
स्फोटकादयोयेचग्रहागात्रेषुसंस्थिताः ॥ त्रैलोक्यरक्षाकर्तस्त्वंदुष्टदानववारण ॥ ६३ ॥ सुदर्शनमहातेजश्छिधिछिंधिमहाज्वरम् ॥ छिंधिवातंचलूतां
चछिंधिघोरंमहाविषम् ॥ ६४ ॥ उद्दंडामरशूलंचविषज्वालासगर्दभम् ॥ ॐह्रांह्रांहूंहूंप्रधारेणकुठारेणहनद्विषः ॥ ६५ ॥ ॐनमोभगवतेसुदर्शनायदुःखदार
णविग्रह ॥ यानिचान्यानिदुष्टानिप्राणिपीडाकराणिवै ॥ ६६ ॥ तानिसर्वाणिसर्वात्मापरमात्माजनार्दनः ॥ किंचिद्रूपंसमास्थायवासुदेवनमोस्तुते ॥६७॥
क्षिप्त्वासुदर्शनंचक्रंज्वालमालाविभीषणम्॥सर्वदुष्टोपशमनंकुरुदेववराच्युत॥६८॥सुदर्शनमहाचक्रगोविंदस्यवरायुध ॥ तीक्ष्णधारमहावेगसूर्यकोटिसमद्यु
ते॥६९॥सुदर्शनमहाज्वालछिंधिछिंधिमहारव॥सर्वदुःखानिरक्षांसिपापानिचविभीषण॥७०॥दुरितंहनचारोग्यंकुरुत्वंभोसुदर्शन ॥प्राच्यांचैवप्रतीच्यांचद
क्षिणोत्तरतस्तथा॥७१॥ रक्षांकरोतुविश्वात्मानरसिंहःस्वगर्जितैः ॥ भूम्यांतरिक्षेचतथापृष्ठतःपार्श्वतोग्रतः ॥ रक्षांकरोतुभगवान्बहुरूपीजनार्दनः ॥ ७२ ॥
यथाविष्णुमयंसर्वंसदेवासुरमानुषम् ॥ तेनसत्येनसकलंदुःखमस्यप्रणश्यतु ॥७३॥ यथायोगेश्वरोविष्णुःसर्वदेवेषुगीयते ॥ तेनसत्येनसकलंदुःखमस्यप्रण
श्यतु ॥७४॥ परमात्मायथाविष्णुर्वेदांगेषुचगीयते ॥ तेनसत्येनविश्वात्मासुखदोस्त्वस्यकेशवः ॥ ७५ ॥ शांतिरस्तुशिवंचास्तुप्रणाशंयातुचासुखम् ॥
वासुदेवशरीरोत्थैःकुशैःसंमार्जितंमया ॥ ७६ ॥ अपामार्जितगोविंदनरोनारायणस्तथा ॥ तथापिसर्वदुःखानांप्रशमोवचनाद्धरेः ॥ ७७ ॥ शांताःसम
स्तदोषास्तेग्रहाःसर्वेविषाणिच ॥ भूतानिचप्रशाम्यंतिसंस्मृतेमधुसूदने ॥ ७८ ॥ एतेकुशाविष्णुशरीरसंभवाजनार्दनोहंस्वयमेवचाग्रतः ॥ हतंमयादुःख

पा० १ यद्विषं । २ नरो ।

मशेषमस्यवैस्वस्थोभवत्वेषवचोयथाहरेः ॥७९ ॥ शांतिरस्तुशिवंचास्तुप्रणश्यतुसुखंचयत् ॥ यदस्यदुरितंकिंचित्क्षिप्तंतल्लवणांभसि ॥ ॥ ८० ॥ स्वास्थ्यमस्यसदैवास्तुहृषीकेशस्यकीर्तनात्॥ यद्यतोत्रागतंपापंतत्तुतत्रप्रगच्छतु ॥ ८१ ॥ एतद्रोगेषुपीडासुजंतूनांहितमिच्छुभिः ॥ विष्णुभक्तैश्चकर्त्तव्यमपामार्जनकंपरम् ॥ ८२ ॥ अनेनसर्वदुःखानिविलयंयांत्यशेषतः ॥ सर्वपापविशुध्यर्थंविष्णोश्चैवापमार्जनम् ॥ ८३ ॥ आर्द्रंशुष्कंलघुस्थूलंब्रह्महत्यादिकंतुयत् ॥ तत्सर्वंनश्यतेतूर्णंतमोवद्रविदर्शनात् ॥ ८४ ॥ नश्यंतिरोगादोषाश्चसिंहात्क्षुद्रमृगायथा ॥ ग्रहभूतपिशाचादिश्रवणादेवनश्यतु ॥ ८५ ॥ द्रव्यार्थंलोभपरमैर्नकर्त्तव्यंकदाचन ॥ कृतेपामार्जनेकिंचिन्नग्राह्यंहितकाम्यया ॥ ८६ ॥ निरपेक्षैःप्रकर्तव्यमादिमध्यांतबोधकैः ॥ विष्णुभक्तैःसदाशांतैरन्यथासिद्धिदंभवेत् ॥ ८७ ॥ अतुलेयंनृणांसिद्धिरियंरक्षापरानृणाम् ॥ भेषजंपरमंह्येतद्विष्णोर्यदपमार्जनम् ॥८८ ॥ उक्तंहिब्रह्मणापूर्वंपुलस्त्यायसुतायवै॥एतत्पुलस्त्यमुनिदालभ्यायोतंस्वयम् ॥८९॥ सर्वभूतहितार्थायदालभ्येनप्रकाशितम् ॥ त्रैलोक्येतदिदंविष्णोःसमाप्तंचापमार्जनम् ॥ ९० ॥ तवाग्रेकथितंदेवियतोभक्तासिमेसदा ॥ श्रुत्वातुसर्वंभक्त्याचरोगान्दोषान्व्यपोहति ॥ ९१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेअपामार्जनस्तोत्रंनामअष्टसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अपामार्जनकंदिव्यंपरमाद्भुतमेवच ॥ पठितव्यंविशेषेणपुत्रकामार्थसिद्धये ॥ १ ॥ एतत्स्तोत्रंपठेत्प्राज्ञःसर्वकामार्थसिद्धये ॥ एककालंद्विकालंवायेपठंतिद्विजातयः ॥ २ ॥ आयुश्चश्रीर्बलंतस्यवर्द्धयंतिदिनेदिने ॥ ब्राह्मणोलभतेविद्यांक्षत्रियोराज्यमेववा ॥ ३ ॥ वैश्योधनसमृद्धिंचशूद्रोभक्तिंचविंदति ॥ अन्यैश्चलभतेभक्तिपठनाच्छ्रवणाज्जपात् ॥ ४ ॥ सामवेदफलंतस्यजायतेनगनन्दिनि ॥ अखिलंपापसंघातंतत्क्षणादेवनश्यति ॥ ५ ॥ इतिज्ञात्वातुभोदेविपठितव्यंसमाहितैः ॥ पुत्राश्चैवतथालक्ष्मीःसंपूर्णाभवतिध्रुवम् ॥ ६ ॥ लिखित्वाभूर्जपत्रेतुयोधारयतिवैष्णवः ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायातिविष्णोःपरंपदम् ॥ ७ ॥ पठित्वाश्लोकमेकंतुतुलस्यैयःसमर्पयेत् ॥ सर्वतीर्थंकृतंतेनतुलस्याःपूजनेकृते ॥ ८ ॥ एतत्स्तोत्रंतुपरमंवैष्णवंमुक्तिदायकम् ॥ पृथ्वीदानसमंपाठाद्विष्णुलोकंतुगच्छति ॥ ९ ॥ जपेत्स्तोत्रंविशेषेणविष्णुलोकस्यवांछया ॥ बालानांजीवनार्थायपठितव्यंसमाहितैः ॥ १० ॥ रोगग्रहाभिभूतानांबालानांशांतिकारकम् ॥ भूतग्रहविषंचैवपठनादेवनश्यति ॥ ११ ॥ कंठेतुलसिजांमालांधृत्वाविप्रोहियःपठेत् ॥ सचवैवैष्णवोज्ञेयोविष्णुलोकंसगच्छति ॥ १२ ॥ कंठेमालाधृतायेनशंखचक्रादिचिह्नितः ॥ वैष्णवःप्रोच्यतेविप्रःस्तोत्रंचैतत्पठन्सदा ॥ १३ ॥ इहलोकंपरित्यज्यविष्णुलोकंसगच्छति ॥ मोहमायाप

१ वृद्धियांति ।

रित्यक्तोदंभतृष्णाविवर्जितः ॥ १४ ॥ एतत्स्तोत्रंपठेद्दिव्यंपरंनिर्वाणमाप्नुयात् ॥ तेधन्याःसंतिभूर्लोकेयेविप्रावैष्णवाःस्मृताः ॥ १५ ॥ स्वात्मावै तारितस्तैस्तुसकुलंनात्रसंशयः ॥ तेवैधन्यतमालोकेनारायणपरायणाः ॥ तैर्भक्तिश्चसदाकार्यातेवैभागवतानराः ॥ १६ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे पंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुमापतिनारदसंवादेअपामार्जनमहिमानामैकोनाशीतितमोध्यायः ॥ ७९ ॥ ॥ छ ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ अहोविष्णो श्चमाहात्म्यंवदविश्वेश्वरप्रभोः ॥ यन्माहात्म्यंपुनःश्रुत्वानभवेजायतेक्कचित् ॥ १ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शृणुसुन्दरिवक्ष्यामिविष्णोर्माहा त्म्यमुत्तमम् ॥ श्रुत्वातुलभतेपुण्यंह्यंतेमोक्षमवाप्नुयात् ॥ २ ॥ देवव्रतंमहाप्राज्ञंध्यानयोगपरायणम् ॥ आश्रयंसर्वशास्त्राणांयतेंद्रियमकल्मषम् ॥३॥ अप्रधृष्यंमहाभागंदेवैरपिसवासवैः ॥ सत्यसंधंजितक्रोधंसमत्वेपरिनिष्ठितम् ॥ ४ ॥ नारायणेजगन्नाथेशरण्येभक्तवत्सले ॥ परांनिष्ठामनुप्राप्तंवाङ्मनः कायकर्मभिः ॥ ५ ॥ गुणनामाश्रयंशांतंभीष्मंकुरुपितामहम् ॥ प्रणम्यशिरसाभूमौपप्रच्छेदंयुधिष्ठिरः ॥ ६ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ केचिदाहुःपरंधर्मंकेचिदाहुःपरंधनम् ॥ केचिद्दानंप्रशंसंतिसमुदायंतथापरे ॥ ७ ॥ सांख्यंकेचित्प्रशंसंतियोगमन्येतथापरम् ॥ केचिज्ज्ञा नंप्रशंसंतिकेचिदाहुःपरंश्रुतम् ॥ सम्यक्ध्यानंपरंकेचित्केचिद्वैराग्यमुत्तमम् ॥ ८ ॥ अग्निष्टोमादिकंकर्मतथाकेचित्परंविदुः ॥ आत्मज्ञानंप रंकेचित्समलोष्टाश्मकांचनाः ॥ ९ ॥ यमांश्चनियमांश्चैवकेचित्प्रोचुर्मनीषिणः ॥ कारुण्यंचपरेकेचिदहिंसांचतपस्विनः ॥ १० ॥ शौचंके चित्परंप्राहुःकेचिद्देवार्चनंनराः ॥ व्यामोहंचात्रगच्छंतिव्यामुग्धाःपापकर्मभिः ॥ ११ ॥ यदेतेषुपरंकृत्यमनुष्ठेयंमहात्मभिः ॥ वक्तुमर्हसिधर्म ज्ञसर्वशास्त्रभृतांवर ॥ १२ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ भूर्लोकेयाकथाजाताभैष्मीयौधिष्ठिरीसति ॥ तामहंसंप्रवक्ष्यामिलोकानांचहिता यवै ॥ एतान्प्रश्नांस्तदाश्रुत्वाप्राहभीष्मोयुधिष्ठिरम् ॥ ॥ १३ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ श्रूयतामिदमत्यंतंगूढंसंसारमोचनम् ॥ श्रोतव्यंय त्त्वयासम्यग्ज्ञातव्यंधर्मनंदन ॥ १४ ॥ अत्रैवोदाहरंतीमंपुण्यंचैवपुरातनम् ॥ पुंडरीकस्यसंवादंमहर्षेर्नारदस्यच ॥ १५ ॥ ब्राह्मणःश्रुतिसंपन्नःपुंडरीको महामतिः ॥ आश्रमेप्रथमेतिष्ठन्गुरूणांवशगःसदा ॥ १६ ॥ जितेंद्रियोजितक्रोधःसंध्योपासनतत्परः ॥ वेदवेदांगनिपुणःशास्त्रेषुचविचक्षणः ॥ १७ ॥ समिद्भिःसाधुहव्येनसायंप्रातर्हुतानलः ॥ ध्यात्वाजगत्पतिंविष्णुंसम्यगाराधयद्विभुम् ॥ १८ ॥ तपःस्वाध्यायनिरतःसाक्षाद्ब्रह्मसुतोयथा ॥ उदकेंधनपु ष्पाद्यैरसकृत्पूजयन्गुरुम् ॥ १९ ॥ मातापित्रोश्चशुश्रूषुर्भिक्षाहारीविमत्सरः ॥ ब्रह्मविद्यामधीयानःप्राणायामपरायणः ॥२०॥ तस्यसर्वात्मभूतस्यसंसारे निस्पृहस्यच ॥ महात्मनोबुद्धिरासीत्संसारार्णवतारिणी ॥ २१ ॥ मातरंपितरंचैवभ्रातॄनथसुहृज्जनान् ॥ मित्राणिमातुलांश्चैवसखीन्संबंधिबांधवा

न् ॥ २२ ॥ धनधान्यसमृद्धंचग्रहैर्वाशक्रसंनिभम् ॥ क्षेत्राणिसुमहार्हाणिसर्वसस्योद्भवानिच ॥ २३ ॥ परित्यज्यमहासत्वस्तृणानीवमहासुखी ॥ विचचारमहीरम्यांशाकमूलफलाशनः ॥ २४ ॥ गंगांचयमुनांचैवगोमतीमथगंडिकाम् ॥ शतद्रुंचपयोष्णींचसरयूंचसरस्वतीम् ॥ २५ ॥ प्रयागंनर्मदांचैवशोणंचैवमहानदम् ॥ प्रभासंविंध्यतीर्थानिहिमवत्प्रभवानिच ॥ २६ ॥ आश्रमेषुचयानिस्युर्नैमिषेपुष्करादिषु ॥ कुरुक्षेत्रेचयानिस्युस्तथागोवर्द्धनादिषु ॥ २७ ॥ अन्यानिसुमहातेजास्तीर्थानिसुसमाहितः ॥ विचचारमहायोगीयथाकालंयथाविधि ॥ २८ ॥ कदाचिदात्मवान्धीरःशालग्रामंतपोधनः ॥ पुंडरीकोमहाभागःपूर्वकर्मवशानुगः ॥ २९ ॥ संसेव्यमानंमुनिभिस्तत्वविद्भिस्तपोधनैः ॥ मुनीनामास्पदंरम्यंपुराणेष्वपिविश्रुतम् ॥ ३० ॥ भूषितंचैवचक्राद्यैश्चक्रांकितशिलातलम् ॥ रम्यंविविक्तविस्तीर्णंसदाविष्णुप्रसादकम् ॥ ३१ ॥ किंचचक्रांकितास्तत्रप्राणिनःपुण्यदर्शनाः ॥ विचिरंतियथाकामंपुण्यतीर्थप्रदर्शिनः ॥ ३२ ॥ तस्मिन्क्षेत्रेमहापुण्येशालिग्रामेमहामतिः ॥ स्नात्वादेवह्रदेतीर्थेसरस्वत्यांचसुव्रतः ॥ ३३ ॥ जातिस्मर्यांचक्रकुंडेचक्रनद्याश्रितेषुच ॥ तथान्यान्यपितीर्थानितस्मिन्नेवचचारसः ॥ ३४ ॥ ततःक्षेत्रप्रभावेनतीर्थानांचैवतेजसा ॥ मनःप्रसादमभजत्तस्मिन्नेवमहामनाः ॥ ३५ ॥ सोपितीर्थविशुद्धात्मापुंडरीकस्तपोधनः ॥ तत्रैववसतिंचक्रेध्यानयोगपरायणः ॥ ३६ ॥ तत्रैवसिद्धिमाकांक्षन्नाराध्यगरुडध्वजम् ॥ शास्त्रोक्तेनविधानेनभक्त्यापरमयापुनः ॥ ३७ ॥ उवासचिरमेकाकीनिर्द्वंद्वःसजितेंद्रियः ॥ शाकमूलफलाहारःसंतुष्टःसमदर्शनः ॥ ३८ ॥ यमैश्चनियमैश्चैवतथैवासनबंधनैः ॥ प्राणायामैश्चतीर्थैश्चप्रत्याहारैश्चसंततैः ॥ ३९ ॥ धारणाभिस्तथाध्यानैःसमाधिभिरतंद्रितः ॥ योगाभ्यासंसदासम्यक्चक्रेविगतकिल्बिषः ॥ ४० ॥ वैदिकैश्चांगिकैश्चैवतथापौराणिकैरपि ॥ आराधयतिसर्वेशंततःशुद्धिमवापसः ॥४१॥ रागद्वेषविनिर्मुक्तःस्वधर्मइवरूपवान् ॥ आराधयामासदेवंतद्गतेनांतरात्मना ॥४२॥ तुतोषभगवान्विष्णुःपुंडरीकायतेक्षणः ॥ भगवान्नारदमितिप्रसन्नोस्म्यस्यधीमतः ॥४३॥ ततःकदाचित्तंदेशंनारदःपरमार्थवित् ॥ जगामसुमहातेजाःसाक्षादादित्यसन्निभः ॥४४॥ तंद्रष्टुकामोभगवान्पुंडरीकंतपोनिधिम् ॥ विष्णुभक्तिपरीतात्मावैष्णवानांहितेरतः ॥४५॥ सदृष्ट्वानारदंप्राप्तंतेजोमंडलमंडितम् ॥ महामतिर्महोदारःसर्ववेदैकभाजनम्॥४६॥ प्रांजलिःप्रणतोभूत्वाप्रहृष्टेनांतरात्मना॥अर्घंदत्त्वाविधानेनप्रणाममकरोत्पुनः ॥ ४७ ॥ कोयमत्यद्भुताकारस्तेजस्वीहृद्यवेषधृक् ॥ आतोद्यहस्तःसुमुखोजयमंडलमंडितः ॥४८॥ विवस्वानथवावाह्निरिंद्रोवरुणएववा ॥ इतिसंचिंतयन्स्थित्वाजगादपरमद्युतिम् ॥ ४९ ॥ ॥ पुंडरीकउवाच ॥ ॥ कोभवानिहसंप्राप्तःकुतोवापरमद्युतिः ॥ त्वद्दर्शनंहिभगवन्प्रायेणभुविदुर्लभम् ॥ ५० ॥ नैवदृष्टः

१ स्वर्ण्णां चैवेति पाठः । २ केचिच्चक्रांकिता इ० पा० । ३ जगाद भगवान्राजन् इ० पाठान्तरम् ।

पुमान्वापिमयातवसमःप्रभो ॥ वक्तुमर्हस्यशेषेणयत्प्रादिष्टंमयानघ ॥ ५१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नारदोहमनुप्राप्तस्त्वद्दर्शनकुतूहलात् ॥ प्रभावं भगवद्भक्तंत्वाद्दशंसततंद्विज ॥५२॥ स्मृतःसंतोषितोवापिपूजितोवाद्विजोत्तमः ॥ पुनातिभगवद्भक्तश्चांडालोपियदृच्छया ॥ ५३ ॥ दासोहंवासुदेवस्यदेव देवस्यशार्ङ्गिणः ॥ शंखचक्रगदापाणेस्त्रैलोक्यस्यैकचक्षुषः ॥५४॥ इत्युक्तोनारदेनासौभक्तिपर्याकुलात्मना ॥ प्रोवाचमधुरंविप्रंतद्दर्शनसुविस्मितः॥५५॥ ॥ पुंडरीकउवाच ॥ ॥ धन्योहंदेहिनांमध्येसुपूज्योहंसुरैरपि ॥ कृतार्थाःपितरोमेद्यसंप्राप्तंजन्मनःफलम् ॥ ५६ ॥ अनुगृह्णीष्वदेवर्षेत्वद्भक्तस्यवि शेषतः ॥ तंकरिष्याम्यहंविद्वन्भ्राम्यमाणःस्वकर्मभिः ॥ ५७ ॥ कर्तव्यंपरमंगुह्यंउपदेष्टुंत्वमर्हसि ॥ त्वंगतिःसर्वभूतानांवैष्णवानांविशेषतः ॥ ५८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अनेकानीहशास्त्राणिकर्माणिचतथाद्विज ॥ धर्मवर्गंबहुविधंतथैवसुविमानसम् ॥ ५९ ॥ वैलक्षण्यंचजगतस्तस्मादेवद्विजोत्तम ॥ अन्यथासर्वसत्वानांसुखंवादुःखमेवच ॥ ६० ॥ विज्ञानमात्रंक्षणिकंनिरात्मकमिदंजगत् ॥ इतिकैश्चित्परिज्ञातंबाह्यार्थनिरपेक्षकम् ॥ ६१ ॥ अव्यक्ता ज्जायतेनित्यंनित्यान्नित्यमिदंजगत् ॥ इत्येवंप्राहुरपरेतत्रैवलयमेतिच ॥ ६२ ॥ आत्मानोबहवःप्रोक्तानित्याःसर्वगतास्तथा ॥ अन्येमतिमतांश्रेष्ठास्त त्वालोकनतत्पराः ॥ ६३ ॥ यावच्छरीरमात्मानंप्रतिपन्नास्तथापरे ॥ हस्तिकीटादिदेहेपिमहांतमंडमेवच ॥ ६४ ॥ यथाऽव्यजगतोवृत्तिस्तथाकालां तरेष्वपि ॥ प्रवाहोनित्यमेवैषकःकर्त्तेतिचकेचन ॥ ६५ ॥ यद्यत्प्रत्यक्षविषयंतत्तदत्रनविद्यते ॥ कुतःस्वर्गादयःसंतीत्यन्येविजितमानसाः ॥ ६६ ॥ निरीश्वरमिदंप्राहुःसेश्वरंचतथापरे ॥ अत्यंतभिन्नमतयःपरमार्थपराङ्मुखाः ॥ ६७ ॥ एवंमन्येपिकुहकायथामतियथाश्रुतम् ॥ वदंतिविविधैर्भेदैःस्व युक्तिस्थितिकारकाः ॥ ६८ ॥ तर्केष्ववहितोभूत्वाकथयामितपोधन ॥ परमार्थमिमंपुण्यंघोरसंसारनाशनम् ॥ ६९ ॥ तन्मूलमनुजानंतितततोदेवा दयोनराः ॥ प्रमाणेनोपलभ्यंतेनप्रमाणंविमोहितैः ॥ ७० ॥ अनागतमतीतंचविप्रकृष्टमतीवयत् ॥ नगृहीतंयथाशक्त्यावर्त्तमानार्थनिष्ठितम् ॥ ७१ ॥ आगमोमुनिभिःप्रोक्तोपूर्वरूपक्रमागतः ॥ प्रमाणंसतुविज्ञेयःपरमार्थप्रसाधकः ॥ ७२ ॥ यदभ्यासबलाज्ज्ञानंरागद्वेषमलापहम् ॥ उत्पद्यतेद्विजश्रेष्ठसो यमागमसंज्ञकः ॥ ७३ ॥ फलंकर्मचयत्तत्त्वंविज्ञानंदर्शनंविभुम् ॥ जात्यादिकल्पनाहीनंद्वितीयागमलक्षणम् ॥ ७४ ॥ आत्मसंवेदनंनित्यंसनातन मतींद्रियम् ॥ चिन्मात्रममृतंज्ञेयमनंतमजमव्ययम् ॥ ७५ ॥ व्यक्ताव्यक्तस्वरूपेणव्यक्तास्थितमनंजनम् ॥ व्याप्ताविष्णुरितिख्यातंख्याताभि न्नमवस्थितम् ॥ ७६ ॥ योगिध्येयमविज्ञेयंपरमार्थपराङ्मुखैः ॥ लक्ष्यतेबुद्धिभिर्भिन्नमभिभिन्नंनचात्मनि ॥ ७७ ॥ शृणुष्वावहितस्तातकथयामितवा

१ मानव-इ० पा० । २ व्याप्येतिपाठः ।

नघ ॥ यत्प्रोक्तंब्रह्मणापूर्वंपृच्छतोममसुव्रत ॥७८॥ कदाचिद्ब्रह्मलोकस्थंब्रह्माणंचापितामहम् ॥ प्रणिपत्ययथान्यायमपृच्छमजमव्ययम् ॥७९॥ किमुज्ज्ञा नंपरंप्रोक्तंकश्चयोगःपरोमतः ॥ एतन्मेतत्वतोब्रह्मन्समाचक्ष्वपितामह ॥ ८० ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुष्वावहितस्तातज्ञानयोगमनुत्तमम् ॥ अल्प ग्रंथंप्रभूतार्थमदुःखोपासनक्रियम् ॥ ८१ ॥ यःपरंपरयाप्रोक्तःपुरुषःपंचविंशकः ॥ सएवसर्वभूतात्मातेनइत्यभिधीयते ॥ ८२ ॥ नारायणोजगद्धामपर मात्मासनातनः ॥ जगतःसृष्टिसंहारपरिपालनतत्परः ॥ ८३ ॥ त्रयाणामात्मनांचैकोदेवदेवःसनातनः ॥ आराध्यःसर्वदाब्रह्मन्तेपश्यंतिजगत्पति म् ॥ ८४ ॥ यथाजगदवस्थानंयथाकालांतरेपुनः ॥ भूतंभव्यंभविष्यंचविप्रकृष्टंतथैवच ॥ ८५ ॥ स्थूलंसूक्ष्मंतथाचान्यत्पश्यंतिज्ञानचक्षुषा ॥ तच्चि त्तास्तद्गतप्राणानारायणपरायणाः ॥ ८६ ॥ अन्यथामंदबुद्धीनांप्रतिभातिदुरात्मनाम् ॥ कुतर्कज्ञानदुष्टानांविभक्तेंद्रियवादिनाम् ॥ ८७ ॥ ॥ नारदउ वाच ॥ ॥ श्रूयतामन्यदपिवैकथ्यमानंमयानघ ॥ ब्रह्मणैवपुराप्रोक्तंजगतःकारणात्मना ॥ ८८ ॥ देवानामिंद्रमुख्यानामृषीणांचैवसुव्रत ॥ हितानिक थयामासपृच्छतांकमलासनः ॥ ८९ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नारायणपरोधर्मस्तथालोकाश्चशाश्वताः ॥ नारायणपरायज्ञाःशास्त्राणिविविधानिच ॥ ९० ॥ वेदाःसांगास्तथाचान्येविष्णुर्विश्वेश्वरोहरिः ॥ पृथिव्यादीनिविबुधाःपंचभूतानिसोव्ययः ॥ ९१ ॥ सर्वंविष्णुमयंज्ञेयंविबुधैःसकलंजगत् ॥ तथापिमा नुषाःपापानजानंतिविमोहिताः ॥ ९२ ॥ तस्यैवमाययाव्याप्तंचराचरमिदंजगत् ॥ तन्मनास्तद्गतप्राणोजानातिपरमार्थवित् ॥ ९३ ॥ ईश्वरःसर्वभू तानांविष्णुस्त्रैलोक्यपालकः ॥ तस्मिन्नेतज्जगत्सर्वंतिष्ठतिप्रभवत्यपि ॥ ९४ ॥ जगत्संहरतेरुद्रःपालनेविष्णुरुच्यते ॥ उत्पत्तौचाहमेवात्रतथान्येलो कपालकाः ॥ ९५ ॥ सर्वाधारोनिराधारःसकलोनिष्कलस्तथा ॥ अणुर्महांस्तथाप्यन्यत्तस्माच्चपरतःपरः ॥ ९६ ॥ तमेवशरणंयातसर्वसंहारकर्मगम् ॥ सपिताजनितास्माकंकीर्तितोमधुसूदनः ॥ ९७ ॥ एवमुक्ताःसुराःसर्वेब्रह्मणापद्मयोनिना ॥ प्रणेमुःसर्वलोकेशंदेवंविष्णुंजनार्दनम् ॥ ९८ ॥ तस्मा त्त्वमपिविप्रर्षेनारायणपरोभव ॥ तदन्यःकोमहोदारःप्रार्थितंदातुमर्हति ॥ ९९ ॥ पितरंमातरंचैवतमेवपुरुषोत्तमम् ॥ परिगृह्णीष्वलोकेशंदेवदेवंजग त्पतिम् ॥ १०० ॥ अग्निकार्येणवैतेनतपसाध्ययनेनवै[१] ॥ तोषयेद्देवदेवेशंगुरुंनित्यमतंद्रितः ॥ १०१ ॥ स्वर्गेक्षयंतथाभोगमनुष्ठेयंतथैवच ॥ परि गृह्णीष्वविप्रर्षेतमेवपुरुषोत्तमम् ॥ १०२ ॥ किंतेनमंत्रैर्बहुभिःकिंतेनबहुभिर्व्रतैः ॥ ॐनमोनारायणायेतिमंत्रःसर्वार्थसाधकः ॥ १०३ ॥ चीरवासाजटीविप्रदं डीमुंडितएववा ॥ विभूषितोवाविप्रेंद्रनलिंगंधर्मकारणम् ॥ १०४ ॥ येनृशंसादुरात्मानःपापाचारपराःसदा ॥ तेपियांतिपरंस्थानंनारायणपरायणाः ॥ १०५ ॥

१ भैक्ष्येण इतिपाठः ।

लिप्यंतेनचपापौघैर्वैष्णवावीतकिल्बिषाः ॥ १०६ ॥ पुनंतिसकलंलोकंअहिंसाजितमानसाः ॥ १०७ ॥ क्षत्रबंधुरितिख्यातोराजाप्राणिविहिंसकः ॥ प्राप्तवान्परमंधामवैष्णवंकेशवालयात् ॥ १०८ ॥ अंबरीषोमहासत्वोराजापरमतत्त्ववित् ॥ हृषीकेशंसमाराध्यवैष्णवंपदमाप्तवान् ॥ १०९ ॥ अन्येब्रह्मर्षयःशांताबहवःसंशितव्रताः ॥ ध्यात्वाचपरमात्मानंसंसिद्धिंपरमांगताः ॥ ११० ॥ प्रह्लादःपरमाह्लादःपुरानारायणंहरिम् ॥ सेवितोभ्यर्चितोध्यातस्तेनैवपरिरक्षितः ॥ १११ ॥ भरतोनामतेजस्वीराजापरमधार्मिकः ॥ उपास्यैनंचिरंकालंपरांमुक्तिमवाप्तवान् ॥ ११२ ॥ ब्रह्मचारीगृहस्थोवावानप्रस्थोथभिक्षुकः ॥ केशवाराधनंहित्वानैवयांतिपरांगतिम् ॥ ११३ ॥ जन्मांतरसहस्रेषुयस्यस्यान्मतिरीदृशी ॥ दासोहंविष्णुभक्तानामितिसर्वार्थसाधकः ॥ ११४ ॥ सयातिविष्णुसालोक्यंपुरुषोनात्रसंशयः ॥ किंपुनस्तद्गतप्राणाःपुरुषाःसंशितव्रताः ॥ ११५ ॥ अनन्यमानसैर्नित्यंध्यातव्यस्तत्वचिंतकैः ॥ नारायणोजगद्व्यापीपरमात्मासनातनः ॥ ११६ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ इत्येवमुक्त्वा देवर्षिस्तत्रैवांतरधीयत ॥ परोपकारनिरतोनारदःपरमार्थवित् ॥ ११७ ॥ ॥ पुंडरीकोपिधर्मात्मानारायणपरायणः ॥ ॐनमोनारायणायेतिमंत्रमष्टाक्षरंजपन् ॥ ११८ ॥ प्रसीदममविश्वात्मन्नितिवाचंवदन्सदा ॥ हृत्पुंडरीकेगोविंदंप्रतिष्ठाप्यामृतात्मकम् ॥ ११९ ॥ तपस्वीविमलेसौम्येशालग्रामेतपोधनः ॥ उवासचिरमेकाकीनिर्द्वंद्वोनिष्परिग्रहः ॥ १२० ॥ स्वप्नेपिकेशवान्नान्यत्पश्यतीतिमहामतिः ॥ निद्रापिनैवतस्यासीत्पुरुषार्थविरोधिनी ॥ १२१ ॥ तपसाब्रह्मचर्येणशौचेनचविशेषतः ॥ जन्मजन्मांतरारूढेसंस्कारेचयथातथा ॥१२२॥ प्रसादाद्देवदेवस्यसर्वलोकस्यसाक्षिणः॥ अवापपरमांसिद्धिंवैष्णवींवीतकिल्बिषः ॥ १२३ ॥ शंखचक्रगदापाणिंपीतवाससमच्युतम् ॥ श्यामलंपुंडरीकाक्षंसददर्शसदाकृतिम् ॥ १२४ ॥ सिंहाव्याघ्रास्तथाचान्येमृगाःप्राणिविहिंसकाः ॥ विरोधंसहजंहित्वासमेतास्तस्यसंनिधौ ॥ १२५ ॥ विचरंतियथाकामंप्रसन्नेंद्रियवृत्तयः ॥ परस्परहितंरम्यंसंप्राप्तंपांडुनंदन ॥ १२६ ॥ तथाप्रसन्नंसलिलंसरसांसरितामपि ॥ ऋतवःसुप्रसन्नाश्चविमलेंद्रियसंयुताः ॥ १२७ ॥ मारुताश्चसुखस्पर्शावृक्षाःपुष्पफलान्विताः ॥ आनुकूल्यंययुःसर्वेपदार्थास्तस्यधीमतः ॥ १२८ ॥ प्रसन्नमभवत्तस्मैप्रसन्नंसचराचरम् ॥ प्रसन्नेदेवदेवेशेगोविंदेभक्तवत्सले ॥ १२९ ॥ ततःकदाचिद्भगवान्पुंडरीकस्यधीमतः ॥ आविरासीज्जगन्नाथःपुंडरीकायतेक्षणः॥१३०॥ शंखचक्रगदापाणिःपीतवासाःसमुज्ज्वलः ॥ पुंडरीकविशालाक्षश्चंद्रबिंबनिभाननः ॥१३१॥ किंकिणीकुंडलीहारीकेयूरीकटिसूत्रवान् ॥ श्रीवत्सांकःपीतवासाःकौस्तुभेनविभूषितः ॥ १३२ ॥ वनमालापरीतांगःस्फुरन्मुकुटकुंडलः ॥

१ कंकणी इति पाठः ।

स्फुरताब्रह्मसूत्रेणमुक्तादामविलंबिना ॥ १३३ ॥ विराजमानोदेवेशश्चामरव्यजनादिभिः ॥ देवैःसिद्धैःसदेवेंद्रैर्गंधर्वैर्मुनिभिर्वरैः ॥ १३४ ॥ यक्षैर्नागवरैश्चैवसेव्यमानोप्सरोगणैः ॥ तंदृष्ट्वादेवदेवेशंपुंडरीकोनघःस्वयम् ॥ १३५ ॥ ततोबुद्ध्यामहात्मानंतुष्टावचजनार्दनम् ॥ प्रांजलिःप्रणतोभूत्वाप्रहृष्टेनंतरात्मना ॥ १३६ ॥ ॥ पुंडरीकउवाच ॥ ॥ नमोस्तुविष्णवेतुभ्यंसर्वलोकैकचक्षुषे ॥ निरंजनायनित्यायनिर्गुणायमहात्मने ॥ १३७ ॥ त्वमीशःसर्वभूतानांतथैवचनिरीश्वरः ॥ तथाभयार्तिनाशायगोविंदोगरुडध्वजः ॥ १३८ ॥ अनुग्रहेणभूतानांअनेकाकारधारिणे ॥ त्वयिसर्वमिदंप्राहुस्त्वन्मयंचैवकेवलम् ॥ १३९ ॥ त्वमस्माज्जगतोभिन्नोनिर्मितंचजगत्त्वया ॥ नमोस्तुनाभिप्रसवनलिनायनमोनमः ॥ १४० ॥ नमःसमस्तवेदांतविश्रुतात्मविभूतये ॥ त्वमेवसर्वदेवेशकारणंकैटभार्दन ॥ १४१ ॥ प्रसीदहृदयावासशंखचक्रगदाधर ॥ नमःसमस्तभूतानामादिभूतायभूभृते ॥ १४२ ॥ अनेकरूपरूपायविष्णवेप्रभविष्णवे ॥ यस्यब्रह्मादयोदेवानविदंतिसुरेश्वराः ॥ १४३ ॥ महिमानंतपोमेयंतस्मैतुभ्यंनमाम्यहम् ॥ वाचामगोचरोयस्यमहिमातवनाप्यते ॥ १४४ ॥ जात्यादिभिरसंस्पृष्टःसदाध्येयोसितत्त्वतः ॥ तथाविभेदरूपेणभक्तानामनुकंपया ॥ १४५ ॥ मत्स्यकूर्मादिरूपेणदृश्यसेपुरुषोत्तम ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ पुंडरीकोजगन्नाथंसंस्तुवन्पुरुषोत्तमम् ॥१४६॥ तमेवालोकयद्धीरश्चिरप्रार्थितदर्शनम् ॥ तमाहभगवान्विष्णुःपद्मनाभस्त्रिविक्रमः ॥१४७॥ पुंडरीकंमहाभागंतथागंभीरयागिरा ॥ १४८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ प्रीतोस्मिवत्सभद्रंतेपुंडरीकमहामते ॥ वरंवृणीष्वदास्यामियत्तेमनसिवर्त्तते ॥ १४९॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंदेवदेवस्यभाषितम् ॥ एवंविज्ञापयामासपुंडरीकोमहामतिः॥१५०॥ ॥पुंडरीकउवाच॥ क्वाहमत्यंतदुर्बुद्धिःक्वभवंतोहितैषिणः ॥ यद्धितंममदेवेशतदाज्ञापयमाधव ॥ १५१ ॥ एवमुक्तःसभगवान्सुप्रीतश्चततोब्रवीत् ॥ पुंडरीकंमहाभागंकृतांजलिमुपस्थितम् ॥ १५२ ॥ आगच्छकुशलंतेस्तुमयैवसहसुव्रत ॥ उपकारीचनित्यात्मामयात्वंसर्वदासह ॥ १५३ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ एवमुक्तवतिप्रीत्याश्रीधरेभक्तवत्सले ॥ दिविदुंदुभयोनेदुःपुष्पवर्षंपपातह ॥ १५४ ॥ ब्रह्मादयस्तथादेवाःसाधुसाध्वितिचाब्रुवन् ॥ जगुःसिद्धाश्चगंधर्वाःकिन्नराश्चविशेषतः ॥ १५५ ॥ तत्रैवतमुपादायदेवदेवोजगत्पतिः ॥ जगामगरुडारूढःसर्वलोकनमस्कृतः ॥ १५६ ॥ तस्मात्त्वमपिराजेंद्रविष्णुभक्तिसमन्वितः ॥ तच्चित्तस्तद्गतप्राणस्तद्भक्तानांहितेरतः ॥ १५७ ॥ अर्चयित्वायथायोग्यंभजस्वपुरुषोत्तमम् ॥ शृणुष्वतत्कथांपुण्यांसर्वपापप्रणाशिनीम् ॥ १५८ ॥ येनोपायेनराजेंद्रविष्णुभक्तिसमन्वितः ॥ प्रीतोभवतिविश्वात्मातत्कुरुष्वसुविस्तरम् ॥१५९॥ अश्वमेधशतैरिष्ट्वावाजपेयशतैरपि ॥प्राप्नुवं

१ इद्धा इति पाठः । २ अनेकरूपमायाय इतिवा ।

तिनरानैवनारायणपराङ्मुखाः ॥ १६० ॥ सकृदुच्चरितंयेनहरिरित्यक्षरद्वयम् ॥ बद्धःपरिकरस्तेनमोक्षायगमनंप्रति ॥१६१॥ लाभस्तेषांजयस्तेषांकुतस्ते षांपराजयः ॥ येषामिंदीवरश्यामोहृदयस्थोजनार्दनः॥१६२॥ यइदंशृणुयान्नित्यंपठेद्वापिसमाहितः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकंसगच्छति॥१६३॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ एतद्वैनाममाहात्म्यंश्रुत्वावैनगनंदिनि ॥ धर्मार्थकाममोक्षास्तुभवंतिचनसंशयः ॥ १६४ ॥ शुक्लेकुलेवतीर्णोयोब्राह्मणोवेदत त्परः ॥ वैष्णवोविष्णुरूपोसौनान्योविप्रस्तुकर्हिचित्॥१६५॥मुखेनामोच्चरन्विष्णोर्हृदयेध्यानतत्परः॥ शंखचक्रधरोविद्वन्मालांतुलसिजांदधत्॥१६६॥ जीवनन्मुक्तःसविज्ञेयोभुक्त्वाभोगांस्त्वनेकशः ॥ एकविंशतिकुलैःसार्द्धंविष्णुलोकेसमोदते ॥१६७॥ पुंडरीकोयथाशक्त्यामुक्तोह्यत्रनसंशयः ॥ भक्तिभा वेनगोविंदस्तुष्टिंप्राप्नोतिशाश्वतीम् ॥ १६८ ॥ कलौवैहरिगीतंतुस्वगृहेवाविशेषतः ॥ सामगानसमंप्रोक्तंदेवार्चनसमाधिषु ॥ १६९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहा पुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेविष्णुमहिमानामाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ गंगायाश्चैवमाहा त्म्यंपुनर्वदमहामते ॥ यच्छ्रुत्वामुनयःसर्वेवीतरागाःपुनःपुनः ॥ १ ॥ माहात्म्यंकीदृशंचैवतस्याःसर्वेश्वरप्रभो ॥ उत्पत्तिश्चश्रुतापूर्वंमहिमानश्रुतो मया ॥ त्वमाद्यःसर्वभूतानांत्वंदेवश्चसनातनः ॥ २ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ बृहस्पतिसमंबुद्ध्याशक्रतुल्यपराक्रमम् ॥ शरतल्पगतंभी ष्मंऋषयोद्रष्टुमाययुः ॥ ३ ॥ अत्रिर्वसिष्ठश्चभृगुःपुलस्त्यःपुलहाक्रतुः ॥ अंगिरागौतमोगस्त्यःसुमतिस्त्वापुरात्मवान् ॥ ४ ॥ विश्वामित्रः स्थूलशिराःसर्वज्ञःप्रमथाधिपः ॥ रैभ्योबृहस्पतिर्व्यासःपावनःकश्यपोध्रुवः ॥ ५ ॥ दुर्वासाजमदग्निश्चमार्कंडेयोथगालवः ॥ उशनाथभरद्वा जःक्रतुरास्तीकएवच ॥ ६ ॥ स्थूलाक्षःसर्वलोकाक्षःकण्वोमेधातिथिःकुशः ॥ नारदःपर्वतश्चैवसुधन्वाच्यवनोद्विजः ॥ ७ ॥ मतिभू र्भुवनोधौम्यःशतानंदोकृतव्रणः ॥ जामदग्न्योथरामश्चऋचीकश्चैवमादयः ॥ ८ ॥ तान्प्रणम्ययथान्यायंधर्मपुत्रःसहानुजः ॥ पूजयामास विधिवज्जगत्पूज्यांस्तुतेजसः ॥ ९ ॥ तेपूजितामहात्मानःसुखासीनास्तपोधनाः ॥ भीष्माश्रिताःकथाश्चक्रुर्दिव्यधर्माश्रितास्तथा ॥ १० ॥ कथांतेतुततस्तेषांऋषीणांभावितात्मनाम् ॥ प्रणम्यशिरसाभीष्मंपप्रच्छेदंयुधिष्ठिरः ॥ ११ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ केदेशास्तुमहापुण्याःकेशैलाः केपिचाश्रमाः ॥ सेव्याधर्मार्थिभिर्नित्यंतन्मेब्रूहिपितामह ॥ १२ ॥ ॥ भीष्मउवाच ॥ ॥ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंनरोत्तम ॥ शिलोंछवृत्तेःसंवा दंसिद्धस्यचयुधिष्ठिर ॥ १३ ॥ कश्चित्सिद्धःपरिक्रम्यसमस्तांपृथिवीमिमाम् ॥ उंछवृत्तेःशिबेराजन्गृहंप्राप्तोमहात्मनः ॥ १४ ॥ आत्मविद्यासुतत्वज्ञःसर्व

१ गौतम इतिपाठान्तरम् ।

दासजितेंद्रियः ॥ रागद्वेषपरित्यक्तःकुशलीज्ञानकर्मसु ॥ १५ ॥ वैष्णवेषुसदाश्रेष्ठोविष्णुधर्मपरायणः ॥ अनिंदकोवैष्णवानांसदाधर्मपरायणः ॥ १६ ॥ योगाभ्यासरतोनित्यंशंखचक्रविधारकः ॥ त्रिकालपूजातत्वज्ञःश्रीकंठेनुरतःसदा ॥ १७ ॥ वेदविद्यासुविदुषोधर्माधर्मविचारकः ॥ वेदपाठव्रतोनित्यं नित्यंचातिथिपूजकः ॥ १८ ॥ सतीर्थमतियुक्तस्तुशिलोंछेषुस्थितःसदा ॥ चतुर्वेदेषुयद्व्याख्यानंगीतंयद्यत्स्वयंभुवा ॥ १९ ॥ तत्सर्वंसचजानातिद्विजो विष्णुस्वरूपधृक्॥नानाधर्मार्थविशदोह्यव्ययेष्टमतिःसदा ॥२०॥ एकस्मिन्नेवकालेतुगतोसौवैशिवेर्गृहम् ॥ तंदृष्ट्वाविधिवच्चैवकृत्वातिथ्यंमहामनाः॥२१॥ शिविःसंपृच्छयामासदेशानांहितकारणम् ॥ २२ ॥ ॥ उंछवृत्तिरुवाच ॥ ॥ केदेशाःकेजनपदाःकेशैलाःकेपिचाश्रमाः ॥ पुण्याद्विजवरप्रीत्यामह्यं निर्देष्टुमर्हसि ॥ २३ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ तेदेशास्तेजनपदास्तेशैलास्तेपिचाश्रमाः ॥ पुण्यास्त्रिपथगायेषांमध्येनित्यंसरिद्वरा ॥ २४ ॥ तपसा ब्रह्मचर्येणयज्ञैस्त्यागेनवापुनः ॥ गतिंतांनलभेज्जंतुर्गंगांसंसेव्ययांलभेत् ॥२५॥ स्नातानांतत्रपयसिगांगेयेनियतात्मनाम्॥ तुष्टिर्भवतियापुंसांनसाक्रतुशतैरपि ॥ २६ ॥ अपहृत्यतमस्तीव्रंयथाभात्युदयेरविः ॥ तथापहृत्यपाप्मानंभातिगंगाजलाप्लुतः ॥ २७ ॥ अग्निंप्राप्ययथाविप्रतूलराशिर्विनश्यति ॥ तथागंगावगाहश्चसर्वपापंव्यपोहति ॥ २८ यस्तुसूर्यांशुसंतप्तंगांगेयंसलिलंपिबेत् ॥ सगोनीहारनिर्मुक्तःपावकाद्विविशिष्यते ॥ २९ ॥ चांद्रायणसहस्रंतुपादेनैकेनयःपुमान् ॥ संप्लुतश्चापिगंगायांयोनरःसविशिष्यते ॥ ३० ॥ लंबेदधःशिरायस्तुवर्षाणामयुतंनरः ॥ मासमेकंतुगंगांभःसेवतेयोनरोत्तमः ॥ ३१ ॥ ब्रह्महत्याविनिर्मुक्तोयातिविष्णोरनामयम् ॥ इयंवेणीसमापुण्यापवित्रापापनाशिनी ॥ ३२ ॥ यस्याःस्मरणमात्रेणबालहामुच्यतेक्षणात्॥ सप्रयागस्तीर्थराजोवैष्णवानांहिदुर्लभः ॥ ३३ ॥ स्नात्वायत्रनरश्रेष्ठवैकुंठेसत्वरंव्रजेत् ॥ प्रियाप्रियेनजानातिधर्माधर्मौनविंदति ॥ ३४ ॥ स्नात्वाचैवतुगंगायांमहापापात्प्रमुच्यते ॥ ३५ ॥ गंगागंगेतियोब्रूयाद्योजनानांशतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥३६॥ ब्रह्महाचैवगोघ्नोवासुरापीबालघातकः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योदिवंयातिचसत्वरम् ॥३७॥ दर्शनंमाधवस्याथवरस्यदर्शनंतथा ॥ वेण्यांस्नानंप्रकुर्वाणोवैकुंठंप्रतिगच्छति ॥३८॥ उदितेचयथासूर्येविलयंयातिवैतमः ॥ तथैवतस्यांपापानिनश्यंतिस्नानमात्रतः ॥ ३९ ॥ गंगाद्वारेकुशावर्ते[1]गंह्लिकेनीलपर्वते ॥ स्नात्वाकनखलेतीर्थेपुनर्जन्मनविद्यते॥४०॥एवंज्ञात्वानरश्रेष्ठोगंगास्नायीपुनःपुनः॥ स्नानमात्रेणभोराजन्मुच्यतेकिल्बिषादतः ॥४१॥ देवानांप्रवरोविष्णुर्यज्ञानांचाश्वमेधकः ॥ अश्वत्थःसर्ववृक्षाणांनदीभागीरथीसदा ॥४२॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमापतिनारदसंवादेगंगामाहात्म्यंनामै

१ बिल्वके इतिपाठः ।

काशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ वैष्णवानांलक्षणंचकीदृशंप्रतिपादितम् ॥ महिमाकीदृशश्चैववदविश्वेश्वरप्रभो ॥ १ ॥ ॥ महादे
वउवाच ॥ ॥ विष्णोरयंयतःप्रोक्तोह्यतोवैवैष्णवोमतः ॥ सर्वस्यादिस्तुविज्ञेयोब्रह्मारूपधरस्ततः ॥ २ ॥ यतःसकाशात्संजाताब्राह्मणावेदपारगाः ॥ ते
वैष्णवास्तुविज्ञेयानैवान्येतुकदाचन ॥ ३ ॥ शौचसत्यक्षांतियुक्तोरागद्वेषविवर्जितः ॥ वेदविद्याविचारज्ञोयःसवैष्णवउच्यते ॥ ४ ॥ अग्निहोत्ररतोनि
त्यंनित्यंचातिथिपूजकः ॥ पितृभक्तोमातृभक्तःसवैवैष्णवउच्यते ॥ ५ ॥ दयाधर्मेणसंयुक्तस्तथापापपराङ्मुखः ॥ शंखचक्रांकितोयोवैसवैवैष्णवउच्य
ते ॥६॥ कंठेमालाधरोयस्तुमुखेरामंसदोच्चरेत् ॥ गानंकुर्यात्सदाभक्त्यासनरोवैष्णवःस्मृतः ॥७॥ पुराणेषुरतानित्यंयज्ञेषुचरताःसदा ॥ तेनरावैष्णवाज्ञे
याःसर्वधर्मेषुसंमताः॥८॥ तेषांनिंदांप्रकुर्वंतियेनराःपापकारिणः ॥ तेमृतास्तुकुयोनिंवैगच्छंतिचपुनःपुनः ॥९॥ गोपालनाम्नींमूर्तिंचयेर्चयंतिद्विजाःसदा ॥
धातुमांत्रमयींकृत्वाचतुर्हस्तांसुशोभिताम्॥१०॥ पूजांकुर्वंतियेविप्रास्तेज्ञेयाःपुण्यभाजिनः॥कृत्वापाषाणजांमूर्तिंकृष्णाख्यांरूपसुंदरीम्॥११॥ पूजांकुर्वं
तियेविप्रास्तेज्ञेयाःपुण्यमूर्त्तयः ॥ शालग्रामशिलायत्रयत्रद्वारवतीशिला ॥ १२ ॥ उभयोःसंगमोयत्रमुक्तिस्तत्रनसंशयः ॥ मूर्तिंमंत्रेणसंस्थाप्यपूजनं
क्रियतेयदि ॥ १३ ॥ तदर्चनंकोटिगुणंधर्मकामार्थमोक्षदम् ॥ नवधातत्रवैभक्तिःकर्तव्याचजनार्दने ॥ अतःपाषाणजामूर्तिस्तथाधातुमयीत्वया ॥ १४ ॥
तस्यांभक्तैःप्रकर्त्तव्यंध्यानंपूजनमेवच ॥ राजोपचारकींपूजांमूर्तौतत्रप्रकल्पयेत् ॥ १५ ॥ सर्वात्मानंस्मरेन्नित्यंभगवंतमधोक्षजम् ॥ दीनानाथैकशरणंलो
कानांवृत्तिकारणम् ॥ १६ ॥ मूर्त्तौतत्रस्मरेन्नित्यंमहापातकनाशनम् ॥ गोपालोयंतथाकृष्णोरामोयमितिचब्रुवन् ॥ १७ ॥ पूजांकरोतियःसम्यक्सवै
भागवतोनरः ॥ गोकुलेतुयथारूपंधृतंवैकेशवेनतु ॥ १८ ॥ तादृग्रूपंप्रकर्त्तव्यंवैष्णवैर्नरसत्तमैः ॥ आत्मसंतोषणार्थायस्वरूपंकारयेद्बुधः ॥ १९ ॥
यतोभक्तिस्तुबहुलाजायतेनात्रसंशयः ॥ शंखचक्रगदादीनिविष्णोश्चैवायुधानिच ॥ २० ॥ तस्यांमूर्तौविशेषेणकर्त्तव्यानिप्रमाणतः ॥ चतुर्भुजांद्विनेत्रां
चशंखचक्रगदाधराम् ॥ २१ ॥ पीतवासःपरीधानांशोभमानांगरीयसीम् ॥ वनमालांदधानांतांलसद्वैडूर्यकुंडलाम् ॥ २२ ॥ मुकुटेमणिसंयुक्तांकौस्तुभो
द्भासितांसदा ॥ सौवर्णींचाथरौप्यांवाताम्रजांचाथपैत्तलीम् ॥ २३ ॥ कारयेत्परयाभक्त्यावैष्णवैर्द्विजसत्तमैः ॥ आगमोक्तैर्वेदमंत्रैःप्रतिष्ठाप्यविशेषतः ॥
॥ २४ ॥ पश्चाद्वैअर्चनंकार्ययथाशास्त्रानुसारतः ॥ षोडशोपचारैर्मंत्रैःपूजनंविधिपूर्वकम् ॥ २५ ॥ पूजितेतुजगन्नाथेसर्वेदेवाश्चपूजिताः ॥ अतोये
नप्रकारेणपूजनीयोमहाप्रभुः ॥ २६ ॥ अनादिनिधनोदेवःशंखचक्रगदाधरः ॥ सर्वंददातिसर्वेशोवैष्णवान्पुण्यरूपिणः ॥ २७ ॥ (येंथावि

---

१ मंत्रमयीमितिपाठः । २ हितकारणम् इतिवापाठः । ३ मुकुटेन समायुक्ताम् इ० पा० । ४ एतच्छ्लोकत्रयम् । ( ) एतच्चिह्नान्तर्गतमेकस्मिन्पुस्तक एव ।

ष्णुस्तथाशर्वोनांतरंवर्त्ततेक्कचित् ॥ एवंज्ञात्वातुभोदेविह्युभयोर्मूर्तिकल्पनम् ॥ २८ ॥ शिवपूजांप्रकुर्वाणोविष्णुनिंदासुतत्परः ॥ रौरवेषुनरके
षुवसतेनात्रसंशयः ॥ २९ ॥ अहंविष्णुरहंरुद्रोह्यहंब्रह्मापितामहः ॥ सर्वभूतेषुसततंसंवसामिपुनःपुन ॥ ३० ॥) ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ केदासा
वैष्णवाःकेतुकेभक्ताभुविकीर्तिताः ॥ तेषांवैलक्षणंब्रूहियथार्थंवैमहेश्वर ॥ ३१ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शूद्राभवंतिवैदासावैष्णवाना
रदादयः ॥ प्रह्लादश्चांबरीषाद्याभक्तास्तेनगनंदिनि ॥ ३२ ॥ ब्रह्मक्रियारतोनित्यंवेदवेदांगपाठकः ॥ शंखचक्रांकितोयस्तुसवैवैष्णवउच्यते ॥ ३३ ॥
द्विजसेवारतोनित्यंनित्यंविष्णुप्रपूजकः ॥ शृणोतिबहुधाचैवपुराणंवेदसंमितम् ॥ ३४ ॥ सशूद्रोहरिदासस्तुइत्युक्तोनगनंदिनि ॥ पंचवर्षंत्वमाश्रित्यकृता
भक्तिरनेकधा ॥ ३५ ॥ सवैभक्तइतिप्रोक्तःसर्वसाधुषुसंमतः ॥ ध्रुवादयस्तेविज्ञेयाअंबरीषादयश्चये ॥ ३६ ॥ भक्ताश्चमुनिभिःप्रोक्ताःसर्वकालेषुभामि
नि ॥ कलौधन्यतमाःशूद्राविष्णुध्यानपरायणाः ॥ ३७ ॥ इहलोकेसुखंभुक्तायांतिविष्णोःसनातनम् ॥ शंखचक्रांकितोयस्तुविष्णुभक्तिप्रकारकः ॥३८॥
चतुर्विधमहोत्साहकर्त्ताचैवविशेषतः ॥ सशूद्रोविष्णुदासस्तुयथादृष्टंयथाश्रुतम् ॥ ३९ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउ
मामहेश्वरसंवादेदासवैष्णवानांमहिमानामद्व्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ छ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ सर्वेषांचैवमासानांविधिंब्रूहिमहेश्वर ॥ महो
त्सवःप्रकर्त्तव्यःकोविधिस्तत्रसंमतः ॥ १ ॥ कोदेवःपूजनंकस्यमहिमाकीदृशोभवेत् ॥ कस्यांतिथौप्रकर्त्तव्यंतन्मेवदसुरेश्वर ॥ २ ॥ मासंप्रतिकिमुक्तं
चवैष्णवान्पुण्यकर्मणः ॥ धन्याहंकृतकृत्याहंसुभगाहंधरातले ॥ विष्णोःकथांशृणोमीतिदर्शनात्स्पर्शनात्तव ॥ ३ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ उत्सवानां
विधिंब्रूमोमासंप्रतितवानघे ॥ यानाकर्ण्यपुनर्देविगीतवादित्रहर्षिता ॥ ४ ॥ तत्रादौचसितेपक्षेचैत्रमासेसुशोभने ॥ एकादश्यांविशेषेणदोलारूढंप्रपूज
येत् ॥ ५ ॥ कुर्याद्भक्त्यासदादेविउत्सवंविधिपूर्वकम् ॥ दोलारूढंप्रपश्यंतिकृष्णंकलिमलापहम् ॥ ६ ॥ अपराधसहस्रैस्तुमुक्तास्तेनगनंदिनि ॥ ताव
त्तिष्ठंतिपापानिकोटिजन्मकृतान्यपि ॥ ७ ॥ यावन्नांदोलयेद्देवंविश्वेशंविश्वनायकम् ॥ कलौवैयेप्रपश्यंतिदोलारूढंजनार्दनम् ॥ ८ ॥ गोघ्नादिकाःप्रमुच्यं
तेकाकथाइतरेष्वपि ॥ दोलोत्सवेप्रहृष्टास्तुरुद्रेणसहिताःसुराः ॥९॥ कुर्वंतिप्रांगणेनृत्यंगीतवाद्यंचहर्षिताः ॥ ऋषयोगणगंधर्वारंभाद्यप्सरसांगणाः ॥१०॥
वासुकिप्रमुखानागास्तथादेवाःसुरेश्वराः ॥ दोलायांचसमायांतिविष्णुदर्शनलालसाः ॥ ११ ॥ दोलायात्रानिमित्तंतुदोलाह्नेमधुमाधवे ॥ भूतानिसंतिभू
पृष्ठेयेकेचिद्देवयोनयः ॥ १२ ॥ समायांतिमहादेविकृष्णेदोलास्थितेध्रुवम् ॥ विष्णुंदोलास्थितंदृष्ट्वात्रैलोक्यस्योत्सवोभवेत् ॥ १३ ॥ तस्मात्कार्यंश
तंत्यक्त्वादोलाह्नेउत्सवंकुरु ॥ प्रह्लादस्तुसमायातिविष्णुदोलाधिरोहणम् ॥ १४ ॥ कुरुतेचमहादेविवरदंतमनुस्मरन् ॥ दोलास्थितस्यकृष्णस्ययेकु

वैतिप्रजागरम् ॥ १५ ॥ सर्वपुण्यफलप्राप्तिर्निमेषैकेनजायते ॥ दोलायांसंस्थितंविष्णुंपश्यंतिमधुमाधवे ॥ १६ ॥ क्रीडंतिविष्णुनासार्द्धंदेवदेवेनवंदिताः॥
दक्षिणाभिमुखंदेवंदोलारूढंसुरेश्वरि ॥१७॥ सकृद्दृष्ट्वातुगोविंदंमुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ ॐ दोलारूढायविद्महेमाधवायचधीमहि ॥ तन्नोदेवःप्रचोदयात्॥१८॥
इदंगायत्र्यापूजनम् ॥ माधवायगोविंदायश्रीकंठायनमोनमः ॥ पूजनंमंत्रपूर्वंचकर्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥ १९ ॥ गुरवेदक्षिणांदद्याद्यथाशक्त्या
समाहितः ॥ गायन्विष्णोःसदाभक्त्यापरिपूर्णंततोभवेत् ॥ २० ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेनभूयोभूयोवरानने ॥ दोलायांसंस्थितोविष्णुःसर्वपापापहार
कः॥२१ ॥ पूजितोयैर्नरैःसम्यक्सदासर्वंददातिच ॥ यत्रदेवाःसगंधर्वाःकिन्नराऋषयस्तथा ॥२२॥ आयांतिबहुधातत्रदोलारूढेनसंशयः॥२३॥ ॐ नमोभ
गवतेवासुदेवायेतिमंत्रेणपूजनंतत्रकारयेत् ॥ षोडशोपचारैःपूजाचकर्तव्याविधिपूर्वकम् ॥ धर्मार्थसुख्यायेकामास्तेसर्वेप्राप्नुयुर्ध्रुवम् ॥ २४ ॥ अंगन्यासं
करन्यासंन्यासंशारीरकंचयत् ॥ तत्सर्वंतुप्रकर्त्तव्यंमंत्रेणानेनसुव्रत ॥ २५ ॥ आगमोक्तेनमंत्रेणकर्त्तव्योहिमहोत्सवः ॥ श्रीलक्ष्म्यासहितंदेवंदोलायांच
प्रकल्पयेत् ॥ २६ ॥ देवाग्रेवैष्णवाःस्थाप्यानारदाद्याःसुरर्षयः ॥ विष्वक्सेनादिकाभक्तास्थाप्यास्तेह्यग्रतःसदा ॥ २७ ॥ पंचवादित्रनिर्घोषैःकुर्यादारा
र्तिकंबुधः ॥ यामेयामेतथादेविपूजनीयःप्रयत्नतः ॥२८॥ नालिकेरैस्तथाशुभ्रैःकदलैर्वातथापुनः ॥ अर्घंदद्यात्ततोदेविपूजनीयःप्रयत्नतः ॥ २९ ॥ देवदेव
जगन्नाथशंखचक्रगदाधर ॥ अर्घंगृहाणमेदेवकृपांकुरुममोपरि ॥ ३० ॥ तच्छेषंवैष्णवानांतुदद्यात्प्राच्छादिकंपुनः ॥ वादनंनर्त्तनंतत्रकर्त्तव्यंवैष्णवैर्न
रैः ॥ ३१ ॥ आंदोलनंततःसर्वैःकर्त्तव्यंचविशेषतः ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिक्षेत्राणिचसुरेश्वरि ॥ ३२ ॥ सर्वाण्येतानिवैतत्रद्रष्टुमायांतितद्दिने ॥ एवंज्ञा
त्वासदादेविकर्त्तव्यःसोत्सवोमहान् ॥ ३३ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राद्याश्चान्यजातयः ॥ शंखचक्रगदाधाराज्ञातव्यानगनंदिनि ॥ ३४ ॥
॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेदोलामहोत्सवोनामत्र्यशीतितमोऽध्यायः ॥८३॥ ॥महादेवउवाच ॥
अस्मिन्वैचैत्रमासेतुकार्योदमनकोत्सवः ॥ द्वादश्यांतुतथासम्यग्विधिःकार्योविशेषतः ॥१ ॥ वैष्णवैःश्रद्धयापुण्योजनतानंदवर्द्धनः ॥ देवानंदसमुद्भूतादि
व्यादमनमंजरी ॥ २ ॥ निवेद्यावैष्णवैर्भक्तैःसर्वपूजाफलेप्सुभिः ॥ चैत्रेतुशुक्लपक्षेतुद्वादश्यांनगनंदिनि ॥ ३ ॥ कारयेत्परयाभक्त्यामहोत्सवमनास्तथा ॥
तत्रादौचस्वयंगत्वाआरामंप्रतिचानघे ॥४॥ गुर्वाज्ञयाप्रकर्त्तव्यंपूजनंरतिनासह ॥ कामदेवनमस्तेस्तुविश्वमोहनकारक ॥५॥ विष्णोरर्थेविचेष्यामिकृपां
कुरुममोपरि ॥ गीतवादित्रनिर्घोषैरानेतव्योगृहंप्रति ॥ ६ ॥ एकादश्यांसुरश्रेष्ठिह्यधिवासनपूर्वकम् ॥ कर्त्तव्यंपूजनंतत्ररात्रौभक्त्यातुवैष्णवैः ॥ ७ ॥
कर्त्तव्यमग्रतस्तस्यसर्वतोभद्रमंडलम् ॥ स्थापयित्वातुदेवेशंरतिनासहतत्रवै ॥ ८ ॥ आच्छाद्यश्वेतवस्त्रेणदमनंस्थापयेद्बुधः ॥ तत्रवैपूजनंकार्यंवैष्ण

वैर्द्विजसत्तमैः ॥ ९ ॥ क्लींकामदेवायनमोह्रींरत्यैचतथानमः ॥ ऐंद्र्यादिदिशिसंस्थाप्यकंदर्प्पंपूजयेद्बुधः ॥ १० ॥ गंधंपुष्पंतथाधूपंदीपमारार्तिकंतथा ॥ रात्रौभक्त्याप्रकर्त्तव्यंविधिनात्रसुरेश्वरि ॥११॥ मदनायनमइतिप्राच्याम् ॥ मन्मथायनमइतिआग्नेय्याम् ॥ कंदर्पायनमइतियाम्ये ॥ अनंगायनमइतिरक्षोदिशि ॥ भस्मशरीरायनमःइतिवारुण्याम् ॥ स्मरायनमइतिवायव्याम् ॥ ईश्वरायनमःइतिकौबेर्याम् ॥ पुष्पबाणायनमः ॥ इतिईशान्याम् ॥ चतुर्दिक्षुचसर्वासुपूजनंतत्रकारयेत् ॥ पूजितेकेशवेचात्रसर्वेदेवाःसुपूजिताः ॥ १२ ॥ अक्षतगंधधूपदीपैर्नैवेद्यैस्तांबूलैश्चदमनकंपूजयित्वातु ॥ तत्पुरुषायविद्महेकामदेवायधीमहि ॥ तन्नोनंगःप्रचोदयात् ॥ इतिवैकामगायत्र्याअष्टोत्तरशतवारंतंदमनकंअभिमंत्र्यनमस्कुर्यात् ॥ नमोस्तुपुष्पबाणायजगदाह्लादकारिणे ॥ मन्मथायजगन्नेत्रेरतिप्रीतिकरायच ॥ १३ ॥ देवदेवनमस्तेस्तुश्रीविश्वेशनमोस्तुते ॥ रतिपतेनमस्तेस्तुनमस्तेविश्वमंडन ॥ १४ ॥ नमस्तेस्तुजगन्नाथसर्वबीजनमोस्तुते ॥ एतैर्नानाविधैर्मंत्रैरागमोक्तैर्विशेषतः ॥ १५ ॥ पूजनीयःप्रयत्नेनलक्ष्म्यासहजनार्दनः ॥ ततोनिवेद्यतत्कर्मजागरंकारयेधद्बुधः ॥ १६ ॥ देवदेवजगन्नाथवांच्छितार्थप्रदायक ॥ हृत्स्थान्पूरयमेविष्णोकामान्कामेश्वरीप्रिय ॥ १७ ॥ इत्येतैर्बहुभिर्मंत्रैःपूजनीयःप्रयत्नतः ॥ श्रीनिवासोजगन्नाथोभक्तानांशमभीप्सकः ॥ १८ ॥ ततोदमनकमुष्टिंगृहीत्वातत्रमूलमंत्रेण ॥ श्रीश्रीविष्णवादिदेवेभ्योदमनकंनिवेदयेत् ॥ ततोगंधादिभिर्महतीपूजागीतवाद्यनृत्यैश्चमहोत्सवःकार्यः ॥ देवाग्रेस्थापितःकलशोदकंदेवस्यपादयोर्निक्षिप्यजलक्रीडातस्मिन्दिनेकर्त्तव्या ॥ ततःस्वगुरुंवस्त्रालंकारद्रविणैःश्रद्धयाप्रपूजयेत् ॥ ततःस्वयंवैष्णवैर्बंधुभिःसहअश्नीयात् ॥ १९ ॥ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ततोदमनकमंजर्यायोवैविष्णुंप्रपूजयेत् ॥ पूजितेवैजगन्नाथेह्यहंवैपूजितःसदा ॥ २० ॥ ब्रह्महाहेमहारीचमद्यपोमांसभक्षकः ॥ मुच्यतेपातकाद्देविदृष्ट्वादमनकोत्सवम् ॥ २१ ॥ एवंदमनकोदेविपूजितोयैःसुवैष्णवैः ॥ सर्वतीर्थंकृतंतैस्तुमंजर्यापूजनंकृतम् ॥ २२ ॥ वेदाध्ययनंकृतंतेनशास्त्राध्ययनमेवच ॥ अग्निहोत्रंकृतंतेनमंजर्यापूजितोहरिः ॥ २३ ॥ तत्कुलंतुमहज्ज्ञेयंब्राह्मंवाचाथक्षात्रियम् ॥ शौद्रंवैश्यंचयच्चान्यद्धन्यंधन्यतरंस्मृतम् ॥ २४ ॥ यस्मिन्कुलेवतीर्याथोत्सवोदमनकःकृतः ॥ सचधन्यस्तुधन्योवैयेनविष्णुःप्रपूजितः ॥ २५ ॥ दमनकेनतुतथासंप्राप्तेमधुमाधवे ॥ संपूज्यगोसहस्रस्यदेविसंलभतेफलम् ॥ २६ ॥ मल्लिकाकुसुमैर्देवंवसंतेगरुडध्वजम् ॥ योर्चयेत्परयाभक्त्यामुक्तिभागीभवेत्तुसः ॥ २७ ॥ मरुकोदमनकश्चैवसद्यस्तुष्टिकरोहरेः ॥ अतःपूजाप्रकर्त्तव्यावैष्णवैर्नरसत्तमैः ॥ २८ ॥ गोसहस्रंकृतंतेनकन्यादानंतथैवच ॥ पृथ्वीदानंकृतंतेनविष्णोर्वैपू

१ द्यात इतिपाठः । २ रत्यासह–द० पा० ।

जनेकृते ॥ २९ ॥ एकामेकांगृहीत्वातुमंजरींदमनस्यतु ॥ यःपूजयतिदेवेशंसंप्राप्तेमधुमाधवे ॥ ३० ॥ पुण्यसंख्यांनजानेवैतस्याहंनगनंदिनि ॥ सर्वेच तुर्भुजोभूत्वाइहलोकेपरत्रच॥धर्मानर्थांश्चकामांश्चप्रभुंक्तेवैष्णवंपदम् ॥३१॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेदमनकमहोत्स वोनामचतुरशीतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ वैशाख्यांपूर्णमास्यांवैजलस्थंजगदीश्वरम् ॥ पूजयेद्वैष्णवोभक्त्याकृतोत्साहोमुदा न्वितः ॥ १ ॥ गीतंवाद्यंतथानृत्यंकृत्वापुण्यंमहोत्सवम् ॥ एकादश्यांसुरश्रेष्ठंपश्येद्धाथप्रहर्षितः ॥ २ ॥ गीतंगायन्हरेर्भक्त्याकर्त्तव्यःसोत्सवः शुभः ॥ शयनंकुरुदेवेशजलेस्मिन्वैसुरेश्वर ॥ ३ ॥ त्वयिसुप्तेजगत्सुप्तंभवत्येवनसंशयः ॥ वनागमेप्रकुर्वीतजलस्थंवैजनार्दनम् ॥ ४ ॥ येनरास्तुसुरश्रेष्ठेनदाहोनरकेभवेत् ॥ स्वर्णपात्रेतथारौप्येताम्रेवाचसुरेश्वरि ॥ ५ ॥ मृन्मयेवाथकर्त्तव्यंशयनंविष्णुसंज्ञकम् ॥ तत्रतोयंचसं स्थाप्यशीतलंगंधवासितम् ॥ ६ ॥ तस्मिंस्तोयेततोविष्णोःस्थापनंकारयेद्बुधः ॥ गोपालनाम्नीमूर्त्तिश्चरामनाम्नीतथापिवा ॥ ७ ॥ शा लग्रामशिलावापिस्थापनीयाविशेषतः ॥ प्रतिमांवामहाभागतस्यपुण्यमनंतकम् ॥ ८ ॥ यावद्धराधरालोकायावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ तावत्तस्यकुलेक श्चिन्नभवेद्देविनारकी ॥ ९ ॥ तस्माज्ज्येष्ठेमहादेवितोयस्थंपूजयेद्धरिम् ॥ वीततापोनरस्तिष्ठेद्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ १० ॥ सुशीतलेतथातोयेतुलसीदल वासितम्॥शुचिशुक्रगतेकालेपूजयेद्धरणीधरम्॥११॥शुचिशुक्रगतेकालेयेर्चयिष्यंतिकेशवम् ॥जलस्थंविविधैःपुष्पैर्मुच्यंतेयमपीडनात्॥१२॥जलप्रेष्ठोय तोविष्णुर्जलशायीजलप्रियः ॥ तस्माद्ग्रीष्मेविशेषेणजलस्थंपूजयेद्धरिम् ॥ १३ ॥ नीरमध्येस्थितंकृत्वाशालग्रामसमुद्भवम् ॥ येनार्चितोमहाभक्त्यासभवे त्कुलपावनः ॥१४॥ कर्कराशिगतेसूर्येमिथुनस्थेविशेषतः ॥ येनार्चितोहरिर्भक्त्याजलमध्येतुसुंदरि ॥ १५ ॥ द्वादश्यांतुविशेषेणजलस्थजलशायिनः ॥ येनार्चनंकृतंतेनकोटियज्ञशतंकृतम् ॥ १६ ॥ निक्षिप्यजलपात्रेतुमासेमाधवसंज्ञके ॥ माधवंयेर्चयिष्यंतिदेवास्तेतुनराभुवि ॥ १७ ॥ पात्रेगंधोदकंकृ त्वायःक्षिपेद्गरुडध्वजम् ॥ द्वादश्यांपूजयेद्रात्रौमुक्तिभागीभवेत्तुसः ॥ १८ ॥ अश्रद्दधानःपापात्मानास्तिकोऽच्छिन्नसंशयः ॥ हेतुनिष्ठश्चपंचै तेनपूजाफलभागिनः ॥१९॥ तथामहादेविप्रभुंजलस्थंजगदीश्वरम् ॥ पूजयेद्योनरोनित्यंमहापापैःप्रमुच्यते ॥ २० ॥ ॐह्रींह्रींरामायनमः ॥ इतिमंत्रेणदेवे शिपूजनंतत्रवैस्मृतम् ॥ ॐक्लींकृष्णायगोविंदायगोपीजनवल्लभायनमः॥इतिमंत्रेणगिरिजेउदकंचाभिमंत्रयेत्॥देवदेवमहाभागश्रीवत्सकृतलांछन ॥ २१ ॥ महादेवनमस्तेस्तुनमस्तेविश्वभावन ॥ अर्घ्यंगृहाणभोदेवमुक्तिंमेदेहिसर्वदा ॥ २२ ॥ नानाविधैःसुपुष्पैश्चपूजयेद्गरुडासनम् ॥ सर्वबाधाविनिर्मुक्तो

१ यावद्रविकराभुवि इ०पा० । २ मुक्तिभागीभवेद्द्विजः इ० पा० । ३ ॐ ह्रां ह्रीं रामायनमः इत्येकस्मिन्पुस्तके । ३ गरुडवाहनमित्यपिप्रचुरः पाठः तत्राक्षराधिक्यमार्षम् ।

विष्णोःसायुज्यतामियात् ॥ २३ ॥ रात्रौजागरणंतत्रद्वादश्यांसुसमाहितः ॥ भक्तिपूर्वंभजेद्देवंविष्णुमव्ययमक्षयम् ॥ २४ ॥ एवंवैशाखसंबंधी
भक्तिभावेनतत्परैः ॥ उत्सवोविष्णुसंज्ञस्तुकर्त्तव्योभक्तिमिच्छुभिः ॥ २५ ॥ आगमोक्तेनमंत्रेणविधिंतत्रप्रकारयेत् ॥ कृतेसतिमहादेविकोटियज्ञसमंफ
लम् ॥२६॥ रागद्वेषविनिर्मुक्तोमहामोहनिवर्त्तकः ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायातिविष्णोःसनातनम् ॥ २७ ॥ ब्राह्मणोभक्तिभावेनयःकरोत्युत्सवंभुवि ॥ सर्व
पापविनिर्मुक्तोवैकुंठंगच्छतेध्रुवम् ॥२८॥ वेदाध्ययनहीनोपिशास्त्राध्ययनवर्जितः ॥ हरिभक्तिंतुसंप्राप्यलभतेवैष्णवंपदम् ॥२९॥ आत्मारामःसदामुक्तोवि
जितात्माभवेत्तुसः ॥ सवैविष्णुपदंयातियावच्चंद्रदिवाकरौ॥३०॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्स हस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेशयनम
होत्सवोनामपञ्चाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ श्रावणेमासिसंप्राप्तेपवित्रारोपणोविधिः ॥ यस्मिन्कृतेतुदेवेशिदिव्यभक्तिःप्रजा
यते॥१॥पवित्रारोपणंविष्णोःकर्तव्यंश्रद्धयाबुधैः॥ संपूर्णाजायतेतस्यपूजापार्वतिवार्षिकी ॥२॥ पवित्रारोपणेविष्णोर्जायतेसुखमात्मनः ॥ संपूजितेसदावि
ष्णौनानासुखमवाप्नुयात् ॥ ३ ॥ सूत्रंवाससमानीयब्राह्मण्याकर्तितंतथा ॥ स्वेनैवकर्तितंसूत्रंतेनैवचप्रकारयेत् ॥ ४ ॥ सच्छूद्र्याकर्तितंसूत्रंतद्ग्राह्यंवातथै
वच ॥ अन्यथाविक्रयेणापिग्राह्यंचापियथातथम् ॥ ५ ॥ क्षौमैनैवप्रकर्तव्यःपवित्रारोपणोविधिः ॥ रूप्येणवातथाकार्यंपवित्रंविष्णुदैवतम् ॥६॥ सौवर्णेना
पिदेवेशिकर्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥ अभावेसर्वधातूनांग्राह्यंसूत्रंतथाबुधैः ॥ ७ ॥ कृत्वातुत्रिवृतंसूत्रंप्रक्षाल्यमुदकेनतु ॥ लिंगेलिंगप्रमाणंचप्रतिमायांयथावि
धिः ॥८॥ पादौवैजानुपर्यंतंतथानाभिसमंस्मृतम् ॥ ज्येष्ठंमध्यंकनिष्ठंचपवित्रंकारयेद्बुधः॥९॥ संवत्सरदिनैस्तद्वत्तदर्द्धार्द्धेनसंख्यया ॥ सूत्रेणैवप्रकर्त्तव्यंग्रं
थिनाष्टोत्तरंशतम्॥१०॥तदर्द्धसंख्यकेनापियुक्तंवातत्रपार्वति॥ लिंगेवैलिंगसंज्ञंतुगंगानागैश्चसंयुतम् ॥११॥ प्रतिमायांतथादेविपवित्रंवनमालकम् ॥ यथा
शोभातथाकार्यंयेनविष्णुःप्रसीदति॥१२॥एकं[1]वैसुपवित्रंतुगंधाख्यंकारयेत्सदा॥तंतु[2]नायव्वसंयुक्तंकर्त्तव्यंवैष्णवैर्नरैः॥१३॥ देवानांचतथाप्रोक्तंपवित्रंविष्णुदे
वतम्॥अंबरीषाद्याभक्ताश्चअन्येपिचध्रुवादयः ॥१४॥ पवित्राणिततःपश्चाद्दातव्यानीहपार्वति ॥ प्रतिपद्धनदस्योक्तापवित्रारोपणेतिथिः ॥ १५ ॥ लक्ष्म्या
देव्याद्वितीयातुतिथीनामुत्तमातिथिः ॥ तृतीयातुतवप्रोक्ताचतुर्थीगणपस्यच ॥ १६ ॥ पंचमीचंद्रमसश्चैवषष्ठीवैकार्त्तिकस्यच ॥ सप्तमीचरवेःप्रोक्तादुर्गा
याश्चाष्टमीस्मृता ॥ १७ ॥ नवमीचैवमातृणांयमस्यदशमीतथा ॥ एकादशीतुसर्वेषांद्वादशीमाधवस्यच ॥ १८ ॥ त्रयोदशीतुकामस्यशर्वस्योक्ताचतु
र्दशी ॥ तद्वत्पंचदशीख्याताधातुर्वैह्यर्चनेपुनः ॥ १९ ॥ एतावैतिथयःप्रोक्ताःपवित्रारोपणोचिताः ॥ कनिष्ठेद्वादशप्रोक्तामध्यमेद्विगुणास्मृताः ॥ २० ॥

१ एवं वै—इ० पा० । २ तंतुनामेकसंयुक्तं । तंतुनामवसंयुक्तम्—इ० पा० ।

त्रिगुणाश्चोत्तमेचैवग्रंथयश्चपवित्रके ॥ कर्पूरकेसराभ्यांवाचंदनेनहरिद्रया ॥ २१ ॥ रंजयित्वातुतत्सर्वंस्थाप्यंनवकरंडके ॥ देवस्ययजनंयत्रस्थाप्यानिदेववत्तदा ॥ २२ ॥ आदौदेवार्चनंकृत्वावासनंसपवित्रकम् ॥ अधिवासितेपवित्रेतुततोवैपूजनंस्मृतम् ॥ २३ ॥ पवित्रेषुचयद्देवास्तेषांनिकटमाचरेत् ॥ ब्रह्माविष्णुस्तथारुद्रस्त्रयोवैसूत्रदेवताः ॥ २४ ॥ क्रियाचपौरुषीवीराचतुर्थीचापराजिता ॥ जयाचविजयाचैवमुक्तिदाचसदाशिवा ॥ २५ ॥ मनोन्मनीतुनवमीदशमीसर्वतोमुखी ॥ ग्रंथीनांदेवताश्चैवसूत्रेषुविनिवेशयेत् ॥ २६ ॥ आवाहनमुद्रयावैशास्त्रोक्तविधिनाततः ॥ आवाह्यतत्रताः सम्यक्संनिधीकरणंस्मृतम् ॥ २७ ॥ संनिधीकरणमुद्रयासंनिधीकरणम् ॥ रक्ष्यामुद्रयासंरक्ष्यधेनुमुद्रयाअमृतीकृत्य ॥ आनीयदेवस्याग्रेकलशोदकंगृहीत्वा ॥ आगमोक्तेनमंत्रेणप्रोक्षणंविधायक्लींकृष्णायइतिमंत्रेणप्रोक्षणंगंधधूपदीपनैवेद्यादिकंदत्त्वातांबूलादिकंदत्त्वाषोडशोपचारादिनापवित्रदेवताअभ्यर्च्यगंधपवित्रंधूपितंकृत्वादेवाभिमुखःसन् ॥ नमस्कारमुद्रयादेवंअभिमंत्रयीत ॥ आमंत्रितोमहादेवसार्द्धंदेव्यागणादिभिः ॥ मंत्रैर्वालोकपालैश्चसहितःपरिवारकैः ॥ २८ ॥ आगच्छभगवन्विष्णोविधिसंपूर्णहेतवे ॥ प्रातस्त्वत्पूजनंकुर्मःसान्निध्यंनियतंकुरु ॥ २९ ॥ तद्बंधंचपवित्रंचदेवस्यराघवस्यच ॥ श्रीविष्णोश्चरणेतत्निक्षिप्यप्रातः स्वक्रियांविधायपुण्याहस्वस्तिवाचनजयजयशब्दैर्घंटादिवादित्रनिर्घोषतूर्यादिशब्दैःपवित्रैःपूजांकुर्यात् ॥ ततः प्रथमंज्येष्ठंततोमध्यमंकनिष्ठंच ॥ एभिःसर्वैर्यथाक्रमेणपूजांकुर्यात् ॥ ॐवासुदेवायविद्महेविष्णुदेवायधीमहि ॥ तन्नोदेवःप्रचोदयात् ॥ इतिपवित्रदानंअथवास्वमंत्रैः ॥ ततोवैमहतींपूजांविष्णोःकुर्यात्प्रसादिनीम् ॥ ययावैकृतयादेविविष्णुरात्माप्रसीदति ॥ ३० ॥ समंताद्दीपमालाचकर्त्तव्याचविधानतः ॥ चतुर्विधंतथाचान्नंनैवेद्यंकारयेद्बुधः ॥ ३१ ॥ पवित्राणिततोदद्यात्पूजितानितुशोभने ॥ भक्त्याचैवविशेषेणश्रीगुरुंपूजयेत्ततः ॥ ३२ ॥ वस्त्रालंकारविधिनापूजनीयोगुरुर्महान् ॥ पूजयित्वागुरुंतत्रपवित्रंधारयेत्ततः ॥ ३३ ॥ अथयेवैष्णवाःसंतितेभ्यस्तांबूलादिकंदत्त्वापूर्णाहुतिमग्नयेदत्त्वाश्रीनिवासायश्रीकृष्णायकर्मनिवेदयेत् ॥ मंत्रहीनंक्रियाहीनंभक्तिहीनंतुकेशव ॥ यत्पूजितोमयासम्यक्संपूर्णंयातुमेध्रुवम् ॥ ३४ ॥ ततउद्वास्यइष्टबंधुभिस्तथावैष्णवैर्विप्रैर्वासहितःसन्मृष्टमन्नंस्वयंभुंजीत ॥ एतत्पूजनकंदिव्यंयेशृण्वंतिद्विजोत्तमाः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तायांतिविष्णोःपरंपदम् ॥ ३५ ॥ यावत्तपतिवैचंद्रोयावत्तपतिवैरविः ॥ पवित्रारोपकस्तद्वत्तप्यतेनात्रसंशयः ॥ ३६ ॥ पृथिव्यांयानिदानानिनियमाश्चतथापुनः ॥ सर्वैवैपूर्णतांयांतिपवित्रारोपणेकृते ॥ ३७ ॥ उत्सवानांचराजायंपवित्रारोपणोविधिः ॥ ब्रह्महाशुध्यतेतत्रनात्रकार्याविचारणा ॥ ३८ ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यंयदुक्तंनगनंदिनि ॥ पवित्रारोपणेपुण्यंदर्शनेतुतथास्मृतम् ॥ ३९ ॥ शूद्रैर्वाथमहाभागेपवित्रारोपणोविधिः ॥ कृतोयैर्भक्तिभावे

नतेवैधन्यतमाःस्मृताः ॥ ४० ॥ धन्योहंकृतकृत्योहंसौभाग्योधरणीतले ॥ मयातुयाकृताभक्तिर्वैष्णवीमुक्तिदायिनी ॥ ४१ ॥ इति श्रीपाद्ममहापुराणे
पंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेपवित्रारोपणंनामषडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ छ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ चैत्रेतुचंपके
नैवजातीपुष्पेणवापुनः ॥ पूजनीयःप्रयत्नेनकेशवःक्लेशनाशनः ॥१॥ दमनकैर्मरुकैश्चैवबिल्वपुष्पैरथापिवा ॥ पूजयेज्जगतामीशंविष्णुंसर्वेश्वरेश्वरम् ॥ २ ॥
शतपत्रैस्तथादिव्यैरक्तैर्वासुसमाहितः ॥ पूजयंतिनराविष्णुंचैत्रमासेसुरेश्वरि ॥ ३ ॥ वैशाखेतुसदादेविह्यर्चनीयोमहत्प्रभुः ॥ केतकीपत्रमादायवृषस्थेच
दिवाकरे ॥४॥ येनार्चितोहरिर्भक्त्याप्रीतोमन्वंतरंशतम् ॥ ज्येष्ठमासेतुसंप्राप्तेनानापुष्पैःप्रपूजयेत्॥५॥पूजितेदेवदेवेशेसर्वेदेवाःसुपूजिताः ॥ कृत्वापापसह
स्राणिमहापापशतानिच ॥ ६ ॥ तेपियास्यंतिभोदेवियत्रविष्णुःश्रियासह ॥ आषाढेमासिसंप्राप्तेपूजांकुर्याद्विशेषतः ॥ ७ ॥ करवीरैरक्तपुष्पैस्तथा
ब्जैर्वासदानराः ॥ पूजांकुर्वंतियेविष्णोस्तेज्ञेयाःपुण्यभागिनः ॥ ८ ॥ जातरूपनिभैर्विष्णुंकदंबकुसुमैस्तथा ॥ येर्चयिष्यंतिगोविंदंनतेषांसौरिजंभयम्
॥ ९ ॥ घनागमेघनश्यामःकदंबकुसुमार्चितः ॥ ददातिवांछितान्कामान्यावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १० ॥ यथापद्मालयांप्राप्यप्रीतोभवतिमाधवः ॥ कदंब
कुसुमंलब्ध्वाप्रीतोभवतिलोककृत् ॥ ११ ॥ तुलसीकृष्णतुलसीवंजुलैर्वासुरेश्वरि ॥ सर्वदापूजितोविष्णुःकष्टंहरतिनित्यशः॥१२॥श्रावणेमासिसंप्राप्तेयेर्चयं
तिजनार्दनम् ॥ अतसीपुष्पमादायतथादूर्वादलेनतु ॥ १३ ॥ नानापुष्पैर्विशेषेणपूजनीयःप्रयत्नतः ॥ ददातिविपुलान्कामान्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ १४ ॥
भाद्रमासेतुसंप्राप्तेशृणुत्वंनगनंदिनि ॥ चंपकैर्वाश्वेतपुष्पैरक्तासिंदूरकैस्तथा ॥ १५ ॥ कह्लारैर्वामहादेविसर्वकामफलंलभेत् ॥ आश्विनेवैशुभेमासेकर्त्तव्यं
विष्णुपूजनम् ॥ १६ ॥ यूथिकानवजातीभिस्तथानानाविधैःशुभैः ॥ पूजनीयःप्रयत्नेनभक्तिपूर्वंसदाजनैः ॥ १७ ॥ पद्मान्येवसमानीययेर्चयंतिजनार्दनम् ॥
धर्मार्थकाममोक्षांस्तेलभंतेमानवाभुवि ॥ १८ ॥ ॥ कार्तिकेमासिसंप्राप्तेपूजनीयोमहेश्वरः ॥ यावंतिऋतुपुष्पाणिदेयानिमाधवस्यच ॥ १९ ॥ तिलानिति
लपुष्पाणितैर्वाह्यर्चनकंचरेत् ॥ पूजितेसतिदेवेशिअनंतफलमश्नुते ॥ २० ॥ बकुलपुष्पैःपुन्नागैश्चंपकैर्वाजनार्दनम् ॥ कार्तिकेपूजयिष्यंतितेदेवानहि
मानवाः ॥ २१ ॥ मार्गशीर्षेप्रयत्नेनपूजनीयःसदाप्रभुः ॥ नानापुष्पैःसनैवेद्यैर्धूपैर्नीराजनैस्तथा ॥ २२ ॥ मार्गशीर्षेविशेषेणदिव्यैःपुष्पैःप्रपूजये
त् ॥ पौषमासेमहादेविस्वर्चनंशुभदंस्मृतम् ॥ २३ ॥ नानातुलसिपत्रैश्चमृगनाभिजलैस्तथा ॥ माघमासेतुसंप्राप्तेनानापुष्पैःप्रपूजयेत् ॥ २४ ॥
पूजितेदेवदेवेशेवांछितंलभतेध्रुवम् ॥ कर्पूरजातथापूजानानानैवेद्यमोदकैः ॥ २५ ॥ फाल्गुनेचैवसंप्राप्तेह्यर्चनंमाधवस्यच ॥ कृत्वावासंतिकींपूजां

पुष्पाण्यादायसर्वेशः ॥ २६ ॥ नवीनैर्वाथदेवेशिसर्वैर्वापूजयेत्ततः ॥ पूजितेतुजगन्नाथेवैकुंठपदमव्ययम् ॥ प्राप्नोतिपुरुषोनित्यंश्रीविष्णोश्च प्रसादतः ॥ २७ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेमासिकपुष्पोनामसप्ताशीतितमोऽध्यायः ॥ ८७ ॥ ॥ छ ॥ अतःपरंकार्तिकमाहात्म्यंप्रस्तूयते ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एकदाद्वारकामागादृषिःकृष्णदिदृक्षया ॥ पुष्पाण्यादायदिव्यानिकल्पवृक्षोत्थितानिच ॥ १ ॥ नारदंस्वागतेनासौकृष्णःसत्कारमाचरत् ॥ इदमर्घ्यमिदंपाद्यमित्युवाचासनंददत् ॥ २ ॥ नारदस्तानिपुष्पाणिकृष्णायोपाजहारच ॥ कृष्णःषोडशसाहस्रस्त्रीभ्यस्तानिव्यभज्यत ॥ ३ ॥ विस्मृत्यसत्यभामांतुसर्वाभ्यस्तान्यदात्प्रभुः॥ सत्यभामाततःक्रुद्धाक्रोधागारंसमाविशत् ॥ ४ ॥ समाज्ञायततःकृष्णस्तत्रगत्वासमाहितः ॥ सत्यभामांमानयित्वागरुडंमनसास्मरन् ॥ ५ ॥ स्मृतमात्रस्तुगरुडस्तदागत्याग्रतःस्थितः ॥ आरुह्यवेगात्पत्रंतामित्युवाचप्रियांप्रभुः ॥ ६ ॥ सत्येत्वंमाकृथाःक्रोधंत्वत्कृतेदैवतैःसह ॥ विरुध्यदेवराजानंरोपयिष्येतवांगणे ॥ ७ ॥ कल्पद्रुमंमहाभागेपराधंमेक्षमांकुरु ॥ इतिकृत्वाप्रतिज्ञांतुकृष्णःससत्यभामया ॥ ८ ॥ देवलोकमगात्तूर्णंयत्रदेवःसवृत्रहा ॥ याचितःकल्पवृक्षार्थंमुत्तरंदत्तवान्प्रभुम् ॥ ९ ॥ नायंदेवद्रुमोभूम्यांप्राप्तुंयोग्यस्त्वयाप्रभो ॥ तदाक्रुद्धोमहाबाहुर्वृक्षमुत्पाट्यमूलतः ॥ १० ॥ वाहमारोपयामासवेगेनबलवत्तरः ॥ तदावज्रधरोवेगाद्वज्रमुद्यम्यवीर्यवान् ॥ ११ ॥ गरुडंताडयामासकल्पवृक्षंत्यजेतिरिति ॥ तदापत्ररथःपत्रंकुलिशस्यापिगौरवात् ॥ १२ ॥ एकंविसर्जयामासत्वरयाप्रजगामच ॥ तेनवज्रप्रहारेणत्रयोभूवपतत्रिणः ॥ १३ ॥ मयूरोनकुलश्चापःकृष्णोद्वारावतीमगात् ॥ आगत्यसत्यभामायागृहेचैनमरोपयत् ॥ तदैवनारदोभ्यागात्सत्ययामानितोबहु ॥ १४ ॥ ॥ सत्यभामोवाच ॥ ॥ ईदृशःकल्पवृक्षोयंपतिरेतादृशःप्रभुः ॥ भवेभवेकथंप्राप्यस्तदाख्यातुभवान्मम ॥ १५ ॥ इतिपृष्टस्तदाप्राहनारदोमुनिसत्तमः ॥ प्राप्यतेसत्यभामेयंतुलापुरुषदानतः ॥ १६ ॥ सत्यभामातदाकृष्णंकल्पवृक्षसमन्वितम् ॥ नारदायैवसाप्रादात्तोलयित्वाविधानतः ॥ सर्वोपस्करमाकृष्यनारदस्त्रिदिवंययौ ॥ १७ ॥ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ श्रियःपतिमथामंत्र्यगतेदेवर्षिसत्तमे ॥ हर्षोत्फुल्लाननासत्यावासुदेवमथाब्रवीत् ॥ १८ ॥ ॥ सत्यभामोवाच ॥ ॥ धन्यास्मिकृतकृत्यास्मिसफलंजीवितंचमे ॥ मज्जन्मनिनिदानेचधन्यौतौपितरौमम ॥ १९ ॥ यौमांत्रैलोकसुभगांजनयामासतुर्ध्रुवम् ॥ षोडशस्त्रीसहस्राणांवल्लभाहंयतस्तव ॥ २० ॥ यस्मान्मयादिपुरुषःकल्पवृक्षसमन्वितः ॥ यथोक्तविधिनासम्यङ्नारदायसमर्पितः ॥ २१ ॥ यद्वार्तामपिजानंतिभूमि

१ सत्यभामेयन्तुलापुरुषदानतः—इ० पा० । २ सर्वोपस्करमाभज्य—इ० पा० । ३ मज्जन्मनि निदानेव—इ० पा० ।

संस्थानजंतवः ॥ सोयंकल्पद्रुमोगेहेममतिष्ठतिसांप्रतम् ॥२२॥ त्रैलोक्याधिपतेश्चाहंश्रीपतेरतिवल्लभा ॥ अतोहंप्रष्टुमिच्छामिकिंचित्त्वांमधुसूदन॥२३॥ यदित्वंमत्प्रियकरःकथयस्वात्रविस्तरात् ॥ श्रुत्वातच्चपुनश्चाहंकरोमिहितमात्मनः ॥२४॥ यथाकल्पंत्वयादेववियुक्तास्यांनकर्हिचित् ॥ ॥ सूतउवाच ॥ इतिप्रियावचःश्रुत्वास्मेरास्योयंगदाग्रजः ॥ २५ ॥ सत्याकरेकरंकृत्वागमत्कल्पतरोस्तलम् ॥ निषिद्धचानुचरंलोकंसविलासंप्रियान्वितः ॥ २६ ॥ प्रहस्यसत्यामामंत्र्यप्रोवाचजगतांपतिः ॥ तत्प्रीतिपरितोषार्थंलसत्पुलकितांगजः ॥ २७ ॥ ॥ कृष्णउवाच ॥ ॥ नमेत्वत्तःप्रियतमाकाचिदन्या नितंबिनी ॥ षोडशस्त्रीसहस्राणांप्रियेप्राणसमाह्यसि ॥ २८ ॥ त्वदर्थंदेवराजेनविरोधोदैवतैःसह ॥ त्वयायत्प्रार्थितंकांतेशृणुयच्चमहद्भवेत् ॥ २९ ॥ अदेयमथवाकार्यमकथ्यमपियत्पुनः ॥ त्वत्कृतंतुकथंप्रश्नंकथयामिनतुप्रिये ॥ पृच्छस्वसर्वंकथयेयत्तेमनसिवर्तते ॥ ३० ॥ ॥ सत्योवाच ॥ ॥ दानंव्रतं तपोवापिकिंतुपूर्वंमयाकृतम् ॥ येनाहंमर्त्यजामर्त्यैभवानीवाऽभवंकिल ॥ ३१ ॥ तवांगार्द्धहरानित्यंगरुडोपरिगामिनी ॥ इंद्रादिदेवतावासमगमंचत्वयासह ॥ ३२ ॥ अतस्त्वांप्रष्टुमिच्छामिकिंकृतंतुमयाशुभम् ॥ जन्मांतरेचकिंशीलाकाचाहंकस्यकन्यका ॥ ३३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुष्वैकमनाःकांतेयत्त्वंवैपूर्वजन्मनि ॥ पुण्यंव्रतंकृतवतीतत्सर्वंकथयामिते ॥ ३४ ॥ आसीत्कृतयुगस्यांतेमायापुर्यांद्विजोत्तमः ॥ आत्रेयोदेवशर्मेतिवेदवेदांगपारगः ॥ ३५ ॥ आतिथेयोग्निशुश्रूषुःसौरव्रतपरायणः ॥ सूर्यमाराधयन्नित्यंसाक्षात्सूर्य्यइवापरः ॥ ३६ ॥ तस्यातिवयसश्चासीन्नाम्नागुणवतीसुता ॥ अपुत्रःसस्वशिष्यायचंद्रनाम्नेददौसुताम् ॥ ३७ ॥ तमेवपुत्रवन्मेनेसचतंपितृवद्वशी ॥ तौकदाचिद्वनंयातौकुशेध्महरणार्थिनौ ॥ ३८ ॥ हिमाद्रिपादजवनेचेरतुस्तौयतस्ततः ॥ तौततोराक्षसंघोरमायांतंसमपश्यताम् ॥ ३९ ॥ भयविह्वलसर्वांगावसमर्थौपलायितुम् ॥ निहतौरक्षसातेनकृतांतसमरूपिणा ॥ ४० ॥ तौतुक्षेत्रप्रभावेणधर्मशीलतयापुनः ॥ वैकुंठभवनंनीतौमद्गणैर्मत्समीपगैः ॥ ४१ ॥ यावज्जीवंतुयत्ताभ्यांसूर्यपूजादिकंकृतम् ॥ तेनवैकर्मणाताभ्यांसुप्रीतोहंकिलाभवम् ॥ ४२ ॥ शैवाःसौराश्चगाणेशावैष्णवाःशक्तिपूजकाः ॥ मामेवप्राप्नुवंतीहवर्षाभःसागरंयथा ॥ ४३ ॥ एकोहंपंचधाजातःक्रीडयन्नामभिःकिल ॥ देवदत्तोयथाकश्चित्पुत्राद्याह्वाननामभिः ॥ ४४ ॥ ततश्चतौमद्भवनाधिवासिनौविमानयानौरविवर्चसावुभौ ॥ मत्तुल्यरूपौममसन्निधानगौदिव्यांगनाचंदनभोगभोगिनौ ॥ ४५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायांश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेअष्टाशीति

१ शृणु यच्च महद्भवेदित्यपि पाठान्तरं तदपि सम्यक् । २ येनाहं मर्त्यजामर्त्यभावातीताभवं किल—इ० पा० ॥ ३ पादोपवने । इ० पा० । ४ पुत्राह्वयतनामभिः । पुत्राह्वयत नामभिः । पुत्राह्वायतनामभिः । इ० पा० ।

तमोऽध्यायः ॥ ८८ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ ततोगुणवतीश्रुत्वारक्षसानिहतावुभौ ॥ पितृभर्तृजदुःखार्त्ताकरुणंपर्यदेवयत् ॥ १ ॥ ॥ गुणवत्युवाच ॥ ॥ हानाथहापितस्त्यक्त्वागच्छतंक्वमयाविना ॥ बालाहंकिंकरोम्यद्यह्यनाथाभवताविना ॥ २ ॥ कोनुमामास्थितांगेहेभोजनाच्छादनादिभिः ॥ अकिंचित्कुशलांस्नेहात्पालयिष्यतिदुःखिताम् ॥ ३ ॥ हतभाग्याहतसुखाहतेशाहतजीविता ॥ शरणंकंव्रजाम्यद्यत्वन्नाथावतबालिशा ॥ ४ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एवंबहुविलप्याथ कुररीवभृशातुरा पपातभूमौविकलारंभावातहतायथा ॥ ५ ॥ चिरादाश्वस्यसाभूमौविलप्यकरुणंबहु ॥ निमग्नादुःखजलधौशोकार्त्तासमवर्त्तत ॥ ६ ॥ साग्रहोपस्करान्सर्वान्विक्रीयशुभकर्मकृत् ॥ तयोश्चक्रेयथाशक्तिपारलौकिकसत्क्रियाम् ॥ ७ ॥ तस्मिन्नेवपुरेवासंचक्रेप्रभृतिजीवितम्[1] ॥ विष्णुभक्तिपराशांतासत्यशौचाजितेंद्रिया[2] ॥ ८ ॥ व्रतद्वयंतयासम्यगाजन्ममरणात्कृतम् ॥ एकादशीव्रतंसम्यक्सेवनंकार्त्तिकस्यच ॥ ९ ॥ एतद्व्रतद्वयंकांतेममातीवप्रियंकरम् ॥ भुक्तिमुक्तिकरंसम्यक्पुत्रसंपत्तिकारकम् ॥ १० ॥ कार्तिकेमासियेनित्यंतुलासंस्थेदिवाकरे ॥ प्रातःस्नास्यंतितेमुक्तामहापातकिनोपिच ॥ ११ ॥ संमार्जनंगृहेविष्णोःस्वस्तिकादिनिवेदनम् ॥ विष्णुपूजांप्रकुर्वंतिजीवन्मुक्ताश्चतेनराः ॥ १२ ॥ स्नानंजागरणंदीपंतुलसीवनसेवनम् ॥ कार्त्तिकेयेप्रकुर्वंतितेनराविष्णुमूर्त्तयः ॥ १३ ॥ इत्थंदिनत्रयमपिकार्तिकेयेप्रकुर्वते ॥ देवानामपितेवंद्याःकिंयैराजन्मतःकृतम् ॥ १४ ॥ इत्थंगुणवतीसम्यक्प्रत्यब्दंप्रतिनीयते ॥ नित्यंविष्णोःपरिकरेभक्तातत्परमानसा ॥ १५ ॥ कदाचिज्जरसासाथकृशांगीज्वरपीडिता ॥ स्नातुंगंगांगताकांतेकथंचिच्छनकैस्तथा ॥ १६ ॥ यावज्जलांतरगताकंपिताशीतपीडिता ॥ तावत्साविह्वलापश्यद्विमानंप्राप्तमंबरात् ॥ १७ ॥ शंखचक्रगदापद्महस्तैरासन्नमंबरात् ॥ विष्णुरूपधरैःसम्यग्वैनतेयध्वजांकितैः ॥ १८ ॥ आरोहयन्विमानंतमप्सरोगणसेवितम् ॥ चामरैर्वीज्यमानांतांवैकुंठमनयन्गणाः ॥ १९ ॥ अथसातद्विमानस्थाज्वलदग्निशिखोपमा ॥ कार्त्तिकव्रतपुण्येनमत्सान्निध्यगताभवत् ॥ २० ॥ अथब्रह्मादिदेवानांयथाप्रार्थनयाभुवम् ॥ आगच्छतागणाःसर्वेयातास्तेपिमयासह ॥ २१ ॥ एतेपियादवाःसर्वेमद्गणाएवभामिनि ॥ पितातेदेवशर्माभूत्सत्राजिदधिपोह्ययम् ॥ २२ ॥ यश्चंद्रशर्मासोऽक्रूरस्त्वंसागुणवतीशुभे ॥ कार्त्तिकव्रतपुण्येनबहुमत्प्रीतिवर्द्धनी ॥ २३ ॥ ममद्वारेत्वयापूर्वंतुलसीवाटिकाकृता ॥ तस्मादयंकल्पवृक्षस्तवांगणगतःशुभे ॥ २४ ॥ कार्तिकेदीपमानंचयत्त्वयातुकृतंपुरा ॥ त्वद्देहगेहसंस्थेयंतस्माल्लक्ष्मीस्थिराभवत् ॥ २५ ॥ यच्चव्रतादिकंसर्वंविष्णवेभर्तृरूपिणे ॥ निवेदितवतीतस्मान्ममभार्यात्वमागता ॥ २६ ॥ आजन्ममरणात्पूर्वंकार्त्तिकेयद्व्रतंकृतम् ॥ कदाचिदपितेनैवमद्वियोगंनपश्यसि ॥ २७ ॥ एवंयेकार्त्तिकेमासिनराव्रतपरायणाः ॥

---

१ चक्रप्रभृतजीवितम् । २ शौचादितत्परा इ० पा० ।

मत्सान्निध्यंगतास्तेपिप्रीतिदात्वंयथामम ॥ २८ ॥ यज्ञदानव्रततपःकारिणोमानवाःखलु ॥ कार्त्तिकव्रतपुण्यस्यनाप्नुवंतिकलामपि ॥ २९ ॥ इत्थंनिशम्य भुवनाधिपतेस्तदानींप्राक्पुण्यजन्मभववैभवजातहर्षा ॥ विश्वेश्वरंत्रिभुवनैकनिदानभूतंकृष्णंप्रणम्यवचनंनिजगादसत्या ॥ ३० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायांकार्त्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेसत्यापूर्वजन्मवर्णनंनामैकोननवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥ छ ॥ ॥ सत्योवाच ॥ सर्वेपिकालावयवास्तवकालस्वरूपिणः ॥ समानास्तुकथंनाथमासानांकार्त्तिकोवरः ॥ १ ॥ एकादशीतिथीनांचमासानांकार्त्तिकःप्रियः ॥ कथंतेदेवदेवेशकारणंकिंचकथ्यताम् ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वयासत्येशृणुष्वैकाग्रमानसा ॥ पृथोर्वैन्यस्यसंवादंदेवर्षेर्नारदस्यच ॥ ३ ॥ एवमेवपुरापृष्टोनारदःपृथुनाप्रिये ॥ उवाचकार्त्तिकाधिक्येकारणंसर्वविन्मुनिः ॥ ४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शंखनामाभवत्पूर्वमसुरःसागरात्मजः ॥ त्रिलोकीमथनेशक्तोमहाबलपराक्रमः ॥ ५ ॥ जित्वादेवान्निराकृत्यस्वर्गलोकान्महासुरः ॥ इंद्रादिलोकपालानामधिकारांस्तथाहरत् ॥ ६ ॥ तद्भयाद्थतेदेवाःसुवर्णाद्रिगुहांगताः ॥ न्यवसन्बहुवर्षाणिसावरोधाःसवासवाः ॥ ७ ॥ सुवर्णाद्रिगुहादुर्गेसंस्थितास्त्रिदशायदा ॥ तदवश्यानबभूवुस्तेतदादैत्योव्यचारयत् ॥ ८ ॥ हृताधिकारास्त्रिदशामयायद्यपिनिर्जिताः ॥ भवंतिबलयुक्तास्तेकरणीयंममात्रकिम्[१] ॥ ९ ॥ अद्यज्ञातंमयादेवावेदमंत्रबलान्विताः ॥ तान्हरिष्येततःसर्वेबलहीनाभवंतिहि ॥ १० ॥ इतिमत्वाततोदैत्योविष्णुमालक्ष्यनिद्रितम् ॥ सत्यलोकाज्जहाराशुवेदानांचगणंप्रभुः ॥ ११ ॥ नीतास्तुतेनतेवेदास्तद्भयात्तेनिराक्रमन् ॥ तोयेनिविविशुस्तेत्रयज्ञमंत्रसमन्विताः ॥ १२ ॥ तान्मार्गमाणःशंखोपिसमुद्रांतर्गतोभ्रमन् ॥ नददर्शततोदैत्यःक्वचिदेकत्रसंस्थितान् ॥ १३ ॥ अथब्रह्मासुरैःसार्द्धंविष्णुंशरणमन्वयात् ॥ पूजोपकरणंगृह्यवैकुंठभवनंगतः ॥ १४ ॥ तत्रतस्यप्रबोधायगीतवाद्यादिकाःक्रियाः ॥ चक्रुर्देवागंधपुष्पधूपदीपान्मुहुर्मुहुः ॥ १५ ॥ अथप्रबुद्धोभगवांस्तद्भक्तिपरितोषितः ॥ ददृशेतैःसुरैस्तत्रसहस्रार्कसमद्युतिः ॥ १६ ॥ उपचारैःषोडशभिःसंपूज्यत्रिदशास्तदा ॥ दंडवत्पतिताभूमौतानुवाचाथकेशवः ॥ १७ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ वरदोहंसुरगणागीतवाद्यादिमंगलैः ॥ मनोभिलषितान्कामान्सर्वानेवददामिवः ॥ १८ ॥ इषस्यशुक्लैकादश्यायावद्बुद्धोधिनीभवेत् ॥ निशातुर्यांशशेषेणगीतवाद्यादिमंगलैः ॥ १९ ॥ कुर्वंतिमनुजानित्यंभवद्भिर्यद्यथाकृतम्[२] ॥ तेमत्प्रियकरानित्यंमत्सांनिध्यंव्रजंतिहि ॥ २० ॥ पाद्यार्घाचमनीयाद्यैर्भवद्भिर्यद्यथाकृतम् ॥ तदद्भुतगुणंयस्माज्जातंवःसुखकारणम् ॥ २१ ॥ वेदाःशंखहृताःसर्वेतिष्ठंत्युदकसंस्थिताः ॥ तानानयाम्यहंदेवाहत्वासागरनंद

[१] लक्ष्यंते बलयुक्तास्ते । इ० पा ।   [२] यद्यथाक्रमम्-इ० पा० ।

नम् ॥ २२ ॥ अद्यप्रभृतिवेदास्तुमंत्रबीजमखान्विताः ॥ प्रत्यब्दंकार्तिकेमासिविश्रमंत्वप्सुसर्वदा ॥ २३ ॥ अद्यप्रभृत्यहमपिभवामिजलमध्यगः ॥ भवं तोपिमयासार्द्धमायांतुसमुनीश्वराः ॥ २४ ॥ कालेस्मिन्नेवकुर्वंतिप्रातःस्नानंद्विजोत्तमाः ॥ तेसर्वयज्ञावभृथैःसुस्नाताःस्युर्नसंशयः ॥ २५ ॥ येकार्तिकेव्रतं सम्यङ्नित्यंकुर्वंतिमानवाः ॥ तेदेहांतेत्वयाशक्रप्राप्यामद्भवनंसदा ॥ २६ ॥ विघ्नेभ्योरक्षणंतेषांययाकार्यंममाज्ञया ॥ देयात्वयाचवरुणपुत्रपौत्रादिसंत तिः ॥ २७ ॥ धनवृद्धिर्धनाध्यक्षत्वयाकार्यामभाज्ञया ॥ ममरूपधराःसाक्षाज्जीवन्मुक्ताश्चतेनराः ॥ २८ ॥ आजन्ममरणाद्यैश्चकृतमेतद्व्रतोत्तमम् ॥ यथोक्तविधिनासम्यक्कृतेमान्याभवतामपि ॥ २९ ॥ एकादश्यांयतश्चाहंभवद्भिःप्रतिबोधितः ॥ अतश्चैषातिथिर्मान्यासदैवप्रीतिदामम ॥ ३० ॥ व्रतद्वयं सम्यगिदंनरैःकृतंकृष्णस्यसान्निध्यदमस्तिनान्यत् ॥ दानानितीर्थानितपांसियज्ञाःस्वर्लोकदानेनसदासुरोत्तमाः ॥ ३१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुरा णेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायांकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेशंखासुरवधउद्यमोनामनवतितमोऽध्यायः ॥९०॥ ॥छ॥ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वाभगवान्विष्णुःशफरीतुल्यरूपधृक् ॥ सपपातांजलौविंध्येनिवासेकश्यपस्यच ॥ १ ॥ सतंकमंडलौक्षिप्रंकृपयाक्षिप्तवान्मुनिः ॥ तावत्सनममौत त्रततःकूपेन्यवेशयत् ॥ २ ॥ तत्रापिनममौतावत्कासारेप्राक्षिपत्सताम् ॥ एवंससागरेक्षिप्तस्तत्रसोप्यन्ववर्द्धत ॥ ३ ॥ ततोवधीत्सतंशंखंविष्णुर्वैर्मत्स्य रूपधृक् ॥ अथतंस्वकरेधृत्वाबदरीवनमागतः ॥ ४ ॥ तत्राहूयऋषीन्सर्वानिदमाज्ञापयद्विभुः ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ जलांतरेविशीर्णास्तुयूयंवे दान्प्रमार्जथ ॥५॥ आनयध्वंचत्वरिताःसरहस्यंजलांतरात् ॥ तावत्प्रयागेतिष्ठामिदेवतागणसंयुतः ॥ ६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततस्तैःसर्वं मुनिभिस्तपोबलसमन्वितैः ॥ उद्धारिताःषडंगास्तेवेदायज्ञसमन्विताः ॥ ७ ॥ तेषुयावन्मितंयेनलब्धंतावन्मितस्यहि ॥ ससएवऋषिर्जातस्तदाप्रभृति पार्थिव ॥ ८ ॥ अथसर्वेपिसंगम्यप्रयागंमुनयोययुः ॥ विष्णवेसविधात्रेतेलब्धान्वेदान्न्यवेदयन् ॥ ९ ॥ लब्ध्वावेदान्सयज्ञांस्तुब्रह्माहर्षसमन्वितः ॥ अय जच्चाश्वमेधेनदेवर्षिगणसंवृतः ॥ १० ॥ यज्ञांतेदेवदेवेशासिद्धपन्नगगुह्यकाः ॥ निपत्यदंडवद्भूमौविज्ञप्तिंतत्रचक्रिरे ॥ ११ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ देव देवजगन्नाथविज्ञप्तिंशृणुनःप्रभो ॥ हर्षकालोयमस्माकंतस्मात्त्वंवरदोभव ॥ १२ ॥ स्थानेस्मिन्नृषयोवेदान्नष्टान्प्रापुःपुनःस्वयम्[1] ॥ यज्ञभागान्वयं प्राप्तास्त्वत्प्रसादाद्रमापते ॥ १३ ॥ स्थानमेतदपिश्रेष्ठंपृथिव्यांपुण्यवर्द्धनम् ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदंचास्तुप्रासादद्भवतःसदा ॥ १४ ॥ कालोप्ययं महापुण्योब्रह्मघ्नादिविशुद्धिकृत् ॥ दत्ताक्षयकरश्चास्तुवरमेतद्ददस्वनः ॥ १५ ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥ ममाप्येतन्मतंदेवायद्भवद्भिरुदाहृ

१ प्रापुः पुनः पुनः—इ० पा० ।

तम् ॥ तत्तथास्तुलभत्वेतद्ब्रह्मक्षेत्रमितिप्रथाम् ॥१६॥ सूर्यवंशोद्भवोराजागंगामत्रानयिष्यति ॥ सासूर्यकन्ययाचात्रकालिंद्यासंगमिष्यति ॥ १७ ॥ यूयंचसर्वैब्रह्माद्यानिवसध्वंमयासह ॥ तीर्थराजेतिविख्याततंतीर्थमेतद्भविष्यति ॥ १८ ॥ दानंतपोव्रतंहोमोजपपूजादिकाःक्रियाः ॥ अनंतफलदाःसंतुमत्सांनिध्यप्रदाःसदा ॥ १९ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानिबहुजन्मकृतान्यपि ॥ दर्शनादस्यतीर्थस्यविनाशंयांतुतत्क्षणात् ॥ २० ॥ देहत्यागंतथाधीराःकुर्वंतिममसन्निधौ ॥ मत्तनुंप्रविशंत्येवपुनर्जन्मनिनोनराः ॥ २१ ॥ पितॄन्निर्दिश्ययेश्राद्धंकुर्वंत्यत्रसमागताः ॥ तेषांपितृगणाःसर्वेयांतुतेमत्सलोकताम् ॥ २२ ॥ कालोप्येषमहापुण्यफलदोस्तुसदानृणाम् ॥ सूर्य्येमकरगेप्रातःस्नायिनांपापनाशनम् ॥ २३ ॥ मकरस्थरवौमाघेप्रातःस्नानंप्रकुर्वताम् ॥ दर्शनादेवपापानियांतिसूर्योद्यथातमः ॥ २४ ॥ सलोकत्वंसरूपत्वंसमीपत्वंत्रयंक्रमात् ॥ नृणांददाम्यहंस्नानान्माघेमकरगेरवौ ॥ २५ ॥ यूयंमुनीश्वराःसर्वेशृणुध्वंवरदोस्मिवः ॥ बदरीवनमध्येहंसदातिष्ठामिसर्वगः ॥ २६ ॥ अन्यत्रदशभिर्वर्षैस्तपसावाप्यतेफलम् ॥ तदत्रदिवसैकेनभवद्भिःप्राप्यतेमुदा ॥ २७ ॥ स्थानस्यदर्शनंतस्ययेकुर्वंतिनरोत्तमाः ॥ जीवन्मुक्तास्तदातेषुपापंनैवावतिष्ठते ॥ २८ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ एवंदेवान्देवदेवस्तदुक्त्वातत्रैवांतर्द्धानमागात्सवेधाः ॥ देवाःसर्वेप्यंशकैस्तत्रतस्थुश्चांतर्द्धानंप्रापुरिंद्रादयस्ते ॥ २९ ॥ इमांचगाथांशृणुयान्नरोत्तमोयःश्रावयेद्वापिविशुद्धचित्तः ॥ सतीर्थराजंबदरीवनंयत्कृत्वाफलंमासमवाप्नुयाच्च ॥ ३० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेउत्तरखंडेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायांकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेशंखासुरवधोवेदागमेप्रयागमाहात्म्यंनामैकनवतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ पृथुरुवाच ॥ महाफलंत्वयाप्रोक्तंमुनेकार्त्तिकमाघयोः ॥ तयोःस्नानविधिंसम्यङ्नियमानपिनारद ॥ उद्यापनविधिंचैवंयथावद्वक्तुमर्हसि ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ त्वंविष्णोरंशसंजातोनाज्ञातंविद्यतेतव ॥ तथापिवदतः सम्यङ्माहात्म्यंशृणुवेनज ॥ २ ॥ आश्विनस्यतुमासस्ययाशुक्लैकादशीभवेत् ॥ कार्तिकव्रतनियमंतस्यांकुर्यादतंद्रितः ॥ ३ ॥ रात्र्यांतुर्याशशेषायांमुदोतिष्ठत्सदाव्रती ॥ नैर्ऋत्यांसंव्रजेद्ग्रामाद्बहिःसोदकभाजनः ॥ ४ ॥ दिवासंध्यासुकर्णस्थब्रह्मसूत्रउदङ्मुखः ॥ अंतर्धायतृणंभूमौशिरःप्रावृत्यवाससा ॥ ५ ॥ वक्त्रंनियम्ययत्नेनष्ठीवनश्वासवर्जितः ॥ कुर्यान्मूत्रपुरीषेचरात्रौचेद्दक्षिणामुखः ॥ ६ ॥ गृहीतशिश्नश्चोत्थायगृहीत्वाशुचिमृत्तिकाम् ॥ गंधलेपक्षयकरंशौचंकुर्यादतंद्रितः ॥ ७ ॥ एकांलिंगेगुदेपंचतथावामकरेदश ॥ उभयोःसप्तदातव्यास्तथातस्रस्तुपादयोः ॥ ८ ॥ एतद्द्वित्रिगुणंप्रोक्तंब्रह्मचारिवनस्थयोः ॥ यतेश्चतुर्गुणंरात्रौतदर्द्धंशौचमाचरेत् ॥ ९ ॥ तदर्द्धमपिमार्गस्थःस्त्रीशूद्राणांतद

१ नैर्ऋत्याशां व्रजेद्ग्रामाद्बहिः—इ० पा० ।

र्द्धकम् ॥ शौचकर्मविहीनस्यसकलानिष्फलाःक्रियाः ॥ १० ॥ मुखशुद्धिविहीनस्यनोमंत्राःफलदाःस्मृताः ॥ दंतजिह्वाविशुद्धिंचततःकुर्यात्प्रयतनतः ॥ ११ ॥ आयुर्बलंयशोवर्चःप्रजाःपशुवसूनिच ॥ ब्रह्मप्रज्ञांचमेधांचत्वन्नोदेहिवनस्पते ॥ १२ ॥ इतिमंत्रंसमुच्चार्यद्वादशांगुलकंसदा ॥ समिधाक्षीरवृक्षस्यक्षयाहोपोषणंविना ॥ १३ ॥ प्रतिपद्दर्शनवमीषष्ठीश्चार्कदिनंविना ॥ चंद्रसूर्योपरागेचनकुर्याद्दंतधावनम् ॥ १४ ॥ कंटकीवृक्षकार्पासनिर्गुंडीब्रह्मवृक्षजम् ॥ बिल्वैरंडविगंधाढ्यंवर्जयेद्दंतधावनम् ॥ १५ ॥ ततोविष्णोःशिवस्यापिगृहंगच्छेत्प्रसन्नधीः ॥ गंधपुष्पसुतांबूलान्गृहीत्वाभक्तितत्परः ॥ १६ ॥ तत्रदेवस्यपाद्यार्घाद्युपचारान्पृथक्पृथक् ॥ कृत्वास्तुत्वापुनर्नत्वाकुर्याद्गीतादिमंगलम् ॥ १७ ॥ तालवेणुमृदंगादिध्वनियुक्तान्सनृत्तकान् ॥ पुष्पैर्गंधैःसतांबूलैर्गायनानपिचार्चयेत् ॥ १८ ॥ देवालयेगानपरायतस्तेविष्णुमूर्त्तयः ॥ तपांसियज्ञदानानिकृतानिचजगद्गुरोः ॥ १९ ॥ तुष्टिदानिकलौनित्यंभक्त्यादेवस्यसत्पतेः ॥ कृत्वंवससिदेवेशमयापृष्टस्तुपार्थिव ॥ २० ॥ विष्णुरेवंतदोप्राहमद्भक्तिपरितोषितः ॥ नाहंवसामिवैकुंठेयोगिनांहृदयेनच ॥२१॥ मद्भक्तायत्रगायंतितत्रतिष्ठामिनारद ॥ सत्पुराणकथांश्रुत्वामद्भक्तानांचगायनम् ॥ २२॥ नेच्छंतियेनरामूढामद्द्वेष्यास्तेभवंतिहि॥तेषांपूजादिकंगंधपुष्पादिक्रियतेनरैः॥२३॥तेनप्रीतिंतिथायामिनतथामत्प्रपूजनात् ॥ शिरीषोन्मत्तगिरिजामल्लिकाशाल्मलीभवैः॥२४॥अर्कजैःकर्णिकारैश्चविष्णुर्नार्च्यस्तथाक्षतैः ॥ जपाकुंदशिरीषैश्चयूथिकामालतीभवैः ॥ २५ ॥ केतकीभवपुष्पैश्चनैवार्च्यःशंकरस्तथा ॥ गणेशंतुलसीपत्रैर्दुर्गांनैवचदूर्वया ॥ २६ ॥ मुनिपुष्पैस्तथासूर्यंलक्ष्मीकामोनचार्चयेत् ॥ सुगंधीनिप्रशस्तानिपूजायांसर्वदैवतु ॥ २७ ॥ एवंपूजाविधिंकृत्वादेवदेवंक्षमापयेत् ॥ मंत्रहीनंक्रियाहीनंभक्तिहीनंसुरेश्वर ॥ २८ ॥ यत्पूजितंमयादेवपरिपूर्णंतदस्तुमे ॥ ततःप्रदक्षिणंकृत्वादंडवत्प्रणि[illegible]त्यच ॥ २९ ॥ पुनःक्षमापयेद्देवंगायनाद्यंक्षमापयेत् ॥ विष्णोःशिवस्यापिचपूजनादिकंकुर्वंतिसम्यङ्निशिकार्तिकेये ॥ निर्धूतपापाःसहपूर्वजैस्तेप्रयांतिविष्णोर्भवनंमनुष्याः ॥ ॥ ३० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेनियमवर्णनंनामद्विनवतितमोऽध्यायः ॥ ९२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नाडीद्वयावशिष्टायांरात्रौगच्छेज्जलाशयम् ॥ तिलगंधाक्षतैःपुष्पैर्दीपाद्यैःसहितःशुचिः ॥ १ ॥ मानुषेदेवखातेचनद्यांनद्योश्चसंगमे ॥ क्रमाद्दशगुणंस्नानंतीर्थेनंतफलंस्मृतम् ॥ २ ॥ विष्णुंस्मृत्वाततःकुर्यात्संकल्पंसवनस्यतु ॥ तीर्थादिदेवतादिभ्यःक्रमादर्घादिदापयेत् ॥ ३ ॥ ॐनमःकमलनाभायनमस्तेजलशायिने ॥ नमस्तेस्तुहृषीकेशगृहाणार्घनमोस्तुते ॥ ४ ॥ वैकुंठेचप्रयागेचतथाबदरिकाश्रमे ॥

१ स्नपनस्य । स्तवनस्य । इतिवा पा० ।

यतोविष्णुर्विचक्रमेत्रेधासनिदधेपदम् ॥ ५ ॥ अतोदेवामामवंतुयतोविष्णुर्विचक्रमे ॥ तैरेवसहितैःसर्वैर्मुनिदेवसमन्वितैः ॥ ६ ॥ कार्तिकेहंकरिष्यामि प्रातःस्नानंसुरोत्तम ॥ प्रीत्यर्थंदेवदेवेशदामोदरमयासह ॥ ७ ॥ ध्यात्वाहंत्वांचदेवेशजलेस्मिन्स्नातुमुद्यतः ॥ तवप्रसादात्पापंमेदामोदरविनश्यतु ॥ ८ ॥ नित्यनैमित्तिकेकृष्णेकार्तिकेपापनाशने ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंराधयासहितोहरे ॥ ९ ॥ व्रतिनाकार्तिकेमासिस्नातस्यविधिवन्मम ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंराधयासहितोहरे ॥ १० ॥ स्मृत्वाभागीरथींविष्णुंशिवंसूर्यंजलेविशेत् ॥ नाभिमात्रेजलेतिष्ठन्व्रतीस्नायाद्यथाविधि ॥ ११ ॥ तिलामलकचूर्णेनगृहीस्नानंसमाचरेत् ॥ वनस्थानांयतीनांचतुलसीमूलमृत्तिका ॥ १२ ॥ सप्तमीदर्शनवमीद्वितीयादशमीषुच ॥ त्रयोदश्यांचनस्नायाद्धात्रीफलतिलैःसह ॥ १३ ॥ आदौकुर्यान्मलस्नानंमंत्रस्नानंततःपरम् ॥ स्त्रीशूद्राणांनवेदोक्तैर्मंत्रैस्तेषांपुराणजैः ॥ १४ ॥ ॥ स्नानमन्त्राः ॥ ॥ त्रिधाभूदेवकार्यायचःपुराभक्तिभावतः ॥ सविष्णुःसर्वपापघ्नःपुनातुकृपयात्रमाम् ॥ १५ ॥ विष्णोराज्ञामनुप्राप्यकार्तिकव्रतकारणात् ॥ रक्षंतुदेवास्तेसर्वेमांपुनंतुसदैवते ॥ १६ ॥ वेदमंत्राःसबीजास्तुसरहस्याःसवीर्यकाः ॥ कश्यपाद्याश्चमुनयोमांपुनंतुसदैवते ॥ १७ ॥ गंगाद्याःसरितःसर्वास्तीर्थानिजलदानदाः ॥ ससप्तसागराःसर्वेमांपुनंतुजलाशयाः ॥ १८ ॥ पतिव्रतास्त्वदित्याद्यायक्षाःसिद्धाःसपन्नागाः ॥ ओषध्यःपर्वताश्चापिमांपुनंतुत्रिलोकजाः ॥ १९ ॥ एभिःस्नात्वाव्रतीमंत्रैर्हस्तन्यस्तपवित्रकः ॥ देवर्षीन्मानवपितॄंस्तर्पयेच्चयथाविधि ॥ २० ॥ यावंतःकार्तिकेमासिवर्ततेपितृतर्पणे ॥ तिलास्तत्संख्यकाब्दानिपितरःस्वर्गवासिनः ॥ २१ ॥ ततोजलाद्विनिष्क्रम्यशुचिवस्त्रावृतोव्रती ॥ प्रातःकालोदितंकर्मसमाप्याचेंद्धरिंपुनः ॥ २२ ॥ तीर्थादिदेवान्संस्मृत्यपुनरर्घ्यप्रदापयेत् ॥ गंधपुष्पफलैर्युक्तोभक्तितत्परमानसः ॥ २३ ॥ अर्घमंत्रः व्रतिनःकार्तिकेमासिस्नातस्यविधिवन्मम ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंदनुजेंद्रनिषूदन ॥ २४ ॥ ततश्चब्राह्मणान्भक्त्याभोजयेद्वेदपारगान् ॥ गंधपुष्पैःसतांबूलैःप्रणमेच्चपुनःपुनः ॥ २५ ॥ तीर्थानिदक्षिणेपादेवेदाश्चमुखमाश्रिताः ॥ सर्वांगेसंस्थितादेवाःपूजिताःस्युर्द्विजार्चनात् ॥ २६ ॥ अव्यक्तरूपिणोविष्णोःस्वरूपंब्राह्मणाभुवि ॥ नावमान्यानोविरोध्याःकदाचिच्छुभमिच्छता ॥ २७ ॥ तांवैहरिप्रियांदेवितुलसीमर्चयेद्व्रती ॥ प्रदक्षिणनमस्कारान्कुर्यादेकाग्रमानसः ॥ २८ ॥ देवैस्त्वंनिर्मितापूर्वमर्चितासिमुनीश्वरैः ॥ नमोनमस्तेतुलसिपापंहरहरिप्रिये ॥ २९ ॥ ततोविष्णुकथांश्रुत्वापौराणींस्निग्धमानसः ॥ तंब्राह्मणंमुनिंविप्रंपूजयेद्भक्तिमान्व्रती ॥ ३० ॥ एवं

१ भावनः—इ०पा० । २ पुनस्तं ब्राह्मणं चैव पूजये इत्यन्यःपाठः ।

पूर्णविधिंसम्यक्पूर्वोक्तंभक्तिमान्नरः ॥ करोतियःसलभतेनारायणसलोकताम् ॥ ३१ ॥ रोगापहंपापविनाशकृत्परंसद्बुद्धिदंपुत्रधनादिसाधनम् ॥ मुक्तेर्निदानंनहिकार्तिकव्रताद्विष्णुप्रियादन्यतमंहिभूतले ॥ ३२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेस्नानविधिवर्णनोनामत्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ ९३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कार्तिकव्रतिनांपुंसांनियमायेप्रकीर्तिताः ॥ तान्छृणुष्वमयाराजन्कथ्यमानान्समंततः ॥ १ ॥ सर्वामिषाणिमांसानिक्षौद्रंसौवीरकंतथा ॥ राजमाषादिकंचापिनैवाद्यात्कार्तिकव्रती ॥ २ ॥ द्विदलंतिलतैलंचतथान्नमशुद्धदूषितम् ॥ भावदुष्टंशब्ददुष्टंवर्जयेत्कार्तिकव्रती ॥ ३ ॥ परान्नंचपरद्रोहंपरदारागमंतथा ॥ तीर्थेप्रतिगृहंनापिगृह्णीयात्कार्तिकव्रती ॥ ४ ॥ देवदेवद्विजानांचगुरोश्चव्रतिनस्तथा ॥ स्त्रीराजमहतांनिंदांवर्जयेत्कार्तिकेव्रती ॥ ५ ॥ प्राण्यंगमामिषंचूर्णंफलेजंबीरमामिषम् ॥ धान्येमसूरिकाप्रोक्ताचान्नंपर्युषितंतथा ॥ ६ ॥ अजागोमहिषीक्षीरादन्यदुग्धादिचामिषम् ॥ द्विजक्रीतारसाःसर्वेलवणंभूमिजंतथा ॥ ७ ॥ ताम्रपात्रस्थितंगव्यंजलंपल्वलसंस्थितम् ॥ आत्मार्थंपाचितंचान्नमामिषंतत्स्मृतंबुधैः ॥ ८ ॥ ब्रह्मचर्यमधःसुप्तिःपत्रावल्यांचभोजनम् ॥ चतुर्थकालेभुंजीतकुर्यादेवंसदाव्रती ॥ ९ ॥ नरकस्यचतुर्दश्यांतैलाभ्यंगंचकारयेत् ॥ अन्यत्रकार्तिकस्नायितैलाभ्यंगंनकारयेत् ॥ १० ॥ पलांडुंलशुनंशिग्रुछत्राकंगृंजनंतथा ॥ नालिकांमूलकंहिंगुंवर्जयेत्कार्तिकव्रती ॥ ११ ॥ अलाबुंचापिवृंताकंकूष्मांडंबृहतीफलम् ॥ श्लेष्मातकंकपित्थंचवर्जयेद्वैष्णवव्रती ॥ १२ ॥ रजस्वलांत्यजम्लेच्छपतितव्रात्यकैःसह ॥ द्विजातिवेदबाह्यैश्चनवदेत्कार्तिकव्रती ॥ १३ ॥ श्वभिर्दृष्टंचकाकैश्चसूतकान्नंचवर्जयेत् ॥ द्विःपाचितंचदग्धान्नंवर्जयेत्कार्तिकव्रती ॥ १४ ॥ (तैलाभ्यंगंतथाशय्यांपरान्नंकांस्यभोजनम् ॥ कार्तिकेवर्जयेद्यस्तुपरिपूर्णव्रतीभवेत् ॥) एतानिवर्जयेन्नित्यंव्रतीसर्वव्रतेष्वपि ॥ कृच्छ्राद्यंचापिकुर्वीतस्वशक्त्याविष्णुतुष्टये ॥ १५ ॥ क्रमात्कूष्मांडवृंताकंबृहतीमूलकंतथा ॥ श्रीफलंचकलिंगंचफलंधात्रभिवंतथा ॥ १६ ॥ नारिकेरंमहालाबुंपटोलंबदरीफलम् ॥ चर्मवैकतकंचापिबिसंवैकटफलंतथा ॥ १७ ॥ शाकान्येतानिवर्ज्यानिक्रमात्प्रतिपदादिषु ॥ धात्रीफलंरवौतद्वद्वर्जयेत्सर्वदागृही ॥ १८ ॥ एभ्योपिवर्जयेत्किंचिद्यद्विष्णुप्रीतयेनरः ॥ तत्पुनर्ब्राह्मणेदत्त्वाभक्षयेत्सर्वदैवहि ॥१९॥ एवमेवहिमाघेपिकुर्याद्वैनियमान्व्रती ॥ हरिजागरणंतत्रविधिप्रोक्तंचकारयेत् ॥२०॥ यथोक्तकारिणंदृष्ट्वाकार्तिकव्रतिनंनरम् ॥ यमदूताःपलायंतेगजाःसिंहार्दितायथा ॥२१॥ वरंविष्णुव्रतंह्येतदथयज्ञशताधिकम् ॥ यज्ञकृत्प्राप्नुयात्स्वर्गंवैकुंठंकार्तिकव्रती ॥२२॥ भुक्तिमुक्तिप्रदानीहयानिक्षेत्राणिभूतले ॥ वसंतितानितद्गेहेकार्तिकव्रतकारिणः ॥२३॥ दुःस्वप्नंदुष्कृतंकिंचिन्मनोवाक्कायक

१ द्विजद्विड्वेद बाह्यैश्चेतिपाठः । २ चर्मवृंताकरुचकीशाकं तुलसिजं तथा । चर्मवृंताकचवली शाकं तुलसिजं तथा । इति पाठद्वयम् ।

र्मजम् ॥ कार्त्तिकव्रतिनंदृष्ट्वाविलयंयांतितत्क्षणात् ॥ २४ ॥ कार्त्तिकव्रतिनःपुंसोविष्णुवाक्यप्रणोदिताः ॥ रक्षांकुर्वंतिशक्राद्यायाराज्ञोवैकिंकराय था ॥ २५ ॥ विष्णुव्रतकरानित्यंयत्रतिष्ठंतिपूजिताः ॥ ग्रहभूतपिशाचाद्यानैवतिष्ठंतितत्रवै ॥ २६ ॥ कार्त्तिकव्रतिनःपुण्यंयथोक्तव्रतकारिणः ॥ नसमर्थोभवेद्वक्तुंब्रह्मापीहचतुर्मुखः ॥ २७ ॥ विष्णुप्रियंसकलकल्मषनाशनंचसर्वत्रपुत्रधनधान्यसमृद्धिकारि ॥ ऊर्जेव्रतंसनियमंकुरुतेमनुष्यःकिंतस्य तीर्थपरिशीलनसेवयाच ॥ २८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्त्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेनियमवर्णनो नामचतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥ ९४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथोर्जव्रतिनःसम्यगुद्यापनविधिंनृप ॥ तच्छृणुष्वमयाख्यातंकिंविधानंसमासतः॥१॥ ऊर्जशुक्लचतुर्दश्यांकुर्यादुद्यापनंव्रती ॥ व्रतसंपूर्णतार्थायविष्णुप्रीत्यर्थमेवच ॥ २ ॥ तुलस्याउपरिष्टात्तुकुर्यान्मंडपिकांशुभाम् ॥ सुतोरणांचतुर्द्वारां पुष्पचामरशोभिताम् ॥३॥ द्वारेषुद्वारपालांश्चपूजयेन्मृन्मयान्पृथक् ॥ पुण्यशीलंसुशीलंचजयंविजयमेवच ॥४॥ तुलसीमूलदेशेचसर्वतोभद्रमालिखेत्॥ चतुर्भिर्वर्णकैःसम्यक्शोभाढ्यंसमलंकृतम् ॥ ५ ॥ तस्योपरिष्टात्सपिधानंपंचरत्नसमन्वितम् ॥ महाफलेनसंयुक्तंकुंभंतत्रनिधायच ॥ ६ ॥ पूजयेत्तत्रदेवे शंशंखचक्रगदाधरम् ॥ कौशेयपीतवसनंयुक्तंजलधिकन्यया ॥ ७ ॥ इंद्रादिलोकपालांश्चपूजयेन्मंडलेव्रती ॥ द्वादश्यांप्रतिबुद्धःसत्रयोदश्यांयतःसुरैः॥८॥ दृष्टोर्चितश्चतुर्दश्यांतस्मात्पूज्यस्तथाधिकम् ॥ तस्यामुपवसेद्भक्त्याशांतःप्रयतमानसः ॥ ९ ॥ पूजयेद्देवदेवेशंसौवर्णंगुर्वनुज्ञया ॥ उपचारैःषोडशभि र्नानाभक्ष्यसमन्वितैः ॥ १० ॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्गीतवाद्यादिमंगलैः ॥ गीतंकुर्वंतियेभक्त्याजागरेचक्रपाणिनः ॥११॥ जन्मांतरशतोद्भूतैस्तेमुक्ताः पापसंचयैः ॥ जागरेवासरेविष्णोर्गीतंनृत्यंचकुर्वताम् ॥ १२ ॥ गोसहस्रंचददतांतत्फलंसमुदाहृतम् ॥ गीतनृत्यादिकंकुर्वन्दर्शयेत्कौतुकानिच ॥ १३ ॥ पुरतोवासुदेवस्यरात्रौयोहरिजागरे ॥ पठन्विष्णुचरित्राणियोरंजयतिवैष्णवान् ॥ १४ ॥ मुखेनकुरुतेवाद्यंस्वेच्छालापांश्चदर्शयन् ॥ भावैरेतैर्नरोयस्तु कुरुतेहरिजागरम् ॥ १५ ॥ दिनेदिनेतस्यपुण्यंतीर्थकोटिसमंस्मृतम् ॥ ततस्तुपौर्णिमास्यांवैसपत्नीकान्द्विजोत्तमान् ॥ १६ ॥ त्रिंशन्मितानन्नेका न्वास्वशक्त्यावानिमंत्रयेत् ॥ वरान्दत्त्वायतोविष्णुर्मत्स्यरूपीअभूत्तदा ॥ १७ ॥ तस्यांदत्तंहुतंजप्तंतदक्षयफलंस्मृतम् ॥ अतस्तान्भोजयेद्विप्रान्पाय सान्नादिनाव्रती ॥ १८ ॥ अतोदेवाइतिद्वाभ्यांजुहुयात्तिलपायसम् ॥ प्रीत्यर्थंदेवदेवस्यदेवानांचपृथक्पृथक् ॥ १९ ॥ दक्षिणांचयथाशक्तिप्रदद्या त्प्रणमेच्चतान् ॥ पुनर्देवंसमभ्यर्च्यदेवांश्चतुलसींतथा ॥ २० ॥ ततोगांकपिलांतत्रपूजयेद्विधिवद्व्रती ॥ गुरुंव्रतोपदेष्टारंवस्त्रालंकरणादिभिः ॥२१॥ सपत्नी

१ स्तियथविद इ० पा० । २ राधादामोदरप्रीत्यै ।

कंसमभ्यर्च्यगांचतस्मैप्रदापयेत्॥युष्मत्प्रसादाद्देवेशःप्रसन्नोमेभवेत्तदा॥२२॥व्रतादस्माच्चयत्पापंसप्तजन्मकृतंमया॥ तत्सर्वंनाशमायातुस्थिरामेचास्तुसंततिः॥२३॥मनोरथाश्चसफलाःसंतुनित्यंममार्चनात्॥देहांतेवैष्णवंस्थानंप्राप्नुयामातिदुर्लभम्॥२४॥इतिक्षमाप्यतान्विप्रान्प्रसाद्यचविसर्जयेत् ॥ तामर्चांगुरवेदद्यादृत्तंनयुक्तांतदाव्रती॥२५॥तदासुहृद्धुरुयुतःस्वयंभुंजतिभक्तिमान्॥कार्त्तिकेवाथतपसिविधिरेवंविधःस्मृतः॥२६॥एवंयःकुरुतेसम्यक्कार्तिकस्यव्रतंनरः॥विपाप्मासविनिर्मुक्तोविष्णुसान्निध्यगोभवेत्॥२७॥सर्वव्रतैःसर्वतीर्थैःसर्वदानैश्चयत्फलम्॥तत्कोटिगुणितंज्ञेयंसम्यगस्याविधानतः २८॥तेधन्यास्तेमहापुण्यास्तेषांसर्वफलोदयः ॥ विष्णुभक्तिरतायेस्युःकार्तिकेव्रतकारिणः ॥२९॥ देहस्थितानिपापानिवितर्कयांतितद्भयात् ॥ क्वयास्यामोवदंत्येवंयद्ययंव्रतकृन्नरः ॥ ३० ॥ इत्यूर्जव्रतनियमान्शृणोतिभक्त्यायेचैतत्कथयंतिचैववैष्णवाग्रे ॥ तेसम्यग्व्रतकरणात्फलंलभेरन्तत्सर्वंकलुषविनाशनंलभंते ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्री पाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेउद्यापनवर्णनोनामपंचनवतितमोध्यायः ॥ ९५ ॥ ॥ पृथुरुवाच ॥ ॥ यत्त्वयाकथितंब्रह्मन्व्रतमूर्जस्यविस्तरात् ॥ तत्रयातुलसीमूलेविष्णोःपूजात्वयोदिता ॥ १ ॥ तेनाहंप्रष्टुमिच्छामिमाहात्म्यंतुलसीभवम् ॥ कथंसातिप्रियाविष्णोर्देवदेवस्यशार्ङ्गिणः ॥ २ ॥ कथमेषासमुत्पन्नाकस्मिन्स्थानेचनारद ॥ एतद्ब्रूहिसमासेनसर्वज्ञोसिमतोहिमे ॥ ३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पुरारुद्रेणदैत्येंद्रेसिंधुसूनौनिपातिते ॥ प्रणम्याशिरसारुद्रंदेवाब्रह्मादयोब्रुवन् ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिमाहात्म्यंतुलसीभवम् ॥ ४ ॥ सेतिहासंपुरावृत्तंतत्सर्वंकथयामिते ॥ पुराशक्रःशिवंद्रष्टुमगात्कैलासपर्वतम् ॥ सर्वदेवैःपरिवृतस्त्वप्सरोगणसेवितः ॥ ५ ॥ यावद्गतःशिवगृहंतावत्तत्राशुदृष्टवान् ॥ पुरुषंभीमकर्माणंदंष्ट्रानयनभीषणम् ॥ ६ ॥ सपृष्टस्तेनकस्त्वंभोक्कगतोजगदीश्वरः ॥ एवंपुनःपुनःपृष्टःसयदानोचिवान्नृप ॥ ७ ॥ ततःक्रुद्धोवज्रपाणिस्तान्निर्भर्त्स्यवचोब्रवीत् ॥ रेमयापृच्छमानोपिनोत्तरंदत्तवानसि ॥ ८ ॥ अतस्त्वांहन्मिवज्रेणकस्तेत्राताास्तिदुर्मते ॥ इत्युदीर्यततोवज्रीवज्रेणचाहनद्दृढम् ॥ ९ ॥ तेनास्यकंठेनीलत्वमगाद्वज्रंचभस्मतां ॥ ततोरुद्रःप्रजज्वालतेजसाप्रदहन्निव ॥ १० ॥ दृष्ट्वाबृहस्पतिस्तूर्णंकृतांजलिपुटोभवत् ॥ इंद्रश्चदंडवद्भूमौकृत्वास्तोतुंप्रचक्रमे ॥ ११ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ नमोदेवाधिदेवायत्र्यंबकायकपर्दिने ॥ त्रिपुरघ्नायशर्वायनमोंधकनिषूदिने ॥ १२ ॥ विरूपायातिरूपायबहुरूपायशंभवे ॥ यज्ञविध्वंसकर्त्रेचयज्ञानांफलदायिने ॥ १३ ॥ कालांतकायकालायकालभोगधरायच ॥ नमोब्रह्मशिरोहंत्रेब्राह्मणायनमोनमः ॥ १४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥

१ द्रुत्वा इति वापाठान्तरम् ।

एवंस्तुतस्तदाशंभुर्द्विजर्षभजगादह ॥ संहरन्नयनज्वालांत्रिलोकीदहनक्षमाम् ॥ १५ ॥ वरंवरयभोब्रह्मन्प्रीतःस्तुत्यानयातव ॥ इंद्रस्यजीवदानेनजलंधरोति त्वंप्रथांव्रज ॥ १६ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ यदितुष्टोसिदेवत्वंयाहींद्रंशरणागतम् ॥ अग्निरेषशमंयातुभालनेत्रसमुद्भवः ॥ १७ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ पुनःप्रवेशमायातिभालनेत्रेकथंत्वयम् ॥ एनंत्यक्ष्याम्यहंदूरेयथेंद्रंनैवपीडयेत् ॥ १८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा तंकरेधृत्वाप्राक्षिपल्लवणांभसि ॥ सोपतत्सिंधुगंगायाःसागरस्यचसंगमे ॥ १९ ॥ तदासबालरूपत्वमगात्तत्ररुरोदच ॥ रुदतस्तस्यशब्देनप्राकंपद्धरणी मुहुः ॥ २० ॥ स्वर्गश्चसत्यलोकश्चतत्स्वनाद्बधिरीकृतौ ॥ श्रुत्वाब्रह्माययौतत्रकिमेतदितिविस्मितः ॥ २१ ॥ तावत्समुद्रस्योत्संगेतंबालंसददर्शह ॥ दृष्ट्वाब्राह्मणमायांतंसमुद्रोपिकृतांजलिः ॥ २२ ॥ प्रणम्यशिरसाबालंतस्योत्संगेन्यवेशयेत् ॥ ततोब्रह्माब्रवीद्वाक्यंकस्यायंशिशुरद्भुतः ॥ २३ ॥ निशम्येतिवचोधातुर्वाक्यंतुसागरोब्रवीत् ॥ ॥ ब्रह्माउवाच ॥ ॥ सरित्पतेकुतोलब्धोबालोह्येषमहाबलः ॥ २४ ॥ यस्यनादेनसंत्रस्ता देवासुरमहोरगाः ॥ ॥ समुद्रउवाच ॥ ॥ भोब्रह्मन्सिंधुगंगायांजातोयंममपुत्रकः ॥ २५ ॥ जातकर्मादिसंस्कारान्कुरुष्वास्यजगद्गुरो ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंवदतिपाथोधौसबालःसागरात्मजः ॥ २६ ॥ ब्रह्माणमग्रहीत्कूर्चेविधुन्वंतंमहुर्मुहुः ॥ धुन्वतस्तस्यकूर्चंतुनेत्राभ्यामागमज्जलम् ॥ कथंचिन्मुक्तकूर्चोथब्रह्माप्रोवाचसागरम् ॥ २७ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नेत्राभ्यांविधृतंयस्मादनेनैतज्जलंमम ॥ तस्माज्जलंधरइतिख्यातोनाम्नाभवत्यसौ ॥ २८ ॥ अधुनैवैषतरुणःसर्वशास्त्रार्थपारगः ॥ अवध्यःसर्वभूतानांविनारुद्रंभविष्यति ॥ २९ ॥ यातियत्रसमुद्भूतस्तत्रेदानीं गमिष्यति ॥ ३० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाशुक्रमाहूयराज्येतंचाभ्यषेचयत् ॥ आमंत्र्यसरितांनाथंब्रह्मांतर्द्धानमन्वगात् ॥ ३१ ॥ अथतद्दर्शनोत्फुल्लनयनःसागरस्तदा ॥ कालनेमिसुतांवृंदांतद्भार्यार्थमयाचत ॥ ३२ ॥ तेकालनेमिप्रमुखास्ततोसुरास्तस्मैसुतांतांप्रददुःप्रहर्षिताः ॥ सचापितान्प्राप्यसुहृद्वरान्वशीशशासगांशुक्रसहायवान्बली ॥ ३३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेजालंधरोत्पत्तिवर्णनंनामषण्णवतितमोऽध्यायः ॥ ९६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ येदेवैर्निर्जिताःपूर्वंदैत्याःपातालसंस्थिताः ॥ १ ॥ तेहिभूमंडलंजातानिर्भयास्तमुपासितुम् ॥ कदाचिच्छिन्नशिरसंराहुंदृष्ट्वासदैत्यराट् ॥ पप्रच्छभार्गवंविप्रंकेनेदंविहितंप्रभो ॥ २ ॥ भार्गवस्तस्यशिरसश्छेदंराहोःशशंसह ॥ अमृतार्थंसमुद्रस्यमथनंदेवकारितम् ॥ ३ ॥ रत्नापहरणंचैवदैत्यानांचपराभवम् ॥ तच्छ्रुत्वाक्रोधरक्ताक्षःस्वपितुर्म

१ स्तमुपाश्रिताः—इ० पा० ।

थनंतदा ॥ ४ ॥ सदूतंप्रेषयामासघस्मरंशक्रसंनिधौ ॥ दूतस्त्रिविष्टपंगत्वासुधर्मांप्राप्यसत्वरम् ॥ ५ ॥ गर्वादखर्वमौलिस्तुदेवेंद्रंवाक्यमब्रवीत् ॥ ॥ दूतउवाच ॥ ॥ जलंधरोऽब्धितनयःसर्वदैत्यजनेश्वरः ॥६॥ दूतोहंप्रेषितस्तेनसयदाहशृणुष्वतत् ॥ कस्मात्त्वयाममपितामथितःसागरोद्रिणा॥७॥नीता निसर्वरत्नानितानिशीघ्रंप्रयच्छमे ॥ इतिदूतवचःश्रुत्वाविस्मितस्त्रिदशाधिपः ॥ उवाचघस्मरंघोरंभयरोषसमन्वितः ॥ ८ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ शृणुदू तमयापूर्वंमथितःसागरोयथा ॥ अद्रयोमद्भयाद्भीताःस्वकुक्षिस्थास्तथाकृताः ॥ ९ ॥ अन्योपिमद्विषस्तेनरक्षितादितिजास्तथा ॥ तस्मात्तद्रत्न जातंतुमयाप्यपहृतंकिल ॥ १० ॥ शंखोप्येवंपुरादेवानद्विषत्सागरात्मजः ॥ ममानुजेननिहतःप्रविष्टःसागरोदरम् ॥ ११ ॥ तद्गच्छकथय स्वास्यसर्वंमथनकारणम् ॥ १२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंविसर्जितोदूतस्तदेंद्रेणागमद्गृहम् ॥ तदिंद्रवचनंदैत्यराजायाकथयत्तदा ॥ १३ ॥ त न्निशम्यतदादैत्योरोषात्प्रस्फुरिताधरः ॥ उद्योगमकरोत्तूर्णंसर्वदेवजिगीषया ॥ १४ ॥ तदोद्योगेसुरेंद्रस्यादिग्भ्यःपातालतस्तथा ॥ दितिजाःप्रत्यपद्यंतश तशःकोटिशस्तथा ॥ १५ ॥ अथशुंभनिशुंभाद्यैर्बलाधिपतिकोटिभिः ॥ गत्वात्रिविष्टपंदैत्योयुद्धायाधिष्ठितोभवत् ॥ १६ ॥ निर्ययुस्त्वमरावत्यादेवा युद्धायदंशिताः ॥ पुरमावृत्यतिष्ठंतिदृष्ट्वादैत्यबलंमहत् ॥ १७ ॥ ततःसमभवद्युद्धंदेवदानवसेनयोः ॥ मुशलैःपरिघैर्बाणैर्गदापरशुशक्तिभिः ॥ १८ ॥ तेन्योन्यंसमधावेतांजघ्नतुश्चपरस्परम् ॥ क्षणेनाभवतांसेनेरुधिरौघपरिप्लुते ॥ १९ ॥ पतितैःपात्यमानैश्चगजाश्वरथपत्तिभिः ॥ व्यराजतरणेभूमिः संध्याभ्रपटलैरिव ॥ २० ॥ तत्रयुद्धेहतान्दैत्यान्भार्गवस्तूदतिष्ठयत् ॥ विद्ययामृतजीविन्याममंत्रितैस्तोयबिंदुभिः ॥ २१ ॥ देवांस्तत्रतथायुद्धेजीवये दंगिरस्सुतः ॥ दिव्यौषधीःसमानीयद्रोणदेश्याःपुनःपुनः ॥ २२ ॥ दृष्ट्वादेवांस्तथायुद्धेपुनरेवसमुत्थितान् ॥जलंधरःक्रोधवशोभार्गवंवाक्यमब्रवीत् ॥२३॥ ॥ जलंधरउवाच ॥ ॥ मयादेवाहतायुद्धेउत्तिष्ठंतिकथंपुनः ॥ तवसंजीवनीविद्यानैवान्यत्रेतिविश्रुतम् ॥ २४ ॥ ॥ भृगुरुवाच ॥ ॥ दिव्यौषधीः समानीयद्रोणाद्रेरंगिराःसुरान् ॥ जीवयत्येषवैशीघ्रंद्रोणाद्रिंसमपाहर ॥ २५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःसतुदैत्येंद्रोनीत्वाद्रोणाचलंतदा ॥ प्राक्षिपत्सागरेतूर्णंपुनरागान्महाहवम् ॥ २६ ॥ अथदेवान्हतान्दृष्ट्वाद्रोणाद्रिमगमद्गुरुः ॥ तावत्तत्रगिरींद्रंतंनददर्शसुरार्चितः ॥ २७ ॥ ज्ञात्वादैत्यहृ तंद्रोणंविषण्णोभयविह्वलः ॥ आगत्यदूराद्व्याजह्रेश्वासाकुलितविग्रहः ॥ २८ ॥ पलायध्वंपलायध्वंनायंजेतुंहिशक्यते ॥ रुद्रांशसंभवोह्येषस्मरध्वं शक्रचेष्टितम् ॥ २९ ॥ श्रुत्वातद्वचनंदेवाभयविह्वलितास्तदा ॥ दैत्यैस्तैर्वध्यमानास्तेपलायंतदिशोदश ॥ ३० ॥ देवान्विदारितान्दृष्ट्वादैत्यःसाग

पा० १ देवानपि तथा युद्धे तत्राजीवयदंगिराः। २ द्रोणाद्रिः सइति पाठः।

रनंदनः ॥ शंखभेरीजयरवैःप्रविवेशामरावतीम् ॥ ३१ ॥ प्रविष्टेनगरंदैत्येदेवाःशक्रपुरोगमाः ॥ सुवर्णाद्रिगुहांप्राप्यन्यवसन्दैत्यतापिताः ॥ ३२ ॥ ततश्चसर्वेष्वसुराधिकारेष्विंद्रादिकानांविनिवेशयत्तदा ॥ शुंभादिकान्दैत्यवरान्पृथक्पृथक्स्वयंसुवर्णाद्रिगुहामगात्पुनः ॥ ३३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे पंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येअमरावतीविजयोनामसप्तनवतितमोऽध्यायः ॥ ९७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पुनर्दैत्यंसमायांतंदृष्ट्वादेवाःसवासवाः ॥ भयप्रकंपिताःसर्वेविष्णुंस्तोतुंप्रचक्रमुः ॥ १ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ नमोमत्स्यकूर्मादिनानास्वरूपैःसदाभक्तकार्योद्यतायार्तिहंत्रे ॥ विधात्रादिसर्गस्थितिध्वंसकर्त्रेगदाशंखपद्मारिहस्तायतेस्तु ॥ २ ॥ रमावल्लभायासुराणांनिहंत्रेभुजंगादिनाथायपीतांबराय ॥ मखादिक्रियापाककर्त्रेविकर्त्रेशरण्यायतस्मैनताःस्मोनताःस्मः ॥ ३ ॥ नमोदैत्यसंतापितामर्त्यदुःखाचलध्वंसदंभोलयेविष्णवेते ॥ भुजंगेशतल्पेशयायार्कचंद्रद्विनेत्रायतस्मैनतास्मोनताःस्मः ॥ ४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ संकष्टनाशनंस्तोत्रंनित्यंयस्तुपठेन्नरः ॥ सकदाचिन्नसंकष्टैःपीड्यतेकृपयाहरेः॥५॥ इतिदेवाःस्तुतिंयावत्कुर्वंतिदनुजद्विषः ॥ तावत्सुराणामापत्तिर्विज्ञाताविष्णुनातदा ॥ ६ ॥ सहसोत्थायदैत्यारिःकृपयाखिन्नमानसः ॥ आरुह्यगरुडंवेगाल्लक्ष्मींवचनमब्रवीत् ॥ ७ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ जलंधरेणतेभ्रात्रादेवानांकदनंकृतम् ॥ तैराहूतोगमिष्यामियुद्धायाद्यत्वरान्वितः ॥ ८ ॥ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ ॥ अहंतेवल्लभानाथभक्ताचयदिसर्वदा ॥ तत्कथंतेममभ्रातायुद्धेवध्यःकृपानिधे ॥ ९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ रुद्रांशसंभवत्वाचब्रह्मणोवचनादपि ॥ प्रीत्याचतवनैवायंममवध्योजलंधरः ॥ १० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वागरुडारूढःशंखचक्रगदासिभृत् ॥ विष्णुर्वेगाद्ययौयोद्धुंयत्रदेवाःस्तुवंतिते ॥ ११ ॥ अथारुणानुजात्युग्रपक्षवातप्रपीडिताः ॥ वात्याविवर्तितादैत्याबभ्रमुःखेयथाघनाः ॥ १२ ॥ ततोजलंधरोदृष्ट्वादैत्यान्वात्याप्रपीडितान् ॥ नोवाचवचनंक्रोधात्ततोविष्णुंसमभ्ययात् ॥ १३ ॥ ततःसमभवद्युद्धंविष्णुदैत्येंद्रयोर्महत् ॥ आकाशंकुर्वतोर्बाणैरंतेनिरवकाशवत् ॥ १४ ॥ विष्णुर्दैत्यस्यबाणौघैर्ध्वजंच्छत्रंधनुर्हयान् ॥ चिच्छेदतंचहृदयेबाणेनैकेनताडयन् ॥ १५ ॥ ततोदैत्यःसमुत्पत्यगदापाणिस्त्वरान्वितः ॥ आगत्यगरुडंमूर्ध्निपातयामासभूतले ॥ १६ ॥ विष्णुर्गदांचखड्गेनचिच्छेदप्रहसन्निव ॥ तावत्सहृदेविष्णुंजघानदृढमुष्टिना ॥ १७ ॥ ततस्तौबाहुयुद्धेनयुयुधातेमहाबलौ ॥ बाहुभिर्मुष्टिभिश्चैवजानुभिर्नादयन्महीम् ॥ १८ ॥ एवंसुरुचिरंयुद्धंकृत्वाविष्णुःप्रतापवान् ॥ उवाचदैत्यराजानंमेघगंभीरयागिरा ॥ १९ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ वरंवरयदैत्येंद्रप्रीतोस्मितवविक्रमात् ॥ अदेयमपितेदाद्मियत्तेमनासिवर्तते ॥ २० ॥ ॥ जलंधरउवाच ॥ ॥ यदिभावुकतुष्टोसिवरमेतंददस्वमे ॥ मद्भगिन्यासहतयामद्गृहेसगणोवस ॥ २१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तथेत्युक्त्वासभगवान्सर्वदे

वगणैःसह ॥ जलंधरंनामपुरमगमद्दमयासह ॥ २२ ॥ जलंधरश्चदेवानामधिकारेषुदानवान् ॥ स्थापयित्वासहर्षःसन्पुनरागान्महीतले ॥ २३ ॥ देवगंधर्वसिद्धेषुयर्त्किचिद्रत्नसंज्ञितम् ॥ तदात्मवशगंकृत्वातिष्ठत्सागरनंदनः ॥ २४ ॥ पातालभवनेदैत्यंनिशुंभंचमहाबलम् ॥ स्थापयित्वासशेषादीननयद्भूतलंबली ॥ २५ ॥ देवगंधर्वसिद्धौघान्यक्षरासमानुषान् ॥ स्वपुरेनागरान्कृत्वाशशासभुवनत्रयम् ॥ २६ ॥ एवंजलंधरःकृत्वादेवांश्ववशवर्त्तिनः ॥ धर्मेणपालयामासप्रजाःपुत्रानिवौरसान् ॥ २७ ॥ नकश्चित्व्याधितोनैवदुःखितोनकृशस्तथा ॥ नदीनोदृश्यतेतस्मिन्धर्माद्राज्यंप्रशासति ॥ २८ ॥एवंमहींशासतिदानवेंद्रेधर्मेणसम्यक्चयदृच्छयाहम् ॥ कदाचिदागामथतस्यलक्ष्मींविलोकितुंश्रीरमणंचसेवितुम् ॥ २९॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्त्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेजलंधरप्रवेशोनामअष्टनवतितमोऽध्यायः ॥ ९८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ समांसंपूज्यविधिवद्दानवद्रोतिभक्तितः ॥ संप्रहस्यतदावाक्यंजगादनृपसत्तम ॥ १ ॥ ॥ जलंधरउवाच ॥ ॥ कुतस्त्वागम्यतेब्रह्मन्किंचदृष्टंत्वयाक्चित् ॥ यदर्थमिहचायातस्तदाज्ञापयमांमुने ॥२॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ गतःकैलासशिखरंदैत्येंद्राहंयदृच्छया ॥ तत्रोमयासहासीनंदृष्टवानस्मिशंकरम् ॥ ३ ॥ योजनायुतविस्तीर्णेकल्पद्रुममहावने ॥ कामधेनुशताकीर्णेचिंतामणिसुदीपिते ॥ ४ ॥ तंदृष्ट्वामहदाश्चर्यंवितर्कोमेभवत्तदा ॥ क्वापीदृशीभवेदृद्धिस्त्रिलोक्यांवानवातिचे ॥ ५ ॥ तावत्तवापिदैत्येंद्रसमृद्धिः सम्भृतामया ॥ तद्विलोकनकामोहंत्वत्सान्निध्यमिहागतः ॥ ६ ॥ त्वत्समृद्धिमिमांपश्यन्स्त्रीरत्नरहितांध्रुवम् ॥ तर्कयामिशिवादन्यत्रिलोक्यांनसमृद्धिमान् ॥ ७ ॥ अप्सरोनागकन्याश्चयद्यपित्वद्वशेस्थिताः ॥ तथापितानपार्वत्यारूपेणसदृशाध्रुवम् ॥ ८ ॥ यस्यालावण्यजलधौनिमग्नश्चतुराननः ॥ स्वधैर्यमसुचत्पूर्वंतयाकान्योपमीयते ॥ ९ ॥ वीतरागोपिहियथामदनारिःस्वलीलया ॥ विश्वतंत्रोपितपसासचात्मवशगःकृतः ॥ १० ॥ सौंदर्यगहनेभ्रामन्शर्वरीरूपयापुरा ॥ यस्याःपुनःपुनःपश्यन्रूपंधाताविसर्जने ॥ ११ ॥ ससर्जाप्सरसस्तास्तास्तत्समैकापिनाभवत् ॥ अतःस्त्रीरत्नसंभोक्तुःसमृद्धिस्तस्यसावरा ॥ १२ ॥ तथानतवदैत्येंद्रसर्वरत्नाधिपस्यच ॥ एवमुक्तातमामंत्र्यगतेमयिसदैत्यराट् ॥ १३ ॥ तद्रूपश्रवणादासीदनंगज्वरपीडितः ॥ अथसंप्रेषयामासदूतंचसिंहिकासुतम् ॥ १४ ॥ त्र्यंबकायतदाकिंचिद्विष्णुमायाविमोहितः ॥ कैलासमगमद्राहुःसर्वशुक्लेंदुवर्चसम् ॥ १५ ॥ कार्त्स्न्येनकृष्णपक्षेंदुवर्चसंस्वांगजेनतु ॥ निवेदितस्तदादेशान्नंदिनाचप्रवेशितः ॥ त्र्यंबकाभ्रूलतासंज्ञाप्रेरितोवाक्यमब्रवीत् ॥ १६ ॥ ॥ राहुरुवाच ॥ देवपन्नगसेव्यस्यत्रैलोक्याधिपतेःप्रभोः ॥ सर्वरत्नेश्वरस्यत्वमाज्ञांशृणुवृषध्वज ॥ ॥ १७ ॥ श्मशानवासिनोनित्यंमुंडमालाधरस्यच ॥ दिगंबरस्यतेभार्याकथंहैमवतीशुभा ॥ १८ ॥ अहंरत्नाधिनाथोऽस्मिसाचस्त्रीरत्नसंज्ञका ॥ त

१ तदा जलंधरपुर मितिपाठः ।

स्मान्ममैवसायोग्यानैवभिक्षाशिनस्तव ॥ १९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ वदत्येवंतदाराहोर्भ्रुमध्याच्छूलपाणिनः ॥ अभवत्पुरुषोरौद्रस्तीव्राशनिसमस्वनः ॥२०॥ सिंहास्यःप्रचलज्जिह्वः सज्वलन्नयनोमहान् ॥ ऊर्ध्वकेशःशुष्कतनुर्नृसिंहइवचापरः ॥२१॥ सतंखादितुमारेभेदृष्ट्वाराहुर्भयातुरः ॥ अधावदतिवेगेन वहिःसचदधारतम्॥२२॥सचराहुर्महाबाहुर्मेघगंभीरयागिरा ॥ उवाचदेवदेवेशंपाहिमांशरणागतम् ॥२३॥ ब्राह्मणंमांमहादेवखादितुंसमुपागतः ॥ एतस्माद्रक्षदेवेशशरणागतवत्सल ॥२४॥ महादेवोवचःश्रुत्वाब्राह्मणस्यतदाब्रवीत् ॥ नैवासौवध्यतामेतिदूतोयंपरवान्यतः ॥ २५ ॥मुंचेतिपुरुषःश्रुत्वाराहुंतत्याजसोंबरे॥राहुंत्यक्त्वासपुरुषोमहादेवंव्यजिज्ञपत् ॥२६॥ ॥ पुरुषउवाच॥ ॥ क्षुधामांबाधतेस्वामिन्क्षुत्क्षामश्चास्मिसर्वथा॥किंभक्ष्यंममदेवेशतदाज्ञापय मांप्रभो ॥ २७ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ संभक्षयात्मनःशीघ्रंमांसंत्वंहस्तपादयोः ॥ २८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ सशिवेनैवमाज्ञप्तश्चखादपुरुषः स्वयम् ॥ हस्तपादोद्भवंमांसंशिरःशेषोयदाभवत् ॥ २९ ॥ दृष्ट्वाशिरोवशेषंतुसुप्रसन्नःसदाशिवः ॥ पुरुषंभीमकर्माणंतमुवाचसविस्मयः ॥ ३० ॥ ॥ ॥ईश्वरउवाच ॥ ॥ त्वंकीर्तिमुखसंज्ञोहिभवमद्वारगःसदा ॥ त्वदर्चांनैवकुर्वंतिनैवतेमत्प्रियंकराः ॥ ३१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तदाप्रभृतिदेवस्य द्वारेकीर्तिमुखःस्थितः ॥ नार्चयंतीहयेपूर्वंतेषामर्चावृथाभवेत् ॥ ३२ ॥ राहुर्विमुक्तोयस्तेनसोपतद्बर्बरस्थले ॥ अतःसबर्बरोद्भूतइतिभूमौपृथांगतः ॥ ३३॥ ततश्चराहुःपुनरेवजातमात्मानमस्मिन्निति मन्यमानः ॥ समेत्यसर्वंकथयांबभूवजलंधरायेशविचेष्टितंतत् ॥ ३४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेदूतसंवादोजालंधरोपाख्याननामनवनवतितमोऽध्यायः ॥ ९९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥

जालंधरस्तुतच्छ्रुत्वाकोपाकुलितविग्रहः ॥ निर्जगामाशुदैत्यानांकोटिभिःपरिवारितः ॥ १ ॥ गतस्तस्याग्रतःशुक्रोराहुर्दृष्टिस्थितोभवत् ॥ मुकुटश्चापतद्भूमौवेगात्प्रस्खलितस्तदा ॥ २ ॥ दैत्यसैन्यावृतैस्तत्रविमानानांशतैस्तदा ॥ व्यराजतनभःपूर्णंप्रावृषीवबलाहकैः ॥ ३ ॥ तस्योद्योगंतदादृष्ट्वादेवाः शक्रपुरोगमाः ॥ अलक्षितत्वराजग्मुःशूलिनंतेव्यजिज्ञपन् ॥ ४ ॥ देवाऊचुः ॥ नजानासिकथंस्वामिन्देवाविज्ञापयंतिभो ॥ तदस्मद्रक्षणार्थायजहिसागरनंदनम् ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिदेववचःश्रुत्वाप्रहस्यवृषभध्वजः ॥ महाविष्णुंसमाहूयवचनंचेदमब्रवीत् ॥ ६ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ जालंधरःकथंविष्णोनहतःसंगरेत्वया ॥ तद्भयाच्चापयातोसित्यक्त्वावैकुंठमात्मनः ॥७॥ ॥भगवानुवाच ॥ ॥ तवांशसंभवत्वाच्चभ्रातृत्वाच्चतथाश्रियः ॥ नमयानिहतःसंख्येत्वमेनंजहिदानवम् ॥ ८ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ नायमेभिर्महातेजाःशस्त्रास्त्रैर्वध्यतेमया ॥ देवैःसर्वैःस्वतेजोंशःशस्त्रार्थेदीयतांमम॥९॥

॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथविष्णुमुखादेवाःस्वतेजांसिददुस्तदा ॥ तान्येकत्वंगतानीशोदृष्ट्वातेजोमहांस्तदा ॥ १० ॥ तेनाकरोन्महादेवःसहसाऽस्त्रमुत्तमम् ॥ चक्रंसुदर्शनंनामज्वालामालातिभीषणम् ॥ ११ ॥ तेजःशेषेणचतदावज्रंचकृतवान्हरः ॥ तावज्जलंधरोदृष्टःकैलासतलभूमिषु ॥ १२ ॥ हस्त्यश्वरथपत्तीनांकोटीभिःपरिवारितः ॥ तंदृष्ट्वाहर्षिताःसर्वेदेवाजग्मुर्यथागतम् ॥ १३ ॥ गणाश्चसमनह्यंतयुद्धायातित्वरान्विताः ॥ नंदीभवक्रसेनानीमुखाःसर्वेशिवाज्ञया ॥ १४ ॥ अवतेरुर्गणाःसर्वेकैलासाद्युद्धदुर्मदाः ॥ ततःसमभवद्युद्धंकैलासोपत्यकाभुवि ॥ १५ ॥ प्रमथाधिपदैत्यानांघोरंशस्त्रास्त्रसंकुलम् ॥ भेरीमृदंगशंखौघनिस्वनैर्वीरहर्षणैः ॥ १६ ॥ गजाश्वरथशब्दैश्चनादिताभूर्व्यकंपत ॥ शक्तितोमरबाणौघैर्मुशलप्रासपट्टिशैः ॥ १७ ॥ व्यराजतनभःपूर्णमुल्काभिरिवसंवृतम् ॥ निहतैरथनागाश्वैःसर्वाभूमिर्व्यराजत[1] ॥ १८ ॥ वज्राहताश्चलशिरःशकलैरिवसंवृता ॥ प्रमथाहतदैत्यौघैर्दैत्याहतगणैस्तथा ॥ १९ ॥ वसासृङ्मांसपंकाद्यैर्भूरगम्याभवत्तदा ॥ प्रमथाहतदैत्यौघान्भार्गवःसमजीवयत् ॥ २० ॥ युद्धेपुनःपुनश्चैवमृतसंजीवनीबलात् ॥ तंदृष्ट्वाव्याकुलीभूत्वागणाःसर्वेभयार्दिताः ॥२१ ॥ शशंसुर्देवदेवेशंतत्सर्वंशुक्रचेष्टितम् ॥ अथरुद्रमुखात्कृत्याबभूवातीवभीषणा ॥ २२ ॥ तालजंघोदरीवक्रास्तनापीडितभूरुहा ॥ सायुद्धभूमिमासाद्यभक्षयंतीमहासुरान् ॥ २३ ॥ भार्गवंस्वेकरेधृत्वाजगामांतर्हिताभवत् ॥ विधृतंभार्गवंदृष्ट्वादैत्यसैन्यगणास्तदा ॥ २४ ॥ प्रम्लानवदनादर्पान्निजघ्नुर्युद्धदुर्मदाः ॥ अथाभज्यतदैत्यानांसेनागणभयार्दिता ॥ २५ ॥ वायुवेगहतायद्वत्प्रकीर्णतृणसंहतिः ॥ भग्नांगणभयात्सेनांदृष्ट्वाहर्षंगणाययुः ॥ २६ ॥ निशुंभशुंभसेनान्योकालनेमिश्चवीर्यवान् ॥ त्रयस्तेवारयामासुर्गणसेनांमहाबलाः ॥२७॥ मुंचतःशरवर्षाणिप्रावृषीवबलाहकाः ॥ ततोदैत्यशरौघास्तेशलभानामिवव्रजाः ॥ २८ ॥ रुरुधुःखंदिशःसर्वागणसेनामकंपयन् ॥ गणाःशरशतैर्भिन्नारुधिरासारवर्षिणः ॥ २९ ॥ वसंतेकिंशुकाभासानप्राज्ञायतकिंचन ॥ पतिताःपात्यमानाश्चछिन्नाभिन्नास्तदागणाः ॥ ३० ॥ त्यक्त्वासंग्रामभूमिंतेसर्वेपिविमुखाभवन् ॥ ३१ ॥ ततःप्रभग्नंस्वबलंविलोक्यगजास्यनंदीश्वरकार्तिकेयाः ॥ चिरान्वितादैत्यवरान्प्रसह्यनिवारयामासुरमर्षणास्ते ॥ ३२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेदैत्यसेनावधोनामशततमोऽध्यायः ॥ १०० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तेगणाधिपतीन्दृष्ट्वानंदीभमुखषण्मुखान्[2] ॥ अमर्षादभ्यधावंतद्वंद्वयुद्धायदानवाः ॥ १ ॥ नंदिनंकालनेमिश्चशुंभोलंबोदरंतथा ॥ निशुंभःषण्मुखंवेगादभ्यधावतदंशितः ॥ २ ॥ निशुंभःकार्तिकेयस्यमयूरंपंचभिःशरैः ॥ हृदिविव्याधवेगेनमूर्छितःसपपातच ॥ ३ ॥ ततःशक्तिधरःशक्तिंयावज्ज

१ पत्तिभिर्भूर्व्यराजतेति पाठः । २ स्वभगे इतिवापाठान्तरम् ।

ग्राहरोषितः ॥ तावन्निशुंभोवेगेनस्वशक्त्यातमपातयत् ॥ ४ ॥ ततोनंदीश्वरोबाणैःकालनेमिमविध्यत ॥ सप्तभिश्चहयान्केतुंत्रिभिःसारथिमच्छिनत् ॥ ५ ॥ कालनेमिस्तुसंक्रुद्धोधनुश्चिच्छेदनंदिनः ॥ तदपास्यसशूलेनतंवक्षस्यहनद्दृढम् ॥ ६ ॥ सशूलभिन्नहृदयोहताश्वोहतसारथिः ॥ अद्रेःशिखरमासुच्यशैलाद्रिंसोप्यपातयत् ॥ ७ ॥ अथशुंभोगणेशश्चरथमूषकवाहनौ ॥ युध्यमानौशरव्रातैःपरस्परमविध्यताम् ॥ ८ ॥ अथशुंभंगणाध्यक्षोहृदिविव्याधपत्रिणा ॥ सारथिंपंचभिर्बाणैःपातयामासभूतले ॥९॥ ततःशुंभोतिक्रुद्धोपिबाणषष्ट्यागणाधिपम् ॥ मूषकंचत्रिभिर्विद्ध्वाननादजलदस्वनः॥१०॥ मूषकःशरभिन्नांगश्चचालकृतवेदनः ॥ लंबोदरःसमुत्तीर्यपदातिरभवन्नृप ॥ ११ ॥ ततोलंबोदरःशुंभंहत्वापरशुनाहृदि ॥ अपातयत्तदाभूमौमूषकंचारुहत्पुनः ॥ १२ ॥ कालनेमिर्निशुंभश्चउभौलंबोदरंशरैः ॥ युगपज्जघ्नतुःकोपात्तोत्रेणेवमहाद्विपम् ॥ १३ ॥ तंपीड्यमानमालोक्यवीरभद्रोमहाबलः ॥ अभ्यधावतवेगेनभूतकोटियुतस्तदा ॥ १४ ॥ कूष्मांडाभैरवाश्चापिवेतालायोगिनीगणाः ॥ पिशाचायोगिनीसंघागणाश्चापितमन्वयुः ॥ १५ ॥ ततःकिलकिलाशब्दैःसिंहनादैःसघुर्घुरैः ॥ विनादिताडमरुकैःपृथिवीसमकंपत ॥ १६ ॥ ततोभूतानिधावंतिभक्षयंतिस्मदानवान् ॥ उत्पतंतिपतंतिस्मननृतुश्चरणांगणे ॥ १७ ॥ नंदीचकार्तिकेयश्चसमायातौत्वरान्वितौ ॥ निजघ्नतूरणेदैत्यान्निरंतरशरव्रजैः ॥ १८ ॥ छिन्नभिन्नाहतैर्दैत्यैःपातितैर्भर्त्सितैस्तथा ॥ व्याकुलासाभवत्सेनाविषण्णवदनातदा ॥ १९ ॥ प्रविध्वस्तांततःसेनांदृष्ट्वासागरनंदनः ॥ रथेनातिपताकेनगणानभिययौबली ॥ २० ॥ हस्त्यश्वरथसंह्रादःशंखभेरीरवस्तदा ॥ अभवत्सिंहनादश्चसेनयोरुभयोस्तदा ॥ २१ ॥ जलंधरशरव्रातैर्नीहारपटलैरिव ॥ द्यावापृथिव्योराच्छन्नमंतरंसमपद्यत ॥२२॥ गणेशंपंचाभिर्विध्वाशैलाद्रिमपिपंचभिः ॥ वीरभद्रंचविंशत्याननादजलदस्वनः ॥ २३ ॥ कार्तिकेयस्ततोदैत्यंशक्त्याविव्याधसत्वरः ॥ व्याघूर्णःशक्तिनिर्भिन्नःकिंचिद्व्याकुलमानसः ॥ २४ ॥ ततःक्रोधपरीताक्षःकार्तिकेयंजलंधरः ॥ गदयाताडयामाससचभूमितलेपतत् ॥ २५ ॥ तथैवनंदिनंवेगादपातयतभूतले ॥ ततोगणेश्वरःक्रुद्धोगदांपरशुनाच्छिनत् ॥ २६ ॥ वीरभद्रस्त्रिभिर्बाणैर्हृदिविव्याधदानवम् ॥ सप्तभिश्चहयान्केतून्धनुश्छत्रंचचिच्छिदे ॥ २७ ॥ ततोतिक्रुद्धोदैत्येंद्रःशक्तिमुद्यम्यदारुणाम् ॥ गणेशंपातयामासरथमन्यंसमारुहत् ॥ २८ ॥ अभ्ययादथवेगेनवीरभद्रंरुषान्वितः ॥ ततस्तौसूर्यसंकाशौयुयुधातेपरस्परम् ॥ २९ ॥ वीरभद्रस्तस्यहयांस्तथाबाणैरपातयत् ॥ धनुश्चिच्छेददैत्येंद्रोयुयुधेपरिघायुधः ॥ ३० ॥ सवीरभद्रंत्वरयाभिगम्यजघानदैत्यःपरिघेनमूर्ध्नि ॥ सचापिदैत्यःप्रविभिन्नमूर्द्धापपातभूमौरुधिरंसमुद्गिरन् ॥ ३१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्त्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेदैत्यसेनापराभवोनामएकाधिकशततमोऽध्यायः ॥१०१॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पति

१ भैरीताळमृदंगैश्चपृथिवीसमकंपत इ० पा० । २ समासाद्य [illegible] इ० पा० । ३ [illegible] इ० पा० । ४ शैलादिं नवभिः शरैः—इ० पा० ।

तंवीरभद्रंतुदृष्ट्वारुद्रगणभयात् ॥ आगतास्तेरणंहित्वाक्रोशमानामहेश्वरम् ॥ १ ॥ अथकोलाहलंश्रुत्वागणानांचंद्रशेखरः ॥ २ ॥ अभ्ययाद्वृषमारूढःसं ग्रामंप्रहसन्निव ॥ रुद्रमायांतमालोक्यसिंहनादैर्गणाःपुनः ॥ ३ ॥ निवृत्ताःसंगरेदैत्यान्निजघ्नुःशरवृष्टिभिः ॥ दैत्याश्चभीषणंरुद्रंदृष्ट्वासर्वेविदुद्रुवुः ॥ ४ ॥ कार्त्तिकव्रतिनंदृष्ट्वापातकानीवतद्भयात् ॥ अथजालंधरोदैत्यान्विद्रुतान्प्रेक्ष्यसंगरे॥५॥ रोषादधावच्चंडीशंमुंचन्बाणान्सहस्रशः ॥ शुंभोनिशुंभोश्वमुखः कालनेमिर्बलाहकः ॥ ६ ॥ खड्गरोमाप्रचंडश्चघस्मरश्चाशिवंययुः॥बाणांधकारसंच्छन्नंदृष्ट्वागणबलंशिवः॥ ७ ॥ तद्बाणजालंवेच्छिद्यस्वबाणैरावृणोन्नभः ॥ दैत्यांश्चबाणवात्याभिःपीडितानकरोत्तदा ॥ ८ ॥ प्रचंडजालबाणौघैरपातयतभूतले ॥ खड्गरोम्णःशिरःकोपात्तथापरशुनाच्छिनत् ॥ ९ ॥ बलाहकस्य चशिरःखट्वांगेनाकरोद्द्विधा ॥ बद्ध्वाचघस्मरंदैत्यंपाशेनाभ्यहनाद्भुवि ॥ १० ॥ वृषभेणहताःकेचित्केचिद्बाणैर्निराकृताः ॥ नशेकुरसुराःस्थातुंगजाः सिं [१]दिलायथा ॥ ११ ॥ ततःकोपपरीतात्मावेगाद्रुद्रंजलंधरः ॥ आह्वयामाससमरेतीव्राशनिसमस्वनः ॥ १२ ॥ जलंधरउवाच ॥ युध्यस्वाद्यमयासार्द्धं किमेभिर्निहितैस्तव ॥ यच्चकिंचिद्बलंतेस्तितद्दर्शयजटाधर ॥ १३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाबाणसप्तत्याजघानवृषभध्वजम् ॥ तानप्राप्तान् शितैर्बाणैश्चिच्छेदप्रहसन्निव ॥ १४ ॥ ततोहयान्ध्वजंछत्रंधनुश्चिच्छेदसप्तभिः ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथोगदामादायवीर्यवान् ॥ १५ ॥ अभ्यधावच्छिव स्तावद्गदाबाणैर्द्विधाकरोत् ॥ तथापिमुष्टिमुद्यम्यययौरुद्रजिघांसया ॥ १६ ॥ तावच्छिवेनबाणौघैःक्रोशमात्रमपाकृतः ॥ ततोजालंधरोदैत्योमत्वारुद्रं बलाधिकम् ॥ १७ ॥ ससर्जमायांगांधर्वीमद्भुतांरुद्रमोहिनीम् ॥ ततोजगुश्चननृतुर्गंधर्वाप्सरसांगणाः ॥ १८ ॥ तालवेणुमृदंगांश्चवादयंतःपरस्परम् ॥ तंदृष्ट्वामहदाश्चर्यंरुद्रोनादविमोहितः ॥१९॥ पतितान्यपिशस्त्राणिकरेभ्योनविवेदसः ॥ एकाग्रभूतमालोक्यरुद्रंदैत्योजलंधरः ॥ २० ॥ कामार्त्तःसञ्जगामा [२]शुयत्रगौरीस्थिताभवत् ॥ युद्धेशुंभनिशुंभाख्यौस्थापयित्वामहाबलौ ॥ २१ ॥ दशदोर्दंडपंचास्यस्त्रिनेत्रश्चजटाधरः ॥ महावृषभमारूढःसबभूवजलं धरः ॥ २२ ॥ अथरुद्रंसमायांतमालोक्यभववल्लभा ॥ अभ्यायथौसखीमध्यात्तद्दर्शनपथेभवत् ॥ २३ ॥ यावद्ददर्शचार्वंगींपार्वतींदनुजेश्वरः ॥ ताव त्सवीर्यंमुमुचेजडांगश्चाभवत्तदा ॥ २४ ॥ अथज्ञात्वातदागौरीदानवंभयविह्वला ॥ जगामांतर्हितातावत्सातदोत्तरमानसम् ॥ २५ ॥ ॥ तामदृष्ट्वातदादै त्यःक्षणाद्विद्युल्लतामिव ॥ जवेनायात्पुनर्युद्धंयत्रदेवोवृषध्वजः ॥२६॥ पार्वत्यपिमहाविष्णुंसस्मारमनसातदा॥तावद्ददर्शतंदेवीसोपविष्टंसमीपगम् ॥२७॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ विष्णोजलंधरोदैत्यःकृतवान्परमाद्भुतम् ॥ तत्किंनविदितंतेस्तिचेष्टितंतस्यदुर्मतेः ॥ २८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ तेनै

१ बाणजालौघैरित्यपि पाठान्तरम्। २ कायादिति पाठान्तरम्।

वदर्शितःपंथावयमप्यन्वयामहे ॥ नान्यथासभवेद्वध्यः पातिव्रत्यात्सुरक्षितः ॥ २९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ जगामविष्णुरित्युक्त्वापुनर्जालंधरंपुरम् ॥ अथरुद्रश्चगंधर्वोनुगतःसंगरेस्थितः ॥ ३० ॥ अंतर्द्धानगतांमायांदृष्ट्वातुंबुबुधेतदा ॥ ततःशिवोविस्मितमानसःपुनर्जगामयुद्धायजलंधररूपा ॥ ३१ ॥ सचापिदैत्यःपुनरागतंशिवंदृष्ट्वाशरौघैःसमवाकिरद्रणे ॥ ३२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्त्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेदैत्यकपटवर्णनोनामद्व्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ विष्णुर्जालंधरंगत्वातद्दैत्यपुटभेदनम् ॥ पातिव्रत्यस्यभंगायवृंदायाश्चाकरोन्मतिम् ॥ १ ॥ अथवृंदारकादेवीस्वप्नमध्येददर्शह ॥ भर्त्तारंमहिषारूढंतैलाभ्यक्तंदिगंबरम् ॥ २ ॥ कृष्णप्रसूनभूषाढ्यंक्रव्यादगणसेवितम् ॥ दक्षिणाशांगतंमुंडंतमसाव्यावृतंतदा ॥ ३ ॥ स्वपुरंसागरेमग्नंसहसैवात्मनासह ॥ ततःप्रबुद्धासाबालास्वंस्वप्नंप्रविचिन्वती ॥ ४ ॥ ददर्शोदितमादित्यंसाच्छिद्रंनिश्चलंमुहुः ॥ तदनिष्टमितिज्ञात्वारुदतीभयविह्वला ॥ ५ ॥ कुत्रचिन्नालभच्छर्मगोपुराट्टालभूमिषु ॥ ततःसखीद्वययुतानगरोद्यानमागमत् ॥ ६ ॥ तत्रापिसागताबालानालभत्कुत्रचित्सुखम् ॥ वनाद्वनांतरंयातानैववेदात्मनस्तदा ॥ ७ ॥ ततोभ्रमंतीसाबालाददर्शातिविभीषणौ ॥ राक्षसौसिंहवदनौदंष्ट्रानयनभीषणौ ॥ ८ ॥ तौदृष्ट्वाविह्वलातीवपलायनपरातदा ॥ ददर्शतापसंशांतंसशिष्यंमौनमास्थितम् ॥ ९ ॥ ततस्तत्कंठआसज्यनिजांबाहुलतांभयात् ॥ मुनेमांरक्षशरणमागतामित्यभाषत ॥ १० ॥ मुनिस्तांविह्वलांदृष्ट्वाराक्षसानुगतांतदा ॥ हुंकारेणैवतौघोरौचकारविमुखौरुषा ॥ ११ ॥ यद्धुंकारभयत्रस्तौदृष्ट्वातौगगनंगतौ ॥ प्रणम्यदंडवद्भूमौवृंदावचनमब्रवीत् ॥ १२ ॥ ॥ वृंदोवाच ॥ ॥ रक्षिताहंत्वयाघोराद्भयात्तस्मात्कृपानिधे ॥ किंचिद्विज्ञप्तुमिच्छामिकृपयातन्निशामय ॥ १३ ॥ जलंधरोहिमेभर्त्तारुद्रंयोद्धुंगतःप्रभो ॥ सतत्रास्तिकथंयुद्धेतन्मेकथयसुव्रत ॥ १४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ मुनिस्तद्वाक्यमाकर्ण्यकृपयोर्ध्वमवैक्षत ॥ तावत्कपीशावायातौतंप्रणम्याग्रतःस्थितौ ॥ १५ ॥ ततस्तद्भ्रूलतासंज्ञानियुक्तौगगनंगतौ ॥ गत्वाक्षणार्द्धादागत्यवानरावग्रतःस्थितौ ॥ १६ ॥ शिरःकबंधहस्तौतौदृष्ट्वाब्धितनयस्यसा ॥ पपातमूर्छिताभूमौभर्तृव्यसनदुःखिता ॥ १७ ॥ कमंडलुजलैःसिक्तामुनिनाश्वासितातदा ॥ स्वभर्तृभालेसाभालंकृत्वाखिन्नारुरोदह ॥ १८ ॥ ॥ वृंदोवाच ॥ ॥ यःपुरासुखसंवादैर्विनोदयसिमांविभो ॥ सकथंनवदस्यद्यवल्लभांमामनागसम् ॥ १९ ॥ येनदेवाःसगंधर्वानिर्जिताहरिणासह ॥ सकथंतापसेनत्वंत्रैलोक्यविजयीहतः ॥ २० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ रुदंत्वेतितदावृंदातंमुनिंवाक्यमब्रवीत् ॥ ॥ वृंदोवाच ॥ ॥ कृपानिधेमुनिश्रेष्ठजीवनंमेस्यसुप्रियम् ॥ २१ ॥ त्वमेवास्यपुनःशक्तोजीवनायमतोमम ॥ अथत

१ सद्युद्धे इ०पा० । २ तत्स्वप्नं प्रविचिन्वती । स्वस्वप्नं साविचिन्वती । इ० पा० । ३ हरिणा इंद्रेण ।

द्वाक्यमाकर्ण्यप्रहस्यमुनिरब्रवीत् ॥ २२ ॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ नायंजीवयितुंशक्योरुद्रेणनिहतोयुधि ॥ तथापित्वत्कृपाविष्टएवंसंजीवयाम्यहम् ॥ २३ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेयावत्तावत्सागरनंदनः ॥ वृंदामालिंग्यतद्वक्त्रंचुचुंबेप्रीतमानसः ॥ २४ ॥ अथवृंदापिभर्त्तारंदृष्ट्वाहर्षितमानसा ॥
रेमेतद्वनमध्यस्थातद्युक्ताबहुवासरम् ॥ २५ ॥ कदाचित्सुरतस्यांतेदृष्ट्वाविष्णुंतमेवहि ॥ निर्भर्त्स्यंक्रोधसंयुक्तावृंदावचनमब्रवीत् ॥ २६ ॥ ॥ वृंदोवाच ॥
धिक्तवेदंहरेशीलंपरदाराभिगामिनः ॥ ज्ञातोसित्वंमयासम्यङ्मायाप्रत्यक्षतापसः ॥ २७ ॥ यौत्वयामाययाद्वास्थौस्वकीयौदर्शितौमम ॥ तावेवराक्ष
सौभूत्वाभार्यांतवहरिष्यथ ॥ २८ ॥ त्वंचापिभार्यादुःखार्तोवनेकापिसहायवान् ॥ भ्रमसर्वेश्वरेणायंयस्तेशिष्यत्वमागतः ॥ २९ ॥ इत्युक्त्वासातदा
वृंदाप्राविशद्धव्यवाहनम् ॥ विष्णुनावार्यमाणापितस्मिन्नासक्तमानसा ॥ ३० ॥ ततोहरिस्तामनुसंस्मरन्मुहुर्वृंदाचिताभस्मरजोवगुंठितः ॥ तत्रैवतस्थौ
मुनिसिद्धसंघैः प्रबोध्यमानोपिययौनशांतिम् ॥ ३१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामा
संवादेवृंदाचिताग्निप्रवेशोनामत्र्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०३ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततोजलंधरोदृष्ट्वारुद्रमद्भुतविक्रमम् ॥ चकार
माययागौरींत्र्यंबकंमोहयंस्तदा ॥ १ ॥ रथोपरिगतांदृष्ट्वारुदंतींचतदाशिवः ॥ शुंभनिशुंभदैत्यैश्चवध्यमानांददर्शसः ॥ २ ॥ गौरींतथाविधांदृष्ट्वाशि
वोप्युद्विग्नमानसः ॥ अवाङ्मुखःस्थितस्तूष्णींविस्मृत्यस्वपराक्रमम् ॥ ३ ॥ ततोजलंधरोवेगात्त्रिभिर्विंव्याधसायकैः ॥ आपुंखमग्नैस्तंरुद्रंशिरस्युरसि
चोदरे ॥४॥ ततोजज्ञेसतांमायांविष्णुनासंप्रबोधितः ॥ रौद्ररूपधरोजातोज्वालामालातिभीषणः ॥ ५ ॥ तस्यातीवमहारौद्रंरूपंदृष्ट्वामहासुराः ॥ नशेकुःप्र
मुखेस्थातुंभेजिरेचदिशोदश ॥ ६ ॥ ततःशापंददौदेवस्तयोःशुंभनिशुंभयोः ॥ ममयुद्धादपक्रांतौगौर्यावध्यौभविष्यथः ॥ ७ ॥ पुनर्जलंधरोवेगाद्वव
र्षनिशितैःशरैः ॥ बाणांधकारसंच्छन्नंयथाभूमितलंमहत् ॥ ८ ॥ यावद्रुद्रःप्रचिच्छेदतस्यबाणांस्त्वरा[2]न्वितः ॥ तावत्सपरिघेणाशुजघानवृषभं
बली ॥ ९ ॥ वृषस्तेनप्रहारेणपरावृत्तोरणांगणात् ॥ रुद्रेणाकृष्यमाणोपिनतस्थौरणभूमिषु ॥ १० ॥ ततःपरमसंक्रुद्धोरुद्रोरौद्रवपुर्द्धरः ॥ चक्रंसुद
र्शनंवेगाच्चिक्षेपादित्यवर्चसम् ॥ ११ ॥ प्रदहद्रोदसीवेगात्तदासा[3]द्यजलंधरम् ॥ जहारतच्छिरःकायान्महदायतलोचनम् ॥ १२ ॥ रथात्कायःपपातो
र्व्यांनादयन्वसुधातलम् ॥ तेजश्चनिर्गतंदेहात्तद्रुद्रेलयमागमत् ॥ १३ ॥ दृष्ट्वादेहोद्भवंतेजस्तद्गौरीशेलयंगतम् ॥ अथचेंद्रादयोदेवाहर्षादुत्फुल्ललो
चनाः ॥ १४ ॥ प्रणम्यशिरसारुद्रंशशंसुर्विष्णुचेष्टितम् ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ महादेवत्वयादेवारक्षिताःशत्रु[4]जाद्भयात् ॥ १५ ॥ किंचिदन्यत्समुद्भू

---

१ तर्दंधे विप्रस्तावत्सागरनन्दनः—इ० पा० । २ बाणगणं जवात्—इ० पा० । ३ पपात वसुधातले—इ० पा० । ४ सिंधुजाद्भयात् ।

तंतत्रकिंकरवामहे ॥ वृंदालावण्यसंभ्रांतोविष्णुस्तिष्ठतिमोहितः ॥ १६ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ गच्छध्वंशरणंदेवाविष्णोर्मोहापनुत्तये ॥ शरण्यांमोहिनींमायांसावः कार्यंकरिष्यति ॥ १७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेदेवः सहभूतगणैस्तथा ॥ देवाश्चतुष्टुवुर्मूलप्रकृतिंभक्तवत्सलाम् ॥ १८ ॥ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ यदुद्भवाः सत्वरजस्तमोगुणाः सर्गस्थितिध्वंसनिदानकारणम् ॥ यदिच्छयाविश्वमिदंभवाभवौतनोतिशुद्धांप्रकृतिंनताः स्मताम् ॥ १९ ॥ येहित्रयोविंशतिभेदिसंज्ञिताजगत्यशेषेसमधिष्ठिताः पुरा ॥ यद्रूपकर्माणिजडास्त्रयोपितेदेवाविदुर्नप्रकृतिंनताः स्मताम् ॥ २० ॥ यद्भक्तियुक्ताः पुरुषास्तुनित्यंदारिद्र्यव्यामोहपराभवादिकम् ॥ नप्राप्नुवंत्येवहिभक्तवत्सलांसदैवविष्णोः प्रकृतिंनताः स्मताम् ॥ २१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ स्तोत्रमेतत्रिसंध्यंयः पठेदेकाग्रमानसः ॥ दारिद्र्यमोहदुःखानिनकदाचित्स्पृशंतितम् ॥ २२ ॥ इतिस्तुवंतस्तेदेवास्तेजोमंडलमास्थिताम् ॥ ददृशुर्गगनेतत्रज्वालाव्याप्तदिगंतराम् ॥ २३ ॥ तन्मध्याद्भारतींसर्वेंददृशुर्व्योमचारिणीम् ॥ अहमेवत्रिधाभिन्नातिष्ठामित्रिविधैर्गुणैः ॥ २४ ॥ गौरीलक्ष्मीस्स्वरा[१]चेतिरजः सत्त्वतमोगुणैः ॥ तत्रगच्छततंकार्यंविधास्यंतिचवः सुराः ॥ २५ ॥ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शृण्वतामितिदेवानामंतर्द्धानमगान्महः ॥ देवानांविस्मयोत्फुल्लनेत्राणांतत्तदानृप ॥ २६ ॥ ततः सर्वेपितेदेवागत्वातद्वाक्यनोदिताः ॥ गौरींलक्ष्मींस्स्वरांचैवप्रणेमुर्भक्तितत्पराः ॥ २७ ॥ ततस्तास्तान्सुरान्दृष्ट्वाप्रणतान्भक्तवत्सलाः ॥ बीजानिप्रददुस्तेभ्योवाक्यान्यूचुश्चभूमिप ॥ २८ ॥ ॥ देव्यऊचुः ॥ ॥ इमानिक्षेत्रबीजानिविष्णुर्यत्रावतिष्ठति ॥ निर्वपध्वंततः कार्यंभवतांसिद्धिमेष्यति ॥ २९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेजालंधरवधोनामचतुरधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ क्षिप्तेभ्यस्तत्रबीजेभ्योवनस्पत्यस्त्रयोभवन् ॥ धात्रीचमालतीचैवतुलसीचनृपोत्तम ॥ १ ॥ धात्र्युद्भवास्मृताधात्रीमाभवामालतीस्मृता ॥ गौरीभवाचतुलसीतमः सत्त्वरजोगुणाः ॥ २ ॥ स्त्रीरूपिण्यौवनस्पत्यौदृष्ट्वाविष्णुस्तदानृप ॥ उत्तस्थौसंभ्रमाद्वृंदारूपातिशयमोहितः ॥ ३ ॥ ददर्शतास्तदामोहात्कामासक्तेनचेतसा ॥ तंचापितुलसीधात्र्यौरागेणैवावलोकताम् ॥ ४ ॥ यच्चलक्ष्म्यापुराबीजंमायथैवसमर्पितम् ॥ तस्मात्तदुद्भवानारीतस्मिन्नीर्ष्यायुताभवत् ॥ ५ ॥ अतः साबर्बरीत्याख्यामाधवस्यातिगर्हिता ॥ धात्रीतुलस्यैतद्रागात्तस्यप्रीतिप्रदेसदा ॥ ६ ॥ ततोविस्मृतदुःखोसौविष्णुस्ताभ्यांसहैवतु ॥ वैकुंठमगमद्धृष्टः सर्वदेवनमस्कृतः ॥ ७ ॥ कार्तिकोद्यापनेविष्णोस्तस्मात्पूजाविधीयते ॥ तुलसीमूलदेशेतुप्रीतिदासायतः स्मृता ॥ ८ ॥

१ सुरपेत्यपि पाठः । २ अयार्धश्लोको मुद्रितकार्तिकमाहात्म्ये दृश्यते [illegible] शाश्रितो भूमितले स यमविष्णुः सदातिष्ठति सौख्यदिनः " इति ।

तुलसीकाननंराजन्गृहेयस्यावतिष्ठते ॥ तद्गृहंतीर्थरूपंतुनायांतियमकिंकराः ॥ ९ ॥ सर्वपापहरंपुण्यंकामदंतुलसीवनम् ॥ रोपयंतिनरश्रेष्ठानतेपश्यंतिभास्करिम् ॥ १० ॥ दर्शनंनर्मदायास्तुगंगास्नानंतथैवच ॥ तुलसीवनसंसर्गःसममेतत्त्रयंस्मृतम् ॥ ११॥ रोपणात्पालनात्सेकाद्दर्शनात्स्पर्शनान्नृणाम्॥ तुलसीदहतेपापंवाङ्मनःकायसंचितम् ॥ १२ ॥ तुलसीमंजरीभिर्यःकुर्याद्धरिहरार्चनम् ॥ नसगर्भगृहंयातिमुक्तिभागीनसंशयः ॥ १३ ॥ पुष्करादीनितीर्थानिगंगाद्याःसरितस्तथा ॥ वासुदेवादयोदेवास्तिष्ठंतितुलसीदले ॥ १४ ॥ तुलसीमंजरीयुक्तोयदिप्राणान्विमुंचति ॥ विष्णोःसायुज्यमाप्नोतिसत्यंसत्यंनृपोत्तम ॥१५॥ तुलसीमृत्तिकालिप्तोयस्तुप्राणान्विमुचंति ॥ यमोपिनेक्षितुंशक्तोयुक्तंपापशतैरपि ॥१६॥ तुलसीकाष्ठजंयस्तुचंदनंधारयेन्नरः॥ तद्देहंनस्पृशेत्पापंक्रियमाणमपीहयत् ॥ १७॥ तुलसीविपिनच्छायायत्रयत्रभवेन्नृप ॥ तत्रश्राद्धंप्रकर्त्तव्यंपितॄणांदत्तमक्षयम् ॥ १८ ॥ धात्रीछायासुयःकुर्यात्पिंडदानंनृपोत्तम ॥ तृप्तिंचयांतिपितरस्तस्ययेनरकेस्थिताः ॥ १९ ॥ मूर्ध्निपाणौमुखेचैवदेहेचनृपसत्तम ॥ धत्तेधात्रीफलंयस्तुसविज्ञेयोहरिःस्वयम् ॥ २० ॥ धात्रीफलंचतुलसीमृत्तिकाद्वारकोद्भवा ॥ यस्यदेहेस्थितानित्यंसजीवन्मुक्तउच्यते ॥ २१ ॥ धात्रीफलविमिश्रैस्तुतुलसीदलमिश्रितैः ॥ जलैःस्नातिनरस्तस्यगंगास्नानफलंस्मृतम् ॥ २२ ॥ देवार्चनंनरःकुर्याद्धात्रीपत्रैःफलैरपि ॥ सुवर्णपुष्पैर्विविधैरर्चनस्याप्नुयात्फलम् ॥ २३ ॥ तीर्थानिमुनयोदेवायज्ञाःसर्वेपिकार्तिके ॥ नित्यंधात्रींसमाश्रित्यतिष्ठंत्यर्केतुलाश्रिते ॥ २४ ॥ द्वादश्यांतुलसीपत्रंधात्रीपत्रंतुकार्तिके ॥ लुनातिसनरोगच्छेन्निरयानतिगर्हितान् ॥ २५ ॥ धात्रीछायांसमाश्रित्यकार्तिकेन्नंभुनक्तियः ॥ अन्नसंसर्गजंपापमावर्षंतस्यनश्यति ॥ २६ ॥ धात्रीमूलेतुयोविष्णुंकार्तिकेऽर्चयतेनरः ॥ विष्णुक्षेत्रेषुसर्वेषुपूजितस्तेनसर्वदा ॥ २७ ॥ धात्रीतुलस्योर्माहात्म्यमपिदेवश्चतुर्मुखः ॥ नसमर्थोभवेद्वक्तुंयथादेवस्यशार्ङ्गिणः ॥ २८ ॥ धात्रीतुलस्युद्भवकारणंचशृणोतियःश्रावयतेचभक्त्या ॥ विधूतपाप्मासहपूर्वजैश्चस्वर्गंव्रजत्यग्र्यविमानसंस्थः ॥ २९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेधात्रीतुलस्योर्माहात्म्यंनामपंचाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०५ ॥ ॥ पृथुरुवाच ॥ ॥ सेतिहासमिमंब्रह्मन्माहात्म्यंकथितंत्वया ॥ अत्याश्चर्यकरंसम्यक्तुलस्यास्तुश्रुतंमहत् ॥ १ ॥ यदूर्जव्रतिनःपुंसःफलंमहदुदाहृतम् ॥ तत्पुनर्ब्रूहिमाहात्म्यंकेनचीर्णमिदंकथम् ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ आसीत्सह्याद्रिविषयेकरवीरपुरेपुरा ॥ ब्राह्मणोधर्मवित्कश्चिद्धर्मदत्तेतिविश्रुतः ॥ ३ ॥ विष्णुव्रतकरःशश्वद्विष्णुपूजारतःसदा ॥ द्वादशाक्षरविद्यायांजपनिष्ठोतिथिप्रियः ॥ ४ ॥ कदाचित्कार्तिकेमासिहरिजागरणायसः ॥ रात्र्यांतुर्यांशशेषायांजगामहरिमंदिरम् ॥ ५ ॥ हरिपूजोपकरणान्प्रगृह्यव्रजतातदा ॥ तेन

दृष्टासमायातराक्षसीभीमनिःस्वना ॥ ६ ॥ वक्रदंष्ट्राननाजिह्वानिमग्नारक्तलोचना ॥ दिगंबराशुष्कमांसालंबोष्ठीघर्घरस्वना ॥ ७ ॥ तांदृष्ट्वाभयवित्रस्तः कंपितावयवस्तदा ॥ पूजोपकरणैर्वेगात्पयोभिश्चाहनद्रयात् ॥ ८ ॥ संस्मृत्यचहरेर्नामतुलसीयुतवारिणा ॥ साहतापातकंतस्मात्तस्याःसर्वमगात्क्षयम् ॥ ९ ॥ अथसंस्मृत्यसापूर्वजन्मकर्मविपाकजम् ॥ स्वांदशामब्रवीत्सर्वांदंडवत्तंप्रणम्यसा ॥ १० ॥ ॥ कलहोवाच ॥ ॥ पूर्वकर्मविपाकेनदशामेतांगताह्यहम् ॥ तत्कथंतुपुनर्विप्रयाम्युत्तमगतिंशुभाम् ॥ ११ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ तांदृष्ट्वाप्रणतामग्रेवदमानांस्वकर्मतत् ॥ अतीवविस्मितोविप्रस्तदावचनमब्रवीत् ॥ १२ ॥ ॥ धर्मदत्तउवाच ॥ ॥ केनकर्मविपाकेनत्वंदशामीदृशींगता ॥ कुतस्त्वंकाचकिंशीलातत्सर्वंकथयस्वमे ॥ १३ ॥ ॥ कलहोवाच ॥ ॥ सौराष्ट्रनगरेब्रह्मन्भिक्षुनामाभवद्द्विजः ॥ तस्याहंगृहिणीपूर्वंकलहाख्यातिनिष्ठुरा ॥ १४ ॥ नकदाचिन्मयाभर्तुर्वचसापिशुभंकृतम् ॥ नार्पितंतस्यमिष्टान्नंभर्तुर्वचनभंगया ॥ १५ ॥ कलहप्रिययानित्यंभयोद्विग्नस्तदाद्विजः ॥ परिणेतुंतदान्यांसमतिंचक्रेपतिर्मम ॥ १६ ॥ ततोगरंसमादायप्राणास्त्यक्तामयाद्विज ॥ अथबध्वाबध्यमानांमांविनिन्युर्यमानुगाः ॥ १७ ॥ यमश्चमांतदादृष्ट्वाचित्रगुप्तमपृच्छत ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ अनयाकिंकृतंकर्मचित्रगुप्तविलोकय ॥१८॥ प्राप्नोत्वेषाकर्मफलंशुभंवाशुभमेवच ॥ चित्रगुप्तस्ततोवाक्यंभर्त्सयन्समुवाचह ॥ १९॥ ॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ ॥ अनयातुशुभंकर्मकृतंकिंचिन्नविद्यते ॥ मिष्टान्नंभुक्तमनयानभर्तारितदर्पितम् ॥ २० ॥ अतश्चवल्गुलीयोन्यांस्वविष्ठादावतिष्ठतु ॥ भर्तुर्द्वेषकरीत्वेषानित्यंकलहकारिणी ॥ २१ ॥ विष्ठादाशूकरीयोन्यांततस्तिष्ठत्वियंहरे ॥ पाकभांडेसदाभुक्तंनित्यंचैवानयायतः ॥ २२ ॥ तस्माद्दोषाद्विडालीतुस्वजातापत्यभक्षिणी ॥ भर्तारमनयोद्दिश्यह्यात्मघातःकृतोयतः ॥ २३ ॥ तस्मात्प्रेतपिशाचेषुतिष्ठत्वेषातिनिंदिता ॥ ततश्चैवमरुंदेशंप्रापितव्याभटैःसह ॥ २४ ॥ तत्रप्रेतशरीराख्याचिरंतिष्ठत्वियंततः ॥ इत्थंयोनित्रयंत्वेषाभुनक्त्वाशुभकारिणी ॥ २५ ॥ ॥ कलहोवाच ॥ साहंपंचशताब्दानिप्रेतदेहेस्थिताकिल ॥ क्षुतृड्भ्यांपीडितानित्यंदुःखितास्वेनकर्मणा ॥ २६ ॥ ततःक्षुत्पीडितानित्यंशरीरंवणिजस्त्वहम् ॥ आयातादक्षिणंदेशंकृष्णावेण्यास्तुसंगमे ॥ २७ ॥ तत्तीरसंश्रितायावत्तावत्तस्यशरीरतः ॥ शिवविष्णुगणैर्दूरमपाकृष्टाबलादहम् ॥ २८ ॥ ततःक्षुत्क्षामयादृष्टोभ्रमंत्यात्वंमयाद्विज ॥ प्रक्षिप्ततुलसीवारिसंसर्गगतपापया ॥ २९ ॥ तत्कृपांकुरुविप्रेंद्रकथंमुक्तिमियाम्यहम् ॥ योनित्रयादतिभयादस्माच्चप्रेतदेहतः ॥ ३० ॥ इत्थंनिशम्यकलहावचनंद्विजश्चतत्कर्मपाकभवविस्मयदुःखयुक्तः ॥ तद्ग्लानिदर्शनकृपाचलचित्तस्तिष्ठेत्वावधिरंसवचनांनिजगाददुःखात् ॥ ३१ ॥ इति [illegible] संहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येकलहोपाख्या

नंनामषडधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ धर्मदत्तउवाच ॥ ॥ विलयंयांतिपापानितीर्थदानव्रतादिभिः ॥ प्रेतदेहस्थि
तायास्तेतेषुनैवाधिकारिता ॥ १ ॥ त्वद्ध्यानिदर्शनादस्मात्खिन्नंचममानसम् ॥ नैवनिर्वृतिमायातित्वामनुद्धृत्यदुःखिताम् ॥ २ ॥ पातकंचत
वात्युग्रंयोनित्रयविपाकदम् ॥ नैवान्यैःक्षीयतेपुण्यैःप्रेतत्वंचातिगर्हितम् ॥ ३ ॥ तस्मादाजन्मजनितंयन्मयाकार्तिकव्रतम् ॥ तत्पुण्यस्यार्द्ध
भागेनसद्गतिंत्वमवाप्नुहि ॥ ४ ॥ कार्तिकव्रतपुण्येननसाम्यंयांतिसर्वथा ॥ यज्ञदानानितीर्थानिव्रतान्यपियतोध्रुवम् ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥
॥ इत्युक्त्वाधर्मदत्तोसौयावत्तामभ्यषेचयत् ॥ तुलसीमिश्रतोयेनश्रावयन्द्वादशाक्षरम् ॥ ६ ॥ तावत्प्रेतत्वनिर्मुक्ताज्वलदग्निशिखोपमा ॥ दिव्यवपुर्धरा
जातालावण्याद्भासितादिशः ॥ ७ ॥ ततःसादंडवद्भूमौप्रणनामाथतंद्विजम् ॥ उवाचचतदावाक्यंहर्षगद्गदभाषिणी ॥ ८ ॥ ॥ कलहोवाच ॥ ॥ त्वत्प्रसा
दाद्द्विजश्रेष्ठविमुक्तानिरयादहम्॥पापाब्धौमज्जमानायास्त्वंनोभूतोसिमेध्रुवम् ॥ ९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंसावदतीविप्रंददर्शायातमंबरात् ॥ विमा
नंभास्वरंयुक्तंविष्णुरूपधरेर्गणैः ॥ १० ॥ अथसातद्विमानाग्र्यंद्वास्थाभ्यामधिरोहिता ॥ पुण्यशीलसुशीलाभ्यामप्सरोगणसेवितम् ॥ ११ ॥ त
द्विमानंतदापश्यद्धर्मदत्तःसविस्मयः ॥ पपातदंडवद्भूमौदृष्ट्वातौपुण्यरूपिणौ ॥ १२ ॥ पुण्यशीलसुशीलौतमुत्थाप्यप्रणतंद्विजम् ॥ अभ्यनंदयतांवाक्य
मूचतुर्द्धर्मशीलिनौ ॥ १३ ॥ ॥ गणाऊचतुः ॥ ॥ साधुसाधुद्विजश्रेष्ठयस्त्वंविष्णुरतःसदा ॥ दीनानुकंपीधर्मज्ञोविष्णुव्रतपरायणः ॥ १४ ॥ आजन्मस
च्छुभंह्येतद्यत्त्वयाकार्त्तिकव्रतम् ॥ कृतंतस्यार्द्धदानेनयदस्याःपूर्वसंचितम् ॥ १५ ॥ जन्मांतरशतोद्भूतंपापंतद्विलयंगतम् ॥ हरिजागरणाद्यैश्चविमानामि
दमागमत् ॥१६॥ वैकुण्ठभवनंविष्णोःसान्निध्यंचस्वरूपता॥ तेधन्याःकृतकृत्यास्तेतेषांचसफलोभवः ॥१७॥ यैर्भक्त्याराधितोविष्णुर्धर्मदत्तत्वयायथा ॥
सम्यगाराधितोविष्णुःकिंनयच्छतिदेहिनाम् ॥ १८ ॥ औत्तानचरणिर्येनध्रुवत्वेस्थापितःपुरा ॥ यन्नामस्मरणादेवदेहिनोयांतिसद्गतिम् ॥ १९ ॥
ग्राहगृहीतोनागेंद्रोयन्नामस्मरणात्पुरा ॥ विमुक्तःसन्निधिंप्राप्तोजातोयोजयसंज्ञकः ॥ २० ॥ अतस्त्वयार्चितोविष्णुःस्वसान्निध्यंप्रदास्यति ॥ बहून्य
ब्दसहस्राणिभार्याद्वययुतस्यते ॥ २१ ॥ ततःपुण्यक्षयेजातेयदायास्यसिभूतले ॥ सूर्यवंशोद्भवोराजाविख्यातस्त्वंभविष्यसि ॥ २२ ॥ नाम्नादशरथं
स्तत्रभार्याद्वययुतःपुनः ॥ तृतीययानयाचापियातेपुण्यार्द्धभागिनी ॥ २३ ॥ तत्रापितवसान्निध्यंविष्णुर्यास्यतिभूतले ॥ आत्मानंतवपुत्रत्वेप्रकल्प्यामर
कार्यकृत् ॥ २४ ॥ तवाजन्मव्रतादस्माद्विष्णुसंतुष्टिकारकात् ॥ नयज्ञानचदानानिनतीर्थान्यधिकानिते ॥ २५ ॥ धन्योसिविप्रप्रथतस्त्वयैतद्व्रतंकृतं
तुष्टिकरंजगद्गुरोः॥यदर्धभागाच्चफलान्मुरारेःप्रणीयतेस्माभिरियंसलोकताम्॥२६॥ ॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेका

र्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेकलहोपाख्यानोनामसप्ताधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंतद्वचनंश्रुत्वाधर्मदत्तः
सविस्मयः॥प्रणम्यदंडवद्भूमौवाक्यमेतदुवाचह ॥ १ ॥ ॥ धर्मदत्तउवाच ॥ ॥ आराधयंतिसर्वेपिविष्णुंभक्तार्त्तिनाशिनम्॥यज्ञैर्दानैर्व्रतैस्तीर्थैस्तपोभिश्च
यथाविधि ॥ २ ॥ विष्णुप्रीतिकरंतेषांविष्णुसान्निध्यकारकम् ॥ यत्कृत्वातानिचीर्णानिसर्वाण्यपिभवंतिहि ॥ ३ ॥ ॥ गणावूचतुः ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वया
विप्रशृणुष्वैकाग्रमानसः ॥ सेतिहासांकथांविप्रकथ्यमानांपुराभवाम् ॥ ४ ॥ कांतिपुर्यांपुराचोलचक्रवर्त्तीनृपोभवत् ॥ यस्यनाम्नाचतेदेशाश्चोलाख्याअ
भवन्किल ॥ ५ ॥ यस्मिन्शासतिभूचक्रंदरिद्रोनैवदुःखितः ॥ पापबुद्धिःसरुग्वापिनैवकश्चिद्भून्नरः ॥ ६ ॥ यस्याप्यत्यंतयज्ञस्यताम्रपर्णीतटावुभौ ॥
सुवर्णयूपैःशोभाढ्यावास्तांचैत्ररथोपमौ ॥ ७ ॥ सकदाचिदगाद्राजाह्यनंतशयनंद्विज ॥ यत्रासौजगतांनाथोयोगनिद्रामुपासते ॥ ८ ॥ तत्रश्रीरमणंदेवंसं
पूज्याविधिवन्नृपः ॥ माणिमुक्ताफलैर्दिव्यैःस्वर्णपुष्पैश्चशोभनैः ॥ ९ ॥ प्रणम्यदंडवद्यावदुपविष्टःसतत्रवै ॥ तावद्ब्राह्मणमायांतमपश्यद्देवसन्निधौ ॥ १० ॥
देवार्चनार्थमायांतंतुलस्युदकपाणिनम् ॥ स्वपुरीवासिनंतत्रविष्णुदासावयंद्विजम् ॥ ११ ॥ तत्राभ्येत्यसविप्रर्षिर्देवदेवमपूजयत् ॥ विष्णुसूक्तेनसंस्ना
प्यतुलसीमंजरीदलैः ॥ १२ ॥ तुलसीपूजयातस्यरत्नपूजांतथाकृताम् ॥ आच्छादितांसमालोक्यराजाक्रुद्धोब्रवीद्वचः ॥ १३ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥
माणिक्यस्वर्णपूजात्रशोभाढ्यायामयाकृता ॥ विष्णुदासकथंसेयमाच्छन्नातुलसीदलैः ॥ १४ ॥ विष्णुभक्तिंनजानासिवराकोसिमतोमम ॥ यास्त्वमामाति
शोभाढ्यांपूजामाच्छादयस्यहो ॥ १५ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वासक्रोधःसद्विजोत्तमः ॥ राज्ञोगौरवमुल्लंघ्यजगादवचनंतदा ॥ १६ ॥ ॥ विष्णुदासउ
वाच ॥ ॥ राजन्मुक्तिंनजानासिगर्वितोसिनृपाश्रिया ॥ किंस्विद्विष्णुव्रतंपूर्वंत्वयाचीर्णंवदस्वतत् ॥ १७ ॥ ॥ गणावूचतुः ॥ ॥ तद्ब्राह्मणवचःश्रु
त्वाप्रहस्यसनृपोत्तमः ॥ विष्णुदासंतदागर्वादुवाचवचनंद्विज ॥ १८ ॥ इत्थंचेत्कथ्यसेविप्रविष्णुभक्त्यातिगर्वितः ॥ भक्तिस्तेकियतीविष्णोर्दरिद्रस्या
धनस्यच ॥ १९ ॥ यज्ञदानादिकंचैवविष्णुतुष्टिकरंकृतम् ॥ नापिदेवालयंपूर्वंत्वयाविप्रक्वचित्कृतम् ॥ २० ॥ ईदृशस्यापितेगर्वएषातिष्ठतिभक्तितः ॥
तच्छृण्वंतुवचोमेद्यसर्वेप्येतेद्विजोत्तमाः ॥ २१ ॥ साक्षात्कारमहंविष्णोरेषवादोगमिष्यति ॥ यथातुसर्वोपिततोभक्तिज्ञास्यथचावयोः ॥ २२ ॥ ॥ गणा
वूचतुः ॥ ॥ इत्युक्त्वासनृपोगच्छन्निजंराजगृहंद्विजः ॥ आरेभेवैष्णवंसत्रंकृत्वाचार्यंतुमुद्गलम् ॥ २३ ॥ ऋषिसंघसमाजुष्टंबभूवबहुदाक्षिणम् ॥ यद्व
द्ब्रह्मकृतंपूर्वंगयाक्षेत्रेसमृद्धिमत् ॥ २४ ॥ विष्णुदासोपितत्रैवतस्थौदेवालयेव्रती ॥ पंचैतान्नियमान्कृत्वाविष्णुतुष्टिकरान्सदा ॥ २५ ॥ माघोर्जयोर्व्रतंस
म्यक्तुलसीवनपालनम् ॥ एकादशीव्रतंजाप्यंद्वादशाक्षरविद्यया ॥ २६ ॥ उपचारैःषोडशभिर्गीतनृत्यादिमंगलैः ॥ नित्यंविष्णोस्तथापूजांव्रतान्येतानिसो

करोत् ॥ २७ ॥ नित्यंसंस्मरणंविष्णोर्गच्छन्भुंजन्स्वपन्नपि ॥ सर्वभूतस्थितंविष्णुमपश्यत्समदर्शनः ॥ २८ ॥ माघकार्तिकयोर्नित्यंविशेषानियमानपि ॥
अकरोद्विष्णुतुष्ट्यर्थंसोद्यापनविधिंतथा ॥ २९ ॥ एवंसमाराधयतोःश्रियःपतिंतयोस्तुचोलेश्वरविष्णुदासयोः ॥ अगादनेहाबहुतद्गतस्थयोस्तन्निष्ठकर्मे
न्द्रियकर्मणोस्तयोः ॥ ३० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेकलहोपाख्यानेअ
ष्टाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०८ ॥ ॥ गणावूचतुः ॥ ॥ कदाचिद्विष्णुदासोथकृत्वानित्यविधिंद्विजः ॥ पाककर्माकरोद्यावदहरत्कोप्यलक्षितः ॥ १ ॥
तमदृष्ट्वाप्यसौपाकंपुनर्नैवाकरोत्तदा ॥ सायंकालार्चनस्यासौव्रतभंगभयाद्द्विजः ॥२॥ द्वितीयेह्नितंतःपाकंकृत्वायावत्सविष्णवे ॥ उपहारार्पणंकर्तुंतावत्को
प्यहरत्पुनः ॥३॥ एवंसप्तदिनंतस्यपाकंकोप्यहरद्द्विज ॥ जातःसविस्मय·सोथमनस्येवव्यचारयत् ॥ ४ ॥ अहोनित्यंसमभ्येत्यकःपाकंहरतेमम ॥ क्षेत्रसं
न्यासिनांस्थानमत्याज्यंसर्वथामया ॥५॥ पुनःपाकंविधायात्रभुज्यतेयदिचेन्मया ॥ सायंकालार्चनंचैतत्परित्याज्यंकथंमया ॥६॥ किंचित्पाकंविधायैतद्भो
क्तव्यंतुमयानहि ॥ अनिवेद्यहरौसर्ववैष्णवैर्नैवभुज्यते ॥ ७ ॥ उपोषितोहंचकथंतिष्ठाम्यत्रव्रतस्थितः ॥ अद्यसंरक्षणंसम्यक्पाकस्यात्रकरोम्यहम् ॥ ८ ॥
इतिपाकंविधायासौतत्रैवालक्षितःस्थितः ॥ तावद्ददर्शचांडालंपाकान्नहरणेस्थितम् ॥ ९ ॥ क्षुत्क्षामंदीनवदनमस्थिचर्मावशेषितम् ॥ तमालोक्यद्विजाग्र्यो
भूत्कृपयापन्नमानसः[1] ॥ १० ॥ विलोक्यान्नहरंविप्रस्तिष्ठतिष्ठेत्यभाषत ॥ कथमत्तिभवान्रूक्षंघृतमेतद्गृहाणभोः ॥ ११ ॥ इत्थंब्रुवंतंविप्राग्र्यंआयांतंचवि
लोक्यसः ॥ वेगादधावत्तद्भीत्यामूर्च्छितश्चपपातह ॥ १२ ॥ भीतंतंमूर्च्छितंदृष्ट्वाचांडालंसद्विजोत्तमः ॥ वेगादभ्येत्यकृपयास्ववस्त्रांतैरवीजयत् ॥ १३ ॥
अथोत्थितंतमेवासौविष्णुदासोव्यलोकयत् ॥ साक्षान्नारायणंदेवंशंखचक्रगदाधरम् ॥ १४ ॥ पीतांबरंचतुर्बाहुंश्रीवत्सांकंकिरीटिनम् ॥ अतसीपुष्पसंका
शंकौस्तुभोरःस्थलंविभुम् ॥ १५ ॥ तंदृष्ट्वासात्विकैर्भावैरावृतोद्विजसत्तमः ॥ स्तोतुंचापिनमस्कर्तुंतदानालंबभूवसः ॥ १६ ॥ अथशक्रादयोदेवास्त
त्रैवाभ्याययुस्तदा ॥ गंधर्वाप्सरसश्च।पिजगुश्चननृतुर्मुदा ॥ १७ ॥ विमानशतसंकीर्णंदेवर्षिगणसंकुलम् ॥ गीतवादित्रनिर्घोषंस्थानंतदभवत्तदा ॥१८॥
ततोविष्णुःसमालिंग्यस्वभक्तंसात्विकंतथा ॥ सायुज्यमात्मनोदत्त्वानयद्वैकुंठमंदिरम्[2] ॥ १९ ॥ विमानवरसंस्थानमास्थितंविष्णुसन्निधौ ॥ दीक्षितश्चो
लनृपतिर्विष्णुदासंददर्शह ॥ २० ॥ वैकुंठभवनंयांतंविष्णुदासंविलोक्यसः ॥ स्वगुरुंमुद्गलंवेगादाहूयेत्थंवचोब्रवीत् ॥ २१ ॥ ॥ चोलउवाच ॥ ॥
यत्स्पर्धयामयाचैतद्यज्ञदानादिकंकृतम् ॥ सविष्णुरूपधृग्विप्रोयातिवैकुंठमंदिरम् ॥ २२ ॥ दीक्षितेनमयासम्यक्सत्रेस्मिन्विष्णवेत्वया ॥ हुतमग्नौकृता

१ कृपयान्वितमानसः इं० पा० । २ सारूप्यमितिपाठोन्यत्र ।

विप्रादानाद्यैःपूर्णमानसाः ॥ २३ ॥ नैवाद्यापिसमेदेवःप्रसन्नोजायतेध्रुवम् ॥ भक्त्यैवतस्यविप्रस्यसाक्षात्कारंददौहरिः ॥ २४ ॥ तस्माद्दानैश्चयज्ञैश्चनैव
विष्णुःप्रसीदति ॥ भक्तिरेवपरंतस्यानिदानंदर्शनेविभोः ॥ २५ ॥ ॥ गणावूचतुः ॥ ॥ इत्युक्त्वाभागिनेयंस्वमभिषिच्यनृपासने ॥ आबाल्याद्दीक्षितो
यज्ञेसापुत्रत्वमगाद्यतः ॥ २६ ॥ तस्माद्द्यापितद्देशेसदाराज्यांशभागिनः ॥ स्वस्रेयाएवजायंतेतत्कृ नाचारवर्तिनः ॥ २७ ॥ यज्ञवाटंततोभ्येत्यवह्निकुं
डाग्रतःस्थितः ॥ त्रिरुच्चैर्व्याजहाराशुविष्णुंसंबोधयंस्तदा ॥ २८ ॥ विष्णोभक्तिंस्थिरांदेहिमनोवाक्कायकर्मभिः ॥ इत्युक्त्वासोपतद्वह्नौसर्वेषामेवपश्य
ताम् ॥ २९ ॥ मुद्गलस्तुतदाक्रोधाच्छिखामुत्पाटयत्स्वकाम् ॥ ततस्त्वद्यापितद्गोत्रेमुद्गलाविशिखाभवन् ॥ ३० ॥ तावदाविरभूद्विष्णुःकुंडाग्रेभक्त
वत्सलः ॥ तमालिंग्यविमानाग्र्यंसमारोहयदच्युतः ॥ ३१ ॥ तमालिंग्यात्मसारूप्यंदत्त्वावैकुंठमंदिरम् ॥ तेनैवसहदेवेशोजगामात्रिदशैर्वृतः ॥ ३२ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ योविष्णुदासःसतुपुण्यशीलोयश्चोलभूपःससुशीलनामा ॥ एतावुभौतत्समरूपभाजौद्वाःस्थौकृतौतेनरमाप्रियेण ॥ ३३ ॥ ॥ इति श्रीपा
द्मेमहापुराणेमुत्तरखंडेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेकलहोपाख्यानंनामनवाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०९ ॥
॥ धर्मदत्तउवाच ॥ ॥ जयश्चविजयश्चैवविष्णोर्द्वाःस्थौमयाश्रुतौ ॥ किंतुताभ्यांपुराचीर्णंयस्मात्तद्रूपधारिणौ ॥ १ ॥ ॥ गणावूचतुः ॥ ॥
तृणबिंदोस्तुकन्यायांदेवहूत्यांपुराद्विज ॥ कर्दमस्यतुदृष्ट्यैवपुत्रौद्वौसंबभूवतुः ॥ २ ॥ ज्येष्ठोजयःकनिष्ठोभूद्विजयश्चेतिनामतः ॥ अन्यस्या
मभवत्पश्चात्कपिलोयोगधर्मवित् ॥ ३ ॥ जयश्चविजयश्चैवविष्णुभक्तिरतौसदा ॥ संनियम्येंद्रियग्रामंधर्मशीलौबभूवतुः ॥ ४ ॥ नि
त्यमष्टाक्षरीजाप्यौविष्णुव्रतकरावुभौ ॥ साक्षात्कारंददौविष्णुस्तयोर्नित्यार्चनेसदा ॥ ५ ॥ मरुत्तेनकदाचित्तावाहूतौयज्ञकर्मणि ॥ जग्मतुर्य
ज्ञकुशलौदेवर्षिगणसवितौ ॥ ६ ॥ जयस्तत्राभवद्ब्रह्मायाजकोविजयोभवत् ॥ ततोयज्ञविधिंकृत्स्नंपरिपूर्णंचचक्रतुः ॥ ७ ॥ मरुतोवभृथस्नातस्ताभ्यांवित्तंददौ
बहु ॥ तत्समादायतौवित्तंजग्मतुःस्वाश्रमंप्रति ॥ ८ ॥ यजनायतदाविष्णोस्तुष्ट्यर्थंतौतदामुने ॥ तद्धनंविभजंतौवैपस्पर्द्धातेपरस्परम् ॥ ९ ॥ जयोब्रवीत्समो
भागःक्रियतामितितत्रसः ॥ विजयश्चाब्रवीत्तत्रयल्लब्धंयेनतस्यतत् ॥ १० ॥ ततोजयोशपत्क्रोधाद्विजयंक्षुब्धमानसः ॥ गृहीत्वानददास्यतेत्तस्माद्ग्राहो
भवेतितम् ॥ ११ ॥ विजयस्तस्यतंशापंश्रुत्वासोप्यशपच्चतम् ॥ मदभ्रांतोशपद्यस्मात्तस्मान्मातंगतांव्रज ॥ १२ ॥ तौतथाचख्यतुर्विष्णुंदृष्ट्वानित्या
र्चनेविभुम् ॥ ॥ शापयोस्तुनिवृत्तितौययाचातेरमापतिम् ॥ १३ ॥ भक्तावावांकथंदेवग्राहमातंगयोनिगौ ॥ भविष्यावःकृपासिंधोतच्छापोविनिवर्त्यताम्

१ ततदा—इ०पा० ।

म् ॥ १४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ मद्भक्तयोर्वचोऽसत्यंनकदाचिद्भविष्यति ॥ मयापिनान्यथाकर्तुंशक्यतेतत्कदाचन ॥ १५ ॥ प्रह्लादवच
नात्स्तंभेप्याविर्भूतोह्यहंपुरा ॥ तथांबरीषवाक्येनजातोमार्गेस्वयंकिल ॥ १६ ॥ तस्माद्भुवमिमौशापावनुभूयस्वयंकृतौ ॥ लभेतांमत्पदंनित्यमित्यु
क्त्वांतर्दधेहरिः ॥१७॥ गणावूचतुः॥ततस्तौग्राहमातंगावभूतांगंडकीतटे॥जातिस्मरौचतद्योन्यामपिविष्णुव्रतेस्थितौ ॥ १८॥ कदाचित्सगजःस्नातुंकार्ति
केगंडकींगतः ॥ तावज्जग्राहचग्राहःसंस्मरञ्छापकारणम् ॥१९॥ ग्राहगृहीतोसौनागःसंस्मारश्रीपतिंतदा ॥ तावदाविरभूद्विष्णुःशंखचक्रगदाधरः ॥ २० ॥
ततस्तौग्राहमातंगौचक्रंक्षिप्त्वासमुद्धृतौ ॥ दत्त्वाचनिजसारूप्यंवैकुंठमनयाद्विभुः॥२१॥ तदाप्रभृतितत्स्थानंहरिक्षेत्रमितिश्रुतम् ॥ चक्रसंघर्षणाद्यस्मिन्पा
षाणोपिहिलांछितः ॥ २२ ॥ ताविमौविश्रुतौलोकेजयश्चविजयश्चह ॥ नित्यंविष्णुप्रियौद्वाःस्थौपृष्टौयौहित्वयाद्विज ॥ २३ ॥ अतस्त्वमपिधर्मज्ञनित्यंवि
ष्णुव्रतेस्थितः ॥ त्यक्तमात्सर्यदंभोहिभवस्वसमदर्शनः ॥ २४ ॥ तुलामकरमेषेषुप्रातःस्नायीसदाभव ॥ एकादशीव्रतेतिष्ठतुलसीवनपालकः ॥ २५ ॥ ब्रा
ह्मणानपिगाश्चापिवैष्णवांश्चसदाभज ॥ मसूराश्चारनालाश्चवृंताकानपिखादमा॥२६॥एवंत्वमपिदेहांतेतद्विष्णोःपरमंपदम्॥ प्राप्नोषिधर्मदत्तत्वंतद्भक्त्यैवय
थावयम् ॥ २७ ॥ तवाजन्मव्रतात्तस्माद्विष्णुसंतुष्टिकारकात् ॥ नयज्ञानचदानानिनतीर्थान्यधिकानिवै ॥ २८ ॥ धन्योसिविप्राग्र्ययतस्त्वयतै
द्व्रतंकृतंतुष्टिकरंजगद्गुरोः ॥ यत्पुण्यभागात्तफलंमुरारेः[1] प्रणीयतेस्माभिरियंसलोकताम् ॥ २९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्थंतौधर्मदत्तंतमुप
दिश्यविमानगौ ॥ तयाकलहयासार्द्धंवैकुंठभवनंगतौ ॥ ३० ॥ धर्मदत्तोप्यसौजातप्रत्ययस्तद्व्रतेस्थितः ॥ देहांतेतद्विभोःस्थानंभार्याभ्याम
न्वितोभ्यगात् ॥ ३१ ॥ इतिहासमिमंपुराभवंशृणुतेयश्चपुमान्यथाविधि[3] ॥ हरिसंनिधिकारिणींमतिंलभतेसौकृपयाजगद्गुरोः ॥ ३२ ॥ इति श्रीपा
द्ममहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखण्डेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेकलहोपाख्यानंगणपूर्वपुण्यवर्णनोनामदशाधिकशततमोऽ
ध्यायः ॥ ११० ॥ ॥ पृथुरुवाच ॥ ॥ कृष्णवेण्यातटाद्यस्मात्शिवविष्णुगणैःपुरा ॥ वणिक्शरीरात्कलहानिर्मताकथितात्वया ॥ १ ॥
प्रभावोयंतयोर्नद्योःकिंवाक्षेत्रस्यतस्यवा ॥ तन्मेकथयधर्मज्ञविस्मयोत्रमहान्मम ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कृष्णाकृष्णतनुः
साक्षाद्वेण्यादेवोमहेश्वरः ॥ तत्संगमप्रभावंतुनालंवक्तुंचतुर्मुखः ॥ ३ ॥ तथापितत्समुत्पत्तिंकीर्तयिष्यामितच्छृणु ॥ चाक्षुषस्यांतरेपूर्वमनोर्देवः
पितामहः ॥ ४ ॥ सह्याद्रिशिखरेरम्येयजनायोद्यतोभवत् ॥ सकृत्वायज्ञसंभारान्सर्वदेवगणैर्वृतः ॥ ५ ॥ युक्तोहरिहराभ्यांचताद्रेःशिखरं

१ गर्भे–इ० पा० । २ यद्र्धभागात्त–इ० पा० । ३ श्रावयते च यःपुमान् ।

ययौ ॥ भृग्वादयोमुनिगणामुहूर्तेब्रह्मदैवते ॥ ६ ॥ तस्यदीक्षाविधानायसमाजंतत्रचक्रिरे ॥ अथज्येष्ठांस्वरांपत्नींविष्णुराह्वयतद्विजैः ॥ ७ ॥ साशनैराययौतावद्भृगुर्विष्णुमुवाचह ॥ ॥ भृगुरुवाच ॥ ॥ विष्णोस्वरात्वयाहूताआयातिनहिसत्वरा ॥ ८ ॥ मुहूर्त्तातिक्रमश्चायंकार्योदीक्षाविधिः कथम् ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ नायातिचेत्स्वराशीघ्रंगायत्र्यत्रविधीयताम् ॥ ९ ॥ एषापिनभवत्यस्यभार्याकिंपुण्यकर्मणि ॥ ॥ नारदउवाच ॥ एवमेवहिरुद्रोपिविष्णोर्वाक्यममोदत ॥ १० ॥ तच्छ्रुत्वासभृगुर्वाक्यंगायत्रींब्रह्मणस्तदा ॥ निवेश्यदक्षिणेभागेदीक्षाविधिमथाकरोत् ॥ ११ ॥ यावद्दीक्षाविधिंतस्यविधेश्चक्रुर्विधानतः ॥ तावदभ्याययौतत्रस्वरायज्ञस्थलेनृप ॥ १२ ॥ ततस्तांदीक्षितांदृष्ट्वागायत्रींब्रह्मणासह ॥ सपत्नीर्षांप राक्रोधात्स्वरावचनमब्रवीत् ॥ ॥१३॥ ॥ स्वरोवाच ॥ ॥ अपूज्यायत्रपूज्यंतेपूज्यानांचव्यतिक्रमः ॥ त्रीणितत्रभविष्यंतिदुर्भिक्षंमरणंभयम् ॥ १४ ॥ ममासनेकनिष्ठेयंभवद्भिःसंन्निवेशिता ॥ तस्मात्सर्वेजडीभूतानानारूपाभविष्यथ ॥ १५ ॥ इदंचदक्षिणेभागेह्युपविष्टामदासने ॥ तस्माल्लोकैःसदाऽदृश्या तनुर्वहतुनिम्नगा ॥ १६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततस्तच्छापमाकर्ण्यगायत्रीकंपितातदा ॥ समुत्थायाशपद्देवैर्वार्यमाणापितांस्वराम् ॥ १७ ॥ तवभ र्तायथाब्रह्मामामाप्येषतथाखलु ॥ वृथाशपस्त्वंयस्मान्मांभवत्वमपिनिम्नगा ॥ १८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ ततोहाहाकृताःसर्वेशिवविष्णुमुखाःसुराः ॥ प्रणम्यदंडवद्भूमौस्वरांतत्रव्यजिज्ञपन् ॥ १९ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ देविसर्वेवयंशप्ताब्रह्माद्यायत्त्वयाधुना ॥ यदिसर्वेजडीभूताभविष्यामोत्रनिम्नगाः ॥२०॥ तदालोकत्रयंह्येतद्विनाशंयास्यतिध्रुवम् ॥ अविवेकःकृतस्तस्माच्छापोयंविनिवर्त्यताम् ॥२१॥ ॥ स्वरोवाच ॥ ॥ नार्चितोहिगणाध्यक्षोयज्ञादौयत्सुरो त्तमाः ॥ तस्माद्विघ्नंसमुत्पन्नंमत्क्रोधजमिदंखलु ॥ २२ ॥ नापिमद्वचनंह्येतदसत्यंजायतेखलु ॥ तस्मात्स्वांशैर्जडीभूतायूयंभवतनिम्नगाः ॥ २३ ॥ आवामपिसपत्न्यौचस्वांशाभ्यामपिनिम्नगे ॥ भविष्यावोत्रवैदेवाःपश्चिमाभिमुखावहे ॥ २४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाब्रह्मविष्णुमहे श्वराः ॥ जडीभूताभवन्नद्यःस्वांशैरेवतदानृप ॥ २५ ॥ तत्रविष्णुरभूत्कृष्णावेण्यादेवोमहेश्वरः ॥ ब्रह्माककुद्मिनीगंगापृथगेवाभवत्तदा ॥ २६ ॥ देवा स्वानपितानंशान्जडीकृत्वाविचक्षणाः ॥ सह्याद्रिशिखरेभ्यस्ताःपृथगासन्सुनिम्नगाः ॥ २७ ॥ देवांशैःपूर्ववाहिन्योबभूवुःसरितांवराः ॥ गायत्रीचस्वरा चैवपश्चिमाभिमुखेतदा ॥ २८ ॥ योगेनाभवतांनद्यौसावित्रीतिप्रथांगते ॥ ब्रह्मणास्थापितौतत्रयज्ञेहरिहराबुभौ ॥ २९ ॥ महाबलातिबलिनौ नाम्नादेवौबभूवतुः ॥ तयोर्नद्योस्तुमाहात्म्यंनाहंवक्तुंक्षमोनृप ॥ ययुर्ब्रह्मादयोदेवाःस्वांशैस्तिष्ठंतिचापगाः ॥ ३० ॥ कृष्णोद्भवंपापहरंपरंयः

१ नदीरूपा–इ०पा० ।

शृणोतियःश्रावयतेचभक्त्या ॥ स्यात्तस्यपुण्यासकलाक्रियापितद्दर्शनस्नानसमुद्भवंफलम् ॥ ३१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंच
पंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेकृष्णावेण्यामाहात्म्यवर्णनोनामएकादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १११ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वापृथुर्विस्मितमानसः ॥ संपूज्यनारदंभक्त्याविससर्जतदाप्रिये ॥ १ ॥ तस्माद्व्रतत्रयंह्येतन्ममातीवप्रियंक
रम् ॥ माघकार्तिकयोस्तद्वत्तथैवैकादशीव्रतम् ॥ २ ॥ वनस्पतीनांतुलसीमासानांकार्तिकःप्रियः ॥ एकादशीतिथीनांचक्षेत्राणांद्वारकामम ॥
॥ ३ ॥ एतेषांसेवनंयस्तुकरोतिचजितेंद्रियः ॥ समेवल्लभतांयातिनतथायजनादिभिः ॥ ४ ॥ पापेभ्योनभयंतेनकर्त्तव्यंनियमादपि ॥ एते
षांसेवनंकांतेकुर्वतामत्प्रसादतः ॥ ५ ॥ ॥ सत्यभामोवाच ॥ ॥ विस्मापनीयंतन्नाथयत्त्वयाकथितंमम ॥ परदत्तेनपुण्येनकलहामुक्तिमागता ॥ ६ ॥
इत्थंप्रभावोमासोयंकार्त्तिकस्तेप्रियंकरः ॥ स्वामिद्रोहादिपापानिस्नानदानैर्गतानियत् ॥ ७ ॥ दत्तंचलभतेपुण्यंयत्परेणकृतंविभो ॥ अदत्तंकेनमा
र्गेणलभतेचापिमानवः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अदत्तान्यपिपुण्यानिपापानिचयथानरैः ॥ प्राप्यंतेकर्मणायेनतद्यथावन्निशामय ॥ ९ ॥
देशग्रामकुलानिस्युर्भागभांजिकृतादिषु ॥ कलौतुकेवलंकर्त्ताफलभुपुण्यरूपापयोः ॥ १० ॥ अकृतेपिहिसंसर्गेव्यवस्थेयमुदाहृता ॥ संसर्गात्पुण्य
पापानियथायांतिनिबोधतत् ॥ ११ ॥ एकत्रमैथुनाद्यानादेकपात्रस्थभोजनात् ॥ फलार्द्धंप्राप्नुयान्मर्त्योयथावत्पुण्यपापयोः ॥ १२ ॥ अध्यापनाद्या
जनाद्वाप्येकपंक्त्यशनादपि ॥ तुर्यांशंपुण्यपापानांनित्यंप्राप्नोतिमानवः ॥ १३ ॥ एकासनादेकयानान्निःश्वासस्यांगसंगतः ॥ षडंशंफलभागीस्या
न्नियतंपुण्यपापयोः ॥ १४ ॥ स्पर्शनाद्भाषणाद्वापिपरस्यस्तवनादपि ॥ दशांशंपुण्यपापानांनित्यंप्राप्नोतिमानवः ॥ १५ ॥ दर्शनश्रवणाभ्यांचमनो
ध्यानातथैवच ॥ परस्यपुण्यपापानांशतांशंप्राप्नुयान्नरः ॥ १६ ॥ परस्यनिंदांपैशुन्यंधिक्कारंचकरोतियः ॥ तत्कृतंपातकंप्राप्यस्वपुण्यंप्रददातिसः ॥ १७ ॥
कुर्वतःपुण्यकर्माणिसेवांयःकुरुतेनरः ॥ पत्नीभृतकशिष्येभ्योयदन्यःकोपिमानवः ॥ १८ ॥ तस्यसेवानुरूपेणद्रव्यंकिंचिन्नदीयते ॥ सोपिसेवानुरूपेण
तत्पुण्यफलभाग्भवेत् ॥ एकपंक्त्यश्नतांयस्तुलंघयेत्परिवेषणम् ॥ १९ ॥ तस्यपापषडंशंतुलभेद्वैपरिवेषकः ॥ स्नानसंध्यादिकंकुर्वन्यःस्पृशेद्वाप्रभा
षते ॥ २० ॥ सपुण्यकर्मषष्ठांशंदद्यात्तस्मैसुनिश्चितम् ॥ धर्मोद्देशेनयोद्रव्यमपरंयाचतेनरः ॥ २१ ॥ तत्पुण्यकर्मजंतस्यधनदस्त्वाप्नुयात्फलम् ॥
अपहृत्यपरद्रव्यंपुण्यकर्मकरोतियः ॥ २२ ॥ कर्मकृत्पापभाक्तत्रधनिनस्तद्भवंफलम् ॥ नापनुद्यऋणंयस्तुपरस्यम्रियतेनरः ॥ २३ ॥ धनीतत्पुण्य
माधत्तेस्वधनस्यानुरूपतः ॥ बुद्धिदस्त्वनुमंताचयश्चोपकरणप्रदः ॥ २४ ॥ बलकृच्चापिषष्ठांशंप्राप्नुयात्पुण्यपापयोः ॥ प्रजाभ्यःपुण्यपापानांराजाषष्ठांश

मुद्धरेत् ॥२५॥ शिष्याद्गुरुःस्त्रियोभर्त्तापितापुत्रात्तथैवच ॥ स्वपतेरपिपुण्यस्ययोषिदर्द्धमवाप्नुयात् ॥ २६ ॥ चित्तस्यानुव्रताशश्वद्वर्ततेतुष्टिकारिणी॥ परहस्तेनदानादिकुर्वतःपुण्यकर्मणि ॥ २७ ॥ विनाभृतकपुत्राभ्यांकुर्त्ताषष्ठांशमुद्धरेत् ॥ वृत्तिदोवृत्तिसंभोक्तुःपुण्यमष्टांशमुद्धरेत् ॥ २८ ॥ आत्मनो वापरस्यापियदिसेवांनकारयेत् ॥ २९ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ इत्थंह्यदत्तान्यपिपुण्यपापान्यायांतिनित्यंपरसंचितानि ॥ शृणुष्वचेमंइतिहासम ग्र्यंपुराभवंपुण्यमतिप्रदंच ॥ ३० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुतरखंडेकार्त्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादे पुण्यपापांशकथनंनामद्वादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११२ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ पुरावंतीपुरेवासीविप्रआसीद्धनेश्वरः ॥ ब्रह्मकर्मपरि भ्रष्टःपापनिष्ठःसुदुर्मतिः॥ १ ॥ रसकंबलचर्मादिविक्रयानृतवर्त्तनः ॥ स्तेयवेश्यासुरापानद्यूतसंसक्तमानसः॥२॥देशाद्देशांतरंगच्छन्क्रयविक्रयकारणात् ॥ माहिष्मतींपुरींयातःकदाचित्सधनेश्वरः ॥३॥ महिषेणकृतापूर्वंतस्मान्माहिष्मतीभवत् ॥ यस्यांवप्रतटाभातिनर्मदापापनाशिनी ॥४॥ कार्तिकव्रतिनस्त त्रनानाग्रामागतान्नरान् ॥ सदृष्ट्वाविक्रयंकुर्वन्मासमेकमुवासह ॥ ५ ॥ सानित्यंनर्मदातीरेभ्रमन्विक्रयकारणात् ॥ ददर्शब्राह्मणान्स्नातान्जपदेवार्चनेरता न् ॥ ६ ॥ कांश्चित्पुराणंपठतःकांश्चित्तच्छ्रवणेरतान् ॥ नृत्यगायनवादित्रविष्णुस्तवनतत्परान् ॥ ७ ॥ विष्णुमुद्रांकितान्कांश्चिन्मालातुलसिधारिणः ॥ ददर्शकौतुकाविष्टस्तत्रतत्रधनेश्वरः॥८॥नित्यंपरिभ्रमंस्तत्रदर्शनस्पर्शभाषणात् ॥ वैष्णवानांतथाविष्णोर्नामश्रावादिसोलभत् ॥९॥ एवंमासंस्थितःसोथ कार्तिकोद्यापनेविधौ ॥ क्रियमाणेददर्शासौभक्तैर्जागरणंहरेः ॥ १० ॥ पौर्णमास्यांततोपश्यद्द्विविधंपूजनादिकम् ॥ दक्षिणाभोजनाद्यंचदीपदानंव्रतस्थि तैः ॥ ११ ॥ ततोर्कास्तमयेचैवंदीपोत्सवविधिंतदा ॥ क्रियमाणंददर्शासौप्रीत्यर्थंत्रिपुरद्विषः ॥ १२ ॥ त्रिपुराणांकृतोदाहोयतस्तस्यांशि वेनतु ॥ अतस्तुक्रियतेतस्यांतिथौभक्तैर्महोत्सवः ॥ ममरुद्रस्ययःकश्चिदंतरंपरिकल्पयेत् ॥ १३ ॥ तस्यपुण्यक्रियाःसर्वानिष्फलाःस्युर्न संशयः ॥ तत्रनृत्यादिकंपश्यन्बभ्रामसधनेश्वरः ॥ तावत्कृष्णाहिनादष्टोविकलःसपपातह ॥ जनास्तंपतितंवीक्ष्यपरिवव्रुःकृपान्विताः ॥ १४ ॥ तुलसीमिश्रितैस्तोयैस्तन्मुखंसिषिचुस्तदा ॥ अथदेहेपरित्यक्तेतंबद्ध्वायमकिंकराः ॥ १५ ॥ बाध्यमानंकशाघातैर्निन्युःसयंमिनींरुषा ॥ चित्रगुप्तस्तुतंदृष्ट्वानिर्भर्त्स्यावेदयत्तदा ॥ १६ ॥ यमायतेनबाल्यात्तुकर्मयद्दुष्कृतंकृतम् ॥ ॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ ॥ नैवास्यदृश्यतेकिं चिदाबाल्यात्सुकृतंकचित् ॥ १७ ॥ दुष्कृतंशक्यतेवक्तुंशतवर्षैर्नभास्करे ॥ पापमूर्तिरयंदुष्टःकेवलंदृश्यतेविभो ॥ १८ ॥ तस्मादाकल्पमर्या दंनिरयेपरिपाच्यताम् ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ निशम्येत्थंवचःक्रोधाद्यमःप्राहस्वकिंकरान् ॥ १९ ॥ दर्शयन्नात्मनोरूपंकालाग्निसदृशप्रभ

१ पापं समुद्धरेदिति पाठः । २ द्विमगोपूजनादिकमिति पाठः ।

म् ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ भोप्रेतपनयस्वैनंबध्यमानंस्वमुद्गरैः ॥ २० ॥ कुंभीपाकेक्षिपस्वाशुतैलक्वथनशब्दिते[1] ॥ यावत्क्षिप्तस्तुतत्रासौतावच्छीतलतां ययौ ॥२१॥ कुंभीपाकोयथावह्निःप्रह्लादक्षेपणात्पुरा ॥ तद्दृष्ट्वामहदादश्चर्यंप्रेतपोविस्मयान्वितः ॥ २२ ॥ वेगादागत्यतत्सर्वंयमायाकथयत्तदा ॥ यमस्तु कौतुकंश्रुत्वाप्रेतपेननिवेदितम् ॥२३॥ आःकिमेतदितिप्रोच्यसम्यगेतद्विचारयत् ॥ तावदभ्यागतस्तत्रनारदःप्रहसंस्त्वरन् ॥ २४ ॥ यमेनपूजितःस म्यक्तंदृष्ट्वावाक्यमब्रवीत् ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नैवायंनिरयान्भोक्तुंक्षमःसवितृनंदन ॥ २५ ॥ यस्मादेतस्यसंजातंकर्मयन्निरयापहम् ॥ यःपुण्य कर्मणांकुर्याद्दर्शनस्पर्शभाषणम् ॥ २६ ॥ तत्षडंशमवाप्नोतिपुण्यस्यनियतंनरः ॥ असंख्यातैस्तुसंसर्गैःकृतवानेषयद्धरेः ॥ २७ ॥ कार्तिकव्रतिभिर्मासंत स्मात्पुण्यांशभागयम् ॥ परिचर्याकरस्तेषांसंपूर्णव्रतपुण्यभाक् ॥ २८ ॥ अतोस्योर्जव्रतोद्भूतपुण्यसंख्यानविद्यते ॥ कार्त्तिकव्रतिनांपुंसांपातकानिमहां त्यपि ॥ २९ ॥ नाशयत्येवसर्वाणिविष्णुःसद्भक्तवत्सलः ॥ अंतेतन्नामभिस्तोयैस्तुलसीमिश्रितैस्त्वयम् ॥ ३० ॥ वैष्णवानुग्रहीयस्मान्नरकेनैवपच्य ते ॥ तस्मान्निहतपापोयंसद्गतिंयातुमर्हति ॥३१॥ आर्द्रैःशुष्कैर्यथापापैर्निरयेभोगसंनिधिः ॥ प्राप्यतेसुकृतैस्तद्वत्स्वर्गभोगस्यसंनिधिः॥ ३२ ॥ तस्माद कामपुण्योदियक्षयोनिस्थितस्त्वसौ ॥ विलोक्यनरकान्सर्वान्पापभोगमवाप्नुयात् ॥ ३३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वागतवतिनारदे थसौरिस्तद्वाक्यश्रवणविबुद्धतत्सुकर्मा ॥ विप्रंतंपुनरनयत्स्वकिंकरेणतान्सर्वान्निरयगणान्प्रदर्शयिष्यन् ॥ ३४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचा शत्साहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेधनेश्वरोपाख्यानेत्रयोदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११३ ॥ छ ॥ ॥ श्री कृष्णवाच ॥ ॥ ततोधनेश्वरंनीत्वानिरयान्प्रेतपोब्रवीत् ॥ प्रदर्शयिष्यंस्तान्सर्वान्यमस्यानुचरस्तदा ॥ १ ॥ ॥ प्रेतपउवाच ॥ ॥ पश्ये मान्निरयान्घोरान्धनेश्वरमहाभयान् ॥ येषुपापकरानित्यंपच्यंतेयमकिंकरैः ॥ २ ॥ तप्तवालुकनामायंनिरयोघोरदर्शनः ॥ यस्मिन्नेतेदग्धदेहाः क्रंदंतेपापकारिणः ॥ ३ ॥ अतिथीन्वैश्वदेवान्तेक्षुत्क्षामानागतान्गृहे ॥ येनार्चंतिनरास्तेहिपच्यंतेस्वेनकर्मणा[2] ॥ ४ ॥ गुर्वग्निब्राह्मणान्देवांस्त थामूर्द्धाभिषिक्तकान् ॥ ताडयंतिपदायेवैतेनिर्दग्धांघ्रयस्त्विमे ॥ ५ ॥ षड्भेदस्त्वेषनिरयोनानापापैःप्रपद्यते ॥ तथैवचांधतामिस्रोद्वितीयोनिरयोमहा न् ॥ ६ ॥ पश्यसूचीमुखैर्देहोभिद्यतेपापकर्मणा ॥ क्रिमिभिर्वोरवक्त्रैश्चतत्संपर्कागमैर्द्विज ॥ ७॥ असावपिस्थितःषोढाश्वकाकमृगपक्षिभिः ॥ परमर्मभि दोमर्त्याःपच्यंतेतेषुपापिनः ॥ ८ ॥ तृतीयःक्रकचोह्येषनिरयोघोरदर्शनः ॥ यत्रेमेक्रकचैर्मर्त्याःपाट्यंतेपापकारिणः ॥ ९ ॥ असिपत्रवनाद्यैस्तुषड्प्र

१ क्राथेन शब्दितं इतिपाठान्तरम् । २ पूजयंतिनयेतेहि ।

कारोव्यवस्थितः ॥ पत्नीपुत्रादिभिर्यैर्वैवियोगंकारयंतिहि ॥ १० ॥ इष्टैरन्यैरपिपरान्पच्यंतेतइमेनराः ॥ असिपत्रैश्छिद्यमानाछेदभीत्यापलायिताः ॥ ११ ॥ पच्यंतेपापिनःपश्यक्रंदमानाइतस्ततः ॥ अर्गलाख्योमहाघोरश्चतुर्थोनिरयोह्ययम् ॥ १२ ॥ पश्यनानाविधैःपाशैराबध्ययमकिंकरैः ॥ मुद्गराद्यैर्वध्यमानाःक्रंदंतेतेचपापिनः ॥ १३ ॥ सज्जनान्ब्राह्मणाद्यांश्चविरुंधंतीहयेनराः ॥ कंठग्रहाद्यैस्तेपापाःपच्यंतेयमकिंकरैः ॥ १४ ॥ असावपिहिषड्भेदोवधभेदादिभिः स्थितः ॥ कूटशाल्मलिनामानंनिरयंपश्यपंचमम् ॥ १५ ॥ यत्रांगारनिभाएतेशाल्मल्याद्याःस्थिताद्विज ॥ यत्रषोढाविपच्यंतेयातनाभिरिमेनराः ॥ १६ ॥ परदारापरद्रव्यपरद्रोहरताःसदा ॥ रक्तपूयमिमंपश्यषष्ठंनिरयमद्भुतम् ॥ १७ ॥ अधोमुखाविपच्यंतेयत्रपापकृतोनराः ॥ अभक्ष्यभक्षकानिंदापैशुन्यादिरताइमे ॥ १८ ॥ भज्यमानावध्यमानाःक्रंदंतेभैरवान्स्वरान् ॥ षट्प्रकारैर्विगंधाढ्यैरसावपिचसंस्थितः ॥ १९ ॥ कुंभीपाकःसप्तमोयंनिरयोघोरदर्शनः ॥ षोढास्तैलादिभिर्द्रव्यैर्धनेश्वरविलोकय ॥ २० ॥ महापातकिनोयत्रक्वथ्यंतेयमकिंकरैः ॥ बहून्यब्दसहस्राणिसोन्मज्जननिमज्जनैः ॥ २१ ॥ चत्वारिंशन्मितानेतानब्ध्यधिकान्पश्यरौरवान् ॥ अकामात्पातकंशुष्कंकामादार्द्रमुदाहृतम् ॥ २२ ॥ आर्द्रशुष्कादिभिःपापैर्द्विप्रकारानवस्थितान् ॥ चतुरशीतिसंख्याकैःपृथग्भेदैरवस्थितान् ॥ २३ ॥ यत्प्रकीर्णमपांक्तेयंमलिनीकरणंतथा ॥ ज्ञातिभ्रंशकरंतद्वदुपपातकसंज्ञकम् ॥ २४ ॥ अतिपापंमहापापंसप्तधापातकंस्मृतम् ॥ एभिःसप्तसुपच्यंतेनिरयेषुयथाक्रमम् ॥ २५ ॥ कार्तिकव्रतिभिर्यस्मात्संसर्गोह्यभवत्तव ॥ तत्पुण्योपचयादेतेनिर्हृतानिरयाःखलु ॥ २६ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ दर्शयित्वेतिनिरयान्प्रेतपस्तमथाहरत् ॥ धनेश्वरंयक्षलोकंपश्चादासीत्सतत्रहि ॥ २७ ॥ धनदस्यानुगःसोयंधनयक्षेतिसस्मृतः ॥ यदाख्यायाकरोत्तीर्थमयोध्यायांतुगाधिजः ॥ २८ ॥ एवंप्रभावःखलुकार्तिकोयंमुक्तिप्रदोमुक्तिकरश्चयस्मात् ॥ प्रयात्यनेकार्जितपातकोपिव्रतस्थसंदर्शनतोपिमुक्तिम् ॥ २९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येधनेश्वरोपाख्यानेचतुर्दशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वावासुदेवोसौसत्यभामामतिप्रियाम् ॥ सायंसंध्यादिकंकर्तुंजगामजननीगृहम् ॥ १ ॥ एवंप्रभावःप्रोक्तोयंकार्तिकःपापनाशनः ॥ विष्णुप्रियकरोनित्यंभुक्तिमुक्तिप्रदःसदा ॥ २ ॥ हरिजागरणंप्रातःस्नानंतुलसिसेवनम् ॥ उद्यापनंदीपदानंव्रतान्येतानिकार्तिके ॥३॥ पंचकैर्व्रतकैरेभिःसंपूर्णकार्तिकव्रतम् ॥ फलंप्राप्नोतितत्प्रोक्तंभुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥४॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ विष्णोःप्रियोतिफलदःप्रोक्तोयंरोमहर्षणे ॥ कार्तिकस्यविधिःसम्यक्पावनःपापनाशनः ॥ ५ ॥ अवश्यमेवकर्त्तव्यःप्राप्यदुः

१ बध्दवध्यादीतिपाठः ।

खनिवारणः ॥ मोक्षार्थिभिर्नरःसम्यग्भोगकामैरथापिवा ॥ ६ ॥ एवंस्थितेयथाकश्चिद्व्रतस्थःसंकटेस्थितः ॥ दुर्गारण्यस्थितोवापिव्याधिभिः परिपीडितः ॥ कथंतेनप्रकर्तव्यंकार्तिकव्रतकंशुभम् ॥ ७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ यस्मादत्यंतफलदंकर्तव्यंतुयथानरैः ॥ तत्सर्वंकथयिष्येहंशृणुध्वंमु निपुंगवाः ॥ ८ ॥ विष्णोःशिवस्यवाकुर्यादालयेहरिजागरम् ॥ शिवविष्णुग्रहाभावेसर्वदेवालयेष्वपि ॥ ९ ॥ दुर्गारण्यस्थितोयश्चयदिवायद्व्रतोभ वेत् ॥ कुर्यात्तदाश्वत्थमूलेतुलसीनांवनेष्वपि ॥ १० ॥ विष्णुनामप्रबंधानानांगायनाद्विष्णुसन्निधौ ॥ गोसहस्रप्रदानस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ११ ॥ वाद्यकृत्पुरुषश्चापिवाजपेयफलंलभेत् ॥सर्वतीर्थावगाहोत्थंनर्तकःफलमाप्नुयात् ॥ १२ ॥ सर्वमेतल्लभेत्पुण्यंतेषांतुद्रव्यदःपुमान् ॥ प्रशंसादर्शनाभ्यांहित त्षडंशमवाप्नुयात् ॥ १३ ॥ आपद्गतोयदाप्यंभोनलभेत्स्नपनायसः ॥ व्याधितोवापुनःकुर्याद्विष्णोर्नामापमार्जनम् ॥ १४ ॥ उद्यापनविधिंकर्तुंनशक्तो योव्रतेस्थितः ॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्याव्रतसंपूर्णहेतवे ॥१५॥ यस्मादत्यंतफलदोनत्याज्यःसर्वदानरैः ॥ अव्यक्तरूपिणोविष्णोःस्वरूपंब्राह्मणाभुवि ॥ ॥ १६ ॥ तत्संतुष्ट्यासुसंतुष्टःसर्वदास्यांनसंशयः ॥ अशक्तोदीपदानेतुपरदीपंप्रबोधयेत् ॥ १७ ॥ तेषांवारक्षणंकुर्याद्वातादिभ्यःप्रयत्नतः ॥ अभावेतु लसीनांतुपूजयेद्वैष्णवंद्विजम् ॥ १८ ॥ यस्मात्संनिहीतोविष्णुःस्वभक्तेष्वेवसर्वदा ॥ सर्वाभावेव्रतीकुर्याद्ब्राह्मणानांगवामपि ॥ १९ ॥ सेवांवाश्वत्थवट योर्व्रतसंपूर्णहेतवे ॥ २० ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ कथंत्वयाश्वत्थवटौगोब्राह्मणसमौकृतौ ॥ सर्वेभ्योपितरुभ्यस्तौकस्मात्पूज्यतरौकृतौ ॥ २१ ॥ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अश्वत्थरूपीभगवान्विष्णुरेवनसंशयः ॥ रुद्ररूपीवटस्तद्वत्पालाशोब्रह्मरूपधृक् ॥ २२ ॥ दर्शनंपूजनंसेवातेषांपापहरास्मृ ता ॥ दुःखापद्व्याधिदुष्टानांविनाशकरणीध्रुवम् ॥ २३ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ कथंवृक्षत्वमापन्नाब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ एतत्कथयसर्वज्ञसंशयोत्रमहान्हि नः ॥ २४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ पार्वतीशिवयोर्देवैःसुरतंकुर्वतोःकिल ॥ अग्निर्ब्राह्मणरूपेणप्रेषितोविघ्नकृत्पुरा ॥ २५ ॥ ततःसापार्वतीक्रुद्धाशशा पत्रिदिवौकसः ॥ रतोत्सवसुखभ्रंशात्कंपमानारुषातदा ॥ २६ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ कृमिकीटादयोप्येतेजानंतिसुरतंसुखम् ॥ तद्विघ्नकरणा देवाद्युद्भिज्जत्वमवाप्स्यथ ॥ २७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एवंसापार्वतीदेवानशपत्क्रुद्धमानसा ॥ तस्माद्वृक्षत्वमापन्नाःसर्वेदेवगणाःकिल ॥ २८ ॥ तस्मादिमौविष्णुमहेश्वरावुभौबभूवतुर्बोधिवटौमुनीश्वराः ॥ बोधिस्त्वगार्कदिनेस्पृशत्वमस्पृश्यतामर्कजविष्टियोगात् ॥२९॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपं चपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्त्तिकमाहात्म्येअश्वत्थवटप्रशंसनंनामपंचदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११५ ॥ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥

१ प्रबंधानामिति पाठः । २ विष्णुयोगादितिपाठः ।

अस्पृश्यत्वेकथंजातःसूतबोधितरुस्त्वयम् ॥ स्पृश्यत्वंचकथंप्राप्तस्तथाचशनिवासरे ॥ एतद्विस्तरतःसर्ववक्तुमर्हतिनोभवान् ॥ १ ॥ ॥सूतउवाच ॥ समुद्रमथनाद्यानिरत्नान्यापुःसुरेश्वराः ॥ श्रियंचकौस्तुभंतेषांविष्णवेप्रददुःसुराः ॥ २ ॥ यावदंगीचकारासौलक्ष्मींभार्यार्थमात्मनः ॥ तावद्विज्ञापयामासलक्ष्मीस्तंचक्रपाणिनम् ॥ ३ ॥ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ ॥ असंस्कृत्यकथंज्येष्ठांत्वंकनिष्ठांप्रणीयसे ॥ तस्मान्ममाग्रजामेतामलक्ष्मींमधुसूदन ॥ ४ ॥ विवाह्यनयमांपश्चादेषधर्मःसनातनः ॥५॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इति तद्वचनंश्रुत्वासविष्णुर्लोकभावनः ॥ उद्दालकायमुनयेसुदीर्घतपसेतदा ॥ ६॥ आत्मवाक्यानुरोधेनतामलक्ष्मींददौकिल ॥ स्थूलास्यांशुभ्रदशनांराजतींबिभ्रतींतनम् ॥७॥ विततांरक्तनयनांरूक्षपिंगशिरोरुहाम्॥ समुनिर्विष्णुवाक्यात्तामंगीकृत्यस्वमाश्रमम् ॥ ८ ॥ वेदध्वनिसमायुक्तमानयामासधर्मवित् ॥ होमधूमसुगंधाढ्यंविद्याघोषविनादितम् ॥ ९ ॥ आश्रमंतंसमालोक्यव्यथितासाब्रवीदिदम् ॥ ॥ ज्येष्ठोवाच ॥ ॥ नहिवासोनुरूपोयंवेदध्वनियुतोमम ॥ नात्रागमिष्येभोब्रह्मन्नयस्वान्यत्रमाचिरम् ॥ १० ॥ ॥ उद्दालकउवाच ॥ ॥ कथंनायासिकिंवात्रवर्त्ततेसंमतंतव ॥ तवयोग्याचवसतिःकाभवेच्चवदस्वतत् ॥ ११ ॥ ॥ ज्येष्ठोवाच ॥ ॥ वेदध्वनिर्भवेद्यस्मिन्नातिथीनांचपूजनम् ॥ यज्ञदानादिकंवापिनैवतत्रवसाम्यहम् ॥ १२ ॥ परस्परानुरागेणदांपत्यंयत्रवर्तते ॥ पितृदेवार्चनंयत्रनैवतत्रवसाम्यहम् ॥ १३ ॥ दुरोदररतायत्रपरद्रव्यापहारिणः ॥ परदाररताश्चापितत्रस्थानेरतिर्मम ॥ १४ ॥ गोवधोमद्यपानंचयत्रसंजायतेनिशम् ॥ ब्रह्महत्यादिपापानितस्मिन्स्थानेरतिर्मम ॥ वृद्धसज्जनविप्राणांयत्रस्यादपमाननम् ॥ निष्ठुरंभाषणंयत्रतत्रनित्यंवसाम्यहम् ॥ १५ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाविषण्णवदनोभवत् ॥ उद्दालकमुनिर्विष्णोर्वाक्यंस्मृत्वानचोचिवान् ॥ १६ ॥ सोगच्छद्यत्रतत्रास्यपूजामालोक्यसाब्रवीत् ॥ नायामीतिततःसोपिभ्रमादत्यातुरोभवत् ॥ उद्दालकस्ततोवाक्यंतामलक्ष्मीमुवाचह ॥ १७ ॥ ॥ उद्दालकउवाच ॥ ॥ अश्वत्थवृक्षमूलेस्मिन्नलक्ष्मिस्थीयतांक्षणम् ॥ आवासस्थानमालोक्ययावदायाम्यहंपुनः ॥ १८ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतितत्रससंस्थाप्यजगामोद्दालकस्तदा ॥ प्रतीक्षंतीचिरंतत्रयदातन्नदर्शसा ॥ १९ ॥ तदारुरोदकरुणंभर्तृत्यागेनदुःखिता ॥ तत्रस्थांरुदतींलक्ष्मीर्वैकुंठभुवनेशृणोत् ॥ २० ॥ तदाविज्ञापयामासविष्णुमुद्विग्नमानसा ॥ २१ ॥ ॥ लक्ष्मीरुवाच ॥ ॥ स्वामिन्मद्भगिनीज्येष्ठाभर्तृत्यागेनदुःखिता ॥ तामाश्वासयितुंयाहिकृपालोयद्यहंप्रिया ॥ २२ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ लक्ष्म्यासहततोविष्णुस्तत्रागच्छत्कृपान्वितः ॥ आश्वासयदलक्ष्मींतामिदंवचनमब्रवीत् ॥ २३ ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥ अश्व

२ बेद घोषमिनादितमितिपाठः ।

त्थवृक्षमासाद्यसदाऽलक्ष्मिस्थिराभव ॥ ममांशसंभवोह्येषआवासस्तेमयाकृतः ॥ २४ ॥ प्रत्यहंयेर्चयिष्यंतित्वांज्येष्ठांगृहधर्मिणः ॥ तेष्वियंश्रीःकनि
ष्ठातेभगिनीनिश्चलास्तुवै ॥ २५ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्यूर्जस्यचमाहात्म्यंयेशृण्वंतिपठंतिच ॥ तेषांविष्णुपुरेवासोभवेदाभूतसंप्लवम् ॥ २६ ॥
रोगापहंपातकनाशकृत्परंसुबुद्धिदंपुत्रधनादिसाधनम् ॥ मुक्तेर्निदानंनहिकार्तिकाद्वैविष्णुप्रियादन्यदिहास्तिभूतले ॥ २७ ॥ विष्णुप्रियंसकलकल्मष
नाशनंचसत्पुत्रपौत्रधनधान्यसमृद्धिकारि ॥ ऊर्जव्रतंसनियमंकुरुतेमनुष्यःकिंतस्यतीर्थपरिशीलनसेवयाच ॥ २८ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मे
महापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेअलक्ष्म्युपाख्यानंनामषोडशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११६ ॥
॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतिसर्वंसमाकर्ण्यसत्राजितसुतातदा ॥ हरेर्वाक्यंमहाभागासत्यावचनमब्रवीत् ॥ १ ॥ ॥ सत्योवाच ॥ ॥ कार्तिकस्य
चमाहात्म्यंनश्रुतंविस्तरात्प्रभो ॥ सर्वेषामेवमासानांकार्तिकःप्रवरःकथम् ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वयासत्येकार्तिकव्रतमाद
रात् ॥ शौनकायपुराप्रोक्तंसूतेनसुमहात्मना ॥ ३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ श्रूयतांतत्प्रवक्ष्यामिएतत्प्रश्नोत्तरंशुभम् ॥ ईश्वरेणपुराप्रोक्तंपृच्छतेषण्मुखा
यवै ॥ ४ ॥ ॥ कार्तिकेयउवाच ॥ ॥ बहूनिपद्मनाभस्यरहस्यानिश्रुतानिच ॥ यथाहिप्रोच्यमानानिवैष्णवेनत्वयाप्रभो ॥ ५ ॥ संसारसागरेप्राप्ता
दुःखोरुलहरीवृते ॥ तेषामुत्तारणार्थायकथयस्वप्रयत्नतः ॥ ६ ॥ कार्तिकस्यविधिश्चैवस्नानस्यवदतांवर ॥ येनदुःखांबुधिंतातसंतरिष्यंतिमान
वाः ॥ ७ ॥ फलंवैष्णवधर्मस्यकथयस्वसुविस्तरम् ॥ येनधर्मप्रभावेनपदंगच्छतिवैष्णवम् ॥ ८ ॥ दीपदानस्यमाहात्म्यंमुनिपुष्पस्यसुव्रत ॥ गोपीचं
दनमाहात्म्यंतुलस्यास्तुतथाविभो ॥ ९ ॥ मालतीपुष्पमाहात्म्यंवारिजानांतथावद ॥ धात्रीफलानांमाहात्म्यंतथादमनकस्यच ॥ १० ॥ केतकी
पुष्पमाहात्म्यंनैवेद्यस्यपरंतप ॥ तीर्थोदकस्यमाहात्म्यंमाघस्नानफलंविभो ॥ ११ ॥ फलंब्रूहिसुरश्रेष्ठब्रह्मपत्रेषुभोजनात् ॥ नीराजनफलंस्थाणोपरदी
पप्रवेधनात् ॥ १२ ॥ पुष्करक्षेत्रमाहात्म्यंशूकरस्यतथाविभो ॥ शालग्रामस्यमाहात्म्यंस्वस्तिकस्यविधानकम् ॥ १३ ॥ दानानांचफलंब्रूहिपरान्न
स्यचवर्जनात् ॥ मासोपवासस्यफलंखट्वायामोक्षणाद्विभो ॥ १४ ॥ दीपावल्याश्चमाहात्म्यंप्रबोधिन्याश्चसुव्रत ॥ पंचभीष्मस्यमाहात्म्यंकथयस्वसु
विस्तरात् ॥ १५ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वयावत्सलोकोद्धरणहेतवे ॥ कथयामिनसंदेहस्त्वत्समोनास्तिवैष्णवः ॥ १६ ॥ सत्पुत्रेण

१ अयं श्लोकःप्रायःपुस्तकेषु न परन्तु मुद्रितकार्तिकमाहात्म्ये एकास्मिन्महाराष्ट्रीयपुस्तकेच । तदभावे कार्तिकस्येति प्रश्नस्तु ऋषीणां साध्वितिवाक्यं सूतस्य । शौनकायेत्यर्धमपि तत्र न ।
२ लहरींच ये –इ० पा० । ३ मोक्षणं विभो–इ० पा० ।

त्वयावत्सतारितोहंनसंशयः ॥ निश्चलाकेशवेभक्तिस्त्वयितिष्ठतिसर्वदा ॥ १७ ॥ नरभ्योवैष्णवंधर्मंयोददातिद्विजोत्तमः ॥ ससागरमहीदानेतत्पुण्यंल
भतेहिसः ॥ १८ ॥ कार्तिकस्यचमासस्यकोटयंशेनापिनार्हति ॥ एकतःसर्वतीर्थानिसर्वदानानिचैकतः ॥ १९ ॥ एकतोगोप्रदानानिसर्वेयज्ञाःसद
क्षिणाः ॥ एकतःपुष्करेवासंकुरुक्षेत्रेहिमालये ॥ २० ॥ एकतोमथुरातीर्थेवाराणस्यांचशूकरे ॥ एकतःकार्तिकोवत्ससर्वदाकेशवप्रियः ॥ २१ ॥
॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वासुनिशार्दूलपुनर्वाक्यंजगौहरः ॥ कार्तिकस्नानमाहात्म्यंकथयिष्येसुविस्तरात् ॥ २२ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥
ब्राह्मंकृतयुगंप्रोक्तंत्रेतातुक्षात्रियंस्वयम् ॥ द्वापरंवैश्यमित्याहुःशूद्रंकलियुगंस्मृतम् ॥ २३ ॥ कलौवत्समनुष्याणांशैथिल्यंस्नानकर्मणि ॥ तथापिकथ
यिष्यामिस्नानंकार्तिकमाघयोः ॥ २४ ॥ यस्यहस्तौचपादौचवाङ्मनश्चसुसंयतम् ॥ विद्यातपश्चकीर्तिश्चसतीर्थफलभाङ्नरः ॥ २५ ॥ अश्रद्दधानःपापा
त्मानास्तिकश्छिन्नमानसः ॥ हेतुवादीचपंचैतेनतीर्थफलभागिनः ॥ २६ ॥ प्रातरुत्थाययोविप्रस्तीर्थेस्नायीसदाभवेत् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःपरंब्रह्मा
धिगच्छति॥२७॥स्नानंचतुर्विधंप्रोक्तंस्नानविद्भिःषडानन ॥ वायव्यंवारुणंदिव्यंब्राह्मंचेतितथास्मृतम् ॥२८॥ वायव्यंगोरजःस्नानंवारुणंसागरादिषु ॥
ब्राह्मंब्राह्मणमंत्रोक्तंदिव्यंमेघांबुभास्करम् ॥ २९ ॥ स्नानानांचैवसर्वेषांविशिष्टंतत्रवारुणम् ॥ ब्राह्मणःक्षत्रियोवैश्योमंत्रवत्स्नानमाचरेत् ॥ ३० ॥
तूष्णीमेवहिशूद्रस्यस्त्रीणांचैवषडानन ॥ बालाचतरुणीवृद्धानरनारीनपुंसकाः ॥ ३१ ॥ पापैःसर्वैःप्रमुच्यंतेस्नानात्कार्तिकमाघयोः ॥ स्नातावैका
र्तिकेलोकाःप्राप्नुवंतीप्सितंफलम् ॥३२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीशिवषडाननसंवादेसप्तदशाधि
कशततमोऽध्यायः ॥ ११७ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ पुनःप्रोवाचभगवान्महादेवोवृषध्वजः ॥ श्रोतारमुपसंगम्यभक्तियुक्तंषडाननम् ॥ १ ॥
॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ कार्तिकोवैष्णवोमासःसर्वमासेषुचोत्तमः ॥ अस्मिन्मासेत्रयस्त्रिंशद्देवाःसंनिहिताःकलौ ॥ २ ॥ ऊर्जेमासिमहाभागोभोज
नानिद्विजातये ॥ तिलधेनुंहिरण्यंचरजतंभूमिवाससी॥३ ॥ गोप्रदानानिदास्यंतिसर्वभावेनसुव्रत ॥ सर्वेषामेवदानानांकन्यादानंविशिष्यते ॥४॥ ब्राह्मणा
यात्रयेकन्यांदास्यंतिविधिवन्नराः ॥ वैकुंठेवसतिस्तेषांयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ५ ॥ रोमकालेतुसंप्राप्तेसोमोभुंक्तेतुकन्यकाम् ॥ ऋतुकालेतुगंधर्वावह्निस्तु
कुचदर्शने ॥ ६ ॥ तावद्विवाहयेत्कन्यांयावन्नर्तुमतीभवेत् ॥ विवाहस्त्वष्टवर्षायाःकन्यायाःशस्यतेबुधैः ॥ ७ ॥ दातव्याश्रोत्रियायैवब्राह्मणायतपस्वि

१ सूतउवाचेत्यारभ्य ईश्वर उवाचेत्यन्तमेकः श्लोकउवाचान्तद्वयंचनकेषुचित्पुस्तकेषु । २ अत्रेदमाधिक्यं (सत्योवाच । स्नानानांतुचतुर्णांतु लक्षणंवदमेप्रभो ॥ येषां विज्ञानमात्रेण स्वस्था स्यास्यामि ते गृहे ॥ कृष्णउवाच ॥)

ने ॥ साक्षादधीतवेदायविधिनाब्रह्मचारिणे ॥ ८ ॥ कन्यावरप्रमाणायाएषएवविधिःस्मृतः ॥ यावंतिचैवरोमाणिकन्यायाश्चतनौसुत ॥ ९ ॥ तावद्वर्षसहस्राणिरुद्रलोकेमहीयते ॥ सहस्रमेवधेनूनांशतंचानुडुहांसमम् ॥ १० ॥ दशानुडुत्समंयानंदशयानसमोहयः ॥ हयदानसहस्रेभ्योगजदानंविशिष्यते ॥ ११ ॥ गजदानसहस्राणांस्वर्णदानंचतत्समम् ॥ स्वर्णभारसहस्राणांविद्यादानंचतत्समम् ॥ १२ ॥ विद्यादानात्कोटिगुणंभूमिदानंविशिष्यते ॥ भूमिदानसहस्रेभ्योगोप्रदानंविशिष्यते ॥ १३ ॥ गोप्रदानसहस्रेभ्योह्यन्नदानंविशिष्यते ॥ अन्नाधारमिदंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ १४ ॥ तस्माद्देयंप्रयत्नेनकार्तिकेशिखिवाहन ॥ त्रीणितुल्यप्रदानानित्रीणितुल्यफलानिच ॥ सर्वकामदुघाधेनुःपृथ्वीचैवसरस्वती ॥ १५ ॥ ॥ कार्तिकेयउवाच ॥ ॥ अन्यानपिमहादेवधर्मान्मेवक्तुमर्हसि ॥ यान्कृत्वासर्वपापानिप्रक्षाल्यत्रिदशोभवेत् ॥ १६ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतिपृष्टस्तदाशंभुःपुनर्वक्तुंप्रचक्रमे॥ यावत्किवहुधास्तुत्वात्तच्छृणुध्वंतपोधनाः ॥ १७ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ परान्नंवर्जयेद्यस्तुकार्तिकेनियमेकृते ॥ परान्नवर्जनादेवलभेच्चांद्रायणंफलम् ॥ १८ ॥ तंप्राप्तंकार्तिकंदृष्ट्वापरान्नंयस्तुवर्जयेत् ॥ दिनेदिनेतुकृच्छ्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ १९ ॥ कार्तिकेवर्जयेत्तैलंकार्तिकेवर्जयेन्मधु ॥ कार्तिकेवर्जयेत्कांस्यंसंधान्नंचविशेषतः ॥ २० ॥ राक्षसींयोनिमाप्नोतिसकृन्मांसस्यभक्षणात् ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविष्ठायांपरिपच्यते ॥ २१ ॥ तन्मुक्तोजायतेपापोविष्ठाशीग्रामसूकरः ॥ प्रवृत्तानांतुभक्षाणांकार्तिकेनियमेकृते ॥ २२ ॥ अवश्यंविष्णुरूपत्वंप्राप्यतेमोक्षदंपदम् ॥ नकार्तिकसमोमासोनदेवंकेशवात्परम् ॥ २३ ॥ नवेदसदृशंशास्त्रंनतीर्थंगंगयासमम् ॥ नसत्यंनसमंवृत्तंनकृतेनसमंयुगम् ॥ २४ ॥ नतृप्तीरसनातुल्यानदानसदृशंसुखम् ॥ नधर्मसदृशंमित्रंनज्योतिश्चक्षुषासमम् ॥ २५ ॥ अव्रतेनाक्षिपेद्यस्तुमासंदामोदरप्रियम् ॥ कर्मभ्रष्टःसविज्ञेयोहीनयोनिषुजायते ॥ २६ ॥ कार्तिकःप्रवरोमासोवैष्णवानांसदाप्रियः ॥ समुद्रगानदीपुण्यादुर्लभास्नानशालिनाम् ॥ २७ ॥ कुलशीलवतीकन्यादुर्लभादंपतीनृणाम् ॥ दुर्लभाजननीलोकेपिताचैवविशेषतः ॥ २८ ॥ दुर्लभंसाधुसन्मानंदुर्लभोधार्मिकःसुतः ॥ दुर्लभोद्वारिकावासोदुर्लभंकृष्णदर्शनम् ॥ २९ ॥ दुर्लभंगोमतीस्नानंदुर्लभंकार्तिकव्रतम् ॥ ब्राह्मणेभ्योमहींदत्त्वाग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ॥ ३० ॥ यत्फलंलभतेवत्सतत्फलंभूमिशायिनः ॥ भोजनंद्विजदंपत्योःपूजयेच्चविलेपनैः ॥ ३१ ॥ कंबलानिचरत्नानिवासांसिविविधानिच ॥ तूलिकाश्चप्रदातव्याःप्रच्छादनपटैःसह ॥ ३२ ॥ उपानहावातपत्रंकार्तिकेदेहिपावके ॥ यःकरोतिनरोनित्यंकार्तिकेपत्रभोजनम् ॥ ३३ ॥ नदुर्गतिमवाप्नोतियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ सर्वकामफलंतस्यसर्वतीर्थफलंलभेत् ॥ ३४ ॥ नचापिनरकंपश्ये

१ कन्यायादीयमानाया । कन्यायां दीयमान्यायाः इतिपाठद्वयमन्यत्रदृश्यते ।

द्रह्मपत्रेषुभोजनात् ॥ ब्रह्माएषस्मृतःसाक्षात्पालाशःसर्वकामदः ॥ ३५ ॥ मध्यमंवर्जयेत्पत्रंकार्तिकेशिखिवाहन ॥ ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रश्चत्रयोदेवास्त्रि पत्रके ॥ ३६ ॥ ऐश्वरंवर्जयेत्पत्रंब्रह्माविष्णुरनुत्तमः ॥ सर्वपुण्यमवाप्नोतिशेषपत्रेषुभोजनात् ॥ ३७ ॥ भोजनान्मध्यपत्रेतुकपिलापयसस्तथा ॥ प्राशनान्मुनिशार्दूलनरोनरकमाप्नुयात् ॥ ३८ ॥ अज्ञानाद्भुंजतेयस्तुशूद्रोवाकपिलापयः ॥ कपिलांब्राह्मणेदत्त्वाशुद्धोभवतिकार्तिके ॥ ३९ ॥ तिलदानंनदीस्नानंसर्वदासाधुदर्शनम् ॥ भोजनंब्रह्मपत्रेषुकार्तिकेमुक्तिदायकम् ॥ ४० ॥ मौनीपालाशभोजीचजलस्नायीसदाक्षमी ॥ कार्तिकेक्षितिशायीचहन्यात्पापंयुगार्जितम् ॥ ४१ ॥ जागरंकार्तिकेमासियःकरोत्यरुणोदये ॥ दामोदराग्रेसेनानीर्गोसहस्रफलंलभेत् ॥ ४२ ॥ पितृपक्षेन्नदानेनज्येष्ठाषाढेचवारिणा ॥ कार्तिकेतत्फलंपुंसांपरदीपप्रबोधनात् ॥ ४३ ॥ बोधनात्परदीपस्यवैष्णवानांचसेवनात् ॥ कार्तिकेफलमाप्नोतिराजसूयाश्वमेधयोः ॥ ४४ ॥ नदीस्नानंकथाविष्णोर्वैष्णवानांचदर्शनम् ॥ नभवेत्कार्तिकेयस्यहरेत्पुण्यंदशाब्दिकम् ॥ ४५ ॥ पुष्करंयःस्मरेत्प्राज्ञःकर्मणामनसागिरा ॥ कार्तिकेमुनिशार्दूललक्षकोटिगुणंभवेत् ॥ ४६ ॥ प्रयागेमाघमासेतुपुष्करंकार्तिकेतथा ॥ अवंतीमाधवेमासिहन्यात्पापंयुगार्जितम् ॥ ४७ ॥ धन्यास्तेमानवालोकेकलिकालेविशेषतः ॥ कुर्वंतिस्कंदनित्यंयेसर्वथाहरिसेवनम् ॥ ४८ ॥ किंदत्तैर्बहुभिःपिंडैर्गयाश्राद्धादिभिर्मुने ॥ तारितास्तेनपितरोनरकाच्चनसंशयः ॥ ४९ ॥ क्षीरादिस्नपनंविष्णोःक्रियतेपितृकारणात् ॥ कल्पकोटिंदिवंप्राप्यवसंतित्रिदशैःसह ॥ ५० ॥ कार्तिकेनार्चितोयैस्तुकृष्णस्तुकमलेक्षणः ॥ जन्मकोटिषुविप्रेंद्रनतेषांकमलागृहे ॥ ५१ ॥ दृष्टाःसुष्टाविनष्टास्तेपतिताःकलिकंदरे ॥ येनार्चितोहरिर्भक्त्याकमलैरसितैःसितैः ॥ ५२ ॥ पद्मेनैकेनदेवेशंयोर्चयेत्कमलापतिम् ॥ वर्षायुतसहस्रस्यपापस्यकुरुतेक्षयम् ॥ ५३ ॥ अपराधसहस्राणितथासप्तशतानिच ॥ पद्मेनैकेनदेवेशःक्षमेतप्रणतोर्चितः ॥ ५४ ॥ तुलसीपत्रलक्षेणकार्तिकेयोर्चयेद्धरिम् ॥ पत्रेपत्रेमुनिश्रेष्ठमौक्तिकंलभतेफलम् ॥ ५५ ॥ तुलसीगंधमिश्रंतुयत्किंचित्क्रियतेसुत ॥ कल्पकोटिसहस्राणिप्रीतोभवतिकेशवः ॥ ५६ ॥ मुखेशिरसिदेहेतुकृष्णोत्तीर्णांतुयोवहेत् ॥ तुलसींषण्मुखप्रीत्यानतस्यस्पृशतेकलिः ॥ ५७ ॥ कृष्णोत्तीर्णैस्तुनिर्माल्यैर्योगात्रंपरिमार्जयेत् ॥ सर्वरोगैस्तथापापैर्मुक्तोभवतिषण्मुख ॥ ५८ ॥ विष्णोरंगारशेषेणयस्यांगंस्पृशतेसुत ॥ दुरितानिविनश्यंतिव्याधयोयांतिसंक्षयम् ॥ ५९ ॥ शंखोदकंहरेर्भक्तिर्निर्माल्यंपादयोर्जलम् ॥ चंदनंधूपशेषंतुब्रह्महत्यापहारकम् ॥ ६० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीशिवकार्तिकेयसंवादेप्रश्नोत्तरोनामअष्टा

दशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११८ ॥ छ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ माघस्नानस्यमाहात्म्यंशृणुभागवतोत्तम ॥ त्वत्समोनास्तिलोकेस्मिन्विष्णुभक्तोमहामते ॥ १ ॥ चक्रतीर्थेहरिंदृष्ट्वामथुरायांचकेशवम् ॥ यत्फलंलभतेमर्त्योमाघस्नानेनतत्फलम् ॥ २ ॥ जितेंद्रियःशांतमनाःसदाचारेणसंयुतः॥ स्नानंकरोतियोमाघेसंसारीनभवेत्पुनः ॥ ३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शूकरस्यचमाहात्म्यंकथयिष्येतवाग्रतः ॥ यस्यविज्ञानमात्रेणतान्निध्यंमम सर्वदा ॥ ४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाभगवान्कृष्णःसत्यायैवहुधाजगौ ॥ तदहंसंप्रवक्ष्यामितच्छृणुध्वंतपोधनाः ॥ ५ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच॥ ॥ पंचयोजनविस्तीर्णेशूकरेहरिमंदिरे ॥ यस्मिन्वसतियोजीवोगर्दभोपिचतुर्भुजः ॥ ६ ॥ त्रीणिहस्तसहस्राणित्रीणिहस्तशतानिच ॥ त्रयोहस्ताशूकरस्यपरिमाणंविधीयते ॥ ७ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणियोन्यत्रकुरुतेतपः ॥ तत्फलंलभतेदेविप्रहरार्द्धेनशूकरे ॥ ८ ॥ सन्निहत्यांकुरुक्षेत्रेराहुग्रस्तेदिवाकरे॥तुलापुरुषदानेनतत्फलंपरिकीर्त्तितम् ॥ ९ ॥ काश्यांदशगुणंप्रोक्तंवेण्यांशतगुणंभवेत् ॥ सहस्रगुणितंप्रोक्तंगंगासागरसंगमे ॥ १० ॥ अनंतंचैवविज्ञेयंशूकरेहरिमंदिरे॥ अन्यत्रददतेलक्षंसंविधानेनकार्तिके॥११॥ इहैवैकेनदत्तेनशूकरेतत्समंभवेत् ॥ शूकरेचतथावेण्यांगंगासागरसंगमे॥१२॥सकृदेवनरःस्नात्वाब्रह्महत्यांव्यपोहति॥ अलर्केणपुराप्राप्तासप्तद्वीपावसुंधरा ॥ शूकरक्षेत्रमाहात्म्यंश्रुत्वाचैवषडानन ॥ १३ ॥ (मार्गशीर्षस्यद्वादश्यांशुक्लायांव्रजपुत्रक) ॥ कार्त्तिकेयउवाच ॥ ॥ भगवन्श्रोतुमिच्छामिव्रतानामुत्तमंव्रतम्॥विधिंमासोपवासस्यफलंचास्ययथोचितम् ॥१४॥ यथाविधिनरैःकार्योव्रतचर्यायथाभवेत्॥आरभ्यतेयथापूर्वंसमाप्यंहियथाविधि॥१५॥ यावत्संख्यंतुकर्त्तव्यंतत्प्रब्रूहिमहेश्वर ॥ व्रतमेतत्सुखश्रीदंविस्तरेणममानघ॥१६॥ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ ॥ पावकेसाधुसर्वंतेयत्पृष्टंप्रश्नुवेनघ ॥ भक्त्यामतिमतांश्रेष्ठशृणुष्वगदतोमम ॥ १७ ॥ सुराणांचयथाविष्णुस्तपतांचयथारविः ॥ मेरुःशिखरिणांयद्वद्वैनतेयश्चपक्षिणाम् ॥ १८ ॥ तीर्थानांतुयथागंगाप्रजानांतुयथावणिक् ॥ श्रेष्ठंसर्वव्रतानांतुतद्वन्मासोपवासनम् ॥ १९ ॥ सर्वव्रतेषुयत्पुण्यंसर्वतीर्थेषुचैवहि ॥ सर्वदानोद्भवंचैवलभेन्मासोपवासकृत् ॥ २० ॥ अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैर्विविधैर्भूरिदक्षिणैः ॥ नतत्पुण्यमवाप्नोतियन्मासपरिलंघनात् ॥ २१ ॥ तेनजप्तंहुतंदत्तंतपस्तप्तंकृतंस्वधा ॥ यःकरोतिविधानेननरोमासमुपोषणम् ॥ २२ ॥ उद्दिश्यवैष्णवंयज्ञंमामभ्यर्च्यजनार्दनम् ॥ गुरोराज्ञांततोलब्ध्वाकुर्यान्मासोपवासनम् ॥ २३ ॥ वैष्णवानियथोक्तानिकृत्वासर्वव्रतानितु ॥ द्वादश्यादीनिपुण्यानिततोमासमुपावसेत् ॥ २४ ॥ अतिकृच्छ्रंचपाराकंकृत्वाचांद्रायणंततः ॥ मासोपवासंकुर्वीतगुरोर्विप्राज्ञयाततः ॥ २५ ॥ आश्विनस्यामलेपक्षेएकादश्यामुपोषितः ॥ व्रतमेनंतुगृह्णीयाद्यावत्त्रिंशद्दिनानितु ॥ २६ ॥ वासुदे

१ श्रीकृष्णउवाच इति कुत्राचिन्न तत्र सांनिध्यं सर्वदाहरेः इतिश्लोकांते पाठः ॥ २ सूतउवाचेत्यारभ्य कृष्णउवाचेत्यंतमपि कुत्राचिन्न । ३ इदमर्धमधिकं कुत्राचित् ।

वंसमभ्यर्च्यकार्तिकंसकलंनरः ॥ मासंचोपवसेद्यस्तुसमुक्तिफलभाग्भवेत् ॥ २७ ॥ अच्युतस्यालयेभक्त्यात्रिकालंकुसुमैःशुभैः ॥ मालतींदीवरैर्बुंभैःक
मलैश्चसुगंधिभिः ॥ २८ ॥ कुसुमोशीरकर्पूरैर्विलिप्यवरचंदनैः ॥ नैवेद्यापूपदीपाद्यैरर्चयेच्चजनार्दनम् ॥ २९ ॥ मनसाकर्मणावाचापूजयेद्गरुडध्वजम् ॥
कुर्वन्नरःस्त्रीविधवाबृहद्भक्तिर्जितेंद्रियः ॥ ३० ॥ नाम्नामेवतथालापंविष्णोःकुर्यादहर्निशम् ॥ भक्त्याविष्णोःस्तुतिर्वाच्यामिथ्यालापविवर्जिता ॥ ३१ ॥
सर्वसत्वदयायुक्तःशांतवृत्तिरहिंसकः ॥ सुप्तोवाह्यासनस्थोवावासुदेवंप्रकीर्तयेत् ॥ ३२ ॥ स्मृत्यालोकनगंधादिस्वादनंपरिकीर्त्तनम् ॥ अन्नस्यवर्जयेद्ग्रा
संग्रासानांसंप्रमोक्षणम् ॥ ३३ ॥ गात्राभ्यंगंशिरोभ्यंगंतांबूलंचविलेपनम् ॥ व्रतस्थोवर्जयेत्सर्वंयच्चान्यच्चनिराकृतम् ॥ ३४ ॥ नव्रतस्थःस्पृशे
त्किंचिद्विकर्मस्थंनचालयेत् ॥ देवतायतनेतिष्ठन्नगृहस्थश्चरेद्ध्रुवम् ॥ ३५ ॥ कृत्वामासोपवासंतुयथोक्तविधिनानरः ॥ नारीवाविधवासाध्वीवासु
देवंसमर्चयेत् ॥ ३६ ॥ अन्यूनाधिकमेवंतुव्रतंत्रिंशद्दिनैरिदम् ॥ कृत्वामासोपवासंतुसंयतात्माजितेंद्रियः ॥ ३७ ॥ ततोर्चयेद्देवपुण्यंद्वादश्यांगरुड
ध्वजम् ॥ पूजयेत्पुष्पमालाभिर्गंधधूपविलेपनैः ॥ ३८ ॥ वस्त्रालंकारवाद्यैश्चतोषयेदच्युतंनरः ॥ संस्नापयेद्धरिंभक्त्यातीर्थचंदनवारिभिः ॥ ३९ ॥ चंदने
नानुलिप्तांगंधूपपुष्पैरलंकृतम् ॥ वस्त्रदानादिभिश्चैवभोजयित्वाद्विजोत्तमान् ॥ ४० ॥ दद्याच्चदक्षिणांतेभ्यःप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ एवंमासोपवासाद्धिकृत्वा
भ्यर्च्यजनार्दनम् ॥ ४१ ॥ भोजयित्वाद्विजांश्चैवविष्णुलोकेमहीयते ॥ एवंमासोपवासांतेकृत्वाविप्रान्त्रयोदश ॥ ४२ ॥ निर्यापयेत्ततस्तान्वैविधिनायेनत
च्छृणु ॥ कारयेद्वैष्णवंयज्ञमेकादश्यामुपोषितः ॥ ४३ ॥ पूजयित्वातुदेवेशमाचार्यानुज्ञयाहरिम् ॥ अर्चयित्वायथाशक्त्याह्यभिवाद्यगुरुंतथा ॥ ४४ ॥ ततो
नुभोजयेद्विप्रान्नमस्कारपुरःसरम् ॥ विशुद्धकुलचारित्रविष्णुपूजनतत्परान् ॥ ४५ ॥ पूजयित्वातथासर्वान्भोजयित्वात्रयोदश ॥ तांबूलवस्त्रयुग्मानिभो
जनाच्छादनानिच ॥ ४६ ॥ योगपट्टानिसूत्राणिब्रह्मसूत्राणिचैवहि ॥ दद्याच्चैवद्विजाग्र्येभ्यःपूजयित्वाप्रणम्यच ॥ ४७ ॥ ततोनुपूजयेच्छक्त्याशय्यांस्त
रणसंस्कृताम् ॥ साच्छादनांशुभांश्रेष्ठांसोपधानामलंकृताम् ॥ ४८ ॥ कारयित्वात्मनोमूर्तिंकांचनींतुस्वशक्तितः ॥ न्यसेत्तस्यांतुशय्यायामर्चयित्वास्रगा
दिभिः ॥ ४९ ॥ आसनंपादुकांछत्रंवस्त्रयुग्मसुपानहौ ॥ पवित्राणिचपुष्पाणिशयायाश्चाप्युपकल्पयेत् ॥ ५० ॥ एवंशय्यांतुसंकल्प्यप्रणिपत्यचतान्
द्विजान् ॥ प्रार्थयेच्चानुमोदार्थंविष्णुलोकंव्रजाम्यहम् ॥ ५१ ॥ ततोव्रजेन्नरश्रेष्ठोविष्णोःस्थानमनामयम् ॥ मंडपस्थांस्तुतान्विप्रानितिवाच्यंमुहुर्मु

१. मर्तेमिति पाठं स पूर्वार्थः ।

हुः ॥ ९२ ॥ मंत्रहीनंक्रियाहीनंसर्वहीनंद्विजोत्तमाः ॥ सर्वसंपूर्णतांयातुभवद्वाक्यप्रसादतः ॥ विधिर्मासोपवासस्ययथावत्परिकीर्तितः ॥ ९३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेमासोपवासकथनंनामैकोनविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११९ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतिवाक्यंसमाकर्ण्यपुनःपप्रच्छपावकिः ॥ शालग्रामार्चनंभूयस्तच्छृणुध्वंतपोधनाः ॥ १ ॥ ॥ कार्तिकेयउवाच ॥ भगवन्योगिनांश्रेष्ठसर्वेधर्माःश्रुतामया ॥ शालग्रामार्चनंब्रूहिविस्तरेणममप्रभो ॥ २ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ साधुसाधुमहाप्राज्ञयन्मांहिपरिपृच्छसि ॥ तदहंसंप्रवक्ष्यामिश्रूयतांममवत्सल ॥ ३ ॥ शालग्रामशिलायांतुत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ महाशयमहासेननित्यंतिष्ठतिसंहितम् ॥ ४ ॥ दृष्टंप्रणमितंयेनस्नापितंपूजितंतथा ॥ यज्ञकोटिगुणंपुण्यंगवांकोटिफलंलभेत् ॥ ५ ॥ छिन्नस्तेनतथावत्सगर्भवासःसुदारुणः ॥ पीतंयेनसदाविष्णोःशालग्रामशिलाजलम् ॥ ६ ॥ कामासक्तोपियोनित्यंभक्तिभावविवर्जितः ॥ शालग्रामशिलापुत्रपूजयित्वाच्युतोभवेत् ॥ ७ ॥ शालग्रामशिलाबिंबंहत्याकोटिविनाशनम् ॥ स्मृतंसंकीर्तितंध्यातंपूजितंचनमस्कृतम् ॥ ८ ॥ शालग्रामशिलांदृष्ट्वायांतिपापान्यनेकशः ॥ सिंहंदृष्ट्वायथायांतिवनेमृगगणाभयात् ॥ ९ ॥ नमस्कारंतुमनुजःशालग्रामशिलार्चने ॥ भक्त्यावायदिवाऽभक्त्याकृत्वामुक्तिमवाप्नुयात् ॥ १० ॥ वैवस्वतभयंनास्तितथामरणजन्मनोः ॥ यःकरोतिनरोनित्यंशालग्रामशिलार्चनम् ॥ ११ ॥ गंधपाद्यार्घनैवेद्यैर्दीपैर्धूपैर्विलेपनैः ॥ गीतैर्वाद्यैस्तथास्तोत्रैःशालग्रामशिलार्चनम् ॥ १२ ॥ कुरुतेमानवोयस्तुकलौभक्तिपरायणः ॥ कल्पकोटिसहस्राणिरमतेविष्णुसद्मनि ॥ १३ ॥ शालग्रामनमस्कारोभावेनापिनरैःकृतः ॥ मानुषत्वंकथंतेषांमद्भक्तायेनराभुवि ॥ १४ ॥ मद्भक्तास्तीव्रपापिष्ठामत्प्रभुंननमंतिये ॥ वासुदेवंनतेज्ञेयामद्भक्ताःपापमोहिताः ॥ १५ ॥ मद्भक्तोपिचयोभूत्वाभुंक्तेत्वेकादशीदिने ॥ सयातितामिस्रंअंधतामिस्रंनिरयंममघातकः ॥ १६ ॥ मल्लिंगस्पर्शनंकार्यंनान्याशुद्धिर्विधीयते ॥ यातिथिर्दयिताविष्णोःसातिथिर्ममवल्लभा ॥ १७ ॥ यस्तांनोपवसेन्मर्त्यःसपापीश्वपचाधिकः ॥ शालग्रामशिलायांतुसदापुत्रवसाम्यहम् ॥ १८ ॥ दत्तंदेवेनतुष्टेनस्वस्थानंममभक्तितः ॥ पद्मकोटिसहस्रैस्तुपूजितेमयियत्फलम् ॥ १९ ॥ तत्फलंकोटिगुणितंशालग्रामशिलार्चनात् ॥ पूजितोहंनतैर्मर्त्यैर्नमितोहंनतैर्नरैः ॥ २० ॥ नकृतंमर्त्यलोकेयैःशालग्रामशिलार्चनम् ॥ शालग्रामशिलाग्रेतुयःकरोतिममार्चनम् ॥ २१ ॥ तेनार्चितोहंसेनानीर्युगानामेकविंशतिम् ॥ किमर्चितैर्लिंगशतैर्विष्णुभक्तिविवर्जितैः ॥ २२ ॥ शालग्रामशिलाबिंबंनार्चितंयदिपुत्रक ॥ अनर्हममनैवेद्यंपत्रंपुष्पंफलंजलम् ॥ २३ ॥ शालग्रामशिलाग्रेतुसर्वंयातिपवित्रताम् ॥ भुक्त्वान्यदेवनैवेद्यं

१ सहाशयेतिपाठः ।

द्विजश्चांद्रायणंचरेत् ॥ २४ मुक्त्वोकशवनैवेद्यंयज्ञकोटिफलंलभेत् ॥ पादोदकेनदेवस्यहत्याकोटिसमन्विताः ॥ २५ ॥ शुद्ध्यंतिनात्रसंदेहस्तथाशं
खोदकेनहि ॥ योहिमाहेश्वरोभूत्वावैष्णवंचनपूजयेत् ॥ २६ ॥ द्वेष्टाचयातिनरकंयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ज्येष्ठाश्रमीगृहेयस्यमुहूर्त्तमपिविश्रमेत् ॥ २७ ॥
पितामहायुगान्यष्टौभवत्यमृतभोजिनः ॥ संसारेदुःखकांतारेनिमज्ज्यंतेनराधमाः ॥ २८ ॥ वर्षकोटिसहस्राणिकृष्णाराधनवर्जिताः ॥ स्नेहादभ्यर्चितै
र्लिंगैःशालग्रामसमुद्भवैः ॥ २९ ॥ मुक्तिंप्रयांतिमनुजायोगसांख्येनवर्जिताः ॥ मल्लिंगकोटिभिर्दृष्टैर्यत्फलंपूजितैःस्तुतैः ॥ ३० ॥ शालग्रामशिलायां
तुएकस्यामिहतद्भवेत् ॥ द्वादशैवशिलायोवैशालग्रामसमुद्भवाः ॥ ३१ ॥ अर्चयेद्वैष्णवोनित्यंतस्यपुण्यंनिबोधमे ॥ कोटिलिंगसहस्रैस्तुपूजितैर्जाह्नवीतटे
॥ ३२ ॥ काशीवासेयुगान्यष्टौदिनेनैकेनतद्भवेत् ॥ किंपुनर्बहुनायस्तुपूजयेद्वैष्णवोनरः ॥ ३३ ॥ नाहंब्रह्मादयोदेवाःसंख्यांकर्तुंसमीहते ॥ तस्माद्भक्त्या
चमद्भक्तैःप्रीत्यर्थंममपुत्रक ॥ ३४ ॥ कर्त्तव्यंममतद्भक्त्याशालग्रामशिलार्चनम् ॥ शालग्रामशिलारूपीयत्रतिष्ठतिकेशवः ॥ ३५ ॥ तत्रदेवासुरायक्षाभुव
नानिचतुर्दश ॥ ३६ ॥ सुराणांकीर्तनैःसर्वैःकोटिभिश्चफलंलभेत् ॥ तत्फलंकीर्त्तनादेवकेशवेसुकृतंकलौ ॥ ३७ ॥ शालग्रामशिलाग्रेतुसकृत्पिंडेनत
र्पिताः ॥ वसंतिपितरस्तस्यनसंख्यातत्रविद्यते ॥ ३८ ॥ येपिबंतिनराभक्त्याशालग्रामशिलाजलम् ॥ पंचगव्यसहस्रैस्तुप्राशितैःकिंप्रयोजनम् ॥ ३९ ॥
प्रायश्चित्तेसमुत्पन्नेकिंदानैःकिमुपोषणैः ॥ चांद्रायणैःसुचीर्णैश्चपीत्वापादोदकंहरेः ॥ ४० ॥ यःकरोतितडागेतुप्रतिमांजलशायिनीम् ॥ कोटिभिश्चापिकिं
कार्यमन्यदेवैश्चपूजितैः ॥ ४१ ॥ विष्णुमुख्यास्तुवैदेवास्तत्रजल्पंतिवैसह ॥ प्रमाणमस्तिसर्वस्यसुकृतस्यहिपुत्रक ॥ ४२ ॥ फलप्रमाणंनैवास्तिशालग्राम
शिलार्चने ॥ योददातिशिलांविष्णोःशालग्रामसमुद्भवाम् ॥ ४३ ॥ विप्रायविष्णुभक्तायतेनेष्टंक्रतुभिःशतैः ॥ गृहेपिवसतस्तस्यगंगास्नानंदिनेदिने ॥ ४४ ॥
सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ शालग्रामशिलातोयैरभिषेकंसमाचरेत् ॥ ४५ ॥ स्वर्गेमर्त्येचपातालेपाषाणाःसंतिवैगुह ॥ शालग्रामशिलाग्राव्णा
नास्तिनास्तिसमापुनः ॥ ४६ ॥ मानुषेदुर्लभेलोकेसफलंतस्यजीवितम् ॥ तिलप्रस्थशतंभक्त्यायोददातिदिनेदिने ॥ ४७ ॥ तत्फलंसमवाप्नोति
शालग्रामशिलार्चनात् ॥ पत्रंपुष्पंफलंतोयंमूलंदूर्वादलंतथा ॥ ४८ ॥ जायतेमेरुणातुल्यंशालग्रामेसमर्पितम् ॥ विधिहीनोपियःकश्चित्क्रियामंत्रविवर्जि
तः ॥ ४९ ॥ चक्रांकमुजआप्नोतिसम्यक्शास्त्रोदितंफलम् ॥ यत्तुपूर्वंमयादृष्टंकेशवेक्लेशनाशनम् ॥ ५० ॥ तत्सर्वंकथयिष्यामितवस्नेहेनपुत्रक ॥ क्वत्वंवस
सिहेविष्णोकिमाधारःकिमाश्रयः ॥ ५१ ॥ कथंवाप्रीयसेदेवतत्सर्वंकथयस्वमे ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ निवसामिसदाशंभोशालग्रामोद्भवेऽश्मनि

पा० १ सप्तजन्मार्जितैर्लिंगैरितिपाठः ।

॥ ५२ ॥ तत्रैवरथचक्रांकियानिनामानिमेशृणु ॥ द्वारदेशेसमेचक्रेदृश्येतेनांतरंयदि॥वासुदेवःसविज्ञेयःशुक्लश्चैवातिशोभनः ॥५३॥ प्रद्युम्नःसूर्यवक्त्रस्तुनीलदीप्तिस्तथैवच ॥ सुषिरंच्छिद्रबहुलंदीर्घाकारंतुतद्भवेत् ॥ ५४ ॥ अनिरुद्धस्तुपीताभोवर्तुलश्चातिशोभनः ॥ रेखात्रयांकितोद्वारिदृष्टपद्मेनचिह्नवत ॥ ॥ ५५ ॥ श्यामोनारायणोदेवोनाभिचक्रेतथोन्नते ॥ दीर्घरेखासमोपेतोदक्षिणेसुषिरान्वितः ॥ ५६ ॥ ऊर्ध्वमुखंचजानीयात्सुंदरंहरिरूपिणम् ॥ कामदंमोक्षदंचैवअर्थदंचविशेषतः ॥ ५७ ॥ परमेष्ठीचशुक्लाभःपद्मचक्रंसमन्वितः ॥ बिंबाकृतिस्तथापृष्ठेसुषिरंचातिपुष्कलम् ॥ ५८ ॥ कृष्णवर्णस्तथाविष्णुर्मूलेचक्रेसुशोभने ॥ द्वारोपरितथारेखालक्ष्यतेमध्यदेशतः ॥ ५९ ॥ कपिलोनरसिंहश्चपृथुचक्रःसुशोभितः ॥ ब्रह्मचर्येणपूज्योसावन्यथाविघ्नदोभवेत् ॥ ॥ ६० ॥ वाराहःशक्तिलिंगस्तुचक्रेचविषमेस्मृते ॥ इंद्रनीलनिभःस्थूलस्त्रिरेखोनाभितःशुभः ॥ ६१ ॥ दीर्घाकांचनवर्णायाबिंदुत्रयविभूषिता ॥ मत्स्याख्यासाशिलाज्ञेयाभुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ ६२ ॥ कूर्मस्तथोन्नतःपृष्ठेवर्तुलश्चक्रपूरितः ॥ हरितंवर्णमाधत्तेकौस्तुभेनतुचिह्नितः ॥ ६३ ॥ हयग्रीवोहयाकारोरेखापंचकभूषितः ॥ बहुबिंदुसमाकीर्णःपृष्ठेनीलंचरूपकम् ॥ ६४ ॥ वैकुंठमविभिन्नांगंचक्रमकंतथाध्वजम् ॥ द्वारोपरितथारेखागुंजाकारासुशोभना ॥ ॥ ६५ ॥ श्रीधरस्तुतथादेवश्चिह्नितोवनमालया ॥ कदंबकुसुमाकारोरेखापंचकभूषितः ॥ ६६ ॥ वर्तुलश्चापिहृस्वश्चवामनःपरिकीर्तितः ॥ अतसीकुसुमप्रख्योबिंदुनापरिशोभितः ॥ ६७ ॥ सुदर्शनस्ततोदेवःश्यामवर्णोमहाद्युतिः ॥ वामपार्श्वेगदाचक्रेरेखाचैवतुदक्षिणे ॥ ६८ ॥ दामोदरस्तथास्थूलोमध्येचक्रंप्रतिष्ठितम् ॥ दूर्वाभंद्वारसंकीर्णंपीतरेखंतथैवच ॥ ६९ ॥ नानावर्णोऽप्यनंतस्तुनानाभोगेनचिह्नितः ॥ अनेकमूर्तिकोभिन्नःसर्वकामफलप्रदः ॥ ७० ॥ विदिक्षुदिक्षुसर्वासुयस्योर्ध्वंदृश्यतेमुखम् ॥ पुरुषोत्तमःसविज्ञेयोभुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥ ७१ ॥ दृश्यतेशिखरेलिंगंशालग्रामशिलोद्भवम् ॥ यस्यर्योगेश्वरोदेवोब्रह्महत्यांव्यपोहति ॥ ७२ ॥ आरक्तःपद्मनाभस्तुपंकजंवक्त्रसंयुतम् ॥ तस्याभ्यर्चनतोनित्यंदरिद्रस्त्वीश्वरोभवेत् ॥ ७३ ॥ चक्रांकितंहिरण्यांगंरश्मिजालंविनिर्दिशेत् ॥ सुवर्णरेखाबहुलंस्फाटिकद्युतिशोभितम् ॥ ७४ ॥ अतिस्निग्धासिद्धिकरीकृष्णाकीर्तिंददातिच ॥ पांडुरापापदहनीपितापुत्रफलप्रदा ॥ ७५ ॥ नीलाप्रयच्छतीलक्ष्मींरक्तारोगप्रदायिनी ॥ रूक्षाउद्वेगजननीवक्रादारिद्र्यभागिनी ॥ ७६ ॥ एकंसुदर्शनंज्ञेयंलक्ष्मीनारायणंद्वयम् ॥ तृतीयंचाच्युतंविद्याच्चतुर्थंतुजनार्दनम् ॥ ७७ ॥ पंचमंवासुदेवंचषष्ठंप्रद्युम्नमेवच ॥ संकर्षणंसप्तमंचअष्टमंपुरुषोत्तमम् ॥ ७८ ॥ नवमंचनवव्यूहंदशमंतुतदात्मकम् ॥ एकादशंचानिरुद्धंद्वादशंद्वादशात्मकम् ॥ ७९ ॥ अतऊर्ध्वंतुचक्राणिदृश्यंतेनंतसंज्ञके ॥ खंडितेत्रु

१ चिन्हितः–इ०पा० । २ मूर्तिसंभिन्नः–ई० पा० ।

टितेभग्नेशालग्रामेनदोषभाक् ॥ ८० ॥ इष्टाचयस्ययामूर्तिःसतांयत्नेनपूजयेत् ॥ स्कंधेकृत्वातुयोध्वानंवहतेशैलनायकम् ॥ ८१ ॥ तस्यवश्यंभवेत्सर्वं त्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ शालग्रामशिलायत्रतत्रसंनिहितोहरिः ॥ ८२ ॥ तत्रदानंजपःस्नानंवाराणस्याःशताधिकम् ॥ कुरुक्षेत्रेप्रयागेचनैमिषेपुष्करेत था ॥ ८३ ॥ तत्रकोटिगुणंपुण्यंवाराणस्यांमहाफलम् ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंयत्किंचित्कुरुतेनरः ॥ ८४ ॥ तत्सर्वंनिर्दहत्याशुशालग्रामशिलार्चनम् ॥ शालग्रामोद्भवोदेवोयत्रद्वारावतीभवः ॥ ८५ ॥ उभयोःसंगमोयत्रमुक्तिस्तत्रनसंशयः ॥ ब्रह्मचारिग्रहस्थैश्चवानप्रस्थैश्चभिक्षुभिः ॥ ८६ ॥ भोक्तव्यंविष्णु नैवेद्यंनात्रकार्याविचारणा ॥ तत्पूजनेनमंत्राश्चनजपोनचभावना ॥ ८७ ॥ नस्तुतिर्नापिचाचारःशालग्रामशिलार्चने ॥ शालग्रामशिलाग्रेतुकृत्वास्वस्ति कमादरात् ॥ ८८ ॥ कार्तिकेतुविशेषेणपुनात्यासप्तमंकुलम् ॥ अणुमात्रंतुयःकुर्यान्मंडलंकेशवाग्रतः ॥ ८९ ॥ मृदाधातुविकारैश्चकल्पकोटिंदिवंवसे त् ॥ यस्तुसंवत्सरंपूर्णमग्निहोत्रमुपासते ॥ ९० ॥ कार्तिकेस्वस्तिकंकृत्वासममेतन्नसंशयः ॥ अगम्यागमनेचैवह्यभक्षस्यतुभक्षणे ॥ ९१ ॥ तत्पापंना शमायातिमंडयित्वाहरेर्गृहम् ॥ मंडलंकुरुतेनित्यंयानारीकेशवाग्रतः ॥ सप्तजन्मानिवैधव्यंनप्राप्नोतिकदाचन ॥ ९२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपं चाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेशालिग्रामप्रमाहात्म्यंनामविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः॥१२० ॥ ईश्वरउवाच ॥ धात्रीच्छायांसमाश्रित्यकुर्यात्पिंडंतुयोगुह ॥ मुक्तिंप्रयांतिपितरःप्रसादान्माधवस्यतु ॥ १ ॥ मूर्ध्निपाणौमुखेचैवदेहेचैवतुयोनरः ॥ धत्तेधात्रीफलंवत्स धात्रीफलविभूषितः ॥ २ ॥ धात्रीफलकृताहारोनरोनारायणोभवेत् ॥ यःकश्चिद्वैष्णवोलोकेधत्तेधात्रीफलंगुह ॥ ३ ॥ प्रियोभवतिदेवानांमनुष्याणांचका कथा ॥ नजह्यात्तुलसीमालांधात्रीमालांविशेषतः ॥ ४ ॥ यावत्तिष्ठतिकंठस्थाधात्रीमालानरस्यहि ॥ तावत्तस्यशरीरेतुप्रतिष्ठतिचकेशवः ॥ ५ ॥ धात्रीफलंतुतुलसीमृत्तिकाद्वारकोद्भवा ॥ सफलंजीवितंतस्यत्रितयंयस्यवेश्मनि ॥ ६ ॥ यावद्दिनानिवहतेधात्रीमालांकलौनरः ॥ तावद्युगसहस्राणिवैकुंठे वसतिर्भवेत् ॥ ७ ॥ मालायुग्मंवहेद्यस्तुधात्रीतुलसिसंभवम् ॥ वहतेकंठदेशेतुकल्पकोटिंदिवंवसेत् ॥ ८ ॥ संनियम्यैंद्रियग्रामंशालग्रामशिलार्चनम् ॥ यःकुर्यान्मानवोभक्त्यापुष्पेपुष्पेश्वमेधजम् ॥ ९ ॥ सुराणांचयथाविष्णुःपुष्पाणांतुलसीतथा ॥ तुलस्यानुदिनंदेवंयोर्चयेद्गरुडध्वजम् ॥१०॥ जन्मदुःख जरारोगैर्मुक्तोसौमुक्तिमाप्नुयात् ॥ तुलसीमालयाविष्णुःपूजितोयेनकार्तिके ॥ ११ ॥ यमाक्षरकृतांमालांस्फुटंशौरिःप्रमार्जति ॥ श्रीचंदनंसकर्पूरमगुरुंच सकुंकुमम् ॥ १२ ॥ केतकीदीपदानंचसर्वदाकेशवप्रियम् ॥ कार्तिकेकेतकीपुष्पंदत्तंयेनकलौयुगे ॥ १३ ॥ दीपदानंमहासेनकुलानांतारयेच्छतम् ॥

१ पाठाक्षर।

सरोरुहाणितुलसीकेतकीमुनिपुष्पकम् ॥ १४ ॥ कार्तिकेचदिनान्येवदीपदानंतुपंचमम् ॥ केतकीमालयायेनकार्तिकेपुष्पमंडपम् ॥ १५ ॥ केशवस्य कृतंवत्सवसतिर्दिवितस्यच ॥ केतकीपुष्पकेनैवपूजितोगरुडध्वजः ॥ १६ ॥ समाःसहस्त्रंसुप्रीतोजायतेमधुसूदनः ॥ अर्चयित्वाहृषीकेशंकुसुमैःकेतकीभवैः ॥ १७ ॥ पुण्यंतद्भवनंयातिकेशवस्यशिवंगुह ॥ दमनकेनापिदेवेशंसंप्राप्तेमधुमाधवे ॥ १८ ॥ समभ्यर्च्यमुनिश्रेष्ठअर्चनाल्लभतेफलम् ॥ अगस्तिकुसुमैर्देवंयोर्चयेतजनार्दनम् ॥ १९ ॥ दर्शनात्तस्यभोविप्रनरकाग्निःप्रणश्यति ॥ नतत्करोतिविप्रर्षेतपसातोषितोहरिः ॥ २० ॥ यत्करोतिमहासेनमुनिपुष्पैरलंकृतः ॥ विहायसर्वपुष्पाणिमुनिपुष्पेणकेशवम् ॥ २१ ॥ कार्तिकेयोर्चयेद्भक्त्यावाजिमेधफलंलभेत् ॥ मुनिपुष्पकृतांमालांयोददातिजनार्दने ॥ २२ ॥ देवेंद्रोपिमुनिश्रेष्ठकुरुतेतस्यसत्कथाम् ॥ गवामयुतदानेनयत्फलंप्राप्यतेगुह ॥ २३ ॥ मुनिपुष्पेणचैकेनकार्तिकेलभतेफलम् ॥ कौस्तुभेनयथाप्रीतोयथाचवनमालया ॥ २४ ॥ तुलसीदलेनसंप्रीतःकार्तिकेचतथाहरिः ॥ ॥ (सूतउवाच ॥ ॥ प्रश्रयावनतंदृष्ट्वाकुमारंभक्तितत्परम् ॥२५॥ पुनःप्रोवाचभगवान्महादेवोवृषध्वजः ॥ ॥ ईश्वरउवाच) ॥ ॥ शृणुदीपस्यमाहात्म्यंकार्तिकेशिखिवाहन ॥ २६ ॥ पितरश्चैववांच्छंतिसदापितृगणैर्वृताः ॥ भविष्यतिकुलेस्माकंपितृभक्तःसुपुत्रकः ॥ २७ ॥ कार्तिकेदीपदानेनयस्तोषयतिकेशवम् ॥ घृतेनदीपकोयस्यतिलतैलेनवापुनः ॥ २८ ॥ ज्वलतेयस्यसेनानीरश्वमेधेनतस्यकिम् ॥ तेनेष्टंक्रतुभिःसर्वैःकृतंतीर्थावगाहनम् ॥ २९ ॥ दीपदानंकृतंयेनकार्तिकेकेशवाग्रतः ॥ कृष्णपक्षेविशेषेणपुत्रपंचदिनानिच ॥ ३० ॥ पुण्यानितेषुयोदत्तेदीपंसोक्षयमाप्नुयात् ॥ एकादश्यांपरैर्दत्तंदीपंप्रज्वाल्यमूषिका ॥ ३१ ॥ मानुष्यंदुर्लभंप्राप्यपरांगतिमवापसा ॥ लुब्धकोपिचतुर्दश्यांपूजयित्वामहेश्वरम् ॥ ३२ ॥ निर्भक्षःपरमंप्राप्यविष्णुलोकंजगामसः ॥ श्वपाकस्याश्रयाद्दैश्यादीपंकृत्वापरैःकृतम् ॥ ३३ ॥ शुद्धालीलावतीभूत्वाजगामस्वर्गमक्षयम् ॥ गोपःकश्चिदमावस्यांपूजांदृष्ट्वातुशार्ङ्गिणः ॥ ३४ ॥ मुहुर्मुहुर्जयेत्युक्त्वाराजराजेश्वरोभवत् ॥ तस्माद्दीपाःप्रदातव्यारात्रावस्तमितेरवौ ॥ ३५ ॥ गृहेषुसर्वगोष्ठेषुसर्वेष्वायतनेषुच ॥ देवालयेषुदेवानांश्मशानेषुसरस्सुच ॥ ३६ ॥ घृतादिनाशुभार्थाययावत्पंचदिनानिच ॥ पापिनःपितरोयेचलुप्तपिंडोदकक्रियाः ॥ तेपियांतिपरांमुक्तिंदीपदानस्यपुण्यतः ॥ ३७ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्त्तिकमाहात्म्येदीपगंधधात्रीमाहात्म्यवर्णनोनामएकविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२१ ॥ ॥ कार्तिकेयउवाच ॥ ॥ दीपावलिफलंनाथविशेषाद्ब्रूहिसांप्रतम् ॥ किमर्थंक्रियतेसातुतस्याःकादेवताभवेत् ॥ १ ॥ किंचतत्रभवेद्देयंकिंनदेयंवदप्रभो ॥ प्रहर्षःकोत्रनिर्दिष्टः

१ कार्तिके यदि तान्येव । कार्तिकेयदिनान्येव । २ ( ) इति चिन्हस्थं भोरपुस्तके मुद्रितमाहात्म्येच ।

क्रीडाकात्रप्रकीर्तिता ॥ २ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतिस्कंदवचःश्रुत्वाभगवा ।कामशोषणः ॥ साधूक्त्वाकार्तिकंविप्राःप्रहसान्निदमब्रवीत् ॥ ॥३॥ ॥ श्रीशिवउवाच ॥ ॥ कार्तिकस्यासितेपक्षेत्रयोदश्यांतुपावके ॥ यमदीपंबहिर्दद्यादपमृत्युर्विनश्यति ॥ ४ ॥ मृत्युनापाशहस्तेनकालेनभार्यया सह ॥ त्रयोदशीदीपदानात्सूर्यजःप्रीयतामिति ॥५॥ कार्तिकेकृष्णपक्षेचचतुर्दश्यांविधूदये॥अवश्यमेवकर्त्तव्यंस्नानंचपापभीरुभिः ॥६॥ पूर्वविद्धाचतुर्दश्यांकार्तिकस्यसितेतरे ॥ पक्षेप्रत्यूषसमयेस्नानंकुर्यादतंद्रितः ॥ ७ ॥ तैलेलक्ष्मीर्जलेगंगादीपावल्यांचतुर्दशीम् ॥ प्रातःस्नानंहियःकुर्याद्यमलोकंनपश्यति ॥ ८ ॥ अपामार्गस्तथातुंबीप्रपुन्नाटंचवाह्वलम् ॥ भ्रामयेत्स्नानमध्येतुनरकस्यक्षयायवै ॥ ९ ॥ सीतालोष्टसमायुक्तसकंटकदलान्वित ॥ हरपापमपामार्गभ्राम्यमाणःपुनःपुनः ॥ १० ॥ अपामार्गंप्रपुन्नाटंभ्रामयेच्छिरसोपरि ॥ ततश्चतर्पणंकार्ययमराजस्यनामभिः ॥ ११ ॥ यमायधर्मराजायमृत्यवेचांतकायच ॥ वैवस्वतायकालायसर्वभूतक्षयायच ॥१२॥ औदुंबरायदध्नायनीलायपरमेष्ठिने ॥ वृकोदरायचित्रायचित्रगुप्तायवैनमः ॥ १३ ॥ नरकायप्रदातव्योदीपःसंपूज्यदेवताः ॥ ततःप्रदोषसमयेदीपान्दद्यान्मनोहरान् ॥ १४ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांभवनेषुविशेषतः ॥ कूटागारेषुचैत्येषुसभासुचनदीषुच ॥ १५ ॥ प्राकारोद्यानवापीषुप्रतोलीनिष्कुटेषुच ॥ मंदुरासुविविक्तासुहस्तिशालासुचैवहि ॥ १६ ॥ एवंप्रभातसमयेह्यमावास्यांतुपावके ॥ स्नात्वादेवान्पितॄन्भक्त्यासंपूज्याथप्रणम्यच ॥१७॥ कृत्वातुपार्वणंश्राद्धंदधिक्षीरघृतादिभिः ॥ भोज्यैर्नानाविधैर्विप्रान्भोजयित्वाक्षमापयेत् ॥१८॥ ततोपराह्णसमयेपोषयेन्नागरान्प्रिय ॥ तेषांगोष्ठींचमानंचकृत्वासंभाषणंनृपः ॥ १९ ॥ वैकृणांवत्सरंयावत्प्रीतिरुत्पद्यतेगृहे ॥ अप्रबुद्धेहरौपूर्वंस्त्रीभिर्लक्ष्मीःप्रबोधयेत् ॥ २० ॥ प्रबोधसमयेलक्ष्मींबोधयित्वातुस्त्रिया ॥ पुमान्वैवत्सरंयावल्लक्ष्मीस्तंनैवमुंचति ॥ २१ ॥ अभयंप्राप्यविप्रेभ्योविष्णुभीतासुरद्विषः ॥ सुप्तंक्षीरोदधौज्ञात्वालक्ष्मीपद्माश्रितांतथा ॥ २२ ॥ त्वंज्योतिःश्रीरविश्चंद्रोविद्युत्सौवर्णतारकः ॥ सर्वेषांज्योतिषांज्योतिर्दीपज्योतिःस्थितातुया ॥ २३ ॥ यालक्ष्मीर्दिवसेपुण्येदीपावल्यांचभूतले ॥ गवांगोष्ठेतुकार्तिक्यांसालक्ष्मीर्वरदामम ॥ २४ ॥ शंकरश्चभवानीचक्रीडयाद्यूतमास्थितौ ॥ भवान्याभ्यर्चितालक्ष्मीर्धेनुरूपेणसंस्थिता ॥ २५ ॥ गौर्याजित्वापुराशंभुर्नग्नोद्यूतेविसर्जितः ॥ अतोयंशंकरोदुःखीगौरीनित्यंसुखेस्थिता ॥ २६ ॥ प्रथमंविजयोयस्यतस्यसंवत्सरंसुखम् ॥ एवंगतेनिशीथेतुजनेनिद्रार्धलोचने ॥ २७ ॥ तावन्नगरनारीभिस्तूर्यडिंडिमवादनैः ॥ निष्कास्यतेप्रहृष्टाभिरलक्ष्मीश्चगृहांगणात् ॥ २८ ॥ पराजयेविरुद्धंस्यात्प्रतिपद्युदितेरवौ ॥ प्रातर्गोवर्द्धनःपूज्योद्यूतंरात्रौसमाचरेत् ॥ २९ ॥ भूषणीयास्तथागावोवर्ज्यावहन

१ प्रपुन्नाटं च कटु फलम् ॥ प्रपुन्नाट स्तथापुरा । २ तोपयेन्नागयसान्प्रियैः । ३ पितॄणामितिपाठः ।

दोहनात् ॥ गोवर्द्धनधराधारगोकुलत्राणकारक ॥ ३० ॥ विष्णुबाहुकृतोच्छ्रायगवांकोटिप्रदोभव ॥ यालक्ष्मीर्लोकपालानांधेनुरूपेणसंस्थिता ॥ ३१ ॥ घृतंवहतियज्ञार्थेममपापंव्यपोहतु ॥ अग्रतःसंतुमेगावोगावोमेसंतुपृष्ठतः ॥ गावोमेहृदयेसंतुगवांमध्येवसाम्यहम् ॥ ३२ ॥ ॥ इतिगोवर्द्धनपूजा ॥ सद्भावेनैवसंतोष्यदेवान्सत्पुरुषान्नरान् ॥ इतरेषामन्नपानैर्वाक्यदानेनपंडितान् ॥ ३३ ॥ वस्त्रैस्तांबूलदीपैश्चपुष्पकर्पूरकुंकुमैः ॥ भक्ष्यैरुच्चावचैर्भोज्यै रंतःपुरनिवासिनः ॥ ३४ ॥ ग्रामर्षभंचदानैश्चसामंतान्नृपतिर्धनैः ॥ पदातिजनसंघांश्चग्रैवेयैःकटकैःशुभैः ॥ ३५ ॥ स्वानमात्यांश्चतान्राजातोषये त्स्वजनान्पृथक् ॥ यथार्थंतोषयित्वातुततोमल्लान्नटांस्तथा ॥ ३६ ॥ वृषभांश्चमहोक्षांश्चयुद्धचमानान्परैःसह ॥ राजान्यांश्चापियोधांश्चपदातीन्स समलंकृतान् ॥ ३७ ॥ मंचारूढःस्वयंपश्येन्नटनर्तकचारणान् ॥ योधयेद्वासयेच्चैवगोमहिष्यादिकंचयत् ॥ ३८ ॥ वत्सानाकर्षयेद्गोभिरु क्तिप्रत्युक्तिवादनात् ॥ ततोपराह्नसमयेपूर्वस्यांदिशिपावके ॥ ३९ ॥ मार्गपालींप्रबध्नीयाद्दुर्गेस्तंभेथपादपे ॥ कुशकाशमयींदिव्यांलंबकै र्बहुभिर्गुह ॥ ४० ॥ वीक्षयित्वागजानश्वान्मार्गपाल्यास्तलेनयेत् ॥ गावैर्वृषांश्चमहिषान्महिषीर्घंटिकोत्कटाः ॥ ४१ ॥ कृतहोमैर्द्विजेंद्रै स्तुबध्नीयान्मार्गपालिकाम् ॥ नमस्कारंततःकुर्यान्मंत्रेणानेनसुव्रतः ॥ ४२ ॥ मार्गपालिनमस्तुभ्यंसर्वलोकसुखप्रदे ॥ मार्गपालीतलेस्कंदयांतिगावो महावृषाः ॥ ४३ ॥ राजानोराजपुत्राश्चब्राह्मणाश्चविशेषतः ॥ मार्गपालींसमुल्लंघ्यनिरुजःसुखिनोहिते ॥ ४४ ॥ कृत्वैतत्सर्वमेवेहरात्रौदैत्यपतेर्बलेः ॥ पूजां कुर्यात्ततःसाक्षाद्भूमौमंडलकेकृते ॥ ४५ ॥ बलिमालिख्यदैत्येंद्रंवर्णकैःपंचरंगकैः ॥ सर्वाभरणसंपूर्णंविंध्यावलिसमन्वितम् ॥ ४६ ॥ कूष्मांडमयजं भोरुमधुदानवसंवृतम् ॥ संपूर्णंहृष्टवदनंकिरीटोत्कटकुंडलम् ॥ ४७ ॥ द्विभुजंदैत्यराजानंकारयित्वास्वकेपुनः ॥ गृहस्यमध्येशालायांविशालायांत तोर्चयेत् ॥ ४८ ॥ मातृभ्रातृजनैःसार्द्धंसंतुष्टोबंधुभिःसह ॥ कमलैःकुमुदैःपुष्पैःकल्हारैरक्तकोत्पलैः ॥ ४९ ॥ गंधपुष्पान्ननैवेद्यैःसक्षीरैर्गुडपायसैः ॥ मद्यमांससुरालेह्यचोष्यभक्ष्योपहारकैः ॥ ५० ॥ मंत्रेणानेनराजेंद्रःसमंत्रीसपुरोहितः ॥ पूजांकरिष्यतेयोवैसौख्यंस्यात्तस्यवत्सरम् ॥ ५१ ॥ बलिरा जनमस्तुभ्यंविरोचनसुतप्रभो ॥ भविष्येंद्रसुरारातेपूजेयंप्रतिगृह्यताम् ॥ ५२ ॥ एवंपूजाविधिंकृत्वारात्रौजागरणंततः ॥ कारयेद्वैक्षणं[3]रात्रौनटनर्तकगाय कैः ॥ ५३ ॥ लोकैश्चापिगृहस्यांतेसपर्याशुक्लतंडुलैः ॥ संस्थाप्यबलिराजानंफलैःपुष्पैश्चपूजयेत् ॥ ५४ ॥ बलिमुद्दिश्यवैतत्रकार्यंसर्वंचपावके ॥ या निचान्यक्षयान्याहुऋषयस्तत्त्वदर्शिनः ॥ ५५ ॥ यदत्रदीयतेदानंस्वल्पंवायदिवाबहु ॥ तदक्षयंभवेत्सर्वंविष्णोःप्रीतिकरंशुभम् ॥ ५६ ॥ रात्रौयेनक

१ वृषभान्महिषांश्चैव इतिपाठः । २ युद्धापयेद्वासयेच्चेतिपाठः । ३ क्षणायाममितिपाठः ।

रिष्यंतितवपूजांबलेर्नराः॥तेषामश्रोत्रियंधर्मसर्वंत्वामुपतिष्ठतु॥५७॥ विष्णुनाचस्वयंवत्सतुष्टेनबलयेपुनः॥ उपकारकरंदत्तमसुराणांमहोत्सवम् ॥ ५८॥ तदाप्रभृतिसेनानेप्रवृत्ताकौमुदीसदा ॥ सर्वोपद्रवविद्रावासर्वविघ्नविनाशिनी ॥ ५९ ॥ लोकशोकहराकाम्याधनपुष्टिसुखावहा ॥ कुशब्देनमहीज्ञेयामुदहर्षेततोद्वयम् ॥ ६० ॥ धातुत्वेनिगमैश्चैवतेनैषाकौमुदीस्मृता ॥ कौमोदंतेजनायस्मान्नानाभावैःपरस्परम् ॥ ६१ ॥ हृष्टतुष्टाःसुखापन्नास्तेनैषाकौमुदीस्मृता ॥ कुमुदानिबलेर्यस्यांदीयंतेतेनषण्मुख ॥ ६२ ॥ अर्थार्थपार्थिवैःपुत्रतेनैषाकौमुदीस्मृता ॥ एकमेवमहोरात्रंवर्षेवर्षेचकार्तिके ॥ ६३ ॥ दत्तंदानवराजस्यआदर्शमिवभूतले ॥ यःकरोतिनृपोराज्येतस्यव्याधिभयंकुतः ॥ ६४ ॥ सुभिक्षंक्षेममारोग्यंतस्यसंपदनुत्तमा ॥ नीरुजश्चजनाःसर्वेसर्वोपद्रववर्जिताः ॥ ६५ ॥ कौमुदीक्रियतेतस्माद्भावंकर्तुंमहीतले ॥ योयादृशेनभावेनतिष्ठत्यस्यांचषण्मुख ॥ ॥ ६६ ॥ हर्षदुःखादिभावेनतस्यवर्षंप्रयातिहि ॥ रुदितेरोदतेवर्षंहृष्टेवर्षंप्रहर्षितम् ॥ ६७ ॥ भुक्तेभोक्ताभवेद्वर्षंस्वस्थेस्वस्थंभविष्यति ॥ तस्मात्प्रहृष्टैःकर्त्तव्याकौमुदीचशुभैर्नरैः ॥ ६८ ॥ वैष्णवीदानवीचेयंतिथिःप्रोक्ताचकार्तिके ॥ ६९ ॥ दीपोत्सवंजनितसर्वजनप्रसादंकुर्वंतियेशुभतयाबलिराजपूजाम् ॥ दानोपभोगसुखबुद्धिमतांकुलानांहर्षंप्रयातिसकलंप्रमुदंचवर्षम् ॥ ७० ॥ स्कंदैतास्तिथयोनूनंद्वितीयायाश्चविश्रुताः ॥ मासैश्चतुर्भिश्चततःप्रावृट्कालेशुभावहाः ॥ ७१ ॥ प्रथमाश्रावणेमासितथाभाद्रपदेपरा ॥ तृतीयाश्वयुजेमासिचतुर्थीकार्तिकेभवेत् ॥ ७२ ॥ कलुषाश्रावणेमासितथाभाद्रपदेमला ॥ आश्विनेप्रेतसंचाराकार्तिकेयाम्यकामता ॥ ७३ ॥ ॥ गुहउवाच ॥ ॥ कस्मात्साकलुषाप्रोक्ताकस्मात्सानिर्मलामता ॥ कस्मात्साप्रेतसंचाराकस्माद्याम्याप्रकीर्तिता ॥ ७४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतिस्कंदवचःश्रुत्वाभगवान्भूतभावनः ॥ उवाचवचनंश्लक्ष्णंप्रहसन्वृषभध्वजः ॥ ७५ ॥ ॥ महेशउवाच ॥ ॥ पुरावृत्रवधेवृत्तेप्राप्तेराज्येपुरंदरे ॥ ब्रह्महत्यापनोदार्थमश्वमेधःप्रवर्तितः ॥ ७६ ॥ क्रोधादिंद्रेणवज्रेणब्रह्महत्यानिषूदिता ॥ षड्विधासाक्षितौक्षिप्तावृक्षतोयमहीतले ॥ ७७ ॥ नार्यांभ्रूणहणिवह्नौसंविभज्यथथाक्रमम् ॥ तत्पापश्रवणात्पूर्वंद्वितीयायादिनेनच ॥ ७८ ॥ नारीवृक्षनदीभूमिवह्निभ्रूणहनस्तथा ॥ कलुषीभवनंजातोह्यतोर्थंकलुषास्मृता ॥ ७९ ॥ मधुकैटभयोरक्तेपुरामग्नानुमेदिनी ॥ अष्टांगुलापवित्रासानारीणांतुरजोमलम् ॥ ८० ॥ नद्यःप्रावृण्मलासर्वावह्निरूर्ध्वंमषीमलः ॥ निर्यासमलिनावृक्षाःसंगाद्भ्रूणहनोमलाः ॥ ८१ ॥ कलुषानिचरंत्यस्यांतेनैषाकलुषामता ॥ देवर्षिपितृधर्माणांनिंदकानास्तिकाःशठाः ॥ ८२ ॥ तेषांसावाङ्मलात्पूताद्वितीयातेननिर्मला ॥ अन

१ भ्रूणहे इतिपाठान्तरम्।

ध्यायेषुशास्त्राणिपाठयंतिपठंतिच ॥ ८३ ॥ सांख्यकास्तार्किकाःश्रौतास्तेषांशब्दापशब्दजात् ॥ मलात्पूताद्द्वितीयायांततोर्थैर्निर्मलाचसा ॥ ८४ ॥
कृष्णस्यजन्मनावत्सत्रैलोक्यंपावितंभवेत् ॥ नभस्येतेविनिर्दिष्टानिर्मलासातिथिर्बुधैः ॥ ८५ ॥ अग्निष्वात्ताबर्हिषदआज्यपाःसोमपास्तथा ॥ पितॄन्पि
तामहान्प्रेतसंचारात्प्रेतसंचरा ॥ ८६ ॥ प्रेतास्तुपितरःप्रोक्तास्तेषांतस्यांतुसंचरः ॥ पुत्रपौत्रैस्तुदौहित्रैःस्वधामंत्रैस्तुपूजिताः ॥ ८७ ॥ श्राद्धदानमखै
स्तृप्तायांत्यतःप्रेतसंचरा ॥ महालयेतुप्रेतानांसंचारोभुविदृश्यते ॥ ८८ ॥ तेनैषाप्रेतसंचाराकीर्तिताशिखिवाहन ॥ यमस्यक्रियतेपूजायतोस्यांपावकेन
रैः ॥ ८९ ॥ तेनैषायाम्यकाप्रोक्तासत्यंसत्यंमयोदितम् ॥ एतत्कार्तिकमाहात्म्यंयेशृण्वंतिनरोत्तमाः ॥ ९० ॥ कार्तिकस्नानजंपुण्यंतेषांभवति
निश्चितम् ॥९१॥ कार्तिकेचद्वितीयायांपूर्वाह्णेयममर्चयेत् ॥ भानुजायांनरःस्नात्वायमलोकंनपश्यति ॥९२॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेतुद्वितीयायांतुशौनक ॥
यमोयमुनयापूर्वंभोजितःस्वगृहेर्चितः ॥ ९३ ॥ द्वितीयायांमहोत्सर्गोनारकीयाश्चतर्पिताः ॥ पापेभ्योविप्रयुक्तास्तेमुक्ताःसर्वनिबंधनात् ॥ ९४ ॥
आशंसिताश्चसंतुष्टाःस्थिताःसर्वेयदृच्छया ॥ तेषांमहोत्सवोवृत्तोयमराष्ट्रसुखावहः ॥ ९५ ॥ अतोयमद्वितीयेयंत्रिषुलोकेषुविश्रुता ॥ तस्मान्नि
जगृहेविप्रनभोक्तव्यंततोबुधैः ॥ ९६ ॥ स्नेहेनभगिनीहस्ताद्भोक्तव्यंपुष्टिवर्द्धनं ॥ दानानिचप्रदेयानिभगिनीभ्योविधानतः ॥ ९७ ॥ स्वर्णालं
कारवस्त्राणिपूजासत्कारसंयुतम् ॥ भोक्तव्यंसहजायाश्चभगिन्याहस्ततःपरम् ॥ ९८ ॥ सर्वासुभगिनीहस्ताद्भोक्तव्यंबलवर्द्धनम् ॥ ऊर्जेशुक्लद्वितीया
यांपूजितस्तर्पितोयमः ॥ ९९ ॥ महिषासनमारूढोदंडमुद्गरभृत्प्रभुः ॥ वेष्टितःकिंकरैर्हृष्टैस्तस्मैयाम्यात्मनेनमः ॥ १०० ॥ यैर्भगिन्यःसुवा
सिन्योवस्त्रदानादितोषिताः ॥ नतेषांवत्सरंयावत्कलहोनरिपोर्भयम् ॥ १०१ ॥ धन्यंयशस्यमायुष्यंधर्मकामार्थसाधनम् ॥ व्याख्यातंसकलंपुत्रसर
हस्यंमयानघ ॥ १०२ ॥ यस्यांतिथौयमुनयायमराजदेवःसंभोजितःप्रतितिथौस्वसृसौहृदेन ॥ तस्मात्स्वसुःकरतलादिहयोभुनक्तिप्राप्नोतिवित्तशुभ
संपदमुत्तमांसः ॥ १०३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येद्वाविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२२ ॥
॥ कार्त्तिकेयउवाच ॥ ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ विधिंमासोपवासस्यफलंचास्ययथोदितम् ॥१॥ यथाविधिनरैःकार्याव्रतचर्यायथा
भवेत् ॥ आरभ्यतेयथापूर्वंसमाप्यंहियथाविधि ॥ २ ॥ यावत्संख्यंतुकर्तव्यंतत्प्रब्रूहिमहेश्वर ॥ व्रतमेतत्सुरश्रेष्ठविस्तरेणममानघ ॥ ३ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥
साधुपावकिसर्वंतेयत्पृष्टंप्रभुऽत्वेनघ ॥ भक्त्यामतिमतांश्रेष्ठशृणुष्वगदतोमम ॥ ४ ॥ सुराणांचयथाविष्णुस्तपतांचयथारविः ॥ मेरुःशिखरिणांयद्व
द्वैनतेयश्चपक्षिणाम् ॥ ५ ॥ तीर्थानांतुयथागंगाप्रजानांतुयथावणिक् ॥ श्रेष्ठंसर्वव्रतानांतुतद्वन्मासोपवासनम् ॥ ६ ॥ सर्वव्रतेषुयत्पुण्यंसर्वतीर्थेषुचैवहि ॥

सर्वदानोद्भवंचैवलभेन्मासोपवासकृत् ॥ ७ ॥ अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैर्विविधैर्भूरिदक्षिणैः ॥ नतत्पुण्यमवाप्नोतियन्मासपरिलंघनात् ॥ ८ ॥ तेनजप्तंहुतंदत्तं तपस्ततंकृतास्वधा ॥ यःकरोतिविधानेननरोमासमुपोषणम् ॥९॥ उद्दिश्यवैष्णवंयज्ञंसमभ्यर्च्यजनार्दनम् ॥ गुरोराज्ञांततोलब्ध्वाकुर्यान्मासोपवासनम् ॥ १० ॥ वैष्णवानियथोक्तानिकृत्वासर्वव्रतानितु ॥ द्वादश्यादीनिपुण्यानिततोमासमुपावसेत् ॥ ११ ॥ अतिकृच्छ्रंचपाराकंकृत्वाचांद्रायणंततः ॥ मासोपवासंकुर्वीतज्ञात्वादेहबलाबलम् ॥ १२ ॥ वानप्रस्थोयतिर्वापिनारीवाविधवामुने ॥ मासोपवासंकुर्वीतगुरोर्विप्राज्ञयाततः ॥ १३ ॥ आश्विनस्यामलेपक्षेएकादश्यामुपोषितः ॥ व्रतमेतत्तुगृह्णीयाद्यावत्त्रिंशद्दिनानितु ॥ १४ ॥ वासुदेवंसमभ्यर्च्यकार्तिकंसकलंनरः ॥ मासंचोपवसेद्यस्तुसमुक्तिफलभाग्भवेत् ॥ १५ ॥ अच्युतस्यालयेभक्त्यात्रिकालंकुसुदैःशुभैः ॥ मालतींदीवरैःपद्मैःकमलैस्तुसुगंधिभिः ॥१६॥ कुंकुमोशीरकर्पूरैर्विलिप्यवरचंदनैः ॥ नैवेद्यधूपदीपाद्यैरर्चयेच्चजनार्दनम् ॥ १७ ॥ मनसाकर्मणावाचापूजयेद्गरुडध्वजम् ॥ कुर्वन्नरस्त्रीविधवावृद्धद्भक्तिर्जितेंद्रियः ॥ १८ ॥ नाम्नामेवतथालापंविष्णोःकुर्यादहर्निशम् ॥ भक्त्याविष्णोस्तुतिर्वाच्यामिथ्यालापविवर्जिता ॥ १९ ॥ सर्वसत्वदयायुक्तःशांतवृत्तिरहिंसकः ॥ सुप्तोवाह्यासनस्थोवावासुदेवंप्रकीर्तयेत् ॥ २० ॥ स्मृत्वालोकनगंधादिस्वादितंपरिकीर्तितम् ॥ अन्नस्यवर्जयेद्ग्रासंग्रासानांसम्प्रमोक्षणम् ॥ २१ ॥ गात्राभ्यंगंशिरोभ्यंगंतांबूलंसविलेपनम् ॥ व्रतस्थोवर्जयेत्सर्वंयच्चान्यच्चनिराकृतम् ॥ २२ ॥ नव्रतस्थःस्पृशेत्किंचिद्विकर्मस्थंनचालयेत् ॥ देवतायतनेतिष्ठन्गृहस्थश्चाचरेद्व्रतम् ॥ २३ ॥ कृत्वामासोपवासंतुयथोक्तविधिनानरः ॥ नारीवाविधवासाध्वीवासुदेवंसमर्चयेत् ॥ २४ ॥ अन्यूनाधिकमेवंतुव्रतंत्रिंशद्दिनैरिति ॥ कृत्वामासोपवासंतुसंयतात्माजितेंद्रियः ॥ २५ ॥ ततोर्चयेदेवपुण्यंद्वादश्यांगरुडध्वजम् ॥ पूजयेत्पुष्पमालाभिर्गंधधूपविलेपनैः ॥ २६ ॥ वस्त्रालंकारवाद्यैश्चतोषयेदच्युतंनरः ॥ संस्नापयेद्धरिंभक्त्यातीर्थचंदनवारिभिः ॥ २७ ॥ चंदनेनानुलिप्तांगंधूपपुष्पैरलंकृतम् ॥ वस्त्रदानादिभिश्चैवभोजयित्वाद्विजोत्तमान् ॥ २८ ॥ दद्याच्चदक्षिणांतेभ्यःप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ विप्रान्क्षमापयित्वातुविसृज्याभ्यर्च्यपूज्यच ॥ २९ ॥ एवंवित्तानुसारेणभक्तियुक्तेनशक्तितः ॥ एवंमासोपवासान्हिकृत्वाभ्यर्चजनार्दनम् ॥३०॥ भोजयित्वाद्विजांश्चैवविष्णुलोकेमहियते ॥ एवंमासोपवासांतेवृत्वाविप्रांस्त्रयोदश ॥३१॥ निर्यापयेत्ततस्तान्वैविधिनायेनतच्छृणु ॥ कारयेद्वैष्णवंयज्ञमेकादश्यामुपोषितः॥३२॥पूजयित्वातुदेवेशमाचार्यानुज्ञयाहरिम् ॥ अर्चयित्वायथाशक्त्याह्यभिवाद्यगुरुंतथा॥३३॥ततोनुभोजयेद्विप्रान्नमस्कारपुरःसरम् ॥ विशुद्धकुलचारित्रान्विष्णुपूजनतत्परान् ॥ ३४ ॥ पूजयित्वातथासर्वान्भोजयित्वात्रयोदश ॥ तांबूलवस्त्रयुग्मानिभोजनाच्छादनानिच ॥ ३५ ॥ [illegible] दत्त्वाचैवद्विजाग्र्येभ्यःपूजयित्वाप्रणम्यच ॥ ३६ ॥

ततोनुपूजयेद्भक्त्याशय्यास्तरणसंस्कृताम् ॥ साच्छादनांशुभांश्रेष्ठांसोपधानामलंकृताम् ॥ ३७ ॥ कारयित्वात्मनोमूर्तिंकांचनींतुस्वशक्तितः ॥ न्यसेत्तस्यांतुशय्यायामर्चयित्वास्रगादिभिः ॥ ३८ ॥ आसनंपादुकाछत्रंवस्त्रयुग्ममुपानहौ ॥ पवित्राणिचपुष्पाणिशय्यायामुपकल्पयेत् ॥ ३९॥ एवंश य्यांतुसंकल्प्यप्रणिपत्यचतान्द्विजान्॥प्रार्थयेच्चानुमोदार्थंविष्णुलोकंव्रजाम्यहम्॥४०॥ततोव्रजेन्नरःश्रेष्ठंविष्णोःस्थानमनामयम् ॥मंडपस्थांस्तुतान्विप्रा नितिवाच्यंमुहुर्मुहुः॥४१॥मंत्रहीनंभक्तिहीनंक्रियाहीनंद्विजोत्तमाः॥सर्वंसंपूर्णतांयातुभवद्भास्यप्रसादतः ॥ विधिर्मासोपवासस्ययथावत्परिकीर्तितः॥४२॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेमासोपवासकथनंनामात्रयोविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२३ ॥

॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ प्रबोधिन्याश्चमाहात्म्यंपापघ्नंपुण्यवर्द्धनम् ॥ मुक्तिदंतत्वबुद्धीनांशृणुष्वसुरसत्तम ॥ १ ॥ तावद्गर्जतिसेनानिगंगाभागीरथी क्षितौ ॥ यावन्नायातिपापघ्नीकार्तिकेहरिबोधिनी ॥ २ ॥ तावद्गच्छंतितीर्थानिआसमुद्रसरांसिच ॥ यावत्प्रबोधिनीविष्णोस्तिथिर्नायातिकार्तिके ॥ ३ ॥ अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ एकेनैवोपवासेनप्रबोधिन्यांयथाभवत् ॥ ४ ॥ दुर्लभंचैवदुष्प्राप्यंत्रैलोक्येसचराचरे ॥ तदपिप्रार्थि तंविप्रददातिप्रतिबोधिनी ॥ ५ ॥ ऐश्वर्यंसंसृतिंज्ञानंराज्यंचसुखसंपदम् ॥ ददात्युपोषिताविप्रहेलयाहरिबोधिनी ॥ ६ ॥ मेरुमंदरतुल्यानिपापान्युपा र्जितानिच ॥ एकेनैवोपवासेनदहतेहरिबोधिनी ॥ ७ ॥ उपवासंप्रबोधिन्यांयःकरोतिस्वभावतः ॥ विधिनानरशार्दूलयथोक्तंलभतेफलम् ॥ ८ ॥ पूर्वं जन्मसहस्रेषुपापंयत्समुपार्जितम् ॥ जागरेणप्रबोधिन्यांदह्यतेतूलराशिवत् ॥ ९ ॥ शृणुषण्मुखवक्ष्यामिजागरस्यचलक्षणम् ॥ यस्यविज्ञानमात्रेणदुर्लभो नजनार्दनः ॥ १० ॥ गीतंवाद्यंचनृत्यंचपुराणपठनंतथा ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यंपुष्पंगंधानुलेपनम् ॥ ११ ॥ फलमर्घ्यंचश्रद्धाचदानमिंद्रियसंयमम् ॥ सत्या न्वितंविनिद्रंचमुदायुक्तंक्रियान्वितम् ॥ १२ ॥ साश्चर्यंचैवसोत्साहमालस्यादिविवर्जितम् ॥ प्रदक्षिणादिसंयुक्तंनमस्कारपुरःसरम् ॥१३॥ नीराजनसमायु क्तमनिर्विण्णेनचेतसा ॥ यामेयामेमहाभागकुर्वन्नीराजनंहरेः ॥ १४ ॥ एतैर्गुणैःसमायुक्तंकुर्याज्जागरणंविभोः ॥ एकाग्रमानसोयस्तुनपुनर्जायते भुवि ॥ १५ ॥ यएवंकुरुतेभक्त्यावित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ जागरंवासरेविष्णोर्नीयतेपरमांगतिम् ॥ १६ ॥ पुरुषसूक्तेनयोनित्यंकार्तिकेअ र्चयेद्धरिम् ॥ वर्षकोटिसहस्राणिपूजितस्तेनकेशवः ॥ १७ ॥ यथोक्तेनविधानेनपंचरात्रोदितेनवै ॥ कार्तिकेत्वर्चयेन्नित्यंमुक्तिभागीभवेन्नरः ॥ १८ ॥ नमोनारायणायेतिकार्तिकेयोर्चयेद्धरिम् ॥ समुक्तोनारकैर्दुःखैःपदंगच्छत्यनामयम् ॥ १९ ॥ हरेर्नामसहस्रंचगजराजस्यमोक्षणम् ॥ कार्तिकेपठते यस्तुपुनर्जन्मनविंदति ॥ २० ॥ युगकोटिसहस्राणिमन्वंतरशतानिच ॥ द्वादश्यांकार्तिकेमासिजागरीवसतेदिवि ॥ २१ ॥ कुलेतस्यचसंजाताःशतशोथ

सहस्रशः ॥ प्राप्नुवंतिपदंविष्णोस्तस्मात्कुर्वीतजागरम् ॥ २२ ॥ कार्तिकेपश्चिमेयामेस्तवंगानंकरोतियः ॥ श्वेतद्वीपेतुवसतेपितृभिःसहभामिनि ॥ २३ ॥ नैवेद्यदानंहरयेकार्तिकेदिनसंक्षये ॥ युगानिवसतेस्वर्गेतावंतिमुनिसत्तमाः ॥ २४ ॥ अक्षयंमुनिशार्दूलमालतीकमलार्चनम् ॥ अर्चयेद्देवदेवेशंसयाति परमंपदम् ॥२५॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेतुकृत्वाह्येकादशींनरः ॥ प्रातर्दत्त्वाशुभान्कुंभान्सयातिममर्मंदिरम् ॥२६॥ ॥ कार्त्तिकेयउवाच ॥ ॥ भगवन्नुच्य तांपुण्यंव्रतानांपरमंव्रतम् ॥ कर्तव्यंकार्तिकेमासिभवताभीष्मपंचकम् ॥ २७ ॥ विधानंतस्यचफलंतथैवसुरसत्तम ॥ कथयस्वप्रसादान्मेमुनीनांचपि तामह ॥ २८ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ प्रवक्ष्यामिमहापुण्यंव्रतंविधिमतांवर ॥ भीष्मेणैतद्यतःप्राप्तंव्रतंपंचदिनात्मकम् ॥ २९ ॥ सकाशाद्वासुदे वस्यतेनोक्तंभीष्मपंचकम् ॥ व्रतस्यास्यगुणान्वक्तुंकःशक्तःकेशवादृते ॥ ३० ॥ कार्त्तिकेशुक्लपक्षेतुशृणुधर्मंपुरातनम् ॥ वसिष्ठभृगुगर्गाद्यैश्ची र्णंकृतयुगादिषु ॥ ३१ ॥ अंबरीषेणभोगाद्यैश्चीर्णंत्रेतायुगादिषु ॥ ब्राह्मणैर्ब्रह्मचर्येणजपहोमक्रियादिभिः ॥ ३२ ॥ क्षत्रियैश्चतथावैश्यैःसत्यशौ चपरायणैः ॥ दुष्करंसत्यहीनानामशक्यंबालचेतसाम् ॥ ३३ ॥ दुष्करंभीष्ममित्याहुर्नशक्यंप्राकृतैर्नरैः ॥ यस्तत्करोतिविप्रेंद्रतेनसर्वंकृतं भवेत् ॥ ३४ ॥ व्रतंचैतन्महापुण्यंमहापातकनाशनम् ॥ अतोनरैःप्रयत्नेनकर्त्तव्यंभीष्मपंचकम् ॥ ३५ ॥ कार्तिकस्यामलेपक्षेस्नात्वासम्यग्विधानतः ॥ एकादश्यांतुगृह्णीयाद्व्रतंपंचदिनात्मकम् ॥ ३६ ॥ प्रातःस्नात्वाविशेषेणमध्याह्नेचतथाव्रती ॥ नद्यांनिर्झरगर्तेवासमालभ्यचगोमयम् ॥ ३७ ॥ यवव्रीहितिलैःसम्यक्पितॄन्संतर्पयेत्क्रमात् ॥ स्नात्वामौनेनरःकृत्वाधौतवासादृढव्रतः ॥ ३८ ॥ भीष्मायोदकदानंचअर्घ्यंचैवप्रयत्नतः ॥ पूजाभी ष्मस्यकर्तव्यादानंदद्यात्प्रयत्नतः ॥ ३९ ॥ पंचरत्नंविशेषेणदत्त्वाविप्राययत्नतः ॥ वासुदेवोपिसंपूज्योलक्ष्मीयुक्तःसदाप्रभुः ॥ ४० ॥ पंचकेपूजयित्वा तुकोटिकल्पानितुष्यति ॥ यत्किंचित्क्रियतेसर्वंपंचधातुप्रकल्पयेत्[१] ॥ ४१ ॥ संवत्सरव्रतानांचलभतेसकलंफलम् ॥ कृत्वातूदकदानंतुतथार्घ्यस्यच दापनम् ॥ ४२ ॥ मंत्रेणानेनयःकुर्यान्मुक्तिभागीभवेन्नरः ॥ ४३ ॥ वैयाघ्रपादगोत्रायसांकृतिप्रवरायच ॥ अपुत्रायददाम्येतदुदकंभीष्मवर्मणे ॥ ४४ ॥ वसूनामवतारायशंतनोरात्मजायच ॥ अर्घ्यंददामिभीष्मायआजन्मब्रह्मचारिणे ॥ ४५ ॥ इतिअर्घ्यमंत्रः ॥ अनेनविधिनायस्तुपंचकंतुसमापयेत् ॥ अश्वमेधसमंपुण्यंप्राप्नोत्यत्रनसंशयः ॥ ४६ ॥ पंचाहमपिकर्तव्यंनियमंचप्रयत्नतः ॥ नियमेनविनापुत्रनभाव्यंव्रतकर्मणा ॥ ४७ ॥ उत्तरायणहीना यभीष्मायप्रददौहरिः ॥ उत्तरायणहीनोपिशुद्धिंलप्स्यंविनाशुभाः ॥ ४८ ॥ ततःसंपूजयेद्देवंसर्वपापहरंहरिम् ॥ अनंतरंप्रयत्नेनकर्तव्यंभीष्मपंचकम् ॥४९॥

१ यत्किंचित्कुरुतेमर्त्य इतिपाठान्तरम् ।

स्नापयेतजलैर्भक्त्यामधुक्षीरघृतेनच ॥ तथैवपंचगव्येनगंधचंदनवारिणा ॥ ५० ॥ चंदनेनसुगंधेनकुंकुमेनाथकेशवम् ॥ कर्पूरोशीरमिश्रेणलेपयेद्गरुडध्वजम् ॥ ५१ ॥ अर्चयेद्रुचिरैःपुष्पैर्गंधधूपसमन्वितैः ॥ गुग्गुलुंघृतसंयुक्तंदहेत्कृष्णायभक्तिमान् ॥ ५२ ॥ दीपकंतुदिवारात्रौदद्यात्पंचदिनादिषु ॥ नैवेद्यंदेवदेवस्यपरमान्नंनिवेदयेत् ॥ ५३ ॥ एवमभ्यर्चयेद्देवंसंस्मृत्यचप्रणम्यच ॥ ॐ नमोवासुदेवायजपेदष्टोत्तरंशतम् ॥ ५४ ॥ जुहुयाच्चघृताभ्यक्तैस्तिलव्रीहियवादिभिः ॥ षडक्षरेणमंत्रेणस्वाहाकारान्वितेनच ॥ ५५ ॥ उपास्यपश्चिमांसंध्यांप्रणम्यगरुडध्वजम् ॥ जपित्वापूर्ववन्मंत्रंक्षितिशायीभवेद्व्रती ॥ ५६ ॥ सर्वमेतद्विधानंतुकार्यंपंचदिनानितु ॥ विशेषोत्रव्रतेह्यस्मिन्यदन्यूनंशृणुष्वतत् ॥ ५७ ॥ प्रथमेह्निहरेःपादौपूजयेत्कमलैर्व्रती ॥ द्वितीयेबिल्वपत्रेणजानुदेशंसमर्चयेत् ॥ ५८ ॥ ततोनुपूजयेच्छीर्षंमालत्याचक्रपाणिनः ॥ कार्तिक्यांदेवदेवस्यभक्त्यातद्गतमानसः ॥ ५९ ॥ अर्चित्वातंहृषीकेशमेकादश्यांसमाहितः ॥ निष्प्राश्यगोमयंसम्यगेकादश्यामुपावसेत् ॥ ६० ॥ गोमूत्रंमंत्रवद्भूमौद्वादश्यांप्राशयेद्व्रती ॥ क्षीरंचैवत्रयोदश्यांचतुर्दश्यांतथादधि ॥ ६१ ॥ संप्राश्यकायशुद्ध्यर्थंलंघयित्वाचतुर्दिनम् ॥ पंचमेदिवसेस्नात्वाविधिवत्पूज्यकेशवम् ॥ ६२ ॥ भोजयेद्ब्राह्मणान्भक्त्यातेभ्योदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ पापबुद्धिंपरित्यज्यब्रह्मचर्येणधीमता ॥ ६३ ॥ मद्यंमांसंपरित्यज्यमैथुनंपापकारिणम् ॥ शाकाहारेणमुन्यन्नैःकृष्णार्चनपरोनरः ॥ ६४ ॥ ततोनक्तंसमाश्नीयात्पंचगव्यपुरःसरम् ॥ एवंसम्यक्समाप्तस्ययथोक्तंफलमाप्नुयात् ॥ ६५ ॥ मद्यपोयःपिबेन्मद्यंजन्मनोमरणांतिकम् ॥ एतद्भीष्मव्रतंकृत्वाप्राप्नोतिपरमंपदम् ॥ ६६ ॥ स्त्रीभिर्ब्राह्मणवाक्येनकर्तव्यंधर्मवर्द्धनम्[1] ॥ विधवाभिश्चकर्तव्यंमोक्षसौख्याभिवृद्धये ॥ ६७ ॥ सर्वकामसमृद्ध्यर्थंपुण्यार्थमपिपावके ॥ नित्यस्नानेतथादानेयेकार्तिकमुपासते ॥ ६८ ॥ वैश्वदेवश्चकर्तव्योविष्णुध्यानपरायणैः ॥ आरोग्यपुत्रदोवत्समहापातकनाशनः ॥ ६९ ॥ तीर्थेषुकार्तिकंकुर्यात्सर्वयत्नेनषण्मुख ॥ संवत्सरव्रतानांतुसमाप्तिःकार्तिकेमता ॥ ७० ॥ पापस्यप्रतिमाकार्यारौद्रवक्त्रातिभीषणा ॥ खड्गहस्ताविनिष्क्रांतालोहदंष्ट्राकरालिनी ॥ ७१ ॥ तिलप्रस्थोपरिस्थाप्याकृष्णवस्त्राभिवेष्टिता ॥ रक्तपुष्पकृतापीडाज्वलत्कांचनकुंडला ॥ ७२ ॥ संपूज्यपरयाभक्त्याधर्मराजस्यनामभिः ॥ इममुच्चारयेन्मंत्रंगृहीतकुसुमांजलिः ॥ ॥ ७३ ॥ यदन्यजन्मनिकृतमिहजन्मनिवापुनः ॥ पापंप्रशममायातुतवपादप्रसादतः ॥ ७४ ॥ एवंसंपूज्यविधिवत्प्रतिमांतांचकांचनीम् ॥ कृत्वापूजांयथाशक्त्याविप्राणांवेदवादिनाम् ॥ ७५ ॥ प्रीतयेदेवदेवस्यकृष्णस्याक्लिष्टकर्मणः ॥ ब्राह्मणायप्रदातव्यंधर्मोमेप्रीयतामिति ॥ ७६ ॥ वाच

[1] स्त्रीभिर्वाभर्तृवाक्येने तिपाठः ।

कायप्रदातव्यायथाशक्त्याचदक्षिणा ॥ दद्याद्धिरण्यंगाश्चैवकृष्णोमेप्रीयतामिति ॥ ७७ ॥ कृतकृत्यस्थितोभूत्वाविरक्तःसंयतोभवेत् ॥ अन्येषामपि दातव्यंस्वशक्त्यादानमुत्तमम् ॥ ७८ ॥ शांतचित्तोनिरपराधःपरंपदमवाप्नुयात् ॥ नीलोत्पलदलश्यामश्चतुर्दंष्ट्रश्चतुर्भुजः ॥ ७९ ॥ अष्टपादैकनयनः शंकुकर्णःखरस्वनः ॥ जटीद्विजिह्वस्ताम्राक्षोमृगराजतनुच्छदः॥८०॥चिंतनीयोमहादेवोयस्यरूपंनविद्यते ॥ इदंभीष्मेणकथितंशरतल्पगतेनमे ॥८१॥ तदेतत्तेमयाख्यातंदुष्करंभीष्मपंचकं ॥ धन्यंपुण्यंपापहरंयुधिष्ठिरमहाव्रतम् ॥ यत्कृत्वाब्रह्महागोघ्नः सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ८२ ॥ यद्भीष्मपंचकमितिप्र थितंपृथिव्यामेकादशीप्रभृतिपंचदशीनिरुद्धम् ॥ उक्तंनभोजनपरस्यतदानिषेधस्तस्मिन्व्रतेशुभफलंप्रददातिविष्णुः ॥ ८३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एतत्सर्वाधिकंपुण्यंदुर्लभंभुवनेकृतम् ॥ इदंगुह्यंमयाख्यातंशास्त्रसारसमुच्चयम् ॥ ८४ ॥ सुराणांगोपितंसर्वमतिगुह्यंचमोक्षदम् ॥ श्रुत्वाचैकपदेदेविअग म्यागमनेरताः ॥ ८५ ॥ कन्याविक्रीस्वसाविक्रीह्युभयंतुविमोचयेत् ॥ मोक्षदंचइदंशास्त्रंप्रकाशंनेतरेजने ॥ ८६ ॥ श्रुत्वाचैकपदेयस्तुमोक्षंगच्छतिमान वः ॥ गोपनीयंप्रयत्नेनयेचापित्यागिनोनराः ॥ ८७ ॥ नतेषांकथ्यतेपुण्यंसत्यंसत्यंचषण्मुख ॥ इत्येतत्सर्वमाख्यातंकार्तिकस्यतुयत्फलम् ॥ ८८ ॥ ॥ श्रीविष्णुरुवाच ॥ ॥ कथितंदेवदेवेनपुत्रायहितकाम्यया ॥ पितुस्तद्वाक्यमाकर्ण्यषण्मुखोहर्षनिर्भरः ॥ ८९ ॥ ऊचुःप्रांजलयःसर्वेतंदेवंजगदायुषम् ॥ कृतकृत्यावयंजाताः श्रुत्वाकार्तिकजंफलम् ॥ ९० ॥ अपरंनास्तिश्रोतव्यंप्राप्तंमेजन्मनःफलम् ॥ माहात्म्यमेतदाकर्ण्यपूजयेद्यस्तुपाठकम् ॥ ९१ ॥ गो भूहिरण्यवस्त्रैश्चविष्णुतुल्योयतोहिसः ॥ वाचकेपूजितेयस्माद्विष्णुर्भवतिपूजितः ॥ ९२ ॥ तथातंपूजयेन्नित्यंयदीच्छेत्सफलंशुभम् ॥ धर्मशास्त्रंपुराणंचवे दविद्यादिकंचयत् ॥ ९३ ॥ पुस्तकंवाचकायैवदातव्यंधर्ममिच्छता ॥ पुराणविद्यादातारोह्यनंतफलभोजिनः ॥ ९४ ॥ यःपठेतइदंभक्त्याश्रुत्वाचैवाव धारयेत् ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ९५ ॥ धनंधान्यंयशःपुत्रानायुरारोग्यमेवच ॥ माहात्म्यश्रवणादेवलभ्यतेचनसंशयः ॥ ९६ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकार्तिकमाहात्म्येश्रीकृष्णसत्यभामासंवादेचतुर्विंशत्यधिकशततमोध्यायः ॥ १२४ ॥ छ ॥

॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ सूतसूतमहाभागत्वयालोकहितैषिणा ॥ कथितंकार्तिकाख्यानंभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ १ ॥ अधुनामाघमाहात्म्यंवदनोलोम हर्षणे ॥ श्रुतेनयेनलोकानांसंशयःक्षीयतेमहान् ॥२॥ पुराकेनमहाभागलोकेस्मिन्संप्रकाशितम् ॥ माघस्नानस्यमाहात्म्यंसेतिहासंतदादिश ॥ ३ ॥ सू तउवाच ॥ ॥ साधुसाधुमुनिश्रेष्ठायूयंकृष्णपरायणाः ॥ यत्पृच्छथमुदायुक्ताभक्त्याकृष्णकथामुहुः ॥ ४ ॥ कथयिष्यामिमाघस्यमाहात्म्यंपुण्यवर्ध

१ नरोऽन्याधिरितिपाठः ।

नम् ॥ पापघ्नंशृण्वतांपुंसांस्नातानांचारुणोदये ॥ ५ ॥ एकदापार्वतीविप्राःशंकरंलोकशंकरम् ॥ पप्रच्छविनयोपेतास्पृष्ट्वातच्चरणांबुजम् ॥ ६ ॥
॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ देवदेवमहादेवभक्तानामभयप्रद ॥ प्रसीदनाथविश्वेशयत्पृच्छेतद्वदाधुना ॥ ७ ॥ श्रुतानानाविधाधर्मास्त्वत्तःपूर्वंमयाविभो ॥
अधुनाश्रोतुमिच्छामिमाहात्म्यंमाघजंवद ॥ ८ ॥ तत्तुकेनपुराचीर्णंकोविधिःकाचदेवता ॥ तत्सर्वंविस्तराद्ब्रूहियतस्त्वंभक्तवत्सलः ॥ ९ ॥ ॥ महे
शउवाच ॥ ॥ अध्वराऽवभृथस्नातऋषिभिःकृतमंगलः ॥ पूजितोनागरैःसर्वैःस्वपुरान्निर्गतोबहिः ॥ १० ॥ दिलीपोभूभृतांश्रेष्ठोमृगयारसिकोनृपः ॥
कौतूहलसमाविष्टआखेटव्यूहसंवृतः॥ ११॥ उपानद्गूढपादस्तुनीलोष्णीषउरच्छदी ॥ बद्धगोधांगुलित्राणोधनुष्पाणिःसरीसृपः॥ १२॥ बद्धक्षुद्रासिधानुष्कै
स्तथाभूतैश्चपत्तिभिः ॥ गांधारेषुसुरम्येषुवनेषुविपुलेषुच॥ १३॥ उल्लंघितमहास्रोताग्रुवापंचास्यविक्रमः॥मुदाक्रीडतितैःसार्द्धंकुंजेषुमृगयन्मृगान् ॥ १४॥
हन्यतांहन्यतामेषमृगोवैषपलायते ॥ इतिजल्पन्स्वभृत्येषुस्वयमुत्पत्त्यहंतिच ॥ १५॥ इतस्ततःपुनर्यातिक्वचित्पश्यन्वनस्थलीम् ॥ विटपोड्डीनसंत्रस्तली
नकेकिकुलाकुलाम् ॥ १६॥ हरिणीगणवित्रस्तांधावच्छावकदिङ्मुखाम्[2] ॥ क्वचित्फेरवफेत्कारतारारावविभीषणाम् ॥ १७॥ खड्गयूथैःक्वचिल्लक्ष्मींदधाना
मिवदंतिनाम् ॥ क्वचित्कोटरसंदष्टोलूकनादविनादिनीम्[3] ॥ १८॥ मृगारिपदमुद्राभिर्मुद्रितांचक्वचित्क्वचित् ॥ शार्दूलनखनिर्भिन्नरोहिद्रक्तारुणांक्वचित् ॥
॥ १९॥ पीवरस्तनभारार्तसुस्निग्धमहिषीगणैः॥ अवरोधाजिरक्षोणींसूचयंतींमनःक्वचित् ॥ २०॥ क्वचिद्वृक्षघनच्छन्नांवन्यपुष्पसुगंधिनीम् ॥ क्वचिल्लताग्
हद्वारांभृंगशब्दसुशोभनाम्[4] ॥ २१॥ अर्धनिःसृतनिर्मोकनागभीमबृहद्बिलाम् ॥ बिलेषुलीनाजगरैर्भीमांनिर्मोकसर्पिणीम् ॥ २२॥ क्वचिद्दावानलज्वालांशि
लाज्योतिःसुशोभनाम् ॥ फूत्कारशब्दसंपूर्णांमृगव्याघ्रसमाकुलाम् ॥ २३॥ प्रविमुंचञ्छुनांयूथंशशकेषुक्वचित्क्वचित् ॥ पल्वलेषुचविश्रम्यपुनर्यातिवना
न्तरम् ॥ २४॥ एवंव्रजतिराजेन्द्रेव्याधवर्गेचवल्गति ॥ कुर्वन्कोलाहलंतत्रसारंगोनिर्गतोवनात् ॥ २५ ॥ स्फालवेगक्रमाक्रांतदुर्गमार्गमहीतलः[5] ॥ कदाचिद्ग
गनारूढःकदाचिद्भूमिगोचरः ॥ २६ ॥ वक्रस्रोतोतिगंभीरंकण्टकद्रुमसंकुलम् ॥ प्रविष्टोविषमारण्यंराजासौतत्पदानुगः ॥ २७ ॥ दूराद्दूरतरंगत्वा
देशाद्देशंचनिर्जनम् ॥ मृगादर्शनसंरम्भसंशुष्कगलकन्धरः ॥ २८ ॥ ताम्रतालुमुखःस्विन्नःश्रांतपत्तिःस्खलद्ध्वनिः ॥ अतीत्यदीर्घमार्गान्सतृषार्तो
मध्यगेरवौ ॥ २९ ॥ ददर्शाग्रेतुकासारंस्पर्धयंतमपांपतिम् ॥ घनपादपतीरस्थंसुतीर्थंविमलंशुभम् ॥ ३० ॥ विशालंविकचांभोजंमधुमत्तमधुव्रत
म् ॥ पद्मिनीपत्रपालाशच्छन्नंमरकतैरिव ॥ ३१ ॥ स्वच्छंदमुच्छलन्मत्स्यंस्वच्छंसाधुमनोयथा ॥ चलज्जलचरैर्मिश्रंवीचिराजिविराजितम् ॥ ३२ ॥

१ कांतारेषु–इ०पा० । २ धावच्छावपददिङ्मुखाम्–इ०पा० । ३ संलीनोलूकीनाद–इ०पा० । ४ क्वचिल्लतागृहद्वारं भृंगघोरणतोरणम्–इ० पा० । ५ फालवेग० इत्यपिपाठान्तरम् ।

अंतर्ग्राहगणक्रूरंखलानामिवमानसम् ॥ क्वचिच्छैवालदुर्गम्यंकृपणस्यैवमंदिरम् ॥ नानाविहङ्गसर्वार्तिशमयंतंदिवानिशम् ॥ ३३ ॥ दातारमिवस र्वस्वैराचन्नार्तिप्रणाशनम् ॥ तर्पयंतंनिजांभोभिःश्वापदान्स्वपितृनिव ॥ ३४ ॥ हरंतंसर्वसंतापंहिमांशुरिवचाह्निकम् ॥ तंदृष्ट्वाभूद्गतग्लानिश्चातको जलदंयथा ॥ ३५ ॥ तत्रपीतजलोराजाकृतमाध्याह्निकक्रियः ॥ भुक्त्वाखेटकमांसानिसहायैःसहितोनृपः ॥ ३६ ॥ उवाससरसस्तीरेसुरम्यांकथ यन्कथाम् ॥ ततःशरासनेबाणंकृत्वारात्रौस्थितस्तरौ ॥ ३७ व्याधाःसंधानमास्थायरुरुधुःककुभांपथः ॥ एवंस्थितेषुवीरेषुवनेविस्तार्यवागुरा म् ॥ ३८ ॥ निशार्धेनिर्गतंयूथंसूकराणांतटेतटे ॥ चरित्वासरसीकंदान्पपातव्याधसंकुले ॥ ३९ ॥ राज्ञाविद्धाश्चतेक्रोडाव्याधैश्चबहवोहताः ॥ क्षणेनैववराहास्तेविद्धाःपेतुर्महीतले ॥ ४० ॥ तान्दृष्ट्वातुमुलंनादंव्याधाश्चक्रुःसुदर्पिताः ॥ धावंतःप्रमुदायुक्तामिलितायत्रभूपतिः ॥ ४१ ॥ ताना दायभटैर्भूयोनिःसृतःसरसीतटात् ॥ स्वपुरंगंतुकामोसौदृष्टवान्पथितापसम् ॥ ४२ ॥ ब्राह्मणंवृद्धहारीतंशंखचक्रसुशोभितम् ॥ नियमैर्दुष्करैरुग्रैः परिक्षीणकलेवरम् ॥ ४३ ॥ अस्थिशेषमहद्दांतंविस्फुरत्कर्कशत्वचम् ॥ दधानंहारिणंचर्मवसानंमृदुवल्कलम् ॥ ४४ ॥ कुर्वाणंनैगमंजाप्यंनख लोमजटाधरम् ॥ तंवनाश्रमिणंदृष्ट्वामार्गंदत्त्वाससंभ्रमः ॥ ४५ ॥ प्रणम्यशिरसाराजाकृतपद्मांजलिःस्थितः ॥ अथचैनमलंकारैर्द्विजोनिश्चित्यभूमि पम् ॥ ४६ ॥ उवाचश्रेयसेहेतोःपरोपकृतिवांच्छया ॥ किमर्थंगम्यतेराजन्कालेपुण्यतमेशुभे ॥ ४७ ॥ माघमासेविहायैवप्रातःस्नानंसरोवरे ॥ प्रत्यु वाचततोराजानाहंजानेद्विजोत्तम ॥ ४८ ॥ माघस्नानफलंकीदृक्तन्मेकथयविस्तरात् ॥ इतिभूपवचःश्रुत्वाप्राहवैखानसोमुनिः ॥ ४९ ॥ भगवा न्द्युमणिःशीघ्रमभ्युदेतितमोपहा ॥ स्नानकालोयमस्माकंनकथावसरोनृप ॥ ५० ॥ स्नात्वागच्छवसिष्ठंतंपृच्छस्वस्वकुलप्रभुम् ॥ इत्युक्त्वातापसो मौनीप्रातःस्नानायनिर्गतः ॥ ५१ ॥ प्रत्यावृत्यदिलीपोपितत्रस्नात्वायथाविधि ॥ पुनःस्वनगरींवीरोगतोसौहर्षपूरितः ॥ ५२ ॥ अन्तःपुरेनिवेश्या थवानप्रस्थकथांपुनः ॥ श्वेताश्वरथमारुह्यसुश्वेतच्छत्रचामरः ॥ ५३ ॥ सालंकारःसुवासाश्चसंवृत्तोमंत्रिभिःसह ॥ जयशब्दान्पुनःशृण्वन्स्तुतोमा गधबंदिभिः ॥ ५४ ॥ वसिष्ठस्याश्रमंयातऋषिवाक्यमनुस्मरन् ॥ तत्रैवनत्वाब्रह्मर्षिंविनयाचारपूर्वकम् ॥ ५५ ॥ दत्तासनोगृहीतार्घ्यआशीर्भिः समलंकृतः ॥ सानंदंमुनिनापृष्टःकुशलंभूपतिर्यदा ॥ ५६ ॥ तदाब्रवीद्वचोराजाहर्षयन्मुनिमानसम् ॥ सोपिवैखानसेनोक्तंपप्रच्छमधुराकृतिः ॥ ५७ ॥

१ खेटकसंपन्नम्-इ० पा० । २ स्थितस्तटे-इ० पा० । ... इ० पा० । ५ विधायैव-इ०पा० ।

॥ दिलीपउवाच ॥ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनश्रुताविस्तरतोमया ॥ आचारोदंडनीतिश्चराजधर्माश्चयेपरे ॥ ५८ ॥ चतुर्णामपिवर्णानामाश्रमाणांचयाःक्रियाः ॥ दानानितद्विधानानियज्ञाश्चविधयस्तथा ॥ ५९ ॥ [१]व्रतानितत्प्रदिष्टानिविष्णोराराधनंतथा ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिमाघस्नानेचयत्फलम् ॥ विधेयंयद्विधानेनतन्मेब्रह्मन्मुनेवद ॥ ६० ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ सम्यग्युक्तंपरंश्रेयोलोकत्रयहितावहम् ॥ [२]निर्मलीकरणंतेनमुनिनावनवासिना ॥ ६१ ॥ कटाक्षैःकामिनीनांतेप्रत्यासन्नमखंडिताः ॥ कामयंतेमृगाक्षैतेस्रोतसिस्नातुमेवच ॥ ६२ ॥ विनावह्निंविनायज्ञमिष्टापूर्तविनाप्रिये ॥ वांच्छंतिसद्गतिंस्नातुंप्रातर्माघेवबहिर्जले ॥ ६३ ॥ [३]गोभूहिरण्यमाणिक्यस्वर्णधेन्वादिकानिये ॥ अदत्त्वेच्छंतिचैकार्णेमाघंस्नातानराधिप ॥ ६४ ॥ त्रिःसप्ताहव्रतैःकृच्छ्रैःपराकैश्चनिजांतनुम् ॥ अशोष्येच्छंतियेस्वर्गंतपसिस्नांतुतेसदा ॥६५॥ हरेःपूजाचवैशाखेतपःपूजाचकार्तिके ॥ तपोहोमस्तथादानंत्रयंमाघेविशिष्यते ॥ ६६ ॥ सानुबंधोतिपर्यासोधराधीशोभवेद्ध्रुवम् ॥ कैवल्योत्पादकाबुद्धिययावानभवेत्पुनः ॥ ६७ ॥ पदध्यावरिवस्यासाविहितादिव्यलोचनैः ॥ तदनन्नंतपोदानंमाघेमासिनृपोत्तम ॥ ६८ ॥ सकामोवाप्रजायेवाहरयेताद्दिनापिवा ॥ कायशुद्धिव्रतीभूत्वाचतुर्द्धास्नानजंफलम् ॥ ६९ ॥ निरन्नाअदितिःस्नात्वामाघेद्वादशवत्सरे ॥ पुत्रांश्चद्वादशादित्यान्लभेत्रैलोक्यदीपकान् ॥ ७० ॥ सुभगारोहिणीमाघादानशीलात्वरुंधती ॥ शचीचरूपसंपन्नाप्रासादेसप्तभूमिके ॥ ७१ ॥ विमलीकृतशोभाढ्योनर्तकीललिताजिरे ॥ द्वीपवर्णसमुच्छिन्नेरूपवत्स्त्रीजनाकुले ॥ ७२ ॥ गीतवादित्रनिर्घोषेमंगलाचारशोभिते ॥ वेदध्वनिपवित्रेचविद्वाद्भिरलंकृते ॥ ७३ ॥ सुरार्चनरतेरम्येसदातिथिनिषेविते ॥ मुदितास्तेवसंतीहयैःस्नानंमकरेरवौ ॥ ७४ ॥ यैर्दत्तंबहुमाघेचमुरारिश्चार्चितःस्तुतः ॥ इष्टवस्तुपरित्यागान्नियमस्यतुपालनात् ॥ ७५ ॥ धर्मसूतिःसदामाघःपापमूलंनिकृंतति ॥ काममूलःफलद्वाराऽनिष्कामोज्ञानदःसदा ॥ ७६ ॥ येलोकाज्ञानशीलानांयेलोकाविपिनौकसाम् ॥ येलोकाविष्णुभक्तानांतेमाघस्नायिनांसदा ॥ ७७ ॥ देवलोकान्निवर्ततेपुण्यैरन्यैःपरंतप ॥ कदाचिन्ननिवर्ततेमाघस्नानरतानराः ॥ ७८ ॥ माघेस्नात्वातुयोधेनुंदद्यान्मर्त्यःपयस्विनीम् ॥ तस्यायावंतिरोमाणिसर्वांगेचनृपोत्तम ॥ ७९ ॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ माघस्नानंप्रकुर्वाणोयोदद्यात्सगुडांस्तिलान् ॥ ८० ॥ पातकंतस्यप्रक्षाल्यनिर्मलोभातिवैनरः ॥ सर्वेषांधान्यराशीनांतिलाःपापप्रणाशनाः ॥ ८१ ॥ तस्मान्माघेप्रयत्ने

---

१ व्रतानि तत्प्रतिष्ठाश्च–इ०पा० मुद्रितमाघमाहात्म्ये । २ निर्मलीकरणं लोकेमुनीनां वनवासिनाम् । इ–पा० । ३ गोभूमितिलवासांसि स्वर्णधान्यानिकानिच । अदत्त्वेच्छंति येनाकंतेमाघेस्नातुमुद्यताः । इ० पाठान्तरम् ।

नतिलादेयान्नृपोत्तम ॥ माघस्नानंप्रकुर्वाणोदद्याद्ब्राह्मणभोजनम् ॥ ८२ ॥ पितॄन्संतर्प्यशुद्धात्मायातिविष्णोःपरंपदम् ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनमाघेदाने ननीयते ॥ ८३ ॥ अदानंनक्षिपेन्माघंसर्वदानृपसत्तम ॥ वित्तानुसारंज्ञात्वावैमाघेदानंसदाददेत् ॥ ८४ ॥ माघस्नानंतुयःकुर्यादुपानहकमंडलून् ॥ ददातिब्राह्मणेभ्यश्चसस्वर्गेतिष्ठतिध्रुवम् ॥ ८५ ॥ माघस्नानमयंराजन्कुर्वाणस्तपउत्तमम् ॥ दानंविनाक्षिपेन्नैवदानात्स्वर्गमवाप्यते ॥ ८६ ॥ दानेन प्राप्यतेस्वर्गोदानेनप्राप्यतेसुखम् ॥ दानेनहीयतेपापंमहापातकजंनृप ॥ ८७ ॥ अदानंनतपोभातिह्यसूर्यंगगनंयथा ॥ असंततिकुलंयद्वदाचारेणविनागृहम् ॥ ८८ ॥ नातःपरतरंकिंचित्पवित्रंपापनाशनम् ॥ विद्याधरायसंगीतंभृगुणामणिपर्वते ॥ ८९ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ ब्रह्मन्कदाभृगुर्विप्रोनिजगादमहीधरे ॥ तस्मैधर्मोपदेशंचकथ्यतांमेकुतूहलात् ॥ ९० ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ द्वादशाब्दंपुराराजन्नववर्षबलाहकः ॥ तेनोद्विग्नाः प्रजाःक्षीणागताःसर्वादिशोदश ॥ ९१ ॥ खिलीभूतेतदामध्येहिमवद्विंध्ययोर्नृप ॥ स्वाहास्वधावषट्कारवेदाध्ययनवर्जिते ॥ ९२ ॥ सोपप्लुवेतदालोके लुप्तधर्मेचनिष्प्रभे ॥ फलमूलान्नपानीयशून्येवैभूमिमंडले ॥ ९३ ॥ विंध्यपादतरुच्छन्नरम्यरेवातटाश्रमात् ॥ सहशिष्यैश्चनिर्गम्याहिमाद्रिंसगतोभृगुः ॥ ९४ ॥ तत्रतिष्ठतिकैलासागिरेःपश्चिमतोगिरिः ॥ मणिकूटइतिख्यातोहेमरत्नशिलोच्चयः ॥ ९५ ॥ अधोधःस्फटिकश्वेतोमध्येनीलशिलोगिरिः ॥ भूतिभिःसर्वतःशुक्लोनीलकंठइवाबभौ ॥ ९६ ॥ सर्वत्रासौनीलशिलोहेमरेखांतरांतरः[1] ॥ स्फुरद्विद्युल्लतःकृष्णोजीमूतइवराजते ॥ ९७ ॥ मूर्ध्निनीलशिलः शैलअधःकांचनमेखलः॥नारायणइवाभातिपरिवीतइवांबरः॥९८॥अमेखलासुनीलाभोमध्येमध्येसितोपलः॥सतारकमिवव्योमशुशुभेसमहीधरः॥ ९९ ॥ लब्ध्वात्मनस्ततुंशुभ्रांदीप्तदिव्यौषधीधरः ॥ बहुद्योतकरोभातिद्वितीयइवचंद्रमाः[2] ॥१००॥ अधित्यकासुसंगीतैःकिन्नरीणांसकीचकैः ॥ रंभापत्रपताकाभिःशोभतेसंसदाऽचलः॥१०१॥ हरितोपलवैदूर्यपद्मरागशिताश्मनाम्॥रुग्रश्मिमंडलैःसोगइंद्रचापैरिवावृतः ॥१०२॥ सर्वधातुमयैर्हेमैर्नानारत्नैःप्रशोभितः॥ सोभिज्वालैरिवात्युच्चैःशृंगैःसर्वत्रवेष्टितः[3] ॥१०३॥ तस्यागत्यनितंबेषुस्तृणासुशिलासुच ॥ विद्याधर्यःप्रसेवंतेस्वपतीन्कामविक्लवाः[4] ॥ १०४ ॥ निरुद्धांतर्मरुन्मार्गाजितक्लेशाविरागिणः ॥ ध्यायंत्यहर्निशंब्रह्मरम्यसानुगुहासुच ॥१०५॥ साक्षसूत्रकराःसिद्धाअर्धोन्मीलितलोचनाः ॥ आराधयंतिभूतेशं सुंदरीषुदरीषुच ॥१०६॥ मंदारकुसुमामोदसुरभीकृतदिङ्मुखः॥ एषनिर्झरिणीवारिझंकारमुखरःसदा॥१०७॥उपत्यकासुलेलद्भिर्वनस्थैःकलभैर्गजैः॥कस्तूरीमृगयूथैश्चचारुचित्रमृगैस्तथा ॥१०८॥ विलसच्चामरीवृंदैर्विचित्रैःश्वापदैस्तथा ॥ नदत्पारावतैश्चैवचकोरैश्चापिकोकिलैः ॥१०९॥ राजहंसमयूरैश्च

१ सर्वनीलशिलाटचश्च । २ बहुदीप्तिभृतोद्द्योतविवस्वानिवभातिसः । ३ साभिज्वालैरिवोच्चैः स इतिपाठः । ४ विद्याधर्यः सेवंते स्वपत्नीःकामविह्वलाः इ० पा० ।

दारम्यःसपर्वतः॥सेव्यमानःसदादेवैर्गुह्यकैरप्सरोगणैः॥११०॥ ॥राजोवाच॥ ॥ बह्वाश्चर्यमयःशैलःसर्वसिद्धिसमाश्रयः॥भगवन्किंयदुच्छ्रायःकियदायाम
विस्तरः॥१११॥ ॥ऋषिरुवाच॥ ॥ षट्त्रिंशद्योजनोच्छ्रायोमस्तकेदशयोजनः॥ आयामविस्तराभ्यांसमूलेषोडशयोजनः॥११२॥हरिचंदनमंदारचूतरा
जिविराजितः ॥ देवदारुद्रुमाकीर्णःसरलार्जुनशोभितः ॥११३॥ कालागरुलवंगैश्चनिकुंजैश्चलतागृहैः ॥ विराजतेगिरिश्रेष्ठःसदापुष्पफलप्रदः ॥ ११४ ॥
तंदृष्ट्वापर्वतंरम्यंतदादुर्भिक्षपीडितः ॥ भृगुश्चकारतत्रैववसतिंहृष्टमानसः ॥ ११५॥ (तस्मिन्मनोहरेशैलेकंदरेषुवनेषुच) ॥ चिरकालंतपस्तेपेतपःसुनि
रतोभृगुः ॥एवंतिष्ठतिराजेंद्रद्विजेस्वाश्रमवासिनि ॥ ११६ ॥ अवतीर्यागतौशैलादृद्वौविद्याधरदंपती ॥ समागम्यमुनिंनत्वास्थितौतावतिदुःखितौ॥ ११७॥
तथाविधौचतौदृष्ट्वामंजुवाक्यंद्विजोब्रवीत् ॥ वदाविधाध्यरप्रीत्यायुवांकिमतिदुःखितौ॥११८॥ श्रुत्वातस्यमुनेर्वाक्यंप्राहविद्याधरोद्विजम् ॥श्रूयतांतापसश्रे
ष्ठममदुःखस्यकारणम् ॥११९॥ सुकृतस्यफलंप्राप्यप्राप्तोस्मित्रिदशालयम्॥ लब्ध्वाऽपिदेवतादेहंसुखंव्याघ्रस्यमेभवत् ॥ १२० ॥ नजानेकर्मणःकस्य
विपाकोयमुपस्थितः ॥ इतिसंस्मृत्यसंस्मृत्यनलेभेशर्ममेमनः ॥ १२१ ॥ अन्यच्चश्रूयतांविप्रयेनमेह्याकुलंमनः ॥ जायेयंममकल्याणीमधुवाणीसुरूपि
णी ॥ १२२ ॥ नृत्यगीतकलाभिज्ञासर्वसद्गुणशालिनी ॥ यस्मिन्कालेकुमारीयंतदाचाऽमलयानया ॥ १२३ ॥ विपंचींपरिवादिन्यातंत्रीभिःसप्त
भिर्भृशम् ॥ वीणावादरसाभिज्ञस्तोषितोनारदोमुनिः ॥ १२४ ॥ मुग्धभावेपिगायंत्यात्वनयारक्तकंठया ॥ विचित्रस्वरनादज्ञोदेवराजोपितोषितः
॥ १२५ ॥ अस्याःकौतुकभिन्नांग्यावादयंत्याविपंचिकाम् ॥ नानावक्रगतिंस्निग्धंश्रुत्वातंपंचमध्वनिम् ॥ १२६ ॥ तुतोषोद्भिन्नरोमांचोधुन्वन्मौलिम
हेश्वरः ॥ शीलौदार्यगुण[1]ग्रामरूपयौवनसंपदा ॥ १२७ ॥ नानयासदृशीनाकेकाचिदस्तिनितंबिनी ॥ केयंदेवमुखीरामाकाहंव्याघ्रमुखःपुमान्॥१२८॥
इतिब्रह्मन्सदाचिंत्यदह्यामिहृदिसर्वदा ॥ इतिविद्याधरप्रोक्तंश्रुत्वाचेक्ष्वाकुनंदनः ॥ १२९ ॥ त्रिकालज्ञोभृगुःप्राहप्रहसन्दिव्यलोचनः ॥ शृणुविद्याधरश्रेष्ठ
विचित्रंकर्मणांफलम् ॥ १३० ॥ प्राप्यप्राज्ञानमुह्यंतिमुह्यंत्यज्ञानचेतसः ॥ मक्षिकापदमात्रंतुयथाहिविषमंविषम् ॥ १३१ ॥ क्रियात्वविहितालपापिविपा
कदारुणातथा ॥ उपोष्यैकादशींमाघेतैलाभ्यंगःकृतस्त्वया ॥ १३२ ॥ द्वादश्यांप्राग्भवेदेहेतेनव्याघ्रमुखोभवान् ॥ उपोष्यैकादशींपुण्यांद्वादश्यांतै
लसेवनात् ॥ १३३ ॥ कुरूपंप्राप्तवान्देहंपुराह्येवंपुरूरवाः ॥ दृष्ट्वात्मनःकुकायंसतेनदुःखेनदुःखितः ॥ १३४ ॥ गिरिराजंसमागम्यदेवतासरसस्तटे ॥
स्थित्वाचपरमप्रीत्याशुचिःस्नातःकुशासने ॥ १३५ ॥ नवनीलघनश्यामंनलिनायतलोचनम् ॥ शंखचक्रगदापद्मधरंपीतांबरावृतम् ॥ १३६ ॥

१ गुणारामा इ० पा० ।

कौस्तुभेनविराजंतंवनमालाधरंहरिम् ॥ चिंतयन्हृदयेराजानिग्रहीताखिलेंद्रियः ॥ १३७ ॥ मासत्रयंनिराहारस्तपस्तेपेसुदारुणम् ॥ अल्पेनतपसातुष्टःसप्तजन्मकृतार्चनः ॥ १३८ ॥ संस्मरंस्तस्यभूपस्यतदाप्रादुरभूत्स्वयम् ॥ माघस्यशुक्लपक्षेतुद्वादश्यांमकरेरवौ ॥ १३९ ॥ शंखाद्भिरभिषिच्याशुसुदातंचक्रवर्तिनम् ॥ वासुदेवोददौतस्मैस्मारयंस्तैलचेष्टितम् ॥ १४० ॥ अतीवसुंदरंरूपंकमनीयंमनोहरम् ॥ येनतंचकमेदेवीउर्वशीदेवनायिका ॥ १४१ ॥ इत्थंलब्धवरोराजाकृतकृत्यःपुरंगतः ॥ इतिकर्मगतिंज्ञात्वाकिंविद्याधरखिद्यते ॥ १४२ ॥ भवान्पीरिजिह्वीर्षुश्चेद्दानवस्यविरूपताम् ॥ शीघ्रंमद्वचनादेवप्राचीनाघविनाशनम् ॥ १४३ ॥ माघमासेकुरुस्नानंमणिकूटनदीजले ॥ मुनिसिद्धसुरैर्जुष्टेकथयिष्यामितद्विधिम् ॥ १४४ ॥ तवभाग्यवशान्माघोनिकटःपंचमेहनि ॥ पौषस्यैकादशींशुक्लामारभ्यस्थंडिलेशयः ॥ १४५ ॥ मासमेकंनिराहारस्त्रिकालंस्नानमाचर ॥ त्रिकालमर्चयन्विष्णुंत्यक्तभोगोजितेंद्रियः ॥ १४६ ॥ माघस्यैकादशीशुक्लायावद्विद्याधरोत्तम ॥ ततोनिर्दग्धपापंत्वांद्वादश्यांपुण्यवासरे ॥ १४७ ॥ अभिषिच्याशिवैस्तोयैर्मंत्रपूतैरहंसुर ॥ कामवक्त्रोपमंवक्त्रंकरिष्यामितवानघ ॥ १४८ ॥ देवतावदसोभूत्वात्वंविद्याधरसत्तम ॥ अनयावरवर्णिन्यासार्द्धंक्रीडयथासुखम् ॥ १४९ ॥ ज्ञातमाघप्रभावस्त्वंमाघस्नानंसदाकुरु ॥ यथामनोरथावार्तिर्जायतेतवसर्वदा ॥ १५० ॥ इत्युक्तंभृगुणातस्मैसर्वज्ञेनमहात्मना ॥ विद्याधरायराजेंद्रपुनर्गाथाउदाहृता ॥ १५१ ॥ माघस्नानैर्विपन्नाशमाघस्नानैरघक्षयः ॥ सर्वयज्ञाधिकोमाघःसर्वदानफलप्रदः ॥ १५२ ॥ माघोगर्जतियज्ञेभ्योमाघोयोगाच्चगर्जति ॥ तीव्राच्चतपसोमाघोभोविद्याधरगर्जति ॥ १५३ ॥ पुष्करेचकुरुक्षेत्रेब्रह्मावर्तेपृथूदके ॥ अविमुक्तेप्रयागेचगंगासागरसंगमे ॥ १५४ ॥ यत्फलंदशभिर्वर्षैःप्राप्यतेनियमैर्नरैः ॥ तत्फलंप्राप्यतेमाघेत्र्यहस्नानान्नसंशयः ॥ १५५ ॥ स्वर्गलोकेचिरंरागोयेषांमनसिवर्तते ॥ यत्रक्कापिजलेतैस्तुस्नातव्यंमकरेरवौ ॥ १५६ ॥ आयुरारोग्यसंपत्तिरूपसौभाग्यतागुणाः ॥ येषांमनोरथस्तैस्तुनत्याज्यंमाघमज्जनम् ॥ १५७ ॥ येचबिभ्यंतिनरकाद्येदरिद्राघसंचितात् ॥ सर्वथातैःप्रयत्नेनमाघेकार्यंनिमज्जनम् ॥ १५८ ॥ दारिद्र्यपापदौर्भाग्यपंकप्रक्षालनायच ॥ माघस्नानान्नचान्योस्तिउपायोराजसत्तम ॥ १५९ ॥ श्रद्धाहीनानिकर्माणितथात्यल्पफलानिवै ॥ फलंददातिसंपूर्णंमाघस्नानंयथातथा ॥ १६० ॥ अकामोवासकामोवायत्रक्कापिबहिर्जले ॥ इहामुत्रचदुःखानिमाघस्नायीनविंदति ॥ १६१ ॥ पक्षद्वयेयथाचंद्रोवर्द्धतेक्षीयतेतथा ॥ पातकंक्षीयतेमाघेपुण्यराशिश्चवर्धते ॥ १६२ ॥ यथाचस्वन्याजायंतेरत्नानिविविधानिच ॥ स्नानात्पुण्यानिजायंतेनराणांमाघतस्तथा ॥ आयुर्वित्तंकलत्रादिसंपदःप्रभवंतिच ॥ १६३ ॥ कामधेनुर्यथाकामंचिंतामणिस्तुचिंतितम् ॥

माघस्नानंददातीहतद्वत्सर्वान्मनोरथान् ॥ १६४ ॥ कृतेतपःपरंज्ञानंत्रेतायांयजनंतथा ॥ द्वापरेतुकलौज्ञानंमाघःसर्वयुगेषुच ॥ १६५ ॥ सर्वेषामेव वर्णानामाश्रमाणांचभूपते ॥ माघस्नानंतुधर्मस्यधाराभिरभिवर्षति ॥ १६६ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ इतिवाक्यंभृगोःश्रुत्वातस्मिन्नेवाश्रमेसुरः ॥ सहैवभृगुणामाघेगिरौनिर्झरिणीतटे ॥ १६७ ॥ यथोक्तविधिनास्नानमकरोद्भार्ययासह ॥ भृगोरनुग्रहात्सोथसंप्राप्यमनसेप्सितम् ॥ १६८ ॥ देवतादद्‌नोभूत्वासुमुदेमणिपर्वते ॥ आजगामभृगुर्विंध्यंतमनुग्राह्यहर्षितः ॥ १६९ ॥ मणिमयगिरिराजेस्नानमात्रेणमाघेमदनवदनरूपस्तत्रविद्याधरोऽभूत् ॥ क्षपितनियमदेहोविंध्यपादावतीर्णोभृगुरपिसहशिष्यैराजगामाथरेवाम् ॥ १७० ॥ अखिलभुवनसारंमाघमाहात्म्यमेतद्द्विजवरभृगुणोक्तंभूपविद्याधराय ॥ विविधफलविचित्रंयःशृणोतीहनित्यंरुचिरसकलकामान्देववत्प्राप्नुयात्सः ॥ १७१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडे माघमाहात्म्येवसिष्ठदिलीपसंवादेपंचविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १२५ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ अधुनामाघमाहात्म्यंप्रवक्ष्यामिनृपोत्तम ॥ पृच्छतेकार्तवीर्यायदत्तात्रेयेणभाषितम् ॥ १ ॥ दत्तात्रेयंहरिंसाक्षाद्वसंतंसह्यपर्वते ॥ पप्रच्छतंद्विजंगत्वाराजामाहिष्मतीपतिः ॥ २ ॥ ॥ सहस्रार्जुनउवाच ॥ ॥ भगवन्योगिनांश्रेष्ठसर्वेधर्माःश्रुतामया ॥ माघस्नानफलंब्रूहिकृपयाममसुव्रत ॥३॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ श्रूयतांनृपशार्दूलएतत्प्रश्नोत्तरंशुभम् ॥ ब्रह्मणोक्तंपुराह्येतन्नारदायमहात्मने ॥ ४ ॥ तत्सर्वंकथयिष्यामिमाघस्नानफलंमहत् ॥ यथादेशंयथातीर्थंयथाविधियथाक्रियम् ॥ ५ ॥ अस्मिन्वैभारतेवर्षेकर्मभूमौविशेषतः ॥ अमाघस्नायिनांनृणांनिष्फलंजन्मकीर्तितम् ॥ ६ ॥ असूर्यंगगनंयद्वद्चन्द्रमुडुमंडलम् ॥ तद्वन्नाभातिसत्कर्ममाघस्नानंविनानृप ॥ ७ ॥ व्रतैर्दानैस्तपोभिश्चनतथाप्रीयतेहरिः ॥ माघमज्जनमात्रेणयथाप्रीणातिकेशवः ॥ ८ ॥ नसमंविद्यतेकिंचित्तेजःसौरेणतेजसा ॥ तद्वत्स्नानेनमाघस्यनसमाःक्रतुजाःक्रियाः ॥ ९ ॥ प्रीतयेवासुदेवस्यसर्वपापापनुत्तये ॥ माघस्नानंप्रकुर्वीतस्वर्गलाभायमानवः ॥ १० ॥ किंरक्षितेनदेहेनसुपुष्टेनबलीयसा ॥ अध्रुवेणाप्यशुचिनामाघस्नानंविनाभवेत् ॥ ११ ॥ अस्थिस्तंभंस्नायुबद्धंमांसक्षतजलेपनम् ॥ चर्मावनद्धंदुर्गंधंपात्रंमूत्रपुरीषयोः ॥ १२ ॥ जराशोकविपद्व्याप्तंरोगमंदिरमातुरम् ॥ रजस्वलमनित्यंचसर्वदोषसमाश्रयम् ॥ १३ ॥ परोपतापितापार्तंपरद्रोहिपरंविषम् ॥ लोलुपंपिशुनंक्रूरंकृतघ्नंक्षणिकंतथा ॥ १४ ॥ दुष्पूरंदुर्धरंदुष्टंदोषत्रयसमन्वितम् ॥ अशुचिस्रावित्सच्छिद्रंतापत्रयविमोहितम् ॥ १५ ॥ निसर्गतोऽधर्मरतंतृष्णाशतसमाकुलम् ॥ कामक्रोधमहालोभनरकद्वारसंस्थितम् ॥ १६ ॥ क्रिमिविड्भस्मभवतिपरिणामेशुनांहविः ॥

१ कृमिवर्चस्कभस्मास्थिपरिपाकसमाकुलम्–इ० पा० ।

ईदृक्छरीरंव्यर्थंहिमाघस्नानविवर्जितम् ॥ १७ ॥ बुद्बुदाइवतोयेषुपूतिकाइवजंतुषु ॥ जायंतेमरणायैवमाघस्नानविवर्जिताः ॥ १८ ॥ अवैष्णवो हतोविप्रोहतंश्राद्धमयोगिच ॥ अब्रह्मण्यंहतंक्षेत्रमनाचारंहतंकुलम् ॥ १९ ॥ सदंभश्चहतोधर्मःक्रोधेनैवहतंतपः ॥ अदृढंचहतंज्ञानंप्रमादेनहतंश्रुतम् ॥ २० ॥ गुर्वभक्ताहतानारीब्रह्मचारीतयाहतः ॥ अदीप्तेग्नौहतोहोमोहताभुक्तिरसाक्षिका ॥ २१ ॥ उपजीव्याहताकन्यास्वार्थेपाकक्रियाहता ॥ शूद्रभिक्षोहतोयागःकृपणस्यहतंधनम् ॥ २२ ॥ अनभ्यासाहताविद्याहतोराजाविरोधकृत् ॥ जीवनार्थंहतंतीर्थंजीवनार्थंहतंव्रतम् ॥ २३ ॥ असत्याचहतावाणीतथापैशुन्यवादिनी ॥ संदिग्धश्चहतोमंत्रोव्यग्रचित्तोहतोजपः ॥ २४ ॥ हतमश्रोत्रियेदानंहतोलोकश्चनास्तिकः ॥ अश्रद्धयाहतंसर्वंकृतंयत्पारलौकिकम् ॥ २५ ॥ इहलोकोहतोनॄणांदरिद्राणांयथानृप ॥ मनुष्याणांतथाजन्ममाघस्नानंविनाहतम् ॥ २६ ॥ मकरस्थेरवौयोहिनस्नात्यनुदितेरवौ ॥ कथंपापैःप्रमुच्येतकथंसत्रिदिवंव्रजेत् ॥ २७ ॥ ब्रह्महाहेमहारीचसुरापोगुरुतल्पगः ॥ माघस्नायीविपापःस्यात्तत्संसर्गीचपंचमः ॥ २८ ॥ माघमासेरटंत्यापःकिंचिदभ्युदितेरवौ ॥ ब्रह्मघ्नंवासुरापंवाकंपतंतंपुनीमहे ॥ २९ ॥ उपपापानिसर्वाणिपातकानिमहांत्यपि ॥ भस्मीभवंतिसर्वाणिमाघस्नायिनिमानवे ॥ ३० ॥ कंपंतिसर्वपापानिमाघस्नानसमागमे ॥ नाशकालोयमस्माकंयदिस्नास्यतिवारिणि ॥ ३१ ॥ एवंक्रोशंतिपापानिदृष्ट्वास्नानोद्यतंनरम् ॥ पावकाइवदीप्यंतेमाघस्नानैर्नरोत्तमाः ॥ ३२ ॥ विमुक्ताःसर्वपापेभ्योमेघेभ्यइवचंद्रमाः ॥ आर्द्रंशुष्कंलघुस्थूलंवाङ्मनःकर्मभिःकृतम् ॥ ३३ ॥ माघस्नानंदहेत्पापंपावकःसमिधोयथा ॥ प्रमादिकंचयत्पापंज्ञानाज्ञानकृतंचयत् ॥ ३४ ॥ स्नानमात्रेणतन्नश्येन्मकरस्थेदिवाकरे ॥ निष्पापास्त्रिदिवंयांतिपापिष्ठायांतिशुद्धताम् ॥ ३५ ॥ संदेहोनात्रकर्तव्योमाघस्नानेनराधिप ॥ सर्वेधिकारिणोमाघेविष्णुभक्तौयथानृप ॥ ३६ ॥ सर्वेषांस्वर्गदोमाघःसर्वेषांपापनाशनः ॥ एषएवपरोमंत्रोह्येतदेवपरंतपः ॥ ३७ ॥ प्रायश्चित्तंपरंचैतन्माघस्नानमनुत्तमम् ॥ नृणांजन्मांतराभ्यासान्माघस्नानेमतिर्भवेत् ॥ ३८ ॥ अध्यात्मज्ञानकौशल्यंजन्माभ्यासाद्यथानृप ॥ संसारकर्दमालेपप्रक्षालनविशारदम् ॥ ३९ ॥ पावनंपावनानांचमाघस्नानंपरंनृप ॥ स्नांतिमाघेनयेराजन्सर्वकामफलप्रदे ॥ ४० ॥ कथंतेभुंजतेभोगांश्चंद्रसूर्यग्रहोपमान् ॥ शृणुराजन्महाश्चर्यंमाघस्नानप्रभावजम् ॥ ४१ ॥ कुब्जिकानामकल्याणीब्राह्मणीभृगुवंशजा ॥ बालवैधव्यदुःखार्तातपस्तेपेसुदुस्तरम् ॥ ४२ ॥ विंध्यपादेमहाक्षेत्रेरेवाकपिलसंगमे ॥ तत्रसाव्रतिनीभूत्वानारायणपरायणा ॥ ४३ ॥ सदाचारवतीनित्यंनित्यंसंगविवर्जिता ॥

१ दुर्भगाचेतिपाठः । २ हताशक्तिरसात्त्विकी । ३ [illegible]

जितेंद्रियाजितक्रोधासत्यवागल्पभाषिणी ॥ ४४ ॥ सुशीलादानशीलाचदेहशोषणशालिनी ॥ पितृदेवद्विजेभ्यश्चदत्वाहुत्वातथानले ॥ ४५ ॥ षष्ठेकालेचसाभुङ्क्तेह्युंच्छवृत्तिःसदानृप ॥ कृच्छ्रातिकृच्छ्रपाराकतप्तकृच्छ्रादिभिर्व्रतैः ॥ ४६ ॥ पुण्यान्नयतिसामासान्नर्मदायाश्चरोधसि ॥ एवंतया तपस्विन्यावल्कलिन्यासुशीलया ॥ ४७ ॥ सुमहासत्त्वशालिन्याधृतिसंतोषयुक्तया ॥ षष्टिर्माघास्तयास्नातारेवाकपिलसंगमे ॥ ४८ ॥ ततःसात पसाक्षीणातस्मिंस्तीर्थेमृतानृप ॥ माघस्नानजपुण्येनतेनसावैष्णवेपुरे ॥ ४९ ॥ उवासप्रमुदायुक्ताचतुर्युगसहस्रकम् ॥ सुंदोपसुंदनाशायपश्चात्प द्मभवात्पुनः ॥ ५० ॥ तिलोत्तमेतिनाम्नासाब्रह्मलोकेवतारिता ॥ तेनपुण्यस्यशेषेणरूपस्यैकायनंययौ ॥ ५१ ॥ अयोनिजाबलारत्नंदेवानामपिमोहि नी ॥ लावण्यह्लादिनीतन्वीसाभूदप्सरसांवरा ॥ ५२ ॥ निपुणस्यविधेःस्रष्टुर्नूनमाश्चर्यकारिणी ॥ तामुत्पाद्यविधातावैतुष्टोनुज्ञांतदाददौ ॥ ५३ ॥ एण शावाक्षिगच्छत्वंदैत्यनाशायसत्वरम् ॥ ततःसाब्रह्मणोलोकाद्वीणामादायभामिनी ॥ ५४ ॥ गतापुष्करमार्गेणयत्रतौदेववैरिणौ ॥ तत्रस्नात्वातुरेवायाः पवित्रेनिर्मलेजले ॥ ५५ ॥ परिधायांबरंरक्तंबंधूककुसुमप्रभम् ॥ रणद्वलयिनीचारुसिंजन्मेखलनूपुरा ॥ ५६ ॥ लोलमुक्तावलीकंठीचलत्कुंडलशो भना ॥ माधवी[1]कुसुमापीडाकंके[2]लीविटपेस्थिता ॥ ५७ ॥ गायंतीसुस्वरंसापिपीडयंतीतुवल्लकीम् ॥ मूर्च्छयंतीस्वरषड्जंसुस्निग्धंकोमलंकलम् ॥ ५८ ॥ इत्थंतिलोत्तमाबालातिष्ठंत्यशोककानने ॥ दृष्ट्वादैत्यभटैरिंदोःकलेवसुखदाहृदि ॥ ५९ ॥ तांदृष्ट्वाविस्मितैराजन्सानंदैःसैनिकैर्भृशम् ॥ त्वरमाणैर दृष्टैवगत्वासुंदोपसुंदयोः ॥ ६० ॥ कथितासंभ्रमेणैववर्णयित्वापुनःपुनः ॥ हेदैत्यौनविजानीमोदेवीवादानवीनुकिम् ॥ ६१ ॥ नागांगनाथवायक्षीस्त्री रत्नंसर्वथातुसा ॥ युवांरत्नभुजौलोकेरत्नभूताहिसाबला ॥ ६२ ॥ वर्ततेनातिदूरेग्रेअशोकेशोकहारिणी ॥ गत्वातांपश्यतंशी[3]घ्रंमन्मथस्यापिमोहिनी म् ॥ ६३ ॥ इतिसेनापतीनांतौश्रुत्वावाचंमनोहराम् ॥ चषकंसीधुनस्त्यक्त्वाविहायजलसेचनम् ॥६४॥ उत्तमस्त्रीसहस्राणित्यक्त्वातस्माज्जलाशयात् ॥ शतभारायसींक्रूरांकालदंडोपमांगदाम् ॥६५॥ भिन्नाभिन्नांगृहीत्वातुजवेनाभिप्लुतंगतौ ॥ यत्रशृंगारसज्जासाहंतुंचंडविसंस्थिता ॥६६॥ राजन्संधुक्षयंती वदैत्ययोर्मन्मथानलम् ॥ स्थि[4]त्वातस्याःपुरोजालमौतद्रूपेणविमोहितौ ॥६७॥ विशेषान्मधुनामत्तावूचतुस्तौपरस्परम् ॥ भ्रातर्विरमभार्येयंममास्तुवरव र्णिनी ॥६८॥ त्वमेवार्यत्यजैतांमेभार्यांतुमदिरेक्षणाम् ॥ इत्याग्रहेणसंरब्धौमातंगाविवसोन्मदौ ॥ ६९ ॥ अन्योन्यंकालनिर्दिष्टौगदयाजघ्नतुस्तदा ॥ परस्प रप्रहारेणगतासूपतितौभुवि ॥७०॥ तौमृतौसैनिकैर्दृष्ट्वाकृतःकोलाहलोमहान् ॥ कालरात्रिसमाकेयंहाकिमेतदुपस्थितम् ॥७१॥ एवंवदत्सुसैन्येषुदैत्यौसुं

[1] मालती इति पा० । [2] कंकेली अशोकवृक्षः । [3] शीघ्रत इ०पा० [4] स्थित्वादैत्यौ पुरस्तस्या इति पा० ।

दोपसुंदकौ ॥ पातयित्वागिरेःशृंगेद्वादिनीवित्तिलोत्तमा ॥ ७२ ॥ प्रस्थितागगनंशीघ्रंद्योतयंतीदिशोदश ॥ देवकार्यंततःकृत्वाआगताब्रह्मणःपुरः ॥७३॥ ततस्तुष्टेनदेवेनविधिनासानुमोदिता ॥ स्थानंसूर्यरथेदत्तंतवचंद्राननेमया ॥७४॥ भुंक्ष्वभोगाननेकांस्त्वंयावत्सूर्योंबरेस्थितः॥ इत्थंसाब्राह्मणीराजन्भूत्वा चाप्सरसांवरा ॥७५॥ भुंक्तेद्यापिरवेर्लोकेमाघस्नानफलंमहत् ॥ तस्मात्प्रयत्नतोराजन्श्रद्दधानैःसदानरैः॥७६॥ स्नातव्यंमकरादित्येवांच्छाद्भिःपरमांगतिम् ॥ नांनवाप्तोत्रतस्यास्तिपुरुषार्थोहिकश्चन ॥७७॥ नाक्षीणंपातकंकंचिन्माघेमज्जतियोनरः ॥ तुलयंतिनतेनात्रयज्ञाःसर्वेसदक्षिणाः ॥७८॥ माघस्नाने नराजेंद्रतीर्थेचैवविशेषतः॥नचान्यत्स्वर्गदंकर्मनचान्यत्पापनाशनम्॥७९॥नचान्यन्मोक्षदंयस्मान्माघस्नानसमंभुवि॥८०॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेमाघमाहात्म्येवसिष्ठदिलीपसंवादेमाघस्नानप्रशंसायांसुंदोपसुंददैत्यवधोनामषड्विंशत्यधिकशततमोध्यायः ॥ १२६ ॥

॥ ॥ कार्तवीर्यउवाच ॥ ॥ हेतुनाकेनविप्रर्षेमाघस्नानेमहाद्भुतः ॥ प्रभावोवर्ण्यतेनूनंतन्मेकथयसुव्रत ॥ १ ॥ गतपापोयदेकेनद्वितीयेनदिवंगतः ॥ वैश्योसौमाघपुण्येनब्रूहिमेतत्कुतूहलम् ॥ २ ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ निसर्गात्सलिलंमेध्यंनिर्मलंशुचिपांडुरम् ॥ मलहंपुरुषव्याघ्रद्रावकंदाहनाशनम् ॥ तारकंसर्वभूतानांपोषणंजीवनंचयत् ॥ ३ ॥ आपोनारायणोदेवःसर्ववेदेषुपठ्यते ॥ ग्रहाणांचयथासूर्योनक्षत्राणांयथाशशी ॥ मासानांचतथामाघःश्रेष्ठःसर्वेषुकर्मसु ॥ ४ ॥ मकरस्थेरवौमाघेप्रातःकालेतथाऽमले ॥ गोष्पदेपिजलेस्नानंस्वर्गदंपापिनामपि ॥ ५ ॥ योगोयंदुर्लभोराजंस्त्रैलोक्येसचराचरे ॥ अस्मिन्योगेत्वशक्तोपिस्नायाद्यदिदिनत्रयम् ॥६॥ दद्यात्किंचिदशक्तोपिदरिद्राभाववांच्छया ॥ त्रिस्नानेनापिमाघस्यधनिनोदीर्घजीविनः ॥७॥ पंचवासरस्नवाहानिचंद्रवद्वर्धतेफलम् ॥ संप्राप्तेमकरादित्येपुण्येपुण्यप्रदेनृणाम् ॥ ८ ॥ सत्कार्यास्तिथयःसर्वास्नानदानादिकर्मसु ॥ कर्तारंदापयंतीह्यक्षयंशाश्वतंपदम् ॥ ९ ॥ तस्मान्माघेबहिःस्नायादात्मनोहितकाम्यया ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिमाघस्नानाविधिंपरम् ॥ १० ॥ कर्तव्योनियमःकश्चिद्व्रतरूपी नरोत्तमैः ॥ फलातिशयहेतोर्वैकिंचिद्भोज्यंत्यजेद्बुधः ॥११॥ भूमौशयीतहोतव्यमाज्यंतिलविमिश्रितम् ॥ त्रिकालंचार्चयेद्विष्णुंवासुदेवंसनातनम् ॥१२॥ दातव्योदीपकोऽखंडोदेवमुद्दिश्यमाधवम् ॥ इंधनंकंबलंवस्त्रमुपानत्कुंकुमंघृतम् ॥ १३ ॥ तैलंकार्पासकोष्ठंचतूलींतूलवटींपटीम् ॥ अन्नंचैवयथाशक्तिदेयंमाघेनराधिप ॥ १४ ॥ सुवर्णरत्तिकामात्रंदद्याद्वेदविदेतथा ॥ तद्दानमक्षयंराजन्समुद्रइवसर्वदा ॥ १५ ॥ परस्यान्निंनसेवेतत्यजेच्चैवप्रतिग्रहम् ॥ माघांतेभोजयेद्विप्रान्यथाशक्तिनराधिप ॥ १६ ॥ देयाचदक्षिणातेभ्यआत्मनःश्रेयइच्छता ॥ एकादशीविधानेनमाघस्योद्यापनंतथा ॥ १७ ॥

१. स्नातोवाद्भुमाघतश्चाद्ति इ० पा० । २ परान्नानि ... इ० पा० ।

कर्तव्यंश्रद्दधानेनह्यक्षय्यस्वर्गवांछया ॥ अनंतपुण्यावाप्त्यर्थंविष्णुसंप्रीतिहेतवे ॥ १८ ॥ मकरस्थेरवौमाघेगोविंदाच्युतमाधव ॥ स्नानेनानेनभोदेवयथोक्तफलदोभव ॥ १९ ॥ इतिमंत्रंसमुच्चार्यस्नायान्मौनीसमाहितः ॥ वासुदेवंहरिंकृष्णंमाधवंचस्मरेत्पुनः ॥ २० ॥ गृहेपिसजलंकुंभंवायुनानिशिपीडितम् ॥ तत्स्नानंतीर्थसदृशंसर्वकामफलप्रदम् ॥ २१ ॥ तत्रव्रतेनदातव्यंसान्नंचोपस्करान्वितम् ॥ तत्स्नानस्यप्रभावेणनरोननिरयंव्रजेत् ॥ २२ ॥ तप्तेनवारिणास्नानंयद्गृहेक्रियतेनरैः ॥ षडब्दफलदंतद्धिमकरस्थेदिवाकरे ॥ २३ ॥ बहिःस्नानंतुवाप्यादौद्वादशाब्दफलंस्मृतम् ॥ तडागेद्विगुणंराजन्नद्यांचैवचतुर्गुणम् ॥ २४ ॥ शतधादेवखातेषुशतधातुमहानदे ॥ शतंचतुर्गुणंराजन्महानद्याश्चसंगमे ॥ २५ ॥ सहस्रगुणितंसर्वंतत्फलंमकरेरवौ ॥ गंगायांस्नानमात्रेणलभतेमानवोनृप ॥ २६ ॥ गंगायांयेवगाहंतिमाघमासेनृपोत्तम ॥ चतुर्युगसहस्रंतुनपतंतिसुरालयात् ॥ २७ ॥ दिनेदिनेसहस्रंतुसुवर्णानांविशांपते ॥ तेनदत्तंतुगंगायांयोमाघेस्नातिमानवः ॥ २८ ॥ शतेनगुणितंमाघेसहस्रंराजसत्तम ॥ निर्दिष्टमृषिभिःस्नानंगंगायामुनसंगमे ॥ २९ ॥ पापौघभूरिभारस्यदाहार्थंचप्रजापतिः ॥ प्रयागंविदधेभूपप्रजानांचहितेस्थितः ॥ ३० ॥ शृणुस्थानमिदंसम्यक्सितासितजलंकिल ॥ पापरूपपशूनांचब्रह्मणाविहितंपुरा ॥ ३१ ॥ सितासितजलेमज्जेदपिपापशतान्वितः ॥ मकरस्थेरवौमाघेनैवगर्भेषुमज्जति ॥ ३२ ॥ सूनारतोपियोमर्त्यःप्रयागेस्नानमाचरेत् ॥ माघेमासिनरव्याघ्रसयातिपरमंपदम् ॥ ३३ ॥ सितासितातुयाधारासरस्वत्याविगर्भिता ॥ तन्मार्गंविष्णुलोकस्यसृष्टिकर्तासंसर्जवै ॥ ३४ ॥ दुस्तरावैष्णवीमायादेवैरपिसुदुर्जया ॥ प्रयागेदह्यतेसातुमाघेमासिनराधिप ॥ ३५ ॥ तेजोमयेषुलोकेषुभुक्त्वाभोगाननेकशः ॥ पश्चाच्चक्रिणिलीयंतेप्रयागेमाघमज्जनात् ॥ ३६ ॥ उपस्पृशतियोमाघेमकरार्केसितासिते ॥ नतत्पुण्यंचसंख्यातुंचित्रगुप्तोपिवेत्यलम् ॥ ३७ ॥ सन्निमज्जतियोमाघेमकरस्थसितासिते ॥ तस्यपुण्यस्यमाहात्म्यंवक्तुंब्रह्मापिनक्षमः ॥ ३८ ॥ संवत्सरशतंसाग्रंनिराहारस्ययत्फलम् ॥ प्रयागेमाघमासेतुत्र्यहस्नानस्यतत्फलम् ॥ ३९ ॥ स्वर्णभारसहस्रेणकुरुक्षेत्ररविग्रहे ॥ यत्फलंलभतेमाघेवेण्याःस्नानाद्दिनेदिने ॥ ४० ॥ राजसूयसहस्रस्यराजन्नविकलंफलम् ॥ सितासितेतुमाघेचस्नानानांभवतिध्रुवम् ॥ ४१ ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिपुर्यःसप्तचयाःपुनः ॥ वेण्यांस्नातुंसमायांतिमाघेमासिनृपोत्तम ॥ ४२ ॥ सर्वतीर्थानिकृष्णानिपापिनांसंगदोषतः ॥ भवंतिशुक्लवर्णानिप्रयागेमाघमज्जनात् ॥ ४३ ॥ आकल्पसंचितंपापंजन्मभिर्यन्नरैर्नृप ॥ तद्भवेद्भस्मसान्माघेस्नातानांचसितासिते ॥ ४४ ॥ वाङ्मनःकायजंपापंनरस्यविलयंव्रजेत् ॥ प्रयागेमाघमासेतुत्र्यहस्नातस्य

१ तस्यपुण्यमसंख्यातं चित्रगुप्तोलिखत्फलमितिपाठः ।

निश्चितम् ॥ ४५ ॥ प्रयागेमाघमासेयस्त्र्यहंस्नातिचमानवः ॥ पापंत्यक्त्वादिवंयातिजीर्णांत्वचमिवोरगः ॥ ४६ ॥ कुरुक्षेत्रसमागंगायत्रकुत्रा वगाहिता ॥ तस्माद्दशगुणापुण्यायत्रविंध्येनसंगता ॥ ४७ ॥ तस्माच्छतगुणागंगाकाश्यामुत्तरवाहिनी ॥ काश्याःशतगुणाःप्रोक्तागंगायामुनसं गमे ॥ ४८ ॥ सासहस्रगुणातासांभवेत्पश्चिमवाहिनी ॥ याराजन्दर्शनादेवब्रह्महत्यापहारिणी ॥ ४९ ॥ यापश्चाद्वाहिनीगंगाकालिंद्यासहसंगता ॥ हंति कोटिकृतंपापंसामाघेनृपदुर्लभा ॥ ५० ॥ यत्कथ्यतेऽमृतंराजन्सावेणीभुविकीर्तिता ॥ तस्यांमाघेमुहूर्तंतुदेवानामपिदुर्लभम् ॥ ५१ ॥ ब्रह्माविष्णु र्महादेवोरुद्रादित्यमरुद्गणाः ॥ गंधर्वालोकपालाश्चयक्षकिन्नरपन्नगाः ॥ ५२ ॥ अणिमादिगुणैःसिद्धायेचान्येतत्त्ववादिनः ॥ ब्रह्माणीपार्वतीलक्ष्मीः शचीमेनादितिर्दितिः ॥ ५३ ॥ सर्वास्तादेवपत्न्यश्चतथानागांगनानृप ॥ घृताचीमेनकारंभाउर्वशीचतिलोत्तमा ॥ ५४ ॥ गणाह्यप्सरसांसर्वेपितृ णांचगणास्तथा ॥ स्नातुमायांतितेसर्वेमाघेवेण्यांनराधिप ॥ ५५ ॥ कृतेयुगेस्वरूपेणकलौप्रच्छन्नरूपिणः ॥ प्रयागेमाघमासेतुत्र्यहस्ना नस्ययत्फलम् ॥ ५६ ॥ नाश्वमेधसहस्रेणतत्फलंलभतेभुवि ॥ त्र्यहस्नानफलंमाघेपुराकांचनमालिनी ॥ ५७ ॥ राक्षसायददौभूपतेनमुक्तः सपापकृत् ॥ ॥ कार्तवीर्यउवाच ॥ ॥ भगवन्राक्षसःकोसौसाकाकांचनमालिनी ॥ ५८ ॥ कथंदत्तवतीधर्मंकथंवातस्यसद्गतिः ॥ एतत्कथययो गींद्रअत्रिसंतानभास्कर ॥ यदित्वंमन्यसेश्राव्यंपरंकौतूहलंहिमे ॥ ५९ ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्विचित्रंत्वमितिहासंपुरातनम् ॥ यस्यस्मरणमात्रेणवाजपेयफलंलभेत् ॥ ६० ॥ अप्सरारूपसंपन्नानाम्नाकांचनमालिनी ॥ प्रयागेमाघमासेसास्नात्वायातिहरालयम् ॥ ६१ ॥ निकुंजेगिरिराजस्यतिष्ठतागिरिरूपिणा ॥ दृष्टागगनमारूढातेनवृद्धेनरक्षसा ॥ ६२ ॥ तेजस्विनीसुहेमाभासुश्रोणीदीर्घलोचना ॥ चंद्राननासुकेशी चपीनोन्नतपयोधरा ॥ ६३ ॥ तांदृष्ट्वारूपसंपन्नामुवाचराक्षसस्तदा ॥ कात्वंकमलपत्राक्षिकुतआगम्यतेत्वया ॥ ६४ ॥ आर्द्रंचवसनंकस्मात्सा र्द्रांतिकबरीकुतः ॥ कुत्रआगम्यतेभीरुकुतस्तेखेचरीगतिः ॥ ६५ ॥ केनपुण्येनवाभद्रेतवतेजोमयंवपुः ॥ अतीवरूपसंपन्नंसंभूतंचमनोहरम् ॥ ६६ ॥ त्वद्वस्त्रबिंदुपातेनममभूर्ध्निसुलोचने ॥ क्षणेनह्यगमच्छांतिक्रूरंमेमानसंसदा ॥ ६७ ॥ नीरस्यमहिमाकोयमेतद्व्याख्यातुमर्हसि ॥ त्वंमेशीलवती भासिनाकृतिर्निर्गुणाभवेत् ॥ ६८ ॥ ॥ अप्सराउवाच ॥ ॥ श्रूयतामप्सराश्चाहंभोरक्षःकामरूपिणी ॥ प्रयागतश्चागताहंनाम्नाकांचनमालि नी ॥ ६९ ॥ आर्द्रंपरिकरोमेऽतःसुस्नाताहंसितासिते ॥ गंतव्यंतुमयारक्षःकैलासेतुनगोत्तमे ॥ ७० ॥ तत्रास्तेपार्वतीनाथःसुरासुरसुपूजितः ॥ वेणीवारिप्र

१ तथापतितिरितिपाठः ।

भावेणरक्षस्तेक्रूरतागता ॥ ७१ ॥ जाताहंयेनपुण्येनगंधर्वस्यसुमेधसः ॥ कन्यकादिव्यरूपातुतत्सर्वंकथयामिते ॥ ७२ ॥ कलिंगाधिपतेराज्ञस्त्वहमा
सीच्चवेश्यका ॥ रूपलावण्यसंपन्नासौभाग्यमदगर्विता ॥ ७३ ॥ अन्यासांयुवतीनांचतत्पुरेहंशिरोमणिः ॥ तज्जन्मनिमयारक्षोभुक्ताभोगान्यथेच्छ
या ॥ ७४ ॥ मोहितंतत्पुरंसर्वंमयायौवनसंपदा ॥ रत्नानिचविचित्राणिभूषणानिधनानिच ॥ ७५ ॥ वासांसिचित्ररूपाणिकर्पूरागुरुचंदनम् ॥ एतच्चोपा
र्जितंसर्वंमयामोहनरूपया ॥ ७६ ॥ नाहंजानामिहेर्मोतंस्वनिवासेनिशाचर ॥ संसेवंतेयुवानोमेचरणौकामपीडिताः ॥ ७७ ॥ मयातेवंचिताःसर्वेसर्वे
स्वेनतुमायया ॥ अन्योन्यस्पर्धाभावेनमृताःकेचित्तुकामिनः ॥ ७८ ॥ इत्थंतन्नगरेरम्येसकलेमेगतिस्तदा ॥ प्राप्तेतुवार्द्धकेकालेशुशोचहृदयंमम॥
नदत्तंनहुतंजप्तंनव्रतंचरितंमया ॥ ७९ ॥ नाराधितोमयादेवश्चतुर्वर्गफलप्रदः ॥ नमयापूजितादेवीदुर्गादुर्गतिनाशिनी ॥ सर्वपापहरोविष्णुर्नस्मृतोभोगलु
ब्धया ॥ ८० ॥ नचसंतर्पिताविप्रानकृतंप्राणिनांहितम् ॥ अणुमात्रमिदंपुण्यंनकृतंचप्रमादतः ॥ ८१ ॥ पातकंतुकृतंभद्रतेनमेदह्यतेमनः ॥ बहुधैवंविल
प्याहंब्राह्मणंशरणंगता ॥ ८२ ॥ ब्रह्मण्यंवेदविद्वांसंतस्यराज्ञःपुरोहितम् ॥ सहिपृष्टोमयारक्षःकथंमेनिष्कृतिर्भवेत् ॥ ८३ ॥ पापस्यास्यद्विजश्रेष्ठकथं
यास्यामिसद्गतिम् ॥ स्वेनैवकर्मणातप्तांवराकींदीनमानसाम् ॥ ८४ ॥ पापपंकनिमग्नांत्वंमामुद्धरकचग्रहैः ॥ मयिकारुण्यजंवारिवर्षहर्षदृशाद्विज ॥ ८५ ॥
सज्जनेसाधवःसर्वेसाधुःसाधुरसज्जने ॥ इत्यसौमद्वचःश्रुत्वाचकारानुग्रहंमयि ॥ ऊचेप्रीतिकरंवाक्यंसर्वधर्ममयंद्विजः ॥ ८६ ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ निषि
द्धाचरणंजानेसर्वंतेहंवरानने ॥ कुरुमेसत्वरंवाक्यंयाहिक्षेत्रंप्रजापतेः ॥ ८७ ॥ तत्रगत्वाकुरुस्नानंतेनपापक्षयस्तव ॥ सर्वंमनोगतंभद्रेत्वदी
यंशोचितंमया ॥ ८८ ॥ नाहमन्यत्प्रपश्यामियत्तेपापप्रणाशनम् ॥ प्रायश्चित्तंपरंतीर्थेस्नानंचऋषिभिःस्मृतम् ॥ ८९ ॥ किंतुतीर्थेत्यजेद्धी
रुमनसाप्यशुभंकृतम् ॥ प्रयागस्नानशुद्धात्वंस्वर्गंयास्यसिनिश्चितम् ॥ ९० ॥ प्रयागस्नानमात्रेणनृणांस्वर्गोनसंशयः ॥ अन्यदेशकृतंपापंतत्क्षणा
देवभामिनि ॥ ९१ ॥ प्रयागेविलयंयातिपापंतीर्थकृतंविना ॥ शृणुभीरुपुराशक्रोगौतमस्यमुनेर्वधूम् ॥ ९२ ॥ दृष्ट्वाकामवशंप्राप्तस्तांगतो
गुप्तकामुकः ॥ उग्रेणतेनपापेनतदैवजनितंफलम् ॥ ९३ ॥ ऋषिस्त्रीगंतुरिंद्रस्यतस्याश्चपुरतस्तदा ॥ कुत्सितंगर्हितंजातमितिलज्जाकरंवपुः ॥
॥ ९४ ॥ तद्भर्तुःशापमाहात्म्यात्सहस्रभगचिह्नितम् ॥ अधोमुखस्ततोभूत्वादेवराजोविनिर्गतः ॥ ९५ ॥ निनिंदस्वकृतंकर्मसोभिभूतःसलज्जितः ॥ मेरोः
शिरसितोयाढ्येशतयोजनविस्तृते ॥ ९६ ॥ तत्रगत्वाप्रविष्टस्तुहेमांभोरुहकोरके ॥ तत्रस्थोगर्हयन्नित्यमात्मानंमन्मथंतथा ॥ ९७ ॥ धिक्तां

१ धर्मंवै स्वनिवासे स्थितासति । २ पापपंके निमग्नांचमांसमुद्धरकोविद । ३ कुरुकारुण्यजंवारिदग्धाहंकिंनिरीक्ष्यसि । ४ कोटरे इतिपाठः।

कामात्मतांलोकेसद्यःपातकदायिनीम् ॥ ययाहिनरकंयातिसर्वलोकविगर्हितः ॥ ९८ ॥ आयुःकीर्तिर्यशोधर्मधैर्यध्वंसकरीतथा ॥ धिङ्मन्मथं दुराचारमापदांनियतंपदम् ॥ ९९ ॥ देहस्थंदुर्दमंशत्रुमसंतुष्टंसदावशम् ॥ इत्थंवादिनिप्रच्छन्नेवासवेपद्मसद्मनि ॥ १०० ॥ आखंडलंविनाभी रुदेवलोकोनशोभते ॥ ततोदेवाःसगंधर्वालोकपालाःसकिन्नराः ॥ १०१ ॥ शच्यासहसमागम्यपप्रच्छुस्तेबृहस्पतिम् ॥ भगवन्बलभिद्देवंनै वजानीमहेवयम् ॥ १०२ ॥ क्वतिष्ठतिगतःकुत्रकुत्रवामृगयामहे ॥ ननाकःशोभतेतेनविनादेवगणैःसह ॥ १०३ ॥ सुपुत्रेणविनायद्वत्कुलंश्रीमद्गुणा न्वितम् ॥ उपायश्चिंत्यतांसद्यःस्वर्लोकोयेनशोभते ॥ १०४ ॥ सनाथःसुश्रियायुक्तोनविलंबोत्रयुज्यते ॥ इतितेषांवचःश्रुत्वागुरुर्वचनमब्रवीत् ॥ ॥ १०५ ॥ जानेहंस्वापराधेनलज्जयायत्रतिष्ठति ॥ रभसालब्धकार्यस्यभुंक्तेसमघवाफलम् ॥ १०६ ॥ नृणांनीतिपरित्यागाद्विपाकाःस्युर्भयंकराः ॥ अहोराज्यमदैर्मत्तःकृत्याकृत्यमचिंतयन् ॥ १०७ ॥ कृतवान्निंद्यमानंहिदृष्टादृष्टक्षयंकरम् ॥ कुर्वंतिबालिशायत्रदैवोपहतबुद्धयः ॥ १०८ ॥ अपराधा द्यथाजन्मस्यादिहामुत्रनिष्फलम् ॥ अधुनातत्रगच्छामोयत्रशक्रःसतिष्ठति ॥ १०९ ॥ इत्युक्त्वानिर्गताःसर्वेबृहस्पतिपुरोगमाः ॥ दृष्ट्वासरसिविस्तीर्णे स्वर्णपंकजकाननम् ॥ ११० ॥ तुष्टुवुर्देवराजानंप्रबोधोयेनजायते ॥ ततोगुरोःप्रबोधेननिर्गतःपद्मकुड्मलात् ॥ १११ ॥ दीनाननोविरूपस्तुव्रीडाकुंचि तलोचनः ॥ जग्राहचरणाविंद्रोगुरोस्तस्याग्रजन्मनः ॥ ११२ ॥ त्राहिमांनिष्कृतिंब्रूहिपापस्यास्यबृहस्पते ॥ देवराजवचःश्रुत्वाजगौविप्रोबृहस्पतिः ॥ ॥ ११३ ॥ शृणुदेवेंद्रवक्ष्येहमुपायंपापनाशनम् ॥ प्रयागस्नानमात्रेणतत्क्षणादेवपातकात् ॥ ११४ ॥ मुच्यसेदेवराजत्वंतत्रयामःसहैवते ॥ अथपुरोध सासार्धमागत्यवलमर्दनः ॥ ११५ ॥ सस्नौसितासितेतीर्थेसद्योमुक्तोह्यघैस्ततः ॥ अथदेवगुरुस्तस्मैप्रसन्नस्तुवरंददौ ॥ ११६ ॥ प्रयागस्नानमात्रेणक्षीणं पापंत्वयानघ ॥ क्षीणपापस्यतेशक्रमत्प्रसादेनसत्वरम् ॥ ११७ ॥ सहस्रमेतद्योनीनांसहस्रंस्याद्दशांतव ॥ तदैवद्विजवाक्येनशुशुभेचशचीपतिः॥११८॥ लोचनानांसहस्रेणपंकजैरिवमानसम् ॥ अथवृंदारकैःसर्वैर्ऋषिभिश्चाभिपूजितः ॥ ११९ ॥ गंधर्वैःस्तूयमानस्तुगतःशक्रोमरावतीम् ॥ इत्थंसद्योविपापोभू त्प्रयागेपाकशासनः ॥ १२० ॥ याहित्वमपिकल्याणिप्रयागंदेवसेवितम् ॥ सद्यःपापविनाशायतथास्वर्गतयेदृढम् ॥ १२१ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वासेति हासंसमंगलम् ॥ तदैवसंभ्रमापन्नानत्वापादौद्विजस्यतु ॥ १२२ ॥ त्यक्त्वाबंधुजनंसर्वंदासदासीगृहंतथा ॥ सकलान्विषयान्रक्षोविषग्रासानिवस्फुटम् ॥ ॥ १२३ ॥ वपुश्चक्षणविध्वंसिपश्यंतीनिर्गताद्गृहम् ॥ नरकार्णवसंपातदारुणांतरवह्निना ॥ १२४ ॥ हृदयेकुणपन्याग्रतदातत्तप्यमानया ॥ मयागत्वा

१ दुराचारं निर्लज्जं पापदायिनमितिपाठः । २ लक्ष्म्या विनागुणाइतिपाठः । ३ युक्ता भवाप्युज्जनावयम् ।

कृतंस्नानंमाघेमासिसितासिते ॥ १२५ ॥ तस्यस्नानस्यमाहात्म्यंशृणुवृद्धनिशाचर ॥ त्र्यहात्पापक्षयोजातःसप्तविंशतिभिर्दिनैः ॥ १२६ ॥ शेषैर्मेयदभूत्पुण्यंतेनदेवत्वमागता ॥ रममाणातुकैलासेगिरिजायाःप्रियासखी ॥ १२७ ॥ जातिस्मरातथाजाताप्रयागस्यप्रभावतः ॥ स्मृत्वाप्रयागमाहात्म्यंमाघेमाघेव्रजाम्यहम्॥१२८॥इतिराक्षसयत्पृष्टंत्वयाविस्मितचेतसा ॥ तन्मयाकथितंसर्वंचरितंप्रीतयेतव॥१२९॥मत्प्रीतयेचरित्रंस्वंत्वंब्रूहिममराक्षस॥ कर्मणाकेनजातोसिविरूपोतिभयंकरः ॥ १३० ॥ श्मश्रुलोदीर्घदंष्ट्रश्चक्रव्यादोगिरिगह्वरे ॥ ॥ राक्षसउवाच ॥ ॥ इष्टंददातिगृह्णातिगुह्यंवदतिपृच्छति ॥१३१॥ प्रीत्याहिसज्जनोभद्रेतच्चसर्वंत्वयिस्थितम् ॥ त्वयासंभावितोनूनंमन्येहंवामलोचने ॥१३२॥ भाविनीनिष्कृतिःसद्यस्त्वयास्यक्रूरकर्मणः ॥ अतोवक्ष्यामितेभद्रेदुष्कृतंयत्स्वयंकृतम् ॥ १३३ ॥ निवेद्यसज्जनेदुःखंततःसर्वसुखीभवेत् ॥ शृणुसुश्रोण्यहंकाश्यांबह्वृचोवेदपारगः ॥ १३४ ॥ जातःपुराद्विजःश्रेष्ठःकुलेमहतिनिर्मले ॥ राज्ञांदुष्कृतिनांभीरुशूद्राणांचतथाविशाम् ॥ १३५ ॥ वाराणस्यांकृतोघोरोमयादुष्टप्रतिग्रहः ॥ बहुधाबहुधावारंनिषिद्धःकुत्सितोबहु ॥ १३६ ॥ चांडालस्यापिनत्यक्तोमयादुष्टप्रतिग्रहः ॥ अन्यच्चपातकंतत्रममाभून्मूढचेतसः ॥ तन्नास्तिदुष्कृतंकर्ममयायत्रनयत्कृतम् ॥ १३७ ॥ अन्यच्चश्रूयतांदोषःक्षेत्रस्यवरवर्णिनि[1] ॥ अविमुक्तेणुमात्रंयत्तदघंमेरुतांव्रजेत् ॥ नधर्मस्तुमयाकश्चित्संचितस्तत्रजन्मनि ॥ १३८ ॥ ततोबहुतिथेकालेमृतस्तत्रैवशोभने ॥ अविमुक्तप्रभावेणनचाहंनरकंगतः ॥ १३९ ॥ अविमुक्तेमृतःकश्चिन्नरकंनेतिकिल्बिषी ॥ अविमुक्तेकृतंकिंचित्पापंवज्रीभवेद्दृढम् ॥ १४० ॥ वज्रलेपेनपापेनतेनमेजन्मराक्षसम् ॥ रौद्रंक्रूरतरंपापंसंभूतंहिमपर्वते ॥ १४१ ॥ द्विजातोगृध्रयोनौप्राक्त्रिर्व्याघ्रोद्विःसरीसृपः ॥ एकवारमुलूकस्तुविड्वराहस्ततःपरम् ॥ १४२ ॥ इदंतुदशमंजन्मराक्षसंममभामिनि[1] ॥ अतीतानिसहस्राणिवर्षाणिममजन्मनः ॥ १४३ ॥ नास्तिमेनिष्कृतिर्भद्रेएतस्माद्दुःखसागरात् ॥ अत्रत्रियोजनंसुभ्रूर्निर्जंतुहिमयाकृतम् ॥ १४४ ॥ अनागसांचभूतानांबहूनांचकृतःक्षयः ॥ कर्मणातेनमेसुभ्रूर्दह्यतेसततंमनः ॥ १४५ ॥ त्वद्दर्शनसुधासिक्तंगतंशैत्यंमनोमम ॥ तीर्थंफलतिकालेनसद्यःसाधुसमागमः ॥ १४६ ॥ अतःसत्संगतिंसुभ्रूःप्रशंसंतिमनीषिणः ॥ एतत्तेकथितंसर्वंस्वदुःखंहृद्गतंमया ॥ १४७ ॥ विरलःसज्जनःसुभ्रूःस्वात्मायस्यनखिद्यते ॥ जानास्यत्रोचितंत्वंहिकिंचिन्नोवच्म्यतःपरम् ॥ १४८ ॥ अस्यदुःखोदधेःपारंकथंयामीतिचिंतयन् ॥ सज्जनानांसमाभूतिःसर्वेषामुपजीवनम् ॥ १४९ ॥ क्षीरार्णवःपयोदत्तेहंसायनबकाय किम् ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वादयार्द्रीकृतमानसा ॥ १५० ॥ धर्मदानेमतिंकृत्वाजगौकांचनमालिनी ॥ करिष्येनिष्कृतिंरक्ष

[1] वर्णाणां पञ्चसप्ततीरितिपाठः ।

[1] यामिसुलोचने इतिपा० ।

इदानींखलुमाशुचः ॥ १५१ ॥ प्रतिज्ञांतुदृढांकृत्वायतिष्येतवमुक्तये ॥ बहवोहिकृतामाघावर्षैवर्षैयथाविधि ॥ १५२ ॥ श्रद्धापूर्वंमयाभद्रब्रह्मक्षेत्रेसितासिते ॥ तांवदामितुसंख्यातिंतस्यधर्मस्यराक्षस ॥ १५३ ॥ गूढोधर्मोहिकर्तव्यइत्यूचुर्विबुधाजनाः ॥ आर्तेदानंप्रशंसंतिमुनयोवेदवादिनः ॥ १५४ ॥ सागरेवर्षतोभद्रकिंमेघस्यफलंभवेत् ॥ अनुभूतंमयारक्षःस्वयंतत्पुण्यजंफलम् ॥ १५५ ॥ तत्तुदास्यामितेमित्रसद्यःपापविनाशनम् ॥ निष्पीड्याथततोवस्त्रंजलंकृत्वाकरांबुजे ॥ १५६ ॥ ददौसामाघजंपुण्यंतस्मैवृद्धायरक्षसे ॥ शृणुराजन्विचित्रंहिप्रभावंमाघधर्मजम् ॥ १५७ ॥ तदैवंप्राप्यतत्पुण्यंविमुक्काराक्षसीतनुः ॥ संभूतोदेवताकारस्तेजोभास्करविग्रहः ॥ १५८ ॥ देवयानंसमारूढःसहर्षोत्फुल्ललोचनः ॥ द्योतमानस्तदाव्योम्निभासयन्प्रभयादिशः ॥ १५९ ॥ दिव्यरूपधरोरेजेद्वितीयइवभास्करः ॥ ततोभिनंदयामाससतांकांचनमालिनीम् ॥ १६० ॥ भद्रेवेत्तीश्वरोदेवःकर्मणांयःफलप्रदः ॥ तत्त्वयोपकृतंसर्वंयत्रमेनास्तिनिष्कृतिः ॥ १६१ ॥ इदानीमपिकारुण्यात्प्रसीदानुग्रहंकुरु ॥ शिक्षांविधेहिमेदेविसर्वनीतिमयींशुभाम् ॥ १६२ ॥ सर्वधर्मकरींनूनंनंकुर्वेपातकंयथा ॥ तांश्रुत्वात्वदनुज्ञातःपश्चाद्यामिसुरालयम् ॥ १६३ ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ एतन्निशम्यतेनोक्तंप्रियंधर्ममयंवचः ॥ अतिप्रीत्याब्रवीद्धर्मिराजन्कांचनमालिनी ॥ १६४ ॥ धर्मभजस्वसततंत्यजभूतहिंसांसेवस्वसाधुपुरुषान्जहिकामशत्रुम् ॥ अन्यस्यदोषगुणकीर्तनमाशुहित्वासत्यंवदार्चयहरिंव्रजदेवलोकम् ॥ १६५ ॥ देहेस्थिमांसरुधिरेस्वमतिंत्यजत्वंजायासुतादिषुसदाममतांविमुंच ॥ पश्यानिशंजगदिदंक्षणभंगुरंहिवैराग्यभावरसिकोभवयोगनिष्ठः ॥ १६६ ॥ प्रीत्यामयानिगदितंतवधर्ममार्गंचित्तेनिधेहिसकलंभवशीलयुक्तः ॥ संत्यज्यराक्षसतनुंधृतदेवदेहोज्योतिर्मयोव्रजयथासुखमाशुनाकम् ॥ १६७ ॥ श्रुत्वाधर्मंततोहृष्टःसंतुष्टोराक्षसोब्रवीत् ॥ भवप्रमुदितानित्यंसर्वदाशिवमस्तुते ॥ १६८ ॥ आचन्द्रार्कंरमस्वत्वंकैलासेशिवसन्निधौ ॥ उमयाऽखंडितंप्रेमतवास्तुवरवर्णिनि ॥ १६९ ॥ धर्मनिष्ठातपोनिष्ठामातस्त्वंभवसर्वदा ॥ मास्तुलोभःशरीरेतेआपन्नार्तिंसदाहर ॥ १७० ॥ इत्युक्त्वातुप्रणम्याथसतांकांचनमालिनीम् ॥ जगामराक्षसःस्वर्गंगंधर्वैर्बहुभिःस्तुतः ॥ १७१ ॥ देवकन्यास्तदागत्यववर्षुःपुष्पवृष्टिभिः ॥ तस्याःकांचनमालिन्यामूर्ध्निहर्षसमाकुलाः ॥ १७२ ॥ तामालिंग्यततःप्रोचुःकन्यकास्तुप्रियंवचः ॥ कृतंभद्रेत्वयाचित्रंराक्षसस्याविमोक्षणम् ॥ १७३ ॥ दुष्टस्यास्यभयात्कश्चिद्विशत्यस्मिन्नकानने ॥ अधुनानिर्भयाह्यत्रविचरामोयथासुखम् ॥ १७४ ॥ श्रुत्वातद्वचनंराजंस्तासांकांचनमालिनी ॥ हृष्टातेनैवदानेनकृतकृत्यातदासती ॥ १७५ ॥ तंराक्षसंकांचनमालिनीवरागन्धर्वकन्यापरिमोच्यसत्वरम् ॥ क्रीडंत्यमूभिःप्रययौहरालयंप्रीत्यासपूर्णाचपरोपकारया ॥ १७६ ॥

१ नानुवक्तुं समर्थाहं संख्यां धर्मस्य राक्षसेतिपाठान्तरम् ।

संवादमेनंवरकन्यकेरितंभक्त्यापरंयःशृणुयाच्चमानवः ॥ नबाध्यतेजातुसदासराक्षसैर्धर्मेमतिस्तस्यभृशंहिजायते ॥ १७७ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे पंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखण्डेमाघमासमाहात्म्ये दिलीपवसिष्ठसंवादे राक्षसमोक्षोनामसप्तत्रिंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२७ ॥ छ ॥
॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ कथितंमाघमाहात्म्यंदत्तात्रेयेणभाषितम् ॥ अधुनाहंप्रवक्ष्यामिमाघस्नानस्ययत्फम् ॥ १ ॥ सर्वेक्रतुवरिष्ठंतुसर्वदानफलप्रदम् ॥ सर्वव्रततपस्तुल्यंमाघस्नानंपरंतप ॥ २ ॥ स्नानेनमाघस्यविशुद्धमानसापितॄन्दिवस्थाप्यकुलद्वयस्यवै ॥ स्वर्गंप्रयांतिस्वयमुज्ज्वलाननावरैर्विमानैरुचिरैश्चकामगैः ॥ ३ ॥ येमानवाःपापकृतोपिसर्वदासदादुराचाररताविमार्गगाः ॥ स्नात्वाहिमाघेहरिमर्चयंतियेमुंचंतितेपीहमहाघसंचयम् ॥ ४ ॥ सत्येनहीनाःपितृमातृदुःखदाह्यनाश्रमस्थाःकुलधर्मवर्जिताः ॥ येदांभिकास्तेपिनराः सतांगतिंस्नानैःप्रयांत्यत्रहिमाघसंभवैः ॥ ५ ॥ पुण्येषुतीर्थेषुचमाघमासेस्नानंनराणामतिदुर्लभंभुवि ॥ तस्माद्यतोब्रह्मविदांपदंनरैःसंप्राप्यतेनात्रविचारणामम ॥ ६ ॥ माघेतपोदानजपप्रसेवनंस्थानंहरेःपूजनमक्षयंनृप ॥ तस्माद्यथाशक्तिनरैःप्रयत्नतःस्नात्वाप्रदेयंवसनान्नकांचनम् ॥ ७ ॥ माघेन्नदाताऽमृतपःसुरालयेहेमन्श्चदातावलभित्समीपगः ॥ दीपाग्निवासांसिददन्नरःसदासूर्यस्यलोकेवसतिप्रभामयः ॥ ८ ॥ यज्ञैःसुदानैःसुतपोभिरुज्ज्वलैःसुब्रह्मचर्याचनयोगसेवया ॥ शुद्धाभवंतीहतथानपापिनःस्नानैर्यथापुण्यभवैस्तुमाघजैः ॥ ९ ॥ दुःखौघसंततिमसह्ययातनांयाम्यांनतेयांत्यपिपापकारिणः ॥ येमाघमासेवरतीर्थमज्जनंकुर्वंतिचार्धोदितसूर्यमंडले ॥ १० ॥ स्नात्वाचमाघेहरिमर्चयंतियेस्वर्गच्युताभूपतयोभवंति ॥ भव्याःसुरूपाःसुभगाःप्रियंवदाधर्मान्विताभूरिधनाःशतायुषः ॥ ११ ॥ दीप्तानलेकाष्ठचयोयथाद्रुतोभस्मावशेषोभवतीहतत्क्षणात् ॥ स्नानेनमाघस्यतथाविलीयतेक्षुद्रोपिपापौघमहाघसंचयः ॥ १२ ॥ कायेनवाचामनसापिपातकंज्ञातंयदज्ञातमलंकृतंनरैः ॥ स्नानंचमाघेवरतीर्थसंभवंसर्वदेहद्विष्णुरिवाशुहृद्गतः ॥ १३ ॥ संभुज्यमानाघफलंहिपार्थिवप्रमादतोपीहनृणांकदाचन ॥ स्नानंहिमाघस्ययतःप्रसज्यतेतदैवतत्संक्षयमेतिनिश्चितम् ॥ १४ ॥ गंधर्वकन्याःपृथिवीशशापजंसंभुज्यमानाघफलंदुरत्ययम् ॥ स्नानाद्विमुक्ताःखलुमाघमासजाद्वाक्यात्पुरालोमशजातमद्भुतम् ॥ १५ ॥
॥ सूतउवाच ॥ ॥ श्रुत्वैतत्पार्थिवः प्रीत्यानत्वातत्पादपंकजम् ॥ श्रद्धयापरयानम्रस्तंपप्रच्छपुरोधसम् ॥ १६ ॥ भगवन्ब्रूहिकन्याभिःशापोह्यभिगतःकुतः ॥ कस्यापत्यानितास्तासांनामकिंकीदृशंवयः ॥ १७ ॥ कथंलोमशवाक्येनविपाकाच्छापसंभवात् ॥ विमुक्ताःकुत्रताः सस्नुर्मासंताः

१ अत्रचरणाधिक्यं 'दिनानि सप्तापिचपंचमानवाः' इति । केषुचि पुस्तकेषु लभ्यते । २ वसनाग्निकांचनम्-इ० पा । ३ तीर्थभवैश्च माघजैः-इ० पा० ।

कतिसंख्यया ॥ १८ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ श्रूयतांराजशार्दूलधर्मगर्भांकथांपराम् ॥ यथारणिर्वह्निगर्भाधर्मसूर्वह्निसूरिव ॥ १९ ॥ गंधर्वःसुखसंगीतिस्तस्यकन्याप्रमोदिनी ॥ सुशीलस्यसुशीलाचसुस्वरास्वरवेदिनः ॥ २० ॥ सुताराचंद्रकांतस्यचंद्रिकासुप्रभस्यच ॥ इमानिवरनामानि तासामप्सरसांनृप ॥ २१ ॥ कुमार्यः पंचसर्वास्तावयसासुसमाःपुनः ॥ चंद्रादिवविनिष्कांताश्चंद्रिकेवसमुज्ज्वलाः ॥ २२ ॥ चंद्राननाः सुकेशिन्यश्चंद्रामृतरसाधराः ॥ नेत्रेष्वानंदकारिण्यः कौमुदीकुमुदेष्विव ॥ २३ ॥ लावण्यपिंडसंभूताश्चारुरूपामनोहराः ॥ उद्भिन्नकुचकुंभिन्यःपद्मिन्यइवमाधवे ॥ २४ ॥ उन्मील्ययौवनंकांतंवल्लीवनवपल्लवैः ॥ हेमगौराश्चहेमाभाहेमालंकारभूषिताः ॥ २५ ॥ हेमचंपकमालिन्योहेमच्छविसुवाससः ॥ स्वरग्रामावलीहासुविविधामूर्च्छनासुच ॥ २६ ॥ तालदानविनोदेषुवेणुवीणाप्रवादने ॥ मृदंगनादसंभिन्नेलास्यमार्गलवेषुच ॥ २७ ॥ चित्रादिषुविनोदेषुकलासुचविशारदाः ॥ एवंभूतास्तुताःकन्यासुमुहुःक्रीडनेवने ॥ २८ ॥ पितृभिर्लालिताःसत्यश्चेरुश्चधनदालये ॥ कौतुकादेकदापंचमिलित्वामासिमाधवे ॥ कन्यामंदारपुष्पाणिविचिन्वंत्योवनाद्वनम् ॥ २९ ॥ गौरींसमाराधयितुंवरांगनाःकदाचिदच्छोदसरोवरंययुः ॥ हेमांबुजानिप्रवराणिताःपुनस्तस्मादुपादायवरोत्पलैःसह ॥ ३० ॥ वैडूर्यशुद्धस्फटिकाच्छविद्रुमेस्नात्वातडागेपरिधायचांबरम् ॥ मौनेनचस्थंडिलपिंडिकामयींस्वर्णस्यसिक्ताभिरुमांविनिर्ममुः ॥ ३१ ॥ समर्चितांचंदनचंद्रकुंकुमैरभ्यर्च्यगौरींवरपंकजादिभिः ॥ नानोपचारैश्चसुभक्तिभाविताःस्तालप्रयोगैर्ननृतुःकुमारिकाः ॥ ३२ ॥ गांधारमाश्रित्यवरंस्वरंततोगेयंसुतारध्वनिभिःसुमूर्च्छितम् ॥ एणीदृशस्ताःप्रजगुःकलाक्षरंचारुप्रबंधंगतिभिस्तुसुस्वरम् ॥ ३३ ॥ तस्मिन्नुसुनादेरसवर्षहर्षदेकन्यास्वलंनिर्भरनृत्यवृत्तिषु ॥ अच्छोदतीर्थप्रवरेतदागतःस्नातुंमुनेर्वेदनिधेःसुताग्निपः ॥ ३४ ॥ रूपेणनिःसीमतरोवराननःसरोजपत्रायतलोचनोयुवा ॥ विशालवक्षाःसुभुजोतिसुंदरःश्यामच्छविःकामइवापरोहिसः ॥ ३५ ॥ सब्रह्मचारीसशिखोविराजतेदंडेनयुक्तोधनुषैवमन्मथः ॥ एणाजिनप्रावरणःसुसूत्रधृग्घेमाभमौंजीकटिसूत्रमेखलः ॥ ३६ ॥ तंदृष्ट्वाब्राह्मणंबालास्तास्तत्रसरसस्तटे ॥ जहर्षुःकौतुकाविष्टाःकोयंनोनयनातिथिः ॥ ३७ ॥ संत्यक्तनृत्यगीतास्तास्तस्यालोकनतत्पराः ॥ हरिण्योलुब्धकेनेवविद्धाःकामेनसायकैः ॥ ३८ ॥ पश्यपश्येतिजल्पंत्योमुग्धाःपंचससंभ्रमम् ॥ तस्मिन्विप्रवरेयूनिकामदेवभ्रमंययुः ॥ ३९ ॥ पुनःपुनस्तमभ्यर्च्यनयनैःपंकजैरिव ॥ पश्चाद्विचारमायासुस्ताश्चकन्याःपरस्परम् ॥ ४० ॥ यद्ययंकामदेवोहिरतिहीनःकथंव्रजेत् ॥ अथायमश्विनोर्देवोतौनूनंयुग्मचारिणौ ॥ ४१ ॥ गंधर्वःकिन्नरोवाथसिद्धोवाकामरूपधृक् ॥ ऋषिपुत्रोथवाकश्चित्काश्चिद्रामानुपोत्तमः ॥ ४२ ॥ अस्तुवाकश्चिदेवायंधात्रासृष्टोहिनःकृते ॥ यथाभाग्यवतामर्थेनिधानंपूर्वकर्मभिः ॥ ४३ ॥ तथास्माकंकुमारीणांगौर्यानीतोवरोत्तमः ॥

करुणाजलकल्लोलप्लुवार्द्रीकृतचित्तया ॥ ४४ ॥ मयावृतस्त्वयाचार्यंत्वयावृतस्तथामया ॥ एवंपंचसुकन्यासुवदंतीषुनृपोत्तम ॥ ४५ ॥ श्रुत्वातद्वचनं
तत्रकृत्वामाध्याह्निकीःक्रियाः॥आलोच्यहृदयेसोपिविघ्नमेतदुपस्थितम् ॥४६॥ ब्रह्मविष्णुगिरिशादयःसुरायेचसिद्धमुनयःपुरातनाः॥ तेपियोगबालिनोवि
मोहितालीलयातदबलाभिरद्भुतम् ॥४७॥योषितांनयनतीक्ष्णसायकैर्भ्रूलतासुदृढचापनिर्गतैः॥धन्विनामकरकेतुनाहतःकस्यनोपततिहामनोमृगः ॥४८॥
तावदेवनयधीर्विराजतेतावदेवजनताभयंभजेत् ॥ तावदेवदृढचित्तताभृशंतावदेवगणनाकुलस्यच ॥ ४९ ॥ तावदेवतपसःप्रगल्भतातावदेवयमधारणं
नृणाम् ॥ यावदेववनितेक्षणबाणैर्मोहयंत्युरुमदैर्नमानुषाः ॥ ५० ॥ मोहयंतुमदयंतुरागिणांयोषितःसुललितैर्मनोहरैः ॥ मोहयंतिमदयंतिमामिमंध
र्मरक्षणपरंहिकैर्गुणैः ॥ ५१ ॥ मांसशुक्रमलमूत्रनिर्मितेयोषितांवपुषिनिर्घृणेशुचौ ॥ कामिनश्चपरिकल्प्यचारुतांमारमंतुसुविमूढचेतसः ॥ ५२ ॥ दा
रुणोहिपरिकीर्तितोंगनासन्निधिर्विमलबुद्धिभिर्बुधैः ॥ यावदत्रनसमीपगाइमास्तावदेवहिगृहंव्रजाम्यहम् ॥ ५३ ॥ समीपंतस्ययावद्धिनागच्छंति
वरांगनाः ॥ वैष्णवेनप्रभावेणतावदंतर्दधेद्विजः ॥ ५४ ॥ तस्ययोगबलाद्रूपगतस्यादर्शनंतदा ॥ दृष्ट्वातदद्भुतंकर्मऋषिपुत्रस्यधीमतः ॥ ५५ ॥ वि
त्रस्तनयनाबालाःकुरंग्यइवकातराः ॥ संभ्रांतनयनाःशून्यादद्दृशुस्तादिशोदश ॥ ५६ ॥ इंद्रजालंस्फुटंवेत्तिमायांजानातिवापुनः ॥ दृष्टोप्यदृष्टरूपोभू
दित्यूचुश्चपरस्परम् ॥ ५७ ॥ व्याप्तंतुहृदयंतासांसदैवविरहाग्निना ॥ ज्वलद्दावानलेनेवसुस्निग्धंसांद्रकाननम् ॥ ५८ ॥ त्यक्त्वैंद्रजालिकींविद्यांकांत
दर्शयसत्वरम् ॥ स्वात्मानंनोमनोयुक्तंप्राग्ग्रासेमक्षिकोपमम् ॥ ५९ ॥ हाकष्टंदर्शितःकस्माद्धात्रात्वंघटितःपुनः ॥ ज्ञातंमहानुसंतापहेतोर्नस्त्वंविनि
र्मितः ॥ ६० ॥ कच्चित्तेनिर्दयंचेतःकच्चिदस्मासुनोमनः ॥ कच्चिद्भूतोंसिहेकांतकच्चिन्मुष्णासिनोमनः॥ ६१ ॥कच्चिन्नप्रत्ययोस्मासुकच्चिदस्मान्परीक्षसे॥
कच्चिन्नर्मकलाशीलःकच्चिन्मायाविशारदः॥६२॥कच्चिच्चित्तेप्रवेष्टुंचवेत्सिविज्ञानलाघवम्॥कच्चिन्निष्क्रमणोपायंनजानासिकुतःपुनः॥ ६३॥कच्चिद्विनापराधं
तुत्वमस्मासुप्रकुप्यसे॥कच्चिद्दुःखंविजानासिपरेषांविप्रलंभजम्॥६४॥त्वद्दर्शनंविनानूनंहृदयेश्वरसांप्रतम्॥नजीवामोथजीवामःपुनस्त्वद्दर्शनाशया॥६५॥
अस्मांश्चनीयतांतत्रयत्रशीघ्रंगतोभवान् ॥ त्वद्दर्शनहरोधाताव्यदधादंकुरच्छिदम् ॥ ६६ ॥ सर्वथादर्शनंदेहिकारुण्यंभजसर्वथा ॥ पर्यंतंनप्रपश्यंतिसर्व
थासज्जनाजनाः ॥ ६७ ॥ इत्थंविलप्यताःकन्याःप्रतीक्ष्यचबहुक्षणम् ॥ पितुर्भियागृहंगंतुंर्शाघ्रमारेभिरेगतिम् ॥ ६८ ॥ तत्प्रेमनिगडैर्बद्धाभृशंविर
हविक्लवाः ॥ कथंचिद्धैर्यमालंब्यताःस्वंस्वंगृहमागताः ॥ ६९ ॥ आगत्यपतिताःसर्वाजलयंत्रसमीपतः ॥ किमेतन्मातृभिःपृष्टाःकुतःकालात्ययोभव
त् ॥ ७० ॥ ॥ कन्याऊचुः ॥ ॥ क्रीडंत्यःकिन्नरीभिस्तुसार्धंसंगीतकंमुदा ॥ संस्थितास्तेननज्ञातंदिवसांदिसरोवरे ॥ ७१ ॥ पथिश्रांतावयंमातः

संतापस्तेननस्तनौ ॥ मोहेनमहतावक्तुंनकेनाप्युत्सहामहे ॥७२॥ इत्युक्त्वालुलुठुस्तत्रमणिभूमौकुमारिकाः ॥ आकारंगोपयंत्यस्तामुग्धाजल्पंतिमा
तृभिः ॥ ७३ ॥ काचिन्नर्तयतिक्रीडामयूरंनमुदातदा ॥ नपाठयतितंकीरंपंजरेन्याकुतूहलात् ॥ ७४ ॥ लालयेन्नकुलंनान्यानोल्लासयतिसारिकाम् ॥
अपरातीवसंमुग्धानैवक्रीडतिसारसैः ॥ ७५ ॥ भेजिरेनविनोदांस्तारेमिरेनैवमंदिरे ॥ ऊचिरेबांधवैर्नालंवीणावाद्यंनचक्रिरे ॥७६॥ कल्पद्रुमप्रसूनंयद्रसव
त्तुसुधोपमम् ॥ मंदारकुसुमामोदिनपपुर्मधुरंमधु ॥ ७७ ॥ योगिन्यइवताःकन्यानासाग्रन्यस्तलोचनाः ॥ अलक्ष्यध्यानसंतानाःपुरुषोत्तममा
नसाः ॥ ७८ ॥ चंद्रकांतमणिच्छन्नेस्रवद्वारिकणद्रवे ॥ क्षणंवातायनेस्थित्वाजलयंत्रेक्षणंक्षणात् ॥ ७९ ॥ रचयंतिक्षणंशय्यांदीर्घिकांभोजिनीदलैः ॥
वीज्यमानासखीभिस्ताःशीतलैःकदलीदलैः ॥ ८० ॥ इत्थंयुगसमांरात्रिमन्वानास्तावरस्त्रियः ॥ कथंचिद्धीरतांकृत्वाविह्वलाःसज्वराइव ॥ ८१ ॥
प्रातर्व्योममर्णिदृष्ट्वामन्यमानाःस्वजीवितम् ॥ विज्ञाप्यमातरंस्वांस्वांगौरींपूजयितुंगताः ॥ ८२ ॥ स्नात्वातेनविधानेनपुष्पैर्धूपैर्यथातथा ॥ विधाय
पूजनंदेव्यागायंत्यस्तत्रताःस्थिताः ॥ ८३ ॥ एतस्मिन्नंतरेविप्रःस्नातुंसोपिसमागतः ॥ पित्राश्रमपदात्तस्मादच्छोदेचसरोवरे॥ ८४ ॥ मित्रंदृष्ट्वै
वरात्र्यंतेनलिन्यइवकन्यकाः ॥ उत्फुल्लनयनाजातास्तंदृष्ट्वाब्रह्मचारिणम् ॥ ८५ ॥ गत्वातदैवताःकन्याःसमीपंब्रह्मचारिणः ॥ सव्यापसव्यबंधेनभुजपाशं
चचक्रिरे ॥ ८६ ॥ गतोसिधूर्तपूर्वेद्युर्गंतुमद्यनशक्यसे ॥ वृतस्त्वंनूनमस्माभिर्नात्रतेस्तुविचारणा ॥ ८७ ॥ इत्युक्तोब्राह्मणःप्राहप्रहसन्वाङ्गुपा
शगः ॥ युष्माभिरुच्यतेभद्रमनुकूलंप्रियंवचः ॥ ८८ ॥ प्रथमाश्रमनिष्ठस्यकिंतुनाद्यापिमेव्रतम् ॥ वेदाभ्यसनशीलस्यपारंयातिगुरोःकुले ॥ ८९ ॥
आश्रमेयत्रयोधर्मोरक्षणियःसपंडितैः ॥ विवाहोयमतोमन्येनधर्मइतिकन्यकाः ॥ ९० ॥ आकर्ण्यतस्यवाक्यानितमूचुस्तावचस्ततः ॥ सकलध्वनि
सोत्कंठाःकोकिलाइवमाधवे ॥ ९१ ॥ धर्मादर्थोर्थतःकामःकामाद्धर्मफलोदयः ॥ इत्येवनिश्चितंशास्त्रंवर्णयंतिविपश्चितः ॥ ९२ ॥ सकामोधर्मवा
दुल्यात्पुरस्तेसमुपागतः ॥ सेव्यतांविविधैर्भोगैःस्वर्गभूमिरियंततः ॥ ९३ ॥ श्रुत्वातद्वचनंतासांप्राहगंभीरयागिरा ॥ तथ्यंवोवचनंकिंतुसमाप्येहस्व
कंव्रतम् ॥ ९४ ॥ प्राप्यानुज्ञांगुरोःसर्वंवैवाहंकर्मनान्यथा ॥ इत्युक्त्वापुनरूचुस्ताःस्फुटंमूढोसिसुन्दर ॥ ९५ ॥ दिव्यौषधंब्रह्मरसायनंचसिद्धिर्निधेः
साधुकलावरांगनाः ॥ मंत्रस्तथासिद्धिरसश्चधर्मतोनेमानिषेध्याःसुधियासमागताः ॥ ९६ ॥ कार्यहिदैवाद्यदिसिद्धमागतंतस्मिन्नुपेक्षांनचयार्तिनी
तिगः ॥ यस्मादुपेक्षानपुनःफलप्रदातस्मान्नदीर्घीकरणंप्रशस्यते ॥ ९७ ॥ सांद्रानुरागाःकुलजन्मानिर्मलाःस्नेहार्द्रचित्ताःसुगिरःस्वयंवराः ॥ कन्याः
सुरूपाःखलुचारुयौवनाधन्यालभंतेत्रनरास्तुनेतरे ॥ ९८ ॥ क्वचयंवरसुन्दर्यःक्वचायंतापसोवटुः ॥ दुर्घटस्यविधानेहिमन्येधातातिपंडितः ॥ ९९ ॥

तस्मादस्मानिदानींतुस्वीकुर्यान्मंगलंभवान् ॥ गांधर्वेणविवाहेनह्यन्यथानोनजीवितम् ॥ १०० ॥ श्रुतवाक्यस्ततःप्राहब्राह्मणोधर्मवित्तमः ॥ ओम्गाश्यःकथंत्याज्योधर्मोधर्मधनैर्नरैः ॥ १०१ ॥ धर्मश्चार्थश्चकामश्चमोक्षश्चैतचतुष्टयम् ॥ यथोक्तंसफलंज्ञेयंविपरीतंतुनिष्फलम् ॥ १०२ ॥ नाकालेहंव्रतीकुर्यामतोदारपरिग्रहम् ॥ नक्रियाफलमाप्नोतिक्रियाकालंनवेत्तियः ॥ १०३ ॥ यतोधर्मेविचारेस्मिन्प्रसक्तंममभानसम् ॥ तस्माच्छृणुतहेकन्यानसमीहेस्वयंवरम् ॥ १०४ ॥ एवंज्ञात्वाशयंतस्यसमीक्ष्यैताःपरस्परम् ॥ करात्करंविमुच्याथजग्राहांग्रीप्रमोदिनी ॥ १०५ ॥ भुजौजग्रहतुस्तस्यसुशीलाक्षस्वरातथा ॥ आलिलिंगसुताराचचुचुंबेचंद्रिकामुखम् ॥ १०६ ॥ तथापिनिर्विकारोसौप्रलयानलसन्निभः ॥ शशापब्रह्मचारिताःक्रोधेनात्यंतमूर्च्छितः ॥ १०७ ॥ पिशाच्यइवमांलग्नास्तत्पिशाच्योभविष्यथ ॥ एवंतेनाशुशप्तास्तास्तंसंत्यज्यपुरास्थिताः ॥ १०८ ॥ किमेतच्चेष्टितंपापह्यनागसिजनेत्वया ॥ प्रियेकृत्येऽप्रियंकृत्वाधिक्ताधर्मज्ञतांतव ॥ १०९ ॥ अनुरक्तेषुभक्तेषुमित्रेषुद्रोहकारिणः ॥ पुंसोलोकद्वयेसौख्यंनाशंयातीतिनःश्रुतम् ॥ ॥ ११० ॥ तस्मात्त्वमपिनःशापात्पिशाचोभवसत्वरम् ॥ इत्युक्त्वोपरताबालानिःश्वसंत्यःक्षुधाकुलाः ॥ १११ ॥ तदाचान्योन्यसंरंभात्तस्मिन्सरसिपार्थिव ॥ ताःकन्याब्रह्मचारीसःसर्वेपैशाचमागताः ॥ ११२ ॥ पिशाच्याःसपिशाचश्चक्रंदमानाःसुदारुणम् ॥ क्षपयंतिविपाकंतंपूर्वोपात्तस्यकर्मणः ॥ ॥ ११३ ॥ स्वकालेतुफलत्येवपूर्वोपात्तंशुभाशुभम् ॥ स्वच्छायाइवदुर्वारंदेवानामपिपार्थिव ॥ ११४ ॥ क्रंदंतिपितरस्तासांमातरस्तत्रतस्यच ॥ अप्रमादश्चबालानांदैवंहिदुरतिक्रमम् ॥ ११५ ॥ ततऊर्ध्वंपिशाचास्तेआहारार्थंसुदुःखिताः ॥ इतस्ततश्चधावंतोवसंतिसरसस्तटे ॥ ११६ ॥ एवंबहुतिथेकालेलोमशोमुनिसत्तमः ॥ पौषेमासिचतुर्दश्यामच्छोदेस्नातुमागतः ॥ ११७ ॥ दृष्ट्वातंब्राह्मणंसर्वेपिशाचाःक्षुत्समाकुलाः ॥ धावंतोहंतुकामास्तेमिलित्वायूथवर्तिनः ॥ ११८ ॥ दह्यमानासुतीव्रेणतेजसालोमशस्यच ॥ असमर्थाःपुरःस्थातुंसर्वेतेदूरतःस्थिताः ॥ ११९ ॥ तत्रवेदनिधिर्विप्रस्तदैवहिसमागतः ॥ समीक्ष्यलोमशंराजन्साष्टांगंप्रणिपत्यसः ॥ १२० ॥ उवाचसूनृतांवाचंबद्ध्वाशिरसिचांजलिम् ॥ महाभाग्योदयेविप्रसाधूनांसंगतिर्भवेत् ॥ १२१ ॥ गंगादिसर्वतीर्थेषुयोनरःस्नातिसर्वदा ॥ यःकरोतिसतांसंगंतयोःसत्संगतिर्वरा ॥ १२२ ॥ गुरूणांसंगमोविप्रदृष्टादृष्टफलोभुवि ॥ स्वर्गदोरोगहारीचकिंतुसोपद्रवोमतः ॥ १२३ ॥ इत्युक्त्वाकथयामासपूर्ववृत्तांतमद्भुतम् ॥ इमागंधर्वकन्याश्चताबटुःसोयंममात्मजः ॥ १२४ ॥ सर्वेपिशाचरूपेणमिथःशापविमोहिताः ॥ दीनाननास्तुतिष्ठंतितवाग्रेमुनिसत्तम ॥ १२५ ॥ त्वद्दर्शनेनबालानांनिस्तारोह्यभविष्यति ॥ सूर्योदयेतमःस्तोमःकिंनलीयेतगह्वरे ॥ १२६ ॥ श्रुत्वातल्लोमशोराजन्कृपार्द्रीकृतमानसः ॥ प्रत्युवाचमहातेजास्तंमुनिंपुत्रदुःखितम् ॥ १२७ ॥ मत्प्रसादाच्च

बालानांस्मृतिःसपदिजायताम् ॥ धर्मंचवच्मितंयेनामिथःशापोलयंव्रजेत् ॥ १२८ ॥ ॥ वेदनिधिरुवाच ॥ ॥ महर्षेकथ्यतांधर्मोमुच्यंते येनबालकाः ॥ नायंकालोविलंबस्यशापाग्निर्दारुणोयतः ॥ १२९ ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ मयासार्धंप्रकुर्वंतुमाघस्नानंविधानतः ॥ शापान्मुच्यंतिमाघांतेनान्यथानिष्कृतिर्भवेत् ॥ १३० ॥ शापःपापफलंविप्रपापनाशोभवेन्नृणाम् ॥ माघस्नानेनतीर्थेचइतिमेनिश्चितामतिः ॥ १३१ ॥ सप्तजन्मकृतंपापंवर्तमानंचपातकम् ॥ माघस्नानंदहेत्सर्वंपुण्यतीर्थेविशेषतः ॥ १३२ ॥ प्रायश्चित्तंनपश्यंतियस्मिन्पापेमुनीश्वराः ॥ पातकंपुण्यतीर्थेषु नश्येत्तदपिमाघतः ॥ १३३ ॥ ज्ञानकृन्मानसेमाघस्तस्मान्मोक्षफलप्रदः ॥ हिमवत्पृष्ठतीर्थेषुसर्वपापप्रणाशनः ॥ १३४ ॥ इंद्रलोकप्रदोच्छोदेनिर्दिष्टो वेदवादिभिः ॥ सर्वपापहरोमाघोमोक्षदोबदरीवने ॥ १३५ ॥ पापहादुःखहारीचसर्वकामफलप्रदः ॥ रुद्रलोकप्रदोमाघोनार्मदेपापनाशनः ॥ १३६ ॥ यामुनःसूर्यलोकायभवेत्कल्मषनाशनः ॥ सारस्वतोघविध्वंसीब्रह्मलोकफलप्रदः ॥ १३७ ॥ विशालफलदोमाघोविशालायांद्विजोत्तम ॥ पातकेंधनदावाग्निर्गर्भहेतुक्रियापहः ॥ १३८ ॥ विष्णुलोकायमोक्षायजाह्नवःपरिकीर्तितः ॥ शरयूगंडकीसिंधुश्चंद्रभागाचकौशिकी ॥ १३९ ॥ तापीगोदावरीभीमापयोष्णीकृष्णवेणिका ॥ कावेरीतुंगभद्राचअन्यायाश्चसमुद्रगाः ॥ १४० ॥ आशुमाघीनरोयातिस्वर्गलोकंविकल्मषः ॥ नैमिषेविष्णुसायुज्यंपुष्करेब्रह्मणोंतिकम् ॥ १४१ ॥ आखंडलस्यलोकोहिकुरुक्षेत्रेतुमाघतः ॥ माघोदेवहृदेविप्रयोगसिद्धिफलप्रदः ॥ १४२ ॥ प्रभासेमकरादित्येस्नानाद्रुद्रगणोभवेत् ॥ देवक्यांदेवतादेहोनरोभवतिमाघतः ॥ १४३ ॥ माघस्नानेनभोविप्रगोमत्यांनपुनर्भवः ॥ हेमकूटेमहाकालेओंकारेअमरेश्वरे ॥ १४४ ॥ नीलकंठेर्बुदेमाघाद्रुद्रलोकेमहीयते ॥ सर्वासांसरितांविप्रसंगमेमकरेरवौ ॥ १४५ ॥ स्नानेनसर्वकामानामवाप्तिर्जायतेनृणाम् ॥ माघस्तुप्राप्यतेधन्यैःप्रयागेद्विजसत्तम ॥ अपुनर्भवदंतत्रासितासितजलंयतः ॥ १४६ ॥ गायंतिदेवाःसततंदिविस्थामाघःप्रयागेकिलनोभविष्यति ॥ स्नानान्नरायत्रनगर्भवेदनांपश्यंतितिष्ठंतिचविष्णुसन्निधौ ॥ १४७ ॥ मज्जंतियेपित्र्यहमत्रमानवास्तीर्थेप्रयागेबहुपापकंचुकाः ॥ व्रजंतितेनोनिरयेषुधार्मिणःस्वर्गेशुभेचारुचरंतिदेववत् ॥ १४८ ॥ तीर्थैर्व्रतैर्दानतपोभिरध्वरैःसार्धंविधात्रातुलयाधृतंपुरः ॥ माघेप्रयागस्यतयोर्द्वयोरभून्माघोगरीयानतएवसोधिकः ॥ १४९ ॥ वातांबुपर्णाशनदेहशोषणैस्तपोभिरुग्रैश्चिरकालसंचितैः ॥ योगैश्चसंयांतिनरानतांगतिंस्नानेनमाघस्यहियांतियांगतिम् ॥ १५० ॥ स्नाता[2]श्चयेमकरभास्करोदयेतीर्थेप्रयागेसुरसिंधुसंगमे ॥ तेषांगृहद्वारमलंकरोतिकिंभृंगावलिःकुंजरकर्णताडिता ॥ १५१ ॥

१ स्नानात्प्रयागस्यहि यातियांगतिमितिपाठः। २ स्नातानपये भृशभास्करोदये ।

योराजसूयाद्धयमेधयज्ञतःस्नानात्फलंसंप्रददातिचाधिकम् ॥ पापानिसर्वाणिविलोप्यलीलयानूनंप्रयागःसकथंनसेव्यते ॥ १५२ ॥ अवंतिविषयेराजावीरसेनोभवत्पुरा ॥ नर्मदातीरमागत्यग¯¯पूयंचकारसः ॥ १५३ ॥ षोडशैरश्वमेधैश्चस्वर्णवाटविराजितैः ॥ स्वर्णभूषणयूपाढ्यैरीजेसोपियथाविधि ॥ १५४ ॥ प्रददौधान्यराशींश्चद्विजेभ्यःपर्वतोपमान् ॥ वदान्योदेवताभक्तोगोप्रदःससुवर्णदः ॥ १५५ ॥ ब्राह्मणोभद्रकोनाममूर्खोहीनकुलस्तथा ॥ कृषीवलोदुराचारःसर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ १५६ ॥ कृषिकर्मसमुद्विग्नोबंधुभिश्चाप्यसंस्कृतः ॥ इतस्ततःपरिभ्रम्यानिर्गतःक्षुत्प्रपीडितः ॥ १५७ ॥ दैवतःसार्थमाविश्यप्रयागंससमागतः ॥ महामाघींपुरस्कृत्यसस्नौतत्रादिनत्रयम् ॥ १५८ ॥ अनघःस्नानमात्रेणभूत्वेहसद्विजोत्तमः ॥ प्रयागाच्चलितस्तत्रपुनर्यस्मात्समागतः ॥ १५९ ॥ सराजासोपिविप्रश्चविपन्नावेकदातदा ॥ तयोर्गतिःसमाहृष्टामयाशक्रस्यसन्निधौ ॥ १६० ॥ तेजोरूपंबलंस्त्रैणंदेवयानंविभूषणम् ॥ पारिजातमयीमालानृत्यंगीतंतयोःसमम् ॥ १६१ ॥ इतिदृष्टंहिमाहात्म्यंक्षेत्रस्यकथमुच्यते ॥ माघःसितासितेविप्रराजसूयैःसमोमतः ॥ १६२ ॥ धनुस्त्रिशतविस्तीर्णेसितनीलांबुसंगमे ॥ अपुनरावृत्तिर्माघीराजसूयीपुनर्भवेत् ॥ १६३ ॥ माघमासीयवातोपिसितासितजलंस्पृशेत् ॥ अधर्म्यैनस्पृशेन्नूनंमहापातकहाहिसः ॥ १६४ ॥ किमत्रबहुनोक्तेनश्रूयतांद्विजनिश्चितम् ॥ समुद्भूतफलंपापंतीर्थंमाघःप्रणाशयेत् ॥ १६५ ॥ अत्रतेकथयिष्यामिसावधानमतिःशृणु ॥ (पिशाचमोचनंनामइतिहासंपुरातनम् ॥ शृण्वंत्यप्सरसोबालाःशृणोतुत्वत्सुतस्तथा ॥ मत्प्रसादात्स्मृतिर्लब्ध्वापैशाच्यान्मुक्तिकामिनः ॥ १ ॥) पुरादेवद्युतिर्विप्रोवैष्णवोवेदपारगः ॥ १६६ ॥ पिशाचान्मोचयामासकरुणाप्लुतमानसः ॥ १६७ ॥ ॥ दिलीपउवाच ॥ ॥ कुत्रस्थितःकस्यपुत्रोनियमःकोस्यवाजपः ॥ केनवावैष्णवोवृत्तःकेपिशाचाश्चमोचिताः ॥ १६८ ॥ एतद्विस्तरतःसर्वंकीर्तयस्वमहामुने ॥ कौतूहलंमहापुण्यंशृणुमस्त्वत्प्रसादतः ॥ १६९ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ प्लक्षप्रस्रवणेपुण्येसरस्वत्यास्तटेशुभे ॥ तत्राश्रमपदंतस्यशैलमाश्रित्यशोभनम् ॥ १७० ॥ शालैस्तालैस्तमालैश्चबिल्वैर्बकुलपाटलैः ॥ तिंतिडीचिरिबिल्वैश्चचूतचंपककांचनैः ॥ १७१ ॥ करंजैःकोविदारैश्चकेसरैःकुंजराशनैः ॥ तिलकैःकर्णिकारैश्चकुंभैःखादिरतिंदुकैः ॥ १७२ ॥ वानीरैःसाल्वजंबीरैःपीलूदुंबरवेतसैः ॥ शाकोटैरटरूषैश्चकरहाटैर्वटद्रुमैः ॥ १७३ ॥ घोंटाकुटजपालाशैरशोकैःशोकहारिभिः ॥ जंबूनिंबकदंबैश्चक्षीरिकाकरमर्दकैः ॥ १७४ ॥ बीजपूरैःसनारिंगैरंभाराजिविराजितैः ॥ पनसैरसवाद्भिश्चनारिकेलैःसदाफलैः ॥१७५॥ सप्तच्छदैस्त्रिपत्रैश्चशिरीषामलकैःशुभैः ॥ कर्कंधूलकुचैरक्षैःपारिभद्रैर्वचादिभिः ॥ १७६ ॥ केतकैःसिंदुवारैश्चतगरैःकुन्दमाल्लिकैः ॥

१ स्वराडिव विराजतेइतिपाठान्तरम् । २ समुद्विग्न इतिपाठः ।

पद्मेन्दीवरकह्लारमालतीयूथिकादिभिः॥१७७॥मालतीमोगरैश्चैवजातीफलविराजितैः॥पुन्नागैःकिंशुकैश्चैवबर्बरीतुलसीद्रुमैः॥१७८॥ आश्रमोरमणीयःसद्रुमर्नानाविधैर्नृप॥वनमध्येनदीयातिपुण्यतोयासरस्वती॥१७९॥कूजंतिसारसास्तत्रमदस्निग्धकलंसदा॥नदंतिकोकिलाःशब्दंगुंजंतिचमधुव्रताः॥१८०॥ वहुकोलाहलंभूपतद्वनंशुकसारिभिः ॥ चरंतिश्वापदास्तत्रविविधाःकाननोत्तमे ॥ १८१ ॥ सदाफलंसदापुष्पंपरागकणधूसरम् ॥ आच्छन्नंकाननंसर्वंमधुवृक्षैःसमंततः ॥ १८२ ॥ नवपल्लवसंजातमंजरीभरवल्लिभिः ॥ आश्लिष्टमभितोरम्यंप्रियाभिरिववल्लभः ॥ १८३ ॥ तस्यशापभयात्रस्तोवातोवातिसमंततः ॥ नवर्षत्यश्मभिर्मेघानशोषयतिभास्करः ॥ १८४ ॥ वनंनोपद्रवंतद्धिसदासिद्धनिषेवितम् ॥ आह्लादजनकंनित्यंवनंचैत्ररथंयथा ॥१८५॥ तस्मिन्वसतिधर्मात्मादेवद्युतिर्द्विजोत्तमः ॥ पुत्रःसुमित्रोविप्रस्यलब्धोलक्ष्मीपतेर्वरात् ॥ १८६ ॥ नियमःश्रूयतांतस्यसर्वदानियतात्मनः ॥ ग्रीष्मेपंचतपानित्यंसूर्यन्यस्तविलोचनः ॥ १८७ ॥ वर्षत्कादंविनीयावद्वर्षास्वभ्रावकाशगः ॥ वातेप्रवातेनिष्कंपोदुःसहोहिमवानिव ॥ १८८ ॥ वसत्यप्सुसहेमंतेह्वदेसारस्वतेद्विज ॥ उपस्पृशतिकालेसत्रिवारंवारिनिर्मलम् ॥ १८९ ॥ पितॄन्देवानृषीन्नित्यंसंतर्पयतिश्रद्धया ॥ ब्रह्मयज्ञपरोनित्यंसत्यवादीजितेंद्रियः ॥ १९० ॥ भूमौविश्राम्यविश्रांतःप्रदध्यौप्रार्थयन्हरिम् ॥ वन्यैर्जुहोत्यग्निहोत्रंश्रद्धयातिथिपूजकः ॥ १९१ ॥ चांद्रायणविधानेनकालंनयतिसर्वदा ॥ स्वयंविगलितैःपत्रैःफलैर्वृत्तिंसमीहते ॥ १९२ ॥ अनुद्विग्नस्तपोनिष्ठोवेदवेदांगपारगः ॥ धमनीविकरालोसावस्थिमात्रकलेवरः ॥ १९३ ॥ इत्थंजगामवर्षाणांसहस्रंतस्यकानने ॥ तदाजज्वालशैलोसौतपसस्तस्यतेजसा ॥ १९४ ॥ सोढुंनशक्यतेभूतैस्तेजस्तस्यमहात्मनः ॥ वैश्वानरइवाभातिप्रज्वलंस्तपसाद्विज ॥ १९५ ॥ गतवैराणिभूतानिसमजायंततद्वने ॥ मृगव्याघ्राखुमार्जारामिथःक्रीडंतिनिर्भयाः ॥ १९६ ॥ अन्योपिनियमस्तस्यश्रूयतामतिदुर्लभः ॥ नारायणंत्रिकालंससंपूजयतिनित्यशः ॥१९७॥ पुष्पाणांतुसहस्रेणविकचेनसुगंधिना ॥ वेदसूक्तविधानेनविष्णुध्यानपरायणः ॥१९८॥ विष्णोःसंप्रीतयेविप्रःकुरुतेकर्मचाखिलम् ॥ दधीचेर्वरदानात्ससंजातोवरवैष्णवः ॥ १९९ ॥ एकदामासिवैशाखेएकादश्यांमहामुनिः ॥ पूजांकृत्वाहरेरम्यांविचित्रामकरोत्स्तुतिम् ॥ २०० ॥ तदैवखगमारुह्यदेवोदेवोहरिःस्वयम् ॥ आजगामपुरस्तस्यतयास्तुत्यातिहर्षितः ॥ २०१ ॥ तंदृष्ट्वागरुडारूढंप्रत्यक्षंजलदच्छविम् ॥ चतुर्बाहुंविशालाक्षंसर्वालंकारभूषितम् ॥ २०२ ॥ उद्धूतपुलकोविप्रःसानंदजललोचनः ॥ जगामशिरसाभूमौकृतकृत्यमनास्तदा ॥ २०३ ॥ ननमौतेनहर्षेणसब्रह्मांडोदरेपिहि ॥ नसस्मारनिजंदेहंब्रह्मभूतइवाभवत् ॥ २०४ ॥ ततःसंभाषितःप्रीत्याहरिणावैष्णवोमुनिः ॥

पा० १ अस्ता गंगावाताः प्रवांति नेतिपाठः ।

देवद्युतेविजानामिमद्भक्तस्त्वंमदाश्रयः ॥ २०५ ॥ संन्यस्ताखिलकर्मासिमद्भावोमन्मनाःसदा ॥ वरंब्रूहिप्रसन्नोस्मिस्तोत्रेणानेनचानघ ॥ २०६ ॥ इतिश्रुत्वाहरेर्वाक्यंप्रत्युवाचसतापसः ॥ देवदेवारविंदाक्षस्वमायाधृतविग्रह ॥ २०७ ॥ त्वद्दर्शनात्सदादेवदुर्लभोनापरोवरः ॥ ब्रह्मादयःसुराःसर्वेयोगिनः सनकादयः ॥ २०८ ॥ त्वांसाक्षात्कर्तुमिच्छंतिसिद्धाश्चकपिलादयः ॥ अहंममेतिपाशायेमोहलोभाःशुभाशुभाः ॥ २०९ ॥ सहेतुकाश्चदग्धंतेदृष्टेत्व यिपरावरे ॥ जन्मनःकर्मणोबुद्धेराविर्भूतंफलंमम ॥ २१० ॥ यद्दृष्टोसिजगन्नाथप्रार्थयेकिमतःपरम् ॥ नवरार्थैहिदेवेशत्वत्पादपंकजंहृदि ॥ २११ ॥ चिंतयामिसदाभक्त्यात्वद्गतेनांतरात्मना ॥ इममेववरंयाचेत्वद्भक्तिरचलामम ॥ २१२ ॥ अस्तुवैकमलानाथप्रार्थयेनापरंवरम् ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्य प्रसन्नवदनोहरिः ॥ २१३ ॥ प्रत्युवाचप्रसन्नात्माएवमस्तुद्विजोत्तम ॥ अन्यस्तेतपसःकश्चित्प्रत्यूहोनभविष्यति ॥ २१४ ॥ एतच्चत्वत्कृतं स्तोत्रंयेपठिष्यंतिमानवाः ॥ तेषांमद्विषयाभक्तिर्निश्चलाचभविष्यति ॥ २१५ ॥ धर्मकार्यंचयत्किंचित्सांगंसर्वंभविष्यति ॥ ज्ञानेचपरमानि ष्ठातेषांस्थास्यतिनिश्चला ॥ २१६ ॥ इत्युक्त्वांतर्हितस्तत्रदेवदेवोजनार्दनः ॥ देवद्युतिस्तदारभ्यनारायणपरोभवत् ॥ २१७ ॥ ॥ दिलीपउवाच ॥ ॥ महर्षेनुगृहीतोस्मिकथयापावनीकृतः ॥ अनयाविष्णुसंगत्यागंगयेवाहमद्यवै ॥ २१८ ॥ किंतत्स्तोत्रंसमाख्याहिप्रसन्नोयेनमाधवः ॥ तस्यानघस्यविप्र स्यमहत्कौतूहलंमम ॥ २१९ ॥ त्वत्प्रसादादहंविप्रमन्येप्राप्तंमनोरथम् ॥ महतांसंगतिःकस्यमहत्त्वायनकल्पते ॥ २२० ॥ कथयस्वप्रसादेनविष्णोस्तो त्रमनुत्तमम् ॥ येनतुष्टःसभगवान् ददौतस्यचदर्शनम् ॥ २२१ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ कथयामिरहस्यंतेयज्जप्तंस्तोत्रमुत्तमम् ॥ प्राग्गृहीतं सुपर्णेनगरुडान्मयिचागतम् ॥ २२२ ॥ अध्यात्मगर्भसारंतन्महोदयकरंशुभम् ॥ सर्वपापहरंभूपस्वात्मज्ञानकरंपरम् ॥ २२३ ॥ ओंनमोवासुदेवायनमो विश्वायचक्रिणे ॥ भक्तप्रियायकृष्णायजगन्नाथायशार्ङ्गिणे ॥ २२४ ॥ स्तोतास्तुत्यः स्तुतिः सर्वंजगद्विष्णुमयंयदा ॥ तदासंस्तूयतेकेनभक्तिर्मोदकरी नृणाम् ॥ २२५ ॥ यस्यदेवस्यनिःश्वासोवेदाःसांगाःससूत्रकाः ॥ कास्तुतिःप्रभुदेतस्यभक्त्याहंमुखरोभवम् ॥ २२६ ॥ चक्रवद्भ्रमतेसर्वंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ अतस्त्वंगीयतेदेवचक्रपाणिवरायुध ॥ २२७ ॥ वेद्गोनवक्तियंसाक्षान्नचवाग्वेत्तिनोमनः ॥ मद्विधस्तंकथंस्तौतिभक्तिमान्वाकथंभवेत् ॥ २२८ ॥ ब्रह्मादिब्रह्म विष्णुस्त्वंत्वमेवसकलाश्रयः ॥ स्रष्टाब्रह्मनिदानंचशुद्धंब्रह्मत्वमेवच ॥ २२९ ॥ (कोयंकायस्तवविभोभिस्त्वास्पृशतिकायिनम् ॥ कायदोषैर्नचाघ्रातस्त स्मैनमोस्तुयोगिने ॥ १ ॥) देवभावेनजागर्तिननिद्रातिनिजात्मनि ॥ सुखसंदोहबुद्धिर्यासात्वंविष्णोनसंशयः ॥ २३० ॥ महदादयोमहाभावास्तथा

१ देहस्य मोहमूलाः शुभाशुभाइतिपाठः । २ महदादिद्विधाभावा–इ०पा० ।

वैकारिकागुणाः ॥ त्वमेवनाथतत्सर्वंनानात्वंमूढकल्पना ॥ २३१ ॥ केशकेशवरूपाभिःकल्पनातिसृभिस्तथा ॥ त्वमेवकल्पसेब्रह्मपुमानिवसुतादिभिः ॥ २३२ ॥ विदोषंविगुणंचैकंचिन्मूर्तिरखिलंजगत् ॥ कवीनांभातियत्तत्त्वंतंविष्णुंनौमिनिर्मलम् ॥ २३३ ॥ यस्यज्ञानेनकुर्वंतिकर्मापिश्रुतिभाषितम् ॥ निरीषणाजगन्मित्राःशुद्धंब्रह्मनमामितत् ॥ २३४ ॥ ध्वस्तेतरच्चसन्मात्रंयत्प्रबोधादुपासते ॥ योगिनःसर्वभूतेषुसद्रूपंनौमितंहरिम् ॥२३५॥ ब्रह्माहमितिगायंतियंज्ञात्वैकंवराद्विजाः ॥ पश्यंतोहित्वयातुल्यंदेवंतंनौमिमाधवम् ॥ २३६ ॥ माययामोहवैचित्र्यंतथाहंममतांनृणाम् ॥ योनाशयतिपापौघान्नमस्तस्मैचिदात्मने ॥ २३७ ॥ प्रयाणेवाप्रयाणेचयन्नामस्मरतांनृणाम् ॥ सद्योनश्यंतिपापौघानमस्तस्मैचिदात्मने ॥ २३८ ॥ मोहानललसज्ज्वालाज्वलल्लोकेषुसर्वदा ॥ यत्पादांभोरुहच्छायांप्रविष्टश्चनदह्यते ॥ २३९ ॥ यस्यस्मरणमात्रेणनमोहोनैवदुर्गतिः ॥ नरोगानैवदुःखानितमनंतंनमाम्यहम् ॥ २४० ॥ कामयंतेप्रजानैवधिषणाभ्यःसमुत्थिताः ॥ लोकमात्मैवपश्यंतियंबुद्ध्वैकचराजनाः ॥ २४१ ॥ शब्दार्थःसंविदर्थश्चविष्णोर्नामपरोयदि ॥ सत्येनतेनसंसारोमासंस्पृशतुमाधव ॥ २४२ ॥ नारायणोजगद्व्यापीयदिवेदादिसंमतः ॥ सत्येनतेननिर्विघ्नाविष्णुभक्तिर्ममास्तुवै ॥ २४३ ॥ योनबीजंविनाबीजंबीजेयोबिजभावितः ॥ सविष्णुर्भवबीजंमेसितविद्यासिनावृंतु ॥ २४४ ॥ त्रितनुर्नटवद्यस्तुसृष्टिस्थितिलयेषुच ॥ गुणैर्भवतिकार्येषुसप्रसीदतुमेहरिः ॥ २४५ ॥ दशधेहावतीर्णोयोधर्मत्राणायकेवलम् ॥ अभ्यर्थितःसुरैःसर्वैःसप्रसीदतुमेहरिः ॥ २४६ ॥ ब्रह्मादिस्तंबपर्यंतंप्राणिहृन्मंदिरेऽमलः ॥ एकोवसतियोदेवःसप्रसीदतुमेहरिः ॥ २४७ ॥ इच्छांचक्रेसदेवाग्रेएकश्चैवबहुस्तथा ॥ प्रविष्टोदेवताःस्रष्टासप्रसीदतुमेहरिः ॥ २४८ ॥ हृत्खगःखसमःखादिःखातीतःखक्रियःखगः ॥ खंब्रह्माखादिभुक्चांतिखमूर्तिस्त्वंमखाशनः ॥ २४९ ॥ यद्भासायन्मुदायस्यमाययासज्यतेजगत् ॥ जाड्यंदुःखमसत्यंचसभवानेवतन्मयः ॥ २५० ॥ त्वत्सृष्टंमोदतेविश्वंत्वत्त्यक्तमशुचिर्भवेत् ॥ तत्संगतोप्यसंगस्त्वंविकारस्तेनतेनाहि ॥ २५१ ॥ भूतयोगजचैतन्यंचार्वाकायमुपासते ॥ सौगतास्त्रुवतेतकैंस्त्वांबुद्धिक्षणभंगुराम् ॥ २५२ ॥ शरीरपरिमाणंत्वांमन्यंतेजिनदेवताः ॥ ध्यायंतिप्पुरुषंसांख्यास्त्वामेवप्रकृतेःपरम् ॥ २५३ ॥ जन्मादिरहितःपूर्वंयःस्यादानंदलक्षणम् ॥ त्वामेवोपनिषद्ब्रह्मचिंतयंतिपरस्परम् ॥ २५४ ॥ खादिभूतानिदेहश्चमनोबुद्धींद्रियाणिच ॥ विद्याविद्येत्वमेवात्रनान्यत्त्वत्तोस्तिकिंचन ॥ २५५ ॥ त्वंधातासर्वभूतानांत्वमेवशरणंमम ॥ त्वमग्निस्त्वंहविःशक्रोहोतामंत्रःक्रियाफलम् ॥२५६॥ त्वमस्तिनास्तिवैकुंठत्वामहंशरणंगतः ॥ त्वंकर्मफलदाताचदीक्षितानांक्रियाफलम् ॥२५७॥ त्वंहेतुःसर्वभूतानांत्वमेवशरणंमम ॥ युवतीनांयथायूनियूनांचयु

१ निरीक्षणे जगन्मित्रमितिपाठः । २ सं (खं) खेचरंत मितिपा० । ३ दो अवखण्डने लोट् यवुनाशयत्वित्यर्थः । ४ सत्यासंततं जगत् । ५ पूर्णं चित्सदानंदलक्षणम् ।

वतोयथा॥२५८॥मनोभिरमतेतद्वत्प्रीतिर्मेरमतांत्वयि॥अपिपापंदुराचारंनरंत्वत्प्रणतंहरे ॥२५९॥ नेक्षंतेकिंकरायाम्यावुलूकास्तपनंयथा॥तापत्रयमघोघ श्वतावत्पीडयतेजनम् ॥२६०॥यावत्स्मरतिनोनाथभक्त्यात्वत्पादपंकजम् ॥२६१॥ यंनस्पृशंतिगुणजातिशरीरधर्मायंनस्पृशंतिगतयस्त्वखिलेंद्रियाणा म् ॥ यंचस्पृशंतिमुनयोगतसंगमोहास्तस्मैनमोभगवतेहरयेकरोमि ॥ २६२ ॥ स्थूलंविलाप्यकरणेकरणंनिदानेतत्कारणंकरणकारणवर्जितेच ॥ इत्थंविला प्यमुनयःप्रविशंतितत्रतस्मैनमोस्तुहरयेमुनिसेविताय ॥ २६३ ॥ यद्ध्यानसंवहनघूर्णवशीकृतांतामैश्वर्यचारुगुणिनींसुखमोक्षलक्ष्मीम् ॥ आलिंग्यशेरतइ ह्यात्मसुखैकभाजस्तस्मैनमोस्तुहरयेमुनिसेविताय ॥ २६४ ॥ जन्मादिभावविकृतेर्विरहस्वभावेयस्मिन्नयंपरिधुनोतिषडूर्मिवर्गः ॥ यंतापयंतिनसदामद नादिदोषास्तंवासुदेवममलंप्रणतोस्मिहार्दम् ॥ २६५ ॥ यद्ध्यानसंगतमलंविजहात्यविद्यांयद्ध्यानवह्निपतितंजगदेतिनाशम् ॥ यज्ज्ञानमुल्लसदसिद्यतिसं शयारिंतंत्वांहरिंविशदबोधघनंनमामि ॥ २६६ ॥ चराचराणिभूतानिसर्वाणिचहरेर्वशे ॥ यथात्रतेनसत्येनपुरस्तिष्ठतुमेहरिः ॥ २६७ ॥ यथानारायणः सर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ तेनसत्येनमेरूपंप्रदर्शयतुकेशवः ॥ २६८ ॥ भक्तिर्यथाहरौमेस्तितद्वद्रिष्ठागुरौयदि ॥ ममास्तितेनसत्येनस्वंदर्शयतुकेशवः ॥ ॥ २६९ ॥ तस्यैवंशपथैःसत्यैर्भक्तितस्यानुचिंतयन् ॥ दर्शयामासचात्मानंसप्रीतःपुरुषोत्तमः ॥ २७० ॥ ततोदत्त्वावरंतस्यपूरयित्वामनोरथम् ॥ जगामकमलाकांतःस्तुत्याविप्रेणतोषितः ॥ २७१ ॥ कृतकृत्योद्विजःसोपिवासुदेवपरायणः ॥ शिष्यैःसार्धंजपन्स्तोत्रंतस्मिन्नास्तेतपोवने ॥ २७२ ॥ की र्तयेद्यइदंस्तोत्रंशृणुयाद्योपिमानवः ॥ अश्वमेधस्ययज्ञस्यप्राप्नोतिविपुलंफलम् ॥ २७३ ॥ आत्मविद्याप्रबोधंचलभतेब्राह्मणःसदा ॥ नपापेजायतेबुद्धि र्नैवपश्यत्यमंगलम् ॥ २७४ ॥ बुद्धिस्वास्थ्यंमनःस्वास्थ्यंस्वास्थ्यमैंद्रियकंतथा ॥ नृणांभवतिसर्वेषामस्यस्तोत्रस्यकीर्तनात् ॥ २७५ ॥ विचार्या र्थंजपेद्यस्तुश्रद्धयातत्परोनरः ॥ सविधूयेहपापानिलभतेवैष्णवंपदम् ॥ २७६ ॥ लभतेवांछितान्कामान्पुत्रपौत्रान्पशूंस्तथा ॥ दीर्घमायुर्बलंवीर्यंल भतेससदापठन् ॥ २७७ ॥ तिलपात्रसहस्रेणगोसहस्रेणयत्फलम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतियइमांकीर्तयेत्स्तुतिम् ॥ २७८ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांयंयंका मयतेसदा ॥ अचिरात्तमवाप्नोतिस्तोत्रेणानेनमानवः ॥२७९॥ आचारेविनयेधर्मेज्ञानेतपसिसन्नये ॥ नृणांभवतिनित्यंधीरिमांसंशृण्वतांस्तुतिम्॥ २८० ॥ महापातकयुक्तोवायुक्तोवाह्युपपातकैः ॥ सद्योभवतिशुद्धात्मास्तोत्रस्यपठनात्सकृत् ॥ २८१ ॥ प्रज्ञालक्ष्मीर्यशःकीर्तिंज्ञानधर्मविवर्धनम् ॥ दुष्टग्रहोपशमनंसर्वाशुभविनाशनम् ॥ २८२ ॥ सर्वव्याधिहरंपथ्यंसर्वारिष्टनिषूदनम् ॥ दुर्गतेस्तरणंस्तोत्रंपठितव्यंद्विजातिभिः ॥ २८३ ॥ नक्षत्रग्रहपीडासुराजचोरभयेषुच ॥ अग्निचोरनिपातेषुसद्यःसंकीर्तयेदिदम् ॥ २८४ ॥ सिंहव्याघ्रभयंनास्तिनाभिचारभयंतथा ॥ भूत

प्रेतपिशाचेभ्योराक्षसेभ्यस्तथैवच ॥ २८५ ॥ पूतनाजृंभकेभ्यश्चविघ्नेभ्यश्चैवसर्वदा ॥ नृणांक्वचिद्भयंनास्तिस्तवेह्यस्मिन्प्रकीर्तिते ॥ २८६ ॥ वासुदेवस्यपूजांयःकृत्वास्तोत्रमुदीरयेत् ॥ लिप्यतेपातकैर्नासौपद्मपत्रमिवांभसा ॥ २८७ ॥ गंगादिपुण्यतीर्थेषुयास्नानैर्नाप्यतेगतिः ॥ तांगतिं समवाप्नोतिपठन्पुण्यामिमांस्तुतिम् ॥ २८८ ॥ एककालंद्विकालंवात्रिकालंवापियःपठेत् ॥ सर्वदासर्वकालेषुसोक्षयंसुखमश्नुते ॥ २८९ ॥ चतुर्णामपिवेदानांत्रिरावृत्त्याचयत्फलम् ॥ तत्फलंलभतेस्तोत्रमधीयानःसकृन्नरः ॥ २९० ॥ अक्षय्यंधनमाप्नोतिस्त्रीणांभवतिवल्लभः ॥ पूजांविंदतिलोकेस्मिञ्छ्रद्धयासंस्मरन्हरिम् ॥ २९१ ॥ सर्वदासंपदायुक्तोविपदंनैवगच्छति ॥ गोभिर्नोन्ह्रियतेस्तोत्रंनित्यंयःकीर्तयेद्ध्रियत् ॥ २९२ ॥ अलक्ष्मीकालकर्णींचदुःस्वप्नंदुर्विचिंतितम् ॥ सद्योनश्यंतिभक्तानामेतंसंशृण्वतांस्तवम् ॥ २९३ ॥ प्रातरुत्थाययोधीतेशुचिर्विष्णुपरायणः ॥ अक्षय्यंलभतेसौख्यमिहलोकेपरत्रच ॥ २९४ ॥ देवद्युतिप्रणीतंवैविष्णुप्रीतिकरंशुभम् ॥ विष्णुप्रसादजननंविष्णुदर्शनकारकम् ॥ २९५ ॥ योगसारमिदंनामस्तोत्रंपरमपावनम् ॥ यःपठेत्सततंभक्त्याविष्णुलोकंसगच्छति ॥ २९६ ॥ इतितेकथितंस्तोत्रंगुह्यंपापप्रणाशनम् ॥ अतऊर्ध्वंप्रवक्ष्यामिपिशाचस्यविमोचनम् ॥ २९७ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेमाघमाहात्म्येवसिष्ठदिलीपसंवादेयोगसारस्तोत्रकथनंनामअष्टाविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२८ ॥ छ ॥ वासिष्ठउवाच ॥ ॥ श्रूयतांयेपिशाचाश्चमोचितास्तेनतद्वने ॥ आसीद्राजाचित्रनामाद्राविडेविषयेपुरा ॥ १ ॥ सोमान्वयेमहावीरःशूरःशस्त्रास्त्रपारगः ॥ गजवाजिरथौघैश्चसंपन्नोविक्रमीसदा ॥२॥ स्वर्णैर्नानाविधैरत्नैःपूर्णकोशोमहाधनः ॥ मध्येनारीसहस्रस्यसदाक्रीडातितत्परः ॥ ३ ॥ स्त्रैणःकामीसदालुब्धश्चंडकोपःसपार्थिवः ॥ नकरोतिवचोधर्म्यंसचिवैःसमुदीरितम् ॥ ४ ॥ विष्णुंनिंदतिसोत्यर्थंवैष्णवान्द्वेष्टिसर्वदा ॥ कोसौविष्णुःक्वदृष्टोसौक्वचास्तेकेनकीर्त्यते ॥ ५ ॥ इत्थंनसहतेविष्णुंसराजादैवमोहितः ॥ नारायणंभजंतेयेतान्पीडयतिकोपितः ॥ ६ ॥ नब्राह्मणान्नवेदांश्चवैदिकंकर्मनव्रतम् ॥ नदानंमन्यतेदातुंपाखंडस्थितिसंस्थितः ॥ ७ ॥ अनीत्याचंडदंडैश्चप्रजापीडांकरोतिसः ॥ निष्ठुरोनिर्दयःक्रूरःपुण्यकार्यपराङ्मुखः ॥ ८ ॥ च्युताचारोऽच्युतद्वेष्टाच्युताग्निश्चच्युतक्रियः ॥ सोनुशास्तिजनंभूपःकालरूपइवापरः ॥ ९ ॥ ततोबहुतिथेकालेसराजापंचतांगतः ॥ वैदिकेनविधानेनलेभेनैवोर्ध्वदैहिकम् ॥१०॥ अथकिंकरयूथेनपीड्यमानोभृशंतदा ॥ अयःकीलमयेमार्गेतप्तसिक्ताप्रपूरिते ॥११॥ चंडार्करश्मिसंतप्तेवृक्षच्छायाविवर्जिते ॥ तप्तांगारप्रकीर्णेचवह्निज्वालासमाकुले ॥ १२ ॥ लोहतुंडैश्चकाकोलैर्हन्यमानःसुदारुणैः ॥ वृकैर्दंष्ट्राकरालैश्चभिर्वोरैश्चभक्षितः ॥ १३ ॥ शृण्वन्क्रंदितमन्येषांनृणांकिल्बिषकारिणाम् ॥ जगामपार्थिवोलोकमंतकस्यभयावहम् ॥ १४ ॥ शृणुभूपगतिंतस्यतस्मिँ

छ्लोकेसुदुःसहाम् ॥ निरयान्निरयंयातःपर्यायेणसभूपतिः ॥ १५ ॥ आदौप्रयातस्तामिस्रेदारुणेभूरिदुःखदे ॥ पुनश्चैवांधतामिस्रेयत्रदुःखंनिरंतरम् ॥१६॥ गतोनंतरमत्युग्रंमहारौरवरौरवम् ॥ नरकंकालसूत्रंचमहानरकमेवच ॥ १७ ॥ पश्चान्मग्नःसभूपालोदुस्तरेदुःखमूर्छितः ॥ संजीवनेमहावीचौतापनेसंप्रतापने ॥ १८ ॥ प्रतापनरकंराजादुःखाग्निप्लुष्टमानसः ॥ संपातंचसकाकोलंकुड्मलंपूतिमृत्तिकम् ॥ १९ ॥ लोहशंकुमृगीयंत्रंपंथानंशाल्मलिंनदीम् ॥ प्रविष्टोथमहाभीमंदुर्दर्शंदुर्गमंपुनः ॥२०॥ असिपत्रवनंचैवलोहचारकमेवच ॥ एवमेतेषुसर्वेषुपतित्वापापकृन्नृपः ॥२१॥ अविंदन्नरकेघोरेसंतापंयातनामयम् ॥ विष्णुप्रद्वेषघोषेणयुगानामेकविंशतिः॥२२॥ भुक्त्वाचयातनांयाम्यांनिस्तीर्णनरकोनृपः ॥ समयाद्गिरिराजेतुपिशाचोभूत्तदामहान्॥२३॥ सभ्राम्यतिदिशःसर्वावनेतस्मिन्बुभुक्षितः ॥ नपश्यत्यशनंतोयंमेरावपिसदागिरौ ॥२४॥ कदाचित्पर्यटन्सोथपिशाचःशोकपीडितः ॥ प्लक्षप्रस्रवणारण्यंप्रविष्टोभाविसत्फलम् ॥ २५ ॥ विभीतकतरुच्छायांसमाश्रित्यसुदुःखितः ॥ हाहतोस्मीतिचाक्रंदद्घोरमुच्चैःपुनःपुनः ॥ २६ ॥ क्षुत्तृड्भ्यांमुह्यमानस्यसर्वभूतद्रोहमम ॥ जन्मनोस्यदुरंतस्यकथमंतोभविष्यति ॥ २७ ॥ आदौपापसमुद्रेस्मिन्दुःखकल्लोलमालिनि ॥ करावलंबनंकोद्यनिमग्नस्यप्रदास्यति ॥ २८ ॥ इत्थंतस्यपिशाचस्यरोदनंदीनचेतसः ॥ देवद्युतिरधीयानःशुश्रावकरुणामयम् ॥ २९ ॥ समागम्यततस्तत्रतंपिशाचंददर्शसः ॥ विकरालमुखंभीमंपिशंगनयनंकृशम् ॥ ३० ॥ ऊर्ध्वमूर्धजकृष्णांगंयमदूतमिवापरम् ॥ ललजिह्वंचलंबोष्ठंदीर्घजंघंशिराकुलम् ॥ ३१ ॥ दीर्घांघ्रिंशुष्कतुंडंचगर्ताक्षंशुष्कपंजरम् ॥ अथामुंकौतुकाविष्टःपप्रच्छमुनिपुंगवः ॥ ३२ ॥ ॥ देवद्युतिरुवाच ॥ ॥ कोसित्वंभीषणाकारःकुतोरोदिषिदारुणम् ॥ अवस्थेयंकुतोब्रूहिकिंचाहंकरवाणिते ॥ ३३ ॥ ममाश्रमप्रविष्टाहिदुःखभाजोनजंतवः ॥ मोदंतेकेवलंसर्वेवैष्णवेभवनेयथा ॥ ३४ ॥ वदत्वंसत्वरंभद्रदुःखस्यैतस्यकारणम् ॥ कालक्षेपंनकुर्वंतिप्राप्तेर्थेहिमनीषिणः ॥ ३५ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ श्रुत्वैतद्वचनंप्रीतःपिशाचस्त्यक्तरोदनः ॥ उवाचदीनयावाचाप्रश्रयावनतस्तदा ॥ ३६ ॥ ॥ पिशाचउवाच ॥ ॥ सर्वांगव्यापिसंतापंजहारत्वद्वचोमयि ॥ ग्रीष्मेदावानलोद्भूतंवर्षन्मेघइवाचले ॥ ३७ ॥ यन्मेस्तिसुकृतंकिंचित्तेनदृष्टोसिमेद्विज ॥ नह्यसंचितपुण्यानांसद्भिरेकत्रसंगमः ॥ ३८ ॥ इत्युक्त्वाकथयामासपूर्ववृत्तांतमात्मनः ॥ विष्णुद्वेषप्रदोषेणदशामेतामहंगतः ॥ ३९ ॥ यन्नामप्राणान्मुक्तोहिस्मृत्वाविष्णुपदंव्रजेत् ॥ पापिष्ठोहिहरौतस्मिन्ममद्वेषोभवद्द्विज ॥ ४० ॥ यःपालयतिभूतानिधर्मेयातिजगत्त्रये ॥ योंतरात्माचभूतानांतस्मिन्द्वेषोममाभवत् ॥ ४१ ॥ कर्मणांफलदोयोत्रसर्ववेदेषुगीयते ॥ तपोभिरिज्यतेविप्रैःसमद्वेषवशंगतः ॥ ४२ त्यक्तक्रियैःप्रियारण्यैर्निःसंगैकचरैश्चयः ॥ वेदांतेयतिभिश्चिंत्यःसमेद्वेषीहरिर्द्विज ॥ ४३ ॥ ब्रह्मादयःसुराःसर्वेयोगिनः

सनकादयः ॥ मुक्त्यर्थमर्चयंतीहसविष्णुर्द्वेषितोमया ॥ ४४ ॥ आदौमध्येवसानेयोविश्वधातासनातनः ॥ यस्यनैवादिमध्यांताःसमेद्वेषपदंययौ ॥ ४५॥ यन्मयासुकृतंकर्मकृतंप्राक्तनजन्मनि॥विष्णुद्वेषाग्निनादग्धंतत्सर्वंभस्मसादभूत् ॥ ४६ ॥ कथंचिदस्यपापस्यसीमांद्रक्ष्यामिचेदहम् ॥ मुक्त्वानारायणंनान्यमर्चयिष्यामिदेवताम् ॥ ४७ ॥ विष्णुद्वेषाच्चिरंभुक्त्वामयानरकयातनाम् ॥ निरयान्निसृतःसोहंपैशाचींयोनिमागतः ॥ ४८ ॥ अधुनाकर्ममंत्रैःकैरथानीतस्त्वदाश्रमम् ॥ यत्रत्वद्दर्शनात्कोन्मेनष्टंदुःखमयंतमः ॥ ४९ ॥ प्राप्यतेमरणंयत्रबंधनंश्रीःसुखंवधूः ॥ सतत्रनीयतेस्वेनकर्मणागलहस्तिना ॥ ५० ॥ इदानीमुचितंकर्मब्रूहिपैशाच्यनाशनम् ॥ परोपकारकार्येहिनधन्यामंदगामिनः ॥ ५१ ॥ ॥ देवद्युतिरुवाच ॥ ॥ अहोमुष्णातिमायेयंदेवासुरनृणांस्मृतिम् ॥ ययादेवेष्वपिद्वेषोजायतेधर्मनाशनः ॥ ५२ ॥ स्रष्टापालयिताहंताजगतांयोमहेश्वरः ॥ आत्माचसर्वभूतानांतंमूढोद्वेष्टिकःकथम् ॥ ५३ ॥ भवंतिसर्वकर्माणिसफलानियदर्पणात् ॥ तद्भक्तिविमुखोमर्त्यःकोनयातीहदुर्गतिम् ॥ ५४ ॥ श्रुतिस्मृतिसदाचारविहितंकर्मकेवलम् ॥ सेवितव्यंचतुर्वर्णैर्भजन्नारायणंसदा ॥ ५५ ॥ अन्यथानिरयंयांतिविनाह्यागमसेवनात् ॥ अतोवेदविरुद्धार्थंशास्त्रोक्तंकर्मसंत्यजेत् ॥ ५६ ॥ स्वबुद्धिरचितैःशास्त्रैःप्रतार्येहतुबालिशान् ॥ विघ्नंतिश्रेयसोमार्गंलोकनाशायकेवलम् ॥ ५७ ॥ विष्णुंनिंदंतिवेदांश्चतपोनिंदंतिसद्द्विजान् ॥ तेनतेनरकंयांतिह्यसच्छास्त्रनिषेवणात् ॥ ५८ ॥ अयमेवयथाराजाद्राविडोनिरयंगतः ॥ द्विषन्नारायणंदेवंदेवदेवंजगत्प्रभुम् ॥ ५९ ॥ तस्माद्द्वेषंहिदेवेषुब्राह्मणेषुविशेषतः ॥ संत्यजेत्पुण्यकामोत्रवेदबाह्यांक्रियांत्यजेत् ॥६०॥ इत्युक्त्वाकथयामासपिशाचायहितंमुनिः ॥ प्रयागंगच्छभोभद्रमाघमासंविचारय ॥ ६१ ॥ गत्रतेनिश्चितामुक्तिःपैशाच्यान्नात्रसंशयः ॥ तत्राप्लुतादिवंयांतिश्रुतिरेषासनातनी ॥ ६२ ॥ विजहातिनरस्तत्रप्राक्तनंकर्मदुष्कृतम् ॥ प्रयागस्नानतोनास्तिक्वाप्यन्यदधिकंपरम् ॥ ६३ ॥ प्रायश्चित्तंतपोरूपंदानरूपंक्रियात्मकम् ॥ यागयोगाधिकंविद्धिप्रयागंपापिनामपि ॥ ६४ ॥ स्वर्गापवर्गयोर्द्वारंतत्पृथिव्यामपावृतम् ॥ सितासितोदवेणीयातांहित्वाभुविनापरा ॥ ६५ ॥ पापनैगडबद्धस्यछेदनैककुठारिका ॥ क्वविष्णुःसूर्यतेजोग्निर्गंगायमुनसंगमः ॥ ६६ ॥ क्ववराकीनृणांतुच्छापापराशितृणाहुतिः ॥ मलीमसघनध्वंसेयथाशरदिचंद्रमाः ॥ ६७ ॥ भातिपापक्षयादूर्ध्वंनरोवेणिजलाप्लुतः ॥ सितासितस्यमाहात्म्यमहंवक्तुंनतेक्षमः ॥६८॥ यत्तोयकणसंस्पृष्टोमुक्तःकेरलकोद्विजः ॥ इतिवाक्यमृषेःश्रुत्वापिशाचस्तुष्टमानसः ॥६९॥ मुक्तदुःखइवप्रीतःपप्रच्छप्रणयान्मुनिम् ॥ कथंकेरलदेशीयोद्विजोमुक्तोमहामुने ॥७०॥ एतंकथयवृत्तांतंसंश्रित्यकरुणांमयि ॥७१॥ देवद्युतिरुवाच ॥ ॥पिशाचशृणुपुण्यांमेकथांकथयतःशुभाम् ॥ केरलेवसुनामात्रब्राह्मणोवेदपारगः ॥ ७२ ॥ दायादैर्हृतवित्तस्तुनिर्धनोबंधुवर्जितः ॥ जन्मभूमिंपरित्यज्यमहादुःखेनदुः

सितः ॥ ७३ ॥ देशाद्देशंपरिभ्राम्यकालेनमहतामुनः ॥ प्रविश्यसमहारण्यमीपद्व्याधिप्रपीडितः ॥ ७४ ॥ गच्छंस्तीर्थांतरंश्रांतःक्षुत्क्षामोविंध्यपर्वते ॥
दुर्भिक्षेणमृर्तिलेभेनदाहंचौर्ध्वदेहिकम् ॥७५॥ तेनकर्मविपाकेनतत्रैवगिरिगह्वरे ॥ प्रेतीभूतश्चिरंकालमुवासानिर्जनेवने ॥७६॥ शीतातपपरिक्लिष्टोनिराहारोनि
रूदकः ॥ दिगंबरोव्युपानत्कोगिराहाहेतिनिःश्वसन् ॥७७॥ इतस्ततःपरिभ्राम्यवायुभूतःसकेरलः ॥ द्विजोनशरणंलेभेनसुखंकुत्रचित्तदा ॥७८॥ संशोचतिस्मदुः
खार्तोनैवपश्यतिसद्गतिम् ॥ सर्वदादत्तदानंसभुंक्तेस्वंकर्मणःफलम् ॥ ७९ ॥ हविर्जुह्वतिनाग्नौयेगोविंदंनार्चयंतिये ॥ भजंतेनात्मविद्यांयेसुतीर्थेविमुखाश्च
ये ॥८०॥ सुवर्णवस्त्रतांबूलंमणिमन्नंफलंजलम् ॥ आर्तेभ्योनप्रयच्छंतिसर्वेतेकृतहीनकाः ॥ ८१ ॥ ब्रह्मस्वंचपरस्वंचस्त्रीधनानिहरंतिये ॥ बलेनछद्मनावा
पिधूर्ताश्चपरवंचकाः ॥ ८२ ॥ दांभिकाःकुहकाश्चौरायेचपावकवृत्तयः ॥ बालवृद्धातुरस्त्रीषुनिर्दयाःसत्यवर्जिताः ॥८३॥ अग्निदागरदायेचयेचान्येकूटसा
क्षिणः ॥ अगम्यागामिनःसर्वेयेचान्येग्रामयाजिनः ॥ ८४ ॥ पितृमातृस्नुषापत्यस्वदारत्यागिनश्चये ॥ येकदर्याश्चलुब्धाश्चनास्तिकाधर्मदूषकाः ॥८५॥
त्यजंतिस्वामिनंयुद्धेत्यजंतिशरणागतम् ॥ गवांभूमेश्चहंतारोयेचान्येरत्नदूषकाः ॥ ८६ ॥ परापवादिनःपापादेवतागुरुनिंदकाः ॥ महाक्षेत्रेषुसर्वेषुप्रति
ग्रहरताश्चये ॥ ८७ ॥ परद्रोहरतायेचतथाचप्राणिहिंसकाः ॥ कुप्रतिग्राहिणःसर्वेतेभवंतिपुनःपुनः ॥ ८८ ॥ प्रेतराक्षसपैशाचतिर्यग्वृक्षकुयोनिषु ॥
नतेषांसुखलेशोऽस्तिइहलोकेपरत्रच ॥ ८९ ॥ तस्मात्त्यक्त्वानिषिद्धार्थंविहितंकर्मचाचरेत् ॥ यज्ञंदानंतपस्तीर्थंमंत्रंदेवंगुरुंभजेत् ॥ ९० ॥ विपाकंकर्म
णांदृष्ट्वायोनिकोटिषुदुस्तरम् ॥ चतुर्भिरपिवर्णैश्चसेव्योधर्मोनिरंतरम् ॥ ९१ ॥ इतिप्रेतगतिंदृष्ट्वापापबीजोत्थितांहिसः ॥ कृत्वाधर्मोपदेशंचपुनस्तस्मैद्वि
जोब्रवीत् ॥९२॥ इत्थंसकेरलःप्रेतोवर्तमानोगिरौतदा ॥ अतिवाह्यचिरंकालमपश्यत्पाथिकंपथि ॥९३॥ वहंतंद्वौकरंडौचवेणीजलयुतौतथा ॥ गायंतंप्रमुखादेवं
पुण्यश्लोकंजनार्दनम् ॥ ९४ ॥ तंदृष्ट्वासहसाप्रेतोमार्गरोधंचकारसः ॥ दर्शयामासचात्मानंमाभैषीरित्युवाचसः ॥९५॥ पानीयंपातुमिच्छामित्वत्तःकार्पा
टिकोत्तम ॥ नपास्यसिजलंचेन्मांप्राणायास्यंतिमेदृढम् ॥९६॥ इतिप्रेतवचःश्रुत्वापांथःप्रत्याहकौतुकात् ॥ ॥ कार्पटीकउवाच ॥ ॥ कस्त्वंदुःखाभिभू
तस्तुकृशोम्लानोदिगंबरः ॥ ९७ ॥ जीवशेषोमुमूर्षुश्चविकृतोभयवर्धनः ॥ नवधूममयाकारश्चंडश्चंचललोचनः ॥ ९८ ॥ पद्भ्यामस्पृष्टभूमिस्त्वं
निर्मांसोदरबाहुकः ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाप्रेतोवाक्यमथाब्रवीत् ॥ ९९ ॥ ॥ प्रेतउवाच ॥ ॥ शृणुधर्मिष्ठतेवच्मियेनाहमीदृशोभवम् ॥ ब्राह्म
णोऽदत्तदानोहंलोभीचमलिनक्रियः ॥ १०० ॥ परान्नंचसदाभुक्तमेकाकीमिष्टभोजनः ॥ मयादत्तानभिक्षापिहंतकारोनपुष्कलः ॥ १०१ ॥ न
कृतोवैश्वदेवस्तुप्रक्षिप्तोनबहिर्बलिः ॥ भूतानांतुतृषार्तानांनहतापयसाचतृट् ॥ १०२ ॥ कदाचित्पितरोनैवतर्पिताअटतामहीम् ॥ नचश्राद्धंकृतं

क्कापिपूजितानैवदेवताः ॥ १०३ ॥ वर्षातपपरित्राणंनदत्तंपादरक्षणम् ॥ जलपात्रंनदत्तंचतांबूलंनौषधंमया ॥ १०४ ॥ नगृहेवसतिर्दत्तानातिथ्यं कस्यचित्कृतम् ॥ अंधवृद्धाधनानाथदीनाःपानान्नतोषिताः ॥ १०५ ॥ गवांग्रासोनदत्तोवैनरोगीपरिमोचितः ॥ नदत्तानहुताविप्रपवित्राश्चतिला मया ॥ १०६ ॥ पृथिव्यांतिलदातारोनभवंतितुमद्विधाः ॥ व्यतीपातेनदत्तंहिकिंचित्स्वर्णमहाफलम् ॥ १०७ ॥ संक्रांतावुपरागेचनदत्तंसूर्य चन्द्रयोः ॥ पर्वाण्यन्यानिसर्वाणिजग्मुःशून्यानिमेद्विज ॥ १०८ ॥ तिथयःकार्तिकेमुख्याजातावंध्याःसदामम ॥ पितृभ्योनैवदत्तंवाअष्टकासुमघासु च ॥ १०९ ॥ द्विजानांनकृताप्रीतिर्मन्वादिषुयुगादिषु ॥ नदत्तास्तिलतैलेनप्रदीपःकार्तिकेमया ॥ ११० ॥ नस्नातोमाघमासेहंरूपसौभाग्यका मदे ॥ द्विजायवेदविदुषेगौतम्यांसिंहगेगुरौ ॥ १११ ॥ मयासंकल्पितंद्रव्यंनदत्तंपूर्वजन्मनि ॥ नस्नातोहंकृष्णवेण्यांतथाकन्यागतेगुरौ ॥११२॥ अग्निप्रज्वाल्यकाष्ठौघैःस्नातानांपौषमाघयोः ॥ शीतार्तानांचविप्राणांनकृतोजाड्यनिग्रहः ॥ ११३ ॥ माधवादिषुमासेषुनदत्तंशीतलंजलम् ॥ मया नारोपितोश्वत्थोन्यग्रोधोनैववर्धितः ॥ ११४ ॥ बंदीगृहान्मयामुक्तिर्नकृताप्राणिनांक्वाचित् ॥ नप्राणिभयसंत्रस्तोरक्षितःशरणागतः ॥ ११५ ॥ नोपोष्यात्रत्रिरात्राणितोषितोमधुसूदनः ॥ कृच्छ्रातिकृच्छ्रपाराकंतथाचांद्रायणंद्विज ॥ ११६ ॥ अथान्यत्तप्तकृच्छ्रंचतथासांतपनानिच ॥ व्रतान्ये तानिपुण्यानिजुष्टानींद्रादिभिःसुरैः ॥ ११७ ॥ चरित्वानमयातानिदेहःसंशोषितःपुरा ॥ इत्थंपूर्वभवेवंध्योममजातोद्विजोत्तम ॥ ११८ ॥ पश्य द्विजमहाक्रूरामद्भुतामत्रजन्मनि ॥ गतिंदूरप्रबोधांतुममपूर्वस्यकर्मणः ॥ ११९ ॥ संतिमांसानिमार्गेषुवृकव्याघ्रहतानिवै ॥ फलान्यन्यानिशैलेस्मि न्शुकैस्त्यक्तानिसर्वतः ॥ १२० ॥ पुण्यानिचसुगंधीनिफलानिरसवंतिच ॥ मूलानितुसुभक्ष्याणिमृदूनिमधुराणिच ॥ १२१ ॥ नानाविधानि तिष्ठंतिमधूनिसुबहून्यपि ॥ स्रोतसांनिर्झराणांचसंतिवारीणिसर्वशः ॥ १२२ ॥ सुलभेषुपदार्थेषुसर्वेष्वेतेषुपर्वते ॥ नेक्षेहमशनंक्वापिदैवेनापिहृतं सदा ॥ १२३ ॥ वाताहारेणजीवामियथाजीवंतिपन्नगाः ॥ पुनर्जीवामिभोविप्रदेवयोनिप्रभावतः ॥ १२४ ॥ बलेनप्रज्ञयानित्यंमंत्रपौरुषविक्रमैः ॥ सहायैश्चैवमित्रैश्चनालभ्यंलभतेनरः ॥ १२५ ॥ लाभालाभेसुखेदुःखेविवाहेमृत्युजीवने ॥ भोगेरोगेवियोगेचदैवमेवहिकारणम् ॥ १२६ ॥ कुरूपाः कुकुलामूर्खाःकुत्सिताचारनिंदिताः ॥ शौर्यविक्रमहीनाश्चदैवाद्राज्यानिभुंजते ॥ १२७ ॥ काणाःखंजाअभव्याश्चनीतिहीनाश्चदुर्गुणाः ॥ नपुंसका श्चदृश्यंतेदैवाद्राज्येप्रतिष्ठिताः ॥ १२८ ॥ यैर्दत्ताश्चतिलागावोहिरण्यंवसनानिच ॥ गौरीकन्याचयैर्दत्तायैर्दत्ताचवसुंधरा ॥ १२९ ॥ शय्यासनानि तांबूलंमंदिराणिधनानिच ॥ भक्ष्यभोज्यानिदत्तानिचंदनान्यगरूणिच ॥ १३० ॥ अटव्यांपर्वताग्रेचग्रामेवानगरेपिवा ॥ पुरःपुरश्चतिष्ठंतितेषांभो

गाःप्रयत्नतः ॥ १३१ ॥ संत्यत्रपर्वतेन्योपिराक्षसाबलवत्तराः ॥ राक्षसाश्चपिशाचाश्चपिशाच्यश्चातिदारुणाः ॥ १३२ ॥ कदाचित्क्क
थंचित्क्कापियत्रस्वकर्मणा ॥ लभंतेचान्नपानानिपर्यटंतोवनेवने ॥ १३३ ॥ इतिश्रुत्वात्रतेभ्यश्चमाभयंभवतांभवेत् ॥ शुचिंगोविंदभक्तंत्वां
नतेद्रष्टुमपिक्षमाः ॥ १३४ ॥ विष्णुभक्तितनुत्राणंनारायणपरायणम् ॥ नस्पृशंतिनपश्यंतिराक्षसाःप्रेतपूतनाः ॥ १३५ ॥ भूतवेताल
गंधर्वाःशाकिन्यश्चार्यकाग्रहाः ॥ रेवत्योवृद्धरेवत्योमुखमंड्यस्तथाग्रहाः ॥ १३६ ॥ यक्षावालग्रहाःक्रूरादुष्टावृद्धग्रहाश्चये ॥ तथामातृग्रहाभीमाग्रहाश्चा
न्येविनायकाः ॥ १३७ ॥ कृत्याःसर्पाश्चकूष्मांडायेचान्येदुष्टजंतवः ॥ नपश्यंतिपरंविप्रवैष्णवंब्राह्मणंशुचिम् ॥ १३८ ॥ शुचिंरक्षंतिभूतानिधर्मिष्ठंपी
डयंतिन ॥ रक्षंतिचशुचिंनित्यंग्रहनक्षत्रदेवताः ॥ १३९ ॥ गोविंदनामजिह्वाग्रेहृदिवेदस्तुसंस्थितः ॥ शुचिश्चदानशीलश्चत्वंसर्वत्राकुतोभयः ॥ १४०॥
एवंब्राह्मणतिष्ठामिभुंजानःकर्मणःफलम् ॥ नशोचामीतिमत्वाहंविमृश्यचपुनःपुनः ॥१४१॥ नदुनोमितथातावद्यावज्जंबालिनीतटे ॥ सारसोदीरितंवाक्ये
श्रुतंपर्यटतामया ॥ १४२ ॥ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ सारसोदीरितंवाक्यंकीदृशंहिश्रुतंत्वया ॥ तदहंश्रोतुमिच्छामिब्रूहित्वंप्रेतसत्वरम् ॥१४३॥
॥ प्रेतउवाच ॥ ॥ ब्रवीमिसारसंवाक्यंशृणुकार्पाटिकोत्तम ॥ धूसरानामकक्षेस्मिन्नदीगिरिसमुद्भवा ॥ १४४ ॥ सदाजलाशयोत्तालामत्तदंतिकुला
कुला ॥ महाककुभशोभाढ्यास्निग्धजंबूमनोहरा ॥ १४५ ॥ तस्यास्तीरमहंप्राप्तोगाहमानोवनंघनम् ॥ मयितिष्ठतिवैतत्रफलभोजनकाम्यया ॥१४६॥
वनांतरात्समुड्डीयसारसोलक्ष्मणायुतः ॥ आगत्यपुलिनंनद्याःसेवितुंबहुपक्षिभिः ॥ १४७ ॥ पीत्वातत्रैवपानीयंरमित्वाभार्ययासह ॥ सुप्तःपक्षपुटेवामे
प्रवेश्यचशिरोमुखम् ॥ १४८ ॥ एतस्मिन्नंतरेदृष्टःपादपादवतीर्यच ॥ रक्ताननःसुरक्ताक्षोदंडीदृढनखावलिः ॥ १४९ ॥ लोमशोदीर्घलांगूलश्चलचे
ष्टोहिवानरः ॥ यत्रासौसारसःसुप्तस्तत्रवेगेनचागतः ॥ १५० ॥ समागत्यचजग्राहसारसंचरणेदृढम् ॥ कराभ्यांक्रूरयाबुद्ध्यापश्यतांबहुपक्षिणा
म् ॥ १५१ ॥ उड्डीयोड्डीयतेसर्वेगताश्चान्यत्रखेचराः ॥ सारसीभीतभीताचविरावान्कुर्वतीस्थिता ॥ १५२ ॥ सारसोभग्ननिद्रस्तुत्रासाच्चलितलो
चनः ॥ अवलोकितवाञ्छीघ्रंतदोत्ताम्यशिरोधराम् ॥ १५३ ॥ विलोक्यवानरंदुष्टंहंतुकामंसुदारुणम् ॥ तदासंभाषयामासगिरामधुरयाखगः ॥ १५४ ॥
अपराधंविनामांत्वंकिंशाखामृगबाधसे ॥ सापराधाजनालोकेवध्यंतेभूमिपैरपि ॥ १५५ ॥ नपीडयितुमर्हंतित्वादृशाउत्तमाजनाः ॥ अस्मानहिंसकान्
साधून्परवृत्तिपराङ्मुखान् ॥१५६॥जलशैवालभक्षांश्चखेचरान्वनवासिनः॥स्वदाररतिशीलांश्चपरदाराभिवर्जितान् ॥१५७॥नपीडयितुमर्हंतित्वादृंधावा
नरोत्तम॥परापवादपैशुन्यान्द्विजान्परमसेवकान् ॥१५८॥शाखामृगविमुंचाशुसर्वथामामनागसम्॥जानामितवजन्माहंनत्वंवेत्सितुमामकम् ॥ १५९ ॥

इत्याकर्ण्यैवचस्तस्यमुमोचसारसंतदा ॥ चपलोवानरःशीघ्रमाहदूरेव्यवस्थितः ॥ १६० ॥ ॥ वानरउवाच ॥ ॥ ब्रूहिरेत्वंकथंवेत्सिममजन्मपुरातनम् ॥ त्वंपक्षीज्ञानहीनश्चतिर्यक्चाहंवनेचरः ॥ १६१ ॥ ॥ सारसउवाच ॥ ॥ जानेहंतावकंजन्मजातिस्मरमितिस्फुटम् ॥ त्वंहिविंध्याधिपोराजाप्राग्भवेपर्वतेश्वरः ॥ १६२ ॥ अहंपूज्यतमोविप्रस्तववंशेपुरोहितः ॥ तेनप्रत्यभिजानामित्वांसम्यग्वानरोत्तम ॥ १६३ ॥ इमांपालयताभूमिंप्रजाःसर्वाःप्रपीडिताः ॥ त्वयाविवेकहीनेनभृशंसंचयताधनम् ॥१६४॥ प्रजापीडनतापोत्थवह्निज्वालैस्तुवानर ॥ प्राक्त्वंदग्धःपुनःक्षिप्तःकुंभीपाकेऽतिदारुणे॥१६५॥ पुनःपुनश्चदग्धेनजातेनचपुनःपुनः ॥ नारकेणशरीरेणसमास्त्रिंशद्गतंत्वया ॥१६६॥ कुर्वतादारुणाञ्छब्दान्रुदताचपुनःपुनः ॥ कुंभीपाकानलेतीव्राह्यनुभूताश्चयातनाः ॥ १६७ ॥ निस्तीर्णंनरकोभूयःपापशेषेणसांप्रतम् ॥ प्राप्तोसिवानरंजन्मयेनमांहंतुमिच्छसि ॥ १६८ ॥ विप्रस्योपवनात्पूर्वंपक्वरंभाफलानिवै ॥ अननुज्ञाप्यभुक्तानित्वयापहृत्यपौरुषात् ॥ १६९ ॥ विपाकःकर्मणस्तस्यफलतेपश्यदारुणः ॥ वानरस्त्वंवनेवासोह्यधुनातेनवर्तसे ॥ १७० ॥ अशुभस्यशुभस्यापिपुराविहितकर्मणः ॥ भोगःक्रीडतिभूतेषुनोल्लंघ्यस्त्रिदशैरपि ॥ १७१ ॥ इत्थंत्वज्जन्मजानामियथावत्तुसहेतुकम् ॥ प्राप्तःसारसदेहोपिज्ञानेनापरिमोहितः ॥ १७२ ॥ ॥ प्रेतउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वाकथांविप्रवानरोप्याहसारसम् ॥ सम्यग्वेत्तिभवान्नूनंकथंत्वंपक्षितांगतः ॥१७३॥ ॥ सारसउवाच ॥ ॥ कथयिष्यामितत्कर्मयेनाहंदुर्गतिंगतः ॥ पक्षियोनिंगतोयेनतत्सर्वंश्रोतुमर्हसि ॥ १७४ ॥ धान्यंखारिशतंसाग्रमुत्सृष्टंहित्वयापुरा ॥ बहुभ्योब्राह्मणेभ्यश्चचर्मदायांरविग्रहे ॥ १७५ ॥ पौरोहित्यमदाल्लोभाद्वंचयित्वाद्विजांस्तथा ॥ किंचिद्दत्त्वातुतेभ्यश्चगृहीतमखिलंमया॥१७६॥ विप्रसाधारणद्रव्यग्रहणोत्पन्नपातकात् ॥ पतितःकालसूत्रेहंनरकेरक्तकर्दमे ॥ १७७ ॥ चलत्क्रिमिसुसंपूर्णेदुर्गंधेपूयफेनिले ॥ आनाभेस्तत्रमग्नोस्मिलिहन्पूयमधोमुखः ॥ १७८ ॥ तथोपरिमहागृध्रैर्भक्ष्यमाणस्तुवायसैः ॥ क्रिमिभिस्तुद्यमानस्तुममदेहोनिरंतरम् ॥ १७९ ॥ तस्मिञ्छोणितपंकेहंनिरुच्छ्वासोभवंतदा ॥ मुहूर्तोपिमहाकल्पसमोजातोममात्रवै ॥ १८० ॥ यातनाश्चानुभूताश्चसमास्त्रिंयुतंमया ॥ वक्तुंचतन्नशक्नोमिदुःखंवानरनारकम् ॥ १८१ ॥ पौरोहित्यंमहाघोरंपापदंचस्वभावतः ॥ देवोपजीवनंयत्रब्राह्मणस्योपजीवनम् ॥ १८२ ॥ राज्ञःप्रतिग्रहोघोरस्तेनदग्धाद्विजातयः ॥ तेषामपिहरेद्द्रव्यंपुरोधास्तेननारकी ॥ १८३ ॥ राजायत्कुरुतेपापंपुरादेहेनधीयते ॥ तस्यतेनपुरोधाश्चगीयतेतत्त्वदर्शिभिः ॥ १८४ ॥ दैवात्कथमपिप्राप्तउत्तारोनरकांबुधेः ॥ मयादौदैवयोगेनशकुनित्वमुपस्थितम् ॥ १८५ ॥ अपहृत्यपुराकांस्यभाजनंभगिनीगृहात् ॥ आक्षिकायमयादत्तंतेनमेसारसीगतिः ॥ १८६ ॥ इयंचब्राह्मणीपूर्वंकांस्यचोरीसुदारुणा ॥ तेनेयंसारसीजाताममभार्यासधर्मिणी ॥ १८७ ॥ इत्थंवानरते

सर्वंकथितंकर्मणःफलम् ॥ वृत्तंचवर्तमानंचभविष्यंशृणुसांप्रतम् ॥ १८८ ॥ अहंहंसोभविष्यामित्वंचहंसोभविष्यसि ॥ हंसीयमपिमद्भार्यासारसी चभविष्यति ॥ १८९ ॥ देशेचकामरूपेवैस्थास्यामोवैयथासुखम् ॥ योगिनींभाविकल्याणींयास्यामस्तदनंतरम् ॥ १९० ॥ ततश्चमानुषंजन्म प्राप्स्यामोदुर्लभंपुनः ॥ श्रेयस्तद्विपरीतंचप्राणिभिर्यत्रसाध्यते ॥ १९१ ॥ एवंसर्वोञ्छिवोजंतून्मोहयित्वास्वमायया ॥ सुखैर्भुनक्तिदुःखैश्चना स्मानेवतुकेवलम् ॥ १९२ ॥ अयंलोकेप्रवृत्तश्चमार्गोविविधनिर्मितः ॥ धर्माधर्ममयोऽत्यर्थंसुखदुःखफलात्मकः ॥ १९३ ॥ सेवितःप्राणिभिःसर्वैः सर्वदावापुनःपुनः ॥ देवासुरनरव्याघ्रक्रिमिकीटजलेचरैः ॥ १९४ ॥ नातिक्रांतोहिकेनापिपंथाऽयंदुःखकंटकः ॥ विरक्तान्योगिनोध्यायंविनावेदांतपारगा न् ॥ १९५ ॥ अणोर्वापिगुरोर्वापिपुण्यापुण्यस्यकर्मणः ॥ ददातीहफलंज्ञात्वादेशंकालंमहेश्वरः ॥ १९६ ॥ इत्थंविधिविधानज्ञांमायांज्ञात्वेश्वरस्यच ॥ नशोचंतिनतप्यंतिनव्यथंतिमहाधियः ॥ १९७ ॥ नान्यथाशक्यतेकर्तुंविपाकःपूर्वकर्मणाम् ॥ उपायैःप्रज्ञयावापिशाखामृगसुरैरपि ॥ १९८ ॥ पुरात्वंभूप तिर्जातःपश्चाज्जातोसिनारकी ॥ अधुनावानरोभूयोजन्मप्राप्स्यसितादृशम् ॥ १९९ ॥ इतिमत्वाविशोकस्त्वंशाखामृगयथासुखम् ॥ प्रतीक्षांकुरुकालस्य रममाणोऽत्रकानने ॥ २०० ॥ अहमप्येवमीशानमायाबद्धोवनेवने ॥ क्षपयिष्यामिवैजन्मधैर्यमास्थायसारसम् ॥ २०१ ॥ ॥ वानरउवाच ॥ ॥ मयात्वंपू जितःपूर्वंनौमित्वामधुनाप्यहम् ॥ जातिस्मरोऽसिजानामिसर्वंमत्पूर्वदैहिकम् ॥ २०२ ॥ तिष्ठसारससारस्याशिवमस्तुसदातव ॥ त्वद्वाक्याद्धतमोहोऽहंविच रिष्यामिसर्वदा ॥ २०३ ॥ ॥ प्रेतउवाच ॥ ॥ इमंरम्यंविचित्रंचपावनंपरमंद्विज ॥ पक्षिवानरसंवादंश्रुतंयावन्नदीतटे ॥ २०४ ॥ तावन्ममापिबोधो भूत्तेनशोकःक्षयंगतः ॥ इदानींजाह्नवीतोयमाहात्म्यंपरमाद्भुतम् ॥ २०५ ॥ दृष्ट्वात्रब्राह्मणश्रेष्ठत्वांयाचेजाह्नवीजलम् ॥ प्रेतत्वात्तर्तुकामोहंतीव्रातृष्णाप्रपी डितः ॥ २०६ ॥ अस्मिन्नेवाचलेदृष्टंमयाश्चर्यंचवैद्विज ॥ गंगातोयस्यतावद्धिपातुमिच्छामितज्जलम् ॥ २०७ ॥ पारियात्रोद्भवःकोपिब्राह्मणोग्रामया जकः ॥ अयाज्ययाजनाद्विंध्येसंभूतोब्रह्मराक्षसः ॥ २०८ ॥ अस्मत्संगस्यलोभेनस्थितोसौहायनाष्टकम् ॥ तस्यास्थीनिसुपुत्रेणसंचितानिद्विजो त्तम ॥ २०९ ॥ क्षितान्यानीयगंगायांतीर्थेकनखलेऽमले ॥ तत्क्षणादेवमुक्तोऽसौराक्षसत्वात्सुदारुणात् ॥ २१० ॥ इतिगंगाजलस्नानमहिमामहदद्भु तम् ॥ साक्षाद्दृष्टोमयातेनगांगेयंप्रार्थितंजलम् ॥ २११ ॥ पुरस्ताद्यत्कृतस्तीर्थेमयाभूरिपरिग्रहः ॥ नकृतस्तुप्रतीकारस्तस्यजाप्यादिलक्षणः ॥ २१२ ॥ तेनमेप्रेतरूपस्यदुर्लभोदकभोजनम् ॥ सहस्रंयत्रवर्षाणामतीतंविंध्यपर्वते ॥ २१३ ॥ इतितेकथितंसर्वंहित्वालज्जांगरीयसीम् ॥ इदानींधार्मिकश्रेष्ठजल

१ कलेवरैरितिपाठः ।

दानेनसत्वरम् ॥ २१४ ॥ संतर्पयममप्राणान्कंठमात्रावलंबितान् ॥ दुर्लभंप्रेतभावेपिजीवितंप्राणिनामिह ॥ २१५ ॥ शरीरंरक्षणीयंहिसर्वथासर्वदा नरैः ॥ नहीच्छंतिततनुत्यागमपिकुष्ठादिरोगिणः ॥ २१६ ॥ ॥ देवद्युतिरुवाच ॥ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाविस्मयंपरमंगतः ॥ पथिकश्चितयामा सकृपंप्रेतेसमुद्वहन् ॥ २१७ ॥ पापपुण्यफलंलोकेप्रत्यक्षंदृश्यतेखलु ॥ देवदानवमानुष्यंतिर्यक्त्वंक्रिमिकीटकम् ॥ २१८ ॥ नानायोनिषुजन्मानि नानाव्याधिप्रपीडनम् ॥ मरणंबालवृद्धानामंधत्वंकुब्जतातथा ॥ २१९ ॥ ऐश्वर्यंचदरिद्रत्वंपांडित्यंमूर्खतातथा ॥ एताश्चरचनालोकेभवंतिकथमन्य था ॥ २२० ॥ तेधन्याःकर्मभूमौयेन्यायमार्गार्जितंधनम् ॥ सत्पात्रेभ्यःप्रयच्छंतिकुर्वंतिचात्मनोहितम् ॥ २२१ ॥ भूमिरत्नहिरण्यानिगावोधान्यंगृहं गजाः ॥ रथाश्ववसनग्रामाःसिद्धमन्नंफलंजलम् ॥ २२२ ॥ कन्यादिव्यौषधमन्नंछत्रोपानद्वरासनम् ॥ शय्यातांबूलमाल्यानितालवृंतंवरासनम् ॥२२३॥ सर्वमेतत्प्रदातव्यंलोकत्रयजिगीषुभिः ॥ दत्तंहिप्राप्यतेस्वर्गेदत्तमेवहिभुज्यते ॥ २२४ ॥ छत्रचामरयानानिवराश्ववरवारणाः ॥ हर्म्याणिवरशय्याश्च गोमहिष्योवरास्त्रियः ॥ २२५ ॥ अन्नभूषणमुक्ताश्चपुत्रादास्योमहाकुलम् ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यंकलाविद्यासुकौशलम् ॥ २२६ ॥ दानस्यैवफलंसर्वं प्राप्यतेभुविमानवैः ॥ तस्माद्देयंप्रयत्नेननादत्तमुपतिष्ठति ॥ २२७ ॥ धर्मिष्ठेनतुपांथेनगाथेयंसमगायत ॥ इतिश्रुत्वापुनःप्रेतःप्रोवाचह्यार्तमान सः ॥ २२८ ॥ मन्येधर्मज्ञकल्पोसिपांथत्वंनात्रसंशयः ॥ देहिमेजीवनंवारिचातकायघनोयथा ॥ २२९ ॥ एतस्मिन्प्राणदानेहिमाविलंबंकुथावहु ॥ ततः प्रत्याहपांथस्तुवचनंन्यायगर्भितम् ॥२३०॥ भृगुक्षेत्रेशृणुप्रेतपितरौममतिष्ठतः ॥ तदर्थंतीर्थराजस्यमयावारिसमाहृतम् ॥ २३१ ॥ तत्सितासितपानीयं मध्येचप्रार्थितंत्वया ॥ नजानेधर्मसंदेहःकिमत्रममयुज्यते ॥ २३२ ॥ बलाबलंविचारार्थंकरिष्येप्रबलंविधिम् ॥ वेदेभ्योधर्मशास्त्रेभ्योनाहंमानेनकेवल म् ॥२३३॥ हयमेधादियज्ञेभ्यःसर्वेभ्योप्यधिकंमतम् ॥ ऋषिभिर्देवताभिश्चप्राणिनांप्राणरक्षणम् ॥ २३४ ॥ इतिदत्त्वावरंवारिकृत्वाप्रेतस्यरक्षणम् ॥ पित्रर्थं पुनरादायजलंनेष्यामिपावनम् ॥ २३५ ॥ एषमेप्रबलोभातिशुद्धधर्मप्रदोविधिः ॥ परोपकरणादन्यत्सर्वमल्पंस्मृतंबुधैः ॥ २३६ ॥ परोपकारिभिर्दत्ताअ पिप्राणानृभिर्मुदा ॥ अद्भिःपरोपकारःस्यात्किंनलब्धंमयापुनः ॥ २३७ ॥ दधीचिनापुरागीतःश्लोकोयंश्रूयतेभुवि ॥ सर्वधर्ममयःसारःसर्वधर्मज्ञसंम तः ॥ २३८ ॥ परोपकारःकर्तव्यःप्राणैरपिधनैरपि ॥ परोपकारजंपुण्यंतुल्यंक्रतुशतैरपि ॥ २३९ ॥ इत्युक्त्वाप्रददौतोयंगंगायामुनसंभवम् ॥ प्रेतायप्रा णरक्षार्थंसधर्मिष्ठोवरोद्विजः ॥ २४० ॥ प्रेतःप्रीतोजलंपीत्वाह्यभिषिच्यशिरस्तथा ॥ प्रजहौप्रेतदेहंतंदिव्यदेहोभवत्क्षणात् ॥ २४१ ॥ तदाश्च र्यमहद्दृष्ट्वानिजगादसकेरलः ॥ अहोविमुक्तःप्रेतत्वाद्वेणीपानीयबिंदुभिः ॥२४२॥ ब्रह्मापिनैवशक्नोतिमन्येवक्तुमपांगुणम् ॥ गङ्गातोयंमहादेवोधत्तेकेकथमन्य

था ॥ २४३ ॥ अचिंत्यशक्तिर्गंगांभस्तिलमात्रंतुयःपिबेत् ॥ देवोभवेत्ससिद्धोवागभेंनैवचसंविशेत् ॥ २४४ ॥ नगंगासदृशीसिद्धिर्नगंगासदृशीमतिः॥
नगंगासदृशीमुक्तिर्गंगासर्वाधिकायतः ॥ २४५ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनमहाभक्त्याचधार्मिक ॥ करस्थंतस्यकैवल्यंयोगंगांसेवतेसदा ॥ २४६ ॥ आयु
ष्मान्भवपांथत्वंमाधर्मेविरतोभव ॥ त्वयाहंतारितःसद्योगंगांबुकणदानतः २४७ ॥ इत्युक्त्वाप्रस्थितोनाकंपिशाचस्तुसकेरलः ॥ आशीर्भिरभिनंद्याथ
पांथंबंधुवरंनरम् ॥ २४८ ॥ प्रेतंविमोक्ष्यपांथोपिपुनरादायतज्जलम् ॥ गतस्तेनैवमार्गेणस्मरंस्तीर्थोदकौतुकम् ॥ २४९ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥
इत्थंप्रयागमाहात्म्यंश्रुत्वानत्वाचतंमुनिम् ॥ प्रयागंसहसामाघेपिशाचःसत्वरंगतः ॥२५०॥ स्नात्वासितासितेसोपिमाघमासेद्विजोत्तम ॥ पिशाचःक्षीणपा
पस्तुपैशाचींविजहौतनुम् ॥ २५१ ॥ दिव्यदेहस्ततोभूत्वाद्राविडोभूपतिस्तदा ॥ स्तुवन्नारायणंदेवंभक्त्यादोषविवर्जितः ॥ २५२ ॥ गंधर्वैःस्तूयमानस्तु
नाकनारीसुपूजितः ॥ उत्तमेनविमानेनपुरंदरपुरंययौ ॥ २५३ ॥ इतितेकथितंविप्रपूर्ववृत्तंसकौतुकम् ॥ इतिहासंद्विजश्रेष्ठसद्यःपातकनाशनम् ॥२५४॥
ज्ञानदंमोक्षदंविप्रश्रुतंदुर्गतिनाशनम् ॥ इतितेकथितंसर्वंपुरावृत्तंसकौतुकम् ॥ २५५ ॥ इतिहासंद्विजश्रेष्ठश्रुतंदुर्गतिनाशनम् ॥ अधुनातुमयासार्धमिमाः
कन्याःसुतश्वते ॥ २५६ ॥ त्वंचायातुप्रयागंवैसर्वैसद्गतिमीप्सवः ॥ माघस्नानंप्रकुर्मोऽत्रदेवानामपिदुर्लभम् ॥ २५७ ॥ तत्रमोक्ष्यंतिपैशाच्यंसद्यःपापसमुद्भव
म् ॥ २५८ ॥ ॥ महेशउवाच ॥ ॥ एवंवसिष्ठवक्त्राब्जकथामधुरसंमुदा ॥ पीत्वाप्रमुदिताःसर्वैनिस्तीर्णानरकार्णवात् ॥ २५९ ॥ प्रस्थितास्तेनसा
र्धंतेसत्वरंव्योम्निहर्षिताः ॥ दिलीपशृणुतत्सर्वंतत्तीर्थंतुसितासितम् ॥ २६० ॥ सत्वरंव्योममार्गेणकामभासाद्यदुःसहाः ॥ समागम्यतदातत्रसंहृष्टहृद
याश्वते ॥ २६१ ॥ अथोचेलोमशस्तत्रसदयंगगनांगणे ॥ पश्यंतुश्रद्धयासर्वेतीर्थराजमिमंभुवि ॥ २६२ ॥ विनाज्ञानंप्रयागेस्मिन्मुच्यंतेसर्वजंतवः ॥
इष्ट्वात्रैवमहायज्ञंस्रष्टुकामःप्रजापतिः ॥ २६३ ॥ अवापसृष्टिसामर्थ्यंततःसृष्टिंचकारसः ॥ अत्रनारायणःसस्नौपत्नीकामःसितासिते ॥ २६४ ॥ अतःसल
ब्धवान्लक्ष्मींभार्याममृतमंथने ॥ उषित्वाचात्रषण्मासंस्नात्वावेण्यांयथेच्छया ॥ २६५ ॥ त्रिपुरंघातयामासत्रिबाणेनत्रिशूलभृत् ॥ इमानित्रीणिकुंडा
निदीप्तान्यजस्रवह्निभिः ॥ २६६ ॥ एषतृप्तिंगतोवह्निर्यैःकेनापिचपुष्यति ॥ अत्रदेवास्त्रयस्त्रिंशत्तृप्तामुमुदिरेभृशम् ॥ २६७ ॥ आविर्भूतोमहेशोत्रनील
कंठःकपालभृत् ॥ अनिशंससुरैःसेव्यआयातोंजलयेबटुः ॥२६८॥ मृकंडसूनुनाकल्पेप्रविश्ययन्मुखेस्थितम् ॥ लोकेज्वालाकुलेसोयंयोगरूपीजनार्दनः ॥
॥२६९॥ सेयंभागीरथीशंभोःसर्वदुःखापहारिणी ॥ सिद्ध्यर्थंसेव्यतेसिद्धैर्भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥२७०॥ अनिशंभूतिदायाचस्वर्गमार्गेह्यनुत्तमा ॥ स्वर्गहे
तुश्चयादेवीसेयंभागीरथीनदी॥२७१॥ यदंभःस्नानमात्रेणविकर्तनसलोकताम् ॥ लभंतेप्राणिनःसर्वेनदीसायमुनास्वयम् ॥२७२॥ अनयोःपुण्यनद्योश्चसं

गमःसुखदोमुने ॥ अत्रस्नातानपच्यंतेनरकेज्ञानभाविताः ॥२७३॥ विनाज्ञानंप्रयागेस्मिन्मुच्यंतेसर्वजंतवः ॥ अन्यच्चश्रूयतांविप्रइतिहासंपुरातनम् ॥२७४॥ शृण्वतांसर्वपापघ्नंसर्वरोगविनाशनम् ॥ ऋचीकेनपुराशप्तोगंधर्वोवायसोभवत् ॥२७५॥ शापंमुमोचसोत्रैवस्नातःसद्यःसितासिते ॥ वासवस्यतुशापेनस्वर्गाद्भ्रष्टाप्सरोर्वशी ॥ २७६ ॥ स्वर्गकामाचसासस्नौलेभेस्वर्गंततोचिरात् ॥ पुत्रंचशंकरंलेभेययातिर्नाहुषोमुने ॥ २७७ ॥ पुत्रकामःप्रयागेहिस्नात्वापुण्ये सितासिते ॥ धनकामःपुराशक्रःसुस्नातोत्रद्विजोत्तम ॥२७८॥ धनदस्यनिधीन्सर्वाञ्जहारसचमायया ॥ कश्यपोत्रतपस्तेपेशिवाराधनतत्परः ॥२७९॥ अस्मिस्तीर्थेभरद्वाजोयोगसिद्धिमवाप्तवान् ॥ अस्मिस्तीर्थेपुराविप्रयोगेशाःशांतमानसाः ॥ २८० ॥ योगस्यफलभूमितुलेभिरेसनकादयः ॥ अस्मिन्माघेतुयेस्नातागंगायामुनसंगमे ॥ २८१ ॥ताराखपाश्चतेसर्वेतैर्व्याप्तंसकलंजगत् ॥ विंदंतिकामिनःकामान्मुक्तियांतिमुमुक्षवः ॥ २८२ ॥ विंदंति साधकाःसिद्धिंप्रयागेहिद्विजोत्तम ॥ सांप्रतंमुक्तिकामास्तुकन्याश्चापिसुतश्चते ॥ २८३ ॥ मद्वाक्यादत्रमज्जंतुसर्वेत्वंचसितासिते ॥ प्राक्कालीनाघविध्वंसिवेणीजलबलेनतु ॥ २८४ ॥ लभंतामखिलांलक्ष्मींप्राप्तशापमहाफलाम् ॥ एवमार्षंवचःसत्यमतींद्रियमलंघनम् ॥ २८५ ॥ श्रुत्वाचोत्कंठचित्तास्तेसर्वेस्नानायचोद्यताः ॥ प्रयागंप्राप्यदुष्प्राप्यंपैशाच्यंविजहुःक्षणात् ॥ २८६ ॥ विमुक्ताःशापदुःखेनततनुंस्वांस्वांचलेभिरे ॥ दृष्ट्वावेदनिधिःपुत्रंताःकन्यादिव्यरूपिणीः ॥ २८७ ॥ तुष्टावलोमशंप्रीत्याप्रसन्नेनांतरात्मना ॥ त्वदनुग्रहमात्रेणोत्तीर्णःपापमहार्णवः ॥ २८८ ॥ इदानीमुचितंब्रूहिबालानामृषिसत्तम ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ कुमारोधीतवेदोऽयंसमाप्तनियमोयुवा ॥ २८९ ॥ आसांतुसानुरागाणांगृह्णातुकरपंकजम् ॥ ततोलोमशवाक्येन स्वपितुर्वचनात्तदा ॥ २९० ॥ विवाहविधिनाचाशुब्रह्मचारीसधार्मिकः ॥ शुभद्रव्यैश्चमंत्रैश्चऋषिभिःकृतमंगलः ॥ २९१ ॥ पंचानामपिकन्यानांपाणिजग्राहधर्मतः ॥ आनंदिन्यस्तदासर्वाःकन्याःपूर्णमनोरथाः ॥ २९२ ॥ बभूवुःसकुमारश्चसंतुष्टश्चबभूवह ॥ दत्त्वानुज्ञांमुनिःसोथलोमशस्तैर्नमस्कृतः ॥ २९३ ॥ जगामस्वाश्रमंमेरुंपर्वतंसुरसेवितम् ॥ ततोवेदनिधीराजन्स्नुषाःपंचसुतंतथा ॥ पुरस्कृत्यमुदायुक्तोधनदस्यपुरंययौ ॥ २९४ ॥ इतिनृपवरमाघेस्नानसंजातपुण्यान्मुनिवरवचसाद्राक्तीर्थराजप्रयागे ॥ सकलकलुषमुक्ताःपंचगंधर्वकन्याअलमभिगतलाभात्प्राप्यतर्षंचजग्मुः ॥ २९५॥ परमिममितिहासंपावनंतीर्थभूतंवृजिनविलयहेतुंयःशृणोतीहनित्यम् ॥ सभवतिखलुपूर्णःसर्वकामैरभीष्टैर्व्रजतिचसुरलोकेदुर्लभोधर्मयुक्तः ॥ २९६ ॥ इतिहासमिमंश्रुत्वापूजयेद्यस्तुपाठकम् ॥ गोभिर्हिरण्यवस्त्रैश्चब्रह्मतुल्योयतोहिसः ॥ २९७ ॥ वाचकेपूजितेयस्माद्विष्णुर्भवतिपूजितः ॥ तस्मात्प्रपूजयेन्नित्यंयदीच्छेत्सफलंभवम् ॥ २९८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेमाघमाहात्म्येवसिष्ठदिलीपसंवादेगंधर्वकन्यापरिणयोनामैकोनत्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १२९ ॥ छ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ श्रुतंकार्तिकमाहात्म्यंमाघस्यचमया

विभो ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिमुक्तिदंकर्मचोत्तमम् ॥ १ ॥ श्रेष्ठाभक्तिस्तुकाप्रोक्तावदविश्वेश्वरप्रभो ॥ येनविज्ञानमात्रेणनराःसुखमवाप्नुयुः ॥ २ ॥
॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तल्लीनचित्तःसपुमान्साभक्तिःपरमामता ॥ दयाधर्मपरोनित्यंविष्णुधर्मेषुतत्परः ॥ ३ ॥ फलमूलजलाहारीशंखचक्रप्रधारकः ॥
त्रिकालंपूजयेद्विष्णुंसाभक्तिःसात्विकीमता ॥ ४ ॥ उत्तमासात्विकीप्रोक्ताराजसीचैवमध्यमा ॥ कनिष्ठातामसीचैवत्रिविधाभक्तिरुच्यते ॥ ५ ॥ श्रीधरे
तुप्रकर्त्तव्यामुक्तिकामफलेप्सुभिः ॥ अहंकारेणरूपेणदंभमात्सर्यमायया ॥ ६ ॥ येकुर्वंतिजनाभक्तिंतामसीसाउदाहृता ॥ परस्योत्सादनार्थवादंभमुद्दि
श्यवाथवा ॥७॥ याभक्तिःक्रियतेदेवेतामसीसाप्रकीर्तिता ॥ विषयान्प्रतिसंधाययशऐश्वर्यमेववा ॥८॥ अर्चादावर्चयेद्योमांपृथग्भावःसराजसः॥ कर्मक्षयार्थं
कर्त्तव्याब्राह्मणैर्ज्ञानतत्परैः ॥९॥ विष्णौह्यात्मार्पणींबुद्धिंसाभक्तिःसात्विकीमता ॥ अतोवैसर्वथादेविसंसेव्यःसर्वदाहरिः ॥१०॥ तामसेनतुभावेनतामसत्वं
हिलभ्यते ॥ राजसोराजसेनैवसात्विकेनतुसात्विकः॥११॥ वेदाध्यायरतःश्रीमान्रागद्वेषविवर्जितः ॥ शंखचक्रधरोविप्रःसर्वदाशुचिरुच्यते ॥१२॥ कर्मकां
डेप्रवृत्तोयःसर्वदाविष्णुनिंदकः ॥ निंदकस्तज्जनानांचमहाचंडालउच्यते ॥१३॥ वेदाध्यायरतानित्यंनित्यंवैयज्ञयाजकाः ॥ अग्निहोत्ररतानित्यंविष्णुधर्म
पराङ्मुखाः ॥ निंदंतिविष्णुधर्मांश्चवेदबाह्याःसुरेश्वरि ॥ १४ ॥ कुर्वंतिशांतिंविबुधाःप्रहृष्टाःक्षेमंप्रकुर्वंतिपितामहाद्याः ॥ स्वस्तिप्रयच्छंतिमुनींद्रमुख्या
गोविंदभक्तिंवहतांनराणाम् ॥ १५ ॥ शुभाग्रहाभूतपिशाचयुक्ताब्रह्मादयोदेवगणाःप्रसन्नाः ॥ लक्ष्मीस्थिरातिष्ठतिमंदिरेचगोविंदभक्तिंवहतांनराणा
म् ॥ १६ ॥ गंगागयानैमिषपुष्करणिकाशीप्रयागंकुरुजांगलानि ॥ तिष्ठंतिदेहेकृतभक्तिपूर्वंगोविंदभक्तिंवहतांनराणाम् ॥ १७ ॥ एवमाराधयेद्विद्वान्
भगवंतंश्रियासह ॥ कृतकृत्योभवेन्नित्यंसविप्रोनात्रसंशयः ॥ १८ ॥ क्षत्रियोवाथवैश्योवाशूद्रोवासुरसत्तमे ॥ भक्तिंकुर्वन्नविशेषेणमुक्तिंयातिसवैन
रः ॥ १९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेविष्णुभक्तिमाहिमावर्णनंनामत्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३० ॥ छ ॥
॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ शालग्रामशिलाशुद्धामूर्त्तयःसंतिभूतले ॥ तासांचैवतुमूर्तीनांपूजनंकतिधास्मृतम् ॥ १ ॥ ब्राह्मणैःकतिपूज्यास्ताःक्षत्रियै
र्वासुरेश्वर ॥ वैश्यैर्वापिकथंशूद्रैःस्त्रीभिर्वापिसमादिश ॥ २ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शालग्रामशिलापुण्यापवित्राधर्मकारिणी ॥ यस्याद
र्शनमात्रेणब्रह्महाशुध्यतेनरः ॥ ३ ॥ तद्बहंसर्वतीर्थानांप्रवरंश्रुतिनोदितम् ॥ यत्रेयंसर्वदामूर्तिःशालग्रामशिलाशुभा ॥ ४ ॥ ब्राह्मणैःपंचपूज्यास्तु
श्चतस्रःक्षत्रियैस्तथा ॥ वैश्यैस्तिस्रस्तथापूज्याएकापूज्याप्रयत्नतः ॥ ५ ॥ तस्यादर्शनमात्रेणशूद्रोमुक्तिमवाप्नुयात् ॥ अनेनविधिनादेवियेनराःपूजयं
तिवै ॥ ६ ॥ भोगान्सर्वांस्तत्रभुक्त्वायांतिविष्णोःसनातनम् ॥ इयंसामहतीमूर्तिःसर्वदापापहारिणी ॥ ७ ॥ कैलासाद्यंफलंदेविजायतेपूजनाद्यतः ॥

१ इत्थं सा महतीपुण्या —इ० पा० ।

तत्रगंगाचयमुनागोदावरीसरस्वती ॥ ८ ॥ तिष्ठतेचशिलायत्रसर्वेतत्रनसंशयः ॥ किमत्रवहुनोक्तेनभूयोभूयोवरानने ॥ ९ ॥ पूजनंमनुजैःसम्यक्कर्त्तव्यंमुक्तिमिच्छुभिः ॥ भक्तिभावेनदेविशियेर्चयंतिजनार्दनम् ॥ १० ॥ तेषांदर्शनमात्रेणब्रह्महाशुध्यतेजनः ॥ दासभावेनयेशूद्राःस्वर्चनंकुर्वतेसदा ॥ ११ ॥ तेषांपुण्यंनजानंतिब्रह्माद्याश्चसुरेश्वरि ॥ भक्तिभावेनयेविप्राहरिमभ्यर्चयंतिवै ॥ १२ ॥ एकविंशतिकुलंतैस्तुतारितंतेषुजन्मसु ॥ शंखचक्रांकितोयस्तुविप्रःपूजनमाचरेत् ॥ १३ ॥ पूजितंतुजगत्सर्वंतेनविष्णुप्रपूजनात् ॥ पितरःसंवदंत्यस्मत्कुलेजाताश्चवैष्णवाः ॥ १४ ॥ तत्कुलंतारितंतैस्तुयावदाभूतसंप्लवम् ॥ तेतुचास्मान्समुद्धृत्यनयंतेविष्णुमंदिरम् ॥ १५ ॥ सएवदिवसोधन्योधन्यामाताथबांधवाः ॥ पितातस्यचवैधन्योधन्यावैसुहृदस्तथा ॥ १६ ॥ सर्वेधन्यतमाज्ञेयाविष्णुभक्तिपरायणाः ॥ तेषांदर्शनमात्रेणमहापापात्प्रमुच्यते ॥ १७ ॥ उपपातकानिसर्वाणिमहांतिपातकानिच ॥ तानिसर्वाणिनश्यंतिवैष्णवानांचदर्शनात् ॥ १८ ॥ पावकाइवदीप्यंतेयेनरावैष्णवाभुवि ॥ विमुक्ताःसर्वपापेभ्योमेघेभ्यइवचंद्रमाः ॥ १९ ॥ आर्द्रंशुष्कंलघुस्थूलंवाङ्मनःकर्मभिःकृतम् ॥ तत्सर्वंनाशमायातिवैष्णवानांचदर्शनात् ॥ २० ॥ हिंसादिकंचयत्पापंज्ञानाज्ञानंकृतंचयत् ॥ तत्सर्वंनाशमायातिदर्शनाद्वैष्णवस्यच ॥ २१ ॥ निःपापास्त्रिदिवंयांतिपापिष्ठायांतिशुद्धिताम् ॥ दर्शनादेवसाधूनांसत्यंतुभ्यंमयोदितम् ॥ २२ ॥ संसारकर्दमालेपप्रक्षालनविशारदः ॥ पावनःपावनानांचविष्णुभक्तोनसंशयः ॥ २३ ॥ प्रत्यहंविष्णुभक्तायेस्मरंतिमधुसूदनम् ॥ तेतुविष्णुमयाज्ञेयाविष्णुस्तत्रनसंशयः ॥ २४ ॥ नवनीलघनश्यामंनलिनायतलोचनम् ॥ शंखचक्रगदापद्मधरंपीतांबरावृतम् ॥ २५ ॥ कौस्तुभेनविराजंतंवनमालाधरंहरिम् ॥ उल्लसत्कुंडलज्योतिःकपोलवदनश्रिया ॥ २६ ॥ विराजितंकिरीटेनवलयांगदनूपुरैः ॥ प्रसन्नवदनांभोजंचतुर्बाहुंश्रियान्वितम् ॥ २७ ॥ एवंध्यायंतियेविप्राविष्णुंचैवतुपार्वति ॥ तेविप्राविष्णुरूपाश्चवैष्णवास्तेनसंशयः ॥ २८ ॥ तेषांदर्शनमात्रेणभक्त्यावाभोजनेनवा ॥ पूजनेनचदेवेशिवैकुंठंलभतेध्रुवम् ॥ २९ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेशालग्रामशिलापूजनमाहात्म्यंनामैकत्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३१ ॥ छ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ अनंतवासुदेवस्यकीदृशंस्मरणंस्मृतम् ॥ यच्छ्रुत्वानपुनर्मोहोमानुषाणांप्रजायते ॥ १ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ दृष्टतत्वेनदेवेशिस्मरंतिविष्णुंनित्यशः ॥ तृषातुरोयथावारितद्वद्विष्णुंस्मराम्यहम् ॥ २ ॥ हिमेनाकुलितंविश्वंस्मरत्यग्निंयथातथा ॥ तद्वद्देवतुवैविष्णुंस्मरंतिविबुधादयः ॥ ३ ॥ पतिव्रतायथानारीपतिंस्मरतिनित्यशः ॥ तथास्मरंतिलोकेशंविष्णुंविश्वेश्वरेश्वरम् ॥ ४ ॥ भयार्त्तःशरणंयद्वदर्थलोभीयथाधनम् ॥ पुत्रकामोयथापुत्रंतथाविष्णुं

१ हिंसादिकंचयत्पापमितिपाठान्तरम् । २ वैष्णवैः सह भाषणात्-इ० पा० ।

स्मराम्यहम् ॥ ५ ॥ दूरस्थोपियथागेहंचातकोमाधवंयथा ॥ ब्रह्मविद्यांब्रह्मविदस्तथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥ ६ ॥ हंसामानसमिच्छंतित्रृपयःस्मरणंहरेः ॥ भक्ताश्चभक्तिमिच्छंतितथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥ ७ ॥ प्राणिनांवछ्भोदेहोयत्रआत्मावतिष्ठति ॥ आयुर्वांच्छंतियेजीवास्तथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥ ८ ॥ भ्रमराश्चयथापुष्पंचक्रवाकादिवाकरम् ॥ यथात्मवछ्भाभक्तिस्तथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥ ९ ॥ अंधेनाकुलितालोकादीपंवांच्छंतिवैयथा ॥ तथावैपुरुषालोकेस्मरणंकेशवस्यच ॥ १० ॥ यथाश्रमार्त्ताविश्रामंनिद्राव्यसनिनोयथा ॥ गतालस्यायथाविद्यांतथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥ ११ ॥ मातंगाःपार्वतींभूमिंसिंहावनगजादिकम् ॥ तथैवस्मरणंविष्णोःकर्तव्यंपापभीरुभिः ॥ १२ ॥ सूर्यकांतेरवेर्योगाद्वह्निस्तत्रप्रजायते ॥ एवंवैसाधुसंयोगाद्धरौभक्तिःप्रजायते ॥ १३ ॥ शीतरश्मेर्यथाकांतश्चंद्रयोगादपःश्रयेत् ॥ एवंवैष्णवसंयोगान्मुक्तिर्भवतिशाश्वती ॥ १४ ॥ कुमुद्वतीयथासोमंदृष्ट्वापुष्पंविकासते ॥ तद्वद्देवेकृताभक्तिर्मुक्तिदासर्वदानृणाम् ॥ १५ ॥ यथानलायाःसंत्रस्ताभ्रमरीस्मरणंचरेत् ॥ तेनस्मरणयोगेननलासारूप्यतामियात् ॥ १६ ॥ गोपीभिर्जारबुद्ध्याचविष्णोश्चस्मरणंकृतम् ॥ ताश्चसायुज्यतांनीतास्तथाविष्णुंस्मराम्यहम् ॥ १७ ॥ केपिवैदुष्टभावेनच्छद्मभावेनकेचन ॥ केचापिलोभभावेननिस्पृहाश्चैवकेचन ॥ १८ ॥ भक्त्यावास्नेहभावेनद्वेषभावेनवापुनः ॥ केपिस्वामित्वभावेनबुद्ध्यावाबुद्धिपूर्वकम् ॥ १९ ॥ येनकेनापिभावेनार्चितयंतिजनार्दनम् ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायांतिविष्णोःसनातनम् ॥ २० ॥ अहोविष्णोश्चमाहात्म्यमद्भुतंलोमहर्षणम् ॥ यदृच्छयापिस्मरणंत्रिधामुक्तिप्रदायकम् ॥ २१ ॥ नधनेनसमृद्धेनविपुलाविद्ययातथा ॥ एकेनभक्तियोगेनसमीपेदृश्यतेक्षणात् ॥ २२ ॥ सांनिध्येपिस्थितोदूरेनेत्रयोरंजनंयथा ॥ भक्तियोगेनदृश्येनभक्तैश्चैवसनातनः ॥ २३ ॥ इदंतत्त्वमिदंतत्त्वंमोहितोदेवमायया ॥ भक्तितत्त्वंयदाप्राप्तंतदाविष्णुमयंजगत् ॥ २४ ॥ इंद्राद्यैरमृतंप्राप्तंसुखार्थंशृणुसुंदरि ॥ तथापिदुःखितास्तेवैभक्त्याविष्णोर्यथाविना ॥ २५ ॥ भक्तिमेवामृतंप्राप्यपुनर्दुःखंनजायते ॥ वैकुंठाख्यंपदंप्राप्यमोदतेविष्णुसन्निधौ ॥ २६ ॥ वारित्यक्त्वायथाहंसःपयःपिबतिनित्यशः ॥ एवंधर्मान्परित्यज्यविष्णोर्भक्तिंसमाश्रयेत् ॥ २७ ॥ अन्यभक्तिंपरित्यज्यविष्णुभक्तिंसमाश्रयेत् ॥ तोयंवद्धातुवस्त्रेणकृतंकार्यंकथंभवेत् ॥ २८ ॥ प्राप्यदेहंविनाभक्तिंक्रियतेसवृथाश्रमः ॥ विष्णुभक्तिंविनाधर्मानुपदिशंतियेजनाः ॥ तेपतंतिसदाघोरेनरकेनात्रसंशयः ॥ २९ ॥ बाहुभ्यांसागरंततुंयद्वन्मूर्खोभिवांछति ॥ संसारसागरंतद्वद्विष्णुभक्तिंविनानरः ॥ ३० ॥ विष्णुभक्तिचरक्षंतिकर्मणापात्यतेयदि ॥ अकिंचनःस्पृहायुक्तोमेरौधत्तेयथास्पृहाम् ॥ ३१ ॥ तवभक्तौतथादेवमयाहिक्रियतेस्पृहा ॥ जन्मांतरेहिसाभक्तिर्मे

१ भक्तियोगाच्च—इ० पा० ।

मकीयत्करोतिहि ॥ ३२ ॥ वह्निर्यथेहस्वल्पोपिदहतेविविधंवनम् ॥ तद्वद्देवतुसाभक्तिरणुमात्राकृतामया ॥ ३३ ॥ श्रुतैश्चश्रूयतेभक्तिःसहस्रैरपिबुध्य
ते ॥ तेषांमध्येतुदेवेशिभक्तोह्येकःप्रजायते ॥ ३४ ॥ बुद्धिपरेषांदास्यंतिलोकेबहुविधाजनाः ॥ स्वयमाचरतेसोपिनरःकोटिषुदृश्यते ॥ ३५ ॥ पूजयादृ
स्यतेभक्तिर्जयेनपरिदृस्यते ॥ एवंभावोहिदेवेशेभक्तिस्तेनैवगृह्यते ॥ ३६ ॥ सागरेचयथापातःकूपेत्राणोपवेशनम् ॥ यस्यभावोहितद्वच्चभक्तिःसाते
नगृह्यते ॥ ३७ ॥ मूलेसिक्तस्यवृक्षस्यपुत्रंशाखासुदृश्यते ॥ भजनादेवभोदेविफलमग्रेप्रतिष्ठितम् ॥ ३८ ॥ पानीयहारिणायद्वत्घटेचित्तंप्रधीयते ॥
तद्वद्देवेहरौचित्तंधृत्वामोक्षमवाप्नुयात् ॥ ३९ ॥ शैशवेचयथामातागुडंस्तोकंददातिवै ॥ पुनर्याचतिवैबालोगुडंवैलोभकारणात् ॥४०॥ नीरेनीरंयथाक्षिप्तं
दुग्धेदुग्धंघृतेघृतम् ॥ तद्वद्वेदंनपश्यंतिविष्णुभक्तिप्रसादतः॥४१॥भानुःसर्वगतोयद्वद्वह्निःसर्वगतोयथा॥भक्तिःस्थितस्तथाभक्तःकर्मभिर्नैवबाध्यते॥४२॥
अजामिलःस्वधर्मंचत्यक्त्वापापंसमाचरन् ॥ पुत्रंनारायणंस्मृत्वामुक्तिंवैप्राप्तवान्ध्रुवम् ॥ ४३ ॥ दिवारात्रौचयेभक्तानाममात्रोपजीविनः ॥ वैकुंठवासिन
स्तेवैतत्रवेदाहिसाक्षिणः ॥४४॥ अश्वमेधादियज्ञानांफलंस्वर्गोपिदृश्यते ॥तत्फलंतुसमग्रंवैभुक्त्वावैसंपतंतिच॥४५॥विष्णुभक्तास्तथादेविभुक्त्वाभोगानने
कशः ॥ वैकुंठंप्राप्यवातेषांपुनरागमनंकदा॥४६॥विष्णुभक्तिःकृतायेनविष्णुलोकेवसत्यसौ ॥ दृष्टांतंपश्यदेवेशिविष्णुभक्तिप्रसादतः ॥ ४७ ॥ ग्रावाणो
जलमध्यस्थाःशतशस्तेनतारिताः ॥ विनाजलंसोमकांतोविष्णुभक्तस्यमानसम् ॥ ४८ ॥ दर्दुरोवसतेनीरेषट्पदोहिवनांतरे ॥ गंधंवेत्तिकुमुदत्याभक्तो
भक्तौतथाहरेः ॥ ४९ ॥ गंगातटेवसंत्येकेएकेवैशतयोजनम् ॥ कश्चिद्गंगाफलंवेत्तिविणुभक्तिपरस्तथा ॥ ५० ॥ कर्पूरागुरुभारंहिउष्ट्रोवहतिनित्यशः ॥
मध्यगंधंनजानातितथाविष्णुंबहिर्मुखाः ॥५१॥ मृगाःशालंहिजिघ्रंतिकस्तूरीगंधमिच्छवः ॥ स्वनाभिस्थंनजानंतितथाविष्णुंबहिर्मुखाः ॥ ५२ ॥ उपदेशो
हिमूर्खाणांवृथावैनगनंदिनि ॥ तथैवविष्णुभक्तेर्हिउपदेशोबहिर्मुखे ॥ ५३ ॥ अहिनाचपयःपीतंतत्पयोहिविषायते ॥ तथावैचान्यभक्तानांविष्णुभक्तिर्विषाय
ते ॥ ५४ ॥ चक्षुर्विनायथादीपंदृष्ट्वादर्पणमेवच ॥ समीपस्थानपश्यंतितथाविष्णुंबहिर्मुखाः ॥ ५५ ॥ पावकोहियथाधूमैरादर्शोपिमलेनच ॥ यथो
ल्बेनावृतोगर्भोदेहेकृष्णस्तथावृतः ॥ ५६ ॥ दुग्धेसर्पिःस्थितंयद्वत्तिलेतैलंतुसर्वदा ॥ चराचरेतथाविष्णुर्दृश्यतेनगनंदिनि ॥ ५७ ॥ एकसूत्रेमणिग
णाधार्यतेवहवोयथा॥ एवंब्रह्मादिभिर्विश्वंसंप्रोतंब्रह्मचिन्मये ॥ ५८॥ यथाकाष्ठेस्थितोवह्निर्मंथनादेवदृश्यते ॥एवंसर्वगतोविष्णुर्ध्यानादेवप्रदृश्यते॥५९॥
आदिरेकोभवेद्दीपस्तस्माज्जाताःसहस्रशः ॥ एवमेकःस्थितोविष्णुःसर्वंव्याप्यप्रतिष्ठति ॥ ६० ॥ यथासूर्योदयेज्योतिःपुष्करेतिष्ठतेसदा ॥ दृश्यतेबहुधानी
रेलोकेविष्णुस्तथादिसः ॥ ६१ ॥ मारुतःप्रकृतिस्थोपिनानागंधवहःसदा ॥ ईश्वरःसर्वजीवस्थोमुक्तप्रकृतिजान्गुणान् ॥ ६२ ॥ शर्करविषसंयोगात्रीरंभ्वै

तियादृशम् ॥ संभूत्वाताहृशोह्यात्माकर्मणःफलमश्नुते ॥ ६३ ॥ उर्वीचनीरसंयोगान्नानावृक्षाप्रजायते ॥ प्रकृतेर्गुणसंयोगान्नानायोनिषुजायते ॥ ६४ ॥ गजेवैमशकेचैवदेवेवामानुषेपिवा ॥ नाधिकोनचन्यूनोवैनिष्ठोदेहेसनिश्चलः ॥ ६५ ॥ ब्रह्मादिस्तंबपर्यंतायेचात्रभुविमानवाः ॥ देवायज्ञास्तथानागा गंधर्वाःकिन्नरादयः ॥ ६६ ॥ तेषुसर्वेषुदृश्यंतेजलेचंद्रमसोयथा ॥ ससच्चिदानंदशिवःसमहेशोहिदृश्यते ॥ ६७ ॥ सर्वेविष्णुस्तथाप्रोक्तःसोयं सर्वगतोहरिः ॥ वेदांतवेद्यःसर्वेशःकालातीतोह्यनामयः ॥ ६८ ॥ एवंतंवेत्तियोदेविसभक्तोनात्रसंशयः ॥ एकोहिबहुधाज्ञेयोबहुधाप्येकएवसः ॥ ६९ ॥ नामरूपविभेदेनजल्प्यतेबहुधाभुवि ॥ चक्षुषानरवेज्योंतिर्भानुनाचक्षुरेधते ॥ ७० ॥ परमात्मातथाचात्माप्रतिदेहेतुसर्वदा ॥ घटेघटेयथाकाशस्त स्मिन्भग्नेयथास्थितः ॥ ७१ ॥ रूपेरूपेतथात्वंहिभग्नेतस्मिन्सुनिश्चलः ॥ यथाकाष्ठमयंरूपंपततेप्रभुणाविना ॥ ७२ ॥ क्रिमिभेदमयोदेहोपततेचात्म नाविना ॥ हेम्नोभवंतिवर्णाश्चवह्निनायांतिपूर्ववत् ॥ ७३ ॥ तद्वज्जीवाःप्रपद्यंतेभक्तावेपूर्वरूपताम् ॥ स्वघनेनावृतंसूर्यंमूढाःपश्यंतिनिष्प्रभम् ॥ ७४ ॥ तथाऽज्ञानधियोमूढानजानंतितमीश्वरम् ॥ निर्विकल्पंनिराकारंवेदांतैःपरिपाव्यते ॥ ७५ ॥ निराकाराच्चसाकारंस्वेच्छयाचप्रकाशते ॥ तस्मात्संजात माकाशंनिःशब्दंगुणवर्जितम् ॥ ७६ ॥ आकाशान्मारुतोजातःसशब्दंचतदाभवत् ॥ वातादजायतज्योतिर्ज्योतिषश्चाभवज्जलम् ॥ ७७ ॥ तज्जलेरुक्मग र्भश्चविराड्वैविश्वरूपधृक् ॥ तस्यनाभिसरोजेचब्रह्मांडानांचकोटयः ॥ ७८ ॥ प्रकृतिःपुरुषस्तस्मान्निर्मितंतुत्रिधाजगत् ॥ तयोर्द्वयोश्चसंयोगात्तत्त्वयोगो भ्यजायत ॥ ७९ ॥ सात्विकीविष्णुसंभूतिर्ब्रह्मावैराजसःस्मृतः ॥ शिवस्तुतामसःप्रोक्तएभिःसर्वंप्रवर्तितम् ॥ ८० ॥ एकाब्राह्मीस्थितिर्लोकेकर्मबीजानु सारतः ॥ तयासंहरतेविष्णुःसर्वलोकानुशेषतः ॥ ८१ ॥ तिष्ठत्यसौतदातत्रभगवान्विष्णुरव्ययः ॥ एवंसर्वगतोविष्णुरादिमध्यांतएवच ॥ ८२ ॥ अवि द्ययानजानंतिलोकावैकर्मनिश्चिताः ॥ वर्णोचितानिकर्माणियःकालेषुप्रकारयेत् ॥ ८३ ॥ यत्कर्मविष्णुदैवत्यंनहिगर्भस्यकारणम् ॥ वेदांतशास्त्रेमुनिभिः सर्वदैवविचार्यते ॥ ८४ ॥ ब्रह्मज्ञानमिदंदेहेतदहंपरिकीर्त्तये ॥ शुभाशुभस्यकार्यंचकारणंमनएवहि ॥८५॥ मनसाशुध्यतेसर्वंतदाब्रह्मसनातनम् ॥ मनए वसदाबंधुर्मनएवसदारिपुः ॥८६॥ मनसातारिताःकेचिन्मनसायातिताश्चके ॥ मध्येसर्वपरित्यागःबाह्येकर्मतथाचरन् ॥ ८७ ॥ एवमेवकृतंकर्मकुर्वन्नपिन लिप्यते ॥ पद्मपत्रंयथानीरलेशैरपिनलिप्यते ॥ ८८ ॥ अग्निरग्नौयथाक्षिप्तोभक्त्याचकिंप्रयोजनम् ॥ यदाभक्तिरसोज्ञातोनमुक्तीरोचतेतदा ॥ ८९ ॥ योगैरष्टविधैर्विष्णुर्नप्राप्यश्चेहजन्मनि ॥ भक्त्यावाप्राप्यतेविष्णुःसर्वदासुलभोभवेत् ॥ ९० ॥ वेदांतैःप्राप्यतेज्ञानंज्ञानेनज्ञेयमेवच ॥ तत्तुज्ञेयंयदाप्रा

१ भ्रश्यते च त्वयाविना इतिपाठान्तरम् ।

तंतदाशून्यामिदंजगत् ॥ ९१ ॥ बलेनप्राप्यतेविष्णुर्योगैरष्टविधैश्चकिम् ॥ सर्वेषामेवभावानांभावशुद्धिःप्रशस्यते ॥ ९२ ॥ आलिंग्यतेयथाकांतायथा भावस्तथाफलम् ॥ उपानद्युक्तपादोहिवेत्तिचर्ममयींमहीम् ॥ ९३ ॥ बुद्धिर्यथाविधायस्यतद्वत्समन्यतेजगत् ॥ दुग्धेनसिक्तोनिंबोपिकटुभावंनतुत्य जेत् ॥९४॥ प्रकृतिंयांतिभूतानिउपदेशोनिरर्थकः ॥ छित्वावैसहकारंचफलंपत्रंकथंलभेत् ॥९५॥ इंद्रियाणांसुखार्थेनवृथाजन्मकथंनयेत् ॥ स्थाल्यांवैडू र्यमय्यांहिपच्यतेचौषधंयथा॥९६॥दह्यतेचागदस्तद्वद्वृथाजन्मकथंभवेत् ॥ निधानंचगृहेक्षिप्त्वाशुभःसेवांकथंचरेत् ॥९७॥ त्यक्त्वावैकुंठनाथंतमन्यमार्गे कथंरमेत् ॥ भक्तिहीनैश्चतुर्वेदैःपठितैःकिंप्रयोजनम् ॥ ९८ ॥ श्वापचोभक्तियुक्तस्तुत्रिदशैरपिपूज्यते ॥ स्वकरेकंकणंबद्धादर्पणैःकिंप्रयोजनम् ॥ ९९ ॥ ब्रह्मरुद्रादिभिर्देवैर्दत्तैश्वर्याश्चसेवकाः ॥ अर्पितंनैवगृह्णंतिप्रभोश्चैदतुकिंचन ॥ १०० ॥ अकिंचनायभक्तायदातुंनालंगतोवरम् ॥ निःशरीरस्यकृ ष्णस्यतत्रध्यानंकथंभवेत् ॥ १०१ ॥ साकारंवहवोदृष्ट्वागताभक्त्याचतत्पदम् ॥ पूजाभक्तिःकथंशून्येसाकारेकथ्यतेबुधैः ॥ १०२ ॥ शून्यमार्गे कथंयातिआधारेणविनानरः ॥ साकारोयःस्वयंस्वामीनिराकारःसवैप्रभुः ॥ १०३ ॥ साकारोहिसुखेनैवनिराकारोनदृश्यते ॥ सेवारसश्चसाकारे निराकारेणवैरसः ॥ १०४ ॥ साकारेणनिराकारोज्ञायतेस्वयमेवहि ॥ हरिस्मृतिप्रसादेनरोमांचिततनुर्यदा ॥ १०५ ॥ नयनानंदसलिलंमुक्ति र्दासीभवेत्तदा ॥ वाल्येचयत्कृतंपापंतत्कथंनविनश्यति ॥ १०६ ॥ पूजादानव्रतैस्तीर्थैर्जपहोमैस्त्वदर्पितैः ॥ निजधर्मपरित्यज्यतपोघोरंकथंचरेत् ॥ १०७ ॥ स्वधर्मेनिधनंश्रेयःपरधर्मोभयावहः ॥ विधिंसंत्यज्यशास्त्रीयंतपोघोरंकथंचरेत् ॥ १०८ ॥ आश्रमेणविनामूढोनैवसिद्धिमवाप्नुयात् ब्रह्मणानिर्मितावर्णाःस्वेस्वेधर्मेनियोजिताः ॥ १०९ ॥ स्वधर्मेणागतंद्रव्यंशुक्लद्रव्यंतदुच्यते ॥ शुक्लद्रव्येणयद्दानंदीयतेश्रद्धयान्वितम् ॥ ११० ॥ स्वल्पेनापिमहत्पुण्यंतस्यसंख्यानाविद्यते ॥ नीचसंगेनयद्द्रव्यमानीतंगृहकर्मसु ॥ १११ ॥ तेनद्रव्येणयद्दानंकृतंवैमनुजादिभिः ॥ तत्फलंनभवे त्तेवैनैवतत्फलभागिनः ॥ ११२ ॥ यादृशंकुरुतेकर्मइंद्रियाणांसुखेच्छया ॥ तादृशींयोनिमाप्नोतिमूढोहिज्ञानदुर्वलः ॥ ११३ ॥ इहयत्कुरु तेकर्मतत्परत्रोपभुज्यते ॥ पुण्यमाचरतःपुंसोयदिदुःखंप्रजायते ॥ ११४ ॥ तदातापोनकर्त्तव्यस्तत्कर्मपूर्वदेहजम् ॥ पापमाचरतःपुंसोजायतेदुः खमेवच ॥ ११५ ॥ नकर्त्तव्यस्तदाहर्षःसुखेतत्रसुरेश्वरि ॥ रज्जुवद्धाश्चपशवःप्रभुणास्वेच्छयायथा ॥ ११६ ॥ नीयंतेकर्मबंधेनमनुजाअपिभूतले ॥ शाखामृगोवनचरोनृत्यतेचगृहेगृहे ॥ ११७ ॥ एवंचकर्मणाजीवानीयंतेसर्वयोनिषु ॥ क्रीडताकंदुकोयद्वत्प्रेर्यतेप्रभुणेच्छया ॥ ११८ ॥ कर्मणा

१ वाण्या । २ मवाप्स्यति ।

वातथाजंतुर्नीयतेसुखदुःखयोः ॥ प्राणीस्वकर्मभिर्बद्धोनशक्तोबंधनिग्रहे ॥ ११९ ॥ देवावैकर्मभिर्बद्धाऋषयश्चतथापरे ॥ कैलासेरुद्रदेहस्थाभुजं
गाविषभोजिनः ॥ १२० ॥ असमर्थाःसुधाभोक्तुंकर्मयोनिर्बलीयसी ॥ नीरोगदेहदातायोबुधैःसूर्योहिकथ्यते ॥ १२१ ॥ तद्रथेसारथिःपंगुःकर्म
योनिर्बलीयसी ॥ इंद्रद्युम्नोहिराजर्षिर्गजत्वंकर्मणागतः ॥ १२२ ॥ समर्थस्वामिनातस्मिन्कर्मयोनिर्वृथाकृता ॥ रुद्रब्रह्मादयोदेवामानवाश्चासुराश्च
ये ॥ १२३ ॥ तेसर्वेकर्मबद्धाश्चविचरंतिमहीतले ॥ कर्माधीनंजगत्सर्वंविष्णुनानिर्मितंपुरा ॥ १२४ ॥ तत्कर्मकेशवाधीनंरामनाम्नाविनश्यति ॥
सर्वत्रापिस्थितंतोयंमुक्तिदंतुसितासिते ॥ १२५ ॥ एवमाचरतांकर्ममुक्तिदंकेशवार्चनम् ॥ इंद्रियाणांसुखार्थाययःकर्ममनसाचरेत् ॥ १२६ ॥
अहंकृतेनमन्येतकेवलंदेहमेवहि ॥ मनसासंस्मरन्जंतुःप्रायश्चित्तंसमाचरेत् ॥ १२७ ॥ सपूर्वकर्मभोक्ताचअग्रेकर्मनवर्द्धते ॥ प्रशंसंतिग्रहान्केचि
त्केचित्प्रेतपिशाचकान् ॥ १२८ ॥ केचिद्देवान्प्रशंसंतिह्योषधीःकेचिदूचिरे ॥ केचिन्मंत्रंचसिद्धिंचकेचिद्बुद्धिपराक्रमम् ॥ १२९ ॥ उद्यमंसाहसं
धैर्यंकेचिन्नीतिंबलंतथा ॥ अहंकर्मप्रशंसाभिःसर्वेकामानुवर्तिनः ॥ १३० ॥ इतिसंनिश्चिताबुद्धिः[1]कथ्यतेपूर्वसूरिभिः ॥ यदापुण्यमयो
जंतुःपापंकिंचिन्नविद्यते ॥ १३१ ॥ ज्ञानंहिद्विविधंचैवतदापुण्यंसुखंभवेत् ॥ पापंपुण्यंसमंयस्यतदाकर्मसुविद्यते ॥ १३२ ॥ समं
योगंयदाद्वंद्वं[2]तदानंदपदंव्रजेत् ॥ बाह्येसर्वपरित्यागीमनसासंस्पृहीभवेत् ॥ १३३ ॥ तद्वृथाचरितंतस्यतेनतत्पापभोगिनः ॥ बाह्येकरोतिकर्मा
णिमनसानिःस्पृहोभवेत् ॥ १३४ ॥ त्यागोसौमध्यमोज्ञेयोनतुपूर्णफलंलभेत् ॥ बाह्यमध्येपरित्यज्यबुद्ध्याशून्यावलंबनम् ॥ १३५ ॥ त्यागः
सउत्तमोज्ञेयोयोगिनामपिदुर्लभः ॥ क्रोधात्सर्वंत्यजंत्येकेकेचिद्वादप्रभावतः ॥ १३६ ॥ कष्टात्सर्वंत्यजंत्येकेत्यागाःसर्वेनुमध्यमाः ॥ सुबुद्ध्याश्र
द्धयायुक्तोनक्रोधादिवशंगतः ॥ १३७ ॥ कर्मणांह्यवलिप्तोपिसुगतिंयातिमानवः ॥ शुचीनांश्रीमतांगेहेधीमतांयोगिनामपि ॥ १३८ ॥ योगाद्भ्रष्टस्तु
जायेतकुलेवैद्विजपूर्वके ॥ स्वल्पेनैवतुकालेनपूर्णयोगंचविंदति ॥ १३९ ॥ चिदानंदपदंगच्छेद्योगभक्तिप्रसादतः ॥ पंकेनैवयथापंकंरुधिरंरुधिरे
णवै ॥ १४० ॥ हिंसयाकर्मणाकर्मकथंक्षालयितुंक्षमः ॥ हिंसाकर्ममयोयज्ञःकथंकर्मक्षयेक्षमः ॥ १४१ ॥ स्वर्गकामकृतायज्ञास्वर्गेतेचाल्पसौख्यदाः ॥
अनित्यानितुसौख्यानिभवंतिचबहून्यपि ॥ १४२ ॥ नित्यंसौख्यंनतेष्वस्तिविनाभक्त्याहरेःक्वचित् ॥ सार्वभौमसुखंराज्यंस्वर्गे[3]चापितथासुखम् ॥ १४३ ॥
अन्यत्किंचिन्नवांछामिगर्भवासाद्बिभेम्यहम् ॥ग्रावावैभिद्यतेलोहैर्माणिक्यंनैवभिद्यते ॥१४४॥ नानाकाममयीबुद्ध्याविष्णुभक्तिर्नभिद्यते[4] ॥ बल्कोजलचरा

१ संनिश्चिताइतिपाठः । २ प्राप्तं-इ० पा० । ३ स्वर्गवासं-इ० पा० ४ नाना काममयोभिद्येद्धि । नानाकामनयाबुद्ध्या विष्णुभक्तिर्नविद्यते इति च पा०

न्भुंक्तेमंडूकादींश्चवर्जयेत् ॥ १४५ ॥ तथायज्ञःसर्वहंतावर्जयेत्कृष्णसेवकान् ॥ योरक्षतिसहर्ताचसवैपालकउच्यते ॥ १४६ ॥ अपराधशतैर्युक्तंस्व स्थानेयत्रवासिता ॥ यथाकृतापराधस्यकृष्णस्तस्यकृपाकरः ॥ १४७ ॥ फलंचलभतेवाप्यरक्षकःकिंकरोतिचेत् ॥ एवमात्माचदेहेस्मिन्परवश्यकृ पाकरः ॥ १४८ ॥ प्राप्तोनपारःशनकैर्मंडूकैर्युक्तानवापिता ॥ व्याधस्यमुक्तिदाताचकुब्जकातारितास्वयम् ॥ १४९ ॥ ब्रह्माद्यैर्दुर्लभःस्वप्नेसुलभोगोपमं दिरे ॥ गोपोच्छिष्टंयदाभुक्तंतदातेतारिताःस्वयम् ॥१५०॥ योगिभिर्गीयतेनित्यंपरमात्माजनार्दनः ॥ अव्ययःपुरुषःश्रीमान्दृष्ट्वातैर्देविविस्मये ॥१५१॥ एतत्स्मरणकंदिव्यंयेपठंतिदिनेदिने ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तायांतिविष्णोःसनातनम् ॥ १५२ ॥ अनयाभावबुद्ध्याचपठनंविष्णुसन्निधौ ॥ इहलोकेसुखं भुक्त्वापरंपदमवाप्नुयात् ॥ १५३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखण्डेविष्णुस्मरणंनामद्वात्रिंशाधिकशततमोऽध्या यः ॥ १३२ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ द्वीपेस्मिन्यानितीर्थानितानिमेवदसुव्रत ॥ द्वीपानांद्वीपराजोयंसर्वदाप्रभुविनिर्मितः ॥ संख्ययात्वंवदस्वामिन्कृ पांकृत्वाममोपरि ॥ १ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ सर्वगःसर्वभूतेषुद्रष्टव्यःसर्वतोभुवि ॥ सप्तलोकेषुयत्किंचिद्दृश्यतेसचराचरम् ॥ २ ॥ तत्त्वंतेन विनादेविनदृष्टंनश्रुतंमया ॥ अतोविष्णुर्महादेवःकेशवःक्लेशनाशनः ॥ तीर्थरूपेणवर्ततद्वीपेह्यस्मिन्सुरेश्वरि ॥ ३ ॥ तानितीर्थानिवक्ष्यामिसांप्रतंनात्र संशयः ॥ प्रथमंपुष्करंक्षेत्रंतीर्थानांप्रवरंशुभम् ॥ वाराणसीद्वितीयंतुक्षेत्रंमुक्तिप्रदायकम् ॥ ४ ॥ तृतीयंनैमिषंक्षेत्रमृषीणांपावनंस्मृतम् ॥ प्रयागंवैचतुर्थंतु तीर्थानामुत्तमंस्मृतम् ॥५॥ कार्मुकंपंचमंप्रोक्तंउत्पन्नंगंधमादने ॥ षष्ठंवैमानसंतीर्थंदेवानांरम्यमेवच ॥६॥ सप्तमंविश्वकायंतुअवरेपर्वतेशुभे ॥ अष्टमंगौतमा ख्यंचमंदरेनिर्मितंपुरा ॥७॥ मदोत्कटंतुनवमंदशमंरथचैत्रकम् ॥ एकादशंकान्यकुब्जंयत्रातिष्ठतिवामनः॥८॥द्वादशंमलयंचैवकुब्जाम्रकमतःपरम् ॥ विश्वे श्वरंगिरिकर्णकेदारंगतिदायकम् ॥९॥ बाह्यंहिमवतःपृष्ठेगोकर्णंगोपकंतथा ॥ स्थानेश्वरंहिमाद्रौचबिल्वकेबिल्वपत्रिकम् ॥१०॥ श्रीशैलेमाधवंतीर्थंभद्रंभद्रे श्वरेतथा ॥ वाराहेविजयंप्रोक्तंवैष्णवंवैष्णवेगिरौ ॥ ११ ॥ रौद्रंतुरुद्रकोटेतुपैत्र्यंकालिंजरेगिरौ ॥ कंपिलेकापिलंतीर्थंमुकुटेकर्कोटकंतथा ॥१२ ॥ शाल ग्रामोद्भवंतीर्थंगंडिकायांसुरेश्वरि ॥ नर्मदायांशिवाख्यंतुमायायांविश्वरूपकम् ॥ १३ ॥ उत्पलाक्षंसहस्राक्षंजातंवैरैवतेगिरौ ॥ गंगायांपितृतीर्थंचविष्णु पादोद्भवंतथा ॥ १४ ॥ विपाशायांविपापाचपाटलेपुंड्रवर्द्धनम् ॥ नारायणंसुपार्श्वेतुत्रिकूटेविष्णुमंदिरम् ॥ १५ ॥ विपुलेविपुलंनामकल्याणंमलयाच ले ॥ कौरवंकोटितीर्थंचसुगंधंगंधमादने ॥ १६ ॥ कुब्जाम्रकेत्रिसंध्यंतुगंगाद्वारेहरिप्रियम् ॥ शैलेविंध्यप्रदेशेतुवदर्यांसारस्वतंस्मृतम् ॥ १७ ॥ कालिंद्यां

१ बाह्यइति एकस्मिन् पुस्तके । २ न्हष्टांतैरितिपाठः । ३ गण्डिकायामितिपाठान्तरम् ।

कालरूपंचसह्येवैसायकंस्मृतम् ॥ चांद्रंचंद्रप्रदेशेतुरमणंतीर्थनायकम् ॥ १८ ॥ यमुनायांमृगाख्यंतुकरवीरेकुरूद्भवम् ॥ विनायकेपर्वतेवैउमाख्यंती
र्थमेवच ॥ १९ ॥ आरोग्यंभास्करेदेशेमहाकालेमहेश्वरम् ॥ तीर्थअभयदंनामामृताख्यंविंध्यकंधरे ॥ २० ॥ मंडपेविश्वरूपंचस्वाहाख्यंईश्वरेपुरे ॥
वैगलेयंप्रचंडायांचांडिकंमरकंटके ॥ २१ ॥ सोमेश्वरंतथातीर्थेप्रभासेपुष्करंतथा ॥ देवमात्रंसरस्वत्यांपारावततटेस्थितम् ॥ २२ ॥ महालयंमहापद्मे
पयोष्ण्यांपिंगलेश्वरम् ॥ सिंहिकायांतथातीर्थेसौरवेरविसंज्ञकम् ॥ २३ ॥ कार्तिकंकृत्तिकाक्षेत्रेशांकरंशंकरेगिरौ ॥ उत्पलाख्यंततोदिव्यंसुभ
द्रासिंधुसंगमे ॥ २४ ॥ गाणपत्यंततश्चैव [illegible]तेविष्णुसंज्ञके ॥ जालंधरेततःप्रोक्तंतीर्थंविष्णुमुखंचयत् ॥ २५ ॥ तारेवैतारकंप्रोक्तंपर्वतेविष्णुसंज्ञके ॥
देवदारुवनेपौंड्रंपौष्कंकाश्मीरमंडले ॥ २६ ॥ भौमंहिमंहिमाद्रौचतुष्टिकंपौष्टिकंपुनः ॥ कपालमोचनंतीर्थंजातंमायापुरेतथा ॥ २७ ॥ शंखोद्धारंततश्चै
वदेवंवैशंखधारकम् ॥ पिंडेवैपिंडनामानंसिद्धेवैखानसंभवेत् ॥ २८ ॥ अच्छोदेविष्णुकामंतुधर्मकामार्थमोक्षदम् ॥ औषध्यंचोत्तरेकूलेकुशद्वीपेकुशो
दकम् ॥ २९ ॥ मन्मथंहेमकूटेतुकुमुदेसत्यवादनम् ॥ वदंत्यावाश्वकंतीर्थंविंध्येवैमातृकंस्मृतम् ॥ ३० ॥ चित्तेब्रह्ममयंतीर्थंतीर्थानांपावनंस्मृतम् ॥
एतेषांसर्वतीर्थानामुत्तमंशृणुसुंदरि ॥ ३१ ॥ विष्णोर्नाममयंतीर्थंनभूतंनभविष्यति ॥ ब्रह्महाहेमहारीवावालहागोघ्नएवच ॥ ३२ ॥ मुच्यतेनाममात्रेण
प्रसादात्केशवस्यतु ॥ कलौद्वारवतीरम्याधन्योदेवोजनार्दनः ॥३३॥ येपश्यंतिनरादेवंमुक्तिस्तेषांसुनिश्चला ॥ एवंधन्यतमंदेवंविष्णुंसर्वेश्वरंप्रभुम् ॥३४॥
चिंतयामिमहादेविविद्धत्संस्थोजनार्दनम् ॥ अष्टोत्तरंतुतीर्थानांशतमेतदुदाहृतम् ॥३५॥ योजपेच्छृणुयाद्वापिसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ एषुतीर्थेषुयःस्नात्वापश्ये
न्नारायणंहरिम् ॥ ३६ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोयातिविष्णोःसनातनम् ॥ जगन्नाथंमहातीर्थंलोकानांपावनंस्मृतम् ॥ ३७ ॥ येगच्छंतिनरश्रेष्ठास्तेपियांतिप
रांगतिम् ॥ शताष्टकंमहापुण्यंश्रावयेत्पितृकर्मणि ॥३८॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायातिविष्णोःसनातनम् ॥ गोदानेश्राद्धदानेवाअहन्यहनिवापुनः ॥ ३९ ॥
देवार्चनविधौविद्वान्परंब्रह्माधिगच्छति ॥ ४० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेजंबूद्वीपतीर्थवर्णनंनामत्रयस्त्रिंशाधिक
शततमोऽध्यायः ॥१३३॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ वेत्रवत्यास्तुमाहात्म्यंवक्ष्यामिशृणुसुंदरि ॥ यत्रस्नात्वाविमुच्यंतेयावदाभूतसंप्लवम् ॥१॥ वृत्रेणचकृतःकूपो
महागंभीरसंज्ञकः ॥ कूपात्सानिःसृतादेवीमहापापौघनाशिनी ॥ २ ॥ यथागंगातथेयंचसरिच्छ्रेष्ठासुरोत्तमे ॥ अस्यादर्शनमात्रेणपापौघाःशयमंतिच ॥ ३ ॥
शृणुदेविप्रवक्ष्यामिइतिहासंपुरातनम् ॥ यच्छ्रुत्वापापिनोदोषैर्विमुक्ताःकर्मबंधनात् ॥ ४ ॥ चंपकेनगरेचैवराजाराज्यंकरोतिसः ॥ सदादुष्टोदुष्टरूपोजनानां
सम्प्रपीडकः ॥ ५ ॥ अधर्मोधर्मरूपश्चविष्णुनिंदापरायणः ॥ देवद्विजनिहंताचआश्रमाणांविद्रूषकः ॥ ६ ॥ वेदनिंदापरःश्रीमानमत्योवानिर्घृण

शठः ॥ असच्छास्त्रेषुनिरतःपरदाराभिमर्शकः ॥ ७ ॥ विदारुणेतिनामाचसंजातोमूर्खएवच ॥ कदाचिद्दैवयोगेनआगतस्तांनदींप्रति ॥ ८ ॥ आखे टकसमायुक्तःस्वयंकुष्ठीसुरेश्वरि ॥ महापापादयंजातोब्राह्मणानांचनिंदनात् ॥ ९ ॥ वृथावादीदुरात्माचशठोवैनिर्घृणःपशुः ॥ वेदनिंदारतोनित्यं गोशास्त्राणांप्रदूषकः ॥ १० ॥ एवंविधोवनेभ्राम्यंस्तृषार्तःसमुद्धृतः ॥ अश्वादुत्तीर्यराजासौजलंपीत्वागृहंगतः ॥ ११ ॥ तेनैवोदकपानेनगतंकुष्ठं नसंशयः ॥ बुद्धिस्तुनिर्मलाजातातस्यराज्ञोविशेषतः ॥ १२ ॥ विष्णौभक्तिःसमुत्पन्नातदातस्यसुरेश्वरि ॥ ततःप्रभृतिकालेनस्नानंवैकृतवान्स दा ॥ १३ ॥ निर्मलोबहुरूपाढ्योजातस्तत्रसुरेश्वरि ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वाकृत्वायज्ञाननेकशः ॥ १४ ॥ विप्रेभ्योदक्षिणांदत्त्वासगतोवैष्णवंपदम् ॥ इतिज्ञात्वातुभोदेविवेत्रवत्यांविशेषतः ॥ १५ ॥ स्नानंकुर्वंतियेविप्रास्तेमुक्तानगनंदिनि ॥ राजन्योवाथवैश्योवाशूद्रोवासुरसत्तमे ॥ १६ ॥ यत्र स्नानंप्रकुर्वंतितेमुक्ताःपापबंधनात् ॥ कार्तिकेवाथमाघेवाब्राह्मोवावेदनिंदकः ॥ १७ ॥ सरितांसंगमेस्नात्वामुच्यतेदेविकिल्बिषात् ॥ साभ्रमत्याःस मंयत्रतस्याःसंगःप्रदृश्यते ॥ १८ ॥ तत्रस्नात्वाविशेषेणमुच्यतेब्रह्महासदा ॥ खेटकंनगरंदिव्यंस्वर्गरूपंतुवानघे ॥ १९ ॥ ब्रह्मणातत्रवैदेवियोगा श्चबहवःकृताः ॥ तत्रस्नात्वाचभुक्त्वाचपुनर्जन्मनविद्यते ॥ २० ॥ साद्वितीयास्मृतागंगाकलौदेविविशेषतः ॥ येनराःसुखमिच्छंतिधनमिच्छंतियेन राः ॥ २१ ॥ स्वर्गमिच्छंतियेलोकास्तेवैस्नात्वापुनःपुनः ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायांतिविष्णोःसनातनम् ॥ २२ ॥ सूर्यवंशेचयेजाताःसोमवंशेत थैवच ॥ आगतावेत्रवत्यांतुस्नात्वानिर्वृतिमागताः ॥ २३ ॥ दर्शनाद्धरतेदुःखंस्पर्शनान्मानसंह्यघम् ॥ स्नात्वाभुक्त्वातथादेविमुक्तिभागीनसंशयः ॥ २४ ॥ स्नानाज्जपात्तथाहोमादनंतंफलमश्नुते ॥ गत्वावाराणसीतीर्थंभक्त्याचांद्रायणंचरेत् ॥ २५ ॥ तत्रगत्वामहत्पुण्यंतत्पुण्यंसुरसत्तमे ॥ वेत्रवत्यांवि शेषेणपंचत्वंयदिगच्छति ॥ २६ ॥ सवैचतुर्भुजोभूत्वायातिविष्णोःपरंपदम् ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानियेदेवाःपितरस्तथा ॥ २७ ॥ तेसर्वेचवसंती हवेत्रवत्यांसुरेश्वरि ॥ किमन्यद्बहुनोक्तेनभूयोभूयोवरानने ॥ २८ ॥ वेत्रवत्याःसमंतीर्थंपृथिव्यांनसनातनि ॥ अहंविष्णुस्तथाब्रह्मादेवाश्चपरमर्ष यः ॥ २९ ॥ तिष्ठंतिदेवताःसर्वेवेत्रवत्यांमहेश्वरि ॥ एककालंद्विकालंवात्रिकालंचविशेषतः ॥ ३० ॥ स्नानंकुर्वंतियेतत्रतेवैमुक्तानसंशयः ॥ ३१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेवेत्रवतीमाहात्म्येचतुस्त्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३४ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ साभ्रमत्यास्तुमाहात्म्यंवक्ष्येदेवियथातथम् ॥ कश्यपोवैमुनिश्रेष्ठस्तपोवैतप्तवान्महत् ॥ १ ॥ अनेकवर्षपर्यंतंतेनतप्तं

महत्तपः ॥ अर्बुदेपर्वतेरम्येनानाद्रुमसमाकुले ॥ २ ॥ तत्रगत्वातपस्तप्तंऋषिणाकश्यपेनवै ॥ सरस्वतीयत्ररम्यापवित्रापापनाशिनी ॥ ३ ॥ एकस्मिन्दिवसेदेविगतोसौनैमिषंप्रति ॥ तदातेऋषयः सर्वेकथांचक्रुरनेकशः ॥ ४ ॥ तदातैस्तुद्विजैःसम्यक्पृष्टोसौकश्यपोमुनिः ॥ अहोकश्यपनःप्रीत्यैगंगेहानीयतांप्रभो ॥ ५ ॥ भवन्नाम्नातुसागंगाभविष्यतिसरिद्वरा ॥ तेषांवाक्यमुपाकर्ण्यनमस्कृत्यद्विजांश्चतान् ॥ ६ ॥ आगतोह्यर्बुदारण्येसरस्वतीतीरसंनिधौ ॥ तत्रतप्तंतदातेनतपःपरमदुष्करम् ॥ ७ ॥ आराधितोह्यहंतेनकश्यपेनद्विजेनवै ॥ प्रत्यक्षोहंतदाजातस्तस्यद्विजवरस्यच ॥ ८ ॥ वरंवरयभद्रंतेयत्तेमनसिवर्त्तते ॥ ९ ॥ ॥ कश्यपउवाच ॥ ॥ वरंदातुंसमर्थोसिदेवदेवजगत्पते ॥ शिरःस्थितायागंगेयंपवित्रापापहारिणी ॥ १० ॥ ममदेयाविशेषेणमहादेवनमोस्तुते ॥ तदादेविमयोक्तंचगृह्णीष्वत्वंद्विजोत्तम ॥ ११ ॥ जटामेकांपरित्यज्यदत्तागंगातदामया ॥ तांगृहीत्वाद्विजश्रेष्ठःस्वस्थानंहर्षतोययौ ॥ १२ ॥ केशरन्ध्रंनामतीर्थंवासोवैकश्यपस्यच ॥ गतस्तत्रतुदेवेशिमुनिभिःपरिवारितः ॥ १३ ॥ कश्यपेनसमानीताकाश्यपीसासरिद्वरा ॥ यस्यादर्शनमात्रेणब्रह्महामुच्यतेकिल ॥ १४ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ स्नानमात्रेणकिंपुण्यंतत्रतीर्थेवदस्वमे ॥ विश्वनाथकृपालुस्त्वंदयांकुरुममोपरि ॥ १५ ॥ दर्शनेकिंभवेत्पुण्यंस्नानेकिंवददेवराट् ॥ महिमाकीदृशोब्रह्मन्सर्वंत्वंवक्तुमर्हसि ॥ १६ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ मयाश्रुतान्यनेकानितीर्थान्यायतनानिच ॥ श्रीविष्णोश्चप्रसादाच्चनद्यःसागरगाःप्रभोः ॥ १७ ॥ गंगाचयमुनारेवातापीचैवमहानदी ॥ गोदावरीतुंगभद्राकौशिकीगंडकिकातथा[1] ॥ १८ ॥ कावेरीवेदिकाभद्रासरयूःपापहारिणी ॥ अन्याश्चविविधानद्यःसर्वपापहराभुवि[2] ॥ १९ ॥ प्रयागस्तीर्थराजश्चकाशीपुष्करएवच ॥ नैमिषारण्यसंज्ञंतुतीर्थंचामरकंटकम् ॥२०॥ उत्तमंद्वारकाक्षेत्रमर्बुदारण्यमुत्तमम् ॥ एवंविधानिदिव्यानिक्षेत्राणिविविधानिच॥२१॥ श्रुतानितत्रदेवेशिमायाविष्णोःप्रसादतः ॥ पूर्वंभगीरथेनैवयाचितोहंतुपार्वति ॥ २२ ॥ तदादत्ताइयंगंगाविष्णोर्लोकमभीप्सुना ॥ कश्यपायपुनर्दत्ताऋषीणांवचनान्मया ॥ २३ ॥ इयंवैकाश्यपीगंगारोगदोषहरासदा ॥ इयंयाकथ्यतेलोकेयुगेवैनामपूर्वकम् ॥ २४ ॥ तदहंकथयिष्यामिशृणुसुंदरितत्वतः ॥ कृतेकृतवतीनामत्रेतायांगिरिकर्णिका ॥ २५ ॥ द्वापरेचंदनानामकलौसाभ्रमतीस्मृता ॥ दिनेदिनेविशेषेणस्नानार्थंतुनराश्चये ॥ २६ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तायांतिविष्णोःसनातनम् ॥ प्लक्षावतरणेतीर्थेसरस्वत्यांतथेश्वरि ॥ २७ ॥ केदारेचकुरुक्षेत्रेयत्फलंस्नानतोभवेत् ॥ तत्फलंतुनृणांनूनंसाभ्रमत्यादिनेदिने ॥ २८ ॥ भवतीतिनसंदेहोव्यासस्यवचनंयथा ॥ नभस्येपरपक्षेतुप्रत्यहंवासुरेश्वरि ॥ २९ ॥ अमावास्यादिनेसम्यक्श्राद्धदानेचयत्फलम् ॥ नरस्तत्फल

[1] गंडिकातथेतिपाठः । [2] कृष्णावेण्यादयोभुवीति पा० ।

माप्नोतिसाभ्रमत्यावगाहनात् ॥ ३० ॥ कार्तिक्यांकृत्तिकायोगेश्रीस्थलेमाधवाग्रतः ॥ तत्फलंलभतेमर्त्यौसाभ्रमत्यावगाहनात् ॥ ३१ ॥ एषाश्रेष्ठतमादेविसर्वलोकेषुपावनी ॥ इयंधन्यतमादेविपवित्राह्यघनाशिनी ॥ ३२ ॥ यस्यांवैसाभ्रमत्यांचएतेतिष्ठंतिनित्यशः॥ पूर्वसंबंधिनोयेचउत्तरेयेतथापुनः ॥३३॥ पाश्चात्यादाक्षिणात्याश्चसर्वेयांतिचनित्यशः॥तीर्थयात्रामिषेणैवखेटकेब्रह्मसन्निधौ॥३४॥आयांतिसर्वदादेविकार्तिक्यांचनसंशयः॥ तत्रश्राद्धंप्रकुर्वंतितथावैविप्रभोजनम्॥३५॥नानाधर्मान्प्रकुर्वंतिनानायज्ञांश्चनित्यशः॥विविधानिचदानानिप्रकुर्वंतिजनाःसदा॥३६॥चतुर्युगेषुसर्वेषुनात्रकार्याविचारणा॥यवक्रीतोथरैभ्यश्चकाक्षीवानुशिजस्तथा ॥३७॥ भृग्वंगिरास्तथाकण्वोमेधावीचपुनर्वसुः ॥ बंदीचगुणसंपन्नःप्राच्यांदिशिउपाश्रिताः॥३८॥उदीच्यांयेमहाभागामधुमत्प्रमुखास्तथा॥सुबंधुश्चमहाभागोदत्तात्रेयश्चवीर्यवान्॥३९॥शिखीदीर्घतमाश्चैवगौतमःकश्यपस्तथा॥श्वेतकेतुःकहोडश्चपुलहोदेवलस्तथा॥४०॥विश्वामित्रभरद्वाजौजमदग्निश्चवीर्यवान्॥ऋचीचपुत्रोगर्गश्चऋषिरुद्दालकस्तथा ॥४१॥ देवशर्माथधौम्यश्चआस्तीकःकश्यपस्तथा॥लोमशोनाभिकेतुश्चलोमहर्षणएवच ॥ ४२ ॥ ऋषिरुग्रश्रवाश्चैवभार्गवश्च्यवनस्तथा ॥ वालखिल्यादयोयेचसर्वेगच्छंतितत्रवै ॥ ४३ ॥ कृतस्नानानिराहाराःसदाविष्णुपरायणाः ॥ शंखचक्रगदाधरास्तटेतिष्ठंतिनित्यशः ॥ ४४ ॥ पितृतीर्थंगयानामसर्वतीर्थवरंशुभम् ॥ यत्रास्तेदेवदेवेशःस्वयमेवपितामहः ॥ ४५ ॥ गीतायाःपितृभिर्गाथाश्राद्धभागमभीप्सुभिः ॥ एष्टव्याबहवःपुत्रायद्येकोपिगयांव्रजेत् ॥ ४६ ॥ यजेतवाश्वमेधेननीलंवावृषमुत्सृजेत् ॥ तथावाराणसीपुण्यापितॄणांवल्लभासदा ॥ ४७ ॥ याचैवममसांनिध्याद्भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ ममाज्ञयातुदेवेशोबिंदुमाधवसंज्ञकः ॥ ४८ ॥ नित्यंतिष्ठतिदेवेशिवाराणस्यांविशेषतः ॥ अतोधन्यतमाश्रेष्ठापुरीयंममसर्वदा ॥ ४९ ॥ पितॄणांवल्लभंतीर्थंपुण्यंवैविमलेश्वरम् ॥ पितृतीर्थंप्रयागंचसर्वतीर्थसमन्वितम् ॥ ५० ॥ साभ्रमत्युदकेदेविआयांतिवचनान्मम ॥ वटेश्वरश्चभगवान्माधवेनसमन्वितः ॥५१॥ दशाश्वमेधकंपुण्यंगंगाद्वारंतथैवच ॥ मन्नियोगाच्चदेवेशिसाभ्रमत्यांवसंतिहि ॥५२॥ नदाथललितादेवीतीर्थंयत्सप्तधारकम् ॥ तथामित्रपदंनामकेदारंशंकरालयम् ॥ ५३ ॥ गंगासागरमित्याहुःसर्वतीर्थमयंशुभम् ॥ तीर्थंब्रह्मसरस्तद्वच्छतद्रुसलिलेह्रदे ॥ ५४ ॥ तीर्थंतुनैमिषंनामआज्ञयाममसर्वदा ॥ साभ्रमत्युदकेदेविनिवसंतिनसंशयः ॥५५॥ श्वेतावल्कलिनीपुण्याततःश्वेताहिरण्मयी ॥ हस्तिमत्यथवार्त्तघ्नीनदीसागरगामिनी ॥ ५६ ॥ पितॄणांवल्लभाह्येताःश्राद्धकोटिफलप्रदः॥ तत्रश्राद्धानिदेयानिपुत्रैःपितृहितायवै ॥५७॥ पाटलंवाडवाख्यंचनगरंतत्रसुंदरि ॥ साभ्रमत्यांसदाएताःप्राप्तानद्योविशेषतः ॥५८॥ तत्रस्नानंचदानंचयेकुर्वंतिनराभुवि ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायांतिविष्णोःसनातनम् ॥ ५९ ॥ जंबूद्वीपंमहापुण्यंयत्रपुण्यंविवर्द्धते ॥ तत्रार्याख्यंमहापुण्यंसर्वकामफलप्रदम् ॥ ६० ॥ नीलकंठमितिख्यातंतीर्थंनंदह्रदस्तथा ॥ तथा

रुद्रह्रदस्तीर्थंपुण्यंरुद्रमहालयम् ॥ ६१ ॥ मंदाकिनीमहापुण्यातथाच्छोदामहानदी ॥ साभ्रमत्यांवहंत्येतेस्वात्मनादर्शनीकृते ॥ ६२ ॥ धूम्रामित्रप दंतद्वद्वैजनार्थंहषद्वरम् ॥ क्षिप्रानदीमहाकालंतथाकालिंजरोगिरिः॥६३॥ गंगोद्भूतंहरोद्भेदंनर्मदाकारमेवच ॥गंगापिंडप्रदानेनसमान्याहुर्मनीषिणः ॥६४॥ एतानिब्रह्मतीर्थानिसाभ्रमत्युत्तरेतटे ॥ गुप्तीकृतानिदेवेशिदेवैर्ब्रह्मपुरोगमैः ॥ ६५ ॥ स्मरणादपिलोकानांपापघ्नानिमहेश्वरि ॥ किंपुनःश्राद्धदातॄणां मानवानांसुरेश्वरि ॥ ६६ ॥ ॐकारंपितृतीर्थंचकावेरीकपिलोदकम् ॥ संभेदश्चंडवेगायास्तथैवामरकंटकम् ॥ ६७ ॥ कुरुक्षेत्राच्छतगुणमस्मिन्स्नाना दिकंभवेत् ॥ वार्तघ्नीसंगमेदेविगणेश्वरधुरःसरम् ॥ ६८ ॥ साभ्रमत्यांपुरानीतंगणैस्तीर्थकदंकवम् ॥ एषतूद्देशतःप्रोक्तस्तीर्थानांसंगमोमया ॥ ६९ ॥ वागीशापिनशक्नोतितितीर्थानांतत्वविस्तरम् ॥ सत्यंतीर्थंदयातीर्थंतीर्थमिंद्रियनिग्रहः ॥ ७० ॥ तस्यास्तीर्थेप्रयत्नेनस्नानंकुर्यान्नसंशयः ॥ प्रातःकालो मुहूर्तांस्त्रीन्संगवस्तावदेवतु ॥ ७१ ॥ तदास्नानादिकंतीर्थेदेवानांप्रीतिदायकम् ॥ मध्याह्नस्त्रिमुहूर्तंस्यादपराह्णस्ततःपरम् ॥ ७२ ॥ पितॄ णांप्रीतिजननंस्नानपिंडादितर्पणम् ॥ सायाह्नस्त्रिमुहूर्तःस्याच्छ्राद्धंतत्रनकारयेत् ॥ ७३ ॥ राक्षसीनामसावेलागर्हितासर्वकर्मसु ॥ अह्नोमुहूर्ताविख्यातादशपंचचसर्वदा ॥७४॥ तत्राष्टमोमुहूर्तोयःसकालःकुतुपःस्मृतः ॥मध्याह्नेसर्वदायस्मान्मंदीभवतिभास्करः ॥७५॥ तस्मादनंतफलदःपितॄणांपिंडदानतः॥ मध्याह्नःखड्गपात्रंचतथानेपालकंवलः॥७६॥ रूप्यंदर्भास्तथागावोदौहित्रंकुतपास्तिलाः॥ पापंकुत्सितमित्याहुस्तस्यसंतापकारकाः॥७७॥ अष्टावेतेयत स्तस्मात्कुतपाइतिविश्रुताः ॥ ऊर्द्ध्वंमुहूर्तात्कुतुपात्यन्मुहूर्तचतुष्टयम् ॥ ७८ ॥ महूर्तपंचकंचैतच्छ्राद्धकालेसमिष्यते ॥ विष्णोर्देहात्समुद्भूताःकुशाः कृष्णातिलाःस्मृताः ॥ ७९ ॥ श्राद्धस्यरक्षणार्थायएवमाहुर्दिवौकसः ॥ तिलोदकांजलिर्देयोजलस्थैस्तीर्थवासिभिः ॥ ८० ॥ सदर्भहस्तैरेकेनश्रा द्धमेवंनहिंस्यते ॥ साभ्रमत्यांनामधेयैरितितीर्थप्रवेशनम् ॥ ८१ ॥ कारयित्वामयादेविदत्तावैकश्यपायच ॥ ममभक्तःकश्यपोसौवत्सभोममसर्वदा ॥ ८२ ॥ दत्तातस्मादियंगंगापवित्रापापनाशिनी ॥ साभ्रमत्यांमहाभागेतीर्थेवैब्रह्मचारिके ॥ ८३ ॥ आत्मानंचप्रतिष्ठाप्यतत्रान्नाशंकरोह्यहम् ॥ स्थितोलोकहितार्थायब्रह्मचारीशसंज्ञकः ॥ ८४ ॥ साभ्रमत्यामुपकंठेब्रह्मचारीशसंज्ञके ॥ कलौभक्तोविशेषेणपूजनंकुरुतेयदा ॥ ८५ ॥ इहलो केसुखंभुक्त्वायातिशैवंपदंमहत् ॥ महद्भिर्व्याधिभिश्चैवपीडितोयदिगच्छति ॥ ८६ ॥ यस्याशुनश्यतिव्याधिर्दर्शनाच्चमहेश्वरि ॥ गत्वावैतस्यसं स्थानेउपवासीजितेंद्रियः ॥ ८७ ॥ पूजनंकुरुतेभक्त्यारात्रौतिष्ठन्मुनिश्चलः ॥ तदाहंयोगिरूपेणदर्शनंतस्ययामिहि ॥ ८८ ॥ ददामिवांच्छिता न्कामान्सत्यंसत्यंवरानने ॥ ममस्थानेविशेषेणसमायांतिचयेजनाः ॥ ८९ ॥ तेषांव्याधिप्रशमनंकरोमिसुचिरादहम् ॥ चतुरशीतिसंज्ञेयोव्याधिः संकथितोमया ॥ ९० ॥ ससव्याधिर्विनश्येतदर्शनादेवसुंदरि ॥ नलिंगंवर्ततेतत्रमामकंनगनंदिनि ॥ ९१ ॥ स्थानमात्रंतुतत्रैवमामकंनात्रसंश

यः ॥ एकस्मिन्नेवकालेतुअस्यांभूमौमहातपाः ॥ ९२ ॥ राजावैसूर्यवंशीयोब्रह्मदत्तस्तुवीर्यवान् ॥ तेनराज्ञातपस्तप्तंबहुकालंसुरेश्वरि ॥ ९३ ॥ पंचाग्निसाधनंतेनकृतंचबहुधाततः ॥ मासोपवासकादीनितपस्तप्तान्यनेकशः ॥ ९४ ॥ एवंबहुतरंकालंराज्ञातप्तंतपोमहत् ॥ प्रत्यक्षोहंतदाजातो वरार्थंवरवर्णिनि ॥ ९५ ॥ ब्रह्मदत्तशृणुष्वत्वंमहद्वाक्यंनरेश्वर ॥ यंयंवांछयसेनित्यंतंतंदद्मिनसंशयः ॥ ९६ ॥ तेनोक्तंममदेवेशवांच्छितंयदिदीयते ॥ एकएववरोदेवदीयतांममसर्वदा ॥ ९७ ॥ ममनाम्नाहिदेवेशईश्वरोभुविजायताम् ॥ तेनवाक्येनसंतुष्टोवरोदत्तोमयानघे ॥ ९८ ॥ तदाहंतेनवैसार्द्धं निवसामिसुरेश्वरि ॥ अत्रस्थित्वानिराहारोभक्तिंकुर्यादशेषतः ॥ ९९ ॥ ददामिवांछितान्कामान्यावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ अत्रागत्यतुयेविप्रारुद्रजाप्यादिकंच यत् ॥ १०० ॥ प्रकुर्वंतिविशेषेणतेषांदद्मिशृणुष्वतत् ॥ स्त्रीसौख्यंपुत्रसौख्यंचलक्ष्मीवृद्धिकरंपुनः ॥ १०१ ॥ यशऐश्वर्यमेवापितथारोगादिनाशनम् ॥ तत्सर्वंप्राप्यतेक्षिप्रंवांच्छितंवैकलौयुगे ॥ १०२ ॥ अस्मिन्कलौयुगेघोरेमद्भक्ताभुविपावंति ॥ अत्रागत्यप्रकुर्वंतिस्नानदानादिकाःक्रियाः ॥ १०३ ॥ ददामिवांच्छितानर्थान्सत्यंसत्यंसुरेश्वरि ॥ ब्रह्मदत्तंतुतन्नाम्नाद्वितीयंब्रह्मचारिणम् ॥ १०४॥ गंगाधरंप्रतिष्ठाप्यउषित्वादिनपंचकम् ॥ सराजागतवांस्तत्रस्वकेराज्येततःपुनः ॥१०५ ॥ ब्रह्मदत्तस्तुविख्यातोलोकेवैपरमोमहान् ॥ राज्यंचकारधर्मज्ञोह्ययुतंवर्षसंज्ञकम् ॥ १०६ ॥ ततःकतिपयेकालेराज्यंभुक्त्वासवैनृपः ॥ गतवाञ्छिवलोकंतंब्रह्माख्यंपदमुत्तमम् ॥ १०७ ॥ देवौद्वौतत्रवर्त्तेतेममनामाभिधायकौ ॥ एकोवैब्रह्मचारीशोअन्योगंगाधरःस्मृतः ॥ १०८ ॥ ममस्थानेविशेषेणपूजांकुर्वंतियेजनाः ॥ तेषांसर्वंददामीहवांच्छितंनात्रसंशयः॥१०९॥स्थानमेवसदालिंगंगंतव्यंचनृभिःसदा ॥ तत्रपुष्पंचधूपंचनैवेद्यंविधिंतथा ॥११०॥ यःकरोतिनरःप्राज्ञःससर्वंलभतेध्रुवम् ॥ बिल्वपत्रैश्चपुष्पैश्चतथावाचंदनादिभिः ॥१११॥ पूजांकुर्वंतिमत्स्थानेतेषांसर्वंददाम्यहम् ॥यइदंशृणुयान्नित्यंब्रह्मचारिकथानकम् ॥ ११२ ॥ इहलोकेसुखंप्राप्यव्रजतेशिवसंनिधौ ॥ यत्रगंगाधरोदेवोनित्यंतिष्ठतिभूतिदः ॥ ११३ ॥ ब्रह्मचारीशसंज्ञस्तुद्वितीयोवर्त्ततेसदा ॥ ताभ्यांध्यानसमायोगाच्छिवत्वमश्नुतेध्रुवम् ॥ ११४ ॥ दर्शनान्नश्यतेरोगःपूजनादायुराप्नुयात् ॥ स्नानात्तत्रतुदेवेशिमुक्तिभागीनसंशयः ॥ ११५ ॥ शृणुसुंदरिवक्ष्यामितीर्थंपरममद्भुतम् ॥ राजखड्गइतिख्यातंसाभ्रमत्यांविशेषतः ॥ ११६ ॥ सूर्यवंशसमुत्पन्नोराजावैकर्त्तनस्तथा ॥ दुराचारीतुपापात्माब्राह्मणानांचनिंदकः ॥ ११७ ॥ गुरुद्रोहीसदारुष्टोनिंदकःसर्वकर्मणाम् ॥ परदाररतोनित्यंनित्यंविष्णुप्रदूषकः॥११८॥ प्रजापीडनकंनित्यंकरोतिबहुधाततः ॥ एवंविधःसदुष्टात्मापृथिव्यांवर्त्ततेसदा ॥ ११९ ॥ कियत्येवंगतेकालेशृणुसुंदरितत्वतः ॥ पापेनदैवयोगाच्चकुष्ठत्वंसमजायत ॥ १२० ॥ निरीक्ष्यस्वंशरीरंतुविचार्यचपुनःपुनः ॥ किंकर्तव्यमितिध्यायन्इतिचिंतापरोभवत् ॥ १२१ ॥ कदाचिद्दैवयोगाच्च

क्रीडार्थंगतवान्वने ॥ तत्रसाभ्रमतीतीरंसमासाद्यसतिष्ठति ॥ १२२ ॥ तत्रस्नानंकृतंतेनपीतंपानीयमुत्तमम् ॥ तत्रस्नानेनसपदिशरीरंदिव्यसंज्ञकम् ॥ १२३ ॥ सुसौवर्णमयीमूर्त्तिर्दृश्यतेनगनंदिनि ॥ तत्तदैवतुसंजातःसराजानात्रसंशयः ॥ १२४ ॥ दिव्यरूपमनुप्राप्यकियत्कालंततोनृपः ॥ राज्यंभुक्त्वातुदेवेशिगतोवैपरमंपदम् ॥ १२५ ॥ तदातीर्थमिदंजातंराजखड्गेतिसंज्ञकम् ॥ अत्रस्नानंप्रकुर्वंतिदानंयोवैददातिच ॥ १२६ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायातिविष्णोःसनातनम् ॥ नरोगोवर्त्ततेतेषांनशोकश्चकदाचन ॥ १२७ ॥ प्रत्यहंकुरुतेस्नानंखड्गेस्मिन्राजसंज्ञके ॥ योनरःप्राप्नुयात्स्वर्गंब्रह्माद्यैःसचपूज्यते ॥ १२८ ॥ कृतेसत्येश्वरोनामत्रेतायांभुवनेश्वरः ॥ राजेश्वरसमाख्यातोद्वापरेनगनंदिनि ॥ १२९ ॥ अस्मिन्कलियुगेघोरेगुप्तीभूतोथविश्वराट् ॥ अतोवैतीर्थसंभूतंराजखड्गेतिसंज्ञकम् ॥ १३० ॥ पितॄणांतर्पणंचात्रश्रद्धयायेप्रकुर्वते ॥ तेनराः पुण्यकर्माणःपृथिव्यांपरिकीर्तिताः ॥ १३१ ॥ ब्रह्मघ्नाबालहंतारःस्नानंयेत्रप्रकुर्वते ॥ तैर्दोषैरहितास्तेचगच्छंतिशिवसन्निधौ ॥ १३२ ॥ नीलोत्सर्गंकरिष्यंतिसाभ्रमत्यांनराश्चये ॥ तेषांवैपितरस्तृप्तायावदाभूतसंप्लवम् ॥ १३३ ॥ इदमाख्यानकंदिव्यंराजखड्गेतिसंज्ञकम् ॥ येशृण्वंतिनरादेविनतेषांविद्यतेभयम् ॥ १३४ ॥ रोगादोषाविनश्यंतिश्रवणात्पठनात्ततः ॥ १३५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेसाभ्रमतीमाहात्म्यंनामपंचत्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३५ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ साभ्रमत्यपियान्देशान्नंदिकुंडाद्विनिःसृता ॥ गच्छंतीपावयामासकान्कान्देशान्वदस्वमे ॥ चकारकानितीर्थानिविलंघ्यार्बुदपर्वतम् ॥ १ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतितत्रोदितेदेव्यामहादेवःसविश्वराट् ॥ उवाचवचनंतांवैपार्वतींविश्वमोहिनीम् ॥ २ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ नंदिकुंडात्प्रथमतःतीर्थात्परमपावनात् ॥ कपालमोचनंतीर्थंमुनिभिःसंप्रकारितम् ॥ ३ ॥ सर्वतेजोधिकंतीर्थंपावनात्पावनंपरम् ॥ अत्रमयापरित्यक्तंकपालंब्रह्मसंज्ञकम् ॥ ४ ॥ कपालमोचनंतीर्थमतोजातंहिपार्वति ॥ पावनंसर्वभूतानांप्रकटंलोकविश्रुतम् ॥ ५ ॥ कपालकुंडमाख्यातंतत्तीर्थंतीर्थराजकम् ॥ यत्रदेवास्तथानागागंधर्वाःकिंनरादयः ॥ ६ ॥ निवसंतिमहात्मानस्तीर्थेवैनिर्मलेशुभे ॥ त्रैलोक्येविश्रुतंतीर्थंज्ञानदंभुक्तिदायकम् ॥ ७ ॥ तत्रस्नात्वाशुचिर्भूत्वाकपालेशंप्रपूजयेत् ॥ उपोष्यरजनीमेकांकृत्वाब्राह्मणभोजनम् ॥ ८ ॥ तत्रापिवस्त्रदानेनअग्निहोत्रफलंलभेत् ॥ तस्मिंस्तीर्थेतुयःकश्चिद्दर्शनव्रतमास्थितः ॥ ९ ॥ संत्यज्यदेहमात्मानंशिवलोकंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ अस्मिंस्तीर्थेपुरास्नानात्सौदासोब्रह्महत्यया ॥ १० ॥ मोचितोविमलंज्ञानंप्राप्तवान्वैसुरेश्वरि ॥ भागीरथ्यान्वयेजातःसुदासाख्योमहाबली ॥ ११ ॥ तस्यपुत्रोमित्रसहःसौदासेतिचविश्रुतः ॥ वसिष्ठशापतःप्राप्तःसौदासोराक्षसींतनुम् ॥ १२ ॥ साभ्रमत्यांकृतस्नानोविमुक्तःशापजादघात् ॥ अत्रगंगाचयमुनागोदावरीसरस्वती ॥ १३ ॥ नंदितीर्थेवसंत्येताःपवित्राःपुण्यदाः

सदा ॥ गोदानंभूमिदानंचशय्यादानंतथैवच ॥१४॥ कन्यादानंविशेषेणकर्तव्यंज्ञानिभिर्नरैः ॥ एतद्दानसमंप्रोक्तंसाभ्रमत्यावगाहनम् ॥ १५ ॥ यत्रवैसकलान्येवपतितानीहभूतले ॥ वारिणास्पर्शमात्रेणशुद्धत्वंयांतितान्यपि ॥ १६ ॥ अत्रश्राद्धंप्रकुर्वाणोनरोवैभक्तितत्परः ॥ पितरस्तस्यसंतुष्टागच्छंतिपरमंपदम् ॥ १७ ॥ एतदाख्यानकंदिव्यंयेशृण्वंतिनराःसदा ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताविष्णोःसायुज्यमाप्नुयुः ॥ १८ ॥ कर्मणामनसावाचायेस्तुवंतिमहेश्वरम् ॥ नतेषांविद्यतेदुःखंयावदाभूतसंप्लवम् ॥१९॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेनंदितीर्थमहिमानामषट्त्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३६ ॥ छ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अथनंदिप्रदेशात्तुयथासाभ्रमतीनदी ॥ समायाताविकीर्णंचवनंविप्रर्षिसेवितम् ॥ १ ॥ बहुधाजलवेगेनपर्वतानांचरोधसः ॥ सप्तधाप्रविभक्ताचदक्षिणोदधिगामिनी ॥ २ ॥ आद्यासाभ्रमतीपुण्याद्वितीयासेटिकातथा ॥ तृतीयावल्किनीपुण्याचतुर्थीचहिरण्मयी ॥ ३ ॥ सर्वपापहराप्रोक्ताहस्तिमत्यथपंचमी ॥ वेत्रवतीसाचषष्ठीवृत्रेणनिर्मितापुरा ॥ ४ ॥ इयंसापरमादेवीवृत्रकूपाद्विनिःसृता ॥ वेत्रवतीततोजातामहापापप्रणाशिनी ॥ ५ ॥ भद्रामुखीशुभप्रायासप्तमीलोकपावनी ॥ एतैस्तुसप्तभिर्देवितांस्तान्जनपदांस्तथा ॥ ६ ॥ पवित्रीकृत्यचैकेनसप्तस्रोताप्रतिष्ठिता ॥ विकीर्णतीर्थेयःश्राद्धंपितॄनुद्दिश्यदास्यति ॥ ७ ॥ गयापिंडप्रदानस्यफलंयत्तद्भविष्यति ॥ अवकीर्णाच्च्युतायेचलुप्तपिंडोदकक्रियाः ॥८॥ तेविकीर्णेप्रमुच्यंतेदत्तपिंडोदकक्रियाः॥तत्रश्राद्धंतुयःकुर्याद्गाणपत्यंभवेद्ध्रुवम् ॥९॥ तस्मात्त्रयीविधानेनश्रद्धयाश्राद्धमाचरेत् ॥ अस्मिंस्तीर्थेविशेषेणसप्तनद्युदयेद्विजाः ॥ १० ॥ स्नानंकुरुतविप्रेंद्राऋषिलोकमभीप्सवः ॥ इत्युक्तंकश्यपेनाथद्विजान्प्रतिविशेषतः ॥ ११ ॥ यदिचेत्क्रियतेस्नानंसर्वदुःखापहंसदा ॥ तीर्थानांप्रवरंतीर्थंक्षेत्राणामुत्तमोत्तमम् ॥ १२ ॥ तीर्थमेतद्विकीर्णंचशुभदंरोगदोषहृत् ॥ कुर्वंत्यत्रविशेषेणयेस्नानंसर्वदाकलौ ॥ १३ ॥ तेनराःपुण्यभाजोहिजायंतेनात्रसंशयः ॥ गयातीर्थसमंतीर्थंविकीर्णंपावनंपरम् ॥ पितॄणांपुण्यदंनित्यंलोकानांदुःखनाशनम् ॥ १४ ॥ इतिविकीर्णतीर्थम् ॥ तीर्थादस्मात्परंतीर्थंश्वेतोद्भवमनुत्तमम् ॥ यत्रश्वेतानदीजातामत्पृष्ठोदरभस्मना ॥ १५ ॥ विश्रुतात्रिषुलोकेषुसर्वपापप्रणाशिनी ॥ हरांगभस्मसंयोगात्जातादेवैस्तुमानिता ॥ १६ ॥ तस्यांस्नातःशुचिर्दांतस्त्रिरात्रमुषितःपुमान् ॥ महाकालेश्वरंदृष्ट्वारुद्रलोकेमहीयते ॥ १७ ॥ पिंडंपितृभ्योयोदद्यात्तस्यास्तीरेकुशैस्तिलैः ॥ सुतृप्ताःपितरस्तस्यभवंतीतिनसंशयः ॥ १८ ॥ श्वेतगंगामहापुण्यादुःखदारिद्र्यमोचनी ॥ यत्रस्नानेनभोदेविपरंसुखमवाप्यते ॥ १९ ॥ तस्यावैसंगमेपुण्येनित्यंतिष्ठामिपार्वति ॥ येत्रदानंप्रकुर्वंतिस्नानंचतत्रसुंदरि ॥ २० ॥ तदनंतफलंतस्यभवेद्वैनात्रसंशयः ॥ तत्रभूतेश्वरोदेवःसंगमेवसतेध्रुवम् ॥ २१ ॥ तत्रधूपंचदीपंचपुष्पमारार्तिकंतथा ॥ येकुर्वंतिनरश्रेष्ठास्तेनराःपुण्यरूपिणः ॥ २२ ॥ बिल्व

दलंसमादाययोददातिशिवोपरि ॥ वांच्छितंलभतेनित्यंश्वेतायांशिवसंनिधौ ॥ २३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडे उमामहेश्वरसंवादेश्वेतातीर्थनामसप्तत्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३७ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ गणतीर्थंततोगच्छेत्तीर्थयात्रापरायणः ॥ त्रिविष्टपमितिप्रोक्तंगणैस्तुचंदनातटे ॥ १ ॥ त्रिविष्टपेनरःस्नात्वापूर्णमास्यांसमाहितः ॥ संशयोनात्रकर्त्तव्योमुच्यतेब्रह्महत्यया ॥ २ ॥ चतुरोवार्षिकान्मासान्स्थितिर्यस्यत्रिविष्टपे ॥ सोपिपुण्योमहाभागेरुद्रलोकेमहीयते ॥ ३ ॥ गणतीर्थेनरःस्नात्वाकृष्णाष्टम्यामुपोषितः ॥ बकुलासंगमेस्नात्वास्वर्गंगच्छतिमानवः ॥ ४ ॥ तस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वाबकुलेशंविलोक्यच ॥ गणेश्वरप्रसादेनगाणपत्यमवाप्नुयात् ॥ ५ ॥ इदंपवित्रंपरमंपुण्यायुष्यविवर्द्धनम् ॥ श्रुत्वातुलभतेपुण्यंगंगास्नानसमंनरः ॥ ६ ॥ अत्रस्थित्वानिराहारोजितेंद्रियसमाहितः ॥ जपत्येवंपरंदेवंगणेश्वरंमनोरमम् ॥ ७ ॥ संप्राप्नोत्यखिलान्भोगान्सत्यंसत्यंवरानने ॥ अत्रराजासोमवंशीविश्वदत्तःसवीर्यवान् ॥ ८ ॥ तेनतपोमहत्तप्तंबहुकालंसुरेश्वरि ॥ गाणपत्यंतदाप्राप्तंश्रीगणेशप्रसादतः ॥ ९ ॥ वसिष्ठोवामदेवश्चहोडःकौशीतकोमुनिः ॥ भरद्वाजोंगिराश्चैवविश्वामित्रोथवामनः ॥ १० ॥ एतेवैमुनयःसर्वेपुण्यरूपामहेश्वरि ॥ नित्यंसेवांप्रकुर्वंति श्रीगणेशप्रसादतः ॥ ११ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रान्निर्द्धनोलभतेधनम् ॥ अविद्योलभतेविद्यांमोक्षार्थीमोक्षमाप्नुयात् ॥ १२ ॥ किमन्यद्बहुनोक्तनेभूयोभूयोवरानने ॥ योत्रस्नानंप्रकुर्वीतपूजनंवाकरोतिच ॥ १३ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोयातिविष्णोःपरंपदम् ॥ शिवायविष्णुरूपायविष्णवेशिवरूपिणे ॥ १४ ॥ नांतरंदेविपश्यामिश्रीविष्णोश्चप्रसादतः ॥ १५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखण्डेउमामहेश्वरसंवादेबकुलासंगमेगणतीर्थनामाष्टत्रिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ साभ्रमत्युत्तरेकूलेअग्नितीर्थमितिश्रुतम् ॥ तस्याश्चोत्तरपूर्वेणनातिदूरेकृतास्पदम् ॥ १ ॥ तीर्थंपालेश्वरंनामचंडीयत्रप्रतिष्ठिता ॥ पठितंद्योगमातॄणांसर्वसिद्धिविधायकम् ॥ २ ॥ यत्रताःसर्वदेवानांकार्यार्थेमातरःस्थिताः ॥ परमंयत्नमास्थायलोकानुग्रहकारणात् ॥ ३ ॥ त्रिरात्रमुषितोभूत्वातस्मिंस्तीर्थेदृढव्रतः ॥ अभिगच्छेत्तमीशानंदेवेशंचंडिकेश्वरम् ॥ ४ ॥ साभ्रमत्यांकृतस्नानोमातृतीर्थस्यसंनिधौ ॥ समाधिविधिनायुक्तोगच्छेद्वैमातृमंडलम् ॥ ५ ॥ गोसहस्रप्रदानस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ अग्नितीर्थेनरःस्नात्वाचामुंडादर्शनेकृते ॥ ६ ॥ नभयंजायतेतस्यरक्षोभूतपिशाचजम् ॥ गोखुराचनदीयत्रसाभ्रमत्यांतुसंगता ॥ ७ ॥ तत्रतीर्थसहस्राणितिष्ठंतीतिसुरेश्वरि ॥ श्राद्धंतत्रप्रकर्त्तव्यंतिलचूर्णेनपार्वति ॥ ८ ॥ पिंडान्दत्त्वाद्विजान्भोज्यअक्षयंपदमाप्नुयात् ॥ यत्रकुकर्दमोराजापापिष्ठोदुर्द्धरःखलः ॥ ९ ॥ मूढोहंकारसंयुक्तोद्विजानांपरिनिंदकः ॥ गोघ्नोपिबालहाचैवपापिष्ठोदुर्दमःसदा ॥ १० ॥ राज्यंचकुर्वतस्तस्यपुरेपिंडारसं

ज्ञके ॥ तदामृतिःसमापन्नाधर्मैर्योगेसुरेश्वरि ॥ ११ ॥ मृतोसौतत्रसंजातःप्रेतरूपोमहेश्वरि ॥ पीतास्यःशुष्कतुंडश्चपीतरोमाथकर्कशः ॥ १२ ॥ उच्चैस्तरोबहुरोमाक्षुत्पिपासाप्रपीडितः ॥ वायुभक्षंप्रकुर्वाणःप्रगच्छतिइतस्ततः ॥ १३ ॥ बहुप्रेतैःसमायुक्तोहाहेतिकरुणोरुदन् ॥ किंकर्तव्यमितिप्राहुःप्रेतास्तेवैसमीपगाः ॥ १४ ॥ तेपितदारोदमानाःक्षुत्पिपासादिपीडिताः ॥ अन्येप्रेतादुरात्मानोराज्ञःसंगतिमाययुः ॥ १५ ॥ राज्ञासार्द्धंचगच्छंतिलोकान्विजनकान्बहून् ॥ नोदकमथवाचान्नंनमार्गेदृश्यतेकदा ॥ १६ ॥ तेप्रेतादुष्टरूपाश्चविचरंतिमहीतले ॥ भक्षंतिशवमांसानिपिबंतिरुधिरंसदा ॥ १७ ॥ एवंकुकर्दमोराजासदातैःपरिवारितः ॥ कदाचिद्दैवयोगेनगुरोराश्रममन्वगात् ॥ १८ ॥ पूर्वजन्मकृतंपुण्यंतेनयोगेनसंगतः ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ किंकृतंतेनवैपुण्यंवदविश्वेश्वरप्रभो ॥ १९ ॥ अयंपापीदुरात्माचब्राह्मणानांचदुःखदः ॥ सत्संगतिःकथंजातातन्मेदुस्तरतोवद ॥ २० ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ एतेननरदेवेनपूर्वजन्मनियत्कृतम् ॥ तत्सर्वंकथयिष्यामिशृणुत्वंनगनंदिनि ॥ २१ ॥ पूर्वजन्मन्ययंदेविब्राह्मणोवेदपाठकः ॥ संपूज्यचमहादेवंकृत्वाचातिथिपूजनम् ॥ २२ ॥ भोजनंकुरुतेनित्यमसौवाडवसत्तमः ॥ तेनपुण्यप्रभावेनपुरोपिंडारसंज्ञके ॥ २३ ॥ राजावैतत्रसंजातःकुकर्दमइतिश्रुतः ॥ कर्मणामनसाचैवनकृतंपुण्यमेवच ॥ २४ ॥ तेनदेवाभियोगेनमृतोवैप्रेतराडभूत् ॥ शुष्कास्यःशुष्करूपश्चपीतवर्णःकरालकः ॥ २५ ॥ पूर्वजन्मकृतंपुण्यंननश्यतिसुरेश्वरि ॥ तेनपुण्याभियोगेनसंगतोगुरुणाश्रमे ॥ २६ ॥ कहोडोवर्ततेतत्रतेनदृष्टोथप्रेतराट् ॥ शुष्कास्यःशुष्करूपश्चपीतवर्णःकरालकः ॥ २७ ॥ गंभीराक्षोमहापापीदुष्टैःप्रेतैश्चसंयुतः ॥ ऊर्द्ध्वरोमाजटायुक्तःकालरूपोभयंकरः ॥ २८ ॥ एवंदृष्ट्वातदादेविविह्वलोवाडवोभवत् ॥ ॥ कहोडउवाच ॥ ॥ अस्मिन्मनोरमेचाहंस्थानेवैपरमाद्भुते ॥ २९ ॥ अग्निपालेश्वरेतीर्थेनित्यंतिष्ठामिभूमिप ॥ यजमानस्त्वमस्माकंकथंजातोसिप्रेतराट् ॥ ३० ॥ दुरात्मादुष्टरूपश्चकालरूपोभयंकरः ॥ केनकर्मविपाकेनजातोवैभूतलेशुभे ॥ ३१ ॥ ॥ प्रेतउवाच ॥ ॥ शृणुवाडवमेपापंपूर्वजन्मनियत्कृतम् ॥ अहंकुकर्दमोराजापुरेपिंडारसंज्ञके ॥ ३२ ॥ तत्रस्थेनमयादेवयत्कृतंतच्छृणुष्वहि ॥ ब्रह्मणांहिंसनंचैवपुराऽसत्यादिभाषणम् ॥ ३३ ॥ प्रजानांपीडनंचैवजीवानांहिंसनंसदा ॥ गवंवैदुःखकर्ताहंब्राह्मणव्रतलोपनः ॥ ३४ ॥ अस्नातःसर्वदाविप्रसज्जनानांविदूषकः ॥ विष्णुर्निंदापरोनित्यंवैष्णवानांचनिंदकः ॥ ३५ ॥ दुराचारोदुरात्माचवृषलीसंयुतःसदा ॥ तत्रतत्रप्रभुंजानोनाहंशौचपरायणः ॥ ३६ ॥ तेनकर्माभियोगेनमृतोवैद्विजराट्ततः ॥ प्रेतयोनिंप्रपन्नोस्मिदुःखीजातोह्यनेकधा ॥ ३७ ॥ यस्यमातापितानास्तियस्यस्वजनबांधवाः ॥ तस्यबंधुर्गुरुर्मातापितापिगुरुरेवच ॥ ३८ ॥ इतिज्ञात्वातुभोब्रह्मन्मुक्तिं

दातुंत्वमर्हसि ॥ ३९ ॥ ॥ कहोडउवाच ॥ ॥ शृणुत्वंनृपतिश्रेष्ठकरिष्येवचनंतव ॥ मुक्तियास्यतिवैसद्योभवांस्त्वहनसंशयः ॥ ४० ॥ एकाद
शपुरोगाश्चप्रेतायेतवसंगताः ॥ तेचापिमुक्तिमायांतिसुतर्थिंस्मिन्विशेषतः ॥ ४१ ॥ तदावैतेनविप्रेणतीर्थेगत्वासुरेश्वरि ॥ सर्वैश्चकारयामासतिलपिं
डोदकक्रियाः ॥ ४२ ॥ नमासोनातिथिर्देवीतीर्थेगत्वापुनःपुनः ॥ कर्तव्यंश्राद्धकर्मादिब्रह्मणोक्तंपुरामम ॥ ४३ ॥ कृतेकर्मणिदेवेशिमुक्तास्तेतीर्थराज
के ॥ विमानवरमारूढास्तेगतामामकींपुरीम् ॥ ४४ ॥ संगतागोखुरायत्रसाभ्रमत्यासुरेश्वरि ॥ तत्रस्नानंचदानंचकोटियज्ञफलंलभेत् ॥ ४५ ॥ य
त्राग्नितीर्थंवर्ततकपालेश्वरसंज्ञकम् ॥ तत्रमुक्तिस्तुसंप्रोक्तासत्यंसत्यंभवेद्ध्रुवम् ॥ ४६ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामु
त्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेअग्निपालेश्वरमहिमानामैकोनचत्वारिंशत्याधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३९ ॥ छ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ अतोदेव्यन्य
त्प्रवक्ष्यामिहिरण्यासंगमंमहत् ॥ यदासाभ्रमतीगंगासप्तस्रोतापुराभवत् ॥ १ ॥ तदासाब्रह्मतनयासप्तस्रोतेतिविश्रुता ॥ सप्तमंतद्धिरण्याख्यंस्रोतइत्यभिधी
यते ॥ २ ॥ तस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वापापीगतिमवाप्नुयात् ॥ ऋक्षुमंजुमयोर्मध्येसत्यवान्नामपर्वतः ॥ ३ ॥ तस्यप्राक्सुमहत्तीर्थंहिरण्यासंगमंशुभम् ॥
तत्रस्नात्वाचपीत्वाचशुभांगतिमवाप्नुयात् ॥ ४ ॥ वनस्थल्यांततोगच्छेद्दृष्ट्वानारायणंहरिम् ॥ तीर्थमप्सरसांपुण्यंहिरण्यासंगमेश्वरम् ॥ ५ ॥
यत्रोर्वशीपुराजातासमस्ताप्सरसांशुभा ॥ नरनारायणौतत्रतपस्तेपतुरुत्तमम् ॥ ६ ॥ हिरण्यासंगमेरम्येमहापापहरेशुभे ॥ यत्रवैऋषयःसर्वे
मज्जंतिवीतकल्मषाः ॥ ७ ॥ वसिष्ठाद्याश्चयेविप्रावालखिल्यादयश्चये ॥ यत्रमज्जंतिदेवेशिहिरण्यासहसंगमे ॥ ८ ॥ यत्रहिरण्मयंरूपंस्नानाद्भवतिध्रुवम् ॥
कपिलागोसहस्रस्यदानेनैवतुयत्फलम् ॥ ९ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिहिरण्यासंगमेसदा ॥ दशाश्वमेधेयत्पुण्यंग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ॥ १० ॥ तदनंतगुणंप्रोक्तंहि
रण्यासंगमेपुनः ॥ तुलापुरुषदानेचयत्फलंसमवाप्नुयात् ॥ ११ ॥ तत्फलंलभतेमर्त्योहिरण्यासंगमेसदा ॥ हिरण्याक्षोमहादैत्यस्तेनतप्तंमहत्तपः ॥ १२ ॥
हिरण्यसदृशंतत्रशरीरमभवत्पुरा ॥ जनमेजयेतथाराज्ञियत्रस्नानंप्रकुर्वति ॥ १३ ॥ ब्रह्महत्यागतादेविहिरण्यासंगमेतदा ॥ विश्वामित्रोथराजर्षिः
स्नानार्थंवैसमागतः ॥ १४ ॥ स्नानंकृत्वाविशेषेणगतोसौमामकींपुरीम् ॥ १५ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राश्चाथसुरेश्वरि ॥ स्नानंयेत्रप्रकुर्वं
तितेगच्छंतिशिवालयम् ॥ १६ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेहिरण्यासंगमंतीर्थंनाम
चत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४० ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ततोदेविप्रवक्ष्यामिहिरण्यासंगमादनु ॥ धर्मावतीनदीयत्रसंगतासहगंग
या ॥ १ ॥ तत्रस्नात्वानरोधन्यस्त्रिदिवंयात्यसंशयम् ॥ यत्रधर्मंकृतंतीर्थंयःपश्यतिसपुण्यभाक् ॥ २ ॥ श्राद्धंतत्रैवयेकुर्युर्मुच्यंतेपितृजाद्दणात ॥

ततश्चमधुरातीर्थंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ३ ॥ स्नातव्यंमधुरातीर्थेद्रष्टव्योमधुहाहरिः ॥ यत्रविश्रांतवान्कृष्णोजरासंधभयाकुलः ॥ ४ ॥ कंसासुरवधेवृत्तेगंतुकामःकुशस्थलीम् ॥ उषित्वासत्तरात्रंतुसदेवश्चंदनातटे ॥ ५ ॥ भोजवृष्ण्यंधकवृतोवीरैर्यादवपुंगवैः ॥ मधुरातीर्थमासाद्यस्नानंकृत्वाविधानतः ॥ ६ ॥ मधुरादित्यनामानंयत्रस्थापितवान्हरिः ॥ अष्टादशसहस्राणिविप्राणांयज्ञशालिनाम् ॥ ७ ॥ स्थापयित्वाययौदत्त्वायानानिविविधानिच ॥ तत्रतीर्थसहस्राणिंतिष्ठंतिचसुरेश्वरि ॥ ८ ॥ श्राद्धंतत्रप्रकर्तव्यंपितृणांहितकाम्यया ॥ नभेतव्यंजरासंधान्मत्तीर्थेवसतांसदा ॥ ९ ॥ इत्युक्त्वातान्द्विजान्कृष्णःप्रययौद्वारकांप्रति ॥ तस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वामधुरार्कंप्रपूजयेत् ॥ १० ॥ माघस्यशुक्लसप्तम्यांकपिलागोप्रदानतः ॥ चिरंसौख्यानिभुंक्त्वेहपदमादित्यमाव्रजेत् ॥ ११ ॥ शृणुसुन्दरिवक्ष्यामिइतिहासंपुरातनम् ॥ यंश्रुत्वामुच्यतेलोकोब्रह्महत्यादिपातकात् १२ ॥ एकस्मिन्समयेदेविमांडव्योऋषिसत्तमः ॥ गङ्गाद्वारेमहापुण्यंतप्तवांस्तुमहत्तपः ॥ १३ ॥ पत्राशीचफलाशीचवायुभक्षकरःसदा ॥ अहोरात्रंसदादेविविष्णुध्यानपरायणः ॥ १४ ॥ योगाभ्यासरतोनित्यंनित्यंधर्मपरायणः ॥ तस्मिन्देशेतुवैदेविराजावैविश्वमोहनः ॥ १५ ॥ गजाश्वरथपत्तीनांसंपदोबहुलाभुवि ॥ सोमचंद्रेतिविख्यातःपुत्रस्तस्यसुलक्षणः ॥ १६ ॥ एकदातुतदादेविगतोह्याखेटकेवने ॥ तत्रगत्वातदातेनकृत्वाह्याखेटकक्रियाः ॥ १७ ॥ स्वात्मानंरमयामासस्वलोकैःपरिवारितः ॥ क्रीडारतेतदाराज्ञिरात्रिर्जातासुरेश्वरि ॥ १८ ॥ तस्यांरात्रौतदाराजाउवासाखेटकेवने ॥ तस्यांरात्र्यांव्यतीतायांमुहूर्तेब्रह्मसंज्ञके ॥ १९ ॥ हृतोऽश्वोथविशेषेणचौरेणात्रदुरात्मना ॥ तदाहाहेतिशब्दोभूत्क्कगतःक्कगतोहारिः ॥ २० ॥ तदाराज्ञोभयात्सर्वेगंतुकामाःसमुत्सुकाः ॥ चौरेणापहृतश्चाश्वइत्येवंसंवदंतिहि ॥ २१ ॥ निरीक्ष्यमाणास्तेसर्वेहीरद्वारंसमागताः ॥ ऋषिस्तत्रतुमांडव्यस्तपस्तपतिनित्यशः ॥ २२ ॥ ध्यानेनचसमायुक्तोदृष्टोसौतैर्भटैस्तदा ॥ अयंचौरःसदापापीध्यानंकृत्वाप्रतिष्ठति ॥ २३ ॥ बद्धाश्वंतुसमायातोज्ञात्वाराजभटैस्तदा ॥ एवंविचार्यतेसर्वेगृहीत्वातंमहामुनिम् ॥ २४ ॥ राज्ञेनिवेदयामासुस्तंचौरंमुनिसत्तमम् ॥ अश्वापहारीह्यानीतश्चौरोयंनृपसर्वदा ॥ २५ ॥ आज्ञादत्तातदातेनशूलिकारोपणेपुनः ॥ तदातैस्तुभटैःसर्वैर्मिलित्वाबंधनंकृतम् ॥ २६ ॥ पश्चाद्वैशूलिकाप्रोतस्तत्क्षणात्तुकृतस्तदा ॥ नज्ञातंतेनतत्कर्मशूलिकायाःप्रतोदनम् ॥ २७ ॥ यतोयोगसमारूढोविष्णुध्यानपरायणः ॥ शूलिकाप्रोतनंज्ञातंकतिचित्कालयोगतः ॥ २८ ॥ मांडव्योहमृषिश्रेष्ठःकेनकर्मइदंकृतम् ॥ त्रिकालज्ञानीसर्वज्ञोभगवांस्तव्द्यचिंतयत् ॥ २९ ॥ धर्मस्यचइदंकर्मनचान्यस्यकदाचन ॥ योगारूढःसधर्मात्मागतोसौधर्मसंनिधौ ॥ ३० ॥ तत्रगत्वाउवाचेदंशृणुत्वंधर्मसांप्रतम् ॥ त्वंवैधर्मइतिख्यातोलोकेवेदे

चसर्वदा ॥ ३१ ॥ शूलिकाप्रोतनंकर्मकथंचैवत्वयाकृतम् ॥ तत्सर्वंश्रोतुमिच्छामित्वत्तोदेवनसंशयः ॥ ३२ ॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥ शृणुष्वत्वंद्विजश्रे
ष्ठपूर्वंजन्मनिपातकम् ॥ तदहंकथयिष्यामिकृपांकुरुममोपरि ॥ ३३ ॥ बालत्वेतुइदंकर्मपूर्वजन्मजपातकम् ॥ तच्छृणुष्वमहाप्राज्ञभवेस्मिन्पात
नंकृतम् ॥ ३४ ॥ एकस्मिन्समयेविप्रत्वंगतोविजनेवने ॥ तत्रगत्वात्वयाविप्रजीवःशलभसंज्ञकः ॥ ३५ ॥ आरोपितःसवैशूल्यांकर्मणातेनदुःखि
तः ॥ राज्ञाशूलेर्पितस्त्वंवैकर्मणानेनसुव्रत ॥ ३६ ॥ सर्वथैवप्रभोक्तव्यंकृतंकर्मशुभाशुभम् ॥ अल्पमात्रमिदंकर्मत्वयाभुक्तंनसंशयः ॥ ३७ ॥
सुखीभवतुविप्रेंद्रगच्छत्वंहियथेच्छया ॥ एतद्वाक्यंततःश्रुत्वामांडव्योद्विजसत्तमः ॥ ३८ ॥ उवाचवचनंतत्रसकोपादारुणेक्षणः ॥ ॥ मांडव्यउ
वाच ॥ रेपापिष्ठदुराचारकिंकृतंबहुपातकम् ॥ ३९ ॥ येनकृत्वाइदंकर्मशूलिकायाःप्रतोदनम् ॥ ममवाक्यप्रकोपेनशूद्रस्त्वंभवसर्वथा ॥ ४० ॥
कियताकालयोगेनवंशेवैचंद्रसंज्ञके ॥ जातोविदुरनामाख्योविष्णुभक्तिपरायणः ॥ ४१ ॥ तीर्थयात्रामिषेणैवगतःसाभ्रमतींनदीम् ॥ यत्रधर्मोवर्तीसं
गोवर्त्ततेचसुरेश्वरि ॥ ४२ ॥ तत्रवैकृतवान्स्नानंविदुरोधर्मरूपवान् ॥ त्यक्तंतत्राहिशूद्रत्वंधर्मावस्थांनसंशयः ॥ ४३ ॥ एतस्मात्कारणाद्देवियत्र
स्नानंप्रकुर्वते ॥ तेनराःपुण्यकर्माणोगच्छंतिपरमंपदम् ॥ ४४ ॥ अत्रश्राद्धंचदानंचयेकुर्वंतिनराभुवि ॥ इहलोकेपरामृद्धिंप्राप्यतैर्दिविमुद्यते ॥ ४५ ॥ इ
ति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेसाभ्रमतीमाहात्म्येमधुरादित्यमाहात्म्यंनामैकचत्वारिंशदधिकशततमोऽ
ध्यायः ॥ १४१ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ कंबुतीर्थेनरःस्नात्वाकृत्वावापितृतर्पणम् ॥ अर्चयेद्देवदेवेशंनारायणमनामयम् ॥ १ ॥ दत्त्वा
दानानिविधिवद्ब्राह्मणेभ्योविधानतः ॥ विष्णुलोकमवाप्नोतितीर्थस्यास्यप्रभावतः ॥ २ ॥ अत्रराजर्षिणापूर्वंविश्वामित्रेणधीमता ॥ तपस्तप्तंविशेषे
णप्रजाकामेनसुंदरि ॥ ३ ॥ वायुभक्षोनिराहारोयत्रासीदनिलाशनः ॥ विष्णुपूजापरोनित्यंविष्णुध्यानपरायणः ॥ ४ ॥ तपसानेनसंजातःप्रजा
काममवाप्तवान् ॥ प्रजाकामोनरोयश्चकंबुतीर्थंहिगच्छति ॥ ५ ॥ सप्रजांलभतेनित्यंसत्यंसत्यंवरानने ॥ ६ ॥ इतिकंबुतीर्थमाहात्म्यम् ॥ ततोगच्छेत्सु
रश्रेष्ठेतीर्थंनामकपीश्वरम् ॥ संनिधौरक्तसिंहस्यमहापातकनाशनम् ॥ ७ ॥ बध्यमानेपुरासेतौरामरावणविग्रहे ॥ गृहीत्वापर्वतश्रेष्ठंविशेषात्कपिभिः
कृतम् ॥ ८ ॥ नाम्नाकपीश्वरादित्यंचक्रुस्तीर्थमनुत्तमम् ॥ यत्रतीर्थेनरःस्नात्वाकृत्वावापितृतर्पणम् ॥ ९ ॥ दृष्ट्वाकपीश्वरादित्यंमुच्यतेब्रह्महत्यया ॥
तत्रस्नानंप्रकर्तव्यंचैत्राष्टम्यांविशेषतः ॥ १० ॥ हनुमत्प्रमुखैस्तत्रस्नातंयत्रदिनत्रयम् ॥ कपितीर्थप्रभावोयंभवत्यैसमुदीरितः ॥ ११ ॥ अस्मिंस्तीर्थेनरः

स्नात्वापूजयित्वाकपर्दीश्वरम् ॥ रूपवान्बहुभोगश्चजायतेनात्रसंशयः ॥ १२ ॥ बलंवांछतियोलोकोधर्मवापुत्रमेवच ॥ सर्वंसतुलभेन्नित्यंकपितीर्थप्रभावतः ॥ १३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेकपितीर्थमाहात्म्यंनामद्विचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः॥१४२॥छ॥ एकधारंततोगच्छेत्तीर्थंपरमपावनम् ॥ एकधारेनरःस्नात्वाएकरात्रमुपोषितः ॥ १ ॥ अर्चयन्स्वामिदेवेशंकुलानांतारयेच्छतम् ॥ स्वामितीर्थसमंज्ञेयंयत्रतीर्थेवगाहनम् ॥ २ ॥ रुद्रलोकेनरोगच्छेत्तीर्थस्यास्यप्रभावतः ॥ यत्रस्नात्वाचपीत्वाचब्रह्मलोकेचगच्छति ॥ ३ ॥ त्रैलोक्येपुण्यकर्माणस्तटेस्मिन्संवसंतिहि ॥ ४ ॥ नभयंविद्यतेतेषांवज्रधारादिकंचयत् ॥ सत्सर्वंमाशुनश्येततीर्थेह्येकप्रधारके ॥ ५ ॥ इतिएकधारतीर्थवर्णनम् ॥ सप्तधारंततोगच्छेत्तीर्थानांतीर्थमुत्तमम् ॥ सप्तसारस्वतंनामयत्कृतंमुनिभिःकृतम् ॥ ६ ॥ त्रेतायुगेमंकितीर्थंकृतंमंकिमहर्षिणा ॥ द्वापरेपांडुपुत्रैस्तुसप्तधारंप्रवर्तितम् ॥ ७ ॥ सप्तधारकतांप्राप्तंतीर्थंहरजटाच्युतम् ॥ सप्तरूपाणिगंगायायामिलोकेषुसप्तसु ॥ ८ ॥ वहंतितानिपुण्यानितीर्थेस्मिन्सप्तधारके ॥ सप्तधारेकृतंश्राद्धंपितॄणांतृप्तिदायकम् ॥ ९ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिइतिहासंपुरातनम् ॥ यच्छ्रुत्वादेवदेवेशिब्रह्मलोकंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ १० ॥ कौषीतकस्यपुत्रोवैमंकिनामेतिविश्रुतः ॥ विष्णुध्यानरतोनित्यंविष्णुलोकप्रपूजकः ॥ ११ ॥ वेदाध्ययनकर्ताचअग्निहोत्रपरायणः ॥ सुरूपाविश्वरूपेतिस्त्रियौद्वेस्तस्तुतद्गृहे ॥ १२ ॥ ताभ्यांपुत्रविहीनाभ्यांदृष्ट्वादेविविशंकितः ॥ किंकर्तव्यमितिध्यायन्नतिचिंतापरोभवत् ॥ १३ ॥ स्थिरोवंशस्तुपुत्रेणह्यन्यथानरकंव्रजेत् ॥ एवंचिंतांप्रकुर्वाणोनसुखंलभतेक्वचित् ॥ १४ ॥ तदास्वगृहमुत्सृज्यगतोवैगुरुसन्निधौ ॥ नमोवैगुरुवेतुभ्यंदेवानामुपकारिणे ॥ १५ ॥ त्वंनाथःसर्वलोकानांब्राह्मणानांचरक्षकः ॥ यज्ञानांत्वंप्रकर्त्ताचद्विजराजनमोस्तुते ॥ १६ ॥ अपुत्रोहंतुविप्रर्षेकिंकर्त्तव्यमितिप्रभो ॥ वदत्वंतुयथासर्वंपुत्रोभवतिनिश्चितम् ॥ १७ ॥ अपुत्रस्यगतिर्नास्तिस्वर्गोनैवचनैवच ॥ येनकेनाप्युपायेनपुत्रस्यजननंचरेत् ॥ १८ ॥ इतिवाक्यंतुसंस्मर्य्यह्यागतस्तवसन्निधौ ॥ १९ ॥ ॥ गुरुरुवाच ॥ ॥ गच्छत्वंमुनिशार्दूलयत्रसाभ्रमतीनदी ॥ तत्रगत्वामुनिश्रेष्ठपुत्रान्वैप्राप्स्यसेध्रुवम् ॥ २० ॥ तद्वाक्यंतुसमाकर्ण्यनमस्कृत्वातुदंडवत् ॥ सगतोविप्रराजस्तुनदींसाभ्रमतींप्रति ॥ २१ ॥ मंकिनामातुविप्रर्षिस्तत्रगत्वातपोमहत् ॥ अतप्यततदादेवियावद्वर्षचतुष्टयम् ॥ २२ ॥ यत्रतीर्थंकृतंतेनमंकिनाब्रह्मवादिना ॥ त्रेतायुगेतदादेवितदातीर्थंमहाद्भुतम् ॥ २३ ॥ जातंतत्रनसंदेहःपुत्रदंसार्वकामिकम् ॥ अद्यापिमंकितीर्थाभंनभूतंनभविष्यति ॥ २४ ॥ सवैद्विजवरोमंकिःपुत्रान्प्राप्ययथासुखम् ॥ भोगान्नानाविधान्भुक्त्वासगतोमंदिरंमम ॥ २५ ॥ एतदाख्यानकंदिव्यंपवित्रंपरमंमहत् ॥ पुत्रसौख्यादिकंसर्वंलभतेश्रवणादतः ॥ २६ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेसप्तधारतीर्थमहिमानामत्रिचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ब्रह्मवल्लीमहत्तीर्थंततोगच्छेत्सुरेश्वरि ॥

तस्यतीर्थस्यस्वरूपंसाक्षाच्छृणुसुरोत्तम ॥ १ ॥ यत्रसाभ्रमतीतोयंब्रह्मवल्ल्यंभसासह ॥ युज्यतेब्रह्मतीर्थंतत्प्रयागेनसमंस्मृतम् ॥ २ ॥ तत्रापि
डप्रदानेनतृप्तिर्द्वादशवार्षिकी ॥ पितॄणांजायतेनूनंब्रह्मणोवचनंयथा ॥ ३ ॥ गयाश्राद्धसमंपुण्यंब्रह्मवल्ल्यांविशेषतः ॥ यत्रस्नात्वाप्रकुर्वंतिपितरस्तृ
प्तिमाप्नुयुः ॥ ४ ॥ गोदानंभूमिदानंचअन्नदानंतथैवच ॥ एतद्दानसमंपुण्यंब्रह्मवल्ल्यांविशेषतः ॥ ५ ॥ अत्रैवसनकाद्यास्तुस्नात्वाचविधिपूर्वकम् ॥
परंब्रह्मपदध्यानाद्विष्णुलोकमवाप्नुयुः ॥ ६ ॥ पुष्करेचैवगंगायांक्षेत्रेचामरकंटके ॥ तत्रगत्वातुदेवेशियत्फलंलभतेनरः ॥ ७ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिब्रह्मव
ल्ल्यांविशेषतः ॥ चंद्रसूर्योपरागेचदानंयेददतेनराः ॥ ८ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिब्रह्मवल्ल्यांसुरेश्वरि ॥ दिव्यरूपधरास्तेचशंखचक्रगदाधराः ॥ ९ ॥ तेपि
स्वर्गेहिगच्छंतिस्नानंकृत्वासुरेश्वरि ॥ धृत्वातुलसिजांमालांनारायणमनुस्मरन् ॥ वैकुंठंदिव्यमानंदंयातिवैपदमव्ययम् ॥ १० ॥ ॥ इति ब्रह्म
वल्लीतीर्थमाहात्म्यम् ॥ ॥ वृषतीर्थंततोगच्छेत्खंडतीर्थंतिविश्रुतम् ॥ तत्रस्नात्वादिवंगावोगोलोकंचपुराश्रिताः ॥ ११ ॥ खंडरूपेणधर्मेणयागावोलोकमा
तरः ॥ शापाद्भ्रष्टावितास्तेनखंडतीर्थमथोच्यते ॥ १२ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ शापोहिलोकमातॄणांगवांकस्यपुराभवत् ॥ कथंलोकात्परिभ्रष्टाःकथं
धर्मेणरक्षिताः ॥ १३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ पुरावृषेणगोलोकेक्रीडतासहमातृभिः ॥ मुक्तंतथाशकृन्मूत्रंपतितंहरमूर्द्धनि ॥ १४ ॥ ततस्तासां
ददौशापंतेनदोषेणवैहरः ॥ नष्टसंज्ञास्वलोकाच्चगावोयास्यथमेदिनीम् ॥ १५ ॥ गावःशप्ताभगवतासंप्रसाद्यपुनर्हरम् ॥ प्राप्स्यामहेपुनर्लोकंइतिदेवंय
याचिरे ॥ १६ ॥ यदासाभ्रमतीतीर्थेब्रह्मवल्लीसमीपतः ॥ खंडसंज्ञह्रदेस्नात्वास्वर्गंवैप्राप्स्यथध्रुवम् ॥ १७ ॥ ततस्तस्मिन्ह्रदेस्नात्वागावोगोपतिनास
ह ॥ स्वर्गंगताशुद्धतमामहादेवसमीपतः ॥ १८ ॥ गोह्रदेतुनरःस्नात्वाकृत्वावैपितृतर्पणम् ॥ गवांलोकमवाप्नोतिदाहप्रलयवर्जितम् ॥ १९ ॥ तत्रस्थि
त्वानिराहारोगोपिंडंचददातिवै ॥ सनरःसुखमेधेतयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ २० ॥ गवांकोटिप्रदानेनयत्फलंप्राप्यतेध्रुवम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिखंडतीर्थेन
संशयः ॥ २१ ॥ गृहीत्वावृषमूत्रंचतीर्थेयःपिबतेनरः ॥ तत्क्षणादेवशुद्धिःस्यात्खंडतीर्थेनसंशयः ॥ २२ ॥ खंडतीर्थात्परंतीर्थंनभूतंनभविष्यति ॥
येगच्छंतिसुरश्रेष्ठतेनराःपुण्यभागिनः ॥ २३ ॥ तत्रगत्वासुरश्रेष्ठेगवांपूजनमाचरेत् ॥ वृषभंचततःपूज्यस्नानंकृत्वासमाहितः ॥ २४ ॥ पूजनाद्वैनसंदेहो
गोलोकेतुवसेच्चिरम् ॥ तत्रगत्वाविशेषेणसौवर्णींगांददंतिये ॥ २५ ॥ तेनराभुंजतेसौख्यंयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ दशधेनुंततःकृत्वायोददातिद्विजातये ॥ २६ ॥
खंडतीर्थेसुरश्रेष्ठतदनंतफलंस्मृतम् ॥ तत्रगत्वातुकर्त्तव्यंपिप्पलारोपणंबुधैः ॥ २७ ॥ तत्कृतेसतिदेवेशिपितृलोकंसगच्छति ॥ पंचवामलकीर्दिव्याये
कुर्वंतिप्ररोपणम् ॥ २८ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वाहरिलोकंव्रजंतिते ॥ २९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाश॰उत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेखंडती
र्थंनामचतुश्चत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४४ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ ततोगच्छे॰महत्तीर्थंसंगमेश्वरमुत्तमम् ॥ यत्रहस्तिमतीपुण्यासाभ्रमत्या

हिसंगता ॥१॥ शापंकौडिन्यमुनितःप्राप्यशुष्काभवन्नदी ॥ बहिश्वर्यैतिनाम्नावैलोकेख्यातिमुपागता ॥२॥ तत्तीर्थंसंप्रवक्ष्यामिपुण्यंत्रैलोक्यविश्रुतम् ॥ सर्वं
पापहरंपुण्यंत्रैलोक्येचापिविश्रुतम् ॥३॥ यत्रतीर्थेनरःस्नात्वादृष्ट्वादेवंमहेश्वरम् ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योरुद्रलोकंप्रगच्छति॥४॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिएतच्छाप
स्यकारणम् ॥ यथैहशुष्करूपाहिजाताशापस्यकारणात् ॥ ५ ॥ यत्रसाभ्रमतीपुण्यागंगानाममहानदी ॥ तत्रहस्तिमतीनामगंगयासहसंगता ॥ ६ ॥
तत्रारब्धंचमुनिनातपोवैपरमंमहत् ॥ एवंबहुगतेकालेऋषिणापरमात्मना ॥ ७ ॥ आराधितोहृषीकेशोनारायणनिरंजनः ॥ तस्यास्तटेतुदेवेशिव
र्षाणिचबहून्यपि ॥ ८ ॥ गतानिचविशेषेणमुनेस्तस्यतुपार्वति ॥ कदाचिद्दैवयोगाच्चवर्षाकालःसमागतः ॥ ९ ॥ नदीतत्रतुसंपूर्णाकालयोगेनसुव्रते ॥
तत्कौंडिन्येनऋषिणास्थानंत्यक्तंतदानिशि ॥ १० ॥ रात्रौदुःखंमहज्जातंहाहेतिकरुणोरुदन् ॥ किंकर्तव्यमितिध्यायन्नतिचिंतापरोभवत् ॥ ११ ॥ आ
श्रमोहिमहादिव्योऋषिणैवसमायुतः ॥ सगतोवारियोगेनहस्तिमत्यांसुरोत्तमे ॥ १२ ॥ फलानिचैवमूलानिपुस्तकानिबहून्यपि ॥ तानितस्यांगतान्ये
ववारियोगेनसुंदरि ॥ १३ ॥ सकौंडिन्योऋषिश्रेष्ठःशशापतांनदींकिल ॥ उदकेनविनात्वंचभविष्यसिकलौयुगे ॥ १४ ॥ एवंसदत्त्वावैशापंहस्तिमत्या
महेश्वरि ॥ गतोसौविप्रप्रवरोविष्णुलोकंसनातनम् ॥१५॥ अद्यापिवर्ततेतीर्थंसंगमेश्वरसंज्ञकम् ॥ यद्दृष्ट्वामुच्यतेपापीब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ १६ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यासंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेसोमेश्वरतीर्थमहिमानामपंचचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥१४५॥ छ ॥
महादेवउवाच ॥ ततोगच्छेतदेवेशितीर्थंरुद्रमहालयम् ॥केदारानुपमंसाक्षाद्रुद्रेणपरिनिर्मितम् ॥१॥श्राद्धंतत्रैवकर्तव्यंपितॄणांतृप्तिकारणम् ॥ तत्रश्राद्धप्रदा
नेनपितरःसपितामहाः ॥२॥ तृप्ताःसमभिगच्छंतिरुद्रस्यपरमंपदम् ॥ वृषमुत्सृजतेयस्तुतत्ररुद्रमहालये ॥३॥ कार्तिक्यामथवैशाख्यांरुद्रेणसहमोदते ॥
केदारेउदकंपीत्वापुनर्जन्मनविद्यते ॥ ४ ॥ अत्रतुस्नानमात्रेणमुक्तिभागीनसंशयः ॥ एकस्मिन्समयेदेवित्यक्त्वाकैलासमागतः ॥ ५ ॥ साभ्रमतींमहागं
गांज्ञात्वालोकहितायवै ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचकृत्वातीर्थमनुत्तमम् ॥ ६ ॥ ततोहंचस्वकंस्थानंकैलासंप्रतिभामिनि ॥ तदनंतरंमहापुण्यंतीर्थंजातंम
हालयम् ॥ ७ ॥ रुद्रमहालयमितिलोकेख्यातिंगमिष्यति ॥ कार्तिक्यामथवैशाख्यांयेगच्छंतिसुरोत्तमे ॥ नतेषांविद्यतेदुःखंसर्वसंसारजंपुनः ॥ ८ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांमुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेरुद्रमहालयतीर्थनामषट्चत्वारिंशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४६ ॥ छ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ देविवैश्रूयतांतीर्थंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ खड्गतीर्थमितिख्यातंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ १ ॥ खड्गतीर्थेनरःस्नात्वादृष्ट्वाख
ड्गेश्वरंशिवम् ॥ ननरोदुर्गतिंगच्छेत्स्वर्गलोकंप्रगच्छति ॥ २ ॥ खड्गधारेश्वरंदेवंयःपश्यतिसुरोत्तमे ॥ कार्तिक्यांतुविशेषेणपूजनंतत्रकारयेत ॥ ३ ॥

अयंविश्वेश्वरोदेवःसर्वदाशुविवच्छभे ॥ सर्वंददातिसर्वेशोवांच्छितार्थप्रदायकः ॥ ४ ॥ वैशाखेराज्यकामार्थीयःपश्यतितमीश्वरम् ॥ तमर्थंलभतेक्षिप्रंवि
श्वनाथप्रसादतः ॥ ५ ॥ पुष्पैर्धूपैश्चनैवेद्यैर्दीपैर्वानगनंदिनि ॥ फलप्रदानैर्बिल्वैश्चविश्वेशंपूजयेत्ततः ॥ ६ ॥ धनधान्यप्रदंचाशुपुत्रपौत्रादिसंपदः ॥ प्राप्यं
तेनात्रसंदेहःश्रीविश्वेश्वरपूजनात् ॥ ७ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेखड्गतीर्थंनामसप्तचत्वा
रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४७ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ साभ्रमत्यास्तटेतीर्थंगयातीर्थमनुत्तमम् ॥ चित्रांगवदनंनाममालार्कोधि
ष्ठितंशुभम् ॥ १ ॥ कल्पपादपसंतानैर्मंदारैश्चोपशोभितम् ॥ चूतनिंबकदंबैश्चकाश्मर्यश्वत्थतिंदुकैः ॥ २ ॥ तस्मादपहरेत्कुष्ठंयोजनस्मृतिविभ्रमात् ॥
यस्यसंजायतेकुष्ठंतस्यमालार्ककोहरेत् ॥ ३ ॥ यात्तुवेदोक्तविधिनारीतत्राभिषिंचति ॥ मृतवत्साथवावंध्यापुत्रंप्राप्नोतिसाचिरात् ॥ ४ ॥ संध्यास्नानं
जपोहोमःस्वाध्यायोदेवतार्चनम् ॥ कृतंभास्करभक्तेनमालार्केह्यक्षयंभवेत् ॥ ५ ॥ अत्रगत्वातुदेवेशिश्रीरवेर्व्रतमाचरेत् ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वा
रवेर्लोकंहियातिवै ॥ ६ ॥ मृतवत्सोहिराजर्षिस्तत्रगत्वाकरोत्तपः ॥ सराजाप्राप्तवान्पुत्रंश्रीमालार्कप्रसादतः ॥ ७ ॥ अत्रगत्वाविशेषेणउपवासी
जितेंद्रियः ॥ मालार्कंपूजयेद्योवैमुक्तिभागीभवेद्ध्रुवम् ॥ ८ ॥ वसिष्ठप्रमुखाविप्रादेवाइंद्रादयःसदा ॥ निवसंतिसुरश्रेष्ठेमालार्केरविसन्निधौ ॥ ९ ॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेमालार्कतीर्थंनामअष्टचत्वारिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४८ ॥ छ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तीर्थादस्मात्परंतीर्थंमालार्कांतरतःस्थितम् ॥ चंदनेश्वरमागच्छेदामोदस्थानमुत्तमम् ॥ १ ॥ दुःशासनस्यरुधिरंपी
त्वाभीमोमहाबलः ॥ प्रतिज्ञामात्मनःसर्वांपूरयित्वासुदारुणाम् ॥ २ ॥ कराभ्यांरुधिराक्ताभ्यांद्रौपद्याःकेशबंधनम् ॥ कृत्वादत्त्वाद्विजातिभ्योतीर्थयात्रां
ततोगमत् ॥ ३ ॥ साभ्रमत्यास्तटेरम्येगतोवैभ्रातृभिःसह ॥ आनीतःसाभ्रमत्यांयःस्वर्गाच्चंदनपादपः ॥ ४ ॥ सतुलिंगतयाजातःपुण्यतीर्थप्रभावतः ॥
तत्रस्नात्वाचपीत्वाचकृत्वावैपितृतर्पणम् ॥ ५ ॥ ननरोनिरयंगच्छेद्रुद्रलोकमवाप्नुयात् ॥ चंदनेशंततोदृष्ट्वाविश्वेशंलोकशंकरम् ॥ ६ ॥ पूजयेच्चयथाशक्त्य
यत्रगत्वानशोचति ॥ यत्रकैवर्तकोराजापूजांकृत्वाह्यनेकशः ॥ ७ ॥ सगतःशिवलोकंतंयत्रगत्वानशोचति ॥ मज्जंतिऋषयोयत्रयत्रदेवःसनातनः ॥ ८ ॥
साक्षाद्विष्णुःपरमात्मानित्यंतिष्ठतिभूतिदः ॥ इयंसाभ्रमतीधन्याधन्योविश्वेश्वरःप्रभुः ॥ ९ ॥ यत्रतीर्थान्यनेकानिजातानिभुविपार्वति ॥ अत्रचामर्दकी
पुण्यैःफलैर्नानाविधैःशुभैः ॥ १० ॥ कर्त्तव्यमर्घदानंचविधिनातत्रसुंदरि ॥ ११ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहे
श्वरसंवादेचंदनेश्वरमाहात्म्यंनामैकोनपंचाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १४९ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ जंबूतीर्थेततोगच्छेत्स्नानार्थंपापनाशनम् ॥ कलि

कालेचयत्पुंसांस्वर्गसोपानवत्स्थितम् ॥ १ ॥ यत्रजांववतापूर्वंदशांगेपर्वतोत्तमे ॥ स्थापितंऋक्षराजेशंलिंगंसुरगणार्चितम् ॥ २ ॥ रामेण
हियदापूर्वंहतोवैरावणोसुरः ॥ तदाजांववतादिक्षुभेरीघोषैःप्रघोषितम् ॥ ३ ॥ जितंवैरामचंद्रेणरावणोनिहतोरणे ॥ लब्ध्वासीतेतिसंघुष्यस्नातं
तीर्थवरेशुभे ॥ ४ ॥ स्थापितंतत्रलिंगंतुस्वनाम्नातुसुरेश्वरि ॥ तत्रस्नात्वानरःसद्यःस्मृत्वारामंसहानुजम् ॥ ५ ॥ जांववंतेश्वरंस्नात्वा
रुद्रलोकेमहीयते ॥ यत्रयत्रहिभोदेविश्रीरामस्मरणंकृतम् ॥ भवबंधविमोक्षोहिदृश्यतेसचराचरे ॥ ६ ॥ अहंरामस्तुविज्ञेयोरामोवैरुद्रएवच ॥
एवंज्ञात्वातुतेदेविनभेदोवर्ततेक्वचित् ॥ ७ ॥ रामरामेतिरामेतिमनसायेजपंतिच ॥ तेषांसर्वार्थसिद्धिश्चभविष्यतियुगेयुगे ॥ ८ ॥ अहंहिसर्व
दादेविश्रीरामस्मरणंचरे ॥ यंश्रुत्वातुपुनर्देविनभवोजायतेक्वचित् ॥ ९ ॥ काश्यांहिनिवसन्नित्यंश्रीरामंकमलेक्षणम् ॥ स्मरामिसततंदेविभक्त्याच
विधिपूर्वकम् ॥ १० ॥ जांववतातदापूर्वंस्मृत्वारामंसुशोभनम् ॥ जांबवंतमितिख्यातंप्रस्थाप्यजगतांगुरुम् ॥ ११ ॥ तत्रस्नात्वाचभुक्त्वा
चकृत्वादेवस्यपूजनम् ॥ शिवलोकमवाप्नोतियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १२ ॥ अत्रहिस्नानमात्रेणयथाजांबवतोवलम् ॥ तथावैबलमाप्नोतिश्रीविश्वेशप्रसाद
तः ॥ १३ ॥ अत्रगत्वातुभूदानंपुमान्यश्चकरोतिवै ॥ फलंसहस्रगुणितंजांववंतेशदर्शनात् ॥ १४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहिताया
मुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेजांववततीर्थमाहात्म्यंनामपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५० ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अस्मात्तीर्थात्परंतीर्थं
इंद्रग्राममितिस्मृतम् ॥ यत्रस्नात्वापुराशक्रोविमुक्तोघोरकिल्बिषात् ॥ १ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ केनेहकर्मणाशक्रःप्राप्तवान्घोरकिल्बिषम् ॥ वि
पाप्माचकथंसोभूदितिविस्तरतोवद ॥ २ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इंद्रःसुरेश्वरःपूर्वंनमुचिश्चासुरेश्वरः ॥ अशस्त्रवधमन्योन्यंसमयंतौप्रचक्रतुः ॥ ३ ॥
अथेंद्रस्तुनभोवाणीनिर्देशान्नमुचिंतदा ॥ जघानफेनमादायब्रह्महत्यातदाभवत् ॥ ४ ॥ पप्रच्छचगुरुंशक्रःपापनिर्नाशकारणम् ॥ बृहस्पतेरथादे
शात्साभ्रमत्युत्तरेतटे ॥ ५ ॥ अस्मिन्स्थानेसमागत्यस्थानंचक्रेसुरेश्वरः ॥ तस्येहस्नानमात्रेणगतपापस्यतत्क्षणात् ॥ ६ ॥ पूर्णेंदुधवलाकां
तिःशरीरेसमजायत ॥ धवलेश्वरमीशानंस्थापयामासवृत्रहा ॥ ७ ॥ इंद्रनाम्नाचतल्लिंगंविश्रुतंपृथिवीतले ॥ पूर्णिमास्यांतथादर्शेसंक्रांतौग्रहणेत
था ॥ ८ ॥ श्राद्धेकृतेपितॄणांतुतृप्तिर्द्वादशवार्षिकी ॥ धवलेश्वरमासाद्ययःकुर्याद्विप्रभोजनम् ॥ ९ ॥ एकस्मिन्भोजितेविप्रेसहस्रंभोजितंभवेत् ॥
हिरण्यभूमिवासांसिदातव्यानिस्वशक्तितः ॥ १० ॥ शुक्लागौर्ब्राह्मणेदेयासवत्साचपयस्विनी ॥ अत्रागत्यतुयोविप्रोरुद्रजाप्यादिकंचरेत् ॥ ११ ॥ तत्फ
लंकोटिगुणितंश्रीमदेशप्रसादतः ॥ अत्रतीर्थेनरोयस्तुउपवासादिकंचरेत् ॥ १२ ॥ सएवसर्वकामाप्तोभवत्येवनसंशयः ॥ बिल्वपत्रंसमानीययःपूजयति

तंप्रभुम् ॥ १३ ॥ धर्ममर्थंचकामंचलभतेमानवोभुवि ॥ सोमवारेविशेषेणयेगच्छंतिनरोत्तमाः ॥ १४ ॥ तेषांरोगंतथादोषंशमयेद्धवलेश्वरः ॥ रवौवाथवि
शेषेणअर्चनंकुरुतेयदा ॥ १५ ॥ तेषांमहिमातुभोदेविनज्ञातःकर्हिचिन्मया ॥ दूर्वयाचार्कपुष्पैर्वाकल्हारैःकमलैर्दलैः ॥ १६ ॥ पूजनंकुर्वतेयेत्रतेनराः
पुण्यभागिनः ॥ श्वेतार्कपुष्पमानीयधवलेशंप्रपूज्यतु ॥ १७ ॥ वांच्छितंलभतेनित्यंधवलेशप्रसादतः॥कृतेवैनीलकंठस्तुसर्वेषांशंकरःसदा ॥ १८॥ त्रेता
युगेसविख्यातोहरोवैभगवान्प्रभुः ॥ द्वापरेशर्वसंज्ञस्तुकलौवैधवलेश्वरः ॥ १९ ॥ अत्रार्थेयत्पुरावृत्तंतच्छृणुष्वसुरेश्वरि ॥ नंदिर्नामपुरावैश्यइंद्रग्रामेसमाव
सत् ॥ २० ॥ शिवध्यानपरोभूत्वाशिवपूजांचकारसः ॥ नित्यंतपोवनस्थंहिलिंगंधवलसंज्ञकम् ॥ २१ ॥ उषस्युषसिचोत्थायप्रत्यहंशिववल्लभः ॥ नंदीलिं
गार्चनरतोबभूवातिशयेनहि ॥ २२ ॥ यथाशास्त्रेणविधिनापुष्पार्चनपरोभवत् ॥ एकदामृगयालुब्धःकिरातोभूतहिंसकः ॥ २३ ॥ पापीपापसमाचारश्चर
न्साभ्रमतीतटे ॥ अनेकश्वापदाकीर्णेहन्यमानोमृगान्शरैः ॥ २४ ॥ एवंविचरमाणोसौकिरातोभूतहिंसकः ॥ यदृच्छयागतस्तत्रयत्रालिंगंसुपूजितम्॥२५॥
धवलेश्वरविख्यातंअनेकाश्चर्यमंडितम् ॥ दृष्टंसुपूजितंलिंगंनानापुष्पैःफलैस्तथा ॥ २६ ॥ एवंलिंगंसमालिंग्यगतःसाभ्रमतीतटे ॥ तत्रपीत्वापयःसोथ
मुखंगंडूषपूरितम् ॥ २७ ॥ कृत्वाचैकेनहस्तेनमृगमांसंसमुद्वहन् ॥ करेणैकेनपूजार्थंबिल्वपत्राणिवैदधत् ॥ २८ ॥ शीघ्रमागत्यलिंगांतेपदापूजांसमाह
नत् ॥ पुष्पाणितानिसर्वाणिविधूतानिइतस्ततः ॥ २९ ॥ स्नापनंतस्यलिंगस्यकृतंगंडूषवारिणा ॥ करेणैकेनपूजार्थंबिल्वपत्राणिसोर्पयत् ॥ ३० ॥ द्वि
तीयेनकरेणैवमृगमांसंसमर्पयत् ॥ दंडप्रणामसंयुक्तःसंकल्पंमनसाकरोत् ॥ ३१ ॥ अद्यप्रभृतिपूजांवैकरिष्यामिप्रयत्नतः ॥ त्वंमेस्वामीचभक्तोहंअद्यप्रभृ
तिशंकर॥३२॥एवंनियमवान्भूत्वाकिरातोगृहमागमत्॥तथाप्रभातसमयेदेवायतनमागतः॥३३॥नंदीददर्शतंसर्वंकिरातेनचयत्कृतम्॥अव्यवस्थंचतंदृष्ट्वा
अमेध्यंशिवसन्निधौ ॥३४॥ विधूतानिचसर्वाणिहिंसकेनदुरात्मना ॥ चिंतायुक्तोभवन्नंदीजातंकिंचित्रमद्यमे ॥ ३५ ॥ कथितानिचविघ्नानिशिवपूजारतस्य
हि ॥ उपस्थितानितान्येवममभाग्यविपर्ययात् ॥ ३६ ॥ एवंविमृश्यसुचिरंप्रक्षाल्यशिवमंदिरम् ॥ यथागतेनमार्गेणनंदीस्वगृहमागमत् ॥ ३७ ॥ ततो
नंदिनमालक्ष्यपुरोधागतमानसम् ॥ अब्रवीद्वचनंतंतुकस्मात्त्वंगतमानसः ॥ ३८ ॥ पुरोहितंप्रतितदानंदीवचनमब्रवीत् ॥ अद्यदृष्टंमयाविप्रअमेध्यांशि
वसन्निधौ ॥ ३९ ॥ केनेदंकारितंतत्रनजानामीहकिंचन ॥ ततःपुरोधावचनंनंदिनंचाब्रवीत्तथा ॥ ४० ॥ येनविस्खलितंतत्रपुष्पादीनांप्रपूजनम् ॥
सोपिमूढोनसंदेहःकार्याकार्येषुमंदधीः ॥ ४१ ॥ तस्माच्चिंतानकर्तव्यात्वयापुनरपिप्रभो ॥ प्रभातेचमयासार्द्धंगम्यतांतच्छिवालयम् ॥ ४२ ॥ निरीक्ष
णार्थंदुष्टस्यतस्यदंडंकरोम्यहम् ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंनंदीतस्यपुरोधसः ॥ ४३ ॥ आस्थितःस्वगृहेनक्तंदूयमानेनचेतसा ॥ तस्यांरात्र्यांव्यतीतायांआ

हूयचपुरोधसम् ॥ ४४ ॥ गतःशिवालयंनंदीसमंतेनमहात्मना ॥ प्रक्षाल्यपूजनंकृत्वानानारत्नपरिच्छदम् ॥ ४५ ॥ पंचोपचारसंयुक्तंकृत्वावैब्राह्मणैः
सह ॥ एवंयामद्वयंजातंस्तूयमानस्यनंदिनः ॥ ४६ ॥ आयातोसौमहाकालस्तथारूपोमहाबलः ॥ कालरूपोमहारौद्रोधनुष्पाणिःप्रतापवान् ॥ ४७ ॥
तंदृष्ट्वाभयसंत्रस्तोनंदीतत्रन्यलीयत ॥ पुरोधाश्चैवसहसाभयभीतस्तदाभवत् ॥ ४८ ॥ किरातेनकृतंतत्रयथापूर्वमाविस्खलन् ॥ तांपूजांसपदाहृत्यबि
ल्वपत्रंसमर्पयत् ॥ ४९ ॥ नैवेद्येनपलेनैवकिरातःशिवमार्चयत् ॥ दंडवत्पतितोभूमौउत्थायस्वगृहंगतः ॥ ५० ॥ तंदृष्ट्वामहदाश्चर्यंचिंतयामासवै
चिरम् ॥ पुरोधसातदानंदीसहव्याकुलचेतसा ॥ ५१ ॥ तेनपृष्टास्तदाविप्राःकथ्यतांचयथातथम् ॥ संप्रधार्यततःसर्वेमिलित्वाधर्मशास्त्रतः ॥ ५२ ॥
ऊचुःसर्वेतदाविप्रानंदिनंजातशंकितम् ॥ ईशविघ्नंसमुत्पन्नंदुर्निवार्यंसुरैरपि ॥ ५३ ॥ तस्मादानयलिंगंत्वंस्वगृहेवैश्यसत्तम ॥ तथेतिमत्वासौनंदीशिव
स्योत्पाटनंमहत् ॥ ५४ ॥ कृत्वास्वगृहमानीयप्रतिष्ठाप्ययथाविधि ॥ सुवर्णपीठिकांकृत्वानवरंभासुशोभिताम् ॥ ५५ ॥ उपाहारैरनेकैश्चपूजयामा
सवैतदा ॥ अथापरेद्युरायातःकिरातःशिवमंदिरम् ॥ ५६ ॥ यावद्विलोकयामासलिंगमैशंनदृष्टवान् ॥ मौनंविहायसहसासाक्रोशमिदमब्रवीत् ॥ ५७ ॥
हेशंभोक्कगतोसित्वंदर्शयात्मानमद्यवै ॥ यदिनोदर्शनंहेयंत्यक्ष्याम्यद्यकलेवरम् ॥ ५८ ॥ हेशंभोहेजगन्नाथत्रिपुरांतकशंकर ॥ हेरुद्रहेमहादेवदर्शया
त्मानमात्मना ॥ ५९ ॥ एवंसाक्षेपमधुरैर्वाक्यैःक्षिप्त्वासदाशिवम् ॥ किरातोसौक्षुरिकयाधीरोवैजठरंस्वकम् ॥ ६० ॥ बिभेद्याशुततोबाहुमासाद्योच्चै
रुषाब्रवीत् ॥ हेशंभोदर्शयात्मानंकुतोमांत्यज्ययास्यसि ॥ ६१ ॥ इतिक्षिप्त्वाततोंत्राणिमांससमुद्धृत्यसर्वतः ॥ तस्मिन्गर्तेकरेणैवकिरातःसहसाक्षि
पत् ॥ ६२ ॥ स्वच्छंचहृदयंकृत्वासाभ्रमत्यांनिमज्जतु ॥ तथैवजलमानीयबिल्वपत्रंत्वरान्वितः ॥ ६३ ॥ पूजयित्वायथान्यायंदंडवत्पतितोभुवि ॥
यदाध्यानस्थितस्तत्रकिरातःशिवसन्निधौ ॥ ६४ ॥ प्रादुर्भूतस्तदारुद्रःप्रमथैःपरिवारितः ॥ कर्पूरगौरोद्युतिमान्कपर्दीचंद्रशेखरः ॥ ६५ ॥ तंगृहीत्वा
करेरुद्रउवाचपरिसांत्वयन् ॥ भोभोवीरमहाप्राज्ञमद्भक्तोसिमहामते ॥ ६६ ॥ वरंवृणीष्वभोभक्तयत्तेमनसिवर्त्तते ॥ एवमुक्तःसरुद्रेणमहाकालोमुदा
न्वितः॥ ६७ ॥पपातदंडवद्भूमौभक्त्यापरमयायुतः॥ततोरुद्रंवभाषेदंनवरंप्रार्थयाम्यहम्॥६८॥अहंदासोस्मितेरुद्रत्वंमेस्वामीनसंशयः॥एतत्श्लाघ्यतमंलो
केदेहिजन्मनिजन्मनि ॥ ६९ ॥ त्वंमाताचपितात्वंचत्वंबंधुश्चसखाचमे ॥ त्वंगुरुस्त्वंमहामंत्रोमंत्रैर्वेद्योसिसर्वदा ॥ ७० ॥ निष्कामंवाक्यमाकर्ण्यकिरा
तस्यतदाभवः ॥ ददौपार्षदमुख्यत्वंद्वारपालत्वमेवच ॥ ७१ ॥ तदाडमरुनादेननादितंभुवनत्रयम् ॥ भेरीभांकारशब्देनशंखानांनिनदेनच ॥ ७२ ॥
तदादुंदुभयोनेदुःपटहाश्वसहस्रशः ॥ नंदीतंनादमाकर्ण्यविस्मयात्त्वरितोययौ ॥ ७३ ॥ तपोवनंयत्रशिवःस्थितःप्रमथसंवृतः ॥ किरातोहितथादृष्टोनं

दिनाचतदाभृशम् ॥ ७४ ॥ उवाचप्रसृतोवाक्यंसनंदीविस्मयान्वितः ॥ किरातंस्तोतुकामोसौपरमेनसमाधिना ॥ ७५ ॥ इहानीतस्त्वयाशंभुस्त्वंभ
क्तोसिपरंतपः ॥ त्वद्भक्तोहमिहप्राप्तोमांनिवेदयशंकरे ॥ ७६ ॥ तच्छ्रुत्वावचनंतस्यकिरातस्त्वरयान्वितः ॥ नंदिनंचकरेगृह्यशंकरंसमुपागतः ॥७७ ॥
प्रहस्यभगवान्रुद्रःकिरातंवाक्यमब्रवीत् ॥ ब्रूहिकोसौत्वयानीतोगणानामिहसन्निधौ ॥ ७८ ॥ ॥ किरातउवाच ॥ ॥ त्वद्भक्तोसौतदादेवतवपूजारतोह्य
सौ ॥ प्रत्यहंरत्नमाणिक्यपुष्पैश्चोच्चावचैरिह ॥ ७९ ॥ जीवितेनधनेनापिपूजितोसिनसंशयः ॥ तस्माज्जानीहिभोस्वामिन्नंदिनंभक्तवत्सल ॥ ८० ॥
॥ महादेवउवाच ॥ ॥ जानाम्यहंमहाभागनंदिनंवैश्यवर्त्तनम् ॥ त्वंमेभक्तःसखाचेतिमहाकालमहामते ॥ ८१ ॥ उपाधिरहितायेचयेनिष्कपटमान
साः ॥ तेप्रियास्तेचमेभक्तास्तेविशिष्टानरोत्तमाः ॥ तावुभौस्वीकृतौतेनपार्षदत्वेनशंभुना ॥ ८२ ॥ ततोविमानानिबहूनितत्रसमागतान्येवमहाप्रभा
णि ॥ किरातवर्यैणसवैश्यवर्यउद्धारितस्तेनमहाप्रभेण ॥ ८३ ॥ कैलासलोकमापन्नौविमानैर्वेगवत्तरैः ॥ सारूप्यमेवसंप्राप्तोईश्वरस्यमहात्मनः ॥ ८४ ॥
नीराजितौगिरिजयापुत्रवत्तौगणावुभौ ॥ ८५ ॥ उवाचेदंततोदेवीप्रहस्यगजगामिनी ॥ यथात्वंहिमहादेवतथाचेतौनसंशयः ॥ ८६ ॥ सारूप्येणचगत्या
चहास्यभावैःसुपूजितैः ॥ देव्यास्तद्वचनंश्रुत्वाकिरातोवैश्यएवच ॥ ८७ ॥ सद्यःपराङ्मुखौभूत्वाशंकरस्यचपश्यतः ॥ ऊचतुस्त्वरयायुक्तौगणौरुद्रस्यप
श्यतः ॥ ८८ ॥ उभावप्यनुकंप्यौचभवताहित्रिलोचन ॥ तवद्वारिस्थितौनित्यंभवावस्तेनमोनमः ॥ ८९ ॥ तयोर्भावंसभगवान्विदित्वाप्रहसन्भवः ॥
उवाचपरयाभक्त्याभ वतोरस्तुवांछितम् ॥ ९० ॥ ततःप्रभृतिद्वावेतौद्वारपालौबभूवतुः ॥ शिवद्वारिस्थितौदेविमध्याह्नेशिवदर्शिनौ ॥ ९१ ॥ एकोनंदी
महाकालोद्वावेतौशिववल्लभौ ॥ येपापिनोप्यधर्मिष्ठाअंधामूकाश्चपंगवाः ॥ ९२ ॥ कुलहीनादुरात्मानःश्वपचाद्याहिमानवाः ॥ यादृशास्तादृशाश्चान्ये
आराध्यधवलेश्वरम् ॥ ९३ ॥ गतास्तेपिगमिष्यंतिनात्रकार्याविचारणा ॥ अत्रस्नानंचदानंचसांनिध्यंशंकरस्यच ॥ ९४ ॥ साभ्रमत्यांकृतस्नानाधवले
श्वरपूजकाः ॥ तेरुद्रलोकंगच्छंतिनात्रकार्याविचारणा ॥९५॥ अत्रस्नानंचदानंचयेकुर्वंतिनरोत्तमाः ॥ धर्मार्थकामभोगाश्चभुक्त्वायांतिहरालयम् ॥९६॥
चंद्रसूर्योपरागेचापितुःसांवत्सरेदिने ॥ यत्फलंलभतेमर्त्यस्तत्फलंप्राप्नुयाद्ध्रुवम् ॥ ९७ ॥ स्वर्गात्कामदुघादेविनित्यमायातिसर्वथा ॥ आगत्य
तांशिवंदेवंसमभ्यर्च्यययथातथा ॥ ९८ ॥ सागच्छतिसुरश्रेष्ठेस्वर्गेप्रतिनसंशयः ॥ तेनदुग्धाभियोगेनलिंगंतद्धवलीकृतम् ॥ ९९ ॥ धवलेश्वरंना
मततःसंजातंभुविसर्वदा ॥ जंतवोत्रसदादेविम्रियंतेकालनोदिताः ॥ तेतेशिवपदंयांतियावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ १०० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाश
त्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेधवलेश्वरमाहात्म्यंनामैकपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥१५१॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तीर्थानांप्रवरंतीर्थं

साभ्रमत्यास्तटेस्थितम् ॥ बालापइतिविख्यातंभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ १ ॥ तपस्विधारितंतीर्थंविबुधानांसमाश्रयम् ॥ तत्रकन्यातपस्तेपेपरमंसुदृढ
व्रता ॥ २ ॥ कन्याकण्वमुनेःसाध्वीरूपेणाप्रतिमाभुवि ॥ बालाबालावतीनामकुमारीब्रह्मचारिणी ॥ ३ ॥ व्रतंचचारसावित्र्यानियमैर्बहुभिर्युता ॥
भर्तामेभास्करोभूयादितिनिश्चित्यभामिनि ॥ ४ ॥ समास्तस्यसमाक्रांतादशसाभ्रमतीतटे ॥ चरंत्यानियमांस्तांस्तान्भक्त्यापरमदुश्चरान् ॥ ५ ॥
तस्यास्तुतेनव्रतेनतपसाव्रतचर्यया ॥ भक्त्याचभगवान्प्रीतःपरयाभक्तिसंपदा ॥ ६ ॥ आजगामाश्रमपदंदेवदेवोदिवाकरः ॥ आस्थायरूपंविप्रर्षेःप्र
विष्टस्तुमहामनाः ॥ ७ ॥ सातंदृष्ट्वोग्रतपसावरिष्ठंब्रह्मवित्तमम् ॥ वानप्रस्थविधानेनपूजयामासतंद्विजम् ॥ ८ ॥ उवाचरविभक्तासाकल्याणीतंतपोध
नम् ॥ भगवन्मुनिशार्दूलकिमाज्ञापयसिप्रभो ॥ ९ ॥ सर्वंतुभ्यंयथाशक्तिदास्यामिस्वतनुंविना ॥ सूर्यभक्तास्मितेपाणिंदास्यामिनकथंचन ॥ १० ॥
व्रतैश्चनियमैश्चापितपोभिश्चतपोधन ॥ सूर्यस्तोषयितव्योमेदेवस्त्रिभुवनेश्वरः ॥ ११ ॥ इत्युक्तवत्यांतस्यांतुस्मयन्निवनिरीक्ष्यताम् ॥ उवाचनियम
स्थांतांसांत्वयन्निवभास्करः ॥ १२ ॥ उग्रंचरसिकल्याणितपःपरमदुष्करम् ॥ यदर्थंचसमारंभस्तवबालेतथैवतत् ॥ १३ ॥ तपसालभ्यतेसर्वंसर्वंतप
सितिष्ठति ॥ देवत्वंप्राप्यतेभद्रेतपसामोक्षएवच ॥ १४ ॥ इमानिपंचसुभगेबदराणिप्रतीच्छमे ॥ दत्त्वासबदराण्यस्यैपचेत्युक्त्वारविर्ययौ ॥ १५ ॥ अपृ
ष्ट्वातांतुकल्याणींब्रह्मरूपीविहायताम् ॥ स्थितोसौनातिदूरेणइंद्रग्रामेमहायशाः ॥ १६ ॥ स्थित्वाजिज्ञासयाभावंतस्याश्चब्राह्मणोरविः ॥ बदराणामुप
वनंकारयामासभास्करः ॥ १७ ॥ ततःसाप्रयताबालाप्रांजलिर्विगतश्रमा ॥ पाकायबदराणांसापावकंसमधिश्रयत् ॥ १८ ॥ अपचत्परमादेविबदरा
णिमहाप्रभा ॥ तस्याःपचंत्याःसुमहान्कालोगाच्चसुरेश्वरि ॥ १९ ॥ भस्मपुंजोमहान्जातोदिनंचक्षयमन्वगात् ॥ हुताशनेनदग्धस्तुमहान्वैकाष्ठसंच
यः ॥ २० ॥ पादौप्रक्षाल्यसापश्चात्पावकेचारुदर्शने ॥ ददाहबदरार्थंचब्राह्मणप्रियकाम्यया ॥ २१ ॥ दग्ध्वादग्ध्वापुनःपादौउपर्याधार्यतेनघे ॥ अथा
स्याःकर्मतद्दृष्ट्वाप्रीतोदेवोदिवाकरः ॥ २२ ॥ ततःसंदर्शयामासकन्यायैरूपमात्मनः ॥ उवाचपरमप्रीतस्तांकन्यांसुदृढव्रताम् ॥ २३ ॥ ॥ सूर्यउवाच ॥
॥ प्रीतोस्मिबालेभक्त्यातेतपसाव्रतचर्यया ॥ यस्मादभिमतःकामोबालेसंपद्यतांतव ॥ २४ ॥ अस्मिंस्तीर्थेतपोयुक्तामद्देहेत्वंनिवत्स्यसि ॥ इदंच
तीर्थप्रवरंतवनाम्नाचलक्षितम् ॥ २५ ॥ बालापइतिविख्यातंसाभ्रमत्यास्तटेस्थितम् ॥ विख्यातंत्रिषुलोकेषुब्रह्मर्षिभिस्स्तुतंपुरा ॥ २६ ॥ बालातीर्थेनरः
स्नात्वात्रिरात्रमुषितःशुचिः ॥ रक्तादित्यमुखंदृष्ट्वासूर्यस्योदयनंप्रति ॥ २७ ॥ सूर्यलोकमवाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा ॥ सूर्यवारेथसंक्रांतौसप्तम्यां
तुविशेषतः ॥ २८ ॥ विषुवत्ययनेचापिचंद्रसूर्यग्रहेपिच ॥ स्नात्वासंतर्पयेद्देवान्पितॄनथपितामहान् ॥ २९ ॥ गुडधेनुंततोदद्याद्ब्राह्मणेभ्योगुडोदन

म् ॥ करवीरैर्जपापुष्पैरक्तादित्यप्रपूजनम् ॥ ३० ॥ येकुर्वंतिनरास्तेवैसूर्यलोकेवसंतिवै ॥ रक्तांधेनुंनरोदद्यादेकंचैवधुरंधरम् ॥ ३१ ॥ सयज्ञफ
लमाप्नोतिननरोनिरयंव्रजेत् ॥ व्याधितोमुच्यतेरोगाद्बद्धोमुच्येतबंधनात् ॥ तीर्थेस्मिन्पिंडदानेनतृप्तियांतिपितामहाः ॥ ३२ ॥ ॥ महादेवउवा
च ॥ ॥ तथान्यदपिमाहात्म्यंतीर्थस्यास्यतपोधने ॥ श्रूयतांयत्पुरावृत्तंव्यासेनकथितंमहत् ॥ ३३ ॥ पुरात्रमहिषोवृद्धोजरयाजर्जरीकृतः ॥ अशक्तोभा
रमुद्वोढुंसार्थवाहस्तमत्यजत् ॥ ३४ ॥ सनिदाघेजलंपातुंजगामचमहानदीम् ॥ दैवात्पंकेनिमग्नोसौततोमृत्युवशंगतः ॥ ३५ ॥ प्लावितास्थि
र्जलेपुण्येतीर्थस्यास्यप्रभावतः ॥ कान्यकुब्जेश्वरसुतोराजाजातिस्मरोभवत् ॥ ३६ ॥ संस्मृत्यचस्ववृत्तांतंप्रभावंतीर्थजंमहत् ॥ आगत्यतज्जले
स्नात्वाददौदानान्यनेकशः ॥ ३७ ॥ सतत्रस्थापयामासदेवदेवंमहेश्वरम् ॥ अत्रतीर्थेनरःस्नात्वासंपूज्यमहिषेश्वरम् ॥ ३८ ॥ रक्तादित्यमुखंदृ
ष्ट्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ साभ्रमत्युदकंयत्रपूर्वतःपश्चिमंव्रजेत् ॥ ३९ ॥ प्रयागादपितत्पुण्यंसर्वकामप्रदंमहत् ॥ दत्तंद्विजेंद्रेषुहुतंयदग्नौश्राद्धंकृतंजा
प्यमिहाक्षयंस्यात् ॥ ४० ॥ गोभूतिलाःकांचनवस्त्रधान्यंशय्यासनंवाहनछत्रदानम् ॥ यंयंवांछयतेकामंतंतंप्राप्नोतिमानवः ॥ ४१ ॥ श्रीमहेशप्र
सादाच्चतीर्थस्यास्यप्रभावतः ॥ वालापेंद्रंइदंतीर्थंपुण्यपापहरंसदा ॥ ४२ ॥ यंदृष्ट्वामुनयःसर्वेवीतरागाःसदैवतु ॥ यत्रमाहिषनामेतिश्वेताख्यंपु
ण्यदंमहत् ॥ ४३ ॥ यत्रस्नात्वातुदेवेशिपुनर्जन्मनविद्यते ॥ गोदावर्यांकृतेस्नानेयत्फलंलभतेनरः ॥ ४४ ॥ तत्फलंलभतेदेविअत्रतीर्थेनसंश
यः ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेवालापेंद्रंतीर्थंनामद्विपंचाशदधिकशततमोध्यायः ॥ १५२ ॥ छ ॥
॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अन्यत्तीर्थंप्रवक्ष्यामिदुर्द्धर्षेश्वरमुत्तमम् ॥ यस्यस्मरणमात्रेणपापोपिपुण्यवान्भवेत् ॥ १ ॥ वृत्तेदेवासुरेयुद्धेदैत्येचनिधनंगते ॥
दुर्धर्षंचव्रतंकृत्वायत्रभार्गवनंदनः ॥ २ ॥ समाराध्यमहादेवंदुर्द्धर्षंलोककारणम् ॥ मृतसंजीवनीमापयत्रविद्यांहित्र्यंबकात् ॥ ३ ॥ दैत्यार्थमुशनस्ती
र्थंविख्यातंजगतीतले ॥ काव्यतीर्थेकृतस्नानःपूज्यदेवंमहेश्वरम् ॥ ४ ॥ दुर्द्धर्षेश्वरसंज्ञंवैसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ अत्रवृत्तंतुश्रोतव्यंत्वयाचनगनंदिनि
॥ ५ ॥ पुरायदाभवद्युद्धंवृत्रवासवयोरिह ॥ तदासुरैर्जितादेवामघवान्वैसुरेश्वरः ॥ किंकर्त्तव्यमितिध्यात्वागतोसौतंगुरुंप्रति ॥ ६ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ अस्मा
कंत्वंगुरुःसाक्षाद्देवानांपालकःसदा ॥ ऋषीणांत्वंवरःश्रीमान्कृपांकुरुदयानिधे ॥ ७ ॥ वृत्रेणनिर्जितोहंचक्वगच्छामिचसुव्रत ॥ ८ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥
शृणुदेवेंद्रवक्ष्यामियेनत्वंहिसदासुखी ॥ ममवाक्यंकुरुष्वैवयदीच्छेच्छुभमात्मनः ॥ ९ ॥ साभ्रमत्यांतदागच्छतत्रगत्वासुखीभव ॥ दुर्द्धराख्योयत्रदेवो
नित्यंतिष्ठतिभूतिदः ॥ १० ॥ ददातिवांछितान्कामान्सत्यंसत्यंसुरेश्वर ॥ गुरोर्वचनमाकर्ण्यसगतस्तांनदींप्रति ॥ ११ ॥ तत्रस्नात्वातुदेवेशोमहेशंतम

पूजयत् ॥ स्नानाच्चपूजनादेवसंतुष्टःश्रीमहेश्वरः ॥ १२ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ यंयंप्रार्थयसेनित्यंतत्सर्वंहिददाम्यहम् ॥ श्रुत्वावाक्यंतुदेवेशो ह्युवाचपरमंवचः ॥ १३ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ त्वंनाथःसर्वलोकानांत्वमेवकारणंपदम् ॥ त्वंहिविश्वेश्वरोदेवोसर्वदालक्ष्यसेमया ॥ १४ ॥ यदित्वंमे प्रसन्नोसिविश्वेश्वरसुरेश्वर ॥ वृत्रंहनमहादेवएषकामोमहान्मम ॥ १५ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ तववाक्यात्तुदेवेशवृत्रोसौनिहतोमया ॥ मयायद्दीयते शस्त्रंतद्गृह्णीष्वसुरेश्वर ॥ १६ ॥ तेनैवचासुयोगेनहनिष्यासिनसंशयः ॥ १७ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ किमस्त्रंवदविश्वेशयेनवृत्रंहिहन्म्यहम् ॥ वज्रादप्यधिकं किंत्तान्निर्मितंतुत्वयाकदा ॥ १८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इदंपाशुपतंह्यस्त्रंनिर्मितंतुमयापुरा ॥ नदत्तंकस्यचिच्छक्रतवार्थेरक्षितंमया ॥ १९ ॥ अत्रस्नातंत्वयादेवपूजनंवैत्वयाकृतम् ॥ अतस्त्वंगृह्णमेशस्त्रंयेनवृत्रंहनिष्यसि ॥ २० ॥ श्रीमहेशप्रसादाच्चप्राप्तंमघवताततः ॥ तेनपाशुपतास्त्रेणहतो वृत्रोमहाबलः ॥ २१ ॥ तत्सर्वमत्रसंजातंदुर्द्धर्षेशप्रसादतः ॥ स्नानमात्रात्तुदेवेशिपूजनादेवसांप्रतम् ॥ २२ ॥ तीर्थप्रभावात्संप्राप्तंसत्यंसत्यंवरानने ॥ एवंज्ञात्वातुदेवेशितत्रवैस्नानमाचरेत् ॥ दर्शनंतुमहेशस्यसर्वपापप्रणाशनम् ॥ २३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडे दुर्द्धर्षेश्वरमाहात्म्यंनामत्रिपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५३ ॥ साभ्रमत्यास्तटेगुप्तंतीर्थंपरमपावनम् ॥ खड्गधारमितिख्यातंकलौगुप्तंभविष्य ति ॥ १ ॥ यत्रप्रसंगतःस्नात्वापीत्वावापोयदृच्छया ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोरुद्रलोकेमहीयते ॥ २ ॥ यत्रसाभ्रमतीपुण्याकश्यपानुगतासती ॥ रुद्रेण हिजटाजूटेधृतापातालगा;मिनः ॥ ३ ॥ खड्गधारेतिवैनाम्नारुद्रस्तत्रैवसंस्थितः ॥ यत्रस्नात्वादिवंयाताःपापिनोपिसुरेश्वरि ॥ ४ ॥ अत्रैवोदाहरंतीममि तिहासंपुरातनम् ॥ किरातेनकृतंयच्चव्रतंपरमदुष्करम् ॥ ५ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ किंनामवैकिरातोभूत्किंतेनव्रतमाहितम् ॥ तत्सर्वंश्रोतुमि च्छामियथातथ्येनकथ्यताम् ॥ ६ ॥ नह्यन्योविद्यतेलोकेत्वांविनावदतांवरः ॥ तस्मात्कथयभोदेवसर्वंशुश्रूषणेहितम् ॥ ७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ आसीत्पुरामहारौद्रश्चंडोनामदुरात्मवान् ॥ क्रूरःशठोनैष्कृतिकोभूतानांचभयावहः ॥ ८ ॥ जालेनमत्स्यान्दुष्टात्माघातयत्यनिशंततः ॥ भ ल्लैर्मृगान्श्वापदांश्चकृष्णसारान्सशल्लकान् ॥ ९ ॥ खगान्नानाविधांश्चैवविध्वाकांश्चित्प्रपातयेत् ॥ पक्षिणोघातयन्क्रुद्धोबर्हिणश्चविशेषतः ॥ १० ॥ लु ब्धकोहिमहापापोदुष्टोदुष्टजनप्रियः ॥ भार्यातथाविधातस्यपुंश्चलीचमहामया ॥ ११ ॥ एवंविहरतस्तस्यबहुकालोव्यवर्त्तत ॥ एकदानिशिपापीयान् श्रीवृक्षोपरिसंस्थितः ॥ १२ ॥ कोलंहंतुंधनुःपाणिःशरंसंयोज्यकार्मुके ॥ एवंनिशागतातस्यजाग्रतोनिमिषस्यहि ॥ माघमासेसितायांवैचतुर्दश्यांनगा त्मजे ॥ १३ ॥ श्रीवृक्षपत्राणिबहूनितत्रसंच्छेदयामासरुषान्वितोपि ॥ श्रीवृक्षमूलेपरिवर्त्तमानंलिंगंचतस्योपरितानिपेतुः ॥ १४ ॥ श्रीवृक्षपर्णानिचदैव

योगात्जातंचसर्वैशिवपूजनंतत् ॥ १५ ॥ गंडूषकारिणातेनस्नपनंचमहत्कृतम् ॥ अज्ञानिनाचतेनैवपुष्कसेनदुरात्मना ॥ १६ ॥ माघमासेसितेपक्षेच
तुर्दश्यांविधूदये ॥ पुष्कसोहिदुराचारोनिष्पन्नोगतकल्मषः ॥ १७ ॥ तस्यभार्याप्रचंडाचआगतातस्यसन्निधौ ॥ निराशाचनिराहारायत्रासौपुष्कसः
स्थितः ॥१८॥ नप्राप्तःशूकरस्तेनमृगोपिमहिषोपिवा ॥ अशनार्थंचतस्यैवअन्नमादायभामिनी ॥१९॥ तेनदृष्टाप्रचंडासाआयांतीक्रूरलोचना ॥ सातस्य
भार्यानद्यांवैजलमध्येपपातह ॥ २० ॥ तावत्तयोक्तश्चंडात्माएहिशीघ्रंचभक्षय ॥ समानीतंत्वदर्थंचमत्स्यमांसंमयाधुना ॥ २१ ॥ कृतंकिंमूढपूर्वेद्युर्मांसं
पार्श्वेनदृश्यते ॥ नाशितंचत्वयामूढकुटुंबंलंघतेतव ॥ २२ ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंचंडायाश्चंडरूपवान् ॥ शिवरात्र्युपवासेनरात्रौजागरणेनच ॥ २३ ॥
शुद्धांतःकरणोजातःस्नातुंनद्यांशुचिव्रतः ॥ यावत्स्नातिसदुष्टात्मातावत्श्वातत्रचागतः ॥ २४ ॥ शुनातदाभक्षितंचसर्वंमांसंसुरेश्वरि ॥ चंडाप्रकुपि
तातंचश्वानंहंतुमुपस्थिता ॥ २५ ॥ निवारिताहिचंडेनचंडाप्रकुपितातदा ॥ नहंतव्यस्त्वयाचैषकिमनेनाशुभंकृतम् ॥ २६ ॥ तयोक्तंभ
क्षितंचान्नंअनेनैवदुरात्मना ॥ किंत्वंभक्षयितामूढभविताद्यबुभुक्षितः ॥ २७ ॥ ॥ पुष्कसउवाच ॥ ॥ यच्छुनाभक्षितंचान्नंतेनाहंपरितो
षितः ॥ किमनेनशरीरेणनश्वरेणगतायुषा ॥२८॥ येपुष्यंतिशरीरंवैसर्वभावेनभामिनि ॥ मूढास्तेपापिनोज्ञेयालोकद्वयबहिष्कृताः ॥ २९ ॥ तस्मान्मानं
परित्यज्यकामंचापिदुरात्मताम् ॥ स्वस्थाभावविमर्शेनतत्वबुध्यास्थिराभव ॥ ३० ॥ अहमेतच्छरीरंवैखड्गधारव्रतेनच ॥ त्यक्ष्याम्यद्यवरारोहेकिंचि
रंजीवनेनमे ॥३१॥ इत्युक्त्वाखड्गमाकृष्ययावद्धिनत्तिकंस्वकम्॥ आगताश्चगणास्तावद्बहवःशिवनोदिताः॥३२॥ विमानानिबहून्यत्रआगतानितदंतिके ॥
दृष्ट्वासचैवतान्येवंविमानानिगणांस्तथा ॥ ३३ ॥ उवाचपरयाभक्त्यापुष्कसोपिचतान्प्रति ॥ कस्मात्समागतायूयंसर्वैरुद्राक्षधारिणः ॥ ३४ ॥ सर्वे
स्फटिकसंकाशाःसर्वेचंद्रार्द्धशेखराः ॥ कपर्दिनश्चर्मपरीतवाससोभुजंगभोगैःकृतहारभूषणाः ॥ ३५ ॥ श्रियान्वितारुद्रसमानवीर्यायथातथंभोवदतो
चितंमम ॥ पुष्कसेनतदापृष्टाऊचुस्तेरुद्रपार्षदाः ॥ ३६ ॥ ॥ गणाऊचुः ॥ ॥ प्रेषितास्मोवयंचंडशिवेनपरमेष्ठिना ॥ आगच्छत्वरितोभूत्वास
स्त्रीकोयानमारुह ॥ ३७ ॥ लिंगार्चनंकृतंयच्चत्वयारात्रौशिवस्यच ॥ तेनकर्मविपाकेनप्राप्तोसिपरमांगतिम् ॥ ३८ ॥ तथोक्तोवीरभद्रेणउवाचप्रहस
न्निव ॥ किंमयासुकृतंचीर्णंपापिनापुष्कसेनहि ॥ ३९ ॥ मृगयारसिकेनैवमूढेनचदुरात्मना ॥ पापाचारोह्यहंनित्यंकथंस्वर्गंवसाम्यहम् ॥ ४० ॥
कथंलिंगार्चनंचाद्यकृतमस्तितदुच्यताम् ॥ परंकौतुकमापन्नःपृच्छामिकृपयावद ॥ ४१ ॥ ॥ वीरभद्रउवाच ॥ ॥ देवदेवोमहादेवोयोगंगाधरसंज्ञकः ॥
परितुष्टोद्यतेचंडसभार्यस्यउमापतिः ॥ ४२ ॥ प्रासंगिकंत्वयाचाद्यकृतमर्चनमेवच ॥ कोलंनिरीक्षमाणेनविल्वपत्राणिचैवहि ॥ ४३ ॥ छेदिता

नित्वयाचंडपतितानितदैवहि ॥ लिंगस्यमस्तकेतानितेनत्वंसुकृतीप्रभो ॥ ४४ ॥ तवैवंजागरोजातोमहावृक्षोपरिध्रुवम् ॥ तेनैवजागरे णैवतुतोषजगदीश्वरः ॥ ४५ ॥ छलेनैवमहाभागकोलसंदर्शनेनाहि ॥ शिवरात्रिदिनंव्याधप्रसंगेनाप्युपोषितम् ॥ ४६ ॥ तेनोपवासेनचजागरेणतुष्टोह्य सौदेववरोमहात्मा ॥ तवप्रसादायमहानुभावोददातिसर्वान्वरदोवरांश्च ॥ ४७ ॥ एवमुक्तस्तदातेनवीरभद्रेणधीमता ॥ पुष्कसोपिविमानाग्र्यमारुरोहचप श्यताम् ॥ ४८ ॥ गणानांदेवतानांचसर्वेषांप्राणिनामपि ॥ तदादुंदुभयोनेदुर्भेरीतूर्याण्यनेकशः ॥ ४९ ॥ वीणावेणुमृदंगानिलास्यनाट्ययुता निच ॥ जगुर्गंधर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ५० ॥ चामरैर्वीज्यमानोहिछत्रैश्चविविधैरपि ॥ महोत्सवेनमहताह्यानीतःशिवसन्निधौ ॥ ५१ ॥ पुष्क सोपितदाप्राप्तस्तीर्थस्नानाशिवार्चनात् ॥ किंपुनःश्रद्धयाभक्त्याशिवायपरमात्मने ॥ ५२ ॥ पुष्पादिकंफलंगंधंतांबूलाक्षतमेवच ॥ येप्रयच्छंतिलोके स्मिस्तेरुद्रानात्रसंशयः ॥ ५३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तदाप्रभृतितत्तीर्थंखड्गधारेतिविश्रुतम् ॥ एतत्तीर्थंकलौगुप्तंभविष्यातिसुरेश्वरि ॥ ५४ ॥ माघमासेथवैशाखेकार्तिक्यांचविशेषतः ॥ स्नानंयेचप्रकुर्वंतिमुक्तास्तेनगनंदिनि ॥ ५५ ॥ वसिष्ठोवामदेवश्चभरद्वाजोथगौतमः ॥ स्नानार्थंवैसमायांति देवंद्रष्टुंपिनाकिनम् ॥ ५६ ॥ त्रियुगेवर्त्ततेलिंगंकलौनैवतुपार्वति ॥ विश्वामित्रेणऋषिणादत्तशापोह्यहंतदा ॥ ५७ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ कथं शापस्तुऋषिणादत्तश्चैवसुरेश्वर ॥ तदहंश्रोतुमिच्छामित्वत्तोदेवनसंशयः ॥ ५८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ एकस्मिन्समयेदेविविश्वामित्रोमहातपाः ॥ आगतःखड्गधारेस्मिंस्तीर्थेवैपरमाद्भुते ॥ ५९ ॥ साश्रमत्यांकृतस्नानोदर्शनंकृतवान्मम ॥ तत्रातिष्ठातिनित्यंवैपूजांकुर्वन्ननेकधा ॥ ६० ॥ तत्रकोपिम हादुष्टःकौलिकःपापरूपधृक् ॥ मांसंदत्तंतदातेनशिवस्योपरिभामिनि ॥ ६१ ॥ दृष्ट्वातदपिमांसंचविश्वामित्रोथवैपुनः ॥ अब्रवीच्चतदातत्रदु ष्कृतंपापिनाकृतम् ॥ ६२ ॥ नदत्तस्तस्यदंडोहिशर्वेणपरमात्मना ॥ तस्मादहंहिनिश्चित्यशापंदास्येनसंशयः ॥ ६३ ॥ विचार्यैवंतदा तेनशप्तोहंदेविवैतदा ॥ ६४ ॥ अस्मिन्कलियुगेघोरेगुप्तस्त्वंभवसर्वथा ॥ इतिदत्वाथवैशापंगतवान्मुनिसत्तमः ॥ ६५ ॥ तदाप्रभृतिभोदेविगुप्तोहं ऋषिशापतः ॥ ममस्थानेविशेषेणपूजनंकुरुतेयदि ॥ ६६ ॥ तेषांहिदुरितंयच्चनश्यतेतत्क्षणादपि ॥ मृन्मयींमामकींमूर्तिंकृत्वायेपूजयंतिवै ॥ ६७ ॥ अत्रस्थानेविशेषेणमामकेतुवसंतिहि ॥ खड्गधारेश्वरइतिनाम्नाख्यातःकलौयुगे ॥ ६८ ॥ कृतेवैमंदिरंनामत्रेतायांगौरवःस्मृतः ॥ द्वापरेविश्ववि ख्यातःकलौखड्गेश्वरःस्मृतः ॥ ६९ ॥ दक्षिणंभागमाश्रित्यममस्थानंसुरेश्वरि ॥ इतिज्ञात्वातुतत्रैवकृत्वामूर्तिंसदाबुधः ॥ ७० ॥ पूजनंकुरुतेनि त्यंवांछितंफलमाप्नुयात् ॥ धर्मार्थकाममोक्षांश्चलभतेमानवोभुवि ॥ ७१ ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यंतथावैचंदनादिकम् ॥ येर्पयंतिहिदेवेशिलोकनाथेमहे

श्वरि ॥ नदुःखंतुभवेत्तेषांसत्यंसत्यंवरानने ॥ ७२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायांउत्तरखंडेखड्गधारेश्वरमाहात्म्यंनामचतु
ष्पंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ खड्गधाराद्दक्षिणतस्तीर्थंपरमपावनम् ॥ दुग्धेश्वरमितिप्रोक्तंसर्वपापप्रणाशनम्
॥ १ ॥ यस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वादृष्ट्वादुग्धेश्वरंहरम् ॥ पुमान्सद्योविमुच्येतदुःखात्पापसमुद्भवात् ॥ २ ॥ दधीचिनातपस्तप्तंसाश्रमत्यास्तटेशुभे ॥
चन्द्रभागामहत्पुण्यंगंगायासंगतायतः ॥ ३ ॥ तत्रस्नानंचदानंचजपःपूजातपस्तथा ॥ सर्वमक्षयतांयातिदुग्धतीर्थप्रभावतः ॥ ४ ॥ ॥ पार्व
त्युवाच ॥ ॥ दुग्धेश्वरसमुत्पत्तिंश्रोतुमिच्छामिवैप्रभो ॥ महिमादुग्धतीर्थस्यकथ्यतांचसुरेश्वर ॥ ५ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ पुरादेवा
सुरेयुद्धेदैत्यैर्देवाःपराजिताः ॥ पलायनपराभूत्वादधीचाश्रममागताः ॥ ६ ॥ मुक्त्वातत्रायुधान्येवगतादेवादिशोदश ॥ पश्चात्कोलाहलंश्रुत्वाद
धीचोदैत्यसंभवम् ॥ ७ ॥ पीतवांस्तानिशस्त्राणिजलेनाप्लाव्यभार्गवः ॥ कालेनतेसुराःसर्वेअस्त्राण्यादातुमुत्सुकाः ॥ ८ ॥ गुरुणासहिताःसर्वेप
रस्परमुदान्विताः ॥ नकुलैःसहसर्पाश्चक्रीडंतेतेपरस्परम् ॥ ९ ॥ एवंविधान्यनेकानिस्राश्चर्याणितदाश्रमे ॥ पश्यंतोविबुधाःसर्वेविस्मयंपरमंगताः ॥ १० ॥
ददृशुस्तेमुनिवरंआसनोपरिसंस्थितम् ॥ यत्रसाभ्रमतीपुण्यामिलिताचंद्रभागया ॥ ११ ॥ वर्चसापरमेणैवभ्राजमानंयथारविम् ॥ विभावसुद्वितीयंचसुव
र्चाभार्ययासह ॥ १२ ॥ यथाब्रह्माहिसाविन्यातथासौमुनिसत्तमः ॥ दृष्टःसुरवरैःसर्वैःप्रणिपातपुरःसरम् ॥ १३ ॥ ऊचिरेतंतदादेवाबृहस्पतिपुरो
गमाः ॥ त्वंदातात्रिषुलोकेषुविदितःपूर्वमेवच ॥ १४ ॥ याच्भार्थंचवयंसर्वेत्वत्सकाशंसमागताः ॥ भयभीतावयंसर्वेऽस्त्राणिनोदातुमर्हसि ॥ १५ ॥
इत्युक्तोमुनिवर्योसौदेवानाहमहामतिः ॥ पीतानितानिभोदेवाजलेनाप्लाव्यमंत्रतः ॥ १६ ॥ ततोदेवाब्रुवन्विप्रंदैत्यानांनिधनायच ॥ देह्यस्त्राणिन्त्वरावि
प्रदत्तानीतिद्विजोवदत् ॥ १७ ॥ इत्युक्त्वातान्स्वपत्नींसप्रेषयामासचाश्रमम् ॥ तदोवाचद्विजोहृष्टोदेवान्स्मित्वामहामतिः ॥ १८ ॥ पीतानिता
निभोदेवागृह्णीध्वंचयथातथम् ॥ इत्युक्त्वाचद्विजोदेवियोगमास्थाययोगवित् ॥ १९ ॥ ततोब्रुवन्सुराविप्रंस्मयंतंछलयागिरा ॥ त्वयिजीवतिभोब्रह्मन्कुतो
स्थीनिलभामहे ॥ २० ॥ प्रहस्योवाचविप्रर्षिस्तिष्ठध्वंक्षणमेकतः ॥ स्वयमेवचभोदेवास्त्यक्ष्याम्यद्यकलेवरम् ॥ २१ ॥ इत्युक्त्वासद्विजोदेवियोगमा
स्थाययोगवित् ॥ ब्रह्मलोकंगतःसद्योयतोनावर्त्ततेपुनः ॥ २२ ॥ ततःसर्वेसुरास्तत्रदृष्ट्वातंविलयंगतम् ॥ चिंतयंतःसुरगणाःकथंचविशसामहे ॥ २३ ॥
सुरभिंचाह्वयामासताम्रुवाचशचीपतिः ॥ कलेवरंद्विजेंद्रस्यलिहत्वंवचसामम ॥ २४ ॥ तथेतिचवचोमत्वातत्क्षणादेवलिह्यतत ॥ निर्मांसंचकृतं
सद्यस्तयाधेन्वाकलेवरम् ॥ २५ ॥ जगृहुस्तानिचास्थीनिचक्रुःशस्त्राणिवैसुराः ॥ तस्यवंशोद्भवंत्वस्त्रमासीद्ब्रह्मशिरस्तथा ॥ २६ ॥ शस्त्राण्यस्त्राणि

कृत्वातेमहाबलपराक्रमाः ॥ ययुर्देवास्त्वरायुक्तावृत्रघातनतत्पराः ॥ २७ ॥ ततःसुवर्चातुदधीचपत्नीसंप्रेषितायासुरकार्यसिद्धये ॥ विलोकयामाससमेत्यतत्रमृतंपतिंदेहमथोविशस्तम् ॥ २८ ॥ ज्ञात्वातुतत्सर्वमथोसुराणांकृत्यंतदानींचचुकोपसाध्वी ॥ ददौतदाशापमतीवरुष्टातदासुवर्चाऋषिवर्यपत्नी ॥ २९ ॥ अहोसुरादुष्टतराश्चसर्वेह्यनेकशक्ताश्चतथैवलुब्धाः ॥ तस्मात्तुसर्वेह्यप्रजाभवंतुसेंद्राःसुराद्यप्रभृतीत्युवाच ॥ ३० ॥ एवंशापंददौतेषांसुराणांसातपस्विनी ॥ उपविश्याश्वत्थमूलेसाश्रमत्यास्तटेस्थिता ॥ ३१ ॥ सगर्भासासतीसाध्वीस्वोदरंविददारह ॥ निर्गतोजठराद्गर्भोदधीचस्यमहात्मनः ॥ ३२ ॥ साक्षाद्रुद्रावतारोसौपिप्पलादोमहाप्रभुः ॥ प्रहस्यजननीगर्भेउवाचवचनंमहत् ॥ ३३ ॥ सुवर्चातंपिप्पलादंचिरंतिष्ठास्यसन्निधौ ॥ अश्वत्थस्यमहाभागसर्वेषांशुभदोभव ॥ ३४ ॥ तथैवभाषमाणासासुवर्चातनयंप्रति ॥ पतिंप्रत्यगमत्साध्वीपरमेनसमाधिना ॥ ३५ ॥ एवंदधीचपत्नीसापतिनास्वर्गमास्थिता ॥ तेदेवाःकृतशस्त्रास्त्रादैत्यान्प्रतिसमुत्सुकाः ॥ ३६ ॥ आजग्मुश्चेंद्रमुख्याश्चमहाबलपराक्रमाः ॥ कामधेनुःप्रसुस्रावययौयत्रद्विजःक्षयम् ॥ ३७ ॥ मुनेःप्रभावतोदुग्धंलिंगरूपंव्यजायत ॥ दुग्धेश्वरमितिख्यातंदेविसाभ्रमतीतटे ॥ ३८ ॥ तदाप्रभृतितीर्थंहितन्नाम्नाप्रथितंभुवि ॥ अतुलंयस्यमाहात्म्यंश्रवणात्पातकापहम् ॥ ३९ ॥ येशृण्वंतिनराभक्त्यादुग्धेश्वरसमुद्भवम् ॥ तेपिपापविनिर्मुक्तायांतिरुद्रपदंमहत् ॥ ४० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेदुग्धेश्वरमाहात्म्यंनामपंचपचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५५ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ दुग्धेश्वरस्यपूर्वेतुतीर्थंपरमपावनम् ॥ चंद्रभागेतिवैनाम्नानदीयत्रतुसंगता ॥१॥ तत्रचंद्रेश्वरोदेवोनित्यंतिष्ठतिपुण्यदः ॥ योहरःसर्वदाव्यापीलोकानांसुखदोमहान् ॥ २ ॥ अत्रस्नानंप्रकुर्वंतिध्यानंकुर्वंतिनित्यशः ॥ तत्फलंप्राप्नुयुस्तेवैसाभ्रमत्यांशिवार्चनात् ॥ ३ ॥ सोमेनात्रतपस्तप्तंकालंबहुतरंकिल ॥ तस्माच्चन्द्रेश्वरोनामस्थापितोवैमहेश्वरः ॥ ४ ॥ शुक्रेणापितपस्तप्तंचन्द्रभागासमीपतः ॥ अतस्तीर्थाधिकंतीर्थंपावनंसर्वदाभुवि ॥ ५ ॥ कलौगुप्तंतुऋषिणाकारितंवैसुरेश्वरि ॥ यत्रहेममयंलिंगंदृश्यतेनात्रसंशयः ॥ ६ ॥ अत्रस्नात्वाचपीत्वाचकृत्वावैशिवपूजनम् ॥ येनराःसंगमिष्यंतिधर्मानर्थांल्लभंतिते ॥ ७ ॥ वृषोत्सर्गादिकंकर्मयेकुर्वंतिविशेषतः ॥ भुक्त्वास्वर्गपदंतेवैपश्चाद्यांतिहरालयम् ॥ ८ ॥ स्नानार्थंप्रत्यहंदेविचंद्रभागासमीपतः ॥ आगमिष्यंतियेलोकास्तेज्ञेयाःपुण्यभागिनः ॥ ९ ॥ गत्वापरतटेयेवैह्यर्चयंतिचतंशिवम् ॥ चंद्रेश्वरेतिनामानंश्रीहरंपापकृंतनम् ॥ ॥ १० ॥ अत्रगत्वाविशेषेणरुद्रजाप्यादिकंतथा ॥ येकुर्वंतिनरश्रेष्ठास्तेज्ञेयाःशिवरूपिणः ॥ ११ ॥ सर्वदातुसुरश्रेष्ठेयत्रस्नानंप्रकुर्वते ॥ तेन

१ दुग्धेश्वरंमहच्छुभमितिपाठः ।

राविष्णुरूपाणिविज्ञेयानात्रसंशयः ॥ १२ ॥ येत्रश्राद्धंप्रकुर्वंतीतिलपिंडेनवापुनः ॥ तेपिविष्णुपदंयांतिपिंडदानप्रभावतः ॥ १३ ॥ अत्रदानं प्रकर्त्तव्यंस्नानंवैविधिपूर्वकम् ॥ यत्रस्नात्वातुमुच्यंतेब्रह्महत्यादिकिल्बिषात् ॥ १४ ॥ तटेस्मिन्येविशेषेणवटंचारोपयंतिते ॥ मृताःशिवपदं यांतियावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ १५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेउमा०चंद्रेश्वरचंद्रभागामहिमानामषट्पंचाशदधिकशत तमोऽध्यायः ॥ १५६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ दुग्धेश्वरसमीपेतुतर्थिचातिपावनम् ॥ रम्यंतत्पिप्पलादस्यनाम्नावैप्रथितंभु वि ॥१॥ यत्रकृत्वातपःपूर्वंमातुर्वचनतोमुनिः ॥ उत्पादयामासकृत्यांवडवानलसम्मिताम् ॥ २ ॥ पितुरानृण्यमन्विच्छन्दधीचस्यमहात्मनः ॥ तत्रस्ना त्वाचपीत्वाचब्रह्महत्यांव्यपोहति ॥ ३ ॥ साभ्रमत्यास्तटेगुप्तंपिप्पलादंसुरेश्वरम् ॥ तत्रस्नात्वातुभोदेविमुक्तिभागीभवेन्नरः ॥ ४ ॥ आरोपणंपिप्पलानां कर्त्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥ कृतेसतिमहादेविमुच्यतेकर्मबंधनात् ॥ ५ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ किमर्थंसातुकृत्यावैउत्पन्नातांनिबोधय ॥ तयावैकृत्य यापूर्वंकिंकृतंवदमेप्रभो ॥ ६ ॥ येनपुत्रेणसानीतापितुरानृण्यकारणात् ॥ ७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ दाधीचोऋषिवर्योसौह्यागतस्तपकार णात् ॥ अत्रतेनमहत्तप्तमृषिणापरमात्मना ॥ ८ ॥ तत्रकोलासुरोनामविघ्नार्थंवैसमागतः ॥ तेनविघ्नंबहुतरंकृतंवैनात्रसंशयः ॥ ९ ॥ तद्दृष्ट्वातुसुपुत्रेणक होडेनचधीमता ॥ कृत्याह्युत्पादितातत्रहननार्थंसुरेश्वरि ॥ १०॥ तयावैनिहतोदैत्यःकोलोनाममहासुरः ॥ तस्मात्तीर्थंमहज्जातंकलौगुप्तंतुपार्वति॥११॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेपिप्पलादतीर्थनामसप्तपंचाशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ पिप्पलादात्ततस्तीर्थंपिचुमंदार्कमुत्तमम् ॥ तीर्थंसाभ्रमतीतीरेव्याधिदौर्गंध्यनाशनम् ॥ १ ॥ पुराकोलाहलेयुद्धेदानवै र्निर्जिताःसुराः ॥ वृक्षेषुविविशुस्तत्रसूक्ष्माःप्राणपरीप्सया ॥ २ ॥ तत्रविल्वेस्थितःशंभुरश्वत्थेहरिरव्ययः ॥ शिरीषेभूत्सहस्राक्षोनिंबेदेवःप्रभाकरः ॥ ३ ॥ एवमादियथायोग्यंवृक्षेषुविबुधास्तथा ॥ यावत्कोलाहलोदैत्योविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ ४ ॥ हतोमहाहवेतावत्स्थितास्तेवृक्षमाश्रिताः ॥ येनयेनाहियो वृक्षोविबुधेनसमाश्रितः ॥ ५ ॥ सतुतन्मयतांयातस्तस्मात्तंनविनाशयेत् ॥ इतिसूर्य्यस्यविश्रामात्पिचुमंदार्कमुत्तमम् ॥ ६ ॥ तीर्थंरोगहरंस्नानात्साभ्र मत्यास्तटेभवत् ॥ अत्रगत्वाविशेषेणतंरविंयदिपूजयेत् ॥ ७ ॥ पूजयित्वासुरश्रेष्ठलभतेवांछितंफलम् ॥ अत्रद्वादशनामानिगत्वायेवैपठंतिच ॥ ८ ॥ तेनराःपुण्यकर्माणोयावज्जीवंनसंशयः ॥ आदित्यंभास्करंभानुंरविंविश्वप्रकाशकम् ॥ ९ ॥ तीक्ष्णांशुंचैवमार्तंडंसूर्यंचैवप्रभाकरम् ॥ विभावसुंसहस्रा क्षंतथापूषणमेवच ॥ १० ॥ एवंद्वादशनामानियःपठेत्प्रयतःसुधीः ॥ धनंवैपुत्रपौत्रांश्चलभतेनगनंदिनि ॥११॥ एकैकंनामआश्रित्ययोर्चयेतनरोभुवि ॥

सप्तजन्मभवेद्विप्रोधनाढ्योवेदपारगः ॥ १२ ॥ क्षत्रियोलभतेराज्यंवैश्योधनमवाप्नुयात् ॥ शूद्रोवैलभतेभक्तिंतस्मात्सूक्ष्मपरंजपेत् ॥ १३ ॥ निंबार्कंतः परंतीर्थंनभूतंनभविष्यति ॥ अत्रस्नात्वाचपीत्वाचमुक्तिभागीभवेद्ध्रुवम् ॥ १४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेनिंबार्कदेवतीर्थंनामाष्टपंचाशद्अधिकशततमोऽध्यायः ॥१५८॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तस्माद्दूरतरेदेविसिद्धक्षेत्रमनुत्तमम् ॥ अनिरुद्धोधृतः पूर्वंउषार्थेचित्रलेखया ॥ १ ॥ नीतोबाणासुरपुरंतिष्ठतिस्मगृहेपुरा ॥ पाशैर्वाणैश्चसंरुद्धःकोटराक्षीमथास्मरत् ॥ २ ॥ साक्षाद्याविष्णवीशक्तिःसदारक्षणतत्परा ॥ सेयंदेवीनदीतीरेकृष्णेनात्रप्रतिष्ठिता ॥३॥ जित्वाबाणासुरंसंख्येद्वारकांप्रतिगच्छता ॥ अनिरुद्धस्यस्तोत्रेणसाक्षात्सांनिध्यमागता ॥४॥ तत्रतीर्थेनरःस्नात्वावर्षमेकंप्रयत्नतः ॥ कोटराक्षीमुखंदृष्ट्वालक्ष्मीमाप्नोतिपुष्कलाम् ॥ ५ ॥ सिद्धतीर्थेनरःस्नात्वादृष्ट्वाकोटरवासिनीम् ॥ सिंहयुक्तेनयानेनरुद्रलोकेमहीयते ॥६॥ यस्यांवैस्मरणादेवमुक्तःसोपिवरानने ॥ अतोयेत्रप्रगच्छंतितेनरामुक्तिभागिनः ॥७॥ तत्रगत्वाविशेषेणस्नानंकृत्वातुपार्वति ॥ कोटराक्ष्यास्ततःस्तोत्रंपठेद्वैबुद्धिपूर्वकम् ॥८॥ कोटराक्षीविश्वरूपामहामायाबलाधिका ॥ त्रिपुरात्रिपुरघ्नीचशिवावैशिवरूपिणी ॥९॥ कन्यासारस्वतीप्रोक्तादुर्गादुर्गतिहारिणी ॥ भैरवीभैरवाक्षीचलक्ष्मीर्देवीजनप्रिया ॥१०॥ एतानिबहुधोक्तानिनामानिचसुरेश्वरि ॥ येपठंतिनरश्रेष्ठास्तेयांतिशिवसन्निधौ ॥ ११ ॥ अनिरुद्धकृतंस्तोत्रंयेजपंतिमनीषिणः ॥ मुच्यंतेकष्टबंधात्तेसत्यंसत्यंवरानने ॥ १२ ॥ तीर्थानांपरमंतीर्थंकोटरानिर्मितंभुवि ॥ दर्शनादेवनश्यंतिपापानांराशयस्तथा ॥ १३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेकोटरातीर्थंनामैकोनषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १५९ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अस्मात्तीर्थात्परंतीर्थंतीर्थराजेतिविश्रुतम् ॥ सप्तनद्योवहंत्यत्रचंदनोदकमिश्रितम् ॥ १ ॥ अन्यतीर्थाच्छतगुणंस्नानंचात्रविशिष्यते ॥ देवानांप्रवरोदेवोयत्रास्तेवामनःस्वयम् ॥२॥ द्वादश्यांमाघमासस्यदद्याद्यस्तिलधेनुकम् ॥ विमुक्तःसर्वपापेभ्यःकुलानांतारयेच्छतम् ॥३॥ पानीयमप्यत्रतिलैर्विमिश्रंदद्यात्पितृभ्यःप्रयतोमनुष्यः ॥ श्राद्धंकृतंतेनसमाःसहस्रंरहस्यमेतत्पितरोवदंति ॥ ४ ॥ तीर्थेस्मिन्भोजयेद्योवैब्राह्मणान्गुडपायसैः ॥ एकस्मिन्भोजितेविप्रेसहस्रंभोजितंभवेत् ॥ ५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांउत्तरखंडेवामनतीर्थंनामषष्ट्यधिकशततमोध्यायः ॥ १६० ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ सोमतीर्थंततोगच्छेद्धंसाश्रमतीतटे ॥ पातालात्तत्रनिर्गत्यकालाग्निरभवद्भवः ॥ १ ॥ सोमतीर्थेनरःस्नात्वादृष्ट्वासोमेश्वरंशिवम् ॥ सोमपानफलंसाक्षाद्भवतीतिनसंशयः ॥ २ ॥ रूपवान्सुभगोभोगीसर्वशास्त्रविशारदः ॥ नरोभवतिलोकेस्मिन्परत्रचशिवंव्रजेत् ॥ ३ ॥ अत्रेतिहासंवक्ष्यामिशृणुसुंदरितत्वतः ॥ यंश्रुत्वामुच्यतेचात्रब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ ४ ॥ कौषीतकेनऋषिणातपस्तप्तं

विशेषतः ॥ निराहारीसवैजातःपर्णाशनरतःपरम् ॥ ५ ॥ वायुभक्षस्ततःकुर्वन्नात्मध्यानपरायणः ॥ एवंबहुयुगैतत्रतप्तंतेनमहत्तपः ॥ ६ ॥ कदाचिद्देव
योगेनसुप्रसन्नोमहेश्वरः ॥ यंयंप्रार्थयसेविप्रतत्सर्वंप्रददाम्यहम्॥ ७ ॥ ॥ कौषीतकउवाच ॥ ॥ तवप्रसादाद्देवेशअत्रलिंगंप्रजायताम् ॥ अत्रसोमेश्वरइति
ख्यातोदेवोभवेद्ध्रुवम् ॥ ८ ॥ यत्रस्नात्वाचभुक्ताचवांछितंफलमाप्नुयात् ॥ अत्रस्थानेविशेषेणरुद्रजाप्यादिकंयदि ॥ ९ ॥ कारयंतिनरश्रेष्ठाधर्मानर्थोल्लभं
तिते ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंनिर्धनोलभतेधनम् ॥१०॥ राज्यकामीतुतद्राज्यंलभतेनात्रसंशयः ॥ यदिचेत्त्वंप्रसन्नोसितत्सर्वंदेहिमेप्रभो ॥ ११ ॥ ईश्वरउवाच ॥
तदाचैवसुरेशेनसर्वंदत्तंद्विजन्मने ॥ तदाप्रभृतितत्तीर्थंसोमलिंगेतिविश्रुतम् ॥ १२ ॥ चंदनैर्वाबिल्वपत्रैर्येर्चयंतिसदाशिवम् ॥ लभंतेमानुषेदेहेसौख्यंपु
त्रादिसंभवम् ॥ १३ ॥ सोमवारेतथाप्राप्तेयोगच्छतिहरालयम् ॥ वांछितंलभतेनित्यंसोमलिंगप्रसादतः ॥ १४ ॥ अत्रगत्वातुयोदेवियद्ददातिफलादिक
म् ॥ ययाकामनयाचैवतंतंप्राप्नोतिनिश्चितम् ॥१५॥ श्वेतैर्वाकरवीरैश्चपारिजातैस्तथापुनः ॥ येर्चयंतिचतंदेवंश्रीमहेशंपिनाकिनम् ॥१६॥ तेलभंतेसुरश्रे
ष्ठेशैवंपदमनुत्तमम् ॥१७॥ ॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेसोमतीर्थवर्णनंनामैकषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः॥१६१॥छ॥
॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ततोगच्छेत्तथादेवितीर्थंकापोतिकंपुनः ॥ यत्रसाभ्रमतीतोयंप्राचीनंसंप्रवर्त्तते ॥ १ ॥ पिंडंददातियस्तत्रापितृतर्पणपूर्वकम् ॥
वन्यैःफलैस्तथापुष्पैःसदापर्वणिपर्वणि ॥२॥ काकादिभ्यश्चश्वादिभ्योबलिंसंददतेतुयः॥ यमस्यपंथानंसोपिससुखंनिस्तरेन्नरः॥३॥तत्रतीर्थेनरःस्नात्वावैशा
ख्यांगौरसर्षपैः ॥ पूजयेद्देवमीशानंप्राचीनेश्वरमुत्तमम् ॥ ४ ॥ आत्मानंतारयेत्सोथपितॄनथपितामहान् ॥ कपोतोयत्रचात्मानंदत्त्वाचातिथयेमुदा ॥ ५ ॥
स्तुतोदेवगणैःसर्वैर्विमानेनदिवंगतैः ॥ तदाप्रभृतितत्तीर्थंकापोतमितिविश्रुतम् ॥६॥ तत्रस्नात्वानरःपीत्वाब्रह्महत्यांव्यपोहति॥ ॥पार्वत्युवाच॥ ॥कपोतेन
कथंदत्तंशरीरंचवदप्रभो ॥ निमित्तंकितथादेवनाहंवेद्मिसुरेश्वर ॥ ७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अत्रतीर्थेतिदेवेशिवटोवैपरमोमहान् ॥ तस्यशाखा
ह्यनंताश्चदृश्यंतेविपुलाभुवि ॥ ८ ॥ तत्रजीवावसंतीहपक्षिणोबहवस्तथा ॥ कपोतेनगृहंतत्रकारितंतुसुरेश्वरि ॥ ९ ॥ तत्रतिष्ठतिपक्षीशोनित्यंविष्णुपरा
यणः ॥ कुटुंबेनसमायुक्तोशाखायांवसतिध्रुवम् ॥ १० ॥ एकस्मिन्वासरेदेविद्वादश्यांविष्णुवासरे ॥ श्येनस्तत्रसमायातोह्यातिथित्वेनभामिनि ॥ ११ ॥
कपोतभोदेहिमांसंतवशारीरकंमम ॥ नोचेच्छापंप्रदास्यामिइत्युक्तंनगनंदिनि ॥ १२ ॥ अद्यवैवासरेविष्णोःक्षुधार्तोहंसमागतः ॥ तस्माद्देयंहिमांसंतव
क्षुधार्तायममप्रभो ॥ १३ ॥ श्येनोक्तंतत्तुवैश्रुत्वाकपोतोवैष्णवोमहान् ॥ तेनदत्तंतदादेविशरीरंनात्रसंशयः ॥ १४ ॥ तेनदानप्रभावेनतीर्थंजातंसुरोत्तमे ॥
कापोतकंमहत्तीर्थंपावनानांचपावनम् ॥ १५ ॥ अत्रतीर्थेनरःस्नात्वाकृत्वावैशिवपूजनम् ॥ ददातिचातिथिभ्यश्चामिष्टमन्नंसुरोत्तमे ॥ १६ ॥ इहलोकेसुखं

भुक्त्वायातिविष्णोःसनातनम् ॥ दत्त्वावैस्वशरीरंतुकपोतोथमहात्मने ॥ १७ ॥ सगतोवैष्णवंतत्रयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ अतोगत्वातुभोदेविअतिथिंपूजये
त्सदा ॥ पूजितेचातिथौतत्रसर्वंचलभतेध्रुवम् ॥१८॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकपोततीर्थंनामद्विषष्ट्य
धिकशततमोऽध्यायः ॥ १६२ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तीर्थानांप्रवरंतीर्थंमहापातकनाशनम् ॥ गोतीर्थमितिविख्यातंकाश्यपह्रदसमी
पतः ॥ १ ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच ॥ गोतीर्थेतुततःस्नात्वानश्यंतेनात्रसंशयः ॥ २ ॥ गावःकृष्णांतनुंप्राप्यपूर्वपातकयोगतः ॥
यत्रतीर्थेततःस्नात्वाशुक्लत्वंपुनरागताः ॥ ३ ॥ तत्रतीर्थेनरःस्नात्त्वादत्वागोभ्योगवाह्निकम् ॥ गोमातॄणांप्रसादेनमातॄणामनृणीभवेत् ॥४॥ गोतीर्थेतुनरोगं
त्वास्नात्वागांतुपयस्विनीम् ॥ ददातिविप्रमुख्येभ्यःसयातिब्रह्मणःपदम् ॥ ५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेसाभ्रम
तीमाहात्म्येगोतीर्थंनामत्रिषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अत्रतीर्थंमहच्चान्यत्कश्यपाख्यंसुरेश्वरि ॥ यत्रह्रदोमहाना
सीन्नगदेवविनिर्मितः ॥ १ ॥ तत्रकुशेश्वरोनामदेवोयत्रविराजते ॥ यत्रकुंडंतथारम्यंकश्यपेनविनिर्मितम् ॥ २ ॥ तत्रस्नात्वातुभोदेविननरोनिरयंव्र
जेत् ॥ अग्निहोत्रकराविप्रानित्यंवेदपरायणाः ॥ ३ ॥ निवसंतिमहादेविकाश्यपायांबहुश्रुताः ॥ यथाकाशीतथाचेयंनगरीऋषिनिर्मिता ॥ ४ ॥ काश्य
पेनयतश्चात्रतप्तंबहुतरंतपः ॥ गंगावैतपसायेनआनीतेशजटोद्भवा ॥ ५ ॥ सागंगाकाश्यपीदेविमहापातकनाशिनी ॥ यस्यादर्शनमात्रेणमुच्यंतेदुष्टाकि
ल्बिषात् ॥ ६ ॥ गोदानंचप्रशंसंतिरथदानंतथैवच ॥ श्राद्धंकृत्वातुतत्रैवदानंदेयंप्रयत्नतः ॥ ७ ॥ कलौयुगेतथाघोरेमहापातकनाशनम् ॥ कश्यपाख्यंसमं
तीर्थंनभूतंनभविष्यति ॥८॥ यत्रवैदेवताःसर्वाऋषयोवीतकल्मषाः ॥ नित्यंतिष्ठंतिदेवेशितीर्थराजप्रसादतः ॥९॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्र
संहितायामुत्तरखंडेसाभ्रमतीमाहात्म्येकश्यपह्रदमाहात्म्यंनामचतुःषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ भूतालयंततोगच्छे
त्तीर्थंपापहरंपदम् ॥ भूतालयोवटोयत्रयत्रप्राचीतुचंदना ॥१॥ भूतालयेनरःस्नात्वाकृष्णाष्टम्यामुपोषितः ॥ यस्तुकृष्णतिलान्दद्यान्नसप्रेतोभिजायते ॥२॥
पितॄनुद्दिश्ययोदद्यादुदकुंभंतिलैःसह ॥ पूर्वजान्प्रेतभावात्समोचयेन्नात्रसंशयः ॥३॥ यस्यनाम्नानरःस्नातिप्रेतत्वात्सविमुच्यते ॥ चतुर्दश्यामथाष्टम्यांप्रभाते
विमलोदके ॥४॥ तीर्थेभूतालयेस्नात्वादृष्ट्वाभूतालयंवटम् ॥ भूतेश्वरप्रसादेनभूतेभ्योनलभेद्भयम् ॥५॥ इति श्रीभूतेश्वरतीर्थम् ॥ ॥ अतस्तीर्थात्परंतीर्थंघटे
श्वरमितिस्मृतम् ॥ यत्रस्नात्वातुतंदृष्ट्वामुक्तिभागीभवेद्ध्रुवम् ॥६॥ यत्रसाभ्रमतीतीर्थेघटोवैपरमोमहान् ॥ दृष्ट्वाचैवमहादेवंमुच्यतेनात्रसंशयः ॥७॥ तत्रगत्वावि
शेषेणपुष्पपूजांकरोतियः ॥ मनसाभीप्सितान्कामाँल्लभतेमानवोभुवि ॥ ८ ॥ ॥ इतिघटेश्वरतीर्थम् ॥ ॥ ततोगच्छेन्नरोभक्त्यावैद्यनाथेतिविश्रुतम् ॥

तत्रस्नात्वानरस्तीर्थेशिवपूजनतत्परः ॥ ९ ॥ पितॄन्संतर्प्यविधिवत्सर्वयज्ञफलंलभेत् ॥ विजयादेवसंभूतःसर्वपापक्षयंकरः ॥ यंदृष्ट्वाविविधान्कामान्प्राप्नु युस्तेनराःसदा ॥ १० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेविजयीतीर्थमाहात्म्यंनामपंचषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६५ ॥ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ वैद्यनाथात्परंतीर्थंसर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ तीर्थानामुत्तमंतीर्थंदेवतीर्थमनुश्रुतम् ॥ १ ॥ विभीषणाद्राक्षसेंद्राद्गृहीत्वाकर मोजसा ॥ प्रारब्धोधर्मपुत्रेणराजसूयोमहाक्रतुः ॥ २ ॥ दिग्जयेदक्षिणेजातेनकुलेनहिपांडुना ॥ साभ्रमत्यास्तटेदेविपांडुरार्येतिविश्रुता ॥ ३ ॥ स्थापि तापरयाभक्त्याभुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ॥ स्नातःसाभ्रमतीतोयेपांडुरार्यांनमस्यच ॥ ४ ॥ अणिमाद्यासिद्धयोष्टौतथामेधांमहीयसीम् ॥ नरःप्राप्नोतिवैनूनं नात्रकार्याविचारणा ॥ ५ ॥ पांडुरार्यांनमस्कृत्यशुद्धभावेनमानवः ॥ संवत्सरकृतापूजाज्ञातव्यातत्त्वबुद्धिभिः ॥ ६ ॥ तत्रतीर्थेतनुंत्यक्त्वापांडुरार्या समीपतः ॥ कैलासशिखरंप्राप्यचंडेश्वरगणोभवेत् ॥७॥ पुराहनूमतातत्रतपस्तप्तंसुदुष्करम् ॥ समुद्रप्लवनेशक्तिर्जातातीर्थप्रभावतः ॥ ८ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेपांडुरार्यातीर्थंनामषट्षष्ट्याधिकशततमोऽध्यायः ॥१६६॥ ७ ॥ अत्रतीर्थात्परंतीर्थंचंडेशइतिविश्रुतम्॥ यत्रचंडेश्वरोदेवोनित्यंतिष्ठतिभूतिदः॥१॥यंदृष्ट्वामुच्यतेपापादज्ञानादथवाकृतात् ॥सर्वाभिर्देवताभिश्चमिलित्वानगरंकृतम् ॥ चंडेशइतिविख्यातंनाम्नाचै वमहेश्वरि॥२॥ ॥ इति चंडेशतीर्थम्॥ ॥ अत्रतीर्थात्परंतीर्थंगाणपत्यंततोभुवि ॥ साभ्रमत्यांसमीपेतुविख्यातंदेविनिर्मितम् ॥ ३॥ तत्रस्नात्वानरोदे विमुच्यतेनात्रसंशयः॥मन्येसाभ्रमतीतीरेजनानांहितकाम्यया॥४॥पृथिव्यांयानितीर्थानिसागरांतानियानिच॥तानिसर्वाणिसंत्यज्यतीर्थेवैपरमाद्भुते ॥५॥ श्राद्धंकरोतियस्तत्ररुद्रभक्त्याजितेंद्रियः ॥ फलंप्राप्नोतिशुद्धात्मासर्वयज्ञसमुद्भवम् ॥ ६ ॥ पितॄनुद्दिश्ययत्किंचिद्गणतीर्थेप्रदीयते ॥ तत्सर्वंजाय तेक्षिप्रंगणनाथप्रसादतः ॥ ७ ॥ तस्मिंस्तीर्थेनरःस्नात्वावृषंविप्रायदापयेत् ॥ सर्वलोकानतिक्रम्यसगच्छेत्परमांगतिम् ॥ ८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे पंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगणतीर्थंनामसप्तषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ ततोगच्छे न्महादेविवार्त्रघ्न्यागिरिकन्यया ॥ शक्रश्चैवतयासाध्व्यासंगमंयत्रलब्धवान्॥१॥तत्रस्नानंप्रकुर्वंतिनरानियतमानसाः ॥ दशानामश्वमेधानांयत्फलंस्नानकृ द्भवेत् ॥ २ ॥ तत्रयःकुरुतेश्राद्धंपिंडान्वैतिलचूर्णजान् ॥ पुनातिपुरुषोवंशान्सप्तसप्तपरावरान् ॥ ३ ॥ संपूज्यविधिवत्स्नात्वासंगमेगणनायकम् ॥ न विघ्नैरभिभूयेतलक्ष्म्यानैवविहीयते ॥४॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ कस्मिन्कार्यसमारंभेसमायातःपुरंदरः ॥ स्वर्गलोकादिमंलोकमेतदाख्यातुमर्हसि ॥ ५ ॥ वार्त्रघ्नीचनदीकेननिरुक्तेननिगद्यते ॥ पुरंदरपुरंदेवब्रह्मघोषनिनादितम् ॥ संभावयतियोजस्रंममतत्संगमंवद ॥६॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अस्मिंश्चैवतुभूलों

केप्रश्नोयंसमभूत्पुरा॥युधिष्ठिरेतिविख्यातोराजावैधार्मिकोमहान्॥७॥पृष्टवान्सतुभीष्मायधर्मिणेज्ञानरूपिणे॥तेनोक्तंयत्तुतद्देविप्रवक्ष्यामितवाग्रतः ॥ ८ ॥ दशवर्षसहस्राणिदशवर्षशतानिच॥वृत्रवासवयोर्युद्धमभवल्लोमहर्षणम् ॥ ९ ॥ ततःपराजितःशक्रःकृत्वावृत्रेणसंविधम् ॥ अद्रोहेसरणंत्यक्त्वाजगामशरणं मम॥ १० ॥ वात्रेभ्यासंगमेपुण्येतोषयामासशंकरम् ॥ अथांतरिक्षेहंदेविदर्शनंदत्तवांस्तदा ॥११॥ ममगात्रात्तुयद्भस्मपतितंकाश्यपीतटे ॥ भस्मगात्रे तितत्पुण्यंलिंगंदेविविनिर्मितम् ॥ १२ ॥ भूतेश्वरंभस्मगात्रंब्रह्मणासंप्रतिष्ठितम् ॥ तस्यवैदर्शनादेवब्रह्महत्यालयंव्रजेत् ॥ १३ ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यः श्राद्धंकृत्वायुगादिषु ॥ तदहंसुप्रसन्नोभूदिन्द्रायसुमहात्मने ॥१४॥ यद्यत्त्वंवांछसेदेवतत्सर्वंहिददामिते ॥ अनेनवज्रयोगेनशीघ्रंवृत्रंहनिष्यसि ॥ १५ ॥ ॥ शक्रउवाच ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनदितिजंचदुरासदम् ॥ वज्रेणनिहनिष्यामिपश्यतस्तेसुरोत्तम ॥ १६ ॥ एवमुक्त्वातदाइंद्रोगतवांश्चासुरंप्रति ॥ तदादुंदुभयोनेदुर्दैवसैन्येविशेषतः ॥ १७ ॥ मृदंगडिंडिमाश्चैवभेरीतूर्याण्यनेकशः ॥ असुराणांचसर्वेषांवृत्तिलोभोमहानभूत् ॥ १८ ॥ बलवान्मघवाचै वक्षणेनसमजायत ॥ तमाविष्टंततोज्ञात्वाऋषयःपन्नगास्तथा ॥ १९ ॥ स्तुवंतिशक्रमीशानंस्तुत्याजयजयेतिच ॥ गच्छतस्तस्यशक्रस्ययुद्धकामस्य सन्निधौ ॥ ऋषिभिःस्तूयमानस्यरूपमासीत्सुदुर्भरम् ॥ २० ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ वृत्रस्यसहसादेवितदासंग्राममूर्द्धनि ॥ अभवन्यानिलिंगानि शरीरेतानिमेशृणु ॥ २१ ॥ ज्वलतास्योभवद्घोरोवैवर्ण्यमभवत्परम् ॥ गात्रकंपश्चसुमहान्श्वासःसोष्माव्यजायत ॥ २२ ॥ रोमहर्षश्चतीव्रोभूच्छ्वासश्चै वमहानभूत् ॥ निष्पपातमहाघोराउल्काःपार्श्वंप्रपेदिरे ॥ २३ ॥ गृध्रावटाःश्येनकंकावचोमुंचन्सुदारुणाः ॥ वृत्रस्योपरितेसर्वेचक्रवत्परिबभ्रमुः ॥२४॥ ततःसगजमास्थायइंद्रस्तत्रसमागतः ॥ वज्रोद्यतकरस्तत्रशक्रस्तंदैत्यमासदत् ॥ २५ ॥ अमानुषमथोनादंसमुमोचसुरेश्वरः ॥ वृत्रासुरस्ययततः शक्रोवज्रमपातयत् ॥ २६ ॥ सवज्रःसुमहातेजाःकालाग्निसदृशोमहान् ॥ समुद्रस्यतटेवृत्रंशक्रोदैत्यमपातयत् ॥ २७ ॥ ततोनादःसमभवत्पुनरे वसमंततः ॥ वृत्रंविनिहतंदृष्ट्वासर्वदेवभयंकरम् ॥ २८ ॥ पुष्पवृष्टिस्तुमहतीइंद्रमूर्ध्निपपातह ॥ वृत्रंहत्वासभगवान्दानवेशंभयंकरम् ॥ २९ ॥ स्तूयमानो मरैःसार्द्धंदेवदानींतमाविशत् ॥ अथवृत्रशरीरात्तुनिर्गतंतेजउत्तमम् ॥ ३० ॥ ब्रह्महत्यामहाघोरारौद्रालोकभयंकरी ॥ करालवदनासाचविकृताकृष्ण पिंगला ॥ ३१ ॥ कपालमालिनीचैवसुकृशानगनंदिनि ॥ रुधिराक्ताचपापिष्ठामीनगंधातिभीषणा ॥ ३२ ॥ सानिष्क्रम्यमहादेवितादृग्रूपाभयाव हा ॥ इंद्रमन्वेषयामासतदावैसुरसत्तमे ॥ ३३ ॥ निर्धावतीततःसातुदृष्ट्वाशक्रंमहौजसम् ॥ कंठेजग्राहदेवेंद्रंसुलग्नासाभवत्तदा ॥ ३४ ॥ सचतस्मि न्समुद्रांतेब्रह्महत्याकृतेभये ॥ निलिल्यबिसमध्येसोस्थितोवर्षगणान्बहून् ॥ ३५ ॥ तयागृहीतोभोदेविनिश्चेष्टःसमपद्यत ॥ तस्याव्यपोहनेशक्रःप्र

यत्नंचचकारह ॥ ३६ ॥ नशक्तोभून्महादेविब्रह्महत्यांव्यपोहितुम् ॥ तयागृहीतमात्रस्तुदेवेंद्रोनिष्ठरूपधृक् ॥ ३७ ॥ पितामहमुपागम्यशिरसा
प्रत्यपूजयत् ॥ ज्ञात्वागृहीतंशक्रंतुद्विजप्रवरहत्यया ॥ ३८ ॥ ब्रह्मासंचिंतयामासतदावैसुरसत्तमे ॥ साचिंत्यमानाब्रह्माणमुपगम्याब्रवीद्वचः ॥ ३९ ॥
प्राप्तास्मिभगवन्देवत्वत्सकाशंहिमानद ॥ यत्कर्त्तव्यंमयादेवतद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ ४० ॥ तामुवाचमहाभागेब्रह्महत्यांपितामहः ॥ स्वरेणमधुरेणाथसंक्षेपे
णयथातथम् ॥ ४१ ॥ मुच्यतांदेवराजोयंमत्प्रियंकुरुभामिनि ॥ ब्रूहिकिंतेकरोम्यद्यकामंत्वंकिमिहेच्छसि ॥ ४२ ॥ ॥ हत्योवाच ॥ ॥
शक्रादपगमिष्यामिवचनात्तेनरोत्तम ॥ देवदेवनमस्तेस्तुनिवासंचददस्वमे ॥ त्वयाकृतेयंमर्यादालोकसंरक्षणार्थिना ॥ ४३ ॥ ॥ महादेवउ
वाच ॥ ॥ तथेतितांप्रतिज्ञायहत्यांचापिपितामहः ॥ उपायमथशक्रस्यब्रह्महत्यापनोदने ॥ ४४ ॥ ततोवह्निंसमाहूयब्रह्मावचनमब्रवीत् ॥
शक्रहत्याचतुर्थांशंजातवेदोगृहाणभो ॥ ४५ ॥ ॥ अग्निरुवाच ॥ ॥ ममनोक्षस्यकोहेतुर्ब्रह्महत्याकृतेप्रभो ॥ एतादिच्छामिविज्ञातुंतत्त्वतोलोक
पूजित ॥ ४६ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ यस्त्वांज्वलंतमासाद्यनहोष्यतिनरःक्वचित् ॥ बीजौषधितिलानन्नेफलमूलसमित्कुशान् ॥ ४७ ॥ तदैवत्यक्षति
त्वांचतत्रैवचनिवत्स्यति ॥ ब्रह्महत्याहव्यवाहव्येतुतेमनसोज्वरः ॥ ४८ ॥ ततःसपरिजग्राहतद्वचोहव्यकव्यभुक् ॥ पितामहश्चभगवान्तथातदलभत्प्रि
यम् ॥ ४९ ॥ ततोवृक्षौषधितृणान्याहूयसपितामहः ॥ इममर्थंमहाभागेवक्तुंसमुपचक्रमे ॥ ५० ॥ ततोवृक्षौषधितृणैस्तथैवोक्तंयथातथम् ॥ व्यथिता
न्यग्निवद्देविब्रह्माणंवाक्यमब्रुवन् ॥ ५१ ॥ अस्माकंब्रह्महत्यायाःकथयंतःपितामह ॥ स्वभावनिहितातस्मान्नपुनर्हंतुमर्हसि ॥ ५२ ॥ वयमग्नितथाशीतंव
र्षंचपवनेरितम् ॥ सहामःसततंदेवतथाछेदनभेदनम् ॥ ५३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अकारणंनरोयस्तुयुष्मच्छेदनभेदनम् ॥ करिष्यतिमहामोहात्त
मेषानुप्रयास्यति ॥ ५४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ततोमहौषधितृणैरोमित्युक्तंमहात्मभिः ॥ ब्रह्माणमपिसंपूज्यजग्मुश्चाथयथागतम् ॥ ५५ ॥
आहूयाप्सरसोदेवस्ततोलोकपितामहः ॥ वाचामधुरयाप्राहसांत्वयन्निवसत्तमे ॥ ५६ ॥ इयंवृत्रादनुप्राताब्रह्महत्यावराङ्गनाः ॥ चतुर्थमस्याश्चागंचमयोक्तं
संप्रतीच्छथ ॥ ५७ ॥ ॥ अप्सराऊचुः ॥ ॥ ग्रहणेकृतबुद्धीनांदेवेशतवशासनात् ॥ संमोक्षसमयोस्माकंचिंतनीयःपितामह ॥ ५८ ॥ ॥ पिता
महउवाच ॥ ॥ रजस्वलासुनारीषुयोवैमैथुनमाचरेत् ॥ तमेषायास्यतिक्षिप्रंव्येतुवोमनसोज्वरः ॥ ५९ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तथेतिहृष्टमनसः
प्रत्युक्ताह्यप्सरोगणाः ॥ स्वानिस्थानानिसंप्राप्यरेमिरेशैलजेतदा ॥ ६० ॥ ततश्चलोककृद्देवःपुनरेवपितामहः ॥ आपःसंचिंतयामासततस्ताश्चसमागम
न् ॥ ६१ ॥ ताश्चसर्वाःसमागम्यब्रह्माणममितौजसम् ॥ इदमूचुर्वचोदेविप्रणिपत्यपितामहम् ॥ ६२ ॥ इमाःस्मदेवसंप्राप्तास्त्वत्सकाशमरिंदम ॥ शासना

त्तवदेवेशसमाज्ञापयतत्प्रभो ॥ ६३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ इयंवृत्रादनुप्राप्तापुरुहूतंभयानका ॥ ब्रह्महत्याचतुर्थांशंयूयमस्याःप्रतीच्छथ ॥ ६४ ॥
॥ आपऊचुः ॥ ॥ एवंभवतुलोकेशयत्त्वंवदसिनःप्रभोः ॥ मोक्षस्यसमयंनस्त्वंसंचिंतयितुमर्हसि ॥ ६५ ॥ त्वांहिदेवेंद्रसर्वस्यजगतःपरमागतिः ॥
कोन्येभ्योहिप्रसादोपियःकृच्छ्रान्नःसमुद्धरेत् ॥ ६६ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अल्पमेवमतिंकृत्वायोनरोबुद्धिमोहितः ॥ ६७ ॥ श्लेष्ममूत्रपुरीषाणिवु
ष्मासुप्रतिमोक्षति ॥ तमेवयास्यतिक्षिप्रंतत्रैवचानिवत्स्यति ॥ ततोवैभवितामोक्षइतिसत्यंब्रवीमिवः ॥ ६८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ततोविमुच्य
देवेंद्रंब्रह्महत्यासुरेश्वरि ॥ गतातिहृष्टोदेवेशोह्यभवद्देवशासनात् ॥ ६९ ॥ एवंशक्रेणसंप्राप्ताब्रह्महत्यापुरायुगे ॥ अस्मिंस्तीर्थेतपस्तप्त्वाशुद्धात्मात्रिदिवंय
यौ ॥ ७० ॥ अश्वमेधंततःकृत्वाविपाप्मासमपद्यत ॥ इतिसाभ्रमतीतीर्थेवार्त्रघ्नीयंनगात्मजे ॥ ७१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाश
त्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखण्डेवार्त्रघ्नीमाहात्म्यंनामाष्टषष्ट्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १६८ ॥ ॥ महेशउवाच ॥ ॥ ततःपरंदेवनदीवार्त्रघ्नीसंगमा
त्किल ॥ प्रविष्टाभद्रयासार्द्धंसागरंवरुणालयम् ॥ १ ॥ समुद्रोपितयातावदागम्यप्रियकाम्यया ॥ साभ्रमत्यानुरागेणकृतवान्प्रियमेलनम् ॥ २ ॥
भद्रावापिसुभद्रायावयस्यासानदीपुरा ॥ सहायमकरोन्मार्गेसाक्षात्श्रीरूपधारिणी ॥ ३ ॥ तयोस्तुसंगमःपुण्यःसागरस्योत्तरेतटे ॥ तत्रतीर्थे
नरःस्नात्वामृष्टंवारिददातियः ॥ ४ ॥ नमस्कृत्यवराहायवारुणंस्थानमाप्नुयात् ॥ प्रविश्यभगवान्विष्णुस्तेनमार्गेणसागरम् ॥ ५ ॥ जित्वावै
दानवान्सर्वान्देवानांपरिपंथिनः ॥ देवोयज्ञवराहश्चसंक्षोभ्यमकरालयम् ॥ क्रीडित्वासुचिरंकालंकर्दमालेननिर्ययौ ॥ ६ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥
देवयज्ञवराहस्यसाभ्रमत्यांप्रवेशनम् ॥ निर्गमंकर्दमालेनब्रूहित्वंममविस्तरात् ॥ ७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अंतर्भूक्रीडितमिदंवराहस्यहरेःपुरा ॥
तत्सर्वंकथयिष्यामिशृणुत्वंनगनंदिनि ॥ ८ ॥ योयंवैभगवान्साक्षाद्धृतवान्सूकरंवपुः ॥ देवानांकार्यसिद्ध्यर्थंरूपंधृत्वासुरेश्वरः ॥ ९ ॥ धृत्वावैपृथिवींदेवीं
निर्गतःकर्दमालयम् ॥ तत्रतीर्थंमहज्जातंवराहाख्यंतुसुंदरि ॥ १० ॥ तत्रस्नातिनरोयस्तुमुक्तिभाक्सनसंशयः ॥ अत्रश्राद्धंप्रकुर्वीतापितॄणांमुक्तिहेतवे ॥
विमुक्तस्तैःसमंलोकंप्रयातिसुखदंमहत् ॥ ११ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेवाराहतीर्थंनामैकोनसप्तत्यधिकशततमोऽ
ध्यायः ॥ १६९ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ अत्रतीर्थात्परंतीर्थंसङ्गमाख्यमितिश्रुतम् ॥ अत्रसाभ्रमतीगंगामिलितासागरेणतु ॥ १ ॥ तत्रस्नानंचदानंचक
र्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥ यत्रस्नात्वातुमुच्यंतेमहापातकिनोपिये ॥ २ ॥ तत्रश्राद्धंप्रकर्तव्यंस्वःनांचहितमिच्छता ॥ यत्रवैतुकृतेश्राद्धेपितृलोकेवसेद्ध्रुवम् ॥ ३ ॥
यत्रवैसागरोदेवोनित्यंमिलतिगंगया ॥ ब्रह्महातत्रमुच्येतकिमन्यैरितरैरघैः ॥ ४ ॥ यत्रतीर्थंनजानंतिलोकावैमंदबुद्धयः ॥ तदावैममनाम्नाचकर्तव्यंतीर्थंतु

त्तमम् ॥ ५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेसङ्गमतीर्थंनामसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१७०॥छ॥ महादेवउवाच॥
संगमस्यसमीपेतुसत्तीर्थंलोकविश्रुतम् ॥ आदित्याख्यंपरंतस्मान्नभूतंनभविष्यति ॥ १ ॥ यस्यवैदर्शनंकार्यंस्नानंवैपुष्करेणतु ॥ पूजनंचार्कपुष्पेणक
रवीरैस्तथापुनः ॥ २ ॥ तत्रश्राद्धंचदानंचकुर्युर्वैमानवाःसदा ॥इदमादित्यकंतीर्थंपवित्रंपापनाशनम् ॥ ३ ॥दर्शनात्पुण्यदंतीर्थंमहापातकिनामपि ॥४॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेसत्तीर्थमाहात्म्यंनामैकसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७१॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥
तस्मात्तीर्थात्परंतीर्थंनीलकंठेतिविश्रुतम् ॥ तस्यवैदर्शनंकार्यंमुक्तिंचैवेच्छतासदा ॥ १ ॥ बिल्वपत्रैस्तथाधूपैर्दीपैर्वाथसुरेश्वरि ॥ वांछितंलभतेमर्त्यो
नीलकंठस्यदर्शनात् ॥ २ ॥ उपवासपरोदेविनिर्जनेसौस्थितःसदा ॥ यद्यद्वांच्छंतियेलोकास्तेषांतत्तद्ददातिच ॥ ३ ॥ कलौसातुमहादेविविख्याताका
श्यपीतिवै ॥ ४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेनीलकंठमाहात्म्यंनामद्विसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७२ ॥ छ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ दुर्गयासंगतायत्रदेविसाभ्रमतीनदी ॥ संगमःसागरेणाथस्नानंतत्रसमाचरेत् ॥ १ ॥ वीतदोषाभविष्यंतिकलौवैनात्रसंशयः॥
तत्रश्राद्धंप्रकर्त्तव्यंदुर्गयासंगमेतथा ॥ २॥ तत्रगत्वाविशेषेणब्राह्मणानांचभोजनम् ॥ दानंगोमहिषीणांचकर्तव्यंविधिपूर्वकम् ॥ ३ ॥ इयंधन्याधन्यतमाप
वित्रापापनाशिनी ॥ यांदृष्ट्वाचापिभोदेविमुच्यतेपातकैर्नरः ॥ ४ ॥ यथागंगातथाचेयंज्ञेयासाभ्रमतीनदी ॥ कलौदेविविशेषेणबहुकालफलप्रदा ॥ ५ ॥
यदिचेच्छतशोजिह्वामुखेवैमामकेसति ॥ तस्याअपिनशक्नोमिगुणान्वक्तुंकदाचन ॥ ६ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखण्डे
उमामहेश्वरसंवादेसाभ्रमतीमाहात्म्यंनामत्रिसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७३ ॥ छ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिव्रतंत्रैलोक्यदु
र्लभम् ॥ यंश्रुत्वामुच्यतेलोकोब्रह्महत्यादिपातकात् ॥ १ ॥ उत्पत्तिःस्वप्रकाशस्यभक्तानांसुखहेतवे ॥ तिथिर्वापिसमासोवैसंजातःपुण्यकारकः ॥ २ ॥
यस्यनामगृणन्देविमुक्तिंलभतिशाश्वतीम् ॥ सएवपरमात्माचकारणानांचकारणम् ॥३॥विश्वात्माविश्वरूपीचसर्वेषांभगवान्प्रभुः ॥ द्वादशार्कोधृतायेननृ
सिंहेनमहात्मना ॥ सएवप्रकटीजातोभक्तानांशमभीप्सया ॥ ४ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ अवताराह्यसंख्याताःकथिताःसुरसत्तम ॥ नृसिंहाख्यंपरंधाम
वदविश्वेश्वरप्रभो ॥ येनविज्ञानमात्रेणसुखलोकमवाप्नुयात् ॥५॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ हिरण्यकशिपुंहत्वादेवदेवंजद्गुरुम् ॥ सुखासीनंतदुत्संगेस्थितो
वचनमब्रवीत्॥६॥प्रह्लादोज्ञानिनांश्रेष्ठःपितृहंतारमुत्तमम्॥७॥प्रह्लादउवाच॥नमस्तेभगवन्विष्णोनृसिंहाद्भुतरूपिणे ॥ त्वद्भक्तोहंसुरश्रेष्ठत्वांपृच्छामिचत
त्वतः॥८ ॥ स्वामिंस्त्वयिममाभिन्नाभक्तिर्जाताह्यनेकधा॥कथंतेहंप्रियोजातःकारणंवदमेप्रभो ॥९॥ ॥ नृसिंहउवाच ॥ ॥ कथयामिमहाप्राज्ञशृणुष्वैकाग्र

मानसः ॥ भक्तेर्यत्कारणंवत्सप्रियत्वस्यचयत्पुनः ॥ १० ॥ पुराकस्यद्विजस्यापिजातस्त्वंनाप्यधीतवान् ॥ नाम्नातुवसुदेवोहिवेश्यायामतिलंपटः॥११॥
तस्मिन्जन्मनिनैवंचचकारसुकृतंकियत् ॥ भुक्त्वामधुघृतंचैववेश्यासंगमलालसः ॥ १२ ॥ मद्व्रतस्यप्रभावेनभक्तिर्जातातवानघ ॥ ॥ प्रह्लादोवाच ॥
विस्तराद्वददेवेशकस्यपुत्रस्यार्किव्रतम् ॥१३॥ वेश्यायांवर्तमानेनकथंचिद्धिकृतंमया ॥ ममोपरिकृपांकृत्वासर्वंकथयसांप्रतम् ॥१४॥ ॥ नृसिंहउवाच ॥
सृष्ट्यर्थंतुपुराब्रह्माचक्रेह्येतदनुत्तमम् ॥ मद्व्रतस्यप्रभावेननिर्मितंसचराचरम् ॥ १५ ॥ ईश्वरेणव्रतंचीर्णंवधार्थंत्रिपुरस्यच ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेनत्रिपुरस्तु
निपातितः ॥ १६ ॥ अन्यैश्चबहुभिर्देवैर्ऋषिभिश्चपुरातनैः ॥ राजभिश्चमहाप्राज्ञैर्विहितंव्रतमुत्तमम् ॥१७॥ व्रतस्यास्यप्रभावेनसर्वेसिद्धिमवाप्नुयुः ॥ मम
तेवैप्रियाजातादिविभोगाननेकशः ॥१८॥ भुक्त्वामयिविलीनास्तुप्रह्लादत्वंविशस्वमाम् ॥ कार्यार्थमवतारस्तेमच्छरीरात्पृथग्यतः॥ १९ ॥ नतेषांपुनरावृ
त्तिर्महाकल्पशतैरपि ॥ दरिद्रोलभतेलक्ष्मींधनदस्यचयादृशी ॥२०॥ ततःकामीलभेत्कामंराज्यार्थीराज्यमुत्तमम् ॥ आयुष्कामोलभेदायुर्यादृशंचशिव
स्यहि ॥ २१ ॥ अवैधव्यकरंस्त्रीणांपुत्रदंभाग्यदंतथा ॥ धनधान्यकरंचैवतथाशोकविनाशनम् ॥ २२ ॥ स्त्रियोवापुरुषावापिकुर्वंतिव्रतमुत्तमम् ॥
तेभ्योददाम्यहंसौख्यंभुक्तिमुक्तिफलंतथा ॥ २३ ॥ बहुनोक्तेनकिंवत्सव्रतस्यास्यफलस्यहि ॥ मद्व्रतस्यफलंवक्तुंनाहंशक्तोनशंकरः ॥ २४ ॥
॥ प्रह्लादउवाच ॥ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनश्रुतंव्रतमनुत्तमम् ॥ व्रतस्यास्यफलंश्रोतुंत्वयिमेभक्तिकारणम् ॥ २५ ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिव्रतस्यास्य
विधिंपरम् ॥ कस्मिन्मासेभवेदेवकस्मिन्श्चिद्वासरेप्रभो ॥ २६ ॥ एतद्विस्तरतोदेववक्तुमर्हसिसांप्रतम् ॥ विधिनायेनवैस्वामिन्समग्रफलभाग्भवे
त् ॥ २७ ॥ ॥ नृसिंहउवाच ॥ ॥ प्रह्लादवत्सभद्रंतेशृणुष्वैकमनाव्रतम् ॥ वैशाखेसितपक्षेतुचतुर्दश्यांसमाचरेत् ॥ २८ ॥ ममाविर्भावसंयुक्तंममसंतु
ष्टिकारणम् ॥ शृणुपुत्रममोत्पत्तिंभक्तानांसुखहेतवे ॥२९॥ पश्चिमायांदिशायांच[1]संजातंकारणांतरात् ॥ मौ[2]लिस्तानमिदंक्षेत्रंपवित्रंपापनाशनम् ॥३०॥
तस्मिन्क्षेत्रेतुविख्यातोब्राह्मणोवेदपारगः ॥ हारीतइतिनाम्नाचज्ञानध्यानपरायणः ॥ ३१ ॥ तस्यस्त्रीतुमहापुण्यासतीरूपासदाप्रभो ॥ लीलावतीतुनाम्नाच
भर्तुर्वशपरासदा ॥३२॥ ताभ्यांतपोमहत्तप्तंकालंबहुतरंसुत ॥ एकविंशयुगाश्चैवयातास्तत्रनसंशयः ॥ तस्मिन्क्षेत्रेतुवैताभ्यांप्रत्यक्षोवाभवत्तदा ॥ ३३ ॥
॥ नृसिंहउवाच ॥ ॥ यंयंवांछयसेब्रह्मंस्तंतंददामिनसंशयः ॥ ताभ्यामुक्तंतदातस्मैदीयतेचेद्वरोमम ॥३४॥ त्वादृशोममपुत्रस्तुह्यधुनैवभवत्विति ॥ मयो
क्तंतुतदावत्सपुत्रोहंतेनसंशयः ॥ ३५ ॥ विश्वकर्माह्यहंसाक्षात्परमात्मापरात्परः ॥ उदरेहंनवत्स्यामियतोहंवैसनातनः ॥३६॥ हारीतेनतदाचोक्तंभवत्वे

१ संजातोभक्तकारणात्– इ०पा० । २ मुलतानइतिप्रसिद्धम्– भाषायां ।

वंनसंशयः ॥ तदाप्रभृतिवैक्षेत्रेस्थितोहंभक्तकारणात् ॥ ३७ ॥ अत्रागत्यप्रकुर्वंतिदर्शनंभक्तसत्तमः ॥ तस्याहंसकलांबाधांनाशयामिनिरंतरम् ॥ ३८ ॥
एतस्मात्कारणाच्चैवव्रतंवैविधिपूर्वकम् ॥ येकुर्वंतिनरश्रेष्ठानतेषांविद्यतेभयम् ॥ ३९ ॥ बालरूपमयंध्यात्वाताभ्यांसहविशेषतः ॥ पूजनंकुरुतेरात्रौसवैना
रायणोभवेत् ॥४०॥ चतुर्भुजंमहादंष्ट्रंकालरूपंदुरासदम् ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशंयमकोटिदुरासदम् ॥ सिंहवक्त्रमुखंयस्यनरवच्चांगसयुतम् ॥ ४१ ॥श्रीनृसिं
हंदिव्यसिंहंकालरूपंभजेत्सदा ॥ एवंज्ञात्वाविशेषेणयःस्थानंमामकंव्रजेत् ॥ ४२ ॥ व्रतंपवित्रंपरमंश्रीकदंवप्रदंमहत् ॥ अंतेमुक्तिप्रदंचैवभक्तानांचन
संशयः ॥ ४३ ॥ येनवैक्रियमाणेनसहस्रद्वादशीफलम् ॥ स्वातीनक्षत्रसंयोगेशनिवारेतुमद्व्रतम् ॥ ४४ ॥ सिद्धियोगस्यसंयोगेवणिजेकरणेतथा ॥ योगैः
सर्वैश्चसंयोगंहत्याकोटिविनाशनम्॥४५॥ एतदन्यतरैर्योगेमद्दिनंपापनाशनम् ॥ विज्ञायमद्दिनंयस्तुलंघयेत्सतुपापकृत् ॥४६॥ अकर्त्तानरकंयातियावच्चं
द्रदिवाकरौ ॥ प्राप्तेममदिनेवत्सदंतधावनपूर्वकम् ॥४७॥ ममाग्रेव्रतसंकल्पंमद्भक्तोविजितेंद्रियः ॥ अद्याहंतेविधास्यामिव्रतंनिर्विघ्नतांनय ॥४८॥ व्रतस्थे
ननकर्त्तव्यंदुष्टसं[illegible]नापणादिकम् ॥ ततोमध्याह्नसमयेनद्यादौविमलेजले ॥ ४९ ॥ गृहेवादेवखातेवातडागेवाथशोभने ॥ वैदिकेनतुमंत्रेणस्नानं[illegible]द्वि
चक्षणः ॥ ५० ॥ मृत्तिकागोमयेनैवतथाधात्रीफलेनच ॥ तिलैश्चविधिवत्स्नायात्सर्वपापौघशांतये ॥ ५१ ॥ परिधायशुभेवस्त्रेनित्यकर्मसमारभेत् ॥
ततोगृहंविलिप्याथकुर्यादष्टदलंशुभम् ॥ ५२ ॥ कलशंतत्रसंस्थाप्यताम्रंरत्नसमन्वितम् ॥ तस्योपरिन्यसेत्पात्रंतंडुलैःपरिपूरितम् ॥ ५३ ॥ हैमींचत
त्रमन्मूर्तिंस्थाप्यलक्ष्म्यासमन्विताम् ॥ निर्मायशक्त्यास्वर्णेनस्नाप्यपंचामृतैस्ततः ॥ ५४ ॥ ततोब्राह्मणमाहूयआचार्यंनातिलोलुपम् ॥ शास्त्रज्ञमग्रतः
कृत्वाततोदेवंसमर्चयेत् ॥ ५५ ॥ मंडपंकारयेत्तत्रपुष्पस्तवकशोभितम् ॥ ऋतुकालोद्भवैःपुष्पैःपूज्योहंचयथाविधि ॥ ५६ ॥ उपचारैःषोडशभिर्म
न्मंत्रैर्नियमैश्चयः ॥ ततःपौराणिकैर्मंत्रैःपूजनीयोविशेषतः ॥ ५७ ॥ चंदनंचसकर्पूरंघनकुंकुममिश्रितम् ॥ कालोद्भवानिपुष्पाणितथातुलसीदलानिच ॥
॥ ५८ ॥ श्रीनृसिंहाययोदद्यात्समुक्तोनात्रसंशयः ॥ कृष्णागुरुमयंधूपंसर्वदाहरिवल्लभम् ॥ ५९ ॥ हरयेगुरवेदद्यात्सर्वकामार्थसिद्धये ॥ महादीपःप्रक
र्त्तव्योह्यज्ञानध्वांतनाशनः ॥ महानीराजनंकुर्याद्घंटानादपुरःसरम् ॥ ६० ॥ नैवेद्यंशर्करांचापिभक्ष्यभोज्यसमन्वितम् ॥ ददामितेरमाकांतसर्व
पापक्षयंकुरु ॥ ६१ ॥ ॥ नैवेद्यमंत्रः ॥ ॥ नृसिंहाच्युतदेवेशतवजन्मदिनेशुभे ॥ उपवासंकरिष्यामिसर्वभोगविवर्जितः ॥ ६२ ॥ तेनप्रीतोभव
स्वामिन्पापंजन्मनिराकुरु ॥ रात्रौजागरणंकार्यंगीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ ६३ ॥ पुराणपठनंनित्यंश्रीनृसिंहकथाश्रयम् ॥ ततःप्रभातसमयेस्नानंकृत्वा

१ एतदन्यतरेयागे इ० पा ।

ह्यनंतरम् ॥ ६४ ॥ पूर्वोक्तेनविधानेनपूजयेन्मांप्रतर्पयन् ॥ वैष्णवंकारयेच्छ्राद्धंमदग्रेस्वस्थमानसः ॥ ६५ ॥ ततोदानानिदेयानिवक्ष्यमाणानियान्यु
त ॥ पात्रेभ्यःसद्विजेभ्योहिलोकद्वयजिगीषया ॥ ६६ ॥ सहस्वर्णमयोदेवोममसंतोषकारकः ॥ गोभूतिलहिरण्यादिप्रददातिद्विजातये ॥ ६७ ॥ शय्या
सतूलिकादेयासप्तधान्यसमन्विता ॥ अन्यानिचयथाशक्त्यादेयानिनिजशक्तितः ॥ ६८॥ वित्तशाठ्यंनकुर्वीतयथोक्तफलकांक्षया ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चा
त्तेभ्योदद्यात्सुदक्षिणाम् ॥ ६९ ॥ निर्धनैरपिकर्त्तव्यंदेयंशक्त्यनुसारतः ॥ सर्वेषामेववर्णानामधिकारोस्तिमद्व्रते ॥ मद्भक्तैस्तुविशेषेणकर्त्तव्यंम
त्परायणैः ॥७०॥ ॥ ततःप्रार्थनामंत्रः ॥ ॥ मद्वंशेयेनराजातायेभविष्याश्चमानवाः ॥ तानुद्धरस्वदेवेशदुःखदाद्भवसागरात् ॥७१॥ पातकार्णवमग्नस्यव्या
धिभिश्चांबुचारिभिः ॥ जीवैस्तुपरिभूतस्यमहादुःखगतस्यमे ॥ ७२ ॥ करावलंबनंदेहिशेषशायीजगत्पते ॥ व्रतेनानेनदेवेशभुक्तिमुक्तिप्रदोभव ॥ ७३ ॥
एवंप्रार्थ्यततोदेवंविसृज्यचयथाविधि ॥ उपहारादिकंसर्वंआचार्यायनिवेदयेत् ॥ ७४ ॥ दक्षिणाभिश्चसंतोष्याब्राह्मणांश्चविसर्जयेत् ॥ ममध्यानसमा
युक्तोभुंजीतसहबंधुभिः ॥ ७५ ॥ अकिंचनोपिनियतमुपोष्यतिचतुर्दशीम् ॥ सप्तजन्मकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ७६ ॥ यइदंशृणुयाद्भक्त्यात्र
तंपापप्रणाशनम् ॥ तस्यश्रवणमात्रेणब्रह्महत्यांव्यपोहति ॥ ७७ ॥ पवित्रंपरमंगुह्यंकीर्तयेद्यस्तुमानवः ॥ सर्वकामानवाप्नोतिव्रतस्यास्यफलंसदा ॥७८॥
यइदंकुरुतेशक्त्याकालेमध्याह्नसंज्ञके॥लीलावत्यासहऋषिंश्रीनृसिंहंतथैवच ॥७९॥ पूजयेत्परयाभक्त्यामुक्तिंप्राप्नोतिशाश्वतीम् ॥ तस्मिन्क्षेत्रेतुयोगत्वा
श्रीनृसिंहंप्रपूजयेत् ॥ ८० ॥ वांछितंलभतेनित्यंश्रीनृसिंहप्रसादतः ॥ श्रीनृसिंहमहद्रूपकालकोटिदुरासद ॥८१॥ भैरवेशहरार्तिघ्नबालरूपनमोस्तुते ॥
श्रीनृसिंहार्यरूपायबालायबालरूपिणे ॥ ८२ ॥ व्यापकायमुनंदायस्वात्मप्रकटरूपिणे ॥ सर्वजीवात्मकायैवविश्वेशायस्वरात्मने ॥ ८३ ॥ मार्तंडमंडल
स्थायदयासिंधोनमोस्तुते ॥ चतुर्विंशस्वरूपायकालरुद्राग्निरूपिणे ॥ ८४ ॥ जगदेकस्वरूपायनृसिंहायनमोस्तुते ॥ भालेदधारयोदेवोनृसिंहोवीरभद्र
जित् ॥ ८५ ॥ द्वादशादित्यबिंबानिसुतप्तानिप्रमाणतः ॥ तत्रसिंधुर्महापुण्यानदीरम्याविशेषतः ॥ ८६ ॥ तस्याःसमीपेनगरंवर्त्ततेद्यापिसुंदरि ॥ मौलि
स्तानेतिविख्यातंसर्वदादेवनिर्मितम् ॥८७॥ वसतिर्वर्त्ततेतत्रहारीतस्यमहात्मनः ॥ लीलावतीतुतत्रैवतिष्ठतेनात्रसंशयः ॥ ८८ ॥ प्रतिशब्दोभवेत्तत्रसिंधु
नद्याःसमीपतः ॥ कलौयुगेतुसंप्राप्तेम्लेच्छावैपापचारिणः ॥ ८९ ॥ निवसंतितुतत्रैवबहवोनात्रसंशयः ॥ नृसिंहजन्मनियथाशब्दोभूदद्भुतःपरः ॥ ९० ॥
नृसिंहेतिनृसिंहेतियउच्चैर्नंदतेनरः ॥ तादृशःप्रति[illegible] ॥ ९१ ॥ [illegible] ॥ [illegible]

वंतियेजनाः ॥ ९२ ॥ मुच्यतेनात्रसंदेहः श्रीनृसिंहप्रसादतः ॥ दशरात्रिप्रमाणेनमानवायेवसंतिहि ॥ ९३ ॥ तेज्ञेयाः पुण्यकर्माणोनासत्यंमामकंवचः ॥ नि
वसंतिकलौतत्रवर्णायेद्विजपूर्वकाः ॥ ९४ ॥ म्लेच्छवत्तेपिविज्ञेयावेदबाह्याः सुरोत्तमैः ॥ मांसंखादंतितेतत्रमद्यपानंपपुः सदा ॥ ९५ ॥ अतोह्यधर्मरूपा
स्तेपापिष्ठानात्रसंशयः ॥ संध्याहीनायथाविप्रावेदबाह्यास्तथैवच ॥ ९६ ॥ निवसंतिपुरेतस्मिन्पश्चिमायांसुरेश्वरि ॥ एकमेवपरंतीर्थंनृसिंहाख्यंसुविस्त
रम् ॥ यंश्रुत्वामुच्यतेपापान्नरः सद्योनसंशयः ॥ ९७ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेनृसिंहोत्पत्तिर्नामचतुः
सप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१७४॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ भगवन्सर्वतत्वज्ञश्रीविष्णोस्त्वत्प्रसादतः ॥ श्रुतानानाविधाधर्मालोकनिस्तारहेतवः ॥ १॥
अधुनाश्रोतुमिच्छामिगीतामाहात्म्यमप्यहम् ॥ श्रुतेनयेनदेवेशहरौभक्तिर्विवर्द्धते ॥ तद्वदस्वाधुनादेवयद्यहंतववल्लभा ॥ २ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥
अतसीपुष्पसंकाशंखगेंद्रासनमच्युतम् ॥ शयानंशेषशय्यायांमहाविष्णुमुपास्महे ॥ ३ ॥ कदाचिदासनेरम्येसुखासीनंमुरद्विषम् ॥ आनंदयित्रीलो
कानांलक्ष्मीः पप्रच्छसादरात् ॥ ४ ॥ ॥ श्रीरुवाच ॥ ॥ शयालुरसिदुग्धाब्धौभगवन्केनहेतुना ॥ उदासीनइवैश्वर्यंजगंतिस्थापयन्निव ॥ ५ ॥
॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इतिदेव्यावचः श्रुत्वामुरभिज्ज्ञानगर्वितम् ॥ उवाचश्लक्ष्णयावाचाविस्मयस्मेरलोचनः ॥ ६ ॥ ॥ श्रीभग
वानुवाच ॥ ॥ नाहंसुमुखिनिद्रालुर्निजंमाहेश्वरंवपुः ॥ दृशातत्वानुवर्त्तिन्यापश्याम्यंतर्निमग्नया ॥ ७ ॥ कुशाग्रयाधियादेवियदंतर्यो
गिनोहृदि ॥ पश्यंतियच्चवेदानांसारंमीमांसतेभृशम् ॥ ८ ॥ तदेवमक्षरंज्योतिरात्मरूपमनामयम् ॥ अखंडानंदसंदोहनिष्पादिद्वैतव
र्जितम् ॥ ९ ॥ यदाश्रयाजगद्वृत्तिर्यन्मयाचानुभूयते ॥ नयेनरहितंकिंचिज्जगत्तत्वंचराचरम् ॥ १० ॥ निर्मथ्यवहुधालोक्यवेदशास्त्रां
बुधिंसुधीः ॥ द्वैपायनोयदासाद्यगीताशास्त्रंनिसृष्टवान् ॥ ११ ॥ यदास्थायमहानंदमानंदीकृतमानसः ॥ निद्रालुरिवदेवेशिदुग्धाब्धौप्रतिभामिवै ॥ १२ ॥
इतितस्यमुरारातेर्मितमानंदवद्वचः ॥ साहर्षोत्फुल्ललोलाक्षीलक्ष्मीश्रुत्वाविसिस्मिरे ॥ १३ ॥ ॥ श्रीरुवाच ॥ ॥ भवानेवहृषीकेशध्येयोसियमिनां
सदा ॥ तस्मात्त्वत्तः परंयतच्छ्रोतुंकौतूहलंहिमे ॥ १४ ॥ चराचराणांलोकानांकर्त्ताहर्त्तास्वयंप्रभुः ॥ यथास्थितस्ततोन्यत्वंयदिमांबोधयाच्युत ॥ १५ ॥
॥ श्रीभगवानुवाच ॥मायामयमिदंदेविवपुर्मेनतुतात्विकम् ॥ सृष्टिस्थित्युपसंहारक्रियाजालोपबृंहितम् ॥१६॥ अतोन्यदात्मनोरूपंद्वैताद्वैतविवर्जितम् ॥
भावाभावविनिर्मुक्तमाद्यंतरहितंप्रिये॥१७॥शुद्धसंवित्प्रभालाभंपरानंदैकसुंदरम्॥ रूपमैश्वरमात्मैक्यगम्यंगीतासुकीर्तितम्॥१८॥ इत्याकर्ण्यवचोदेविदेव
स्यामिततेजसः ॥ शंकमानाहवाक्येषुपरस्परविरोधिषु ॥१९॥ स्वयंचेत्परमानंदमवाङ्मनसगोचरम् ॥ कथंगीताबोधयतिइतिमेछिंधिसंशयम् ॥२०॥

॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ श्रियःश्रुत्वावचोयुक्तमितिहासपुरःसरम् ॥ आत्मानुगामिनींदृष्टिंगीतांबोधितवान्प्रभुः ॥ २० ॥ अहमात्मापरेशानिपरापरविभेदतः ॥ द्विधाततःपरःसाक्षीनिर्गुणोनिष्कलःशिवः ॥२१॥ अपरःपंचवक्रोहंद्विधातस्यापिसंस्थितिः ॥ शब्दार्थभेदतोवाच्योयथात्माहंमहेश्वरः ॥२२॥ गीतानांवाक्यरूपेणयन्निरुच्छिद्यतेदृढः ॥ मदीयपाशबंधोयंसंसारविषयात्मकः ॥ २३ ॥ यदाभ्यासपराधीनौपंचवक्रमहेश्वरौ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वागीतासारमहोदधेः ॥२४॥ इदंपरविभेदेनबुध्यतेभवभीरुभिः ॥ तमपृच्छदिदंलक्ष्मीरंगप्रत्यंगसंस्थितम् ॥२५॥ माहात्म्यंसेतिहासंचसर्वंतस्यैन्यवेदयत् ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणुसुश्रोणिवक्ष्यामिगीतासुस्थितिमात्मनः ॥२६॥ वक्राणिपंचजानीहिपंचाध्यायाननुक्रमात् ॥ दशाध्यायाभुजाश्चैकउदरंद्वौपदांबुजे ॥२७॥ एवमष्टादशाध्यायावाङ्मयीमूर्तिरैश्वरी ॥ विज्ञेयाज्ञानमात्रेणमहापातकनाशिनी ॥२८॥ अतोध्यायंतदर्धंवाश्लोकमर्द्धंतदर्धकम् ॥ अभ्यस्यतिसुमेधायःसुशर्मेवसमुच्यते ॥ २९ ॥ श्रीरुवाच ॥ ॥ सुशर्मानामकोदेवकिंजातीयःकिमात्मकः ॥ कुतस्तस्यचवैमुक्तिःकेनाजायतहेतुना ॥ ३० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ सुशर्मानामदुर्मेधाःसीमापापात्मनामभूत् ॥ जातोनात्मविदांवंशेविप्राणांक्रूरकर्मणाम् ॥३१॥ नध्यानंनजपोहोमोनचैवातिथिपूजनम् ॥ केवलंविषयेष्वेववलाद्येनाभिवर्त्तते ॥३२॥ कृषिकर्मरतोनित्यंपर्णजीवीसुराप्रियः ॥ मांसोपहारीसुचिरंकालमेवंनिनायसः ॥३३॥ आनेतुकामःपर्णानिपर्यटन्नृषिवाटिकाम् ॥ ततःसतत्रदष्टोभूत्कालसर्पेणमूढधीः ॥ ३४॥ कालधर्मंसमासाद्यगत्वाचनिरयान्बहून् ॥ पुनरागत्यमर्त्येषुबलीवर्दत्वमीयिवान् ॥३५॥ पंगुनाकेनविक्रीतःसस्वजीवनहेतवे ॥ नयन्पृष्ठेनशरदःसप्ताष्टौकष्टतोनयत् ॥ ३६ ॥ कदाचित्पंगुनासोपिचिरमावर्तितोजवात् ॥ पपाततरसाभूमौमूर्च्छांचप्रतिपेदिवान् ॥ ॥३७॥ विकलांगोविवृत्ताक्षःफेनसंततिमुद्गिरन् ॥ नजीवतिनमृत्युंवाप्रतिपेदेस्वकर्मणा ॥३८॥ कौतुकाकृष्टलोकेस्मिंस्तस्मिन्जनसमागमे ॥ श्रेयसेतस्यसुकृतीकश्चित्पुण्यंवितीर्णवान् ॥ ३९ ॥ कर्माणिस्वान्यनुस्मृत्यददुरन्येचकेचन ॥ गणिकाकापितत्रस्थालोकयात्रानुवर्तिनी ॥ ४० ॥ अज्ञातनिजपुण्यासाकिंचिदुत्सृष्टवत्यभूत् ॥ परेतनगरीमादौसनीतःकालकिंकरैः ॥ ४१ ॥ गणिकादत्तपुण्येनपुण्यवानितिमोचितः ॥ पुनरागत्यभूर्लोकंकुलशीलवतांगृहे ॥ ४२ ॥ द्विजन्मनामसोजज्ञेजातिंस्वामनुसंस्मरन् ॥ कालेमहतिजिज्ञासुःश्रेयःस्वाज्ञाननोदनम् ॥ ४३ ॥ उपेत्यगणिकांदत्तंख्यापयित्वासपृष्टवान् ॥ आचष्टमांशुकोनित्यंपंजरस्थःपठत्यसौ ॥ ४४ ॥ तेनपूतांतरात्माहंतत्पुण्यंपर्यकल्पयम् ॥ ताभ्यांशुकस्तुपृष्टोसौन्याख्यातुमुपचक्रमे ॥ ४५ ॥ आख्यायिकांपुरावृत्तांस्मृत्वाजातिंनिजामपि ॥ ॥ शुकउवाच ॥ ॥ पुराविद्वानहंभूत्वावैदुष्यस्मयमोहितः ॥ ४६ ॥ रागद्वेषेणविद्वत्सुगुणवत्स्वपिमत्सरी ॥ कालेनाहंततःप्रेत्यप्राप्यलोकाञ्जुगुप्सितान् ॥ ४७ ॥ सोहंकीरकुलेभूवंसद्गुरावतिनिंदकः ॥ कालेधर्म

णिदुष्कर्मापितृभ्यांचवियोजितः ॥ ४८ ॥ निदाघेध्वनिसंतप्तेआनीतोऋपिपुंगवैः ॥ पातितःपंजरस्थोहमाश्रमेमहदाश्रये ॥ ४९ ॥ आवर्तै यद्गोगीतानामाद्यमध्यायमादरात् ॥ श्रुत्वाऋषिकुमारेभ्यःपाठंचाकरवंमुहुः ॥ ५० ॥ एतस्मिन्नंतरेकश्चिद्व्यागुरिश्चौरकर्मकृत् ॥ मामाहृत्यतदाक्री णादितिवृत्तमुदाहृतम् ॥५१॥ श्रीभगवानुवाच॥ अध्यायोयंपुराम्नातोयेनपापमनोदयम् ॥ पूतांतरात्मायेनासौमोचितश्चद्विजोत्तमः ॥५२॥ एवमन्यो न्यमाभाष्यतन्माहात्म्यंप्रशस्यच ॥ तेजपंतोनिशंधीरामुक्तिगेहेप्रपेदिरे ॥ ५३ ॥ तस्मादध्यायमाद्यंयःपठतेशृणुतेस्मरेत् ॥ अभ्यसेत्तस्यनभ वेद्भवांभोधिर्दुरुत्तरः ॥ ५४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेसतीश्वरसंवादेगीतामाहात्म्येपंचसप्त्यधिकशतत मोऽध्यायः ॥ १७५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ आदिमस्यैवमाख्यानमुदीरितमनुत्तमम् ॥ शृणुमाहात्म्यमन्येषामध्यायानामपींदिरे ॥ १ ॥ दक्षिणस्यांदिशिश्रीमानासीदाम्नायवादिनाम् ॥ पुरेपुरंदराह्वानेदेवशर्मेतिविश्रुतः ॥ २ ॥ अर्चितातिथिराम्नातोवेदशास्त्रविशारदः ॥ आहर्ताक्रतुसंघानां तापसानांप्रियःसदा ॥ ३ ॥ देवान्संतर्पयामासहव्यैर्हुतवहंचिरम् ॥ नचोपलेभेधर्मात्माशांतिमेकांतिकींततः ॥ ४ ॥ निःश्रेयसंसजिज्ञासुस्तापसाननुवा सरम् ॥ सिषेवेसत्यसंकल्पानन्नल्पैरेवकल्पकैः ॥ ५ ॥ एवमाचरतस्तस्यकालेमहातिगच्छति ॥ मुक्तकर्माततःकश्चित्प्रादुरासीत्पुराभुवि ॥ ६ ॥ अनु भूतनिराकांक्षीनासाग्रन्यस्तलोचनः ॥ शांतचेताःपरंब्रह्मध्यायन्नानंदनिर्भरः ॥ ७ ॥ पादौतस्योपसंगृह्यप्रणतेनांतरात्मना ॥ चकारविधिवत्तस्मैविद्वान तिथिसत्क्रियाम् ॥ ८ ॥ तंचशुद्धेनभावेनपरितुष्टंतपस्विनम् ॥ प्रणतःपरिपप्रच्छनिर्वाणस्थितिमात्मनः ॥ ९ ॥ सतस्मैकथयामासपुरेसौपुरनामनि ॥ मित्रवंतमजापालमुपदेष्टारमात्मवित् ॥ १० ॥ सचाभिवंद्यतत्पादावेत्यसौपुरमूर्जितम् ॥ तस्योत्तरदिशोभागेददर्शविपुलंवनम् ॥ ११ ॥ मारुतांदोलि तानेककुसुमामोदसुंदरम् ॥ उन्मत्तभ्रमरोद्गीतनादापूरितदिङ्मुखम् ॥ १२ ॥ तस्मिन्वनेसरित्तीरेनिषीदंतंशिलातले ॥ मित्रवंतंददर्शाथसानंदस्तिमिते क्षणम् ॥ १३ ॥ अपिस्वाभाविकंवैरंहित्वान्योन्यंविरोधिभिः ॥ सत्वैरावृतमुद्यानेमंदस्यंदनभास्वति ॥ १४ ॥ शांतेषुमृगयूथेषुदशानंदमनोज्ञया ॥ कृपानुविद्धयाभूमिंनिर्षिचंतमिवामृतम् ॥ १५ ॥ उपेत्यविनयेनामुमुन्मनाःप्रीतमानसः ॥ किंचिदानम्रशिरसातेनापिसतुसत्कृतः ॥ १६ ॥ उपतस्थेत तोविद्वान्मित्रवंतमनन्यधीः ॥ समाप्तध्यानकालेसपर्यपृच्छत्समाहितः ॥ १७ ॥ ॥ देवशर्मोवाच ॥ ॥ आत्मानंवेत्तुमिच्छामितदमुष्मिन्मनो रथे ॥ लब्धसिद्धिमुपायंमामुपदेष्टुंत्वमर्हसि ॥ १८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ परामृश्यक्षणंसोपिमित्रवानिदमब्रवीत् ॥ मित्रवानुवाच ॥ विद्वन्वि

१ नित्यमिति पा० ।

द्धिपुरावृत्तमुच्यमानमिदंमया ॥ १९ ॥ अस्तिगोदावरीतीरेप्रतिष्ठानाभिधंपुरम् ॥ तत्रदुर्दमनामासीदन्वयेचमनीषिणाम् ॥ २० ॥
तत्रास्तिविक्रमोनामसेव्यमानोमहीपतिः ॥ दानानिप्रत्यहंगृह्णन्वर्त्ततेउदरंभरः ॥ २१ ॥ कालेनकालपाशेनबद्धानीतोयमालयम् ॥ निरये
षुसमग्रेषुयातनाअनुभूयच ॥ २२ ॥ कस्मिंश्चित्सकुलेजातोदुर्वृत्तानांद्विजन्मनाम् ॥ भवांतरानुवर्तिन्याविद्ययासपुरस्कृतः ॥ २३ ॥ उपयेमे
दुराधर्षांकन्यकामधमेकुले ॥ कालेनसावयोहित्वाशैशवंयौवनंययौ ॥ २४ ॥ पीनस्तनीचसुश्रोणीमदविह्वललोचना ॥ पतिंनसेहेदुर्वृत्तंचकमेस्वपती
न्परान् ॥ २५ ॥ वृत्तिमाहर्तुकामस्मिन्निर्गतासापुराद्बहिः ॥ संगताकामुकेनासौचिरंचांडालजन्मना ॥ २६ ॥ दधेगर्भमसौतस्मात्साचकन्योपपद्यते ॥
सैवभार्यापितस्यासीत्पूर्वपापप्रसंगतः ॥ २७ ॥ सैववृद्धाततःकालेडाकिनीसमजायत ॥ कुसंगात्कुमतिर्जातादुष्टनारीप्रसंगतः ॥ २८ ॥ चखादव्या
धितंव्याधमसृगास्वादलालसा ॥ भ्रमंतीविपिनेघोरेजनैर्दृष्ट्वाबहिष्कृता ॥ २९ ॥ परेतलोकमासाद्यव्याधोव्याघ्रोभ्यवर्त्तत ॥ नरकान्दारुणान्भुक्त्वाजी
वहिंसाप्रभावतः ॥ ३० ॥ सापिकालेनदुष्टात्मामृत्युवेगमुपागता ॥ निरयानेत्यदुर्द्धर्षानजाजायतमद्गृहे ॥ ३१ ॥ तामन्याअप्यहंविद्वन्पालयन्कानना
तरे ॥ अपश्यन्द्वीपिनंघोरंजिघांसंतमिवाखिलम् ॥ ३२ ॥ समालोक्यतमायांतंभयेनप्रपलायितम् ॥ अजायूथंपरित्यज्यमयामरणभीरुणा ॥ ३३ ॥
उपदुद्रावसद्वीपीपूर्ववैरमनुस्मरन् ॥ अजातुतत्समीपेगात्सत्वरंसरिदंतिके ॥ ३४ ॥ तत्रसाभयमुत्सृज्यहित्वावैरमनर्गला ॥ अवतस्थेसचद्वीपीतूष्णी
मासीदमत्सरः ॥ ३५ ॥ तंतथाविधमालोक्यसावक्तुमुपचक्रमे ॥ द्वीपिन्नभीप्सितंभुंक्ष्वमांसमुद्धृत्यसादरः ॥ ३६ ॥ नेयंभवतितेबुद्धिःकथंवैरमतित्यजः॥
इत्याकर्ण्यतदावाक्यंप्राहद्वीपीविमत्सरः॥३७॥ स्थानेस्मिन्मेगतोद्वेषःक्षुत्पिपासाचनिर्ययौ ॥ नप्रार्थयामितेनत्वांसमीपेसमुपस्थिताम् ॥३८॥ सैवमुक्ता
पुनःप्राहजाताहंनिर्भयाकथम् ॥ किमत्रकारणंवेत्सियदिमेवक्तुमर्हसि ॥ ३९ ॥ एवमुक्तःपुनर्द्वीपीतामाहाजांनवेद्म्यहम् ॥ पुरोगतमिमंप्रष्टुंमहांतमिति
निर्गतौ ॥ ४० ॥ ताभ्यामुभाभ्यामागत्यपृष्टोहंबहुविस्मयः ॥ अहंचसहितस्ताभ्यामपृच्छंवानरेश्वरम् ॥ ४१ ॥ मयापृष्टःसविप्रेंदमब्रवीत्सादरंकपिः ॥
शृणुवक्ष्याम्यजापालवृत्तमत्रपुरातनम् ॥ ४२ ॥ इदमायतनंपश्यपुरोवनगतंमहत् ॥ अत्रत्र्यंबकलिंगंहिद्रुहिणेनप्रतिष्ठितम् ॥४३॥ सुकर्मानाममेधावी
पर्युपास्तेतपश्चरन् ॥ वनपुष्पाण्यपाहृत्यसुरपूज्यंपुरोभवम् ॥ ४४ ॥ संस्नाप्यसरिदंभोभिःकेवलंकर्मणावसन् ॥ कालेमहतितस्यागादतिथिःकश्चिदं
तिकम् ॥ ४५ ॥ उपाहृत्यफलाहारंसतस्मैपर्यकल्पयत् ॥ तेनातिथ्येनसंप्रीतःसुकर्माणमभाषत ॥ ४६ ॥ किमिदंकर्मणोमूलंफलंभुक्त्वातुतिष्ठसि ॥
गतानुगतयावृत्त्याकिंवाकेवलमीहसे ॥ ४७ ॥ सएवमुक्तःप्रायेणप्रीतेनात्मविदातदा ॥ प्रत्युवाचवचःस्पष्टमात्मनोहितमुत्तमम् ॥ ४८ ॥ विद्वन्न

वेद्मितत्त्वेनफलमेतस्यकर्मणः ॥ बुभुत्सयापरःशंभुःसेव्यतेकेवलंयया ॥ ४९ ॥ फलमेतस्यसेवायाःपरिपाकंकपर्दिनः ॥ यन्मांसमनुगृह्णासिसं
स्पृश्यात्ममनोरथम् ॥ ५० ॥ तस्यैवंसूनृतंवाक्यंश्रुत्वाप्रीतस्तपोधनः ॥ द्वितीयमालिलेखासौगीताध्यायंशिलातले ॥ ५१ ॥ आदिदेशाशुतं
विप्रंपठनाभ्यसनायच ॥ फलिष्यत्यात्मनःस्वैरंपरितस्तेमनोरथः ॥ ५२ ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेधीमान्पुरतस्तस्यपश्यतः ॥ विस्मितस्तस्यचा
देशात्सोन्वातिष्ठदनारतम् ॥ ५३ ॥ ततःकालेनमहताभावितात्माप्रसन्नधीः ॥ यत्रयत्रचचारासौशांतंतत्तत्तपोवनम् ॥ ५४ ॥ नद्वंद्वबाधाने
वक्षुत्पिपासानचवाभयम् ॥ तपसातस्यजानीहिद्वितीयाध्यायजापिनः ॥ ५५ ॥ ॥ मित्रवानुवाच ॥ ॥ एवमुक्तश्चतेनाहंख्यापयित्वापरांकथाम् ॥
अनुज्ञातप्रसंनेनच्छागीव्याघ्रयुतागमम् ॥ ५६ ॥ गत्वाशिलातलेपश्यमध्यायंलिखितंपठेत् ॥ तस्यैवावर्त्तनादाप्तंतपसःपारमुत्तमम् ॥ ५७ ॥ तेनत्वम
पिकल्याणनित्यमाहर्तुमर्हसि ॥ अध्यायंतेनतेमुक्तिरदूरस्थाभविष्यति ॥ ५८ ॥ देवशर्मासमादिष्टस्तेनमित्रवतास्वयम् ॥ अभ्यर्च्यप्रणतोभूत्वापुरंदर
पुरंययौ ॥ ५९ ॥ तत्रात्मविदमासाद्यदेवतायतनेक्वचित् ॥ वृत्तमेतान्निवेद्यादावध्यायमपठत्ततः ॥ ६० ॥ शिक्षितस्तेनपूतात्मापठन्नध्यायमादरात् ॥
द्वितीयमाससादोच्चैर्निरवद्यंपरंपदम् ॥ ६१ ॥ द्वितीयस्येदमाख्यानंकथितंशृणुसांप्रतम् ॥ तृतीयस्याथवक्ष्यामिमाहात्म्यमपिचेंदिरे ॥ ६२ ॥ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येसतीश्वरसंवादेषट्सप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७६ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
जनस्थानेजडोनामद्विजन्माकौशिकान्वयी ॥ हित्वाजात्युचितंधर्मंवणिग्वृत्त्यामनोदधे ॥ १ ॥ व्यसनीपरदारेषुदीव्यन्नक्षैःपिबन्मधु ॥ मृगयानिरतोनित्यं
कालमेवंनिनायसः ॥ २ ॥ क्षीणेवित्तेततोरात्रौचौर्यमारब्धवांस्ततः ॥ प्रतिपेदेधनंतेनयज्वनांयष्टुमर्थिनाम् ॥ ३ ॥ सदूरमगमत्तेनवाणिज्यायोत्तरांदि
शम् ॥ कस्तूरिमगुरुंकुंकुमंचामरांश्चंद्रिकोज्ज्वलान् ॥ ४ ॥ गृहीत्वावृत्यचानिन्येपंचषादध्वयोजनात् ॥ अथापरस्मिन्नहनिप्रियादर्शनदोहानि ॥५॥ दूर
मध्वानमुल्लंघ्यरवावस्तमितेसति ॥ ध्वांतेप्रसर्पतिस्वैरंदिशोदशतरोस्तले ॥ ६ ॥ गतोवशंसदस्यूनांनिजघ्नेतैश्चसत्वरम् ॥ धर्मलोपादसौजज्ञे
घोरश्चोग्रतरोग्रहः ॥ ७ ॥ पिपासितोबुभुक्षार्तोलेलिहानश्चसृक्किणी ॥ उर्ध्वकेशोतिजंघालुःपृष्ठलग्नोदरोमहत् ॥ ८ ॥ अस्थिमात्रशरीरोभू
द्वुर्वृत्तनयनोभृशम् ॥ अत्रांतरेसुतस्तस्यधर्मात्मावेदकोविदः ॥ ९ ॥ पर्यपालयदत्यर्थंदिदृक्षुस्तंतदागमत् ॥ नित्यमन्वेषयन्वार्त्तांपांथेभ्योनोपलब्धवान्
॥ १० ॥ ततःकदाचिदायातेसहायिनिचमानवे ॥ तस्माद्विदितवृत्तांतःशुशोचपितरंबहु ॥ ११ ॥ ततोविमृश्यमेधावीचिकीर्षुःपारलौकिकम् ॥ वाराण
सींसंभारःसगंतुमुपचक्रमे ॥ १२ ॥ मार्गेनिवासान्सप्ताष्टौनीत्वातस्यतरोस्तले ॥ संध्यांप्रचक्रमेकर्तुंयत्रास्यनिहतःपिता ॥ १३ ॥ तत्राध्यायंसगीता

नांतृतीयंसंजजापह ॥ ततोघोरस्वरस्तत्रव्योममध्येपरामृशत् ॥ १४ ॥ ददर्शघोरमाकाशात्पतंतंपितरंततः ॥ विस्मयेनभयेनापिविकली कृतचेतनः ॥ १५ ॥ तेजसाभूयसाव्याप्तमालुलोकेपुरोऽम्बरे ॥ किंकिणीकोटिसंकीर्णतेजसाव्याप्तदिङ्मुखम् ॥ १६ ॥ विमानमग्रतोपश्यद्दिव्यमध्यग्रचेतनः ॥ तत्रापश्यत्समारूढंदिव्याभिःस्त्रीभिरावृतम् ॥ १७ ॥ संस्तूयमानंमुनिभिःपितरंपीतवाससम् ॥ प्रणतस्तंसमालोक्ययुयुजेतेनचाशिषा ॥ १८ ॥ ततोपृच्छदिदंवृत्तंसचतस्मैन्यवेदयत् ॥ दुस्त्यजात्कर्मणोवत्सवपुपोपुण्यकारणात् ॥ १९ ॥ मोचितोस्मित्वयादेवाद ध्यायंजपतांतिके ॥ तन्निवर्त्तस्वजपतःसांप्रतंत्वामुपस्थितम् ॥ २० ॥ वाराणसींयदर्थंयत्तदनुष्ठितमात्मनः ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ एवमुक्तःसचप्राहपितरंदीप्ततेजसम् ॥ २१ ॥ ॥ सुतउवाच ॥ ॥ हितंममानुशाधित्वंकार्यमन्यन्मयानुकिम् ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ ततःप्राहपितापुत्रं ॥ कार्यमेतत्त्वयानघ ॥ २२ ॥ यन्मयाचरितंकर्मप्रात्रामम्तुतत्कृतम् ॥ सयातोनरकंघोरंतंमोचयितुमर्हसि ॥२३॥ अन्येमदन्वयेयेवैनिरयंप्रतिपेदिरे ॥ तेचमोचयितव्यास्तेइतिमेस्तिमनोरथः ॥ २४ ॥ इत्येवमुक्तःपुत्रस्तंपुनःप्राहकृतांजलिः ॥ कर्मणाकेनतान्सर्वान्मोचयामितदादिश ॥ २५ ॥ एवंनिवेदितोवाक्यंपितासुतमुवाचह ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ येनाहंमोचितोवत्सतदनुष्ठातुमर्हसि ॥२६॥ अनुष्ठायतदुत्पन्नंतेभ्यःपुण्यंसमुत्सृज ॥ ततोहमिवतेसर्वेपूर्वेसंत्यज्ययातनाम् ॥ २७ ॥ गमिष्यंत्यचिरेणैवतद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ ससंदिष्टोवदत्पुत्रोयद्येवंताननारकान् ॥२८॥ सर्वानपिविमोक्ष्यामियदितेरोचतेवचः ॥ एवमस्तुशिवंभूयादुपपन्नंमहत्प्रियम् ॥२९ ॥ इत्यादिश्यपितापुत्रंययौविष्णोःपरंपदम् ॥ सोपितस्मात्परावृत्त्यजनस्थानंप्रपद्यच ॥ ३० ॥ सुंदरस्यपुरःशौरेश्चालयेकालमभ्यगात् ॥ सकुर्वाणोःसमादीनिपित्राचयदुदीरितम् ॥ ३१ ॥ उत्ससर्जकृतंपुण्यंमोचयिष्यन्सनारकान् ॥ अत्रांतरेपदेविष्णोर्यातनापदमीयुषः ॥ ३२ ॥ नारकान्मोचयिष्यंतःकिंकरायममभ्ययुः ॥ तेनतेपूजिताःसर्वेसत्क्रियाभिरनेकधा ॥ ३३ ॥ कुशलंपरिपृष्टास्तेसर्वतःसुखमूचिरे ॥ एमंसत्कृत्यमेधावीपितृलोकमहेश्वरः ॥ ३४ ॥ हेतुमागमनेपृच्छत्तेचतस्मैन्यवेदयन् । विद्धिकिनाशनाथत्वंशेषपर्यंकशायिना ॥ ३५ ॥ शौरिणाप्रहितानस्मान्समादिष्टुंत्वदंतिके ॥ अस्मन्मुखेनदेवस्त्वांकुशलंपरिपृच्छति ॥ ३६ ॥ नारकान्प्राणिनःसर्वान्विमोक्तुंचनियच्छति ॥ इत्याकर्ण्यसमादिष्टंविष्णोरमिततेजसः ॥ ३७ ॥ नतेनमूर्ध्नासंभाव्यदध्यौकिंचनचेतसा ॥ विमुक्तान्निरयात्सर्वांस्तान्विलोक्यमदोत्कटान् ॥ ३८ ॥ सतैरनुगतःसर्वैर्विष्णोरायतनंततः ॥ ययौसवरयानेनयत्रास्तेदुग्धवारिधिः ॥ ३९ ॥ तदंतउदितानेकसूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ इंदीवरदलश्याममालुलोकजगद्गुरुम् ॥ ४० ॥ शय्याफणिफणारत्नमरीच्यामिश्रतेजसम् ॥ विलोक्यमानमानंदनिर्भरंप्रीतमानसम् ॥ ४१ ॥ भावानुगैर्हंगालीकैःश्रियाप्रेम्णेक्षितंमुहुः ॥ योगिभिःपरितोजुष्टंध्याननिष्पंद

तारकैः ॥४२॥ स्तूयमानंमहेंद्रेणपराजेतुंविरोधिनः ॥ आम्नायवचसामंतेब्रह्मणोनिःसृतैर्मुखात् ॥४३॥ मूर्तिमद्भिर्वचोभिश्चगीयमानंगुणोत्करम् ॥ संप्रीतं चाप्युदासीनमपिसर्वासुयोनिषु ॥ ४४ ॥ योगसंचितपुण्यानांयौगपद्येनजंतुषु ॥ विलोकमानमात्मानमखिलंसचराचरम् ॥ ४५ ॥ आमोदयंतमालोकै रात्मानंदीप्तिपूरितैः ॥ आविभ्राणंवपुर्व्योपिद्योतितंभोगिनास्विषा ॥ ४६ ॥ इंदीवरदलश्यामंज्योत्स्नयेवनभस्तलम् ॥ विलोक्यतंसतुष्टावधियाबहुलया नतः ॥ ४७ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ नमःसमस्तनिर्माणनिर्मलीभूतचेतसे ॥ वदनोद्गीर्णवेदायविश्वरूपायवेधसे ॥ ४८ ॥ बलवेगमुदुर्द्धर्षदानवेंद्रमदद्रुहे ॥ नमःस्थितौचसत्वायविश्वाधारायविष्णवे ॥ ४९ ॥ नमःपातकसंघातजिष्णवेखिलदेहिनाम् ॥ ईषदुन्मीलछालाटनेत्राग्निप्रभवार्चिषे ॥ ५० ॥ त्वंहिसर्वस्यलोकस्यगुरुरात्मामहेश्वरः ॥ विसृज्यवैष्णवान्सर्वानतस्त्वमनुकंपसे ॥ ५१ ॥ व्यापयन्नखिलंलोकंमाययापरिबृंहितम् ॥ नतयापरिभूतोसिन चतत्प्रभवैर्गुणैः ॥ ५२ ॥ अंतरावर्तमानोपिनताभ्यामभिभूयसे ॥ दृशाविषयवर्तिन्यानिग्रहीतमनाअपि ॥ ५३ ॥ तयाफलाभिगामिन्याआत्मन्येवा भिलीयसे ॥ नतवास्तिमहिम्नोंतोयथानिरवधिःस्वयम् ॥५४॥ मौनमेवात्रयुक्तंमेविषयोसिकथंगिराम् ॥ इतिस्तुत्वाततोवाक्यमिदमाहकृतांजलिः ॥५५॥ विनियोगादमीयुक्तादेहिनोनिर्गुणामया ॥ समादिशयदन्यन्मेकार्यमस्तिजगद्गुरो ॥ ५६ ॥ इतिविज्ञापितस्तेनतमाहमधुसूदनः ॥ मेघगंभीरयावाचासिंचन्निवसुधारसैः ॥ ५७ ॥ पापादुद्धार्यतेलोकोमयासमयवर्तिना ॥ त्वयिविन्यस्तभारोहंनानुशोचामिदेहिनः ॥ ५८ ॥ तदाचरनिजंकर्मप्रयाहिस्वंनिकेतनम् ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेदेवःसोपिस्वपुरमाययौ ॥ ५९ ॥ सोपिस्वजातिजान्सर्वान्निरयस्थाननेकशः ॥ उद्धृत्यवरयानेनविष्णुलोकंययौस्वयम् ॥ ६० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येसप्तसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७७ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ चतुर्थस्यापिमाहात्म्यमाख्यास्याम्यधुनाशृणु ॥ बदरीत्वंसमुत्सृज्ययेनकन्ये दिवंगते ॥ १ ॥ ॥ श्रीरुवाच ॥ कथंकन्येदिवंयातेबदरीत्वंविसृज्यवै ॥ तेकचास्तांपुरादेवकथंप्राप्तेतुमुख्यताम् ॥ २ ॥ एतद्वेदितुमिच्छामिनाथवक्तुंत्वमर्हसि ॥ नतुतृप्यामिशृण्वंतीपरमांचकथामिमाम् ॥ ३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अस्तिभागीरथीतीरेनाम्नावाराणसीपुरी ॥ भरतोनामयुक्तात्मातत्रविश्वेश्वरालये ॥ ४ ॥ नित्यमात्मरतस्तुर्यंजपत्यध्यायमादरात् ॥ तदभ्यासाददुष्टात्मानद्वंद्वैरभिभूयते ॥५॥ कालेकदाचनक्रीडन्ययौसनगराद्बहिः ॥ उपांत्यवर्तिनोदेवान्दिदृक्षुःसतपोधनः ॥ ६ ॥ विशश्रामतयोर्मूलेबदर्योर्न्यपतत्फले ॥ उपधायतयोरेकामन्यामालंब्यचांघ्रिणा ॥ ७ ॥ तपस्विनिततोयातेबदर्यौश्वतथाद्वयम् ॥ शुष्कंनिष्पत्रशाखंचदिवसैःपंचषैरभूत् ॥ ८ ॥ गृहेक्वचनविप्राणांजज्ञा

१ दानवानिति पाठान्तरम् ।

तेकन्यकेततः ॥ वर्द्धमानंतयोर्युग्मंसप्तभिःपरिवत्सरैः ॥ ९ ॥ विहृत्यदूरदेशेभ्योयतिमायांतमैक्ष्यत ॥ गृहीत्वाचरणौतस्यवचःसूनृतमब्रवीत् ॥
॥ १० ॥ त्वत्प्रसादादेवमुनेमोचितंद्वंद्वमावयोः ॥ उत्सृज्यबदरीभावंमानुष्यंप्रतिपद्यते ॥ ११ ॥ एवमुक्तोमुनिस्ताभ्यांविस्मृतःप्रत्युवाचसः ॥
कदावत्सेयुवांकेनहेतुनामोचितेमया ॥ १२ ॥ युवयोर्बदरीत्वेचहेतुंब्रूतांनवेद्म्यहम् ॥ ऊचतुःकन्यकेतस्मैबादर्येहेतुमात्मनः ॥ १३ ॥ आदौवि
मोचनेतस्माद्धुस्त्यजादपिकारणम् ॥ अस्तिगोदावरीतीरेतीर्थंपुण्यप्रदंनृणाम् ॥ १४ ॥ च्छिन्नपापमितिख्यातंपरांकोटिमवापयत् ॥ तत्रसत्य
तपानामतपस्तेपेसुदारुणम् ॥ १५ ॥ ग्रीष्मेमहातिदीप्तानांमध्यगोजातवेदसाम् ॥ वर्षासुजलधाराभिर्नित्यमासिक्तमूर्द्धजः ॥ १६ ॥ शिशिरे
चवसन्नप्सुबिभ्रत्कंटकितांतनुम् ॥ विशुद्धःसततंकालेतपस्तप्त्वाससंयमी ॥ १७ ॥ आत्मन्येवमतिंचक्रेपरांप्राप्यसुनिर्वृतिम् ॥ सदाफलानिबिभ्र
त्सुसांद्रच्छायेषुशाखिषु ॥ १८ ॥ निर्मत्सरेषुसत्वेषुबध्वाप्रीतिंपरामपि ॥ तपःफलानुसंधानेवैदुष्येनोपपादितम् ॥ १९ ॥ ब्रह्माप्येनंस्वयंपृच्छन्नुप
तस्थेतमन्वहम् ॥ तेनसंकोचहीनत्वाद्ब्रह्मण्यनुगतेन्वहम् ॥ २० ॥ तद्ध्यानानुगतव्यक्तिववृधेतस्यतत्तपः ॥ विमुक्तकल्पंमन्वानःसमृद्धादा
त्मनःपदात् ॥ २१ ॥ अंतरायशतंचक्रेततोभीतःपुरंदरः ॥ आहूयाप्सरसांमध्यादावांतुल्यंसमादिशत् ॥ २२ ॥ कुरुतंतत्तपोविघ्नमनेनाच
रितंयुवाम् ॥ योमांपदादवष्टभ्यस्वराज्यंभोक्तुमिच्छति ॥ २३ ॥ इतिसंदेशमापन्नेपुरस्ताच्चबिडौजसः ॥ गोदावरीमगच्छावःसमुनिर्यत्रवर्तते ॥
॥ २४ ॥ मृदंगैर्मंदगंभीरैर्वेणुभिःकलवादिभिः ॥ कलंगीतंसमारब्धंतन्वंगीभिःसमन्वितम् ॥ २५ ॥ उद्वहंत्यौपृथुश्रोणींघनपीनपयोधरे ॥
स्मयस्मेरमुखांभोजेकिंचिदाकुंचितालके ॥ २६ ॥ मणिकुंडलहृष्टांसेपुंडरीकोज्ज्वलेक्षणे ॥ तनुमध्येसुवृत्तोरुवहंत्यौचसमेपदे ॥ २७ ॥ आनर्तीयो
वनस्यार्थैस्वरतालल्यानुगाम् ॥ दर्शयंत्यौस्वतःकृत्स्नांगतिंभावानुगामिनीम् ॥ २८ ॥ मृदूपक्रममुत्पन्नंमंदंमंदंविवर्द्धनम् ॥ गर्जयामासदिक्च
चक्रंतत्तयोर्नृत्यमानयोः ॥ २९ ॥ ततोंगहारवेगेनवायुर्वासःसुशीतलः ॥ ईषदुच्छ्वसितेचैलेदर्शयंत्यौपयोधरौ ॥ ३० ॥ उद्धर्षयंतीकंदर्पमुल्ब
णागतिरावयोः ॥ कोपमुत्पादयामासमुनेरविकृतात्मनः ॥ ३१ ॥ ततःशापंददौकोपाज्जलमुत्सृज्यपाणिना ॥ बदरीत्वंप्रपद्येथांजाह्नवीरोध
सीतिनौ ॥ ३२ ॥ आवाभ्यांपारतंत्र्येणयद्दुश्चरितमास्थितम् ॥ तत्क्षमस्वविनम्राभ्यांमुनिःपश्चात्प्रसादितः ॥ ३३ ॥ ततःशापविमोक्षंनौकल्पयामा
सपुण्यधीः ॥ भरतागमनांतोयमितिसत्यतयामुनिः ॥ ३४ ॥ मर्त्येषुजन्मलाभश्चस्मृतिश्चातीतजन्मनाम् ॥ आवयोरंतिकंगत्वाबदरीभूतयोस्त

१ ब्रह्मण्युपगते इ० पा० । क० । २ आनार्ता इ० आनृत्य इ० च पाठौ दृश्येते ।

तः ॥ ३५ ॥ स्मरतांतुर्यमध्यायंभवतानिष्कृतिःकृता ॥ तत्तावत्प्रणमावस्त्वांशापादेवनकेवलात् ॥ ३६ ॥ घोरादेवतुसंसारात्त्वयैतेनविमोचिते ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ एवमुक्तोमुनिस्ताभ्यामतिप्रीतमनास्ततः ॥ ३७ ॥ पूजितस्तेसमामंत्र्ययथागतमसौययौ ॥ कन्येचतुर्थमध्यायंजपेतांनित्यमादरात् ॥ ३८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येअष्टसप्तत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७८ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ पंचमस्याधुनादेविमहात्म्यंलोकपूजितम् ॥ कथयामिसमासेनसावधानाशृणुप्रिये ॥ १ ॥ पिंगलोनामभद्रेषुपुरुकुत्सपुरेद्विजः ॥ अवदातेकुलेजातोविश्रुतेवेदवादिनाम् ॥ २ ॥ कुलोचितानिशास्त्राणितथावेदान्विसृज्यसः ॥ तौर्यत्रिकेमतिंचक्रेवादयन्मुरजादिकम् ॥ ३ ॥ कृतश्रमस्ततस्तत्रगीतेनृत्येचवादने ॥ परांप्रसिद्धिमासाद्यनृपसद्मविवेशसः ॥ ४ ॥ समातस्थेसतेनासौपुराभूमिभुजासह ॥ परदारानुपाहृत्यबुभुजेताअनन्यधीः ॥ ५ ॥ ततउत्सिक्तगर्वोयंसूचमानोनिरंकुशः ॥ परच्छिद्राणिचामुष्मैविविक्तेसनिरंतरम् ॥ ६ ॥ तस्यासीदरुणानामभार्याहीनकुलोद्भवा ॥ ७ ॥ भ्रमत्यन्वेषयंतीसाकामुकेनविहारिणी ॥ तमंतरायंमन्वानानिशीथिन्यांनिजालये ॥ ८ ॥ निजघानाशिरऽश्छित्त्वानिचखानमहीतले ॥ वियोजितस्ततःप्राणैरुपेत्ययमसादनम् ॥ ९ ॥ दुर्जयान्नरकान्भुंक्त्वागृध्रोभूद्विजनेवने ॥ भगंदरेणरोगेणसापिहित्वावरांतनुम् ॥ १० ॥ उपेत्यनरकान्घोरान्जज्ञेतत्रवनेशुकी ॥ कणानादातुकामांतांसंचरंतीमितस्ततः ॥ ११ ॥ विददारनखैस्तीक्ष्णैर्गृध्रोवैरमनुस्मरन् ॥ नृकपालेपयःपूर्णेनिपतंतींततःशुकीम् ॥ १२ ॥ अभिदुद्रावगृध्रोपिनिजघ्नेसचजालिकैः ॥ पत्नीवियोजिताप्राणैर्नृकपालजलेततः ॥ १३ ॥ तत्रैवनिममज्जासावित्यक्रूरतरःखगः ॥ पितृलोकंप्रपेदातेनीतौतौयमकिंकरैः ॥ प्राक्तंदुष्कृतंकर्मस्मरंतौभयभागिनौ ॥ १४ ॥ ततोयमःसमालोक्यतयोःकर्मजुगुप्सितम् ॥ अकस्मादेवतत्स्नानान्मरणेसुकृतंमहत् ॥ १५ ॥ अनुजज्ञेततोलोकमीप्सितंगंतुमेतयोः ॥ महापातकसंघातैरपिदुर्द्धर्षमानसौ ॥ १६ ॥ ततोविस्मयमापन्नौस्मृत्वातौदुष्कृतंनिजम् ॥ उपेत्यप्रणतौभूत्वावैवस्वतमपृच्छताम् ॥ १७ ॥ संचितंदुष्कृतंपूर्वमावाभ्याममपिगर्हितम् ॥ लोकानामीप्सितानांतुकोहेतुस्तद्वदस्वनौ ॥ १८ ॥ एवमुक्तस्ततस्ताभ्यामाहवैवस्वतोवचः ॥ आसीद्गंगातटेनाम्नावटुर्ब्रह्मविदुत्तमः ॥ १९ ॥ एकाकीनिर्ममःशांतोवीतरागोविमत्सरः ॥ गीतानांपंचमाध्यायमावर्त्तयतिसर्वदा ॥ २० ॥ तेनपुण्येनपूतात्माबुद्ध्वाब्रह्मसनातनम् ॥ पापीयानपियंश्रुत्वातनुमुत्सृष्टवानसौ ॥ २१ ॥ निर्मलीकृतदेहस्यगीताभिर्भावितात्मनः ॥ तत्कपालजलंप्राप्ययुवांयातौपवित्रताम् ॥ २२ ॥ तद्गच्छतंयुवांलोकान्मनोरथपथिस्थितान् ॥ गीतानांपंचमाध्या

१ स्मरंश्चतुर्यमध्यायमि० पा० प्रथमान्तत्नादसंगतमिव । २ दुष्कृतं गतम् इ० पा ।

यमाहात्म्येनपवित्रितौ ॥ २३ ॥ एवंतौबोधितौतेनमुदितौसमवर्तिना ॥ व्योमयानंसमारुह्यजग्मतुर्वैष्णवंपदम् ॥ २४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहा
पुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येएकोनाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १७९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ षष्ठाध्याय
स्यमाहात्म्यंप्रवक्ष्यामिवरानने ॥ यदाकर्णयतांनृणांमुक्तिःकरतलेस्थिता ॥ १ ॥ अस्तिगोदावरीतीरेप्रतिष्ठानंपुरंमहत् ॥ पिप्पलेशाभिधा
नोहंयत्रास्मिस्मेरलोचने ॥ २ ॥ यत्रगोदावरीतीरशीकरैरवशीतलैः ॥ हंसाःपक्षपुटैः कीर्णैर्हरंतियमिनांश्रमम् ॥ ३ ॥ स्फुरत्पद्मावलीकोशपरागसुरभी
कृतम्॥ श्लाघ्यंगोदावरीतोयंयेनतेनिर्जरानराः॥४॥धिक्सुधामौषधीशस्यविक्लृत्क्षयविधायिनीम्॥महाराष्ट्रवधूकानांमज्जंतीनांमुनीश्वराः॥५॥स्पृशंतियत्रव
क्त्राणिफुल्लपंकजशंकया॥यत्रखेलन्महाराष्ट्राःक्वणत्कंकणसुंदराः॥६॥हरंतिध्वनयोलीनांमनांस्यपितपस्विनाम् ॥ अत्युच्चसौधशिखरविहारिवनितामुखम् ॥
॥७॥ पश्यन्ननुदिनंयत्रक्षीयतेमृगलांच्छनः ॥ अत्युच्चसौधवलभीमहामणिमरीचिभिः ॥८॥ चुंब्यंतेमुनिगंधर्वैर्दूर्वाचंदनचंचलैः ॥ यस्मिन्नाधूयमानानांपता
कानांसमीरणैः ॥ ९ ॥ गतश्रमारवेर्यानेभवंतिरथवाजिनः ॥ राशीकृतैर्मलयजैरसंख्यातैर्वणिग्गणैः॥१०॥यस्मिन्नुपलशेषोसौलक्ष्यतेमलयाचलः ॥ पुंजीकृ
तानिदृश्यंतेयत्रमुक्ताफलान्यपि ॥११॥ नगरीदेवताहास्यस्तबकाइवसर्वतः ॥ तत्रज्ञानश्रुतिर्नाम्नामेदिनीवल्लभोभवत् ॥ १२ ॥ यस्मिन्नुद्धरतिक्षोणींशेषो
यंमणिसंनिभां ॥ अपिप्रतापमार्तंडमंडलीतीव्रतेजसि ॥ १३ ॥ नित्यमध्वरधूमेनश्यामलाःकल्पशाखिनः ॥ असाधारणदातृत्वंपश्यंतइवलज्जया ॥ १४ ॥
यदध्वरपुरोडाशचर्वणास्वादलंपटाः ॥ नतत्यजुःसुपर्वाणःप्रतिष्ठानपुरंमनाक् ॥ १५ ॥ यस्यदानांबुधाराभिः प्रतापज्योत्स्नयानिशम् ॥ मखधूमैश्चसंपु
ष्टाववृषुःसमयेघनाः ॥ १६ ॥स्वल्पमात्रमपिक्वापिनपदंप्रापुरीतयः ॥ नीतयःप्रसरंतिस्मयस्मिन्शासतिमेदिनीम् ॥१७॥ वापिकूपतडागानांच्छद्मनायो
नुवासरम् ॥ हृदयस्थानिमेदिन्यानिधानानिव्यलोकयत् ॥ १८ ॥ पांडुराभिःपताकाभिःप्रासादोयस्यराजते ॥ वियद्गंगातरंगोघैर्हिमाद्रिरिवसानुमान् ॥
॥ १९ ॥ दानैस्तपोभिर्यज्ञैश्चप्रजानांपालनेनच ॥ तुष्टाःस्वर्गौकसस्तस्मैवरंदातुंसमागमन् ॥ २० ॥ ततोंतरिक्षमार्गेणधुन्वानाःपक्षसंहतीः ॥ मृणालधव
लादेवीदेवहंसाविनिर्गताः ॥२१ ॥ त्वरयागच्छतांतेषामन्योन्यंतत्रभाषिणाम् ॥ भद्राश्वप्रमुखाद्भित्राःपुरस्तान्निर्ययुर्जवात् ॥ २२ ॥ सर्वैर्मिलद्भिरूचुस्ते
पुरस्ताद्गच्छतोजवात् ॥ कथंवेगेननिर्याताभवंतःपुरतःस्थिताः ॥ २३ ॥ सर्वैर्मिलित्वागंतव्यमस्मिन्नध्वनिदुर्गमे ॥ प्रकाशमानंपुरतस्तेजःपुंजंनपश्यथ
॥ २४ ॥ ज्ञानश्रुतेर्महीभर्तुः पुण्यमूर्तेररतिस्फुटम् ॥ निशम्येतिवचःसम्यक्पाश्चात्यानापुरःस्थिताः ॥ २५ ॥ हंसाहसित्वासावज्ञमूचुर्वचनमुच्चकैः ॥ रे

१ हंसपक्षपुटोद्गीर्णैरितिपाठोविसाधुः ।

क्याभिधस्यदुर्द्धर्षतेजसोब्रह्मवादिनः ॥ २६ ॥ किंतुज्ञानश्रुतेरस्यराज्ञस्तीव्रतरंमहः ॥ इतिशुश्रावहंसानांगिरोज्ञानश्रुतिर्नृपः ॥२७॥ अत्युच्चसौधभव
नमारुह्यचसुखंस्थितः ॥ ततःसारथिमाहूयभूपालोविस्मयान्वितः॥२८॥संदिदेशमहात्मासौरैक्यआनीयतामिति ॥ ततोवधार्यभूपालवचःपीयूषगर्भितम्
॥२९॥निर्जगाममहोनाम्नासारथिःप्रथयन्मुदम् ॥ यत्रवाराणसीनामनगरीमुक्तिदायिनी॥३०॥यत्रविश्वेश्वरोनामह्युपदेष्टाजगत्पतिः॥ततोगयाभिधक्षेत्रेयत्रदे
वोगदाधरः ॥ ३१ ॥ उद्धर्तुमखिलान्लोकान्वसत्युत्फुल्ललोचनः ॥ ततोगौरीगुरोःपार्श्वेसर्वैस्तीर्थैरनेकधा ॥३२॥ पर्यटन्गतवान्यत्रकेदारःपापदारणः॥
यमालोक्यसकृन्मर्त्यामुक्ताःस्युर्नात्रसंशयः ॥ ३३ ॥ महापापविनिर्मुक्ताभुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान् ॥ ततोगौडेषुनिर्यातोयत्रास्तेपुरुषोत्तमः ॥ ३४ ॥
यस्यावलोकनादेवनराःस्वर्लोकगामिनः ॥ ततोद्वारावतींप्रागान्नगरींमुक्तिदायिनीम् ॥ ३५ ॥ यत्रास्तेगोमतीतीरेरुक्मिणीवल्लभोहरिः ॥ स्नात्वाचगोमती
तीर्थेपंचकृष्णान्विलोक्यचः ॥ ३६ ॥ मर्त्योमुक्तिमवाप्नोतिभुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान् ॥ ततःसमुद्रमासाद्यसोमनाथंविलोक्यच ॥ ३७ ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदंदेवं
ततोनिरगमन्सुधीः ॥ अवंतिकांपुरींप्राप्तोभुक्तिमुक्तिप्रदायिनीम् ॥३८॥ यत्रोमयासुखंक्रीडन्महाकालोस्तिशंकरः ॥ अथोंकारंसमासाद्यशर्मदंनर्मदातटे॥
भुक्तिमुक्तिप्रदातारंत्वरयानिर्गतस्ततः ॥ ३९ ॥ अश्वमेधकरंनाम्नानगरंपर्यटंस्ततः ॥ यत्रशार्ङ्गधरःसाक्षादास्तेलक्ष्मीपतिःस्वयम् ॥ ४० ॥ ततो
विष्णुगयांप्रातःकुण्डंलोणारसंज्ञितम् ॥ यत्रस्नात्वाचपीत्वाचमुच्यतेबन्धनान्नरः ॥ ४१ ॥ ततःकोल्हापुरंनामगतोरुद्रगयांप्रति ॥ आस्तेभगवती
यत्रलक्ष्मीर्भक्तिप्रदायिनी ॥ ४२ ॥ पञ्चनद्यांनरःस्नात्वामहालक्ष्मींविलोक्यच ॥ भुक्त्वाभोगान्यथाकामंभक्तिंचप्रतिपद्यते ॥ ४३ ॥ ततोऽमल
गिरिंनामनगरींप्रतिपद्यच ॥ नन्दिकेश्वरमारुह्यसोमनाथोऽस्तियत्रतु ॥ ४४ ॥ दृष्ट्वाचतुर्भुजंदेवंवरदानोद्यतंशिवम् ॥ सोमनाथंनृणांमुक्तिर्भवत्येवनसं
शयः ॥ ४५ ॥ तुङ्गभद्रानदीतीरेदृष्ट्वाहरिहरंततः ॥ युगेयुगेभुजायस्यपतन्त्यवनिमण्डले ॥ ४६ ॥ यद्विलोक्यनराःसर्वेरम्यंहरिहरंव
पुः ॥ भुक्त्वाभोगान्यथाकामंमुच्यन्तेबन्धनान्नराः ॥ ४७ ॥ स्वर्गेकल्पशतंस्थित्वामुक्तसंसारबन्धनाः ॥ ततःस्वामिनमालोक्यलोकानांस्वामिनंवि
भुम् ॥ ४८ ॥ यमालोक्यनपश्यन्तिनिरयंजातुचिन्नराः ॥ स्वर्गेकल्पशतंस्थित्वामुक्तसंसारवासनाः ॥ ४९ ॥ मुक्तिंचप्रतिदद्यन्तेनात्रकार्याविचारणा ॥
ततःश्रीशैलमासाद्यसिद्धगन्धर्वसेवितम् ॥ ५० ॥ गिरिजावल्लभोयत्रमल्लिनाथोऽभिधानतः ॥ उद्धर्तुमखिलाँल्लोकान्संसाराम्भोधिमध्यतः ॥ ५१ ॥
स्वर्गेकल्पशतंस्थित्वामुक्तसंसारबंधनाः ॥ मुक्तिंचप्रतिपद्यंतेनात्रकार्याविचारणा ॥ ५२ ॥ ततःश्रीशैलमासाद्यसिद्धगंधर्वसेवितम् ॥ गिरिजावल्ल
भोयत्रमल्लिनाथोभिधानतः ॥ ५३ ॥ उद्धर्तुमखिलाँल्लोकान्संसारांबुधिमध्यतः ॥ कालेकालेपरंज्योतिर्यःसंदर्शयतेस्वयम् ॥५४॥ अवलोकयतांनृणांयम

नुस्मरतामपि ॥ दूरेतिष्ठंतिसंत्रस्तादूरंनिरययातनाः ॥५५॥ स्वर्गेलोकेसुखंभुक्त्वामुक्तसंसारबंधनाः ॥ मुक्तिंचप्रतिपद्यंतेमानवानात्रसंशयः॥५६॥ रामो स्तिसानुजःसार्द्धंजानक्यापिततोगतः ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचमुच्यतेनरकाद्भुवम् ॥५७॥ कल्पकोटिशतंभुक्त्वास्वर्गलोकसुखंनराः ॥ मुक्तसंसारवर्त्मानो मुक्तिंयांतिनसंशयः ॥ ५८ ॥ ततोनिवृत्यआयातःपश्यन्भीमरथींतटे ॥ द्विभुजंविठ्ठलंदेवंभुक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ ५९ ॥ यत्रगोदावरीजन्मस्थानंब्रह्म गिरिर्महान् ॥ गौतमालयमासाद्ययत्रास्तेत्र्यंबकोहरः ॥ ६० ॥ अरुणावरुणयोर्मध्येयत्रगोदावरीनदी ॥ तत्रस्नात्वाचपीत्वाचब्रह्महत्याविलीयते ॥ ६१ ॥ असंख्यतीर्थसंपन्नंदृष्ट्वाब्रह्मगिरिंनराः॥ मुक्तिमेवप्रपद्यंतेमुक्ताःसंसारदुःखतः ॥ ६२ ॥ गौतम्युभयतीरस्थतीर्थान्वेषणकौतुकी ॥ ततोजगामसूतस्तुमथुरां पापनाशिनीम् ॥६३॥ यत्रस्वायंभुवंदेवंभजंतिसुरमानवाः॥आद्यंभगवतःस्थानंमहन्मुक्तिप्रदायकम् ॥६४॥ त्रैलोक्येशजनिस्थानंविख्यातंवेदशास्त्रयोः॥ नानादेवगणैर्जुष्टंद्विजर्षिगणसेवितम् ॥६५॥ कालिंदीकूलसंशोभिद्यर्द्धचंद्रप्रभाकृति॥सर्वतीर्थनिवासैकपूर्णमानंदसुंदरम् ॥ ६६ ॥ गोवर्द्धनगिरिप्रख्यंपुण्य द्रुमलतावृतम् ॥ द्विषड्वनंमहापुण्यंविश्रांतिश्रुतिसारभृत् ॥ ६७ ॥ ततःकाश्मीरनगरमपश्यत्प्रत्यगुत्तरम् ॥ दृष्ट्वाधर्मधुरंक्षेत्रंकुरुक्षेत्रंसमंततः ॥ ६८ ॥ यत्राभ्रंलिहगेहानांपंक्तयःशंखपाण्डुराः॥ ताजाताधूर्जटेःस्पष्टअट्टहासदशाइव ॥ ६९ ॥ भक्तिप्रसादमालानांसुवर्णकलशैर्वृतम् ॥ स्वःसिंधोःपतितानीवहेम पद्मानिमारुतैः ॥ ७० ॥ यत्रप्रासादशिखरेनीलपट्टपताकिकाः ॥ शैवालवलयाभांतिस्वःसिंधोर्लतिकाइव ॥ ७१ ॥ यत्रकाश्मीरमाश्रित्यनित्यंवसति भारती ॥ नौचेद्युगपदेवेदंकथंलिखतिवाङ्मयम् ॥ ७२ ॥ विश्रामंत्याःसरस्वत्याश्चिरंयत्रमदालसाः ॥ मृणालचंचवोहंसावाहनानिचरंत्यमी ॥ ७३ ॥ कलाविशेषंप्रहितायत्रबोद्धुंविरंचिना ॥ ताराइवविराजंतेहंसायाताःसमंततः ॥ ७४ ॥ स्थलपद्मानिदृश्यंतेकरस्पर्शसुखानिच ॥ शयनायनितंविन्याय स्मिन्दानववैरिणा ॥ ७५ ॥ उपन्यासैर्द्विजातीनांयत्रनश्रूयतेस्फुटम् ॥ मूकोपिनिर्जरोवाचापदकल्लोलडंबरः ॥ ७६ ॥ यस्मिन्नध्वरधूमेनव्याप्तंगगनमं डलम् ॥ अपिचक्षालितंमेघैःकालिमानंनमुंचति ॥ ७७ ॥ गलितायाःसुधायास्तुयत्राध्वरमहार्चिषा ॥ लांछितंछद्मनास्थानंदृश्यतेतुहिनत्विषि ॥ ७८ ॥ जन्माभ्यासवशादेवपठंतिबटवःस्वयम् ॥ यत्रोपाध्यायसान्निध्यमाश्रित्यसकलाःकलाः ॥ ७९ ॥ यत्रब्राह्मणपत्नीनांकंकणध्वनिहुंकृतिः ॥ लुंपत्यनुदिनं भ्राम्यद्भ्रमराणांचगर्जितम् ॥ ८० ॥ यत्रब्राह्मणपत्नीनांकपोलफलकंमुहुः ॥ स्पृशन्समीरणोमंदंवातिशापभयादिव ॥ ८१ ॥ माणिक्येश्वरनामासौयत्रशी तांशुशेखरः ॥ वसत्यनुदिनंदेवोवरदानायदेहिनाम् ॥ ८२ ॥ अर्चितोभूपतीन्जित्वामणिकेशेनचाहतः ॥ माणिक्येश्वरइत्याख्यांतदाप्रभृतियो

१ मणिकेश उद्दालक इ० पा० ।

दधौ ॥ ८३ ॥ राज्ञाकाश्मीरदेवेशदिग्जयोत्सवकारिणा ॥ असौसुपूजितोयस्मान्माणिक्येश्वरेभूरिभूतिभिः ॥ ८४ ॥ संसेवमानंतद्द्वारिच्छायां
शकटिकोपरि ॥ कंडूयमानमंगानियंतारैक्यमपश्यत ॥८५॥ राज्ञापिकथितैस्तैस्तैश्चिह्नैःपरिचितंजवात् ॥ प्रणतःसारथीरैक्यंप्रणम्यतमभाषत॥८६॥
॥ सारथिरु० ॥ ॥ कस्मिन्ब्रह्मन्किन्नामासिस्वच्छंदोसिनिरंतरम् ॥ किमर्थमत्रविश्रांतःकिंचकर्तुंचिकीर्षसि ॥ ८७ ॥ इत्याकर्ण्यचतद्वाक्यंपरमानंद
निर्भरः ॥ स्मृत्वासारथिमित्यूचेवयंपूर्णमनोरथाः ॥ ८८ ॥ परंकेनापिवहुनापरिचर्याविधायिना ॥ भवितव्यंमनोवृत्तिजानतास्माकमेवहि ॥ ८९ ॥
हृदयस्थितमादायरैक्याभिप्रायमादरात् ॥ शनैर्निरगमद्यंतायत्रास्तेवसुधाधिपः ॥ ९० ॥ ततःप्रणम्यभूपालंयथावृत्तंन्यवेदयत् ॥ बद्धांजलिपुटोहृ
ष्टःसारथिःस्वामिदर्शनात् ॥ ९१ ॥ ततोनिशम्यतद्वाक्यंविस्मयस्मेरलोचनः ॥ श्रद्धालुरभवद्भूपोरैक्यसंभावनाविधौ ॥ ९२ ॥ आदायाश्वतरीयु
ग्मयुक्तांशकटिकामगात् ॥ मुक्ताहारदुकूलानिसहस्रंचगवांनृपः ॥ ९३ ॥ गतोसौतत्रयत्रास्तेयोगीकाश्मीरमंडले ॥ तन्निवेद्यपुरोराजादंडवत्पतितोभु
वि ॥ ९४ ॥ आनम्यपरयाभक्त्यारैक्योराज्ञेचुकोपह ॥ रेशूद्रमामकंवृत्तंनजानासिदुरीश्वर ॥ ९५ ॥ गृहाणशकटीमेतामुत्थाप्याश्वतरीयुताम् ॥ व
स्त्राणिमुक्ताहारांश्चगाश्चदोग्ध्रीरपिस्वयम् ॥ ९६ ॥ इत्थमाज्ञतवान्भूपोरैक्यस्यभयमादधे ॥ ततःशापभयाद्राजातत्पदांभोरुहद्वयम् ॥ ९७ ॥ गृह्ण
न्भक्त्याप्रसीदेतिब्रह्मन्नित्यूचिवान्स्वयम् ॥ ९८ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ भगवंस्तवमाहात्म्यमेतदत्यद्भुतंकुतः ॥ प्रसन्नीभूयभगवन्नाख्याहिममत
त्वतः ॥ ९९ ॥ ॥ रैक्यउवाच ॥ ॥ गीतानांषष्ठमध्यायंजपामिप्रत्यहंनृप ॥ तेनैवतेजोराशिर्मेसुराणामपिदुःसहः ॥ १०० ॥ गीतानांषष्ठमध्यायंरै
क्यादभ्यस्ययत्नतः ॥ ज्ञानश्रुतिर्महीपालोमुक्तिमापततःसुधीः ॥ १०१ ॥ रैक्योपिसुखमालेभेमाणिक्येश्वरसन्निधौ ॥ गीतानांषष्ठमध्यायंजपन्मोक्षप्रदा
यकम् ॥ १०२ ॥ मरालवेषमास्थायवरदानार्थमागताः ॥ दिवौकसोपिनिर्जग्मुःस्वैरंविस्मयकारिताः ॥ १०३ ॥ इममध्यायमप्येकंयोजपेत्सततंनरः ॥
सोपितत्पदवीमेतिविष्णोरेवनसंशयः ॥१०४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येअशीत्यधिकशततमोऽध्यायः
॥१८० ॥छ॥ श्रीभगवानुवाच॥ ॥अथतेवर्णयिष्यामिसप्तमाध्यायगौरवम्॥यदाकर्ण्यसुधापूरपूर्तिर्भवतिकर्णयोः॥१॥अस्तिपाटलिपुत्राख्यंदुर्गमुत्तुङ्गगो
पुरम् ॥ तत्राभूद्ब्राह्मणोनामशंकुकर्णोदयार्णवः ॥२॥ वैश्यवृत्तिसमासाद्यधनमर्जितवान्बहु ॥ पितॄन्नतर्पयामासपूजयामासनोसुरान् ॥ ३ ॥ पार्थिवान्भो
जयांश्चक्रेधनार्जनपरायणः ॥ तुरीयपाणिग्रहणंमंगलार्थंगृहांतरे ॥ ४ ॥ तनुजैर्बंधुभिःसार्धंसंप्रतस्थेकदाचन ॥ रजन्यांधर्मकलपायांनिद्रालोस्तस्यदोस्त
ले ॥ ५ ॥ दशतिस्मसमागत्यदंदशूकःकुतश्चन ॥ सदष्टमात्रोऽसाध्यात्मामाणिमंत्रौषधादिभिः ॥ ६ ॥ क्षणैःकतिपयैरेवगतासुरभवत्ततः ॥ पिचुमं

दद्लैर्नालैरवगुंठितविग्रहम् ॥ ७ ॥ तमारोप्यतरुस्कंधेसूनवोगृहमाययुः ॥ ततःकालेनबहुनाततोजातःसरीसृपः ॥ ८ ॥ तद्वासनानिबद्धात्माजन्म पूर्वमनुस्मरन् ॥ वंचयित्वासुतानेतान्पूरयामिगृहाद्बहिः ॥९॥ आत्मनःकोटिसंख्याकंयत्रास्तेस्थापितंवसु॥ततोनारायणबलिंश्रद्धयापरयान्विताः॥ १०॥ कृतवंतःपरेतस्यसूनवोहिद्विजन्मनः ॥ एकदास्वप्नमागत्यपीडितःसर्पजन्मना ॥ ११ ॥ अभाषयन्मनोवृत्तंपुत्राणामग्रतःपिता ॥ ततस्तेप्रातरुत्था यपरंविस्मयमोहिताः ॥ १२ ॥ इतरेतरमाख्यायपर्यतस्तेनिरंकुशाः ॥ एकस्तत्रपितृस्नेहादुद्धर्तुमपिवांछति ॥ १३ ॥ अन्योद्रविणलोभेननिहंतुंसर्पमी हते ॥ इतरस्तुपितृस्नेहरसमोहितमानसः ॥१४॥ किंवाअहिमयोनस्याच्छोचन्शोदितिकेवलम्॥मध्यमस्तुततःपुत्रोवंचयित्वासहोदरौ॥१५॥ केनापिछद्मनो त्थायजगामनिजमालयम्॥ततःशनैःसमाहूयगृहिणींगुणशालिनीम्॥१६॥कुद्दालहस्तोनिरगाद्यत्रास्तेपन्नगःपिता॥तेनाविदितवित्तेनचिह्नैर्निश्चित्यतत्त्वतः ॥१७॥स्थानमागत्यतंहंतुंवल्मीकंलोभबुद्धितः ॥ भार्ययोत्सार्यतेमृत्स्नास्वयंतेनचखन्यते॥१८॥निखन्यमानादत्युग्रोवल्मीकादहिरुत्थितः॥ ततोगरलगं डूषैर्निर्गतैरतिदुःसहैः ॥१९॥ गिरःसकथयांचक्रेफणीफूत्कारमारुतैः ॥ २० ॥ ॥ अहिरुवाच ॥ ॥ कस्त्वंकिमर्थमायातःकथंवाखन्यतेबिलम् ॥ केनवाप्र हितोमूढतदाख्याहिममाग्रतः ॥ २१ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ पुत्रस्तेहंशिवोनामहेमग्रहणकौतुकी ॥ आगतोरात्रलब्धस्यस्वप्नस्यतुसुविस्मितः ॥ २२ ॥ ॥ शिवउ० ॥ ॥ इत्थमाकर्ण्यपुत्रस्यगिरंलोकविगर्हिताम् ॥ वक्तुमारभतस्पष्टंहसन्नुच्चैःफणीतदा ॥ २३ ॥ सर्पउ० ॥ यदिपुत्रोसिमेतूर्णंमामुन्मोचयबंधना त् ॥ निक्षेपार्थायसंजातंपन्नगंपूर्वजन्मनः ॥ २४ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ पितःकथंतेमुक्तिःस्यादित्याचक्ष्वममाग्रतः ॥ परित्यक्त्वाखिलंलोकमागतोस्मि यथानिशि ॥ २५ ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ नतीर्थानिनदानानिनतपांसिनचाध्वराः ॥ मामुन्मोचयितुंपुत्रप्रभवंतिचसर्वथा ॥ २६ ॥ गीतानांसप्तमाध्यायमं तरेणसुधामयम् ॥ जंतोर्जरामृत्युदुःखनिराकरणकारणम्॥२७॥सप्तमाध्यायिनंविप्रंमदीयेश्राद्धवासरे ॥ भोजयश्रद्धयापुत्रतेनमुक्तिर्नसंशयः॥२८॥ अन्या नपिद्विजान्वत्सवेदविद्याविशारदान् ॥ संभोजययथाशक्तिपरमश्रद्धयान्वितः ॥ २९ ॥ इत्याकर्ण्यपितुर्वाक्यमुरगत्वमुपेयुषः ॥ तेसर्वेसूनवोकुर्वन्यथादि ष्टंततोधिकम् ॥ ३० ॥ शंकुकर्णस्ततःश्रीमानुत्सृज्यतनुमौरगीम् ॥ कृत्वाविभागंपुत्राणांदिव्यंदेहमुपाददे ॥ ३१ ॥ विभज्यदत्तंपित्रायद्द्रव्यंतत्कोटिसंख्य या ॥ तेनतेसूनवःसर्वेमुमुदुःसाधुवृतयः ॥३२॥वापीकूपसरोयज्ञदेवप्रासादहेतवे ॥ अन्नशालांततःकुर्वन्पुत्रास्तेधर्मबुद्धयः ॥३३॥सप्तमाध्यायजपतोमुक्ति भाजोभवंस्ततः ॥ षष्ठमिष्टतमंज्ञात्वानिर्वाणार्पितदृष्टयः ॥ ३४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येएकाशी त्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८१ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ अष्टमाध्यायमाहात्म्यंशृणुवक्ष्यामिपार्वति ॥ यस्यश्रवणमात्रेणपरांमुदमवाप्स्यसि ॥ १ ॥

१ अष्टमिष्टतमं इ० । नष्टमप्रष्टतमं इ० च पाठान्तरम् ।

आमर्दकंपुरंनाम्नाविश्रुतंदक्षिणापथि ॥ द्विजन्माभावशर्मेतितत्रासीद्गणिकापतिः ॥ २ ॥ खादन्मांसंपिबन्मद्यंचोरयन्साधुसंपदः ॥ रममाणःपरस्त्रीभिरा
खेटककुतूहली ॥ ३ ॥ अत्यवाहयदत्युग्रोगरीयांसंमनोरथम् ॥ सुहृदांविटगोष्ठ्यांचतालीफलसुधारसम् ॥ ४ ॥ निपीयकंठपर्यंतमजीर्णेनातिपीडितः ॥
मृतःकालेनपापात्माजातस्तालीतरुर्महान् ॥ ५ ॥ तस्यच्छायामुपाश्रित्यनिविडामतिशीतलाम् ॥ अभूतांदंपतीकौचिद्ब्रह्मराक्षसतांगतौ ॥ ६ ॥
॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ किंजातीयौकिमात्मानौकिंवृत्तावित्युदीरय ॥ कर्मणाकेनवादेवब्रह्मराक्षसतातयोः ॥ ७ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ वेदवेदांग
तत्वज्ञःसर्वशास्त्रार्थकोविदः ॥ सदाचारोभवत्कश्चिद्द्विजोनामकुशीवलः ॥ ८ ॥ जायाचतस्यकुमतिनामधेयादुराशया ॥ ससभार्योमहादानान्याददानोऽ
तिलोभवान् ॥९॥ महिषींकालपुरुषंहयादीननुवासरम् ॥ अप्रयच्छन्द्विजातिभ्योदानलब्धांवराटिकाम् ॥ १० ॥ कालेनदंपतीप्रेतौब्रह्मराक्षसरूपिणौ ॥
पर्यटंतौमहीमेतांक्षुत्तृषाकुलविग्रहौ ॥ ११ ॥ विश्रमतुरागत्यमूलंतालीतरोस्ततः ॥ कथमेतन्महादुःखमावयोरपगच्छाति ॥ १२॥ कथंवाजायतेमुक्ति
र्ब्रह्मराक्षसयोनितः ॥ इतिपृष्टोगृहिण्यासौब्राह्मणःसमभाषत ॥ १३ ॥ ब्रह्मविद्योपदेशेनविनाध्यात्मविचारणात् ॥ विनाकर्मविधिज्ञानात्कथंमुच्येतसंक
टात् ॥ १४ ॥ ॥ भार्योवाच ॥ ॥ किंतद्ब्रह्मकिमध्यात्मंकिंकर्मपुरुषोत्तम ॥ एतावदुक्तेतत्पत्न्यायदाश्चर्यमभूच्छृणु ॥ १५ ॥ अष्टमाध्याय
श्लोकार्द्धश्रवणात्सतरुस्तदा ॥ विहायतालीरूपंतद्बभूवद्विजसत्तमः ॥ १६ ॥ सद्योज्ञानविधूतात्माविमुक्तःपापकंचुकात् ॥ तन्माहात्म्याद्विनिर्मुक्तौदंप
तीतौबभूवतुः ॥ १७ ॥ एतावदेवमुक्तंचदैवान्निर्गत्यतन्मुखात् ॥ ततोंतरिक्षादायांतंक्वणत्किंकिणिकंशुभम् ॥ १८ ॥ दिविदिव्यांगनावक्त्रचंद्रमंडलमं
डितम् ॥ अप्सरोवदनांभोजभ्राम्यद्भ्रमरसंकुलम् ॥ १९ ॥ निर्मथ्यमानदुग्धाब्धिवेलाडिंडिरपांडुरैः ॥ गंगातरंगसुभगैश्चामरैरुपशोभितम् ॥ २० ॥
गायद्गंधर्वसुभगंनृत्यत्सुरवधूशतम् ॥ दिव्यंविमानमारूढौदंपतीजग्मतुर्दिवम् ॥ २१ ॥ अत्रत्यंवृत्तमखिलमेतद्विस्मयकारकम् ॥ ततोलिलेखमेधावी
श्लोकार्द्धमिदमादरात् ॥ २२ ॥ ययौवाराणसींनामनगरींमुक्तिदायिनीम् ॥ आराधयितुमन्विच्छन्देवदेवंजनार्दनम् ॥ २३ ॥ सतत्रकर्तुमारेभेतपःपरमु
दारधीः ॥ अत्रांतरेजगन्नाथोदेवदेवोजनार्दनः ॥ २४ ॥ पृष्टोदुग्धाब्धिसुतयासंयोज्यकरसंपुटम् ॥ निद्रापथंविहायैवस्थीयतेकथ्यतामिति ॥ २५ ॥
॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ काश्यांभागीरथीतीरेतपस्यतितरांद्विजः ॥ भावशर्मातिमेधावीमद्भक्तिरसपूरितः ॥ २६ ॥ जपन्गीताष्टमाध्यायश्लोका
र्द्धंनियतेंद्रियः ॥ संतुष्टवानहंदेवितदीयतपसाभृशम् ॥ २७ ॥ चिरंविचारयन्नेवतत्तपःसदृशंफलम् ॥ दातुमुत्कंठितमनावर्तेयंसांप्रतंप्रिये ॥ २८ ॥
॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ हरिःप्रसन्नभूतोपिचिंतांप्राप्यदिग्प्रभो ॥ भावशर्माहरेर्भक्तःप्रातःकिंतत्फलंपुनः ॥ २९ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥

ततःप्रसादमासाद्यप्रसन्नस्यमुरद्विषः ॥ सुखमात्यंतिकंप्रापभावशर्माद्विजोत्तमः ॥ लेभिरेपदवींसर्वेतदीयाअपिवंशजाः ॥ ३० ॥ तत्कर्मवशतोयैवसंप्राप्तायातनांपुरा ॥ एतदेवाष्टमाध्यायमाहात्म्यंकिंचिदेवते ॥ ३१ ॥ कथितंमृगशावाक्षिद्रष्टव्यंतुसदैवच ॥ ३२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सा० उत्तरखंडेगीतामाहात्म्येद्व्यशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८२ ॥ छ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिनवमाध्यायमादरात् ॥ संशृणुष्वस्थिरीभूयतुहिनाचलकन्यके ॥१॥ अस्तिमाहिष्मतीनामनगरीनर्मदातटे ॥ तत्रासीन्माधवोनामाद्विजन्मासाशिवोद्विजः ॥२॥ वेदवेदांगतत्वज्ञःकालेकालेतिथिप्रियः ॥ अर्जयित्वाबहुधनंविद्ययैवविशुद्धधीः ॥ ३ ॥ महांतमध्वरंकर्तुंसमारेभेकदाचन ॥ आलंभनार्थमानीतश्छागःपूजितविग्रहः ॥ ४ ॥ वाचमूचेहसन्नुच्चैर्जगद्विस्मयकारकः ॥ किमेतैर्बहुभिर्यागैर्विधिवद्विहितैरपि ॥ ५ ॥ विनश्वरफलैर्जन्मजरामरणहेतुभिः ॥ एतावत्यपिमेविप्रदशेयंदृश्यतामिति ॥ ६ ॥ छागस्यैवंवचोतीवकुतूहलपरंजनाः ॥ निशम्यविस्मयंयाताःकृतमंडपवासिनः ॥ ७ ॥ ततोबद्धांजलिपुटोद्विजातिस्तिमितेक्षणः ॥ प्रणम्यश्रद्दधानस्तमपृच्छच्छागमादरात् ॥ ८ ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ किंजातीयःकिमात्मात्वंकिंवृत्तमितिमेवद ॥ केनवाकर्मणावासिच्छागत्वमितिकारणम् ॥ ९ ॥ ॥ छागउवाच ॥ ॥ आसंपुराद्विजातीनामन्वयेचातिनिर्मले ॥ आहर्ताक्रतुसंघानांवेदविद्याविशारदः ॥ १० ॥ एकदाममगेहिन्यापुत्ररोगप्रशांतये ॥ छागःप्रयाचितोमत्तःचंडिकाभक्तिनम्रया ॥ ११ ॥ ततोनिहन्यमानस्यचंडिकामंडपस्थले ॥ छागस्यजननीमांतुशशापब्रह्मवादिनी ॥ १२ ॥ अशास्त्रीयाध्वनापापमत्सुतंयज्जिघांससि ॥ द्विजात्यधमतेनत्वमजायोनिमवाप्स्यसि ॥ १३ ॥ ततोहंप्रेत्यकालेनछागोभूवंद्विजोत्तम ॥ निस्तीर्यचानेकविधायोनिसंतापयातनाः ॥ १४ ॥ जातिस्मरत्वमप्यस्तिपशुयोनिमुपेयुषः ॥ ॥ विप्रउवाच ॥ ॥ त्वदीयजन्मशुश्रूषाकुतूहलरसोन्मुखम् ॥ १५ ॥ मनःसर्वान्द्विजानेतानपितत्कथयाखिलम् ॥ ॥ छागउवाच ॥ ॥ कदाचिन्मर्कटोभूवमाहितुंडिकशिक्षया ॥ १६ ॥ क्रीडद्भिर्वीक्षितोडिंभैर्नृत्यन्प्रतिगृहांगणे ॥ उदारानात्मनोदारान्विलोक्यतनयानपि ॥ १७ ॥ क्रियापराङ्मुखोजातस्त्यक्तनर्तनसंभ्रमः ॥ ततोवर्तुलदंडैश्चदुःसहैराहितुंडिकः ॥ १८ ॥ मामुच्चैस्ताडयांचक्रेरुषालोहितलोचनः ॥ ततोहंमूर्च्छितोभूवंक्षरत्क्षतजसंततिः ॥१९॥ आजिघ्रन्नन्नमुदकमगमंकालधर्मताम् ॥ ततोहमासीच्छुनकःपरिभ्राम्यन्गृहेगृहे ॥ २० ॥ कुक्षिंभरिरहंमार्गेत्यक्तोच्छिष्टान्नभक्षकः ॥ कदाचिदाविशंस्वांतरात्मवेश्ममहानसम् ॥ २१ ॥ बुभुक्षितोभक्षयितुंस्थालीस्थापितमोदनम् ॥ जिघ्रन्भूमितलंपश्यन्दिशोदशशनैर्भयात् ॥२२॥ शंकमानोजनरवात्पार्श्वेचविलिहन्निव ॥ ततःकदाचिदागत्यवीक्षितस्तत्तनुजैर्निजैः ॥ २३ ॥ जाययाचजरत्याहंताडितोलकुटादिभिः ॥ ततोभग्नकटिर्यातोबहुशोणितमुद्वहन् ॥ २४ ॥

निर्जगामबहिर्गेहात्कथंचिन्मूर्च्छयाकुलः॥ अंगेषुपूतिगंधेषुक्रिमिगर्भेषुकालतः॥२८॥ततःकदश्वतांप्राप्तःशौंडिकस्यचवेश्मनि ॥ अश्वोभवमहंविद्वन्मृतः
कालक्रमादिह ॥२६॥ कदाचित्त्वत्वरेतेनसमानीतोजनाकुले ॥ विक्रयायजरालीढपतयाल्लुरदावलिः ॥ २७ ॥ जाययाद्वारकायात्रांकर्तुमुद्यतयासक्त
त् ॥ मौल्येनाल्पीयसाक्रेतुंतुरंगंचेष्टमानया ॥ २८ ॥ जगृहेहंतयादाम्नाअल्पेनवसुनाजरन् ॥ गंतुंचारभतद्वित्रैःपुत्रैरारुह्यमांसमम् ॥ २९ ॥ शनैः
शनैःसरस्तीरेमग्नोहंगाढकर्दमे ॥ तत्राहंकुटिलग्रविश्वापतन्कर्दमान्तरे ॥३० ॥ ताड्यमानोमुहुःपुत्रैःलकुटोपलपाणिभिः ॥ उत्थाप्यमानोबहुधाप्राणान्मो
चितवानहम् ॥ ३१ ॥ ततोनिश्चित्यमांतत्रमृतंभग्नोद्यमाःसुताः ॥ आक्रुश्यमातरंदीनांप्रावृत्यानिर्ययुर्गृहम् ॥ ३२ ॥ ततःसंप्रेत्यबहुनाकालेन
छागतांगतः ॥ निस्तीर्णानेकहीनोच्चयोनिसंतापयातनः ॥ ३३ ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ किमनेनमहाछागदुःखजातेननित्यशः ॥ यथाव
दंजसामह्यंसुखमात्यंतिकंभवेत् ॥ ३४ ॥ ॥ छागउवाच ॥ ॥ आश्चर्यंकथयिष्यामिपुनरन्यदपिद्विज ॥ स्वस्थमापृच्छमानस्यतवास्तियदिकौतु
कम् ॥ ३५ ॥ अस्तिनाम्नाकुरुक्षेत्रंनगरंमोक्षदायकम् ॥ सूर्यवंशोभवत्तत्रचंद्रशर्मामहीपतिः ॥ ३६ ॥ सूर्योपरागसमयेश्रद्धयापरयान्वितः ॥ दानंस
कालपुरुषंदातुंसमुपचक्रमे ॥ ३७ ॥ समाहूयद्विजन्मानंवेदवेदांगपारगम् ॥ स्नातुंपुण्योदकैःपुण्यैर्ययौसार्द्धंपुरोधसा ॥ ३८ ॥ अथोच्चैःकालपुरुषोवाच
मूचेहसन्निव ॥ अन्येनैवप्रगृह्णातिक्षेत्रेचाण्वपिकिंचन ॥३९॥ सूर्योपरागसमयेकुरुक्षेत्राभिधेस्थले ॥ दानंचकालपुरुषंजिघृक्षसिकथंद्विज ॥ ४० ॥ ज्ञात्वा
पिनिश्चितंसर्वमेतत्पातककारकम् ॥ प्रवर्तसेकथंकर्तुंधनलोभान्धयाधिया ॥ ४१ ॥ इत्थमाकर्ण्यतद्वाक्यंजगाद्विस्मयकारकम् ॥ किमनेनमहादानभयेने
त्यवदद्विजः ॥ ४२ ॥ एवंविधमहादानपातकागाधवारिधिम् ॥ जानामितरितुंसम्यगुपायमहमेवहि ॥४३॥ ततःस्नात्वामहीपालःपरिधायचवाससी ॥ शु
चिःप्रसन्नहृदयःसितमाल्यानुलेपनः ॥४४॥ अवलंब्यकरांभोजंपार्श्ववर्तिपुरोधसः ॥ समाययौसेव्यमानःसतत्कालोचितैर्जनैः ॥४५॥ समागत्यचभूपालः
संप्रादात्कालपूरुषम् ॥ यथोचितेनविधिनातस्मैन्भक्त्याद्विजन्मने ॥ ४६ ॥ निर्भिद्यकालपुरुषहृदयंनिर्दयोदयः ॥ पापात्मानिर्ययौकाश्चिश्चांडालेरक्तलो
चनः॥४७॥किंचप्रापितकालस्यपरनिंदारसोत्सवे ॥ निंदाचांडालिकादेहपार्श्वभागाद्विजन्मनः॥४८॥एतच्चांडालयुगलंनिर्गत्यारुणलोचनम् ॥ततःसंचरितं
चक्रेप्रसह्यांगेद्विजन्मनः॥४९॥गीतानांनवमाध्यायंजपन्नेवहृदिस्थितः॥कंपमानंद्विजंकिंचित्तूष्णींपश्यतिभूपतौ ॥५०॥ अंतर्निद्राणगोविंदंकंपमानमिवांबु
धिम् ॥ मरुदांदोलनैर्विद्वान्द्विजन्मापापसंश्रयम् ॥५१॥ ततोगीताक्षरोद्भूतैर्वैष्णवैःपरिपीडितम् ॥ पलायमानंचांडालयुगलंनिष्फलोद्यमम् ॥५२ ॥ तन्नि
श्चक्रामवेगेनद्विजातेःपार्श्ववर्तियत् ॥ शरीरेवर्त्तमानंचपरनिंदारसोत्सवे ॥५३॥ इत्थंकलितवृत्तांतःप्रत्यक्षंक्षितिवल्लभः ॥ पर्यपृच्छद्द्विजन्मानंविस्मयस्मेर

लोचनः ॥ ५४ ॥ कथमापदियंघोरानिस्तीर्णामहतात्वया ॥ कंमंत्रंजपताविप्रकंवासंस्मरतासुरम् ॥ ५५॥ कःपुमान्काचसायोषित्कथमेतावुपस्थितौ॥ कथंचशांतिमापन्नावित्युदीरयमेद्विज ॥ ५६ ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ चांडालमूर्तिमासाद्यमूर्तांकिल्बिषमुल्बणम् ॥ योषिन्मूर्त्तिमयीनिंदाद्वयमेतदवे म्यहम् ॥ ५७ ॥ गीतायानवमाध्यायमंत्रमालामयास्मृता ॥ तन्माहात्म्यमिदंसर्वंत्वमवेहिमहीपते ॥ ५८ ॥ गीतायानवमाध्यायंजपामिप्रत्यहंनृप ॥ निस्तीर्णाश्वापदस्तेनकुप्रतिग्रहसंभवाः ॥ ५९ ॥ अभ्यस्यनवमाध्यायंराजातस्माद्विजन्मनः ॥ तावुभावपिलेभातेपरांनिर्वृतिमुत्तमाम् ॥ ६० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येत्र्यशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१८३॥॥ देव्युवाच ॥॥ सर्वज्ञसर्वचैतन्यसर्वेश्वरगिरांगुरो ॥ धन्यास्मिशिवमान्येनदृश्यमानेनयत्त्वया ॥१॥ निरूपितमिदंपुण्यंनवमाध्यायवैभवम् ॥ अनेकविस्मयस्वादुकथानकमयंमधु॥२॥शृण्वंत्याममदेवेशनतृप्तिर्जातुजायते ॥ अकुंठाश्रवणोत्कंठावर्द्धतेवृषभध्वज ॥ ३ ॥ आसीन्ममहिमांभोधेगीतानांश्रुतिजीवितम् ॥ तत्रापिदशमाध्यायंप्रधानंमुनयो जगुः ॥ ४ ॥ तमुद्दिश्यमहाध्यायमभिधेहिकथानकम् ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ शृणुसुश्रोणिनिश्रेणींस्वर्गदुर्गस्यदुर्लभाम् ॥ ५ ॥ सीमामिवप्रभावानांपावनींपरमांकथाम् ॥ आसीत्काशीपुरेविप्रःपुण्यकीर्त्तिपरायणः ॥ ६ ॥ प्रशांतचेतानिर्मुक्तहिंसाकार्कश्यसाहसः ॥ निवृत्तिनिरतोनित्यंजितेंद्रियतयातथा ॥ ७ ॥ धीरधीरितिविख्यातोनंदीवमयिभक्तिमान् ॥ निस्तीर्णनिगमांभोधिःसर्वशास्त्रार्थकोविदः ॥८॥ तस्यध्यानपराधीनचेतसःप्रतिगच्छतः ॥ अंतरात्मनिनिर्मग्नमनसस्तत्त्वचक्षुषः ॥९॥ करावलंबनंतस्यधावन्प्रीत्याददाम्यहम् ॥ कदाचनचमत्कारकारकंविमनामुनिः ॥१०॥ आचांतःकिंचनासाग्रपरमानंदमेदुराम् ॥ दृशमासाद्यनिद्राणकरणोयमिवास्थितः ॥ ११ ॥ उपाधास्यविशालाक्षिविशालांद्वारदेहलीम् ॥ अशेतनिशिनिःशंकंतावद्धंवेक्षणःक्षणम् ॥१२॥ मामपृच्छद्भृंगिरिटिःप्रणम्यपादपंकजम् ॥ अनेनविधिनाकेनविहितंतवदर्शनम्॥१३॥ तपस्तप्तंहुतंजप्तंकिमनेनमहात्मना ॥ दत्तेप्रतिपदंदेवोयस्यहस्तावलंबनम् ॥१४॥ अयंनलभतेगंतुंकस्मादस्मात्पुराद्बहिः॥यदृच्छयायदाकाशीसीमामुल्लंघ्यगच्छति ॥ १५ ॥ नपश्यतितदासर्वान्पार्श्वस्थानपिदेहिनः ॥ अत्रहेतुमहंज्ञातुमिच्छामिस्वामिभाषितम् ॥ १६ ॥ अनुग्राह्योस्मिचेद्वक्तुंयुक्तंचेत्तदुदीरय ॥ भृंगिरिटेरिमंप्रश्नंसमाकर्ण्याहमूचिवान्॥१७॥ कदाचिदासंकैलासंपार्श्वेपुन्नागकानने ॥ रणत्खेचरसुश्रोणिपूर्णस्तबककानने ॥ १८ ॥ कलकंठकुलालापकल्लोलितदिगंतरे ॥ गरुत्मदादिदात्यूहसमूहस्वरसंकुले ॥ १९ ॥ भ्रमदारुघटीयंत्रप्रोल्लसद्विंदुदंतुरे ॥ प्रबुद्धसारणिप्रांतकदलीकंदलालसे ॥ २० ॥ कस्तूरहिरिणापेतोर्किनरस्वरमोहिते ॥ रोमंथमंथरापांगैर्मृगैःकापिलनिषेविते ॥२१॥ हंसैःक्रीरिपुपांडित्यंकुर्वाणैःसंकुलेशुकैः ॥ निद्राद्रिकणिनीरंध्रसमीरणविलोडिते ॥ २२ ॥ माधवीपुष्पनिर्यासशीधुशी

वमधुव्रते ॥ उन्मीलत्रिवलीपुष्पगुच्छसौरभनिर्भरे ॥२३॥ प्रोत्फुल्लवकुलामोदमदमंथरषट्पदे ॥ सोमादुद्भूतपीयूषक्षालितक्षितिमंडले ॥२४॥ अध्यास्य वेदिकामेकामहंक्षणमवस्थितः ॥ उद्दंडशाखिसंघट्टस्फुटन्मंथामुखोत्करैः ॥ २५ ॥ प्रकंपिताचलच्छायोववौचंडसमीरणः ॥ पश्चादभून्महाघोषोनिर्घोषितदरीतटः ॥२६॥ अवातरत्ततःकश्चित्पक्षीगगनगह्वरात् ॥ शारदानिरदच्छायःकज्जलानामिवोच्चयः ॥ २७ ॥ तमसामिवसंघातःपक्षच्छेदीवपर्वतः ॥ अवष्टभ्यक्षितिंपद्भ्यांपक्षीमांप्रणनामसः ॥२८॥ आनीयपद्ममम्लानमसौमत्पादयोर्व्यधात् ॥ अथासौस्पष्टयावाचापक्षीस्तोत्रमुदीरयत् ॥ २९ ॥ जयदेव चिदानंदसुधासिंधोजगत्पते ॥ सदासद्भावनासंगकल्लोलानंतविग्रह ॥ ३० ॥ अद्वैतवासनामत्यामलत्रयविवर्जित ॥ जितेंद्रियपराधीनसमाधिप्राप्यविग्रह ॥ ३१ ॥ निरुपाधेविनिर्मुक्तनिराकारनिरामय ॥ निःसीमनिरहंकारनिरावरणनिर्गुण ॥ ३२ ॥ शरणागतसंत्राणप्रवीणचरणांबुज ॥ भीममालमहाव्यालज्वालादग्धमनोभव ॥ ३३ ॥ कुठारभिन्नदैत्येंद्रगंडूषितमहाविभो ॥ त्रिपुरप्रमदाभालसिंदूरोद्धूलिमार्जन ॥ ३४ ॥ कात्यायनीकुचांभोजवरकुंकुमचर्चित ॥ नमःप्रमाणदूरायनमःप्रमातिरूपिणे ॥ ३५ ॥ नमश्चैतन्यनाथायनमस्त्रैलोक्यरूपिणे ॥ वंदेतवपदांभोजंयोगिप्रवरचुंवितम्॥३६॥ अपारभवपाथोधिपारावतरणाद्भुतम् ॥ वाचस्पतिरपिस्तोत्रेभवतोनप्रगल्भते ॥३७॥ सहस्रवदनस्यापिफणींद्रस्यनचातुरी ॥ त्वद्वर्णनेमहादेवकोहमल्पमतिःखगः ॥ ३८ ॥ स्तोत्रमेतत्समाकर्ण्यकृतंतेनपतत्रिणा ॥ तमवोचमहंकोसिकुतस्त्योसिविहंगम ॥ ३९ ॥ हंसेनसदृशःकायोवर्णःकाकेनसंनिभः ॥ प्रयोजनंकमुद्दिश्यप्राप्तोसीहतदुच्यताम् ॥ ४० ॥ इतिपक्षीमयापृष्टःप्रश्रयानतकंधरः ॥ जगादश्लक्ष्णयावाचापक्षीवाक्यविदांवरः ॥ ४१ ॥ देवेशधूर्जटेविद्धिमांमरालंस्वयंभुवः ॥ कर्मणायेनमेकार्ष्ण्यंजातमाधुनिकंविभो ॥ ४२ ॥ तदाकर्णयसर्वज्ञपृष्टंयदितदुच्यते ॥ मानसात्सरसःपृथ्वींयातःप्राप्तोस्मिसंकटम् ॥ ४३ ॥ सौराष्ट्रनगरादारात्सरसिस्फुटदंबुजे ॥ बालेंदु[1]खंडधवलान्मृणालकवलानहम् ॥ ४४ ॥ आदायवलमाश्रित्यनिरगांगगनंद्रुतम् ॥ विहायसस्ततस्तस्मादकस्मादपतंभुवि ॥ ४५ ॥ अथमोहपरीतात्मासर्वथाविकलेंद्रियः ॥ वेपमानवपुर्मोहात्स्पृष्टःशीतैःसमीरणैः ॥ ४६ ॥ प्रबुद्धःपतनेहेतुमपश्यन्नात्मनस्तदा ॥ अहोकिमेतदापन्नमद्यपातःकथंमम ॥ ४७ ॥ कालिमायेनकायेस्मिन्नूपकर्पूरपांडुरे ॥ इत्यहंविस्मयाविष्टोयावत्कुर्वेविचारणम् ॥ ४८ ॥ तावदंबुरुहाद्वाणीमश्रौषमहमीदृशीम् ॥ उत्तिष्ठहंसवक्ष्यामिकारणंपातकार्ष्ण्ययोः ॥ ४९ ॥ अथोत्थायसमागत्यमयामध्येसरोवरे ॥ दृष्टाराजीविनीरम्याराजीवैःपंचभिर्युता ॥ ५० ॥ कारणंप्रष्टुमारेभेकार्ष्ण्यस्यपतनस्यच ॥

१ बालेंदुशंखधवलानित्यपिपाठः ।

अथतत्रघनश्यामान्स्वर्णवर्णवरावृतान् ॥ ५१ ॥ चतुर्भुजान्गदाशंखचक्रपंकेरुहायुधान् ॥ किरीटहारकेयूरकुंडलद्युतिचित्रितान् ॥ ५२ ॥ अद्राक्षमंतरिक्षस्थान्पुरुषानयुतानिषट् ॥ नत्वाप्रदक्षिणीकृत्यपंचपद्मांसरोजिनीम् ॥ ५३ ॥ आत्मीयंपातमारभ्यपृष्टंतदखिलंमया ॥ ॥ पद्मिन्युवाच ॥ कलहंसगतोसित्वंमांविलंघ्यविहायसा ॥ ५४ ॥ तेनपातकयोगेनपतितोसिमहीतले ॥ तेनैवकालिमाकायेपक्षिसत्तमलक्ष्यते ॥ ५५ ॥ भवंतंपतितंवीक्ष्यकृपापूर्णेनचेतसा ॥ मध्यमेनामुनाब्जेनवदताजातसौरभम् ॥ ५६ ॥ आघ्रायषट्पदाःषष्टिसहस्राणिदिवंययुः ॥ एतेयेभवतादृष्टाःनीलोत्पलसमत्विषः ॥ ५७ ॥ सर्वेतेसप्तमेतीतेजन्मन्यासन्मुनेःसुताः ॥ अस्यैवसरसस्तीरेतेपुस्तेपरमंतपः ॥ ५८ ॥ कदाचित्कामिनीकाचिच्चंपकस्तवकस्तनी ॥ चलापांगकलाकांततरंगितरसालिनी ॥ ५९ ॥ नासामुक्ताफलज्योत्स्नाचुंबितस्मितदीधितिः ॥ वीणांविन्यस्यकुचयोर्वनेस्मिन्मधुरंजगौ ॥ ६० ॥ गायंत्यास्वरमाकर्ण्यब्राह्मणाहरिणाइव ॥ तांसमागत्यतेसर्वेसममेवव्यलोकयन् ॥ ६१ ॥ मयादृष्टाममैवेयमित्यूचुस्तेपरस्परम् ॥ मुष्टामुष्टिततस्तेषांभ्रातॄणामभवद्रणः ॥ ६२ ॥ अन्योन्यमुष्टिनिष्पिष्टवक्षसस्त्यक्तजीविताः ॥ तेभुक्त्वानिरयान्घोरान्बभूवुःसारसाभुवि ॥ ६३ ॥ तदातेश्वापदान्जघ्नुर्दग्धांवन्येनवह्निना ॥ ततोमातंगतामेत्यपथिपांथानघातयन् ॥ ६४ ॥ वनेविषोदकंपीत्वातेययुर्यममंदिरम् ॥ खरोष्ट्रकपिमार्जारजन्मान्यासाद्यचक्रमात् ॥ ६५ ॥ ततोमधुव्रताजातावर्ततेत्रसरोवरे ॥ अद्यमेगंधमाघ्रायप्रापुस्तेवैष्णवंपदम् ॥ ६६ ॥ शृणुपक्षींद्रवक्ष्यामियेनमय्यस्तिवैभवम् ॥ एतस्माज्जन्मनःपूर्वेतृतीयेजन्मनिक्षितौ ॥ ६७ ॥ सरोजवदनानामद्विजातेःकन्यकाभवम् ॥ पातिव्रत्यैकनिरतागुरुशुश्रूषणेरता ॥ ६८ ॥ कदाचित्सारिकामेकांपाठयंत्याविलंबितम् ॥ सारिकाभवपापेत्वंपत्याशप्तास्मिकुप्यता ॥ ६९ ॥ प्रेत्यसारित्वमासाद्यपातिव्रत्यप्रसादतः ॥ मुनीनामेवसदनेकन्याकाचित्पुपोषमाम् ॥ ७० ॥ गीतानांदशमाध्यायंविभूतिरितिविश्रुतम् ॥ प्रातःपठतिविप्रोसावश्रौषंतमघापहम् ॥ ७१ ॥ कालेनसारिकादेहमहंहित्वाविहंगम ॥ दशमाध्यायमाहात्म्यादप्सराश्चाभवंदिवि ॥ ७२ ॥ पद्मावतीतिविख्यातापद्मायादयितासखी ॥ कदाचनमयायांत्याविमानेनविहायसा ॥ ७३ ॥ एतत्सरोवरंरम्यंविलोक्यविमलांबुजम् ॥ अवतीर्यजलक्रीडायावदारभ्यतेमया ॥ ७४ ॥ दुर्वासास्तावदायातोविवस्त्रातेनवीक्षिता ॥ तद्भयात्पद्मिनीरूपंधृतमेतन्मयास्वयम् ॥ ७५ ॥ पद्भ्यांपद्मद्वयंचैवद्वयंहस्तद्वयेनच ॥ मुखेनपंचमांभोजमितिपंचांबुजास्म्यहम् ॥ ७६ ॥ दृष्टातेनमुनींद्रेणकोपज्वलितचक्षुषा ॥ अनेनैवस्वरूपेणतिष्ठपापेशतंसमाः ॥ ७७ ॥ इतिशापंसमुत्सृज्यसचैवांतर्दधेक्षणात् ॥ विभूत्यध्यायमाहात्म्याद्द्राणमिनाविलीयते ॥ ७८ ॥

१ पत्रकमवा ६० पा० ।

मद्विलंघनमात्रेणपतितोसिमहीतले ॥ अद्यशापनिवृत्तिर्मातिष्ठतस्तेखगोत्तम ॥७९॥ निशामयमयागीयमानमध्यायमुत्तमम् ॥ यस्याकर्णनमात्रणत्वमद्ये वविमोक्ष्यसे ॥८०॥ इत्यसौदशमाध्यायंपपाठश्लक्ष्णयागिरा ॥ तमाकर्ण्यतयादत्तमादायचसरोरुहम् ॥ ८१ ॥ मयासमर्पितंतुभ्यंपद्मिन्यापद्ममुत्तमम् ॥ इत्युक्त्वासजहौदेहंतदद्भुतमिवाभवत् ॥८२॥ ॥ भृंगिरिटिरुवाच ॥ ॥ पुरातनेभवेकोयंब्रह्महंसोभवत्कथं ॥ तवाग्रतःकुतोहेतोरुत्ससर्जकलेवरम् ॥८३॥ इतिभृंगिरिटेर्वाक्यमाकर्ण्याहंतदाब्रुवम् ॥ द्विजवेश्मनिपूर्वस्मिन्जन्मन्ययमजायत ॥८४॥ सुतपाइतिविख्यातोब्रह्मचारीजितेंद्रियः ॥ वसन्गुरुकुलेकुर्वन् वेदाध्ययनमन्वहम् ॥८५॥ गुरुशुश्रूषणंसम्यग्विदधातिचभक्तितः ॥ शयानस्यगुरोःशय्यांनिद्रितःसपदास्पृशत् ॥८६॥ तेनपापेनतिर्यक्त्वमयंस्वर्गेपिल ब्धवान् ॥ पद्मयोनिमरालानांमध्येजातस्ततोद्विजः ॥८७॥ अस्मिञ्जन्मन्यमुष्येहपुरास्मल्लोकन।वधि ॥ गीतानांदशमाध्यायंनलिन्याकथितंततः ॥८८॥ आकर्ण्यविहगोलेभेब्रह्मज्ञानमनुत्तमम्॥ सोयंविप्रकुलेजातोदशमाध्यायवैभवात् ॥ ८९ ॥ जन्माभ्यासवशादस्यशिशोरपिमुखांबुजात् ॥ गीतानांदशमा ध्यायःसमुल्लसतिसर्वदा ॥ ९० ॥ तदर्थंपरिणामेनसर्वभूतेष्ववस्थितम् ॥ शंखचक्रधरंदेवमयंपश्यतिसर्वदा ॥ ९१ ॥ यस्मिन्यस्मिन्यदैवास्यदृष्टिःस्निग्धा शरीरिणः ॥ ससमुक्तोभवेत्सर्वःसुरापोब्रह्महापिवा ॥ ९२ ॥ तद्विज्ञायेमयाविप्रःपरमात्मस्वरूपिणा ॥ इदंनगरमानीतोमुक्तिक्षेत्रंस्वभावतः ॥ ९३ ॥ अत्र त्यानांमनुष्याणांमुक्तिःकरतलेस्थिता ॥ तेनास्यदृष्टिपातेनविशेषोन्योनजायते ॥ ९४ ॥ नददामिवाहिर्गंतुमहमस्यपुराकृतम् ॥ दशमाध्यायमहात्म्या त्तत्वज्ञानंसुदुर्लभम् ॥९५॥ लब्धमेतेनमुनिनाजीवन्मुक्तिरियंतथा ॥ तेनास्यचलतोहस्तंददामिपथिगच्छतः ॥९६ ॥ दशमाध्यायमहिमाभृंगिरिटेमहान यम् ॥ इतिभृंगिरिटेरग्रेकथितंयत्कथानकम् ॥९७॥ तवेदमत्रकथितंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ नरोवाप्यथवानारीयापिकोपिचवापुनः॥९८॥अस्यश्रवणमात्रेण सर्वाश्रमफलंलभेत् ॥ ९९ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेगीतामहात्म्येचतुरशीत्यधिकशततमोध्यायः ॥ १८४ ॥ ॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ इतिहासोयमीशानश्रेयसांसाधनंपरम् ॥ आकर्ण्यकरुणापूर्णममकांक्षाप्रवर्त्तते ॥ १ ॥ एकादशस्यमाहात्म्यमध्याय स्यकथाश्रयम् ॥ व्यावर्णयविरूपाक्षवक्तॄणांप्रथमप्रभो ॥ २ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ आकर्णयकथांकांतेगीतावर्णनसंश्रयाम् ॥ विश्वरूपाभिधानस्यमा हात्म्यमपिपावनम् ॥ ३ ॥ अध्यायस्यविशालाक्षिवक्तुंतावन्नशक्यते ॥ सहस्राणिकथाःसंतितत्रैकाकथ्यतेमया ॥ ४ ॥ प्रणीतायास्तटेनद्यामेघंकरमिति श्रुतम् ॥ नगरंगरिमाधारतुंगप्राकारगोपुरम् ॥ ५ ॥ विशालाश्रमशालासुस्वर्णस्तंभविभूषितम् ॥ श्रीमद्भिःसुखिभिःशांतैःसदाचारैर्जितेंद्रियैः ॥ ६ ॥ आधिष्ठितंजवैश्वारुशृंगाटकमनोहरम् ॥ मणिस्तंभस्फुरत्स्वर्णापणचत्वरशोभितम् ॥ ७ ॥ पताकाकिंकिणीक्वाणकदंबककलस्वरम् ॥ वेदाध्ययननिर्घो

१ गिरिमाधारमित्यपिपाठोन्यत्र ।

षवाचालितादिगंतरम् ॥ ८ ॥ तूर्यसंघोषणाकीर्णविशालव्योममंडलम् ॥ पताकापल्लवोद्भूतवातनिर्जितविग्रहम् ॥ ९ ॥ राजमार्गवरद्वारनारीमंजीरसिंजितैः ॥ वल्लकीवेणुकैर्गीतैर्भातिवाजींद्रहेषितैः ॥ १० ॥ प्रेक्षमाणमिवाभीक्ष्णंदिक्पालानांपुरैःसमम् ॥ आस्तेजगत्पतिर्यत्रशार्ङ्गपाणिर्विराजितः ॥११ ॥ मूर्तिमत्परमंब्रह्मजगल्लोचनजीवितम् ॥ लक्ष्मीनयनराजीवपूजिताकारगौरवः ॥ १२ ॥ त्रिविक्रमवपुर्मेघश्यामलःकोमलद्युतिः ॥ श्रीवत्सवक्षाराजीववनमालाविभूषितः ॥ १३ ॥ अनेकभूषणोपेतःसरत्नइववारिधिः ॥ चलत्सौदामिनीदामसांद्रमेघसमद्युतिः ॥ १४ ॥ तस्यास्तेमुकुटेसाक्षात्शार्ङ्गपाणिःपरःपुमान् ॥ तंदृष्ट्वामुच्यतेजंतुर्जन्मसंसारबंधनात् ॥ १५ ॥ यस्मिन्पुरेमहातीर्थंविद्यतेमेखलाभिधम् ॥ यत्रस्नात्वानरैर्नित्यंप्राप्यतेवैष्णवंपदम् ॥ १६ ॥ तत्रवीक्ष्यजगन्नाथंनरसिंहंकृपार्णवम् ॥ सप्तजन्मार्जिताद्धोरान्मुच्यतेदुष्कृतान्नरः ॥ १७ ॥ मेखलायांगणाधीशंविलोकयतियोनरः ॥ सनिस्तरतिविघ्नानिदुस्तराण्यपिसर्वदा ॥ ब्रह्मचर्यपरोदांतोनिर्ममोनिरहंकृतिः ॥ १८ ॥ तस्मिन्क्षेत्रेवरेकश्चिदभूद्ब्राह्मणसत्तमः ॥ सुनंदइतिविख्यातोवेदशास्त्रविशारदः ॥ १९ ॥ वशीकृतेंद्रियग्रामोवासुदेवपरायणः ॥ देवस्यशार्ङ्गिणःपार्श्वेगीताध्यायमिमंप्रिये ॥ २० ॥ एकादशंपठत्येषविश्वरूपप्रदर्शनम् ॥ अध्यायस्यप्रभावेनब्रह्मज्ञानमवापसः ॥ २१ ॥ परमानंदसंदोहश्लाघ्यसंवित्समाधिना ॥ प्रत्यङ्मुखेंद्रियतयानिश्चलांस्थितिमीयुषा ॥ २२ ॥ सततंस्थीयतेतेनजीवन्मुक्तेनयोगिना ॥ एकदासमहायोगीसिंहराशिस्थितेगुरौ ॥ २३ ॥ गोदावरीतीर्थयात्रांविधातुमुपचक्रमे ॥ प्रथमेऽह्निसमागत्यविरजंतीर्थमुत्तमम् ॥ २४ ॥ नाभिमारभ्यतीर्थेषुस्नात्वाभ्यर्च्यदेवताम् ॥ मज्जन्मज्जन्जगद्धात्रींकमलांसव्यलोकयत् ॥ २५ ॥ तांसंपूज्यमहामायांसर्वकामफलप्रदाम् ॥ तारातीर्थेततःस्नात्वाकपिलासंगमेततः ॥ २६ ॥ अष्टतीर्थमसौचक्रेविधायपितृतर्पणम् ॥ कुमारीशंशिवंनत्वाकपिलाद्वारमाययौ ॥ २७ ॥ तत्रनिर्मज्ज्यनिर्धूतप्राग्जन्मांतरदुष्कृतः ॥ संपूज्यनत्वाश्रुत्वाचदेवंवैमधुसूदनम् ॥ २८ ॥ उषित्वातत्रतांरात्रिंप्रागात्प्रातःसहद्विजैः ॥ नरसिंहवनेतत्रतीर्थेरामस्यदीर्घिका ॥ प्रह्लादपूजितःसाक्षादास्तेयत्रनृकेसरी ॥ २९ ॥ तंदृष्ट्वादेवदेवेशंपूजयित्वातुभक्तितः ॥ तत्रतंदिवसंनीत्वासययावंबिकापुरम् ॥ ३० ॥ अनुग्रहेणभक्तानामंबिकातत्रतिष्ठति ॥ पूरयंतिमनुष्याणांवांछितान्यखिलान्यपि ॥ ३१ ॥ पूजयित्वांबिकांभक्त्यापुष्पगंधानुलेपनैः ॥ उपहारैश्चविविधैःस्तोत्रैःप्रणमनैरपि ॥ ३२ ॥ विप्रस्तस्मात्पुराप्राप्तःकंठस्थानाभिधंपुरम् ॥ यत्रास्तेपरमाशक्तिर्महालक्ष्मीमहाद्युतिः ॥ ३३ ॥ तामवेक्ष्यसुधाभानुभास्करद्युतिमंडलाम् ॥ संसारतापविच्छेदपद्मपीयूषवाहिनीम् ॥ ३४ ॥ योगिराजहृदंभोजराज

१ [illegible] इ० पा० । २ मज्जन्मज्जन् इ० पा० ।

हंसनिषेविताम् ॥ अनाहतमहानादमयीमद्वयरूपिणीम् ॥ ३५ ॥ महालक्ष्मींभगवतींवांछितार्थप्रदायिनीम् ॥ आराध्यभक्तिभावेनचेतसासमुनीश्व
रः ॥ ३६ ॥ विवाहमंडपंप्रापपुरंविप्रैःसमन्वितः ॥ पुरेतत्रप्रतिगृहंवासस्थानमयाचत ॥ ३७ ॥ नलेभेवसतिंस्थातुंगेहेकस्मिन्नपिद्विजः ॥ दर्शि
तंग्रामपालेनविशालंवासमंदिरम् ॥ ३८ ॥ प्रविश्यवसतिंचक्रेब्राह्मणःसंगिभिःसहः ॥ ततःप्रभातेविमलेसुनंदोसौद्विजोत्तमः ॥ ३९ ॥ बहिरालो
कयांचक्रेवासगेहान्निजंवपुः ॥ अध्वन्यानखिलान्यत्रजातान्क्वापियदृच्छया ॥ ४० ॥ गम्यमानःसमायांतंग्रामपालोददर्शसः ॥ तंबभाषेग्रामपालआयु
ष्मानसिसर्वशः ॥ ४१ ॥ भागधेयवतांपुंसांपुण्यःपुण्यवतामसि ॥ प्रभावोविद्यतेवत्सकोपिलोकोत्तरस्त्वयि ॥ ४२ ॥ क्वप्रयाताःसहायास्तेकथंतत्सदना
द्वहिः ॥ तत्पश्यमुनिशार्दूलकथयामितवाग्रतः ॥ ४३ ॥ किंतुनान्यंत्वयातुल्यंपश्यामीहतपस्विनम् ॥ किंजानासिमहामंत्रंकांविद्यामवलंबसे ॥ ४४ ॥
कस्यदेवस्यकारुण्याच्छक्तिर्लोकोत्तरात्वयि ॥ तत्कारुण्यवशात्तिष्ठग्रामेस्मिन्ब्राह्मणोत्तम ॥ ४५ ॥ शुश्रूषामखिलामेवभगवंस्तेकरोम्यहम् ॥ इतिसंवा
सयामासतस्मिन्ग्रामेमुनीश्वरम् ॥४६॥ परिचर्यांचतस्यासौभक्त्याचक्रेदिवानिशम् ॥ दिवसेषुप्रयातेषुसप्ताष्टसुसमेयिवान् ॥ ४७ ॥ प्रातरागत्यतस्याग्रे
रुरोदभृशदुःखितः ॥ अद्यमेभाग्यहीनस्यगुणवान्भक्तिमान्सुतः ॥ ४८ ॥ जाज्वल्यमानदंष्ट्रेणभक्षितोनिशिरक्षसा ॥ इत्येवंरक्षकेणोक्तंतंपप्रच्छससंय
मी ॥ ४९ ॥ क्वास्तेसराक्षसःपुत्रोभक्षितस्तेकथंवद ॥ ॥ ग्रामपालउवाच ॥ ॥ वर्ततेनगरेघोरःपुरुषादोनिशाचरः ॥ ५० ॥ सखादतिनरानेत्यनित्यं
नगरगोचरान् ॥ ससर्वैर्नागरैरत्रप्रार्थितःपुरुषैःपुरा ॥ ५१ ॥ रक्षराक्षसनःसर्वान्ग्रासंतेकल्पयामहे ॥ पथिकान्निशिनिद्रांतियेचतान्भुंक्ष्वराक्षस ॥५२॥ एत
स्मिन्सदनेपांथान्ग्रामपालप्रवेशितान् ॥ आहारंकल्पयांचक्रुरात्मीयप्राणगुप्तये ॥ ५३ ॥ भवान्सुप्तोगृहेमुष्मिन्नधन्यैःसंयुतःपरैः ॥ तेग्रस्ताःकिलचानने
नत्वंमुक्तोसिद्विजोत्तम ॥५४॥ प्रभावंभवतोवेत्तिभवानेवद्विजोत्तम ॥ मदीयतनयस्याद्यमित्रमेकमुपागतम् ॥ ५५ ॥ अजानतामयासोपितनयस्यप्रियः
सखा ॥ अन्यैःपांथजनैःसार्द्धंतस्मिन्गेहेप्रवेशितः ॥५६॥ श्रुत्वातत्रप्रविष्टंतंनिशीथेतनयोमम ॥ तमानेतुंगतःसोपिभक्षितस्तेनरक्षसा ॥५७॥ दुःखितेनम
याप्रोक्तःप्रातःसपिशिताशनः ॥ ममापिपुत्रोदुष्टात्मन्भवतानिशिभक्षितः ॥ ५८ ॥ भवज्जठरनिर्मग्नःसुतोसौयेनजीवति ॥ अस्तिचैवमुपायस्तेब्रूहिमेत्वं
निशाचर ॥५९॥ ॥ राक्षसउवाच ॥ ॥ अंतःप्रविष्टंत्वत्पुत्रमज्ञात्वाहमभक्षयम् ॥ अजानन्भक्षितःपांथैःसहितोसौसुतस्तव ॥ ६० ॥ यथाजीवतिमे
कुक्षौयथाभवतिरक्षितः ॥ तथाविहितमप्यस्तिदैवेनपरमेष्ठिना ॥६१॥ गीतैकादशमध्यायंयःपठत्यनिशंद्विजः ॥ तत्प्रभावेनमेमुक्तिर्मृतानांपुनरुद्भवः ॥६२॥
॥ ग्रामपालउवाच ॥ ॥ कथमेकादशाध्यायसामर्थ्यमिदमद्भुतम् ॥६३॥ इतिपृष्टोमयाविप्रसबभाषेनिशाचरः ॥६४॥ पुरागृध्रेणकेनापिनभोमार्गेणगच्छता ॥

अस्थिखंडंस्वतुंडाग्रात्पातितंक्वापिवारिणि ॥ ६५ ॥ तंजलाशयमागत्यकोपिज्ञानीश्वरस्तदा ॥ महातीर्थमितिज्ञात्वाविदधेपितृतर्पणम् ॥ ६६ ॥ तमूचिरे जनाःसर्वेतीर्थमेतत्कथंवद ॥ जपत्येकादशाध्यायंत्रिसंध्यंनियतेंद्रियः ॥ ६७ ॥ कृतमौनस्तुविप्रोसौचौरैर्व्यापादितःपथि ॥ तस्यास्थिशकलंगृध्रवदनात्प तितंजले ॥ ६८ ॥ तेनतीर्थमिदंदिव्यंजातंपातकनाशनम् ॥ ततस्तेमानवाःसर्वेसस्नुस्तत्रजलाशये ॥ ६९ ॥ निष्कल्मषतयाचैवंप्रापुस्तेपरमंपदम् ॥ एकादशस्यसामर्थ्यादध्यायस्यभविष्यति ॥ ७० ॥ ममापिमुक्तिःपांथानांपुनरुत्थानमेवच ॥ योमयाकश्चिदुद्दीर्णोब्राह्मणोत्रैवतिष्ठति ॥ ७१ ॥ सच एकादशाध्यायंजपतिस्मनिरंतरम् ॥ सतेनाध्यायमंत्रेणसप्तवाराभिमंत्रितम् ॥ ७२ ॥ विधायवारिविप्रेंद्रःक्षिपेद्यदिममोपरि ॥ ततोमेशापनिर्मुक्ति र्भविष्यतिनसंशयः ॥ इतितेनास्मिसंदिष्टःसमायातस्त्वदंतिकम् ॥ ७३ ॥ ॥ विप्रउवाच ॥ ॥ राक्षसःकेनपापेनजातोसौवदरक्षक ॥ यत्क्षपायां गृहेतस्मिन्नरान्खादतिनिद्रितान् ॥ ७४ ॥ ॥ ग्रामपालउवाच ॥ अस्मिन्ग्रामेपुराकश्चिदासीद्विप्रःकृषीवलः ॥ एकदाशालिकेदाररक्षणेव्याकुलोद्वि जः ॥ ७५ ॥ नातिदूरेमहागृध्रःपांथमेकमभक्षयत् ॥ तंविमोचयितुंदूराद्दयांचक्रेपितापसः ॥ ७६ ॥ भुक्त्वापांथंखगस्तावन्निरगादंबराध्वना ॥ ततःस तापसःकोपात्तंबभाषेकृषीवलम् ॥ ७७ ॥ धिक्त्वांहालिकदुर्बुद्धेकठोरमतिनिर्घृण ॥ कुक्षिंभरंपरत्राणविमुखंहतजीवितम् ॥ ७८ ॥ चोरैश्चदंष्ट्रिभिः सर्पैररिवह्निविषांबुभिः ॥ गृध्रराक्षसभूतैश्चवेतालादिभिराहतान् ॥ ७९ ॥ जनानुपेक्षतेशक्तःसतद्वधफलंलभेत् ॥ नमोचयतियोविप्रंप्रभुश्चोरादिभिर्धृ तम् ॥ ८० ॥ सयातिनरकंघोरंसपुनर्जायतेवृकः ॥ निहन्यमानंविपिनेगृध्रव्याघ्रेणपीडितम् ॥ ८१ ॥ मुंचमुंचेतियोवक्तिसयातिपरमांगतिम् ॥ गवा मर्थेहताव्याघ्रैर्व्याधैर्दुष्टैश्चराजभिः ॥ ८२ ॥ तेपियांतिपदंविष्णोर्दुष्प्राप्यंयोगिनामपि ॥ अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिच ॥ ८३ ॥ शरणागतसं त्राणकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ दीनस्योपेक्षणंकृत्वाभीतस्यचशरीरिणः ॥ ८४ ॥ पुण्यवानपिकालेनकुंभीपाकेसपच्यते ॥ पश्यन्नपिभवान्पांथंदुष्ट गृध्रेणभक्षितम् ॥ ८५ ॥ निवारणसमर्थोपिनचक्रेयन्निवारणम् ॥ निष्कृपोसियतस्तस्माद्भविष्यसिनिशाचरः ॥ ८६ ॥ इमंशापंमुनेःश्रुत्वाकंपमान कलेवरः ॥ प्रणम्यहालिकोविप्रंबभाषेकरुणंवचः ॥८७॥ अत्राहंक्षेत्ररक्षायांचिरंक्षिप्तेनचक्षुषा ॥ नवेद्मिनिकटंगृध्रहन्यमानमिमंनरम् ॥८८॥ तेनमेनुग्रहंक र्तुंकृपणस्यत्वमर्हसि ॥ ॥विप्रउवाच॥ ॥ योवेत्त्येकादशाध्यायंजपत्यनुदिनंचयः ॥८९॥ तेनाभिमंत्रितंवारियदाशिरसितावके॥पतिष्यतितदाशापात्तवमु क्तिर्भविष्यति ॥ ९० ॥ इत्युक्त्वातापसोयातोहालिकोराक्षसोभवत् ॥ तदागच्छद्विजश्रेष्ठतेनाध्यायेनमंत्रय ॥ तीर्थोदकंस्वहस्तेनतस्यमूर्द्धनिनिक्षिप॥ ॥ ९१ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इतितत्प्रार्थितंतस्यश्रुत्वाचकरुणाप्लुतः ॥ तथेतिसहपालेनमुनीरक्षोंतिकंययौ ॥९२॥ एकादशेनतेनांबुविश्वरूपेणमं

त्रितम् ॥ निक्षिप्तंतस्यशिरसितेनविप्रेणयोगिना ॥ ९३ ॥ गीताध्यायप्रभावेणशापमोक्षमवापसः ॥ विहायराक्षसंदेहंचतुर्बाहुस्ततोभवत् ॥ ९४ ॥ निगीर्णायेजनास्तेनपांथाआसन्सहस्रशः ॥ चतुर्भुजावभूवुस्तेशंखचक्रगदाधराः ॥ ९५ ॥ तेविमानान्यारुरुहुस्तावदूचेसराक्षसम् ॥ मदीयस्तनयःक्स्तंदर्शयस्वनिशाचर ॥ ९६ ॥ इत्युक्तेग्रामपालेनदिव्यधीराहराक्षसः ॥ एवंचतुर्भुजंविद्धितमालश्यामलद्युतिम् ॥ ९७ ॥ माणिक्यमुकुटंदिव्यमणिकुंडलमंडितम् ॥ हारहारिमहास्कंधंस्वर्णकेयूरभूषितम् ॥ ९८ ॥ राजीवलोचनंस्निग्धंहस्तेकृतसरोरुहम्[1] ॥ दिव्यंविमानमारूढंदेवत्वंप्राप्तमात्मजम् ॥ ९९ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वासुतंदृष्ट्वाचतादृशम् ॥ स्वगेहंनेतुमारेभेजहाससमुतस्ततः ॥ १०० ॥ कतिवाराणिजातोसित्वंपुत्रोममरक्षक ॥ पूर्वंपुत्रस्त्वदीयोस्मिअधुनाविबुधोऽस्म्यहम् ॥ १०१ ॥ यास्यामिवैष्णवंधामब्राह्मणस्यप्रसादतः ॥ निशाचरोपिप्राप्तोयंपश्यदेहंचतुर्भजम् ॥ १०२॥ एकादशस्यमाहात्म्याद्यातिस्वर्गंसमंजनैः ॥ विप्रादस्मात्तमध्यायमधीष्वत्वंजपानिशम् ॥ १०३ ॥ भविष्यतिनसंदेहस्तवापिगतिरीदृशी ॥ ताततस्मात्सतांसंगंदुर्लभंसर्वथाजनैः ॥१०४॥ सोप्यद्यतेसमुत्पन्नोह्यात्मनःसाधयेप्सितम् ॥ किंधनैर्भोगदानैर्वाकिंयज्ञैस्तपसानुकिम् ॥ १०५॥ किंपूर्तैर्वापरंश्रेयोविश्वरूपस्यपाठतः ॥ तद्विष्णोःपरमंरूपमध्यायस्यश्रुतेनच ॥ १०६ ॥ यत्पूर्णानंदसंदोहकृष्णब्रह्मास्यनिर्गतम् ॥ कुरुक्षेत्रेर्जुनेमित्रेतत्कैवल्यरसायनम् ॥ १०७ ॥ नृणांचभवभीतानामाधिव्याधिभयापहम् ॥ अनेकजन्मदुःखघ्नंनान्यत्पश्यामितत्स्मर ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वासहतैःसर्वैर्ययौविष्णोःपरंपदम् ॥ १०८ ॥ तमध्यायंततोविप्राद्ग्रामपालःपपाठसः ॥ तावुभौतस्यमाहात्म्याज्जग्मतुर्वैष्णवंपदम् ॥ १०९ ॥ इत्येकादशमाहात्म्यकथातुभ्यंनिरूपिता ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणमहापातकसंक्षयः ॥ ११० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येसतीश्वरसंवादेपंचाशीत्यधिकशततमोध्यायः ॥१८५॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ अस्तिकोल्हापुरंनामनगरंदक्षिणाथे ॥ सुखानांसदनंसाध्विसाधूनांसिद्धिसंभवम् ॥ १ ॥ परशक्तेःपरंपीठंसर्वदेवनिषेवितम् ॥ पुराणेषुप्रसिद्धंयद्भुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥२॥ कोटिशस्तत्रतीर्थानिशिवलिंगानिकोटिशः ॥ आस्तेरुद्रगयायत्रविशालंलोकविश्रुतम् ॥ ३ ॥ तुंगाचलमहावप्रगोपुरोल्लासितोरणम् ॥ प्रासादशिखरेयत्रतुंगंचकनकध्वजम् ॥ ४ ॥ सोमकांतिमहासौधवलभीपंक्तिशोभितम् ॥ जालरंध्रोद्गिरद्धूपधूमाऽमोदितदिक्तटम् ॥ ५ ॥ चलत्पताकविस्तीर्णच्छायंदेवालयान्वितम् ॥ चतुरैःसुंदरैःस्निग्धैःश्रीमद्भिःशुचिमानसैः ॥ ६ ॥ अधिष्ठितंसदाचारैःपुरुषैर्भूरिभूषणैः ॥ कुरंगनयनाश्चंद्रवदनाःकुटिलालकाः ॥७॥ उत्फुल्लचंपकच्छायाःपीनतुंगपयोधराः ॥ कृशमध्या

[1] चारुवक्त्रसरोरुहमितिपाठान्तरम् ।

निम्ननाभिवलित्रयविराजिताः ॥ ८ ॥ विशालजघनाश्चारुजंघायुग्मावरांश्रयः ॥ वाचालमेखलादामनिक्कणन्मणिनूपुराः ॥ ९ ॥ रणत्कंकणहस्ताब्जस्फुरत्करजरश्मयः ॥ वसंतिप्रमदायत्रमादयंत्योमुनीनापि ॥ १० ॥ समस्तवस्तुसंयुक्तंसर्वभोगसमन्वितम् ॥ मंगलैःसकलैर्युक्तंमहालक्ष्मीसमन्वितम् ॥११॥ तत्रागच्छत्पुमान्कश्चिद्युवागौरःसुलोचनः ॥ कंबुकंठःपृथुस्कंधोमहावक्षामहाभुजः ॥ १२ ॥ समस्तलक्षणोपेतोगोचरासक्तमानसः ॥ प्रविश्यनगरंपश्यन्शोभांसौधेषुसर्वतः ॥ १३ ॥ उत्कंठितमनाद्रष्टुंमहालक्ष्मींसुरेश्वरीम् ॥ मणिकुंडेकृतःस्नानःसंपन्नापितृतर्पणः ॥ १४ ॥ महालक्ष्मींमहामायांनत्वातुष्टावभक्तितः ॥ जयत्यपारकरुणाशरण्याजगदंबिका ॥ १५ ॥ कुर्वाणाजगतोजन्मपालनंक्षपणंदृशा ॥ ययाशक्त्याकृतादिष्टःपरमेष्ठीसृजत्यसौ ॥ १६ ॥ अवष्टभ्यचतांशक्तिंपालयत्यच्युतोजगत् ॥ ययाशक्त्याकृतावेशःसंहरत्यखिलंहरः ॥ १७ ॥ तांभजेपरमांशक्तिंसर्गस्थितिलयोर्जिताम् ॥ योगिध्येयांघ्रिकमलेकमलेकमलालये॥१८॥ स्वभावानखिलान्नस्त्वंगृह्णासींद्रियगोचरान् ॥ त्वमेवकल्पनाजालंतत्कल्पंकुरुषेमनः॥१९॥ इच्छाज्ञानक्रियारूपापरसंवित्स्वरूपिणी ॥ निष्फलानिर्मलानित्यानिराकारानिरंजना ॥ २० ॥ निरंतरानिरातंकानिरालंबानिरामया ॥ तवैवंमहिमानंहिकोवर्णयितुमीशते ॥ २१ ॥ वंदेनिर्भिन्नषट्चक्रद्वादशांतविहारिणीम् ॥ अनाहतध्वनिमयींबिंदुनादकलात्मिकाम् ॥ २२ ॥ मातस्त्वंपूर्णशीतांशुगलत्पीयूषवाहिनी ॥ पुष्णासिवत्सलेबालान्सनकादीन्दिगंबरान् ॥ २३ ॥ अनुस्यूताशिवासंविज्जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिषु ॥ तुरीयायांवर्त्तमानांदयासूनृतसंधिषु ॥ २४ ॥ ददासिप्राणिनांसर्वाःसततंब्रह्मसंपदः ॥ संहृत्यतत्वसंघातंतुरीयातीतयात्वया ॥ २५ ॥ योगिनांत्विंबतादात्म्यंदीयतेनिर्विकल्पया ॥ परांनमामिपश्यंतींमध्यमांवैखरीमपि ॥ २६ ॥ रूपाणिदेविगृह्णासिजगत्संत्राणहेतवे ॥ त्वंब्राह्मीवैष्णवीचत्वंमाहेशीचत्वमंबिके ॥ २७ ॥ वाराहित्वंमहालक्ष्मीर्नारसिंहीत्वमैंद्रिका ॥ त्वंकौमारीचंडिकात्वंलक्ष्मीस्त्वंविश्वपावनी ॥ २८ ॥ सावित्रीत्वंजगन्माताशशिनीत्वंचरोहिणी ॥ त्वंस्वाहात्वंस्वधात्वंहित्वंसुधापरमेश्वरी ॥ २९ ॥ चंडमुंडभुजादंडखंडदोर्दंडमंडिते ॥ रक्तबीजगलद्रक्तपानघूर्णितलोचने ॥ ३० ॥ उन्मत्तमहिषग्रीवोन्मूलनप्रौढदोर्युगे॥शुंभासुरमहादैत्यदारणायातविक्रमे ॥३१॥ अनंतचरितेतुभ्यंनमस्त्रैलोक्यमातृके ॥ भक्तकल्पलतेमह्यंप्रसीदपरमेश्वरि ॥ ३२ ॥ इतितेनस्तुतादेवीमहालक्ष्मीस्ततःस्वयम्॥ निजरूपंसमास्थायपुरुषंप्रत्युवाचतम्॥३३॥ ॥ श्रीलक्ष्मीरुवाच॥ ॥राजपुत्रप्रसन्नाहंवृणीष्ववरमुत्तमम् ॥ ॥ राजपुत्रउवाच ॥ ॥ पितामेधरणीपालोवाजिमेधंमहाक्रतुम् ॥ ३४ ॥ कुर्वाणोदैवयोगेनरोगाक्रांतोदिवंययौ ॥ तद्वपुस्तप्ततैलेनशोषयित्वामयाततः॥३५॥ स्थापितस्तत्रयागोसौयथापूर्वमवर्तत ॥ अथक्रांतमहीचक्रोयूपेयागतुरंगमः ॥ ३६ ॥ निशीथेबंधनंहित्वानीतःकेनापिकुत्रचित् ॥ अहज्ञातद्वृत्तंकापिनिवृत्तेषुजनेष्वहम् ॥ ३७ ॥

१ सौ रम्यत्वनिर्गतंइद इ० पा०।

आमंत्र्यऋत्विजःसर्वांश्छरणंत्वामुपागतः ॥ प्रसन्नोयदिदेवित्वंतन्मेयागतुरंगमः ॥ ३८ ॥ दृष्टोभवतुयागोसौसंपूर्णोजायतेयथा ॥ आनृण्यंममतातस्य
तेनराज्ञोभविष्यति ॥ ३९ ॥ तथाकुरुजगद्धात्रिशरणागतवत्सले ॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ ममद्वारंद्विजःसिद्धसमाधिरितिविश्रुतः ॥ ४० ॥ ममाज्ञ
यासतेसर्वंकार्यंनिष्पादयिष्यति ॥ इत्युक्तःश्रीमहालक्ष्म्याततोराजकुमारकः ॥ ४१ ॥ आजगाममुनिःसिद्धसमाधिर्यत्रतिष्ठति ॥ प्रणम्यतस्यपादाब्जं
कृतांजलिरवस्थितः ॥ ४२ ॥ तमुवाचततोविप्रःप्रहितोसित्वमंबया ॥ त्वदीप्सितमिदंसर्वंसाधयामिविलोकय ॥ ४३ ॥ इत्युक्त्वात्रिदशान्सर्वानाचक
र्षसमांत्रिकः ॥ ऐक्षतक्षितिपालस्यतनयोसौतदासुरान् ॥ ४४ ॥ कृतांजलिपुटान्देवान्वेपमानकलेवरान् ॥ अथतानमरान्सर्वान्संबभाषेद्विजोत्त
मः ॥ ४५ ॥ अमुष्यराजपुत्रस्यवाजीयज्ञायकल्पितः ॥ नीतोस्तिदेवराजेनक्षपायामपहृत्यसः ॥ ४६ ॥ गीर्वाणाअश्वमेवास्यसमानयतमाचिरम् ॥
अथतस्यमुनेर्वाक्याद्देवैर्यज्ञतुरंगमः ॥ ४७ ॥ समर्पितस्ततस्तेनतेनुज्ञात्वादिवौकसः ॥ आकृष्टानमरान्दृष्ट्वागतंलब्ध्वातुरंगमम् ॥ ४८ ॥ महीप
तिसुतोनत्वातंमुनिंवाक्यमब्रवीत् ॥ आश्चर्यमिदमेतत्तेसामर्थ्यमृषिसत्तम ॥ ४९ ॥ कृतंत्वयाचित्रमिदंत्रिदशाकर्षणंक्षणात् ॥ हस्तादाकृष्यदत्तोमे
यज्ञीयोयंतुरंगमः ॥ ५० ॥ नकिंचिदपरंयावद्दुष्करंयत्सुरैरपि ॥ प्रभविष्यतितत्कर्तुंभवानेवनचापरः ॥ ५१ ॥ शृणुविप्रमहीपालपितासीन्मेबृहद्रथः ॥
प्रारब्धहयमेधोसौदैवेननिधनंगतः ॥ ५२ ॥ अद्यापितस्यदेहोस्तितप्ततैलेनशोषितः ॥ तस्यसंजीवनंभूयःकर्तुमर्हसिसत्तम ॥ ५३ ॥ इत्याकर्ण्यस्मितं
कृत्वासजगादमहामुनिः ॥ यामस्तत्रपितायत्रतावकोयागमंडपः ॥ ५४ ॥ अथागत्यसमंतेनतत्रासिद्धःसमाधिना ॥ पयोभिमंत्र्यविदधेतस्यप्रे
तस्यमूर्द्धनि ॥ ५५ ॥ ततःप्रापनृपःसंज्ञामुत्तस्थेवैददर्शच ॥ सतंपप्रच्छविप्रेंद्रंकोसिधर्मेतिभूपतिः ॥ ५६ ॥ ततोराजसुतःसर्वंभूपालायन्यवे
दयत् ॥ सनत्वाब्राह्मणंराजातंपुनर्दत्तजीवितम् ॥ ५७ ॥ बभाषेकेनपुण्येनत्वयिशक्तिरलौकिकी ॥ ययामेजीवितंदत्तमाकृष्टाश्चदिवौकसः
॥ ५८ ॥ यागश्चोद्धरितोविप्रयेनमेतन्निरूपय ॥ इत्युक्तस्तेनविप्रोसौजगादश्लक्ष्णयागिरा ॥ ५९ ॥ गीतानांद्वादशाध्यायंजपाम्यहमतंद्रितः ॥
तेनशक्तिरियंराजन्ययाप्राप्तोसिजीवितम् ॥ ६० ॥ एतदाकर्ण्यराजासौद्वादशाध्यायमुत्तमम् ॥ पपाठतस्माद्विप्रर्षेःसकाशात्ब्राह्मणान्वितम् ॥ ६१ ॥
तस्याध्यायस्यमाहात्म्यात्तेसर्वेसद्गतिंययुः ॥ अन्येपठित्वाजीवाश्चमुक्तिमापुरहोपराम् ॥ ६२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसं
हितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येषडशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८६ ॥ छ ॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ द्वादशाध्यायमाहात्म्यंभवताकथितंमम ॥
ब्रूहित्रयोदशाध्यायमाहात्म्यमतिसुंदरम् ॥ १ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ शृणुत्रयोदशाध्यायमहिमांभोनिधिंशिवे ॥ यदाकर्णनमात्रेणपरांमुद

मवाप्स्यसि ॥२॥ अस्तिदक्षिणदिङ्गागेंतुंगभद्रामहानदी ॥ तत्तटेनगरंरम्यंनाम्नाहरिहरंपुरम् ॥३॥ यत्राऽस्तेभगवान्देवविदेवोहरिहरःस्वयम् ॥ यस्यदर्शन मात्रेणपरंकल्याणमाप्यते ॥ ४ ॥ तस्मिन्पुरेद्विजन्मासीद्धरिदीक्षितसंज्ञिकः ॥ तपःस्वाध्यायनिरतोश्रोत्रियोवेदपारगः ॥ ५ ॥ दुराचारेतितस्यासी द्भार्यानाम्नाचकर्मणा ॥ नसुष्वापसमंपत्यादुरालापाकदाचन ॥ ६ ॥ क्षणमप्यात्मसदनेनचास्तेस्वैरचारिणी ॥ कंठदघ्नंद्विजद्वारेधयंतीवारुणीरसम्॥७॥ पतिसंबाधिनःसर्वान्तर्जयंतीपुनःपुनः ॥ विटैःसहसदोन्मत्तारममाणानिरंतरम् ॥ ८ ॥कदाचिद्व्याकुलंदृष्ट्वापुरंपौरैरितस्ततः ॥ संकेतगेहमकरोत्कांतारेनि र्जनेस्वयम् ॥ ९ ॥ अथतत्रैवसाधूर्तारममाणाविटैःसह ॥ निनायसावहून्कालान्निजयौवनगर्विता ॥ १० ॥ अथतस्मिन्पुरेरम्येनिवसंत्यानिरंकुशम् ॥ वसंतकालःसमभूत्परंचित्तेभुवःसखा ॥ ११ ॥ आमूलपल्लवाकीर्णैःसहकारविकारिणा ॥ पिकानांपंचमालापैःपुनःसजीवितःस्मरः ॥ १२ ॥ स्फुरच्चंप कसौरभ्यहारकैर्मलयानिलैः ॥ मंदंमंदंप्रसर्पद्भिरांदोलितवनद्रुमः ॥ १३ ॥ उत्फुल्लमल्लिकामोदमदिरापारणावताम्[1] ॥ अलीनांकलटंकारैःसमंताद्राव शोभितः ॥ १४ ॥ प्रसन्नचारुभिःस्मेरःसरोवरसुगंधिभिः ॥ मीलन्मरालनिवहैःसरोभिःप्रकटीकृतः ॥१५॥ घनच्छायासुखासीनहरिणार्भकधारिभिः ॥ नीरंध्रपल्लवैर्नानाशाखिभिःशोभितावनिः॥ १६ ॥ तस्मिन्वसंतसमयेमुदितासाभिसारिका ॥ अपश्यज्जगदानंददायिनींचंद्रिकांनिशि ॥ १७ ॥ चंचच्च कोरचंच्वग्रगलत्पीयूषसीकराम् ॥ द्रवदिंदुशिलानिर्यत्सुधानिर्झरनिर्भराम् ॥ १८ ॥ विकाशिकुसुमक्रोडसांद्रीभूतकरोत्कराम् ॥ उल्लासितपयोराशिक ल्लोलालिंगितांबराम् ॥ १९ ॥ मनोभवमहासिंहकुलटाकठंकर्तरीम्[2] ॥ घनांधकारसंदोहविदारणपटीयसीम् ॥ २० ॥ श्वेतीकृतसतीकारपरार्थं हिमगर्भिणीम् ॥ म्लानपंकजसंकोचाघूनामानंददायिनीम् ॥ २१ ॥ चक्रवाकवधूवक्रकरुणाक्रोशसाक्षिणीम् ॥ मुक्ताश्रेणीविशुद्धांशुप्रभासितदिगं तराम् ॥ २२ ॥ अथतस्यांप्रभूतायांपूरयंत्यादिशोदश ॥ कामांधाकामिनीजातापथिसौधविहारिणी ॥ २३ ॥ अपश्यंतीविटान्रात्रौनिर्भिद्यभवनार्ग लम् ॥ ययौसंकेतभवनंनिर्गत्यनगराद्बहिः ॥ २४ ॥ तत्रप्रियतमंकंचित्काममोहितमानसा ॥ अन्वेषयंतीनाद्राक्षीत्कुंजेकुंजेतरौतरौ ॥ २५ ॥ आकर्णयंतीकांतस्यमंदालापान्पदेपदे ॥ अभियातिततःक्रीडन्यत्रसंहारिनिस्वनः ॥ २६ ॥ चक्रवाकरवान्श्रुत्वाकांतालापभ्रमादसौ ॥ सरो वराणिसर्वाणिपर्यटंतीमुहुर्मुहुः ॥ २७ ॥ कांतभ्रांत्यातरुतलेप्रसुप्तान्हरिणोत्करान् ॥ प्रबोधयंतीसोच्छ्वासमागतास्मीतिभाषिणी ॥ २८ ॥ आलिंगंतीवनस्थाणुंजीवनेश्वरशंकया ॥ तदाननभ्रमाद्भूयंचुंबंतीविकचांबुजम् ॥ २९ ॥ तत्रतत्रकृतव्यर्थश्रमाहृष्टप्रियास्वयम् ॥ विलला

[1] मोदमादिनांचरणायताम् इ०पा० ।   [2] कुलटाकुलकर्तरीम् इ० पा० ।

पवनेतस्मिन्मूर्च्छैतीविविधोक्तिभिः ॥ हाकांतहागुणाक्रांतमच्चैतन्यस्यनायक ॥ ३० ॥ हेमनोहरसौभाग्यभाग्यलावण्यशेवधे ॥ हापूर्णचंद्रवदनहासरोजायतेक्षण ॥ ३१ ॥ हाकांततत्वसौहित्यविश्रमायसुरद्रुम ॥ यदिकोपेनकुत्रापिगुह्यवेषोत्रतिष्ठसि ॥ ३२ ॥ प्रसादयामित्वांकांतदत्त्वाप्राणान्प्रियानापि ॥ इत्युच्चैःसर्वतोदिक्षुविलपंत्याावियोगतः ॥ ३३ ॥ तस्याःश्रुत्वावचःकोपिसुप्तोव्याघ्रःप्रबुद्धवान् ॥ कुर्वन्घुरघुरध्वानंपश्यन्प्रतिदिशंरुषा ॥३४॥ आस्फालयन्नखैर्भूमिंगर्जन्नाकाशगह्वरम् ॥ पृष्ठनिर्भग्नलांगूलद्रुतमुत्थायवेगवान् ॥३५॥ गतोव्याघ्रःसमुत्पत्ययत्रास्तेसाभिसारिका ॥ अथसाप्तिमायांतमालोक्यपतिशंकया ॥३६॥ निर्जगामपुरःस्थातुंप्रेमनिर्भरमानसा ॥ ततस्तस्यनखक्रीडाक्रूरतांधीकृतासती ॥३७॥ जहौप्रियवपुःशंकांश्रुत्वागर्जितमूर्जितम् ॥ तथाविधापिसानारीभ्रांतिमुत्सृज्यसत्वरम् ॥३८॥ व्याघ्रत्वंतुकुतोहेतोर्मानिहंतुमिहागतः ॥ इदंसर्वंसमाख्याहियतस्त्वंहंतुमिच्छसि ॥ ३९ ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वाशार्दूलश्चंडविक्रमः ॥ क्षणंविहायतद्रासमुवाचप्रहसन्निव ॥ ४० ॥ मलापहानदीनाम्नादेशेतिष्ठतिदक्षिणे ॥ नगरीमुनिपर्णेतितस्यारोधसिवर्तते ॥ ४१ ॥ तत्रास्तेभगवान्साक्षात्पंचलिंगोमहेश्वरः ॥ तस्यांपुर्यामहंविप्रपुत्रोभूत्वास्थितस्ततः ॥ ४२ ॥ अयाज्यान्याजयन्नश्नन्नेकोद्दिष्टेनदीतटे ॥ वेदपाठफलंशश्वद्विक्रीणन्धनकांक्षया ॥ ४३ ॥ भिक्षुकानपरान्लोभात्तिरस्कुर्वन्दुरुक्तिभिः ॥ अदेयद्रविणंगृह्णन्नदत्तमनिशंदिनम् ॥ ४४ ॥ छलयन्सकलांल्लोकान्क्षणग्रहणकौतुकात् ॥ ततःकतिपयेकालेजरठत्वमुपागतः ॥ ४५ ॥ वलीपलितवानंधःप्रपतन्प्रस्खलद्गतिः ॥ पतद्दंतोभवंभूयःप्रतिग्रहपरायणः ॥ ४६ ॥ हस्तेगृहीतदर्भोहमगमंतीर्थसन्निधिम् ॥ धनग्रहणलोभेनभ्रमन्पर्वसुपर्वसु ॥ ४७ ॥ ततोहंशिथिलांगःसन्कंचिद्भूनिर्जरालयम्[1] ॥ गतवान्याचितंभोक्तुंदष्टोमध्येपदेशुना ॥ ४८ ॥ अपतंमूर्छितोभूत्वाततःक्षितितलेक्षणात् ॥ ततोहंगलितप्राणोव्याघ्रयोनिमुपागतः ॥ ४९ ॥ अत्रतिष्ठामिकांतारेपूर्वपापमनुस्मरन् ॥ नभक्षयामिधर्मिष्ठान्मुनीन्साधुजनान्सतीः ॥ ५० ॥ किंतुपापान्दुराचारानसतीर्भक्षयाम्यहम् ॥ अतोऽसतित्वंतत्त्वेनममैवकवलायसे[2] ॥५१॥ इत्युक्त्वास्वैर्नखैःक्रूरैस्तांविभज्यांगखंडशः ॥ अथतांभक्षितांतेनपापदेहमुपाश्रिताम् ॥५२॥ यमस्यकिंकरानिन्युःसद्यःसंयमनींपुरीम् ॥ यमादेशेनतत्रापिपातयामासुराशुताम् ॥ ५३ ॥ विण्मूत्ररक्तपूर्णेषुघोरकुंडेष्वनेकधा ॥ कल्पकोटिषुपीतासुतस्मादानीयतांमुहुः ॥५४॥ रौरवेस्थापयामासुर्मन्वंतरशतावधि ॥ ततोप्याकृष्यतांदीनांरुदतींसर्वतोमुखीम् ॥ ५५ ॥ मुक्तकेशांभग्नगात्रांचिक्षिपुर्दहनानने ॥ एवंपापपरांघोरांभुक्त्वानरकयातनाम् ॥ ५६ ॥ इहजातामहापापात्पुनःश्वपचयोनिषु ॥ ततःश्वपचगेहेपिवर्द्धमानादिनेदिने ॥५७॥ पूर्वजन्मवशेनैवतथैवासी

१ कंचिद्भूतनिकालयम् इ० कंचिद्भूर्तनिकालयान् इ० च पाठान्तरम्। २ मामलं कवलायसे इ० पा०।

यथापुरा ॥ ततःकतिपयेकालेपुनःस्वंभवनंययौ ॥५८॥ यत्रास्तेजृंभकादेवीशिवस्यातःपुरेश्वरी ॥ तत्रापश्यद्द्विजन्मानंवासुदेवाभिधंशुचिम् ॥ ५९ ॥ गीतात्रयोदशाध्यायमुद्गिरंतमनारतम् ॥ ततस्तच्छ्रवणादेवमुक्ताश्वपचविग्रहात् ॥ ६० ॥दिव्यंदेहंसमासाद्यजगामत्रिदशालयम् ॥६१॥ ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येसप्ताशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१८७ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिभवानिभवमुक्तये ॥ गीताचतुर्दशाध्यायमवधारयसुस्मिते ॥ १ ॥ मेदिन्यांयत्किलस्थूलमस्तिकाश्मीरमंडलम् ॥ राजधानीसरस्वत्याआस्तेचैवमनोहरा ॥ २ ॥ यामधिष्ठायवाग्देवीब्रह्मलोकंप्रयच्छति ॥ हंसमारुह्यमानापिसावित्रीप्रहतैरपि ॥३॥ सरस्वतीपदांभोजसेवामाश्रित्यकुंकुमैः॥यत्रगौरवयंत्याशाहंसपक्षपुटोद्भवैः ॥ ४ ॥ निरंतरंतयाचैवनृणांसंस्कृतभाषिणाम् ॥ सुपर्वाणमयीभाषानिमेषेणोपलभ्यते ॥ ५ ॥ प्रातर्गृहांगणोद्भूतैर्यत्रकुंकुमपांसुलैः ॥ सर्वतोरुणितच्छायशशांकरविमंडलम् ॥ ६ ॥ तत्रासीत्तेजसांराशिःशौर्यवर्मानरेश्वरः ॥ उद्यदुज्ज्वलबाणौघखंडितारातिमंडलः ॥ ७ ॥ अभूच्चसिंहलद्वीपेराजासिंहपराक्रमः ॥ नाम्नाविक्रमवेतालःकलानामपिशेवधिः ॥ ८ ॥ उभौपरस्परंमैत्रींवर्द्धयांचक्रतुःक्रमात् ॥ तत्तद्देशसमुत्पन्नैरपूर्वैःप्रचुरोत्करैः ॥ ९ ॥ एकदाप्रहितंप्रेम्णाप्रभूतंशौर्यवर्मणा ॥ राजाविक्रमवेतालोविलोक्यशुनकीद्वयम् ॥ १० ॥ मत्तमातंगतुरगमणिभूषणचामरम् ॥ प्रेषयामाससमित्रायप्रभूतंशौर्यवर्मणे ॥ ११ ॥ एकदाशिबिकारूढश्चारुचामरवीजितः ॥ सुवर्णशृंखलारूढंवाद्यडिंडिमडंबरम् ॥ १२ ॥ शुनीयुगलमादायमृगयाकौतुकोत्सुकः ॥ राजाजगामबाह्यालींसमंराजकुमारकैः ॥ १३ ॥ पणबंधविधानेनसमुपेतंशशामिषम् ॥ तत्रराजकुमाराणांमहान्कोलाहलोभवत् ॥ १४ ॥ ततःसमानवयसाकेनचिद्राजसूनुना ॥ बहुमूल्यंपणंकृत्वाराजाचिक्रीडकौतुकी ॥ १५ ॥ ततोवतार्यदोलायाबिरुदावलिगर्विताम् ॥ धावतःशशकस्योच्चैःपृष्ठेमुंचन्नृपःशुनीम् ॥ १६ ॥ मुमोचराजपुत्रोपिप्रेमपात्रंमहाभुजः ॥ विरराम शुनीमुच्चैःसंकीर्त्यबिरुदावलीम् ॥ १७ ॥ अलक्ष्यमाणवेगेस्मिन्शुनीयुगलकेभृशम् ॥ धावत्युत्थितमेवासीत्पश्यतांसर्वभूभृताम् ॥१८॥ पपातगर्तेमहतिशशकोतिश्रमादसौ ॥ पतितोपिशुनीवश्योनाभवच्छशशावकः॥१९॥ ततःशनैःसमुत्थायधावन्नाक्रम्यरोषतः ॥ जगृहेराजशुन्यासौशशकःफेनमुद्वमन् ॥ २० ॥ ततःकथंचिदुत्प्लुत्यगच्छन्विस्खलयंश्छशः ॥ राजपुत्रशुनक्यासौगृहीतःकंधरातटे ॥ २१ ॥ जितमस्माभिरत्यर्थमितिसंजल्पतांनृणाम् ॥ कोलाहलेशंकितायाशुन्यानिर्गतवान्मुखात् ॥ २२ ॥ ततोदंष्ट्राव्रणश्रेणीक्षरद्रुधिरधारकः ॥ क्वापिमंमरभूभागेनिलीयस्थितवाञ्छशः ॥ २३ ॥ जिघ्रंत्याराजशुन्यासौभूभागंधनरोषया ॥ दृष्टमात्रःपरित्रस्तोहस्तमात्रंततोगमत् ॥ २४ ॥ यत्रकर्पूरकदलीक्रोडव्याघ्रदरीतलः ॥ [1]चोलीकपोलफलकान्चुबन्वातिसमीरणः ॥२५॥ उद्भिन्नकेतकीकोशरजोमुकुलितेक्षणः॥विस्रंधा

१ चोलीकपालफलकाञ्चुंबंवातिसमीरण इ० पा० ।

हरणायत्रच्छायांतांपरितन्वतः ॥ २६ ॥ नारिकेलफलैर्यत्रस्वयंनिपतितैरधः ॥ अपिचूतफलैस्तृप्ताःपक्वैःशाखामृगाअपि ॥ २७ ॥ अपिकेसरिणोयत्रखे
लंतिकलभैःसमम् ॥ फणिनःकेकिभिर्हैषुनिर्विशंकंविशंतिच ॥२८॥ यत्राश्रमांतरेविप्रोवत्सनामाजितेंद्रियः ॥शांतश्चतुर्दशाध्यायंजपन्नास्तेनिरंतरम्॥२९॥
तत्रतच्छिष्यपादाब्जप्रक्षालनजलैःकृते ॥ कर्दमेन्यपतद्धत्वाजीवशेषोमुहुःश्वसन् ॥ ३० ॥ ततःकर्दमसंस्पर्शमात्रनिस्तीर्णसंसृतिः ॥ दिव्यंविमानमा
रुह्यनिर्ययौशशकोदिवम् ॥ ३१ ॥ ततःशुन्यपिलिप्तांगीस्तोकैःकर्दमबिंदुभिः ॥ क्षुत्पिपासार्तिरहिताशुनीरूपंविहायसा ॥ ३२ ॥ ततोदिव्यांगनारम्यं
गंधर्वैरुपशोभितम् ॥ दिव्यंविमानमारुह्यशुन्यपित्रिदिवंययौ ॥ ३३ ॥ ततोजहासमेधावीशिष्योनाम्नास्वकंधरः ॥ विचार्यविस्मितःपूर्वजन्मवैरस्यकारण
म्॥३४॥राजापिपर्यपृच्छत्तंविस्मयस्मेरलोचनः॥प्रणम्यपरयाभक्त्याविनयैकपयोनिधिः॥३५॥ कथांकथयमेविप्रहीनयोनिनिषेवितौ॥अज्ञौयौजग्मतुःस्व
र्गेशुनशिशकशावकौ ॥३६॥ शिष्यउवाच ॥ ॥वत्सनामाद्विजन्मास्तेवनेमुष्मिन्जितेंद्रियः॥ चतुर्दशंतुह्यध्यायंगीतानांसर्वदाजपन् ॥ ३७ ॥ शिष्योहं
तस्यभूपालब्रह्मविद्याविशारदः॥ चतुर्दशतुअध्यायंजपामिप्रत्यहंनृप ॥ ३८ ॥ मदीयचरणांभोजप्रक्षालनजलेलुठन् ॥ शशस्त्रिदिवमापन्नःशुनक्यासह
भूपते ॥ ३९ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ हेतुनाकेनकथयहासितंचद्विजोत्तम ॥ अतःकिमपिसाकूतंमन्यमानेनसादरम् ॥ ४० ॥ ॥ शिष्यउवाच ॥ ॥ म
हाराष्ट्रेतिनगरंनाम्नाप्रत्युदकंमहत् ॥ तत्रासीद्ब्राह्मणोनाम्नाकेशवःकितवाग्रणीः ॥ ४१ ॥ विलोभनाभवत्तस्यजायास्वैरविहारिणी ॥ तेनसाहन्यतेक्रो
धाद्वैरंसंचिंत्यजन्मनः ॥ ४२ ॥ ततःस्त्रीवधपापेनशशकोजायतेद्विजः ॥ किल्बिषाच्छुनकीसापिजातावंचनजन्मनः ॥ ४३ ॥ पूर्वेणजन्मनाभ्यस्तंवैरं
विस्मरतोनहि॥आसेदिवद्ध्यांबहुधायोन्यंतरमपिक्वचित् ॥४४॥इत्याकलय्यसकलंभूपालःश्रद्धयान्वितः ॥ गीतामभ्यस्यसकलामवापपरमांगतिम्॥४५॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येअष्टाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१८८॥ छ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ प्रवक्ष्या
मिविशालाक्षितुहिनाचलकन्यके ॥ गीतापंचदशाध्यायमाहात्म्यमवधारय ॥ १ ॥ कृपालुर्नरसिंहोभून्नाम्नागौडेषुभूपतिः॥ यस्यासिधारयासंख्येदेवासंघा
वधीकृताः ॥ २ ॥ यदीयमत्तमातंगदानधाराजलैरिला ॥ निदाघेपिचसेहेतांरविसंतापवेदनाम् ॥ ३ ॥ संक्रंदनपरित्रस्तायदीयशरणंगताः ॥ रेजिरे
करिणोमत्ताश्चलंतःपर्वताइव ॥ ४॥ मत्तमातंगचीत्कारप्रतिस्वनमिवादरात् ॥ यस्यगोपायतःशैलाव्याहरंतिकृपावतः ॥ ५ ॥ यदीयधावत्तुरगक्षु
रसंघातजर्जरम् ॥ नाभूच्चित्रंकथंकारंगतखंडंधरातलम् ॥ ६ ॥ यस्मिन्वृत्रहणोमित्रेसमुद्धरतिमेदिनीम् ॥ पुनरुज्वलयांचक्रेमहाभाष्यंफणीश्वरः ॥ ७॥
तस्यासीत्सैनिकोधीमाञ्छस्त्रशास्त्रकलानिधिः ॥ नाम्नासरभभेरुंडःप्रचंडभुजमंडलः ॥ ८ ॥ भांडारेणतुरंगैश्चभटैर्वीररसोद्भवैः ॥ समानएवभूपालद्रु

गैरत्यंतदुर्गमैः ॥ ९ ॥ सकदाचित्स्वयंराज्यंकर्तुंपापोदधेमनः ॥ निहत्यवसुधापालंबलात्साकंकुमारकैः ॥ १० ॥ कर्तुंव्यवस्यदिवसैःस्वल्पैरित्थंचि
कीर्षया ॥ विषूचिकामयादाशुपरासुःसमजायत ॥ ११ ॥ कालेनाल्पीयसाप्रेत्यपापात्मातेनकर्मणा ॥ तेजस्वीतुरगोजातःसिंधुदेशेकृशोदरिः ॥ १२ ॥
मूलेनबहुनाक्रीत्वाहयतत्वविदाततः ॥ बहुयत्नवतानीतःकेनचिद्वैश्यसूनुना ॥ १३ ॥ राजापिपौत्रनस्त्राद्यैस्तस्यैवमरणात्परम् ॥ कालेनवृद्धतांप्राप्तः
स्वराज्यंचापिपालयन् ॥ १४ ॥ सवैश्यसूनुस्तंचाश्वंराज्ञेदातुंसमागतः ॥ राज्ञोद्वारिस्थितस्तत्रप्रतीक्षंस्तत्समागमम् ॥ १५ ॥ ज्ञातपूर्वोपिवैश्योसौ
प्रतीहारेणदर्शितः ॥ किमर्थंब्रूहिराज्ञेतिपृष्टःस्पष्टमभाषत ॥ १६ ॥ देवत्रिजगतीरत्नमितिमत्वातुरंगमः ॥ मयानियुतमूल्येनबहुनासाधुलक्षणः ॥ १७ ॥
ततोवलोक्यवक्त्राणिभूपालःपार्श्ववर्तिनाम् ॥ समादिदेशवणिजमश्वोत्रनीयतामिति ॥ १८ ॥ शिरांसिधूनयन्नृणामश्वलक्षणवेदिनाम् ॥ शूराणामपिचेतां
सिमुहुरुत्साहयन्महान्[१] ॥ १९ ॥ अखंडमेदिनीवेगबहुसंक्रमणार्जितम् ॥ लालाफेनछलेनासौवमन्शुभ्रतरंयशः ॥ २० ॥ उच्चैःश्रवस्तुलांभेजेगुणसा
म्येनतत्त्वतः॥विवृण्वन्नतितेजस्वीह्रियेवनतकंधरः ॥२१॥ चामरैरिंदुधवलैर्वीज्यमानोनिरंतरम् ॥ दुग्धांभोनिधिलोलैस्तैःश्वासैरुच्चैःश्रवाइव ॥ २२ ॥ नी
लातपत्रयुगलंघनच्छायतुलश्रिया॥बिभ्राणोवारिदालीढहिमाद्रिशिखरश्रियम् ॥२३॥ मेदिनीमंडलस्पर्शसंक्रांतामिवपावकम्॥मुहुरुद्धरथन्धुन्वन्बंधुरंकंध
राटम्॥२४॥दारयन्वैरिणःसर्वान्व्याहरंश्चजयश्रियम् ॥ हेषारवेणगुरुणादिक्षुप्रख्यापयन्यशः॥२५॥सत्त्वस्यराशिरत्युच्चैर्गतीनामिवशेवधिः॥ रूपस्यनि
लयंसाक्षाल्लक्षणानांपयोनिधिः ॥ २६ ॥ आनीतोवणिजावाजीराज्ञाचसमदृश्यत ॥ बहुधावर्णितोऽमात्यैरश्वलक्षणवेदिभिः ॥ २७ ॥ यथेच्छंवणिजोदीर्ण
स्वर्णंदत्त्वामहीपतिः ॥ जग्राहतुरगंवेगादसीमानंदनिर्भरः ॥ २८ ॥ ततोश्वपालमाहूययत्नतस्तंनिरूप्यच ॥ विसर्जितसभालोकोगृहांतरमगान्नृपः ॥ २९ ॥
अनेकधासमापृष्टोमहीपालंरणांगणे ॥ शस्त्रव्रणकिणश्रेणीभूषणंसत्वसन्निभम् ॥ ३० ॥ एकदामृगयांखेलन्कुतूहलरसात्मना ॥ तमारुह्यमहीपालोवनंप्र
तिविवेशह ॥ ३१ ॥ विसृज्यसैनिकान्पृष्ठेधावतःपरितोखिलान् ॥ आकृष्यमाणोहरिणैःपिपासाकुलितोभवत् ॥ ३२ ॥ ततउत्तीर्यतुरगाज्जलमन्वेषयन्
नृपः ॥ बध्वाश्वंतरुशाखायामारुरोहशिलांनृपः ॥३३॥ गीतापंचदशाध्यायश्लोकार्द्धलिखितंततः ॥ पातितंमरुतातत्रयत्रखंडेविलोकयत् ॥ ३४ ॥ पत्रंवा
चयतोराज्ञःश्रुत्वागीताक्षरावलीम् ॥ ततोमुक्तिपदंलेभेतुरगस्त्वरयापतत् ॥३५॥ ततोग्रंथिंसमाच्छिद्यपल्याणमवतार्यच॥उत्थापमानस्तुरगोराज्ञानोत्थि
तवान्मृतः ॥ ३६ ॥ ततःसरभभेरुंडोनृपमाभाष्यसुस्वरम् ॥ दिव्यंविमानमारुह्यजगामत्रिदशालयम् ॥ ३७ ॥ ततोगिरिंसमारुह्यददर्शाश्रममुत्तमम् ॥

[१] मुहुरुत्साहयन्महान् इ० पा० ।

पुन्नागकदलीचूतनालिकेरसमन्वितम् ॥ ३८ ॥ द्राक्षेक्षुवाटिकापूगनागकेसरचंपकम् ॥ खेलत्करभसारंगंनृत्यत्केकिकुलंनृपः ॥ ३९ ॥ प्रणिपत्यद्विजन्मानमुटजाभ्यंतरस्थितम् ॥ पप्रच्छपरयाभक्त्यामुक्तसंसारवासनात् ॥ ४० ॥ तुरगोनिरगात्स्वर्गेहेतुनाकेनमेवद ॥ इत्याकर्ण्यवचोराज्ञोद्विजन्मावाचमूचिवान् ॥ ४१ ॥ कालेनबहुनाप्रेत्यतत्पापात्तुरगोभवत् ॥ अथपंचदशाध्यायश्लोकार्द्धंलिखितंक्वचित् ॥ ४२ ॥ ततोवाचयतःश्रुत्वानिरगात्तुरगोदिवम् ॥ ततःसमागतैस्तत्रपरिवारजनैर्वृतः ॥ ४३ ॥ प्रणिपत्यद्विजन्मानंहृष्टरोमाविनिर्गतः॥पत्रंतदेवलिखितंगीतापंचदशाक्षरम् ॥ ४४ ॥ वाचयन्समहीपालोहर्षसंफुल्ललोचनः ॥ अभिषिच्यनिजंपुत्रंमंत्रविन्मंत्रिभिःसमम् ॥ ४५ ॥ सिंहासनेसिंहवलंमुक्तिमापविशुद्धधीः ॥ ४६ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येएकोननवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८९ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिषोडशाध्यायगौरवम् ॥ आकर्णयकुरंगाक्षिहर्षोत्कंठप्रवर्षिणि ॥ १ ॥ अस्तिसौराष्ट्रिकंनाम्नापुरंगुर्जरमंडले ॥ तत्रासीत्खड्गबाहुश्चराजाचंद्रइवापरः ॥ २ ॥ यदीयकुसुमामोदमालासुरभितोदरे ॥ वारांनिधौहरिःस्वास्थ्यादशेतसहपद्मया ॥ ३ ॥ यदीयकीर्तिकर्पूरकणाभांतिनभोंगणे ॥ कीर्णावैरिकृतश्वासमारुतैस्तारकाछलात् ॥ ४ ॥ यस्यासिधारातीर्थेषुस्नातावैरिपुभूभुजः ॥ व्यावर्त्ततेदिवोद्यापिस्वर्गस्त्रीवाग्विमोहिताः ॥ ५ ॥ तस्यारिमर्दनोनाममदहस्तीमदोद्धुरः ॥ मदांबुधारासलिलेगुंजद्भ्रमरमंडलः ॥ ६ ॥ कपोलफलकोत्तीर्णमदधाराजलाविलः ॥ बभौयोनिर्झरोद्गारैरंजनाद्रिरिवाचकैः ॥ ७ ॥ यस्यांगेषुव्यराजंतचामराश्चंद्रिकोज्ज्वलाः॥ किरणाइवशीतांशोःपतिताःकाननोदरे ॥८॥ सिंदूरपांसुपटलीराजत्कुंभस्थलोबभौ ॥ यःसंध्यावारिदव्याप्तंवियत्खंडमिवस्थितम् ॥९॥ सकदाचिन्मोचयित्वाशृंखलान्निगडानपि ॥ भंक्त्वालोहदृढस्तंभंप्रसह्यनिशिनिर्गतः ॥१०॥ आधोरणगणान्सर्वान्पार्ष्णिविस्फूर्जदंकुशान् ॥ क्रोधादवगणय्यैवनिजशालांबभंजसः॥११॥तीक्ष्णांकुशमुखैर्विष्वक्हन्यमानोपिवैणवैः॥दंडैस्तुत्रासयामासुःसादिनोनमनागपि॥१२॥ ततोराजासमागत्यनिशम्येदंकुतूहलम्॥तत्रहस्तिकलाभिज्ञैःसमंराजकुमारकैः॥१३॥अदृश्यतसमागत्यराज्ञादंतावलोबली॥मोहयन्नुद्भटाटोपोद्धताट्टालिकमालिकः ॥ १४॥ ददृशुस्तंमहाभीमंपौरादूरतरंस्थिताः ॥ गोपायंतःशिशून्भीत्यानिवृत्तान्यकुतूहलाः॥१५॥ रुद्धेषुतत्रमार्गेषुपलायनपरैर्जनैः ॥ वासितेषुतदीयोग्रदानधारांबुसीकरैः ॥१६॥ स्नात्वातेनाध्वनायातःसरसःकश्चनद्विजः ॥ गीतानांषोडशाध्यायश्लोकान्कतिपयाञ्जपन् ॥१७॥ निषिद्ध्यमानोबहुधापौरैराधोरणैरपि ॥१८॥ अमन्यमानःकरिणोभीतान्चलितवांस्ततः ॥ फूत्कारेणसआवृण्वञ्जनान्विपरिमर्दयन् ॥ १९ ॥ स्पृशन्दानांबुजंतस्यस्वस्तिमान्निर्गतोद्विजः ॥

१ ससारबंधनादित्यपिपाठः । २ हताट्टालिकमालिकः इ० हतादालिकमालिकम् इ० हताताालिकमालिकम् इ० पा० ।

ततोमहानभूत्तत्रविस्मयोवागगोचरः ॥२०॥ मानसेभूमिपालस्यपौराणामपिपश्यताम् ॥ समाहूयततोराजाफुल्लराजीवलोचनः ॥ २१ ॥ तमापृच्छद्द्विजं वाहादवतीर्यप्रणम्यच ॥२२॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ अलौकिकमिदंविप्रत्वयाद्याचरितंमहत् ॥ कृतांतकल्पादेतस्मात्कथंनिर्यातवान्गजात् ॥२३॥ कमर्चं यसिगीर्वाणंकंमंत्रंजपासिप्रभो ॥ काचसिद्धिस्तवास्तीतिद्विजन्मन्समुदीरय ॥२४॥ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ गीतायाःषोडशोध्यायःश्लोकान्कतिपयानहम् ॥ जपामिप्रत्यहंभूपतेनैताःसर्वसिद्धयः ॥ २५ ॥ ततोविहायद्विरदंकौतूहलरसंनृपः ॥ आजगामद्विजन्मानमादायनिजमंदिरम् ॥ २६ ॥ शुभंमुहूर्तमन्वी क्ष्यतोषयित्वाद्विजोत्तमम् ॥ २७ ॥ सुवर्णैर्लक्ष्यसंख्याकैर्गीतामंत्रमुपाददे ॥ गीतायाःषोडशाध्यायश्लोकान्कतिपयानपि ॥ २८ ॥ समभ्यस्यततो राजासत्कारेणसकौतुकः ॥ अथैकदाविनिर्गत्यबाह्यालींसहसैनिकैः ॥ २९ ॥ तमेवामोचयद्राजामत्तमाधोरणाद्गजम् ॥ विस्पष्टमितिवाक्यानिराज्यसौ ख्यममानयन्॥३०॥तृणवज्जीवितंराजागजस्याग्रेविशत्ततः॥आदायगंडफलकंमदपंक्तिनिरंकुशम्॥३१॥आययौमंत्रिविश्वासान्नृपःसाहसिकाग्रणीः॥राहो रिवमुखादिंदुःकालास्यादिवधार्मिकः॥३२॥साधुःखलस्यवदनान्नृयोनिरगमद्गजात्॥आगत्यनगरंराजात्वभिषिच्यकुमारकम्॥३३॥ गीतायाःषोडशाध्या यादवापपरमांगतिम् ॥३४॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९० ॥ ॥ छ॥

॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ षोडशाध्यायसामर्थ्यंकथितंशृणुसांप्रतम् ॥ स्पष्टंसप्तदशाध्यायमहिमांभोनिधिंशिवे ॥ १ ॥ खड्गबाहोःसुतस्यैवभृत्योदुःशा सनोभवत् ॥ तंगजंधर्तुमागत्यगजात्प्राप्तोयमक्षयम् ॥ २ ॥ तद्वासनानिबद्धात्मागजयोनिमवाप्यच ॥ गीतासप्तदशाध्यायंश्रुत्वाप्राप्तःपरंपदम् ॥ ३ ॥ ॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ दुःशासनोगजत्वंचप्राप्यमुक्तइतिश्रुतम् ॥ तदेववदकल्याणविस्तरेणममप्रभो ॥ ४ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ स्थितःकश्चन दुर्मेधामंडलीककुमारकैः ॥ बहुमूल्यंपणंकृत्वागजमारूढवांस्ततः ॥ ५ ॥ गत्वाकतिपयान्येवपदानिजनवारितः ॥ नाम्नादुःशासनोमूढःप्रौढवाक्यमुदी रयन् ॥ ६ ॥ ततोनिशम्यतद्वाक्यंक्रोधांधःसिंधुरोभवत् ॥ न्यपतच्चस्खलत्पादःकंपमानकुमारकैः ॥ ७ ॥ ततोनिपतितंकिंचिदुच्छ्वसंतंगजोरुषा ॥ ऊर्द्धमुन्मूलयांचक्रेकृतांतकनिरंकुशः ॥ ८ ॥ गतासोरपिरोषेणतस्यास्न्थांचगणंगजः ॥ विकीर्णवान्पृथक्कृत्वामत्तोदंतावलस्ततः ॥ ९ ॥ ततःकाले नसंप्रेत्यगजयोनिमवापसः ॥महांतंकालमनयत्सिंहलद्वीपभूपतेः॥१०॥ मैत्रीगरीयसीसार्द्धंखड्गबाहुमहीभुजा॥ततोयंजलमार्गेणप्रापितोवारुणोमतः॥११॥ जयदेवेनखड्गबाहोःप्रीत्यानीतोमहीभुजा ॥ जातिंस्मरन्स्वकीयांसपश्यन्बंधून्सहोदरान् ॥ १२ ॥ दुःखेनमहतास्तोकान्दिवसानत्यवाहयत् ॥ उवासख ड्गबाहोश्चगृहेतूष्णीमनिर्दिशन् ॥ १२ ॥ सकदाचित्तुसंतुष्टःसमस्याश्लोकपूरणे ॥ कस्मैचित्कवयेप्रादात्तमुपायनहस्तिनम् ॥ १४ ॥ शतेनतेनकविना

रोगोपंद्रवभीरुणा ॥ मालवक्षोणिपालस्यविक्रीतश्चैत्यकुंजरः ॥१८॥ कियत्यपिगतेकालेपाल्यमानोपियत्नतः ॥ मुमूर्षुरभवत्तत्रकुंजरोदुर्जरज्वरः ॥१६॥ नाजिघ्रतिपयःशीतंनादत्तेकवलंगजः ॥ स्वपित्यपिनसौख्येनमुंचत्यश्रूणिकेवलम् ॥ ततोहस्तिपकाख्यातंवृत्तांतमवनीपतिः ॥ १७ ॥ आकर्ण्य ससमायातोयत्रास्तेज्वरितोगजः ॥ सचावलोक्यभूपालंजगद्विस्मयकारिणीम् ॥ १८ ॥ वाचमूचेगजःसम्यग्विसृष्टज्वरवेदनः ॥ राजन्नशेषशास्त्र ज्ञराजनीतिपयोनिधे ॥ १९ ॥ निर्जितारातिसंघातमुरारिचरणप्रिय ॥ किमौषधैरलंवैद्यैःकिंधानैःकिंनुजापकैः ॥ २० ॥ गीतासप्तदशाध्यायजा पकंद्विजमानय ॥ तेनायंमामकोरोगःशाम्यत्यत्रनसंशयः ॥ २१ ॥ यथादिष्टंगजेनासौतथाचक्रेनराधिपः ॥ ततोगजत्वमुत्सृज्यमुक्तोदुःशासनोभव त् ॥ २२ ॥ तेनविप्रेणाभिमंत्र्यजलेक्षिप्तेतदुत्तमे ॥ अथदिव्यंसमारूढंविमानमवनीपतिः ॥ २३ ॥ तंदुःशासनमद्राक्षीत्पाकशासनतेजसम् ॥ २४ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ किंजातीयःकिमात्मात्वंकिंवृत्तइतिमेवद ॥ केनवाकर्मणाजातोगजःकथमिहागतः ॥ २५ ॥ पृष्टोराज्ञाविमुक्तोसौविमानस्थःस्थि राक्षरम् ॥ वृत्तंयथायदाचख्यौनिजंदुःशासनःक्रमात् ॥ २६ ॥ गीतासप्तदशाध्यायंजपन्मालवभूपतिः ॥ नरवर्माभवन्मुक्तःकालेनाल्पीयसाततः॥ २७ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेगीतामाहात्म्येएकनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९१ ॥ छ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ उक्तंसप्तदशाध्यायगौरवंभवताशिव ॥ सत्वमष्टादशाध्यायमहिमानमुदीरय ॥ १ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ आकर्णयचिदानंदनिष्पादिनिगमोत्तरम् ॥ पुण्यमष्टादशाध्यायमाहात्म्यंगिरिनंदिनि ॥ २ ॥ समस्तशास्त्रसर्वस्वंश्रोत्रप्राप्तंरसायनम् ॥ संसारयातनाजालविदारणपरायणम् ॥ ३ ॥ परंरहस्यंसि द्धानामविद्योन्मूलनक्षमम् ॥ चैतन्यंकैटभारातेरग्रगण्यंपरंपदम् ॥ ४ ॥ विवेकवल्लरीमूलंकामक्रोधमलापहम्[२] ॥ पुरंदरादिगीर्वाणचित्तविश्रामकारक म् ॥ ५ ॥ सनकादिमहायोगिमनोरंजनकारणम् ॥ पाठमात्रपराभूतकालकिंकरगर्जितम् ॥ ६ ॥ अष्टोत्तरशतव्याधिमूलोन्मूलनकारकम् ॥ नातःप रतरंकिंचिद्रहस्यंहंसगामिनि ॥ ७ ॥ उपतापत्रयहरंमहापातकनाशनम् ॥ यथाकालेष्वहंनित्योयथापशुषुकामधुक् ॥ ८ ॥ यथाव्यासोमुनींद्रेषु व्यासेषुब्रह्मवित्तमः ॥ यथादिवौकसांशक्रोगुरुःशक्राद्यथावरः ॥ ९ ॥ यथारसानांपीयूषमुत्तमंविश्वविश्रुतम् ॥ तथागिरीणांकैलासोयथाचेंद्रोदिवौक साम् ॥ १० ॥ तीर्थानांपुष्करंतीर्थंयथापुष्पेषुपंकजम् ॥ पतिव्रतासुनारीषुयथालोकेष्वरुंधती ॥ ११ ॥ यथामखेष्वश्वमेधोयथोद्यानेषुनंदनम् ॥ य थारुद्रेषुसर्वेषुवीरभद्रोममानुगः ॥ १२ ॥ यथादानेषुभूदानंयथासिंधुषुगौतमी ॥ यथालोकेहरिक्षेत्रंप्रशस्तंधर्मकर्मसु ॥ १३ ॥ तथैवाष्टादशा

---

१ रोगोपद्रवभीरुणा इ० पा० ।   २ कामक्रोधमदापहम् इ० । कामक्रोधबलायकम् इ० च पा० ।

ध्यायमाहात्म्यंभुवनोत्तरम् ॥ तत्राख्यानमिदंपुण्यंभक्त्याकर्णयपार्वति ॥ १४ ॥ यथाकर्णनमात्रेणजंतुःपापैःप्रमुच्यते ॥ अस्तिमेरुगिरेःशृंगेपुरीरम्या
मरावती ॥ १५ ॥ पुराममविनोदायनिर्मिताविश्वकर्मणा ॥ निरंतरंगुणयुताकोटिगीर्वाणसेविता ॥ १६ ॥ तेजःपुंजवतीसाक्षाद्ब्रह्मविद्येवविश्रुता ॥
चिंतामणिशिलाबद्धाःप्रासादायत्रकामदाः ॥ १७ ॥ जयंतिमेरुशिखरेचतुर्मुखपुरावधि ॥ यत्रकल्पद्रुमच्छायासुखासीनापुलोमजा ॥ १८ ॥
शृणोतिश्यामलागीर्भिर्गीतंगंधर्वयोषिताम् ॥ यत्रास्तेसबलारातिर्दैवैश्वदलितायुषाम् ॥ १९ ॥ दैत्यानांरक्तकल्लोलैःस्वर्धुनीशोणतांगता ॥
पुरातनसुधास्वादुस्मारंस्मारंदिवौकसः ॥२०॥ धयंतियत्रक्षुत्क्षामाकलांप्रत्यहमैंदवीम् ॥ तस्यांकैवल्यकल्पायामासीत्पूर्वंशतक्रतुः ॥ २१ ॥ शचीसम
न्वितःश्रीमान्सर्वगीर्वाणसेवितः ॥ सकदाचित्सुखासीनोविष्णुदूतैरधिश्रितम् ॥ २२ ॥ सहस्रनेत्रमायांतमपश्यत्पुरुषंपरम् ॥ ततस्तदीयतेजोभिरभि
भूतःपुरंदरः ॥ २३ ॥ मणिसिंहासनात्तूर्णंपतितःस्थानमंडपे ॥ सिंहासनात्प्रयातस्यततस्तस्यहरेर्भटाः ॥ २४ ॥ गीर्वाणगणसाम्राज्यपट्टबंधंवितेनिरे ॥
अथतस्याभिषिक्तस्यमहेंद्रस्यपुलोमजा ॥ २५ ॥ वामांकमारुरोहाशुदिव्यदुंदुभिनिःस्वनैः ॥ अथत्रिदिवसंगीतगीर्वाणाःप्रमदान्विताः ॥ २६ ॥ सुरा
नीराजयामासुर्दिव्यरत्नैःसुरस्त्रियः ॥ ततोवैऋषयोवेदैराशीर्वादास्तदाददुः ॥२७॥ रंभाद्यानन्नृतुस्तस्यपुरस्तादप्सरोगणाः ॥ गंधर्वाललितालापाञ्जगुर्मं
गलकौतुकम् ॥ २८ ॥ एवंनूतनमिंद्रंतुजुष्टंबहुभिरुत्सवैः ॥ विनाशतक्रतुंदृष्ट्वाशक्रोविस्मयमाययौ ॥ २९ ॥ नमयाविहितामार्गेतडागानविनिर्मि
ताः ॥ नरोपितामहावृक्षाःपांथविश्रांतिकारकाः ॥ ३० ॥ नकदाचिदहोदृष्टोदेवस्त्रिपुरभैरवः ॥ निधिवासेस्थितादेवीपूजितानमदालसा ॥ ३१ ॥ मेचक
रस्थितःशार्ङ्गधरोनैवनिरीक्षितः ॥ नकृतंविरजेस्नानंनैवंकाशींपुरींगतः ॥ ३२ ॥ नदेववाटिकावासीदृष्टोनरहरिःस्वयम् ॥ एरंडविष्णुर्हेरंबोनजातुपरि
शीलितः ॥ ३३ ॥ रेणुकानेक्षिताजातुमातापुरनिवासिनी ॥ नभक्त्यापूजितादेवीदानापुरनिवासिनी ॥ ३४ ॥ नभक्त्यात्रिपुरेदृष्टस्त्रिलिंगरुय्यंबकः
स्वयम् ॥ नशार्दूलतडागस्थोवीक्षितःसोमनाथकः ॥ ३५ ॥ रेवापुरस्थितोदेवोघुसृणेशोनवीक्षितः ॥ नागदंतपुरेख्यातोनागनाथोनवेक्षितः ॥ ३६ ॥
पर्णग्रामस्थितोदृष्टोनमहानमृतेश्वरः ॥ नतुंगभद्रातीरस्थोदृष्टोहरिहरःस्वयम् ॥ ३७ ॥ नवेंकटाद्रिनिलयःश्रीनिवासःसुलक्षितः ॥ कावेरीकर्णिकातीरेश्री
रंगोनैववीक्षितः ॥ ३८ दीनास्त्वनाथाःक्रोशंतःकारागारान्नमोचिताः ॥ अन्नदानेनदौर्भिक्षेप्राणिनोनैवपूजिताः ॥ ३९ ॥ रात्रौरात्रौकृताकापिनिर्जले
नोदकप्रपा ॥ ४० ॥ नगौतम्यांकृतंस्नानंनदृष्टोहरिणेश्वरः ॥ कृष्णवेण्यांचनकृतंस्नानंकन्यागतेगुरौ ॥ ४१ ॥ दत्तंनोभूखंडमपिकवयोनैवपूजिताः ॥

१ नदृष्टश्चामृतेश्वर इ० पा० ।

नतीर्थैंश्रुक्तंसत्रंनग्रामेषुकृतामखाः ॥ ४२ ॥ पुष्करिण्योनविहितामध्येमार्गेबहूदकाः ॥ नप्रासादाःकृताःक्वापिब्रह्मविष्णुपिनाकिनाम् ॥ ४२ ॥ नजातुचिद्भयाक्रांतारक्षिताःशरणागताः ॥ कथमेकेनपुण्येनदेवदत्तमिहार्जितम् ॥ ४४ ॥ इतिचिंताकुलोभूत्वाहरिंप्रष्टुंपुरंदरः ॥ ययौसरभसंखिन्नःक्षीरकूपारगह्वरम् ॥ ४५ ॥ तत्रप्रविश्यगोविंदंकृतनिंद्रंनवैस्तवैः ॥ अकस्मान्निजसाम्राज्यभ्रंशदुःखमुवाचह ॥ ४६ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ रमाकांतभवत्प्रीत्यैकृतंक्रतुशतंपुरा ॥ तेनपुण्येनसंप्राप्तंमयापौरंदरंपदम् ॥ ४७ ॥ इदानींनूतनःकोपिजातोदिविपुरंदरः ॥ नतेनधर्मोविहितोनतेनक्रतवःकृताः ॥ ॥ ४८ ॥ ममसिंहासनंदिव्यंकथमाक्रांतमच्युत ॥ ४९ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्येवंवदतस्तस्यश्रुत्वावाचंरमापतिः ॥ उन्मीलितस्मिताक्षोसावुवाचमधुरंवचः॥५०॥ ॥ श्रीभगवानुवाच॥ ॥ किंदानैरल्पफलदैःकिंतपोभिःकिमध्वरैः ॥ वर्त्तमानःक्षितितलेसत्वंप्रीणितवान्पुरा ॥ ५१ ॥ इंद्रउवाच॥ ॥भगवन्कर्मणाकेनसत्वांप्रीणितवान्द्विजः॥यत्प्रीत्याभगवान्प्रादात्तस्मैपौरंदरंपदम् ॥५२॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ जपत्यष्टादशाध्यायेगीतानांश्लोकपंचकम् ॥ यत्पुण्येनचसंप्राप्तंतवसाम्राज्यमुत्तमम् ॥५३॥ सर्वपुण्यशिरोरत्नभूतेनत्वंस्थिरोभव ॥ इतिविष्णोर्वचःश्रुत्वाज्ञातोपायंपुरंदरः ॥५४॥ विप्रवेषधरोभूत्वागतोगोदावरीतटम् ॥ तत्रापश्यत्पुरंपुण्यंकालिकाग्राममुत्तमम् ॥ ५५ ॥ यत्रकालेश्वरोदेवोवर्त्ततेकालमर्दनः ॥ तत्रगोदावरीतीरेस्थितंपरमधार्मिकम् ॥५६॥ अपश्यत्करुणावंतंब्राह्मणंवेदपारगम् ॥ नित्यमष्टादशाध्यायंजपंतंदांतचेतसम् ॥ ५७ ॥ ततस्तच्चरणद्वंद्वेलुठित्वापरयामुदा ॥ सत्वमष्टादशाध्यायमपठत्तेनशिक्षितम् ॥५८॥ अथपुण्येनतेनासौविष्णोःसायुज्यमाययौ ॥ हित्वापुरंदरादीनांदेवानांपदमल्पकम् ॥ ५९ ॥ ज्ञात्वातीवमुदायुक्तोवैकुंठमगमत्पुरम् ॥ अतएवपरंतत्वंमुनीनामिदमुत्तमम् ॥ ६० ॥ दिव्यमष्टादशाध्यायमाहात्म्यंकथितंमया ॥ यस्यश्रवणमात्रेणसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥६१॥ इत्येवंगीतामाहात्म्यंकथितंपापनाशनम् ॥ पुण्यंपवित्रमायुष्यंस्वर्ग्यंस्वस्त्ययनंमहत् ॥ ६२ ॥ यःशृणोतिमहाभागेश्रद्धयासंयुतःपुमान् ॥ सर्वयज्ञफलंप्राप्यविष्णोःसायुज्यमाप्नुयात्॥६३॥ ॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायांमुत्तरखंडेसतीश्वरसंवादेगीतामाहात्म्येद्विनवत्यधिकशततमोध्यायः ॥ १९२ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ देवदेवमहादेवसर्वज्ञसकलार्थद ॥ कृपांमयिपरांकृत्वायत्पृच्छेतद्वदस्वमे ॥ १ ॥ श्रुतंचगीतामाहात्म्यंबह्वाश्चर्यंकथायुतम् ॥ तेनमेभक्तिरुत्पन्नाश्रोतुंकृष्णकथांपराम् ॥ २ ॥ पुराणेषुतुसर्वेषुश्रीमद्भागवतंपरम् ॥ यत्रप्रतिपदंकृष्णोगीयतेबहुधर्षिभिः॥ तन्माहात्म्यंयथातत्वंसेतिहासंवदाधुना ॥ ३ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ नैमिषेसूतमासीनमभिवाद्यमहामतिम् ॥ कथामृतर

१ कृतनिद्रं सवासवः इ० कृतनिद्रंनघैस्तवैः इ० च पा० ।

सास्वादकुशलःशौनकोब्रवीत् ॥ ४ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ अज्ञानध्वांतविध्वंसिकोटिजन्माघनाशनम् ॥ ५ ॥ श्रीमद्भागवताख्यानंसूताख्याहिरसायनम् ॥ भक्तिज्ञानविरागाढ्योविवेकोवर्द्धतेकथम् ॥ ६ ॥ मायामोहनिरासश्चवैष्णवैःक्रियतेकथम् ॥ इहघोरेकलौप्रायोजविश्चासुरतांगतः ॥ ७ ॥ क्लेशाक्रांतस्यतस्याथशोधनेकिंरसायनम् ॥ श्रेयसांयद्भवेच्छ्रेयःपावनानांचपावनम् ॥ ८ ॥ कृष्णप्रीतिकरंयच्चसाधनंतद्वदाधुना ॥ चिंतामणिंलोकसुखंसुरेंद्रास्पदसंपदम् ॥ ९ ॥ प्रयच्छतिगुरुःप्रीतोवैकुंठंचातिदुर्लभम् ॥ १० ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ प्रीतोहंतेद्विजश्रेष्ठाःकथयिष्येयथाश्रुतम् ॥ सारात्सारतरंयच्चसंसारभयनाशनम् ॥ ११ ॥ भक्तिप्रवर्द्धकंयच्चकृष्णसंतुष्टिहेतुकम् ॥ तन्मेकथयतःसाधोसावधानतयाशृणु ॥ १२ ॥ कालव्यालमुखालीढजगत्त्राणविधायकम् ॥ श्रीमद्भागवतंशास्त्रंकलौकृष्णेनभाषितम् ॥ १३ ॥ एतस्मादपरंकिंचिन्मनःशुद्धिकरंनहि ॥ जन्मांतरकृतैःपुण्यैर्लभ्यतेसाधुभिस्तुतत् ॥ १४ ॥ राज्ञःपरीक्षितोमोक्षंज्ञात्वाकमलसंभवः ॥ तोलयामासशास्त्राणिपुराणानिमहांतिच ॥ १५ ॥ श्रीमद्भागवतंतत्रगरीयोभुविसंगतम् ॥ श्रीमद्भागवतीवार्तासुराणामपिदुर्लभा ॥ १६ ॥ इतिसंचिंत्यबहुशोमुनयःसाधवोमलाः ॥ मेनिरेभगवद्रूपंश्रीमद्भागवतंक्षितौ ॥ १७ ॥ पठनाच्छ्रवणाद्यस्यनरोयातिहरेःपदम् ॥ वर्षेणश्रवणंतस्यबहुसौख्यप्रदायकम् ॥ १८ ॥ मासेनभक्तिराभास्यंलभतेद्विजसत्तम ॥ सप्ताहेनश्रुतंचैतत्सर्वथामुक्तिदायकम्॥१९॥ किंबहूक्तेनवैसाधोश्रीभद्भागवतामृतम् ॥ नित्यंसद्भिःप्रपातव्यंकृष्णलीलाप्रकाशकम् ॥२०॥सनकाद्यैःपुराप्रोक्तंनारदायदयापरैः ॥ब्रह्मणःश्रुतपूर्वायसप्ताहश्रवणेविधिः॥२१॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ पितुर्लब्ध्वावरंज्ञानंश्रीमद्भागवताभिधम्॥ नारदोलोकतत्वज्ञःसर्वदाह्यटतेमहीम् ॥२२॥ कुत्रतैःसंगमोजातोनारदस्यमहात्मभिः॥ श्रुतोदेवर्षिणायत्रसप्ताहश्रवणेविधिः॥२३॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अत्रतेवर्णयिष्यामिभक्तियुक्तंकथानकम् ॥ यत्पुराब्रह्मरातेनमह्यंप्रोक्तंदयालुना ॥२४॥ एकदातुविशालायामुपविष्टमधोमुखम् ॥ नारदंसनकाद्यास्तेददृशुर्दीनमानसम् ॥ २५ ॥ तंदृष्ट्वाचिंतयानंतुदेवर्षिंभ्रातरंस्वकम् ॥ पप्रच्छुर्विस्मयाविष्टामुनयस्तत्वचिंतकाः ॥ २६ ॥ ॥ कुमाराऊचुः ॥ ॥ किंत्वंचिंतयसेब्रह्मन्नतिदीनइवातुरः ॥ तवेत्थंमुक्तिसंगस्यनोचितंवदकारणम् ॥ २७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अहंपृथ्व्यांसमायातोज्ञात्वासर्वोत्तमोत्तमाम् ॥ तीर्थैर्नानाविधैर्युक्तांपुण्यदैःपुण्यरूपिणीम् ॥ २८ ॥ पुष्करेचप्रयागेचकाश्यांगोदावरीतटे ॥ हरिक्षेत्रेकुरुक्षेत्रेश्रीरंगेसेतुबंधने ॥ २९ ॥ एतेष्वन्येषुतीर्थेषुभ्रममाणइतस्ततः ॥ नापश्यंकुत्रचिच्छर्ममनःसंतोषकारकम् ॥३०॥ कलिनाधर्ममित्रेणधरेयंबाधिताधुना ॥ सत्यंशौचंदयादानंनास्तिकुत्रापिभूतले ॥३१॥ उदरंभरिणोलोकावराकाःकूटसाक्षिणः ॥ मंदाःसुमं

१ कृष्णमासिकरमितिपाठः २ चिंतामणिर्लोकसुखंसुरद्रुःस्वर्गसंपदम् इ० पा० । ३ कीरेणभाषितमितिपाठः शुक्रेतिमाहात्म्ये ।

दमतयोमहापाखंडसंश्रयाः ॥३२॥ स्त्रीप्रधानगृहस्थाश्चवर्णिनोव्रतवर्जिताः ॥ वानप्रस्थाःपुरावासान्यासिनोभोगतत्पराः॥३३॥कन्याविक्रयिणोलोभात्क्व
षिकर्मपरायणाः ॥ भ्रष्टाचारादंभिनश्चस्वेच्छाचारनिदर्शिनः॥३४॥आश्रमायवनैरुद्धास्तीर्थानिसरितोह्नदाः॥दवतायतनान्यत्रदुष्टैरुच्छेदितानिच॥३५॥
योगीसिद्धोथवाज्ञानीसत्क्रियोत्रनदृश्यते ॥ कलिदावानलेनाद्यसाधनंभस्मतांगतम्॥३६॥अट्टशूलाजनपदाःशिवशूलाद्विजातयः॥कामिन्यःकेशशूलिन्यो
दृश्यंतेभुविसर्वतः ॥३७॥ एकदाहमनुप्राप्तोयमुनायास्तटंशुभम् ॥ दृष्टंवृंदावनंतत्रयत्रलीलाहरेरभूत् ॥३८॥ तत्रयच्चाद्भुतंदृष्टंश्रूयतांतन्मुनीश्वराः॥एका
तुतरुणीतत्रनिषण्णाखिन्नमानसा॥३९॥द्वौवृद्धौपतितौपार्श्वेनिःश्वसंतावचेतनौ॥शुश्रूषंतीप्रबोधंतीरुदतीचतयोःपुरः॥४०॥दृष्टादिशोनिरीक्षंतीरक्षितारमि
वात्मनः ॥ वीज्यमानावहुस्त्रीभिर्बोध्यमानामुहुर्मुहुः॥४१॥ दृष्ट्वादूराद्गतश्चाहंकौतुकेनतदंतिकम् ॥ मांदृष्ट्वोत्थायसाबालावचनंचेदमब्रवीत् ॥ ४२ ॥ ॥
॥बालोवाच ॥ ॥ भोसाधोत्रक्षणंतिष्ठमम चिंतामपाकुरु॥धुंसांचदर्शनंभद्रसर्वाघौघनिवारणम्॥पुण्येनप्राक्तनेनैवदर्शनंतवजायते॥४३॥ अतोमेमानसंदुःखं
च्छेत्तुमर्हसिमानद॥नारद३०॥एवमुक्तस्तयाचाहंकृपयाक्लिग्धमानसः ॥ अपृच्छंतांवरारोहांकौतुकेनसमाकुलः॥४४॥कात्वमेतौचकौभद्रेकाश्चेमाःपद्मलो
चनाः॥ आख्याहिमत्पुरःसर्वंतवदुःखस्यकारणम् ॥ ४५ ॥ इतिपृष्टामयासातुबालादुःखितमानसा ॥ प्रोवाचनिखिलंदुःखमात्मनोदुःखकारणम् ॥ ४६ ॥
॥ बालोवाच ॥ ॥ अहंभक्तिरितिख्याताएतौमेतनयौवरौ॥ज्ञानवैराग्यनामानौकालयोगेनजर्जरौ॥४७॥गंगाद्याःसरितश्चेमाममसेवार्थमागताः ॥ एताभिः
सेवितानित्यंसत्कारेणापिनारद॥४८॥नचश्रेयोलभेकिंचित्क्षीणाहंसर्वतोमुने॥ममपूर्वंतुवृत्तांतंशृणुब्राह्मणसत्तम॥४९॥ येनाहंदुःखिताजातानलभेशर्मकुत्र
चित्॥उत्पन्नाद्रविडेचाहंकर्णाटेवृद्धिमागता॥५०॥स्थिताकिंचिन्महाराष्ट्रेगुर्जरेजीर्णतांगता॥तत्रघोरकलेर्योगात्पाखंडैःखंडितांगका॥५१॥ दुर्बलाहंचिरं
जातापुत्राभ्यांसहमंदताम् ॥५२॥ वृंदावनमिदंप्राप्तादैवयोगेननारद ॥ जाताहंतुपुनर्बालानवीनेवसुरूपिणी॥५३॥इमौतुशायितावत्रसुतौमेक्लिष्टमानसौ ॥
अतिवृद्धौपरित्यज्यगंतुंनाहंक्षमाधुना ॥ ५४ ॥ अहंबालाकथंजातासुतौमेजरठौकुतः ॥ त्रयाणामेकभावानांवैपरीत्यंकुतोभवत् ॥ ५५ ॥ घटतेजरठा
मातावालकौतनयाविति ॥ अतःशोचामिचात्मानंविस्मयाविष्टमानसा ॥ ५६ ॥ यदित्वंवेत्सिधर्मज्ञकृपालोदीनपालक ॥ वदसर्वंयथातत्त्वंकारणंचा
त्रयद्भवेत् ॥ ५७ ॥ एवंपृष्टस्तयाचाहंक्षणंचैवविमृश्यतु ॥ अवोचंभक्तिमाभाष्याक्लिष्टांकालेनभूयसा ॥ ५८ ॥ ज्ञानेनाहंप्रपश्यामिवृत्तंसर्वंतवानघे ॥
माविषादंकुरुप्राज्ञेहरिःशंतेकरिष्यति ॥ ५९ ॥ सर्वसत्वहरोबालेयुगोयंदारुणःकलिः ॥ लुप्तोनेनसदाऽचारोयोगमार्गस्तपांसिच ॥ ६० ॥
जनाश्चाघा(द्या)सुरायंतेशाठ्यदुष्कृतकारिणः ॥ संतोह्यस्मिन्नसुदुःखार्ताअसंतोहृष्टमानसाः ॥६१ ॥ दृश्यतेधीरचित्तस्तुपंडितोपिनकोपिच ॥ अस्पृश्य

नवलोक्येयंदुष्टभाराकुलाधरा॥ ६२॥ अन्वब्दंक्रमतोजातोमंगलंहीयितेन्वहम् ॥ नत्वांतवसुतौचेमौकोपिपश्यतिभामिनि ॥६३॥ यूयंतुरागबहुलैस्त्यक्ताज
र्जरतांगताः ॥ वृंदावनस्यसंयोगाद्बालात्वमभवःपुनः॥६४॥ धन्यंवृंदावनंचेदंभक्तिर्यत्राभवन्नवा ॥ अत्रेमौग्राहकाभावान्नवनित्वंनचागतौ ॥६५॥ किंचिदा
त्मसुखेनेहप्रसुप्ताविति लक्ष्यते ॥ भक्तिरुवाच ॥ कथंपरिंक्षितारांज्ञास्थापितोह्यशुचिकलिः ॥ दयापरेणहरिणाह्यधर्मःकिमुपेक्षितः॥ ६६ ॥ एनंमेसंशयंछि
धित्वद्वाचासुखितास्म्यहम् ॥ तस्यावचःसमाकर्ण्यभूयोहमवदंद्विजाः॥६७॥ यदिपृष्टस्त्वयाबालेप्रेमतःश्रवणंकुरु॥ यदामुकुंदोभगवान्क्ष्मांत्यक्त्वास्वप
दंगतः॥६८॥ कलिस्तद्दिनमारभ्यप्रवृत्तःसत्यबाधकः ॥ दृष्टोदिग्विजयेराज्ञादीनवच्छरणंगतः ॥६९॥ नहंतोस्यगुणद्रष्टासर्वसाधारणंत्विदम् ॥ यत्फलंत
पसानैतिनयोगेनसमाधिना ॥ ७० ॥ तत्फलंलभतेधीमान्कलौकेशवकीर्तनात् ॥ एतादृशंकलिंदृष्ट्वासारात्सारफलप्रदम् ॥ ७१ ॥ विष्णुरातःस्था
पितवान्कलिजानांहितायच ॥ कुकर्माचरणात्सारःसर्वतोनिर्गतोधुना ॥ ७२ ॥ पदार्थाःसंस्थिताभूमौबीजहीनास्तुषायथाः ॥ विप्रैर्भागवतीवार्त्तागेहेगे
हेजनेजने ॥ ७३ ॥ कारिताधनलोभेनकथासारस्ततोगतः ॥ अत्युग्रभूरिकर्माणोनास्तिकादांभिकाजनाः ॥ ७४ ॥ तिष्ठंतिसर्वतीर्थेषुतीर्थसारस्ततो
गतः ॥ कामक्रोधमहालोभतृष्णाव्याकुलचेतसः ॥ ७५ ॥ समारभंतेकर्माणिकर्मसारस्ततोगतः ॥ मनसश्चाजयाल्लोभाद्दंभात्पाखंडसंश्रयात् ॥ ७६ ॥
शास्त्रानभ्यसनाच्चैवध्यानयोगफलंगतम् ॥ पंडितास्तेकलत्रेषुरमंतेमहिषाइव ॥ ७७ ॥ पुत्रोत्पादनदक्षाश्चनदक्षामुक्तिसाधने ॥ नहिवैष्णवताकुत्रसं
प्रदायपुरःसराः ॥ ७८ ॥ देवनिंदापराःसर्वेसाधुनिंदापरायणाः ॥ अयंतुयुगधर्मोस्तिदीयतेकस्यदूषणम् ॥ ७९ ॥ अतस्त्वंपुंडरीकाक्षंस्मृत्वासौख्यम
वाप्स्यसि ॥ ८० ॥ एवंमयोक्तंवचनंश्रुत्वासाविस्मयंगता ॥ उवाचवचनंभूयोमांप्रशस्याद्विजोत्तमाः ॥ ८१ ॥ ॥ भक्तिरुवाच ॥ ॥ देवर्षेत्वंतुधन्यो
सिमद्भाग्येनसमागतः ॥ साधूनांदर्शनंलोकेसर्वसिद्धिप्रदायकम् ॥ ८२ ॥ सुखोपायोयथामेस्यात्तथादिशमुनेधुना ॥ सर्वज्ञस्यतवब्रह्मन्नसाध्यंकिमपी
हवै ॥८३॥ अजयदजितमायांयस्यकायाधवस्तेवचनरचनमेकंकेवलंचाकलय्य ॥ध्रुवपदमुपयातोयत्कृपातोध्रुवोवैतमहमरणभूतंब्रह्मपुत्रंनतास्मि ॥८४॥
इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेभागवतमाहात्म्येत्रिनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१९३॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एवंसंप्रा
र्थितोविप्रास्तयाभक्त्यातिदीनया॥यतश्चाकथयंतद्वैतच्छृणुध्वंदयालवः॥१॥ ॥नारदउवाच॥ ॥मांखिदस्त्वंवृथाबालेसमाधायमनोहृदि॥श्रीकृष्णचरणां
भोजंस्मरसौख्यंलभिष्यसि ॥ २ ॥ द्रौपदीचपरित्रातायेनकौरवकश्मलात् ॥ पालितागोपसुंदर्यःसकृष्णःक्वापिनोगतः ॥ ३ ॥ त्वंतुभक्तिःप्रियातस्यसत

१ वृथाखिदमसेबाले अहांचिंतातुरकथमितिपाठः इ० पा० ।

तंप्राणतोधिका ॥ त्वयाहूतस्तुभगवान्यातिनीचगृहेष्वपि ॥ ४ ॥ सत्यादित्रियुगेनाथोविरागोमुक्तिसाधकौ ॥ कलौतुकेवलाभक्तिर्ब्रह्मसायुज्यका
रिणी ॥ ५ ॥ इतिनिश्चित्यचिद्रूपिस्वकांगात्त्वांससर्जह ॥ परमानंदचिन्मूर्तिःस्वंप्रियांप्रीतमानसः ॥ ६ ॥ बध्वांजलिंत्वयापृष्टःकिंकरोमीतिवै
हरिः ॥ त्वांतदाज्ञापयत्कृष्णोमद्भक्तान्पोषयेतिच ॥ ७ ॥ अंगीकृतंत्वयातद्वैप्रसन्नोभूद्धरिस्तदा ॥ मुक्तिंदासींददौतुभ्यंज्ञानवैराग्यआत्मजौ ॥ ८ ॥
भक्तानांपोषणंनित्यंवैकुंठस्थाकरोषिच ॥ भूमौचभक्तपोषायछायारूपंसमाश्रिता ॥ ९ ॥ विमुक्तिज्ञानवैराग्यैःसहचैवागतात्रहि ॥ कृतादिद्वा
परांतेहिकालेमुक्तिमुदास्थिता ॥ १० ॥ कलौतुसंक्षयंप्राप्तापाषंडामयपीडिता ॥ त्वदाज्ञयागताशीघ्रंवैकुंठेपुनरेवसा ॥ स्मृतमात्रात्वयाद्यापिमुक्तिरा[3]या
तिसत्वरम् ॥ ११ ॥ पुत्रीकृत्यत्वयैमौचस्वपार्श्वेपरिरक्षितौ ॥ उपेक्षातःकलौमंदौवृद्धौजातौसुतौतव ॥ १२ ॥ तथापिचिंतांमुंचत्वमुपायंचिंतयाम्यहम् ॥
कलिनासदृशःकोपियुगोनास्तिवरानने ॥ १३ ॥ तस्मिंस्त्वांख्यापयिष्यामिगेहेगेहेजनेजने ॥ अन्यधर्मांस्तिरस्कृत्यपुरस्कृत्यमहोत्सवान् ॥ १४ ॥ यदिप्र
वर्त्तयेनत्वांतदादासोहरेर्नहि ॥ त्वदन्विताश्चयेजीवाभविष्यंतिकलाविह ॥ १५ ॥ पापिनोपिगमिष्यंतिनिर्भयाहरिमंदिरम् ॥ येषांचित्तेभवेद्भक्तिः
सर्वदाप्रेमरूपिणी ॥ १६ ॥ नतेपश्यंतिकीनाशंस्वप्नेप्यमलमूर्त्तयः ॥ नप्रेतोनपिशाचोवाराक्षसोवासुरोपिच ॥ १७ ॥ भक्तियुक्तमनस्कानांस्पर्शनेदर्श
नेप्रभुः ॥ नतपोभिर्नवेदैश्चनज्ञानेनापिकर्मणा ॥ १८ ॥ हरिर्हिसाध्यतेभक्त्याप्रमाणंतत्रगोपिकाः ॥ नृणांजन्मसहस्रेणभक्तिःसुकृतिनांभवेत् ॥ १९ ॥
कलौभक्तिःकलौभक्तिर्भक्त्याकृष्णःपुरःस्थितः ॥ भक्तिद्रोहकरायेचतेसीदंतिजगत्रये ॥ २० ॥ दुर्वासादुःखमापन्नःपुराभक्तिविनिंदकः ॥ अलं
व्रतैरलंतीर्थैरलंयोगैरलंमखैः ॥ २१ ॥ अलंज्ञानकथालापैर्भक्तिरेकैवमुक्तिदा ॥ एवमुक्तंमयासातुस्वमाहात्म्यंनिशम्यवै ॥ २२ ॥ सर्वांगहर्षसं
युक्तामांपुनर्वाक्यमब्रवीत् ॥ अहोनारदधन्योसिप्रीतिस्तेमयिनिश्चला ॥ २३ ॥ नकदाचिन्विमुंचामिचित्तंतेमयिसंगतम् ॥ कृपालुनात्वयासाधोम
द्बाधाध्वंसिताक्षणात् ॥ २४ ॥ पुत्रयोश्चेतनानास्तिममेमौप्रतिबोधय ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाकारुण्येनान्वितोह्यहम् ॥ २५ ॥ तयोःप्रबोधनं
कर्तुंप्रवृत्तःपाणिनास्पृशन् ॥ मुखंसंसृज्यकर्णांतेशब्दमुच्चैःसमुच्चरन् ॥ २६ ॥ ज्ञानप्रबुद्ध्यतांशीघ्रंवैराग्यप्रतिबुध्यताम् ॥ वेदवेदांतघोषैश्चगीता
पाठैर्मुहुर्मुहुः ॥ २७ ॥ बोध्यमानौतदातेनकथंचिद्बोधमागतौ ॥ नेत्रैरनवलोकंतौजृंभंतौसालसावुभौ ॥ २८ ॥ बकवत्पलितौप्रायःशुष्ककाष्ठ
समांगकौ ॥ क्षुत्क्षामौतौनिरीक्ष्यैवपुनःस्वापमुपागतौ ॥ २९ ॥ तदाचिंतापरोभूवंकिंविधेयंमयेतिच ॥ अहोनिद्राकथंया तिवृद्धत्वंचानयोःपरम् ॥ ३० ॥

१ सुंदरींकृष्णवल्लभामितिपाठः इ० पा० । २ मुद्रितमाहात्म्येइदमर्धमधिकम् । ३ मुक्तिरायातियातिचइ०मु०माहात्म्येपाठः । ४ वधंप्राप्तौसुतौतवति पा० ।

चिंतयन्निति गोविंदं स्मरन्नासं द्विजोत्तमाः ॥ व्योमवाणी तदैवाभून्माऽऋषे खिद्यतामिति ॥ ३१ ॥ उद्यमस्सफलस्तेतु भविष्यति नसंशयः ॥ एतदर्थं तु सत्कर्म सुरर्षे त्वं समाचर ॥ ३२ ॥ तत्कर्म तेऽभिधास्यंति साधवः साधुभूषणाः ॥ सत्कर्मणि कृते तस्मिन्स्वपनं धृद्धतानयोः ॥ ३३ ॥ गमिष्यति क्षणाद्भक्तिः सर्वतः प्रसरिष्यति ॥ इत्याकाशवचः स्पष्टं निशम्यापि मयाद्विजाः ॥ ३४ ॥ नज्ञातं यन्न भोवाण्यागोप्यत्वेन निरूपितं ॥ किं तत्कर्म चयेनैतौ भवतो ज्ञानसंयुतौ ॥ ३५ ॥ क्व भविष्यंति ते संतः कथं वक्ष्यंति तेकर्म सत् ॥ मयात्र किं प्रकर्त्तव्यं यदुक्तं व्योमभाषया ॥ ३६ ॥ अथतौ तत्र संस्थाप्य निर्गतोहं बहिर्द्विजाः ॥ वृंदारण्यादपृच्छं चयत्र तत्राद्विजोत्तमान् ॥ ३७ ॥ वृत्तांतं सर्वएवाथ श्रुत्वा विस्मितमानसाः ॥ नैवोत्तरं प्रयच्छंति ह्यनभिज्ञानभोगिरः ॥ ३८ ॥ असाध्यं केचन प्रोचुरविज्ञेयमथापरे ॥ मूकीबभूवुरन्येतु चिंतयानाः पुनःपुनः ॥ ३९ ॥ वेदवेदांतघोषैश्च गीतापाठैर्मुहुर्मुहुः ॥ बोध्यमानं त्रिकं तत्तु नोदतिष्ठदहोविधिः ॥ ४० ॥ योगिना नारदेनापि स्वयं नज्ञायते तु यत् ॥ तत्कथं शक्यते कर्तुमितरैरिह मानुषैः ॥ ततश्चितातुरश्चाहं बदरीवनमागतः ॥ ४१ ॥ तपश्चरामि चात्रैव तदर्थं कृतनिश्चयः ॥ तावद्ददर्श पुरतः सनकाद्यान्मुनीश्वरान् ॥ कोटिसूर्यसमाभासानुवाच मुनिसत्तमान् ॥ ४२ ॥ इदानीं भूरिभागेन भवतां दर्शनं ह्यभूत् ॥ तदुपायं महाभागा वदंतु प्रीतमानसाः ॥ ४३ ॥ भवंतो योगिनां श्रेष्ठा बुद्धिमंतो बहुश्रुताः ॥ कुमारा एव पंचाब्दाः पूर्वेषामपि पूर्वजाः ॥ ४४ ॥ सदा वैकुंठनिलया हरिकीर्त्तनतत्पराः ॥ लीलामृतकथोन्मत्ता हरिस्मरणतत्पराः ॥ ४५ ॥ अंतो हि कालदुहिता युष्मान्नैव प्रबाधते ॥ येषां भ्रूभंगमात्रेण द्वारपालौ हरेः पुरा ॥ ४६ ॥ दैत्यौ भूत्वा त्रिजन्मानि पुनस्तत्स्थानमास्थितौ ॥ अशरीरगिरोक्तं यत्किं तत्साधनमुच्यताम् ॥ ४७ ॥ अनुष्ठेयं यथा यत्र प्रब्रुवंतु कृपालवः ॥ भक्तिज्ञानविरागाणां सुखमुत्पद्यते यथा ॥ ख्यातिर्वः सर्वलोकेषु तथा साधूच्यतां बुधाः ॥ ४८ ॥ ॥ कुमारा ऊचुः ॥ ॥ माचिंतां कुरु देवर्षे स्वचित्ते हर्षमावह ॥ उपायः सुखसाध्योत्र विद्यते विश्वसौख्यदः ॥ ४९ ॥ अहो नारद धन्योसि विरक्तानां शिरोमणिः ॥ श्रीकृष्णप्रेमपात्राणामग्रणीर्वेदतां वरः ॥ ५० ॥ त्वयि चित्रं न देवर्षे भक्तिसाधनतत्परे ॥ उचितं कृष्णदासानां भक्तेः संचारणं भुवि ॥ ५१ ॥ ऋषिभिर्बहुधा लोके उपायाः सिद्धये कृताः ॥ श्रमसाध्याश्च ते सर्वे प्रायः स्वर्गफलप्रदाः ॥ ५२ ॥ वैकुंठसाधकः पंथा गुप्तो लोकेषु वर्त्तते ॥ तस्योपदेशकः साधुः प्रायो भाग्येन लभ्यते ॥ ५३ ॥ यत्ते सत्कर्म निर्दिष्टं व्योमवाचा मुनीश्वर ॥ तज्ज्ञेयमिह सर्वज्ञैर्ज्ञानयज्ञः पुरातनैः ॥ ५४ ॥ श्रीमद्भागवतालापो ज्ञानयज्ञः शुकोदितः ॥ भक्तिज्ञानविरागाणां सुखदः प्रतिभातिनः ॥ ५५ ॥ कलिदोषा इमे सर्वे श्रीमद्भागवतध्वनेः ॥ प्रभीताः प्रलयायंते सिंहशब्दाद्वृकाइव ॥ ५६ ॥ ज्ञानवैराग्यसंयुक्ता भक्तिः प्रेमरसावहा ॥ प्रतिगेहं प्रतिजनं सुखक्रीडां करिष्यति ॥ ५७ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ कुमारोक्तं समाकर्ण्य नारदः प्रीत

मानसः ॥ पुनःप्रोवाचभगवांस्तदुत्कर्षविभावयन् ॥ ५८ ॥ ॥नारदउवाच॥ ॥ वेदवेदांतघोषैश्चगीतापाठैःप्रबोधितम् ॥ नोदतिष्ठत्रिकंतत्तुकलिदोषति
रस्कृतम् ॥ ५९ ॥ कथंभागवतालापात्तद्विबोधमिहैष्यति ॥ छिंदंतुसंशयंह्येनंभवंतोमोघदर्शनाः ॥ ६० ॥ विलंबोनात्रकर्त्तव्यःशरणागतवत्सलाः ॥
ततस्तेसनकाद्यास्तुविरक्ताह्यूर्द्ध्वरेतसः ॥ ६१ ॥ सिद्धाःसनातनाविप्रानारदंप्रोचुरादरात् ॥ ६२ ॥ ॥कुमाराऊचुः ॥ ॥ वेदोपनिषदांसाराज्जाता
भागवतीकथा ॥ अत्युत्तमाततोभातिपृथग्भूताफलोन्नतिः ॥ ६३ ॥ आमूलाग्रंरसोस्त्येवरसालस्ययथाफले ॥ पृथग्भूतंतुपानेनयथाविश्वमनोह
रः ॥ ६४ ॥ यथादुग्धेस्थितंसर्पिर्नचस्वादूपकल्प्यते ॥ पृथग्भूतंतुतद्दिव्यंदेवानांप्रीतिवर्द्धनम् ॥ ६५ ॥ इक्षुष्विवादिमध्यांतंशर्कराव्याप्यतिष्ठति ॥
पृथग्भूतातुसामिष्टातथाभागवतीकथा ॥ ६६ ॥ श्रीमद्भागवतंनामपुराणंरसमेवहि ॥ भक्तिज्ञानविरागाणांसौख्यायैवप्रकाशितम् ॥ ६७ ॥ कृष्णेन
ब्रह्मणेनाभिकंजस्थायह्यदैवहि ॥ तच्चतुःश्लोकमखिलंब्रह्मैवप्रतिभासते ॥ ६८ ॥ तुभ्यंचब्रह्मणाप्रोक्तंतच्चरित्रानिदर्शनम् ॥ त्वयापिव्यासदेवायप्रोक्तंतत्ता
पहानये ॥ ६९ ॥ यदीयस्मरणात्सद्योनिर्विण्णोबादरायणः ॥ चकारमहदाख्यातुमात्मारामममनोहरम् ॥ ७० ॥ अत्रतेविस्मयःकेनयेनपृच्छेःपुनःपुनः ॥
श्रीमद्भागवतंशास्त्रंक्षमंकृष्णानुकर्षणे ॥७१॥ ॥सूतउवाच॥ ॥एतन्निशम्यवचनंसमुदाहृतंतुयोगीश्वरैःसनकमुख्यतमैरभीष्टम्॥भक्त्याविधृत्यचरणंचप्र
णम्यमूर्ध्नाहृष्टोजगादजगदाधिनिवर्त्तकांस्तान्॥७२॥ ॥नारदउवाच॥ ॥संदर्शनंचभवतांविनिहंत्यघौघंश्रेयस्तनोतिभवदुःखदवार्दितानाम्॥निःशेषशेषमु
खगीतकथैकपानात्प्रेमप्रकाशनकृतेशरणंगतोवः॥७३॥पुण्योदयेनबहुजन्मसमर्जितेनसत्संगमोयदिभवेत्कृतिनोजनस्य॥अज्ञानहेतुकृतमोहमहांधकारोन
श्येत्तदाह्युदयमेतिमहान्विवेकः ॥ ७४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेश्रीभागवतमाहात्म्येचतुर्नवत्यधिकशततमोऽ
ध्यायः ॥ १९४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथदेवऋषिस्तत्रकुमाराननुमान्यच ॥ उवाचप्रणतोवाक्यंज्ञानयज्ञकृतादरः ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
ज्ञानयज्ञंकरिष्यामिशुकशास्त्रकथोज्ज्वलम् ॥ भक्तिज्ञानविरागाणांस्थापनार्थंप्रयत्नतः ॥ २ ॥ यत्रकार्योमयायज्ञःस्थानंतत्कथ्यतांद्विजाः ॥ चत्वारोयज्ञ
वाहाश्चयूयमेववृतामया ॥ ३ ॥ कियद्भिर्दिवसैःश्राव्याश्रीमद्भागवतीकथा ॥ कोविधिस्तत्रकर्तव्योज्ञानयज्ञविशारदाः ॥ ४ ॥ ॥ कुमाराऊचुः ॥ ॥
शृणुनारदवक्ष्यामस्तुभ्यंयत्रकथानृणाम् ॥ शृण्वतांपापराशिघ्नीभवेत्पुण्यविवर्द्धिनी ॥ ५ ॥ गंगाद्वारसमीपेतुकामदाख्यंपुरंमहत् ॥ ६ ॥ स्वर्णद्याश्चोत्तरे
पुण्येतटमानंदनामकम् ॥ नानाऋषिगणैर्जुष्टंदेवसिद्धनिषेवितम् ॥ ७ ॥ नानातरुलताकीर्णंस्वच्छकोमलवालुकम् ॥ रम्यमेकांतदेशस्थंस्वर्णपंकजशो
भितम् ॥ ८ ॥ यत्समीपस्थजीवानांक्षेत्रस्यैवप्रभावतः ॥ मिथःसंस्निग्धाचित्तानांवैरंचेतसिनस्थितम् ॥ ९ ॥ ज्ञानयज्ञस्त्वयातत्रकर्त्तव्योहिप्रयत्नतः ॥

अपूर्वरसदात्रचिकथातत्रभविष्याति ॥ १० ॥ वृंदावनप्रतोऽलिस्थंनराजीर्णकलेवरम् ॥ सुतद्वयंपुरस्कृत्यभक्तिस्तत्रागमिष्यति ॥ ११ ॥ यत्रभागवती वार्ताभक्तिस्तत्रसहात्मजा ॥ कृष्णकीर्तिसुधांपीत्वातरुणीवाभविष्याति ॥ १२ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वाकुमारास्तेनारदेनसमंततः ॥ गंगाद्वारेसमाजग्मुर्ज्ञाननयज्ञायसत्वराः ॥ १३ ॥ यदाप्राप्तास्तटंतेतुगंगायाभार्गवर्षभ ॥ तदाकोलाहलश्चासीद्भूर्लोकादिकसत्तसु ॥ १४ ॥ श्रीमद्भागवतास्वादलंपटासाप्तलौकिकाः ॥ धावंधावंसमाजग्मुःप्राचीनावैष्णवाश्चये ॥ १५ ॥ भृगुर्वसिष्ठश्च्यवनश्चगौतमोमेधातिथिर्देवलदेवरातौ ॥ रामस्तथागाधिजशाकलौचमृकंडपुत्रात्रिजपिप्पलादाः ॥ १६ ॥ योगेश्वरौव्यासपराशरौचशुकादयोभागवतप्रधानाः ॥ शिष्यैरुपेताबहुशास्त्रविज्ञाःकृष्णामृतास्वादकृतौप्रधानाः ॥ १७ ॥ वेदांतानिचवेदाश्चमंत्रास्तंत्राणिसंहिताः ॥ दशसप्तपुराणानिषट्शास्त्राणितथाययुः ॥ १८ ॥ गंगाद्याःसरितस्तत्रपुष्करादिसरांसिच ॥ क्षेत्राणिचदिशःसर्वादंडकादिवनानिच ॥ १९ ॥ हिमादयोनगास्तत्रदेवगंधर्वकिन्नराः ॥ द्वीपाःसमुद्रादिक्पालाःपातालस्थास्तथाययुः॥ २० ॥ दीक्षायांनारदेनाथदत्तमासनमुत्तमम् ॥ कुमारावंदिताःसर्वेनिषेदुःकृष्णतत्पराः ॥ २१ ॥ वैष्णवाःसुविरक्ताश्चन्यासिनोब्रह्मचारिणः ॥ मुख्याह्यग्रेस्थितास्तेषांपुरतोनारदःस्थितः ॥ २२ ॥ वामभागेमुनिगणादक्षिणेचादिवौकसः ॥ वेदोपनिषदोन्यत्रतीर्थानिचभृगूद्वह ॥ २३ ॥ जयशब्दोनमःशब्दःशंखशब्दस्तथैवच ॥ बभूवाकाशसंस्पर्शीघोषथन्विदिशोदश ॥ २४ ॥ विमानानिसमारुह्यप्रहृष्टानाकवासिनः ॥ कल्पवृक्षप्रसूनैश्चतांसभांसमवाकिरन् ॥ २५ ॥ सूतउवाच॥ ॥ एवंतेषुनिविष्टेषुभृग्वादिषुयथार्हतः॥श्रीभागवतमाहात्म्यमूचिरेनारदायते ॥२६॥ ॥कुमाराऊचुः॥ ॥शृणुनारदवक्ष्यामोमहिमानंमहाद्भुतम् ॥ श्रीमद्भागवताख्यस्यशास्त्रस्यविधिपूर्वकम् ॥ २७ ॥ सदानरैःसुकृतिभिःसेव्याभागवतीकथा ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणकृतार्थत्वंप्रयांतिते ॥ २८ ॥ ग्रंथोष्टादशसाहस्रोद्वादशस्कंधसंयुतः ॥ परीक्षिच्छुकसंवादःश्रीमद्भावताभिधः ॥ २९ ॥ तावत्संसारचक्रेस्मिन्भ्रमत्यज्ञानमोहितः ॥ यावत्कर्णगतंनोस्याच्छुकशास्त्रंजनस्यच ॥ ३० ॥ किंश्रुतैर्बहुभिःशास्त्रैःपुराणैःसंहितागमैः ॥ यदिभागवतंपुंभिर्नश्रुतंभक्तिभावनैः ॥ ३१ ॥ कथाभागवतस्यापिनित्यंभवतियद्गृहे ॥ तद्गृहंतीर्थरूपंहिनृणांपापविनाशनम् ॥३२॥अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच ॥ भागवत्याःकथायाश्चकलांनार्हंतिषोडशीम् ३३॥ तावत्पापानितिष्ठंतिदेहेस्मिन्मुनिपुंगव ॥ यावन्नश्रूयतेसम्यक्श्रीमद्भागवतंनरैः ॥ ३४ ॥ नगंगानगयाकाशीप्रतिष्ठानंनपुष्करः ॥ कथायाभागवत्याश्चसमापुण्यफलेनच ॥ ३५ ॥ श्लोकार्द्धंश्लोकपादंवानित्यंभागवतोद्भवम् ॥ पठस्वस्वमुखेनापियदीच्छसिभवक्षयम् ॥ ३६ ॥ वेदादिर्वेदमाताचपौरुषसूक्त

२ [illegible]

मेवच ॥ त्रयीभागवतंचैवद्वादशाष्टाक्षरौमनू ॥ ३७ ॥ द्वादशात्माप्रयागश्चकालःसंवत्सरात्मकः ॥ ब्राह्मणाश्चाग्निहोत्रंचसुरभिर्द्वादशीतिथिः ॥ ३८ ॥ तुलसीचवसंतर्तुःपुरुषोत्तमएवच ॥ एतेषांवस्तुतोनास्तिपृथग्भावोमुनीश्वर ॥ ३९ ॥ यश्चभागवतंशास्त्रंव्याकुर्यादन्वहंद्विज ॥ जन्मकोटिकृतंपापंतस्यनश्यतिनारद ॥ ४० ॥ श्रुतंचपठितंध्यातंश्रीमद्भागवतंनृभिः ॥ ददातिमुक्तिंभक्तिंवातुलस्यश्चोश्वसेवनम् ॥ ४१ ॥ अंतकालेतुसंप्राप्तेभयंत्यक्त्वासुदूरतः ॥ श्रीमद्भागवतंभक्त्याशृणुयाद्यःसमुक्तिभाक् ॥४२॥ प्रौष्ठपद्यांचराकायांहेमसिंहसमन्वितम् ॥ अलंकृत्यद्विजाग्र्यायश्रीमद्भागवतंददेत् ॥४३॥ भक्तियुक्तोविमानश्चमिताशीचाजितेंद्रियः ॥ श्रुत्वादितःसकृष्णस्यसायुज्यंलोकमाप्नुयात् ॥ ४४ ॥ आजन्ममात्रमपियेनशठेनचित्तंसम्यङ्नियम्यभुविकृष्णकथानपीता ॥ चांडालवच्चपशुवद्गततेननीतंमिथ्यास्वजन्मजननीभृशमर्दिताच ॥ ४५ ॥ येनंश्रुतंभागवतंपुराणमाराधितोनोपुरुषःपुराणः ॥ मुखेहुतंनैवधरामराणांतेषांवृथाजन्मगतंनराणाम् ॥ ४६ ॥ चित्तंनयस्यतुनरस्यहरेःकथायांसंप्रीयतेदुरितदुष्टमसत्प्रसंगात् ॥ धिक्तंनरंपशुसमंभुविभारभूतमेवंवदंतिमुनयःकिलपूर्वसिद्धाः ॥ ४७ ॥ दुर्लभैवकथालोकेश्रीमद्भागवतोद्भवा ॥ कोटिजन्मसमुत्थेनपुण्येनैवतुलभ्यते ॥ ४८ ॥ तेनयोगनिधेसाधोश्रोतव्यासात्वतीकथा ॥ प्रत्यहंनियमोनास्तिदिनानांवस्तुतोद्विज ॥ ४९ ॥ सत्येनब्रह्मचर्येणयतोस्यश्रवणंमतम् ॥ ततःकलौविशेषोहिविधिःसप्तदिनात्मकः ॥ ५० ॥ मनसश्चाजयाद्रोगात्पुंसांचैवायुषःक्षयात् ॥ कलेर्दोषबहुत्वाच्चसप्ताहश्रवणंमतम् ॥ ५१ ॥ मनसोनिग्रहश्चैवनियमाचरणंतथा ॥ कर्तुंसप्तदिनंशक्यंततोनियमकल्पना ॥ ५२ ॥ श्रद्धयाश्रवणेनित्यमाद्यंतावधियत्फलम् ॥ तत्फलंशुकदेवेनसप्ताहश्रवणेकृतम् ॥ ५३ ॥ यत्फलंनास्तितपसानयोगेनसमाधिना ॥ अनायासेनतत्सर्वंसप्ताहश्रवणाल्लभेत् ॥ ५४ ॥ यज्ञाद्व्रताच्चतपसोध्यानाज्ज्ञानाच्चतीर्थतः ॥ श्रीभागवतसप्ताहनियमोह्युत्तमोमतः ॥५५॥ यदाकृष्णोभुवंत्यक्त्वास्वपदंगंतुमुद्यतः ॥ तदाज्ञायोद्धवोधीमान्गोविंदंवाक्यमब्रवीत् ॥५६॥ ॥उद्धवउवाच॥ ॥ भगवन्भवतासर्वंदेवकार्यंप्रसाधितम् ॥ अधुनागंतुमिच्छुस्त्वंस्वंपदंतमसःपरम् ॥५७॥ अतश्चिंतामभोत्पन्नात्वद्वियोगभियाविभो ॥ तामपाकुरुदेवेशत्वामहंशरणंगतः ॥ ५८ ॥ आगतोयंकलिर्घोरोत्रसर्वेपिजनाःखलाः ॥ भविष्यंतिततोनाथकिंविधेयंतदादिश ॥ ५९ ॥ इयंभारवतीभूमिःशरणंकिंप्रयास्यति ॥ त्वदन्योदृश्यतेनात्रत्रातास्यायदुनंदन ॥ ६० ॥ अतोस्मासुदयांकृत्वातिष्ठात्रैवदयानिधे ॥ साधूनांरक्षणायैवत्वमाविरभवःप्रभो ॥ ६१ ॥ निर्गुणोपिनिराकारःसच्चिदानंदविग्रहः ॥ त्वद्वियोगेनतेभक्ताःकथंस्थास्यंतिभूतले ॥ ६२ ॥ निर्गुणोपासनेकष्टमतोस्मद्धितमाचर ॥ ॥सूतउवाच॥ ॥ इत्युद्धववचःश्रुत्वाचिंतयित्वाक्षणंहरिः ॥ ६३ ॥ ददौभागवतंतस्मैकृपयापरयायुतः ॥ नि

जंतेजःसमाधायश्रीमद्भागवतेद्विज ॥ ६४ ॥ दत्वोद्धवायभगवान्स्वकीयंपदमाविशत् ॥ तेनेयंवाङ्मयीमूर्तिर्वर्त्ततेश्रीहरेरिह ॥ ६५ ॥ सेवना
त्सततंचास्याःपापंनश्येन्नृणांक्षणात् ॥ सप्ताहश्रवणंतेनकथितंसर्वतोधिकम् ॥ ६६ ॥ श्रोतावक्तापृच्छकश्चयांतितन्मयतांद्विज ॥ दुःखदारिद्र्य
दौर्भाग्यपापप्रक्षालनायच ॥ ६७ ॥ कामक्रोधजयार्थंचकलौभागवतंक्षमम् ॥ अन्यथावैष्णवीमायादेवानामपिदुर्जया ॥ कथंनिवर्ततेपुंसांश्रीमद्भा
गवतंविना ॥ ६८ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्येवमुक्त्वामाहात्म्यंश्रीमद्भागवतस्यते ॥ कथांभागवतींदिव्यांप्रवक्तुमुपचक्रमुः ॥ ६९ ॥
वेदोपनिषदांसारेश्रीमद्भागवतेद्विजैः ॥ आरभ्यमाणेतत्रैवभक्तिराविरभूत्क्षणात् ॥ ७० ॥ प्रेमान्विताचारुतनुर्मुदान्वितौसुतौगृहीत्वातरुणौ
स्वदोर्भ्याम् ॥ श्रीकृष्णगोविंदहरेमुरारेनाथेतिनामानिमुहुर्वदंती ॥ ७१ ॥ तामागतांभागवतार्थभूषांसुचारुवेषांददृशुःसदस्याः ॥ व्यतर्कयंश्चापिक
थंकुतोसौकास्तीतिसर्वेपिसुविस्मिताक्षाः ॥ ७२ ॥ ततःकुमाराजगदुःकृतार्थाकथार्थतोनिष्पतिताधुनेयम् ॥ एवंगिरःसाससुतानिशम्यजगादनम्राब्ज
भुवःकुमारात् ॥७३॥ भक्तिरुवाच ॥ भवद्भिरद्यैवकृतास्मिपुष्टाकलौप्रणष्टापिकथारसेन॥तिष्ठामिकुत्राहमभीष्टमाभ्यांसहास्पदंमह्यमुपादिशध्वम् ॥७४॥
॥ सूतउ० ॥ तद्वाक्यमाकर्ण्यविधेःकुमाराविचार्यसम्यक्प्रणिधायचित्ते॥ऊचुश्चभक्तिंभवरोगहर्त्रींप्रेमैकदात्रींहरिभक्तिभाजाम् ॥७५ ॥ कुमाराऊचुः॥ ॥
भक्तेषुगोविंदपरायणेषुसाधुष्वथोदीनदयापरेषु ॥ मनोनियम्योत्पथसंप्रवृत्तंकृत्वैकतानंहरिपादपद्मे ॥ ७६ ॥ ततोहिदोषाःकलिजाइमेत्वांद्रष्टुंनश
क्ताःप्रभवोपिलोके ॥ कलौत्वमेकैवजगद्धितायभविष्यसेनारदसंप्रणीता ॥ ७७ ॥ सकलभवनमध्येनिर्धनाश्चातिधन्यानिवसतिहृदियेषांश्रीहरेर्भक्ति
रेका ॥ हरिरपिनिजलोकंसत्वरंसंविहायप्रविशतिहृदियेषांप्रेमसूत्रापिनद्धः ॥ ७८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तर
खंडेश्रीभागवतमाहात्म्येपंचनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९५ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथवैष्णवचित्तेषुदृष्ट्वाभक्तिमलौकिकीम् ॥ निजलोकंप
रित्यज्यभुवमभ्यगमद्धरिः ॥ १ ॥ वनमालीघनश्यामःपीतवासाःकिरीटधृक् ॥ कांचीकलापपर्यस्तोलसन्मकरकुंडलः ॥ २ ॥ त्रिभंगललितश्चारुकौस्तुभे
नविराजितः ॥ कोटिमन्मथलावण्योहरिचंदनचर्चितः ॥३॥ परमानंदचिन्मूर्तिर्मधुरोमुरलीधरः ॥ आविवेशस्वभक्तानांहृदयान्यमलानिच ॥४॥ वैकुंठवा
सिनोयेचवैष्णवाःशांतमानसाः ॥ गूढरूपाःसमायाताःश्रवणायहरेःकथाः ॥ ५ ॥ तदाजयजयेत्युच्चैःशब्दोभूत्कंबुशब्दयुक् ॥ येनामंगलमत्युग्रंकलिजंप्रल
यंगतम् ॥ ६ ॥ तत्रस्थानांजनानांचदृष्ट्वागेहात्मविस्मृतिम् ॥ नारदोध्यात्मतत्वज्ञःकुमारान्प्रत्युवाचह ॥ ७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अलौकिको
[illegible] ॥ ८ ॥ [illegible] ॥ अतो[illegible]

शुध्यैविहितंपवित्रम् ॥ ९ ॥ अघौघविध्वंसिकृतार्थतावहंकलौयुगेदोपनिधौकुमाराः ॥ केकेनशुध्यंतिवदंतुमह्यंसप्ताहयज्ञेनकथामयेन ॥ १० ॥ कृपालुभिर्लोकहितोभवद्भिःप्रकाशितःकोपिनवीनमार्गः ॥ कुमाराऊचुः ॥ येमानवाःपापकृतस्तुदुष्टाःसदादुराचाररताःसमत्सराः ॥ ११ ॥ क्रोधाग्निदग्धाःकुटिलाश्चकामिनःसप्ताहयज्ञेनहरिंव्रजंतिते ॥ १२ ॥ सत्येनहीनाःपितृमातृदूषकास्तृष्णाकुलाश्चाश्रमवर्णबाह्याः ॥ येदांभिकाजीवविहिंसकाश्चसप्ताहयज्ञेनहरिंव्रजंतिते ॥ १३ ॥ पंचोग्रपापाश्छलकारिणश्चक्रूराःपिशाचाइवनिर्दयाश्च ॥ ब्रह्मस्वपुष्टाव्यभिचारिणश्चसप्ताहयज्ञेनहरिंव्रजंतिते ॥ १४ ॥ कायेनवाचामनसापिपातकंनित्यंप्रकुर्वंतिशठाहठेनये ॥ नीचाःकृतघ्नामलिनादुराशयाःसप्ताहयज्ञेनहरिंव्रजंतिते ॥ १५ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथैवंतुष्टचित्तेथनारदेदेवपूजिते ॥ प्रसन्नास्तेकुमाराश्चपुनरूचुश्चनारदम् ॥ १६ ॥ ॥ कुमाराऊचुः ॥ ॥ अत्रतेकीर्तयिष्यामइतिहासंपुरातनम् ॥ यस्यश्रवणमात्रेणपापहानिःप्रजायते ॥ १७ ॥ तुंगभद्रातटेपूर्वंपत्तनेकोहलाभिधे ॥ वर्णाश्रमाचारयुतेधनधान्यसमाकुले ॥ १८ ॥ आत्मदेवइतिख्यातस्तत्रासीद्द्विजसत्तमः ॥ वेदविद्याविधिप्राज्ञोनित्यकर्मपरायणः ॥ १९ ॥ तत्प्रियाधुंधुलीनामनित्यंस्वीयहितेरता ॥ स्ववाक्यस्थापनाचापिसुंदरीसुकुलोद्भवा ॥ २० ॥ पूर्वकर्मविपाकेनप्रायशोवहुजल्पिनी ॥ शूराचगृहकृत्येषुक्रूराचकलहप्रिया ॥ २१ ॥ एवंनिवसतोस्तत्रदंपत्योर्निरपत्ययोः ॥ व्यतिक्रांतंवयश्चापिपंचाशद्वर्षसंमितम् ॥ २२ ॥ अथतौदुःखितौजातौनिरपत्यौगृहेस्थितौ ॥ संतानोत्पत्तयेताभ्यांदत्तंचापिधनादिकम् ॥ २३ ॥ गोभूहिरण्यवासांसिदत्तान्यपिवहूनिच ॥ नपुत्रोनापिदुहिताजायतेपूर्वकर्मणा ॥ २४ ॥ सचैकदातुनिर्विण्णआत्मदेवोद्विजोत्तमः ॥ गृहंत्यक्त्वागतोरण्यमानपत्येनदुःखितः ॥ २५ ॥ यत्रतत्रभ्रमन्भ्रांतोदुःखाकुलितमानसः ॥ क्षुत्क्षामस्तृट्परीतश्चदैवात्प्राप्तोजलाशयम् ॥ २६ ॥ जलंपीत्वाततस्तस्मिंस्तडागेसद्विजोत्तमः ॥ वृक्षच्छायांसमाश्रित्यनिषण्णस्तत्रनारद ॥ २७ ॥ अथतत्रतदैवागात्कश्चित्सिद्धोभ्रमन्महीम् ॥ जलंपीत्वातडागेतुसोपितत्रैवचागतः ॥ २८ ॥ तंदृष्ट्वान्यासिनंशांतमात्मदेवउदारधीः ॥ सत्कृत्योत्थायतत्पादौजग्राहस्वगुरोरिव ॥ २९ ॥ उपविष्टौततस्तौद्वौकृतप्रश्नौपरस्परम् ॥ सुस्निग्धमानसौभूत्वागुरुशिष्याविवाश्रमे ॥ ३० ॥ अथतंसयतिर्दृष्ट्वाश्वसंतंदुःखितांतरम् ॥ पप्रच्छकरुणासिंधुरात्मदेवंपुरःस्थितम् ॥ ३१ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ कातेचिंताद्विजश्रेष्ठदुःखायद्धृदिवर्तते ॥ तांसमाचक्ष्वधर्मज्ञपरितापप्रदायिनीम् ॥ ३२ ॥ तच्छुत्वावचनंतस्यसिद्धस्यसुमहात्मनः ॥ आत्मदेवउवाचाथस्वस्यदुःखस्यकारणम् ॥ ३३ ॥ ॥ आत्मदेवउवाच ॥ ॥ किंब्रवीमिमुनेदुःखंसंचितंपूर्वकर्मणा ॥ मदीयाःपूर्वजास्तोयंकवोष्णमुपभुंजते ॥ ३४ ॥ मद्दत्तंनैवगृह्णंतिपितरोदेवताबलिम् ॥ तेनदुःखेननिर्विण्णःप्राणांस्त्यक्तुमिहागतः ॥ ३५ ॥ धिग्जीवितं

प्रजाहीनंगृहंचैवधनंकुलम् ॥ पाल्यतेयामयाधेनुःसापिवंध्यात्वमेतिह ॥ ३६ ॥ योमयारोपितोवृक्षःसोपिवंध्यत्वमागतः ॥ निर्भाग्यस्यानपत्यस्यकिमतो जीवितेनमे ॥३७॥कुमाराऊचु॥इत्युक्त्वासरुरोदोच्चैस्तत्पुरोदुःखपीडितः ॥ यदातदायतेश्चित्तेकरुणाभूद्गरीयसी ॥ ३८ ॥ ललाटाक्षरमालांचदृष्ट्वाज्ञा त्वासयोगवान् ॥ आत्मदेवंद्विजंप्राज्ञःपुनरूचेसविस्तरम् ॥ ३९ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ शृणुविप्रमयातेद्यप्रारब्धमवलोकितम् ॥ सप्तजन्मावधिप्रा तिःपुत्रस्यनचदृश्यते ॥४०॥ मुंचाग्रहंप्रजाहेतोर्बलिष्ठाकर्मणोगतिः ॥ विवेकंतुसमासाद्यसुखीभवमहामते॥४१॥एवमुक्तंसमाकर्ण्यसिद्धस्यद्विजसत्तमः॥ प्रजाशावद्धचित्तस्तुसिद्धंप्राहातिदुःखितः ॥४२॥ विप्रउवाच ॥विवेकेनभवेत्किंमेपुत्रंदेहिबलादपि ॥ नोचेत्त्यजाम्यहंप्राणांस्त्वदग्रेशोकमूर्च्छितः ॥४३ ॥ इतिविप्राग्रहंदृष्ट्वाप्राब्रवीत्सतपोधनः ॥ संततेःसगरोदुःखमवापांगःप्रजापतिः ॥ ४४ ॥ चित्रकेतुर्गतःकष्टंविधिलेखविमार्ज्जनात् ॥ अतस्त्वमपिधर्मज्ञयदि पुत्रंलभेरपि ॥ ४५ ॥ सुतेननसुखीभूयाःदैवंहिबलवत्तरम् ॥ इत्युक्त्वाद्विजवर्यायससिद्धःसाधुसंमतः ॥ ४६ ॥ ददावेकंफलंतस्मैप्राग्रहेणसुतार्थिने ॥ इदंफलंमयातुभ्यंदत्तंपुत्रात्तयेद्विज॥४७॥ भार्यायैदेहिपुत्रस्तेभाविष्यतिनसंशयः॥ सत्यंशौचंदयादानमेकभक्तंतुभोजनम् ॥४८॥ वर्षावधिस्त्रियाकार्यंतेन शुद्धोभवेत्सुतः ॥ एवमुक्त्वाययौयोगीविप्रःस्वगृहमागतः ॥४९॥ दत्त्वापत्न्यैफलंतत्तुसिद्धोक्तमवदच्चह ॥ अथसाधुंधुलीक्रूरास्ववाक्यस्थापनोत्सुका॥ ॥ ५० ॥ स्वसख्यैप्राहतत्सर्वंपत्योक्तंसिद्धभाषितम् ॥ यद्यहंभक्षयेचेदंफलंसिद्धेनचार्पितम् ॥ ५१ ॥ गर्भोममभवेत्तर्हिकथंचाहंसहाम्यहम् ॥ स्वल्पंभ क्ष्यमशक्तिश्चगमनेगृहकर्मणि॥५२॥तिर्यक्चेदागतोगर्भोतदामेमरणंभवत् ॥ प्रसूतौदारुणंदुःखंसुकुमारीकथंसहे ॥ मंदयांमयिसर्वस्वंननांदासंहरेत्सदा॥ ॥ ५३ ॥ चिंतामेसमनुप्राप्ताकिंकरोमिशुचिस्मिते ॥ सातद्वचनमाकर्ण्यस्नेहभगभंयाद्दिज ॥ ५४ ॥ एवमेवेतितांप्राहप्रीत्याप्रहसिताानना ॥ एवंकुतर्कयोगेनतत्फलंनैवभक्षितम् ॥ ५४ ॥ पत्यापृष्टेफलंभुक्तंभुक्तंचेतितयेरितम् ॥ एकदाभगिनीतस्याःस्वेच्छयातद्गृहंगता ॥ ५५ ॥ तदग्रे कथितंसर्वंचिंतेयंमहतीहिमे ॥ किंकरोमिसगर्भोहंत्वंप्रब्रूहियथातथम् ॥ ५६ ॥ साब्रवीन्ममगर्भोस्तितुभ्यंदास्येप्रसूतितः ॥ तावत्कालंसगर्भेवगुप्तातिष्ठ गृहेसुखम् ॥ ५७ ॥ तंवालंपोषयिष्यामित्वद्गृहेचैवनित्यदा ॥ फलंधेनोःप्रयच्छाद्यपरीक्षार्थंशुभानने ॥ ५८ ॥ इत्युक्त्वासाययौगेहमात्मनोहृष्टमान सा ॥ धुंधुल्यापियथोद्दिष्टंतद्भगिन्यातथाकृतम् ॥ ५९ ॥ अथप्रसूयसाबालंधुंधुल्यैचार्पयद्द्रुतम् ॥ तयाचकथितंभर्त्रेप्रसूतःसुखमर्भकः ॥ ६० ॥ लो कस्यसुखमुत्पन्नमात्मदेवप्रजोदयात् ॥ दत्त्वादानंद्विजाग्रेभ्योजातकर्मचकारच ॥ ६१ ॥ गीतवादित्रनिर्घोषोगृहेतस्यातिमङ्गलम् ॥ बभूवहर्षमापन्न आत्मदेवोमहामतिः ॥ ६२ ॥ अथसाप्राहभर्त्तारंदुग्धंमेस्तनयोर्नहि ॥ पालयिष्यंकथंबालंसद्यःसूतंप्रभोधुना ॥ ६३ ॥ मत्स्वसुश्चप्रसूतायामृतोबालःपु राभवत् ॥ तामानीयगृहेरक्षसार्भकंपोपयिष्यति ॥ ६४ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्याधुंधुल्याद्विजसत्तमः ॥ तथैवकृतवानश्रांतरात्मदेवोमुदान्वितः ॥ ६५ ॥

धुंधुकारीतिनामास्यकृतंमात्रायथार्थतः ॥ स्तन्येनपोषयामास[illegible]वसुःसुतः ॥ ६६ ॥ त्रिमासेनिर्गतेचाथसाधेनुःसुषुवेर्भकम् ॥ सर्वांगसुंदरंदि
व्यंनिर्मलंकनकप्रभम् ॥६७॥ दृष्ट्वाप्रसन्नस्तंविप्रःसंस्कारान्स्वयमादधे॥तंदिदृक्षवआयाताजनाःसर्वेतिविस्मिताः ॥६८॥ आत्मदेवस्यविप्रस्यमहाभाग्यो
दयेनच ॥ धेन्वाबालःप्रसूतश्चदेवरूपीतिकौतुकम् ॥६९॥ नज्ञातंतद्रहस्यंतुकेनापिविधियोगतः ॥ गोकर्णंतंसुतंदृष्ट्वागोकर्णंत्येवचाभ्यधात् ॥७० ॥ किय
त्कालेनसंप्राप्तौतारुण्यंतावुभावपि ॥ गोकर्णःपंडितोज्ञानीधुंधुकारीमहाखलः ॥७१ ॥ स्नानशौचक्रियाहीनोभक्ष्याभक्षीक्रुधाप्लुतः ॥ चौरःसर्वजनद्वेषीदुष्ट
चांडालसंगतः॥७२॥ क्रीडतोह्यर्भकान्धृत्वाबलात्कूपेनिपातयेत् ॥ एवंवेश्याप्रसंगेनानयद्द्रव्यंक्षयंपितुः॥७३॥पिताकृपणवत्तस्यशुचानिःस्वोरुरोदह ॥ अ
नपत्यःसुखीनित्यंकुपुत्रोदुःखदायकः॥७४॥ सिद्धेनोक्तंवचःसत्यमनुभूतंमयाधुना ॥ क्वगच्छामिक्वतिष्ठामिकोमेदुःखंनिवारयेत् ॥७५॥प्राणांस्त्यक्ष्येजले
वह्नौभृगोर्वापिपतेह्यहम् ॥ इत्येवंचिंतयानंतमधोमुखमुपागतः॥७६॥ गोकर्णोजनकंज्ञानीबोधयामासतत्वतः ॥ गोकर्णउ० ॥ असारस्तातसंसारदुःखमोहप्र
दोनृणाम् ॥७७॥ कःसुतःकिंधनंकस्यकाजायाकःपतिःपितः॥ मोहेनबद्धोदीनात्मालोकःक्लिश्यतिनान्यथा ॥७८॥ नचेंद्रस्यसुखंकिंचिन्नसुखंचक्रवर्तिनः॥
विरक्तस्यसुखंतातमुनेरेकांतशीलिनः॥७९॥ मुंचाज्ञानंप्रजारूपंमोहंनरककारणम् ॥ निर्द्वंद्वोनिरभीमानोव्रजत्यक्त्वाखिलंवनम् ॥८०॥ ततस्तद्वाक्यमाक
र्ण्यगोकर्णंसद्विजोब्रवीत् ॥ द्विजउ० ॥ यत्कर्तव्यंवनेसाधोतन्ममाचक्ष्वविस्तरात् ॥८१॥ मोहपाशनिबद्धंहिशठंकृपणमानसम् ॥ संसारगर्तेपतितंमामुद्ध
रदयानिधे ॥८२॥ पितुरित्थंवचःश्रुत्वागोकर्णोज्ञानपंडितः ॥ उवाचदीनंनिर्विण्णंपितरंहृष्टमानसः ॥८३॥ ॥ गोकर्णउवाच ॥ ॥ मांसास्थिरक्तनिकरे
स्वशरीरकेस्मिन्स्वत्वंत्यजाशुममतांवनितासुतादौ ॥ पश्यानिशंजगदिदंक्षणभंगनिष्ठंज्ञानीविरागरसिकोभवभक्तिनिष्ठः ॥ ८४ ॥ धर्मंभजस्वसततंत्यज
लोकधर्मान्संसेव्यसाधुपुरुषान्जहिकामतृष्णाम् ॥ अन्यस्यदोषगुणचिंतनमाशुमुक्त्वाविष्णोःकथारसमथोनितरांपिबत्वम् ॥ ८५ ॥ ॥ कुमाराउचुः ॥
एवंसुतोक्तविदितानुभवोनिरीहस्त्यक्त्वागृहंस्थिरमतिर्गतषष्टिवर्षः ॥ नित्यंहरिप्रियजनानुगतोमहात्मादुष्प्रापमापचपदंसहरेर्वनस्थः ॥ ८६ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेश्रीभागवतमाहात्म्येषण्णवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९६ ॥ छ ॥ ॥ कुमाराऊचुः ॥ ॥
पितर्येवंवनंप्राप्तेपश्चादागत्यनारद ॥ जननींतर्जयामासधुंधुकारीमहाखलः ॥ १ ॥ क्ववित्तंतिष्ठतिब्रूहिमातरंप्रतिनारद ॥ सर्वथात्वांहनिष्यामिनचेद्ब्रूयानि
धानकम् ॥ २ ॥ सातस्यवचनात्त्रस्ताराात्रौदुःखितमानसा ॥ निपत्यकूपेतुमृतालोकैर्ज्ञात्वाबहिःकृता ॥ ३ ॥ गोकर्णस्तांतुनिर्हृत्यद्विजैस्तज्ज्ञातिबांध
वैः ॥ तीर्थयात्रांययौप्राज्ञःसमदुःखसुखोमुने ॥ ४ ॥ धुंधुकारीगृहेतिष्ठन्स्वकेपण्यवधूवृतः ॥ अत्युग्रकर्माचारेणतत्पोषणविमूढधीः ॥ ५ ॥ भूषणान्य

भिलिप्स्यंतयस्तमूचुर्वारयोषितः ॥ भोभोप्रियवयंसर्वास्त्वयानाथेनसंगताः ॥ ६ ॥ स्थितानैवात्रकोप्यन्योधनदोभ्येतिमानद ॥ तस्मात्सूक्ष्माणिवस्त्रा
णिभूषणानिद्युमंतिच ॥ ७ ॥ देहिनोचेद्वजिष्यामस्त्वत्सकाशान्नरांतरम् ॥ इतिश्रुत्वावचस्तासांचिंतयित्वाक्षणंसच ॥ ८ ॥ निर्गतःस्वगृहाद्रात्रौकामां
धोमृत्युमस्मरन् ॥ मुषित्वाकस्यचिद्गेहाद्वस्त्राण्याभरणानिच ॥ ९ ॥ ददौताभ्योमुदायुक्तःप्रीत्यैतासांसनारद ॥ तानिदृष्ट्वाह्यमूल्यानिवस्त्राण्याभरणा
निच ॥ १० ॥ ताःस्त्रियश्चिंतयामासुश्चौर्येणैतानिचामुना ॥ आहृतानीतिनिश्चित्यपरस्परममंत्रयन् ॥ ११ ॥ चौर्यंकरोत्यसौनित्यमेनंराजागृहीष्यति ॥
वित्तंहृत्वापुनश्चैवमारयिष्यतिनिश्चितम् ॥ १२ ॥ अतोरहसिचास्माभिर्हत्वामुंचौर्यकारिणम् ॥ वित्तंचबहुसंगृह्यक्विमन्यत्रनगम्यते ॥ १३ ॥ इतिताः
क्रूरहृदयाःसुप्तंकंठग्रहंतदा ॥ पाशैःसुतीक्ष्णैर्बद्ध्वाचव्यापादयितुमुद्यताः ॥ १४ ॥ यदाचनमृतश्चासौभृशंकंठग्रहेणवै ॥ तदांगाराणिबहुशोमुखे
चास्यावचिक्षिपुः ॥ १५ ॥ अग्निज्वालातिदुःखेनव्याकुलोनिधनंगतः ॥ तद्देहंचिक्षिपुर्गर्तेप्रायःसाहसिकाःस्त्रियः ॥ १६ ॥ नज्ञातंतच्चरित्रं
तुकेनापिमुनिसत्तम ॥ लोकैःपृष्टावदंतिस्मदूरेयातःपतिर्हिनः ॥ १७ ॥ आगमिष्यतिदीर्घेणकालेनधनकर्षितः ॥ अतःस्त्रीणांनविश्वासःकर्त्तव्योविदुषां
वरैः ॥ १८ ॥ विश्वस्तंसर्वथाघ्नंतिप्रार्थयंत्योनवंनवम् ॥ सुधामधुवचोयासांकामिनांरसवर्द्धनम् ॥ १९ ॥ हृदयंक्षुरधाराभंप्रियःकोनामयोषिताम् ॥
अथताबहुलंवित्तंगृहीत्वावारयोषितः ॥ २० ॥ ग्रामांतरंययुःशीघ्रंभयाद्राज्ञोतिविह्वलाः ॥ धुंधुकारीबभूवाथमहाप्रेतःकुकर्मकृत् ॥ २१ ॥ वात्यारूपध
रोनित्यंधावन्दुर्मृत्युतोदिशः ॥ शीतातपपरिक्लिष्टोनिराहारःपिपासितः ॥ २२ ॥ नचलेभेसुखंक्वापिहाहेतिप्रवदन्मुहुः ॥ कियत्कालांतरेत्वेनंमृतंचैवा
वबुध्यच ॥ २३ ॥ गोकर्णस्तीर्थयात्रायांगयाश्राद्धमथाकरोत् ॥ समाप्यतीर्थयात्रांतुस्वंपुरंसमुपेयिवान् ॥ २४ ॥ सभाजितःसपौरैस्तुप्रीत्यास्वजनबां
धवैः ॥ उवासस्वगृहेचैवदिनानिकतिचिद्द्विजः ॥ २५ ॥ रात्रौप्रसुप्तंगोकर्णंज्ञात्वावेश्मांगणेसतु ॥ धुंधुकारीमहादुष्टोरौद्रंरूपंव्यदर्शयत् ॥ २६ ॥
क्षणंनागःक्षणंचोष्ट्रःक्षणंसमहिषोभवत् ॥ क्षणमग्निःक्षणंसर्पःक्षणेनपुरुषोभवत् ॥ २७ ॥ वैपरीत्यमिदंदृष्ट्वागोकर्णोधैर्यसंयुतः ॥ चिंतयामाससमेधावीकि
मेतदितिविस्मितः ॥ २८ ॥ अयंदुर्गतिमापन्नःकोप्यस्तिपुरुषाधमः ॥ इतिनिश्चित्यमनसातमुवाचदयान्वितः ॥ २९ ॥ ॥ गोकर्णउवाच ॥ ॥
कस्त्वमुग्रतरोरात्रौभीषयन्मामुपागतः ॥ प्रेतोवाथपिशाचोवाकुतःप्राप्तोदशामिमाम् ॥ ३० ॥ तद्ब्रूहित्वंमहाभागकिंकार्यंतेमयाधुना ॥ घोररूपोयतो
रात्रौमत्समीपमुपागतः ॥ ३१ ॥ इतिश्रुत्वावचोभ्रातुर्धुंधुकारीमहाखलः ॥ प्रेतभावमनुप्राप्तोरुरोदभृशमातुरः ॥ ३२ ॥ वक्तुंनैवक्षमोवाचाप्रेतत्वेन
विमोहितः ॥ संज्ञयानिर्दिदेशाथजलंपातुंपिपासितः ॥ ३३ ॥ अथासौसुमहाभागोगोकर्णःसाधुसंमतः ॥ स्वकांजलौजलंकृत्वाप्राक्षिपत्तमुदीरयन् ॥ ३४ ॥

तस्मिन्संतत्रश्रात्रागोकर्णेनमहात्मना ॥ उपस्थितश्चरत्स्यर्थंप्रेतस्यधुंधुकारिणः ॥ २५ ॥ अथोवाचागतज्ञानःप्रदत्तेनांबुनामुना ॥ पुण्यात्मनात्मनो
भ्रात्रागोकर्णेनचनारद ॥२६॥ ॥प्रेतउवाच॥ ॥ अहंभ्रातात्वदीयोस्मिधुंधुकारीतिनामतः॥आत्मनःकर्मदोषेणप्रेतत्वंसमुपागतः॥२७॥ममभ्रातामृतादुः
खाद्वहुशस्तर्जितामया ॥ द्रव्यहेतोस्ततःपश्चाद्वारस्त्रीपोषणोत्सुकः ॥२८॥ निषिद्धंकृतवान्कर्मचौर्यादिधनलोभतः ॥ एकदाप्रार्थितस्ताभिर्भूषणान्यंवरा
ण्यहम् ॥२९॥ धनिकस्यगृहाद्रात्रौमुषित्वातान्युपानयम् ॥ ततस्ताधनलोभेनपाशैर्बद्धागलेबलात् ॥४०॥ मांतुव्यापादयामासुर्वह्निक्षेपेणमानद ॥ गृही
त्वामद्धनंभूरिताःसर्वाभूपतेर्भयात्॥४१॥पलायिताःपुरादस्मात्स्वार्थोन्मूलितसौहृदाः॥ अतःप्रेतत्वमापन्नोभ्रातरद्यत्वयांबुना॥४२॥सिक्तःसंज्ञामहंप्राप्तः
पुण्येनातिकृपालुना ॥ वाताहारेणजीवामिदैवादिष्टफलोदयः॥४३॥अपश्यंत्वामहंसुप्तंभ्रातरंस्वगृहांगणे ॥ ततस्त्वामनभिज्ञंमांधर्षणायकृतोद्यमः॥४४॥
अभवंसहसासाधोज्ञातश्चाहंत्वयाधुना ॥ दीनबंधोदयासिंधोभ्रातर्मामाशुमोचय ॥ ४५ ॥ प्रेतभावादमुष्मात्त्वंकृतार्थोसिनसंशयः ॥ इतिश्रुत्वावचोभ्रातुर्गो
कर्णोज्ञानवान्सुधीः ॥ ४६ ॥ भ्रातरंप्राहखिन्नात्मादुःखितंधुंधुकारिणम् ॥ ॥ गोकर्णउवाच ॥ ॥ तुभ्यंदत्तोमयापिंडोगयायांत्वामहंमृतम् ॥ ४७ ॥
श्रुत्वालोकमुखाद्भ्रातस्त्वंकथंप्रेततांगतः ॥ गयापिंडप्रदानेनदुर्गतोपिशुभांगतिम् ॥ ४८ ॥ प्राप्नोतिनात्रसंदेहस्त्वंकथंनदिवंगतः ॥ भ्रातुरित्थंवचः
श्रुत्वागोकर्णस्यमहात्मनः ॥ ४९ ॥ धुंधुकारीदुःखितात्माप्रो-चपुरतःस्थितः ॥ गयाश्राद्धशतेनापिनमेमुक्तिर्भविष्यति ॥ ५० ॥ उपायोन्यश्चितनीयो
ममोद्धारायवैत्वया ॥ इतितद्वाक्यमाकर्ण्यगोकर्णोविस्मयंगतः ॥ ५१ ॥ प्राहश्राद्धैर्नमुक्तिश्चेत्तर्ह्यसाध्यागतिस्तव ॥ इदानींत्वंनिजस्थानमातिष्ठप्रेतनि
र्भयः ॥ ५२ ॥ विचार्याहंकरिष्यामिमुक्त्युपायंपरंतव ॥ इतिवाक्यंसमाकर्ण्यधुंधुकारीततोगतः ॥ ५३ ॥ निजंस्थानंश्मशानस्थंकलिद्रुममतःपरम् ॥
शेषांरात्रिंसगोकर्णश्चिंतयन्नेवनारद ॥ ५४ ॥ तस्यमुक्तिस्थितस्तत्रतदुपायंनचाध्यगात् ॥ प्रातस्ततःसगोकर्णःस्वज्ञातिकुलबांधवान् ॥ ५५ ॥ धर्म
शास्त्रविदोविप्रान्रात्रिवृत्तंन्यवेदयत् ॥ तेविचार्यचतद्वृत्तंशास्त्रेषुबहुशोद्विजाः ॥ ५६ ॥ यदानज्ञातवंतस्तद्वृत्तंसूर्यंतदास्तुवन् ॥ ॥ द्विजाऊचुः ॥
नमस्तेभास्करादित्यतमोहंतर्गभस्तिमन् ॥ ५७ ॥ लोकसाक्षिन्जगद्धामसुरासुरनमस्कृत ॥ द्वादशात्मन्हरिहयभास्वन्लोकप्रबोधक ॥ ५८ ॥ त्वंग
तिःसर्वलोकानांसततंधर्मशीलिनाम् ॥ त्वंब्रह्मात्वंहरिःशूलीसृष्टिस्थितिविनाशकृत् ॥ ५९ ॥ त्वामृतेनास्तिलोकेस्मिञ्छरणंप्राणिनांविभो ॥ शर्वस्त्वं
क्षितिरूपोसिभवोसिजलरूपधृक् ॥ ६० ॥ त्वमग्निरुपोरुद्रोसिवायुरस्युग्ररूपधृक् ॥ भीमोस्याकाशदेहरुवंयज्वापशुपतिःस्वयम् ॥ ६१ ॥ म
हादेवःसोममूर्तिरीशानःसूर्यएवहि ॥ तवाष्टौमूर्तयोदिव्याइज्यंतेवेदवादिभिः ॥ ६२ ॥ सर्वकामसमृद्ध्यर्थंव्याप्तलोकत्रयस्यच ॥ मत्स्यस्त्वंवेदधृक्

चासिकूर्मश्चाद्रिधरोवरः ॥ ६३ ॥ धराधरोवराहोसिलोकधृक्त्वंत्रिविक्रमः ॥ ब्रह्मध्रुग्घ्नोभार्गवस्त्वंलोकध्रुक्घ्नोसिराघवः ॥ ६४ ॥ भूभारहंताकृष्णो सिबुद्धोस्यसुरमोहकृत् ॥ कल्क्यसिम्लेच्छहंतात्वंधर्मग्लानौयुगेयुगे ॥ ६५ ॥ देवासुरमनुष्याणांपशुपक्ष्यंबुचारिणाम् ॥ नानाविधानांजीवानांत्वंस्रष्टात्र ह्मरूपधृक् ॥६६॥ इंद्रोसिधर्मराजोसिवरुणस्त्वंधनेश्वरः ॥ लोकपालस्वरूपेणवर्त्तसेगोगणेश्वर ॥६७॥ त्रयीमूर्त्तिस्त्रिकालेज्यस्त्रिधामात्रिगुणात्मकः ॥ त्व मेवपूज्यसेलोकैस्त्रिधाभिन्नोदिवाकरः ॥ ६८ ॥ पद्मप्रबोधनकरस्त्वमेवासिजगत्पते ॥ इत्युदीर्येद्विजश्रेष्ठायावत्तस्थुर्मुनीश्वर ॥ ६९ ॥ तावदाकाशगःप्रा हस्फुटंतेषांतुशृण्वताम् ॥ ॥ श्रीसूर्यउवाच ॥ ॥ श्रूयतांभोद्विजश्रेष्ठायदर्थंवर्णितोस्म्यहम् ॥ ७० ॥ भवद्भिर्धुंधुलीसूनोर्महापातकशांतये ॥ आ त्मदेवस्यपुण्येनगोकर्णोरौहिणोह्ययम् ॥ ७१ ॥ श्रीभागवतसप्ताहस्तस्योद्धर्ताभविष्यति ॥ यद्भवद्भिःकृतंस्तोत्रंममवैभववर्णनम् ॥ ७२ ॥ तेनस्तुत्वा नरोविप्रादेवयानंलभिष्यति ॥ पुत्रार्थीचधनार्थीचधर्मार्थीमोक्षकामुकः ॥ ७३ ॥ वांछाचिंतामणिस्तोत्रंपठित्वात्यंतमाप्नुयात् ॥ इत्युक्त्वाभास्करोदेवोवि रराम दिविस्थितः ॥ ७४॥ तेद्विजाःसाध्वितिप्रोचुर्गोकर्णंहृष्टमानसाः॥ ततःसमाजेविप्राणांतुंगभद्रातटेशुभे ॥७५॥ कौतुकंसुमहद्द्रष्टुंतत्रागान्नागरीप्रजा ॥ गोकर्णोज्ञाततत्वार्थोवक्ताध्यासनमास्थितः ॥ ७६॥ नारायणादिकान्नत्वासप्ताहंसमवर्त्तयन् ॥ श्रीहरेस्तुवचःशास्त्रंतीर्थंपादाब्जसंभवम् ॥७७॥ यदिसत्यं तदाप्नोतुधुंधुलीतनयोगतिम् ॥ इतिसंकल्प्यमनसाश्रीमद्भागवताभिधम् ॥ ७८ ॥ जन्माद्यस्ययतश्चेतिधीमद्यंतमुपावदत्॥ तत्रप्रेतःसमागत्यस्थानंपश्य न्नितस्ततः॥७९॥सप्तग्रंथियुतंवंशंप्रविष्टोवातरूपधृक्॥शृण्वत्सुवैष्णवाग्र्येषुब्राह्मणेष्वथनारद॥८०॥शुश्रावधुंधुलीपुत्रोग्रंथिछिद्रस्थितोन्वहम् ॥यदाकथा विरामोभूत्प्रथमेहनिनारद॥८१॥तदैकाकीचकग्रंथिःपुस्फोटात्यद्भुतंह्यभूत्॥द्वितीयादिष्वहःस्वेवमेकैकग्रंथिभेदनम्॥८२॥ बभूवसप्तमेभिन्नेससद्यःप्रेततां जहौ ॥ दिव्यरूपधरोभूत्वातुलसीदाममंडितः ॥ ८३ ॥ पीतवासाघनश्यामःप्रवभौभूषणान्वितः॥ गोकर्णंभ्रातरंनत्वाप्रोवाचाखिलतत्वहक्॥८४॥त्वयाहं मोचितोबंधोकृपयाप्रेतकश्मलात् ॥ धन्याभागवतीवार्ताप्रेतत्वोन्मूलिनीश्रुता ॥ ८५ ॥ सप्ताहोपितथाधन्योविष्णुलोकगतिप्रदः ॥ यत्प्रभावाद्विमुक्तोहं प्रेतभावाद्भृशातुरः ॥ ८६ ॥ आर्द्रंशुष्कंलघुस्थूलंवाङ्मनःकर्मभिःकृतम् ॥ पातकंभस्मसात्कुर्यात्सप्ताहोग्निरिवेंधनम् ॥ ८७ ॥ अस्मिन्वैभारतेवर्षेदेवा नामप्यभीप्सिते ॥ शृण्वतांभगवच्छास्त्रंगतिरत्युत्तमाभवेत् ॥ ८८ ॥ स्नाय्वस्थिमज्जामांसासृक्संघातंदेहमुच्यते ॥ शुचिभागवतास्वादादशुचित्वन्य थामतम् ॥ ८९ ॥ कर्मकश्मलसंदुष्टोदेहोनरकभाजनम् ॥ अतोदोषनिवृत्यर्थमेतदेवाहिसाधनम् ॥ ९० ॥ बुद्बुदाइवतोयेषुमशकाइवजंतुषु ॥ जायंते मरणायैवभगवच्छास्त्रवर्जिताः ॥९१॥ भिद्यतेहृदयग्रंथिश्छिद्यंतेसर्वसंशयाः ॥ क्षीयंतेचास्यकर्माणिश्रुतेभागवतेद्विजाः ॥९२॥एवंब्रुवतिवैतस्मिन्विमान

वरमागतम् ॥ वैकुंठात्तदधिष्ठायगतोसौविष्णुमंदिरम् ॥ ९३ ॥ विष्णुलोकंगतेतस्मिन्सर्वेविस्मितमानसाः ॥ बभूवुश्चापिपप्रच्छुर्गोकर्णंतेद्विजोत्तमाः॥ ९४ ॥ ॥ द्विजाऊचुः ॥ ॥ श्रुतंभागवतंसर्वैरस्माभिरिहसंगतैः ॥ किंकारणंमहाभागत्वद्भ्रातैकोगतोहरिम् ॥ ९५ ॥ ॥ गोकर्णउवाच ॥ ॥ श्रूयतामभिधास्यामिकारणंभ्रातृसद्गतौ ॥ यच्छ्रुत्वायूयमेवापिगोलोकंचगमिष्यथ ॥ ९६ ॥ सप्ताहश्रवणंकार्यमुपवासपरायणैः ॥ कृष्णैकतानमतिभि[1]र्गोलोकगतिदायकम् ॥ ९७ ॥ पुनःशृणुध्वंसप्ताहंश्रीमद्भागवतंद्विजाः ॥ एकाग्रचित्ताःसततंकृष्णप्रेमामृतप्रदम् ॥ ९८ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यगोकर्णस्यद्विजोत्तमाः ॥ पुनःश्रोतुंभागवतंसप्ताहंसमुपावसन् ॥ ९९ ॥ कृष्णैकतानमतयोनियमेनचनारद ॥ पुनस्तेशुश्रुवुःसर्वेश्रीमद्भागवतंद्विजाः ॥ १०० ॥ कथावसानेभगवान्कृष्णःकमललोचनः ॥ आविरासीन्मुनिश्रेष्ठशंखचक्रगदाब्जधृक् ॥ १०१ ॥ किरीटकुंडलधरोवनमालीविभूषितः ॥ पीतवासाघनश्यामःकटकांगदभूषितः ॥ १०२ ॥ तंदृष्ट्वातेद्विजाःसर्वेविष्वक्सेनादिभिर्युतम् ॥ पार्षदप्रवरैर्हृष्टाःप्रणेमुर्भुविसंगताः ॥ १०३ ॥ जयशब्दोनमःशब्दस्तदासीत्सर्वतोमुने ॥ अथशंखध्वनिंचक्रेहरिःसंहर्षयन्द्विजान् ॥ १०४ ॥ तदानेकेविमानास्तुवैकुंठात्समुपागताः ॥ द्विजानांपश्यतांतत्रपार्षदप्रवरैर्युताः ॥ १०५ ॥ गोकर्णंतुसमालिंग्यददौसारूप्यमात्मनः ॥ श्रोतॄनन्यान्घनश्यामान्पीतकौशेयवाससः ॥ १०६ ॥ किरीटिनःकुंडलिनोहारिणोवनमालिनः ॥ चकारतत्क्षणात्तत्रमहदाश्चर्यमप्यभूत् ॥ १०७ ॥ तस्मिन्ग्रामेस्थितायेतुआचांडालजनामुने ॥ समारुह्यविमानांस्तान्ययुःकृष्णाज्ञयादिवम् ॥ १०८ ॥ गोकर्णसहितःकृष्णोगोपगोपीजनप्रियः ॥ गोलोकंसमनुप्राप्तःसर्वलोकोपरिस्थितम् ॥ यत्रवृंदावनंरम्यंशतशृंगसमावृतम् ॥१०९ ॥तद्बाह्येपरितोवृतंविजययाह्यत्यद्भुतंराजतेरण्यंयत्रतुमंडपानिसुबहून्यच्छोदवाप्योह्रदाः ॥ गावःकामदुघाःसुरद्रुमततिच्छायाश्रितागोपकैःक्रीडातत्परमानसैःपरिवृतोनंदात्मजःक्रीडति ॥ ११० ॥ मध्येत्वस्यसुकाननस्यरचितोवृंदावनेशेच्छयारम्यंरत्नसमूहभर्मखचितंप्राकारमुद्भासयन् ॥ न्यग्रोधःसुमहांस्ततःप्रतिदिशंगोपीजनाध्यासितंवत्सालंकृतमद्भुताकृतिमहच्छ्रीगोकुलंराजते॥१११॥ तन्मध्येभवनंहरेरधिकृतंप्रोद्भासतेभास्वरंयस्मिन्नंदगृहेश्वरीसमुदितास्तेराधयाराधिताः ॥ यद्भाग्यंमहदप्युमापतिमुखैर्श्चित्यंसदाभ्यंतरैस्तत्सूनोर्मधुराकृतेरधिचकास्त्यंडौघभास्यांशुभिः ॥ ११२ ॥ वातांबुपर्णाशनदेहशोषणैस्तपोभिरुग्रैर्जपयज्ञकर्मभिः ॥ असाध्यमप्यायसधेनुसंभवोलोकंनगाहाख्यमखप्रवर्त्तनात् ॥ ११३ ॥ इतिहासमिमंपुण्यंयःपठेच्छृणुयादपि ॥ सोपिगोलोकमभ्येतिकिंश्रीभागवतंपुनः ॥ ११४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेभागवतमाहात्म्येसप्तनवत्यधिकशततमोऽ

१ कृष्णैकनाममतिभिरिति वा पाठः ।

ध्यायः ॥ १९७ ॥ ॥ कुमाराऊचुः ॥ ॥ अथतेसंप्रवक्ष्यामःसप्ताहश्रवणेविधिम् ॥ येनभागवतंसिद्ध्येत्पुंसांकृष्णार्पितात्मनाम् ॥ १ ॥ दैवज्ञंशास्त्र
कुशलंसमाहूयधनांशुकैः ॥ समभ्यर्च्यमुहूर्तंतुप्राक्पृच्छेद्भक्तिमान्नरः ॥ २ ॥ सवदेद्यंमुहूर्तंतुतत्रारंभःप्रशस्यते ॥ नभोनभस्येषोर्जाश्वसहःशुचि
समन्विताः ॥ ३ ॥ मासाःश्रेष्ठाःकथारंभेपूर्णाचापितिथिःशुभा ॥ भौमार्किवर्जितावाराभानिध्रुवमृदूनिच ॥ ४ ॥ शुभेयोगेशुभेलग्नेप्रारंभःश
स्यतेसदा ॥ नित्यायांचकथायांतुपुराणानांमुनीश्वर ॥ ५ ॥ द्वादशींवर्जयेत्प्राज्ञःसूतसूतकसंभवात् ॥ श्रीमद्भागवतस्यापिसप्ताहेनैवकेपिच ॥ ६ ॥
ननिषेधोस्तिदेवर्षेप्राहुरेवंपुराविदः ॥ श्रीभागवतसप्ताहोमहायज्ञःस्मृतोबुधैः ॥ ७ ॥ अतोनिमंत्रणंकार्यंवैष्णवानांसमंततः ॥ सतांसमाजोभवितासप्ताहं
वैष्णवोत्तमाः ॥ ८ ॥ आगंतव्यमतश्चात्रवैष्णवैःश्रवणार्थिभिः ॥ समागतानांतेषांतुनिवासंपरिकल्पयेत् ॥ ९ ॥ तीर्थेवापिवनेवापिग्रामेवापिप्र
यत्नतः ॥ संशोधितायांभूम्यांतुमंडपंपरिकल्पयेत् ॥ १० ॥ कदलीस्तंभसंयुक्तंचतुर्दिक्षुध्वजान्वितम् ॥ उच्चमासनमप्युक्तंवक्तुस्तस्याग्रतोमुने ॥
॥ ११ ॥ आपार्श्वद्वयमुक्तानिश्रोतॄणामासनानिच ॥ उदङ्मुखोभवेद्वक्तासमाजेस्मिन्विदांवरः ॥ १२ ॥ वेदशास्त्रार्थतत्वज्ञोवैष्णवोब्राह्मणोत्तमः ॥
दृष्टांतकुशलोधीरोवक्ताकार्योतिनिस्पृहः ॥ १३ ॥ सर्वसंदेहहर्त्तापिकार्योवक्तानचैवहि ॥ वक्तुःपार्श्वेसहायार्थंस्थाप्योन्यःपंडितःसुधीः ॥ १४ ॥
श्रोतॄणांसंशयच्छेत्ताज्ञानांबोधविधायकः ॥ कथाविघ्नविघातार्थंगणेशंप्राक्प्रपूजयेत् ॥ १५ ॥ ततोदुर्गांहरंविष्णुंब्रह्माणंभास्करंद्विजान् ॥ संपूज्यवि
धिवद्भक्त्यातर्पयेद्देवताःपितॄन् ॥ १६ ॥ मुख्यःश्रोतातत:पश्चात्पूजयेत्पुस्तकेहरिम् ॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यद्रव्यवस्त्रफलानिच ॥ १७ ॥ धृत्वां
जलौपुस्तकस्थंहरिंसंप्रार्थयेन्मुने ॥ त्वंभागवतलोकेस्मिन्स्वयंकृष्णोव्यवस्थितः ॥ १८ ॥ समाश्रितोमयानाथमुक्त्यर्थंभवसागरे ॥ मनोरथोम
दीयोयंसर्वथासफलस्त्वया ॥ १९ ॥ निर्विघ्नेनप्रकर्तव्योदासोहंतवकेशव ॥ इत्युच्चार्यमुनेद्रव्यंपुस्तकाग्रेसमर्प्यंतु ॥ २० ॥ वक्तारंप्रार्थयेच्चा
पिनमस्कुर्वन्कृतांजलिः ॥ शुकरूपद्विजश्रेष्ठसर्वशास्त्रविशारद ॥ २१ ॥ श्रीभागवतव्याख्यानादज्ञानंमेविनाशय ॥ इतिसंप्रार्थ्यवक्तारंवरयेत्पं
चवाडवान् ॥ २२ ॥ द्वादशाक्षरमंत्रस्यजपार्थंमुनिसत्तम ॥ गीतवाद्यविधिज्ञांश्चसंपूज्यार्थीशुकादिभिः ॥ २३ ॥ स्थापयेत्कीर्तनार्थंतुकथांतेवि
धिवन्मुने ॥ यस्तुजायाधनागारपुत्रचिंतांव्युदस्यच ॥ २४ ॥ शृणुयादेकचित्तस्तुससमग्रंफलंलभेत् ॥ सूर्योदयंसमारभ्यसार्द्धत्रिप्रहरांतकम् ॥ २५ ॥
पठित्वार्थःप्रकर्त्तव्योवाक्यमध्यायमेववा ॥ मध्याह्नेघटिकायुग्मंविरमेदपिनारद ॥ २६ ॥ कथावसानेकर्त्तव्यंकीर्तनंकेशवस्यच ॥ उपवा
सःप्रकर्त्तव्यःश्रोतृभिस्तत्फलेप्सुभिः ॥ २७ ॥ तदशक्तोहविष्यान्नंसकृत्स्वल्पंसमाहरेत् ॥ जलेनापिफलेनापिदुग्धेनचघृतेनवा ॥ २८ ॥

केवलेनैवकर्त्तव्यंनिर्विघ्नंधारणंतनोः ॥ सप्ताहव्रतिनांपुंसांनियमान्शृणुनारद ॥ २९ ॥ विष्णुदीक्षाविहीनानांनाधिकारोत्रकीर्तितः ॥ ब्रह्मचर्यमधः
सुप्तिःपत्रावल्यांचभोजनम् ॥३०॥ समाचरेन्नित्यमेवसप्ताहेमुनिसत्तम ॥ द्विदलंमधुतैलंचपरान्नंचेक्षुजंरसम् ॥ ३१ ॥ भावदुष्टंक्रियादुष्टंजह्यात्पर्युषितं
व्रती ॥ पलांडुंलशुनंहिंगुंमूलकंगृंजनंतथा ॥३२॥ नालिकांचैवकूष्मांडंनरोनाद्यात्कथाव्रती ॥ कामंक्रोधंमदंलोभंदंभंमात्सर्यमेवच ॥ ३३ ॥ मोहंद्वेषंतथा
हिंसांनैवकुर्यात्कथाव्रती ॥ ३४ ॥ वेदवैष्णवविप्राणांगुरुगोव्रतिनांतथा ॥ स्त्रीराजमहतांचापिनिंदांजह्यात्कथाव्रती ॥ ३५ ॥ सत्यंशौचंदयामौनमार्जवं
विनयंतथा ॥ मनःप्रसन्नतांचापिबुधःकुर्यात्कथाव्रती ॥ ३६ ॥ श्रीकामस्तनयार्थीचजयकामश्चमोक्षधीः ॥ शृणुयाद्वैभागवतंनिष्कामःश्रीहरिंलभेत् ॥
॥ ३७ ॥ सप्तमेदिवसेकुर्याल्लंघनंतत्समाप्तिके ॥ वक्तुश्चपूजाकर्त्तव्यागोभूस्वर्णांवरादिभिः ॥ ३८ ॥ प्रसादतुलसींमालांश्रोतृभ्यःप्रतिदापयेत् ॥ उत्सवश्च
तथाकार्योगीतवाद्यविशारदैः ॥ ३९ ॥ गीतार्थंशृणुयाच्चापिपरेहनिविचक्षणः ॥ प्रतिश्लोकंचजुहुयाद्गायत्र्यावायथाविधि ॥ ४० ॥ पायसंमधुसर्पिश्चति
लांस्तंडुलकान्यवान् ॥ शर्करांचप्रियालंचद्राक्षांवातामखर्जुरौ ॥४१ ॥ अंभोजानिचकर्पूरंचंदनागुरुणीपुरम् ॥ लवंगंबिल्वपत्राणिसहस्रंचपृथक्पृथक् ॥
॥ ४२ ॥ विघ्नस्यचविघातार्थंन्यूनाधिक्यनिवृत्तये ॥ आत्मनःपूततार्थंचपठेन्नामसहस्रकम्॥ ४३ ॥ द्वादशाष्टादशाथापिश्रद्धयाह्याधिकांस्तथा ॥ पाय
सेनाशयेद्विप्रान्स्वर्णंधेनुश्चदक्षिणा ॥ ४४ ॥ व्रतसिद्ध्यर्थमप्यत्रप्रौष्ठपद्यामथापिवा ॥ स्वर्णसिंहंविनिर्मायतस्यपृष्ठेनिधायच ॥ ४५ ॥ श्रीमद्भागवतंव
क्रेलेखयित्वासमर्पयेत् ॥ एवंकृतेविधानेतुसर्वपापनिवारणम् ॥ ४६ ॥ भवेच्छ्रोतुःसुफलदंश्रीमद्भागवतंश्रुतम् ॥ धर्मकामार्थमोक्ष.णांसाधनंभक्तिदा
यकम् ॥ ४७ ॥ नकार्यंविद्यतेलोकेयदनेननसिध्यति ॥ ततोभागवतंलोकेपुराणेभ्योधिकंमतम् ॥ ४८ ॥ दोषाष्टादशनिर्मुक्तोवाचकःपरिकीर्तितः ॥
द्वात्रिंशदपराधैर्हिमुक्तोश्रोतामतोबुधैः ॥ ४९ ॥ श्रीमद्भागवतंनामपुराणंकामदंनृणाम् ॥ तथापिश्रवणंचास्यनिष्कामस्यैवभक्तिदम् ॥ ५० ॥ श्रीमद्भाग
वताभिधःसुरतरुस्तारांकुरःसज्जनिःस्कंधैर्द्वादशभिस्ततःप्रविलसद्भक्त्यालवालोदयः ॥ द्वात्रिंशत्रिशतंचयस्यविलसच्छाखाःसहस्राण्यलंपर्णान्यष्टदशे
ष्टदोतिसुलभोववर्तिसर्वोपरि ॥ ५१ ॥ इतितेकथितंसर्वंकृतंचापितवेप्सितम् ॥ ज्ञानवैराग्यभक्तीनांतारुण्यंलोकमोक्षदम् ॥ ५२ ॥ ॥ सूतउवाच ॥
इत्युक्तातेकुमारास्तुकृष्णांघ्रिसुधयाप्लुताः ॥ विरेमुर्भगवद्भक्तादीनोद्धरणतत्पराः ॥५३॥ तद्वाक्यंतुसमाकर्ण्यनारदोभगवत्प्रियः ॥ प्रेमगद्गदयावाचाता
नुवाचकृतांजलिः ॥ ५४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मिभवद्भिःकरुणापरैः ॥ यद्भागवतसप्ताहान्निकटेदर्शितोहरिः ॥ ५५ ॥ एवंब्रु
वतिवैतस्मिन्नारदेवैष्णवोत्तमे ॥ पर्यटंस्तंसमायातस्तत्रयोगेश्वरःशुकः ॥ ५६ ॥ द्विरष्टवर्षाकृतिरंबुजाक्षोव्यासात्मजोज्ञानपयोधिचंद्रः ॥ कथावसाने

निजलाभतुष्टोहृदानिशंभागवतंपठंश्च ॥५७॥दृष्ट्वासदस्यास्तमथोरुतेजसंसद्यःसमुत्थायवरासनंददुः॥सचोपविष्टःसुखमासनेयदातदाविरासीद्धरिरब्जलो
चनः ॥५८॥ भवोभवान्याकमलासनःसुतैस्तत्रागतःकीर्तनदर्शनायच ॥ सुरेशमुख्यास्त्रिदशाविमानकैःसमागतास्तैरभवद्वृतंनभः ॥५९॥ प्रह्लादस्ताल
धारीतरलगतितयाह्युद्धवःकांस्यधारीवीणाधारीसुरर्षिःस्वरकुशलतयारागकर्तार्जुनोभूत् ॥ इंद्रोमार्दंगिकोभूज्जयजयसुवचःप्रावदंस्तेकुमाराःसद्भाव
स्यप्रवक्तानिरतिशयगुणोव्यासपुत्रोबभूव ॥ ६० ॥ ननर्त्तमध्येत्रिकमेवतत्रज्ञानादिकानांनवरूपयुक्तम् ॥ अलौकिकंकीर्त्तनकंसमीक्ष्यप्रसन्नचेताहरि
रित्युवाच ॥ ६१ ॥ मत्तोवरंभागवतावृणीध्वंप्रीतात्कथाकीर्तनतोभृशंवः ॥ श्रुत्वाथतद्वाक्यमतिप्रसन्नाःप्रेमार्द्रचित्ताहरिमूचिरेते ॥ ६२ ॥ ॥ कुमारा
ऊचुः ॥ ॥ सप्ताहयज्ञेनवितायतेनसद्यःप्रसन्नोभवितामुरारे ॥ कलौयुगेघोरतरेनराणांस्वल्पायुषांविघ्नशताकुलानाम् ॥ ६३ ॥ एवंवरंविश्वविधा
नपालनप्रणाशहेतोर्भवतोखिलात्मनः ॥ वृणीमहेन्योनमनोरथोविभोभवत्पदांभोजनिषेविणांहिनः ॥ ६४ ॥ एवमस्त्वितिचैवोक्त्वातत्रैवांतर्दधेहरिः ॥
नारदःसुप्रसन्नात्माकुमारानभ्यवादयत् ॥ ६५ ॥ ततस्तेसनकाद्याश्चभृग्वाद्याश्चशुकादयः ॥ प्रययुःस्वाश्रमान्हृष्टाःपीत्वातच्चकथामृतम् ॥ ६६ ॥ भ
क्तिःसुताभ्यांसहितानारदेनप्रवर्तिता॥भूमंडलेसमस्तोस्मिंस्तदाप्रभृतिशौनक॥६७॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ आख्यानंमहदाकर्ण्यप्रीतात्माशौनकःप्रिये ॥
पर्यपृच्छत्पुनःसूतंसर्वसंदेहभंजनम् ॥ ६८ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ शुकेनोक्तंकदाराज्ञेगोकर्णेनकदापुनः ॥ सुरर्षयेकदाब्राह्मैरेतदाख्याहिमानद॥६९॥
॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ श्रीकृष्णनिर्गमात्त्रिंशद्वर्षांवाधिगतेकलौ ॥ भाद्रशुक्लनवम्यांवैकथारंभंशुकोकरोत् ॥ ७० ॥ परीक्षिच्छ्रवणांतेतुगतेवर्षशतद्व
ये ॥ शुचिशुक्लनवम्यांतुगोकर्णोकथयत्कथाम् ॥ ७१ ॥ कलौसहस्रमब्दानांमधुनाप्रगतंद्विज ॥ परीक्षितोजन्मकालात्संमाप्तिंनीयतांमखः ॥ ७२ ॥
॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यशौनकोमुनिसत्तमः ॥ पूर्णंचकारतंयज्ञंसहस्रपरिवत्सरम् ॥ ७३ ॥ ब्राह्मंपाद्मंवैष्णवंचकौर्म्यंमात्स्यं
चवामनम् ॥ वाराहंब्रह्मवैवर्त्तंनारदीयंभविष्यकम् ॥ ७४ ॥ आग्नेयमर्द्धंवैसूताच्छुश्रुवुर्लोमहर्षणात् ॥ एतानितुपुराणानिद्वापरांतेश्रुतानिहि ॥ ७५ ॥ शौ
नकाद्यैर्मुनिवरैर्यज्ञारंभात्पुरैवहि ॥ यदातुतीर्थयात्रायांबलदेवःसमागतः ॥ ७६ ॥ नैमिषंमिश्रिकंनामससमाहूतोमुनीश्वरैः ॥ तत्रसूतंसमासीनंदृष्ट्वात्व
घ्यासनोपरि ॥ ७७ ॥ चुक्षुभेभगवान्रामःपर्वणीवमहोदधिः ॥ आषाढशुक्लद्वादश्यांपारणाहनिपार्वति ॥ ७८ ॥ पूर्वार्द्धयामवेलायांभावित्वात्कृष्णमा
यया ॥ मुग्धोदर्भकरोरामःप्राहरल्लोमहर्षणम् ॥ ७९ ॥ ततोमुनिगणाःसर्वेहाहाकारपरायणाः ॥ बभूवुर्नगजेत्यर्थंशोकदुःखाकुलांतराः ॥ ८० ॥ ऊचुश्च
रामंलोकेशंविनयेनक्षमापराः ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ रामराममहाबाहोभवतालोककारिणा ॥ ८१ ॥ अजानतेवाचरितार्हिंसाब्रह्मवधाधिका ॥

व्यासशिष्योह्ययंसाक्षात्पुराणर्षिर्महातपाः॥८२॥ अस्मैह्यध्यासनंदत्तमस्माभिर्यज्ञकर्मणि॥ अष्टादशपुराणानांवाचकायकृतक्षणे ॥८३॥ कथायांजगदीशस्यदीर्घमायुश्रमानद ॥ तद्रवांल्लोकरक्षार्थंधर्मसेतुप्रवर्तकः ॥ ८४ ॥ आविर्भूतोजगन्नाथोनिग्रहानुग्रहक्षमः ॥ इत्युक्त्वामुनयस्तेतुबलदेवाग्रतःप्रिये ॥ ८५ ॥ तूष्णींबभूवुःसहसास्मरंतोनियतेर्बलम् ॥ ततःप्रोवाचभगवान्रामःशत्रुनिषूदनः ॥ ८६ ॥ विप्रान्संप्रीणयंस्तांस्तुलोकवेदपथानुगः ॥ ॥ ॥ श्रीरामउवाच ॥ ॥ विप्राःशृणुतभद्रंवःकोपंत्यक्त्वासुदूरतः ॥ ८७ ॥ यदहंवेद्मिभवतामभीष्टंकार्यसिद्धिदम् ॥ अस्यपुत्रोमहाज्ञानीभविष्यतिवरान्मम ॥ ८८ ॥ भवतामीप्सितंसर्वंशास्त्रंवैकथयिष्यति ॥ यदर्थमहमाहूतस्तत्रकार्य्यंसमुच्यताम् ॥ ८९ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तेतुरामस्यसुमहात्मनः ॥ बल्वलस्यवधार्थायप्रेरयामासुरीश्वरम् ॥ ९० ॥ ततःसबल्वलंहत्वाप्रसाद्यमुनिपुंगवान् ॥ प्रणिपत्याभ्यनुज्ञातस्तीर्थयात्रामुपागमत् ॥९१॥ तीर्थयात्रांगतेरामेशौनकाद्यामुनीश्वराः ॥ लौमहर्षणिमाहूयसत्कृत्यनगनंदिनि ॥ ९२ ॥ तत्पदेस्थापयामासुःशेषसंकीर्तनायवै ॥ आग्नेयोत्तरमाहात्म्यंश्रीमद्भागवतांतकम् ॥९३॥ पुराणसप्तकंसार्द्धंशुश्रुवुर्हृष्टमानसाः ॥दशसप्तपुराणानिकृत्वासत्यवतीसुतः ॥९४ ॥ नाप्तवान्मनसस्तोषंभारतेनापिभामिनि॥ज्ञात्वास्यहृदयंखिन्नंनारदोदेवदर्शनः॥९५॥समाजगामभगवान्व्यासस्याश्रममुत्तमम्॥तंदृष्ट्वावासवीसूनुःसत्कृत्यासनपूर्वकम् ॥९६॥नारदंपूजयामासविधिदृष्टेनकर्मणा॥अथतंनारदःप्राहकिंभवान्क्लिष्टमानसः॥९७॥ध्यायतेतत्समाचक्ष्वसर्वसंदेहकारणम्॥इतिपृष्टःसमुनिनापराशरसुतोऽब्रवीत् ॥९८॥ ब्रह्मन्किंकारणंचेतोमोहेजानेनतत्त्वहम् ॥ भवान्विज्ञानकुशलोज्ञात्वातत्प्रब्रवीतुमे ॥९९॥ एवंविज्ञापितस्तेननारदोध्यात्मकोविदः ॥ उवाचपरमंतत्त्वंयदुक्तंविधिनात्मने ॥१००॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शृणुपाराशरेमत्तःकारणंयेनवैतव ॥ असंपन्नंमनोभातिशास्त्रयोनेरपिप्रभोः॥१०१॥ त्वयावतीर्यलोकेस्मिन्वेदाव्यस्ताविभागशः ॥ कृतानिचपुराणानिसेतिहासानिचानघ ॥ १०२ ॥ यत्रसर्वेस्त्रयीधर्मोवर्णाश्रमनिवासिनाम् ॥ निर्दिष्टोवीक्ष्यकालेननृणामल्पायुषांकलौ ॥ १०३ ॥ यत्राधिकारःसर्वेषांदृश्यतेश्रवणादिषु ॥ स्त्रीशूद्रद्विजबंधूनांसाधूनांसाधुसंगमः[1] ॥ १०४ ॥ धर्मादयोयथाशश्वद्वर्णितास्तेषुवैत्वया ॥ प्राधान्येनतथानैववर्णितोमहिमाहरेः ॥ सर्वधर्मक्रियाशून्येकलौदोषनिधौमुने ॥ १०५ ॥ नगतिःपापकर्तॄणांविनाकृष्णकथामृतम् ॥ एषएवगुणोह्यस्मिन्घोरेकलियुगेनराः ॥ १०६ ॥ यत्कृष्णकीर्तनेनैवमुच्यंतेकर्मबंधनात् ॥ यज्ञोदानंतपःकर्मज्ञानंध्यानंकृतादिषु ॥ १०७ ॥ सिद्धिदंचतथाब्रह्मन्नामकीर्त्तनकंकलौ ॥ अतोवैकलिजातानामुद्धारार्थंनृणांभवान् ॥ १०८ ॥ श्रीमद्भागवतंनामपुराणंवर्णयत्वलम् ॥ येनप्रवर्तितेनांग

१ साधुसंगमशालिनामितिपाठः ।

भवतोमानसंध्रुवम् ॥ १०९ ॥ तोषमेष्यंतिलोकाश्चप्राप्स्यंतिकृतकृत्यताम् ॥ ११० ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ एवमादिश्यसमुनिर्व्यासायामिततेजसे ॥ ययौयादृच्छिकःशश्वद्गायन्हरिगुणान्प्रिये ॥ १११ ॥ नारदेतुगतेपश्चाद्व्यासःसर्वार्थदर्शनः ॥ चकारसंहितामेतांश्रीमद्भावतींपराम् ॥ ११२ ॥ पैलादींश्चतुरोवेदानध्याप्यविधिपूर्वकम् ॥ पुराणसंहिताःसर्वाःसूतायप्रत्यपादयत् ॥ ११३ ॥ श्रीमद्भागवतंनामपुराणंब्रह्मसंमितम् ॥ शुकमध्यापयामासविरतंलोकवेदतः ॥ ११४ ॥ सासंहिताभागवतीलोमहर्षणसूनुना ॥ श्रुताकथयतोराज्ञेऔत्तरेयायवैशुकात् ॥ ११५ ॥ शौनकादिऋषिभ्यस्तुतेनप्रोक्तायथार्थतः ॥ वरीवर्त्तिपुराणानामुपरीयंनगात्मजे ॥ ११६ ॥ अस्यांसंलग्नचित्तानांनृणामन्यत्रनोरतिः ॥ जायतेमानसेकृष्णोनंदसूनुश्चकास्तिच ॥ ११७॥ यत्तुपृष्टंत्वयाभद्रेलोकनिस्तारहेतवे ॥ श्रीभागवतमाहात्म्यंमह्यंसंकीर्त्तयेतिह ॥ ११८ ॥ तत्सर्वंचमयातुभ्यंनिर्दिष्टंगणपांबिके ॥ नानेतिहाससहितंभक्तिमुक्तिप्रदायकम् ॥ ११९ ॥ यःशृणोतिनरोभक्त्यामाहात्म्यंपठतेपिच ॥ अनुमोदनेनवासोपिलभतेपरमांगतिम्॥ १२० ॥ द्विजोधीत्याप्नुयाद्वेदान्क्षत्रियस्तुलभेज्जयम् ॥ धनंवैश्यस्तथाशूद्रःश्रुत्वैवलभतेगतिम् ॥ १२१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रीमद्भागवतमाहाम्येअष्टनवत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १९८ ॥ ॥

॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ कालिंद्याश्चैवमाहात्म्यंवदसूतसविस्तरम् ॥ यस्मैप्रकाशितंयेनतदाख्यानसमन्वितम् ॥ १ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एकदापांडुतनयःशुश्रूषुःसौभरेःशुभम् ॥ ज्ञानंतत्स्थानमभ्येत्यनत्वातमितिपृष्टवान् ॥ २ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ ब्रह्मन्मार्तंडतनयातीरतीर्थेषुयच्छुभम् ॥ तीर्थंतद्वदवैकुंठजन्मभूमिपरात्परम् ॥ ३ ॥ ॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ एकदातुमुनिश्रेष्ठौदिविनारदपर्वतौ ॥ गच्छंतौखांडवंपश्यन्पश्यतःसुमनोहरम् ॥ ४ ॥ तत्रावतीर्णौनभसउपविष्टौतटेशुभे ॥ कालिंद्याःक्षणविश्रांतौस्नातुंविविशतुर्जले ॥ ५ ॥ शिबिरौशीनरोराजामृगयांतौचरन्वने ॥ दृष्ट्वातन्निर्गमापेक्षीनिषसादसरित्तटे॥ ॥ ६ ॥ तौमुनीविधिवत्स्नात्वापरिधायांबराणिच ॥ वंदितौशिरसाराज्ञातेनोपाविशतांतटे ॥ ७ ॥ तत्रालोक्यसुवर्णस्यशिबिर्यूपान्सहस्रशः ॥ नारदंगर्वरहितःपर्वतंचजगादसः ॥ ८ ॥ ॥ शिबिरुवाच ॥ ॥ कथ्यतांमुनिशार्दूलौकस्येमायागयष्टयः ॥ केनात्रविहितोयज्ञःसुरेणाथनरेणवा ॥ ९ ॥ मुक्त्वाकाश्यादितीर्थानियज्ञैरीज्येत्रकःपुमान् ॥ कोविशेषोत्रतीर्थेभ्यस्तेभ्योविज्ञानसन्निधिः ॥ १० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पुराहिरण्यकशिपुर्जित्वाशक्रादिदेवताः ॥ त्रैलोक्यराज्यमासाद्यसोखर्वंगर्वमाददे ॥ ११ ॥ प्रह्लादस्तस्यतनयोनारायणपरायणः ॥ तस्मैसोद्रुह्यताभीक्ष्णंपापात्मानष्टमंगलः ॥ १२ ॥ तद्द्रोहाद्विष्णुनासद्योनृसिंहतनुधारिणा ॥ हत्वादैत्यपतिस्वर्गराज्यंस्वःपतयेर्पितम् ॥ १३ ॥ स्वपदंप्राप्यदेवेशोबृहस्पतिम्

थावदत् ॥ मूर्ध्नाभिवंद्यतत्पादौनारायणगुणान्स्मरन् ॥ १४ ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ गुरोनृसिंहरूपेणहरिणालोकधारिणा ॥ दत्तंमेदेवताराज्यंयत्पुमि
च्छामितंमखैः ॥ १५ ॥ स्थानंपवित्रंकथयत्राह्मणांश्चैवमेगुरो ॥ नविधेयोविलंबोत्रत्वयानोहितकारिणा ॥ १६ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ अस्ति
तेखांडववनंरम्यंपरमपावनम् ॥ केतक्यशोकबकुलमधुमत्तमधुव्रतम् ॥ १७ ॥ तत्रास्तियमुनापुण्याधन्यात्रैलोक्यपावनी ॥ ददातिस्मरणेस्वर्गमर
णेब्रह्मणःपदम् ॥ १८ ॥ तत्तीरेयजदेवेशंकेशवंबहुभिर्मखैः ॥ यदीच्छसिस्वकीयानांकल्याणंत्वंनिरंतरम् ॥ १९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ गुरोर्वचन
माकर्ण्यतूर्णमारुह्यवाहनम् ॥ शिवप्रदमिमंशक्रःस्वकीयवनमागमत् ॥ २० ॥ गुरुणासहदेवैश्चयज्ञोपकरणैस्तथा ॥ अत्रागत्यविलोक्यैतद्वनंलेभेमुदं
पराम् ॥ २१ ॥ गुरुणानोदितःशक्रोसप्तर्षीन्ब्रह्मणःसुतान् ॥ वसिष्ठादीन्द्विजान्वृत्वायजतिस्मजगत्पतिम् ॥ २२ ॥ तस्यप्रसन्नोभगवान्ब्रह्मेशाभ्यांसहा
गतः॥क्रतौशतक्रतोर्यत्रमहानभवदुत्सवः॥२३॥ देवत्रयींसतांवीक्ष्यशक्रोवक्रमतिस्तदा ॥ उत्थायासनतस्तूर्णववंदेसुनिभिःसह ॥२४॥ वाहनेभ्योवरुह्या
शुतदंतेषूपविश्यते॥आसनेषुसुहैमेषुबभुर्वेदीष्विवाग्नयः॥२५॥सितरक्तांगयोःशंभुब्रह्मणोर्हरिराबभौ॥नीलच्छविःपीतवासास्तडित्वानिवशृंगयोः ॥ २६ ॥
शक्रःप्रक्षाल्यतत्पादान्मूर्ध्नातज्जलमादधे ॥ अब्रवीच्चमुदायुक्तोवचनंमधुराक्षरम् ॥२७ ॥ ॥इंद्रउवाच ॥ ॥विहितोयंमयादेवयज्ञोद्यसफलोभवत् ॥२८॥
यद्ययंदर्शनंप्राप्तादुर्लक्ष्याअपियोगिभिः ॥ एकेनैवत्वयाविष्णोकृतामूर्तिस्त्रयीमयी ॥२९॥ गुणैस्तथापिनानात्वंस्फटिकस्येवतेमृषा ॥ यथादारुषुगूढोग्निर्घ
र्षणेनविनाविभो ॥ ३० ॥ नाविर्भवतिभूतानांहृत्सुभक्त्यातथाभवान् ॥ एकस्यत्वयिभक्तिःस्यात्सर्वभूतोपकारिणी ॥ ३१ ॥ बभूवुःसुखिनोदेवाःप्रह्लाद
कृतयातया॥वयंविषयिणोदेवत्वन्मायावृतचेतसः ॥ ३२ ॥ नजानीमःस्वरूपंतेयथावत्पादसेवकाः ॥ भोब्रह्मन्भोमहादेवयुवामपिजगद्गुरू ॥ ३३ ॥ एतस्यै
वगुरुत्वेनयतोनातःपृथक्युवाम् ॥ यत्किंचिदुच्यतेवाचामनसाचविचिंत्यते ॥ अस्यैवमायातत्सर्वंतद्वयीदूरवर्त्तिनः ॥ ३४ ॥ प्रपंचजातंयदिदंविलो
क्यतेनसत्यमित्येवविचिंतयेन्नसः॥भजंतिविष्णोश्चरणंतरंतितेयदंबुमूर्ध्नाहरधार्यतेत्वया॥३५॥विधेस्यभूयादनुजन्मपादयोरतिर्मदीयाकमलाभयोर्भृशम्॥
यदीक्षणक्षोभितयातयाजगत्समस्तमेतन्महदादिजायते ॥ ३६ ॥ भवादृशोनास्तिकृपापरोपरोविपक्षपक्षेवितनोषियत्सुखम् ॥ स्वलोकशोकापनयेकृपा
लुतायदुच्यतेतेनृहरेतदज्ञता ॥ ३७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्यभिष्टूयदेवेशंकेशवंप्रणतोग्रतः ॥ तस्थौतद्वाक्यशुश्रूषादत्तचित्तोमहीयते ॥ ३८ ॥
एवमाकर्ण्यमुनयस्तुतिंतस्यरमापतेः ॥ कृतामिंद्रेणसदसिसाधुसाध्वितिचाब्रुवन् ॥ ३९ ॥ शतमन्योवर्षशतंयेकुर्वंतिमहत्तपः ॥ नतेषामीदृशी
भक्तिर्यादृशीतवमाधवे ॥ ४० ॥ नयोगःसुलभोष्टांगःख्यातिर्येनाधिगम्यते ॥ समत्वेनचतत्त्यागस्तद्भक्तिःशरणंनृणाम् ॥ ४१ ॥ स्वधर्मार्जितवित्तैर्यद्यथा

विधिर्विधीयते ॥ कर्मतस्यार्पणंविष्णौभक्तिरेषाशिवप्रदा ॥ ४२ ॥ नानिंदेद्देवतामन्यांविष्णुबुद्ध्याचयोनमेत् ॥ नत्यजेद्वेदवाक्यानिसभक्तोस्य हरेःप्रियः ॥ ४३ ॥ येशृण्वंतिहरेर्गुणानहरहःकुर्वंतियेकीर्तनंयेचास्यस्मरणंयदोश्वभजनंयेमुंयजंतेतथा ॥ ४४ ॥ येदास्येननमंतिचैनममुं नाकुर्वंतियेमित्रतांयेचस्वंचानिवेदयंतिनहितेवांच्छंतिमुक्त्यादिकम् ॥ ४५ ॥ इंद्रभक्त्यात्वमप्येनमाराधयजगद्गुरुम् ॥ नकामयेकिमप्यास्मत्कृ तकृत्योभविष्यति ॥ ४६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ मुनिभिरितिशिक्षितेसमस्तसेव्यांत्रिभुवनपारपदप्रदांनिशम्य ॥ हरिरनिशगुरुःकृतांस्वभक्तिं मधुरमुवाचवचोहरिःसमाजे ॥ ४७ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येइंद्रयागविधिनोनामएकोन द्विशततमोऽध्यायः ॥ १९९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ नैतच्चित्रंसुराधीशमुनयोज्ञानवत्तराः ॥ मदीयांपदवींभक्तिंगुर्वींकुर्वंतिसत्कृताम् ॥ १ ॥ एतेज्ञानोपदेष्टारस्त्रिलोकतलवासिनाम् ॥ प्रवर्तयंत्यमीनष्टंवेदमार्गंयतःसदा ॥ २ ॥ भक्त्याभवानपिस्वर्गभोगासक्तोपिमांयतः ॥ प्रपन्नोसिकिमाश्च र्ययतस्तवगुरुर्गुरुः ॥ ३ ॥ यजस्वसुरशार्दूलमखैर्माबहुदक्षिणैः ॥ निष्कामस्त्वंसमीपस्थंतूर्णंप्राप्स्यसिमत्पदम् ॥ ४ ॥ प्रतियागंप्रयच्छत्वंरत्नप्र स्थान्यनेकशः ॥ आख्ययास्थानमेतत्तेइंद्रप्रस्थंभविष्यति ॥ ५ ॥ विधेत्वमत्ररचयप्रयागंतीर्थपुंगवम् ॥ सरस्वतींसमानीयगंगांचजनपाविनीम् ॥ ६ ॥ काशींचशिवकांचींचत्वमत्रस्थापयेश्वर ॥ गोकर्णंचसमंगौर्यानिवासंकुरुसर्वदा ॥ ७ ॥ भोभोब्रह्मसुतायूयंज्ञानविज्ञानकोविदाः ॥ निजयोगबलेना त्रकुरुध्वंतीर्थसप्तकम् ॥ ८ निगमोद्बोधकंतीर्थंत्वंगुरोप्रतिपादय ॥ विनाध्ययनमप्यत्रस्नानाद्बोधोस्तुछंदसाम् ॥ ९ ॥ स्मृतिश्चजायतांपूर्वजन्मनस्तु परात्मनोः ॥ अहमारोपयाम्यत्रद्वारकांसुमनोहराम् ॥ १० ॥ समुद्रेणसमंयत्रगोमत्यासंगमोभवत् ॥ कोशलांचकरोम्यत्रमध्वरण्यंचवासव ॥ ११ ॥ ययोरवतरिष्यामिवपुर्भ्यांरामकृष्णयोः ॥ बदर्याश्रममप्यत्रनरनारायणास्पदम् ॥ १२ ॥ विदधामिसदायत्रवसामिसुरनायक ॥ हरिद्वारंपुष्करंच तीर्थद्वयमनुत्तमम् ॥ १३ ॥ तदपिस्थापयाम्यत्रतवैवहितकाम्यया ॥ नैमिषेयानितीर्थानियानिकालंजरेगिरौ ॥ १४ ॥ सरस्वतीतटेयानिस्थाप याम्यहमत्रवै ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शिवेशिवतरंवाक्यंहरेःश्रुत्वाकृतंचतत् ॥ १५ ॥ दृष्ट्वातदुक्तमपितेचक्रुर्ब्रह्माशिवादयः ॥ सर्वतीर्थमये मुष्मिन्स्थानेसत्रिदशाधिपः ॥ १६ ॥ स्वर्णयूपैर्बहुमखैरीजेभूयोरमापतिम् ॥ रत्नप्रस्थानिविप्रेभ्यःकृष्णस्यपुरतोददौ ॥ १७ ॥ नारायणःसमस्ता त्मामममायमितितुष्यतु ॥ इंद्रप्रस्थमिदंतीर्थंततःप्रभृतिकथ्यते ॥ १८ ॥ सर्वतीर्थमयेयत्रमृतोभूयोनजायते ॥ इंद्रदत्तानितेलब्ध्वारत्नप्रस्थानिभू सुराः ॥ १९ ॥ तस्मैदद्गुरवितथमाशिषंतत्रसंसदि ॥ इंद्रायतवगोविंदोदानेनानेनतुष्यतु ॥ २० ॥ तावकीभक्तिरप्यस्मिन्भूयादव्यभिचारिणी ॥

कर्मभूमाविहविभोपुरायज्ञशतंकृतम् ॥ २१ ॥ तेनपुण्येनलब्धंतेसकामेनसुरास्पदम् ॥ अधुनापूजितोविष्णुर्निःकामेनत्वयामखैः ॥ २२ ॥ स्वप
दाद्विच्युतोभूमौभविष्यतिद्विजाग्रणीः ॥ तत्रापिनिजधर्मेणविष्णुमाराधयन्भवान् ॥ २३ ॥ स्मरिष्यतिनिजंकर्मकृतमत्रमखादिकम् ॥ तत्स्मृतेगृहं
मुत्सृज्यभवान्तीर्थानिपर्यटन् ॥२४॥ जनकेनसमंशक्रतीर्थेस्मिन्संप्रपत्स्यते ॥ चतुर्थाश्रममादायत्यक्षत्यत्रकलेवरम् ॥२५॥ ततोविमानमारुह्यगणानीतं
रविप्रभम्॥भवान्दिव्यांगवान्भूत्वाप्राप्स्यतिश्रीहरेःपदम्॥२६॥नारदउवाच ॥ एवमाकर्ण्यविप्राणामाशिषंत्रिदशाधिपः॥भविष्यपिशुनांचोक्तिंशिवेमुदम
गात्तराम् ॥ २७ ॥ समाप्यविधिवद्यज्ञान्नात्रसौवर्णयष्टिकान् ॥ माधवप्रमुखान्देवान्पूजितान्सव्यसर्जयत् ॥ २८ ॥ ऋत्विजोब्रह्मणःपुत्रानभ्यर्च्यच
धनादिभिः ॥ बृहस्पतिंपुरस्कृत्यययौशक्रस्त्रिविष्टपम् ॥ २९ ॥ तत्रराज्यंविधायेंद्रोहरिभक्तियुतःशिवे ॥ अवातरद्धुविक्षीणपुण्येहास्तिनपत्तने ॥ ३०॥
शिवशर्माद्विजःकश्चिद्वेदवेदांगपारगः ॥ तस्यभार्यागुणवतीनाम्नान्वर्थवतीभृशम् ॥३१॥ तस्यांजातःसुवेलायामिंद्रःश्रीपतिसेवकः ॥ ज्योतिर्विदःसमा
हूतालग्नंदृष्ट्वाब्रभाषिरे ॥ ३२ ॥ ॥ ज्योतिर्विदऊचुः ॥ ॥ शिवशर्मन्नयंबालःतवभावीहरिप्रियः ॥ उद्धरिष्यतितेवंशंभ्रमःसत्यंनवैमृषा ॥३३॥
त्रयोदशाब्ददेहोयःसांगवेदचतुष्टयम् ॥ अधीतज्ञानसंपन्नोविवाहंतुकरिष्यति ॥३४॥ पुनरुत्पाद्यसत्पुत्रंवानप्रस्थोभविष्यति ॥ तीर्थेषुपर्यटन्धीरःसंन्या
संधारयिष्यति ॥ ३५ ॥ इंद्रस्यखांडववनेयमुनास्तिसरिद्वरा ॥ तत्तीरेस्तिहरिप्रस्थंमरणंतत्रयास्यति ॥ ३६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ गणको
दितमाकर्ण्यशिवशर्माशिवंवचः ॥ चकारविष्णुशर्माणंनाम्नानिजसुतंतदा ॥ ३७ ॥ तान्विसृज्यचवित्तेनचिंतयामासबुद्धिमान् ॥ धन्योहंयस्यमेपुत्रो
विष्णुभक्तोभविष्यति ॥ ३८ ॥ साधयिष्यतिपुत्रोयमाश्रमांश्चतुरोमम ॥ मरिष्यतिचसत्तीर्थेमदन्यःकोस्तिभाग्यवान् ॥ ३९ ॥ एवंविचिंत्यमनसा
जातकर्माद्यकारयत् ॥ शिशोर्द्विजातिप्रवरैःशिवशर्माशुभेहनि ॥ ४० ॥ अथसप्तस्वतीतेषुवर्षेषुद्विजसत्तमः ॥ सुतोपनयनंचक्रेचैत्रमास्यष्टमेब्दके॥४१॥
आद्वादशाब्दादध्याप्यवेदानन्वगतःसुतम् ॥ शिवशर्माशिवेराजन्युयोजसहभार्यया ॥ ४२ ॥ विष्णुशर्मास्वभार्यायांपुत्रमुत्पाद्यबुद्धिमान् ॥ चकारतीर्थ
यात्रायांमनोनिर्विषयंस्वकम् ॥४३॥ अभ्येत्यपितरंप्राहनत्वातच्चरणद्वयम् ॥ विष्णुशर्मामहाप्राज्ञोमुनिवाक्यमनुस्मरन् ॥ ४४ ॥ ॥ विष्णुशर्मोवाच॥
अनुजानीहिमांतातविष्णुमाराधयाम्यम् ॥ तृतीयाश्रममासाद्यसत्संगतिविधायकम् ॥ ४५ ॥ दारागारधनापत्यसुहृदःक्षणभंगुराः ॥ बुद्बुदाइवतोयेषु
सुधीस्तेषुनसज्जते ॥ ४६ ॥ स्वाध्यायेनचसंतत्यामयातीर्णमृणद्वयम् ॥ तीर्थेषुकामरहितोयष्टुमिच्छामिकेशवम् ॥ ४७ ॥ सन्यस्तगुणरागोहंपश्चात्ती
र्थेत्तमेक्वचित् ॥ स्थातुमिच्छाम्यहंतावद्यावत्प्रारब्धमस्तिमे ॥ ४८ ॥ इत्युक्तस्तेनपुत्रेणसपिताबुद्धिमत्तरः ॥ स्मृत्वाज्योतिर्विदांवाक्यमाहसंसारनिस्पृ

इः ॥ ४९ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ चतुर्थाश्रमकालोयंममापिनिरहंकृतेः ॥ विषयान्विषवत्त्यक्त्वासेविष्येकेशवामृतम् ॥ ५० ॥ गृहेममनः पुत्ररमतेनाद्यवार्द्धके ॥ आनीतस्यवनाद्वद्धागजस्येवनृपालये ॥ ५१ ॥ तवानुजःसुशर्मायंकुटुंबंधारयिष्यति ॥ आवाभ्यामुज्झितंविद्याश्रीकुलाभ्यां यथानरम् ॥ ५२ ॥ प्रव्रजंतंतुमामेवतवमातापतिव्रता ॥ अनुयास्यतिमार्तंडंयथाकांतिर्दिनात्यये ॥ ५३ ॥ तस्मादावामविज्ञातौतयातातत्वांवया ॥ गच्छावश्चितयंतौश्रीहरेःपादसरोरुहम् ॥ ५४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्यालोच्यमुमुक्षूतौनिशीथितमसावृते ॥ सुप्तंकुटुंबमुत्सृज्यगृहान्निर्याय जग्मतुः ॥ ५५ ॥ सहैवपर्यटंतौतौसुतीर्थेनिरहंकृती ॥ शिवेत्रशिवदेतीर्थेशक्रप्रस्थेसमीयतुः ॥ ५६ ॥ अत्रागतःस्वविहितान्पूर्वजन्मनियूपकान् ॥ विष्णुशर्मासमालोक्यसस्मारहरिसंगमम् ॥ ५७ ॥ ऊचेचपितरंधीमान्शक्रआसमहंपुरा ॥ मयात्रविहितायज्ञामाधवप्रीणनेच्छया ॥ ५८ ॥ अत्रैवमेप्रसन्नोभूत्केशवोभक्तवत्सलः ॥ संतोषितामणिप्रस्थैःद्विजाःसप्तर्षयश्रमे ॥ ५९ ॥ तैरेववैष्णवीभक्तिर्दत्तामोक्षोभवेत्रच ॥ विष्ण्वादिभिःसमस्तैस्तुतीर्थान्यत्रकृतानिवै ॥ ६० ॥ सर्वतीर्थमयंतीर्थमिन्द्रप्रस्थमिदंकृतम् ॥ अत्रैवमेमृतिश्चोक्तातैरेवमुनिपुंगवैः ॥ ६१ ॥ ततोहरिपदप्राप्तिरेतत्सर्वंस्मराम्यहम् ॥ इमेगंगासरस्वत्यौनिजलोकाद्विरिंचिना ॥ ६२ ॥ समानीतेययोर्योगेप्रयागोयंनिगद्यते ॥ एषाकाशीशिवपुरीप्रयागात्पूर्वदेशके ॥ ६३ ॥ द्विपंचाशद्धनुर्मात्रेमृतोयस्यांनजायते ॥ काश्याःपश्चिमकेभागेधनुषामेकविंशतिः ॥ ६४ ॥ शिवकांचीशिवेनैषास्थापितामृतमुक्तिदा ॥ गोकर्णाख्यमिदंक्षेत्रंशंभोःपरमवल्लभम् ॥ ६५ ॥ धनुर्द्वयप्रमाणेतुभूमिभागेव्यवस्थितम् ॥ इयंद्वारवतीपुण्यातीर्थराजस्यपश्चिमे ॥ ६६ ॥ धनुषांसप्ततिर्यत्रमृतोभावीचतुर्भुजः ॥ अतोसौपूर्वदिग्भागेकोशलाजनवत्सला ॥ ६७ ॥ अष्टादशधनुर्मात्रेदृश्यतेपुण्यदर्शना ॥ एतन्मधुवनंतातस्थापितंविष्णुनास्वयम् ॥ ६८ ॥ कोशलापश्चिमेभागेदशचापप्रमाणतः ॥ अतउत्तरतस्तातनरनारायणास्पदम् ॥ ६९ ॥ एतदेकादशधनुर्भूमिदेशेचतिष्ठति ॥ एतत्तीर्थंहरिद्वारमतोदक्षिणतःस्थितम् ॥ ७० ॥ त्रिंशद्धनुर्महीदेशेदृश्यतेदेवदुर्लभम् ॥ एतत्तुपुष्करंनामतीर्थंतीर्थशिरोमणिम् ॥ ७१ ॥ द्वादशेष्वासमात्रेभूभागेभोताततिष्ठति ॥ प्रयागादिकगव्यूतिःसप्तर्षीणांमहात्मनाम् ॥ ७२ ॥ पूर्वस्यांदिशितीर्थानिसप्ततत्तीर्थसप्तकम् ॥ तीर्थसप्तककाशोस्तुसंतितीर्थान्यनेकशः ॥ ७३ ॥ पदेपदेयेषुमृतोजायतेसचतुर्भुजः ॥ प्रयागादेकगव्यूतिमात्रेपश्चिमभूतले ॥ ७४ निगमोद्बोधकंनामतीर्थंगुरुकृतंपुरा ॥ तीर्थसप्तकनिगमोद्बोधयोरंतरंमहत् ॥ ७५ ॥ इंद्रप्रस्थमिदंक्षेत्रंस्थापितंदैवतैःपुरा ॥ पूर्वपश्चिमयोस्तातएकयोजनविस्तृतम् ॥ ७६ ॥ कालिंद्यादक्षिणेयावद्योजनानांचतुष्टयम् ॥ इंद्रप्रस्थस्यमर्यादाकथितैषामहर्षिभिः॥७७॥देवत्रय्यांचयोह्यत्रत्यजत्यंगंभवत्यजः॥ ॥नारदउवाच॥ ॥पुत्रस्यैतद्वचःश्रुत्वाशिवशर्माशिवेद्विजः॥७८॥

प्रत्याहसंदिह्नानस्तंस्वपुत्रंसत्यवादिनम् ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ कथमेतद्द्विजानीयांत्वंपुरासीःसुरेश्वरः ॥ ७९ ॥ त्वमत्रकृतवा
नयज्ञान्मणिभिस्तोषिताद्विजाः ॥ त्वदुक्तज्ञानवान्पुत्रयथाहंस्यांतथाकुरु ॥ ८० ॥ इंद्रप्रस्थस्यमर्यादाकुतएषात्वयाश्रुता ॥ यतःप्रभृतिते
जातामतिस्त्वंनात्यजोगृहम् ॥ ८१ ॥ मत्तएवत्वयाधीतंसांगंवेदचतुष्टयम् ॥ पूर्वजन्मकृतेकृत्येज्ञानमासीत्कुतस्तव ॥ ८२ ॥ ॥ विष्णु
शर्मोवाच ॥ ॥ ऋषिभिर्मेवरोदत्तःपूर्वजन्मस्मृतिप्रदः ॥ तेभ्यएवास्यतीर्थस्यश्रुताद्येषास्मृतिर्मया ॥ ८३ ॥ निगमोद्बोधकेतीर्थेस्नानमत्रपितः
कुरु ॥ दुर्लभंप्राप्स्यसेज्ञानंपूर्वजन्मस्मृतिप्रदम् ॥ ८४ ॥ ममापिपूर्वजनुषःप्रवृत्तिंत्वंस्मरिष्यसि ॥ एतत्तीर्थजलस्पर्शात्तातसत्यंवदामिते ॥ ८५ ॥
॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शिवशर्मणिविप्रेंद्रेश्रुत्वैतत्स्नातुमुद्यते ॥ निगमोद्बोधकेतीर्थेस्मृतयेपूर्वजन्मनः ॥ ८६ ॥ सिंहेनानुगतःकश्चिद्भिल्लो
धावन्समागतः ॥ अतित्रासपरीतांगोनिःश्वसन्श्रमविह्वलः ॥ ८७ ॥ हिंसात्मकोवर्त्मघातीवणिजांलुंठकःसदा ॥ कृष्णांगःपिंगकेशश्चखर्वोमार्जा
रलोचनः ॥ ८८ ॥ कुंतहस्तोभीममूर्तिर्देहीपाप्मेवभूयते ॥ सतःपश्चात्कियद्दूरेसिंहमालोक्यतावुभौ ॥ ८९ ॥ पितृपुत्रौसमीपस्थेद्रुममारुह्यतस्थतुः ॥
वदंतावितिहाकृष्णमोचयातोपमृत्युतः ॥ ९० ॥ सकिरातस्तुराजेंद्रगृहीतुंवेगवत्तरम् ॥ वीक्ष्यसिंहद्रुमंभीतःसमारोढुंप्रचक्रमे ॥ ९१ ॥ आरोहणंप्रकुर्वं
तंसिंहोजग्राहवेगवान् ॥ पादयोरथभूपृष्ठेपातयित्वारुरोहतम् ॥ ९२ ॥ अधःस्थितोकिरातोपिकुंतेनोदरमस्यवै ॥ ददाररुधिरौघाक्तनिसृतांत्रकदं
बकम् ॥ ९३ ॥ जातव्यथोविधायाथनादंपरमदारुणम् ॥ सिंहःपिपेषभिल्लस्यशिरःसद्योममारच ॥ ९४ ॥ तयोःपंचत्वमापन्नेभूतसंघेत्रभूपते ॥
विमानद्वयमुत्तीर्णंगणाभ्यांसहसत्पदात् ॥ ९५ ॥ नवीनघनवर्णाभ्यांस्फटिकोपलनिर्मितम् ॥ चारुकुंडलकर्णाभ्यांमणिप्रकरमंडितम् ॥ ९६ ॥ शंख
चक्रगदापद्महस्ताभ्यांचारुचित्रभृत् ॥ दधद्भ्यांपीतवस्त्राणिहेमभित्तिविभूषितम् ॥ ९७ ॥ प्रफुल्लांबुजनेत्राभ्यांपद्मरागगवाक्षभृत् ॥ धीरनिह्रादमंजी
रपद्भ्यांरणितकिंकिणी ॥ ९८ ॥ प्रकोष्ठवलयश्रेणींबिभ्रद्भ्यांचारुवेदिकम् ॥ मुक्ताहारैर्मनोहारिवक्षोभ्यांसवितानवत् ॥ ९९ ॥ कुटिलालकवक्त्राभ्यां
मुन्नतध्वजिराजितम् ॥ भ्रूयुगाक्षिप्तपंचेषुधनुर्भ्यामुच्चतोरणम् ॥ १०० ॥ नासालज्जितकीराभ्यांनिर्व्यूहशतशोभितम् ॥ नवविद्रुमसच्छायतलाभ्यां
दर्पणामलम् ॥ १०१ ॥ दिव्यांगौभिल्लपंचास्यौत्यक्त्वांगंप्राकृतंस्थितौ ॥ पुरैवप्राणनिर्याणेतीर्थस्यास्यप्रभावतः ॥ १०२ ॥ तयोःसमीपमानीयविमा
नौतौहरेर्गणौ ॥ ऊचतुस्तावथारूपवेषाकृतिधरौततः ॥ १०३ ॥ भोकिरातनरश्रेष्ठभोपंचास्यमृगाधिप ॥ आवांजानीतमायातौवैकुंठात्श्रीहरेर्गणौ ॥ १०४ ॥
नेष्यामस्तत्पदंसत्यंयुवांतत्रनचोर्मयः ॥ स्वंस्वंविमानमारुह्यगम्यतामाशुमाचिरम् ॥ १०५ ॥ स्वंस्वंविमानमारूढौतौकिरातमृगाधिपौ ॥ ऊचतुर्वै

स्मयाविष्टौलक्ष्मीपतिगणौप्राति ॥ १०६ ॥ भोभोत्रिदशशार्दूलौश्रूयतांवाक्यमावयोः ॥ युवयोर्दर्शनाज्जातंज्ञानंतौपारमार्थिकम् ॥ १०७ ॥ अत्रजन्मनि नावाभ्यांकृतंसुकृतमल्पकम् ॥ स्मृतिर्नौजायतेपूर्वकर्मणांवांप्रसादतः ॥ १०८ ॥ मांसाहारौप्राणिहिंसारतौक्रूरांतरेंद्रियौ ॥ पापाचारकुलेजातौदर्शनेनभ यप्रदौ ॥ १०९ ॥ आवामेतादृशेलोकेह्यभूतामितिपापिनौ ॥ केनपुण्येनयुवयोर्जातंदर्शनमावयोः ॥ ११० ॥ सारूप्यंचकुतःपुण्याद्यायावःश्रीहरेः पदम् ॥ गणावूचतुः ॥ तीर्थेंत्रमरणान्नूनंसुराचार्यकृतेपुरा ॥ १११ ॥ युवयोर्दर्शनंजातंनौचसारूप्यमद्भुतम् ॥ लक्ष्मीपतिपदप्राप्तिर्भविष्यतिचवांचि रम् ॥ ११२ ॥ तावत्पापानिगर्जंतिब्रह्महत्यादिकानिवै ॥ जातंनदर्शनंयावत्तीर्थस्यास्यबृहस्पतेः ॥ ११३ ॥ यथातमांसिनश्यंतिभास्करस्योदयादिह॥ तथापापानिनिगमोद्बोधकस्यावलोकनात् ॥ ११४ ॥ इंद्रप्रस्थाख्यमेतद्वैक्षेत्रमिंद्रस्यपावनम् ॥ तेनात्रपूजितोविष्णुःक्रतुभिर्बहुदक्षिणैः ॥ ११५ ॥ तुष्टेनवि ष्णुनातस्मैवरोदत्तोनिशम्यताम् ॥ भोशक्रतावकेक्षेत्रेसर्वतीर्थमयेजनाः ॥११६ ॥ तनुंत्यक्ष्यंतियेतेवैमत्तुल्याहिंसकाअपि ॥११७॥ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वातौगणश्रेष्ठौनीत्वातौजग्मतुःपदम् ॥ हरेर्यत्रगतोभूयोविश्वाब्धौननिमज्जति ॥११८॥ इति श्रीपाद्ममहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तर खंडेकालिंदीमाहात्म्येभिल्लसिंहवैकुंठारोहणंनामद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०० ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अथावरुह्यतौवृक्षात्पितृपुत्रौसुविस्मितौ ॥ दृष्ट्वाहरिपदप्राप्तिमभूतांपापिनोरपि ॥१॥ शिवशर्माथविप्रेंद्रःश्रुत्वातीर्थस्तुतिंतदा ॥ गणोक्तांविष्णुशर्माणमुवाचसुतमात्मनः ॥२॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ यत्पदंनसुलभंद्विजन्मनांसाधितेनतपसापिलीलया ॥ प्रापतुःशबरदंष्ट्रिणौचतत्तीर्थराजमहिमाविलोक्यताम् ॥ ३ ॥ जन्मनःप्रभृतितावदामृतेःपापिनावपि चयत्प्रभावतः ॥ जग्मतुःसुतहरेःसरूपतामस्यतीर्थवृषभस्यकास्तुतिः ॥ ४ ॥ शुद्धसत्वमपिरूपमैश्वरंकाम्बुजन्मजनिदेवदुर्लभम् ॥ तामसौक मृगनाथभिल्लकौकिंतुतीर्थमिदमद्भुतक्रियम् ॥५॥ तातभोपततिवेधसःपदात्जंतुरंतमधिगम्यकर्मणाम् ॥ अत्रदेवगुरुनिर्मितेमृतिंप्राप्यमाधवपदान्नविच्यु तिः ॥ ६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंप्रत्यक्षमालोक्यमाहात्म्यंसद्विजोत्तमः ॥ तीर्थस्यास्यगुरोराजन्स्नातुंतत्रप्रचक्रमे ॥ ७ ॥ मुखदंतपदानांसः कृत्वाशुद्धिंचचेतसः ॥ पंचकच्छःशिखाबंधोपग्रहीमाधवंस्मरन् ॥ ८ ॥ अश्वक्रांतेतिश्लोकेनपाठेनतटमृत्तिकाम् ॥ स्पृशंस्तयैवविदधत्तिलकंजलमावि शत् ॥९॥ तत्रप्रवाहाभिमुखोनिमज्जन्पुनरुत्थितः ॥ पुनर्मग्नोहरिंस्मृत्वागंगांचजनपावनीम् ॥१०॥ अयोध्याद्यापुरीःसप्तपुनरुत्थायसंस्मरन् ॥ पुनर्मम जसलिलेगोविंदार्पितमानसः ॥ ११ ॥ कृत्वायथाविधिस्नानंधौतवस्त्रेचपर्यधात् ॥ बहिरागत्यतिलकंचक्रेचद्विजसत्तमः ॥ १२ ॥ करपादशिखासूत्रैर्द र्भैश्चविदधद्वशी ॥ संध्यांचकारविधिवत्तर्पणंत्रिविधंतथा ॥ १३ ॥ सूर्यायकुसुमैर्दत्त्वासजलैरर्घमादृतः ॥ शिरोबद्धांजलिपुटोनमश्चक्रेद्विजोत्तमः॥१४॥

आवादनादिनैवेद्यपर्यंतमथविप्रराट् ॥ जगत्पूज्यपदाब्जस्यविष्णोःपूजामथाकरत् ॥ १५ ॥ कृतक्रियःसुपविष्टःतादृशंसुतमात्मनः ॥ जगादसंस्मरन्पूर्वं
जन्मकर्मणिकृत्स्नशः ॥ १६ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ विष्णुशर्मन्नतेमिथ्यावाक्यथंतातयतःस्मृतिः ॥ अत्रस्नानेनमेजातापूर्वेषांजन्मकर्मणाम् ॥ १७ ॥
आकर्णयमहाभागकथयामितवाग्रतः ॥ पुराहमन्वयेजातोविशांधनिकधर्मिणाम् ॥ १८ ॥ पितामेशरभोनाम्नाकान्यकुब्जेपुरेवसन् ॥ वाणिज्येनार्जयन्
वित्तंभूरिधर्मधनाश्रितः ॥ १९ ॥ व्यतीतस्तुमहान्कालस्तस्यनाभवदात्मजः ॥ जरागृहीतदेहस्यतच्चिंतातुरचेतसः ॥ २० ॥ अचिंतयदहोरात्रमि
तिवैश्यवरस्तदा ॥ विनासुतेनमेव्यर्थंधनंभूर्यपिसंचितम् ॥ २१ ॥ ऋतेसुतमृणीलोकेपितॄणांधनवानपि ॥ सजलोपिविनावर्षंचातकानांयथाघनः ॥२२॥
पुमान्जयतिसंतत्याविश्वंधर्मधुरीणया ॥ शक्त्यात्रिविधयाराजाविपक्षमिवदुर्जयम् ॥२३॥ प्रीणातिसंततिःशुद्धासुमनःपितृमानवान् ॥ मित्रप्रत्यर्थ्युदा
सीनान्सूनृतावाग्यथेरिता ॥ २४ ॥ उदयस्थेनपुत्रेणवर्द्धतेस्वयशःपितुः ॥ निर्मलंद्विजराजेननीरंतीरनिधेरिव ॥ २५ ॥ तस्माद्यतेत्सुतोत्पत्यैशरीरे
णधनेनवा ॥ तमृतेहिद्वयंव्यर्थंजनानांतडिदायुषाम् ॥ २६ ॥ एवंचिंतयतस्तस्यगृहेमुनिवरस्तदा ॥ देवलोतींद्रियज्ञानोवरंदातुंसमाययौ ॥ २७ ॥
आगतंतंसमालोक्यप्रत्युत्थायासनात्पिता ॥ दत्त्वार्घमथपाद्यंचववंदेशिरसामुनिम् ॥ २८ ॥ उपवेश्यासनेदत्तेस्वहस्तेनपितामम ॥ पप्रच्छचमुनिश्रेष्ठंदे
वलंदेवदर्शनम् ॥२९॥ स्वागतंतुमुनिश्रेष्ठशमस्तिभवतांकुले ॥ तपःस्वाध्यायनियमानिष्प्रत्यूहाभवंतिच॥३०॥कालेचातिथयःकच्चिदायांतिभवदाश्रमे॥
कच्चिदाश्रमवृक्षावःफलंतिमनसेप्सितम् ॥ ३१ ॥ व्याघ्रादयोनकुर्वंतिकच्चिद्वैरंमृगादिभिः॥ त्वदीयाश्रममभ्येत्यभ्रातरोभ्रातृभिर्यथा ॥३२॥ तवाटनंभुविमु
देगृहिणामन्यथाकथम् ॥ तेषांगृहाधिमग्नानांदर्शनंकभवादृशः॥ ३३॥ हरिपादरजोबुद्धेःकामंकामोनकुत्रचित् ॥ मुनेतवतथाप्याशुहेतुमागमनेवद ॥३४॥
॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनसमुनिर्देवलोदेवपूजितः ॥ अब्रवीत्तन्मनोभावंज्ञातुकामोविशांपतिम् ॥ ३५ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ वैश्यवर्यत्वयाभू
रिधनंधर्मेणसंचितम् ॥ करोषियेनधर्मज्ञनित्यनैमित्तिकीःक्रियाः ॥३६॥ आदरंराजसदसिधनेनलभतेनरः ॥ सुभटःशत्रुसंग्रामेविक्रमेणयथाजयम् ॥ ३७ ॥
गृहस्थस्तुधनंप्राप्यपरांपुष्टिंव्रजत्यलम् ॥ शरत्परिणतंसस्यमनड्वानिवविश्पते॥३८॥धनिनांनविमुंचंतिबंधवोन्येचयेजनाः॥मधुमत्सुमनोयुक्तंपादपंमधुपा
इव ॥३९॥ धनाभावेनगृहिणांकृशत्वमुपजायते ॥ सर्वतोग्रीष्मसमयेनभसांसरसामिव ॥४०॥ तद्धनंवर्त्ततेभूरिगृहेतवविशांपते ॥ कुतःकृशत्वमंगानांगो
प्यंचेन्नवदाद्यमे ॥ ४१ ॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ हितोपदेशविरताभवंतःपितरोयथा ॥ गोपनीयंभवद्भ्यःकिमादृशैःपुत्रतांगतैः ॥ ४२ ॥ त्वत्प्रसादान्मुनिश्रे
ष्ठसर्वतोस्तिशिवंमम ॥ वार्द्धकेपिसुताभावोदुःखमेकमिदंमम ॥ ४३ ॥ तस्मात्कृशत्वमंगानांविद्धिमेमुनिपुंगव ॥ बिभेम्यहंपितृऋणाद्यतोधःपतनंनृ

णाम् ॥४४॥ तमुपायंकुरुमुनेयेनस्यांसुतवाहनम् ॥ किंचित्कर्तुमशक्यंनभूतलेत्रभवादृशैः ॥४५॥ ॥शिवशर्मोवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यवैश्यव र्यस्यदेवलः ॥ मनःक्षणंस्थिरंकृत्वादध्यौमीलितलोचनः॥४६॥संततेर्मत्पितुर्दृष्ट्वाप्रतिबंधस्यकारणम् ॥ देवलोतींद्रियज्ञानीवभाषेकारयन्स्मृतिम्॥४७॥ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ एकदातुपुरावैश्यतवेयंधर्मचारिणी ॥ यंचकारस्वचित्तेतंकथयामिमनोरथम् ॥ ४८ ॥ गुर्विणीयद्यहंगौरिभवेहंशंभुवल्ल भे ॥ तदात्वांतोषयिष्यामिषड्रसान्वित भोजनैः ॥ ४९ ॥ धूपदीपकमालाभिस्तांबूलैर्नृत्यवाद्यकैः ॥ तंत्रीमुखोद्भवैर्गीतैर्नानाविधविलेपनैः ॥ ५० ॥ एवंप्रतिश्रुत्यपुरःसखीनांदयितातव ॥ प्रतीक्षमाणातंकालंतस्थौतद्भक्तिसंयुता ॥ ५१ ॥ तस्मिन्नेवाभवद्भौमासेस्यायोपितस्तव ॥ ऊचुरेनांततः सख्यःसर्वाःसस्नेहचेतसः ॥ ५२ ॥ यस्त्वयावांछितोगर्भोगौर्यासंप्रतिपादितः ॥ अतःप्रतिश्रुतंदेव्याःपूजनंसुभगेकुरु ॥ ५३ ॥ नोचेद्विकाराद्भवति विघ्नंतुतदनुष्ठितात् ॥ तोषितारोषिताश्चात्रदेव्योहिवरशापदाः ॥ ५४ ॥ सखीभिरितितेभार्याकथितेयंमुदान्विता ॥ त्वामुवाचमहाभागाविन येनपतिव्रता ॥ ५५ ॥ नाथपूजयितुंगौरींवांछाम्यखिलकामदाम् ॥ यत्प्रसादादहंयातावांछितार्थवतीप्रभो ॥ ५६ ॥ वैश्यवर्यत्वमेवैतच्छुत्वास्यावच नंशुभम् ॥ अमन्यतगर्भवतीमेनांनिजगृहेश्वरीम्॥ ५७ ॥ परमोत्सवयामोदमानःसद्योभवानपि ॥ भृत्यानाज्ञापयामासपूजावस्तूपपादने ॥ ५८ ॥ तैरा नाय्यसमस्तानिवस्तूनिभवतातततः ॥ अस्यैदत्तानिमध्वन्नद्राक्षागंधादिकान्यपि ॥ ५९ ॥ ततोनिजसखीःसर्वाआहूयेदमिदंजगौ ॥ सख्यःसमस्ताःसाम ग्रीसमानीतांबिकार्चने ॥ ६० ॥ नीत्वापूजोपकरणंयूयंयातांबिकालयम् ॥ संतोषयततांदेवींपूजयाविधिदृष्टया ॥ ६१ ॥ गुर्विणीतिकुलेस्माकंननिर्या तिगृहाद्बहिः ॥ अतोहंनागमिष्यामियूयंयाततदर्चने ॥ ६२ ॥ इत्याज्ञप्तास्तुताःसख्योनीत्वोपकरणंययुः ॥ अंबिकालयमुन्मत्तभ्रमद्भ्रमरकेतनम् ॥ ६३ ॥ कोकिलाकुलसंकेलिसहकारकुलाकुलम् ॥ हंससारसचक्राह्वमंडितंस्वच्छसारसम् ॥ ६४ ॥ महादेवगुणालापिशुकसारिसमावृतम् ॥ हारपूरा लतासंकेतत्परोमासखीधरम् ॥ ६५ ॥ उमापतेरुमापादन्यासपूतमहीतलम् ॥ स्फटिकोपलसंबद्धजलाधारसुरद्रुमम् ॥ ६६ ॥ पार्वतीपतिसंनाटचगा यद्गंधर्वनादितम् ॥ मन्दानिलमनाग्धूतचूतचंपककोरकम् ॥ ६७ ॥ नृत्यन्मयूरनिर्ह्रादप्रतिनादिलतागृहम् ॥ तद्धीलाचलविद्योतमानंरत्नलसत्प्रभम् ॥ ६८ ॥ तत्रगत्वागिरिसुतांप्रणेमुस्ताःसभर्तृकाः ॥ प्रदक्षिणीकृत्यततोभक्त्यातांचबभाषिरे ॥६९ ॥ जगदंबेनमस्तुभ्यंशन्नोदेहिशिवप्रिये ॥ त्वत्पूजार्थंस मानीतोबलिरेषप्रगृह्यताम् ॥ ७० ॥ वैश्यस्तुशरभोनाम्नातस्यास्तिललितांगना ॥ तयाभिलषितोगर्भस्तत्प्राप्तौतवपूजनम् ॥ ७१ ॥ त्वत्प्रसादाद प्ततस्याःसगर्भःशंभुवल्लभे ॥ त्वत्पूजनायप्रहितोबलिरस्माभिरेषकः ॥ ७२ ॥ तस्याःकुलेगर्भवतीननिरेतिबहिर्गृहात् ॥ अतःसानागतादेविप्रसीदैनग्र

दाणघे ॥ ७२ ॥ इत्युक्त्वातातदावैश्यत्वत्स्त्रीसख्यस्तुतंयलिम् ॥ समर्पयित्वाविधियदानचुश्चंदनादिभिः ॥ ७४ ॥ प्रतिवाक्यमलब्ध्वातागौर्याप्रत्या
ययुर्गृहम् ॥ निजसख्यैसमाचख्युर्विषण्णांतांशिवप्रियाम् ॥ ७५ ॥ तासामाकर्ण्यवचनमितिवैश्यतवाबला ॥ उन्मनाश्चिंतयामासकुतोगौरी
नपिप्रिये ॥ ७६ ॥ साजानातियथाभक्तिस्तत्पूजायाकृतामया ॥ तादृशीनांकिमज्ञातंबाह्यंचाभ्यंतरंनृणाम् ॥ ७७ ॥ नगताहंयत
स्तत्रतज्जानात्यपिकारणम् ॥ मयादत्तेनबलिनाकुतःसानतुतोषवै ॥ ७८ ॥ नाहमन्यत्प्रजानामितदतोषेहिकारणम् ॥ ऋतेमदगते
स्तत्रनूनंरम्येतदालये ॥ ७९ ॥ यदतीतंनतच्छक्यमन्यथाकर्तुमद्यवै ॥ गर्भान्मुक्तागमिष्यामितत्पूजायैतदालये ॥ ८० ॥
नमस्तस्यैमहादेवभार्यायैसाकरोतुशम् ॥ इत्युक्त्वादधतीगर्भंतस्थौवैश्यतवांगना ॥ ८१ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ विष्णुशर्मन्निदंपूर्ववृ
त्तमाज्ञायमत्पिता ॥ पप्रच्छमुनिशार्दूलंदेवलंज्ञानवत्तरम् ॥ ८२ ॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ मुनेयथाप्रतिश्रुतापूजातेस्नुषयातया ॥ तथैवाका
रिपार्वत्याविषादेकारणंवद ॥ ८३ ॥ यतोसौनगतातत्रतज्जानातिशिवास्वतः ॥ सखीभ्यश्चोक्तमस्यास्तद्विषण्णासाकुतोभवत् ॥ ८४ ॥ ॥
देवलउवाच ॥ ॥ वैश्यवर्यशृणुष्वेदंकारणंकथयामिते ॥ यतस्तस्याविषादोभूत्पार्वत्यागर्भनाशकः ॥ ८५ ॥ निवृत्तासुसखीष्वस्याःसंपूज्यस्कं
दमातरम् ॥ विजयापार्वतींप्राहकौतूहलसमन्विता ॥ ८६ ॥ विजयोवाच ॥ ॥ गिरिजेश्रद्धयातुभ्यंदत्तोमूभिरयंबलिः ॥ मानुषीभिःकुतःप्रीताना
भवस्त्वंवरानने ॥ ८७ ॥ धूपदीपकनैवेद्यैःपूजितातोषहेतवे ॥ प्रत्युताकारणंदेवित्वंविषादंकुतोगता ॥ ८८ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ इत्या
कर्ण्यवचःसख्यादेवीदेववरार्चिता ॥ अब्रवीद्विजयांवैश्यविषादेकारणंसखीम् ॥ ८९ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ विजयेसखिजानामिवैश्यभार्यागृहाद्ब
हिः ॥ निर्गंतुमक्षमांगर्भधारणास्वविवेकतः ॥ ९० ॥ समागतास्तुतत्सख्योमत्पूजायैतदीरिताः ॥ मादृशोनचगृह्णंतिपरहस्तकृतंबलिम् ॥ ९१ ॥
तत्पतिश्चेत्समायास्यदभविष्यत्तदाशिवम् ॥ तस्यास्तुमदवज्ञातोगर्भपातोभविष्यति ॥ ९२ ॥ यद्व्रतंपूजनंयच्चकर्तुंनक्षमतेंगना ॥ तत्कारयतिना
थेननभंगःस्यात्तयोःसखि ॥ ९३ ॥ अथवाविप्रमुख्येनपृष्ट्वापतिमनन्यधीः ॥ यतःस्वयमनागत्यतत्कृतंमेतयार्चनम् ॥ ९४ ॥ नकारितंचभ
र्त्रातोभवितादोहदोऽफलः ॥ यद्युभौतौसमागत्यदंपतीश्रद्धयापुनः ॥ ९५ ॥ मांपूजयिष्यतःपुत्रोभविष्यातितदातयोः ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥
॥ सशापोनत्वयावैश्यनचैवतवभार्यया ॥ ९६ ॥ श्रुतःसखीभिरस्यानोप्रसादश्चतयार्पितः ॥ तयोरज्ञानतोवैश्ययुवयोर्नाभवत्सुतः ॥ ९७ ॥
अजानतोप्रतिविधिंपरत्रात्रसुखप्रदम् ॥ एतत्तेकथितंवैश्यसंतानाभावकारणम् ॥ ९८ ॥ वसिष्ठेनयथापूर्वंदिलीपस्यमहीपतेः ॥ तच्छ्रुत्वासयथारा

जानंदिनींसमतोषयत् ॥ ९९ ॥ सस्त्रीकस्त्वंतथावैश्यगौरींतोषयकामदाम् ॥ सायथाराधितारा्ज्ञेदिलीपायददौसुतम् ॥ १०० ॥ आराधय तथागौरींत्वंसातुभ्यंचदास्यति ॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ दिलीपइतिभूपःकःकाचसानंदिनीमुने ॥ १०१ ॥ यामाराध्यसुतंलेभेसभूयोभूपसत्त मः ॥ महेशादिसुरान्मुक्त्वात्रिवर्णफलदायिनः ॥ १०२ ॥ आराधिताकुतःसैवसुतार्थंतेनभूभुजा ॥ एतत्सर्वंसमाख्याहिमुनेयत्पृष्टवानहम् ॥ श्रुत्वाततोगिरिसुतांसेविष्येसहभार्यया ॥ १०३ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ गदितमितिनिशम्यविष्णुशर्मन्विनययुतेनविशामदीयपित्रा ॥ मुनिरि तिगदितुंदिलीपवृत्तंजगतिपवित्रतरंविचक्रमेसः ॥ १०४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येएकाधिक द्विशततमोऽध्यायः ॥ २०१ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ शृणुष्वभोमहाप्राज्ञदिलीपस्यमहीपतेः ॥ कथांदिव्यांविचित्रांचशृणुतांपापनाशिनीम् ॥ १ ॥ वैवस्वतमनोर्वंशेदिलीपोभूभुजांवरः ॥ आसीत्प्राचीनबर्हिस्तुस्वायंभुवमनोरिव ॥ २ ॥ सतुधर्मभृतांश्रेष्ठोधर्मेणप्रतिपालयन् ॥ महींमही पतिर्लोकान्गुणैराढ्यैररंजयत् ॥ ३ ॥ मगधाधिपतेःपुत्रीमहिषीतस्यभूपतेः ॥ सुदक्षणाख्ययाख्याताशचीवासीद्दिवस्पतेः ॥ ४ ॥ गतेमहतिकाले तुमहिष्यांनाभवत्सुतः ॥ दध्यावितिनिजस्वांतेससम्राट्कोशलाधिपः ॥५॥ रत्नाकरसुमेर्वादिनगरत्नैर्विराजितम् ॥ धृतंभूवलयंदोषोभूपायैनाप्रज स्यमे ॥ ६ ॥ वर्गत्रयींयथाकालंसेवितानविरोधिता ॥ तथापिमेनपत्यस्यनसौख्यंविद्यतेहृदि ॥ ७॥ यज्ञैराराधितोविष्णुरिंद्राद्याश्वसुरोत्तमाः ॥ दीर्घिकारामकूपाश्चकारिताःसर्वतोभुवि ॥८॥ गोभूहिरण्यवासोभिःषड्रसान्वितभोजनैः ॥ विप्राअतिथयश्चैवभक्त्यासंतोषितामया ॥ ९॥ वृत्यर्थंपृथि वीपालानुद्धृत्ययुधिधर्मतः ॥ धनेनमहताकोशोमयाहिबहुलीकृतः॥१०॥उन्मार्गगामिनोमत्तानिजधर्मविलंघिनः ॥ विमुखःपितृदेवेभ्योदंड्यास्तेदंडिताम या ॥ ११ ॥ पंचपर्वसुवैष्णव्यांरवौपित्र्येचकर्मणि ॥ दशम्यैकादशीतिथ्योर्नस्त्रीसेवाकृतामया ॥ १२ ॥ ऋतुकालावधौस्नातांस्वस्त्रियंनाहमत्यजम्॥ अनृतावपितद्योग्येकालेचेत्प्रार्थितस्तया ॥ १३ ॥ तदातस्यांसकामिन्यांसकामंरमितंमया ॥ एवंधर्मार्थकामामेयथाकालंनिषेविताः ॥ १४ ॥ महिष्यां केनदोषेणजायतेमेनसंततिः ॥ अतीतानागतज्ञानोवसिष्ठोगुरुरेवनः ॥ १५ ॥ कथयिष्यतितंदोषंयन्मेपुत्रोनजायते ॥ ॥ देवलउवाच ॥ इत्या लोच्यसभूपालोगमिष्यन्नाश्रमंगुरोः ॥ मंत्रिष्वारोपयामासकोशलामृद्धिकोशलाम् ॥१६ ॥ अथप्रजासृजंदेवंपूजयित्वाश्रमंगुरोः ॥ प्रतस्थातेपुत्रकामौ दंपतीतौशुभेहनि ॥ १७ ॥ कतिचिद्वासरैर्मार्गंमुल्लंघ्यैकरथेस्थितौ ॥ तौदंपतीगुरोःसायमाश्रमंप्रापतुःशुभम् ॥ १८ ॥ वैश्वदेवांतसंप्राप्तातिथिस

१ तथा इत्यपि पाठांतरम् ।

त्कारकृन्तुनिम् ॥ हुताशनहुतद्रव्यप्रसरद्धूममालया ॥ १९ ॥ पवित्रयंतमात्मस्थान्मुनीनागंतुकानपि ॥ मृगेंद्रैर्वांप्रतानोवप्रपूर्णोदरमंथरम् ॥ २० ॥ अभ्यागच्छद्भिरभितोमंडपंसमृगीगणैः ॥ वासवृक्षमिलत्पंक्षिकुलकोलाहलाकुलम् ॥ २१ ॥ परस्परविनिर्मुक्तवैरव्याघ्रमृगादिकम् ॥ जपध्यानपरर्षीणां क्षणश्रांतश्रुतिध्वनिम् ॥ २२ ॥ अनध्ययनकालोत्थक्रीडारक्तकुमारकम्[1] ॥ तस्मिन्वसिष्ठमद्राक्षींदंपतीतौकृतक्रियम्[2] ॥ २३ ॥ बृस्यांनिषण्णमव्यग्रमरुंधत्योपसेवितम् ॥ सववंदेगुरोःपादौमहिषीसाचतत्स्त्रियः ॥ २४ ॥ आशिषागुरुरप्येनंयुयोजारुंधतीचताम् ॥ अतिथिंतमथाभ्यर्च्यमधुपर्कादिभिर्गुरुः ॥ २५ ॥ अर्हणैरर्हतांश्रेष्ठोवसिष्ठइतिपृष्टवान् ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ भोभोभूमिभृतांश्रेष्ठराज्येकुशलमस्तिते ॥ २६ ॥ कुलेचकच्चिल्लोकेचनिजधर्मानुवर्त्तिनि ॥ धर्मेणपालिताकच्चित्वयावीरवसुंधरा ॥ २७ ॥ संवर्द्धयतितेकोशंधर्मधीरिवसात्त्विकी ॥ तवजानपदाराजन्पौराश्चस्थितिमात्मनः ॥ ॥ २८ ॥ सारवंतोविमुंचंतिकच्चिन्नांबुधयोयथा ॥ स्नेहेनसाहचर्येणसहवासतयाप्रभो ॥ २९ ॥ लक्ष्मीनारायणायेतेकच्चित्तेपुरदंपती ॥ काम्यत्रतानिराजेंद्रप्रजानांनगरेतव ॥ फलंतिवांछितंकच्चिद्धरिचंदनवद्दिवि ॥ ३० ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ पृष्टैवंसमुनिश्रेष्ठोवसिष्ठोमुनिपुंगवः ॥ योगप्रभावोपनतैर्नृपंभोज्यैरभोजयत् ॥ ३१ ॥ अरुंधतीचतांराज्ञींविह्लादरससमन्विता ॥ नानाव्यंजनपक्वान्नैरभोजयदुदारधीः ॥ ३२ ॥ कृतभोजनमासीनंस्वस्थःस्वस्थंमुनिर्नृपम् ॥ पुनःपप्रच्छसंगृह्यपाणिनापाणिमानतम् ॥ ३३ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ सप्तांगसंयुतंराज्यंनिजधर्मरतप्रजम् ॥ प्रीतबंधुजनामात्यंशस्त्रास्त्रविधिवद्दृढम् ॥ ३४ ॥ वश्यमित्रंहतामित्रंकृष्णार्चापरमानसम् ॥ यस्यास्तिनृपतेराज्यंस्वर्गराज्येनतस्यकिम् ॥ ३५ ॥ इक्ष्वाकुवंशराजानःपुत्रानुत्पाद्यधार्मिकाः ॥ राज्यंचतेषुविन्यस्यप्रपन्नास्तपसिप्रभो ॥ ३६ ॥ त्वंयुवाहृष्टपुत्रास्योनाधिकारीतपोविधौ ॥ किमर्थमागतोह्यत्रराज्यंत्यक्त्वातथाविधम् ॥ ३७ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ ब्रह्मन्नाहंतपःकर्तुमागतस्तावकाश्रमे ॥ स्वर्गकामनयात्यक्त्वाराज्यमत्रतथाविधम् ॥३८॥ ब्रह्मन्सत्यमिदंचोक्तंभवतायत्तपोवनम् ॥ राज्यमारोप्यपुत्रेषुप्राप्ताइक्ष्वाकुवंशजाः ॥३९॥ नतैस्त्यक्तंमहीराज्यमिदंस्वर्गगतैरपि ॥तन्मूर्तिरस्यांविमनास्तिष्ठतिह्येवसंततिः ॥ ४० ॥ यथाबाल्यंगतंतातयौवनंचसमागतम् ॥ यास्यत्यदोपिचतथाजराप्येष्यतिनिश्चितम् ॥४१॥ जरसोनंतरंमृत्युःपुरुषस्यनसंशयः ॥ मृत्युंगतेमयिब्रह्मन्विनातनयसंभवम् ॥ ४२ ॥ कस्येदंजगतीराज्यंभविष्यतिगुरोवद ॥ तस्मादपत्यहीनस्यराज्येपिममतिष्ठतः ॥ ४३ ॥ ममत्वंविद्यतेनात्रपुरस्तात्तदभावतः ॥ वर्गत्रयस्यवैसम्यक्संवेत्तात्वंगुरोमम ॥ ४४ ॥ केनदोषेणमेपुत्रोजायतेनतपोनिधे ॥ ध्यानेनदोषमालोक्यतंगुरोकथयाशुमे ॥४५॥

१ क्रीडासक्तकुमारकम् इ० पा० । २ अद्राक्षिष्टामित्यर्थे छान्दसमेतत् ।

जानंदिनींसमतोषयत् ॥ ९९ ॥ सस्त्रीकस्त्वंतथावैश्यगौरींतोषयकामदाम् ॥ सायथाराधितारांज्ञेदिलीपायददौसुतम् ॥ १०० ॥ आराधय तथागौरींत्वंसातुभ्यंचदास्यति ॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ दिलीपइतिभूपःकःकाचसानंदिनीमुने ॥ १०१ ॥ यामाराध्यसुतंलेभेसभूयोभूपसत्तमः ॥ महेशादिसुरान्मुक्त्वात्रिवर्णफलदायिनः ॥ १०२ ॥ आराधिताकुतःसैवसुतार्थंतेनभूभुजा ॥ एतत्सर्वंसमाख्याहिमुनेयत्पृष्टवानहम् ॥ श्रुत्वाततोगिरिसुतांसेविष्येसहभार्यया ॥ १०३ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ गदितमितिनिशम्यविष्णुशर्मन्विनययुतेनविशामदीयपित्रा ॥ मुनिरितिगदितुंदिलीपवृत्तंजगतिपवित्रतरंविचक्रमेसः ॥ १०४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येएकाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०१ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ शृणुष्वभोमहाप्राज्ञदिलीपस्यमहीपतेः ॥ कथांदिव्यांविचित्रांचशृणुतांपापनाशिनीम् ॥ १ ॥ वैवस्वतमनोर्वंशेदिलीपोभूभुजांवरः ॥ आसीत्प्राचीनबर्हिस्तुस्वायंभुवमनोरिव ॥ २ ॥ सतुधर्मभृतांश्रेष्ठोधर्मेणप्रतिपालयन् ॥ महींमहीपतिर्लोकान्गुणैराद्धैररंजयत् ॥ ३ ॥ मगधाधिपतेःपुत्रीमहिषीतस्यभूपतेः ॥ सुदक्षणाख्ययाख्याताशचीवासीद्दिवस्पतेः ॥ ४ ॥ गतेमहतिकालेतुमहिष्यांनाभवत्सुतः ॥ दध्यावितिनिजस्वांतेससम्राट्कोशलाधिपः ॥५॥ रत्नाकरसुमेर्वादिनगरत्नैर्विराजितम् ॥ धृतंभूवलयंदोषोभूपायैनाप्रजस्यमे ॥ ६ ॥ वर्गत्रयंयथाकालंसेवितानविरोधिता ॥ तथापिमेनपत्यस्यनसौख्यंविद्यतेहृदि ॥ ७॥ यज्ञैराराधितोविष्णुरिंद्राद्याश्चसुरोत्तमाः ॥ दीर्घिकारामकूपाश्चकारिताःसर्वतोभुवि ॥८॥ गोभूहिरण्यवासोभिःषड्रसान्वितभोजनैः ॥ विप्राअतिथयश्चैवभक्त्यासंतोषितामया ॥ ९॥ वृत्यर्थंपृथिवीपालानुद्धृत्ययुधिधर्मतः ॥ धनेनमहताकोशोमयाहिवहुलीकृतः॥१०॥उन्मार्गगामिनोमत्तानिजधर्मविलंघिनः ॥ विमुखःपितृदेवेभ्योदंड्यास्तेदंडितामया ॥ ११ ॥ पंचपर्वसुवैष्णव्यांरवौपित्र्येचकर्मणि ॥ दशम्यैकादशीतिथ्योर्नस्त्रीसेवाकृतामया ॥ १२ ॥ ऋतुकालावधौस्नातांस्वस्त्रियंनाहमत्यजम्॥ अनृतावपितद्योग्येकालेचेत्प्रार्थितस्तया ॥ १३ ॥ तदातस्यांसकामिन्यांसकामंरमितंमया ॥ एवंधर्मार्थकामामेयथाकालंनिषेविताः ॥ १४ ॥ महिष्यांकेनदोषेणजायतेमेनसंततिः ॥ अतीतानागतज्ञानोवसिष्ठोगुरुरेवनः ॥ १५ ॥ कथयिष्यतितंदोषंयन्मेपुत्रोनजायते ॥ ॥ देवलउवाच ॥ इत्यालोच्यसभूपालोगमिष्यन्नाश्रमंगुरोः ॥ मंत्रिष्वारोपयामासकोशलामृद्धिकोशलाम् ॥१६॥ अथप्रजासृजंदेवंपूजयित्वाश्रमंगुरोः ॥ प्रतस्थातेपुत्रकामौदंपतीतौशुभेहनि ॥ १७ ॥ कतिचिद्दासैर्मार्गमुर्छंध्यैकरथेस्थितौ ॥ तौदंपतीगुरोःसायमाश्रमंप्रापतुःशुभम् ॥ १८ ॥ वैश्वदेवांतसंप्राप्तातिथिस

१ तथा इत्यपि पाठांतरम् ।

त्कारस्थकुमुनिम् ॥ हुताशनहुतद्रव्यप्रसरद्धूममालया ॥ १९ ॥ पवित्रयंतमात्मस्थान्मुनीनागंतुकानपि ॥ मृगैर्दूर्वांप्रतानौघप्रपूर्णोदरमंथरम् ॥ २० ॥
अभ्यागच्छद्भिरभितोमंडपंसमृगीगणैः ॥ वासवृक्षमिलत्पंक्षिकुलकोलाहलाकुलम् ॥ २१ ॥ परस्परविनिर्मुक्तवैरव्याघ्रमृगादिकम् ॥ जपध्यानपरप्रीणां
क्षणश्रांतश्रुतिध्वनिम् ॥ २२ ॥ अनध्ययनकालोत्थक्रीडारक्तकुमारकम् ॥ तस्मिन्वसिष्ठमद्राष्टांदंपतीतौकृतक्रियम् ॥ २३ ॥ बृस्यांनिषण्णमव्य
ग्रमरुंधत्योपसेवितम् ॥ सववंदेगुरोःपादौमहिषीसाचतत्स्त्रियः ॥ २४ ॥ आशिषागुरुरप्येनंयुयोजारुंधतीचताम् ॥ अतिथिंतमथाभ्यर्च्यमधुपर्कादिभिर्गु
रुः ॥ २५ ॥ अर्हणैरर्हतांश्रेष्ठोवसिष्ठइतिपृष्टवान् ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ भोभोभूमिभृतांश्रेष्ठराज्येकुशलमस्तिते ॥ २६ ॥ कुलेचकच्चिल्लोकेचानिजध
र्मानुवर्त्तिनि ॥ धर्मेणपालिताकच्चित्वयावीरवसुंधरा ॥ २७ ॥ संवर्द्धयतितेकोशंधर्मधीरिवसात्त्विकी ॥ तवजानपदाराजन्पौराश्चस्थितिमात्मनः ॥
॥ २८ ॥ सारवंतोविमुंचंतिकच्चिन्नांबुधयोयथा ॥ स्नेहेनसाहचर्येणसहवासतयाप्रभो ॥ २९ ॥ लक्ष्मीनारायणायेतेकच्चित्तेपुरदंपती ॥ काम्यत्र
तानिराजेंद्रप्रजानांनगरेतव ॥ फलंतिवांछितंकच्चिद्धरिचंदनवद्दिवि ॥ ३० ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ पृष्ट्वैवंसमुनिश्रेष्ठोवसिष्ठोमुनिपुंग
वः ॥ योगप्रभावोपनतैर्नृपंभोज्यैरभोजयत् ॥ ३१ ॥ अरुंधतीचतांराज्ञींविह्लादरससमन्विता ॥ नानाव्यंजनपक्वान्नैरभोजयदुदारधीः ॥ ३२ ॥ कृतभो
जनमासीनंस्वस्थःस्वस्थंमुनिर्नृपम् ॥ पुनःपप्रच्छसंगृह्यपाणिनापाणिमानतम् ॥ ३३ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ सप्तांगसंयुतंराज्यंनिजधर्मरतप्रजम् ॥
प्रीतबंधुजनामात्यंशस्त्रास्त्रविधिवद्भटम् ॥ ३४ ॥ वश्यमित्रंहतामित्रंकृष्णार्चापरमानसम् ॥ यस्यास्तिनृपतेराज्यंस्वर्गेराज्येनतस्यकिम् ॥ ३५ ॥ इक्ष्वा
कुवंशराजानःपुत्रानुत्पाद्यधार्मिकाः ॥ राज्यंचतेषुविन्यस्यप्रपन्नास्तपसिप्रभो ॥ ३६ ॥ त्वंपुनर्वादृष्टपुत्रास्योनाधिकारीतपोविधौ ॥ किमर्थमागतोह्यत्ररा
ज्यंत्यक्त्वातथाविधम् ॥ ३७ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ ब्रह्मन्नाहंतपःकर्तुमागतस्तावकाश्रमे ॥ स्वर्गकामनयात्यक्त्वाराज्यमत्रतथाविधम् ॥ ३८ ॥ ब्रह्मन्सत्य
मिदंचोक्तंभवतायत्तपोवनम् ॥ राज्यमारोप्यपुत्रेषुप्राप्ताइक्ष्वाकुवंशजाः ॥ ३९ ॥ नतैस्त्यक्तंमहीराज्यमिदंस्वर्गगतैरपि ॥ तन्मूर्तिरस्यांविमनास्तिष्ठतिह्येवसं
ततिः ॥ ४० ॥ यथाबाल्यंगतंतातयौवनंचसमागतम् ॥ यास्यत्यदोपिचतथाजराप्येष्यतिनिश्चितम् ॥ ४१ ॥ जरसोनंतरंमृत्युःपुरुषस्यनसंशयः ॥ मृत्युं
गतेमयिब्रह्मन्विनातनयसंभवम् ॥ ४२ ॥ कस्येदंजगतीराज्यंभविष्यतिगुरोवद ॥ तस्मादपत्यहीनस्यराज्येपिममतिष्ठतः ॥ ४३ ॥ ममत्वंविद्यतेनात्र
पुरस्तात्तदभावतः ॥ वर्गत्रयस्यवैसम्यक्संवेत्तात्वंगुरोमम ॥ ४४ ॥ केनदोषेणमेपुत्रोजायतेनतपोनिधे ॥ ध्यानेनदोषमालोक्यतंगुरोकथयाशुभे ॥ ४५ ॥

१ क्रीडासक्तकुमारकम् इ० पा० । २ अद्राक्षिष्टामित्यर्थे छान्दसमेतत् ।

तस्यप्रतिक्रियांकुर्यांश्रुत्वासंतानलब्धये ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवसिष्ठस्तुवचस्तस्यमहीपतेः ॥ ४६ ॥ उवाचसंततिस्तंभहेतुंवीक्ष्यसमाधिना ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ त्वंपुराराजशार्दूलसंसेव्यसुरनायकम् ॥ ४७ ॥ स्नातामिमांवधूंस्मृत्वाचलितोनिजमंदिरम् ॥ गच्छतस्त्वरयातातसंतानोत्कंठितस्यते ॥ ४८॥ आसीत्सुरतरोर्मूलेकामधेनुःस्थितापथि ॥ उत्पादितात्वयातस्याःपूज्यांघ्रिरजसोतिरुट् ॥ ४९ ॥ प्रदक्षिणनमस्कारसदाचारमकुर्वता ॥ साशपत्त्वामतिक्रोधात्पुत्रोनोत्पत्स्यतेतव ॥ ५० ॥ ममसंतानशुश्रूषांयावत्त्वंनकरिष्यसि ॥ गच्छंस्त्वमृतुदानायत्वरयासुतकामुकः ॥५१॥ तन्मनानाश्रुणोःशापंनयंताक्षनिनादतः ॥ तस्याःसुतासुतांधेनुंनंदिनींससुतांमम ॥ ५२ ॥ आराधयानयावध्वासार्द्धंसादास्यतेसुतम् ॥ ॥ देवलउवाच ॥ इत्युक्तवतितत्रर्षौवसिष्ठेसातुनंदिनी ॥ ५३ ॥ तपोवनात्समायातावत्सस्नेहस्नुतस्तनी ॥ तांदृष्ट्वाहृष्टहृदयोवसिष्ठोमुनिपुंगवः ॥ उवाचभूपतिंभूयोदर्शयित्वाचनंदिनीम् ॥ ५४ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ राजन्समागताह्येषास्मृतमात्रशुभाह्वया ॥ अतोविद्धिसमीपस्थांकार्यसिद्धिमिहात्मनः ॥ ५५ ॥ आराधितानुगत्येयंत्वयारण्येतथाश्रमे ॥ वध्वाप्रसादात्तेपुत्रंदास्यतेनात्रसंशयः ॥ ५६ ॥ यथानाभिभवेदेनांजंतुःकश्चिद्वनोद्भवः ॥ तथाचारयराजेंद्रवनेहिंस्त्रोधनुर्द्धर ॥५७॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ तथेतिलघुवादिनेनृपतयेस्नुपायैचसक्षपाशयनहेतवेसदुटजंददौतापसः ॥ सतत्रसहभार्ययासमधिशय्यदर्भास्तृतांमहीमगमयन्निशांनियतमानसोविश्पतिः ॥ ५८ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येद्व्यधिकद्विशततमोध्यायः ॥ २०२ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ अथोषसिनराधीशःपूजितांकुसुमादिभिः ॥ महिष्यानंदिनींधेनुंनीत्वारण्यंजगामसः ॥ ॥१॥ गच्छंतीमनुतांदेवींछायेवनृपतिर्ययौ ॥ खादंतीमनुशष्पादिसोपिमूलाद्यभक्षयत् ॥२॥ तरुच्छायामुपासीनामनुसोप्युपविष्टवान् ॥ पिबंतीमनुपानीयंराजापिसलिलंपपौ ॥ ३ ॥ सचराजामृदुग्रासैर्दंशापनयनेनच ॥ कंडूयनैःकामधेनुंगुरोरेवमसेवत ॥ ४ ॥ अथप्रत्याश्रमंसार्थंन्यवर्त्ततमहीपतेः ॥ अंगंपवित्रयंतीसाखुरोद्भूतैरजःकणैः ॥ ५ ॥ अधोभारेणगुरुणागच्छंतीमंथरंबभौ ॥ महीपालमहत्कार्यभाराक्रांतेवनंदिनी ॥ ६ ॥ तांमुनेराश्रमाभ्याशेराज्ञीप्रत्युज्जगामह ॥ चंदनाक्षतनैवेद्यधूपादीनुपनीयच ॥ ७ ॥ तांपूजयित्वाविधिवत्प्रणम्यचपुनःपुनः ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंराज्ञीतस्थौप्रांजलिरग्रतः ॥ ॥ ८ ॥ सागृहीत्वाचतांपूजांविहितांश्रद्धयातया ॥ राज्ञानिश्चलमास्थायययौताभ्यांसहाश्रमम् ॥ ९ ॥ आराधयतितामेवंदिलीपेतुदृढव्रते ॥ एकाधिकाव्यतीयायदिनानांविंश्यर्विंशतिः ॥ १० ॥ अथभूमिपतेस्तस्यभावजिज्ञासयातुसा ॥ विवेशनिर्भयस्वांतासशैष्पांहिमवद्गुहाम् ॥ ११ ॥ पश्यताहिम

१ त्वरयासुतकामुकः इ० पा० । २ सुशष्पामिति पाठान्तरम् ।

वत्सातुशोभामथमहीभृता ॥ अलक्षितागमःसिंहोवलाज्जग्राहनंदिनीम् ॥ १२ ॥ साचक्रंदभृशंधेनुर्दुःखितेवदयास्वना ॥ चित्तेधनुर्भृतस्तस्यजनयंतीदयो दयम् ॥ १३ ॥ तदाक्रंदितमाकर्ण्यतस्याःसजगतपतिः ॥ हिमवत्सानुसंलग्नांनिजदृष्टिन्यवर्त्तयत् ॥ १४ ॥ उपर्युपरितांधेनुंस्तवदश्रुमुखीं नृपः ॥ तीक्ष्णदंष्ट्रनखंसिंहंदृष्ट्वासव्यथितोभवत् ॥ १५ ॥ गृहीतांतेनसिंहेनतामालक्ष्यधनुर्द्धरः ॥ निषंगाद्बाणमुद्धर्तुंप्रादिशोदक्षिणंभुजम् ॥ १६ ॥ वाणमुद्धृत्यतूणीरान्निहंतुंतंमृगाधिपम् ॥ गुणेनापूर्णमायोज्यचकर्षवसुधाधिपः ॥ १७ ॥ जडीभूतःसमस्तांगस्तत्सिंहालोकनेनसः ॥ नाशकद्बा णमुत्स्रष्टुंराजासीद्विस्मितस्ततः ॥ १८ ॥ तादृशंनृपमालक्ष्यजगादसमृगाधिपः ॥ नरवाचाभृशंभूयोविस्मयंप्रापयन्निदम् ॥ १९ ॥ ॥ सिंहउवाच ॥ दिलीपंत्वामहंराजन्जानामिरविवंशजम् ॥ त्वंचजानीहिमांशंभोर्गणंकुंभोदराभिधम् ॥ २० ॥ देवदारुरयंयस्तेवर्त्ततेदृष्टगोचरे ॥ पार्वत्यापुत्रवद्वी रपालितःस्निग्धचित्तया ॥ २१ ॥ एकदामुष्यवन्येनगजेनाघर्षताकटम् ॥ उदपाटिमहाराजवल्कलंमृदुलंभृशम् ॥ २२ ॥ एनंतादृशमालक्ष्यमृडा नीकरुणान्विता ॥ मामत्रस्थापयामाससिंहंकृत्वास्यरक्षणे ॥ २३ ॥ ममाहचेतिसादेवीकुंभोदरनिशम्यताम् ॥ योत्रजंतुःसमागच्छेत्तंखादेस्त्वंवसन्नि ह ॥ २४ ॥ ततःप्रभृतिराजेंद्रतदाज्ञांपालयन्नहम् ॥ पालितांत्रिदशैःसर्वैःकंदरेत्रवसाम्यहम् ॥ २५ ॥ जडीभावेस्वदेहस्यत्वयाकार्योनविस्मयः ॥ महती शांभवीमायावर्त्ततेत्रहिमाचले ॥ २६ ॥ अन्यस्मिन्निवसिंहेत्वंप्रहर्तुंनमयिक्षमः ॥ यतोमत्पृष्ठमारुह्यवृषमारोहातिप्रभुः ॥ २७ ॥ निवर्त्तस्वनिजंदेहंरक्षस र्वार्थसाधनम् ॥ दैवेनासादितावीरगौरियंभक्षणायमे ॥ २८ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यवीरसंबोधनान्वितम् ॥ प्रत्युवाचदिली पस्तंसजडीभूतविग्रहः ॥ २९ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ सर्गस्थितिविसर्गाणांकारणंजगतःशिवम् ॥ अंबिकांजगदंबांचनमामिमृगराज तौ ॥ ३० ॥ त्वंचतत्सेवकत्वेनमान्योममममृगाधिप ॥ ब्रवीमियदहंवाक्यंश्रुत्वाशाधिकरोमिकिम् ॥ ३१ ॥ वसिष्ठोब्रह्मणःपुत्रोगुरुर्नोविदितस्तव ॥ तस्येयंनंदिनीनामधेनुःसर्वार्थसाधिका ॥ ३२ ॥ संतानोत्पत्तयेतेनदत्ताराधयितुंमम ॥ येयमाराधितासम्यक्दिनानिकतिचिन्मया ॥ ३३ ॥ लघुतर्णक मातेयंधृताताेगिरिकंदरे ॥ शंभुभृत्याद्बलात्त्वत्तोशक्तामोचयितुंमया ॥ ३४ ॥ अहंतस्यमुनेरग्रेगच्छाम्येनामृतेकथम् ॥ कामधेनोस्तुदौहित्रीजगत्से व्यायशस्विनी ॥ ३५ ॥ अनयासदृशीनान्यागौर्ययातोषयामितम् ॥ तस्माद्विमुच्यगामेनामग्र्यांकुरुनिजाशनम्[1] ॥ ३६ ॥ ददामिदेहमात्मीयमपकी र्तिमलीमसम् ॥ एवंनधर्महानिःस्याद्दृषेस्तवतुभोजनम् ॥ गवार्थेत्यजतःप्राणान्ममापिगतिरुत्तमा ॥ ३७ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ एवमा

१ मयाक्कुरु इ० पा० ।

कण्यर्यसिंहेनकृतेमौनेविशांपते ॥ तदग्रेवाङ्मुखोराजान्यपतद्धर्मकोविदः ॥ ३८ ॥ तस्यप्रतीक्षमाणस्यसिंहपातंसुदुःसहम् ॥ पपातोपरिपुष्पाणांवृष्टिर्मुक्ता सुरेश्वरैः ॥ ३९ ॥ पुत्रोत्तिष्ठेतिवचनंश्रुत्वाराजासउत्थितः ॥ जननीमिवतांधेनुंददर्शनमृगाधिपम् ॥ ४० ॥ तंविस्मितमुवाचेदंनंदिनीनृपसत्त मम् ॥ ॥ नंदिन्युवाच ॥ ॥ माययासिंहरूपिण्यात्वंमयासिपरीक्षितः ॥ ४१ ॥ मुनिप्रभावान्मांराजन्गृहीतुंनक्षमोंतकः ॥ मनसापिकुतोन्येषां मद्रहेशक्तिरंगिनाम् ॥ ४२ ॥ स्वशरीरस्यदानेनत्वंमांरक्षितुमुद्यतः ॥ अतस्तेहंप्रसन्नास्मिवृणीष्ववरमीप्सितम् ॥ ४३ ॥ ॥ राजोवाच ॥ नगुप्तंदेहिनामंतर्वर्तिवृत्तंभवादृशम् ॥ अतोजननिजानासिवांच्छितंममदेहितत् ॥ ४४ ॥ मगधेशसुतायांमेवंशकर्तारमात्मजम् ॥ प्रयच्छ किंचित्स्वच्छानांनासाध्यंहिभवादृशाम् ॥ ४५ ॥ इत्युक्त्वांजलिमाधायतत्पुरस्तास्थिवान्नृपः ॥ तूष्णींतदुत्तरापेक्षीतत्पुरोबद्धलोचनः ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ निशम्येतिवचस्तस्यभूपतेरिदमब्रवीत् ॥ नंदिनीपितृदेवर्षिंनरभूतार्थसाधिका ॥ ४७ ॥ ॥ नन्दिन्यु वाच ॥ ॥ पुत्रपत्रपुटेदुग्ध्वापयोममपिबेप्सितम् ॥ आश्रमेगुरुणाज्ञप्तःपुनःपास्यसिशेषितम् ॥ ४८ ॥ भवितावंशकर्तातेसुतःशस्त्रा स्त्रतत्ववित् ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःसौरभेय्यातामुवाचविनयेनसः ॥ ४९ ॥ ॥ दिलीपउवाच ॥ ॥ मातस्तवैवपास्यामिशेषंस र्वक्रियाविधेः ॥ तृप्तोहंमातरासाद्यमिष्टंतेवचनामृतम्॥५०॥ नान्यदिच्छामिसारंगःकादंबिन्यायथाजलम् ॥ तवशुश्रूषणान्मातरभवंसकलोद्भवः ॥५१॥ समस्तजनपूज्यायाविद्यायाइवमूढधीः ॥ तवमातामहीदत्तःशापोप्यासीद्वरोमम॥ ५२ ॥ तमृतेपुत्रलाभोमेकुतस्तवचदर्शनम् ॥ वरायैवतथाप्यंबस माराध्याभवादृशः ॥ नहिकश्चिद्विषाकांक्षीमहादेवात्रिवर्गदात् ॥ ५३ ॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ श्रुत्वेतितद्वचःसागौःप्रसन्नासाधुसाध्विति ॥ आभा ष्याहिमहादर्पाययौतेनसहाश्रमम् ॥ ५४ ॥ पूर्वेद्युरिवतत्रापिपूजिताराजभार्यया ॥ प्रसन्नासावभौधेनुःकार्यसिद्धिरिवांगभाक् ॥ ५५ ॥ मुखंप्रसन्नमाल क्ष्यमृगाक्षीसाक्षितीशितुः॥अज्ञासीत्तंनिजंकार्यंसिद्धंयतस्तुयत्कृते॥५६॥अथतौतोदंपतीधेन्वाविधिवद्विहितार्चया॥तयासहगुरोरग्रेकृतकृत्यस्यजग्मतुः॥ ॥ ५७ ॥ निरीक्ष्यतौमुनिवरःप्रसन्नमुखपंकजौ ॥ अतींद्रियज्ञाननिधिःप्रोवाचेदंप्रहर्षयन् ॥ ५८ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ राजज्ञानामिगौरेषाप्रस न्नावामभूत्किल ॥ अपूर्वायुवयोरद्यमुखकांतिर्हिलक्ष्यते ॥ ५९ ॥ सुरभिःसुरशाखीचविश्रुतौकामपूरिणौ ॥ तदपत्यंसमाराध्यसिद्धोर्थःस्यात्किमद्भुतम् ॥६०॥ योददातिनिखिलंमनोरथंकीर्तिंतेयमनघापिदूरतः ॥ श्रद्धयानिकटएवसेविताकिंपुनःसुरतरंगिणीवसा ॥ ६१ ॥ ज्ञानतोविदितमद्भुतंमयात्वत्क

तंयदनयापरीक्षणम् ॥ भूपतेत्वमपिधर्ममात्मनोरक्षसिस्मचयथातथाचतत् ॥ ६२ ॥ त्वय्यसौममनोनुकूलतांभावमात्मनिविबुध्यतेतथा ॥ तुष्यति स्मकमलायथाहरेःपार्वतीवगिरिशस्यसज्जते ॥ ६३ ॥ रात्रिरत्रसहभार्ययानयाधेनुपूजनपरेणनीयताम् ॥ भूपभव्यभवतागमिष्यतेश्वःसमाप्तविधिना निजांपुरीम् ॥६४॥ ॥ देवलउवाच ॥ ॥ वैश्यैवंधेनुमाराध्यसभार्यःप्राप्तवांछितः ॥ प्रातर्युक्तरथःप्राप्यगुरोराज्ञामगाद्गृहम् ॥६५॥ कतिचिद्वासरैस्तस्य दिलीपस्याभवद्रघुः ॥ यस्यनाम्नारघोर्वंशःपृथिव्यांविश्रुतोभवत् ॥ ६६ ॥ यःपठिष्यतिभूपस्यदिलीपस्यकथामिमाम् ॥ धनंधान्यंसुतंवै श्यलप्स्यतेसपुमानिह ॥ ६७ ॥ शरभवरसुताप्तयेस्वबुद्ध्यासममनयापरितोषयाशुगौरीम् ॥ त्वमपिकुलधुरंगुणान्वितंसासुतमनघंखलुदास्यतेचतुभ्य म् ॥ ६८ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ मुनिरितिचरितंदिलीपराज्ञोललिततरंशरभायपुण्यमुक्त्वा ॥ अभिमतगतमात्मनःप्रपेदेविधिमुपदिश्यचपूज नेंबिकायाः ॥ ६९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येत्र्यधिकद्विशततमोध्यायः ॥२०३ ॥ ॥

शिवशर्मोवाच ॥ ॥ विष्णुशर्मंस्ततोवैश्यःशरभःसहभार्यया ॥ नीत्वापूजोपकरणंययौश्रीचंडिकालयम् ॥१॥ तत्रतौविधिवत्स्नात्वासुमनोधूपदीपकैः ॥ आनर्चतुर्भक्तियुक्तौचंडिकांपुत्रकाम्यया ॥ २ ॥ श्रद्धयापूजिताताभ्यांदिनैःसप्तभिरंबिका ॥ उवाचवाचाप्रत्यक्षंभूत्वाविशदमानसा ॥ ३ ॥ ॥ पार्व त्युवाच ॥ ॥ भोभोवैश्यप्रसन्नास्मिभक्त्यासुदृढयातव ॥ ददामि[1]पुत्रंतेसाधोयदर्थंयत्नवानसि ॥ ४ ॥ गच्छत्वंमाविलंबस्ववनमैंद्रंचखांडवम् ॥ तत्रतीर्थं महापुण्यमिंद्रप्रस्थाख्यमुत्तमम् ॥ ५ ॥ निगमोद्बोधकंतत्रतीर्थंनिखिलकामदम् ॥ बृहस्पतिकृतंतत्रस्नाहित्वंसुतवांछया ॥६॥ भविष्यतिसुतस्तातत व स्नानेनतत्रहि ॥ तत्रस्नात्वामयाप्यंगलब्धःस्कंदःसुरारिहा ॥७॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचोदेव्याःपितामममसहस्त्रिया ॥ अत्राजगामसत्तीर्थे सस्नौचसुतवांछया ॥ ८ ॥ उपस्करवतीर्धेनूर्द्विजेभ्यःप्रददौशतम् ॥ देवान्पितॄंश्चसंतर्प्ययथाविध्यत्रबुद्धिमान् ॥ ९ ॥ सप्तरात्रमुषित्वातुदंपतीयत मानसौ ॥ जग्मतुःस्वगृहानिष्फलाभोत्फुल्लमुखांबुजौ ॥१०॥ तस्मिन्नेवाभवद्गर्भोमासिमातुर्ममान्वहम् ॥ व्यतीतेनवमेमासिजातोहंदशमेशुभे ॥ ११ ॥ विष्णुशर्मन्यदुक्तंतेपुरावृत्तमिदंमया ॥ दशाब्दद्वयमेवैतच्छ्रुतंसर्वंपितुर्मुखात् ॥ १२ ॥ एकदाक्षममालोक्यगृहकर्मणिमांपिता ॥ गृहंमामर्पयामास विश्वाद्वैराग्यमाप्नुवन् ॥१३॥ मांचोवाचसधर्मात्मागोविंदासक्तमानसः ॥ विनिंदन्विषयासक्तिंविष्णुभक्तिंस्तुवन्मुहुः ॥१४॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ सुमते वार्द्धकंप्राप्तंपलिताश्चिकुराम्मम ॥ गोविंदचरणांभोजंसेविष्येसाधुसेवितम् ॥ १५ ॥ तत्सेवयाभवेत्स्वच्छंमनोयस्यचसुस्थिरम् ॥ सपुमानात्मसंतुष्टो

१ सद्मनि इ० सज्जने इतिपाठः । २ ततसद्यो इ० पा० ।

नकिंचिदभिवांछति ॥ १६ ॥ निष्कामःसुखदुःखाभ्यांभुंजन्सुकृतदुष्कृते ॥ प्राकृतेतत्समाप्तौचत्यजन्देहंभवत्यजः ॥१७॥ तावद्द्रव्यंगुणसुखंयावत्प्राप्तं नचित्सुखम् ॥ तत्प्राप्तौतद्भवेत्तुच्छंसुधायाइवतक्रकम् ॥ १८ ॥ हरेर्मायाबलवतीयंमोहयतिदेहिनम् ॥ हिताहितंनजानातिसयथामदिरामदः ॥ १९ ॥ प्रवृत्तिंचनिवृत्तिंचविद्ययाविद्ययाचसः ॥ करोतिस्वेच्छयाकालेबाललीलोहिसप्रभुः ॥ २० ॥ वेदोदितंयदाकर्मक्रियतेफलमिच्छता ॥ प्रवृत्तिःसापराता ततेषामर्पणमीश्वरे ॥ २१ ॥ यथानिर्दग्धबीजानिनप्ररोहंतियत्नतः ॥ यथाकर्माणिविश्वेशेनिःकामेनार्पितानितु ॥ २२ ॥ कर्मणांचलयोमोक्षःसुखदुःखप्रदायिनाम् ॥ तदुत्पत्तिस्तुबंधःस्यादित्यसौशास्त्रनिर्णयः ॥ २३ ॥ अतोहंकर्मवेदोक्तंकुर्वन्नाभिलपन्फलम् ॥ पर्यटिष्यामितीर्थेषुहृदिभक्तिंदधद्धरेः ॥२४॥ एवंप्रारब्धकर्माणिभुंजन्नान्यान्यतर्जयन् ॥ हनिष्यामिजगद्रोगंपीत्वासत्संगमौषधम् ॥२५॥ ॥ शिवशर्म्मोवाच ॥ ॥ एवमाकर्ण्यवचनंतस्याहंपितुरात्मनः ॥ अवदंविष्णुशर्मस्त्वंतन्निशामयतत्वतः ॥२६॥ ॥ वैश्यपुत्रउवाच ॥ ॥ अयंजनोदुराराध्यःकथयिष्यतिनोयशः ॥ दुष्टकुटुंबाद्द्विज्यनिःसृत्यगतइत्ययम् ॥ २७ ॥ इयंविष्णुपदीतातभुवनत्रयपावनी ॥ स्मृताहरत्यघंदूरात्कस्मादेनांविमुंचसि ॥ २८ ॥ पापकारीजनस्तातम्रियतेमगधेतुयः ॥ [3]सोप्यस्तपापोगंगायांस्वर्यातित्यजमाशुभम् ॥ २९ ॥ पुत्राःषष्टिसहस्राणिसगरस्यमहात्मनः ॥ कपिलक्रोधनिर्दग्धागतायत्स्पर्शनाद्दिवम् ॥ ३० ॥ तामिमांत्रिदिवश्रेणींमुक्तेरपिविधायिनीम् ॥ मुमुक्षुसेवितांतातमुक्त्वामान्यत्रगम्यताम् ॥ ३१ ॥ मावजानीहिसामीप्येगंगांत्रिदशमानिताम् ॥ यदिच्छसिमहाभागसेवितैषाप्रदास्यति ॥ ३२ ॥ तिर्यंचोपिविनाज्ञानाज्जलेचेत्स्युर्गतासवः ॥ भवेयुस्तर्हितेब्रह्मसाकथंत्यज्यतेत्वया ॥ ३३ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ निशम्यैतद्वचस्तातस्ततोममकृताप्रियः ॥ उवाससदनेसर्वविषयेभ्यःपराङ्मुखः ॥ ३४ ॥ त्रिषुकालेषुगंगायांप्रत्यहंस्नानमाचरन् ॥ पुराणंस्याद्गृहेयत्रतत्रयातिसनित्यशः ॥ ३५ ॥ एकदाकर्णयन्धीरोयमुनातीर्थगौरवम् ॥ तत्रशुश्रावमाहात्म्यमस्यतीर्थस्यपुत्रसः ॥ ३६ ॥ अविमुक्तहरिद्वारप्रयागेभ्यश्चपुष्करात् ॥ अयोध्याद्वारिकाकांचीमथुराभ्यस्तथान्यतः ॥ ३७ ॥ सर्वतीर्थमयस्यास्यपुण्यंशतगुणाधिकम् ॥ कथितंतेनविदुषासुतेनाकर्ण्यमत्पिता ॥ ३८ ॥ त्यक्त्वागृहमगादत्रतीर्थेसर्वैरलक्षितः ॥ आवामिवमहाभागोगोविंदपदसेवकः ॥ ३९ ॥ अत्रागत्यमहाभागोमत्पितामोक्षवांछया ॥ निगमोद्बोधकेतीर्थेत्रिकालंस्नानमाचरन् ॥ ४० ॥ उवासकतिचिन्मासानत्रतीर्थोत्तमेहिसः ॥ ४१ ॥ कुर्वन्निजक्रियांधीमान्निस्पृहोप्यजवेश्मनि ॥ एकदासहसातस्यज्वरोभूदतिदारुणः ॥ ४२ ॥ महत्यापीडयातस्यमुमोहगतचेतनः ॥ मुहूर्तंसपिता

१ तावदिति सार्धश्लोको न द्वयोः पुस्तकयोः । २ हरेर्माया इ० पा० । ३ सोप्यस्थिपाताद्गंगायाम् इ० पा० ।

मुह्यंतदवस्थोन्यातिष्ठत ॥ ४३ ॥ पश्चात्समागतप्राणोविचिंत्ययदिदंतदा ॥ अहोमेकष्टमापन्नंदूरेपुत्रःसधार्मिकः ॥ ४४ ॥ योमांज्वरवि
तप्तांगमाश्वासयतिबुद्धिमान् ॥ अगम्यागमनंपापंकृतंयन्मेसुदारुणम् ॥ ४५ ॥ प्रायश्चित्तंनतस्यापिकृतंकामेगतिर्भवेत् ॥ आगमिष्यतिपुत्रोमे
तस्मैदास्यामिवास्विति ॥ ४६ ॥ यन्मयागोपितंगेहेनदृष्टंचतदप्यहम् ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ इतिचिंतयतस्तस्यपान्थोवर्षेणपीडितः ॥ ४७ ॥
शीतार्तःकंपितवपुरुटजंप्राविशत्तदा ॥ सतंसंविष्टमालोक्यभूयोगत्वातदंतिके ॥ ४८ ॥ मुनिरेषइतिज्ञात्वाववंदेशिरसाध्वगः ॥ ऊचेचकस्मात्सुतो
सिमुनेसंध्यासमागता ॥४९॥ रविरस्तंप्रयात्येषनसुप्तेःकालएषते ॥ इत्युक्तमात्रेवचसिपथिकेनापितामम ॥ ५० ॥ शरभोज्वरतप्तांगस्तमाहकथमप्यहो॥
॥शरभउवाच ॥ श्रूयतांवचनंपांथयद्ददामिपुरस्तव ॥५१॥ श्रुत्वामद्भाग्ययातेनत्वयासाधोविधीयताम् ॥ वैश्योहंशरभोनाम्नाकान्यकुब्जेगृहंमम ॥ ५२ ॥
अत्रागतोनिषिद्धोपिजायामित्रसुतैरहम् ॥ अस्यतीर्थस्यमाहात्म्यंश्रुत्वासूनुमुखेरितम् ॥ ५३ ॥ मासास्तुकतिचित्साधोव्यतीतामयिचागते ॥ दिन
त्रयमतिक्रांतंज्वरितस्यममाधुना ॥ ५४ ॥ प्राणामेविगताआसन्नद्यभूयःसमागताः ॥ कियानप्यायुषःशेषःसाधोमेखलुतिष्ठति ॥ ५५ ॥ शमनस्यगृहं
दृष्ट्वायदहंपुनरागतः ॥ भाग्योदयेनकेनापिममात्रत्वंसमागतः॥५६॥नयमांमद्गृहंमित्रद्रव्यंबहुददामिते ॥ दास्याम्यऽपिगृहंगत्वाकृपांकुरुकृपानिधे॥५७॥
इहभूभागउत्खायगृह्यतांमामकंधनम् ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यसदुर्बुद्धिर्ग्राम्योविषयलंपटः ॥५८॥ उवाचधनलुब्धस्तंत्वदुक्तंसाधयाम्यहम्॥
इत्युक्त्वाधनमुत्खायतस्माद्भूभागतस्तदा ॥५९॥ अग्रतःस्थापयामासशरभस्याहचाध्वगः ॥अध्वगउवाच॥ धनमेताद्दिशांनाथतवभूभागतोमया ॥६०॥
निष्कासितंप्रयच्छाशुशिविकानयनायमे॥यामारोप्यज्वरार्तंत्वांनयामितवकेतनम् ॥६१॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनसतदाददौस्वर्णपलत्रयम् ॥
सोपिनीत्वापितुर्द्रव्यंययौलवणपत्तनम् ॥६२॥ उषित्वारात्रिमेकांतुशिबिकांसपरिच्छदाम् ॥ सवाहाआनयत्पुत्रदत्त्वास्वर्णपलद्वयम् ॥ ६३ ॥ पलद्वयं
गृहीतंतत्तेनैवाधर्मबुद्धिना ॥ आरोप्याशिबिकांतंतुशरभंवैश्यसत्तमम् ॥ ६४ ॥ पांथःसचलितोवाहांस्त्वरयन्कान्यकुब्जकम् ॥ अस्यतीर्थवरस्या
थकमंडलुजलंधृतम् ॥ ६५ ॥ पाययन्नल्पमल्पंतंतृषार्तंसोध्वगोययौ ॥ अथतेसरसस्तीरेउत्तीर्णाभोक्तुमध्वानि ॥ ६६ ॥ स्नात्वाभुक्त्वापुनस्तस्मा
त्स्थानाच्चेलुस्त्वरान्विताः ॥ कियंतिभूमिमुल्लंघ्यतृषार्तास्तेकमंडलोः ॥ ६७ ॥ जलंपीत्वातृषार्तंतंशरभंचाप्यपाययत् ॥ अथकश्चिन्महाभीमो
विकटोनामराक्षसः ॥ ६८ ॥ विचरन्निर्जनेरण्येगच्छतस्तानवैक्षत ॥ तान्दृष्ट्वासक्षुधाक्रांतोवेगवान्विवृताननः ॥ ६९ ॥ अभिदुद्रावचरणाघा
तेनाकंपयन्महीम् ॥ आगत्यतरसापार्श्वंतान्वाहान्पथिकंचतम् ॥ ७० ॥ सकोशेष्वसमादायभ्रामयामासखेचरः ॥ गतासून्भ्रामणेनैवभूतलेतानपोथ

यत् ॥ ७१ ॥ चखादपिशितंतेषांपपौकोशाच्चशोणितम् ॥ कुत्रयास्यतिरोगातोंनरोयंपुरतोमम ॥ ७२ ॥ एनंतुभक्षयिष्यामिपश्चादंबुपिबाम्य
हम् ॥ इतिकृत्वामतिर्वारितीर्थस्यास्यकमंडलोः ॥ ७३ ॥ मुखेचिक्षेपसतदारजनीचरपुंगवः ॥ क्षिप्तमात्रेजलेतस्यपूर्वजन्मभवास्मृतिः ॥७४ ॥
जातासतुवधात्तस्यशरभस्यन्यवर्तत ॥ पूर्वजन्मकृतंपापंतदपिस्मृतिमागमत् ॥ ७५ ॥ येनराक्षसभावस्तुभूतोविप्रोद्भवादपि ॥ स्मृत्वापापमुपे
त्याशुसमीपेशरभस्यतु ॥ उवाचज्ञानमापन्नोराक्षसःपितरंमम ॥ ७६ ॥ ॥ राक्षसउवाच ॥ ॥ भोभोमनुष्यशार्दूलकस्त्वंकेचजनाअमी ॥
भक्षितायेमयाघोररूपेणाधमरक्षसा ॥ ७७ ॥ कस्यतीर्थवरस्येदंजलंयस्यप्रभावतः ॥ पापिनोपिस्मृतिर्जातापूर्वजन्मभवामम ॥ ७८ ॥
॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ वैश्योहंराक्षसश्रेष्ठकान्यकुब्जेगृहंमम ॥ तीर्थानिपर्यटन्निंद्रप्रस्थेहंसमुपागतः ॥ ७९ ॥ तत्राहमभवं
दुःखीज्वरेणविधियोगतः ॥ ततोमेबुद्धिरुत्पन्नागंतुंगृहमसत्पथ ॥ तत्रकश्चित्समायातःपांथोवर्षेणपीडितः ॥ ८० ॥ प्रार्थितःसमयानीयशिबिकांमांगृहं
नय ॥ सचायंशिबिकांपांथःसमुपानीयसत्वरः ॥ ८१ ॥ मामारोप्यचतांधीरश्चलितोमद्गृहंप्रति ॥ सपांथस्तेचशिबिकावाहाःसंप्रतिभक्षिताः ॥ ८२ ॥
त्वयाजलमिदंयस्यतीर्थस्यापिचतच्छृणु ॥ इंद्रस्यखांडववनेयमुनास्तिसरिद्वरा ॥ ८३ ॥ तत्तीरेस्तिहरिप्रस्थंतीर्थंतीर्थोत्तमोत्तमम् ॥ सुराचार्यस्यतत्रा
स्तितीर्थंसर्वार्थसाधकम् ॥ ८४ ॥ निगमोद्बोधकंजातास्मृतिस्तेयज्जलाशनात् ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयत्पृष्टोहमिहत्वया ॥ ८५ ॥ पृच्छामित्वामहंकिं
चित्तद्वदाशुनिशाचर ॥ पूर्वजन्मकृतंकर्मस्मरसित्वमिहाधुना ॥ वदकिंतेकृतंपापंयेनजातोसिराक्षसः ॥ ८६ ॥ ॥ राक्षसउवाच ॥ ॥ पुराहमभवंवि
प्रःपुण्येवेदविदांकुले ॥ दुराचारोह्यधर्मात्माशृणुसर्ववदामिते ॥ ८७ ॥ क्रीडताहिमयानित्यंद्यूतेनसहतद्विदैः ॥ हारितंद्रविणंभूरिस्वकीयंपितुरेव
च ॥ ८८ ॥ पित्रानिवेद्यभूपायमामकंकर्मतज्जनैः ॥ पुरान्निःसारितोनिःस्वोगतोहंग्राममंतिके ॥ ८९ ॥ तत्रासीन्मेसखानामदेवकोब्राह्मणोत्तमः ॥
तेनाहंरक्षितोगेहेकुर्वंताचिरमादरम् ॥ ९० ॥ वस्तुंतत्रसुखेनाहंतद्भार्यांरूपशालिनीम् ॥ कामातुरोहमभजंबलान्मित्रेगतेक्वचित् ॥ ९१ ॥ साम्प्रतातत्क्ष
णात्साध्वीभक्षयित्वामहाविषम् ॥ तांदृष्ट्वातमसायुक्तेनिशीथेहंपलायितः ॥ ९२ ॥ पलायमानस्तरसाधृतोहंराजकिंकरैः ॥ चौरोयमितिखड्गेनचिच्छिदु
स्तेशिरोमम ॥ ९३ ॥ मृतंमांयतनादेहमावेश्ययमकिंकराः ॥ रौरवेनिरयेघोरेचिक्षिपुर्यमशासनात् ॥ ९४ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणितत्राहंतीव्रयातनाम् ॥
भुक्त्वातेनैवपापेनराक्षसत्वमुपागतः ॥ ९५ ॥ शतवर्षाण्यतीतानिराक्षसत्वेविशांपते॥वदामितमुपायंमेयेनास्मान्मुक्तिमाप्नुयाम् ॥ ९६ ॥ पुण्यंतद
र्पितेसाधोवदामिशृणुसादरम्॥ येनतीर्थवरस्येदंजलंममसुखेगतम् ॥ ९७ ॥ तत्रैवजन्मनिमयाकृत्वाहरिदिनेव्रतम् ॥ संसर्गान्नेच्छयावैश्यरात्रौजा

गरणंकृतम् ॥ ९८ ॥ द्वादश्यामथसंस्नात्वाभोक्तुंमपिसमुद्यते ॥ मद्गृहेकश्चिदायातोवैष्णवोविष्णुरूपधृक् ॥ ९९ ॥ कुपितोहंतमालोक्यदुर्वचोवदम
ग्रतः ॥ क्वगच्छसिदुराचारदांभिकस्त्रीजनांतरे ॥ १०० ॥ इत्युक्तःसमयाधीरस्तुल्योमानापमानयोः ॥ तूष्णींमेवनिकेतान्मेनिर्गत्यचलितोयदा॥१०१॥
तदाभिमुखमायांतीपत्नीममपतिव्रता ॥ पतित्वापादयोस्तस्यतंसाधुंगृहमानयत्॥१०२॥ मयापमानितस्यापिनक्रोधोभून्महात्मनः ॥ तयाहतस्याप्यानं
दोयतःसोरिसुहृत्समः ॥ १०३ ॥ तमर्चयित्वाविधिवद्विष्टरेचोपवेश्यसा ॥ भोज्यंभोजयजीवेशजयताद्भुवनत्रयम् ॥ १०४ ॥ इत्युक्तो
हंतयासाध्व्यान्यगदंतंमहाशयम् ॥ म्लानवक्त्रःप्रसन्नास्यमुत्तिष्ठशमयक्षुधाम् ॥ १०५ ॥ इत्युक्त्वातस्यचरणौनोदितस्तनुमध्यमा ॥ प्राक्षा
लयंपुनस्तंतुनिवेश्यासनमुत्तमम् ॥ १०६ ॥ अददांपात्रमन्नेनपूर्णंतस्मैविवेकिने ॥ जलंचतत्करेसाध्व्याप्रेरितोहंतयामुहुः ॥ १०७ ॥ उपभुज्यस
धर्मात्मास्वैरंविगतविक्रियः ॥ हरेरामहरेकृष्णजपन्नितिजगामह ॥ १०८ ॥ कृतंपुण्यमिदंवैश्यनोदितेनमयास्त्रिया ॥ पूर्वजन्मनियेनेदंप्रापितंती
र्थवारिमे ॥ १०९ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ विष्णुशर्मन्निदंवाक्यमुक्त्वातिष्ठतिराक्षसे ॥ पथिकःसचतेवाहाःप्राद्युःखेदिव्यदेहिनः ॥ ११० ॥
॥ ॥ पथिकवाहाऊचुः ॥ ॥ भोभोविशांपतेसाधोप्राप्ताअप्यपमृत्युताम् ॥ त्वत्प्रसादादिदंवारिपीत्वादेवत्वमागताः ॥ १११ ॥
त्वत्संगेधनलोभेनविट्पतेचलितायतः ॥ विगतानधनाकांक्षामरणावसरेप्यतः ॥ ११२ ॥ तीर्थराजजलस्यास्यतिष्ठतोजठरेहिनः ॥ मरणेह्यनुभावात्तुमै
त्रीप्राप्ताधनेशितुः ॥ ११३ ॥ नमामस्त्वांवयंयामोधनेशनगरींप्रभो ॥ विमानैस्तद्गणानीतैर्नानामणिविभूषितैः ॥ ११४ ॥ प्रयाहिमाविलंब
स्वतीर्थेनिगमबोधके ॥ त्वमनेनसमंसाधोतारयैनमपिद्रुतम् ॥ ११५ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वातेगतास्तातदिश्युदीच्यांसमंततः ॥
विमानकिंकिणीनादैर्नादयंतोथरोदसी ॥ ११६ ॥ अथवैश्योममपितातमाहरजनीचरम् ॥ ॥ शरभउवाच ॥ ॥ उत्तिष्ठनयमामाशुतीर्थेनिगमबो
धके ॥ ११७ ॥ ज्वरार्त्तेनमयापद्भ्यांतत्रगंतुंनशक्यते ॥ योमांनयतितत्तीर्थंत्वदन्योनास्तिकश्चन ॥ ११८ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ तथेतितम
थाश्वास्यवैश्यंसरजनीचरः ॥ स्कंधमारोप्यवेगेनतत्तीर्थंपावनंययौ ॥ ११९ ॥ ऊषतुस्तावुभौतत्रविश्पतिःसचराक्षसः ॥ कुर्वंतौस्नानमात्रंतुसर्वतीर्थोत्त
मोत्तमे ॥ १२० ॥ अथाहंपितुराकर्ण्यमहतींगुरुवेदनाम् ॥ तंप्रतिप्रेरितोमात्राचलितोनिजसद्मतः ॥ १२१ ॥ अत्रागत्यमयादृष्टःसमहाज्वरपीडि
तः ॥ मूर्ध्नाचवंदितस्तेनदत्ताशीर्मेभ्यभाषिच ॥ १२२ ॥ ॥ शरभउवाच ॥ ॥ किमर्थमिहभोतातदूरमार्गेसमागतः ॥ दिनानिकतिचित्तिष्ठन्कुर्वन्नत्रनि
जक्रियाम् ॥ १२३ ॥ विकटोनाममेमित्रःराक्षसःसमुपैतिवै ॥ उत्तिष्ठवपुषामुष्यदंडवत्पतपादयोः ॥ १२४ ॥ नभेतव्यंत्वयामुष्मात्त्यक्तहिंसादिक

र्मणः ॥ अधुनातीर्थमासाद्यसन्निधौममतिष्ठति ॥ १२५ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ इत्युक्तोहंतदापित्राशरभेणमहात्मना ॥ उत्थायपतितस्तस्य पादयोर्दंडवद्भुवि ॥ १२६ ॥ दोर्भ्यांमुत्थाप्यमांसोथगाढमालिंग्यराक्षसः ॥ स्वागतंमित्रपुत्रेतिजगादाशिषमीरयन् ॥ १२७ ॥ ॥ राक्षसउवाच ॥ भाग्यवानसिभोतातयत्त्वमत्रसमागतः ॥ पितुर्धर्मात्मनःश्रुत्वाज्वरपीडांसुदारुणाम् ॥ १२८ ॥ पितुरानृण्यमाप्नोषितीर्थेकृत्वातिलोदकम् ॥ स्नात्वाकुरु क्रियाःस्वीयाःपूर्वजन्मस्मरिष्यसि॥१२९॥ ॥शिवशर्मोवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्तदातेनस्नातुंतीर्थेवरांभसि॥प्रविष्टोहंस्मरंस्तातपूर्वजन्मशुभाशुभम्॥१३०॥ स्नात्वाविधिवदत्रैवपितुरंतिकमागतः ॥ अपृच्छंरक्षसोवृत्तंकुतोयंधर्मधीरिति ॥ १३१ ॥ पित्रोक्तंरक्षसोवृत्तंवाहानांपाथिकस्यच ॥ श्रुत्वाहंतीर्थराजस्यस्तुतिमस्यचकारवै ॥ ३२ ॥ पितामेरोगनिर्मुक्तोभविष्यतियदातदा ॥ यास्यामिगृहमित्यत्रदशोषितमहानिमे ॥३३॥ दशाहाभ्यंतरेतातततास्यमरणंमम ॥ अभूदर्धजलेह्यस्यतीर्थराजस्यपश्यतः ॥ ३४ ॥ अथोगरुडमारुह्यवक्षसोधारयन्श्रियम् ॥ आजगामस्वयंविष्णुर्नवीनघनविग्रहः ॥ ३५ ॥ पीतवासाचतुर्बाहुःपंकजारुणलोचनः ॥ ब्रह्मेंद्रादिभिरादिव्यैःसनाथैरंधकारिणा ॥ ३६ ॥ सेव्यमानोगुणग्रामान्गायद्भिःकिन्नरैःसह ॥ हाहाहूहूप्रभृतिभिःस्तूयमानश्चसर्वतः ॥ ३७ ॥ दत्त्वास्वकीयसारूप्यमारोप्यगरुडंतदा ॥ पितरंममब्रह्माद्यैर्वृतोवैकुंठमारुहत् ॥ ३८ ॥ पितुःसारूप्यमालोक्यविष्णोरहमचिंतयम् ॥ इतिचित्तेतदालोक्यजाततत्वोदयेतदा ॥ ३९ ॥ नहिवर्णयितुंशक्योह्यस्यतीर्थशिरोमणेः ॥ महिमायज्जलाद्र्द्रैस्यान्मृतोजंतुश्चतुर्भुजः ॥ ४० ॥ नमयासर्वथात्याज्यंतीर्थराजमिदंननु ॥ अंजसादृढमाहात्म्यंधनरोगादितृष्णया ॥ ४१ ॥ पितुरत्रोटजेतावत्स्थातव्यंहिमयामम ॥ यावत्तुकर्मणांमुक्तिःप्रारब्धानांमहीतले ॥ ४२ ॥ एवंविचिंतयित्वाचपितुःकृत्वातुसत्क्रियाम् ॥ रक्षसातेनसहितःस्थितोहंमोक्षवांछया ॥ ४३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येचतुरधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२०४॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥एकदात्रमहातीर्थेपंकेमग्नांपयस्विनीम् ॥ दृष्ट्वासराक्षसश्रेष्ठस्तामुद्धर्तुंविवेशह ॥ १ ॥ गोरक्षणेमहान्धर्मोरक्षतुःस्वर्गतिर्भवेत् ॥ चिंतयन्नितिमध्येतुसगृहीतोंबुहस्तिना ॥ २ ॥ नीतस्तुवारिणोधस्ताज्जलपूर्णोदरस्तदा ॥ तत्याजजीवितंसद्यस्तेनपीडितविग्रहः ॥ ३ ॥ दिव्यरूपंसमास्थायविमानमपिढौकितम् ॥ गणेनप्रहितेनाथदेवैरिंद्रपुरोगमैः ॥ ४ ॥ गच्छन्नितिमयापृष्टःसनिशाचरपुंगवः ॥ मुक्तिदेत्रमहातीर्थेमृत्युंप्राप्यसदुर्लभे ॥ ५ ॥ कथंदेवपदप्राप्तिर्जातातवमहामते ॥ इत्युक्तोमामुवाचेदंवांछासीदत्रमेनघ ॥ ६ ॥ तस्मिन्गतेपुण्यजनेस्वर्गंपुण्यवतांपदम् ॥ एकाकिनामयाविष्णुःसद्गतिःप्रापितस्तदा ॥ ७ ॥ गच्छंस्तिष्ठन्स्वपन्जाग्रत्स्नानंकुर्वंश्चनित्यशः ॥ तमेवपुंडरीकाक्षमहंध्यावनन्यधीः ॥ ८ ॥ हरेतवपदांभोजमहंशरणमागतः ॥ ब्रह्मत्वेचमहेशत्वेनेंद्रत्वेममवमानसम् ॥ ९ ॥

प्रार्थयन्नित्यहंतातततमेवपुरुषोत्तमम् ॥ उषितोत्रमहातीर्थेकृत्वानिर्विषयंमनः ॥ १० ॥ ॥ विष्णुशर्मोवाच ॥ ॥ वसतोत्रमहातीर्थेमरणंचेत्तवाभ
वत् ॥ कथंजन्मपुनःप्राप्तंत्वयेतिममसंशयः ॥ ११ ॥ मर्यादांयस्यतीर्थस्यत्यक्त्वापिधनलोभतः ॥ राक्षसान्मरणंप्राप्ताःपथिकस्तेचवाहकाः ॥ १२ ॥
यस्यतीर्थवरस्यास्यजलपानादिवंगताः ॥ तथैवराक्षसोप्यस्मिन्नपमृत्युमवाप्यसः ॥ १३ ॥ नक्रतःस्वेच्छयास्वर्गंजगामतवपश्यतः ॥ ननूनंतत्रमरणंजातं
यज्जन्मदृश्यते ॥ १४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शिवेनिशम्यपुत्रस्यशिवशर्माशुभंवचः ॥ उवाचपूर्ववृत्तांतंकारणंनिजजन्मनः ॥ १५ ॥
॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ विष्णुशर्मन्शृणुष्वेदंकारणंममजन्मनः ॥ कथयामितवाग्रेहंश्रुत्वानिःसंशयोभव ॥ १६ ॥ एकदाविष्णुपूजा
यांमयिध्यानंसमास्थिते ॥ दुर्वासाःप्रकृतिक्रोधीममाश्रममुपागतः ॥ १७ ॥ तमागतमविज्ञायविष्णुध्यानपरायणः ॥ तस्थिवांस्तदवस्थोहंचिरंतंनाम
संस्मरन् ॥ १८ ॥ समुहूर्तंमुनिःस्थित्वाममाग्रेक्रोधमूर्छितः ॥ आत्मनात्मानमाहेदमुच्चैरारक्तलोचनः ॥ १९ ॥ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ ॥ अहो
अत्रेरहंपुत्रोनसूयागर्भसंभवः ॥ शिवांशोमानुषेणालमवज्ञातोमुनाभवम् ॥ २० ॥ त्रिलोकीराज्यतःशक्रोमयायेनप्रपातितः ॥ तंमामपिमनुष्योयमवजा
नातिदुर्मतिः ॥ २१ ॥ योबिभेतिनकःसोस्मिमत्तःकालानलादिव ॥ मुक्त्वादेवत्रयींलोकेयतःसार्हत्तमाम ॥२२॥ यामसौध्यायतेमूढोदेवतांध्यानमास्थि
तः ॥ नकथंबोधयत्येनंसेतिमूर्त्तिस्थितोयमः ॥ २३ ॥ नूनंनारायणंदेवंध्यायत्येषजगद्गुरुम् ॥ यद्ध्यानामृततृप्तोहिनवाह्यज्ञानवानयम् ॥ २४ ॥ हरिंवा
ब्रह्मवाशंभुमन्यंवाध्यायतामहम् ॥ मयायंसर्वथादंडचोमदवज्ञाकरोह्ययम् ॥ २५ ॥ ॥ शिवशर्मोवाच ॥ ॥ एवंविचिंतयित्वासमुमतिंमाम
बोधयत् ॥ शशापचविबुद्धंमामितिक्रोधारुणेक्षणः ॥ २६ ॥ मामवज्ञाययश्चित्तेध्यानकालेमनोरथः ॥ कुतस्तेनभवेह्यस्मिन्भविष्यतिहिसर्वथा ॥ २७ ॥
इत्युक्त्वासयदातातचलितोमुनिरत्रिजः ॥ तदामयाचरणयोर्गृहीतोभयभीरुणा ॥ २८ ॥ इत्युक्तश्चमुनिश्रेष्ठक्षम्यतांरुड्विमुच्यताम् ॥ मादृशानं
विजानंतिसम्यक्कर्मभवादृशाम् ॥ २९ ॥ शापंत्वंदत्तवान्घोरंसांप्रतंमेनिरेनसः ॥ प्रसीदममनम्रस्यशापांतेकुर्वनुग्रहम् ॥ ३० ॥ इत्युक्तः
कोपमुत्सृज्यदुर्वासाशीतलोभवत् ॥ किमेतन्नोचितंतातसयतश्चंद्रशेखरः ॥ ३१ ॥ उवाचेतिसमांधीमांस्तंभूत्वाब्राह्मणोत्तमः ॥ अत्रैवमर
णंप्राप्यनभूयोजन्मलप्स्यसे ॥ ३२ ॥ इतिमामनुगृह्याथसजगामादिगंबरः ॥ उषित्वातद्दिनंतातमयासत्कारपूजितः ॥ ३३ ॥ नमुनेर्भा
षितंमिथ्याचिंतयित्वाहमित्यपि ॥ ३४ ॥ जगामस्वगृहंचित्तेपश्चात्तापंवहन्निति ॥ अहोमेध्यायतोनित्यंसतीर्थाश्रमिणस्तथा ॥ ३५ ॥
दर्शनंदुर्लभंजातंश्रीपतेरिहजन्मनि ॥ चातकस्येवमेघस्यशुचौसंतापकारिणि ॥ ३६ ॥ कुतोयमागतोमह्यंवैकुंठगतिरोधकः ॥ जनस्यप्रस्थितस्येवजलदो

कालवारिमुक् ॥ ३७ ॥ नदोषोस्तिमुनेर्नूनंतस्यैवेच्छाहरेःखलु ॥ सुदर्शनंहिदत्त्वापिममजन्मांतरंकृतम् ॥ ३८ ॥ मयासंसारभीतेनग्राह्यंपादांबुजंहरेः॥ निदाघातपतप्तेनपथिकेनेवपादपः ॥ ३९ ॥ किंधनापत्ययोषिद्भिरनित्यैश्चान्यबंधुभिः ॥ गोविंदपरमानंदरामेतिममजल्पतः ॥ ४० ॥ उदासीनवदासीनःकुटुंबेषुहरिंभजन् ॥ प्रारब्धमेवभोक्ष्यामिकर्माण्यन्यान्यतर्जयन् ॥ ४१ ॥ चिंतयन्नित्यहंतातकियद्भिर्वासरैरहम् ॥ प्राप्तवान्स्वगृहंस्नात्वाहरिपादोदकांतरे ॥ ४२ ॥ पितुर्मरणमाख्यातंमात्रेबंधुभ्यएवच ॥ श्रुत्वातेपिशुचंचक्रुर्नाविंदन्निममस्थिरम् ॥ ४३ ॥ सत्यलोकादिलोकेषुनिस्पृहोहंगृहेवसन् ॥ मरणंप्राप्तवान्कूलेगंगायामुनिसेविते ॥ ४४ ॥ मुनेर्दुर्वाससःशापाज्जातोहंवैष्णवेकुले ॥ मरणंचात्रसत्तीर्थेलब्ध्वाप्राप्स्येहरेःपदम् ॥ ४५ ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ एवंसुराचार्यविनिर्मितेतदातीर्थेमहाभागपुराकृतानितौ ॥ द्विजोत्तमौप्रोच्यमिथःसुतस्थतुर्विचिंतयंतौहरिपादपल्लवम् ॥ ४६ ॥ विचिंतयंतौहरिमब्जलोचनंचतुर्भुजंनीरदनीलविग्रहम् ॥ निजायुधालंकरणावभासितंस्मृत्वात्रसारूप्यमवापतुर्हरेः ॥ ४७ ॥ यस्यक्षेत्रमिमंपुण्यमिंद्रप्रस्थाख्यमुत्तमम् ॥ तस्योपाख्यानमाख्यातंफलमस्याशिवेशृणु॥४८॥गंगास्नानेनयत्पुण्यंकन्यादानोद्भवंचयत् ॥ श्रवणादस्यतत्पुण्यंश्रद्धयालभतेनरः ॥४९॥ पुत्रेजातेतुगोदानात्सिंहगेचबृहस्पतौ ॥ गोदावरीजलेस्नानाद्यत्फलंभुविजायते ॥ ५० ॥ तत्फलंश्रवणादस्यजायतेनात्रसंशयः॥अतस्तीर्थोत्तमादन्यत्तीर्थंनास्त्यखिलार्थदम् ॥ यस्मिन्मरणतोनूनंतिर्यंचोपिचतुर्भुजाः ॥५१॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येनिगमबोधोपाख्यानंनामपंचाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०५ ॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ धर्मराजशिबिःश्रीमानाकर्ण्यतद्वचोमुनेः ॥ नारदस्यात्रवीत्प्रीतमनाइतितमुत्तमम् ॥१॥ ॥शिबिरुवाच॥ ॥मुनेतीर्थवरस्यास्यनिगमोद्बोधकस्यते ॥ माहात्म्यंवर्णितंसम्यक्श्रुतंपापहरंमया॥२॥इंद्रप्रस्थेत्रशतशःसंतितीर्थानिवैमुने ॥ अन्यस्यापिसमाचक्ष्वमाहात्म्यंयदिविद्यते॥३॥ ॥नारदउवाच॥ ॥इंद्रप्रस्थांतरावर्तिन्येषायाद्वारकानृप ॥ अस्यांपुराहियद्वृत्तंतत्तेवच्मिशृणुष्वमे ॥ ४ ॥ काम्पिल्येथद्विजःकश्चित्पुष्पेषुर्मूर्तिमानिव ॥ सर्वासांयोषितांचित्तहारीस्यादग्रविभ्रमैः ॥ ५ ॥ संगीतविद्याकुशलःकोकिलामधुरध्वनिः ॥ एकदासकरेवीणांधारयन्वादयन्मुहुः ॥ ६ ॥ कंठेनकोकिलालापमधुरेणनराधिप ॥ गायन्बभ्रामनगरेप्रतिरथ्यंमहामतिः ॥ ७ ॥ तस्यगीतिध्वनिंश्रुत्वामूर्छनातानसंयुतम् ॥ त्यक्त्वास्वगृहकार्याणितमीयुःपौरयोषितः ॥ ८॥ मोहितास्तस्यरूपेणकामवेगंनसेहिरे ॥ जातास्खलितवीर्यास्तागीतंश्रुत्वासमक्षतः ॥ ९ ॥ ब्रह्मणोमानसंयेनलोभितंभारतींप्रति ॥ शिवस्यार्द्धंशरीरंचपार्वत्यैयेनदापितम् ॥ १० ॥ ताभ्यामन्योजनोलोकेवशीवाङ्ज्ञानवान

१ हावैहास्यादिविभ्रमैः इतिपाठः ।

पि ॥ यःस्मरंतंक्षमोजेतुंस्त्रियःप्रकृतिचंचलाः ॥ ११ ॥ ताःस्मरावेशमासाद्यतुंनसाध्योपिविपेहिरे ॥ वक्तव्यमितिकिंराजन्लोकेकामोहिदुर्जयः ॥
॥ १२ ॥ अथतास्तत्रतत्रैयुर्यत्रयत्रव्रजत्यसौ ॥ प्रगायन्कंठवीणाभ्यांप्रगायन्स्वरमोहितः ॥ १३ ॥ तासांपतिसुतभ्रातृपितरोथनराधिप ॥ आग
त्यभर्त्संयित्वातानिन्युःस्वान्स्वान्गृहान्प्रति ॥ १४ ॥ तमन्विष्यपुनस्तास्तुजग्मुःसर्वास्तदंतिके ॥ यदातदापौरजनावृत्तंतत्प्राहुरीश्वरे ॥ १५ ॥ राजा
पितंसमाहूयपप्रच्छरहासिद्विजम् ॥ केनमंत्रेणभोविप्रमोहितास्ताःपुरस्त्रियः ॥ १६ ॥ तन्ममाचक्ष्वविप्रेंद्रदास्यामिवहुतेधनम् ॥ नोचेन्निष्का
सयामित्वांनिजराज्यान्नसंशयः ॥ १७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वेतिनृपतेर्वाक्यंनृपतिंसद्विजोत्तमः ॥ उवाचसत्यंतस्याग्रेवचोरूपगुणार्ण
वः ॥ १८ ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ नमंत्रंनौषधंराजन्विद्यतेमयिभिक्षुके किंतुतेनगरेसर्वायोषितोह्यजितेंद्रियाः ॥ १९ ॥ रूपंममसमा
लोक्यश्रुत्वागीतध्वनिंतथा ॥ स्मरवेगंसहंतेनराजंस्तवपुरेस्त्रियः ॥ २० ॥ किंकरोमिमहाराजकोपराधोस्तिमेविभो ॥ पुराकृतमिवोल्लंघ्यंशासनं
नमहीपते ॥ २१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ उशनिरर्शीवेराजन्नेवंकथयतिद्विजे ॥ सर्वेपौराःसमेत्याथप्रावदन्निितिभूपतिम् ॥ २२ ॥ ॥
पौराऊचुः ॥ ॥ राजन्ननेनविप्रेणमोहिताःपौरयोषितः ॥ गृहेषुनहितिष्ठंतिह्यस्माभिरनिवारिताः ॥ २३ ॥ यद्ययंमोहनःस्त्रीणांनगरेवत्स्यतिप्रभो ॥
तदादेशांतराण्येवयास्यामोवयमद्यवै ॥ गतोस्माकंवृषादेवोहव्यकव्यक्रियात्मकः ॥ २४ ॥ तमनुप्रस्थितात्क्षेत्राद्गौरियंपापिनामिव ॥ विनातंश
रणंयातंत्यक्तश्रीभिर्नरेश्वर ॥ २५ ॥ अथैनमनुयास्यंतिवासिताभिर्वृषंयथा ॥ शून्यालयेकथंलक्ष्मीर्यत्नतोप्यवतिष्ठति ॥ २६ ॥ धर्मोर्थश्चगृहंचैतत्
त्रयंस्त्रीवशगंयतः ॥ कांताधर्मधनाधीनातयोर्नाशेनतिष्ठति ॥ २७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंवदत्सुपौरेषुस्त्रियस्तेषांसमागताः ॥ राजांतिकउपा
विष्टाइत्यूचुस्ताःपरस्परम् ॥ २८ ॥ ॥ पौरस्त्रियऊचुः ॥ ॥ कामंवामाकृतिंविप्रमेनंप्राप्यमनांसिनः ॥ उल्लसंतिदिवाधीशंकमलानीववारिणि ॥ २९ ॥
संकुचंतिविनातेनकुमुदानियथेंदुना ॥ आगच्छंतमिलित्वैनंधारयामोनृपाग्रतः ॥ ३० ॥ अवध्योयंवयंचास्यकिंकरिष्यतिभूपतिः ॥ ॥ नारदउवाच ॥
इत्युक्त्वातास्त्वरावत्योजगृहुस्तंद्विजोत्तमम् ॥ ३१ ॥ पश्यतांनिजभर्तॄणांराज्ञश्चैवपुरस्तदा ॥ ऊचुश्चैनंमनोनाथगृहानागच्छहृच्छयम् ॥ ३२ ॥ शमया
शुविनाद्यत्वांस्थातुंनैवचशक्नुमः ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तासांसविप्रःप्रत्युवाचह ॥ ३३ ॥ ॥ विप्रउवाच ॥ ॥ भवतीनामहंपुत्रोभवत्योमातरोमम ॥
गृहान्किमर्थमुत्सृज्यभवत्यःपर्यटंतिहि ॥ ३४ ॥ आराधयतनाथान्स्वान्यतोलोकद्वयंध्रुवम् ॥ आराधितेषुपतिषुविष्णुःसर्वसुरेश्वरः ॥ ३५ ॥
प्रसन्नोभवतित्वत्रप्रसन्नेकिमुदुर्लभम् ॥ यास्त्रीस्वपतिमुत्सृज्यसेवतेन्यंमुखेच्छया ॥ ३६ ॥ सापवादमवाप्नोतियातिघोरांचदुर्गतिम् ॥ उषित्वात

त्रकल्पांतेयावत्सापातिवंचना ॥ ३७ ॥ पुनस्तस्माद्विनिर्गत्यस्थावरत्वंप्रपद्यते ॥ तस्मादपिपशुत्वंसालभतेवहुजन्मसु ॥ ३८ ॥ ततो
मुक्तामनुष्यत्वेव्यंगाभवतितत्रसा ॥ एवंपापगतिंज्ञात्वानिवर्तध्वमतोजनात् ॥ ३९ ॥ नोवायास्यथदेहांतेनरकंभृशदारुणम् ॥ यदिच्छं
तिभवंत्योमेसुखंतन्नेहलप्स्यथ ॥ पापमेवहियुष्माकंयतोधःपतनंनृणाम् ॥ ४० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वैवंवचनंतस्यदृष्ट्वाभर्तृ
सुखानिच ॥ लज्जयानम्रमुख्यस्तालतावातहताइव ॥ ४१ ॥ तासांतुपुरनारीणांस्मराग्निर्भृशदारुणः ॥ शशामतस्यशीलेनवटोर्वचनवारि
णा ॥ ४२ ॥ उत्थायचेलुःसर्वास्ताविनिंदंत्यइतिस्मरम् ॥ ब्रह्मशक्रादिदेवानामपिमोहकरंनृप ॥ ४३ ॥ ॥ स्त्रियऊचुः ॥ ॥ धिगिमंपापकर्मा
णंशीलदारुकुठारकम् ॥ कामवामदृशांप्रीत्यैधन्योयेनहतःस्मरः ॥ ४४ ॥ किंवदेमजगत्पूज्यांरुक्मिणींजठरेयया ॥ धृतःप्रद्युम्ननाम्नासौराहुःस्त्री
शीलचंद्रभुक् ॥ ४५ ॥ सदेवाधमआयातियदिनोदृष्टिगोचरम् ॥ भूयोध्यानकृतेशानदृगग्नौतंक्षिपामहे ॥ ४६ ॥ येनायंजनितःपापोह्यात्मारामेणवि
ष्णुना ॥ कृतःषोडशसाहस्रस्त्रीप्रियःकाहिनःकथा ॥ ४७ ॥ एवंविनिंद्यतंकामंतुष्टुवुस्तंद्विजोत्तमम् ॥ शीलंस्वस्यचतासांचरक्षितंयेनभूपते ॥ ४८ ॥
धन्यासामुष्यजननीययायंब्राह्मणोत्तमः ॥ स्मराग्निर्निर्मितोलोकेपरधर्मस्यरक्षकः ॥ ४९ ॥ धिगस्तुनोराजलोकैर्हसिताःस्मरनिर्जिताः ॥ याभिर्वाक्य
मनोभ्यांचजनितंपापमुल्बणम् ॥ ५० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंविचिंतयंत्यस्ताऐक्यमत्ययुताःस्त्रियः ॥ जग्मुःस्वंस्वंगृहंसर्वाद्विजवाक्येनबो
धिताः ॥ ५१ ॥ अथराजापिकांपिल्यस्तंद्विजंवस्त्रभूषणैः ॥ संपूज्यप्रेषयामाससद्महेसंयतेंद्रियम् ॥ ५२ ॥ अथागच्छातिकालेतुकारूषाधिपतिर्बली ॥
कांपिल्याधिपतिंसैन्यैर्नगरंरुरुधेतदा ॥ ५३ ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरंतेनयुद्धेसघातितः ॥ नगरंलुठितंसर्वंहताःशूराश्चसर्वशः ॥ ५४ ॥ तास्त्रियःकालकूटंतु
खादित्वामरणंगताः ॥ प्रायश्चित्तंतुनकृतंताभिःपापस्यतस्यतु ॥ ५५ ॥ येनपापेनताःसर्वाभीषणाख्यस्यरक्षसः ॥ राक्षस्योनगरेजातामहाकायाभया
नकाः ॥ ५६ ॥ तत्रतानिहिताःसर्वाःपुरनार्योहनूमता ॥ यज्ञांश्वरसतोजिष्णोस्तिष्ठतारथकेतने ॥ ५७ ॥ पुनस्ताएवराक्षस्योबभूवुर्मारवेध्वनि ॥
क्षुधार्ताश्चतृषार्ताश्चदर्शनेनभयप्रदाः ॥ ५८ ॥ एवंतेनतुपापेनवाङ्मनोविहितेनतु ॥ ताभिर्जन्मद्वयंप्राप्तंराक्षसीयोनिमिश्रितम् ॥ ५९ ॥ पापेननाशि
तंतासांसनृपंनगरद्वयम् ॥ अतएवनकर्त्तव्यंपरकांतनिषेवणम् ॥६०॥ नारीभिःपापभीताभिर्वाङ्मनोभ्यामपिप्रभो ॥ रोगीजडोदरिद्रोवानेत्राभ्यांवर्जितो
पिवा ॥ नत्याज्यःस्वपतिःस्त्रीभिःइच्छंतीभिस्तुसद्गतिम् ॥ ६१ ॥ कथितमिदंमयामनोवचोभ्यांजनितमघंचयदन्यकांतभक्त्या ॥ फलमपिचयदे
वलब्धमाभिस्तदपिशिवेबहुविस्तरेणतुभ्यम् ॥ ६२ ॥ इंद्रप्रस्थगतानयेममनघायाद्वारकाहश्यतेतास्तस्याजलबिंदुदेहपतनात्पौरस्त्रियोरेभिरे ॥ स्व

र्गचित्तवचोन्यकांतभजनाज्जातंविमुच्योल्वणंकव्यादत्त्वमवाप्यदेववनिताभावंसुराह्लादम् ॥ ६३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येद्वारकावर्णनंनामपष्ठाधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२०८॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ धर्मात्मजनिशम्यैतद्वचस्तस्यमहात्मनः ॥ नारदस्यशिबीराजाप्रोवाचेदंविनीतवत् ॥ १ ॥ ॥ शिबिरुवाच ॥ ॥ तिष्ठंत्योमरुमार्गेताराक्षस्योमुनिपुंगव ॥ एतस्याद्वारिकायास्तुलेभिरेसलिलंकुतः ॥ २ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ शृणुराजन्कथांदिव्यांपूतांपापप्रणाशिनीम् ॥ विमलाख्यस्यविप्रस्यहिमवद्द्रोणिवासिनः ॥ ३॥ एकस्तुहिमवद्द्रोण्यांविमलोनामभूसुरः ॥ देवर्षिपितृवह्नीनांपूजकोतिथिपूजकः ॥ ४ ॥ हरिपादार्चनरतोवेदवेदांगधर्मवित् ॥ वासुदेवगुणग्रामपुराणश्रुतिमानसः ॥ ५ ॥ वार्द्धकेतस्यपुत्रोभूत्प्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ चकारहरिदत्तेतिनाम्नातंजनकस्तदा ॥ ६ ॥ विधिवद्विदधेचास्यक्षौरकर्मादिकंचतत् ॥ गुरोःसकाशाज्जग्राहछंदांसिहरिदत्तकः ॥ ७ ॥ अधीत्यविधिवद्वेदान्दत्त्वाचगुरुदक्षिणाम् ॥ प्रवव्राजविरक्तःसन्समूलंचाश्रमद्वयम् ॥ ८ ॥ ज्ञात्वातत्कर्मतन्माताव्यलपत्पुत्रवत्सला ॥ स्नापयंतीकुचद्वंद्वंपुत्रविश्लेषजाश्रुभिः ॥ ९ ॥ ॥ मातोवाच ॥ ॥ मामनाथांपरित्यज्यतातयातोसिकुत्रवै ॥ पितरंचजराग्रस्तंषट्पदोवल्वजाविव ॥ १० ॥ वार्द्धकेत्वंमयाप्राप्तःश्रीपतेःपादसेवया ॥ मांविहायाभजस्त्वंवैचरणंतस्यमुक्तये ॥ ११ ॥ अहंमूढाध्रुवंतातध्रुवमाराध्ययद्धरिम् ॥ अध्रुवंवांछितवतीभवन्तंतुंसुखलब्धये ॥ १२ ॥ त्वंसुधीर्वेत्ससर्वार्थंयद्विष्णुंभजसेस्वयम् ॥ अध्रुवंजगदेतद्वैमत्वासीस्त्वमपिध्रुवम् ॥१३॥ किंकरोमिक्वगच्छामिमायाज्ञानंछिनत्तिमे ॥ सुफलोत्पादकंशस्त्रीरंभामूलमिवोल्वणा ॥ १४ ॥ धन्योदशरथोराजायोमृतोरामशोकतः ॥ धिङ्मांपुत्रस्यविश्लेषाद्धारयंतीस्वजीवितम् ॥ १५ ॥ आगच्छदर्शनंदेहितातमांपरितारय ॥ वदवेदमयींवाणींपितुरग्रेगुणार्णव ॥ १६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंविलप्यतन्माताराजन्सापतिताभुवि ॥ दलनाद्द्राद्रुदत्तानांलेखाचांद्रमसीयथा ॥ १७ ॥ अथाजगामविप्रर्षिर्विमलोनृपसत्तमः ॥ दृष्ट्वातांपतितांभूमौकिंकिमित्यभ्यभाषत ॥ १८ ॥ कस्मादियंकीर्णकेशव्यस्तवस्त्रविभूषणा ॥ पतिताभुविकल्याणंहरिदत्तस्यविद्यते ॥ १९ ॥ तस्यावयस्यास्ताःसर्वाःप्रोचुस्तंविमलंनृप ॥ ॥ वयस्याऊचुः ॥ ॥ अधीत्यवेदांस्तेपुत्रोदत्त्वाचगुरुदक्षिणाम् ॥ २० ॥ नारायणपरोभूत्वाप्राव्रजद्धरिदत्तकः ॥ तस्यविश्लेषशोकेनपतितेयंधरातले ॥ २१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तासांविमलोबुद्धिमत्तरः ॥ प्राबोधयन्निजांभार्यांमितिवागमृतेनसः ॥ २२ ॥ ॥ विमलउवाच ॥ ॥ उत्तिष्ठजायेशृणुवाक्यमीरितंमयाकिमर्थंपतिताविषीदसि ॥ धन्यःसुतस्तेयइमंविनश्वरंविज्ञायभेजेहरिपादपल्लवम् ॥ २३ ॥ धन्यात्वमप्यस्यजनिप्रदायिनीयस्याःसुतस्तेहरिपादभागभूत् ॥ संतारयिष्यत्यपिमामसंशयंकुलंकुलोत्थानपिपूरुषान्शुभे ॥ २४ ॥ क्वविश्वमेतच्चपत

च्चचंचलंकसेवनंशाश्वतलोकदंहरेः ॥ मत्वेतिभेजुर्भरतादयोनृपायथाहरिंसाध्वितथैवतेसुतः ॥ २५ ॥ दाराधनागारशरीरबांधवाएतेभवंतिप्रतिजन्म
दुःखदाः ॥ तावन्नयावद्धरिपादपङ्कवंभजेतधीरोखिलकामवर्जितः ॥ २६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंप्रबोधितातेनधीरेणधरणीतलात् ॥ उत्थायनि
जभर्तारमब्रवीद्दीनयागिरा ॥२७॥ ॥भार्योवाच॥ ॥सर्वंजानाम्यहंकांतयत्त्वयासाधुभाषितम् ॥ कुलधुर्यंनपश्यामियतस्तप्यामिवैभृशम् ॥ २८ ॥
पुत्रेसतिमहत्तीर्थेकिंवाकेशवसेवया ॥ गृहएवावयोर्मृत्युश्चेत्स्याल्लोकद्वयंतदा ॥ २९ ॥ सत्पुत्रोत्पादनेयत्नःकर्त्तव्यःखलुमानवैः ॥ तारयंतिपितॄन्पुत्रा
यतःसंसारवारिधेः ॥ ३० ॥ स्रष्टारंसर्वजंतूनांधातारंपुत्रकाम्यया ॥ भजवांछसिचेत्पुत्रंकुलधुर्यंमहामते ॥ ३१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवच
स्तस्याःप्रत्याहविमलोद्विजः ॥ ब्रह्मक्षेत्रंप्रयागंहियाम्यहंपुत्रकाम्यया ॥ ३२ ॥ इत्युक्त्वाचलितःसोथहरिद्वारमगाद्द्विजः ॥ स्नात्वातत्रापिविधिवदिंद्र
प्रस्थमथागमत् ॥ ३३ ॥ कतिभिर्वासरैर्वीरसायंकालेखिलार्थदम् ॥ स्नात्वाभुक्त्वानिशायांससुष्वापयमुनातटे ॥ ३४ ॥ निशीथेस्वपतस्तस्य
विमलस्यांतिकेविधिः ॥ हंसमारुह्यदेवेशस्तीर्थैःसर्वैरनुद्रुतः ॥ ३५ ॥ आगत्योत्थापयामासविमलंपुत्रवांच्छकम् ॥ उवाचचसुरश्रेष्ठोवचनंमधुराक्ष
रम् ॥३६॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ जानेसमीहितंचित्तंत्वदीयेमनसिस्थितम् ॥ नतत्पूरयितुंकल्पोयतस्तत्कारणंशृणु ॥३७॥ एकदामेरुशिखरेमिलिताः
सर्वदेवताः ॥ तुष्टुवुर्मद्वमुखामाधवंकार्यसिद्धये ॥ ३८ ॥ स्तुतोस्मदादिविबुधैःकृपयाभगवान्हरिः ॥ प्रसन्नोभूत्तदाविष्णुर्वृणुध्वमितिचाब्रवी
त् ॥ ३९ ॥ इत्युक्तास्तेनतेदेवायथाभिलषितंवरम् ॥ श्रीपतेःप्राप्यतेजग्मुःसर्वेस्वंस्वंनिकेतनम् ॥ ४० ॥ मयोक्तमितिदेवेशदेहिमेवरमुत्तमम् ॥
प्रयागंनाममेक्षेत्रंभवत्वखिलकामदम् ॥ ४१ ॥ ततःशतगुणंभूयाद्द्वितीयंक्षेत्रकंमम ॥ इंद्रप्रस्थगतंसम्यग्वृत्तंत्वत्तोमयानघ ॥ ४२ ॥ इत्याकर्ण्य
वचोमह्यंभगवानाहमांतदा ॥ तथास्त्वितिपुनर्वाचमुवाचश्रूयतांवचः ॥ ४३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ इंद्रस्यखांडवारण्येइंद्रप्रस्थाभिधंशुभम् ॥
क्षेत्रंकलिंदजातीरेमत्तुल्यास्तत्रयेमृताः ॥ ४४ ॥ विरिंचेरचितातत्रस्वकीयाद्वारकापुरी ॥ मयाशतगुणांभोधीतीरस्थायाःपुरागुणैः ॥ ४५ ॥ तामु
ल्लंघ्यनरोयस्तुतीर्थमन्यन्निषेव्यते ॥ नतीर्थफलमाप्नोतिसपुमान्नमृषोदितम् ॥ ४६ ॥ सर्वतीर्थोदितंपुण्यंशक्रतीर्थेलभेन्नरः ॥ द्वारकाचपुरीमायातीर्थ
मन्यच्चरक्षति ॥४७॥ योनिमज्ज्यान्यतीर्थेषुकृत्वाचविविधांक्रियाम् ॥ अत्रैष्यतिफलंतेभ्यःफलंप्राप्स्यातिसध्रुवम् ॥ ४८ ॥ इत्युक्त्वांतर्द्धधेविष्णुरहमप्य
गमंस्वकम् ॥ लोकंद्विजेंद्रवैकुंठादधोभागेव्यवस्थितम् ॥ ४९ ॥ प्रयागान्मामकात्क्षेत्रात्काशीशतगुणास्मृता ॥ काश्याःशतगुणंतीर्थंनिगमोद्बोध

१ वेतदेति पाठः ।

कंतथा ॥ ५० ॥ तीर्थंसत्तकमेतत्तुत्रयंतुल्यफलंस्मृतम् ॥ एतत्रयमनुल्लंघ्ययोगच्छतिसितासितम् ॥ ५१ ॥ तस्याहंवांछितंविप्रददामिखलुनान्यथा ॥ केचिदाहुःसत्तपुरीसमपुण्यामहर्षयः ॥ ५२ ॥ अयोध्याद्याःशतंताभ्यइंद्रप्रस्थंप्रचक्षते ॥ त्वमत्रागत्यविप्रेंद्रसर्वकामफलप्रदे ॥ ५३ ॥ तीर्थेश्रीद्वारकाख्येहिकुरुस्नानंसुतेच्छया ॥ यावंतिसर्वतीर्थानिब्रह्मांडकलशोदरे ॥ ५४ ॥ तेभ्योपरिमितंपुण्यंशतनामनिकीर्तिते ॥ सुतंतेकुलधौरेयंतीर्थमेतत्प्रदास्यति ॥ ५५ ॥ स्नानाच्चतवगोविंदःप्रसन्नात्माभविष्यति ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वादेवदेवेशोब्रह्मातत्रतिरोधते ॥ ५६ ॥ विमलोपितदास्नात्वादेवादीनप्यतर्पयत् ॥ इत्युवाचसधर्मात्माद्वारकेकृष्णवल्लभे ॥ ५७ ॥ सुतंवंशकरंदेहिमह्यंभक्तायतेनमः ॥ इत्युक्तेतेनविप्रेणदेववागभवत्तदा ॥ ॥ ५८ ॥ देववागुवाच ॥ ॥ पुत्रस्तेधर्म्मतत्वज्ञोवंशकर्त्ताभविष्यति ॥ प्रसादादस्यतीर्थस्यसर्वतीर्थशिरोमणेः ॥ ५९ ॥ याहिगेहंविलंबंमासुकृतंतेनमज्जनम् ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यसतांवाणींविश्वस्तःपुत्रजन्मनि ॥ ६० ॥ चचालजलमादायद्वारकायाःकमंडलौ ॥ मार्गेतस्यसखाविप्रोमलयाचलकेतनः ॥ ६१ ॥ मीलितश्चलितोगेहंकृत्वातीर्थानिसर्वतः ॥ तस्मैस्ववृत्तमाख्यातंब्रह्मसंवादकात्मकम् ॥ ६२ ॥ यद्भूतंद्वारकातीर्थेश्रुत्वासोपिविसिस्मये ॥ उवाचसचधर्मात्मासखेममवचः शृणु ॥ ६३ ॥ यावंतिभारतेक्षेत्रेतीर्थानिविहितानिमे ॥ तावंतिकर्तुमिच्छामित्वदुक्तंतीर्थमुत्तमम्॥६४॥नीत्वामांदर्शयसखेतत्तीर्थंसर्वकामदम् ॥ सखायस्तेवराभूमावुपकुर्वंतियेसखीन् ॥ ६५ ॥ नतैर्नंनुसमोलोकेपितामाताथवासुतः ॥ निर्द्धनंपुरुषंलोकेसर्वेमुंचंतिबांधवाः ॥६६॥ नमुंचंतिसखायस्तुतस्यदुःखेनदुःखिताः ॥ संसारार्णवनिर्मग्नान्सखीनुद्धरतेसखा ॥६७॥ उपदिश्यहरेर्भक्तिमार्गंजन्मेंधनानलम् ॥ अतस्त्वंमेसखाश्रेष्ठउपकारंविधेहिमे ॥६८॥ दर्शयैतद्वरश्रेष्ठंतीर्थाख्यंद्वारकांद्विज ॥ ६९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येसप्ताधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ विमलस्तंद्विजंनीत्वाद्वारकायामिहागतः ॥ पुनस्तौसस्नतुंधीरौश्रीपतेर्भक्तिकाम्यया ॥ भूयःखेमेघगंभीरावागासीदितिभूपते ॥ ॥ आकाशवागुवाच ॥ ॥ शृणुतंद्विजशार्दूलौहरेस्तीर्थमिदंशुभम् ॥ एतत्तीर्थप्रसादाद्वांविष्णुभक्तिर्भविष्यति॥ययाजहातिलोकोयमविद्यामोहमुल्बणम् ॥२॥ नारदउवाच ॥ निशम्येतिद्विजश्रेष्ठौतांवाचमशरीरिणीम् ॥ प्रसादोयंहरेरासीदित्यूचातेपरस्परराम् ॥३॥ स्नात्वातौविधिवत्तत्रलब्ध्वाभक्तिंहरेःपराम् ॥चेलतुःप्रणिपत्येदंभाषमाणौमिथस्तदा ॥४॥ ॥ द्विजावूचतुः ॥ यथावयोर्हिसंयोगःपथिजातोविचारतः ॥ यथागृहकलत्रादिसंयोगोभुविजायते॥सांप्रतंविरहोभावीयथानौमार्गवर्तिनौ ॥५॥ तथादारसुतादीनांकालव्यास्यवर्तिनाम् ॥ धन्यःसपुरुषोलोकेयोदारसुतसंगमम् ॥६॥ विज्ञायक्षणिकंनित्यंसंश्रयेत्श्रीपतिंभजेत् ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ स्मरणंकरणीयंमेदासोहंत्वत्पदाश्रयः ॥ ७ ॥

संदेशःप्रेषणीयोमामित्युक्त्वास्वगृहंगतौ ॥ शृणुराजन्यथातेनमित्रेणविमलस्यतु ॥ ८ ॥ मोक्षणंराक्षसीनांतुविहितंपथिगच्छता ॥ व्रजन्नत्रब्राह्मणःप्राप्तस्तंदेशंजलवर्जितम् ॥ ९ ॥ यत्रताःपापविप्लुष्टाराक्षस्यःक्षुत्तृषाकुलाः ॥ अथताःपथिगच्छंतंदूराद्दृष्ट्वाद्विजोत्तमम् ॥ १० ॥ सजलामत्रहस्तंतंमिथस्तिवतिबभाषिरे ॥ राक्षस्यऊचुः॥ आयातिपथिकःकश्चिज्जलपात्रंकरेदधत् ॥११॥ अस्माकंक्षुत्तृषोःशांतिर्मनागपिभविष्यति ॥ एनंसंभक्षयिष्यामःपास्यामोस्यकरेस्थितम् ॥१२॥ पात्रंजलंवयंतृष्णाक्षुधार्ताःशतवर्षतः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ काचिदाहेत्यहंपूर्वमस्योष्णंकालखंडकम् ॥१३॥ भक्षयित्वाततोरक्तंपीत्वायास्यामिजीवितम् ॥ अन्याप्राहकियद्द्रव्यंविद्यतेस्यगजानने ॥१४॥ ममन्याप्राननायास्तुपानायापिनदृश्यते ॥ अन्यावैरथचक्राख्याश्रूयतांवचनंमम ॥ १५ ॥ करिष्येकुंडलमहंकेनांत्रैरस्यमेखलाम् ॥ अन्यावददहंदंतैरेकतःश्यामलीकृतैः ॥ १६ ॥ रमेषोडशभिर्द्यूतशालायांताद्विशारदः ॥ इत्युक्त्वाताःमिथःसर्वास्तंद्विजंप्रतिदुद्रुवुः ॥१७॥ विवृतास्याललज्जिह्वाःप्रद्योतैकमहाभुजाः ॥ आयांतीस्ताःसमालोक्यब्राह्मणोभयविह्वलः ॥ १८ ॥ आत्मानमभितश्चक्रेरक्षांवेदोदितांनृप ॥ ताआगत्यस्थितादूरंराक्षस्योभीमविक्रमाः॥१९॥ तेजसातस्यमंत्रैश्चप्रत्यादिष्टानराधिप ॥ ऊचुश्चकोभवानत्रकुतःप्राप्तोसितद्वद ॥ २० ॥ त्वद्दर्शनान्मनोस्माकंप्रसादमधिगच्छति ॥ त्वत्पादस्पर्शनात्किनोनविप्रभविताफलम् ॥ अतोमूर्द्धसुनोदेहिस्वकीयंपादपंकजम् ॥ ॥ २१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तासांजगादहरिदत्तजः ॥ ॥ द्विजउवाच ॥ ॥ कृत्वापवित्रतीर्थानिब्राह्मणोहंसमागतः ॥ ॥ २२ ॥ सांप्रतंपुष्करंयामिभवतीभिःकिमिच्छते ॥ यतस्तत्प्रार्थ्यतांदातुंशक्तोदास्यामिचेत्तदा ॥ २३ ॥ ॥ राक्षस्यऊचुः ॥ ॥ येषुतीर्थेषुविप्रेंद्रत्वयास्नातंवदस्वनः ॥ तानिसर्वाणिपुण्यानिमोचयातःकुजन्मनः ॥ अस्मानतितरांतृष्णाक्षुद्भ्यांदारुणदुःखदात् ॥ २४ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ अवंतीमाश्रमात्पूर्वमहंहरिपुरीमितः ॥ गतोहंद्वारकांतस्मात्स्नात्वासोमोद्भवाजले ॥ २५ ॥ ततःप्राप्तःप्रभासाख्यंतीर्थंनीरधितीरगम् ॥ तस्मात्सेतुनिबंधेहंस्नातःपरमपावने ॥ २६ ॥ तस्मादहंमहापुण्यांकिष्किंधांसमुपागतः ॥ हतोयत्रतुरामेणवालीकपिगणेश्वरः ॥ २७ ॥ तस्मान्मठंसरस्वत्यानर्मदातीरसंस्थितम् ॥ समागतोहंयत्रास्तिभारतीसर्वसेविता ॥ २८ ॥ ततोहमाविशंवेणींतांनत्वादक्षिणापथे ॥ शिवकांचीविष्णुकांच्यौदृष्टेतत्रमयापुरे ॥ २९ ॥ ययोर्मरणतोजंतुःशिवोविष्णुश्चजायते ॥ ततोहमुत्कलंप्राप्तोयत्रास्तिहरिरीश्वरः ॥ ३० ॥ चतुर्वर्गप्रदःसाक्षाद्भक्तानामपिकांक्षितम् ॥ तमर्चयित्वाविधिवद्भक्षयित्वानिवेदितम् ॥ ३१ ॥ प्रसादभूतंतस्यैवगंगासागरसंगमम् ॥ तत्रदेवानृषीन्पितॄंस्तर्पयित्वायथाविधि ॥ ३२ ॥ यत्रगंगाशतमुखीजातातत्राहमागमम् ॥ ततोगयामुपागत्यपिंडान्दत्त्वायथाविधि ॥ ३३ ॥ पितृभ्यस्तुलसीपुष्पं

दनोदकपूजितान् ॥ कोशलांशरयूंवारिकर्णधारनभस्वता ॥ २४ ॥ पवित्रिताखिलजनांस्पर्शनेनाहमागमम् ॥ तत्रास्तिगोप्रताराख्यंतीर्थं
त्रिदशदुर्ल्लभम् ॥ २५ ॥ तत्रस्नानादिकंकर्मनिशाचर्यैःकृतंमया ॥ ततःकाशमिहंप्राप्तोराजधानीमुमापतेः ॥ २६ ॥ नत्वाविश्वेश्वरंदेवंबिंदुमा
धवमेवच ॥ स्नातंमणिकर्णिकायांज्ञानवाप्यांचभक्तितः ॥२७॥ त्रिरात्रिमुषितस्तत्रप्रयागंपुनरागमम् ॥ पौषशुक्लचतुर्दश्यांसाक्षाद्यत्रप्रजापतिः॥२८॥एक
स्मिन्माघमासेतुस्नानंकृत्वारुणोदये ॥ पुनस्तस्मात्समायातोनैमिषंगोमतीतटे ॥ ३९ ॥ यत्रतीर्थानिसर्वाणिवसंतिचस्वमायया ॥ ततोहंमथुरांप्राप्तोय
त्रविश्रांतिसंज्ञकम् ॥ ४० ॥ तीर्थंतत्सन्निधौपुण्यमसिकुंडाख्यमुत्तमम् ॥ कृष्णगंगाध्रुवाक्रूरकेशिकालीयतीर्थभृत् ॥ ४१ ॥ यमुनास्तिमहापुण्यायत्र
सर्वार्थदायिनी ॥ उभयोःकूलयोस्तस्यावनानिद्वादशश्रिया ॥ ४२ ॥ राजमानानिखेचर्यैःसमस्तार्थकराणिच ॥ संतितेषुनरःस्नात्वापीत्वाभूयोनजाय
ते॥४३॥ ततोहमागमंपुण्यंहस्तिनापुरमुत्तमम् ॥ यत्रश्रीपतिपादाब्जजातागंगासरिद्वरा॥४४॥ततोनारायणस्थानंहिमवद्भूमिसंस्थितम् ॥ आगत्यमाधवं
दृष्ट्वाकेदारमहमागमम् ॥ ४५ ॥ तत्रसंपूज्यविश्वेशंपीत्वाहंसोदकंपुनः ॥ हरिद्वारंमहापुण्यमागमंजाह्नवीतटे ॥ ४६ ॥ तत्रस्नात्वापितॄन्देवानृषीन्संतर्प्य
चाप्यहम् ॥ समागतःकुरुक्षेत्रेयत्रप्राचीसरस्वती ॥ ४७ ॥ तत्राप्यहंक्रियाःसर्वाःकृतवान्नियतेंद्रियः ॥ अर्चयित्वाचपादाब्जंश्रीपतेःपुष्करंप्राति ॥ ४८ ॥
चलितोमार्गमध्येतुविमलोनाममेसखा ॥ मिलितोमांव्रजन्गेहमिंद्रप्रस्थात्तुतीर्थतः ॥ ४९ ॥ नीतोहंतेनराक्षस्यःपुनस्तत्राद्विजन्मना ॥ तीर्थेतिमेपरावृत्य
शक्रप्रस्थेखिलार्थदे ॥ ५० ॥ तत्रास्तिद्वारकापुण्यानिर्मिताविष्णुनास्वयम् ॥ तत्रावलोकितःसाक्षाद्विष्णुर्वाक्यान्नरूपतः ॥ ५१ ॥ तत्राहंसचसंस्नातौ
विष्णुभक्तिप्रलब्धये ॥ दत्तासाविष्णुनामह्यंतस्मैचकृष्णमूर्तिना ॥ ५२ ॥ श्रुत्वातत्रहरेर्वाणीनरूपंवैविलोकितम् ॥ भक्तिर्लब्धाततःस्थानाद्यमहंपुष्क
रंप्राति ॥ ५३॥ तस्यतीर्थाधिपस्येदंद्वारकाख्यस्यवैजलम्॥कमंडलुगतंपुण्यंनिशाचर्योवदाम्यहम् ॥५४॥ भवतीभिरहंपृष्टोयत्तदाख्यातमेवमे ॥ दृष्ट्वावो
दुर्दशामेतांकृपामेजायतेहृदि ॥ ५५ ॥ उच्यतांकिंकरोम्यद्यभवतीनांवशोह्यहम् ॥ ज्ञानंभवतुयुष्माकमितिताःसिषिचेंभसा ॥५६॥ तास्तज्जलाभिमर्शा
त्तुसर्वेषांजन्मकर्मणां ॥ संस्मृत्यतत्यजुश्चैवराक्षसंदेहमुल्बणम् ॥ ५७ ॥ आसाद्यदेवतादेहंविमानंसत्तमागतम् ॥ आरुह्याप्सरसोभूत्वाताःप्रणेमुर्द्विजन्म
ने ॥ ५८ ॥ ऊचुश्चभोद्विजश्रेष्ठद्वारकाजलसंगमात् ॥ राक्षसत्वाद्वयंमुक्तागच्छामस्त्रिदशालयम् ॥ ५९ ॥ इंद्रप्रस्थांतरावर्तिन्येषायाद्वारकाद्विज ॥
नातःपरतरंलोकेन्यत्तीर्थमखिलार्थदम् ॥ ६० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाताःसमारूढाविमानेषुमहीपते ॥ जग्मुःप्राचींदिशंतेनदत्ता
ज्ञावैद्विजन्मना ॥ ६१ ॥ यमुनातीरवर्तिन्याद्वारकायामहीपते ॥ शृण्वन्माहात्म्यमेतस्यानरःपापैःप्रमुच्यते ॥ ६२ ॥ वेदज्ञानांब्राह्मणानांशतस्येच्छासु

भोजनात् ॥ यत्फलंश्रवणादस्मान्हिम्नस्तत्प्रजायते ॥ ६३ ॥ गोविंदाराधनेसम्यग्यथावैसौख्यमिंद्रियम् ॥ माहात्म्यश्रवणादस्याद्वारकायास्तथानृप ॥ ६४ ॥ सूर्येंदुग्रहणेदानात्सुवर्णपलविंशतेः ॥ यत्फलंशृण्वतैतस्यामाहात्म्यंतदवाप्यते ॥ ६५ ॥ विमलस्यसुतप्राप्तिंश्रुत्वासुतइहाप्यते ॥ तत्सख्युर्भक्तिलाभंचलभ्यतेभक्तिरुत्तमा ॥ ६६ ॥ राक्षसीनांविमोक्षंयःशृणोतिश्रद्धयान्वितः ॥ सयातिताइवश्रेष्ठंविमानेनसुरालयम् ॥ ६७ ॥ नृपवरमहिमातेवर्णितोद्वारकायास्त्रिभुवनजनसेव्याशक्रतीर्थस्थितायाः ॥ किमपरमतिपुण्यंवर्णयामित्वदग्रेकथयनहिविधेयःश्रेयसिस्वेविलंबः ॥ ६८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येद्वारकाख्यानंनामअष्टाधिकद्विशततमोध्यायः ॥ २०८ ॥

॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ सौभरेकस्यतीर्थस्यमाहात्म्यंनारदोमुनिः ॥ वर्णयामासशिबयेशक्रतीर्थगतस्यच ॥ १ ॥ अतस्तुममशुश्रूषा जायतेमुनिपुंगव ॥ शिबिनारदसंवादंब्रूहिपुण्यंनतायमे ॥ २ ॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ धर्मराजशिबीराजाश्रुत्वानारदवर्णितम् ॥ द्वारकायास्तुमाहात्म्यंतमेवापृच्छदादरात् ॥ ३ ॥ ॥ शिबिरुवाच ॥ ॥ ब्रह्मांगजसुरश्रेष्ठश्रुतंमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ इंद्रप्रस्थतटस्थायाद्वारकायामयाद्भुतम् ॥ ४ ॥ अयोध्यायांयदिमुनेकिंचिदस्तिपवित्रकम् ॥ चरितंममतद्ब्रूहिपिपासोस्त्वद्वचोमृतम् ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अस्त्यत्रचरितंपुण्यंमहापातकनाशनम् ॥ नापितस्याद्ययुक्तस्यमुकुंदस्यद्विजस्यच ॥ ६ ॥ ब्रह्महानापितोराजन्नपमृत्युंगतोद्विजः ॥ प्रसादात्कोशलायास्तुद्वावपिस्वर्गतिंगतौ ॥ ७ ॥ चंद्रभागानदीतीरेपुरीसाचनिवेशिता ॥ तत्रास्तिनापितःपापश्चंडकोनामगर्हितः ॥ ८ ॥ चौर्येणपरवित्तानामपहर्तासपापकृत् ॥ घातकःशस्त्रपाशाद्यैःपांथानामवलुंठकः ॥ ९ ॥ द्यूतमद्यरतोनित्यंपरस्त्रीलंपटेंद्रियः ॥ भित्वादेवालयंभित्तिमिष्टिकाग्रावविक्रयी ॥ १० ॥ सतस्योद्वसिताभ्यासेब्राह्मणोवसतिश्रिया ॥ संयुक्तोब्रह्मकर्मज्ञोमुकुंदोनामतोनृप ॥ ११ ॥ सएकदासमालिंग्यतरुणीमात्मयोषितम् ॥ सुष्वापसुरतायासश्लथांगोनिशिनिर्भयम् ॥ १२ ॥ सचंडकोनिशीथेथप्रविवेशतदालयम् ॥ मुकुंदस्यसमाहर्तुंहर्म्यैभूषादिवस्तुयत् ॥ १३ ॥ उपकार्याबहिस्थंयत्तद्गृहीत्वागमद्गृहम् ॥ स्वकीयंचपुनस्तस्यब्राह्मणस्याविशद्गृहम् ॥ १४ ॥ कपाटोत्पाटनार्थंतुयत्नेनमहताभवत् ॥ लोहयंत्रावरुद्धश्वसनोद्घाटयितुंक्षमः ॥ १५ ॥ आरुरोहतदातस्यब्राह्मणस्याविशद्गृहम् ॥ प्रविश्यतद्गृहंक्रूरःकृपणंपाणिनादधत् ॥ १६ ॥ अट्टालिकांसपापिष्ठोनापितस्तस्कराक्रियः ॥ तत्रापश्यत्प्रसुप्तौदंपतीरतिविह्वलौ ॥ १७ ॥ जगामचतयोःपार्श्वेहेमभूषाजिघृक्षया ॥ शय्यायाएकदेशस्थंगृहीत्वाभूषणंबहु ॥ १८ ॥ हर्तुंतदंगतोहस्तंप्रससारसनापितः ॥ तस्करस्पर्शतोविप्रोजजागारभयातुरः ॥ १९ ॥ नकिंचिद्वचेसंमील्यनेत्रेतत्रैवसंस्थितः ॥ यदासतस्करःपापोगृहीत्वादेहभूषणम् ॥ २० ॥

चलितःसतदातेनदोर्भ्यामात्तोद्विजेनहि ॥ पश्चादागत्यवित्तस्यासहमानेनसंक्षयम् ॥ २१ ॥ तेनापिनृपचौरेणकृपाणेनहतोद्विजः ॥ विदीर्णोदरमध्यस्तु तातमातरितीरयन् ॥ २२ ॥ वदंतःकिंकिमेत्येतत्पार्श्वंतस्याययुर्जनाः ॥ ददृशुस्तंनिःसृतांत्ररुधिरालिप्तविग्रहम् ॥ २३ ॥ पप्रच्छुश्चमुकुंदंदंकर्मकेनेदृशंकृतम्॥सोपिकृच्छ्रेणमहताप्रोवाचेदंस्वबांधवान् ॥ २४ ॥ ॥ मुकुंदउवाच ॥ ॥ ममैवपरिपाकोयंपूर्वोपार्जितकर्मणाम् ॥ नकश्चित्सुखदुःखस्यदाताकस्यापिदेहिनः ॥ २५ ॥ धर्माधर्मश्चतावेवतेषांमूलंपुराकृतौ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वासतुभूयस्यापीडयागाढपीडितः ॥ २६ ॥ तत्याजभूपतेप्राणान्पश्यतांसुहृदांतदा ॥ विललापतदातस्यमाताद्विजसतीनृप ॥ २७ ॥ निधायतच्छिरःस्वांकेकुंडलाभ्यामलंकृतम् ॥ ॥ मातोवाच॥ हाहतास्मित्वयावत्सदशामंत्यांचगच्छता ॥ २८ ॥ दिनश्रीरिवसूर्येणपश्चिमाचललंविना ॥ यदंगंचंदनालेपयोग्यंतवमहामते ॥ २९ ॥ मांमज्जयातिशोकाब्धौतदिदंधूलिधूसरम् ॥ ३० ॥ तांबूलचर्वणेभ्यासोयस्त्वयाविहितस्त्वसौ ॥ सएवरुधिरोद्गारमिश्रेणक्रियतेध्रुवम् ॥ तवयेलोचनेपूर्वंजिग्यतुःकमलश्रियम् ॥ ३१ ॥ तएवसांप्रतंजातेतिमिरौघावृतेइव ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठवत्सत्वंशिष्यानध्यापयात्मनः ॥ ३२ ॥ यथावद्वैश्वदेवांतेपूजयातिथिमागतम् ॥ द्वारिस्थितावयस्यास्तेत्वाह्वयंतिप्रयाहितान् ॥ ३३ ॥ दातव्यंयद्ददस्वैभ्योगृहीतव्यंगृहाणतत् ॥ हाहादेहिप्रतिवचःपतामितवपादयोः ॥ ३४ ॥ नोचेदहंविमोक्ष्यामिप्राणांस्तवसमीपतः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वामूर्छितातस्यमुकुंदस्यप्रसूस्तदा ॥ ३५ ॥ भार्यातस्यशिरःस्वांकेविधायव्यलपद्भृशम् ॥ ॥ भार्योवाच ॥ ॥ नाथमे[illegible]णपाथोधेमदीयंवचनंशृणु ॥ ३६ ॥ रुष्टोसिचेत्समंमात्राकुतोवदममाग्रतः ॥ नकदाचित्त्वयासाधोमौनमीदृक्कृतंपुरा ॥ केनापिलघुनाप्यत्राह्यपमानःकृतस्तव ॥ ३७ ॥ शुकोयंपंजरस्थस्तेनान्नमत्तित्वयाविना ॥ भोजयैनंसुसिद्धान्नंकलवाचंचसारिकाम् ॥ ३८ ॥ रामरामहरेकृष्णविष्णोनामावलीमिति ॥ पाठयोत्तिष्ठनिपुणौह्येतौसारिकाशुकौ ॥३९॥ अपराद्धंमयाकिंतेयत्वंमांनाभिभाषसे ॥ यत्त्वयामेधनंदत्तंतन्मयासाधुरक्षितम् ॥ ४०॥ अर्पितंयत्त्वयानाथनिजतेजोममोदरे ॥ सूतिकालमहंतस्यनापेक्षेत्वामनुव्रजे ॥ ४१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंविलप्यसातस्यमुकुंदस्यप्रियातदा ॥ नरुरोदस्वभर्तारमनुगंतुमनासती ॥ ४२ ॥ अथतस्यमुकुंदस्यगुरुर्वैदायनाभिधः ॥ संन्यासीपर्यटन्पृथ्वींतस्यवेश्मययौनृप ॥ ४३ ॥ मुकुंदःक्वगतोमाताभार्यातस्यचधीमतः ॥ नदृश्यतेतदातेनपृष्टेत्याचष्टचेटिका ॥ ४४ ॥ ॥ चेटिकोवाच ॥ स्वामिन्केनापिचौरेणममस्वामीहतोनिशि ॥ स्नुषायाभूषणंनीतंदुकूलानिचसर्वशः ॥ ४५ ॥ समृतःपतितोभूमौहर्म्यस्योपरितिष्ठति ॥ तस्यमातावधूश्चैवभ्रातरश्चतदंतिके ॥ ४६ ॥ विलपंतिमहाशोकसागरेपतितागुरो ॥ ॥ नारदउवाच ॥

इत्याकर्ण्यपरिव्राट्सवचनंचेटिकोदितम् ॥ ४७ ॥ आरुह्यहर्म्यमद्राक्षीदात्मांतेवासिनंमृतम् ॥ तदंतिकेसमालोक्यबंधूनांक्रंदतोभृशम् ॥ ४८ ॥ उद्धरि
ष्यन्निदंधीरःशोकाब्धेःस्तानुवाचह ॥ ॥ वेदायनउवाच ॥ ॥ देहमुद्दिश्यवात्मानंशोकोयंक्रियतेत्वया ॥४९॥ मातःकथयसत्यंमेनोभयोर्युज्यतेहिसः ॥
देहोयंभूतसंघातःप्रारब्धैःसमुपार्जितः ॥ ५० ॥ तेषुक्षीणेषुभूतानांपृथक्त्वमुपजायते ॥ यदेकीभवनंतेषांकर्मभिर्जन्मतन्नृणाम् ॥ ५१ ॥ तन्ना
शेतत्पृथक्त्वंचतदेवमरणंस्मृतम् ॥ ऐक्यंपृथक्त्वंभूतानांकमार्धनियतोबुधैः ॥ ५२ ॥ अतोदेहेनकर्तव्यःशोकःपरवशेजडे ॥ अनाद्यविद्ययाजीवेदृष्टे
मरणजन्मनी ॥५३॥ देहस्यात्मन्यहंबुद्ध्यामन्यतेनहितत्रते ॥ तन्निवृत्तौसतद्ब्रह्मयच्छुद्धंरूपवर्जितम् ॥ ५४ ॥ स्वप्रकाशंजगद्धेतुहेत्वतीतंगुणोर्जितम्॥
नित्यंविज्ञानमानंदस्वभासाभासयज्जगत् ॥ ५५ ॥ नजिह्वालेढितच्चक्षुर्नपश्यतिशृणोतिन ॥ श्रुतिर्जिघ्रतिनघ्राणंनत्वक्स्पृशतिकर्हिचित् ॥ ५६ ॥
अतीतमिंद्रियेभ्यस्ततत्स्वप्रकाशकमात्मदृक् ॥ अविषयंमनोदूरंबुद्धेरपिनगोचरम् ॥ ५७ ॥ तस्यावताररूपाणिशुद्धसत्वानिदेवताः ॥ सेवंतेतन्न
जानंतिरूपंयत्सदसत्परम् ॥ ५८ ॥ एवंस्वरूपमात्मायस्तंसमुद्दिश्यकःकुधीः॥ क्रोधंकुर्याद्यतस्तस्यनोत्पत्तिर्नैवसंक्षयः ॥ ५९ ॥ इतिश्रीपाद्मेमहापुराणे
पंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येनवाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०९ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ एवंप्रबोध्यतान्सर्वान्वचो
भिःपरमार्थिकैः ॥ सहंसःकारयामासक्रियास्तस्यात्मसंभवाः ॥ १ ॥ अंतर्वत्नीमुकुंदस्यनिर्बंधंकुर्वतीवधूः ॥ अनुगंतुंस्वभर्तारंविदुषातेनवारिता ॥ २ ॥
तस्यास्थीनिसमादायतेनसन्यासिनासमम् ॥ तद्भ्राताप्रययौगंगाजलेपातयितुंनृप ॥ ३ ॥ विप्रसन्यासिनौतौहिकातिभिर्वासरैर्नृप ॥ सार्थलोकवशात्प्राप्तौ
इंद्रप्रस्थेत्रसत्पदे ॥ ४ ॥ इंद्रप्रस्थांतरावर्तिन्येषायाकोशलानृप ॥ अत्रसुप्तौनिशायांतौयमुनातीरभूतले ॥ ५ ॥ आत्मनोरुभयोर्मध्येन्यस्यास्थिपटसंपु
टम् ॥ मार्गखेदपरिक्रांतौदशांसौषुप्तिकींगतौ ॥६॥ निशीथेथप्रसुप्तेषुसार्थलोकेषुकश्चन ॥ एकःश्वातत्रसंप्राप्तःपक्वान्नादिजिहीर्षया ॥ ७ ॥ बभ्रामसर्वशिबि
रेजिघ्रन्पाकस्थलींमुहुः ॥ भाजनानिलिहन्मूर्ध्निक्वचदंडाहतिंसहन् ॥ ८ ॥ केनचित्ताडितोमूर्ध्निनिशब्दंविद्रुतस्ततः ॥ प्रतिचक्रमशक्तस्तुस्त्रीजितःस्वस्त्रि
यायथा ॥ ९ ॥ यत्रावकंडितःसश्वादंडग्रावेष्टकादिभिः ॥ पुनर्विवेशतत्रैवसान्नपात्रलिलिप्सया ॥ १० ॥ भोगेच्छयायथावेश्यास्नेहवान्निर्धनोजनः ॥
भ्रमन्नेवंसचात्रापियत्रसुप्तौहितावुभौ ॥ ११ ॥ सारमेयस्तयोर्मध्याज्जह्रेसपटसंपुटम् ॥ नीत्वासकियतींभूमिंदंतैस्ततत्पटसंपुटम् ॥ १२ ॥ विदार्यास्थी
नितत्स्थानिनिर्मांसान्यवलोक्यसः ॥ एतस्याःकोशलायास्तुजलमध्येसमाक्षिपत् ॥१३॥ क्षिप्तमात्रेषुतेनास्थिष्वेतदंबुनिभूपते ॥ दिव्यंविमानमास्थाय
मुकुंदोत्रसमागतः ॥ १४ ॥ दृष्ट्वागुर्वनुजौसुप्तौशनैःप्राबोधयत्तदा ॥ उवाचचनमस्कृत्यगुरुंदिव्याकृतिर्नृप ॥ १५ ॥ ॥ मुकुंदउवाच ॥ ॥ वेदाय

नगुरोतुभ्यंनमआशीस्तवात्मज ॥ प्रसादाद्वांममास्थीनितीर्थेत्रपातितानिवै ॥ १६ ॥ अयंमृत्युमहंगत्वानिरयंप्राप्यतत्फलम् ॥ एतत्तीर्थप्रसादेनदेवील
न्धामयागतिः ॥ १७ ॥ त्वांगुरुंतीर्थभूतंतुनमस्कर्तुमिहागतः ॥ अहंगच्छन्विमानेनदिव्येनत्रिदशालयम् ॥ १८ ॥ नमस्कृतोभवानेतत्तीर्थंचायंसहो
दरः ॥ दृष्टोमामनुजानीहियामिस्वर्गसुखोदयम् ॥ १९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वैवंवचनंतस्यमुकुंदस्यगुरुस्तदा ॥ वेदायनोविमानस्थंतमूचे
गतविस्मयः ॥ २० ॥ ॥ वेदायनउवाच ॥ ॥ मुकुंदाख्याहिमेसत्यंलब्ध्वायन्मरणंभवान् ॥ कस्मिल्लोकेगतस्तातयतोयात्यधुनादिवम् ॥ २१ ॥
किंवृत्तंतत्रतेताततस्यलोकस्यकोधिपः ॥ कीदृशीचप्रजाकीदृक्धर्मस्तत्राखिलंवद ॥२२॥ ॥ मुकुंदउवाच ॥ ॥ कथयामिगुरोतुभ्यंयद्वृत्तंमरणा
दनु ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेनस्मृतिर्मेजायतेधुना ॥ २३ ॥ यदाहंतेननिहतश्चंडकेनदुरात्मना ॥ नापितेनतदाजग्मुर्यमभृत्याःसुदारुणाः ॥२४ ॥ पिंगाक्षा
रक्तकेशाश्चश्यामदेहनखाधराः ॥ वामनादीर्घचरणाह्रस्वनासाश्चदंतुराः ॥ २५ ॥ नीयतांनीयतामेषधर्मराजस्यशासनात् ॥ पुरींसंयमनीमेवमूचिरेते
परस्परम् ॥ २६ ॥ इत्युक्त्वायातनादेहेमांनिवेश्यमहारुषा ॥ निवध्यदारुणैःपाशैर्जग्मुर्लोहस्यमुद्गरैः ॥ २७ ॥ तैरहंनीयमानस्तुमार्गेह्युत्तप्तवालुके ॥
अरुदंभृशदुःखार्तस्ताडितोहंपुनश्चतैः ॥ २८ ॥ प्रोचुश्चतेध्रुवंकृत्वानिर्भर्त्स्यैतिचमांवहु ॥ ॥ यमदूताऊचुः ॥ ॥ त्वयालुप्तोगुरुर्यस्माद्वदताब्रह्म
निश्चलम् ॥ २९ ॥ किंकरोषियमस्याग्रेद्रष्टव्यंदारुणंमुखम् ॥ तस्यपापस्यभोक्तव्यंदारुणस्यफलंत्वया ॥३०॥ तेनैवपाप्मनापापिन्नपमृत्युंगतोभवान्॥
इत्युक्त्वामांमुहूर्तेनवहुयोजनसंस्थिताम्॥३१॥ पुरींसंयमनींनिन्युर्यत्रराजास्वयंयमः॥ प्रणम्यधर्मराजानंस्थापयित्वातुमांपुरः ॥ ३२ ॥ आनीतोयंद्विजः
पापइतिमांतेन्यवेदयन् ॥ दृष्ट्वामांधर्मराजोथप्रोवाचस्वसभासदः ॥ ३३ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ भोसभ्यामामकींवाचंशृण्वंतुसुसमाहिताः ॥
यदाहंब्रह्मणाह्यस्मिन्नधिकारेनिवेशितः ॥ ३४ ॥ तदामामित्युवाचासौब्रह्मालोकपितामहः ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अधर्मिणांनराणांत्वंशास्तासंयम
नीपतिः ॥ ३५ ॥ यथापराधमाधत्स्वदंडंचंडकरात्मज ॥ पित्रोरपोषकोयस्तुसमर्थोगुरुध्रुक्तुयः ॥ एतौमहापातकिनौनिपात्यौनिरयेषुते ॥ ३६ ॥
सर्वेषुयावद्वर्षाणांप्रत्येकमयुतंभवेत् ॥ एतयोर्नत्वयाकार्यादयाजातुकदाचन ॥ ३७ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ इत्यहंब्रह्मणोवाक्यात्स्वगु
रुद्रुहिमानवे ॥ नकरोमिक्रियांसभ्यास्तथापित्रोरपोषके ॥ ३८ ॥ ब्राह्मणोयंगुरुद्रोहीतद्द्रोहादपमृत्युताम् ॥ प्राप्तोमच्छासनाद्भृत्यैरानीतोदर्श
नाक्षमः ॥ ३९ ॥ भोभृत्याःप्रथमंघोरेरौरवेवत्सरायुते ॥ पात्यतांचपुनस्तस्मान्निःसार्य्यान्यत्रपात्यताम् ॥ ४० ॥ तावंतमेवकालंवैपापो
यंगुरुलोपकः ॥ नरकेष्वितिसर्वेषुयथाकालंस्थितंद्रुतम् ॥ ४१ ॥ ॥ मुकुंदउवाच ॥ ॥ वेदायनगुरोस्वामिन्भृत्यास्तेय

मशासनात् ॥ नीत्वामांरौरवेघोरेपाशैर्बध्वान्यपातयन् ॥ ४२ ॥ तत्राहंतांव्यथांगुर्वींलब्धवानतिदारुणाम् ॥ यथाकोपिक्षणस्तातनीतोमेयुगवत्त
दा ॥ ४३ ॥ त्रिंशद्दिनानितन्नीतंदुःखंमेतत्रतिष्ठता ॥ एकत्रिंशतमेह्यस्मिन्दिनेहंनिर्गतस्तदा ॥ ४४ ॥ पतितेष्वस्थिखंडेषुतीर्थेस्मिन्नुतमोत्तमे ॥
गुरुलोपोद्भवंपापंसद्योनष्टंममाभवत् ॥४५॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेनलब्धाचस्वर्गतिर्मया ॥ सुखंस्वर्गेनिवत्स्यामियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥४६॥ यमस्यनगरेत
स्मिन्याःप्रजानिवसंतिवै ॥ पापिनांभयदायिन्योधर्मिणांतामनोहराः ॥ ४७ ॥ सिंहास्यागजकोलास्यामहादंष्ट्रोन्नतोदरीः ॥ बिडालास्याःपिंगकेश्योभा
मिन्योदीर्घपत्कराः ॥ ४८ ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेननिःपापोहंयदाभवम् ॥ तदामयाप्रजादृष्टादिव्यरूपायमालये ॥ ४९ ॥ सर्वास्ताःसत्यवादिन्योविन
याचारसंचिताः ॥ दिव्याभरणधारिण्योदिव्यांबरविभूषिताः ॥५० ॥ इत्येतत्कथितंतातयत्पृष्टोहंत्वयानघ ॥ अनुजानीहिमांगंतुममरेशपुरींप्रति ॥५१॥
॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यससन्यासीस्वशिष्योक्तंवचस्तदा ॥ भूयःपप्रच्छधर्मात्मामुकुंदंतंद्विजंनृप ॥ ५२ ॥ ॥ वेदायनउवाच ॥ ॥
बाल्यावधिगुरुस्नेहंमत्तोधीतंत्वयाखिलम् ॥ शब्दशास्त्रसमेतश्चवेदस्तुसपदक्रमः ॥ ५३ ॥ विहितामममशुश्रूषाभावेनभवतोत्तमा ॥ त्वयिसंतिसतांसाधो
गुणाःशमदमादयः ॥ ५४ ॥ गुरुलोपकृतंपापंकथंतेसमजायत ॥ एतदाख्याहिमेतातयथाजानामितत्वतः ॥ ५५ ॥ ॥ मुकुंदउवाच ॥ ॥ जन्मो
पवीतकन्यानांधातारोनिगमस्यच ॥ यज्ञोपवीतदातुश्चनाज्ञाभंगःकृतोमया ॥ ५६ ॥ श्वश्रूश्वशुरयोःसेवाभृत्येनेवकृतामया ॥ तवापिशास्त्रदातुश्च
नाज्ञाभंगःकृतोमया ॥५७॥ पुरोधायःकुलाचार्योवेदवेदांगपारगः ॥ तस्यापराद्धंकेचिन्मेतत्रत्वंश्रोतुमर्हसि ॥ ५८ ॥ यद्यस्माकंकुलेपुत्रोजायतेधर्मको
विद ॥ तदापुरोधसेधेनुमेकांवातस्यदक्षिणाम् ॥ ५९ ॥ दत्त्वासंच्छिद्यतेनालमितिवंशस्यनःस्थितिः ॥ पुराममैवपुत्रेतुजातमात्रेशुभेहनि ॥ ६० ॥ कु
लक्रियामयातातनकृतामूढबुद्धिना ॥ तस्याश्चाकरणेनैवगुरुलोपकरोभवम् ॥ ६१ ॥ निवेदितमिदंसर्वंगुरुलोपाद्यथामम ॥ पापमासीदनुज्ञामेदेहियामि
सुरालयम् ॥ ६२ ॥ ॥ वेदायनउवाच ॥ ॥ इंद्रप्रस्थांतरावर्तिन्येषायाकोशलाशुभा ॥ स्मृतिरस्याःप्रसादेनदृश्यतेपूर्वजन्मनः ॥ ६३ ॥ केनपु
ण्येनतीर्थेस्मिन्नस्थीनिपतितानिते ॥ मुकुंदाख्याहिचैतस्यस्मृतिरस्तितवानघ ॥ ६४ ॥ ॥ मुकुंदउवाच ॥ ॥ एकस्तुब्राह्मणःकश्चित्सायंमद्गृह
मागतः ॥ तस्मैस्थानंमयादत्तंभोजनंचयथाविधि ॥ ६५ ॥ सोपिभुक्त्वायथाकामंसुष्वापशयनेशुभे ॥ निशीथेतस्यसर्वांगेज्वरोभूदतिदारुणः ॥ ६६ ॥
तेनपीडितसर्वांगोनिद्रांलेभेनसद्विजः ॥ प्रभातएवतत्याजप्राणान्मृत्यावुपस्थिते ॥ ६७ ॥ तस्यदाहादिकर्माणिविहितानिमयागुरो ॥ तदस्थीनिचगंगा
यांपातितानिविधानतः ॥ ६८ ॥ तेनपुण्येनमेस्थीनिपतितानिशिवप्रदे ॥ तीर्थेस्मिन्कोशलेनाम्निब्रह्मदेवविनिर्मिते ॥ ६९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥

स्यचरितमितिराजन्सद्विजःप्रोच्यसद्यःसुरसुभगशरीरीयाययौयानमत्या ॥ इदमकथितमयातस्करात्प्राप्यमृत्युंव्यलभतदिवमेतत्तीर्थराजप्रसादात् ॥ ॥ ७० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येमुकुंदोपाख्यानेदशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२१०॥ छ ॥ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शिवेतवपुरःसर्वंमुकुंदाख्यानमुत्तमम् ॥ कथितंचंडकस्यापिनापितस्यशृणुष्वमे ॥ १ ॥ यस्मिन्दिनेमुकुंदस्तुब्राह्मणस्तेनघातितः ॥ चंडकेनतदाराजंस्तद्वृत्तंनागरैःश्रुतम् ॥ २ ॥ श्रुत्वातैस्तन्नृपस्याग्रेनिवेदितमितिस्फुटम् ॥ ॥ नागराऊचुः ॥ ॥ चंडकेनहतोराजन्मुकुंदोब्राह्मणोत्तमः ॥ ३ ॥ नीतंचतद्धनंभूरियद्युक्तंतद्विधीयताम् ॥ त्वमस्माकंप्रजानांहिरक्षकःशासकोऽसताम् ॥ ४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ इत्याकर्ण्यसभूपालोमंत्रिणंपार्श्ववर्तिनम् ॥ उवाचकोपरक्ताक्षःकिमेभिःकथ्यतेशृणु ॥५॥ शीघ्रमानयतंपापंनोचेत्त्वांघातयाम्यहम् ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठपापिष्ठसाधूनांशंविधीयताम् ॥ ६ ॥ पीड्यंतेविषयेयस्यप्रजादस्युभिरुल्बणैः ॥ सनृपोनरकंयातितेभ्यस्ताश्चेन्नरक्षति ॥ ७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ निशम्येतिवचोराज्ञःसचिवःसशिवेनृपः ॥ वेगेनहयमारुह्यपदातिशतसंयुतः ॥ ८ ॥ ययौगृहेमुकुंदस्यतस्यवंधूनपृच्छत ॥ मुकुंदःकेननिहतःसत्यंब्रूतममाग्रतः ॥ ९ ॥ तंपापंनिहनिष्यामिशासनाद्भूपतेरहम् ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ श्रुत्वेतिमंत्रिणोवाक्यंप्रत्यूचुर्विप्रबांधवाः ॥ १० ॥ ॥ विप्रबांधवाऊचुः ॥ ॥ चंडकेनहतोमंत्रिन्मुकुंदोनापितेनहि ॥ इदंपलायमानस्यतस्योष्णीषंपपातवै ॥ ११ ॥ दृष्टःस्वचक्षुषावध्यामुकुंदस्यैवसोघकृत् ॥ किंकुर्मस्तेनपापेनमज्जिताःशोकसागरे ॥ १२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तेषांबंधूनांब्राह्मणस्यहि ॥ समंत्रीतस्यपापस्यनापितस्यगृहंययौ ॥ १३ ॥ अश्वादुत्तीर्यतरसातद्गृहंस्वयमाविशत् ॥ कतिभिःपत्तिभिःसार्द्धंशयानंचददर्शह ॥ १४ ॥ पत्तयस्तुतदाज्ञप्ताःकेशेष्वाकृष्यतत्क्षणात् ॥ तल्पादुत्थापयामासुस्तंपापंनापिताधमम् ॥ १५ ॥ किंकिमित्येवसंजल्पन्नेत्रेउन्मीलयत्यसौ ॥ यावत्सनापितःपापस्तावत्तंददृशेपुरः ॥ १६ ॥ संस्मरंतंनिजंकर्मरात्रौयत्कृतवानघम् ॥ अधोमुखःक्षणंतस्थौपश्यन्मूर्ध्निस्थितंयमम् ॥ १७ ॥ ग्राहयित्वाचसचिवस्तंपापंचस्वपत्तिभिः ॥ निनायनृपतेःपार्श्वमितिचोवाचभूपतिम् ॥ १८ ॥ आनीतोब्रह्महाराजन्नयंचंडकनापितः ॥ यदाज्ञापयसिस्वामिंस्तरसातत्करोम्यहम् ॥ १९ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ धर्मज्ञसचिवश्रेष्ठशृणुत्वंवचनंमम ॥ इयंसरिद्वरायुष्मंश्चंद्रभागात्रनिर्मला ॥ २० ॥ त्यजंतियेत्रवैप्राणांछ्रूभंतेतेसुरास्पदम् ॥ अतएषनहंतव्यःपापात्माह्यत्रनापितः ॥ २१ ॥ पंचकोशांतरेह्यस्यामर्यादायावहिर्यदि ॥ नरकान्दारुणान्ह्येषब्रह्महायातुमाचिरम् ॥ २२ ॥ ॥ नारदवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनवैराज्ञासराजन्मंत्रिसत्तमः ॥ श्वपचान्प्रेरयामासहंतुंतंभूपशासनात् ॥ २३ ॥ श्वपचास्तेतमुन्नीयचंद्रभागापरेतटे ॥ योजन

द्वयभूभागंचिच्छिदुस्तस्यमस्तकम् ॥ २४ ॥ सपापोमारवेदेशेसर्पोंभूत्कालविग्रहः ॥ धवकोटरमध्यस्थोविषज्वालाकराननः ॥ २५ ॥ सशुष्कोधववृक्षस्तुतस्यफूत्कारवह्निना ॥ तथातपनतापेनसरसोपियथाह्रदः ॥ २६ ॥ गमनात्तस्यपापस्यसर्वतोवृक्षमूषरम् ॥ उच्छिद्यतृणजातादिजानंपश्वहितंतदा ॥ २७ ॥ तत्रजातुसमायातःसार्थोदक्षिणदेशतः ॥ नारायणाश्रमंगच्छन्बदर्याख्यंशिवेनृप ॥ २८ ॥ तत्रैकोब्राह्मणःकश्चित्सार्थेसंमीलितःपथि ॥ निश्छिद्रांकाष्ठमंजूषांपितृमात्रस्थिसंयुताम् ॥ २९ ॥ स्कंधेनधारयन्यातितानिपातयितुंनृप ॥ गंगांभसिमहाभागपापिनामपिकामदे ॥ ३० ॥ सोप्यागतस्तत्रवनेयत्रास्तिसभुजंगमः ॥ विविक्तेक्षिप्यमंजूषांशलाकालोहनिर्मिताम् ॥ ३१ ॥ अथागत्यभुजंगोसौशलाकांफणयाघटत् ॥ किंचिदुद्घाटितायांसमंजूषायांसमाविशत् ॥३२॥ पुनःशलाकास्वंस्थानमागताथसकुंडली ॥ तत्रैवतस्थौनिश्चेष्टोमंजूषायांविषोल्बणः ॥ ३३ ॥ अथप्रभातेसर्वेतेचेलुःस्थानात्ततोनृप ॥ ब्राह्मणःसोपिमंजूषांकंबलेनसमावृताम् ॥ ३४ ॥ कृत्वाशिरसिराजेंद्रचचालप्रतिजाह्नवीम् ॥ कतिभिर्वासरैःसार्थःसंप्राप्तस्तीर्थगामिनाम् ॥ ३५ ॥ इहैवकोशलायांवैपुनीतायांमहीपते ॥ अथशीतातुरोविप्रःकंबलंचोदघाटयत् ॥ ३६ ॥ मंजूषावरणंराजन्तत्रायोध्यातटेशुभे ॥ सोपिसर्पोनिराहारोलब्ध्वामारुतभोजनम् ॥ ३७ ॥ निश्चक्रामबहिस्तस्मादुत्क्षेप्यसुशलाकिकाम् ॥ तंनिःसृतंसमालोक्यसर्पसर्पइतिक्रुधा ॥ ॥ ३८ ॥ व्याहरंतोजनाःसर्वेलोष्टहस्ताःसमभ्ययुः ॥ यावत्पलायतेसर्पस्तावदेकेनघातितः ॥ ३९ ॥ तत्याजसतदाप्राणान्पश्यतांतीर्थगामिनाम् ॥ त्यक्त्वाभुजंगदेहंसदेवत्वंप्रापदुर्लभम् ॥ ४० ॥ दिव्यंविमानमारुह्यप्रोवाचेदंजनानिह ॥ ॥ सर्पउवाच ॥ ॥ भोदाक्षिणात्याःशृणुतब्राह्मणावचनंमम ॥ ४१ ॥ पुराचंडकनामाहंनापितोब्रह्महाधमः ॥ ब्रह्महत्याप्रदोषेणसर्पआसंमरुस्थले ॥ ४२ ॥ भुक्त्वानरकदुःखानिवर्षाणांलक्षपंचकम् ॥ अतीतंसर्पयोनौमेवर्षाणामयुतद्वयम् ॥ ४३ ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेनप्राप्तंदेवत्वमुत्तमम् ॥ तस्मादिदंनवैत्याज्यंतीर्थंवैकोशलाभिधम् ॥ सर्वार्थदंयतोनाकःप्राप्तःपापीयसामया ॥ ४४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंसनापितःपापोयोनिंप्राप्यविनिंदिताम् ॥ जगामद्यांविमानस्थस्तीर्थस्यास्यप्रसादतः ॥४५॥ तेदाक्षिणात्यायतयोभूत्वातत्रैवतीर्थके॥ऊषुर्गोविंदपादाब्जमानसाद्दृष्टवैभवे ॥४६॥माहात्म्यमस्यतीर्थस्यदृष्ट्वासब्राह्मणोत्तमः ॥ तीर्थेत्रजातविश्रद्धःपित्रोरस्थीनिसोक्षिपत् ॥ ४७ ॥ पतितेष्वस्थिखंडेषुपितरौतस्यतत्क्षणात् ॥ विमानवरमारूढौदिव्यौतत्रसमागतौ ॥ ४८ ॥ ऊचतुश्चस्वतनयंशृण्वानेषुजनेषुवै ॥ वत्सजीवचिरंलोकेधनधान्यसुखीभव ॥ ४९ ॥ आवयोर्मुक्तिदानाच्चमुक्तियास्यसिनोमृषा ॥ गंगायांपिंडदानेनयत्फलंस्यात्सुतस्यवै ॥ पितॄणांयागतिश्चात्रद्वयंस्यादस्थिपाततः ॥ ५० ॥ ॥ इति श्रीपद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येमुकुंदोपाख्यानंनामैकादशाधिकद्विशततमोध्यायः॥२११॥नारदउवाच॥ इत्युक्त्वातस्यविप्रस्यपितरौदिव्यरूपिणौ॥विमानवरमारुह्यगतौहरिपुरंप्रति॥१॥तयोःपु

त्रस्तुतत्रैवकोशलायांदिनत्रयम् ॥ उषित्वास्यप्रहृष्टायांतांचितयस्तीर्थवैभवम् ॥ २ ॥ इयमेववृकथ्यतेविबुधैःकोशलानृप ॥ कथयिष्यामितत्तेद्यश्रवणो
त्सुकचेतसे ॥ ३ ॥ तेदाक्षिणात्याबटवस्तस्यामूषुर्मुमूर्षवः ॥ समर्थार्थप्रदायिन्यांकोशलायांविपद्यताम् ॥ ४ ॥ कश्चिदेकस्तदातेषुतामनादृत्यकोश
लाम् ॥ गच्छन्नारायणस्थानंविष्णुनावारितःपथि ॥ ५ ॥ वृद्धब्राह्मणरूपेणप्रोक्तंचेतिद्विजंप्रति ॥ ॥ वृद्धब्राह्मणउवाच ॥ कयासिब्राह्मणश्रेष्ठत्यक्त्वे
मांकोशलांशुभाम् ॥ ६ ॥ इंद्रप्रस्थमिदंतीर्थंसर्वतीर्थोत्तमंद्विज ॥ कोशलाह्यत्रपुत्रेयंमुक्तिदाविष्णुवल्लभा ॥ ७ ॥ यत्रयासिविहायैनांनिष्कामपददा
यिनीम् ॥ नसिद्धिर्भवितातत्रविष्णुस्तेचपराङ्मुखः ॥ ८ ॥ मुक्तिंचेदिच्छसेविप्रतीर्थेन्यासंप्रगृह्यच ॥ यस्ययस्येच्छयास्नासितंतंवर्गंप्रदास्यति ॥ ९ ॥
तवदृष्टिपथेविप्रसर्पोपिसुरतामियात् ॥ अस्याःप्रसादतोमुक्तौस्वर्गस्थौविप्रदंपती ॥१०॥ संजातप्रत्ययोपित्वमेतन्माहात्म्यदर्शनात् ॥ लब्ध्वाभाग्योदये
नापिकथमेनांविमुंचसि ॥ ११ ॥ यथाकश्चित्तृषार्तोपिलब्ध्वाप्यमृतवारिधिम् ॥ तंत्यक्त्वायातिपंकांभस्तद्वत्त्वंमूढदृश्यसे ॥ १२ ॥ यथाचिंतामणिंक
श्चित्कूपेक्षिपतिमोहितः ॥ हस्तस्थंयागतिस्तस्यदृश्यतेसागतिस्तव ॥ १३ ॥ आराध्यविष्णुंविश्वेशंयथाकश्चित्पुमान्कुधीः ॥ सुखमैंद्रियकंतु
च्छंयाचतेसागतिस्तव ॥ १४ ॥ नयातिकोशलामेनांत्यक्त्वासर्वार्थदायिनीम् ॥ स्नातस्यात्रदिवप्राप्तिर्मृतस्यामृतसंस्थितिः ॥ १५ ॥ ॥ नार
दउवाच ॥ ॥ राजन्नाकर्ण्यविप्रोसौद्विजश्रेयभृतोहरेः ॥ वाक्यंप्रोवाचविप्रायश्रेष्ठंबदरिकाश्रमम् ॥ १६ ॥ ॥ विप्रउवाच ॥ ॥ भोभो
विप्रवरश्रद्धातववाक्येनजायते ॥ ममश्रुतवतःपूर्वमल्पग्रामस्यवैभवम् ॥ १७ ॥ इंद्रप्रस्थमिदंतीर्थंनकदाचिन्मयाश्रुतम् ॥ कुतस्तुकोशलावृद्धएतदं
तरवर्तिनी ॥ १८ ॥ यत्रनारायणःसाक्षान्मुक्तायत्रचयोगिनः ॥ मुक्त्वातमाश्रमंपुण्यंतिष्ठाम्यऽत्रकथंद्विज ॥ १९ ॥ यथागत्यस्वयंविष्णुरित्युक्त्वामां
निवारयेत् ॥ वदर्याश्चाधिकंक्षेत्रमिंद्रप्रस्थमिदंद्विज ॥ २० ॥ तदाहंनप्रतिष्ठामिचालितोपितमाश्रमम् ॥ मुक्तिकामःस्वसदनान्नान्यथास्थितिरत्रमे ॥२१॥
॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तेतेनविप्रेणप्रादुरासीच्चतुर्भुजः ॥ विहायप्राकृतंरूपंदिव्यरूपधरोहरिः ॥ २२ ॥ उवाचचमहाभागंतंद्विजंमोक्षका
मुकम् ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ इंद्रप्रस्थमिदंविप्रसर्वतीर्थोत्तमोत्तमम् ॥ ब्रह्मज्ञेष्विवसर्वेषुशंभुर्गंगानदीष्विव ॥ २३ ॥ हिमवानिवशैलेषुपक्षिरा
डिवपक्षिषु ॥ त्रिदशेषुयथाशक्रोवैष्णवेष्विवनारदः ॥ २४ ॥ तेजस्विषुयथासूर्यःक्षीराब्धिरिवचाब्धिषु ॥ यथावर्णेषुभूदेवःसृष्टिष्विवपितामहः ॥ २५ ॥
विष्णोर्यथावतारेषुकौशल्याजनितोवरः ॥ तथासमस्ततीर्थेषुशक्रप्रस्थमिदंवरम् ॥ २६ ॥ निष्कामोवासकामोवायातितीर्थेकचिन्नरः ॥ तत्रत

त्रसमस्तात्माफलदाताह्यमेववै ॥ २७ ॥ इंद्रप्रस्थांतरगतांत्यक्त्वायोयातिकोशलाम् ॥ सनोफलमवाप्नोतिभक्तोवरदवृंदपात् ॥ २८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंनिशम्यतद्वाक्यंदृष्ट्वातद्रूपमुत्तमम् ॥ प्रणिपत्यरमाकांतंतस्यामेवागमद्विजः ॥ २९ ॥ भगवानपिविश्वात्मासपश्यंतदर्धेविभुः ॥ तत्त्वमुद्दिश्यतंविप्रंतेनभावेनपूजितः ॥ ३० ॥ तत्रागत्यसविप्रोसौकोशलायांनराधिप ॥ कथयामासतद्वृत्तंसर्वेसर्वान्स्वसंगिनः ॥ ३१ ॥ तेपिश्रुत्वामहाभागादाक्षिणात्याद्विजातयः ॥ तस्यामनशनंकृत्वातत्यजुःप्राकृतंवपुः ॥ ३२ ॥ तदेवगरुडारूढःश्रीविष्णुःसमुपागतः ॥ विमानैःस्वगणैःसार्द्धंतावद्भिर्दीप्तिभास्वरैः ॥ ३३ ॥ तेतंदृष्ट्वासमायांतंविमानंगणसंयुतम् ॥ वपुषादिव्यरूपेणदंडवत्पतिताभुवि ॥ ३४ ॥ तुष्टुवुश्चद्विजाःसर्वेदिव्यज्ञानवपुर्द्धराः ॥ तंदिव्यरूपिणंदेवंदेववंद्यपदांबुजम् ॥ ३५ ॥ ॥ ब्राह्मणाऊचुः ॥ ॥ नमस्तेतसीपुष्पसंकाशभासंतनुंबिभ्रतेपीनवासोधृताय ॥ लसत्कुंडलप्रोतनानोपलायश्रुतौचंचलाव्यापिनीलांबुदाय ॥ ३६ ॥ भक्तिस्त्वदीयाकिलकल्पवल्लीसमाश्रितायच्छतिचित्तवांछितम् ॥ यथातथैपातवकोशलाविभोजनैरुभेतेकृपयातवाप्यते ॥ ३७ ॥ वंदामहेतेचरणारविंदंवृंदारकैर्वंदितमीश्वराद्यैः ॥ विचिंत्यमानंहृदियोगिवृंदैःकंदर्पानंदभुवोविमुक्तैः ॥ ३८ ॥ प्राप्ताःकामंश्रीपतेत्वत्स्वरूपंश्रीवत्साद्यैर्लक्षितंचारुचिह्नैः ॥ वांछामस्तेदासभावंतथापिप्राप्तंसर्वैराद्दतंनारदाद्यैः ॥ ३९ ॥ यत्सौख्यंतेदासभावंगतानांतन्नोलक्ष्म्यावक्षसोंतर्वसंत्याः ॥ तज्जानातिश्रीपतेश्रीमहेशोनान्योलोकेयेनतच्चानुभूतम् ॥ ४० ॥ मध्येस्माकंश्रीपतेसेवकानांनीराणामध्यसौमाननीयः ॥ अस्मात्तंतेनारदाद्यामुनीशास्त्वद्भक्तास्त्रैलोकनाथंभजंते ॥ ४१ ॥ कामंब्रह्मानंदमासोंतरात्मात्वद्दास्येनोतृप्तिमायातिशंभुः ॥ वारंवारंत्वद्गुणानाग्रहीतुंनृत्यत्युच्चैस्त्वत्परोभावयुक्तः ॥ ४२ ॥ हेतोरस्माद्देहिनःस्वस्यदास्यंयत्प्राप्तानांनोभयंःसंभवंति ॥ त्वच्चिह्नांगैर्द्वारपालैस्तदीयोमोहाद्धामप्राप्यतौतत्स्वकीयम् ॥ ४३ ॥ लोकादस्मादंतरेणत्वदिच्छात्वल्लोकानांनोद्यतेचाशुपातः ॥ कोजानीयात्तावकीमत्रमायांदुर्विज्ञेयांब्रह्मशर्वादिदेवैः ॥ ४४ ॥ नारदउवाच ॥ एवंतैःस्तूयमानःसप्रभुर्निजपदोन्मुखः ॥ उवाचतान्दाक्षिणात्यान्मेघगंभीरयागिरा ॥ ४५ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ भोभोद्विजाभवंतोस्याःकोशलायाःप्रसादतः ॥ सारूप्यमपिमेप्राप्तादासभावंचयास्यथ ॥ ४६ ॥ अद्यप्रभृतिमेविप्रास्तीर्थमेतदनुत्तमम् ॥ दक्षिणकोशलेत्युच्चैर्नाम्नाख्यातंभविष्यति ॥ ४७ ॥ यत्रदाशरथीभूत्वानिहनिष्यदशाननम् ॥ साकथ्यतेमुनिवरैःसर्वैरुत्तरकोशला ॥ ४८ ॥ विपन्नोज्ञानवान्यस्यावैकुंठमधिरोहति ॥ विनापितद्वसेद्योस्यांसोपिस्वर्गंचगच्छति ॥ ४९ ॥ इमांततोदशगुणामाहुर्दक्षिणकोशलाम् ॥ एकादशगुणामेकेसम्यगाहुर्मुनीश्वराः ॥ ५० ॥ इयानेवविशेषोस्तितस्याअस्यामतिर्मम ॥ तस्यांमृतंनयंत्येतेवैकुंठंमामकागणाः ॥ ५१ ॥ अस्यांमृतंस्वयमहमनन्यवदमानसम् ॥ आरोप्यगरुडंदत्त्वासारूप्यंप्राप

यामितत् ॥ ९२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वातानद्विजान्विष्णुर्नीत्वावैकुंठमभ्यगात् ॥ महिमानंस्तुयन्नस्यस्वयंतीर्थस्यभूपते ॥ ९३ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंकारणंजगतीपते ॥ येनेयंकथ्यतेविज्ञैरिहदक्षिणकोशला ॥ ९४ ॥ कलिमलकुलहंताशृण्वतांमानवानांकमलनयनपादप्राप्तयेवांछितश्च ॥ नृपवरमहिमातेवर्णितःकोशलायामधुवनभववृत्तंशृण्वतस्तेवदामि ॥ ९५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येकोशलामहिमावर्णनंनामद्वादशाधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२१२॥ ॥नारदउवाच॥ ॥ एतन्मधुवनंतातशिवेपरमपावनम्।देवराजायतुष्टेनस्थापितांविष्णुनापुरी ॥ १ ॥ अत्रविश्रांतिनामेदंतीर्थंत्रिभुवनोत्तमम् ॥ विविदांमुक्तिदंपुंसांपावनंसाधुसेवितम् ॥२॥ नित्यंवसतिविश्वात्माविष्णुःश्रीकोलरूपधृक् ॥ अत्रतीर्थोत्तमेपुण्येनृपविश्रांतिसंज्ञके ॥ ३ ॥ बहुभिर्जन्मभिर्येनविष्णुराराधितःसदा ॥ मरणंतस्यतीर्थेस्मिन्जायतेकिलभूपते ॥ ४ ॥ कालिंद्याएवकूलेतुद्वितीयंहरिणाकृतम् ॥ तीर्थंविश्रांतिसंज्ञंतुयत्रकंसोनिपातितः ॥ ५ ॥ एतद्द्वयंसमंराजन्गुणैर्वैकुंठदातृभिः ॥ भाग्योदयेनकेनापिलभ्यतेसकलार्थदम् ॥ ७ ॥ अथतीर्थस्यमाहात्म्यंकथयामितवाग्रतः ॥ यच्छ्रुत्वासर्वतीर्थेषुमज्जनाल्लभ्यस्यसेफलम् ॥ ७ ॥ हिमाचलोपत्यकायांकिरातनगरेशुभे ॥ ब्राह्मणोनामकुशलोराजन्नासीद्दरिद्रतः ॥८॥ तस्यपत्नीदुराचारादुराचारनरेरता ॥ कर्मणामोहयामासपतिंसाबंधकीवरा ॥ ९ ॥ पतिस्तयामोहितस्तुननिवारयितुंक्षमः ॥ तदाज्ञाततत्परोदीनःक्रयक्रीतइवाभवत् ॥ १० ॥ लोकाउपहरंतिस्मतंद्विजंकुलटापतिम् ॥ उपहासभयात्सोपिनिर्ययौनगृहात्कुधीः ॥ ११ ॥ महार्हाणिदुकूलानिभूषणानिचसादधौ ॥ जारैर्दत्तानिदुष्टात्माहासितापिनलज्जते ॥ १२ ॥ वस्त्रंपुरातनंदास्याद्युत्तीर्णंयच्छरीरतः ॥ अवज्ञापूर्वकंदुष्टास्वभर्त्रेसंप्रयच्छति ॥ १३ ॥ एवंतयाकुलटयासोवज्ञातःस्वकःपतिः ॥ नितांतंदुःखमापन्नोविषमत्त्वामृतोनिशि ॥ १४ ॥ साभीताराजतःपापाद्यनयात्स्वैरिणितदा ॥ अनुयास्यामिभर्त्तारमित्युवाचमृषावचः ॥ १५ ॥ तयैवांशिक्षितासख्यःस्वकीयस्तांसमीपगाः ॥ निवारयामासुरितिकथयित्वामहीपतेः ॥ १६ ॥ ॥ सख्यऊचुः ॥ ॥ भोमृगाक्षिकिमर्थंतेक्रियतेनर्थईदृशः ॥ यत्सुवर्णनिभंकायंत्वंनाशयितुमुद्यता ॥ १७ ॥ भवत्याकिंसुखंदृष्टंममुष्याव्यवसायिनः ॥ दरिद्रस्यासमर्थस्यसखिस्वोदरपूरिणः ॥ १८ ॥ पालयैनंसुतंबालंत्वदृतेकोस्यपालकः ॥ मरिष्यामोवयंसर्वामृतायांत्वयिसुंदरि ॥ १९ ॥ गृहमेतदवेक्षस्वसमुत्तिष्ठवरानने ॥ जीयादयंतवसुतोयस्त्रीभाविसुखप्रदः ॥ २० ॥ वांछंतिबांधवाःसर्वेत्वदीयास्तवजीवितम् ॥ उत्तिष्ठनिजबंधूनांकुरुचित्तंसमीहितम् ॥ २१ ॥ रुदंतितवरागेणवयस्याःसकलाःसति ॥ निजवाक्यप्रदानेनवारयैताःसुदुःखिताः ॥ २२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तासांदुष्टासाधर्मविश्रुतम् ॥ उन्नमय्यमुखंप्राहश्रावयंतीस्वबांधवान् ॥ २३ ॥

॥ ॥ सख्युवाच ॥ ॥ युष्माभिर्यद्वचोधर्मैप्रोक्तंजानेऋतंनतु ॥ तथापिस्वपतिःस्त्रीभिर्मान्योलोकद्वयप्रदः ॥ २४ ॥ यदुच्यतेमयावाक्यंधर्मशास्त्रस
मन्वितम् ॥ तद्वचःश्रुयतांसख्योयुक्तंचेदनुमोदत ॥ २५ ॥ यास्त्रीनिधनमापन्नंपतिमन्वेतितत्परा ॥ पापापिसहतेनैवस्वर्गेवसतिसाचिरम् ॥ २६ ॥
स्त्रीभिःपतिर्नहातव्योनिर्धनोरोगवानपि ॥ जीवन्मृतोनुगंतव्यःश्रुतिरेषासनातनी ॥ २७ ॥ विचिंत्येतिस्वमनसिसख्योन्वेमिस्वकंपतिम् ॥
वर्तिष्यतेस्वभाग्येनकरिष्येहंकिमस्यवै ॥ २८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तास्तास्तयासख्योदुष्टादुष्टमतिप्रदाः ॥ ऊचुस्तांधर्मवाक्येनसमस्त
जनमोहिनीम् ॥ २९ ॥ ॥ सख्यऊचुः ॥ ॥ जहिपूर्वैहिनःसुभ्रुपश्चादन्वेहिवल्लभे ॥ समस्तास्त्वद्वियोगंनवयंसोढुंक्षमामहे ॥ ३० ॥ अस्मांस्तवविनिघ्नं
त्याअनुयांत्याःस्वकंपतिम् ॥ धर्मोल्पःपापबाहुल्यंस्वर्गप्राप्तिस्तुकीदृशी ॥ ३१ ॥ जीवन्नयंपतिःस्वीयःसाध्वयंप्रतिपालितः ॥ यदुक्तंपतिपत्नीभ्यां
तत्त्वयाविहितंसखी ॥ ३२ ॥ यावत्स्वजीवनोपायंविधातुमयमक्षमः ॥ तावत्त्वदीयभाग्येनजीविष्यतिसुतस्तव ॥ ३३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्यु
क्तासानिववृतेस्वभर्तुरनुयानतः ॥ सुतेनकारयामासतदातद्विरतिक्रियाम् ॥३४॥ अथकालेनकियतासुतोपनयनेमतिम् ॥ कारयामाससाविप्रैर्दत्त्वाजा
रार्पितंधनम् ॥३५॥ कृतोपनयनःकुंडःसतत्त्वज्ञानवान्शिशुः ॥ गृहान्निर्गम्यसपदिनारायणपरोभवत्॥३६॥ सतांसंगतिमासाद्यत्यक्त्वास्वंप्राकृतंवपुः॥
आरुरोहनिजंलोकमप्राप्यंयोगिभिश्चतत् ॥ ३७॥ अथसानिर्गतेपुत्रेमनोदुःखंचकारवै ॥ तस्मिन्नेवदिनेराजन्भूयोजारैःसहारमत् ॥ ३८ ॥ इतितैरम
माणायांतस्यांजारैःसमंनृप ॥ समागताजराकालेलावण्यमदनाशिनी ॥ ३९ ॥ त्यक्तोपपतिभिर्दृष्टासाजराग्रस्तविग्रहा ॥ बभूवदूतिकान्यासंकुल
शीलविनाशिनी ॥ ४० ॥ तदाह्येकस्यविप्रस्यसवत्सांगामपाहरत् ॥ विक्रीताकियताराजन्द्रव्येणननुसातया ॥ ४१ ॥ तयेतिगमितःकालोदूतित्वेनकि
यान्नृप ॥ पश्चाच्छुष्कशरीरोस्याविगुणःसमजायत ॥ ४२ ॥ तस्याःकुष्ठेसमुत्पन्नेगलितंह्यंगपंचकम् ॥ हस्तौपादौचनृपतेपंचमानासिकातदा ॥ ४३ ॥
एवंभूतायदाहारंनलभेतकुतश्चन ॥ तदातुतत्रोदितयादास्यासानीयतापणम् ॥ ४४ ॥ तत्रसापतितापापालोकान्संप्रार्थ्यदीनया ॥ गिराधिगितिकुर्वा
णाचक्रेस्वोदरपूरणम् ॥ ४५ ॥ तदिहाभ्यासवर्त्त्येकोद्विजःसर्वागमार्थवित् ॥ तांविलोक्यमहावाग्मीप्रोवाचेदंवचोनृप ॥ ४६ ॥ जनानांदुःखदंपापमि
हलोकेपरत्रच॥ तस्मात्पापंनकर्त्तव्यंमानवैर्दुःखभीरुभिः॥४७॥ पापंकृत्वाजनोयस्तुप्रायश्चित्तंकरोतिवै॥नतदाचरितेभूयोनतत्फलमवाप्नुयात् ॥ ४८ ॥
यःकृत्वामुहुरेनांसिप्रायश्चित्तंकरोतिन॥तस्यास्याइवपापायागतिरत्रपरत्रच॥४९॥अनयापापसंघातोलोकेत्रसमुपार्जितः॥ इहैवतत्फलंभुंक्तेभोक्ष्यतेनरके
प्यसौ॥५०॥सर्वशास्त्रेषुदृष्टंवैसर्वेषांपापकर्मणाम्॥प्रायश्चित्तंनचस्त्रीणांविन्मुखानांतुकर्मणः॥५१॥ ॥ नारदउवाच ॥ इत्युक्त्वासद्विजश्रेष्ठोनमस्कृत्यरर्वि

यथौ॥ विष्णुसंस्मृत्यसंस्मृत्यभीतस्तदवलोकनात्॥५२॥ एवंसादुःखमापन्नाभुंजानाकर्मणःफलम्॥अर्जितस्यस्वयंराजन्मृताकतिपयैर्दिनैः ॥५३॥ नत
स्याअग्निसंस्कारःसंजातःपापकर्मणः॥आकृष्यकेशेसानीताश्वपचैर्नगराद्बहिः॥५४॥मरणावसरेतस्यायमभृत्याःसमागताः ॥ प्राप्यय्ययातनादेहंतांनिन्यु
र्भास्करेःपुरीम् ॥५५ ॥ सौम्यःसधर्मिणांदेवःसाक्षाद्वह्यस्तुपापिनाम् ॥ तस्याविलोकनाद्भूयःसोप्यभूद्वैपराङ्मुखः ॥ ५६ ॥ भृत्यानाज्ञापयामासयमएवप
राङ्मुखः ॥ रौरवेनरकेघोरेपात्यतांसामयेरिता ॥ ५७ ॥ इत्युक्तास्तेतदाभृत्यानीत्वातांघोररौरवे ॥ न्यपातयन्नधोवक्त्रांस्मरंतींकर्मयत्कृतम् ॥ ५८ ॥
एकमन्वंतरंयावत्सास्थित्वातत्ररौरवे ॥ पश्चाद्गोधासमुत्पन्नाश्मशानेमृतमांसभुक् ॥ ५९ ॥ तत्रापिसावर्षशतंलेभेदुःखंस्वकर्मणः ॥ फलंमृतकमांसे
नकुर्वत्याहारमुत्कटम् ॥ ६० ॥ एकदासमुनेःपुत्रोयोस्याःकुक्षौव्यजायत ॥ विप्रयोनौसमायातःश्मशानेतत्रपर्यटन् ॥ ६१ ॥ मुनिपुत्रस्तुतांवीक्ष्यमृ
तानांक्रव्यमश्नतीम् ॥ ध्यात्वाक्षणंस्वमनसिबुबुधेतांस्वमातरम् ॥ ६२ ॥ सउवाचात्मनात्मानंबुद्ध्वातांनिजमातरम् ॥ ॥ मुनिपुत्रउवाच ॥ एतां
तुतारयाम्यद्यदुस्तराद्दुःखवारिधेः ॥ ६३ ॥ अहोनमुच्यतेजंतुर्जातपापेनकर्मणा ॥ आत्मनोपार्जितेनैवभोगकालावधिंविना ॥ ६४ ॥ अस्याःकालो
व्यतीयायनिरयेमानवाभिधः ॥ सांप्रतंचजनैस्त्वत्रवत्सराणांशतंगतम् ॥ ६५ ॥ कियदग्रेचभोक्तव्यमेतयापापमुल्बणम् ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
इत्यालोच्यपुनर्दध्यौज्ञानेनामील्यचक्षुषी ॥ ६६ ॥ दृष्ट्वातस्यागतिंघोरांपापायादिव्यचक्षुषा ॥ पुनरात्मानमादेहंसद्विजप्रवरोनृप ॥ ६७ ॥
॥ ॥ मुनिपुत्रउवाच ॥ ॥ अहोकल्पशतेनापिनिस्तारोस्यानदृश्यते ॥ विनासत्तीर्थमरणंशरणंवारमापतेः ॥ ६८ ॥ अथवापिंडदानेनगयायां
मत्कृतेनच ॥ विनास्याःसद्गतिंनैवकल्पकोटिशतैरपि ॥ ६९ ॥ नघटेतद्वयंचास्याअस्यांयोनौकदाचन ॥ सत्तीर्थविषयेमृत्युःसेवायांश्रीपतेरतिः
॥ ७० ॥ अस्याउद्धारहेतुर्वैमग्नायाःपापसागरे ॥ भवितामत्कृतंश्राद्धंगयायाचहित्रकम् ॥ ७१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्यालोच्यसधर्मा
त्माययौस्वपितुराश्रमम् ॥ आचख्यौपितरंसर्वंस्वमातुर्दुःखकारणम् ॥ ७२ ॥ निशम्यपुत्रवचनंमातृदुःखनिवेदकम् ॥ उवाचसमुनिश्रेष्ठःपुत्रं
प्रणतकंधरम् ॥ ७३ ॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ हेतातमातरंस्वीयांशीघ्रमुद्धरदुर्गतेः ॥ नयविद्भूपतिःशत्रोर्जयलक्ष्मीमिवाहवे ॥ ७४ ॥ नता
रयतियःपुत्रोमातरंपितरंस्वकम् ॥ दुःखात्सयातिनरकंयदितारयितुंक्षमः ॥ ७५ ॥ स्वपुत्रात्प्राप्यपानीयंपिंडाश्चवरतीर्थके ॥ पितरोनरका
त्स्वर्गंस्वर्गाद्यांतिहरेःपदम् ॥ ७६ ॥ तस्मादाशुसमुत्तिष्ठगच्छखांडवकानने ॥ तत्रास्तियमुनापुण्यामुनिवर्यनिषेविता ॥ ७७ ॥ तत्तीरेस्ति
हरिप्रस्थंसर्वतीर्थमयंततः ॥ पुण्यंमधुवनंतत्रविष्णुनास्थापितंस्वयम् ॥ ७८ ॥ तत्रस्नात्वातुविधिवत्कृत्वानित्यक्रियांनिजाम् ॥ तामुद्दिश्य

कुरुश्राद्धंस्वप्रसूंचकुरुक्रियाम् ॥७९॥ त्वयातत्रकृतेश्राद्धेतस्याःसद्गतिमिच्छता ॥ साप्राप्स्यतिहरेर्लोकंहित्वागोधांगमुल्बणम् ॥८०॥ गयायांपिंडदानेन यत्फलंतातजायते ॥ ततःशतगुणंपुण्यंसद्भिर्मधुवनेस्मृतम् ॥ ८१ ॥ इदानींवर्ततेतातकन्याराशिगतोरविः ॥ पुत्रगत्वाकुरुश्राद्धंपूर्वानुद्दिश्यबांधवान् ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येत्रयोदशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यपितुर्वाक्यंसजगामत्वरान्वितः ॥ पुण्यंमधुवनंराजन्गयाशतगुणाधिकम् ॥ १ ॥ तत्तीर्थवासिनोविप्रान्सायमामंत्र्यमंत्र वित् ॥ कालेपुनःसमाहूयबभाषेस्वागतंवचः ॥ २ ॥ ततःप्रक्षाल्यतत्पादौगंधाद्यैरभिपूज्यच ॥ पादार्घ्यमददात्प्रीत्यासमेनस्वयमाचमत् ॥ ३ ॥ तत स्तान्ब्राह्मणान्नीत्वाश्राद्धदेशेन्यवेशयत् ॥ कुशांबुतुलसीपुष्पगंधाक्षततिलैःसह ॥ ४ ॥ पूरयित्वाकर्मपात्रंपुंडरीकाक्षमस्मरत् ॥ देवताभ्यइतिश्लोकंत्रिः कृत्वासोपठद्द्विजः ॥ ५ ॥ सतिलंशोधितकुशैर्विंदधेवंधनंततः ॥ अग्निष्वात्तेतिमंत्रेणपूर्वादीनांदिशांक्रमात् ॥ ६ ॥ रक्षोभूतेतिमंत्रेणनीवीबंधंव्यधा त्तसः ॥ ॥ ततःप्रतिज्ञामाधायददौद्विजकुशासनम् ॥ ७ ॥ पितॄन्समाह्वयामाससतदाब्राह्मणोत्तमः ॥ दत्त्वाततस्तुहस्तार्घ्यंपात्रंन्युब्जीचकारवै ॥ ८ ॥ कृत्वागंधादिदानंचपुनःसव्येनचाचमत् ॥ सव्यापसव्येनतदादत्वापात्राणिसद्विजः ॥ ९ ॥ तैर्ब्राह्मणैरनुज्ञातश्चक्रेग्नौकरणंततः ॥ आज्यादिहविषाराजं स्तान्यमत्राण्यपूरयत् ॥ १० ॥ अनुत्तानोत्तानपाणिःकुर्वन्पात्रावलंबनम् ॥ पपाठपठितोविप्रैःपृथ्वीत्वेतिद्विजन्मनाम् ॥ ११ ॥ असंस्कृतप्रणी तानामितिमंत्रेणसद्विजः ॥ दर्भेषुदक्षिणाग्रेषुददौचविकिरासनम् ॥ १२ ॥ अग्निदग्धेतिमंत्रेणघृतमिश्रान्नमक्षिपत् ॥ जलेनसहराजेंद्रविष्टरेकुशकल्पिते ॥ ॥ १३ ॥ सव्येनपुनराचम्यददौचुलकजीवनम् ॥ तृप्ताःस्थेतिचसंपृच्छ्यातृप्ताःस्मप्रतिभाषिताः ॥ १४ ॥ शेषान्नभोजनेतेषांजग्राहाज्ञांद्विजन्मनाम् ॥ पिंडार्थंवेदिकांकृत्वावितस्तिप्रमितांद्विजः ॥ १५ ॥ रेखांचकारदर्भेणदक्षिणाभिमुखींनृप ॥ येरूपाणीतिमंत्रेणदधेग्निंदिशिचोल्मुकम् ॥ १६ ॥ पूर्वजन्मनियामातापितायश्चमहीपते ॥ तयोश्चपितरौयौहियौचराजन्पितामहौ ॥ १७ ॥ यःप्रमातामहश्चापिपितरौराजसत्तम ॥ पित्रादीन्षट्सपत्नीकां स्तानुद्दिश्ययथाविधि ॥ १८ ॥ कुशासनानिदत्त्वावैददौपिंडान्षडेवहि ॥ गंधादिभिश्चसंपूज्यमर्घ्यंपिंडविसर्जनम् ॥ १९ ॥ कृत्वाघ्रायचवामांसेपिं डपात्रंन्यवेशयेत् ॥ जलपात्रंतदादायवाजेवाजेपठन्निति ॥ २० ॥ पाद्यार्घंचपुनर्दत्त्वाक्षिणाद्यैरतूतुषत् ॥ आद्वारंताननुव्रज्यतेभ्योलब्ध्वानुशासनम् ॥ ॥ २१ ॥ बुभुजेचस्वयंराजन्बांधवैःसहसद्विजः ॥ एवंसमाप्यराजेंद्रश्राद्धंसद्विजसत्तमः ॥ २२ ॥ पूर्वसंबंधिनांतत्रतीर्थंमधुवनेशुभे ॥ यदाचबालशां तात्मापितुराश्रमकंप्रति ॥२३॥ तदासंमिलितामार्गेसर्वेतेश्राद्धभोजिनः ॥ विमानपट्टकमारूढादिव्याभरणभूषिताः ॥ दिव्यांबरधराराजन्नित्यूचुस्तंद्विजो

त्तमम् ॥ २४ ॥ ॥ पितरऊचुः ॥ ॥ भोवत्सविप्रशार्दूलवृणीष्ववरमुत्तमम् ॥ तीर्थेत्रकुर्वताश्राद्धंभवतातांरितावयम् ॥ २५ ॥ वयंगणत्वमापन्नाः श्रीपतेस्त्वत्प्रसादतः ॥ प्रार्थयस्वमहाबुद्धेयदिष्टंतवचेतसि ॥ २६ ॥ ॥ मुनिपुत्रउवाच ॥ ॥ केयूयंकुतआयातागणत्वंहिकुतोगताः ॥ उपकारंविना कस्माद्वरंयन्मेप्रयच्छत ॥ २७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यपूर्वजन्मसुतस्यवै ॥ पिताप्रोवाचयोदुःखाद्भक्षयित्वाविषंमृतः ॥ २८ ॥ पितोवाच ॥ ॥ अहंतवपिताविप्रपूर्वजन्मनिभूसुरः ॥ भार्ययाव्यभिचारिण्यामात्रातेपीडिताभृशम् ॥ २९ ॥ अतीवदुःखमापन्नोभक्षयित्वाविषंनिशि ॥ अप मृत्युंगतस्तस्मादभवंरजनीचरः ॥ ३० ॥ एवंमन्वतरंतातशतंपंचदशाधिकम् ॥ वर्षाणांचव्यतीतंतद्राक्षसत्वंगतेमयि ॥ ३१ ॥ इदानींषोडशाब्देतुत्व याश्राद्धेकृतेत्रवै ॥ पुण्येमधुवनेतीर्थेदैवत्वंप्राप्तवानहम् ॥ ३२ ॥ एतद्विमानमायांतंस्वर्गादिंद्रप्रणोदितम् ॥ सगणंसाप्सरोवृंदंममारोहणहेतवे ॥ ३३ ॥ अत्रतुभ्यंवरंदातुंसगणःसाप्सरोगणः ॥ विमानवरमारुह्यगच्छन्स्वर्गेहमागमम् ॥ ३४ ॥ वरंवरयभद्रंतेनविलंबसहावयम् ॥ ऐरावतगजारूढःसुरेशोमाम वेक्षते ॥ ३५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वानिजवृत्तांतंदत्त्वाचनिजसूनवे ॥ तत्प्रार्थितांहरेर्भक्तिंजगामसदिवंनृप ॥ ३६ ॥ अथप्रोवाचतन्माता पूर्वजन्मसुतंचतम् ॥ ॥ मातोवाच ॥ ॥ त्वत्प्रसादादहंजातादेवीमुक्ताचपापतः ॥ ३७ ॥ प्राप्तंशच्याःसखीत्वंमेपापयापिद्विजोत्तम ॥ त्वयात्र विहितेश्राद्धेतीर्थेविश्रांतिसंज्ञके ॥ ३८ ॥ प्रार्थयस्वमहाभागनिजचित्तसमीहितम् ॥ ददामितेयतोस्माकंदेवीनांनवचोमृषा ॥ ३९ ॥ येनपापेनजाताहंगोधा चपितृकानने ॥ नरकेचिरमास्थायतत्त्वंवेत्सिद्विजोत्तम ॥ ४० ॥ अनुजानीहिमांपुत्रपुलोमतनयादिवि ॥ मामपेक्षितमाकाशेवृतादेवांगनागणैः ॥ ॥ ४१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वासापितन्मातानिष्क्रामायस्वसूनवे ॥ ययौत्रिविष्टपंराजन्शिरसातेनवंदिता ॥ ४२ ॥ ततःपितामह स्तस्यस्वपौत्रंतंद्विजोत्तमम् ॥ उवाचवचनंभूयःहरेर्बिभ्रत्स्वरूपताम् ॥ ४३ ॥ ॥ पितामहउवाच ॥ ॥ वत्सवत्सचिरंजीवलभस्वनिजवांछितम् ॥ त्वत्प्रसादाद्वयंतीर्णादुस्तराद्भवसागरात् ॥ ४४ ॥ पितामहोहंतेवत्सतवेयंचपितामही ॥ मृतंमानुगतासाध्वीसालोक्यमचिरंगता ॥ ४५ ॥ अद्यत्व यात्रविश्रांतौविहितेश्राद्धकर्मणि ॥ आवयोस्तुहरेर्लोकेलब्धातस्यस्वरूपता ॥ ४६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वातयासार्धंस्वस्त्रियाभूपसत्त म ॥ ब्रह्मलोकमतिक्रम्यवैकुंठंसययौद्विजः ॥ ४७ ॥ अथप्रोवाचराजेंद्रवचस्तत्प्रपितामहः ॥ यत्तेतत्कथयाम्यद्यशृणुष्वैकमनाद्विज ॥ ४८ ॥ ॥ ॥ प्रपितामहउवाच ॥ ॥ भोभोवत्समहाभागतवाहंप्रपितामहः ॥ भ्रूणहत्याफलेनाहंशौकरींयोनिमाप्तवान् ॥ ४९ ॥ ततोविनिर्गतस्तातश्वाभवंपा पपीडितः ॥ ततःस्थावरतांप्राप्तोविंध्येपर्वतसत्तमे ॥ ५० ॥ तत्रापिचिरकालेनस्थितःस्थावरतांदधत् ॥ हस्तिनाकेनचित्तातमूलादुत्पाटितोबलात् ॥ ५१ ॥

तस्मिन्नेवततःकालेत्वयाश्राद्धमकारिवै ॥ अस्मिंस्तीर्थोत्तमेतातमुक्तोहंस्थावरात्ततः ॥ ५२ ॥ प्राप्तोयंयक्षराजस्यनगर्य्यांवासउत्तमः ॥ देह्यनुज्ञांद्विज श्रेष्ठयामितांत्वत्प्रसादतः ॥ ५३ ॥ त्वांदिदृक्षुरिहायातोदृष्टस्त्वंपुण्यदर्शनः ॥ तीर्थंचसर्वतीर्थेषुश्रेष्ठंमधुवनंमया ॥ ५४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनराजेंद्रमुनिपुत्रःसधर्मवित् ॥ पप्रच्छशिरसानम्यतंनिजंप्रपितामहम् ॥ ५५ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ ब्राह्मणानांकुलेतातजातोसित्वंगरी यसि ॥ कथंविहितवान्पापंभ्रूणहत्याभिधंगुरो ॥ ५६ ॥ येनानींद्यांसमापन्नोभवान्योनिपरंपराम् ॥ समाचक्ष्वमहाभागयदितत्स्मृतिरस्तिते ॥ ५७ ॥ ॥ प्रपितामहउवाच ॥ ॥ पुराहंद्विजशार्दूलब्राह्मणस्येवजन्मनि ॥ मंत्रयंत्रविधानेनकृतवान्वृत्तिमात्मनः ॥ ५८ ॥ धनलोभेननारीणांगर्भार्थेमहमौ षधम् ॥ दत्तवांश्चैवनाशायदैवोपहतचेतनः ॥ ५९ ॥ लोभोहिधनहीनानांजनानांज्ञानमाहरेत् ॥ शुचिकालेदिनाधीशःकुल्यानामिवजीवनम् ॥ ६० ॥ ज्ञानेनष्टेजनस्तातपापमाचरतेध्रुवम् ॥ पापान्नरकमाप्नोतिततोयातिकुयोनिताम् ॥ ६१ ॥ काचिदेकातदानारीगुर्विणीमामपृच्छत ॥ किंजनिष्याम्य हंविप्रपुत्रंवेत्यथवास्त्रियम् ॥ ६२ ॥ तदाहमुक्तवांस्तांवैतवकन्याभविष्यति ॥ पुत्रोत्पत्तिकृतेतुभ्यंप्रदास्यामिमहौषधम् ॥ ६३ ॥ इत्युक्ताचमयाना रीदुर्बुद्धिस्त्रीशिरोमणिः ॥ जग्राहममपादौतुदत्तंहेमपलंचमे ॥ ६४ ॥ इत्युवाचचसामह्यंषट्कन्याजनितामया ॥ सप्तमीयंत्वयाचोक्ताजीविष्येस्यानज न्मनि ॥ ६५ ॥ तथाकुरुमहाबुद्धेयथाहंवैनकन्यकाम् ॥ जनयिष्यामिविप्रान्यांनिजप्राणविनाशिनीम् ॥ ६६ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यास्तामहंपुनरु क्तवान् ॥ प्रसूतिकालेदास्यामिपुत्रोत्पाद्यहमौषधम् ॥६७॥ तथेतिसावचोमह्यंप्रतिश्रुत्यगताग्रहम् ॥ अपेक्षमाणातंकालंतस्थौवाक्यप्रतीतिकृत्॥ ६८॥ तस्यांगतायांभोतातचिंतयाभवमातुरः ॥ इत्यहंद्विजशार्दूलतच्छृणुष्ववदामिते ॥ ६९ ॥ पुत्रोत्पत्तिप्रतीतेयंमह्यंदत्तवतीपलम् ॥ सुवर्णस्यनजा नामिकिमस्याःसंभविष्यति ॥ ७० ॥ किमत्रकरणीयंमेकथमेतत्सुवर्णकम् ॥ पलप्रमाणंतिष्ठेद्धैदरिद्रस्यगृहेमम ॥ ७१ ॥ एवंविमृश्यतद्दास्यास्तस्यै हस्तेनदापितम् ॥ गर्भपातकरंतातमयादारुणमौषधम् ॥ ७२ ॥ तेनौषधेनतस्यास्तुगर्भस्रावोभवत्तदा ॥ मासेतृतीयेनज्ञातंचिह्नंपुरुषकन्ययोः ॥७३॥ तदासामह्यंप्राप्ताविषण्णागर्भस्रावतः ॥ अथार्थयत्सुवर्णंतन्निराशापुत्रजन्मनि ॥ ७४ ॥ तदाहमिष्टकाचूर्णंभस्मनाचसमन्वितम् ॥ हरिद्रा चूर्णसंयुक्तंसांबुतस्यैअदर्शयम् ॥ ७५ ॥ एतच्चूर्णंकृतंमातस्त्वत्पुत्रोत्पत्तयेमया ॥ त्वद्दानाद्द्विगुणंद्रव्यंलग्नमेतस्यसाधने ॥ ७६ ॥ इत्युक्त्वासामयाताता तत्यक्त्वाचूर्णंगृहंययौ ॥ मामुक्त्वेतिगृहीष्यामिकालेत्वत्तोद्विजोत्तम ॥ ७७ ॥ एवंमयाकृतातातभ्रूणहत्यातिदारुणा ॥ ययातिकुत्सितेयोनित्रितये भ्रमितंमया ॥ ७८ ॥ त्वत्प्रसादादहंमुक्तःसांप्रतंस्थावरत्वतः ॥ देह्यनुज्ञांमुनिश्रेष्ठयाम्यहंह्यलकांशुभाम् ॥ ७९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वातु

राजेंद्रतस्यतुप्रपितामहः ॥ तेनाभिवंदितोमूर्ध्नाप्रययौदिशमुत्तराम् ॥ ८० ॥ विमानेनविचित्रेणकिंकिणीजालमालिना ॥ नृत्यद्गंधर्वसंघुष्टेनमणिप्राकार शोभिना ॥ ८१ ॥ अथतस्यमहाराजविप्रस्यप्रपितामही ॥ उवाचस्वप्रपौत्रंतंविमानवरमास्थिता ॥ ८२ ॥ ॥ प्रपितामह्युवाच ॥ ॥ नान्यत्रकुत्र गंतासिपुण्येनानेनसुव्रत ॥ विनापद्मापतेःपादपद्माचिह्नितमंदिरम् ॥ ८३ ॥ अयंममपतिःपापोमुनेत्वत्प्रपितामहः ॥ वारितोपिमयापापन्नाचचारसुदुष्ट धीः ॥ ८४ ॥ सोपित्वयातिपापात्मातारितोदुःखसागरात् ॥ शक्यतेकेनवैकर्तुंतावकंगुणवर्णनम् ॥ ८५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा सापिराजेंद्रपतिलोकंजगामह ॥ अलकायांचिरंपत्यातेनैवमुमुदेसह ॥ ८६ ॥ अथतेमुनिपुत्रस्यसर्वेमातामहादयः ॥ सपत्नीकाःसमारुह्यविमानेषु ययुर्दिवम् ॥ ८७ ॥ सोपिद्विजवरस्तस्मात्तीर्थात्स्वपितुराश्रमम् ॥ गत्वातंसर्ववृत्तांतंस्वपित्रेसमवर्णयत् ॥ ८८ ॥ सोपितत्रगतःसार्द्धंकुटुंबेनवनेम धोः ॥ चकारपर्णशालांवैविश्रांतेस्तुसमीपतः ॥ ८९ ॥ तत्रविश्रांततीर्थेतुत्रिकालंस्नानमाचरन् ॥ नाकरोद्विष्णुलोकेपिस्पृहांसमुनिसत्तमः ॥ ९० ॥ एकदाजलमध्येसस्नानंकुर्वन्मुनिर्नृप ॥ आचकांक्षेचभवताकदामेहरिदर्शनम् ॥ ९१ ॥ एवंकामयमानस्यमुनिवर्यस्यभूपते ॥ आजगामत्वरायुक्तोपक्षि राजासनोहरिः ॥ ९२ ॥ लक्ष्म्यावक्षःस्थयासार्द्धंचतुर्बाहुधरोहरिः ॥ नवीनघनवर्णांगोविद्युद्वर्णांबरावृतः ॥ ९३ ॥ कौस्तुभोद्भासिसद्वक्षाःशंखचक्रगदा ब्जभृत् ॥ वनमालालसत्कंठोमकराकृतिकुंडलः ॥ ९४ ॥ फुल्लांबुजपलाशाक्षःस्वलकालंकृताननः ॥ विद्रुमाकारकरजोरुणहस्तांघ्रिसत्तलः ॥ ९५ ॥ उवाचतंद्विजश्रेष्ठंदंतभासाविभासयन् ॥ शरन्निशापतिस्तोमतिरस्कारकृतादिशः ॥ ९६ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ भोभोद्विजवरैतन्मेतीर्थंमधुव नंशुभम् ॥ विश्रांतसंज्ञकंस्नानात्सर्वकामोपपादकम् ॥ ९७ ॥ अत्रत्वयास्नानकालेवांछितंममदर्शनम् ॥ तुभ्यंहितन्मयादत्तंब्रह्मादिसुरदुर्लभम् ॥९८॥ त्यजदेहमिमंविप्रमानुषंदिव्यमाप्नुहि॥ आयाहिमद्गृहंसार्द्धंमयारुह्यखगेश्वरम् ॥९९॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यश्रीपतेःसमुनीश्वरः ॥ तुष्टावप्रणतोभूत्वाजलएवाविशांपते ॥१००॥ ॥ मुनिरुवाच ॥ ॥ श्रीपतेश्रीमदंभोजसंमर्दितपदांबुजम् ॥ भवतोभवतापघ्नंवंदेत्रिदशवंदितम् ॥१०१॥ त्वदीयमाययानाथमोहितायेत्रजंतवः ॥ तेषांकदाचिन्निस्तारोनकृपामंतरेणते ॥ २ ॥ सत्तीर्थसेवनादीशतथासज्जनसंगमात् ॥ पुंसांभक्तिस्तुय्येषांवैजा यतेकृपयातव ॥ ३ ॥ साधुभिर्बहुभिरीरितंहरेयोनिशम्यगुणकीर्त्तनंतव ॥ कीर्तयत्यखिलपापनाशनंमातृगर्भकुहरेसनोपतेत् ॥ ४ ॥ श्रीपतेतुवजन स्यमानसंदैवतस्तुपतितंमहारणे ॥ गुंठितंचरजसाजहातिनोनिर्मलत्वमिवरत्नमुत्तमम् ॥ १०५ ॥ यःपुमान्पततितेपदांबुजेदंडवत्पुलकमंगकेदधत् ॥ सोन्वयंनयतितावकंपदंस्वंचवांछितमशेषयोगिभिः ॥ १०६ ॥ जीवएवतवमाययाविभोमोहितोभ्रमतिविश्ववर्त्मसु ॥ त्वत्कृपाललितलोचनां

चलैस्तत्क्षणंतरतिविश्ववारिधिम् ॥ १०७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतिसंस्तुत्यगोविंदंदंडवत्तस्यपादयोः ॥ पपातसमुनिश्रेष्ठोजयेतिमुहुरीरयन् ॥ १०८ ॥ श्रीपतिस्तंमुनिश्रेष्ठंदंडवत्पतितंभुवि ॥ उत्थाप्यबाहुभिस्तूर्णंसुपर्णेसमरोपयत् ॥ १०९ ॥ तत्कुटुंबंचविश्वात्मावैकुंठंचजगामह ॥ इत्येतत्कथितंराजन्शिवेमधुवनस्यवै ॥ ११० ॥ माहात्म्यंसर्वपापघ्नंकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ यइदंशृणुयान्मर्त्यःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ १११ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येमधुवनमाहात्म्यंनामचतुर्दशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२१४॥छ॥ ॥ सौभरिरुवाच॥ ॥ युधिष्ठिरेदमाकर्ण्यनारदस्यवचःशुभम् ॥ शिबिरौशीनरोराजाविनीतस्तमुवाचह ॥१॥ शिबिरुवाच॥ मुनेमयातुमाहात्म्यंश्रुतंमधुवनस्यवै ॥ त्वन्मुखात्किंतुसंदेहोह्येकोस्तिममहमानसे ॥ २ ॥ येनधर्मात्मनासर्वेतारितानिजबांधवाः ॥ जन्मद्वयकृताह्यासीत्सकथंस्वैरिणीसुतः ॥ ३ ॥ एतदाचक्ष्वभगवन्सर्वंस्वंवेत्सितत्त्वतः ॥ अतीतंवर्त्तमानंचभविष्यमपिनारद ॥ ४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एकदामुनयःसर्वेहरिद्वारेसमागताः ॥ दशम्यांज्येष्ठशुक्लस्ययुक्तायांसर्वपर्वभिः॥५॥तत्रतेविधिवत्स्नात्वाकृत्वाचस्वक्रियांशुभाम् ॥ हिमाचलस्यपृष्ठेतुस्वस्थचित्ताउपाविशन् ॥ ६ ॥ तारात्मजोबुधस्तत्रमुनिसंगेसमागतः ॥ सौंदर्यभरसंयुक्तःस्मरोमूर्त्तइवापरः ॥ ७ ॥ तंसमागतमालोक्यसमुत्तस्थुर्मुनीश्वराः ॥ तेनाभिवंदितामूर्ध्नापुनस्तेसमुपाविशन्॥८॥बुधस्यादरमालोक्यविहितंमुनिपुंगवैः ॥ मुनिपुत्रःसपप्रच्छपितरंस्वमितिप्रभो॥९॥ मुनिपुत्रउवाच ॥ ॥ कोयंतातसमायातःसौंदर्येणापरःस्मरः ॥ व्यासादिभिर्मुनिवरैर्भृशंतस्यादरःकृतः ॥ १० ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यसधर्मात्मास्वस्यपुत्रस्यभाषितम् ॥ बभाषेमुनिशार्दूलःपुत्रंनिर्बंधसंयुतम् ॥ ११ ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ बृहस्पतेःसुरगुरोःसुतस्तारोदरोद्भवः॥ बुद्धिमान्बुधनामायंशशिवंशकरःपरः॥१२॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ किंत्वयाकथितंतातनिःसंबंधपरंवचः ॥ बृहस्पतेःसुतोयस्तुसकथंशशिवंशकृत् ॥ १३ ॥ जज्ञेनसूययातातविधुरत्रेर्मुनीश्वरात् ॥ तस्यवंशस्यकर्त्तायंकथंसुरगुरोःसुतः ॥ १४ ॥ एषमेमानसेतातसंशयोवर्ततेमहान् ॥ तमपाकुरुविप्रेंद्रसंदिहानस्यमेशिशोः ॥१५ ॥ ॥ पितोवाच॥ पुराबृहस्पतेर्भार्यातारानामयशस्विनी ॥ चंद्रेणापहृतातातबलाद्बलवतातदा ॥ १६ ॥ अपहृत्यतदानीतास्वगृहंविधिनागुरोः ॥ भार्यासातुतयासार्द्धंरमितंतेनवैचिरम् ॥ १७ ॥ तस्यागर्भोभवत्तातकालेनकियतातदा ॥ ततोबृहस्पतिर्भार्यांनिजांतांसमयाचत ॥ १८ ॥ चंद्रमापिमदाविष्टोनददौबलदर्पितः ॥ ततोबृहस्पतिस्तातदेवैःशक्रादिभिःसह ॥ १९ ॥ सन्नद्धोयोद्धुमारेभेसमंबलवदिंदुना ॥ सहायार्थंविधोःशुक्रःसमंदितिजदानवैः ॥ २० ॥ समागतस्तदाताततस्मिन्रणसमुद्यमे ॥ ततस्तारानिमित्तंवैयुद्धंप्रावर्त्ततोल्बणम् ॥ २१ ॥ करिष्यतेसर्वजनैःप्रधानंतारकामयम् ॥ तस्मिन्युद्धे

महाभीमेहतादेवाश्वदानवाः ॥ २२ ॥ नकस्यचिज्जयस्तातबभूवनपराजयः ॥ ततःसमागतोब्रह्मासंनिवार्योल्वणंरणम् ॥ २३ ॥ ददौबृहस्पतेस्तारांबो
धयित्वानिशापतिम् ॥ बृहस्पतिस्तुतांवीक्ष्यतारांगर्भवतींतदा ॥ क्रुद्धोविरिंचेःप्रत्यक्षंसमाजेदेवदैत्ययोः ॥ २४ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥
शृणुष्वमामकंवाक्यंतारेतरललोचने ॥ कस्यायंध्रियतेगर्भोभवतेर्दोर्मममाथवा ॥ २५ ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ एवंमुहुर्मुहुःपृष्टासाचलज्जावतीशुभा ॥
यदानकथयामासकिंचित्तातदग्रतः ॥ २६ ॥ तदायंपश्यतांतेषांदेवानांचसुरद्विषाम् ॥ उत्पन्नस्तामुवाचेदंजननींचरुषान्वितः ॥ २७ ॥ ॥ बुध
उवाच ॥ ॥ कस्मान्नकथ्यतेदुष्टेमदीयोजनकस्त्वया ॥ लज्जांविहायसंपश्यशापस्यममवैभवम् ॥ २८ ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाजलमादायथदा
शप्तुंसमुद्यतः ॥ तदासामंदमाहेदंपितातवसुधाकरः ॥ २९ ॥ इत्युक्तेचतयासाध्व्याचंद्रःस्वतनयंबुधम् ॥ अमुंगृहीत्वासानंदंजगामनिजमंदिरम् ॥
॥ ३० ॥ बृहस्पतिस्तुतांतारांगृहीत्वास्वगृहंययौ ॥ ब्रह्मादेवाश्चदैत्याश्चतेपिस्वंस्वंगृहंययुः ॥ ३१ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयस्त्वंमांपरिपृ
ष्टवान् ॥ बृहस्पतिस्त्रियांजातोयथायंचंद्रवंशकृत् ॥ ३२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यपितुर्वाक्यंजहासोच्चैर्मुनेःसुतः ॥ उवाचचस्वपितरं
कुंडोयंस्वैरिणीसुतः ॥ ३३ ॥ उवाचचपितापुत्रंहापुत्रेदंनभण्यताम् ॥ सर्वसत्वांतरज्ञोयंशप्स्यतेत्वांत्वदुक्तवित् ॥ ३४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्यु
क्तेतेनमुनिनाचांद्रिर्ज्ञात्वातदीरितम् ॥ सर्वेषांशृण्वतांप्राहमुनीनामितिभूपते ॥ ३५ ॥ ॥ बुधउवाच ॥ ॥ शृण्वंतुमुनिशार्दूलाभवंतोममभाषि
तम् ॥ यदिसाध्वथवासाधुविचारयतमाचिरम् ॥ ३६ ॥ भवतांतत्वबुद्धीनांदर्शनार्थमिहागतः ॥ कृतवान्कस्यचिन्नाहमपराधंमनागपि ॥ ३७ ॥ असूय
याकिमर्थंमामवजानंतिदुर्मदाः ॥ स्वजन्मसफलत्वायभवद्दर्शनलालसः ॥ ३८ ॥ स्वभावएवदुष्टानांसाधूनपिनिरेनसः ॥ उद्वेजयंतियत्क्वापिमिष्टवाचः
पिकाइव ॥ ३९ ॥ दुःस्वभावंनमुंचंतिदुष्टाःसत्संगमादपि ॥ गंगांबुसंगमेनापिक्षारतामिवनीरधिः ॥ ४० ॥ अहोव्याधस्यदुष्टत्वंमुनिवृत्तीन्यतोमृगान् ॥
वनेमृगचरान्हंतिनिजगानविदोपिसः ॥ ४१ ॥ मत्स्यैःकिमपराद्धंहिधीवराणांदुरात्मनाम् ॥ यज्जलेचरतस्तीर्थेघ्नंतितत्प्रकृतिर्हिंसा ॥ ४२ ॥ साधवोपिन
मुंचंतिस्वभावंदुष्टसंगताः ॥ वृताविषाग्नियुक्सर्पैःश्रीखंडाइवशीतताम् ॥ ४३ ॥ परोदयेपिनृत्यंतिकिंस्वपक्षस्यसाधवः ॥ यथोन्मनामुनिवरावारिवाहस्यब
र्हिणः ॥ ४४ ॥ धारयंतिपरार्थेहिनिजांगमपिसाधवः ॥ पितृदेवमनुष्याणामर्थेमतिपतृवत्कलाः ॥४५॥ निजोदयस्तुसाधूनांस्वच्छस्यानंदहेतवः ॥ यथा
कुमुदपुष्पाणांमतिपतुःशीतलत्विषः ॥ ४६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युदीर्यवचःक्रोधाद्बुधस्तंमुनिबालकम् ॥ शशापेतित्वमप्याशुकुंडोभव
महीतले ॥ ४७ ॥ एवमाकर्ण्यतंशापंपिताबुधविसर्जितम् ॥ स्वपुत्रंपातयामासतदंघ्र्योःक्षम्यतामिति ॥ ४८ ॥ उवाचचनजानातिबालोयंतववैभवम् ॥

नोचितंक्रोधकरणमस्मिन्बालेभवादृशैः ॥ ४९ ॥ कुतश्चित्कारणात्साधोःक्रुद्धस्यप्रकृतिक्षमा ॥ हुताशनप्रतप्तस्यशीतत्वमिवचांबुनः ॥ ५० ॥ अतः क्षमांविधायाशुविधेह्यस्मिन्ननुग्रहम् ॥ बालेविवेकरहितेक्षमासाराहिसाधवः ॥ ५१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनमुनिनाशीतांशुतनय स्तदा ॥ क्रोधंतत्याजशांतात्माचक्रेतस्मिन्ननुग्रहम् ॥ ५२ ॥ ॥ बुधउवाच ॥ ॥ अयंतवमुनेबालःकुंडत्वंप्राप्यभूतले ॥ दत्तयज्ञोपवीतःसङ्घैं प्स्यसेहिनिजास्पदम् ॥ ५३ ॥ एवंसमुनिपुत्रोवैबुधशापान्नृपोत्तम ॥ कुंडत्वंप्राप्तवान्भूमौपितरोयेनतारिताः ॥ ५४ ॥ इदंपवित्रंमाहात्म्यंश्रुत्वामधुवन स्यवै ॥ समस्तमश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ५५ ॥ येनराधार्यंतयस्यमाहात्म्यस्यार्थमुत्तमम् ॥ हृदयेयत्रतत्तेषांविपथैर्नाभिभूयते ॥ ५६ ॥ येपठिष्यंतिमाहात्म्यंश्रोष्यंतिचमहाधियः॥देहांतेविष्णुसालोक्यंगमिष्यंतिनसंशयः ॥५७॥ इदमनिशपवित्रंतुभ्यमावर्णितंमेमधुवनसुचरित्रंश्रीपतेःप्रीति कारि ॥ कलिकलुषकलापच्छेदनेदक्षमक्षोत्पथगमननिरासेकारणंपुण्यमूर्तौ ॥ ५८ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तर खंडेकालिंदीमाहात्म्येमधुवनवर्णनोनामपंचदशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ अतोमधुवनाद्राजन्नयंवदरिकाश्रमः ॥ एकादशधनुर्मात्रेभूभागेव्यवतिष्ठति ॥ १ ॥ अस्यतीर्थवरस्याहंमहिमानंमहद्भुतम् ॥ वर्णयामिपुरस्तात्तेयंश्रुत्वामुच्यतेभयात् ॥ २ ॥ एकस्तुमगधे राजन्देवदासोहिनामतः ॥ ब्राह्मणःसत्यवान्दांतःसाक्षाद्धर्मइवापरः ॥३ ॥ निष्णातःसर्वविद्यासुबृहस्पतिरिवापरः ॥ हरिसंतोषकोभक्त्याप्रह्लादइवदैत्यराट् ॥ ४ ॥ सस्त्रीकोपिस्मरंजेतापार्वत्याइववल्लभः ॥ सदाचारपरोनित्यंविश्वामित्रोमुनिर्यथा ॥ ५ ॥ मगधेशगृहेमान्योद्रोणवत्कुरुवेश्मनि ॥ दानशीलः सुपात्रेषुबलिर्दैत्याधिपोयथा ॥ ६ ॥ तस्यभार्योत्तमानामलक्ष्मीरिवगुणोत्तमा ॥ पतिशुश्रूषणपरायथाजनकनंदिनी ॥ ७ ॥तस्यैकश्चसुतोराजन्नंगदो नामबुद्धिमान् ॥ एकापुत्रीतुवलयानामसल्लक्षमणान्विता ॥ ८ ॥ तयोर्ज्यायान्सुतःकन्यातस्माद्रूपकनीयसी ॥ तयोर्यथाक्रमंचक्रेविवाहं सद्विजोत्तमः ॥ ९ ॥ विवाहितातुसाकन्याययौश्वशुरवेश्मनि ॥ शुभलक्षणसंपन्नाकालेनकियतानृप ॥ १० ॥ अंगदस्तुमहाबुद्धिर्गृहभारंबभारह ॥ पितृवत्सर्वशास्त्रज्ञोयौवनश्रीविभूषितः ॥ ११ ॥ एकदासतुविप्रेंद्रःपुत्रंतंगृहकर्मणि ॥ क्षमंविज्ञायराजेंद्रनिजभार्यामुवाचह ॥ १२ ॥ ॥ देवदासउवा च ॥ ॥ समाकर्णयमेसाध्विकालेस्मिन्नुचितंवचः ॥ ततोयदुचितंभद्रेतदह्नायविधीयताम् ॥ १३ ॥ एषाजरासमायाताशरीरंपातयिष्यति ॥ अंगा न्याकंपयंतीववात्यापक्वफलंयथा ॥ १४ ॥ अक्ष्णामपिद्युतिंमंदांनूनमेषाकरिष्यति ॥ नक्षत्राणांसचंद्राणांप्रातर्वेलेवसुव्रते ॥ १५ ॥ स्खलितोपादयो र्मंदांगतिंप्रतिपदक्रमम् ॥ करिष्यतिजराह्येषायथानिगडशृंखला ॥ १६ ॥ तस्मादेषाजरायावन्नप्रौढाजायतेशुभे ॥ आत्मनस्तावदावाभ्यांकरणीयंहि

तंद्भुतम् ॥ १७ ॥ गृहपुत्रसुहृद्भ्रातृपितरोहिविनश्वराः ॥ द्रव्यादिकंचसुभगेतेषुसक्तेतनोबुधः ॥ १८ ॥ अतोहंसर्वतीर्थेषुपर्यटन्नविजितेंद्रियः ॥ वानप्रस्थे नविधिनावीक्षिष्येहरिमीश्वरम् ॥१९॥ ततःसंन्यासमादायक्वचित्तिर्थोत्तमेशुभे ॥ प्रारब्धकर्मणामंतेत्यक्ष्यामिस्वंकलेवरम् ॥२०॥ एवंचेत्प्राणमुक्तःस्यान्मु क्तिःस्यान्नात्रसंशयः ॥ ममश्रीपतिपादाब्जसम्यक्स्थापितचेतसः ॥ २१ ॥ ॥ उत्तमोवाच ॥ ॥ पुमान्वास्त्रीजनोवापिकोरमेतविनश्वरे ॥ संसारेमा धवंमुक्त्वानित्याश्रममचेतनः ॥२२॥ तस्मान्मामपिर्जविशत्वत्पादांबुजसेविनम् ॥ नीत्वास्वसंगमेतावद्भिश्वाब्धेराशुतारय ॥२३॥ पुत्रोयमंगदःश्रीमान् गृहभारस्यधारणे ॥ समर्थोभूत्स्नुषाचेयंकल्याणीतत्सहायिनी ॥ २४ ॥ पुत्रेसमर्थेयोमूढःपुरुषःस्त्रीजनोथवा ॥ नविरज्येतयोमूढोवंचितःश्रेयसाहिसः ॥ ॥ २५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमन्योन्यमामंत्र्यदंपतीतौरहस्तदा ॥ पुत्रमाहूयकथयांचक्रतुस्त्विदमंगदम् ॥ २६ ॥ ॥ दंपत्यूचतुः ॥ ॥ ज रागमश्रुथद्गात्रावावांविद्धित्वमंगद ॥ स्वश्रेयसेयातिष्यावःकुत्रचित्पुण्यभूतले ॥ २७ ॥ हरेराराधनंभक्त्याश्रेयःपरममुच्यते ॥ तदर्थमेवनिष्कामायतं तेसाधवोभुवि ॥ २८ ॥ विषयेषुनसंसक्तिःसमत्वंसर्वजंतुषु ॥ येषांहर्षविवादौचनजातुसुखदुःखयोः ॥२९॥ तएवसाधवोलोकेगोविंदपदसेविनः ॥ तेषां दर्शनमात्रेणकृतार्थोजायतेनरः ॥३०॥ तीर्थानिपर्यटन्धीरस्तद्दर्शनसमुत्सुकः॥ भाग्योदयेनकेनापितद्दर्शनमवाप्नुयात् ॥३१॥ तस्माद्भारंकुटुंबस्यभुज योर्युगदीर्घयोः ॥ आरोप्यनौविसर्जस्वतीर्थयात्रार्थमंगद ॥ ३२ ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेनकदाचित्साधुदर्शनम् ॥ भवेद्यदितदापुत्रद्वयोर्नौस्यात्कृतार्थता ॥ ३३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःपितृभ्यांपुत्रःसाधुवादमवादयत् ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ समस्तकुलनिस्तारोभवद्भ्यामयमीरितः ॥३४॥ आ शुमामवजानीतंकिंकरोमिभवद्धितम् ॥ अहमाज्ञाकरोनित्यंयुवयोःपूज्यपादयोः ॥३५॥ पुण्यतीर्थेषुदानार्थंगृहीतंधनमुत्तमम् ॥ नयतंमामपिप्रेष्यंसेवा यैनिजसंगमम्॥३६॥ ॥ नारदउवाच ॥इत्युक्त्वाधनमादायगत्वाक्रोशद्वयंतयोः ॥ संगेगृहमगात्ताभ्यांकथंचित्संनिवर्तितः॥३७॥ तौगृहीत्वाधनंकिंचिद्वि ष्णुर्नौसंयतामिति ॥ कंदमूलफलाहारौतत्रोषित्वादिनत्रयम् ॥ ३८ ॥ यदातस्मात्प्रचलितौदंपतीजगतीपते ॥ तदामार्गेमहान्कश्चित्सिद्धःसंमीलित स्तयोः ॥ ३९ ॥ ताभ्यामुभाभ्यांशिरसावंदितःसउपाविशत् ॥ उपविष्टस्तदाताभ्यामितिपृष्टःससिद्धराट् ॥४०॥ कोभवान्कुतआयातोकिंचिकीर्षतित द्वद ॥ ॥सिद्धउवाच॥ ॥ सिद्धोहंतापसश्रेष्ठकल्पग्रामेगृहंमम ॥ ४१ ॥ इंद्रप्रस्थात्समायातोदृष्टंतत्रमहाद्भुतम् ॥ तत्रास्तिकपिलःसिद्धोनारायणसमोगुणैः ॥ ४२ ॥ तस्मादहंपठन्सांख्यंनिवसामितदाश्रमे ॥ एकदामद्गुरुःश्रीमान्स्वाश्रमात्कपिलोययौ ॥४३॥ बदर्याख्यंमहापुण्यंस्नातुंसयमुनाजले ॥ तत्रैको रण्यमहिषस्तृषार्तोयमुनाजले ॥ ४४ ॥ प्रविष्टोजलमापीयपूर्वजन्मस्वमस्मरत् ॥ स्मृत्वासपूर्वकर्माणिमहिषोरण्यसंभवः ॥ ४५॥ जलान्निसृत्यतरसावव

देकपिलंगुरुम् ॥ उवाचनरवाचाचमयिशृण्वतितापसः ॥ यत्तत्तेकथयाम्यद्यशृणुत्वंपरमाद्भुतम् ॥ ४६ ॥ महिपउवाच ॥ ॥ भोभोविष्णुकलाभूत
सिद्धानांकपिलेश्वर ॥ किंनामेदंमहातीर्थंनतायकथयस्वमे ॥ ४७ ॥ अस्यतीर्थवरस्यांबुस्पर्शाद्वैपूर्वजन्मनि ॥ जाताममममहाभागपापस्यापिचकर्म
णः ॥ ४८ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ एवमाकर्ण्यतद्वाक्यंमाहिषस्यमहामुनिः ॥ जानन्नपिचतद्वृत्तांविहस्येदमुवाचह ॥ ४९ ॥ कपिलउवाच ॥ ॥ भवान्म
हिषशार्दूलकआसीत्पूर्वजन्मनि ॥ तत्रकिंकृतवान्कर्मयोनियेनापमाहिषीम् ॥ ५० ॥ महिषउवाच॥ ॥ शृणुष्वमुनिशार्दूलवृत्तंवैपूर्वजन्मनः ॥ अहमासंपु
राराजाकलिंगाधिपतिर्बली ॥ ५१ ॥ स्वांपरांनैवजानामियोषितंकाममोहितः ॥ वणिजांसाधुवृत्तीनांधनहर्तानिरेनसाम् ॥ ५२ ॥ निशीथेनगरेराजन्
गतभीःपर्यटाम्यहम् ॥ सुंदरीभिःपरस्त्रीभिःक्रीडितुंरतिलीलया ॥ ५३ ॥ यद्गृहेसुंदरींनारींपश्यामिस्मरमोहितः ॥ वसामिनिशितत्राहंक्षेत्रेमध्येगजोय
था ॥ ५४ ॥ क्रीडित्वातत्रनिःशंकंधनंहृत्वाचतद्गृहात् ॥ स्वगृहंपुनरायामिकियाद्भिर्वासरैरहम् ॥ ५५ ॥ उपविष्टःसभामध्येदिवाद्वौपुरबालकौ ॥ अना
र्यंबाहुयुद्धेनयोधयामिनिजाग्रतः ॥ ५६ ॥ नियोधयतियोबालस्तंमत्वाधनिनंबलात् ॥ गृह्णामितत्पितुर्वित्तंस्वल्पंवाभूरिवामुने ॥ ५७ ॥ यःपराजयतेत
त्रकातरत्वान्महामुने ॥ नायमर्हःपुरेस्थातुंममेतिविनिहन्मितम् ॥ ५८ ॥ एवमप्ययमारेभेवर्त्तमानेमहीपतौ ॥ पौरानगरमुत्सृज्यप्रययुर्विषयांतरम् ॥ ५९ ॥
एकदामुनिशार्दूलोदुर्वासापर्यटन्महीम् ॥ पुरेममसमायातोदुर्वासारुद्रसंभवः ॥ ६० ॥ मिलित्वानागराःसर्वेतदाजग्मुस्तदंतिके ॥ प्रणिपत्येदमा
हुस्तंस्वदुःखज्ञापकंवचः ॥ ६१ ॥ ॥ पौराऊचुः ॥ ॥ आत्रेयमुनिशार्दूलकृपांकुरुकृपानिधे ॥ अधर्मनिरतंभूपमेनंधर्मेणयोजय ॥ ६२ ॥ भाग्योदये
नकेनापिभवानस्माकमागतः ॥ उद्वेलाद्भूपदुःखाब्धेरस्मांस्तारयपोतवत् ॥ ६३ ॥ धनंलोभयतातेनहृतंनोमुनिपुंगव ॥ दूषिताश्चस्त्रियःसाध्व्यःसकामे
ननिरेनसा ॥ ६४ ॥ दशवत्सरदेशीयाबहवःशिशवोहताः ॥ अगण्यवैगुण्यनिधिरेषभूपोमहामुने ॥ ६५ ॥ ॥ महिषउवाच ॥ ॥ एवमाकर्ण्यपौरा
णांवचःसमुनिरत्रिजः ॥ दंडचोयमितिसंचिन्त्यसभास्थंमामथाययौ ॥ ६६ ॥ दृष्ट्वाहितंसमायांतमवधूतंदिगंबरम् ॥ आवारयमहंभृत्यैर्नैत्ययंदर्शनोचितः ॥ ६७ ॥
रेणुनासर्वलिप्तांगोमहिषाकृतिरेववै ॥ वार्यतामितिपार्श्वस्थान्बहुशोहंसमादिशम् ॥ ६८ ॥ ततस्तेतरसाभृत्यास्तंवारयितुमभ्ययुः ॥ हुंकारेणैवतान्सर्वान्स
चक्रेभस्मसान्मुनिः ॥ ६९ ॥ यज्ञाश्वंरक्षतःस्वस्यपितुस्त्वमिवसागरात् ॥ सर्वशस्तानहंभृत्यान्भस्मीभूतांस्तुतेजसा ॥ ७० ॥ आलक्ष्यसहसोत्थायगृहमावे
ष्टुमुद्यतः ॥ रेरेपापेतिसंबोध्यततोमांमुनिसत्तमः ॥ ७१ ॥ शशापेतिमहारण्येमहिषोभवसांप्रतम् ॥ तेनाहमितिशप्तोवैमुक्त्वाराजतनुंतदा ॥ ७२ ॥ मरुदेशे
महारण्येजातोहंमहिषोमुने ॥ चिरकालमहंतत्रन्यवसंमुनिपुंगव ॥ ७३ ॥ अत्रागतस्तुकेनाहंपुण्येनतदपिशृणु ॥ वापीकूपसरस्यस्तुबहवःकारितामया ॥ ७४ ॥

सहकारादिवृक्षाणामारोपोविहितःपथि ॥ पुण्येनानेनमेदेवपातोननरकेभवत् ॥७५॥ तीर्थस्यचमयाप्राप्तोह्यमुष्यजलसंगमः ॥ एतत्तेकथितंसर्वंपूर्वंजन्मशु
भाशुभम् ॥७६॥ येनतीर्थंमयाप्राप्तमेतद्योनिश्चमादिपी ॥ अस्यतीर्थवरस्यांबुस्पर्शाज्जातिस्मरोभवम् ॥ कथमस्याअसद्योनेर्मुक्तिःस्यात्तन्मुनेवद ॥७७ ॥
॥ ॥ कपिलउवाच ॥ ॥ एतत्तीर्थंमहापुण्यंवदर्याख्यंरमापतेः ॥ अत्रस्नाहिद्रुतंकामंस्वचित्तस्थंहिलप्स्यसे ॥ ७८ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ एत
च्छुत्वावचस्तस्यमहिषस्यमहामुने ॥ तत्रतीर्थेवरेस्नातुंप्राविशत्स्वर्गवांछया ॥ ७९ ॥ स्नात्वास्वर्गेच्छयातस्मिन्जलात्तटमुपागते ॥ तत्क्षणंगजमारू
ह्यशक्रःस्वर्गात्समाययौ ॥ ८० ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ हेकलिंगपतेनैजंदेहंजहिहिमाहिषम् ॥ प्रतिलभ्यवपुर्दिव्यंसममायाहिमेदिवम् ॥ त्वयास्वर्गेच्छ
यास्नातंप्राप्तंतत्तेसुरास्पदम् ॥ ८१ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःसतदातेनत्यक्त्वादेहंतुमाहिषम् ॥ दिव्यंवपुःसमासाद्यगजराजंसमारुहत् ॥ ८२ ॥
गजराजंसमारुह्यस्थित्वाचगगनेक्षणम् ॥ प्रणम्याशिरसादेवंतुधावकपिलंमुनिम् ॥८३॥ कलिङ्गउपवाच ॥ ॥ नमस्तेपरमेशानकेवलज्ञानहेतवे ॥ सेतवे
वेदविद्यानांरिपवेतद्विरोधिनाम् ॥ ८४ ॥ त्वत्तःप्रवृत्तिःसांख्यस्यजातातत्वावबोधिनी ॥ देहिनांमाययाग्रस्तचेतसामपितेविभो ॥ ८५ ॥ येवेदविहितंत्य
क्त्वावर्ततेस्वेच्छयामुने ॥ तान्दंडयसिदंडयांस्त्वंमज्जयंस्तिर्यगादिषु ॥ ८६ ॥ इंद्रादयोलोकपालाःसर्वेत्वदधिकारिणः ॥ त्वदिच्छामनुवर्ततेभीता
दंडकृतोहिते ॥ ८७ ॥ त्रयीधर्मविरोद्धारःपूर्वंदेवायुगेयुगे ॥ अवतीर्यविनाशायकृतासर्वात्मनात्वया ॥ ८८ ॥ येयेत्वयाहतानाथचक्रिणात्रिदशारयः ॥
तेतेतमोमयींहित्वातनुंवैकुंठमभ्ययुः ॥ ८९ ॥ आज्ञापयजगन्नाथगंतुंमांत्रिदशालयम् ॥ अनुगृह्णीष्वशक्रंचनमंतंवीक्षणामृतैः ॥ ९० ॥ प्रसादात्तवदेवेश
वदर्याख्यस्यचप्रभो ॥ तीर्थस्यस्वतनुंहित्वातामसींसात्विकींगतः ॥ ९१ ॥ इंद्रेणसहनागेंद्रमारुह्यत्रिदशालयम् ॥ गच्छामिस्वेच्छयानाथकृपातस्तेकृ
पानिधेः ॥ ९२ ॥ ॥ सिद्धउवाच ॥ ॥ इत्यभिष्टूयदेवेशंकपिलंसकलिंगपः ॥ नमस्कृत्यचतत्पादौजगामात्रिदशालयम् ॥ ९३ ॥ एतन्मयाद्भुतंवि
प्रदृष्टंवदरिकामश्रमे ॥ गुरुंशुश्रूषमाणेनपापस्यापिविमोक्षणम् ॥ ९४ ॥ नातःपरंत्रिलोक्यांतुतीर्थंसर्वार्थदायकम् ॥ याहितत्रैवसस्त्रीकःपरंश्रेयोयदीच्छ
सि ॥ ९५ ॥ अहंयामिसमानेतुंवदर्याख्यंगृहान्द्विज ॥ वृद्धंस्वकीयपितरंनिस्पृहंमोक्षकामुकम् ॥ ९६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इतितीर्थवर
स्यास्यवदर्याख्यस्यभूपते ॥ महिमानंससुत्कीर्त्यससिद्धःस्वगृहंययौ ॥ ९७॥ अथकालेनकियतासद्विजःसहभार्यया ॥ तीर्थानपर्यटन्धीरःइंद्रप्रस्थेभ्यगा
दहम् ॥ ९८ ॥ तेनैववपुषाराजन्नीतवांस्तौनिजालयम् ॥ ससिद्धोपिस्वपितरंगृहादानीयसत्वरः ॥ ९९ ॥ तत्रैवस्नापयामासतत्तीर्थेमोक्षकामुकम् ॥

१ अनुगृह्णाणचक्रांच इ० पा० ।

सोपिश्रीवासुदेवेनवृद्धःसिद्धपितातदा ॥ १०० ॥ ततोनीतोनिजगृहंवृंदारकविवंदितः ॥ इंद्रप्रस्थांतरगतमिदंसद्धदर्याख्यमीशः स्नानाद्यादखिलजनितामानसेष्टंपदार्थम् ॥ माहात्म्यंतेनृपनतिमतेवर्णितंतस्यपूतंयच्छुत्वावैपततिनजनोमातृगर्भेकदाचित् ॥१०१॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येबदरिकाश्रमवर्णनंनामषोडशाधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२१६ ॥ राजोवाच ॥ ॥ वर्णितंमेत्वयासाधोमाहात्म्यंबदरीभवम् ॥ यंनिशम्यमनोयातिममनिर्मलतांमुने ॥ १ ॥ एतदद्भुतमाहात्म्यंशक्रप्रस्थाख्यमुत्तमम् ॥ सकलंमुनिशार्दूलचतुर्वर्गप्रदायकम् ॥ २ ॥ श्रुविनातःपरंतीर्थंतिरश्चामपिमुक्तिदम् ॥ श्रेष्ठंसकलपापघ्नंदर्शनादेवनारद ॥ ३ ॥ एतदंतर्गतस्यास्यहरिद्वारस्यनारद ॥ माहात्म्यंश्रोतुमिच्छामित्वत्तःसंतोषकारकात् ॥ ४ ॥ मामुद्धरमुनेदीनमविद्याकामकर्म्मभिः ॥ वर्णनेनास्यतीर्थस्यशक्रप्रस्थगतस्यवै ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ आकर्णयमहाभागवर्णयामितवाग्रतः ॥ हरिद्वारस्यमाहात्म्यमश्वमेधफलप्रदम् ॥ ६ ॥ अत्रैकःश्वपचःपापःयथास्वर्गतिमाप्तवान् ॥ तत्तेहंकथयाम्यद्यशृणुष्वैकमनाःप्रभो ॥ ७ ॥ धर्मक्षेत्रेकुरुक्षेत्रेकालिंगइतिविश्रुतः ॥ श्वपचःपापकर्म्मावैवसतिस्मपुराद्बहिः ॥ ८ ॥ पंचषड्वर्षदेशीयान्बालान्नगरवासिनाम् ॥ प्रसह्यवंचयित्वाचवनेनीत्वाजघानसः ॥ ९ ॥ तेषामलंकारमयंरजतंहेमवन्नृप ॥ रत्नादिकंचकायस्थंहत्वातान्जगृहेऽधमः ॥ १० ॥ विवेशसाधुनिलयेरात्रौधनजिहीर्षया ॥ पथिकान्धनमालक्ष्यसजघ्नेनिर्जनेवने ॥ ११ ॥ कुरुक्षेत्रेसमायाताएकदारविपर्वणि ॥ नानादिग्भ्योजनाराजन्नानादानजिहीर्षया ॥ १२ ॥ तस्मिन्यथाविधिस्नात्वारविपर्वणिभूपते ॥ दानंदत्त्वायथावच्चलोकाःस्वान्स्वान्गृहान्ययुः॥१३॥ एकःकश्चिद्द्विजश्रेष्ठोधनेनमहतायतः ॥ पश्चात्सर्वजनेभ्यस्तुचचालस्वगृहंप्रति ॥ १४ ॥ अश्ववारःपदातीनांविंशतिंपुरतोदधत् ॥ कालिंगःसमहापापस्तमनुप्रस्थितःश्रियै ॥ १५ ॥ कतिचिद्वसतीर्गत्वासहतेनविशाधमः ॥ सोंत्यजस्तद्धनंहर्तुंनलेभेसमयंनृप ॥१६॥ बलेनापिगृहीतुंनक्षमोभूत्तस्यसश्रियम् ॥ वैश्यस्तुजनविंशत्यासंयुक्तस्तुसएकलः॥१७॥अत्रागतःसपापात्मावैश्यस्यार्थेनपार्थिव ॥ निशीथेशिबिरंतस्यधनंहर्त्तुंसमाविशत् ॥१८॥ एकेनतस्यवैश्यस्यजनेनसतुलक्षितः॥प्रविशन्नेवपापात्मादद्ताप्रहरंस्वकम्॥१९॥ तमालक्ष्यसमीपस्थंसजनःप्रहरप्रदः॥उभयोःपादयोराजन्स्वपन्नेवगृहीतवान् ॥२०॥तौगृहीत्वाजनानन्यान्बोधयन्प्रहरप्रदः॥हस्तेनैवतुपापेनचौरेणाघातितोहिसः॥२१॥श्रुत्वापलायमानस्तुगृहीतोन्यैर्जनैस्तदा ॥ गृहीतारंपुनर्हत्वासहसासपलायितः॥२२॥एकेनकेनचिद्राजन्सेवकेनधनुर्भृता ॥ दूरादेवशरेणाशुधावन्सनिहतोधमः ॥ २३ ॥ हतमात्रःशरेणाशुतत्याजसचजीवितम् ॥ चौरेणनिहतौराजन्वैश्यस्यानुचरावुभौ ॥ २४ ॥ तेत्रयोवरयानानिगणानीतानिभूपते ॥ समारुह्यदिविस्थित्वावैश्यमेतद्बभाषिरे ॥२५॥ कालिंगवैश्यानुचराऊचुः ॥ ॥ भोभोवैश्यपते

साधोतीर्थमेतदनुत्तमम् ॥ इंद्रप्रस्थेहरिद्वारंशिवकृत्पापिनामपि ॥ २६ ॥ वयंत्रयःसुतीर्थेस्मिन्नपमृत्युगताअपि ॥ गच्छामस्त्रिदिवंवैश्यसांप्रतंशि
वमस्तुते ॥२७॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वातेययुःस्वर्गंशिवेशिवकृतांपदम् ॥ यत्रेच्छयाहिलभ्यंतेभोग्यवस्तून्यनेकशः ॥ २८ ॥ अथ
रात्रौव्यतीतायांप्रातरत्रविशांवर ॥ स्वभृत्यदेहयोःकृत्वादाहमस्थीन्यपातयत् ॥२९॥ तीर्थेत्रपात्यमानेषुभृत्यौतावस्थिषुप्रभो ॥ स्वर्गात्पुनरिहायातौतं
वैश्यमिदमूचतुः॥३०॥ भृत्याऊचतुः॥ भोभोवैश्यपतेसाधोतीर्थेत्रमरणाद्भुवि॥पापानामपिजंतूनांस्वर्गप्राप्तिर्नसंशयः॥३१॥ स्थलेमृतस्यजंतोश्चेत्पतंत्य
स्थीनिवारिणि ॥ तीर्थस्यास्यतदावैश्यसत्यलोकेस्थितिर्भवेत् ॥३२॥ स्थलेमृताभ्यामावाभ्यामस्थिपातेनवारिणि ॥ संप्राप्ताब्रह्मणोलोकेस्थितिराब्रह्मसं
स्थिते ॥३३॥ स्थलेमृतस्यचौरस्यापेतुरस्थीनिनांबुनि॥यतोतःसविशांनाथतस्थौवृंदारकालये॥३४॥तस्यापिदेहमन्विष्यतीर्थेस्मिन्नाशुपातय॥यथासो
पिसुरश्रेष्ठप्राप्नुयान्नौगतिंपराम् ॥३५॥उपकारःसदाकार्यःपरेषामपिसाधुभिः॥अपकारोनमंतव्यःकृतोभृशमसज्जनैः॥३६॥ ॥नारदउवाच॥ ॥इत्युक्त्वातौ
महाभागौगतौहरिपुरंप्रति ॥ हरिद्वारस्यतीर्थस्यसलिलेनास्थिपातनात् ॥ ३७ ॥ सवैश्यस्तुमहाभागस्तस्यचौरस्यविग्रहम् ॥ दग्धुमन्वेषयामासन
लब्धंतत्तुभूपते ॥ ३८ ॥ पुनरावृत्यतत्रैवसर्वतीर्थशिरोमणौ ॥ हरिद्वारेमहाराजससस्नाविततिवांच्छया ॥ ३९ ॥ अहमुत्पाद्यसत्पुत्रान्धर्म्मार्जितधनेनच ॥
संतोष्यविप्रान्बंधूंश्चविष्णुमाराध्यसेवया ॥ ४० ॥ त्वय्येवमरणंप्राप्यगच्छामिहरिमंदिरम् ॥ तीर्थराजनमस्तुभ्यमेतत्कर्तव्यमस्तिते ॥ ४१ ॥ इतिका
मनयाराजन्सवैश्यस्तत्रकामदे ॥ तीर्थेस्नात्वागतःसर्वैर्भृत्यैःस्वंसमगाद्गृहम् ॥ ४२ ॥ तत्रगत्वासपत्न्यांतुपुत्रानुत्पाद्यबुद्धिमान् ॥ धर्मोपार्जितवित्तेन
तोषयामासबांधवान् ॥ ४३ ॥ भक्त्यापरमयाराजन्नाराध्यकमलापतिम् ॥ तीर्थेस्मिन्मरणंप्राप्तोयतोवैकुंठमाप्नुयात् ॥ ४४ ॥ इतिवैवर्णितोराजंस्ती
र्थस्यमहिमातव ॥ हरिद्वारस्यपुण्यस्यश्रवणेस्यफलंशृणु ॥ ४५ ॥ तिलद्रोणस्यदानेनमाघेयत्फलमाप्नुयात् ॥ जनस्तत्फलमाप्नोतिशृण्वन्माहात्म्यम
स्यतु ॥ ४६ ॥ गोपीचंदनदानेनब्रह्मपत्रेषुभोजनात् ॥ यत्फलंतन्महिम्नोस्यश्रवणादेवकार्तिके ॥, ४७ ॥ जागरेचप्रबोधिन्यांप्रहरेपश्चिमेनृप ॥ यत्फ
लंतन्महिम्नोस्यतीर्थस्याकर्णनाद्भवेत् ॥ ४८ ॥ हरिद्वारस्यसदृशंशक्रप्रस्थगतस्यवै ॥ नतीर्थंपृथिवीलोकेचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ ४९ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापु
राणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेइंद्रप्रस्थमाहात्म्येहरिद्वारवर्णनंनामसप्ताधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २१७ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥
भूयःशृणुमहाभागमाहात्म्यंपरमाद्भुतम् ॥ अत्रस्थितस्यतीर्थस्यपुष्करस्याशिवप्रदम् ॥ १ ॥ प्रसादात्तस्यतीर्थस्यविष्णुःसर्वसुरेश्वरः ॥ प्रसन्नःपुंडरीक
स्यमासमेकंगृहेवसेत् ॥ अत्रमुक्तितदनुजोलेभेपापरतोपिहि ॥ २ ॥ ॥ शिबिरुवाच ॥ ॥ कःपुंडरीकोधर्मात्माकृतंतेनचकर्म्मकिम् ॥ येनप्र

सन्नोभगवांस्तद्गृहेमासमावसत् ॥ ३ ॥ कथंतदनुजःप्रापपापात्माश्रीहरेःपदम् ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेनसर्वमाख्याहिमेमुने ॥ ४ ॥ शृण्वतोस्यनसंतोषोमाहात्म्यंममजायते ॥ ५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ विदर्भनगरेराजन्मालवाख्येमहायशाः ॥ ब्राह्मणोब्रह्मविच्छांतोविद्वान्विष्णुपरायणः ॥ ६ ॥ देवर्षिपितृभूतानांमानुषाणांचपोषकः ॥ विषयेषुनसंसक्तोलोभमोहादिवर्जितः ॥ ७ ॥ सएकदामहाभागसिंहंप्राप्तेबृहस्पतौ ॥ गोदावरींमहापुण्यांस्नातुंप्रतिजगामह ॥ ८ ॥ दातुंतत्रसुवर्णस्यगृहान्निन्येपलायुतम् ॥ गच्छन्पथिसधर्मात्मामनसैतदचिंतयत् ॥ ९ ॥ ॥ मालवउवाच ॥ ॥ गृहाद्दानार्थमानीतंमयाहेमपलायुतम् ॥ यस्मैकस्मैनदातव्यंदातव्यंपूज्यसाधवे ॥ १० ॥ निष्किंचनायविप्रायपात्रायानुपकारिणे ॥ पूज्यायदेशेकालेचदत्तमक्षयतांव्रजेत् ॥ ११ ॥ उञ्छवृत्त्यासमानतिंदत्त्वाद्गुर्वांससेमुनिः ॥ शिलोंछवृत्तिर्धर्मात्मास्वंत्यक्त्वागात्परंपदम् ॥ १२ ॥ दानवेंद्रोबलीराजापात्रंविज्ञायवामनम् ॥ विपक्षायाप्यदात्तस्मैत्रिलोकींस्वभुजार्जिताम् ॥ १३ ॥ तस्मात्पात्रायदातव्यंधनंधर्म्मार्जितंमया ॥ गोविंदतुष्टयेसम्यक्वांछनीयंनतत्फलम् ॥ १४ ॥ पुंडरीकस्तुधर्मात्माभागिनेयोगजाह्वयात् ॥ आयास्यतिमयाहूतःसर्वपात्रशिरोमणिः ॥ १५ ॥ आनीतस्यधनस्यार्द्धंतस्मैपात्रायसूनवे ॥ स्वंसुदास्यामिशेषंतुश्रोत्रियेभ्योयथाविधि ॥ १६ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंविचिंत्यधर्मात्मामालवःसद्विजोत्तमः ॥ कतिचिद्वासरैःप्राप्तःपुण्यांगोदावरींनृप ॥ १७ ॥ मिलितस्तस्यधर्मात्मापुंडरीकःस्वसुःसुतः ॥ तस्यैवपूर्वमायातोमालवस्यमहीपते ॥ १८ ॥ सतत्रविधिनास्नात्वासिंहसंक्रमवासरे ॥ पुंडरीकायवित्तार्द्धंददौमेप्रीयतांहरिः ॥ १९ ॥ पुंडरीकोपिधर्मात्मास्नात्वागोदावरीजले ॥ स्ववित्तस्यचतुर्थांशंश्रोत्रियेभ्योददौमुदा ॥ २० ॥ सतत्रविधिवत्स्नात्त्वादत्वादानंचशक्तितः ॥ गच्छंतंस्वगृहान्राजन्नित्युवाचस्वसुःसुतम् ॥ २१ ॥ ॥ मालव उवाच ॥ ॥ गुरून्प्रतिनमस्कारोवाच्योआशीर्लघून्प्रति ॥ यथावयोर्हिसंयोगःक्षणिकोयंबभूवह ॥ २२ ॥ एवंहिसर्वजंतूनांपुत्रदारादिभिःसह ॥ तस्मात्क्षणिकसंयोगात्संसाराद्यःसुधीर्नरः ॥ २३ ॥ विरज्येतकृपापात्रंसहरेस्याद्विनिश्चितम् ॥ कृपातःश्रीहरेःप्राणीसत्संगमरतोभवेत् ॥ २४ ॥ ततस्तस्यहरेर्लीलाश्रवणेच्छाहिजायते ॥ श्रुत्वाचकीर्तितासद्भिर्हरिलीलाअपिस्वयम् ॥ २५ ॥ सुस्पृहंकीर्त्तयत्येवततःस्मरतिकेवलम् ॥ ततस्तस्यभवेत्प्रेमगोविंदपदसेवने ॥ २६ ॥ नरस्ततस्तरत्याशुपोतेनेवमहार्णवम् ॥ एतदर्थंहिसाधूनांज्ञानिनांकर्मणांतथा ॥ यत्नोभवतिधर्मात्मन्नपित्वंयत्नवान्भव ॥ २७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वासवैदर्भःसुतंकथमपिस्वसुः ॥ विसृज्याश्रुमुखोवाष्पपर्याकुलदृशंययौ ॥ २८ ॥ पुंडरीकोपिधर्मात्माचचालस्वगृहं

१ स्वस्यूक्त्वा इ० पाठान्तरम् ।

प्रति ॥ कतिभिर्वासरैराजन्नागतोत्रशुभास्पदे ॥ २९ ॥ भरताख्यंकनीयांसंभ्रातरंपतितंभुवि ॥ श्वसंतंक्षतनिर्गच्छद्रुधिराक्तमवेक्षत ॥ ३० पप्रच्छच रुदन्नुच्चैर्भ्रातःकेनेदृशींदशाम् ॥ गमितोसिकिमर्थंवागृहादिहसमागतः ॥ ३१ ॥इतिपृच्छतिराजेंद्रपुंडरीकेसपीडया ॥ महत्याभरतःसद्यःपीडितोसुनमुं चत ॥३२॥ अवातरत्तदायानमेकंसमणमद्भुतम् ॥ आकाशात्पश्यतांभूपजनानांतद्गुरोरपि ॥३३॥ तदारुह्यसदिव्यांगोभरतःपापकार्यपि ॥ उवाचवचनं ज्येष्ठंभ्रातरंविनमन्निदम् ॥ ३४ ॥ ॥ भरतोवाच ॥ ॥ पुंडरीकमहाबुद्धेतीर्थस्यास्यप्रसादतः ॥ पुष्करस्यमयाप्राप्तापापिनापिदिविस्थितिः ॥ ३५ ॥ मदीयंदारुणंकर्मभ्रातर्जानासियद्यपि ॥ तथापिकथयाम्यद्यकिंचिदज्ञातमस्तिते ॥ ३६ ॥ यथामयाप्रभावत्यावेश्ययारमितंसह ॥ तद्गृहं व्यायितंभूरिधनंचमदिराकृते ॥ ३७ ॥ द्यूतेनहारितंयच्चचौरकर्मसमार्जितम् ॥ शिवरात्र्यांमयाशंभुनिर्माल्यंयच्चभक्षितम् ॥ ३८ ॥ यत्कृतेभवताविप्रोजे बुकोनामदूषितः ॥ एतन्मयाकृतंकर्म्मविदितंपुंडरीकते ॥ ३९ ॥ गोदावरींगतेभ्रातस्त्वयियत्कृतवानहं ॥ नतत्तेविदितंकर्मकथयामितदप्यहो ॥ ४० ॥ चलितेत्वय्यतिक्रांतोयदापक्षस्तदाह्यहम् ॥ श्रुतवानितिलोकेभ्योवचनंहरिदुःसहम् ॥ ४१ ॥ पुंडरीकोधनंदातुमाहूतोमातुलेनाहि ॥ निजसो दरमाहत्यपुंडरीकंतदाहृतम् ॥ ४२ ॥ गृहीष्यामिधनंभूरिमालवेनसमर्पितम् ॥ महतावसुनातेनतोषयामिप्रभावतीम् ॥ ४३ ॥ दुरोदरेणक्रीडामिस्वे च्छयाताद्विदैःसह ॥ इत्यालोच्यत्वदध्वानंनिरुध्याहमिहस्थितः ॥ ४४ ॥ हत्वात्वांचधनंभूरिगृहीतुंचमहामते ॥ अतिक्रांतेधनेभ्रातःकुतश्चित्सार्थमाग तः ॥ ४५ ॥ वणिजामत्रसुप्तोहंरात्रौतत्रमहामते ॥ अथकश्चिन्निशीथेतुतस्करोवणिजांधनम् ॥ ४६ ॥ हर्तुंतत्रसमाविष्टःसार्थेजनसमाकुले ॥ नीत्वायदाध नंकिंचित्सचौरस्तुपलायितः ॥ तमन्वधावन्सहसाक्रोशंतइवसेवकाः ॥ ४७ ॥ ॥ सेवकाऊचुः ॥ ॥ गृह्यतांगृह्यतामेषचौरोयंयातिसत्वरम् ॥ मध्याद्ब हूनामस्माकमपहृत्यधनंबहु ॥४८॥ ॥ भरतउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तेपांपुरतस्तुतमन्वहम् ॥ अधावंसहसाभ्रातस्तद्गृहीतुंजिहीर्षया ॥ ४९ ॥ ततस्तेवणिजांभृत्याज्ञात्वामांतस्यरक्षकम् ॥ प्रजह्रुस्तरसासर्वेसखड्गंखड्गपाणयः॥५०॥ तेषुकश्चिद्द्विजश्रेष्ठोब्राह्मणोहमितिब्रुवन् ॥ खड्गेनशितधारेणमया पापीयसाहतः ॥ ५१ ॥ वणिजांसेवकैस्तैस्तुखड्गधारैरहंहतः ॥ गतास्तेवणिजःप्रातर्निजगंतव्यनीवृतम् ॥ ५२ ॥ ततोभवानिहप्राप्तःश्वसंतंमांददर्शह ॥ चलद्रुधिरलिप्तांगंपीडामोहविचेतनम्॥५३॥इत्येतत्कथितंभ्रातर्यदर्थमहमागतः ॥ अपमृत्युंयथाप्राप्तस्तच्चापिकथितंमया ॥५४॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणे पंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येऽष्टादशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२१८॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यपुंडरीको महामनाः ॥ उवाचनिजबंधुंतंशृण्वतांनिजसंगिनाम् ॥ १ ॥ ॥ पुंडरीकउवाच ॥ ॥ केनपुण्येनतीर्थेस्मिन्मृत्युर्भरततेभवत् ॥ यदिजाना

सितदृष्ट्वाहिपापंविख्यातमेवते ॥ २ ॥ ॥ भरतउवाच ॥ ॥ पुंडरीकशृणुष्वेदंकथयामितवाग्रतः ॥ एतत्तीर्थप्रदंपुण्यंकृतंयदिहजन्मनि ॥ ३ ॥ एकदातुधनंजित्वासमागच्छन्निजंगृहम् ॥ अपश्यंमृतकंबालंमृतस्यानाथमापणे ॥ ४ ॥ निधायतमहंमूर्ध्निनीत्वागंगातटेशुभे ॥ वस्त्रादिभिरलंकृत्यचक्रे दाहादिसत्क्रियाम् ॥ ५ ॥ द्यूतेनोपार्ज्जितंद्रव्यंतत्सर्वंव्ययितंमया ॥ तेनपुण्येनप्राप्तंमेतीर्थमेतच्छुभावहम् ॥ ६ ॥ कुरुत्वंममदेहस्यसंस्कारंदाहपूर्वकम् ॥ ७ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ संस्कारेविहितेराजन्भरतःपापवानपि ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेनपुष्करस्यगतोदिवि ॥ ॥ मासमेकंयथाविष्णुः पुंडरीकगृहेहरिः ॥ ८ ॥ उवासास्यप्रसादेनतीर्थस्यशृणुसांप्रतम् ॥ अत्रतीर्थेसधर्मात्माभरतस्यापिसद्गतिम् ॥ दृष्ट्वेतिहृदयेमेनेतीर्थमेतत्तुकामदम् ॥ ९ ॥ अत्रेतिवांछयासस्नौपुंडरीकःसपंडितः ॥ माघमासंस्वरूपेणहरिर्वसतुमेगृहे ॥ १० ॥ एवंस्नात्वासकामेनययौनिजगृहंप्रति ॥ तीर्थेत्रनृपतिश्रेष्ठपुंडरीको खिलार्थदे ॥ ११ ॥ बंधुभ्योमरणंभ्रातुर्भरतस्यजगादह ॥ तेपिश्रुत्वाशुचंचक्रुर्मायया वृतबुद्धयः ॥ १२ ॥ पुंडरीकस्तदाकुर्वन्गृहेस्वस्मिन्निजक्रियाः ॥ उवासेतिमहानंदस्तपस्यायास्यतेहरिः ॥ १३ ॥ पूर्णिमायामथोपौष्यांचक्रेसपरमोत्सवम् ॥ मत्वेतिश्वोगृहेमह्यंहरिरायास्यतिध्रुवम् ॥ १४ ॥ श्रीखंडजलसेके नगोमयालेपनेनच ॥ मुक्ताचूर्णचतुष्केनसमस्कुरुतकेतनम् ॥ १५ ॥ शतद्वयंब्राह्मणानांनानाभोज्यैरभोजयत् ॥ वह्वीभिर्दक्षिणाभिश्चतानेवसमतोषयत् ॥ १६ ॥ नानावादित्रकुशलैःकलकंठैश्चगायनैः ॥ रजन्यांस्वजनैर्गायंश्चक्रेजागरणंतथा ॥ १७ ॥ अथप्रभातेतान्सर्वान्गायनादीन्विसृज्यसः ॥ गोविंदागमनाकांक्षीगृहमध्येउपाविशत् ॥ १८ ॥ अथतस्यगृहाभ्यासेनिवर्त्यनिजवाहनम् ॥ प्राविशद्गृहमध्येतुकर्तुंस्वजनवांछितम् ॥ १९ ॥ सपुंडरीकस्तंदृष्ट्वामाधवंसमुपागतम् ॥ उत्थायासनतस्तूर्णंववंदेशिरसानृप ॥ २० ॥ उवाचचसधर्म्मात्मागोविंदालोकनिर्वृतः ॥ संपूज्यार्घादिदानेनविष्टरेतंनिवेशितम् ॥ २१ ॥ ॥ पुंडरीकउवाच ॥ ॥ भवताभवतापघ्नंसुस्पष्टंतदनुष्ठितम् ॥ तावदत्रत्वयाविष्णोस्थीयतांस्थितिकारिणा ॥ २२ ॥ यावदस्यपुनीतस्यसमाप्तिस्तपसोभवेत् ॥ यत्रत्वंसेवकास्तेचवसंतिपरिचर्यया ॥ २३ ॥ तत्रैवखलुवैकुंठःसर्वदोषविवर्जितः ॥ यद्गृहेतवकर्माणिवर्ण्यतेसाधुभिर्विभो ॥ २४ ॥ हरिर्निवसतेतत्रसन्मुखादितिनःश्रुतम् ॥ येषांवचसितेनामहृदिरूपंचसुंदरम् ॥ २५ ॥ कर्णयोश्चगुणारोपस्तएवखलुसाधवः ॥ भवतोभवतेस्वांतं येषांशुश्रूषणेविभो ॥ २६ ॥ उत्तमांगेचनिर्माल्यंतएवखलुसाधवः ॥ येषांतुबुद्धिःशत्रौचमित्रेचकमलापते ॥ २७ ॥ चयापचययोश्चैवतएव खलुसाधवः ॥ येषांविकुरुतेचेतोनविकारस्यकारणे ॥ २८ ॥ संतिलक्ष्मीपतेनूनंतएवखलुसाधवः ॥ यत्रत्वंसाधवस्तत्रसंतोयत्रततो भवान्गतोविज्ञायतांसाद्धंमायेममगृहेवस ॥ २९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यवचस्तस्यपुंडरीकस्यमाधवः ॥ उवा

चमचर्मभासादंतानाभासयंश्चदिशः ॥ ३० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ साधूनामुत्तमःसाधुस्त्वंपृथिव्यांमहामते ॥ यस्त्वयापुण्यती र्थेतुस्नातंमत्संगवांछया ॥ ३१ ॥ उत्तिष्ठजाह्नवीतोयमाघेस्नानंकुरुद्विज ॥ माघांतेस्नापयामित्वांपूर्णिमायांतुपुष्करे ॥ ३२ ॥ प्रयागेमाघमासे तुपूर्णंयत्स्नानजंफलम् ॥ तत्सर्वंपुष्करेतीर्थेदिनैकस्नानतोभवेत् ॥ ३३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्तःसविप्रेंद्रःपुंडरीकोमुरारि णा ॥ किंचिदभ्युदितेसूर्येस्नानंगंगाजलेकरोत् ॥३४॥ प्रत्यक्षपुंडरीकाक्षपुंडरीकःसमर्चयत् ॥ तुलसीविकसत्पुष्पयवकुंकुमचंदनैः॥३५॥ धूपैरगरुजैरंगवा सितांगंरमापतिम् ॥ नीराजयतिकर्पूरदीपकैःपंचभिःस्मसः॥३६॥ चतुर्विधमयैर्भोज्यैर्भोजयित्वाजगद्गुरुम् ॥ सुप्तंसमणिपर्यंकेचामरैस्तमवीजयत् ॥३७॥ पादसंवाहनंजातुचक्रेतस्यरमापतेः ॥ जातकर्पूरसंयुक्तंददौतांबूलवीटकम् ॥ ३८ ॥ उष्णीषंबध्नतस्तस्यश्रीपतेःपुरतस्तदा ॥ तस्थौजातुसविप्रेंद्रःकरे णानीयदर्पणम् ॥ ३९ ॥ एवंनिजगृहेतस्यवसतःसभवच्छिदः ॥ सपर्याविदधद्विप्रोमाघंनिन्येसमस्तकम् ॥४०॥ अथमाघावसानेतुपूर्णिमायांरमापतेः ॥ स्मृतिमात्रागतंताक्ष्र्यमपश्यत्पुरतःस्थितम् ॥ ४१ ॥ तंदृष्ट्वापुंडरीकाक्षःपुंडरीकमुवाचह ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ श्रूयतांभोद्विजश्रेष्ठयद्वचोहंवदा मिते ॥ ४२ ॥ इंद्रप्रस्थगतेतीर्थेपुष्करेतेयदृच्छया ॥ स्नानायतेमयादत्तंयन्मासमुषितंमया ॥४३ ॥ अद्यपक्षींद्रमारुह्यमयासहमहामते ॥ व्रजतीर्थंशिरो रत्नंतदेवप्रतिपुष्करे ॥ ४४ ॥ चतुर्वर्गप्रदेतस्मिन्स्नानंकुर्वन्यदीच्छसि ॥ तदहंतेप्रदास्यामियदहंतद्वशोद्विज ॥ ४५ ॥ पापोपिभरतस्तेवैस्नातायत्रमृतोग तः ॥ स्वर्गंस्वर्गसुखाकांक्षीकिमन्यत्तस्यवर्ण्यते ॥ ४६ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वासदेवेंद्रोब्राह्मणेंद्रंनरेंद्रतम् ॥ पतगेंद्रंसमारोप्यसर्वंती र्थेंद्रमागमत् ॥ ४७ ॥ पुंडरीकस्यदेहात्तुतेनतत्प्राणवायुना ॥ समंज्योतिःसनिर्गत्यगोविंदपदमाविशत् ॥ ४८ ॥ एवंपुष्करतीर्थेस्मिन्निंद्रप्रस्थगतेनृप ॥ स्नानेनपुंडरीकस्तुलेभेसायुज्यमीश्वरे ॥ ४९ ॥ एवंतीर्थानुरोधेनगोविंदोपिचतद्गृहे ॥ मासमेकंसुखंराजन्नुवासनिजबंधुवत् ॥ ५० ॥ केनवर्णयितुंश क्योमहिमापुष्करस्यवै ॥ शक्रप्रस्थगतस्यास्यकोटयंशोवर्णितोमया ॥ ५१ ॥ माहात्म्यश्रवणादस्यश्रद्धयालभतेनरः ॥ अश्वमेधक्रतुफलंपठनादपिभूप ते ॥ ५२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येपुष्करमहिमावर्णनोनामैकोनविंशाधिकद्विशततमोऽध्या यः ॥ २१९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ शिवस्यतीर्थराजस्यप्रयागस्यतवाग्रतः ॥ महिमानंमहापुण्यंश्रद्धयावर्णयामिते ॥ १ ॥ विश्वावसुर्महीपालगंधर्वोलोकविश्रुतः ॥ एकदासगतोगातुंसुमेरौब्रह्मणःसभाम् ॥ २ ॥ तत्रसर्वैःसुरश्रेष्ठमुपविष्टंसुविष्टरे ॥ जुष्टंसुरगणैर्भूपविश्वावसुरवैक्षत ॥ ३॥

१ पुष्करेतीर्थे इतिपाठः ।

ब्रह्मासनसमीपेतुवरासनगतंनृप ॥ द्वितीयमिवलोकेशमिंद्रप्रस्थंसऐक्षत ॥ ४ ॥ सुरराजतीर्थराजौब्रह्मेंद्रप्रस्थयोर्नृप ॥ चामरोद्धूननं मूर्ध्निकुर्वंतौसददर्शह ॥ ५ ॥ अन्यानिदेवतीर्थानितयोर्दूरेमहीपते ॥ स्थितानितेनदृष्टानिबद्धांजलिपुटानितु ॥ ६ ॥ तयोरग्रेजगौराजन्गांधर्वं रागमुत्तमम् ॥ तीर्थैःसममगात्सत्यलोकंदेवान्विसृज्यहि ॥ ७ ॥ अथविश्वावसुर्धीमान्दृष्ट्वातीर्थस्यवैभवम् ॥ इंद्रप्रस्थस्यराजेंद्रहाहामेतदुवाच ह ॥ ८ ॥ ॥ विश्वावसुरुवाच ॥ ॥ भोभोगंधर्वशार्दूलतीर्थमेतन्महाद्भुतम् ॥ इंद्रप्रस्थाख्यमेतस्मिन्संसारेतीर्थराशिषु ॥ ९ ॥ चराचरगुरु र्ब्रह्मासुरवंद्यपदांबुजः ॥ तस्यासनसमीपस्थंयदतिष्ठसमासनम् ॥ १० ॥ तीर्थराजोपिपृष्ठस्थश्चामरंयस्यमस्तके ॥ अधुनाभृत्यवज्जातस्तीर्थेष्वन्येषुकाक था ॥ ११ ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानित्रिवर्गफलदानितु ॥ इंद्रप्रस्थमिदंतीर्थंचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ १२ ॥ अत्रस्थितानितीर्थानितादृशानिगुणैर्ध्रुवः ॥ शेषेणापिनशक्यंतेस्तोतुंतेषांमहागुणाः ॥ १३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवंविश्वावसुर्धीमान्दृष्ट्वेंद्रप्रस्थवैभवम् ॥ गत्वातस्यगृ हंराजन्पावनंसर्वकामदम् ॥ १४ ॥ यथादेवेषुसर्वेषुशक्रःश्रेष्ठःशचीपतिः ॥ तस्माद्ब्रह्माचतीर्थेषुप्रयागोयंतथावरः ॥ १५ ॥ तस्मादपिमहाराजश क्रप्रस्थमिदंवरम् ॥ अस्यांतरगतोयोयंप्रयागोनृपदृश्यते ॥ १६ ॥ कथयाम्यत्रयद्वृत्तंमोहिन्याःपण्ययोषितः ॥ नर्मदासरितस्तीरेपुरीमाहिष्मतीनृप ॥ १७ ॥ मोहिनीनामतत्रासीद्वेश्यावहुधनान्विता ॥ रूपयौवनसंपन्नानिष्णातानृत्यगीतयोः ॥ १८ ॥ तयाबहूनिपापानिकृतानिधनलुब्धया ॥ ब्रह्महत्याःकृताः सप्तदास्यश्चबह्वोहताः ॥ १९ ॥ तासांचपातितागर्भाःबहुशःपापयातया ॥ एवंतयासुतारुण्यंगमितंपापकर्मभिः ॥ २० ॥ ततोजराकियत्कालेतद्देहेसमपद्य त ॥ जराग्रस्तशरीरासानिवृत्तविषयस्पृहा ॥ २१ ॥ नचक्रेमानसंयूनांतेचतांप्रतिभूपते ॥ पापार्जितंधनंस्वीयंनविश्वसितिकस्यचित् ॥ २२ ॥ नदत्ते नस्वयंभुंक्तेननिक्षिपतिवैक्वचित् ॥ एकदासानिशीथेतुविबुध्येतिविचिंतयत् ॥ २३ ॥ मृतायांमयिकस्येदंधनंपापैरुपार्जितम् ॥ तंनयिष्यतिमांघोरंनर कंभृशदारुणम् ॥ २४ ॥ दास्यस्तासांचभर्त्तारस्तद्गोक्ष्यंतिधनंमम ॥ मयैवसद्गतिस्तस्यकथंनक्रियतेधुना ॥ २५ ॥ एवंविचिंत्यसाधर्मेविधायमति मुत्तमाम् ॥ चकारारामसरसिवापीकूपसुरालयान् ॥ २६ ॥ अभितःपुरमाधत्तप्रपाःपथिकहेतवे ॥ निदाघेचमहाराजतेभ्योन्नंप्रददौचसा ॥ २७ ॥ धर्म शालांगृहाभ्याशेनिवासायविदेशिनाम् ॥ विदधेसापुनस्तेभ्योददावाहारमुत्तमम् ॥ २८ ॥ एवंप्रवर्त्तमानाहिधर्मेसाभूपमोहिनी ॥ ज्वरातुराभवत्काले कस्मिंश्चेतिविचिंतयत् ॥ २९ ॥ धर्मार्थंहिमयावित्तंव्ययितंभूरियद्यपि ॥ तथापिस्वर्णरूप्यादिप्रचुरंवर्त्ततेपरम् ॥ ३० ॥ श्रोत्रियेभ्योददाम्येतज्ज्ञा नेनेतिव्यचिंतयत् ॥ विचिंत्येतिसमाहूतामोहिन्यानगरद्विजाः ॥ ३१ ॥ नागतास्तेमहीपालज्ञात्वाघोरंप्रतिग्रहम् ॥ यदातदाद्विभागंचक्रेतद्धनं

स्वकम् ॥ ३२ ॥ एकोभागस्तुदासीनांदत्तोन्यश्चविदेशिनाम् ॥ स्वयंतुनिर्द्धनाराजन्नभवत्सानुमोदिनी ॥ ३३ ॥ तथासमागतंमृत्युविज्ञायांतिकम
तिके ॥ मुक्त्वादास्योधनंनीत्वायथेष्टगतयोभवत् ॥ ३४ ॥ इतिमत्वायदाद्येपाज्वरमुक्ताभविष्यति ॥ तदानींयद्धनंदत्तंनूनमादास्यतेहितत् ॥३५॥
अथसालंघनान्यष्टादशकृत्वामहीपते ॥ निजायुपस्तुशेषेणज्वरमुक्तातदाभवत् ॥ ३६ ॥ एकाजरद्गवानामसखीतस्यामहीपते ॥ साताशुपचचाराशु
पथ्यादिभिरतंद्रिता ॥ ३७ ॥ कियद्भिर्वासरैःसातुपूर्णाहाराव्यजायत ॥ तस्याजरद्गवायास्तुगृहेभुक्तंस्मलज्जया ॥ ३८ ॥ मयास्थितंसुखेनात्रदुःखम
घसमागतम् ॥ दारिद्र्यान्नमयास्थेयंसांचिंत्येतिगतान्यतः ॥ ३९ ॥ गच्छतीसावनेराजन्मोहिनीपुरतस्करैः॥ इतिमत्वाविनिहतागृहीत्वायात्यसौध
नम् ॥ ४० ॥ धनमप्राप्यतैस्तस्याःसकाशात्पुरतस्करैः ॥ श्वसतीसापरित्यक्तातस्मिन्नेववनेनृप ॥ ४१ ॥ अथवैखानसःकश्चित्प्रयागस्यास्यवैजल
म् ॥ बिभ्रत्कमंडलौराजन्नत्रारण्येसमाययौ ॥ ४२ ॥ अथतांपतितांवीक्ष्यशस्त्रविक्षतविग्रहाम् ॥ याचमानामिदंराजन्जीवनंहस्तसंज्ञया ॥ ४३ ॥
॥ वैखानसउवाच ॥ ॥ कात्वंकेनशितैःशस्त्रैःसक्षतीकृतविग्रहा ॥ एकाकिनीकिमर्थंवानिर्जनारण्यमागता ॥ ४४ ॥ इंद्रप्रस्थगतस्येदंप्रयागस्य
जलेशुभे ॥ भाग्योदयेनकेनापिप्रापितंप्रियकाम्यया ॥ ४५॥ इत्युक्तातेनसावक्तुमक्षमाव्याददेसुखम् ॥ पातुंतद्वारिमहिषीभवेयमितिवांछया ॥४६ ॥
अथैतस्यप्रयागस्यपातितेंबुनितन्मुखे ॥ तत्याजजीवितंसातुमोहिनीगणिकानृप ॥ ४७ ॥ प्राणप्रयाणकालेतुमहिषीत्वंचवांच्छयत् ॥ अतःसामहिषीजा
ताद्राविडेवीरवर्मणः ॥४८॥संभूयकेरलाधीशगृहेतीर्थांबुपानतः॥कुलशीलधनैश्वर्यसंयुक्तस्यमहीपतेः॥४९॥ हेमगौरंततःसांगंवभारकमलेक्षणा ॥ अतस्त
स्यपितानामहेमांगीतिचकारह ॥ ५० ॥ एकदासातुहेमांगीहेमाभरणभूषिता ॥ कलायाःस्ववयस्यायामंत्रिपुत्र्यागृहंययौ ॥ ५१ ॥ तत्रयावकतैलेन
स्नापिताभोजिताचसा ॥ विविधान्नैस्तदाराजन्निविष्टावरविष्टरे ॥ ५२ ॥ पुष्पोद्ग्रथितधम्मिल्लाक्षामक्षौमविभूषिता ॥ कलांप्रोवाचदधतीमुखेतांबूलवीटि
काम् ॥ ५३ ॥ ॥ हेमांग्युवाच ॥ ॥ कलेकलयमेवाक्यंकोकिलाकलभाषिणि ॥ गृहेयदद्भुतंवस्तुतवमामभिदर्शय ॥ ५४ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुरा
णेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येइंद्रप्रस्थवर्णनोनामविंशाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२०॥ ॥ छ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥
इत्युक्तासाकलाराजंस्तयानृपतिभार्यया ॥ स्वकोशात्स्वर्णमंजूषामानाय्यविदधेपुरः ॥१॥ उवाचचमहाराजभार्येस्यांमहदद्भुतम् ॥ पुस्तकंवर्ततेदेवितत्र
चित्राणिसंतिवै ॥ २ ॥ उद्घाटयदृश्यतांकिंचित्किंकिमस्त्यत्रपुस्तके ॥ रंस्यतेतेमनोनूनंतत्रस्थालेख्यदर्शने ॥ ३ ॥ इत्युक्त्वाभूपपत्नीसादास्याताशु
दघाटयत् ॥ मंजूषांतत्रसंस्थंचपुस्तकंपाणिनाग्रहीत् ॥ ४ ॥ तत्रावलोकयामाससावतारान्समासतः ॥ पूर्वंततस्तुभूगोलंपंचाशत्कोटियोज

नम् ॥५॥ तत्रांधकारसंयुक्ताभूमिर्दृष्टाथकांचनी ॥ एतयोरंतरेराजल्लोकालोकश्चपर्वतः ॥६॥ सप्तद्वीपास्ततोदृष्ट्वासमुद्रैःसप्तभिर्वृताः ॥ एतेषुनद्यःशैलाश्च खंडानितुमहामते ॥ ७ ॥ एतद्भारतखंडंसापश्यंतीभूपतिप्रिया ॥ यमुनाजाह्नवीमुख्याःसरितःसमवैक्षत ॥ ८ ॥ यमुनातीरगंराजन्निंद्रप्रस्थमिदंशुभम् ॥ ददर्शसामहाभागातीर्थंव्रजयुतंनृप ॥ ९ ॥ अत्रतीर्थमिदंदृष्ट्वाप्रयागंब्रह्मनिर्मितम् ॥ पूर्वजन्मकृतंकर्मसासस्मारमनस्विनी ॥ १० ॥ ततस्तूष्णींसमुत्था यतूर्णंसास्वगृहंययौ ॥ निश्चित्येतिनभोक्ष्यामिततःप्रस्थायतीर्थकम् ॥ ११ ॥ तदैवसातुहेमांगीसहैगंतुमसुप्रियम् ॥ वीरवर्माणमाहेदंतीर्थराजंप्रियास ती ॥ १२ ॥ ॥ हेमांग्युवाच ॥ ॥ भोभोप्राणपतेवाक्यंमदीयंशृणुधर्मदम् ॥ विधेहिचमहाभागतूर्णंपूर्णोभविष्यति ॥ १३ ॥ पुराहंमोहिनीनामवेश्या चबहुपापकृत् ॥ यौवनेवार्द्धकेकिंचिद्धर्मेजातामतिर्मम ॥ १४ ॥ पापेनोपार्जितंवित्तंधर्मेणव्ययितंमया ॥ निर्द्धनाहंयदाराजन्निर्गतानिजपत्तना त् ॥ १५ ॥ तदामांनिर्जनेरण्येयांतींजघ्नुःस्तुतस्कराः ॥ वृथादारिद्र्यसंतप्तापापाधनजिघृक्षया ॥ १६ ॥ शितशस्त्रक्षतांगींमांश्वसंतींगतचेतनाम् ॥ विसृ ज्यतस्करास्तत्रगताहतमनोरथाः ॥ १७ ॥ ततोवैखानसोह्येकःप्रयागस्यजलंवहन् ॥ इंद्रप्रस्थगतस्यैववनेतत्रसमागतः ॥ १८ ॥ तत्रमांपतितांदृ ष्ट्वातदवस्थांसतापसः ॥ कात्वंकुतःकिमर्थंवाहताकेनेतिपृष्टवान् ॥ १९ ॥ तदाकिमपिनोक्त्वामेप्रार्थितंपुण्यमंबुतत् ॥ तेनतन्मेमुखेक्षिप्तंततोहंदेहमत्य जम् ॥ २० ॥ प्राणप्रयाणकालेतुवारितत्सर्वकामदम् ॥ श्रुत्वेतिवांच्छितवतीमहिषीस्यामितिप्रभो ॥ २१ ॥ तस्यतीर्थाम्भसोराजन्प्रसादात्तेगृहेश्वरी ॥ जाताहंसत्कुलाचाराशीलयापरयोनिधेः ॥२२॥ सांप्रतंद्रष्टुमिच्छामिशक्रप्रस्थगतंनृप॥प्रयागंतीर्थराजंतंभवतासहकामदम् ॥२३॥ प्रस्थास्येहंयदाराजन् तीर्थराजंप्रतिप्रभो ॥ तदाहमन्नंभोक्ष्यामिमयेतिविहितःपणः ॥ २४ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ कथमेतद्विजानीयांत्वदुक्तंचललोचने ॥ प्रतीतंकुरुमे भद्रेत्वदुक्तंकरवाण्यहम् ॥ २५ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्तेतेनभूपेनखेवागित्यभवत्तदा ॥ ॥ आकाशवागुवाच ॥ ॥ सत्यमुक्तंवचोराज न्ननयातवभार्यया ॥ २६ ॥ इंद्रप्रस्थेगतेपुण्येप्रयागेतीर्थपुंगवे ॥ तत्रगत्वाकुरुस्नानंलप्स्यसेयद्यदिच्छसि ॥ २७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ निशम्ये तिततोवाणींनृपोगगनसंभवाम् ॥ दंडवत्पतितोभूमौतद्भक्तारंनमाम्यहम् ॥ २८ ॥ अथमंत्रिणमाहूयराज्यमारोप्यतत्रवै ॥ तयासहसमारुह्यरथंतीर्थं वरंययौ ॥ २९ ॥ कतिभिर्वासरैरत्रहेमांग्यासहआययौ ॥ उपजह्नेतीर्थराजेक्षीरंभार्यायुतोनृपः ॥३०॥ सस्नतुस्तौशिवेतीर्थेदंपतीतत्रकामदे ॥ प्रयागेतेन वपुषावैकुंठप्राप्तिरस्तुमे ॥ ३१ ॥ प्रतीच्छयास्नानमात्रेमिथुनेतत्रभूपते ॥ आगतौसुरशार्दूलौहंसपक्षींद्रवाहनौ ॥ ३२ ॥ आगतौतौसमालोक्यवीरव

१ मद्दीयुतमनुमिर्वीर्मितिपाठः ।

भौसभूपतिः ॥ प्रणम्यशिरसादेवौतुष्टावैकाग्रमानसः ॥ २३ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ नमोवांसुरशार्दूलौविभ्रद्भ्यामसितारुणे ॥ वपुषीकोमलाभासि
हेमसिंदूरभानिच ॥ २४ ॥ वंदेयुवांसत्वरजःप्रधानौचराचरस्यस्थितिसर्गहेतू ॥ वैकुंठसत्याह्वतलोकनाथौचतुर्द्विबाहूखगराजवाहौ ॥ २५ ॥ वैराग्य
संरागवतांजनानांसम्मुक्तिभुक्तिप्रतिपादिकौच ॥ वृंदारकेवंदितपादपद्मौसद्भावनम्रेणनमामिमूर्ध्ना ॥ २६ ॥ गोविंदवृंदारकवंद्यपादनकोपिजानातितव
स्वरूपम् ॥ यतःपरस्त्वंप्रकृतेश्चपुंसोमनोवचोभ्यामपिदूरवर्ती ॥ ३७ ॥ धन्यःसलोकेपुरुषःपरात्मन्योविश्वमेतत्क्षणिकंविचिंत्य ॥ अनन्यचेताभज
तित्वदीयपादारविंदंमुनिवृंदवंद्यम् ॥ ३८ ॥ त्वत्पादसेवनंनामतीर्थमेतच्चदुर्लभम् ॥ जनानांभजमानानांवांच्छितार्थफलप्रदम् ॥ ३९ ॥ तथाप्येतद्द्वयं
सेव्यंमुक्तयेनान्यलब्धये ॥ अन्यकामनयायस्तुसेवतेसतुवंचितः ॥ ४० ॥ संतोभवंतमासेव्यतीर्थमेतच्चमुक्तिदम् ॥ नान्यमिच्छंत्यतिक्रम्यसर्वेलोका
न्जिजीषवः ॥ ४१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्यभिष्टूयदेवेशंलोकेशंसचभूपतिः ॥ तस्थौयदातदाराजन्हेमांगीसाजगादह ॥ ४२ ॥ ॥ हेमांग्यु
वाच ॥ ॥ पद्मापतेपद्मपलाशलोचनब्रह्मन्करालासनभारतीगुरो ॥ नमोस्तुवाभ्यांयदिदीनचेतसेप्रसीदतांतारयतांभवाब्धेः ॥ ४३ ॥ तीर्थस्यास्यप्र
सादेनजाताहंमहिषीप्रभो ॥ युवयोर्दर्शनंजातंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ ४४ ॥ युवामखिलचित्तज्ञौदत्तंनौमानसेप्सितम् ॥ स्नानकालेयदावाभ्यांविहितंपा
रमार्थिकम् ॥ ४५ ॥ एवंताभ्यामुभाभ्यांतौसंस्तुतौदेवपुंगवौ ॥ प्रसन्नवदनौभूत्वाप्रोचतुर्दंपतीप्रति ॥ ४६ ॥ ॥ हरिब्रह्माणावूचतुः ॥ ॥ धन्या
त्वमसिहेमांगियतोयंतारितःपतिः ॥ त्वयाराज्यसुखासक्तचित्तोप्येतत्समागमात् ॥ ४७ ॥ राज्ञांविषयसक्तानांदुर्लभामुक्तिरीदृशी ॥ त्वद्भर्तुर्यादृशीजा
तातीर्थस्यास्यप्रसादतः ॥ ४८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वातौसमालोक्यगरुडंपक्षिपुंगवम् ॥ जग्मतुस्तौसुरश्रेष्ठौसत्यलोकंनरेश्वर ॥ ४९ ॥
तत्रतेब्रह्मणासर्वेपूजिताविधिवन्नृप ॥ तस्यचित्तानुरोधेनतस्थुरेकंमुहूर्तकम् ॥ ५० ॥ अथताभ्यामुभाभ्यांसदंपतीभ्यांसमंहरिः ॥ आरुह्यगरुडंश्रीम
द्वैकुंठमगमन्नृप ॥ ५१ ॥ इत्येतत्कथितंतुभ्यंतीर्थराजस्यवैभवम् ॥ पुण्यंसमस्तपापघ्नंयशस्यंसुतदंनृप ॥ ५२ ॥ यएतच्छृणुयान्नित्यंपठेदपिच
मानवः॥सगच्छेद्वांछितंस्थानंसत्यमेतन्मयोदितम् ॥५३॥इतिश्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेइंद्रप्रस्थमाहात्म्येप्रयागवर्णनंना
मैकविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२२१॥छ॥नारदउवाच॥ ॥आकर्णयशिबेराजन्वर्णयामितवाग्रतः॥पुण्यंयशस्यमायुष्यंकाश्यामाहात्म्यमुत्तमम् १
इंद्रप्रस्थतटस्थायांकाश्यामेकस्तुपादपः ॥ शिंशपाख्योभवेद्राजन्पुरापुण्ययुगेकृते ॥ २ ॥ तत्रैकोवायसोह्यासीत्कृतनीडोवनस्पतौ ॥ तस्याधस्ता
न्महासर्पःकोटरेवसतिस्मह ॥ ३ ॥ एकदातस्यकाकस्यभार्याडद्वयमालये ॥ प्रतिमुच्यगताक्वापिननीडेस्वेसमागता ॥ ४ ॥ स्वयमेवसकाकस्तुपा

लयन्नंडकद्वयम् ॥ तामेवशिंशपामुच्चैरध्यतिष्ठन्महीपते॥ ५॥ अथैकदानिशीथेतुमहावात्यासमागता ॥ अभनक्शिंशपांराजन्मूलादपिदृढादपि ॥ ६॥ वात्ययापात्यमानायाशिंशपायास्तदातले ॥ चूर्णितौकाकसर्पौतौगतप्राणौबभूवतुः ॥ ७ ॥ दिव्यांगास्तेत्रयोभूत्वाशिंशपावायसादयः ॥ विमानत्रयमारूढाजग्मुःश्रीपतिकेतनम् ॥ ८ ॥ ॥ शिबिरुवाच ॥ ॥ देवर्षेकेनपुण्येनप्राप्तातैर्मुक्तिदापुरी ॥ आसंस्तेकेत्रयःपूर्वंसर्वंकथयनारद ॥ ९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ कुरुजांगलदेशीयोब्राह्मणःश्रवणाभिधः ॥ तस्यभार्याकुंडानामभ्राताभूच्चकुरंटकः ॥ १० ॥ अस्नातभोक्तानित्यंसकवलोमिष्टभुग्द्वहः ॥ श्रवणस्तेनदोषेणबभूवग्रामवायसः ॥ ११ ॥ कुरंटकस्तुतद्भ्रातानास्तिकोभवदुल्बणः ॥ श्रुतिस्मृतिपथोच्छेत्तादेवतानांचनिंदकः ॥ १२ ॥ तेनदोषेणसमृतोह्यभवत्कालकुंडली ॥ साकुंडाश्रवणस्यस्त्रीबभूवोभयदोषभाक् ॥ १३ ॥ अतःसास्थावरत्वंहिलब्ध्वासीदुभयाश्रया ॥ एतत्तेकथितंभूपतद्वृत्तंपूर्वजन्मनि ॥ १४ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामितेषांपुण्यंयतस्त्रयः ॥ प्रापुस्तेनपुरींरम्यांकाशींवैश्वेश्वरींनृप ॥ १५ ॥ ग्रामांतरादेकदातौप्रत्यायातौनिजालयम् ॥ कस्यचित्पथिकस्याथकूपमग्नांपयस्विनीम् ॥ १६ ॥ अवलोक्यतदुद्धारंचक्रतुस्तेननोदितौ॥ ताभ्यांगदितमाकर्ण्यकुंडासाध्वित्यभाषत ॥ १७ ॥ तेत्रयस्तेनपुण्येनमरणंप्राप्यदुर्लभम् ॥ इंद्रप्रस्थतटस्थायांकाश्यांवैकुंठमारुहन् ॥ १८ ॥ इयंकाशीमहेशस्यपुरीयद्यपिभूपते ॥ तथाप्यस्यांमृतंजंतुवैकुंठेस्यात्सुखीहरेः ॥ १९ ॥ एतत्तेकथितंराजन्काश्यामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ किमन्यच्छ्रोतुमिच्छातेविद्यतेतद्वदस्वमे ॥२० ॥ ॥ शिबिरुवाच ॥ ॥ मुनेत्वयामहेशस्यक्षेत्रत्रयमुदीरितम् ॥ काशीचशिवकांची चगोकर्णंचतथापरम् ॥ २१ ॥ एकस्यमहिमाप्रोक्तोत्वयाकाश्यामहामुने ॥ गोकर्णशिवकांच्योश्चकथ्यतांयदिविद्यते ॥ २२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ गोकर्णंकेवलंशैवंक्षेत्रंपरमपावनम् ॥ तस्मिन्मृतोनरोराजन्शिवःस्यान्नात्रसंशयः ॥ २३ ॥ स्थलेजलेंतरिक्षेचजंतुस्तत्रमृयेतचेत् ॥ तदाकैलासशिखरेशिवःसंभूयदीव्यति ॥ २४ ॥ अत्रगोकर्णतीर्थेस्यान्मृतस्यनपुनर्भवः ॥ शिवेनससमंराजन्मुक्तियास्यतिकर्हिचित् ॥ २५ ॥ अस्यापितवमाहात्म्यंगोकर्णस्यमहामते ॥ वर्णयामियदाकर्णिमयाब्रह्ममुखात्प्रभो ॥ २६ ॥ प्रयागादेकगव्यूतौगुरुतीर्थसमीपगः ॥ मर्यादापर्वतोयोयंदृश्यतेपुण्यदर्शनः ॥२७॥ तत्रैकःकर्कटोनामभिल्लआसीत्सुदारुणः ॥ तस्यभार्याजरानामसाजघ्नेपतिपंचकम् ॥ २८ ॥ साजराविषसंयुक्तंषष्ठंकर्कटकंतदा ॥ अकरोन्मोदकंहंतुंतदातेनस्वसुःश्रुतम् ॥ २९ ॥ निजायामुखतोराजन्भिल्लेनचमहात्मना ॥ बालांतांहंतुमारेभेकर्कटोभृशदारुणः ॥ ३० ॥ खड्गपाणिर्यदायातितद्वधायसभिल्लपः ॥ यावत्तावत्तुसायायाज्ज्ञात्वानिजवधोद्यमम् ॥ ३१ ॥ वनमभ्यद्रवद्भीतानिजप्राणपरीप्सया ॥ तामनुद्रवतातेनकर्कटेनमहीपते॥३२॥अत्रगोकर्णतीर्थेतुगृहीताखड्गपाणिना ॥ शिरश्छित्वातुसखड्गेनपातयित्वाज

देयुः ॥ ३३ ॥ तस्यगोकर्णतीर्थस्यनिजस्थानमगाचसः ॥ साजरातत्रगोकर्णेपापापिनिधनंगता ॥ ३४ ॥ कैलासशिखरेराजन्पार्वत्याअभवत्सखी ॥ अहंकथितवानेतत्तवगोकर्णवैभवम् ॥ ३५ ॥ शिवकांच्याश्चमाहात्म्यंपवित्रंवर्णयामिते ॥ इंद्रप्रस्थतटस्थायांशिवकांच्यामपिप्रभो ॥ ३६ ॥ गतिःसा परमापुंसांगोकर्णेयामयोदिता ॥ अत्रश्रीमन्महादेवोविष्णुंसर्वंसुरेश्वरम् ॥ ३७ ॥ आराध्यभक्तराजत्वंलेभेज्ञानंचतात्विकम् ॥ अतःसर्वेवयंपुत्राब्रह्मणस्तं महेश्वरम् ॥ ३८ ॥ आराधयामःसततंसद्भक्तिज्ञानलिप्सया ॥ अत्रबाणासुरोराजन्नाराधमहेश्वरम् ॥ ३९ ॥ निराहारोवर्षशतंतद्गुणत्वबुभूषया ॥ तस्मै प्रसन्नोभगवान्गणत्वंदत्तवान्निजम् ॥ ४० ॥ स्वयंचसर्वदातस्यपुरपालोकबभूवह ॥ इयंपुरीपुराराजन्नासीद्विष्णोर्महात्मनः ॥ ४१ ॥ दत्ताशिवायतु ष्टेनतपसातस्याविष्णुना ॥ अस्यामेकंपुरावृत्तंमहदाश्चर्यकारकम् ॥ ४२ ॥ विप्रस्यशिवभक्तस्यवैकुंठाप्तिर्यथाभवत् ॥ एकस्तुब्राह्मणोराजन्हेरंबोनामधा र्मिकः ॥ ४३ ॥ कायेनमनसावाचाशिवपूजारतःसदा ॥ एकदासमहाभागःशिवतीर्थानिपर्यटन् ॥ ४४ ॥ शिवभक्तःशिवेराजन्शिवकांच्यामिहागतः ॥ एनांमनोहरांचैवनतत्याजसबुद्धिमान् ॥ ४५ ॥ पश्चात्तत्रैवतत्याजप्राणानस्याजलांतरे ॥ तत्रैवश्रीमहादेवगणास्तंब्राह्मणोत्तमम् ॥ ४६ ॥ नीत्वाकैलास मचलंचेलुस्तदनुशासनात् ॥ अथमध्येसमायातागणावैकुंठतोहरेः ॥ ४७ ॥ तेभ्योबलात्समादातुंतंद्विजश्रेष्ठमुद्यताः ॥ आसीत्तेषांमहद्युद्धंगणानांहरि शर्वयोः ४८ ॥ तत्रयुद्धेनवैकेषांविजयोनपराजयः ॥ तत्रवैकुंठतोविष्णुरागतोगरुडासनः ॥ ४९ ॥ कैलासाद्वृषभारूढोमहेशश्चत्रिलोकधृक् ॥ ताव न्योन्यंमुखंदृष्ट्वाविहस्यजगदीश्वरौ ॥५०॥ पश्यतस्ममहद्युद्धंनभस्येवगणैःकृतम् ॥ अथस्वीयान्गणान्विष्णुःशैवांश्चदिवियुद्धतः ॥५१ ॥ निवार्यतंद्विजंता र्क्ष्यमारोप्यागाच्छिवालयम् ॥ शिवेनतद्गणैश्चापिस्वकीयैरपिमाधवः ॥ ५२ ॥ वृतोगच्छन्पथिश्रीमान्स्तुतस्त्रिदशवंदितः ॥ गत्वाविवेशतंचागंमहादेवपु रःसरः ॥ ५३ ॥ तस्मैद्विजायवैतस्यदर्शयन्रमणीयताम् ॥ अथतस्मात्तुकैलासान्महादेवेनवंदितः ॥५४॥ माधवःपरयाभक्त्यावैकुंठमगमत्तदा ॥ द्विजः सोपिमहाभागस्तर्थिस्यास्यप्रसादतः ॥५५॥ गोविंददर्शनंप्राप्यमुमुदेहरसन्निधौ ॥ एतत्तेकथितंराजन्शिवकांच्यास्तुवैभवम् ॥५६॥ तीर्थसप्तकनाम्नस्तु शृणुष्वसुसमाहितः ॥ तीर्थमेतन्महाराजचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥५७॥ दर्शनात्स्पर्शनाद्ध्यानात्स्मरणादपिभूपते॥वसिष्ठादिभिरेतस्मिन्महर्षिभिरनुष्ठितम्॥ ॥ ५८ ॥ महत्तपस्तुसृष्ट्यर्थंतत्रासंस्तुक्षमानृप ॥ मरीचिरपिधर्मात्मापुत्रार्थंस्नानमाचरन् ॥ ५९ ॥ अत्रलेभेमहाभागःकश्यपंसुतमुत्तमम् ॥ अत्रि रत्रापितपसातोषयद्देवपुंगवान् ॥ ६० ॥ सोमंदुर्वाससंदत्तंतेभ्योलेभेसुतत्रयम् ॥ अंगिराअपिधर्मात्मातीर्थस्यास्यप्रसादतः ॥ ६१ ॥ लेभेसुतांस्तुतद्वं श्याजाताआंगिरसाद्विजाः ॥ पुलहोपिसुतंलेभेदंभोलिगुणवत्तरम् ॥ ६२ ॥ योगस्त्योभूत्पुराराजंस्तीर्थेत्रैवनिमज्जनात् ॥ पुलस्त्यस्यात्रतीर्थेवैपुत्रोलब्धो

तपस्यतः ॥ ६३॥ कुबेरोभून्महाभागोयःसखासीदुमापतेः ॥ क्रतोरपिसुताजातावालखिल्याःसहस्रशः ॥ ६४ ॥ तीर्थस्यास्यप्रसादेनतेसर्वेह्यूर्ध्वरेतसः ॥ रजआदीन्सुताँल्लेभेवसिष्ठोपिमहातपाः ॥ ६५ ॥ सप्तैवराजशार्दूलमहिमातस्यवर्णितः ॥ अन्यान्यपिचतीर्थानिसंत्यनेकानिभूपते ॥ ६६ ॥ कपिलाश्रमकेदारप्रभासादीनिवैप्रभो ॥ नियुतैरपिवर्षाणांतेषांचमहिमानृप ॥ अनंतेनापिनोवक्तुंशक्यतेकिमुमादृशैः ॥६७॥ ॥ सौभरिरुवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वामुनिश्रेष्ठोनारदोमुनिपुंगवः॥शिवंजगामनभसोनारायणगुणान्गृणन् ॥६८॥ शिबिरौशीनरोराजाशक्रप्रस्थस्यवैभवम्॥ श्रुत्वामुनिमुखाद्राजन्कृतार्थंस्वममन्यत॥ ६९ ॥तत्रस्नात्वाहिविधिवदिंद्रप्रस्थेसभूपतिः ॥ विधायसत्क्रियाःसर्वाजगामनिजपत्तनम्॥७०॥इंद्रप्रस्थस्यमाहात्म्यमेतत्तवमयाविभो॥यमुनातीरतीर्थस्यवर्णितंजनपावनम् ॥७१ ॥ नास्यादरंकरिष्यंतिकलौश्रद्धाविवर्जिताः॥इंद्रप्रस्थस्यराजेंद्रसर्वतीर्थशिरोमणेः ॥७२॥ अष्टादशपुराणानांश्रवणाद्भारतस्यच ॥ यत्फलंतन्महिम्नस्यशक्रप्रस्थस्यजायते ॥ ७३ ॥ अरुणोदयवेलायांमाघलक्षैकमज्जनात् ॥ यत्फलंतन्महिम्नोस्यश्रवणाच्छ्रद्धयाभवेत् ॥ ७४ ॥ श्रद्धयास्यतुमाहात्म्यंयःशृणोतिमहीपते ॥ तर्पितास्तेनपितरोदेवाश्चमुनयस्तथा ॥ ७५ ॥ कृच्छ्रातिकृच्छ्रपाराकचांद्रायणव्रतादिभिः ॥ यत्फलंतन्महिम्नोस्यश्रद्धयाश्रवणाद्भवेत् ॥ ७६ ॥ अश्वमेधादियज्ञानांसमस्तानांमहीपते ॥ यत्फलंतन्महिम्नोस्यश्रद्धयाश्रवणाद्भवेत् ॥ ७७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एवंयुधिष्ठिरोराजाश्रुत्वाशौनकसौभरेः ॥ इंद्रप्रस्थस्यमाहात्म्यंसययौहस्तिनंपुरम् ॥ ७८ ॥ ततोविनीयसद्भ्रातॄन्दुर्योधनपुरःसरान् ॥ इंद्रप्रस्थमगात्पुण्यंराजसूयचिकीर्षया ॥ ७९ ॥ द्वारकायाःसमागम्यगोविंदंकुलदैतम् ॥ राजसूयेनयज्ञेनसइयाजमहीपतिः ॥ ८० ॥ मुक्तिदंतीर्थमेतत्तुशपतोस्याप्यजायत ॥ इतिमत्वाहरिस्तत्रशिशुपालंजघानह ॥ ८१ ॥ शिशुपालोपितस्यैवतीर्थस्यमरणाद्भुवि ॥ सायुज्यमगमत्कृष्णेनिखिलार्थप्रदायके ॥ ८२ ॥ शिशुपालोहतोयत्रविहितोयत्रचक्रतुः॥गदयातत्रभीमेनकृतंकुंडंसुविस्तरम्॥८३॥भीमकुंडंतुविज्ञातंजातंतद्भुविपावनम् ॥ कालिंद्यादक्षिणेभागेगव्यूत्यर्धेमहीतले ॥८४॥ इंद्रप्रस्थगतायायत्कालिंद्याःस्नानतःफलम् ॥ तत्फलंतत्रकुंडेतुजायतेनात्रसंशयः ॥८५॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ यस्मिन्क्षेत्रेस्थितोजंतुस्तंक्षेत्रमनुवत्सरम् ॥ प्रदक्षिणादिभिर्धर्मैःस्वापराधान्क्षमापयेत् ॥८६॥ प्रतिसंवत्सरंचैवपरिक्रामतियोनरः ॥ क्षेत्रापराधदोषैश्चनसलिप्येत्तुपातकैः॥८७॥ प्रदक्षिणमकुर्वाणःक्षेत्रसिद्धिंनविंदति ॥ तस्मात्प्रदक्षिणातीर्थेदातव्याचफलार्थिभिः ॥ ८८ ॥ हरेर्नामनिसंजल्पन्प्रकरोतिप्रदक्षिणाम् ॥ पदेपदेसलभतेकपिलादानजंफलम् ॥८९॥ चैत्रकृष्णचतुर्दश्यांशक्रप्रस्थप्रदक्षिणाम्॥यःकरोतिनरोधन्यःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥९०॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेकालिंदीमाहात्म्येइंद्रप्रस्थगतकाशीगोकर्णशिवकांचीतीर्थसप्तकभीमकुंडवर्णनोनामद्वाविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२२२॥

॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ सूतसूतमहाभागधन्योसित्वंभवांबुधौ ॥ यन्नोत्यर्थंनिमग्नानांपाययस्वमृतोत्करम् ॥ १ ॥ साधोत्रभवनिस्तारंवां
छतांनःसमादिश॥मंत्ररत्नंभावशुद्धंयन्मयंसचराचरम्॥२॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ शृणुशौनकवक्ष्यामिमंत्ररत्नंमहाद्भुतम् ॥ यद्दिलीपायगदितंवसिष्ठेनमहा
त्मना ॥ ३ ॥ एकदातुदिलीपेनपृष्टमेतद्गुरुंप्रति ॥ वसिष्ठंद्विजशार्दूलंप्राणिपत्ययथात्वया ॥ ४ ॥ ॥ दिलीपउवाच ॥ ॥ भगवन्भवताप्रोक्तास्सर्वे
धर्माविशेषतः ॥ वर्णाश्रमयुताधर्मानित्यनैमित्तिकाःक्रियाः ॥ ५ ॥ राजधर्माश्चयज्ञाश्चतीर्थदानव्रतादिकम् ॥ श्रुतामयामुनिश्रेष्ठअक्षय्यस्वर्गभो
गदाः ॥ ६ ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिमोक्षमार्गंसनातनम् ॥ दिष्ट्याहंयेनगच्छामितद्ब्रह्मन्वक्तुमर्हसि ॥ ७ ॥ कोमंत्रःसर्वमंत्राणांभवरोगैकभेषजम् ॥
सर्वेषामेवदेहीनांकोहिमोक्षप्रदःपरः ॥ ८ ॥ तत्समाख्याहितत्त्वेनमयिवात्सल्यगौरवात् ॥ ९ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वया
राजन्सर्वलोकहितैषिणा ॥ वक्ष्यामिपरमंगुह्यमेकंसंसारतारकम् ॥ १० ॥ पुरामहर्षयःसर्वेयज्ञदानपराःशुभाः ॥ पप्रच्छुर्ब्रह्मणःपुत्रंनारदंमुनिस
त्तमम् ॥ ११ ॥ ॥ महर्षयऊचुः ॥ ॥ भगवन्केनमंत्रेणगच्छामःपरमंपदम् ॥ तन्नोब्रूहिमहाभागप्रसादंकर्तुमर्हसि॥१२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ पिताम
हंपुरासर्वेयोगिनःसनकादयः ॥ पप्रच्छुरेकमेकांतेमोक्षमार्गंसुदुर्लभम् ॥ १३ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुध्वंयोगिनःसर्वेरहस्यमिदमद्भुतम् ॥ १४ ॥
नजानंतिसुराःसर्वेऋषयश्चतपोधनाः ॥ सर्गादौप्रोक्तवान्देवोमह्यंनारायणोऽव्ययः ॥ १५ ॥ ईश्वर्यासहदेव्याचसम्यक्संपूजितोमया ॥ ततःप्रसन्नोभगवा
न्ममनारायणोऽव्ययः ॥ १६ ॥ प्राजापत्यंददौमह्यंश्रुतिजंसर्ववाङ्मयम् ॥ प्रकाशकानिमंत्राणिव्यापकाव्यापकानिच ॥ १७ ॥ ततस्तमब्रुवंदेवंपुराणपु
रुषोत्तमम् ॥ भगवन्केनमंत्रेणसंसारोत्तारणंनृणाम् ॥ १८ ॥ तन्ममाचक्ष्वतत्त्वेनसर्वलोकहितायवै ॥ कोमन्त्रःसर्वमन्त्राणांपुरश्चरणवर्जितः॥१९॥ सकृदु
च्चारणान्नृणांददातिपरमंपदम् ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंमहाभागसर्वलोकहितैषिणा ॥ २० ॥ तस्माद्वक्ष्यामितेगुह्यंयेनमामाप्नुयुर्नराः ॥
॥ २१ ॥ सर्वेषामेवमंत्राणांमंत्ररत्नंशुभावहम् ॥ सकृत्स्मरणमात्रेणददातिपरमंपदम् ॥ २२ ॥ मंत्ररत्नद्वयंन्यासंप्रयतिःशरणागतिः ॥ लक्ष्मीनारायण
मितिमन्त्रःसर्वफलप्रदः ॥ २३ ॥ नामानिमंत्ररत्नस्यपर्यायेणनिबोधत ॥ तस्योच्चारणमात्रेणपरितुष्टोस्मिनित्यशः ॥ २४ ॥ कुलजोवातपस्वीवावेदवेदां
गपारगः ॥ यज्ञदानपरोवापिसर्वतीर्थोपसेवकः ॥२५॥ व्रतीवासत्यवादीवायतिर्वाज्ञानवानपि ॥ मन्त्राधिकारीनभवेत्तंप्रयत्नेनवर्जयेत् ॥२६॥ ब्राह्मणाःक्ष
त्रियावैश्यास्त्रियःशूद्रास्तथेतराः ॥ तस्याधिकारिणःसर्वेममभक्तास्तुतेयदि ॥ २७ ॥ अनन्यशरणानांचतथैवानन्यसेविनाम् ॥ अनन्यसाधकानांचवक्त
व्योमन्त्रउत्तमः ॥२८॥ आर्तानामाशुफलदस्सकृद्देवकृतोह्यसौ ॥ दृप्तानामपिजन्तूनांदेहान्तरनिवारणः॥२९॥आर्त्तोजिज्ञासुरर्थार्थीज्ञानीवापिप्रजापतिः॥

सकृन्मांशरणंयातिततःकामानवाप्नुयात् ॥ ३० ॥ नादीक्षितायवक्तव्यंनाभक्तायचमानिने ॥ नास्तिकायनलुब्धायनश्रद्धाविमुखायच ॥ ३१ ॥ नचा
शुश्रूषवेवाच्यंनासंवत्सरवासिने ॥ कामक्रोधविमुक्तस्तुदंभलोभविवर्जितः ॥ ३२ ॥ मांचयोऽव्यभिचारेणभक्तियोगेनसेवते ॥ वक्तव्यंतस्यविधिवन्मंत्र
रत्नमनुत्तमम् ॥ ३३ ॥ देशकालादिनियमानरिमित्रादिशोधनम् ॥ न्यासमुद्रादिकंतस्यपुरश्चरणसंयुतम् ॥३४॥ मच्चक्रांकितदेहत्वंमदीयाराधनंतथा ॥
मयिसन्यस्तकर्मत्वंमदनन्यशरण्यता ॥३५॥ मयिसर्वफलन्यासोमहाविश्वासपूर्वकम् ॥ अनन्यसाधनोयत्नस्त्वकिंचनत्वमात्मनः ॥ ३६ ॥ अवैष्णवानां
संभाषावंदनादिविवर्जनम् ॥ अनन्यदेवतानांचवन्दनंपूजनंतथा॥ ३७ ॥ एवमाद्यादिनियमाःप्रपन्नस्यप्रकीर्तिताः ॥ इत्यादिगुणयुक्तस्यवक्तव्यंमंत्रमुत्तम
म् ॥३८॥ तस्यनारायणश्चाहमृषिर्विष्णुःसनातनः ॥ देवताचश्रियासार्द्धमहंवात्सल्यसागरः॥३९॥सर्वलोकेश्वरःश्रीमान्सुशीलःसुभगस्तथा ॥ सर्वज्ञःसर्व
शक्तिश्चसदापूर्णमनोरथः ॥ ४० ॥ सर्वगःसर्वबंधुश्चकृपापीयूषसागरः ॥ श्रीमन्नारायणश्चाहंदेवतासमुदाहृतः ॥ ४१ ॥ छंदस्तुदेवीगायत्रीपंचविंशाक्षरा
त्मिका ॥ द्विस्सप्तषड्त्रिंपंचद्विषडंगानिनियोजयेत् ॥ ४२ ॥ लक्ष्म्यामदनपायिन्यामांध्यायेद्विश्वरूपिणम् ॥ चक्रशंखगदापद्मपाणिनंदिव्यरूपिणम् ॥
॥ ४३ ॥ वामांकस्थश्रियासार्द्धंपूजयेत्प्रयतःशुचिः ॥ अनेनमंत्ररत्नेनगंधपुष्पनिवेदनैः ॥ सकृत्संपूज्यमानोपिसंतुष्टोस्मिप्रजापते ॥ ४४ ॥
॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ सम्यगुक्तंत्वयानाथरहस्यमिदमुत्तमम् ॥ मंत्ररत्नप्रभावश्चसर्वसिद्धिप्रदोनृणाम् ॥ ४५ ॥ पितात्वंसर्वलोकानांमातात्वं
गुरुरेवच ॥ त्वंचस्वामीसखाभ्राताऽगतिस्त्वंशरणंसुहृत् ॥ ४६ ॥ अहंतुतवदेवेशदासश्शिष्यस्तथासुहृत् ॥ तस्मान्ममदयासिंधोप्रोक्तवा
निदमुत्तमम् ॥ ४७ ॥ अधुनामंत्ररत्नस्यदीक्षांसम्यग्विधानतः ॥ ब्रूहिसर्वत्रतत्वेनलोकानांहितकाम्यया ॥ ४८ ॥ ॥ श्रीभगवानु
वाच ॥ ॥ शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिमंत्रदीक्षाविधिंपरम् ॥ आचार्यंसंश्रयेत्पूर्वंमदाश्रयणसिद्धये ॥ ४९ ॥ आचार्योवेदसंपन्नोविष्णुभक्तोविमत्सरः ॥
मंत्रज्ञोमन्त्रभक्तश्चसदामंत्राश्रयःशुचिः ॥ ५० ॥ सत्संप्रदायसंयुक्तोब्रह्मविद्याविशारदः ॥ अनन्यसाधनश्चैवतथानन्यप्रयोजनः ॥ ५१ ॥
ब्राह्मणोवीतरागश्चक्रोधलोभविवर्जितः ॥ सद्वृत्तौशासिताचैवमुमुक्षुःपरमात्मवित् ॥५२॥एवमादिगुणोपेतआचार्यःसमुदाहृत् ॥आचाराञ्शासयेद्यस्तुस
आचार्यइतीरितः॥५३॥यस्त्वाचार्यपराधीनस्सद्वृत्तौशास्यतेयदि॥शासनेस्थिरवृत्तश्चशिष्यःसद्भिरुदाहृतः॥५४॥एवंलक्षणसंयुक्तंशिष्यंसर्वगुणान्वितम् ॥
अध्यापयेद्विधानेनमन्त्ररत्नमनुत्तमम् ॥ ५५ ॥ द्वादश्यांश्रवणेवापिकर्हिचिद्वैष्णवेदिने ॥ सदाचार्योपसंप्रीतौतत्रदीक्षांसमाचरेत् ॥ ५६ ॥ सुदर्शनंपां
चजन्यंसुवर्णेनप्रकारयेत ॥ रौप्येणवापिताम्रेणकांस्येनापिप्रकारयेत् ॥ ५७ ॥ स्नाप्यपंचामृतैःशुद्धैरर्चयेत्पुरतोमम ॥ अर्चयेद्गंधपुष्पाद्यैस्तन्मंत्रेण

विधानतः ॥ ५८ ॥ तत्राग्निंस्थापयेदग्निंस्वगृह्योक्तविधानतः ॥ आचार्योजुहुयादाज्यंमंत्रेणाथद्विजोत्तमः ॥ ५९ ॥ अष्टोत्तरसहस्रंवाशतमष्टोत्तरंतुवा ॥ जुहुयान्मंत्ररत्नेनतथान्यैर्वैष्णवैःशुभैः॥६०॥ मंत्रैःपुरुषसूक्ताद्यैर्जुहुयाद्घृतपायसम् ॥ तस्मिन्नग्नौक्षिपेच्चक्रंशंखंचद्विजसत्तमः॥६१॥षडक्षरेणजुहुयादाज्यं विंशतिसंख्यया ॥ प्रतप्तंचक्रमादायमंत्रेणैवतथागुरुः ॥ ६२ ॥ शंखेनैवांकनंकुर्याद्बाह्वोर्दक्षिणसव्ययोः ॥ होमशेषंसमाप्याथपुनःपूजांसमाचरेत् ॥ ६३॥ ततःकलशमादायपवित्रोदकपूरितम् ॥ मंत्रेणैवाभिमंत्र्याथतस्यमूर्ध्न्यभिषेचयेत् ॥६४॥ सितवस्त्रधरंसम्यगाचांतंविनयान्वितम् ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रधरंशिष्यंमंत्रमध्यापयेद्गुरुः ॥ ६५ ॥ मंत्रार्थंश्चप्रवक्तव्योवृत्तिश्चैवविशेषतः ॥ लब्धमंत्रस्तदाचार्यंपूजयेद्भूषणादिभिः ॥ ६६ ॥ अनेनविधिनामंत्रंयोधीतेवैष्णवाद्गुरोः॥ततःसवैष्णवंयातिनान्यथासुरसत्तम ॥ ६७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वाविधातारंदेवदेवोहरिःपिता ॥ स्वचक्रेणांकयित्वातुतस्मैमंत्रंददौस्वयम् ॥ ६८ ॥ सर्वलोकेश्वरोदेवोब्रह्माममपिताप्रभुः ॥ ममापिविधिवन्मंत्रंसददौमुनिसत्तमाः ॥ ६९ ॥ तस्माद्यूयंमुनिश्रेष्ठाधारयित्वासुदर्शनम् ॥ नारायणपदद्वंद्वंगच्छध्वंशरणंद्विजाः ॥ ७० ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वामुनयःसर्वेनारदेनसुरर्षिणा ॥ द्व्याधिकारिणःसर्वेयाताविष्णोःपरंपदम् ॥ ७१ ॥ तस्मात्त्वमपिराजर्षेविष्णुसायुज्यमिच्छसि ॥ दीक्षामार्गविधानेनधारयित्वासुदर्शनम् ॥ ७२ ॥ नारायणपदद्वंद्वंतदेकंशरणंव्रज ॥ सर्वलोकेश्वरःसाक्षाद्ब्रह्मात्रिभुवनेश्वरः ॥७३॥ ममापिनारदस्यापिप्रोक्तवान्मंत्रमुत्तमम् ॥ शौनकादिमहर्षीणांनैमिषारण्यवासिनाम् ॥७४॥ नारदःप्रददौमंत्रंप्रपत्तिंशरणागतिम्॥एतद्गुह्यतमंराजन्नजानंतिमहर्षयः॥७५॥देवताश्चनजानंतिसिद्धाःसाध्याश्चदानवाः॥ मयापिप्रापितोमंत्रंशक्तिपुत्रःपराशरः॥७६॥ इदंरहस्यंपरमंलक्ष्मीनारायणंद्वयम् ॥ राजंस्तवापिवक्ष्यामिप्रपत्तिशरणागतिम् ॥ ७७ ॥ द्वयात्परतरंमन्त्रंनास्तिसत्यंब्रवीमिते ॥ अस्मात्परतरंधर्मंनास्तिलोकेषुकिंचन ॥ ७८ ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यंब्रह्मणाकथितंपुरा ॥ नारायणात्परोदेवोनास्तिमुक्तिप्रदोनृणाम् ॥ ७९ ॥ तत्सेवैवभवेन्मोक्षःसर्वकर्मनिकृंतनः ॥ ८० ॥ ॥ इति श्रीपाद्ममहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेवसिष्ठदिलीपसंवादेविद्योपदेशोनामत्रयोविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२३ ॥ ॥ दिलीपउवाच ॥ ॥ भगवन्सर्वमाचक्ष्वहरिभक्तिसुधामयम् ॥ शृण्वतोनैवतृप्तिर्मेविष्णुभक्तिसुखावहाम् ॥ १ ॥ तापत्रयमहाज्वालावह्निभिःसततंनृणाम् ॥ संतप्तानांमुनिश्रेष्ठविष्णुभक्तिसुधार्णवम् ॥ २॥ विनाकिमन्यच्छरणंभवारण्येभयानके ॥ आचक्ष्वविस्तरेणाथभक्तिभेदान्महामुने ॥ उपास्यमानान्सततंमुनिभिःपरमात्मनः ॥ ३ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ साधुपृच्छसिराजेंद्रसंसारोत्तारणंनृणां ॥ वैकुंठस्यपरेशस्यभक्तिंनित्यसुखावहाम् ॥ ४ ॥ इममेवंमहाप्रश्नंकैलासशिखरेपुरा ॥ पप्रच्छगिरिजादेवीशंकरंलोकपूजितम् ॥ ५ ॥

॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ देवदेवमहादेवत्रिपुरघ्नसुरेश्वर ॥ विष्णुभक्तिममाचक्ष्वमुक्तिदांसर्वदेहिनाम् ॥ ६ ॥ उपास्यभेदान्मंत्रांश्चतस्यपूजा
विधींस्तथा ॥ तस्यविष्णोःस्वरूपंचतद्विभूतिर्गुणादिकम् ॥ ७ ॥ तस्यलोकस्वरूपंचयंप्राप्यननिवर्तते ॥ सर्गस्थितिलयंयेनकरोतिभगवा
न्हरिः ॥ ८ ॥ यद्गत्वाननिवर्ततेतद्धामपरमंहरेः ॥ येनकेनचकृत्येनसाधनेनपरंपदम् ॥ ९ ॥ प्राप्नुवंतिनराःपापाविषयासक्तचेतसः ॥
विस्तरेणमयिप्रीत्याब्रूहिसर्वमशेषतः ॥ १० ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ इतिपृष्टोमहादेव्याहरस्त्रिपुरहातदा ॥ उवाचपरमप्रीत्यानमस्कृत्यजनार्द
नम् ॥११॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥साधुसाधुमहादेविसर्वलोकहितैषिणि ॥ साधुपृच्छसिमांदेविश्रीशमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ १२ ॥ धन्यासिकृतपुण्यासि
विष्णुभक्तासिपार्वति ॥ परितुष्टोस्मितेभद्रेशीलरूपगुणैःसदा ॥ १३॥ अथवक्ष्यामिगिरिजेभगवद्भक्तिमुत्तमाम् ॥ तन्मंत्राणांविधानंचस्वरूपंतस्यशार्ङ्गि
णः ॥ १४ ॥ तत्वंनारायणोविष्णुर्वासुदेवस्सनातनः ॥ परमात्मापरंब्रह्मपरंज्योतिःपरात्परः ॥ १५ ॥ अच्युतःपुरुषःकृष्णःशाश्वतःशिवईश्वरः ॥
नित्यःसर्वगतःस्थाणूरुद्रस्साक्षीप्रजापतिः ॥ १६ ॥ यज्ञोयज्ञपतिःसाक्षाद्ब्रह्मणःपतिरेवच ॥ हिरण्यगर्भःसवितालोककृल्लोकभृद्विभुः ॥ १७ ॥ अकारवा
च्योभगवान्श्रीभूनीलापतिःप्रभुः॥ उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति॥१८॥सहस्रमूर्द्धाविश्वात्मासहस्राक्षःसहस्रपात् ॥ सभूमिंसर्वतःस्पृत्वाह्यत्यति
ष्ठद्दशांगुलम् ॥ १९ ॥ अनंतःश्रीपतीरामोगुणभृन्निर्गुणोमहान् ॥ सर्वलोकेश्वरःश्रीमान्सर्वज्ञःसर्वतोमुखः ॥ २० ॥ तस्यलोकप्रधानस्यजगन्नाथस्यपा
र्वति ॥ माहात्म्यंवासुदेवस्ययच्छक्यंतद्ब्रवीमिते ॥ २१ ॥ अशक्यंतन्मयावक्तुंब्रह्मणासहदैवतैः ॥ सर्वोपनिषदामर्थंवेदांतेपरिनिश्चितम् ॥ २२ ॥ त
स्योपासनभेदांश्चशृणुवच्मिपुनःपृथक् ॥ आद्यंतुवैष्णवंप्रोक्तंशंखचक्रांकनंहरेः ॥२३॥ धारणंचोर्द्ध्वपुंड्राणांतन्मंत्राणांपरिग्रहः ॥ अर्चनंचजपोध्यानंतन्ना
मस्मरणंतथा ॥ २४ ॥ कीर्तनंश्रवणंचैववंदनंपादसेवनम् ॥ तत्पादोदकसेवाचतन्निवेदितभोजनम् ॥ २५ ॥ तदीयानांचसेवाचद्वादशीव्रतनिष्ठि
तम् ॥ तुलसीरोपणंविष्णोर्देवदेवस्यशार्ङ्गिणः ॥ २६ ॥ भक्तिःषोडशधाप्रोक्ताभवबंधविमुक्तये ॥ सर्वेषामेवदेवानांममापिपुरुषोत्तमः ॥२७॥ पूजनीयो
हरिर्नित्यंब्राह्मणानांविशेषतः ॥ तस्मात्तुब्राह्मणोनित्यंविधिवत्पूजयेद्धरिम् ॥२८॥ तच्चिह्नैरंकितःश्रीशपदंप्राप्नोत्यसंशयम् ॥ शंखचक्रांकनंकुर्याद्ब्राह्मणो
बाहुमूलयोः ॥२९॥हुताग्निनैवसंतप्यसर्वपापापनुत्तये ॥ चक्रंवाशंखचक्रेवातथापंचायुधानिवा॥३०॥धारयित्वैवविधिवद्ब्रह्मकर्मसमारभेत्॥ अग्नितप्तंपवि
त्रंचधृत्वावैभुजमूलयोः ॥ ३१॥ त्यक्त्वायमपुरंघोरंयातिविष्णोःपरंपदम् ॥ चक्रचिह्नविहीनस्तुयःपूजयतिकेशवम् ॥ ३२ ॥ तत्सर्वंविफलंयातिपूजामं
त्रजपादिकम् ॥ अग्नितप्तेनचक्रेणब्राह्मणोबाहुमूलयोः ॥ ३३ ॥ अंकयित्वाजपन्मंत्रंसंसारान्मोक्षमाप्नुयात् ॥ सुदर्शनंधारयित्वावह्नितप्तंद्विजोत्तमः॥३४॥

उपनीयविधानेनपश्चात्कर्मसुयोजयेत् ॥ विष्णुचक्रविहीनंतुयश्राद्धेभोजयिष्यति ॥ ३५ ॥ व्यर्थंभवतितत्सर्वंनिराशाःपितरोगताः ॥ विष्णुचक्रांकितं विप्रंपूजयेच्छ्राद्धकर्मणि ॥ ३६ ॥ विष्णुचक्रविहीनंतुप्रयत्नेनविवर्जयेत् ॥ दद्याद्गोभूहिरण्यादिचक्रांकितभुजायवै ॥ ३७ ॥ यद्दत्तंचक्रहीनायतत्सर्वमसुरायवै ॥ अग्नितप्तेनचक्रेणबाहुमूलेतुलांछिताः ॥ ३८ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तायांतिविष्णोःपरंपदम् ॥ हुताग्नितप्तचक्रेणशरीरंयस्यचिह्नितम् ॥ ३९ ॥ तस्यतीर्थानियज्ञाश्चसंप्राप्तानात्रसंशयः ॥ अधृत्वाविधिनाचक्रंब्राह्मणःप्राकृतोभवेत् ॥ ४० ॥ नतस्यकिंचिदश्नीयादपिक्रतुसहस्रिणः ॥ अधृत्वाविधिना चक्रंब्राह्मणोज्ञानदुर्लभः ॥ ४१ ॥ गर्हितस्सर्वलोकेषुब्राह्मण्यात्प्रच्युतोभवेत् ॥ शङ्खचक्रधरोदेवोहरिःपूज्योयथात्मभिः ॥ ४२ ॥ तथैवसर्वैस्संपूज्योविप्रश्चक्रादिचिह्नितः ॥ सर्ववेदविदोवापिसर्वशास्त्रविशारदः ॥ ४३ ॥ अधृत्वाविधिनाचक्रंब्राह्मणःपतितोभवेत् ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रविहीनस्तुशंखचक्रविवर्जितः ॥ ४४ ॥ तंगर्दभेसमारोप्यबहिःकुर्यात्स्वपत्तनात् ॥ प्रकृतिस्पर्शरहितोवासुदेवोजनार्दनः ॥ ४५ ॥ तथैवब्राह्मणोदेविविष्णुचक्रेणचिह्नितः ॥ तस्मात्प्रकृतिसंसर्गपापौघदहनंहरेः ॥ ४६ ॥ प्रतप्तंबिभृयाचक्रंशंखंचभुजमूलयोः ॥ स्त्रीशूद्राणांसदाधार्य्यंचंदनेनसुगंधिना ॥ ४७ ॥ बाहुमूलेलिखेच्चक्रंतप्तंतुब्राह्मणस्यवै ॥ तप्तेनैवांकनंकुर्याद्ब्राह्मणस्यविधानतः ॥ ४८ ॥ श्रौतस्मार्त्तादिसिध्यर्थंमंत्रसिध्यैतथैवच ॥ हरेःपूजाधिकारार्थंचक्रंधार्यंविधानतः ॥ ४९ ॥ वैष्णवत्वस्यसिद्ध्यर्थंज्ञानसिद्ध्यर्थमेवच ॥ प्रतपेच्चक्रशङ्खाभ्यांहुत्वाहोमंविधानतः ॥ ५० ॥ अन्यैर्नदाहयेद्गात्रंब्राह्मणोहरिलांछनात् ॥ शंखचक्रगदाखड्गशार्ङ्गादन्यैर्हरेरपि ॥ ५१ ॥ लक्षणेनदहेद्देहंनान्यदग्धोर्हतिक्रियाम् ॥ अचक्रधारिणंविप्रंदूरतःपरिवर्जयेत् ॥ ५२ ॥ श्वपाकमिवनेक्षेतलोकेविप्रमवैष्णवम् ॥ वैष्णवोवर्णबाह्योपिपुनातिभुवनत्रयम् ॥ ५३ ॥ तस्मात्तुविधिनाचक्रंधार्यंविप्रैःशुभानने ॥ ब्राह्मणामंत्रसिद्ध्यैचज्ञानसिद्ध्यैचमुक्तये ॥ ५४ ॥ अप्राकृतामहात्मानोविष्णुचक्रेणलांच्छिताः ॥ विष्णुचक्रविहीनास्तुब्राह्मणाःप्राकृताःस्मृताः ॥ ५५ ॥ सर्वाश्रमेषुवसतांब्राह्मणानांविशेषतः ॥ विधिनावैष्णवंचक्रंधार्यंहिश्रुतिनोदनात् ॥ ५६ ॥ दक्षिणेतुभुजेविप्रोबिभृयाद्वैसुदर्शनम् ॥ वामेतुशंखंबिभृयादितिब्रह्मविदोविदुः ॥ ५७ ॥ एवम्महोपनिषदिप्रोक्तंचक्रादिधारणम् ॥ तथैवसाग्नियजुषिऋचिप्रोक्तंशुभानने ॥ ५८ ॥ प्रतेविष्णोअब्जचक्रेपवित्रेजन्माम्भोधिंततंवेचर्षणीन्द्राः ॥ मूलेबाह्वोर्दधतेन्येपुराणालिङ्गान्येन्येतावकान्यर्पयन्ति ॥ ५९ ॥ चरणंपवित्रंविततंपुराणंवाङ्मयंशुभम् ॥ तेनचक्रेणसन्तप्तास्तरेयुःपातकाम्बुधिम् ॥ ६० ॥ पवित्रंब्राह्मणस्पत्यंजगद्व्याप्तंहरेस्सदा ॥ तेनातप्ततनूर्येपांनतेयान्तिपरंपदम् ॥ ६१ ॥ तेनतप्ततनूर्येषांतेप्रयांतिपरंपदम् ॥ पवित्रंचरणंनेमिर्हरेश्चक्रंसुदर्शनम् ॥ ६२ ॥ सहस्रारंप्राकृतघ्नंलोकद्वारंमहौजसम् ॥ नामानिविष्णुचक्रस्यपर्यायेणनिबोधमे ॥ ६३ ॥ शुद्धेनवह्नितप्तेनब्रह्मत्वेनपुनीहिनः ॥ यत्तेपवित्रमर्चिवदग्नेतेनपुनीहिनः ॥ ६४ ॥ येनदेवाः

पवित्रेणआत्मानंपुनतेसदा ॥ तेनसहस्रधारेणपावमान्यःपुनंतुमाम् ॥ ६५ ॥ प्राजापत्यंपवित्रंतु शततोद्यामंहिरण्मयम् ॥ वयंब्रह्मविदस्तेनपूतंब्रह्मपुनीमहे ॥ ६६ ॥ सनेमिचक्रमजरंचक्षुरस्यमहात्मनः ॥ अस्मिन्हिविधृतेदेवामहोन्नतपदंययौ ॥ ६७ ॥ तस्माद्वैविधिवद्धार्याःशंखचक्रादिहेतयः ॥ ब्राह्मणानां विशेषेणवैष्णवानांविशेषतः ॥ ६८ ॥ धृतोर्द्ध्वपुंड्रःकृतचक्रधारीविष्णोःपदंध्यायतियोमहात्मा ॥ स्वरेणमंत्रेणसदाहृदिस्थंपरात्परंयातिविशुद्धचेताः ॥ ६९ ॥ येकंठलग्नतुलसीनलिनाक्षमालायेबाहुमूलपरिचिह्नितशंखचक्राः ॥ येवाललाटफलकेलसदूर्ध्वपुंड्रास्तेवैष्णवाभुवनमाशुपवित्रयंति ॥ ७० ॥ दिवस्पतेःसुविततंपवित्रंयेतुरक्षिणः ॥ नवहंतिभुजेसम्यक्नहिशोचंतिजन्तवः ॥ ७१ ॥ येवहंतिभुजेचक्रंसुस्थिरंविधिनाद्भुतम् ॥ परंव्योम्नितुते स्थानमधितिष्ठन्तितेजसा ॥ ७२ ॥ होमाग्निसंतप्तपवित्रलांछितामूलेतुबाह्वोःपरमात्मनोहरेः ॥ संतारयित्वाभवसागरंमहच्छुद्धंपरंयातिपरेश लोकम् ॥ ७३ ॥ अङ्कयेत्ततचक्राद्यैरात्मनोबाहुमूलयोः ॥ कलत्रापत्यभृत्येषुपश्वादिषुचअङ्कयेत् ॥ ७४ ॥ इत्येवंश्रुतयस्सर्वाःकथयंतिवरानने ॥ तथैवसेतिहासेषुपुराणेष्वपिकथ्यते ॥ ७५ ॥ द्विविधंवैष्णवंप्रोक्तंबाह्यमाभ्यंतरंतथा ॥ शंखचक्रादिभिर्बाह्यमांतरंवीतरागता ॥ ७६ ॥ बाह्याभ्यंत रसाम्यंयत्तद्वैष्णवमुदाहृतम् ॥ तस्माच्चक्रादिचिह्नंतुप्रथमंवैष्णवंस्मृतम् ॥ ७७ ॥ आंतरंस्मरदोषादिविमुक्तंस्वात्मदर्शनम् ॥ सर्वभूतदयाशांतिरिं द्रियार्थेष्वलोलता ॥ ७८ ॥ पुत्रदाराद्यसंगत्वंयोगाभ्यासरतिस्तथा ॥ अनन्यभक्तियोगेनपरेशस्याभिषेवणम् ॥ ७९ ॥ तस्माच्चक्रादिहेतीनामंकनं वैष्णवंस्मृतम् ॥ चक्रादिचिह्नहीनत्वाद्वैष्णवत्वंनलभ्यते ॥८०॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेसुदर्श नादिमाहात्म्यंनामचतुर्विंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२४ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रस्यमाहात्म्यंवक्ष्यामिशुभदर्शने ॥ धारणादेवमु च्येतभवबंधाद्द्विजोत्तमः॥१॥ऊर्द्ध्वपुंड्रस्यमध्येतुविशालेसुमनोहरे ॥ लक्ष्म्यासार्द्धंसमासीनोदेवदेवोजनार्दनः ॥ २ ॥ तस्माद्यस्यशरीरेतुऊर्द्ध्वपुंड्रंधृतो भवेत् ॥ तस्यदेहंभगवतोविमलंमंदिरंशुभम् ॥ ३ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ धारयेदूर्द्ध्वपुंड्रंयोमृदाशुभ्रेणवैष्णवः ॥ ४ ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रधरोविप्रःसर्वलोकेषुपूजितः ॥ विमानवरमारुह्ययातिविष्णोःपरंपदम् ॥ ५ ॥ धारयेदूर्द्ध्वपुंड्रंतुत्रिसंध्यंतुद्विजोत्तमः ॥ सर्वपाप विशुद्ध्यर्थमिष्टापूर्तफलाप्तये ॥ ६ ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रधरंदृष्ट्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ नमस्कृत्वाथवाभक्त्यासर्वदानफलंलभेत् ॥ ७ ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्र धरंविप्रंयःश्राद्धेभोजयिष्यति ॥ आकल्पकोटिपितरस्तस्यतृप्तानसंशयः ॥ ८ ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रधरोयस्तुकुर्याच्छ्राद्धंशुभानने ॥ कल्पकोटिसह स्राणिगयाश्राद्धफलंलभेत् ॥ ९ ॥ यज्ञदानतपश्चर्याजपहोमादिकंचयत् ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रधरःकुर्यात्तस्यपुण्यमनंतकम् ॥ १० ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रविहीनस्तुकिं

चित्कर्मकरोतियः॥इष्टापूर्तादिकंसर्वंनिष्फलंस्यान्नसंशयः॥ ११ ॥यच्छरीरंमनुष्याणामूर्द्ध्वपुंड्रविवर्जितम् ॥ द्रष्टव्यंनैवतत्किंचिच्छ्मशानसदृशंभवेत् ॥ १२ ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रविहीनस्तुसन्ध्याकर्मादिकंचरेत् ॥ तत्सर्वंराक्षसैर्नीतंनरकंचावगच्छति ॥ १३ ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रधरोद्विप्रोमृदाशुभ्रेणवैदिकः ॥ नतिर्यग्धारयेद्विद्वानापद्यपिकदाचन ॥ १४ ॥ विप्राणामूर्द्ध्वपुंड्रंस्यात्तिलकंतुमहीभृतः ॥ पट्टाकारंतुवैश्यानांशूद्राणांवैत्रिपुंड्रकम् ॥ १५ ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रंमृदाकार्यंकस्तूर्य्यास्तिलकंतथा ॥ पट्टाकारंतुगंधेनभस्मनैवत्रिपुंड्रकम् ॥ १६ ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रंतुसर्वेषांननिषिद्धंकदाचन ॥ धारयेत्क्षत्रियाद्योपिविष्णुभक्तोभवेद्यदि ॥ १७ ॥ विप्राणांनैवकार्य्यंस्यात्तिर्य्यंक्पट्टादिधारणम् ॥ नारायणात्परेशानादन्येषामर्चनंनतु ॥ १८ ॥ ब्राह्मणःकुलजोविद्वान्भस्मधारीभवेद्यदि ॥ वर्जयेत्तादृशंदेविमद्योच्छिष्टंघटंयथा॥ १९ ॥त्रिपुंड्रंशूद्रकल्पानांशूद्राणांचविधिस्तथा ॥ त्रिपुंड्रधारणाद्विप्रःपतितःस्यान्नसंशयः॥ २० ॥एकांतिनोमहाभागाःसर्वभूतहितेरताः॥ सांतरालंप्रकुर्वीरन्पुंड्रंहरिपदाकृतिम् ॥ २१ ॥ हरेःपादाकृतिंकुर्यादूर्द्ध्वपुंड्रंविधानतः ॥ मध्यछिद्रेणसंयुक्तंतद्धिवैमंदिरंहरेः ॥ २२ ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रमृजुंसौम्यंसुपार्श्वंसुमनोहरम् ॥ दंडाकारंसुशोभाढ्यंमध्येछिद्रंप्रकल्पयेत् ॥ २३ ॥ तस्माच्छिद्रान्वितंपुंड्रंदण्डाकारंसुशोभनम् ॥ विप्राणांसततंकार्यंस्त्रीणांचशुभदर्शने ॥ २४ ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रस्यमध्येतुविशालेसुमनोहरे ॥ सान्तरालेसमासीनोहरिरास्तेश्रियासह॥ २५ ॥निरन्तरालंयःकुर्यादूर्द्ध्वपुंड्रंद्विजाधमः॥ सहितत्रास्थितंविष्णुंश्रियंचैवव्यपोहति ॥ २६ ॥ अच्छिद्रमूर्द्ध्वपुंड्रंतुयेकुर्वंतिद्विजाधमाः ॥ तेषांललाटेसततंशुनःपादोनसंशयः ॥ २७ ॥ तस्माच्छिद्रान्वितंपुंड्रंसहरिद्रंशुभान्वितम् ॥ धारयेद्ब्राह्मणोनित्यंहरिसालोक्यसिद्धये ॥ २८ ॥ आदायपरयाभक्त्यावेङ्कटाद्रौह्रदेमृदम् ॥ धारयेदूर्ध्वपुण्ड्राणिहरिसायुज्यसिद्धये ॥ २९ ॥ श्रीकृष्णतुलसीमूलेमृदमादायभक्तिमान् ॥ धारयेदूर्द्ध्वपुंड्राणिहरिस्तत्रप्रसीदति ॥ ३० ॥ द्वारवत्यांशुभेरम्येवासुदेवह्रदेतथा ॥ तत्रोद्भवांमृदंरम्यामादायद्विजसत्तमः ॥ ३१ ॥ धारयेदूर्द्ध्वपुंड्राणिसर्वकामफलाप्तये ॥ आदायपरयाभक्त्यागंगातीरोद्भवांमृदम् ॥ ३२ ॥ तयाधृतोर्द्ध्वपुंड्राणिसर्वयज्ञफलंलभेत् ॥ चंदनंचहरिद्राचतथाभस्माग्निहोत्रजम् ॥ ३३ ॥ सर्ववश्यकरंप्रोक्तमूर्द्ध्वपुंड्रस्यधारणात् ॥ यत्रपुण्यंहरिक्षेत्रंतत्रवैमृदमाहरेत् ॥ ३४ ॥ पर्वताग्रेनदीतीरेबिल्वमूलेजलाशये ॥ सिंधुतीरेचवल्मीकेहरिक्षेत्रेविशेषतः ॥ ३५ ॥ विष्णोःस्नानोदकंयत्रप्रवाहयातिनित्यशः ॥ पुंड्राणांधारणार्थायगृह्णीयात्तत्रमृत्तिकाम् ॥ ३६ ॥ श्रीरङ्गेवेङ्कटाद्रौचश्रीकूर्मेद्वारकेशुभे ॥ प्रयागेनारसिंहाद्रौवाराहेतुलसीवने ॥ ३७ ॥ गृहीत्वामृत्तिकांभक्त्याविष्णुपादजलैःसह ॥ धृत्वापुंड्राणिचांगेषुविष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥ ३८ ॥ यस्मिन्कस्मिन्महाभागावैष्णवाधारयंतिवै ॥ तस्मिन्वैमृत्तिकाग्राह्याऊर्द्ध्वपुंड्रस्यधारणे ॥ ३९ ॥ श्यामंशांतिकरंप्रोक्तंरक्तंवश्यकरंतथा ॥ श्रीकरंपीतमित्याहुःश्वेतंमोक्षकरंशुभम् ॥ ४० ॥ वर्तुलंतिर्यगच्छिद्रंह्रस्वंदीर्घंततं

तनुम् ॥ वक्रंविरूपंवद्धाग्रंछिन्नमूलंपदच्युतम् ॥ ४१ ॥ अशुभंरूक्षमासक्तंतथानंगुलिकल्पितम् ॥ विगंधमवसह्यंचपुंड्रमाहुरनर्थकम् ॥ ४२ ॥
आरभ्यनासिकामूलंललाटंतांलिखेन्मृदा ॥ समारभ्यभ्रुवोर्मध्यमंतरालंप्रकल्पयेत् ॥ ४३ ॥ अंतरालंद्व्यंगुलंस्यात्पार्श्वांवंगुलिमात्रको ॥ मृदा
शुभ्रेणविलिखेत्पुण्ड्रंऋजुतरंशुभम् ॥ ४४ ॥ ललाटेकेशवंध्यायेन्नारायणमथोदरे ॥ वक्षस्थलेमाधवंचगोविंदंकंठकूबरे ॥ ४५ ॥ विष्णुंचद
क्षिणेकुक्षौबाहौचमधुसूदनम्॥त्रिविक्रमंकंधरेतुवामनंवामपार्श्वके॥४६॥श्रीधरंबाहुकेवामेहृषीकेशंतुकंधरे॥ पृष्ठेवैपद्मनाभंतुत्रिकेदामोदरंन्यसेत्॥ ४७ ॥
तत्प्रक्षालनतोयेनवासुदेवंतुमूर्द्धनि ॥ ललाटेभुजयुग्मेतुपृष्ठयोःकंठकूबरे ॥ ४८ ॥ धारयेदूर्द्ध्वपुंड्रंतुचतुरंगुलमात्रतः ॥ कुक्षौतत्पार्श्वयोःप्रोक्तमायतंतु
दशांगुलम् ॥ ४९ ॥ बाह्वोर्वक्षस्थलेपुंड्रमष्टांगुलमुदाहृतम् ॥ एवंद्वादशपुंड्राणिब्राह्मणःसततंधरेत् ॥५०॥ तत्तत्पुण्ड्राणितन्मूर्तीर्ध्यात्वामंत्रेणधारयते ॥
अंतरालेषुसर्वेषुहरिद्रांधारयेच्छ्रियाम् ॥ ५१ ॥ चत्वारिभूभृतामाहुःपुंड्राणिद्वेविशांस्मृते ॥ एकपुंड्रंतुनारीणांशूद्राणांचविधीयते ॥ ५२ ॥ ललाटेहृदिबा
ह्वोश्चचतुःपुंड्राणिधारयेत् ॥ ललाटेहृदयेद्वेतुफालेत्वेकंविधीयते ॥ ५३ ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रंललाटेतुसर्वेषांप्रथमंस्मृतम् ॥ ललाटादिक्रमेणैवधारणंतुविधीय
ते ॥ ५४ ॥ मूर्तीस्तुवासुदेवाद्याश्चतुःपुंड्रेषुधारयेत् ॥ द्वयोर्गोविंदकृष्णौतुएकंनारायणंधरेत् ॥ ५५ ॥ एवंपुंड्रविधिःप्रोक्तःसर्वेषांगिरिजेमया ॥ अश्वत्थ
पत्रसंकाशंवेणुपत्राकृतिस्तथा ॥ ५६ ॥ पद्मकुड्मलसंकाशोमोहनंत्रितयंस्मृतम् ॥ महाभागवतःशुद्धःपुंड्रंहरिपदाकृतिम् ॥ ५७ ॥ दंडाकारंतुवादेविधा
रयेदूर्द्ध्वपुंड्रकम् ॥ सुदर्शनेनांकितबाहुमूलास्तथोर्द्ध्वपुंड्रांकितसर्वगात्राः ॥ ५८ ॥ मालारविंदाक्षधराविशुद्धारक्षंतिलोकान्दुरितौघसंगात् ॥ ५९ ॥ इति
श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेऊर्द्ध्वपुंड्रमाहात्म्यंनामपंचविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२५ ॥ छ ॥
॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ न्यासेवाप्यर्चनेवापिमंत्रमेकांतिनःश्रयेत् ॥ अवैष्णवोपदिष्टेनमंत्रेणनपरागतिः ॥ १ ॥ अवैष्णवोपदिष्टंचेत्पूर्वमंत्रवरंद्वयम् ॥
पुनश्चविधिनासम्यक्वैष्णवाद्ग्राहयेद्गुरोः ॥ २ ॥ सहस्रशाखाध्यायीवासर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ कुलेमहतिजातोपिनगुरुःस्यादवैष्णवः ॥ ३ ॥ यस्तुमंत्रद्व
यंसम्यगध्यापयतिवैष्णवः ॥ सआचार्यस्तुविज्ञेयोभवबंधविदारकः ॥ ४ ॥ आचार्यंसंश्रयित्वाथवत्सरंसेवयेद्द्विजः ॥ तस्यवृत्तिंपरिज्ञात्वामंत्रमध्या
पयेद्गुरुः ॥ ५ ॥ कृत्वातापादिसंस्कारान्पश्चान्मंत्रमुदीरयेत् ॥ तापंपुंड्रंतथानामकृत्वावैविधिनागुरुः ॥ ६ ॥ पश्चादध्यापयेन्मंत्रंशिष्यंनिर्मलचेत
सम् ॥ चक्रेणविधिनातप्तंतापइत्यभिधीयते ॥ ७ ॥ पुंड्रमूर्द्ध्वंतथाप्रोक्तंनामवैष्णवमुच्यते ॥ ततोमंत्रंविधानेनशिष्यमध्यापयेद्गुरुः ॥ ८ ॥ न्यासम
ष्टाक्षरंमंत्रमन्यंवावैष्णवंमनुम् ॥ न्यासमेवात्रपरमंवैष्णवानांशुभानने ॥ ९ ॥ तस्मात्तुन्यासमेवैषामतिरिक्तमिहोच्यते ॥ न्यासविद्यापरोयस्तुब्राह्मणः

श्रेष्ठउच्यते ॥ १० ॥ न्यासात्परतरंनास्तिमन्त्रेसत्यंब्रवीमिते ॥ न्यासंद्वयंप्रपत्तिःस्यात्पर्यायेणनिबोधमे ॥ ११ ॥ द्वयोपदेशपूर्वंतुसर्वंकर्मसमाच रेत् ॥ द्वयाधिकारीनभवेत्सर्वकर्मसुनार्हति ॥ १२ ॥ तस्माद्द्वयमधीत्यैवपश्चान्मंत्रमनुत्तमम् ॥ श्रीमदष्टाक्षरंसम्यगभ्यसेद्द्विजसत्तमः ॥ १३ ॥ मंत्रम ष्टाक्षरंप्रोक्तंप्रणवस्यैवसंग्रहात् ॥ नैसर्गंप्रणवाद्यन्तुमंत्रमित्युच्यतेबुधैः ॥ १४ ॥ नान्यत्रसर्वमंत्रेषुप्रणवस्स्वस्वभावतः ॥ पूर्वंतुसर्वमंत्राणांयोजयेत्प्र णवंशुभम् ॥ १५ ॥ ॐकारःप्रणवंब्रह्मसर्वमंत्रेषुनायकः ॥ आदौसर्वत्रयुंजीतमंत्राणांतुशुभानने ॥ १६ ॥ स्वभावात्प्रणवन्तस्मिन्मूलमंत्रेप्रतिष्ठितम् ॥ ओमित्येकाक्षरंपूर्वंद्व्यक्षरंनमइत्यथ ॥ १७ ॥ ततोनारायणायेतिपंचार्णानियथाक्रमम् ॥ एवमष्टाक्षरोमंत्रोज्ञेयःसर्वार्थसाधकः ॥ १८ ॥ सर्वदुःखहरः श्रीमान्सर्वमंत्रात्मकःशुभः ॥ ऋषिर्नारायणस्तस्यदेवताश्रीशएवच ॥ १९ ॥ छंदस्तुदेवीगायत्रीप्रणवोबीजमुच्यते ॥ नित्यानपायिनींदेवीशक्तिःश्री रुच्यतेमनोः॥२०॥प्रथमंपदमोङ्कारद्वितीयंनमउच्यते ॥ तृतीयंनारायणायेतिपदत्रयमुदाहृतम् ॥२१॥ अकारश्चाप्युकारश्चमकारश्चततःपरम् ॥ वेदत्रया त्मकंप्रोक्तंप्रणवंब्रह्मणःपदम् ॥२२॥अकारेणोच्यतेविष्णुःश्रीरुकारेणचोच्यते॥मकारस्त्वनयोर्दासःपंचविंशःप्रकीर्तितः ॥२३॥ वासुदेवस्वरूपंतदकारेणो च्यतेबुधैः ॥ उकारेणश्रियोदेव्यारूपंमुनिभिरुच्यते॥२४॥मकारेणोच्यतेजीवःपंचविंशोदितःपुमान् ॥ भूतानिचकवर्गेणचवर्गेणेन्द्रियाणिच॥ २५ ॥टवर्गे णतवर्गेणज्ञानंधादयस्तथा ॥ मनःपकारेणैवोक्तंफकारेणत्वहंकृतिः ॥ २६॥ बकारेणभकारेणमहान्प्रकृतिरुच्यते ॥ आत्मातुसमकारःस्यात्पंचविंशःप्रकी र्तितः ॥ २७ ॥ देहेंद्रियमनःप्राणादिभ्योन्योनन्यसाधनः ॥ भगवच्छेषभूतोसौमकाराख्यःसचेतनः ॥ २८ ॥ अवधारणवाच्येवमुकारःकैश्चिदुच्यते ॥ श्रीतत्त्वमपितत्पक्षेवकारेणैवचोच्यते ॥२९॥ भास्करस्यप्रभायद्वत्तस्यनित्यानपायिनी ॥ आकारेणोच्यतेविष्णुःकल्याणगुणसागरः ॥३०॥ श्रीशःसर्वा त्मनांशेषोजगद्बीजंपरःपुमान् ॥ जगत्कर्त्ताजगद्धर्त्ताईश्वरोलोकबांधवः ॥ ३१ ॥ जगतामीश्वरीनित्याविष्णोरनपगामिनी ॥ मातासर्वस्यजगतःपत्नी विष्णोर्मनोरमा ॥ ३२ ॥ जगदाधारभूताश्रीरुकारेणात्रचोच्यते ॥ मकारेणतयोर्दासःक्षेत्रज्ञःप्रोच्यतेबुधैः ॥ ३३ ॥ ज्ञानाश्रयोज्ञानगुणश्चेतनःप्रकृतेःपरः ॥ नजडोनिर्विकारश्चएकरूपस्वरूपभाक् ॥ ३४ ॥ अणुर्नित्योव्याप्तिशीलश्चिदानंदात्मकस्तथा ॥ अहमर्थोव्ययःक्षेत्रीभिन्नरूपःसनातनः ॥ ३५ ॥ अदाह्योच्छेद्योह्यक्लेद्यस्त्वशोष्योक्षरएवच ॥ एवमादिगुणोपेतश्शेषभूतःपरस्यवै ॥ ३६ ॥ मकारेणोच्यतेजीवःक्षेत्रज्ञःपरवान्सदा ॥ दासभूतोहरेरेवना न्यस्यतुकदाचन ॥ ३७ ॥ एवंदासत्वमेवास्यमध्यमेवावधार्यते ॥ इत्येवंप्रणवस्यार्थोज्ञातव्योक्तोमयानघे ॥ ३८ ॥ विवृतिःप्रणवस्यार्थमन्त्रशेषेणवैशु भे ॥ परस्यदासभूतस्यस्वातन्त्र्यंनेहविद्यते॥३९॥तस्मान्महदहंकारौमनसाविनिवर्त्तयेत् ॥ स्वोपायबुद्ध्यायत्कृत्यंतदपिप्रतिषिध्यते ॥ ४० ॥ अहंकृति

मंकारःस्यान्नकारस्तन्निषेधकः ॥ तस्मात्तुमनसैवास्यअहंकारविमोचनम्॥ ४१ ॥ मनसासर्वसिद्धिःस्यादन्यथानाशमाप्नुयात् ॥ नमसासहितंकिंचित्तदहं कारउच्यते ॥ ४२ ॥ अहंकारेणयुक्तस्यसुखंकिंचिन्नविद्यते ॥ अहंकारविमूढात्माअंधेतमसिमज्जति ॥ ४३ ॥ तस्मान्नमनसाचात्रस्वातंत्र्यंप्रतिषिध्य ते ॥ भगवत्परतंत्रोसौतदायत्तश्चजीवति ॥ ४४ ॥ तस्मात्साधनकर्तृत्वंचेतनस्यनविद्यते ॥ ईश्वरस्यैवसंकल्पाद्वर्त्ततेस्वचराचरम् ॥ ४५ ॥ तस्मा त्स्वसामर्थ्यविधिंत्यजेत्सर्वमशेषतः ॥ ईश्वरस्यतुसामर्थ्यान्नालभ्यंतस्यविद्यते ॥ ४६ ॥ तस्मिन्न्यस्तभरःश्रीशेतत्कर्मैवसमाचरेत् ॥ परमात्माहरि स्स्वामीस्वमहंतस्यसर्वदा ॥ ४७ ॥ इच्छायाविनियोक्तव्यस्तस्यैवात्मेश्वरस्यहि ॥ इत्येवंमनसात्यक्तमहंताममतोर्जितम् ॥ ४८ ॥ देहेष्वहंमतिर्मू लंसंसृतौकर्मबंधने ॥ तस्मान्महदहंकारोमनसावर्जयेद्बुधः ॥ ४९ ॥ अथनारायणपदंवक्ष्यामिगिरजेशुभे ॥ नाराइत्यात्मनांसंघास्तेषांगतिरसौपुमा न् ॥५०॥ तएवचायनंतस्यतस्मान्नारायणःस्मृतः ॥ सर्वंहिचिदचिद्वस्तुश्रूयतेदृश्यतेजगत् ॥५१॥ योसौव्याप्यस्थितोनित्यंसवैनारायणःस्मृतः ॥ नारा श्चेतिसर्वपुंसांसमूहाःपरिकीर्तिताः ॥५२॥ गतिरालंबनंतेषांतस्मान्नारायणःस्मृतः ॥ नराज्जातानितत्वानिनाराणीतिविदुर्बुधाः ॥ ५३ ॥ तान्येवचायनं तस्यतेननारायणस्स्मृतः ॥ कल्पांतेपिजगत्कृत्स्नंग्रसित्वायेनधार्यते ॥ ५४ ॥ पुनःसंसृज्यतेयेनसवैनारायणःस्मृतः ॥ चराचरंजगत्कृत्स्नंनारइत्यभि धीयते ॥ ५५ ॥ तस्यवासंगतिर्येनतेननारायणःस्मृतः ॥ नारोनराणांसंघातस्तस्यासावयनंगतिः ॥ ५६ ॥ तेनासौमुनिभिर्नित्यंनारायणइतीरितः ॥ प्रभवन्तियतोलोकामहाब्धौपृथुफेनवत् ॥ ५७ ॥ पुनर्यस्मात्प्रलीयन्तेतस्मान्नारायणःस्मृतः ॥ योवैनित्यपदेनित्योनित्यमुक्तैकभोगवान् ॥ ५८ ॥ ईशःसर्वस्यजगतःसवैनारायणःस्मृतः ॥ नारायणःपरंब्रह्मतत्वंनारायणःपरम् ॥ ५९ ॥ यच्चकिंचिज्जगत्यस्मिन्दृश्यतेश्रूयतेपिवा ॥ अंतर्बहिश्चतत्सर्वंव्याप्य नारायणःस्थितः ॥ ६० ॥ अपहतपाप्मापुरुषःसर्वभूतांतरस्थितः ॥ दिव्यएकस्सदानित्योहरिर्नारायणोच्युतः ॥ ६१ ॥ यस्तुद्रष्टाचद्रष्टव्यंश्रोताश्रोत व्यमेवच ॥ स्प्रष्टाचस्पर्शितव्यश्चध्याताध्यातव्यमेवच ॥६२॥ वक्ताचवाच्यंज्ञाताचज्ञातव्यंचिदचिज्जगत् ॥ तच्चसर्वंहरिःश्रीशोनारायणउदाहृतः ॥६३॥ सहस्रशीर्षापुरुषःसहस्राक्षःसहस्रपात् ॥ सलोकान्सर्वतोव्याप्यअत्यतिष्ठद्दशांगुलम् ॥ ६४ ॥ यद्भूतंयच्चभव्यंतत्सर्वंनारायणोहरिः ॥ उतामृतत्वस्ये शानोयदन्नेनविराट्पुमान् ॥ ६५ ॥ सएवपुरुषोविष्णुर्वासुदेवोच्युतोहरिः ॥ हिरण्मयोथभगवानसोमृतःशाश्वतःशिवः ॥ ६६ ॥ पतिर्विश्वस्यजगतः सर्वलोकेश्वरंप्रभुः ॥ हिरण्यगर्भःसविताअनंतोसौमहेश्वरः ॥ ६७ ॥ भगवानितिशब्दोयंतथापुरुषइत्यपि ॥ वर्त्ततेनिरुपाधिश्चवासुदेवेखि लात्मनि ॥ ६८ ॥ ईश्वरोभगवान्विष्णुःपरमात्माजगत्सुहृत् ॥ शास्ताचराचरस्यैकोयतीनांपरमागतिः ॥ ६९ ॥ योवेदादौस्वरःप्रोक्तोवेदांतेचप्रति

ष्ठितः ॥ तस्यप्रकृतिलीनस्ययःपरःसमहेश्वरः ॥ ७० ॥ योसावकारोवैविष्णुर्योसौनारायणोहरिः ॥ सएवपुरुषोनित्यःपरमात्मामहेश्वरः ॥ ७१ ॥ यस्मा
दुद्भूतमैश्वर्यंयस्मिन्कर्स्मिश्चवर्तते ॥ तस्मिन्नीश्वरशब्दोपिप्रोच्यतेमुनिभिस्तथा ॥ निरुपाधीश्वरत्वंहिवासुदेवेप्रतिष्ठितम् ॥ ७२ ॥ आत्मेश्वरइति
प्रोक्तोवेदवादैःसनातनैः ॥ तस्मान्महेश्वरत्वंतुवासुदेवेप्रतिष्ठितम् ॥ ७३ ॥ असौत्रिपाद्विभूतेस्तुलीलायाअपिचेश्वरः ॥ विभूतिद्वयमैश्वर्यंतस्यैवसकला
त्मनः ॥ ७४ ॥ श्रीभूनीलापतिर्योसावीश्वरस्सउदाहृतः ॥ तस्मात्सर्वेश्वरत्वंतुवासुदेवेप्रतिष्ठितम् ॥ ७५ ॥ असौयज्ञेश्वरोयज्ञोयज्ञभुक्यज्ञकृद्विभुः ॥
यज्ञभुग्यज्ञपुरुषःसएवपरमेश्वरः ॥ ७६ ॥ यज्ञेश्वरोहव्यसमस्तकव्यभोक्ताव्ययात्माहरिरीश्वरोत्र ॥ तत्संनिधानादपयांतिसद्योरक्षांस्यशेषाण्यसुराश्च
सर्वे ॥ ७७ ॥ योसौविराट्त्वमापन्नोहरिर्भूतोजनार्दनः ॥ संतर्पयतिलोकांस्त्रीन्सएवपरमेश्वरः ॥ ७८ ॥ येनपूर्णेनहविषादेवायज्ञमतन्वत ॥ तस्माद्य
ज्ञात्समुत्पन्नायेकेचोभयादतः॥७९॥तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋचःसामानिजज्ञिरे ॥ तस्मादश्वाअजायंतगावश्चपुरुषादयः ॥ ८० ॥ पुरुषस्यतनोरस्यसर्वयज्ञ
मयस्यवै ॥ हरेःसर्वसमुद्भूतंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ८१ ॥ मुखबाहूरुपादाःस्युस्तस्यवर्णायथाक्रमम् ॥ पद्भ्यांतुपृथिवीतस्यशिरसाद्यौरजायत ॥ ८२ ॥
मनसश्चंद्रमाजातश्चक्षुषश्चप्रभाकरः ॥ मुखादग्निःसहस्राक्षोवायुःप्राणात्सदागतिः ॥ ८३ ॥ नाभेर्विरिंचिर्गगनंजगत्सर्वचराचरम् ॥ यस्मात्सर्वसमुद्भूतंज
गद्विष्णोःसनातनात् ॥ ८४ ॥ तस्मात्सर्वमयोविष्णुर्नारायणइतीरितः ॥ एवंसृष्ट्वाजगत्सर्वंपुनःसंग्रसतेहरिः ॥ ८५ ॥ निजलीलासमुद्भूतंतान्तवंचोर्णना
भिवत् ॥ ब्रह्माणमिंद्रंरुद्रंचयमंवरुणमेवच॥८६॥ निगृह्यहरतेयस्मात्तस्माद्धरिरिहोच्यते ॥ असावेकार्णवीभूतेमायावटलेपुमान् ॥ ८७ ॥ जगत्स्वजठरेकृ
त्वाशेतेतस्मिन्सनातनः ॥ आसीदेकोहिवैचात्रविष्णुर्नारायणोच्युतः ॥ ८८ ॥ नब्रह्मानचरुद्रश्चनदेवानमहर्षयः ॥ नेमेद्यावापृथिव्यौचनसोमोनचभा
स्करः ॥ ८९ ॥ ननक्षत्राणिलोकाश्चनचांडंमहदावृतम् ॥ यस्माज्जगद्वृतंतेनसकलंहरिणाशुभे ॥ ९० ॥ सृष्टंपुनस्तथासर्गेतस्मान्नारायणस्स्मृतः ॥
तस्यदास्यंचतुर्थ्यांनुमंत्रेप्रोक्तंतुपार्वति ॥ ९१ ॥ दासभूतमिदंतस्यब्रह्माद्यंसकलंजगत् ॥ एवमर्थंविदित्वावैपश्चान्मंत्रंप्रयोजयेत् ॥ ९२ ॥ अविदित्वा
तुमन्त्रार्थंसिद्धिंनैवाधिगच्छति ॥ नतुभुक्तिंचभक्तिंचनचमुक्तिंवरानने ॥ ९३ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमा
महेश्वरसंवादेमंत्रार्थोपदेशोनामषड्विंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२६ ॥ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ विस्तरेणममाचक्ष्वमंत्रार्थंपदगौ
रवम् ॥ ईश्वरस्यस्वरूपंचस्तद्विभूतिगुणांस्तथा ॥ १ ॥ तद्विष्णोःपरमंधामव्यूहभेदांस्तथाहरेः ॥ सर्वमाख्याहितत्त्वेनममसर्वसुरेश्वर ॥ २ ॥ ॥ ईश्वरउ
वाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिस्वरूपंपरमात्मनः ॥ विभूतिगुणसंघातंनदवस्थात्मकंहरेः ॥ ३ ॥ यःपरःपुरुषोविष्णुर्नारायणउदाहृतः ॥ सईश्वरश्च

जगतांपरमात्मासनातनः ॥ ४ ॥ विश्वतःपाणिपादश्चचक्षुष्मान्विश्वतःप्रभुः ॥ विश्वानिभुवनान्यस्मिन्धामानिपरमाणिवै ॥ ५ ॥ धारयन्सोप्यत्याति ष्ठेन्मनांसिचमनीषिणाम् ॥ एवंबहुस्वरूपःसश्रीपतिःपुरुषोत्तमः ॥ ईश्वर्यासहभोगार्थंदिव्यमंगलरूपवान् ॥६॥ बृहच्छरीरोग्निसमानरूपोयुवाकुमारत्व मुपेयिवान्हरिः ॥ रेमेश्रियासौजगतांजनन्यास्वज्योत्स्नयाचंद्रइवामृतांशुः ॥ ७ ॥ अयंचजगदीश्वर्याकुमारोनित्ययौवनः ॥ कंदर्पकोटिलावण्यः सतस्थेपरमेपदे ॥ ८ ॥ भोगार्थंपरमंव्योमलीलार्थमखिलंजगत् ॥ भोगेनक्रीडयाविष्णोर्विभूतिद्वयसंस्थितिः ॥ ९ ॥ भोगेनित्यस्थितिस्तस्यलीलां संहरतेकदा ॥ भोगोलीलाउभौस्तस्यधार्य्येतेशक्तिमत्तया ॥ १० ॥ त्रिपाद्व्याप्तिःपरेधाम्निपादोस्येहाभवत्पुनः ॥ त्रिपाद्विभूतिर्नित्यास्यादनित्यंपा दमैश्वरम् ॥ ११ ॥ नित्यंतद्रूपमीशस्यपरेधाम्निस्थितंशुभम् ॥ अच्युतंशाश्वतंदिव्यंसदायौवनमाश्रितम् ॥ १२ ॥ नित्यंसंभोगमीश्वर्याश्रियाभू म्याचसंवृतम् ॥ नित्यैवेषाजगन्माताविष्णोःश्रीरनपायिनी ॥ १३ ॥ यथासर्वगतोविष्णुस्तथालक्ष्मीश्शुभानने ॥ ईशानासर्वजगतोविष्णुपत्नीसदा शिवा ॥ १४ ॥ सर्वतःपाणिपादांतासर्वतोक्षिशिरोमुखी ॥ नारायणीजगन्मातासमस्तजगदाश्रया ॥ १५ ॥ यदपाङ्गाश्रितंसर्वंजगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ जगत्स्थितिलयौयस्याउन्मिलननिमीलनात् ॥ १६ ॥ सर्वस्याद्यामहालक्ष्मीस्त्रिगुणापरमेश्वरी ॥ लक्ष्यालक्ष्यस्वरूपासाव्याप्यकृत्स्नंव्यवस्थिता ॥ ॥ १७ ॥ शून्यंतदखिलंविश्वंविलोक्यपरमेश्वरी ॥ शून्यंतदखिलंस्वेनपूरयामासतेजसा ॥१८॥ सालक्ष्मीर्धरणीचैवनीलादेवीतिविश्रुता ॥ आधारभूता जगतःपृथिवीरूपमाश्रिता ॥ १९ ॥ तोयादिरसरूपेणसैवनीलावपुर्भवेत् ॥ लक्ष्मीरूपत्वमापन्नाधनवाग्रूपिणीहिसा ॥२०॥एवंदेवीस्वरूपासाजगतःश्रीः श्रीताहरिम् ॥ समस्तविद्याभेदास्युर्लक्ष्मीरूपावरानने॥२१॥श्रीरूपमखिलंसर्वंतस्याहिवपुरुच्यते॥ सौंदर्यंशीलवृत्तंचसौभाग्यंस्त्रीपुंसंस्थितम् ॥ तस्या रूपंचगिरिजेसर्वासांमूर्ध्नियोषिताम्॥२२॥ यस्याःकटाक्षायतमोग्रहष्ट्याब्रह्माशिवस्स्वर्गपतिर्महेंद्रः ॥ चंद्रश्चसूर्योधनदोपमोग्निःप्रभूतमैश्वर्यमवाप्नुवंति ॥ ॥ २३॥लक्ष्मीःश्रीःकमलाविद्यामाताविष्णुप्रियासती ॥ पद्मालयापद्महस्तापद्माक्षीलोकसुंदरी॥२४॥भूतानामीश्वरीनित्यासत्यासर्वगताशुभा ॥ विष्णुप त्नीमहादेवीक्षीरोदतनयारमा ॥ २५ ॥ अनंतालोकमाताभूर्नीलासर्वसुखप्रदा ॥ रुक्मिणीचतथासीतासर्ववेदवतीशुभा ॥ २६ ॥ सतीसरस्वती गौरीशांतिःस्वाहास्वधारतिः ॥ नारायणीवरारोहाविष्णोर्नित्यानपायिनी ॥ २७ ॥ एतानिपुण्यनामानिप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ समहाश्रियमाप्नोतिधन धान्यमकल्मषम् ॥ २८ ॥ हिरण्यवर्णांहरिणींसुवर्णरजतस्रजाम् ॥ चंद्रांहिरण्मयींलक्ष्मींविष्णोरनपगामिनीम् ॥ २९ ॥ गन्धद्वारांदुराधर्षांनित्यपुष्टां करीषिणीम् ॥ ईश्वरींसर्वभूतानांतामिहोपह्वयेश्रियम्॥३०॥ एवंऋक्संहितायांतुस्तूयमानामहेश्वरी ॥ सर्वैश्वर्यसुखंप्रादाच्छिवादीनांदिवौकसाम् ॥३१॥

अस्येशानाहिजगतोविष्णुपत्नीसनातनी ॥ यदपाङ्गाश्रितंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ३२ ॥ यस्यवक्षस्थलेदेवीश्रमाश्रावितिष्ठति ॥ सर्वेसर्वेश्वरःसाक्षा
दक्षरःपुरुषोव्ययः ॥ ३३ ॥ सर्वेनारायणःश्रीमान्वात्सल्यगुणसागरः ॥ स्वामीसुशीलःसुभगःसर्वज्ञःसर्वशक्तिमान् ॥ ३४ ॥ नित्यंसंपूर्णकामश्चनैस
र्गिकसुहृत्सखा ॥ कृपापीयूषजलधिःशरणंसर्वदेहिनाम् ॥ ३५ ॥ स्वर्गापवर्गसुखदोभक्तानांकरुणाकरः ॥ श्रीमतेविष्णवेतस्मैदास्यंसर्वंकरोम्यहम् ॥
॥ ३६ ॥ देशकालाद्यवस्थासुसर्वासुकमलापतेः ॥ इतिस्वरूपंसंसिद्धंसुखंदास्यमवाप्नुयात् ॥ ३७ ॥ एवंविदित्वामंत्रार्थंतद्भक्तिंसम्यगाचरेत् ॥ दासभू
तमिदंतस्यजगत्स्थावरजंगमम् ॥३८॥ श्रीमन्नारायणःस्वामीजगतांप्रभुरीश्वरः ॥ मातापितासुतोबंधुर्निवासःशरणंगतिः ॥ ३९ ॥ कल्याणगुणवान्श्रीशः
सर्वकामफलप्रदः ॥ योसौनिर्गुणइत्युक्तःशास्त्रेषुजगदीश्वरः ॥४०॥ प्राकृतैर्हेयसंयुक्तैर्गुणैर्हीनत्वमुच्यते ॥ यत्रमिथ्याप्रपञ्चत्वंवाक्यैर्वेदांतगोचरैः ॥ ४१॥
दृश्यमानमिदंसर्वमानित्यमितिचोच्यते ॥ अत्रापिप्राकृतंरूपमण्डस्यैवविनाशनम् ॥ ४२ ॥ प्राकृतानांहिरूपाणामनित्यत्वंतथोच्यते ॥ इममर्थं
महादेविप्रकृतेरुद्भवंहरेः ॥ ४३ ॥ क्रीडार्थंदेवदेवस्यविष्णोर्लीलाधिकारिणः ॥ लोकैश्चतुर्भिर्दशभिःसागरैर्द्वीपसंयुतैः ॥४४॥ भूतैश्चतुर्विधैश्चापिभूधरैश्चम
होच्छ्रयैः ॥ परिपूर्णमिदंरम्यमंडंप्रकृतिसंभवम् ॥४५॥ दशोत्तरगुणोपेतंसप्तावरणसंवृतम् ॥ कलाकाष्ठादिरूपेणयःकालःपरिवर्त्तते ॥४६॥ कालेनैवजगत्सर्ग
स्थितिसंहरणंभवेत् ॥ चतुर्युगसहस्रैर्वैब्रह्मणोदिवसोभवेत् ॥४७॥ तावंतिरात्रिवर्षाणिब्रह्मणोव्यक्तजन्मनः ॥ क्षयेतुब्रह्मणःप्राप्तेसर्वसंहारकोभवेत् ॥ ४८ ॥
अंडमंडगतालोकादह्यंतेकालवह्निना ॥ सर्वात्मानस्तथाविष्णोःप्रकृतौविनिवेशिताः ॥४९॥ अंडावरणभूतानिप्रकृतौलयमाप्नुयुः ॥ सासर्वजगदाधाराप्रकृ
तिर्हरिसंश्रिता ॥ ५० ॥ तयाजगत्सर्गलयौकरोतिभगवान्सदा ॥ क्रीडार्थंदेवदेवेनसृष्टामायाजगन्मयी ॥ ५१ ॥ अविद्याप्रकृतिर्मायागुणत्रयमयीसदा ॥
सर्गस्थितिलयानांसाहेतुभूतासनातनी ॥ ५२ ॥ योगनिद्रामहामायाप्रकृतिस्त्रिगुणान्विता ॥ अव्यक्ताचप्रधानंचविष्णोर्लीलाविकारिणः ॥५३॥ जगत्सर्ग
लयौस्यातांप्रकृतेरेवसर्वदा ॥ असंख्यप्रकृतेःस्थानंनिबिडध्वान्तमव्ययम् ॥ ५४ ॥ ऊर्ध्वंतुसीम्निविरजानिस्सीमाधस्सनातनी ॥ तयाहृतंजगत्सर्वं
स्थूलसूक्ष्माद्यवस्थया ॥ ५५ ॥ विकाससंकोचावस्थेतस्यांसर्गलयौस्मृतौ ॥ एवंसर्वाणिभूतानिप्रकृत्यंतर्गतानिवै ॥ ५६ ॥ ततःशून्यमिदंसर्वंप्रकृत्यं
तर्गतंमहत् ॥ एवंप्रकृतिरूपायाविभूतेरूपमुत्तमम् ॥५७॥ त्रिपाद्विभूतिरूपंतुशृणुभूधरनंदिनि ॥ प्रधानपरमव्योम्नोरंतरेविरजानदी ॥५८॥ वेदांगस्वेदज
नितितोयैःप्रस्नाविताशुभा ॥ तस्याःपारेपरेव्योम्नित्रिपाद्भूतिस्सनातनी ॥५९॥ अमृतंशाश्वतंनित्यमनन्तंपरमंपदम् ॥ शुद्धंसत्वमयंदिव्यमक्षरंब्रह्मणःपदम्
॥६०॥ अनेककोटिसूर्याग्नितुल्यवर्चसमव्ययम् ॥ सर्ववेदमयंशुद्धंसर्गप्रलयवर्जितम् ॥६१॥ असंख्यमजरंनित्यंजाग्रत्स्वप्नादिवर्जितम् ॥ हिरण्मयंमोक्षपदं

ब्रह्मानंदसुखावहम् ॥६२॥ समानाधिक्यरहितमाद्यंतरहितंशुभम् ॥ तेजसात्यद्भुतंरम्यंनित्यमानंदसागरम् ॥ ६३ ॥ एवमादिगुणोपेतंतद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ नतद्भासयतेसूर्योनशशांकोनपावकः ॥ ६४ ॥ यद्गत्वाननिवर्ततेतद्धामपरमंहरेः ॥ तद्विष्णोःपरमंधामशाश्वतंनित्यमच्युतम् ॥ नहिवर्णयितुंशक्यंकल्पकोटिशतैरपि ॥ ६५ ॥ हरेःपदंवर्णयितुंनशक्यंमयाचधात्राचमुनींद्रसङ्घै ॥ यस्मिन्पदेह्यच्युतईश्वरोयःसोअङ्गवेदयदिवानवेद ॥६६॥ यदक्षरंवेदगुह्यंयस्मिन्देवाअधिविश्वेनिषेदुः॥यस्तन्नवेदकिमृचाकरिष्यतियेतद्विदुस्तइमेसमासते ॥६७॥तद्विष्णोःपरमंधामसदापश्यंतिसूरयः॥अक्षरंशाश्वतंदिव्यंदेविचक्षुरिवाततम् ॥ ६८ ॥ तत्प्रवेष्टुमशक्यंचब्रह्मरुद्रादिदैवतैः ॥ ज्ञानेनशास्त्रमार्गेणवीक्ष्यतेयोगिपुंगवैः ॥ ६९ ॥ अहंब्रह्माचदेवाश्चनजानंतिमहर्षयः ॥ सर्वोपनिषदामर्थंदृष्ट्वावक्ष्यामिसुव्रते ॥७०॥ विष्णोःपदेहिपरमेपदेतत्सशुभाह्वयेः॥ यत्रगावोभूरिशृंगाआसतेसुसुखाःप्रजाः ॥७१॥अत्राहतत्परंधामगोपवेषस्यशार्ङ्गिणः ॥ तद्भातिपरमंधामगोभिर्गोपैस्सुखाह्वयैः ॥ ७२ ॥ आदित्यवर्णंतमसःपरस्ताज्ज्योतिरच्युतम् ॥ आधारोब्रह्मणोलोकश्शुद्धसत्त्वस्सनातनः ॥ ७३ ॥ सामान्याविभितेभूमिन्तेस्मिन्शाश्वतेपदे ॥ तस्थतुर्जागरूकेस्मिन्युवानौश्रीसनातनौ ॥७४ ॥ यतःस्वसारौयुवतीभूनीलेविष्णुवल्लभे ॥ अत्रपूर्वेयेचसाध्याविश्वेदेवास्सनातनाः ॥ ७५ ॥ तेहनाकंमहिमानस्सचन्तेशुभदर्शनाः ॥ तत्रविज्ञानिनोविप्राजागृवांसस्समिन्धते ॥७६॥ तत्पदंज्ञानिनोविप्रायांतिसंवासमिच्छवः॥ तद्विष्णोःपरमंधाममोक्षइत्यभिधीयते ॥७७॥ तस्मिन्बंधविनिर्मुक्ताःप्राप्नुवन्तिसुखंपदम् ॥ तत्प्राप्यननिवर्ततेतस्मान्मोक्षउदाहृतः ॥ ७८ ॥ मोक्षंपरंपदंदिव्यममृतंविष्णुमंदिरम् ॥ अक्षरंपरमंधामवैकुण्ठंशाश्वतंपदम् ॥ ७९ ॥ नित्यञ्चपरमंव्योमसर्वोत्कृष्टंसनातनम् ॥ पर्य्यायवाचकान्यस्यपरधाम्नोच्युतस्यच ॥ तस्यत्रिपाद्विभूतेस्तुरूपंवक्ष्यामिविस्तरात् ॥ ८० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेत्रिपाद्विभूतिकथनंनामसप्तविंशत्यधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२२७॥ छ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ त्रिपाद्विभूतेर्लोकास्तुअसंख्याताःप्रकीर्तिताः ॥ शुद्धसत्वमयाःसर्वेब्रह्मानंदसुखाह्वयाः ॥१॥ सर्वेनित्यानिर्विकाराहेयरागादिवर्जिताः ॥ सर्वेहिरण्मयाश्शुद्धाःकोटिसूर्य्यसमप्रभाः ॥२॥ सर्वेवेदमयादिव्याःकामक्रोधविवर्जिताः॥नारायणपदांभोजभक्त्येकरससेविताः॥३॥निरंतरंसामगानपरिपूर्णसुखंश्रिताः॥ सर्वेपंचोपनिषदस्वरूपावेदवर्चसः ॥ ४ ॥ सर्वेवेदमयैर्दिव्यैःपुरुषैःस्त्रीभिरावृताः ॥ वेदैकरसतोयाढ्यैस्सरोभिरुपशोभिताः ॥ ५ ॥ श्रुतिस्मृतिपुराणादिरूपस्थावरसंयुताः ॥ सर्ववर्णयितुंशक्यंनमयालोकविस्तृतम् ॥ ६ ॥ विरजापरमव्योम्नोरंतरंकेवलंस्मृतम् ॥ तत्स्थानमुपभोक्तव्यमव्यक्तब्रह्मसेविनाम् ॥ ७ ॥ स्वात्मानुभवजानंदसुखदंकेवलंपदम् ॥ निःश्रेयसंचनिर्वाणंकैवल्यंमोक्षउच्यते ॥ ८ ॥ श्रीशांघ्रिभक्तिसेवैकरसभोगविवर्धिताःतम् ॥ तदिच्छन्त्यल्पमत

श्रीमोक्षसुखविधायितम् ॥ महात्मानोमहाभागाभगवत्पादसेवकाः ॥ ९ ॥ तद्दिव्यं परमंधामयातिमहासुखप्रदम् ॥ नानाजनपदाकीर्णंवैकुंठंतद्देश्वरम् ॥ १० ॥ प्राकारैश्चविमानैश्चसौधैरत्नमयैर्वृतम् ॥ तन्मध्येनगरीदिव्यासाऽयोध्येतिप्रकीर्तिता ॥ ११ ॥ मणिकांचनचित्राढ्यप्राकारैस्तोरणैर्वृता ॥ चतुर्द्वारसमायुक्तारत्नगोपुरसंवृता ॥ १२ ॥ चंडादिद्वारपालैश्चकुमुदाद्यैश्चरक्षिता ॥ चंडप्रचंडौप्राग्द्वारयाम्येभद्रसुभद्रको ॥ १३ ॥ वारुण्यांजयविजयौसौम्येधातृविधातरौ ॥ कुमुदःकुमुदाक्षश्चपुंडरीकोथवामनः ॥ १४ ॥ शंकुकर्णःसर्वनेत्रःसुमुखःसुप्रतिष्ठितः ॥ एतेदिक्पतयःप्रोक्ताःपुर्य्यांमत्रशुभानने ॥ १५ ॥ कोटिवैश्वानरप्रख्यगृहपंक्तिभिरावृता ॥ आरूढयौवनैर्नित्यैर्दिव्यनारीनरैर्युता ॥ १६ ॥ अन्तःपुरंतुदेवस्यमध्येपुर्य्यम्मनोहरम् ॥ मणिप्राकारसंयुक्तंरत्नतोरणशोभितम् ॥ १७ ॥ विमानैर्गृहमुख्यैश्चप्रासादैर्बहुभिर्युतम् ॥ दिव्याप्सरोगणैःस्त्रीभिस्सर्वतस्समलंकृतम् ॥ १८ ॥ मध्येतुमंडपंदिव्यंराजस्थानंमहोच्छ्रयम् ॥ माणिक्यस्तंभसाहस्रजुष्टंरत्नमयंशुभम् ॥ १९ ॥ दिव्यैर्मुक्तैःसमाकीर्णंसामगानोपशोभितम् ॥ मध्येसिंहासनंरम्यंसर्ववेदमयंशुभम् ॥ २० ॥ धर्मादिदैवतैर्नित्यैर्वृतंवेदमयात्मकैः ॥ धर्म्मज्ञानमहैश्वर्यवैराग्यैःपादविग्रहैः ॥ २१ ॥ ऋग्यजुःसामचाथर्वरूपैर्नित्यंवृतंक्रमात् ॥ शक्तिराधारशक्तिश्चचिच्छक्तिश्चसदाशिवा ॥ २२ ॥ धर्मादिदेवतानांचशक्तयःपरिकीर्तिताः ॥ वसंतिमध्यमेतत्रवह्निसूर्यसुधांशवः ॥ २३ ॥ कूर्मश्चनागराजश्चवैनतेयस्त्रयीश्वरः ॥ छंदांसिसर्वमंत्राश्चपीठरूपत्वमास्थिताः ॥ २४ ॥ सर्वाक्षरमयंदिव्यंयोगपीठमितिस्मृतम् ॥ तन्मध्येष्टदलंपद्ममुदयार्कसमप्रभम् ॥ २५ ॥ तन्मध्येकर्णिकायांतुसावित्र्यांशुभदर्शने ॥ ईश्वर्य्यासहदेवेशस्तत्रासीनःपरःपुमान् ॥ २६ ॥ इंदीवरदलश्यामःकोटिसूर्यप्रकाशवान् ॥ युवाकुमारःस्निग्धश्चकोमलावयवैर्वृतः ॥ २७ ॥ फुल्लरक्तांबुजनिभःकोमलांघ्रिसरोजवान् ॥ प्रबुद्धःपुंडरीकाक्षःसुभ्रूलतायुगाङ्कितः ॥२८॥ सुनासस्सुकपोलाढ्यस्सुश्रोत्रमुखपंकजः ॥ मुक्ताफलाभदन्ताढ्यःसस्मिताधरविद्रुमः॥२९॥परिपूर्णेंदुसंकाशःसुस्मिताननपंकजः ॥ तरुणादित्यवर्णाभ्यांकुंडलाभ्यांविराजितः ॥ ३० ॥ सुस्निग्धनीलकुटिलकुन्तलैरुपशोभितः ॥ मन्दारपारिजाताढ्यकवरीकृतकेशवान् ॥ ३१ ॥ प्रातरुद्यत्सहस्रांशुनिभकौस्तुभशोभितः ॥ हारस्वर्णस्रगासक्तकम्बुग्रीवोविराजितः ॥ ३२ ॥ सिंहस्कंधनिभैःप्रोच्चैःपीनैरंसैर्विराजितः ॥ पीनवृत्तायतभुजैश्चतुर्भिरुपशोभितः ॥ ३३ ॥ अङ्गुलीयैश्चकटकैःकेयूरैःपरिमंण्डितः ॥ बालार्ककोटिसंकाशैःकौस्तुभाद्यैःसुभूषणैः ॥३४॥ विराजितमहावक्षोवनमालाविभूषितः ॥ विधातृजननस्थाननाभिपङ्कजशोभितः ॥ ३५ ॥ बालातपनिभश्लक्ष्णपीतवस्त्रसमन्वितः ॥ नानारत्नविचित्रांघ्रिःकटकाभ्यांविराजितः ॥ ३६ ॥ सज्योत्स्नचंद्रप्रतिमनखपंक्तिसमन्वितः ॥ कोटिकंदर्पलावण्यसौंदर्य्यैकनिधिरच्युतः ॥ ३७ ॥ दिव्यचंदनलिप्तांगोदिव्य

मालाविभूषितः ॥ गृहीतशंखचक्राभ्यामुद्धाहुभ्यांविराजितः ॥ ३८ ॥ वरदाभयहस्ताभ्यामितराभ्यांतथैवच ॥ वामाङ्केसंस्थितादेवीमहालक्ष्मीर्महेश्वरी ॥ ३९ ॥ हिरण्यवर्णाहरिणीसुवर्णरजतस्रजा ॥ सर्वलक्षणसंपन्नायौवनारंभविग्रहा ॥ ४० ॥ रत्नकुंडलसंयुक्तानीलाकुंचितशीर्षजा ॥ दिव्यचंदनलिप्तांगीदिव्यपुष्पोपशोभिता ॥ ४१ ॥ मंदारकेतकीजातीपुष्पाञ्चितसुकुंतला ॥ सुभ्रूस्सुनासासुश्रोणीपीनोन्नतपयोधरा ॥ ४२॥ परिपूर्णेंदुसंकाशासुस्मिताननपंकजा ॥ तरुणादित्यवर्णाभ्यांकुंडलाभ्यांविराजिता ॥ ४३ ॥ तप्तकांचनवर्णाभातप्तकांचनभूषणा ॥ हस्तैश्चतुर्भिःसंयुक्ताकनकांबुजभूपिता ॥ ४४ ॥ नानाविचित्ररत्नाढ्याकनकांबुजमालया ॥ हारकेयूरकटकैरंगुलीयैश्चशोभिता ॥ ४५ ॥ भुजद्वयधृतोदग्रपद्मयुग्मोपशोभिता ॥ गृहीतमातुलुंगाख्यजांबूनदकराञ्चिता ॥ ४६ ॥ एवंनित्यानपायिन्यामहालक्ष्म्यामहेश्वरः ॥ मोदतेपरमेव्योम्निशाश्वतेसर्वदाप्रभुः ॥ ४७ ॥ पार्श्वयोर्धरणीनीलेसमासीनेशुभासने ॥ अष्टदिक्षुदलाग्रेषुविमलाद्याश्चशक्तयः ॥ ४८ ॥ विमलोत्कर्षिणीज्ञानाक्रियायोगातथैवच ॥ प्रह्वीसत्यातथेशानाशक्तयःपरमात्मनः ॥ ४९ ॥ गृहीत्वाचामरान्दिव्यान्सुधाकरसमप्रभान् ॥ सर्वलक्षणसंपन्नामोदंतेपतिमच्युतम् ॥ ५० ॥ दिव्याप्सरोगणाःपंचशतसंख्याश्चयोषितः ॥ अंतःपुरनिवासिन्यःसर्वाभरणभूषिताः ॥ ५१ ॥ पद्महस्ताश्चताःसर्वाःकोटिवैश्वानरप्रभाः ॥ सर्वलक्षणसंपन्नाःशीतांशुसदृशाननाः ॥ ५२ ॥ ताभिःपरिवृतोराजाशुशुभेपरमःपुमान् ॥ अनंतविहगाधीशसेनान्याद्यैस्सुरेश्वरैः ॥ ५३ ॥ अन्यैःपरिजनैर्नित्यैर्मुक्तैश्चपरिसंवृतः ॥ मोदतेरमयासार्द्धंभोगैश्वर्यरतःपुमान् ॥ ५४ ॥ एवंवैकुंठनाथोसौराजतेपरमेपदे ॥ तद्व्यूहभेदाँल्लोकांश्चवक्ष्यामिगिरजेशुभे ॥ ५५ ॥ प्राच्यांवैकुंठलोकस्यवासुदेवस्यमंदिरम्॥आग्नेय्यांलक्ष्म्यालोकस्तुयाम्यांसंकर्षणालयः॥५६॥सारस्वतस्तुनैर्ऋत्यांप्राद्युम्नःपश्चिमेतथा॥रतिलोकस्तुवायव्यामुदीच्यामनिरुद्धभूः॥५७॥ऐशान्यांशांतिलोकःस्यात्प्रथमावरणंस्मृतम्॥ केशवादिचतुर्विंशत्यमीलोकास्ततःक्रमात्॥५८॥द्वितीयावरणंप्रोक्तंवैकुण्ठस्यशुभाह्वयम्॥मत्स्यकूर्मादिलोकास्तुतृतीयावरणंशुभम्॥५९॥सत्याच्युतानंतदुर्गाविष्वक्सेनगजाननाः॥शंखपद्मनिधीलोकाश्चतुर्थावरणंशुभम्॥६०॥ ऋग्यजुःसामाथर्वाणोलोकादिक्षुमहत्सुच ॥ सावित्र्याविहगेशस्यधर्मस्यचमखस्यच॥६१॥ पंचमावरणंप्रोक्तमक्षयंसर्ववाङ्मयम् ॥ शंखचक्रगदापद्मखड्गशार्ङ्गहलंतथा॥६२॥मौशलंचतथालोकाःसर्वशस्त्रास्त्रसंयुताः ॥ षष्ठमावरणंप्रोक्तंमंत्रास्त्रमयमक्षरम्॥६३॥ ऐंद्रपावकयाम्यानिनैर्ऋतंवारुणंतथा ॥ वायव्यंसौम्यमैशानंसप्तमंमुनिभिःस्मृतम् ॥६४ ॥ साध्यामरुद्गणाश्चैवविश्वेदेवास्तथैवच ॥ नित्याःसर्वेपरेधाम्नियेचान्येचादिवौकसः ॥ ६५ ॥ तेवैप्राकृतलोकेस्मिन्ननित्यास्त्रिदशेश्वराः ॥ तेहनाकंमहिमानःसर्वंतदतिवैश्रुतिः ॥ ६६ ॥ [illegible] ॥ [illegible]भिर्विराजतेविश्वरीश्वरः ॥ ६७ ॥ नतत्रासयतेसूर्यो

नशशांकोनपावकः ॥ यद्गत्वाननिवर्त्ततेयोगिनः शंसितव्रताः॥ ६८ ॥ द्वयेकमंत्रनिष्ठायेतेवेयांतितदव्ययम् ॥ नवेदयज्ञाध्ययनैर्नदानैर्नव्रतैःशुभैः॥६९॥ नतपोभिर्निराहारैर्नचसाधनकर्मभिः ॥ एकेनद्वयमंत्रेणतथाभक्त्यात्वनन्यथा ॥७०॥ तद्रम्यंशाश्वतंस्थानंप्रपत्स्यावेसनातनम्॥ ॥पार्वत्युवाच॥ ॥ सा धूकंपरमंस्वर्गस्वरूपंभवताप्रभो॥७१॥परव्योम्निस्थितोनित्यंकथंप्रकृतिमण्डले॥स्थितवान्किंनिमित्तेनलीलयाकिंप्रयोजनम् ॥७२॥ शुद्धसत्वमयेलोके संस्थितःपरमेश्वरः ॥ कथंरजस्तमोभिश्रविभूत्यास्थितवान्प्रभुः॥७३॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥त्रिपाद्विभूतौभगवानीश्वर्य्योपरमेश्वरः॥ नित्यमुक्त्यैकभोग्यो सौमोदतेसततंविभुः ॥ ७४ ॥ तमीश्वरंमहामायाप्रकृतिर्जगदाश्रया ॥ कृतांजलिपुटाभूत्वातुष्टावपरमेश्वरम् ॥ ७५ ॥ ॥ महामायोवाच ॥ ॥ नमस्ते त्रिजगद्धाम्नेनमस्तेविश्वरूपिणे ॥ पुराणायनमस्तुभ्यंजगदुत्पत्तिहेतवे ॥ ७६ ॥ श्रीभूलीलाधिपतयेनमोनारायणायच ॥ नमोभगवतेतुभ्यंवासुदेवायशा र्ङ्गिणे ॥ ७७ ॥ सर्वदेवस्वरूपायविष्णवेजिष्णवेनमः ॥ सहस्रमूर्तयेतुभ्यमनंतायनमोस्तुते ॥७८॥ अच्युतायविकारायशुद्धसत्त्वस्वरूपिणे ॥ आदिम ध्यांतरहितस्वरूपायनमोनमः ॥ ७९ ॥ नमोहिरण्यगर्भायज्ञानायपरमात्मने ॥ सर्वभूतात्मनेतुभ्यंसर्वभूताश्रयायच ॥८०॥ ब्रह्मणेज्योतिषेतुभ्यंनमस्ते विश्वरूपिणे ॥ नमःशुचिषदेतुभ्यंहंसायपरमायच ॥ ८१ ॥ संकर्षणायरुद्रायसर्वभूतधरायच ॥ हयग्रीवायदीप्तायकालायहरयेनमः ॥ नमस्तेयज्ञपुरुष हव्यकव्यस्वरूपिणे॥८२॥नमःप्रजापतयेतस्मैसूर्यायशुभवर्चसे॥अग्नयेहव्यभोक्त्रेचतस्मैयज्ञात्मनेनमः॥८३॥नमस्तेप्रसवित्रेचसर्गस्थित्यंतहेतवे॥नमोवे दांतवेद्यायचतुरात्मस्वरूपिणे ॥ ८४ ॥ ब्रह्मणेविष्णवेतुभ्यंनमस्तेशंकरायच ॥ त्रिगुणायनमस्तुभ्यंसर्गस्थित्यंतहेतवे ॥ ८५ ॥ निर्गुणायनमस्तु भ्यंसर्वात्मान्तरवर्तिने ॥ अव्यक्तायनमस्तस्मैविष्णवेलोकसाक्षिणे ॥ ८६ ॥ नारायणायश्रीशायपूर्णषाड्गुण्यमूर्त्तये ॥ अनंतगुणपूर्णायनमःसर्वार्थदायि ने ॥ ८७ ॥ नमस्तेवासुदेवायपंचावस्थस्वरूपिणे ॥ नमःपंचनवव्यूहभेदरूपायतेनमः ॥ ८८ ॥ नमोयज्ञवराहायगोविंदायनमोनमः ॥ अविकाराय शुद्धायहेयप्रतिभटायच ॥ ८९ ॥ नमोरामायकृष्णायनरसिंहायतेनमः ॥ केशवायनमस्तुभ्यंजगतांक्लेशहारिणे ॥ ९० ॥ त्वमेवसर्वलोकानामाश्रयः पुरुषोत्तमः ॥ प्रसीददेवदेवेशसर्वलोकहितायवै ॥ ९१ ॥ मत्संस्थाश्चेतनास्सर्वेनिराधारानिराश्रयाः॥ हीनदेहानिराकाराःसर्वेंद्रियविवर्जिताः॥ ९२ ॥ सर्वानुष्ठानरहिताःसततंदुःखभोगिनः ॥ तेषांलोकांश्चदेहांश्चदातुमर्हसिकेशव ॥ ९३ ॥ लीलाविभूतिंसर्वज्ञयथापूर्वंप्रकल्पय ॥ चेतनाचेतनं कृत्स्नंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ९४ ॥ मयासंमोहितंपश्यलीलार्थंपरमेश्वर ॥ प्राकृताण्डंमयासार्धंसृजस्वपुरुषोत्तम ॥ ९५ ॥ धर्म्माधर्म्मौसुखंदुःखंतस्मि न्निक्षिप्यसंसृतौ ॥ मामधिष्ठायलीलांवैकर्तुमर्हसिमाचिरम्॥९६॥ ॥श्रीमहादेवउवाच॥ ॥ एवमुक्तस्तयादेव्यामाययापरमेश्वरः॥तस्यांनिवेश्यमायायां

जगत्स्रष्टुंप्रचक्रमे ॥९७॥ योसौप्रकृतिपुरुषःप्रोच्यतेसइहाच्युतः ॥ सएवभगवान्विष्णुःप्रकृत्यांप्रविवेशह॥९८॥असृजत्प्रकृतौब्रह्मभूतादिमहदाश्रयम्॥म हतःपुरुषादस्मादहंकारोभ्यजायत ॥ ९९ ॥ अहंकारात्तुवैतस्माद्गुणत्रयमजायत ॥ त्रिभ्योगुणेभ्यंस्तन्मात्रामसृजद्विश्वभावनः ॥ १०० ॥ तन्मात्रे भ्योभ्यजायंतमहाभूतानितत्क्षणात् ॥ ओंकारःप्रथमंजातोब्रह्मणस्त्रिगुणात्मनः ॥ १०१ ॥ आकाशादभवद्वायुर्वायोरग्निरजायत ॥ अग्नेरापःसमु द्भूताअद्भ्यश्चपृथिवीमता ॥ १०२ ॥ आकाशादीनिभूतानिसृष्टान्येकोत्तराणिवै ॥ शब्दःस्पर्शश्चरूपंचरसोगंधश्चतद्गुणाः ॥१०३॥ एकोत्तरगुणान्सृष्ट्वा तानादायमहाप्रभुः ॥ तेषांविमिश्रणंकृत्वाजगदंडंमहत्तरम् ॥ असृजत्तत्रलान्वैसंख्ययायेचतुर्दश ॥ १०४ ॥ ब्रह्मादित्रिदशांस्तस्मिन्नसृजत्पुरुषोत्तमः ॥ देवातिर्य्यक्तथामर्त्यस्थावरंचचतुर्विधम् ॥१०५॥ तथासृष्टोमहासर्गन्तेनवैजलजेक्षणे ॥ तत्रकर्मानुरूपेणत्रिदशादिषुयोनिषु॥ १०६ ॥ संस्थिताःप्रकृतौ पूर्वआत्मनःप्रभवंतिहि ॥१०७॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेपरमव्योमादिवर्णनंनामअष्टाविंशत्यधिकद्विशततमोऽ ध्यायः ॥ २२८ ॥ छ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ विस्तरेणममाख्याहिदेवसर्गमनुत्तमम् ॥ ब्रह्मादित्रिदिवश्रेष्ठाःकथंजाताःसनातनाः ॥ ईश्वरस्या वतारांश्चविस्तरेणवदस्वमे ॥ १ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ आकाशानिलतेजोंबुभुवःसृष्टायथाक्रमम् ॥ तासांमध्येसृजद्ब्रह्माअगाधजलमर्णवम् ॥ २ ॥ अस्मिन्नेकार्णवीभूतेजलमायावटच्छदे ॥ आदायसर्व्वभूतानियोगनिद्रांययौहरिः॥३॥सजगत्स्रष्टुकामस्तुयोगनिद्रामुपेयिवान् ॥ तयारेमेचिरंकालंमायया मधुसूदनः ॥ ४ ॥ तस्यांतुजनयामासकालात्मानमनुत्तमम् ॥ कलाकाष्ठादिभूतायेपक्षमासादिरूपिणः ॥ ५ ॥ तस्मिन्कालेहरेर्न्नाभिपंकजंमुकुला कृति ॥ विकसत्सर्व्वजगतोबीजभूतंसुवर्चसम् ॥ ६ ॥ उदस्थादुदभूत्तत्रब्रह्माचसुमहामतिः ॥ सजगत्स्रष्टुकामस्तुरजोगुणविचोदितः ॥ तुष्टावयोगनि द्रायांशयानंपरमेश्वरम् ॥ ७ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नमोस्तुविष्णवेतुभ्यंसर्गस्थित्यंतहेतवे ॥ जगद्भूषणभूषायश्रीमतेविश्वरूपिणे ॥ ८ ॥ नमोब्र ह्मण्यदेवायगोब्राह्मणहितायच ॥ जगद्धितायकृष्णयगोविंदायनमोनमः ॥ ९ ॥ प्रधानकालरूपायपुरुषायेश्वरायच ॥ नमःप्रपंचरूपायनिष्प्रपंचस्वरूपि णे ॥ १० ॥ नारायणायविश्वायविश्वेशायनमोनमः ॥ श्रीभूलीलांधिपतयेब्रह्मणेपरमात्मने ॥ ११ ॥ नमोस्तुवासुदेवायविश्वरूपायशार्ङ्गिणे ॥ त्रयी नाथायहरयेविश्वनाथस्वरूपिणे ॥ १२ ॥ अनंतकल्याणगुणपरिपूर्णायतेनमः ॥ जगच्चसर्व्वंस्वपितित्वयिसुप्तेजगन्मये ॥ १३ ॥ वृतंसर्वंजगन्नाथप्रपंचेस चराचरम् ॥ त्वमेवकारणंकर्त्ताकार्य्यंचत्रिगुणोद्भवम्॥१४॥स्रष्टाध्याताविधाताचत्वमेवपरमेश्वरः ॥ जागर्षिशुद्धसत्वस्थस्तवनिद्राकुतःप्रभो ॥ देवत्वयि

१ श्रीभूलीलाधिपतये—इ० पा० ।

स्थितालोकाःसमाधिष्ठाःसनातनाः ॥ १५ ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ एवमुक्तोऽल्पकिशोब्रह्मणापरमेश्वरः ॥ उत्तस्थौशयनात्तस्माद्विमुक्तोयोगनिद्र या ॥ १६ ॥ नियम्ययोगनिद्रांतांजगत्स्रष्टुंप्रचक्रमे ॥ अचिंत्यस्तत्क्षणाद्देवोजगतांप्रभुरच्युतः ॥ १७ ॥ चिंतयित्वाजगत्सर्वमसृजत्सपुमांस्ततः ॥ लोकान्सर्वांस्तदाह्यप्सुगतमंडंहिरण्मयम् ॥ १८ ॥ सप्तद्वीपान्समुद्रांतान्मेदिनीभूधरैर्युतान् ॥ सहैकाण्डकटाहेननाभिपद्मेसृजत्प्रभुः ॥ १९ ॥ तद ण्डमध्येचास्थानमीश्वरःकृतवान्हरिः ॥ अथनारायणंकस्तुदध्यावध्यात्मचेतसा ॥ २० ॥ ध्यानांतेतस्यभालात्तुस्वेदबिंदुरजायत ॥ सबिंदुर्बुद्बुदाकारः पृथिव्यामपतत्क्षणात् ॥ २१ ॥ तस्मात्तुबुद्बुदात्सोहमुत्पन्नोस्मिवरानने ॥ त्र्यक्षस्त्रिशूलहस्तोहंजटामुकुटमंडितः ॥ २२ ॥ किंकरोमीतिदेवेशम वोचंविनयान्वितः ॥ ततोनारायणोदेवोमामित्याहमुदान्वितः ॥२३॥ कर्त्तासिजगतोरुद्रसंहारंभीमदर्शनम् ॥ साक्षात्संकर्षणांशेनसंहारार्थंवरानने ॥२४॥ तस्मान्नारायणाद्देविउत्पन्नोस्मिभयंकरः ॥ नियोज्यमांतुसंहारेपुनरेवजनार्दनः ॥ २५ ॥ नेत्राभ्यामसृजच्चंद्रसूर्यौध्वांतापहारिणौ ॥ वायुंदिशश्चश्रोत्रा भ्यामिंद्राग्नीमुखतोसृजत् ॥ २६ ॥ नासाभ्यांवरुणंमित्रमसृजत्पंकजेक्षणः ॥ बाहुभ्यामखिलान्देवान्ससाध्यान्समरुद्गणान् ॥ २७ ॥ समस्तरोमकू पेभ्योरत्नान्योषधयस्तथा ॥त्वचिशैलान्समुद्रांश्चगवाद्याःपशवस्तथा ॥ २८ ॥ मुखतोब्राह्मणःसृष्टोबाहुभ्यांक्षत्रियस्तथा॥ऊर्वोर्वैश्यस्ततःपद्भ्यांशूद्रश्चैव मजायत ॥ २९ ॥ एवंसृष्ट्वाजगत्सर्वमचेतनमवास्थितम् ॥ विश्वरूपेणदेवेशोयस्यांतरमधिष्ठितः ॥ ३० ॥ शक्त्याविनाहरेस्तस्यनोन्मेषो[2]विद्यतेयतः ॥ तस्मात्सर्वंजगत्प्राणो[3]विष्णुरेवसनातनः ॥ ३१ ॥ सएवाव्यक्तरूपःसन्परमात्माव्यवस्थितः ॥ सर्गस्थितिलयंब्रह्मास्वयमेवप्रवर्त्तते ॥ ३२ ॥ षाड्गुण्य परिपूर्णोसौवासुदेवःसनातनः ॥ त्रिगुणादात्मनोरूपंचतुर्द्धाकुरुतेजगत् ॥ ३३ ॥ प्रद्युम्नमूर्त्तिर्भगवान्सर्वैश्वर्यसमन्वितः ॥ विधेःप्रजापतीनांचकालस्य चजनस्यच ॥ ३४ ॥ अंतर्यामित्वमापन्नोसर्गंसम्यक्करोतिहि ॥ सेतिहासांस्ततोवेदान्ददौतस्मैमहात्मने ॥ ३५ ॥ प्रद्युम्नस्यांशभागोसौब्रह्मालोक पितामहः ॥ जगत्सर्गस्थितिंसर्वंप्रकरोत्यंशसंभवः ॥ ३६ ॥ अनिरुद्धश्चभगवाञ्छक्तितेजःसमन्वितः ॥ मनूनांपार्थिवानांचकालस्यचजनस्यच ॥३७॥ स्थितिंकरोतिभगवानंतर्यामित्वमास्थितः ॥ संकर्षणोमहाविष्णुर्विद्याबलसमन्वितः ॥ ३८ ॥ कालस्यसर्वभूतानांरुद्रस्यचयमस्यच ॥ अंतर्या मित्वमास्थायजगत्संहरतेप्रभुः ॥ ३९ ॥ इत्यंतर्याम्यवस्थायामंतर्यामित्वमात्मनः ॥ मत्स्यःकूर्म्मोवराहश्चनरसिंहोथवामनः ॥ ४० ॥ रामोरामश्चकृ ष्णश्चबुद्धःकल्कीचतेदश ॥ एतेतुविभवावस्थाब्रह्मणःपरमात्मनः ॥ ४१ ॥ नृसिंहरामकृष्णेषुषाड्गुण्यंपरि[4]कीर्तितम् ॥ परावस्थातुदेवस्यदीपादुत्पन्नदीप

१. ध्यायतस्तस्य—इ०पा० । २ नोन्मेषपतियतो जनः इ० पा० । ३ जगन्नाथो इ० पा० । ४ परिपूरितम् इ० पा० ।

वत् ॥ ४२ ॥ साह्यवस्थाहरेरस्यशृणुष्वगिरिजेशुभे ॥ वैकुंठंपरमंलोकंविष्णुलोकमनुत्तमम् ॥ ४३ ॥ श्वेतदीपंस्वरूपंतुक्षीरसागरमुत्तमम् ॥ एवंचतुर्द्धा व्यूहंतुसम्यगुक्तंमहर्षिभिः ॥ ४४ ॥ जलावरणमध्येतुवैकुंठंकारणंशुभम् ॥ कोटिवैश्वानरप्रख्यंसर्वधर्म्मैवदव्ययम् ॥ ४५ ॥ आमोदमंदारकरैर्वृक्षैर्वेष्टिभिरा स्थितम् ॥ नानामणिमयंदिव्यंविमानकोटिभिर्युतम् ॥ ४६ ॥ यदुक्तंपरमंधामताद्दक्लक्षणसंस्थितम् ॥ तस्मिन्वैकुंठनगरेनानारत्नसमुज्ज्वले ॥ ४७ ॥ मध्येदेवजयारामंपुरंरम्यमनुत्तमम् ॥ चतुर्द्वारसमायुक्तंहेमप्राकारतोरणम् ॥ ४८ ॥ चंडादिद्वारपालाद्यैःकुमुदाद्यैश्चरक्षितम् ॥ नानामणिमयैर्दिव्यैर्गृहैः पंक्तिभिरावृतम् ॥ ४९ ॥ विततंपंचपद्मांभियोंजनैश्वसमंततः ॥ सहस्रयोजनोत्तुंगैःप्रासादैःकोटिभिर्वृतम् ॥ ५० ॥ आरूढयौवनैर्दिव्यैःपुंभिःस्त्री भिश्वशोभितम् ॥ स्त्रियश्वपुरुषाश्चास्मिन्सर्वलक्षणशोभिताः ॥ ५१ ॥ समरूपाश्वश्रीविष्णोःसर्व्वालंकारभूषिताः ॥ दिव्यस्रग्वस्त्रसंछन्नादिव्यचंदनभू षिताः ॥ ५२ ॥ मोदंतेतत्रदेवेशभक्त्यात्वात्ममनोरमे ॥ मंत्राष्टाक्षरसंसिद्धाभक्त्याषोडशरूपया ॥ ५३ ॥ वृतास्तत्पदमाविश्यमोदंतेमनसीप्सितम् ॥ गत्वांस्मिन्ननिवर्तंतेविष्णुनासहसंस्थिताः ॥ ५४ ॥ अविच्छिन्नात्मनातेवैविष्णुनासंगताःशुभाः ॥ तत्समानसुखंनित्यंप्राप्नुवंतिमनीषणः ॥ ५५ ॥ यत्रतत्रहरेर्लोकानाविश्यशुभचेतसः ॥ प्राप्नुवंतिपुनःस्वर्गेस्वर्गस्थाइवजंतवः ॥ ५६ ॥ यथासौमित्रिभरतौयथासंकर्षणादयः ॥ तथातेपिचजायंतेस त्यलोकेयथेच्छया ॥ ५७ ॥ पुनस्तेनैवयास्यंतितत्पदंशाश्वतंपरम् ॥ नकर्म्मबंधनंजन्मवैष्णवानांचविद्यते ॥ ५८ ॥ विष्णोरनुचरत्वंहिमोक्षमा हुर्मनीषिणः॥ नदास्यममरेशस्यबंधनंपरिकीर्तितम्॥५९॥सर्वबंधननिर्मुक्ताहरिदासानिराभयाः ॥ आब्रह्मभुवनाँलोकाःपुनरावृत्तिलक्षणाः ॥६०॥ कर्मबं धमयादुःखमित्रासख्यभयप्रदाः॥ बह्वायासफलादेविजनिनाशकहेतवः॥६१॥ सुखभोगस्तुयन्नृणांविषमिश्राशनंयथा ॥ स्वर्गसंस्थान्नरान्दृष्ट्वाक्षीणेकर्म्मणि देवताः॥६२॥ कुपिताःपातयन्त्येवसंसृतौकार्य्यबंधने ॥ तस्मात्स्वर्गसुखंदेविबह्वायाससाधनम् ॥६३॥ अनित्यंकुटिलंदुःखमिश्रंयोगीपरित्यजेत् ॥ सत तंसंस्मरेद्विष्णुंसर्वदुःखौघनाशनम् ॥६४॥ नामोच्चारणमात्रेणप्राप्नुवंतिपरंपदम् ॥ तस्मात्तुवैष्णवंलोकंगौरिसंप्रार्थयेत्सुधीः ॥ ६५॥ भक्त्यात्वनन्ययादेवं भजेतकरुणांबुधिम् ॥ ससर्वज्ञानगुणवान्रक्षत्येवनसंशयः ॥६६॥ तस्मादष्टाक्षरंमन्त्रंजप्त्वासुखतरंशुभम् ॥ संप्राप्नोतिपरंलोकंवैष्णवंसर्वकामदम् ॥ ६७ ॥ तस्मिन्मणिमयेतल्पेसहस्रसूर्य्यरश्मिनि ॥ विमानेशुशुभेदिव्येसंस्थितोभगवान्हरिः॥६८॥ तत्रचाधारशक्त्यादिधृतेपीठेहिरण्मये ॥ नानारत्नमयेदिव्ये नानावर्णसमन्विते ॥ ६९॥ तस्मिन्नष्टदलेपद्मेमंत्राक्षरपदेशुभे ॥ कर्णिकायांसुरम्यायांलक्ष्मीबीजशुभाक्षरे ॥ ७० ॥ तस्मिन्बालार्कसाहस्रकोटितुल्य

१ पुनः पुनः इ० पा० । २ बह्वायासमसाधनम् ॥ इ० पा० । ३ मणिमयस्तंभे इ० पा० ।

संमप्रभे ॥ दिव्येनारायणःश्रीमानासीनःपंकजासने ॥७१॥ तस्यदक्षिणकेपार्श्वेजगन्माताहिरण्मयी ॥ गृहीत्वाचामरान्दिव्यान्दिव्यमाल्यविभूषणा ॥७२॥
वसुपात्रंमातुलुंगंस्वर्णपद्मंधृतंकरैः ॥ वामतःपृथिवीदेवीनीलोत्पलदलद्युतिः ॥ ७३ ॥ नानाभरणसंयुक्ताविचित्रांबरभूषिता ॥ साधृत्वाचोर्द्धंबाहुभ्यांरम्यंर
क्तोत्पलद्वयम् ॥ ७४ ॥ इतराभ्यांधृतंदेव्याधान्यपात्रयुगंतथा ॥ गृहीत्वाचामरान्दिव्यान्शक्तयोयोविमलादिकाः ॥ ७५ ॥ दलाग्रेषुसमासीनाःसर्वल
क्षणशोभिताः ॥ तासांमध्येसमासीनोभगवानच्युतोहरिः ॥ ७६ ॥ शंखचक्रगदापद्मपाणिभिर्दिव्यभूषणैः ॥ केयूरांगदहाराद्यैर्भूषणैरूपशोभितः ॥ ७७ ॥
प्रातरुद्यत्सहस्रांशुकुण्डलाभ्यांविराजितः ॥ पूर्वोक्तैस्त्रिदशैर्नित्यैःसेवितःपरमेश्वरः ॥ ७८ ॥ आस्तेवैकुण्ठनगरेनित्येसत्येचभोगवान् ॥ श्रीमदष्टाक्षरं
मंत्रंसिद्धानांवैमनीषिणाम् ॥ ७९ ॥ गम्यंतद्वैष्णवंलोकंनेतरेषांकथंचन ॥ इत्येवंप्रथमंव्यूहंकथितंतेवरानने ॥ ८० ॥ द्वितीयंवैष्णवंलोकंशृणुवक्ष्यामिसुव्र
ते ॥ योयंनित्यइतिख्यातोलोकाग्र्योवैष्णवःस्मृतः ॥८१॥ तंलोकंविपुलंपुण्यंशुद्धंसत्वमयंशुभम् ॥ मध्याह्नसूर्य्यसाहस्रयुगपद्भासितंतदा ॥८२॥ कल्पांते
पिनलीयेतततत्वलोकंमहत्तरम् ॥ ममब्रह्मादिदेवानांनद्रष्टुमपिशक्यते ॥ ८३ ॥ सर्वकल्पद्रुमवनैःपरिपूर्णंसमंततः ॥ सुधाम्बुपरिपूर्णाभिर्दीर्घिकाभिः
समन्वितम् ॥ ८४ ॥ स्वर्णरत्नमयैर्दिव्यैःपंकजैरुपशोभितम् ॥ जलदग्निनिभैर्दिव्यैर्भूषणैःकोटिभिर्वृतम् ॥ ८५ ॥ निरंतरंसामभिश्चकूजितैःकोकिला
दिभिः ॥ ऊह्यमानैर्गन्धवृक्षैःपुष्पकैरपिशोभितम् ॥ ८६ ॥ ऊनषोडशवर्षाब्दैर्दिव्यनारीनरैर्वृतम् ॥ सर्वलक्षणशोभाढ्यैर्दिव्यकल्पविभूषणैः ॥ ८७ ॥
तत्रप्रदेशेरम्येषुदेशेषुकमलापतिम् ॥ मुदितैःपतिभिःसार्द्धमर्चयंतिस्मयोषितः ॥८८॥ तत्प्रसादोपलभ्यैवसुखमश्नन्तिसर्वदा ॥ गायंतिपरमानंदंकृष्णस्यच
रितंमहत् ॥ ८९ ॥ पद्मेक्षणाःपद्महस्ताःपद्मयासदृशःशुभाः ॥ दिव्यस्रग्वसनोपेताःक्रीडंतिस्मसुयोषितः ॥ ९० ॥ शंखचक्रगदापद्मधराभूषणभूषिताः॥
स्रग्विणःपीतवसनाःपुरुषास्तत्रसंस्थिताः ॥ ९१ ॥ अनन्यस्पर्शनात्तत्रस्त्रीपुंसोःक्रीडमानयोः ॥ भवत्यनुदिनंवृद्धंहरिभक्तिसुखंरसम् ॥ ९२ ॥ तन्म
ध्येंतःपुरंरम्यंवासुदेवस्यशोभितम् ॥ चंदनागुरुकर्प्पूरकुंकुमोदकसंयुतम् ॥ ९३ ॥ नानापुष्पविमानाद्यैःसर्वतःसमलंकृतम् ॥ तन्मध्येकल्पवृक्षस्य
च्छायायांकमलासने ॥ ९४ ॥ विचित्रश्लक्ष्णपर्यंकेशुभास्तरणसंवृते ॥ दिव्यगंधसुशोभाढ्यैर्नानापुष्पपरिच्छदैः ॥ ९५ ॥ तस्मिन्मनोरमेदिव्येसमा
सीनःश्रियासह ॥ ईश्वर्य्यासहदेवेशोवासुदेवःसनातनः ॥९६॥ सुधांशुकोटिसंकाशोदिव्याभरणभूषितः ॥ सुवर्णशुभ्रयुगलश्लक्ष्णनासांचिताननः ॥९७॥
स्निग्धायतसुलावण्यकपोलाभ्यांविराजितः ॥ नीलकुंचितकेशाढ्योरक्ताब्जदललोचनः ॥ ९८ ॥ मंदारकेतकीजातीकैर्वक्रितशेखरः ॥ स्निग्धबिम्बफ

१ समप्रभः इ० पाठे भगवद्विशेषणम् । २ सर्वलक्षणसंपन्ना इ० पा० । ३ रम्यंतद्वैष्णवम् इ० पा० । ४ शुद्धमात्ममयम् इ० पा० । ५ तत्तुलोकम् इ० सत्वलोक इ० च पा० । ६कबरीकृतशेखरः इ०पा० ।

लाभौष्ठःसुस्मिताननपंकजः ॥ ९९ ॥ अनर्घ्यमौक्तिकाभासदंतावलिविराजितः ॥ हरिचंदनलिप्तांगःकस्तूरीतिलकांकितः ॥ १०० ॥ उन्नतांसस्तु जैर्दीर्घैश्चतुर्भिरुपशोभितः ॥ जपाकुसुमसंकाशकरपल्लवशोभितः ॥ १०१ ॥ श्रीवत्सकौस्तुभाभ्यांचशोभितःपृथुवक्षसा ॥ १०२ ॥ मुक्तामयैःसुशोभाढ्यैर्दिव्यस्रग्भिरलंकृतः ॥ बालार्कसदृशज्योत्स्नापीतवस्त्रेणवेष्टितः ॥ १०३ ॥ माणिक्यनूपुरोपेतपद्मपत्रविराजितः ॥ अकलंकितचंद्राभनखपंक्तिविराजितः ॥ १०४ ॥ रक्तोत्पलनिभश्लक्ष्णशुभ्रांघ्रिकरपंकजः ॥ पांचजन्यरथांगाभ्यांबाहुयुग्मविराजितः ॥ १०५ ॥ इतराभ्यांश्रियोगात्रमाश्लिष्यन्निजवक्षसि ॥ श्लिष्यद्विद्युल्लतोद्गीथशिताभ्रइवराजते ॥ १०६ ॥ सप्तजांबूनदश्लक्ष्णशुभांघ्रियुगपंजकः ॥ अत्रक्रीडतिदेवोशोवासुदेवःसनातनः ॥ १०७ ॥ तप्तकांचनसंकाशासर्वाभरणभूपिता ॥ सुस्निग्धनीलकुटिलचंद्रराविविराजिता ॥ १०८ ॥ मंदारपारिजातादिदिव्यपुष्पविराजिता ॥ कर्णावतंसशोभाढ्याचिकुरांतालिसन्निभा ॥१०९॥ पीनोन्नतस्तनाभ्यांचपीडंतिहरिवक्षसि ॥ केयूरांगदहाराद्यैर्भूषणैरुपशोभिता ॥ ११० ॥ आरूढयौवनानित्यंसर्वलोकेशसुंदरी ॥ तत्रक्रीडतिलोकेशपत्यासहनिरंतरम् ॥१११॥ सएववासुदेवोत्रसर्वभूतमनोहरः ॥ क्रीडतेसर्वलोकेस्मिन्सर्वकामप्रदोनृणाम् ॥११२॥ अत्राष्टशक्तयोलक्ष्म्यास्तनवःपरितःस्थिताः ॥ रमाचरुक्मिणीसीतापद्मापद्मालयाशिवा ॥ ११३ ॥ सुलक्षणासुशीलाचरतिकामप्रदाश्वताः ॥ शंखचक्रगदापद्मशार्ङ्गाद्यैर्हेतिभिस्तथा ॥ ११४ ॥ परितःपुष्कराकारैस्तंलोकंपरिरक्षते ॥ एवंद्वितीयंरूपंचसम्यक्तेशुभदर्शने ॥ ११५ ॥ संक्षेपतोमयाप्रोक्तंनशक्यंविस्तरेणहि ॥ द्वादशाक्षरमंत्रैर्वैयेजपंतिसुखाह्वयम् ॥ ११६ ॥ तेप्राप्नुवंतिसततंशाश्वतंशुभमक्षयम् ॥ नवेदाध्ययनैर्यज्ञैर्नव्रतैर्नोपवासतः ॥ ११७ ॥ नप्राप्यंवैष्णवंलोकंविनादास्येनकुत्रचित् ॥ तस्माद्दास्यंहरेर्भक्तंभजेतानन्यमानसः ॥ ११८ ॥ प्राप्नोतिपरमांसिद्धिंकर्मबंधविमोचनीम् ॥ एवंसंप्रोच्यतेदेविद्वितीयंव्यूहमव्ययम् ॥ ११९ ॥ तृतीयंतुपरंव्यूहंशृणुवक्ष्यामिपार्वति ॥ तोयाब्धेरुत्तरंकूलंश्वेतद्वीपेमहामते ॥ १२० ॥ संदर्शनाययोगानांसनकादिमहात्मनाम् ॥ सनकश्चसनंदश्चतृतीयश्चसनातनः ॥१२१॥ सनत्कुमारजाताश्चवोढुःपंचशिखस्तथा ॥ सप्तैतेब्रह्मणःपुत्रायोगिनःसुमहौजसः ॥१२२॥ विरक्ताःसर्वभोगेषुशुद्धाःसत्वगुणाःसदा ॥ भगवद्दर्शनोद्भूतसुखैकरससेविनः ॥१२३॥ नरनारायणाद्याश्चश्वेतद्वीपेवसंतिये ॥ तेषांसंदर्शनार्थायतत्रसंनिहितोहरिः ॥ ॥ १२४ ॥ शुभ्रांशुकोटिसंकाशेनानारत्नमयोज्ज्वले ॥ श्वेतद्वीपेमहायोगिसेवितेभयवर्जिते ॥ १२५ ॥ तत्रोद्यानानिरम्याणिपारिजातसमानिवै ॥ संतानकलताकीर्णचन्दनद्रुममंडितम् ॥१२६॥ फुल्लपद्मोत्पलोपेतंनानातोयालयैर्युतम् ॥ तन्मध्येनगरीरम्यानाम्नाचैरावतीशुभा ॥१२७ ॥ नानारत्नमयैर्दिव्यैर्विमानैरुपशोभिता ॥ दिव्यस्त्रीपुंभिराक्रांताबहुप्रासादसंकुला ॥ १२८ ॥ तन्मध्येन्तःपुरंरम्यंरत्नद्रुमसमाकुलम् ॥ बालसूर्यनिभैस्तुंगैःप्रासादैर्बहुभिर्वृ

तम् ॥ १२९ ॥ तन्मध्येमंडपंदिव्यंमणिकांचनशोभितम् ॥ चंदनागुरुकर्पूरकुंकुमामोदवासितम् ॥ १२० ॥ नानाकुसुमशोभाढ्येर्वितानैःसमलंकृतम् ॥ दिव्याप्सरःसमाकीर्णसामगानोपशोभितम् ॥ १२१ ॥ मध्येसिंहासनंतत्रसूर्यवैश्वानरप्रभम् ॥ तन्मध्येष्टदलंपद्मंचंद्रबिंबमिवापरम् ॥ १२२ ॥ तन्मध्येकर्णिकायांतुसमासीनोजनार्दनः ॥ शुद्धजांबूनदप्रख्योमुक्ताहारविभूषितः ॥ १२३ ॥ शंखचक्रगदापद्मशक्तिहस्तचतुष्टयः ॥ हारकेयूरकटकैरंगुलीयैश्चशोभितः ॥ १२४ ॥ ॥ सुवर्णपंकजप्रख्यःपदयुग्मविराजितः ॥ संतानकनिभैःशुभ्रैर्नखपंक्तिविराजितः ॥ १२५ ॥ षोडशाब्दवयोरूपयौवनेनविराजितः ॥ विशालभालदेशेतुकुंकुमेनसुगंधिना ॥ १२६ ॥ रचितेनोर्ध्वपुंड्रेणसीमंतेनोपशोभितः ॥ मथितामृतफेनाभशुक्लवस्त्रसुवेष्टितः ॥ १२७ ॥ मुक्तामयाभ्यांशुभ्राभ्यांकुंडलाभ्यांविराजितः ॥ पद्मासनसमासीनोजगन्मोहनविग्रहः ॥१२८॥ वामांकेसंस्थितादेवीतस्यदिव्यस्वरूपिणी ॥ तस्यैवसदृशीलक्ष्मीःशीलसुवृत्तगुणादिभिः ॥ १२९ ॥ पद्मकिंजल्कसंकाशायौवनारंभशोभिता ॥ सर्वलक्षणसंपन्नातप्तकांचनभूषणा ॥ १४० ॥ दिव्यस्रग्वसनोपेतानीलकुंचितमूर्धजा ॥ चतुर्भुजैर्विराजंतीकेयूराङ्गदभूषिता ॥ १४१ ॥ मुक्ताहारैर्विराजंतीमंदारांचितशीर्षजा ॥ श्लक्ष्णनासापुटयुतालसद्दंतिविराजिता ॥ ॥ १४२ ॥ कस्तूरीतिलकोपेतानासाग्रांचितमौक्तिका ॥ स्वर्णकुंभसमप्रख्यपीनोन्नतपयोधरा ॥ १४३ ॥ दिव्यकुंकुमलिप्तांगीपद्ममालोपशोभिता ॥ वस्त्रपात्रंमातुलिङ्गंदर्पणंहेमपंकजम् ॥ १४४ ॥ करपद्मधृतादेवीनितराभीष्टदायिनी ॥ तस्यैताःसहशास्तत्रशक्तयःपरितोहरेः ॥ १४५ ॥ ईशावास्यामहादेवीजाह्नवीकमलालया ॥ सावित्रीसर्वगापद्माशक्तयःपरिकीर्तिताः ॥ १४६ ॥ श्रद्धामेधाधृतिःप्रज्ञाधारणाशांतिरेवच ॥ श्रुतिस्मृतिर्धृतिर्मेधावृद्धिर्बुद्धिर्मनीषिणी ॥१४७॥ दास्यस्तेताःश्रियःप्रोक्ताःसर्वकार्यस्यकारिकाः ॥ अनंतवैनतेयादिदेवतानित्यकिंकराः॥१४८॥साध्यामरुद्गणाश्चैवसेवंतेनित्यदेवताः ॥ प्रासादेषुविमानेषुवनेषुनगरेषुच ॥ १४९ ॥ तत्प्रसादोपलब्धेषुभोगेष्वत्रानुरंजिताः ॥ क्रीडंतीसततंनित्याहेयनिष्फलवर्जिताः ॥ १५० ॥ येविष्णुमंत्रजप्तारःसततंश्रद्धयान्विताः ॥ येद्वादशीव्रतेयुक्तास्तत्पदंयांतितेव्ययम् ॥ १५१ ॥ नवेदैर्नचदानैश्चनयज्ञैर्नव्रतैरपि ॥ प्राप्तुंचशक्यंगिरिजेविष्णुलोकंसनातनम् ॥ १५२ ॥ भक्त्याचानन्ययाप्राप्तुंशक्यंविष्णुपदंनृणाम् ॥ तस्मात्संपूजयेन्नित्यंभक्त्यादेवंजनार्दनम् ॥ १५३ ॥ कीर्तनंनाममात्रंचध्यायन्मंत्रंजपेत्सदा ॥ जुहुयात्तर्पयेद्भक्त्यासर्वगंसर्वकामदम् ॥ १५४ ॥ एवमुक्तंतृतीयंतुव्यूहंतुपरमात्मनः ॥ स्वरूपंतवसुश्रोणियथाप्रोक्तंपुरातनैः ॥ १५५ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिचतुर्थव्यूहमुत्तमम् ॥ दिवौकसांरक्षणार्थंदुग्धाब्धौपरमेश्वरः ॥ १५६ ॥ सुधांशुकोटिसंकाशःसहस्राक्षेणशोभिते ॥ पुरं

१ सर्वतःसमलंकृतम् इ० पा० । २ इदमधिकंपद्यं क्वचित् । ३ तस्यदेवस्यरूपिणी इ० पा० । ४ धृतिर्वन्या इ० पा० ।

दरसयूथैस्तुच्छादितेदुग्धवारिधौ ॥ १५७ ॥ तस्मिन्ननंतपर्यंकेशेतेसौविस्तृतेशुभे ॥ दिव्यासनसमासीनःपद्मनाभोच्युतोहरिः ॥ १५८ ॥ नीलजीमूतसंकाशःपद्मपत्रायतेक्षणः ॥ विवस्वत्कोटिसंकाशकिरीटेनविराजितः ॥ १५९ ॥ नानारत्नोज्ज्वलद्दिव्यकुंडलाभ्यांविराजितः ॥ बालार्कसदृशज्योत्स्नापीतवस्त्रेणवेष्टितः ॥ १६० ॥ स्फुरद्रक्तारविंदाभहस्तांघ्रितलशोभितः ॥ हारकेयूरकटकैरंगुलीयैर्विराजितः ॥ १६१ ॥ शंखचक्रगदाशार्ङ्गखड्गहस्तैर्विभूषितः ॥ सुपुष्पफलशाखाढ्यकल्पवृक्षैर्विराजितः ॥ १६२ ॥ विश्वस्यजन्ममरणनाभिपंकजशोभितः ॥ हरिचंदनलिप्तांगःसर्वाभरणभूषितः ॥१६३॥ मंदारपारिजातादिदिव्यपुष्पैर्मनोरमैः ॥ सुस्निग्धनीलकुटिलकबरीकृतकेशवान् ॥१६४॥ श्लक्ष्णोन्नतसुनासांसजानुयुग्मविराजितः॥मणिविद्रुमशाखाढ्यनूपुराङ्घ्रिविराजितः ॥ १६५ ॥ अकलंकितचंद्राभनखपंक्तिविराजितः ॥ अशोकपुष्पसंकाशरक्तोष्ठमुखपंकजः ॥ १६६ ॥ अनर्घ्यमुक्तिकाभासदंतपंक्तिविराजितः ॥ संपूर्णचंद्रप्रतिमस्मितवक्त्रसुशोभितः ॥ १६७ ॥ आरूढयौवनःश्रीमान्कोमलावयवोज्ज्वलः ॥ शरण्यःसर्वलोकानां सर्वलोकफलप्रदः ॥ १६८ ॥ सदृशीतस्यदेवीतुरूपशीलगुणादिभिः ॥ तप्तकांचनसंकाशातप्तकांचनभूषणा ॥ १६९ ॥ तरुणीरूपलावण्याकान्तिशीलगुणान्विता ॥ दुग्धाब्धिफेनसंकाशशुभवस्त्रेणवेष्टिता ॥ १७० ॥ मंदारकेतकीजातीपुष्पार्चितशिरोरुहा ॥ कस्तूरीतिलकोपेतारत्नसीमंतशोभिता ॥ १७१ ॥ नानावर्णसुशोभाढ्याकर्णभूषणभूषिता ॥ प्रवालसदृशज्योत्स्नारक्ताधरसुविस्मिता ॥ १७२ ॥ मत्तभृङ्गोपमैःस्निग्धैरलकैःसुविराजिता॥ तनुमध्याविशालाक्षीपीनोन्नतपयोधरा ॥ १७३ ॥ चतुर्हस्तैर्विराजंतीसर्वाभरणभूषिता ॥ ऊर्द्ध्वाहुभ्यांधृतादेवीहेमपद्मयुगंशुभम् ॥ १७४ ॥ इतराभ्यांसमाश्लिष्यभर्तारंनिबिडंस्थिता ॥ आलोकयंतीसततंत्रिदशांश्चकटाक्षकैः ॥ १७५ ॥ निरीक्षितास्तयादेव्याधन्यास्तेसततंशिवे ॥ तत्रदेवाविमानस्थाःसिद्धचारणकिन्नराः ॥ १७६ ॥ गायंतिसततंदेवीमानंदाश्रुपरिप्लुताः ॥ दैतेयैर्बाध्यमानैस्तुब्रह्मरुद्रादिभिःसुरैः ॥ १७७ ॥ संस्तूयमानस्तत्रेशोदेवानामभयंददौ ॥ देवानामभयंदत्त्वासर्वदेवेश्वरोहरिः ॥ १७८ ॥ राक्षसान्हंतुमारेभेजगत्संरक्षणायवै ॥ एवंचतुर्थव्यूहंतुहरेःप्रोक्तंतवानघे ॥ १७९ ॥ किमन्यच्छ्रोतुकामासीत्तद्ब्रवीमिवरानने ॥ धन्यासिकृतकृत्यासिभक्तासिपुरुषोत्तमे ॥ १८० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेविष्णुव्यूहभेदवर्णनंनामएकोनत्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २२९ ॥

॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ भगवन्यत्रदेवेशोराक्षसान्मधुसूदनः ॥ जघानकेनरूपेणयथावद्वक्तुमर्हसि ॥ १ ॥ वैभवंचस्थवीयस्यमत्स्यकूर्म्मादिरूपकम् ॥ विस्तरेणसमाख्याहिममप्रीत्यामहेश्वर ॥ २ ॥ ॥ महादेव

१ मृगभृङ्गोपमैः इ० पा० । २ वैभवावस्थामशिस्य इ० पा० ।

उवाच ॥ ॥ भृगुदेविप्रवक्ष्यामिवैभवंस्वस्थमानसा ॥ मत्स्यकूर्म्मादियद्रूपमवतारात्मकंहरेः ॥ ३ ॥ दीपादुत्पाद्यतेदीपोयथावत्तद्भविष्यति ॥ परा वस्थापरेशस्यसव्यूहाविभवादयः ॥ ४ ॥ उक्तादेवावतारास्तुविविधाकारकाःशुभाः ॥ अर्चावतारादेवस्यवैभवाःपरमात्मनः ॥ ५ ॥ प्राजापत्येनवैब्र ह्मासमस्राट्परमोत्सवः ॥ भृगुंमरीचिमत्रिंचदक्षंकर्दममेवच ॥६॥ पुलस्त्यंपुलहंचैवगिरिशंचतथाक्रतुम् ॥ नवप्रजानांपतयइमेप्रोक्तायथाक्रमम् ॥७॥ मरी चिर्भगवांस्तत्रजनयामासकश्यपम् ॥ कश्यपस्याभवञ्जायाश्चचतस्रःशुभदर्शने ॥ ८ ॥ अदितिश्चदितिश्चैवकद्रुश्चविनतातथा ॥ अदितिर्जनयामासदेवां स्तुशुभदर्शनान् ॥ ९ ॥ दितिश्चराक्षसान्पुत्रांस्तामसान्सुमहासुरान् ॥ शंबूकस्तुहयग्रीवोहिरण्याक्षोमहाबलः ॥ १० ॥ हिरण्यकशिपुर्जंभोमयाद्याः सुमहातपाः ॥ मकरस्तुमहावीर्योब्रह्मलोकमुपागतः ॥ ११ ॥ ब्रह्माणंमोहयित्वासौवेदाञ्जग्राहवीर्यवान् ॥ ग्रसित्वाचश्रुतिःसोथप्रविवेशमहार्णवम् ॥१२ ॥ ततःसर्वंजगच्छून्यमभवद्धर्मसंकरः ॥ नाधीतंनवषट्कारंवर्णाश्रमविवर्जितम् ॥ १३ ॥ ततःप्रजापतिर्देवःसर्वदेवगणैर्वृतः ॥ गत्वादुग्धांबुधिंदेवंतुष्टा वशरणंगतः ॥ १४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ प्रसीददेवमेनाथनागपर्यंकसंस्थित ॥ सर्वेशसर्वदेवात्मन्सर्ववेदमयाच्युत ॥ १५ ॥ आद्यंजगद्भवोबीजं मध्येत्वंसर्वतोऽधिकः ॥ अंतेचपशुनाथस्त्वंस्वेच्छयातस्तमेवच ॥ १६ ॥ त्वमेवधत्सेचिद्रूपंजगत्सर्वंसनातनम् ॥ त्वमव्यक्तोहिभूतादिःप्रधानपु रुषोऽव्ययः ॥ १७ ॥ त्वमादिमध्यांतवपुर्जगतःपरमेश्वरः ॥ त्वमेवसर्वलोकानामाश्रयःपुरुषोत्तमः ॥ १८ ॥ भूतादिस्त्वंमहद्भूतंभूतसंघस्यकार णम् ॥ त्वमेवकारणमाश्रित्यरमतेधामआत्मवान् ॥ १९ ॥ त्वमादिभूतश्चांतस्त्वंत्वंवायुःसर्व्वगोमहान् ॥ त्वमादिस्त्वमनादिश्चत्वमग्निस्तेजसां निधिः ॥ २० ॥ त्वमापःसर्व्वजगतांजीवनःपरमेश्वरः ॥ त्वंभूमिर्जगदाधारोभूधरस्त्वंमहामते ॥ २१ ॥ सरितःसागरस्त्वंवैसर्व्वस्यादिस्त्वमे वच ॥ देवर्षिःसर्वभूतानित्वमेवपुरुषोत्तम ॥ २२ ॥ त्वयैवप्रेरितालोकाश्चेष्टंतेसाध्वसाधुषु ॥ दैत्येनोपद्रुतावेदाःप्रविष्टामहदर्णवम् ॥ २३ ॥ वेदाधारमिदंसर्व्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ वेदाश्चैवहिसर्व्वेषांधर्माणांपरितःस्थितिः ॥ २४ ॥ वेदेषुसर्वदेवानांनित्यतृप्तिर्भविष्यति ॥ तस्माद्वेदा न्समानेतुंत्वमेवार्हसिकेशव ॥ २५ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ एवमुक्तोहृषीकेशोब्रह्मणापरमेश्वरः ॥ मत्स्यरूपंसमास्थायप्रविवेशमहोदधि म् ॥ २६ ॥ तंदैत्यंसुमहाघोरंमाकररूपमास्थितः ॥ तुण्डाग्रेणविदार्याथजघानामरपूजितः ॥ २७ ॥ तंहत्वासर्ववेदांश्चसाङ्गोपाङ्गसमन्वि

---

१ ब्रह्मविष्ण्वादिकाःशुभाः इ० पा० । २ सोमकस्तुहयग्रीवो इ० संमुखस्तु इ० च पा० । ३ आद्यंजगत्तरोर्बीजं मध्येसंवर्धनोदकम् । अंतेचपरशुर्नाथस्वेच्छाचारस्त्वमेवहि ॥ इ० पा० । ४ त्वमहंकारमाश्रित्यगुणत्रेधामयात्मवान् इ० पा० ।

तान् ॥ गृहीत्वाप्रददौतस्मैब्रह्मणेसमहाद्युतिः ॥ २८ ॥ अन्योन्यमिश्रितावेदाग्रसितास्तेनरक्षसा ॥ व्यक्ताभगवतातेनव्यासरूपेणधीमता ॥ २९ ॥ पृथग्भूतासमंवेदाव्यासेनैवमहात्मना ॥ एवंमत्स्यावतारेणरक्षिताःसर्व्वदेवताः ॥ ३० ॥ श्रुतिप्रदानेनजगत्त्रयंतदाकृत्वानिरातंकमहोरमाधवः ॥ संस्तूयमानःसुरसिद्धसंघैरंतर्दधेयोगिभिरर्चितांघ्रिः ॥ वासुदेवोहिभगवान्सर्वदेवमयोहरिः ॥ ३१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्सहस्रसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेमत्स्यावतारवर्णनंनामत्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३० ॥ छ ॥ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ ॥ यत्कौर्म्यंवैभवं विष्णोःसर्वलोकनमस्कृतम् ॥ तद्वक्ष्यामिप्रियेसम्यक्शृणुष्वैकाग्रचेतसा ॥ १ ॥ अत्रिपुत्रोमहातेजादुर्वासाइतिविश्रुतः ॥ प्रचण्डःसर्वलोकानांक्षोभकारी महातपाः ॥ २ ॥ संययौहिमवत्पृष्ठंब्रह्मर्षिस्तपसोनिधिः ॥ ममांशभूतोब्रह्मर्षिःसर्वेषांभयदस्सदा ॥ ३ ॥ उषितस्तत्रवर्षंतुकिन्नरीभिःसपूजितः ॥ महेंद्रंद्रष्टुकामोसौस्वर्लोकंप्रययौमुनिः ॥ ४ ॥ तस्मिन्कालेमहातेजागजारूढंमहेश्वरम् ॥ ददर्शसर्वदेवैस्तंपूज्यमानंशचीपतिम् ॥ ५ ॥ तञ्चदृष्ट्वासहृष्टात्मादुर्वासासुमहातपाः ॥ पारिजातस्रजंतस्मैप्रददौविनयान्वितः ॥ ६ ॥ आदायदेवताधीशस्तांस्रजंगजमूर्द्धनि ॥ विन्यस्यतत्रदेवेशःप्रययौनंदनंप्रति ॥ ७ ॥ करेणादायतांमालांमदोद्रिक्तस्ततोगजः ॥ पीडयित्वाथचिक्षेपसंस्थितांधरणीतले ॥ ८ ॥ ततःक्रुद्धोमहातेजादुर्वासारक्तलोचनः ॥ प्रशप्तवान्महेंद्रंतंसंतप्तक्रोधवह्निना ॥ ९ ॥ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ ॥ त्रैलोक्यैकश्रियायुक्तोयस्मान्मामवमन्यसे ॥ तस्मात्त्रैलोक्यश्रीर्नष्टाभवत्वेवनसंशयः ॥ १० ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतिशप्तस्ततःशक्रोजगामस्वपुरंपुनः ॥ ततःश्रीर्जगतांधात्रीक्षणादंतर्दधेस्वयम् ॥ ११ ॥ अंतर्द्धानंगतालक्ष्मीस्तदानष्टंजगत्त्रयम् ॥ यदपांगाश्रितंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ १२ ॥ तस्यामंतर्द्धानवत्यांसर्वंनष्टतरंभवत् ॥ ब्रह्मादित्रिदशाःसर्वेगंधर्वायक्षकिन्नराः ॥ १३ ॥ दैत्याश्चदानवानागामनुष्याराक्षसास्तथा ॥ पशवःपक्षिणःकीटाःसर्वेस्थावरजंगमाः ॥ १४ ॥ तयालक्ष्म्याजगन्मात्रातेसर्वेनावलोकिताः ॥ दारिद्र्येनैवविहितास्तेसर्वेदुःखभागिनः ॥ १५ ॥ क्षुत्पिपासार्दितादेवाश्शुक्शुर्गतचेतसः ॥ नववर्षंजलधरःसर्वेशुष्काजलाशयाः ॥ १६ ॥ सर्वेतेपादपाःशुष्काःफलपुष्पविवर्जिताः ॥ तदादेवाःसगंधर्वादैत्यदानवराक्षसाः ॥ १७ ॥ क्षुत्पिपासार्दिताजग्मुःब्रह्माणममितौजसम् ॥ ऊचुस्तंदेवदेवेशमब्जयोनिंपितामहम् ॥ १८ ॥ देवाऊचुः ॥ भगवन्क्षुत्पिपासाभ्यांपीडितंहिजगत्त्रयम् ॥ नह्युतंनवषट्कारःसर्वधर्म्मविवर्जितम् ॥ १९ ॥ क्षुत्पिपासार्दिताःसर्वेदेवदानवमानवाः ॥ त्रातारंसर्वलोकेशंभवंतंशरणंगताः ॥ २० ॥ त्रातुमर्हसिदेवेशक्षुत्पिपासार्दिताञ्जनान् ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतितेषांव

१ सकदाचिन्महामेरोःपार्श्वेकिन्नरसेविते । संप्राप्यदेवतास्तत्रपूजयामासनित्यशः—इ० पा० । २ ताःसर्वेशुक्शुर्वैनिरन्तरम् । इ०पा० ।

चःश्रुत्वासर्वलोकपितामहः ॥ २१ ॥ उवाचपरमप्रीतस्तान्सर्वान्प्रतिमानदः ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शृणुध्वंदेवताःसर्वेदैत्यगंधर्वमानवाः ॥२२॥ महे
न्द्रस्यापचारेणसर्वमेतदुपस्थितम् ॥ समुद्भूतमिदंघोरंजगत्संवर्तकंमहत् ॥ २३ ॥ दुर्वासाःसुमहात्मातुयतःक्रोधमवाप्तवान् ॥ तस्मात्क्रोधेननते
नेदंनष्टंलोकत्रयंसुराः ॥ २४ ॥ असौरोषपरीतात्माक्रोधेनकलुषीकृतः ॥ जगत्रयंचश्रीनष्टंभवत्वित्याहदुर्मतिः ॥ २५ ॥ तच्छापाज्जगतांधात्री
लक्ष्मीर्नारायणप्रिया ॥ अंतर्द्धानंगतादेवीजगन्मातामहेश्वरी ॥ २६ ॥ यदपाङ्गेक्षितालोकाभवंतिसुखितास्तथा ॥ नालोकिताजगन्मात्रादुःखभा
गिनएवहि ॥ २७ ॥ तस्मात्सर्वैर्वयंगत्वादुग्धाब्धौस्थितमुत्तमम् ॥ तत्रनारायणंदेवमर्चयामःसनातनम् ॥ २८ ॥ तस्मिन्प्रसन्नेदेवेशेशिवमेतद्भवे
ज्जगत् ॥ इतिनिश्चित्यमनसाब्रह्मादेवगणैर्युतः ॥ २९ ॥ भृग्वादिमुनिभिःसार्द्धंप्रययौक्षीरसागरम् ॥ क्षीराब्धावुत्तरतटेब्रह्मरुद्रादिदेवताः ॥ ३० ॥
विष्णुंसमर्चयामासुःपौरुषेणविधानतः ॥ जपन्नष्टाक्षरंमंत्रंपौरुषंसूक्तमेवच ॥ ३१ ॥ ध्यायंतोनन्यमनसोजुहुवुःपरमेश्वरम् ॥ तुष्टुवुःस्तवनैर्दिव्यैर्नमश्चक्रु
र्विचित्रधा ॥३२॥ ततःप्रसन्नोभगवान्सर्वेषांचदिवौकसाम् ॥ तेषांसंदर्शनेतस्थौस्तूयमानोमहर्षिभिः ॥३३॥ वैनतेयंसमारुह्यसर्वदेवमयंविभुम् ॥ तंदृष्ट्वाज
गतामीशंशंखचक्रगदाधरम् ॥ ३४ ॥ पीतवस्त्रंचतुर्बाहुंपुंडरीकनिभेक्षणम् ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कंवनमालाविभूषितम् ॥ ३५ ॥ किरीटहारकेयूरनूपु
रैरुपशोभितम् ॥ तुष्टुवुर्जयशब्देननमश्चक्रुर्निरंतरम् ॥३६॥ ततःप्रोवाचभगवान्कृपयासर्वदेवताः ॥ वरदोस्मिवरंदेवावृणीध्वमितिचाब्रवीत् ॥३७॥ इतिश्रु
त्वातदासर्वेदेवाब्रह्मपुरोगमाः॥ऊचुःप्रांजलयोदेवमिदंवचनमीश्वरम् ॥ ३८ ॥ देवाऊचुः॥ ॥ भगवन्मुनिशापेनसंप्रतीदंजगत्त्रयम् ॥ क्षुत्पिपासार्दितंसर्वंसदे
वासुरमानुषम् ॥ ३९ ॥ तस्माद्भवंतंशरणंयाताःस्मपुरुषोत्तम ॥ त्राहिसर्वमिमंलोकंनान्यःशक्तोभवेत्क्वचित् ॥ ४० ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्तो
देवतैःसर्वैरच्युतःपरमेश्वरः ॥ विचार्यैतदुवाचैतान्देवान्ब्रह्मपुरोगमान् ॥ ४१ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अत्रिसूनोर्मुनेःशापादंतर्द्धानंगतारमा ॥
कटाक्षदर्शनात्तस्याजगदैश्वर्य्यसंयुतम् ॥४२॥ तस्माद्यूयंसुराःसर्वेशिवब्रह्मपुरोगमाः ॥ उत्पाट्यमंदरंशैलंनिधायक्षीरसागरम् ॥४३॥ मंदरंघर्घरंकृत्वासर्प्प
राजेनवेष्टितम् ॥ कुरुध्वंमथनंदेवादैत्यगंधर्वदानवैः ॥४४॥ उत्पद्यतेचसालक्ष्मीर्जगत्संरक्षणायवै ॥ तयाहृष्टामहाभागाभविष्यथनसंशयः ॥४५॥ धारया
म्यहमेवाद्रिंकूर्मरूपेणसंवृतः ॥ ममशक्त्यासुरान्सर्वान्प्रविश्यचबलीयसः ॥४६॥ ॥रुद्रउवाच॥ ॥ इत्युक्तादेवताःसर्वाहरिणाकामलक्षणे ॥ साधुसाध्वि
तिदेवेशमूचुर्ब्रह्मपुरोगमाः॥४७॥संस्तूयमानोभगवानच्युतःसुरसत्तमैः॥अंतर्दधेततःश्रीमान्सर्वलोकनमस्कृतः॥सर्वाधारःसर्वदेवःसर्वत्रसमदर्शनः ॥४८॥

१ कमलेक्षणे इ० हरिण्याक्षमलक्षणे–इ० च पा० ।

॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेदुर्वाससः शापकथनंनामएकत्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२३१॥ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ ततःसुरगणाःसर्वेदानवाश्चमहाबलाः ॥ उत्पाट्यमंदरंशैलंचिक्षिपुःपयसांनिधौ ॥ १ ॥ ततोनारायणःश्रीमान्भगवान्भूतभावनः ॥ कूर्मरूपेणतंशैलंदधारामितविक्रमः ॥ २ ॥ अनादिमध्यांतवपुर्विश्वरूपःसनातनः ॥ अधारयद्गिरिवरंसंपूज्योजगदीश्वरः ॥ ३ ॥ तथैकेनभुजेनैवईश्वरःसर्वगोव्ययः ॥ ततोदेवासुराःसर्वेममंथुःक्षीरसागरम् ॥ ४ ॥ सर्पराजेनसंवेष्ट्यघर्घरंमंदराचलम् ॥ मथ्यमानेथदुग्धाब्धौदैवतैःसुमहाबलैः ॥ ५ ॥ उत्पादनार्थंलक्ष्म्याश्चसर्वेएवमहर्षयः ॥ उपोष्यनियमंकृत्वाजेपुःश्रीसूक्तमेवच ॥ ६ ॥ सहस्रनामपठनंचक्रुर्दिव्याद्विजोत्तमाः ॥ एकादश्यांतुशुद्धायांमथ्यमानेमहांबुधौ ॥ ७ ॥ उपोष्यऋषयःसर्वेजप्तंश्रीमंत्रमुत्तमम् ॥ कांक्षमाणाश्चयेजप्तुंलक्ष्मीनारायणंहरिम् ॥ ८ ॥ ध्यात्वासमर्चयामासुर्द्विजाग्र्यामुनिसत्तमाः ॥ ततस्तस्मिन्मुहूर्तेतुमथ्यमानेमहांबुधौ ॥ ९ ॥ समभूत्तत्रप्रथमंकालकूटंमहाविषम् ॥ महापीडंमहाघोरंसंवर्ताग्निसमप्रभम् ॥ १० ॥ दृष्ट्वाप्रदुद्रुवुःसर्वेभयार्तादेवदानवाः ॥ ततस्तान्विद्रुतान्दृष्ट्वाभयार्त्तान्सुरसत्तमान् ॥ ११ ॥ ततस्तानब्रुवंवाक्यमहंतत्रशुभेक्षणे ॥ भोभोदेवगणाःसर्वैर्नभेतव्यंविषंप्रति ॥ १२ ॥ अहमाहारयिष्यामिकालकूटंमहाविषम् ॥ इत्युक्तास्तेमयासर्वेदेवाइंद्रपुरोगमाः ॥ १३ ॥ साधुसाध्वितिवाक्यैर्मांतुष्टुवुःप्रणताभृशम् ॥ तद्दृष्ट्वामेघसंकाशंप्रादुर्भूतंमहाविषम् ॥ १४ ॥ ध्यात्वानारायणंदेवंहृदयेगरुडध्वजम् ॥ उदयादित्यसंकाशंशंखचक्रगदाधरम् ॥ १५ ॥ श्रीभूमिसहितंदेवंतप्तकांचनकुण्डलम् ॥ एकाग्रमनसाध्यात्वासर्वदुःखहरंप्रभुम् ॥ १६ ॥ नामरूपंमहामंत्रंजप्त्वालक्ष्म्यासमन्वितम् ॥ तद्विषंतुमहाघोरमाद्यंसर्वभयंकरम् ॥ १७ ॥ नामत्रयप्रभावाच्चविष्णोःसर्वगतस्यवै ॥ विषंतदभवज्जीर्णंलोकसंहारकारकम् ॥ १८ ॥ अच्युतानंतगोविन्दइतिनामत्रयंहरेः ॥ योजपेत्प्रयतोभक्त्याप्रणवाद्यंनमोंतकम् ॥ १९ ॥ तस्यमृत्युभयंनास्तिविषरोगाग्निजंमहत् ॥ नामत्रयंमहामंत्रंजपेद्यःप्रयतात्मवान् ॥ २० ॥ कालमृत्युभयंचापितस्यनास्तिकिमन्यतः ॥ इतिनामत्रयेणैवपीतंदेविमयाविषम् ॥ २१ ॥ ततःप्रहृष्टास्त्रिदशास्तुष्टुवुर्मांसुविस्मिताः ॥ मांप्रणम्यपुनर्देवाममंथुःक्षीरसागरम् ॥ तस्मिन्प्रमथ्यमानेतुमयादेवैश्चभामिनि ॥ २२ ॥ ज्येष्ठादेवीसमुत्पन्नारत्न[१]स्रग्वाससावृता ॥ उत्पन्नासाब्रवीद्देवान्किंकर्त्तव्यंमयेतिवै ॥२३॥ तामब्रुवंस्तुतेदेवींसर्वेदेवगणाभृशम् ॥ ॥देवाऊचुः॥ ॥ येषांगृहांतरेरम्येकलहःसंप्रवर्त्तते ॥२४॥ तत्रेस्थानंप्रयच्छामोवसतत्राशुभान्विता ॥ परुषंभाषणन्नित्यंवदंत्यनृतवादिनः ॥ २५ ॥ संध्याकालेतुयेपापाःस्वपंतिमलचेतसः ॥ तेषांवेश्मनिसंतिष्ठदुःखदारिद्र्यदायि

१ रक्तस्रग्वाससेतिपाठः ।

नी ॥ २६ ॥ कपालकेशभस्मास्थितुषांगारानियत्रतु ॥ तत्रतेसततंस्थानंभविष्यतिनसंशयः ॥ २७॥ यस्यवेश्मकपालास्थिभस्मकेशादिचिह्नितम् ॥ तत्रवसाशुभेनित्यंकलिनासहनित्यशः ॥ २८ ॥ अकृत्वापादयोःशौचंयस्त्वाचामतिदुर्म्मतिः ॥ तंभजस्वमहादेविकल्मषेणभृशंवृतम् ॥२९॥ तुषांगारकपालाश्मवालुकावस्त्रचर्म्मभिः ॥ दंतधावनकर्तारोभविष्यंतिनराधमाः ॥ ३० ॥ रमस्वकलिनादेवितेषांवेश्मसुनित्यशः ॥ तिलपिष्टंकलंजंचकर्लिगंशिग्रुगृंजनम् ॥ ३१ ॥ छत्राकंविड्वराहंचबिल्वंकोशातकीफलम् ॥ अलाबुंचपलांडुंचयेखादंतिनराधमाः ॥ तेषांगेहेह्यवस्थानंदेवीदारिद्र्यदेसदा ॥ ३२ ॥ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्यादिश्यसुराःसर्वेज्येष्ठांचकलिवल्लभाम् ॥ पुनश्चमंथनंचक्रुःक्षीराब्धिंसुसमाहिताः ॥ ३३ ॥ ततश्चवारुणीदेवीसमुत्पन्नाशुभानने ॥ अनंतोनागराजोथतांजग्राहसुलोचनाम् ॥ ३४ ॥ ततःसुरासमुत्पन्नासर्वाभरणभूषिता ॥ वैनतेयस्यभार्याभूत्सर्वलक्षणशोभिता ॥ ३५ ॥ ततोप्सरोगणादिव्यागंधर्वाश्चमहौजसः ॥ जज्ञिरेरूपसंपन्नामधुगायनतत्पराः ॥ ३६ ॥ ऐरावतस्ततोजज्ञेतथैवोच्चैःश्रवाहयः ॥ धन्वंतरिःपारिजातःसुरभिःसर्वकामधुक् ॥ ३७ ॥ एतान्सर्वान्सहस्राक्षोजग्राहप्रीतमानसः ॥ ततःप्रभातसमयेद्वादश्यामुदितेरवौ ॥ ३८ ॥ मथ्यमानेपुनस्तस्मिन्देवैरिंद्रपुरोगमैः ततःप्रहृष्टवदनैस्तूयमानामहर्षिभिः ॥ ३९ ॥ उत्पन्नाश्रीर्महालक्ष्मीःसर्वलोकेश्वरीशुभा ॥ बालार्ककोटिसंकाशाकनकांगदभूषिता ॥ ४० ॥ हेमांबुजसमासीनासर्वलक्षणशोभिता ॥ पद्मपत्रविशालाक्षीनीलकुंचितमूर्द्धजा ॥ ४१ ॥ दिव्यचंदनलिप्तांगीदिव्यपुष्पैरलंकृता ॥ नानारत्नमयैर्दिव्यैःसर्वैराभरणैर्युता ॥ ४२ ॥ तनुमध्याजगद्धात्रीपीनोन्नतपयोधरा ॥ चतुर्हस्ताविशालाक्षीपूर्णेंदुसदृशानना ॥ ४३ ॥ वसुपात्रंमातुलुंगंस्वर्णपद्मयुगंशुभम् ॥ बिभ्राणाहस्तकमलैःसर्वाभरणभूषितैः॥४४॥ अम्लानपंकजांमालांधारयंतीह्युरःस्थले ॥ ददृशुस्तांमहादेवींसर्वलोकहितैषिणीम्॥४५॥ ईश्वरींसर्वभूतानांमातरंपद्ममालिनीम् ॥ नारायणींजगद्धात्रींनारायणहृदालयाम् ॥ ४६ ॥ तांविलोक्यमहालक्ष्मींप्रहृष्टाःसर्वदेवताः ॥ अवादयंतःपटहान्दिविदेवगणाभृशम् ॥ ४७ ॥ ववर्षुःपुष्पवर्षाणिवनदेव्योनिरंतरम् ॥ जगुर्गंधर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ४८ ॥ ववुःपुण्यास्तथावाताःसुप्रभोभूद्दिवाकरः ॥ जज्वलुश्चाग्नयःशांताःप्रसन्नाश्चदिशोदश ॥ ४९ ॥ अनंतरंशीतरश्मिरुदभूत्क्षीरसागरे ॥ सुधामयूखवान्सोमोमातुर्भ्रातासुखावहः ॥ ५० ॥ नक्षत्राधिपतिश्चाभूच्चंद्रोवैलोकमातुलः ॥ ततोजायाहरेःपुण्यातुलसीलोकपावनी ॥५१॥ समुत्पन्नाजगद्धात्रीपूजार्थंशार्ङ्गिणोहरेः ॥ ततःप्रहृष्टमनसःसर्वेदेवादिवौकसः ॥ ५२ ॥ तंशैलंपूर्ववत्स्थाप्यपरिपूर्णमनोरथाः ॥ समेत्यमातरंसर्वेशिवब्रह्मपुरोगमाः ॥५३॥ स्तुत्वानामसहस्रेणजेपुःश्रीसूक्तसंहिताः ॥ ततःप्रस

१ ततस्तत्रेतिपाठः ।

न्नासादेविसर्वान्देवानुवाचह ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ श्रीरुवाच ॥ ॥ वरंवृणीध्वंभद्रंवोवरदाहंसुरोत्तमाः ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ऊचुःप्रांजलयोदेवाःश्रीयंनम्रात्ममूर्तयः ॥ ५५ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ प्रसीदकमलेदेविसर्वलोकेश्वरप्रिये ॥ विष्णोर्वक्षस्थलेदेविभवनित्यानपायिनी ॥५६॥ त्रैलोक्यंपालयादेवीनित्यात्वंपरमेश्वरी ॥ यदपांगाश्रितंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ५७ ॥ त्वयाविलोकिताःसर्वेप्रभवंतिदिवौकसः॥मातारुद्रादिदेवानामैश्वर्यंत्वत्कटाक्षतः॥ ५८ ॥ एतदिच्छामहेदेविजगन्मातर्नमोस्तुते ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्तादेवतैःसर्वैर्लोकमातामहेश्वरी ॥ ५९ ॥ एवमस्त्वितितान्देवान्प्राहनारायणप्रिया ॥ ततोनारायणःश्रीशःशंखचक्रगदाधरः ॥६०॥ तथैवाविरभूद्ब्रह्मापूर्ववत्क्षीरसागरे ॥ ततःप्रतुष्टुवुर्देवानमस्कृत्वाजनार्दनम् ॥६१॥ ऊचुःप्रांजलयःसर्वेप्रहृष्टवदनाःशुभाः ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ गृहाणदेवींसर्वेशमहिषींतववल्लभाम् ॥ ६२ ॥ जगत्संरक्षणार्थायलक्ष्मीमनपगामिनीम् ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ इत्युक्त्वामुनिभिःसर्वैर्देवाब्रह्मपुरोगमाः ॥ ६३ ॥ नानारत्नमयेदिव्येपीठेबालार्कसंनिभे ॥ निवेश्यदेवींदेवंचआनंदाश्रुपरिप्लुताः ॥ ६४ ॥ दिव्याम्बरैर्दिव्यमाल्यैर्नानारत्नविभूषितैः ॥ लक्ष्म्यासहसमासीनमर्चयामासुरच्युतम् ॥ ६५ ॥ गंधैर्धूपैश्चदीपैश्चनैवेद्यैश्चसुधामयैः ॥ अप्राकृतैःफलैर्दिव्यैरर्चयामासुरीश्वरीम् ॥ ६६ ॥ अमृतादुत्थितादेवीतुलसीकोमलाशुभा ॥ तयाश्रीपादयुगलमर्चयामासुरंजसा ॥ ६७ ॥ प्रदक्षिणत्रयंकृत्वानमस्कृत्वामुहुर्मुहुः ॥ तुष्टुवुस्तुतिभिर्देवाहर्षपूर्णाश्रुविक्लवाः ॥६८ ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्सर्वदेवेश्वरोहरिः ॥ अभीष्टान्प्रददौतेभ्योवरान्देव्यासहप्रभुः ॥ ६९ ॥ ततःसुहृष्टाःसुरमानुषाद्यालक्ष्मीकटाक्षार्पितदृष्टिपूताः ॥ प्रभूतधान्यार्थयुतानिरंतरंसुखंपरंप्रापुरनामयाभृशम् ॥ ७० ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेलक्ष्म्युत्पत्तिर्नामद्वात्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३२ ॥ छ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ततःप्रोवाचभगवान्सुरांश्चैवमहामुनीन् ॥ देव्यासहप्रहृष्टात्मासर्वलोकहितायवै ॥ १ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ शृणुध्वंमुनयःसर्वेदेवताश्चमहाबलाः ॥ एकादशीमहापुण्यासर्वोपद्रवनाशिनी ॥ २ ॥ लक्ष्मीसंदर्शनार्थायभवद्भिःसमुपोषिता ॥ तस्मात्तुसर्वदापुण्याद्वादशीममवल्लभा ॥ ३ ॥ अद्यप्रभृतियेलोकाउपिताःपूर्ववासरे ॥ द्वादश्यामुदितेभानौश्रद्धयापरयायुताः ॥ ४ ॥ येपूजयंतिमांभक्त्यातुलस्याचश्रियासह ॥ सर्वेतेबन्धनिर्मुक्ताःप्राप्नुवंतिपदंमम ॥५॥नार्चयंतिचयेवैमांद्वादश्यांपुरुषोत्तमम्॥तेनराःपापकर्माणोममायाविमोहिताः॥६॥येनार्चयंतिपापिष्ठानरानरकगामिनः॥तान्पापान्विषयैर्बद्धान्ममपूजापराङ्मुखान् ॥ ७ ॥ क्षिपत्यजस्रंसंसारेमायाममदुरत्यया ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वातुभगवान्परमात्मासनातनः ॥८॥ संस्तू

१. त्रैलोक्यंनत्वयादेवित्याज्यंहिपरमेश्वरः इतिपाठः ।

यमानोमुनिभिःप्रययौकमलालयम् ॥ क्षीराब्धौशेषपर्य्यंङ्केविमानेसूर्य्यसन्निभे ॥ ९ ॥ देव्यासहविशालाक्ष्यारमयापरमेश्वरः ॥ दर्शनार्थंसुराणांचतत्रस
न्निहितोभवत् ॥ १० ॥ ततःसुरगणाःसर्व्वेकूर्म्मरूपंसनातनम् ॥ भक्त्यासंपूजयित्वाथतुष्टुवुर्हृष्टमानसाः ॥११॥ ततःप्रसन्नोभगवान्कूर्म्मरूपीजनार्दनः॥
॥भगवानुवाच॥ ॥ वरंवृणीध्वंदेवेशायद्वोमनसिवर्त्तते ॥ ॥रुद्रउवाच॥ ॥ततोदेवगणाःसर्वेकूर्म्मरूपंजनार्दनम्॥१२॥ उचुःप्रांजलयःसर्व्वेहर्षनिर्भ
रमानसाः ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ शेषस्यदिग्गजानांचसहायार्थंमहाबल ॥ १३ ॥ धर्तुमर्हसिदेवेशसप्तद्वीपवतींमहीम् ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥
एवमस्त्वितिहृष्टात्माभगवाँल्लोकभावनः ॥१४॥ धारयामासधरणींसप्तद्वीपसमावृताम् ॥ ततोदेवाःसगंधर्वादैत्यदानवमानुषाः॥१५॥ महर्षिभिरनुज्ञाताः
स्वर्लोकान्प्रतिपेदिरे ॥ तदाप्रभृतितेसर्व्वेदेवाब्रह्मपुरोगमाः ॥ १६ ॥ सिद्धायेमानुषाश्चैवयोगिनोमुनिसत्तमाः ॥ विष्णोराज्ञांपुरस्कृत्यभक्त्यापरमया
युताः ॥ १७ ॥ एकादश्यामुपोष्याथभक्त्याचैवजनार्दनम् ॥ द्वादश्यामर्च्चनंचक्रुर्विधिनावरवर्णिनि ॥ १८ ॥ एतत्तुसर्वमाख्यातंदेव्याजन्मवरानने ॥
कौर्म्यंचवैभवंविष्णोःकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ १९ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचापंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसं
वादेएकादश्युपवासकथनंनामत्रयस्त्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३३ ॥ छ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिद्वादश्या
श्चविधानकम् ॥ विष्णोःपूजाविधानंचकर्त्तव्यंतत्रवैप्रभो ॥ १ ॥ एकादश्याःप्रभावंचसर्वपापहरंनृणाम् ॥ आचक्ष्वविस्तरेणैवमयिप्रीत्यामहे
श्वर ॥ २ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिद्वादश्याश्चविधानकम् ॥ तस्याःस्मरणमात्रेणसंतुष्टःस्याज्जनार्दनः ॥ ३ ॥ एका
दश्यांतुप्राप्तायांसमुपोष्येहमानवः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोयातिविष्णोःपरम्पदम् ॥ ४ ॥ सप्तजन्मार्जितंपापंज्ञानतोज्ञानतःकृतम् ॥ क्षणादेवलयंयातिद्वाद
श्यांहरिपूजनात् ॥ ५ ॥ अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिच ॥ एकादश्युपवासस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ ६ ॥ धर्म्मदाह्यर्थदाचैवकामदा
मोक्षदाकिल ॥ सर्व्वकामदुघानृणांद्वादशीवरवर्णिनी ॥ ७ ॥ एकादशीसमंकिंचित्पापत्राणंनविद्यते ॥ एकादशीसमंकिंचिद्व्रतंनास्तिशुभेक्षणे ॥ ८ ॥
एकादशींपरित्यज्ययोह्यन्यद्व्रतमाचरेत् ॥ सकरस्थंमहाराज्यंत्यक्त्वाभैक्ष्यंतुयाचते ॥ ९ ॥ एकादशेंद्रियैःपापंयत्कृतंभवतिप्रिये ॥ एकादश्युपवासेनत
त्सर्वंविलयंव्रजेत् ॥ १० ॥ रटंतीहपुराणानिभूयोभूयोवरानने ॥ नभोक्तव्यंनभोक्तव्यंसंप्राप्तेहरिवासरे ॥ ११ ॥ अभक्ष्यंसर्वदाप्रोक्तंकिंपुनःशुक्लकृष्ण
योः ॥ वर्णानामाश्रमाणांचसर्वेषांवरवर्णिनी ॥ १२ एकादश्युपवासस्तुकर्त्तव्योनात्रसंशयः ॥ एकादश्यांचप्राप्तायांमातापित्रोर्मृतेहनि ॥ १३ ॥ द्वाद
श्यांतुप्रदातव्यंनोपवासदिनेक्वचित् ॥ गर्हितान्नंनवाश्नंतिपितरश्चदिवौकसः ॥ १४ ॥ एकादश्यांनभोक्तव्यंसुरांवानपिबेत्क्वचित् ॥ ब्राह्मणंनैवहन्यात्तुसम

मेतत्त्रयंमतम् ॥ १५ ॥ तस्मादेकादशींशुद्धामुपवासंसमाचरेत् ॥ अवस्थात्रितयेयस्तुयत्नोवाक्कायकर्म्मभिः ॥ १६ ॥ दशमीमिश्रितांतांतुप्रयत्नेन विवर्जयेत् ॥ अरुणोदयवेलायांदशमीमिश्रिताभवेत् ॥ १७ ॥ तांत्यक्त्वाद्वादशींशुद्धामुपोष्येद्वाविचारयन् ॥ कलायांविद्यमानायांसूर्य्यस्योदयनं प्रति ॥ १८ ॥ त्रयोदश्यांतथादेविद्वादशीपरिविद्यते ॥ तथाचद्वादशीशुद्धाह्युपवासेविधीयते ॥ १९ ॥ अरुणोदयवेलायांकृत्यंसर्वंसमाचरेत् ॥ कलायामपिद्वादश्यांपारणंतत्रचोदितम् ॥ २० ॥ शुद्धामेकादशींचापित्यजेदत्रनसंशयः ॥ कलाप्येकादशीयत्रद्वादश्यांमुदितेरवौ ॥ २१ ॥ सर्वामेकाद शींत्यक्त्वातत्रैवोपवसेद्विजः ॥ एवंविधिंविनिश्चित्यसमुपोष्यंहरेर्दिनम् ॥ २२ ॥ सायमाद्यंतयोरह्नोःसायंप्रातस्तुमध्यमे ॥ तत्रोपवासंकुर्वीतत्यक्त्वा भुक्तिचतुष्टयम् ॥ २३ ॥ दशम्यामेकभक्तस्तुनारीसंगमवर्जितः ॥ अवनीतलपशायीचपरेद्दनिवसेच्छुचिः ॥ २४ ॥ धात्रीफलानुलिप्तांगःस्नानंसंध्यां समाचरेत् ॥ उपवासपरोभूत्वारात्रौसंपूजयेद्धरिम् ॥ २५ ॥ पाखंडिनंविकर्मस्थंपतितंश्वपचंतथा ॥ नावलोकेन्नसंभाषेन्नस्पृशेत्तत्रवैष्णवः ॥ २६ ॥ अवैष्णवस्तुयोविप्रःसपाषण्डःप्रकीर्तितः ॥ शिखोपवीतत्यागीचविकर्मस्थइतीरितः ॥ २७ ॥ महापापोपपापाभ्यांयुक्तःपतितउच्यते ॥ अंत्यजःश्व पचःप्रोक्तोवेदैस्तत्रसुनिर्णयः ॥ २८ ॥ रात्रौसंपूज्यदेवेशंजागरंचसमाचरेत् ॥ गंधैःपुष्पैस्तथादीपैर्वस्त्रैराभरणैःशुभैः ॥ २९ ॥ जपैस्तोत्रैर्नमस्कारैः पूजयेन्निशिभक्तितः ॥ ततःप्रभातसमयेतुलसीमिश्रितैर्जलैः ॥ ३० ॥ स्नात्वासम्यग्विधानेनसंतर्प्यपितृदेवताः ॥ पूजयेज्जगतामीशंलक्ष्म्यासहजनार्द नम् ॥ ३१ ॥ कोमलैस्तुलसीपत्रैःपुष्पैश्चैवसुगंधिभिः ॥ दीपान्नीराजयेत्तत्रवारमष्टोत्तरंशतम् ॥ ३२ ॥ शतपत्रकृतांमालांताभ्यांसम्यङ्निवेदयेत् ॥ धूपं दीपंचनैवेद्यंतांबूलंचसमर्प्पयेत् ॥ ३३ ॥ शर्करासहितंदिव्यंपायसान्नंसमर्पयेत् ॥ कर्पूरेणचसंयुक्तंतांबूलंचनिवेदयेत् ॥ ३४ ॥ प्रदक्षिणेनमस्कारंकृत्वा भक्त्यासमन्वितः ॥ आज्येनजुहुयाद्वह्नौशतमष्टोत्तरंतथा ॥ ३५ ॥ प्रत्यृचंपुरुषसूक्तेनलक्ष्मीसूक्तेनपायसम् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यास्वयंभुंजीतवा ग्यतः ॥ ३६ ॥ पुराणादिप्रपाठेनक्षपयेत्तद्दिनंमहत् ॥ क्षितिशायीब्रह्मचारीतस्यामेवनिशिस्वपेत् ॥ ३७ ॥ एवंसंपूज्यमानःसद्वादश्यांकमलापतिः ॥ क्षणात्प्रसन्नोभगवान्सर्वाभीष्टप्रदोध्रुवम् ॥ ३८ ॥ इत्येतत्कथितंदेविद्वादशीव्रतमुत्तमम् ॥ किमन्यच्छ्रोतुकामासितद्वक्तव्यंब्रवीम्यहम् ॥ ३९ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेद्वादशीमाहात्म्यंनामचतुर्स्त्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३४ ॥ छ ॥ ॥ ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ ॥ पाषंडानांचसंवादंवर्जयेदितियत्त्वया ॥१॥ उक्तंममेहभगवान्श्वपचादपिगर्हितम् ॥ तोयादृशाःसमाख्याताःकैर्लिंङ्गैश्चिह्नि तामुवि ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ येन्यंदेवंपरत्वेनवदंत्यज्ञानमोहिताः ॥ २ ॥ नारायणाज्जगन्नाथात्तेवैपाषंडिनःस्मृताः ॥ कपालभस्मास्थिधरायेह्यवै

दिकलिङ्गिनः ॥३॥ कृतेवनस्थाश्रमाश्चजटावल्कलधारिणः॥ अवैदिकक्रियोपेतास्तेवैपाषंडिनस्तथा ॥४॥ शंखचक्रोर्ध्वपुंड्रादिचिह्नैःप्रियतमैर्हरेः ॥ रहि
तायेद्विजादेवितेवैपाषंडिनःस्मृताः ॥ ५ ॥ श्रुतिस्मृत्युदिताचारंयस्तुनाचरतिद्विजः ॥ सपाषंडीतिविज्ञेयःसर्वलोकेषुगर्हितः॥६॥विनावैभगवत्प्रीत्याते
वैपाषंडिनःस्मृताः ॥ समस्तयज्ञभोक्तारंविष्णुंवैब्रह्मदैवतम् ॥ ७ ॥ उद्दिश्यदेवताएवजुहोतिचददातिच ॥ सपाषण्डीतिविज्ञेयःस्वतंत्रःसर्वकर्मसु
॥ ८ ॥ स्वातंत्र्यात्कुरुतेयस्तुकर्मवेदोदितंमहत् ॥ यस्तुनारायणंदेवंब्रह्मरुद्रादिदैवतैः ॥ ९ ॥ सममन्यैर्निरीक्षेतसपाषंडीभवेत्सदा ॥ अवस्था
त्रितयेयस्तुमनोवाक्कायकर्मभिः ॥ १० ॥ वासुदेवंनजानातिसपाषंडीभवेद्द्विजः ॥ किमत्रबहुनोक्तेनब्राह्मणायेप्यवैष्णवाः ॥११॥ नस्प्रष्टव्यानवक्तव्या
नद्रष्टव्याःकदाचन ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ भगवन्परमंगुह्यंपृच्छामिसुरसत्तम ॥ १२ ॥ मयिप्रीत्यासमाचक्ष्वसंशयोवर्त्ततेभृशम् ॥ कपालभस्मचर्म्मा
स्थिधारणंश्रुतिगर्हितम् ॥ १३ ॥ तत्त्वयाधार्य्यतेदेवगर्हितंकेनहेतुना ॥ स्त्रीचापल्येनदेवेशपृच्छामित्वांमहामते ॥ १४॥ महाप्रभावात्कथितंनकर्त्तव्यं
कंचिद्भवेत् ॥ त्वयेतिनपुराप्रोक्तंविस्तरेणमहाप्रभो ॥ १५ ॥ अकर्त्तव्यमितिप्रश्नंक्षंतुमर्हसिमेप्रभो ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ इतिदेव्याहरःपृष्टोरहस्ये
जनवर्जिते ॥१६॥ उवाचपरमंगुह्यंयद्यदाचरितंस्वकम् ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामियद्गुह्यंपरमाद्भुतम् ॥ १७ ॥ नवक्तव्यंत्वयादेविज
नेषुकथितंमया ॥ अपृथक्त्वाच्छरीरस्यवक्ष्यामितवसुव्रते ॥१८॥ नमुच्याद्यामहादैत्याःपुरास्वायंभुवेंतरे ॥ महाबलामहावीर्यामहावीरामहौजसः॥१९॥
सर्वेविष्णुरताःशुद्धाःसर्वपापविवर्जिताः ॥ त्रयीधर्मवृताःसर्वेभग्नाइंद्रपुरोगमाः ॥ २० ॥ विष्णोःसमीपमागम्यभयार्त्ताःशरणंगताः ॥ देवाऊचुः ॥
अजेयान्सर्वदेवानांतपोनिर्द्धूतकल्मषान् ॥ २१ ॥ त्वमेवैतान्महादैत्याञ्जेतुमर्हसिकेशव ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्याकर्ण्यहरिर्वाक्यंदेवानांचभ
यानकम् ॥२२॥ तान्समाश्वास्यदिक्पालान्मामाहपुरुषोत्तमः ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ त्वंहिरुद्रमहाबाहोमोहनार्थेसुरद्विषाम् ॥२३॥पाषंडाचरणंध
र्मंकुरुष्वसुरसत्तम ॥ तामसानिपुराणानिकथयस्वचतान्प्रति ॥२४॥ मोहनानिचशास्त्राणिकुरुष्वचमहामते ॥ मयिमुक्ताश्चविप्राश्चभविष्यंतिमहर्षयः ॥
॥२५॥ मच्छक्त्यातान्समाविश्यकथयस्वचतामसान् ॥ काणादंगौतमंशक्तिमुपमन्युंचजैमिनिम् ॥ २६ ॥ कपिलंचैवदुर्वासंमृकंडुंचबृहस्पतिम् ॥ भा
र्गवंजामदग्न्यंचदशैतांस्तामसानृषीन् ॥ २७ ॥ भावशक्त्यासमाविश्यकुर्वताजगतोशिवम् ॥ त्वच्छक्त्याचनिविष्टास्तेतमसोद्रिक्तयाभृशम् ॥२८॥ताम
सास्तेभविष्यंतिक्षणादेवनसंशयः ॥ कथयिष्यंतितेविप्रास्तामसानिजगत्रये ॥ २९ ॥ पुराणानिचशास्त्राणित्वयासत्वेनबृंहिताः ॥ कपालचर्म्मभ

१ महेश्वरेति पा० ।

स्मास्थिचिह्नान्यमरसर्वशः ॥ ३० ॥ त्वमेवधृतवान्लोकान्मोहयस्वजगत्त्रये ॥ तथापाशुपतंशास्त्रंत्वमेवकुरुसत्कृतः ॥ ३१ ॥ कंकालशैवपाषंडमहाशै
वादिभेदतः ॥ अलक्ष्यंचमतंसम्यग्वेदबाह्यंनराधमाः ॥ ३२ ॥ भस्मास्थिधारिणःसर्वेभविष्यंतिह्यचेतसः ॥ त्वांपरत्वेनवक्ष्यंतिसर्वशास्त्रेषुताम
साः ॥ ३३ ॥ तेषांमतमधिष्ठायसर्वेदैत्याःसनातनाः ॥ भवेयुस्तेमद्विमुखाःक्षणादेवनसंशयः ॥ ३४ ॥ अहमप्यवतारेषुत्वांचरुद्रमहाबल ॥ तामसानां
मोहनार्थंपूजयामियुगेयुगे ॥ ३५ ॥ मतमेतदवष्टभ्यपतंत्येवनसंशयः ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तच्छ्रुत्वाहंयथोक्तंतुवासुदेवेनभामिनि ॥ ३६ ॥ सुमहद्दुद
नोदीनोबभूवात्रवरानने ॥ नमस्कृत्वाथतंदेवमब्रुवंपरमेश्वरम् ॥ ३७ ॥ त्वयोदितमिदंदेवकरोमियदिभूतले ॥ तस्मान्नाशायमेनाथभविष्यतिनसं
शयः ॥ ३८ ॥ तत्रशक्यंमयाकर्तुमेतत्कृत्यंहरेधुना ॥ त्वदाज्ञापिचनोल्लंघ्याएतद्दुःखतरंमहत् ॥ ३९ ॥ एवमुक्तेततोदेविसमाश्वास्यचमांपुनः ॥ आत्म
नाशायतेनात्रभवत्वित्याहमांहरिः ॥ ४० ॥ देवतानांहितार्थायकुरुष्ववचनंमम ॥ तवापिजीवनोपायंकथयामिसुरोत्तम ॥ ४१ ॥ दत्तवान्कृपयामह्यमात्म
नामसहस्रकम् ॥ हृदयेमांसमाधायजपमंत्रंममाव्ययम् ॥ ४२ ॥ षडक्षरंमहामंत्रंतारकंब्रह्मउच्यते ॥ येजपंतिहिमांभक्त्यातेषांमुक्तिर्नसंशयः ॥ ४३ ॥ इंदी
वरदलश्यामंपद्मपत्रविलोचनम् ॥ शंखांगशार्ङ्गेषुधरंसर्वाभरणभूषितम् ॥ ४४ ॥ पीतवस्त्रंचतुर्बाहुंजानकीप्रियवल्लभम् ॥ श्रीरामायनमइत्येवमुच्चार्यमन्त्र
मुत्तमम् ॥ ४५ ॥ सर्वदुःखहरंचैतत्पापिनामपिमुक्तिदम् ॥ इमंमंत्रंजपन्नित्यममलस्त्वंभविष्यसि ॥ ४६ ॥ भस्मास्थिधारणाद्यत्तुसंभूतंकिल्बिं
षंत्वयि ॥ मंगलंतदभूत्सर्वमन्मंत्रोच्चारणाच्छुभात् ॥ ४७ ॥ तर्पितोनाशयिष्यामिपापंसर्वंसुरोत्तम ॥ मदन्यदेवताभक्तिर्जायतेनतुसुव्रत ॥ ४८ ॥ मनसैवार्च्चं
यहृदिमांनाथंपुरुषोत्तमम् ॥ मदाज्ञांकुरुमत्प्रीत्यासर्वमेतच्छुभंतव ॥ ४९ ॥ इतिसंदिश्यमांदेविविससर्जमरुद्गणान् ॥ विसृष्टास्तेततोदेवानिवृत्ताः
स्वाश्रमंययुः ॥ ५० ॥ ततोमांप्रार्थयामासुर्देवाइंद्रपुरोगमाः ॥ ॥ इन्द्रादयऊचुः ॥ ॥ शीघ्रंकुरुहितंदेवयथोक्तंहरिणाधुना ॥ ५१ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥
देवतानांहितार्थायवृत्तिपाखंडिनांशुभे ॥ कपालचर्मभस्मास्थिधारणंतत्कृतंमया ॥ ५२ ॥ तामसानिपुराणानियथोक्तंविष्णुनाशुभे ॥ पाषंडशैवशास्त्राणिय
थोक्तंकृतवानहम् ॥ ५३ ॥ मच्छक्त्यापिसमाविश्यगौतमादिद्विजानपि ॥ वेदबाह्यानिशास्त्राणिसम्यगुक्तंमयानघे ॥ ५४ ॥ इमंमतमवष्टभ्यदुष्टाःसर्वेचराक्षसाः ॥
भगवद्विमुखाःसर्वेबभूवुस्तामसावृताः ॥ ५५ ॥ भस्मादिधारणंकृत्वामहोग्रतपसावृताः ॥ मामेवपूजयांचक्रुर्म्मांसासृक्चंदनादिभिः ॥ ५६ ॥
मत्तोवरप्रदानानिलब्ध्वामदबलोद्धताः ॥ अत्यंतविषयासक्ताःकामक्रोधसमन्विताः ॥ ५७ ॥ सत्वहीनास्तुनिर्वीर्य्याजितादेवगणैस्तदा ॥ सर्व
धर्म्मपरिभ्रष्टाःकालेयांत्यधमांगतिम् ॥ ५८ ॥ येमेमतमवष्टभ्यचरंतिपृथिवीतले ॥ सर्वधर्मैश्वरहिताःपश्यंतिनिरयंसदा ॥ ५९ ॥ एवंदेवहितार्था

यद्वृत्तिमेंदेविगर्हिता ॥ विष्णोराज्ञांपुरस्कृत्यकृतंभस्मास्थिधारणम् ॥ ६० ॥ वाह्यचिह्नमिदंदेविमोहनार्थायविद्विषाम् ॥ अथांतर्हृदयेनित्यं
ध्यात्वादेवंजनार्दनम् ॥ ६१ ॥ जपन्नेवचतन्मंत्रंतारकंब्रह्मवाचकम् ॥ सहस्रनामसदृशंविष्णोर्नारायणस्यतु ॥ ६२ ॥ षडक्षरंमहामंत्रंरघूणांकुलवर्द्धे
नम् ॥ जपन्वैसततंदेविसदानंदसुधाप्लुतम् ॥ सुखमात्यंतिकंब्रह्मह्यश्रामसततंशुभे ॥६३॥एतत्तेसर्वमाख्यातंत्वयापृष्टंशुभानने ॥ किमन्यच्छ्रोतुकामासि
प्रीत्याततपरिपृच्छमाम् ॥ ६४ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेपाषंडोत्पत्तिवर्णननामपंचत्रिंशदधिकद्विशततमोऽ
ध्यायः ॥ २३५ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ तामसानिचशास्त्राणिसमाचक्ष्वममानघ ॥ संप्रोक्तानिचतैर्विप्रैर्भगवद्भक्तिवर्जितैः ॥ तेषांनामानिक्रमशःसमाच
क्ष्वसुरेश्वर ॥ १ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामितामसानियथाक्रमम् ॥ २ ॥ तेषांस्मरणमात्रेणमोहःस्याज्ज्ञानिनामपि ॥ प्रथमंहिमयैवो
क्तंशैवंपाशुपतादिकम् ॥ ३ ॥ मच्छक्त्यावेशितैर्विप्रैःप्रोक्तानिचततःशृणु ॥ कणादेनतुसंप्रोक्तंशास्त्रंवैशेषिकंमहत् ॥४॥ गौतमेनतथान्यायंसांख्यंतुक
पिलेनवै ॥ धिषणेनतथाप्रोक्तंचार्वाकमतिगर्हितम् ॥ ५ ॥ दैत्यानांनाशनार्थायविष्णुनाबुद्धरूपिणा ॥ बौद्धशास्त्रमसत्प्रोक्तंनग्ननीलपटादिकम् ॥
॥ ६ ॥ मायावादमसच्छास्त्रंप्रच्छन्नंबौद्धउच्यते ॥ मयैवकथितंदेविकलौब्राह्मणरूपिणा ॥७॥ अपार्थंश्रुतिवाक्यानांदर्शयन्लोकगर्हितम् ॥ स्वकर्म्मरूपं
त्याज्यत्वमत्रैवप्रतिपाद्यते ॥ ८ ॥ सर्वकर्म्मपरिभ्रष्टैर्वैधर्म्मत्वंतदुच्यते ॥ परेशजीवयोरैक्यंमयातुप्रतिपाद्यते ॥ ९ ॥ ब्रह्मणोस्यस्वयंरूपंनिर्गुणंवक्ष्यते
मया ॥ सर्वस्यजगतोप्यत्रमोहनार्थंकलौयुगे ॥ १० ॥ वेदार्थवन्महाशास्त्रंमाययायदवैदिकम् ॥ मयैवकल्पितंदेविजगतांनाशकारणात् ॥ ११ ॥
मदाज्ञयाजैमिनिनापूर्वंवेदमपार्थकम् ॥ निरीश्वरेणवादेनकृतंशास्त्रंमहत्तरम् ॥ १२ ॥ शास्त्राणिचैवगिरिजेतामसानिनिबोधमे ॥ पुराणानिचवक्ष्या
मितामसानियथाक्रमात् ॥ १३ ॥ ब्राह्मंपाद्मंवैष्णवंचशैवंभागवतंतथा ॥ तथैवनारदीयंतुमार्कण्डेयन्तुसप्तमम् ॥ १४ ॥ आग्नेयमष्टमंप्रोक्तंभवि
ष्यंनवमंतथा ॥दशमंब्रह्मवैवर्तंलिङ्गमेकादशंस्मृतम् ॥१५॥ द्वादशंचवराहंचवामनंचत्रयोदशम् ॥ कौर्म्मंचतुर्दशंप्रोक्तंमात्स्यंपंचदशंस्मृतम्॥ १६ ॥
षोडशंगारुडंप्रोक्तंस्कंदंसप्तदशंस्मृतम् ॥ अष्टादशंतुब्रह्मांडंपुराणानियथाक्रमम् ॥ १७ ॥ मात्स्यंकौर्मंतथालैङ्गंशैवंस्कांदंतथैवच ॥ अग्ने
यंचषडेतानितामसानिनिबोधमे ॥ १८ ॥ वैष्णवंनारदीयंचतथाभागवतंशुभम् ॥ गारुडंचतथापाद्मंवाराहंशुभदर्शने ॥ १९ ॥ सात्विकानिपुराणा
निविज्ञेयानिशुभानिवै ॥ ब्रह्मांडंब्रह्मवैवर्त्तंमार्कंडेयंतथैवच ॥ २० ॥ भविष्यंवामनंब्राह्मंराजसानिनिबोधमे ॥ सात्विकामोक्षदाःप्रोक्ताराजसाः
सर्वदाशुभाः ॥ २१ ॥ तथैवतामसादेविनिरयप्राप्तिहेतवः ॥ तथैवस्मृतयःप्रोक्ताऋषिभिस्त्रिगुणान्विताः ॥ २२ ॥ सात्विकाराजसाश्चैवतामसाः

शुभदर्शने ॥ वासिष्ठंचैवहारीतंव्यासंपाराशरंतथा ॥ २३ ॥ भारद्वाजंकाश्यपंचसात्विकामुक्तिदाःशुभाः ॥ याज्ञवल्क्यंतथात्रेयंतैत्तिरंदाक्षमेवच ॥ २४ ॥ कात्यायनंवैष्णवंचराजसाःस्वर्गदाःशुभाः ॥ गौतमंबार्हस्पत्यंचसांवर्तंचयमंस्मृतम् ॥ २५ ॥ सांख्यंचौशनसंचेतितामसानिरयप्रदाः ॥ किमत्रबहुनोक्तेनपुराणेषुस्मृतिष्वपि ॥ २६ ॥ तामसानरकायैववर्जयेत्तान्विचक्षणः ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंप्रसंगाच्छुभदर्शनम् ॥ शेषांचप्रभवावस्थांहरेर्वक्ष्यामितेशृणु ॥ २७ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेतामसशास्त्रकथनंनामषट्त्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३६ ॥ छ ॥ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ ॥ हिरण्यकहिरण्याक्षौकाश्यपेयौमहाबलौ ॥ दितिपुत्रौमहावीर्य्यौसर्व्वदैत्यपतीउभौ ॥ १ ॥ नाम्नातौजयविजयौश्वेतद्वीपेहरिंगतौ ॥ तस्मिन्प्रविष्टयोगीन्द्रान्सनकादीन्महाबलौ ॥ २ ॥ वारयामासतुर्देवंविहारिसंदर्शनोत्सुकान् ॥ तैःप्रशप्तौमहावीर्य्यौद्वारपालौसुरोत्तमौ ॥ ३ ॥ ॥ सनकादयऊचुः ॥ ॥ उत्सृज्यतत्पृथिव्यांचयातौदेवस्यकिंकरौ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतिशापंतयोर्दत्त्वातत्रतस्थुर्मुनीश्वराः ॥ ४ ॥ देवस्तमर्थंज्ञात्वाचतानाहूयचतावपि ॥ ५ ॥ तौचोत्थायाब्रवीत्तत्रभगवान्भूतभावनः ॥ ॥ भगवानुवाच ॥ कृतवंतौमहावीर्य्यावपराधंमहात्मनाम् ॥ ६ ॥ नातिक्रमणीयमिदंभवद्भ्यांद्वारपालकौ ॥ दासत्वंसप्तजन्मानियुवांभक्तौममानघौ ॥७॥ अमित्रतस्तथात्रीणिजन्मानिभजतोपिवा ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्तौतौमहावीर्य्यावब्रूतांपरमेश्वरम् ॥ ८ ॥ जयविजयावूचतुः ॥ ॥ चिरकालंमहींगंतुंनसमर्थौस्वमानद ॥ तस्माद्द्वैरायजन्मानिविद्धिवांचव्रजावहे ॥ ९ ॥ देवत्वयैवनिहतौप्राप्स्यावोभवदंतिकम् ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाद्वारपालौतौपूर्वजातौमहाबलौ ॥ १० ॥ कश्यपस्यमहावीर्य्यौदितिगर्भेमहासुरौ ॥ हिरण्यकशिपुर्ज्येष्ठोहिरण्याक्षःकनिष्ठकः॥११॥ उभौतौलोकविख्यातौमहावीर्य्यबलोद्धतौ ॥ अप्रमाणशरीरःसहिरण्याक्षोमहोद्धतः ॥ १२ ॥ उत्पाट्यबाहुसाहस्रैःपृथिवींसमहीधराम् ॥ ससागरांद्वीपयुतांसर्व्वप्राणिसमन्विताम् ॥ १३ ॥ उत्पाट्यशिरसाकृत्वाप्रविवेशरसातलम् ॥ ततोदेवगणाःसर्वेचुक्रुशुर्भयपीडिताः ॥ १४ ॥ शरणंप्रययुर्देवंनारायणमनामयम् ॥ ततस्तदद्भुतंज्ञात्वाशंखचक्रगदाधरः ॥ १५ ॥ वाराहरूपमास्थायविश्वरूपंजनार्दनः ॥ अनादिमध्यांतवपुःसर्वदेवमयोविभुः ॥१६॥ विश्वतःपाणिपच्चक्षुर्महादंष्ट्रोमहाभुजः ॥ दंष्ट्रैकयातंदैत्यंजघानपरमेश्वरः ॥ १७ ॥ संचूर्णितमहागात्रोममारदितिजाधमः ॥ पतितांधरणींदृष्ट्वादंष्ट्रयोद्धृत्यपूर्ववत् ॥ १८ ॥ संस्थाप्यधारयामासशेषेकूर्म्मवपुस्तदा ॥ तंदृष्ट्वादेवताःसर्व्वेक्रोडरूपंमहाहरिम् ॥ तुष्टुवुर्म्मुनयश्चैवभक्तिनम्रात्ममूर्त्तयः ॥ १९ ॥ देवाऊचुः ॥ नमोयज्ञवराहायनमस्तेशतबाहवे ॥ नमस्तेदेवदेवायनमस्तेविश्वरूपिणे ॥ २० ॥ नमःस्थितिस्वरूपायसर्वयज्ञस्वरूपिणे ॥ कलाकाष्ठानिमेषायनमस्तेकालरू

पिणे ॥ २१ ॥ भूतात्मनेनमस्तुभ्यमृग्वेदवपुषेतथा ॥ सुरात्मनेनमस्तुभ्यंसामवेदायतेनमः ॥ २२ ॥ ॐकारायनमस्तुभ्यंयेजुर्वेदस्वरूपिणे ॥ ऋचःस्व
रूपिणेचैवचतुर्वेदमयायच ॥ २३ ॥ नमस्तेवेदवेदाङ्गसांगोपांगायतेनमः ॥ गोविंदायनमस्तुभ्यमनादिनिधनायच ॥ २४ ॥ नमस्तेवेदविदुषेविशिष्टेक
स्वरूपिणे ॥ श्रीभूलीलाधिपतयेजगत्पित्रेनमोनमः ॥ २५ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्यादिस्तुतिभिःस्तुत्वादेवंवाराहरूपिणम् ॥ अर्च्चयामासुरात्मेशं
गंधपुष्पादिभिर्हरिम् ॥ २६ ॥ समर्च्यमानस्तैर्देवैस्तेषामिष्टंवरंददौ ॥ गंधर्वैरप्सरोभिश्चगायमानोमुदाहरिः ॥ २७ ॥ महर्षिभिःस्तूयमानस्तत्रैवांतरधी
यत ॥ एभिःस्तुत्वानरोभक्त्याप्रातरुत्थायभक्तिमान् ॥ २८ ॥ ईप्सितांलभतेभूमिंचिरंसस्यफलान्विताम् ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंवाराहवैभवंहरेः ॥ नार
सिंहंतथावक्ष्येशृणुदेविवरानने ॥ २९॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेवराहावतारकथनंनामसप्तत्रिंशदधिकद्विशततमो
ऽध्यायः ॥ २३७ ॥ ७ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ भ्रातरंनिहतंज्ञात्वाहिरण्यकशिपुस्ततः ॥ तपस्तेपेमहादैत्योमेरोःपार्श्वेचमांप्रति ॥ १ ॥ दिव्यवर्ष
सहस्राणिवायुभक्षोमहाबलः ॥ जपन्पंचाक्षरंमंत्रंपूजयामासमांशुभे ॥ २ ॥ ततःप्रहृष्टमनसातमवोचंमहासुरम् ॥ वरंवृणीष्वदैतेययत्तेमनसिवर्त्तते ॥ त
तःप्रोवाचदैतेयोमांप्रसन्नंशुभानने ॥ ३ ॥ ॥ हिरण्यकशिपुरुवाच ॥ ॥ देवासुरमनुष्याणांगंधर्वोरगरक्षसाम् ॥ पशुपक्षिमृगाणांचसिद्धानांवैमहा
त्मनाम् ॥ ४ ॥ यक्षविद्याधराणांचकिन्नराणांतथैवच ॥ सर्वेषामेवरोगाणामायुधानांतथैवच ॥ सर्वेषामृषिमुख्यानामवध्यत्वंप्रयच्छमे ॥ ५ ॥ ॥ रुद्र
उवाच॥ ॥ एवमस्त्वितितद्दक्षस्त्वन्तुवंप्रियदर्शने ॥ मत्तोमहद्वरंप्राप्यसदैतेयोमहाबलः ॥ ६ ॥ जित्वामहेंद्रंदेवांश्चसत्रैलोक्येश्वरोभवत् ॥ सर्वांश्चयज्ञभा
गांश्चस्वयमेवाग्रहीद्बलात् ॥ ७ ॥ त्रातारंनाधिगच्छंतिदेवतास्तेननिर्जिताः ॥ तस्यैवकिंकराःसर्वेगंधर्वादेवदानवाः ॥ ८ ॥ यक्षाश्चनागाःसिद्धाश्च
साध्याश्चवशवर्तिनः ॥ उत्तानपादस्यसुतांकल्याणींनामकन्यकाम् ॥ ९ ॥ उपयेमेविधानेनदैत्यराजोमहाबलः ॥ तस्यांजातोमहातेजाःप्रह्लादोदैत्य
राड्शुभे ॥ १० ॥ अनुरक्तोहृषीकेशेगर्भवासेपियोहरौ ॥ सर्वावस्थासुकृत्येषुमनोवाक्कायकर्म्मभिः ॥ ११ ॥ नान्यंजानातिदेवेशात्प्रसन्नात्मासना
तनात् ॥ सकालेपिविनीतःसन्गुरुगेहेवसत्सुधीः ॥ १२ ॥ अधीत्यसर्ववेदांश्चशास्त्राणिविविधानिच ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यगुरुणासहदैत्यजः ॥ १३ ॥
पितुःसमीपमागत्यववंदेविनयान्वितः ॥ तंपरिष्वज्यबाहुभ्यांतनयंशुभलक्षणम् ॥ अंकेनिधायदैत्येंद्रःप्रोवाचेदंसुविस्मितम् ॥ १४ ॥ ॥ हिरण्यक
शिपुरुवाच ॥ ॥ प्रह्लादचिरकालंत्वंगुरुगेहेनिवेशितः ॥ यदुक्तागुरुणाविद्यातन्ममाचक्ष्वसुव्रत ॥ १५ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ इतिपृष्टःस्वपित्रावैप्रह्ला

१ सर्वाधारायतेनम इ० पा० ।

दोजन्मवैष्णवः ॥ प्राहदैत्येश्वरंप्रीत्यावचनंकलुषापहम् ॥ १६ ॥ ॥ प्रह्लादउवाच ॥ ॥ योवैसर्वोपनिषदामर्थःपुरुषईश्वरः ॥ तंवैसर्वगतंविष्णुं नमस्कृत्वाब्रवीमिते ॥ १७ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतिविष्णुस्तुतिंश्रुत्वादैत्यराड्विस्मयान्वितः ॥ उवाचतंगुरुंरोषात्किंत्वयोक्तंममात्मजे ॥ १८ ॥ ममात्मजस्यदुर्बुद्धेहरिसंस्तवमीदृशम् ॥ किमर्थमुक्तवान्जाड्यमकार्य्यंब्राह्मणोचितम् ॥ १९ ॥ अश्राव्यंमदमित्रस्यस्तवमेतंममाग्रतः ॥ बालेनापि कृतंत्वेतत्त्वत्प्रसादाद्द्विजाधम ॥ २० ॥ इत्युक्त्वापरितोवीक्ष्यदैत्यराट्क्रोधमूर्च्छितः ॥ उवाचदैत्यमेकंतुवंधयैनंद्विजाधमम् ॥ २१ ॥ इतिराजवचः श्रुत्वासबबंधभृगोःसुतम् ॥ बध्यमानंगुरुंदृष्ट्वाप्रह्लादोब्राह्मणप्रियः ॥ उवाचपितरंतातइदंमेनोक्तवान्गुरुः ॥ २२ ॥ कृपयादेवदेवस्यशिक्षितोस्मिहरेःप्र भो ॥ नान्योगुरुर्मेभवतिसएवप्रेरकोहरिः ॥ २३ ॥ श्रोतामंतातथावक्ताद्रष्टासर्वगईश्वरः ॥ हरिरेवाक्षयःकर्त्तानियंतासर्वदेहिनाम् ॥ तस्मादनागसो विप्रोमोक्तव्योयंगुरुःप्रभो ॥ २४ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इंतिपुत्रवचःश्रुत्वाहिरण्यकशिपुस्ततः ॥ तंब्राह्मणंमोचयित्वास्वसुतंप्राहविस्मयात् ॥ २५ ॥ किंवत्सत्वंभ्रमस्येवंमिथ्यावाक्यैर्द्विजन्मनः ॥ कोविष्णुःकिंतुतद्रूपंकुत्रासौसंस्थितोहरिः ॥ २६ ॥ अहमेवेश्वरोलोकेत्रैलोक्याधिपतिर्यतः ॥ मामेवार्च्च यगोविंदंत्यजशत्रुंदुरासदम् ॥ २७ ॥ अथवाशंकरंदेवंरुद्रंलोकगुरुंप्रभुम् ॥ अर्च्चयस्वासुराध्यक्षंसर्वैश्वर्य्यप्रदंशिवम् ॥ २८ ॥ त्रिपुंड्रधारणंकृत्वाभ स्मनादैत्यपूजितम् ॥ पूजयित्वामहादेवंपाशुपत्योक्तमार्गतः ॥ २९ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतिदैत्यपतेर्वाक्यंश्रुत्वादैत्यपुरोहिताः ॥ ३० ॥ ॥ पुरोहिताऊचुः ॥ ॥ एवमेवमहाभागकुरुष्ववचनंपितुः ॥ त्यजशत्रुंकैटभारिंपूजयस्वत्रिलोचनम् ॥ ३१ ॥ रुद्रात्परतरोदेवोनास्तिसर्वप्रदोनृणाम् ॥ पितातवापितस्यैवप्रसादादीश्वरोभवत् ॥ ३२ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतितेषांवचःश्रुत्वाप्रह्लादोजन्मवैष्णवः ॥ ३३ ॥ ॥ प्रह्लादउवाच ॥ ॥ अहोभगवतःश्रेष्ठायन्मायामोहितंजगत् ॥ अहोवेदांतविदुषःसर्वलोकेषुपूजिताः ॥ ३४ ॥ ब्राह्मणाअपिचापल्याद्दैत्येवंमदान्विताः ॥ नारायणःपरंब्रह्मतत्त्वंनारायणःपरम् ॥ ३५ ॥ नारायणःपरोध्याताध्यानंनारायणःपरम् ॥ गतिर्विश्वस्यजगतःशाश्वतंशिवमच्युतः ॥ ३६ ॥ धाताविधाताजगतोवासुदेवःसनातनः ॥ विश्वमेवेदंपुरुषस्तद्विश्वमुपजीवति ॥ ३७ ॥ हिरण्मयवपुर्नित्यःपुंडरीकनिभेक्षणः ॥ श्रीभूली लापतिःसौम्योनिर्म्मलःशुभविग्रहः ॥ ३८ ॥ तेनैवसृष्टौब्रह्मेशौसर्गेदेवोत्तमौविभू ॥ तस्यैवाज्ञांपुरस्कृत्यवर्त्तेतेब्रह्मशंकरौ ॥ ३९ ॥ भीषास्माद्वातिप वनोभीषोदेतिदिवाकरः ॥ भीषास्मादग्निश्चेंद्रोथमृत्युर्धावतिपंचमः ॥ ४० ॥ आसीदेकोहरिर्दिव्योदेवोनारायणःपरः ॥ ब्रह्मानेंद्रोनचेशानोनचचंद्रदिवाक रौ ॥ ४१ ॥ नद्यावापृथिव्यौचनक्षत्राणिदिवौकसः ॥ तस्यविष्णोःपरंधामसदापश्यंतिसूरयः ॥ ४२ ॥ एवंसर्वोपनिषदामर्थंहित्वाद्विजोत्तमाः ॥ रागा

छोभाद्दयाद्वापिकिंब्रवीथममाग्रतः ॥ ४३ ॥ तंसर्वरक्षकंदेवंत्यक्त्वासर्वेश्वरंहरिम् ॥ कथंपापंडमाश्रित्यपूजयामिचशंकरम् ॥ ४४ ॥ लक्ष्मीपतिंदेव
देवमनंतंपुरुषोत्तमम् ॥ इंदीवरदलश्यामंपद्मपत्रायतेक्षणम् ॥ ४५ ॥ श्रीवत्सलक्षितोरस्कंसर्वाभरणभूषितम् ॥ सदाकुमारंसर्वेशंनित्यानन्दसु
खप्रदम् ॥४६॥ कृष्णंदध्युर्महात्मानोयोगिनःसनकादयः ॥ यमर्चयंतिब्रह्मेशशक्राद्यादेवतागणाः ॥४७॥ यस्यपत्न्याःकटाक्षार्द्धदृष्ट्याहृष्टादिवौकसः ॥
ब्रह्मेंद्ररुद्रवरुणयमसोमधनाधिपाः ॥४८॥ यन्नामस्मरणादेवपापिनामपिसत्वरम् ॥ मुक्तिर्भवतिजंतूनांब्रह्मादीनांसुदुर्लभा ॥४९॥ सएवंरक्षकःश्रीशोदेवा
नामपिसर्वदा ॥ तमेवपूजयिष्यामिलक्ष्म्यासंयुतमच्युतम् ॥ ५० ॥ प्राप्स्याभिसुसुखेनैवतद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतितस्यवचः
श्रुत्वाहिरण्यकशिपुस्ततः ॥ ५१ ॥ क्रोधेनमहताविष्टोजज्वालाग्निरिवापरः ॥ परितोवीक्ष्यदैतेयानित्याहक्रोधमूर्छितः ॥ ५२ ॥ ॥ हिरण्यकशिपुरु
वाच ॥ ॥ भीषणैःशस्त्रसंघातैःप्रह्लादंपापकारिणम् ॥ ममाज्ञयाघातयध्वंशत्रुपूजनतत्परम् ॥ ५३ ॥ रक्षिताहरिरेवेतिरक्षतेतेनवात्सलात् ॥ अद्यैव
सफलंतस्यपश्येयंहरिरक्षणम् ॥ ५४ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ तदोद्यतास्त्रादैतेयाहंतुंदैत्येश्वरात्मजम् ॥ परिवार्यमहात्मानंतस्थुर्दैत्येश्वराज्ञया ॥५५ ॥
प्रह्लादोपितथाविष्णुंध्यात्वाहृदयपंकजे ॥ जपन्नष्टाक्षरंमंत्रंतस्थौगिरिरिवापरः ॥ ५६ ॥ तंजघ्नुःपरितोवीराःशूलतोमरशक्तिभिः ॥ प्रह्लादस्यवपुस्तत्र
हरिसंस्मरणाच्छुभे ॥ ५७ ॥ विष्णोःप्रभावाद्दुर्द्धर्षाद्वज्रभूतमभून्नृशम् ॥ ततःसंप्राप्यतद्गात्रंमहास्त्राणिसुरद्विषाम् ॥ ५८ ॥ नीलोत्पलदलानीवपेतु
श्छिन्नाःक्षितौशुभे ॥ अल्पमप्यस्यतद्गात्रंभेत्तुंदैत्यानचक्षमाः ॥ ५९ ॥ विस्मिताबाङ्मुखास्तस्थुर्दैत्यराजांतिकेभटाः ॥ तादृग्विधंमहात्मानंदृष्ट्वा
पुत्रंमहाबलम् ॥ ६० ॥ विस्मयंपरमंगत्वादैत्यराट्क्रोधमूर्छितः ॥ आदिदेशततःसर्वान्दंदशूकान्महाविषान् ॥ ६१ ॥ वासुकिप्रभृतीन्भीमान्खादय
ध्वमितिक्रुधा ॥ आदिष्टास्तेनराज्ञाथतेनागाःसुमहाबलाः ॥ ६२ ॥ ज्वलितास्यामहाभीमास्तंचखादुर्महाबलम् ॥ गरुडध्वजभक्तंतंविदश्यगरलायु
धाः ॥ ६३ ॥ निर्विषाश्छिन्नदशनाबभूवुरनिलाशनाः ॥ वैनतेयसहस्रेणछिन्नगात्राःसुविह्वलाः ॥ ६४ ॥ प्रदुद्रुवुर्दिशःसर्वावमंतोरुधिरंभृशम् ॥ तादृ
ग्विधान्महासर्पान्दृष्ट्वादैत्यपतिस्तदा ॥ ६५ ॥ आदिदेशततःक्रुद्धोदिग्गजान्सुमदान्वितान् ॥ निर्दिष्टास्तेनराज्ञाथदिग्गजाश्चमदोद्धताः ॥ ६६ ॥
परिवार्याथतंजघ्नुर्दंतैःपृथुतरैर्भृशम् ॥ अथदिग्गजदंताश्चछिन्नमूलाःपतन्भुवि ॥ ६७ ॥ दंतैर्विनाकृतानागाभयार्तावैप्रदुद्रुवुः ॥ तान्दृष्ट्वाथमहानागान्दै
त्येंद्रःकुपितोबली ॥ ६८ ॥ प्रज्वाल्यचमहावह्निंचिक्षेपसुतमात्मनः ॥ जलशायिप्रियंदृष्ट्वाप्रह्लादंहव्यवाहनः ॥ ६९ ॥ नददाहचतंधीरंसुशी
तःसमभूच्छिखी ॥ अदह्यमानंतंबालंदृष्ट्वाराजासुविस्मितः ॥ ७० ॥ प्रादात्तस्मैविषंघोरंसर्वभूतहितंतदा ॥ तस्यविष्णोःप्रभावाच्चविषमस्यामृ

तंभवेत् ॥ ७१ ॥ अर्पणात्तस्यदेवस्यविषंचामृतमश्नुते ॥ एवमाद्यैर्वधोपायैर्घोररूपैःसुदारुणैः ॥ ७२ ॥ मोहयित्वात्मजंराजातस्यावध्यत्वमीक्ष्यच ॥ ततःसाम्नासुतंप्राहदैत्यराड्विस्मयाकुलः ॥ ७३ ॥ ॥ हिरण्यकशिपुरुवाच ॥ ॥ त्वयाविष्णोःपरत्वंचसम्यगुक्तंममाग्रतः ॥ व्यापित्वात्सर्वभूतानांविष्णुरित्यभिधीयते ॥ ७४ ॥ योसौसर्वगतोदेवःसएवपरमेश्वरः ॥ तस्यसर्वगतत्वंवैप्रत्यक्षंदर्शयस्वमे ॥ ७५ ॥ ऐश्वर्यंशक्तितेजांसिज्ञानवीर्यबलानिच ॥ परस्यतस्यपरमंरूपंगुणविभूतयः ॥ ७६ ॥ सम्यग्दृष्ट्वाप्रयत्नेनविष्णुंमन्येदिवौकसाम् ॥ ममप्रतिबलोलोकेनास्तिदेवेषुकश्चन ॥ ७७ ॥ ईशानवरदानेनसर्वभूतेष्ववध्यताम् ॥ प्राप्तवान्सर्वभूतानांदुर्जयत्वंचमानद ॥ ईश्वरत्वंलभेद्विष्णुर्मांजित्वाबलवीर्यतः ॥ ७८ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाप्रह्लादःप्राहविस्मितः ॥ हरेःप्रभावंदैन्यस्यकथयामाससुव्रतः ॥ ७९ ॥ ॥ प्रह्लादउवाच ॥ ॥ योसौनारायणःश्रीमान्परमात्मासनातनः ॥ वसनात्सर्वभूतेषुवासुदेवःसउच्यते ॥ ८० ॥ सर्वस्यापिजगद्धाताविष्णुरित्यभिधीयते ॥ नकिंचिदस्मादन्यंतुजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ८१ ॥ सर्वत्रचिदचिद्वस्तुरूपंतस्यैवनान्यथा ॥ त्रिपाद्व्याप्तिःपरंव्योम्निपादव्याप्तिकलाद्भुता ॥ ८२ ॥ योसौचक्रगदापाणिःपीतवासाजनार्दनः ॥ योगिभिर्दृश्यतेभक्त्यानाभक्त्यादृश्यतेक्वचित् ॥ ८३ ॥ द्रष्टुंनशक्योरोषात्त्वमत्सराद्वाजनार्दनः ॥ देवतिर्यङ्मनुष्येषुस्थावरेष्वपिजंतुषु ॥ व्याप्यतिष्ठतिसर्वेषुक्षुद्रेष्वपिमहत्सुच ॥ ८४ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इतिप्रह्लादवचनंश्रुत्वादैत्यवरस्तदा ॥ उवाचरोषताम्राक्षोभर्त्सयंश्चसुतंमुहुः ॥ ८५ ॥ ॥ हिरण्यकशिपुरुवाच ॥ ॥ असौसर्वगतोविष्णुरपिचेत्परमःपुमान् ॥ प्रत्ययंदर्शयस्वाद्यबहुभिःकिंचलापितैः ॥ ८६ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वासहसादैत्यःप्रासादस्तंभमात्मनः ॥ ताडयामासहस्तेनप्रह्लादमिदमब्रवीत् ॥८७॥ ॥ हिरण्यकशिपुरुवाच ॥ ॥ अस्मिन्दर्शयतांविष्णुंयदिसर्वगतोभवेत् ॥ अन्यथात्वांवधिष्यामिमिथ्यावाक्यप्रलापिनम् ॥ ८८ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वासहसाखड्गमाकृष्यादितिजेश्वरः ॥ प्रह्लादोरसिचिक्षेपहंतुंखड्गेनतंरुषा ॥ ८९ ॥ तस्मिन्क्षणेमहाशब्दःस्तंभेसंश्रूयतेभृशम् ॥ संवर्ताशनिसंरावैःखमिवस्फुटितांतरम् ॥ ९० ॥ तेनशब्देनमहतादैत्यश्रोत्रविघातिना ॥ सर्वेनिपातिताभूमौछिन्नमूलाइवद्रुमाः ॥ ९१ ॥ बिभ्यंतःसंप्लुतंदैत्यामेनिरेवैजगत्त्रयम् ॥ ततःस्तंभेमहातेजानिष्क्रांतोवैमहाहरिः ॥९२॥ चकारसमहाघोरंजगत्क्षयनिभंस्वनम् ॥ तेननादेनमहतातारकाःपतिताभुवि ॥ ९३ ॥ नृसिंहवपुरास्थायतत्रैवाविरभूद्धरिः ॥ अनेककोटिसूर्याग्नितेजसाससमावृतः ॥ ९४ ॥ मुखेपंचाननप्रख्यःशरीरेमानुषाकृतिः ॥ दंष्ट्राकरालवदनःस्फुरज्जिह्वाम्बरोद्धतः ॥ ९५ ॥ ज्वालावलितकेशांतस्तप्तालातेक्षणोविभुः ॥ सहस्रबाहुभिर्दीर्घैःसर्वायुधसमन्वितैः ॥९६॥ बतोमेरुरिवाभातिबहुशाखानगान्वितः ॥ दिव्यमाल्यांबरधरोदिव्याभरणभूषितः ॥ ९७ ॥

तस्थौनृकेसरीरूपःसंदर्शुसर्वदानवान् ॥ तंदृष्ट्वाघोरसंकाशंनरसिंहंमहाबलम् ॥ ९८ ॥ दग्धाक्षिपक्ष्मोदैत्येंद्रोविह्वलांगःपपातह ॥ प्रह्लादोथतदादृष्ट्वा नारसिंहोपमंहरिम् ॥ ९९ ॥ जयशब्देनदेवेशंनमश्चक्रेजनार्दनम् ॥ ददर्शतस्यगात्रेषुनृसिंहस्यमहात्मनः ॥ १०० ॥ लोकान्समुद्रान्सद्वीपान्सुरगंधर्वमानुषान् ॥ अजांडानांसहस्रंतुसटाग्रेतस्यदृश्यते ॥१०१॥ दृश्यंतेतस्यनेत्रेषुसोमसूर्य्यादयस्तथा ॥ कर्णयोरश्विनौदेवौदिशश्चविदिशस्तथा ॥ १०२ ॥ ललाटेब्रह्मरुद्रौचनभोवायुश्चनासिके ॥ इंद्राग्नीतस्यवक्रांतेजिह्वायांतुसरस्वती ॥१०३॥ दंष्ट्रासुसिंहशार्दूलाःशरभाश्चमहोरगाः ॥ कंठेचदृश्यतेमेरुःस्कंधेष्वपिमहाद्रयः ॥ १०४ ॥ देवतिर्य्यङ्मनुष्याश्चबाहुष्वपिमहात्मनः ॥ नाभौचास्यांतरिक्षंचपादयोःपृथिवीतथा ॥१०५॥ रोमस्वोषधयःसर्वाःपादपानखपंक्तिषु ॥ निःश्वासेषुचवेदाश्चसाङ्गोपाङ्गसमन्विताः ॥ १०६ ॥ आदित्यावसवोरुद्राविश्वेदेवामरुद्गणाः ॥ सर्वाङ्गेषुप्रदृश्यंतेगंधर्वाप्सरसश्चये ॥१०७॥ इत्थंविभूतयस्तस्यदृश्यंतेपरमात्मनः ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कंवनमालाविभूषितम् ॥ १०८ ॥ शंखचक्रगदाखड्गशार्ङ्गाद्यैर्हेतिभिर्युतम् ॥ सर्वोपनिषदामर्थंदृष्ट्वादैत्येश्वरात्मजः ॥ १०९ ॥ हर्षाश्रुजलसिक्तांगःप्रणनाममुहुर्मुहुः ॥ दैत्येंद्रस्तुहरिंदृष्ट्वाक्रोधान्मृत्युवशेस्थितः ॥११०॥ योद्धुंखड्गंसमुद्यम्यनृसिंहंतमभिद्रवत् ॥ अथदैत्यगणाःसर्वेलब्धसंज्ञामहाबलाः ॥ १११ ॥ स्वान्यायुधानिचादायहरिंजघ्नुस्त्वरान्विताः ॥ पलालकाण्डानियथावन्हौक्षिप्तान्यनेकशः ॥ ११२ ॥ तथैवभस्मतांयांतिमहास्त्राणिहरेस्तनौ ॥ तान्यनीकानिदैत्यानांदृष्ट्वानरहरिस्तदा ॥ ११३ ॥ सटैर्दंदाहचज्वालामालाविरचितस्फुटैः ॥ नृकेसरिसटोद्भूतवह्निनादानवा ःशम् ॥११४॥ निर्भस्मितागणाःसर्वेनिःशेषंतदभूद्बलम् ॥ प्रह्लादंसानुगंहित्वाभस्मितेवीक्ष्यतद्बले ॥११५॥ क्रोधाद्दैत्यपतिःखड्गमाकृष्याभिप्रपद्यत ॥ खड्गहस्तंतुदैत्येंद्रंजग्राहैकेनबाहुना ॥११६॥ पातयामासदेवेशोयथाशाखांमहानिलः ॥ गृहीत्वापतितंभूमौमहाकायंनृकेसरी ॥ ११७ ॥ स्वोत्संगे स्थापयामासददर्शासौमुखंहरेः ॥ विष्णुनिंदाकृतंपापंतथावैष्णवदोषजम् ॥ ११८ ॥ नृसिंहस्पर्शनादेवनिर्भस्मितमभूत्तदा ॥ अथदैत्येश्वरस्याथमहद्गात्रंनृकेसरी ॥११९॥ नखैर्विदारयामासतीक्ष्णैर्वज्रनिभैर्घनैः ॥ सनिर्म्मलात्मादैत्येंद्रःपश्यन्साक्षान्मुखंहरेः ॥१२०॥ नखनिर्भिन्नहृदयःकृतार्थोविजहावसून् ॥ तद्गात्रंशतधाभित्त्वानखैस्तीक्ष्णैर्महाहरिः ॥१२१॥ आकृष्यांत्राणिदीर्घाणिकंठेसंसक्तवान्प्रियान् ॥ अथदेवगणाःसर्वेमुनयश्चतपोधनाः ॥१२२॥ ब्रह्मरुद्रौपुरस्कृत्यशनैःस्तोतुंसमाययुः ॥ तेप्रसादयितुंभीताज्वलंतंविश्वतोमुखम् ॥ १२३ ॥ मातरंजगतांधात्रींचिंतयामासुरीश्वरीम् ॥ हिरण्यवर्णांहरिणींसर्वोपद्रवनाशिनीम् ॥१२४॥ विष्णोर्नित्यानवद्यांगींध्यात्वानारायणींशुभाम् ॥ देवीसूक्तजपैर्भक्त्यानमश्चक्रुःसनातनीम् ॥ १२५ ॥ तैश्चिंत्यमानासादेवीतत्रैवाविरभूत्तदा ॥ चतुर्भुजाविशालाक्षीसर्वाभरणभूषिता ॥ १२६ ॥ दुकूलवस्त्रसहितादिव्यमालानुले

पनाम् ॥ तांदृष्ट्वादेवदेवस्यप्रियांसर्वेदिवौकसः ॥ १२७ ॥ ऊचुःप्रांजलयोदेवींप्रसन्नंकुरुतेप्रियम् ॥ त्रैलोक्यस्याभयंस्वामीयथादद्यात्तथाकुरु ॥ १२८ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्तासहसादेवीप्रियंप्राप्यजनार्दनम् ॥ प्रणिपत्यनमस्कृत्यप्रसीदेतिउवाचतम् ॥ १२९ ॥ तांदृष्ट्वामहिषींस्वस्यप्रियांसर्व्वेश्वरोहरिः ॥ रक्षःशरीरजंक्रोधंतत्याजप्रीतवत्क्षणात् ॥१३०॥ अंकमादायतांदेवींसमाश्लिष्यदयानिधिः ॥ कृपासुधार्द्रदृष्ट्यावैनिरैक्षतसुरान्हरिः॥१३१॥ ततोजयजयेत्युच्चैःस्तुवतांनमतांतदा ॥ तद्दयादृष्टिदृष्टानांसानंदःसंभ्रमोभवत् ॥ १३२ ॥ ततोदेवगणाःसर्वेहर्षनिर्भरमानसाः ॥ ऊचुःप्रांजलयोदेवंनमस्कृत्यजगत्पतिम् ॥ १३३ ॥ ॥ देवगणाऊचुः ॥ ॥ द्रष्टुमत्यद्भुतंतेजोनशक्तास्तेजगत्पते ॥ अत्यद्भुतमिदंरूपंबहुबाहुपदांकितम् ॥१३४॥ जगत्त्रयसमाक्रांतंतेजस्तीक्ष्णतरंतव ॥ द्रष्टुंस्थातुंनशक्ताःस्मःसर्व्वएवदिवौकसः ॥१३५॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्यर्थितस्तुविबुधैस्तेजस्तदतिभीषणम् ॥ उपसंहृत्यदेवेशोबभूवसुखदर्शनः ॥ १३६ ॥ शरत्कोटींदुसंकाशःपुंडरीकनिभेक्षणः ॥ सुधामयसटापुंजविद्युत्कोटिनिभःशुभः ॥ १३७ ॥ नानारत्नमयैर्दिव्यैःकेयूरैःकटकान्वितैः ॥ बाहुभिःकल्पवृक्षस्यशाखौघैरिवसत्फलैः ॥ १३८ ॥ चतुर्भिःकोमलैर्दिव्यैरन्वितःपरमेश्वरः ॥ जपाकुसुमसंकाशैःशोभितःकरपंकजैः ॥१३९॥ शंखचक्रगृहीताभ्यामुद्बाहुभ्यांविराजितः ॥ वरदाभयहस्ताभ्यामितराभ्यांनृकेसरी ॥ १४० ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कोवनमालाविभूषितः ॥ उद्यद्दिनकराभ्यांचकुण्डलाभ्यांविराजितः ॥ १४१ ॥ हारकेयूरकटकैर्भूषणैःसमलंकृतः ॥ सव्यांगस्थश्रियायुक्तोराजतेनरकेसरी ॥ १४२ ॥ लक्ष्मीनृसिंहंतंदृष्ट्वादेवताःसमहर्षयः ॥ आनन्दाश्रुजलैःसिक्ताहर्षनिर्भरचेतसः ॥ १४३॥ आनंदसिंधुमग्नास्तेनमश्चक्रुर्निरंतरम् ॥ अर्चयामासुरात्मेशंदिव्यपुष्पसमर्पणैः॥१४४॥रत्नकुंभैःसुधापूर्णैरभिषिच्यसनातनम् ॥ वस्त्रैराभरणैर्गंधैःपुष्पैर्धूपैर्मनोरमैः ॥१४५॥दिव्यैर्निवेदितैर्दीपैरर्च्चयित्वानृकेसरिम्॥तष्टुवुःस्तवनैर्दिव्यैर्नमश्चक्रुर्मुहुर्मुहुः ॥१४६॥ततःप्रसन्नोलक्ष्मीशस्तेषामिष्टान्वरान्ददौ॥ततोदेवगणैःसार्धंसर्व्वैःशोभक्तवत्सलः॥१४७॥ प्रह्लादंसर्वदैत्यानांचक्रेराजानमव्ययम् ॥ आश्वास्यभक्तंप्रह्लादमभिषिच्यसुरोत्तमैः ॥१४८॥ददौतस्मैवरानिष्टान्भक्तिंचाव्यभिचारिणीम् ॥ ततोदेवगणैःसर्वैःस्तूयमानोनृकेसरी ॥ १४९ ॥ विकीर्णपुष्पवपुभिस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ततःसुरगणाःसर्वेस्वंस्वंस्थानंप्रपेदिरे ॥ १५० ॥ पुनश्चयज्ञभागान्स्वानबुभुजुःप्रीतमानसाः ॥ ततोदेवाःसगंधर्वानिरातंकाभवंस्तदा ॥१५१ ॥ तस्मिन्हतेमहादैत्येसर्वएवप्रहर्षिताः ॥ प्रह्लादस्तुतदाचक्रेराज्यंधर्मेणवैष्णवः ॥ ॥ १५२ ॥ हरेःप्रसादाल्लब्ध्वंतुराज्यंवैष्णवसत्तमः ॥ बहुभिर्यज्ञदानाद्यैरर्चयित्वानृकेसरिम् ॥१५३॥ कालेहरिपदंप्राप्योगिगम्यंसनातनम् ॥ एतत्प्रह्लादचरितंयेतुशृण्वंतिनित्यशः ॥ १५४ ॥ तेसर्वेपापनिर्मुक्तायास्यंतिपरमांगतिम् ॥ एतत्तेकथितंदेविनृसिंहंवैभवंहरेः ॥ शेषांचवैभवावस्थांशृणुदेविय

थाकमम् ॥ १६६ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेनृसिंहप्रादुर्भावोनामाष्टत्रिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३८ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ प्रह्लादस्यसुतोजज्ञेविरोचनइतीरितः ॥ तस्यपुत्रोमहाबाहुर्बलिर्वैश्वानरःप्रभुः॥ १ ॥ सतुधर्मविदांश्रेष्ठःसत्यसंधोजितेंद्रियः ॥ हरेःप्रियतमोभक्तोनित्यंधर्मरतःशुचिः ॥ २ ॥ सजित्वासकलान्देवान्सेंद्रांश्चसमरुद्गणान् ॥ त्रीँल्लोकान्स्ववशेस्थाप्यराज्यंचक्रेमहाबलः ॥ ॥ ३ ॥ अकृष्टपच्यापृथिवीबहुसस्यफलप्रदा ॥ गावःपूर्णदुघाःसर्वाःपादपाःफलपुष्पिताः ॥ ४ ॥ स्वधर्म्मनिरताःसर्वेनराःपापविवर्जिताः ॥ अर्चयंति हृषीकेशंसततंविगतज्वराः ॥ ५ ॥ एवंचकारधर्मेणराज्यंदैत्यपतिर्बली ॥ इंद्रादित्रिदशास्तस्यकिंकराःसमुपस्थिताः ॥ ६ ॥ ऐश्वर्यैत्रिषुलोकेषु बुभुजेबलदर्प्पहृत् ॥ भ्रष्टराज्यंसुतंदृष्ट्वातस्यापिहितकाम्यया ॥ ७॥ कश्यपोभार्ययासार्द्धंतपस्तेपेहरिंप्रति ॥ अदित्यासहधर्मात्मापयोव्रतसमन्वितः ॥ ८॥ अर्चयामासदेवेशंपद्मनाभंजनार्दनम् ॥ ततोवर्षसहस्राणितेनसंपूजितोहरिः ॥ ९ ॥ तत्रैवाविरभूत्तस्यदेव्यासहसनातनः ॥ तंदृष्ट्वापुंडरीकाक्षंशंखचक्रगदाधरम् ॥ १० ॥ इंद्रनीलमणिश्यामंसर्वाभरणभूषितम् ॥ स्फुरत्किरीटकेयूरहारकुंडलशोभितम् ॥ ११ ॥ कौस्तुभोद्भासितोरस्कंपीतपत्रेणवेष्टितम् ॥ श्रियासहसमासीनंमंडलेंद्रेमहात्मनि ॥ १२ ॥ तंदृष्ट्वाजगतामीशंहर्षनिर्भरचेतसा ॥ पत्न्यासहनमस्कृत्वातुष्टावद्विजसत्तमः ॥ १३ ॥ ॥ कश्यपउवाच ॥ ॥ नमोनमस्तेलक्ष्मीशसर्वज्ञजगदीश्वर ॥ सर्वात्मन्सर्वदेवेशसृष्टिसंहारकारक ॥ १४ ॥ अनादिनिधनानंतवपुषेविश्वधारिणे ॥ नमस्तेवेदवेदांगवपुषेसर्वचक्षुषे ॥ १५ ॥ सर्वात्मनेनमस्तुभ्यंनमःसूक्ष्मतरायच ॥ कल्याणगुणपूर्णाययोगिध्येयात्मनेनमः ॥ १६ ॥ नमोयुवकुमाराय श्रीभूलीलाधिपायच ॥ नित्यमुक्तैकभोगायपरधाम्निस्थितायच ॥ १७ ॥ चतुरात्मन्नमस्तुभ्यंचतुर्व्यूहनमोस्तुते ॥ पंचास्थायतेतुभ्यंनमस्तेपंचमात्मकम् ॥ १८ ॥ पंचमात्मकनिष्ठैस्तुयोगिभिःपूज्यसेसदा ॥ पंचार्थतत्वविदुषांपंचसंस्कारसंस्थितः ॥ १९ ॥ पंचापरंस्वरूपंतेविज्ञेयंसततंहरे ॥ चतुर्धापरिपूर्णात्मन्नियतंकवयोविदुः ॥ २० ॥ त्वत्प्रसूतिंजगत्सर्वंपुनंतितवकिंकराः ॥ त्रयीमयाःकर्म्मनिष्ठायेद्विजाभक्तवत्सलाः ॥ २१ ॥ तेषांदर्शनादेवभवबंधविमुक्तये ॥ नमोस्तुत्रिजगद्धात्रेस्वयंधात्रेखिलात्मने ॥ २२ ॥ धात्रेविधात्रेविश्वायविश्वरूपायतेनमः ॥ नारायणायकृष्णायवासुदेवाय शार्ङ्गिणे ॥ विष्णवेजिष्णवेतुभ्यंशुद्धसत्वायतेनमः ॥ २३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्यादिस्तुतिभिःसम्यक्स्तूयमानोमहर्षिणा ॥ प्राहगंभीरयावाचापरितुष्टोजनार्दनः ॥ २४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ संतुष्टोहंद्विजश्रेष्ठत्वयाभक्त्यासमर्च्चितः ॥ वरंवृणीष्वभद्रंतेकरोमितववांछितम् ॥ २५ ॥

१ पंचप्रस्थस्वरूपमिति पाठः ।

॥ महादेवउवाच ॥ ॥ ततःप्राहहृषीकेशंभार्ययासहकश्यपः ॥ २६ ॥ ॥ कश्यपउवाच ॥ ॥ पुत्रत्वंममदेवेशसंप्राप्यत्रिदशां हितम् ॥ कुरुष्वबलिनादेवत्रैलोक्यंनिर्जितंबलात् ॥ २७ ॥ इंद्रस्यावरजोभूत्वाउपेंद्रइतिविश्रुतः ॥ येनकेनचमार्गेणबलिंनिर्जित्यमायया ॥ त्रैलोक्यंममपुत्रायदेहिशक्रायशाश्वतम् ॥ २८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनविप्रेणतथेत्याहजनार्दनः ॥ संस्तूयमानस्त्रिदशैस्तत्रैवांतरधीयत ॥ २९ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुकश्यपस्यमहात्मनः ॥ अदित्यागर्भमागच्छद्भगवान्भूतभावनः ॥ ३० ॥ तस्मिन्कालेबलिर्यागंदीर्घसत्रंमहातपाः ॥ अष्टमहर्षिभिःसार्द्धमारेभेतद्विधानतः ॥ ३१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेवामनप्रादुर्भावोनामैकोनचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २३९ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ अथवर्षसहस्रांतेसर्वलोकमहेश्वरम् ॥ अदितिर्जनयामासवामनं विष्णुमच्युतम् ॥ १ ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कंपूर्णेंदुसदृशद्युतिम् ॥ सुन्दरंपुंडरीकाक्षमतिखर्वंतनुंहरिम् ॥ २ ॥ बटुवेषधरंदेवंसर्ववेदांगगोचरम् ॥ मेखलाजिनदण्डादिचिह्नैरंकितमीश्वरम् ॥ ३ ॥ तंदृष्ट्वादेवताःसर्वेशतक्रतुपुरोगमाः ॥ स्तुत्वामहर्षिभिःसार्द्धंनमश्चक्रुर्महौजसम् ॥ ४ ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्प्रोवाचसुरसत्तमान् ॥ ॥ वामनउवाच ॥ ॥ किंकर्तव्यंमयाचाद्यतद्ब्रवीथसुरोत्तमाः ॥ ॥ श्रीशंकरउवाच ॥ ॥ ५ ॥ ततःप्रहृष्टास्त्रिदशास्तमूचुःपरमेश्वरम् ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ अस्मिन्कालेबलेर्यज्ञोवर्त्ततेमधुसूदन ॥ ६ ॥ अप्रत्याख्यानकालोयंतस्यदैत्यपतेःप्रभो ॥ याचित्वात्रिदिवंलोकंतंनस्त्वंदातुमर्हसि ॥ ७ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्त्रिदशैस्सर्वैराजगामबलिंहरिः ॥ यागदेशेसमासीनमृषिभिस्सार्द्धमष्टभिः ॥८॥ अभ्यागतंतुतंदृष्ट्वासहसोत्थायदैत्यराट् ॥ अभ्यागतःस्वयंविष्णुरितिहासससमन्वितः ॥ ९ ॥ पूजयामासविधिनानिवेश्यकुसुमासने ॥ प्रणिपत्यनमस्कृत्यप्राहगद्गदयागिरा ॥ १० ॥ बलिरुवाच ॥ ॥ धन्योस्मिकृतकृत्योस्मिसफलंममजीवितम् ॥ त्वामर्चयित्वाविप्रेंद्रकिंकरोमितवप्रियम् ॥ ११ ॥ आगतोसियदर्थंत्वंमामुद्दिश्यद्विजोत्तम ॥ तत्प्रयच्छामितेशीघ्रंब्रूहिवेदविदांवर ॥ १२ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ ततःप्रहृष्टमनसातमुवाचमहीपतिम् ॥ ॥ वामनउवाच ॥ ॥ शृणुराजेंद्रवक्ष्यामिममागमनकारणम् ॥ १३ ॥ अग्निकुण्डस्यपृथिवींदेहिदैत्यपतेमम ॥ ममत्रिविक्रमपदांनान्यदिच्छामिमानद ॥ १४ ॥ सर्वेषामेवदानानांभूमिदानमनुत्तमम् ॥ योददातिमहींराजाविप्रायाकिंचनायवै ॥ १५ ॥ अंगुष्ठमात्रामपिवासभवेत्पृथिवीपतिः ॥ नभूमिदानसदृशंपवित्रमिहविद्यते ॥ १६ ॥ भूमिंयःप्रतिगृह्णातिभूमिंयश्चप्रयच्छति ॥ उभौतौपुण्यकर्म्माणौनिधनेस्वर्गगामिनौ ॥ १७ ॥ तस्माद्भूमिं

१ महींत्वंदातुमर्हसीति पाठः ।

महाराजप्रयच्छत्रिपदींमम ॥ एतदल्पांमहींदातुंमाविशंकमहीपते ॥ जगभयप्रदानंतन्नामभूपभविष्यति ॥ १८ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ ततःप्रहृष्ट
वदनस्तथेत्याहमहीपतिः ॥ तस्मैमहीप्रदानंतुकर्तुंमेनेविधानतः ॥ १९ ॥ तंदृष्ट्वादैत्यराजानंतदातस्यपुरोहितः ॥ उशनाह्यब्रवीद्वाक्यंमाराजन्दीय
तांमहीम् ॥ २० ॥ ॥ शुक्रउवाच ॥ ॥ एषविष्णुःपरेशोथदेवैःसंप्रार्थितोनृप ॥ वंचयित्वामहींसर्वांत्वत्तःप्राप्तुमिहागतः ॥ २१ ॥ तस्मान्महींनदा
तव्यातस्मैराजन्महात्मने ॥ अन्यमर्थंप्रयच्छस्ववचनान्ममभूपते ॥ २२ ॥ ॥ श्रीशंकरउवाच ॥ ॥ ततःप्रहस्यराजासौतंगुरुंप्राहधैर्य्यतः ॥ बलि
रुवाच ॥ ॥ प्रीतयेवासुदेवस्यसर्वंपुण्यंकृतंमया ॥२३॥ अद्यधन्योस्म्यहंविष्णुःस्वयमेवागतोयदि ॥ तस्यप्रदेयमेवाद्यजीवितंचमहत्सुखम् ॥२४॥ तस्मा
दस्मैप्रयच्छामित्रिलोकीमपिमाचिरम् ॥ ॥ श्रीशंकरउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाभूपतिस्तस्यपादौप्रक्षाल्यभक्तितः ॥ २५ ॥ वांछितांप्रददौभूमिंवारि
पूर्वंविधानतः ॥ परिणीयनमस्कृत्यदत्वावैदक्षिणांवसु ॥ २६ ॥ प्रोवाचतंपुनर्विप्रंप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ ॥ बलिरुवाच ॥ ॥ धन्योस्मिकृत
कृत्योस्मितवदत्वामहींद्विज ॥ २७ ॥ यथेष्टांतवविप्रेंद्रतद्गृहाणमहीमिमाम् ॥ ॥ श्रीशंकरउवाच ॥ ॥ तमुवाचनृपंविष्णूराजंस्तवसमीपतः ॥ २८ ॥
मापयामिपदेनाद्यपृथिवींतवपश्यतः ॥ इत्युक्त्वाखर्वरूपंतद्विहायपरमेश्वरः ॥ २९ ॥ त्रिविक्रमवपुर्भूत्वाजग्राहपृथिवीमिमाम् ॥ पंचाशत्को
टिविस्तीर्णांससमुद्रमहीधराम् ॥ ३० ॥ ससागरांचसद्वीपांसदेवासुरमानुषाम् ॥ पादेनैकेनवपुषोव्यक्रांतमधुसूदनः ॥ ३१ ॥ उवाचदैत्यरा
जेंद्रंकिंकरोमीतिशाश्वतः ॥ तद्दैत्रिविक्रमंरूपमीश्वरस्यमहौजसम् ॥ ३२ ॥ हितार्थमपिदेवानामृषीणांचमहात्मनाम् ॥ नद्रष्टुमपिशक्यं
स्याद्ब्रह्मणःशंकरस्यच ॥ ३३ ॥ तत्पदंपृथिवींसर्वामाक्रम्यगिरिजेशुभे ॥ अतिरिक्तंसमभवच्छतयोजनमायतम् ॥ ३४ ॥ दिव्यचक्षुर्ददौतस्मैदै
त्यराज्ञेसनातनः ॥ तस्मैसंदर्शयामासस्वकंरूपंजनार्दनम् ॥ ३५ ॥ तद्विश्वरूपंदेवस्यदृष्ट्वादैत्येश्वरोबलिः ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेसानं
दाश्रुपरिप्लुतः ॥ ३६ ॥ दृष्ट्वादेवंनमस्कृत्यस्तुत्वास्तुतिभिरेवच ॥ प्राहगद्गदयावाचाप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ ३७ ॥ ॥ बलिरुवाच ॥ ॥ धन्यो
स्मिकृतकृत्योस्मित्वांदृष्ट्वापरमेश्वरम् ॥ लोकत्रयंत्वमेवैतद्गृहाणपरमेश्वर ॥ ३८ ॥ ॥ श्रीशंकरउवाच ॥ ॥ अथसर्वेश्वरोविष्णुर्द्वितीयंपदम
व्ययम् ॥ ऊर्ध्वंप्रसारयामासब्रह्मलोकांतमच्युतः ॥ ३९ ॥ सनक्षत्रग्रहोपेतंसर्वदेवसमावृतम् ॥ पदेनपरिपूर्णोभूदच्युतस्यशुभानने ॥ ४० ॥ ततःपि
तामहोब्रह्माचक्रपद्मादिचिह्नितम् ॥ पादंतद्देवदेवस्यहर्षसंकुलचेतसा ॥ ४१ ॥ धन्योस्मीतिवदन्ब्रह्मागृहीत्वास्वकमंडलुम् ॥ भक्त्याप्रक्षालयामास

१ सांप्रतमिति पाठः ।

तत्रसंस्थितवारिणा ॥ ४२ ॥ अक्षय्यमभवत्तोयंतस्यविष्णोःप्रभावतः ॥ तत्तीर्थंमेरुशिखरेपपातविमलंजलम् ॥ ४३ ॥ जगतःपावनार्थंवैचतुर्दिक्षुप्रवाहितम् ॥ सिताचालकनन्दाचचक्षुर्भद्रायथाक्रमम् ॥४४ ॥ ततश्चालकनन्दाचमेरोर्दक्षिणतःस्मृता ॥ त्रिधानाम्नात्रिपथगात्रिस्रोतालोकपावनी ॥ ४५ ॥ स्वर्गेमंदाकिनीप्रोक्तात्वधोभोगवतीतथा ॥ मध्येवेगवतीगंगापावनार्थंनृणांशिवा ॥ ४६॥ तांदृष्ट्वामेरुमध्येतुप्रस्रवंतींशुभानने ॥ आत्मनःपावनार्थायशिरसाहमधारयम् ॥ ४७॥ दिव्यंवर्षसहस्रंतुधृत्वागंगाजलंशुभम् ॥ शिवत्वमगमंदेविसर्वलोकेषुपूजितः ॥ ४८ ॥ योवहेच्छिरसागंगातोयंविष्णुपदोद्भवम् ॥ प्राशयेद्वाजगत्पूज्योभविष्यतिनसंशयः ॥ ४९ ॥ गंगागंगेतियोब्रूयाद्योजनानांशतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ५० ॥ ततोभगीरथोराजागौतमश्चमहातपाः ॥ तपसापूजयित्वामांगंगार्थंसमयाचत ॥ ५१ ॥ सर्वलोकहितार्थायतांगंगांवैष्णवींशिवाम् ॥ तयोरहंतामददांप्रीत्यादेविसरिद्वराम् ॥ ५२ ॥ गौतमेनसमानीतागौतमीतिनकीर्त्तिता ॥ भागीरथीतिविख्याताتेनराज्ञावृतायतः ॥ ५३ ॥ प्रसंगात्तेसमाख्यातंगंगाजन्मात्यनुत्तमम् ॥ ततोनारायणःश्रीमान्बलिंदैत्यपतिंप्रभुः ॥ ५४ ॥ रसातलंशुभंलोकंप्रददौभक्तवत्सलः ॥ सर्वेषांदानवानांतुनागानांयादसामपि ॥ ५५ ॥ राजानंतुबलिंचक्रेयावदाभूतसंप्लवम् ॥ प्रतिगृह्यबलेर्लोकान्वटुवेषेणदैत्यहा ॥ ५६ ॥ महेंद्रायददौप्रीत्याकाश्यपोविष्णुरव्ययः ॥ ततोदेवाःसगंधर्वाऋषयश्चमहौजसः ॥ ५७ ॥ तुष्टुवुःस्तुतिभिर्दिव्यैःपूजयामासुरच्युतम् ॥ संक्षिप्यतन्महद्रूपंतेषांसंदर्शनायवै ॥ ५८ ॥ संपूज्यमानस्त्रिदशैरंतर्द्धानंययौहरिः ॥ इत्थंसुरक्षितःशक्रोविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ ५९ ॥ त्रैलोक्यंमहदैश्वर्य्यमवापत्रिदिवेश्वरः ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंवामनंवैभवंशुभम् ॥ शेषंयद्वैभवंदेवितद्वक्ष्यामियथाक्रमात् ॥६०॥इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेवामनप्रादुर्भावोनामचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४० ॥ छ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ भृगुपुत्रोमहानासीज्जमदग्निर्द्विजोत्तमः ॥ समस्तवेदवेदांगपारगश्चमहातपाः ॥ १ ॥ तपस्तेपेसुधर्मात्मामहेंद्रंप्रतिभामिनि ॥ सहस्रवर्षपर्य्यंतंगंगायाःपुलिनेशुभे ॥ २ ॥ ततःप्रसन्नःप्राहेदंभगवान्पाकशासनः ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ वरंवृणीष्वविप्रेंद्रयत्तेमनसिवर्त्तते ॥३॥ ॥ईश्वरउवाच॥ ॥ ततःप्रोवाचविप्रर्षिःपरितुष्टंशतक्रतुम् ॥ ॥जमदग्निरुवाच॥ ॥ सुरभिंदेहिमेदेवसर्वकामदुघांसदा ॥४॥ ईश्वरउवाच ॥ ततःप्रसन्नोदेवेशस्तस्मैविप्रायगोत्रभित् ॥ प्रददौसुरभिंदेवींसर्वकामदुघांतदा ॥५॥ सलब्ध्वासुरभींदेवींजमदग्निर्महातपाः ॥ उवासमहदैश्वर्यैःशतक्रतुरिवापरः ॥६॥ रेणुकस्यसुतांरम्यांरेणुकांनामनामतः ॥उपयेमेविधानेनजमदग्निर्महातपाः ॥७॥तयासहसधर्मात्मारेमेवर्षाण्यनेकशः ॥पौलोम्याशुभयादेव्याथासंक्रन्दनोविभुः ॥ ८ ॥ ततःसपुत्रकामस्त्वादिदेशतदाविभुः ॥ ... ॥ ९ ॥ परितुष्टःशचीभर्त्तातस्मैपुत्रंमहाब

लम् ॥ महौजसंमहाबाहुंसर्वशत्रुप्रतापनम् ॥ १० ॥ अथकालेनविप्रेंद्रोरेणुकायांशुचिस्मिते ॥ पुत्रमुत्पादयामासमहावीर्यबलान्वितम् ॥ ११ ॥ वि
ष्णोरंशांशभागेनसर्वलक्षणलक्षितम् ॥ तस्मिन्सुतेमहावीर्येभृगुस्तस्यपितामहः ॥ १२ ॥ नामचास्मैददौहर्षाद्विष्णोरंशोपलक्षितम् ॥ चक्रेथनाम
धेयंतुरामइत्यस्यशोभनम् ॥ १३ ॥ जमदग्नेःसमुत्पन्नोजामदग्न्यइतीरितः ॥ तद्भार्गवान्वयःसोपिववृधेद्विजपुंगवः ॥ १४ ॥ उपनीतस्तुतोयेनसर्वविद्या
विशारदः ॥ तपस्तप्तुंजगामाथशालग्रामाचलंप्रति ॥ १५ ॥ ददर्शकश्यपंतत्रब्रह्मर्षिममितौजसम् ॥ हर्षेणपूरितस्तस्मिन्मरीचितनयोद्विजः ॥ १६ ॥
विधिनाप्रददौतस्मैमंत्रंवैष्णवमव्ययम् ॥ लब्धमंत्रस्तदारामःकश्यपात्तुमहात्मनः ॥ १७ ॥ पूजयामासविधिनासतदाकमलापतिम् ॥ षडक्षरंमहामंत्रं
जपन्नेवंदिवानिशम् ॥१८॥ ध्यायन्कमलपत्राक्षंविष्णुंसर्वगतंहरिम् ॥ तपस्तेपेसधर्मात्मावहुवर्षाणिभार्गवः ॥१९॥ जितेंद्रियस्तु[2]यतवाक्तदातस्थौमहात
पाः ॥ जमदग्निस्तुविप्रर्षिःस्थितोगंगातटेशुभे ॥ २० ॥ चकारविधिवद्धर्म्मंयज्ञदानादिकंमहत् ॥ धेन्वाःप्रसादादिंद्रस्यसंपूर्णास्तस्यसम्पदः ॥ २१ ॥
कस्यचित्त्वथकालस्यहैहयाधिपतिःप्रभुः ॥ विजित्वासर्वराष्ट्राणिसर्वसैन्यसमावृतः ॥ २२ ॥ भार्गवस्याश्रमंप्राप्यजमदग्नेर्महीपतिः ॥ समीक्ष्यतंमहाभागं
ववंदेमुनिसत्तमम् ॥ २३ ॥ पृष्ट्वातुकुशलंतस्यमहर्षेर्भावितात्मनः ॥ प्रददौनृपतिस्तस्मैवस्त्राण्याभरणानिच ॥ २४ ॥ सचसंपूजयामासराजानंगृहमा
गतम् ॥ मधुपर्केणविधिनापूजयित्वानृपोत्तमम् ॥ २५ ॥ ससैन्यायनृपेंद्रायभोजनंप्रददौमुनिः ॥ प्रार्थितासुरभिस्तेनभार्गवेणसुधीमता ॥ २६ ॥ संपू
र्णमन्नपानादिससर्जशवलातदा ॥ अक्षय्यमन्नपानादितयासृष्टंमहातपाः ॥ २७ ॥ ससैन्यायनृपेंद्रायप्रददौमुनिसत्तमः ॥ तांदृष्ट्वाशवलांराजाकुतूहलस
मन्वितः ॥ २८ ॥ स्पृहांचकारयामासतस्यांगविसुदुर्म्मतिः ॥ अयाचत्सुरभिंतत्रजमदग्निंनृपोत्तमः ॥ २९ ॥ ॥ कार्त्तवीर्यउवाच ॥ ॥ शवलांदेहिमे
विप्रकपिलांसर्वकामदाम् ॥ अन्यधेनुसहस्राणिदास्यामितवसुव्रत ॥ ३० ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनराज्ञाथजमदग्निर्महातपाः ॥ ॥ जमद
ग्निरुवाच ॥ ॥ नदेयाशवलाराजन्मयातवमहीपते ॥३१॥ इयंचदेवदेवेनशक्रेणपरिपालिता ॥ देवतानांधनंराजन्दातव्यंस्यात्कथंमया ॥ ३२ ॥ ॥ ईश्व
रउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःसतदाराजाक्रोधेनकलुषीकृतः ॥ वलाज्जग्राहशवलांसर्वसैन्यसमावृतः ॥ ३३ ॥ ततःक्रुद्धामहाभागाशवलावरवर्णिनि ॥ जघा
नतस्यसैन्यानिशृंगैःखुरतलैरपि ॥ ३४ ॥ घातयित्वामुहूर्त्तेनतत्सैन्यंशवलावलात् ॥ अंतर्द्धानंगतादेवीययौशक्रांतिकंक्षणात् ॥ ३५ ॥ स्वसैन्यं
निहतंदृष्ट्वासोर्जुनःक्रोधमूर्च्छितः ॥ मुष्टिनाताडयामासभार्गवंद्विजसत्तमम् ॥ ३६ ॥ ताडितस्तेनबहुशोविकलांगः[3]प्रकल्पितः ॥ पपातसहसाभूमौम

१ विद्यासमन्वितः इ० पा० । २ शुभाच रसाग्रतस्थौ इ० पा० । ३ प्रवेपितः । प्रकंपितः इ० च पाठः ।

मारद्विजसत्तमः ॥ ३७ ॥ हत्वासुनिवरंतत्रपापात्माहैहयाधिपः ॥ महासैन्यपरीवारोविवेशनगरंस्वकम् ॥ ३८ ॥ रामस्तुदेवदेवेशंपूजयामासभार्गवः॥ तेनसंपूजितोदेवःप्रसन्नःप्राहकेशवः॥३९॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प्रीतोस्मितपसावत्सभवतोनियतात्मनः॥संप्रदास्यामितेविप्रमच्छक्तिंपरमांशुभाम्॥४०॥ आवेशितोथमच्छक्त्याजहिदुष्टान्नृपोत्तमान्॥भूभारकविनाशायदेवतानांहितायवै॥४१ ॥ईश्वरउवाच॥ इत्युक्त्वाप्रददौदेवःपरशुंशत्रुधर्षणम्॥वैष्णवंचमहच्चापंदिव्याण्यस्त्राण्यनेकशः॥दत्वाप्रोवाचभगवाञ्जामदग्निंजनार्दनः॥४२॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥मदोत्कटान्नृपान्हत्वाबहुशःपरवीरहा॥गृहाणपृथिवींसर्वांसागरान्तांद्विजोत्तम॥४३॥ पालयस्वचधर्मेणवीर्य्येणमहतावृतः॥कालेनमत्पदंचापिमत्प्रसादाद्गमिष्यसि॥४४॥ ॥ईश्वरउवाच॥ ॥इत्युक्त्वांतर्हितोदेवोवरंदत्वाद्विजन्मने ॥ रामोपिचार्थसहसाप्रययौपितुराश्रमम् ॥४५ ॥ पितरंनिहतंदृष्ट्वाभार्गवःक्रोधमूर्च्छितः॥ निष्क्षत्रांकर्तुमन्विच्छन्महींनृपसमाकुलाम्॥ ॥ ४६ ॥ जगामहैहयपतेर्नगरंनृपसंवृतम् ॥ क्रोधावेशज्वलद्गात्रोद्वार्य्यंतिष्ठदुदायुधः ॥ ४७ ॥ तंदृष्ट्वातत्पुरजनाजामदग्न्यंमहौजसम् ॥ जाज्वल्यमानंवपुषाकालाग्निमिवमेनिरे ॥४८॥ भयार्ताविद्रुताःसर्वेराजानंहैहयाधिपम् ॥ शशंसुस्तंमहासत्वंसर्वायुधसमन्वितम्॥४९॥श्रुत्वासराजातद्वाक्यंप्राहविस्मितचेतसा॥हैहयाधिपउवाच ॥ कोसौममपुरद्वारिसायुधःसंस्थितोबलात् ॥५०॥ महेंद्रोवायमोवापिरुद्रोवाधनदोपिवा ॥ सायुधोमत्पुरद्वारिस्थातुंशक्तोनकर्हिचित् ॥ ५१ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वापार्थिवेंद्रोसौकिंकरान्सुमहाबलान् ॥ प्रेरयामासतंद्रष्टुंगृह्णीतेत्याहदुर्मतिः ॥ ५२ ॥ तेगत्वादद्दृशुर्वीरंपुरद्वारिमहाबलम् ॥ ज्वलंतमिवकालाग्निंदुर्निरीक्ष्यंस्वतेजसा॥५३॥तस्यसंदर्शनेप्यत्रनशक्तास्तेमहाबलाः॥ग्रहीतुकामास्तंवीरंसमंतात्प्रययुर्भृशम्॥५४॥ तान्दृष्ट्वासायुधान्सर्वान्पार्थिवेन्द्रस्यकिंकरान् ॥ प्रहसन्प्राहविप्रेन्द्रोजामदग्निर्महाबलः ॥५५॥परशुरामउवाच॥ ॥भार्गवस्यसुतोरामःसंप्राप्तोहंनराधमाः॥ स्वपितुर्निधनात्सर्वान्हनिष्यामिनृपोत्तमान् ॥ ५६ ॥ कार्तवीर्यस्यरुधिरंमत्पित्रेतिलसंयुतम् ॥ दास्यामिपिण्डदानंचतच्छिरःकमलेनवै ॥ ५७ ॥ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्युक्तास्तेमहावीर्य्याःकिंकरास्तस्यभूपतेः ॥ शरैःस्मताडयामासुःपलालैरिवपावकम् ॥ ५८ ॥ ततःक्रुद्धोमहावीर्योरामस्सत्यपराक्रमः ॥ वैष्णवंचापमाकृष्यज्यानिनादमथाकरोत् ॥ ५९ ॥ तेननादेनमहतापूरितंभुवनत्रयम् ॥ देवानामपिसंत्रासोबभूवमहदद्भुतम् ॥ ६० ॥ ततःपावकसंकाशैराशुगैःसुमहाबलः ॥ ताडयामासतान्वीरान्किंकरान्वैमहाबलान् ॥ ६१ ॥ हत्वातुकिंकरांस्तस्यपार्थिवस्यमहात्मनः ॥ कालाग्निरिवसंतस्थौसर्वभूतभयंकरः ॥ ६२ ॥ श्रुत्वातुकिंकरान्स्वस्यहतान्रामेणधीमता ॥ हैहयाधिपतिर्वीरःक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ ६३ ॥ निर्य्ययौसहसैन्येनयत्रा

१ महाभयपरीतात्मा इ०पा० । २ द्रष्टुमनसा इ०पा० ।

स्तेभार्गवोऽव्ययः ॥ तंदृष्ट्वाघोरसंकाशंज्वलंतंस्वेनतेजसा ॥ ६४ ॥ त्रस्ताःसर्वेजनास्तत्रशंकमानाजनक्षयम् ॥ ततोयुद्धंमहाघोरंरामस्यनृपतेस्तदा ॥ ॥ ६५ ॥ शस्त्रास्त्रपातनैर्भीमैर्मेघयोरिववर्षतोः ॥ ततोरामोमहातेजास्तत्सैन्यंनृपतेस्तदा ॥ ६६ ॥ निर्ददाहक्षणात्सर्ववैष्णवास्त्रेणलीलया ॥ ततःपरशुनारामस्तीक्ष्णेनामितविक्रमः ॥ ६७ ॥ चिच्छेदबाहुसाहस्रंकार्त्तवीर्यस्यदुर्मतेः ॥ नशशाकमहावीर्योयोद्धुंरामेणभूपतिः ॥ ६८ ॥ नष्टवीर्य्योबभूवात्रपापेनस्वेनदुर्म्मतिः ॥ चिच्छेदतच्छिरःक्रुद्धोरेणुकातनयोबली ॥ ६९ ॥ महाद्रिशृङ्गंवज्रेणयथादेवपतिर्बली ॥ हत्वासहस्रबाहुंतंजामदग्न्यःप्रतापवान् ॥ ॥ ७० ॥ जघानपार्थिवान्सर्वान्क्रुद्धःपरशुनामृधे ॥ रामंदृष्ट्वामहारौद्रंपार्थिवाःपृथिवीतले ॥७१ ॥ भयार्त्ताविद्रुताःसर्वेमातंगाइवकेसरिम् ॥ विद्रुतानपिभूपालान्पितुर्निधनमन्युना ॥७२॥ जघानभार्गवःक्रुद्धोनागानिवखगेश्वरः ॥ निःक्षत्रंकृतवान्सर्वंजामदग्निःप्रतापवान् ॥७३ ॥ ररक्षभगवानेकमिक्ष्वाकोःसुमहत्कुलम् ॥ मातामहस्यान्वयत्वाद्रेणुकावचनादथ ॥ ७४ ॥ तान्भ्रष्टराज्यान्कृत्वावैमातामहकुलोद्भवान् ॥ नहत्वामनुवंशांस्तान्रामोनृपकुलांतकः ॥७५॥ सर्वंतुभूभृतांवंशंनाशयामासवीर्य्यवान् ॥ कृत्वाचोर्वींतुनिःक्षत्रांजमदग्निसुतोबली ॥७६॥ अश्वमेधंमहायज्ञंचकारविधिवद्द्विजः ॥ प्रददौविप्रमुख्येभ्यःसप्तद्वीपवतींमहीम् ॥ ७७॥ दत्वामहींसविप्रेभ्योजामदग्न्यःप्रतापवान् ॥ तपस्तप्तुंययौसोथनरनारायणाश्रमम् ॥७८॥ एतत्तेकथितंदेविजामदग्नेर्महात्मनः ॥ शक्त्यावेशावतारस्यचरितंशार्ङ्गिणःप्रभोः ॥ ७९ ॥ नोपास्यंहिभवेत्तस्यशक्त्यावेशान्महात्मनः ॥ उपास्यौभगवद्भक्तैर्विप्रमुख्यैर्महात्मभिः ॥ ८० ॥ रामकृष्णावतारौतुपरिपूर्णौहिसद्गुणैः ॥ उपास्यमानावृषिभिरपवर्गप्रदौनृणाम् ॥ ८१ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेपरशुरामचरितंनामैकचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४१ ॥ छ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ स्वायम्भुवोमनुःपूर्वंद्वादशार्णंमहामनुम् ॥ जजापगोमतीतीरेनैमिषेविमलेशुभे ॥ १ ॥ तेनवर्षसहस्रेणपूजितःकमलापतिः ॥मत्तोवरंवृणीष्वेतितंप्राहभगवान्हरिः ॥२॥ ततःप्रोवाचहर्षेणमनुःस्वायम्भुवोहरिम् ॥ ॥ मनुरुवाच ॥ ॥ पुत्रत्वंभजदेवेशत्रीणिजन्मानिचाच्युत ॥ ३ ॥ त्वांपुत्रलालसत्वेनभजामिपुरुषोत्तमम् ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥इत्युक्तस्तेनलक्ष्मीशःप्रोवाचसुमहागिरा ॥ ४ ॥ ॥विष्णुरुवाच॥ ॥ भविष्यतिनृपश्रेष्ठयत्तेमनसिकांक्षितम् ॥ ममैवचमहत्प्रीतिस्तवपुत्रत्वहेतवे ॥ ५ ॥ स्थितिप्रयोजनेकालेतत्रतत्रनृपोत्तम ॥ त्वयिजातेत्वहमपिजातोस्मितवसुव्रत ॥ ६ ॥ परित्राणायसाधूनांविनाशायचदुष्कृताम् ॥ धर्म्मसंस्थापनार्थायसंभवामितवानघ ॥ ७ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ एवंदत्वावरंतस्मैतत्रैवांतर्दधेहरिः ॥ अस्याभूत्प्रथमंजन्ममनोःस्वायंभुवस्य

१ युगेयुगे इतिपाठः ।

च ॥ ८ ॥ रघूणामन्वयेपूर्वंराजादशरथोह्यभूत् ॥ द्वितीयोवसुदेवोभूद्वृष्णीनामन्वयेविभुः ॥ ९ ॥ कलेर्दिव्यसहस्राब्दप्रमाणस्यांत्यपादयोः ॥ शंभलग्रा
मकंप्राप्यब्राह्मणःसंजनिष्यति ॥ १० ॥ कौशल्यासमभूत्पत्नीराज्ञोदशरथस्यहि ॥ यदोर्वंशस्यसेवार्थंदेवकीनामविश्रुता ॥ ११ ॥ हरिव्रतस्यविप्रस्य
भार्य्यादेवप्रभापुनः ॥ एवंमातृत्वमापन्नात्रीणिजन्मानिशार्ङ्गिणः ॥ १२ ॥ पूर्वंरामस्यचरितंवक्ष्यामितवसुव्रते ॥ यस्यस्मरणमात्रेणविमुक्तिःपापिनाम
पि ॥ १३ ॥ हिरण्यकहिरण्याक्षौद्वितीयंजन्मसंश्रितौ ॥ कुंभकर्णदशग्रीवावजायेतांमहाबलौ ॥ १४ ॥ पुलस्त्यस्यसुतोविप्रोविश्रवानामधार्मिकः ॥ त
स्यपत्नीविशालाक्षीराक्षसेंद्रसुतानघे ॥ १५ ॥ सुकेशितनयासास्यात्सुमालीदानवस्यच ॥ केकसीनामकन्यासीत्तस्यभार्यादृढव्रता ॥ १६ ॥ कामोद्रि
क्तातुसादेवीसंध्याकालेमहामुनिम् ॥ रमयामासतन्वंगीयथेष्टंशुभदर्शना ॥ १७ ॥ कामात्संध्याभवाद्यत्वात्तस्यांजातौमहाबलौ ॥ रावणःकुंभकर्णश्चराक्ष
सौलोकविश्रुतौ ॥ १८ ॥ कन्याशूर्पणखानामजातातिविकृतानना ॥ कस्यांचित्त्वथकालस्यतस्यांजातोविभीषणः[2] ॥ १९ ॥ सुशीलोभगवद्भक्तःसत्यवा
ग्धर्म्मवाञ्शुचिः ॥ रावणःकुंभकर्णश्चहिमवत्पर्वतोत्तमे ॥२०॥ महोग्रतपसामांवैपूजयामासतुर्भृशम् ॥ रावणस्त्वथदुष्टात्मास्वशिरःकमलैःशुभैः ॥२१॥
पूजयामासमांदेविदारुणेनैवकर्म्मणा ॥ ततस्तमब्रुवंसुभ्रूःप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ २२ ॥ वरंवृणीष्वमेवत्सयत्तेमनसिवर्त्तते ॥ ततःप्रोवाचदुष्टात्मादेवदानव
रक्षसाम् ॥ २३ ॥ अवध्यत्वंप्रदेहीतिसर्वलोकजिगीषया ॥ ततोहंदत्तवांस्तस्मैराक्षसायदुरात्मने ॥ २४ ॥ देवदानवयक्षाणामवध्यत्वंवरानने ॥ राक्ष
सोसौमहावीर्योवरदानात्तुगर्वितः ॥ २५ ॥ त्रींल्लोकान्पीडयामासदेवदानवमानुषान् ॥ तेनसंबाध्यमानाश्चदेवाब्रह्मपुरोगमाः ॥ २६ ॥ भयार्त्ताःशरणंज
ग्मुरीश्वरंकमलापतिम् ॥ ज्ञात्वाथवेदनांतेषामभयायसनातनः ॥ २७ ॥ उवाचत्रिदशान्सर्वान्ब्रह्मरुद्रपुरोगमान् ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ राज्ञोदश
रथस्याहमुत्पत्स्यामिरघोःकुले ॥ २८ ॥ वधिष्यामिदुरात्मानंरावणंसहबांधवम् ॥ मानुषंवपुरास्थायहन्मिदैवतकंटकम् ॥ २९ ॥ [3]नंदिशापाद्भवंतोपि
वानरत्वमुपागताः ॥ कुरुध्वंममसाहाय्यंगंधर्वाप्सरसोत्तमाः ॥ ३० ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्तादेवतास्सर्वादेवदेवेनविष्णुना ॥ वानरत्वमुपाग
म्यजज्ञिरेपृथिवीतले ॥ ३१ ॥ भार्गवेणप्रदत्तातुमहीसागरमेखला ॥ दत्तामहर्षिभिःपूर्वंरघूणांसुमहात्मनाम् ॥ ३२ ॥ वैवस्वतमनोःपुत्रोराज्ञांश्रेष्ठोमहाब
लः॥इक्ष्वाकुरितिविख्यातस्सर्वधर्म्मविदांवरः॥३३॥तदन्वयेमहातेजाराजादशरथोबली ॥अजस्यनृपतेःपुत्रःसत्यवान्शीलवान्शुचिः ॥३४॥ सराजापृथि
वींसर्वांपालयामासवीर्य्यतः ॥ राज्येषुस्थापयामाससर्वान्पार्थिवसत्तमान् ॥ ३५ ॥ कोशलस्यनृपस्याथपुत्रीसर्वांगशोभना ॥ कौशल्यानामतांकन्यामुप

१ शंभलग्रामकेमुख्ये इ०पा० । २ कस्यांचिद्दर्भकालेन इति पाठः ।

येमेसपार्थिवः ॥३६॥ मागधस्यनृपस्याथतनयाचशुचिस्मिता ॥ सुमित्रानामनाम्नाचद्वितीयातस्यभामिनी ॥ ३७ ॥ तृतीयाकेकयस्याथनृपतेर्दुहिताता
था ॥ भार्य्याभूत्पद्मपत्राक्षीकैकयीनामनामतः ॥३८॥ ताभिःस्मराजाभार्याभिस्तिसृभिर्धर्मसंयुतः ॥ रमयामासकाकुत्स्थःपृथिवींचानुपालयन् ॥ ३९॥
अयोध्यानामनगरीशरयूतीरसंस्थिता ॥ सर्वरत्नसुसंपूर्णाधनधान्यसमाकुला ॥ ४० ॥ प्राकारगोपुरैर्जुष्टाहेमप्राकारसंकुला ॥ उत्तमैर्नागतुरगैर्महेंद्रस्यय
थापुरी ॥ ४१ ॥ तस्यांराजासधर्मात्माउवासमुनिसत्तमैः ॥ पुरोहितेनविप्रेणवसिष्ठेनमहात्मना ॥ ४२ ॥ राज्यंचकारयामाससर्वनिहतकंटकम् ॥
यस्मादुत्पत्स्यतेतस्यांभगवान्पुरुषोत्तमः ॥ ४३ ॥ तस्मात्तुनगरीपुण्यासाप्ययोध्येतिकीर्तिता ॥ नगरस्यपरंधाम्नोनामतस्याप्यभूच्छुभे ॥ ४४ ॥
यत्रास्तेभगवान्विष्णुस्तद्देवपरमंपदम् ॥ तत्रसद्योभवेन्मोक्षःसर्वकर्म्मनिकृंतनः ॥ ४५ ॥ जातेतत्रमहाविष्णौनराःसर्वेमुदंययुः ॥ सराजापृथिवींसर्वां
पालयित्वाशुभानने ॥ ४६ ॥ अयजद्वैष्णवेष्टयाचपुत्रार्थीहरिमच्युतम् ॥ तेनसंपूजितःश्रीशोराजासर्वगतोहरिः ॥ ४७ ॥ वैष्णवेनतुयज्ञेनवरदःप्राहके
शवः ॥ तस्मिन्नाविरभूदग्नौयज्ञरूपोहरिस्तदा ॥ ४८ ॥ शुद्धजाम्बूनदप्रख्यःशंखचक्रगदाधरः ॥ शुक्लांबरधरःश्रीमान्सर्वभूषणभूषितः ॥ ४९ ॥ श्री
वत्सकौस्तुभोरस्कोवनमालाविभूषितः ॥ पद्मपत्रविशालाक्षश्चतुर्बाहुरुदारधीः ॥५०॥ सव्यांकस्थश्रियासार्द्धमाविरासीद्रमेश्वरः ॥ वरदोस्मीतितंप्राहरा
जानंभक्तवत्सलः ॥ ५१ ॥ तंदृष्ट्वासर्वलोकेशंराजाहर्षसमाकुलः ॥ ववंदेभार्य्ययासार्द्धंप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ ५२ ॥ प्रांजलिःप्रणतोभूत्वाहर्षगद्गदया
गिरा ॥ पुत्रत्वंमेभजेत्याहदेवदेवंजनार्दनम् ॥ ५३ ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्प्राहराजानमच्युतः ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ उत्पत्स्येहंनृपश्रेष्ठदेवलोकहिताय
वै ॥ ५४ ॥ परित्राणायसाधूनांराक्षसानांवधायच ॥ मुक्तिप्रदातुंलोकानांधर्म्मसंस्थापनायच ॥ ५५ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ इत्युक्त्वापायसंदिव्यंहे
मपात्रस्थितंशृतम् ॥ लक्ष्म्याहस्तस्थितंशुभ्रंपार्थिवायददौहरिः ॥ ५६ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ इदंवैपायसंराजन्पत्नीभ्यस्तवसुव्रत ॥ देहितेतनया
स्तासुउत्पत्स्यन्तेमदंशजाः ॥ ५७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वामुनिभिःसर्वैःस्तूयमानोजनार्दनः ॥ स्वात्मानंदर्शयित्वाथतत्रैवांतरधी
यत ॥ ५८ ॥ सराजातत्रदृष्ट्वाचपत्नींज्येष्ठांकनीयसीम् ॥ विभज्यपायसंदिव्यंप्रददौसुसमाहितः ॥५९॥ एतस्मिन्नन्तरेपत्नीसुमित्रातस्यमध्यमा ॥ तत्स
मीपंप्रयातासापुत्रकामासुलोचना ॥ ६० ॥ तांदृष्ट्वातत्रकौशल्याकैकेयीचसुमध्यमा ॥ अर्द्धमर्द्धंप्रददतुस्तेतस्यैपायसंस्वकम् ॥ ६१ ॥ तत्प्राश्यपाय
संदिव्यंराजपत्न्यःसुमध्यमाः ॥ संपन्नगर्भाःसर्वास्ताविरेजुःशुभ्रवर्चसः ॥ ६२ ॥ तासांस्वप्नेषुदेवेशःपीतवासाजनार्दनः ॥ शंखचक्रगदापाणिराविर्भूतस्त
दाहरिः ॥ ६३ ॥ अस्मिन्कालेमनोरम्येमधुमासिशुचिस्मिते ॥ शुक्लेनवम्यांविमलेनक्षत्रेऽदितिदैवते ॥ ६४ ॥ मध्याह्नसमयेलग्नेसर्वग्रहशुभान्विते ॥

कौसल्याजनयामासपुत्रंलोकेश्वरंहरिम् ॥ ६५ ॥ इंदीवरदलश्यामंकोटिकंदर्प्पसन्निभम् ॥ पद्मपत्रविशालाक्षंसर्वाभरणशोभितम् ॥ ६६ ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कंसर्वाभरणभूषितम् ॥ उद्यद्दिनकरप्रख्यकुण्डलाभ्यांविराजितम् ॥ ६७ ॥ अनेकसूर्य्यसंकाशंतेजसामहतावृतम् ॥ परेशस्यतनोरम्यंदीपादुत्पन्नदीपवत् ॥ ६८ ॥ ईशानंसर्वलोकानांयोगिध्येयंसनातनम् ॥ सर्वोपनिषदामर्थमनंतंपरमेश्वरम् ॥ ६९ ॥ जगत्सर्गस्थितिलयेहेतुभूतमनामयम् ॥ शरण्यंसर्वभूतानांसर्वभूतमयंविभुम् ॥ ७० ॥ समुत्पन्नेजगन्नाथेदेवदुंदुभयोदिवि ॥ विनेदुःपुष्पवर्षाणिववर्षुःसुरसत्तमाः ॥ ७१ ॥ प्रजापतिमुखादेवाविमानस्थानभस्तले ॥ तुष्टुवुर्मुनिभिःसार्द्धंहर्षपूर्णागविह्वलाः ॥ ७२ ॥ जगुर्गंधर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ववुःपुण्यशिवावाताःसुप्रभोभूद्दिवाकरः ॥ ७३ ॥ जज्वलुश्चाग्नयःशांताविमलाश्चदिशोदश ॥ ततस्सराजाहर्षेणपुत्रंदृष्ट्वासनातनम् ॥ ७४ ॥ पुरोधसावसिष्ठेनजातकर्म्मतदाकरोत् ॥ नामचास्मैददौरम्यंवसिष्ठोभगवांस्तदा ॥ ७५ ॥ श्रियःकमलवासिन्यारमणोयंमहान्प्रभुः ॥ तस्माच्छ्रीरामइत्यस्यनामसिद्धंपुरातनम् ॥ ७६ ॥ सहस्रनाम्नांश्रीशस्यतुल्यंमुक्तिप्रदंनृणाम् ॥ विष्णुनासमुत्पन्नोविष्णुरित्यभिधीयते ॥ ७७ ॥ एवंनामास्यदत्वाथवसिष्ठोभगवानृषिः ॥ परिणीयनमस्कृत्यस्तुत्वास्तुतिभिरेवच ॥ ७८ ॥ संकीर्त्यनामसाहस्रंमंगलार्थंमहात्मनः ॥ विनिर्ययौमहातेजास्तस्मात्पुण्यतमाद्गृहात् ॥ ७९ ॥ राजाथविप्रमुख्येभ्योददौबहुधनंमुदा ॥ गवामयुतदानंचकारयामासधर्म्मतः ॥ ८० ॥ ग्रामाणांशतसाहस्रंददौरघुकुलोत्तमः ॥ वस्त्रैराभरणैर्दिव्यैरसंख्येयैर्धनैरपि ॥ ८१ ॥ विष्णोस्संतुष्टयेतत्रतर्प्पयामासभूसुरान् ॥ कौसल्याचसुतंदृष्ट्वारामंराजीवलोचनम् ॥ ८२ ॥ फुल्लहस्तारविंदाभंपद्महस्ताम्बुजान्वितम् ॥ तस्यश्रीपादकमलेपद्माब्जेचवरानने ॥ ८३ ॥ शंखचक्रगदापद्मध्वजवज्रादिचिह्निते ॥ दृष्ट्वावक्षसिश्रीवत्संकौस्तुभंवनमालया ॥ ८४ ॥ तस्यांगेसाजगत्सर्वंसदेवासुरमानुषम् ॥ स्मितवक्रेविशालाक्षीभुवनानिचतुर्दश ॥ ८५ ॥ निश्वासेतस्यवेदांश्चसेतिहासान्महात्मनः ॥ द्वीपानब्धीन्गिरींस्तस्यजघनेवरवर्णिनि ॥ ८६ ॥ नाभ्यांब्रह्मशिवौतस्यकर्णयोश्चदिशःशुभाः ॥ नेत्रयोर्वह्निसूर्यौचघ्राणेवायुंमहाजवम् ॥ ८७ ॥ सर्वोपनिषदामर्थंदृष्ट्वातस्यविभूतयः ॥ कृत्स्नाभीतावरारोहाप्रणम्यचपुनःपुनः ॥ हर्षाश्रुपूर्णनयनाप्रांजलिर्वाक्यमब्रवीत् ॥ ८८ ॥ कौशल्योवाच ॥ धन्यास्मिदेवदेवेशलब्ध्वात्वांतनयंप्रभो ॥ प्रसीदमेजगन्नाथपुत्रस्नेहंप्रदर्शय ॥ ८९ ॥ ॥ईश्वरउवाच ॥ ॥ एवमुक्तोहृषीकेशोमात्रासर्वगतोहरिः ॥ मायामानुषतांप्राप्यशिशुभावाद्रुरोदसः ॥ ९० ॥ अथप्रमुदितादेवीकौशल्याशुभलक्षणा ॥ पुत्रमालिंग्यहर्षेणस्तन्यंप्रादात्सुमध्यमा ॥ ९१ ॥

१ विष्णुमासिसमुत्पन्नो इति पा० ।

तस्याःस्तन्यंपपौदेवोबालभावात्सनातनः ॥ उवासमातुरुत्संगेजगद्भर्तामहाविभुः ॥९२ ॥ देशेतस्मिञ्छुशुभेरम्येसर्वकामप्रदेनृणाम् ॥ उत्सवंचक्रिरेपौरा
हृष्टाजनपदानराः ॥ ९३ ॥ कैकेय्यांभरतोजज्ञेपांचजन्यांशचोदितः ॥ सुमित्राजनयामासलक्ष्मणंशुभलक्षणम् ॥ ९४ ॥ शत्रुघ्नंचमहाभागादेवशत्रुप्रता
पनम् ॥ अनंतांशेनसंभूतोलक्ष्मणःपरवीरहा ॥ ९५ ॥ सुदर्शनांशाच्छत्रुघ्नः संजज्ञेमितविक्रमः ॥ तेसर्वेववृधुस्तत्रवैवस्वतमनोःकुले ॥ ९६ ॥ संस्कृ
तास्तेसुताःसम्यग्वसिष्ठेनमहौजसा ॥ अधीतवेदास्तेसर्वेश्रुतवंतस्तथानृपाः ॥ ९७ ॥ सर्वशास्त्रार्थतत्वज्ञाधनुर्वेदेचनिष्ठिताः ॥ बभूवुःपरमोदारालोका
नांहर्षवर्द्धनाः ॥ ९८ ॥ युग्मंबभूवतुस्तत्रराजानौरामलक्ष्मणौ ॥ तथाभरतशत्रुघ्नौतयोर्युग्मंबभूवह ॥ ९९ ॥ अथलोकेश्वरीलक्ष्मीर्जनकस्यनिवेशने ॥
शुभक्षेत्रेहलोद्धातेसुनासीरेशुभेक्षणे ॥ १०० ॥ बालार्ककोटिसंकाशारक्तोत्पलकराम्बुजा ॥ सर्वलक्षणसंपन्नासर्वाभरणभूषिता ॥ १०१ ॥ धृत्वावक्ष
सिचार्वङ्गीमालामम्लानपङ्कजाम् ॥ सीतामुखेसमुत्पन्नाबालभावेनसुंदरी ॥ १०२ ॥ तांदृष्ट्वाजनकोराजाकन्यांवेदमयींशुभाम् ॥ उद्धृत्यापत्यभा
वेनपुपोषमिथिलापतिः ॥ १०३ ॥ जनकस्यगृहेरम्येसर्वलोकेश्वराप्रिया ॥ ववृधेसर्वलोकस्यरक्षणार्थंसुरेश्वरी ॥ १०४ ॥ एतस्मिन्नंतरेदेविकौ
शिकोलोकविश्रुतः ॥ सिद्धाश्रमेमहापुण्येभागीरथ्यास्तटेशुभे ॥ १०५ ॥ क्रतुप्रवरमारेभेयष्टुंतत्रमहामुनिः ॥ वर्त्तमानस्यतस्यास्ययज्ञस्याथ
द्विजन्मनः ॥ १०६ ॥ क्रतुविध्वंसिनोभूवन्रावणस्यनिशाचराः ॥ कौशिकश्चिंतयित्वाथरघुवंशोद्भवंहरिम् ॥ १०७ ॥ आनेतुमैच्छद्धर्मात्मालोकानांहि
तकाम्यया ॥ सगत्वानगरींरम्यामयोध्यांरघुपालिताम् ॥ १०८ ॥ नृपश्रेष्ठंदशरथंददर्शमुनिसत्तमः ॥ राजापिकौशिकंदृष्ट्वाप्रत्युत्थायकृतांजलिः ॥
॥ १०९ ॥ पुत्रैःसहमहातेजाववंदेमुनिसत्तमम् ॥ धन्योहमस्मीतिवदन्हर्षेणरघुनंदनः ॥११०॥ अर्चयामासविधिनानिवेश्यपरमासने ॥ परिणीयनमस्कृ
त्यकिंकरोमीत्युवाचतम् ॥१११॥ ततःप्रोवाचहृष्टात्माविश्वामित्रोमहातपाः ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ देहिमेराघवंराजन्रक्षणार्थंक्रतोर्मम ॥११२॥
साफल्यमस्तुमेयज्ञेराघवस्यसमीपतः ॥ तस्माद्रामंरक्षणार्थंदातुमर्हसिभूपते ॥ ११३ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ तच्छुत्वामुनिवर्य्यस्यवाक्यंसर्वविदांवरः ॥
प्रददौमुनिवर्य्यायराघवंसहलक्ष्मणम् ॥११४॥ आदायराघवंतत्रविश्वामित्रोमहातपाः ॥ स्वमाश्रममभिप्रीतःप्रययौद्विजसत्तमः ॥ ११५ ॥ ततःप्रहृष्टा
स्त्रिदशाःप्रयातेरघुसत्तमे ॥ ववृषुःपुष्पवर्षाणितुष्टुवुश्चमहौजसः ॥ ११६ ॥ अथाजगामहृष्टात्मावैनतेयोमहाबलः ॥ अदृश्यभूतोभूतानांसंप्राप्यरघुसत्त
मम् ॥ ११७ ॥ ताभ्यांदिव्येचधनुषीतूणौचाक्षयसायकौ ॥ दिव्यान्यस्त्राणिशस्त्राणिदत्वाचप्रययौद्विजः ॥ ११८ ॥ तौरामलक्ष्मणौवीरौकौशिकेनमहा
त्मना ॥ गच्छंतीज्ञापितारण्येराक्षसीघोरदर्शना ॥ ११९ ॥ नाम्नातुताडकादेविभार्यासुंदस्यरक्षसः ॥ जघ्नतुस्तांमहावीरौबाणैर्दिव्यधनुश्च्युतैः ॥१२०॥

निहताराघवेणाथराक्षसीघोरदर्शना ॥ त्यक्त्वातनुंघोररूपांदिव्यरूपावभूवसा ॥ १२१ ॥ जाज्वल्यमानावपुषासर्वाभरणविभूषिता ॥ प्रययौवैष्णवंलोकंप्रणम्यचरघूत्तमौ ॥ १२२ ॥ तांहत्वाराघवःश्रीमान्कौशिकस्याश्रमंशुभम् ॥ प्रविवेशमहातेजालक्ष्मणेनमहात्मना ॥१२३ ॥ ततःप्रहृष्टामुनयःप्रत्युद्गम्यरघूत्तमम् ॥ निवेश्यपूजयामासुरर्घाद्यैःपरमात्मने ॥ १२४ ॥ कौशिकःकृतदीक्षस्तुयष्टुंयज्ञमनुत्तमम् ॥ आरेभेमुनिभिःसार्द्धंविधिनामुनिसत्तमः॥ ॥ १२५ ॥ वर्त्तमानेमहायज्ञेमारीचोनामराक्षसः ॥ आत्रासुबाहुनातत्रविघ्नंकर्तुमवास्थितः ॥ १२६ ॥ दृष्ट्वातौराक्षसौघोरौराघवःपरवीरहा ॥ जघानैकेनबाणेनसुबाहुंराक्षसेश्वरम् ॥ १२७ ॥ पवनास्त्रेणमहतामारीचंसनिशाचरम् ॥ सागरेपातयामासशुष्कपर्णमिवानिलः ॥ १२८ ॥ सरामस्यमहावीर्य्यंदृष्ट्वाराक्षससत्तमः ॥ न्यस्तशस्त्रस्तपस्तप्तुंप्रययौमहदाश्रमम् ॥१२९॥ विश्वामित्रोमहातेजाःसमाप्तेमहतिक्रतौ ॥ प्रहृष्टमनसातत्रपूजयामासराघवम्॥ ॥ १३० ॥ समाश्लिष्यमहात्मानंकाकपक्षधरंहरिम् ॥ नीलोत्पलदलश्यामंपद्मपत्रायतेक्षणम् ॥१३१॥ उपाघ्रायतदामूर्ध्नितुष्टावमुनिसत्तमः ॥ एतस्मिन्नंतरेराजामिथिलायाअधीश्वरः ॥ १३२ ॥ वाजपेयंक्रतुंयष्टुमारेभेमुनिसत्तमैः ॥ तंद्रष्टुंप्रययुस्सर्वेविश्वामित्रपुरोगमाः ॥ १३३ ॥ मुनयोरघुशार्दूलसहिताःपुण्यचेतसः ॥ गच्छतस्तस्यरामस्यपदाब्जेनमहात्मनः ॥ १३४ ॥ अभूत्सापावनीभूमिःसमाक्रांतामहाशिला ॥ सापिशप्तापुराभर्त्रागौतमेनद्विजन्मना ॥ १३५ ॥ अहल्यारघुनाथस्यपादस्पर्शाच्छुभाभवत् ॥ अथसंप्राप्यनगरींमिथिलांमुनिसत्तमाः ॥ १३६ ॥ राघवाभ्यांतुसहिताबभूवुःप्रीतमानसाः ॥ समागतान्महाभागान्दृष्ट्वाराजामहाबलः ॥ १३७ ॥ प्रत्युद्गम्यप्रणम्याथपूजयामासमैथिलः ॥ रामंपद्मविशालाक्षमिंदीवरदलप्रभम्॥ ॥ १३८ ॥ पीताम्बरधरंश्लक्ष्णंकोमलावयवोज्ज्वलम् ॥ अवधीरितकंदर्पकोटिलावण्यमुत्तमम् ॥ १३९ ॥ सर्वलक्षणसम्पन्नंसर्वाभरणभूषितम् ॥ स्वस्यहृत्पद्ममध्येयःपरेशस्यतनुर्हरिः ॥१४०॥ उत्पन्नोदीपवद्दीपात्सौशील्यादिगुणैःपरैः ॥ तंदृष्ट्वारघुनाथंसजनकोहृष्टमानसः ॥१४१॥ परेशमेवतंमेनेरामंदशरथात्मजम् ॥ पूजयामासकाकुत्स्थंधन्योस्मीतिब्रुवन्नृपः॥१४२॥प्रसादंवासुदेवस्यविष्णोर्मेनेनरेश्वरः ॥ प्रदातुंदुहितांतस्मैमनसाचिंतयन्प्रभुः॥१४३॥ आत्मजौरघुवंशस्यज्ञात्वातत्रनृपोत्तमः ॥ पूजयामासधर्मेणवस्त्रैराभरणैःशुभैः॥१४४॥ ऋषीन्समर्चयामासमधुपर्कादिपूजनैः ॥ ततोवसानेयज्ञस्यरामोराजीवलोचनः ॥ १४५ ॥ भंक्त्वाशैवंधनुर्दिव्यंजितवान्जनकात्मजाम् ॥ अथासौवीर्यशुल्केनमहतापरितोषितः ॥ १४६ ॥ मुदाधरणिजांतस्मैप्रददौमिथिलाधिपः ॥ केशवायश्रियमिवयथापूर्वंमहार्णवः ॥ १४७ ॥ सदूतंप्रेषयामासराघवंमिथिलाधिपः ॥ पुत्राभ्यांसहधर्मात्मामिथिलायांविवेशह ॥१४८॥

१ तंदृष्ट्वाजनकोराजाहर्षनिर्भरमानस इतिपाठः ।

वसिष्ठवामदेवाद्यैःप्रीतैःसहमहीपतिः ॥ उवासनगरेरम्येजनकस्यरघूत्तमः ॥ १४९ ॥ तस्मिन्नेवशुभेकालेरामस्यधरणीसुताम् ॥ विवाहमकरोद्राजा मिथिलेनसमर्चितः ॥ १५० ॥ लक्ष्मणस्योर्मिलांनामकन्यांजनकसंभवाम् ॥ जनकस्यानुजस्याथतनयेशुभवर्चसी ॥ १५१ ॥ मांडवीश्रुतकीर्त्तिश्चस र्वलक्षणलक्षिते ॥ भरतस्यचसौमित्रेर्विवाहमकरोन्नृपः ॥ १५२ ॥ निर्वर्त्यौद्वाहिकंतत्रराजादशरथोबली ॥ अयोध्यांप्रस्थितःश्रीमान्पौरैर्जनपदैर्वृतः ॥ १५३ ॥ पारिबर्हंसमादायमैथिलेनचपूजितः ॥ ससुतःसस्नुषःसाश्वःसगजःसबलानुगः ॥ १५४ ॥ तदध्वनिमहावीर्य्योजामदग्निःप्रतापवान् ॥ गृ हीत्वापरशुंचापंसंक्रुद्धइवकेसरी ॥१५५॥ अभ्यधावच्चकाकुत्स्थंयोद्धुकामोनृपांतकः ॥ संप्राप्यराघवंदृष्ट्वावचनंप्राहभार्गवः ॥ १५६ ॥ ॥ परशुराम उवाच॥ रामराममहाबाहोशृणुष्ववचनंमम॥ बहुशःपार्थिवान्हत्वासंयुगेभूरिविक्रमान्॥१५७॥ब्राह्मणेभ्योमहींदत्वातपस्तप्तुमहंगतः॥तववीर्यबलंश्रुत्वात्व यायोद्धुमिहागतः॥१५८॥ इक्ष्वाकवोनवध्यामेमातामहकुलोद्भवाः ॥ वीर्य्यंक्षत्रबलंश्रुत्वानशक्यंसहितुंमम॥१५९॥रौद्रंचापंदुराधर्षंभज्यमानंत्वयानृप॥ तस्माद्ददान्ययुद्धंमेदीयतांरघुसत्तम ॥ १६० ॥ इदंतुवैष्णवंचापंतेनतुल्यमरिंदम ॥ आरोपयस्ववीर्येणनिर्जितोस्मित्वयैवहि ॥ १६१ ॥ अथवा त्यजशस्त्राणिपुरस्ताद्बलिनोमम ॥ शरणंभजकाकुत्स्थकातरोस्यथचेतसी ॥ १६२ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्तुकाकुत्स्थोभार्गवेणप्रतापवान्॥ तच्चापंतस्यजग्राहतच्छक्तिंवैष्णवीमपि॥१६३॥शक्त्यावियुक्तस्सतदाजामदग्निःप्रतापवान्॥निर्वीर्योनष्टतेजाभूत्कर्म्महीनोयथाद्विजः॥१६४॥ विनष्टतेज संदृष्ट्वाभार्गवंनृपसत्तमाः ॥ साधुसाध्वितिकाकुत्स्थंप्रशशंसुर्मुहुर्मुहुः ॥ १६५ ॥ काकुत्स्थस्तन्महच्चापंगृहीत्वारोप्यलीलया ॥ संधायबाणंतच्चापेभार्ग वंप्राहविस्मितम् ॥ १६६ ॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ अनेनशरमुख्येनकिंकर्त्तव्यंतवद्विज ॥ छेत्स्येलोकमिमंचाधःस्वर्गंवाहन्मितेतपः ॥ १६७ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ तन्दृष्ट्वाघोरसंकाशंबाणंरामस्यभार्गवः ॥ ज्ञात्वातंपरमात्मानंप्रहृष्टोराममब्रवीत् ॥ १६८ ॥ ॥ परशुरामउवाच ॥ ॥ रामरा ममहाबाहोनवेद्मित्वांसनातनम् ॥ जानाम्यद्यैवकाकुत्स्थतववीर्य्यगुणादिभिः ॥ १६९ ॥ त्वमादिपुरुषःसाक्षात्परब्रह्मपरोऽव्ययः ॥ त्वमनंतोमहाविष्णु र्वासुदेवःपरात्परः ॥ १७० ॥ नारायणस्त्वंश्रीशस्त्वमीश्वरस्त्वंत्रयीमयः ॥ त्वंकालस्त्वंजगत्सर्वमकाराख्यस्त्वमेवच ॥१७१॥ स्रष्टाधाताचसंहर्त्तात्वमेव परमेश्वरः ॥ त्वमचिंत्योमहद्भूतरूपस्त्वंतुमनुर्महान् ॥ १७२ ॥ चतुःषट्पंचगुणवांस्त्वमेवपुरुषोत्तमः ॥ त्वंयज्ञस्त्वंवषट्कारस्त्वमोंकारस्त्रयी मयः ॥ १७३ ॥ व्यक्ताव्यक्तस्वरूपस्त्वंगुणभृन्निर्गुणःपरः ॥ स्तोतुंत्वाहमशक्तश्चवेदानामप्यगोचरम् ॥ १७४ ॥ यच्चापलत्वंकृतवांस्त्वांयुयु

१ छेत्स्येपादद्वयंचापि मुद्गरंचास्मिहन्मिते इतिपाठः ।

त्सुतयाप्रभो ॥ तत्क्षंतव्यंत्वयानाथकृपयाकेवलेनतु ॥ १७५ ॥ तवशक्त्यानृपान्सर्वाञ्जित्वादत्वामहींद्विजान् ॥ त्वत्प्रसादववशादेवशांतिमाप्नो
तिनैष्ठिकीम् ॥ १७६ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वातुकाकुत्स्थंजामदग्निर्महातपाः ॥ परिणीयनमस्कृत्वाराघवंलोकरक्षकम् ॥ १७७ ॥
शतक्रतुकृतंस्वर्गंतदस्त्रायन्यवेदयत् ॥ राघवोथमहातेजाववंदेतंमहामुनिम् ॥ १७८ ॥ विधिवत्पूजयामासपाद्यार्घाचमनादिभिः ॥ तेनसंपू
जितस्तत्रजामदग्निर्महातपाः ॥ १७९ ॥ तपस्तप्तुंययौरम्यंनरनारायणाश्रमम् ॥ राजादशरथःसोथपुत्रैर्दारसमन्वितैः ॥ १८० ॥ स्वांपुरीं
सुमुहूर्त्तेनप्रविवेशमहाबलः ॥ राघवोलक्ष्मणश्चैवशत्रुघ्नोभरतस्तथा ॥ १८१ ॥ स्वान्स्वान्दारानुपागम्यरेमिरेहृष्टमानसाः ॥ तत्रद्वादशवर्षाणिसी
तयासहराघवः ॥ १८२ ॥ रमयामासधर्मात्मानारायणइवश्रिया ॥ तस्मिन्नेवतुराजाथकालेदशरथःसुतम् ॥ १८३ ॥ ज्येष्ठंराज्येनसंयोक्तुमैच्छत्प्रीत्या
महीपतिः ॥ तस्यभार्याथकैकेयीपुरादत्तवराप्रिया ॥ १८४ ॥ अयाचतनृपश्रेष्ठंभरतस्याभिषेचनम् ॥ विवासनंचरामस्यवत्सराणिचतुर्दश ॥ १८५ ॥
सराजासत्यवचनाद्रामंराज्यादथोःसुतम् ॥ विवासयामासतदादुःखेनहतचेतनः ॥ १८६ ॥ शक्तोपिराघवस्तास्मिन्राज्यंसंत्यज्यधर्मतः ॥ दशग्रीववधार्था
यपितुर्वचनहेतुना ॥ १८७ ॥ वनंजगामकाकुत्स्थोलक्ष्मणेनचसीतया ॥ राजापुत्रवियोगार्त्तःशोकेनचममारसः ॥ १८८ ॥ नियुज्यमानोभरतस्तास्मि
न्राज्येसमंत्रिभिः ॥ नैच्छद्राज्यंसधर्म्मात्मासौभ्रात्रमनुदर्शयन् ॥ १८९ ॥ वनमागम्यकाकुत्स्थमयाचद्भ्रातरंततः ॥ रामस्तुपितुरादेशान्नैच्छद्राज्यमरिं
दमः ॥ १९० ॥ स्वपादुकेददौतस्मैभक्त्यासोप्यग्रहीत्तथा ॥ रामस्यपादुकेराज्यमवाप्यभरतःशुभे ॥ १९१ ॥ प्रत्यहंगंधपुष्पैश्चपूजयन्कैकयीसुतः ॥
तपश्चरणयुक्तेनतस्मिंस्तस्थौनृपोत्तमः ॥ १९२ ॥ यावदागमनंतस्यराघवस्यमहात्मनः ॥ तावद्व्रतपराःसर्वेबभूवुःपुरवासिनः १९३ ॥ राघवश्चित्रकूटा
द्रौभरद्वाजाश्रमेशुभे ॥ रमयामासवैदेहीमन्दाकिन्याजलेशुभे ॥ १९४ ॥ कदाचिदंकेवैदेह्याःशेतेरामोमहामनाः ॥ ऐंद्रिःकाकस्समागम्यतस्मिन्नेव
चचारह ॥ १९५ ॥ सदृष्ट्वाजानकींतत्रकंदर्प्पशरपीडितः ॥ विददारनखैस्तीक्ष्णैःपीनोन्नतपयोधरम् ॥ १९६ ॥ तंदृष्ट्वावायसंरामःकुशंजग्राहपाणिना ॥
ब्रह्मणास्त्रेणसंयोज्याचिक्षेपधरणीधरः ॥ १९७ ॥ तंतृणंघोरसंकाशंज्वालाराचितविग्रहम् ॥ दृष्ट्वाकाकःप्रदुद्रावविमुंचन्कातरंस्वरम् ॥ १९८ ॥ तंकाकंप्र
त्यनुययौरामस्यास्त्रंसुदारुणम् ॥ वायसस्त्रिषुलोकेषुबभ्रामभयपीडितः ॥ १९९ ॥ यत्रयत्रययौकाकःशरणार्थीसवायसः ॥ तत्रतत्रतदस्त्रंतुप्रविवेशभया
वहम् ॥ २०० ॥ ब्रह्माणमिंद्रंरुद्रंचयमंवरुणमेवच ॥ शरणार्थीजगामाशुवायसःशस्त्रपीडितः ॥ २०१ ॥ तंदृष्ट्वावायसंसर्वेरुद्राद्यादेवदानवाः ॥ नशक्ताः

१ शतक्रतुकृतंपुण्यमितिपाठः ।

स्मवयंत्रातुमितिप्राहुर्मनीषिणः ॥ अथप्रोवाचभगवान्ब्रह्मात्रिभुवनेश्वरः ॥२०२॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ भोभोवलिभुजांश्रेष्ठतमेवशरणंव्रज ॥ सएवरक्षकः श्रीमान्सर्वेषांकरुणानिधिः ॥ २०३ ॥ रक्षत्येवक्षमासारोवत्सलंशरणागतान् ॥ ईश्वरःसर्वभूतानांसौशील्यादिगुणान्वितः ॥ २०४॥ रक्षिताजीवलोकस्यांपितामातासखासुहृत् ॥ शरणंव्रजदेवेशंनान्यत्रशरणंद्विज ॥ २०५ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तेनबलिभुग्ब्रह्मणारघुनंदनम् ॥ उपेत्यसहसाभूमौनिपपातभयातुरः ॥ २०६ ॥ प्राणसंशयमापन्नंदृष्ट्वासीताथवायसम् ॥ त्राहित्राहीतिभर्तारमुवाचविनयाद्विभुम् ॥ २०७ ॥ पुरतःपतितंदेवीधरण्यांवायसंतदा ॥ तच्छिरःपादयोस्तस्ययोजयामासजानकी ॥ २०८ ॥ समुत्थाप्यकरेणाथकृपापीयूषसागरः ॥ ररक्षरामोगुणवान्वायसंदययार्दितः ॥ २०९ ॥ तमाहवायसंरामोमाभैरितिदयानिधिः ॥ अभयंतेप्रदास्यामिगच्छगच्छयथासुखम् ॥ २१० ॥ प्रणम्यराघवायाथसीतायैचमुहुर्मुहुः ॥ स्वर्लोकंप्रययावाशुराघवेणचरंक्षितः ॥ २११ ॥ ततोरामस्तुवैदेह्यालक्ष्मणेनचधीमता ॥ उवासचित्रकूटाद्रौस्तूयमानोमहर्षिभिः॥२१२॥तस्मिन्संपूज्यमानस्तुभरद्वाजेनराघवः ॥ जगामात्रेस्सुविपुलमाश्रमंरघुसत्तमः ॥ २१३ ॥ समागतंरघुवरंदृष्ट्वामुनिवरोत्तमः ॥ भार्ययासहधर्म्मात्माप्रत्युद्गम्यमुदायुतः ॥ २१४ ॥ आसनेसुशुभेमुख्येनिवेश्यसहसीतया ॥ अर्घ्यंपाद्याचमनीयंचवस्त्राणिविविधानिच ॥ ॥ २१५ ॥ मधुपर्कंन्ददौप्रीत्याभूषणंचानुलेपनम् ॥ तस्यपत्न्यनसूयातुदिव्यांवरमनुत्तमम् ॥ २१६ ॥ सीतायैप्रददौप्रीत्याभूषणानिद्युमंतिच ॥ दिव्यान्नपानभक्षाद्यैर्भोजयामासराघवम् ॥ २१७ ॥ तेनसंपूजितस्तत्रभक्त्यापरमयानृपः ॥ उवासदिवसंतत्रप्रीत्यारामस्सलक्ष्मणः ॥ २१८ ॥ प्रभातेविमलेरामःसमुत्थायमहामुनिम् ॥ परिणीयप्रणम्याथगमनायोपचक्रमे ॥ २१९ ॥ अनुज्ञातस्ततस्तेनरामोराजीवलोचनः ॥ प्रययौदंडकारण्यंमहर्षिकुलसंकुलम् ॥ २२० ॥ तत्रातिभीषणंघोरंविराधंनामराक्षसम् ॥ हत्वाथशरभंगस्यप्रविवेशाश्रमंशुभम् ॥ २२१ ॥ सतुदृष्ट्वाथकाकुत्स्थंसद्यःसंक्षीणकल्मषः ॥ प्रययौब्रह्मलोकंतुगंधर्वाप्सरसान्वितम् ॥ २२२ ॥ सुतीक्ष्णस्याप्यगस्त्यस्यह्यगस्त्यभ्रातुरेवच ॥ क्रमेणप्रययौरामस्तैश्वसंपूजितस्तथा ॥ २२३ ॥ पंचवट्यांततोरामोगोदावर्यास्तटेशुभे ॥ उवाससुचिरंकालंसुखेनपरमेणच ॥ २२४ ॥ तत्रगत्वामुनिश्रेष्ठास्तापसाधर्मचारिणः ॥ पूजयामासुरात्मेशंरामंराजीवलोचनम् ॥ २२५ ॥ भयंविज्ञापयामासुस्तंचरक्षोगणेरितम् ॥ तानाश्वास्यतुकाकुत्स्थोददौचाभयदक्षिणाम् ॥ २२६ ॥ तेतुसंपूजितास्तेनस्वाश्रमान्संप्रपेदिरे ॥ तस्मिंस्त्रयोदशाब्दानिरामस्यपरिनिर्य्ययुः ॥ २२७ ॥ गोदावर्य्यास्तटेरम्येपंचवट्यांमनोरमे ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यराक्षसी

१ अर्घपाद्याचमनीयमधुपर्कंचदत्तवान् । पूजयामासविधिनावस्त्राभरणैःशुभैरितिपाठः ।

घोररूपिणी ॥ २२८ ॥ रावणस्यस्वसातत्रप्रविवेशदुरासदा ॥ सातुदृष्ट्वारघुवरंकोटिकंदर्प्पसन्निभम् ॥ २२९ ॥ इंदीवरदलश्यामंपद्मपत्रायतेक्षणम् ॥ प्रोन्नतांसंमहाबाहुंकम्बुग्रीवंमहाहनुम् ॥ २३० ॥ संपूर्णचंद्रसदृशंसस्मिताननपंकजम् ॥ भृंगावलिनिभैःस्निग्धैःकुटिलैःशीर्षजैर्वृतम् ॥ २३१ ॥ रक्तार विंदसदृशंपद्महस्ततलांकितम् ॥ निष्कलंकेन्दुसदृशनखपंक्तिविराजितम् ॥ २३२ ॥ स्निग्धकोमलदूर्वाभंसौकुमार्य्यनिधिंशुभम् ॥ पीतकौशेयव सनंसर्वाभरणभूषितम् ॥ २३३ ॥ युवाकुमारवयसंजगन्मोहनविग्रहम् ॥ दृष्ट्वातंराक्षसीरामंकंदर्प्पशरपीडिता ॥ २३४ ॥ अब्रवीत्समुपेत्याथरामंकम ललोचनम् ॥ ॥ राक्षस्युवाच ॥ ॥ कस्त्वंतापसवेषेणवर्त्तसेदंडकेवने ॥ २३५ ॥ आगतोसिकिमर्थंचराक्षसानांदुरासदे ॥ शीघ्रमाचक्ष्वतत्त्वेन नानृतंवक्तुमर्हसि ॥ २३६ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ इत्युक्तःसतदारामःसंप्रहस्याब्रवीद्वचः ॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ राज्ञोदशरथस्याहंपुत्रोरामइती रितः ॥ असौममानुजोधन्वीलक्ष्मणोनामचानघः ॥ २३७ ॥ पत्नीचेयंचमेसीताजनकस्यात्मजाप्रिया ॥ पितुर्वचननिर्देशादहंवनमिहागतः ॥ २३८ ॥ विचरामोमहारण्यमृषीणांहितकाम्यया ॥ आगतासिकिमर्थंत्वमाश्रमंममसुंदरि ॥ २३९ ॥ कात्वंकस्यकुलेजातासर्वंसत्यंवदस्वमे ॥ ॥ महेश्वरउ वाच ॥ ॥ इत्युक्तासातुरामेणप्राहवाक्यमशंकिता ॥ २४० ॥ ॥ राक्षस्युवाच ॥ ॥ अहंविश्रवसःपुत्रीरावणस्यस्वसानृप ॥ नाम्नाशूर्पणखा नामत्रिषुलोकेषुविश्रुता ॥ २४१ ॥ इदंचदंडकारण्यंभ्रात्रादत्तंममप्रभो ॥ भक्षयन्नृषिसंघान्वैविचरामिमहावने ॥ २४२ ॥ त्वांतुदृष्ट्वामुनिवरंकंदर्पशर पीडिता ॥ रंतुकामात्वयासार्द्धमागतास्मिसुनिर्भया ॥ २४३ ॥ ममत्वंनृपशार्दूलभर्ताभवितुमर्हसि ॥ इमांतवसतींसीतांग्रसितुंभूपकामये ॥ २४४ ॥ वनेषुगिरिसुख्येषुरमथामित्वयासह ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ इत्युक्त्वाराक्षसींसितांग्रसितुंवीक्ष्यचोद्यताम् ॥४५॥ श्रीरामःखड्गमुद्यम्यनासाकर्णौप्रचिच्छि दे ॥ २४६ ॥ रुदंतीसभयंशीघ्रंराक्षसीविकृतानना ॥ खरालयंप्रविश्याहतस्यरामस्यचेष्टितम् ॥ २४७ ॥ सतुराक्षससाहस्रैर्दूषणत्रिशिरोवृतः ॥ आजगा मभृशंयोद्धुंराघवंशत्रुसूदनः ॥ २४८ ॥ तान्रामःकाननेघोरैर्बाणैःकालांतकोपमैः ॥ निजघानमहाकायान्राक्षसांस्तत्रलीलया ॥ २४९ ॥ खरंत्रिशिरसंचै वदूषणंतुमहाबलम् ॥ रणेनिपातयामासबाणैराशीविषोपमैः ॥ २५० ॥ निहत्यराक्षसान्सर्वान्दंडकारण्यवासिनः ॥ पूजितःसुरसंघैश्चस्तूयमानोमहर्षिभिः॥ ॥२५१॥ उवासदंडकारण्येसीतयालक्ष्मणेनच॥राक्षसानांवधंश्रुत्वारावणःक्रोधमूर्च्छितः ॥२५२॥ आजगामजनस्थानंमारीचेनदुरात्मना ॥ संप्राप्यपंचव ट्यांतुदशग्रीवःसराक्षसः॥२५३॥मायाविनामरीचेनमृगरूपेणरक्षसः॥ अपहृत्याश्रमाद्दूरेतौतुदशरथात्मजौ ॥२५४॥ जहारसीतांरामस्यभार्यांस्ववधकां

१ भक्षयिष्यामिपार्थिव इतिपाठः ।

क्षया ॥ म्रियमाणांतुतांदृष्ट्वाजटायुर्गृध्रराड्बली ॥ २५५ ॥ रामस्यसौहृदात्तत्रयुयुधेतेनरक्षसा ॥ तंहत्वाबाहुवीर्येणरावणश्शत्रुवारणः ॥ २५६ ॥ प्रविवे
शपुरींलंकांराक्षसैर्वेष्टुभिर्वृताम् ॥ अशोकवनिकामध्येनिःक्षिप्यजनकात्मजाम् ॥२५७॥ निधनंरामवाणेनकांक्षयन्स्वगृहंविशत् ॥ रामस्तुराक्षसंहत्वामारी
चंमृगरूपिणम् ॥ २५८ ॥ पुनराविश्यतत्राथभ्रात्रासौमित्रिणाततः ॥ राक्षसापहृतांभार्याज्ञात्वादशरथात्मजः ॥ २५९ ॥ प्रभूतशोकसंतप्तोविललापमहा
मतिः ॥ मार्गमाणोवनेसीतांपथिगृध्रंमहाबलम् ॥ २६० ॥ विच्छिन्नपादपक्षंचपतितंधरणीतले ॥ रुधिरापूर्णसर्वांगंदृष्ट्वाविस्मयमागतः ॥२६१॥ पप्रच्छ
राघवःश्रीमान्केनर्किंत्वंजिघांसितः ॥ गृध्रस्तुराघवंदृष्ट्वामंदमंदमुवाचह ॥ २६२ ॥ ॥ गृध्रउवाच ॥ ॥ रावणेनहृतारामतवभार्याबलीयसा ॥ तेनराक्षसमु
ख्येनसंग्रामेनिहतोस्म्यहम् ॥ २६३ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाराघवस्याग्रेसहसात्यक्तजीवितः॥ संस्कारमकरोद्रामस्तस्यब्रह्मविधानतः ॥२६४॥
स्वपदंचददौतस्मैयोगिगम्यंसनातनम् ॥ राघवस्यप्रसादेनसगृध्रःपरमंपदम् ॥ २६५ ॥ हरेःसामान्यरूपेणमुक्तिंप्रापखगोत्तमः ॥ माल्यवंतंततोगत्वामतं
गस्याश्रमेशुभे ॥ २६६ ॥ अभिगम्यमहाभागांशवरींधर्मचारिणीम् ॥ सातुभागवतश्रेष्ठादृष्ट्वातौरामलक्ष्मणौ ॥ २६७॥ प्रत्युद्गम्यनमस्कृत्वानिवेश्यकु
शविष्टरे ॥ पादप्रक्षालनंकृत्वावन्यैःपुष्पैःसुगंधिभिः॥२६८॥ अर्चयामासभक्त्यावैहर्षनिर्भरमानसा ॥ फलानिचसुगंधीनिमूलानिमधुराणिच ॥२६९॥निवे
दयामासतदाराघवाभ्यांदृढव्रता ॥ फलान्यास्वाद्यकाकुत्स्थस्तस्यैमुक्तिंददौपराम् ॥ २७० ॥ ततःपंपासरोगत्वाराघवःशत्रुसूदनः ॥ जघानराक्षसंतत्र
कवंधंघोररूपिणम् ॥२७१॥ तंनिहत्यमहावीर्योददाहस्वर्गतश्चसः ॥ ततोगोदावरींगत्वारामोराजीवलोचनः ॥२७२॥ पप्रच्छसीतांगंगेत्वंकिंतांजानासिमे
प्रियाम् ॥ नशशंसतदातस्मैसागंगातमसावृता ॥२७३॥ शशापराघवःक्रोधाद्रक्ततोयाभवेतिताम् ॥ ततोभयात्समुद्विग्नापुरस्कृत्यमहामुनीन् ॥२७४॥
कृतांजलिपुटादीनाराघवंशरणंगता ॥ ततोमहर्षयस्सर्वेरामंप्राहुस्सनाननम् ॥ २७५ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ त्वत्पादकमलोद्भूतागंगात्रैलोक्यपावनी ॥
त्वमेवहिजगन्नाथतांशापान्मोक्तुमर्हसि ॥ २७६ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ ततःप्रोवाचधर्मात्मारामःशरणवत्सलः ॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ शबर्याः
स्नानमात्रेणसंगताशुभवारिणा ॥ मुक्ताभवतुमच्छापाद्गंगेयंपापनाशिनी ॥२७७॥ एवमुक्त्वातुकाकुत्स्थःशवरीतीर्थमुत्तमम् ॥ गंगागयासमंचक्रेशार्ङ्गको
द्यामहाबलः ॥ २७८ ॥ महाभागवतानांचतीर्थंयस्योदकेभवत् ॥ तच्छरीरंजगद्वंद्यंभविष्यतिनसंशयः ॥ २७९ ॥ एवमुक्त्वातुकाकुत्स्थऋष्यमूकंगिरिं
ययौ ॥ ततःपंपासरस्तीरेवानरेणहनूमता ॥२८०॥ संगतस्तस्यवचनात्सुग्रीवेणसमागतः ॥ सुग्रीववचनाद्धत्वावालिनंवानरेश्वरम् ॥२८१॥ सुग्रीवमेवत
द्राज्येरामोसावभ्यषेचयत् ॥ सतुसंप्रेषयामासदिदृक्षुर्जनकात्मजाम् ॥२८२॥ हनुमत्प्रमुखान्वीरान्वानरान्वानराधिपः॥ सलंघयित्वाजलधिंहनूमान्मारुता

त्मनः॥२८३॥ प्रविश्यनगरींलंकांदृष्ट्वासीतांदृढव्रताम् ॥ उपवासकृशांदीनांभृशंशोकपरायणाम् ॥२८४॥ मलपंकेनदिग्धांगींमलिनाम्बरधारिणीम् ॥ निवेदयित्वाभिज्ञानंप्रवृत्तिंचनिवेद्यताम्॥२८५॥ सप्तमंत्रिसुतांस्तत्ररावणस्यसुतंतथा॥तोरणस्तंभमुत्पाट्यनिजघानस्वयंकपिः ॥२८६॥ समाश्वास्यचवैदेहींबभंजोपवनंतदा॥वनपालान्किंकरांश्चपंचसेनाग्रनायकान्॥२८७॥रावणस्यसुतेनाथनिगृहीतोयदृच्छया ॥दृष्ट्वाचराक्षसेंद्रंतुसंभाषित्वातथैवच ॥२८८॥ ददाहनगरींलंकांस्वलांगूलाग्निनाकपिः॥तयादत्तमभिज्ञानंगृहीत्वापुनरागमत्॥२८९॥सोभिगम्यमहातेजारामंकमललोचनम् ॥ न्यवेदयद्वानरेंद्रोदृष्टासीतेतितत्वतः॥२९०॥सुग्रीवसहितोरामोवानरैर्बहुभिर्वृतः ॥ महोदधेस्तटंगत्वातत्रानीकंन्यवेशयत् ॥ २९१ ॥ रावणस्यानुजोभ्राताविभीषणइतीरितः ॥ धर्मात्मासत्यसंधश्चमहाभागवतोत्तमः ॥ २९२ ॥ ज्ञात्वासमागतंरामंपरित्यज्यस्वपूर्वजम् ॥ राज्यंसुतांश्चदारांश्चराघवंशरणंययौ ॥ २९३ ॥ परिगृह्यचतंरामोमारुतेर्वचनात्प्रभुः ॥ तस्मैदत्वाऽभयंसौम्यंरक्षोराज्येभ्यषेचयत् ॥२९४ ॥ ततस्समुद्रंकाकुत्स्थस्तर्तुकामःप्रपद्यवै ॥ सुप्रसन्नजलंतंतुदृष्ट्वारामोमहाबलः ॥२९५॥ शार्ङ्गमादायबाणौघैःशोषयामासवारिधिम् ॥ ततस्तुसरितामीशःकाकुत्स्थंकरुणानिधिम् ॥२९६ ॥ प्रपद्यशरणंदेवमर्चयामासवारिधिः ॥ पुनरापूर्यजलधिंवरुणास्त्रेणराघवः ॥ २९७ ॥ उदधेर्वचनात्सेतुंसागरेमकरालये ॥ गिरिभिर्वानरानीतैर्नलःसेतुमकारयत् ॥ २९८ ॥ ततोगत्वापुरींलंकांसन्निवेश्यमहाबलम् ॥ सम्यगायोधनंचक्रेवानराणांचरक्षसाम् ॥ २९९ ॥ ततोदशास्यतनयःशक्रजिद्राक्षसोबली ॥ बबंधनागपाशैश्चतावुभौरामलक्ष्मणौ ॥ ३०० ॥ वैनतेयःसमागत्यतान्यस्त्राणिप्रमोचयत् ॥ राक्षसानिहतास्सर्वैवानरैश्चमहाबलैः ॥ ३०१ ॥ रावणस्यानुजंवीरंकुंभकर्णंमहाबलम् ॥ निजघानरणेरामोबाणैरग्निशिखोपमैः ॥ ३०२ ॥ ब्रह्मास्त्रेणेन्द्रजित्क्रुद्धःपातयामासवानरान् ॥ हनूमतासमानीतोमहौषधिमहीधरः ॥ ॥ ३०३ ॥ तस्यानीतस्यचस्पर्शात्सर्वेएवसमुत्थिताः ॥ ततोरामानुजोवीरःशक्रजेतारमाहवे ॥ ३०४ ॥ निपातयामासशरैर्वृत्रंवज्रधरोयथा ॥ निर्ययावथपौलस्त्योयोद्धुंरामेणसंयुगे ॥ ३०५ ॥ चतुरंगबलैःसार्द्धंमंत्रिभिश्चमहाबलः ॥ समंततोभवद्युद्धंवानराणांचरक्षसाम् ॥ ३०६ ॥ रामरावणयोश्चैवतथासौमित्रिणासह ॥ शक्त्यानिपातयामासलक्ष्मणंराक्षसेश्वरः ॥ ३०७ ॥ ततःक्रुद्धोमहातेजाराघवोराक्षसांतकः ॥ जघानराक्षसान्वीराञ्शरैःकालांतकोपमैः ॥ ३०८ ॥ प्रदीप्तैर्बाणसाहस्रैःकालदंडोपमैर्भृशम् ॥ छादयामासकाकुत्स्थोदशग्रीवंचराक्षसम् ॥ ३०९ ॥ सतुनिर्भिन्नसर्वांगोराघवास्त्रैर्निशाचरः ॥ भयात्प्रदुद्रावरणाल्लंकांप्रतिनिशाचरः ॥ ३१० ॥ जगद्राममयंपश्यन्निर्वेदाद्गृहमाविशत् ॥ ततोहनूमतानीतोमहौषधिमहागिरिः ॥ ३११ ॥ तेनरामानुजस्तूर्णंलब्धसंज्ञोभवत्तदा ॥ दशग्रीवस्ततोहोममारेभेजयकांक्षया ॥ ३१२ ॥ ध्वंसितंवानरेंद्रैस्तदभिचारात्मकंरिपोः ॥ पुनर्युद्धायपौलस्त्योरामेणसह

निर्ययौ ॥ २१३ ॥ दिव्यस्यन्दनमारुह्यराक्षसैर्बहुभिर्युतः ॥ ततःशतमखोदिव्यंरथंहर्यश्वसंयुतम् ॥ २१४ ॥ राघवायससूतंहिप्रेषयामासबुद्धिमान् ॥ रथंमातलिनानीतंसमारुह्यरघूत्तमः ॥ ३१५ ॥ स्तूयमानःसुरगणैर्युयुधेतेनरक्षसा ॥ ततोयुद्धमभूद्धोरंरामरावणयोर्महत् ॥ ३१६ ॥ सप्ताह्निकमहोरात्रं शस्त्रास्त्रैरतिभीषणम् ॥ विमानस्थाःसुरास्सर्वेंददृशुस्तत्रसंयुगम् ॥३१७॥ दशग्रीवस्यचिच्छेदशिरांसिरघुसत्तमः ॥ समुत्थितानिबहुशोवरदानात्कपर्दिनः ॥ ३१८ ॥ ब्राह्ममस्त्रंमहारौद्रंवधायास्यदुरात्मनः ॥ ससर्जराघवस्तूर्णंकालाग्निसदृशप्रभम् ॥ ३१९ ॥ तदस्त्रंराघवोत्सृष्टंरावणस्यस्तनांतरम् ॥ विदार्यधरणींभित्त्वारसातलतलेगतम् ॥ ३२० ॥ संपूज्यमानंभुजगैराघवस्यकरंययौ ॥ सगतासुर्महादैत्यःपपातचममारच ॥ ३२१ ॥ ततो देवगणास्सर्वेंहर्षनिर्भरमानसाः ॥ ववृषुःपुष्पवर्षाणिमहात्मनिजगद्गुरौ ॥ ३२२ ॥ जगुर्गंधर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ववुःपुण्यास्तथा वाताः सुप्रभोभूद्दिवाकरः ॥ ३२३ ॥ तुष्टुवुर्मुनयःसिद्धादेवगंधर्वकिन्नराः ॥ लंकायांराक्षसश्रेष्ठमभिषिच्यविभीषणम् ॥ ३२४ ॥ कृतकृत्य मिवात्मानंमेनेरघुकुलोत्तमः ॥ रामस्तत्राब्रवीद्वाक्यमभिषिच्यविभीषणम् ॥ ३२५ ॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ यावच्चंद्रश्चसूर्यश्चयावत्तिष्ठतिमेदिनी ॥ यावन्ममकथालोकेतावद्राज्यंविभीषणे ॥ ३२६ ॥ गत्वाममपदंदिव्यंयोगिगम्यंसनातनम् ॥ सपुत्रपौत्रःसगणःसंप्राप्नुहिमहाबलः ॥ ३२७ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ एवंदत्वावरंतस्मैराक्षसायमहाबलः ॥ संप्राप्यमैथिलींतत्रपरुषंजनसंसदि ॥ ३२८ ॥ उवाचराघवःसीतांगर्हितंवचनंबहु ॥ सातेनगर्हि तासाध्वीविवेशचानलंमहत् ॥ ३२९ ॥ ततोदेवगणास्सर्वेंशिवब्रह्मपुरोगमाः ॥ दृष्ट्वातुमातरंवह्नौप्रविशंतींभयातुराः ॥ समागम्यरघुश्रेष्ठंसर्वेप्रांजलयोब्रुव न् ॥ ३३० ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ रामराममहाबाहोशृणुत्वंचातिविक्रम ॥ सीतातिविमलासाध्वीतवनीत्यानपायिनी ॥३३१ ॥ अत्याज्यातुवृथासाहि भास्करेणप्रभायथा ॥ सेयंलोकहितार्थायसमुत्पन्नामहीतले॥३३२॥मातासर्वस्यजगतःसमस्तजगदाश्रया ॥ रावणःकुंभकर्णश्चभृत्यौपूर्वंपरायणौ॥३३३॥ शापात्तौसनकादीनांसमुत्पन्नौमहीतले ॥ तयोर्विमुक्त्यैवैदेहींगृहीतादण्डकेवने ॥ ३३४ ॥ तावुभौवैवधंप्राप्तौत्वयाराक्षसपुंगवौ ॥ तौविमुक्तौदिवं यातौपुत्रपौत्रसहानुगौ ॥ ३३५ ॥ त्वंविष्णुस्त्वंपरंब्रह्मयोगिध्येयःसनातनः ॥ त्वमेवसर्वदेवानामनादिनिधनोव्ययः ॥ ३३६ ॥ त्वंहिनारायणःश्रीमान् सीतालक्ष्मीःसनातनी ॥ मातासासर्वलोकानांपितात्वंपरमेश्वर ॥ ३३७ ॥ नित्यैवैषाजगन्मातातवनित्यानपायिनी ॥ यथासर्वगतस्त्वंहितथा चेयंरघूत्तम ॥ ३३८ ॥ तस्माच्छुद्धसमाचारांसीतांसाध्वींदृढव्रताम् ॥ गृहाणसौम्यकाकुत्स्थक्षीराब्धेरिवमाचिरम् ॥ ३३९ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ एत

१ परमात्मनिराघवे इतिपाठः । २ अनन्याहित्वयासातु इतिपाठः । ३ तद्धेतोस्तौ इ० पा० ।

स्मिन्नंतरेतत्रलोकसाक्षिसपावकः ॥ आदायसीतांरामायप्रददौसुरसन्निधौ ॥ अब्रवीत्तत्रकाकुत्स्थंवह्निःसर्वशरीरगः ॥ ३४० ॥ ॥ वह्निरुवाच ॥ ॥ इयंशुद्धसमाचारासीतानिष्कल्मषाविभो ॥ गृहाणमाचिरंरामसत्यंसत्यंतवाब्रुवन् ॥ ३४१ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ ततोग्निवचनात्सीतांपरिगृह्यरघूद्वहः ॥ बभूवरामःसंहृष्टःपूज्यमानःसुरोत्तमैः ॥ ३४२ ॥ राक्षसैर्निहतायेतुसंग्रामेवानरोत्तमाः ॥ पितामहवरात्तूर्णंजीवमानाःसमुत्थिताः ॥ ३४३ ॥ ततस्तुपुष्पकंनामविमानंसूर्यसन्निभम् ॥ भ्रात्रागृहीतंसंग्रामेकौबेरंराक्षसेश्वरः ॥ ३४४ ॥ तद्राघवायप्रददौवस्त्राण्याभरणानिच ॥ तेनसंपूजितःश्रीमान्रामचंद्रःप्रतापवान् ॥ ३४५ ॥ आरुरोहविमानाग्र्यंवैदेह्याभार्ययासह ॥ लक्ष्मणेनचशूरेणभ्रात्रादशरथात्मजः ॥ ३४६ ॥ ऋक्षवानरसंघातैःसुग्रीवेणमहात्मना ॥ विभीषणेनशूरेणराक्षसैश्चमहाबलैः ॥ ३४७ ॥ यथाविमानेवैकुंठेनित्यमुक्तैर्महात्मभिः ॥ तथासर्वेसमारुह्यऋक्षवानरराक्षसाः ॥ ३४८ ॥ अयोध्यांप्रस्थितोरामःस्तूयमानःसुरोत्तमैः ॥ भरद्वाजाश्रमंगत्वारामःसत्यपराक्रमः ॥ ३४९ ॥ भरतस्यांतिकेतत्रहनूमंतंव्यसर्जयत् ॥ सनिषादालयंगत्वागुहंदृष्ट्वाथवैष्णवम् ॥ ३५० ॥ राघवागमनंतस्मैप्राहवानरपुंगवः ॥ नंदिग्रामंततोगत्वादृष्ट्वातंराघवानुजम् ॥ ३५१ ॥ न्यवेदयत्तथातस्मैरामस्यागमनोत्सवम् ॥ भरतश्चागतंश्रुत्वावानरेणरघूत्तमम् ॥ ३५२ ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेसानुजःससुहृज्जनः ॥ पुनरागत्यकाकुत्स्थंहनूमान्मारुतात्मजः ॥ ॥ ३५३ ॥ सर्वंशशंसरामायभरतस्यचवर्तितम् ॥ राघवस्तुविमानाग्र्यादवरुह्यसहानुजः ॥ ३५४ ॥ ववंदेभार्ययासार्द्धंभारद्वाजंतपोनिधिम् ॥ सतुसंपूजयामासकाकुत्स्थंसानुजंमुनिः ॥ ३५५ ॥ पक्वान्नैःफलमूलाद्यैर्वस्त्रैराभरणैरपि ॥ तेनसंपूजितस्तत्रप्रणम्यमुनिसत्तमम् ॥ ३५६ ॥ अनुज्ञातःसमारुह्यपुष्पकंसानुगस्तदा ॥ नंदिग्रामंययौरामःपुष्पकेणसुहृद्वृतः ॥ ३५७ ॥ मंत्रिभिःपौरमुख्यैश्चसानुजःकेकयीसुतः ॥ प्रत्युद्ययौनृपवरैःसबलैःपूर्वजंमुदा ॥ ३५८ ॥ संप्राप्यरघुशार्दूलंववंदेसानुगैर्वृतः ॥ पुष्पकादवरुह्याथराघवःशत्रुतापनः ॥ ३५९ ॥ भरतंचैवशत्रुघ्नमुपसंपरिषस्वजे ॥ पुरोहितंवसिष्ठंचमातृवृद्धांश्चबांधवान् ॥ ३६० ॥ प्रणनाममहातेजाःसीतयालक्ष्मणेनच ॥ विभीषणंचसुग्रीवंजाम्बवंतंतथांगदम् ॥ ३६१ ॥ हनुमंतंसुषेणंचभरतःपरिषस्वजे ॥ भ्रातृभिःसानुगैस्तत्रमंगलस्नानपूर्वकम् ॥ ३६२ ॥ दिव्यमाल्यांबरधरोदिव्यगंधानुलेपनः ॥ आरुरोहरथंदिव्यंसुमंत्राधिष्ठितंशुभम् ॥ ३६३ ॥ संस्तूयमानस्त्रिदशैर्वैदेह्यालक्ष्मणेनच ॥ भरतश्चैवसुग्रीवःशत्रुघ्नश्चविभीषणः ॥ ३६४ ॥ अङ्गदश्चसुषेणश्चजाम्बवान्मारुतात्मजः ॥ नीलोनलश्चसुभगःशरभोगंधमादनः ॥ ३६५ ॥ अन्येचकपयःशूरानिषादाधिपतिर्गुहः ॥ राक्षसाश्चमहावीर्याःपार्थिवेंद्रामहाबलाः ॥ ३६६ ॥ गजानश्वानथोसम्यगारुह्यबहुशःशुभान् ॥ नानामंगलवादित्रैःस्तूयमानास्तथा ॥ ३६७ ॥ ऋक्षवानररक्षोभिर्निषादवरसैनिकैः ॥ प्रविवेशमहा

तेजाःसाकेतंपुरमव्ययम् ॥ २६८ ॥ आलोक्यराजनगरींपथिराजपुत्रोराजानमेवपितरंपरिचिंतयानः ॥ सुग्रीवमारुतिविभीषणपुण्यपादसंचारपूतभव
नंप्रविवेशरामः ॥ २६९ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेरामस्यायोध्याप्रवेशोनामद्विचत्वारिंश
दधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ अथतस्मिन्दिनेपुण्येशुभलग्नेशुभान्विते ॥ मंगलस्याभिषेकार्थंमंगलंच
क्रिरेजनाः ॥ १ ॥ वसिष्ठोवामदेवश्चजाबालिरथकश्यपः ॥ मार्कंडेयश्चमौद्गल्यःपर्वतोनारदस्तथा ॥ २ ॥ एतेमहर्षयस्तत्रजपहोमपुरस्सरम् ॥ अभि
षेकंशुभंचक्रुर्मुनयोराजसत्तमम् ॥ ३ ॥ नानारत्नमयेदिव्येहेमपीठेशुभान्विते ॥ निवेश्यसीतयासार्द्धंश्रियाइवजनार्दनम् ॥ ४ ॥ सौवर्णकलशैर्दिव्यैर्ना
नारत्नमयैःशुभैः ॥ सर्वतीर्थोदकैःपुण्यैर्माङ्गल्यद्रव्यसंयुतैः ॥ ५ ॥ दूर्वाग्रतुलसीपत्रपुष्पगंधसमन्वितैः ॥ मंत्रपूतजलैःशुद्धैर्मुनयःसंशितव्रताः ॥ ६ ॥
अजपन्वैष्णवान्सूक्तान्चतुर्वेदमयान्शुभान् ॥ अभिषेकंशुभंचक्रुःकाकुत्स्थंजगतःपतिम् ॥ ७ ॥ तस्मिन्शुभतमेलग्नेदेवदुंदुभयोदिवि ॥ विनेदुःपुष्प
वर्षाणिववृषुश्चसमंततः ॥ ८ ॥ दिव्यांबरैर्भूषणैश्चदिव्यगंधानुलेपनैः ॥ पुष्पैर्नानाविधैर्दिव्यैर्देव्यासहरघूद्वहः ॥ ९ ॥ अलंकृतश्चशुशुभेमुनिभिर्वेदपार
गैः ॥ छत्रंचचामरंदिव्यंधृतवान्लक्ष्मणस्तदा ॥ १० ॥ पार्श्वेभरतशत्रुघ्नौतालवृंतौविरेजतुः ॥ दर्पणंप्रददौश्रीमान्राक्षसेंद्रोविभीषणः ॥ ११ ॥ दधा
रपूर्णकलशंसुग्रीवोवानरेश्वरः ॥ जाम्बवांश्चमहातेजाःपुष्पमालांमनोहराम् ॥ १२ ॥ वालिपुत्रस्तुतांबूलंसकर्पूरंददौहरेः ॥ हनुमान्दीपकांदिव्यांसुषे
णश्चध्वजंशुभम् ॥ १३ ॥ परिवार्यमहात्मानंमंत्रिणःसमुपासिरे ॥ सृष्टिर्जयंतोविजयःसौराष्ट्रोराष्ट्रवर्द्धनः ॥ १४ ॥ अकोपोधर्मपालश्चसुमंत्रोमंत्रिणः
स्मृताः ॥ राजानश्चनरव्याघ्रानानाजनपदेश्वराः ॥ १५ ॥ पौराश्चनैगमावृद्धाराजानंपर्युपासत ॥ ऋक्षैश्चवानरेंद्रैश्चमंत्रिभिःपृथिवीश्वरैः ॥ १६ ॥ राक्ष
सैर्द्विजमुख्यैश्चकिंकरैश्चसमावृतः ॥ परेव्योम्नियथालीनोदैवतैःकमलापतिः ॥ १७ ॥ तथानृपवरःश्रीमान्साकेतेशुशुभेतदा ॥ इंदीवरदलश्यामंपद्म
पत्रनिभेक्षणम् ॥ १८ ॥ आजानुबाहुंकाकुत्स्थंपीतवस्त्रधरंहरिम् ॥ कंबुग्रीवंमहोरस्कंविचित्राभरणैर्युतम् ॥ १९ ॥ देव्यासहसमासीनमभिषिक्तंरघूत्त
मम् ॥ विमानस्थाःसुरगणाहर्षनिर्भरमानसाः ॥ २० ॥ तुष्टुवुर्जयशब्देनगंधर्वाप्सरसांगणाः ॥ अभिषिक्तस्ततोरामोवसिष्ठाद्यैर्महर्षिभिः ॥ २१ ॥
शुशुभेसीतयादेव्यानारायणइवश्रिया ॥ अतिमर्त्यतयाभीतउपासितुंपदांबुजम् ॥ २२ ॥ दृष्ट्वातुष्टावहृष्टात्माशंकरोहृष्टमागतः ॥ कृतांजलिपुटो
भूत्वासानंदोगद्गदाकुलः ॥ हर्षयन्सकलान्देवान्मुनीनपिचवानरान् ॥ २३ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ नमोमूलप्रकृतयेनित्यायपरमात्म

१ चक्रूराजेशंरघुसत्तममितिपाठः ।

ने ॥ सच्चिदानंदरूपायविश्वरूपायवेधसे ॥ २४ ॥ नमोनिरंतरानंदकन्दमूलायविष्णवे ॥ जगत्रयकृतानंदमूर्त्तयेदिव्यमूर्त्तये ॥ २५ ॥ नमो ब्रह्मेंद्रपूज्यायशंकराभयदायच ॥ नमोविष्णुस्वरूपायसर्वरूपनमोनमः ॥ २६ ॥ उत्पत्तिस्थितिसंहारकारिणेत्रिगुणात्मने ॥ नमोस्तुनिर्गतो पाधिस्वरूपायमहात्मने ॥ २७ ॥ अनयाविद्ययादेव्यासीतयोपाधिकारिणे ॥ नमःपुंप्रकृतिभ्यांचयुवाभ्यांजगतांकृते ॥ २८ ॥ जगन्मातापि तृभ्यांचजनन्यैराघवायच ॥ नमःप्रपंचरूपिण्यैनिष्प्रपंचस्वरूपिणे ॥ २९ ॥ नमोध्यानस्वरूपिण्यैयोगिध्येयात्ममूर्त्तये ॥ परिणामापरीणामरिक्ताभ्यां चनमोनमः ॥ ३० ॥ कूटस्थबीजरूपिण्यैसीतायैराघवायच ॥ सीतालक्ष्मीर्भवान्विष्णुःसीतागौरीभवान्शिवः ॥ ३१ ॥ सीतास्वयंहिसावित्रिभवा न्ब्रह्माचतुर्मुखः ॥ सिताशचीभवान्शक्रःसीतास्वाहानलोभवान् ॥ ३२ ॥ सीतासंहारिणीदेवीयमरूपधरोभवान् ॥ सीताहिसर्वसम्पत्तिःकुबेरस्त्वंरघूत्त म ॥३३ ॥ सीतादेवीचरुद्राणीभवान्रुद्रोमहाबलः ॥ सीतातुरोहिणीदेवीचंद्रस्त्वंलोकसौख्यदः ॥३४॥ सीतासंज्ञाभवान्सूर्यःसीतारात्रिर्दिवाभवान् ॥ सी तादेवीमहाकालीमहाकालोभवान्सदा ॥ ३५ ॥ स्त्रीलिङ्गेषुत्रिलोकेषुयत्तत्सर्वंहिजानकी ॥ पुन्नामलांछितंयत्तुतत्सर्वंहिभवान्प्रभो ॥ ३६ ॥ सर्वत्रसर्वदे वेशसीतासर्वत्रधारिणी ॥ तदात्वमपिचत्रातुंतच्छक्तिर्विश्वधारिणी ॥ ३७ ॥ तस्मात्कोटिगुणंपुण्यंयुवाभ्यांपरिचिह्नितम् ॥ चिह्नितंशिवशक्तिभ्यांचरितं तवशांतिदम् ॥ ३८ ॥ आवांरामजगत्पूज्यौममपूज्यौसदांयुवाम् ॥ त्वन्नामजापिनीगौरीत्वन्मंत्रजपवानहम् ॥ ३९ ॥ मुमूर्षोर्मणिकर्ण्यांतुअर्द्धोदकनिवा सिनः ॥ अहंदिशामितेमंत्रंतारकंब्रह्मदायकम् ॥ ४० ॥ अतस्त्वंजानकीनाथपरब्रह्मासिनिश्चितम् ॥ त्वन्मायामोहितास्सर्वेनत्वांजानंतितत्वतः ॥४१॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इत्युक्तःशंभुनारामःप्रसादप्रवणोभवत् ॥ दिव्यरूपधरःश्रीमानद्भुताद्भुतदर्शनः ॥ ४२ ॥ तथातंरूपमालोक्यनरवानरदेवताः॥ नद्रष्टुमपिशक्तास्तेतेजसंमहदद्भुतम् ॥ ४३ ॥ भयाद्वैत्रिदशश्रेष्ठाःप्रणेमुश्चातिभक्तितः ॥ भीताविज्ञायरामोपिनरवानरदेवताः ॥ मायामानुषतांप्राप्य सदेवानब्रवीत्पुनः ॥ ४४ ॥ ॥ रामचंद्रउवाच ॥ ॥ शृणुध्वंदेवतायोमांप्रत्यहंसंस्तुविष्यति ॥ स्तवेनशंभुनोक्तेनदेवतुल्योभवेन्नरः ॥ ४५ ॥ विमुक्तःसर्वपापेभ्योमत्स्वरूपंसमश्नुते ॥ रणेजयमवाप्नोतिनक्वचित्प्रतिहन्यते ॥ ४६ ॥ भूतवेतालकृत्याभिर्ग्रहैश्चापिनबाध्यते ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंपतिं विंदतिकन्यका ॥ ४७ ॥ दरिद्रःश्रियमाप्नोतिसत्ववाञ्शीलवान्भवेत् ॥ आत्मतुल्यबलःश्रीमाञ्जायतेनात्रसंशयः ॥ ४८ ॥ निर्विघ्नंसर्वकार्येषुसर्वा रंभेषुवैनृणाम् ॥ यंयंकामयतेमर्त्यःसुदुर्लभमनोरथम् ॥४९॥ पण्मासात्सिद्धिमाप्नोतिस्तवस्यास्यप्रसादतः ॥ यत्पुण्यंसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुयत्फलम् ॥ त त्फलंकोटिगुणितंस्तवेनानेनलभ्यते ॥ ५० ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वारामचंद्रोसौविससर्जमहेश्वरम् ॥ ब्रह्मादित्रिदशान्सर्वान्विससर्जसमा

गतान् ॥ ५१ ॥ अर्चितामानवाःसर्वैर्नरश्रानरदेवताः ॥ विसृष्टारामचंद्रेणप्रीत्यापरमयायुताः ॥ ५२ ॥ इत्थंविसृष्टाःसकुतेचसर्वेसुखंतदाजग्मु रतीवहृष्टाः ॥ परंपठंतःस्तवमीश्वरोक्तंरामंस्मरंतोवरविश्वरूपम् ॥ ५३ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेविश्वदर्शनंनामत्रिचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४३ ॥

॥ शंकरउवाच ॥ ॥ अथरामस्तुवैदेह्याराज्यभोगान्मनोरमान् ॥ बुभुजेवर्षसाहस्रंपालयन्सर्वतोदिशः ॥ १ ॥ अंतःपुरजनास्सर्वैराक्षसस्यगृहेस्थिताम् ॥ गर्हयंतिस्मवैदेहींतथाजानपदाजनाः ॥ २ ॥ लोकापवादभीत्याचरामःशत्रुनिवारकः ॥ दर्शयन्मानुषंधर्ममंतर्वत्नींनृपात्मजाम् ॥ ३ ॥ वाल्मीकेराश्रमेपुण्येगंगातीरेमहावने ॥ विससर्जमहातेजागर्भिणींमुनिसंसादि ॥ ४ ॥ साभर्तुःपरतंत्राहिउवासमुनिवेश्मनि ॥ अर्चितामुनिपत्नीभिर्वाल्मीकमुनिरक्षिता ॥ ५ ॥ तत्रैवासूतयमलौनाम्नाकुशलवौसुतौ ॥ तौचतत्रैवमुनिनासंस्कृतौचववर्धतुः ॥ ६ ॥ रामोपिभ्रातृभिस्सार्द्धंपालयामासमेदिनीम् ॥ यमादिगुणसम्पन्नस्सर्वभोगविवर्जितः ॥ ७ ॥ अर्चयन्सततंविष्णुमनादिनिधनंहरिम् ॥ ब्रह्मचर्यपरोनित्यंशशासपृथिवींनृपः ॥ ८ ॥ शत्रुघ्नोलवणंहत्वामथुरांदेवनिर्मिताम् ॥ पालयामासधर्मात्मापुत्राभ्यांसहराघवः ॥ ९ ॥ गंधर्वान्भरतोहत्वासिंधोरुभयपार्श्वतः ॥ स्वात्मजौस्थापयामासतस्मिन्देशेमहाबलौ ॥ १० ॥ पश्चिमेमद्रदेशेतुमद्रान्हत्वाचलक्ष्मणः ॥ स्वसुतौचमहावीर्यौअभिषिच्यमहाबलः ॥११॥ गत्वापुनरयोध्यांतुरामपादावुपस्पृशत् ॥ ब्राह्मणस्यमृतंबालंकालधर्ममुपागतम् ॥ १२ ॥ जीवयामासकाकुत्स्थःशूद्रंहत्वाचतापसम् ॥ ततस्तुगौतमीतीरेनैमिषेजनसंसादि ॥ १३ ॥ इयाजवाजिमेधंचराघवःपरवीरहा ॥ कांचनींजानकींकृत्वातयासार्द्धंमहाबलः ॥ १४ ॥ चकारयज्ञान्बहुशोराघवःपरमार्थवित् ॥ अयुतान्यश्वमेधानिवाजपेयानिचप्रभुः ॥ १५ ॥ अग्निष्टोमंविश्वजितंगोमेधंचशतक्रतुम्[1] ॥ चकारविविधान्यज्ञान्परिपूर्णसदक्षिणान् ॥ १६ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रवाल्मीकिःसुमहातपाः ॥ सीतामानीयकाकुत्स्थमिदंवचनमब्रवीत् ॥ १७ ॥

॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ अपापांमैथिलींरामत्यक्तुंनार्हसिसुव्रत ॥ इयंतुविरजासाध्वीभास्करस्यप्रभायथा ॥ अनन्यातवकाकुत्स्थकस्मात्त्यक्तात्वयानघ ॥ १८ ॥

॥ रामउवाच ॥ ॥ अपापांमैथिलींब्रह्मन्जानामिवचनात्तव ॥ रावणेनहृतासाध्वीदण्डकेविजनेपुरा ॥ १९ ॥ तंहत्वासमरेसीतांशुद्धाममिमुपागताम् ॥ पुनर्यातोस्म्ययोध्यायांसीतामादायधर्मतः ॥ २० ॥ लोकापवादःसुमहानभूत्पौरजनेषुच ॥ त्यक्तामयाशुभाचारातद्भयात्तवसन्निधौ ॥२१॥ तस्माल्लोकस्यसंतुष्ट्यैसीताममपरायणा ॥ पार्थिवानांमहर्षीणांप्रत्ययंकर्तुमर्हति ॥ २२ ॥

॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ एवमुक्तातदासीतामुनिपार्थिवसंसदि ॥ चकारप्रत्ययंदे

---

१ अग्निष्टोमोविश्वजिच्चगोसवोवैष्णवःक्रतुः इ० पा० ।

वीलोकाश्चर्यकरंसती ॥ २३ ॥ दर्शयंस्तस्यलोकस्यरामस्यानन्यतांसती ॥ अब्रवीत्प्रांजलिःसीतासर्वेषांजनसंसदि ॥ २४ ॥ ॥ सीतोवाच ॥ ॥ यथाहंराघवादन्यंमनसापिनचिंतये॥ तथामेधरणीदेवीविवरन्दातुमर्हति॥२५॥यथैवसत्यमुक्तंमेवेद्मिरामात्परंनच॥तथास्वपुत्र्यांवैदेह्यांधरणीसहसाऽग्यात् ॥२६॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ ततोरत्नमयंपीठंपृष्ठेधृत्वाखगेश्वरः ॥ रसातलात्तदावीरोविज्ञायजननींतदा॥२७॥ततस्तुधरणीदेवीहस्ताभ्यांगृह्यमैथिलीम् ॥ स्वागतेनाभिनंद्यैनामासनेसंन्यवेशयत्॥२८॥सीतांसमागतांदृष्ट्वादिविदेवगणाभृशम् ॥ पुष्पवृष्टिमविच्छिन्नांदिव्यांसीतामवाकिरन् ॥२९॥ सापिदिव्याप्सरोभिस्तुपूज्यमानासनातनी॥वैनतेयंसमारुह्यतस्मान्मार्गाद्दिवंययौ॥३०॥दासीगणैःपूर्वभागेसंवृताजगदीश्वरी॥ संप्राप्यपरमंधामयोगिगम्यंसनातनम्॥३१॥रसातलप्रविष्टांतुतांदृष्ट्वासर्वमानुषाः॥साधुसाध्वितिसीतेयमुच्चैःसर्वेप्रचुक्रुशुः॥३२॥रामःशोकसमाविष्टःसंगृह्यतनयावुभौ ॥ मुनिभिःपार्थिवेंद्रैश्चसाकेतंप्रविवेशह ॥३३॥ अथकालेनमहतामातरःसंशितव्रताः॥ कालधर्मसमापन्नाभर्तुःस्वर्गंप्रपेदिरे ॥३४॥ दशवर्षसहस्राणिदशवर्षशतानिच ॥ चकारराज्यंधर्मेणराघवःसंशितव्रतः ॥३५॥ कस्यचित्त्वथकालस्यराघवस्यनिवेशनम् ॥ कालस्तापसरूपेणसंप्राप्तोवाक्यमब्रवीत् ॥३६॥ कालउवाच ॥ रामराममहाबाहोधात्रासंप्रेषितोस्म्यहम् ॥ यद्ब्रवीमिरघुश्रेष्ठतच्छृणुष्वमहामते ॥३७॥ द्वन्द्वमेवहिकार्यंस्यादावयोःपरिभाषितम् ॥ तदंतरेप्रविष्टोयस्सवध्योहिभविष्यति ॥ ३८ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ तथेतिचप्रतिश्रुत्यरामोराजीवलोचनः ॥ द्वास्थंकृत्वातुसौमित्रिंकालोवाक्यमभाषत ॥ वैवस्वतोब्रवीद्वाक्यंरामंदशरथात्मजम् ॥ ३९ ॥ ॥ कालउवाच ॥ ॥ शृणुरामयथावृत्तंसमागमनकारणात् ॥ दशवर्षसहस्राणिदशवर्षशतानिच ॥४०॥ वसामिमानुषेलोकेहत्वाराक्षसपुंगवौ ॥ एवमुक्तःसुरगणैरवतीर्णोसिभूतले ॥ ४१ ॥ तदयंसमयःप्राप्तःस्वर्लोकंगमितुंत्वया ॥ सनाथाहिसुरास्सर्वेभवंत्वद्यत्वयानघ ॥ ४२ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ एवमस्त्वितिकाकुत्स्थोरामःप्राहमहामुनिम् ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रदुर्वासास्तुमहातपाः ॥ ४३ ॥ राजद्वारमुपागम्यलक्ष्मणंवाक्यमब्रवीत् ॥ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ ॥ मांनिवेदयकाकुत्स्थंशीघ्रंगत्वानृपात्मज ॥ ४४ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ तमब्रवील्लक्ष्मणस्तुअसांनिध्यमितिद्विज ॥ ततःक्रोधसमाविष्टःप्राहतंमुनिसत्तमः ॥ ४५ ॥ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ ॥ शापंदास्यामिकाकुत्स्थंरामंनयदिदर्शये ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ तस्माच्छापभयाद्विप्रंराघवायन्यवेदयत् ॥ तत्रैवांतर्दधेकालःसर्वभूतभयावहः ॥ ४६ ॥ पूजयामासतंप्राप्तमृषिंदुर्वाससंनृपः ॥ अग्रजस्यप्रतिज्ञातंविज्ञायरघुसत्तमः ॥ ४७ ॥ तत्याजमानुषंरूपंलक्ष्मणःसरयूजले ॥ विसृज्यमानुषंरूपंप्रविवेशस्वकांतनुम् ॥ ४८ ॥ फणासहस्रसंयुक्तःकोटींदुसमवर्चसः ॥ दिव्य

१ तामासनगतामितिपाठः ।

माल्यांबरधरोदिव्यगंधानुलेपनः ॥ ४९ ॥ नागकन्यासहस्रैस्तुसंवृतःसमलंकृतः ॥ विमानंदिव्यमारुह्यप्रययौवैष्णवंपदम् ॥५०॥ लक्ष्मणस्यगतिंसर्वांवि
दित्वारघुसत्तमः ॥ स्वयमप्यथकाकुत्स्थःस्वर्गंगंतुमभीप्सितः ॥५१॥ अभिषिच्याथकाकुत्स्थःस्वात्मजौचकुशीलवौ ॥ विभज्यरथनागाश्वंसधनंप्रददौ
तयोः॥५२॥कुशवत्यांकुशंतंचशरवत्यांलवंतथा॥स्थापयामासधर्मेणराज्येस्वेरघुसत्तमः॥५३॥अभिप्रायंतुविज्ञायरामस्यविदितात्मनः॥ आजग्मुर्वानराः
सर्वेराक्षसाःसुमहाबलाः॥५४॥ विभीषणोथसुग्रीवोजाम्बवान्मारुतात्मजः॥ नीलोनलःसुषेणश्चनिषादाधिपतिर्गुहः ॥५५॥ अभिषिच्यसुतौवीरौशत्रुघ्नश्चम
हामनाः ॥ सर्वएतेसमाजग्मुरयोध्यांरामपालिताम् ॥५६॥ तेप्रणम्यमहात्मानमूचुःप्रांजलयस्तथा ॥ वानरप्रभृतयऊचुः ॥ स्वर्लोकंगंतुमुद्युक्तंज्ञात्वात्वां
रघुसत्तम ॥५७॥ आगताःस्मवयंसर्वेतवानुगमनंप्रति ॥ नशक्ताःस्मक्षणंरामजीवितुंत्वांविनाप्रभो ॥ तस्मात्त्वयाविशालाक्षगच्छामस्त्रिदशालयम् ॥५८॥
॥ महेश्वरउवाच ॥ तैरेवमुक्तःकाकुत्स्थोबाढमित्यब्रवीत्ततः॥ अथोवाचमहातेजाराक्षसेंद्रंविभीषणम् ॥५९॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ राज्यंप्रशाधिधर्मेणमाप्र
तिज्ञांवृथाकृथाः ॥ यावच्चंद्रश्चसूर्यश्चयावत्तिष्ठतिमेदिनी ॥ तावद्रमस्वसुप्रीतोकालेममपदंव्रज ॥ ६० ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाथसकाकु
त्स्थःस्वाङ्कंविष्णुंसनातनम् ॥ श्रीरंगशायिनंसौम्यमिक्ष्वाकुकुलदैवतम् ॥ ६१ ॥ संप्रीत्याप्रददौतस्मैरामोराजीवलोचनः ॥ हनुमंतमथोवाचराघवःशत्रु
सूदनः ॥६२॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ मत्कथाःप्रचरिष्यंतियावल्लोकेहरीश्वर ॥ तावत्त्वमास्वमेदिन्यांकालेमांव्रजसुव्रत ॥६३॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ तमे
वमुक्त्वाकाकुत्स्थोजांबवंतमथाब्रवीत् ॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ द्वापरेसमनुप्राप्तेयदूनामन्वयेपुनः ॥ ६४ ॥ भूभारस्यविनाशायसमुत्पत्स्याम्यहंभुवि ॥
करिष्येतत्रसंग्रामंस्वयंभल्लूकसत्तम ॥ ६५ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ तमेवमुक्त्वाकाकुत्स्थःसर्वांस्तानृक्षवानरान् ॥ उवाचवाचागच्छध्वमितिरामोमहा
बलः ॥६६॥ मंत्रिणोनैगमाश्चैवभरतःकैकयीसुतः ॥ राघवस्यानुगमनेनिश्चितास्तेसमाययुः ॥६७ ॥ ततःशुक्लांबरधरोब्रह्मचारीययौपरम् ॥ कुशान्गृही
त्वापाणिभ्यांसंसक्तःप्रययौपरम् ॥६८॥ रामस्यदक्षिणेपार्श्वेपद्महस्तारमागता ॥ तथैवधरणीदेवीदक्षिणेतरगातथा ॥६९॥ वेदाःसांगाःपुराणानिसेतिहा
सानिसर्वतः ॥ ॐकारोथवषट्कारःसावित्रीलोकपावनी ॥ ७० ॥ अस्त्रशस्त्राणिचतदाधनुरादीनिपार्वति ॥ अनुजग्मुस्तथारामंसर्वेपुरुषविग्रहाः ॥७१॥
भरतश्चैवशत्रुघ्नःसर्वेपुरनिवासिनः ॥ सपुत्रदाराःकाकुत्स्थमनुजग्मुःसहानुगाः ॥ ७२ ॥ मंत्रिणोभृत्यवर्गाश्चकिंकरानैगमास्तथा ॥ वानराश्चैवऋक्षाश्च
सुग्रीवसहितास्तदा ॥ ७३ ॥ सपुत्रदाराःकाकुत्स्थमन्वगच्छन्महामतिम् ॥ पशवःपक्षिणश्चैवसर्वेस्थावरजंगमाः ॥ ७४ ॥ अनुजग्मुर्महात्मानंसमी

[1] इष्टशस्त्राणीतिपाठः ।

पस्थानरोत्तमाः ॥ येचपश्यंतिकाकुत्स्थंस्वंपथांतर्गतंप्रभुम् ॥ ७५ ॥ तेतथानुगतारामंनिवर्त्ततेनकेचन ॥ अथत्रियोजनंगत्वानदींपश्चान्मुखींस्थिता
म् ॥ ७६॥ सरयूंपुण्यसलिलांप्रविवेशसहानुगः ॥ ततःपितामहोब्रह्मासर्वदेवगणावृतः ॥ ७७ ॥ तुष्टावरघुशार्दूलमृषिभिःसार्द्धमक्षरैः ॥ अब्रवीत्तत्रकाकु
त्स्थंप्रविष्टंसरयूजले ॥ ७८ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ आगच्छविष्णोभद्रंतेदिष्ट्याप्राप्तोसिमानद ॥ भ्रातृभिस्सहदेवाभैःप्रविशस्वनिजांतनुम् ॥ ७९ ॥
वैष्णवींतांमहातेजांदेवाकारांसनातनीम् ॥ त्वंहिलोकगतिर्देवनत्वांकिंचित्तुजानते ॥ ८० ॥ त्वामचिंत्यंमहात्मानमक्षरंसर्वसंग्रहम् ॥ यमिच्छसिमहाते
जस्तांतनुंप्रविशस्वभोः ॥ ८१ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ तस्मिन्सूर्यकराकीर्णेपुष्पवृष्टिनिपातिते ॥ उत्सृज्यमानुषंरूपंस्वांतनुंप्रविवेशह ॥ ८२ ॥
अंशाभ्यांशंखचक्राभ्यांशत्रुघ्नभरतावुभौ ॥ तदातेनमहात्मानौदिव्यतेजस्समन्वितौ ॥ ८३ ॥ शंखचक्रगदाशार्ङ्गपद्महस्तश्चतुर्भुजः ॥ दिव्याभर
णसम्पन्नोदिव्यगंधानुलेपनः ॥ ८४ ॥ दिव्यपीतांबरधरःपद्मपत्रनिभेक्षणः ॥ युवाकुमारःसौम्यांगःकोमलावयवोज्ज्वलः ॥ ८५ ॥ सुस्निग्धनीलकुटि
लकुंतलःशुभलक्षणः ॥ नवदूर्वांकुरःश्यामःपूर्णचंद्रनिभाननः ॥ ८६ ॥ देवीभ्यांसहितःश्रीमान्विमानमधिरुह्यच ॥ तस्मिन्सिंहासनेदिव्येमूलेकल्पत
रोःप्रभुः ॥ ८७ ॥ निषसादमहातेजाःसर्वदेवैरभिष्टुतः ॥ राघवानुगतायेचऋक्षवानरमानुषाः ॥ ८८ ॥ स्पृष्ट्वैवसरयूतोयंसुखेनत्यक्तजीविताः ॥ राम
प्रसादात्तेसर्वेदिव्यरूपधराःशुभाः ॥ ८९ ॥ दिव्यमाल्यांबरधरादिव्यमंगलवर्चसः ॥ आरुरोहविमानंतदसंख्यास्तत्रदेहिनः ॥ ९० ॥ सर्वैःपरिवृतः
श्रीमान्रामोराजीवलोचनः ॥ पूजितःसुरसिद्धौघैर्मुनिभिस्तुमहात्मभिः ॥ ९१ ॥ आययौशाश्वतंदिव्यमक्षरंस्वपदंविभुः ॥ यःपठेद्रामचरितंश्लोकं
श्लोकार्धमेववा ॥९२॥ शृणुयाद्वातथाभक्त्यास्मरेद्वाशुभदर्शने ॥ कोटिजन्मार्जितात्पापाज्ज्ञानतोज्ञानतःकृतात् ॥ ९३ ॥ विमुक्तोवैष्णवंलोकंपुत्रदारस
बांधवैः ॥ समाप्नुयाद्योगगम्यमनायासेनवैनरः ॥ ९४ ॥ एतत्तेकथितंदेविरामस्यचरितंमहत् ॥ धन्योस्म्यहंत्वयादेविरामचंद्रस्यकीर्त्तनात् ॥ किम
न्यच्छ्रोतुकामासितद्ब्रवीमिवरानने ॥ ९५ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रीरामचरितकथनंनामचतु
श्चत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४४ ॥ छ ॥ ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ ॥ रघुनाथस्यचरितंसाधूक्तंहित्वयाविभो ॥
श्रुत्वाधन्यास्मिदेवेशत्वत्प्रसादान्महेश्वर ॥ १ ॥ वसुदेवसुतस्यास्यकृष्णस्यचरितंमहत् ॥ श्रोतुमिच्छामिदेवेशचरितंकल्मषापहम् ॥ २ ॥
॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिकृष्णस्यास्यमहात्मनः ॥ चरितंवासुदेवस्यसर्वेषांफलदंनृणाम् ॥ ३ ॥ यदूनामन्वयेदेविवसुदेवइती

१ स्वर्गायानुगतमिति पाठः ।

रितः ॥ देवमीढस्यपुत्रोभूत्सर्वधर्मविदांवरः ॥ ४ ॥ देवकस्यैवदुहितादेवकीदेववर्णिनीम् ॥ उपयेमेविधानेनमथुरायांनृपात्मजः ॥ ५ ॥ उग्रसे
नस्यपुत्रोभूत्कंसःशूरोमहाबलः ॥ तयोरथवरंतत्रचोदयामाससारथिः ॥ ६ ॥ समागतेषुतेष्वेवंपथिरम्येशुभावहे ॥ अंतरिक्षेऽशरीरावाक्प्राहगंभीर
यागिरा ॥ ७ ॥ ॥ आकाशवागुवाच ॥ ॥ अस्यास्तवाष्टमोगर्भःकंसप्राणान्हरिष्यति ॥ ८ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ तच्छ्रुत्वाहंतुमारेभेकंसो
पिभगिनींतदा ॥ तमब्रवीत्सुसंरब्धंवसुदेवःस्वबुद्धिना ॥ ९ ॥ ॥ वसुदेवउवाच ॥ ॥ नहंतव्यामहाभागभगिनीधर्मतस्त्वया ॥ गर्भानिवसमुत्पन्ना
न्नहिराजन्महाबल ॥ १० ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ तथेत्याहतदाकंसोवसुदेवंचदेवकीम् ॥ निबध्यस्वगृहेरम्येसर्वभोगेन्यवेशयत् ॥ ११ ॥ एतस्मिन्नं
तरेदेविपापिभारप्रपीडिता ॥ जगामधरणीदेवीसहसाब्रह्मणोंतिकम् ॥ १२ ॥ समेत्यजगतामीशंब्रह्माणंपरमेष्ठिनम् ॥ प्राहगंभीरयावाचाधरणीलोकधा
रिणी ॥ १३ ॥ ॥ धरण्युवाच ॥ ॥ प्रजापतेनशक्तास्मिधर्तुंलोकानिमान्प्रभो ॥ राक्षसाःपापकर्माणःसंस्थितामयिसुव्रत ॥ १४ ॥ जगतःसकलान्धर्मा
न्विध्वंसंतोमहाबलाः ॥ अधर्मवर्चसःसर्वेनराःपापविमोहिताः ॥ १५ ॥ स्वल्पमल्पतरंधर्मोलोकेस्मिन्नचदृश्यते ॥ धर्मेणैवधृतादेवसत्यशौचदमेनच ॥
तस्मादधर्मसंभूतंनलोकंधर्तुमुत्सहे ॥ १६ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाधरणीदेवीतत्रैवांतरधीयत ॥ ततःसुरगणाःसर्वेब्रह्मरुद्रपुरोगमाः ॥ १७ ॥ क्षी
राब्धेरुत्तरंकूलमधिगम्यजगत्पतिम् ॥ तुष्टुवुःस्तुतिभिर्दिव्यैर्मुनयश्चमहातपाः ॥ ततःप्रसन्नःप्राहेशःसर्वास्तान्मुनिसत्तमान् ॥१८ ॥॥ श्रीभगवानुवाच॥
भोभोदेवगणास्सर्वेकिन्निमित्तमिहागताः ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ ततःपितामहःप्राहदेवदेवंजनार्दनम् ॥१९॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ देवदेवजगन्नाथपृथिवीभारपी
डिता ॥ राक्षसाबहवोलोकेसमुत्पन्नादुरासदाः ॥२०॥ जरासंधश्चकंसश्चप्रलम्बोधेनुकादयः॥दुरात्मानःप्रबाधंतेसर्वलोकान्सनातनान् ॥२१॥ भारावतरणं
कर्तुंपृथिव्यास्त्वमिहार्हसि ॥ ॥ रुद्रउवाच॥ ॥एवमुक्तोहृषीकेशोब्रह्मणापरमेष्ठिना ॥ प्राहगंभीरयावाचाजगतीपतिरव्ययः ॥२२॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
अवतीर्याथलोकेस्मिन्यदूनामन्वयेसुराः ॥ अवनीभारमव्यग्रमपास्यामिमहाबलाः ॥ २३ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ एवमुक्ताःसुरास्सर्वेनमस्कृत्वाजना
र्दनम् ॥ स्वान्स्वान्लोकान्समासाद्यपरेशंतेन्वचिंतयन् ॥ ततोनारायणीमायांपरमेशःसमब्रवीत् ॥ २४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ हिरण्याक्षस्यषट्
पुत्रान्समानीयावनीतले ॥ वसुदेवस्यपत्न्यांतुदेवक्यांसन्निवेशय ॥२५॥ अनंतांशःसप्तमोत्रसंप्रविष्टस्तुमाचिरम् ॥ तस्याःसपत्न्यांरोहिण्यांददस्वशुभद
र्शने ॥२६ ॥ ततोष्टमेममांशस्तुदेवक्यांसंभविष्यति ॥ नंदगोपस्यपत्न्यांतुयशोदायांसनातनी ॥ २७ ॥ तवांशभूतामहानिद्राविंध्यंगत्वामहाचलम् ॥
तत्रसंपूज्यमानाहिदेवैरिंद्रपुरोगमैः ॥ हन्यादैत्यान्महावीर्याञ्शुंभासुरपुरोगमान् ॥२८ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ तथेत्युक्त्वामहामायाहिरण्याक्षसुतांस्त

दा ॥ पर्यायेणचदेवक्यांषड्गर्भान्संन्यवेशयत् ॥ २९ ॥ तांश्चघानतदाकंसोजातमात्रान्महाबलः ॥ ततस्तुसप्तमोगर्भोह्यनंतांशेनचोदितः ॥ ३० ॥ वर्धमानंतुगर्भंतंरोहिण्यांससुपानयत्॥गर्भसंकर्षणात्तस्यांजातःसंकर्षणोऽव्ययः॥३१॥कृष्णाष्टम्यांतुरोहिण्यांप्रोष्ठपद्यांशुभोदये ॥ रोहिणीजनयामासपुत्रंसंकर्षणंप्रभुम् ॥३२॥ ततस्तुदेवकीगर्भमापेदेभगवान्हरिः ॥ आपन्नगर्भांतांदृष्ट्वाकंसोभयनिपीडितः ॥३३॥ ततःसुरगणाःसर्वेहर्षनिर्भरमानसाः॥तुष्टुवुर्देवकीं तत्रविमानस्थानभस्तले ॥ ३४ ॥ ततस्तुदशमेमासिकृष्णेनभसिपार्वति ॥ अष्टम्यामर्द्धरात्रेचतस्यांजातोजनार्दनः ॥ ३५ ॥ इंदीवरदलश्यामःपद्मपत्रायतेक्षणः ॥ चतुर्भुजःसुंदरांगोदिव्याभरणभूषितः ॥३६॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कोवनमालाविभूषितः ॥ वसुदेवस्यजातोसौवासुदेवःसनातनः ॥ ३७ ॥ तंदृष्ट्वाजगतांनाथंकृष्णमानकदुंदुभिः ॥ उवाचप्रांजलिर्भूत्वानमस्कृत्यजगन्मयम् ॥३८॥ ॥वसुदेवउवाच॥ ॥ जातोसिमेजगन्नाथभक्तकल्पतरोप्रभो ॥ त्वमेवसर्वदेवानामनादिःपुरुषोत्तमः ॥ ३९ ॥ त्वमचिन्त्यमहद्भूतोयोगिध्येयःसनातनः ॥ ममपुत्रत्वमापन्नोधरण्यांधरणीधर ॥ ४० ॥ दृष्ट्वैतदद्भुतंरूपमैश्वरंपुरुषोत्तम ॥ दानवाःपापकर्माणोनसहंतेमहौजसः ॥ ४१ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ इत्यर्थितःस्तुतस्तेनपद्मनाभःसनातनः ॥ उपसंहृतवान्रूपं चतुर्भुजसमन्वितम् ॥ ४२ ॥ मानुषेणैवभावेनद्विभुजेनव्यरोचत ॥ येचांगरक्षकाःसर्वेदानवास्तत्रसंस्थिताः ॥ ४३ ॥ तेचापिमाययातस्यामोहितास्तमसावृताः ॥ एतस्मिन्नंतरेदेवमादायानकदुंदुभिः ॥ ४४ ॥ प्रययौनगरात्तूर्णंसर्वदेवैरभिष्टुतः ॥ पयोधरेवर्षमाणेनागराजोमहाबलः ॥ ४५ ॥ फणासहस्रेणाच्छाद्यभक्त्यादेवंसमन्वगात् ॥ तौगोपुरकपाटौतुतत्पादस्पर्शनात्तदा ॥ ४६ ॥ भिद्यमानौसुविवृतौतत्रस्थाश्चविमोहिताः ॥ स्रोतस्विनीसुपूर्णायायमुनापिमहात्मनः ॥ ४७ ॥ प्रवेशाज्जानुमात्रंतुजलंसाचाप्युपावहत् ॥ उत्तीर्ययमुनांसोथाव्रजत्तत्तीरसंस्थितम् ॥ ४८ ॥ संस्तूयमानस्त्रिदशैःप्रविवेशयदूत्तमः॥ तत्रनंदस्यपत्नीसाप्रसूतागोव्रजेशुभे ॥ ४९ ॥ विमोहितामाययैवसुषुप्तातमसावृता ॥ तस्यास्तुशयनेदेवंविनिक्षिप्यसयादवः ॥ ५० ॥ तांकन्यांसमुपादायप्रययौमथुरांपुनः ॥ पत्न्यैदत्वाथतांबालांसुवाससुसमाहितः ॥५१॥रुरोदबालभावात्सादेवकीशयनंगता ॥ अथबालध्वनिंश्रुत्वातद्गृहंसाङ्गरक्षकाः ॥ ५२ ॥ कंसायावेदयामासुर्देवकीप्रसवंशुभम् ॥ कंसस्तूर्णमुपेत्यैनांजग्राहबालिकांतदा ॥ ५३ ॥ चिक्षेपचशिलापृष्ठेसापितूर्णंवियत्स्थिता ॥ तस्योत्तमांगेस्वपदंदत्वापूर्णमुखास्थिता ॥ ५४ ॥ उवाचाष्टभुजादेवीतदाराक्षसपुंगवम् ॥ ॥ देव्युवाच ॥ ॥ किंमयाक्षिप्तयामंदजातोयस्त्वांवधिष्यति॥५५॥सर्वस्यजगतःस्रष्टाधर्ताहर्ताचयःप्रभुः॥अस्मिन्लोकेसमुत्पन्नःसतेप्राणान्हरिष्यति॥५६॥ रुद्रउवाच ॥इत्युक्त्वातेजसादेवीसहसापूरयन्नभः ॥ जगामदेवगंधर्वैःस्तूयमानाहिमाचलम् ॥ ५७ ॥ कंसस्तदोद्विग्नमनाःसमाहूयस्वदानवान् ॥ प्रलंबचाणूरमुखानुवाचभयपीडितः ॥ ५८ ॥ कंसउवाच॥

१ नभेऽब्दाद्रिसंयुते इ० पा०।

अस्माद्भयात्सुरगणाउपेत्यक्षीरसागरम् ॥ आचचक्षुर्हरेः सर्वरक्षोविध्वंसनंप्रति॥५९॥तेषांतुवचनंश्रुत्वाधरण्यांधरणीधरः॥ मानुषेणैवभावेनसमुत्पन्नोहिसो ऽव्ययः॥६०॥तदद्यसर्वेयूयंवैराक्षसाःकामरूपिणः॥समुद्रिक्तबलान्बालान्मारयध्वमशंकिताः॥६१॥ ॥रुद्रउवाच॥ इत्यादिश्यततःकंसोवसुदेवंचदेवकीम् ॥ आश्वास्यमोचयित्वाथस्ववेश्मांतर्विवेशह ॥ वसुदेवस्ततोगत्वानंदव्रजमनुत्तमम् ॥ ६२ ॥ तेनसंपूजितस्तत्रनिक्षिप्यतनयंमुदा ॥ उवाचनंदपत्नींतां यशोदांयदुनंदनः ॥ ६३ ॥ ॥ वसुदेवउवाच ॥ ॥ सुभगेमत्सुतामिमंरोहिणीजठरोद्भवम् ॥ स्वपुत्रमिवरक्षस्वभियाकंसादिहागतम् ॥ ६४ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ तथेत्याहतदातन्वीनंदपत्नीदृढव्रता ॥ लब्ध्वैवयुगलंपुत्रमुत्पुपोषमुदान्विता ॥ ६५ ॥ निक्षिप्यतनयौगेहेनंदगोपस्ययादवः ॥ वि श्रब्धःप्रययौतूर्णंमथुरांकंसपालिताम् ॥ ६६ ॥ ततोगर्गःशुभदिनेवसुदेवेननोदितः ॥ नंदगोपव्रजंगत्वातत्रस्थैःपूजितोद्विजः ॥ ६७ ॥ विधिना जातकंकर्मकृत्वादेवस्यगोकुले ॥ नामचात्राकरोद्दिव्यंपुत्रयोर्वासुदेवयोः ॥ ६८ ॥ संकर्षणोरौहिणेयोबलभद्रोमहाबलः ॥ रामइत्यादिनामानिपूर्वजस्या करोद्विजः ॥ ६९ ॥ श्रीधरःश्रीकरःश्रीमान्कृष्णोनंतोजगत्पतिः ॥ वासुदेवोहृषीकेशइत्याद्यवरजस्यच ॥ ७० ॥ रामकृष्णावितिख्यातिमस्मिँल्लोके गमिष्यतः ॥ एवमुक्त्वाद्विजश्रेष्ठःसंपूज्यपितृदेवताः ॥ ७१ ॥ संपूज्यमानोगोपालैराययौमथुरांपुनः ॥ कंसेनप्रेषितारात्रौपूतनाबालघातिनी ॥ ७२ ॥ विषलिप्तंस्तनंदत्वाकृष्णायामिततेजसे ॥ कृष्णस्तुराक्षसींज्ञात्वापपौगाढंस्तनंभृशम् ॥ ७३ ॥ प्राणैःसहमहातेजाराक्षस्यायदुपुंगवः ॥ साविह्वलां गीसहसाविच्छिन्नस्नायुबंधना ॥ ७४ ॥ पपातवेपमानासाममारचमहास्वना ॥ तस्याःशब्देनमहतापूरितंचनभस्तलम् ॥ ७५ ॥ त्रस्ताःसर्वेततोगोपाद्द ष्ट्वातांपतितांभुवि ॥ कृष्णंचक्रीडमानंतंराक्षस्यामहतोरसि॥७६॥समुद्विग्नास्ततस्तूर्णमादायतनयंतदा ॥ रक्षोभियातदातस्मिन्गोपुरीषेणमूर्द्धनि॥७७॥ संमार्जयामासतदागोवालेनतदाननम् ॥ नंदगोपःसमभ्येत्यसुतमादायभामिनि ॥७८॥ भगवन्नामभिस्तस्यसर्वांगेषुप्रमार्जनम् ॥ कृत्वातांतामसींभीमांब हिर्विन्यस्यगोव्रजात्॥७९॥ ददाहगोपवृंदैश्चत्रासितैस्तत्रगोव्रजे ॥ कदाचिच्छकटस्याधःशयानोभगवान्हरिः॥८०॥प्रसार्यचरणौतत्ररुरोदमधुसूदनः॥ त स्यपादप्रहारेणशकटंपरिवर्तितम् ॥८१॥ विध्वस्तकुंभभांडंतद्विपरीतंपपातवै ॥ ततोगोप्यश्चगोपाश्चदृष्ट्वातच्छकटंमहत् ॥८२॥ विस्मयंपरमंजग्मुःकिमे तदितिशंकिताः॥ यशोदाचतदातूर्णंबालंजग्राहविस्मिता॥८३॥ अल्पेनैवहिकालेनबालकौतौयदूत्तमौ ॥ वर्द्धमानौयशोदायाःस्तनपानेनपोषितौ ॥८४॥ जानुभ्यामथहस्ताभ्यांरिंगमाणौविरेजतुः॥ मायावीराक्षसस्तत्रकृतश्चवटुवेषधृक् ॥८५॥ कृष्णंहंतुंसमारब्धोविचचारमहीतले॥ज्ञात्वाकृष्णस्तुतंरक्षोनिज

१ मायावीराक्षसःकश्चित्तत्र कुक्कुटवेषधृगितिपाठः ।

घानतलेनवै ॥८६॥ राक्षसेनैवरूपेणनिपपातममारच ॥ विचचारततःसर्वंगोव्रजंमधुसूदनः ॥ ८७ ॥ नवनीतंजहाराशुगोपीनांचगृहेगृहे ॥ तदायशोदाकु
पितादाम्नामध्येउलूखले ॥८८॥ निबध्यकृष्णंप्रययौविक्रेतुंगोरसादिकम् ॥ कर्षमाणस्ततःकृष्णोदाम्नाबद्धउलूखले ॥८९॥ यमलार्जुनयोर्मध्येजगामधरणी
धरः ॥ उलूखलेनगोविंदःपातयामासतौद्रुमौ ॥ ९० ॥ भग्नस्कंधौनिपतितौस्वरेणधरणीतले ॥ तेनशब्देनमहताजग्मुस्तत्रमहौजसः ॥ ९१ ॥ गो
पवृद्धास्ततोदृष्ट्वाविस्मयंपरमंगताः ॥ यशोदापिसमुद्विग्नाविमुच्यधरणीधरम् ॥ ९२ ॥ तंविस्मितंसमादायस्तनंप्रादान्महात्मने ॥ यस्मिन्निब
ध्यमानस्तुदाम्नामात्राजगत्पतिः ॥ ९३ ॥ तस्मिन्महर्षिभिःसर्वैर्दामोदरइतीरितः ॥ तौतुकिंनरतांप्राप्तौविमुक्तौयमलार्जुनौ ॥ ९४ ॥ गोपवृद्धास्ततःस
र्वेनंदगोपपुरोगमाः ॥ महोत्पातमिमंज्ञात्वास्थानांतरमुपाययुः ॥ ९५ ॥ वृंदावनेमनोरम्येयमुनायास्तटेशुभे ॥ निवासंचक्रिरेरम्यंगवांगोपीजनस्य
च ॥ ९६ ॥ तत्रतौरामकृष्णौतुवर्द्धमानौमहाबलौ ॥ वत्सपालयुतौवत्सान्पालयामासतुस्तदा ॥ ९७ ॥ गोवत्समध्यगंकृष्णंबकोनाममहासुरः ॥ बक
रूपेणतंहंतुमुद्युक्तोऽत्रयदूत्तमम् ॥ ९८ ॥ तंदृष्ट्वावासुदेवोपिलोष्टमुद्यम्यलीलया ॥ ताडयामासपक्षांतेपपातोर्व्यांमहासुरः ॥ ९९ ॥ ततःकतिपयाहस्तु
गोवत्सान्पालयन्वने ॥ छायायांजंबुवृक्षस्यप्रसुप्तौपल्लवेमृदौ॥१००॥एतस्मिन्नंतरेदेवोब्रह्मादेवगणैर्वृतः ॥ द्रष्टुंकृष्णंसमागम्यसुप्तौदृष्ट्वायदूत्तमौ ॥१०१॥
वत्सान्गोपशिशून्हत्वाजगामत्रिदिवंपुनः ॥ प्रबुद्धौतौसमालोक्यविनष्टाञ्शिशुवत्सकान् ॥ १०२ ॥ गोवत्सागोपबालाश्चक्वगताइतिविस्मितौ ॥
ज्ञात्वाकृष्णस्तुतत्कर्मप्रजापतिकृतंतदा ॥ १०३ ॥ तथैवससृजेबालान्गोवत्सांश्चसनातनः ॥ यथातूर्णंयथारूपंतथैवमधुसूदनः ॥ १०४ ॥
ससर्जेवत्सान्गोपालानविताजगतांप्रभुः ॥ दृष्ट्वासायाह्नसमयेगावस्त्वेषांचमातरः ॥ १०५ ॥ स्वान्स्वान्वत्सानुपागम्ययथापूर्वंप्रवर्तिताः ॥ एवंसं
वत्सरेकालेगतेतत्रमहात्मनः ॥ १०६ ॥ प्रजापतिःपुनस्तस्मैददौवत्सान्सबालकान् ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वापरिणीयप्रणम्यच ॥ भयादुवाचगो
विंदंब्रह्मात्रिभुवनेश्वरः ॥ १०७॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नमोनमस्तेसर्वात्मंस्तत्वज्ञानस्वरूपिणे ॥ नित्यानंदस्वरूपायप्रियतात्मन्महात्मने ॥ १०८ ॥
अणुर्बृहत्स्थूलतररूपःसर्वगतोव्ययः ॥ अनादिमध्यांतरूपस्वरूपात्मन्नमोस्तुते ॥ १०९ ॥ नित्यज्ञानबलैश्वर्यवीर्यतेजोमयस्यच ॥ महाशक्तेनमस्तुभ्यं
पूर्णषाड्गुण्यमूर्तये ॥ ११० ॥ त्वंवेदपुरुषोब्रह्मन्महापुरुषएवच ॥ शरीरपुरुषत्वस्यछंदःपुरुषएवच ॥ १११ ॥ चत्वारःपुरुषास्त्वंचपुराणःपुरुषो
त्तम ॥ विभूतयस्तवब्रह्मन्पृथिव्यग्न्यनिलादयः ॥ ११२ ॥ तववाचासमुद्भूतौक्ष्मावह्नीजगदीश्वर ॥ अंतरिक्षंचवायुश्चसृष्टौप्राणेनतेविभो ॥ ११३ ॥
चक्षुषातवसंसृष्टौद्यौश्चादित्यस्तथाव्यय ॥ दिशश्चचंद्रमाःसृष्टाःश्रोत्रेणतवचानघ ॥ ११४ ॥ अपांस्रावश्चवरुणोमनसातेमहेश्वर ॥ उक्तेमहतिमीमांसे

यत्तद्ब्रह्मप्रकाशते ॥ ११५ ॥ तथैवचाध्वरेष्वेतदेतदेवमहाव्रते ॥ छंदोगेयेनभस्येतद्दिव्येतद्वायुरेवतत् ॥ ११६ ॥ आकाशएतदेवेदमोषधीष्वेवमेवच ॥
नक्षत्रेषुचसर्वेषुग्रहेष्वेतद्दिवाकरे ॥ ११७ ॥ एवंभूतेष्वेवमेवब्रह्मेत्याचक्षतेश्रुतिः ॥ तदेवपरमंब्रह्मप्रज्ञातंपरितोमृतम् ॥ ११८ ॥ हिरण्मयोन्ययोयज्ञः
शुचिःशुचिषदित्यपि ॥ वैदिकान्यभिधेयानितथैतान्यस्यनकाचित् ॥ ११९ ॥ चक्षुर्मयंश्रोत्रमयंछंदोमयमनोमयम् ॥ वाङ्मयंपरमात्मानंपरेशंशंसतिश्रु
तिः ॥ १२० ॥ इतिसर्वोपनिषदामर्थस्त्वंकमलेक्षण ॥ स्तोतुंनशक्तोयंत्वांतुसर्ववेदांतपारगम् ॥ १२१ ॥ महापराधमेतत्तेवत्सापहरणंमया ॥
कृतंतत्क्षम्यतांनाथशरणागतवत्सल ॥ १२२ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ एवंस्तुत्वाहरिंवेधाःप्रणम्यचपुनःपुनः ॥ वत्सान्दत्वापुनस्तस्मैप्रय
यौस्वयमालयम् ॥ १२३ ॥ हृदिकृत्वासदादेविबालरूपंहरिंविधिः ॥ उवासत्रिदशैःसार्द्धंहृष्टपुष्टोमहातपाः ॥ १२४ ॥ कृष्णेनसृष्टावत्सावैपूर्व
वत्सास्तथार्भकाः ॥ अवापुरैक्यतांतत्रपश्यतांत्रिदिवौकसाम् ॥ १२५ ॥ कृष्णस्तुवत्सपालैर्वैप्रययौनंदगोकुलम् ॥ ततःकतिपयाहस्सुगोपा
लैर्यदुपुंगवः ॥ १२६ ॥ ह्रदंगत्वाथकालिंद्यास्तत्रस्थंसुमहाविषम् ॥ सहस्रशीर्षंबलिनंनागराजानमच्युतः ॥ १२७ ॥ निष्पिष्यफल
साहस्रंपादेनैकेनलीलया ॥ प्राणसंशयमापन्नंचकारमधुसूदनः ॥ १२८ ॥ सकालियोलब्धसंज्ञस्तमेवशरणंययौ ॥ ररक्षभगवान्कृष्णोनागंत्य
क्तविषंतदा ॥ १२९ ॥ वैनतेयभयाद्भीतंस्वपदेनांक्यमूर्द्धसु॥ह्रदाद्विवासयामासकालिंद्यायदुपुंगवः ॥ १३० ॥ त्यक्त्वासतंह्रदंतूर्णंपुत्रदारस
मन्वितः ॥ नमस्कृत्वाथगोविंदंप्रययौकालियस्तदा ॥ १३१ ॥ विषदग्धास्तुयेपूर्वंतत्तीरस्थाश्चशाखिनः ॥ कृष्णेनवीक्षितास्तूर्णंफलिनःपुष्पि
णोभवन् ॥ १३२ ॥ अथकालेनकौमारमवाप्यमधुसूदनः ॥ गोवृंदंपालयामाससर्वदेवमयःप्रभुः ॥ १३३ ॥ स्वसमानवयोभिस्तुगोपालैस्तुयदू
त्तमः ॥ वृंदावनेमनोरम्येसरामोविचचारह ॥ १३४ ॥ तत्रहत्वामहाघोरंसर्परूपंमहासुरम् ॥ अपहत्यमहाकायंमेरुमंदारगौरवम् ॥ १३५ ॥ धेनुकस्यव
नंप्राप्यतालर्हिंतालगह्वरम् ॥ प्रविश्यतद्वनंरम्यंफलितंतालगह्वरम् ॥ धेनुकंपर्वताकारंखररूपधरंसदा ॥ १३६ ॥ पादौगृह्यसमुत्क्षिप्यतालेनविज
घानह ॥ तत्क्षणादेवतत्पालास्तदंतेरेमिरेतदा ॥१३७॥ निष्क्रम्यतद्वनात्तूर्णंभांडीरंवटमागताः ॥ तत्रतेरामकृष्णाभ्यांचिक्रीडुर्बाललीलया ॥ १३८॥
गोपवेषेणतत्रागात्प्रलंबोनामराक्षसः ॥ रामंस्वपृष्ठमारोप्यययौतूर्णंनभस्तलम् ॥ १३९ ॥ मत्वातंराक्षसंरामोमुष्टिनातस्यमूर्द्धनि ॥ ताडयामा
सरोषेणविह्वलांगस्ततोपतत् ॥ १४० ॥ राक्षसेनैवरूपेणविनदन्भैरवंस्वनम् ॥ भिन्नशीर्षतनुस्तत्रममाररुधिरोक्षितः ॥ १४१ ॥ ततःप्रदोष

१ इदमर्धं केपुचित्पुस्तकेपुनदृश्यते ।

समयेगोव्रजेनंदनंदनः ॥ उवासगोपकन्याभिःक्रीडन्कौमोदवर्चसे ॥ १४२ ॥ अरिष्टनामादैत्येशोगत्वातत्रवृषाकृतिः ॥ कृष्णंहंतुंसमागत्यजगर्जेचमहास्वनम् ॥ १४३ ॥ तंदृष्ट्वाविद्रुताःसर्वेगोपालाभयपीडिताः ॥ कृष्णोपिदृष्ट्वातंरौद्रमागतंदनुजाधिपम् ॥ १४४ ॥ तालवृक्षंसमुत्पाट्यशृंगमध्येव्यपीडयत् ॥ सतुभग्नशिरःशृंगोवमन्वैरुधिरंबहु ॥ १४५ ॥ पपातभीमवेगेननिनदंस्त्यक्तजीवितः ॥ इत्थंहत्वामहाकायमरिष्टंदनुजाधिपम् ॥१४६ ॥ आहूयगोपबालांश्चतत्रैवोवासगोव्रजे ॥ ततःकतिपयाहस्सुकेशीनाममहासुरः ॥ १४७ ॥ हयकायेनगोविंदंहंतुंव्रजमुपाययौ ॥ सगत्वागोव्रजंरम्यमुच्चैर्हेषामथाकरोत् ॥ १४८ ॥ तेनशब्देनमहतापूरितंभुवनत्रयम् ॥ भीताःसर्वेसुरगणाःशंकमानायुगक्षयम् ॥ १४९ ॥ तत्रस्थामोहिताःसर्वेगोपागोप्यश्चविह्वलाः ॥ लब्धसंज्ञास्तुतेसर्वेविद्रुताश्चसमंततः ॥ १५० ॥ गोप्यस्तुशरणंजग्मुःकृष्णंत्राहीतिचाब्रुवन् ॥ नभेतव्यंनभेतव्यमित्याहभक्तवत्सलः ॥ १५१ ॥ समाश्वास्यततस्तूर्णंमुष्टिनावासवानुजः ॥ ताडयामासशिरसितस्यदैत्यस्यलीलया ॥ १५२ ॥ विभिन्नदंतनेत्रोसौविननादमहास्वनम् ॥ महाशिलांसमुत्क्षिप्यतस्यांगेवैन्यपातयत् ॥ १५३ ॥ सतुचूर्णितसर्वांगोनिनदन्भैरवंस्वनम् ॥ पपातसहसाभूमौममारचमहासुरः ॥ १५४ ॥ केशिनंनिहतंदृष्ट्वादिविदेवगणाभृशम् ॥ मुमुचुःपुष्पवर्षाणिसाधुसाध्वितिचाब्रुवन् ॥ १५५ ॥ इत्थंशिशुत्वेवैदैत्यान्हरिर्हत्वाबलोत्कटान् ॥ समुमोदसुखेनैवबलरामसमन्वितः ॥ १५६ ॥ इंदीवरदलश्यामःपद्मपत्रनिभेक्षणः ॥ पीतांबरधरःस्रग्वीवनमालाविभूषितः ॥ १५७ ॥ कौस्तुभोद्भासितोरस्कश्चित्रमाल्यानुलेपनः ॥ विचित्राभरणैर्युक्तःकुंडलाभ्यांविराजितः ॥ १५८ ॥ आमुक्ततुलसीमालःकस्तूरीतिलकांचितः ॥ सुस्निग्धनीलकुटिलकबरीकृतकेशवान् ॥ १५९ ॥ बद्धैर्नानाविधैःपुष्पैर्बर्हिबर्हावतंसकः ॥ रक्तारविंदसदृशहस्तपादतलाधरः ॥ १६० ॥ पक्ष्मध्यगशीतांशुकलंकभ्रूलताननः ॥ हारनूपुरकेयूरैःकटकाभ्यांविराजितः ॥ १६१ ॥ वृंदावनेमहारम्येफलपुष्पविराजिते ॥ रम्यंनिनादयन्वेणुंतत्रास्तेयदुनंदनः ॥ १६२ ॥ अवधीरितकंदर्पकोटिलावण्यमच्युतम् ॥ सर्वागोपस्त्रियोदृष्ट्वामन्मथास्त्रेणपीडिताः ॥१६३॥ पुरामहर्षयःसर्वेदंडकारण्यवासिनः ॥ दृष्ट्वारामंहरिंतत्रभोक्तुमैच्छत्सुविग्रहम् ॥ १६४ ॥ तेसर्वेस्त्रीत्वमापन्नाःसमुद्भूतास्तुगोकुले ॥ हरिंसंप्राप्यकामेनततोमुक्ताभवार्णवात् ॥ १६५ ॥ क्रोधेनैवयथादैत्याःसमेत्यमधुसूदनम् ॥ निधनंप्राप्यसंग्रामेहतामुक्तिमवाप्नुयुः ॥१६६॥ कामक्रोधौनृणांलोकेनिरयस्यैवकारणम् ॥ हरिंसमेत्यभावेनमुक्तागोप्यःसुरद्विषः ॥१६७॥ कामाद्भयाद्वाद्वेषाद्वायेभजंतिजनार्दनम् ॥ तेप्राप्नुवंतिवैकुंठंकिंपुनर्भक्तियोगतः ॥ १६८ ॥ तस्यवेणुध्वनिंश्रुत्वाराजन्यांवल्लवांगनाः ॥ शयनादुत्थिताः

१ कौमारलीक्षिते इति पाठः ।

सर्वाविकीर्णविरसूर्द्धजाः ॥ १६९ ॥ त्यक्त्वापतीन्सुतान्बंधूंस्त्यक्त्वालज्जांकुलंस्वकम् ॥ जगत्पतिंसमाजग्मुःकंदर्पशरपीडिताः ॥ १७० ॥ समेत्यगो
प्यःसर्वास्तुभुजैरालिंग्यकेशवम् ॥ बुभुजुश्चाधरंदेव्यःसुधामृतमिवामराः ॥ १७१ ॥ ताभिःसर्वाभिरात्मेशःक्रीडयामासगोव्रजे ॥ तेनापिताःस्त्रियःसर्वा
रेमिरेनिर्भयाव्रजे ॥ १७२ ॥ इत्येवंरमयामासुरहन्यहानिकेशवम् ॥ वृंदावनेमनोरम्येकालिंदीपुलिनेतथा ॥ १७३ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ धर्मसंर
क्षणार्थायजगत्यामवतीर्यसः ॥ परदाराभिगमनंकथंकुर्याज्जनार्दनः ॥ १७४ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ स्वशरीरेपरेष्वंगभेदोनास्तिशुभानने ॥ सर्वंजग
च्चतस्यांगंपृथगत्रनविद्यते ॥ १७५ ॥ स्त्रीपुंभेदोनवैतस्यपुरुषस्यमहात्मनः ॥ नैसर्गिकस्यभर्तृत्वादात्मेशत्वाज्जगत्पतेः ॥ १७६ ॥ तथापहृतपाप्म
त्वसामर्थ्याद्व्यापिनःप्रभोः ॥ दोषोत्रनास्तिसुभगेदेवस्यपरमात्मनः ॥ १७७ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वातुगिरिजांरुद्रःश्रीत्रिपुरान्तकः ॥ कृ
ष्णस्यशेषंचरितमाख्यातुंसंप्रचक्रमे ॥१७८ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ शरत्कालेतुसंप्राप्तेनंदगोपपुरोगमाः ॥ गोपामहोत्सवंकर्तुमारब्धास्त्रिदशांपतेः॥१७९॥
तदुत्सवंतुगोविंदोनिवार्याथशतक्रतोः ॥ गोवर्द्धनाद्रिराजस्यकारयामासवीर्यवान् ॥ १८० ॥ ततःक्रुद्धःसहस्राक्षोनंदगोपस्यगोव्रजे ॥ ववर्षचमहावृ
ष्टिंसप्तरात्रंनिरंतरम् ॥ १८१ ॥ गोवर्द्धनंसमुत्पाट्यमहाशैलंजनार्दनः ॥ गवांसंरक्षणार्थायधारयामासलीलया ॥ १८२ ॥ तस्यच्छायांगिरेःप्राप्य
गोपागोप्यश्चसुव्रते ॥ अवसंश्चसुखेनैवहर्म्यांतरगताइव ॥१८३॥ ततःशक्रःसहस्राक्षोभीतःसंभ्रांतचेतसा ॥ वारयामासतद्वर्षंययौनंदस्यतद्व्रजम्॥१८४॥
कृष्णोपितंमहाशैलंयथापूर्वंनिवेशयत् ॥ गोपवृद्धाश्चतेसर्वेनंदगोपपुरोगमाः १८५ ॥ परिपूज्यचगोविंदंपरंविस्मयमाययुः ॥ ततःशतक्रतुर्देवःसमेत्यम
धुसूदनम् ॥ तुष्टावप्रांजलिर्भूत्वाहर्षगद्गदयागिरा ॥ १८६ ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ॥ नमस्तेपुंडरीकाक्षसर्वज्ञातित्रिविक्रम ॥ त्रिगुणातीतसर्वेशविश्व
स्यात्मन्नमोस्तुते ॥ १८७ ॥ त्वंयज्ञस्त्वंवषट्कारस्त्वमोङ्कारःक्रतुर्हविः ॥ त्वमेवसर्वदेवानांपितामाताचकेशव ॥ १८८ ॥ अग्रेहिरण्यगर्भस्त्वंभूत
स्यसमवर्त्तत ॥ त्वमेवैकःपतिरसिपुरुषस्त्वंहिरण्मयः ॥ १८९ ॥ पृथिवींद्यामिमांदेवत्वमेवधृतवानसि ॥ आत्मदःफलदोयश्चस्यादेवंजगदीश्वर॥१९०॥
अवाप्तंतच्चत्रिदशैःप्रकाशंजगतांपतेः ॥ अमृतंचैवमृत्युश्चछायातवसनातन ॥ १९१ ॥ तस्मैदेवायभवतेविधेमहविषावयम् ॥ हेमवंतइमेयस्यस
मुद्भूताहिरण्मयाः ॥ १९२ ॥ समुद्रारसनायस्यवाहस्तस्यैवकेशव ॥ इमादिशःप्रतिदिशोवायुर्यस्यतवाव्यय ॥ १९३ ॥ तस्मैदेवायभव
तेविधेमहविषावयम् ॥ येनत्वयासमारूढापृथिवीवर्द्धतापुनः ॥ १९४ ॥ स्वर्लोकःस्तंभितोयेनत्वयाब्रह्मन्महेश्वर ॥ त्वमंतरिक्षेरजसोवसानःसर्वगोव्ययः ॥
॥ १९५ ॥ तस्मैदेवायभवतेविधेमहविषावयम् ॥ यंक्रंदसिराजमानेतत्पभासेगुणान्विते ॥ १९६ ॥ अभ्यैक्षेतांचमनसाअवश्यंश्रीश्चसर्वदा ॥ यत्रास्ति

सुरउदितोविभातिपरमेपदे ॥१९७॥ तस्मैदेवायभवतेविधेमहविषावयम् ॥ यदापोबृहतीर्विश्वब्रह्ममायंजनार्दनाः ॥ १९८ ॥ गर्भंदधानाःसर्गेत्रजनयंतीर घोघकृत् ॥ समवर्ततदेवानामसुरेकोव्ययोविभुः ॥ १९९ ॥ तस्मैदेवायभवतेविधेमहविषावयम् ॥ याआपोमहिनादक्षंपर्यपश्यत्प्रजापतिम् ॥ २०० ॥ यज्ञंदधानास्तत्रादौजनयंतीर्हविःपुमान् ॥ योदेवेष्वेकएवासीदधिदेवःपरात्परः ॥२०१॥ तस्मैदेवायभवतेविधेमहविषावयम् ॥ मानोहिंसीज्जनितायःपृथिव्याअव्ययःपुमान् ॥२०२॥ योवादिवंसत्यधर्माजजानाव्ययईश्वरः ॥ यश्चंद्रोबृहतीरपोजजानसकलंजगत् ॥ २०३ ॥ तस्मैदेवायभवतेविधेमहविषावयम् ॥ एतानिविश्वजातानिबभूवपरिताप्रभो ॥ २०४ ॥ त्वदुत्पन्नप्रजाध्यक्षभविष्यद्भूतमच्युतः ॥ यजामस्त्वांचयत्कामास्तन्नोअस्तुसमासतः ॥ २०५ ॥ त्रयाणांपतयःस्यामतवकारुण्यवीक्षणात् ॥ हिरण्मयाख्यःपुरुषोहिरण्यश्मश्रुकेशवान् ॥ २०६ ॥ आप्रणखात्सर्वंहिरण्यंसवितातुहिरण्यभाक् ॥ असौसर्वगतोब्रह्मायस्त्वादित्येव्यवस्थितः ॥ २०७ ॥ तद्वैदेवस्यसवितुर्वरेण्यंभर्गउत्तममः ॥ सदाधीमहितेरूपंधियोयोनःप्रभातिहि ॥ २०८ ॥ नमस्ते पुंडरीकाक्षश्रीशसर्वेशकेशव ॥ वेदांतवेद्ययज्ञेशयज्ञरूपनमोस्तुते ॥ २०९ ॥ नमस्तेवासुदेवायगोपवेषायतेनमः ॥ तत्सर्वंध्वंसनादेवअपराधंमयाकृतम् ॥ २१० ॥ तत्क्षम्यतांजगन्नाथघृणाब्धेपुरुषोत्तम ॥ अल्पेनैवहिकालेनजहिकंसंदुरासदम् ॥ देवानांहिहितंकृत्वासुखेवस्थायमेदिनीम् ॥ २११ ॥ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इतिसंस्तुत्यगोविंदंसर्वदेवेश्वरोहरिः ॥ सुधामृतेनाभ्यषिंचद्दिव्यांबरविभूषणैः ॥२१२॥ अर्चयित्वातुदेवेशंजगामत्रिदिवंपुनः ॥ गोपवृद्धाश्चगोप्यश्चदृष्ट्वातत्रशतक्रतुम् ॥ २१३ ॥ तेनतेपूजिताश्चैवप्रहर्षमतुलंययुः ॥ रामकृष्णौमहावीर्यौदिव्याभरणभूषितौ ॥ २१४ ॥ नंदस्य गोव्रजेरम्येसुसुखेनैवतस्थतुः ॥ एतस्मिन्नंतरेदेविनारदोमुनिसत्तमः ॥ २१५ ॥ सहसामथुरांगत्वाकंसस्यांतिकमाविशत् ॥ राज्ञासंपूजितास्तत्रसमासीनःशुभासने ॥२१६॥ सर्वंविज्ञापयामासचेष्टितंशार्ङ्गिणस्तदा ॥ देवतानांससुद्योगंजन्मवैकेशवस्यच ॥२१७॥ तथाचवसुदेवेनपुत्रनिक्षेपणंव्रजे ॥ निधनं राक्षसानांचसर्पराजविवासनम् ॥२१८॥ धारणंगिरिवर्यस्यशतक्रतुसमागमम् ॥ निवेदयित्वाकंसस्यसर्वंनिरवशेषतः ॥२१९॥ प्रययौब्रह्मभवनंपूजितस्तेनरक्षसा ॥ कंसःसमुद्विग्नमनामंत्रिभिःपरिवेष्टितः॥२२०॥ मंत्रयामासतैःसाकमात्मनोनिधनंप्रति ॥ तत्रबुद्धिमतांश्रेष्ठमक्रूरंधर्मवत्सलम् ॥ उवाचात्महितं कार्यंदानवेंद्रोमहाबलः ॥ २२१ ॥ ॥ कंसउवाच ॥ ॥ मद्भयात्रिदशाःसर्वेशतक्रतुपुरोगमाः ॥ विष्णोःसमीपमागत्यभयार्त्ताःशरणंगताः ॥२२२॥ सतेषाम भयंदत्वाभगवान्भूतभावनः ॥ उत्पन्नोदेवकीगर्भेमांहंतुंमधुसूदनः ॥ २२३ ॥ वसुदेवोपिदुष्टात्मावंचयित्वातुमांनिशि ॥ पुत्रंनिक्षिप्तवान्गेहेनंदस्यसुदुरात्म

१ गोवत्सान्संरक्षतुः इति पाठः ।

नः॥२२४॥बालेनैवद्गुराधर्षौविजयानमहासुरान्॥मांहंतुमपिसंनद्धोभवेदेवनसंशयः॥२२५॥ सतुहंतुंनवैशक्तःसेंद्रैरपिसुरासुरैः॥उपायैर्निहंतव्यःसमानीयम
यातदा ॥२२६॥ मदोत्कटैस्तुमातंगैर्मल्लैश्चवरवाजिभिः ॥ येनकेनाप्युपायेनहंतुंशक्यमिहैवतु॥२२७॥तस्मात्त्वंगोव्रजंगत्वाकृष्णंरामंचयादव ॥ सर्वान्गो
पालवृद्धांश्चनंदगोपपुरोगमान् ॥ उपभोक्तुंधनुर्यागमिहानययदूत्तम ॥ २२८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तथेत्युक्त्वाथयदुश्रेष्ठोरथमारुह्यवीर्यवान् ॥
प्रययौगोकुलंरम्यंकृष्णसंदर्शनोत्सुकः ॥ २२९ ॥ महाभागवतश्रेष्ठोगवांमध्येव्यवस्थितम् ॥ ददर्शकृष्णमक्लिष्टमक्रूरोविनयान्वितः ॥ २३० ॥ नीलनी
रदसंकाशंसर्वाभरणभूषितम् ॥ पद्मपत्रविशालाक्षंदीर्घबाहुमनामयम् ॥ २३१ ॥ पीतवस्त्रेणसंवीतंसर्वावयवसुंदरम् ॥ कौस्तुभोद्भासितोरस्कंरत्नकुंडल
शोभितम् ॥ २३२ ॥ तुलसीवनमालाढ्यंवन्यपुष्पावतंसकम् ॥ गोपकन्यापरिवृतंदृष्ट्वातत्रजनार्दनम् ॥ २३३॥पुलकांकितसर्वांगोहर्षाश्रुप्लुतलोचनः ॥
अवरुह्यरथात्तस्मात्प्रणनामयदूद्वहः ॥२३४ ॥ हर्षात्समेत्यगोपालंपरिणीयप्रणम्यच ॥ रक्तारविंदसदृशौवज्रचक्राङ्कचिह्नितौ॥२३५॥ स्वमूर्ध्निधृत्वापादा
ब्जौप्रणनामपुनःपुनः ॥ कैलासशिखराभासंनीलांबरधरंप्रभुम् ॥ २३६ ॥ शरत्पूर्णेंदुसदृशंमुक्तादामविभूषितम् ॥ बलरामंततोदृष्ट्वाप्रणनामसयादवः॥
॥२३७॥ हर्षेणोत्थाप्यतौवीरौपरिगृह्ययदूत्तमौ ॥ गृहमाजग्मतुर्वीरौतेनाक्रूरेणवृष्णिना ॥ २३८ ॥ नंदगोपस्तुतंदृष्ट्वायदुश्रेष्ठंसमागतम्॥अभिगम्यमहाते
जानिवेश्यपरमासने ॥ २३९ ॥ अर्चयामासविधिवदर्घ्यपाद्यादिभिर्मुदा ॥ वस्त्रैःसमर्हणैर्दिव्यैरर्चयामासभक्तितः ॥ २४० ॥ अक्रूरोरामकृष्णाभ्यांवस्त्रा
ण्याभरणानिच ॥ प्रददौनंदगोपाययशोदायैचयादवः ॥ २४१ ॥ पृष्ट्वाकुशलमव्यग्रमासीनस्तुकुशासने ॥ राजकार्याणिसर्वाणिसंपृष्टोवाचबुद्धिमान् ॥
॥ २४२ ॥ अक्रूरउवाच ॥ ॥ एषकृष्णोमहातेजास्साक्षान्नारायणोव्ययः ॥ देवतानांहितार्थायसाधूनांरक्षणायच ॥ २४३ ॥ भूभारकविनाशायध
र्मसंस्थापनायच ॥ कंसादीनांतुदैत्यानांसर्वेषांनिधनायच ॥ २४४ ॥ संप्रार्थितःसुरगणैर्मुनिभिश्चमहात्मभिः ॥ देवकीजठरेजातःप्रावृट्कालेमहानिशि ॥
॥ २४५ भयात्कंसस्यदेवेशमानीयानकदुंदुभिः ॥ तवगेहेतदारात्रौपुत्रंनिःक्षिप्तवान्हरिम् ॥ २४६ ॥ तस्मिन्नेवतुकालेपियशोदातुयशस्विनी ॥ कन्यां
मायांशसंभूतांप्रसूतातुशुभाननाम् ॥२४७॥ तयासंमोहितंसर्वमिदंव्रजकुलंशुभम् ॥ मूर्च्छितायायशोदायाःशयनेयदुपुङ्गवम्॥ २४८ ॥कृष्णंनिक्षिप्यतां
कन्यामादायस्वगृहंययौ ॥ तांतुनिक्षिप्यदेवक्याःशयनेबहिरागमत् ॥ २४९ ॥ सारुरोदततःक्षिप्रंदेवकीशयनेस्थिता ॥ तच्छ्रुत्वासहसाकंसःकन्यामादा
यसुव्रत ॥ २५० ॥ भ्रामयित्वाशिलापृष्ठेचिक्षेपोत्पपात्यवीर्यवान् ॥ समुत्थायचसाकन्यासायुधाष्टभुजान्विता ॥ गगनस्थारुषाकंसंमाहगंभीरया

१ पूर्णेंदुसदृशाननमिति पाठः ।

गिरा ॥ २५१ ॥ ॥ कन्योवाच ॥ ॥ योनंतःसर्वदेवानामीश्वरःपुरुषोत्तमः ॥ यातस्तववधार्थायगोत्रजेदानवाधम ॥ २५२ ॥ ॥ अक्रूर उवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वासामहामायाहिमवंतंसमाययौ ॥ तदाप्रभृतिदुष्टात्माभयादुद्विग्नमानसः ॥ २५३ ॥ दानवान्प्रेषयामासनिधनायमहात्मनः ॥ बालेनैवहताःसर्वेलीलयानेनधीमता ॥ २५४ ॥ अत्यद्भुतानिकर्माणिकृतवान्परमेश्वरः ॥ गोवर्द्धनादिधरणंनागराजविवासनम् ॥२५५॥ समागमंमहेंद्रस्यनिधनंसर्वरक्षसाम् ॥ श्रुत्वादेवर्षिणाख्यातमतीवभयपीडितः ॥ २५६ ॥ इतोनीत्वामहाबाहूरामकृष्णौदुरासदौ ॥ मदोत्कटैर्महानागैर्मल्लैर्वाहंतुमुद्यतः ॥ २५७ ॥ कृष्णस्यानयनार्थायप्रेरयामासमामिह ॥ वसुदेवस्यदुष्टात्मानिग्रहंकृतवानसौ ॥ २५८ ॥ एतत्सर्वंसमाख्यातंचेष्टितंसुदुरात्मनः ॥ उपभोक्तुंधनुर्यागंयूयंसर्वेव्रजौकसः ॥ २५९ ॥ दध्याज्यादिगृहीत्वावैश्वोभूतेगंतुमर्हथ ॥ सहितारामकृष्णाभ्यांगोपाःसर्वेतदंतिकम् ॥ २६० ॥ कृष्णेननिहतःकंसोभविष्यतिनसंशयः ॥ परित्यज्यभयंतस्माद्गमिष्यध्वंनृपाज्ञया ॥ २६१ ॥ ॥ ईश्वर उवाच ॥ इत्युक्त्वासतदाक्रूरस्तूष्णीमासीत्सुबुद्धिमान् ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वादारुणंरोमहर्षणम् ॥ २६२ ॥ नंदगोपमुखाःसर्वेगोपवृद्धाभयातुराः ॥ अभाषिरेमहादुःखसागरेशोकमोहिताः ॥ २६३ ॥ तानाश्वास्यहरिस्तत्रहष्ट्वाकमललोचनः ॥ नभीःकार्येतिसंप्राहराक्षसंप्रतिवीर्यवान् ॥ २६४ ॥ विनाशायप्रयास्यामिकंसस्यास्यदुरात्मनः ॥ मथुरांसहरामेणभवद्भिःसहसंगतः ॥ २६५ ॥ तत्रहत्वादुरात्मानंकंसंदानवपुंगवम् ॥ सर्वांश्चराक्षसान्हत्वापालयिष्यामिमेदिनीम् ॥२६६॥ तस्माच्छोकंपरित्यज्यगच्छध्वंमथुरांपुरीम् ॥ एवमुक्तास्तुहरिणागोपानंदपुरोगमाः ॥२६७॥ मुहुर्मुहुःपरिष्वज्यमूर्द्धघ्राणंप्रचक्रिरे ॥ अप्रमेयानिकर्माणिविचार्यसुमहात्मनः ॥ २६८॥ अक्रूरवचनाच्चैवगोपाःसर्वेगतव्यथाः ॥ दुग्धदध्याज्ययुक्तानिशुचीनिविविधानिच ॥२६९॥ पक्वान्नानिसुहृद्यानिस्वादूनिमधुराणिच ॥ अक्रूरायददौसौम्यंयशोदाभोजनंनहु ॥ २७० ॥ सहितोरामकृष्णाभ्यांनंदाद्यैर्गोपसत्तमैः ॥ सुहृद्भिर्बालवृद्धैश्चभवनेसमलंकृते ॥ २७१ ॥ दत्तंयशोदयासौम्यंभोजनंकलुषापहम् ॥ बुभुजेयादवश्रेष्ठोह्यन्नंरोगापहंशुभम् ॥ २७२ ॥ भोजयित्वायथान्यायंदत्वाचमनमंभसा ॥ सकर्पूरंसतांबूलंददौतस्मैदृढव्रता ॥ २७३ ॥ अस्तंयातेदिनकरेसंध्यामन्वास्ययादवः ॥ सहितोरामकृष्णाभ्यांभुक्त्वाक्षीरान्नमुत्तमम् ॥ २७४ ॥ ताभ्यामेवतदाक्रूरःशयनंसमुपाविशत् ॥ तस्मिंस्तुभवनेश्रेष्ठेरम्येदीपविराजिते ॥ २७५ ॥ श्लक्ष्णेविचित्रपर्यंकेनानापुष्पविराजिते ॥ तस्मिञ्शेतेहरिःकृष्णःशेषेनारायणोयथा ॥२७६ ॥ तंदृष्ट्वासहसाक्रूरोहर्षाश्रुपुलकांकितः ॥ विहायतामसींनिद्रांसुश्रेयःसमुदीक्ष्यवै ॥२७७॥ पादसंवाहनंविष्णोश्चक्रेभागवतोत्तमः ॥ एतावतामेसाफल्यंजीवितंचसुजीवितम् ॥ २७८ ॥ इदंत्रैलोक्यमैश्वर्यमिदंवैसुखमुत्तमम् ॥ इदंराज्यमिदंधर्म्यमिदंमोक्षसु

संपरम् ॥ २७९ ॥ नशक्यंमनसास्मर्तुंशिवब्रह्मादिदैवतैः ॥ सनकाद्यैर्मुनींद्रैस्तुवसिष्ठाद्यैर्महर्षिभिः ॥ २८० ॥ तच्छ्रीशस्यपदद्वंद्वंशरदंबुरुहोज्ज्वलम् ॥
संस्पृष्टमिंदिरालक्ष्म्याकराभ्यांसुसुखंपरम् ॥२८१॥ दिष्ट्यालब्धंमयाविष्णोःश्रीपादाब्जयुगंशुभम् ॥ व्यतीतासाक्षणाद्रात्रिस्तद्ब्रह्मानंदगौरवात् ॥२८२॥
ततःप्रभातेविमलेदिविदेवगणोत्तमैः ॥ संस्तूयमानोबुबुधेतस्मात्तुशयनाद्धरिः ॥ २८३ ॥ उपस्पृश्ययथान्यायंसहरामेणधीमता ॥ पपातपादयोर्मा
तुःप्रयाणंचाभ्यरोचयत् ॥ २८४ ॥ समुत्थाप्ययशोदातुदुःखहर्षसमन्विता ॥ अश्रुपूर्णमुखीपुत्रौप्रेम्णासंपरिषस्वजे ॥ २८५ ॥ आशिषंप्रददौदेवीतन
याभ्यांदृढव्रता ॥ विससर्जमहावीरौसमालिङ्ग्यमुहुर्मुहुः ॥ २८६ ॥ अक्रूरोपियशोदायैप्रणम्यप्राहसांजलिः ॥ २८७ ॥ ॥ अक्रूरउवाच ॥ ॥ प्रया
स्यामिमहाभागेप्रसादंकुरुमेनघे ॥ एषकृष्णोमहाबाहुःकंसंहत्वामहाबलम् ॥ २८८ ॥ सर्वस्यजगतोराजाभविष्यतिनसंशयः ॥ तस्माच्छोकंपरित्य
ज्यसुखीभववरानने ॥२८९॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ इत्युक्तयातयाक्रूरोविसृष्टोयदुसत्तमः ॥ सहितोरामकृष्णाभ्यामारुरोहरथोत्तमम् ॥२९०॥ प्रययौमथुरांशीघ्रं
स्तूयमानोप्सरोगणैः॥ नंदगोपमुखाःसर्वेगोपवृद्धास्तमन्वयुः॥२९१॥ पुनर्गृहीत्वादध्याज्यंफलानिविविधानिच ॥ तंप्रयांतंहरिंदृष्ट्वागोकुलाद्गोपयोषितः ॥
॥ २९२ ॥ अनुजग्मुर्विनिष्क्रांतंरथस्थंमधुसूदनम् ॥ निवर्तयामासहरिस्ताःसर्वागोपयोषितः ॥ २९३ ॥ शोकसंतप्तहृदयाविलेपुःकमलेक्षणम् ॥
हाकृष्णकृष्णकृष्णेतिगोविंदेत्यरुदन्मुहुः ॥ २९४ ॥ अश्रुपूर्णेक्षणादीनारुदंत्यस्तत्रसंस्थिताः ॥ अथाक्रूरोरथंदिव्यंचोदयामासगोव्रजात् ॥ २९५ ॥
सहितोरामकृष्णाभ्यांमथुरांप्रतियादवः ॥ उत्तीर्ययमुनांशीघ्रंकूलेस्थाप्यरथोत्तमम् ॥ २९६ ॥ अवरुह्यरथात्तस्मात्स्नातुंतत्रोपचक्रमे ॥ तथा
चावश्यकंकर्तुंनिमज्ज्याथजलेशुभे ॥ २९७ ॥ तत्राघमर्षणंसम्यग्जपन्भागवतोत्तमः ॥ ददर्शतौजलेतत्ररामकृष्णौशुभान्वितौ ॥ २९८ ॥
शरत्कोटींदुसंकाशंनीलांबरधरंप्रभुम् ॥ दिव्यचंदनदिग्धांगंमौक्तिकाभरणच्छविम् ॥ २९९ ॥ रक्तारविंदनयनंपुडंरीकावतंसकम् ॥ रामंददर्श
कृष्णंचनीलनीरदसन्निभम् ॥ ३०० ॥ दिव्यपीतांबरधरंपुंडरीकायतेक्षणम् ॥ हरिचंदनलिप्तांगंनानारत्नविभूषितम् ॥ ३०१ ॥ दृष्ट्वातत्रयदुश्रेष्ठोविस्मयं
परमंगतः ॥ उत्थायस्यंदनेतत्रतौददर्शमहाबलौ ॥ ३०२ ॥ पुनरप्यत्रनिर्मज्ज्यजपन्मंत्रद्वयंहरिम् ॥ सुधाब्धौशेषपर्यंकेरमयासहितंहरिम् ॥ ३०३ ॥
सनकाद्यैस्तूयमानंसर्वैर्देवैरुपासितम् ॥ दृष्ट्वातस्मिन्जलेदेवंविस्मयंपरमंययौ ॥ तुष्टावाथयदुश्रेष्ठोहरिंसर्वगमीश्वरम् ॥ ३०४ ॥ ॥ अक्रूरउवाच ॥
कालात्मनेनमस्तुभ्यमनादिनिधनायच ॥ अव्यक्तायनमस्तुभ्यमविकारायतेनमः ॥ ३०५ ॥ भूतभर्त्रेनमस्तुभ्यंभूतव्याप्रनमोनमः ॥ नमस्तेसर्वभूता
नांनियन्त्रेपरमात्मने ॥ ३०६ ॥ विकारायाविकारायप्रत्यक्षपुरुषायच ॥ गुणभर्त्रेनमस्तुभ्यंनियमायनमोनमः ॥ ३०७ ॥ देशकालादिनिर्भेदरहिताय

परात्मने ॥ अनंतायनमस्तुभ्यमच्युतायनमोनमः ॥ ३०८ ॥ गोविंदायनमस्तुभ्यंत्रयिनाथायशार्ङ्गिणे ॥ नारायणायविश्वायवासुदेवायतेनमः ॥३०९॥ विष्णवेपुरुरूपायशाश्वतायनमोनमः ॥ पद्मनेत्रायनित्यायशंखचक्रधरायच ॥ ३१० ॥ उद्यत्कोटिरविप्रख्यभूषणांचितवर्चसे ॥ हरयेसर्वलोकानामीश्वरायनमोनमः ॥ ३११ ॥ सवित्रेसर्वजगतांबीजायपरमात्मने ॥ संकर्षणायकृष्णायप्रद्युम्नायनमोनमः ॥ ३१२ ॥ अनिरुद्धायधात्रेचविधात्रेविश्वयोनये ॥ सहस्रमूर्त्तयेतुभ्यंबहुमूर्द्धांघ्रिबाहवे ॥३१३॥ सहस्रनाम्नेनित्यायपुरुषायनमोनमः ॥ नमस्तेनागपर्यंकशायिनेसौम्यरूपिणे ॥३१४॥ केशवायनमस्तुभ्यंपीतवस्त्रधरायच ॥ लक्ष्मीघनकुचाश्लेषविमर्दोज्ज्वलवर्चसे ॥ श्रीधरायनमस्तुभ्यंश्रीशायानंतरूपिणे ॥ ३१५ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ स्नानकालेपठेद्यस्तुदेवंध्यायन्सनातनम् ॥ इमंस्तवंनरोभक्त्यामहद्भिर्मुच्यतेह्यघैः ॥ ३१६ ॥ सर्वतीर्थफलंप्राप्यविष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥ एवमंतर्जलेदेवंस्तुत्वाभागवतोत्तमः ॥ ३१७ ॥ अर्चयामाससजलैःकुसुमैश्वसुगंधिभिः ॥ कृतकृत्यस्तदाक्रूरोनिर्गत्ययमुनाजलात् ॥ ३१८ ॥ समेत्यरामकृष्णौतुप्रणनामशुभान्वितः ॥ तंदृष्ट्वाप्राहगोविंदोविनीतंविस्मितंहरिः ॥ ३१९ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ किमाश्चर्यंजलेतस्मिन्दृष्टवानसियादव ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ अक्रूरस्तुयदुश्रेष्ठंप्राहकृष्णंसुतेजसम् ॥ ३२० ॥ ॥ अक्रूरउवाच ॥ ॥ तवसर्वगतस्येशमहिम्नोजगतःप्रभो ॥ किमाश्चर्यंहृषीकेशजगत्सर्वंत्वमेवहि ॥३२१॥ त्वमापस्त्वंनभोवह्निस्त्वंभूमिरनिलस्तथा ॥ चतुर्विधमिमंसर्वंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ ३२२ ॥ त्वत्तोनान्यद्वासुदेवजीमूतादमृतंयथा ॥ त्वंयज्ञस्त्वंवषट्कारस्त्वमोंकारोहविस्तथा ॥ ३२३ ॥ त्वमेवसर्वदेवानामीश्वरःशाश्वतोव्ययः ॥ नाकारणात्कारणाद्वाकरणाकारणात्परः ॥ ३२४ ॥ धर्मत्राणायदेवेशशरीरग्रहणंतव ॥ मत्स्यकूर्मवराहादिवैभवत्वमुपागतः ॥ ३२५ ॥ पासिसर्वमिमंलोकंत्वमेवत्वन्मयंविभो ॥ ३२६ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इतिसंस्तुत्यगोविंदंप्रणम्यजगतांपतिम् ॥ आरुरोहरथंदिव्यंताभ्यांसहयदूत्तमः ॥ ३२७ ॥ ततस्तूर्णंसमासाद्यमथुरांदेवनिर्मिताम् ॥ रामकृष्णौपुरद्वारिनिवेश्यांतःपुरंययौ ॥ ३२८ ॥ तयोरागमनंतस्यनिवेद्यनृपतेस्तदा ॥ राज्ञासंपूजितस्तेनततःस्वगृहमाविशत् ॥ ३२९ ॥ अथसायाह्नसमयेरामकृष्णौमहाबलौ ॥ परस्परंकरौगृह्यमथुरायांसमागतौ ॥ ३३० ॥ गच्छन्तौचमहावीर्यौराजमार्गेयदूत्तमौ ॥ ददृशतुर्महात्मानौरजकंवस्त्ररंजकम् ॥ ३३१ ॥ दिव्यवस्त्रवृतंराजगेहमायांतमच्युतः ॥ ययाचेतानिवस्त्राणिसहरामेणवीर्यवान् ॥ ३३२ ॥ नदत्तवांस्तदातस्मैरुषावैवस्त्ररंजकः ॥ बहूनिकटुवाक्यानिप्राहतत्राध्वनिस्थितः ॥ ३३३ ॥ ताडयामासतंकृष्णस्तलेनैवमहाबलः ॥ तत्रैवनिहतोमार्गेवमन्वैरुधिरंबहु ॥ ३३४ ॥ तानिवस्त्राणिरम्याणिगोपालैःसहबांधवैः ॥ धारयामासतुर्वीरौयथाहंरामकेशवौ ॥ ३३५ ॥ मालाकारगृहंप्राप्यतेनदृष्टौनमस्कृतौ ॥ सुगंधि

भिर्दिव्यपुष्पैःपूज्यमानौमुदान्वितौ ॥ २२६ ॥ ददतुस्तौवरंतस्मैवांछितंयदुपुंगवौ ॥ समागतौपुनर्वीथ्यामायांतींचशुभाननाम् ॥ २२७ ॥ कुब्जांस्त्रियंमहाभागौधृतचंदनभाजनाम् ॥ वक्रांगपृष्ठांवनितांदृष्ट्वागंधमयाचतम् ॥ २२८ ॥ प्रहसंतीतदाताभ्यांददौचंदनमुत्तमम् ॥ आदायचं दनंदिव्यमुपलिप्ययथेच्छया ॥ ३२९ ॥ तस्यैकांततरंरूपंदत्त्वाऽध्वनिसमागतौ ॥ निरीक्ष्यमाणौयोषिद्भिःसुकुमारौशुभाननौ ॥ ३४० ॥ विवेश तुर्महात्मानौयज्ञशालांसहानुगैः ॥ दृष्ट्वासमर्चितंदिव्यंकार्मुकंतत्रकेशवः ॥ ३४१ ॥ लीलयैवगृहीत्वाथबभंजमधुसूदनः ॥ विभज्यमानंतच्चापंश्रु त्वाकंसःसुविह्वलः ॥ ३४२ ॥ आहूयमल्लान्सूतांस्तुप्रमुखान्दैत्यपुंगवान् ॥ विमृश्यमंत्रिभिःप्राहचाणूरंदैत्यपुंगवः ॥ ३४३ ॥ ॥ कंसउवाच ॥ ॥ रामकृष्णौसमायातौसर्वदैत्यविनाशकौ ॥ प्रभातेमल्लयुद्धेनहन्यतामविशंकया ॥ ३४४ ॥ येनकेनाप्युपायेनहंतव्यौबलदर्पितौ ॥ मदोत्कटैर्गजैर्वा पिमल्लमुख्यैश्चयत्नतः ॥ ३४५ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ इत्यादिश्यततोराजासानुजःसचिवैःसह ॥ आरुरोहभयात्तूर्णंदिव्यप्रासादमूर्द्धनि ॥ ३४६ ॥ द्वारेषुसर्वमार्गेषुगजान्मत्तानयोजयत् ॥ मल्लान्मदोत्कटान्नागान्स्थापयामाससर्वतः ॥ ३४७ ॥ ज्ञात्वाकृष्णोपितत्सर्वंसहरामेणधीमता ॥ उवासरज नींतत्रयज्ञगेहेसहानुगैः ॥ ३४८ ॥ ततोरजन्यांव्युष्टायांप्रभातेविमलेसति ॥ शयनादुत्थितौवीरौरामकृष्णौकृतोदकौ ॥ ३४९ ॥ स्वलंकृतौचतौभु क्त्वासंग्रामाभिमुखोत्सुकौ ॥ विनिर्गतौगृहात्तस्मात्सिंहाविवमहागुहात्॥ ३५० ॥राजद्वारिस्थितंनागंहिमाद्रिशिखरोपमम् ॥ नाम्नाकुवलयापीडंकंसस्य जयवर्द्धनम् ॥ ३५१ ॥ देवकुंजरदर्पघ्नंमहाकायंमदोत्कटम् ॥ दृष्ट्वातंचमहानागंपंचास्यइवकेशवः ॥ ३५२ ॥ करेणैवकरंगृह्यसम्यगुत्प्लुत्यलीलया ॥ भ्रामयित्वाथचिक्षेपधरण्यांधरणीधरः ॥ ३५३ ॥ सतुचूर्णितसर्वांगोनिनदन्भैरवंस्वनम् ॥ पपातसहसाभूमौममारचमहागजः ॥ ३५४ ॥ हत्वा दंतौसमुत्पाट्यगृहीत्वारामकेशवौ ॥ मल्लैरायोधनंकर्तुंरंगंविविशतुस्तदा ॥ ३५५ ॥ तत्रस्थादानवादृष्ट्वागोविंदस्यपराक्रमम् ॥ भीताःप्रविद्रुताःसर्वे राज्ञोंतःपुरमाययुः ॥ ३५६ ॥ कपाटौसुदृढौबध्वातत्रतस्थुःसहस्रशः ॥ दृढबंधकपाटांस्तुदृष्ट्वाकृष्णस्तुलीलया ॥ ३५७ ॥ ताडयित्वापदेनैवपात यामासवीर्यवान् ॥ तौभग्नौपातितौतत्रसेनानीकेव्यवस्थिते ॥ ३५८ ॥ तत्रस्थानिहताःसर्वेचूर्णितांगशिरोधराः ॥ ततःप्रविश्यभवनंकंसस्यास्यमहा बलौ ॥ ३५९ ॥ भ्रामयंतौमहाभागशृंगौपीनौरणोत्सुकौ ॥ ददृशातेमहात्मानौमल्लौचाणूरमुष्टिकौ ॥ ३६० ॥ कंसोपिदृष्ट्वागोविंदंरामंचसुमहाबलम् ॥ भयमाविश्यचाणूरंप्राहमल्लवरंतदा ॥ ३६१ ॥ ॥ कंसउवाच ॥ ॥ अस्मिन्नवसरेमल्लजहिगोपालबालकौ ॥ विभज्यतवराज्यार्द्धमहंदास्याम्ययत

तः॥ ३६२ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ ॥ तस्मिन्नवसरेकृष्णोमल्लाभ्यांदृश्यतेमहान्॥ मध्येवनेचसंग्रामेमहामेरुरिवापरः ॥ ३६३ ॥ कंसस्यदृष्टिविषयेसंवर्त्ताग्निरिवाच्युतः ॥ स्त्रीणांचसाक्षान्मदनःपित्रोःशिशुरिवापरः ॥३६४॥त्रिदशानांहरिरिवगोपालानांसखायथा ॥ बहुरूपेणददृशुस्तत्रसर्वगतंहरिम्॥ ३६५॥ वसुदेवस्तथाक्रूरोनंदगोपोमहामतिः ॥ अन्यंप्रासादमारुह्यददृशुःकदनंमहत् ॥ ३६६ ॥ स्त्रीभिरंतःपुरस्थाभिर्देवकीतत्रसंस्थिता ॥ मुखंपुत्रस्यददृशेसाश्रुपूर्णेक्षणाशुभा ॥ ३६७॥ ताभिराश्वासितादेवीभवनांतरमाविशत् ॥ ततोदेवगणाःसर्वेविमानस्थानभस्तले ॥ ३६८ ॥ तुष्टुवुर्जयशब्देनपुंडरीकाक्षमच्युतम्॥जहिकंसमितिप्राहुरुच्चैर्देवामरुद्गणाः॥३६९॥एतस्मिन्नंतरेतत्रतूर्यघोषनिनादिते॥आसेदतुर्महामल्लौयद्धुसिंहौमहाबलौ॥३७०॥ चाणूरेणतुगोविंदोमुष्टिकेनहलायुधः ॥ युयुधातेमहात्मानौनीलश्वेताद्रिसन्निभौ॥ ३७१ ॥ मल्लयुद्धविधानेनमुष्टिभिःपादताडनैः ॥ बभूवकदनंघोरंदेवानांचभयावहम् ॥ ३७२ ॥ चाणूरेणचिरंकालंक्रीडित्वाथजनार्दनः॥निष्पिष्यगात्रंमल्लस्यपातयामासलीलया ॥ ३७३ ॥ सपपातमहीपृष्ठेसंवमन्रुधिरंबहु ॥ ममारचमहामल्लोदेवदानवदुःखदः ॥ ३७४ ॥ मुष्टिकेनतथारामश्चिरकालमयुध्यत॥मुष्टिभिस्ताडयामासतस्यवक्षसिवीर्यवान् ॥ ३७५ ॥ भिन्नास्थिस्नायुबंधोसौपपातधरणीतले ॥ ततस्तुदुद्रुवुःसर्वेमल्लाहृष्ट्वापराक्रमम् ॥ ३७६ ॥ कंसोमहद्भयंतीव्रमाविशद्वेदनातुरः ॥ एतस्मिन्नंतरेवीरौरामकृष्णौदुरासदौ ॥ ३७७ ॥ आरोहतुर्महात्मानौचैत्यप्रासादमूर्जितम् ॥ ताडयित्वातलेनैवकंसंमूर्ध्निजनार्दनः ॥ ३७८ ॥ अपातयद्धरापृष्ठेप्रासादशिखराद्धरिः ॥ सतुनिर्भिन्नसर्वांगोधरण्यांत्यक्तजीवितः ॥ ३७९ ॥ कृष्णेननिहतेकंसेरामोपिसुमहाबलः ॥ तस्यानुजंसुनामानंमुष्टिनैवजघानह ॥ ३८० ॥ धरण्यांपातयामासानुजंचधरणीधरः ॥ हत्वाकंसंदुरात्मानंसानुजंरामकेशवौ ॥ ३८१ ॥ पित्रोःसमीपमागम्यभक्त्याचैवप्रणेमतुः ॥ देवकीवसुदेवश्चपरिष्वज्यमुहुर्मुहुः ॥ ३८२ ॥ स्नेहेनमूर्ध्न्युपाघ्राणंचक्रतुःपुत्रलालसौ ॥ तयोरुपरिदेवक्याःस्तनौक्षीरंववर्षतुः ॥ ३८३ ॥ ततआश्वास्यपितरौरामकृष्णौबहिर्गतौ ॥ एतस्मिन्नंतरेदेवविदेवदुंभयोदिवि ॥ ॥ ३८४ ॥ विनेदुःपुष्पवर्षाणिववृषुस्त्रिदशेश्वराः ॥ स्तुत्वामरुद्गणैर्दिव्यैर्नमस्कृत्यजनार्दनम् ॥ ३८५ ॥ परंहर्षमनुप्राप्यलोकान्स्वान्स्वान्प्रपेदिरे ॥ नंदगोपंनमस्कृत्यगोपवृद्धांश्चकेशवः ॥ ३८६ ॥ रामेणसहधर्मात्मामुदासंपरिषस्वजे ॥ बहुरत्नधनंतस्मैददौप्रीत्याजनार्दनः ॥ ३८७ ॥ सर्वांस्तान्गोपवृद्धांश्चवस्त्रैराभरणादिभिः ॥ बहुभिर्धनधान्यैश्चपूजयामासकेशवः ॥ ३८८ ॥ विसृष्टास्तेनकृष्णेननंदगोपपुरोगमाः ॥ प्रययुर्गौत्रजंदिव्यंहर्षशोकसमन्विताः ॥ ३८९ ॥ मातामहंसमासाद्यरामकृष्णौदुरासदौ ॥ बंधाद्विमोचयित्वाथसमाश्वास्यमुहुर्मुहुः ॥ ३९० ॥ चक्रेत

१ अभे यतनुसंत्राण इ०पाठः ।

स्याभिषेकंतुतद्राज्येमधुसूदनः ॥ अकारयद्द्विजश्रेष्ठैःसकंसस्योर्ध्वदैहिकम् ॥ २९१ ॥ अक्रूरप्रमुखान्राज्येसंस्थाप्ययदुपुंगवान् ॥ राजानमुग्रसेनंतुकृत्वाधर्मेणमेदिनीम् ॥ पालयामासधर्मात्मावसुदेवसुतोहरिः ॥ २९२ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रीकृष्णचरितेकंसवधोनामपंचचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४५ ॥ छ ॥ ॥ श्रीमहेश्वरउवाच ॥ ॥ अथोपनयनंनामचकारानकदुंदुभिः ॥ पुत्रयोर्वेदविधिनातस्मिन्वैरामकृष्णयोः ॥ १ ॥ आचार्येणहिगर्गेणसंस्कृतौरामकेशवौ ॥ पंडितैर्वैष्णवैर्दिव्यैःस्नापनैर्विमलैःशुभैः ॥ २ ॥ कृतसंस्कारकर्माणौरामकृष्णौमहाबलौ ॥ सांदीपनेर्गृहंगत्वानमस्कृत्यमहात्मनः ॥ ३ ॥ अधीत्यवेदशास्त्राणितस्मात्तौद्विजपुंगवात् ॥ मृतंपुत्रंसमानीयददतुस्तस्यदक्षिणाम् ॥ ४ ॥ आशिषोवचनंलब्ध्वागुरोस्तस्मान्महात्मनः ॥ तस्मैप्रणम्यमथुरांजग्मतुर्यदुपुंगवौ ॥५॥ अथकृष्णेननिहतंश्रुत्वाकंसंदुरासदम् ॥ श्वशुरस्तस्यनृपतेर्जरासंधोमहाबलः ॥ ६ ॥ अक्षौहिणीसहस्रैस्तुसेनानीकैर्महाबलैः ॥ कृष्णंहंतुंसमागत्यरुरोधमथुरांपुरीम् ॥ ७ ॥ रामकृष्णौमहावीर्यौविनिर्गत्यपुरोत्तमात् ॥ गजवाजिसमाकीर्णंतद्बलौघमपश्यताम् ॥८॥ सस्मारवासुदेवस्तुपूर्वंरूपंसनातनम् ॥ तस्यस्मरणमात्रेणदारुकोविष्णुसारथिः ॥ ९ ॥ सुग्रीवपुष्पकंनामसमानीयमहारथम् ॥ वाजिभिर्दिव्यपुष्पाद्यैरुह्यमानंसनातनम् ॥ १० ॥ दिव्यायुधैरुपेतंतंशंखचक्रगदादिभिः ॥ वैनतेयपताकेनशोभितंदेवदुर्जयम् ॥ ११ ॥ अवनींप्राप्यगोविंदंप्रणम्यहरिसारथिः ॥ प्रददौस्यंदनंशुभ्रंसायुधाश्वसमन्वितम् ॥ १२ ॥ दृष्ट्वाहर्षेणकृष्णोपिपरिणीयमहारथम् ॥ आरुरोहाग्रजेनैवस्तूयमानोमरुद्गणैः ॥ १३ ॥ चतुर्भुजंवपुर्भूत्वाशंखचक्रगदासिभृत् ॥ किरीटीकुंडलीस्रग्वीसंग्रामाभिमुखंययौ ॥ १४ ॥ बलदेवोपिमुशलंलांगलंगृह्यवीर्यवान् ॥ तत्सैन्यंहंतुमारेभेमहेश्वरइवापरः ॥ ॥ १५ ॥ दारुकश्चरथंशीघ्रंनोदयामासतद्रणे ॥ तृणगुल्मलताक्रांतेकाननेग्निमिवानिलः ॥ १६ ॥ ततोगदाभिःपरिघैःशक्तिभिर्मुद्गरैस्तथा ॥ तद्रथंछादयामासुर्जरासंधस्यसैनिकाः ॥ १७ ॥ चक्रेणैवहरिस्तूर्णंतानिचिच्छेदलीलया ॥ बहूनितृणकाष्ठानिमहावह्निरिवार्चिषा ॥ १८ ॥ ततःशार्ङ्गंसमादायसायकैरक्षयैःशितैः ॥ चिच्छेदतानिसैन्यानिनप्राज्ञायतकिंचन॥ १९ ॥ चक्रच्छिन्नास्यकमलाःकेचित्तत्रमहाबलाः॥ गदयाचूर्णिताःकेचित्केचिदन्यैर्महारणे ॥ २० ॥ केचिच्चैवासिनाछिन्नास्तथान्येशरताडिताः ॥ लांगलाग्रहतग्रीवामुशलाहतमस्तकाः ॥ २१ ॥ क्षणेनतद्बलंसर्वंनिहत्यमधुसूदनः ॥ शंखंदध्मौयदुश्रेष्ठोलयाशनिनिभस्वनम् ॥ २२ ॥ शंखरावविनिर्भिन्नहृदयास्तेमहाबलाः ॥ योधाःसाश्वाःसनागाश्चपतितास्त्यक्तजीविताः ॥ २३ ॥ अक्षौहिणीसहस्रंतुसाश्वंसरथकुंजरम् ॥ कृष्णेनैकेननिहतंनिःशेषंतदभूद्बलम् ॥ २४ ॥ निहतंवासुदेवेनप्रहारार्द्धेनशार्ङ्गिणा ॥ ततोदेव

गणाःसर्वैर्हर्षनिर्भरचेतसः ॥ २५ ॥ ववृषुःपुष्पवर्षाणिसाधुसाध्वितिचाब्रुवन् ॥ सर्वेमप्यवनीभारंविमुच्यधरणीधरः ॥ २६ ॥ संस्तूयमानस्त्रिदशैर्भौ
संग्राममूर्द्धनि ॥ निहतंस्वबलंदृष्ट्वाजरासंधोतिवीर्यवान् ॥ २७॥ योद्धुमभ्याययौतूर्णंबलदेवेनदुर्मतिः ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरंसंग्रामेष्वनिवर्तिनोः ॥ २८ ॥
रामोलांगलमादायरथंतस्यससारथिम् ॥ विनिपात्यरणेशूरोगृहीत्वातंमहाबलम् ॥ २९ ॥ उद्यम्यमुशलंतूर्णंतंहंतुमुपचक्रमे ॥ प्राणसंशयमापन्नंजरा
संधंनृपोत्तमम् ॥ ३० ॥ कृतंरामेणबलिनासिंहेनेवमहागजम् ॥ दृष्ट्वाकृष्णोऽग्रजंप्राहनहंतव्यइतिप्रभुः ॥ ३१ ॥ मोचयामासधर्मात्माजरासंधंमहाम
तिः ॥ विमुच्यकृष्णवाक्येनशत्रुंसंकर्षणोव्ययः ॥ ३२ ॥ सानुजोरथमारुह्यमथुरांप्रविवेशह ॥ सकालयवनंप्राप्यमहावीर्यबलान्वितम् ॥ ३३ ॥ पुत्र
योर्वसुदेवस्यसमाचष्टपराक्रमम् ॥ दानवानांवधंचैवकंसस्यनिधनंतथा ॥ ३४ ॥ अक्षौहिणीनांचवधंतथास्वस्यपराजयम् ॥ सर्वंनिवेदयामासकृष्णस्यच
रितंमहत् ॥ ३५ ॥ तच्छ्रुत्वायवनःक्रुद्धोमहाबलपराक्रमैः ॥ म्लेच्छकोटिसहस्रैस्तुसंवृतोमदसंयुतैः ॥ ३६ ॥ मगधाधिपतेस्तस्यसहायार्थंमहाब
लः ॥ तेनैवसहितस्तूर्णंजगाममथुरांपुरीम् ॥ ३७॥ बलैराच्छाद्यपृथिवींनानाजनपदान्विताम् ॥ संनिवेश्यमहासैन्यंरुरोधमथुरांपुरीम् ॥३८॥ कृष्णोपि
चिंतयित्वाथपौराणांकुशलंतदा ॥ ययाचेसागरंभूमिंनिवासार्थंजनस्यच ॥ ३९ ॥ त्रिंशद्योजनविस्तीर्णांददौकृष्णस्यसागरः ॥ असृजत्पयसांमध्येत
त्रद्वारवतींपुरीम् ॥ ४० ॥ बहुप्रासादसंयुक्तांहेमप्राकारतोरणाम् ॥ नानामणिमयैर्दिव्यैर्गृहपंक्तिभिरावृताम् ॥ ४१ ॥ उद्यानैश्चतथारम्यैस्तडागैर्बहु
भिर्युताम् ॥ असृजत्पुंडरीकाक्षोयथेंद्रस्यामरावतीम् ॥ ४२ ॥ सुषुप्तान्मथुरायांतुपौरांस्तत्रजनार्दनः ॥ उद्धृत्यसहसारात्रौद्वारावत्यांनिवेशयत् ॥४३॥
प्रबुद्धास्तेजनाःसर्वेपुत्रदारसमन्विताः ॥ हेमहर्म्यतलेविष्टाविस्मयंपरमंययुः ॥ ४४ ॥ बहुभिर्धनधान्यैश्चदिव्यवस्त्रविभूषणैः ॥ परिपूर्णैरिवाभोगैर्गृहमु
ख्यैःसमावृताः ॥ ४५ ॥ तस्मिन्प्रहृष्टाःसंतस्थुर्दिविदेवगणाइव ॥ यवनेनतदायोद्धुंरामकृष्णौमहाबलौ ॥ ४६ ॥ विनिर्ययतुरात्मेशौमथुरायाबहि
स्तदा ॥ रामोलांगलमादायमुशलंचमहारथः ॥ ४७ ॥ जघानसमरेक्रुद्धोयवनानांमहद्बलम् ॥ कृष्णस्तुशार्ङ्गमासज्यबाणैरग्निशिखोपमैः ॥ ४८ ॥
निर्ददाहबलंसर्वंम्लेच्छानांदेवकीसुतः ॥ निहतंस्वबलंदृष्ट्वासकालयवनोबली ॥ ४९ ॥ युयुधेवासुदेवेनगदयायवनेश्वरः ॥ कृष्णोपिकदनंतेनकृ
त्वाचिरमनामयः ॥ ५० ॥ विमुखःप्राद्रवत्तस्मात्संग्रामात्कमलेक्षणः ॥ सोनुयातोतिवेगेनतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रुवन् ॥ ५१ ॥ वेगात्कृष्णोगिरिगुहां
प्रविवेशमहामतिः ॥ तत्रप्रसुप्तोराजासौमुचुकुंदोमहामुनिः ॥ ५२ ॥ अदृश्यस्तस्यनृपतेःसंस्थितोभगवान्हरिः ॥ यवनोपिमहावीरोगदामुद्य
म्यपाणिना ॥ ५३ ॥ कृष्णंहंतुंसमारब्धोगुहांतांप्रविवेशह ॥ दृष्ट्वाशयानंराजानंमत्वाकृष्णंजनार्दनम् ॥ ५४ ॥ पादेनताडयामासमुचुकुंदं

महामुनिम् ॥ ततः प्रबुद्धो भगवान्मुचुकुंदो महामुनिः ॥ ५५ ॥ क्रोधात्संरक्तनयनो हुंकारं कृतवानसौ ॥ तस्य हुंकारशब्देन तथा क्रोधनिरीक्षणात् ॥
॥ ५६ ॥ निर्दग्धो भस्मतां प्रापयवनस्त्यक्तजीवितः ॥ ततस्तु कृष्णो ददृशे राजर्षेः पुरतः प्रभुः ॥ ५७ ॥ नीलोत्पलदलश्यामः पुंडरीकनिभेक्षणः ॥ शंख
चक्रगदापाणिः पीतवासा जनार्दनः ॥५८॥ दृष्ट्वा तं सहसोत्थाय राजर्षिरमितौजसम् ॥ अहो भाग्यमहो भाग्यमित्युवाच महामुनिः ॥ ५९ ॥ पुलकांकितसर्वां
गः सानंदाश्रुजलाकुलः ॥ स्तुवन्वै जयशब्देन प्रणनाम मुहुर्मुहुः ॥ ६० ॥ ॥ मुचुकुंद उवाच ॥ ॥ धन्योस्मि कृतकृत्योस्मि दर्शनात्परमेश्वर ॥ अद्य मे स
फलं जन्म जीवितं सफलं मम ॥ ६१ ॥ नमस्ते वासुदेवाय जगन्नाथाय शार्ङ्गिणे ॥ दामोदराय देवाय तेजसां निधये नमः ॥ ६२ ॥ अधोक्षजाय हरये नृसिंहवपुषे नमः ॥
राघवाय नमस्तुभ्यं पुंडरीकेक्षणाय च ॥ ६३ ॥ अच्युताय विकाराय तथानंताय ते नमः ॥ गोविंदाय नमस्तुभ्यं विष्णवे जिष्णवे नमः ॥ ६४ ॥ नारायणाय
श्रीशाय कृष्णाय परमात्मने ॥ मुकुंदाय नमस्तुभ्यं चतुर्व्यूहाय ते नमः ॥ ६५ ॥ नमः परमकल्याण नमस्ते परमात्मने ॥ वासुदेवाय शांताय यदूनां पतये नमः ॥
॥ ६६ ॥ ॥ महेश्वर उवाच ॥ ॥ एवं स्तुत्वा तु गोविंदं प्रणनाम पुनः पुनः ॥ संतुष्टो भगवान्प्राह मुचुकुंदं महामुनिम् ॥ ६७ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
वरं वृणीष्व राजर्षे यत्ते मनसि वर्त्तते ॥ ॥ महेश्वर उवाच ॥ ॥ सोपि मुक्तिं ययाचाथ पुनरावृत्तिवर्जिताम् ॥ ६८ ॥ तस्मै ददौ तदा कृष्णो दिव्यं लोकं सनातनम् ॥
राजा तु मानुषं रूपं विहायाथ महामतिः ॥ ६९ ॥ समानं रूपमास्थाय देवस्य परमात्मनः ॥ वैनतेयं समारुह्य शाश्वतं पदमाविशत् ॥ ७० ॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणे पं
चपंचाशत्साहस्र्यां संहितायामुत्तरखंडे उमामहेश्वरसंवादे श्रीकृष्णचरिते मुचुकुंदमोक्षो नाम षट्चत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४६ ॥ ॥ रुद्र उवाच ॥
हत्वाथ यवनं तत्र मुचुकुंदेन धीमता ॥ दत्त्वा तस्मै वरं मुक्तिं निष्क्रांतो यदुनंदनः ॥ १ ॥ हतं च यवनं श्रुत्वा जरासंधः सुदुर्मतिः ॥ युयुधे रामकृष्णाभ्यां स्वबलेन स
मावृतः ॥ २ ॥ कृष्णेन निहतं सैन्यं सर्वं तस्य दुरात्मनः ॥ स पपात महीपृष्ठे मूर्च्छितो मगधाधिपः ॥ ३ ॥ चिरेण लब्ध्वा संज्ञां तु विह्वलांगो भयातुरः ॥ न शशाक रणे यो
द्धुं रामेण मगधेश्वरः ॥ ४ ॥ विमुखः प्राद्रवत्तूर्णं हतशेषबलानुगः ॥ अजेयाविति तौ मत्वा रामकृष्णौ महाबलौ ॥ ५ ॥ तयोर्विरोधं त्यक्त्वाथ नगरीं स्वां विवेश ह ॥
अथ तौ वसुदेवस्य तनयौ सह सेनया ॥ ६ ॥ मथुरां त्यज्य नगरीं प्रविष्टौ द्वारिकां पुरीम् ॥ इंद्रेण प्रेषितो वायुः सभां तत्र दिवौकसाम् ॥ ७ ॥ कृष्णाय प्रददौ प्रीत्या निर्मितां
विश्वकर्मणा ॥ वज्रवैडूर्यरचितां वह्न्यासनविचित्रिताम्[1] ॥ ८ ॥ नानारत्नमयैर्दिव्यैः स्वर्णच्छत्रैर्विराजिताम् ॥ तां प्राप्य रम्यां तु सभां उग्रसेनादयो नृपाः ॥ ९ ॥ मोदं
ते नैगमैः सार्द्धं दिवि देवगणा इव ॥ इक्ष्वाकुवंशसंभूतो रैवतो नाम पार्थिवः ॥ १० ॥ कन्यां दुहितरं स्वस्य सर्वलक्षणसंयुताम् ॥ रामाय प्रददौ प्रीत्या रेवती नाम नाम

१ चंद्रासनविचित्रितामिति पाठः।

तः ॥११॥ उपयेमेविधानेनसरामस्तांचरेवतीम् ॥ रमयामासचतयाशच्याइवसुरेश्वरः ॥१२॥ विदर्भराजोधर्मात्माभीष्मकोनामधार्मिकः ॥ बभूवुस्तस्यपुत्रास्तुरुक्मप्रभृतयःशुभाः ॥१३॥ तेषामवरजाकन्यारुक्मिणीवरवर्णिनी ॥ कमलांशेनसंभूतासर्वलक्षणसंयुता ॥१४॥ राघवत्वेभवत्सीतारुक्मिणीकृष्णजन्मनि ॥ अन्येष्वेवावतारेषुविष्णोरेषासहायिनी ॥१५ ॥ हिरण्यकहिरण्याक्षौसंभूतौद्वापरेपुनः ॥ शिशुपालोदंतवक्रइतिनामसमन्वितौ ॥१६॥ चैद्यान्वये समुद्भूतौमहाबलपराक्रमौ ॥ रुक्मिणीशिशुपालायदातुमैच्छत्तदात्मजः ॥१७॥ तंनेच्छतीपतिंसातुशिशुपालंशुभानना ॥ बाल्यात्प्रभृतिवैविष्णुमनुरक्ता दृढव्रता ॥१८॥ उद्दिश्यकृष्णंभर्तारंसुराणामर्चनंसदा ॥ चकाररुक्मिणीकन्यादानानिविविधानिच ॥१९॥ व्रतचर्यापराभूत्वाध्यायंतीपुरुषोत्तमम् ॥आत्मेशंस्वस्यभर्तारंसुवासपितृमंदिरे ॥ २० ॥ कर्तुंतांशिशुपालायविवाहंपार्थिवोत्तमः ॥ चकारयत्नंपुत्रेणरुक्मिणासविधीमता ॥ २१ ॥ पुरोहितसुतंविप्रंप्रेषयामासरुक्मिणी ॥ उद्दिश्यकृष्णंभर्तारंसतूर्णंद्वारकांययौ ॥ २२ ॥ समेत्यकृष्णंरामंचताभ्यांविधिवदर्चितः ॥ एकांतेसर्वमाचष्टरुक्मिणीभाषितं तयोः ॥ २३ ॥ तच्छ्रुत्वारामकृष्णौतुतेनविप्रेणधीमता ॥ सर्वशस्त्रास्त्रसंपूर्णंरथमाकाशगंप्रभुः ॥ २४ ॥ आरुह्यसूतमुख्येनदारुकेणमहात्मना ॥ विदर्भनगरींतूर्णंजग्मतुःपुरुषोत्तमौ ॥ २५ ॥ राजानःसर्वराष्ट्रेभ्योविवाहंद्रष्टुमागताः ॥ जरासंधमुखाःसर्वेशिशुपालस्यधीमतः ॥ २६ ॥ तस्मिन्नुद्वाहसमयेरुक्मिणीरुक्मभूषणा ॥ दुर्गांनिःसृतार्चयितुंसखीभिर्नगराद्बहिः ॥२७॥ एतस्मिन्नेवकालेतुसंप्राप्तोदेवकीसुतः ॥ रथस्थांतांचजग्राहबलवान्मधुसूदनः॥२८॥ सहसारथमारोप्यययौतूर्णंस्वमालयम् ॥ ततःक्रोधसमाविष्टाजरासंधमुखानृपाः ॥ २९ ॥ रुक्मिणाराजपुत्रेणयुद्धायसमुपस्थिताः ॥ अनुयाताहरिंक्रुद्धाश्चतुरंगबलान्विताः ॥ ३० ॥ बलभद्रोमहाबाहुरवरुह्यरथोत्तमात्॥लांगलंमुशलंगृह्यनिजघानक्षणादरीन् ॥३१॥ रथानश्वान्महानागांस्तथापादचरानपि॥ लांगलमुशलाभ्यांवैनिजघानबलाद्रणे॥३२॥तस्यलांगलपातेनचूर्णितारथपंक्तयः॥ नागाश्वपतिताभूमौवज्रेणेवमहीधराः॥३३॥निर्भिन्नमस्तकाःसर्वेवमंतोरुधिरंबहु ॥ क्षणेनैवहतंसैन्यंबलरामेणवैतदा ॥ ३४ ॥ साश्वंसनागंसरथंसपदातिंमहारणे ॥ समंतात्समरेतत्रसुस्रुवुःशोणितापगाः ॥ ३५ ॥ प्रभग्नाःपार्थिवाःसर्वेदुद्रुवुर्भयपीडिताः ॥ कृष्णेनकदनंचक्रेरुक्मीक्रोधवशाद्बली ॥ ३६ ॥ धनुरुद्यम्यबाणौघैस्ताडयामासशार्ङ्गिणम् ॥ ततःप्रहस्यगोविंदःशार्ङ्गमादायलीलया ॥ ३७ ॥ जघानैकेनबाणेनरथाश्वांस्तस्यसारथिम् ॥ रथंध्वजंपताकांचचिच्छेदधरणीधरः ॥ ३८ ॥ विरथःखड्गमादायधरण्यांसउपस्थितः ॥ कृष्णस्तुखड्गंचिच्छेदबाणेनैकेनवीर्यवान् ॥ ३९ ॥ ततःसमुष्टिमुद्यम्यकृष्णंवक्षस्यताडयत् ॥ तंजग्राहरणेवीरंनिबध्यानिबिडंहरिः ॥ ४० ॥ तीक्ष्णंक्षुरप्रमादायप्रहसन्मधुसूदनः ॥ शिरसोमुंडनंकृत्वामुमोचचजनार्दनः ॥ ४१ ॥ सतुशोकसमाविष्टोनिःश्वसन्नुरगोयथा ॥ आविवेशपुरंस्वीयंसतुतत्रै

नचावसत् ॥४२॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रीकृष्णचरितेविदर्भसेनाविध्वंसनंनामसप्तचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥२४७॥ छ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ अथकृष्णस्तुरामेणरुक्मिण्यादारुकेणच ॥ दिव्यंस्यंदनमारुह्यययौतूर्णंस्वमालयम् ॥१॥ ततःप्रविश्यनगरींद्वारकांदेवकीसुतः ॥ शुभेह्निशुभलग्नेवैवेदोक्तविधिनाहरिः ॥ २ ॥ उपयेमेनृपसुतांरुक्मिणींरुक्मभूषिताम् ॥ तस्मिन्नुद्वाहसमयेदेवदुंदुभयोदिवि ॥ ३ ॥ विनेदुःपुष्पवर्षाणिववृषुःसुरसत्तमाः ॥ वसुदेवोग्रसेनौचतथाक्रूरोयदूत्तमः ॥ ४ ॥ बलभद्रोमहातेजायेचान्येयदुपुंगवाः ॥ चक्रुःकृष्णस्यरुक्मिण्याविवाहंसुसुखंयथा ॥ ५ ॥ नंदगोपोथगोपालैर्गोपवृंदैःसमागतः ॥ स्वलंकृताभिर्योषाभिर्यशोदाचसमागता ॥ ६ ॥ वसुदेवस्त्रियःसर्वादेवकीप्रमुखास्तथा ॥ रेवतीरोहिणीदेवीयाश्चान्याःपुरयोषितः ॥ ७ ॥ सर्वाण्युद्वाहकर्माणिचक्रुर्हर्षसमन्विताः ॥ सुराणामर्चनंप्रीत्याकर्त्तव्यंतत्रदेवकी ॥ ८ ॥ वृद्धाभिर्नृपयोषिद्भिश्चकारविधिनातदा ॥ सर्वमौद्वाहिकंकर्मउत्सवंहिद्विजोत्तमैः ॥ ९ ॥ ब्राह्मणान्भोजयामासवस्त्रैराभरणैःशुभैः ॥ उग्रसेनादयस्तत्रराजानश्चसुपूजिताः ॥ १० ॥ नंदगोपादयोगोपायशोदाद्याश्चयोषितः ॥ बहुभिःस्वर्णरत्नाद्यैर्वासोभिःसविभूषणैः ॥ ११ ॥ पूजिताःसंप्रहृष्टास्तेतद्विवाहमहोत्सवे ॥ तौदंपतीसमाश्लिष्यप्रणतौजातवेदसम् ॥ १२ ॥ वेदविद्भिर्विप्रमुख्यैराशीर्भिरभिनंदितौ ॥ तस्यांविवाहवेद्यांतुशुशुभाते वधूवरौ ॥ १३ ॥ ब्राह्मणेभ्योथवृद्धेभ्योराजन्यःसहभार्य्यया ॥ ववंदेदेवकीपुत्रोज्येष्ठस्यभ्रातुरेवच ॥ १४ ॥ एवमौद्वाहिकंसर्वंनिर्वर्त्यमधुसूदनः ॥ व्यसर्जयन्नृपान्सर्वान्येचतत्रसमागताः ॥ १५ ॥ प्रस्थिताहरिणातत्रपूजितानृपपुंगवाः ॥ ब्राह्मणाःसुमहात्मानोनिर्ययुःस्वकमालयम् ॥ ॥ १६ ॥ रुक्मिण्यासहधर्मात्मादेवकीनंदनोऽव्ययः ॥ उवाससुसुखेनैवदिव्यहर्म्यतलेशुभे ॥ १७ ॥ तयावैरमयामासनारायणइवश्रिया ॥ संस्तूयमानोमुनिभिर्दिविदेवगणैरपि ॥ १८ ॥ अहन्यहनिहृष्टात्मासुखेनैवजनार्दनः ॥ अथोवाससुशोभायांद्वारवत्यांसनातनः ॥ १९ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रीकृष्णचरितेरुक्मिणीविवाहकथनंनामअष्टाचत्वारिंशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २४८ ॥ छ ॥ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ ॥ सत्राजितस्यतनयानाम्नासत्यायशस्विनी ॥ पृथिव्यंशेनसंभूताभार्याकृष्णस्यवापरा ॥ १ ॥ वैवस्वतीमहाभागाकालिंदीनामनामतः ॥ तृतीयातस्यभार्यासालीलांशासमुपस्थिता ॥ २ ॥ विंदानुविंदस्यसुतांमित्रविंदांशुचिस्मिताम् ॥ स्वयंवरस्थितांकन्यामुपयेमेजनार्दनः ॥ ३ ॥ पाशेनैकेनबद्धातान्वृषभान्सप्तदुर्मदान् ॥ तांवीर्यशुल्कांजग्राहपद्मपत्रायतेक्षणः ॥ ४ ॥ सत्राजितोमहारत्नंस्यमंतारव्यंमहीपतिः ॥ अनुजायददौसोयंप्रसेनायमहात्मने ॥ ५ ॥ ययाचेतंमणिवरंकदाचिन्मधुसूदनः ॥ उवाचवासुदेवंतंप्रसेनःप्रसभंतदा ॥ ६ ॥ ॥ प्र

सेनउवाच ॥ ॥ भारानष्टसुवर्णानिनित्यंप्रसवतेमणिः ॥ तस्मात्कस्यनदातव्यंस्यमंताख्यमिदंमया ॥ ७ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ कृष्णस्तुतद भिप्रायंज्ञात्वातूष्णींमुवासह ॥ कदाचिन्मृगयांकर्त्तुंकृष्णःसर्वैर्यदूत्तमैः ॥ ८ ॥ प्रविवेशमहारण्यंप्रसेनाद्यैर्महाबलैः ॥ प्रत्येकंवैमृगान्हंतुमनुयाताः सहस्रशः ॥ ९ ॥ एकएवमहारण्येप्रसेनोदूरमागतः ॥ तंसिंहोहष्टमासाद्यहत्वारत्नंजहारसः ॥ १० ॥ तंसिंहंजांबवान्हत्वामणिंगृह्यमहाबलः ॥ प्रविवे शबिलंतूर्णंदिव्यस्त्रीभिर्निषेवितम् ॥ ११ ॥ तस्मिन्नस्तंगतेसूर्येवासुदेवःसहानुगः ॥ चतुर्थ्यामुदितंचंद्रंदृष्ट्वास्वंपुरमाविशत् ॥ १२ ॥ ततःसर्वे पुरजनाःकृष्णंप्रोचुःपरस्परम् ॥ हत्वाप्रसेनंगोविंदोमृगव्याजेनकानने ॥ १३ ॥ स्यमंतकंमणिवरमग्रहीदविशंकया ॥ तदाकर्ण्यहरिस्तस्मिन्द्वा रकाजनभाषितम् ॥ १४ ॥ अज्ञलोकभयात्सर्वैर्यदुभिर्गहनंययौ ॥ दर्शयामासतान्सर्वान्सिंहेननिहतंवने ॥ १५ ॥ लब्धात्मशुद्धिस्तत्रैवसंस्थाप्य महतींचमूम् ॥ एकःशार्ङ्गगदापाणिर्जगामगहनंवनम् ॥ १६ ॥ दृष्ट्वामहाबिलंकृष्णःप्रविवेशविशंकितः ॥ तत्रनानामणिवरद्योतितेविमलेगृहे ॥ १७ ॥ सुतंजांबवतोधात्रीदोलामारोप्यलीलया ॥ दोलासुखेमणिंधृत्वादोलयन्गायतीमुदा ॥ १८ ॥ सिंहःप्रसेनमवधीत्सिंहोजांबवताहतः ॥ सुकुमारकमारो दीस्तवह्येषस्यमंतकः ॥ १९ ॥ तच्छ्रुत्वावासुदेवोथशंखंदध्मौप्रतापवान् ॥ तेननादेनमहतानिर्जगामात्रजांबवान् ॥ २० ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरंदशरात्रं निरंतरम् ॥ मुष्टिभिर्वज्रकल्पैश्चसर्वभूतभयावहम् ॥ २१ ॥ कृष्णस्यबलवृद्धिंचतथात्मबलसंक्षयम् ॥ अवेक्ष्यपूर्ववचनंबुबुधेपरमात्मनः ॥ २२ ॥ सोयंरामोऽवतीर्णोत्रधर्मत्राणायवैपुनः ॥ सआगतोममस्वामीदातुंममनोरथम् ॥ २३ ॥ एवंज्ञात्वाथऋक्षेशोनिर्वर्त्यरणकर्मतत् ॥ प्रांजलिःप्राहगोविं दंकोभवानितिविस्मयात् ॥ २४ ॥ निवर्त्यैकदनंशौरिःप्रोचेगंभीरयागिरा ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ पुत्रोहंवसुदेवस्यवासुदेवइतीरितः ॥ २५ ॥ ममरत्नंस्यमंताख्यंहृतवांस्त्वंसुनिर्भयः ॥ तदीयतांचशीघ्रंमेअन्यथावधमेष्यसि ॥ २६ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ तच्छ्रुत्वाजांबवान्हृष्टः प्रणनामाथदंडवत् ॥ परिणीयनमस्कृत्यविनयात्प्राहकेशवम् ॥ २७ ॥ ॥ जांबवानुवाच ॥ ॥ धन्योस्मिकृतकृत्योस्मितवसंदर्शनात्प्रभो ॥ दासोहं पूर्वभावेनतवदेवकिनंदन ॥ २८ ॥ दत्तवानसिगोविंदकदनंपूर्वकांक्षितम् ॥ मयेदंकदनंमोहाद्यत्कृतंस्वामिनात्वया ॥ तत्क्षम्यतांजगन्नाथकरुणाकर शाश्वत ॥ २९ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाप्रणतोभूत्वानमस्कृत्यपुनःपुनः ॥ नानारत्नमयेपीठेनिवेश्यविनयात्प्रभुम् ॥ ३० ॥ शारदाब्जनिभौपादौप्र क्षाल्यशुभवारिणा ॥ मधुपर्कविधानेनपूजयित्वायदूद्वहम् ॥ ३१ ॥ वस्त्रैराभरणैर्दिव्यैःपूजयित्वाविधानतः ॥ पुत्रींजांबवतींनामकन्यांलावण्यसंयुताम् ॥ ३२ ॥

१ गोविंदआगमदद्वारकांवने इ०पाठः ।

कन्यारत्नंददौतस्मैभार्यार्थममितौजसे ॥ अन्यैश्चमणिमुख्यैश्चस्यमंताख्यंददौमणिम् ॥३३॥ तत्रैवोद्वाह्यतांकन्यांप्रहृष्टपरवीरहा ॥ ददौतस्मैपरांमुक्तिंप्री त्याजांबवतेहरिः ॥ ३४ ॥ गृहीत्वातनयांतस्यकन्यांजांबवतींमुदा ॥ विनिर्गत्यबिलात्तस्मात्प्रययौद्वारकांपुरीम् ॥ ३५ ॥ सत्राजितेददौरत्नंस्यमंताख्यं यदूत्तमः ॥ दुहित्रेप्रददौसोपिकन्यायैमणिमुत्तमम् ॥ ३६ ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लेचतुर्थ्यांचंद्रदर्शनम् ॥ मिथ्याभिदूषणंप्राहुस्तस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥३७॥ प्राप्यतेदर्शनंतत्रचतुर्थ्यांशीतगोर्नरः ॥स्यमंतस्यकथांश्रुत्वामिथ्यावादात्प्रमुच्यते ॥३८॥ सुलक्ष्मणांनाग्नजितींसुशीलांचयशस्विनीम् ॥ मद्रराजसुतास्तिस्रःकन्यकास्ताःशुभाननाः ॥ ३९ ॥ स्वयंवरस्थास्ताःकृष्णंवरयामासुरुज्ज्वलाः ॥ एकस्मिन्दिवसेतास्तुउपयेमेयदूद्वहः ॥४०॥ अष्टौमहिष्यस्ताःसर्वा रुक्मिण्याद्यामहात्मनः ॥ रुक्मिणीसत्यभामाचकालिंदीचशुचिस्मिता ॥ ४१ ॥ मित्रविंदाजांबवतीनाग्नजित्यःसुलक्ष्मणा ॥ सुशीलानामतन्वंगीमहिषी चाष्टमीस्मृता ॥ ४२ ॥ भूमिपुत्रोमहावीर्योनरकोनामराक्षसः ॥ जित्वादेवपतिंशक्रंसर्वांश्चैवसुरान्रणे ॥ ४३ ॥ अदित्यादेवमातुश्चकुंडलेचसुवर्चसी ॥ बलाज्जग्राहदेवानांरत्नानिविविधानिच ॥ ४४ ॥ ऐरावतंमहेंद्रस्यतथैवोच्चैःश्रवंहयम् ॥ माणिक्यादिधनेशस्यशंखपद्मनिधिंतथा ॥ ४५ ॥ स्त्रियश्चाप्सरं सश्चैवहृतवान्क्षितिनदंनः ॥ वज्रादिहेतीस्तेषांचबलाद्धृत्वादिवौकसाम् ॥४६॥ तैरेवससुरान्हत्वासभांमयविनिर्मिताम् ॥उवासव्योमगोदिव्योनगर्यांविमलेंद्र रे ॥ ४७ ॥ ततोदेवगणाःसर्वेपुरस्कृत्यशचीपतिम् ॥ भयार्ताःशरणंजग्मुःकृष्णमक्लिष्टकारिणम् ॥४८॥ कृष्णोपितदुपश्रुत्यसर्वंनरकचेष्टितम् ॥ देवाना मभयंदत्वावैनतेयंव्यचिंतयत् ॥ ४९ ॥ तस्मिन्क्षणेहरेस्तस्यवैनतेयोमहाबलः ॥ प्रांजलिःपुरतस्तस्थौसर्वदेवनमस्कृतः ॥ ५० ॥ तमारुह्यद्विजश्रेष्ठंस त्ययासहकेशवः ॥ संस्तूयमानोमुनिभिः प्रययौराक्षसालयम् ॥ ५१ ॥ प्रदीप्यमानमाकाशेयथासूर्यस्यमंडलम् ॥ राक्षसैर्बहुभिर्युक्तंदिव्यैराभरणै र्युतम् ॥ ॥ ५२॥ ददर्शतत्पुरंकृष्णोदुर्भेद्यंत्रिदशैरपि ॥ तदावरणानिभगवान्वीक्ष्यचक्रेणवीर्यवान् ॥५३॥ चिच्छेदतेजसादीप्यातमांसिचदिवाकरः ॥ त तस्तेराक्षसाःसर्वेशतशोथसहस्रशः ॥ ५४ ॥ उद्यम्यशूलानितदायुद्धायाभिमुखंययुः ॥ ततस्तुतोमरैर्दिव्यैर्भिण्डिपालैःसुपट्टिशैः ॥ ५५ ॥ केशवंताडया मासुःपलालैरिवपावकम् ॥ ततस्तुशार्ङ्गमादायभगवान्गरुडध्वजः ॥ ५६ ॥ दिव्यशस्त्राणिचिच्छेदबाणैरग्निशिखोपमैः ॥ तेषांशिरोधरानागानश्वांश्चैवतर स्विनः ॥ ५७ ॥ चक्रेणैवप्रचिच्छेदवीर्यवान्पुरुषोत्तमः ॥ केचिच्चक्रेणसंछिन्नास्तथान्येशरताडिताः ॥ ५८ ॥ गदयानिहताःकेचिद्राक्षसास्तद्रणाजिरे ॥ एवंतेराक्षसाःसर्वेपातिताधरणीतले ॥ ५९॥ शक्रोत्सृष्टेनवज्रेणनिर्भिन्नाइवभूधराः ॥ निहत्यदानवान्सर्वान्पुंडरीकायतेक्षणः ॥६० ॥ पाञ्चजन्यंमहाशंखंप्रद

१ राक्षसा जयकांक्षिण इ०पाठः।

ध्मौपुरुषोत्तमः ॥ ततःसनरकोदैत्योधनुरादायवीर्यवान् ॥ ६१ ॥ दिव्यंस्यंदनमारुह्ययययौयुद्धायकेशवम् ॥ तयोर्युद्धमभूद्घोरंतुमुलंलोमहर्षणम् ॥
॥६२॥बहुभिर्बाणसाहस्रैर्मेघयोरिववर्षतोः ॥ ततोर्द्धचंद्रबाणेनवासुदेवःसनातनः ॥ ६३ ॥ तस्यराक्षसमुख्यस्यधनुश्चिच्छेदवीर्यवान् ॥ ससर्जो
स्त्रंमहादिव्यंनरकस्यमहोरसि ॥ ६४ ॥ सतेनभिन्नहृदयःपपातोर्व्यांमहासुरः ॥ शक्रवज्रेणनिर्भिन्नोमहाचलइवोन्नदन् ॥ ६५ ॥ उपगम्यततः
कृष्णःसमीपंतस्यरक्षसः ॥ भूम्यासंप्रार्थितःप्राहवरंवृण्वितिराक्षसम् ॥ सचाहराक्षसःकृष्णंगरुडोपरिसंस्थितम् ॥ ६६ ॥ नमेकृत्यंवरेणास्तिनर
कोहंतथापिच॥अन्यलोकहितार्थायवृणेहंवरमुत्तमम्॥६७॥ मृताहनितुमेकृष्णसर्वभूतेश्वरेश्वर ॥ येनरामंगलस्नानंकुर्वंतिमधुसूदन ॥ नतेषांनिरयप्राप्तिर्भ
वत्वेवंभयापह ॥ ६८ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ एवमस्त्वितिगोविंदोददौतस्मैवरंप्रभुः ॥ ततःपश्यन्हरेःसाक्षाच्छरदंबुजसन्निभौ ॥ ६९ ॥ चरणौ
वज्रवैडूर्य्यनूपुराभ्यांविराजितौ ॥ अर्चितौविधिरुद्राद्यैस्त्रिदशैर्मुनिभिस्तथा ॥ ७० ॥ त्यक्त्वाप्राणान्महीपुत्रःसारूप्यमगमद्धरेः ॥ततोदेवगणाःसर्वेहर्षनि
र्भरमानसाः ॥ ७१ ॥ ववृषुःपुष्पवर्षाणितुष्टुवुश्चमहर्षयः ॥ प्रविश्यनगरंतस्यकृष्णःकमललोचनः ॥ ७२ ॥ बलात्तेनगृहीतानिरत्नानित्रिदिवौकसाम् ॥
कुंडलेदेवमातुश्चतथैवोच्चैःश्रवोहयम् ॥७३॥ ऐरावतंगजश्रेष्ठंप्रदीप्तंमणिपर्वतम् ॥ सर्वमेतद्यदुश्रेष्ठोददौशक्रायवज्रिणे ॥७४॥ पार्थिवान्सर्वराष्ट्रेभ्योजित्वासौ
नरकोबली॥ कन्याषोडशसाहस्रंहृतवान्नरकस्तदा॥७५॥सन्निरुद्धास्तुताःसर्वानरकांतःपुरेतदा ॥ दृष्ट्वाकृष्णंमहावीर्यंकंदर्पशतसंनिभम् ॥७६॥ भर्तारंव
व्रिरेसर्वाःपतिंविश्वस्यसर्वगम् ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुगोविंदोनंतरूपवान् ॥७७॥ तासांकरग्रहंचक्रेविधिनापुरुषोत्तमः ॥ नरकस्यसुताःसर्वंपुरस्कृत्यमहींत
दा ॥ ७८॥ गोविंदंशरणंजग्मुस्तानरक्षद्घृणानिधिः ॥ तद्राज्येस्थाप्यतान्सर्वान्पृथिव्यावाक्यगौरवात् ॥७९॥ ऐंद्रंविमानमारोप्यताश्चसर्वावरास्त्रियः ॥
देवदूतैर्महाभागैर्द्वारवत्यांन्यवेशयत् ॥ ८० ॥ वैनतेयंसमारुह्यसत्ययासहकेशवः ॥ स्वर्लोकंप्रययौतूर्णंद्रष्टुंतांदेवमातरम् ॥ ८१ ॥ प्रविश्यनगरींतत्रदेव
राज्ञोजनार्दनः ॥ अवरुह्यद्विजश्रेष्ठात्पत्न्यासहमहाबलः ॥ ८२ ॥ ववंदेमातरंतत्रवंद्यांतांत्रिदिवौकसाम् ॥ संपरिष्वज्यबाहुभ्यामदितिःपुत्रवत्सला ॥८३॥
निवेश्यासनमुख्येतुपूजयामासभक्तितः ॥ आदित्यावसवोरुद्राःशतक्रतुपुरोगमाः ॥ ८४ ॥ तत्रसंपूजयामासुर्यथार्हंपरमेश्वरम् ॥ शचीगृहंसमागम्यसत्य
भामायशस्विनी ॥ ८५ ॥ तयासमर्चितादेव्यासमासीनासुखासने ॥ तस्मिन्कालेसुपुष्पाणिपारिजातस्यकिंकराः ॥ ८६ ॥ शच्यैदेव्यैददुःप्रीत्यासह
स्राक्षेणचोदिताः ॥ प्रगृह्यतानिपुष्पाणिशचीदेवीसुमध्यमा॥८७॥नीलनिर्मलकेशेचबबंधस्वस्यमूर्धनि॥ अवमान्यशचीतत्रसत्यभामांयशस्विनीम्॥८८॥
अनर्हामानुषीचेयंदेवार्हंकुसुमंशुभम् ॥ इतिकृत्वामतिंतस्यैनददौकुसुमानिसा ॥८९॥ विनिष्क्रम्यपुरात्तस्मात्सत्याकोपसमन्विता। समेत्यकृष्णंभर्त्तारमु

वाचकमलेक्षणा ॥ ९० ॥ ॥ सत्योवाच ॥ ॥ एषाशचीयदुश्रेष्ठपारिजातेनगर्विता ॥ अदत्त्वाममगोविंदबबंधस्वस्यमूर्द्धनि ॥ ९१ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ सत्ययाभाषितंश्रुत्वावासुदेवोमहाबलः ॥ उत्पाट्यपारिजातंतुनिवेश्यगरुडोपरि ॥९२ ॥ आरुह्यसत्ययातूर्णंवैनतेयंमहाबलम् ॥ प्रययौद्वारकांरम्यांनगरींदेवकीसुतः ॥ ९३ ॥ ततःकोपसमाविष्टोदेवराजःशतक्रतुः ॥ रुद्रैर्वसुभिरादित्यैःसाध्यैश्चमरुतांगणैः ॥ ९४ ॥ ऐरावतंसमारुह्यययौयुद्धायकेशवम् ॥ ततोदेवगणाःसर्वेपरिवार्य्यजनार्दनम् ॥९५॥ ववृषुःशस्त्रवर्षाणिमेघाइवमहाचलम् ॥ कृष्णश्चिच्छेदचक्रेणतान्यस्त्राणिदिवौकसाम् ॥ ९६ ॥ वैनतयस्तुसंक्रुद्धःपक्षपातेनवीर्यवान् ॥ पातयामासतान्देवान्पलालानीवमारुतः ॥ ९७ ॥ ततःक्रुद्धःसहस्राक्षोदेवानामीश्वरःप्रभुः ॥ मुमोचसहसादीप्तंवज्रंकृष्णजिघांसया ॥९८॥ जग्राहकृष्णस्तंवज्रंहस्तेनैकेनलीलया ॥ ततोभीतःसहस्राक्षोनागेंद्रादवरुह्यसः ॥ ९९ ॥ प्रांजलिःपुरतःस्थित्वानमस्कृत्वाजनार्दनम् ॥ प्राहगद्गदयावाचास्तुत्वास्तुतिभिरेवच ॥ १०० ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ देवयोग्यमिदंकृष्णपारिजातंत्वयापुरा ॥ दत्तोममसुराणांचकथंस्थास्यतिमानुषे ॥ ॥१०१॥महादेवउवाच॥ ॥ततःप्रोवाचभगवान्सहस्राक्षमुपस्थितम् ॥ शच्यावमानितासत्यातवगेहेसुरेश्वर॥१०२॥ अदत्त्वापारिजातानिसत्यायैसापुलोमजा ॥ स्वयमेवस्वशिरसिधारयामासतेप्रिया ॥ १०३ ॥ अस्यानिमित्तंदेवेंद्रपारिजातोहृतोमया ॥ अस्यैप्रतिश्रुतंदातुंमयासुरगणेश्वर ॥१०४॥ तवगेहेपारिजातंस्थापयामीतिवासव ॥ तस्माद्धनदातव्यःपारिजातःसुरेश्वर ॥ १०५ ॥ देवतानांहितार्थायप्रापयिष्यामिभूतले ॥ तावत्तिष्ठतुदेवेंद्रपारिजातोममालये ॥१०६॥ मयिस्वर्गंगतेशक्रगृहाणत्वंयथेच्छया ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वायदुश्रेष्ठस्तस्मैवज्रंददौस्वयम् ॥ १०७ ॥ एवमस्त्वितिगोविंदंनमस्कृत्यसवज्रभृत् ॥ प्रययौस्वपुरंदिव्यंसहदेवगणैर्वृतः ॥ १०८ ॥ कृष्णोपिसत्ययादेव्यागरुडोपरिसंस्थितः ॥ संस्तूयमानोमुनिभिर्द्वारवत्यांविवेशह ॥ १०९ ॥ सत्ययानिकटेस्थाप्यपारिजातंसुरद्रुमम् ॥ रमयामासभार्याभिःसर्वाभिःसर्वगोहरिः ॥ ११० ॥ निशासुतासांसर्वासांगृहेषुमधुसूदनः ॥ विश्वरूपधरःश्रीमानुवाससुखप्रदः ॥१११ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रीकृष्णचरितेश्रीवासुदेवविवाहकथनंनामैकोनपंचाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२४९॥ छ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ ॥ रुक्मिण्यांकृष्णस्यप्रद्युम्नोमदनांशेनजज्ञे ॥१॥ असौमदनसंभूतोमहाबलःशंबरंजघ्निवान् ॥२॥ तस्यरुक्मिणःसुतायामनिरुद्धोजज्ञे ॥३॥ सोपिबाणपुत्रीमुषांनामकन्यामुपयेमे ॥४ ॥ सातुस्वप्नेनीलोत्पलदलश्यामंपुंडरीकनिभेक्षणं महाबाहुंविचित्राभरणोपेतंषोडशसमायथावदुपभुज्यप्रबुध्यतंपुरतोनदृष्ट्वामदनेनपीडिताभ्रांतचित्तामातुत्यक्त्वावयस्कांरक्तारविंद

१ देवांस्तालानिवमहानिलः इति पाठः ।

वक्रंक्रासिकयासीतिबहुधाविललाप ॥ ५ ॥ ततस्तस्याःसखीचित्रलेखेतिनाम कन्यांतादृशीमवस्थांगतांविलोक्यकिंनिमित्तंविभ्रांतचित्तासीतिपप्रच्छ ॥६॥ सापिस्वप्नलब्धंपतिंयथावदाचष्ट ॥ ७ ॥ सापिसकलदेवमानुषादिश्रेष्ठान्पटेविलिख्यतस्यैदर्शयामास ॥ ८ ॥ यदुवंशसंभूतान्कृष्णसंकर्षणप्रद्युम्नानिरुद्धादीनपिसम्यङ्निवेदयामास ॥९॥ सातेषांकृष्णमनुमान्यप्रद्युम्नानंतरमनिरुद्धंदृष्ट्वासइत्यैषइत्यालिलिंग ॥१०॥ अथचित्रलेखावह्नीभिर्मायावतीभिर्दैत्यस्त्रीभिर्द्वारवतींगत्वारात्रावंतःपुरेसुप्तमनिरुद्धंदृष्ट्वागृहीत्वामोहयित्वामाहिष्मत्यांबाणस्यांतःपुरेचैत्यप्रासादादियुक्तेतस्याबाणपुत्र्याःशय्यायांचिक्षेप ॥११॥ सोऽपिप्रबुद्धोतिरम्येऽनंगपावकेसंस्थितासुषांसर्वलक्षणलक्षितांविचित्राभरणवसनगंधमाल्यालंकृतांकांचनवर्णांसुकेशींसुजातस्तनींदृष्ट्वागाढमालिंग्यकरिण्या गंधहस्तीवतयातिप्रीतिसंयुक्तयायथासुखंरमयामास ॥ १२ ॥ एवंमासमात्रंनिरंतरतयानिरुद्धंरममाणंकदाचिदंतःपुरनिवासिन्योवृद्धादैत्यस्त्रियोज्ञात्वाराज्ञेनिवेदयामासुः ॥ १३ ॥ सराजाक्रोधताम्राक्षःपरंविस्मयंगत्वातमिहानयतेतिपुरःकिंकरान्प्रेषयामास ॥ १४ ॥ तेपितूर्णंनृपप्रासादमारुह्यराजपुत्र्याःशयनेसंस्थितमनिरुद्धंग्रहीतुमाजग्मुः ॥ १५ ॥ सतान्समारब्धान्दृष्ट्वाप्रासादस्तंभमेकंहेलयोत्पाट्यनियुतसंख्याकान्किंकरान्मुहूर्तमात्रेणैवस्तंभेनचूर्णितमात्रंचकार ॥ १६ ॥ अथदैत्यपतिर्निहतान्किंकरान्दृष्ट्वाकौतूहलंगत्वाअसौश्रीकृष्णपौत्रइतिदेवर्षिणाप्रोक्तोधनुरादायस्वयमेवानिरुद्धंग्रहीतुंतत्समीपमाजगाम ॥ १७ ॥ अनिरुद्धोपियोद्धुमायांतंसहस्रबाहुंराजानंदृष्ट्वातत्परिघं भ्रामयित्वाबाणस्योपरिचिक्षेप ॥ १८ ॥ स्वचापनिर्मुक्तेनबाणेनतंपरिघंचिच्छेद ॥ १९ ॥ अनंतरमुरगास्त्रेणअनिरुद्धंनिबिडंबद्ध्वस्वांतःपुरेनिवेशयामास ॥ २० ॥ अथकृष्णोप्येवंविधमेवदेवर्षिणाज्ञात्वाबलदेवप्रद्युम्नसहितःस्वसेनयाविहंगमेंद्रमारुह्यतस्यबाणस्यभुजवनंछेत्तुमाजगाम ॥ २१ ॥ बलिपुत्रेणपुराशंकरोर्चितःप्रसन्नोवरंवृणीष्वेत्युवाच ॥ २२ ॥ तमीश्वरंबाणोममपुरद्वारिरक्षार्थंसर्वदोपविश्यसमागतंपरसैन्यंजहीत्येवंवरमयाचत ॥ २३ ॥ तंतथेत्युक्त्वाशंकरोपितस्यपुरद्वारिसायुधःसपुत्रःसगणःसमासीनस्तस्मिन्नेवकालेरुषास्वसेनयासमागतंवासुदेवंदृष्ट्वावृषमारुह्यसर्वायुधोपेतःस्वपुत्रगणसंवृतोयोद्धुंनिश्चक्राम ॥ २४ ॥ कृष्णोपितंभूतपतिंगजचर्मकपालभस्मधरंज्वलितोरगाकल्पंपिंगलंत्रिलोचनंत्रिशूलधरंसर्वभूतगणसंहृतिकर्त्तारंसर्वभूतभयावहं संवर्त्ताग्निप्रभंपुत्रद्वयसमन्वितंसमस्तगणावृतं त्रिपुरांतकंदृष्ट्वासेनांसुदूरेपृष्ठतोनिवेश्यबलभद्रप्रद्युम्नसहितस्तेनरुद्रेणसहप्रहसान्निवयोद्धुमारेभे ॥ २५ ॥ प्रथमंतदभूद्धोरं कृष्णशंकरयोस्तदा ॥ पिनाकशार्ङ्गनिर्मुक्तैर्बाणैःसंवर्त्तकोपमैः ॥ २६ ॥ रामोपिचक्रेबाणेनप्रद्युम्नःषण्मुखेनच ॥ युयुधातेमहावीर्यौसिंहावि

१ लक्ष्णपर्यंके इति पा० ।

यमलोत्कटौ ॥ २७ ॥ विनायकःस्वदंतेनजघानोरसियादवम् ॥ रामोमुशलमादायतस्यदंतमताडयत् ॥ २८ ॥ निर्भिन्नदंतःसहसाप्रद्युम्नंवाखुवाहनः॥तदाप्रभृतिलोकेस्मिन्हतदंतोगणेश्वरः ॥ २९ ॥ देवदानवगंधर्वैरेकदंतइतीरितः ॥ प्रद्युम्नेनसमंयुद्धंचकारशिखिवाहनः ॥ ३० ॥ गणान्विद्रावयामासमुशलेनहलायुधः ॥ कृष्णेनसुचिरंकालंयुद्धासौनीललोहितः ॥ ३१ ॥ तापज्वरंमहादीप्तमस्मिन्संयोज्यसायके ॥ कोपान्मुमोचतदसौभृशंसंरक्तलोचनः ॥ ३२ ॥ तदस्त्रंवारयामासकृष्णःशीतज्वरेणतु ॥ ताभ्यांहरिहराभ्यांतुविसृष्टौताविमौज्वरौ ॥ ३३ ॥ विशतुर्मानुषेलोकेतयोरेवाज्ञयाभृशम् ॥ हरिशंकरयोर्युद्धंयेतुशृण्वंतिमानवाः ॥ ३४ ॥ तेसर्वेज्वरनिर्मुक्ताःप्राप्नुवंतिनिरामयम् ॥ ततःसतुहृषीकेशोमोहनास्त्रंदुरासदम् ॥ ३५ ॥ नियुज्यबाणंभूतेशेमुमोचमधुसूदनः॥मुहुर्मुहुर्व्यजृंभद्वैतेनास्त्रेणविमोहितः॥३६॥पपातमूर्च्छितोभूमौशंकरस्त्रिदशेश्वरः॥पितरंमोहितंदृष्ट्वाशक्तिमुग्रम्यवीर्यवान्॥३७॥ योद्धुमभ्याययौकृष्णंषण्मुखःशिखिवाहनः ॥ हुंकारेणैवतंकृष्णश्चकारात्रपराङ्मुखम् ॥ ३८ ॥ एवंजित्वायदुश्रेष्ठःशूलपाणिंत्रिलोचनम् ॥ महास्वनंपांचजन्यंशंखंदध्मौप्रतापवान् ॥ ३९ ॥ कृष्णेननिर्जितंश्रुत्वासात्मजंशंकरंतदा ॥ बाणःस्यंदनमास्थायययौयुद्धायकेशवम् ॥ ४० ॥ सदृष्ट्वासहसाकृष्णंगरुडोपरिसंस्थितम् ॥ छादयामासगोविंदंबहुशस्त्रास्त्रवृष्टिभिः ॥ ४१ ॥ गदाभिःपरिघैःशूलैःशक्तिभिस्तोमरैरपि ॥ भिंडिपालैश्चखड्गैश्चचक्रैर्बाणैर्निरंतरम् ॥ ४२ ॥ तानिसर्वाणिचिच्छेदचक्रेणैवजनार्दनः ॥ ससर्जतस्यबाहूनांछेदनार्थंसुदर्शनम् ॥ ४३ ॥ मुक्तंदनुजराजस्यसहस्रारंसुदर्शनम् ॥ तद्बाहुकाननंतूर्णंछिन्नंचक्रेसहस्रधा ॥ ४४ ॥ एतस्मिन्नंतरेदेविपार्वतीसंशितव्रता ॥ हरेःसमीपमागत्यकृतांजलिरभाषत ॥ ४५ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ कृष्णकृष्णजगन्नाथनारायणदयानिधे ॥ दास्यस्मितवदेवेशपूर्वंभावेयदुत्तम ॥ ४६ ॥ त्वयादत्तंवरंमह्यंतदाकौशलपर्वते ॥ सौभाग्यंशाश्वतंसौम्यप्रसन्नेनमहात्मना ॥ ४७ ॥ तवमुख्यंसहस्रस्यनाम्नामन्यतमंविभो ॥ गौरीसौभाग्यदातेतिमुनिभिःपरिकीर्तितम् ॥ ४८ ॥ तत्सत्यंकुरुगोविंदगरुडारूढशाश्वत ॥ तस्मान्ममपतिंदेवत्वंजीवयितुमर्हसि ॥ ४९ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्ततोदेव्याकृष्णःकमललोचनः॥अस्त्रंसंहारयामासयेनासौमोहितःपतिः ॥ ५० ॥ कृष्णास्त्रेणविनिर्मुक्तःसर्वभूतपतिःशिवः ॥ उत्थायप्रांजलिर्भूत्वातुष्टावजगतांपतिम् ॥ ५१ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ कृष्णकृष्णजगन्नाथभगवन्पुरुषोत्तम ॥ परेशपरमेशानअनादिनिधनाव्यय ॥ ५२ ॥ तीव्रवीर्यमनुष्येषुशरीरग्रहणात्मिका ॥ सर्वस्यतवचेष्टेयंमानलक्षणमेवतत् ॥ ५३ ॥ प्रसीदमेनमस्तुभ्यंप्रसीदममशाश्वत ॥ प्रसीदमेजगत्स्वामिन्प्रसीदाच्युतकेशव ॥ ५४ ॥ त्वमेवजगतांस्रष्टाधाताहर्ताजगद्गुरुः ॥ त्वमेवचिदचिद्वस्तुरूपंब्रह्मसुरेश्वर॥५५॥त्वमादिस्त्वमनादिस्त्वमीश्वरःशेषएवच॥त्वंमहत्त्वंपरंब्रह्मप्रत्यगात्मात्वमेवहि॥५६॥ समस्तामरवर्य्यस्त्वममर्त्यं

स्त्वंसुरेश्वर॥त्वंमर्त्यैशःसयोनिस्त्वंसौशील्येनतवप्रभो॥५७॥तवश्वाससमुत्पन्नौपरंजीवौसनातनौ ॥ ततश्चपाल्यतेचैवतववात्सल्यगौरवात्॥५८॥क्षराक्षरेपरेधाम्निरुचोनित्यंसुराश्रये ॥ अधिविश्वेनिधेषित्वांदास्यकर्मणिनान्यथा ॥ ५९ ॥ यस्त्वांनवेदलोकेस्मिन्समूढःसर्वभावनः ॥ परावरेश्वरंधामविदुर्दास्येमनीषिणः ॥ ६० ॥ तेवैसमासतेयुक्तास्तत्पदंत्रिदशैःसमम् ॥ सामान्योभजतेदूरेनंतुंनित्यंपदंतव ॥ ६१ ॥ तस्यतुर्याचारुकेशीचावस्थाघटतेतव ॥ मिथुनानितवाध्यक्षब्रुवतेयदुशाश्वत ॥ ६२ ॥ तवनामानिकर्माणिगुणानिशाश्वतानिच ॥ ऐश्वर्याणिगुणातीतब्रुवतेचोत्तमेइमे ॥ ६३ ॥ कर्मज्ञानमयेरूपेइमेपूर्वोत्तरेश्रुते ॥ समुतौयुवतीशस्यस्तोतारौतवकेशव ॥ ६४ ॥ त्वंप्रज्ञानंपरंब्रह्मत्वयाप्राज्ञेनशाश्वत ॥ जीवयैतेनप्रज्ञेनपरेणैवात्मनात्वया ॥ ६५ ॥ तस्माच्छरीरादुत्क्रम्यकृपयातवकेवलम् ॥ आमुष्मिकेपरेस्वर्गेत्वयादत्तात्मबोधवान् ॥ ६६ ॥ प्रज्ञानंचैवविज्ञानंमेधांदृष्टिंतथाधृतिम् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिअमृतंसभवेत्तदा ॥६७॥ एतत्संज्ञानमात्मानंयदेतद्धृदियन्मनः ॥ मनीषाचैवयुक्तिश्चस्मृतिःसंकल्पएवच ॥ ६८ ॥ तपश्चक्रतवःकामोदशइत्यादितेप्रभो॥ भवंतिनामधेयानिप्रज्ञानस्यघृणानिधेः॥ ६९ ॥ एषत्वंपरमंब्रह्मएषत्वंवैप्रजापतिः ॥ एषत्वमिंद्रोरुद्रश्चएषत्वंसर्वदेवताः ॥ ७० ॥ एतानिसर्वभूतानित्वमेवपरमेश्वर ॥ सुतमित्राणिजीवायुस्तथान्यानिसनातन ॥७१॥ जरायुजाण्डजातानिस्वेदजोद्भिद्यजानिच ॥ अश्वागावश्चपुरुषाहस्तिनश्चेतराणिच ॥७२॥ यत्किंचित्प्राणिजातंचजंगमाश्चैवजंतवः ॥ स्थावरायेचवैनाथसर्वेत्वत्तोभवंतिच ॥ ७३ ॥ त्वांहिसर्वगतंचेत्थंवदंतिश्रुतयोहरिम् ॥ त्वयैवप्रेरितालोकाश्चेष्टंतेसाध्वसाधुषु ॥ ७४ ॥ तस्मान्मयाकृतंयच्चअपराधमिदंप्रभो ॥ क्षमस्वकरुणासिंधोगुणैःशुभतमैस्तव ॥ ७५ ॥ नमस्तेपुंडरीकाक्षगोविंदाच्युतमाधव ॥ वासुदेवजगद्वंद्यनारायणनमोस्तुते ॥ ७६ ॥ नमस्यामिजगत्स्वामिन्नृसिंहकरुणाकर ॥ श्रीशसर्वगतश्रीमन्परमात्मन्नमोस्तुते ॥ ७७ ॥ निजावसथवैकुंठनित्यमुक्तार्चितप्रभो ॥ त्रयीनाथनमस्तुभ्यंरामराजीवलोचन ॥ ७८ ॥ भूभारकविनाशायकृष्णानंदस्वरूपिणे ॥ विष्णवेजिष्णवेतुभ्यंनमस्तेयदुनंदन ॥ ७९ ॥ एवंस्तुत्वाथगोविंदंप्रणिपत्यउमापतिः ॥ प्रांजलिःप्राहभूतेशोवाक्यंगंभीरयागिरा ॥ ८० ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ मयादत्तवरोह्येषवाणोबलिसुतःप्रभो ॥ अहंचदत्तवांस्तस्मैपुरानेनार्थितोवरम् ॥ ८१ ॥ अमरत्वंयदुश्रेष्ठसर्वकर्तुत्वमर्हसि ॥ तस्मादेनंबलिसुतंत्रातुमर्हसिमेप्रियम् ॥ ८२ ॥ तथेत्युक्त्वाचभगवान्बाणंबलिसुतंतदा ॥ प्राणसंशयमापन्नंच्छिन्नबाहुमसृक्चितम् ॥ ८३ ॥ संहृत्यचक्रंगोविंदोमुमोचकरुणानिधिः ॥ मोचयित्वाबलिसुतंशंकरःसंशितव्रतः ॥ ८४ ॥ वृषभेंद्रंसमारुह्यपार्वत्यासहितःप्रभुः ॥ ययौचवसतिस्थानंकैलासंधरणीधरम् ॥ ८५ ॥ सतु

१ तथापंचापिभूतानितत्वेतिपाठः ।

बाणोनमस्कृत्यरामकृष्णौमहाबलौ ॥ ताभ्यांविनगरींगत्वाशुमोचमदनात्मजम् ॥ ८६ ॥ वस्त्रैराभरणैर्दिव्यैःपूजयित्वायथार्हतः ॥ उषांसंप्रददौतस्मै कृष्णपौत्रायशौरये ॥ ८७ ॥ उद्वाह्यरामकृष्णौतमनिरुद्धंयथाविधि ॥ बाणेनपूजितौतत्रप्रद्युम्नसहितौतदा ॥ ८८ ॥ उषयासहितंतत्रानिरुद्धंवैजनार्दनः॥ आरोप्यस्यंदनेदिव्येययौद्वारवतींतदा ॥ ८९ ॥ रामप्रद्युम्नसहितःसेनयासहितोहरिः ॥ प्रविवेशपुरींरम्यांत्रिदशैर्मघवानिव ॥ ९० ॥ अनिरुद्धोबाणपुत्र्यानानारत्नमयेगृहे ॥ अनिशंरमयामासनानाभोगैर्मुदान्वितः ॥ ९१ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेबाणासुरसंग्रामकथनंनामपंचाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २५० ॥ छ ॥ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ ॥ अथपौंड्रकवासुदेवः काशिराजोवाराणस्यांविविक्तेद्वादशवर्षंमहेशमर्चयन्निराहारःपंचाक्षरंजजाप ॥ १ ॥ पौरश्चरणकालेशंकरंस्वनेत्रकमलेनपूजयामास ॥ २ ॥ ततःशूलपाणिरुमापतिःप्रसन्नोवरंवृणीष्वेतितमाह ॥ ३ ॥ असौपंचवक्रंसर्वभूतपतिंशिवंप्रसन्नंवरदममवासुदेवसमानरूपंप्रयच्छेत्युवाच ॥ ४ ॥ शिवस्तस्मैशंखचक्रगदापद्मयुतचतुर्भुजंपुंडरीकदलनिभलोचनं वासुदेवसमानकिरीटललितकुंतलंपीतवस्त्रकौस्तुभाभरणादिचिह्नान्यपिमह्यंदेहीतियाचितःशिवःसर्वमपितस्मैप्रददौ ॥ ५ ॥ सतुवासुदेवोहमितिसर्वलोकान्मोहयामास ॥ ६ ॥ कदाचित्स्वर्गतःमदबलोत्कटंतंकाशिपतिंनारदोभ्येत्यवसुदेवसुतमजित्वावासुदेवत्वंनविद्यतेइत्युवाच ॥ ७ ॥ सतुतस्मिन्नेवक्षणेगरुडपताकायुतरूपंरथमारोप्यचतुरंगाक्षौहिणीबलेनद्वारकामवाप ॥ ८ ॥ तत्रपुरद्वारिस्वर्णयानेसंस्थितोवासुदेवोहंयुद्धार्थंसंप्राप्तोस्मि ॥ मामजित्वातववासुदेवत्वंनास्तीतिदूतंप्रेषयामास ॥ ९ ॥ विष्णुरपितच्छ्रुत्वावैनतेयमारुह्यपौंड्रकेणयोद्धुंपुरद्वारिविनिष्क्रम्याक्षौहिणीबलेनस्यंदनेसमासीनंशंखचक्रगदापद्महस्तंपौंड्रकंददर्श ॥ १० ॥ कृष्णोऽथशार्ङ्गमादायसंवर्ताग्निप्रभैर्बाणैस्तथाश्वगजपदातियुक्तंमहदक्षौहिणीबलंमुहूर्तमात्रेणनिःशेषंददाह ॥ ११ ॥ शरेणैकेनतस्यहस्तावसक्तशंखचक्रगदादिहेतीरपिलीलयैवचिच्छेद ॥ १२ ॥ पवित्रेणसुदर्शनेनकिरीटकुंडलयुतंतस्यशिरःकमलंछित्त्वावाराणस्यामंतःपुरेनिपातयामास ॥ १३ ॥ तद्दृष्ट्वासर्वेकाशीनिवासिनःकिमेतदित्याशंक्यविस्मिताबभूवुः ॥ १४ ॥ तस्यपौंड्रकस्यसुतोदंडपाणिरितिवासुदेवेनभगवतानिहतंस्वपितरंश्रुत्वामात्रामृत्युनासमादिष्टःस्वपुरोहितेनाभियुक्तोमाहेश्वरेणक्रतुनाशंकरमियाज ॥ १५ ॥ सतुप्रसन्नःकृष्णजिघांसयासमर्थांमाहेश्वरींकृत्यांतस्मैसंप्रीत्याचदत्तवान् ॥ १६ ॥ सकाशिराजस्तांमाहेश्वरींज्वालाकुलोपचितविग्रहांसंदीप्तसटाकलापांपिंगलनेत्रांज्वलत्करालवदनांत्रिशूलहस्तांभस्मांगरागलिप्तांनरमुंडमालाविभूषितांसर्वदेवभयंकरींरुद्रदत्तांसमीक्ष्यसपुत्रदारबांधवसहितंकृष्णंजहीतिप्रेरयामास ॥ १७ ॥ सातुसर्वलोकभयाव

हासर्वीपृथ्वींस्वतेजसानिर्दहंतीप्रलयाशनिनिर्भरस्वनंनदंतीद्वारकामवाप ॥ १८ ॥ तत्रत्याःसर्वेजनास्तांदृष्ट्वामहाप्रलयमितिमत्वाहाहाकारंकुर्वंतः कृष्णंनिवेदयामासुः ॥ १९ ॥ कृष्णोपितान्सर्वान्नभेतव्यमित्युक्त्वाप्राकारतोरणेस्थितांमहारौद्रांकृत्यांतंथाविधांदृष्ट्वासकलशस्त्रास्त्रनिवारणसमर्थंसहस्रारंसुदर्शनंतस्यांकृत्यायांसहसामुमोच ॥ २० ॥ सातुकल्पान्तार्ककोटिसमवर्चसाशतयोजनोद्धतंसकलदीप्तास्त्रयुतंहिरण्मयंप्रभापूर्णंसकलजगत्प्रलयस्थितिसमर्थंसहस्रारंसर्वदेवनमस्कृतंजगच्छरणभूतंमहासुदर्शनंविलोक्यविनष्टतेजाभयार्ताक्रोशंतीवाराणसींप्रतिदुद्राव ॥ २१ ॥ सुदर्शनमपितांकृत्यांभृशमन्वगात् ॥ २२ ॥ सापिभयार्ताक्रोशंतीकाशिपतेस्तस्यांतःपुरंप्रविवेश ॥ २३ ॥ सुदर्शनोपितांवाराणसींपुरींप्राप्यसभृत्यबलवाहनंपौंड्रकसुतंदंडपाणिनामकाशिराजंबहुप्रासादहर्म्यमालिनींपुरींमाहेश्वरीमपिभस्मावशेषांकृत्वासकलदेवमहर्षिभिःपूज्यमानःपुनरेवद्वारवत्यांकृष्णहस्तंसुसौम्यंकल्पमिवआविवेश ॥ २४ ॥ अत्रचश्लोकागीयंते ॥ शस्त्रास्त्रमोक्षमजरंदग्ध्वातद्बलमोजसा ॥ कृत्यांभस्मावशेषंतांततोवाराणसींपुरीम् ॥ ॥ २५ ॥ प्रभूतरथमातंगांसाश्वांपुंस्त्रीसमन्विताम् ॥ साशेषकोषकोष्ठांतांदुर्निरीक्ष्यांसुरैरपि ॥ २६ ॥ द्वारोपलक्षिताशेषगृहप्राकारचत्वराम् ॥ प्रददाहहरेश्चक्रंसकलामेवतांपुरीम् ॥ २७ ॥ अक्षीणगतिसामर्थ्यमसाध्यकृतसाधनम् ॥ तच्चक्रंप्रज्वलद्भासंविष्णोरभ्याययौकरम् ॥ २८ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेश्रीकृष्णचरितेपौंड्रकपुत्रकृत्याविध्वंसनंनामैकपंचाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २५१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ ॥ अथमगधाधिपःकंसवधानंतरंद्विषन्नेवयादवान्सदापीडयामासतेदुःखिताःकृष्णमूचुः ॥ १ ॥ सचभीमार्जुनावाहूयसंमंत्रयामासकृष्णःअनेनरुद्रःपूजितस्तत्प्रसादाच्छस्त्रैरवध्यःपरंकेनापिप्रकारेणहंतव्यइति ॥२॥ अथविचार्यभीममाहएनंप्रतिमल्लयुद्धंकुरुतत्तेनप्रतिज्ञातम् ॥ ३ ॥ अथसकलचराचरजगद्वंद्योवासुदेवोभीमार्जुनसहितोजरासंधस्यपुरींगत्वाविप्रवेषेणतस्यांतःपुरमवाप ॥ ४ ॥ सोपिमहावीर्यान्क्षत्रियान्युद्धेनिर्जित्यबलाद्गृहीत्वास्ववेश्मनिनिरुध्यमासिमासिकृष्णचतुर्दश्यामेकैकंहत्वातद्रक्तेनैवबलिंभैरवायाकरोत् ॥ ५ ॥ एवंविधंसकलजनपार्थिववधंकुर्वतोजरासंधस्यसमुद्यमानोभीमार्जुनसहितस्तस्यगृहेविप्रवेषेणैवप्रविवेश ॥ ६ ॥ सतुतान्दृष्ट्वादंडवत्प्रणतोभूत्वायथोचितासनेषुनिवेश्यमधुपर्कविधानेनसंपूज्यधन्योस्मिकृतकृत्योस्मिकिमर्थंभवन्तोमेसमीपआगतास्तद्वक्तव्यमहंतत्सर्वंभवद्भ्योदास्यामीत्युवाच ॥ ७ ॥ तेषांवासुदेवःप्रहसन्पार्थिवंतमुवाचकृष्णभीमार्जुनायुद्धार्थमागताःस्मअस्माकमन्यतमंद्वंद्वयुद्धार्थंवृणीष्वेत्यवदत् ॥ ८ ॥ सोपितथेत्यवदत्ततोद्वंद्वयुद्धार्थंमारुतिंवरयामास ॥ ९ ॥ ततोभीमजरासंधयोरभितोभयंकरंमल्लयुद्धंनिरंतरंपंचविंशतिवासरमभूत् ॥ १० ॥ ततःकृष्णेनैवसंचोदितोवायुपुत्रस्तस्यशरीरंद्विधाकृत्यभूमौनिपातयामास ॥ एवं

जरासंधंपांडुपुत्रेणहत्वातान्जरासंधनिरोधितान्वासुदेवोपिपार्थिवान्मोचयामास ॥ ११ ॥ निहत्यवायुपुत्रेणजरासंधंयदूद्वहः॥तद्गृहेसन्निरुद्धांस्तुमोचया
मासपार्थिवान् ॥ १२ ॥ तेचतत्रनमस्कृत्यस्तुत्वाचमधुसूदनम् ॥ स्वान्स्वान्जनपदान्सर्वेजग्मुःकृष्णेनरक्षिताः ॥१३॥ अथताभ्यामिंद्रप्रस्थंगत्वावासु
देवस्तत्रमहाक्रतुंराजसूयंयुधिष्ठिरंकारयामास ॥ १४ ॥ तत्रसमाप्तेक्रतौअग्रपूजांभीष्मानुमतेनकृष्णायदत्तवान् ॥ १५ ॥ तत्रशिशुपालःकृष्णंबहून्याक्षे
पवाक्यान्युक्तवान् ॥ १६ ॥ कृष्णोपिसुदर्शनेनतस्यशिरश्चिच्छेद ॥ १७ ॥ असौजन्मत्रयावसानेहरेःसारूप्यमगमत् ॥ १८ ॥ अथ
शिशुपालंनिहतंश्रुत्वादंतवक्रःकृष्णेनयोद्धुंमथुरामाजगाम ॥ १९ ॥ कृष्णस्तुतच्छ्रुत्वारथमारुह्यतेनयोद्धुंमथुरामाययौ ॥ २० ॥ दंतवक्र
वासुदेवयोरहोरात्रंमथुरापुरद्वारियमुनातीरेसंग्रामःसमवर्त्ततकृष्णस्तुगदयातंजघान ॥ २१ ॥ सतुचूर्णितसर्वांगोवज्रनिर्भिन्नमहीधरइवगता
सुरवनितलेपपात ॥ २२ ॥ सोपिहरेःसायुज्यंयोगिगम्यंनित्यानंदसुखंशाश्वतंपरमंपदमवाप ॥ २३ ॥ इत्थंजयविजयौसनकादिशापव्याजे
नकेवलंभगवतोलीलार्थंसंसृताववतीर्यजन्मत्रयेपितेनैवनिहतौजन्मत्रयावसानेमुक्तिमवाप्तौ ॥ २४ ॥ कृष्णोपितंहत्वायमुनामुत्तीर्यनंदव्रजंगत्वा
प्राक्तनौपितरावभिवाद्यआश्वास्यताभ्यांसाश्रुकंठमालिंगितःसकलगोपवृद्धान्प्रणम्याश्वास्यरत्नाभरणादिभिस्तत्रस्थान्संतर्पयामास ॥ २५ ॥ कालिं
द्याःपुलिनेरम्येपुण्यवृक्षसमावृते ॥ गोपनारीभिरनिशंक्रीडयामासकेशवः ॥ २६ ॥ रम्यकेलिसुखेनैवगोपवेषधरोहरिः ॥ बद्धप्रेमरसेनात्रमासद्वयमुवा
सह ॥ २७ ॥ अथतत्रस्थानंदगोपादयःसर्वेजनाःपुत्रदारसहिताःपशुपक्षिमृगादयश्चवासुदेवप्रसादेनदिव्यरूपधराविमानमारूढाःपरमंवैकुंठलोकमवा
पुः ॥ २८ ॥ कृष्णस्तुनंदगोपव्रजौकसांसर्वेषांपरमंनिरामयंस्वपदंदत्वादिविदेवगणैःसंस्तूयमानोद्वारवतींश्रीमतींविवेश ॥ २९ ॥ तत्रवसुदेवोग्रसेनसंकर्ष
णप्रद्युम्नानिरुद्धाक्रूरादिभिःप्रत्यहंसंपूजितषोडशसहस्रभार्याभिरष्टाभिर्दिव्यमहिषीभिश्चविश्वरूपधरोदिव्यरत्नमयनानागृहांतरेषुसुतकुसुमांचितश्लक्ष्णतर
पर्यंकेषुरमयामास ॥ ३० ॥ अथरामकृष्णसतीर्थ्योविप्रोबालसखासदात्यंतदारिद्र्यपीडितोमुष्टिमात्रान्याचनाप्तपृथुकाञ्जीर्णवाससिनिबध्यवासुदेवंद्रष्टुंश्री
मतींद्वारकानगरीमाजगाम ॥३१॥ सतुरुक्मिण्यंतःपुरद्वारिक्षणंतूष्णींतस्थौ ॥ ३२ ॥ कृष्णोपिसमागतंब्राह्मणंज्ञात्वाप्रद्युम्नेननमस्कृत्वामकरंगृहीत्वागृहां
तरेस्वासनेनिवेश्यभयाद्वेपमानंतंरुक्मिणीहस्तगतसुवर्णकलशजलेनपादौप्रक्षाल्यमधुपर्केणपूजयामास ॥३३॥ सुधामृतोपमैरन्नपानाद्यैस्तर्पयित्वातस्य
जीर्णवस्त्रांतरेयाचनाप्तपृथुकान्स्वयमेवहस्तेनगृहीत्वाप्रहसन्जग्रास ॥ ३४ ॥ कृष्णेनपृथुकेभक्षितेतस्मिन्नेवक्षणेतस्यबहुधनधान्यवस्त्राभरणसंभूतंमह

१ प्रत्युद्गम्येतिवा पा० ।

दैश्वर्यमभूत् ॥ ३५ ॥ सतुकृष्णेनविसृष्टोममकिंचिद्वस्त्रंवाधनंवाकृष्णेननदत्तमितिमन्यमानःस्वपुरंविवेश ॥ ३६ ॥ अथबहुधनधान्ययुतंस्वगृहंदृष्ट्वात
त्प्रसादादिदंलब्धमितिवदन्प्रहृष्टेनांतरात्मनादिव्यवस्त्राभरणादिनाभार्ययासहसर्वान्कामान्भुक्त्वाहरिसंतुष्टयैवबहुयज्ञानिष्ट्वातत्प्रसादेनपरमंनित्यंस्वर्गसु
खमवाप ॥ ३७ ॥ अथधृतराष्ट्रतनयोदुर्योधनःपांडुतनयान्कपटद्यूतव्याजेनराज्यमपहृत्यस्वराष्ट्राद्विवासयामास ॥३८॥ तेतुयुधिष्ठिरभीमार्जुननकुलसह
देवाःसुपत्न्याद्रौपद्यासहमहारण्यंगत्वातत्रद्वादशाब्दान्स्थित्वासंवत्सरपर्यंतमज्ञाताःसर्वेमत्स्यदेशाधिपतेर्विराटस्यनिवेशनेस्थित्वावासुदेवेनसहायेनधा
र्तराष्ट्रान्योद्धुमाजग्मुः ॥ ३९ ॥ तेषांधार्तराष्ट्रपांडुपुत्राणांनानादेशाधिपनृपैःकुरुक्षेत्रमहापुण्येदेवानामपिभयंकरोमहासंग्रामोभवत् ॥ ४० ॥ अथश्री
कृष्णोप्यर्जुनसारथ्यंकुर्वन्नर्जुनेस्वशक्तिमावेश्यतेनदुर्योधनभीष्मद्रोणप्रमुखान्सर्वान्पार्थिवानेकादशाक्षोहिणीबलसहितान्कुरुक्षेत्रेहत्वापांडवान्राज्येस्थाप
यित्वानिःशेषेणसर्वंभूभारमपास्यस्वांपुरींप्रविवेश ॥ ४१ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यकतिपयाहर्निवैदिकोब्राह्मणोमृतंपंचवार्षिकंबालमादायराजद्वा
रिनिधायबहुशोविलपन्बहून्याक्रोशवाक्यानिकृष्णंजगाद ॥ ४२ ॥ कृष्णस्तमाक्रोशंश्रुत्वातुष्णीमुवास ॥ ४३ ॥ सतुममपंचपुत्राःपूर्वंहताअयं
तुषष्ठःएनंकृष्णोनजीवयिष्यतितर्हिराजद्वारिमरिष्यामीत्युवाच ॥ ४४ ॥ तस्मिन्कालेअर्जुनःकृष्णंद्रष्टुमागतस्तथाविधंतंपुत्रशोकेनविलपंतंददर्श ॥
॥ ४५ ॥ अर्जुनोपिकालधर्ममुपागतंपंचवार्षिकंबालकंदृष्ट्वाकृपयाविष्टस्तवपुत्रमहंजीवयिष्यामीतिब्राह्मणायाभयंदत्वाप्रतिश्रुतवान् ॥ ४६ ॥ ब्रा
ह्मणस्तुतेनाश्वासितोहृष्टवान् ॥ ४७ ॥ अथैतंब्राह्मणशिशुंबहुभिःसंजीविनास्त्रैरभिमंत्र्यअलब्धजीवितंदृष्ट्वावृथाप्रतिज्ञामवाप्यबहुशोकसमन्वितस्ते
नैवप्राणांस्त्यक्तुमैच्छत् ॥ ४८ ॥ कृष्णस्तुतत्सर्वंज्ञात्वांतःपुराद्विनिष्क्रम्यतंवैदिकंप्राहतवपुत्रान्सर्वानहंदास्यामीत्युक्त्वाश्वास्यवैनतेयमारुह्यार्जुनस
हितोवैष्णवंलोकमाजगाम ॥ ४९ ॥ तत्रदिव्यमणिमंडपोद्देशेदेव्यासहसमासीनंनारायणंदृष्ट्वाकृष्णार्जुनौनमश्चक्रतुः ॥ ५० ॥ सतौबाहुभ्यांप
रिष्वज्यकिमर्थमागतावित्युवाच ॥ ५१ ॥ कृष्णश्चभगवन्वैदिकस्यतनयान्ममदेहीत्युवाच ॥ ५२ ॥ सतुनारायणस्तादृग्वयसिसंस्थितान्ब्राह्मणपुत्रा
न्कृष्णायसंददौ॥५३॥श्रीकृष्णोपितान्वैनतेयस्कंधेसमारोप्यहर्षसमन्वितोर्जुनसहितःस्वयमप्यारुह्यदिविदेवगणैःसंस्तूयमानोद्वारवतीमाविवेश ॥ ५४ ॥
तस्मैब्राह्मणायपंचवर्षवयःस्थान्षट्पुत्रान्ददौसोप्यत्यंतहर्षसमन्वितःकृष्णंवर्द्धयस्वेत्याशिषंप्रायच्छत् ॥५५ ॥ अर्जुनस्तुसफलांप्रतिज्ञामवाप्यकृष्णंनम
स्कृत्ययुधिष्ठिरपालितांस्वांपुरीमाजगाम ॥५६॥ कृष्णस्यषोडशसहस्रभार्यास्वयुतसाहस्रपुत्राजज्ञिरे तेषांपुत्रपौत्रसंख्यांवक्तुंनशक्यते ॥५७ ॥ अत्रापि
श्लोकः॥ अष्टौशतानिपुत्राणांसहस्राण्ययुतंतथा ॥ प्रद्युम्नःप्रथमस्तेषांसर्वेषांरुक्मिणीसुतः ॥५८॥ असंख्यैस्तैर्यादवैरियंपृथिवीसंवृताभवत्॥५९॥ पुनर

प्यवनीभारशंकयाकृष्णस्तुतान्‌षिशापव्याजेनसंहर्तुमैच्छत् ॥ ६० ॥ कदाचित्संर्वेकुमारानमंदायांविहर्तुमाजग्मुः ॥ ६१ ॥ तत्रतपंतंकण्वंमहर्षिंदृष्ट्वाजां
ववत्याःपुत्रंयोषिद्वेषंकृष्णांतस्योदरेकात्वायसंमुसलंबद्ध्वाऋषेःसमीपमागत्यसर्वेनमस्कृत्वापत्नीरूपंसांबंकुमारंतस्यपुरतोनिधायअस्यागर्भेस्त्रीवापुरुषोवा
भविष्यतीतिब्रुहीत्यूचुः ॥ ६२ ॥ सतुमनसाताद्विज्ञायतानमर्षमाणःसर्वाननेनमुसलेनयूवंसर्वेनिहताभवतेत्युवाच ॥ ६३ ॥ सर्वेसमुद्विग्नमनसःकृ
ष्णंसमेत्यमहर्षिणोक्तंतत्कर्मनिवेदयामासुः ॥ ६४ ॥ कृष्णोपितदायसंमुसलंचूर्णीभूतंह्रदेनिपातयामास ॥ ६५ ॥ तदयश्चूर्णीभूतबीजसमुद्भू
तावज्रसन्निभामहाकाशाःसंबभूवुः ॥ ६६ ॥ तत्रतंमुसलावशिष्टंकनिष्ठांगुलिमात्रंमत्स्योजग्रासतंमत्स्यंनिषादोगृहीत्वातदुदरस्थंमुशलखण्डमादा
यबाणाग्रेफलकमकरोत् ॥ ६७ ॥ कदाचित्सर्वेयादवारामकृष्णप्रद्युम्नादयोमघवताप्रेषितांवारुणींपीत्वामत्ताबभूवुः ॥ ६८ ॥ परस्परंवैरिणंनी
त्वाबहून्याक्रोशवाक्यानिवदंतोयुद्धंचक्रुःक्षयंचगताः ॥ ६९ ॥ कृष्णस्तुयुद्धश्रांतःकल्पतरुच्छायायांशयनंचकारसनिषादोधनुर्बाणंगृहीत्वाखेटकवृ
त्तिंजगाम ॥ ७० ॥ एवंनिःशेषंत्यक्तजीविताबभूवुस्तेसर्वेस्वान्स्वांस्त्रिदशान्प्रपेदिरे ॥ ७१ ॥ एवंमुशलेनसंहृत्यसर्वस्वयमेकोदेवोबहुगुल्मस
माकीर्णमहाद्रुमछायायांसुतश्चतुर्विधव्यूहगतंवासुदेवात्मकमात्मानंचिंतयञ्जानूपरिपदंनिधायात्मनोमानुषंवपुस्त्यक्तुमनुनिषसाद ॥ ७२ ॥ एतस्मि
न्नन्तरेमृगयाजीविकोहरेःसतदाकालप्रभावेनचक्रवज्रध्वजांकुशादिचिह्नितमतिरक्ततमंहरेःपादकमलंदृष्ट्वाविव्याध ॥ ७३ ॥ तदनंतरंश्रीकृष्णंज्ञात्वा
सुमहाभयार्तःप्रवेपमानःकृतांजलिपुटोमहदपराधःसकलोपाह्नियतामितितंप्रणनाम ॥ ७४ ॥ श्रीकृष्णस्तथाभूतंदृष्ट्वासुधामयकराभ्यांतमुत्थाप्यभ
वतानापराद्धंकृतमितिवदन्महाभयपीडितमाश्वासयन्नुवाच ॥७५॥ ततोयोगिगम्यमपुनरावृत्तिशाश्वतंसर्वोपनिषदमयंवैष्णवंलोकंप्रददौ ॥ ७६ ॥ असौत
स्मिन्नेवमुहूर्तेमानुषंरूपंविहायपंचोपनिषन्मयंसकलपुत्रदारसहितोदीप्तिमयंवैष्णवंलोकंदिव्यंविमानमास्थायसहस्रार्कद्युतिसदृशंदिव्याप्सरोगणाकीर्णंहि
रण्मयंवासुदेवेत्येकंजगाम ॥७७॥ तस्मिन्कालेदारुकोरथमारुह्यविष्णोःसमीपंविवेश ॥७८॥ कृष्णोपिमत्स्वरूपमर्जुनंपूर्वमानयस्वेतिप्रेषयामास ॥७९॥
सतुमनोजवस्यंदनमारुह्यार्जुनसमीपमाजगाम ॥ ८० ॥ एतस्मिन्नंतरेदिव्यर्जुनस्तदारुह्यपरिणीयनमस्कृत्वाकिंकरोमीतिपुटांजलिरुवाच ॥ ८१ ॥
कृष्णस्तुतमाहपार्थाहंस्वलोकंयास्यामित्वंतुद्वारवतींगत्वातत्रस्थारुक्मिण्याद्यष्टभार्याआनीयममशरीरेप्रेषय ॥८२॥ सदारुकेणसहितोनगरीमाजगाम ॥
॥ ८३ ॥ एतस्मिन्नंतरेदेवाविमानस्थानभसिसंस्थिताःस्वर्लोकंयियान्तंकृष्णंदृष्ट्वाऋषिभिःसार्द्धंस्तुत्वापुष्पवर्षाणिववृषुः ॥ ८४ ॥ कृष्णोपिमानुषदेहं
संन्यस्यसकलजगत्स्थितिसंहारहेतुभूतंसकलक्षेत्रज्ञमंतर्यामियोगिध्येयमनामयंवासुदेवात्मकंदेहंधृत्वावैनतेयमारुह्यमहर्षिभिस्तूयमानोजगाम ॥ ८५ ॥

अर्जुनोवसुदेवोग्रसेनाभ्यांरुक्मिण्यादिमहिषिभ्यस्तत्सर्वंकथयामास ॥८६॥ तच्छ्रुत्वासर्वेपौरजनाःस्त्रियश्चद्वारवतीमुत्सृज्यांतःपुराद्बहिर्निष्क्रम्यसर्वास्ताः कृष्णवल्लभावसुदेवोग्रसेनसहिताःशीघ्रमेवहरेःसमीपंजग्मुः ॥ ८७ ॥ तेसर्वेवसुदेवोग्रसेनाक्रूराःसर्वेयदुवृद्धावपुस्त्यक्त्वासनातनवासुदेवंसमाजग्मुः ॥ ॥ ८८ ॥ रेवतीचबलभद्रशरीरंपरिष्वज्याग्निंप्रविश्यतास्मिन्देहंप्राप्यदिव्यविमानारूढाभर्तुःस्थानंसंकर्षणलोकंदिव्यमवाप ॥ ८९ ॥ तथैवप्रद्युम्नेनसहरुक्मपुत्रीतथानिरुद्धेनोषापिसर्वाश्चयादवास्त्रियःस्वस्वभर्तुःशरीराणिसंपूज्याग्निप्रवेशंचक्रुः ॥ ९० ॥ तेषांसर्वेषामर्जुनऔर्द्ध्वदैहिकंकृतवान् ॥ ९१ ॥ तस्मिन्कालेदिव्यवाजिसमायुक्तंसुग्रीवाख्यकंसर्वरत्नोपेतंदिव्यंस्यंदनमारुह्यदारुकोप्याजगाम ॥ ९२ ॥ पारिजाततरुर्देवसभासुधर्मात्रिदशेंद्रलोकमयाताम् ॥ ९३ ॥ तस्मिन्समयेद्वारवतीपुरीमहोदधौनिमग्नाभूत् ॥ ९४ ॥ ततःसर्वाःषोडशसहस्रभार्य्याअर्जुनेनसहेंद्रप्रस्थंगच्छंतीर्दस्यवोजगृहुः ॥ ९५ ॥ पूर्वंदेवगंधर्वयोषितोह्यष्टावक्रंमहामुनिंदृष्ट्वाजहसुस्ततस्तेनशप्तावेश्याभविष्यथततस्ताभिःप्रसादितःपूजितश्चतत्प्रसादात्सर्वलोकैश्चनमस्कृतंवासुदेवंभर्तारमवाप्यापितेनैवदस्युहस्तंगताअभवन् ॥९६॥ अर्जुनोपिदस्युभिर्निर्जितःशोकसमाविष्टोममभुजबलंसवीर्यंकृष्णेनैवसहसर्वमैश्वर्यंनिर्यातमितिमत्वाअद्यममभाग्यक्षयइतिवदन्सायंसंध्यारविरिवनिःशेषविनष्टतेजाःस्वांपुरींसमाजगाम ॥ ९७ ॥ एवंहितार्थायसर्वदेवानांसमस्तभूभारविनाशाययदुवंशेऽवतीर्यसकलराक्षसविनाशंकृत्वामहांतमपिचोर्वीभारंनाशयित्वानंदव्रजद्वारकामथुरानिवासिनःसर्वान्स्थावरजंगमान्कालभववंधैर्मोचयित्वापरमैश्वर्गेशाश्वतेयोगिगम्येहिरण्मयेरम्येसात्विके संस्थाप्यनित्यंदिव्यमहिष्यादिसंसेव्यमानोवासुदेवउवास ॥ ९८ ॥ ॥ अत्रश्लोकाः ॥ अन्येसर्वेवताराःस्युःकृष्णस्यचरितंमहत् ॥ भूभारकविनाशायप्रादुर्भूतोरमापतिः ॥ ९९ ॥ एतत्कृष्णस्यचरितंदुष्टानांनाशहेतवे ॥ श्रीकृष्णःकरुणासिंधुर्वैकुंठेमोदतेसदा ॥ १०० ॥ अत्यद्भुतमिदंदेविकृष्णस्यचरितंशुभम् ॥ संग्रहेणमयैवोक्तंतवसर्वफलप्रदम् ॥ १०१ ॥ वासुदेवस्यचरितंयःपठेद्धरिसन्निधौ ॥ स्मरेद्वाशृणुयाद्भक्त्यासयातिपरमंपदम् ॥ १०२ ॥ महापातकयुक्तोवातथोपपातकसंयुतः ॥ बालकृष्णस्यचरितंश्रुत्वापापैःप्रमुच्यते ॥ १०३ ॥ द्वारवत्यांसमासीनंरुक्मिणीसहितंहरिम् ॥ स्मरन्वैमहदैश्वर्यमनेनाप्नोत्यसंशयः ॥ १०४ ॥ संग्रामेसंकटेदुर्गेशत्रुभिःपरिवेष्टिते ॥ नेतारंसर्वदेवानांध्यात्वासुविजयीभवेत् ॥ १०५ ॥ यःस्मरेद्गोपकन्याभिःक्रीडंतंगोव्रजेशुभे ॥ सर्वकामानवाप्नोतिसौभाग्यंचैवविंदति॥१०६॥ महोपसर्गेरोगाद्यैर्युक्तोयस्तुसनातनम् ॥ जेतारंचमहारौद्रींकृत्यांकाशीपुरेस्थिताम् ॥ १०७ ॥ किमत्रबहुनोक्तेनसर्वकालेषुचाप्सुभे ॥ कृष्णायनमइ

१ कालफलस्पृहेतिपाठः ।

त्येवंमंत्रमुच्चारयेद्बुधः ॥ १०८ ॥ कृष्णायवासुदेवायहरयेपरमात्मने ॥ प्रणतःक्लेशनाशायगोविंदायनमोनमः ॥ १०९ ॥ इमंमंत्रंजपन्देविभक्त्याप्र तिदिनंनरः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ ११० ॥ सर्वेषामेवदेवानामीश्वरोसौजनार्दनः ॥ रक्षणायचलोकानामवस्थांतरमेतिवै ॥१११॥ त्रिपुरंहंतुकामेनमयासंपूजितोहरिः ॥ बुद्धरूपधरःश्रीमान्मोहयामासतद्रिपून् ॥११२॥ मोहितास्तेनशास्त्रेणसर्वधर्मविवर्जिताः ॥ नारायणास्त्रेणमयानिह तादेवशत्रवः ॥ ११३ ॥ अवतीर्यकलावंतेब्राह्मणस्यनिवेशने ॥ हनिष्यतितथारौद्रान्म्लेच्छान्सर्वाञ्जनार्दनः ॥ ११४ ॥ तैस्तैर्भावैर्मयावस्थाःसर्वाः प्रोक्ताजगत्पतेः ॥ किमन्यच्छ्रोतुकामासितद्ब्रवीमिशुभानने ॥ ११५ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वर संवादेश्रीकृष्णचरितेश्रीकृष्णस्वधामगमननिरूपणंनामद्विपंचाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २५२ ॥ छ ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ ॥ भगवन्सर्वमाख्या तंवैभवावस्थितंहरेः ॥ एतास्मिन्रामकृष्णाभ्यांचरित्रमतिविस्मितम् ॥ १ ॥ अहोरामस्यचरितंकृष्णस्यचमहात्मनः ॥ शृण्वत्याममदेवेशकल्पांतर शतैरपि ॥ २ ॥ तृप्तिर्नैवेतिभूतेशचेतोहरिकथामृतम् ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिविष्णोर्माहात्म्यमुत्तमम् ॥ तत्पूजनविधिंदेवश्रोतुमिच्छाम्यहंतथा ॥ ३ ॥ ॥ श्रीरुद्रउवाच ॥ ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिहरेश्वप्रभुमहात्मनः ॥ स्थापनंचस्वयंव्यक्तंद्विविधंतत्प्रकीर्तितम् ॥४॥ शिलामृद्दारुलोहाद्यैःकृत्वाप्रतिकृतिंहरेः॥ श्रौतस्मार्तागमप्रोक्तक्रियासंस्थापनंहियत् ॥ ५ ॥ तत्स्थापनमितिप्रोक्तंस्वयंव्यक्तंहिमेशृणु ॥ यस्मिन्संनिहितोविष्णुःस्वयमेवनृणांभुवि ॥ ६ ॥ पाषाणदार्वोरात्मेशःस्वयंव्यक्तंहितत्स्मृतम् ॥ स्वयंव्यक्तंस्थापितंवापूजयेन्मधुसूदनम् ॥ ७ ॥ देवतानांमहर्षिणामर्चनार्थंसनातनः ॥ स्वयमेवजगन्ना थःसान्निध्यंयातिकेशवः ॥ ८ ॥ यस्ययद्विग्रहेभोग्यंतदेवाविरभूद्भुवि ॥ तदेवपूजयेन्नित्यंतस्मिन्नेवरमेत्सदा ॥ ९ ॥ श्रीरङ्गशायीदेवेशोविधिनार्च्यः सुरोत्तमः ॥ सएवेक्ष्वाकुनाथानांतपसाविरभूद्भुवि ॥ १० ॥ ममापिकाश्यांसंपूज्योमाधवःकलुषापहः ॥ यत्रयत्रगृहेरम्येस्वयंव्यक्तःसनातनः ॥ ११ ॥ तत्रतत्रसमागम्यरमेहंसंव्यवस्थितः ॥ नाष्टांगयोगेयज्ञेशस्त्वर्चायांविंदतेनृणाम् ॥ १२ ॥ चक्षुषोर्विषयंप्राप्यददातिवरमीप्सितम् ॥ सर्वावस्थासुसौल भ्यमर्चायांलभ्यतेजनैः ॥१३॥ अज्ञानामपिसान्निध्यंसर्वदापृथिवीतले ॥ जंबूद्वीपेमहापुण्येवर्षेवैभारतेशुभे ॥१४॥ अर्चायांसंनिधौविष्णुर्नेतरेषुकदाचन॥ तत्तस्माद्भारतेवर्षेमुनिभिस्त्रिदशैरपि ॥ १५ ॥ सेवितःसततंदेवितपोयज्ञक्रियादिभिः ॥ भारतेस्मिन्महावर्षेनित्यंसंनिहितोहरिः ॥ १६ ॥ ऐंद्रद्युम्नेतथाकौ र्मेसिंहाद्रौकरवीरके॥काश्यांप्रयागेसौम्येचशालग्रामाचलेतथा॥१७॥ द्वारवत्यांनैमिषेचतथावदरिकाश्रमे ॥ कृतशौचेहरेत्पापंपौंडरीकेचदंडके ॥ १८ ॥ माथुरेवेङ्कटाद्रौचश्वेताद्रौगरुडाचले ॥ कांच्यामनंतशयनेश्रीरंगेवासवाचले ॥ १९ ॥ नारायणाचलेसौम्येवाराहेवामनाश्रमे ॥ एवमाद्याःस्वयं

व्यक्ताःसर्वकामफलप्रदाः ॥ २० ॥ स्वयमेवहिसान्निध्यंयस्मिन्यातिजनार्दनः ॥ तस्मिन्नेवस्वयंव्यक्तंवदंतिमुनयःशुभाः ॥ २१ ॥ महाभागवतश्रेष्ठो विधिनास्थाप्यकेशवम् ॥ मंत्रेणकुर्यात्सांनिध्यंस्थापनंतद्विशिष्यते ॥ २२ ॥ तस्मिन्संपूजयेद्देवंग्रामेषुचगृहेषुच ॥ शालग्रामशिलायांतुगृहार्चास द्भिरिष्यते ॥ २३ ॥ अर्चनंमंत्रपठनंयागयोगोमहात्मनः ॥ नामसंकीर्तनंसेवाताचिह्नैरंकनंतथा ॥ २४ ॥ तदीयाराधनंचस्यान्नवधाभिद्यतेशुभे ॥ त त्तत्कर्मविधानंचविप्रस्यसततंस्मृतम् ॥ २५ ॥ महाभागवतःश्रेष्ठोब्राह्मणोवैगुरुर्नृणाम् ॥ सर्वेषामेवलोकानामसौपूज्योयथाहरिः ॥ २६ ॥ तापादिपं चसंस्कारिनवेज्याकर्मकारकः ॥ अर्थपंचकविद्विप्रोमहाभागवतःस्मृतः ॥ २७ ॥ तत्तत्कर्मविधानेज्याक्षत्रियस्यविधीयते ॥ तच्चिह्नैरंकनेसेवात दीयानांचपूजनम् ॥ २८ ॥ मंत्रवर्णस्यजपनंनामसंकीर्तनंहरेः ॥ वंदनंचविशांप्रोक्तंषट्कर्मेज्याविधानतः ॥ २९ ॥ नामसंकीर्तनंसेवापूजनंवंदनं तथा ॥ अर्चनंचतदीयानांपंचेज्याशूद्रजन्मनः ॥ ३० ॥ साधारणेनसर्वेषांमानसेज्यानृणांप्रिये ॥ स्वाधिकारानुरूपंचकार्याचेज्याजगत्पतेः ॥ ३१ ॥ अनन्यदेवताभक्तैरनन्यफलसाधकैः ॥ वेदविद्ब्रह्मतत्त्वज्ञैर्वीतरागैर्मुमुक्षुभिः ॥ ३२ ॥ गुरुभक्तिसमायुक्तैःसुप्रसन्नैःसुसाधुभिः ॥ ब्राह्मणैरितरैश्चापिपूज नीयोहरिःसदा ॥ ३३ ॥ यथोचिताचवर्णस्यकार्याइज्याहरेर्नृणाम् ॥ वर्णाश्रमानुरूपंचकर्तव्यंवैष्णवैःशुभैः ॥ ३४ ॥ श्रुतिस्मृत्युदितंसम्यङ्नित्यम त्रसमाचरेत् ॥ श्रुतिस्मृत्युक्तकर्माणिनातिक्रामेतबुद्धिमान् ॥ ३५ ॥ श्रुतिस्मृत्युक्तमाचारंयोनसेवेतवैष्णवः ॥ सचपाखंडमापन्नोरौरवेनरकेवसेत् ॥ ३६ ॥ तस्माद्वर्णानुरूपांवैकुर्यादिज्यांजगत्पतेः ॥ तस्मात्स्मृत्युक्तमाचारंकुर्याद्वैमानवःसदा ॥ ३७ ॥ साधारणाहिसर्वेषांमानसेज्याशुभेनृणाम् ॥ स्वाधिका रंनिरीक्ष्यैवकर्मकुर्यादतंद्रितः ॥ ३८ ॥ शमोदमस्तपःशौचंसत्यमामिषवर्जनम् ॥ अस्तेयमेवाहिंसाचसर्वेषांधर्मसाधनम् ॥ ३९ ॥ तस्माद्वर्णानुरूपे णपूजयेन्मधुसूदनम् ॥ रात्रावंतेसमुत्थायउपस्पृश्ययथाविधि ॥ ४० ॥ नमस्कृत्यगुरून्स्वस्यसंस्मरेदच्युतंहृदि ॥ सहस्रनामभिर्भक्त्याकीर्तयेद्वाग्यतः शुचिः ॥ ४१ ॥ बहिर्ग्रामात्समुत्सृज्यमूलमंत्रंयथाविधि ॥ शौचंकृत्वायथान्यायमाचम्यप्रयतःशुचिः ॥ ४२ ॥ दंतधावनपूर्वंतुस्नानंकुर्याद्यथाविधि ॥ आदायतुलसीमूलमृदंतत्पत्रसंयुताम् ॥ ४३ ॥ मूलमंत्रेणाभिमंत्र्यगायत्र्याचशुभानने ॥ मंत्रेणैवानुलिप्तांगःस्नायात्कृत्वाघमर्षणम् ॥ ४४ ॥ हरिपा दोद्भवांगंगांतत्रावाह्यसुनिर्मले ॥ निमज्ज्याशुजपेत्सूक्तमघमर्षणमुत्तमम् ॥ ४५ ॥ आचम्यमार्जनंकुर्यात्पौरुषोक्तक्रमादथ ॥ पश्चादाशुनिमज्ज्याथमू लमंत्रंजपेद्बुधः ॥ ४६ ॥ अष्टाविंशतिवारंवाशतमष्टोत्तरंचवा ॥ प्रार्थयेदभिमंत्र्याथजलमंत्रेणवैष्णवः ॥ ४७ ॥ आचम्यतर्पयेद्देवानृषींश्चैवपितॄंस्तथा ॥

१ अप्सु इतिपाठः ।

निपीड्यवस्त्रमाचम्यधौतवस्त्रेणवेष्टितः . ॥ ४८ ॥ विमलांमृत्तिकांरम्यामादायद्विजसत्तमः ॥ मंत्रेणैवाभिमंत्र्याथललाटादिषुवैष्णवः ॥ ४९ ॥ धारयेदू
र्द्ध्वपुंड्रानियथासंख्यमतंद्रितः ॥ उपास्यविधिवत्संध्यांसावित्रींचजपेद्बुधः ॥ ५० ॥ संयतात्मागृहंगत्वापादौप्रक्षाल्यवाग्यतः ॥ आचम्यैकाग्रमनसापूजा
मंडपमाविशेत् ॥ ५१ ॥ रम्येशुभ्रतरेपीठेपुष्पोपचयशोभिते ॥ तस्मिन्निवेश्यदेवंतंलक्ष्मीनारायणंप्रभुम् ॥ ५२ ॥ पूजयेद्विधिनासम्यग्गं
धपुष्पाक्षतादिभिः ॥ स्थापनेवास्वयंव्यक्तेगृहाचायांविधानतः ॥ ५३ ॥ श्रौतस्मार्तागमोक्तानामर्चनंविधिनाद्विजः ॥ कुर्याद्भक्त्यायथार्हंच
विष्णोःप्रयतमानसः ॥ ५४ ॥ यथोपदिष्टंगुरुणातथाकुर्वीतवैष्णवः ॥ श्रौतंवैखानसंप्रोक्तंवासिष्ठंस्मार्तमुच्यते ॥ ५५ ॥ पंचरात्रविधानंच
दिव्यागममितीरितम् ॥ क्रियालोपंनकर्त्तव्यंविष्णोराराधनंपरम् ॥५६॥ आवाहनासनार्घ्याद्यैर्गंधपुष्पाक्षतादिभिः ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैस्तांबूलाद्यैर्नमस्कृ
तैः ॥ ५७ ॥ कुर्यादाराधनंविष्णोर्यथाशक्त्यामुदान्वितः ॥ प्रत्यृचंपुरुषसूक्तेनमूलमंत्रेणवैष्णवः ॥ ५८ ॥ मंत्रद्वयेनकुर्वीतषोडशैरुपचारकैः ॥ भूयःप्र
त्युपचारेषुदद्यात्पुष्पाञ्जलिंततः ॥ ५९ ॥ आवाहयेज्जगन्नाथंमुद्रयाचैववैष्णवः ॥ आसनंतुयथादद्यात्पुष्पकेणचमुद्रया ॥ ६० ॥दीपार्घ्याचमनंस्नानंपात्र
स्थैर्विमलैर्जलैः ॥ मंगलद्रव्यसंयुक्तैस्तुलसीदलमिश्रितैः ॥ ६१ ॥ दद्यात्प्रत्युपचारंतुमूलमंत्रद्वयेनच ॥ सुवासितेनतैलेनकुर्यादभ्यंजनंततः ॥ ६२ ॥ क
स्तूर्याचंदनेनापिकुर्यादुद्वर्त्तनादिकम् ॥ सुगंधवासितैस्तोयैःस्नाप्यमंत्रयुतैःशुभैः ॥ ६३ ॥ वस्त्रैराभरणैर्दिव्यैरलंकृत्ययथाविधि ॥ मधुपर्कंततोदद्याद्गंधंद
द्यात्सुवासितम् ॥ ६४ ॥ सुरभीणिसुपुष्पाणिभक्त्यासम्यङ्निवेदयेत् ॥ धूपंदशांगमष्टांगंदीपंचसुमनोहरम् ॥ ६५ ॥ नैवेद्यंविविधंदद्यात्पायसापूपमि
श्रितम् ॥ कर्पूरंतुसतांबूलंभक्त्याचैवनिवेदयेत् ॥ ६६ ॥ दीपैर्नीराजनंकृत्वापुष्पमालांसमर्चयेत् ॥ परिणीयप्रणम्याथस्तुत्वास्तोत्रैरनुत्तमैः ॥ ६७ ॥
गरुडाङ्केशाययित्वामङ्गलार्घ्यंनिवेदयेत् ॥ संकीर्त्यनामभिःपुण्यैःपश्चाद्धोमंसमाचरेत् ॥ ६८ ॥ हरेर्नैवेद्यशेषेणजहुयाद्वह्निमंडले ॥ प्रत्यृचंपौरुषंसूक्तंश्री
सूक्तंमंगलाह्वयम् ॥ ६९ ॥ होतव्यमाज्यसंमिश्रंहविषावैदिकानले ॥ प्रोक्तेनमंत्ररत्नेनजहुयाद्भक्तिसंयुतम् ॥ ७० ॥ अष्टोत्तरशतवारमष्टाविंशतिमेव
च ॥ यज्ञरूपंमहाविष्णुंध्यायन्वैजुहुयाद्धविः ॥ ७१ ॥ शुद्धजांबूनदनिभंशंखचक्रगदाधरम् ॥ समस्तवेदवेदांतसांगोपांगयुतंप्रभुम् ॥ ७२ ॥ देव्याश्रि
यासमासीनंध्यात्वाहोमंसमाचरेत् ॥ एकैकामाहुतिंपश्चान्नामभिर्जुहुयाद्धविः ॥ ७३ ॥ नित्यान्भक्तान्समुदिश्यमहाभागवतोत्तमः ॥ भूलीलाविमलाद्या
श्चशक्तयःप्रथमंक्रमात् ॥ ७४ ॥ अनंतंविहगेंद्रादिदेवतास्तदनंतरम् ॥ वासुदेवादयःपश्चात्तथाशक्त्यादिदेवंताः ॥ ७५ ॥ मूर्त्तयःकेशवाद्याश्चतथासंकर्ष
णादयः ॥ मत्स्यकूर्मादयश्चैवतथाचक्रादिहेतयः ॥ ७६ ॥ कुमुदादयश्चत्रिदशास्तथाचंद्रादिदेवताः ॥ इंद्रादिलोकपालाश्चतथाधर्मादिदेवताः ॥ ७७ ॥

होतव्याःक्रमशस्तस्मिन्संपूज्याश्चविशेषतः ॥ एतद्वैकुंठहोमंतुमहाभागवतोत्तमः ॥ ७८ ॥ नित्यार्चनविधौनित्यंकुर्वीतसुसमाहितः ॥ गृहार्चनेगृहद्वारिपंचयज्ञविधानतः ॥ ७९ ॥ दत्त्वाबलिंविधानेनपश्चादाचमनंचरेत् ॥ उपविश्यासनेशुभ्रेकृष्णाजिनकुशोत्तरे ॥ ८० ॥ मंत्रयोगेप्रकुर्वीतभोगार्थंसुखमात्मनः ॥ सम्यक्पद्मासनासीनोभूतशुद्धिंसमाचरेत् ॥ ८१ ॥ प्राणायामत्रयंकुर्यान्मन्त्रेणविजितेंद्रियः ॥ उदङ्मुखंततःकृत्वाहृत्पङ्कजमनुत्तमम् ॥ ८२ ॥ विकासंतस्यकुर्वीतविज्ञानरविणाहृदि ॥ तत्कर्णिकायांवह्न्यर्कशशिबिंबान्यनुक्रमात् ॥८३॥ त्रयंत्रयीमयेतस्मिंश्चिंतयेद्वैष्णवोत्तमः ॥ नानारत्नमयंपीठंतेषामुपरिचिंतयेत् ॥ ८४ ॥ तस्मिन्हृत्पद्ममूलांतेबालार्कसदृशद्युतिम् ॥ अष्टैश्वर्यदलंपद्मंमंत्राक्षरमयंचरेत् ॥८५॥ तस्मिन्देव्यासमासीनंकोटिशीतांशुसंनिभम् ॥ चतुर्भुजंसुंदरांगंशंखचक्रगदाधरम् ॥ ८६ ॥ पद्मपत्रविशालाक्षंसर्वलक्षणलक्षितम् ॥ श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कंपीतवस्त्रधरंप्रभुम् ॥ ८७ ॥ विचित्राभरणैर्युक्तंदिव्यमंडनमंडितम् ॥ दिव्यचंदनलिप्तांगंदिव्यपुष्पोपशोभितम् ॥ ८८ ॥ तुलसीकोमलदलवनमालाविभूषितम् ॥ बालार्ककोटिसदृशंकांत्यादेव्याश्रियासह ॥ ८९ ॥ सर्वलक्षणलक्षण्यासमाश्लिष्टतनुःशिवम् ॥ एवंध्यात्वाजपेन्मंत्रंसमाहितमनाःशुचिः ॥ ९० ॥ सहस्रंशतवारंवायथाशक्त्याथवापिच ॥ मनसैवार्चनंकृत्वाविरमेत्तत्रभक्तितः ॥ ९१ ॥ तदीयानर्चयेद्भक्त्यातस्मिन्कालेसमागतान् ॥ तर्पयित्वान्नपानाद्यैरनुव्रज्यविसर्जयेत् ॥ ९२ ॥ अर्चयित्वापितॄन्देवांस्तर्पयेच्चविधानतः ॥ संपूज्यातिथिभृत्यांश्चभुंजीयातांचदम्पती ॥ ९३ ॥ यक्षराक्षसभूतानामर्चनंवर्जयेत्सदा ॥ योमोहात्कुरुतेविप्रःसचांडालोभवेद्ध्रुवम् ॥ ९४ ॥ यक्षाणांचपिशाचानांमद्यमांसभुजांतथा ॥ दिवौकसांतुभजनंसुरापानसमंस्मृतम् ॥ ९५ ॥ ब्रह्मराक्षसवेतालयक्षभूतार्चनंनृणाम् ॥ कुंभीपाकमहाघोरनरकप्राप्तिसाधनम् ॥ ९६ ॥ कोटिजन्मकृतंपुण्यंयज्ञदानक्रियादिकम् ॥ सद्यःसर्वंलयंयातियक्षभूतादिपूजनात् ॥ ९७ ॥ स्त्रियोवापुरुषोवापियक्षभूतादिकार्चनात् ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥९८॥ क्रिमिर्भूत्वाथविष्ठायांपितृभिःसहमज्जति ॥ यक्षाणांचपिशाचानांतामसानांदिवौकसाम् ॥ ९९ ॥ निवेदितान्नंयोश्नातिपूयशोणितभुग्भवेत् ॥ यक्षान्भूतगणांश्चान्यान्क्रूरान्वैब्रह्मराक्षसान् ॥ १०० ॥ उद्दिश्यभुंक्तेयोविप्रःसद्यश्चाण्डालएवसः ॥ यानारीपूजयेद्यक्षान्पिशाचोरगराक्षसान् ॥ ॥ १०१ ॥ सायातिनरकंघोरंकालसूत्रमधोमुखी ॥ पितृभिःसहकल्पांतमुषित्वातत्रदारुणे ॥ १०२॥ लिहन्मूत्रपुरीषंवैकृच्छ्रात्सूचिमुखैस्तथा ॥ कृमिभिर्भक्षमाणांगोयावदाभूतसंप्लवम् ॥ १०३ ॥ पश्चाद्भूमौदशाहेषुजायतेशतसंख्यया ॥ तस्माद्यक्षादिकानांचदेवानामर्चनंत्यजेत् ॥ १०४ ॥ स्वतंत्रंपूजनं

१ पतिनेतिवापाठः ।

यत्रवैदिकानामपित्यजेत् ॥ अर्चयित्वाजगद्वंद्यंदेवंनारायणंहरिम् ॥ १०५ ॥ तदावरणसंस्थानंदेवस्यपरितोर्चयेत् ॥ हरेर्भुक्तावशेषेणबलिंतेभ्योविनिःक्षिपेत् ॥ १०६ ॥ होमंचैवप्रकुर्वीततच्छेषेणैववैष्णवः ॥ हरेर्निवेदितुंसम्यग्देवेभ्योजुहुयाद्धविः ॥ १०७ ॥ पितृभ्यश्चापितद्द्यात्सर्वमानंत्यमाप्नुयात् ॥ प्राणिनांपीडनंयत्तद्विदुषांनिरयायवै ॥ १०८ ॥ अदत्तंचैवयत्किंचित्परस्वंगृह्यतेनरैः ॥ स्तेयंतद्विद्धिगिरिजेनरकस्यैवकारणम् ॥ १०९ ॥ लशुनंमद्यपानादिमूलकंगृंजनंतथा ॥ तिलपिष्टंशिग्रुबिल्वंतथाकोशातकींतथा ॥ ११० ॥ अलाबुंचैववार्ताकिंबीजालींकवचानिच ॥ एवमन्यान्यभक्ष्याणिशास्त्रदृष्टानिवैनरः ॥ १११ ॥ खादन्नरकमाप्नोतिविचित्रमशिवंतथा ॥ अवैष्णवानांयच्चान्नंपतितानांतथैवच ॥ ११२ ॥ अनर्पितंतथाविष्णोःश्वमांससदृशंभवेत् ॥ यक्षराक्षसभूतान्नंसुरामद्यंचगृञ्जनम् ॥ ११३ ॥ योश्नातिनिरयंयातिपूयशोणितभोजनम् ॥ एतैःसंस्थापनस्पर्शसहवासादिभिर्नरः ॥ ॥ ११४ ॥ तेपियान्त्येवनिरयंविण्मूत्रकृमिभोजनम् ॥ पतितानांचसंसर्गात्पाखंडानांतथैवच ॥११५॥ सर्वयज्ञस्यभोक्तारंपुराणंपुरुषोत्तमम् ॥ ज्ञात्वासर्वंप्रकुर्वीतनित्यनैमित्तिकाःक्रियाः ॥ ११६ ॥ यक्षराक्षसभूताश्चकूष्माण्डगणभैरवाः ॥ नार्चनीयाःसदादेविस्वर्गलोकमभीप्सुभिः ॥११७॥ यक्षराक्षसभूतानामर्चनंवर्जयेद्द्विजः ॥ पैशाचत्वमवाप्नोतिकल्पकोटिशतत्रयम् ॥ ११८ ॥ तस्माद्राक्षसभूतानामर्चनंप्रतिषिध्यते ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ ११९ ॥ रौरवंनरकंयातियक्षभूतगणार्चनात् ॥ शंखचक्रादिभिश्चिह्नैरन्यैःप्रियतमैर्हरेः ॥ १२० ॥ रहितःसर्वधर्मेभ्यःप्रच्युतोनरकंव्रजेत् ॥ अगम्यागमनाद्धिंसापरद्रव्यापहारणात् ॥ १२१ ॥ अभक्ष्यभक्षणात्सद्योनरकंसमवाप्नुयात् ॥ यस्तुपाणिगृहीतांचाहित्वान्यांयोस्त्रियंव्रजेत् ॥ १२२ ॥ अगम्यागमनंतद्धिसद्योनरककारकम् ॥ पतितानांचसंसर्गात्पाखंडानांतथैवच ॥ १२३ ॥ विकर्मस्थानांचतथायात्येवनिरयंनरः ॥ संसर्गिणांचसंसर्गंतत्संसर्गमपित्यजेत् ॥ १२४ ॥ वैष्णवःकुलमेकंतुवर्जयेत्पापसंयुतम् ॥ एकांतीसंत्यजेद्ग्रामंमहापातकमिश्रितम् ॥ १२५ ॥ तथैवपरमेकान्तीतिदेशमपिवर्जयेत् ॥ स्वकर्म्मज्ञानभक्त्यादिसाधनंवैष्णवंस्मृतम् ॥ १२६ ॥ हरेराज्ञानुरूपेणकर्मज्ञानादियश्चरेत् ॥ सएकांतीभवेद्विप्रोवासुदेवपरायणः ॥ १२७ ॥ अकृत्यंवैष्णवःपापबुद्ध्यासम्यक्परित्यजेत् ॥ एकांतीसंत्यजेच्छास्त्रंदूषणान्मनसापिच ॥ १२८ ॥ तथैवपरमैकांतीहेयबुद्ध्यापरित्यजेत् ॥ नित्यंनैमित्तिकंकाम्यंकृत्यंतुत्रिविधंस्मृतम् ॥ १२९ ॥ ज्ञानंतथैवलोकेस्मिन्मुनिभिःसंप्रकीर्तितम् ॥ कृत्याकृत्यविवेकंचपरलोकस्यचिंतनम् ॥ १३० ॥ तत्प्राप्तिसाधनंविष्णोःस्वरूपज्ञानमेवच ॥ भक्तियुक्तोऽभवेद्भक्तोनवधासाप्रकीर्तिता ॥ १३१ ॥ सुदर्शनोर्द्ध्व

१ श्वेतवृंताकमितिवापाठः ।

पुंड्रादितच्चिह्नैरंकनंशुभम् ॥ सद्धरोमंत्रपठनमर्चनंविधिनाहरेः ॥ १३२ ॥ स्मरणंकीर्तनंविष्णोःसेवाचपरमात्मनः ॥ प्रणामस्तस्यपुरतस्तदीयानांचपूजनम् ॥ १३३ ॥ प्रसादतीर्थसेवाचभक्तिर्नवविधास्मृता ॥ यस्मात्प्रपद्यतेदेवंशरणंवैष्णवोहरिम् ॥ १३४ ॥ प्रपत्तिःसातुविज्ञेयात्रिविधासंप्रकीर्तिता ॥ तामसीराजसीचैवसात्विकीत्रिविधास्मृता ॥ १३५ ॥ सापित्रिधाकृतासिद्धिःसामान्यासर्वदेहिनाम् ॥ एतच्चतुष्टयंदेविहेयंसंत्यज्यवैष्णवः ॥ १३६ ॥ उपायभूतंब्रह्मैवमवलंबेतवैष्णवम् ॥ उपायभावात्संत्यज्यकर्मज्ञानादिकंनरः ॥ १३७ ॥ कुर्वीतभगवत्प्रीत्यैमहाभागवतोत्तमः ॥ त्रिकालमर्चयेद्विष्णुंभक्त्यावैपुरुषोत्तमम् ॥ १३८ ॥ नैमित्तिकेविशेषेणपूजयेद्विधिनाशुभे ॥ प्रत्यहंकार्तिकेमासिजातीपुष्पैःसमर्चयेत् ॥ १३९ ॥ दद्यादखंडंदीपंचनियतात्माद्दढव्रतः ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वांतेहंरिसायुज्यमाप्नुयात् ॥ १४० ॥ धनुष्युषसिदेवेशंमासमेकंनिरंतरम् ॥ अर्चयेदुत्पलैर्दैविकरवीरैःसितासितैः ॥ १४१ ॥ धूपदीपैश्चनैवेद्यैर्यथाशक्त्यानिवेदयेत् ॥ समाप्तौभोजयेद्विप्रान्महाभागवतोत्तमान् ॥ १४२ ॥ अश्वमेधसहस्रस्यफलमाप्नोत्यसंशयम् ॥ तपोमास्युदितेभानौस्नात्वानद्यांविशेषतः ॥ १४३ ॥ अर्चयेन्माधवंपुष्पैरुत्पलैश्चशुभानने ॥ पायसंसघृतंदिव्यंभक्त्यातत्रनिवेदयेत् ॥१४४॥ स्नात्वासंपूजयेद्विष्णुंमासमेकंनिरंतरम् ॥ शर्करांबुयुतंनित्यमुद्यानंविनिवेदयेत् ॥ १४५ ॥ वैष्णवान्पूजयेद्भक्त्यामासान्तेशुभदर्शने ॥ मधुमासितथानित्यंबकुलैश्चंपकैरपि ॥ १४६ ॥ पूजयेज्जगतामीशंगुडान्नंचनिवेदयेत् ॥ मासांतेवैष्णवान्विप्रान्भोजयेत्सुसमाहितः ॥ १४७ ॥ सहस्रवार्षिकींपूजांप्रतिनित्यमवाप्नुयात् ॥ माधवेपूजयेद्देवंशतपत्रैर्महोत्पलैः ॥ १४८ ॥ पूजयित्वाविधानेनदध्यन्नंफलसंयुतम् ॥ गुडोदकंचभक्त्यावैतस्मिन्देविनिवेदयेत् ॥ १४९ ॥ लक्ष्म्यायुक्तोजगन्नाथःप्रीतोभवतिपार्वति ॥ शुक्रेतुशुक्लकमलैःपाटलैःकुमुदोत्पलैः ॥ १५० ॥ अर्चयित्वाहृषीकेशमन्नंचूतफलैर्युतम् ॥ निवेदयित्वाभक्त्यावैगवांकोटिप्रदोभवेत् ॥ १५१ ॥ वैष्णवान्भोजयित्वाथसर्वमानंत्यमाप्नुयात् ॥ आषाढेदेवदेवेशंलक्ष्मीभर्तारमच्युतम् ॥ १५२ ॥ श्रीपुष्पैरर्चयेन्नित्यंपायसान्नंनिवेदयेत् ॥ मासान्तेभोजयेद्विप्रान्महाभागवतोत्तमान् ॥ १५३ ॥ षष्टिवर्षसहस्रस्यपूजांप्राप्नोत्यसंशयः ॥ नभोमास्यर्चयेद्विष्णुंपुन्नागैःकेतकीदलैः ॥ १५४ ॥ अर्चयित्वाच्युतंभक्त्यानभूयोजन्मभाग्भवेत् ॥ दद्यादपूपान्भक्त्याथशर्कराघृतमिश्रितान् ॥ १५५ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्तद्वत्सर्वमानंत्यमाप्नुयात् ॥ नभस्येप्यर्चयेदीशंकुंदैःकुरवकैरपि ॥१५६॥ क्षीरान्नंगुडसंमिश्रंभक्त्यातत्रनिवेदयेत् ॥ गवांकोटिप्रदानस्यप्रत्यहंफलमाप्नुयात् ॥१५७॥ नीलोत्पलैरिषेमासिपूजयेन्मधुसूदनम् ॥ भक्त्यानिवेदयेत्तस्मिन्क्षीरमापूपमिश्रितम् ॥ १५८ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ वैष्णवंलोकमाप्नोतिमुदितःस्वजनैर्वृतः ॥१५९॥ ऊर्जेमासितथादेविकोमलैस्तुलसीदलैः ॥ पूजयित्वाच्युतंभक्त्यातत्सायुज्यमवाप्नुयात् ॥ १६० ॥ क्षीराज्यशर्क

रोपेतमन्नंवैपायसंतथा ॥ अपूपंचक्रमेणैवभक्त्यासम्यङ्निवेदयेत् ॥ १६१ ॥ अमायांमंदवारेचवैष्णवर्क्षेतथैवच ॥ रविसंक्रमेव्यतीपातेग्रहणंचंद्रसूर्ययोः॥ ॥ १६२ ॥ विशेषेणार्चयेद्विष्णुंयथाशक्त्यावरानने ॥ गुरोरुत्क्रांतदिवसेजन्मर्क्षेषुतथाहरेः ॥ १६३ ॥ इष्टिंचवैष्णवींकुर्याच्छक्त्यावैद्विजसत्तमः ॥ दद्यात्पुष्पांजलिंतत्रप्रत्यृचंवेदसंमितम् ॥ १६४ ॥ पारणंचापिकुर्वीतचरुणापायसेनवा ॥ वैष्णवान्भोजयेद्विप्राञ्छक्त्यादद्याच्चदक्षिणाम् ॥ १६५ ॥ कुलकोटिंसमुधृत्यवैष्णवंपदमाप्नुयात् ॥ सर्ववेदैरशक्तश्चेद्यष्टुंभागवतोत्तमम् ॥ १६६ ॥ वैष्णवैरनुवाकैर्वासप्तरात्रंनिरंतरम् ॥ पुष्पांजलिसहस्रंतुहोमंचप्रत्यहंचरेत् ॥ १६७ ॥ प्रीतयेवाभगवतःप्रतिश्लोकंयजेद्बुधः ॥ अथवामंत्ररत्नंहिसप्तरात्रंनिरंतरम् ॥ १६८ ॥ अष्टोत्तरसहस्रंतुजुहुयाद्धविषायजेत् ॥ विशेषेणार्चयेद्विद्वान्महाभागवतोत्तमान् ॥ १६९ ॥ अंतेचावभृथंकुर्याद्यथाविभवसारतः ॥ वैष्णवैरनुवाकैश्चकुर्यादवभृथंद्विजः ॥ १७० ॥ अत्रस्नात्वाविधानेनयथाशक्त्याद्विजोत्तमः ॥ शुभेपात्रांतरेरम्येपादौप्रक्षाल्यभक्तितः ॥ १७१ ॥ अर्चयेद्गंधपुष्पाद्यैर्वस्त्रैराभरणादिभिः ॥ तांबूलेनफलैर्वापियथाशक्त्यासमर्चयेत् ॥ १७२ ॥ भोजयित्वान्नपानाद्यैःप्रणम्यचपुनःपुनः ॥ आसीमांतमनुव्रज्यनमस्कृत्यविसर्जितम् ॥ १७३ ॥ पुनःप्रणम्यभक्त्याथशनैस्तत्रनिवर्त्तितः ॥ गृहंप्रविश्यदेवेशंपूजयेत्प्रयतात्मवान् ॥ १७४ ॥ एवमभ्यर्चयेद्विष्णुंयावज्जीवमतंद्रितः ॥ तदीयांश्चविशेषेणपूजयेत्सर्वदाशुभे ॥ १७५ ॥ आराधनानांसर्वेषांविष्णोराराधनंपरम् ॥ तस्मात्परतरंदेवितदीयानांसमर्चनम् ॥ १७६ ॥ अर्चयित्वापिगोविंदंतदीयान्नार्चयेत्पुनः ॥ नसभागवतोज्ञेयःकेवलंदांभिकःस्मृतः ॥ १७७ ॥ पुमांस्तस्मात्प्रयत्नेनवैष्णवान्पूजयेत्सदा ॥ सर्वंतरतिदुःखौघंमहाभागवतार्चनात् ॥ ॥ १७८ ॥ एवमुक्तंमयादेविविष्णोराराधनंपरम् ॥ नित्यनैमित्तिकंचैवतदीयानांचपूजनम् ॥ १७९ ॥ पौरुषंतस्ययाथात्म्यंफलसाधनमेवच ॥ तस्यावसथदेहंचकर्माद्यपिचतुष्टयम् ॥ तवप्रोक्तंमयादेविकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ १८० ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेविष्णुपूजाविधानवैष्णवाचारकथनंनामत्रिपंचाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २५३ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ एवमुक्तातुसादेविपतिनाशूलपाणिना ॥ प्रणिपत्यमहात्मानमुवाचप्रांजलिस्तदा ॥ १ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ साधूक्तंहित्वयानाथवैष्णवंधर्ममुत्तमम् ॥ गुह्याद्गुह्यतमंविष्णोःस्वरूपंपरमात्मनः ॥ २ ॥ धन्यास्मिकृतकृत्यास्मिसर्वदेवनमस्कृत ॥ तवप्रसादाद्देवेशमर्चयामिसनातनम् ॥ ३ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ ततस्तद्वचनंश्रुत्वासभवस्त्रिपुरांतकः ॥ समाश्लिष्यावदद्देवींप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ ४ ॥ ॥ रुद्रउवाच ॥ ॥ साधुसाधुमहादेविसाधुसाधुवरानने ॥ अर्चयस्वहृषीकेशंलक्ष्मीभर्त्तारमच्युतम् ॥ ५ ॥ कृतकृत्योस्म्यहंभद्रेवैष्णव्याभार्ययात्वया ॥ गुरुणातवचार्वंगिवामदेवेन

धीमता ॥ ६ ॥ अनुज्ञातार्चयस्वेशंपुराणंपुरुषोत्तमम् ॥ गुरूपदेशमार्गेणपूजयित्वैवकेशवम् ॥ प्राप्नोतिवाञ्छितंसर्वंनान्यथाभूधरात्मजे ॥ ७ ॥ ॥ व
सिष्ठउवाच ॥ ॥ एवमुक्तातदादेविवामदेवांतिकंनृप ॥ जगामसहसाहृष्टाविष्णुपूजनलालसा ॥ ८ ॥ समेत्यतंगुरुंदेविपूजयित्वाप्रणम्यच ॥ विनी
ताप्रांजलिर्भूत्वाउवाचमुनिसत्तमम् ॥ ९ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनसम्यगाराधनंहरेः ॥ करिष्यामिद्विजश्रेष्ठत्वमनुज्ञातुमर्हसि ॥
॥ १० ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ इत्युक्तस्तुतयादेव्यावामदेवोमहामुनिः ॥ तस्यैमंत्रवरंश्रेष्ठंददौसविधिनागुरुः ॥ ११ ॥ नाम्नांसहस्रंविष्णोश्चप्रो
क्तवान्मुनिसत्तमः ॥ निवेदयित्वापूजायाविधानमपिदेशिकः ॥ उवाचपरमप्रीत्यापार्वतींसंशितव्रताम् ॥ १२ ॥ ॥ वामदेवउवाच ॥ ॥ अर्चयित्वा
हृषीकेशंप्रातर्नित्यंवरानने ॥ सहस्रनामपठनंकुरुष्वतदनंतरम् ॥ १३ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ उत्युक्तातेनगुरुणाप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ पूजयि
त्वानमस्कृत्यपुनरायात्स्वमालयम् ॥ १४ ॥ शिक्षितागुरुणातेनवामदेवेनपार्वती ॥ ततःकतिपयाहस्तुद्वादश्यांवृषभध्वजः ॥ १५ ॥ कैलासशि
खरेरम्येविष्णुमाराध्यशंकरः ॥ उपविष्टस्ततोभोक्तुंपार्वतींशंकरोब्रवीत् ॥ १६ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ पार्वत्येहिमयासार्द्धंभोक्तुंभुवनवंदिते ॥ ॥ व
सिष्ठउवाच ॥ ॥ तमाहपार्वतीदेवीजप्त्वानामसहस्रकम् ॥ १७ ॥ ॥ ततोभोक्ष्याम्यहंदेवभुज्यतांभवताप्रभो ॥ ततस्तांपार्वतींप्राहप्रहसन्परमे
श्वरः ॥ १८ ॥ ॥ शंकरउवाच ॥ ॥ धन्यासिकृतकृत्यासिविष्णुभक्तासिपार्वति ॥ दुर्लभावैष्णवीभक्तिर्भागधेयंविनेश्वरि ॥ १९ ॥ रामरामेतिरा
मेतिरमेरामेमनोरमे ॥ सहस्रनामतत्तुल्यंरामनामवरानने ॥ २० ॥ रकारादीनिनामानिशृण्वतोममपार्वति ॥ मनःप्रसन्नतांयातिरामनामाभिशंक
या ॥ २१ ॥ रामेत्युक्त्वामहादेविभुंक्ष्वसार्धंमयाधुना ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ ततोरामेतिनामोक्त्वासहभुंक्त्वाथपार्वती ॥ २२ ॥ रामे
त्युक्तामहादेवीशंभुनासहसंस्थिता ॥ पप्रच्छशंकरंदेवंप्रीतिप्रणवमानसा ॥ २३ ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ सहस्रनामभिस्तुल्यंरामनाम
त्वयोदितम् ॥ तस्यापराणिनामानिसंतिचेद्रावणद्विषः ॥ कथ्यतांममदेवेशतत्रमेभक्तिरुत्थिता ॥ २४ ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥
शृणुनामानिवक्ष्यामिरामचंद्रस्यपार्वति ॥ लौकिकावैदिकाःशब्दाःयेकेचित्संतिपार्वति ॥ २५ ॥ नामानिरामचंद्रस्यसहस्रंतेषुचाधिकम् ॥
तेषुचात्यंतमुख्यंहिनाम्नामष्टोत्तरंशतम् ॥ २६ ॥ विष्णोरेकैकनामैवसर्ववेदाधिकंमतम् ॥ तादृङ्नामसहस्राणिरामनामसमानिच ॥ २७ ॥ यत्फलं
सर्ववेदानांमंत्राणांजपतःप्रिये ॥ तत्फलंकोटिगुणितंरामनाम्नैवलभ्यते ॥ २८ ॥ नामानिशृणुरामस्यमुख्यानिशुभदर्शने ॥ ऋषिभिःपरिगीतानिता
निवक्ष्यामितेप्रिये ॥ २९ ॥ ॐश्रीरामोरामचंद्रश्चरामभद्रश्चशाश्वतः ॥ राजीवलोचनःश्रीमान्राजेंद्रोरघुपुंगवः ॥ ३० ॥ जानकीवल्लभोजैत्रोजितामि

त्रोजनार्दनः ॥ विश्वामित्रप्रियोदांतःशरण्यत्राणतत्परः ॥ ३१ ॥ वालिप्रमथनोवाग्मीसत्यवाक्सत्यविक्रमः ॥ सत्यव्रतोव्रतफलःसदाहनुमदाश्रयः॥३२॥ कौशलेयःखरध्वंसीविराधवधपंडितः ॥ विभीषणपरित्राताद्दशग्रीवशिरोहरः ॥ ३३ ॥ सप्ततालप्रभेत्ताचहरकोदंडखंडनः ॥ जामदग्निमहादर्पदल नस्ताडकांतकृत् ॥ ३४ ॥ वेदांतपारोवेदात्माभवबंधैकभेषजम् ॥ दूषणत्रिशिरोरिश्चत्रिमूर्तिस्त्रिगुणस्त्रयी ॥ ३५ ॥ त्रिविक्रमस्त्रिलोकात्मापुण्यचा रित्रकीर्त्तनः ॥ त्रिलोकरक्षकोधन्वीदंडकारण्यवासकृत् ॥३६ ॥ अहल्यापावनश्चैवपितृभक्तोवरप्रदः ॥ जितेंद्रियोजितक्रोधोजितलोभोजगद्गुरुः ॥ ३७ ॥ ऋक्षवानरसंघातीचित्रकूटसमाश्रयः ॥ जयंतत्राणवरदःसुमित्रापुत्रसेवितः ॥ ३८ ॥ सर्वदेवाधिदेवश्चमृतवानरजीवनः ॥ मायामारीचहंताचमहाभागोम हाभुजः ॥ ३९ ॥ सर्वदेवस्तुतःसौम्योब्रह्मण्योमुनिसत्तमः ॥ महायोगीमहोदारःसुग्रीवस्थिरराज्यदः ॥ ४० ॥ सर्वपुण्याधिकफलःस्मृतःसर्वाघनाश नः ॥ आदिपुरुषोमहापुरुषःपरमःपुरुषस्तथा ॥ ४१ ॥ पुण्योदयोमहासारःपुराणपुरुषोत्तमः ॥ स्मितवक्त्रोमितभाषीपूर्वभाषीचराघवः ॥ ४२ ॥ अनंतगुणगंभीरोधीरोदात्तगुणोत्तरः ॥ मायामानुषचारित्रोमहादेवाधिपूजितः ॥ ४३ ॥ सेतुकृज्जितवारीशःसर्वतीर्थमयोहरिः ॥ श्यामांगःसुंदरःशूरः पीतवासाधनुर्द्धरः ॥ ४४ ॥ सर्वयज्ञाधिपोयज्ञोजरामरणवर्जितः ॥ शिवलिंगप्रतिष्ठातासर्वाघगुणवर्जितः ॥ ४५ ॥ परमात्मापरब्रह्मसच्चिदानंदविग्र हः ॥ परंजोतिःपरंधामपराकाशःपरात्परः ॥ ४६ ॥ परेशःपारगःपारःसर्वभूतात्मकःशिवः ॥ इतिश्रीरामचंद्रस्यनाम्नामष्टोत्तरंशतम् ॥ ४७ ॥ गुह्या द्गुह्यतरंदेवितवस्नेहात्प्रकीर्तितम् ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वापिभक्तियुक्तेनचेतसा ॥ ४८ ॥ सर्वैःप्रमुच्यतेपापैःकल्पकोटिशतोद्भवैः ॥ जलानिस्थलतांयांतिश त्रवोयांतिमित्रताम् ॥ ४९ ॥ राजानोदासतांयांतिवह्नयोयांतिसौम्यताम् ॥ आनुकूल्यंचभूतानिस्थैर्यंयांतिचलाःश्रियः ॥ ५० ॥ अनुग्रहंग्रहायांति शांतिमायांत्युपद्रवाः ॥ पठतोभक्तिभावेननरस्यगिरिसंभवे ॥ ५१ ॥ पठेत्परमयाभक्त्यातस्यवश्यंजगत्त्रयम् ॥ यंयंकामंप्रकुरुतेतंतमाप्नोतिकीर्त्तना त् ॥ ५२ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ वैकुंठेमोदतेनित्यंदशपूर्वैर्दशापरैः ॥ ५३ ॥ रामंदूर्वादलश्यामंपद्माक्षंपीतवाससम् ॥ स्तु वंतिनामभिर्दिव्यैर्नतेसंसारिणोजनाः ॥ ५४ ॥ रामायरामभद्रायरामचंद्रायवेधसे ॥ रघुनाथायनाथायसीतायाःपतयेनमः ॥ ५५ ॥ इमंमंत्रंमहादेवि जपन्नेवदिवानिशम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुसायुज्यमाप्नुयात् ॥ ५६ ॥ इतितेरामचंद्रस्यमाहात्म्यंवेदसंमितम् ॥ कथितंवैमयासुभ्रूस्तवप्री त्याशुभाह्वयम् ॥ ५७ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ तच्छुत्वाशंकरेणोक्तंमाहात्म्यंपरमात्मनः ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेआनंदाश्रुजलाप्लुता ॥ ५८ ॥ प्रणम्यप्राहदेवेशंभर्तारंवृषभध्वजम् ॥ ॥ पार्वत्युवाच ॥ ॥ अहोमाहात्म्यमतुलंरामस्यपरमात्मनः ॥ श्रोत्रतृप्तिर्हिमेनस्यात्कल्पायुतशतैर

पि ॥ ५९ ॥ धन्याहंकृतकृत्यास्मिसर्वंमुक्तंत्वयानघ ॥ त्वत्प्रसादाद्धरेर्भक्तिर्जन्मजन्मनिचास्तुमे ॥ ६० ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ एवमुक्तास्वभर्तारंगौरीभागवतोत्तमा ॥ रामायरामभद्रायरामचंद्रायवेधसे ॥ रघुनाथायनाथायसीतायाःपतयेनमः ॥ ६१ ॥ इममेव जपन्मंत्रंसर्वावस्थासुपार्वती ॥ उवासचसुखेनैवकैलासेपतिनासह ॥ ६२ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंगुह्याद्गुह्यतमंनृप ॥ रुद्रप्रोक्तानिशास्त्राणितामसान्ये वपार्थिव ॥ ६३ ॥ संमोहनार्थंलोकानांप्रोक्तवान्वृषभध्वजः ॥ रहसिप्रोक्तवान्देव्याइदमेकंहरःप्रभुः ॥६४॥ यथार्थमर्थंगुह्यंचसारंमंत्रस्यभूपते ॥ देव्याप्री त्यैमहादेवःकथयामासतत्परः ॥ ६५ ॥ उमामहेश्वरंराजन्संवादमिममद्भुतम् ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वापिभक्तियुक्तेनचेतसा ॥ ६६ ॥ ससर्ववंद्यःसर्वज्ञोम हाभागवतोभवेत् ॥ सर्वधर्मविनिर्मुक्तःप्राप्नोतिपरमंपदम् ॥ ६७ ॥ धन्यःखलुभवान्लोकेपार्थिवेंद्रमहाबल ॥ त्वदन्वयेहरिःश्रीमान्पुराणःपुरुषो त्तमः ॥ ६८ ॥ उत्पत्स्यतेदाशरथिःसर्वलोकहितायवै ॥ तस्मादिक्ष्वाकवःपूज्याःसुराणामपिपार्थिव ॥ ६९ ॥ येषांजातोहिभगवान्रामोराजीवलोचनः ॥ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायामुत्तरखंडेउमामहेश्वरसंवादेरामचंद्राष्टोत्तरशतनामकथनंनामचतुःपंचाशदधिकद्विशततमोऽ ध्यायः ॥ २५४ ॥ छ ॥ छ ॥ ॥ दिलीपउवाच ॥ ॥ कथितंभवताब्रह्मन्सर्वधर्ममशेषतः ॥ सामान्यंचविशिष्टंचस्वरूपंपरजीवयोः ॥ १ ॥ स्वर्गाप वर्गौकथितौसाधनंचतयोरपि ॥ धन्योस्म्यहंद्विजश्रेष्ठत्वत्प्रसादात्सदागुरो ॥ २ ॥ एकंमन्यंद्विजश्रेष्ठपृच्छामित्वांकुतूहलात्[१] ॥ कथयस्वयथातथ्यमपि वात्सल्यगौरवात् ॥ ३ ॥ महाभागवतश्रेष्ठोरुद्रस्त्रिपुरहंतकः ॥ कस्माद्विगर्हितंरूपंप्राप्तवान्सहभार्य्यया ॥ ४ ॥ योनिलिंगस्वरूपंचकथंस्यात्सुमहात्म नः ॥ पंचवक्त्रश्चतुर्बाहुःशूलपाणिस्त्रिलोचनः ॥ ५ ॥ कथंविगर्हितंरूपंप्राप्तवान्द्विजपुंगव ॥ एवंसर्वंसमाचक्ष्वमित्रावरुणनंदन ॥ ६ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामियन्मांपृच्छसिगौरवात् ॥ विशुद्धहृदयेपुंसांबुद्धिःश्रेयसिजायते ॥ ७ ॥ स्वायंभुवोमनुःपूर्वंमंदरेपर्वतोत्तमे ॥ जगाममुनिभिःसार्द्धं दीर्घसत्रमनुत्तमम् ॥८॥ तस्मिन्समागताःसर्वेमुनयःशंसितव्रताः ॥ नानाशास्त्रविदःश्रेष्ठाबालसूर्य्यानलप्रभाः ॥९॥ सर्ववेदविदोविप्राःसर्वधर्मपरायणाः ॥ वर्तमानेमहासत्रेमुनयःक्षीणकल्मषाः ॥ १० ॥ अन्वेष्टुंदेवतातत्त्वंमिथःप्रोचुस्तपोधनाः ॥ विप्राणांवेदविदुषांकःपूज्योदेवतावरः ॥ ११ ॥ ब्रह्मविष्णुम हेशानांकःस्तुतोमुक्तिदोनृणाम् ॥ कस्यपादोदकंसेव्यंभुक्तोच्छिष्टंचपावनम् ॥ १२ ॥ कोव्ययःपरमंधामपरमात्मासनातनः ॥ कस्यप्रसादंतीर्थंचापितृ णांतृप्तिदंभवेत् ॥ १३ ॥ तेषांसमुपविष्टानांइतिवादोमहानभूत् ॥ रुद्रमेकमितिप्रोचुःकेचिदत्रमहर्षयः ॥ १४ ॥ ब्रह्मैवपूज्यइत्यन्येवदंतिमुनिसत्तमाः ॥

१ कथामन्यां–इ०पा० ।

सूर्यएवात्मनांपूज्यइत्यन्येप्राहुरुत्तमाः ॥१५॥ योसौसर्वगतःश्रीमाञ्छ्रीपातिःपुरुषोत्तमः ॥ अव्ययःपुंडरीकाक्षोवासुदेवःपरात्परः ॥१६॥ अनादिनिधनो
विष्णुःसएवपरमेश्वरः ॥ संपूज्योदेवताश्रेष्ठइत्यन्येचोचिरेद्विजाः ॥ १७ ॥ तेषांविवदतांतत्रमनुःस्वायंभुवोब्रवीत् ॥ शुद्धसत्वमयोयोसौकल्याणगुणवान्प्र
भुः ॥ १८ ॥ पुंडरीकेक्षणःश्रीमाञ्छ्रीपातिःपुरुषोत्तमः ॥ विप्राणांवेदविदुषांएकएवार्चितःप्रभुः ॥ १९ ॥ विप्राणांनेतरेपूज्यारजस्तमविमिश्रिताः ॥
इतितस्यवचःश्रुत्वासर्वएवमहर्षयः ॥ भृगुंतपोनिधिंविप्रंप्रोचुःप्रांजलयस्तथा ॥ २० ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ अस्माकंसंशयंछेत्तुंत्वंसमर्थोसिसुव्रत ॥
ब्रह्मविष्णुमहेशानामंतिकंव्रजसुव्रत ॥ २१ ॥ मत्वातेषांसमीपंतुतथादृष्ट्वातुविग्रहान् ॥ शुद्धसत्वगुणंतेषांयस्मिन्संविद्यतेमुने ॥ २२ ॥ सएवपूज्यो
विप्राणांनेतरस्तुकदाचन ॥ शुद्धसत्वमयंःसाक्षाद्ब्रह्मण्यःसभविष्यति ॥ २३ ॥ तीर्थंप्रसादवाँल्लोकेविप्राणांसभविष्यति ॥ देवतानांपितॄणांचत
स्योच्छिष्टंसुपावनम् ॥ २४ ॥ तस्माद्याहिमुनिश्रेष्ठविबुधानांनिवासनम् ॥ क्षिप्रंकुरुमुनिश्रेष्ठसर्वलोकहितंप्रभो ॥ २५ ॥ एवमुक्तस्ततस्तू
र्णंकैलासंमुनिसत्तमः ॥ जगामवामदेवेनयत्रास्तेवृषभध्वजः ॥ २६ ॥ गृहद्वारंसुपागम्यशंकरस्यमहात्मनः ॥ शूलहस्तंमहारौद्रंनंदिंदृष्ट्वाब्रवीद्वि
जः ॥ २७ ॥ संप्राप्तोहंभृगुर्विप्रोहरंद्रष्टुंसुरोत्तमम् ॥ निवेदयस्वमांशीघ्रंशंकरायमहात्मने ॥ २८ ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वानंदीसर्वगणेश्वरः ॥ उवाचपरुषं
वाक्यंमहर्षिममितौजसम् ॥ २९ ॥ असांनिध्यंप्रभोस्तस्यदेव्याक्रीडतिशंकरः ॥ निवर्त्तस्वमुनिश्रेष्ठयदिजीवितुमिच्छसि ॥३०॥ एवंनिराकृतस्तेनतत्रा
तिष्ठन्महातपाः ॥ बहूनिदिवसान्यस्मिन्गृहद्वारिमहेशितुः ॥ ३१ ॥ नारीसंगममत्तोसौयस्मान्मामवमन्यते ॥ योनिलिंगस्वरूपंवैतस्मात्तस्यभविष्य
ति ॥ ३२ ॥ ब्राह्मणंमावजानातितमसासमुपागतः ॥ अब्रह्मण्यत्वमापन्नोह्यपूज्योसौद्विजन्मनाम् ॥ ३३ ॥ तस्मादन्नंजलंपुष्पंतस्मैदत्तंहविस्तथा ॥
निर्माल्यमस्यतत्सर्वंभविष्यतिनसंशयः ॥ ३४ ॥ एवंशप्त्वामहातेजाःशंकरंलोकपूजितम् ॥ उवाचगणमत्युग्रंनंदिंशूलधरंनृप ॥ ३५ ॥ रुद्रभक्ताश्चये
लोकेभस्मलिंगास्थिधारिणः ॥ तेपाखंडत्वमापन्नावेदबाह्याभवंतुवै ॥ ३६ ॥ एवंशप्त्वामुनिस्तत्ररुद्रंत्रिपुरहंतकम् ॥ जगामब्रह्मलोकंवैसर्वलोकनमस्कृ
तम् ॥ ३७ ॥ तत्रदेवैःसहासीनंब्रह्माणंपरमेष्ठिनम् ॥ दृष्ट्वाप्रांजलिनादेवंप्रणनाममहामतिः ॥ ३८ ॥ प्रणम्यपुरतस्तस्यतूष्णीमासमहातपाः ॥ तंदृष्ट्वा
मुनिशार्दूलंरजोगुणसमावृतः ॥ ३९ ॥ नार्चयामासधातासौमहर्षिंसमुपागतम् ॥ प्रत्युत्थानंप्रियंवाक्यंनकृतंतस्यवेधसा ॥४०॥ ऐश्वर्येणैवमहतातस्थौ
तत्रांबुजासनः ॥ तंदृष्ट्वारजसोद्रिक्तंमहर्षिःपंकजासनम् ॥ ४१ ॥ व्याजहारमहातेजावाक्यंलोकपितामहः ॥ रजसामहतोद्रिक्तोयस्मान्मामवमन्यसे ॥
॥ ४२ ॥ तस्मात्त्वंसर्वलोकानामपूज्यत्वंसमाप्नुहि ॥ एवंशप्त्वामहात्मानंब्रह्माणंलोकपूजितम् ॥ ४३ ॥ जगामसहसाविप्रोभगवन्मंदिरंभृगुः ॥ प्रवि

श्यवैष्णवंलोकंक्षीराब्धेरुत्तरेतटे ॥ ४४ ॥ तत्रस्थितैर्महाभागैःपूज्यमानोयथार्हतः ॥ तत्रानिवार्य्यमाणस्तुप्रविष्टोंतःपुरंद्विजः ॥ ४५ ॥ प्रविश्यतस्मि न्विमलेविमानेरविसन्निभे ॥ शयानंनागपर्य्यंकेददर्शकमलापतिम् ॥४६॥ लक्ष्मीकरसरोजाभ्यांमृज्यमानपदद्वयम् ॥ तंदृष्ट्वामुनिशार्दूलोभृगुःकोपसमन्वितः ॥ ४७ ॥ सव्यंपादंप्रचिक्षेपविष्णोर्वक्षसिशोभने ॥ तूर्णमुत्थायभगवान्धन्योस्मीतिवदन्मुदा ॥ ४८ ॥ हस्ताभ्यांचरणंतस्यपीडयामासहर्षितः ॥ शनैर्मृदित्वातत्पादंमधुरंवाक्यमब्रवीत् ॥ ४९ ॥ धन्योस्म्यद्यैवविप्रर्षेकृतकृत्योस्मिसर्वदा ॥ त्वत्पादस्पर्शनाद्देहेमंगलंमेभविष्यति ॥ ५० ॥ समस्तसंपत्समवाप्तिहेतवःसमुत्थितापत्कुलधूमकेतवः ॥ अपारसंसारसमुद्रसेतवःपुनंतुमांब्राह्मणपादपांसवः ॥ ५१ ॥ विप्रपादरजोयस्यदेहेतिष्ठतिसर्वदा ॥ गंगादिसर्वतीर्थानितस्यातिष्ठंत्यसंशयम् ॥ ५२ ॥ इत्युक्त्वासहसोत्थायदेव्यासार्द्धंजनार्दनः ॥ भक्त्यासमर्चयामासदिव्यस्रक्चंदनादिभिः ॥ ५३ ॥ तंदृष्ट्वामुनिशार्दूलोहर्षपूर्णाश्रुलोचनः ॥ उत्थायासनमुख्यात्तंप्रणनामदयानिधिम् ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाहर्षात्प्राहमहातपाः ॥ ५४ ॥ ॥ श्रीभृगुरुवाच ॥ ॥ अहोरूपमहोशांतिरहोज्ञानमहोदया ॥ अहोसुनिर्मलाक्षांतिरहोसत्वगुणंहरेः ॥ ५५ ॥ नैसर्गिकंशुभंसत्वंतथैवगुणवारिधेः ॥ नान्येषांविद्यतेकिंचित्सर्वेषांत्रिदिवौकसाम् ॥५६॥ ब्रह्मण्यश्चशरण्यश्चत्वमेवपुरुषोत्तमः ॥ ब्राह्मणानांत्वमेवेशोनान्यःपूज्यःसुरःक्वचित् ॥ ५७ ॥ येर्चयंतिसुरानन्यांस्त्वांविनापुरुषोतम॥तेपाखंडत्वमापन्नाःसर्वलोकविगर्हिताः॥५८॥विप्राणांवेदविदुषांत्वमेवेज्योजनार्दनः॥नान्यःकश्चित्सुराणांतुपूजनीयःकदाचन॥५९॥ अनर्च्याब्रह्मरुद्राद्याराजस्तमोविमिश्रिताः ॥ त्वंशुद्धसत्वगुणवान्पूजनीयोग्रजन्मनाम् ॥६०॥ त्वत्पादसलिलंसेव्यंपितॄणांचदिवौकसाम् ॥ सर्वेषांभूसुराणांचमुक्तिदंकल्मषापहम् ॥६१॥ त्वद्भुक्तोच्छिष्टशेषंवैपितृणांचदिवौकसाम् ॥ भूसुराणांचसेव्यंस्यान्नान्येषांतुकदाचन ॥६२॥ इतरेषांतुदेवानामन्नंपुष्पंजलंतथा॥अस्पृश्यंतुभवेत्सर्वंनिर्माल्यंसुरयासमम् ॥६३॥ तस्माद्वैब्राह्मणोनित्यंपूजयित्वासनातनम् ॥ त्वत्तीर्थंभुक्तमन्नंचभजेतैवानिशंबुधः॥६४॥ नान्यंदेवंतुवीक्षेतब्राह्मणोनचपूजयेत् ॥ नान्यप्रसादंभुंजीतनान्यदायतनंविशेत् ॥ ६५ ॥ नददातीहयोविप्रःपितॄणांश्राद्धकर्मणि ॥ त्वद्भुक्तमन्नंतीर्थंचतत्सर्वंनिष्फलंभवेत् ॥६६॥ कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ पतंतिपितरस्तस्यनरकेपूयशोणिते ॥६७॥ निवेदितंतवविभोयोजुहोतिददातिवा ॥ देवतानांपितॄणांचतृप्तिरानंत्यमश्नुते ॥६८॥ तस्मात्त्वमेवविप्राणांपूज्योनान्योस्तिकश्चन ॥ मोहाद्यःपूजयेदन्यान्सपाखंडीभविष्यति ॥६९॥ त्वंहिनारायणःश्रीमान्वासुदेवःसनातनः॥ विष्णुःसर्वगतोनित्यःपरमात्मामहेश्वरः॥७०॥त्वमेवसेव्योविप्राणांब्रह्मण्यःशुद्धसत्ववान् ॥ पूज्यत्वाद्ब्राह्मणानांवैशुद्धसत्वगुणादपि॥७१॥ सर्वेषामेवदेवानांब्राह्मणत्वमवाप्नुहि ॥ त्वामेवहिसदाविप्राभजंतिपुरुषोत्तमम् ॥७२॥ ब्राह्मणास्तेबभूवुस्तुनान्यास्तत्रनसंशयः ॥ ब्रह्मण्योदेव

कीपुत्रोब्रह्मण्योमधुसूदनः॥७३॥ ब्रह्मण्यःपुंडरीकाक्षोब्रह्मण्योविष्णुरच्युतः॥ ब्रह्मण्योभगवान्कृष्णोवासुदेवोच्युतोहरिः॥७४॥ ब्रह्मण्योनारसिंहःस्यात्तथा
नारायणोव्ययः॥ ब्रह्मण्यःश्रीधरःश्रीशोगोविंदोवामनस्तथा॥७५॥ ब्रह्मण्योयज्ञवाराहःकेशवःपुरुषोत्तमः॥ ब्रह्मण्योराघवःश्रीमान्रामोराजीवलोचनः॥७६॥
ब्रह्मण्यःपद्मनाभःस्यात्तथादामोदरःप्रभुः॥ ब्रह्मण्योमाधवोयज्ञस्तथात्रिविक्रमःप्रभुः ॥ ७७ ॥ ब्रह्मण्यश्चहृषीकेशःपीतवासाजनार्दनः ॥ नमोब्रह्मण्यदेवाय
वासुदेवायशार्ङ्गिणे ॥७८॥ नारायणायश्रीशायपुंडरीकेक्षणायच ॥ नमोब्रह्मण्यदेवायवासुदेवायविष्णवे ॥७९॥ कल्याणगुणपूर्णायनमस्तेपरमात्मने ॥
नमोब्रह्मण्यदेवायसर्वदेवस्वरूपिणे ॥ ८० ॥ वाराहवपुषेनित्यंत्रयीनाथायतेनमः ॥ नमोब्रह्मण्येदवायनागपर्यंकशायिने ॥ ८१ ॥ राजीवदलनेत्रायरा
घवायनमोनमः ॥ माययामोहिताःसर्वेदेवाश्चऋषयस्तव ॥ ८२ ॥ नजानंतिमहात्मानंसर्वलोकेश्वरंप्रभो ॥ त्वांनजानंतिभगवन्सर्ववेदविदोपिहि ॥ ८३ ॥
नामरूपगुणैःश्रीशचारित्रैरपिदुष्कृतैः ॥ परत्वसूचकंसत्वंतववेदितुमीश्वरः ॥ ८४ ॥ महर्षिभिःप्रेषितोहमागतोस्मितवांतिकम् ॥ तवशीलगुणाञ्ज्ञातुं
चरणंममकेशव ॥ ८५ ॥ दत्तंवक्षसिगोविंदतत्क्षंतव्यंकृपानिधे ॥ एवमुक्त्वाभृगुर्देवंप्रणम्यचमुहुर्मुहुः ॥ ८६ ॥ दिव्यैर्महर्षिभिस्तत्रपूज्यमानोमहात्म
भिः ॥ पुनर्जगामदृष्ट्वात्मायज्ञभूमिंशुभाह्वयाम् ॥ ८७ ॥ समागतंमहात्मानंतत्रदृष्ट्वामहर्षयः ॥ प्रत्युत्थायनमस्कृत्वापूजांचक्रुर्विधानतः ॥ ८८ ॥ तेषां
विज्ञापयामासतत्सर्वंमुनिपुंगवः ॥ रजस्तमगुणोद्रिक्तौविधीशानौसुरोत्तमौ ॥ ८९ ॥ शप्तौमयानपूज्यौतौविप्राणामृषिसत्तमाः ॥ अब्रह्मण्यत्वमापन्नोगर्हि
तंरूपमास्थितः ॥ ९० ॥ शप्तःकैलासशिखरेशंकरस्तमसावृतः ॥ शुद्धसत्त्वमयोविष्णुःकल्याणगुणसागरः ॥९१॥ नारायणःपरंब्रह्मविप्राणांदैवतंहरिः ॥
ब्रह्मण्यःश्रीपतिर्विष्णुर्वासुदेवोजनार्दनः ॥ ९२ ॥ ब्रह्मण्यःपुंडरीकाक्षोगोविंदोहरिरच्युतः ॥ सएवपूज्योविप्राणांनेतरःपुरुषर्षभाः ॥ ९३ ॥ मोहाद्यःपूजये
दन्यंसपाखंडीभविष्यति ॥ स्मरणादेवकृष्णस्यविमुक्तिःपापिनामपि ॥ ९४ ॥ तस्यपादोदकंसेव्यंभुक्तोच्छिष्टंचपावनम् ॥ स्वर्गापवर्गदंनॄणांब्राह्म
णानांविशेषतः ॥ ९५ ॥ विष्णोर्निवेदितंनित्यंदेवेभ्योजुहुयाद्धविः ॥ पितृभ्यश्चैवतद्दद्यात्सर्वमानंत्यमश्नुते ॥ ९६ ॥ योनदद्याद्धरेर्भुक्तंपितॄणांश्राद्धक
र्मणि ॥ अश्नंतिपितरस्तस्यविण्मूत्रंसततंद्विजाः ॥ ९७ ॥ तस्माद्विष्णोःप्रसादोवैसेवितव्योद्विजन्मनाम् ॥ इतरेषांतुदेवानांनिर्माल्यंगर्हितंभवेत् ॥९८॥
सकृदेवहियोश्नातिब्राह्मणोज्ञानदुर्बलः ॥ निर्माल्यंशंकरादीनांसचांडालोभवेद्ध्रुवम् ॥ ९९ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिपच्यतेनरकाग्निना ॥ निर्माल्यंभोद्वि
जश्रेष्ठारुद्रादीनांदिवौकसाम्॥१००॥रक्षोयक्षपिशाचान्नंमद्यमांससमंस्मृतम्॥तद्ब्राह्मणैर्नभोक्तव्यंदेवानांभुंजितंहविः॥१०१॥तस्मादन्यंपरित्यज्यविष्णुमे
वसनातनम् ॥ पूजयध्वंद्विजश्रेष्ठायावज्जीवमतंद्रिताः॥१०२॥ तद्विष्णोःपरमंधाममन्यंतोगतसंशयाः ॥ तापादिपंचसंस्कारैरन्विष्टाःशुभचेतसः॥१०३॥
अप्राकृतंहरिंसम्यगर्चयध्वंद्विजर्षभाः॥ चक्रांकितभुजाविप्राभवंत्यप्राकृताःशुभाः॥१०४॥चक्रलांछनहीनास्तुप्राकृतास्तामसास्मृताः ॥ तस्मात्प्राकृतसं

सर्गपापौघदहनंहरेः ॥१०५॥ प्रतप्तंविभृयाच्चक्रंशंखंचभुजमूलयोः ॥ उर्द्धपुंड्राणिचांगेषुधृत्वाशास्त्रोक्तमार्गतः ॥१०६॥ अर्चयेन्मंत्ररत्नेनविधिनापुरुषोत्तमम् ॥ तस्यप्रसादसेवांचकुर्य्यान्नित्यमतंद्रितः ॥१०७॥ तस्यावरणपूजायांत्रिदशानर्चयेत्सदा ॥ तमेवसर्वयज्ञानांभोक्तारंपरमेश्वरम् ॥ ८ ॥ ज्ञात्वावैजुहुयाद्द्याज्जपेद्वैसततंद्विजाः ॥१०९॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ एवमुक्तास्तुतेसर्वेऋषयःक्षीणकल्मषाः ॥ नमस्कृत्यभृगुंसम्यगूचुःप्रांजलयस्तदा॥११०॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ भगवन्संशयछेत्तात्वमेवद्विजसत्तम ॥ त्वंवैलोकगतिर्ब्रह्मंस्त्वमेवपरमागतिः ॥ १११ ॥ त्वमेवपरमोधर्मस्त्वमेवपरमंतपः ॥ त्वत्प्रसादाद्वयंविप्रभविष्यामोहिनान्यथा ॥ ११२ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ एवंस्तुत्वाभृगुंविप्रंसर्वएवमहर्षयः ॥ तस्मात्संप्राप्तमंत्रावैपूजयामासुरच्युतम् ॥ ११३ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंप्रसंगात्पार्थिवोत्तम ॥ रामस्यहस्तकमलस्पर्शनाद्वैनृपोत्तम ॥ ११४ ॥ भविष्यत्यमलंतच्चरूपंलोकविगर्हितम् ॥ राघवःसर्वदेवानांपावनःपुरुषोत्तमः ॥ ११५ ॥ स्पृष्टाद्दृष्टाश्चतेनैवविमलाःशंकरादयः ॥ सर्वेषामपिदेवानांपितामाताजनार्दनः ॥ ११६ ॥ त्राताचसर्वलोकानांवात्सल्यगुणसागरः ॥ तमेवशरणंगच्छयदीच्छेत्परमंपदम् ॥ ११७ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंपुराणंवेदसंमितम् ॥ ब्रह्मणाकथितंराजन्मनुस्वायंभुवोंतरे ॥ ११८ ॥ विष्णुभक्तिविनीतस्यशुद्धसत्वस्यनान्यथा ॥ तस्यसंश्रावयेन्नित्यंविमुक्तासाहरेःकथा ॥११९॥ शंखचक्रोर्द्धपुंड्रादिविहितोवाचकःपुमान् ॥ तन्मुखाच्छ्रूयतांनित्यंपुत्रीभवसिनान्यथा ॥ १२० ॥ यस्त्विदंश्रावयेन्नित्यंपठेद्वासुसमाहितः ॥ अनन्यभक्तिःश्रीशस्यजायतेतस्यसर्वदा ॥ १२१ ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांधर्मार्थीधर्ममाप्नुयात् ॥ मोक्षार्थीलभतेमोक्षंकामार्थीलभतेसुखम् ॥ १२२ ॥ द्वादश्यांश्रवणार्केचसंक्रांतौग्रहणेतथा ॥ अमावस्यांपौर्णमास्यांपठेद्भक्तिसमन्वितः ॥ १२३ ॥ श्लोकार्द्धंश्लोकपादंवापठेद्यस्तुसमाहितः ॥ अश्वमेधसहस्रस्यफलंप्राप्नोत्यसंशयः ॥१२४॥ इत्येतत्कथितंगुह्यंपुराणंसंहितात्मकम् ॥ अर्चयस्वहृषीकेशंयदीच्छसिपरमंपदम् ॥१२५॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एवमुक्तोवसिष्ठेनगुरुणानृपसत्तमः ॥ प्रणम्यचगुरुंराजापूजयित्वायथार्हतः ॥१२६॥ तस्मात्संप्राप्तमंत्रोसौविधिनाद्विजसत्तमात् ॥ अर्चयित्वाहृषीकेशंयावज्जीवमतंद्रितः ॥ कालेहरिपदंप्रापयोगिगम्यंसनातनम् ॥१२७॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेपंचपंचाशत्साहस्र्यांसंहितायांवैयासिक्यामुत्तरखंडेभृगुपरीक्षाकथनंनामपंचपंचाशदधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २५५॥

श्रीपाद्ममहापुराणस्येदमुत्तरखण्डं श्रीकृष्णातीरगवाई (वैराज) क्षेत्रनिवासिना ऐनापुरेउपाख्यबाळाचार्यतनूजनुषा उद्धवाचार्येण संशोधितं ॥ तेन श्रीभगवाँल्लक्ष्मीवेङ्कटेशः प्रीयताम् ।

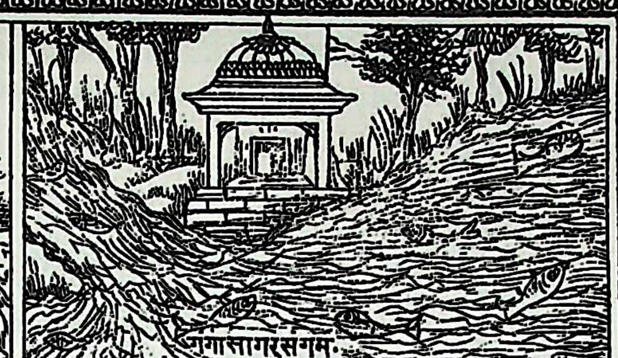
॥ इति श्रीपाद्मे महापुराणेषष्ठमुत्तरखण्डं समाप्तम् ॥

॥ अथ श्रीपाद्मे महापुराणे सप्तमं क्रियाखंडं प्रारभ्यते ॥

क्रियाखंडाचीं चित्रें.

सूत.
शौनकादि ऋषि

व्यास
जैमिनी

गासागरसंगम.

ब्राह्मण
राणी.राजा.

तुलसीपूजा
आंवळीपूजा

लोमश.
संवाद.
२ब्राह्मण.

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ क्रियायोगसारखण्डमारभ्यते ॥ लक्ष्मीनाथपदारविंदयुगुलंब्रह्मेश्वराद्यामरश्रेणनिम्राशिरोलिमालिअमलंवंदामहेसंततम् ॥ भक्त्या
योगिमनस्तडागसुषमासंदोहपुष्यत्तमंगङ्गाम्भोमकरंदबिन्दुनिकरंसंसारदुःखापहम् ॥ १ ॥ योमूर्तीर्बहुधाविधायभगवान्रक्षन्नशेषंजगद्यत्पादार्चनतत्परान
हिपुनर्मज्जंतिविश्वार्णवे ॥ सर्वप्राणिहृदंबुजेषुवसतिर्यस्यप्रभोःसंततंरम्यक्रोडवपुर्धरायहरयेदेवायतस्मैनमः ॥ २ ॥ वेदेभ्यउद्धृत्यसमस्तधर्मान्योयंपुराणे
षुजगाददेवः ॥ व्यासस्वरूपेणजगद्धितायवंदेतमेतंकमलासमेतम् ॥ ३ ॥ एकदामुनयःसर्वेंसर्वलोकहितैषिणः ॥ सुरम्येनैमिषारण्येगोष्ठींचक्रुर्मनोरमा
म् ॥४॥ तत्रांतरेमहातेजाव्यासशिष्योमहायशाः॥ सूतःशिष्यगणैर्युक्तःसमायातोहरिंस्मरन् ॥५॥ तमायांतंसमालोक्यसूतंशास्त्रार्थपारगम् ॥ नेमुःसर्वेसमु
त्थायशौनकाद्यास्तपोधनाः ॥ ६ ॥ सोपितान्सहसाभक्त्यामुनीन्परमवैष्णवान् ॥ ननामदंडवद्भूमौसर्वधर्मविदांवरः ॥ ७ ॥ वरासनेमहाबुद्धिस्तैर्द
त्तेमुनिसत्तमैः ॥ उवासहमुनिर्मध्येसर्वैःशिष्यगणैर्वृतः ॥ ८ ॥ तत्रोपविष्टंतंसूतंशौनकोमुनिसत्तमः ॥ बद्धाञ्जलिरिमांवाचमुवाचविनयान्वितः ॥९॥
॥ शौनकउवाच ॥ ॥ महर्षेसूतसर्वज्ञकलिकालेसमागते ॥ केनोपायेनभगवन्भूरिभक्तिर्भवेन्नृणाम् ॥ १० ॥ कलौसर्वेभविष्यंतिपापकर्मरताजनाः ॥
वेदविद्याविहीनाश्चतेषांश्रेयःकथंभवेत् ॥ ११ ॥ कलावन्नगताःप्राणालोकाःस्वल्पायुषस्तथा ॥ निर्धनाश्चभविष्यंतिनानादुःखप्रपीडिताः ॥ १२ ॥
प्रयाससाध्यंसुकृतंशास्त्रेषुक्रियतेद्विज ॥ तस्मात्केपिकरिष्यंतिकलौनसुकृतंजनाः ॥ १३ ॥ सुकृतेषुविनष्टेषुप्रवृत्तेपापकर्मणि ॥ सवंशाःप्रलयंसर्वेग
मिष्यंतिदुराशयाः ॥१४॥ स्वल्पश्रमैरल्पवित्तैरल्पकालैश्चसत्तम ॥ यथाभवेन्महापुण्यंतद्वैकथयसूतज ॥१५॥ यस्योपदेशतःपुण्यंपापंवाकुर्वतेजनाः ॥
सतद्भागीभवेन्मर्त्यइतिशास्त्रेषुनिश्चितम् ॥ १६ ॥ पुण्योपदेशःसदयःकैतवैश्चविवर्जितः ॥ पापमार्गविरोधीचचत्वारःकेशवोपमाः ॥ १७ ॥ ज्ञानंसं
प्राप्यसंसारेयःपरेभ्योनयच्छति ॥ ज्ञानरूपीहरिस्तस्मैप्रसन्नइवनेक्षते ॥१८॥ ज्ञानरतैश्चरतैश्चपरसंतोषकृन्नरः ॥ सज्ञेयःसुमतिर्नूनंनररूपधरोहरिः॥१९॥
त्वमेवमुनिशार्दूलवेदवेदाङ्गपारगः ॥ त्वद्दृतेनहिवक्तान्योयतस्त्वंव्यासशासितः ॥ २० ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ धन्योऽसित्वंमुनिश्रेष्ठत्वमेववैष्ण
वाग्रणीः ॥ यतःसमस्तलोकानांहितंवाञ्छसिसर्वदा ॥ २१ ॥ शृणुशौनकवक्ष्यामियत्त्वयाश्रोतुमिच्छितम् ॥ सर्वलोकहितार्थायवैष्णवानांविशेषतः ॥
॥ २२ ॥ पृष्टोजैमिनिनासर्वंयदुवाचशृणुष्वतत् ॥ महर्षिजैमिनिर्नामयोगाभ्यासरतःसदा ॥२३॥ प्रणम्यशिरसाव्यासंपप्रच्छमुनिसत्तमः ॥ ॥ जैमि
निरुवाच ॥ ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञव्याससत्यवतीसुत ॥ २४ ॥ कलौकस्माद्भवेन्मोक्षस्तन्ममाचक्ष्वमूलतः ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ जैमिनेर्वचनं
श्रुत्वाव्यासःसंतुष्टमानसः ॥ २५ ॥ प्रारेभेमुनिशार्दूलकथांमंगलसंयुताम् ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ जैमिनेमुनिशार्दूलधन्योऽसित्वंमहामते ॥२६॥

नारायणकथांश्रोतुंयतोवांछसिसर्वदा ॥ सत्कथाश्रवणेबुद्धिर्यस्ययस्यप्रवर्तते ॥ २७ ॥ तस्यतस्यभवेज्ज्ञानंज्ञानंमोक्षप्रदंविदुः ॥ नवैष्णवकथाय स्मैरोचतेपापिनेभुवि ॥ २८ ॥ वृथैवसृष्टाविधिनाभूमिभारवतीकृता ॥ कथायैजगतीवक्तुंश्लाघ्यतेवैष्णवैर्जनैः ॥ २९ ॥ तांमिथ्यामिवयोवक्ति सज्ञेयःपापिनांवरः ॥ यस्मिन्दिनेमुनिश्रेष्ठश्रूयतेनहरेःकथा ॥ ३० ॥ तद्दिनंदुर्दिनंमन्येघनच्छन्नंनदुर्दिनम् ॥ यत्रयत्रमहीभागेवैष्णवीवर्ततेकथा ॥३१॥ सांनिध्यंतत्रभगवान्नजहातिकदाचन ॥ योवैष्णवकथारम्भेविघ्नकृन्मानवोभवेत् ॥ ३२ ॥ तमेवशप्त्वाभगवान्दैवतैःसहगच्छति ॥ प्रभावंवासुदेवस्य श्रुत्वाहृष्यंतियेजनाः ॥ ३३ ॥ ज्ञेयास्तएवदेवांशाःपूज्याद्दश्याश्चसत्तमाः ॥ नारायणप्रभावंयेश्रुत्वाचोपहसंतिवै ॥ ३४ ॥ तेविज्ञेयादानवांशानरानरक भागिनः ॥ तत्रतीर्थानिसर्वाणिगङ्गादीनिद्विजोत्तम ॥३५॥ देवर्षयश्चदेवाश्चमुनयश्चतपोधनाः ॥ शृण्वतांलोकसंघानांपापव्याधिविनाशनी ॥३६॥ नाराय णकथायत्रवर्ततेप्रतिवासरम् ॥ मुनेक्रियायोगसारंबह्वर्थंपापनाशनम् ॥ ३७ ॥ नारायणकथोपेतंसेतिहासंनिशामय ॥ ३८ ॥ ॥ इति श्रीपाद्मेम हापुराणेक्रियायोगसारेजैमिनिव्याससंवादेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ सृष्टेरादौमहाविष्णुःसिसृक्षुःसकलंजगत् ॥ स्रष्टापा ताचसंहर्तात्रिमूर्तिरभवत्स्वयम् ॥ १ ॥ सृष्ट्यर्थमस्यजगतःससर्जब्रह्मसंज्ञकम् ॥ दक्षिणांगतआत्मानमात्मनाश्रेष्ठपूरुषः ॥ २ ॥ ततस्तुपालनार्था यजगतोजगतीपतिः ॥ विष्णुंससर्जवामांशान्निजांशंकेशवंमुने ॥ ३ ॥ अथसंहरणार्थायजगतोरुद्रमव्ययम् ॥ मुनेससर्जमध्यांगात्कृतपद्मालयः प्रभुः ॥ ४ ॥ रजःसत्वंतमश्चेतिपुरुषंत्रिगुणात्मकम् ॥ वदंतिकेचिद्ब्रह्माणंविष्णुंकेचिच्चशंकरम् ॥ ५ ॥ एकोविष्णुस्त्रिधाभूत्वासृजत्यत्तिच पातेच ॥ तस्माद्भेदोनकर्त्तव्यस्त्रिषुलोकेषुसत्तमैः ॥ ६ ॥ आद्याप्रकृतिरेतस्यमहाविष्णोःपरात्मनः ॥ निदानंभूतविश्वस्यविद्याविद्येतिगीयते ॥ ७ ॥ भावाभावस्वरूपासाजगद्धेतुःसनातनी ॥ ब्राह्मीलक्ष्मीरम्बिकेतित्रिमूर्तिःसहसाभवत् ॥ ८ ॥ सृष्टिस्थितिविनाशेषुयांनियोज्यततोमुने ॥ आद्यां चैवाद्यपुरुषस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ९ ॥ यस्याज्ञयाततोब्रह्मामहाभूतान्ससर्जह ॥ पृथिव्याकाशवाय्वंबुवह्नीन्पञ्चसमाधिना ॥ १० ॥ भूर्भुवःस्वस्तथा चैवमहश्चैवजनस्तथा ॥ तपश्चसत्यमित्यादीन्सृष्टवान्कमलासनः ॥ ११ ॥ अतलंसृष्टवान्ब्रह्माततोधोवितलंद्विज ॥ ततोऽधःसुतलंचैवततोऽधश्चत लातलम् ॥ १२ ॥ महातलमधस्तस्मात्ततोऽधश्चरसातलम् ॥ तस्मादधश्चपातालंलोकानेवंयथाक्रमम् ॥ १३ ॥ देवतानांनिवासार्थंरत्नसानुं महागिरिम् ॥ सृष्टवान्पृथिवीमध्येजाम्बूनदसमुज्ज्वलम् ॥ १४ ॥ मंदरंचरमंचैवत्रिकूटमुदयाचलम् ॥ अन्यांश्चपर्वतांश्चैवसृष्टवान्विविधानपि ॥ ॥ १५ ॥ लोकालोकस्ततश्चैवतन्मध्येसप्तसागराः ॥ सप्तद्वीपाश्चविप्रेन्द्रपरमेशस्स्वयंभुवा ॥ १६ ॥ जम्बुद्वीपोद्विजश्रेष्ठद्वीपश्चप्लक्षसंज्ञितः ॥

१ सृष्टाः इत्यध्याहार्यम् । सर्वत्रापि सृष्टशब्दस्य वचनविपरिणामेन सङ्गतिरनुसंधेया ।

विज्ञेयोद्विगुणस्तस्माच्छाल्मलोद्विगुणस्ततः ॥ १७ ॥ तेचप्लक्षादयोद्वीपाःसर्वभागसमन्विताः ॥ समस्तगुणसंयुक्तादेवदेवर्षिमूर्तयः ॥ १८ ॥
सप्तद्वीपाइमेविप्रसप्तसागरवेष्टिताः ॥ तेषांनामानिवक्ष्यामिसागराणांनिशामय ॥ १९ ॥ लवणेक्षुसुरासर्पिर्दधिदुग्धजलांतकाः ॥ एतेसमुद्राद्वे
वर्षेपूर्वस्माच्चपरःपराः ॥ २० ॥ विज्ञेयाद्विगुणाःसर्वआलोकालोकपर्वताः ॥ द्वीपेद्वीपेततोब्रह्मावृक्षगुल्मलतादिकान् ॥ २१ ॥ तिर्यग्योनिगता
ञ्जतून्सृष्टवान्द्विजसत्तम ॥ अथदेवान्मनुष्यांश्चनागान्विद्याधरांस्तथा. ॥ २२ ॥ क्रमात्ससर्जपुत्रांश्चततोदक्षादिकान्मुनीन् ॥ ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रानन्यां
श्चैवांत्यजांस्तथा ॥ २३ ॥ तेषांचवर्तनादीनिसृष्टवान्सप्रजापतिः ॥ हेमाद्रिदक्षिणंयद्वैविंध्याद्रेरुत्तरंतथा ॥ २४ ॥ आहुस्तद्भारतंवर्षंशुभाशुभफ
लप्रदम् ॥ आसाद्यभारतेवर्षेयेजन्मनिनरोत्तमाः ॥ २५ ॥ धर्मकर्माणिकुर्वंतितेसर्वेकेशवोपमाः ॥ कर्मभूमौकृतंकर्मशुभंवाशुभमेववा ॥ २६ ॥
तत्फलंभुंजतेलोकोभोगभूमिषुसत्तम ॥ कर्मभूमिंसमागत्ययोधर्मकर्मसूद्यतः ॥ २७ ॥ नचतेनसमःकोपित्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ तस्यस्यात्सफलं
जन्मजीवितंचसुजीवितम् ॥ २८ ॥ श्रीनारायणसेवायांमतिर्यस्यनविद्यते ॥ जन्मकोट्यर्जितैःपुण्यैःसंसारैकाधिनायके ॥ २९ ॥ नारायणेदेवदेवे
भक्तिःस्यात्सुदृढानृणाम् ॥ समस्तसुखदश्चापिसश्लाघ्योनिर्भयोऽपिच ॥ ३० ॥ त्याज्यःसदेशःसहसानातिष्ठेद्यत्रवैष्णवः ॥ जन्मांतरार्जितंपापंस्वल्पंवा
यदिवाबहु ॥ ३१ ॥ तत्क्षणात्क्षयमाप्नोतिभगवद्भक्तदर्शनात् ॥ वैष्णवांघ्रिजलंयस्तुसमस्तपातकापहम् ॥ ३२ ॥ वहेत्स्वशिरसाभक्त्यागङ्गास्नानेनत
स्यकिम् ॥ मुहूर्तमपियःकुर्यात्सङ्गंभागवतैःसह ॥ ३३ ॥ समुच्यतेसर्वपापैर्ब्रह्महत्यामुखैरपि ॥ धर्मकर्माणिविप्रेन्द्रक्रियंतेयानिकानिच ॥ ३४ ॥ भगव
द्भक्तपुरतस्तानिस्युरक्षयाणिच ॥ मुहूर्त्तंवामुहूर्तार्द्धंयत्रतिष्ठंतिवैष्णवाः ॥ ३५ ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यंतत्तीर्थंतत्तपोवनम् ॥ अन्नंवासलिलंवापिफलंवावै
ष्णवायच ॥ ३६ ॥ यत्किंचिद्दीयतेविप्रतद्दानमक्षयंभवेत् ॥ समस्तदेवतारूपोवैष्णवःपरिकीर्तितः ॥ ३७ ॥ सचेत्संतोषितोयेनतोषिताःसर्वदेवताः ॥
संसारेऽस्मिन्महाघोरेनानादुःखसमन्विते ॥ ३८ ॥ भगवद्भक्तपुरुषःकदाचिन्नावसीदति ॥ तस्मात्त्वमपिविप्रेन्द्रक्रियायोगेनकेशवम् ॥३९॥ समाराध्यस
दाभक्त्याव्रजंविष्णोःपदंपरम् ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ तदेतद्वचनंश्रुत्वाकानीनस्यमहात्मनः ॥ ४० ॥ शिरसांजलिमादायजैमिनिःपर्यपृच्छत ॥
॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ भगवद्भक्तमाहात्म्यंत्वयाप्रोक्तंपुनःपुनः ॥ ४१ ॥ गुरोर्किंलक्षणंतेषांतत्सर्वंब्रूहिसांप्रतम् ॥ कथंवावैष्णवालोकाज्ज्ञातव्यामु
निसत्तम ॥ ४२ ॥ आदितोब्रूहितत्सर्वंयदितेमय्यनुग्रहः ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ मधुकैटभयोःपूर्वंहतयोर्वेधसास्वयम् ॥ ४३ ॥ पृष्टोयदाहभगवां
स्तन्निशामयवेद्म्यहम् ॥ कल्पांतेरुद्ररूपेणसंहार्यंसकलंजगत् ॥ ४४ ॥ स्वयमेकश्चभगवान्सुष्वापयोगमायया ॥ सुप्तेतस्मिन्भगवतियोगनिद्राविमोहि

ते ॥ अभवत्पृथिवीसर्वासलिलौघपरिप्लुता ॥ ४५ ॥ अतोब्रह्माजगत्स्रष्टातन्नाभिकमलोपरि ॥ तमादिपुरुषंध्यात्वातस्थौतद्गतमानसः ॥ ४६ ॥ तस्मिन्कालेमहाघोरेविष्णोःकर्णमलाद्द्विज ॥ जातौमहासुरौघोरौमधुकैटभसंज्ञितौ ॥ ४७ ॥ अंतरिक्षेभ्रमंतौतौदानवावतिदारुणौ ॥ श्रीविष्णोर्नाभिकमलेब्रह्माणंतावपश्यताम् ॥ ४८ ॥ तंहंतुमथदैत्यौतौमहाबलपराक्रमौ ॥ उद्यमंचक्रतुर्विप्रक्रोधसंरक्तलोचनौ ॥ ४९ ॥ ततोब्रह्माजगत्स्रष्टाविचिंत्य तद्वधंहृदा ॥ योगनिद्रांभगवतींतुष्टावश्लक्ष्णयागिरा ॥ ५० ॥ तस्यस्तवंसमाकर्ण्यब्रह्मणःपरमेष्ठिनः ॥ उवाचेतिवचःप्रीत्याकिंतेऽभिमतमुच्यताम् ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ अत्युग्रदानवावेतौहंतुंमांकृतनिश्चयौ ॥ माययामोहयक्षिप्रंत्रातारमच्युतंत्यज ॥ ५२ ॥ ततोभागवतीनिद्रामहाविष्णुंतमत्यजत् ॥ दानवाभ्यांततस्ताभ्यामंतरिक्षेकृपामयः ॥ ५३ ॥ युयुधेबाहुयुद्धेनशरणागतवत्सलः ॥ पञ्चवर्षसहस्राणिकृत्वायुद्धंसुदारुणम् ॥ ५४ ॥ विजयंनागमत्कोपिनचकोपिपराभवम् ॥ अथतौदानवौतत्रमहामायाविमोहितौ ॥ ५५ ॥ वरंवृणिवतिचास्मत्तोऽगदतांकेशवंप्रति ॥ ततःप्रहस्यदेवेशउवाचेतिवचोद्विज ॥ ५६ ॥ यदितुष्टौचवांदैत्यौमद्वध्यौभवतंद्रुतौ ॥ ततस्तौदानवौघोरौभगवंतंजनार्दनम् ॥ ५७ ॥ इत्यूचतुर्महामायौमहामायाविमोहितौ ॥ अयमेववरोदत्तोभवतेनात्रसंशयः ॥ ५८ ॥ मारयावांविनावारिमहीयत्रजनार्दन ॥ महासुरौततस्तौतुआनीयजघनंप्रति ॥ ५९ ॥ निहतौसहसाविप्रचित्रयाचक्रधारया ॥ चक्रिणानिहतौदृष्ट्वादानवौमधुकैटभौ ॥ तुष्टावदेवदेवेशंब्रह्माविगतसाध्वसः ॥ ६० ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ नमोनमस्तेपरमेश्वरायप्रपन्नसर्वार्तिविनाशनाय ॥ नमोनमस्तेत्रिगुणात्मकायनारायणायामितविक्रमाय ॥ ६१ ॥ त्वत्पादपाथोजयुगंप्रपन्नाजनाःक्वचिन्नोविपदंमनुष्याः ॥ एतन्मयाज्ञातमनंतकीर्तेसद्योऽहृतेयंमहतीममापत् ॥ ६२ ॥ योगेश्वरोसिसदयोसिजगत्त्रयेशत्वंदेवदेवशरणागतपालकेश ॥ त्वंनिर्दयोरिनिकरस्यविनाशनेषुयद्रक्षितोऽहमसुरौनिहतौत्वयैतौ ॥ ६३ ॥ यद्यप्यत्यंतकठिनौमधुकैटभौतौमन्येतथापिस्वजनाविहचेतसाहम् ॥ यस्मात्स्वजीवनविनाशवरप्रदानैःसंतोषितोखिलशुभप्रदईश्वरस्त्वम् ॥ ६४ ॥ रम्यंजगत्त्रयमिदंपुरुषस्यतस्यनश्यंतिसर्वरिपवःस्वकुलैःसमेताः ॥ वृद्धिंव्रजंतिसुहृदोऽखिलबांधवाश्चयंपश्यसित्वममरेशदयाभिरत्र ॥ ६५ ॥ लक्ष्मीमुखांबुजमधुव्रतदेवदेवसंसारलोकभयशोकविनाशकारिन् ॥ त्वच्चारुपादकमलद्वयमाश्रयंतंमांपाहिनाथकृपयासततंनमस्ते ॥ ६६ ॥ प्रसीदपुण्डरीकाक्षप्रसीदकमलेश्वर ॥ प्रसीदसर्वभूतेशविश्वंभरनमोस्तुते ॥ ६७ ॥ नमस्तेभक्तुष्टायनमस्तेभक्तिदायिने ॥ नमस्तेज्ञानरूपायशरणंमेभवानघ ॥ ६८ ॥ नमस्तुभ्यंनमस्तुभ्यंनमस्तुभ्यंनमोनमः ॥ परित्राहिपरित्राहिपरित्राहि

१ प्रयांतीतिशेषः ।

जगन्मय ॥६९॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ एतैरन्यैरपिस्तोत्रैर्ब्रह्मणालोककारिणा ॥ स्तुतःसदेवोभगवान्परमांप्रीतिमाययौ ॥ ७० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
स्तोत्रेणानेनतेभक्त्यातुष्टोऽस्मिकमलासन ॥ किमस्त्यभिमतंब्रूहितत्तेदास्याम्यहंभुवि ॥ ७१ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ यदितुष्टोऽसिदेवेशकरुणाब्धे
जगन्मय ॥ नापदस्तवभक्तानांभवंत्वितिवरोमम ॥ ७२ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ एवमस्तुसुरश्रेष्ठदत्तोऽयंतेमयावरः ॥ मद्भक्तस्यकदाप्यापन्न
भवेत्क्षितिमण्डले ॥ ७३ ॥ वैष्णवानांशरीरेषुसततंनिवसाम्यहम् ॥ लभंतेनापदस्तस्मात्कदाचिद्वैष्णवानराः ॥ ७४ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ सर्व
मेवजगन्नाथत्वयादत्तंनसंशयः ॥ यद्येतौचमहादैत्यौसंग्रामेविनिपातितौ ॥७५॥ कियत्कालंसमासाद्यस्तोत्रेणानेनवैप्रभो ॥ स्तौतित्वांपरयाभक्त्यातस्य
त्राताभविष्यसि ॥ ७६ ॥ अहोध्यानैरपिध्यातुंदेवैस्त्वंनहिशक्यसे ॥ सत्वंवैष्णवदेहेषुभ्रमसीत्यद्भुतंमहत् ॥ ७७ ॥ क्षणमात्रमपिस्वामिंस्त्वयितुष्टेनकिं
भवेत् ॥ सत्वंवैष्णवसंगेनभ्रमसीत्यद्भुतंमहत् ॥ ७८ ॥ केवैष्णवाःकैटभारेकिंवातेषांचलक्षणम् ॥ कथंज्ञेयास्तुतेसर्वेतन्मेकथयकेशव ॥ ७९ ॥
॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ वैष्णवानांलक्षणानिकल्पकोटिशतैरपि ॥ सम्यग्वक्तुंनशक्तोऽस्मिसंक्षेपाच्छृणुसत्तम ॥ ८० ॥ संसारोवैष्णवाधीनोदेवा
वैष्णवपालिताः ॥ अहंचवैष्णवाधीनस्तस्माच्छ्रेष्ठाश्चवैष्णवाः ॥८१॥ क्षणमात्रमपिब्रह्मन्विहायवैष्णवंजनम् ॥ तिष्ठामिनाहमन्यत्रवैष्णवाममबांधवाः ॥
॥ ८२ ॥ कामक्रोधविहीनायेहिंसादंभविवर्जिताः ॥ लोभमोहविहीनाश्चज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ८३ ॥ अमत्सरादयायुक्ताःसर्वभूतहितैषिणः ॥ सत्यो
क्तिभाषिणश्चैवविज्ञेयास्तेचवैष्णवाः ॥ ८४ ॥ धर्मोपदेशिनश्चैवधर्माचारधरास्तथा ॥ गुरुशुश्रूषिणश्चैवविज्ञेयास्तेचवैष्णवाः ॥ ८५ ॥ समानंयेचप
श्यन्तित्वांचमांचमहेश्वरम् ॥ कुर्वन्तिपूजामतिथेर्ज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ८६ ॥ वेदविद्यानिरुक्तायेविप्रभक्तिरताःसदा ॥ नपुंसकाःपरस्त्रीषुज्ञेयास्तेवै
ष्णवाजनाः ॥ ८७ ॥ एकादशीव्रतंयेचभक्तिभावेनकुर्वते ॥ गायंतिममनामानिज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ८८ ॥ देवायतनकर्तारस्तुलसीमाल्यधारकाः ॥
पद्माक्षधारिणोयेचज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ८९ ॥ शङ्खचक्रगदापद्मैरङ्कितानिममायुधैः ॥ ब्रह्मन्येषांशरीराणिज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९० ॥
धात्रीफलस्रजोयेषांगलेषुकमलासन ॥ मांपूजयंतितत्पत्रैर्ज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९१ ॥ तुलसीमूलमृद्भिश्चतिलकानिनयंतिये ॥ तुलसीकाष्ठपंकैश्चज्ञेया
स्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९२ गङ्गास्नानरतायेचगङ्गानामपरायणाः ॥ गङ्गामाहात्म्यवक्तारोज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९३ ॥ शालग्रामशिलायेषांगृहेवसतिस
र्वदा ॥ शास्त्रंभागवतंचैवज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९४ ॥ संमार्जयंतियेनित्यंममस्थानानिसत्तम ॥ दीपंयच्छंतितत्रैवज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९५ ॥
शीर्णमन्मंदिरंयेचकुर्वन्तिनूतनंपुनः ॥ तत्रायतनशोभांचज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९६ ॥ अभयंयेचयच्छन्तिभीरुभ्यश्चतुरानन ॥ विद्यादानंचविप्रेभ्यो

ज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९७॥ मत्पादसलिलैर्येषांसिक्तानिमस्तकानिच ॥ ममनैवेद्यमश्नन्तिज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ ९८ ॥ क्षुत्तृट्प्रपीडितेभ्यश्चयेयच्छं त्यन्नमंबुच ॥ कुर्युर्येयोगशुश्रूषांज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः॥९९॥ आरामकारिणोयेचपिप्पलारोहिणोपिच ॥ गोसेवांयेचकुर्वन्तिज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥१००॥ अत्यन्तभक्तायेब्रह्मन्पितृयज्ञंप्रकुर्वते ॥ कुर्वन्तिदीनशुश्रूषांज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ १०१ ॥ तडागग्रामकर्तारःकन्यादानरताश्चये ॥ सेवंतेश्वशुरौयेचज्ञे यास्तेवैष्णवाजनाः ॥१०२॥ सेवंतेज्येष्ठभगिनींज्येष्ठभ्रातरमेवच ॥ परनिंदांनकुर्वंतिज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः॥१०३॥ वैष्णवेषुगुणाःसर्वेदोषलेशोनविद्यते ॥ तस्माच्चतुर्मुखत्वंचवैष्णवोभवसांप्रतम् ॥ १०४ ॥ समाराधयमांनित्यंक्रियायोगैःप्रजापते ॥ सर्वमेवाशुभद्रंतेभविष्यतिनसंशयः ॥१०५॥ देवस्वंब्राह्मण द्रव्यंपरस्वंचचतुर्मुख ॥ पश्यन्तिविषवद्येचज्ञेयास्तेवैष्णवाजनाः ॥ १०६ ॥ पाखंडभक्तिरहिताःशिवभक्तिपरायणाः ॥ चतुर्दशीव्रतरताज्ञेयास्तेवैष्ण वाजनाः ॥ १०७ ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनभाषितेनपुनःपुनः ॥ ममार्चांयेचकुर्वंतिविज्ञेयास्तेचवैष्णवाः ॥ १०८ ॥ भूयःपूर्वस्थितमिवसृज्यतांसकलंजगत्॥ इत्युक्त्वांतर्दधेदेवस्तत्रैवपरमेश्वरः ॥१०९॥ ततस्तुपूर्ववद्ब्रह्मासृष्टवान्सकलंजगत् ॥ क्रियायोगैर्हरिंचेष्ट्वाजगामपरमंपदम् ॥ ११० ॥ येपठंतीममध्यायं भक्त्यानारायणाग्रतः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताअन्तेयान्तिहरेर्गृहम् ॥ १११ ॥ इति श्रीपाद्मेमहापुराणेक्रियायोगसारेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ छ ॥

॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ क्रियायोगस्यतत्वंमेब्रूहिव्यासमहामते ॥ क्रियायोगमहंज्ञातुमिच्छामिभवदग्रतः ॥ १ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ शरीरंमा नुषंविप्रदुर्लभंचात्रभूतले॥धीरःशरीरमासाद्यमोक्षार्थयोगमभ्यसेत् ॥२॥ क्रियायोगध्यानयोगावुभौयोगौप्रकीर्त्तितौ ॥ तयोराद्यःक्रियायोगःकुर्वंतांसर्वका मदः ॥ ३ ॥ गङ्गाश्रीविष्णुपूजाचदानानिद्विजसत्तम ॥ ब्राह्मणानांतथाभक्तिर्भक्तिरेकादशीव्रते ॥ ४ ॥ धात्रीतुलस्योर्भक्तिश्चतथाचातिथिपूजनम्॥ क्रियायोगाङ्गभूतानिप्रोक्तानीतिसमासतः ॥५ ॥ क्रियायोगादृतेविप्रध्यानयोगेनसिद्ध्यति ॥ क्रियायोगरतोयातितद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ ६ ॥ ॥ जैमि निरुवाच ॥ ॥ क्रियायोगाङ्गभूतानियानिप्रोक्तानिभोःप्रभो ॥ तन्माहात्म्यानिकथययदिभोमय्यनुग्रहः ॥ ७ ॥ गङ्गायाःकेगुणाब्रह्मन्विष्णुपूजाफलं चकिम् ॥ श्रेष्ठानिकानिदानानिकावाभक्तिर्द्विजन्मनाम् ॥ ८ ॥ एकादश्याःफलंकिंवाधात्रीभक्तिश्चकीदृशी ॥ तुलस्याःकीदृशीभक्तिःकिंवाचातिथिपू जनम् ॥ ९ ॥ एतत्सर्वंमुनेब्रूहिश्रोतुमस्तिममादरः ॥ त्वत्तोऽन्यःकथितुंकोपिनशक्नोतिजगत्रये ॥१०॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥ साधुसाधुद्विजश्रेष्ठमनस्तेविम लंध्रुवम् ॥ यतोगुह्यकथामेतांश्रोतुंश्रद्धाचकौतुकम् ॥ ११ ॥ भागीरथ्यागुणंसम्यक्कथितुंनहिशक्यते ॥ तस्मात्समासतोवक्ष्येश्रूयतामेकचेत सा ॥ १२ ॥ गङ्गेत्यक्षरयुग्मंचजपत्यत्यन्तकोमलम् ॥ मन्येव्रजेत्तथाप्येनोमहाभ्रतरसायनम् ॥ १३ ॥ सर्वत्रसुलभागङ्गात्रिषुस्थानेषुदुर्लभा ॥ गङ्गाद्वारे

प्रयागेचगङ्गासागरसङ्गमे ॥ १४ ॥ सवासवाःसुराःसर्वेगङ्गाद्वारंमनोरमम् ॥ समागत्यप्रकुर्वन्तिस्नानदानादिकंमुने ॥ १५ ॥ दैवयोगान्मुनेतत्रयेत्य जंतिकलेवरम् ॥ मनुष्यपशुकीटाद्यालभंतेपरमंपदम् ॥ १६ ॥ अत्रेतिहासंविप्रर्षेकथ्यमानंमयाशृणु ॥ सम्यक्छ्रवणमात्रेणसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥१७॥ मनोभद्रोनामराजासोमवंशसमुद्भवः ॥ पूर्वमासीज्जगत्यस्मिन्बलवान्सर्वधर्म्मवित् ॥ १८ ॥ तस्यहेमप्रभानाममहिषीप्रियवादिनी ॥ पतिव्रतामहाभा गासर्वलक्षणसंयुता ॥ १९ ॥ सराजासमरेहत्वासकलानेवशात्रवान् ॥ शशासपृथिवींकृत्स्नांसाब्धिद्वीपांमहाबलः ॥ २० ॥ सएकदामहीपालः समाहूयस्वमंत्रिणः ॥ उवाचेदंवचःप्रीत्यासभामध्येमहायशाः ॥ २१ ॥ ॥ मनोभद्रउवाच ॥ ॥ अमात्याःपृथिवीसर्वामयेयंप रिपालिता ॥ निहतारिपवःसर्वेसपुत्रबलवाहनाः ॥ २२ ॥ पालितानिस्वगोत्राणिदानैर्विप्राश्चतोषिताः ॥ शिष्टाश्चत्रिदशाःसर्वेसपुत्रबलवाहनाः ॥ ॥ २३ ॥ पालितानिस्वगोत्राणियज्ञैःसर्वैःसदक्षिणैः ॥ एतद्विजरयासर्वमहत्यामेबलंहृतम् ॥ २४ ॥ कर्माणिकानिचित्कर्त्तुंनहिशक्तोमिदुर्बलः ॥ साम र्थ्यहीनेपुरुषेराजश्रीर्नहिशोभते ॥ २५ ॥ सर्वाभरणसंयुक्तावृद्धाङ्गाइवकामिनी ॥ तावद्विभ्यतिसर्वेपिशत्रवःपृथिवीतले ॥ २६ ॥ यावद्विगतसामर्थ्यंने च्छन्तिचारुचक्षुषा ॥ समस्तगुणसम्पन्नामपितद्गतमानसम् ॥ २७ ॥ पृथ्वीत्यजेन्नृपंवृद्धंस्वैरिणीपालितायथा ॥ भक्तिलभ्यागुणाःसर्वेगुणलभ्यंमहद्य शः ॥ २८ ॥ निःश्रेयसंदानलभ्यंबललभ्यातुमेदिनी ॥ सामर्थ्यहीनःकृपणोनिश्चितोरिपुशासने ॥ २९ ॥ मूर्खमात्रवचोग्राहीसनृपःशत्रुनंदनः ॥ ततोऽहंसकलंराज्यंविभज्यवरमंत्रिणः ॥ ३० ॥ दातुमिच्छामिपुत्राभ्यांयुष्माभिर्यदिमन्यते ॥ ॥ मन्त्रिणऊचुः ॥ ॥ यदेतद्वचनंप्रोक्तंत्वयानीतिवि दान्नृप ॥ ३१ ॥ तदेवमतमस्माकंसंदेहोनात्रविद्यते ॥ अथायातौनृपादेशात्संसदंप्रतिसत्तमौ ॥ ३२ ॥ वीरभद्रयशोभद्रनामानौतनयावुभौ ॥ तौचसर्वगुणोपेतौकुमारौप्रियवादिनौ ॥ ३३ ॥ पितृभक्तौसदाशांतौबलिनौधर्मतत्परौ ॥ ततःसभूपःसहसाराजनीतिविदांवरः ॥ ३४ ॥ विभज्यसकलं राज्यंददौताभ्यांकुतूहलात् ॥ अत्रांतरेगृध्रएकःस्वकीयस्त्रीसमन्वितः ॥ ३५ ॥ आगत्यतत्सभामध्येउपविष्टोद्विजोत्तमाः ॥ तावागतौसमालोक्यपक्षिणा वतिहर्षितौ ॥३६॥ राजाहयुवयोःकस्माच्छुभागमनमुच्यताम् ॥ ॥ गृध्रउवाच ॥ ॥ गृध्रोऽहंपृथिवीपालममेयंस्त्रीपरंतप ॥३७॥ आगतोऽस्मिमुदाद्रष्टुं संपदंपुत्रयोस्तव ॥ एतयोर्महतीदृष्टाविपत्तिःपूर्वजन्मनि ॥३८॥ इहजन्मनिसंपत्तिंद्रष्टुमावांसमागतौ ॥ तस्यैतद्वचनंश्रुत्वागृध्रस्यपरमाद्भुतम् ॥ राजोवा चपुनर्विप्रविस्मयाविष्टमानसः ॥ ३९ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ अत्यद्भुतंवचोगृध्रत्वत्तःश्रुतमिदंमया ॥ एतयोःपूर्ववृत्तान्तोभवताज्ञायतेकथम् ॥ ४० ॥ यदिजानासितत्त्वेनपूर्ववृत्तांतमेतयोः ॥ ब्रूहितर्हिखगश्रेष्ठसर्वमेतदशेषतः ॥ ४१ ॥ ॥ गृध्रउवाच ॥ ॥ नृपतेवृषलावेतौयुगेद्वापरसंज्ञके ॥ गर

संगरनामानौसत्यघोषसुतौस्थितौ ॥ ४२ ॥ एककालेचभूपालमृतौनिजगृहांतरे ॥ ततोनेतुमिमौभूपदंष्ट्रिणोयमकिंकराः ॥ ४३ ॥ पाशहस्ताःसमाया
ताःकोटिकोटिसहस्रशः ॥ बबंधुश्चर्मपाशेनद्वावेतौतौमदोद्धतौ ॥ ४४ ॥ निन्युश्चनिलयंमृत्योरतिदुर्गमवर्त्मना ॥ इमौदृष्ट्वाधर्मराजश्चित्रगुप्तमुवाच
ह ॥ ४५ ॥ एतयोःसकलंवृत्तंचित्रगुप्तविचार्यताम् ॥ तस्याज्ञयाचित्रगुप्तःसर्वकर्मशुभाशुभम् ॥ ४६ ॥ मूलाद्विचारयामासततइत्याहचांतकम् ॥
॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ ॥ सत्यमेतौमहाबाहोपुण्यव्रतमहाशयौ ॥ ४७ ॥ अस्तिचेद्दुष्कृतंकिंचित्सर्वकर्मविलोकितम् ॥ स्वयंदानंसमुत्सृज्यनहिदत्तं
द्विजातये ॥ ४८ ॥ तेनैवकर्मणाराजन्निमौनरकगामिनौ ॥ दातादानंसमुत्सृज्ययोनदद्याद्द्विजातये ॥ ४९ ॥ सयातिनरकंघोरंसर्वभूतभयावहम् ॥
दाताहिनस्मरेद्दानंप्रतिग्राहीनयाचते ॥ ५० ॥ उभयोर्नरकेवासोयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ तस्मादिमौमहापापौब्रह्मस्वाहारिणौप्रभो ॥ ५१ ॥ नयंतुकिंकराः
शीघ्रंनरकंप्रतिदारुणम् ॥ ५२ ॥ यमाज्ञयाततोदूताःसंदष्टौष्ठपुटाःक्रुधा ॥ चिक्षिपुर्नरकेघोरेतावेतौपृथिवीपते ॥ ५३ ॥ तस्मिन्नेवदिनेराजन्नयाभार्य
यासह ॥ यमदूतैःसमागत्यनीतोऽहंयममन्दिरम् ॥ ५४ ॥ मयापितत्कृतंकर्मतदाकर्णयभूपते ॥ मूलात्सर्वंप्रवक्ष्यामिशृण्वतांविस्मयप्रदम् ॥ ५५ ॥
पुरासीत्सर्वगोनामब्राह्मणोऽहंमहाकुलः ॥ सौराष्ट्रदेशवासीचवेदवेदाङ्गपारगः ॥ ५६ ॥ इयंमंजूकषानाममपत्नीयशस्विनी ॥ पतिव्रतामहाभागाप
वित्रकुलसंभवा ॥ ५७ ॥ प्रमत्तोऽहंमहाभागविद्ययावयसाधनैः ॥ अवज्ञांमनसापित्रोश्चकाराहंयुवैकदा ॥ ५८ ॥ अहंभूरिसभाश्लाघ्योवनस्थःसर्व
कर्मकृत् ॥ धनवान्सुन्दरोज्ञानीज्ञातिपोषणतत्परः ॥ ५९ ॥ ममैवपुंसःपितरौतौचपापपरायणौ ॥ मुखरौदययाहीनौपाखंडिसङ्गलोलुपौ ॥ ६० ॥
पौरुषंजीवनंचैवधनंचैवकुलंतथा ॥ विद्याकीर्तिश्चसर्वस्वंपितृभ्यांविफलीकृतम् ॥ ६१ ॥ एतद्विचिन्त्यमनसामयानृपमुहुर्मुहुः ॥ अवज्ञयापरित्य
क्तापित्रोःसेवाशुभप्रदा ॥ ६२ ॥ अनेनकर्मणाराजन्सदारोऽहंयमाज्ञया ॥ विक्षिप्तोनरकेदूतैर्यत्रतौपापिनांवरौ ॥ ६३ ॥ एताभ्यांसहपापाभ्यां
सदारेणमयानृप ॥ स्थितंचनरकेघोरेयावत्कालंशृणुष्वतत् ॥ ६४ ॥ युगकोटिसहस्राणियुगकोटिशतानिच ॥ अनुभूतंमहादुःखंनरकस्यनृपोत्तम ॥ ६५ ॥
नरकांतेततःसोऽहंकांतयासहभूपते ॥ गृध्रपक्षकुलेजातौमृतमांसाशनौतथा ॥ ६६ ॥ एतावपिचतौराजन्नरकांतगतैषिणौ ॥ जातौशलभयोर्वंशेभो
क्तुंफलंस्वकर्मणः ॥ ६७ ॥ यदेताभ्यांकृतंकर्म्मराजञ्छलभजन्मनि ॥ तदाकर्णयवक्ष्यामिश्रोतॄणांविस्मयप्रदम् ॥ ६८ ॥ एकदासुमहान्वायुःसमा
यातोमहीपते ॥ उड्डीयपातितौतेनगङ्गागर्भेसुनिर्मले ॥ ६९ ॥ निपत्यगङ्गासलिलेकोमलाङ्गाविमौतथा ॥ जग्मतुःपंचतांसद्यःसमस्तकलुषापहम् ॥ ७० ॥
ततोनेतुमिमौदूताआयाताश्चारुचक्षुषः ॥ आयातानिविमानानिसर्वभोगान्वितानिच ॥ ७१ ॥ विमुक्तौसर्वपापेभ्यस्तुलसीमाल्यशोभितौ ॥ दिव्यंविमा

नमारुह्यगतौविष्णुपुरंप्रति ॥ ७२ ॥ तावत्कालंस्थितौराजन्ब्रह्मणोव्यक्तजन्मनः ॥ ब्रह्माज्ञयासमायातौततइन्द्रपुरंप्रति ॥ ७३ ॥ भुक्तवंतौसुखंतत्र
दुर्लभंयत्सुरैरपि ॥ तावत्कालंस्थितौराजन्भोक्तुंकृच्छ्रांवसुंधराम् ॥ ७४ ॥ पवित्रेभवतोवंशेजातावेतौमहायशौ ॥ गङ्गायांत्यजतोदेहंभूयोजन्मनविद्य
ते ॥ ७५ ॥ तथापिवसुधांभोक्तुंजातौपुण्यतमाविमौ ॥ चिरंभुक्त्वामहींकृत्स्नांपुत्रपौत्रसमन्वितौ ॥ ७६ ॥ गङ्गामरणमासाद्ययोगिनामपिदुर्लभम् ॥
नारायणस्यसायुज्यमिमौभूपगमिष्यतः ॥ ७७ ॥ एतत्सर्वंमयाप्रोक्तंपूर्ववृत्तांतमेतयोः ॥ जातिस्मरप्रभावेननृपवर्गशिरोमणी ॥ ७८ ॥ गङ्गामरणमा
साद्यगतावेतौदशामिमाम् ॥ आवयोःकःपरित्राणंकरिष्यतिदुरात्मनोः ॥ ७९ ॥ मित्रावज्ञामनुष्याणांनरकक्लेशदायिनी ॥ ममैवपृथिवीपालदृष्टाकेवल
मेवतत् ॥ ८० ॥ पित्रभक्तिर्द्विजश्रेष्ठइहामुत्रचदुःखदा ॥ इहसंपद्विनाशायपरत्रनरकायच ॥ ८१ ॥ वरंमन्येमहीपालब्रह्महत्यादिपातकम् ॥ कदा
चिन्निष्कृतिस्तस्मादियंभवतिशाश्वती ॥ ८२ ॥ दुःखार्जितंपुण्यवृक्षंसर्वक्लेशविनाशनम् ॥ पित्रवज्ञाकुठारेणच्छिंदंतिभुविमानवाः ॥ ८३ ॥ यत्किञ्चि
द्दीयतेराजन्पित्र्येवक्रेपरंतप ॥ तदश्नातिस्वयंविष्णुःपितृरूपोहरिर्यतः ॥ ८४ ॥ प्रत्यक्षदेवौपितरौसेवंतेयेत्वहर्निशम् ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तेषांप्रसादाज्जग
तीपतेः ॥ ८५ ॥ पितृभक्तिविहीनायेदिनंतिष्ठंतिमानवाः ॥ तावत्कल्पसहस्रंतुतिष्ठंतिनरकेजनाः ॥ ८६ ॥ तस्मादिदंमहादुःखंवभूवममसांप्रतम् ॥
मोक्षंकदागमिष्यामिसदारोहंनवेद्मितत् ॥ ८७ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ एतत्तस्यवचःश्रुत्वाप्रगृह्यद्विजसत्तम ॥ बभूवहर्षितोराजाविस्मितश्चपुनः
पुनः ॥ ८८ ॥ ॥ राजोवाच ॥ आश्चर्यंहिवचोगृध्रश्रुतमेतन्मुखात्तव ॥ ममचैपांचहृदयेप्रतीतिर्नहिजायते ॥ ८९ ॥ अथांतरिक्षेवागुच्चैरितिजातानृपो
त्तम ॥ सत्यंसत्यंसत्यमिदंसंदेहोनात्रविद्यते ॥ ९० ॥ ततःसपक्षीविप्रर्षेसहसाभार्ययासह ॥ गङ्गामाहात्म्यकथनात्पूर्वस्थितइवाभवत् ॥ ९१ ॥ दिवि
दुंदुभयोनेदुर्जगुर्गन्धर्वसत्तमाः ॥ ननृतुश्चाप्सरोवर्गाह्यपतत्पुष्पवर्षणम् ॥ ९२ ॥ विमानमागतंदिव्यंसर्वभोगसमन्वितम् ॥ समायातादूतगणाःप्रेषिताः
कैटभद्विषा ॥ ९३ ॥ अथासौसर्वगोविप्रप्रिययासहभार्यया ॥ सद्योविमानमारुह्यजगामभवनंहरेः ॥ ९४ ॥ एतच्छ्रुत्वाद्भुतंकर्मसराजाद्विजसत्तम ॥
सपुत्रदारःसेवायांगङ्गायास्तत्परोऽभवत् ॥ ९५ ॥ भागीरथ्यासमंतीर्थंनास्तिवैभुवनत्रये ॥ यन्नामोच्चरणादेवसर्वगोमोक्षमाप्नुयात् ॥ ९६ ॥
गङ्गाद्वारस्यमाहात्म्यंकथितंतेद्विजोत्तम ॥ समस्तपापविध्वंसिकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ९७ ॥ अध्यायमेतत्परमादरेणपठंतियेदेवगृहेमनुष्याः ॥
शृण्वंतियेचद्विजवर्गभक्तानश्यंतितेषांदुरितानिसद्यः ॥ ९८ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेतृतीयोऽध्यायः ॥३॥ ॥ छ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥
गङ्गाद्वारस्यमाहात्म्यंत्वत्प्रसादाच्छ्रुतंमया ॥ प्रयागस्यचमाहात्म्यमिदानींश्रोतुमिष्यसे ॥ १ ॥ गङ्गाब्धिसङ्गमस्यापिमाहात्म्यंकथ्यतांमुने ॥

नसम्यक्कथितुंकोपिशक्नोतित्वदृतेक्षितौ ॥ २ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ प्रयागस्यफलंवत्सगङ्गाब्धिसङ्गमस्यच ॥ सम्यग्वक्तुंनशक्नोमिसंक्षेपाच्छ्रूयतांद्विज ॥ ३ ॥ कोटिब्रह्माण्डमध्येषुयानितीर्थानिवैमुने ॥ प्रयांतितानिसर्वाणिप्रयागप्रतिमांतुकिम् ॥ ४ ॥ गङ्गायायमुनायाश्चसरस्वत्याश्चसङ्गमे ॥ प्रशंसंतिसुराःसर्वेब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ५ ॥ मकरस्थेरवौमाघेस्नानंयेतत्रकुर्वते ॥ तेषामागमनंनास्तिविष्णुलोकात्कदाचन ॥ ६ ॥ गवांकोटिसहस्राणिवाजिमेधमुखाध्वराः ॥ मेरुतुल्यसुवर्णानिदानान्यन्यानिचद्विज ॥ ७ ॥ कुरुक्षेत्रेपुष्करेचप्रभासेचगयासुच ॥ हुत्वादत्वाचविप्रेभ्योयत्फलंप्राप्यतेबुधैः ॥ ८ ॥ माघेस्नात्वाप्रयागेतुतस्मात्कोटिगुणंभवेत् ॥ तस्मात्समस्ततीर्थानांप्रयागःपरमःस्मृतः ॥ ९ ॥ सिंहराशिस्थितेसूर्येगोदावर्यांद्विजोत्तम ॥ चिरमुग्रतपस्तत्रस्नानदानव्रतादिभिः ॥ १० ॥ वेदागमपुराणोक्तंयत्पुण्यमक्षयंभवेत् ॥ माघेस्नात्वाप्रयागेतुतत्पुण्यंनात्रसंशयः ॥ ११ ॥ फाल्गुनेकृष्णपक्षेतुचतुर्दश्यामुपोषितः ॥ काश्यांयत्फलमाप्नोतितन्मेनिगदतःशृणु ॥ १२ ॥ कोटिजन्मार्जितैःपापैर्विमुक्तःसर्वरूपधृक् ॥ उद्धृत्यकोटिपुरुषाञ्छिवेनसहमोदते ॥ १३ ॥ माघेमासेप्रयागेतुस्नात्वासकृदपिद्विजः ॥ कल्पकोटिशतंविष्णुंसंपूज्यान्यत्रयत्फलम् ॥ १४ ॥ एकाहमपिसंपूज्यमकरस्थेदिवाकरे ॥ सत्यंसत्यमहंवच्मिसर्वमेवाक्षयंभवेत् ॥ १५ ॥ यावद्दिनंमाघमासेतत्रतिष्ठतिमानवः ॥ तावत्कल्पशतंविप्रमोदतेविष्णुनासह ॥ १६ ॥ गङ्गायमुनयोस्तोयेस्नानंयेनकृतंसकृत् ॥ सद्यस्तद्दर्शनात्पापैर्मुच्यतेसर्वपातकैः ॥ १७ ॥ ततुंयदीच्छंतिजनाःसंसाराब्धिसुदुस्तरम् ॥ गङ्गायमुनयोःस्नात्वाभक्त्यापश्यंतुमाधवम् ॥ १८ ॥ यजंतिमानवास्तत्रयद्यदिष्टाकलेवरम् ॥ सद्योलभंतेविप्रर्षेतत्तदेवनसंशयः ॥ १९ ॥ इतिहासमिहैवाहंकथयामिनिशामय ॥ यच्छ्रुत्वासर्वपापेभ्योमुक्तोभवतिमानवः ॥ २० ॥ प्रणिधिर्नामतत्रासीद्वैश्यएकोमहाधनी ॥ देवतातिथिपूजासुविप्रभक्त्येकतत्परः ॥ २१ ॥ तस्यपद्मावतीनामधर्मपत्नीपतिव्रता ॥ चार्वङ्गीशीलयुक्ताचकुलजाप्रियवादिनी ॥ २२ ॥ स्त्रीणांयोग्यागुणायेयेसृष्टाःश्रीपरमेष्ठिना ॥ तच्छरीरेगुणास्तेतेनिवसंतिद्विजोत्तम ॥ २३ ॥ अथासौप्रणिधिर्वैश्यःसमादायधनंबहु ॥ वाणिज्यार्थेगतोविप्रशुभेलग्नेशुभेतिथौ ॥ २४ ॥ धनाद्धर्मःप्रभवतिधनाच्चविपुलंयशः ॥ धनात्कुलमवाप्नोतिभवेत्किंवाधनादृते ॥ २५ ॥ धनहीनंजनंदृष्ट्वासखापिवापलायते ॥ मेघःशरद्यंबुहीनःखंडखंडंनयेन्महत् ॥ २६ ॥ खादितुंप्राप्यतेयावत्तावदेवहिबांधवाः ॥ धनंयस्यकुलंतस्यबुद्धिस्तस्यसपंडितः ॥ २७ ॥ अर्थैर्विहीनःपुरुषोजीवन्नपिमृतोपमः ॥ धर्मार्थंविद्यार्जनतोमतिर्यस्यनिवर्तते ॥ २८ ॥ ज्ञेयःसमूर्खःसुतरामधिकस्याधिकंफलम्[1] ॥ कर्त्तव्यःसततंधर्मश्चार्जितव्यंसदाधनम् ॥ २९ ॥ शिक्षितव्यासदाविद्यापुंभिरेवविचक्षणैः ॥ दानाद्धनंचविद्याचवर्द्धतेप्रतिवासरम् ॥ ३० ॥ धर्मस्तुवर्द्धतेनैव

१ फलंतस्य इति पाठः ।

रक्षतेनाविनानृणाम् ॥ काष्ठंतृणंतुपंवापिसंप्राप्यनपरिस्थजेत् ॥ ३१ ॥ पुमान्संचयशीलोऽपिकदाचिन्नावसीदति ॥ ततोसौप्रणिधिर्वैश्योनियो
ज्यस्त्रियमालये ॥ ३२ ॥ गृहव्यापारनिष्णातोवाणिज्येनजगामह ॥ अथैकदातस्यपत्नीगृहीत्वोद्वर्तनादिकम् ॥ ३३ ॥ सखीभिःसहविप्रर्षेजगाम
स्नानहेतवे ॥ ततोधनुर्ध्वजोनामस्वयंचपातकाश्रयः ॥ ३४ ॥ निजेच्छयाप्रकुर्वंतींस्नानकर्मददर्शताम् ॥ विकसत्स्वर्णपुष्पाढ्यांप्रफुल्लकमलानना
म् ॥ ३५ ॥ मृगशावदृशंचारुपीनोन्नतपयोधराम् ॥ तांवैश्यपत्नीमालोक्यश्वपचोऽसौस्मरातुरः ॥ ३६ ॥ उवाचप्रहसन्वाणींनिजमूर्तिमचिंतयन् ॥
॥ ॥ धनुर्ध्वजउवाच ॥ ॥ कासिकल्याणिसुश्रोणिचारुहासिनिसुन्दरि ॥ ३७ ॥ मनोहरसिमेकस्मात्सुयौवनरसैःप्रिये ॥ विशालजघनेत
न्विमयागुणवतासह ॥ ३८ ॥ गुणवत्यात्वयासर्वसुखमत्यनुभूयताम् ॥ धनुर्ध्वजवचः श्रुत्वातस्याःसख्यस्ततोद्विज ॥ ३९ ॥ ऊचुर्वाक्यंतथाक्रुद्धाः
संदष्टदशनच्छदाः ॥ ॥ सख्यऊचुः ॥ ॥ अरेमूढदुराचारदुराचारकुलोद्भव ॥ ४० ॥ पादनिष्प्रेक्षणमपिनैतस्यास्तेप्रदीयते ॥ इयंपतिव्रतानारीधर्म
कर्मपरायणा ॥ ४१ ॥ आत्मानंसुखमिच्छद्भिःपापदृष्ट्यानदृश्यते ॥ परस्त्रीमुखसौंदर्यंपरद्रव्यंचसर्वदा ॥ ४२ ॥ दृष्ट्वाकामाग्निसंखिन्नादह्यंतेमूढमान
साः ॥ याहिपापमतेदूरंमावदोक्तिंसुदुःसहाम् ॥ ४३ ॥ वयमेवभवंतंनस्पृशामश्वरणैरपि ॥ ॥ धनुर्ध्वजउवाच ॥ ॥ धिगस्त्वमुंजातिशब्दंसंजानन्न
खिलंगुणम् ॥ ४४ ॥ संभावितोनयुष्माभिःश्वपचत्वेयतोधुना ॥ कनकंमंदिरापूर्णकलशाभ्यंतरस्थितम् ॥ ४५ ॥ संप्राप्यकोनगृह्णातितद्गुणग्राम
वित्पुमान् ॥ अतोऽहंयुवतीमेनांयथाप्राप्नोमिसांप्रतम् ॥ ४६ ॥ तथाकुरुतहेसख्यःशरणंभोगतोस्मियत् ॥ इतिब्रुवंतंतंमूढंभूयोभूयोद्विजोत्तम ॥ ४७ ॥
ऊचुर्वाक्यमिदंतास्तुजातात्यंतकुतूहलाः ॥ ॥ सख्यऊचुः ॥ ॥ यद्येतांरमणींनूनमिच्छसित्वंसुदुर्मते ॥ ४८ ॥ गङ्गायमुनयोःशीघ्रंशरीरंसंगमे
त्यज ॥ मिथःकृतमुखालोकाहसंत्यस्तास्ततोद्विज ॥ ४९ ॥ तांसाधुपत्नीमादाययुर्निजगृहांतरम् ॥ ततोऽसौश्वपचोमोहाद्ब्रह्महत्यासहस्रकृत् ॥
॥ ५० ॥ गंगायमुनयोस्तोयेतामिष्ट्वापंचतांगतः ॥ तत्स्वामिसदृशाकारःसमस्तगुणवान्बली ॥ ५१ ॥ सचएवश्वपाकोसौस्ववृत्तांतंस्मरन्नभूत् ॥
ततोऽसौप्रणिधिर्वैश्यस्तस्मिन्नेवदिनेशुभे ॥ ५२ ॥ कृत्वावाणिज्यमायातःस्वकीयंनिलयंप्रति ॥ श्वपाकोपिततोविप्रस्तस्यावासंविवेशह ॥ ५३ ॥
प्रणिधेःसदृशोरूपैर्वयोभिश्चगुणैरपि ॥ एकाकारौसमालोक्यपुरःस्थौतौगुणाकरौ ॥ ५४ ॥ कस्याहंदयिताकोवाममभर्तेत्यचिंतयत् ॥ ततः
साविस्मितासाध्वीविलोक्यतत्पतिद्वयम् ॥ ५५ ॥ तुष्टावमाधवंदेवंवचनैःकोमलाक्षरैः ॥ ५६ ॥ ॥ पद्मावत्युवाच ॥ ॥ नमामिगोवि
न्दमनन्तमूर्तिंशक्रादिदेवार्चितपादपद्मम् ॥ योगेश्वरंयोगविदांनिरीहंयोगप्रदंयोगिभिरर्चनीयम् ॥ ५७ ॥ नमोऽस्तुतेकैटभमर्दनायनमोमधुध्वंसक

रायतुभ्यम् ॥ नमोऽस्तुकंसासुरनाशनायनमोऽस्तुचाणूरनिपातनाय ॥ ५८ ॥ नमोऽस्तुवेदोद्धरणायनित्यंनमोऽस्तुभूम्युद्धरणायतुभ्यम् ॥ नमोस्तुपृथ्वीधरणक्षमायनमोस्तुदैत्यांतकरायतुभ्यम् ॥ ५९ ॥ गङ्गांबुधौतांघ्रियुगायतुभ्यंनमोस्तुराजन्यकुलांतकाय ॥ नमोस्तुतेरावणवंशहंत्रेअलंचदैत्यांतकरायतुभ्यम् ॥ ६० ॥ नमोस्तुतेचाध्वरनिंदकायनमोस्तुतेम्लेच्छकुलांतकाय ॥ नमोऽस्तुतेहृत्कमलासनायनमोऽस्तुतेसर्वरिपुघ्नजाय ॥ ६१ ॥ प्रसीदगोपीजनवल्लभप्रभोधृतैकहस्ताचलदेवदेव ॥ प्रसीदलक्ष्मीमुखपद्मभृंगप्रसीदविष्णोसततंनमस्ते ॥ ६२ ॥ प्रसीदपद्मेक्षणचक्रपाणेकौमोदकीहस्तगदाधरत्वम् ॥ प्रसीदविष्णोधृतपांचजन्यनमोस्तुतेपद्मधरायनित्यम् ॥ ६३ ॥ संसारकौतूहलमंदिरेतेमोहांधकारेचविवेकदीपे ॥ संमोहिताकेशवमाययाहित्वदीययानित्यमहंभ्रमामि ॥ ६४ ॥ विरञ्चिसेन्द्रार्कमुखाःसुरेन्द्रामायांनजानन्तितवासुरारे ॥ मानुष्यहंकिंतववेद्मिमायांपुरोभ्रमंमेहरसानुकंपम् ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तस्याःस्तवंसमाकर्ण्यभगवान्माधवःप्रभुः ॥ समालोक्यजगन्नाथश्चतुर्वर्गफलप्रदः ॥ ६६ ॥ आविर्बभूवसहसासूर्यकोटिसमप्रभः ॥ सामूर्ध्नाभूमिमालोक्यववंदेतत्पदद्वयम् ॥ ६७ ॥ नमस्तेकमलाकान्तभुक्तिमुक्तिफलप्रद ॥ हरमेज्ञानहीनायाःस्वकीयमतिविभ्रमम् ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ भ्रमंजहीहिचार्वंगिद्वावेतौहिपतीतव ॥ एकभावेनसुश्रोणिकुरुसेवांतयोःसदा ॥ ६९ ॥ यश्चतेप्रणिधिःस्वामीमद्भक्तस्तरुणःसुधीः ॥ भोक्तुंसुखफलंसाध्विसोभवद्द्विविधःस्वयम् ॥७०॥ अनन्तरूपिणीलक्ष्मीर्यथाक्रीडेमयासह ॥ तथात्वमपिसुश्रोणिभुंक्ष्वताभ्यांसुखंसदा ॥७१॥ ॥पद्मावत्युवाच॥ ॥एकस्याद्रौपदीदेवनप्रशंसन्तिमानवाः ॥ मग्नांलज्जाब्धिकल्लोलेमामुद्धरदयामय ॥७२॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ यदापकीर्तितःसाध्विबिभेषित्वंध्रुवंभुवि ॥ तदामत्पुरमागच्छताभ्यांसहवरानने ॥७३॥ विमानमागतंसद्यस्ततोभगवदाज्ञया ॥ तौसमादायवैकुण्ठंसागंतुमुपचक्रमे ॥७४॥ अथसापथिगच्छन्तीभर्तृभ्यांसहजैमिने ॥ ददर्शैकंमहात्मानंरथस्थंस्त्रीसमन्वितम् ॥ ७५ ॥ धृतंकमलापत्राक्षैरतसीकुसुमप्रभैः ॥ चतुर्भुजैर्दूतगणैरासीनैर्गरुडोपरि ॥ ७६ ॥ विष्णुदूतांस्ततस्तांस्तुविष्णुरूपान्वरांगना ॥ कोयंरथस्थःपुरुषइतिपप्रच्छसासती ॥ ७७ ॥ केवायूयंमहात्मानःपुण्डरीकनिभेक्षणाः ॥ सर्वेपिविष्णुसदृशाःशङ्खचक्रादिपाणयः ॥ ७८ ॥ ततस्तेभगवद्दूताविष्णुतुल्यपराक्रमाः ॥ विहस्योचुर्मुहुःसर्वेपरमामोदसंयुताः ॥ ७९ ॥ ॥ विष्णुदूताऊचुः ॥ ॥ विष्णुदूतावयंसाध्विपुण्यात्मानमिमंजनम् ॥ समादायपदंयामउदारंलोकमुत्तमम् ॥ ८० ॥ ॥ पद्मावत्युवाच ॥ ॥ केनपुण्यप्रभावेनगतोयमीदृशींगतिम् ॥ विष्णुदूतामहात्मानःकथ्यतामित्यहोमम ॥ ८१ ॥ ॥ विष्णुदूताऊचुः ॥ ॥ अयंबृहद्ध्वजोनामराक्षसोलोकशो

१ नमश्च इ०पा० ।

कङ्कत ॥ अरण्यादिनिवासीचमहाबलपराक्रमः ॥ ८२ ॥ परदारपरद्रव्यहारकोरिपुकोद्यतः ॥ गोमांसाशीनिष्ठुरोक्तिभाषीचदेवनिन्दकः ॥ ८३ ॥
यद्यत्पापरतंकर्म्मतदनेनकृतंसदा ॥ स्वप्नेपिनकृतंकर्मशुभंनचपतिव्रते ॥ ८४ ॥ अयंरथंसमारुह्यसततंकामपीडितः ॥ परस्त्रीहरणार्थायसुश्रोणिनभसि
भ्रमन् ॥ ८५ ॥ यांयांसुयौवनांनारींयत्रयत्रायमीक्षते ॥ बलाच्चालिङ्गितस्तांतुतत्रतत्रस्मरातुरः ॥ ८६ ॥ अथैकदाभीमकेशनाम्नोनरपतेःप्रियाम् ॥
ददर्शक्रीडामध्यस्थांसुंदरींनवयौवनाम् ॥ ८७ ॥ अथासौतांसमालोक्यसुवर्णकुसुमप्रभाम् ॥ इत्युवाचवचःप्रेम्णाकात्वमत्रकरोषिकिम् ॥ ८८ ॥
सैवोवाचततःकांताभीमकेशस्यभूपतेः ॥ अहंसुरतशास्त्रज्ञाकेशिनीनामभूषिता ॥ ८९ ॥ अयिसर्वगुणज्ञांमांप्रेमहृष्टांनभूपतिः ॥ स्ववंशजांदोष
हीनांपश्यतिक्षणमप्यसौ ॥ ९० ॥ स्थीयतेनित्यमत्रैवभर्त्राखंडितचर्चया ॥ मयास्वकर्मशोचंत्याविरहानलतप्तया ॥ ९१ ॥ कस्त्वंकथमिदंप्राप्तमुद्यानं
प्रतिसत्तम ॥ समायातोऽसितत्सर्वंप्रसन्नोवक्तुमर्हसि ॥ ९२ ॥ अथायमित्याहवचःपूर्णचन्द्रनिभानने ॥ मायावीराक्षसोहंत्वामालिङ्गितुमिहागतः ॥९३॥
जहीहिरुष्टभर्तारंसर्वदादोषदर्शिनम् ॥ तन्विमांभजसर्वेतेदास्यामिसुखमुत्तमम् ॥ ९४ ॥ ततोविहस्यसाध्वीयंराक्षसेन्द्रमिमंमुदा ॥ बबंधबाहुलतया
विन्यस्यवदनेमुखम् ॥ ९५ ॥ सतामालिंग्ययुवतींविवेकोद्वेगविह्वलाम् ॥ अनयासहसुश्रोणिदिव्यमारूढवान्रथम् ॥ ९६ ॥ दंपतीभावमाश्रित्यतौ
जातावतिकौतुकम् ॥ वायुवेगरथारूढौयातौगगनवर्त्मनि ॥९७॥ अथैनामयमित्याहपश्यतन्विवरानने ॥ त्वद्भर्तृदेशादायातौगङ्गासागरसङ्गमे ॥९८॥ त
तोरथस्थनारीयमधिगङ्गाब्धिसङ्गमम् ॥ जगामपंचतांसद्यःसंदृश्यात्यंतसाध्वसैः ॥ ९९ ॥ विलप्यबहुधासाध्वींतत्रायमपिराक्षसः ॥ गतप्राणांसमालोक्य
सद्योमृत्युंजगामह ॥१००॥ वैनतेयध्वजादेशादिमौगलितकल्मषौ ॥ नयामःपुण्यकर्माणौवैकुण्ठंप्रतिसंप्रति ॥ १०१ ॥ जलेस्थलेचांतरिक्षेगङ्गासागरस
ङ्गमे ॥ देहंसंत्यज्यगच्छन्तिपापिनोहिपरांगतिम् ॥ १०२ ॥ त्रैलोक्यदुर्लभंतीर्थंगङ्गासागरसंगमे ॥ माघेतपसिशुक्लायामेकादश्यामुपोषितः ॥ १०३ ॥
तत्रशुद्धिमवाप्नोतिब्रह्महापिनसंशयः ॥ गङ्गाब्धिसङ्गमेस्नात्वाहरिंदृष्ट्वाचमाधवम् ॥ १०४ ॥ कार्त्तिकेयमुखंदृष्ट्वापुनर्जन्मनविद्यते ॥ कार्त्तिकेयोहरिःसा
क्षादित्यभेदःकृतःसदा ॥ १०५ ॥ येकार्त्तिकेयंपश्यंतितेसर्वेमोक्षगामिनः ॥ सर्वतीर्थाधिकंतीर्थंगङ्गाब्धिसङ्गमंशृणु ॥ १०६ ॥ जलेस्थलेचांतरिक्षेमृ
तोमोक्षमवाप्नुयात् ॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥ इत्युक्त्वाविष्णुदूतास्तेतौसमादायजैमिने ॥ १०७ ॥ जग्मुर्विष्णुगृहंसर्वेसहसाकाशवर्त्मनि ॥ याचपद्माव
तीसाध्वीभर्तृद्वयसमन्विता ॥ १०८ ॥ गतासारूप्यतांविष्णोश्चतुर्वर्गप्रदायिनः ॥ तत्रभुक्त्वाखिलान्भोगान्दुर्लभान्द्विजसत्तम ॥ १०९ ॥ परमंज्ञा
नमासाद्यययुःसारूप्यतांहरेः ॥ सर्वतीर्थमयीगङ्गासर्वतीर्थमयोहरिः ॥ ११० ॥ गङ्गायाश्चहरेश्चैवतस्माद्भक्तिर्विधीयते ॥ गङ्गाब्धिसंगमेपूर्वंमाधवो

नामभूभुजः ॥ १११ ॥ तप्त्वातपश्चिरंतत्रसदारोमोक्षमाप्तवान् ॥ ११२ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ त्वयोक्तोमाधवःकोऽसौकिंकर्मसचकारह ॥ कथंतेपे तपस्तन्मेसर्वंकथयसत्तम ॥ ११३ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ चरितंतस्यविप्रर्षेमाधवस्यमहात्मनः ॥ आकर्णयप्रवक्ष्यामिसमासेनमहामते ॥ ११४ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेव्यासजैमिनिसंवादेप्रयागवर्णनंनामचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ अस्तितालध्वजा नामनगरीत्रिदशोपभा ॥ सर्वलोकेषुविख्याताप्रकीर्णागुणिनांगणैः ॥ १ ॥ तत्रासीद्विक्रमोनामाराजाशुद्धकुलोद्भवः ॥ धार्मिकःसत्यवादीचप्रजापाल नतत्परः ॥ २ ॥ तस्यहारावतीनामवल्लभाभुविदुर्लभा ॥ आसीत्स्वकीयवदनप्रभाजितशशिप्रभा ॥ ३ ॥ तस्यसैवप्रियाराज्ञःस्त्रीगणेपिचतिष्ठति ॥ गङ्गेवसरितांभर्त्तुस्तिष्ठत्यपिसरिद्गणे ॥ ४ ॥ भूदेवदैवपरतःकालेनकियताद्विज ॥ व्यजायतसुतस्तस्यांसर्वलक्षणसंयुतः ॥ ५ ॥ शास्त्रोक्तवि धिनातस्यसराजासर्वशास्त्रवित् ॥ माधवेतिततोनामचक्रवर्तीचकारह ॥ ६ ॥ ततोऽसौमाधवोविप्रःकालेनकियताबली ॥ सर्वविद्यासरित्पारंगतः सद्गुणसंगतः ॥ ७ ॥ अथासौयौवराज्येनराज्येनरपालिःसुतम् ॥ सिक्तवांस्तंमहीदेवसर्वदेवगणार्चकम् ॥ ८ ॥ एकस्मिन्दिवसेविप्रचतुरंगबलै र्वृतः ॥ जगामकौतुकेनासौमृगयायैमहद्वनम् ॥ ९ ॥ तत्रहत्वाबहूञ्जन्तून्मध्याह्नेसमयेततः ॥ कृतवान्नगरेगंतुमुद्यमंविपिनादसौ ॥ १० ॥ नगरंस्वकमागच्छत्ससैन्योमाधवोमुदा ॥ ददर्शयुवतींमेकांसरसिस्नानतत्पराम् ॥ ११ ॥ स्नानार्द्रद्रव्यवसनैर्व्यक्तीकृतकलेवराम् ॥ स्वकीयमुख सौन्दर्य्यजितपूर्णनिशाकराम् ॥ १२ ॥ सुवर्णकुण्डलद्वन्द्वाविभ्राजद्गण्डमण्डलाम् ॥ सुदीर्घकेशकैश्छन्ननितंबांचारुहासिनीम् ॥ १३ ॥ सुवर्णपद्मक लिकांचारून्नतपयोधराम् ॥ मृगारिकृशमध्यांचवसंतेकोकिलस्वराम् ॥ १४ ॥ यूनांमनोहराराज्येकन्दर्पेणमहात्मना ॥ आरोपितापताकेवसुन्दरीसाव्य जायत ॥ १५ ॥ तादृशींतांसमालोक्यप्रान्तरेसङ्गवर्जिते ॥ कःकामवशगोनस्यात्क्षितौप्राणान्वहन्पुमान् ॥ १६ ॥ अथविक्रमपुत्रोऽसौतामालोक्यवरान नाम् ॥ कंदर्पबाणव्रणितहृदयश्चेतिचिंतयन् ॥ १७ ॥ एतस्याःसदृशीकापिनदृष्टाक्षितिमण्डले ॥ एतामिहसमालिङ्ग्यसफलंजन्मचेष्यते ॥ १८ ॥ श्रे ष्ठोऽस्मिसर्वलोकानांवयस्तेजोगुणैरहम् ॥ यद्यपीन्द्रांगनेयंस्यान्नेतव्याद्यतथापिच ॥ १९ ॥ परस्त्रीहरणेयोवादोषोभवतिसांप्रतम् ॥ कोवाशक्नोतितद्व क्तुंयतोराजापितामम ॥ २० ॥ इतिसंचिन्त्यमनसासुदृढंतेनकामिना ॥ दूरेसंस्थाप्यसैन्यानिययौसास्नातियत्रह ॥ २१ ॥ ऐश्वर्यंचमदश्चैवकामश्चैवमही तले ॥ त्रयएतेविवेकस्यतेजोघ्नंतिकिमद्भुतम् ॥ २२ ॥ पितास्यदुरितध्वंसीधर्मरक्षाकरोनृणाम् ॥ धिक्स्वयंकामदेवोसौमोहयत्यखिलंजगत् ॥ २३ ॥ तमायातंसमालोक्यवेगेनमहताततः ॥ एकाकिनीसारमतेभृशंचिताकुलाभवत् ॥२४॥ एकाकिनींसमालोक्यकांतारस्थांसयौवनाम् ॥ अयंधावतिवेगेन

तन्मेमनसिवर्त्तते ॥२५॥ जल्पंतिमुनयःसर्वेधर्मोरक्षतिरक्षितः ॥ नचज्ञातव्यमत्रैवाकिमत्रचभविष्याति ॥ २६ ॥ सहायहीनेयत्स्थानंपुरोधावतिशत्रवः ॥ श्लाघ्यंपलायनंतत्रनिवासःप्राणनाशकः ॥ २७ ॥ इत्यालोच्यवरारोहासव्यकच्छेघटंततः ॥ कृत्वापलायनेभीत्यामनश्चक्रेसरोवरात् ॥ २८ ॥ ततःसमाधवश्चापिजवेनमहताद्विज ॥ एवंतस्याःपुरोगत्वाप्रसारितकरःस्थितः ॥ २९ ॥ ॥ श्रीमाधवउवाच ॥ ॥ वराङ्गनेचारुदेहेसुयौवनबलान्मम ॥ पलायसेमनोहृत्वाहतोस्म्यहमचेतनः ॥ ३० ॥ किंनामचंचलापांगिचार्वङ्गितवकःपतिः ॥ स्वगर्तिकिंवागतासित्वंत्वत्तुल्यानास्ति भूतले ॥ ३१ ॥ सुन्दरित्वमिहश्रेष्ठासर्वलक्षणसंयुता ॥ कथंवहसिपानीयंदासीवकमलानने ॥ ३२ ॥ पयोधरौशातकुंभौसदावहसिवक्षसि ॥ कक्षेणजलकुम्भंचकोमलाङ्गीदमद्भुतम् ॥ ३३ ॥ दिवाकरकरात्यंतसंतप्तेपथिलोहिताः ॥ पादांगुल्यंतराभांतिजपानांकलिकाइव ॥ ३४ ॥ सुश्रोणिभजमांप्रीत्यात्यजकुंभंवरानने ॥ तवदुःखावसानोऽभून्ममदर्शनमात्रतः ॥ ३५ ॥ श्रीमद्विक्रमभूभर्त्तुःपुत्रोऽहंमाधवाह्वयः ॥ सर्वभावैर्भविष्यामिवराङ्गस्तवसुन्दरि ॥ ३६ ॥ ममस्त्रीगणमध्येषुसुभगात्वंभविष्यसि ॥ सुपुष्पवल्लीमध्येषुद्विरेफस्येवमालती ॥ ३७ ॥ अथवाममवाक्यंत्वंगर्वाल्लंघितुमिच्छसि ॥ नत्यक्षामितथापित्वांयतोऽहंनृपतेःसुतः ॥ ३८ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तेनोक्तंवचनंश्रुत्वापंथानंप्रविहायसा ॥ तस्थावधोमुखीविप्राहेतिचशनैःशनैः ॥ ३९ ॥ कदापिचेत्परस्यापिनशृणोतिवचोमम ॥ तथापिलज्जांसंत्यज्यवक्ष्याम्येवभवाग्रतः ॥ ४० ॥ तथाह्यहंमहावीरसुवाहुक्षात्रियप्रिया ॥ नयामिदेवपूजार्थंजलंचंद्रकलाह्यहम् ॥ ४१ ॥ यद्वचोभवताप्रोक्तंनचतत्त्वत्कुलोचितम् ॥ त्वद्वंशप्रभवाःसर्वेपरस्त्रीषुनपुंसकाः ॥ ४२ ॥ अहमेकाकिनीनारीवीराणांप्रभवोभवान् ॥ बलादालिङ्गयमामत्रयशःकिंतेभविष्यति ॥ ४३ ॥ परस्त्रियंसमालिङ्ग्यक्षणमात्रसुखंभवेत् ॥ इहापकीर्तिःशेषंचदुःखंकल्पशताधिकम् ॥ ४४ ॥ कर्मभूमिरियंशूरपुण्यमत्रविधीयताम् ॥ परस्त्रीहरणेचित्तंकदाचिन्मांकरिष्यसि ॥ ४५ ॥ लोभात्प्रवर्त्तते कामःकामात्पापंप्रवर्त्तते ॥ पापान्मृत्युर्मृतेपिस्याद्दुस्तरेनरकेस्थितिः ॥ ४६ ॥ सर्वेपित्वद्गुणाव्यर्थंत्वज्जन्मापिचनिष्फलम् ॥ कामस्यवशतांगत्वारंतुमिच्छेःपरस्त्रियम् ॥ ४७ ॥ मांसमूत्रपुरीषास्थिनिर्मितंमेकलेवरम् ॥ एतदेवसमालोक्यस्मरस्यवशतांगतः ॥ ४८ ॥ भूपालवंशोत्पत्तित्वात्पौरेभ्योनविभेषिकिम् ॥ मस्तकोपरिगर्जंतंनेक्षसेसमवर्त्तिनम् ॥ ४९ ॥ ग्रसंतिबडिशंमत्स्यास्तेसर्वेज्ञानवर्जिताः ॥ ज्ञानीचेत्प्राप्यबडिशंभवान्कस्माद्ग्रसिष्यसि ॥ ५० ॥ विवेकस्त्रिषुलोकेषुसंपदांपरमंपदम् ॥ अविवेकोहिलोकानामापदांपरमंपदम् ॥ ५१ ॥ तयोक्तंवचनंश्रुत्वामाधवःकाममोहितः ॥ उवाचजैमिनेवाचंविनयावनतःपुनः ॥ ५२ ॥ तवोद्वीक्षणनाराचधाराजर्जरमानसम् ॥ प्रियेमांत्राहित्राहीतितवास्मिशरणंगतः ॥ ५३ ॥ तावत्प्रियतमानारीया

वर्त्तिष्ठतियौवने ॥ मृणालकोषांनलिनींहेमभृंगोनगच्छति ॥ ५४ ॥ प्रसीदहरिणीनेत्रेरक्षमांसेवकंस्वकम् ॥ त्वद्वाचंनीरसांश्रुत्वाभिनत्तिहृदयंमम ॥ ५५ ॥
॥ ॥ चन्द्रकलोवाच ॥ ॥ त्यजदुःखंमहावीरशृणुमद्वचनंशुभम् ॥ प्रवक्ष्यामिमनोदुःखंहंतुंयद्भवतःक्षमाम् ॥ ५६ ॥ समुद्रपारेविख्यातापुरंदरपुरो
पमा ॥ प्लक्षद्वीपेऽस्तिदीप्यंतीविख्यातासंज्ञयापुरी ॥ ५७ ॥ गुणाकराह्वयस्तत्रराजाश्रेष्ठोमहायशाः ॥ आस्तेसर्वगणैर्युक्तःप्रतापेग्निसमोबली ॥ ५८ ॥
सुशीलानामतद्भार्यासर्वलक्षणसंयुता ॥ सेवावशीकृतस्वामिहृदयासदयाजनैः ॥ ५९ ॥ सुलोचनाख्यातत्कन्यावीरतत्कुक्षिसंभवा ॥ सदूहरूपैरजयत्सक
लान्सुन्दरीगणान् ॥ ६० ॥ तस्यारूपंगुणौघंचवर्णितुंभुविकःक्षमः ॥ तद्रूपदर्शमालोक्यासृजदन्यांस्वयंविधिः ॥ ६१ ॥ अहमासंमहावीरतस्यादासीनृपा
त्मजः ॥ समागतास्मिदैवेनत्वद्देशंप्रतिसुन्दरी ॥ ६२ ॥ तत्समासुन्दरीनास्तित्वत्समोनास्तिसुन्दरः ॥ गृहाणतांविवाहेनस्वर्गभोगंयदीच्छसि ॥ ६३ ॥
जंबुकींवलवान्सिंहोविहायांकगतामपि ॥ हस्तिनींनहिकिंधत्तेयत्नतःप्रतिपत्तये ॥६४॥ उद्योगीपुरुषोलोकेलभतेपरमांश्रियम् ॥ उद्योगेनविनाब्रूहिकिंका
र्यंभुविविद्यते ॥६५॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वामाधवोमाधवार्चकः ॥ दूरीकृत्यस्मरोद्भावंतामित्याहवराननाम् ॥६६॥ ॥माधवउवाच ॥
केनचिह्नेनतांकन्यांज्ञास्यामिकमलानने ॥ तन्मेकथयसुश्रोणियदितेमय्यनुग्रहः ॥६७॥ सिंधुपारप्रतीपाज्ञःकथंयास्यामिमानुषः ॥ भविष्यतितयासार्द्धं
कथंसंदर्शनंमम ॥६८॥ ॥ चन्द्रकलोवाच ॥ ॥ तस्यास्तुवामजघनेतिलकंतिलसन्निभम् ॥ अस्तितद्दर्शनेनैवज्ञास्यसित्वंसुलोचनाम् ॥६९॥ उच्चैःश्रवस
संज्ञस्यतुरगस्यमहात्मनः ॥ त्वन्मंदुरायांपुत्रोस्तिसर्वगामीहयोत्तमः ॥ ७० ॥ तमश्वश्रेष्ठमारुह्यजवेनपवनोपमम् ॥ गमिष्यसिसमुद्रांतंसुखसाध्यामही
यतः ॥ ७१ ॥ ततोभूपालपुत्रोऽसौससैन्योगृहमागतः ॥ सापिचन्द्रकलासाध्वीसुप्रीतास्वगृहंगता ॥ ७२ ॥ विचिंत्यवचनंतस्यामाधवोऽतित्वरा
न्वितः ॥ चिंताकुलितचित्तोऽसौसहसामंदुरांययौ ॥ ७३ ॥ तत्रबद्धाञ्जलिर्भूत्वावैक्रमिर्विक्रमान्वितः ॥ तुरंगमानितिप्राहगुणयुक्तान्महाबलान् ॥ ७४ ॥
॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ यूयंसर्वेमहात्मानःसर्वलक्षणसंयुताः ॥ समुद्रपारेमांनेतुंकःशक्नोतितुरङ्गमः ॥ ७५ ॥ अथतेतुरगाःसर्वेश्रुत्वातद्वचनंभि
या ॥ परस्परंक्षितिमुखास्तस्थुर्नोनेतुमुद्यताः ॥ ७६ ॥ अथैकस्तुरगस्तत्रसमस्तलक्षणैर्युतः ॥ माधवस्यपुरोगत्वावाचमेतामुवाचह ॥ ७७ ॥ अहं
भवंतंनेष्यामिसिंधुपारंनसंशयः ॥ किंत्वाकर्णयदुःखानिमदीयानिनृपात्मज ॥ ७८ ॥ अन्यभुक्तावशिष्टंयत्तत्तृणंममभक्षणम् ॥ ग्रंथिकोटिप्रयुक्ताभीर
ज्जुभिर्ममबंधनम् ॥ ७९ ॥ स्वप्नेपित्रीहयोवीरनदृष्टाबलिनामया ॥ अन्येषामपिभोगानांकाकथात्रनृपात्मज ॥ ८० ॥ गौरवेणविनावीरनसतांविक्रमो
भवेत् ॥ जनिष्यतिकथंवह्निर्विनाकाष्ठंघृतादिभिः ॥ ८१ ॥ अहमीदृगिमेसर्वेनानाभूषासमन्विताः ॥ नतुसिंहसमाःश्वानःसर्वाभरणभूषिताः ॥ ८२ ॥

प्रदक्षिणाकारतयासशैलद्वीपसागराः ॥ क्षणमात्रेणपृथिवींशक्रोमिभूपतेप्रभो ॥ ८३ ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ क्षमस्वदोषंसकलंमंत्रिपत्राविहितंह
य ॥ अद्यप्रभृतिमुख्योऽसिमंदुराभ्यंतरेमम ॥८४॥ परेणदत्तःसंतापःसदातिष्ठतिनोत्तमे ॥ सलिलंवह्निसंतप्तंक्षणाच्छीतलतांव्रजेत् ॥८५॥ स्वमाधुर्यैर्भ
वेदिक्षुःक्षणमपिहितृतये ॥ इत्युक्त्वातंनमस्कृत्यतुरंगंनृपनंदनः ॥ ८६ ॥ ततःशुभेक्षणेतस्यपृष्ठमारुह्यवाजिनः ॥ प्रचेष्टाख्येनभृत्येनविलंघ्यजलधिंय
यौ ॥ ८७ ॥ पुरींसर्वगुणैर्युक्तांपुरंदरपुरोपमाम् ॥ जगाममाधवोभ्राजन्सौधावलिभिरुज्ज्वलाम् ॥ ८८ ॥ तत्रोपस्थांचयुवतींगंधिनींमाधवोद्विजः ॥ दृष्ट्वा
स्मितमुखोवाक्यमुवाचेतिचकोमलम् ॥ ८९ ॥ वृद्धेमातरहंपाथोंदिनमेकंतवालये ॥ स्थातुमिच्छामिकाऽऽज्ञातेधनवान्माधवाह्वयः ॥ ९० ॥ आतिथे
यींगंधिनीसातमादायातिथिंततः ॥ हर्षित्वास्वगृहंतत्र जगामात्यंतभक्तितः ॥ ९१ ॥ यथोक्तविधिनाविप्रतयातस्यार्हणाकृता ॥ माधवस्तांनिशांनिन्ये
चिताव्याकुलमानसः ॥ ९२ ॥ अथप्रभातेविमलेगन्धिन्याःपुरतोद्विज ॥ माधवःसकलंकार्यंकथयामासभूसुरः ॥ ९३ ॥ देवीसुलोचनायाश्चतस्मिन्नेवदि
नेशुभे ॥ गन्धादिवासनंकर्मरचयामाससाचतत् ॥ ९४ ॥ श्रुत्वाधिवासनंकर्मराजपुत्र्यास्ततोद्विज ॥ शोकसागरकल्लोलनिकरोमाधवोऽभवत् ॥ ९५ ॥
यदर्थंराज्यवसतिर्मयात्यक्तातादिच्छुना ॥ यदर्थंबांधवास्त्यक्तालंघितश्चमहोदधिः ॥ ९६ ॥ अद्यैवतस्यादैवेनभविष्यत्याधिवासनम् ॥ निष्फलाःसक
लाएवयावंतोविहिताःश्रमाः ॥ ९७ ॥ किंतुलोकानजल्पंतिमाध्व्यामुग्धोगतोऽखिलम् ॥ कोऽपिभग्नोद्यमोनस्यात्प्रज्ञात्वाकार्यनिश्चयम् ॥ ९८ ॥ एत
द्विचिंत्यमनसामाधवोऽसौपुनःपुनः ॥ मालापुष्पादिकेकार्येलिलेखप्रेमवर्णितम् ॥९९॥ कन्येमाधवनामाहंकुमारोधरणीपतेः ॥ तालध्वजाधिराजस्यविक्र
मस्यमहात्मनः॥१००॥ त्वच्चेटीतत्रकाप्यस्तिकन्येचन्द्रकलाह्वया ॥ तयातवगुणग्रामःकथितोमेपुराकिल ॥१०१॥ त्वद्गुणग्रामसंलग्नचित्तोऽहंनिम्नसाग
रम् ॥ विलङ्घ्यतुरगारूढःसमायातःपुरींतव ॥ १०२ ॥ अधुनामांवरत्वेनवृणुकन्येसुलोचने ॥ यतःसंसारमध्येऽस्मिंस्तवास्मिशरणंगतः ॥ १०३ ॥
यथागुणवतींत्वांहिनान्योजानातितत्पुमान् ॥ १०४ ॥ सरोजिनीगुणंवेत्तिभृंगएवनदर्दुरः ॥ शुभ्रस्यजलदस्यापिगगनैकस्यनोदयः ॥ १०५ ॥
तथापिनभजेदन्यंविनाचन्द्रंकुमुद्वती ॥ अथतल्लिखनंवीरोमालाकारप्रियाकरे ॥ १०६ ॥ स्वर्णांगुलीयसहितंददौसविनयोनृपः ॥ पुष्पमालांतरे
कृत्वातंलेखंसांगुलीयकम् ॥ १०७ ॥ राजपुत्रीसमीपेसागंधिनीतरसाययौ ॥ पुष्पमालांबलितस्यैदत्वासागंधिनीततः ॥ १०८ ॥ तस्थौब
द्धाञ्जलिर्भूत्वादूरंगत्वाभियाकियत् ॥ ततःसाराजतनयालिखितंसांगुलीयकम् ॥ १०९ ॥ विलोक्यसकलंमूलात्पपाठात्यंतपण्डिता ॥ सापितत्पृष्ठ
पत्रेतुतद्योग्यमुत्तरंद्विज ॥ ११० ॥ अलिखद्विस्मिताकन्यायद्यच्चसर्वमुच्यते ॥ राजपुत्रमहाबाहोत्वद्वाक्यमखिलंश्रुतम् ॥ १११ ॥ शृणुसत्तमवाक्यंमे

यथोचितमिदंवचः ॥ अद्याधिवासनंकर्मश्वोविवाहोममध्रुवम् ॥ ११२ ॥ पितुर्यत्संमतंकार्यंपृथिव्यांकोपिनत्यजेत् ॥ कार्यंतुदुःखसाध्येतुकार्योनातिश्र मोजनैः ॥ ११३ ॥ कार्येसिद्धेश्रमोनस्यादसिद्धेश्रमएवहि ॥ तथापिशृणुवक्ष्यामियेनप्राप्नोतिमांभवान् ॥ ११४ ॥ यदर्थोभवताचैवसमुद्रोपिचलं घितः ॥ मयाप्रदक्षणीकार्योवरोविद्याधरोह्ययम् ॥ ११५ ॥ तत्पुरोऽहंगमिष्यामिनानाभरणभूषिता ॥ वामबाहूर्द्ध्वंकृत्वाचवीरःस्यान्ममसंमुखः ॥ ११६ ॥ येनमांशक्यतेनेतुंसमेभर्ताभविष्यति ॥ सत्यंसत्यमिदंसत्यंपत्रेस्मिल्लिखितंमया ॥ ११७ ॥ अन्यथासुदृढंकार्यंलंघितुंनहिशक्यते ॥ एतद्विलिख्यसा कन्यातस्याएवकरेददौ ॥ ११८ ॥ सापितत्पत्रमादायगतामाधवसन्निधिम् ॥ तयायल्लिखितंपत्रेतत्पठित्वातुमाधवः ॥ ११९ ॥ भूयोपिलिखितंविप्रलिले खात्यंतकौतुकैः ॥ त्वयायदुक्तंहेकन्येधन्येधन्यकुलोद्भवे ॥ १२० ॥ तदेवमन्मतंसर्वंकोऽपिनास्त्यत्रसंशयः ॥ ततस्तुगंधिनीभूयोगत्वातन्निकटेद्विज ॥ १२१ ॥ ददौसुलोचनायैसालिखनंसुन्दराक्षरम् ॥ अथतल्लिखनंज्ञात्वाकुमारांगीकृतंद्विज ॥ १२२ ॥ बभूवात्यन्तसंहृष्टाविस्मिताचपुनःपुनः ॥ तस्मिन्नसंशयंकार्यंयदासौस्वीकृतंददौ ॥ १२३ ॥ तदाकिंस्वयमिन्द्रोवायन्मायामाधवःपुमान् ॥ इहलोकेपरत्रास्तिस्नेहभूमिःपतिःसदा ॥ १२४ ॥ विनासंदर्शनेनापिनवरत्वेवृतोमया ॥ इतिसंचिन्त्यसासाध्वीनिःश्वस्यचपुनःपुनः ॥ १२५ ॥ स्नानव्याजाद्गतावासंगन्धिन्याश्वसहालिभिः ॥ हस्तेविधृ त्यतांकन्यांगंधिनीसापुरंध्रिका ॥ १२६ ॥ माधवंदर्शयामासशयानंमंचकोपरि ॥ तंसमालोक्यसाकन्याकंदर्पसदृशंततः ॥ १२७ ॥ रोमांचितंसम स्ताङ्गमुदात्तंपश्यतिक्रमात् ॥ तन्नेत्रयुगलंतस्मिन्यत्रयत्रनिमज्जति ॥ १२८ ॥ कष्टदृष्ट्याचनान्यत्रतस्मान्नामात्रगच्छति ॥ साक्षादयंवाकन्दर्पोदेवकीन न्दनोपिवा ॥ १२९ ॥ शर्वोवाविषयाधीशःसाक्षाद्वापार्वतीपतिः ॥ रूपैरेतैर्जगन्मध्येमानुषोनहिजायते ॥ १३० ॥ अनेनस्वामिनाजन्मसफलंहरिणीदृशः ॥ मद्भक्तिवशगोभूत्वाविधातात्यंतयत्नतः ॥ १३१ ॥ यदाहंकन्यकाजातातदैनंकिंससर्जह ॥ अद्यप्रभृतिनाथोयंस्वयंनास्त्यत्रसंशयः ॥ १३२ ॥ इत्यु क्त्वासामतिंचक्रेगंतुंनिजगृहंप्रति ॥ ॥ गन्धिन्युवाच ॥ ॥ कन्येयुक्तिरियंभद्रेत्वयापिहृदिसेव्यताम् ॥ १३३ ॥ यथासुमूर्तिःपुरुषोनतथाभाति निन्दया ॥ उल्लासोगात्रभंगश्चमन्ददृष्टिश्चविस्मितम् ॥ १३४ ॥ सर्वाणिविष्णुचिह्नानिनिद्रायांमृगलोचने ॥ संदष्टौष्ठपुटाक्षेपात्प्रोक्तोनोत्तिष्ठ तिध्रुवम् ॥ १३५ ॥ शनैःशनैःकरंतस्यस्वकराभ्यामदर्शयत् ॥ त्वांद्रष्टुंराजकन्यायाःसंधृत्यागमनंशृणु ॥ १३६ ॥ श्रुत्वैतत्सोपिचोत्तस्थौ संभ्रमाक्रांतमानसः ॥ विनयावनतोवाक्यंमाधवश्चेत्युवाचताम् ॥ १३७ ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ कन्येमज्जन्मसफलंश्रमश्चसफलोमम ॥ त्वच्चारुवदनांभोजंसाक्षाद्देवमयेक्षितम् ॥ १३८ ॥ सकलैर्यौवनैःकन्येत्वंवरत्वेनमांवृणु ॥ त्वद्योगोस्तिवरोनान्योमांविनाभुविसुन्दरि ॥ १३९ ॥

॥ सुलोचनोवाच ॥ ॥ सुगतेत्वंममस्वामीभाग्येनमहताभवेः ॥ मयायद्वचनंप्रोक्तंतदेवसुदृढंखलु ॥ १४० ॥ आज्ञांकुरुमहाभागगच्छामिनिज मंदिरम् ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ तिष्ठेतियदिवांवच्मिकन्येगर्वस्तदाभवेत् ॥ १४१ ॥ गच्छेतिवचनंवक्तुंनायातिवदनान्मम ॥ स्वयंविचार्य चार्वंगियद्युक्तंतद्विधियताम् ॥ १४२ ॥ सत्येहवचनंतस्मिन्भविष्यसिसुतत्परा ॥ इत्युक्तातेनसाकन्याहर्षितास्वगृहंगता ॥ १४३ ॥ तत्रैवमा धवस्तस्थौवृतोबहुपरिच्छदैः ॥ चारुविद्याधरएवंस्थितोविद्याधरोवरः ॥ १४४ ॥ तत्रस्थाश्चजनाःसर्वेस्रक्चन्दनविभूषिताः ॥ दिव्यांबरपरीधानारे जुर्देवगणाइव ॥ १४५ ॥ क्वचिद्गीतंक्वचिन्नृत्यंक्वचित्कोलाहलध्वनिः ॥ क्वचित्केनप्रदीपालिस्तत्पुरेसमवर्तत ॥ १४६ ॥ हेषितैःसप्तिवृंदानांहस्तिनां चैवबृंहितैः ॥ हर्षस्वनैश्चपत्रीणांपूरिताःककुभोदश ॥ १४७ ॥ नानापताकानिवहैर्धवलैर्नृपसद्मभिः ॥ समंताद्गगनंसर्वंव्याप्तंहियत्रजैमिने ॥ १४८ ॥ केऽ पिशङ्खान्समादध्मुर्ढक्काडिंडिमझर्झरान् ॥ वादयांचक्रिरेकेपिमधुकोहलकादिकम् ॥ १४९ ॥ ततोयुवतयःसर्वाःसरोजकोरकस्तनस्था ॥ ललितानिसुगीतानि जगुश्चन्द्रनिभाननाः ॥ १५० ॥ परस्परंयौवनतोघर्षणच्युतमालया ॥ प्रस्वेदाम्बुगलद्बंधैर्बभौकन्येवतत्रभूः ॥ १५१ ॥ गंभारीकाष्ठरचितंपीठमारु ह्यसुन्दरी ॥ ज्ञातिभिर्वेष्टितायातावरंस्थानंसुलोचना ॥ १५२ ॥ अत्रांतरेविक्रमपुत्रएषशय्योपरिष्टात्किललब्धनिद्रः ॥ नवेददैवेनविवाहकार्यंसुलोच नायाश्चसुलोचनायाः ॥ १५३ ॥ विधातृमायाशतमोहितानांकदापिनस्याद्भुवनेसुखाय ॥ ततःस्वसंकेतविधिंजनोऽयंविस्मृत्यनिद्रामभजत्सुखेन ॥ १५४ ॥ वनंपरित्यज्यकृशानुभीत्याजलंप्रविष्टानलिनीसुखार्थम् ॥ संदह्यतेतत्रहिमानलेनयद्यस्यकर्मनतदन्यथास्यात् ॥ १५५ ॥ वेदादिशास्त्रमखिलंप्रपठंतु लोकाःकुर्वंतुनामक्षितिपालसेवाम् ॥ उग्रंतपःप्रतिदिवंप्रतिसाधयंतुनश्रीस्तथापिचभजत्यतिभाग्यहीनम् ॥ १५६ ॥ मस्तकोपरितिष्ठंतिदुःखानिचसुखा निच ॥ अन्यकालेसमायान्तिहठादन्यानिसत्तम ॥ १५७ ॥ निद्रावंतंसमालोक्यमाधवंदुःखभागिनम् ॥ प्रचेष्टश्चिंतयामासजानन्संकेतमेतयोः ॥ १५८ ॥ धिगस्त्वंमुंराजपुत्रंदैवमायाविमोहितः ॥ विस्मृत्यनिजसंकेतंनिद्रांसंप्राप्यसेवते ॥ १५९ ॥ असौदुःखागताकन्यावरस्यनिकटेधुना ॥ किंभवेन्नयनेताहक्सं केतंयातिनिष्फलम् ॥ १६० ॥ तिष्ठत्वंवैपापकर्मन्निद्रांसंसेव्यमस्तके ॥ मयाहयंसमारुह्यनेतव्यासावराङ्गना ॥ १६१ ॥ कन्यारत्नंचरत्नंचमुदाप्राप्नोतिदु र्लभम् ॥ तदाकिंसेवयाकार्यंमाधवस्यास्यदुर्मतेः ॥ १६२ ॥ धनार्थंक्रियतेसेवा सर्वभावेनभूभुजाम् ॥ तच्चेन्मुदास्वयंप्राप्तंसेवादुःखेनकिंतदा ॥ १६३ ॥ प्रचेष्टइतिसंचिंत्यसमारुह्यतुरंगमम् ॥ साराजकन्यायत्रास्तेययौतत्रनभःपथा ॥ १६४ ॥ वरंप्रदक्षिणीकृत्यस्मरंतीसमयंस्वकम् ॥ वामहस्तंसमुद्धृत्यतस्थौ विद्याधराग्रतः ॥ १६५ ॥ हस्तेविधृत्यतांकन्यांप्रचेष्टोऽतिजवेनसः ॥ पृष्ठेनिवेशयामाससप्तेस्तस्यमहाबलः ॥ १६६ ॥ तांराजपुत्रीमादायपुरींकांचींसुशो

यथोचितमिदंवचः ॥ अद्याधिवासनंकर्मश्वोविवाहोममध्रुवम् ॥ ११२ ॥ पितुर्यत्संमतंकार्यंपृथिव्यांकोपिनत्यजेत् ॥ कार्येतुदुःखसाध्येतुकार्योनातिश्र मोजनैः ॥ ११३ ॥ कार्येसिद्धेश्रमोनस्यादसिद्धेश्रमएवहि ॥ तथापिशृणुवक्ष्यामियेनप्राप्नोतिमांभवान् ॥ ११४ ॥ यदर्थोभवताचैवसमुद्रोपिचलं घितः ॥ मयाप्रदक्षणीकार्योवरोविद्याधरोह्ययम् ॥ ११५ ॥ तत्पुरोऽहंगमिष्यामिनानाभरणभूषिता ॥ वामबाहूर्ध्वंकृत्वाचवीरःस्यान्ममसंमुखः ॥ ११६ ॥ येनमांशक्यतेनेतुंसमेभर्ताभविष्यति ॥ सत्यंसत्यमिदंसत्यंपत्रेस्मिंल्लिखितंमया ॥ ११७ ॥ अन्यथासुदृढंकार्यंलंघितुंनहिशक्यते ॥ एतद्विलिख्यसा कन्यातस्याएवकरेददौ ॥११८॥ सापितत्पत्रमादायगतामाधवसन्निधिम् ॥ तयायल्लिखितंपत्रेतत्पठित्वातुमाधवः ॥ ११९ ॥ भूयोपिलिखितंविप्रलिले खात्यंतकौतुकैः ॥ त्वयायदुक्तंहेकन्येधन्येधन्यकुलोद्भवे ॥ १२० ॥ तदेवमन्मतंसर्वंकोऽपिनास्त्यत्रसंशयः ॥ ततस्तुगंधिनीभूयोगत्वातन्निकटेद्विज ॥ १२१ ॥ ददौसुलोचनायैसालिखनंसुन्दराक्षरम् ॥ अथतल्लिखनंज्ञात्वाकुमारांगीकृतंद्विज ॥ १२२ ॥ बभूवात्यन्तसंहृष्टाविस्मिताचपुनःपुनः ॥ तस्मिन्नसंशयंकार्यंयदासौस्वीकृतंददौ ॥ १२३ ॥ तदाकिंस्वयमिन्द्रोवायन्गायामाधवःपुमान् ॥ इहलोकेपरत्रास्तितस्नेहभूमिःपतिःसदा ॥ १२४ ॥ विनासंदर्शनेनापिनवरस्त्वेदृतोमया ॥ इतिसंचिन्त्यसासाध्वीनिःश्वस्यचपुनःपुनः ॥ १२५ ॥ स्नानव्याजाद्गतावासंगन्धिन्याश्वसहालिभिः ॥ हस्तेविधृ त्यतांकन्यांगंधिनीसापुरंध्रिका ॥ १२६ ॥ माधवंदर्शयामासशयानंमंचकोपरि ॥ तंसमालोक्यसाकन्याकंदर्पसदृशंततः ॥ १२७ ॥ रोमांचितंसम स्ताङ्गमुदात्तंपश्यतिक्रमात् ॥ तन्नेत्रयुगलंतस्मिन्यत्रयत्रनिमज्जति ॥ १२८ ॥ कष्टदृष्ट्याचनान्यत्रतस्मान्नामात्रगच्छति ॥ साक्षादयंवाकन्दर्पोदेवकीन न्दनोपिवा ॥१२९॥ शर्वोवाविषयाधीशःसाक्षाद्वापार्वतीपतिः ॥ रूपैरेतैर्जगन्मध्येमानुषोनहिजायते ॥ १३०॥ अनेनस्वामिनाजन्मसफलंहरिणीदृशः ॥ मद्भक्तिवशगोभूत्वाविधातात्यंतयत्नतः ॥ १३१ ॥ यदाहंकन्यकाजातातदैनंकिंससर्जह ॥ अद्यप्रभृतिनाथोयंस्वयंनास्त्यत्रसंशयः ॥ १३२ ॥ इत्यु क्त्वासामतिंचक्रेगंतुंनिजगृहंप्रति ॥ ॥ गन्धिन्युवाच ॥ ॥ कन्येयुक्तिरियंभद्रेत्वयापिहृदिसेव्यताम् ॥ १३३ ॥ यथासुमूर्तिःपुरुषोनतथाभाति निन्दया ॥ उल्लासोगात्रभंगश्चमन्ददृष्टिश्चविस्मितम् ॥ १३४ ॥ सर्वाणिविष्णुचिह्नानिनिद्रायांमृगलोचने ॥ संदष्टौष्ठपुटाक्षेपात्प्रोक्तोनोत्तिष्ठ तिध्रुवम् ॥ १३५ ॥ शनैःशनैःकरंतस्यस्वकराभ्यामदर्शयत् ॥ त्वांद्रष्टुंराजकन्यायाःसंधृत्यागमनंशृणु ॥ १३६ ॥ श्रुत्वैतत्सोपिचोत्तस्थौ संभ्रमाक्रांतमानसः ॥ विनयावनतोवाक्यंमाधवश्चेत्युवाचताम् ॥ १३७ ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ कन्येमज्जन्मसफलंश्रमश्चसफलोमम ॥ त्वच्चारुवदनांभोजंसाक्षादेवमयेक्षितम् ॥ १३८ ॥ सकलैर्यौवनैःकन्येत्वंवरत्वेनमांवृणु ॥ त्वद्योगोस्तिवरोनान्योमांविनासुविसुन्दरि ॥ १३९ ॥

॥ सुलोचनोवाच ॥ ॥ सुगतेत्वंममस्वामीभाग्यैर्ममहताभवः ॥ मयायद्वचनंप्रोक्तंतदेवसुदृढंखलु ॥ १४० ॥ आज्ञांकुरुमहाभागगच्छामिनिज
मंदिरम् ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ तिष्ठेतियदिवावच्मिकन्येगर्वस्तदाभवेत् ॥ १४१ ॥ गच्छेतिवचनंवक्तुंनायातिवदनान्मम ॥ स्वयंविचार्य
चार्वंगियद्युक्तंतद्विधियताम् ॥ १४२ ॥ सत्येहवचनंतस्मिन्भविष्यसिसुतत्परा ॥ इत्युक्तातेनसाकन्याहर्षितास्वगृहंगता ॥ १४३ ॥ तत्रैवमा
धवस्तस्थौवृतोवहुपरिच्छदैः ॥ चारुविद्याधरएवंस्थितोविद्याधरोवरः ॥ १४४ ॥ तत्रस्थाश्चजनाःसर्वेस्रक्चन्दनविभूषिताः ॥ दिव्यांवरपरीधानारे
जुर्देवगणाइव ॥ १४५ ॥ क्वचिद्गीतंक्वचिन्नृत्यंक्वचित्कोलाहलध्वनिः ॥ क्वचित्केनप्रदीपालिस्तत्पुरेसमवर्तत ॥ १४६ ॥ हेषितैःसप्तिवृंदानांहस्तिनां
चैवबृंहितैः ॥ हर्षस्वनैश्चपत्रीणांपूरिताःककुभोदश ॥ १४७ ॥ नानापताकानिवहैर्धवलैर्नृपसद्मभिः ॥ समंताद्गगनंसर्वंव्याप्तंहियत्रजैमिने ॥ १४८ ॥ केऽ
पिशङ्खान्समादध्मुर्ढक्काडिंडिमझर्झरान्॥ वादयांचक्रिरेकेपिमधुकोहलकादिकम्॥१४९॥ततोयुवतयःसर्वाःसरोजकोरकस्तस्था ॥ ललितानिसुगीतानि
जगुश्चन्द्रनिभाननाः ॥ १५० ॥ परस्परंयौवनतोघर्षणच्युतमालया ॥ प्रस्वेदाम्बुगलद्द्वंधैर्वभौकन्येवतत्रभूः ॥ १५१ ॥ गंभारीकाष्ठरचितंपीठमारु
ह्यसुन्दरी ॥ ज्ञातिभिर्वेष्टितायातावरंस्थानंसुलोचना ॥ १५२ ॥ अत्रांतरेविक्रमपुत्रएषशय्योपरिष्टात्किललब्धनिद्रः ॥ नवेददैवेनविवाहकार्यंसुलोच
नायाश्चसुलोचनायाः ॥ १५३ ॥ विधातृमायाशतमोहितानांकदापिनस्याद्भुवनेसुखाय ॥ ततःस्वसंकेतविधिंजनोऽयंविस्मृत्यनिद्रामभजत्सुखेन॥१५४॥
वनंपरित्यज्यकृशानुभीत्याजलंप्रविष्टानलिनीसुखार्थम् ॥ संदह्यतेतत्रहिमानलेनयद्यस्यकर्मनतदन्यथास्यात् ॥ १५५ ॥ वेदादिशास्त्रमखिलंप्रपठंतु
लोकाःकुर्वंतुनामक्षितिपालसेवाम् ॥ उग्रंतपःप्रतिदिवंप्रतिसाधयंतुनश्रीस्तथापिचभजत्यतिभाग्यहीनम् ॥ १५६ ॥ मस्तकोपरितिष्ठंतिदुःखानिचसुखा
नि च ॥ अन्यकालेसमायान्तिहठादन्यानिसत्तम ॥१५७॥ निद्रावंतंसमालोक्यमाधवंदुःखभागिनम् ॥ प्रचेष्टश्चिंतयामाससजानन्संकेतमेतयोः ॥ १५८ ॥
धिगस्त्वमुंराजपुत्रंदैवमायाविमोहितः ॥ विस्मृत्यनिजसंकेतंनिद्रांसंप्राप्यसेवते ॥१५९॥ असौदुःखागताकन्यावरस्यनिकटेधुना ॥ किंभवेन्नयनेताहक्सं
केतंयातिनिष्फलम् ॥१६०॥ तिष्ठत्वंवैपापकर्मन्निद्रांसंसेव्यमस्तके ॥ मयाहयंसमारुह्यनेतव्यासावराङ्गना ॥ १६१ ॥ कन्यारत्नंचरत्नंचमुदाप्राप्नोतिदु
र्लभम् ॥ तदाकिंसेवयाकार्यंमाधवस्यास्यदुर्मतेः ॥ १६२ ॥ धनार्थंक्रियतेसेवा सर्वभावेनभूभुजाम् ॥ तच्चेन्मुदास्वयंप्राप्तंसेवादुःखेनकिंतदा ॥ १६३ ॥
प्रचेष्टइतिसंचिंत्यसमारुह्यतुरंगमम् ॥साराजकन्यायत्रास्तेययौतत्रनभःपथा ॥१६४॥ वरंप्रदक्षिणीकृत्यस्मरंतीसमयंस्वकम् ॥ वामहस्तंसमुद्धृत्यतस्थौ
विद्याधराग्रतः ॥ १६५ ॥ हस्तेविधृत्यतांकन्यांप्रचेष्टोऽतिजवेनसः ॥ पृष्ठेनिवेशयामाससप्तेस्तस्यमहावलः ॥१६६ ॥ तांराजपुत्रीमादायपुरींकांचींसुशो

भनाम् ॥ तामथासौसमालोक्यप्रचेष्टोऽतित्वरान्वितः॥१६७॥ उवाचप्रवहन्पाणिंनष्टमानससाध्वसः ॥ ॥ प्रचेष्टउवाच ॥ ॥ समुद्रांतरतीरस्थांकांचींना मपुरीमिमाम् ॥ १६८ ॥ पश्यसर्वत्रविख्यातांजनसर्वसुखप्रदाम् ॥ अत्रमाधववीरस्यतस्यविद्याधरस्यवा ॥ १६९ ॥ कस्यापिचभयंनास्तिपश्यचन्द्रनि भानने ॥ मच्चित्तेंधनसंलग्नांकामानलशिखावलिम् ॥१७०॥ कुचकुंभकरैःसिद्धंनिर्वाणंदेहिसुंदरि ॥ त्वचारुमुखपद्मेऽस्मिन्मन्मुखभ्रमरोऽधुना ॥ १७१ ॥ इच्छेत्पातुंमधून्यत्रकाऽऽज्ञातेतिष्ठतिप्रिये ॥ त्वच्चारुगात्रसंस्पर्शाच्छरैस्तुदतिमांस्मरः ॥१७२॥ त्राहित्राहिप्रियेत्राहितवास्मिशरणंगतः ॥ इतिब्रुवंतंतंमूढ मभिवीक्ष्यवरांगना ॥ १७३ ॥ शोकाग्नितप्तसर्वाङ्गीचिंतयामासचेतसा ॥ अयंमूढोदुष्टचेष्टःप्रचेष्टोनामवेधसा ॥ १७४ ॥ लिखितःकिंललाटेमेयन्मया हाहतास्म्यहम् ॥ क्वमाताक्वचमेतातःक्वचविद्याधरोवरः ॥ १७५ ॥ अनेनाहंसमानीताधिगस्तुघटनांविधेः ॥ अलंलोकाःप्रकुर्वंतिगर्वंजगतिसर्व दा ॥ १७६ ॥ वेत्तिच्छेतुंगर्ववृक्षंविधाताघटनासिना ॥ तथापिविपदेधैर्यंनिर्भयत्वंचतत्परम् ॥ १७७ ॥ उपायाश्चेतिचत्वारःप्रशस्यादीर्घदर्शिभिः॥ इत्यालोक्यहृदाकन्यावचोभिःकोमलाक्षरैः ॥ १७८ ॥ प्रचेष्टंप्रत्युवाचासौसर्वकार्यविचक्षणा ॥ ॥ सुलोचनोवाच ॥ ॥ दृढंकुरुमनोवीरकन्याहम विवाहिता ॥ १७९ ॥ मांसमालिङ्ग्यमोहेनकथंयास्यसिदुर्मते ॥ शास्त्रोक्तविधिनावीरविवाहेनगृहाणमाम् ॥ १८० ॥ तवसेवांकरिष्यामिदासीव त्कोऽत्रसंशयः ॥ त्वंमेप्राणाश्चमित्रंश्चभूषणंबांधवस्तथा ॥ १८१ ॥ अनन्यगतयोनार्योभवान्नीतिमवैतिकिम् ॥ विवाहयोग्यवस्तूनिविवाहार्थंसमान य ॥ १८२ ॥ मत्पाणिग्रहणंशीघ्रंकुरुजाड्यंगृहीतिच ॥ अंतर्दृढंबहिःश्लक्ष्णंवदरीफलवद्वचः ॥ १८३ ॥ आकर्ण्यतस्यामूढोऽसौपरमांप्रीतिमाययौ ॥ तुरंगमंचतांकन्यांसंस्थाप्यैकत्रदुर्मतिः ॥ १८४ ॥ करकंकणमादायतस्यास्तत्पुरमाययौ ॥ ततःसाचिंतयामासविधिंनूनंप्रशस्यतम् ॥ १८५ ॥ यत आवांपरित्यज्यमूढोऽसौहर्षितोययौ॥किंकर्तव्यंक्वगंतव्यंक्वस्थातव्यंमयाधुना ॥ १८६ ॥ अतिसंकटकार्येस्मिन्निस्तारोमेभवेत्कथम् ॥ यदाहमत्रतिष्ठा मिकिंवदिष्यंतितेतदा ॥ १८७ ॥ पुण्यतीर्थंसमासाद्यपरत्रजन्मकाम्यया ॥ पंचतांप्रतियास्यामिसापिश्रेयस्करीयतः ॥ १८८ ॥ मद्वियोगादयंमूढो नविद्याधरमाधवौ ॥ जीविष्यंतित्रयोप्येतेक्षणमात्रमपिस्मरन् ॥ १८९ ॥ मयिस्थितायामेतेषांभवेज्जीवनरक्षणम् ॥ मृतायामपियास्यंतित्रयोऽप्येते तुपंचताम् ॥ १९० ॥ मामुद्दिश्ययदाप्राणान्यक्ष्यंतितेऽत्रमेजनाः ॥ भविष्यामितदानूनमहंतद्वधभागिनी ॥ १९१ ॥ इदानींपुण्यतीर्थेषुयष्टव्योभगवान्ह रिः ॥ तस्मिन्प्रसन्नेभद्रंमेसर्वमेवभविष्यति ॥१९२॥ प्राणेषुचविनष्टेषुसर्वमेवविनश्यति ॥ तेषुस्थितेषुसकलंस्तोकस्तोकेनसिध्यति ॥१९३॥ निशावशि ष्टानलिनीहिमाकरेदूरीकृतेचण्डकरेणभास्वता ॥ सुगन्धपुष्पप्रकरोऽतिसुंदरीनाप्नोतिकिंभृंगवरस्यसंगमम् ॥१९४॥ हृदाविचिंत्येतिवरांगनासासर्पिसमा

रुह्यमहाजवंतम् ॥ तप्तुंतपःसागरविष्णुपत्न्योर्जगामविज्ञोत्तमसंगमाय॥ १९५॥तस्मिन्क्षेत्रवरेपुण्येगङ्गासारसंगमे ॥ वसेद्राजासुषेणाख्यःसोमवंशसमुद्भवः॥
॥१९६॥गंतुंतस्यसभांराज्ञश्चेतसासाव्यचिंतयत्॥मयायुवत्याकर्तव्यंकथंभूपालदर्शनम् ॥१९७॥अधिवासनसूत्राणिसदूर्वाणिभुजेमम ॥ कन्याहंतुरगारू
ढायुवतीसंगवर्जिता ॥१९८ ॥ चारित्रंमामकंनूनंमनोविस्मयकारकम् ॥ आत्मानंगोपयित्वाहंयास्यामिनृपतेःसभाम् ॥ १९९ ॥ इन्द्रजालप्रभावेणसाभूत्वा
पुरुषाकृतिः ॥ प्रविवेशसभांराज्ञःसुधर्मामिवजैमिने ॥२००॥ तंसंपन्नमिवायांतंशक्तिहस्तंहयासनम् ॥ स्वयंपप्रच्छभूपालःकस्त्वंकुतइहागतः ॥२०१॥
तस्यैतद्वचनंश्रुत्वासाकन्यापुरुषाकृतिः॥ प्रणम्योवाचराजानंसुहृदंसज्जनाश्रयम् ॥२०२॥ देववीरवरोनामपुत्रोऽहंपृथिवीपतेः ॥ वर्तनायसमायातस्त्वद्रा
ज्यंप्रतिसंप्रति ॥२०३॥ यद्यत्कार्यमसाध्यंस्यात्तदेवसाधयाम्यहम् ॥ मयिस्थितेनमद्भर्तुःकुत्रापिस्यात्पराजयः ॥ २०४ ॥ ॥इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायो
गसारेवीरवरप्रदर्शोनामपंचमोऽध्यायः ॥५॥ छ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ तिष्ठात्रैवमहाबाहोममराज्येसुशोभने ॥ कर्तव्यातेमयावृत्तिःसंशयोनात्रविद्यते॥
॥ १ ॥ ततोवीरवरस्तस्यसन्निधौधरणीपतेः ॥ उवाससततंविप्रतत्सेवागतमानसः ॥ २ ॥ अथैकदातस्यपुरेजैमिनेसकलाःप्रजाः ॥ भीमनादोनामखड्गः
क्षोभयामाससंततम् ॥३॥ तद्वधायततोराजाप्रेषयामासतंरुषा ॥ ततोसौगंडकंहंतुंययौवीरवरोजनैः ॥४॥ ददर्शपर्वताकारंसुप्तंतंधरणीतले ॥ दंष्ट्राकराल
वदनंखड्गिनंतंसशक्तिधृक् ॥५॥ नभसिभ्रामयन्सोंतिसचवीरवरोरुषा ॥ खड्गिनंतमितिप्राहमेघगंभीरयागिरा ॥ ६ ॥ उपार्जितास्त्वयायेयेदुरात्मन्पापपाद
पाः ॥ बभूवुःफलिनस्तेतेऋतुंप्राप्ययथाद्रुमाः॥७॥ खादिताःप्राणिनोयेयेराज्येस्मिन्पापिनात्वया ॥ यमालयेसमस्तैस्तैर्दर्शनंतेभविष्यति ॥८॥ मुंचनिद्रा
मरेदुष्टमांपश्यान्तकरंनिजम् ॥ अनयानिद्रयाकिन्तेमहानिद्राभविष्यति ॥९॥ ततःसोपिसमुत्तस्थौक्रोधसंरक्तलोचनः ॥ धूलिधूसरसर्वाङ्गस्त्यक्तनिद्रोमहाब
लः॥१०॥ भीमनादउवाच ॥ ॥ गर्वंमाकुरुदुर्बुद्धेतवायुःशेषतांगतम् ॥ तत्संदर्शनमात्रेणप्राप्तःकोनुविमुच्यते ॥११॥ ज्वलदग्निशिखाश्रेणींप्रविशेच्छल
भोयथा ॥ मत्कोपानलराशौत्वंतथैवनिपतिष्यसि ॥ १२ ॥ इतिब्रुवंतंतंदृष्ट्वाशक्त्यानिशितयातया ॥ सजज्वालमहाकोपात्कृत्वाहुंकारनिःस्वनम् ॥
॥ १३ ॥ सपपातमहीपृष्ठेगतायुर्गंडकस्ततः ॥ चालयन्पृथिवींसर्वांस्रवनितौघपरिप्लुतः ॥ १४ ॥ खड्गिनंपतितंदृष्ट्वागङ्गाब्धिरोधसिद्विज ॥ समीपंतस्य
भूपस्यसगंतुमुपचक्रमे ॥१५॥ सगच्छन्पथिविप्रर्षेददर्शैकंमहाशयम् ॥ जाज्वल्यमानंतेजोभिर्द्वितयमिवभास्करम् ॥१६॥ विष्णुदूतगणैर्युक्तंतुलसीमा
ल्यभूषितम् ॥ दिव्याम्बरधरंदिव्यंरथारूढंस्मिताननम् ॥१७॥ पप्रच्छेतिततोभक्त्यासचवीरवरश्चतम् ॥ कस्त्वंकुतइहायातःक्वगच्छसिवदस्वनः ॥१८॥
॥पुरुषउवाच॥ ॥कन्येविधृतपुंवेशेमद्वृत्तांतंनिशामय ॥ कथयामिसमासेनश्रोतुमिच्छसिचेन्मुदा ॥१९॥ अहमासंपुराराजाचौरवंशवनानलः ॥ धर्मबुद्धि

रितिख्यातःसर्वधर्मपरायणः ॥ २० ॥ मयायज्ञाःकृताःसर्वेदानानिसकलानिच ॥ चतुर्वर्षसहस्राणिपालिताचवसुन्धरा ॥ २१ ॥ पाखण्डजनवाक्येनमया भूमिर्द्विजन्मनः ॥ लंघिताकोपमासाद्यदोषितानहिकुत्रचित् ॥ २२ ॥ मयातेनापराधेनस्वयमेवाविधिस्ततः ॥ जहारतत्क्षणादेवसर्वाराजश्रियंरुपा ॥ ॥ २३ ॥ अथाहंगतसंपत्तिःशोकाग्निदग्धमानसः ॥ कियद्भिर्दिवसैःसाध्वियमराजवशंगतः ॥ २४ ॥ मांदृष्ट्वाचित्रगुप्तेनतत्कर्मप्रकटीकृतम् ॥ उक्तश्च भास्करिर्देवश्चारुहासगतिःप्रभुः ॥ २५ ॥ धर्मबुद्धिरयंराजाकृतपुण्यक्रियःसदा ॥ अस्त्यस्यदुरितंकिञ्चित्तन्निशामयवच्म्यहम् ॥ २६ ॥ पाखण्डै र्बोधितोयंतुजहारद्विजशासनम् ॥ तेनैवकर्मणास्थानंनरकेचास्यदुत्तरे ॥ २७ ॥ वृत्तिच्छेदःसूर्यपुत्रयस्ययेनविधीयते ॥ सतस्यवधमाप्नोतिशास्त्रेष्विइ तिनिश्चितम् ॥ २८ ॥ तस्मादयंपापकर्माब्रह्महापृथिवीपतिः ॥ एतस्यनिरयेस्थानंकल्पकोटिशतावधि ॥ २९ ॥ आत्मदत्तांहरेद्यस्तुपरदत्तांच मेदिनीम् ॥ सकोटिकुलसंयुक्तःप्रयातिनरकंविभो ॥ ३० ॥ योहरेच्चमहींतावद्देवस्यब्राह्मणस्यच ॥ नतस्यनिष्कृतिर्दृष्टाकल्पकोटिशतावधि ॥ ॥ ३१ ॥ परदत्तांक्षितिंयस्तुरक्षितुर्यस्तुरक्षति ॥ सकोटिगुणमाप्नोतिपुण्यंदातृगुणादपि ॥ ३२ ॥ ततोऽहंशमनादेशाद्भुक्त्वावैपूतिमृत्तिकाम् ॥ कल्पयोनौप्राणिहिंसासर्वैवमयाकृता ॥ ३३ ॥ गावश्चब्राह्मणाश्चैवतथैवान्येपिजीविनः ॥ मयादुष्टेननिहताःकोटिकोटिसहस्रशः ॥ ३४ ॥ कालेनप्रेरितासाध्विमांसर्वंक्षयिताश्रयम् ॥ खड्गयोनिंसमुत्पन्नंभवतीप्रजघानह ॥ ३५ ॥ गङ्गाब्धिसङ्गमंतीर्थंदुर्लभंदैवतैरपि ॥ स्थलेऽपिमृत्यु मासाद्ययत्रेयंममसद्गतिः ॥ ३६ ॥ गच्छसुश्रोणिभद्रंतेभविष्यतिनसंशयः ॥ अचिरेणैवपतिनादर्शनंतेभविष्यति ॥ ३७ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ तस्यैतद्वचनंश्रुत्वासाकन्यापरमाद्भुतम् ॥ ववंदेचरणौतस्यधर्मबुद्धिर्महीपतिः ॥ ३८ ॥ ततोरथंसमारुह्यसराजात्रिदिवंययौ ॥ सोऽपिवीरवरोविप्रजगाम नृपतेःसभाम् ॥ ३९ ॥ राजाचतंमृतंश्रुत्वाखड्गिनंभीमविक्रमम् ॥ तस्यैददौविवाहेनजयंतींनिजकन्यकाम् ॥ ४० ॥ जयंतींतांसमादायसाकन्यापुरुषा कृतिः ॥ तपस्तमुंमनश्चक्रेगङ्गासागरसङ्गमे ॥ ४१ ॥ गङ्गाब्धिसंगमेस्नात्वाप्रभातेद्विजसत्तम ॥ गीतैर्वाद्यैश्चनृत्यैश्चयजेन्नारायणंप्रभुम् ॥ ४२ ॥ निरामिषंहविष्यंचफलाहारंद्विजोत्तम ॥ कदाचिदुपवासंसाकुरुतेचवराङ्गना ॥ ४३ ॥ एकाकिनींसमालोक्यकोऽग्रहीदत्रभूतले ॥ मांनीच मितिमत्वासौसमारुह्यचवाजिनम् ॥ ४४ ॥ भूयएवनिजंराज्यंसाजगामवराङ्गना ॥ माधवस्यवियोगेनतस्यविद्याधरस्यवा ॥ ४५ ॥ मृतासारा जतनयायतोऽन्यंनभजत्यपि ॥ तस्यांमृतायांभृत्योऽसौनिर्जगामयदृच्छया ॥ ४६ ॥ विलप्यबहुधातत्रप्रचेष्टोत्यंतशोकभाक् ॥ जगाममरणार्था यगङ्गासागरसङ्गमम् ॥ ४७ ॥ गङ्गाब्धिसङ्गमेस्नात्वातुलसीमृद्विभूषितः ॥ कृताञ्जलिरितिप्राहप्रचेष्टोभीष्ममातरम् ॥ ४८ ॥ पवित्रेत्वज्जलेमातस्त्व

जाम्यत्रकलेवरम् ॥ सुलोचनामेकांतास्याद्यथातत्त्वंकरिष्यसि ॥ ४९ ॥ भूयोभूयोन्नुवंतंतमितितस्याश्चकिंकराः ॥ बध्वापाशेनतंनिन्युर्निरुक्तांतत्सभां प्रति ॥ ५० ॥ तत्रावीरवरादेशात्किंकरास्तेसुदारुणाः ॥ कारायांस्थापयामासुःप्रचेष्टमनुविह्वलम् ॥ ५१ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुदृष्ट्वातत्कार्यमद्भुतम् ॥ हाहाकारोमहानासीत्तद्राज्येद्विजसत्तम ॥ ५२ ॥ एतच्छ्रुत्वाद्भुतंकर्मसचराजागुणाकरः ॥ आयातोऽत्यंतसंतप्तोवदतीतिद्विजोत्तम ॥ ५३ ॥ निषंगिणश्चरथिनश्चर्मिणःखड्गिनस्तथा ॥ धानुष्काश्चकौंतकाश्चकोटिकोटिसहस्रशः ॥ ५४ ॥ स्थानेस्थानेपुरेतस्मिन्राजावैशोकविह्वलः ॥ नियोजयामासतदारक्षायैद्विजसत्तम ॥ ५५ ॥ तेनाज्ञप्तास्ततःसर्वेयोद्धारोऽमितविक्रमाः ॥ सत्वराःपतिरक्षासुतस्थुस्तस्मिन्पुरेरुषा ॥ ५६ ॥ गीतानिगायकैःसर्वैर्नृत्यानिनर्तकैस्तथा ॥ वाद्यानिवादकैश्चैवतत्रत्यक्तानिसाध्वसैः ॥ ५७ ॥ ततःसराजाविप्रर्षेसमाहूयस्वमंत्रिणः ॥ किमेतदितिपप्रच्छशोकोपहतमानसः ॥ ५८ ॥ ॥ मंत्रिणऊचुः ॥ ॥ देवाद्भुतमिदंकर्मनदृष्टंनश्रुतंक्वचित् ॥ एतावतांनृणांमध्येपश्यतांक्वजगामसा ॥ ५९ ॥ कोऽपिजल्पतिसालक्ष्मीःशापेनागत्यभूतले ॥ त्वदीयंसौधमेतर्हिस्वयमंतरधीयत ॥ ६० ॥ मायामयीसारमणिमाययात्वद्गृहेस्थिता ॥ मायांस्वकीयांदर्शित्वागतेत्यन्येवदंतिवै ॥ ६१ ॥ केचिद्वदंतिरमणीसर्वलक्षणसंयुता ॥ आगमिष्यतिभूयोपिभगाङ्गोमघवायतः ॥ ६२ ॥ तन्मुखंचन्द्रवन्मत्वांविचिंत्यात्मानमात्मना ॥ केचिद्वदंतिचन्द्रेणनीतासुप्रतिपत्तये ॥ ६३ ॥ वदंतिकेऽपिसाकन्यासद्गुणादीर्घवासना ॥ भ्रान्त्याचन्द्रमसाग्रस्तापूर्णचंद्रनिभानना ॥ ६४ ॥ दिग्गजैर्नलिनीभ्रान्त्याप्रफुल्लकमलानना ॥ विषदण्डप्रहस्ताचनीरजाकलिकाकुचा ॥ ६५ ॥ केचिद्वदंतिमृष्ट्वासास्रष्टुमन्यांस्त्रियंनृप ॥ तद्रूपादर्शनालोक्येनीतारूपगुणास्थिता ॥ ६६ ॥ केचिद्वदंतिभूपालत्वयासर्वदिशोजिताः ॥ रूपैर्दैवांगनाजेतुंगतासात्रिदिवंप्रति ॥ ६७ ॥ अथतेमंत्रिणोऽन्योन्यमालोक्येतिमुखश्रियः ॥ स्तब्धाइवाभवन्सर्वेनिरुत्साहाःससाध्वसाः ॥ ६८ ॥ भूपःसुलोचनेपुत्रिक्वगतासिविहायमाम् ॥ इत्युक्त्वासमहीपालःपृथिव्यांमूर्च्छितोपतत् ॥ ६९ ॥ राजानंपतितंदृष्ट्वाशोकेनमहताततः ॥ जज्ञेहाहारवस्तस्मिन्नगरेद्विजसत्तम ॥ ७० ॥ तत्क्रंदनध्वनिंविप्रप्रतिश्रुत्वाचजायते ॥ उत्प्रेक्षतेतत्रलोकेक्रंदंतिककुभोदश ॥ ७१ ॥ धूलिधूसरतांगंतुनृपतिंमुक्तकेशकम् ॥ विधृत्यमंत्रिणःसर्वेतरसासौधमाययुः ॥ ७२ ॥ अथविद्याधरस्तत्रश्रीविक्रमदेवजः ॥ तस्याःपीठंसमालिङ्ग्यरुरोदकरुणस्वनैः ॥ ७३ ॥ हाप्रियेचंचलापाङ्गिसुवर्णकुसुमप्रभे ॥ शोकाब्धौपातयित्वामांक्वगतासिवरानने ॥ ७४ ॥ ममकिंदूषणंदृष्टंत्वयानिर्दोषयाप्रिये ॥ नददासिकथंभद्रेदर्शनंकमलानने ॥ ७५ ॥ नजीविष्याम्यहंभद्रेक्षणमात्रंत्वयाविना ॥ अतोमेदर्शनंदत्वाक्रियतांप्राणरक्षणम् ॥ ७६ ॥ किंधनैःकिंजनैःकिंमेमित्रैःकिंवाधनैर्गृहैः ॥ नाप्नोमियदिभद्रेत्वांप्राणेभ्योऽपिगरीयसीम् ॥ ७७ ॥ एतच्चान्यच्चविप्रर्षेस

कृत्वाकरुणंमहत् ॥ शोकान्मृत्युंविनिश्चित्यययौगङ्गाब्धिसङ्गमम् ॥ ७८ ॥ तत्रगङ्गाम्भसिस्नात्वासमुद्रजलमिश्रिते ॥ निवेद्यभास्करायार्घंगंगांनत्वाह मातरम् ॥ ७९ ॥ गंङ्गेदेविजगन्मातस्त्वज्जलेविमलेतनुम् ॥ त्यजामितांयशःभूयःप्राप्नोमितत्करिष्यसि ॥ ८० ॥ इतिब्रुवंतंतंविप्रतर्तिंककरवरास्ततः ॥ विधिविनिन्युःसहशंकुद्वावीरवरस्यच ॥८१॥ ततोवीरवरःप्राहकस्त्वंभोःकुतआगतः॥कथमत्रतनुत्यागंकुरुषेतद्वदस्वमे॥८२॥ तद्वाक्यमेतदाकर्ण्यततो विद्याधरोऽखिलाम्॥तांकथांकथयामासशृण्वतांविस्मयप्रदाम्॥८३॥अथत्वंमूर्खलोकानांप्रवरोसिनसंशयः॥गान्धर्वीराक्षसीवापिपन्नगीवापिकिन्नरी ८४॥ शापागतेवसाकन्यातस्मादन्तर्हितास्वयम् ॥ सादेवरूपिणीकन्यादेवानांनिलयंगता॥८५ ॥ कथंतयासमंभूयोदर्शनंतेभविष्यति ॥ चकोरपेयंपीयूषंगग नेरोहिणीपतेः ॥ ८६ ॥ किंशक्नुवंतितंपापावायसाबलिनोपिच ॥ यदप्राप्यंनतत्प्राप्यंप्राप्यंयत्तचलभ्यते ॥ ८७ ॥ जानंतितज्जनंकश्चिन्मोहंप्रतिनगच्छ ति ॥ केनापिदीयतेकन्याकन्याकेनापिगृह्यते ॥ ८८ ॥ पूर्वजन्मनियाकन्यातांकन्यांलभतेपतिः ॥ पुत्रप्रयोजनाभार्यापुत्राःपिण्डप्रयोजनाः ॥ ८९ ॥ कुर्वंतिदारग्रहणमतएवमनीषिणः ॥ यथेहदीयतेनार्यातथानारीसमश्नुते ॥ ९० ॥ कंदत्रजन्यामप्येषभृङ्गःकुमुदिनींसहेत् ॥ सद्रूपोऽपिपतिःस्त्रीणांसं तोषायभवेन्नहि ॥ ९१ ॥ रवौस्थितेऽपिपद्मिन्यामधूनिभ्रमरःपिबेत् ॥ नारीषुसततंचित्तंविष्णुभक्तिष्वनादरः ॥ ९२ ॥ शोकैःकैश्चित्तनुत्यागस्ति स्त्रःपुंसांविडंबनाः ॥ दाराःपुत्रास्तथाभ्रातादेशाश्चबांधवास्तथा ॥ ९३ ॥ पुनर्लभ्याइमेसर्वेपुनर्लभ्यानचासवः ॥ नमुक्तोविषयोधर्मोनचकर्म कृतंत्वया ॥ ९४ ॥ वर्तमानेगतेमूढभविष्यंजन्मदुर्लभम् ॥ ममामाताममपिताभार्याभ्राताधनंमम ॥ ९५ ॥ निष्फलंयातिवैजन्मनृणांमम तयातया ॥ एवंप्रबोधितःसम्यक्तेनधरिवरेणसः ॥ ९६ ॥ दौर्मनस्यंपरित्यज्यतस्थौतत्रैवजैमिने ॥ ततस्तुगन्धिनीप्रीत्याहसंतीस्वगृहंगता ॥ ९७ ॥ गत्वाचमाधवंमंचेस्वपंतंसाददर्शह ॥ ॥ गन्धिन्युवाच ॥ ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठदुर्बुद्धेश्रमस्तेविफलोऽभवेत् ॥ ९८ ॥ विवाहकालेसाकन्यावभूवांत र्हितास्वयम् ॥ एवंतस्यावचःश्रुत्वासमुत्तस्थौसमाधवः ॥ ९९ ॥ विललापाकुलःशोकैर्महद्भिःक्ष्मातलेलुठन् ॥ कन्यायादूषणंनास्तिनास्तिविद्याधर स्यवा ॥ १०० ॥ ममैवदूषणंसर्वंयतोहीनस्यसंगभाक् ॥ नीचसंगेकृतेपुंसासुखंयच्छातिनोविधिः ॥ १०१ ॥ एतदेवमयाज्ञातंयतोगतिरियंमम ॥ नप्राप्नोतिसुखंकिञ्चिन्नीचसङ्गान्महानपि ॥ १०२ ॥ प्रेतसंगान्महादेवोनग्नोभग्नविभूषणः ॥ प्रविश्यनीलयंनीचःस्त्रीधनादिकमीक्षते ॥ १०३ ॥ किञ्चित्प्रसङ्गमासाद्यषड्क्रःसषडाननः ॥ सतांश्रुत्वागुणंनीचःसद्यएवविषीदति ॥ १०४ ॥ दोषंसंश्रोतुमाप्नोतिशतरूपोभवेत्तदा ॥ शुभमिच्छन्निजं प्राज्ञोनीचेभ्योनहिनिश्चयेत् ॥ १०५ ॥ क्षणमेकमपिप्राज्ञोनीचेभ्योनहिनिश्चयेत् ॥ पादमेकमपिप्राज्ञोनीचैःसहनगच्छति ॥ १०६ ॥ विश्वासवच

नंनीचःसद्यएवविपदिति ॥ दोषंसाश्रोतुमाप्नोतिश्रोतुमायातियत्नतः ॥ १०७ ॥ ततःसमयमासाद्यप्रकाशयतिचोद्धसन् ॥ मनस्येकंवचस्येकंकर्म्म
ण्येकंयतात्मनाम् ॥ १०८ ॥ मनस्यन्यद्वचस्यन्यत्कर्म्मण्यन्यद्दुरात्मनाम् ॥ यदाकरिष्यतिकन्याविवाहंसानृपात्मजा ॥ १०९ ॥ नाभविष्यत्त
दाशोकःस्वल्पोपिहृदयेमम ॥ स्वर्गंगताचेत्साकन्यासर्वलक्षणसंयुता ॥ ११० ॥ नीतानीचेनशोकोयंहृदयेदुःसहोऽभवत् ॥ लिखितामिवसर्वत्रतां
पश्यामिवराननाम् ॥ १११ ॥ विस्मर्तुंनहिशक्तोमिजिवितानेनचात्मना ॥ नीचक्रोडगतासाध्वीनजीवष्यतिसाक्षणम् ॥ ११२ ॥ विद्याधरोऽपि
तच्छोकैर्नजीविष्यतिदारुणैः ॥ यथामातापितात्यक्तोदेशस्तत्प्राप्तयेमया ॥ ११३ ॥ तथैवसंप्रतिप्राणास्त्यक्तव्यानात्रसंशयः ॥ पुनस्तत्प्राप्तयेप्राणा
न्गंगासागरसङ्गमे ॥ ११४ ॥ त्यक्ष्यामीतिदृढंकृत्यसगंतुमुपचक्रमे ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुनारदान्मुनिसत्तमात् ॥ ११५ ॥ पादलेपंमहाबुद्धिर
भिगम्यसमाधवः ॥ ययौकियद्भिर्दिवसैर्गङ्गासागरसङ्गमम् ॥ ११६ ॥ गङ्गाब्धितोयेस्नात्वाचपूजयामासचाच्युतम् ॥ तुलसीपत्रमालाभिर्भूषितो
माधवस्तदा ॥ ११७ ॥ बद्धाञ्जलिरितिप्राहजह्नुकन्यांसरिद्वराम् ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ देवित्वत्सलिलेदेहंप्राप्तशोकस्त्यजाम्यहम् ॥ ११८ ॥
भाविजन्मनितांकन्यांमह्यंदास्यसिशोभनाम् ॥ इत्युक्त्वातांनमस्कृत्यगङ्गांत्रैलोक्यमातरम् ॥ ११९ ॥ ततस्तत्सलिलंनिम्नंप्रवेष्टुमुपचक्रमे ॥ अथ
वीरवरःपृष्ठेतंविधृत्यनृपात्मजम् ॥ १२० ॥ तत्सभांप्रतिविप्रर्षेजवेनागत्यतज्जनैः ॥ ततःसमालोक्यनृपात्मजंतंप्रीतिंसमासाद्यअनिंद्यशोभाम् ॥ १२१ ॥
कस्त्वंत्यजस्यत्रकथंशरीरंब्रूहीतितंवीरवरंजगाद[1] ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ अहंविक्रमराजस्यपुत्रोमाधवसंज्ञकः ॥ १२२ ॥ मृगयायैवनंघोरं
ससैन्योऽगममेकदा ॥ अस्त्येकानगरोपांतेसरसीपद्मशोभना ॥ १२३ ॥ नारीमेकाकिनींरम्यामपश्यंतत्रकामुकः ॥ साचचन्द्रकलानामभामिनी
मांस्मरातुरम् ॥ १२४ ॥ सुलोचनायाःप्रस्तावंकथयामासभूतले ॥ ततस्तुरगमारूढोविलङ्घ्यसरितांपतिम् ॥ १२५ ॥ प्रचेष्टाख्येनभृत्ये
नगतस्तस्याःपुरंप्रति ॥ तस्मिन्नेवदिनेतस्याअधिवासनमुत्तमम् ॥ १२६ ॥ तथाकर्ण्यभयातत्रप्रेरितंसांगुलीयकम् ॥ ममपत्रंसमालोक्यसां
गुलीयकमुत्तमम् ॥ सापितत्पृष्ठपत्रेषुयल्लिलेखतदुच्यते ॥ १२७ ॥ श्रीत्रिविक्रमदेवस्यपुत्रोविद्याधराह्वयः ॥ पितातस्मैविवाहेनमांप्रदास्य
तिसत्तम ॥ १२८ ॥ अथाधिवासनंकर्म्मश्वोविवाहोममध्रुवम् ॥ तथाप्युपायंवक्ष्यामियेनप्राप्नोतिमांभवान् ॥ १२९ ॥ वामबाहुंसमुद्धृत्यस्थिताहंवरसंमु
खी ॥ येनमांशक्यतेनेतुंसमेभर्तानसंशयः ॥ १३० ॥ विलिख्यपत्रंसाकन्यागंधिन्यास्तत्करेददौ ॥ गंधिन्याचतयादत्तंतत्पत्रंमह्यमुत्तमम् ॥ १३१ ॥

१ इति वीरवरेण पृष्टः माधवः तं वीरवरं जगादेति योजना।

तत्संकेतंप्रचेष्टेनसंश्रुत्यममसंमुखे ॥ हयमारुह्यसानीतातत्राहंनिद्रयाजितः ॥ १३२ ॥ अनयाव्यथयातत्रपुनस्तत्प्राप्तिहेतवे ॥ तदाद्यजागरंभद्रंशृणुष्वात्रविधानतः ॥१३३॥ इत्युक्तास्यरक्षायैनियुज्यपदगान्बहून् ॥ विहस्यांतःपुरंगत्वासाकन्यापुरुषाकृतिः ॥ १३४ ॥ ततोविधृत्यस्त्रीवेषंनानालंकारभूषिता ॥ स्वदासींप्रेषयामासतमानेतुंनृपात्मजम् ॥ १३५ ॥ तदाज्ञयासमागत्यततोनृपतिनंदनः ॥ ईक्षांचक्रेचतांसाध्वींलक्ष्मींमूर्तिमतीमिव ॥१३६॥ साचकन्यासमुत्थायसुवर्णासनतोद्विज ॥ ववंदेचरणौतस्यपुलकांचितविग्रहा ॥ १३७ ॥ ततोगान्धर्वविधिनासराजतनयःसुधीः ॥ चक्रेविवाहंतांकन्यांतत्रैवप्राप्तकौतुकः ॥ १३८ ॥ तत्प्रेमवारिधाराभिःसंसिक्तोनृपनंदनः ॥ तत्रैवतांनिशांनिन्येकुर्वन्केलिंतयासह ॥ १३९ ॥ अथप्रभातेविमलेसामृगीलोचनासती ॥ आदितःसर्ववृत्तांतंकथयामासमाधवम् ॥ १४० ॥ ततःसुलोचनासाध्वीजयंतींतांनृपात्मजाम् ॥ माधवंचसमादायसुषेणस्यसभांययौ ॥ १४१ ॥ तांकन्यांसनृपःश्रुत्वाहर्षितोमाधवायवै ॥ सुलोचनांजयंतींचविवाहेनददौततः ॥ १४२ ॥ तस्मैतुयौतुकत्वेनसराजाधर्मतत्परः ॥ सुप्रीतोनिजराज्यार्द्धंददौस्वर्णशतानिच ॥ १४३ ॥ ततोविचित्रमावासंनिर्मायसनृपात्मजः ॥ तस्मिन्पुण्यतमेतीर्थेचकारवसतिंद्विज ॥ १४४ ॥ तत्रांतरेप्रचेष्टंतंकारागारनिवासिनम् ॥ सभांसमानीयततश्चिंतयामासमाधवः ॥ १४५ ॥ अयंपापमतिःक्रूरःस्वामिविश्वासघातकः ॥ शत्रूणांप्रवरोमूढोरक्षणीयोमयानहि ॥ १४६ ॥ पालितोऽपिमुहुर्नित्यंप्रसादधनभोजनैः ॥ शत्रुकर्मकरोत्येवसमयंप्राप्यनिर्दयः ॥ १४७ ॥ विपत्त्यांयेनहस्तेननयेत्पादरजःखलु ॥ शिरःकृंततितेनैवस्वामिनंप्राप्यसंपदम् ॥ १४८ ॥ नूनमेवप्रभुंघ्नंतिवशगानृपराजयः ॥ तप्तमप्युदकंवह्निंसद्योनिर्वाणतांनयेत् ॥ १४९ ॥ इतिसंचिंत्यमनसातेनक्ष्मापतिसूनुना ॥ प्रचेष्टोनष्टचेष्टोऽसौनिरस्तोद्विजसत्तम ॥ १५० ॥ ताभ्यांस्त्रीभ्यांतदाविप्रसुखेनसनृपात्मजः ॥ किञ्चित्कालंतत्रतस्थौशोकव्याधिविवर्जितः ॥ १५१ ॥ तस्यांसुलोचनायांतुमाधवस्यमहात्मनः ॥ शतंपुत्राजयंत्यांचद्वेशतेजज्ञिरेसुताः ॥ १५२ ॥ माधवस्यसुतास्तेऽपिशस्त्रशास्त्रविदोत्तमाः ॥ बभूवुःसर्वलोकानांप्रीतयेधर्मतत्पराः ॥ १५३ ॥ जन्मांतरोपार्जितयाविष्णुभक्त्याचसंगतः ॥ एकदाचिंतयामासमनसासचमाधवः ॥ १५४ ॥ कोऽहंकस्मात्समायातःकस्यवाकेननिर्मितः ॥ भूयःक्वचगमिष्यामिकुत्रवास्थास्यतेमया ॥ १५५ ॥ विषयंभुंजतोजन्मविनापुण्येनमेगतम् ॥ तस्माद्विघ्नार्णवेमग्नंकोऽत्रमामुद्धरिष्यति ॥ १५६ ॥ संसारेस्मिञ्जनंप्राप्ययेननाराधितोहरिः ॥ आत्मघातीसविज्ञेयःसर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ १५७ ॥ भूयोभूयोभवेज्जन्मभूयोभूयोपिपंचता ॥ संसारोऽयमतःसर्वःक्लेशदोभैरवोमहान् ॥ १५८ ॥ विष्णुभक्तिंविनानस्याज्जन्ममृत्युनिवारणम् ॥ अतोऽद्यसकलंत्यक्त्वाकरिष्याम्यर्चनंहरेः ॥ १५९ ॥ एतद्विचिन्त्यमनसाविश्वस्यचमुहुर्मुहुः ॥ विश्वकर्माणमाहूयसवाक्यमिदमब्रवीत् ॥१६०॥

॥ माधवउवाच ॥ ॥ विश्वकर्मन्महाबाहोमह्यंविष्णोःशिलामयीम् ॥ प्रतिमांदेहिनिर्मायसर्वकामफलप्रदाम् ॥ १६१ ॥ तस्यादेशात्ततोविप्र शिल्पिनाविश्वकर्मणा ॥ प्रतिमारचितातेनमहाविष्णोःशिलामयी ॥ १६२ ॥ नवीननीरदश्यामापुण्डरीकनिभेक्षणा ॥ शङ्खचक्रगदापद्मधारिणीच चतुर्भुजा ॥ १६३ ॥ लक्ष्मीसरस्वतीयुक्तावनमालाविभूषिता ॥ समस्तलक्षणैर्युक्ताभूषितासर्वभूषणैः ॥ १६४ ॥ विचित्रमण्डपेतांचसंस्थाप्यप्रतिमांह रेः ॥ सपूजांकर्तुमारेभेकामदांचक्रपाणिनीम् ॥ १६५ ॥ तस्मिन्नेवालयेविप्रघृतदीपंद्विजोत्तम ॥ दीपंप्रतिदिनंयच्छेदविच्छिन्नशिखंसच ॥ १६६ ॥ प्रातः स्नायीस्वयंभूत्वाकुर्यात्संमार्जनादिकम् ॥ मार्गशोभांचविप्रर्षेतत्रोपलेपनंपुनः ॥ १६७ ॥ स्नात्वागङ्गाब्धिसलिलेकृत्वापंचमहाध्वरान् ॥ त्रिसंध्यंपूज येद्विष्णुमुपहारैरनुत्तमैः ॥ १६८ ॥ गंधैर्धूपैश्चनैवेद्यैस्तांबूलैर्धूपदीपकैः ॥ गीतवाद्यैःप्रबंधैश्चस्तवपाठैःसुशोभनैः ॥ १६९ ॥ प्रदक्षिणैर्नमस्कारैरध्वरै श्चैवदक्षिणैः ॥ निरामिषैर्हविष्यैश्चफलाहारैश्चसत्तम ॥ १७० ॥ नमोनारायणायेतिजपेत्प्रणवपूर्वकम् ॥ अष्टाक्षरंमहामंत्रंसर्वकामफलप्रदम् ॥ १७१ ॥ ए वमब्दसहस्राणिमहाविष्णोःपरात्मनः ॥ चकारपरयाभक्त्यासपूजांसर्वकामदाम् ॥ १७२ ॥ तस्याभक्त्याततस्तुष्टःसर्वदेवशिरोमणिः ॥ आविर्बभूवभग वांस्तुलसीकुसुमप्रभः ॥ १७३ ॥ आविर्भूतंहरिंदृष्ट्वासदारोमाधवस्ततः ॥ शिरसाभूमिमालिङ्ग्यववंदेचरणौहरेः ॥ १७४ ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ नमस्तेदेवदेवायनमस्तेपरमात्मने ॥ परेशायसुरेशायनमस्तेज्ञानदायिने ॥ १७५ ॥ नमस्तेपरमानन्दपुरुषोत्तमकेशव ॥ नमस्तेपद्मनेत्रायकमलापतये नमः ॥ १७६ ॥ नमस्तेबहुरूपायनीरूपायनमोनमः ॥ विचिन्त्यायाविचिन्त्यायदृश्यादृश्यायवैनमः ॥ १७७ ॥ नमस्त्रैलोक्यनाथायलोकपित्रेनमोन मः ॥ नमस्तेज्ञानगम्यायनमस्तेसर्वशाखिने ॥ १७८ ॥ कंसारयेनमस्तुभ्यंनमस्तेकैटभारये ॥ मधुहर्त्रेनमस्तुभ्यंविधात्रेचनमोनमः ॥ १७९ ॥ येनत्व योद्धृतावेदामीनरूपधरेणवै ॥ गंभीरांभोनिधेरम्भोभ्यंतरात्तमहंभजे ॥ १८० ॥ येनत्वयोद्धृतापृथ्वीसशैलवनकानना ॥ कूर्मरूपधरेणेयंतस्मैतुभ्यंनमो नमः ॥ १८१ ॥ वाराहमूर्तिनायेनधरणीधरणीपते ॥ उद्धृतानिजदंतेनतस्मैतुभ्यंनमोनमः ॥ १८२ ॥ नृसिंहमूर्तिनायेनत्वयादैत्योविदारितः ॥ हि रण्यकशिपुःक्रुद्धस्तस्मैतुभ्यंनमोनमः ॥ १८३ ॥ वलियज्ञस्तथाध्वस्तोयेनवामनरूपिणा ॥ तस्मैतुभ्यंनमोदेवकश्यपादानकारिणे ॥ १८४ ॥ पितर स्तर्पितायेनत्वयाक्षत्रियशोणितैः॥ कार्तवीर्योहतोयेनतस्मैरामायतेनमः ॥ १८५ ॥ रावणोनिहतोयेनकौशल्यासूनुनात्वया ॥ मारीचःकुंभकर्णश्चतस्मै रामायतेनंमः ॥ १८६ ॥ प्रलंबोनिहतोयेनरेवतीपतिनात्वया ॥ कालिन्दीभेदिनेतुभ्यंतस्मैरामायतेनमः ॥ १८७ ॥ वेदाविर्निंदितायेनविलोक्यपशु हिंसनम्॥ सकृपेनत्वयायेनतस्मैबुद्धायतेनमः॥१८८॥ म्लेच्छाश्चविहितायेनयुगांतेकल्किमूर्तिना ॥ सर्वलोकहितार्थायतस्मैतुभ्यंनमोनमः॥१८९॥ हरे

विष्णोर्दैत्यजिष्णोनारायणकृपामय ॥ संसारसागरेघोरेपतितंमांसमुद्धर ॥ १९० ॥ ततोहर्षान्माधवोऽसौप्रक्षाल्यचरणौहरेः ॥ भूमौनिपात्यसर्वाङ्गंजगादमाधवोहरिम् ॥ १९१ ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ गोविन्दपरमानन्दमुकुन्दमधुसूदन ॥ त्राहिमांपापिनंकृष्णयतस्त्वंसर्वपापहा ॥ १९२ ॥ इतिस्तोत्रंतस्यश्रुत्वाभगवान्भक्तवत्सलः ॥ परमांप्रीतिमासाद्यतमित्याहवचःस्वयम् ॥ १९३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ वरंवरयभोवत्समाधवक्षत्रियर्षभ ॥ ब्रह्मत्वंवाशिवत्वंवाशक्रत्वंवाकिमिच्छसि ॥ १९४ ॥ ॥ माधवउवाच ॥ ॥ सर्वमेवमयाप्राप्तंजगदीशनसंशयः ॥ दैवतैरप्यदृश्यंत्वांपश्यामिवरदंप्रभुम् ॥ १९५ ॥ भुक्तिमुक्तिधनैश्वर्यदातुंसर्वंभवान्क्षमः ॥ प्रभोनभक्तियोग्योऽस्मिभक्तिमेवप्रयच्छमे ॥ १९६ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ तवशक्त्यानयावत्सप्रीतोऽहंनात्रसंशयः ॥ किमस्तिवस्तुयद्दत्वातवानृण्यंभजाम्यहम् ॥ १९७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वापरमप्रीतःप्रसार्य्यचतुरोभुजान् ॥ तमालिङ्गितवान्विष्णुःपितापुत्रमिवद्विज ॥ १९८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ आलिङ्गनप्रभावेणतवानृण्यंगतोऽस्म्यहम् ॥ सर्वमेवशुभंभद्रंभविष्यतिनसंशयः ॥ १९९ ॥ कामिनाप्रतिमावत्सक्रियायोगेनसर्वदा ॥ पूजिताममतेनत्वांनेष्याम्यहंतनुंप्रति ॥ २०० ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतिदत्वावरंतस्मैचतुर्भिर्दीर्घबाहुभिः ॥ भूयःप्राणैःसमालिङ्ग्यतत्रैवांतरधीयत ॥ २०१ ॥ ततस्तांप्रतिमांविष्णोःसदारोमाधवस्तदा ॥ आराधयामासभक्त्याक्रियायोगैरनुत्तमैः ॥ २०२ ॥ सभुक्त्वासकलान्भोगान्पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ गङ्गायांमृत्युमासाद्यसदारोमोक्षमाप्तवान् ॥ २०३ ॥ पठतिहरिचरित्रैर्युक्तमध्यायमेतत्सकलदुरितराशिध्वंसिभिःसर्वभक्त्या ॥ इहजगतिसभुक्त्वासर्वभोगांस्ततोऽतेव्रजतिभगवतःश्रीवासुदेवस्यधाम ॥ २०४ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेगंगासागरसंगममाहात्म्यवर्णनंनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीव्यासउवाच ॥ ॥ भूयएवप्रवक्ष्यामिगङ्गामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ तच्छ्रुत्वामानवाःसर्वेसर्वान्कामानवाप्नुयुः ॥ १ ॥ येननाचरितंस्नानंगङ्गायांलोकमातरि ॥ आलोक्यतन्मुखंसद्यःकर्त्तव्यंसूर्यदर्शनम् ॥ २ ॥ प्रभातेयःस्मरेद्भक्त्यागङ्गाइत्यक्षरद्वयम् ॥ तस्यनश्यंतिपापानितमोवदरुणोदये ॥ ३ ॥ नदृष्टायेनसरितांप्रवराजह्नुकन्यका ॥ तस्याग्राह्याणिसर्वाणिअन्नादिसलिलानिच ॥ ४ ॥ शरीराणिपरित्यज्यगङ्गास्नानंप्रकुर्वताम् ॥ गात्राण्यायान्तिपापानिगङ्गास्नानमकुर्वताम् ॥ ५ ॥ अहोचित्रमहोचित्रमहोचित्रमिदंपुनः ॥ पतंतिनरकेमूढागङ्गानाम्निस्थितेसति ॥ ६ ॥ शिरसायोवहेद्भक्त्यागङ्गाम्भःकणिकामपि॥समुच्यतेमहापापैर्ब्रह्महत्यादिभिर्द्विजः॥ ७ ॥ललाटेदृश्यतेयस्यगङ्गासैकतमुत्तमम्॥ सपुण्यात्माजगत्सर्वंपुनातिनात्रसंशयः॥८॥ गङ्गातीरात्समायांतंयःपश्येत्परमादरैः ॥ सोऽश्वमेधसहस्राणिफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ९ ॥ गङ्गातीरमहंयामित्वमागच्छेतिवाक्तियः ॥ तस्यविष्णुः

प्रसन्नात्मासर्वान्कामान्प्रयच्छाति ॥१०॥ गंगेतिनामसंस्मृत्ययस्तुकूपजलेपिच॥ करोतिमानवःस्नानंगङ्गास्नानफलंलभेत् ॥११॥ गङ्गाम्भःशीकरंयस्तु
संमितंसर्षपस्यच ॥ प्राप्नोतिमृत्युकालेषुसगच्छेत्परमंपदम् ॥ १२॥ अत्रैवशृणुविप्रर्षेइतिहासंपुरातनम् ॥ यस्यश्रवणमात्रेणगङ्गादेवीप्रसीदति ॥ १३ ॥
आसीत्त्रेतायुगेविप्रोधर्मस्वोनामधार्मिकः ॥ शांतोदांतोदयायुक्तोवेदवेदाङ्गपारगः ॥ १४ ॥ सत्यवादीक्रोधहीनोहिंसाहीनोजितेन्द्रियः ॥ सर्वभूत
हितैषीचयोगाभ्यासरतःसदा ॥ १५ ॥ संसारसागरंतर्तुंसविप्रोवैष्णवोजनः ॥ पूजयामासदेवेशंक्रियायोगेनकेशवम् ॥ १६ ॥ कदाचित्प्राप्यपुण्याहंसच
विप्रर्षभोद्विज ॥ जगामजाह्नवीतीरंमुमुक्षुःस्नानहेतवे ॥ १७ ॥ तत्रगंगांभसिस्नात्वाकृत्वाचतर्पणादिकम् ॥ गृहंगंतुंमनश्चक्रेगंगांभःकर्त्तरींवहन् ॥१८॥
तस्मिन्कालेततोविप्रवैश्योरत्नकराह्वयः ॥ कृत्वावाणिज्यमायांतंसकलैःकिंकरैर्वृतः ॥ १९ ॥ तस्यैकःकिंकरोविप्रःकालकल्पइतिस्मृतः ॥ दंडहस्तः
समायातोविहिताखिलपातकः ॥ २० ॥ अथवर्त्मश्रमश्रांतस्तस्यरत्नकरस्यच ॥ सुष्वापैकोबलीवर्दःपथिब्राह्मणसत्तम ॥ २१ ॥ पथिस्वपंतंतंदृष्ट्वाका
लकल्पोवृषंततः॥दण्डेनताडयासबाहुधात्यंतंनिर्दयः ॥२२॥ तद्दण्डघातजनितक्रोधेनवृषभेनसः॥विषाणाभ्यांसुतीक्ष्णाभ्यांसमुत्थायविदारितः ॥२३॥
तच्छृङ्गद्वयनिर्भिन्नवक्षाःसगतलोचनः ॥ तत्सन्निधिंदयायुक्तोधर्मस्तुत्वरितोययौ ॥ २४ ॥ ततःकर्णात्समादायतुलसीपत्रमुत्तमम् ॥ गङ्गाम्भःशीक
रैर्दिव्यैःसिक्तोसौतेनधीमता॥२५ ॥ गतप्राणंसमालोक्यसविप्रःपरमार्थवित्॥विस्मितःस्वगृहंगंतुंमनश्चक्रेद्विजोत्तम ॥ २६ ॥अथगच्छन्पथिप्राज्ञोगङ्गाना
मानिकीर्तयन्॥यमदूतान्ददर्शाग्रेकोटिकोटिसहस्रशः॥२७॥छिन्नैकपादाःकेचिच्चकेचिच्छिन्नैकपाणयः॥केपिकेपिच्छिन्नकर्णाःकेऽप्येकनयनास्तथा २८॥
केचिच्चच्छिन्ननासाश्चच्छिन्नजिह्वाश्चकेचन॥भग्नदंताःकेऽपिकेपिकेपिदंतविवर्जिताः॥२९॥ केऽपिशोणितधाराभिर्लिप्तसर्वकलेवराः ॥ विमुक्तकेशिकाःकेऽ
पिकेपिवक्त्रविवर्जिताः॥३०॥केऽपिकेपितथानग्नाःकेपिनिर्भिन्नवक्षसः॥केऽपिजर्जरितांगाश्चमहातीक्ष्णैःशिलीमुखैः॥३१॥निषिद्धांगुलिहस्ताश्चदृढपाशैस्त
थापरे॥क्रंदंतोव्यथयाकेऽपिपलायनपरायणाः॥३२॥एवंभूतान्यमप्रेष्यान्सविलोक्यद्विजोत्तमः॥सकंपहृदयोभीत्याततःस्तब्धइवाभवत् ॥३३॥ अवलंब्य
ततोधैर्यंसविप्रोहरिभक्तिकृत्॥ इत्यपृच्छन्मधुरयाकिरातान्यमकिंकरान्॥३४॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥ केयूयंविकृताकाराःपाशमुद्गरपाणयः॥ दंष्ट्राकरालवद
नाअंगारसदृशप्रभाः ॥ ३५ ॥ यूयंसर्वेमहावीरज्वलत्पावकलोचनाः ॥ कृतातथापियुष्माकमियंकेनापिदुर्गतिः ॥ ३६ ॥ ॥ यमदूताऊचुः॥ ॥यमदूताव
यंसर्वेयमाज्ञाहारिणःसदा ॥ सदंडोऽयंद्विजास्माकंसुमहान्कदनोदयः ॥ ३७ ॥ ॥ धर्मस्वउवाच ॥ ॥ अकस्मादागतायूयंमहाबलपराक्रमाः ॥ एतावत
इयंकेनकथंवादुर्गतिःकृता ॥ ३८ ॥ ॥ यमदूताऊचुः ॥ ॥ भयंमुंचद्विजश्रेष्ठवृत्तांतंसकलंशृणु ॥ यथास्माकमिदंदुःखंबभूवात्यंतदुःसहम् ॥३९॥

योऽसौवृषेणशृङ्गाभ्यांकालकल्पोविदारितः ॥ तंनेतुंधर्मराजेनप्रेरिताःकिंकरावयम् ॥ ४० ॥ तेनाज्ञप्तावयंसर्वेसमस्तायुधपाणयः ॥ बद्ध्वातंपापिनांश्रेष्ठंनेतुमिहसमागताः ॥ ४१ ॥ अथासौप्राप्तकालश्चकालकल्पोदुराशयः ॥ वृषेणहेतुभूतेनविषाणाभ्यांविदारितः ॥ ४२ ॥ सदयेनतथातत्रगङ्गापानीयसीकरैः ॥ सिक्तःपातकिनांश्रेष्ठोगङ्गानामानिजल्पता ॥ ४३ ॥ गङ्गाम्भःकणिकासेकैर्गतकल्मषमप्यमुम् ॥ बद्ध्वापाशैर्दृढंनेतुमुद्यमंप्रतिचक्रिरे ॥ ४४ ॥ नेतुंतमपिदेवेशःशरणागतपालकः ॥ स्वदूतान्प्रेषयामासमहाबलपराक्रमान् ॥ ४५ ॥ केऽपिदूताःसमागत्यततोनारायणाज्ञया ॥ सकोपाःप्राहुरित्यस्मान्पथिब्राह्मणसत्तम ॥ ४६ ॥ ॥ विष्णुदूताऊचुः ॥ ॥ केभवंतोमहात्मानःकथमेनंमहाशयम् ॥ बद्ध्वानयथपाशेनयूयंवाकस्यकिंकराः ॥ ४७ ॥ विहायैनंमहात्मानंपलायध्वंयथासुखम् ॥ नचेच्छिरांसियुष्माकंछेत्स्यामश्चक्रधारया ॥ ४८ ॥ तेषामेतानिवाक्यानिगर्वितानिद्विजोत्तम ॥ संश्रुत्याच्युतदूतानांतेऽस्माभिरतिजल्पिताः ॥ ४९ ॥ दण्डपाणेर्वयंदूताःसर्वेप्राणाधिपस्यवै ॥ नीत्वैनंपापिनांश्रेष्ठंप्रयामःशमनालयम् ॥ ५० ॥ यूयंसर्वेमहात्मानस्तुलसीमाल्यभूषिताः ॥ स्फुटपद्मपलाशाक्षावलिनोगरुडध्वजाः ॥ ५१ ॥ दिव्यांबरधरायूयंमयूरगलसुंदराः ॥ शंखचक्रगदापद्मधारणाश्चचतुर्भुजाः ॥ ५२ ॥ केयूयमीदृशाःसर्वेसर्वलक्षणसंयुताः ॥ इमंपातकिनांश्रेष्ठंकथंवानेतुमिच्छथ ॥ ५३ ॥ ॥ विष्णुदूताऊचुः ॥ ॥ वयंसर्वेविष्णुदूताःपुण्यात्मानमिमंनरम् ॥ नेतुमत्रसमायातावैकुंठंप्रतिसंप्रति ॥ ५४ ॥ इमंश्रीभगवद्भक्तंस्वजनंगतकल्मषम् ॥ मुंचतःशुयमप्रेष्यायदिजीवितुमिच्छथ ॥ ५५ ॥ भूयस्तेषामिदंवाक्यंश्रुत्वासर्वगतंद्विज ॥ कोपाद्यदुक्तमस्माभिस्तदाकर्णयकथ्यते ॥ ५६ ॥ अयंपापीदुराचारोब्रह्महत्यासहस्रकृत् ॥ कृतघ्नश्चैवगोघ्नश्चमित्रघ्नश्चदुराशयः ॥ ५७ ॥ मेरुप्रमाणहेमानिहृतानिसुबहूनिच ॥ परदाराहृतानित्यमनेनातिदुरात्मना ॥ ५८ ॥ कोटिकोटिसहस्राणिजंतूनांविष्णुकिंकराः ॥ कृताश्चबहुधाहत्याःस्त्रीहत्याचतथैवच ॥ ५९ ॥ अयंन्यासापहरणंस्वमातृगमनंतथा ॥ गोमांसभक्षणंचैवचकारप्रतिवासरम् ॥ ॥ ६० ॥ परहिंसाकृतानेनदाहश्चपरवेश्मनः ॥ सभायांपरनिंदाचविधवागर्भपातनम् ॥ ६१ ॥ गृहमायांतमतिथिंधनलोभेनसत्तम ॥ अहनन्निशितैःखड्गैर्निशायांयवनोपमः ॥ ६२ ॥ एतान्यन्यानिपापानिमहान्त्यगणितानिच ॥ चकारनीचोमूढोऽसौनाल्पमात्रंशुभावहम् ॥ ६३ ॥ तस्मादयंमहापापीनीयतेयातनागृहम् ॥ ज्ञेयाहिपापिनोदंड्याधर्मराजस्यसत्तमाः ॥ ६४ ॥ यूयंवैदेवदेवस्यदूताभगवतोयदि ॥ तदाकथमिमंनेतुंपापिनांश्रेष्ठमिच्छथ ॥ ६५ ॥ ॥ विष्णुदूताऊचुः ॥ ॥ भवद्भिःसत्यमेवोक्तंकोऽपिनास्त्यत्रसंशयः ॥ दण्ड्याःपातकिनःसर्वेजीविताधिपतेःसदा ॥ ६६ ॥ अयंपापविनिर्मुक्तोगङ्गाशीकरसेचनात् ॥ तस्मादेनंवयंसर्वेनेष्यामोहरिमंदिरम् ॥ ६७ ॥ तावत्तिष्ठंतिदेहेषुपातकानिशरीरिणाम् ॥ गङ्गाम्भःशीकराया

वन्नस्पृशंतिसुदुर्लभम् ॥ ६८ ॥ चंद्रैककलयासर्वंतिमिरंहन्यतेयथा ॥ गङ्गाम्भःशीकरेणापिपातकंहन्यतेतथा ॥ ६९ ॥ गंगानामानिसंस्मृत्यपापी मुच्येतपातकात् ॥ साक्षात्तत्सलिलंदृष्ट्वामुच्यतेऽत्रकिमद्भुतम् ॥ ७० ॥ शीतमप्युदकंगाङ्गंवह्निवत्पापकानने ॥ यथाग्निवत्पद्मवनेशीतंतोयंचदाहकृ त् ॥ ७१ ॥ तस्मादयंपुण्यकर्माद्वितीयइवकेशवः ॥ गच्छध्वंशमनप्रेष्यायादिकल्याणमिच्छत ॥ ७२ ॥ तेषांकेशवदूतानांश्रुत्वास्माभिरिदंवचः ॥ भूयएवनिरुक्तंयद्विहस्योच्चैःशृणुध्वतत् ॥ ७३ ॥ अहोचित्रमहोचित्रमयंकल्मषमंदिरः ॥ गङ्गाम्भःसेचनादेवविमुक्तःसर्वपातकैः ॥ ७४ ॥ स्वहस्तो पार्जितंकर्मशुभंवायदिवाशुभम् ॥ नाभुक्त्वामुच्यतेमर्त्यःकल्पकोटिशतैरपि ॥ ७५ ॥ यमाज्ञयानेतुमिमंवयंसर्वेसमागताः ॥ कस्यायंवचसास्मा भिस्त्यज्यतेपापिनांवरः ॥ ७६ ॥ ॥ विष्णुदूताऊचुः ॥ ॥ यूयंपापधियोनूनंविवेकपरिवर्जिताः ॥ युष्माभिर्जन्तुकन्यायानज्ञायंतेयतोगुणाः ॥ ७७ ॥ कार्यंवेदेनिषिद्धंयत्तत्पातकमितिस्मृतम् ॥ यद्वेदसंमतंकार्यंतदेवधर्म्यमुच्यते ॥ ७८ ॥ देवोनारायणःसाक्षात्स्वयंभूरितिशुश्रुम ॥ यथाविष्णु स्तथागंगागंगैवसर्वपापहा ॥ ७९ ॥ अशुभंवाशुभंकर्मस्वहस्तरचितंहरिः ॥ हरौप्रसन्नेपापानिकुत्रतिष्ठंतिदेहिनाम् ॥ ८० ॥ जन्मान्तरार्जितैः पापैर्गतायूयमिमांगतिम् ॥ अद्यापिपापकर्माणःकिमर्थंपापमिच्छथ ॥ ८१ ॥ गङ्गानिन्दाकरायूयंविष्णुनिंदाकरास्तथा ॥ अतोयुष्मान्हनिष्यामःपापि नश्चक्रधारया ॥ ८२ ॥ इत्युक्त्वाविष्णुदूतास्तेकोपादरुणलोचनाः ॥ चक्रिरेसमरारंभमस्माभिःसहसत्तम ॥ ८३ ॥ जीवेशदूताहन्यंतामितिप्रो चुश्चतेरुषा ॥ भूयोभूयोवदंतोऽस्मान्निजघ्नुश्चक्रधारया ॥ ८४ ॥ इत्युक्त्वाविष्णुदूतास्तेसंग्रामेत्यंतदारुणाः ॥ सर्वेशंखान्समादध्मुःसहसाहृष्टमान साः ॥ ८५ ॥ ततोऽस्माकंसिंहनादैःपयोदस्तनितैरिव ॥ कोदंडानांचविस्तारैर्व्याप्तंविप्रजगत्त्रयम् ॥८६ ॥ अथवृक्षैःशिलाभिश्चतथापर्वतवृष्टिभिः॥ अस्माभिर्विष्णुदूतास्तेबाणैश्चविदलीकृताः ॥ ८७ ॥ ऋष्टिभिर्भिंदिपालैश्चबाणैश्चपरिघैस्तथा ॥ कुठारैश्छुरिकाभिश्चदंडैश्चशंकुभिस्तथा ॥ ८८ ॥ खड्गैश्चशक्तिभिश्चैवनिशितैश्चशिलीमुखैः ॥ गदाभिश्चक्रधाराभिर्नाराचैश्चसुभीषणैः ॥८९ ॥ एतैरन्यैश्चविषमैरस्त्रैस्तेविष्णुकिंकराः ॥ निजघ्नुर्बहुधाको पाद्ब्रकल्पैर्महार्णवे ॥ ९० ॥ तदास्त्रजर्जराःसर्वेवयंभीत्यापलायिताः ॥ निपेतुःकेऽपिसंग्रामेगतप्राणाःसहस्रशः ॥ ९१ ॥ ततोऽस्मांस्तेसमालोक्य पलायनपरायणान् ॥ मुदाकंबून्समादध्मुर्बलिनोविष्णुकिंकराः ॥ ९२ ॥ अथच्छित्त्वाद्विजश्रेष्ठकालकल्पस्यबंधनम् ॥ विमानेतंसमारोप्यजग्मुर्भ गवतःपुरम् ॥ ९३ ॥ गङ्गाशीकरसेकस्यप्रभावेनैवसत्तम ॥ जगामहरिसालोक्यंकालकल्पोऽतिपातकी ॥ ९४ ॥ स्थित्वाकल्पशतंतत्रभुक्त्वा भोगान्मनोहरान् ॥ ज्ञानमासाद्यतत्रैवपरमंमोक्षमाप्तवान् ॥९५॥ गङ्गाप्रभावैरस्माकमेतद्दुःखंगतंप्रभो ॥ गच्छब्राह्मणभद्रंतेसुप्रीतोनिजमंदिरम् ॥९६॥

इत्युक्त्वायमदूतास्तेययुर्यमपुरंद्विज ॥ भूयएवसधर्मस्वःप्रीतोगङ्गातटंययौ ॥ ९७ ॥ गंगायांस्नानमाचर्यसर्वलोकस्यमातरि ॥ बद्धाञ्ज
लिःसविप्रस्तांतुष्टावपरमेश्वरीम् ॥ ९८ ॥ ॥ धर्मस्वउवाच ॥ ॥ गंगेसमस्तजगदंबचलत्तरंगेऽनंगादिचारुतरमस्तकपुष्पमाले ॥ कंसारिचारुचर
णद्वयरेणुहन्त्रिभक्त्यानमामिदुरितक्षयकारिणींत्वाम् ॥ ९९ ॥ मातःसमस्तसुखदेप्रवरेनदीनांव्यासादिविप्रचयगीतगणेगुणाढ्ये ॥ संसारभैरवमहा
र्णवमध्यनौकेवंदेतवांघ्रियुगलंदुरितापहारि ॥ १०० ॥ यस्यास्तवांबुकणिकामपिजह्नुकन्येसौदासनामनृपतिर्द्विजकोटिहत्याम् ॥ संप्राप्यमुक्तिमगमत्त्रि
सुरैरलभ्यांतांत्वांनमामिशिरसावरदेप्रसीद ॥ १०१ ॥ नारायणाच्युतजनार्दनकृष्णरामगङ्गादिनामगदतोममदेविमातः ॥ संसारपातकनिवारिणिदेहपा
तस्त्वद्वारिणीहभवतुत्वदनुग्रहेण ॥ २ ॥ किंवातपोभिरखिलेश्वरिकिंजपैर्वादानैश्चकिंतुरगमेद्युमखैश्चकिंवा ॥ त्वन्नीरशीकरमवाप्यसुरैरलभ्यांमुक्ति
व्रजंतिमनुजाअतिपापिनोऽपि ॥ ३ ॥ स्वाहात्वमेवपरमेश्वरियास्वधात्वंगीर्वाणवृंदपितृलोकसुतृप्तिहेतोः ॥ सत्वंरजस्तमइतित्रिगुणस्वरूपांसृष्टिंस्थि
तिप्रलयकारिणिनौमितांत्वाम् ॥ ४ ॥ धत्तेललाटफलकेतवसैकतंयःपुण्ड्रंचदेवितवतीरमृदासदैवम् ॥ त्वन्नामसर्वरसधामवदेच्चभक्त्यात्वत्पादरेणुर
खिलोस्तुममैवमूर्ध्नि ॥ ५ ॥ त्वद्रोधसित्रिपथगेवसतिंविधायपीत्वाचवारितवपातकनाशकारि ॥ स्मृत्वाचनामतववीचिरसंचदृष्ट्वासंसारबंधनहरेमम
जातुजन्म ॥ ६ ॥ नाकंशुभेसुमहदुल्लसितामनुष्याःकुर्वंतिभीतिरतिदुर्गमवर्त्ममत्वा ॥ व्यर्थैवसाकिलयतोऽमृतदेत्वदीयंसोपानभूतमुदकंत्रिदि
वप्रयाणे ॥ ७ ॥ पापानिरोगनिकराश्चशरीरदेहेतिष्ठंतितावदखिलेश्वरिभुक्तिदात्रि ॥ कुर्वंतियावदमलेषुतवोदकेषुस्नानंनहित्रिपथगेसरितांप्रधाने ॥
॥ ८ ॥ यस्यास्तवाच्युतविरंचिशिवादयोपिशक्रादिदेवनिकरान्नजितुंमहिम्नाम् ॥ पारंपरेपरममोक्षपदप्रदात्रींतांत्वांवदंतितटिनीमितिकेऽपिमो
हात् ॥ ९ ॥ गङ्गेसमस्तसुखदायिनिकिंचिदेवजानातितेपशुपतिर्भगवान्महत्त्वम् ॥ यस्मादसौसुमनसांप्रवरोऽतिभक्त्याधत्तेसदैवशिरसाजगदी
श्वरींत्वाम् ॥ ११० ॥ गंगेदेविजगन्मातःप्रसीदपरमेश्वरि ॥ परिपाहिनमस्तुभ्यंरक्षमांसेवकंस्वकम् ॥ ११ ॥ परब्रह्मस्वरूपांत्वांसर्वलोकैकमातरम् ॥
शक्नोमिकिमहंस्तोतुंभ्रांतचित्तोऽत्रमोक्षदे ॥ १२ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतिस्तुताजगद्धात्रीतेनविप्रेणधीमता ॥ आविर्बभूवसहसाग
ङ्गामूर्तिमतीद्विज ॥ १३ ॥ ददर्शपुरतोगङ्गांद्विभुजांमकरासनाम् ॥ कुन्देन्दुशङ्खधवलांसर्वालङ्कारभूषिताम् ॥ १४ ॥ तांदृष्ट्वापुरतोगङ्गां
गङ्गागङ्गेतिकीर्तयन् ॥ ववंदेचरणौतस्याःशिरसालिङ्ग्यमेदिनीम् ॥ १५ ॥ मोहयंतीस्मितालोकैःसुप्रीतापरमेश्वरी ॥ तमुवाचततोवि
प्रवरंवृण्वितिजैमिने ॥ १६ ॥ ॥ धर्मस्वउवाच ॥ ॥ मातस्त्वत्सलिलस्पर्शाद्ब्रह्महापिचमोक्षभाक् ॥ यथात्वंदृश्यतेसाक्षात्साध्यंकिमपरं

मम ॥ ११७ ॥ तथाप्येकंवरंयाचेत्वन्नीरेपरमेश्वरि ॥ मृत्युर्भवतुमेदेवित्वन्नामस्मरतोमम ॥ ११८ ॥ मयाकृतेनस्तोत्रेणयस्त्वांस्तौतिसदेश्वरि ॥
सोपिभुक्त्वाखिलान्कामानंतेयास्यतिसद्गतिम् ॥११९॥ ॥ गङ्गोवाच ॥ ॥ अनयाभवतोभक्त्यासंतुष्टास्मिद्विजोत्तम ॥ शीघ्रंतेकुशलंसर्वंभविष्य
तिनसंशयः ॥ १२० ॥ त्वयाकृतमिदंस्तोत्रंत्रिसंध्यंयःपठेन्नरः ॥ तस्याहमपिसंतुष्टादास्यामिमुक्तिमुत्तमाम् ॥१२१॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतिद
त्वावरंतस्मैसादेवीभक्तवत्सला ॥ धर्मस्वनाम्नेविप्रेन्द्रतत्रैवांतरधीयत ॥१२२॥ सचविप्रोवरंप्राप्यकृतकृत्यइवाभवत् ॥ गङ्गारोधसितत्रैवतस्थौविप्रम
नोरमे ॥१२३॥ ततःकालेनमहताविमलेजाह्नवीजले ॥ सुखमृत्युंसमासाद्यजगामपदमुत्तमम् ॥१२४॥ कालकल्पोऽपिपापात्मासिक्तोगङ्गाम्बुशीकरैः ॥
प्राप्तवानुत्तमंमोक्षमन्येषांकाकथाद्विज ॥१२५॥ अनिच्छयापिगाङ्गेयंजलंस्पृष्ट्वाफलान्वितम् ॥ स्पृशतांभक्तिभावेनकिंभवेन्नाहिवेद्मितत् ॥१२६॥ गङ्गास
मंनास्तितीर्थंभूयोभूयोमयोच्यते ॥ यदम्बुकणिकांस्पृष्ट्वापरमंधामलभ्यते ॥ १२७ ॥ येभक्तिभावेनसरिद्वरायाःस्पृशंतियेऽम्भःकणिकामपीह ॥ तेयां
तिनूनंपदमच्युतस्यपापैर्विमुक्ताःसकलैर्महोग्रैः ॥१२८॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेगङ्गाशीकरमाहात्म्येसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ छ ॥
॥ व्यासउवाच ॥ ॥ पुनर्वक्ष्यामिविप्रेन्द्रगङ्गामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ गङ्गाकथासुधापानंकुरुमुक्तिंयदीच्छसि ॥ १ ॥ दानंदत्तंतेनसर्वंतेनसर्वेमखाःकृ
ताः ॥ तेनप्रपूजितोविष्णुर्यद्भक्तिर्भीष्ममातरि ॥ २ ॥ गङ्गायांधर्मकर्माणिक्रियंतेयानिकानिच ॥ अक्षयानिभवंत्यस्यतानिसर्वाणिजैमिने ॥ ३ ॥
वहंतंजलमालोक्यगाङ्गेयानिजलानियः ॥ भक्त्यागच्छेत्समुत्थायसोऽश्वमेधसहस्रकृत् ॥ ४ ॥ गङ्गाजलेष्वागतेषुयोनोतिष्ठतिभक्तितः ॥ पशुताशाश्वती
तस्यजन्मजन्मनिजैमिने ॥ ५ ॥ गाङ्गेयंजलमासाद्ययोनगृह्णातिभक्तितः ॥ जन्मकोट्यर्जितंपुण्यंक्षणादेवतुनश्यति ॥ ६ ॥ गङ्गातीरंजिगमिषुंयस्तुवार
यतेद्विज ॥ सकोटिकुलसंयुक्तोरौरवंनरकंव्रजेत् ॥७॥ मूत्रंवाथपुरीषंवागंगातीरेकरोतियः ॥ नदृष्टानिष्कृतिस्तस्यकल्पकोटिशतैरपि ॥ ८ ॥ श्लेष्माणं
वापिनिष्ठीवंदूषिकांवाश्रुवामलम् ॥ गंगातीरेत्यजेद्यस्तुसनूनंनारकीभवेत् ॥ ९ ॥ उच्छिष्टंकफकंचैवगङ्गागर्भेचयस्त्यजेत् ॥ सयातिनरकंघोरंब्रह्मह
त्यांचविंदति ॥ १० ॥ गङ्गारोधसियःपापंकुरुतेमूढधीर्नरः ॥ तदक्षयभवेन्नूनंनान्यतीर्थेषुशाम्यति ॥ ११ ॥ अन्यतीर्थेकृतंपापंगङ्गायांचविनश्यति ॥
गङ्गायांयत्कृतंपापंतत्कुत्रापिनशाम्यते ॥ १२ ॥ तस्मात्पापंनकर्तव्यंगङ्गायांशास्त्रकोविदैः ॥ कर्मणामनसावाचाकर्तव्योधर्मसंग्रहः ॥ १३ ॥
नतेदेशानतेशैलानचतानिवनानिच ॥ पापविध्वंसिनीयत्रनतिष्ठेत्सुरनिम्नगा ॥ १४ ॥ गङ्गातीरंपरित्यज्यमुहूर्तमपिजैमिने ॥ नचस्थातव्यमन्य
त्रयदिकार्यशतान्यपि ॥१५॥ भिक्षान्नमपिभुक्त्वाचस्थातव्यंजाह्नवीतटे ॥ नचान्यत्रक्षणमपिप्राप्यभूपालतामपि ॥ १६ ॥ संत्यज्यदेहंगङ्गायांब्रह्महापि

विमुच्यते॥अन्यत्रमुक्तयेनस्यादश्वमेधसहस्रकृत् ॥१७॥ गङ्गातीरेवसन्यस्तुहरिपूजापरोभवेत्॥जन्मजन्मांतरेयेनकदाचिन्नार्चितोहरिः ॥ १८ ॥ भक्ति भवतिनैतस्यगङ्गायांलोकमातरि ॥ श्रूयतांमानवाःसर्वेभूयोभूयोब्रवीम्यहम् ॥१९॥ स्नानंविधायगङ्गायांगम्यतांपरमंपदम् ॥ मृत्युकालेभजेद्यस्तुगङ्गा गङ्गेतिमानवः ॥ २० ॥ विमुक्तःपातकैःसर्वैर्दिविदेवयुगायुतम् ॥ यस्यगङ्गाकथारम्भोमृत्युकालेभवेद्द्विज ॥ २१ ॥ सगच्छेद्विष्णुभवनंगलिताखिल कल्मषः ॥ यस्तुस्मरतिवैप्राज्ञोमृत्युकालेद्विजोत्तम ॥ २२ ॥ गङ्गेतिमुक्तिदंनामतस्यतुष्टोभवेद्धरिः ॥ मृत्युकालेभवेद्यस्तुगङ्गामृत्पुण्ड्रमुत्तमम्॥२३॥ गङ्गास्नायिनमालोक्यत्यजेद्यस्तुकलेवरम् ॥ श्मशानेऽपिद्विजश्रेष्ठसगङ्गामरणंलभेत् ॥ २४ ॥ तिष्ठंत्यस्थीनिगङ्गायांयावत्कालंशरीरिणः ॥ तावत्कल्प सहस्राणिविष्णुलोकेमहीयते ॥ २५ ॥ यस्यमज्जन्तिगङ्गायांभस्मास्थीनिनखानिच ॥ शिरोरुहाण्यपिप्राज्ञःसविष्णोर्भुवनंवसेत् ॥ २६ ॥ स्थितेष्वस्थि षुगङ्गायांयत्कर्मलभतेनरः ॥ ब्रवीमितत्फलंसर्वंशृणुनान्यमनाद्विज ॥ २७ ॥ एकदाभगवाञ्छक्रोनानालंकारभूषितः ॥ क्रीडागृहंययौकामीयुवत्यापद्मगं धया ॥ २८ ॥ पद्मगंधारसज्ञासासंप्राप्तनवयौवना ॥ नानारसप्रदानेनचकारसुरसंप्रति ॥२९॥ सपत्न्याःस्वर्णपर्यंकेतस्याःशिशुमृगीदृशः॥ प्रीतःपादतले जिष्णुरुवासस्मरमोहितः ॥ ३० ॥ अथतस्यैस्वयंशक्रोनिर्मायस्वर्णवीटिकाम् ॥ ददातिपरमप्रीतस्तद्गुणाकृष्टमानसः ॥ ३१ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुपौ लोमीवरसुन्दरी ॥ भूषणैर्भूषिता सर्वैःस्वयंतद्गृहमाययौ ॥ ३२ ॥ दृष्ट्वातथाविधंशक्रंसर्वदेवाधिपंप्रभुम् ॥ भृशंचुकोपपौलोमीप्राहेतिचसुलक्षणा ॥३३॥ ॥ शच्युवाच ॥ ॥ देवकिंकुरुषेकांतत्वंसमस्तसुराधिप॥ ममदासीस्वरूपायैददासिस्वर्णवीटिकाम्॥३४॥ स्पृशंतित्रिदशाःसर्वेशिरसाचरणौतव॥त्वंकथंप द्मगन्धायादास्याःपादतलेप्रभो॥३५॥याचितश्वसुगन्धित्वाद्भृंगःस्यानचतद्यशः॥ सुंदरीकोटिभर्त्तात्वंसमस्तरसवित्प्रभो॥३६॥ कथमेवंविधंकर्मकरोष्य त्यंतकुत्सितम् ॥ निर्गुणेपद्मगन्धेहेदासिदूरंपरिव्रज ॥३७॥ त्वमीश्वरीचपर्यंकेशक्रःपादतलेतव ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ तयानिर्भर्त्सितासाध्वीपौलोम्यावहुधात तः॥३८॥ उवाचपद्मगन्धासाक्रोधादितिवरांगना ॥ ॥ पद्मगंधोवाच ॥ ॥ गुणंचममदोषंचस्वयंस्वाम्येववेत्तिवै॥३९॥ केनाधिकारेणागत्यत्वंमांनिंदसिनिर्गु णे ॥ अन्येनेत्रद्वयेनापिपश्यंतिगुणदोषकौ ॥ ४० ॥ सहस्रनेत्रैरप्येषनपश्येत्किंदुराशये ॥ यथादोषोहिलोकानांप्रचरेन्नगुणंतथा ॥ ४१ ॥ आदौकलंक श्चन्द्रस्यदृश्यतेगुणवर्जनैः ॥ अनर्थभाषिणीक्रूराकुमूर्त्तिर्गुणवर्जिता ॥ ४२ ॥ यदाहंनास्मिगुणिनीभजतुत्वांतदापतिः ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वापद्मगंधासाक्रोधात्कोकनदेक्षणा ॥ ४३ ॥ उत्तस्थौस्वर्णपर्यंकात्कुर्वतीकरुणंमहत् ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ॥ प्रियेप्राणेश्वरिश्रेष्ठेमांविहायक्व गच्छसि ॥ ४४ ॥ मयाकिमपराद्धंतेममतद्वदसुंदरि ॥ कांतेदासोऽस्म्यहंनूनंदासकर्मकरोमिते ॥ ४५ ॥ दासपत्नीभवेद्दासीवाक्यंत्वंनशृणोषिकम् ॥

समुत्थायततःशक्रस्तन्मोहाकुलमानसः ॥ ४६ ॥ अंकेनिवेशयामासभूयस्तांवरसुंदरीम् ॥ ॥ शच्युवाच ॥ ॥ क्रौंचित्वञ्जीवनंधन्यंव्यर्थमञ्जीवनंध्रुवम् ॥ ४७ ॥ त्वंस्वामिसुभगानित्यंदुर्भगाहंवरांगना ॥ यावत्पुण्यक्षयंक्रौंचितत्पुण्यंयास्यतेक्षयम् ॥ ४८ ॥ क्रौंचवंशसमुत्पन्नादुःखंभूयोऽपिभोक्ष्यसि ॥ देवेन्द्रेणसमंतावत्कुरुकेलिंयथासुखम् ॥ ४९ ॥ कियद्भिर्दिवसैःक्रौंचिनभवेत्तवनिर्गुणे ॥ अत्यद्भुतंवचस्तस्याःपद्मगन्धानिशम्यसा ॥ ५० ॥ द्वन्द्वभावंपरित्यज्यप्रणम्योवाचतांसतीम् ॥ ॥ पद्मगंधोवाच ॥ ॥ पुलोमजेवरारोहेचित्रमेतत्त्वंयोदितम् ॥ ५१ ॥ क्रौंचीकथमहंब्रूहिश्रोतुमिच्छामियत्नतः ॥ काहंकुत्रस्थिताचापिकथमत्रागतासती ॥ ५२ ॥ कालैःकियद्भिर्मत्पुण्यंक्षीणत्वंप्रतियास्यति ॥ ॥ शच्युवाच ॥ ॥ पद्मगन्धेपुरात्वंहिक्रौंचीपक्षिसमुद्भवा ॥ ५३ ॥ अमेध्यमामिषंकीटान्भक्षयंतीक्षितौस्थिता ॥ न्यग्रोधतरुरेकोऽस्तिगङ्गातीरेमनोरमे ॥ ५४ ॥ तत्रनीडंविनिर्मायभवत्यावसतिःकृता ॥ एकदाकृष्णसर्पेणतस्मिन्न्यग्रोधपादपे ॥ ५५ ॥ नीडंप्रविश्यदष्टात्वंसहसापंचतांगता ॥ क्रव्याणितवसर्वाणिससर्पोभक्षयत्क्षुधा ॥ ५६ ॥ स्थितानितत्रैवास्थीनिनिर्मांसानिवरानने॥कदाचित्पवनैर्भद्रेमहद्भिःसचपातितः॥५७॥भग्नःपपातगङ्गायांसमूलोपिवरांगने।गङ्गायांपतितेतस्मिन्न्यग्रोधेधरणीरुहे ॥ ५८ ॥ गङ्गाजलैःप्लावितानितान्यस्थीनितवोत्तमे ॥ यावदस्थीनिगङ्गायांतावत्तिष्ठंतितानिच ॥ ५९ ॥ तावत्त्वंस्वामिसुभगाभविष्यसिसदैवहि ॥ इतितेकथितंसर्वंपद्मगंधेमयाधुना ॥ ६० ॥ येनपुण्यप्रभावेणशक्रोपिवशगस्तव ॥ धन्यातुजाह्नवीदेवीक्रौंचीयस्याःप्रसादतः ॥ ६१ ॥ त्वमस्पृश्यासिचाण्डालैरंकेस्वपिषिवज्रिणः ॥ तेनापमानितासाध्वीशक्रेणापिपुलोमजा ॥ ६२ ॥ परिम्लानमुखांभोजासाजगामयथागता ॥ शक्रांकएवसातस्थौपद्मगन्धावरांगना ॥ ६३ ॥ तद्वाक्यंहृदयेतस्याजागरूकमिवस्थितम् ॥ अथैकदासुराधीशःसुप्रीतस्तद्गुणैर्द्विज ॥ ६४ ॥ वरंवरयसुश्रोणिस्वयंतामित्युवाचह ॥ ॥ पद्मगंधोवाच ॥ त्वंसर्वदेवताधीशोनारीकोटिपतिस्तथा ॥ ६५ ॥ तथाप्यसिममाधीनःस्वामिन्किमपरैर्वरैः ॥ तथापित्वंवरंदित्सुर्यदानूनंसुरोत्तम ॥ ६६ ॥ कर्मणामनसावाचाप्रतिज्ञांकुरुमत्पुरः ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ जीवितंचधनंचैवराज्यंचैवपरिच्छदम् ॥ ६७ ॥ आज्ञापयकिमेतद्वैतुभ्यंदास्यामिसुंदरि ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यंसंदेहोनात्रविद्यते ॥ ६८ ॥ यदीच्छसिमृगीनेत्रेतत्तेदास्याम्यहंध्रुवम् ॥ ॥ पद्मगंधोवाच ॥ ॥ नूनमेवप्रसन्नोऽसियदित्वंत्रिदशेश्वर ॥ ६९ ॥ जन्ममेहस्तियोनौचभूयोदेहीतिमेवरम् ॥ ॥ इंद्रउवाच ॥ ॥ कृतप्रतिज्ञःसुश्रोणिवरंतेऽहंददामिवै ॥ ७० ॥ किंतुदुःखानियातानिवहूनिहृदयेमम ॥ त्वामदृष्ट्वावरारोहेप्रीतिर्नप्राप्यतेक्षणम् ॥ ७१ ॥ कथंतेचिरविच्छेदंसोढुंशक्नोमिदुःसहम् ॥ यदामय्यनुकंपास्तितवपीनपयोधरे ॥ ७२ ॥ तदाकियद्दिनंतिष्ठमयासहवराङ्गने ॥ ततोदेवाधिराजस्यवदंतीबहुसंपदम् ॥ ७३ ॥

वर्षाणामयुतंतस्थौसादेवनिलयेसती ॥ ॥ पद्मगन्धोवाच ॥ ॥ आज्ञांदेहिसुराधीशसाधितुंसुमनोरथम् ॥ ७४ ॥ व्रजाम्यहंकर्मभूमिंवंदेपादद्वयंतव ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ॥ त्वत्प्रेमसिंधुमानेनमयाचन्द्रनिभानने ॥ ७५ ॥ स्थित्वाकतिदिनंपश्चाद्गमिष्यसियथासुखम् ॥ ततस्तुकौतुकागारेतेनसार्द्धमहर्निशम् ॥ ७६ ॥ क्रीडंतीपद्मगंधासातस्थौवर्षायुतत्रयम् ॥ सुराधीशंततःसेतितदाप्राहमुदान्विता ॥ ७७ ॥ आदेशंकुरुगच्छामिपृथिवींप्रतिसंप्रति ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ॥ जाडयंजहीहिसुश्रोणितिष्ठात्रैवमयासह ॥ ७८ ॥ त्वांत्यक्तुंनहिशक्नोमिप्राणेभ्योपिगरीयसीम् ॥ ॥ पद्मगन्धोवाच ॥ पुण्यक्षयेसुराधीशयदायास्याम्यहंभुवि ॥७९॥ तदाचिरंतेविच्छेदोभविष्यतिमयासह ॥ यद्विच्छेदेमयानाथपुनर्गंतुंभुवंप्रति ॥८०॥ इच्छाम्यहंपुनर्द्यौंश्चपुण्योपार्जनहेतवे ॥ कर्मभूमिमहंगत्वायेनोपायेनवासव ॥ ८१ ॥ तत्करिष्यामिविच्छेदःकदाचित्स्यात्त्वयानमे ॥ ॥ इन्द्रउवाच॥ भद्रेत्वयायदानूनंकर्मेदंकर्तुमिच्छितम् ॥ ८२ ॥ तदागच्छपुनःशीघ्रमागमिष्यसिसुंदरि ॥ सहनेत्राद्विविगलद्बाष्पसिक्ततनुस्ततः ॥ ८३ ॥ दोर्भ्यामालिङ्ग्यतांशक्रोगच्छेत्याहप्रियेवदन् ॥ तदादेशात्ततःसाध्वीकर्मभूमिंसमागता ॥ ८४ ॥ जाताचहस्तिनीयोनौभूत्वाजातिस्मराद्विज ॥ स्मरंतीनिजवृत्तांतंसाकियद्भिर्दिनैस्ततः ॥ ८५ ॥ जगामजाह्नवीतीरंहस्तियोनिसुसंभवा ॥ गङ्गायांस्नानमासाद्यगङ्गाकर्दमभूषिता ॥ ८६ ॥ गंगागंगेतिजल्पंतीह्रदंनिम्नंविवेशसा ॥ तस्मिन्गंगाह्रदेगत्वाहस्तिनीपर्वताकृतिः॥८७॥ निजांजातिंस्मरंतीसाजगामपंचतांपुनः॥ तस्याःसाहसमालोक्यहस्तिनींसर्वदेवताः ॥८८॥ ववर्षुःपारिजाताद्यैःकुसुमैरुत्तमैर्मुदा ॥ तामानेतुंततःशक्रःसर्वदेवगणैर्वृतः ॥ ८९ ॥ वेगात्तच्चिरविच्छेदात्कृष्णांगींसुमनाययौ ॥ पुष्पकेतांसमालोक्यदिव्यदेहांसुराधिपः ॥९० ॥ कथयन्निजदुःखानिनिजावासंजगामह ॥ पुलोमजाचरंभाचप्रम्लोचाचोर्वशीतथा ॥ ९१ ॥ सुंदर्योऽन्याश्चयुवतीस्तस्यास्त्यक्त्वामुदागताः ॥ शक्रस्यहृदयोत्साहंतन्वंतीसावरांगना ॥ ९२ ॥ पुरंदरपुरेतस्थौसुभगाप्रीतिवल्लभा ॥ यस्यास्तिष्ठंतिगङ्गायांयावदस्थीनिजैमिने ॥ ९३ ॥ कुलकोटिशतंतावत्तस्थावाससुरालये ॥ राज्ञानोदिविराज्येषुयेयेभूतास्तपोबलात् ॥ ९४ ॥ तेषांतेषांस्नेहभूमिर्भवंत्यमरसुंदरी ॥ गंगास्थिमज्जनादेवजैमिनेफलमीदृशम् ॥ ९५ ॥ गंगायांत्यजतोदेहंफलंवक्तुंनशक्यते ॥ मृतंशरीरंगंगायांयावदस्थीनिजैमिने ॥ ९६ ॥ कल्पकोटिशतंतावत्तस्यावासःसुरालये ॥ मृतंशरीरंगंगायांस्रोतोभिश्चलितंद्विज ॥९७॥ दृश्यतेदेहिनस्तस्यतत्फलंशृणुजैमिने॥ स्वर्गेदेवांगनात्रस्तचारुचामरवायुभिः ॥ ९८ ॥ वीजितःस्वर्णपर्यंकेसुप्तस्तिष्ठतिकौतुकी ॥ जाह्नवीसैकतेयस्यशरीरंदृश्यतेमृतम् ॥ ९९ ॥ दिवाकरकरैस्तप्तंकुलंतस्यवदाम्यहम् ॥ सुगन्धैश्चंदनैर्दिव्यैर्लिप्तसर्वकलेवरः ॥ १०० ॥ दिव्याङ्गनाभिःसहितोदिविक्रीडतिसर्वदा ॥ काकैर्गृध्रैश्चकंकैश्चशकुंतैर्भीष्ममातरि ॥ १०१ ॥ वपुर्विदलि

तंयस्यदृश्यतेतत्फलंशृणु ॥ दिविदिव्यांगनापीनप्रोत्तुङ्गरुचिरस्तनैः ॥ १०२ ॥ श्लिष्टवक्षाश्चपर्यंकेनिद्रातिनित्यमेवसः ॥ पिपीलिकाभिःकीटैश्चमक्षिकाभिश्ववेष्टितः ॥ १०३ ॥ गंगायांयस्यदृश्यंतेअस्थीनिपतितानिच ॥ तस्याक्षयंफलंविप्रवदतोमेनिशामय ॥ १०४ ॥ प्रणमत्रिदशव्यूहशिरोमुकुटभूषणैः ॥ हतपादरजाःस्वर्गेसचशक्रायतेचिरम् ॥ १०५ ॥ अनिच्छयापिगङ्गायांयदेहपतनंभवेत् ॥ सविमुक्तोऽखिलैःपापैर्नरोनारायणोभवेत् ॥ १०६ ॥ यस्यांगाराश्चदृश्यंतेगङ्गायांचलिताजलैः ॥ अङ्गारसङ्ख्ययास्वर्गेतिष्ठेत्कल्पशताधिकम् ॥ १०७ ॥ सर्वेषामेवपुण्यानांकदाचित्क्षयमीक्षते ॥ गङ्गायांपतितेदेहेभवेत्पुण्यक्षयोनहि ॥ १०८ ॥ बहुनात्रकिमुक्तेननिश्चितंकथ्यतेऽधुना ॥ गङ्गायांत्यक्तदेहस्यमहिमाज्ञायतेनहि ॥ १०९ ॥ विषमदुरितराशीनाशिगाङ्गंनरोयःस्पृशतिभुविकदाचिद्भावुकोभक्तिभावैः ॥ जगदुदधिजलंविलंघ्यघोरंव्रजतिसपारमपारतुष्टिनावा ॥ ११० ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेगङ्गामाहात्म्येऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ छ ॥

॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ भूयएवगुरोब्रूहिगङ्गामाहात्म्यमुत्तमम् ॥ गङ्गाकथामृतंपातुंमाधुर्यात्पुनरिष्यते ॥ १ ॥ ॥व्यासउवाच॥ ॥ तदप्यहंब्रवीमित्वांगङ्गाभक्तोयतोभवान् ॥ तौपादौसफलौनृणांजाह्नवीतटगामिनौ ॥ २ ॥ गङ्गाकल्लोलनिनदश्राविणौश्रवणौचतौ ॥ साजिह्वायाचजानातिस्वादुभेदंतदंभसः ॥ ३ ॥ तेनेत्रेजाह्नवीचारुतरंगदर्शनेचते ॥ तल्ललाटमितिप्रोक्तंगङ्गामृत्पुण्ड्रधारियत् ॥ ४ ॥ तौहस्तौजाह्नवीतीरेहरिपूजापरायणौ ॥ शरीरंसफलंतच्चविमलेजाह्नवीजले ॥ ५ ॥ पतितंतद्द्विजश्रेष्ठचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ स्वर्गस्थाःपितरःसर्वेगच्छंतोजाह्नवीतटे ॥ ६ ॥ संदृश्यदृष्टाःशंसंतिवदंतइतिजैमिने ॥ तत्पुण्यंकृतमस्माभिःसद्गतिप्राप्तयेपुरा ॥ ७ ॥ भविष्यत्यक्षयंतच्चयतःपुत्रोयमीदृशः ॥ अनेनगाङ्गैःसलिलैर्वयंसंप्रतितर्पिताः ॥ ८ ॥ यास्यामःपरमंधामदुर्लभंयत्सुरैरपि ॥ गङ्गायांयानिद्रव्याणिदास्यत्यस्माकमात्मजः ॥ ९ ॥ अस्मभ्यंतानिसर्वाणिभविष्यंत्यक्षयाणिवै॥नरकस्थाश्चपितरःसर्वदुःखसमन्विताः॥१०॥ वदंतीतिसुतंदृष्ट्वागच्छंतंजाह्नवीतटम् ॥कृतानियानिपापानिनरकक्लेशदानिवै ॥ ११ ॥ यास्यंतिसंक्षयंतानिपुत्रस्यापिप्रसादतः ॥ विमुक्तानरकक्लेशैर्वयंसर्वैसुदुःसहैः ॥ १२ ॥ अथपुत्रप्रसादेनयास्यामःपरमांगतिम् ॥ यात्रांविधाययोमर्त्योगृहंमोहान्निवर्तते ॥ १३ ॥ निराशाःपितरस्तस्ययांतिसर्वेयथागताः ॥ आमिषंमैथुनंचैवदोलामश्वंगजंतथा ॥ १४ ॥ उपानहंचातुंतपत्रंगंगायात्रासुवर्जयेत् ॥ अध्वश्रमोद्भवंदुःखंदुष्करंनहिमन्यते॥१५॥ गृहेपद्मसुखंतत्रगङ्गास्नानेस्मरेन्नच ॥असत्यभाषणंचैवपाखंडसंगमेवच॥१६॥ द्विर्भोजनंचकलहंगंगायात्रासुवर्जयेत् ॥ परनिंदांचलोभंचगर्वंचक्रोधमत्सरौ ॥ १७ ॥ अत्यंतहास्यशोकंचगंगायात्रासुवर्जयेत् ॥ मंचसुप्तमिवात्मानंचिंतयेद्भूमिशायिनम् ॥ १८ ॥ गंगानामसुनःमानिवदेद्गच्छञ्जनःपथि ॥ माहात्म्यंजाह्नवीदेव्याःसर्वपापप्रणाशनम् ॥ १९ ॥ सुखदंमोक्षदंचैवकथ

यन्पथिगच्छति ॥ गङ्गेदेविजगन्मातर्देहिसंदर्शनंमम ॥ २० ॥ वचोभिःकोमलैरेभिःकुर्याच्छ्रमनिवारणम् ॥ हाकथंसदनंत्यक्त्वमागतंवाकथंमया ॥
॥ २१ ॥ श्रमैरितिवदेद्यस्तुसंपूर्णंतत्फलंनहि ॥ क्वपर्यङ्कःक्वमेपत्नीक्वचमेचसुहृद्गृहम् ॥ २२ ॥ स्वपामिप्रांतरेभूमौकथंवाहंसमागतः ॥ धन
धान्यादिवस्तूनांकागतिर्वागृहेमम ॥ २३ ॥ कियद्भिर्दिवसैर्भूयोगमिष्याम्यहमालयम् ॥ इतिचिंताकुलायेचपथिगच्छंतिमानवाः ॥ २४ ॥ गंगा
स्नानफलंतेषांसंपूर्णंनभवेद्द्विज ॥ गङ्गेगंतुंप्रतीतीरेयात्रेयंविहितातव ॥ २५ ॥ निर्विघ्नांसिद्धिमाप्नोमित्वत्प्रसादात्सरिद्वरे ॥ इमंमंत्रंसमुच्चार्ययात्रा
कालेविशेषतः ॥ २६ ॥ हर्षितोनिलयाद्गच्छेद्वैष्णवैःसहजैमिने ॥ नातिवेगेनगंतव्यंनतथाचशनैःशनैः ॥ २७ ॥ गङ्गायात्रासुकर्त्तव्यंनान्यत्कर्मविच
क्षणैः ॥ गंगातीरेप्रयागेतुवाणिज्यप्रमुखानिच ॥ २८ ॥ कार्याणिकुरुतेयस्तुतत्पुण्यार्द्धंविनश्यति ॥ जन्मजन्मार्जितंपापंस्वल्पंवायदिवाबहु ॥ २९ ॥
गंगादेवीप्रसादेनसर्वंमेयास्यतिक्षयम् ॥ इत्युक्त्वापरमप्रीतःप्राज्ञोगङ्गातटंव्रजेत् ॥ ३० ॥ दृष्ट्वाचमातरंगङ्गामिमंमंत्रमुदीरयेत् ॥ अद्यमेसफलंजन्मजी
वितंचसुजीवितम् ॥ ३१ ॥ साक्षाद्ब्रह्मस्वरूपांत्वामपश्यमितिचक्षुषा ॥ देवित्वद्दर्शनादेवमहापातकिनोमम ॥ ३२ ॥ विनष्टमभवत्पापंजन्मको
टिसमुद्भवम् ॥ इत्युक्त्वासकलंदेहंनिपात्यपृथिवीतले ॥ ३३ ॥ प्रणमेज्जाह्नवींदेवींभक्तिभावसमन्वितः ॥ ततःस्रोतःसमीपेचबद्धाञ्जलिरिमंपु
नः ॥ ३४ ॥ पठेन्मंत्रंभक्तिभावैःसुप्रीतोद्विजसत्तम ॥ गंगेदेविजगद्धात्रिपादाभ्यांसलिलंतव ॥ ३५ ॥ स्पृशामीत्यपराधंमेप्रसन्नाक्षंतुमर्हसि ॥ स्वर्गा
रोहणसोपानंत्वदीयमुदकंशुभे ॥ ३६ ॥ अतःस्पृशामिपादाभ्यांगंगेदेविनमोनमः ॥ ततस्तुमस्तकेधृत्वागांगेयंवारिभक्तितः ॥ ३७ ॥ स्नानार्थंप्रवि
शेत्स्रोतःप्राज्ञोगंगेतिकीर्तयन् ॥ त्वत्कर्दमैरतिस्निग्धैःसर्वपापप्रणाशनैः ॥ ३८ ॥ मयासंलिप्यतेगात्रंमातर्मेहरपातकम् ॥ गङ्गाकर्दमलिप्ताङ्गोगङ्गा
गङ्गेतिकीर्तयन् ॥ ३९ ॥ सर्वकल्मषनाशिन्यांगङ्गायांस्नानमाचरेत् ॥ भूयःपूर्वोक्तमन्त्रेणगृहीत्वामृत्तिकांततः ॥ ४० ॥ वक्ष्यमाणेनमन्त्रेणगृहीत्वामृ
त्तिकांपुनः ॥ वक्ष्यमाणेनमंत्रेणभक्तितःस्नानमाचरेत् ॥ ४१ ॥ ब्रह्मस्वरूपेहेगङ्गेस्नानमाचर्यतेमया ॥ त्वदीयेनिर्मलेतोयेयथोक्तफलदाभव ॥४२॥
ततोनिजेच्छयाविप्रगङ्गायांलोकमातरि ॥ स्नानंसमाचरेत्प्राज्ञोगङ्गानारायणंस्मरन् ॥ ४३ ॥ एवंस्नात्वातुगङ्गायांगात्रंवस्त्रेणमार्जयेत् ॥ परिधेयांब
रांबूनिगङ्गास्रोतसिनत्यजेत् ॥ ४४ ॥ नदंतधावनंकुर्याद्गङ्गागर्भेविचक्षणः ॥ कुर्याच्चेन्मोहतःपुण्यंनगङ्गास्नानजंलभेत् ॥ ४५ ॥ प्रभातेऽन्यत्रतांकृत्वादं
तकाष्ठादिकक्रियाम् ॥ रात्रिवासंपरित्यज्यगङ्गायांस्नानमाचरेत् ॥४६ ॥ बाह्यभूमिमगत्वायोगङ्गायांस्नानमाचरेत् ॥ गङ्गास्नानफलंसोऽपिसंपूर्णंचलभेन्न
हि ॥ ४७ ॥ स्नात्वाचगङ्गामृत्पुंड्रंस्थानेस्थानेनयेद्बुधः ॥ ततःस्थिरमनाःकुर्याद्विधिनातर्पणाधिकम् ॥ ४८ ॥ गाङ्गेयैरुदकैर्यस्तुकुरुतेपितृतर्पणम् ॥

पितरस्तस्यतृप्यंतिवर्षकोटिशतावधि ॥ ४९ ॥ गङ्गायांकुरुतेयस्तुपितृश्राद्धंद्विजोत्तम ॥ पितरस्तस्यतिष्ठंतिसंतुष्टास्त्रिदशालयम् ॥ ५० ॥ समाप्य
स्नानकर्माणिगङ्गायांसमुपोषितः ॥ दानंदेवार्चनंचैवजयोऽन्याश्चक्रियास्तथा ॥ कृतास्तुयास्तुगङ्गायांक्षयस्तासांनविद्यते ॥ ५१ ॥ समाप्यस्नानकर्मा
णिगंगायांसमुपोषितः ॥ कृतपंचमहायज्ञोगंगापूजांसमाचरेत् ॥ ५२ ॥ गंगायाःप्रतिमांदेव्याःश्रीविष्णोःप्रतिमांतथा ॥ नालिकेरोदकैर्दिव्यैःस्नापये
द्भक्तितोबुधः ॥ ५३ ॥ जाह्नवीप्रतिमाभावान्नालिकेरोदकानिवै ॥ निक्षिपेज्जाह्नवीतोयेजाह्नवींहृदिसंस्मरन् ॥ ५४ ॥ दिव्यैर्गंधैश्चदीपैश्चघृतपूर्णसमुज्ज्व
लैः ॥ धूपैःसुवासितैश्चैवनानापुष्पमनोहरैः ॥ ५५ ॥ नानाफलैःसुपक्कैश्चनैवेद्यैरुत्तमास्तथा ॥ पाद्यार्घाचमनीयैश्चतांबूलैःखादिरान्वितैः ॥ ५६ ॥ अन्यै
रप्युपहारैश्चविशिष्टैर्निजभक्तितः ॥ स्तवैर्नानाचनैवेद्यैर्गङ्गांविष्णुंचपूजयेत् ॥ ५७ ॥ ततःसंपूजितांदेवींविष्णुंचपरमेश्वरम् ॥ अंगप्रदक्षिणांकुर्याद्भक्त्या
वारत्रयंबुधः ॥ ५८ ॥ अथस्थित्वानिराहारोऽपरेहनिसरिद्वरे ॥ भोक्ष्याभिजह्नतनयेशरणंमेभवानघे ॥ ५९ ॥ एवंसंकल्प्यमतिमान्कर्मणामनसागिरा ॥
रात्रौजागरणंकुर्याज्जितनिद्रोऽतिहर्षितः ॥६०॥ अशक्त्याचद्विजश्रेष्ठफलाहारोभवेदधः ॥ अन्नमात्रंनभुंजीतनचकुर्याद्धिभोजनम् ॥६१॥ प्रातर्गङ्गांचविष्णुं
चपुनरभ्यर्च्यजैमिने ॥ विप्रायदक्षिणांदद्याद्विभवस्यानुरूपतः ॥ ६२ ॥ अर्चनंजागरंचैवयत्कृतंपुरतस्तव ॥ अच्छिद्रमस्तुतत्सर्वंत्वत्प्रसादात्सरिद्व
रे ॥ ६३ ॥ इत्युक्त्वातांनमस्कृत्यकृतनित्यक्रियोद्विजः ॥ ततःसबंधुभिःसार्द्धंपारणंस्वयमाचरेत् ॥ ६४ ॥ तीर्थोपवासमेवंयःकुरुतेजाह्नवीतटे ॥
तस्यपुण्यफलंवत्सवदतोमेनिशामय ॥ ६५ ॥ जन्मांतरार्जितैःपापैर्विमुक्तोविष्णुरूपधृक् ॥ विष्णोःपुरंसमासाद्यविष्णुनासहमोदते ॥ ६६ ॥ कल्पको
टिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ स्थित्वाविष्णुपुरंसर्वंसुखंभुंक्तेसुदुर्लभम् ॥ ६७ ॥ ततोनारायणादेशाद्ब्रह्मलोकंसगच्छति ॥ ब्रह्मलोकेसुखंभुंक्तेदुर्ल
भंयत्सुरैरपि ॥ ६८ ॥ तावत्कालंब्रह्मलोकेस्थित्वाब्रह्मक्षयात्ततः ॥ महादेवंततोगच्छेद्रथमारुह्यशोभनम् ॥ ६९ ॥ सुखंनानाविधंतत्रभुङ्क्तेऽत्यन्तसुदुर्ल
भम् ॥ गाणपत्यमवाप्नोतिकिमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ ७० ॥ तावत्कालंशिवपुरेस्थित्वावैपुण्यवान्नरः ॥ इन्द्रलोकंततोगच्छेद्द्वितीयइववासवः ॥ ७१ ॥
तेनपुण्यात्मनासार्द्धंवसेदेकासनेततः ॥ तत्रभुक्त्वाखिलान्कामान्कल्पकोटिशतावधि ॥७२॥ सूर्यलोकंततोगच्छेद्द्वितीयइवचन्द्रमाः ॥तत्रामृतानिभुक्त्वावै
चिरंचन्द्रस्यसन्निधौ ॥७३॥ पुनरागत्यपृथिवींचक्रवर्तीनृपोभवेत् ॥ पालयित्वाचिरंपृथ्वींजित्वावैसकलान्रिपून् ॥ ७४ ॥ आयुषोऽन्तेचगङ्गायांसुखंमृत्युम
वाप्नुयात् ॥ भूयःसएवमारुह्यविमानंसुमहायशाः ॥ ७५ ॥ पुरंभगवतोयातिदैवतैरपिदुर्लभम् ॥ तत्रभुक्त्वाखिलान्भोगान्मन्वंतरचतुष्टयम् ॥ ७६ ॥
परमंज्ञानमासाद्यदुर्लभंमोक्षमाप्नुयात् ॥ जाह्नवीतीरयात्रायांदैवाद्यस्यभवेत्पाथि ॥ ७७ ॥ पंचतासोऽपिपरमंधामगच्छेन्नसंशयः ॥ सत्यधर्मोनामराजाधा

र्मिकश्चप्रियंवदः ॥ ७८ ॥ त्रेताद्वापरसंधौचवभूवक्षितिमण्डले ॥ विजयानाममहिषीतस्यभूमिपतेरभूत् ॥ ७९ ॥ सुंदरीशीलयुक्तासापतिसेवापरायणा ॥
सप्तवर्षसहस्राणिभुक्त्वावसुमतीमिमाम् ॥८०॥ कदाचित्प्राप्तकालोऽसौसदारःपंचतांगतः॥ततोयमभटैर्बद्धौदंपतीतौभयंकरौ ॥ ८१ ॥ दुःखप्रदेनमार्गेण
जग्मतुर्यममंदिरम् ॥ तौदृष्ट्वाधर्मराजोऽपिचित्रगुप्तमुवाचह ॥८२॥ एतयोःसर्वकर्माणिचित्रगुप्तविचारय ॥ तेनाज्ञप्तश्चित्रगुप्तस्तयोःकर्माणिजैमिने॥८३॥
मूलाद्विचारयामासप्राहचेतिकृताञ्जलिः ॥ ॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ ॥ एतयोःसकलंकर्मशृणुराजन्वदाम्यहम् ॥ ८४ ॥ शुभंवाप्यशुभंकर्मयदेताभ्यां
कृतंभुवि ॥ किंचिदस्यानयोपायंवदामितदहंशृणु ॥ ८५ ॥ एकदात्रासितोव्याघ्रैःकश्चिदेकोमृगःप्रभो ॥ वनाज्जीवनरक्षार्थमागतोऽस्यसभांप्रति ॥ ८६ ॥
तमायांतंसमालोक्यभूयोऽयंप्राप्तकौतुकः ॥ जघनेस्वयमुत्थायखड्गेनतरसामृगम् ॥ ८७ ॥ जघानहमृगंराजाशरणागतमप्यमुम्॥तस्मात्सदारोभूपोऽयंदंड
नीयस्त्वयाप्रभो ॥ ८८ ॥ यावंतितस्यरोमाणिसंस्थितानिकलेवरे ॥ मन्वंतरसहस्राणिमन्वंतरशतानिच ॥ ८९ ॥ कोटिकोटिकुलैर्युक्तोनारकी
स्यान्नसंशयः ॥ शरणागतरक्षांयःप्राणैरपिधनैरपि ॥ ९० ॥ कुरुतेयोनरोज्ञानीतस्यपुण्यंनिशामय ॥ सर्वपापैर्विनिर्मुक्तोब्रह्महत्यामुखैरपि ॥ ९१ ॥
आयुषोऽन्तेव्रजेन्मोक्षंयोगिनामपिदुर्लभम् ॥ यमाज्ञयाततोदूतैःसदारोऽसौमहीपतिः ॥ ९२ ॥ असिपत्रवनेघोरेस्थापितोऽत्यंतदुःखदे ॥ असितुल्या
निपत्राणियतस्तेषांचशाखिनाम् ॥९३॥ असिपत्रवनंप्राहुरतस्तद्वैमनीषिणः ॥ स्थित्वासिपत्रविपिनेयुगकोटिशतानिच ॥ ९४ ॥ सदारोनरकंभेजेव्याघ्र
भक्ष्याह्वयंततः॥ निरयंतंप्रविशतिसर्वोपद्रवसंयुतम् ॥९५॥ भवेच्चभक्ष्योव्याघ्रेणव्याघ्रभक्ष्यस्ततःस्मृतः ॥ युगकोटिसहस्राणिस्थित्वातत्रसभूपतिः॥९६॥
सदारोऽजनिपापांतेभेकयोर्निगतःक्षितौ ॥ जातिस्मरौततस्तौतुभेकीभेकौसुदुःखितौ ॥ ९७ ॥ तीरेतस्थतुरेकस्मिन्सततंकीटभोजिनौ ॥ अथैकदातेन
पथापुण्याहंप्राप्यमानवाः ॥९८॥ गच्छंतिजाह्नवीतीरंतांस्तौददृशतुर्द्विज ॥ ॥ भेकउवाच ॥ ॥ वर्षाभ्विमोहाद्यत्सर्वंपापंकर्मकृतंमया ॥ ९९ ॥
अद्यापिकर्मणातेनदुःखमावांनमुंचति ॥ त्यक्त्वाशरीरंगंगायांमुक्ताःस्युःपापिनोपिच ॥ १०० ॥ तथाप्येवंविधंदुःखमनुभूयावहेकथम् ॥ गंगायांत्यक्तु
मिच्छामिसंप्रत्येतत्कलेवरम् ॥ १०१ ॥ कायुक्तिर्ब्रूहितांकांतेतितीर्षुर्दुःखसागरम् ॥ वर्षाभ्वीतद्वचःश्रुत्वाप्राहेतिविनयान्विता ॥ १०२ ॥ ॥ वर्षा
भ्व्युवाच ॥ ॥ दुःखंनशक्यतेसोढुंस्वामिन्नेतदद्रुतंकुरु ॥ ततस्तौदंपतीविप्रस्मृत्वागंगांशुभप्रदाम् ॥ १०३ ॥ सहसाचक्रतुर्यात्रांमरणायोपहर्षितौ ॥
अथैतौपथिगच्छंतौचिरकालंबुभुक्षितौ ॥१०४॥ अपश्यत्पापकृत्क्ष्वेडःकालसर्पोभयंकरः ॥ ॥ कालसर्पउवाच ॥ ॥ दर्दुरौपापिनौयैथाःप्राप्तकालौयुवां
ततः ॥१०५॥ अथनूनंभक्षितव्यौक्षुधितेनमयायुवाम् ॥ ततस्तावतिसंत्रस्तौदंपतीदुःखभागिनौ ॥१०६॥ इत्यूचतुर्वचोभक्त्याकालसर्पंपुरोगतम्॥नास्ति

मृत्युभयंसर्पस्वल्पमप्यावयोर्हृदि ॥१०७॥ अहमासंपुराराजसत्यधर्माह्वयःक्षितौ ॥ इयंचविजयानाममहिषीसंस्थितामम ॥ १०८॥ मयादुरात्मनामोहा
न्नितःशरणंगतः ॥ तेनैवकर्मणाभुक्तंचिरंदुःखंयमालये ॥ १०९ ॥ भोक्तुंस्वकर्मणःशेषंभेकयोनौस्त्रियासह ॥ सोऽहंयातोऽस्मिपापेनकृतंकर्मनमुंच
ति ॥११०॥ सत्यमावांजिगमिषूपरमंधामपन्नग ॥ व्रजावोजाह्नवीतीरंशरीरत्यागहेतवे ॥ १११ ॥ त्यजाविवेकतांसर्पनरकक्लेशदायिनीम् ॥ आवांसंखा
द्यभवतोभविष्यतिसुखंकियत् ॥ ११२ ॥ आवयोर्हृदयेविष्णुस्तवापिहृदयेहरिः ॥ अतएवत्वयासार्द्धंशत्रुताकाभुजंगम ॥ ११३ ॥ प्राणिहिंसानकर्त
व्याकदापिचविचक्षणैः ॥ क्रियतेपिचतद्धिंसांविदधातिस्वयंविधिः ॥ ११४ ॥ आयुःपुत्राश्चदाराश्चसंपदश्चयशांसिच ॥ हिंसांदत्वामनुष्याणां
हरेद्दुष्टोविधिःस्वयम् ॥ ११५ ॥ किंजपैःकिंतपोभिर्वाकिंदानैःकिमुचाध्वरैः ॥ हिंसेतिवर्णद्वितयंयस्यास्तिहृदयेसदा ॥ ११६ ॥ यःप्राणिहिंसको
मर्त्यःसएवहरिहिंसकः ॥ सर्वप्राणिशरीरस्थोभगवान्कमलापतिः ॥ ११७ ॥ आत्मानंबहुधासृष्ट्वाभगवान्भूतभावनः ॥ संसारकौतुकागारेक्रीडे
च्छिशुरिवस्वयम् ॥ ११८॥ शरीरिणःशरीरंहिनिलयःपरमात्मनः ॥ परमात्मास्वयंविष्णुरतोहिंसांविवर्जयेत् ॥ ११९ ॥ परप्राणविनाशेनचात्मतुष्टि
र्विधीयते ॥ १२० ॥ क्षणंस्यादात्मनस्तुष्टिरन्यस्यप्राणसंक्षयः ॥ चरित्रमेतल्लोकानामत्यद्भुतमिवाक्षितौ ॥ १२१ ॥ आत्मतृप्तिंप्रकुर्वंतिपरं
हत्वातियत्नतः ॥ धीमान्नात्मपरिज्ञानंकदाचित्कुरुतेनहि ॥ १२२ ॥ अहंविष्णुरसौविष्णुरितिचेतसिभावयेत् ॥ परदुःखेनयोदुःखीसुखीयश्च
पराश्रिया ॥ १२३ ॥ संसारेऽस्मिन्सविज्ञेयःसाक्षादेवहरिःस्वयम् ॥ धिगस्तुतत्सुखंनृणांमोहवंचितचेतसाम् ॥ १२४ ॥ परहिंसाविधानेनसुखंयत्स्या
द्भुजंगम ॥ सुखानिवापिदुःखानिदीयंतेयानिजंतवे ॥१२५॥ अचिरेणैवतानिस्मलभंतेभुविमानवाः ॥ तस्माद्धिंसांपरित्यज्यभुजंगमसुखीभव ॥१२६॥
त्वयिप्रसन्नेगच्छावःपारंदुःखमहोदधेः ॥ ॥ सर्पउवाच ॥ ॥ यदास्यात्परहिंसायांनूनंमेनातिपातकम् ॥ १२७ ॥ तदाकथमहोसृष्टौवेधसाभक्ष्यभक्षकौ ॥
परहिंसानकर्तव्यासत्यमेतत्त्वयोदितम् ॥१२८॥ किंतुसर्वेषुभक्ष्येषुहिंसासंभाव्यतेनहि ॥ नारायणोविश्वरूपःसत्यमेतन्नसंशयः ॥ १२९ ॥ भक्ष्यभक्षकसं
युक्तंस्वयमेवससर्जह ॥ सृजतिस्वयमात्मानमात्मानंरक्षातिस्वयम् ॥ १३० ॥ आत्मानंस्वयमेवात्तिसृष्टिरेवंविधाहरेः ॥ शक्तोऽहंकिंयुवांहंतुंकालरूपी
स्वयंविधिः ॥ १३१ ॥ संप्रतिप्रेषयामासकार्येऽस्मिन्मांस्वयंहरिः ॥ युवांससर्जयोदेवोयश्चरक्षतिवांसदा ॥ १३२ ॥ कालरूपीसएवाद्यहंतिहेतुंविधाय
माम् ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ ततस्तेनभुजंगेनभक्षितौतौचदंपती ॥ १३३ ॥ गङ्गागंगेतिजल्पंतौमहत्याक्षुधयापथि ॥ जाह्नवीतीरयात्रायांपा
देपादेजनाविमौ ॥ १३४ ॥ अश्वमेधाख्ययज्ञानांप्राप्तवंतौमहाफलम् ॥ तस्मादेनौमहात्मानौत्वह्वश्वमेधधारिणौ ॥ १३५ ॥ एतयोःसदृशोनास्तिशत

क्रतुरहंयतः ॥ निजाधिकारेणैवान्यमवलंब्यपुरंदरः ॥ १३६ ॥ अर्घ्यहस्तःपादचारीवृतोदेवैःसमाययौ ॥ अथरम्भोर्वशीचैवसुंदर्योऽन्याश्चहर्षिताः ॥
॥ १३७ ॥ अन्योन्यंकथयामासुर्निजयौवनगर्विताः ॥ अयंपुण्यात्मनांश्रेष्ठोरसज्ञोत्यंतसुन्दरः ॥ १३८ ॥ आयातोऽमुंकरिष्यामिस्ववशंसेवितैःस्वकैः ॥
काचित्कांचिद्वदत्येतज्जानामिसकलांकलाम् ॥ १३९ ॥ अतएवभविष्यामिकांताहमस्यभूपतेः ॥ काचित्कांचिदितिब्रूयात्तेशक्रोपिवशोमम ॥ १४० ॥
किमत्रचित्रंवशगोभूपालोऽयंभविष्यति ॥ १४१ ॥ भर्त्तामममायंचपतिर्ममायंस्वामीममायंममनाथएषः ॥ इतीवसर्वाःपरमप्रमोदैर्वदंतिनार्योखिलसद्गु
णज्ञाः ॥ १४२ ॥ उच्चावचंविप्रनिशम्यतासांजगादकाचिद्गुणिनीरसज्ञा ॥ सौदास्यकांतांनृपतिःस्वयंयांभजत्ययंकिंकलहेननार्यः ॥ १४३ ॥ सुन्दर्य
स्तास्ततसर्वाःसंत्यज्यकलहंद्विज ॥ आजग्मुर्हृदयोत्साहैःसर्वाभरणभूषिताः ॥ १४४ ॥ अथतंनृपतिश्रेष्ठंसदारंगतकल्मषम् ॥ पाद्याद्यैःपूजयामासुः
प्राहेतिचपुरंदरः ॥ १४५ ॥ रथेनिवेशयामासपुष्पकेस्त्रीसमन्वितम् ॥ भेरीमृदंगमधुरीडिंडिमानकनिःस्वनैः ॥ १४६ ॥ करकंकणनादैश्चकरताल
स्वनैस्तथा ॥ जयशब्दैश्चदेवानांनाकःशब्दमयोऽभवत् ॥ १४७ ॥ देवाङ्गनाचारुहस्तश्वेतचामरमारुतैः ॥ वीजितःसरथारूढःसदारास्त्रिदिवंययौ ॥ १४८ ॥
ततःशक्रःस्वयंतस्मैसत्यधर्मायभूभुजे ॥ दत्तवान्निजासनार्द्धंशुभोवैक्षयशंकया ॥ १४९ ॥ शक्रेणसहभूपोऽसौवसन्नेकासनेसदा ॥ शक्रत्वमकरोत्स्वर्गे
केशवस्यानुकंपया ॥ १५० ॥ युगकोटिसहस्राणिदिविभुक्त्वाखिलंसुखम् ॥ रथमारुह्यवैकुंठंययौभगवदाज्ञया ॥ १५१ ॥ तत्रमन्वंतरंभुक्त्वासर्वभो
गमनोरमम् ॥ परमंज्ञानमासाद्यसदारोमोक्षमाप्तवान् ॥ १५२ ॥ जाह्नवीतीरयात्रायांशरीरंत्यजतःपथि ॥ फलमेवंविधंविप्रमयासर्वंप्रकीर्तितम् ॥ १५३ ॥
जाह्नवीतीरगमनेमुनिभिस्तत्वदर्शिभिः ॥ नकालनियमःप्रोक्तोनारदाद्यैर्महर्षिभिः ॥ १५४ ॥ यदायदाद्विजश्रेष्ठगङ्गायांस्नानमाचरेत् ॥ तदातदाऽक्षयं
पुण्यंलभतेमानवोध्रुवम् ॥ १५५ ॥ गंगासर्वाणिपापानिनाशयंतीतिनिश्चयः ॥ कुर्यात्पुनःपुनःपापंनचगंगापुनातितम् ॥ १५६ ॥ पापबुद्धिंपरित्य
ज्यगंगायांलोकमातरि ॥ स्नानंकुरुतहेलोकायदिसद्गतिमिच्छथ ॥ १५७ ॥ यत्पुण्यगंगास्नानात्तुमानवानांभवेद्द्विज ॥ तत्पुण्यंप्राप्यतेविप्रकर्मभिःकैः
सुदुस्तरैः ॥ १५८ ॥ आसाराणांभूमिरेणोःसंख्यांकर्तुंतुशक्यते ॥ भागीरथीगुणास्तेनशक्यावक्तुंनचद्विज ॥ १५९ ॥ विचार्यसर्वंशास्त्राणित्वदीयानिम
योच्यते ॥ गंगांभसिसकृत्स्नात्वामोक्षमाप्नोतिमानवः ॥ १६० ॥ स्नानंकूपजलेपियस्तुकुरुतेगंगांविचिंत्यप्रभुंदेवानांसकलार्त्तशोकदुरितत्रासौघविध्वंसि
नीम् ॥ मुक्तःसोऽपिसमस्तपातकचयैर्गोविप्रहत्यादिभिर्गच्छेद्विष्णुपुरंसमस्तसुखदंगंगाप्रसादाद्द्विज ॥ १६१ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेगंगा
माहात्म्येनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ छ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ माहात्म्यमेतद्गङ्गायास्त्वत्प्रसादाच्छ्रुतंमया ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामिविष्णुपूजाफलंगुरो ॥ १ ॥

॥ व्यासउवाच ॥ ॥ शृणुलक्ष्मीपतेर्वत्सपर्याफलमुत्तमम् ॥ यच्छ्रुत्वामानवाःसर्वेलभंतेज्ञानमुत्तमम् ॥२॥ विप्रद्वादशमासेषुमाघादिषुसनातनः ॥ पूजितव्योविधानैर्यैःशृणुतानिवदाम्यहम्॥३॥माघेमासिसमायातेसर्वेमासोत्तमेशुभे ॥ आमिषंमैथुनंचैवत्याजयेद्वैष्णवोत्तमः ॥४॥ प्रातःस्नायीभवेन्नित्यंतैलान्यपिचवर्जयेत् ॥ द्विर्भोजनंपरान्नंचमाघेमासिपरित्यजेत् ॥५॥ प्रातःशुक्लांबरधरःकृतपंचमहाध्वरः ॥ सपर्यामारभेद्विष्णोःस्थिरचित्तोहिमानवः ॥६॥ ईषदुष्णजलैःशुद्धैःस्नापयेद्विष्णुमव्ययम् ॥ अतिश्लक्ष्णैश्चंदनैश्चविष्णोरङ्गानिलेपयेत् ॥७॥ पूजयेज्जगदीशस्यदेवदेवस्यचक्रिणः ॥ प्रक्षालितानिपात्राणिजलहीनानिकारयेत् ॥८॥ स्नापयित्वाजगन्नाथमीषदुष्णेनवारिणा ॥ प्रोक्षितव्यंतच्छरीरंदिव्यवस्त्रेणयत्नतः ॥ ९ ॥ सलिलैरीषदुष्णैश्चप्रस्नापयतिकेशवम् ॥ माघेमासिद्विजश्रेष्ठफलंतस्यमयोच्यते ॥१०॥ विमुक्तःपातकैःसर्वैर्जन्मजन्मांतरार्जितैः ॥ इहभुंक्तेसुखंसर्वंशेषेयातिहरेर्गृहम् ॥ ११ ॥ यत्नात्प्रक्षाल्यपात्राणिकृत्वाशुद्धानिवारिभिः ॥ यःपूजयेज्जगन्नाथंतस्यपुण्यंनिशामय ॥१२॥ इहभुक्त्वाखिलान्कामान्सर्वव्याधिविवर्जितः ॥ अंतेयुगसहस्राणितिष्ठेत्केशवमंदिरम् ॥ १३ ॥ प्रभातेविश्वसंध्यायांपुरतश्चक्रपाणिनः ॥ ज्वलंतंस्थापयेद्वह्निंनिर्धूमंवैष्णवोजनः ॥ १४ ॥ शीतस्यवारणार्थायसायंप्रातश्चवैष्णवः ॥ माघेविष्णवग्रतोवह्निंज्वालयेत्तत्फलंशृणु ॥ १५ ॥ इहभुक्त्वाखिलान्कामान्पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ अंतेविष्णुपुरंयातिदैवतैरपिदुर्लभम् ॥ १६ ॥ यथैवात्मातथाविष्णुःसंदेहोनात्रविद्यते ॥ स्वपंतंदेवदेवेशंपर्यंकोपरिकेशवम् ॥ १७ ॥ आत्मनःकुरुतेमर्त्योयथाशीतनिवारणम् ॥ क्षीरेणस्नापयेद्यस्तुमाघेमासिजनार्दनम् ॥ तस्मैदेवोत्तमोविष्णुःसंतुष्टोनददातिकिम् ॥ १८ ॥ तथाशीतक्षयंकुर्याद्दिव्यवस्त्रेणचक्रिणः ॥ ॥ १९ ॥ यःपूजयेत्सकृन्माघेस्नापयित्वाचतुर्भुजम् ॥ नालिकेरोदकैर्दुग्धैःफलंतस्यवदाम्यहम् ॥ २० ॥ नरकान्धौमज्जमानान्दुस्तरेस्वेनकर्मणा ॥ उद्धृत्यकोटिपुरुषान्सयातिचक्रिणःपदम् ॥ २१ ॥ माघेमासेचशुक्लायांपंचम्यांद्विजसत्तम ॥ एकादश्यांचपंचम्यांहरिपूजाविशेषतः ॥ २२ ॥ दातव्योदेवदेवायसपद्मायमुरारये ॥ पायसोधूपसहितोमाघेमासिदिनेदिने ॥ २३ ॥ सधूपपायसंयस्तुमाघेयच्छतिचक्रिणे ॥ तस्यपुण्यफलंवच्मिशृणुवैष्णवजैमिने ॥ २४ ॥ अंतेविष्णुपुरंगत्वामन्वंतरचतुष्टयम् ॥ भुंक्तेमनोरमान्भोगान्प्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ २५ ॥ पुनरागत्यधरणींचक्रवर्तीनृपोभवेत् ॥ भुंक्तेचभोगंसुचिरंमृतोयातिहरेर्गृहम् ॥ २६ ॥ पंचम्यांवापिसप्तम्यामेकादश्यांचजैमिने ॥ अशक्तोवैष्णवोदद्यात्परमान्नंमुरारये ॥ २७ ॥ कृष्णपक्षाद्द्विजश्रेष्ठशुक्लपक्षेविशेषतः ॥ शुक्लपक्षेतिथिष्वेषुदद्यादन्नंमुरारये ॥ २८ ॥ एकाहमपियोमाघेविष्णवेदैत्यजिष्णवे ॥ सपूपंपायसंदद्या

१ कृष्णपञ्चम्यामित्यर्थोऽत्रबोधः । सप्तम्यामितिपाठस्तत्रपेक्षितः ।

व्रतस्यदुर्लभोहरिः ॥ २९ ॥ यत्किञ्चिद्द्विजतुष्ट्यर्थंमाघेमासिप्रदीयते ॥ तदक्षयंभवेत्पुंसःकोपिनास्त्यत्रसंशयः ॥ ३० ॥ माघेमासिकृतंकर्म शुभंवाशुभमेववा ॥ तस्यनास्तिक्षयंविप्रमन्वंतरशतैरपि ॥ ३१ ॥ माघेचंपकपुष्पेणयोऽर्चयेत्कमलापतिम् ॥ सगच्छेत्परमंधामविमुक्तःसर्वपातकैः ॥ ३२ ॥ यावंतिस्वर्णपुष्पाणिदीयंतेचक्रपाणये ॥ तावद्युगसहस्राणिस्थीयतेविष्णुमंदिरम् ॥ ३३ ॥ मेरुतुल्यसुवर्णानिदत्वाभवतियत्फलम् ॥ एकेनस्वर्णपुष्पेणहरिंसंपूज्यतत्फलम् ॥ ३४ ॥ सुवर्णपुष्पंविप्रेन्द्रसर्वदाकेशवप्रियम् ॥ माघेमासिविशेषेणपवित्रंकेशवप्रियम् ॥ ३५ ॥ सुवर्णकुसुमैर्दिव्यैर्येननाराधितोहरिः ॥ रत्नैर्हीनःसुवर्णाद्यैःसभवेज्जन्मजन्मनि ॥ ३६ ॥ फलंचंपकपुष्पस्यत्रवीम्यहंविशेषतः ॥ आकर्णयद्विजश्रेष्ठसेतिहासमनुत्तमम् ॥ ३७ ॥ सुवर्णोनामभूपालोबलवान्सर्वशास्त्रवित् ॥ आर्यावर्तेषुसर्वेषुबभूवविप्रवर्चसा ॥ ३८ ॥ राजश्रियाविद्ययाचवयसाचसभूपतिः ॥ अतिप्रमत्तोविप्रर्षेसदापापरतोऽभवत् ॥ ३९ ॥ पाखंडमंत्रिणांवाक्यैर्विनादोषैरपिद्विज ॥ धनलोभात्तेनराज्ञादंड्यंतेसाधवोजनाः ॥ ४० ॥ अन्यायोपार्जितंवित्तंगीतवाद्यादिभिर्वृतः ॥ समस्तंनाशयामासयज्ञदानविवर्जितः ॥ ४१ ॥ नज्ञातिपोषणंचक्रेनदेवद्विजभोजनम् ॥ नचयाचकसंतुष्टिंसर्वदापापमोहितः ॥ ४२ ॥ नचक्रारातिथेःपूजांसदापापपरायणः ॥ ययौचमंदिरान्नित्यंसभूपःपापमंदिरः ॥ ४३ ॥ कृतानितेनपापानियान्यन्यान्यविवेकिनाम् ॥ अपिवर्षशतैःशक्तःसंख्यातुंजनितानिकिम् ॥ ४४ ॥ एकदासमहीपालःकामेनपरिमोहितः ॥ जगामवेश्यानिलयंनिशीथेदुरिताशयः ॥ ४५ ॥ तमायांतंततोदृष्ट्वाभूपालमुज्ज्वलाह्वया ॥ सहसोत्थायपर्यंकेचक्रेतत्पादवंदनम् ॥ ४६ ॥ प्रक्षाल्यतत्पादयुगंभृंगारसलिलैश्चसा ॥ मंचेनिवेशयामासदोर्भ्यामालिङ्ग्यतंनृपम् ॥ ४७ ॥ तत्प्रेमामृतधाराभिःसिक्तोऽसौपृथिवीपतिः ॥ तस्मिन्नुवासपर्यंकेतयासहकुतूहली ॥ ४८ ॥ ततःसागणिकाप्रीत्याहसंतीनवयौवना ॥ ददौचंपकपुष्पाणांतस्मैभूमिभुजेस्वयम् ॥ ४९ ॥ पुष्पमालापुष्पमेकंतस्माद्भूपतिहस्ततः ॥ पपातधरणीपृष्ठेगन्धव्याप्तदिगंतरम् ॥ ५० ॥ तच्च्युतंकुसुमंदृष्ट्वासराजात्यंतसंभ्रमात् ॥ नमोनारायणायेतिजगादोङ्कारपूर्वकम् ॥ ५१ ॥ नारायणायेतिवाक्यात्सर्वाणिपातकानिच ॥ स्वर्णपुष्पप्रदानेनतस्यनष्टानिभूभुजः ॥ ५२ ॥ ग्रामीणाअथसर्वेऽपिसमागत्यातिदुर्जये ॥ तस्यामेवनिशायांतंजघ्नुर्वेश्यागृहेस्थितम् ॥ ५३ ॥ नेतुंतमथभूपालंसर्वपातकिनांवरम् ॥ किंकरान्प्रेषयामासक्रुद्धोवैवस्वतोभृशम् ॥ ५४ ॥ तेनाज्ञप्तास्ततोदूताःपाशमुद्गरपाणयः ॥ अतिवेगात्समायाताःक्रोधसंरक्तलोचनाः ॥ ५५ ॥ उद्यमंचक्रिरेनेतुंयमदूताःस्वमालयम् ॥ ततोनारायणप्रेष्याःशङ्खचक्रगदाधराः ॥ ५६ ॥ आयातागरुडारूढास्तंनेतुंपृथिवीपतिम् ॥ पाशेनियंत्रितंदृष्ट्वातंभूपंविष्णुकिंकराः ॥ ५७ ॥ जघ्नुश्चक्रैर्गदा

भिश्चयमद्भुतान्महाबलाः ॥ समारोप्यरथेदिव्येशंखान्दध्मुरनुत्तमान् ॥ ५८ ॥ तथाराजारथारूढस्तुलसीमाल्यभूषितः ॥ पीतकौशेयवासाश्चस्वर्णालंकारभूषितः ॥ ५९ ॥ स्तूयमानोमुनिगणैर्वेदवेदाङ्गपारगैः ॥ विष्णुदूतैःपरिवृतोहरेःसालोक्यमाययौ ॥ ६० ॥ अथोत्थायस्वयंविष्णुश्चतुर्भिर्दीर्घबाहुभिः ॥ तमालिंगितवान्भूपंप्रोक्तवांश्चद्विजोत्तम ॥ ६१ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ नृपतेकुशलंब्रूहिसर्वपुण्यात्मनांवर ॥ किमस्तिसाध्यंभवतस्तदाज्ञापयसंप्रति ॥ ६२ ॥ नमोनारायणायेतिवारैकमपियोवदेत् ॥ नित्यंतस्यानुपाल्योहंसमेभ्रातासमेपिता ॥ ६३ ॥ नारायणेतिमन्नामकदाचिद्यःस्मरन्नरः ॥ साधयाम्यखिलंतस्यपितुःपुत्रइवेप्सितम् ॥ ६४ ॥ भक्तोऽसिनृपतिश्रेष्ठतस्मान्निजमनोरथम् ॥ प्रकाशयाद्भुतंतातकिंतेदास्यामिचाधुना ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ सर्वमेवदयासिन्धोत्वयादत्तंनसंशयः ॥ पापिनापिमयाप्राप्तंतवस्थानंसुदुर्लभम् ॥ ६६ ॥ तस्यानेनतुवाक्येनप्रसन्नःकमलापतिः ॥ स्नेहान्निवेशयामासभूपालंतन्निशामय ॥ ६७ ॥ ततःसुवर्णालंकारैर्विश्वकर्मविनिर्मितैः ॥ चकारमण्डलंतस्यस्वयमेवदयामया ॥ ६८ ॥ अथनानाविधैर्भक्ष्यैर्दिव्यैरपिसुदुर्लभैः ॥ तोषितःसमहीपालोविष्णुनातिसहिष्णुना ॥ ६९ ॥ एवंप्रतिदिनंतस्थौसराजाविष्णुमंदिरम् ॥ मन्वन्तरसहस्राणिनववर्षशतानिच ॥ ७० ॥ प्रजानांपालनंचक्रेसराजाधर्मतत्परः ॥ पूजयामाससततंभक्त्यापरमयाहरिः ॥ ७१ ॥ चारुचंपकपुष्पैश्चनैवेद्यैर्विविधैश्चसः ॥ आयुःशेषेसभूपालोमरणंजाह्नवीजले ॥ ७२ ॥ समासाद्यययौमोक्षंप्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ विप्रचंपकपुष्पस्यप्रभावोऽयंप्रकीर्तितः ॥ ७३ ॥ चंपकैर्हरिमभ्यर्च्यमुक्ताःस्युःपापिनोजनाः ॥ स्फुटचंपकपुष्पेणपूजितोभगवान्हरिः ॥ ७४ ॥ अचिरेणैवविप्रर्षेददातिपरमंपदम् ॥ येयजंतिपरात्मानमिच्छयावाप्यनिच्छया ॥ ७५ ॥ तेऽपियांतिपरंधामविमुक्ताःसर्वपातकैः ॥ ७६ ॥ हरौप्रसन्नेदुरितीनकोपियतःसराजाकृतपातकोपि ॥ जगाममोक्षंकृपयामुरारेर्विश्वार्णवंनिम्नमिमंवितीर्य ॥ ७७ ॥ दिव्यैःसुगन्धैःकनकप्रसूनैर्नारायणंपद्मदलायताक्षम् ॥ भक्त्यायजेद्यःपरमादरेणमर्त्योव्रजेत्तत्तुविहायपापम् ॥ ७८ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेचंपकपुष्पमहिमानामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ छ ॥

॥ व्यासउवाच ॥ ॥ जैमिनेविधिनायेनपूजितव्योहरिःसदा ॥ तमहंवच्मिविप्रर्षेशृणुवत्ससमाहितः ॥ १ ॥ कल्यउत्थायपर्यंकाद्गृहीत्वापात्रमंभसाम् ॥ बहिर्देशंव्रजेत्प्राज्ञःशीर्षमाच्छाद्यवाससा ॥ २ ॥ तत्रोदीच्यांदिशिमौनीयज्ञसूत्राणिकर्णयोः ॥ कृत्वोपविष्टःप्राज्ञस्तुमलमूत्रंविसर्जयेत् ॥ ३ ॥ देवतायतनेमार्गेगोष्ठेषुचत्वरेषुच ॥ रथ्यायांकृष्टभूमौचदर्भमूलेतथांगणे ॥ ४ ॥ तटिनीपुलिनेचैत्त्यवृक्षमूलेतथावने ॥ तडागवापीगर्भेषुमलमूत्रंचनत्यजेत् ॥ ५ ॥ रविंचंद्रमसंचैवद्विजान्गाश्चदिशोदश ॥ मलमूत्रंत्यजेद्यावत्तावत्प्राज्ञोनपश्यति ॥ ६ ॥ खनितांमूषिकाद्यैश्चबिलाभ्यंतरवर्तिनीम् ॥

फालकृष्टांमृदंचैवनगृह्णीयाच्छौचहेतवे ॥ ७ ॥ जलाञ्जलंसमानीयशौचंकुर्याद्विचक्षणः ॥ पादंजलेषुवैदत्वानशौचंकुरुतेबुधः ॥ ८ ॥ दक्षिणाभिमुखो रात्रौकुर्यात्प्राज्ञोबहिःक्रियाम् ॥ शिरःप्रावृत्यवस्त्रेणततःशौचंसमाचरेत् ॥ ९ ॥ मृत्तिकैकाप्रदातव्यालिंगेतिस्रस्तुवैगुदे ॥ सप्तसव्येकरेप्राज्ञैर्हस्तयोरु भयोर्दश ॥ १० ॥ पादयोःषट्प्रदातव्यामृत्तिकाचविचक्षणैः ॥ कृतशौचक्रियःप्राज्ञःकुर्याद्दंतस्यधावनम् ॥ ११ ॥ जिह्वापामार्जनंचैवदशना च्छादनादिभिः ॥ दक्षिणाभिमुखोभूत्वापश्चिमाभिमुखस्तथा ॥ १२ ॥ नदंतधावनंकुर्यात्कुर्याच्चेन्नारकीभवेत् ॥ मध्यमानामिकाभ्यांचवृद्धांगुष्ठे नचद्विज ॥१३॥ दंतस्यधावनंकुर्यान्नतर्जन्याकदाचन ॥ अश्वत्थवटवृक्षाणांधात्र्याकैथिकयाबुधः ॥ १४ ॥ नदंतधावनंकुर्यात्तथेंद्रस्यसुरस्यच ॥ नित्यं क्रियाफलंतस्यसर्वमेवविनश्यति ॥ १५ ॥ यःस्नानसमयेकुर्याज्जैमिनेदंतधावनम् ॥ निराशाःपितरोयांतितस्यदेवाःसुरर्षयः ॥ १६ ॥ दंतस्यधावनं कुर्याद्योमध्याह्नापराह्णयोः ॥ तस्यपूजांनगृह्णंतिदेवताःपितरोजलम् ॥ १७ ॥ स्नानकालेपुष्करिण्यांयःकुर्याद्दंतधावनम् ॥ ततोज्ञेयःसचांडालोयावद्गंगां नपश्यति ॥१८॥ भगवत्युदितेसूर्येयःकुर्याद्दंतधावनम् ॥ तद्दंतकाष्ठंपितरोभुक्त्वागच्छंतिदुःखिनः ॥१९॥ उपवासदिनेविप्रपितृश्राद्धदिनेतथा ॥ नत त्फलमवाप्नोतिदंतधावनकृन्नरः ॥२०॥ प्रभातेमार्जयेद्दंतान्वाससारसनांतथा ॥ कुर्याद्द्वादशविप्रेंद्रकल्लोलानिजलैर्बुधः॥२१॥ उपवासेपितृश्राद्धेविधिनाऽने नजैमिने ॥ दंतधावनकृन्मर्त्यःसंपूर्णंलभतेफलम् ॥२२॥ अनेनविधिनाकृत्वादीर्घदर्शीबहिःक्रियाम् ॥ ततोनिजगृहंगत्वारात्रिवस्त्रंपरित्यजेत् ॥२३॥ त तोदेवगृहद्वारेचोपविष्टोबुधःशुचिः ॥ स्मरेन्नारायणंदेवमनंतंपरमेश्वरम् ॥२४॥ रामश्यामतनोविष्णोनारायणदयामय ॥ जनार्दनजगद्धामपापमेहरकेश व ॥२५॥ पीतांबरधरानंतपद्मनाभजगन्मय ॥ वामनप्रणतस्येशविभोत्वंशरणंभव ॥२६॥ दामोदरयदुश्रेष्ठश्रीकृष्णकरुणार्णव ॥ कमलेक्षणदेवेंद्रवासुदे वकृपांकुरु ॥२७॥ गरुडध्वजगोविंदविश्वंभरगदाधर ॥ शंखपाणेचक्रपाणेपद्महस्तहरापदः ॥२८॥ लक्ष्मीविलासवैकुंठहृषीकेशसुरोत्तम ॥ पुरुषोत्तमकं सारेकैटभारेभयंहर ॥२९॥ श्रीपतेश्रीधरविभोश्रीदश्रीकरमाधव ॥ परंब्रह्मपरंधामशरणंमेभवाव्यय॥३०॥ इत्थंकृत्वाद्विजश्रेष्ठश्रीविष्णुस्मरणंबुधः ॥बद्धां जलिरितिब्रूतेप्रविश्यनिलयंगतः॥३१॥ ईश्वरश्रीपतेकृष्णदेवकीनंदनप्रभो ॥ निद्रांमुंचजगन्नाथप्रभातसमयोऽभवत् ॥३२॥ अथोस्थितमिवप्राज्ञःपर्यंकेदे वकीसुतम् ॥ निद्रांत्यक्त्वासलक्ष्मीकंचिंतयेन्निजचेतसा ॥३३॥ ततःकृतच्छदंदिव्यंपात्रंचजलपूरितम् ॥ मुखप्रक्षालनार्थायदद्यात्कृष्णायवैष्णवः॥३४॥ ईश्वरंवर्तनार्थायसेवंतेसेवकायथा ॥ तथैवमतिमंतोपिसेवंतेपरमेश्वरम् ॥ ३५ ॥ यस्तुसेवकरूपेणसेवतेजगदीश्वरम् ॥ अचिरेणैवविप्रर्षेतस्यासिध्यतिवां छितम् ॥ ३६ ॥ यथेश्वरस्यसभयाःसेवांकुर्वंतिचेटकाः ॥ प्राज्ञास्तथैवसेवंतेसर्वदैवहरिंप्रभुम् ॥ ३७ ॥ निजेच्छयानयाविष्णुंनिर्भयःपूजयेन्नरः ॥

कुसेवकः सएवास्तितदानाहिभवेद्द्विज ॥ ३८ ॥ अतएवद्विजश्रेष्ठत्वरयाकमलापतेः ॥ कर्त्तव्यासर्वदासेवापुंसाकैवल्यमिच्छुना ॥ ३९ ॥ निर्माल्यं रात्रिवस्त्रंचगंधंपर्युषितंतथा ॥ हरेरुत्तारयेदंगात्प्रभातेवैष्णवोजनः ॥ ४० ॥ ततोदेवालयेतस्मिन्स्वयमेवहिमार्जयेत् ॥ कुर्याच्छनैःशनैःप्राज्ञःसंमार्जन्यापरिष्क्रियाम् ॥ ४१ ॥ यावंतोनिलयात्तस्माद्गच्छंतिरेणवोबहिः ॥ तावन्मन्वंतरशतंतिष्ठेद्विष्णुगृहेनरः ॥४२ ॥ यस्तुसंमार्जनंकुर्याद्ब्रह्महापिहरेर्गृहे॥ सोपियातिपरंधामकिमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ ४३ ॥ तथोपलेपनंकुर्यादूर्णकैर्गोमयैर्द्विज ॥ तस्मिन्विष्णुगृहेप्राज्ञःस्मरेन्नारायणंप्रभुम् ॥ ४४ ॥ यस्तूपलेपनं कुर्यात्केशवस्यचमंदिरे ॥ तस्यपुण्यमहंवच्मिसंक्षेपाच्छृणुजैमिने ॥ ४५ ॥ रजांसितत्रयावंतिविनश्यंतिद्विजोत्तम ॥ तावत्कल्पसहस्राणितिष्ठेद्विष्णुगृहेसुखी ॥ ४६ ॥ संमार्जनंविष्णुगृहेजनःकृत्वोपलेपनम् ॥ लभतेपरमंधामकिंपूजाफलवित्प्रभोः ॥ ४७ ॥ देवराजविरोधेननशक्नोतियदास्वयम् ॥ तदाविष्णुगृहेचापिधर्मपत्नींनियोजयेत्॥४८॥अथवातनयंभक्तंसुचरित्रंतथात्मनः॥भ्रातरंभगिनींवापिदेवागारेनियोजयेत्॥४९॥हरेःसपर्यावस्तूनिसप्तधा शुद्धवारिभिः॥ प्रक्षालयेत्त्रिधावापिस्वयमेवातियत्नतः॥५०॥अम्लेनताम्रपात्राणिकांस्यपात्राणिभस्मना॥वह्निनालोहपात्राणिशुध्यंतिनात्रसंशयः॥५१॥ धनाढ्योलोहपात्रस्थैर्यःस्नापयतिवारिभिः ॥ नारायणंजगन्नाथंतस्यतुष्टोनकेशवः ॥ ५२ ॥ अज्ञानाद्वापिचेत्तर्हिगंगास्नानेनशुद्ध्यति ॥ संपदिब्राह्मण श्रेष्ठकर्त्तव्योनियमःसदा ॥ ५३ ॥ विपत्त्यांनियमोनास्तिशास्त्रेष्वितिविनिश्चयः ॥ यत्नात्प्रक्षालितःशङ्खोयदाभूमिंस्पृशेत्पुनः ॥ ५४ ॥ तदा सशङ्खोविप्रेंद्रशतधौतेनशुध्यति ॥ इत्थंप्रक्षाल्ययत्नेनपूजाद्रव्याणिचक्रिणः ॥ ५५ ॥ गृहीत्वास्नानवस्तूनिस्नानार्थंसरसींव्रजेत् ॥ अकृत्वास्नानकर्माणिगृहमायातियःपुनः ॥ ५६ ॥ तस्मिन्दिनेपितृगणस्तस्यनाप्नोतितर्पणम् ॥ स्नानार्थंभोजनार्थंवागच्छतोविघ्नकृद्भवेत् ॥ ५७ ॥ यस्तु मोहाद्द्विजश्रेष्ठसनूनंनारकीभवेत् ॥ स्नानार्थंसरसींगत्वामलमूत्रंकरोतियः ॥ ५८ ॥ पितरस्तस्यविण्मूत्रभोजिनःस्युर्नसंशयः ॥ ततःकृत्वाविधानेनस्नानंचतर्पणादिकम् ॥ ५९ ॥ स्वकीयंगृहमागच्छेत्स्मरेन्नारायणंबुधः ॥ ततश्चप्रांगणेविप्रप्रक्षाल्यचरणद्वयम् ॥ ६० ॥ प्रविशेद्देवतागारंशुचिर्ब्राह्मणसत्तमः ॥ अप्रक्षालितपादोयःप्रविशेन्निलयंजनः ॥ ६१ ॥ संवत्सरकृतंपुण्यंतस्यनश्यतितत्क्षणात् ॥ स्नानंकृत्वासमागत्यप्रांगणेषुविचक्षणः ॥ ६२ ॥ तस्मात्प्रक्षाल्यचरणौप्रविशेद्देवतागृहम् ॥ उपविश्यपादयुग्मंबुधःसव्येनपाणिना ॥ ६३ ॥ यत्नात्प्रक्षालयेद्विप्रतथापाणिद्वयं पुनः ॥ पादेनपादंविप्रेंद्रतथादक्षिणपाणिना ॥ ६४ ॥ यश्चप्रक्षालयेन्मूढस्तंलक्ष्मीस्त्यजतिध्रुवम् ॥ अथोपविष्टोमतिमान्केशवार्चनमारभेत् ॥६५॥ अनन्यमानसोभूत्वासर्वकामफलप्रदम् ॥ मृगचर्मासनेशुद्धेव्याघ्रचर्मासनेऽपिवा ॥ ६६ ॥ वस्त्रासनेकेवलेचतथाकुशमयासने ॥ पुष्पासनेचोपवि

ष्टः पूजयेत्कमलापतिम् ॥ ६७ ॥ काष्ठासनेद्विजोविद्वान्नकुर्य्याद्विष्णुपूजनम् ॥ विष्णुनात्वंधृतापृथ्विसर्वेलोकास्त्वयाधृताः ॥ ६८ ॥ अतःसर्वस
हेदेहिवस्तुंमेस्थानमुत्तमम् ॥ इत्युक्त्वासनमास्तीर्यवसेन्नारायणार्चकः ॥ ६९ ॥ दक्षिणाभिमुखोभूत्वानकुर्याद्विष्णुपूजनम् ॥ शङ्खेकृत्वातुपानी
यमंत्रपूतंसुवासितम् ॥ ७० ॥ स्नापयेत्कमलाकांतंकमलासहितंप्रभुम् ॥ शङ्खेनस्नापयेद्यस्तुभगवंतंजनार्दनम् ॥ ७१ ॥ तत्फलंतस्यवक्ष्या
मिशृणुविप्रेंद्रजैमिने ॥ विप्रगोस्त्रीभ्रूणहत्यासुरापानादिपातकैः ॥ ७२ ॥ विमुक्तोयातिवैकुंठंभुंक्तेहिसकलंसुखम् ॥ यदिदृष्ट्वाहृषीकेशंपूजयेन्मान
वोद्विज ॥ ७३ ॥ लभतेतत्तदेवाशुप्रसादात्कमलापतेः ॥ शंखाभावेतुविप्रेंद्रसुगंधितोयकंबुधः ॥ ७४ ॥ कृत्वाचतुलसीपात्रेस्नापयेत्केशवंबु
धः ॥ ततोदेवंस्नापयित्वासंस्थाप्यचवरासने ॥ ७५ ॥ सुगन्धैश्चंदनैस्तस्यकुर्यात्सर्वांगलेपनम् ॥ तुलसीकाष्ठपंकेचचक्रिणोदेहपालनम् ॥७६॥
यःकरोतिजनस्तस्यप्रसन्नःसततंहरिः ॥ तुलसीपत्रमालेयंनिजगन्धसुखप्रदा ॥ ७७ ॥ दीयतेतेजगन्नाथसुप्रीतोभवसर्वदा ॥ मंत्रेणानेनविप्रेंद्रतुल
सीपत्रमालया ॥ ७८ ॥ अलंकृतोमहाविष्णुःप्रसन्नोनददातिकिम् ॥ ततस्तुवैदिकैर्मंत्रैःकर्तव्यंस्वस्तिवाचनम् ॥ ७९ ॥ दिग्बंधनंचकर्तव्यंमंत्रैः
पौराणिकैर्बुधैः ॥ कृष्णोरक्षतुपूर्वस्यामाग्नेय्यांदेवकीसुतः ॥ ८० ॥ याम्यांरक्षतुदैत्यारिर्नैर्ऋत्यांमधुसूदनः ॥ विदिक्षुरक्षतुश्रीमानूर्ध्वंचश्रीधरःप्रभुः ॥
॥ ८१ ॥ अधोरक्षतुविश्वात्माकूर्ममूर्तिःकृपामयः ॥ येविघ्नकारकाःसर्वेपूजाकालेभवंतिह ॥ ८२ ॥ दूरंगच्छंतुतेसर्वेहरिनामास्त्रताडिताः ॥ इत्थं
दिग्बंधनंकृत्वाततःप्रह्वःकृतांजलिः ॥ ८३ ॥ वक्ष्यमाणेनमंत्रेणसंकल्पंकुरुतेदृढम् ॥ मयारब्धामिमांपूजांदेवदेवजनार्दन ॥ ८४ ॥ सिद्धिंप्रापय
निर्विघ्नांप्रसीदपरमेश्वर ॥ ततस्तुकृतसंकल्पोवैष्णवःसर्वतत्ववित् ॥ ८५ ॥ अंगन्यासादिकंकृत्वाध्यायेन्नारायणंहृदा ॥ नवीनमेघसंकाशंपुंडरी
कनिभेक्षणम् ॥ ८६ ॥ पीतांबरधरंदेवंस्मितचारुतराननम् ॥ कदंबपुष्पमालाभिर्भूषितंसुमहाभुजम् ॥ ८७ ॥ बर्हिबर्हश्रेणिबद्धशिखंडधृतकुं
डलम् ॥ वंशीमधुरनादेनमोहयंतंदिशोदश ॥ ८८ ॥ आवृतंगोपनारीभिश्चारुवृंदावनेस्थितम् ॥ एवंसंचिंत्यदेवेशंगोविंदंसर्वकामदम् ॥ ८९ ॥
ततश्चावाहनंकुर्याद्भक्तिभावेनवैष्णवः ॥ आवाहितायकृष्णायचतुर्वर्गप्रदायिने ॥ ९० ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयानितत्रदद्याद्विचक्षणः ॥ कोमलैस्तु
लसीपत्रैरम्यैर्वाकुसुमैर्बुधः ॥ ९१ ॥ पूजयेत्सर्वदेवेशंश्रीकृष्णंदेवकीसुतम् ॥ नमोमत्स्यायकूर्मायवराहायनमोनमः ॥ ९२ ॥ नमोऽस्तुहरयेतुभ्यं
वामनायनमोनमः ॥ नमोरामायरामायरामायबलिनेनमः ॥ ९३ ॥ नमोबुद्धायशुद्धायसकृपायनमोनमः ॥ नमोस्तुकल्किनेतुभ्यंनमस्तेबहुमूर्त्तये॥
॥ ९४ ॥ नारायणायकृष्णायगोविंदायचशार्ङ्गिणे ॥ दामोदरायदेवायदेवदेवायतेनमः ॥ ९५ ॥ हृषीकेशायशांतायव्योमपादायवैनमः ॥ नमोस्तुपद्मा

पतयेनमस्तेपद्मचक्षुषे ॥ ९६ ॥ अनंतायनमस्तुभ्यंगदाहस्तायवैनमः ॥ तार्क्ष्यध्वजायवैतुभ्यंनमस्तेचक्रपाणये ॥ ९७ ॥ पद्महस्तायवैतुभ्यमच्युता
यनमोनमः ॥ नमोदैत्यारयेतुभ्यंसर्वकामप्रदायिने ॥ ९८ ॥ माधवायसुरेशायविष्णवेपरमात्मने ॥ किरीटिनेकुण्डलिनेनमोऽस्तुहरयेसदा ॥ ९९ ॥
नमोभगवतेतुभ्यंवाहनंगरुडाह्वयम् ॥ ॐनमोगरुडायेतिमंत्रेणैवविचक्षणः ॥ १०० ॥ नमःशंखायचक्रायगदायैचनमोनमः ॥ नमःपद्मायखड्गायनं
दकायनमोनमः ॥ १०१ ॥ इतिसंपूज्यदेवेशंसदारंचसवाहनम् ॥ सायुधंचततोमंत्रंजपेदष्टाक्षरंबुधः ॥ १०२ ॥ निजभक्त्याततोजप्त्वामं
त्रमष्टाक्षरंबुधः ॥ गोविंदायततोदद्यान्नानानैवेद्यमुत्तमम् ॥ १०३ ॥ धूपंदीपंचतांबूलंदेवदेवायविष्णवे ॥ अन्यान्यप्युपहाराणिप्रदद्याद्वैष्णवो
जनः ॥ १०४ ॥ यस्तुधूपंद्विजश्रेष्ठचंदनागरुवासितम् ॥ दद्यान्मुरारयेतस्यद्रुतंसिध्यतिवांछितम् ॥ १०५ ॥ धूपंयच्छतियोविप्रहरयेघृतवा
सितम् ॥ सगच्छेद्विष्णुभवनंविमुक्तःपापकोटिभिः ॥ १०६ ॥ नारायणाययोधूपंदद्याद्गुग्गुलुवासितम् ॥ सयातिपरमंधामदुर्लभंयत्सुरैरपि ॥ १०७ ॥
घृतेनदीपंयोदद्यात्तिलतैलेनवापुनः ॥ निमेषात्सकलंतस्यपापंहरतिकेशवः ॥ १०८ ॥ कर्पूरवासितंयस्तुतांबूलंचक्रपाणये ॥ दद्यात्तस्यद्विजश्रेष्ठमुक्ति
र्भवतिजैमिने ॥ १०९ ॥ यस्तुयच्छतितांबूलंखदिरेणसमन्वितम् ॥ इहभुक्त्वाखिलान्भोगानंतेयातिहरेःपदम् ॥ ११० ॥ षष्ठीमधुरिकायुक्तंतथाजाति
फलादिभिः ॥ तांबूलंहरयेदत्वास्वर्गमाप्नोतिमानवः ॥ १११ ॥ शङ्खंकृत्वातुपानीयंकुर्याद्विष्णुप्रदक्षिणाम् ॥ वक्ष्यमाणेनमंत्रेणजैमिनेवैष्णवोजनः ॥
॥ ११२ ॥ जनार्दनजगद्वंधोशरणागतपालक ॥ त्वद्दासदासदासत्वंदासस्यदेहिमेप्रभो ॥ ११३ ॥ मंत्रेणानेनयःकुर्यान्नारायणप्रदक्षिणाम् ॥ तस्यपुण्य
फलंवच्मिसंक्षेपाच्छृणुजैमिने ॥११४॥ ब्रह्महत्यादिपापानियानियानिमहांतिच ॥ तानितानिप्रणश्यंतिप्रदक्षिणपदेपदे ॥ ११५ ॥ यावत्पादंनरोभक्त्या
गच्छेद्विष्णुप्रदक्षिणे ॥ तावत्कल्पसहस्राणिविष्णुनासहमोदते ॥ ११६ ॥ हरिप्रदक्षिणेयावत्पदंगच्छेच्छनैःशनैः ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिमान
वः ॥ ११७ ॥ प्रदक्षिणीकृत्यसर्वंसंसारेयत्फलंभवेत् ॥ हरिंप्रदक्षिणीकृत्यतस्मात्कोटिगुणंफलम् ॥ ११८ ॥ अंगंप्रदक्षिणीकृत्ययस्तुनारायणाग्रतः ॥
सोऽपितत्फलमाप्नोतिकिमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ ११९ ॥ नलंघयेत्सोमसूत्रंधीमाञ्शंभुप्रदक्षिणे ॥ लंघयित्वायदाविप्रसापूजानिष्फलाभवेत् ॥ १२० ॥ प्र
दक्षिणाकारतयावारैकंयोहरिंव्रजेत् ॥ जन्मजन्मनिविप्रेंद्रसार्वभौमोभवेद्ध्रुवम् ॥ १२१ ॥ यस्तुवारद्वयंविप्रकुर्याद्विष्णुप्रदक्षिणाम् ॥ ऐंद्रंपदमवाप्नोतित्रि
दिनेनात्रसंशयः ॥ १२२ ॥ विष्णुप्रदक्षिणंयस्तुकुर्याद्वारद्वयंजनः ॥ विमुक्तःसकलैःपापैःप्रविशेन्माधवींतनुम् ॥ १२३ ॥ भ्रामयेत्सोदकंशङ्खंकेशवोप
रिजैमिने ॥ अंतेदेवालयंगत्वासभवेत्सुरवंदितः ॥ १२४ ॥ प्रणमेद्दंडवद्भूमौसप्तधायस्तुकेशवम् ॥ पातकंतच्छरीरस्थंभस्मीभवतितत्क्षणात् ॥ १२५ ॥

शिरस्यंजलिमाधायप्रणमेद्योजनार्दनम् ॥ तस्मैलक्ष्मीपतिर्विष्णुर्ददातिपरमंपदम् ॥ १२६ ॥ भूमौनिपात्यसर्वांगंहरिंप्रणमतांनृणाम् ॥ पुण्यप्रभावंविप्रर्षेवदतोमेनिशामय ॥ १२७ ॥ यावद्धूरेणुभिर्नॄणांभूषितंस्यात्कलेवरम् ॥ तावत्कल्पसहस्राणितिष्ठंतिहरिसंनिधौ ॥ १२८ ॥ ततःकेशवनर्माल्यंवैष्णवेभ्यःप्रदीयते ॥ वैष्णवांस्तान्प्रवक्ष्यामिशृणुसत्तमजैमिने ॥ १२९ ॥ शुकःसूतस्तथाव्यासोनारदःकपिलोमुनिः प्रह्लादश्चांबरीषश्चतथाक्रूरोद्धवावपि ॥ १३० ॥ बिभीषणोहनूमांश्चतथैवान्येऽपिवैष्णवाः ॥ निर्माल्यंवासुदेवस्यगृह्णंतुसर्वकामदम् ॥ १३१ ॥ इत्युक्त्वाविष्णुनिर्माल्यंनिक्षिपेद्धुविवैष्णवः ॥ ततस्तुहरिनिर्माल्यंस्वयंगृह्णातिभक्तितः ॥ १३२ ॥ मस्तकेदृश्यतेयस्यहरिनिर्माल्यमुत्तमम् ॥ सविज्ञेयोद्विजश्रेष्ठसाक्षादेवहरिःस्वयम् ॥ १३३ ॥ दुर्लभंविष्णुनैवेद्यंनिर्माल्यंपापनाशनम् ॥ गृह्णंतित्रिदशाःसर्वेमनुष्याणांचकाकथा ॥ १३४ ॥ जैमिनेतुलसीपत्रंयस्तुजिघ्रतिवैष्णवः ॥ तस्यदेहांतरस्थंहिसर्वपापंविनश्यति ॥ १३५ ॥ तुलसीपत्रगंधस्तुप्रविशेद्यस्यनासिकाम् ॥ आपदस्तच्छरीरस्थाःसद्योगच्छंतिसंक्षयम् ॥ १३६ ॥ तुलसीछदनघ्राणमाघ्राययोभिनंदति ॥ तस्यालयेभवेन्नित्यमानंदोद्विजसत्तम ॥ १३७ ॥ स्तवैःस्तुत्वाजगन्नाथंकमलाप्रियमच्युतम् ॥ कृतांजलिस्ततःप्राज्ञइमंमंत्रमुदीरयेत् ॥ १३८ ॥ नारायणजगद्रूपगच्छधामजगत्पते ॥ गच्छदेवनिजस्थानंप्रसन्नोभवसर्वदा ॥ १३९ ॥ येयंस्वशक्त्यादेवेंद्रतवपूजाकृतामया ॥ अच्छिद्रास्तुजगन्नाथत्वत्प्रसादाज्जगन्मय ॥ १४० ॥ ततःपादोदकंप्राज्ञोमहाविष्णोःपरात्मनः ॥ समस्तपातकध्वंसिगृह्णीयाद्भक्तिभावतः ॥ १४१ ॥ कणमात्रंवहेद्यस्तुविष्णोःपादोदकंशुभम् ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुजैमिनेसत्यमुच्यते ॥ १४२ ॥ स्पृशेत्पादोदकंविष्णोर्गंगास्नानफलंभवेत् ॥ गांगेयंसलिलंविप्रविष्णुपादोदकंयतः ॥ १४३ ॥ अकालमरणंनास्तिनास्तिव्याधिभयंतथा ॥ यःस्पृशेत्पादसलिलंकेशवस्यमहात्मनः ॥ १४४ ॥ पापव्याधिविनाशार्थंविष्णुपादोदकौषधम् ॥ पापिनोपिनरास्तेचपिबंतुप्रतिवासरम् ॥ १४५ ॥ विष्णुपादोदकंविप्रयःपिबेद्वैष्णवोजनः ॥ पातकंतच्छरीरस्थंक्षणादेवतुनश्यति ॥ १४६ ॥ यथौषधेनदेहस्थंहन्यतेदेहिनोभृशम् ॥ तथैवपातकंसर्वंविष्णुपादोदकेनच ॥ १४७ ॥ विष्णुपादोदकंशुद्धंतुलसीपत्रसंयुतम् ॥ योवहेच्छिरसाविप्रतस्यपुण्यंवदाम्यहम् ॥ १४८ ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्विमुक्तोविष्णुरूपधृक् ॥ अंतेविष्णुपुरंगत्वाविष्णुनासहमोदते ॥ १४९ ॥ मेरुप्रमाणहेमानिदत्वाभवतियत्फलम् ॥ विष्णुपादोदकंस्पृष्ट्वातद्भवेदधिकंफलम् ॥ १५० ॥ अश्वकोटिप्रदानेनतत्फलंप्राप्यतेजनैः ॥ सप्तद्वीपांमहींदत्वाद्विजेभ्योयत्फलंलभेत् ॥ १५१ ॥ तत्फलंलभतेमर्त्योविष्णुपादोदकंस्पृशन् ॥ अश्वमेधसहस्राणिकृत्वाभवतियत्फलम् ॥ १५२ ॥ विष्णुपादोदकंस्पृष्ट्वातद्भवेदधिकंफलम् ॥ दीर्घिकाशतदानेनयत्पुण्यंपरिकीर्तितम् ॥ १५३ ॥ तस्मादप्यधिकंपुण्यं

लभेत्पादोदकंस्पृशन् ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनसंक्षेपादुच्यतेमया ॥ १५४ ॥ विष्णुपादोदकस्पर्शान्मुक्तोभवतिमानवः ॥ भूयोभूयोपिविप्रेंद्रसुदृढं
कथ्यतेमया ॥ १५५ ॥ पुनर्नलभतेजन्मस्पृशन्पादोदकंहरेः ॥ विष्णुनैवेद्यशेषंयःसर्वपापविनाशनम् ॥ १५६ ॥ योऽश्नातिभक्तिभावेनसग
च्छेत्परमंपदम् ॥ दुर्लभंविष्णुनैवेद्यंभुंजतेद्विजसत्तम ॥ १५७ ॥ देहंत्यजतिपापानिब्रह्महत्यामुखान्यपि ॥ भुंजतोहरिनैवेद्यंदासीववशगाभवेत् ॥
॥ १५८ ॥ मुक्तिभूमिःसुरश्रेष्ठदैवतैरपिदुर्लभा ॥ संपूज्यकमलाकांतंकिंचिन्नैवेद्यमत्यजन् ॥ १५९ ॥ अचिरेणैवतंविष्णुर्नयतिस्वांतनुंप्रति ॥ नैवेद्य
स्यमहाविष्णोर्गुणंकिंकथयाम्यहम् ॥ १६० ॥ यद्भुंजतःकेशवोऽपिस्यादधीनोद्विजप्रभो ॥ अनेनविधिनाविप्रप्रतिमासेजनार्दनम् ॥ १६१ ॥ विधिहीना
मपिश्रेष्ठांपूजांश्रीकमलापतेः ॥ यःकुर्याद्भक्तिभावेनसोऽपिस्यात्केशवप्रियः ॥ १६२ ॥ विधिज्ञोविधिनाविष्णुमभ्यर्च्ययत्फलंलभेत् ॥ यथोक्तविधिना
विप्रनैवेद्यैर्बहुभिःप्रभो ॥ १६३ ॥ पूजितोऽपिनतुष्टःस्याद्यदिभक्तिर्नतिष्ठति ॥ यस्यवैयावतीभक्तिर्देवदेवेजनार्दने ॥ १६४ ॥ तावदेवफलावाप्तिस्तस्य
नास्त्यत्रसंशयः ॥ अभक्त्यायाहरेःपूजाक्रियतेभुविमानवैः ॥ १६५ ॥ सापूजाब्राह्मणश्रेष्ठपूजाकालेभवेत्किल ॥ ज्ञानमूलंहरेर्भक्तिर्भक्तिमूलंजगत्पतेः॥
॥ १६६ ॥ पूजामोक्षद्रुमोत्पत्तौमूलमाराधनंहरेः ॥ अल्पमात्रमपिप्राज्ञश्रद्धयाकुरुतेहियत् ॥ १६७ ॥ तदक्षयंभवेत्सर्वंश्रद्धायुक्ताखिलाक्रिया ॥ भ
क्त्यायःपूजयेद्विष्णुंवारिमात्रमपिद्विज ॥ १६८ ॥ संस्थानंलभतेविष्णोर्यतोभक्तवशोहरिः ॥ १६९ ॥ असारमेतद्भुवनंसमस्तंसारंहरेःपूजनमेवविप्र ॥
तस्मान्मनुष्योनिजमंगलैषीभक्त्यायजेत्कृष्णमनंतमूर्तिम् ॥ १७० ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेहरिपूजाविधिर्नामएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥
॥ व्यासउवाच ॥ ॥ फाल्गुनेब्राह्मणश्रेष्ठश्रीकृष्णंसुरवंदितम् ॥ पूजयेद्भक्तिभावेनप्रत्यहंवैष्णवोजनः ॥ १ ॥ फाल्गुनेस्नापयेद्यस्तुसर्पिषादेवकीसुत
म् ॥ फलंतस्यप्रवक्ष्यामियतःसम्यङ्निशामय ॥ २ ॥ सर्वयज्ञफलंप्राप्यसर्वदानफलंतथा ॥ अंतेयातिहरेःस्थानंसर्वपापविवर्जितः ॥ ३ ॥ युगकोटि
सहस्राणिभुक्त्वाभोगंहरेर्गृहे ॥ तत्रैवमोक्षमाप्नोतिसंप्राप्यज्ञानमुत्तमम् ॥ ४ ॥ यस्तुयच्छतिकृष्णायशिशिरेगोपमूर्तये ॥ तिलानांमोदकंदिव्यंसग
च्छेद्धरिमंदिरम् ॥ ५ ॥ योदुग्धलड्डुकान्दद्यात्केशवायमहात्मने ॥ सपिबेदमृतंस्वर्गेमन्वंतरशतावधि ॥६॥ हरयेललितंखंडंयस्तुयच्छतिजैमिने ॥ तस्य
विष्णुःप्रसन्नात्माछिनत्तिभवबंधनम् ॥ ७ ॥ विचित्रंफलितंदिव्यंदद्याद्भगवतेद्विज ॥ अंतेशक्रपुरंगत्वासभवेत्सुरवंदितः ॥८॥ निर्मलांशर्करांयच्छेद्यस्तु
कृष्णायभक्तिमान् ॥ सकिंनलभतेविप्रवासुदेवप्रसादतः ॥ ९ ॥ सुपक्वंफाल्गुनेमासिमधुरंबदरीफलम् ॥ यस्तुयच्छतिकृष्णायफलंतस्यनिशामय ॥
॥ १० ॥ इहभुङ्क्तेसुखंसर्वंपुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ अंतेहरेर्गृहंयातिरथमारुह्यशोभनम् ॥ ११ ॥ नदद्याद्गुडसंयुक्तंहरयेबदरीफलम् ॥ अज्ञानाद्ब्राह्मण

श्रेष्ठदद्याच्चेन्नारकीभवेत् ॥ १२ ॥ फाल्गुनेमासियोदद्याद्धरयेदाडिमीफलम् ॥ सुपक्कंतत्फलंविप्रवदतोमेनिशामय ॥ १३ ॥ तत्रयावंतिबीजानितिष्ठंतिदाडिमीफले ॥ तावन्मन्वंतरंविष्णोर्गृहेतिष्ठतिभाग्यवान् ॥ १४॥ फाल्गुनेमासियोदद्याद्धरयेगुडपिष्टकम् ॥ सविज्ञेयोद्विजश्रेष्ठवाजिमेधसहस्रकृत् ॥ ॥ १५ ॥ चैत्रेमासिद्विजश्रेष्ठमधुनामधुसूदनम् ॥ स्नापयेल्लभतेमर्त्यस्तद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ १६ ॥ मधुनास्नापयेद्यस्तुनारायणमनामयम् ॥ नचर्चाक्रियतेतस्यकदाचिद्रविसूनुना ॥ १७ ॥ चैत्रेकिंशुकपुष्पेणयोऽर्चयेत्कमलापतिम् ॥ तन्नामचित्रगुप्तेनपंजिकायांनलिख्यते ॥ १८ ॥ चैत्रकेजगतामीशंकृष्णंतिलकपुष्पकैः ॥ पूजतोनास्तिवैजन्मपुनरस्मिन्महीतले ॥ १९ ॥ कृष्णवंजुलपुष्पेणसर्वदेवशिरोमणिम् ॥ पूजयन्मनुजोविप्रलभतेनापदंक्वचित् ॥ २० ॥ वासंतीभिःसुगंधीभिर्वसंतेयस्तुपूजयेत् ॥ भगवंतंप्रसन्नात्मासदेवैरपिपूज्यते ॥२१॥ तथाकिसलयैर्दिव्यैरखण्डैर्योर्चयेद्धरिम् ॥ तंवंदतेसमुत्थायस्वयंपीठासनोपिच ॥ २२ धात्रीपत्रैर्नवैर्यस्तुकोमलैर्हरिमर्चयेत् ॥ अचिरेणैवलभतेसकलंवांछितंजनः ॥ २३ ॥ शांडिल्याखंडपत्रैश्चधत्तूरैश्चार्कपुष्पकैः ॥ योऽर्चयेद्विष्णुमीशंचससंसाराब्धिपारगः ॥ २४ ॥ योदद्याद्विष्णवेविप्रकदलीफलमुत्तमम् ॥ शक्राद्यास्त्रिदशाःसर्वेवंदंतेतमहर्निशम् ॥ २५ ॥ योदद्याच्चैत्रकेमासिभक्त्यागोपालरूपिणे ॥ गोधूमपिष्टकंविप्रसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ २६ ॥ आयातेमाधवेमासिपवित्रेमाधवप्रिये ॥ आमिषंमैथुनंतैलंविष्णुभक्तःपरित्यजेत् ॥ २७ ॥ प्रातःसमाचरेत्स्नानंमाधवेमासिवैष्णवः ॥ परित्यजेत्परान्नंचनकुर्याच्चद्विभोजनम् ॥ २८ ॥ प्रभातेपूजयेद्विष्णुंपूर्वोक्तविधिनाद्विज ॥ वैशाखेस्नापयेद्विष्णुंपुष्पवासितवारिणा ॥ २९ ॥ स्नापयेच्छीततोयेषुसंध्यापर्यंतमच्युतम् ॥ त्रिसंध्यंपूजयेद्भक्त्यानैवेद्यैर्विविधैःप्रभुम् ॥ ३० ॥ वैशाखेदमनस्रग्भिर्लक्ष्मीपतिरलंकृतः ॥ नकिंददातिविप्रर्षेप्रसन्नःपरमेश्वरः ॥ ३१ ॥ वैशाखेमासियोदद्याद्यवान्नंचकृपाणये ॥ तस्यपुण्यानिसंख्यातुंकःसमर्थोऽस्तिपंडितः ॥ ३२ ॥ यत्किंचिन्माधवेमासिमाधवप्रीतिहेतवे ॥ दीयतेमाधवायैवतत्सर्वमक्षयंभवेत्॥३३॥ यदन्यत्सुकृतंकर्मक्रियतेमासिमाधवे ॥ माधवप्रीतयेविप्रक्षयस्तस्यनविद्यते ॥ ३४ ॥ वैशाखेमासियःकुर्यात्प्रपांमाधवतुष्टये ॥ दिनेदिनेऽश्वमेधस्यफलमाप्नोतिमानवः ॥ ३५ ॥ वैशाखोदुर्लभोमासःसर्वकर्मफलप्रदः ॥ पूजितव्योहरिस्तत्रहित्वाकर्मशतान्यपि ॥ ३६ ॥ एकाहमपियःपूजांवैशाखेकुरुतेहरेः ॥ षड्वर्षंहरिंपूजित्वायत्फलंलभतेसतत् ॥ ३७ ॥ वैशाखेमासियोनित्यंविष्णुमश्वत्थरूपिणम् ॥ चतुर्वर्गफलप्राप्तिहेतवेवैष्णवोजनः ॥ ॥ ३८ ॥ गण्डूषमात्रतोयेनकुर्याद्योऽश्वत्थसेवनम् ॥ सोऽपियातिपरंस्थानंविमुक्तःकोटिपातकैः ॥ ३९ ॥ अश्वत्थमूलंविप्रर्षेयोबध्नातिशिलादिभिः ॥ अश्वत्थरूपीभगवान्किंकिंतस्मैनयच्छति ॥ ४० ॥ अश्वत्थद्रुममालोक्यप्रणामंकुरुतेयदि ॥ सोऽपियातिपरंस्थानमायुर्वृद्धिर्नसंशयः ॥४१॥

यदश्वत्थतलेविप्रधर्मकर्मकरोतियः ॥ न्यूनातिरिक्ततानस्यात्तास्मिन्कर्मणिजैमिने ॥ ४२ ॥ तत्रतीर्थानिसर्वाणिंत्रिस्रोतादीनिजैमिने ॥ यत्रांश्वत्थतरु
स्तिष्ठेदेकोपिशाखिनांवरः ॥ ४३ ॥ अश्वत्थंपूजयेद्यस्तुसएवविष्णुपूजकः ॥ अश्वत्थमूर्तिर्भगवान्स्वयमेवयतोद्विज ॥ ४४ ॥ अवज्ञानाद्विजश्रे
ष्ठयोऽश्वत्थंहंतिमूढधीः ॥ संसारेनास्तितत्कर्मयत्कृत्वासचशुद्ध्याति ॥ ४५ ॥ अश्वत्थोवृक्षराजोऽयंहरिमूर्तिःप्रकीर्तितः ॥ तस्मादश्वत्थहं
तृणांत्रातातकोपिनविद्यते ॥ ४६ ॥ अश्वत्थंपश्यतोविप्रस्पृशतःपरतस्तथा ॥ देहस्थंपातकंसर्वंहरेत्प्रणमतोहरिः ॥ ४७ ॥ विलोक्याश्वत्थहंतारंयः
शक्तोनंनिवारयेत् ॥ तन्नेत्रयुग्मंबाडिशैर्यमेनोत्पाट्यतेस्वयम् ॥ ४८ ॥ अश्वत्थच्छेदनंमूढोमाकुर्वितिवदेन्नयः ॥ तस्यजिह्वांछुरिकयास्वयंकृंततिप्रेत
राट् ॥ ४९ ॥ अश्वत्थशाखामेकांयःस्वल्पामपिनिहंतिवै ॥ सकोटिब्रह्महत्यानांफलमाप्नोतिमानवः ॥ ५० ॥ यत्पापंब्रह्महत्यायांगुरुस्त्रीगमनेनच ॥
सुरापानेतथास्तेयेन्यासापहरणेऽपिच ॥ ५१ ॥ यत्पापंभ्रूणहत्यायांगोहत्यायांद्विजोत्तम ॥ स्त्रीहत्यायांचयत्पापंपरस्त्रीगमनेतथा ॥ ५२ ॥ शरणागत
हत्यायांहत्यायांसुहृदस्तथा ॥ विश्वासवाक्याकथनेपतिर्हिंसाविधौचयत् ॥ ५३ ॥ यत्पापंपरनिंदायांहरिवासरभोजने ॥ अश्वत्थच्छेदनाद्घोरंतत्पा
पंप्राप्यतेजनैः ॥ ५४ ॥ विष्णुमूर्त्तेर्जनोमोहादश्वत्थस्यनिहंतियः ॥ तत्तुल्यःपातकीकोपिनश्रुतःक्षितिमंडले ॥ ५५ ॥ वदाम्यश्वत्थमाहात्म्यंसर्वपा
पविनाशनम् ॥ सेतिहासंद्विजश्रेष्ठशृणुवत्ससमाहितः ॥ ५६ ॥ पूर्वंधनंजयोनामब्राह्मणोहरिभक्तिकृत् ॥ आसीत्त्रेतायुगेविप्रसर्वप्राणिहितेरतः ॥ ५७ ॥
ज्ञातिपूजारतोनित्यंदीपदानेरतःसदा ॥ सत्यवादीजितक्रोधोहिंसादंभविवर्जितः ॥ ५८ ॥ मुमुक्षुःसद्विजश्रेष्ठसर्वदापरमेश्वरम् ॥ पूजयामासपरयाभ
क्त्यानारायणंप्रभुम् ॥ ५९ ॥ तस्यभक्तिंततोज्ञात्वामहतींसुदृढांप्रभुः ॥ जहारसकलंवित्तंहेतुमात्रेणकेनचित् ॥ ६० ॥ तथापिसद्विजश्रेष्ठःकेशवस्यमहा
त्मनः॥ पूजामनुदिनेचक्रेभक्त्यापरमयासुधीः॥ ६१ ॥ दुःखेनोपार्जितंवित्तंविनष्टंसकलंद्विज ॥ दृष्ट्वापितेनविप्रेणदुःखेनाचिंत्यचेतसा ॥ ६२ ॥ भक्षणेवर्जनंच
क्रेसविप्रःपरमार्थवित्॥ महाविष्णुसपर्यायांदृढंबद्ध्वामनोनिजम्॥ ६३ ॥ भूयोपितस्यविप्रस्यभक्तिंज्ञात्वाजनार्दनः॥ चकारबंधुविच्छेदंसुदृढःशमदस्ततः ६४
बांधवास्तस्यविप्रस्यविष्णुमायाविमोहिताः॥ हिंसामारेभिरेकर्तुंसर्वेदेवद्विजोत्तम ॥ ६५ ॥ ततोविप्रोहिनिर्वृत्तोनिर्बंधैःपुरुषोत्तमम्॥ पूजयामाससततंप्रीतः
प्रचुरभक्तितः ॥ ६६ ॥ परिकल्प्यचभूदेवोधनंकेशवपूजने ॥ माधवंचजगन्नाथंसबंधुशुचमत्यजत् ॥ ६७ ॥ भूयएवमहाविष्णुःकौतुकीतस्यजैमिने ॥
जहारसानुकंपोऽपिपुत्रानपिदिनेदिने ॥ ६८ ॥ तथापिसद्विजश्रेष्ठःकेशवंक्लेशनाशनम् ॥ पूर्वंद्विगुणयाभक्त्यानित्यंविष्णुमपूजयत् ॥ ६९ ॥ तस्यप
त्नीततोविप्रदुःखशोकातिदुःखिता ॥ पितृगेहंगताविष्णोर्माययापरिमोहिता ॥ ७० ॥ अथैकाकीसभूदेवोविष्णुभक्तिपरायणः ॥ विपदंचिंतयामासनकदा

पिसुचेतसा ॥ ७१ ॥ एकदासद्विजश्रेष्ठविष्णुभक्तिमतांवरः ॥ स्कंधेपरशुमादायकाष्ठार्थंविपिनेययौ ॥ ७२ ॥ वनात्काष्ठंसमादायनित्यमेवचसद्विजः ॥
हिमागमेवस्त्रहीनःकुरुतेशीतवारणम् ॥ ७३ ॥ कदाचिद्विपिनंगंतुंनाशक्तोद्विजसत्तमः ॥ जघानप्रांगणस्थस्यशाखामश्वत्थशाखिनः ॥ ७४ ॥ अत्रांतरे
महाविष्णुस्तस्मादश्वत्थपादपात् ॥ निश्चक्रामसुरश्रेष्ठोव्यथाव्यथितमानसः ॥ ७५ ॥ ददर्शविष्णुंपुरतःसविप्रश्चतुर्भुजंपद्मदलायताक्षम् ॥ पीतां
बरंकुंडलिनंसुकेशंदधानमब्जादिनिजायुधानि ॥ ७६ ॥ परिस्रवद्भिस्तररक्तधारासंध्यासुशोणीकृतनव्यमेघम् ॥ विभावसुंचैवसुखंपरेशंसंदृश्यतेदेवगणै
रदृश्यम् ॥ हर्षाश्रुधारारुचिराक्षियुग्मस्तुष्टावविप्रोमृदुलैर्वचोभिः ॥ ७७ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ हरेमुरारेजगदेकनाथगोविंददामोदरमाधवेति ॥
लक्ष्मीपतेकेशवकेशिशत्रोनारायणानंतविभोप्रसीद ॥ ७८ ॥ तवावतारंकिमहंब्रवीमित्वयाविनानास्तिभुवीहकोऽपि ॥ किंवागुणव्याप्तसमस्तलोकंकिं
वादयांमित्रपरैकतुल्याम् ॥७९॥ दत्वास्वीयांकस्यचिदीशविष्णोभक्तिंहरस्यच्युतदेहसंस्थाम् ॥ श्रियंसमादायमुदंप्रदास्येभक्तिःप्रदत्तामहतःसुधन्या ॥
॥८०॥ मन्येमहात्मानमनंतमूर्तेंपापात्मनांश्रेष्ठमिवानिशंयत् ॥ तदर्थमेवांघ्रियुगंत्वदीयंनपातकीपश्यतिदैवचिंत्यम् ॥ ८१ ॥ यद्यप्यहंदुःखवतांवरिष्ठोम
न्येतथापीन्द्रमिवाद्यविष्णो ॥ आत्मानमात्माजगतांभवंतंसाक्षात्समीक्षेयतईक्षणाभ्याम् ॥ ८२ ॥ पूजांतवाल्पामपिवेद्मिनाहंद्रव्यंकदापिनददामितुभ्यम् ॥
तथापिचाग्रेममर्तिमांस्त्वंदृष्टोसिमेकेशवएकपूज्यः ॥ ८३ ॥ दत्तस्त्वयायंममभक्तिवृक्षोधर्मार्थकामत्रयएवसोयम् ॥ त्वद्दर्शनांभोमयवृष्टिसिक्तःप्रभोद्य
कैवल्यफलंदधार ॥ ८४ ॥ मूर्धामदीयोऽखिललोकमूर्धाश्रेष्ठोभवेत्केशवविश्वमूर्तेः ॥ त्वत्पादपाथोजयुगेमनोमेसंयातिवैसंप्रतिदेवदेव ॥ ८५ ॥
॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इत्थंस्तुत्वाजगन्नाथंनारायणमनामयम् ॥ कृतांजलिःपुनःप्राहभक्त्यातमितिसद्विजः ॥ ८६ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥
देवदेवजगन्नाथलोकानुग्रहकारक ॥ कशाप्रहरणैरेतद्गात्रंतेरुधिरोक्षितम् ॥ ८७ ॥ सर्वेषामेवदैत्यानांयुधिवंशास्त्वयाहताः ॥ त्वांहंतुंकःक्षमःपृथ्व्यांप्रभोऽ
द्भुतमिदंमहत् ॥ ८८ ॥ ॥ भगवानुवाच ॥ ॥ वत्ससत्यमिदंप्रोक्तंत्वयानास्त्यत्रसंशयः ॥ दानवोराक्षसोवापिमांहंतुंकोपिनक्षमः ॥ ८९ ॥ अश्व
त्थमूर्तिरेवाहंकुठारेणहतस्त्वया ॥ अतोऽजनिशरीरेमेरक्तपातोऽधुनाद्विज ॥ ९० ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तस्यवाक्यमिदंश्रुत्वासविप्रोभयविह्वलः ॥
निनिंदस्वयमात्मानमात्मनाबहुधाद्विजः ॥९१॥ धिगस्तुतत्वतोभाग्यंसर्वपातकिनांवरम् ॥ त्रैलोक्याधिपतेर्दाताहृदयेमहतींव्यथाम् ॥९२॥सर्वपापहरो
विष्णुःसमयाव्याधितःकृतः ॥ एतत्पापंमयापारंकर्तुंनैकेनशक्यते ॥ ९३ ॥ यस्मिंस्तुष्टेपापिनोपिभवंतिसुरवंदिताः ॥ मद्दत्तयासव्यथयाव्यथितोहाहतोऽ
स्म्यहम् ॥ ९४ ॥ प्रसादयंतियंदेवाब्रह्माद्याअतिभक्तितः ॥ अहोमयापापवतातस्यदत्ताहृदिव्यथा ॥ ९५ ॥ किंतपोभिर्जपैःकिंवाकिंगृहैर्जीवनैश्रमे ॥

धर्मार्थकाममोक्षाणांदातैकोऽयंन्यथातुरः ॥ ९६ ॥ इत्युक्त्वासद्विजश्रेष्ठतमेवपरशुंनिजे ॥ दातुंकंठेमनश्चक्रेविष्णुप्रीणनहेतवे ॥ ९७ ॥ तस्यभक्तिंदृढां ज्ञात्वादयालुःकमलापतिः ॥ तद्धस्तात्तत्परंनिन्येजवेनभक्तवत्सलः ॥ ९८ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ कथंत्वमेवकुरुषेवत्सकर्मातिदारुणम् ॥ आत्महत्याकृतांपुंसांतुष्टोस्मिनकदाप्यहम् ॥ ९९ ॥ तवभक्त्यातितुष्टोऽस्मिभीतिंमाकुरुसत्तम ॥ वरंवरयविप्रेन्द्रयत्तेमनासिवर्तते ॥ १०० ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ मयान्यथाप्रदत्तेयंमहतीपरमेश्वर ॥ मातिष्ठतुशरीरेतेयाचेवरमिमंप्रभो ॥ १०१ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अज्ञानाद्भवतावत्सकर्मेदंविहितंद्विज ॥ अतोऽपराधोनेतव्योमहानपिनतेयथा ॥ १०२ ॥ नित्यंतवानुपाल्योऽस्मिभक्तश्रेष्ठोयतोभवान् ॥ भवदीयानहंमन्येदोषान्वत्सदिनेदिने ॥ १०३ ॥ तथापिममभक्तिस्तेववृधेमहतीसदा ॥ तस्माद्वत्सतवानृण्यंगंतुमिच्छामिसंप्रति ॥ १०४ ॥ विहायसकलांभीतिंवरंवृणुममाग्रतः ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ त्वयिसर्वेसुरश्रेष्ठममजन्मनिजन्मनि ॥ १०५ ॥ तिष्ठतांसुदृढाभक्तिर्हरेकिमपरैर्वरैः ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ श्रुत्वावाक्यमिदंतस्यकेशवप्रणयोदितम् ॥ १०६ ॥ निजकण्ठस्थितांमालांप्रीतस्तस्मैददौततः ॥ समालिङ्ग्यततोविप्रंपितापुत्रमिवप्रभुः ॥ १०७ ॥ चतुर्भिर्बाहुभिर्दीर्घैरुवाचमृदुलंवचः ॥ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ मद्भक्तोऽसियदाविप्रतथातेमत्प्रसादतः ॥ १०८ ॥ अचिरेणैवसकलंभद्रंविप्रभविष्यति ॥ अश्वत्थरूपंमांनित्यंक्रियायोगेनसत्तम ॥ १०९ ॥ समाराधयसर्वंतेसाधयिष्यामिवांछितम् ॥ इत्युक्त्वातंद्विजश्रेष्ठंभूयोऽप्यालिङ्ग्यकेशवः ॥ ११० ॥ अभवत्सहसाहश्यस्तत्रैवकरुणालयः ॥ विष्णोःकंठस्रजंप्राप्यसविप्रोवैष्णवोत्तमः ॥ १०१ ॥ कृतकृत्यमिवात्मानंमत्वातस्थौनिजेगृहे ॥ ततःकुबेरोविप्रर्षैतस्यविप्रस्यसद्मनि ॥ ॥ ११२ ॥ स्वयंववर्षवित्तानिबहूनिकेशवाज्ञया ॥ प्रासादोरचितस्तस्यशिल्पिनाविश्वकर्मणा ॥ ११३ ॥ नारायणाज्ञयातत्रवैजयंतइवोत्तमः ॥ दासदासीसमायुक्तोनानावस्तुविभूषितः ॥ ११४ ॥ गजाश्वकोटिसंकीर्णंविवभौतस्यमन्दिरम् ॥ बभूवुःसंगतास्तस्यनष्टाअपिचबांधवाः ॥ ११५ ॥ कृतावज्ञाचतत्पत्नीस्वयंतद्गृहमाययौ ॥ मृतपुत्रापितत्पत्नीकेशवस्यानुकंपया ॥ ११६ ॥ स्थिरप्रजाभवद्विप्रस्वामिभक्तिपरायणा ॥ चिरंभुक्त्वाखिलान्भोगान्पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ ११७ ॥ आयुषोंऽतेययौमोक्षंसदारोविप्रसत्तमः ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ साक्षादेवस्वयंविष्णुरश्वत्थोवृक्षसत्तमः ॥ ११८ ॥ तद्भक्तिंकुर्वतांपुंसांविद्यतेनाशुभंक्वचित् ॥ अश्वत्थंसेवतेयस्तुविष्णुंध्यात्वानरोत्तम ॥ ११९ ॥ तस्यप्रसन्नोभगवान्ददातिपरमंपदम् ॥ १२० ॥ इति श्रीपद्मपुराणे क्रियायोगसारेअश्वत्थमाहात्म्येद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ ज्येष्ठेमासिद्विजश्रेष्ठभगवंतंजनार्दनम् ॥ पूजयेद्भक्तिभावेनजलैःसंस्नाप्यशीतलैः ॥ १ ॥ उद्वर्तनंचदातव्यंसुगन्धामलकंतथा ॥ तैलंसुगंधंहरयेग्रीष्मकालेदिनेदिने ॥ २ ॥ सुवासितेशीतलेचमन्दिरेतिमनोरमे ॥ प्रत्य

दंकमलाकांतंस्थापयेज्जनमंडपे ॥ ३ ॥ नरोद्रदेशेविप्रेन्द्रसधूमेइंधनालये ॥ नसूतिकागृहेचैवस्थापयेत्कमलापतिम् ॥ ४ ॥ चामरैर्वीजितःश्वेतैःसुदीर्घैः कमलापतिम् ॥ ज्येष्ठेमासिद्विजश्रेष्ठसुप्रीतःकिंनयच्छति ॥ ५ ॥ मयूरपुच्छव्यजनैर्निदाघैर्वीजितोहरिः ॥ ददात्यभिमतंसर्वमचिरेणैवसत्तम ॥ ६ ॥ तालवृंतकवातेनपवित्रांबरवायुना ॥ येग्रीष्मेवीज्यतेविष्णुस्तेसर्वेस्वर्गगामिनः ॥ ७ ॥ योगात्रलेपनंकुर्यात्सुगन्धीयैश्चकर्दमैः ॥ ग्रीष्मेहरिंचंदनैश्चसविशे न्माधवींतनुम् ॥ ८ ॥ उष्मागमेद्विजश्रेष्ठसमुक्तोनात्रसंशयः ॥ प्रफुल्लकुसुमोद्यानेतुलसीकाननेतथा ॥ ९ ॥ संध्यायांस्थापयेद्विष्णुंदेशेधीरसमीरणे ॥ स्रग्भिःपाटलपुष्पाणांयेनविष्णुरलंकृतः ॥ १० ॥ ज्येष्ठेमासिसविज्ञेयोअश्वमेधसहस्रकृत् ॥ यस्तुमुक्तावलिंदद्याद्ग्रीष्मेवैश्रीपतेर्जनः ॥ ११ ॥ भूपालत्वंह रिस्तस्मैयच्छेज्जन्मनिजन्मनि ॥ यस्तुमण्डयतिग्रीष्मेश्रीकृष्णंमणिमालया ॥ १२ ॥ तस्यपुण्यफलंविप्रवदतोमेनिशामय ॥ यावद्ब्रह्मासृजत्येतज्जैमिने सकलंजगत् ॥१३॥ तिष्ठेद्विष्णुपुरेतावन्मणिमालाविभूषितः ॥ सुवर्णाभरणैर्यस्तुरजताभरणैस्तथा ॥१४॥कृष्णंमंडयतिग्रीष्मेसोऽपितत्फलमाप्नुयात् ॥ विचित्रंयस्तुपर्यंकंसगंडूकंप्रयच्छति ॥ १५ ॥ हरयेदेवदेवायनसदुःखीकदाचन ॥ ग्रीष्मकालेनदेयानिगुरूणिवसनानिच ॥ १६ ॥ हरयेब्राह्मणश्रेष्ठदे यंतन्वंशुकंशुचि ॥ यस्त्वच्युतफलैर्दिव्यैःसुगंधैःपूजयेद्धरिम् ॥ १७ ॥ अंतेशक्रपुरंगत्वासपिबेदमृतंमुदा ॥ प्रियालानांफलैर्दिव्यैर्योऽर्चयेत्कमलाप तिम् ॥ १८ ॥ सोऽपितत्फलमाप्नोतिकिमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ निदाघेहरयेयस्तुयवागूमतिशीतलाम् ॥ १९ ॥ नानाव्यंजनसंयुक्तांश्रद्धयावैष्णवो जनः ॥ आषाढेमासिविप्रेन्द्रदेवदेवंजगद्गुरुम् ॥ २० ॥ दधिभिःस्नापयित्वाचपूजयेद्भक्तितोबुधः ॥ मातुःपयोधरपयःपुनस्तेननपीयते ॥ २१ ॥ घनागमेघनश्यामंकदंबकुसुमैर्हरिम् ॥ आराधयतिविप्रर्षेपराङ्गतिमवाप्नुयात् ॥ २२ ॥ कदम्बपुष्पमालाभिर्मण्डपंज्वलनोपमम् ॥ यस्त स्यब्राह्मणश्रेष्ठवाजिमेधफलंभवेत् ॥ २३ ॥ सुगन्धैःकेतकीपुष्पैःपूजितःकमलापतिः ॥ सर्वंदुःखंहरत्येवमानवानांद्विजोत्तम ॥ २४ ॥ पनसा नांफलैर्दिव्यैःसुपक्वैर्घृतमिश्रितैः॥पूजितोभगवान्विष्णुर्दद्यादैश्वर्यमुत्तमम् ॥ २५ ॥ आषाढेमासिदध्यन्नंहरयेप्रतिवासरम् ॥ श्रद्धयावैष्णवोदद्यान्मुक्तिमि च्छन्द्विजोत्तम ॥ २६ ॥ कृष्णायनवनीतंयोददातिवैष्णवोजनः ॥ विशुद्धःसकलैःपापैर्ब्रह्मलोकंसगच्छति ॥ २७ ॥ शेफालिकाप्रसूनैश्चयूथिकाकुसु मैस्तथा ॥ योऽर्चयेत्परमात्मानंसगच्छेत्परमंपदम् ॥ २८ ॥ प्रफुल्लमालतीपुष्पैःसुगन्धैर्योऽर्चयेद्धरिम् ॥ तत्पुण्येनास्यतत्पुण्यंयेननोभविताद्विज ॥ ॥ २९ ॥ कंदपुष्पैश्चबकुलैर्जगद्वंधुंजनार्दनम् ॥ अर्चयन्सकलंकामंप्राप्नोतिभुविमानवः ॥ ३० ॥ महामहाप्रसूनैश्चतथाकुरुवकैर्हरिम् ॥ प्रफुल्लैःपूज येद्यस्तुतस्यतुष्टःसदाहरिः ॥ ३१ ॥ सैरीयकैश्चयोविष्णुंप्रसूपुष्पैश्चयोऽर्चयेत् ॥ करवीरप्रसूनैश्चसयातिहरिसन्निधिम् ॥ ३२ ॥ श्रावणेचैवयोदद्याद्ब्रा

जान्घृतसमन्वितान् ॥ हरयेतस्यविप्रर्षेगृहेश्रीःसर्वतोमुखी ॥३३॥ भाद्रेमासिद्विजश्रेष्ठनारायणमनामयम् ॥ श्रद्धयापूजयेत्प्राज्ञश्चतुर्वर्गप्रदायकम् ॥३४॥
निर्मितेनूतनागारेसर्वोपद्रववर्जिते ॥ स्थापयेत्पुण्डरीकाक्षंभगवंतंजनार्दनम् ॥३५॥ दंशैश्चमशकैश्चापिप्रकीर्णैर्मक्षिकादिभिः ॥ हरिंपुरातनागारेस्थाप
येन्नहिमानवः ॥ ३६ ॥ सकर्दमेपतद्द्वारेगलद्भित्तौगृहेतथा ॥ हरिंनस्थापयेत्प्राज्ञोवर्षासुपरमेश्वरम् ॥ ३७ ॥ विष्ण्वालयेद्विजश्रेष्ठप्रकुर्याद्यस्तुमानवः ॥
चन्द्रातपंविचित्रंचचन्द्रलोकंसगच्छति ॥ ३८ ॥ रात्रौनानाविधैर्धूपैर्मन्दिरेजगतीपतेः ॥ दंशाश्चमशकाश्चैवपूजाकालेनिवारयेत् ॥ ३९ ॥ मंसारिकाभिः
प्रावृत्यमंचशायिनमच्युतम् ॥ प्रावृषिस्थापयेद्विष्णुंनिशायांदिव्यमंदिरे ॥ ४० ॥ कह्लारपत्रैर्देवेशंसुगंधैर्नूतनस्तथा ॥ मुमुक्षुःपूजयेन्मर्त्योभाद्रेमासि
दिनेदिने ॥ ४१ ॥ नभाद्रेकेतकीपुष्पैःपूजितव्योजनार्दनः ॥ यतोभाद्रपदेमासिकेतकीस्यात्सुरासमा ॥ ४२ ॥ पक्वैस्तालफलैर्दिव्यैर्योऽर्चयेद्यदुनंदनम् ॥
गर्भवासमहादुःखंसभूयोलभतेनच ॥ ४३ ॥ संयुक्तंघृतदुग्धाभ्यांपक्वतालंमुरारये ॥ योदद्याच्छ्रद्धयामर्त्यःसगच्छेन्मन्दिरंहरेः ॥ ४४ ॥ भाद्रेमासि
द्विजश्रेष्ठहरयेतालपिष्टकम् ॥ सघृतंवैष्णवोदद्यात्केवलप्राप्तिहेतवे ॥ ४५ ॥ मासिभाद्रपदेविप्रनकुर्याच्छाकभक्षणम् ॥ नरात्रौभोजनंकुर्यान्मुमुक्षुर्वै
ष्णवोजनः ॥ ४६ ॥ आश्विनेमासिविप्रेन्द्रकेशवंक्लेशनाशनम् ॥ यत्तोयंदीयतेविप्रपूर्वाह्णेहरयेजनैः ॥ ४७ ॥ पीयूषमिवतत्तोयंगृह्णातिकमलापतिः ॥ म
ध्याह्नेदीयतेयच्चतत्तोयंचक्रपाणये ॥ ४८ ॥ तत्तोयमिववेत्तव्यंतद्गृह्णातिद्विजोत्तम ॥ अपराह्णेचयत्तोयंगोविन्दायप्रदीयते ॥ ४९ ॥ तत्तोयंरक्ततुल्यंस्या
न्नगृह्णातिततोहरिः ॥ अतएवद्विजश्रेष्ठपूर्वाह्णेहरिमर्चयेत् ॥ ५० ॥ समस्तंलभतेकामंकेशवस्यानुकंपया ॥ एकवस्त्रेणविप्रेन्द्रनकुर्यात्पूजनंहरेः ॥५१॥
कुर्याद्वापितथापूजांनगृह्णातिचकेशवः ॥ अधौतेनचवस्त्रेणयःपूजांकुरुतेहरेः ॥ ५२ ॥ विफलासाचपूजास्यान्नचविष्णुःप्रसीदति ॥ यैस्त्वबद्धशिखैःपू
जाक्रियतेचक्रिणोजनैः ॥ ५३ ॥ पूजाफलंनाप्नुवंतिबलिग्राह्याचसाभवेत् ॥ असंस्कृतगृहेपूजाक्रियतेजगतीपतेः ॥ ५४ ॥ सापूजाब्राह्मणश्रेष्ठबलिग्राह्या
भवेत्खलु ॥ स्नानंदेवार्चनंचैवदानंचपितृपूजनम् ॥ ५५ ॥ तिलकेनविनाविप्रकुरुतेनविचक्षणः ॥ तिलकान्यगृहीत्वायत्पुण्यकर्मविधीयते ॥ ५६ ॥
भस्मीभवतितत्सर्वंकर्ताचनारकीभवेत् ॥ शङ्खचक्रगदापद्मैरङ्कितंयस्यदृश्यते ॥ ५७ ॥ शरीरंब्राह्मणश्रेष्ठविज्ञेयःसोऽच्युतःस्वयम् ॥ योलिखेद्द
क्षिणेबाहौशङ्खपद्मेचवैष्णवः ॥ ५८ ॥ सव्येचक्रंगदांचैवसविष्णुर्नात्रसंशयः ॥ पङ्कजंदक्षिणेबाहौशङ्खस्योपरियोलिखेत् ॥ ५९ ॥ पातकंसकलंतस्य
क्षणादेवतुनश्यति ॥ चक्रोपरिगदांयस्तुलिखेत्सव्येभुजेद्विज ॥ ६० ॥ तंवंदंतेद्विजश्रेष्ठशक्राद्याअपिनिर्जराः ॥ मुरारिपादयुग्मंचस्वललाटेलिखेद्बु
धः ॥ ६१ ॥ पापात्मापिचतंदृष्ट्वामुक्तोभवतिपातकात् ॥ अष्टाक्षरंमहामंत्रंमत्स्यंकूर्मंचयोहृदि ॥ ६२ ॥ लिखेत्सवैष्णवश्रेष्ठःपुनातिभुवनत्रयम् ॥

कृष्णायुधांकितंयस्यशरीरंस्याद्दिनेदिने ॥ ६३ ॥ तस्यकृष्णोजगन्नाथोददातिपरमंपदम् ॥ कृष्णायुधांकिततनुर्यत्कर्मकुरुतेनरः ॥ ६४ ॥ शुभंवा प्यशुभंवापितत्सर्वमक्षयंभवेत् ॥ दानवाराक्षसाश्चैवभूतवेतालकास्तथा ॥ ६५ ॥ पिशाचाःपन्नगाश्चापियक्षविद्याधरास्तथा ॥ किन्नरागुह्यकाश्चैवग्रहाबा लग्रहास्तथा॥६६॥ कूष्माण्डाश्चैवडाकिन्यस्तथान्येविघ्नकारकाः ॥ सर्वेभीत्यापलायंतेदृष्ट्वाकृष्णायुधाङ्कितम् ॥ ६७॥ द्वीपाश्चद्वीपिनश्चैवतथान्येवनवा सिनः॥ दृष्ट्वैवप्रपलायंतेभयात्कृष्णायुधांकितम्॥६८॥ कामलाद्यामहारोगादेहदेहावपातिनः॥कृष्णायुधांकिततनुंभक्त्यापश्यतियोजनः॥६९॥कृष्णदर्श नतुल्यस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ त्रिपत्रीकृतदूर्वाभिराश्विनेयोऽर्चयेद्धरिम् ॥ ७० ॥ दूर्वावत्संततिस्तस्यअविच्छिन्नाप्रवर्तते ॥ आश्विनेमासियोदद्याद्धरये कर्कटीफलम् ॥ ७१ ॥ शोकोनजायतेतस्यकदाचिद्धृदयेद्विज ॥ कार्तिकेचसमायातेसर्वमासोत्तमेशुभे ॥ ७२ ॥ दामोदरंदेवदेवंभक्त्याप्राज्ञःप्रपूजयेत् ॥ कार्तिकेमासिविप्रेन्द्रविष्णुप्रीणनहेतवे ॥ ७३ ॥ यथोक्तविधिनाप्राज्ञःप्रातःस्नानंसमाचरेत् ॥ आमिषंमैथुनंचैवकार्तिकेमासियस्त्यजेत् ॥ ७४ ॥ जन्मा न्तरार्जितैःपापैर्मुक्तोयातिपराङ्गतिम् ॥ तुलाराशिगतेसूर्येप्रातःस्नानंद्विजोत्तम ॥ ७५ ॥ हविष्यंब्रह्मचर्यंचमहापातकनाशनम् ॥ आमिषंमैथुनंचैवका र्तिकेमासिसेवते ॥ ७६ ॥ जन्मजन्मनिविप्रेन्द्रसभवेद्ग्रामशूकरः ॥ द्विभोजनंपरान्नंचतैलंचवैष्णवोजनः ॥ ७७ ॥ आयातेकार्तिकेमासियत्नादपिपरित्य जेत् ॥ दामोदरायनभसिदीपंयस्तुप्रयच्छति ॥ ७८ ॥ फलंतस्यप्रवक्ष्यामिसमासेनशृणुद्विज ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्विमुक्तःक्लेशदायकैः ॥ ७९ ॥ दा मोदरपुरंगत्वातिष्ठेत्कोटियुगावधि ॥ दीपंज्वलंतंनभसित्रिदशावासवादयः ॥ ८० ॥ विलोक्यहर्षिताःसर्वेवदंतीतिपरस्परम् ॥ असौपुण्यात्मनांश्रेष्ठःके शवार्चनतत्परः ॥ ८१ ॥ प्रदीपंकार्तिकेमासियतोयच्छतिचक्रिणे ॥ कार्तिकेमासिविप्रेन्द्रतस्यतुष्टःसदाहरिः ॥ ८२ ॥ दद्यादक्षयदीपंयःकार्तिकेहरि मंदिरे ॥ दिनेदिनेऽश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ८३ ॥ तुलसीदललक्षैर्यःकार्तिकेपूजयेद्धरिम् ॥ लक्षैकवाजिमेधस्यमानवोलभतेफलम् ॥ ८४ ॥ वि ल्वस्यदललक्षेणयोऽर्चयेद्विष्णुमव्ययम् ॥ परमंमोक्षमाप्नोतिप्रसादाज्जगतीपते ॥ ८५ ॥ यत्किञ्चित्कार्तिकेमासिविष्णुमुद्दिश्यदीयते ॥ तदक्षयंभवे त्सर्वसत्यमेतन्मयोच्यते ॥ ८६ ॥ घृतार्कंसुरपत्रंयःकार्तिकेमासिवैष्णवे ॥ दद्याद्दिनेदिनेविप्रतस्यविष्णोःपुरेस्थितिः ॥ ८७ ॥ प्रफुल्लपद्मपत्रेणसिते नाप्यसितेनवा ॥ योऽर्चयेत्कमलाकांतंतस्यकिंभुविदुर्लभम् ॥८८॥ द्विजाग्र्यःकार्तिकेमासिहरयेयेनपङ्कजम् ॥ नदत्तंतेनकिंविप्रविष्णवेदैत्यजिष्णवे ॥ ॥ ८९ ॥ एकमेवांबुजंहृत्वाददातिकैटभारये ॥ तस्मैकिंभगवान्विष्णुर्नददातिश्रियःपतिः ॥ ९० ॥ कमलैःकार्तिकेमासियेननाराधितोहरिः ॥ जन्मज न्मनितद्गेहेकमलानहितिष्ठति ॥ ९१ ॥ पद्मबीजानियोदद्यात्केशवायमहात्मने ॥ सजायतेविप्रकुलेशुद्धेचप्रतिजन्मनि ॥९२॥ ब्राह्मणस्यकुलेजातश्चतु

वेंदसुतद्भवेत् ॥ धनवान्बहुपुत्रश्चकुटुंबानांचपोषकः ॥ ९३ ॥ नास्तिपद्मसमंपुष्पंजैमिनेसत्यमुच्यते ॥ येनसंपूज्यगोविन्दंपापात्मापिचमोक्षभा
क् ॥ ९४ ॥ पद्मपुष्पस्यमाहात्म्यंविशेषादुच्यतेमया ॥ सेतिहासंद्विजश्रेष्ठसावधानंनिशामय ॥ ९५ ॥ आसीदेकःप्रजानामब्राह्मणःसर्वशास्त्रवित् ॥ ह
रिपादांबुजेयस्यमनोभृङ्गःसदास्थितिः ॥ ९६ ॥ देवानांब्राह्मणानांचगुरूणांचैवसर्वदा ॥ कृतापूजाद्विजश्रेष्ठकार्याकार्यंशतान्यपि ॥ ९७ ॥ परद्रव्यंवि
षंचैवपरस्त्रीषुस्वमातृवत् ॥ कृतंतेनैवयच्चैवंतथामित्रेचशात्रवे ॥ ९८ ॥ आयांतमतिथिंदृष्ट्वासविप्रःपरमार्थवित् ॥ भृशंमानंनचाप्नोतियाचकंचद्विजो
त्तमम् ॥ ९९ ॥ सर्वयज्ञाःकृतास्तेनव्रतानिसकलानिच ॥ संसारसागरंघोरमपारंचतितीर्षुणा ॥ १०० ॥ एकदासद्विजश्रेष्ठोहरिभक्तिपरायणः ॥ स्वमृ
त्युंचनिजांजातिंचिंतयामासचेतसा ॥ १०१ ॥ अहंपूर्वंस्थितःकोवाकिंवाकर्मकृतंपुरा ॥ कथंवाजन्मसंप्राप्तंगमिष्यामिक्ववापुनः ॥ १०२ ॥
इतिसंचिंत्यविप्रोऽसौनिःश्वस्यचपुनःपुनः ॥ विज्ञातुंपूर्ववृत्तांतंशिवक्षेत्रंजगामह ॥ १०३ ॥ तत्रबद्धाञ्जलिर्विप्रोभक्त्यापरमयायुतः ॥ तुष्टाव
शंकरंदेवंवाचामधुरयाशिवम् ॥ १०४ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ नमस्तुभ्यंमहादेवनमस्तेपरमेश्वर ॥ नमस्तेशंकरेशाननमस्तेवरद
प्रभो ॥ १०५ ॥ नमस्तेज्ञानरूपायनमस्तेज्ञानदायिने ॥ नमस्तेसर्वभूतानांहृदम्बुजनिवासिने ॥ १०६ ॥ जगत्स्रष्ट्रेनमस्तुभ्यंजगत्पित्रेनमो
नमः ॥ नमःसंहारकर्त्रेचपशूनांपतयेनमः ॥ १०७ ॥ नमस्तेवह्निनेत्रायनमस्तेवह्निचक्षुषे ॥ नमस्तेचन्द्रनेत्रायसूर्यनेत्रायवैनमः ॥ १०८ ॥
नमस्तेभस्मभूषायनमस्तेकृत्तिवाससे ॥ नमोऽस्थिमालिनेतुभ्यंनीलकंठायवैनमः ॥ १०९ ॥ नमस्तेपंचवक्त्रायनमस्तेशूलपाणिने ॥ कन्दर्पदर्प
विध्वंसकारिणेभीममूर्तये ॥ ११० ॥ नमस्तेदेवदेवायनमस्तेत्रिपुरारये ॥ पार्वतीपतयेतुभ्यंनमस्तेभीममूर्तये ॥ १११ ॥ बाणभक्त्यातिसंतुष्टमा
नसायनमोस्तुते ॥ बहुरूपायवैतुभ्यंविश्वरूपायवैनमः ॥ ११२ ॥ गङ्गाधरायवैतुभ्यंदक्षयज्ञविनाशिने ॥ प्रेतानांपतयेतुभ्यंनमस्तुभ्यंपिनाकिने
॥ ११३ ॥ ईशानायनमस्तुभ्यंमनीषायनमोनमः ॥ तुभ्यंनमोस्तुदृश्यायअदृश्यायनमोनमः ॥ नमश्चिन्त्यायवैतुभ्यमचिन्त्यायनमोनमः॥११४॥
ब्रह्मात्वमेवत्रिदशैकनाथस्त्वमेवविष्णुस्तपनस्त्वमेव ॥ त्वमेवसोमःसकलार्तिहारीनमोनमस्तेपरमेश्वराय ॥ ११५ ॥ तस्यस्तवंसमाकर्ण्यशंकरो
लोकशंकरः ॥ आविर्बभूवसहसाप्रसन्नःपरमेश्वरः ॥ ११६ ॥ आविर्भूतंसमालोक्यसर्वदेवनमस्कृतम् ॥ ववंदेचरणौतस्यसविप्रोत्यंतभक्तिमान् ॥ ११७॥
भूयोऽपिसद्विजश्रेष्ठोहर्षनिर्भरमानसः ॥ कृताञ्जलिर्महादेवंतुष्टाववरदंप्रभुम् ॥११८॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ यंनपश्यंतिदेवेशंदेवाअपिसवासवाः ॥
पश्यामितमहंसाक्षान्महाभाग्यमिदंमम ॥ ११९ ॥ ध्यानावस्थितचित्तेनयोदृश्यःपरमेश्वरः ॥ पश्यामितमहंसाक्षात्साध्यंकिमपरंमम ॥ १२० ॥ त्व

न्नामस्मरणादेवमहापातकिनोऽपिच ॥ गच्छंतिपरमंस्थानंसमीक्षितमहंप्रभुम् ॥ १२१ ॥ कृतार्थोऽस्मिकृतार्थोऽस्मिकृतार्थोऽस्मिचभाग्यवान् ॥ नमस्तु
भ्यंनमस्तुभ्यंप्रसीदपरमेश्वर॥१२२॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ भवतोऽनेनवाक्येनतुष्टोऽस्मिद्विजसत्तम ॥ वरंवृणुमहाभागवरंदित्सुरहंखलु ॥१२३ ॥
॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ भवंतंपरमात्मानमदृश्यंदैवतैरपि ॥ साक्षात्पश्याम्यहंनाथकिंकार्यमपरैर्वरैः ॥ १२४ ॥ तथापित्वंमहादेववरंदित्सुःकृपाम
यः ॥ पृच्छामियदहंकिंचित्तद्ब्रूहिपरमेश्वर ॥ १२५ ॥ कोहंतस्थौपुरादेवकिंवाकार्यंकृतंपुरा ॥ संसारसागरेनाथपतितोऽस्मिकथंप्रभो ॥१२६॥ कर्मणा
प्राप्यतेदेहोदेहीपापेनलिप्यते ॥ पुनःपापप्रभावेणप्राप्यतेविषमागतिः ॥ १२७ ॥ प्रभावैःकर्मणांकेषांजन्मप्राप्तमिदंमया ॥ नानादुःखप्रदंनाथप्रसन्नोब्रूहिशं
कर ॥ १२८ ॥ पापमूलमिदंजन्मजन्मदुःखस्यकारणम् ॥ ज्ञातुमिच्छाम्यहंतस्मात्पूर्ववृत्तांतमात्मनः ॥ १२९ ॥ स्थितोऽहंजननीकुक्षौजठरानलता
पितः ॥ मूत्रविष्ठाप्रकीर्णेचविपाकेनचकर्मणाम् ॥१३० गर्भवाससमंदुःखंसंसारेनहिमन्यते ॥ कथंमयानुभूतंतत्प्रभोभक्तार्तिनाशन ॥ १३१ ॥ संसा
रेऽस्मिन्महाघोरेनानादुःखसमन्विते ॥ असारेमाययाविष्णोर्मोहितेपातकाश्रये ॥ १३२ ॥ दुस्तरेबंधुहीनेचकामक्रोधादिसंयुते ॥ शोकरोगप्रदेचैवजन्म
मृत्युप्रदेतथा ॥ १३३ ॥ अपारेजगतामीशपतितोऽस्मिकथंशिव ॥ एतत्सर्वंविभोब्रूहियदितेमय्यनुग्रहः ॥ १३४ ॥ ॥ महादेवउवाच ॥ यद्यप्येतद्द्वि
जश्रेष्ठगुह्याद्गुह्यतरंमहत् ॥ अप्रकाश्यंतथापित्वांभक्तंप्रतिवदाम्यहम् ॥ १३५ ॥ पुरात्वंब्राह्मणश्रेष्ठशबरान्वयसंभवः ॥ दण्डपाणिरितिख्यातःस्थितः
सल्लोकदुःखदः ॥ १३६ ॥ परलोकभयंत्यक्त्वाविवेकैःपरिवर्जितः ॥ दस्युवृत्तिंप्रपन्नार्तिंपरमक्लेशदायिनीम् ॥१३७॥ दस्युवृत्तिगतंदृष्ट्वाभवंतमतिनिर्द
यम् ॥ अपरेभ्रातरःसर्वेबभूवुस्तेचदस्यवः ॥ १३८ ॥ तेषांनामानिविप्रेन्द्रभ्रातृणांनिगदाम्यहम् ॥ यैःसार्द्धंभवतापूर्वंभ्रातृभिर्दस्युताकृता ॥ १३९ ॥
दंडीदंडायुधश्चैवदत्तवान्दत्तभूस्तथा ॥ सुदंडोदंडकेतुश्चभ्रातरःषट्प्रकीर्तिताः ॥ १४० ॥ तैर्भ्रातृभिर्महाघोरैर्दयाभिःपरिवर्जितः ॥ दंडेनभवतानित्यं
सर्वेव्यग्रीकृताजनाः ॥ १४१ ॥ धनलोभेनभवतादुष्टैस्तैर्भ्रातृभिःसह ॥ अरण्येप्रांतरेविप्रहताःशतसहस्रशः ॥ १४२ ॥ हत्वाचसायकैस्तीक्ष्णै
र्वनस्थेनत्वयासदा ॥ गवांक्रव्याणिभुक्त्वाचमदिराभिःसहद्विज ॥ १४३ ॥ ततोयानविधिंसर्वेवणिजस्त्वद्भयात्तथा ॥ तत्यजुर्विपिनेतस्मिन्ननर्थः
पतितःसदा ॥ १४४ ॥ यस्यवित्तंनतद्वित्तंगृहंयस्यनतद्गृहम् ॥ यस्यभार्यानतद्भार्यात्वयिदस्युत्वमागते ॥ १४५ ॥ एवंस्वभ्रातृभिस्तैस्तुतस्मि
न्नेवमहावने ॥ गतोवर्त्मश्रमश्रांतःस्नानार्थंसरसींप्रति ॥ १४६ ॥ तत्रस्नानंसमाचर्यक्षुधितेनद्विजोत्तम ॥ भक्षितानिमृणालानिभ्रातृभिस्तैर्जला
निच ॥ १४७ ॥ अथत्वयाद्विजश्रेष्ठकौतुकात्तत्रसत्तम ॥ भुक्तानिपद्मपुष्पाणिप्रफुल्लानिबहूनिच ॥ १४८ ॥ तस्मिन्नेवततःकालेब्राह्मणोविपिनेचरः ॥

सर्ववेदाइतिख्यातस्तत्रस्नानार्थमागतः ॥१४९॥ तत्रस्नात्वासधर्मात्माभगवंतंजनार्दनम् ॥यष्टुंत्वामकमंभोजंययाचेविनयान्वितः ॥१५०॥ अथत्वयाचविप्रेन्द्रपद्ममेकंसुनिर्मलम् ॥ दत्तंपरमयाभक्त्यापूजार्थंकमलापतेः ॥ १५१ ॥ त्वयादत्तेनपद्मेनसचप्रीतोद्विजोत्तमः ॥ पूजयामासतत्रैवविष्णुंसकलकारकम् ॥ १५२ ॥ विष्णुपूजापरंदृष्ट्वातंविप्रंसर्ववेदसम् ॥ त्वमपिप्रहसन्विष्णुंननन्थचसुकामदम् ॥ १५३ ॥ अथाभ्यर्च्यपरात्मानंचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ यथोक्तविधिनाविप्रसजगामयथागतः ॥ १५४ ॥ तेनाम्बुजप्रदानेनप्रणामेनचसत्तम ॥ विष्णुपूजादर्शनेनेननष्टंतेसर्वपातकम् ॥ १५५ ॥ ततःकियद्भिर्दिवसैस्तस्मिन्नेवमहावने ॥ संप्राप्तकालःपंचत्वंगतोऽसित्वंद्विजोत्तम ॥ १५६ ॥ तेनैवकर्मणातुष्टोभगवान्करुणालयः ॥ ददौतुभ्यंपरंस्थानंदेवैरपिसुदुर्लभम् ॥ १५७ ॥ मन्वंतरसहस्राणिमन्वंतरशतानिच ॥ भुक्तंनानासुखंतत्रकृपयाकमलापतेः ॥ १५८ ॥ ततःकर्मावसानेतुकर्मभूमिमिमांद्विज ॥ आगत्यतैःपुण्यफलैर्जातोऽसिद्विजसंततौ ॥ १५९ ॥ ब्राह्मणस्यकुलेशुद्धेजन्मसंप्राप्यसत्तम ॥ सर्वगुणाश्रयालब्धाहरिभक्तिरचंचला ॥ १६० ॥ आराधितोमहाविष्णुःक्रियायोगैस्त्वयाप्रभुः ॥ तुभ्यंदास्यतिविज्ञानंज्ञानान्मुक्तोभविष्यति ॥ १६१ ॥ गच्छब्राह्मणभद्रंतेसुप्रीतोनिजमंदिरम् ॥ मद्दर्शनंत्वयाप्राप्तंमुक्तोऽसिभवबंधनात् ॥ १६२ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेविप्रतत्रैवजगदीश्वरः ॥ कृतार्थोब्राह्मणःसोपिजगामभवनंस्वकम् ॥ १६३ ॥ अथसत्रिदिनंविष्णुंपद्मपुष्पैर्मनोरमैः ॥ यत्नादाराधयामासस्तुत्यर्थंपरमेश्वरम् ॥ १६४ ॥ विष्णुंसमाराध्यचिरंप्रसूतःपद्मप्रसूनैर्विचित्रैःसुपुष्पैः ॥ ज्ञानंसमासाद्यजगाममोक्षंप्रसादतःश्रीगरुडध्वजस्य ॥ १६५ ॥ अनिच्छयापिकमलंयच्छतःफलमीदृशम् ॥ विष्णवेयच्छतोभक्त्यानजानेकिंभवेदिति ॥ १६६॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यंसत्यमेवमयोच्यते ॥ कमलैर्हरिमभ्यर्च्यप्राप्यतेपरमंपदम् ॥ १६७ ॥ एकमेवारविंदंयःप्रददातिमुरारये ॥ तस्यनास्तिपुनर्जन्मसंसारेषुभयावहे ॥ १६८ ॥ नारायणंयेचप्रफुल्लवारिजैर्दयामयंकामदमर्चयंति ॥ एकाहमप्युत्कटपापयुक्तास्तेयांतिमुक्तिप्रतिपापिनोपि ॥ १६९ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ मार्गशीर्षेद्विजश्रेष्ठमहालक्ष्म्यासमन्वितम् ॥ पूजयेदव्ययंविष्णुंभक्तिभावेनवैष्णवः ॥ १ ॥ म्लेच्छदेशेचविप्रेंद्रतथैवपतितालये ॥ दुर्गंधैश्चपरिव्याप्तेस्थानेविष्णुंनपूजयेत् ॥ २ ॥ पाखंडानांसमीपेचमहापातकिनांतथा ॥ असत्यभाषिणांचैवनकुर्याद्विष्णुपूजनम् ॥ ३ ॥ क्रंदतांसन्निधौचापिकलहानापिकुर्वताम् ॥ तथोपहसतांस्थानेनकुर्यात्पूजनंहरेः ॥ ४ ॥ प्रतिग्रहरतानांचस्थानेविष्णुंनपूजयेत् ॥ कृपणानांगृहेचैवपरवित्ताभिलाषिणाम् ॥ ५ ॥ तथाकपटवृत्तीनांनकुर्याद्विष्णुपूजनम् ॥ नारायणार्चनेविप्रपरंभक्तिपरायणः ॥ ६ ॥ अन्यचित्तंपरित्यज्यहरिध्यानपरोभवेत् ॥ हाहाकारंचनिश्वासंचि

स्मयंसद्द्विजोत्तम ॥ ७ ॥ पाखंडजनसंभाषंनकुर्याद्धरिपूजनम् ॥ अनन्यमानसोभूत्वादेवदेवंजगद्गुरुम् ॥ ८ ॥ भस्मन्यपिचयत्पुष्पंदीयतेलभतेहरौ ॥ चिंतागमशतश्रांतःशिलाचक्रेष्वपिद्विज ॥ ९ ॥ पुष्पंददातियन्मर्त्योनलभेदथतत्प्रभुः ॥ अनन्यमानसोभूत्वाभक्त्याविष्णुंयजेद्बुधः ॥ १० ॥ भ्रांत चित्तेनयत्कर्मक्रियतेतच्चनिष्फलम् ॥ सर्वकर्ममनोधीनंमनोधीनंजगत्त्रयम् ॥ ११ ॥ तस्मान्मनोदृढीकृत्यपूजयेत्कमलापतिम् ॥ पूजान्यत्रमनोन्यत्र भवेद्यस्यद्विजोत्तम ॥ १२ ॥ नचतस्यफलेत्कार्यंकल्पकोटिशतैरपि ॥ यत्नाद्विहितशौचोपिविष्णुपूजापरोपिच ॥ १३ ॥ मनःशुद्धिविहीनश्चेच्चां डालइवगम्यते ॥ अभक्त्यायत्तपस्तप्तंसुचिरंविधिनाद्विज ॥ १४ ॥ भवेन्निरर्थकंसर्वंकेवलंकायशोधनम् ॥ मेरुप्रमाणकंस्वर्णंब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ १५ ॥ दत्तमभ्यर्थनाशायअभक्त्याश्रेयसेपिच ॥ तस्मादेकमनाभूत्वाभक्तिश्रद्धासमन्वितः ॥ १६ ॥ सवास्तुकादिशाकंचदद्यात्सदसिवैष्णवे ॥ नारंगस्यफलं दिव्यंसुपक्वंयस्तुयच्छति ॥१७॥ केशवायद्विजश्रेष्ठसोऽस्माभिरभिपूज्यते ॥ यत्नेननूतनंवस्तुप्रियंभगवतोहरेः ॥१८॥ तदेवाग्रयणेमासिभक्त्यादद्यान्मु रारये ॥ पौषेमासिसमायातेश्रीकृष्णंवरदंप्रभुम् ॥ १९ ॥ देवभिक्षुरसैर्दिव्यैःस्नापयेद्वैष्णवोजनः ॥ यःस्नापयतिविप्रेन्द्रविष्णुमिक्षुरसैःप्रभुम् ॥ २० ॥ इहभुक्तिसुखंसर्वंमृतोयातीक्षुसागरम् ॥ योदद्यादिक्षुनैवेद्यंदेवदेवायविष्णवे ॥ २१ ॥ सोऽपितत्फलमाप्नोतिकिमन्यैर्बहुभाषितैः ॥ सुदुग्धपृथुकंपौषेदधि भिर्वासमन्वितम् ॥ २२ ॥ दत्वामुरारयेमर्त्यःसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ सर्वैःपुरातनंवस्त्रंदूरीकृत्यमुरारये ॥ २३ ॥ शीतस्यवारणार्थायदद्याद्वस्त्रंचनूतन म् ॥ पौषसंक्रमणेविप्रसलक्ष्मीकायविष्णवे ॥२४॥ दद्यान्मुमुक्षुर्मनुजोदशवर्णंचपीठकम् ॥ यस्तुशङ्खध्वनिंकुर्यात्संपूज्यकमलापतिम् ॥२५॥ तस्यपुण्य फलंवच्मिशृणुवत्ससमाहितः ॥ अगम्यागमनाद्यैश्चविमुक्तःसर्वपातकैः ॥ २६ ॥ अंतेविष्णुपुरंगत्वाविष्णुनासहमोदते ॥ वैनतेयांकितांघण्टांयस्तुवाद यतेहरेः ॥ २७ ॥ पूजाकालेद्विजश्रेष्ठतस्यपुण्यंवदाम्यहम् ॥ अभक्ष्यभक्षणाद्यैश्चविमुक्तःसर्वपातकैः ॥ २८ ॥ प्रयातिमंदिरंविष्णोरथमारुह्यशोभ नम् ॥ तत्रभुक्त्वाखिलान्कामान्कल्पकोटिशतावधि ॥ २९ ॥ पुनरागत्यधरणींचतुर्वेदीद्विजोत्तमः ॥ तत्रभुक्त्वाखिलान्कामान्कल्पकोटिशतावधि ॥ ॥ ३० ॥ पुनर्विष्णुपुरंगत्वामोक्षंप्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ वीणांवादयतेयस्तुपूजाकालेजगत्पतेः ॥ ३१ ॥ पंडितानामग्रणीःस्यात्समर्त्यःप्रतिजन्मनि ॥ मृदं गवाद्यकृद्यस्तुपूजायांकैटभद्विषः ॥ ३२ ॥ तस्यप्रसन्नोभगवान्ददात्यभिमतंफलम् ॥ डमरुंडिंडिमंचैवझर्झरींमधुरींतथा ॥ ३३ ॥ पटहंदुंदुभिंचैवका हलंसिंधुवारकम् ॥ कांस्यंचकरतालंचवेणुंवादयतेतुयः ॥ ३४ ॥ पूजाकालेमहाविष्णोस्तस्यपुण्यंनिशामय ॥ स्तेयाद्यैःपातकैर्मुक्तोमंदिरंयातिच क्रिणः ॥ ३५ ॥ परमंज्ञानमासाद्यतत्रैवपरिमुच्यते ॥ कलशब्दंचयःकुर्यात्पूजाकालेजगद्गुरोः ॥ ३६ ॥ मुखवाद्यंचविप्रेन्द्रतस्यपुण्यंमयोच्यते ॥ कोटि

कोटिकुलैर्युक्तःप्रयातिमन्दिरंहरेः ॥३७॥ ज्ञानमासाद्यतत्रैवमोक्षमक्षय्यमाप्नुयात्॥ विष्णोरायतनेयस्तुभक्तियुक्तःप्रनृत्यति ॥ ३८॥ सयातिब्राह्मणश्रेष्ठत
द्विष्णोःपरमंपदम् ॥ यस्तुगायतिगीतानिभक्त्यानारायणाग्रतः ॥ ३९ ॥ सनृपत्वमवाप्नोतिगन्धर्वाणांपुरेषुच ॥ स्तौतिस्तोत्रैर्जगन्नाथंभक्त्याचवैष्णवोज
नः ॥४०॥ तस्यप्रसन्नोभगवान्सर्वान्कामान्प्रयच्छति ॥ मासेमासेहरिंयस्तुविधिनानेनपूजयेत् ॥ ४१ ॥ अचिरेणैवविप्रर्षेप्रसादयतिसोऽच्युतः ॥ ४२ ॥
जगदुदधिमिमंयेतर्तुमिच्छंतिमर्त्याःप्रचुरतरगभीरंसर्वदुःखप्रदंच ॥ परमपुरुषपादांभोजयुग्मंमनोज्ञंत्रिदशनिवहसेव्यंतेचसर्वेयजंतु ॥ ४३ ॥ इति
श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेभगवत्पूजामाहात्म्यंनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ नारायणस्यमाहात्म्यंपुनर्व
च्मिशृणुद्विज ॥ यच्छ्रुत्वासर्वपापेभ्योमुक्तोभवतिमानवः ॥ १॥ विष्ण्वंशभूतंसकलंजगदेतद्द्विजोत्तम ॥ तस्माद्विष्णुमयंधीराःपश्यंतिपरमार्थिनः ॥ २ ॥
ब्रह्मशंकररुद्राद्याविष्ण्वंशाःसकलाःसुराः ॥ तस्मात्समस्तदेवार्चाविष्णुमेकंप्रपद्यते ॥ ३ ॥ स्मरतांविष्णुनामानिसर्वपापहराणिच ॥ येनकेनाप्युपा
येनविद्यतेनाशुभंक्वचित् ॥ ४ ॥ सर्वमेवद्विजश्रेष्ठकर्मणापापमुच्यते ॥ अनपायिइदंविष्णोःस्मरणंपापनाशनम् ॥ ५ ॥ स्वपन्भुञ्जन्वदंस्तिष्ठ
न्नुत्तिष्ठंश्चव्रजंस्तथा ॥ स्मरेदविरतंविष्णुंमुमुक्षुर्वैष्णवोजनः ॥ ६ ॥ उत्तुंगैर्मुनिभिःसर्वैःस्मरणेकमलापतेः ॥ नकालनियमःप्रोक्तःसर्वदुःखविनाशनः ॥७॥
नामप्रभावंविप्रर्षेकेशवस्यमहात्मनः ॥ ब्रवीम्यहंसमासेनसेतिहासंनिशामय ॥ ८ ॥ आसीत्सपरशुर्नामपूर्वंकृतयुगेशुचिः ॥ वैश्योवैश्यकुलश्रेष्ठःसमस्त
गुणपारगः ॥ ९ ॥ सवैश्योदैवयोगेनप्रथमेवयसिद्विज ॥ जगामवशतांमृत्योःकासश्वासगदार्दितः ॥ १० ॥ जीवंतीनामतत्पत्नीसुमध्यानवयौवना ॥ मृ
तेभर्तरितातस्यजगामनिलयंयतः ॥ ११ ॥ साजीवंतीद्विजश्रेष्ठनवयौवनगर्विता ॥ गतिंचकारजारेषुबाध्यमानापिबांधवैः ॥ १२ ॥ व्रतस्यनियमंवापि
गृहव्यापारमेवच ॥ जारानुरक्तचित्तासातत्याज्यनवयौवना ॥१३॥ अंधीकृतासाकामेनसुश्रोणीपीवरस्तनी ॥ धर्ममार्गेद्विजश्रेष्ठनकदाचिददर्शह ॥१४॥
दुःशीलांचैवतांदृष्ट्वाततिपताधर्मतत्परः ॥ अपकीर्तिभयाद्भीरुरित्याहात्यंतकोपवान् ॥ १५ ॥ दुष्टेपापिनिमद्वंशेसर्वदोषविवर्जिते ॥ आसाद्यजन्मकि
मितिक्रियतेपातकंत्वया ॥ १६ ॥ यदितेपातकेचित्तंह्यदितुंनैवएहिवै ॥ अभद्रेगच्छसदनाज्जहीहिममर्मदिरम् ॥ १७ ॥ तातेनेतिनिरुक्तासाक्रोधारु
णितलोचना ॥ पितुर्गेहंपरित्यज्यसाजगामयथासुखम् ॥ १८ ॥ अथसास्वेच्छयानारीभ्रमंतीजारकांक्षया ॥ वेश्यावृत्तिसमाश्रित्यतस्थौलज्जाविव
र्जिता ॥ १९ ॥ पुलिंदःशबरोवापिचाण्डालोवापितद्गृहम् ॥ आयातितस्यास्तेनापिमुदाक्रीडतिसाऽसती ॥ २० ॥ परलोकभयंविप्रकदाचिदपिचे
तसा ॥ नचिंतयामासचसावारनारीयथाक्रमात् ॥ २१ ॥ कदाचिद्ब्राह्मणश्रेष्ठकाश्चद्व्याधस्तदालये ॥ शुकशावंसमादायविक्रयार्थंसमाययौ ॥ २२ ॥सा

पिवाराङ्गनातंचशुकशावकमुत्तमम् ॥ जगृहेपरमप्रीत्याधनैःसंपूज्यलुब्धकम् ॥ २३ ॥ तद्योग्याहारदानेनवारस्त्रीनित्यमेवसा ॥ शुकस्यपोषणंचक्रेतस्य
जातकुतूहला ॥ २४ ॥ वारांगनानपत्यासातमेवशुकशावकम् ॥ मत्वापुत्रमिवात्मानंचक्रेतत्प्रतिपालनम् ॥ २५ ॥ सोपिपक्षीद्विजश्रेष्ठनित्यमेवतदाज्ञया॥
ज्ञातिवच्चित्तवात्सल्यव्यवहारंकरोतिच ॥ २६ ॥ ततोऽसौलब्धभावश्चशुकोगणिकयातदा ॥ रामेतिसततंनामपाठ्यतेसुंदराक्षरम् ॥ २७ ॥ रामनामपरं
ब्रह्मसर्वदेवाधिकंमहत् ॥ समस्तपातकध्वंसिसशुकस्तुसदापठन् ॥२८॥रामोच्चारणमात्रेणतयोश्चशुकवेश्ययोः॥विनष्टमभवत्पापंसर्वमेवसुदारुणम् ॥२९॥
कदाचिद्दारमुख्यासाशुकोपिचद्विजोत्तम ॥ उभावपिचपंचत्वमेककालेगतौतत· ॥३०॥ समानेतुंततस्तौतुविहिताखिलपातकौ॥ किंकरान्प्रेषयामासचंडा
द्यान्धर्मराट्ततः ॥३१॥ ततस्तेकिंकराःसर्वेचंडाद्याअतिवेगिनः ॥ यमाज्ञयासमायाताःपाशमुद्गरपाणयः॥३२॥आनेतुंतौसमायाताःसर्वेविष्णुपराक्रमाः॥
पाशबद्धौतुतौदृष्ट्वापतितौविष्णुकिंकराः ॥३३॥ ऊचुर्वाक्यमिदंक्रुद्धायमदूतान्सुरासदान् ॥३४॥ विष्णुदूताऊचुः ॥ अहोचित्रमिदंवाक्यंयमदूतामुखाच्छ्रु
तम् ॥३५॥ भक्तावपिहरेरेतौदंडयौभास्करसूनुना ॥ अहोचरित्रंदुष्टानांकदाचिदपिनोत्तमम् ॥३६॥ यत्नादपियतोहिंसांकुर्वंतिसततंसताम् ॥ दुष्टानां
कृतपापानांचरित्रमिदमद्भुतम् ॥ ३७ ॥ निष्पापमपिपश्यन्तिपुण्यात्मानोऽखिलंजगत् ॥ पापिनस्तुनपश्यन्तिकृतपापमिवाखिलम् ॥ ३८ ॥ श्रुत्वा
पुण्यात्मनांपुण्यमभितृप्यंतिधर्मिणः ॥ तृप्यंतिपातकंश्रुत्वापापिनांपापिनोजनाः ॥ ३९ ॥ पापचर्चांसमाकर्ण्ययथातृप्यंतिपापिनः ॥ नतृप्यन्तियथा
प्राप्यस्वर्णभारशतान्यपि ॥ ४० ॥ अहोबलवतीमायामहाविष्णोर्महात्मनः ॥ आत्मपीडाकरंमपिपापंकुर्वंतितेद्विज ॥ ४१ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥
इत्युक्त्वाविष्णुदूतास्तेविष्णुभक्तिपरायणाः ॥ छिन्नवंतस्तयोर्विप्रबंधनंचक्रधारया ॥ ४२ ॥ ततस्तुशमनप्रेष्याःक्रुद्धास्तेवह्निसंन्निभाः ॥ ववर्षुःसहसा
तत्रज्वलदंगारसंचयान् ॥ ४३ ॥ ॥ दंडउवाच ॥ ॥ विहितंचमयाप्येवंशुकंवेश्यांचपापिनीम् ॥ नेतुंयूयंसमायाताइत्यद्भुतमिवाभवत् ॥ ४४ ॥
नूनमेतौयदानेतुंयूयमिच्छतसत्तमाः ॥ तदाकुरुतसंग्राममस्माभिःसहसंप्रति ॥ ४५ ॥ इत्युक्त्वारामदूतास्तेबलिनोविधृतायुधाः ॥ सिंहनादैर्दिशःसर्वेपू
रयामासुरुद्धताः ॥ ४६ ॥ विष्णुदूतामहात्मानःसुप्रतीकादयस्तथा ॥ शङ्खनादैःसुललितैश्चक्रुःशब्दमयंजगत् ॥ ४७ ॥ याम्यैस्ततोमहादूतैर्धनु
र्मुक्तैःशिलीमुखैः ॥ छादिताविष्णुदूतास्तेसंग्रामेऽत्यंतदारुणे ॥४८॥ शूलान्यध्यक्षिपुःकेचिच्छक्तिंकेचिन्महार्णवे ॥ केचिच्छरसहस्राणिकेचिच्चक्राणिते
रुषा ॥ ४९ ॥ तैर्मुक्तानिमहास्त्राणिविष्णुदूतामहामराः ॥ बाणान्विचूर्णयामासुर्गदाप्रहरणादिभिः ॥५०॥ ततोभागवतैरेतैर्याम्यानांचक्रधारया ॥ केषां
चिच्चरणाश्छिन्नाःकेषांचिद्बाहवस्तथा ॥ ५१ ॥ केचिद्द्विच्छिन्नशिरसःकेचिन्निर्भिन्नवक्षसः ॥ अत्यद्भुतक्षताःकेचिद्व्यास्याःपेतुर्गतासवः ॥ ५२ ॥ छिन्ने

कचरणाःकेचित्केचिच्छिन्नैकपाणयः ॥ संत्यज्यसहसायाम्याःसंग्रामाच्चप्रदुद्रुवुः ॥ ५३ ॥ तानालोक्यततोदूतान्पलायनपरायणान् ॥ प्रविवेशरुषाचंडःसंग्राममंधृतमुद्गरः ॥ ५४ ॥ यमदूतगणश्रेष्ठश्चंडोऽत्यंतप्रतापवान् ॥ ताडयामासशतशोमुद्गरैर्विष्णुकिङ्करान् ॥ ५५ ॥ अथभागवतादूतानिशितायुधवर्षणैः॥ववर्षुस्तरसाक्रुद्धास्तंचंडंचंडविक्रमम् ॥ ५६ ॥ मुद्गरेणततश्चण्डोविष्णुदूतान्पृथक्पृथक् ॥ ताडयामासविगलद्रक्तसंसिक्तविग्रहः ॥ ५७ ॥ चंडेनताडितास्तेनदूताभगवतोयुधि ॥ त्यक्तसत्वाःपृष्ठभागंसुप्रकाशस्यवैययुः ॥ ५८ ॥ सुप्रकाशस्ततःक्रुद्धोजपापुष्पनिभेक्षणः ॥ प्रविवेशरणेयुद्धंमदापाणिर्महाबलः ॥ ५९ ॥ ताडयामाससंक्रुद्धोविष्णुतुल्यपराक्रमः ॥ मुद्गराच्चंडहस्ताच्चप्रेक्ष्यजनभयप्रदात् ॥ ६० ॥ समुत्तस्थौमहाभीष्मःसधूमःपूतिगन्धवान् ॥ समुद्गरेणचंडेनताडितस्तस्यवेगिना ॥ ६१ ॥ स्फुलिंगावर्षणंसद्योमुमोचात्यंतभीतिदम् ॥ ततःक्रुद्धेनचंडोसौलेनैवमुद्गरेणच ॥ ६२ ॥ ताडयामासविप्रर्षेसुप्रकाशंमहाबलम् ॥ सुप्रकाशस्ततोविप्रव्यथांविस्मृत्यकोपवान् ॥ ६३ ॥ गदयाताडयामासचंडंशमनकिंकरम् ॥ तेनप्रताडितश्चंडस्तत्ररक्तपरिप्लुतः ॥ ६४ ॥ पपातमूर्च्छितोभूमौबालार्कइवजैमिने ॥ याम्यदूतास्ततस्तेचचंडमादायमूर्च्छितम् ॥ ॥ ६५ ॥ हाहाकारंप्रकुर्वंतोयुद्धाद्भीताःप्रदुद्रुवुः ॥ विष्णुदूतास्ततोविप्रसर्वेचातिप्रहर्षिताः ॥ ६६ ॥ अथशंखान्समादध्मुर्जैमिनेद्विजसत्तम ॥ यमदूतास्ततस्तेचशोणितौघपरिप्लुताः ॥६७॥ यमस्यसन्निधिंजग्मुःक्रंदंतोभयविह्वलाः ॥ ६८ ॥ ॥ यमदूताऊचुः ॥ ॥ सूर्यपुत्रमहाबाहोतवाज्ञाकारिणोवयम् ॥ तथापिविष्णुदूतैर्नःकृतादुर्गतिरीदृशी ॥ ६९ ॥ महापातकिनांश्रेष्ठौप्रभोयद्यपितौखलु ॥ रामनामप्रभावेणगतौनारायणालयम् ॥ ॥ ७० ॥ भवतादंडनीयायेदुरात्मानःकृतैनसः ॥ तेऽपिविष्णुपुरंयांतिप्रभुत्वंतवकिंतदा ॥ ७१ ॥ नास्माकंविष्णुदूतैस्तैःकृतःपरिभवस्त्वयम् ॥ तवैवकेवलंनाथयतोवैकिंकरावयम् ॥७२॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ दूताःस्मरंतौतौरामरामनामाक्षरद्वयम् ॥ तदानमेदंडनीयौतयोर्नारायणःप्रभुः ॥ ७३ ॥ संसारेनास्तितत्पापंयद्रामस्मरणैरपि ॥ नयातिसंक्षयंसद्योदृढंशृणुतकिंकराः ॥७४॥ येमानवाःप्रतिदिनंमधुसूदनस्यनामानिघोरदुरितौघविनाशनानि ॥ भक्त्यास्मरंतिविबुधप्रवरार्चितस्यतेपापिनोपिहिभटाममनैवदंड्याः ॥ ॥ ७५ ॥ गोविन्दकेशवहरेजगदीशविष्णोनारायणप्रणतवत्सलमाधवेति ॥ भक्त्यावदंतिपुरुषाःसततंक्षितौयेदंड्यानतेममभटाअतिपापिनोपि ॥ ७६ ॥ भक्तार्तिनाशनसुरेश्वरदीनबंधोलक्ष्मीपतेसकलपापविनाशकारिन् ॥ एतद्वदंतसततंभुवियेमनुष्यास्तेपापिनोपिनभटाःममदंडनीयाः॥७७॥ दामोदरेश्वरमुखामरवृन्दसेव्यश्रीवासुदेवपुरुषोत्तममाधवेति ॥ येषांवदंतिवदनेषुसदैवशब्दादूतानमाम्यहमपिप्रतिवासरंतान् ॥ ७८ ॥ नारायणस्यजगदेकपतेर्मुरारेश्चर्चासुचित्तमतिहार्दिनृणांचयेषाम् ॥ तेषामहंचसततंसुभटाह्यधीनोयेतेप्रफुल्ल

कमलेक्षणरूपभाजः ॥ ७९ ॥ येविष्णुपूजनरताहरिभक्तभक्ताएकादशीव्रतरताःकपटैर्विहीनाः ॥ येविष्णुपादसलिलंशिरसावहंतितेपापिनोपिनभटाममदं डनीयाः ॥ ८० ॥ येभुञ्जतेभगवतोमधुसूदनस्यनैवेद्यशेषमखिलौघविनाशकारि ॥ येकर्णयोश्वशिरसिच्छदनंतुलस्यानित्यंवहंतिचभटाःप्रणमाम्यहंतान् ॥ ८१ ॥ येकृष्णपादकमलार्चनतत्पराश्चयेब्राह्मणार्चनरतागुणसेविनश्च ॥ येदीनलोकहृदयातिसुखप्रदाश्वतेषामहंसततमेवभटाअधीनः ॥ ८२ ॥ येसत्यवाक्यकथनेषुसदानुरक्तालोकप्रियाश्वशरणागतलोकपालाः ॥ पश्यंतियेचसततंविषवत्परस्वंतेमानवाममभटानहिदंडनीयाः ॥ ८३ ॥ येचान्नदाननिरताःसलिलप्रदाश्वभूमिप्रदानिखिललोकहितैषिणश्च ॥ येवृत्तिहीनजनतृप्तिकराःप्रशांतादूतानतेखलुकदापिचदंडनीयाः ॥ ८४ ॥ येज्ञातिपोषणरताःप्रियवादिनश्चयेदम्भकोपमदमत्सरहीनचित्ताः ॥ येपापदृष्टिरहिताविजितेंद्रियाश्वतेषामहंनविदधामिकदापिचर्चाम् ॥ ८५ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ एवंप्रबोधितास्तेनयमेनयमकिंकराः ॥ ज्ञातवंतोजगद्भर्तुःप्रभावमतुलंहरेः ॥ ८६ ॥ विष्णोर्नामानिविप्रेन्द्रसर्वदेवाधिकानिवै ॥ तेषांमध्येतुतत्त्वज्ञारामनामवरंस्मृतम् ॥ ८७ ॥ रामेत्यक्षरयुग्मंहिसर्वमंत्राधिकंद्विज ॥ यदुच्चारणमात्रेणपापीयातिपरांगतिम् ॥ ८८ ॥ रामनामप्रभावंहिसर्वदेवप्रपूजनम् ॥ महेशएवजानातिनान्योजानातिजैमिने ॥ ८९ ॥ विष्णोर्नामसहस्राणांपठनाल्लभतेफलम् ॥ तत्फलंलभतेमर्त्योरामनामस्मरन्नपि ॥ ९० ॥ अहोचित्रंमनुष्याणांचरित्रमिदमुच्यते ॥ रामेतिमुक्तिदंनामनस्मरंतिदुराशयाः ॥ ९१ ॥ वक्तुंश्रमोनचाल्पोपिश्रोतुमत्यंतसुन्दरम् ॥ तथापिरामरामेतिनवदंतिदुराशयाः ॥ ९२ ॥ अत्यंतदुःखलभ्यापिमुक्तिर्जगतिमानवैः ॥ लभ्यतेरामनाम्नैवकर्मास्तिकिमतःपरम् ॥ ९३ ॥ तावत्तिष्ठंतिपापानिदेहेषुदेहिनांवर ॥ रामरामेतियावद्वैनस्मरंतिसुखप्रदम् ॥ ९४ ॥ श्राद्धेचतर्पणेचैवबलिदानेतथोत्सवे ॥ यज्ञेदानेव्रतेचैवदेवताराधनेऽपिच ॥ ९५ ॥ अन्येष्वपिचकार्येषुवैदिकेषुविचक्षणः ॥ स्मरेद्यस्तत्फलप्रेप्सूरामरामेतिभक्तितः ॥९६॥ नमोरामायेतिविप्रेन्द्रमन्त्रमोङ्कारपूर्वकम् ॥ षडक्षरंजपेद्यस्तुसायुज्यंप्राप्यतेहरेः ॥ ९७ ॥ षडक्षरेणमंत्रेणहरिपूजनकृन्नरः ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिप्रसादाच्चक्रपाणिनः ॥ ९८ ॥ मृत्युकालेद्विजश्रेष्ठरामरामेतियःस्मरेत् ॥ सपापिष्ठोपिपरमंमोक्षमाप्नोतिमानवः ॥ ९९ ॥ रामेतिनामयात्रायांयेस्मरंतिमनीषिणः ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तेषांयात्रायांनात्रसंशयः ॥ १०० ॥ अरण्येप्रांतरेवापिस्मशानेयोभयानके ॥ रामनामस्मरेत्तस्यविद्यंतेनापदोद्विज॥१०१॥ राजद्वारेतथादुर्गेविदेशेदस्युसंमुखे ॥ दुःस्वप्नदर्शनेचैवग्रहपीडासुजैमिने॥१०२॥ औत्पातिकेभयेचैववातरोगभयेतथा ॥ रामनामस्मरन्मर्त्योलभतेनाशुभंक्वचित्॥१०३॥ रामनामद्विजश्रेष्ठसर्वाशुभनिवारणम्॥कामदंमोक्षदंचैवस्मर्तव्यंसततंबुधैः॥१०४॥ रामनामेतिविप्रर्षेयस्मिन्नस्मर्यतेक्षणे॥क्षणःसएवव्यर्थःस्यात्सत्यमेवमयोच्यते॥१०५॥ स्मरंतोहरिनामानिनावसीदंतिमानवाः १६०॥

जन्मकोटिदुरितक्षयमिच्छुःसंपदंचलभतेभुविमर्त्यः ॥ विष्णुनामसततंभुविभक्त्यामोक्षदातिमधुरंस्मरतिस्म ॥ १०७ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेपंचदशोऽध्यायः ॥१५॥ ॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ भूयएवद्विजश्रेष्ठमहाविष्णोःपरात्मनः ॥ ब्रवीमिशृणुमाहात्म्यंसर्वदुःखविनाशनम् ॥ १ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राश्चान्येन्त्यजास्तथा ॥ हरिभक्तिंप्रपन्नायेतेकृतार्थानसंशयः ॥ २ ॥ हरेरभक्तोविप्रोऽपिविज्ञेयःश्वपचाधिकः ॥ हरिभक्तःश्वपाकोऽपिविज्ञेयोब्राह्मणाधिकः ॥ ३ ॥ सकथंब्राह्मणोयस्तुहरिभक्तिविवर्जितः ॥ सकथंश्वपचोयस्तुभगवद्भक्तिमानसः ॥ ४ ॥ अव्याजेनयदाविष्णुःश्वपाकेनापिपूज्यते ॥ तदापश्येत्तमप्येवंचतुर्वेदद्विजाधिकम् ॥ ५ ॥ पुरासीच्चक्रिकोनामशबरोलोककर्षकृत् ॥ सुजातिवृत्तिहीनश्चयुगेद्वापरसंज्ञके ॥ ६ ॥ विप्रवादीजितक्रोधःपरहिंसाविवर्जितः ॥ दयालुर्दम्भहीनश्चपितृमातृपरायणः ॥ ७ ॥ नकृतोवैष्णवोलापोमोक्षशास्त्रंनचश्रुतम् ॥ तथापिजातातच्चित्तेहरिभक्तिरचञ्चला ॥८॥ हरेकेशवगोविन्दवासुदेवजनार्दन ॥ इत्यादीनिस्मरन्नित्यंसचनामानिचक्रिणः ॥ ९ ॥ वन्यंफलंचयत्किञ्चित्प्राप्नोतिद्विजसत्तम ॥ आदौददातितद्भक्तेनिजेशबरवंशजः ॥ १० ॥ तन्माधुर्यंततोज्ञात्वावक्रान्निष्कास्यतत्पुनः ॥ ददातिहरयेभक्त्यासुप्रीतःप्रतिवासरम् ॥ ११ ॥ उच्छिष्टंवाप्यनुच्छिष्टंद्वयमेवनवेत्तिसः ॥ निजजातिस्वभावोहिसततंमूर्ध्निवर्तते ॥ १२ ॥ कदाचित्सद्विजश्रेष्ठकाननाभ्यंतरेभ्रमन् ॥ फलमेकंप्राप्यपक्वंप्रियालस्येतिशाखिनः ॥ १३ ॥ अथासौहर्षितस्तस्यफलमप्राप्यचक्रिकः ॥ ससंरंभेणज्ञात्वावैनिजवक्त्रांतरेददौ ॥ १४ ॥ सददौतत्फलंयावन्निजवक्त्रांतरेद्विज ॥ प्रविवेशगलंतावत्तत्फलंशृणुजैमिने ॥ १५ ॥ तावत्सव्येनहस्तेनगलरन्ध्रंबबंधसः ॥ यत्नाद्विधृत्यसव्येनपाणिनासकलंद्विज ॥ १६ ॥ चक्रिकश्चिन्तयामासहरिभक्तिपरायणः ॥ फलमेतद्यदातस्मैनददामिसुरारये ॥१७॥ नजातःकोऽपिसंसारेतदाहमिवपातकी ॥ हरिंसंचिंत्यबहुधासचकारमतिंततः ॥१८॥ तथापितत्फलंतस्यननिष्क्रांतंगलाद्द्विज ॥ हरेरेकांतभक्तोऽसौछित्त्वापरशुनागलम् ॥ १९ ॥ आनीयतत्फलंपक्वंददौदेवायविष्णवे ॥ तत्सन्निधिंसमायातस्तमेवह्लादिर्चिंतयन् ॥२०॥ रुधिरोक्षितसर्वांङ्गःपतितःक्षितिमण्डले ॥ तंदृष्ट्वाभगवान्विष्णुर्गतासुंव्यथितोऽभवत् ॥ २१ ॥ एतस्यसदृशोभक्तोममकोऽपिनविद्यते ॥ यतोनिजगलंछित्त्वाममसंतोषणंकृतम् ॥ २२ ॥ यथाभक्तिमतानेनसात्विकंकर्मवैकृतम् ॥ यद्दत्वानृण्यमाप्नोतितथावस्तुकिमस्तिमे ॥ ॥ २३ ॥ धन्योऽयमतिधन्योऽयंधन्योयंनात्रसंशयः ॥ प्राणानपिपरित्यज्यममसंतोषणंकृतम् ॥ २४ ॥ ब्रह्मत्वंवाशिवत्वंवाचक्रित्वंवापिदीयते ॥ तदाप्यानृण्यमेतस्यभक्तस्यनहिगम्यते ॥ २५ ॥ इत्युक्त्वात्यंतसंतुष्टोभगवान्गरुडध्वजः ॥ स्वहस्तकमलेनास्यततोमस्तकमस्पृशत् ॥ २६ ॥ तद्धस्तकमलस्पर्शाच्छबरोऽसौगतव्यथः ॥ समुत्तस्थौमहासत्वोनारायणपरायणः ॥ २७ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ ततोऽस्यभक्तश्रेष्ठस्यनिजवस्त्रेणकेशवः ॥

पुत्रस्येवपितागात्ररजःप्रोक्षितवान्द्विज ॥ २८ ॥ चक्रिकस्तंसमालोक्यमूर्तिमंतंजनार्दनम् ॥ वाचामधुरयाऽस्तौषीत्प्रह्वमस्तःकृतांजलिः ॥ २९ ॥ ॥ चक्रिकउवाच ॥ ॥ गोविन्दकेशवहरेजगदीशविष्णोजानामियद्यपिनतेस्तुतियोगवाक्यम् ॥ स्तोतुंतथापिरसनाममवांछतित्वांस्वामिन्प्रसीदहरदोषमिमंप्रवृद्धम् ॥ ३० ॥ त्यक्त्वाभवंतमखिलेश्वरचक्रपाणेअन्यंयजंतिमनुजाजगतीहयेवै ॥ मूढास्तएवदुरितप्रकरैकधामसानुग्रहस्त्वमसिमय्यपिदेवयस्मात् ॥ ३१ ॥ जानातिदेवभवतोभवनैकनाथभक्त्यैवयद्यपिनृणांभवबंधहर्त्रीम् ॥ एकांतपापशबरान्वयलब्धजन्माविष्णोस्तथापिभगवान्मयिसुप्रसन्नः ॥ ३२ ॥ यस्यप्रभोतवमनोज्ञकरारविंदस्पर्शैचतुर्मुखमुखाअपिदेववृन्दाः ॥ नप्राप्नुवंतिविदितस्यमयाद्यलब्धंत्वत्तोनकोऽपिसदयोनिजसेवकेषु ॥ ३३ ॥ येनत्वयाभगवतात्रिदशाद्यवैरीकंसासुरोनिमिषतःकृतसर्वपापः ॥ सेन्द्रामरप्रकरमर्त्यहिताथपूर्वंतस्मैनमःपरममंगलदायतुभ्यम् ॥ ३४ ॥ येनत्वयातिबलिनामयलार्जुनौतौदेवोत्तमेननिहतौवसुदेवजेन ॥ दुष्टश्वकालयवनोयुधिधेनुकश्चतस्मैनमोऽस्तुनवमेघनिभायतुभ्यम् ॥ ३५॥ श्रीकृष्णदामोदरभोह्यनंतयेनत्वयामरपतेरचलाविभूतिः ॥ पूर्वंकृताभगवतापरमेश्वरेणतस्मैनमोऽस्तुयदुवंशपरायतुभ्यम् ॥ ३६ ॥ पारिजातोहृतोयेनविजितोऽखंडलस्त्वया ॥ लीलाजितमहेशायतस्मैतुभ्यंनमोनमः ॥ ३७ ॥ कृत्वावृकोदरंहेतुंजरासंधोनिपातितः ॥ वाणासुरस्यनिहतावाहवोयेत्वयाहताः ॥ ३८॥ शिशुपालोहतोयेनतस्मैनित्यंनमोनमः ॥ भूमेरपहृतोभारस्त्वयायेनमहात्मना ॥ ३९ ॥ क्षत्रियान्मायायाहत्वातस्मैनित्यंनमोनमः ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतितेनस्तुतोविष्णुश्चक्रिकेनमहात्मना ॥ ४० ॥ उवाचपरमप्रीतोवरंवृणिवतिजैमिने ॥ ॥ चक्रिकउवाच ॥ ॥ परंब्रह्मपरंधामपरमात्मन्कृपामय ॥ ४१ ॥ पश्यामित्वामहंसाक्षाद्वरैःकिमपरैर्द्विज ॥ नध्याताभवतोमूर्तिःपूजाचनकृतातव ॥४२॥ नैवेद्यैर्दिव्यपुष्पैश्चदिव्यधूपैःप्रदीपकैः ॥ नतेस्मृतानिनामानिकदाचिद्भवतोमया ॥ ४३ ॥ त्वत्पादसलिलंस्वामिन्विधृतंनहिमूर्द्धनि ॥ नभुक्तंतवनैवेद्यंत्वद्भतंनमयाकृतम् ॥ ४४ ॥ तथाप्यहम्पश्यंत्वांकिंकरोम्यपरैर्वरैः ॥ शबरान्वयजन्मास्मिसर्वधर्मबहिष्कृतः ॥ ४५ ॥ तथापिपादपद्मंतेदेवतैरपिदुर्लभम् ॥ तदेवाद्यमयाप्राप्तंवरैःकिमपरैर्मम ॥ ४६ ॥ तथापिकमलाकांतवरदित्सुर्यदाभवान् ॥ त्वयितिष्ठतुमेचित्तंनमज्जेत्त्वदनुग्रहात् ॥ ४७ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ वचनामृतवर्षेणत्वदीयेनमहाशय ॥ संप्राप्यमहतींतुष्टिंमयासेवकपापिना ॥ ४८ ॥ यदिदंवत्समेदत्तंत्वयाकमलमुत्तमम् ॥ अनेनात्यंततुष्टोऽस्मिभक्तिगृह्णामिहर्षितः ॥ ४९ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाभगवान्विष्णुर्भक्तिग्राहीदयामयः ॥ तमालिंगितवान्भक्तंचतुर्भिर्दीर्घबाहुभिः ॥ ॥ ५० ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ तुष्टोऽस्मिभवतोभक्त्यावत्सचक्रिकसत्तम ॥ यदिदंवत्समेदत्तंक्षिप्रंभवतिनिश्चितम् ॥ ५१ ॥ भूयो

पितंमहाभक्तमालिङ्ग्यपरमेश्वरः ॥ तत्रैवांतर्दधेविप्रविश्वात्माविश्वपालकः ॥ ५२ ॥ सचक्रिकोऽतिसंतुष्टोहरिभक्तिपरायणः ॥ पुत्रदारादिकंत्य क्त्वाजगामद्वारकांपुरीम् ॥ ५३ ॥ तत्रचैवंसमासाद्यकृपयाकमलापतेः ॥ आयुषोऽन्तेययौमोक्षंदेवानामपिदुर्लभम् ॥ ५४ ॥ तस्माद्भक्तवशोदेवोभक्ति मात्रेणतुष्यति ॥ नचस्तोत्रैर्नवित्तैश्चनतपोभिर्जपेनच ॥ ५५ ॥ फलंयद्यपिचोच्छिष्टंदत्तंतेनद्विजोत्तम ॥ तथापितुष्टवान्विष्णुर्ज्ञात्वाभक्तिमचञ्चलाम् ॥ ॥ ५६ ॥ तस्मान्नारायणोदेवःसंसारेस्मिन्मुमुक्षुभिः ॥ ५७ ॥ येयजंतिदृढयाकिलभक्त्यावासुदेवचरणांबुजयुग्मम् ॥ वासवादिविबुधप्रवरेज्यंतेव्रजन्तिम नुजाःकिलमोक्षम् ॥ ५८ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ छ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ पुनरेवगुरोब्रूहिमाहात्म्यं कमलापतेः ॥ हरेःकथामृतंपीत्वातृप्तिर्वैकस्यजायते ॥ १ ॥ ॥ श्रीव्यासउवाच ॥ ॥ त्वत्तुल्यःकोपिसंसारेसुकृतीनहिविद्यते ॥ यतःकेशवमाहात्म्यं श्रोतुमिच्छसिभक्तितः ॥ २ ॥ नारायणकथारम्यापुनात्येवंजगत्त्रयम् ॥ श्रोतारंपृच्छकंचैववक्तारंचद्विजोत्तम ॥ ३ ॥ शृणुलक्ष्मीपतेर्वत्समाहात्म्यंपाप नाशनम् ॥ कथयामिसमासेनचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ ४ ॥ भक्त्यापरमयाविष्णुमेकाहमपियोऽर्चयेत् ॥ जन्मकोटिकृतंपापंसद्यस्तस्यहरेद्धरिः ॥ ५ ॥ पुण्यात्मासकथंमर्त्योयेननाराधितोहरिः ॥ सकथंपातकीयस्यभक्तिर्नारायणेप्रभौ ॥ ६ ॥ अस्तिसर्वपुरश्रेष्ठंपुरुषोत्तमसंज्ञकम् ॥ पुरंसर्वगुणैर्युक्तंसर्वदेव गणाश्रयम् ॥ ७ ॥ सर्वेषामेवतीर्थानांवरिष्ठंतन्निगद्यते ॥ यतस्तस्मिन्पुरेरम्येसाक्षाद्वसतिकेशवः ॥ ८ ॥ तत्रभद्रतनुर्नामपूर्वमेकोऽभवद्द्विजः ॥ सुन्दरः प्रियवादीचपवित्रकुलसंभवः ॥ ९ ॥ संप्राप्तयौवनोविप्रःसुंदरःकाममोहितः ॥ परलोकभयंत्यक्त्वावारस्त्रीनिरतोऽभवत् ॥ १० ॥ नवेदाध्ययनंचक्रेपुरा णानिचसर्वशः ॥ तत्याजोत्तमसंज्ञांचपाखंडजनसङ्गमात् ॥ ११ ॥ अयाज्यदानग्राहीचपरद्रव्यापहारकः ॥ अभवद्धर्मनिन्दीचसविप्रःप्रापतत्परः ॥ १२ ॥ तत्याजब्राह्मणाचारंतथैवसत्यभावनम् ॥ गुरूणामतिथीनांचपूजनंब्राह्मणाधमः ॥ १३ ॥ यद्यत्पापतरंकर्मतत्तदेवविधीयते ॥ नचपुण्यतमंकर्मकदाचित्तेन जैमिने ॥ १४ ॥ एकदाकृतपापोऽसौलोकलज्जाभयान्वितः ॥ श्राद्धंचकारविप्रोवैश्राद्धभक्तिविवर्जितः ॥ १५ ॥ वारनारीमितिप्राहगतःसनिशि तद्गृहम् ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ एतद्विशालजघनेपितृश्राद्धदिनंमम ॥ १६ ॥ आयातस्त्वद्गुणैर्बद्धस्तथापिनिलयंतव ॥ पश्यरात्रिमिमांकांतेसर्वलो कभयावहाम् ॥ १७ ॥ स्वनदंबुदसंघातंपरिव्याप्तंनभःस्थलात् ॥ नष्टांबुलुप्तमार्गायांत्वद्गुणाकृष्टमानसः ॥ १८ ॥ अस्यामपिविभावर्यांतवाहंगृहमा गतः ॥ मेघविद्युत्प्रदीपेनकामेनार्थोपदेशिना ॥ १९ ॥ त्वद्गुणाध्यानविश्वासआगतोऽहंनिशिप्रिये ॥ त्वामदृष्ट्वाक्षणमपिप्रीतिर्मेनहिजायते ॥ २० ॥ अ पिदुःखेनहेतन्वित्वांद्रष्टुमहमागतः ॥ तीर्थतोयाभिषेकेनकांतेकिंमेप्रयोजनम् ॥ २१ ॥ त्वत्प्रेमतीर्थतोयेनसिक्तःप्राप्तोऽस्म्यहंदेवि ॥ परत्रसुखदांसेवामा

राध्यममकिंफलम् ॥ २२ ॥ जीवतैवमयास्वर्गःप्राप्यतेत्वत्प्रसादतः ॥ अपकीर्तिभयात्कांतिश्राद्धकर्मकृतंगृहे ॥ २३ ॥ अस्मिञ्छ्राद्धेममश्रद्धास्वल्पापिनहिगम्यते ॥ त्वंमेजपस्तपस्त्वंमेत्वंमेनीतिश्चसुन्दरि ॥ २४ ॥ त्वामेकामेवसंसारेसर्वभावेनसुन्दरि ॥ प्रपन्नोसिसदाहंतेआज्ञापयकरोमिकिम् ॥ २५॥ ॥ ॥ सुमध्यमोवाच ॥ ॥ त्वयापुत्रेणतातस्तुपुत्रहीनइवाभवत् ॥ पितृश्राद्धदिनेपित्र्यंमैथुनंकर्तुमिच्छसि ॥ २६ ॥ दुर्मतेमैथुनंयस्तुकुरुतेपितृवासरे ॥ रेतोभोजिनएवस्युःपितरस्तस्यसोपिच ॥२७॥ कुरुतेमैथुनंमूढोमोहात्पितृदिनेयदि ॥ तच्छ्राद्धंराक्षसग्राह्यंभवेन्नास्त्यत्रसंशयः ॥ २८ ॥ मय्यद्धागदितंयत्तेयथास्नेहेनमानसम् ॥ तथायदिभवेद्विष्णौतदाप्राप्नोतिकिंनहि ॥ २९ ॥ यमदंडांतरस्थायिजीवितंचशरीरिणाम् ॥ तथापिपातकंमूढकुरुषेनिर्भयःसदा ॥ ३० ॥ जलबुद्बुदवन्मूढःक्षणविध्वंसिजीवितम् ॥ किमर्थंशाश्वतधियाकुरुषेच्छुरितंसदा ॥ ३१ ॥ ललाटेलिखितंयस्यमृत्युरित्यक्षरद्वयम् ॥ सकथंकुरुतेपापंसमस्तक्लेशदायकम् ॥ ३२ ॥ अहोमायामहाविष्णोरेकाबलवतीक्षितौ ॥ यतःपापंप्रकुर्वाणःसततंहर्षितोद्विज ॥ ३३ ॥ स्थानंपापायमेदेहिनिजदेहेदुराश्रये ॥ दहत्याश्रममेधोहिवीतिहोत्रइवज्वलन् ॥ ३४ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ दैवप्रेरितपापाच्चतयेत्युक्तंसुवेश्यया ॥ मनसाचिंतयामासब्राह्मणःकृतपातकः ॥ ३५ ॥ धिग्धिङ्मांचमहापापंमूढंपातकिनांवरम् ॥ वेश्यायाएवतज्ज्ञानंतन्मेनास्तिदुरात्मनः ॥ ३६ ॥ ब्राह्मणस्यकुलेशुद्धेजन्मसंप्राप्यवैमया ॥ आत्मघातकरंपापंनित्यमेवकृतंमहत् ॥ ३७ ॥ जातोयदाध्रुवोमृत्युर्मृतेस्वामीयदायमः ॥ अविवेकतयापापंकथंतहिंकरोम्यहम् ॥३८॥ जपस्तपस्तथाहोमोवेदाध्ययनमेवच ॥ विप्राचारोऽतिथेःपूजागुरुभक्तिर्द्विजार्चनम् ॥३९॥ पितृयज्ञादिकंकर्मपूजाचकमलापतेः ॥ मयानचक्रेकस्माद्वैभविष्यत्युत्तमागतिः ॥४०॥ मार्कंडेयंमहात्मानंसर्वधर्मविदांवरम् ॥ तुष्टावसद्विजोवाचाप्रणम्यभुविदण्डवत् ॥४१॥ ब्राह्मणउवाच ॥ नमस्तुभ्यंद्विजश्रेष्ठदीर्घजीवनमोऽस्तुते ॥ नारायणस्वरूपायनमस्तुभ्यंमहात्मने ॥ ४२ ॥ नमोमृकण्डपुत्रायसर्वलोकहितैषिणे ॥ ज्ञानार्णवायवैतुभ्यंनिर्विकारायवैनमः ॥ ४३ ॥ स्तुतस्तेनेतिविप्रेणमार्कंडेयोमहातपाः ॥ उवाचपरमप्रीतःसर्वशास्त्रार्थपारगः ॥ ४४ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ तवभक्त्यातितुष्टोऽस्मिमहाभागवरंवृणु ॥ तवाभिलषितंसद्यःसाधयिष्यामिनान्यथा ॥ ४५ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ अहंपापात्मनांश्रेष्ठोद्विजाचारविवर्जितः ॥ परहिंसान्वितोनित्यंपरस्त्रीनिरतःसदा ॥४६॥ मयामूढेनविप्रेन्द्रसदापापंकृतंमहत् ॥ नामुत्रापिकृतंपुण्यंकदाचिदपिसादरम् ॥ ४७ ॥ संसारसागरेघोरेदुःखदेऽत्यंतभैरवे ॥ कथंभवतिनिस्तारोमहापातकिनोमम ॥ ४८ ॥ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ ॥ कृतपापोऽपिविप्रेन्द्रत्वंहिपुण्यात्मनांवरः ॥ यतोबुद्धिरियंजातात्वयिसंसारदुर्लभा ॥ ४९ ॥ पुण्यात्मनांपुण्यदृष्टिर्वर्धतेप्रतिवासरम् ॥ पापात्मनांपापदृष्टिर्वर्द्धतेतुदिनेदिने ॥ ५० ॥ पापात्मना

पिभवतापापदृष्टिर्निवार्यते ॥ अतस्तुभ्यंजगन्नाथःप्रसन्नइवलक्ष्यते ॥ ५१ ॥ पापंकृत्वापियोमर्त्यःपापाद्भूयोनिवर्तते ॥ तमुत्तरंनरंप्राहुःपूर्वजन्माचिंताच्युतम् ॥ ५२ ॥ निजभक्तंमहाविष्णुर्दृष्ट्वापापरतंप्रभुः ॥ ददातिविपुलांबुद्धिंयथाभवतिसद्गतिः ॥ ५३ ॥ अतस्त्वंब्राह्मणश्रेष्ठंप्रतिजन्माच्युतार्चकः ॥ अचिरेणैवभद्रंतेभविष्यतिनसंशयः ॥ ५४ ॥ यद्यत्पृष्टंत्वयाविप्रमत्तःश्रोष्यसितंनहि ॥ यतोनित्यक्रियाकालोममसंप्रतिवर्तते ॥ ५५ ॥ दांतोनामद्विजःकश्चिदस्तिसर्वार्थतत्ववित् ॥ कथयिष्यतितत्सर्वंसचतस्याश्रमंव्रज ॥ ५६ ॥ तेनोपदिष्टोऽसौविप्रोमार्कंडेयेनधीमता ॥ दांताश्रमंययौक्षिप्रंपवित्रमतिसुन्दरम् ॥ ५७ ॥ अश्वत्थैश्चंपकैश्चैवबकुलैःप्रियकैस्तथा ॥ अन्यैश्चपुष्पितैर्वृक्षैःशोभितंसुमनोहरम् ॥ ५८ ॥ प्रफुल्लकुसुमामोदपरिव्याप्तदिगंतरम् ॥ गुञ्जद्भ्रमरसंघातंफलशब्दातिशब्दितम् ॥ ५९ ॥ मन्दंमन्दंवहद्वायुशीतलंचैववारिच ॥ शतश्वापदसंकीर्णंशिष्योपशिष्यसंकुलम् ॥६०॥ तस्याश्रमंततोविप्रःप्रविश्यातिमनोहरम् ॥ ददर्शदांतंतत्वज्ञंसर्वशिष्यगणैर्वृतम् ॥ ६१ ॥ स्तुत्वातंब्राह्मणश्रेष्ठंदांतंनारायणात्मकम् ॥ ववंदेचरणौतस्यशिरसासद्विजोत्तमः ॥ ६२ ॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥ कस्त्वंभद्रसमायातःकिमस्त्यत्रप्रयोजनम् ॥ ब्रूहितत्त्वंतुमांस्तौषिहेतुनाकेनसांप्रतम् ॥ ६३ ॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ॥ ब्राह्मणोऽहंमहाभागब्राह्मणाचारवर्जितः ॥ नाम्नाभद्रतनुःख्यातोविहिताखिलपातकः ॥ ६४ ॥ संसारपापविच्छेदःकथंमेपापिनोभवेत् ॥ एतन्मेकथयब्रह्मन्यतस्त्वंसर्वतत्ववित् ॥ ६५ ॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥ शृणुविप्रपरंगुह्यंतवस्नेहान्मयोच्यते ॥ येनसंसारपाशस्यविच्छेदोभवतेनृणाम् ॥ ६६ ॥ त्यजपाखंडसंसर्गंसंगंभजसतांसदा ॥ कामंक्रोधंचमोहंचलोभंचदर्पमत्सरौ ॥ ६७ ॥ असत्यंपरहिंसांचत्यजयत्नादपिद्विज ॥ स्मरन्नामानिसततंमहाविष्णोर्महात्मनः ॥६८॥ संमार्जनंद्विजश्रेष्ठतथोपलेपनंपुनः ॥ मार्गशोभांचदीपंचकेशवायतनेकुरु ॥६९॥ कुरुब्राह्मणसेवांचज्ञातिसेवांचसर्वदा ॥ कुर्वन्नतोयदानंचनित्यंपंचमहाध्वरान् ॥ ७० ॥ कथांशृणुहरेर्मंत्रंजपत्वंद्वादशाक्षरम् ॥ कर्माण्येतानिसर्वाणिकुर्वंतस्तवसत्तम ॥ ७१ ॥ भविष्यत्युत्तमंज्ञानंज्ञानान्मोक्षमवाप्स्यसि ॥ ७२ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ यान्येतानित्वयाब्रह्मन्प्रोक्तानिशुभदानिवै ॥ तेषांविवरणंब्रूहिकिंमोहोदंभमत्सरौ ॥ ७३ ॥ किमसत्यंचकाहिंसादयाशांतिर्दमश्चकः ॥ समदृष्टिश्चकाप्रोक्ताकापूजाकमलापतेः ॥७४॥ अहोरात्रश्चकःप्रोक्तःकिंविष्णुस्मरणंतथा ॥ केवापंचमहायज्ञाःकोमंत्रोद्वादशाक्षरः ॥ ७५ ॥ एषांविवरणंसर्वंब्रूहिब्राह्मणसत्तम ॥ तथातवप्रसादेनप्राप्नोमिपरमंपदम् ॥ ७६ ॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥ येवेदसंमतंकार्यंत्यक्त्वान्यत्कर्मकुर्वते ॥ निजाचारविहीनायेपाखंडास्तेप्रकीर्तिताः ॥ ७७ ॥ निजाचारग्राहिणोयेकुर्वतेवेदसंमतम् ॥ पापाभिलाषरहिताःसज्जनास्तेप्रकीर्तिताः ॥ ७८ ॥ योऽभिलापःसदास्त्रीषुविभवोपार्जनादिषु ॥ वर्त्ततेब्राह्मणश्रेष्ठसकामइति

कथ्यते ॥७९॥ समाकर्ण्यात्मनोनिन्दांयस्तापोहृदिजायते ॥ सक्रोधइतिविज्ञेयःसर्वधर्मोवघातकः ॥८०॥ परवित्तादिकंदृष्ट्वानेतुंयोहृदिजायते ॥ अभिलाषोद्विजश्रेष्ठसलोभइतिकीर्तितः॥८१॥ममममातामममपितामभेयंगृहिणीगृहम्॥एतदन्यन्ममत्वंहिसंमोहइतिकीर्तितः॥८२॥अहंमहात्माधनवान्नतुल्यःकोऽपिभूतले ॥ इदंयज्जायतेचित्तेमदःप्रोक्तःसकोविदैः ॥८३॥ निंदंतिमांसदालोकाधिगस्तुममजीवनम् ॥ इत्यात्मानंवदेद्यस्तुधिक्कारःसचमत्सरः ॥ ८४ ॥ यथार्थकथनंयच्चसर्वलोकसुखप्रदम् ॥ तत्सत्यमितिविज्ञेयमसत्यंतद्विपर्ययम् ॥ ८५ ॥ ऐश्वर्यंदारपुत्राद्यायान्त्यमुष्यकदाक्षयम् ॥ इतियाजायतेचित्तेसाहिंसापरिकीर्तिता ॥८६॥ यत्नादपिपरक्लेशंहर्तुंयद्धृदिजायते ॥ इच्छाभूमिर्द्विजश्रेष्ठसादयापरिकीर्तिता ॥८७॥यातुष्टिर्जायतेचित्तेशान्तिःसागद्यतेबुधैः ॥ कुत्सितात्कर्मणोऽन्यत्रयच्चित्ताविनिवारणम् ॥ ८८ ॥ संकीर्तितोदमःप्राज्ञैःसंमतस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ दुःखेसुखेचविप्रेन्द्रयातुष्टिर्वर्तसेसदा ॥८९॥ तथाशत्रौचमित्रेचसमदृष्टिर्हिंसास्मृता ॥ नैवेद्यगंधपुष्पाद्यैःश्रद्धयापुरुषोहरेः ॥९०॥ योऽर्चनंकुरुतेविप्रसापूजापरिकीर्तिता ॥ मध्याह्नेचैवरात्रौचलंघनंयद्विधीयते ॥ ९१॥ तद्विज्ञेयमहोरात्रंपूर्वापरदिनाशनम् ॥ आत्मनःकेशवस्यापिद्वयोरपिचसत्तम ॥ ९२ ॥ यदेकीकरणंतच्चविष्णुस्मरणमुच्यते ॥ ब्रह्मयज्ञोनृयज्ञश्चदेवयज्ञश्चसत्तम ॥ ९३ ॥ पितृयज्ञोभूतयज्ञःपंचयज्ञाःप्रकीर्तिताः ॥ नमोभगवतेवासुदेवायोङ्कारपूर्वकम् ॥ ९४ ॥ महामंत्रमिमंप्राहुस्तत्त्वज्ञाद्वादशाक्षरम् ॥ इतितेकथितंसर्वंपृष्टंब्राह्मणसत्तम ॥९५॥ यज्ज्ञात्वामानवाःसर्वेलभंतेज्ञानमुत्तमम् ॥ ततःप्रतिदिनंविप्रनाम्नामष्टोत्तरंशतम् ॥ ९६ ॥ पठित्वाकमलाभर्तुर्दुर्लभंमोक्षमाप्स्यसि ॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ॥ ब्रूहिलक्ष्मीपतेर्विष्णोर्नाम्नामष्टोत्तरंशतम् ॥ ९७ ॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥ शृणुविप्रप्रवक्ष्यामिनाम्नामष्टोत्तरंशतम् ॥ सहस्रनामचाकृष्यसारंविष्णोःपरात्मनः ॥९८ ॥ अष्टोत्तरशतंनाम्नांमहापातकनाशनम् ॥ पठितव्यंयथाध्यात्वाशृणुध्यानंमयोच्यते ॥ ९९ ॥ अतसीकुसुमाकारंप्रफुल्लकमलेक्षणम् ॥ गवांचरणधूलीभिर्भूषिताखिलविग्रहम् ॥ १०० ॥ गोपुच्छवालपाशेनमंडितोत्तममस्तकम् ॥ वंशीध्वनिपरिन्यस्तरुचिरोष्ठपुटंप्रभुम् ॥ १०१ ॥ गोगोष्ठवासिभिःस्निग्धैःशिशुभिःपरिवारितम् ॥ पीतांबरंस्मरन्सुखंध्यात्येकृष्णास्यमुत्तमम् ॥ १०२ ॥ ॐ नमोऽस्यकृष्णाष्टोत्तरशतनाम्नांवेदव्यासऋषिरनुष्टुप्छंदः ॥ श्रीकृष्णोदेवताश्रीकृष्णप्रीत्यर्थंजपेविनियोगः ॥ १०३ ॥ नमःकृष्णःकेशवश्चकेशिशत्रुःसनातनः ॥ कंसारिर्धेनुकारिश्चशिशुपालरिपुःप्रभुः ॥ १०४ ॥ देवकीनन्दनःशौरिःपुण्डरीकनिभेक्षणः ॥ दामोदरोजगन्नाथोजगत्कर्ताजगन्मयः ॥ १०५ ॥ नारायणोबलिध्वंसीवामनोदितिनन्दनः ॥ विष्णुर्यदुकुलश्रेष्ठोवासुदेवोवसुप्रदः ॥ १०६ ॥ अनंतः

कैटभारिश्चमल्लांजिन्नरकांतकः ॥ अच्युतःश्रीधरःश्रीमाञ्छ्रीपतिःपुरुषोत्तमः ॥१०७॥ गोविन्दोवनमालीचहृषीकेशोऽखिलार्तिहा ॥ नृसिंहोदैत्यशत्रुश्चम त्स्यदेवोजगन्मयः ॥१०८॥ भूमिधारीमहाकूर्मोवराहःपृथिवीपतिः ॥ वैकुण्ठःपीतवासाश्चचक्रपाणिर्गदाधरः ॥१०९॥शंखभृत्पद्मपाणिश्चनन्दकीगरुडध्व जः ॥ चतुर्भुजोमहासत्वोमहाबुद्धिर्महाभुजः ॥११०॥ महोत्सवोमहातेजामहाबाहुप्रियःप्रभुः ॥ विष्वक्सेनश्चशार्ङ्गीचपद्मनाभोजनार्दनः ॥१११॥तुलसी वल्लभोऽपारःपरेशःपरमेश्वरः ॥ परमक्लेशहारीचपरत्रसुखदःपरः॥११२॥हृदयस्थोंऽबरस्थोयोमोहदोमोहनाशनः ॥ समस्तपातकध्वंसीमहाबलबलांतकः ॥११३॥ रुक्मिणीरमणोरुक्मिप्रतिज्ञाखण्डनोमहान् ॥दामबद्धःक्लेशहारीगोवर्द्धनधरोहरिः ॥ ११४॥ पूतनारिर्मुष्टिकारिर्यमलार्जुनभञ्जनः ॥ उपेन्द्रो विश्वमूर्तिश्चव्योमपादःसनातनः ॥११५॥ परमात्मापरब्रह्मप्रणतार्तिविनाशनः ॥ त्रिविक्रमोमहामायोयोगविद्विष्टरश्रवाः ॥ ११६ ॥ श्रीनिधिःश्रीनिवास श्चयज्ञभोक्तासुखप्रदः ॥ यज्ञेश्वरोरावणारिःप्रलंबघ्नोऽक्षयोऽव्ययः ॥ ११७ ॥ सहस्रनाम्नांचैतत्तेनाम्नामष्टोत्तरंशतम् ॥ विष्णुप्रीतिकरंसर्वंसर्वपापविनाशन म् ॥११८॥ दुःस्वप्ननाशनंचैवग्रहपीडाविनाशनम् ॥ सर्वरोगक्षयकरंपरमैश्वर्यदंतथा ॥११९॥ सर्वोपद्रवविध्वंसिसर्वकर्मफलप्रदम् ॥ मयाप्रोक्तंद्विजश्रे ष्ठवैष्णवप्रीतिहेतवे ॥१२०॥ त्रिसंध्यंयःपठेन्नित्यंभक्तितःपुरतोहरेः ॥ शतमष्टोत्तरशतंनाम्नांतुष्टःसदाहरिः ॥ १२१ ॥ श्राद्धेचयःपठेदेतद्भक्तिमान्वैष्णवो जनः ॥ संतुष्टाःपितरस्तस्यप्रयांतिपरमंपदम् ॥ १२२ ॥ यज्ञकालेपठेद्यस्तुदेवताराधनेतथा ॥ दानकालेचयात्रायांसवैतत्फलमाप्नुयात् ॥ १२३ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंधनार्थीलभतेधनम् ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांस्तवस्यास्यप्रकीर्तनात् ॥ १२४ ॥ येपठंतिहरेर्भक्त्यानाम्नामष्टोत्तरंशतम् ॥ नाशु भंविद्यतेतेषांकदाचिदपिभूतले ॥१२५॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥गच्छब्राह्मणभद्रंतेप्रोक्तेनविधिनामया ॥ समाराध्यहरिंभक्त्यापरमंक्षेममाप्स्यसि॥१२६॥ एवंप्रबोधितस्तेनदांतेनपरमार्थिना ॥ तस्मिन्क्षेत्रवरेपुण्येहरिपूजापरोभवत् ॥ १२७ ॥ नित्यंतुभक्त्याविप्रोऽसौपंचाहानिचजैमिने ॥ दांतप्रोक्तेन विधिनाचकारहरिपूजनम् ॥१२८॥ ज्ञात्वाभक्तिंहरिस्तस्यसुदृढांकरुणामयः ॥ आविर्बभूवसहसाकोटिसूर्यइवांशुमान् ॥ १२९ ॥ तंदृष्ट्वाजगतामीशं कमलाप्रियमच्युतम् ॥ ववंदेशिरसाविप्रस्तत्पादकमलद्वये ॥ १३० ॥ अथासौब्राह्मणश्रेष्ठोहर्षनिर्भरमानसः ॥ कृताञ्जलिर्जगन्नाथमस्तोषी त्कमलापतिम् ॥ १३१ ॥ दृष्टिंहरेदुरितगाममिमेकृपालांभक्तिंनिजांप्रतिविभोशुभदामनैषीः ॥ तस्मादहंविहितविस्तरपातकोऽपिग्राम्यस्त्वयाकारि पुमानिवाद्य॥१३२॥रुष्टेत्वयित्रिदशवंदितपादयुग्मेह्यष्टिःप्रयातिदुरितंखलुमानवस्य ॥ तुष्टेचयातिसुकृतंप्रतिसैवदृष्टिर्ज्ञातंमयैवपरमेश्वरकेवलंच ॥१३३॥ त्वांवच्मिनाथभवतःस्मरणप्रभावंयस्माद्व्रजामिनिखिलार्जितपातकोपि ॥ स्थानंजगामपरमंत्रिदशैकलभ्यमारुह्यशुद्धकनकच्छुरितंविमानम् ॥ १३४ ॥

त्वत्पादपद्मसलिलस्यसदाग्गुणाब्धोव्याधःसवेत्तिकनिकःकृतसर्वपापः ॥ त्वद्वेश्ममार्जनफलंजगदेकनाथयज्ञध्वजःक्षितिपातिःसुरवंदितश्च ॥ १३५ ॥ वे
श्मोपलेपनफलंभवतोमुरारेसृष्टिस्थितिप्रलयकारणईश्वरस्य ॥ जानातिपन्नगरिपुध्वजयज्ञमालीभ्राताचतस्यकृतपापभयःसुमाली ॥ ३६ ॥ हरिंप्र
दक्षिणीकृत्यभवंतंयत्फलंभवेत् ॥ धर्मएवसजानातिनान्यःकश्चिज्जगत्रये ॥ ३७ ॥ तवचित्तंदयांनाथगदितुंभुविकःक्षमः ॥ त्वांविद्धापिशरैर्व्याधो
जगामपरमंपदम् ॥ ३८ ॥ निंदित्वापिजगन्नाथभवंतंत्रिदशेश्वरम् ॥ शिशुपालोययौमोक्षंतवभक्तस्यकाकथा ॥ ३९ ॥ ब्रह्मरूपेणयेनासौत्वया
सृष्टमिदंजगत् ॥ त्वयितास्मिन्महाविष्णोरमतांममानसम् ॥ १४० ॥ सर्वोविष्णोत्वयानेनक्रियतेजगतःक्षयः ॥ रुद्ररूपेणसंसारेतस्मैतुभ्यंनमोस्तु
मे ॥ ४१ ॥ यस्मादल्पतमंनास्तियस्मान्नास्तिमहत्तमम् ॥ येनव्याप्तंजगत्सर्वंत्वयातस्मैनमोस्तुते ॥ ४२ ॥ नेत्राभ्यांयस्यदेवस्यसूर्योऽजनिदिवा
करः ॥ मुखादग्निश्चजायेततवतस्मैनमोस्तुते ॥ ४३ ॥ यस्यश्रोत्राद्वायवोपिजाताःप्राणाश्चकेशव ॥ तवतस्मैसुरश्रेष्ठनमोऽस्तुममसर्वदा ॥ ४४ ॥
लक्ष्मीर्यस्यसदाक्रोडेश्यामाङ्गस्यसुनिर्वृता ॥ सौदामिनीवमेघस्यतवतस्मैनमोऽस्तुते ॥ ४५ ॥ गंतुंमहिम्नांसीमानंब्रह्माद्याअपिनिर्जराः ॥ नशक्नु
वंतिवैयस्यतवतस्मैनमोऽस्तुते ॥ ४६ ॥ धर्माणांस्थापनार्थायविनाशायचपापिनाम् ॥ युगेयुगेयःप्रभवेत्तस्मैतुभ्यंनमोस्तुमे ॥ ४७ ॥ मायया
मोहितंयेनजगदेतन्महात्मना ॥ क्षिणोतिमाययाशंभुर्यस्तस्मैतेनमोस्तुमे ॥ ४८ ॥ भक्तिमात्रेणयस्तुष्टोनधनैर्नस्तवैस्तथा ॥ नदानैर्नतपोभिश्चतस्मै
तुभ्यंनमोस्तुमे ॥ ४९ ॥ गवांचब्राह्मणानांचसाधूनांचहितंतथा ॥ कृपांचकुरुतेयस्तुतस्मैतुभ्यंनमोस्तुमे ॥ १५० ॥ अनाथानांचबंधूनांयोगिनांदुः
खिनांतथा ॥ दुःखंहरतियोदेवस्तस्मैतुभ्यंनमोस्तुमे ॥ ५१ ॥ मनुष्येषुचदेवेषुगजेषुसकलेषुच ॥ वर्ततेयःसमत्वेनतस्मैतुभ्यंनमोस्तुमे ॥ ५२ ॥
यस्मिंस्तुष्टेपर्वतोपिसद्यएवतृणायते ॥ शैलीयतेतृणंरुष्टेतस्मैतुभ्यंनमोस्तुमे ॥ ५३ ॥ पुण्यानांचयथापुण्येनिजेपुत्रेयथापितुः ॥ यथापत्यौसतीनांच
ततथात्वयिममास्तुवै ॥ ५४ ॥ यूनांचित्तंयथास्त्रीषुलुब्धानांचयथाधने ॥ क्षुधितानांयथाचान्नेतथात्वयिममास्तुवै ॥ ५५ ॥ घर्मार्तानांयथाचन्द्रेशी
तार्तानांरवाविति ॥ तृषार्तानांयथातोयेतथात्वयिममास्तुवै ॥ ५६ ॥ यन्मयाबुद्धिहीनेनगुरुस्त्रीगमनंकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥
॥ ५७ ॥ अवध्यानांवधोयस्तुमायामोहवताकृतः ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ ५८ ॥ अपेयपानंचमयाविहितंपरमेश्वर ॥ तत्पातकंक्षयंयातु
भवंतंपश्यतोमम ॥ ५९ ॥ अप्सुयोनौतथातोयेयद्रेतःसेचनंकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १६० ॥ भ्रूणहत्याकृतायाचरेतसांसेचनंस्त्रिवि ॥
तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ ६१ ॥ विश्वासघातकंयच्चअज्ञात्वामाययाकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ ६२ ॥ असत्यवचनं

यच्चमयाप्रोक्तंक्षणेक्षणे ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम॥१६३॥सतांनिंदाकृतायाचपरहिंसाचसर्वदा ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम॥१६४॥
श्लेष्माचकफकंचैवयद्धक्केचमयाकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १६५ ॥ वनस्पतिगतेसोमेयत्कृतंतरुघातनम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातु
भवंतंपश्यतोमम ॥१६६॥ पथिदेवालयेगोष्ठेमूलमंत्रंचयत्कृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१६७॥ अभक्तिर्विततायाचपितुर्मातुश्चकेशव ॥
तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१६८॥ स्नानार्थंभोजनार्थंचगच्छन्यस्तुनिवारितः ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १६९ ॥ एकादश्यां
सुरश्रेष्ठयन्मयाभोजनंकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१७०॥ अतिथिर्गृहमागच्छन्पूजितोनमयाप्रभो ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतो
मम ॥१७१॥ द्वादश्यांचदशम्यांचकृतंयच्चाद्विभोजनम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१७२॥ निवारणंकृतंयच्चपानार्थंधावतीगवाम् ॥ तत्पा
तकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१७३॥ असमाप्यपरित्यक्तंव्रतमारभ्ययन्मया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१७४॥ कूटसाक्ष्यंनिरुक्तंयन्मित्र
वात्सल्यतोमया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम॥१७५॥ऋतुकालाभिगमनंनिजपत्न्यांकृतंनयत् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम॥१७६॥
असंस्कृतेगृहेयच्चभोजनंविहितंमया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१७७॥ ग्रामयाचकवृत्तिश्चयामयानृहरेकृता ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंप
श्यतोमम ॥१७८॥ दण्ड्यमानेमयाभूपेप्रभुत्वंयत्कृतंप्रभो ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१७९॥ पौराणिककथामध्येयोविघ्नोविहितोमया ॥
तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १८० ॥ आदरेणमयायाचपरपाककथाश्रुता ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १८१ ॥ अश्वत्थ
च्छेदनंयच्चधात्र्याश्वच्छेदनंकृतम् ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १८२ ॥ दधिदुग्धघृतानांचविक्रयोयःकृतोमया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंप
श्यतोमम ॥१८३॥ आशांदत्वापरेभ्यश्चकृतासानिष्फलामया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १८४ ॥ द्विजाश्चयाचकाश्चैवकोपदृष्ट्यामयेक्षि
ताः ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥१८५॥ जीवनोपायदातारःकोपान्निर्भर्त्सितामया ॥ तत्पातकंक्षयंयातुभवंतंपश्यतोमम ॥ १८६ ॥ बहुना
त्रकिमुक्तेनबहुजन्मार्जितानिच ॥ क्षयंगतानिपापानिभवंतंपश्यतोमम ॥१८७॥ कृतार्थोऽस्मिकृतार्थोऽस्मिकृतार्थोऽस्मिनसंशयः ॥ नमस्तुभ्यंनमस्तुभ्यं
नमस्तुभ्यंजगत्पते ॥ १८८ ॥ इत्युक्त्वासौद्विजोभक्त्यापुलकांचितविग्रहः ॥ पपातजैमिनेविष्णोश्चारुपादांबुजद्वये ॥ १८९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
उत्तिष्ठोत्तिष्ठतेविप्रतुष्टोऽस्मितवभक्तितः ॥ किंतेऽभिलषितंब्रूहितत्तेदास्याम्यहंध्रुवम् ॥१९०॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ॥ परमेश्वरगोविन्ददयालोपर
माच्युत ॥ यत्संप्रतिमयाप्राप्तंतत्केनभुविलभ्यते ॥१९१॥ तथाप्येकंवरंयाचेमुरारेतवसन्निधौ ॥ जन्मजन्मनिमेभक्तिस्त्वय्यस्तुसुदृढाप्रभो॥१९२॥मया

कृतमिदंस्तोत्रंयःपठेद्भक्तितोनरः ॥ तस्याभिलषितंसर्वंप्रसन्नस्त्वंप्रदास्यसि ॥१९३॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ दत्तोऽयंतेवरःकोऽपिविप्रनास्त्यत्रसंशयः ॥ किंतुत्वयासहप्राज्ञसख्यंकर्तुंमयेष्यते ॥ १९४ ॥ नमेसेवकयोग्यास्तेभवानहमिहाद्विज ॥ अतःसख्यंप्रविवृतंत्वयासहमयाधुना ॥ १९५ ॥ ॥ व्यास उवाच ॥ ॥ ततोनारायणोदेवोदयालुर्भक्तवत्सलः ॥ चकारजैमिनेसख्यंतेनपुण्यात्मनासह ॥१९६॥ निजकण्ठगतांमालांददौतस्मैमुदाहरिः ॥ सोऽपि विप्रोददौभक्त्याहरेस्तुलसिकास्रजम् ॥१९७॥ प्रसार्यचतुरोबाहूंस्तमालिंगितवान्हरिः ॥ सविप्रोऽपिमुदाविष्णुंतमालिंगितवान्प्रभुः ॥१९८॥ इत्थंकृत्वाह रिःसख्यंतेनाग्रजन्मनासह ॥ भक्तिग्राहीदयालुःसतत्रैवांतरधीयत॥१९९॥ ततःप्रतिदिनंतत्रक्षेत्रेचपुरुषोत्तमे ॥ आरेभेकंदुकक्रीडांहरिस्तेनाग्रजन्मना॥ ॥२००॥ कदाचिद्दुर्बलंदृष्ट्वातंविप्रंकरुणामयः ॥ उवाचवाचंविप्रर्षेमित्रवात्सल्यतोहरिः ॥२०१॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सखेकथंदुर्बलस्त्वंहृतंकेनधनं तव ॥ हृदिकावाचतेचिन्तासखेतद्वक्तुमर्हसि ॥ २०२ ॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ॥ त्वत्प्रीतयेजगन्नाथनित्यमेवमयातपः ॥ क्रियतेतेनमे गात्रंयातिदुर्बलतांप्रभो ॥ २०३ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ यथात्वयिप्रसन्नोऽस्मिकर्स्मिश्चनतथासखे ॥ कायक्लेशंपुनःकस्मात्करो षिद्विजसत्तम ॥ २०४ ॥ दुर्बलंत्वांसमालोक्यहृदिमेजायतेव्यथा ॥ कायक्लेशमतःसर्वंजहीहिद्विजसत्तम ॥ २०५ ॥ निजोत्तरीयै र्निजवस्त्रभूषणैःसुचारुचामीकरकुड्मलाभ्याम् ॥ स्वहस्तराजद्वलयैश्चविप्रःस्वयंसुरेशेनचमंडितोऽसौ ॥ २०६ ॥ किरीटमानीयनिजाल्ललाटा त्पादाच्चपादांगदयुग्ममीशः ॥ सुवर्णहारंनिजकंठदेशात्तस्मैददौविप्रवरायकृष्णः ॥ २०७ ॥ तैर्भूषणैःश्रीहरिणाप्रदत्तैर्विभूषितोऽयंसुकृतीद्विजन्मा ॥ क्रीडेत्सदाकंदुककेलिवेत्ताकृष्णेनकृष्णांबुजसुंदरेण ॥ २०८ ॥ तमेकदाभूषणभूषिताङ्गंतांबूलरागारुचिरोष्ठयुग्मम् ॥ दिव्यांबरंचारुतरोत्तरीयंस्मे रानंतंत्रददर्शदांतः ॥ २०९ ॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥ भद्रभद्रतनोऽद्यापिपापहृद्दिष्टिनमुंचासि ॥ दृष्ट्वापिभवतःकार्यंनिंदितंसकलैर्जनैः ॥२१०॥ शिष्यः कृतस्त्वंयस्मान्मेसर्वंमेवहिभूषणम् ॥ अहंयुश्चापिदुःशीलोनिर्दयःपापतत्परः ॥ २११ ॥ गुरुकीर्तिविनाशीचपंचैतेशिष्यपांसुलाः ॥ अभक्तोबहुभाषी चतथाचंचलमानसः ॥२१२॥ परोक्षगुरुनिंदाकृत्प्रोक्ताःशिष्याधमाइमे ॥ चरित्रमुत्तमंज्ञात्वाशिष्यःकार्योविचक्षणैः ॥ २१३ ॥ यतोदुर्जनगाविद्यागुरू णांचापिदुःखदा ॥ कीर्तिदास्तैश्चयाविद्यानिरुक्तास्तत्त्वदर्शिभिः ॥ २१४ ॥ तावैदुर्जनगाःसद्योगुरोर्घ्नंतियशस्तरुम् ॥ पापेभ्यःपुण्यकर्माणिनरोचंतेकदा पिच ॥ २१५ ॥ नरोचतेमक्षिकाभ्यःसुगन्धिचंदनंयथा ॥ यथामिष्टान्नपानेननहितृप्यंतिगर्दभा ॥ २१६ ॥ दुर्जनानहितृप्यंतियथाधर्मस्यर्चितया ॥ अपकीर्तिभयाल्लक्ष्मीर्धर्मश्चसर्वकामदः ॥ २१७ ॥ कदाचिन्नभजेद्दुष्टंभजेद्वागच्छतिक्षयम् ॥ प्रतिजन्मनियाविद्याभाग्येनलभतेपरा ॥ २१८ ॥

कदाचिल्लभतेवापितदात्वंतरतेविधिः ॥ २१९ ॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ॥ सत्यंब्रवीषिविप्रर्षेनास्मिशास्त्रविशारदः ॥ मयाशिष्येणतेक्वापिनापकीर्तिर्भविष्यति ॥ २२० ॥ त्वत्प्रसादाद्द्विजश्रेष्ठसर्वोभिलषितंमम ॥ सिद्धिंप्रतिगतंयस्मात्त्वमेकोभुविदुर्लभः ॥ २२१ ॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥ किंतेऽभिलषितंविप्रासिद्धिंप्रतिगतंवद ॥ अचिरेणैवतपसांकथमुद्यापनंकृतम् ॥ २२२ ॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ॥ स्वल्पश्रमैरपिप्राप्तंमयासंदर्शनंहरेः ॥ यस्याज्ञयागुरोत्यक्तंमयानित्यक्रियादिकम् ॥ २२३ ॥ निजोत्तरीयंवस्त्रंचसुवर्णकलशद्वयम् ॥ स्वहस्तवलयंचापिस्वललाटकिरीटकम् ॥ २२४ ॥ निजपादतुलाकोटिंनिजमुक्तावलींददौ ॥ तथामेभगवान्विष्णुःसुप्रीतोद्विजसत्तम ॥ २२५ ॥ मयासहसकृत्वास्तेसख्यंसेवकदुःखहा ॥ करोमिकंदुकाक्रीडांगुरोतेनसहानिशम् ॥ २२६ ॥ एतन्मेवचनंश्रुत्वागच्छामिनाद्यापि ॥ प्रतीत्याचमयाप्रोक्तंतथापितवसन्निधौ ॥ २२७ ॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥ सप्तवर्षसहस्राणिभक्त्यापरमयामया ॥ आराधितोऽपिमेविष्णुर्दर्शनंनददौविभुः ॥ २२८ ॥ अहोविष्णुंसमाराध्यपंचाहान्येवसत्तम ॥ त्वयासंदर्शनंप्राप्तंदैवतैरपिदुर्लभम् ॥ २२९ ॥ धन्योऽसित्वंकृतार्थोऽसिसाक्षाद्देवस्त्वमुच्यते ॥ यतस्त्वयासहस्वामीप्रेम्णासख्यंचकारह ॥ २३० ॥ यदामयितवस्नेहोविद्यतेद्विजसत्तम ॥ कथंकथयमेविप्रदुर्लभंविष्णुदर्शनम् ॥ २३१ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इत्युक्तोगुरुणाविप्रोविपिनेनिजमाश्रमम् ॥ जगामविस्मितोधीमान्विष्णुभक्तिपरायणः ॥ २३२ ॥ अथान्यस्मिन्दिनेगत्वाकंदुकक्रीडनंकृतम् ॥ उवाचेतिजगन्नाथंदयालुंविनयान्वितः ॥ २३३ ॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ गुरुर्हिममदेवेंद्रतवदर्शनमिच्छति ॥ काज्ञातेतिष्ठतोब्रूहिदयालोकमलापते ॥ २३४ ॥ एकांतभक्तोविप्रोसौतवपद्मनिभेक्षण ॥ अतस्तस्मैसुरश्रेष्ठदर्शनंदातुमर्हसि ॥ २३५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अनेकजन्मविप्रेन्द्रभक्त्यापरमयात्वया ॥ पूजितोऽहमतोदत्तंदर्शनंतेमयाधुना ॥ २३६ ॥ कतिचिद्दिवसांतेनमामभ्यर्च्यद्विजःसच ॥ मांद्रष्टुमिच्छतिप्राज्ञस्त्वदृश्यंदैवतैरपि ॥ २३७ ॥ ममसोपिमहाभक्तोमत्सपर्यापरायणः ॥ ममसंदर्शनंतस्मात्कदाचिद्द्विजलप्स्यति ॥ २३८ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वासविप्रःकमलापतिम् ॥ इत्युवाचपुनर्भक्त्याकेशवंक्लेशनाशनम् ॥ २३९ ॥ ॥ ॥ भद्रतनुरुवाच ॥ ॥ अनुग्रहोस्तितेदेवेशयदामयिजगत्पते ॥ तदामेसंमुखेदेहिदर्शनंभक्तवत्सल ॥२४०॥ अयाचतगुरुर्दैवतवदर्शनदक्षिणाम् ॥ अहोमेगुरवेदत्वादर्शनंपाहिमांप्रभो ॥२४१॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ यदानूनंत्वयोत्सृष्टामत्संदर्शनदक्षिणा ॥ तदागुरुंसमानीयदर्शनंममकारय ॥२४२॥ इत्याज्ञप्तस्ततस्तेनगुरोराश्रममुत्तमम् ॥ ययौभद्रतनुःप्रीत्यापुनःस्वगुरुरागतः ॥ २४३ ॥ तस्मिन्विप्रेसमायातेदान्तेदातृवरेहरिः ॥ आत्मानंदर्शयामाससर्वलक्षणसंयुतम् ॥ २४४ ॥ ततोहरिंसमालोक्यसविप्रोहरिभक्तिकृत ॥ बद्धाञ्जलिस्तमस्तौषीद्धर्षबाष्पविलोचनः ॥ २४५ ॥

॥ ॥ दांतउवाच ॥ ॥ दयालोकमलाकांतशरणागतपालक ॥ नमस्तुभ्यंनमस्तुभ्यंनमस्तुभ्यंनमोनमः ॥ २४६ ॥ अद्यमेसफलंजन्मअद्यमेसफलंतपः ॥ अद्यमेसफलंसर्वंप्राप्तंत्वद्दर्शनंमया ॥ २४७॥ पूर्वमालोचितंयद्यद्वचनंश्रीपतेप्रभो ॥ सिंधुकोटिगभीरस्यप्रसृतंपुरतस्तव ॥ २४८॥ स्तोत्रंतन्नास्तिसंसारेवागीशस्यजगत्पतेः ॥ येनस्तोत्रेणतेप्रीतिंजनयिष्यामिचेतसि ॥ २४९ ॥ रक्षरक्षप्रभोरक्षमांप्रसीदजगत्पते ॥ त्वद्दासदासदासानांदासत्वेनापिमांवृणु ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ ततःप्रहस्यदेवेशोभक्तिग्राहीदयामयः ॥ करारविंदंतन्मूर्ध्निदत्वाप्राहेतिजैमिने ॥ २५० ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ मद्भक्तोऽसिद्विजश्रेष्ठप्राप्तंमद्दर्शनंत्वया ॥ मत्प्रसादेनभद्रंतेसर्वमेवभविष्यति ॥ २५१ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तमालिङ्ग्यचततोदांतंप्रेम्णाभद्रतनुंचतम् ॥ तत्रैवांतर्दधेविप्रसहसापरमेश्वरः ॥ २५२ ॥ तस्मिन्क्षेत्रवरेपुण्येदुर्ल्लभेपुरुषोत्तमे ॥ क्रियायोगैर्हरिन्दृष्ट्वादांतोधामपरंययौ ॥ २५३ ॥ सोऽपिभद्रतनुर्विप्रोहरिभक्तिपरायणः ॥ आयुषोंतेययौमोक्षंदेवानामपिदुर्ल्लभम् ॥ २५४ ॥ एकाहमपियोभक्त्यापूजयेत्परमेश्वरम् ॥ बहुजन्मकृतंपापंप्रीतिःसंवर्द्धतेहरौ ॥ २५५ ॥ अद्यापित्रिदशाःसर्वेब्रह्माद्याअपिजैमिने ॥ प्रभावंनहिजानंतिहरिभक्तस्यभूतले ॥ २५६ ॥ कर्मभूमिरियंविप्रस्वर्गादपिचदुर्ल्लभा ॥ यत्रविष्णुंसमभ्यर्च्यमर्त्याःस्युःसुरवंदिताः॥२५७॥शक्राद्यास्त्रिदशाःसर्वेसुपुण्यक्षयभीरवः॥अन्योन्यमपिजल्पंतोऽनिशंचद्विजसत्तम॥२५८॥भूयएवगमिष्यामःकर्मभूमिंकदावयम् ॥ कदातत्रकरिष्यामःपूजांश्रीकमलापतेः ॥ २५९॥ अतिधन्याइमेलोकाअस्मत्तोपिमहत्तराः ॥ दुर्ल्लभेभारतेवर्षेपूजयंतिहरिंप्रभुम् ॥२६०॥ अहोभारतवर्षस्यकःशक्तोगुणभाषणे ॥ यत्राराध्यहरिंपूर्वंवयंदेवत्वमागताः ॥२६१॥ इत्थंदेवगणाःसर्वेवासवाद्याद्विजोत्तम ॥ नित्यंभारतभूभागंप्रशंसंतिशुभप्रदम्॥२६२॥तत्रजन्मसमासाद्ययेननाराधितोहरिः ॥ तत्तुल्यःकोऽपिसंसारेकोऽपिदृष्टःश्रुतोनच॥२६३॥सत्यंसत्यंपुनरपिगद्यतेसत्यमेवतत्॥विश्वात्मानंसकृदपिमानवायेऽर्चयंतिच॥२६४॥ अप्यश्रांतंद्विजसुदृढयाकर्मभूमौचभक्त्या ॥मुक्ताःपापैःसुकररचितैर्यांतिकैवल्यमाशु ॥ २६५ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेपुरुषोत्तमक्षेत्रेभद्रतनुवरप्रदानंनामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ छ ॥ छ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ तीर्थश्रेष्ठमितिप्रोक्तंयत्त्वयापुरुषोत्तमम् ॥ तन्माहात्म्यंगुरोब्रूहियदितेमय्यनुग्रहः ॥ १ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ पुरुषोत्तमस्यमाहात्म्यंसमासेनशृणुद्विज ॥ सम्यग्वक्तुंजगत्यस्मिन्कःशक्तोविष्णुनाविना ॥ २ ॥ लवणांभोनिधेस्तीरंपुरुषोत्तमसंज्ञितम् ॥ पुरंतद्ब्राह्मणश्रेष्ठस्वर्गादपिचदुर्ल्लभम् ॥ ३ ॥ स्वयमास्तिपुरेतस्मिन्यतःश्रीपुरुषोत्तमः ॥ पुरुषोत्तममित्युक्तंतस्मात्तन्नामकोविदैः ॥ ४ ॥ क्षेत्रंतद्दुर्ल्लभंविप्रसमंताद्दशयोजनम् ॥ तत्रस्थदेहिनोदेवैर्दृश्यंतेचचतुर्भु

१ नश्यतीत्यध्याहार्यम् ।

जाः ॥ ५ ॥ प्रविशन्वैतुतत्क्षेत्रंसर्वेस्युर्विष्णुमूर्तयः ॥ तस्माद्विचारणातत्रनकर्त्तव्याविचक्षणैः ॥ ६ ॥ चाण्डालेनापिसंस्पृष्टंग्राह्यंतत्रान्नमग्रजैः ॥ साक्षाद्विष्णुर्यतस्तत्रचाण्डालोद्विजसत्तम ॥७॥ तत्रान्नपाचिकालक्ष्मीःस्वयंभोक्ताजनार्दनः ॥ तस्मात्तत्रौदनंविप्रदेवतैरपिदुर्ल्लभम् ॥ ८ ॥ हरिभुक्ताव शिष्टंयत्पवित्रंभुविदुर्ल्लभम् ॥ अन्नंयेभुञ्जतेलोकास्तेषांमुक्तिर्नदुर्ल्लभा ॥ ९ ॥ ब्रह्माद्यास्त्रिदशाःसर्वेतदन्नमतिदुर्ल्लभम् ॥ भुञ्जतेनित्यमागत्यमानु षाणांचकाकथा ॥ १० ॥ नयस्यरमतेचित्तंतस्मिन्नन्नेसुदुर्ल्लभे ॥ तमेवविष्णुद्वेष्टारंप्राहुःसर्वेमहर्षयः ॥ ११ ॥ पवित्रंभुविसर्वत्रयथागङ्गाजलंद्विज ॥ तथापवित्रंसर्वत्रतदन्नंपापनाशनम् ॥ १२ ॥ तदन्नंकोमलंदिव्यंयद्यपिद्विजसत्तम ॥ क्रकचस्योदरप्रायंतथाप्यघविदारणे ॥ १३ ॥ पूर्वार्जिता निपापानिक्षयंयास्यंतियस्यवै ॥ भक्तिःप्रवर्ततेयस्यतस्मिन्नन्नेसुदुर्ल्लभे ॥ १४ ॥ बहुजन्मार्जितंपुण्यंयस्ययास्यतिसंक्षयम् ॥ तस्मिन्नन्नेद्विजश्रे ष्ठतस्यभक्तिर्नजायते ॥ १५ ॥ इन्द्रद्युम्नस्यसरसिमार्कंडेयह्रदेतथा ॥ रोहिण्यांचसमुद्रेचश्वेतगङ्गाजलेषुच ॥ १६ ॥ स्नानंयेकुर्वतेमर्त्याभ क्तिभावसमन्विताः ॥ तेषांनविद्यतेजन्मपुनरस्मिन्महीतले ॥ १७ ॥ लवणांभोनिधेस्तोयैःपितरस्तर्पिताद्विज ॥ सर्वदुःखविनिर्मुक्ताव्रजंतेहरिमंदि रम् ॥ १८ ॥ तीर्थराजःसमुद्रोऽसौकीर्तितस्तत्वदर्शिभिः ॥ तस्मात्तत्रकृतंकर्मसर्वमेवाक्षयंभवेत् ॥ १९ ॥ पित्रर्चनंतथादानंभगवच्चरणार्चन म् ॥ जपयज्ञंतथान्यच्चतस्मिन्क्षेत्रेमनोरमे ॥ २० ॥ यत्कर्मकुरुतेमर्त्योविष्णुप्रीणनहेतवे ॥ सर्वमेवाक्षयंतच्चभवेन्नास्त्यत्रसंशयः ॥ २१ ॥ बलभद्रंसुभद्रां चकृष्णंचकमलेक्षणम् ॥ येमानवाःप्रपश्यंतितेषांकिंचिन्नदुर्ल्लभम् ॥ २२ ॥ अदृष्ट्वाश्रीजगन्नाथंसुभद्रांचबलंतथा ॥ मोक्षंनलभतेमर्त्यःकुर्वन्पुण्यशतान्य पि ॥ २३ ॥ तत्रवेत्रप्रहारेणशरीरंयस्यलोहितम् ॥ तंवंदंतेद्विजश्रेष्ठदेवाःशक्रादयोऽखिलाः ॥ २४ ॥ स्थित्वांतरिक्षेशक्राद्याःसर्वेदेवगणाद्विज ॥ विमान चारिणोऽन्योन्यंप्रवदंतीतिहर्षिताः ॥ २५ ॥ कदामानुष्यमस्मभ्यंदास्यतेकमलापतिः ॥ मनुष्यइवगच्छामस्तदाद्रष्टुंहरिंप्रभुम् ॥ २६ ॥ कदावेत्रप्रहारे णक्षेत्रेश्रीपुरुषोत्तमे ॥ भविष्यंत्यस्मदीयानिलोहितानिवपूंषिच ॥ २७ ॥ वासवाद्याःसुराःसर्वेतस्मिन्क्षेत्रेवरप्रदे ॥ सदावेत्रप्रहारांश्चवांछंतिद्विजसत्त म ॥ २८ ॥ तत्राक्षयवटंयेतुभक्त्यापश्यंतिमानवाः ॥ कोटिजन्मार्जितैःपापैर्मुक्तायांतिपरांगतिम् ॥ २९ ॥ सुभद्रांबलभद्रंचजगन्नाथमनामयम् ॥ श्वेतंमाधवदेवेशंमार्कंडेयह्रदंतथा ॥ ३० ॥ ज्यामेश्वरंहनूमंतंतत्राक्षय्यंवटंद्विज ॥ पश्यंतिभक्त्यायेमर्त्यास्तेषांमुक्तिर्हिशाश्वती ॥ ३१ ॥ दो लायमानंगोविन्दंफाल्गुनेमासितत्रये ॥ पश्यंतिमानवाभक्त्यातेषांपुण्यंनिशामय ॥ ३२ ॥ विमुक्ताःसकलैःपापैरंतेयांतिहरेर्गृहम् ॥ ज्ञानंसंप्राप्यत त्रैवमोक्षंयांतिसुदुर्ल्लभम् ॥ ३३ ॥ चैत्रकेमासिवारुण्यांयोजगन्नाथमीक्षते ॥ सम्रतःप्रविशेदेहंजगन्नाथस्यजैमिने ॥ ३४ ॥ वैशाखेचैवशुक्लायामेका

दृश्यांजगत्पतिम् ॥ तृतीयायांचयःपश्येन्मुक्तएवसमानवः ॥ ३५ ॥ प्रविशेद्यस्तुमनुजोमहास्नानंजगत्पतेः ॥ तस्यसिद्धचंतिविप्रर्षेसर्वेएवमनोरथाः ॥ ॥ ३६ ॥ ब्रह्माद्यास्त्रिदशाःसर्वेस्थित्वाकाशेजगत्पतेः ॥ महास्नानंप्रपश्यंतिभक्तिभावसमन्विताः ॥ ३७ ॥ महाज्येष्ठ्यांचविप्रर्षेजगन्नाथमनामयम् ॥ आलोक्यलभतेमर्त्योविष्णोस्तत्परमंपदम् ॥ ३८ ॥ गुंडिकामण्डपंयांतमाषाढेकमलापतिम् ॥ बलभद्रंचयःपश्येत्समुक्तोनात्रसंशयः ॥ ३९ ॥ यः पश्यतिजगन्नाथंरथस्थंकमलेक्षणम् ॥ तस्यनास्तिपुनर्जन्मसंसारेसर्वदुःखदे ॥ ४० ॥ रथारूढांसुभद्रांचभक्त्यापश्यंतिमानवाः ॥ छिनत्तिभगवांस्तस्य दुःखदंभवबंधनम् ॥ ४१ ॥ अपुत्रामृतपुत्राचयासुभद्रांप्रपश्यति ॥ बह्वपत्याजीववत्सासानारीभवतिद्विज ॥ ४२ ॥ दुर्भगाकाकवंध्यावासुभद्रांया प्रपश्यति ॥ सास्वामिसुभगानारीबह्वपत्याभवेत्खलु ॥ ४३ ॥ गुंडिकामंडपस्थंचकृष्णंपश्यतियःपुमान् ॥ बलभद्रंसुभद्रांचसयातिपरमंपदम् ॥ ४४॥ रोगीदुःखीचयःपश्येद्गुण्डिकामंडपेहरिम् ॥ रोगाच्छोकाच्चसहसाजैमिनेसप्रमुच्यते ॥ ४५ ॥ यस्त्वपुत्रोजगन्नाथंगुंडिकामण्डपेस्थितम् ॥ पश्येत्सचाद्वि जश्रेष्ठपुत्रंप्राप्नोतिवैष्णवम् ॥ ४६ ॥ विद्यार्थीलभतेविद्यांधनार्थीलभतेधनम् ॥ दारार्थीलभतेदारान्मोक्षार्थीमोक्षमाप्नुयात् ॥ ४७ ॥ भ्रष्टराज्योनृपोय स्तुहरिंपश्यतिभक्तितः ॥ गुंडिकामंडपेविप्रांनेजराज्यंलभेतसः ॥ ४८ ॥ शत्रुभिर्वर्जितोयस्तुगुंडिकामंडपेहरिम् ॥ भक्त्यापश्यतिविप्रर्षेतस्यनश्यं तिशत्रवः ॥ ४९ ॥ गुंडिकामंडपेपश्येद्योराजपीडितोभृशम् ॥ ससद्यएवराजानंस्वकीयंवशमानयेत् ॥ ५० ॥ सर्वासामेवयात्राणांगुंडिकाप्रवराम ता ॥ तस्मात्सामानवैःकार्यात्यक्त्वाकार्यशतान्यपि ॥ ५१ ॥ शयनेचतथोत्थानेतस्मिन्क्षेत्रेमनोरमे ॥ हरिंपश्यतियोमर्त्यःसदेवैरपिपूज्यते ॥ ५२ ॥ पुरुषोत्तममाहात्म्यंवक्तुंशक्नोतिकःक्षितौ ॥ यस्यप्रवेशमात्रेणनरोनारायणोभवेत् ॥ ५३ ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनसंक्षेपादुच्यतेमया ॥ सर्वेषामेवतीर्था नांवरिष्ठंपुरुषोत्तमम् ॥ ५४ ॥ संसारसिन्धुमतिनिम्नमिमंतितीर्षुःक्लेशप्रदंविषमपापगणाश्रयंयः ॥ क्षेत्रेसमस्तसुखदेपुरुषोत्तमाख्येपश्येदमुंसुरवरंपुरुषो त्तमंच ॥ ५५॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेपुरुषोत्तममाहात्म्यंनामअष्टादशोऽध्यायः ॥१८॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ नारायणप्रपन्नायेनराभ क्तिसमन्विताः ॥ कदाचिदशुभंतेषांविद्यतेनद्विजोत्तम ॥१॥ पुनरेवप्रवक्ष्यामिमाहात्म्यंकमलापतेः॥यच्छ्रुत्वामानवाःसर्वेलभंतेपरमंपदम्॥२॥ वासुदेवस्य माहात्म्यंश्रुत्वातृप्यंतिवैष्णवाः ॥ पाखण्डानहितृप्यंतिनरकेक्लेशभागिनः ॥ ३ ॥ पाखण्डानांसमीपेतुविष्णुमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ नवक्तव्यंद्विजश्रेष्ठवक्तव्यंवै ष्णवाग्रतः ॥ ४ ॥ पूर्वंत्रेतायुगेविप्रउर्वीशुर्नामजैमिने ॥ आसीत्पापरतोनित्यंधर्मनिंदापरायणः ॥ ५ ॥ ब्रह्मस्वहारीविप्रेन्द्रपरस्त्रीगमनोद्यतः ॥ गोमांसाशी सुरापीचवेश्याविभ्रमलोलुपः ॥ ६ ॥ शरणागतहंताचपरनिंदाकरःसदा ॥ विश्वासघातीमित्रघ्नोज्ञातिपीडाकरस्तथा ॥ ७ ॥ असत्यभाषीक्रूरश्चपापं

डजनसङ्गभाक् ॥ वृत्तिच्छेदीद्विजातीनांन्यासापहारकस्तथा ॥ ८ ॥ तादृशंतंसमालोक्यदुष्टंपापपरायणम् ॥ आजग्मुर्ज्ञातयःसर्वेक्रुद्धास्तस्यनिजंगृहम् ॥ ९ ॥ ॥ ज्ञातयऊचुः ॥ ॥ प्रतिष्ठोपार्जितापूर्वैरस्माकंविमलेकुले ॥ साप्रतिष्ठात्वयामूढविनाशंप्रतिनीयते ॥ १० ॥ धर्ममार्गंपरित्यज्यकुरुषेपातकंसदा ॥ मद्वंशकीर्तिहननंजातोऽसिज्ञातिदुःखदः ॥ ११ ॥ अतिविस्मयदासृष्टिर्विधातुर्मन्यतेत्वयि ॥ यस्मिन्सिधौशशीजातस्तत्रक्ष्वेडोद्भवोऽपिच ॥ १२ ॥ अहोशक्तिःकुपुत्राणांसंख्यातुंनचशक्यते ॥ अनेकैःपुरुषैःकीर्तिसंचितांहंतितत्क्षणात् ॥ १३ ॥ जातेपुत्रोत्तमेवंशःश्रेष्ठःस्यादधमोऽपिच ॥ पुत्रेधमेतुश्रेष्ठोपिवंशोगच्छतिहीनताम् ॥ १४ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाज्ञातयस्तेचतंसर्वेपापिनांवरम् ॥ अपकीर्तिभयात्क्रुद्धास्तत्यजुःसहसाद्विज ॥ १५ ॥ ज्ञातिभिःसपरित्यक्तोजनैःसर्वैश्चधिक्कृतः ॥ प्रपेदेदस्युतांदुःखीविभ्रष्टाखिलवैभवः ॥ १६ ॥ तंदस्युकर्मकुर्वंतंनिर्दयंपरहिंसकम् ॥ धृत्वाजनपदाःसर्वेभूपालायन्यवेदयन् ॥ १७ ॥ तेनभूमिभुजातस्यपितृस्नेहाद्द्विजोत्तम ॥ नहतोसौदुराचारोनिजदेशाद्बहिष्कृतः ॥ १८ ॥ ततोसौवनमाश्रित्यदस्युभिःसहनिर्दयः ॥ पांथस्वहरणार्थायतस्थौबहुभिरुद्धतैः ॥ १९ ॥ कदाचित्तटिनीतीरंदस्युभिःसहजैमिने ॥ वनपर्यटनेश्रांतोजगामस्नानहेतवे ॥ २० ॥ तस्यांतटिन्यांभगवत्परिचर्यापरायणान् ॥ असौददर्शदुष्टात्माब्राह्मणाकृतिनोबहून् ॥ २१ ॥ अथतेब्राह्मणाःसर्वेसमाराध्यजनार्दनम् ॥ अन्योन्यंकथयामासुर्विहिताअतिकौतुकात् ॥ २२ ॥ अद्यचंपकपुष्पाणिमयात्यक्तानितानिवै ॥ कश्चिद्वदतितांबूलंमयादत्तंमुरारये ॥ २३ ॥ नखादितव्यंतांबूलंकदाचिदपिजन्मनि ॥ मयाद्यहरयेदत्तंकदलीफलमुत्तमम् ॥ २४ ॥ जन्मजन्मानिचम‍ ... भक्ष्यंचकदलीफलम् ॥ कोपिवक्तिमयादत्तंहरयेदाडिमीफलम् ॥ २५ ॥ कोऽपिवक्तिमयादत्तंरसालफलमुत्तमम् ॥ अन्योऽन्यमेतद्वदतांतेषांश्रुत्वावचांसिच ॥ २६ ॥ उर्वीशुश्चिन्तयामासकिंप्रदास्यामिविष्णवे ॥ संसारेयानिवस्तूनिभक्ष्याणिसंतितान्यहम् ॥ २७ ॥ नहिशक्नोमिसंत्यक्तुंकिंदास्यामिमुरारये ॥ नित्यंवनांतरस्थोऽहंचौरोराजभयाकुलः ॥ २८ ॥ शकटारोहणेनास्तिह्यधिकारःकदापिमे ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इत्युक्तादस्युनातेनभूयोभूयोद्विजोत्तम ॥ २९ ॥ शकटंहरयेदत्तंचतुर्वर्गप्रदायिने ॥ अथतेब्राह्मणाःसर्वेजग्मुर्विप्रयथागताः ॥ ३० ॥ सोऽपिदस्युर्दस्युभिश्चजगामनिजमाश्रयम् ॥ एकदागुडकंडोलंतेनैवखलुवर्त्मना ॥ ३१ ॥ गृहीत्वापथिकःकश्चित्काकीमंडलमागतः ॥ ततोऽसौसहसादस्युर्निर्भयःपरहिंसकः ॥ ३२ ॥ जहारगुडकंडोलमध्वनीनस्यतस्यच ॥ अथतेदस्यवश्चक्रुर्गुडकंडोलभंजनम् ॥ ३३ ॥ उर्वीशुश्चापतद्रागेशकटंगुडनिर्मितम् ॥ उर्वीशुःशकटंगौडंसमासाद्यद्विजोत्तम ॥ ३४ ॥ मनसाचिंतयामासवचःस्मरणपूर्वकम् ॥ अनोमयापुरादत्तंस्वयमेवमुरारये ॥ ३५ ॥ तस्मादनोनमेग्राह्यंकदाचिदिहजन्मनि ॥ विचिन्त्येतिद्रुतंदादातुंतदनोगुडनिर्मितम् ॥ ३६ ॥

दत्तंविप्रायकस्मैचिन्माधवप्रीतिहेतवे ॥ तांभक्तितस्यविज्ञायमहापातकिनोद्विज ॥ ३७ ॥ जहारसकलंपापंसद्यःप्रीतोजनार्दनः ॥ तस्मिन्नेवदिनेवि प्रप्रविश्यचमहावनम् ॥ ३८ ॥ हतःपौरजनैःसर्वैरथक्रुद्धैःसउर्विशुः ॥ भगवानथतंनेतुंविमानंस्वर्णनिर्मितम् ॥ ३९ ॥ दूतांश्चप्रेषयामासनानाभरण भूषितान् ॥ अथतेभगवद्दूतास्तमुर्वीशुंगतैनसम् ॥ ४० ॥ समारोप्यविमानेतंसद्योजग्मुःपुरंहरेः ॥ ततोऽसौहरिसान्निध्यंप्राप्यपुण्यात्मनांवरः ॥ ४१ ॥ पुनर्मन्वंतरशतंस्थित्वाकेशवसन्निधिम् ॥ परंमज्ञानमासाद्यसविवेशतनुंहरेः ॥ ४२ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ येनकेनाप्युपायेनहरिभक्तिकरोनरः ॥ संसारजलधेःपारंराजहंसइवव्रजन् ॥ ४३ ॥ क्षणमेवहरेर्भक्तिर्वर्ततेयस्यचेतसि ॥ तत्पदंपरमंयातिसपापात्मापिगच्छति ॥ ४४ ॥ एकमप्युत्तमंवस्तु दत्वासौतन्मुरारये ॥ स्वयमेवहिभोक्तव्यंपश्चात्पापोपशांतये ॥ ४५ ॥ यद्वस्तुहरयेदत्तंतच्चदद्याद्विजातये ॥ किंचिच्छेषंनभोक्तव्यंतस्यावश्यंस्वयं बुधैः ॥ ४६ ॥ वस्तूनिब्राह्मणश्रेष्ठमिष्टानियानिकानिच ॥ अदत्वाविष्णवेतानिनभोक्तव्यानिवैष्णवैः ॥ ४७ ॥ विष्णुनैवेद्यमाहात्म्यंसर्वपापप्रणाश नम् ॥ सेतिहासंपुनर्वच्मिशृणुविप्रसमाहितः ॥ ४८ ॥ आसीत्सर्वजनिर्नामब्राह्मणःशुद्धवंशजः ॥ शांतोदांतोदयायुक्तोगुरुब्राह्मणपूजकः ॥ ४९ ॥ हरेः पूजापरश्चैवहरिस्मरणतत्परः ॥ प्रपन्नक्लेशविध्वंसीसत्यवादीजितेन्द्रियः ॥ ५० ॥ प्रातःस्नायीनिजाचारग्राहीहिंसाविवर्जितः ॥ एकादशीव्रतरतो ज्ञातिपूजापरायणः ॥ ५१ ॥ कदाचित्सद्विजश्रेष्ठःस्वप्नेपश्यच्चकेशवम् ॥ श्यामंविरजपद्माक्षंस्मेरास्यंपीतवाससम् ॥ ५२ ॥ स्वर्णकुण्डलमञ्जीरकिरीटो ज्ज्वलविग्रहम् ॥ कौस्तुभोद्भासितोरस्कंवनमालाविभूषितम् ॥ ५३ ॥ चतुर्बाहुंशङ्खचक्रगदापद्मधरंप्रभुम् ॥ समस्तैर्लक्षणैर्युक्तंस्वर्ण यज्ञोपवीतिनम् ॥ ५४ ॥ संप्राप्यदर्शनंस्वप्नेसविप्रोजगतीपतेः ॥ कृताञ्जलिस्तमस्तौषीद्रोमांचिततनुर्मुदा ॥ ५५ ॥ तुभ्यंनमोऽस्तुजगतःसकल स्यभर्त्रेसल्लोकशोकभयरोगविनाशनाय ॥ नारायणायकमलाहृदयप्रियायधर्मार्थकामपरमामृतदायतुभ्यम् ॥ ५६ ॥ पापानिचैवसकलानिमया कृतानिमत्तेनमोहवशगेनसदामुरारे ॥ तस्माद्बिभेमिजगदंबुनिधेर्गभीरान्मामुद्धरस्वनिजभक्तितरींप्रदाय ॥ ५७ ॥ जानामियद्यपिहरेदुरितंमनुष्यो व्यामोहमाशुचलभेभुविकैटभारे ॥ पापंतथापिचमुदासततंकरोमितस्मान्नकोऽप्यहमिवास्तिजनोविमूढः ॥ ५८ ॥ पुण्यद्रुमःसुखफलंसहसैवधत्ते किंवेद्मिनेतिनृहरेकृतपातकोहम् ॥ पुष्पद्रुमार्पणविधौनममास्तिवित्तंनाथप्रसीदभगवन्किमहंकरोमि ॥ ५९ ॥ त्वत्पादपद्मयुगलंपरमामृतस्यस्था नंविहायममचित्तमधुव्रतोऽयम् ॥ नारीमुखंव्रजतिदेवमृतिप्रदंयच्छ्लेष्मप्रकीर्णमनिशंकमलभ्रमेण ॥ ६० ॥ पाणिःप्रदानरहितोऽनृतभाषिवक्त्रंकर्णौ चपापश्रवणायसदैवदक्षौ ॥ दोषानिमान्ममहरेहरसेवकस्ययस्मात्तुनाथशरणागतदोषहंता ॥ ६१ ॥ संसारघोरजलधौनृहरेकदाचित्त्वद्भक्तिनौ

रिहमयासुदृढाचलब्धा ॥ तत्रापिदैववशगोऽहमहंदुरात्मावर्तेतएवसततंममदुःखकालः ॥ ६२ ॥ संसारपारगमनायलसत्पथोऽस्तिकिंसर्वदुःखर हितःसदयःप्रसन्नः ॥ अंधीकृतस्यममोहमहत्तमिस्रैर्दृष्टिस्त्वयीहनकदापिचयातिविष्णो ॥ ६३ ॥ पापात्मनोऽपिममचित्तमिदंमुरारेन ष्टंविनष्टजनकष्टविनष्टिकारि ॥ यस्त्वांसमस्तसुरवंदितपादपद्मस्वप्नेपिकेशिमथनाद्यविभोसमीक्षे ॥ ६४ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतितेनस्तु तोदेवोभगवान्कमलापतिः ॥ उवाचवाक्यंवाक्यज्ञःसंसारार्णवतारकः ॥ ६५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ भक्तिभिस्तवविप्रेंद्रतुष्टोहंनित्यमेव च ॥ तस्मात्तवाचिरेणैवसर्वंभद्रंभविष्यति ॥ ६६ ॥ पापिनोपितवोद्धारोमयापूर्वंकृतोद्विज ॥ अधुनाममभक्तोऽसिनविपत्तिर्भविष्यति ॥ ६७ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ कोऽहंतस्थौपुराविष्णोकिंवापापंमयाकृतम् ॥ पापिनोऽपिममोद्धारःकथंपूर्वंत्वयाकृतः ॥ ६८ ॥ संसारेऽस्मिन्कथंजातोज नितोऽहंकथंत्वया ॥ एतत्सर्वंविभोब्रूहियतस्त्वंसदयःसदा ॥ ६९ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अप्रकाश्यमिदंगुह्यंयद्यपिद्विजसत्तम ॥ तथापि तववात्सल्यान्निगदामिनिशामय ॥ ७० ॥ पुरात्वंब्राह्मणश्रेष्ठपक्षिवंशसमुद्भवः ॥ भूतोऽसिभूमिभागेषुनिजकर्मविपाकतः ॥ ७१ ॥ क्षुधयातृषया वापिसततंव्याकुलोभवान् ॥ बभ्रामभक्षयन्कीटान्निर्झरोष्णोदकंतथा ॥७२॥ नानादुःखंसदाभुंजन्पक्षियोनौसमुद्भवः ॥ चतुर्वर्षसहस्राणिस्थितोऽसित्वंपुरा क्षितौ ॥७३॥ एकदाकुलभद्राख्योब्राह्मणःसर्वतत्त्ववित् ॥पूजयामासमांभक्त्यानैवेद्याद्यैर्नदीतटे ॥७४॥ समभ्यर्च्यसविप्रेंद्रोममनैवेद्यतंदुलम् ॥ ययौतत्रैवनि क्षिप्यभूयएवनिजंगृहम् ॥ ७५ ॥ ततोवृक्षात्समागत्यक्षुधिनापक्षिणात्वया ॥ ममनैवेद्यसंबंधिभक्षितंसर्वतंदुलम् ॥ ७६ ॥ भुक्त्वैवसद्योमुक्तोऽसिपात कैरतिदारुणैः ॥ कदाचित्प्राप्तकालस्त्वंकालधर्मंगतोद्विज ॥ ७७ ॥ त्वामानेतुंमयादूताःप्रेषिताःसर्वथानिजाः ॥ ततोरथेसमारोप्यभवंतंनष्टकल्मष म् ॥ ७८ ॥ सद्योदूतगणाःसर्वेसमायाताःपरंपदम् ॥ युगकोटिसहस्राणिस्थितोऽसिममसन्निधौ ॥ ७९ ॥ भुंजन्सुखानिसर्वाणिदुर्लभानिसुरैरपि ॥ ततो यातोऽसिविप्रेन्द्रविशुद्धेब्राह्मणान्वये ॥ ८० ॥ तत्रापिमयिभक्तिस्तेजातातिसुदृढापुनः ॥ क्रियायोगेनमांनित्यंसमाराध्यद्विजोत्तम ॥ ८१ ॥ आयु षोंतेमत्प्रसादान्मामकंपदमाप्स्यसि ॥ यदातुष्टोऽस्म्यहंविप्रसपापात्मापिमुक्तिभाक् ॥ ८२ ॥ कदाचिद्यस्यरुष्टोस्मिपुण्यात्मापिचपापभाक् ॥ तस्मा द्ब्राह्मणभद्रंतेभक्तोऽसिममसुव्रत ॥ ८३ ॥ दास्यामितेपरंस्थानंयदलभ्यंसुरैरपि ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ त्वत्प्रसादाच्छ्रुतंनाथपूर्ववृत्तांतमात्म नः ॥ ८४ ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामियत्किञ्चिद्ब्रूहितत्प्रभो ॥ कस्यतुष्टोऽसिदेवेन्द्रकस्यरुष्टोऽसिवाप्रभो ॥ ८५ ॥ महत्याकृपयासर्वमेतन्मेवक्तुमर्हसि ॥ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ कर्मणायेनविप्रेन्द्रतुष्टिर्मेहृदिजायते ॥ ८६ ॥ क्रोधश्चतत्समस्तंचकथयामिसमासतः ॥ योदयावान्द्विजश्रेष्ठसर्वभूतेषु

सर्वदा ॥ ८७ ॥ अहंकारविहीनश्चतस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ कर्मकुर्यान्मदर्थंयोधर्मभक्तिसमन्वितः ॥ ८८ ॥ ब्रूतेमदर्थंयःशांतंतस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ मिष्टंवस्तुसमासाद्यदत्वामेयश्चमानवः ॥ ८९ ॥ मानापमानेसदृशस्तस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ सर्वभूतशरीरस्थंयोमांजानातिमानवः ॥ ९० ॥ परहिंसाविहीनोयस्तस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ कर्माणिकुरुतेयस्तुसुविचार्यपुनःपुनः ॥ ९१ ॥ गोब्राह्मणहितैषीयस्तस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ स्वयंनिरुक्तंवचनंयत्नाद्यःपरिपालयेत् ॥ ९२ ॥ प्रपन्नंयातियत्नाद्यस्तस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ददात्यनुपकारिभ्योदानानिद्विजसत्तम ॥ ९३ ॥ मयिचित्तंसदायस्यतस्यतुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ कर्मणायेनतुष्टोऽस्मिनिरुक्तंतत्समासतः ॥ ९४ ॥ रुष्टोऽस्मिकर्मणायेनविप्रवच्मिशृणुष्वतम् ॥ परहिंसारतोयस्तुनिर्दयःसर्वजंतुषु ॥ ९५ ॥ अहंयुःसर्वदाक्रुद्धःसमांनयतिशत्रुताम् ॥ असत्यभाषीक्रूरश्चपरनिंदापरस्तुयः ॥ ९६ ॥ कविवर्तनविध्वंसीसमांनयतिशत्रुताम् ॥ अदृष्टदोषौपितरौस्त्रीभ्रातृभगिनीतथा ॥ ९७ ॥ मोहात्त्यजतियोमूढःसमांनयतिशत्रुताम् ॥ पितृभिर्भर्त्सनंयस्तुकुरुतेमूढधीर्नरः ॥ ९८ ॥ गुर्ववज्ञाकरोविप्रसमांनयतिशत्रुताम् ॥ आरामच्छेदिनोयेचजलाशयविलायिनः ॥ ९९ ॥ ग्रामनाशकरायेचतेमांनयंतिशत्रुताम् ॥ परस्त्रियंसमालोक्यविषादंयान्तियेजनाः ॥ १०० ॥ शृण्वंतिपापचर्चांचतेषांरुष्टोस्म्यहंसदा ॥ द्विषंतिनाथंयेमूढाअनाथस्वंहरंतिये ॥ १०१ ॥ विश्वासघातिनोयेचतेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ येचगोवीर्यहंतारोवृषलीपतयश्चये ॥ १०२ ॥ अश्वत्थघातिनोयेचतेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशानांमध्येयेभेदकारिणः ॥ १०३ ॥ परदारातिरक्तायेतेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ एकादश्यांभुंजतेयेलोभात्पापधियोनराः ॥ १०४ ॥ वेदनिंदाकरायेचतेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ पापबुद्धिरतायेचमित्रद्रोहरतास्तथा ॥ १०५ ॥ धात्रीतरुंचयेघ्नंतितेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ दिवसेमैथुनंयेचकुर्वतेकाममोहिताः ॥ १०६ ॥ रजस्वलास्त्रियंचैवतेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ येचादृष्टार्तवांनारींमोहाद्गच्छंतिसत्तम ॥ १०७ ॥ व्रतस्थांचसदाजाल्मास्तेमांनयंतिशत्रुताम् ॥ अमावास्यातिथौयेचकुर्वतेनिशिभोजनम् ॥ १०८ ॥ भोजनद्वयमेवार्केतेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ आमिषंमैथुनंतैलममावास्यादिनेद्विजाः ॥ १०९ ॥ नयेत्यजंतिविप्रेन्द्रतेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनसंक्षेपात्तेवदाम्यहम् ॥ ११० ॥ निंदंतिवैष्णवान्येचतेषांरुष्टोऽस्म्यहंसदा ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाभगवान्विष्णुरदृश्यःसहसाभवत् ॥ १११ ॥ सचविप्रःसमुत्तस्थौत्यक्तनिद्रस्तुमंचतः ॥ केशवोक्तेनवाक्येनसविप्रोहारिभक्तिकृत् ॥ ११२ ॥ संत्यज्यसकलंकार्यक्रियायोगरतोऽभवत् ॥ नारायणस्यनैवेद्यंभुंजतोपिफलंत्विदम् ॥ ११३ ॥ हरिपूजाकृतांपुंसांनजानेकिंभवेदिति ॥ समासेनब्रवीमित्वांशृणुसत्तमजैमिने ॥ ११४ ॥ सकृत्कृत्वाहरेःपूजांप्राप्यतेपरमंपदम् ॥ मानुष्यंदुर्लभंलोकेपूजातत्रापिचक्रिणः ॥ ११५ ॥ भक्तिस्तत्रापिविप्रेन्द्रदुर्लभापरिकीर्तिता ॥

॥१६॥ संसाराब्धिंसर्वदुःखप्रपूर्णंतर्तुंवांछायस्यचित्तेऽस्तिपुंसः ॥ भक्त्यानित्यंवासुदेवस्यपूजांकुर्यादार्यःकर्मणांसोखिलानाम् ॥ ११७ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेएकोनविंशतितमोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ विष्णुपूजाफलंविप्रसंक्षेपात्कथितंमया ॥ इदानींवच्मिदानानिनिशामयसमाहितः ॥ १ ॥ दानंतपोद्वयोर्मध्येदानमेकंपरंस्मृतम् ॥ तपसापापमित्युक्तंनपापोदानकर्मणि ॥ २ ॥ तपःकृतयुगेश्रेष्ठंत्रेतायांध्यानमेवच ॥ सपर्याद्वापरेश्रेष्ठादानंश्रेष्ठंकलौयुगे ॥ ३ ॥ तस्मात्कलियुगेदानंप्रीतयेकमलापतेः ॥ कर्तव्यंसततंप्राज्ञैरिच्छद्भिःपरमंपदम् ॥ ॥ ४ ॥ कलयाकलयाचन्द्रकलासंवर्द्धतेतथा ॥ दानस्यसागतिःप्रोक्तातपसश्चमनीषिभिः ॥ ५ ॥ पलादपिद्विजश्रेष्ठकर्तव्योवित्तसंग्रहः ॥ संचितंतुधनंप्राज्ञोदानकर्मणिसंक्षिपेत् ॥ ६ ॥ धनेस्थितोपियोमर्त्योनाश्नातिनददातियः ॥ दरिद्रःसचविज्ञेयोदानभोगविवर्जितः ॥ ७ ॥ वित्तंकेनसहायातियातितेनतुकोद्विज ॥ आयातितत्पुरादत्तमिहपंचत्वमागते ॥ ८ ॥ दत्वादत्वासदादानंमानवायेदरिद्रति ॥ नतेदरिद्राविज्ञेयाःपरलोकेमहेश्वराः ॥ ९ ॥ धनंरक्षंतिकार्पण्याद्येतेज्ञेयाःसुदुःखिताः ॥ अंतेत्यक्त्वाचतत्सर्वंनिराशायांतिजैमिने ॥ १० ॥ परलोकेद्विजश्रेष्ठःसाधुसद्धलवर्जितः ॥ निर्द्धनेबंधुहीनेचनादत्तमुपतिष्ठते ॥ ११ ॥ स्तोकंस्तोकंचविप्रेन्द्रभक्तिश्रद्धासमन्वितः ॥ नित्यंदेयानिदानानिवैष्णवैर्निजभक्तितः ॥ १२ ॥ सर्वेषामेवदानानामन्नदानंद्विजोत्तम ॥ जलदानंचतत्वज्ञैरतिश्रेष्ठंप्रकीर्तितम् ॥ १३ ॥ विनान्नेननतिष्ठंतिप्राणादेहेषुदेहिनाम् ॥ अन्नदःप्राणदोज्ञेयःप्राणदःसकलप्रदः ॥ १४ ॥ तस्मात्समस्तदानानामन्नदोलभतेफलम् ॥ अन्नदानसमंदानंजलदानंचजैमिने ॥ १५ ॥ विनातोयेननान्नंस्यादतस्तोयंप्रदीयते ॥ क्षुधातृषापिविप्रेन्द्रद्वेतुल्येतुप्रकीर्तिते ॥ १६ ॥ तस्माद्दत्वाचतोयंचश्रेष्ठंप्रोक्तंमनीषिभिः ॥ जीवनंजीवनंनृणांजीवनंनचजीवनम् ॥ १७ ॥ अतोजीवनरक्षार्थंजीवनंप्राज्ञउत्सृजेत् ॥ अन्नंतोयंचविप्रेन्द्रदत्तंयेनमहीतले ॥ १८ ॥ तेनसर्वाणिदानानिकृतानिनात्रसंशयः ॥ अन्नदानस्यमाहात्म्यंजलदानस्यवैशृणु ॥ १९ ॥ बभूवहास्तिनपुरेकुबेरइववित्तवान् ॥ तस्मिन्नेवपुरेवेश्यावभूवसुरसुंदरी ॥ २० ॥ ख्यातारतिविदग्धेतिसर्वलक्षणसंयुता ॥ तत्रक्षेमंकरीनामब्राह्मणीश्रेष्ठवंशजा॥२१॥समस्तगुणसम्पन्नाविधवासीद्विजात्मजा ॥ साब्राह्मणीद्विजश्रेष्ठजारानुरक्तमानसा ॥२२॥ निषिद्धंकर्मकुर्वतीत्यक्त्वायात्यविवेकताम्॥तयासंनिहिताविप्रवेश्यापिब्राह्मणीचसा॥२३॥चकारसख्यंस्नेहेनवेश्यावृत्तिमुपेत्यसा ॥सावेश्याब्राह्मणीचापिद्वेऽप्येकत्रदिनेदिने ॥२४॥ पापानिचक्रतुःप्रीत्याअसंख्यातानिजैमिने ॥ ततोरतिविदग्धासावृद्धभावमुपागता ॥ २५ ॥ ब्राह्मणीचापिविप्रेन्द्रदुःशीलात्यंतपापिनी ॥ कदाचिद्द्वारसुख्यासाजरंतींतांनिजांसखीम् ॥ २६ ॥ प्राहेतिविस्मिताविप्रवचनंविनयान्विता ॥ ॥ रतिविदग्धोवाच ॥ ॥ सखित्वयासहानेकंदारुणंपातकंकृ

तम् ॥ २७ ॥ अद्यापिपातकेदृष्टिर्मद्दतीवर्ततेमम ॥ सौन्दर्यंचबलंचैवसर्वंमेजरयाहृतम् ॥ २८ ॥ इत्थमस्वास्थ्यकृन्नित्यमाशांत्यकुंनशक्यते ॥ स्थावरंसुमहत्प्राप्तंकृतपातकयामया ॥ २९ ॥ समागतमिवैतर्हिसमीक्ष्यमरणंगतम् ॥ उपार्जितेनपापेनयानिवित्तानिवैमया ॥ ३० ॥ रक्षिष्यंत्यन पत्यायांमृतायांमयितानिकें ॥ तस्मात्सर्वाणिवित्तानिअन्यायोपार्जितानिच ॥ ३१ ॥ दातुमिच्छामिविप्रेभ्योयदित्वंमन्यसेसखि ॥ ॥ ब्राह्मण्यु वाच ॥ ॥ मयायानन्तिवित्तानिपश्येतिसंचितानिच ॥ ३२ ॥ असत्पात्रेषुदत्तानितानिसर्वाणिनित्यशः ॥ तस्मादहंधनैर्हीनाकिंदास्यामिद्वि जातये ॥ ३३ ॥ अस्तिचेद्यदिवित्तंतेदानमाशुतदाकुरु ॥ तस्याएवंवचःश्रुत्वासावेश्यात्यंतहर्षिता ॥ ३४ ॥ वित्तेनसकलेनैवअन्नदानंचकारह ॥ हरिशर्माचविप्रेन्द्रोधनवानतिभक्तितः ॥ ३५ ॥ पूजयामाससततंभगवंतंजनार्दनम् ॥ जितेन्द्रियोजितक्रोधोहिंसादम्भविवर्जितः ॥ ३६ ॥ प्रीतये कमलाभर्तुःसतेपेसुमहत्तपः ॥ गंधपुष्पैश्चबलिभिर्घृतधूपैःप्रदीपकैः ॥ ३७ ॥ पूजयामासदेवेशंनित्यमेवजनार्दनम् ॥ धनवानपिविप्रोऽसौवित्तस्यक्ष यशंकितः ॥ ३८ ॥ पिपीलिकामूषिकाश्चतथान्येपिचजंतवः ॥ कृपणस्यद्विजश्रेष्ठगृहेनित्यंबुभुक्षिताः ॥ ३९ ॥ उपार्जितंधनंसर्वंस्वयमेवदिनेदिने ॥ बुभुजेब्राह्मणश्रेष्ठदानकर्मविवर्जितः ॥ ४० ॥ सुहृदांब्राह्मणानांचबांधवानांकदापिसः ॥ चकारनचसंभाषामर्थप्रार्थनशंकया ॥ ४१ ॥ विगणय्य स्ववित्तानिसुबहूनिनिजालये ॥ मत्वाश्रेष्ठमिवात्मानंमोदतेसौद्विजोत्तम ॥ ४२ ॥ कदाचित्प्राप्तकालोसौब्राह्मणोऽत्यंतवित्तवान् ॥ गणिकाब्राह्मणीसाचए ककालेमृताद्विज ॥ ४३ ॥ अथदूताःसमायातास्तान्नेतुमतिभीषणाः ॥ धर्मराजस्यदेवस्यपाशमुद्गरपाणयः ॥ ४४ ॥ तेचचण्डादयोदूतास्तान्समादा यजैमिने ॥ ययुर्धर्मपुरंसद्योदुर्गमेनपथाततः ॥ ४५ ॥ ॥ चण्डउवाच ॥ ॥ आनीतोहरिशर्माचवेश्याचब्राह्मणीचसा ॥ तवाज्ञयाजीवितेशपश्यैता न्पुरतःस्थितान् ॥ ४६ ॥ तान्समालोक्यजीवेशःप्रहस्यद्विजसत्तम ॥ चित्रगुप्तमितिप्राहसर्वकार्यविचक्षणम् ॥ ४७ ॥ ॥ यमउवाच ॥ एतेषांसर्व कार्याणिशुभदान्यशुभानिच ॥ मूलाद्विचारयप्राज्ञचित्रगुप्तमहामते ॥ ४८ ॥ यमादेशात्ततस्तेषांचित्रगुप्तोविचक्षणः ॥ सर्वंविचारयामासशुभकर्माशु भंतथा ॥ ४९ ॥ ॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ ॥ देवाकर्णयवक्ष्यामिपुण्यंचपातकंतथा ॥ इयंवेश्याब्राह्मणीचहरिशर्माचकारयत् ॥ ५० ॥ एषार तिविदग्धाख्यागणिकातिदुराशया ॥ चकारयानिपापानिवक्तुंतानिनशक्यते ॥ ५१ ॥ अन्यायोपार्जितैर्वित्तैरखिलैरेवसूर्यज ॥ अन्नदानंचकारेयंग णिकागतयौवना ॥ ५२ ॥ अन्नदानप्रभावेणयातनागृहवासदैः ॥ त्यक्तेयंपातकैःसर्वैःकोटिजन्मार्जितैरपि ॥ ५३ ॥ अन्नदानंमहा राजयेकुर्वंतिजनाःक्षितौ ॥ तेपापिनोऽपिगच्छंतितद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ ५४ ॥ यावन्त्यन्नानियच्छंतिमानवाःक्षितिमण्डले ॥ तावंत्योब्रह्महत्याश्चतस्यन

श्यंत्यसंशयः ॥ ५५ ॥ अन्नानियच्छतांत्यक्त्वाशरीराणिचपातकम् ॥ गृह्णतामेवपात्राणिसहसायातिसूर्यज ॥ ५६ ॥ तस्मात्पापिनामन्नानिनगृह्णंतिविचक्षणाः ॥ मोहाद्गृह्णंतियेमूढास्तएवपापभागिनः ॥ ५७ ॥ शुभकर्माशुभंवापिवेश्यायाःकथितंप्रभो ॥ ब्राह्मण्याःशृणुकर्माणिशुभानिचाशुभानिच ॥ ॥ ५८ ॥ इयंक्षेमंकरीनामब्राह्मणीशुद्धवंशजा ॥ भद्रकीर्तिप्रियासर्वंचकारदुरितंप्रभो ॥ ५९ ॥ त्यक्त्वानिजाश्रमाचारंनिजयौवनगर्विता ॥ बभूवात्यंतपापिष्ठाजारसंगमलोलुपा ॥ ६० ॥ कदाचिच्छैशवेराजन्खेलंतीशिशुभिःसह ॥ रथ्यायांखननंचक्रेचतुष्कोणसमन्वितम् ॥ ६१ ॥ तस्मिन्नेवदिनेमेघउदकानिववर्षच ॥ पूरितंतज्जलैःखातंतयाविनिर्मितंप्रभो ॥ ६२ ॥ ततोमध्याह्नसमयेगौरेकस्तृषितोनृप ॥ अपिबत्तत्रपानीयंतापितस्तपनातपैः ॥ ६३ ॥ तेनैवसर्वपापानिविनिष्टानिमहांतिवै ॥ तस्याःसूर्यसुतप्राज्ञजलदानप्रभावतः ॥ ६४ ॥ विमुक्ताःसकलैःपापैर्व्रजेन्नारायणालयम् ॥ कृतपापाहिदेवेशब्राह्मणीयंदुराशया ॥ ६५ ॥ विमुक्तासकलैःपापैर्जलदानप्रभावतः ॥ अयंविप्रोमहाभक्तोदेवदेवस्यचक्रिणः ॥ ६६ ॥ ततोऽस्योपरिजीवेशप्रभुरेकोऽच्युतःस्मृतः ॥ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ चित्रगुप्तस्यतद्वाक्यंसमाकर्ण्यसदंडभृत् ॥ ६७ ॥ तांवेश्यांब्राह्मणींचापिववंदेब्राह्मणंचतम् ॥ दिव्यैःसुवर्णालंकारैर्वस्त्रैर्नानाविधैस्तथा ॥ ६८ ॥ तेषांपूजांयमःश्रुत्वाकुटुंबिनांचजैमिने ॥ उवाचप्रहसन्वाक्यंसुप्रीतोमृदुलाक्षरम् ॥ ६९ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ यूयंसर्वेमहात्मानोविनष्टाखिलपातकाः ॥ समस्तसुखदंस्थानंगच्छतश्रीपतेःप्रभोः ॥ ७० ॥ तानारोप्यततोदिव्येयमःकांचननिर्मिते ॥ राजहंसयुतेस्थानेप्रेषयामासचक्रिणः ॥ ७१ ॥ ततोदिव्यरथारूढाःसर्वाभरणभूषिताः ॥ पुरंभगवतोजग्मुस्तेसर्वेगतपातकाः ॥ ७२ ॥ गणिकाब्राह्मणीसाचविनष्टाखिलकल्मषा ॥ सान्निध्यंप्राप्यदेवस्यतस्थौविप्रचिरंसुखम् ॥ ७३ ॥ हरिशर्माणमालोक्यसमायांतंजनार्दनः ॥ ददौवरासनंतस्मैस्नेहात्कनकनिर्मितम् ॥ ॥ ७४ ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयैश्चतमभ्यर्चद्विजोत्तमम् ॥ वरासनोपविष्टंचपप्रच्छेतिमुदाहरिः ॥ ७५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ द्विजन्मन्कुशलंब्रूहिमद्भक्तप्रवरोसियत् ॥ चिरंमेमंदिरंतिष्ठसर्वोपद्रववर्जिते ॥ ७६ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ त्वांस्मृत्वापीक्षितोदेवलभतेकुशलंप्रभो ॥ त्वत्सान्निध्यंमयाप्राप्तंकुशलंकिमतःपरम् ॥ ७७ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ एतस्यवचनंश्रुत्वाभगवान्प्रणयोदितम् ॥ दत्तवान्निजसारूप्यंप्रीतस्तस्मैद्विजन्मने ॥७८॥ ददौतस्मैसुखंसर्वंदुर्लभंकमलापतिः ॥ आहारमात्रंनददौतत्कार्पण्यंस्मरन्प्रभुः ॥ ७९ ॥ दिनद्वयांतरेविप्रोनिराहारःक्षुधाकुलः ॥ प्रोवाचविष्णुंदेवेशंविनयावनतःस्थितः ॥८०॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ प्रभोप्राप्तंतवस्थानमनेकतपसांफलैः ॥ अत्रापिक्षुधयानित्यंविफलोऽस्मिकथंप्रभो ॥८१॥ देवकन्यागणैर्दिव्यैःसंप्राप्तनवयौवनैः ॥ श्वेतचामरवातेनमंचेष्वपिनिवीजितः ॥ ८२ ॥ सुगंधानांप्रसूनानांमहास्रग्भिरलंकृतः ॥ चंदनैर्लिप्तसर्वांगोराजश्रेष्ठइवप्रभो॥

॥८३॥ चार्वङ्गीभिःकामिनीभिर्नित्यंमत्पुरतःप्रभो ॥ गीतेननृत्यतेचापिनारायणतवाज्ञया ॥ ८४ ॥ वासवाद्याःसुराःसर्वेरंजांसिममपादयोः ॥ शिरःकिरीटशोभीनिनित्यमेववहंतिवै ॥ ८५ ॥ देवदेवर्षयश्चापिमुनयश्चजगत्पते ॥ स्तुवंतिमांस्तवैर्नित्यंकिंकराइवसर्वदा ॥ ८६ ॥ चतुर्बाहुरहंश्यामः शङ्खचक्रगदाब्जभृत् ॥ प्रफुल्लपुण्डरीकाक्षःपीतवासाःसुकुण्डलः ॥ ८७ ॥ स्वर्णयज्ञोपवीतीचकिरीटीकुण्डलीतथा ॥ दृश्येत्वमिवदेवाद्यैर्द्वितीयोगरुडध्वजः ॥ ८८ ॥ सुखान्येतानिदत्तानिदुर्लभानित्वयाप्रभो ॥ ददासिकथमाहारंनमह्यंपरमेश्वर ॥ ८९ ॥ क्षुधाग्निनाचसुमहच्छरीरंममदह्यते ॥ यथैवज्वलितोवृक्षःकोटरस्थेनवह्निना ॥ ९० ॥ सुखमेतत्त्वयादत्तंहरेमह्यंनरोचते ॥ प्रज्वलज्जठराग्नौतुविह्वलाङ्गायकेशव ॥ ९१ ॥ कर्मणामनसावाचात्वांविनाजगदीश्वरम् ॥ नपूजितोमयाकश्चिद्देवदेवगणार्चितः ॥ ९२ ॥ स्वप्नेनापिजगन्नाथतस्यभक्तिःकृतानहि ॥ आहारंकेनदोषेणददासिनहिमेप्रभो ॥ ९३ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ अथासौभगवान्विष्णुःकौतुकीसमुवाचतम् ॥ गच्छब्राह्मणभद्रंतेब्रह्माणंप्रतिसत्वरम् ॥ ९४ ॥ इतिश्रुत्वावचोविप्रःशीघ्रंब्रह्माणमाययौ ॥ ब्रह्मातंप्रतिप्रोवाचकार्पण्यंतस्यदर्शयन् ॥ ९५ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ दुःखादुपार्जितंकर्मदीयतेयन्नभूसुरे ॥ स्वयंनभुंजतेतच्चनष्टमेवनसंशयः ॥ ९६ ॥ कारणंतवदुःखस्यसर्वमेवमयोदितम् ॥ गच्छब्राह्मणभद्रंतेनिःसंदेहोयमागतः ॥ ९७ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ निजकर्मविपाकोयंत्वत्प्रसादाच्छ्रुतोऽखिलः ॥ इदानींब्रूहिदानानिकानिदेयानिमानवैः ॥ ९८ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ बहूनिसंतिदानानितानिवक्तुंनशक्यते ॥ संक्षेपात्कथ्यतेविप्रनिशामयसमाहितः ॥ ९९ ॥ भूमिदानंद्विजश्रेष्ठसर्वदानोत्तमोत्तमम् ॥ कृतंपुण्यात्मनायेनसज्ञेयःसर्वदानकृत् ॥ १०० ॥ गोचर्ममात्रंभूमिंयोददातिद्विजसत्तम ॥ सगच्छेत्परमंस्थानंविमुक्तःसर्वपातकैः ॥ १०१ ॥ भूमिंसस्यसमेतांयोदरिद्रायद्विजातये ॥ ददातिब्राह्मणश्रेष्ठतस्यपुण्यंनिशामय ॥ १०२ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोनारायणपुरंव्रजेत् ॥ तत्रभुंक्तेसुखंसर्वंयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १०३ ॥ भूयोभूमिंसमासाद्यसार्वभौमोनृपोभवेत् ॥ चिरंभुक्त्वामहींकृत्स्नांनरोनारायणोभवेत् ॥ १०४ ॥ यस्माद्भूमिर्द्विजैर्ग्राह्यात्यक्त्वादानशतान्यपि ॥ भूमिदोभूमिनेताचद्वावपिस्वर्गगामिनौ ॥१०५॥ मंदबुद्धिर्द्विजोयस्तुभूमिदानंपरित्यजेत् ॥ प्रतिजन्मनिविप्रेन्द्रसभवेदतिदुःखितः ॥१०६॥ अन्येभ्योऽपिसमादायभूमिदानंयआचरेत् ॥ तस्यविष्णुरतिप्रीतोददातिपरमंपदम् ॥१०७॥ ग्रामंयच्छतियोविप्रदरिद्रायद्विजातये ॥ दापयत्यपिवातस्यपुण्यंवापिनिशामय ॥ १०८ ॥ यावंतोरेणवोभूमौयावंतोवृष्टिबिंदवः ॥ मन्वंतराणितावंतिविष्णुलोकेवसेत्सुधीः ॥ १०९ ॥ धेनुंपयस्विनींयस्तुसवत्सांयच्छतिद्विज ॥ तस्यब्रवीम्यहंपुण्यमाकर्णयमहात्मनः ॥ ११० ॥ सप्तद्वीपांमहींदत्वासससस्यांयत्फलंलभेत् ॥ तत्फलंलभतेमर्त्योधेनुंयच्छन्द्विजात

ये ॥ १११ ॥ ददातिवृषभंयस्तुब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ विमुक्तःपातकैरुद्रैरुद्रलोकंसगच्छति ॥ ११२ ॥ तस्ययावंतिरोमाणिशरीरेवृषभस्यच ॥ तावत्कल्पसहस्राणिरुद्रेणसहमोदते ॥ ११३ ॥ यस्तुवेदविदेधेनुंदद्यादुभयतोमुखीम् ॥ नतस्यपुनरावृत्तीरुद्रलोकात्कदाचन ॥ ११४ ॥ वृषंतिलसमायुक्तंकृष्णंयस्तुप्रयच्छति ॥ सरुद्रभवनेतिष्ठेद्द्विजेन्द्रतिलसंख्यया ॥ ११५ ॥ तिलप्रमाणमपिचस्वर्णंदद्याद्द्विजातये ॥ सयातिविष्णुभवनंकुलकोटिसमन्वितः ॥ ११६ ॥ योभक्त्यारजतंयच्छेद्दरिद्रायद्विजातये ॥ चंद्रलोकंसमासाद्यसुधापानंकरोतिसः ॥ ११७ ॥ हीरकंमौक्तिकंचापिप्रवालंचमणिंतथा ॥ योददातिद्विजश्रेष्ठशक्रलोकंसगच्छति ॥ ११८ ॥ अश्वदानंद्विजश्रेष्ठयःकरोतिमहाशयः ॥ गन्धर्वराजराजत्वंसप्राप्नोतिनसंशयः ॥ ११९ ॥ ददातिवारणंयस्तुयुवानंदोषवर्जितम् ॥ देवराज्येविभागीसभवेदिन्द्रइवद्विज ॥ १२० ॥ नरदोलांचयोदद्याद्ब्राह्मणायसदक्षिणाम् ॥ सोऽपीन्द्रपदमासाद्यवसेत्कल्पचतुष्टयम् ॥ १२१ ॥ शालिग्रामशिलादानंयोददातिद्विजातये ॥ तस्यपुण्यंप्रवक्ष्यामिसमासेनशृणुद्विज ॥ १२२ ॥ सप्तद्वीपांमहींदत्वासशैलवनकाननाम् ॥ यत्फलंतच्चलभतेशालग्रामशिलाप्रदः ॥ १२३ ॥ तुलापुरुषदानेनयत्फलंप्राप्यतेनरैः ॥ शालग्रामशिलांयच्छंस्तस्मात्कोटिगुणंलभेत् ॥ १२४ शालग्रामशिलायेनप्रदत्ताद्विजसत्तम ॥ नूनंतेनप्रदत्तानिभुवनानिचतुर्दश ॥ १२५ ॥ तुलापुरुषदानंयःप्रकरोतिनरोत्तम ॥ दिविदिव्यांबरधरश्चिरंसचमहीपतिः ॥ १२६ ॥ जननीजठरेभूयस्तस्यजन्मनविद्यते ॥ ददातियस्तुवैकन्यांसालंकारांनरोत्तमः ॥ १२७ ॥ सगच्छेद्विष्णुभवनंपुनरावृत्तिवर्जितः ॥ यःकन्याविक्रयंमूढोमोहात्प्रकुरुतेनरः ॥ १२८ ॥ सगच्छेन्नरकंघोरंपुरीषह्रदसंज्ञकम् ॥ विक्रीतायाश्चकन्यायायःपुत्रोजायतेद्विज ॥ १२९ ॥ सचांडालइवज्ञेयःसर्वधर्मवहिष्कृतः ॥ कन्याविक्रयिणःपुंसोमुखंपश्येन्नशास्त्रवित् ॥१३०॥ पश्येदज्ञानतोवापिकुर्याद्भास्करदर्शनम् ॥ यत्किंचित्क्रियतेकर्मकन्याविक्रयिणःपुरः ॥ १३१ ॥ शुभंतत्सकलंकर्मगच्छेद्विफलतांद्विज ॥ कन्याविक्रयिणोनास्तिनरकान्निष्कृतिःपुनः ॥ १३२ ॥ कन्यादानकृतोनास्तिस्वर्गादागमनंपुनः ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनसंक्षेपेणब्रवीमिते ॥ १३३ ॥ हीरकक्षितिकन्यानांफलंस्याच्चशताधिकम् ॥ उपानहंचातपत्रंयस्तुयच्छतिभूतले ॥ १३४ ॥ शृणुतस्यतुवैपुण्यंसंक्षेपेणब्रवीमिते ॥ इहवर्षशतंजीवेत्सर्वसंपत्समन्वितः ॥ १३५ ॥ मृतःशक्रपुरंप्राप्यशतकल्पचतुष्टयम् ॥ ददातिनूतनंवस्त्रंसयातिपरमांगतिम् ॥ १३६ ॥ वस्त्रंपुरातनंयच्छेद्धेनुंचरजतींतथा ॥ कन्यांरजस्वलांयस्तुससदानरकंव्रजेत् ॥ १३७ ॥ फलदोमानवोविप्रगच्छतित्रिदशालयम् ॥ भुंक्तेकल्पसहस्राणिफलंतत्रामृतोपमम् ॥ १३८ ॥ शाकप्रदोयातिविप्रशंभोर्भगवतःपदम् ॥ तत्रकल्पद्वयंभुंक्तेपायसंदुर्लभंसुरैः ॥ १३९ ॥ दुग्धदोदधिदश्चैवघृतदस्तक्रदस्तथा ॥ प्राप्नोतिवैसुधापानंपुरोभगवतोहरेः ॥ १४० ॥ पुष्पदोमनुजोविप्रगन्धद

श्वसुरालयम् ॥ तिष्ठेद्युगसहस्राणिपुष्पगन्धविभूषितः ॥ १४१ ॥ शय्यादानंद्विजश्रेष्ठयःकरोतिद्विजोत्तम ॥ सब्रह्मलोकमागत्यपर्यंकशयनाश्चिरम् ॥ ॥ १४२ ॥ दीपदःपीठदश्चैवसर्वपापविवर्जितः ॥ दिव्यसिंहासनस्थश्चजलदीपावलीवृतः ॥१४३॥ तांबूलदोनरोराजन्भुविभुंक्तेखिलंशुभम् ॥ दिविदेवाङ्गनाक्रोडेसुप्तस्तांबूलमत्तिवै॥१४४॥विद्यादानंद्विजश्रेष्ठयःकरोतिनरोत्तम॥संप्राप्यसंनिधिंविष्णोस्तिष्ठेद्युगशतद्वयम् ॥१४५॥ ततोज्ञानंसमासाद्यतत्रैव द्विजसत्तम ॥ प्राप्नोतिदुर्लभंमोक्षंप्रसादात्कमलापतेः ॥ १४६ ॥ अनाथंब्राह्मणंयस्तुपाठयत्यतिदुःखितम् ॥ सयातिविष्णुभवनंपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ १४७ ॥ कुलीनोऽपिद्विजश्रेष्ठोनभातिविद्ययाविना ॥ तस्माद्द्विजंपाठयंतःप्रयांतिपरमंपदम् ॥ १४८ ॥ भुविप्रत्यक्षदेवोऽपिब्राह्मणोदेवताश्रयः॥ सर्ववर्णगुरुर्नैवविद्याहीनोविराजते ॥ १४९ ॥ संसारेयानिदानानिसंतिहेमादिकानिच ॥ तानितेनप्रदत्तानिब्राह्मणोयेनपाठितः ॥ १५० ॥ कुर्यात्पुस्तकदानंयोनरोभक्तिसमन्वितः ॥ तस्यपुण्यंद्विजश्रेष्ठसंक्षेपात्तेवदाम्यहम् ॥ १५१ ॥ तत्राक्षराणियावंतिपत्रेपत्रेचपुस्तके ॥ प्रत्यक्षरेलभेत्पुण्यंकपिलाकोटिदानजम् ॥ १५२ ॥ यावद्दिनंपुस्तकंतत्प्रपठंतिद्विजातयः ॥ तावन्मन्वंतरंतिष्ठेद्वैकुंठेपुस्तकप्रदः ॥ १५३ ॥ एवमादीन्यनेकानिसंतिदानानिभूसुर ॥ सम्यग्वक्तुंजगत्यस्मिन्कःशक्तोद्विशतैरपि ॥ १५४ ॥ ब्रह्महत्यादिपापानिक्रियंतेयानिमानवैः ॥ हन्यंतेतानिपापानितस्माद्दानंसमाचरेत् ॥ १५५ ॥ आत्मपुण्येनयद्दानंदीयतेचत्रिभिर्जनैः ॥ यावद्द्रव्यंफलंतस्मात्तस्यदानस्यलभ्यते ॥१५६॥ प्रीतयेकमलाभर्तुर्यद्दानंदीयतेजनैः ॥ तस्यकोटिगुणंपुण्यंलभतेनात्रसंशयः ॥ १५७ ॥ तस्मान्नारायणप्रीतिहेतवेमतिमान्नरः ॥ दानंसमाचरेद्विप्रभक्तिकर्मसमन्वितः ॥ १५८ ॥ तपसोऽपिपरंदानंनिरुक्तंतत्त्वदर्शिभिः ॥ अतोयत्नादपिप्राज्ञोदानकर्मसमाचरेत् ॥ १५९ ॥ दानंतपोद्वेअपियःप्रकरोतिनरोत्तमः ॥ तस्यतुल्योजगत्यस्मिन्विद्यतेनहिभूसुर ॥ १६० ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेसर्वदानमाहात्म्यंनामविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वाहरिशर्माद्विजोत्तमः ॥ भूयोऽपितंनमस्कृत्यभक्त्याप्राहेतिजैमिने ॥ १ ॥ ॥ हरिशर्मोवाच ॥ ॥ प्रोक्तानियानिदानानिसुबहूनित्वयाप्रभो ॥ कस्मैदेयानिदानानितन्मेगदितुमर्हसि ॥२॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ सर्वेषामेववर्णानांब्राह्मणःपरमोगुरुः ॥ तस्मैदेयानिदानानिभक्तिश्रद्धासमन्वितैः ॥३॥ सर्वदेवाश्रयोविप्रःप्रत्यक्षस्त्रिदशोभुवि ॥ सतारयतिदातारंदुस्तरेविश्वसागरे ॥ ४ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ सर्ववर्णगुरुर्विप्रस्त्वयाप्रोक्तःसुरोत्तम ॥ तेषांमध्येतुकःश्रेष्ठःकस्मै दानंप्रदीयते ॥५॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ सर्वेपिब्राह्मणाःश्रेष्ठाःपूजनीयाःसदैवहि ॥ स्तेयादिदोषतप्तायेब्राह्मणाब्राह्मणोत्तम ॥६॥ अस्माकंद्वेषिणस्तेचपरेभ्योनकदाचन ॥ अनाचाराद्द्विजाःपूज्यानचशूद्राजितेन्द्रियाः ॥ अभक्ष्यभक्षकागावोलोकानांमातरःस्मृताः ॥ ७ ॥ माहात्म्यंभूमिदेवानांविशेषा

दुच्यतेमया ॥ तवस्नेहाद्द्विजश्रेष्ठनिशामयसमाहितः ॥ ८ ॥ क्षत्रियाणांचवैश्यानांशूद्राणांगुरवोद्विजाः ॥ अन्योन्यंगुरवोविप्राःपूजनीयाश्चभूसुराः ॥ ९ ॥ ब्राह्मणंपूजयेद्यस्तुविष्णुबुद्ध्यानरोत्तम ॥ आयुःपुत्रश्चकीर्तिश्चसंपत्तिस्तस्यवर्द्धते ॥ १० ॥ संचिनोतिद्विजंयस्तुमूढधीर्मानवोभुवि ॥ सुदर्शनेनतच्छीर्षंहंतुमिच्छतिकेशवः ॥ ११ ॥ पुष्पहस्तंपयोहस्तंदेवहस्तंचजैमिने ॥ ननमेद्ब्राह्मणंप्राज्ञस्तैलाभ्यंगितविग्रहम् ॥ १२ ॥ जलस्थंदेववेश्मस्थंध्यानमज्जितंचेतसम् ॥ देवपूजांप्रकुर्वंतंननमेद्ब्राह्मणंबुधः ॥ १३॥ बहिष्क्रियांप्रकुर्वंतंभुंजानंचद्विजोत्तम ॥ तथासामानिगायंतंननमेद्ब्राह्मणंबुधः ॥ १४ ॥ ब्राह्मणायत्रतिष्ठंतिबहवोद्विजसत्तम ॥ प्रत्येकंतुनमस्कारस्तत्रकार्योनधीमता ॥ १५ ॥ कृताभिवादनंविप्रंभक्त्यायोनाभिवादयेत् ॥ सचाण्डालसमोज्ञेयोनाभिवाद्यःकदाचन ॥ १६ ॥ कृतप्रणामंतनयंनमेतांपितरौनच ॥ कृतप्रणामाःसर्वेऽपिनमस्कार्याद्विजैर्द्विजाः॥१७॥ कृतदोषान्द्विजान्गाश्चनद्विषन्तिविचक्षणाः॥द्विषंतिवापिमोहेनतेषांरुष्टःसदाहरिः॥१८॥ याचकान्ब्राह्मणान्यस्तुकोपदृष्ट्याप्रपश्यति ॥ सूचीप्ररोपणंतस्यनेत्रयोःकुरुतेयमः ॥१९॥ विप्रनिर्भर्त्सनंमूढायेनवक्रेणकुर्वते ॥ तस्मिन्वक्रेयमस्तप्तंलोहदंडंददातिवै ॥२०॥ ब्राह्मणोयद्गृहेभुंक्तेतद्गृहेकेशवःस्वयम् ॥ देवताःसकलायेचपितरश्चसुरर्षयः॥२१॥ विप्रपादोदकंयस्तुकणमात्रंवहेद्बुधः॥ देहस्थंपातकंतस्यसर्वमेवाशुनश्यति॥२२॥कोटिब्रह्माण्डमध्येषुसंतितीर्थानियानिवै॥ तीर्थानितानिसर्वाणिविप्रपादेतुदक्षिणे ॥ २३ ॥ विप्रपादोदकैर्नित्यंसिक्तंस्याद्यस्यमस्तकम् ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥२४॥ सर्वपापानिघोराणिब्रह्महत्यादिकानिच॥ सद्यस्तस्यविनश्यंतिविप्रपादांबुधारणात् ॥२५॥ क्षयाद्याव्याधयःसर्वाःपरमक्लेशदायिकाः ॥ गच्छंतिविलयंसद्योविप्रपादांबुधारणात् ॥ २६ ॥ पित्रर्थंयानितोयानिदीयंतेविप्रपादयोः ॥ तैस्तृप्ताःपितरःस्वर्गेतिष्ठंत्याचंद्रतारकम्॥२७॥ प्रक्षाल्यविप्रचरणौदूर्वाभिर्योऽर्चयेद्बुधः॥तेनार्चितोजगत्स्वामीविष्णुःसर्वसुरोत्तमः ॥ २८ ॥ विप्राणांपादनिर्माल्यंयोमर्त्यःशिरसावहेत् ॥ सत्यंसत्यमहंवच्मितस्यमुक्तिर्हिशाश्वती ॥२९॥ विप्रंप्रदक्षिणीकृत्यवंदतेयोनरोत्तमः॥ प्रदक्षिणीकृतातेनसप्तद्वीपावसुन्धरा ॥ ३० ॥ योदद्यात्फलतांबूलंविप्राणांपादसेचनात् ॥ रोगीरोगात्प्रमुच्येतपापीमुच्यतपातकात् ॥३१॥ मुच्यतेबन्धनाद्बद्धोविप्राणांपादसेचने ॥ अनपत्याश्चयानार्यौमृतापत्याश्चयाःस्त्रियः ॥३२॥ बह्वपत्याजीववत्साविप्रपादस्यसेचनात् ॥माहात्म्यंशृणुविप्रेन्द्रसर्वपापप्रणाशनम् ॥३३॥ द्विजांघ्रिसेचनस्याहंसमासेनब्रवीमिते ॥ पूर्वंभद्रक्रियोनामपवित्रकुलसंभवः॥३४॥बभूवब्राह्मणोविष्णोःपरिचर्यापरायणः ॥ वेदवित्सदयःशांतःपितृभक्तिपरायणः ॥३५॥ अतिथीनांकृतापूजाज्ञातिपूजाकरस्तथा ॥ एकदासद्विजश्रेष्ठस्तैलाभ्यंगितविग्रहः ॥ ३६ ॥ जगामसरसींस्नातुंगृहीतस्नानवस्त्रकः ॥ कृतस्नानःसविप्रेन्द्रोविधिनातर्पणादिकम् ॥ ३७ ॥ चकारसर्वशास्त्रज्ञःसर्वलोकहितेरतः ॥ समाप्यस्नानकर्माणिहरिनामानिकीर्त

यन् ॥ ३८ ॥ आजगामस्वकेगेहेहरिपूजापरोऽभवत् ॥ पादौप्रक्षालयामासपानीयैरतिशीतलैः ॥ ३९ ॥ प्रक्षालितांघ्रिहस्तोऽसौब्राह्मणोब्राह्मणार्चकः ॥ स्थापयामाससर्वाणिस्नानोपकरणानिच ॥ ४० ॥ द्वारदेशेद्विजश्रेष्ठनिदाघतपनातपैः ॥ तापितोभषकःकश्चिदग्निकल्पैःसमागतः ॥ ४१ ॥ विप्रपादोदकेतस्मिन्प्रसुप्तोत्यंतशीतले ॥ विप्रपादोदकस्पर्शाद्भषकोत्यंतपातकी ॥ ४२ ॥ विमुक्तःपातकैःसर्वैःकोटिजन्मकृतैरपि ॥ समुत्तोमन्दिरद्वारिभषकोविकलस्तृषा ॥४३॥ पानीयंयाचयामासताडितोद्विजकिंकरैः॥ जगामपंचतांसद्यस्तत्रैवभषकोद्विजः ॥ ४४ ॥ द्विजाङ्घ्रिसेचनस्पर्शाद्भषकोवीतकल्मषः ॥ तमालोक्यमहात्मानंमूर्तिमंतमिवेश्वरम् ॥४५॥ विनयावनतःप्राहब्राह्मणोऽसौतपोधनः॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ कस्त्वंब्रूहिमहाभागकेनदुःखीतुकर्मणा ॥ भषकस्यकुलेजातोनानादुःखसमाकुले ॥४६॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ वचनंतस्यविप्रर्षेःसमाकर्ण्यमहायशाः ॥ कथयामासवृत्तांतंमूलतःसर्वमात्मनः॥४७॥ अहमासंसार्वभौमःशङ्खनामामहाबलः ॥ चतुर्वर्षसहस्राणिमहींकृत्स्नामपालयम् ॥ ४८ ॥ मयाज्ञयाकृताःसर्वेजिताश्चरिपवोयुधि ॥ दत्तानिसर्वदानानिपालिताज्ञातयोनिजाः ॥ ४९ ॥ एकदाहंमहाभागसंधितःस्मरसायकैः ॥ बलाज्जनवधूंकांचिज्जहारभृशसुंदरीम् ॥ ५० ॥ तेनपापप्रभावेणममश्रीःसंशयंगता ॥ ततस्समस्तैर्लोकैश्चनिरस्तोऽहंमहाबलः ॥ ५१ ॥ ततस्तुभ्रष्टराज्योऽहंकाननाभ्यंतरेस्थितः ॥ क्षुधातृषापरिश्रांतःकदाचित्पंचतांगतः ॥ ५२ ॥ अंतकस्यपुरंगत्वादुःखंभुक्तंमयाचिरम् ॥ तदाकर्णयविप्रेन्द्रशृण्वतांचित्तदुःखदम् ॥ ५३ ॥ संतप्तलोहशस्त्रायांतप्तताम्रमयींमहीम् ॥ संरेमेप्रज्वलद्वह्निशिखातातिसुभीषणाम् ॥ ५४ ॥ ततस्तुशमनादेशाल्लोहस्तंभंसुभीषणम् ॥ ज्वलतावह्निनातप्तंसमालिङ्ग्यास्थितोऽस्म्यहम् ॥ ५५ ॥ शीतिक्षुरांबुधाराभिःसिक्तोहंयमकिङ्करैः ॥ दुःखमन्यच्चसुमहद्भुक्तंतत्रयमालये ॥ ५६ ॥ ततोनरकशेषेचजन्मासाद्यमुहुर्मुहुः ॥ पापयोनौमयादुःखमनुभूतंचिरंमहत् ॥ ॥ ५७ ॥ त्वत्पादजलसंसर्गान्मुक्तोऽहंपापरज्जुना ॥ गच्छामिपरमंधामदुर्लभंयोगिनामपि ॥ ५८ ॥ त्वंमेगुरुर्द्विजश्रेष्ठनमस्तेऽस्तुमहात्मने ॥ त्वत्प्रसादाद्विमुक्तोऽहंपापैर्यामिपुरंहरेः ॥ ५९ ॥ ॥ भद्रक्रियउवाच ॥ ॥ पूर्वजन्मकथाराजन्मनुष्योनकदाचन ॥ अतस्तुतनयंत्यक्त्वासर्वदानीतिमाचरेत् ॥ ६० ॥ नीतिग्राहीनृपोयस्तुविपत्तिर्नास्तितस्यवै ॥ चिरंभुनक्तिपृथिवींकंटकैःपरिवर्जिताम् ॥ ६१ ॥ यस्मैनरोचतेनीतिर्भूपालायदुरात्मने ॥ भ्रष्टश्रीरचिरेणापिसभवेन्नात्रसंशयः ॥ ६२ ॥ आयुर्बलंयशोमित्रंविजयंसुखमिच्छता ॥ मंत्रिणःपंडिताराज्ञानियोज्याःसर्वदैवहि ॥ ६३ ॥ अवज्ञायमहीभर्तुस्त्यजंतेसादरंबुधाः ॥ सभायांबुधहीनायांनीतिर्बलवतीनहि ॥ ६४ ॥ ततोनीतौविनष्टायांसहसाधरणीपतेः ॥ राजश्रियोविनश्यंतिसकोशबलवा-

१ भषकः श्वा ।

हनाः ॥ ६५ ॥ ब्राह्मणान्गणकांश्चैववैद्यांश्चबांधवांस्तथा ॥ नृपाःकल्याणमिच्छंतिनद्विषंतिकदाचन ॥ ६६ ॥ गतश्रीर्गणकद्वेष्टावैद्यद्वेष्टायुवर्जितः ॥ ज्ञातिद्वेष्टानिष्कुलःस्याद्द्विजद्वेष्टाखिलार्तिभाक् ॥ ६७ ॥ राजानःपितरःप्रोक्ताःपुत्राजानपदास्तथा ॥ ततोभूपाःपालयंतिप्रजाःपुत्रमिवौरसान् ॥ ६८ ॥ पौरलोकेतथाकुर्याद्यथास्नेहोनिजात्मजे ॥ प्रजापीडाकरायेचभूपालाअतिपापिनः ॥ ६९ ॥ शिरःस्थान्निपदस्तेषांविज्ञेयादीर्घदर्शिभिः ॥ विवेकिनोमहीपालाःपालयंतियथाप्रजाः ॥ ७० ॥ तथातानपिदेवेशःपालयत्यनिशंहरिः ॥ प्रजानांपालनंदंडद्वेपिराज्ञेशुभावहे ॥ ७१ ॥ द्वाभ्यांविवर्जिताभूपास्तेविज्ञेयानृपाधमाः॥दुष्टानांशासनंचैवशिष्टानांप्रतिपालनम्॥७२॥प्रकुर्वंतोमहीपालाश्चिरंनंदंतिभूतले॥न्यायेनोपार्जितंवित्तंयत्नाद्रक्षेन्महीपतिः॥७३॥ दुर्वृत्तोहिमहीपालोविपत्तौनहिविस्तरेत्॥नृपाःकल्याणमिच्छंतोनिजराज्यंशुभाशुभम् ॥७४॥ पश्यंतिनित्यंविप्रेन्द्रसत्वराश्चारचक्षुषा ॥ परचक्रभयंयावन्नायातिचिंतयेद्भयम् ॥ ७५ ॥ आगतेतुभयेभूपआचरेन्निर्भयोपिच ॥ ज्ञातौवापिचमित्रेवापुत्रेवापिचमंत्रिणि ॥ ७६ ॥ कुर्यान्मुखेनगांभीर्यंमनसाप्रेमकेवलम् ॥ मंत्रिणोज्ञातयःपुत्राःप्रजाश्चभ्रातरस्तथा ॥ ७७ ॥ गांभीर्यहीनंभूपालंमन्यंतेनहिभूपवत् ॥ तिष्ठंतिप्रथमंदूरेनसंतिपुरतस्तथा ॥ ७८ ॥ लोकाश्रयंनहीच्छन्तित्यक्तगांभीर्यंभूपतेः ॥ एकश्चमंत्रीराजावैचिरंराज्यत्वमिच्छता ॥ ७९ ॥ कर्तव्यःसकलेराज्येवृद्धयेनहिभूसुर ॥ अत्यंतवृद्धिवृत्तीनांभृत्यानांसपदंहरेत् ॥ ८० ॥ तस्मात्संसदिभूपालोभृत्यमन्यंनियोजयेत् ॥ मूर्खस्त्रीविजितोराजागीतवाद्यरतःसदा ॥ ८१ ॥ तुरंगवाहनैर्हीनःसहसाविपदंव्रजेत् ॥ आचारग्रहणंसत्यंस्ववाक्यप्रतिपालनम् ॥ ८२ ॥ गांभीर्यंचेतिभूपानांलक्षणानिद्विजोत्तम ॥ सकथंनृपतिर्यस्तुप्रतापेनविवर्जितः ॥ ८३ ॥ सकथंनृपतिर्येनाऽनिर्जितापरमेदिनी ॥ जितायांपरमेदिन्यांयावत्पादंव्रजेन्नृपः ॥ ८४ ॥ प्रतिपादेश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिचाक्षयम् ॥ परभूमिजयाकांक्षीहतोनृपतिभिर्युधि ॥ ८५ ॥ तदागच्छेत्परंस्थानंविमुक्तःसर्वपातकैः ॥ युधिप्राप्तजयोराजाप्राप्नोतिपरमंपदम् ॥ ८६ ॥ संग्रामेप्राप्तमृत्युर्वादिवीन्द्रसंपदंलभेत् ॥ त्यक्तशस्त्रंत्यक्तसत्वंपलायनपरायणम् ॥ ८७ ॥ योद्धारंयदियोहंतिसभूपोयात्यधोगतिम् ॥ पलायनपरोयुद्धेतद्धंताचद्विजोत्तम ॥ ८८ ॥ तावुभावपितिष्ठेतांनरकेऽत्यंतदुःसहे ॥ युद्धचेत्साहसवान्योद्धातद्धंताचद्विजोत्तम ॥ ८९ ॥ तिष्ठेतांतावपिस्वर्गेयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनसंक्षेपादुच्यतेमया ॥ ९० ॥ प्रजापालनकृद्राजाकदाचिन्नावसीदति ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ इतिब्रुवतिभूपालेतस्मिन्गलितकल्मषे ॥ ९१ ॥ पुष्पवृष्टिरभूत्तस्मिन्महतीगगनाद्द्विज ॥ अथदूताःसमायाताःकेशवस्यमहात्मनः ॥ ९२ ॥ राजहंसयुतंदिव्यंरथमादायसुन्दरम् ॥ रथंसतंसमारुह्यदिव्यंकनकनिर्मितम् ॥ ९३ ॥ जगामविष्णुभवनंसराजागतकल्मषः ॥ विप्रपादोदकस्यैतन्माहात्म्यंतेप्रकीर्तितम् ॥ ९४ ॥

तच्छ्रुत्वाभक्तिभावेननरोनिर्वाणमाप्नुयात् ॥ इतितेकथितंसर्वंश्रोतुंयद्वांछितंत्वया ॥ ९५ ॥ गच्छब्राह्मणभद्रंतेचक्रिणोनिलयंप्रति ॥ ॥ हरिशर्मोवाच ॥ क्षुधानलेनमहताशरीरंममदह्यते ॥ ९६ ॥ केनोपायेनभगवन्क्षुधाशांतिर्भवेन्मम ॥ एतन्मेवददेवेशभक्तस्त्वंभक्तवत्सलः ॥ ९७ ॥ प्राप्नोमिसुमहद्दुःखंनित्यंदग्धक्षुधानलैः ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ यच्छरीरंत्वयापुष्टंसततंभोजनैःकृतम् ॥ ९८ ॥ भुंक्ष्वतस्यशरीरस्यमांसानि द्विजसत्तम ॥ आत्मतृप्तिंप्रकुर्वन्तिभोजनेनपरस्यये ॥ मांसानिस्वशरीराणांभुंजतेतेपरत्रहि ॥ ९९ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वा निष्ठुरंद्विजसत्तमः ॥ पुनस्तुष्टावतंदेवंवचनैःकोमलाक्षरैः ॥ १०० ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ प्रसीददेवदेवेशशरणागतपालक ॥ क्षमस्वसकलंदोषंसुरश्रेष्ठनमोऽस्तुते ॥ १०१ ॥ मलमूलप्रकीर्णोनिवपूंषिवहतांनृणाम् ॥ सर्वेएवप्रभोदोषाःसंतिकेचिद्गुणानच ॥ १०२ ॥ कृतंमयामोहवतादूषणंक्षंतुमर्हसि ॥ शरणापन्नलोकानांसद्भिर्दोषोनचेक्ष्यते ॥ १०३ ॥ आत्मदेहस्यमांसानिभोक्तुंब्रह्मन्नशक्यते ॥ देहिनांवदयद्योग्यंसंतुष्टिर्जायतेयतः ॥ १०४ ॥ इत्येवमुक्तंवचनंभक्त्यातेनाग्रजन्मना ॥ उवाचसदयोब्रह्मासर्वज्ञोब्राह्मणप्रियः ॥ १०५ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ शोकंमाकुरुविप्रेन्द्रशृणुमेवचनंशुभम् ॥ आहारोलभतेयेनप्रकारेणात्रसंप्रति ॥ १०६ ॥ आत्मनोजायतेपुत्रोयथैवात्मातथासुतः ॥ तस्मात्पुत्रकृतंकर्मलभंतेपितरःखलु ॥ १०७ ॥ चिरंतिष्ठसिदेवस्यभवनेत्यंतशोभने ॥ एवमुक्तस्ततस्तेनसविप्रःक्षुधयाकुलः ॥१०८॥ स्वप्नेसंदर्शनंदत्वापुत्रंवचनमब्रवीत् ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ दीक्षितोऽसिसुतश्रेष्ठतथास्तुपरमंशिवम् ॥ १०९ ॥ तवास्मिजनकःसौम्यममदुःखंनिशामय॥तपःप्रभावैःपरमंधामप्राप्तंमयासुत ॥ ११० ॥ क्षुधानलेनसंतप्तस्तत्रसीदाम्यहंसदा ॥ यदामय्यपिपितृस्नेहस्तवास्तिसुतसंप्रति ॥ १११ ॥ तदान्नमुदकंचापिमदर्थंदीयतांद्विज ॥ यत्किंचिद्दीयतेपुत्रैःपित्रर्थंक्षितिमंडले ॥ ॥ ११२ ॥ लभंतेपितरस्तत्तत्रयत्पुत्राःपितृदेहजाः ॥ पुरापरमयाभक्त्यापूजितोभगवान्मया ॥ ११३ ॥ गीतैर्वाद्यैश्चनृत्यैश्चस्तवपाठैश्चशोभनैः ॥ गंधैर्धूपैश्चनैवेद्यैर्घृतपूर्णप्रदीपकैः ॥ ११४ ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयैश्चध्यानैरावाहनादिभिः ॥ नदत्तंजगदीशायकृपणेनमयात्मज ॥ ११५ ॥ अन्नमत्रमपिक्वापिनैवेद्यंपापहारिणे ॥ अतिथेर्नकृतापूजातोयैरन्यैःकदाचन ॥ ११६ ॥ ज्ञातीनांयाचकानांचसंतुष्टिर्नकृतामया ॥ तेनैवकर्मणापुत्रनारायणगृहेऽपिच ॥ ११७ ॥ क्षुधानलेनसंतप्तःसीदामिप्रतिवासरे ॥ अतोन्नतोयदानानिदरिद्रायद्विजातये ॥ ११८ ॥ दत्वाक्षिप्रंसुरश्रेष्ठप्राणरक्षांकुरुष्वभोः ॥ अथवानकरोषित्वंनिष्ठुरत्वाद्यदाभवान् ॥ ११९ ॥ स्वमांसान्येवभोक्ष्यामितदावैविष्णुमंदिरे ॥ अथासौक्षुधितोविप्रःशुष्ककंठोष्ठतालुकः ॥ ॥ १२० ॥ इत्युक्त्वादीक्षितंपुत्रमदृश्यःसहसाभवत् ॥ ततःप्रभातेविमलेप्रादुर्भूतेदिवाकरे ॥ १२१ ॥ स्वप्नेयदुक्तंपित्रातुचिंतयामासदीक्षितः ॥ आ

त्मनःकर्मदोषेणपरलोकेऽपिमतपिता ॥ १२२ ॥ क्षुधयादग्धसर्वांङ्गःसीदतिप्रतिवासरम् ॥ धिगस्तुमांमंदधियंकृपणप्रवरञ्जनम् ॥ १२३ ॥ मयापिपितृपुण्येननकिंचिदपिदीयते ॥ इतिसंचिंत्यवहुधादीक्षितोऽपिद्विजोत्तम ॥ १२४ ॥ ददौदानानिविप्रेभ्यःश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥ तेनपुण्यप्रभावेणतृषयारहितःक्षुधा ॥ १२५ ॥ तस्थौनारायणागारेयावत्कालंशृणुष्वतत् ॥ चतुर्युगसहस्राणिब्रह्मणोहःप्रकीर्तितम् ॥ १२६ ॥ भवंतितस्मिन्नेवाह्निमनवश्चचतुर्दश ॥ इंद्राश्चतुर्दशप्रोक्तास्तस्मिन्नेवदिनेचते ॥ १२७ ॥ भुंजतेब्राह्मणश्रेष्ठविषयान्स्वान्पृथक्पृथक् ॥ एकस्मिन्ब्रह्मदिवसेभुक्तास्वान्विषयाञ्छुभान् ॥ १२८ ॥ इन्द्राश्चमनवश्चैवविनश्यंतिचतुर्दश ॥ विष्णुलोकेस्थितेतस्मिन्हरिशर्मातिभास्वरे ॥ १२९ ॥ समस्तसुखदेरम्येब्रह्मणोदिवसोगतः ॥ तत्रासौकालमेतावद्भुक्त्वाभोगान्मनोरमान् ॥ १३० ॥ परमंज्ञानमासाद्यप्रविवेशहरेस्तनुम् ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ अन्नतोयसमंदानंसंसारेनास्तिजैमिने ॥१३१॥ सर्वदानफलान्येवअन्नतोयप्रदानतः ॥ नचपात्रपरीक्षाचनकालनियमःक्वचित् ॥ २३२ ॥ अन्नतोयप्रदानेषुनिरुक्तस्तत्वदर्शिभिः ॥ अन्नतोयप्रदानानिकर्तव्यानिसदैवहि ॥१३३॥एतत्पठंतिमनुजाःपरमादरेणमाहात्म्यमन्नजलयोश्चतथाद्विजानाम् ॥ तेप्राप्यचान्नजलदानफलंततोंऽतेनारायणस्यनिलयंसुखदंप्रयांति ॥१३४॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेअन्नदानजलदानमाहात्म्यंनामएकविंशतितमोऽध्यायः॥ ॥ २१ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ गङ्गायाःशुभमाहात्म्यंविष्णुपूजाफलंतथा ॥ अन्नदानस्यमाहात्म्यंजलदानस्यचोत्तमम् ॥१॥ विप्रपादोदकस्यापिमाहात्म्यंपापनाशनम् ॥ त्वत्प्रसादाच्छुतंसर्वंसेतिहासंगुरोमया ॥२॥ इदानींमुनिशार्दूलश्रोतुमिच्छामिसादरम् ॥ एकादश्याःफलंसर्वंसर्वपातकनाशनम् ॥३॥ कस्मादेकादशीश्रेष्ठातस्याःकोवाविधिःस्मृतः ॥ कदाचिक्रियतेकिंवाफलंतस्यावदस्वमे ॥४॥ कावापूज्यतमातत्रदेवतासद्गुणार्णव ॥ अकुर्वतःस्यात्कोदोषस्तन्मेवक्तुमिहार्हसि ॥५॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ एकादश्याःफलंसर्वंवक्तुंनारायणादृते ॥ शक्नोतिनान्योविप्रर्षेतस्माद्वच्मिसमासतः ॥ ॥ ६ ॥ सृष्ट्यादौपुरुषश्रेष्ठःसंसारंसचराचरम् ॥ सर्वेषांदमनार्थायसृष्टवान्पापपूरुषम् ॥ ७ ॥ द्विजातिहत्यामूर्द्धानंमदिरापानलोचनम् ॥ स्वर्णस्तेयंचवदनंगुरुतल्पगतिःश्रुतिः ॥ ८ ॥ स्त्रीहत्यानासिकंचैवगोहत्यादोषबाहुकम् ॥ न्यासापहारणग्रीवंभ्रूणहत्यागलंतथा ॥ ९ ॥ परस्त्रीगतवक्षाग्रंसुहृच्छोकवधोदरम् ॥ शरणापन्नहत्यादिनाभिगर्तावधिकटिम्॥१०॥गुरुनिंदासक्थिभागंकन्याविक्रयशेफसम्॥विश्वासवाक्यकथनंपायुंप्रीतिवधांघ्रिकम् ॥११॥ उपपातकरोमाणंमहाकायंभयंकरम् ॥ कृष्णवर्णंपिंगनेत्रंस्वाश्रयात्यंतदुःखदम् ॥ १२ ॥ तंदृष्ट्वापापपुरुषमत्युग्रंपुरुषोत्तमम् ॥ सदयश्चिंतयामासप्रजाक्लेशहरःप्रभुः ॥१३॥ सृष्टोऽयंदुर्जनःक्रूरःस्वाश्रयक्लेशदायकः ॥ प्रजानांदमनार्थायसृजाम्येतस्यकारणम् ॥१४॥ अथासौभगवान्विष्णुर्बभूवस्वयमंतकः॥

ससर्जरौरवादींश्चनिरयान्पापिदुःखदान् ॥ १५ ॥ पापंयःसेवतेमूढोनयातिपरमंपदम् ॥ यमाज्ञयायाव्रजेत्तत्रनरकंरौरवादिकम् ॥ १६ ॥ एकदाभगवान्विष्णुः प्रजानांदुःखनाशनः ॥ वैनतेयंसमारुह्यजगामयममंदिरम् ॥ १७ ॥ तंदृष्ट्वाजगतामीशंनारायणमनामयम् ॥ धूपाद्यैःपूजयामासभास्करिस्तुष्टमानसः ॥ १८ ॥ यमेनाभ्यर्चितोविष्णुःसर्वलोकैकनायकः ॥ उवासद्विजशार्दूलपीठेकनकनिर्मिते ॥ १९ ॥ तत्रोपविष्टोभगवान्यमेनसहदेत्यहा ॥ शुश्रावक्रंदनंध्यानंदक्षिणस्यांदिशिप्रभो ॥ २० ॥ अथासौकमलाकांतोविस्मयाविष्टमानसः ॥ उवाचेतियमंतेषांकुतोऽयंक्रंदनध्वनिः ॥ २१ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ देवपातकिनोमर्त्यानिरयेत्यंतदुःखदे ॥ स्वहस्तार्जितदोषेणसीदंतिचममालये ॥ २२ ॥ पापवृक्षफलंविष्णोभोक्तुमत्यंतदुःखदम् ॥ रुदंतिपापिनस्तस्मात्तेषांध्वनिरसौमहान् ॥ २३ ॥ इत्युक्तःसूर्यपुत्रेणकृष्णःकमललोचनः ॥ जगामसहसातत्रपापवंतोरुदंतिते ॥ २४ ॥ तान्दृष्ट्वापापिनोमर्त्यान्रौरवादिषुसंस्थितान् ॥ भगवांश्चिंतयामासहृदिजातदयःप्रभुः ॥ २५ ॥ मयासृष्टाःप्रजाःसर्वादोषेणनिजकर्मणाम् ॥ मयिस्थितेऽपिनरकेसीदंत्येकांतदुःखदे ॥ २६ ॥ एतच्चान्यच्चविप्रेन्द्रविचिंत्यकरुणामयः ॥ बभूवसहसातत्रस्वयमेकादशीतिथिः ॥ २७ ॥ ततस्तान्पापिनःसर्वान्कारयामासतच्छ्रुतम् ॥ तेचसर्वेपरंधामययुर्गलितकल्मषाः ॥ २८ ॥ तस्मादेकादशींविष्णोमूर्तिंविद्धिपरात्मनः ॥ समस्तदुष्कृतिश्रेष्ठंव्रतानांव्रतमुत्तमम् ॥ २९ ॥ एकादशींतिथिंकृत्वापावयंतीजगत्त्रयम् ॥ शंकितःपापपुरुषोःविष्णुंस्तोतुमुपाययौ ॥ ३० ॥ ततोबद्धाञ्जलिर्भक्त्यासपापपुरुषोद्विज ॥ तुष्टावकमलाकांतंभगवंतंजनार्दनम् ॥ ३१ ॥ तस्यस्तवंसमाकर्ण्यप्रसन्नःपरमेश्वरः ॥ उवाचाहंप्रसन्नोऽस्मिकिंतेभिमतमुच्यताम् ॥ ३२ ॥ ॥ पापपुरुषउवाच ॥ ॥ सृष्टोभगवताविष्णोनिजानुग्रहदुःखदः ॥ एकादश्याःप्रभावेणक्षयंप्राप्नोमिसांप्रतम् ॥ ३३ ॥ मृतेमयिजगत्यस्मिन्सर्वेतेचशरीरिणः ॥ भविष्यंतिविनिर्मुक्ताभवबंधैःशरीरिणः ॥ ३४ ॥ सर्वेषुचविमुक्तेषुदेहिश्रेष्ठेषुपूरुषम् ॥ संसारकौतुकागारैकैस्त्वंक्रीडिष्यसेप्रभो ॥ ३५ ॥ क्रीडितुंयदितेवांछाजगत्कौतुकमंदिरे ॥ एकादशीतिथिभयात्तदामांत्राहिकेशव ॥ ३६ ॥ अन्यैःपुण्यसहस्रैस्तुमांहंतुंनहिशक्यते ॥ शक्नोत्येकादशीपुण्यामांहंतुंवरदोभव ॥ ३७ ॥ मनुष्यपशुकीटेषुतथान्येषुचजंतुषु ॥ पर्वतेषुचवृक्षेषुस्थानेषुचजलेषुच ॥ ३८ ॥ नदीषुचसमुद्रेषुवनेषुप्रांतरेषुच ॥ स्वर्गेमर्त्येचपातालेदेवगंधर्वपक्षिषु ॥ ३९ ॥ एकादशीतिथिभयाद्भूयान्विष्णोपलायितः ॥ कुत्रापिनिर्भयस्थानंनचतेनचकुत्रचित् ॥ ४० ॥ कोटिब्रह्माण्डमध्येषुदेवदेवसनातन ॥ एकादश्यांतिथौस्थातुंमयास्थानंनलभ्यते ॥ ४१ ॥ एकादश्यामहंकुत्रवत्स्यामिनिर्भयःप्रभो ॥ तन्मेकथयदेवेशत्वयासृष्टोस्म्यहेतुकः ॥ ४२ ॥ व्यासउवाच ॥ इत्युक्त्वापापपुरुषःक्लेशनाशनमच्युतम् ॥ भूमौनिपत्यचक्रंदस्नवद्बाष्पविलोचनः ॥ ४३ ॥ ततःप्रहस्यभगवान्मधुकैटभमर्दनः ॥ एकादशीभयात्त्रस्तमुवा

चपापपूरुषम् ॥ ४४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ उत्तिष्ठपापपुरुषत्यजशोकंमुदंकुरु ॥ एकादश्यांतिथौयत्रतवस्थानंवदामिते ॥ ४५ ॥
एकादश्यांसमायांत्यांप्रपुनन्त्यांजगत्रयम् ॥ स्थातव्यमन्नमाश्रित्यभवतापापपूरुषः ॥ ४६ ॥ अन्नमाश्रित्यतिष्ठंतंभवंतंपापपूरुषम् ॥ नहनिष्यतिमन्मूर्तिं
रियमेकादशीतिथिः ॥ ४७ ॥ ततोदेवोपिविप्रर्षेतत्रैवांतर्हितोभवत् ॥ कृतार्थःपापपुरुषोययौचसयथागतः ॥ ४८ ॥ तस्मादन्नंनभोक्तव्यंकदाचिदपि
सत्तमैः ॥ आत्मनोहितमिच्छद्भिःसंप्राप्तेहरिवासरे ॥ ४९ ॥ संसारेयानिपापानितान्यत्रैवैकादशीदिने ॥ अन्नमाश्रित्यतिष्ठंतिश्रीमन्नारायणाज्ञया ॥५०॥
कुर्वतांसर्वपापानिनरकान्निष्कृतिर्भवेत् ॥येचान्नंभुञ्जतेऽत्रापितेज्ञेयाःपापिनांवराः ॥५१॥ भूयोभूयोदृढंवच्मिश्रूयतांश्रूयतांजनाः ॥ नभोक्तव्यंनभोक्तव्यंन
भोक्तव्यंकदाचन॥५२॥ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रैरन्यैश्चद्विजसत्तम॥सर्वैरेकादशीकार्याचतुर्वर्गफलप्रदा ॥५३॥ अष्टादशनिमेषास्तुकाष्ठाप्रोक्तामनीषिभिः॥त्रिंश
त्काष्ठाभिरुक्ताचकलासर्वार्थदर्शिभिः ॥५४॥ क्षणंत्रिंशत्कलाभिःस्यान्मुहूर्तोद्वादशक्षणैः ॥ त्रिंशन्मुहूर्तालोकानामहोरात्रःप्रकीर्तितः ॥५५॥ तैःपञ्चदश
भिःपक्षोविज्ञेयोद्विजसत्तम॥ पक्षाभ्यांशुक्लकृष्णाभ्यांमासस्तुपरिकल्पितः ॥५६॥ तस्मिन्मासेद्विजश्रेष्ठपक्षयोःशुक्लकृष्णयोः ॥महापातकयुक्तोपिकरोत्ये
कादशींयदि ॥५७॥सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकमवाप्नुयात्॥मातानप्रोच्यतेमातामाताह्येकादशीतिथिः ॥५८॥ इहैवपालयेन्मातासर्वत्रैकादशीतिथिः॥
एकादशीव्रतंत्यक्त्वाव्रतमन्यत्करोतियः ॥५९॥ स्वकरस्थंमणिंत्यक्त्वालोष्ठंगृह्णातिमूढधीः ॥ एकादशीव्रतंयैस्तुकृतंभक्तिसमन्वितैः॥६०॥तैस्तुयज्ञा
कृताःसर्वेव्रतानिसकलानिच ॥ एकादश्यांचभुञ्जन्तियेमोहात्पापिनोनराः ॥६१॥ शुक्लायांवापिकृष्णायांतेषांरुष्टःसदाहरिः॥ तेनधर्माःकृताःसर्वेलङ्घि
तायेनसातिथिः ॥ ६२ ॥ यथासमस्तदेवानांश्रेष्ठोविष्णुःप्रकीर्तितः ॥ तथासर्वव्रतानांचश्रेष्ठमेकादशीव्रतम् ॥ ६३ ॥ आदित्यानांयथासूर्योनक्षत्रा
णांयथाशशी ॥ तथासर्वव्रतश्रेष्ठंप्रोक्तमेकादशीव्रतम् ॥ ६४ ॥ वृक्षाणांचयथाश्वत्थोवेदानांसामकीर्तितम् ॥ तथासर्वव्रतश्रेष्ठंप्रोक्तमेकादशीव्रतम् ॥
॥ ६५ ॥ कवीनामुशनाश्रेष्ठोवर्णानांब्राह्मणोयथा ॥ तथासर्वव्रतश्रेष्ठंप्रोक्तमेकादशीव्रतम् ॥ ६६ ॥ व्यासःश्रेष्ठोमुनीनांचदेवर्षीणांचनारदः ॥ तथाव्रता
नांसर्वेषांश्रेष्ठमेकादशीव्रतम् ॥ ६७ ॥ यथासमस्तदानानामन्नदानंवरंस्मृतम् ॥ तथासर्वव्रतश्रेष्ठंप्रोक्तमेकादशीव्रतम् ॥ ६८ ॥ यथापुण्यसमंमित्रं
नास्तिशास्त्रसमोगुरुः ॥ तथैवैकादशीतुल्यंव्रतंनास्तिजगत्रये ॥ ६९ ॥ इन्द्रियाणांयथाश्रेष्ठंमनःप्रोक्तंमनीषिभिः ॥ मासानांकार्तिकःश्रेष्ठःपाण्डवानां
यथार्जुनः ॥ ७० ॥ यथासमस्तशास्त्राणांश्रेष्ठवेदाःप्रकीर्तिताः ॥ तथाव्रतानांप्रवरंस्मृतमेकादशीव्रतम् ॥ ७१ ॥ वेदागमपुराणेषुशास्त्रेष्वन्येषुच

१ लाघतोपोषितेत्यर्थः ।

द्विज ॥ कुत्राप्येकादशीतुल्यंव्रतंप्रोक्तंनकोविदैः ॥ ७२ ॥ निर्भयामानवाःसर्वेतिष्ठंतिक्षितिमण्डले ॥ एकादशीव्रतंकृत्वाकिंकरिष्यतिभास्करिः ॥ ॥ ७३ ॥ एकामेकादशींसम्यक्कुर्वतांकिंकरोयमः ॥ एकादशीव्रतंतस्मात्कर्तव्यंहिशुभप्रदम् ॥७४॥ एकादशीव्रतविधिंसंक्षेपात्कथयाम्यहम् ॥ समाहितमनाभूत्वाशृणुसत्तमजैमिने ॥७५॥ दशम्यांप्रातरुत्थायकर्तव्यंदंतधावनम् ॥ ततस्तैलादृतेस्नानंकर्तव्यमन्नवर्जनैः ॥७६॥ततोविष्णुंसमभ्यर्च्यपाद्याद्यैर्जगदीश्वरम् ॥ हरिध्यानपरोभूत्वाएकभोजनमाचरेत् ॥ ७७ ॥ आमिषंलवणंचैवतथामांसंमसूरकम् ॥ बृहन्माषंतथाशाकंदशम्यांपरिवर्जयेत् ॥ ७८ ॥ द्विर्भोजनंपरान्नंचमधूनिमैथुनंतथा ॥ भोजनंकांस्यपात्रेषुदशम्यांपरिवर्जयेत् ॥ ७९ ॥ निम्बपत्रंचवृंताकंदग्धंजंबीरमेवच ॥ घृतहीनंतथागव्यंदशम्यांपरिवर्जयेत् ॥ ८० ॥ अत्यन्तभोजनंचैवअत्यन्ताशनभोजनम् ॥ तांबूलभक्षणंचैवदशम्यांपरिवर्जयेत् ॥ ८१ ॥ दशम्यांयानिवस्तूनिनिषिद्धानिद्विजोत्तम ॥ द्वादश्यामपितान्येवनिषिद्धानिनसंशयः ॥ ८२ ॥ दशम्यांविप्रशार्दूलद्वादश्यामपिवैष्णवः ॥ सम्यग्व्रतफलप्रेप्सुर्नकुर्यान्निशिभोजनम् ॥ ८३ ॥ अतोहविष्यंकृत्वातुदशम्यांसत्वरोव्रती ॥ अपराह्णेपुनःकुर्याद्विधिनादंतधावनम् ॥ ८४ ॥ सायंदेवालयंगत्वागृहीत्वाकुसुमाञ्जलिम् ॥ केशवंमनसाध्मायन्मंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ ८५ ॥ एतद्गृहीतंगोविंदमयात्वत्पुरतोव्रतम् ॥ सिद्धिंगच्छतुनिर्विघ्नंतवपादानुकंपया ॥ ८६ ॥ अतिचंचलचित्तोऽहंलोभमोहमयोनरः ॥ शक्नोम्येतद्व्रतंकर्तुंकिंतवानुग्रहादृते ॥ ८७ ॥ इमौमंत्रौपठित्वातुतमेवकुसुमांजलिम् ॥ दत्वानारायणायाथदंडवत्प्रणमेद्भुवि ॥८८॥ तस्मिन्नेवगृहेविष्णोर्विष्णुस्मरणतत्परः ॥ कुशेनशय्यामास्तीर्यभूमौशयनमाचरेत् ॥ ८९ ॥ ततःप्रभातेविमलेनकुर्याद्दंतधावनम् ॥ कल्लोलैर्मुखशुद्धितुकुर्याद्द्वादशभिर्बुधः ॥ ९० ॥ नित्यक्रियांप्रकुर्वीतविष्णुपूजादिकक्रियाम् ॥ ततोनिशायांविप्रेन्द्रसकलैर्व्रतिभिर्जनैः ॥ ९१ ॥ एकत्रजागरंकुर्यात्पुरतोजगतांपतेः ॥ समातृकःसभार्यश्चसभ्रातासपितातथा ॥९२॥ तथासपुत्रमित्रश्चकुरुतेजागरंहरेः॥सतिष्ठेद्विष्णुभवनेचिरंव्रतकरोद्विज ॥९३॥ शङ्खचक्रादिकंचित्रंयोलिखेद्विष्णुमंदिरे ॥ बहुजन्मकृतंपापंहरेत्तस्यजनार्दनः ॥ ९४ ॥ तंडूलचूर्णपंकेनविष्णोरायतनेषुच ॥ अन्यैर्वर्णैश्चवाचित्रंलिखेत्तस्यफलंशृणु ॥ ९५ ॥ पुत्रपौत्रप्रपौत्रैश्चभुक्त्वेचसकलंशुभम् ॥ शेषेविष्णुपुरंगत्वातत्रमोक्षमवाप्नुयात् ॥ ९६ ॥ वासरेकमलाभर्तुर्ध्वजारोपणकृन्नरः ॥ उद्धृत्यकोटिपुरुषान्नारायणपुरंव्रजेत् ॥ ९७ ॥ पताकावह्निभिर्युक्तंविष्णोरायतनंजनः ॥ मण्डयत्यवनीपालःसलभेत्प्रतिजन्मनि ॥ ९८ ॥ पताकाप्रचलंतीचयावद्भवतिवायुना ॥ तत्कर्तुःपातकंसर्वंतावदेवविनश्यति ॥ ९९ ॥ पताकावलयाःप्राज्ञैर्नानावर्णाहरेर्गृहे ॥ स्थापितव्याःपरंस्थानमिच्छद्भिर्हरिवासरे ॥ १०० ॥ विष्णोःशिरसियच्छत्रंधत्तेचारुतरंजनः ॥ प्रतिजन्मनिविप्रर्षेक्षत्रीभवतिसक्षितौ ॥ १०१ ॥

वासरेवासुदेवस्यपुष्पमंडपकृन्नरः ॥ प्रतिपुष्पंलभेत्पुण्यंवाजिमेधशतोत्तरम् ॥ १०२ ॥ वासुदेवदिनेपुष्पैःसुगंधैर्मंडयन्बुधः ॥ यत्नादपिच
कर्तव्यंचतुर्वर्गफलाप्तये ॥ १०३ ॥ योवस्त्रगृहनिर्माणंकुरुतेहरिवासरे ॥ ससौधवासीविप्रर्षेभवतित्रिदशालये ॥ १०४ ॥ निर्मायवस्त्रभवनंतत्रबध्नाति
मानवः ॥ श्वेतंवालोहितंवापिकृष्णंवासोऽच्युतप्रियः ॥ १०५ ॥ शालिग्रामशिलांतत्रप्रतिमांवाश्रियःपतेः ॥ पञ्चामृतेनसंस्नाप्यस्थापयेद्भक्तितो
व्रती ॥ १०६ ॥ आदौस्वस्त्ययनंकुर्यात्संकल्पंचतथाबुधः ॥ यत्नादपिचकर्तव्यंचतुर्वर्गफलाप्तये ॥ १०७ ॥ भूतशुद्धिंनिजांविप्रविधानंशा
स्त्रभाषितैः ॥ ततश्चैकमनाभूत्वागृहीत्वापुष्पमुत्तमम् ॥ १०८ ॥ ध्यायन्नारायणंदेवंहृदयांभोजवासिनम् ॥ आसीनंहेमपीठेचतथामणिमयेपि
च ॥ १०९ ॥ आसीनंहेमपीठेमणिमयज्वलनालंकृतंक्रीडवेशंविभ्रच्छंखोज्ज्वलाभ्रद्युतिरुचिरतनुंदीर्घदोर्भिश्चतुर्भिः ॥ नित्यंविभ्राजमानंसकलकर
लयैःसायुधैःपद्मनेत्रैःपश्यंतंश्रीमुखंतच्छ्रमनुदमनिशंतंभजेऽपाङ्गदृष्ट्या ॥ ११० ॥ आगच्छभगवन्देवसहितःश्रीपतेःप्रिय ॥ कर्तव्याहिमयाभ
क्त्यासपर्यास्मिन्व्रतेतव ॥ १११ ॥ सर्वलक्षणसंपन्नलक्ष्म्यासहजगद्गुरो ॥ अस्मिन्वरासनेतिष्ठयावत्पूजांकरोमिते ॥ ११२ ॥ समस्तलोक
विख्यातकीर्तेनारायणप्रभो ॥ कच्चित्तेकुशलंसर्वंसर्वदसुरार्चित ॥ ११३ ॥ पाद्यंगृहाणदेवेशनारायणसुवासितम् ॥ पादद्वयरजोहारिपवित्रम
तिशीतलम् ॥ ११४ ॥ अर्घ्यंददामितेविष्णोदूर्वापल्लवसंयुतम् ॥ अखंडतंडुलोपेतंपुंडरीकनिभेक्षण ॥ ११५ ॥ इदमाचमनीयंतेसुपवित्रंददा
म्यहम् ॥ गृहाणपरमानंदपरमानंदवर्द्धनम् ॥ ११६ ॥ मयादत्तेनगंधेनजरासंधविनाशन ॥ तवास्तुभूषितंगात्रंलक्ष्मीनाथसुगंधिना ॥ ११७ ॥
ददाम्यहंपवित्रार्थंजगतामादिकारकम् ॥ इदमाचमनंदेवतद्गृहाणसुरेश्वर ॥ ११८ ॥ सृष्टोऽयंविधिनापूर्वंदेवानांतुष्टिवृद्धये ॥ अतस्तुभ्यंसुर
श्रेष्ठधूपोऽयंदीयतेमया ॥ ११९ ॥ तमसःस्तोमसंहर्ताघृतपूर्णोजनार्दन ॥ तवास्तुप्रीतयेदेवएषदीपोजनार्दन ॥ १२० ॥ सोत्तरीयमिदंवस्त्रंब
स्तिश्रोणिसुशोभनम् ॥ ददाम्यहंतेदेवेशसोपवीतंजगद्गुरो ॥ १२१ ॥ अन्नंचतुर्विधंस्वादुरसैःषड्भिःसमन्वितम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्यागृहाण
परमेश्वर ॥ १२२ ॥ मुखदुर्गन्धहरणंकर्पूरखदिरान्वितम् ॥ गृहाणविष्णोतांबूलंकैवल्यदमहामते ॥ १२३ ॥ विधिनानेनगोविन्द
मुपहारैरनुत्तमैः ॥ पूजयेत्संवृतोभक्त्याप्रहरेषुचतुर्ष्वपि ॥ १२४ ॥ नानोपहारान्हरयेयोयच्छेद्धरिवासरे ॥ वित्तशाठ्यंनकर्तव्यं
कर्मणांफलमिच्छता ॥ १२५ ॥ ततस्तुव्रतिभिःसर्वैर्नारायणपरायणैः ॥ निशिजागरणंकार्य्यंनृत्यगीतस्तवादिभिः ॥ १२६ ॥ प्रदक्षिणंद्विजश्रेष्ठनामा
निकमलापतेः ॥ सर्वपापविनाशीनिस्मर्तव्यानिव्रतेरतैः ॥ १२७ ॥ स्फुरंतंप्रतिवक्त्रेभ्योहरिनामध्वनिंजनाः ॥ शृण्वंतितेविमुक्ताःस्युर्महद्भिःपापसं

चयैः ॥ १२८ ॥ नपाखंडजनालापःकर्तव्योहरिवासरे ॥ पाखंडालापमात्रेणसर्वधर्मोविनश्यति ॥ १२९ ॥ नारायणयशोगीतंप्रतिकंठंविनिःसृतम् ॥ श्रुत्वामूढानतृप्यंतिश्वानोवीणाक्कणंयथा ॥ १३० ॥ संतोहर्षसमायांतिश्रुत्वागीतंजगत्पतेः ॥ समस्तपापविध्वंसिवीणाक्काणंयथामृगाः ॥ १३१ ॥ गायंतंहरिगीतानिनृत्यंतिनृत्यमुत्तमम् ॥ तृप्यंतिव्रतिनोदृष्ट्वातृप्यंतिकमलापतेः ॥१३२॥ व्रतिनोयेनतृप्यंतिविष्णोरायतनेद्विज ॥ प्रतिजन्मनिवैतेषांपशुताशाश्वतीभवेत् ॥१३३॥ नयेगीतानिगायंतिव्रतिनोहरिवासरे ॥ विहीनावचनैस्तेचभ्रमंतिप्रतिजन्मनि ॥ १३४ ॥ मृदंगादीनिवाद्यानिकर्तव्यानिहरेःपुरः ॥ यतोवाद्यैर्भवेत्तुष्टोभगवान्मधुसूदनः ॥ १३५ ॥ कुर्वंतिजागरंविष्णोर्वेदाध्ययनमुत्तमम् ॥ पुराणपठनंवापिकर्तव्यंवैष्णवैर्जनैः ॥ १३६ ॥ रामायणंभागवतंभारतंव्यासभाषितम् ॥ अन्यानिचपुराणानिपाठ्यानिहरिवासरे ॥१३७॥ येपठंतिपुरोविष्णोर्येश्रृण्वन्तिहरेर्दिने ॥ प्रत्यक्षरेलभंतेतेकपिलादानजंफलम् ॥ १३८ ॥ निशिजागरणंकुर्यात्सानंदोवैष्णवोजनः ॥ जितनिद्रोभवेत्सम्यग्ध्यायतेकेशवंहृदा ॥ १३९ ॥ प्रदक्षिणाकारतयाभूयोभूयोहरेर्दिने ॥ निपत्यदण्डवद्भूमौप्रणमेच्चजनार्दनम् ॥ १४० ॥ ततःप्रभातेविमलेकृतपंचमहाध्वरः ॥ हरिंसंस्नाप्यदुग्धेनपूजयेद्भक्तिमान्व्रती ॥ १४१ ॥ व्रतस्यदक्षिणांदद्यान्निजशक्त्याद्विजन्मने ॥ ततस्तुद्वादशीमध्येव्रतीपारणमाचरेत् ॥ १४२ ॥ पारणंकुरुतेयस्तुविलंघ्यद्वादशीतिथिम् ॥ जन्मकोट्यर्जितंपुण्यंतस्यचैवविनश्यति ॥ १४३ ॥ द्वादशीतिथिमध्येतुकर्तव्यंपारणंबुधैः ॥ नकदाचित्त्रयोदश्यांव्रतस्यफलमिच्छुभिः ॥ १४४ ॥ उपवासदिनेविप्रनिशायामपिवैष्णवः ॥ उपवासफलप्रेप्सुर्यत्नात्स्वापंविवर्जयेत् ॥ १४५ ॥ विनाजागरणंनूनमुपवासोनिरर्थकः ॥ अतोजागरणंकार्य्यमुभयोरपिपक्षयोः ॥ १४६ ॥ एकादशीव्रतंयेनविधिनानेनकुर्वते ॥ सत्यंसत्यंद्विजश्रेष्ठसर्वेतेमोक्षगामिनः ॥ १४७॥ जन्ममृत्युहरणैकनिदानंसेंद्रदेवनिकरैरपिकार्यम् ॥ वासुदेवदिवसव्रतसारंजैमिनेत्वमनिशंकुरुयत्नात् ॥ १४८ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेएकादशीमाहात्म्येद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ पूर्वकोचरशोनामराजाभूत्क्षितिमंडले ॥ शांतःपरमधर्मज्ञोराजनीतिविदांवरः ॥ १ ॥ सत्यवादीजितक्रोधोजितवैरिसमुच्चयः ॥ नारायणार्चनपरोहरिसेवारतःपरः ॥ २ ॥ सुप्रज्ञानामममहिषीतस्यासीत्प्रियवादिनी ॥ सर्वलक्षणसंपन्नापतिसेवापरायणा ॥ ३ ॥ एकादशीव्रतरतासर्वप्राणिहितैषिणी ॥ जातिस्मरामहाभागासुशीलावरवर्णिनी ॥ ४ ॥ सराजादशमींकृत्वासदारःपरमार्थवित् ॥ एकादशींनिशीथिन्यांजागरंकर्तुमुद्यतः ॥ ५ ॥ तत्रांतरेद्विजःकश्चिच्छौरिर्नाममहीपतेः ॥ आजगाममहातेजास्तस्यजागरमण्डपम् ॥६॥ तमायांतंसभूपालोनारायणपरायणः ॥ पाद्याद्यैःपूजयामाससदारोऽत्यंतहर्षितः ॥ ७॥ तेषांमध्येसूपविष्टःसविप्रोखिलतत्ववित् ॥ विष्णुपूजापरांस्तत्रददर्शव्रतिनोबहून् ॥ ८ ॥ पूजयंतिहरिंकेचिन्नानापुष्पैर्मनोरमैः ॥ गंधैर्धूपैस्तथादीपै

रुपहारैरनुत्तमैः ॥ ९ ॥ गङ्गामृद्भूषिताःकेचित्तुलसीपत्रमालया ॥ अलंकृताहरेरग्रेनृत्यंतिव्रतिनोमुदा ॥ १० ॥ केचिद्गायंतिगीतानिललितानिहरेःपुनः॥ करतालंसमादायव्रतिनोभगवत्प्रियाः ॥ ११ ॥ स्तवैरनुत्तमैःकेचिन्नारायणमनामयम् ॥ स्तुवंतिजगतामीशंदिव्यार्थैःकमलाक्षरैः ॥ १२ ॥ श्वेतचामरवातेनशीतलेनजगत्पतेः ॥ वीजयंतिहरेःप्रीतिंकेचिच्चमहतींतथा ॥ १३ ॥ केचिद्वीणादिकंवाद्यंललितंशुचिमंगलम् ॥ वादयंतोमहात्मानःकेचिद्गायंतिकेशवम् ॥१४॥ सराजाराजमहिषीद्वावप्यत्यंतहर्षितौ ॥ गायतांललितंगीतंनृत्यतांनृत्यमुत्तमम् ॥१५॥ तौदंपतीमहात्मानौनृत्यगीतादिकारिणौ ॥ वाचामधुरयाप्राहसशौरिर्ब्राह्मणोत्तमः ॥ १६ ॥ ॥ शौरिरुवाच ॥ ॥ धन्योऽसित्वंमहीपालधन्याचमहिषीतव ॥ चरित्रंयुवयोरेतन्मङ्गलंभुविदुर्लभम् ॥ १७ ॥ त्वांवक्ष्यामियतःकश्चिन्नदृष्टोवैष्णवोत्तमः ॥ त्वयाभूमिभुजापृथ्वीधन्येयंनात्रसंशयः ॥ १८ ॥ एकादशीव्रतमिदंपवित्रंभगवत्प्रियम् ॥ सदारःकुरुषेभूपतस्मात्त्वंवैष्णवाग्रणीः ॥ १९ ॥ सप्तद्वीपैकनाथश्चसदारस्त्वंनृपोत्तम ॥ नारायणाग्रतःप्रीत्यायतोनृत्यसिगायसि ॥ २० ॥ चरित्रंयुवयोरेतद्दंपत्योर्हष्टमद्भुतम् ॥ कस्माद्बुद्धिरियंजातायुवयोरतिनिर्मला ॥ २१ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तस्येदंवाक्यमाकर्ण्यशौरिनाम्नोद्विजन्मनः ॥ ईषद्धास्यमुखीप्राहसुप्राज्ञातमथोद्विजम् ॥ २२ ॥ ॥ सुप्राज्ञोवाच ॥ ॥ एकादशीप्रभावेनपूर्वमावांद्विजोत्तम ॥ अतिपातकिनौमुक्तौसूर्यजेनमहात्मना ॥ २३ ॥ जातिस्मृतिप्रभावेणदिव्यमेकादशीव्रतम् ॥ कुर्वःसंप्रतिविप्रेन्द्रपरमस्थानकाङ्क्षया ॥२४॥ ॥ शौरिरुवाच ॥ ॥ यदिनूनंवरारोहेपूर्वांजातिंत्वमात्मनः ॥ वेत्सिमेब्रूहितांश्रोतुंजायतेकौतुकंहृदि ॥२५॥ पूर्वंस्थिताकाभवतीपतिर्वाकःस्थितस्तव ॥ कथंभास्करिणात्यक्तौयुवांपातकिनावपि ॥२६॥ ॥ सुप्राज्ञोवाच ॥ अप्रकाश्यमिदंवाक्यंयद्यपिद्विजसत्तम ॥ स्थितास्मिवारमुख्याहंरतिशास्त्रविशारदा ॥ २७ ॥ तस्मिञ्जन्मनिपापानिघोराणिसुबहूनिच ॥ मयाकृतानिविप्रेन्द्रनरकक्लेशदानिवै ॥ २८ ॥ अयंनित्योदयोनामशूद्रःस्वाचारवर्जितः ॥ परदाररहरःक्रूरःपरद्रव्यापहारकः ॥ २९ ॥ सुरापोमित्रहंताचभ्रूणहापरहिंसकः ॥ अत्यहंकारयुक्तश्चधर्मनिंदाकरःसदा ॥ ३० ॥ एकदाज्ञातिभिःसर्वैःपरित्यक्तोहिसद्व्रतैः ॥ आजगाममभागारंवेश्याविभ्रमलोलुपः ॥ ३१ ॥ युवानंसुंदरंदृष्ट्वातमेनंद्विजसत्तम ॥ मयापिप्रीतिमासाद्यसंतुष्टःसुरतैरपि ॥ ३२ ॥ ततोऽनुभूयसुरतंमयासहतपोधन ॥ अयमाहचमांप्रेम्णाविनयावनतोवचः ॥ ३३ ॥ अहंसुरतशास्त्रज्ञःपरित्यक्तःस्वबंधुभिः ॥ यदित्वंमन्यसेतस्मिंस्तिष्ठाम्यत्रत्वयासह ॥ ३४ ॥ विनयावनतंवाक्यमिदंशुश्रावतद्द्विज ॥ दंपतीभावमासाद्यसहानेनास्थितास्म्यहम् ॥ ३५ ॥ कदाचिद्द्विजशार्दूलएकादश्यांतिथौहरेः ॥ महद्भिःपीडिताहंचदेहदेहावघातकैः ॥ ॥ ३६ ॥ तस्मिन्नेवद्विजश्रेष्ठज्वरजर्जरदेहया ॥ नपीतमुदकंनान्नंभुक्तंचपरयाभिया ॥ ३७ ॥ ममस्नेहोदयोऽयंचतस्मिन्नेवदिनेहरेः ॥ तत्याजान्नंचतोयं

चविषण्णइवजन्मना ॥ ३८ ॥ अथरात्रौद्विजश्रेष्ठदीपंप्रज्वाल्यसर्पिषा ॥ मयाकृतंजागरणंज्वरापहृतचेतसा ॥ ३९ ॥ नारायणहरेकृष्णरक्षमामितिजल्प
ता ॥ मुहुर्मुहुरनेनापिकृतंजागरणंनिशि ॥ ४० ॥ उपवासप्रभावेणकेशवोच्चारणेनच॥ आवयोःसकलंपापंविनष्टमभवद्द्विज ॥ ४१ ॥ ततःप्रभातेविमले
भगवत्युदितेरवौ ॥ ज्वरार्दिताहंपंचत्वंगताब्राह्मणसत्तम ॥ ४२ ॥ संप्राप्तपंचतांदृष्ट्वामामयंचततःशुचिः ॥ सहत्यामरणंभेजेनिंदितःसकलैर्जनैः ॥ ४३ ॥
सूर्य्यजस्यततःप्रेष्यैर्ज्वलदग्निनिभेक्षणैः ॥ बद्धादृढेनपाशेननीतौदुर्गमवर्त्मना ॥ ४४ ॥ शुभकर्माशुभंवापिचित्रगुप्तोयमाज्ञया ॥ सर्वंविचारयामासमूला
त्सतुविचक्षणः ॥ ४५ ॥ ॥ चित्रगुप्तउवाच ॥ ॥ यद्यप्येतौमहाबाहोमहापातकिनांवरौ ॥ तथापिपातकैर्मुक्तौह्येकादश्यामुपोषणात् ॥ ४६ ॥
अनिच्छयापियःकुर्यात्पुण्यमेकादशीव्रतम् ॥ सोपिगच्छेत्परंस्थानंसर्वपापविवर्जितः ॥ ४७ ॥ इत्युक्तश्चित्रगुप्तेनधर्मराजोमहायशाः ॥ आसनात्सहसो
त्थायववंदेतामसुंचसः ॥४८॥ सुगंधैश्चंदनैर्दिव्यैर्धूपैःपुष्पैश्चमृत्युना ॥ सुवर्णाभरणैरेवमंडितौपापवर्जितौ ॥४९॥ फलैर्नानाविधैस्तत्रमधुरैरमृतोपमैः ॥
भास्करिःकारयामासप्रीत्याभोजनमावयोः ॥ ५० ॥ अथस्तुत्वास्तवैर्दिव्यैःस्वयमावांयमःप्रभुः ॥ समारोप्यरथेदिव्येप्रोवाचेतिकृताञ्जलिः ॥ ५१ ॥
॥ यमउवाच ॥ ॥ युवांपुण्यवतांश्रेष्ठौसर्वपापविवर्जितौ ॥ यत्रास्तेभगवान्विष्णुर्गच्छेतांतत्रसंप्रति ॥ ५२ ॥ इत्युक्तौधर्मराजेनविनयावनतेनवै ॥
अथैतदुक्तमावाभ्यांनत्वातत्पादपङ्कजे ॥ ५३ ॥ गतव्यंनान्यथादेवतद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ किंत्वस्तिनरकंद्रष्टुंत्वद्गृहस्थंस्पृहावयोः ॥ ५४ ॥
यमाज्ञयाततोविप्ररथमारुह्यशोभनम् ॥ दुष्प्रेक्ष्यानिरयादृष्टाआवाभ्यांतत्रविस्तराः ॥ ५५ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ तत्रावस्थापाप
वतांयायादृष्टाःपतिव्रते ॥ विस्तरेणसमाख्यातुंतास्ताःसर्वास्त्वमर्हसि ॥ ५६ ॥ पुण्यात्मानःपथायेनव्रजन्तियममंदिरम् ॥ पापात्मान
श्चसुश्रोणितन्मेकथयविस्तरात् ॥ ५७ ॥ पुण्यात्माकीदृशंपश्येत्तत्रवैवस्वतंप्रभुम् ॥ पुण्यात्मनांपापिनांचपंथानंसुखदुःखदम् ॥ ५८ ॥ ॥ सुप्राज्ञो
वाच ॥ ॥ आदौब्रवीमिपंथानंनृणांपुण्यवतामहम् ॥ शृणुष्वद्विजशार्दूलशृण्वतांप्रीतिवर्द्धनम् ॥ ५९ ॥ प्रस्तरैर्विस्तरैर्बद्धोदिव्यवस्त्रैःसमावृतः ॥
भातिपुण्यवतांपंथाःसर्वोपद्रववर्जितः ॥ ६० ॥ क्वचिद्गंधर्वकन्याभिर्गीयतेगानमद्भुतम् ॥ क्वचिन्मञ्जुशरीराभिरप्सरोभिश्चनृत्यते ॥ ६१ ॥ क्वचिद्वी
णाक्वणंनानावाद्यंचक्रुर्मनोरमम् ॥ क्वचित्कुसुमवृष्टिश्चक्वचिद्वायुश्चशीतलः ॥ ६२ ॥ क्वचित्प्रपाशीततोयाक्वचिच्चभुक्तिशालिकाः ॥ क्वचिद्देवाश्चगंधर्वाः
पठंतिस्तवमुत्तमम् ॥ ६३ ॥ क्वचित्क्वचिद्दीर्घिकाश्चफुल्लपद्माःसुशोभनाः ॥ सुच्छायाःपादपाःक्वापिपुष्पितावंजुलादयः ॥ ६४ ॥ ततस्तुसुखसम्प
न्नाःपथिगच्छंतिमानवाः ॥ पुण्यात्मानोद्विजश्रेष्ठसुखमृत्युमवाप्यच ॥ ६५ ॥ केचित्तुरंगमारूढानानालंकारभूषिताः ॥ उद्दण्डधवलच्छत्रैर्गच्छंत्यावृत्य

मस्तकम् ॥ ६६ ॥ केचिद्यांतिगजारूढारथारूढाश्चकेचन ॥ यानारूढाजनाःकेचित्सुखेनयममंदिरम् ॥ ६७ ॥ केचिद्देवाङ्गनाहस्तन्यस्तचामरवायु भिः ॥ गच्छंतिवीजितामर्त्याःस्तूयमानाःसुरर्षिभिः ॥ ६८ ॥ केचिद्दिव्यायुधधराःस्रक्चन्दनविभूषिताः ॥ भुंजंतोयांतितांबूलंपुण्यात्मानोयमालयम् ॥ ॥ ६९ ॥ निजगात्रत्विषाकेचिज्ज्वालयंतोदिशोदश ॥ व्रजंतिशमनागारंजलग्रहनिवासिनः ॥ ७० ॥ केचिच्चपायसंदिव्यंभुंजंतोयांतिसत्तम ॥ सुभक्षणं प्रकुर्वंतःपथियांतःसुखेनच ॥ ७१ ॥ केचिद्दुग्धंपिबंतश्चकेचिदिक्षुरसंतथा ॥ केचित्तक्रंपिबंतश्चगच्छंतियममंदिरम् ॥ ७२ ॥ केचिद्दधीनिभक्षंतःकेचि न्नानाफलानिच ॥ केचिन्मधुपिबंतश्चपुण्यवंतोव्रजंतिवै ॥ ७३ ॥ तानागतांस्ततोदृष्ट्वाबहून्धर्मपरायणान् ॥ भास्करीप्रीतिमासाद्यस्वयंनारायणोभ वेत् ॥ ७४ ॥ चतुर्बाहुःश्यामवर्णःप्रफुल्लकमलेक्षणः ॥ शङ्खचक्रगदापद्मधारीगरुडवाहनः ॥ ७५ ॥ स्वर्णयज्ञोपवीतीचस्मरचारुमहाननः ॥ किरीटीकु ण्डलीचैववनमालाविभूषितः ॥ ७६ ॥ चित्रगुप्तोमहाप्राज्ञश्चंडाद्यायमकिंकराः ॥ सर्वेनारायणाकारावभूवुर्मधुरोक्तयः ॥ ७७ ॥ ततःस्वयंधर्मराजस्तान्स र्वान्मनुजोत्तमान् ॥ परमांप्रीतिमासाद्यमित्रवच्चार्चयेद्द्विज ॥ ७८ ॥ दिव्यरत्नैःफलैश्चैवतेषांपुण्यवतांनृणाम् ॥ भोजनंकारयित्वातुतानुवाचाथभास्क रिः ॥ ७९ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ यूयंसर्वेमहात्मानोनरकक्लेशभीरवः ॥ निजकर्मप्रभावेणगम्यतांपरमंपदम् ॥ ८० ॥ संसारेजन्मसंप्राप्यपुण्यंयः कुरुतेनरः ॥ समेपितासमेभ्रातासमेबंधुसमःसुहृत् ॥ ८१ ॥ इत्युक्ताधर्मराजेनतेसर्वेद्विजसत्तम ॥ दिव्यंरथंसमारुह्यनारायणपुरंगताः ॥ ८२ ॥ पुण्या त्मनांगतिःप्रोक्तासमासेनद्विजोत्तम ॥ पापात्मनांशृणुगतिंविस्तरेणवदाम्यहम् ॥ ८३ ॥ षडशीतिसहस्राणियोजनानिदुरात्मनाम् ॥ प्रोक्तोमार्गस्यवि स्तारःसर्वदुःखान्वितःसच ॥ ८४ ॥ कुत्रचिद्वह्निवृष्टिश्चकुत्रचिच्चाश्मवर्षणम् ॥ क्वचित्क्वचिद्द्विजश्रेष्ठसंतप्तंतप्तवालुकम् ॥ ८५ ॥ क्वचित्क्वचित्तीक्ष्णशि लाःक्वचित्तप्तशिलास्तथा ॥ क्वचित्क्वचिच्छस्त्रवृष्टिःक्वचिदंगारवर्षणम् ॥ ८६ ॥ क्वचिदग्निरिवातीवसंतप्तावांतिमारुताः ॥ गंभीरांधकराःक्वापितृणावर्त मुखाद्विज ॥ ८७ ॥ क्वचित्कंटकवृष्टिश्चनाराचमयकंटकैः ॥ पाषाणश्रेणयःक्वापिदुःखरोहाःसपन्नगाः ॥ ८८ ॥ गच्छंतिपापिनस्तत्रशुष्ककंठो ष्ठतालुकाः ॥ एवंबहुविधक्लेशेछायाजलविवर्जिते ॥ ८९ ॥ तस्मिन्मार्गेद्विजश्रेष्ठपापिनोयांतिदुःखिताः ॥ नाम्नाविमुक्तकेशाश्चप्रेताकाराभयंकराः ॥ ॥ ९० ॥ रुधिरौघप्लुताःकेचित्केचित्कर्दमभूषिताः ॥ केचित्केचिच्चकृष्णांगाःपथिगच्छंतिपापिनः ॥ ९१ ॥ क्रंदंतोव्यथयाकेचित्स्रवद्बाष्पाकुले क्षणाः ॥ शोचंतःस्वानिकर्माणिकेचिद्गच्छंतिपापिनः ॥ ९२ ॥ कस्याचिच्चर्मपाशस्यबंधनंपापिनांगले ॥ कंकालेकस्यचिद्बद्धाःकस्यचिच्चपदद्वये ॥ ९३ ॥ गलेसूचसिमुत्कीर्णेपाशंदत्वादृढंरुषा ॥ आकृष्यंतेयमप्रेष्याःकेषांचिच्चकृतेनसाम् ॥ ९४ ॥ वर्त्मस्थान्गुरुपाषाणान्वहंतःकर्णरन्ध्रकैः ॥

अयोभारांश्वशीर्षाग्रैर्वजंतिपथिपापिनः ॥ ९५ ॥ कांश्चिद्भुजेषुपाशेषुनयंतियमकिंकराः ॥ ग्रीवासुपापिनःकेचित्करप्रहरणैर्दृढैः ॥ ९६ ॥ क्षिप्त
क्षिप्तायमप्रेष्यानयंतियमकिंकराः ॥ यांत्यधःशिरसःकेचिदूर्ध्वपादास्तथापरे ॥ ९७ ॥ गच्छंतिबाहुभिःकेचिदेकपादाश्चकेचन ॥ इत्येवंविकृता
काराआर्तरावविरावणाः ॥ ९८ ॥ यमदूतैस्ताड्यमानाःपापिनोयांतितत्पथे ॥ तेष्वागतेषुसर्वेषुपापात्मासुरुषायमः ॥ ९९ ॥ दिव्यांमू
र्तिंपरित्यज्यबभूवात्यंतभैरवः ॥ त्रिंशद्योजनदीर्घांगोवापीसदृशलोचनः ॥ १०० ॥ धूम्रवर्णोमहातेजाःप्रलंबोघर्घरध्वनिः ॥ सुदीर्घदशनश्रेणिः
शूर्पोपमनखावलिः ॥ १०१ ॥ प्रचण्डमहिषारूढःसंदष्टदशनच्छदः ॥ दंडहस्तश्चर्मपाशोभ्रुकुटीकुटिलाननः ॥ १०२ ॥ चित्रगुप्तोमहामायःक्रो
धारुणितलोचनः ॥ अट्टाट्टहासंकुर्वाणःसमवर्तीविराजते ॥ १०३ ॥ चंडाद्याःकिंकराःसर्वेपाशमुद्गरपाणयः ॥ बभूवुर्भैरवाःक्रुद्धागर्जंतोजलदा
इव ॥ १०४ ॥ जहिजह्याशुपापिष्ठान्भिन्धिच्छिंदयविंधय ॥ समंतादेवधावंतोवल्गंतियमकिंकराः ॥ १०५ ॥ तानाहपततःसर्वान्पापिनोधर्मराट्प्रभुः ॥
तर्जयेत्कालदंडेनत्यजन्हुंकारनिःस्वनम् ॥ १०६ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ रेरेपापादुराचारायुष्माभिरविवेकिभिः ॥ अहोकृतानिपापानिआत्मपीडाक
राण्यपि ॥ १०७ ॥ मस्तकोपरितिष्ठंतंनेक्षध्वंसमवर्तिनम् ॥ ज्ञात्वापिमांजीवितेशंयुष्माभिःपातकंकृतम् ॥ १०८ ॥ पुण्यात्मनामहंबंधुरहंपापात्मनांरि
पुः ॥ इतिकुत्रापियुष्माभिर्नश्रुतंश्रवणैःस्वकैः ॥ १०९ ॥ निरयादुःसहाःसंतिनानादुःखसमन्विताः ॥ पापिनोभुंजतेतांश्चयुष्माभिर्नेतिविश्रुतम् ॥ ११० ॥
मत्वामिथ्यैवयुष्माभिश्चर्चाममदुराशयाः ॥ अद्यसैवस्वकैर्नेत्रैर्दृश्यतांकृतपातकाः ॥ १११ ॥ वित्तांध्येनवचोमत्तायूयंसर्वेसदैवहि ॥ चक्रिरेपापजालानि
युष्माभिःसततंयथा ॥ ११२ ॥ तथापापफलंदुष्टाभुंजतांक्रंदनेनकिम् ॥ ॥ सुप्राज्ञोवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाभास्करिर्देवश्चित्रगुप्तमुवाचह ॥ ११३ ॥
एतेषांपापकर्माणिमहाभागविचारय ॥ धर्मराजवचःश्रुत्वाचित्रगुप्तोमहत्तदा ॥ ११४ ॥ तेषांयावंतिपापानितावंतिप्राहचोदितः ॥ ततस्तेपापिनःसर्वेक्रंदं
तिद्विजसत्तम ॥ ११५ ॥ इत्यूचुःशमनंभीताश्चर्मपाशेनियंत्रिताः ॥ ॥ पापिनऊचुः ॥ ॥ अस्माभिर्यानिपापानिकृतानिभास्करात्मज ॥ ११६ ॥ के
स्थिताःसाक्षिणस्तत्रकेवायूयंनिवेदिताः ॥ अशुभंवाशुभंवापियतोऽस्माभिःकृतंपुरा ॥ ११७ ॥ तथाचदृष्टंकेनात्रपुरोऽस्माकंनिगद्यताम् ॥ ततःप्रहस्य
भगवान्कोपेनमहताद्विज ॥ ११८ ॥ आहूयसाक्षिणःसर्वानिदंवचनमब्रवीत् ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ यूयंसर्वेयथावृत्तंसंनिधौसाक्षिणस्तथा ॥ ११९ ॥
आकाशंपृथिवींचैवजलंचतिथयस्तथा ॥ दिनंरात्रिरुभेसंध्येधर्मश्चैतेतुसाक्षिणः ॥ १२० ॥ तेषांपापात्मनामूचुःसर्वंकर्मशुभाशुभम् ॥ यस्ययस्यचवेला
यांकर्मयद्यदिकारितम् ॥ १२१ ॥ ससस्साक्षतिस्यतस्यजगादयमसन्निधौ ॥ तच्छ्रुत्वापापिनःसर्वेसाध्वसाकृष्टमानसाः ॥ १२२ ॥ सकंपहृदयास्तस्थु

मैर्घदष्ट्वामृगाइव ॥ ततस्तुदंतावलिभिःकुर्वन्कडकडध्वनिम् ॥ १२३ ॥ धर्मराट्कालदंडेनताञ्जघानपृथक्पृथक् ॥ ताडिताधर्मराजेनतेसर्वेकृ
तपातकाः ॥ १२४ ॥ क्रंदंतिनिजकर्माणिशोचंतःप्राप्तसाध्वसाः ॥ ततस्तान्पापिनःसर्वान्दूताश्चंडादयोरुषा ॥ १२५ ॥ नरकेषुयमादेशा
द्रौरवादिषुचिक्षिपुः ॥ तपनेचिक्षिपुःकांश्चिदवीचौकृतपातकान् ॥ १२६ ॥ संघातेकालसूत्रेचमहारौरवकेतथा ॥ संतप्तेवालुकाकुंडेकुंभीपाकेत
थापरान् ॥ १२७ ॥ निरुच्छ्वासेमहाघोरेचिक्षिपुश्चप्रमर्द्दने ॥ असिपत्रवनेघोरेनानाभक्षेषुपापिनः ॥ १२८ ॥ वैतरण्यांतथाकेऽपिचिक्षिपुर्यमकिंकराः ॥
घोरेविष्ठाह्रदेकांश्चित्तुषांगारास्थिकंटकैः ॥ १२९ ॥ पूर्णेनितांतसंतप्तेचिक्षिपुर्यमकिंकराः ॥ पुरीषलेपनेचैवपुरीषभोजनेतथा ॥ १३० ॥ स्वमांसभोज
नेचैवस्थापितायमकिंकरैः ॥ श्लेष्माणंभुंजतेकेचित्केचिद्वीर्यंचभुंजते ॥ १३१ ॥ पिबंतिकेचिन्मूत्राणिकेचिद्रक्तानिपापिनः ॥ केषांचिद्वदनेष्वेवज
लौकाःपन्नगोपमाः ॥ १३२ ॥ पूर्यंतेपन्नगाश्चैवयमदूतैर्भयंकरैः ॥ उत्पाद्यंतेऽतिसंतप्तैर्जिह्वाश्चद्विजसत्तम ॥ १३३ ॥ केषांचित्कर्णरंध्रेषुमुखेषुचकृतै
नसाम् ॥ तप्ततैलानिपूर्यंतेनिर्दयैर्यमकिंकरैः ॥ १३४ ॥ केषांचित्खड्गधाराभिर्बाहुंचचरणंतथा ॥ कर्णादिनासिकाश्चैवच्छिंदंतिचदुरात्मनाम् ॥
॥ १३५ ॥ शयनंकुर्वतेकेचिज्ज्वलदंगारसंचये ॥ केचिन्नाराचतुल्येषुशयनंकंटकेषुच ॥ १३६ ॥ कर्दमेषुचतप्तेषुकांश्चिच्छमनाकिंकराः ॥ पातयंति
द्विजश्रेष्ठकेशेष्वाकृष्यपापिनः ॥ १३७ ॥ वमनेषुचकेषांचिन्नखसंधिषुपापिनाम् ॥ तप्तसूचीसहस्राणिप्रक्षिपंतिमुहुर्मुहुः ॥ १३८ ॥ संतप्तलोहशूलाग्रेकां
श्चिदारोपयंतिवै ॥ क्रंदंतिकंटकैस्तीक्ष्णैःकेषांचिन्मस्तकानिवै ॥ १३९ ॥ गृहीत्वाहस्तपादेषुशाल्मलिद्रुमकंटकैः ॥ निष्कुषंतिरुषाकांश्चिदार्त्तरावावि
राविणः ॥ १४० ॥ वद्ध्वागलेषुपाषाणंकांश्चिच्छमनकिंकराः ॥ रक्तगर्तेपयोगर्तेपातयंतिपुनःपुनः ॥ १४१ ॥ याम्यैर्दूतैरुद्भिरंतिशिरांसिपापिनांनृणाम् ॥
चूर्णयंत्युपलैर्याम्यामुहुर्मुहुरतिक्रुधा ॥ १४२ ॥ वक्षोमध्येषुकेषांचिल्लोहकीलकसंचयान् ॥ आरोपयंतिलोकानांक्रंदतांदुरितात्मनाम् ॥ १४३ ॥ चक्षूंषि
बडिशैःकेषामुत्पाट्यंतेकृतैनसाम् ॥ केषांचिन्नासिकाएवपूर्य्यंतेवृश्चिकैर्द्विज ॥ १४४ ॥ केषांचिद्वृक्षशाखायांबद्धापादांश्चपाशकैः ॥ ज्वालयंतितले
वह्निसधूमंयमकिंकराः ॥ १४५ ॥ धूमपानंप्रकुर्वन्तितेतत्रकृतकिल्बिषाः ॥ अधोमुखाऊर्ध्वपादास्तस्थुराचन्द्रतारकम् ॥ १४६ ॥ मुसलैर्मुद्गरैःकेचि
त्ताड्यमानाःपुनःपुनः ॥ याम्यैर्दूतैरुद्गिरन्तिशोणितानिव्यथाकुलाः ॥ १४७ ॥ अन्धकारमयेगेहेपूतिगन्धवतिद्विज ॥ दंशैश्चमशकैश्चैवकेचित्सीदंति
पापिनः ॥ १४८ ॥ भस्मानिभुञ्जतेकेचित्कृमीन्केचिच्चभुञ्जते ॥ केचिद्दुर्गन्धमांसानिकेचिच्चपूतिमृत्तिकाम् ॥ १४९ ॥ श्वभिर्व्याघ्रैःशृगालैश्चवज्रद
न्तनखैस्तथा ॥ ऋक्षैःकेचिद्भक्ष्यमाणाःक्रंदन्तिरुधिराप्लुताः ॥ १५० ॥ नितांतोग्रविषैःसर्पैर्भक्ष्यमाणास्तथापरे ॥ अन्येमहिषशृंगाग्रनिर्भिन्नवक्षसोद्वि

ज ॥ १५१ ॥ पतन्तिमूर्च्छिताःपृथ्वींसिंचंतोरुधिरैर्महीम् ॥ यमदूतधनुर्मुक्तैर्घोरैराशीविषोपमैः ॥ १५२ ॥ जर्जराखिलदेहाश्चलुठंत्यन्येमहीतले ॥ तत्रायःपिण्डनिलयंततप्तपाषाणमेवच ॥ १५३ ॥ दंशशस्त्रेणकेषांचित्कुष्णंतिवदनेषुच ॥ नासारन्ध्रेषुकेषांचिद्यमदूतामुखेषुच ॥ १५४ ॥ श्वासानिलनिरोधार्थंनासारन्ध्रंवयंतिवै ॥ केषांचित्तीक्ष्णधाराभिर्यमशक्तिभिरुद्धतैः ॥ १५५ ॥ उत्पाट्यंतेंगचर्माणियमदूतैर्महाबलैः ॥ कांश्चिद्गृहीत्वाकेशेषु निपात्यपृथिवीतले ॥१५६॥ कीलैःपादादिभिर्घातैस्ताडयंतिसदैवाहि ॥ केचित्क्षारांबुधाराभिःसंतप्ताःकृतपातकाः ॥१५७॥ क्षारांबुपानंकुर्वंतिक्रंदंतोबहुधाद्विज ॥ पित्तपानंमहाभागकेचित्कुर्वन्तिपापिनः ॥ १५८ ॥ स्नुहीक्षीराणिकेचिच्चपिबंतिपापिनांवराः ॥ केषांचित्स्वपतांभूमौवक्षःसुयमर्किकरैः ॥ १५९ ॥ दीयंतेगुरुपाषाणाःसंतप्ताःपर्वतोपमाः ॥ काष्ठखंडद्वयंदत्वाग्रीवायांचगलेतथा ॥ १६० ॥ उदग्रमुखंबध्नन्तिकेषांचिद्दृढपाशकैः ॥ आरोप्यवृक्षशाखायांकांश्चिद्भूमौक्षिपंतिच ॥ १६१ ॥ उत्थापयंतिभूमौचप्रक्षिपंतिपुनःपुनः ॥ एवंतेपापिनःसर्वेक्षुधितास्तृषितास्तथा ॥ १६२ ॥ त्राहित्राहीतिजल्पंतोरुदंतियातनागृहे ॥ युगकल्पांतपर्यंतंभुक्त्वानिरययातनाम् ॥ १६३ ॥ नातिभुक्त्वापापशेषेजायंतेपापयोनिषु ॥ पापयोनौसमुत्पन्नाभवंतिव्याधिपीडिताः ॥ १६४ ॥ हीनांगाअधिकांगाश्चदुःखिनःपापसेवकाः॥अपुत्राअतिमूर्खाश्चपरहिंसापरायणाः ॥ १६५ ॥ अल्पायुषोऽल्पमतयःकुभार्यापतयस्तथा ॥ नित्यंपापानिकर्माणिकर्मणामनसागिरा ॥ १६६ ॥ पुनःपापप्रभावेननिरयंयांतिपूर्ववत् ॥ तस्मात्पापंनकर्तव्यंकदाचिदपिसत्तमैः ॥ १६७ ॥ नराणांकृतपापानांनरकान्नास्तिनिष्कृतिः ॥ संक्षेपात्पापिनांदुःखंनिरुक्तंद्विजसत्तम ॥ १६८ ॥ सम्यग्वक्तुंकःक्षमोस्तिवर्षायुतशतैरपि ॥ दुर्गतीनांततोह्यङ्गामनुजानांकृतैनसाम् ॥ १६९ ॥ आवांविमानमारुह्यनारायणपुरंगतौ ॥ कल्पकोटिसहस्राणिभुक्त्वाभोगान्हरेर्गृहे ॥ १७० ॥ जातौवैराजवंशेऽस्मिन्विशुद्धेद्विजसत्तम ॥ अत्रभुक्त्वाखिलान्भोगान्सर्वसंपत्समन्वितान् ॥ १७१ ॥ सुखमृत्युंसमासाद्यगंतव्यंपरमंपदम् ॥ एकादशीव्रतसमंव्रतंनास्तिजगत्त्रये ॥ १७२ ॥ अनिच्छयापियत्कृत्वागतिरेवंविधाऽऽवयोः ॥ एकादशीव्रतंयेतुभक्तिभावेनकुर्वते ॥ १७३ ॥ नजानेकिंभवेत्तेषांवासुदेवानुकम्पया ॥ इतितेकथितंसर्वंपृष्टंब्राह्मणसत्तम ॥ १७४ ॥ विष्णोर्दिवसमाहात्म्यंकिमन्यच्छ्रोतुमर्हसि ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तस्यैतद्वचनंश्रुत्वासविप्रःपरमार्थवित् ॥ १७५ ॥ एकादशीव्रतेचित्तंचकारसुदृढंनिजम् ॥ सराजाराजमहिषीचिरंभुक्त्वावसुंधराम् ॥ १७६ ॥ अंतेविष्णुपुरंगत्वाप्राप्तवंतौपरंपदम् ॥ व्रतराजस्यमाहात्म्यंयेशृण्वंतिपठंतिच ॥ १७७ ॥ पापजालैर्विनिर्मुक्तालभंतेहरिसन्निधौ ॥ १७८ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेएकादशीमाहात्म्येत्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ एकाद

ङ्याः फलं श्रुत्वा सुप्रीतो जैमिनिस्ततः ॥ कृताञ्जलिरुवाचेदं कृष्णद्वैपायनं प्रभुम् ॥ १ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ विष्णोर्देवस्य माहात्म्यं त्वत्प्रसादाच्छ्रुतं मया ॥ तुलस्या ब्रूहि माहात्म्यं शृण्वतां पापनाशनम् ॥ २ ॥ ॥ व्यास उवाच ॥ ॥ इन्द्राद्यैर्दैवतैः सर्वैस्तुलसी भगवत्यसौ ॥ संसेव्या सर्वदा विप्र चतुर्वर्गफलप्रदा ॥३॥ स्वर्गे मर्त्ये च पाताले तुलसी दुर्लभा सताम् ॥ चतुर्वर्गफलप्राप्तिस्तस्यां भक्तिः करोति वै ॥ ४ ॥ यत्रैकस्तुलसीवृक्षस्तिष्ठत्यपि च सत्तम ॥ तत्रैव त्रिदशाः सर्वे ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥५॥ केशवः पत्रमध्ये च पत्राग्रे च प्रजापतिः ॥ पत्रवृन्ते शिवस्तिष्ठेत्तुलस्याः सर्वदेव हि ॥६॥ लक्ष्मीः सरस्वती चैव गायत्री चंडिका तथा ॥ सर्वाश्चान्या देवपत्न्यस्तत्पत्रेषु वसंति च ॥ ७ ॥ इन्द्रोऽग्निः शमनश्चैव नैर्ऋतिर्वरुणस्तथा ॥ पवनश्च कुबेरश्च तच्छाखायां वसंत्यमी ॥ ८ ॥ आदित्यादिग्रहाः सर्वे विश्वेदेवाश्च सर्वदा ॥ वसवो मुनयश्चैव तथा देवर्षयोऽखिलाः ॥९॥ कोटिब्रह्माण्डमध्येषु यानि तीर्थानि भूतले ॥ तुलसीदलमाश्रित्य तान्येव निवसंति वै ॥ १० ॥ तुलसीं सेवते यस्तु भक्तिभावसमन्वितः ॥ सेवितास्तेन तीर्थाश्च देवा ब्रह्मादयस्तथा ॥ ११ ॥ छिन्दंति तृणजालानि तुलसीमूलजानि ये ॥ तद्देहस्थां ब्रह्महत्यां क्षिणत्ति तत्क्षणाद्धरिः ॥ १२ ॥ ग्रीष्मकाले द्विजश्रेष्ठ सुगंधैः शीतलैर्जलैः ॥ तुलसीसिंचनं कृत्वा नरो निर्वाणमाप्नुयात् ॥ १३ ॥ चन्द्रातपं वा छत्रं वा तस्यै यस्तु प्रयच्छति ॥ विशेषतो निदाघेषु समुक्तः सर्वपातकैः ॥ १४ ॥ वैशाखेऽक्षतधाराभिरद्भिर्यस्तुलसीं जनः ॥ सिंचयेत्सोऽश्वमेधस्य फलं प्राप्नोति नित्यशः ॥ १५ ॥ प्रसृतोदकमात्रेण तुलसीं यस्य सेचयेत् ॥ सोऽपि स्वर्गमवाप्नोति सर्वपापविवर्जितः ॥ १६ ॥ कदाचित्तुलसीं दुग्धैः सेचयेद्यो नरोत्तमः ॥ तस्य वेश्मनि विप्रर्षे लक्ष्मीर्भवति निश्चला ॥ १७ ॥ गोमयैस्तुलसीमूलं यः कुर्यादुपलेपनम् ॥ संमार्जनं च विप्रर्षे तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ १८ ॥ रजांसि तत्र यावंति दूरीभूतानि जैमिने ॥ तावत्कल्पसहस्राणि मोदते विष्णुना सह ॥ १९ ॥ प्रदीपं यस्तु संध्यायां स्थापयेत्तुलसीतले ॥ स याति मंदिरं विष्णोः कुलकोटिसमन्वितः ॥२०॥ गोभ्यः श्वभ्यः खरेभ्यश्च मनुष्येभ्यश्च रक्षति ॥ शिशुभ्यस्तुलसीं यस्तु तं रक्षेत्केशवः सदा ॥२१॥ तुलस्यारोपणं यस्तु भक्तितः कुरुते नरः ॥ स मृतः परमं मोक्षं प्राप्नोत्येव न संशयः ॥ २२ ॥ प्रभाते तुलसीं पश्येद्भक्तिमान्यो नरोत्तमः ॥ स विष्णुदर्शनस्यैव फलं प्राप्नोति चाक्षयम् ॥ २३ ॥ तुलसीं प्रणमेद्यस्तु नरो भक्तिसमन्वितः ॥ आयुर्बलं यशो वित्तं संततिस्तस्य वर्द्धते ॥ २४ ॥ तुलसीस्मरणेनैव सर्वपापं विनश्यति ॥ तुलसीस्पर्शनेनैव नश्यंति व्याधयो नृणाम् ॥ २५ ॥ योऽश्नाति तुलसीपत्रं सर्वपापहरं शुभम् ॥ तच्छरीरांतरस्थायि पापं नश्यति तत्क्षणात् ॥ २६ ॥ तुलसीकाष्ठसंभूतां मालां वहति यो नरः ॥ तद्देहे पातकं नास्ति सत्यमेतन्मयोच्यते ॥ २७ ॥ तुलसीपत्रगलितं यस्तोयं शिरसा वहेत् ॥ गंगायाः स्नानजं पुण्यं लभते नात्र संशयः ॥ २८ ॥ दूर्वाभिरक्षतैः पुष्पैर्नैवेद्यैस्तुलसीं शुभाम् ॥ समाराध्य नरो भक्त्या विष्णुपूजाफलं लभेत् ॥ २९ ॥ येनार्चिता भगवती तुलसी कदाचिन्नैवेद्यपुष्पवरधूपघृतप्रदीपैः ॥

धर्मार्थकामपरमामृतदायिविप्राःकिंतस्यविष्णुचरणापचितिप्रयोगैः ॥ ३० ॥ स्थानेषुदोषरहितेषुसुरालयेषुयेऽभ्यामारोपयंतितुलसींहरितुष्टिकर्त्रीम् ॥ तुष्टोहरिस्त्रिजगतामधिपोमुरारिस्तेभ्योददातिपरमंपदमाशुविप्र ॥ ३१ ॥ यज्ञंव्रतंचपितृपूजनमच्युतार्चांदानंयदन्यदपिकर्मशुभंमनुष्याः ॥ कुर्वंतिदोषरहितेतुलसीतलेचतान्यक्षयाणिसकलानिभवंतिनूनम् ॥ ३२ ॥ यद्धर्मकर्मकुरुतेमनुजःपृथिव्यांनारायणप्रियतमांतुलसींविनाच ॥ तत्सर्वमेवविफलंभवतिद्विजेन्द्रपद्मेक्षणोऽपिनहितुष्यतिदेवदेवः ॥ ३३ ॥ यात्रासुपश्यतिशुभांतुलसींपवित्रांयोभक्तिभावसहितोमनुजोहिनूनम् ॥ यात्राफलंसकलमेवहरिप्रसादात्तस्याशुसिद्ध्यतिवचःसुदृढंममैतत् ॥ ३४ ॥ त्यक्त्वासुगन्धिकुसुमंभुवनैकनाथोमंदारकुन्दनलिनादिकमप्यनंतः ॥ गृह्णातिसद्गुणमयींतुलसींप्रमोदैःशुष्कामपिप्रचुरपापविनाशरक्षाम् ॥ ३५ ॥ उत्पाटयंचैवतुलसींभुविनिक्षिपंतिपापाशयाऽमृतलताभनिदानभूताम्[1] ॥ अज्ञानतोनरहरिस्तुलसीप्रियोऽसौतेषांश्रियंहरतिसंततमेवसत्यम् ॥ ३६ ॥ मूत्रंपुरीषंतुलसीतलेषुकुर्वंतियेपिचमलंसततंमनुष्याः ॥ देवाश्रयेसंचितपातकानांतेषांहरत्याशुहरिर्धनानि ॥ ३७ ॥ नारायणस्यपूजार्थंचिनोमित्वांनमोस्तुते ॥ कुसुमैःपारिजाताद्यैर्गंधाद्यैरपिकेशवः ॥ ३८ ॥ त्वयाविनानैतितृप्तिंचिनोमित्वामतःशुभे ॥ त्वयाविनामहाभागेसमस्तंकर्मनिष्फलम् ॥ ३९ ॥ अतस्तुतुलसीदेविचिनोमिवरदाभव ॥ चयनोद्भवदुःखंतेयद्देविहृदिजायते ॥ ४० ॥ तत्क्षमस्वजगन्नाथेतुलसित्वांनमाम्यहम् ॥ कृताञ्जलिरिमान्मन्त्रान्पठित्वावैष्णवोजनः ॥ ४१ ॥ करतालद्वयंदत्वाचिनोतितुलसीदलम् ॥ यथानकंपतेशाखातुलस्याद्विजसत्तम ॥ ४२ ॥ पत्रस्यचयनेदेवीभग्नशाखायदाभवेत् ॥ तदाह्लादिव्यथाविष्णोर्जायतेतुलसीपतेः ॥ ४३ ॥ शाखाग्रात्पतितंभूमौपत्रंपत्रंपुरातनम् ॥ तेनापिपूज्योगोविन्दोमधुकैटभमर्दनः ॥ ४४ ॥ कोमलैस्तुलसीपत्रैर्योऽर्चयेदच्युतंप्रभुम् ॥ सर्वंसलभतेशीघ्रंयद्यदिच्छतिचेतसा ॥ ४५ ॥

॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ तुलसीवृक्षसदृशःकोवृक्षोऽस्तिद्विजर्षभ ॥ तमहंज्ञातुमिच्छामिब्रूहिसत्यवतीसुत ॥ ४६ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ यथाप्रियतमाविष्णोस्तुलसीसततंद्विज ॥ तथाप्रियतमाधात्रीसर्वपापप्रणाशिनी ॥ ४७ ॥ तुलसीवृक्षमासाद्ययथायास्तिष्ठंतिदेवताः ॥ आमलक्यास्तलेतास्तानिवसंतिद्विजोत्तम ॥ ४८ ॥ गंगादीनिचतीर्थानितत्रैवद्विजसत्तम ॥ विष्णुप्रियतमाधात्रीपवित्रायत्रातिष्ठति ॥ ४९ ॥ अशुभंवाशुभंवापियत्कर्मामलकीतले ॥ क्रियतेमानवैर्विप्रभवेत्तत्सत्यमक्षयम् ॥ ५० ॥ पवित्रैर्नूतनैःपत्रैर्धात्र्यायःपूजयेद्धरिम् ॥ समुक्तःपापजालेनसायुज्यंलभतेहरेः ॥ ५१ ॥ धात्रीचतुलसीदेवीनतिष्ठेद्यत्रजैमिने ॥ स्थानंतदपवित्रंस्यान्नचक्रियाफलंलभेत् ॥ ५२ ॥ नतिष्ठत्याश्रमेयत्रधात्रीचतुलसीशुभा ॥ तेनकर्मकृतंसर्वंनूनं

[1] संधिरत्रार्षः—पापाशयाः—अमृतलताभनिदानभूताम्—इ०पदच्छेदः।

गच्छतिनिष्फलम् ॥ ५३ ॥ धात्र्यातुलस्याहीनंचनिलयंयस्यभूसुर ॥ अलक्ष्मीःपातकंसर्वंकलिश्चतेनतोषितः ॥ ५४ ॥ स्थानेतस्मिन्द्विजश्रेष्ठनधात्रीतुलसीनच ॥ श्मशानतुल्यंस्थानंतद्विज्ञेयंतत्वदर्शिभिः ॥ ५५ ॥ धात्रीचतुलसीयत्रतिष्ठेत्तत्राखिलाःसुराः ॥ नधात्रीतुलसीपत्रंतत्रैवाखिलपातकम् ॥ ५६ ॥ धात्रीफलस्रजंयस्तुपापहर्त्रींवहेद्बुधः ॥ तस्याश्रित्यतनुंविष्णुःसदातिष्ठेच्छ्रियासह ॥ ५७ ॥ धात्रीकाष्ठस्यमालांचयोवहेन्मतिमान्नरः ॥ तस्यदेहंसमाश्रित्यतिष्ठंतिसर्वदेवताः ॥ ५८ ॥ धात्रीफलस्रजंगृह्णन्यत्कर्मकुरुतेनरः ॥ तत्सर्वमक्षयंप्रोक्तंशुभंवायदिवाशुभम् ॥ ५९ ॥ यस्तुधात्रीफलंभुंक्तेमानवोऽखिलतत्ववित् ॥ तद्देहाभ्यंतरस्थायिसर्वपापंविनश्यति ॥ ६० ॥ धात्रीफलमयींमालांयोवहेद्द्विजसत्तम ॥ ब्रवीमिशृणुमाहात्म्यंसर्वपापहरंपरम् ॥ ६१ ॥ श्मशानेऽपियदामृत्युस्तस्यस्याद्दैवयोगतः ॥ गङ्गामरणजंपुण्यंसंप्राप्नोतिनसंशयः ॥ ६२ ॥ तंदृष्ट्वापापिनःसर्वेपापजालैःसुदारुणैः ॥ सद्यएवप्रमुच्यंतेजन्मकोटिशतैरपि ॥ ६३ ॥ नित्यंगृह्णातिविप्रेंद्रयोधात्रीफलकर्दमम् ॥ दिनेदिनेलभेत्पुण्यंसंप्राप्नोतिनसंशयः ॥ ६४ ॥ धात्रीतरुंचयोहंतिसर्वदेवगणाश्रयम् ॥ सददातिहरेरंगेघातंनास्त्यत्रसंशयः ॥ ६५ ॥ सर्वदेवमयीधात्रीविशेषात्केशवप्रिया ॥ सम्यग्वक्तुंगुणंतस्याब्रह्मणापिनशक्यते ॥ ६६ ॥ धात्र्यास्तुलस्याविदधातिभक्तियोमानवोज्ञातसमस्ततत्वः ॥ भुक्त्वाचभोगान्सकलांस्ततोंऽतेसमुक्तिमाप्नोतिहरेःप्रसादात् ॥ ६७ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेतुलसीमाहात्म्यंनामचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ छ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ भूयएवमहाभागतुलस्याःपापनाशनम् ॥ अतिथेःपूजनस्यापिमाहात्म्यंब्रूहिविस्तरात् ॥ १ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ ततोव्यासोमहातेजास्तुलस्याद्विजसत्तम ॥ माहात्म्यंवक्तुमारेभेशृण्वतांपापनाशनम् ॥ २ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इयंसाक्षान्महालक्ष्मीस्तुलसीभगवत्प्रिया ॥ तस्मादिमांनपश्यंतिवृक्षज्ञानेनजैमिने ॥ ३ ॥ सदैवतुलसींमर्त्योयथैवमुविसेवते ॥ तथैवसेन्द्राविबुधाःसेवंतेतंसुरालये ॥ ४ ॥ परब्रह्मस्वरूपेयंतुलसीयत्रतिष्ठति ॥ तत्रैवकुशलंसर्वंसुदृढंप्रोच्यतेमया ॥ ५ ॥ प्राप्नोतिमृत्युकालेयस्तोयंपातकवानपि ॥ तुलसीपत्रगलितंसयातिहरिसन्निधिम् ॥ ६ ॥ तुलसीमृत्तिकापुण्ड्रंयोमृत्युसमयेवहेत् ॥ समुक्तःसकलैःपापैःपुरंगच्छतिचक्रिणः ॥ ७ ॥ यस्यस्यात्तुलसीपत्रंमुखेशिरसिकर्णयोः ॥ मृत्युकालेद्विजश्रेष्ठतस्यस्वामीनभास्करिः ॥ ८ ॥ पवित्रनामासुमतिर्बभूवपरमार्थवित् ॥ बभूवब्राह्मणीतस्यबहुलानामधारिणी ॥ ९ ॥ सद्वंशप्रभवासाध्वीपतिसेवापरायणा ॥ अनपत्यपतिर्नामतत्रैकोस्तिद्विजोत्तमः ॥ १० ॥ सख्यंतेनपवित्रोऽसौचकारद्विजसेविना ॥ ततोऽनपत्यपतिनाकथालोभेनसत्तम ॥ ११ ॥ उपविष्टःपवित्रोऽसौस्नेहादेकवरासने ॥ तत्रांतरेमहातेजालोमशोनामसद्विजः ॥ १२ ॥ कथयंतौकथाश्चित्राःसमागत्यददर्शतौ ॥ अथतंलोमशंविप्रंविप्रावुत्थायपीठतः ॥ १३ ॥ पा

द्याघ्योचमनीयाद्यैःपूजयामासतुश्चतौ ॥ सुप्रीतोलोमशस्ताभ्यांनारायणपरायणः ॥ १४ ॥ उवासब्राह्मणश्रेष्ठआसनेकीर्तयन्हरिम् ॥ आसनस्थं
महात्मानंलोमशंतंकृताञ्जलिम् ॥ १५ ॥ पवित्रानापत्यमुनीभक्त्याप्राहतुर्लोमशम् ॥ भगवन्सर्वधर्मज्ञत्वत्पादयुगलैर्नृभिः ॥ १६ ॥ सद्भिर्ग्राह्यैराश्रमोऽ
यंपूतोऽभून्नूनमावयोः ॥ कृतानियानिपापानिआवाभ्यांमोहतःपुरा ॥ १७ ॥ तानिसर्वाणिनष्टानित्वत्पादयुगदर्शनात् ॥ भवान्नारायणःसाक्षात्पूजनीयोऽ
मरैरपि ॥ १८ ॥ सम्यक्तेपूजनंकर्तुंकिमावांमानुषौक्षमौ ॥ अतिथेर्याकृतापूजातेऽस्माभिर्निजशक्तितः ॥ १९ ॥ अनयाभवसुप्रीतःक्षमस्वदोषमा
वयोः ॥ इत्युक्त्वातौमहात्मानौतस्यागंतोःपदद्वये ॥ निपेततुर्द्विजश्रेष्ठवयस्यौगृहमेधिनौ ॥ २० ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ ततोभक्त्यासु
संतुष्टोलोमशोविदुषांवरः ॥ युवांविनयिनांश्रेष्ठौद्विजाग्र्यौधर्मतत्परौ ॥ २१ ॥ आप्यायितोऽस्मिसुतरांयुवयोर्विनयोक्तिभिः ॥ साक्षाद्ब्रह्माशिवो
विष्णुरतिथिःप्रोच्यतेबुधैः ॥ २२ ॥ तस्मिन्नेतावतीभक्तिर्युवयोरस्तुमङ्गलम् ॥ आराधितोऽस्म्यहंसम्यगतिथिर्भूरिभोजनैः ॥ २३ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥
ततउत्थायतौविप्रौतत्पादकमलद्वये ॥ भूयोऽपितंनमस्कृत्यप्राहतुर्लोमशंमुनिम् ॥ २४ ॥ ॥ ब्राह्मणावूचतुः ॥ ॥ ब्रह्मन्नतिथिपूजायामाहात्म्यंव
क्तुमर्हसि ॥ यांकृत्वाप्राप्यतेमुक्तिर्दुःखलभ्यापिमानवैः ॥ २५ ॥ कोऽतिथिःप्रोच्यतेलोकेतस्यपूजाचकीदृशी ॥ आतिथेयोतिथिश्चैमौलभेतेका
सुभौगतिम् ॥ २६ ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ वानप्रस्थोब्रह्मचारीभिक्षुश्चैषांप्रपूजनात् ॥ निरुच्यतेगृहंश्रेष्ठमाश्रमेषुचतुर्ष्वपि ॥ २७ ॥
चतुराश्रममध्येतुप्रधानागृहिणोमताः ॥ तैश्चातिथीनांकर्तव्यापूजाभक्तिसमन्वितैः ॥ २८ ॥ गृहिणांपरमोधर्मःप्रोक्तश्चातिथिपूजनम् ॥ आश्र
माचारतोऽभ्रष्टास्ततस्तेगृहिणोमताः ॥ २९ ॥ वहंत्यतिथिपूजायांदक्षतांगृहिणोयदि ॥ तदाप्रयोजनंतेषांकिमन्यैःपुण्यकर्मभिः ॥ ३० ॥ यस्यन
श्रूयतेनामनचगोत्रंनचास्थितिः ॥ अकस्माद्गृहमागच्छेत्सोऽतिथिःप्रोच्यतेबुधैः ॥ ३१ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावापिवैश्यावावृषलास्तथा ॥ गृहाग
ताःपूजिताश्चविष्णुवत्तत्त्वदर्शिभिः ॥ ३२ ॥ चाण्डालप्रमुखायेऽन्येहीनवर्णसमुद्भवाः ॥ विष्णुवत्पूजितव्यास्तेपाद्यार्घ्यैर्भूरिभोजनैः ॥ ३३ ॥
समागतेष्वतिथिषुप्रयाणंकुरुतेगृही ॥ अपिसत्वरयादद्यात्पाद्यार्घ्यादीनिचद्विजः ॥ ३४ ॥ कुर्याच्चकुशलंप्रश्नंवचनैःकोमलाक्षरैः ॥ कारये
द्भोजनंवापिदिव्यरत्नैर्मुदागृही ॥ ३५ ॥ सुखदेमन्दिरेतस्यशयनंकारयेद्बुधः ॥ प्रातर्जिगमिषुंदृष्ट्वातमायांतंविवर्जयेत् ॥ ३६ ॥ यदिकर्मवि
पाकेनगृहीभवतिवित्तवान् ॥ आतिथ्येनातिथिःपूज्यस्तदहंवच्मिसत्तमौ ॥ ३७ ॥ समागतेष्वतिथिषुभक्त्यादद्यात्तृणादिकम् ॥ तृणाभावे
नवैब्रूयाद्भूमौतिष्ठेतिभक्तितः ॥ ३८ ॥ पादप्रक्षालनार्थंतुदद्यादुदकमुत्तमम् ॥ अतोमधुरयावाचापृच्छेच्चकुशलादिकम् ॥ ३९ ॥

फलादिकंततोदद्याद्भक्त्याभोजनहेतवे ॥ तदभावेनमतिमान्मुदाविप्रप्रकाशयेत् ॥ ४० ॥ वदेच्चाहंमहापापीदरिद्रप्रवरोऽतिथे ॥ कर्त्तुमिच्छा
मिभक्तितेदैवतंत्रंविरोधकम् ॥ ४१ ॥ अनेनविधिनादीनःसत्यक्त्वातिथिपूजनम् ॥ स्वाचारपतितोनान्योयथोक्तंफलमाप्नुयात् ॥ ४२ ॥ अनर्चितो
ऽतिथिर्यस्यगच्छेद्वैगृहिणोगृहात् ॥ जन्मकोट्यर्जितंपुण्यंतस्यगच्छतिसंक्षयम् ॥ ४३ ॥ एकएवातिथिर्येनभक्तिभावेनपूज्यते ॥ हरेत्तस्यहरिःसद्यो
पातकंकोटिजन्मजम् ॥ ४४ ॥ सत्यंवच्मिहितंवच्मिदृढंवच्मिप्रयत्नतः ॥ विनातिथिसपर्याभिर्गृहिणोनास्तिवागतिः ॥ ४५ ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्य
मागंतुपूजयाविना ॥ गतिर्नास्त्येवनास्त्येवनास्त्येवगृहिधर्मिणाम् ॥४६॥ ज्ञातिधर्मइतिख्यातोवह्लभोद्वापरेयुगे॥बभूवसर्वधर्मज्ञस्तस्यश्रीवह्लभाह्वया ॥
॥४७॥ तेनसर्वाणिकर्माणिकृतानिज्ञातिसेविना ॥ सौराष्ट्रेवसतिंचक्रेतयासहसभार्यया ॥४८॥ तत्रदुर्ग्रहसंचाराद्द्वादशाब्दंचवासवः॥ नववर्षाबुतेनासीद्दुर्भि
क्षंसुमहद्द्विजौ ॥ ४९ ॥ तस्मिन्महतिदुर्भिक्षेलोकास्तद्देशवासिनः ॥ बभूवुर्दुःखिताःसर्वेमर्यादामपितत्यजुः ॥ ५० ॥ ज्ञानभद्रोमहायोगीयुगेद्वापर
संज्ञके ॥ दुर्भिक्षहृतसंपत्तिर्बभूवात्यन्तदुःखितः ॥ ५१ ॥ क्षुधाकुलान्सुतान्दृष्ट्वादारांश्चद्विजसंमतौ ॥ फलमूलादनार्थायजगामोत्पत्यकांगिरेः॥ ५२ ॥
गिरेरुपत्यकाप्रांतेचिरायुःसबुभुक्षितः ॥ कूष्माण्डफलमेकंचलेभेब्राह्मणसत्तमौ ॥ ५३ ॥ समादायफलंतच्चहर्षितोसौनिजालयम् ॥ जवेजंगामविप्रे
न्द्रोज्ञानभद्रोमहायशाः ॥ ५४ ॥ एतस्मिन्नन्तरेविप्रमेघैर्नीलपदैरिव ॥ आवृतेगगनेवृष्टिर्महासारैर्बभूवह ॥ ५५ ॥ समुनिश्चतयावृष्ट्याप्लाविताखिल
विग्रह ॥ वनाद्वनचरःकश्चिच्छीतार्तश्चाययौगृहम् ॥ ५६ ॥ दृष्ट्वातिथिंतुशीतार्तंववंदेशिरसाततः ॥ ददौतृणासनंभक्त्यातस्मैपाद्यादिकंततः ॥ ५७ ॥
ततोमधुरयावाचातेनैवातिथिनासह ॥ तस्थौस्वस्थेनमनसाप्रज्ञालापंप्रकुर्वता ॥५८॥ गृहिण्यासहगोपेनस्वामिसेवासुदक्षया॥ ततःकूष्माण्डकंनव्यंपक्वम
त्यंतयत्नतः ॥ ५९ ॥ संप्राप्यहर्षितासाध्वीददौभागंविधायसा ॥ अथासौदुर्बलोगोपोदिनविंशमुपोषणात् ॥ ६० ॥ आतिथेयोमहाभागंददौचातिथये
मुदा ॥ ततस्तद्गृहिणीसाध्वीस्वामिभक्तिपरायणा ॥ ६१ ॥ ददौसापतितंभागंतस्मैचातिथयेमुदा ॥ अथातिथेस्तयोस्तत्रदंपत्योःसुमहात्मनोः ॥
॥ ६२ ॥ अभूद्भागद्वयंभुक्त्वासुप्रीतोद्विजसत्तम ॥ विष्णुवत्पूजितस्ताभ्यांसोऽतिथिर्दृढभक्तितः ॥ ६३ ॥ विश्रामंरात्रौतत्रैवप्रातःस्नात्वाचिरंययौ ॥
गतैवमुपवासेनदिनानामेकविंशतिः ॥ ६४ ॥ दंपतीतौमहात्मानौपंचतांययतुस्ततः ॥ तेनपुण्यप्रभावेणदंपतीतौमहाशयौ ॥ ६५ ॥ प्रापतुर्विष्णुसायु
ज्यंदुर्लभंयोगिनामपि ॥ तयोःपुण्यप्रभावेणविहितातिथिपूजया ॥ ६६ ॥ तस्मिन्राज्येतुदुर्भिक्षंविनष्टमभवत्ततः ॥ अत्यंतसुखिनोलोकाःशोकव्याधिवि
वर्जिताः ॥ ६७ ॥ धनधान्यादिसम्पन्नाबभूवुर्धर्मतत्पराः ॥ विनष्टादस्यवस्तत्रनृपोभूल्लोकपालकः ॥६८ ॥ निजाचाररतालोकाजलदाःकामवर्षिणः ॥

पूर्वजाःकोटिपुरुषास्तथैवापरजास्तयोः ॥ ६९ ॥ तेनैवकर्मणामुक्तिंजग्मुःपापविवर्जिताः ॥ निर्दोषाधनसंपन्नाःसर्वलोकैकपूजिताः ॥ ७० ॥ शोकव्याधिविहीनाचववृधेसंततिस्तयोः ॥ ॥ लोमशउवाच ॥ ॥ आगंतुपूजामाहात्म्यंसेतिहासंमयोदितम् ॥ ७१ ॥ युवयोःप्रीतयोर्विप्रौकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छथ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतिब्रुवतिवैतस्मिँल्लोमशेतपसांधने ॥ ७२ ॥ कालग्रस्तःकृष्णआखुस्तत्रोत्तस्थौबिलान्निजात् ॥ तमुत्थितंबिलात्कृष्णमूषकंक्रोधविह्वलः ॥ ७३ ॥ पवित्रस्तत्रचोत्तस्थौवदन्नितिमुहुर्मुहुः ॥ अयंपापाशयोदुष्टोमूषकोनिशिचाश्रमम् ॥ ७४ ॥ खनतेतीक्ष्णदंतौघैर्गृहद्रव्यंचकृंतति ॥ सर्वेषामेववर्णानांकृपाश्रेष्ठाप्रकीर्तिता ॥ ७५ ॥ साचसर्वेषुकर्तव्यानचदुष्टेषुजंतुषु ॥ इत्युक्त्वासौमूषिकंतंद्विजश्रेष्ठकृतैनसम् ॥ ७६ ॥ नाराचेनातितीक्ष्णेनप्राप्तकालंजघानह ॥ स्रवच्छोणितधाराभिःप्लाविताङ्गःसमूषकः ॥ ७७ ॥ पपातभूमौविप्रर्षेव्यथयाहतचेतनः ॥ आखौनिपतितेतस्मिन्दयालुर्द्विजसत्तमः ॥ ७८ ॥ हाहाकारंततःकृत्वासमुत्तस्थौजवेनसः ॥ निजकर्णात्समानीयतुलसीपत्रमुत्तमम् ॥ ७९ ॥ तस्याखोर्वदनेशीर्षेकर्णयोश्चप्रदत्तवान् ॥ मातस्तुतुलसीदेविगोविन्दह्लादकारिणि ॥ ८० ॥ अस्याखोःकृतपापस्यकुरुत्वंगतिमुत्तमाम् ॥ इत्युक्त्वासद्विजश्रेष्ठसर्वलोकोपकारकः ॥ ८१ ॥ हरेनारायणानन्तइत्युच्चैरकरोद्ध्वनिम् ॥ तुलसीपत्रसंस्पर्शान्मूषकोवीतकल्मषः ॥ ८२ ॥ श्रवणाद्धरिनाम्नश्चमुक्तोभूद्भवबंधनात् ॥ ततोदूतामहाविष्णोःसर्वलक्षणसंयुताः ॥ ८३ ॥ आजग्मुःसुरथैःशीघ्रंनेतुंतंगतकल्मषम् ॥ समारुह्यरथंदिव्यंविष्णुदूतगणैर्वृताः ॥ ८४ ॥ जगामपरमंस्थानंमूषकोद्विजसत्तम ॥ युगकोटिसहस्राणिस्थित्वानारायणाश्रमे ॥ ८५ ॥ ज्ञानमासाद्यतत्रैवमोक्षमाखुर्जगामसः ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ माहात्म्यंतुलसीदेव्याःकथितंतेद्विजोत्तम ॥ ८६ ॥ इदानींब्रूहिकिंश्रोतुंमहाभागत्वमिच्छसि ॥ ८७ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारेपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ कलौयुगेमहाभागसमायातेसुदारुणे ॥ भविष्यंतिजनाःसर्वेकीदृशास्तद्वदस्वमे ॥ १ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ आद्यंसत्ययुगंप्राहुस्तत्रविप्रादयोजनाः ॥ नारायणार्चनपराःशोकव्याधिविवर्जिताः ॥ २ ॥ सत्योक्तिभाषिणःसर्वेसदयादीर्घजीविनः ॥ धनधान्यादिसम्पन्नाहिंसादंभविवर्जिताः ॥ ३ ॥ परोपकरणाश्चैवसर्वशास्त्रविदस्तथा ॥ एवंविधाःसत्ययुगेसर्वेलोकाद्विजोत्तम ॥ ४ ॥ राजधर्मग्राहिणश्चभूपालाजनपालनाः ॥ अहोसत्ययुगस्यास्तिकोव्याख्यातुंगुणंयशः ॥ ५ ॥ अधर्मोच्चारणंयत्रजनाःकेऽपिनकुर्वते ॥ त्रेतायुगेसमायातेधर्मःपादोनकंगतः ॥ ६ ॥ अल्पशोकान्वितालोकाःकेचित्केचिदघाश्रयाः ॥ विष्णुध्यानरतालोकायज्ञदानपरायणाः ॥ ७ ॥ वर्णाश्रमाचाररताःसुखिनःस्वस्थचेतसः ॥ क्षेत्रभूमिकृतःशूद्राःसर्वेब्राह्मणसेविनः ॥ ८ ॥ ब्राह्मणाश्चमहात्मानोवेदवेदाङ्गपारगाः ॥ प्रतिग्रहनिवृत्ताश्चस

त्यसन्धाजितेन्द्रियाः ॥ ९ ॥ तपोव्रतरतानित्यंदातारोविष्णुसेविनः ॥ त्रेतायुगस्यावसानेद्वापरेयुगआगते ॥ १० ॥ द्विपादहीनोधर्मःस्यात्सुखदुःखान्वितानराः ॥ केचित्केचित्पापरताःकेचित्केचिच्चधर्मिणः ॥ ११ ॥ केचित्केचिद्गुणैर्हीनाःकेचित्केचिन्महागुणाः ॥ अत्यन्तदुःखिनःकेचित्केचिच्चसुखिनस्तथा ॥ १२ ॥ प्रतिग्रहेब्राह्मणश्चकदाचित्कुरुतेस्पृहाम् ॥ भूभुजैर्धनलोभेनकदाचित्पीड्यतेप्रजा ॥ १३ ॥ विष्णुपूजापराविप्राःशूद्राश्चद्विजसेविनः ॥ यदायुगेयुगेधर्मःपादोनतांगतोद्विज ॥ १४ ॥ तदाव्यासोविष्णुरूपीवेदभागंचकारह ॥ कलौयुगेचविप्रेन्द्रसर्वपापैकमंदिरे ॥ १५ ॥ एकपादोभवेद्धर्मः सर्वेपापरताजनाः ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्राःपापपरायणाः ॥ १६ ॥ अत्यंतकामिनःक्रूराभविष्यंतिकलौयुगे ॥ वेदनिंदाकराश्चैवद्यूतचौर्यकरास्तथा ॥ १७ ॥ विधवासंगमग्राश्चभविष्यंतिकलौयुगे ॥ वृत्त्यर्थंब्राह्मणाःकेचिन्महाकपटधर्मिणः ॥ १८ ॥ सर्वेस्त्रैणाभविष्यंतिमादकद्रव्यसेविनः ॥ सदास्त्रीयोनिनिरताःपरद्रव्यंहरंतिच ॥ १९ ॥ परान्नलोलुपानित्यंतपोव्रतपराङ्मुखाः ॥ पाखण्डसङ्गसद्धाश्चभविष्यंतिकलौयुगे ॥ २० ॥ रक्ताम्बराभविष्यंतिब्राह्मणाःशूद्रधर्मिणः ॥ कलौयास्यंतिनिर्वृत्ताउत्तमाअतिनीचताम् ॥ २१ ॥ नीचाश्चधनसम्पन्नायास्यंत्युच्चपदंप्रति ॥ प्रदास्यंत्युपकारिभ्योदानानिसकलाजनाः ॥ २२ ॥ यत्नादपिचनेष्यंतिवृषलाविप्रवर्त्तनम् ॥ मित्रस्नेहाद्वदिष्यंतिकूटसाक्ष्यंकलौजनाः ॥ २३ ॥ अधर्मबुद्धिलपनाधर्मबुद्धिविलापिनः ॥ परोक्षनिंदकाःक्रूराःसंमुखेप्रियवादिनः ॥ २४ ॥ साध्वीवादंवदिष्यंतिंभर्तारंपुंश्चलीस्त्रियः ॥ परस्त्रीहिंसकाश्चैवगोत्रविक्रयिणोद्विजाः ॥ २५ ॥ कन्याविक्रयिणश्चैवभविष्यंतिकलौयुगे ॥ स्त्रीजिताःपुरुषाःसर्वेस्त्रियोऽप्यत्यंतचञ्चलाः ॥ २६ ॥ कलौयुगेभविष्यंतिकलौमर्त्यादुराशयाः ॥ अल्पसस्यावसुमतीमेघाःस्वल्पोदकास्तथा ॥ २७ ॥ अकालवर्षिणश्चापिभविष्यंतिकलौयुगे ॥ कलौविड्भोजिनोगावःस्वल्पक्षीराश्चजैमिने ॥ २८ ॥ घृतहीनंचतत्क्षीरंभविष्यंतिनसंशयः ॥ आत्मस्तुतिपरालोकाःपरनिंदापरायणाः ॥ २९ ॥ भविष्यंतिचसर्वाङ्गबालाबह्वन्नभोजनाः ॥ पितृयज्ञंकरिष्यंतिदंभार्थंब्राह्मणाःकलौ ॥ ३० ॥ सर्वेवचःस्नेहिनःस्युर्यावत्कार्यंनसिद्ध्यति ॥ नरान्धर्मपरान्दृष्ट्वासर्वेचोपहसंतिवै ॥ ३१ ॥ वर्धंत्यधर्मतोलोकास्तस्मात्पापरताजनाः ॥ दशद्वादशवर्षेचसमूलोऽप्येतिसंक्षयम् ॥ ३२ ॥ जलस्येवभविष्यंतियथावर्षासुवृद्धयः ॥ ततोलोकाभविष्यंतिकलौगलितयौवनाः ॥ ३३ ॥ पंचमेवापिषष्ठेवावर्षेस्त्रीगर्भधारिणी ॥ बह्वपत्याश्चपुरुषाभविष्यंत्यातिदुःखिनः ॥ ३४ ॥ नेतुकामाश्चसर्वेऽपिदातुकामानकेपिच ॥ कलौम्लेच्छाभविष्यंतिराजानःपापतत्पराः ॥ ३५ ॥ एकवर्णाभविष्यंतिविषयार्थंकलौजनाः ॥ कलेःप्रथमसंध्यायांहरिंनिंद

तिमानवाः ॥ ३६ ॥ कलेर्मध्येनपश्यंतिहरेर्नामानिकेवले ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्यावृषलाश्चकलौयुगे ॥ ३७ ॥ एकवर्णाभविष्यंतिवर्णाश्चत्वारएवच ॥ यदायदाद्विजश्रेष्ठहानिःसुकृतिनांभवेत् ॥ ३८ ॥ वृद्धिश्चपापिनांनृणांज्ञेयावृद्धिस्तदाकलौ ॥ यद्यप्ययंकलिर्घोरोमयाप्रोक्तोद्विजोत्तम ॥ ३९ ॥ तथाप्यस्तिमहानस्यगुणोगुणवतांवर ॥ सत्येद्वादशभिर्वर्षैर्भवेत्पुण्यस्यसाधनम् ॥ ४० ॥ तदर्धेनचत्रेतायांमासेनद्वापरेभवेत् ॥ अहोरात्रेणैवविप्रभवेत्तचकलौयुगे ॥ ४१ ॥ तस्मात्कलियुगेनॄणांमर्त्यैर्नैवोत्तमागतिः ॥ द्वादशाब्दैर्युगेऽन्यस्मिन्हरिमभ्यर्च्ययत्फलम् ॥ ४२ ॥ तत्फलंलभतेमर्त्योहरिमुच्चार्यवैकलौ ॥ हरेर्नामैकमप्यत्रकलौवदतियोनरः ॥ ४३ ॥ कलिर्नबाधतेतंचसत्यंसत्यंनसंशयः ॥ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ ॥ मनःशुद्धिविहीनत्वात्समस्तंकर्मनिष्फलम् ॥ ४४ ॥ इतिपूर्वंत्वयाप्रोक्तंमनोविस्मयदंमम ॥ कलौसर्वेभविष्यंतिमनःशुद्धिविवर्जिताः ॥ ४५ ॥ तेषांयथाभवेत्कर्मसकलंब्रूहितद्गुरो ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ यत्किंचित्कुरुतेकर्ममर्त्योधर्मंकलौयुगे॥४६॥तदर्पयेन्महाविष्णौभक्तिभावसमन्वितः॥विष्णौसमर्पितंकर्मसर्वमेवाक्षयंभवेत्॥४७॥ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतितेकथितंसर्ववृत्तंब्राह्मणसत्तम ॥ यच्छ्रुत्वाभक्तिभावेननरोमोक्षमवाप्नुयात् ॥ ४८ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एवंबोधितस्तेनजैमिनिःपरमात्मना ॥ क्रियायोगरतोभूत्वाजगामपरमंपदम् ॥ ४९ ॥ इमंक्रियायोगसारंव्यासेनोक्तंमहात्मना ॥ येपठंतिजनाभक्त्याशृण्वंतिचमुमुक्षवः ॥ ५० ॥ तेसर्वेपातकैर्घोरैर्बहुजन्मार्जितैरपि ॥ विमुक्ताःपरमांमुक्तिंलभंतेनात्रसंशयः ॥ ५१ ॥ यद्यदिष्टंपठंत्येतच्छृण्वन्तिचमुमुक्षवः ॥ लभंतेतत्तदेवाशुप्रसादात्कमलापतेः ॥ ५२ ॥ श्लोकार्द्धंश्लोकमेकंवाश्लोकपादमथापिवा ॥ नरःपठित्वाश्रुत्वाचलभतेवांछितंफलम् ॥ ५३ ॥ लिखित्वालेखयित्वावायःशास्त्रमिदमर्चयेत् ॥ सविष्णुपूजनस्यैवफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ५४ ॥ इदमतिशयगुह्यंनिःसृतंव्यासवक्त्राद्विरतरपुराणंप्रीतिदंवैष्णवानाम्॥ चिरममरवराद्यैर्वंदितांघ्रेर्मुरारेःसकलभुवनभर्त्तुश्चक्रिणःप्रीतयेऽस्तु ॥ ५५ ॥ इति श्रीपद्मपुराणेक्रियायोगसारखण्डेव्यासजैमिनिसंवादेयुगधर्मनिरूपणपूर्वकंपुराणमाहात्म्यवर्णननामषड्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ शुभंभवतु ॥ ॥ श्रीवेङ्कटेश्वरार्पणस्तु ॥ ॥ छ ॥

॥ समाप्तोऽयंग्रन्थः ॥

इदं पद्मपुराणस्थक्रियायोगसारखंडंरावेरग्रामनिवासिपरशुरामभट्टतनयेनगोविन्दशास्त्रिणासंशोधितम् । तदेतत् श्रीकृष्णदासात्मजखेमराज श्रेष्ठिना मुंबय्यां स्वकीये "श्रीवेङ्कटेश्वर" मुद्रणालये मुद्रयित्वा प्रकाशमानीयत । सं० १९६२ श० १८२७ ।